

Best Edition clean & perfect.

6/2/+

J. Graham Gowrie

[signature] Morris
1927.

The first 13 books are lost. The remaining
18 of the 31 contain the acts of Constantius A.D. 353.
whole career of Gallus, Julianus, Jovianus, Valentinianus & Valens.
Style harsh & inflated his accuracy, fidelity, and
impartiality deserve praise.

LUGDUNI BATAVORUM
Apud PETRUM VANDER Aa. 1693.

AMMIANI MARCELLINI
RERUM GESTARUM
Qui de XXXI supersunt,
LIBRI XVIII.

Ope MSS. codicum emendati ab FREDERICO LINDENBROGIO & HENRICO HADRIANOQUE VALESIIS *cum eorundem integris Observationibus & Annotationibus*,

ITEM

Excerpta vetera de Gestis Constantini & Regum Italiæ.

OMNIA

NUNC RECOGNITA

AB

JACOBO GRONOVIO,

Qui suas quoque notas passim inseruit & necessariis ad Ammiani illustrationem antiquis nummis ac figuris exornari curavit.

LUGDUNI BATAVORUM.

Apud PETRUM VANDER AA,

MDC XCIII.

SERENISSIMO ET POTENTISSIMO

PRINCIPI AC DOMINO

COSMO III

MAGNAE ETRURIAE DUCI

LITERARUM PATRONO.

AM judicavi eſſe Ammiani Marcellini rationem, ut ſui pariter & mei animi interpres ire poſſet, ac congeſta in utrumque beneficia fatendo publice ac memorando in Principale Auditorium Tuum perferre juſtam reverentiæ privata religione hucuſque cultæ ſignificationem. Hæc votorum, quæ per complures annos coarcervavimus, ſumma; hæc ſpes, cui jamdiu imminemus, etſi magnæ felicitatis capax, tamen eo minus improba, quod infinitam ſalutaris dexteræ Tuæ benignitatem experti coram & admirati, ne nunc quidem ab ea adoranda nos remotum iri pro pietate noſtra credimus. Utique hic ille vir eſt, qui non in ipſa vitæ actione tantum ſequutus exempla veterum vicinæ Tuæ Romæ civium, ſed etiam in hoc ſermone, qua licuit, preſſe adhærens optimorum veſtigiis, earum rerum nobis reliquit planam hiſtoriam, quæ quum ſint digniſſimæ cognitu, tamen earum magna

pars aut penitus nunc esset ignota, nisi ipse intercessisset, aut nonnisi tenuibus & invalidis conjecturis per quorundam potius allusiones, quam narrationes spectanda. Cæterum incredibile dictu est, quemadmodum ante hoc sæculum nimis insigni fœdatus caligine & fere in perpetuam valetudinem lapsus linguâ simul & sententiâ infeliciter titubaverit, dum quod ærugo vetustatis aut exedens obscuraverat aut intervertens ab conspectu amandaverat, alii suo potius tactu quam ex legitimis monumentis replent & infulciunt, miserrima lancinatione Ammianum torquentes. Nec ab eo contagio refici potuit, nisi hoc ipso demum sæculo; in cujus exordio, petitâ velut medicinâ ex eadem regione, unde tantum non omnia doctrinæ instrumenta lucem hauserunt, felice Tua, Clementissime Princeps, Etruria, purgatior exire cœpit. Tunc quidem ejus causa non tralaticie aut leviter acta est, sed prudenti consilio & industria memorabili. Nam ne unius tantum se crederet arbitrio, verùm quoscunque advocaret ad lectionis antiquæ repetitionem, suspensa in propatulo tabula, quæ excerptas mirabilis in Regia Tua chirographi & singularis fidei notas exponeret omnium conspectui. Sic falsus iste & evulgatus cento, qui universam auctoris manum illepide suppofuerat & turbaverat, discessu & varietate admodum conspicua signabatur ferme pudorem injiciens eruditis hominibus, ut sanctius & lenius in Ammiano consulere conantes incenderent animum ad inventionem latentis. Hoc vexillo inde primum sublato, quum adhuc esset in exspectatione recipiendi ab eadem manu melioris nitoris, interceptus in alia terrarum plaga, ad Sequanam detentus & possessus, non aliter quam ipse quondam illic depressus Julianus Cæsar, nequivit in-

genua libertate uti. Quæcunque enim cura, & illa ſane, quod negari nequit, peregregia, iſtic eum poliverit, opinari fas eſt non deſiiſſe eum anhelare & fere quiritando poſcere, ut permitteretur gratias agere loco primæ poſt magnam longamque vexationem reſtitutionis ſuæ non tantum arbitro, ſed etiam auctori. Neque dubito nunc eum id tanto inſtantius ardere & flagrare, ut illud celebre eruditionis bonæ archivum S. Marco dicatum duce Lindenbrogio adiens ſalutet ea mente, qua naufragus ſervatorem ſuum, quoniam poſt tot annos videt illi præeſſe Eum, qui ſicut putat ſuæ fidei eſſe cavere ut providentia & benignitate ſua pergat conſtare ei loco juſta ſanctitas ſimul & exemplaris antiqui cuſtodia, ita hereditariæ ſuæ clientelæ ſimul & tot aliorum ex antiquis ingeniorum cærimoniam non ſit averſaturus.

Si verum fateri licet, hoc id ipſum eſt, Domine, quod acerrime concupivi; hoc, quod amore Ammiani intelligere expeto: & ſi ita ſub hac umbra admittar, ut fruar deſiderio imæ mentis meæ ad revelandam Sereniſſimæ Celſitudini Tuæ voluntatem diu indebite occultatam, ſummam felicitatis meæ tetigero. Gero enim pectus non ficto aut fatuo furore, non Delphici cujuſdam caloris vecordia, ſed Tuo, Optime & divinitus ad bene merendum de generis humani optima parte conſtitute Princeps, tam præſenti efficacique in me numine, Tua indulgentiſſima munificentia anhelum inflatumque. Hanc gratiſſime mihi incumbentem vim, & non comas, ſed concepta ſancte vota jactare effarique compellentem ſi non excutere, utique lenire hac aperta profeſſione ſpero, ut in iſto religioſo tot pie faventium linguarum concentu, quæ continenter ſe ad Tuos, Princeps Benigniſſime, tholos ab omnibus undiquaque Muſis mittitur, ſibilum

murmurque minimum, ſed caſtiſſima meditatione nuncupatum proferam.

Deprehendebam ita comparaviſſe ſecretam fati vim, ut antiquitati Romanæ Græcæque, hoc eſt, maximæ parti earum rerum, quibus connexa & colligata eſt politura nobilium animorum, plurimum per omnes ætates contulerit Etruria Tua. Græcos vero in primis, immenſo quodam humanitatis cognoſcendæ ſtudio inſtinctos ſemper homines, quum per reliquam Italiam multiplices ſe effunderent, verſus eandem Etruriam Tuam progredi, illic colonias condere, & non tam ſua inſtituta illuc inferre, quam Genio quodam telluris fauſto eos allicefacienti ſe committere & ab illa regione plenam elegantiæ ſuæ culturam petere mirabiliter lætatos videbam. Quæ quidem quum ſint ſic vetuſta, ut univerſus tamen quorumcunque ſæculorum ordo circumferat eorum experientiam; tum animadvertebam noſtris temporibus ita conſtitutum eſſe, ut inſtrumenta hujus jucundi laboris, libros nempe & quidquid eorum ſive per Græcos & Græci ſermonis interpretationem, ſive per ipſos Italos & Latinam linguam ad memoriæ veteris cuſtodiam reſiduum nobis eſt, unica Etruriæ Tuæ cautela & fotu ab internecione vindicatum eſſe. Etenim Deo auſpice illud aſſecutus eram, ut profectus meos negarem includi intra unius, ut ſolent, ſepti ſatis arcti metas, ſed libere ſpatiando optarem mihi non ignota eſſe, quæ per tot centenos annos in tanta licet jactura omnis munditiæ, tot barbarorum vaſtationibus, tot tyrannorum, quos ante omnia contra bonos libros poteſtatem ſuam omnem permiſiſſe legimus, ærumnoſis imperiis, non ſine cœleſti cura ſervatum tantis laudibus ab noſtræ & præcedentis ætatis

viris

viris doctis efferri observabam. Harum rerum consideratione & ipse excitatus, nec ex muto sanguine me provenisse cogitans, tota juventute mea flagraveram in illud imperii Tui penetrale velut sacris rebus secedere, & quum annis id ipsum hortantibus facultas non deesset, quasi Deo monstranti me concessi. Quæ illa fuit hospitalitas Musarum Etruscarum? quæ illa vita mea? quam super omnem opinionem literata istius temporis studiorum agitatio? Quum, ut vere dicam, studere demum didici, hoc est, animadvertere, quid is, qui feliciora & his reconditis libris instructiora loca sequitur, interesset illo, qui domi habitans satiare se potest sola contemplatione eorum, quæ ab typographis accipit, ultra horum ætatem nihil pensi habens. Ista illa calamitas est, quæ in his quidem terris nimias ruinas edit. Hinc aliquid ex justo admirari, hinc verum probumque & fortunas fataque negotii, quod tractamus, recognoscere prohibemur. At ibi in singulas horas licebat contemplari, quam vane & incondite ab occidentali Alpium latere a me tractata essent, & ab omnibus etiam aliis, quin & cum maxime tractarentur antiqua scripta ab maximis ingeniis ad posteritatem prodita & tantarum impensarum præsidiis per manus sparsa. Quanta cura nomino illos dies, illos festissimos dies, quibus Herodotum cœpi intelligere simul & ab nullo intelligi cognovi? O venerabilia ista momenta, quæ mihi Polybium, Arrianum, Ælianum, Dionem Cassium aperuerunt, quos omnibus aliis clausos noram! Quam faustæ illæ horæ, quibus Æneæ, Hierocli, Artemidoro operam dare potui, ut ipsos aperte plana voce sermocinantes narrantesve audirem? Tunc mihi ad liquidum dulcis fui. Tunc imaginari

potui ad iſtam abſolutionem vitæ, quam ſapientis eſſe ſtatuebant, me propinquaſſe, quum nullis umbris aut tenebris cognitionem ejus, quod antehac inſcrutari arcebar, vetantibus liceret perfectam Gratiarum omnium Venerumque, quibus audieram referta eſſe ſtudia, amœnitatem affluenter haurire, & oculos ſimul manuſque ac pedes paſcere peragrando illa tam nobilitata ſcriniorum S. Laurentii ſpatia. Quid quum occurreret illa turba variarum rerum tantopere profutura, ſi non lateret, quas nec fando indicari audiveram, nec appellationes unquam perceperam? Hæc profecto quum partim adſpicere & recenſere, partim in alias chartas conjicere chirographo meo liceret: nonne jure opinabar Idæorum Dactylorum nomina notitiæ meæ adfundi? Eorum majeſtate vitam ab terroribus ſervari immerito & fatue ſtatuebant gentiles. Ego vero tum non magis prævidi, quam poſtea expertus ſum in illis tranquilli otii, in illis arcanæ ſapientiæ, in illis vitæ convenienter agendæ & principia & profecto firmamenta eſſe. Equidem in iſta proluſione adeo me hæc explebant, ut omnium aliarum rerum immemor in novos veroſque non Heſperidum, ſed Copiæ ipſius aut Minervæ Paciferæ hortos delatus frui tam ſancto nominum & laborum priorum conſortio geſtirem, ſingula ſcrinia velut altaria totidem altitudini ingeniorum ab Divis Heroibus Mediceis dicata ſpectans, inter quæ tanquam Brachmanum aliquis, ut ipſe teſtatur hic ſcriptor, ſpatiatus & operans nihil morarer alias cauſas, ob quas peregrini Italiam viſitant. Quin etiam potuit hic adfixus illi auguſto Camœnarum receptaculo animus Celſitudini Tuæ placere; utque nutriendo propagares, Domine, hanc adſiduitatem meam, & quidquid tacito ſeceſſu col-

ligerem, in usum aliquem referretur, qua non auspiciorum Tuorum felicitate, quibus non munificentiæ experimentis me succinctum vivere jussisti? Quæ quum & immensa fuerint omnia, numerumque & sermonem meum excedentia, tum in eis ut semper recordatione exsulto, ita nunc verbis etiam indulgendo luderem; nisi dum id paro, sentirem me mœsto quodam aculeo pungi, memorans & considerans non modo quam Tua Serenissima Celsitudo me locupletarit, sed simul quod iis ereptus sim. Et tamen confirmata contra confusionem mente quotidie & loquor & memoro, & quæ usui, quæ ornamento ex Etruria Tua mihi evenerunt, tanto promptius proniusque refero, quod etiam aliena identidem scripta hanc memoriam ubique inculcent profitentia eandem suam ex Etruria lætitiam; in quibus vel præcipuus exstabit semper hic Ammianus Marcellinus, qui ad notionem quoque meam post tot alios pertinere se ratus, auxiliatricem Florentiam singulis paginis loqui & cum voluptatis multo sensu jactare per octoginta annos duravit, nulla unquam intermissione ne posthac quidem destiturus. Propterea dum uterque sic obligatus quærit officium facere, ad aram Clementiæ ac Benignitati Tuæ Serenissimorumque Majorum Tuorum ab tot ingeniis illic servatis erectam & tam bene utiliterque sibi cognitam hic ipse Ammianus in Cyri preces effusus rogat ut accipias ΤΑΔΕ ΚΑΙ ΤΕΛΕΣΤΗΡΙΑ ΠΟΛΛΩΝ ΚΑΙ ΚΑΛΩΝ ΠΡΑΞΕΩΝ ΚΑΙ ΧΑΡΙΣΤΗΡΙΑ: & ego hanc, quam ipse nobis vitæ, indolis & rerum ab se in Asia & Europa peractarum reliquit effigiem, prout fieri licuit, nunc mea etiam manu politam Celsitudini Tuæ consecro ex officio justo, pioque & debito, ex animo quem largitate liberalitatis, quem

tantis affluentissimæ prolixitatis exemplis addictum devotumque Tibi fecisti; Deum venerans, ut omnibus rebus felix æternum Fortunam adeo conspecti Imperii Etrusci domesticam habeas, videasque Mediceam gloriam excelsissimis laudibus suffragatione ipsius Dei illustratam quotidie magis magisque vigere & florescere. Id precor

Lugduni in Batavis a. d.
XIV. Kalend. Decemb.
CIↃ IↃ CLXXXXII.

Serenissimæ Celsitudini Tuæ

Dicatissimus cliens

JACOBUS GRONOVIUS.

LECTORI STUDIOSO
EDITOR
S. P. D.

uum ex Ammiano Marcellino magna & crebra oblectamentorum cauſa citeriori vitæ meæ acciderit, libens feci, ut hæc noſtra familiaritas innoteſceret publice, & velut ad vicem reddendam partes aliquot horarum nunc mearum, quas ille plurimas antehac refecerat, illi concederem, eo conſilio, quo nitentiora & ſpecioſiora exſtarent reſidua hiſtoriarum ejus volumina. Hoc illi videbar debere, viro, in quo cernebam propoſitum contra ſua ſæcula magnificum & excellens. Etſi enim quæ alii de eo ſcripſerunt, nec mea faciam, nec advertere velim, & in iſta ominum præſagiorumque fallaciſſimorum obſervatione omnia alia mallem; videam quoque in illo eſſe aliqua neſcio quî felici noſtræ polituræ nonnimis congrua:tum adverti refert eum vixiſſe iſto tempore, quo Latina ſtudia vix fuiſſe dici oportet, aut omnia arctabantur anguſtiis epitomarum, hoc eſt, degeneris inertiæ ſocordia, & illam urbem, quam Æternam laudat, Venerabilem & virtutum omnium domicilium, obſidebant ærumnoſæ & exſecrabiles ineptiæ omni vigore animi peſſumdato, & nihil iſtic ad priorem magnificentiam. Quod ſi quos mens melior tamen eveheret, quidquid id erat, ad blanditias auribus principum præbendas modo adhibuiſſe cernimus. Tali noſter tempore quid magis mirer, utrum ſuſtinuiſſe mente concipere tam nobilis ac diuturni laboris opportunitatem, an etiam ſubire alacriter & exſequi? neque id ita, ut videri queat temere effudiſſe aut inconſulte proſiluiſſe ad hoc munus, ſed mente Herculeo ſtudiorum robore bene & diu firmata, & ad hanc efficaciam circumſpecto juſto &, ut ipſe loqui ſolet, impetrabili apparatu. Ille ſine dubio multum diverſus ab reliquorum ſimul militantium otioſa imperitia, ſub pellibus tempora diſtinguendo in certas operas, & ubi res poſcebat, Martem; ubi quies dabatur, Palladem æmulando, & occaſione præſidiorum variarumque expeditionum, regiones, gentes, mores, hiſtoriam priſcam & ſui ſimul temporis perdiſcendo, exemplum veteris Romani ſive militis ſive ducis ne inſtante quidem prælio ſtudia Græca perinde ac Latina omittentis retuliſſe ſibi placuit, ut hinc ſecus aut recte facta vel Principum ipſorum vel Optimatum valeret conſulta ratione æſtimare: incolaſque Romani imperii vel ultimo hoc ſpecimine veteris ingenii admoneret gloriæ & moris majorum, ut in profundo otio ſcirent aliorum ſcripta æque ac Juvenalis & Marii Maximi contrectanda eſſe; ſimul hortaretur, & in calamitatibus tam præſentibus, quam gravioribus poſt venturis ſolatia adferret ſtimulandis animis, ne antiquitatum ignari facile deſponderent, utque ad priſcam tuendæ patriæ fortitudinem revocarentur. Hoc res ipſa fatetur, & palam tota ejus ratio clamat. Adeo nihil indignius potuiſſe pronuntiari exiſtimo, quam quod nupera Pariſina præfatio edidit, Ammianum denique, quum poſt ſacramentum hanc rem arripere cogitaret, tum demum ut miles quondam ac Græcus Latinæ linguæ ac hiſtoriæ Romanæ magis adſueſceret, Catonem majorem vel Cenſorium, Cæſaris commentarios, Salluſtium, M. Tullium Ciceronem diligentiſſime legiſſe. An quia natus & educatus Antiochiæ fuit, ubi & Gallus Cæſar dicitur veſperi per tabernas palatus & compita quæritaſſe Græco ſermone, & hinc Græcum ſe vocat, in ea urbe tunc non erat uſus Latinæ linguæ? aut an Romæ tunc ita utique loquebantur, ut nunc ſcribit Ammianus, ex illis barbaris, quæ illuc influxiſſe ipſe in his libris annotat

nominibus, plurima corrupta fuisse innuens? Fuit Græcus, sed utique fuit ingenuus, ut se ipse describit, ac bene natus, ut Henricus Valesius, nescio cur etiam de vitio eorum, qui provecta jam ætate ad studia se conferunt (quod utique ipse nescivit) aliquid jactans probat, & hinc cur non ad utriusque linguæ peritiam educatus? unde quanquam Græcum se dicat aliquoties, tamen libro XXII cap. 9 scribens *quod cadere nos dicimus*, non se ejurare Romanam demonstrat originem. Quasi non operosa moles, varietas rerum, series historiæ per tot plagas terrarum euntis, sincera fidei ac veritatis cautela, ipsa magni animi declaratio, in his scriptis mirabiliter elucentes, immo ipsa loquutio si non optimi sæculi & commatis, utique sic elaborata, ut pateat non temporariam ac repentinam tunc fuisse, non brevi puncto arreptam, sed cui ab longo tempore melioribus incumbendo adsuerat, ferme enuntians universo bellicæ vitæ tempore suas occasiones in variis commoditatibus laxatisque auctorem secrevisse, quas serio impenderit sibi, ut jam tunc forsan commentarios, postea quandoque dilatandos & venustius facundiusque ornandos, sensim collegerit. Ita per militiam consummatus, ne digressus ad larem tranquillum periret otio, aut ut alios fecisse tunc Romæ ostendit, multa placentia aut aliena referendo in circulis tempus tereret ac pleraque falleret, integritatem animi scrupulosa historia scribenda declarando, maluit agere causam posteritatis.

Unde sane etiam dignus erat, ut in hoc fretensis Oceani accola populo, quem nonnisi de meliore nota novisse se ostendit, Batavos & fere perpetuo una cum his tendentes Erulos, etsi regionibus & origine discretissimos, virtute tamen & militari gloria convenientes junctim memorans, ederetur ad cognoscendam propinquioris temporis, prout facultatem præbet, rationem, & multiplicia supplementa tirociniis exercituum Romanorum ex his brevibus regionibus, quæ inde quoque exinanitæ tandem fuere, petita ad suffulciendas ubique ruinas labantis imperii. Hîc, inquam, merebatur publicari (& jam olim aliorum eandem constat fuisse sententiam) Ammianus ille, non nudus ut quondam & multitudine fœdissimarum sordium oblitus, sed quanto ornatu fieri poterat, vestitus & purificatus. Quod certe nostro sæculo contigit, quo historiam illam præclari duoviri tanta castitate versaverunt, ut quum ineunte etiamnum eo nonnisi confusa quædam ingenuitatis suæ lineamenta præferret, vel potius ex male commixtis quibusdam literis haberet compositos versus incantamenta anilia & incongrue quædam mussanda magis, quam articulatam bonæ mentis expressionem & sententiam humanam continentes, nunc egregie sese ipse cognoscat, & instar redivivi phœnicis aut exsulis renati post tredecim sæcula ostentet. Itaque horum memoriam adoro, & cum perutili & peregregio emolumento evulgatas lucubrationes exosculor. Has cedro dignas, has refertas bonis studiosorum adjumentis & varietatis in docto homine flagitandæ specimen præferentes, has denique ad eruditionem, sapientiam & eloquentiam semitas planissimas & unicas censeo, & quod in me est, expertus sum. Sic quum tota ætas mea sæpe gratias egerit Friderico Lindebrogio & Henrico Valesio; tamen gratulatus plurimum fui huic scriptori simul & ipsis commentariis, quum ante decem annos Parisiis omnia ab Valesii fratre instaurari non sine eximia accessione intelligerem; quippe quod non dubitabam, quin & ex codice antea non viso melius aliqua procederent Ammiano; & ipsa commentaria ab secunda manu, quam per tot annos ab auctore nunquam earum immemore acceperant, perpolita & aucta exspectabam. Quod utrumque egregie præstitum postea cum gaudio vidit mecum & agnovit universa cohors, quam sanctior Minerva detinet. Atque hinc potui librario auctor esse, ut curaret multiplicata quocunque modo istius editionis exemplaria in officinis his exstare. Sed quum ille huc me adigeret, ut aperirem, an non aliqua illic possent meliora conspici, idque si posset a me potissimum contenderet fieri, debui cum illo agere simplicius, quod nunc apud te, mi lector, repetam, ut scias, quibus in partibus aliquid in nitidissima illa editione potuerim desiderare, & spernere ut nimis gloriose ab Hadriano jactitatum, istam editionem

cunctarum priorum editionum bona complecti, earundem vero vitiis carere, ut scribit in fine suæ præfationis.

In primo non potui ignoscere Hadriano, quod quum alia chartæ forma, alio conspectu & situ notarum uteretur, quam usus fuerat frater Henricus (cujus notæ procusæ sunt singillatim post absolutum Ammiani contextum, & qui citationes variorum locorum hinc accommodaverat ad illius ipsius editionis paginas, ut fieri decebat) hic eosdem numeros passim reliquerit, quum & charta non sit τετράπτυχος, & plane materia ab illis numeris & scopo Henrici abhorreat, longe aliud ac diversum in istis allegatis paginis continens. Unde fit, ut quoties (idque contingit infinitis locis) in notis Valesianis fit citatio alicujus loci ex Ammiano, toties nugaci nævo se inquinet. Quam enim fædum est, quum editionis Parisinæ pag. 49 ponatur Valesiana nota, in qua scribitur [Vide Marcellinum infra p. 31] quod ibi fit in nota ad voces *Galli periret avunculus*, quum ea pagina jam tantopere antecesserit? Nonne indecorum est, quod in illa editione scribitur libro XXVII cap. 5 pag. 484 ad vocem *Mysia* [de qua Marcellinus in lib. XVII pag. 140?] quum ista pagina ibi incurrat in librum XVI; tanto indecentius, quod Henricus in editione sua recte citaverit pag. 104. Etsi profecto hac in re non modo negligenter fuerit apparata ista editio; sed etiam intolerabiliter quodammodo audax, nescio cujus interventu, ut sæpe citatio ab Henrico immissa, nuper fuerit deleta & omissa. Sic quum scribit Henricus in sua editione pag. 399, quæ incidit in principium libri XXX, ubi ostendit *inexplicabile* subjectum pro *inexpiabile* [Idem error lib. XV pag. 35 insedit] inde posterior hæc editio pag. 585 quintam vocem cum postremo numero expulit: item in nota sequente de τῷ *cuppediæ* quum notet Henricus [hîc & in lib. XXVI pag. 311] voluit frater tantum edi [hîc & in lib. XXVI] Nec adverti, nisi semel mutavisse, nempe in libro XXXI cap. 12, ubi notabat Henricus de verbo *recingi*. Certe mutare debuerat vitiosum illud, quod occurrit in nota ad libri XXVIII cap. 3 pag. 525 voces *In locum Valentis Iovini*, ubi scribit Valesius. [Movet me locus, qui est in p. 370] ubi nihil est quod ad hanc rem facit, & pagina 307 incurrit in locum libri 25, quem citavit; ut nesciam, quid velit.

Secundo occurrebant in Valesianis commentariis aperti quidam errores sive typothetarum sive ipsius scribentis; quos quum jure sperarem emendatos esse, aut saltem signo aliquo demonstratos, tetrum in modum deprehendi illic non modo relictos veteres, sed novos accessisse. Sic libro XV cap. 4 de finali libramento apud Henricum nominatur Antonius Loisellus, in nova Parisiensi Antoninus. Sic libro XXXI cap. 13 ubi notatur de Equitio, nunc primum ex chirographo Henrici additur [*Atque ita citat Crispinianus in fastis*] Libro XXIII cap. 5 citat Henricus verba *Interpretes arcessit*, & notat [Lege *arcessiti interrogatique*, ut habet Editio Augustana] In quo falsus fuit Vir optimus. Legitur enim clare in ista editione *accersiti*. Quod tanto notabilius, quia Hadriano ibi placuit addere, in codice Colbertino sic legi.

Libro XXI cap. 10 Hadrianus novam notam fratris protulit ad verba *in angustias tumidosis collibus desinentes*, ubi diversa confudit in unum. Nam omnia illa verba [Apud Nicephorum in libri 9 capite 13 legitur σύσακις non multo melius quam apud Socratem, ex quo id Nicephorus exscripsit. Unus Philostorgius in libro III recte nominat Σύκεις Ἄλπεις: sed Nicephorus & heic quoque Σουσάκεις prætulit] non pertinent huc, sed ad præcedentem notam de Succis, & illuc relata volebat Henricus, quacunque etiam paginæ parte notaverit.

Libro XXII cap. 8 sunt Ammiani verba *immolantes advenas Dianæ, quæ apud eos dicitur Oreiloche*, ad quæ aliquid notans Henricus, scribit inter alia [ipsam autem Iphigeniam sacerdotem sua Tauropoli constituit] in quibus sententia nulla est: nec tamen sustinui quidquam mutare, quum potuerit aliqua mutavisse Henricus, quæ perperam sunt publicata. Attamen in editione ipsius Henrici erat *sacerdotem Dianæ Tauropoli*, idque cum laceris Antonini verbis affatim

congruit. Contra non potui non corrigere, quod in nova fratris nota ibidem ad libri ejuſdem cap. 16 voces *Hîc primum homines ad v. religionum incunabula pervenerunt* ex Euſebio profert ſic Hadrianus, Ας πρῶτοι μερόπων ἐπ' ἀπείρονα πῆξιν ἔφιξ, quum certe ipſe non magis potuerit ultimam vocem intellexiſſe, quam intellexit lib. XXIII cap. 5 ὑφάνισαν, ut ille edidit, quum in fratris editione prior litera eſſet maculoſe expreſſa in nota ad voces *ut ſuadere nobis laboret* &c. unde prioris loci notam tanto juſtius expuli, quod aliter ſit in ipſo Euſebio, ut illa quidem duo ex vero correxerim. In libro XXV cap. 6 notat Henricus in editione Romana *Chartam* legi. At plane in ea expreſſum eſt *Charram*. Sic libro XXVI cap. 8 ipſi Valeſii neſciunt, utrum velint Maſcizelem, an Maſcezilem; quippe utrumque ibi tenentes in utraque editione, idque propterea etiam ipſis donavi. Et quis non credat Hadriano placuiſſe ludere in ſcriptis fraternis, dum in nota ad libri XXXI cap. 2 voces *Hoc tranſito* ſuſtinuit edere [Nam Europæos Alaunos vocat a montibus Alanis ita dictos: Aſiaticos vero Alaunos Scythas ab Alanis montibus] quum Henricus ediderit [Nam Europæos Alaunos vocat a montibus Alaunis ita dictos: Aſiaticos vero Alanos Scythas ab Alanis montibus] Quorum hæc poſterior conſtitutio certe ut ex Ptolemæo petita eſſe dicitur, ſic recte cum eo convenit, non prior: ſed meum non fuit, omnia curva corrigere.

Sic quum iſta pulchra & ſibi placens editio tractaverit manum Henrici Valeſii; refert etiam ſcire, quomodo curaverit ipſum Ammianum, quod quidem jam rei caput ac ſumma eſt. Patet vel ex libro XXIX cap. 6, ubi ſola iſta ex omnibus editio, *munimentum abſque una cauſatione conſurgeret*, ſatis inepte, quum reliquæ *ulla*. Quum libro XXX cap. 4 habeant illæ *cum Evandri matre abhinc ſæculis obrutas multis*, hæc nunc protulit & in Latinitatem invexit *adhinc*. Libro XIV cap. 9, quum Henrici editio aliæque legant *ſed ſi quid auribus ejus hujuſmodi quivis infudiſſet ignotus*, Hadrianæa maluit *quidvis*. Libro XVIII cap. 7 editio nuperrima habet *niſi quod in puteis aqua repetitur exilis*, ubi priores ſervant *reperitur*. Quod ut eſt exiguum, ita gravius peccatur in verſu ſequente, ubi edit *jamque ſuorumque duritiæ fiducia tranſituri*, quum priores *ſuorum duritiæ*. Denique in eodem capite edidit *Bargala*, ubi anteriores *Barzala*, etiam ipſa Romana huc alludente *Barczalos*. Libro XIX cap. 4 nunc volunt legi *Peloponeſiaci*, ubi Henricus & omnis prior memoria *Peloponneſiaci*. Libro XXIII cap. ult. legitur in aliis *minaces juxta in adverſis rebus & proſperis*; ſed Pariſina illa vult omitti conjunctionem *in adverſis rebus proſperis*. Libro XX cap. 4 edidi *Nocte vero cœptante in apertum erupere diſſidium* ex Lindebrogiana & Auguſtana, quum utraque Valeſiana *diſcidium*; at omnes ibi dicuntur ſimul manſiſſe, ſed concitatos fuiſſe animos ad ſeditionem & converſos ad tela ac manus. Denique an non notam negligentiæ præfert iſta mirifice varia inſcriptio in ſummis paginis libri XXII? ubi videbis modo DN. CL. FL. JULIANUS PIUS FELIX AUGUSTUS, modo JULIANUS AUGUSTUS, modo CLAUDIUS JULIANUS AUGUSTUS, modo DN. JULIANUS AUGUSTUS, modo FL. CL. JULIANUS AUGUSTUS; æque ut in libro XVII modo poſuerunt DN. CONSTANTIUS AUGUSTUS, modo JULIUS CONSTANTIUS AUG. modo CONSTANTIUS AUG. modo DN. CONSTANTIUS P. F. AUG.

Quum & in Valeſianis commentariis & in ipſo Ammiano talem paratum curamque adhibitam cernerem; non debui notabilem aliquam ſollicitudinem in eis, quæ ab Lindebrogio ſcripta erant, concipere. Propterea quum ad rem veni, reperi etiam obſervationes iſtas ita editas, ut qui eas legerit, profecto parum abſit, quin pro cerrito vel in Latinis vel in Græcis auctorem traducat. An non enim tale eſt, quod editur libro XXI cap. 1 in nota ad voces *Somniorum rata fides* [Syneſius περὶ ἐνυπνίων & in eum Niceph. Artemidor. & Apomas.] Ea poſtrema voce jam duæ editiones Ammiani conſpurcatæ fuerunt cum ludibrio Lindebrogii. ne tertia vice fieret, interceſſi, & repoſui, quem ſine dubio ille innuebat. Libro XXXI pag. 80 Pariſinæ editionis ad paginam contex-

textus 639, ubi ſunt verba, *Dum inter ejus Armigeros militaret, ac regiam cuſtodiret*, apponunt hanc notam ut Lindebrogianam [Socrat. lib. III cap. I *εἰς τῶν δορυφόρων.* Antoninus Aug. in Itinerario] Fungus profecto & ſtupidus debuit fuiſſe Lindebrogius, ſi ſic notare ſuſtinuit, ut has duas citationes de eadem re potuerit jungere, quod tamen iſti Pariſini optimo viro impegerunt: & ſummo jure querulus iſte Hadrianus de eo ſcripſiſſet, ut ſuſtinet ſcribere in præfatione, eum ſæpe minutiis immorari, & totas paginas Græcis excerptis ubique implere, quibus æquo animo carere poſſemus. Sed, proh facinus! inconditi iſti rerum alienarum obtrectatores geminam Lindebrogii notam in unum contraxerunt, quum poſtremæ quatuor voces pertinerent ad notam de Bononia, quam quidem notam Galli, forſan auctore aliquo, qui deliciari voluit, omnem exſtirparunt. Cæterum ſic quoque querelam iſtam Hadriani pro veriſſima agnoſcet, quiſquis inſpexerit pag. 38 editionis Pariſinæ notam in libro XVII cap. 13 ad voces *Eductis mucronibus, quos pro numinibus colunt*, utpote quum illic citationem de Alanis ex lib. XXXI & de Danis ex M. Adamo bis poſitam videat omnibus vocibus iiſdem integris, atque adeo ſex verſus impleantur verbis, quibus certe non tantum æquo animo carere poſſemus, ſed quæ per meram ſtultitiam iterantur. Verum auferat hoc Hadrianus, & fruatur, ut jactet auctiores Lindebrogii Obſervationes ab ſe editas; emendatiores utique ne addat. Abſit enim, ut credamus ita blateraviſſe, aut expleri voluiſſe Lindebrogium; ipſe Hadrianus in culpa eſt, quum Lindebrogius illam notam univerſam renovaverit, priorem totam volens induci, quod ab benignitate Gallica non impetravit. Quod tamen ut minus in Hadriano ſtupeas, non aliter conſuluit in fratris nota lib. XXXI cap. 2 ad voces *Contortis laciniis illigant*; ubi quum Henricus in nota poſuiſſet [De Jaxamatis quidem id refert Mela in fine lib. I] iſte hoc non ſatiatus nuper addidit [Et Jaxamatarum oſtio Tanais proximorum feminas ex equis pugnare ſcribit Mela libri I capite ult. & *quos laqueis interceperunt hoſtes, trahendo conficere*] Hæc quum Henricus deinde aliquo tempore appoſuerit vel oblitus quid olim iſtic edi curaviſſet, vel explanare volens id, quod brevius antea collegiſſet; non dedecuerat Hadrianum probe inſpicere, ſi quam illic notam voluntatis ſuæ Henricus reliquerit. Omnino deliravit Lindebrogius, ſi in libro XVII cap. 7 citans verba Ammiani ſcripſerit *Neptunum humentis ſubſtantiæ infeſtat Ennos*, ut ibi Hadrianus potuit edere, quum aliter ipſe auctor in Hamburgenſi. Sic ad libri XIX cap. 4 voces *Qui ſol æſtimatur*, Hadriani gratia bis Lindebrogius citavit *Alexandrum in Tabulam Heliacam.* Utique præco dimitti merebatur, qui inquireret, ecquis habeat notitiam *Juliani Carris*, quem Lindebrogio notum fuiſſe probant duæ editiones ex notis ad libri XXIX cap. 11 voces *Exſecto viva mulieris ventre atque intempeſtivo partu extracto.* Nullus equidem copioſam & ſupervacuam notarum abundantiam in Lindebrogio negabit, qui in iſta Pariſina editione viderit ab Lindebrogio ad librum XXVII cap. 4, poſtquam citavit *Unde eorum jubar*] ſcribi, [*Unde eo jubar.* Scripſit Ammian. *unde eorum jubar.*] Enimvero digna nota, quæ Pariſinos exerceret typos! In notis ad finem libri XX inter nova augmenta ediderunt ex Valerio Flacco, *Nunc, ait, eripiat diva Titana volucri*, quum Lindebrogius, ut in ipſo poeta legitur, ſcripſerit *diræ.* Quid igitur, mi lector, exiſtimas de Græcis? Ad librum XXIII cap. 3, ubi edunt Galli in citatione Chryſoſtomi *σπμάτων ὀδεσμὲν*, quid oro intellexerunt? At in libro XVII cap. 4 præclarum correctorem Hadrianus egit; quoniam Hamburgi in loco Glycæ ad voces *per ſpeciem apis* editum erat *οὐχ ἱεροτομητὲς*, ipſe edidit *οὐκ ἱεροτομητὲς.* An igitur ab tali correctore ſperarem vel intellecta eſſe, vel integratum iri Græca in allegatione Procopii ad libri XIX cap. 6 voces *Galli morarum impatientes, ſecuribus gladiiſque ſuccincti*, ubi jam bis editur *ἡ λαβὴ δὲ τῦ ξίφυς βραχεῖα ἐστύγαν* ut Pariſini, *ἐσάγαν* ut Hamburgenſes? Multo minus, ut opinarer debere ab eo in citationem ex Zoſimo ad libri XXIV cap. 7 voces *Caſis Perſarum plus minuſve duob.*

* * *

mill. addi negativam ὐ, quæ interciderat in numero cæſorum Romanorum ὐ πλείυς. Itaque ubi tam accurate omnia ſunt geſta, debemus ſcilicet nobis imaginari rectius ad librum XXVII cap. 9 circa finem edidiſſe Hadrianum *conſtitutione Arcad. Honor. & Theod. Impp.* & paulo poſt *conſtitutio Valentinian. Theodoſ. Arcad. Impp.* quam ſcripſiſſe Lindebrogium utroque loco *Imppp.*

Et quidni ridicula acceſſio eſt notæ Lindenbrogianæ ad libri XVII cap. 10 voces *Vejovis fulmine*, ubi apponit Pariſina editio [*Diiovis* meminit & Gellius loco ſupra laudato] Id quum ſit nulli bono, tum ipſe vidi non id ita profectum eſſe ab Lindebrogio, qui ad vocem *Diiurnius* in ea nota ex Gloſſario citatam in margine adſcripſerat [γρ. *Diiovis.* Gell. ibid.] Id teſtatur hodieque codex & manus ejus, quæ ſunt Hamburgi, & unde ipſe deſcripſi. Cæterum ut pateat porro licentia; qua in notis Lindebrogianis quicunque ille fuit Pariſiis uſus ſit, notabat aliqua vir egregius ad locum libri XV cap. 8 de ritu & apparatu allocutionum e tribunalis ſuggeſtu, ſcribens in fine; [Sed ut res magis in oculos incurrat, nummi veteris typum, eorum gratia qui minus in hiſce ſtudiis verſati ſunt, apponere placet; in quo & tribunalis forma, & ſignorum in hac parte effigies apparet] quibus adjecerat nummum Probi Imperatoris. Et verba hæc omnia & nummum omiſit iſta Hadrianæa editio, neſcio qua auctoritate. Quod quidem faſtidium tanto eſt ſtultius, quod illum ipſum nummum videatur fere verbis deſcribere Henricus ad librum XVI cap. 12. Vice verſa in libro XX cap. 5, ubi Genii Publici mentionem facit Ammianus, appingendam Gallia judicavit effigiem Genii Publici tam nugacem, ut nihil ſupra, quod vel ſola barba denſior probat, quæ in temporis ejus nummis, ubi frequentiſſimus Genii Publici typus, nunquam apparet, & tantum Genio ſenatus adfingitur in nummo Antonini Pii. Et utique cum deſcriptione Lindebrogiana non convenit iſte typus; quum illa ſtatuat fuiſſe velato capite, quod in hac figura aliter habetur. Sed etiam ut ſciat lector, unde illam petiverint, aut ubi Lindebrogius eam reperiri ſignificaverit, citatos illic videbis *Piſonem*, *Chorel*, *& qui porro de hac re ſcripſerunt*, quum intelligat Choulium.

An vero Hadrianus is fuit, qui Lindebrogii Græca excerpta debuit tantopere vituperare? an aut ipſe, aut univerſus orbis ignorat, quoties illa ipſa Lindebrogiana excerpta iteret frater ejus Henricus & modo non ſua facere cupiat? An libro XIV cap. 11 inſolentiam Diocletiani, qua excepit Maximianum, ex Rufo Feſto & Eutropio non primus notavit Lindebrogius, & ſecutus fuit Valeſius? Et ſimiliter ibidem agitur in locis Velleji de fatorum more? An de alumine libro XX cap. 11 ex Gellio non idem affert Valeſius, quod Lindebrogius ante attulerat? Sed ut hic male ponit numeros *lib.* 15 *cap.* 5, ita & alter prave *lib.* 16 *initio*, quum ſit 15, 1. An ſolus aut primus Valeſius eſt, qui Ammiano reſtituit lib. XX cap. 3 ἀπόκρουσιν σελήνης, aut explicuerit, & non anteceſſit Lindebrogius? Ille quatiens ſcutum Iulianus & locus Vegetii ex libro II cap. 14 nonne ab Lindebrogio oſtenſus & explanatus fuit Valeſio? An Maſſagetas Hunnos vocari in loco Procopii non ex Lindebrogio repetivit Valeſius ad librum XXIII cap. 5? An armorum crepitum in aſſenſu & locum Julii Cæſaris ex libro VII belli Gallici aliunde huc attulit, quam ex Lindenbrogio, aut ſaltem poſt eum? An libro XXV cap. 3 de prælïis Marcelli diſcrepantem numerum ex Plinio & Solino non antecedens Valeſium Lindebrogius notavit, & illas ibidem adoreas obumbratas ab Catilina ex Solino per imitationem petitas ſic notavit primus Lindebrogius, ut tamen Valeſius id ipſum quoque inculcaverit ita, ut nihil prorſus præter Lindebrogiana afferret? An libro XXVII cap. 6, ubi Ammianus laudat in judice, ſi ſit legum ſimilis, non Lindebrogius eſt, qui id ab eo fieri ad imitationem Ciceronis libro I de Offic. notat prior, & Valeſius eſt qui tamen illud excerptum Lindebrogianum ſuis immiſcet? Scilicet quum Valeſius libro XXXI cap. 2 de gladio apud

Scythicos populos culto tam large locum Jornandis excerpsit, persuadere nobis vult Hadrianus ab eo non fuisse visum Lindebrogium iisdem verbis excerptis illustratorem ejus ritus. Denique quid est, quæso, quod ad libri XV cap. 9 voces *Pronuntiarunt animas immortales* inter novas ab Henrico accessiones ostentat Hadrianus [Idem de Gallis dicit Mela cap. 2 lib. 3] an non septuaginta annis ante & viderat & indicaverat ad eas ipsas voces Lindebrogius?

Et quid si ad alterum ex Germania non spernendum sane virum transierimus? Nonne libro XIV cap. 6. ad voces *populi Romani nomen circumspectum & verecundum* Janus Gruterus est, qui ad postremæ vocis illustrationem jam ante advocaverat auxilium ab Casaubono præstitum in historia Augusta, ubi & istum locum & ex libro XXI conjunxit, & αἰδοίους supplices ostenderat? Nonne ejusdem libri cap. 7 pro eo quod vulgo legitur *dissimulata licentia*, Gruterus est primus, qui rogavit [An fuit? *disseminata.*] Sequutusque Boxhornius scribit [*disseminata* scribendum hic est, quod nemo non videt] velut ultro confessus debuisse jam aliis id occurrere. Vide jam, quam sero veniat Valesius. Ibidemque cap. 11 nonne Gruteri est *Eadem Mancinum dedidit Numantinis?* Rursus libro XVI cap. 11 *Circumdata retiis busta* non ex utroque MS. annotavit Gruterus? Et cap. 12 quum Cæsar exclamaret *Redeamus ad nostros, saltem gloriæ futuri participes, si eos pro republica dimicantes non relinquimus inconsulte*, Gruterus utique prior exstitit, qui ad ea notaret [Editio Accursiana negativam ut insererem suasit] post notavit etiam Valesius [Negativam particulam, quæ in cunctis exemplaribus deerat, ex Mar. Accursii Editione supplevimus.] Libro XVII cap. 13 ad verba *Plus æstimantes creare quam afferre barbaris Regem* notat Gruterus [Credo voluisse scribere *auferre*] Notat & Valesius [Legendum videtur *quam auferre*] egregio concentu. Totum excerptum ex Curtii libro 4 ad verba Ammiani *apud Persas silentii colitur numen* libro XXI cap. 13, non Valesius recensuit post Gruteri indicium? æque ac locum Livii de senatoribus Campanis vino distentis ad librum XXIX cap. 5 idem excitavit primus Gruterus, ac secundus iteravit Valesius: æque ac locum Taciti ex libro 13 ann. cap. 57 de Hermunduris & Chattis ob salem contendentibus produxit primus Gruterus, & tanquam echo resonuit eundem Valesius ad librum XXVIII cap. 5. Et quod libro XXIII cap. 5 scribit Ammianus *Ut suadere nobis laboret monumentorum veterum fides*, ex Floro petitum esse observavit primus Gruterus. Etiam libro XXV cap. 4 *Ni transissent ad numinum cultum*, sane Fauchetius Gruterianus conjecit ex Theodoreto lib. III cap. 6: & quod ibidem legitur ad voces *figura tali situque membrorum*, omne est Gruteri. Illud verissimum in libro XXXI cap. 2 *ad omnem auram incidentis spei novæ perquam mobiles* non est nisi unius Gruteri. Immo illud Hadriani *cum prope in acie starent* libro XXVI cap. 9 publicavit ex libro Fauchetii Gruterus. Sed & alterum ejusdem eod. libr. cap. 6 ut in Ammiano restituatur *redivivas nebulas debitorum*, significavit tanto tempore ante Franc. Juretus in Miscellaneis ad Symmachum lib. I epist. 26, & ex eo notavit quoque Gruterus.

Neque idcirco imminuitur apud me, aut hæc colligo, ut imminuatur apud alios gloria laboris hujus, quo Henricus Valesius, vir nunquam sine honore nominandus, divine Ammianum expolivit. Illa profecto sunt ἐκ νάρθηκος, illa cedro digna. Neque etiam is est, qui sic de Lindebrogio scribit. Verum ut ne bene cedat Hadriano tam temere pronuntiasse, ubi nec commodi quidquam inde oriebatur, nec alter erat meritus. Utique quum Lutetiæ versarer, non audivi Hadrianum talem fuisse, qui mentiri non posset; quod egregie illum præstitisse reor in vita fratris, viri certe ἐπιεικοῦς & de ratione sua modeste cogitantis, humaniorisque, quam ut ante annum vitæ LX annos suos non attenderet, & ab mea demum epistola hoc didicerit.

Habes, lector, pignora firmissima & experientiæ indubitabilis fulcra, unde de postrema editione Parisina judicare queas, an ea sit, quæ priorum editionum bona complectatur, earundem vero vitiis careat; pariterque caussas, quibus ego ad hanc editionem comparatus fui. Sed præter hæc quum scirem hunc esse genium postremæ editionis, cui nihil aliud acceptum referri potest, nisi aucta commentaria maximorum virorum, Lindebrogii & Valesii, & quasdam bonas restitutiones ex codice Colbertino; & tamen Ammianus is esset, qui etiam præter Valesios fuerat diligenter lectus ab aliis eruditissimis hominibus, vel æqualibus vel eorum vitam quacunque parte tangentibus, quos in exemplari meo notaveram; ipsa dulcedo, quam studiis meis attulit Ammianus, ipsa propensio, qua Ammianum & studia prosequor, compulit me prospicere, ut vel aliqua saltem parte prodessem Ammiano, vel ad ejus cogitata aut scripta lectorem locis quibusdam revocarem. Etiam ipse fueram diligens & attentus in consideratione lectionum, quæ ex MSStis erant prolatæ. Ex his sustinui nonnulla suis locis adspergere lectori, ut spero, futura & probabilia & opportuna & jucunda. Equidem magnopere optassem, ut ad Lindebrogii exemplum potuissent ab sese impetrare Valesii, ut similem Variarum lectionum, quas ex tot collationibus veterum exemplarium contulerant, syllogen & indicem exarare voluissent, ut facile factu illis fuit. Est enim in hujus auctoris antiquis codicibus eadem ratio, quam observavi in epistolarum Ciceronis ad Atticum vetustissimis & fidelissimis exemplaribus, ut non turbide per variorum hominum hariolationes in diversa velut portentosa ludicra discedant, sed fere consentiant, & presse retineant similitudinem priscæ lectionis, simulata per summam fidem imitatione veteris scripturæ, licet ejus sententia periisset; unde nunquam dubitavi, quin quod veram eorum qui scripserunt manum non habeamus necassequamur, non alteri caussæ id attribui debeat, quam imbecillitati nostræ, quæ aut justam ansam recorrigendi arripere nequit, aut non semper nos ad restitutionem satis instruit. Quod si exemplarium Valesiis inspectorum, & ut reor, annotatorum singulæ notulæ publicarentur, præstare ausim futura longe plura, quæ ad instaurandum Ammianum a nobis possent proficisci. Nam non negabo specimen. Sic libro XIV cap. 6 dicuntur feminæ *jactari volubilibus*, aut ut Valesius *volucribus, gyris*, quum in codice Regio, ut & Romana editione advertat pro media voce exstare *volvetur*. Quæso quæ probabilitas hujus rei aut quæ convenientia inter eas voces? Certe longe verisimilius accidet hinc unicuique, auctorem scripsisse *jactari volucriter gyris*. Illa enim vox est Ammiani, ut patet ex Lindebrogianis ad librum XXVIII cap. 6. & infinitis locis. Sic eod. lib. cap. 11 dicitur Gallus Cæsar *terrore propinquantis exitus jam præsepultus*. Observabis, mi lector, exitum pro pernicie nunquam poni ab Ammiano, prorsus dico nunquam. Nam alia locutio est, quum ait *gloriosos vitæ exitus*. Et hinc contigit, ut quum libro XXV cap. 3 olim legeretur *magno spiritu contra exitum certans arma poscebat & equum*, Gruterus ex Fauchetianis membranis restituerit *exitium*. Quod jam satis suspectam facit hanc vocem. Quin & editio Romana habet *exituiam*. Nec potest esse dubium, quin dederit auctor *propinquantis exitii jam*. Sic millies hanc vocem adhibet. Libro XV, cap. 1 pessime Hadrianus edidit *confestim a justitia declinavit ita intemperanter, ut æternitatem eam aliquoties assereret ipse dictando*, imitans Lindebrogium, quum editio Romana, Augustana, Henrici legat verissime *Æternitatem meam*. Sic enim innuit ipsum dictasse aut in epistolis jussisse scribi *Æternitas Mea*. Libro XV cap. 5 *Ut Romæ in circo maximo populus, incertum ratione quadam percitus an præsagio, SILVANUS DEVICTUS EST, magnis vocibus exclamaret*. Sic edunt hodie plerique, quum in Romana editione habeatur *præsagio & Silvanus devius magnis*, Augustana *præsagio ut SILVANUS DEVIUS magnis*. priore loco voculam *ut* non agnoscente. Hic tacent Valesii, quum utique sit aliquid non satis certum. Quasi vero pugna ingens expeditioque suscepta esset, cujus exclamaretur felicitas. Unus Lindebrogius notat in MS. Flo-

rentino legi *Et Silvanus devii est*, nec dubito quin tale quid fuerit in codicibus per Valesios inspectis. An igitur cunctari possumus, quin ex eo credamus clamorem istum fuisse, & Ammianum scripsisse. SILVANUS DESIIT ESSE, quam decessoris mei Zuerii Boxhornii conjecturam pro verissima amplector. Eodem libro cap. 6 *Ne vi nimia tormentorum levi corpore fatigato, reos atrocium criminum perspicue citari faceret multos.* Sic edidit Hadrianus nescio qua fiducia, certe ineptissime, quum omnes ante eum pro undecimo vocabulo *promiscue* vel *promisce* legant, quorum utrumcunque est verissimum. Libro XVI cap. 5 miror contemptis libris MSS. edi *ex rhetris Lycurgi & axonibus*, quum Augustana *ex Lycurgi id est axonibus*, æque ac miror in MSS. ipsis legi teste Valesio *ex rhetris Lycurgi, id est axibus.* Expressum vero id vidi in Romana editione *Lycurgi.* I. *axibus*, quum utique sciverit Valesius, sciat omnis orbis, posteriores non esse Lycurgi, sed Solonis. Gruterus silens de excerptis duorum codicum, quæ habuit, suspicatur excidisse eam ipsam appellationem ob similitudinem literarum, quæ prava accusatio est bonorum librariorum. Nam nihil certius potest esse, quam ab ista concordia codicum nos eò duci, ut credamus dedisse Ammianum *ex rhetris Lycurgi, item axibus* vel *axonibus.* Quippe infinitis exemplis constat solita esse in MSS. libris commisceri *idem, item, id est*: & sic alia nota perperam intellecta fecit, ut libro XVII cap. 12 *esse Valeriam* exhibeat Romana, quum in MSS. sit ēc. Eodem libro cap. 11 *Invasere Lugdunum incautam: eamque populatam nisu valido concremassent.* Sic putant Valesii se recte defunctos esse, quia alibi *nisu valido firmare* dixit auctor, quum MSS. libri hîc legant *visu.. a concremassent.* Quæso per Musas! unde hinc liquide exsculpi potuit nisus ille validus? Utique testatur ipse primam literam in scriptis exstare v, non n. deinde finalem & proximam verbo *concremassent* esse a, non o. Quid inde potest sequi, nisi ut scripserit *populatam vi summa concremassent*, ut XXIII, 6. *Quibus ineuntes prælia viri summa vi vehi exsultantes solent.* XXIX, I. *Quorum summa vi salus crebro oppugnabatur.* Alibi *nimia vi* solet scribere. Sic indigne videtur tractari Ammianus lib. 4 de obelisco. *Sola post hæc restabat erectio, quæ vix aut ne vix quidem sperabatur posse compleri: erectisque usque periculum altis trabibus, ut machinarum cerneres nemus* &c. Unde illic inolevit τὸ *erectisque?* Editio Romana habet *id est isque periculum*, quod haud dubie est ex Msto. Augustana *id est absque periculo. Altis*, ex mutatione editoris. Unus Lindebrogius Romanæ editionis lectionem ab codice Florentino testatur confirmari. Non possunt aliter in MSS. suis invenisse Valesii. Et cur tacent? Si verum vis, scripsit Auctor *fixis usque ad per.* Semper certe illo verbo in tali negotio utitur. XIX, 2 *acies immobiles stabant, ut fixæ.* XX, 7 *machinæ hærebant velut altis radicibus fixæ.* alibi *fixis tentoriis.* XXII, 15. *Si stipitem quisquam fixerit rectum.* Sic libro XVII cap. 5 pro *maximopere* una editio Romana, fidelissima scripti codicis imitatrix, habet *maximo opere.* Sic libro XVII cap. 9 legitur *sperans ex Chamavorum segetibus id suppleri posse, quod ablatum est.* At in Romana editione non exstat illud *posse.* Quod propterea non dubito etiam abesse ab libris scriptis, & immissum ab illis, qui non cogitabant *suppleri* hoc loco usurpatum pro suppletum iri, ut in Cicerone idem deprehendi tum alibi, tum in epistola XVIII ad Brutum: estque idem lapsus, quem Valesius inducere in Ammianum voluit, quum in libri XIV postremis verbis legendum se ait conjicere *scrutari posse putabit*, quum media vox in nullo legatur antiquo codice, & Gruterus recte jam τὸ *putabit* confirmans statuisset ejus interpretationem esse *scrutari poterit*, at Boxhornius rem non perspicue videns malo sensu daret *scrutari putabit.* Sane omnia perperam, & unica veritas in vetustis libris. Sed neque unquam intelligere potui, aut ad intelligenda quisquam præit verba libri XV cap. 3. *Inter quos facile Paulus & Mercurius eminebant: hic origine Persa; ille natus in Dacia: Notarius ille; hic ex ministro triclinii Rationalis.* Neque etiam dubito, quin tantundem intellexerint duo Valesii, quod ipsi facile fatentur ex ore unius Henrici, qui animadvertit in libro XIV

non procul ab initio hunc eundem Paulum in Hispania natum esse dixisse; adeo ut inde colligat aperteque statuat in altero horum locorum mendum esse necesse esse, quum & in actis passionis Artemii hic Paulus notarius Hispanus dicatur. Sic ille maximus vir nodum nectit justissime & firmissime, sed non solvit; cujus rei tamen copiam ei fuisse in usu tot veterum codicum mihi imaginor. Neque ego mihi satisfecissem, nisi prima illa Romana editio, certe veteris libri instar, mihi fuisset ad manum, quod benignitati Amplissimi & Consultissimi Viri JOANNIS DE WIT debeo. In ea legitur, *hic origine Persa natus in Dacia.* ex quo patet τὸ *ille* non fuisse in Mssto libro, unde ista editio fuit expressa. Sed neque illa vox apparet in editione Augustana. Hinc patet oportere istam vocem expelli, & continenter scribi *hic origine Persa natus in Dacia*, nempe Mercurius, cujus solius modo patriam inculcare debuit, non item Pauli, de quo id fecerat libro præcedente. Paulum ibi dixerat Hispanum esse: nec operæ erat aut hîc aut alibi id ipsum iterare. De Mercurio nunc notat majores ejus fuisse Persas, quum ipse natus fuerit in Dacia, parentibus ejus quamcunque ob causam migrare ex Persia in Daciam coactis, exemplo eodem, quo ille apud Parisios natus in Galliis ad Persas abierat profugus, exindeque sortita conjuge, liberisque susceptis, Persis servierat, ut narrat libro XVIII cap. 6. Ita obscurissimo loco subventum vides. Sed in his, quæ sic video residua esse, luxuriari, & late evagari possem, si ratio præfationis me non contineret.

Præterea sunt nonnulla in notis Valesianis, de quibus admoneri publice refert, ut libro XXX cap. I in fine vult probare Ammianus ex Demosthene, nunquam similitudine aut impunitate alterius criminis delui id, quod contra ac liceat arguitur factum. Id appositis Demosthenis verbis illustrat Valesius, quæ certum est ab eo descripta ex ipso Mureto, quem citat, ne inspecto tunc quidem Demosthene; quod liquide patet ex verbis ὥσπερ γὰρ εἴ τις ἑάλω, quæ sic prorsus quoque citat Muretus, quum eorum sententia sit manca & imperfecta. Itaque & Quintilianus extendens amplius reddit *Nam ut si quis eorum damnatus esset.* Hunc genitivum, qui omnino necessarius est, in Græcis omitti vides. Atqui plenissime & optime Demosthenes, ὥσπερ γὰρ ἄν τις ἐκείνων προήλω. Ne dicam mox in Demosthene etiam non legi οὕτως ἂν συ νῦν ἁλῷς, sed νῦν δίκην δῷς. Citavit hunc locum quoque Theon in Progymnasmatibus pag. 11, ubi scribit ὥσπερ γὰρ ἄν τις ἐκείνων ἑάλω. Ipsius vero hujus ratiocinationis vim claro exemplo firmare dicam an alludere videtur Livius in concione tribunorum plebis, *proditam Veiis rempublicam esse ab ducibus*, *proditum deinde*, *quia illis impune fuerit*, *in Volscis ab consule exercitum* &c. vociferantium libro IV cap. 40. Item libro XVI cap. 11 ad voces *Læti barbari*, sumit Henricus occasionem, qua vult succurrere auctori *Panegyrici dicti Constantio Cæsari*, ut scribit, quum verba ibi allegata exstent in Panegyrico, qui dictus Maximiano Cæsari, quod etiam satis admonebat mentio Diocletiani. Denique videas ab Ammiano in libro XXVI cap. 8 fieri mentionem lacus Sunonensis, de quo notat Valesius [Videtur porro hic Sunonensis lacus idem esse, qui Ascanius a Geographis dicitur juxta Nicomediam.] Quæ conjectura binominis lacus jam diu antequam scriberet Valesius, ab Abr. Ortelio in mundum producta est, ut patet cuicunque ex Geographico ejus Thesauro. Sed quis Ascanium lacum apposuit Nicomediæ? Ortelius perspicue distinguit scribens[quo aut Ascanium lacum aut Nicomediensium designare videtur.] Et apud eundem Ortelium in v. *Nicomediensium lacum* Pet. Gyllius observat, de lacu supra Nicomediam scribere Plinium, quem falso quidam putent Ascanium, cum hic sit juxta Nicæam, distans ab illo amplius centum mille passibus, cujus fluvius influat in Propontidem, illius vero in Sagarim. Itaque hîc operæ esse censui annectere tabulam, quæ exstat Viennæ in codice membranaceo Aristæneti epistolarum indicante Lambecio, ubi cuicunque spectanti patet propinquitas Nicææ urbis & subjecti lacus Ascanii.

Sed neque audiri meretur Jo. Pricæus, dum in notis ad Apulejum Milesſ. librum VII pag. 359 notat [Ammianus lib. 26 ex Apulejo noſtro *Gradum ſenſim referentes moris diuturnis excruciabant*. repono ex Auctore noſtro *m. diutinis e.*] Locus hic exſtat libro XXV cap. 6. Quæ conjectura eſt ſine ulla cauſa, quum aliter potuerit loqui Apulejus, aliter Ammianus, licet ſæpe imitans, nunc tamen ſe retinens. Ut enim *diutinus* placuit Apulejo, (& *uſus diutinus* etiam Ammiano XVI, 12, at prope illic *uſu præliorum diuturno*) ſic *diuturnus* Ammiano, unde alibi *ærumnis diuturnis attritus*, alibi *diuturna carie*, *diuturnos errores Æneæ*, *diuturna Principis permanſio*, *diuturnam morborum aſperitatem*. Cui ipſi etiam nequaquam aſſentiendum cenſeo in eo quod ad ejuſdem Apologiam affert, quaſi lib. XIV cap. 6 ſcribi oporteret, *Dotatur ex ærario filia Scipionis, quum nobilitas & flos adultæ virginis diuturnam abſentiam pauperis erubeſceret patris.* Graſſatur enim licenter contra veteres codices, qui manifeſte dictant fuiſſe *cum nobilitas florem adultæ virginis diuturna in abſentia pauperis erubeſceret patris.* Sed etiam præter cæteros animadverſione dignus locus eſt lib. XXVII cap. 3 *collecta plebs infima* Lampadii *domum injectis facibus incenderat & malleolis, ni vicinorum & familiarum veloci con-*

cursu a summis tectorum culminibus petita saxis & tegulis abscessisset. Ubi egregie Hadrianus excitavit renovavitque illud *vicinorum*, quod disputat in præfatione; quum etiam in Vaticano libro exstare sciam, *ne vitiorum*, non *ne servitiorum.* Sed quum idem voluit *familiarum*, nequivi illuc accedere. Causatur familiares & amicos Lampadii, summum domus ejus tectum conscensuros non fuisse, sed opera servorum suorum ad arcendum incendium & ad repellendam plebem usuros. Quæso cur non illi æque, ac vicini? An vicini ejus non erant aut poterant esse eadem dignitate, qua familiares? Cur autem familiares & amici ejus, si ad manum essent, non conscenderent ea causa tectum? præsertim si celeritatem ea res requireret? Familias sumi pro servis tralaticium est. Et sane testatur *familiarum* legi in codice Colbertino. Attamen putavi familiares magis convenire cum vicinis, quam servos, quum utique vicini possent esse ingenui. Quidquid sit, quum priores consentiant in τὸ *familiarium*, ne quid abscondam, putavi Ammianum hic ante oculos habuisse Tullium, cujus verba sunt de senectute cap. 7. *Possum nominare ex agro Sabino rusticos Romanos vicinos & familiares meos.* Mulieres & servitia ex tectis jacientia tegulas & saxa jungit Livius v, 21. Neque tamen taceri debet, quod velut ex suo promit Valesius lib. xiv, cap. 2 *Cognitis enim pilatorum cæsorumque funeribus*, esse ipsum Boxhornii; perinde ac libro xv cap. 6 ejusdem ἀφαίρεμα est *pondus largiretur*, etsi tanquam omnibus qui istud legerunt fatiscentibus scribat Valesius ex relationibus scripturæ variæ, quam ex libris priscis memorat, apparere sic legendum esse; atque etiam xvi, 11 quod simili pompa profert, *concade*, quod si inspexeris, palam dixeris vidisse Valesium in Boxhornio. Quin & libro xviii cap. 4 quum Boxhornius in MS. notari ab Lindebrogio advertisset *paritas*, ex continenti subjecit [e quo facies *parvitas* aut *raritas*] limis oculis id prætermisit Valesius, quum quod Ammiano perierat, sic jam biennio ante in his oris fuerit restitutum, antequam innotesceret Lutetiæ. Certe non ego is sum, qui amare possim notas domino suo uberiores. Ne & hoc reticeam, displicet in editione postrema Parisina varietas & inæquabilis in scribendo fluctuatio, ut *Samosata* modo ut fœmininum singulare, modo ut neutrum plurale, nunc *Darius* nunc *Dareus*, de quo notavit Henricus. Libro xiv, 8 *Cassii montis*, alibi *Casii*. xvi, 4 edit *die noctuque*, sed xviii, 4 & xxviii, 4 *eandem incudem diu noctuque tundendo.* Libro xxix, 1 & xxxi, 2 edit *cladum*; ubi omnes, etiam Henricus ante eum *cladium*, quam formam retinet initio libri xx, & eodem libro xxxi, 16. Itidem *Gothi* & *Gotthi* in libro xxxi, cap. 2. hic *Euphratem*, illic *Euphraten.* quartus pluralis nunc in *eis* nunc in *es* terminatus. Quæ omnia non alium in finem colligo, nisi ut pateat præter lacunas hic illic hiantes insanum multa in hoc scriptore restare sananda, utque ad eam spem se erigant illi, quorum ea felicitas est, ut libros ante typographiam inventam scriptos queant inspicere.

Erant alia, quæ ad Ammianum pertinentia post præfationes poterant addi, ejusdem scilicet generis collectanea, qualia ab Chifletio conscripta addi judicavit Hadrianus, & hujus exemplo etiam nos; etsi profecto digna, quæ cum Henrici solida & perdocta præfatione jungerentur, nequaquam judicantes. Talia sunt, quæ conscripsit Ger. Jo. Vossius, & Balthasar Bonifacius, similesque, ac modo Mart. Hankius. Sed quum ea ignorare nullus paulo humanior queat, neque quidquam afferatur, quod ante ipsos ignotum orbi fuit, facile permittimus, ut in eis ipsi auctores sibi placeant.

Atque ita meo & loco & nomini responsum, ut opinor, erit, hæc qualiacunque nominari merentur, exaravisse; & tum publicæ eruditionis adjuvandæ ergo, præsertim vero ut nostratium juvenum ingenia, mirum quantum noxiis consiliis in arctissimas, quas falsa sed gloriosa insigniunt multarum historiarum specie, compendiorum angustias & vanas hodiernorum acroamatum quisquilias conclusa, istâ etiam varietate pascantur, in hac statione mea istum quoque pulverem

collegisse. Quod si tamen hic titulus nimium conspectus nimiumque honestus videtur, licuerit mihi me in hanc laboris placiti faciem commisisse, ut etiam Hylas a me dictus fuisse ostendatur, vel potius ab Ammiano dictum fuisse Hylam me ostendente appareat: quod ne proverbiali jaculatione in alterutro a me scribi opineris, testabitur libri alterius ab vigesimo caput octavum. Hinc jam nihil nisi publicæ benevolentiæ hæc discrimina mea commendo; in quæ præter causas jam memoratas tanto facilius attrahi me toleravi, quod hic ipse Ammianus erat, cujus exemplar ab Lindebrogio usurpatum, primum omnium inter vetustos Florentiæ codices vidi, quum bibliothecam S. Marci elegisset ad committenda benevolentiæ suæ, quæ immensa & incredibilis futura erat, pignora Illustris & tum de omni studiorum ac studiosorum hominum genere, tum de me & fratre meo optime meritus ANTONIUS MAGLIABEQUIUS, & hunc ante omnes codicem e forulis produci jubendo tacitum ejus amorem, infixum quidem jam ante, longe ardentiorem inspirans sic quoque me devinciret ad grates laudesque æternas Illi agendas. Vale igitur, Lector, & tibi gratulare, quod, quamtumvis duro, aspero, incompto & plane barbaro sermone, ut ex lascivis omnino ingeniis nonnulli sustinuerunt opinari, scripserit Ammianus; id tamen quod iidem spernendi profecto & pro nugacibus damnandi addiderunt, scripsisse ita, ut vix quid dicat consequi possis, rebus queas refutare, ac partem sæculorum utique dignissimam, quam & Christianus homo recognoscat, certe clareque contemplari.

Nunc aliqua de nummis & figuris, quas non ad ocliferia ludicra, sed illustrandæ huic historiæ adjungi curavi.

Tabula I.

In his numm. 1, 2 & 3 geminatus adest Hanniballiani nummus, pertinens ad paginam 3. quorum minorem ex Henr. Valesio repetivi, admodum miratus, cur Hadrianus eundem solum modo reposuerit, quum Tristanus tom. III *pag.* 501 *diserte malæ tractationis illum arguat, & ideo integriorem istic produxerit, unde hic etiam conspici debere judicavi tanto exactius ex illo refectum, quanto peius illum deformavit & Du Cange in familiis Augustis Byzantinis & nupera Occonis editio, insigni festivitate in fictam & trucem torvitatem versa. Quin etiam tanto magis ad hanc duplicandam obligatus fui, quod alius ex Gallis, qui sermone hodierno Gallico Ammianum interpretatus est, etiam nihil aliud in notis hîc novit, nisi hoc: M. Valois rapporte l'Image d'une medaille de cet Hannibalian: quæ profecto tam obscura est, ut ipse utique nequiverit dignoscere. Nec laudabilior est descriptor cimeliarchii S. Genefeuæ nunc offerentis ANNIBALIANO.*

4 & 5 referunt graciles camelos ad cursum usurpatos vel dromadas, ab Ammiano memoratos pag. 1 ex Patiniano thesauro nummorum Caracallæ & Commodi.

Reliqui istius tabulæ nummi faciem Crispi, de cujus nece Ammianus refert pag. 63, ostendunt, quam ita frequentem subjeci, ut rideas hominum negligenter audacium alienas ab vero picturas in naso & aspectu tantopere dissonantes. Horum septem primus est petitus ex Croyanæ gazæ tabula LXV, *secundus ac tertius ex Tristano, quartus Patinianus, quintus & sextus e thesauro Palatino; septimum nuper præfixerunt nummis Occonis.*

Tabulæ II

Nummo primo & secundo exhibetur Nemesis, de qua Ammianus pag. 65. quorum ille suppeditatus ab Tristano tom. II *pag.* 366, *posterior ab Andrea Morellio in tabula nona speciminis rei antiquariæ, utrobique tamen sine gubernaculo & pennis, quas ut alii, sic in ea quoque spectavit Ammianus.*

Num. 3, 4, 5, 6, 7 *exstant Vetranionis, cujus meminit auctor pag.* 70, *vultus: horum priorem daaniant Croyana, secundum & tertium Tristanus, quartum thesaurus Palatinus, quintum editio nupeenera Occonis.*

Nummi 8, 9, 10 *depingunt allocutionem, quam tangit Ammianus pag.* 100, *tanto libentius hîc aadaddendam, quia prior repetitur ex ipso Lindebrogio, qui eam notis suis insculpi curavit, idque ex nuummmo Probi Imperatoris, nescio quam sibi auctoritatem arrogantibus Gallis, qui nuper contra judicaruunt auferendam. Ea tamen quoniam non satis accurate videtur expreßisse archetypon; adposui alteram ies ex thesauro Palatino, tertiam ex Morelliana tabula* II, *utramque Probi. Alios nummos duos Allocutioneenem solennia ostensuros ex Ser. Christinæ gaza memini vidisse chartæ incisos, sed nimis inscite.*

Duo posteriores habent Imp. Juliani conjugem Helenam, de qua scribit Ammianus pag. 103, *prrioiorem sumptam ex Tristano, posteriorem ex editione ultima Occonis.*

Tabulæ III

Nummus I *habet Decentii Cæsaris vultum Tristano præbente tom.* III *pag.* 651, *cujus memiinint Ammianus pag.* 151.

2 & 3 *Vejovem, de quo Ammianus pag.* 187. *ex meis nummis & ipsa veritate simulatum, quuumm prout vulgo in Familiis Romanis editur, in paternis notis ad Gellium esset positus.*

4 *Refert Vlyssen pileatum in gratiam notæ Valesianæ pag.* 239 *ex meo nummo.*

5 *Prodit memoriam expeditionis Constantis Britanniam, quam obiter attingit auctor pag.* 254, *acceptus ex thesauro Palatino pag.* 374, *sane in quibusdam non ad similitudinem ejus, quam habet Tristanus tom.* III *pag.* 619.

6,7,8,9 *Offerunt formas habitusque Genii, cujus meminit Ammianus pag.* 267 *varie deformatos, quia Ammianus distincte non addit, quo potissimum modo apparuerit. Horum primus est Neronis inter Croyanos tabula* XX, *quem inde petere debui, non ex Gallica nuper Ammiani editione imitari, ut in qua perperam barbatus fingebatur, ut dixi in præfatione; secundus Morellianus ex tabula* VIII, *tertius Tristanni tom.* I *pag.* 570, *quartus ejusdem tom.* III *pag.* 65. *Ex quibus certe in nummis ad ætatem Julianni proxime accedentibus secunda figura frequentissime solet conspici.*

10 *Descriptus ex Thesauri Palatini pag.* 380 *ostendit Julianum, ut sub specie victoris aliquenm depresserit. Quis ille sit, vehementer in commentario illic ambigi video, quum de Chnodomario intelligere multa vetent; ut tandem statuatur credibile esse, postquam Constantio declarasset inimicitias, ut hanc Chnodomarii captivitatem sibi vindicaret, ejusque memoriâ etiam nationes inescaret, & militibus blandiretur, non tantum eam expresisse in numismatibus, sed & Virtuti exercitus Romani adscripsisse. Quod satis laboriose excogitatum & nimis profecto arcessitum, plane non est credibile in animo Juliani aut Sirmiensium fuisse, præsertim quum ipse Ammianus hujus nummi explicationem nec ita operosam & satis certam præbeat pag.* 292 *non de illo, sed de Vadomario, quem cis Rheni ripas egressum, Philagrius astute mox & fortiter apprehensum rectori militum commisit artè custodiendum apud signa, deinde ad principis castra exhibuit, id studio curantis ingenti, ne Juliano discedente a Galliis, immanissimus homo provinciarum statum ægre compositum licentius conturbaret. Quæ historia plane ad tempus expeditionis adversus Constantium proxime accedit.*

11 *Schema munitionis ex notis Lindebrogii revocatum pertinet ad paginam* 305.

12 *Est facies Magnentii, cujus mentio fit ab Constantio in Hieropolitana allocutione pag.* 310, *ex nummo meo.*

ET FIGURARUM.

Tabulæ IIII

Nummus 1 *pertinet ad paginam* 311, *revocatus ex notis Lindebrogii, Hamburgi editis, non Lutetiæ.*

2 *Exhibet habitum Fortunæ velut mundanæ Copiæ cornu gestantis propitiæ Juliano orbem Romanum placide jam regenti, ut explanat Ammianus pag.* 345, *petitus ex Croyanis tab.* XXXI *num.* 18.

Reliqui duodecim huc afferunt integram tabulam thesauri Patiniani, ideo junctim omnes additi, quod varie interpretentur vota publica, *quibus Antiochiæ exceptus in speciem numinis scribitur Ammiano pag.* 349, *nec opus alia his adjicere.*

15 *Sumptus ex Croyanis tab.* XXXIX *num.* 7 *continet hippotamum & crocodilum, de quo utroque agit auctor pag.* 365 *&* 366.

16 *Refert Apollinem Daphnæum Antiochiæ, ut vocat auctor pag.* 356, *huc delatus ex Vaillantii Coloniarum parte* II *pag.* 226 *&* 277.

Tabulæ V

Nummus 1 *præfert Genii urbis Antiochiæ gradile templum, quod Kalendis Januariis ascendisse Julianus dicitur ab Ammiano pag.* 381, *repositus ex eadem Valliantinæ industriæ parte, ubi quidem sæpius id ipsum sic occurrit: sed miror identidem illic confundi duas Ammiani descriptiones, & ad illustrationem hujus nummi allegari, quum altera sit de templo Genii Alexandriæ, non Antiochiæ; ut quum pag.* 278 *id fuisset exhibitum, subnotatur Antiochiæ urbis Genium esse in aditu templi, quod illi exstructum memorat Ammianus lib.* 22, Reversus ex comitatu Principis, quum transiret per speciosum Genii templum. *Id ipsum repeti videbis pag.* 296 *& licet non omnia verba, tamen illud speciosum pag.* 300 *&* 317. *Plane sic commiscetur templum Alexandriæ cum Antiochensi. Nam de Alexandrino sic vides loqui Ammianum pag.* 353.

2 *Deam Cælestem, quam nominatam ab Ammiano pag.* 357 *inseruimus ex noto Severi nummo inter Croyanos tab.* LIII *num.* 18.

3 *Appositus est ob cultum Casii Jovis, quem declaravit Ammianus pag.* 359, *adoptatus ex thesauro Patiniano pag.* 180 *etiam quidem sub Trajano cusus, sed alia inscriptione, quàm nota fuit Valesio, ut aperit in notis. Et ob eandem inscriptionem additus est & alter ab Whelero publicatus in itinerario, etsi forsan non huc pertinens, quum sit percussus Corcyræ, cui vicina erat Cassope.*

5 *Exponit vultum Juliani, etiamnum Nobilissimi Cæsaris, ideoque sine diademate ex nummo integerrimo meo felicissime simulatus, quod parum apparebat in aliis.*

6 *Vultus est ejusdem, sed jam in summa fortuna; qui etiam summa cura ex meo est elaboratus.*

7 *Explanat Apin ab Ammiano descriptum pag.* 360, *quem mutuatus sum ab Tristano tom.* 1 *pag.* 514, *præclare referentem illud quod in diversis genitalium notarum figuris exprimi maxime omnium notat, nempe corniculantis Lunæ in dextro latere insigne. Nec ob aliam causam adjeci nummum* 8 *&* 9 *ex Tristano thesauroque Patiniano & Palatino iteratum. Eum ubique video exponi de frequentibus taurorum immolationibus ab ipso nostro Ammiano memoratis ita, ut fere & ipse ad illam multitudinem nauseet pag.* 355. *Quod mihi tamen non videtur, quum non is fuerit Imperatorum mos, ut utique sacrificia, quæ frequenter pararent, nummis insculperent. Itaque percussum eum opinor ad memoriam historiæ, quam citato prius loco narrat auctor, nempe suo tempori contigisse, ut novus exsisteret Apis. Id gratulans sibi Julianus accepit velut securitatem reipublicæ per Orientem & Occidentem, si*

ita placet interpretari stellas, hac ratione fundari, hinc vel sibi victorias paratum iri & laureas significat per aquilam expansis alis sertum rostro porrigentem, vel se huic tanquam auctori laureas sæpe missurum. Utique id tantum non clamat ibis in nummo septimo expressa, ut ille taurus respiciat Ægyptum, æque ut illa volucris, non vulgaria sacrificia.

8 *Vultus profertur Joviani, quem ex meo nummo fingi curavi, quum optime in eo appareat, ut observat Ammianus pag.* 466, *motus corporis gravis cum vasta proceraque statura, quæ non satis exprimitur ab vulgatis.*

Tabulæ VI

Nummi 1 *&* 4 *habent effigiem Valentiniani & Valentis Augg. quibus tertium apposui ex Croyanis tab.* LXVII *num. ult. quia videtur is vel boni ominis gratia percussus fuisse, quum participarent imperium, vel quum simul processerunt consules, de qua re agit auctor pag.* 496.

2 *Excepi ex Tristani tom.* III *pag.* 428, *quum præclare oculis exponeret, quod scribit Ammianus pag.* 477 Nam & Maximiani statua Cæsaris quæ locata est in vestibulo regiæ, amisit repente sphæram æream, formatam in speciem poli, quam gestabat. *Nam & nummus ille Maximiani est, ut mirer ab diligentissimo antiquario hunc locum illic citatum non esse, quem unice depingit.*

5 *Effigiem Procopii incidi curaui, quum ea satis raro offendatur, (etsi Ammianus perspicue agnoscat pag.* 506 aureos nummos effigiatos in vultum novi principis) *petitam ex editione nupera Occonis.*

6 *Quoque adferre debui ad Constantinianam Dafnen spectandam, cujus meminit auctor pag.*529, *& plane Valesius ad hunc nummum respicit, petitum ex thesauri Patiniani pagina* 466.

7 *Refert imaginem Boni Eventus ex Scriboniæ gentis nummo petitam.*

8 *Agmen clausurus repetit vultum Nepotiani, cujus nomen & memoriam scriptis suis sero indidit Ammianus pag.* 551, *lineamentis studiose expresis ex Tristani tomo* III *pag.* 626, *quod non videtur curavisse editio nupera Occonis.*

Ad mentionem tamen Cæsareæ in Cappadocia & versantis illic Constantii apposui sapphirum, cui commissa fuit memoria venationis Constantii, satis notam.

His denique adfingi curavi & latera quatuor obelisci, prout ex structura ipsa ab aliis fuerunt excepta in lineas & publicata, nunc ad commodissimam hujus editionis rationem conversa, sic tamen ut cautissime omnia retinuerit ac spectanti offerat. Atque hæc a me exspectari oportuisse judicans, metam hujus operæ pono.

IACOBUS GRONOVIUS I.FR.F.

Graecae Linguae, Historiarum et Eloquentiae Professor.

Hanc tibi, ut exhilaras, frontem Gronovius alter
Daedaleo Sculptam, Pallas, in aere DICO.

Tu mentem ratione polis, tu saecula pandis;
Sic facis, ut mirer facta manumque Dei.

P. v. Aa Exc: C.P.

Tab. I.

CL. HANNIBALLIANO. REGI.

2
FL. CL. HANNIBALLIANO. REGI.

3
SECVRITAS PVBLICA.
CONOB

4
N. TR. BOCT RA.

5

1
SE CURITAS.PUBLICA.

6
FL.IVL.CRISPVS.NOB.CAES.

7
IVL. CRISPVS NOB. CAES.

8
DN. CRISPO. NOB. CAES.

CRISPVS N.C. COS.II.

10
CRISPVS. NOB. CAES.

11
DN. FL. IVL. CRISPVS. NOB. CAES.

12
CRISPVS. NOB. CAES.

1

2

3

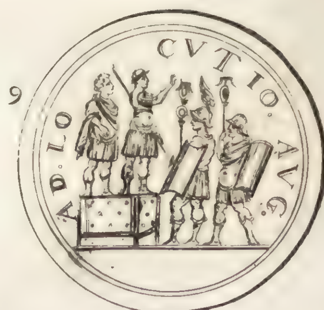

4

5

6

7

8

9

10

11

12

1
MAG. DECENTIVS. NOB CAES

2

3

4
C. MANIL

5
FEL TEMP REPARATIO
TRS

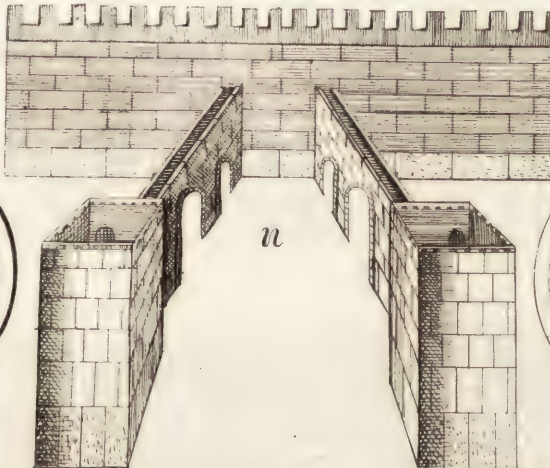

6
GENIO AVGVSTI
S C

7
BONO GENIO PII IMPERATORIS
K
ALE

8
GENIVS POP ROMANI

9
GENIVS PR

10.
VIRTVS EXERCITVS ROMANI
SIRM*

11

12
D.N. MAGNENTIVS. P.F. AVG.

Tab. IV.

VIRTVS AVG

2
FORTVNA. AVGVSTI.

3
DEO SAR APIDI.

4
VOTA PVBLICA.

DEO SER APIDI.

6
VOTA PVBLICA

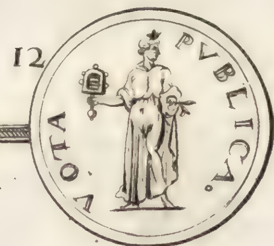

7
VOTA PVBLICA.

8
VOTA PVBLICA

VOTA PVBLICA.

10
VOTA PVBLICA.

11
VOTA PVBLICA

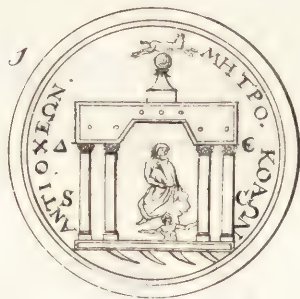

12
VOTA PVBLICA.

DEO. SER APIDI.

14
VOTA PVBLICA.

15
NILVS

16
ΑΝΤΙΟΧΕΩΝ. ΜΗΤΡΟ.ΚΟΛΩΝ.
Δ Ε
S C

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

TAB.VI.

SAPHIRVS CONSTANTII.

HADRIANI VALESII
HISTORIOGRAPHI REGII
AD LECTOREM
PRAEFATIO
IN POSTERIOREM AMMIANI M. EDITIONEM.

ISTORIAM Romanam antiquitatis ſtudioſi ſemper ceteris omnibus non immeritò prætulere. Nam cùm Imperium jam inde à Julio Cæſare atque Auguſto maximas ac nobiliſſimas Europæ, Aſiæ Africæque Provincias complectatur: accidit res Romanorum legentibus, ut uno ſimul tempore in unius populi bellis civilibus ac externis, omnium nationum, & totius ferè generis humani per orbem terrarum geſta cognoſcant: quo quid fieri, quid fingi poteſt utilius atque jucundius? Inter Hiſtoriæ Romanæ Latinos Scriptores proximum Cornelio Tacito & Suetonio Tranquillo, quos & ſecutus eſt, locum tenet Ammianus Marcellinus, res Romanas annorum CC. XXCIII. ab exortu Nervæ ad Valentis Aug. mortem XXXI. libris complexus. Hunc Itali, Galli, Vindelici, ipſi etiam Germani, aliique clariſſimi Europæ populi certatim in membranis diligentiſſimè deſcripſerunt, & in nobiliſſimis ac locupletiſſimis Bibliothecis ſervandum curaverunt. Ex quo judicari poteſt, quanti celebrem Auctorem fecerint, cùm tamdiu tam aſſiduam operam dederint, ut (quantum in ipſis erat) ſalva ad poſteros ejus Hiſtoria perveniret. Intelligebant nimirum utilitatem Operis, quo plurima memoriâ digniſſima continerentur, quæ ab aliis partim tranſcurſu dicta, aut in artum contracta, partim etiam ex toto omiſſa eſſe conſtabat. Poſt inventam artem Impreſſoriam, eruditis ingeniis non minor fuit cura librorum Ammiani. In Italia, in Gallia atque Germania docti clarique Critici atque Typographi, ope codicum antiquorum adjuti, pro ſe quiſque Ammianum publicavere, dum alii alios ſagacitate, judicio ac labore ſuperare contendunt: nec ullum alium Scriptorem toties typis mandatum memini. Igitur anno M. CCCC. LXXIV. Romæ, ubi nata & compoſita fuerat, primùm edita eſt Ammiani Marcellini Hiſtoria, ſtudio A. Sabini Poëtæ laureati. Secuta eſt Romanam aliquanto pòſt editio Bononienſis in Æmilia; mox Baſilienſis Johannis Frobenii; tum unius ejuſdemque anni duæ, altera Mariangeli Accurſii Auguſtæ Vindelicorum, V. libris Ammiani auctior; altera Hieronymi Frobenii Johannis filii Baſiliæ Sequanorum, curante Sigiſmundo Gelenio: anno XIII. poſt iterum alia Frobenii Baſiliæ, uno libro locupletior: Roberti Stephani, deinde Henrici Stephani editiones Luteciæ Pariſiorum, Sebaſtiani Gryphii Lugduni Seguſianorum, alibi aliæ, quas ſingulas ac univerſas enumerare difficile ſit ac ſupervacaneum. Et illi quidem Editores ad unum omnes tantummodò curaverant, ut Ammianum Marcellinum emendatiorem & auctiorem haberemus. Primus Fridericus Lindenbrogius Hammaburgenſis J. C. vir eruditus & diligens, quod nemo antea tentaverat, facere aggreſſus eſt; nec contentus auxilio codicis Florentini aliqua in Ammiano correxiſſe, anno M. DC. IX. Auctorem

intellectu perquam difficilem perpetuis observationibus exposuit: varias etiam codicis Florentini ac priorum editionum lectiones adjecit. Lindenbrogium Janus Gruterus excepit, qui Ammianum ope veteris codicis emendatum, sed nudum à notis & observationibus publicavit. Heic notandum est, Marcellini XIII. priores libros, quibus res CC. LVIII. annorum continebantur, summo Historiæ Romanæ damno in omnibus priscis codicibus desiderari; posteriores libros octodecim pæne eisdem ac totidem ubique lacunis deformatos reperiri.

Ad hunc igitur modum se habebat Ammianus Marcellinus, & duabus postremis ejus editionibus plerique adquiescebant. Intellexit Henricus Valesius frater meus, veterem hac bonum Historicum, injuriâ temporum, negligentiâ scriptorum, & audaci nonnullorum Criticorum inscitiâ depravatum ac mutilum, validioribus remediis indigere, ut in pristinum nitorem restitueretur: & suscepto improbo labore, veterrimas Marcellini editiones, quæ nobis membranarum ex quibus desumtæ sunt, instar esse debent, diligentissimè evolvit, & cum optimis codicibus mss. contulit, ut celeberrimi nominis Historicum, quantum fieri poterat, emendaret. Ut autem notis diffusis, doctis ac laboriosis eumdem explicaret, & omnibus fidem diligentiamque præstaret; non Historiæ solùm Romanæ Scriptores Latinos ac Græcos ad Ammiani tempora pertinentes; sed etiam quoscumque alios æquales ejus ætatis aut suppares, Leges quoque Romanas Codicis Theodosiani exactè perlegit. Ea ratione Marcellinus à mendis quamplurimis vindicatus, & anno M. DC. XXXVI. Parisiis est editus vivo adhuc Lindenbrogio: & unà cum difficillimis quibusque Auctoris locis Romanæ eorum temporum antiquitates ac leges, dignitates Palatinæ, civiles, ac militares explicatæ. Nihil Valesius intactum, nihil intentatum reliquit: nullos (si ita loqui licet) scopulos metu periculi aut laboris vitavit. Miratus est Lector sollertiam, sagacitatem, acumen, felicitatem etiam hominis singularem in corrigendis desperatis Ammiani locis; doctrinam in exponendis: altissimum ejus ingenium, acerrimum judicium, variam ac interminatam eruditionem tum agnovit quisque atque suspexit. Superfuit Valesius editioni Ammiani annis quadraginta. Per tot annos licet Historiæ Ecclesiasticæ aliisque operibus vacaret, nihil sibi patiebatur elabi, quod ad Ammianum Marcellinum pertineret: ut quidque occurrerat, sedulò adnotabat, & libro suo curabat adscribi. Sic sensim accreverunt emendationes observationesque, tanto pluris faciendæ, quanto altioris ac diuturnioris erant meditationis. Hæ observationes ac emendationes novæ, & raritas venalium exemplarium alteram Ammiani Marcellini Editionem tacitè postulabant. Vivo adhuc Valesio, novæ Editioni Blavius Typographus Batavus, pòst eo mortuo Elzevirius ejusdem regionis Typographus imminebat. Intercessit Illustrissimus Colbertus, & pro summa sua in litteras litteratosque voluntate, Ammianum Lutetiæ publicandum curavit, ac mihi editionis curam onusque delegavit. Optandum quidem mihi fuerat, ut meis potiusquàm alienis operibus manus admoverem, & magis ut propriis quàm alienis scriptis edendis inclarescerem: si tamen aliena dici possunt, quæ arta sanguinis & nominis ac vitæ studiorumque communitas pro domesticis haberi jubet. Ultro igitur parui mandatis amplissimi & excellentissimi viri, cui jure à quoquam negari nihil potest, & cunctis sepositis quæ in manibus habebam, huic uni negotio totus vacare constitui. Ac primùm singulis Ammiani libris suam epitomen varia in capita distinctam præposui, ut cuncti quid unoquoque libro contineretur, statim in prima ejus fronte notatum conspicerent: singula capita cujusque epitomes marginibus paginarum suo quodque ordine apposui: Imperatorum nomina, paria Consulum, & annos Christi nati singulis paginis, quantum fieri potuit, exactè præfixi, ut legentes statim scirent, sub quo quidque Principe & quo anno gestum esset. In Ammiano deletis, quæ communi doctorum consensu mendosa & damnanda erant, emendationes Valesii, Criticorum ac veterum membranarum auctoritate confirmatas, quasdam etiam certâ conjecturâ fretas substitui. Quæ à nonnullis ad implendam sententiam

verbis Ammiani Marcellini erant inſerta, duobus uncinis incluſi, quoties in priſcis codicibus ſcripta non reperiebantur. Notas fratris poſteriores à prioribus diſtinxi, ac duobus aſteriſcis incluſi, ut omnes intelligerent ac viderent quæ poſt editum Ammianum nova obſervaviſſet, ac Notis ſuis adjeciſſet. Addidi & inſerui ipſe non rarò adnotationes ac obſervationes meas, quotieſcumque verba Hiſtorici noſtri explicationem poſtulare videbantur, & quoties codicis Colbertini, de quo infrà plura dicturus ſum, & codicis Valentini, ex quo varias lectiones P. Pithœi manu notatas legi, aliam in ſententiam me trahebat auctoritas. Ejuſdem codicis Colbertini paſſim mentionem feci, quoties cum aliis codicibus conveniebat, aut fratris mei emendationem opinionemque comprobabat. Notarum mearum pars eſt, diſceptatio de Hebdomo. Et quoniam mea à fraternis diſcernenda erant, ne à legentibus confunderentur; ea duobus uncinis diligenter incluſi. Itaque quidquid in Notis duobus uncinis clauditur, meum eſt. Ammiano Marcellino ſubjunxi de Conſtantio Chloro, de Conſtantino Magno & aliis Imperatoribus Excerpta vetera Auctoris ignoti, & ex libris Chronicorum de Odoacre & Theoderico Regibus Italiæ nonnulla magni facienda, quæ Valeſius à V. Cl. Jac. Sirmundo amico ſuo acceperat, ac notis illuſtraverat. Adjeci Indicem rerum memorabilium, quæ Ammiani Marcellini libris, notiſque fratris ac meis continentur, quàm maximâ potui curâ diligentiaque confectum, cuncta ad Hiſtoriam Romanam atque ad doctrinam pertinentia complexum. Nuda enim nomina provinciarum, urbium & locorum, atque quarumlibet dignitatum, & exempla ex antiquitate petita, ac Philoſophorum de rerum natura, ac de moribus, Theologorum de Diis Gentium placita in Indice notare inutile ac ſupervacuum exiſtimavi. Fridericus Lindenbrogius poſt editum Ammianum vixit annis plus minùs triginta: quo toto temporis ſpatio non oblitus tanti Hiſtorici, ſuis Obſervationibus plurima adjecit: quæ ex urbe Hammaburgo ad me miſſa, corpori ejus Obſervationum adjunxi, ac ſuis quæque locis inſerui. Cunctas iſtas acceſſiones duobus aſteriſcis medias interpoſui, ut à prioribus Obſervationibus ſepararentur. Addita ſunt & ipſius Collectanea Variarum Lectionum. Antonius Oiſelius, Loiſellus aliis dictus, vir doctus, codicem quemdam Ammiani M. Valentiæ Segalaunorum evolverat, cùm ibi anno M. D. LX. ſub Cujacio Profeſſore Jus Civile diſceret: ſicuti Petrus Pithœus, Cujacii quoque auditor, eadem in urbe anno M. D. LVIII. ex eodem codice varias lectiones excerpſerat, & in margine Ammiani ſui, Lugduni anno M. D. LII. à Gryphio vulgati, manu ſua adnotaverat: quas mihi beneficio V. Cl. Fauri Doctoris Theologi nanciſci contigit. Hunc codicem Ammiani M. qui Antonio Oiſelio & Petro Pithœo Valentiæ magno uſui fuit, & eidem Pithœo non multùm vetus, ſed ex vetuſtiſſimo deſcriptus dicitur, Valentinum voco, & tum in alicujus Valentiæ Monaſterii Bibliotheca ſervatum fuiſſe exiſtimo. Excerpta Oiſelii atque Pithœi, ut ex eodem fonte hauſta ſunt, inter ſe conſentiunt. Oiſelii paucuias notas à Lindenbrogio deſcriptas reperi: quas ne quis deſideraret, Lindenbrogii Obſervationibus ſubtexendas duxi. Librum Claudii Chifletii J. C. Sequani de Vita A. Marcellini, & ejuſdem libellum de dignitatibus præcipuis eorum temporum quæ ſunt ab A. Marcellino deſcripta, opuſcula minimè contemnenda emendavi ac recognovi, & poſt Præfationem fratris mei, Hiſtoriæ Ammiani præfixi. Omni denique ratione operam dedi, ut noſtra editio eſſet quemadmodum poſtrema ſic optima, & omnibus numeris abſoluta. Chifletius iſte in Vita Ammiani non ſemel meminit *Scholiorum ſuorum*, quibus eum Hiſtoricum exponere conatus erat: ſed ea numquam edita ſunt, nec apud Chifletios uſquam hodie reperiuntur.

Marcellus Donatus Ponzanus Comes, homo Mantuanus genere clarus, circa annum M. DC. ſcripſit Dilucidationes in T. Livium, in C. Tacitum, in C. Suetonium Tranquillum, in A. Marcellinum, & in v. Hiſtoriæ Auguſtæ Scriptores: quas omnes Janus Gruterus ſui Theſauri Critici

Tomo VI. inseruit. Sed nec Græcos nec Latinos Historicos eorum temporum laudat, nihil ad Historiam Ammiani pertinens tractat, nullos æquales ejus ætatis Auctores attingit; Cælium Rhodiginum, & Alexandrum ab Alexandro, at quos Criticos? Italos Italus sæpe nobis obtrudit. Præterea nullis codicibus adjuvatur: ac de Officiis tantùm Palatinis, civilibus & militaribus paucula infeliciter effudit. Quare Observationes ejus, aut sicuti maluit, obscuræ *Dilucidationes* LXVIII. circiter pagellarum in A. Marcellinum, nobis indignæ visæ sunt, quas editioni nostræ adjungeremus. Nunc de A. Marcellino aliqua dicenda sunt.

Ammianus Marcellinus, Protector Domesticus, cum Ursicino Magistro militum à Constantio A. in Orientem missus: postea eum in Italiam, deinde in Gallias, variasque orbis Romani partes secutus est: demum cum eodem in tractus Orientis revertit: ubi quid Ursicinus, quid ipsemet rerum egerit, & post mortem Constantii expeditionem Juliani in Persas cui interfuit, fusè enarrat. Eum patriâ Antiochensem fuisse, prolatâ Libanii ad ipsum epistolâ ita frater meus docuit, ut nullus dubitationi locus relinquatur. Petrus Pithœus ad latus Ammiani sui manu sua notavit, eum Christianum fuisse, propterea quòd in libro XXVII. scripsit, *Antistites quosdam provinciales*, id est Episcopos Christianorum, parco victu, vili veste, & demissis oculis, *perpetuo numini verisque ejus cultoribus ut parcos commendari & verecundos*. An ideo Ammianus Christianus habendus est, quòd Deum Christianorum *perpetuum numen*, id est Deum æternum, & Christianos *Antistites*, *veros perpetui numinis cultores* appellat? Quasi non *veros perpetui numinis cultores* Ammianus vocaverit Gentiles ipsos ac sui similes, quibus quidam etiam Christianorum Episcopi in provinciis sanctitate vitæ & verecundia commendarentur ac placerent. Ita tamen de Ammiano sensit & Claudius Chifletius, cùm verbis ejus suprà laudatis, tum aliis levissimis conjecturis adductus. Sed qui attentè legerit, quæ præter cetera in fine libri XIV. de Adrastia vel Nemesi, quæ in libro XVI. de Mercurio, quæ in libro XXI. de numine Themidis, de Haruspicina, de Auguriis, variisque artibus futura prænoscendi, veteres Theologos suos & Physicos ac Mysticos secutus scripsit: profectò fateri cogetur, eum cultui Deorum addictum ac devotum fuisse. Certè de Diis Gentium tamquam de suis semper loquitur; de Christianis sacris Mysteriisque non item. Numquam Christianis se adjungit; numquam & nusquam eorum se numero adscribit: & Julianum A. quem suum heroa fecit, hanc præcipuè ob causam mihi videtur toties & tantopere laudare, quòd à Religione Christiana ad numinum cultum desciverit. Quâ tamen erat prudentiâ, adeo modestè atque sincerè, ac nonnumquam etiam benivolè de Christianis rebus commemorat, ut aliqui unum ex nostris putaverint. Nimirum sicuti existimo, vir bonus, integer & sapiens Religionem Christianam non sequi, tutò se posse intelligebat: eamdem Principibus suis acceptam & toto ferè orbe Romano diffusam palam damnare non audebat. Sed & forsitan religionum diversitates non improbavit, persuasumque habuit (sicut ait de notitia Dei Symmachus) unâ viâ non posse perveniri ad tam grande secretum.

Valentiniano & Valente imperantibus Ammianus M. militiæ renuntiavit, & Antiochiam domumque rediit. Ubi post Theodori conjurationem patefactam atque oppressam, iniquo Judicum Advocatorumque colludio litibus inquietatus ac vexatus videtur fuisse, non sine aliqua rei familiaris jactura. Sic enim explicanda judico verba hæc A. Marcellini in libro XXX. ubi in Orientalium Rom. caussidicinam fusè invehitur. *Ergo absolutis super ejus indignitate paucis, quam in illis partibus* (Orientis) *agens expertus sum, ad cœptorum cursum regrediar institutum.* Quapropter indignatus, Orienti ac patriæ valedixit jam ætate provectus, & Romam secessit Gratiano, Valentiniano & Theodosio Principibus, ut frater meus credit: ut ego malo, vivo adhuc Valente A. Tanta in urbe Ammianus cùm domicilium constituisset, multos Senatores qui Clarissimorum titulo & Nobilium appellatione censebantur, sibi amicos adjunxit; quos Magi-

stratu aliquo, in primis Præfecturâ Urbanâ egregiè functos, ex occasione in sua Historia laudare consuevit. Hos inter primas tenuit Hypatius, vir Consularis, frater Eusebiæ Augustæ, ac Eusebii similiter Consularis, qui ex Oriente in Occidentem quoque transierat, & Romæ sedem ceperat: quem in libro XXIX. eximiè laudat, & amicitiæ causâ *nostrum Hypatium* appellat. Adnumerandus est & magnis amicis A. Marcellini Eutherius, qui Constantis A. Cubicularius, deinde Juliani Præpositus Cubiculi fuerat, ac Romæ domicilium fixerat: cujus virtutibus in libro XVI. enarrandis vacat. Nec tum etiam defuere Urbi viri doctrinâ præstantes, quibus A. Marcellinus familiariter uteretur. Igitur ut erat homo nobilis & locuples, otii ignobilis impatiens, in tam jucundo suavique secessu totum se litteris dedidit: atque ut miles quondam & Græcus linguæ Latinæ ac Historiæ Romanæ magis assuesceret, Catonem majorem vel Censorium, Cæsaris Commentarios, Sallustium, M. Tullium Ciceronem, alios utriusque linguæ Auctores diligentissimè evolvit: quos & passim in Historia sua laudat. Talibus & tantis præsidiis instructus, Historiam Romanam ab exortu Nervæ usque ad Valentis A. interitum XXXI. libris Latinè scribere aggressus est. Et priora quidem à Nerva ad Constantinum Maximum aut omissa maxima ex parte, aut negligenter & nullo rerum ac temporum ordine servato scripta hactenus fuerant, quæ XIII. libris fusiùs ac multo diligentiùs exposuit, qui pridem magno Reip. litterariæ damno desiderantur. Cetera à Magnentii cæde ad Valentis mortem, quæ vidit, quibus ipse interfuit, & quorum etiam aliqua pars fuit, aut quæ ex amicorum relationibus didicit, XVIII. voluminibus narravit. Hæc ut notiora & oculis animisque æqualium inserta, aut memoriæ infixa, latissimè explicare conatus est. Sed præ ceteris in rebus Juliani A. propè nimius haberi potest: in quo nonnulla quidem laude digna, multa nihilominùs (quemadmodum ipsemet Historicus nonnumquam fatetur) vituperanda fuerunt. Certè scriptor alioquin diligens & veri studiosus, XI. ferè libros Juliani laudibus implevit: reliquos suæ ætatis Imperatores, Constantium, Jovianum, Valentinianum & Valentem, ceu invidos & detrahentes ejus Principis memoriæ, non raro deterit arguitque: pæne ut mihi persuadeam, Ammianum unius Juliani causâ tantum Opus suscepisse, ne quam amplificandæ virtutis herois sui quem summopere mirabatur omnibusque præferebat, occasionem præteriret. Historiam autem suam non continuo labore composuit: sed ut erat plures in libros divisa, per partes eam vulgavit, & nunc unum volumen, nunc alterum frequenti auditorio, ac amicorum suorum & doctorum hominum judicio commisit, magnamque inde laudem est consecutus: ut docet epistola Libanii à fratre laudata. Recitationes porrò (sicuti & declamationes) duorum generum fuere: publicæ aliæ; aliæ privatæ. Publicæ recitationes erant ac nuncupabantur, quæ aut in certaminibus publicè propositis præmiis, aut in aliquo loco publico citra ullum certamen fiebant. Ejusmodi exstitere Oratorum ac Poëtarum certamina, quotannis in Albano à T. Flavio Domitiano edita; ubi Statius se præmio ter donatum scripsit. Tale Lugduni ad aram Augusti certamen Græcæ Latinæque facundiæ, editum à Caio Caligula, in quo victi victoribus præmia conferebant. Sic Nero orationis carminisque Latini coronam omnium consensu sibi concessam recepisse dicitur à Tranquillo. Publicè quoque Statius Romæ Thebaïdem suam plaudente populo recitavit: uti Juvenalis in Sat. VII. prodit his versibus:

Curritur ad vocem jucundam & carmen amicæ
Thebaidos, lætam fecit cùm Statius Urbem,
Promisitque diem: tanta dulcedine captos
Afficit ille animos, tantáque libidine vulgi
Auditur.

Durabant adhuc Romæ circa annum Christi D. LXXX. publicæ orationum & carminum recitationes: & ibi in foro Trajani magnifica poëmata ab Auctoribus recitata Senatus Populusque

Romanus audiebat: ut testatur Fortunatus Italus in libri III. Carmine XXIII. de opusculis & epigrammatis cothurnatis ac tumidis Bertechramni Burdigalensis Episcopi hisce verbis, indicans & Poëtis qui placuissent, à Senatu calceos filis aureis ornatos dari consuevisse.

Vix modò tam nitido pomposa poëmata cultu
Audit Trajano Roma verenda foro.
Quòd si tale decus recitasses aure Senatûs:
Stravisset plantis aurea fila tuis.

Studiosi & docti quidquid composuerant, Proceres quidem ac locupletes domi nunc per se, nunc per lectorem coram amicis invitatis recitabant: mediocres verò ac tenues in ædibus Optimatum, conductis subselliis & anabathris pulpitisve. Privatarum recitationum mentionem facit Suetonius Tranquillus in Claudio capite XLI. Cajus Plinius Secundus passim in libris Epistolarum, & Juvenalis in Sat. I. & VII. qui Frontonem recitantibus Poëtis porticus suas marmoreas commodavisse scribit, & in his consessibus quosdam solitos esse disponi, qui plauderent & magnis vocibus acclamarent. Et in Sat. III. ipse Aquini ubi natus erat, satiras suas præsentibus amicis quos convocaverat, recitavisse se ait: & magna frequentiâ magnoque successu ter auditus est: quod & in ejus Vita à veteri Scholiaste scriptum invenio. Ammianus igitur famæ gloriæque dulcedine similiter succensus, & experiendi amicorum doctorumque virorum judicii cupidus, Romæ ex more suam per partes recitavit Historiam, prout librum quemque composuerat. Hinc oratione numerosa & bene sonante, plena pompæ & majestatis est usus, qualem recitationes istæ postulabant, ut aures & animos auditorum impleret. Ad pompam recitationum pertinent, dictorum factorumque ætatis suæ memorabilium cum priscis, hominum cum hominibus comparationes, ad commovendos animos amplificatæ rerum imagines, tragicæ Fortunæ compellationes, crebritas figurarum ac translationum, descriptiones prœliorum & obsidionum nonnunquam lusibus lascivientis ingenii locísve communibus quàm Historiæ legibus convenientiores. Eamdem ob causam A. Marcellinus ubique omnis generis doctrinæ famam affectavit. Cui rei indicio sunt laudationes tot veterum Auctorum, laudatæ sæpius Ciceronis sententiæ, Virgilii, Menandri, & aliorum versus inserti: tot & tanti excessus narrationem rerum interrumpentes, de Adrastia vel Nemesi in libro XIV. de origine doctoribusque Gallorum, & de Alpibus Gallicanis in libro XV. de obeliscis, & de notis hieroglyphicis, & de variis terræ motibus in libro XVII. de causis ac generibus pestilentiæ in libro XIX. de defectibus Solis & Lunæ, deque variis Lunæ mutationibus & figuris, nec non de arcu cælesti in libro XX. de variis artibus futura prænoscendi, & de Geniis libro XXI. de Nilo, de crocodilo, de ibi, ac de pyramidibus in libro XXII. descriptiones V. muralium machinarum, nec non XVIII. majorum Provinciarum Regni Persici, item de ortu margaritarum in libro XXIII. de cometis, & de facibus cælo decidere visis in libro XXV. de ratione Bissexti in libro XXVI. de caussidicina, deque Jurisconsultis, & variis Advocatorum generibus in libro XXX. Descriptiones quidem variarum Provinciarum Imperii Romani, apud A. Marcellinum longè latéque diffusæ sunt: quæ apud Sallustium de bello Jugurthino, apud Cæsarem & Livium aliosque Historicos multo breviores reperiuntur. Sed non omittendi sunt duo maximi excessus de vitiis Senatus Populique Rom. in libris XIV. & XXVIII. quos qui attentè mecum consideraverit, facilè sibi persuadebit, tum lenes admodum atque patientes fuisse Romanos. Si aut pravi, quorum vana studia & vitia in Ammiani libris describebantur, æquo animo tulerunt à peregrino Græculo in Historia palam traduci se ac derideri: aut boni existimârunt liberas eorum reprehensiones ac notas nihil ad totius amplissimi Ordinis ac universæ civitatis dedecus ulla ratione pertinere.

Petrus Pithœus in margine Ammiani sui, cum codice Valentino collati, manu sua scripsit, præter XIII. priores libros qui desiderantur, in libris XVIII. qui supersunt, *multa etiam deesse videri: quandoquidem Ammianus sæpe plures annos indictos transmittit: quod ex Consulibus quos nota ordine, in Fastis intellectum iri.* Ita Petrus Pithœus loquitur & sentit. Sed ei respondere possumus, Ammianum quidem Consules aliquot in XVIII. voluminibus quæ supersunt, omisisse: non tamen eorum annorum res gestas omisisse. Omisit quidem Ammianus in rebus annorum XXV. paria Consulum IX. videlicet Lupicinum & Jovinum, Valentinianum II. & Valentem II. & Valentinianum Nobilissimum Puerum & Victorem, Gratianum Augustum II. & Probum, Modestum & Arinthæum, Valentinianum IV. & Valentem IV. post Consulatum Gratiani III. & Æquitii; Valentem A. V. & Valentinianum juniorem A. Valentem A. VI. & Valentinianum A. II. Coss. Sed quæ his Consulibus hisve annis acta sunt, nihilominùs exposuit: cùm aliquando bella duobus aut etiam pluribus annis gesta continua oratione enarret, ne seriem rerum interrumpat. Exempli caussâ translatos in Thraciam Gothos, & Valentis A. cum eis pugnam ac mortem fusè in libro ultimo commemorat: quibus utrumque Coss. factum sit, non commemorat. Vir doctus, qui codicem Regium manu sua descripsit, in libro XXIV. post hæc verba de Arinthæo Persas persequente, *latebræ texere notissima*, ad marginem adnotat suspicari se, plurima heic deesse: cui conjecturæ meus frater meritò accedit. Deest enim (ut ipse observavit) legatio Saporis Persarum Regis ad Julianum A. Libanio & Socrati non indicta: deest relatio rerum ab Arsace Rege Armeniæ & à Procopio ac Sebastiano in Mesopotamia gestarum; & quæ fuerit causa, quare Juliano in Assyria Arsaces, Procopius ac Sebastianus, sicut jussi erant, cum suis copiis occurrere non potuerint: cujus rei *causas* à se *prædictas*, paullo infrà ipsemet Ammianus in fine ejusce libri prodidit. Desideratur in eadem lacuna & dolus transfugarum Persarum, quorum fraude deceptus Julianus suam classem incendit: quos ibidem Historicus *infaustos ductores* appellat, & in tormentis fraudem confessos esse tradit. Sed post obitum Valentiniani A. qui libro XXX. enarratur, plurima eaque maxima ac memoriâ dignissima in Historia Ammiani desidero, quæ scriptor diligens planè videtur nec omittere debuisse, nec verò ulla ratione omissurus fuisse. Scripsit quidem Ammianus in fine libri XXX. Valentinianum juniorem tum quadrimum in Pannonia, post Valentiniani patris sui repentinam mortem, ab exercitu ex Optimatum sententia Augustum consalutatum esse. Sed quæ secuta sunt, apud Ammianum qualem nunc habemus, nusquam reperiuntur: videlicet quomodo Gratianus A. Imperium Valentiniano fratri se insciente delatum, cum Valente patruo sua auctoritate confirmaverit: quî & quando Imperium Romanum in Occidentis partibus, & Comites ac numeros militares cum fratre partitus sit; & Gallias, Hispanias, ac Britannias sibi retinuerit, Italiam & Africam cum parte Illyrici Occidentalis, & Frigeridum Ducem ac Sebastianum Comitem præ ceteris ei attribuerit: quemadmodum communem amborum patrem Valentinianum cum Valente fratre collega suo totius orbis Romani provincias, legiones quoque, ac Comites seu Magistros militum divisisse refert Ammianus in libro XXVI. Jam damnatio ac supplicium Maximini Præfecti Prætorio, & Simplicii ac Doryphoriani sub Gratiano, apud Ammianum desideratur: de quorum tamen mortibus & merita pœna *postea tempestivè se dicturum* in libro XXVIII. pollicetur. Desideratur apud eundem mors Theodosii Magistri militum, Theodosii postea Imperatoris patris, viri Britannicis Africanisque victoriis illustris, & de Repub. optimè meriti, ac *plurimorum Nobilium*, hoc est Senatorum, quos *unà occisos* anno Domini CCC. LXXVII. tradit Hieronymus in Chronico. Desiderantur & multa alia in Oriente & Occidente domi forisque gesta toto triennio, quod inter Valentiniani & Valentis mortem intercessit. Theodosium quidem post Britanniam & Africam Imperio Rom. restitutas, sua gloria invisum aulicis reddiderat: à quibus insimulatus rerum novarum apud Gratianum, ac jussus

interfici, post Baptissmum acceptum, Carthagine percussori ultro jugulum præbuit: sicuti in libri VII. capite XXXIII. tradit Orosius. Quare errant Socrates in libri IV. capite XIX. & Paullus Diaconus Aquileiensis, & qui ambos secutus est Chifletius in Vita Ammiani: quum Theodosium, quem *Theodosiolum virum fortem ex Hispania* Socrates appellat, propter nomen suum in conjuratione Theodori jussu Valentis A. morte affectum tradunt. Nam Carthago Africæ caput ubi Theodosius jugulatus est, non Orienti sed Occidenti adscribebatur; non parebat Valenti, sed Valentiniano juniori, cujus curam ac tutelam cum matre gerebat Gratianus: qui fratrem maxima *pietate dilexit & educavit*, ut in libro XXX. loquitur Ammianus. Nihil igitur Valenti Imperatori Orientis in Theodosium Magistrum militum licere potuit: qui semper in Occidentis provinciis bella gessit, semper Occidentis Principibus subjectus fuit, nec umquam Ortivi Imperii fines ingressus est. Præterea Theodorus Notarius cum conjurationis consciis jussu Valentis damnatus, Antiochiæ periit Gratiano A. II. & Probo Coss. anno Christi CCC.LXXI. hoc est toto ferè ante cædem Theodosii sexennio. Non itaque Theodosio quatuor priores nominis sui litteræ, nec Theodori conjuratio, sed aulicorum & inimicorum calumniæ causa cruentæ mortis fuerunt: neque à Valente, sed à Gratiano fraude invidorum Palatinorum decepto cædes ista tam iniqua mandata est. Hæc igitur omnia quæ nunc apud A. Marcellinum non leguntur, persuasere Chifletio, ut in Vita Ammiani scriberet, eum in libro XXXI. qui nobis desit, cuncta ista supradicta narrasse, & librum qui nunc XXXI. vocetur, XXXII. fuisse, atque ita appellandum esse: quam opinionem verisimillimam judico. Ceterùm inter Epigrammata Græca reperiuntur nonnulla cùm in pagina IV. tum alibi, quibus nomen Ammiani præfigitur; Historici, an aliûs cujusquam, incertum est: sicut nec constat, an Historicus noster fuerit, qui sub Gratiano, Valentiniano & Theodosio *Comes rerum Privatarum Ammianus* vocatur in libro XII. Codicis Theodosiani: quibus imperantibus A. Marcellinum Romæ vixisse, & Historiam Romanam scripsisse indubitatum est.

Sunt, qui A. Marcellinum plurimum damnent & aspernentur, tamquam passim Grammaticos canones excedentem. Certè nonnumquam declinationes ac terminationes nominum mutat: ut in libro XV. *G. & T. sævium tyrannorum*: in libro XXIX. de Theodosio, *suppliciorum sævium repertorem*: in libro XVII. de terræ motuum generibus, *climatia qui limes ruentes & obliqui*: in libro XX. *limibusque oculis eos a. m. contuens m.* Ibidem. *c.f. lapidum madore etiamtum infirmium.* Quamquam Caper Grammaticus dici asserit *infirmus* & *infirmis*, sicuti *imberbus* & *imberbis*, *inermus* & *inermis*. Ita in libro XX. *sonûs* pro *soni*, *sonu* item pro *sono* in veteribus membranis & in editionibus reperitur. *Iteratâ magnitudine sonûs Augustum appellavere.* Item, *Exclamabatur undique vocum terribilium sonu.* Initio libri XXVII. *Dum cedentes objectu corporis & vocis jurgatorio sonu audentiùs pertinet.* Ubi & *pertinet* sumitur activè pro retinet: quemadmodum scriptum præfert codex Colbertinus. In libro XXI. *Hi genii animis connexi mortalium, eas tuentur.* In libro XIX. *Animis in ventum solutis projiciebantur exstincti.* *Animis* pro animabus. In libro XVI. *Circumdata retiis busta*, pro retibus. In libro XXV. *Ductore eorum aliæ turmæ apposito.* In libro XVII. *Ablatum uno templo miraculum.* In nominibus IV. declinationis morem veterum præsertim Poëtarum sequitur, & III. casum non aliter quàm literâ *u* terminat. In libro XXVI. *impetu*, necnon *ictu*: in XXIX. *accessu.* Interdum & significationes nominibus novas Ammianus attribuit. Ergo *pruinam*, quam vulgo gelu canum vocitamus, sumit pro glacie in libris XVII. XXIV. aliisque, eique *crustas*, *acumina*, ac *congeriem* tribuit. In libro XIV. ex turba *turbelam* facit, & Hermogenis meminit, *apud CP. populari turbela discerpti.* Ex *turbela* orta est vox Francica *trouble*. Jam apud Ammianum M. in verbis præteritorum mutationes aut potiùs depravationes aliquando reperio. In libro XVI. verbo *pello* dat præteritum *pepuli*, uti facere debuit; in libro XXX. etiam *pulsi*: *percello* similiter

ſimiliter nunc *perculi*, in libro XVII. nunc & *perculſi* in XVII. & XXV. Verbum *fodio* ex tertia conjugatione in quartam transfert Marcellinus in libro XXIV. *Id a. Trajanus egeſto ſolo fodiri in m. c. a. curaverat.* Gaudet etiam mutationibus temporum. In libro XXII. *Poterantque miſerandi homines Chriſtianorum adjumento defendi, ni Georgii odio omnes indiſcretè flagrabant:* ubi Critici adverſantibus codicibus edi curarunt *flagraſſent.* Quin etſi priſcis membranis major quàm editis libris fides habetur, *æſtimare* paſſim ponit Ammianus Marcellinus pro *exiſtimare:* ut Sulpicius Severus de Vita S. Martini, Aurelius Victor in Cæſaribus, aliique facere conſueverunt. Ne de Noſtris loquar, qui utrumque verbum uno eodemque reddunt, *eſtimer.* Utitur etiam ſæpiſſime ſine cauſa verbis frequentativis, ſed novis & inuſitatis, ut priſci codices teſtantur, & in Notis non ſemel obſervare memini. In libro XXVI. *vaſtitatis propinquioribus locis*, pro vaſtatis. Circa finem libri XXXI. *Portatis ſcriptis & recitatis, utque decebat contemptatis*: ubi aliæ editiones excuſum habent *contemptis*, aliæ *contemplatis.* In his aliiſque ejuſmodi, ſi quando peccavit A. Marcellinus, ſi nonnumquam à legibus Grammaticæ receſſit: facilè æqualium ætatis ſuæ ac ſupparium Auctorum exemplo defendi poteſt, qui eadem ratione, aut certè non multo meliùs locuti ſunt ac ſcripſerunt: cùm jam Imperium Romanum à priſtino ſplendore ac potentia, ac ſimul lingua Latina à veteri elegantia degenerare cœpiſſet. Ut omittam Ammiano homini Græco linguam Latinam minùs notam eſſe debuiſſe, quàm Italis & ceteris Occidentalium Provinciarum incolis, quibus Latinus ſermo erat innatus.

In emendando Ammiano maximo mihi adjumento fuit codex recentior quidem, ſed ex veterrimo ac optimo exemplari deſcriptus, quem Colbertinum appello, propterea quòd in Bibliotheca Colbertina ſervatur. In eo igitur codice qui à V. C. tantæ Bibliothecæ præfecto mihi eſt commodatus, plurima reperi, multo quàm in omnibus Ammiani M. editionibus emendatiora: quas emendationes, quoniam certiſſimæ erant, ſequi non dubitavi. Earum emendationum ſive reſtitutionum ac lectionum partim mentionem in Notis feci, partim etiam omiſi. Omiſſa tantùm attingam pauca de multis. Omnium enim eorum quæ notare oblitus ſum, nunc meminiſſe non poſſum.

In libro XVI. pag. 125. de Alexandro Magno ſcriptum invenio. *Ut cùm nervorum vigorem ſopor laxaſſet infuſus.* Uti & Ritterſhuſius in Ligurinum emendavit: cùm *nervorum rigorem* libri editi obtrudant.

In libro XXII. pag. 327. de Juliano Chriſtianos inter ſe malignè committente. *Diſſidentes Chriſtianorum Antiſtites c. p. d. in Palatium intromiſſos monebat civiliùs, ut diſcordiis conſopitis quiſque nullo vetante religioni ſuæ ſerviret intrepidus.* Sic codex Colbertinus; ſic & Florentinus à Lindenbrogio lectus: cùm in editis legatur. *Diſſ. Chr. Ant. c. p. d. i. p. i. monebat, ut civilibus diſcordiis conſopitis*, &c. minùs bene. *Monebat civiliùs*, id eſt, admonebat comiter, & humanè; principali faſtu depoſito hortabatur. Hoc in Ammiano mutare ac emendare, & in Notis meis obſervare non memini.

In libro XXV. pag. 453. de Juliano A. *Audenter effunderet ſemet in pugnam.* Qui ſolam audaciam viro fortiſſimo tribuit, minus aliquid quàm par ſit tribuere videtur. P. Pithœus in codice Valentino pro *audenter* legiſſe ſe *ardenter* notavit ad oram Ammiani ſui: idem legi & in codice Colbertino. *Ardorem* Juliano ſimiliter tribuit non ſemel A. Victoris Epitome. *Cùmque inconſulto ardore nititur ordines ad prœlium componere, ab uno ex hoſtibus & quidem fugiente, conto percutitur.*

In libro XXV. pag. 459. de Juliani A. frugalitate. *Namque in pace victûs ejus menſura atque tenuitas erat rectè noſcentibus admiranda.* Ita codex Colbertinus, optimè: quaſi Julianus certi ponderis ac menſuræ cibis vinoque uteretur. At in vulgatis libris *victûs ejus menſarumque tenuitas* tau-

tologiam ridiculam continebat. *Victus* enim, & *mensa*, una eademque res est: & *mensæ* Juliani pro mensa absurdè vocarentur.

Ibidem. *Expergefactus explorabat per semetipsum vigiliarum vices & stationum: post hac seria, ad artes confugiens doctrinarum.* Ita editiones: quasi serium non sit studium litterarum, aut saltem minùs serium nocturna exploratione vigilum, atque stationum, quam Julianus studiis præmittere consueverat. In codice Colbertino unius litterulæ adjectione locus sic emendatur. *Post hac, serias ad artes confugiens doctrinarum.* Id est: post explorata castra, sive post facta hæc quæ in bello necessaria sunt, Julianus ad seria convertebatur, litterisque vacabat.

In libro eodem. pag. 470. de Joviano A. in summa rerum omnium inopia cum Persis de pace per quatriduum deliberante. *Quo temporis spatio a. h. m. si exabusus Princeps paullatim terris hostilibus excessisset, profectò venisset ad præsidia Corduenæ, uberis regionis & nostræ*, &c. Ita codex Colbertinus disertè scriptum habet: cùm in editis Ammiani libris legatur *abusus.* Deceptus erat Jovianus ab aulicis adulatoribus, instantibus affirmantibusque, ni confestim ex Assyria rediret, Procopium cum exercitu cui præerat, facilè ac certò res novaturum, ut paullo infrà Ammianus ipse scribit. *Exabusus* ergo in passiva significatione est, malis adulatorum consiliis meliora & honestiora præferens, *desabusé, détrompé*: fitque ex *abusus*, ut *exauctoratus*, ex *auctoratus*, *exarmatus*, ex *armatus*, *exoneratus*, ex *oneratus*.

In libro XXVI. pag. 485. *Ut ad unum distinctumque exitum circumversio cursûs annui revoluta.* Ita codex Colbertinus, & quidem optimè. At ex editionibus aliæ, *circumversio anni revoluta*; aliæ, *conversio cursûs anni revoluta*, minùs bene.

In eodem libro pag. 500. de Petronio Patricio, socero Valentis A. *Nocentes pariter & insontes post exquisita tormenta quadrupli nexibus vinciebat.* Ita legit P. Pithœus in codice Valentino, ut ad marginem Ammiani sui notavit. Ita & ego legi in codice Colbertino. *Quadrupli nexibus vinciebat*, id est condemnabat quadrupli, ut eos nudaret fortunisque spoliaret. At in editionibus reperitur, *quadruplicibus nexibus vinciebat.* Quo nihil fingi potest absurdius: quasi miseri isti à Petronio quadruplici serie catenarum vincti tenerentur in carcere.

In eodem libro pag. 503. *Andriscus de genere quidam infimæ sortis.* Id est, Andriscus quidam natus genere plebeio, genere infimæ plebis, fullone genitus. Ita codex Colbertinus; ita & editio Roberti Stephani. At ceteræ editiones: *Andriscus degener quidam infimæ sortis*, malè. Nam si degener hoc loco, est homo obscuri generis; nihil opus fuit addere, *infimæ sortis:* quod idem planè significat.

In eodem libro pag. 512. de Arbetione Exconsule. *Ut Constantiniani Ducis verecundiâ truces animi lenirentur.* Arbetionem virum Consularem, *Constantinianum Ducem* à Constantino Maximo cognominat codex Colbertinus: quem libri typis impressi *Constantianum Ducem* à Constantio Constantini filio. Si Arbetio qui Constantii ante quinquennium mortui Dux fuerat, anno Domini CCC. LXVI. jam senex & admodum ætate provectus erat; haud dubiè sub Constantino Maximo ante XXX. annos defuncto ducere copias potuit.

In eodem libro pag. ead. *Quâ successûs alacritate Valens, castra promovit ad Phrygiam.* Hunc omnium editionum errorem unius litteræ mutatione codex Colbertinus corrigit eum in modum: *Quâ succensus alacr. V. c. p. a. P.* Scilicet animi hominum secundis initiis incensi, ad proposita exsequenda atque consummanda incitantur. Valens igitur Gomoarii ad se transitione *succensus*, & alacrior factus erat ad belli Procopiani reliquias persequendas. Eum errorem in Ammiano emendare non memini.

In eod. lib. pag. 513. *Procopius salutis intercluso suffugio versus in pedes.* Ita libri editi. At codices Colbertinus & Valentinus teste P. Pithœo, ac editio Rob. Stephani: *Pr. salutis intercluso*

ſuffragio, &c. Suffragium ſalutis, eſt ſuffragium ſalutare, vel ad ſalutem conferens, auxilium ſalutare. Ita A. Marcellinus loqui ſolet.

In libro XXVII. pag. 520. de Jovino Alamannos cædente ac perſequente. *Per aperta camporum ſequebatur & mollia, calcando ſemineces & conſtrictos.* Ita codex Colbertinus: cùm in editis libris legatur *conſtratos* minùs bene. Nam ſi ab hoſte calcabantur, jam humi ſtrati eſſe debebant. Mors autem inſtans vulneratorum corpora conſtringit ac velut in globum cogit. Quare ſtatim ſubjungit A. Marcellinus: *Quos vulneribus frigorum aſperitate contractis dolorum abſumſerat magnitudo.* Corporibus erant conſtrictis, qui vulnera habebant frigore contracta.

In eodem libro pag. 521. de Terentio Excorrectore Tuſciæ. *Eaque confidentiâ deinceps inquietiùs agitans multa, in Naviculariorum negotio falſum admiſiſſe convictus*, &c. Ita codex Colbertinus, optimè. At libri editi: *E. c. d. inquietiùs agitans, multa in Naviculariorum negotio falsò admiſiſſe convictus.*

In eodem lib. pag. 522. de domo Symmachi à Romanis incenſa. *Quòd vilis quidam plebeius infixerat, illum dixiſſe ſine indice ullo vel teſte*, &c. Ita ſcriptum reperi in codice Colbertino: ita reperit & in Valentino P. Pithœus. Id eſt, infixerat omnium auribus animiſque: plebi Romanæ plebeius iſte calumniator planè perſuaſerat. At in vulgatis libris legitur *finxerat*: quod verbum priore minùs eſt validum.

Ibidem pag. 524. de Lampadio Præfecto Urbi. *Eaque vi territus ipſe, fremituque crebreſcentis ſeditionis in majus, ſeceſſit ad Mulvium pontem.* Quanto meliùs codex Colbertinus? *Eaque vi territus ipſe primitùs crebreſcentis ſeditionis in majus, ſ. a. M. p.*

Ibidem pag. 533. Valentiniani A. de Gratiano filio loquentis verba ſunt & promiſſa. *Potioribus (invidiæ metu dicitur) protinus ſuccreturum.* Ita codex Colbertinus, bene. At libri vulgati: *Paucioribus invidiæ metu, ut dicitur, protinus ſuccreturum. Invidiæ metu dicitur*, id eſt, abſit invidia, faceſſat invidia: pace mihi liceat Cæleſtes dicere veſtra.

In libro XXVIII. pag. 552. de Phrynico Tragico. *Cùm cothurnarius ſtilus procederet lacrimoſus.* Ita editi libri omnes. At codex Colbertinus quem ſecutus ſum, mutatâ unicâ litterulâ multo meliùs: *Cùm cothurnatiùs ſtilus procederet lacrimoſus.* Id eſt, cùm magis magiſque cothurnatè & tragicè ac miſerabiliter cladem Mileſiorum deploraret; ac flebiliter verſibus exponeret. *Cothurnarius* quidem *ſtilus* Latinè dici non poteſt, ſed cothurnatus aut cothurnoſus: & ita Ammianus ſcripturus fuit, cùm *cothurnarius* haudquaquam Latinum ſit nomen. A *cothurnatus* fit *cothurnatè* & *cothurnatiùs.*

In libro XXIX. pag. 598. *Advenit aliquando tamen ipſe quoque Theodorus.* Sic codex Colbertinus, & reliqui omnes. *Aliquando tamen*, hoc eſt, aliquando tandem. Et ſic ferè ſemper Ammianus *tamen* ponit pro *tandem*; ut Apuleius *interim* pro *interdum.*

Ibidem pag. 599. *Quorum in ærario bona coacta, & ipſe ad quæſtus proprios redigebat.* Ita codex Colbertinus, & Rob. Stephani ac Seb. Gryphii editiones: vulgò, *in ærarium.*

Ibidem pag. 602. *Nihilominùs tamen ipſi quoque cum cognitoribus Principi cædes incendiaque flagitantes Furias imminere.* Sic editiones, nullo bono ſenſu. Quid enim ſibi volunt *Furiæ* illæ *cædes & incendia flagitantes?* Quanto meliùs codex Colbertinus? *Nihilominùs tamen ipſis quoque cum cognitoribus Principi cædeis incendiaque flatantes Furias imminere.* Id eſt, flantes cædes ac ignes. Verbis frequentativis uti gaudet & ſolet A. Marcellinus. *Flato* à *flo* deductum, ut *nato* à *no*, *dato* à *do*; unde adverbium *datatim.* Ceterùm notandum eſt, quod ſcribit heic Ammianus, ipſius Valentis A. & ipſorum quæſitorum cruentam ac funeſtam mortem Theodoro ejuſque conjurationis conſciis fuiſſe cum ipſorummet exitio prædictam. Et Valentem quidem nemo neſcit miſero mortis genere periiſſe. Modeſtus autem Præfectus Prætorio, ac pòſt Conſul, homo Arianus &

avarus, qui huic cognitioni jussu Principis præfuit, & *Summates*, qui cum ipso de Theodorianis judicaverunt, nec ab Ammiano nominantur, qualem exitum fecerint, ignoramus.

Ibidem pag. 613. *Festus quidam administratâ Syriâ, Magisterioque Memoriæ peracto, bonæ lenitudinis & reverentiæ reliquit exempla.* Sic editiones Rob. Stephani, Seb. Gryphii, aliorumque: nullo sensu. Quid enim est, *relinquere bona exempla reverentiæ?* Quanto feliciùs codex Colbertinus? *Bona lenitudinis & reverentia reliquit exempla. Reverentia exempla*, id est reverenda, verenda, honoranda. Eadem ratione *Reverentissimus* in veteribus inscriptionibus ac titulis epistolarum pro *Reverendissimus* sæpissime occurrit. Epistola Pauli Verodunensis Episcopi ad Desiderium Cadurcorum Episcopum inscribitur *Domino reverentissimo Desiderio Papæ P. P.*

Ibidem pag. 615. *In hoc negotio Protectores ad exhibendas missi personas, dicuntur fustibus præter solitum usi.* Ita Stephanus & Gryphius: Frater meus, *dicuntur fustibus p. s. cæsi.* At codex Colbertinus, *De fustibus p. s. cæsi.* At codex Colbertinus: *De fustibus præter solitum cæsi.* Et ita ponendum curaveram: sed Typographus *de* sustulit, quod vitiosum putabat.

Ibidem pag. 616. de Valentiniano A. *Illud contemplans quòd majus pretium operæ forsitan regendis veriùs milite Barbaris quàm pellendis.* Ita codex Colbertinus, optimè. Vult dicere Ammianus, Valentinianum A. qui in Alamannorum & Quadorum aliorumque Barbarorum finibus castella ac munimenta statuebat, eosque longè à limitibus Imperii Romani repellere conabatur, multo meliùs forsitan facturum fuisse, si voluntariâ Barbarorum operâ in bellis uti, eorumque auxiliis militaribus Romanos præponere maluisset. At vulgati libri: *Illud contemplans, quòd majus pretium operæ forsitan fecerat regendis veteri limite Barbaris quàm pellendis.*

Ibidem pag. 618. de Firmo Mauro. *Ultimorum metu jam trepidans ne amandatis quæ prætendebat, ut perniciosus & contumax condemnatus occideretur.* Quanto meliùs editionibus istis codex Colbertinus, qui pro *contumax* scriptum habet *contumeliosus?* Neque enim tum *contumax* aut fuit, aut dici potuit ac debuit Firmus, qui missis per suos ad Imper. Valentinianum relationibus factum suum defendere ac sese purgare conabatur. Sed *contumeliosus* erat Imperio Romano, id est *pudendus, dedecorosus*, qui cùm esset Romanæ ditionis, fratrem suum per insidias interemerat.

In libro xxx. pag. 649. de tributorum oneribus & augmentis. *Et flagitantium ministrorum amaritudine quidam oppressi, cùm non suppeteret quod daretur, erant perpetui carcerum inquilini.* Sic editiones. Quanto elegantiùs codex Colbertinus? *Et flagitantium ministrorum amaritudine quidam expressi, c. n. s. q. d. e. p. c. i. Expressi*, id est *exhausti, exsucti*, opibus cunctis nudati, *sucez, pressez, pressoirez.* Translatio elegans ducta à torculari, quo uvæ premuntur, & vinum è racemis exprimitur: unde & altero nomine *pressorium* appellatur. Vespasianus Procuratoribus rapacissimis *vulgò pro spongiis dicebatur uti, quòd quasi & siccos madefaceret & exprimeret humentes*: ut ait Suetonius in capite xvi. *Exprimeret humentes*, hoc est plenos exhauriret ac exsugeret, & rapinis locupletatos damnaret atque spoliaret.

In libro xxx. pag. 652. de Valentiniano A. *Paullatímque lenitus & ad molliora propensior*, &c. Sic editiones. At in codice Colbertino desunt hæc, *& ad molliora*, quæ ob id in Ammiano duobus uncinis inclusi.

In libro xxxi. pag. 669. de Hunnis hostes laqueis intercipientibus. *Ut laqueatis resistentium membris, equitandi vel gradiendi adimant facultatem.* Ita in editionibus legitur sed mendosè. Quippe ut Hunni, sic & Barbari Scythiæ incolæ ferè omnes ex equis pugnabant: & cùm equitarent, pedibus ingredi non poterant, nec eis ab hoste *gradiendi facultatem adimi* necesse erat. Quanto veriùs & certiùs codex Colbertinus scriptum præfert? *Ut laq. res. me. equitandi vel gravandi adimant facultatem. Gravandi* hostis, id est feriendi hostis, nocendi hosti, *grever.*

Ibidem pag. 676. *Quem qui scire velit, (ut eminentiss. memorat vates) Libyci velit æquoris idem discere, quammulta Zephyro truduntur harenæ.* Ita codex Colbertinus, optimè: cum in editis libris legatur, *turbentur harenæ*, minùs bene.

In libro XXXI. pag. 678. de Thervingis esurientibus, quibus Duces Romani turpi commercio canes pro singulis mancipiis comedendos dederant. *Et tenebantur consultò, nefandis nundinandi commerciis.* Ita editiones omnes, quas corrigit codex Colbertinus hoc modo: *Et ten. cons. nefandis nudandi commerciis*: hoc est, suis omnibus bonis spoliandi. Sic Martialis de muliere amasio opes suas vestesque pretiosas conferente:

Væ glabraria: væ tibi misella.
Nudam te statuet tuus Lupercus.

Id est, te spoliabit, te nudabit, cunctisque opibus exsuet. Et ipse Ammianus in libro XXVI. pag. 550. *Ad nudandos sine discretione cunctos immaniter flagrans.*

Hæc sunt pauca de plurimis, quorum in notis meis mentionem facere rationémve reddere non memini, aut veriùs propter Typographorum festinationem non potui.

Sunt & multa, quæ in Ammiano emendavi, codicis Colbertini vestigia (ut ita loquar) & litteras secutus; aut etiam solâ conjecturâ sed certa & indubitatâ adductus: qualia sunt quæ subjiciam.

In libro XXIII. pag. 400. post enumeratas XVIII. majores Regni Persici regiones, statim adjicit A. Marcellinus: *Citra omnes propinqua est nobilis Assyria.* Ita omnes editiones & præ ceteris ipse codex Colbertinus: sed malè. Cur enim Assyria *nobilis* diceretur magis quàm Media, aut Persis, aut Parthia: quæ similiter ut Assyria maximis Regnis originem, sedem ac nomen dederunt? Præterea *propinqua Assyria* dicitur ab Ammiano: cui regioni sit propinqua, non dicitur. Quare non dubitavi sublatis II. litteris ita locum emendare: *Citra omnes propinqua est nobis Assyria. Propinqua nobis Assyria*, id est propinqua Romanis, quos A. Marcellinus nunc *nos*, nunc *nostros* appellare consuevit. In libro XXVII. pag. 547. *Sapor cum suis paullisper nobis visus amicus.* Pag. 549. *Hæc inter nos & Saporem discordiarum excitavere causas.* Ibidem. *Quod ratione justa est observatum, ne fracti fœderis nos argueremur & pacis.* Sanè ultima omnium Persici Regni maximarum regionum numero XVIII. ætate Ammiani fuit Assyria, & Romanis, hoc est Mesopotamiæ Imperii Rom. provinciæ proxima: *citra omnes*, seu omnium regionum Persidis citima habitâ ratione Roman. ultima & extima habitâ ratione Persarum.

Ibidem pag. 402. *Adiabena ab amne perpetuo Adiaba cognominata, ut à fluminibus maximis Ægyptus, & India, & Euphratensis, itidemque Iberia ex Ibero, nunc Hispania, & à Bæti amne insignis provincia Bætica.* Emendavi sublatâ unâ littera: *Et à Bæti amne insigni provincia Bætica.* Quâ emendatione nihil certius: ut maxima flumina, Nilus Ægypto, Indus Indiæ, Euphrates Commagenæ vel Euphratensi, Iberus Iberiæ seu Hispaniæ, & Bætis amnis insignis provinciæ Bæticæ nomen dederunt; sic & Adiabenæ amnis perpetuus Adiabas, nec umquam æstate deficiens. Verè Bætis *amnis insignis* Ammiano dicitur Solino *nobilis*, quem Plinius *multorum fluminum capacem* esse, & *provinciam* (Bæticam) *adoptare* ait. Nemo autem non videt Bæticam non meliori jure aut majori ratione ab Ammiano M. *insignem provinciam* vocari debuisse aut etiam potuisse, quàm Assyriam, aut Ægyptum, aut Indiam, aut Hispaniam, cujus tantummodò pars erat Bætica.

In libro XXVI. pag. 485. *Hocque excepto emerserunt alia plurima quæ fallebant.* Ita omnes libri editi, atque etiam scripti, nullo sensu. Pro quibus verbis emendavi: *Hocque ex cœpto emerserunt alia pl. quæ f.* id est, ex audacia Sacerdotum, intercalando subtrahentium vel augentium tempora in gratiam publicanorum & litigantium.

In libro XXVI. pag. 515. *Et pacis obtentu vitium detestandum agitabatur.* Sic libri editi: qui-

bus in verbis nullus est sensus. Codex Colbertinus: *Et pacis obtentui tum detestandum agitabatur.* Ex quibus emendavi ad hunc modum: *Et pacis obtentu judicium detest. agitabatur.* Quam emendationem paullo pòst sequentia Ammiani verba confirmant, quibus *jura & leges, & judices* describuntur, ex voluntate ac libidine Imperatoris in Procopianos sævientes.

In eodem libro pag. 516. *Horrendi tremores per omnem orbis ambitum grassati sunt subitò: quales*, &c. Ita libri editi. At codex Colbertinus: *Horrendi erroris*, &c. Ex quo emendavi: *Horrendi terrores. Terrores* heic dicuntur res terribiles aut terrificæ, quæ animos terrificant; videlicet fulgura, fulmina, & terrarum motus ac marium. Certè Ammianus ipse in libro XVII. de terræ motu sic loquitur: *Quâ de causâ terrores hujusmodi vaporatis temporibus, aut nimia aquarum cælestium superfusione contingunt.* Ubi & codex Colbertinus disertè scriptum habet, *terrores.*

In libro XXVII. pag. 523. de plebe Rom. domui Lampadii Præfecti Urbi faces admovente. *Ni servitiorum & familiarium veloci concursu, à summis tectorum culminibus petita* (plebs) *saxis & tegulis abscessisset.* Ita editiones, mendosè omnino, Nam certè familiares & amici Lampadii, summum domûs ejus tectum conscensuri non fuerunt, sed operâ servorum suorum ad arcendum incendium & ad repellendam plebem usuri. In codice Colbertino lego: *Ne vitiorum & familiarum veloci concursu, à s.* &c. Ex quibus additâ unâ litterulâ, detractâ alterâ, feci: *Ni vicinorum & familiarum veloci concursu*, &c. *Familias* Ammianus pro famulis posuit, ut in libro XIV. Senatores *familiarum agmina post terga trahere* scribit. Vult ergo dicere, vicinos Lampadii, & servos ejus amicorumque ad arcendam plebem concurrisse.

In eodem libro pag. 536. de sævitia Valentiniani A. *Eminuit tamen p. i. t. i. a. h. n. mors Dioclis & Diodori, triumque Apparitorum potestatis Vicariæ per Italiam, ob id vexatorum atrociter, quòd*, &c. Ita editi libri, mendosè omnino & malè. Aliud enim est, homines supplicio capitali afficere; aliud, tantummodò *vexare.* Codex Colbertinus pro *vexatorum* scriptum habet *peccatorum.* Ex quo emendavi *necatorum*, unâ mutatâ litterâ, & alterâ sublatâ: quæ emendatio non minùs certa quàm necessaria est.

In eodem libro pag. 538. *Motus adulescentis & senescentis Oceani, Stumque Britanniæ p. c. u. explanavi.* Ita Codex Colbertinus. Ex quo emendavi: *Motus ad. & sen. Oceani, situmque Britanniæ*, &c. cùm editiones habeant, *tractumque Britanniæ*, mendosè.

In libro XXVIII. pag. 560. *Paphius quinetiam & Cornelius Senatores, ambo venenorum artibus se polluisse confessi*, &c. Sic editi libri. At codex Colbertinus, atque etiam Valentinus teste P. Pithœo, aliique: *Ambo venenorum artibus prævenisse polluisse confessi.* Ex quibus emendavi, sublatis tribus litterulis: *Ambo venenorum artibus pravis se polluisse confessi.*

In libro XXVIII. pag. 571. de Areanis in Insula Britannia stationes agentibus. *Acceptorum promissorumque magnitudine præmiorum allectos, quæ apud nos agebantur, aliquoties Barbaris prodidisse.* Ita vulgatæ editiones. At codex Colbertinus: *Acceptarum promissarumque magnitudine præcarum adlectos, quæ apud nos agebantur, aliquando Barbarico dedisse.* Ex *præcarum* feci *prædarum.* Ex *Barbarico dedisse* fortè faciendum, *Barbaris edidisse.*

In libro XXX. pag. 643. *Cicero orationis imperiosæ fulminibus sæpe depressos aliquos judiciorum eripiens flammis.* Ita libri scripti & editi, mendosè. Nam fulmen igni suo non eripit quemquam, sed potiùs involvit. Quare legendum puto *fluminibus.* Certè & *aureum eloquentiæ flumen fundens Aristoteles* vocatur à M. T. Cicerone.

In libro XXXI. pag. 673. de Alanis. *Gladius humi figitur nudus: eumque ut Martem, regionum quas circumeunt, præsulem verecundiùs colunt.* Ita libri editi: quidam *circueunt.* At codex Colbertinus: *Eumque ut Martem, regionum quas circumcircunt præs. ver. colunt.* Legendum omnino est, *u* in *a* converso *circumcircant.* De verbo *circare* & *circitare*, (unde & *circitor*, & nostrum *chercher*

profluxit) vide Gloſſas veteres, & Joſ. Scaligerum in Propertium. Certè & Ammianus ibidem ait, Alanos *locatis in orbem ſarracis, ferino ritu veſci.*

In libro XXXI. pag. 679. de cæde militum Rom, à Gothis facta. *Quæ accidiſſe idem Lupicinus latenti nuntio doctus.* Ita libri editi. At codex Colbertinus: *Qua accedens idem Lup. lat. nun. d.* Pro quo ſubſtitui: *Quod accidens i. L. l. n. d.* Id eſt, quem caſum, quam ſuorum cladem edoctus. Ita Ammianus non ſemel loquitur.

Hæc ſunt pauca de multis, quæ codicis Colbertini beneficio, aut certis conjecturis ductus, in A. Marcellino correxi: & quorum in Notis meis rationem reddere Typographis feſtinantibus nequaquam potui.

In Friderici Lindenbrogii J.C. Obſervationibus multa reperias, quæ doctrinam ejus ingeniumque teſtentur, diligentiam quoque hominis pæne nimiam arguant, dum ſæpe minutiis immoratur, & totas paginas Græcis excerptis ubique implet, quibus æquo animo carere poſſemus. Hæ Obſervationes cùm à me legerentur attentè, ut auctiores ac emendatiores ederentur: nonnulla in eis notavi, quæ à Lindenbrogio ſcripta nollem. De quibus lectorem admonere operæpretium erit, ne quis incautus viri docti auctoritate deciperetur.

In pag. 112. col. 2. verſu 12. *Eluſæ* (inquit) *mentio apud Claudianum, qui ex ea nefandiſſimum illum Rufinum eunuchum originem duxiſſe putat.* At Rufini Conſularis & Patricii, ac Præfecti Prætorio ſub Arcadio A. ſolum pæne crimen ambitio cum avaritia conjuncta. Dotes enim animi & corporis ei multæ magnæque inerant. Neque vero *hic eunuchus* fuit: cùm in veteri Chronico poſt Rufini cædem *ejus uxor & filia exſulâſſe* dicantur. Planè mihi videtur Lindenbrogius, cùm de Rufino ſcriberet hæc, Eutropium eunuchum, Præpoſitum ſacri cubiculi Arcadii, in mente habuiſſe: in quem, ſicut in Rufinum, Claudianus duos libros ſcripſit.

Paginâ 191. columnâ 2. verſu 16. Ad *Sarmatarum loricas ex cornibus raſis*, refert Lindenbrogius Statii *Gortynia cornua*, id eſt arcus cornutos Cretum: & Virgilii *rubra cornua criſtæ*, hoc eſt, criſtas galeæ, cornibus animalium ſimiles.

Pag. 194. col. 1. v. 10. Hæc de Sarmatis verba Ammiani laudat ex libro XVII. *Ingerebat ſe maximus numerus catervarum confluentium nationum & Regum, ſuſpendi à jugulis ſuis gladios obſecrantium, poſtquam Arabarium impune compererant abſceſſiſſe.* Ea verba Lindenbrogius vir litteratus ad litteram (ut vulgò loquuntur) ſimpliciterque intelligit: quaſi Sarmatæ à Conſtantio A. petierint, ut ad expiandas incurſiones ſuas in Pannonias & Mœſiam, nudi gladii cervicibus ſuis appenderentur: laudatque Guntherum, & epiſtolam Friderici A. ac Wipponem de Vita Chunradi Salici, ut ſimilibus exemplis obſervationem ſuam confirmet. Inſuper in Indice ſuo rerum memorabilium apud A. Marcellinum, ob novam iſtam obſervationem hæc manu ſua addidit in littera G. *Gladios à jugulo ſuſpendere, mos ſupplicum, pag.* 115. Nollem Lindenbrogio hoc excidiſſe. An tot & tanti, & tam feroces Sarmatæ tali ſe ignominia affici ultro rogavere, cui mortem haud dubiè cuncti prælaturi fuerunt? Unde petere tot vincula, tot enſes milites Romani potuere, qui tantæ multitudini ſufficerent? Hæc Ammiani verba figuratè ut dicta, ſic accipienda ſunt. Sarmatæ viribus ſuis diffiſi, ſupplices vitam veniamque cum pace precati ſunt: quam jam Arabarium popularem ſuum à Conſtantio A. obtinuiſſe noverant. *Vitam & ſalutem, veniam & pacem* ea de re ibidem loquens Ammianus appellat. *Suſpendi à jugulis ſuis gladios obſecrant*, qui vitam precantur & veniam. *Suſpenſio gladiorum à jugulis* hoſtilibus, vitæ datio eſt. *Gladium ſuum ab alicujus jugulo ſuſpendere*, idem eſt, ac enſem nudum alienæ cervici jamjam feriendæ imminentem ſuſtinere, aut inhibere *retenir, arreſter*: uti Ammiano pag. 181. *apparatum Saporis ſuſpendere.* nihil aliud eſt quàm expeditionem Saporis in Romanos retardare ac ſuſtinere. Idem Auctor in libro XXX. pag. 660. ut indicet expeditionem Valentiniani in Sarmatas & Quados,

morte ejus dilatam ac retardatam, aut etiam penitus omiſſam eſſe: ſic loquitur: *Suſpenſo inſtante procinctu.* Apud Gregorium Turonicum Epiſcopum in libri II. Hiſtoriæ Franc. capite III. *ſuſpendere gladium*, vitam dare eſt. Verba Gregorii de Hunerico Rege Vandalorum, Catholicos in Africa perſequente, talia ſunt: *B. verò Eugenium* (Carthaginenſem Epiſcopum) *decollari juſſit, ſub ea ſpecie, ut ſi in ea hora quâ enſis ſuper cervicem ejus incumbebat, non reverteretur ad hæreticorum ſectam; non occideretur, ne* &c. *ſed exſilio damnaretur. Quod ita factum eſſe, manifeſtum eſt. Nam cùm imminenti morte interrogatus fuiſſet, ſi mori pro fide Catholica deſtinaret; reſpondit: Hæc enim eſt ſempiterna vita, pro juſtitia mori. Tunc* S U S P E N S O G L A D I O, (id eſt ſuſtentato, retento) *apud Albigenſem Galliarum urbem exſilio deportatus eſt.* Plura addi nihil neceſſe eſt.

Pag. 199. col. I. v. 6. & ſeqq. Lindenbrogius negat, Conſtantium A. recte dictum eſſe *ſecundum Sarmaticum*, propterea quòd ante ipſum M. Aurelius Antoninus, & A. Antoninus Baſſianus Caracalla, aliíque Imperatores ob victos Sarmatas Sarmatici quoque ſint dicti. Sed fallitur. Nam ut e. c. Maximianus Galerius apud Euſebium in libro VIII. H. E. *ſecundo Carpicus maximus, ſexto Armenicus maximus* appellatus eſt, quod bis Carpos, ſexies Armenios deviciſſet, & ob ea cognomine Carpici iterum, Armeniaci ſexies à militibus eſſet honoratus. Sic Conſtantius *ſecundò Sarmaticus* ab exercitu ſuo publicè cognominatus eſt, quod bis Sarmatas prœlio ſuperaviſſet, & antea ob aliam ex eadem Gente relatam victoriam cognomen *Sarmatici* militari acclamatione accepiſſet. *Secundò Sarmaticus*, vel *ſecundus Sarmaticus*, (nam ita Ammianus cùm editus tum ſcriptus loquitur) una eademque res eſt. Nec verba A. Marcellini aliter quàm dixi, ſunt accipienda.

Pag. 207. col I. v. 6. *Regionem cui Capellatii vel Palas nomen eſt, ubi terminales lapides Alamannorum & Burgundiorum confinia diſtinguebant*, falſo putat Lindenbrogius eſſe *Palas*, caſtrum in agro Trevirico à Ditmaro memoratum. Quippe *regio Capellatium vel Palas* trans Rhenum poſita erat in magna Germania, & inter Alamannos ac Burgundios vel Burgundiones, Gentes Germaniæ Tranſrhenanas jacebat: ut apertè docet Ammianus in libro XVIII. ac XXVIII. At *Palas* Ditmari, caſtrum erat cis flumen Rhenum in provincia Galliæ Belgica prima: quod Ditmarus in libro VI. tradit *à Trevirenſibus adverſus Regem* munitionibus *firmatum* eſſe.

Pag. 235. col. I. Armaturam Gallorum Francorumque confundit Lindenbrogius, & quia Ammianus ibi *Gallos ſecuribus gladiiſque ſuccinctos* deſcripſit, laudat Apollinarem Sidonium, & Procopium, ac Agathiam: qui Francorum ſecures ancipites vel bipennes, vulgò Franciſcas à Gente cognominatas, & haſtas lanceáſve quæ angones vocabantur, deſcripſere.

Pag. 314. col. 2. v. 9. de Conſtantio Aug. *Uxorem autem prægnantem reliquit. Unde edita poſtuma*, &c. Ad ea Ammiani in libro XXI. verba iſta Lindenbrogius adjecit, & quidem poſt editum pridem Ammianum ſuum: *Ante Conſtantium obiiſſe ejus uxorem ſcribit Zonaras.* Γαμετὴ δ' ἦν αὐτῷ Εὐσεβία. Et paullo inferiùs: τοῦ Κωνσταντίου προτέθνηκεν, ἄπαις διὰ βίου μείνασα. Hoc de Euſebia uxore Conſtantii A. verè prodidit Zonaras: quæ *Regina Euſebia, quoad vixerat ſterilis* dicitur & Ammiano in libro XVI. At idem nihilominùs tamen in libro XXI. pag. 295. ſcribit, Tauro & Florentio Coſſ. anno Chriſti CCC. LXI. Conſtantium Antiochiæ *Fauſtinam ſortitum eſſe conjugem, (amiſſâ jampridem Euſebiâ)* quam eodem anno moriens *prægnantem reliquerit*. Ejus filiam poſtumam, nomine patris Conſtantiam appellatam eſſe: quam parvulam nunc ſinu, nunc lecticâ ſecum Procopius tyrannus circumtulerit, & quæ poſtea adulta Gratiano A. nupſerit; ſicuti in libris XXVI. & XXIX. Marcellinus narrat. Diſtinguendæ ergo fuerunt duæ minimùm Conſtantii A. uxores: prior Euſebia ſterilis; poſterior Fauſtina, ex Conſtantio A. mater Conſtantiæ A. quæ duæ Auguſtæ cùm ab Ammiano diſertis verbis non ſemel diſtinctæ fuerint, ab homine qui Ammianum obſervationibus ſuis illuſtrabat, ignorari aut confundi non debuere.

Pag.

Pag. 530. col. 1. v. 26. *Gruthungos* Ammiani, quos Vopiſcus *Gauthunnos*, Claudianus *Gothunnos*, Zoſimus *Prothingos* mendoſè vocet: à Sidonio *Vithungos*: ab Ammiano ipſo in libro XVII. *Juthungos* appellari ait Lindenbrogius, & unos eoſdemque ſibi videri: *Gruthungos* vel potiùs *Greuthungos* Gentem Gothicam, & *Juthungos* ſeu *Vithungos*, nationem Alamannicam longiſſimè à Greuthungis diſtantem confundens.

Pag. 585. col. 2. v. 14. Ammiani ex libro XXVIII. verba hæc laudat Lindenbrogius; *Sobolem ſe eſſe Romanam Burgundii ſciunt.* Tum addit; *De Burgundiis hoc eatenus verum putare ſe, quatenus in Aeduorum fratrum populi Rom. ſedes ſucceſſerunt.* Quo nomine à fratre meo in Notis meritò reprehenditur. Quippe nondum cis flumen Rhenum in Sequanis & Aeduis aliiſque Galliarum regionibus & provinciis ſedem ceperant Burgundii vel Burgundiones, ſed trans Rhenum adhuc habitabant, quum Ammianus ſcribebat Hiſtoriam: quos Burgundiones nonniſi Honorio & Theodoſio juniore Principibus Rhenum tranſiſſe perpetuæ poſſeſſionis cauſâ & *Lucio V. Cl. Conſule* anno Domini CCCC. XIII. poſt Valentis A. mortem XXXV. *partem Galliæ Rheno propinquam armis obtinuiſſe* Tiro Proſper & Caſſiodorus Senator in Chronicis tradunt. Quod autem ibidem ait A. Marcellinus, *Burgundios*, qui ceteris omnibus Hiſtoricis *Burgundiones* vocantur, *ſalinarum finiumque cauſſâ Alamannis ſæpe jurgâſſe*: ſic explicat Lindenbrogius, ut dicat harum ſalinarum meminiſſe Johannem Sariſberienſem in epiſtola 196. hiſce verbis: *Utinam ſepeliatur in ſalinario Aeduorum.* In quo ſui ſimilis eſt, & uti ſuprà, graviter errat Lindenbrogius. Nam ut ambo populi, Alamanni & Burgundiones ætate A. Marcellini trans flumen Rhenum ſedes adhuc ſuas habebant: ſic *ſalinæ* ab Ammiano memoratæ, in utriuſque Gentis confinio trans Rhenum quoque poſitæ erant. Ac *Salinæ* cis Rhenum erant in Sequanis, cum Ledone Salinario & caſtro Salinenſi, nihil ad ſalinas iſtas Tranſrhenanas, de quibus Alamanni & Burgundiones inter ſe pugnabant, ulla ratione pertinentes, duobus puteis ſalſis illuſtres: quas *Salinas* Johannes Sariſberienſis *Salinarium Aeduorum* vocavit, cùm *Salinarium Sequanorum* appellare debuiſſet. Nam ullas in Aeduorum finibus, hoc eſt in pago Auguſtodunenſi, in Cabillonenſi item, & Matiſconenſi, ac Nivernenſi ſalinas eſſe non novi. Et de Lindenbrogio hactenus: quæ ſolo amore veri impulſus adnotavi, ac ſtudioſos admonui, ne quis minimè præmonitus, eoſdem in ſcopulos imprudens ac incautus incideret.

Habes, erudite & candide lector, Ammianum celeberrimum Hiſtoricum, in quem totos menſes viginti me aſſiduè impendiſſe non pænitet. Habes editionem noſtram, tempore quidem noviſſimam, ſed certè tamen (ſi fas eſt dicere) omnium primam. Quippe ſingula ac univerſa cunctarum priorum editionum bona complectitur; earumdem verò vitiis caret: plurima præterea optima & maxima ac perquam utilia continet quæ ceteris omnibus deſunt. Quo nomine (ut ſpero) commendanda, & apud poſteros famam eſt aliquam meritura. Fruere igitur, & vale.

HENRICI VALESII
AD CANDIDUM LECTOREM
PRAEFATIO
IN PRIOREM AMMIANI MARCELLINI EDITIONEM.

AMMIANUS Marcellinus Antiochiæ genitus fuit, parentibus ut conjicere est nobilissimis. Ipse admodum adolescens inter Protectores Domesticos militavit. Quo maximè argumento ejus nobilitas deprehenditur. Ducum enim, Comitum & Magistrorum militarium filii in eam scholam referebantur. Itaque & Constantius Chlorus, & Jovianus, qui postea Augusti fuerunt, & Gaudentius Aëtii pater qui pòst ad Magisterii equitum culmen pervenit, à Domesticatu militiam exorsi sunt. Ac ceteri quidem milites in votis habere consueverant hanc militiæ promotionem, ut Protectores fierent, quemadmodum scribit Paulinus in Epist. 39. Marcellinus verò noster ab eo loco militiam auspicatus est adolescens, ad quem vota nobilium juvenum ac desideria adspirabant. Cùm autem hic mos esset, ut ex Domesticis Protectoribus alii in Comitatu consisterent ad Imperatoris custodiam, alii cum Magistris militum per varias orbis Romani provincias mitterentur: (quod in Adnotationibus uberiùs explicui) Marcellinus noster cum Ursicino Magistro equitum missus est in Orientem, eidémque à Constantio Aug. obsequi est jussus: ut ipsemet scribit libro XIV. Ursicinus autem à Constantio ad tutelam Orientis destinatus est anno Natalis Dominici 350. ut elicitur ex libro XVIII. Postea Ursicino jussu Imperatoris Mediolanum accito, Marcellinus quoque noster unà cum eo in Italiam venit, Consulatu Constantii septimo & Constantii Galli tertio, qui annus erat 354. Natalis Dominici. Anno autem sequenti, cùm idem Ursicinus ad opprimendam Silvani tyrannidem à Constantio mitteretur in Gallias, Ammianum Marcellinum unà cum aliis spectatæ industriæ Protectoribus secum duxit. Exstincto brevi Silvano, Ursicinus aliquamdiu detentus est in Galliis: tandémque à Constantio Sirmium evocatus, paullo pòst reddita Magisterii dignitate in Orientem remissus est, juncto ut antea Marcellino. Ibi quæ Marcellinus noster gesserit, quibus in prœliis obsidionibúsque versatus sit, quas legationes obierit, satius ac jucundius fuerit ex ipsius narratione quàm nostris verbis discere. Post obitum Constantii Julianus rerum potitus, ingenti apparatu bellum intulit Persis. Cui expeditioni se interfuisse Marcellinus noster affirmat. Valentiniano deinde & Valente regnantibus quid egerit, aut ad quam dignitatem promotus fuerit, quoniam ipse tacuit, obscurum est. Videtur tamen, si conjicere licet, tum relictâ militiâ ad otium se contulisse. Certè Valentis temporibus quin Antiochiæ (quam ejus patriam fuisse dixi) commoratus sit, dubitari non potest. Nam in libro XXIX. ubi conjurationem illam Theodori commemorat, quæ Antiochiæ patefacta simul & vindicata est, his verbis utitur: *Et quoniam addici post cruciabiles pœnas vidimus multos, summatim (quia nos penitissima gestorum memoria fugit) quæ recolere possumus, expeditiùs absolvemus.* Quibus accedunt ea quæ infrà dicit in eodem libro, & in lib. XXX. Gratiano demum ac Valentiniano Juniore & Theodosio simul imperantibus, Marcellinus Oriente relicto Romam migravit: quam ob causam, & utrum à Principe illuc evocatus, incertum est. Ceterùm magnitudine & copiis urbis in qua domicilium constituerat, non ad luxum ac desidiam abusus est, ut plerique tum fa-

cere solebant : sed optimarum artium studiis, & Auctorum maximè Latinorum lectioni vacans, in clarissimi & doctissimi cujusque amicitia consenuit. Testes sunt unus & triginta Historiarum libri, quibus res Romanas ab exordio Nervæ ad Valentis obitum comprehenderat. Quos quidem libros Romæ ab eo scriptos fuisse multa argumenta demonstrant. Primò enim censuræ illæ sanè graves, quibus in vitia Nobilitatis simul ac plebis Romanæ invehitur, non modò in libro XIV. sed etiam in XXVIII. & alibi, non ab alio quàm ab urbis Romæ inquilino proficisci potuerunt. Cur enim unius populi Rom. delicta tam accuratè retulit ? An solus eo tempore populus Rom. vitiis scatebat ? Nonne eadem Constantinopoli etiam agebantur ? Sed nimirum qui Romæ residebat, & Romanis historias suas recitabat, hujusmodi objurgationibus admonere cives Romanos, & ad meliorem frugem revocare cupiebat. Præterea idem ostendit reprehensio Senatoris cujusdam Rom. quæ legitur in principio lib. XXVI. Sed in exordio ipso libri XXVIII. longè clarius idipsum significat Marcellinus. Ait enim timuisse se, si calamitates urbis Romæ accuratiùs commemoraret, ne idem sibi accideret quod olim Phrynicho : qui cùm expugnationem Mileti (quæ Colonia Atheniensium erat) argumentum sumpsisset tragœdiæ, suffragiis populi Atheniensis graviter multatus fuisse dicitur. Denique in lib. XXX. de Advocatorum professione locuturus, se in Occidente fuisse, cùm ea scriberet, testatur his verbis : *Ergo absolutis super ejus indignitate paucis quam in illis* (Orientalibus scilicet) *partibus agens expertus sum, ad cœptorum cursum regrediar.* Quòd si quis fortasse his argumentis non satis convictus est, Libanii certè Antiocheni testimonio fidem non derogabit. Hic in Epistola ad Marcellinum nostrum, eum Romæ vixisse, & historias suas magno cum plausu & favore populi Romani recitasse docet. Sed quoniam hæc Epistola & laudes Marcellini nostri, & alia quædam de ipso necessaria scitu continet: operæpretium duxi, eam hîc integram ex codice Bibliothecæ Regiæ apponere.

ΛΙΒΑΝΙΟΣ ΜΑΡΚΕΛΛΙΝΩ.

ΚΑΙ σὲ ζηλῶ τῆς Ῥώμην ἔχειν, κἀκείνην τοῦ σέ. σὺ μὲν γὰρ ἔχεις ᾧ τῶν ἐν γῇ παραπλήσιον οὐδέν. ἡ δὲ τῶν ἑαυτῆς πολιτῶν, οἷς πρόγονοι δαίμονες, οὐχ ὕστερον. ἦν μὲν οὖν δή σοι μέγα, καὶ τὸ μετὰ σιγῆς ἐν τῇ τοιαύτῃ διάγειν, καὶ τοὺς λόγους ὑπ' ἄλλων λεγομένους δέχεσθαι. πολλοὺς γὰρ ἡ Ῥώμη τρέφει ῥήτορας πατράσιν ἀκολουθοῦντας. νῦν δ' ὡς ἔστιν ἀκούειν τῶν ἐκεῖθεν ἀφικνουμένων, αὐτὸς ἡμῖν ἐν ἐπιδείξεσι ταῖς μὲν γέγονας, ταῖς δὲ ἔσῃ, τῆς συγγραφῆς εἰς πολλὰ τετμημένης, καὶ τοῦ φανέντος ἐπαινεθέντος μέρους ἕτερον εἰσκαλοῦντος. ἀκούω δὲ τὴν Ῥώμην αὐτὴν στεφανοῦν σου τὸν πόνον. καὶ κεῖσθαι ψῆφον αὐτῇ τῶν μέν σε κεκρατηκέναι, τῶν δὲ οὐχ ἡττῆσθαι. ταυτὶ δὲ οὐ τὸν συγγραφέα κοσμεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡμᾶς ὧν ἐστὶν ὁ συγγραφεύς. μὴ δὴ παύσῃ τοιαῦτα συντιθεὶς, καὶ κομίζων ἐκεῖθεν εἰς συλλόγους, μηδὲ κάμῃς θαυμαζόμενος. ἀλλ' αὐτός τε γίγνου λαμπρότερος, καὶ ἡμῖν τοῦτο δίδου. τοιοῦτον γὰρ πολίτης εὐδοκιμῶν κοσμεῖ τοῖς αὐτοῦ τὴν πόλιν τὴν ἑαυτοῦ· σὺ μὲν οὖν ἐν τοιούτοις εἴης. ἡμῖν δ' ἐν πένθει κειμένοις εἰ μή τις θεῶν ἀμύνοιε, οὐκ ἔσθ' ὅπως οἰσόμεθα. ὃς γὰρ δὴ μόνος ἦν ἡμῖν οὐ κακὸς ἐκ μητρὸς ἀγαθῆς εἰ μὴ καὶ ἐλευθέρας, οἴχεται καὶ τέθαπται λύπῃ τελευτήσας, &c.

LIBANIUS MARCELLINO.

ET tibi quòd Romæ es gratulor, & Romæ quòd te possidet. Nam & tu eam urbem habitas, cui orbis terrarum nihil par habet. Et illa civibus suis qui Heroas pro conditoribus habent, te nihilo inferiorem tenet. Ac magnum quidem tibi esset, vel cum silentio in tanta urbe degere, & aliorum recitationes audire. Multos enim alit oratores Roma, à parentibus non degeneres. Nunc verò, ut ab iis qui illinc veniunt, accepimus, tu ipse tua partim jam recitasti, partim recitaturus es, cùm historiæ tuæ plura in

nis appoſuit, quæ novam quandoque Editionem aggreſſuris magno uſui eſſe poſſent. Proinde & doctrinæ & induſtriæ non mediocrem certè laudem meretur. Hæ ferè ſunt Editiones Hiſtoriarum Marcellini, quæ ſingulare quiddam præ ceteris habuerunt. Nam reliquæ ex his tamquam fontibus derivatæ ſunt omnes. Editio verbi gratiâ Roberti Stephani, ad exemplar Gelenianæ illius expreſſa eſt. Henrici autem Stephani, Gryphiique Editiones Baſilienſem illam anni MDXLVI. inſtar archetypi ſecutæ ſunt. Earum porrò ſeriem Editionum paullo fuſiùs hîc enarrandam eſſe duxi duabus de cauſis. Nam cùm in Annotationibus noſtris priores quatuor ſæpiſſimè nominentur, officii noſtri fuit Lectorem de ſingulis præmonere. Altera ratio eſt, ut appareat Lectori, quibus præſidiis ſuccinctus novam hanc Editionem ſuſceperim. Etenim Romana quidem & Auguſtana & Baſilienſis Editio, utpote ex Mſſ. exemplaribus profectæ, ſcriptorum codicum vicem meritò præſtiterunt. Bononienſis autem illa, (quod unum maximè intererat) fontem mihi omnium mendorum aperuit. In quo certè nos feliciores & Accurſio fuiſſe & Gelenio nemo dubitabit. Hi enim, ut mihi quidem videtur, ſolam Johannis Frobenii Editionem viderant, quæ Bononienſem, uti ſuprà dixi, cum omnibus mendis expreſſerat. Nec quiſquam ante nos de facinore P. Caſtelli ne ſuſpicatus quidem videtur. Nobis porrò præter hæc ſubſidia, Mſſ. etiam codices non defuerunt. Inter quos meritò palmam ferat codex Bibliothecæ Regiæ, quem à Viro clariſſimo doctiſſimóque Nicolao Rigaltio, ejus Bibliothecæ Præfecto, commodatum accepi. Hic codex etſi non multùm antiquus, ex optimo tamen exemplari & ab erudito homine deſcriptus, in plurimis locis emendandis permagno mihi uſui fuit. Huic acceſſit codex Bibliothecæ Vaticanæ, qui olim Monaſterii Fuldenſis fuerat, ante quadringentos plus minùs annos exaratus. Ex eo locos quoſdam à J. Jacobo Bouchardo erudito viro ut petieram collatos, miſit ad me Nicolaus Fabricius Peireſcius V. Cl. qui cùm rei publicæ litterarum bono natus eſt, tum in noſtris privatim ſtudiis juvandis & promovendis nulli labori & impenſæ parcere ſolet. Et quamquam pagellas ab eo ad me miſſas ſeriùs & affecta jam Editione noſtra accepi: obſervavi tamen Vaticanum codicem illum ferè ubique cum Regio conſentire. Præterea librum Antonii Loiſelli, in quo vir ille doctiſſimus varias aliquot lectiones Mſ. codicisq;ui olim Valentiæ Cavarum fuit, adnotaverat, benignè mihi communicavit Hieronymus Bignonius V. Cl. & inter præcipua Luteciæ noſtræ ornamenta numerandus. Denique Friderici Lindenbrogii & Gruteri Editiones, varias quoque lectiones ex Mſſ. exemplaribus Florentino & Fauchetii ſuppeditarunt. His igitur auxiliis inſtructus, Marcellini hiſtorias mendis quamplurimis purgatas in publicum emiſi. Adnotationes quoque uberiores addidi, quibus cùm emendationum mearum rationem redderem, tum difficiles quoſque locos (cujuſmodi in hoc Scriptore occurrunt plurimi) explicarem. In quo quid præſtiterim, tuo Lector judicio relinquo. Hoc quidem mihi videor jure poſſe dicere, dediſſe me operam, ut nullum obſcuriorem locum tacitè & diſſimulanter præterirem. Poſtremò Excerpta de geſtis Conſtantini, quorum in Adnotationibus ſæpe mentionem facio, huic Editioni noſtræ ſubjungere placuit. Eorum autem mihi copiam fecit R. P. Jacobus Sirmundus, judicio, doctrinâ, ſtilique elegantiâ, ut inter omnes conſtat, eminentiſſimus. Cujus etiam humanitati debetur nummus ille Hanniballiani Regis, qui Adnotationum noſtrarum veſtibulum exornat. Ejus enim nummi ectypum pro ſua erga me benevolentia liberaliter mihi communicavit. Frueris igitur, amice Lector, hoc labore noſtro: & ſi quando, ut in tam lubrico opere, lapſi erimus, nobis humaniter condonabis.

CLAUDII CHIFFLETII J. C.
SEQUANI VESONTINI,
DOLONAE ACADEMIAE REGII ANTECESSORIS,
DE
AMMIANI MARCELLINI
VITA ET LIBRIS RERUM GESTARUM
MONOBIBΛION.

MMIANUS MARCELLINUS natione Græcus fuit, ut sæpius profitetur: unde domo, perincertum. Pater & genus ignorantur; nisi quòd ingenuum se & nobilem fuisse non obscurè indicat, cùm fugiens vim Persicam, tandem *se nimietate pedibus incedendi superatum, ut insuetum ingenuum*, (utar enim verbis ejus quantùm licebit) narrat lib. XIX. Solet autem Marcellinus, cum multis aliis, ingenuos nobiles appellare. Fit quidem mentio *Antonii Marcellini*, sub Constantino Magno Præsidis provinciæ Lugdunensis primæ: ad quem exstat L. I. Cod. Theod. Sine censu vel reliq. & aliquot aliæ. Is an hujus pater fuerit, nec negare, nec adfirmare ausim. Certè *Marcellini* Cos. cum Probino, Constantini filiorum temporibus, fasti meminerunt; sicut & *Marcellini Comitis Orientis*, in L. VI. C. utroque, de oper. publ. quæ data est Limenio & Catullino Coss. Item *Marcellini* PP. ad quem L. III. C. Theod. de honorar. C. quæ data est Acindyno & Proculo Coss. Invenio & *Marcellinum* appellari à Sexto Victore, in veteribus etiam libris, qui cum Chrestio & Magnentio in Constantis necem conspiravit: sed non facilè dixerim, an ad *Ammianum* pertinuerit, quem nomine tenus refert. Conjicio tamen eumdem esse, quo duce Magnentius Nepotianum, res novas Romæ molientem oppressit; quem Zosimus *Magistrum Officiorum* appellat. De his igitur nihil aliud habeo quod dicam, quàm Marcellinorum familiam, unde Ammianus, illis temporibus illustrem fuisse, & Comitivæ, & Magisterii dignitatibus decoratam. Ex ejus fortè posteris (nihil enim præter nominis conjecturam habeo) est is, ad quem rescribunt Honorius & Theodosius Junior in L. III. C. Theod. de religios. qui mihi videtur idem esse cum illo *Marcellino Tribuno, & Notario*, quem in collatione Catholicorum & Donatistarum Imperatores iidem cognitorem & judicem dederunt; cujus meminit Orosius lib. VII. cap. XXXII. & passim in Epistolis Divus Augustinus, ad quem etiam videtur dedisse insignes de Civitate Dei libros. Nam ne eumdem faciam cum hoc nostro, annorum ratio repugnat. Alioquin dicendum esset *Ammianum* centenario paullo minorem, tam arduæ & laboriosæ cognitioni præfuisse. Denique illius Epistola, inter Augustinianas quarta, ab hujus stilo remotissima est. Fuit igitur de nomine ejus & familia; ut & alter *Marcellinus Comes Justiniani Imp. à cancellis*, cujus Chronicon laudabile exstat.

Porrò qui *Ammianum* Constantinopolitanum faciunt, quem secuti sint non video: nam in fine Operis tantùm se *Græcum* profitetur; nullibi Thracem: quod ei facile fuisset in Thraciarum

descriptione, & Byzantii mentione. Procul dubio non siluisset *jus Buleutarum*, ad exemplum urbis Romanæ à Juliano Byzantiis datum, aliáque in eos collata beneficia, quæ Zosimus expressit: ut verum sit, quod initio dixi, patriam ejus ambiguam & incertam.

Ab adolescentia prima liberalibus disciplinis imbutus fuisse videtur, & sermonis utriusque copiam, adjunctâ rerum gestarum scientiâ, consecutus. Unius sanè *Ciceronis* lectione delectatum, passim tota Historia indicat: cujus utinam stilum, ut sententias, quas sæpissime interserit, fuisset imitatus! His adducor ut credam, à prima pueritia *Marcellinum*, quamvis ortu Græcum, in Occidente vixisse, ibíque Latinæ loquutionis facultatem consequutum. Nam sequens ejus ætas provectior & maturior, toties bellis & rebus gerendis interpellata ac impedita, ei rei vix suffecisset. Militiam enim armatam statim sectatus est, primúmque à *Constantio* adolescens admodum, in cohorte *Ursicini* Magistri equitum fuit adscriptus; quem etiam sæpissime occasione data commendat, ac ejus militares virtutes ad invidiam usque præclaras celebrat. Quo ab Oriente revocato, inter Protectores Domesticos Constantii *equestres*, ut puto, potiùs quàm *pedites*, retentus fuit *Marcellinus*, homo adhuc adolescens; quamvis ejus ordinis viri ex iis delecti essent, qui arma jam tulerant, bellísque aliis & expeditionibus interfuerant, ut Juliani Imperat. ad Leontium Epistola probat. Is locus & gradus militiæ ea tempestate adeo fuit honestus, ut *Jovianus* ex Domestico Protectore, & Ammiani collega, factus *Scholæ Primicerius*, ex Primicerio *Imperator* creatus sit; ídque finis libri XXI. & sequentes docent.

Missus postea in Galliam *Ursicinus*, quasi successor *Silvani* Magistri equitum & peditum, natione Franci, qui tum imperium invaserat Coloniæ Agrippinæ; ceu altiore consilio, ut in ipsis primordiis tyrannus opprimeretur, duxit secum egregio facinori perpetrando, ut postularat, Tribunos, & Protectores Domesticos decem, ad juvandas necessitates publicas. Quia verò *Ursicino* jam cognita erat *Ammiani* industria & fides, eum inter alios delegit cum *Veriniano collega*: eóque tandem res processit, & tam vafrè acta est, ut *Ursicini* & comitum arte atque industriâ summâ dejecto ac cæso *Silvano*, Imperium *Constantio* adsererent, quod liber XV. luculentiùs explicat. In ea peregrinatione & legatione puto *Ammianum Vesontionem Sequanorum matrem, patriam mihi dulcissimam* vidisse, tunc tantumnon dirutam, & in oppidum redactam, licet maximam olim, sed *Alamannorum* vastatorias manus haud multo antè perpessam. De ea sic in Galliarum descriptione lib. XV. *Apud Sequanos Bisontios vidimus, & Rauracos, aliis potiores opidis multis.* Quin & ibidem diutiùs commoratum, ideo crediderim, quia occiso Silvano *Julianus* Cæsar creatus, & in partes Galliarum præmissus, exercitum sequentem in unum jusserat *Vesuntii* * congregari, *cui præsidebat Ursicini successor Marcellus, ipséque Ursicinus Ammiani nostri Dux, præceptus à Constantio iisdem in locis agere, adusque expeditionis finem.* Interfuit igitur, aut verò interesse potuit *Marcellinus* noster prœliis illis levioribus, quæ apud Brocomagum, *Senonas*, & alibi ante *pugnam Argentoratensem* memorabilem facta sunt. Nam ne gloriæ hujus particeps esset, obstitit *Ursicini* paullo ante initum prœlium revocatio: qui litteris *Constantii* ex *Juliani* comitatu arcessitus, *Sirmium* ad Imperatorem comitantibus sociis venit, in quorum ut diximus, numero erat *Ammianus*: ibíque *libratis super pace cum Persis consiliis, in Orientem cum Magisterii potestate remittitur*: simúlque individuus ejus comes *Marcellinus*, jussu Imperatoris profectus est, adolescens etiamnum, altiorum dignitatum militarium nondum capax. Ita enim de se lib. XVI. refert *Provectis è consortio nostro ad regendos milites natu majoribus, adolescentes eum* (Ursicinum) *sequi jubemur, quidquid pro Rep. mandaverit impleturi.* Sed cùm *Ursicinus*, grassantibus in palatio *Constantii* adulatoribus, accepto successore *Sabiniano*, à Persica expeditione ad comitatum Imperatoris revocaretur, atque in delenimentum ablatæ provinciæ, Magisterium pedestris militiæ ei offerretur; dum ad jussa festinat, & *Ammianum* atque solitum comitatum trahit, cuncti *paullisper cis Taurum morati*, (caussa in obscuro est) tandem *ad partes Italiæ ex imperio festinan-*

* *immo Remis.*

tes,

tes, *prope flumen venerunt Hebrum* in Thraciam, *ibique* alia *Principis scripta recipiunt, jubentia omni causatione posthabita reverti in Mesopotamiam*, *sed sine Apparitione: nullam expeditionem periculosam curaturos, omni potestate ad Sabinianum translata.* Ubi tamen præclaris factis bellicis inclaruit *Ursicinus* cum *Marcellino* & comitibus; quæ lib. XVIII. latiùs digeruntur. In eo de se persæpe Auctor scribit, citra adrogantiam tamen. Inter cetera autem conspicuum est, & pietatis laude celebre factum ejus, qui *liberalem puerum, torquatum & ingenuum*, à matre vastatorios Persarum globos fugitante in medio aggeris relictum, & tunc ejulantē, impositum equo præferens sustulit, & in tuto intra civitatem proximam locavit; parúmque abfuit, quin regrediens ad socios caperetur, quos securos hostium, signo è longinquo demonstrato, periculi instantis admonuit: quo ea ratione superato, missus est *Marcellinus* ab *Ursicino* ad *Satrapam Corduënæ*, qui à Romanis non erat alienus, ut Persarum consilia scrutaretur: delectúsque ideo fuit, quia liberalibus disciplinis deditus erat, quibus etiam *Satrapa* delectabatur. Quæ legatio felix adeo fuit, ut Persicum apparatum oculitus didicerit, retuleritque comitatui Ursicini. Eo tempore ac bello retinuisse adhuc Ammianum militiam & dignitatem Protectoris Domestici, ex eo constat, quòd *Verennianum* æqualem, Protectorem Domesticum, de quo suprà, *collegam suum* appellat, cùm ejus casum describit: non enim dubito, quin is sit, quem Editiones corruptè appellant lib. XV. modò *Verianum*, modò *Verinianum*. In eo bello à Duce suo Ursicino vi Parthica separatus *Marcellinus*, *Amidam* magnis tenuit ærumnis, quæ ab hoste tandem, propugnante inter ceteros nostro, non obtinendæ salutis, sed fortiter moriendi studio flagrante, ut ait, post longæ ac periculosæ obsidionis moram capta est: ex qua quomodo evaserit, & quibus fuerit agitatus casibus, donec reperto Duce suo, cum eo *Antiochiam* revisit, modestè commemorat lib. XIX.

Reverso autem ad commilitium Principis *Ursicino*, factóque iterum Magistro peditum Præsentalium, probabile est, comitem ejus adsiduum *Ammianum*, ad Protectoris Domestici ordinariam functionem rediisse: aut si ad ampliores dignitates fuerit provectus, modestè reticet. Bellis sanè, ac prœliis, & periculosis expeditionibus, ætate jam in maturum gliscente, accessionem honoris meruerat, cujus tamen præ litterarum ac doctrinarum dulcedine valde appetens, aut ambitiosus non videtur fuisse. Porrò quamvis *Palatinorum* calumniis appetita esset Ursicini clarissima & consummatissima virtus, ísque depositâ militiâ honoratâ, digredi ad otium ignobile jussus sit, ut lib. XX. perstringitur: credo tamen *Ammianum* suum locum & ordinem, qualiscumque tandem fuerit, retinuisse; quia de *Ursicino* tunc separatim loquitur, quasi ab ejus fortuna discretus; cùm alioquin in rerum ab eo gestarum commemoratione seipsum ei frequentiùs adjungat: & verò hanc status sui commutationem haud dissimulasset. Quas autem mortuo Constantio, sub *Juliano, Valentiniano, Valente*, *Gratiano*, ac *Theodosio*, militares aut civiles dignitates gesserit, ex ejus verbis nobis est incompertum. In fine quidem Operis, simpliciter se *militem* appellat; ut incertum sit, miles cum dignitate fuerit, necne. Militavit quidem bello Persico *sub Juliano*, cui etiam *Historicus Eutropius* interfuit; sed an ut Protector Domesticus, aut sub alio dignitatis militaris titulo, quem ejus industria merebatur, ideo est obscurius, quia posteris id tradere curæ ei non fuit: ab omni enim vanitatis ac jactantiæ suspicione abest longissimè *Ammianus*. Fortè noluit referre auctus suos & dignitates adjectas, sive à *Juliano*, sive ab aliis, ne beneficii hujus publicatione de Historiæ suæ fide vel saltem suspicione tenus deminueret. Sed tamen in Reip. luce versatum tantæ industriæ virum, ac titulis dignitatum decoratum fuisse non dubito; cùm etiam sub *Gratiano*, *Valentiniano Juniore*, ac *Theodosio* Comitivam rei Privatæ meruerit, id est ab armata ad palatinam dignitatem transierit. Nam sic inscribitur lex XLI. Cod. Theod. de appellat. IIDEM A. A. AD AMMIANUM COM. R. P. quæ ejusdem anni est, licèt alterius diei cum L. V. in Cod. utroque ad leg. Jul. repet. quæ ad Magistratum & in administratione positum scripta est;

cujus est inscriptio plenior in Theodosiano Codice: IIDEM AAA. HAVE MARCELLINE. K. N. B. ut nemini mirum videri debeat, si à nobis initio libri suus titulus ei fuerit restitutus. In ea dignitate, quæ inlustris erat, collegam habuit *Nebridium*, quem anno præcedenti, & eodem etiam lego appellari *Com. rei Priv.* in L. XVI. & XVIII. C. Theod. de Petit. & ultro dat. & del. Item in L. V. Cod. Theodos. de palat. sacr. Larg. & rer. Priv.

Porrò in partitione Comitum, & numerorum militarium, quam *Valentinianus* & *Valens AA.* fecerunt apud *Naissum* Illyrici urbem, dum ille Occidenti, hic Orienti se accingit: videtur partem *Valentis* secutus *Marcellinus*. Nam res ejus, & cognitiones sævas sub eo habitas digerens, lib. XXIX. tandem subjungit: *Addici post cruciabiles pœnas vidimus multos, ut in tenebrosis rebus confusione cuncta miscente.* Et aliquanto pòst, ubi lanienam nobilium plebeiorúmrumque memoravit, addit: *Omnes ea tempestate velut in Cimmeriis tenebris reptabamus, paria convivis Siculi Dionysii pavitantes.* Præter Orientis & Persidis peregrinationes non semel institutas, Gallias etiam ac Germanias, ex iis quas retuli causis adiit; sed & AEgyptum lustravit, visa pleraque in ea narrans. Thracias describens lib. XXVII. obscura varietate omissa, sufficere ait, ea expedire, quæ vidisse meminit. Orientalium rabularum, & circumforaneorum oratorum vafritie versutiáque aliquando vexatus fuit; quam injuriam ulciscitur satis excessu de moribus eorum instituto lib. XXX. eósque suis depingit coloribus.

Etiam vixisse Romæ Ammianum non dubitaverit, qui populi Rom. mores, & errata ab eo expressa lib. XIV. & XXVIII. legerit: nec enim nisi testis oculatus talia observare & scribere potuit.

Fuit *Ammianus* (ut & hunc vitæ ejus dotem exsequar) *professione Christianus*, nisi fallor, aut saltem animo & voto à Christianis non alienus: de quibus honorificè in tota Historia passim sentit, & scribit; dataque occasione libens eorum mentionem interserit, non odio, ut maligni Scriptores, sed ad commendationem potiùs. Nam cùm lego lib. XVIII. extremo factum Saporis Persarum Regis laudari, qui in castellis duobus à se captis *inventas virgines, Christiano ritu cultui divino sacratas, custodiri intactas, & religioni servire solito more, nullo vetante, præcepit*; vix est ut credam Christiani oris hæc verba non esse. Cùm item narrat lib. XXIX. Theodosium patrem leniter suscepisse Christiani ritus Antistites, à *Firmo Tyranno* missos, ut pacem orarent; quid aliud, quàm ex ea in Christianos humanitate laudem *Theodosio* adseruit? Sed hæc sunt leviora: his autem quæ subjiciam, quid clarius? nam de Constantio ita statuit lib. XXI. *Christianam religionem absolutam & simplicem anili superstitione confudisse.* In quo ei cum tota historia Ecclesiastica convenit, quæ uno ore *Arianæ* pravitatis consensum *Constantio* affingit. *Superstitionis* enim nomine hæreticas sententias intelligit *Ammianus*, quia & de *Manichæis* loquens lib. XV. *sectam superstitionum appellat.* Cùm autem lib XXII. de *Georgii Alexandrini Antistitis* acerbitate, & vindictæ nimio studio usque ad vile delationis officium, quem ob id plebs Alexandrina crudelissimè occidit, plura dixisset; subjungit: *Professionísque suæ oblitus, quæ nihil nisi justum suadet & lene, ad delatorum ausa feralia desciscebat.* Sed paullo pòst Martyres ait appellari, *qui deviare à religione compulsi, adusque gloriosam mortem intemerata fide progressi sunt.* Nemo sanè pagani spiritûs homo sic loqueretur. Quid verò de Juliano scribit libro XXII. & XXV. *Inter quæ* (inquit) *erat illud inclemens, quòd docere vetuit magistros Rhetoricos & Grammaticos Christianos, ni transissent ad numinum cultum.* Illud enim verum est, ob gentilem superstitionem Julianum ab eo numquam laudari; quin immo libro præcedenti sic de eo: *Pergebat ulteriùs Imperator, placida ope numinis, ut arbitrabatur, erectior.* Cautè quidem, quasi aliud ipse Auctor sentiret. Illa quæ de Antistitum provincialium vitæ severiori disciplina traduntur ab eo lib. XXVII. nonne Christianum pectus sapiunt? *Quos tenuitas edendi potandique parcissimè, vilitas etiam indumentorum, & supercilia humum spectantia*

perpetuo numini, verisque ejus cultoribus ut puros commendant & verecundos. Joviani autem virtutes commemorans, inter cetera ait: *Christianæ legis idem studiosus.* Si ergo in laude Joviani ponit, *Christianum* fuisse; de Christiana eum lege bene existimasse necesse est. Hæc pro adserenda *Marcellini* professione & religione dicere volui; ne quis eum posthac, ut paganum & melioris voti exsortem condemnet. Sanè cum Judæis non sentit, quos lib. XXII. *fætentes, ac tumultuantes* vocat. Multa sunt tamen in eo *Hellenismi* vestigia, qualia fuisse in Christianis illorum temporum notissimum est. Quis enim Jovianum inter Principes Christianos non refert: de quo nobile Auctoris testimonium protulimus antè. At hujus Imperii primordio, & hostiæ pro eo cæduntur, & exta inspectantur, ut libro XXV. continetur. Gentilitas, macula fuit tam elui pertinax, ut vestigia ejus remanserint diutissimè: & dum in fidei summam consentirent gentes, multa illis primi religionis Antistites & Institutores condonabant.

Videtur tardiùs, & quinquagenario major ad scribendam Historiam descendisse, id est consummatior belli pacisque temporibus, & post observatas insignes rerum, quibus interfuit, vicissitudines. Mecum faciet, qui tempus quo se adolescentem dixit, circa octavum nempe Constantii Consulatum, cum eo contulerit, quo Historiam scripsit, quod contigit Theodosio imperante, sed ante ruinam templi ambitiosi *Serapidis* Alexandrini, cujus ut stantis adhuc, meminit in AEgypti descriptione, & post *Gratiani* mortem. Hujus enim ut fato functi sic meminit lib. XXVII. *Imperatorem implesset cum veterum lectissimis comparandum, si per fata proximósque licuisset, qui virtutem ejus etiamtum instabilem obnubilarunt actibus pravis.* Quin etiam ejus ut mortui virtutes ac vitia, data occasione strictim commemorat, vivis parcere multorum exemplo solitus. Nam quòd *Theodosio* Imperium regente scripserit, cujus parentem *Theodosium* eximie laudat, ejúsque res gestas stylo altiore condit, & à quorumdam reprehensionibus defendit, præter superiorem rationem vel inde existimo, quia *Theodosium juniorem, ducem Mœsiæ, primâ etiamtum lanugine juvenem, Principem postea perspectissimum* appellat libro XXIX. Sed & sæculi Theodosiani felicitatem ac modestiam videtur commendare libri XXVIII. principio, cùm ait: *Præsentis temporis modestiâ fretus, carptim ut quæque memoriâ digna sunt, explanabo.* Ab VIII. autem Consulatu Constantii ad exortum Theodosii Principis anni sunt XXIV. ad Gratiani A. cædem XXVIII.

De tempore mortis ac genere, nihil habeo quod dicam: tantùm moneo, Ammianum in studiis doctrinarum ad extremum usque vitæ spiritum operam posuisse, ex eóque colligo, quòd dum populi Rom. & maximè Nobilitatis otia, malásque artes reprehendit, *doctrinas* ait, *ut venena detestari*, producto in eam rem *Socratis* nobili dicto, qui è vita postridie discessurus, aliquid ampliùs scire optavit.

Sed & sollemne est *Ammiano*, bene vel male gestam Remp. doctrinæ, aut ignorantiæ adscribere. Itaque *peritiam Gratiani* in fine lib. XXX. laudat: ut alibi *Valentis* rudem & malè informatum animum atque ut ille appellat *inconsummatum* notat. Ex hac mentis inclinatione & proposito, *Valentinianum* Imperat. ante *Gratiani* assumptionem, sic pro eo apud milites spondentem inducit: *Quoniam humanitate, & studiis disciplinarum sollertium expolitus, librabit suffragiis puris merita rectè secúsve gestorum: faciet ut sciant se boni intelligi*, &c. Eò pertinet, quod de *Orfito Præf. V.* sic scribit: *Forensium negotiorum oppidò gnarus, sed splendore liberalium doctrinarum minùs quàm Nobilem decuerat, institutus.* Culpat etiam in libro XXX. *Modestum* * *Præfectum Prætorio, quòd subagreste ingenium, nullis vetustatis lectionibus expolitum habuerit*: & Nobilitatem Romanam non semel carpit, quòd à doctrinis aliena, & *in perpetuum clausis apud eos sepulcrorum ritu bibliothecis*, malas otii artes tantùm agitaret. Quæ omnia variè sparsa & collecta, mores animúmque *Marcellini* velut ob oculos legentibus ponunt.

* immo *Valentem Aug.*

Synchronos habuit (præter alios multos, quorum ingenii opera nobis ſunt ignota) hos monumentorum exſtantium gloriâ florentes: ex Latinis, *Ambroſium*, *Severum Sulpicium*, *Symmachum*, *Macrobium*, *Auſonium*, (quem Græci, & Codex uterque *Auxonium*, appellant) *Sext. Aurel. Victorem*, *Eutropium*, *Rufum Feſtum*, *Julium Valerium*, *Vegetium*: ex Græcis, *Baſilium*, *Gregorium utrumque*, *Nazianzenum*, & *Nyſſenum*, *Epiphanium*, *Libanium*, *Muſonium*, *Jamblichum*, *Eunapium*, *Themiſtium*, alióſque non paucos: quorum plerique dignitatibus & adminiſtrationibus ſive civilibus, ſive eccleſiaſticis claruerunt.

Amicos præcipuè coluit *Urſicinum Comitem*, & Magiſterii dignitate toties præpollentem, ut dixi; *Hypatium* præterea Urbis, ac Prætorii Præfectum, Conſularem & Conſtantii Aug. quondam affinem, de quo ita lib. XXIX. *Inter quos omnes adoleſcentiâ & virtutum pulcritudine commendabilis noſter Hypatius eminebat*: ubi de eo plura. Cùm igitur uberrimo illo eruditorum ſæculo, tot Principes fuerit emenſus, toties res tranſlatas viderit, iis interfuerit vir doctus, eruditus, probus, ſpectatus, & conſummatus: non potuit non fecundum ingenium ad Hiſtoriam ſcribendam attuliſſe.

Natura etiam probum, veri amatorem, æqui boníque ſtudioſum fuiſſe, ex ejus apparet Hiſtoria, prorſúſque alienum ab omni odio, invidia, ambitione, adulatione: adeóque res geſtas diligenter ac prudenter ſcribit, virtutes Imperatorum ac Ducum, rei militaris errores peritè revincit, & vitia Principum liberè & ingenuè retegit: ut qui ſtilum admoverint feliciùs narrationi rerum, pauci hodie ſuperſint; nec indignus videatur, qui cum *Salluſtio*, *Livio*, *Cornelio*, quadrigam Hiſtoriæ Romanæ & Latinæ conſtituat. Nam ceteri vitarum & epitomarum ſcriptores, inter ſecundarios & proletarios referendi ſunt potiùs.

Reliquerat autem rerum geſtarum libros XXXI. id eſt ejus Hiſtoriæ ſeriem fuerat complexus, quam omnium maximè intererat ſalvam permanere: ſed libri XIII. priores cum XXXI. deſiderantur, magno veteris memoriæ damno, quod vix aliunde ſarciri poteſt. Nam multa memorabilia & hodie ſepulta fuiſſe complexum, argumento ſunt reliquiæ nobiles accuratiſſime conſcriptæ: quamquam in iis ſtylum diffudit, quo propiùs ad ſui ævi memoriam acceſſit. Scripſit enim ad XV. uſque audita lectáque, & ætatem ejus, aut cognitionem Reipubl. ſupergreſſa: exinde verò viſa cognitáque digerit. Videtur initium ducere à fine Hiſtoriæ Cornel. Taciti, qui res Domitiani ſcripſerat. Nam in fine Operis à principatu *Nervæ* ad uſque *Valentis* interitum ſe Hiſtoriam perduxiſſe commemorat, quam claudit exitu notabili & clade inſigni, quæ cladibus aliis poſtea ex eadem cauſa ſupervenientibus initium dedit: ubi etiam **D. Hieronymus** Chronici *Euſebio* ſubjecti filum abrumpit. Non puto enim *Ammianum* agitaſſe, Hiſtoriam ulterius producere, quia & conſilii ſui certus quædam diu pòſt geſta, data occaſione repræſentat: ut in fine lib. XXVIII. nec ullum contrarii inſtituti veſtigium reliquit; quin immo videtur datâ operâ vitaſſe, ne viventium Principum res bene ſecúſve geſtas deſcriberet, cùm librum XXVI. ſic ordiatur: *Dictis impenſiore cura rerum ordinibus aduſque memoriæ confinia propioris, convenerat jam referre à notioribus pedem, ut & pericula declinentur veritati ſæpe contigua, & examinatores contexendi Operis deinde non perferamus intempeſtivos.*

Latina, quàm Græca & populari lingua ſcribere hiſtorias elegit, quia in palatio & comitatu Imperatorum verſabatur adſiduè: ubi Latinæ linguæ dignitas adhuc retinebatur, & leges, conſtitutiones, forma dignitatum, acta conſiſtoriana, teſtamenta, aliáque permulta, etiam in Oriente verbis civilibus expediebantur. Primus *Theodoſius* Junior id infregit, facta poteſtate in teſtamentis Græcâ lingua utendi. Exinde enim Græcarum etiam conſtitutionum licentia fluxit, cùm ante eum paucas haberemus.

In tota autem Hiſtoria noſter prudens eſt conſiliorum indagator, eventum ſollers narrator, quos cum veteri hiſtoria non inconcinnè confert. Res urbanas, civiles, domeſticas, palatináſ-

que pravitates atque artes attingit eximiè, ne quis putet in bellis tantùm externis scribendis quorumdam more operam consumere. Non solùm etiam publica fata condit; sed multorum privatorum memorabiles eventus. Denique suorum temporum mores, eorúmque causas proponit apertè: atque (ut verè dicam) nemo veriùs & liberiùs Principum, Palatinorum, militum, urbanorum, forensium, nobilitatis, plebis vitia & perversa studia depinxit. Præter jam narrata, sunt etiam hæc in Ammiano ferè singularia. Nam librorum initiis præfari amat, ídque præstat *Livio & Tacito* multo frequentiùs. Ad annalium legem non se adstringit, nec scrupulosè annos sequitur: sed leviter ratione temporum observata, carptim ut quæque memoriâ digna sunt explicat. Utitur frequenter veteris Historiæ, sive Græcæ sive Latinæ collatione: qua in re parcior est eo *Cornel. Tacitus*, sobrietatis historicæ cultor maximus. Jactat sæpe [a] *Historiam non decere produci per minutias ignobiles, & squalidas personas*, [b] *discurrere per negotiorum celsitudines adsuetam*: in quod tamen vitium aliquando nimiâ ingenii indulgentiâ delabitur; vel tum maximè, cùm Græcam diligentiam, [c] quam ille in *Timagene* laudans, Græcis omnibus tribuit, supra modum affectat. In excessibus, qui variam ejus doctrinam arguunt, & Historiam præparant ac illustrant, frequens est: quod fortè tempora illa ferebant: cui & faciliùs eo nomine indulgendum, quia propositi non obliviscitur. Sanè præmissæ rerum gestarum narrationibus, locorum ac regionum descriptiones, non solùm veniâ, sed excusatione omni dignæ sunt: quod verbis ejus ostendere malo, Galliarum descriptioni præmissis: [d] *Galliarum tractus & situm ostendere, puto nunc tempestivum, ne inter procinctus ardentes prœliorúmque varios casus ignota quibusdam expediens, imitari videar desides nauticos, adtrita lintea cum rudentibus, quæ licuit parari securiùs, inter fluctus resarcire coactos & tempestates.* Conciones omnes apud eum sunt Imperatoriæ, & militares adloquutiones militariter scriptæ; quamquam in iis optimi & clari sensus contineantur: mirúmque est, eas tantùm *Constantio*, *Juliano*, & *Valentiniano* tribui; *Gratianum* verò, qui studiis litterarum & melioribus disciplinis imbutus esset, (nam de *Valente* rudi & inconsummato non ita mirum) nec post Imperii participationem, se! nec post nobilem illam *Argentuariensem* pugnam induci concionantem. Nisi cogitemus ab adsumpto in *Cæsaris* nomen, aut *Augusti* consortium Principe, vivo patre adlocutiones pro more tunc non fieri solitas. Pugnâ verò Argentuariensi commissâ & perpetratâ, noluit Auctor *Gratianum* in concionibus detinere, auxilium patruo ferre properantem. In descriptionibus locorum & regionum, ut diximus, non tantùm lecta & audita, sed etiam visa & curiosè comperta refert, ídque in *Aegypti*, *Thraciarum* & *Persidis* topographia maximè præstat. De *Gallorum* autem antiquitate, quæ à regionum incolis didicerat, [e] profitetur in eorum monumentis incisa legisse: tantâ curâ & diligentiâ rerum scriptioni vacavit. Studium suum veritatis indagandæ & publicandæ sæpe commendat, à qua numquam sponte digreditur, quam nec silentio corrumpit, nec mendacio; eóque ad æqualem sui memoriam provocat *confisus*, (verbis enim ejus hinc inde adsumptis utar) *quòd nec metu, nec adulandi fœditate constricta posteritas, incorrupta posterorum soleat esse spectatrix.* Arcana tamen Principum & interiora Aulæ nullius usûs, non vult videri anxiè persequi: quæ palàm gesta, & quæ ad exemplum pertinent, quamvis occulta, scribere mavult. Nam de secretis litteris Juliani jam tum Augusti ad Constantium ita: [f] *His litteris junctas secretiores alias, Constantio offerendas, clanculò misit objurgatorias & mordaces: quarum seriem nec scrutari licuit, nec si licuisset, proferri decebat in publicum.* Prudenter sanè; cùm de Diis ac Principibus non omnia vulganda esse, bona vetustas crediderit: quo pudore sæpe contineri se dicit *Herodotus*, ne res mysticas altique silentii, narratione profanet. Sed quod in tam varia Historia difficillimum est; quódque pauci tenuerunt, sibi constans est *Ammianus*, nec summum medio, medium nec discrepat imo. Est quidem multus in *Juliani* Imper. rebus. Fatetur enim libro XVI. se *instrumenta omnia mediocris ingenii in his monstrandis commotu-*

a *Lib.* 27. b *Lib.* 26. c *Lib.* XV. d *Lib.* XV. e *Lib.* XV. f *Lib.* XX.

rum: sed & libro XV. de illo scripturus, ab hac præfatione non abstinet: *Majus opus moveo, majórque rerum mihi nascitur ordo.* Falsos etiam de eo rumores coarguit, & ab improbo magicarum artium ac divinandi studio, quod ei tamen proceres nostræ religionis tribuunt, ipsum defendit. At neque propterea libertatis & ingenuitatis obliviscitur: quin immo candido & aperto pectore pluribus locis timiditatem, ostentationem, levitatem, vanitatem, dissimulationem, acerbitatem, temeritatem, malignitatem reliquáque vitia, quorum caput erat *Apostasia* & Christianorum odium, insectatur, atque ut ejus verbo utar, *vellit*. Quamvis igitur de Juliano scripserit initio libri XVI. *Quidquid de eo narrabitur quod non falsitas arguta concinnat, sed fides integra rerum absolvit, documentis evidentibus fulta, ad laudativam pæne materiam pertinebit.* Tamen non ignorabat quid quantúmque discreparet ab *encomio historia*: quæ δὶς διὰ πασῶν inter se differre Lucianus ait: sed hoc voluit, omnes vitæ *Juliani* partes, & tamquam actus *pæne esse laudabiles*. Munit enim se studiosè particulâ minuente, ne in encomium tantum (quod nisi veritate cogente, Historiæ non est admiscendum) labi videretur. Idque cùm toto Opere apparet; tum maximè ex ea, quam pro Juliano non solùm, sed etiam pro defuncto quolibet Principe instituit, virtutum ac vitiorum anacephalæôsi: in qua ea breviter aliquando perstringit, quæ in rerum gestarum narratione tamquam minutiora omiserat. Dissimilis sanè *Zosimo* illi maledicentissimo Scriptori & nigerrimo, cujus amarulentiam, & latratus in pios Principes, *Constantinum*, & *Theodosium*, ut Christianæ & purioris sectæ patronos, nemo umquam jure excusaverit.

Inter paucos igitur lectione jugi dignus est *Marcellinus*, quia (ut ab ejus persona ad res descriptas transeam) temporum illorum, quibus res Christiana invalescebat, insignémque Reip. mutationem adferebat, cognitionem nobilissimam & dignissimam repræsentat. Certè in plerisque Historiæ illius partibus insignem licet Dei providentiam admirari, qui post laxatas sceleratis habenas, post effrenem honesta omnia pervertendi licentiam, tandem de iis debitas exigit pœnas. Sic *Paulus* ille, ab complicandorum negotiorum industria Catena dictus, tartareus delator; sic *Maximinus* utriusque Præfecturæ obtentu in omni malignitatis & crudelitatis genere volutatus, & turbo feralis nuncupatus; sic *Doryphorianus*, *Palladius*, *Remigius*, aliíque scelerum inventores, ac ministri administríque, ubi aliquamdiu impune in libero malitiæ campo exsultarunt, ac bonorum capitibus & existimationibus illuserunt: tandem supervenit pede pœna claudo, quæ dignum cruciariis exitum rependit, tanto severiorem, quanto lentiorem. Suppeditabit argumenta non pauca viro pio *Ammianus*, quibus Ecclesiastica tempora constituat, maximèque Sedis Apostolicæ auctoritatem ex eo adfirmet, quod *Constantius* Imperator, post damnatum & sede Episcopali dejectum *Athanasium*, cui tamquam Arianis addictior semper fuit infestus: curavit omnibus modis ac minis *Liberium* Romanum tunc Pontificem damnationi ejus, & Arianæ sententiæ subscribere. Nam ut Marcellinus ait lib. XV. *Auctoritate, qua potiores æternæ urbis Episcopi, firmari desiderio nitebatur ardenti*: quod an à *Liberio* impetrarit Constantius, videbimus in Scholiis. Et quidem *Juliani* præclaræ dotes proponuntur, bonis etiam Principibus æmulandæ, quas utinam apostasiæ detestando scelere non maculasset! quod ideo in eo magis mirum, quia *vinum* (inquit divinus Sapiens) *& mulieres faciunt apostatare homines à Deo*; sed tamen hic & castus, & sobrius in aliud vitium incurrit, *mali corvi* scilicet *malum ovum*: nam ab *Eusebio Nicomediensi*, Ariano improbo, & eximio dissimulatore fuerat olim institutus. Hoc igitur crimen horrendum, toto conatu vitandum & fugiendum Principibus: sobrietas, castitas, recti & æqui studium, provinciarum amor & caritas, belli pacisque studia, quæque alia in vita eius laudabilia fuerunt, imitanda & sequenda sunt. Quis enim regno aptus & imperio, non malit *Juliano*, quàm *Valentiniano* saltem in eo similis esse, quòd ille g *agnoscens levitatem commotioris ingenii sui, Præfectis proximísque permittebat, ut fidenter impetus suos aliorsus tendentes, ad quæ decebat monitu opportuno frenârent*;

g *Lib.* XXII.

monstrabátque subinde se dolere delictis, *& gaudere correctione*. At verò longè aliter *Valentinianus*, cujus occasione sic noster: [h] *Hæc & similia licenter ideo altiore fastu quidam Principes agunt, quòd amicis emendandi secus cogitata vel gesta copiam negant; inimicos loqui terrent amplitudine potestatis.* Quin etiam purè lectis Ammiani libris, discent Principes ac Reges, legem majestatis acerbiùs justo exercitam, tributis ac vectigalibus provincias plus æquo gravatas, multas invexisse Reip. calamitates: esséque inter gravissima sæculi opprobria petitionum licentiam, & flagitatorum rapacitatem, quorum avidas fauces nemo umquam Principum, quantumvis in largiendo facilis, expleverit. Legent non semel Principum illorum laudes, qui in Magistratuum ac Judicum Ministrorúmque delectu, non per immodicos saltus, non studio & affectu singulari, sed solius Reip. caussâ, callidè ac prudenter promovendorum, expensis meritis & laboribus versati sunt. Inde enim quies Reipublicæ certissima, & felicitas subditorum summa defluit. Utinámque vox illa Juliani ad milites regentium aures hodie personaret! [i] *Id sub reverenda concilii vestri facie statuo, ut neque civilis quisquam judex, nec militiæ rector, alio quodam præter merita suffragante, ad potiorem veniat gradum: non sine detrimento pudoris eo, qui pro quolibet petere tentaverit, discessuro.* Hac enim cautione insuper habita, quantis Respubl. damnis & cladibus exinde laboret, probabit Lectori suo Ammianus. Hinc transfugia, discessiones, provinciarum vexationes, urbium direptiones, nobilium eversiones processerunt: hinc veri juris germanæque æquitatis contemptus, omniúmque ordinum confusio: quæ mala omnia judicum avidæ manus, Palatinorum, Rationaliúmque fœdæ rapacitates, & delatorum ausa feralia pepererunt. Nam, ut in plenum & semel dicam, nihil aliud recinit *Marcellini* Historia, quàm Reipubl. casum, & prostratum ejus statum, non tam Principibus ipsis, nimiùm rerum sæpe ignaris, quàm ministris, proximis, Consiliariis, Ducibus aut ambitiosis, aut ignavis, aut rapacibus esse adscribendum: qui ferè omnes morbi, & sæculi illius vitia, ad extremum casum Remp. Rom. sunt comitata. Nam aliquantis post Marcellinum annis *Salvianus Gallus* de vero judicio & providentia Dei lib. II. easdem pæne corruptelæ causas agnoscit: *Quid est* (inquit) *aliud dignitas omnium sublimium, quàm proscriptio civitatum? nulla siquidem est major pauperculorum depopulatio, quàm potestas.* Rursus libro V. ex illa colluvione *Bagaudarum* factiones ortas esse, his prædicat verbis: *De Bagaudis nunc mihi sermo est, qui per malos judices & cruentos spoliati, afflicti, necati, postquam jus Romanæ libertatis amiserant, etiam honorem Romani nominis perdiderunt. Et imputatur his infelicitas sua; imputamus his nomen calamitatis suæ; imputamus nomen, quod ipsi fecimus. Vocamus rebelles, vocamus perditos, quos esse compulimus criminosos. Quibus enim aliis rebus Bagaudæ facti sunt, nisi iniquitatibus nostris, nisi improbitatibus judicum, nisi eorum proscriptionibus & rapinis, qui exactionis publicæ nomen in quæstûs proprii emolumenta verterunt, & indictiones tributarias prædas suas fecerunt?* Bagaudæ vel Bacaudæ factio primùm Rusticorum fuit, orta sub *Diocletiano*, & à *Maximiano* compressa: sed non ita sublata, quin causa motûs durante, factio ad *Salviani* tempora perdurarit. Is pius Scriptor in eodem libro & aliis, Gallorum & Afrorum discessionis ac defectionis ad *Gothos* & *Vandalos* causas easdem consignat, quas *Marcellinus* noster tribuit *Silvani*, *Antonini*, *Firmi*, aliorúmque transfugiis, defectionibus, imperiique usurpationibus: ad quæ mala ipsi ex sola desperatione legitimi juris obtinendi, & quia nullum in clementia Principis haberent perfugium, compulsi adactíque sunt. Has igitur corruptelæ causas quæcumque Resp. nutriet aut sustinere cogetur, vicinam illorum temporum calamitatem, & casum exspectet. Non deesset oratio, si utilitates omnes Ammianeæ Historiæ vellem comprehendere, quæ corrumpendæ & conservandæ Reip. causas, imperiique moderatè exercendi regulas continet infinitas: sed eas malo ex ejus lectione cognosci. Nam quòd hæc clarissimam facem præferat Historiæ Juris Civilis, & Constitutionum Imperialium volumina quæ restant, valde illustret, nemo jure dubitaverit.

h *Lib.* XXVII. i *Lib.* XX.

Sanè in *Ammiano* memoria conservata esst multorum, moresque ac dignitates indicatæ, ad quos Constitutiones & Rescripta data sunt: cujus ope vitiosæ inscriptiones & subscriptiones, quæ toties occurrunt in Codice, persanare noni est difficile. Qui verò Jurisprudentiæ jam in senium tunc vergentis faciem rugosam videre volet, iis sumpto in manus *Ammiano* consequetur optimè. Alius autem apud eum deprehendet, quibus *Francorum*, *Burgundionum*, *Saxonum*, *Scotorum*, aliorúmque populorum origines nondum satis compertas declaret: quam viam persequi nostri non est instituti. Hæc, ut Lectoris novelli gustum excitarem, eúmque leviter instruerem, dicta sunto. Prorogabo enim ampliorem hujus Histoориæ collationem in tempus suum: si hoc unum repræsentavero, nobis bona fide dolendum esse, *Julianum Imperat.* acerrimum Fidei nostræ hostem, non sine causa jactitâsse libro XXII. *Nullas infestas hominibus bestias, ut sunt sibi ferales plerique Christianorum.* Nam & eamdem pæne reprehensionem à D. Gregorio Nazianzeno in Apologetico sustinuerunt tum Christiani. Quid? non idem in nos jaci meritò potest? utinámque nihil acerbius. Sed hæc aliàs: pergam nunc ad cetera.

Genus scribendi sequitur pro condittione temporum lætum ac floridum. Nihil enim ad *Livii* aut *Taciti* venustatem, magnificentiam, nitorem *Ammianus*: eóque ab illorum lectione digressus, difficiles aditus apud hunc inveniet: quo tamen faciliùs utuntur, qui in lectione Codicis Theodos. & Auctorum ejusdem sæculi sunt exercitati. Nam temporis illius eloquentiam probè refert; ut verè constitui possit, σύνεσιν πολιτικὴν ei inesse, deesse verò quamsæpe δύναμιν ἑρμηνευτικήν. Tam frequenter enim coactè & anxiè incediit, ut si indicio suo non se prodidisset *Græcum*, & *militem*: facilè tamen quivis judicaret, Latinæ locutionis facultatem non esse ei nativam, aut forensem eloquentiam minimè fuisse sectatum: adeo hyperbatis, synchesibus, & aliis fluidæ orationis nævis abundat. Sed militaris viri sensus quamvis incompti, tamen validi sunt. Verba quidem ferè Latina esse non negabit, qui linguam Latinam exiget non ad præsentes angustias, sed ad ubertatem veterem, & ad præclara antiquorum monumenta, quibus caremus, quæque ille viderat, ac studiosè lectitaverat. Græca pura vix interjicitt nisi coactus, & cum admonitione ac præfatione. Hellenismi sæpius occurrunt ex temporis illius licentia. Compositio aliàs est conveniens Historiæ, quæ (inquit *Fabius*) currere debet ac ferri: aliàs autem in salebras, & asperum ac perplexum sermonem revolvitur, ac malè ita componit, ut nisi vitium sit in Scriptura, jure dicatur fecisse ambiguum, quantum in ipso fuit. Incidit etiam in illius exempli vitium, quod à Fabio profertur lib. VIII. cap. 2. cùm quis dicit, *visum à se librum hominem scribentem.* (hæc est enim collocatio verborum Fabii.) Nam etiamsi librum ab homine scribi pateat; malè tamen composuerat, inquit ille. Huic autem adfinia esse in *Marcellino* exempla, *Scholia nostra* probabunt. Id & ex antedictis causis, & maximè propter segetem errorum ac mendarum, quæ in ejus Historia passim occurrunt, contingere solet. Verba enim inversa, & trajecta, interruptæ sententiæ, & confusæ narrationes inveniuntur sæpissime, & Lectorem avertunt. Quæ non tam Auctoris, quàm temporis, ac describentium vitia sunt. Ea nos maxima ex parte aut sanavimus, aut indicavimus.

Sunt qui *Marcellinum* existiment, unum ex omnibus rerum Scriptoribus *Tacitum* sibi ad intuendum & imitandum proposuisse. Ego quod exemplar scribendæ Historiæ sibi designaverit, nescio; hoc tantùm scio, nec verborum *Cornelii* dignitatem, nec sententiarum lumina, nec judicium in rerum delectu, nec ordinem narrandi, nec divinam brevitatem fuisse consecutum: hæc enim inimitabilia esse judico. In eo tantùm utrique conveniunt, quòd res civiles, domesticas, cognitiones celebres, ac pericula singulorum diligenter ac cum fide narrent. Cùm utrumque igitur Scriptorem satis curiosè triverim, numquam tamen studium eximium *Marcellini* in *Tacito* evolutando potui observare. Esse autem *Ammianum Tacito* uberiorem, (quod vir doctus scripsit) non statim crediderim. Sic enim statuo. Si ad Annalium libros comparationem revocemus, laxior & diffusior *Tacito*

Ammi-

Ammianus apparebit: quia nec ei necessitati se devinxit, sed liberiùs ac solutiùs fertur. Sin verò Historias Historiis conferamus, tanto artior erit *Marcellinus Tacito*, quanto hic paucorum mensium res gestas pluribus libris; ille annorum aliquot uno singulari complectitur. In universum inter *Tacitum* & *Ammianum*, ut cetera omittam, tantum interest; quantum inter *Atticos*, & *Asianos Rhetores*. Adeo noster illo est tumidior ac inflatior, & cui multa detrahas: cùm illi ut nihil addi, sic nec sine periculo deduci possit. Est enim aliqua ex parte *Marcellinus* reprehensionibus illis obnoxius, dum *Constantii* Urbis ingressum ac pompam, signa militaria seu *dracones* describit: [k] quibus sui temporis Historicum notat *Lucianus*. Denique non dubitaverim superflui vitio in eo *Marcellinum* arguere, quòd cùm populi Rom. vitia, & curam nimiam spadonum castigans, de Semiramide sobriè dixisset: [l] *Quæ teneros mares castravit omnium prima, velut vim injectans naturæ*; intulit tamen: *Quæ inter ipsa oriundi crepundia per primigenios seminis fontes, tacita quodammodo lege vias propagandæ posteritatis ostendit*. Nam quorsum erat his opus? quæ proculdubio meliùs reticuisset Auctor, & verborum inanium turbam repressisset. At verò lib. XXXII. in deploranda *Thraciarum* vastatione illa Fortunæ adlocutio, quam pro ingenuo, paullo antè divite & libero instituit, qui belluæ ritu trahebatur à Gothis; nonne tota supervacanea est, & luxuriantis ingenii argumentum? Nam de *ingenuis* ac *nobilibus* tractis, paullo antè satis dixerat: nec potest Lector suspicari calamitatem ejus *ingenui* [m] eximiam, cujus nomen, & generis, ac domûs vocabula reticet. Magis ergo poëtam, & declamatorem levem, quàm Historicum tunc agere videtur. In ejusmodi cum Fortuna expostulationibus, & in illo tropi genere nimiùm sibi placet *Marcellinus*: id enim usurpasse eum in iis quos terimus libris observavi; alibi certè tolerabilius, illo loco satis importunè. Hoc uno atque altero argumento sufficiat ostendisse, Græcam vanitatem etiam in nostro *Ammiano* aliquando elucere. Quæ loca Historiæ conditori, cui inter ceteros ingenii libertas, & stili indulgentia denegata est, notanda, non imitanda exstimo; cùm præsertim bonis aliis multis leve hoc damnum in hoc Scriptore pensetur.

Rara est autem apud veteres Ammiani mentio, quia statim post *Theodosium* lapsa fuit Rom. Imperii majestas, & maluerunt posteri redivivam ejus memoriam excitantes, epitomarum ac defloratorum collectores sectari, quàm vivæ Historiæ conditores. Eóque *Paulus Diaconus*, cùm supplementum *Eutropii* ex illo Scriptorum grege confecisset, *Ammianum* non attigit. Reperi tamen unum singulare *Marcellini* testimonium ex libro XIV. apud Priscianum in libro X. cujus *in Scholiis* memini. At verò *Julius Solinus Grammaticus* (nam sic à Prisciano in VI. libro appellatur) miscellam suam Historiam etiam ex hoc nostro Auctore confecit: à quo sumpsit quæ de rebus AEgyptiis, de ostiis Danubii, de margaritis commemorat variis capitibus. Et quamquam locos integros invertat, ac æmuletur potiùs, quàm exscribat: sæpe tamen elucent propria *Ammiani* verba. Nam Solinum *Marcellino* juniorem, licèt reclamantibus aliis, qui meliora tempora ei adsignant, firmare ausim; cùm ob eam causam, tum quòd Collectaneum illud, sive res, sive ordinem respicias, nihil dignum temporibus illis quibus Solinus vixisse putatur, contineat; à quo meo judicio *Marcellinus* nihil sumere potuit, cùm graviores Auctores sequatur, non defloratores hujusmodi. Sed & in fine codicis perantiqui invenitur descriptus *Theodosii* invictissimi Principis temporibus: quæ inscriptio primùm licèt integrior cum libro publicata, sic deinde in alios translata, saltem indicium præbet quando liber fuerit editus.

Quatuor omnino sunt (in plures enim non incurri) Ammiani Marcellini Editiones, quarum singulæ dote propria non carent. Prima est *Mariangeli Accursii* viri doctissimi, eóque maximè nomine de litteris optimè meriti: qui quos habuit debiles ac fractos Marcellini libros, bona fide publicavit. Successit fausta felixque *Frobeniana* Editio, codicis Hirsfeldensis beneficio, studio *Sigis-*

k *Lib.* XVI. l *Lib.* XIV. m *Ingennum* heic pro quibuslibet ingenuis dixit Ammianus.

mundi Gelenii viri doctissimi ; quatuor his libris auctior, XXVII. XXVIII. XXIX. & XXX. ac lacunarum multarum exsiccatione politior ; in summa locis non paucis castigatior, melioris codicis ope. Quam æmulatus *Robertus Stephanus*, oculus alter typographiæ, versurâ factâ libri quem credidit XXXI. à *Mariangeli* Editione, characterum elegantiam & voluminis facilitatem adjecit. Hos sequutus *Sebast. Gryphius*, spectatissimus etiam bonorum librorum Editione, melioris codicis ope multa sanavit, fracta restituit, clausulas integras, unde nemo suspicaretur deerrantes reduxit, & trigesimi libri finem primus invulgavit : ut ex omnibus *Marcellini* Editionibus (si operarum quædam errata, & aliquot vitia malè dissimulata, quamvis ab aliis detecta & insinuata excipias) illa ceteris omnibus hodie uberior sit, & diligentiæ majoris. Unde tamen accessionem pararit, diligenti aliarum collatori non erit obscurum. In his tribus posterioribus jam in acta sancitis exemplaribus, desidero maximè curam & diligentiam vestigia veteris scripturæ, quantumvis perversæ, bona fide referendi : quod egregiè *Mariangelus* in libri sui Editione præstiterat. Hoc enim studium occasionem præbet posteris conjectandi sæpe veriora, quàm quæ receperint Editionum procuratores. Quo etiam genere laudandi *Beatus Rhenanus*, *P. Victorius*, aliique non pauci, qui & conjecturis sagacissimis Auctores repararunt, & enixâ suâ diligentiâ etiam ipsos scripturæ apices, nævos, lituras, maculas repræsentarunt : ut post tantorum virorum manus, veteres schedas tædiosè revolvere non sit necesse;sed ex illorum fide & cura cuique liceat metere fructum curationis, Auctori ipsi gratissimum. Itaque polliceri ausim, quòd si mihi antiquum exemplar, quantumvis ab aliis tritum,oblatum fuisset,aut studio & precibus consequi illud potuissem, pleraque in hoc Scriptore ab aliis inobservata deprehendissem : non quòd fideliores aliis oculos habeam,sed quia *in quo prato* (inquit Seneca) *nonnisi lacertam alter invenit*, *potest alter leporem capere*. Porrò *Mariangeli*,*Stephani*,& *Gryphii* Editiones unus error habet, quòd librum Ammiani trigesimum primum esse profiteantur, qui est trigesimus secundus : idque sic colligent mecum Lectores candidi. Nam cùm ultra librum illum verbum Historiæ suæ non addiderit Ammianus, quam veluti signo impresso verbis apertissimis clausit : necesse est statuamus, quæ se in præcedentibus professus est postea scripturum, in sequentibus comprehendisse ; nisi memoriâ defectum *Marcellinum* quis audeat adfirmare : quod à me non fiet. Itaque cùm libro XXVIII. rejecerit in subsequentes libros *Maximini* illius feralis Præfecti Prætorio, & aliorum damnationem, quæ in exstantibus non apparet, cum XXXI. deperiisse manifestum est. Sic enim Marcellinus ea de re : *Namque (ut postea tempestivè dicetur) & idem Maximinus*, *sub Gratiano intoleranter se efferens*, *damnatorio jugulatus est ferro*, *&c.* Cùm igitur *Gratiani* res mortuo *Valentiniano* lib. XXXI. describeret, illam *Maximini* & aliorum mortem, ac alias plerasque res Occidentis in eum conjecerat. Nam mortuo *Valentiniano*, & translatis rebus, multa evenisse credendum est in Palatio, in Urbe, in Galliis, quæ non omisisset Marcellinus, diligentissimus in his expediendis & condendis. Præterea Orientis res, & quæ circa *Valentis* palatium evenerunt fratre vel vivo adhuc, vel mortuo, silentio malè involvisset, si nimio festinandi studio motum Gothicum morti *Valentiniani* statim copulasset : cùm præsertim *Theodori* quæstio in ea aula duraret adhuc, pluresque ea de causa cæderentur ; ac inter ceteros *Theodosius* Comes illustris, futuri postea Principis pater, cujus nobilem mortem jussu *Valentis* n apud Carthaginem acceleratam, sine piaculo tacere non potuit Auctor. De ea Orosius aliique, sed maximè Paulus Aquilegiensis his verbis : *Occidebantur itaque Theodori*, *Theoduli*, *Theodoti*, *& quicumque has literas* ΘΕΟΔ *in capite nominis sui habuisset*; *inter quos etiam Theodosius vir fortis*, *& ex Hispania provincia genus ducens*, *pater Theodosii qui post Imperio præfuit*, *occisus est*, &c. Reputet interim Lector inter *Valentiniani* & *Valentis* exitus tres annos intercessisse : quo tempore in variis orbis partibus multa contigerunt, præter Gothicum motum, & *Argentuariensem Gratiani victoriam*, *Am-*

n *Gratiani* potiùs. Nam Valenti Carthago non parebat.

miano contra morem indicta incelebratáque. Ipsum sane primum libri ultimi caput & initium, jungi trigesimi fini non potest, nam sic incipit: *Interea Fortunæ volucris rota, adversa prosperis semper alternans, Bellonam Furiis in societatem adscitis armabat.* Ecquæ enim prospera intelligit? non ut puto *Valentiniani* mortem, quæ potiùs inter adversa deputari debuit, quia motibus Barbarorum causam dare potuit. Magis verisimile est in deperditi libri extremo retulisse Ammianum, quod Reip. lætum & prosperum esset. Id verò quid fuerit, & Occidentis, an Orientis rebus adscribendum, quia divinare non possum, in medio relinquo. Illarum igitur quatuor Editionum collatione (nam antiquissimæ aut primæ numquam fui particeps) instructi, ac verborum & rerum pensitatione non incuriosa, Auctorum denique variorum lectione adjuncta, quintam hanc recensui & confeci; dedíque operam ne vitiosior esset aliis progenies. Ad *quingentos* sanè, & quod excurrit, *locos*, eam repurgare studui, confusos alios distinxi, luxatos reduxi, obscuros illustravi, mancos indicavi; nec omnium tamen *in Scholiis* meminisse potui. Lectio ipsa, dummodo ingenua, deprehendet novæ curæ solatia, & commodiùs quàm antea nobilis hæc volvetur ac tractabitur Historia. Utinámque hac Editione provocati boni & eruditi viri, *Marcellini* libros amissos, quos habent *ex Reginaldi Poli Cardinalis amplissimi Bibliotheca*, (ut famâ tenus accepi) aliquando edant, & sigilla ingrata resignent. Nunc ad *Cornel. Tacitum*, quem jamdiu à nobis locis innumerabilibus emendatum, & commentariis auctum studiosè premimus, majore conatu & paratu invulgandum descendo, ídque brevissimè, nisi qua sors propositum interpellarit, adcurabo; in eamque rem subseciva nostra studia dedico.

STATUS REIP. ROM.

SUB

CONSTANTINO M. ET EJUS FILIIS.

DUo sunt præter jam tradita, quæ ad Ammiani lectionem præparant, & ad ejus Historiam faciliùs adsequendam deducunt; Reip. scilicet forma ob oculos posita, quæ tunc fuit, ac præcedentis historiæ nexus, sive narrationis ejus conjunctio, quam intercepit vetustas, & in qua desinebant Ammiani libri priores. In Reipubl. constitutione ad *Constantini* tempora præcipuè respiciendum est; qui faciem ejus invertit, novósque Magistratus suppressis aliis adjecit, & novas dignitates primus adinvenit. Oneravit enim Remp. inutili officiorum ac dignitatum turba. Nos verò strictim ac summatim (quod satis sit Auctori nostro) omnia persequemur; quia amplior hujus rei digerendæ & explicandæ ratio, alium locum & aliud tempus postulat. *Constantinus Magnus* Byzantio ampliato, & in sui nominis urbem verso, (causam Zosimus ferè solus exponit lib. II.) alteram Imperii sedem æmulam Romæ constituit, ut quemadmodum Roma Occidentis, sic Constantinopolis Orientis Imperii locus esset. Primus enim antehac unum & singulare, Romanum Imperium discidit, ornamentis ejus eodem pro parte translatis. Hæc nova rerum facies & divisio traxit aliam in

Rempubl. commutationem, & totam magistratuum, ac veteris administrationis sive civilis sive bellicæ rationem pervertit. Nam duplex quodammodo Imperii caput duplices etiam magistratus exigebat; quos ille semel ab institutis veterum devius, ad suum arbitrium & pro captu temporum informavit; provincias aliter descripsit; disciplinam militarem longè secus constituit. Fatendum tamen est, multa eum rectè in civilibus emendasse, ac bono consilio ex horrida antiquitate pleraque mutasse: denique Jurisprudentiam clariorem simplicioremque reddidisse. Nam quòd præter ceteros Christianæ rei contulerit, quantúmque pomœrium ejus auxerit, & quo studio nascentes errores suffocare curaverit, monumenta Ecclesiastica loquuntur. Sed non persequar, in quas laudes aut reprehensiones inciderit: signabo tantùm quid animadverterim post ejus tempora, in illa bicipiti Republica circa potestates observatum.

Ex Ammiano, Zosimo, libris Legum, & aliis Auctoribus deprehendo, ita per hæc tempora potestates in utroque Imperio tributas; ut aliæ civiles essent & ordinariæ; aliæ militares; aliæ palatinæ; aliæ municipales. Civiles & ordinarii magistratus, sive Judices, erant Præfectus Prætorio, Præfectus Urbi, tam Romæ, quàm Constantinopoli, (hic enim circa Constantini tempora primus institutus est, ut Cassiodorus in Chronico ait) eorúmque Vicarii. His adde alios Romæ magistratus. Erant etiam ordinarii, Comes Orientis, ceteríque provinciarum rectores, sive Consulares, sive Correctores essent. Comitis Orientis (inquit Zosimus lib. v.) ea potestas est, ut qui eam gerit, omnibus provincias Orientis administrantibus præsit, & quæcumque non aguntur ut par est, emendet. At Præfectus Prætorio, ait idem lib. II. magistratus post Imperatorem secundus existimabatur. Constantinus Magnus eum magistratum, cùm antea duo essent, in quatuor imperia discerpsit, ut unus esset Præfectus Prætorio Orientis, alter Illyrici, tertius Italiæ, quartus Galliarum. Quàm verò latè singulorum jurisdictiones patuerint, idem Zosimus & alii tradunt: ex quibus unus semper in comitatu Augusti aut Cæsaris videtur fuisse, pro ratione loci in quo Princeps versabatur. Idque ex Ammiano non uno loco deprehendi. Sanè & ex eodem Auctore constat, duas hujus distributionis Præfecturas Prætorianas uni aliquando commissas. Nam lib. XXVI. Mamertinus dicitur initio Imperii Valentiniani rexisse potestate Præfecti Italiam & Illyricum. Horum omnium ordinariorum ministri & officiales Apparitores dicuntur passim, qui & Scholam & Principem habent, quem Apparitionis Principem appellatum hîc legimus.

Militarium magistratuum, qui & Castrenses appellantur Ammiano, alii peditum, alii equitum Magistri dicebantur; uterque Magister armorum ab Ammiano sæpe nuncupatur. In Codice utroque etiam militum Magistri appellantur. Hi portionem potestatis veterum Præfectorum Prætorio habebant, nempe disciplinæ militaris custodiam, & jus gladii in milites, quos etiam ordinabant, ut Zosimus ait. Equitum Magister dicitur à Marcellino lib. XXVIII. equitum copias tueri: idem ergo de Magistro peditum dici poterit. His autem exercitus potissimùm committebantur; hi magnarum & arduarum expeditionum duces deligebantur: cujus rei exempla in hac Historia sunt non pauca. Habebant & hi Apparitores, ut civilis Magistratus, quorum in Jure non obscura mentio: habebant & Protectores aliquando, ut postea dicemus. Militum porrò alii in exercitu erant, alii in limitibus & præsidiis excubabant; alii in comitatu Augusti, aut Cæsaris versabantur. Ex his alii Protectores Domestici, & corporis principalis custodes erant, unde nomen Protectorum sortiti sunt, ait Imp. L.9. C.Th. de Domestic. & Protect. Alii legiones Comitatenses constituebant. Hi numeros; illi Scholam habebant, ac perinde Comitem, Tribunum ac Primicerium sive Primum. Nam ut Primicerius distinguitur à Tribuno lib. XVIII. hujus Historiæ, ubi hic fit ex illo: sic à Tribuno Domesticorum separatur Comes lib. XX. Ex Tribuno enim fiebat Comes: ut Bonifatius ille, scriptis Divi Augustini notissimus, cùm antea Tribunus fuisset, postea Comitivam Domesticorum assumpsit potestatem, ut idem ait Epist. LXX. &

magnis legionibus imperitavit. Et horum quidem Protectorum pars equites, pars pedites fuerunt: ut in Vita Ammiani adnotavi, in cujus Historia Domestici non alii sunt, quàm Protectores Domestici. Erant enim & alii Protectores; non tamen Domestici, quia domum Principalem non sectabantur, sed bellicis expeditionibus inhærebant: qui paribus privilegiis ac Domestici donantur ab Imperatoribus L. IX. C. Theod. de Dom. Protect. Credo enim ex illis sumptos fuisse, sic ut missi in longinquas expeditiones, Domestici esse desinerent, Protectores non item. Talis fuit Ammianus, cùm Ursicinum in Oriente & in Galliis comitaretur: tales alii, qui Ducibus aliis adscripti erant. Sic enim & Antoninus quidam dicitur Protector Mesopotamiæ Ducis lib. XVIII. Hi ergo Protectores absolutè dicuntur; illi nunc Domestici tantùm, nunc Domestici Protectores, nunc Domestici Præsentales L. VI. C. de Advoc. diversf. jud. appellantur, Eóque fit, ut sæpe in Jure separentur & distinguantur toto Tit. C. de Dom. & Prot. L. XXXIX. C. Th. de Decur. Justin. Edicto VIII. &c.

Sequuntur Palatinæ dignitates, in quarum numerum refert Ammianus Magistrum Officiorum, & Comitem Sacrarum Largitionum: quibus addendi Quæstor, Comes rei Privatæ, sive patrimonii Principis, Comes Sacri Palatii, Comes Consistorii, Præpositus Cubiculi, quos omnes Palatinorum appellatione comprehendit Marcellinus lib. XXII. At verò lib. XIV. omnes omnino intelligit ea nuncupatione, qui in Palatio versabantur extra milites. Ambrosius Epist. XXXIII. Apparitores, aliósque dignitatum Palatinarum ministros ea appellatione comprehendit. *Palatina* (inquit) *omnia officia, hoc est Memoriales, Agentes in rebus, Apparitores diversorum Comitum, temperare à processu jubentur.* Magister Officiorum, cui omnes Palatii ordines suberant, & sub ejus erant dispositione, ut Zosimus in multis locis ait; habuit nihilominus & Scholam propriam, in qua qui militabant, Agentes in rebus dicuntur passim: quorum alii Comites, id est Scholæ Præfecti; alii Principes, id est primi inter Agentes, L. I. C. de offic. Mag. Offic. numquam, quod sciam, Primicerii. Erant & alii inter eos gradus, de quibus non est nunc dicendi locus. Quamquam autem ipse Magister Officiorum, quinimmo Comes Sacrarum Largitionum inter Agentes numerentur in I. C. Constitut. idémque de Comite rei Privatæ censendum sit; tamen officium, sive ministri Magisteriæ potestatis dignitas hanc sibi singularem appellationem vindicat. Ambros. II. Offic. c. XXIX. *Legebatur rescripti forma; directio Magistri Officiorum statuta; Agens in rebus imminebat.* Quæstor, qui Constantinianus etiam Magistratus fuit, preces & sanctiones condebat, & ut ait Zosimus libro V. dictabat quæ Principi viderentur. Hic non habuit Scholam, sed sumpsit Adjutores de scriniis: ut vir studiorum gloriâ nobilissimus Jacobus Cujacius J. C. præceptor & amicus noster, docuit in libros posteriores Codicis. Comitibus Sacrarum Largitionum, ac rei Privatæ qui imminent, & in eorum Scholis militant, Palatini speciali vocabulo dicuntur, generis appellatione speciei aptata: ut præter Titulum proprium in Cod. utroque, probat Imperatoris Constitutio, L. *Nullum.* C. de offic. rect. provinc. in qua legendum *imminere*, non *minuere*: ut quidam malè suspicantur. Nihil enim est aliud imminere, quàm Apparitoris officio fungi: quò alludens Horatius ait: *Jam Cytherea choros ducit Venus imminente Luna*: quasi quæ Apparitoris vice tunc fungeretur. Ex Palatinis, qui Comiti Largitionum apparebant, *Largitionales*; qui verò Comiti rei Privatæ, *Privatiani* in Constitutionibus appellantur. Ammianus illos semel *Apparitores* appellavit: meminit etiam frequenter *Rationalium*, qui in singulis erant provinciis, & suberant *Comiti rei Privatæ* L. III. C. de bon. vacan. Itaque à Rationali ad Comitem rei Privatæ appellari solet, L. XXVI. C. Theod. de appellat. Occurret frequens Notariorum mentio apud Ammianum, quorum erat honoratissima militia, & privilegiis non parvis decorata: qui notis acta Consistoriana excipiebant, & ejusmodi cognitionibus intererant. Nam lib. XIV. in cognitione narranda subdit: *Assistebant hinc inde Notarii, quid*

quæsitum esset, quidve responsum, cursim ad Cæsarem perferentes. Et lib. XXII. de Pentadio Notario: *Cui id objectum est, quòd à Constantio missus, notis excepit, quæ propinquante pernicie super multis interrogatus responderat Gallus.* Eò fit, ut Exceptores dicantur, cùm in Jure, tum apud alios Auctores. Hi erant sub dispositione Magistri Officiorum, argumento inscriptionis L. II. C. lib. XII. de Primicerio, & Secundar. & Notar. quorum Schola Tribunum & Primicerium habuit. Tribuni sunt, qui à Marcellino nostro, à D. Ambrosio, & aliis dicuntur Tribuni & Notarii, quasi diceres Notariorum Tribuni: qua ratione Comes & Magister accipiendus pro eo, qui inter Comites Magister est, argumento inscriptionis L. IV. C. de Offic. Præfect. Prætor. Orient. Primicerius Notariorum, cujus forma est apud Cassiodorum, dicitur primus Notariorum in hac Historia. Erant præter hos & alii dignitatum tituli primùm à Constantino inventi, quò inter plures honores partiretur, ut Eusebius Cæsariensis initio lib. IV. de vita ejus scriptura reliquit. Quomodo enim Julius Cæsar post civiles victorias Civitatem, & Curiam Rom. pluribus victoriæ participibus communicavit, & honores eos vulgavit: sic etiam Constantinus, post Maxentium & Licinium devictos, præmia victoriæ hæc dignitatum commenta fecit. Harum aliæ vacantes & honorariæ erant, aliæ in actu positæ. Tunc igitur primùm ista honorum vocabula invecta sunt, Comitis & Comitivæ, Magistri & Magisterii, Patriciatus & Patriciorum, Nobilissimatus & Nobilissimorum; nomina quidem antè nota, sed eo sensu inaudita. Comites enim nihil aliud sunt, quàm Præfecti, sive Præpositi: plúsque est Magistrum esse, quàm Comitem. Ammianus lib. XXVI. de Equitio: *Nondum Magister, sed Comes.* & paullo pòst: *Eodem Equitio aucto Magisterii dignitate.* Omnis igitur Magister erat Comes; non contrà. Itaque legimus, ut dixi, has appellationes, Comes & Magister, id est, inter Comites Magister. Comitum porrò non unum genus est: nam gradibus distinguebantur, sic ut alii primi, alii secundi, tertiíque ordinis essent, quorum apertè in Constitutionibus mentio. De Patriciatus honore ita Zosimus lib. II. *Eum honoris titulum Constantinus excogitaverat, latáque lege sanxerat, ut qui eum consecuti essent, supra ipsos Præfectos Prætorii sessitarent.* Meminerunt & alii non pauci. Nobilissimatus dignitas videtur propria peculiarisque fuisse iis tantùm, qui agnatione aut propinquitate Imperatorem ipsum contingebant: quod antiqui nummi, in quibus dignitatis hujus clara expressio, ipséque Zosimus eodem volumine probant.

Municipalium porrò dignitatum & ordinum hæc distinctio videtur illis temporibus obtinuisse, ut alii Curiales, alii Sacerdotales, alii Principales, alii Defensores essent. Curiales etiam Decuriones appellantur, qui manifestè à Primoribus & Defensoribus separantur, L. III. Cod. Theod. de Pagan. ac in varia munia dividuntur, quæ gradatim subibant. Invenio enim ex his quosdam vel Præpositos horreorum fuisse, vel Præpositos pacis, aut Susceptores diversarum specierum, L. XXXXIX. Cod. Theod. de Decur. sive Exactor. annonarum, L. un. C. de Magist. Munic. denique aliis muneribus, quorum obscura sunt nomina, præfectos. Ex his cùm quidam essent inferiores, quidam majores, ordine decursis inferioribus, fiebant vel Sacerdotales, vel Principales, L. VI. C. Theod. de Decur. Hinc toties videmus Decuriones, & Principales separari, L. V. L. XXXIX. Cod. Theod. de Decur. Principales etiam appellantur Primarii in iisdem Constitutionibus. Et eos esse puto, quos reverendi ordinis Duces Ammianus nuncupat lib. XIV. Ex his erant, qui Patronorum dignitatem adipiscerentur, L. LXI. C. Theod. de Decur. Interque Principales crediderim fuisse, quos AEdiles nominabant, cùm videam conjungi Sacerdotalibus in libro XXVIII. his verbis: *Occisis Decurionibus multis, inter quos Rusticianus Sacerdotalis, & Nicasius enitebat AEdilis.* AEdiles enim in municipiis dici jam notum est. Hi ergo non unius loci, sed omnium municipiorum & Civitatum principalem gradum sustinebant. Nam in quibusdam municipiis tantùm AEdiles fuisse, quod eruditi contendunt, firmare non ausim. AEdiles

dicebantur, quòd ædificiorum publicorum & privatarum ædium curam haberent; ut Sacerdotales, qui sacrorum. De AEdilibus Curialibus intelligenda L. II. C. Si servus, aut libert. ad Decur. aspir. lib. x. Puto etiam Duumviros, sive Magistratus inter Principales numeratos fuisse, quia in decursu munerum patriæ vetat Imperator à Duumviratu, vel Sacerdotio incipere, L. LXXVII. C. Theod. de Decur. Hi à numero sic dicuntur, Judicesque sunt, & Decurionum ex ordine sumebantur, L. III. C. Quando provoc. Defensores autem, Syndici ac velut publici delatores erant, quia comperta referunt: quemadmodum Duumviri relata judicant, aut plectunt, L. XII. C. Theod. de pag. sacrif. & templ. Illi tamen etiam de quibusdam judicabant, L. I. C. de Defens. Quemadmodum & Duumviri Syndicorum munera subibant. Itaque & negotium procuratoribus injungunt, putà tutoribus, procuratoribus, curatoribus, L. v. Si quid. ff. Quod vi, aut clam. Unde verò sumerentur Defensores, & quæ esset officii eorum ac jurisdictionis forma, Jure Civili manifestatur, d. Tit. C. de Defens. civit. Novell. xv. Hæc breviter de potestatibus Ammianeorum temporum à nobis dicta sunto: ex quibus Reip. illius forma colligi, aut saltem adumbrari poterit. Nam totam cujusque dignitatis rationem persequi, nostri non est instituti: quod ex Notitia Romani Imperii, quamvis Theodosiana tempora magis respiciat, itemque ex sexto & septimo libro Variarum Cassiodori, & Cod. I. & XII. Justiniani, aliisque Auctoribus repetendum censeo. Nam præparare, non explere Lectorem, nobis initio constitutum fuit.

FR. LINDENBROGI J. C.

PRAEFATIO AD LECTOREM.

HISTORIARUM *cognitio, cùm per se res delectabilis sit: tum verò cuicumque in celebritate & luce publica versanti maximè utilis necessariaque. Sed ne cæco quodam judicio atque profani vulgi errore decepti, falsa pro veris amplectamur, & insuperhabitis melioribus in deterioribus occupemur, delectu maximè opus esse nemo sanus negabit: eosque Scriptores præferendos, qui non tam oratione vinnula ac venustula aures legentis oblectent, ceterum à rebus steriles sint atque inanes, quàm qui sapientiæ præceptis rerúmque gravissimarum exemplis informare animum possint.*

Eo in numero jure meritoque collocandum censeo Ammianum Marcellinum, Auctorem serium & ingenii elegantis: quem non magis in manibus hominum versari miror, immo indignor. Cujus si integra historia exstaret, quam à Nervæ principatu ad Valentiniani & Valentis Impp. obitum perduxit, esset profectò qui aliorum jacturam æquiore animo ferremus. De rebus sanè majorum nostrorum à Taciti ævo natum Scriptorem habemus neminem, qui memoriæ aut plura, aut exactiora tradiderit. Quippe non audita narrat, sed visa; nec ab aliis saltem acta, sed quibus ipsemet sæpe interfuit, laborum particeps periculorumque: qui & stipendia adversus Germanos meruit, & plerasque Germaniarum partes lustravit: quo nomine ut Germanus meritò illum amo. Præter omnifarium doctrinarum genus quo deliciatur, sententiis creber est & aptus; consiliorum diligens observator: nec publica tantùm & cuivis in oculos incurrentia, sed arcana quoque & quæ intra aulam, ut dicitur, notat, judicio minimè vanus. Nisi quòd in multiplicibus illus regionum descriptionibus, rerumque naturalium disquisitionibus pæne intempestivis in leges historicas nonnihil videtur peccare: quorum alterum philosophi proprium; alterum periegetici est, & orbis situm narrantis.

De stilo ejus, quem nescio qui scholastici vituperant, sic sentio. Durus ille quidem & asper, si cum Augusti avo conferatur: at verò ornatus & suas habens veneres, si posteriora tempora & sæculum Auctoris, originemque ejus & sectam spectes. Qui cùm Græcus natione esset, & castra sequeretur, castrensi, immo aulica quoque dictione usus est. Nam & ipsi Imperatores, & qui in Comitatu eorum elegantiores videri volebant, ita tum loquebantur. Tamen ut in senticeto rosæ nonnumquam & lilia succrescunt; ita in ejus stili aspritie velut flosculi quidam elegantiarum urbanarum apparent, qui cum Livianis de jure Latinitatis oppidò certare possint: unde neque Priscianus Grammaticus veritus est auctoritate ejus uti. Itaque si minùs interdum placet & obscurus esse videtur: obscuritates non adsignemus culpæ scribentis, sed inscitiæ non assequentis, ut apud A. Gellium Sex. Cæcilius inquit. Robur addunt inscitiæ corruptelæ, quibus adeo turpiter interpolatus hactenus fuit, ut ipsus sese, si postliminio mortis in vitam animaretur, credo sæpissime non intelligeret. Idcirco inpensè operam dedi, uti quæ mendosa sunt, quantum ejus fieri potuit, tollerem, obscura illustrarem.

Et mendorum quidem fœdissimorum nævos innumeros demsi, ope membranarum adjutus, quarum fragmenta vetusta penes me haud ita olim in Galliis fuere. Quibus accessit codex Florentinus, qui in Bibliotheca S. Marci adservatur: non ille quidem valde vetustus; ex vetusto tamen, eóque haud malo ut apparet exemplari descriptus. Illum calente tum sidere cælestis Leonis, ut æstus ardorem miti secessu vitarem, totum in Marciana æde accurratè contuli: sine quo si fuisset, manum numquam operi admovere ausus essem. Atque etiamnunc aliquammulta vitia hærent, quæ altiùs radices egisse videntur, quàm ut facilè exstirpari possint.

In Observationibus id potissimum adnisus sum, non ut singularem emendationum rationem per minutias redderem: longum id fuisset, & cui bono? sed quæ haud ita facilè ab omnibus intelligi posse putabam, vel ab aliis Historicis lucem desiderabant, ea ut explicarem: breviter omnia & veluti per indicem tantùm ostendens, quid cuique inservire maximè possit. Quod si commodè sub manus cessit, sat est: certè hæc operæ impensa summa est. Feliciter.

** De-*

* *Desunt priores Libri XIII.* *

AMMIANI MARCELLINI RERUM GESTARUM

LIBER XIV.

Incipit feliciter.

Hæc libro Ammiani Marc. XIV. continentur.

Caput I. [a] POST emensos insuperabilis expeditionis eventus, languentibus partium animis, quas periculorum varietas fregerat &

[a] Post *emensos insuperabilis expeditionis eventus*] Intelligit bellum, quod cum Magnentio, vario Marte in partibus Galliæ gestum fuit. Etenim *ingentis Romani Imperii vires ea dimicatione consumtæ sunt, ad quælibet externa idoneæ.* Eutrop. lib. x. Qui tandem diversis prœliis victus, καὶ πανταχόθεν ἀπορούμενος θάνατον ἐθελούσιον σωτηρίας αἰσχρᾶς ἱμερτότερον ἐποιήσατο. Zosim. lib. II. Socrat. Histor. Eccles. lib. I. cap. XXXVII. Sozom. lib. IV. cap. VI. Nicephor. Callist. lib. IX. cap. XXXIII. Quâ victoriâ pop. Rom. lætus publicè honorem Constantio habitum ivit; uti id in partem indicat hæc Inscriptio vetus: RESTITUTORI URBIS ROMAE ATQUE

laborum, nondum tubarum cessante clangore, vel milite locato [b] per [1] stationes hibernas, fortunæ sævientis procellæ tempestates alias rebus [2] infudere communibus, per multa illa & dira facinora [c] Cæsaris Galli: qui ex squalore nimio miseriarum, in ætatis adultæ primitiis, ad [d] principale culmen insperato cultu provectus, ultra terminos potestatis delatæ procurrens, asperitate nimia cuncta fœdabat. Propinquitate enim regiæ stirpis, [e f] gentilitatéque [3] etiamtum Constantini nominis efferebatur in fastus, si plus valuisset, ausurus hostilia in auctorem suæ felicitatis, ut videbatur. [g] Cujus acerbitati uxor grave accesserat

1 *al.* stationum hiberna. 2 *Steph.* infundere conantur, per. 3 *Steph.* etiamnum.

ORBIS ET EXSTINCTORI PESTIFERAE TYRANNIDIS D. N. FL. JUL. CONSTANTIO VICTORI AC TRIUMFATORI SEMPER AUGUSTO NERATIUS CEREALIS V. C. PRAEFECTUS URBI VICE SACRA JUDICANS D. N. M. QUE EJUS. *Lindenbrogius.*

b *Per stationes hibernas*] Ita Ms. ut & lib. 16. *Milite dispersо per stationes hibernas.* Idem.

c *Cæsaris Galli, qui ex squalore nimio miseriarum*] Notat hîc Zosimus vafritiem Constantii Imp. qui Gallum specie quidem Persis resistendi, reapse autem ut eo faciliùs eum è medio tolleret; in participatum Imperii vocavit. Idem de Juliano Amm. lib. XVI. *Rumore tenus ubique iactabatur, quòd Julianus non levaturus incommoda Galliarum electus est, sed ut possit per bella deleri sævissima.* Eunapius Sard. in Maximo: πεμφθεὶς δὲ Καῖσαρ (*Julianus*) ἐπὶ Γαλατίας, οὐχ ἵνα βασιλεύῃ τῶν ἐκείνῃ μόνον, ἀλλ' ἵνα ἐν τῇ βασιλείᾳ διαφθαρῇ. Sozomen. lib. 5. cap. 2. * Zonar. tom. 3. pag. 18. Καίσαρα δὲ τοῦτον ἀναγορεύσας ὁ αὐτοκράτωρ Κωνστάντιος, εἰς Γαλλίας ἐξέπεμψε μετ' ὀλίγων πάνυ στρατιωτῶν· ὡς ὑπόνοιαν ἐντεῦθεν ἐγγίνεσθαι, ὅτι οὐ κοινωνὸν τῆς ἀρχῆς τὸν Ἰουλιανὸν ὁ Κωνστάντιος εἵλετο, ἀλλ' εἰς ἐπιβουλῆς αὐτῷ πρόφασιν τὸ σχῆμα περιέβαλε τὸ τοῦ Καίσαρος, ἵν' ὑπὸ τῶν πολεμίων διαφθαρῇ, μὴ ἔχων δύναμιν πρὸς τὸν κατ' ἐκείνων πόλεμον ἀξιόχρεων. *Constantius Imper. eum (Julianum) iam Cæsarem, cum paucis omnino militibus in Gallias ablegavit: ut inde suspicio nasceretur, Julianum non delectum esse Imperii Collegam, sed ad dissimulandas insidias habitu Cæsareo ornatum esse, ut paribus tanto bello copiis non instructus, ab hostibus cæderetur.* Sic Nero Rubellium Plautum in Asiam specie tutioris juventæ: Othonem in Lusitaniam per speciem honoris sepoſuit: & Galba Virginium ab exercitibus Germaniæ secum abduxit. Vid. Tacit. * Sic Rufinus Galli Cæsaris avunculus ad sedandos ob annonæ caritatem tumultuantes milites, missus fuit, ut hoc insidiarum genere periret. Amm. lib. XIV. Et Ursicinus contra Silvanum mittebatur, ut ita interimeretur, ne superesset scrupulus impendio formidandus. Ammian. lib. XV. Sanè non raro ludunt hunc lusum viri magni, ut exemplis aliis antiquis & novis doceri posset, nisi periculosum. Vide Gruteri Discurs. Polit. lib. 2. pag. 124. &c. *Idem.*

d *Principale culmen*] Sic *principalis cognitio*, apud Tryphoninum l. fin. ff. ubi pup. educ. *Principalis auctoritas*, Papinian. l. 50. ff. de heredib. *Principalia arma*, Vell. Paterc. lib. 2. *Idem.*

e *Gentilitate Constantini nominis*] Legendum *Constantii nominis.* Aurel. Vict. *Magnentius fratri Decentio Gallias: Constantius Gallo, cujus nomen suo mutaverat, Orientem Cæsaribus commiserant.* Cedren. p. 246. Κωνστάντιος τὸν ἀνεψιὸν Γάλλον Καίσαρα ἀναγορεύσας, καὶ Κωνστάντιον μετονομάσας, ἐν τῇ ἀνατολῇ ἀπέστειλεν. Socrat. Histor. Eccles. lib. 1. cap. 27. *Gentilitate* autem dixit, ut inf. *Epigonius & Eusebius ob nominum gentilitatem oppressi.* Lib. XXV. *Gentilitate propè perciti nominis.* Cicero in Topicis: *Gentiles sunt qui inter se eodem nomine sunt.* Idem.

f *Gentilitateque etiamtum Constantini nominis efferebatur in fastus.*] Legendum puto *Constantii nominis*, aut potiùs *Constantiani nominis.* Gallus enim Cæsar dictus est *Constantius Gallus*, quum à Constantio Aug. Cæsar factus est: ita ut non solùm propinquitate Constantii Aug. & dignitate Cæsaris; sed etiam matrimonio sororis Imperatoris, ac ejusdem appellatione, sive *Constantii* nomine gloriaretur ac tumeret. A Constantio autem non fit *Constantinus*, sed *Constantianus*. Valesius. Constantius erat, qui & affinitate & cognatione Gallo erat junctus. Itaque Constantiniano nomini per Constantium & Constantinam junctissimus. Quod ideo monendum, ne viri doctissimi, qui mutant hîc aliquid, audiantur. Ideo enim Constantinianum, non Constantianum nomen posuit solertissimus auctor, ut utrumque simul complecteretur. Accedit liber scriptus, cujus varias olim Joanni Opsopœo studiosissime enotatas possidemus. Casp. Barthius lib. XLV. adversar. c. 11.

g *Cuius acerbitati uxor grave accesserat incentivum.*] Idem de hac fœmina scribit Zonaras his verbis, quæ prope putes ex Marcellini historia translata. τὰ δὲ τῆς ἑῴας ἐπωρρώστητο μέρη. ὁ Γάλλος γὰρ τῷ εὐτυχήματι ἐπαρθεὶς ἐπεὶ ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐγένετο, βαρὺς τοῖς ὑπ' αὐτὸν προσεφέρετο, κακουμένοις πολυειδῶς πρὸς αὐτοῦ, ἔχοντος καὶ τὴν ὁμόζυγον πρὸς τοῦτο αὐτὸν ἐρεθίζουσαν. Id est: *At Orientis partes erant afflictæ. Quippe Gallus rebus secundis elatus, cùm Antiochiam venisset, in subditos sævire cœpit, eosque multifariam divexare: quam ad rem conjux etiam ei stimulos admovebat.* Valeſ.

DN CONSTANTIVS GAL NOB C

incentivum, germanitate Augusti turgida supra modum, quam [h] [i] Hanniballiano Regi [k] fratris filio antehac [l] Constantinus junxerat pater.

h *Hannibaliano Regi*] Regem vocat Amm. quem alii *Nobilissimum*. Ad quam dignitatem qui promoti, participes quodammodo Imperii erant, & jam Cæsarianæ majestatis velut designati heredes. Itaque purpurea quoque veste, quæ solum Principem decet, utebantur. Zosim. lib. II. pag. 692. συνῆρχεν αὖθις (puta Constantino, Constanti, atque Constantio) τρόπον τινὰ Δαλμάτιος Καῖσαρ ὑπὸ Κωνσταντίνου καταστάθεὶς, ἔτι δὲ καὶ Κωνστάντιος ἀδελφὸς αὐτοῦ καὶ Ἀνιβαλλιανὸς ἐσθῆτι χρώμενοι κοκκοβαφεῖ καὶ περιχρύσῳ, τῆς τοῦ λεγομένου Νωβελισσίμου παρ᾽ αὐτοῦ Κωνσταντίνου τυχόντες ἀξίας αἰδοῖ τῆς συγγενείας. Consentanea his Photius C P. in Bibliotheca sua ex Olympiodoro scribit: Οὐαλεντινιανὸς ὃς ζῶντος μετ᾽ Ὀνωρίου Νωβελίσσιμος γίνεται. Et pag. 114. Ἐπιλαμβάνει αὐτὴ (Placidia) μετὰ τὸ τῆς Αὐγούστης, ὁ δὲ Οὐαλεντινιανὸς τὸ τοῦ Νωβελισσίμου ἀξίωμα. * Marcellinus Comes Indictione v. Mavortio solo Cos. anno Regiæ urbis conditæ CXCVII. *Justinus Imp. Julianum ex sorore sua nepotem, jamdudum à se Nobilissimum designatum, regni quoque sui successorem creavit.* Nobilissimi hi æquiparari possunt iis, quos Galli vocant *Princes du Sang.* * Apud Scævolam l. 3. ff. de natal. restit. *Sanctissimus & Nobilissimus Imperator* vocatur M. Antoninus: l. II. C. de Transactionib. *Impp. Valerianus, Gallienus, A. A. & Valerianus Nobilis Cæsar*: l. 4. C. de privileg. cor. *Honorio N. B. P. & Evodio Coss.* Inscriptio vetus in Britann. OB HONOREM PHILIPPI IMPERATORIS NOBILISS. SEMPER AUGUSTI ET PHILIPPI CAESARIS NOBILISSIMI. Quo titulo etiam gaudebant Principum filiæ & sorores, l. fin. C. Theod. de lustr. conl. *Si ad domum Dominæ ac venerabilis Augustæ Pulcheriæ germanæ nostræ, seu Nobilissimarum sororum pietatis nostræ pertineat.* Et in alia Inscriptione: JULIAE NOBILISS. PUELLAE FILIAE GALLIENI AUG. *Lindenbr.*

i *Hanniballiano Regi.*] Regis vocabulum non hîc nudam Nobilissimi dignitatem significat, ut putavit Lindenbrogius. Hanniballianus enim revera Rex Ponti, Cappadociæ & Armeniæ minoris à Constantino est creatus, indutúsque chlamyde coccinea, Cæsaream Cappodociæ missus est Julio Constantio & Rufio Albino Coss. ut Auctor Chronici Alexandrini memorat. Κωνσταντίου καὶ Ἀλβίνου. καὶ Ἀννιβάλιον ῥῆγα προχειρισάμενος ἐνέδυσε κοκκηρὰν χλαμύδα, καὶ ἐπὶ Καισάρειαν τῆς Καππαδοκίας ἀπέστειλε. Idem refertur in Excerptis Mss. de Gestis Constantini, quorum exemplar mihi communicavit Jacobus Sirmundus, vir de sanctioribus juxtà & humanioribus literis optimè meritus. *Dalmatium filium fratris sui Dalmatii Cæsarem fecit: ejus fratrem Anniballianum datâ ei Constantianâ filiâ suâ, Regem Regum & Ponticarum gentium constituit.* In Victoris autem Epitome sic habetur: *Delmatius Thraciam Macedoniámque, & Achaiam habebat: Annibaliianus Delmatii Cæsaris consanguineus Armeniam nationésque circumsocias.* Accedunt & nummi veteres, in quibus Hanniballianus Rex nuncupatur. quorum unum penes se habet vir Cl. doctissimúsque Johannes Tristanus Sanctamantius: alterum nobis ostendit R. P. Jacobus Sirmundus, in quo sculptum erat: FL. HANNIBALLIANO REGI. *Vales.*

k *Fratris Filio.*] Fuit Hanniballianus filius Dalmatii qui frater erat Constantini Magni: quod, præter Excerpta illa de Gestis Constantini quæ proximè adduxi, docet Ausonius de Professoribus Burdigalens. Carmine 18. de Exsuperio:

Narbo inde recepit.
Illic Dalmatio genitos, fatalia Regum
Nomina, tum pueros, grandi mercede docendi,
Formasti Rhetor metam prope puberis ævi:
Cæsareum qui mox indepti nomen, honorem
Præsidis, Hispanúmque tibi tribuêre tribunal.

Fl. Julium Dalmatium Nob. Cæsarem, & Fl. Hannibalianum Regem intelligit, qui erant Dalmatii Censoris filii. Sic enim Auctor Chronici Alexandrini: καὶ Δαλμάτιον τὸν υἱὸν ἀδελφοῦ αὐτοῦ Δαλματίου τοῦ Κένσορος καίσαρα ἀνηγόρευσεν. Id est: *Dalmatium fratris sui Dalmatii Censoris filium, Cæsarem creavit.* Athanasius quoque in Apologia ad Constantium Aug. pagina 782. Dalmatium hunc Censorem vocat his verbis: γράφει δὲ Κωνσταντῖνος εἰς Ἀντιόχειαν Δαλματίῳ τῷ Κήνσορι ἀκούσας περὶ τῆς φόνου δίκης. ὁ τοίνυν Κήνσωρ ἐπιστέλλει μοι παρασκευάσασθαι πρὸς ἀπολογίαν. Quæ Athanasii verba Socrates lib. 2. Hist. Eccl. & Theophanes de Dalmatio Cæsare perperam accepit. Nam Dalmatius tum quidem temporis nondum Cæsaris dignitatem acceperat. Quæ enim eo loci ab Athanasio referuntur de judicio cædis & calumniis Eusebianorum, gesta sunt antequam Synodus haberetur in urbe Tyro. Ea autem Synodus habita est consulatu Constantii & Albini: sub cujus anni exitum Dalmatius à patruo Cæsar est declaratus. Quare quæ ibi ab Athanasio memorantur, de Dalmatio Cæsare nullatenus intelligi possunt. Ceterùm & illud notandum est, Dalmatium eum qui cum Zenophilo Consul fuit, non esse hunc Censorem, sed ejus filium, qui tertio pòst anno Cæsar est factus: ut didici ex Itinerario Burdigalensi, in quo ita scriptum est. *Item ambulavimus Dalmatio f. Dalmatii & Zenofilo Coss. 3. Kal. Junias à Calcedonia.* Idque planè confirmat Chronicum Alexand. ἐπὶ δὲ Δαλμάτιος ὁ υἱὸς Δαλματίου τοῦ ἀδελφοῦ Κωνσταντίνου στρατηγὸς Ῥωμαίων καὶ ὕπατος πρὸ τοῦ αὐτὸν ἀναγορευθῆναι καίσαρα. Idem.

l *Constantinus junxerat Pater.*] Operæ pretium facturus mihi videor, si ad illustrationem non hujus modò loci, sed & aliorum omnium qui passim in his historiis occurrent, totam seriem generis Constantini ob oculos proposuero. Igitur Constantius Chlorus Helenam primùm conjugem aut pro conjuge habuit, ex qua Constantinum Magnum sustulit. Hac deinde repudiatâ cùm Cæsar esset adscitus, Flaviam Maximianam Theodoram duxit, Maximiani Herculii privignam; ex qua sex libe-

[m] Megæra quædam mortalis, inflammatrix ſævientis [4] adſidua, humani cruoris avida nihil mitius quàm maritus, qui paullatim eruditiores facti proceſſu temporis ad nocendum, per clandeſtinos verſutóſque [n] rumigerulos, compertis leviter addere quædam maleſuetos, falſa & placentia * [n] ſibi diſcentes, affectati regni vel [o] artium nefandarum [p] calumnias inſontibus [5] adfigebant. Eminuit autem inter humilia, ſupergreſsâ jam potentiâ fines mediocrium delictorum, nefanda [q] Clematii cujuſdam Alexandrini nobilis mors repentina: [r] cujus ſocrus cùm mi-

4 *vulg.* aſſiduè. 5. *Mſ.* adfigebant.

ros ſuſcepit, ut teſtatur Eutropius lib. 9. Conſtantinum ſcilicet, Dalmatium, (quem Hanniballianum Zonaras aliique appellant) & Julium Conſtantium: filias Anaſtaſiam, Flaviam Valeriam Conſtantiam, & Eutropiam. Dalmatio Cenſori Dalmatius & Hanniballianus, ut dixi, filii fuere. Julius Conſtantius ex Galla uxore Gallum Cæſarem; ex Baſilina, quam poſtea duxit, Julianum Auguſtum genuit. De Conſtantino quem primo loco poſui, ſecutus auctoritatem Zonaræ, nihil ab Auctoribus traditum comperi. Eum tamen eſſe puto, qui cùm Maximo Conſul fuit. Jam ex filiabus Conſtantia quidem nupſit Licinio, ex quo Licinius Cæſar natus eſt: Anaſtaſiam Baſſianus Cæſar uxorem eſt ſortitus, ut docent Excerpta illa de geſtis Conſtantini. Eutropiæ maritus ignoratur, ſed filius proditur Nepotianus, qui Romæ imperium arripuit. Conſtantinus autem Magnus priùs Minervinam concubinam habuit, ex qua natus eſt Criſpus. Dende Fl. Maximianam Fauſtam duxit, Maximiani Herculii filiam: ex qua Conſtantinum, Conſtantiúmque & Conſtantem filios ſuſtulit; filias Conſtantinam & Helenam. Quarum Conſtantina quidem primùm Hanniballiano Regi, poſtea Gallo Cæſari nuptui data eſt; Helena verò Juliano. Conſtantinus primò quidem uxorem à patre Conſtantino ſibi deſponſam duxit, ut ait Euſebius lib. 4. de vita Conſtantini. Poſtea jam Auguſtus virginem ex Hiſpania nobiliſſimam ſibi miſſa legatione deſpondit, ut eſt in Monodia, quam de ejus interitu ſcripſit Auctor incertus. Conſtanti deſponſa erat Olympias Ablabii filia. At Conſtantius primùm Conſtantii patrui filiam, Galli ſororem, à Conſtantino patre ſibi traditam duxit uxorem; deinde Euſebiam; ac poſtremò Fauſtinam, ex qua Conſtantia poſtuma nata eſt, quæ poſtea Gratiano nupſit. *Idem.*

m *Megæra quædam mortalis*] Latin. Pacat. in Panegyr. Theodoſii: *Belli civilis Megæra.* Lindenbr.

n *Rumigerulos*] Gloſſ. *Rumigerulus*, θρυλλητής. * Ivo Carnot. Ep 87. *Monachos rumigerulos, de loco ad locum diſcurſantes.* Joh. Sariſber. Epiſt. 167. *Non facile rumigerulo credidi*: & alibi apud eumdem in Epiſtolis. Adam. Brem. c. 155. *Acceſſerunt cotidie alii Gnathones, paraſiti, ſomniatores, & rumigeruli.* * Idem.

* n *Sibi diſcentes.*] Ita quidem Valeſiana male, atque ex Lindenbrogiana reſtitui, quod verum erat. Non enim tam ex aliis diſcebant, quam fingebant ipſi, ac Cæſari dicebant tum, quæ ipſis erant placentia. *Gronov.*

o *Artium nefandarum*] Vid. Tit. Cod. de mal. & mathem. Idem.

p *Calumnias inſontibus adfingebant.*] Malim *adfigebant*, ut habent codices Regius, * Toloſanus, Vaticanus, * ac Florentinus, quibus ſubſcribunt Editio Romana & Auguſtana. Sic enim locutos eſſe animadverti Arnobium lib. 6. Hieronymum in Ep. ad Præſidium, Facundum lib. 1. & Boëthium lib. 1. de Conſolatione, & Hegeſippum ſæpiſſime. Vulgata tamen lectio auctoritate non caret. Nam & apud Propertium legitur,

Quid mihi deſidiæ non ceſſas fingere crimen?

& in Arnobii libro 1. *Summo ſervientibus regi crimen impietatis affingit.* Valeſ. Non ſecus ac cenſores, à quibus etiam *notas alicui adfigi* vel *adfictas eſſe* dixit Macrobius lib. VII. Saturn. cap. 2. *Gron.*

q *Clematii cujuſdam Alexandrini.*] De cujus cæde loquitur Libanius in Epiſtola ad Chromatium his verbis: Ἐγὼ δέ σε ἐξ ἐκείνου καὶ φιλῶ καὶ θαυμάζω τοῦ χρόνου, ἐν οἷς ἀπὸ τῆς παρ' ὑμῖν ἀρχῆς ἧκεν Κλημάτιος ἐκεῖνος, ὃς ἐπὶ δικαίῳ βίῳ τελευτὴν οὐ δικαίαν ἐδέξατο, πολλὰ μὲν τὴν Παλαιστίνην ἐπῄνει, &c. Id eſt: *Ego verò te jam inde ab eo tempore & amo & ſuſpicio, quum Clematius (is qui poſt vitam juſtiſſime actam injuſta morte periit) adminiſtratâ provinciâ veſtrâ huc veniens, ipſam quidem Palæſtinam multùm prædicabat.* Ex quibus verbis apparet, hunc Clematium Conſularem fuiſſe Palæſtinæ: quod etiam clariùs affirmat idem Libanius in Epiſt. ad Clematium, quâ ei Rhetorium quemdam commendat. Valeſ.

r *Cujus ſocrus cum commiſceri ſibi generum.*] Hujus loci emendatio codici Regio debetur, in quo ita planè exaratus eſt ut edidimus. Primus autem hunc locum corruperat Petrus Caſtellus auctor Editionis Bononienſis, cujus audaciam & imperitiam in Proloquio ad lectorem ſatis notavimus. Certè in Editione Romana ſcriptum erat, *non impetraret*, perinde ut in Regio codice; ut jam de hac emendatione dubitari non debeat. Tantùm mallem ſic legi: *cùm miſceri ſibi generum, flagrans ejus amore, non impetraret.* Nec dubito quin ita ſcripſerit Marcellinus. Ceterùm de hoc ſocrus amore in Clematium videtur aliquid elici poſſe ex Epiſtola 315. Libanii ad Clematium: in cujus fine hæc leguntur. ἡ πενθερὰ δέ σοι τίμιος ὥσπερ ἡ μήτηρ ἔστω. Φρένες τε γὰρ ἀγαθαί, καί σε παῖδα μᾶλλον ἢ κηδεστὴν ἡγεῖται. καὶ χωρὶς τῶν ἄλλων τῆς ὁδοῦ τὸ μῆκος, ἣν ἔπεισιν, ἄξιον αἰδεσθῆναι. καὶ τὸ μέγιστον. ἄνδρα γὰρ αὐτῆς δεόμενον, καὶ οἶκον ἀφεῖσα, σοὶ τὴν θυγατέρα ἄγουσα ἔρχεται, τερπομένη τε οἷς ἐπαινεῖ, καὶ τὸ τοιοῦτο

ſceri ſibi generum, flagrans ejus amore, non impetraret, ut ferebatur, per [s]palatii pſeudothyrum introducta, oblato pretioſo Reginæ monili id aſſequuta eſt, ut ad [t] Honoratum, tum [v] Comitem Orientis, [x] formula miſſa [6] letali, homo ſcelere nullo contactus idem Clematius, nec hiſcere nec loqui permiſſus, occideretur. Poſt hoc impiè perpetratum, quod in aliis quoque jam timebatur, [y] tamquam licentiâ crudelitati indultâ, per ſuſpicionum nebulas æſtimati quidam noxii damnabantur: quorum pars necati, alii puniti bonorum multatione, actíque laribus ſuis extorres, nullo ſibi relicto præter querelas & lacrymas, ſtipe collaticia victitabant: & civili juſtóque imperio ad voluntatem converſo

6 *al.* lethali odio.

ἀκούειν τοῦ πολλὰ κεκτῆσθαι πρότερον ποιουμένη. Id eſt: *Socrum verò non ſecus ac matrem obſerva. Nam & prudentiâ valet, & te non tam generum quàm filium ſuum ducit. Atque, ut cætera omittam, ipſa itineris, quod ſuſcepit, longinquitas reverentiam meretur. Et quod præcipuum eſt, viro, qui ipſius opera indiget, & lare ſuo relictis, filiam ſuam ad te ducens proficiſcitur, & delectatur laudibus tuis, eaſque multis divitiis anteponit.* Idem.

ſ *Palatii pſeudothyrum*] Utitur hac voce auctor Comœdiæ, cui Querolus nomen: *Eamus ad pſeudothyrum quam bene noſti.* ARB. *Quid ſi illic clauſum eſt?* * Sulpicius Severus pag. 393. Vide locum. Cicero Verrin. 2. pag. 96. *Per pſeudothyron revertantur.* * Oroſius lib. 7. cap. 6. de Claudio Imp. *Per pſeudothyrum in palatium refugiens.* Id Sueton. dixit eamdem hiſtoriam narrans, cap. 18. lib. 5. *Poſtico evadere in palatium.* Tacit. III. Annal. *Per averſam palatii portam:* ut & Livius lib. X. *Nocte per averſam portam ſilentio exceſſerunt.* Galli dicunt, *une fauſſe porte.* Lindenbr.

t *Honoratum tum Comitem Orientis.*] Paullo antè fuerat Conſularis Syriæ, teſte Libanio in Epiſt. 240. ad Honoratum, quâ Olympium Antiochenum, Senatorem novæ Romæ ei commendat. Ὀλύμπιος οὗτος, ὃν δὶς εὖ πεποίηκας. δὶς γὰρ ἡμῶν ἦρξας. Id eſt: *Olympius hic, de quo bis bene meritus es. bis enim nobis præfuiſti.* Et in Epiſt. 376. ad eumdem Honoratum: γενομένης γὰρ σοὶ μετὰ τὴν ἐνταῦθα ἀρχῆς, τῆς μείζονος λέγω. Comitivam Orientis intelligit, quàm *ἀρχὴν μείζονα* vocare ſolet. Idem poſtea Præfectus Prætorio Galliarum, ac deinde Præfectus urbi Conſtantinop. primus fuit Euſebio & Hypatio Coſſ. ut ſcribit Hieronymus in Chronico, & Idatius in Faſtis. Præfecturam quidem Galliarum etiam Libanius commemorat in Epiſt. 376. Γαλατῶν ἀρχὴ τῶν ἑσπερίων καὶ Κυρίνου κλῆσις εἰς κοινωνίαν πόνων. De Præfectura autem urbana idem Libanius loquitur in Epiſt. 240. πολλὰ τῇ πόλει νῦν ἐπὶ τὸ βέλτιον μετέστη. τί δὲ οὐκ ἔμελλε σοῦ γε ἐφεστηκότος; σχῆμα ἀρχῆς, οἰκοδομημάτων κάλλη, &c. *Valeſ.*

v *Comitem Orientis.*] Comes Orientis erat vir Spectabilis, ſub cujus diſpoſitione erant Orientis provinciæ, quas Marcellinus noſter infrà in hoc libro, & Notitia Imperii recenſent: eáque civilis, non militaris dignitas fuit. Eius officium ſic deſcribit Zoſimus in lib. V, ὁ δὲ κόμητα τῆς ἑῴας πεποίηκεν. αὕτη δὲ ἡ ἀρχὴ βούλεται τῶν προβεβλημένων αὐτῆς, ἐφεστάναι πᾶσι τοῖς τὰς τῆς ἑῴας ἐπαρχίας ἰθύνουσι, καὶ ἐπὶ τοῖς οὐ κατὰ τὸ δέον πραττομένοις εὐθύνειν. Id eſt: *Hic verò eum Comitem Orientis fecit. qua dignitate qui præditus eſt, is omnibus qui Orientis provincias adminiſtrant, præeſſe debet, & ſi quid ab illis ſeciùs geſtum eſt, inquirere.* Ex qubius apparet, cur μείζονα ἀρχὴν eam dignitatem Libanius vocaverit in loco quem proximè laudavi: & in Oratione de vita ſua, cùm dicit: φιλέχθρος δὲ ἀνὴρ ἐνδεδειγμένος τὸν μείζω θρόνον ἔχων, &c. Scholia in Novellam 17. Juliani Anteceſſoris ad illa verba: *Velut Comes Orientis ſedet in Antiochena, & habet ſub ſe multas provincias.* Ceterùm cùm hæc civilis, ut dixi, poteſtas fuerit, miror S. Ambroſium in Epiſt. 29. ad Theodoſium hæc dixiſſe: *Relatum eſt à Comite Orientis militarium partium, incenſam eſſe Synagogam.* Sed hunc nodum ſolvent peritiores. *Idem.*

x *Formula miſſa letali.*] Formula propriè eſt norma, quam Magiſtratus judici præſcribit. Sic apud Ambroſium in Epiſt. 24. *Duobus arbitris Sacerdotibus, te qui formam prior dediſti, me qui ſententiam promſi.* Et in Epiſt. 64. *Ergo judicandi accepiſti formulam. Quales illi, qui volunt præſcribere Sacerdotibus quid ſequi debeamus? Liberavimus itaque te à cognitionis graviſſimæ neceſſitate, ne neceſſe habeas formulam mandatam exſequi.* Hinc etiam interdum pro ſententia ſumitur, ut apud eumdem Ambroſium in epiſt. 20. *Ex te forma judicii in te procedit.* & apud Facundum Hermian in lib. 2. cap. 3. *Ab illorum enim damnatione procedere debet forma judicii, à quorum errore proceſſit forma peccati.* Valerius quoque Maximus in lib. 8. cap. 2. *formulam* pro ſententia uſurpat. in Suidæ Lexico legitur φορμαρία παρὰ ῥωμαίοις ἀπόφασις θανάτου. Idem.

y *Tamquam licentia crudelitati indulta.*] Locus hic unicus eſt quem hujus Auctoris ab antiquis laudari memini. Adducit autem illum Priſcian. Gramm. lib. IX. hiſce verbis: *Indulſi, indulſum vel indultum. Unde Marcellinus rerum geſtarum* XIV. *Tamquam licentia crudelitati indulta.* Cui conſimilis alius locus inf. *Indulta licentia vitiis:* lib. XXVII. *Tamquam peccatis indulta licentia.* Lindenbr.

cruentam, claudebantur opulentæ domus & claræ. [z] Nec vox accuſatoris ulla, licèt ſubditicii, [7] in his malorum quærebatur acervis, ut ſaltem ſpecie tenus crimina præſcriptis legum committerentur, quod aliquotiens fecere Principes ſævi: ſed quidquid Cæſaris implacabilitati ſediſſet, id velut fas júſque perpenſum confeſtim urgebatur impleri. [a] Excogitatum eſt ſuper his, ut homines quidam ignoti, vilitate ipſa parum cavendi, ad colligendos rumores per Antiochiæ latera cuncta deſtinarentur, relaturi quæ audirent. [8] Hi [b] peragranter & diſſimulanter honoratorum circulis adſiſtendo, pervadendóque [9] divitum domus egentium habitu, [1] quidquid noſcere poterant vel audire, latenter intromiſſi per poſticas in regiam, nuntiabant: id obſervantes conſpiratione concordi, ut fingerent quædam, & cognita duplicarent in pejus: laudes verò ſupprimerent Cæſaris, quas invitis compluribus formido malorum impendentium exprimebat. Et interdum acciderat, ut ſi quid [c] in penetrali ſecreto, nullo citerioris [2] vitæ miniſtro præſente, paterfamilias uxori ſuſurraſſet in aurem, velut [d] Amphiarao referente aut [e] Marcio, quondam vatibus inclytis, poſtridie diſceret Imperator. Ideóque [f] etiam [g] parietes arcanorum ſoli conſcii timebantur. Adoleſce-

7 *Mſ. & Stephani Editio*, & in his malor. 8 *Mſ.* Hi meragranter. 9 *vulg.* domos. 1 *Mſ. & Steph.* Si quidquam noſc. 2 *vulg.* ejus vitæ.

---

z *Nec vox accuſatoris ulla, licèt ſubditicii, in his malorum quærebatur acervis*] Vulg. *licet ſubditi*, malè. Ipſe Ammian. inf. *Cùm accuſatores quæſitoreſque ſubditicios ſibi conſociates ex iiſdem foveis cerneret emergentes.* Lindenbr.

a *Excogitatum eſt ſuper his, ut homines quidam ignoti.*] Id ipſum de Tarquinio Superbo narrant Hiſtoriæ. Dionyſ. Halicarn. lib. IV. ἦσαν δ' αὐτῷ (Tarquinio) πολλαχῇ διεσπαρμένοι κατόπται τινὲς, καὶ διερευνηταὶ τῶν λεγομένων τε καὶ πραττομένων, λεληθότες τοὺς πολλούς. οἱ συγκαθιέντες εἰς ὁμιλίαν τοῖς πέλας, καὶ ἔστιν ὅτε καὶ κατὰ τοῦ τυράννου λέγοντες αὐτοὶ πεῖραν τῆς ἑκάστου γνώμης ἐλάμβανον. ἔπειτα οὓς ἤσθοντο, τοῖς καθεστηκόσι πράγμασιν ἀχθομένους κατεμήνυον πρὸς τὸν τύραννον. αἱ δὲ τιμωρίαι κατὰ τῶν ἐλεγχθέντων ἐγίνοντο πικραὶ καὶ ἀπαραίτητοι. Similia ferè de Tiberio ſcribit Xiphilin. pag. 233. De Alexandro Severo Lampridius pag. 132. *De omnibus hominibus per fideles ſuos ſemper quæſivit, & per eos, quos nemo noſſet hoc agere.* Sic Hadrianus per frumentarios ſermones ſecretos expiſcabatur. *Idem.*

b *Peragranter*] Sic inf. lib. 28. *Tranſeunter.* * Caſſiodor. de divin. lect. c. 28. p. 244. b. Auguſt. de Civit. lib. 15. c. 23. *Quæſtionem tranſeunter commemoratam.* * Idem.

c *In penetrali ſecreto*] Gloſſar. vet. *Penetrale ſecretum, ſecretarium*, ἀπόῤῥητον. Idem.

d *Amphiarao*] Oiclei filius Amphiaraus, rudis & idiota initio, καὶ οὐ μάντις; cui cùm apud Phliaſios obdormiviſſet, repentè vates prodiit. Pauſan. in Corinth. pag. 56. Ὄπισθεν τῆς ἀγορᾶς ἐστιν οἶκος ὀνομαζόμενος ὑπὸ Φλιασίων μαντικὸς, ἐς τοῦτον Ἀμφιάραος ἐλθὼν, καὶ τὴν νύκτα ἐγκατακοιμηθεὶς, μαντεύεσθαι τότε πρῶτον, οἱ Φλιάσιοί φασιν, ἤρξατο. Templum & ara illius apud Oropios fuit. Pauſan. in Attic. Vide Theodoret. de Oraculis, Serm. x. *Idem.*

e *Marcio*] Livius lib. xxv. Plin. lib. VII. cap. XXXIII. Arnob. adverſ. Gentes lib. I. Symmach. lib. IV. Epiſt. XXXIV. * Macrob. Saturn. I. c. 17. * Iſidor. Hiſpal. Etymol. lib. VII. *Idem.*

f *Etiam parietes arcanorum ſoli conſcii timebantur.*] Eamdem atrocitatem temporum ſimili figura deſcripſit Tacitus in libro 4. Annalium. *Non alias magis anxia & pavens civitas egere: adverſum proximos congreſſus, colloquia, notæ ignotæque aures vitari: etiam muta atque inanima, tectum & parietes circumſpectabantur.* Eâdem quoque figurâ, licèt in re longè diſpari, utitur Euripides in Hippolyto coronato. Loquitur enim de mulieribus quæ fidem tori prodiderunt.

Αἳ πῶς ποτ' ὦ δέσποινα ποντία Κύπρι
Βλέπουσιν εἰς πρόσωπα τῶν ξυνευνετῶν.
Οὔτε σκότον φρίσσουσι τὸν ξυνεργάτην,
Τέραμνά τ' οἴκων, μή ποτε φθογγὴν ἀφῇ.
Quæ quo modo, ô Regina ponto proſata
Venus, virorum adſpicere vultum ſuſtinent?
Nec extimeſcunt conſciam noctem ſtupri,
Nec ipſa domuum tecta, ne rem detegant.

Nec diſſimile eſt illud Ciceronis in lib. 2. Ep. xx. ad Atticum. *Jam enim charta ipſa ne nos prodat pertimeſco.* Valeſ.

g *Parietes arcanorum ſoli conſcii*] Cicero pro Cluent. *Parietes nuptiarum teſtes.* Lindenbr.

bat autem obstinatum propositum erga hæc & similia [3] multa scrutandi, stimulos admovente Regina; [h] [4] quæ abrupté mariti fortunas trudebat in exitium præceps: cùm eum potiùs [i] lenitate feminea ad veritatis humanitatísque viam reducere utilia suadendo deberet, ut in Gordianorum actibus factitasse [k] Maximini truculenti illius Imperatoris retulimus conjugem. Novo denique perniciosóque exemplo idem Gallus ausus est inire flagitium grave, quod Romæ cum ultimo dedecore tentasse aliquando dicitur Gallienus: & adhibitis paucis clam ferro succinctis, [l] vesperi per tabernas palabatur & compita, quæritando Græco sermone, cujus erat impendio gnarus, quid de [5] Cæsare quisque [6] sentiret. Et hæc confidenter agebat [m] in urbe, ubi [n] pernoctantium luminum claritudo dierum solet imitari fulgorem. Postremò agnitus sæpe, jámque si prodisset, conspicuum se fore contemplans, non nisi [7] luce palàm egrediens,

3 *Steph.* servandi. 4 *vulg.* quæ abrupta è mariti fortuna stridebat. 5 *Steph.* τὸ quisque *deest.* 6 *Steph.* sentirent. 7 *Ms.* lucem palam.

h *Quæ abruptè mariti fortunas trud.*] Hanc lectionem, quæ verissima est, è vestigiis Ms. cod. eruimus: antè corruptè admodum legebatur: *Abrupta è mariti fortuna stridebat.* Sic alibi auctor noster loquitur, lib. xv. *Damnabantur abruptè.* * Lib. 20. & lib. 28. C. Theod. de petit. vel ultro dat. *Lucrum abruptum.* L. 1. §. 4. ff. Quar. rer. actio non detur: * *Periculum abruptum.* Aurel. Vict. in Alexand. *Romanum statum quasi abrupto præcipitavère.* Lindenbr.

i *Lenitate feminea ad veritatis humanitatisque viam*] Ut Livia Augusti conjux fecit, de qua Dio Cass. lib. LV. & Plotina Trajani apud Sext. Aur. Victor. Idem.

k *Maximini truculenti illius Imp. conjugem.*] Ejus præstantissimæ feminæ hodie nomen latet. Nam quòd Joach. Camerarius in Notis ad Nicephori Patriarchæ Chronologiam scribit, Maximini conjugem fuisse Calpurniam lectissimam feminam; fraudi fuit viro erudito locus Pollionis in libro de 30. Tyrannis: ubi de Tito id intelligendum est, non de Maximino. Quòd si conjecturam eorum qui veteres nummos tractarunt, sequi placet, Paullina erit uxor Maximini, quam is mortuam consecravit. In nummis enim legitur DIVA PAULLINA. *Vales.*

l *Vesperi per tabernas palabatur.*] Paul. Diacon. Hist. Long. lib. VI. c. XXXV. de Ariperto: *Hic in diebus quibus regnum tenuit, noctu egrediens, & hac illacque pergens, quid de eo à singulis civitatibus diceretur per semetipsum explorabat: ac diligenter qualem justitiam singuli judices populo suo facerent, investigabat.* Recentius hujus rei exemplum habemus in Friderico Seniore Imp. *Lindenbr.*

m *In urbe ubi pernoctantium luminum splendor dierum*] Idem de hac urbe testatur quoque Libanius in fine Antiochici. καὶ τὸ ἡλίου λαμπάδα λαμπτῆρες ἕτεροι διαδέχονται τὴν Αἰγυπτίων λυχνοκαΐαν παρελόντες. Sic enim legendum est, non παρελόντες, ut vulgata habet Editio. Id est: *Solis porrò facem aliæ faces excipiunt, quæ illam Ægyptiorum in Minervæ Saiticæ festo lucernarum accensionem longe superant.* Addit ibidem Libanius, tota nocte operari solitos in tabernis opifices, cùm interim saltantium & canentium vocibus compita personarent; macellum ipsum æquè ac interdiu pateret, in eóque omnis generis edulia essent proposita. Idem in Oratione adversus Tisamenum ait, miseros opifices à Curatoribus regionum cogi solitos, ut ea lumina accenderent, oleúmque lucernis infunderent. Erant autem hæc lumina inter ornamenta civitatum, ut idem Libanius scribit in Orat. gratulatoria ad Ellebichum. ἐλθόντες ἐπὶ τὸ πλησιάζον βαλανεῖον, κάλως ὧν ἐξήρτητο τὰ τὸ φῶς ἐν νυκτὶ παρέχοντα μαχαίραις ἀπέκοπτον, δεικνύντες ὅτι δεῖ τὸν ἐν τῇ πόλει κόσμον ταῖς αὐτῶν βουλήσεσιν ὑποχωρεῖν. Id est: *Cùm venissent ad vicinum balneum, funes quibus appensæ sunt lucernæ quæ noctu lucere solent, gladiis præciderunt, ut ostenderent ornamentum civitatis suo furori cedere debere.* Hinc est, quòd Basilius Magnus in Epist. 379. ad Martinianum, quâ calamitates patriæ suæ deplorat, hoc inter cætera recenset. γυμνάσια δὲ κεκλεισμένα, καὶ νύκτες ἀλάμπεις. Et Procopius in Anecdotis pag. 114. Justinianum accusat, qui omnes civitatum reditus sustulerit: quo factum est, ut nec lumina in publico singulæ haberent, nec solatium ullum ac delenimentum incolis reliquum esset: οὔτε λύχνα ταῖς πόλεσιν ἐν δημοσίῳ ἐκάετο, οὔτε τις ἦν ἄλλη παραψυχὴ τοῖς ταύτας οἰκοῦσι. Itaque in publico luctu ac mærore hæc lumina vel penitus, vel magna ex parte removebantur. Sic Libanius in Orat. ad Antiochenses de Imperatoris ira, suadet civibus, ut has lucernas tantisper seponant, aut rariores accendant. τὸ πολὺ καὶ μάταιον τοῦτο φῶς καὶ τρυφὴν ἄχρηστον βαλανείων δεικνύον, τὸ πρὸ τῶν βασιλείων κρεμάμενον εἰς πολλοστὸν τοῦ νῦν ὄντος καταστήσωμεν. * De his luminibus loquitur B. Hieronymus initio Dialogi adversus Luciferianos: *Dum audientiam & circulum lumina jam in plateis accensa solverent, & inconditam disputationem nox interrumperet; consputa pæne invicem facie recesserunt.* Vales.

n *Pernoctantium luminum claritudo*] D. Hieronym.

ad agenda quæ putabat seria, cernebatur. Et hæc quidem medullitus [8] multis gementibus agebantur. [o] [p] Thalassius verò ea tempestate [q] Præfectus Prætorio Præsens, ipse quoque arrogantis ingenii, considerans incitationem ejus ad multorum augeri discrimina, non maturitate vel consiliis mitigabat, ut aliquoties [r] celsæ potestates iras Principum molliverunt: sed adversando jurgandóque cùm parum congrueret, [s] eum [9] ad rabiem potiùs evibrabat: Augustum, actus ejus exaggerando, creberrimè docens, ídque, incertum qua mente, ne lateret affectans. [1] Quibus mox Cæsar acriùs efferatus, velut contumaciæ quoddam vexillum altiùs erigens, sine respectu salutis alienæ vel suæ, [2] ad vertenda supposita instar rapidi fluminis irrevocabili impetu ferebatur.

CAP. II. Nec sanè hæc pernicies sola Orientem diversis cladibus affligebat. Namque & [t] Isauri, quibus usitatum est sæpe pacari, sæpéque inopinis excur-

8 *Ms.* multum. 9 *Ms.* cum ad rab. e. A. 1 *Ms.* Quibus ut mox. 2 *Ms.* vertenda.

Epist. XIV. *Dum audientiam & circulum lumina jam in plateis accensa solverent, & inconditam disputationem nox interrumperet.* * Sumtus in hæc luminaria de publico præstiti, l. 19. C. de oper. pub. * Mos bono publico introductus, & nunc in multis rectè constitutis Rebuspublicis frequens. *Lindenbr.*

o *Thalassius verò ea tempestate Præfectus Prætorio Præsens.*] Hæc vera distinctio est, ut inf. lib. 23. *Præfectus Sallustius Præsens.* * Concil. Constantinop. Act. 5. p. 724. 725. τῷ πανευφήμῳ μαγίστρῳ τῶν θείων ὀφφικίων καὶ τοῖς ἀνδρειοτάτοις στρατηγοῖς τοῦ θείου πραισέντου ἑκατέρων δυνάμεων. *Illustrissimo Magistro sacror. officiorum, ac strenuissimis Magistris militum sacræ præsentiæ utriusque exercitus.* * Dignitas Præsentis ἔνοπλος fuit. Theophylact. Simocat. lib. 1. τὴν τοῦ πραισεντίου τὴν παρὰ Ῥωμαίοις λεγομένην ἔνοπλον ἡγεμονίας τιμήν. Lamprid. in Alex. Severo: *Si unquam alicui Præsentium successorem dedit, semper illud addidit: Gratias tibi agit Resp.* * Jordanes de regnor. successione in fine: *Artabanes evocatus, Magistri militum Præsentis accepit dignitatem.* * Viri illustris Magistri militum Præsentalis, & magisteriæ in Præsenti potestatis, mentio in Notitia Imperii. *Idem.*

p *Thalassius vero Præfectus Prætorio.*] In Codice Regio, & in Editione Romana atque Augustana Thalassus legitur: sed paullo pòst in iisdem libris Thalassius scribitur. Hic antea Comes fuerat, teste Athanasio in Epistola ad solitariam vitam agentes, & à Constantio ad Constantem fratrem missus erat Pœtobionem, ut ait idem Athanasius in Apologia ad Constantium initio: καὶ ὅτι οἱ περὶ Θαλάσσον ἦλθον ἐπὶ τὴν Ποιτοβίωνα. De ejusdem apud Constantium auctoritate & gratia Zosimus scribit lib. 2. in prælii Mursensis descriptione: μόνοι Λατῖνος καὶ Θαλάσσιος τὰ πρῶτα παρὰ βασιλεῖ φέροντες. Idem Synodo Sirmiensi & disputationi Basilii cum Photino interfuit unà cum Datiano & Cereale & Tauro, ut testatur Epiphanius in hæresi 71. Quo maximè argumento refellitur opinio Illustr. Card. Baronii, qui illam Synodum anno Domini 357. celebratam esse contendit: cùm Thalassius qui jussu Constantii ei Synodo interfuit, mortuus sit anno 353. teste Marcellino nostro. *Vales.*

q *Præfectus Prætorio Præsens.*] Lindenbrogius hoc loco Præsentis dignitatem intelligit, quæ tamen in Præfectis quidem Prætorio nulla fuit. Fuit quidem inter Magistros militum unus, qui Præsens dictus est seu Præsentalis, propterea quòd in procinctu seu comitatu Principis ageret, & Præsentalibus numeris præesset, ut docet Notitia Imperii Romani. Jordanes de successione regnorum in Justino: *Vitalianum ad se evocatum Magistrum militum Præsentem, & Consulem ordinarium fecit.* In Scholiis Juliani Antecessoris Magister militum Præsentum dicitur, & apud Evagrium lib. 4. cap. 2. [*Theodoricus Valamer Magister Præsentis militiæ factus esse* dicitur in Marcellini Comitis Chronico: & in ejus Appendice, *Artabanes evocatus Præsentale accepit magisterium.* Apud Malchum quoque legimus, τὸν Θευδέριχον καθίστασθαι στρατηγὸν δύο στρατηγιῶν τῶν ἀμφὶ βασιλέα, αἵπερ εἰσὶ μέγισται.] Et sic intelligendus est locus Theophylacti Simocati in lib. 1. de Comentiolo, qui à Mauricio Magister militum Præsentalis est constitutus. στρατηγὸς ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος αὖθις χειροτονηθεὶς ἀπεστάλη, τήν τε τοῦ πραισεντίου τὴν παρὰ Ῥωμαίοις λεγομένην, ἔνοπλον ἡγεμονίας τιμὴν ἀποφέρεται. Præsens enim, cùm dignitatis nomen significat, de Magistro militum intelligitur qui in præsenti erat, cùm alii per Thracias, alii in Oriente constituti essent armorum Magistri. At cùm de Præfecto Prætorio aliísque Magistratibus dicitur, nihil addit dignitati. *Idem.*

r *Celsæ potestates*] Inf. cap. 10. *Circumdatus potestatum cœtu celsarum.* Lib. XVI. cap. 12. *Celsarum potestatum assensus.* Ita *sublimes potestates*, l. 2. C. de his quæ ex pub. *Illustres potestates*, l. 2. C. de execut. & exact. *Sæculi potestates*, Hieron. ad Nepotian. *Lindenbr.*

s *Eum ad rabiem potius evibrabat.*] Sic ex Regio codice & Editione Augustana hunc locum & emendavi, & interpunxi: * quibus subscribunt mss. codices Vaticanus & Tolosanus. * *Vales.*

t *Isauri quibus usitatum est.*] Isaurorum latronum me-

sibus

ſibus cuncta miſcere, [3] ex latrociniis occultis & raris, alente impunitate adoleſcentem in pejus audaciam, ad bella gravia proruperunt: diu quidem perduelles ſpiritus irrequietis motibus erigentes; [4] hac tamen indignitate perciti [5] vehementer, ut jactitabant, quòd eorum quidam capti conſortes, apud [v] [6] Iconium Piſidiæ oppidum [x] in amphitheatrali ſpectaculo [y] feris prædatricibus objecti ſunt præter morem. Atque, ut Tullius ait, [z] ut *etiam [7] feræ fame monitæ plerumque ad eum locum, ubi aliquando paſtæ ſunt, revertuntur;* ita omnes inſtar turbinis digreſſi montibus impeditis & arduis, loca petivere mari confinia: per quæ [8] viis latebroſis ſeſe convallibúſque occultantes, cùm [9] appeterent noctes, (lunâ etiamtum cornutâ, ideóque nondum ſolido ſplendore fulgente) nauticos obſervabant. Quos cùm in ſomnum ſentirent effuſos, per [a] ancoralia quadrupedo gradu repentes, ſeſéque ſuſpenſis paſſibus injectantes in ſcaphas, [1] eiſdem nihil opinantibus adſiſtebant, & [2] incendente aviditate

3 *Mſ.* & latrociniis. 4 *Steph.* attamen. 5 *Mſ.* vehementes. *Steph.* vehementi. 6 *Steph.* Leonium. 7 vulg. τὸ *fame* deeſt. 8 *Mſ.* viis latebroſis convallibúſque occult. 9 *Mſ.* appeterent noctis. 1 *Mſ.* eiſdem enim nihil. 2 *Steph.* incitante.

minit l. *Provinciarum.* C. de feriis. Gloſſ. Nomic. Ἰϛωρισοὶ ἅρπαγες, οἱ φονεῖς, καὶ οἱ λησπάρχοι. ἴσ. κωρσάριοι. Vid. Strab. lib. XII. *Lindenbr.*

v *Iconium Piſidiæ oppidum.*] Antea Lycaoniæ fuerat, teſte Strabone & Plinio ac Ptolemæo: ſic dictum ab imagine Meduſæ quam ibi ſuſpendit in columna Perſeus, ut ait Euſtathius in Dionyſium. τῶν Λυκαόνων ἐϛὶ καὶ τὸ Εἰκόνιον τῇ εἰκόνι τῆς Γοργόνος παρωνομαζόμενον, ἣν αὐτόθι ἀναϛηλῶσαι λέγεται Περσεύς. Sed Stephanus aliam ejus nominis affert originem. Poſtea rurſùs Lycaoniæ metropolis facta. * Baſilius Ep. 8. & 397. Baſilius Seleucenſis in lib. I. de Vita Theclæ, loquens de Iconio: Πόλις δὲ αὕτη Λυκαονίας, τὰ μὲν ἑῴας οὐ πολὺ ἀπέχουσα, τῇ δὲ Ἀσιανῶν μᾶλλόν τι προσεγγίζουσα, καὶ τῶν Πισιδῶν καὶ Φρυγῶν χώρας ἐν προοιμίῳ κειμένη. * Valeſ.

x *In amphitheatrali ſpectaculo feris.*] Moris hujus origo apud Tertull. de ſpectac. cap. XII. exempla verò apud Hiſtoricos paſſim. Eutrop. lib. X. de Conſtantio: *In Galliis & militum & provincialium ingenti jam favore regnabat, cæſis Francis atque Alemannis, captiſque eorum Regibus, quos etiam beſtiis, cùm magnificum ſpectaculum muneris paraſſet, objecit.* Eleazarus apud Egeſipp. lib. 5. in illa ad Judæos Oratione, qua in proprias neceſſitudines ac viſcera ſæviendi auctor illis eſt, ne per ludibrium pompæ reſerventur ſpectaculo, dum mala captivitatis recenſet, inter alia ſic ait: *Subeundi quoque morſus ferarum ad victorum ſpectaculum, quod diverſis jam celebratur arenis urbium, vel exemplo nobis debet eſſe pudendum, vel viſu miſerabile, ut reſervemur aut beſtiis, aut fratribus prœliaturi.* Cùm ergo tale Romanor. inſtitutum, non video cur præter morem Ammianus Iſauros feris objectos dicat. *Lindenbr.*

y *Feris objecti ſunt præter morem.*] Certum eſt moris olim fuiſſe, ut hoſtes Populi Rom. bello capti feris objicerentur: ídque præter Hegeſippi locum à Lindenbrogio hîc laudatum, docet Seneca in Epiſt. 70. *Nuper in ludo beſtiariorum unus è Germanis, &c.* Unde & Conſtantinus Aſcaricum Regaiſumque Francorum Reges captos in acie, beſtiis objeciſſe dicitur ab Eutropio in Breviario, & ab Eumenio in Panegyrico. Sed & latrones, quales erant Iſauri veriùs quàm juſti hoſtes, feris in amphitheatro objiciebantur, teſte Athenæo lib. 3. Cur ergo id factum eſſe præter morem ait Marcellinus? an quia Iſauri non ſolebant beſtiis objici, ſed potiùs ad gladium damnari? quod quidem etiam hoſtium fuiſſe ſupplicium docet Florus lib. 3. cap. 12. Dio Coccejanus in Fragmentis quæ nuper vulgavimus, pag. 674. Vopiſcus in Probo, & Symmachus lib. 2. Ep. 46. Certè Cilices finitimi Iſauris, laniſtæ miniſtrabant, ut teſtis eſt Juvenalis:

pugnas Cilicis laudabat & ictus.

An potiùs præter morem fieri dixit, quod fieret malo & improbato more? Eſt enim prorſus inhumanum ſæviſſimis cruciatibus illudere, & quaſi inſultare hoſtibus in acie captis. An denique Iſauri iſti quos beſtiis objectos prodit Marcellinus, non in prælio capti fuerant, ſed pacis tempore? Poteſt etiam ſubaudiri ἀπὸ κοινοῦ, *ut jactitabant.* Sic lib. 28. de Auſturianis: *Hujus necem ulciſci, ut propinqui damnatíque injuſtè cauſantes, ferarum ſimiles exſiliere.* Valeſ.

z *Ut etiam feræ famæ monitæ.*] In Editione Rom. & Aug. adeóque in codice Regio, deeſt vox *feræ.* Unde adducor, ut credam legendum eſſe: *ut etiam beſtiæ fame monitæ.* Sic enim legitur apud Tullium in Cluentiana: *Jam hoc non ignoratis, judices, ut etiam beſtiæ fame domitæ ad eum locum, ubi paſtæ aliquando ſint, revertantur.* Idem.

a *Ancoralia.*] Funes ſunt quibus ancora religatur. Græci ἐπίγυια dicunt & πρυμνήσια. Latinam vocem uſurpat Livius lib. 22. & 37. Plinius lib. 16. Apuleius lib. 11. ſtroppos ancorales dicit: *Navis abſoluta ſtroppis ancora-*

tate sævitiam, [3] ne cedentium quidem ulli parcendo, obtruncatis omnibus, [b] merces opimas [4] velut viles nullis repugnantibus avertebant. Hæcque non diu sunt perpetrata. Cognitis enim [c] [5] pilatorum cæsorúmque funeribus, nemo deinde ad has stationes appulit navem: sed [d] ut Scironis prærupta letalia declinantes, litoribus Cypriis contigui navigabant, quæ Isauriæ scopulis sunt controversa. Procedente igitur mox tempore cùm [e] [6] adventicium nihil inveniretur, relictâ orâ maritimâ in Lycaoniam adnexam Isauriæ se contulerunt: ibíque [f] [7] densis intersæpientes itinera prætenturis, provincialium & viatorum opibus pascebantur. Excitavit hic ardor milites per municipia plurima, quæ iisdem conterminant, dispositos & castella: & quisque serpentes latiùs pro viribus repellere moliens, nunc [g] globis confertos, aliquoties & dispersos, multitudine superabatur ingenti: quæ nata & educata inter editos recurvósque ambitus montium, eos ut loca plana persultat & mollia, missilibus obvios eminus lacessens, & ululatu truci perterrens. Coactíque aliquoties nostri pedites ad eos persequendos scandere clivos sublimes, etiamsi lapsantibus plantis, fruticeta prensando vel dumos, ad vertices venerint summos: inter arta tamen & invia nullas acies explicare permissi, nec firmare nisu valido gressus, hoste discursatore rupium abscissa volvente supernè, periculosè per prona discedunt; aut ex necessitate ultima fortiter dimicantes, ruinis ponderum immanium consternuntur. Quamobrem circumspectâ cautelâ observatum est deinceps; & cùm edita montium petere cœperint grassatores, loci iniquitate milites cedunt. Ubi autem in planitie potuerint reperiri, quod

3 *Steph.* ne cadentium. 4 *Steph.* velut viles. 5 *Ms.* pilatorum cæsorúmque funeribus. 6 *Ms.* adventitium. 7 *vulg.* densis inter obsidentium itinera prætenturis.

---

libus, peculiari serenóque flatu pelago redderetur. Sic enim malo, quàm strophiis, ut vulgo legitur. *Idem.*

b *Merces avertebant.*] Plaut. Trinum. *Prædam avertere.* Livius lib. 37. *Ingentem prædam intra paucos dies avertebant.* Lindenbr.

c *Pilatorum cæsorumque funeribus.*] Ita edidi ex auctoritate Scriptorum codicum, quibus Editio quoque Romana & Augusta subscribit. Sic Marcellinus in lib. ultimo loquitur de Hunnis: *Nec castra inimica pilantes.* & rursus: *Pilando villas & incendendo.* Eámque vocem ab antiquis usitatam fuisse testis est Festus in v. *Pilare:* quæ & in idiomate nostro adhuc manet, *Piller.* Vales.

d *Scironis prærupta letalia.*] Pomp. Mela lib. II. c. III. *Scironia saxa sævo quondam Scironis hospitio etiamnunc infamia.* Stat. Papin. Thebaïd. lib. I. *Infames Scirone petras.* Fabularem historiam explicant Hygin. fabul. XXXVIII. Lactant. in Stat. *Lindenbr.*

e *Advecticium nihil.*] Inf. cap. 8. *advecticiis adfluente copiis.* In Ms. tamen *adventicium* legitur. Sic lib. XV. *adventiciis effeminati deliciis*, cap. II. Et mox, *merces adventiciæ.* Sic *species adventiciæ*, l. unic. C. Theodos. De saccar. per port. Rom. *Idem.*

f *Densis intersæpientes itinera prætenturis.*] Corruptissimus est locus, ut vulgo legitur: *Densis inter obsidentium itinera prætent.* Tendere, prætendere, prætenturæ, tensuræ, vocabula sunt castrensia. Glossar. vet. *Prætentura*, προβολὴ, ἐπιτείχισμα. Προβολὴ, *objectus, obtentus.* Valer. Max. lib. 2. cap. 8. *Neve quis intra castra tenderet, neve locum extra assignatum vallo aut fossâ cingeret.* Egesipp. lib. 5. cap. 20. *Castellum in quo prætendebant.* Eod. lib. c. 24. *Subtraxerunt sese insidiis latrocinantium, & custodiis prætendentium.* Ita enim ex Ms. cod. hic locus restituendus est. Hyginus Gromaticus in lib. de castrametatione, quem nondum typis publicatum Ms. habeo: *Exploratores in striga cohortis primæ prætendunt.* Inde ergo *prætenturæ* & *tensuræ*, quarum in eodem lib. mentio frequens. Ipse Ammian. lib. 25. *Prætenturæ stationesque agrariæ totis rationibus ordinatæ.* Lib. 31. *Prætenturas stationesque disponebat agrarias.* Idem.

g *Globis consertos.*] Vel *confertos:* ut Curtius Ruf. lib. III. *Conferti & quasi cohærentes tela vibrare.* * Ammian. lib. 16. cap. 12. *In lævo cornu locavere confertum.* Lib. 19. cap. 6. *Conferti valido cursu.* Vid. lib. XXIV. cap. I. & 7 *confertiùs resistentes*, & XXVII, I. * Idem.

contingit aſſiduè, nec exertare lacertos, nec criſpare permiſſi tela, [8] quæ vehunt bina vel terna, pecudum ritu inertium trucidantur. Metuentes igitur iidem latrones Lycaoniam magna parte campeſtrem, [h] cùm ſe impares noſtris fore [i] congreſſione ſtataria documentis frequentibus ſcirent, tramitibus deviis petivere Pamphyliam, diu quidem intactam, ſed timore populationum & cædium, milite per omnia diffuſo propinqua, magnis undique præſidiis communitam. Raptim igitur properantes, ut motus ſui rumorem celeritate nimia prævenirent, vigore corporum ac levitate confiſi; [9] per flexuoſas ſemitas ad ſummitates collium tardiùs evadebant. Et cùm ſuperatis difficultatibus arduis, ad [k] ſupercilia veniſſent fluvii Melanis alti & verticoſi, qui pro muro tuetur accolas circumfuſus, [1] augente nocte adulta terrorem, quievere paulliſper lucem opperientes. Arbitrabantur enim nullo impediente tranſgreſſi, inopino accurſu appoſita quæque vaſtare: ſed incaſſum labores pertulere graviſſimos. Nam ſole orto, [l] magnitudine anguſti gurgitis, ſed profundi à tranſitu arcebantur: & dum [m] piſcatorios quærunt lenunculos, vel innare [n] te-

8 *vulg.* veliunt. 9 *Mſ.* perplexuoſ. 1 *al.* urgente nocte adulta temporéque, quiev.

h *Cùm ſe impares noſtris fore congreſſione ſtataria.*] Lib. xx. *Legioneſque augens juventutis validæ ſupplementis, quarum ſtatariæ pugnæ per Orientales ſæpius emicuere procinctus.* Græcis Σταδιαία μάχη. Pollux, ut in Antholog. lib. 1.

Ἔγνως ἐν σταδίησιν ὅσον σθένος Ἕκτορός ἐστι.

Zoſimus lib. IV. de Hunnis: *μάχην μὲν σταδίαν οὔτε δυνάμενοι τὸ παράπαν, οὔτε εἰδότες ἐπαγαγεῖν.* Stataria ergo pugna eſt, cùm pede collato vir virum legit, nec quiſquam loco recedit: uti eam optimè deſcribit Plautus in Amphitr. Act. 1. Sc. 1.

- - - fugam in ſe tamen nemo convortitur,
Nec recedit loco, quin ſtatim rem gerat.
Animam amittunt priùs: quàm loco demigrent:
Quiſque uti ſteterat jacet, obtinetque ordinem.

Ita gradariæ pugnæ mentio apud Diomed. lib. 3. cap. 2. *Jambicum greſſum priſci Apuli Daunium à duce ſuo Daunio prodiderunt, quòd is cùm primus adverſus acrem Diomedis pugnam bellum aſperum iniſſet, gradali pugna duos dimicare inſtituit, ut collato pede aſſequente paulatim dextero, diſtentoque & progrediente lævo, & brevi ſucceſſu & longo diſtentu gradus ſimul & viſus firmaretur.* Aliarum pugnarum appellationes, velut Planariarum, Concurſatoriarum, Expeditionalium, apud hunc noſtrum Ammian. in facili erit obſervare. *Idem.*

i *Congreſſione ſtataria.*] Conflictus planarios alibi vocat Marcellinus. Græci σταδίαν μάχην dicunt, ut ſæpe Zoſimus, & Strabo in lib. x. Sed frequentiùs Græci τὴν συστάδην καὶ ἐκ χειρὸς μάχην dicere ſolent. Eodem ſenſu ſtatarius miles dicitur à Tito Livio in lib. 9. ubi militem Romanum cum Macedonico comparat: *Statarius uterque miles, ordines ſervans.* Et lib. 22. *Hoſtem gravem armis ſtatariúmque pugnæ genere facilè eluſit.* Valeſ.

k *Supercilia fluvii.*] Infr. *ſupercilia Nili. ſupercilia fluminis Rheni.* Pag. 150. *Supercilia Rheni.* Lib. 17. pag. 171. *Superciliis impoſita fluminis Moſæ.* Græci ὀφρυὰ τοῦ ποταμοῦ dicunt. Polyb. lib. 2. παρ' αὐτὴν τὴν ὀφρυὰν τοῦ ποταμοῦ ποιησάμενος τὴν ἔκταξιν. Lindenbr.

l *Magnitudine anguſti gurgitis & profundi.*] Eodem modo infr. lib. 24. *Anguſta fluminis interluvies & præalta tranſiri vado non potuit.* Idem.

m *Piſcatorios quærunt lenunculos.*] Non. Marcell. *Lenunculus, navigium piſcatorium.* Gloſſ. *Lenunculus,* πίτυλος, σκαφίδιον. * Vid. Gellium lib. x. c. 25. Tacit. Annal. 14. *Occurſu lembunculorum Lucrinum in lacum vectam*, pag. 309. Dubio procul legend. *Lenunculorum.* Cæſar de bello Civili lib. 3. cap. 43. *Pauci lenunculi ad officium imperiumque conveniebant.* * Salluſt. *Primo indicit forte ſuper noctem in lenunculo piſcantis.* Amm. lib. XVI. *Lenunculo ſe commiſiſſe piſcantis*: quod idem narrans Sueton. lib. 1. dixit: *Parvulum navigium obvoluto capite conſcendiſſe.* Florus: *Speculatorium navigium.* Ab hiſce lenunculis corpus lenunculariorum, ad ſimilitudinem naviculariorum, aliorumque corporum. Inſcript. vet. Romæ: PATRONO CORPORIS LENUNCULARIORUM AUXILIARIORUM OSTIENSIUM. Et in tabula marmorea: ORDO CORPORATORUM LENUNCULARIOR. TABULARIORUM AUXILIARES OSTIENSES. *Idem.*

n *Temere contextis ratibus.*] Ut * Auſon. Perioch. v. Odyſſ. *Contextu ratis temere properatæ navigationem ſolus aggreditur.* * Salluſt. *Caſtella & oppida temere munita.* Apul. *Domus temere contecta. Temere* eſt σχεδίως: unde navigia ipſa, de quibus hic agitur, *ſchediæ* vocantur. Feſtus Pomp. lib. XVII. Ulpian. l. 1. §. 6. ff. de exercit. action. Suid. σχεδία, ἡ ἐκ τῶν παρατυχόντων, ἢ εἰκαίως πεποιημένη ναῦς. Heſych. & Theophylact. Simocat. lib. VIII. τὰς

mere contextis ratibus parant: effuſæ [o] legiones, quæ hiemabant tunc apud [2] Siden, iiſdem impetu occurrere veloci. Et ſignis prope ripam locatis ad manus comminus conſerendas, [3] denſata ſcutorum compage ſemet ſcientiſſimè præſtruebant: auſos quoque aliquos fiducia nandi, vel cavatis arborum truncis amnem permeare latenter, facillimè trucidarunt. Unde [p] tentatis ad diſcrimen ultimum artibus multum, cùm nihil impetraretur, pavore vique repellente extruſi, & quò tenderent ambigentes, venere prope [q] oppidum Laranda. [4] Ubi victu recreati & quiete, poſtquam abierat timor, vicos opulentos adorti, equeſtrium adjumento cohortium, quæ caſu propinquabant, nec reſiſtere planitie porrecta conati, digreſſi ſunt: retròque concedentes, omne juventutis robur [r] relictum in ſedibus acciverunt. Et quoniam inedia gravi afflictabantur, locum petivere Paleas nomine, vergentem in mare, valido muro firmatum; ubi conduntur nuncuſque commeatus, diſtribui [ſ] militibus omne latus Iſauriæ defendentibus adſueti. Circumſtetere igitur hoc munimentum per [t] triduum & trinoctium: & cùm neque acclivitas ipſa ſine diſcrimine [5] adiri letali, nec cuniculis quidquam geri poſſet, nec procedebat ullum obſidionale commentum: mæſti excedunt, [6] poſtrema vi ſubigente

2 *Mſ.* Sideniſdem. 3 *Mſ.* denſitas ſcutorum compagetem & ſcientiſſime. *Steph.* denſas ſcutorum compages ſcientiſſ. 4 *al.* Ubi. 5 *Mſ. & Steph.* adiri poſſit letali. 6 *Steph.* poſtremò ira ſubeunte.

λεγομένας σχεδίας συῤῥάψαντες, ὁμοθυμαδὸν τ̃ ποταμὸν διενήξαντο. Idem.

o *Legiones quæ hiemabant tunc apud Siden, iiſdem.*] Antea legebatur, *apud Sideniſtem.* Sed cùm in Mſ. Florentino ac Regio *Sideniſdem* exſtare vidiſſem, non dubitavi quin duæ voces malè in unam coaluiſſent ex pravo uſu ſcribendi veterum illorum, qui nobis codices ſuis manibus ſcriptos reliquerunt. Ii enim nullas inter ſingula vocabula diſtinctiones adhibebant: unde multi errores propagati ſunt, cùm in aliis Auctoribus multis, tum etiam in Marcellino quem præ manibus habemus. Ita igitur nullo negotio hunc locum diſtinxi: *Legiones quæ hiemabant tunc apud Siden, iiſdem impetu occurrere veloci.* Eſt autem Side urbs Pamphyliæ notiſſima, quam quidem Pamphyliam tum petebant Iſauri, ut Marcellinus ſuprà retulit: Cumæorum colonia teſte Strabone: de qua Avienus in deſcriptione orbis loquitur his verſibus:

Pamphyliæ in fines. hôc idem Cragus habetur
Nomine ſubgentis: propè celſam ſurgit in arcem
Priſca Side. fomes calidis adoletur in aris
Sæpe Dioneæ Veneri.

Quamquam Dionyſius ὁ περιηγητὴς, quem Avienus interpretatur, Aſpendum dicit, non Siden. *Valeſ.*

p *Tentatis ad diſcrimen ultimum artibus multum.*] Legendum eſſe arbitror, *artibus multis*, rectiùs. *Valeſius.* Immo Ammiani ſtilus tuetur vulgatam, ut cap. 1. *Et hæc quidem medullitus multum gementibus agebantur*, ut in Mſ. illic legi teſtatus fuit Lindenbrogius: & prætulerim vulgato *multis*, quod ſumpſerunt, qui τῷ *gementibus* per apoſiopeſin addere nequibant τὸ Antiochenſibus, vel illis, de quibus ante narravit. *Gronov.*

q *Oppidum Laranda.*] Strabo in lib. 12. τὰ Λάρανδα urbem Iſauriæ facit; Ptolemæus & Stephanus Lycaoniæ. *Valeſ.*

r *Relictum in ſedibus.*] Sæpiſſime hæc vox apud Ammian. Veget. & ejus ſæculi Scriptores. Inf. lib. 17. *Militares numeri deſtinatas remearunt ſedes.* * cap. 8. *Frumentum in ſedibus conſumendum.* * Lib. 20. *Redite nunc ad ſedes.* *Sedes* autem ſive *ſedeta* ſunt loca, in quibus milites citra expeditionum neceſſitatem commorantur. Unde in l. fin. C. Quib. non. obſt. long. temp. & Inſtitutor. Juſtinian. lib. 2. Tit. de milit. teſtam. illa verba, *citra expeditionum neceſſitatem, in aliis locis, vel ſuis ædibus degunt*, corruptè hactenus ſic legi certum eſt. Reſtituenda autem hoc modo, *in aliis locis, vel ſuis ſedibus*: quod Theophili confirmatur auctoritate, ſic vertentis, ἐν τοῖς λεγομένοις αὐτοῖς σεδέτοις: ut etiam l. 18. C. de Epiſc. audient. *In ſuis ſedetis ſive ſtationibus.* In Gloſſario nomico *ſedeta* interpretantur προσέδραι. Et in aliis Gloſſ. σεδέτοις, καθέδραις, προαστείοις. Lind.

ſ *Militibus omne latus Iſauriæ defendentibus.*] Pollio in triginta Tyrannis: *Denique poſt Trebellianum*, ait, *pro barbaris habentur: & cum in medio Romani nominis ſolo regio eorum ſit, novo genere cuſtodiarum quaſi limes includitur, locis defenſa, non hominibus, &c.* Valeſ.

t *Triduum & trinoctium.*] Similiter Feſt. Avien. in Deſcript. oræ maritumæ: *Curſus carinæ biduo & binoctio eſt.* Tacit. Annal. 3. *Dum ne plus quàm binoctium abeſſet.* Lind.

majora viribus aggressuri. Proinde concepta rabie sæviore, quam desperatio incendebat & fames, amplificatis viribus ardore incohibili in excidium urbium matris [7] Seleuciæ efferebantur, quam [v] Comes tuebatur Castricius, trésque legiones bellicis sudoribus induratæ. Horum adventum prædocti speculationibus fidis rectores militum, tesserâ datâ sollemni, armatos omnes celeri eduxere procursu: & agiliter prætereito [x] [8] Calycadni fluminis ponte, cujus undarum magnitudo murorum alluit turres, in speciem locavere pugnandi. Neque tamen exsilivit quisquam, nec permissus est congredi. Formidabatur enim flagrans vesaniâ manus, & superior numero, & ruitura sine respectu salutis in ferrum. Viso itaque exercitu procul auditoque [9] liticinum cantu, represso gradu parumper stetere prædones: [1] exertantésque minaces gladios, postea lentiùs incedebant. Quibus occurrere bene pertinax miles explicatis ordinibus parans, [y] hastisque feriens scuta, (qui habitus iram pugnantium concitat & dolorem) proximos jam gestu terrebat. Sed eum in certamen alacriter consurgentem revocavere ductores, rati intempestivum, anceps subire certamen, cùm haud longè muri distarent, quorum tutelâ [2] securitas poterat in solido locari cunctorum. [z] [3] Hac ita persuasione, reducti intra mœnia bellatores, obseratis undique portarum aditibus, [a] propugnaculis insistebant

7 *Steph.* insolentia. 8 *Ms.* Calydcanni. 9 *Steph.* latronum. 1 *Ms. & Steph.* extantésque minantes. 2 *Steph.* Securi poterant in solido loca cuncta locare. 3 *Ms.* Hac uti.

v *Comes tuebatur Castricius, tresque legiones.*] Comes militaris per Isauriam memoratur in Notitia Imperii Romani, sub cujus dispositione erat legio 2. & legio 3. Isaurica. Ex quo apparet primam legionem Isauricam post obitum Constantii aliò abductam fuisse. *Val.*

x *Calycadni fluminis ponte.*] Seleucia enim caput Isauriæ supra Calycadnum amnem posita est, teste Strabone ac Plinio: quem Calydnum alii etiam dixere, ut scribit * Basilius Seleucenus in lib. 1. de Thecla * & Stephanus in ὑρία. ἔστιν ὑρία καὶ ἡ κατ' Ἰσαυρίαν σελεύκεια: ἣ παραρρεῖ ὁ Καλύκαδνος, ὃν Καλυδνόν τινες καλοῦσι. Sic legendus est hic locus Stephani ex Eustathio in lib. 3. Iliados. Seleucia enim priùs dicebatur Hyria, & Olmia, postea à Seleuco Nicatore condita, & à mari remota, nomen conditoris accepit, ut tradit idem Stephanus in v. σελεύκεια. Fuit autem primò quidem Ciliciæ Trachiæ civitas, unde & Tracheotis cognominata teste Plinio, Strabone, ac Stephano. *Idem.*

y *Hastisque feriens scuta, qui habitus iram pugnantium concitat.*] Mos militaris, diverso gestu vel strepitu diversas quoque animorum affectiones notans. Inf. lib. 15. *Militares omnes horrendo fragore scuta genibus illidentes, quod est prosperitatis indicium plenum: nam contrà cùm hastis clypei feriuntur, iræ documentum est & doloris.* Lib. 16. *Ardoremque pugnandi hastis illidendo scuta monstrantes.* Lib. 21. *Unanimanti consensu voces horrendas inmani scutorum fragore miscebat.* Eodem lib. *Hastasque vibrantes irati, post multa quæ benevolè responderant, petebant se duci protinus in rebellem.* Lib. 23. *Sublatis altiùs scutis nihil periculosum fore vel arduum clamitabat.* Curt. lib. x. *Nulli placebat oratio: itaque suo more hastis scuta quatientes, obstrepere perseverabant.* Et post alia: *Sequitur phalanx hastis clypeos quatiens, expletura se sanguine illorum, qui affectaverant nihil ad ipsos pertinens regnum.* Vide Livium lib. XXXVIII. p. 313. Cæsar. de bello Gall. lib. VII. Tacit. Histor. lib. v. & in lib. de morib. Germ. * Polybius lib. xv. pag. 701. Οἱ Ῥωμαῖοι κατὰ τὰ πάτρια συναλαλάξαντες, καὶ συμψοφήσαντες τοῖς ξίφεσι τοὺς θυρεοὺς, προσέβαλον τοῖς ὑπεναντίοις. *Romani more patrio clamorem tollentes, & gladiis scuta quatiendo perstrepentes, irruunt in adversos.* Idem pag. 430. *Sono armorum tripudiisque (ita illis Germanis mos) approbata sunt dicta.* * Lindenbr.

z *Hac icti persuasione.*] Sic habet Editio Romana, quam ceteræ deinceps secutæ sunt. sed in Mss. Florentino, * Tolosano ac Vaticano * legitur, *hac uti*: ex quo conjeceram legendum esse, *hac utili persuasione*: * ut in codice Tolosano adscriptum postea reperi. In margine tamen emendatur alia manu *utique*. * sed magis placet lectio quam in codice Regio postea reperi, *hac ita*, nisi malis *itaque*. Valesius. Vera est Scriptorum codicum lectio *hac uti persuasione*, qua imitatur Ammianus Tacitum suum, apud quem 6. ann. 30. *Firmarent velut fœdus.* 15. 69. *Occupare velut arcem.* Et sæpius. *Gronov.*

a *Propugnaculis insistebant & pinnis.*] Inf. lib. XVI. cap. 4. *Inter propugnacula visebatur & pinnas.* Propugnacula sunt προμαχῶνες, pinnæ ἐπάλξεις. Synes. Constit. 11. μί-

& pinnis, congeſta undique ſaxa teláque habentes in promptu, ut ſi quis [b] ſeſe [4] proripuiſſet interiùs, multitudine miſſilium ſterneretur & lapidum. Illud tamen clauſos vehementer angebat, quòd captis navigiis, quæ frumenta vehebant per flumen, Iſauri quidem alimentorum copiis adfluebant: ipſi verò ſolitarum rerum cibos jam conſumendo, inediæ propinquantis ærumnas exitialeis horrebant. Hæc ubi latiùs fama vulgaſſet, miſſæque relationes adſiduæ Gallum Cæſarem permoviſſent: quoniam Magiſter equitum longiùs ea tempeſtate diſtinebatur, juſſus [c] Comes Orientis Nebridius, contractis undique militaribus copiis ad eximendam periculo civitatem amplam & opportunam, ſtudio properabat ingenti: quo cognito abſceſſere latrones, nulla re ampliùs memorabili geſta, [5] diſperſique, ut ſolent, avia montium petiere celſorum.

CAP. III. Eo adducta re per Iſauriam, Rege Perſarum bellis finitimis illigato, repellentéque à conlimitiis ſuis ferociſſimas gentes, quæ [d] mente quadam verſabili hoſtiliter eum ſæpe inceſſunt, & in nos arma moventem aliquoties juvant: Nohodares quidam nomine è numero optimatum, incurſare Meſopotamiam quoties copia dederit ordinatus, explorabat noſtra ſollicitè,

4 *Mſ.* proripuiſſet ... terius. 5 *Mſ.* diſperſiſque.

χει πότε παρ' ἔπαλξιν στήσομαι; μέχει πότε τηρήσω τὸ μεσοπύργιον; Lindenbr.

b *Seſe proripuiſſet interius.*] Antea legebatur *ulteriùs* ex conjectura P. Caſtelli, qui cùm in Editione Romana haberetur, *proripuiſſet .... teriùs*, ita excudit, ut dixi: quod tamen ferri omnino non poteſt. Emendationem verò noſtram confirmat ſimilis locus in lib. xx. *Telorumque genere omni ad interiora ferociùs ſe proripientes arcebant.* Valeſ. Recte vir doctiſſimus. Sic apud Livium Valerius *toto corpore interior periculo vulneris factus* inſinuaſſe inter corpus armaque Galli dicitur VII. 10. Etiam naves *interiores ictibus tormentorum* XXIV. 34. Sed dubito, primo an lacuna in MSS. etiam ſit, æque ac in editione Romana exhibetur; deinde utrum ex comparatione alterius loci, an ex contemplatione ſcripturæ veteris ſuppleri debeat. Nam certe quum præcedens verbum definat in *&*, quam facile per eas literas intercidere potuerunt *ci*, ut ſcripſiſſe videatur auctor *proripuiſſet citerius*, quum & cap. 1. dixerit *nullo citeriore eis vitæ miniſtro præſente.* Gronov.

c *Comes Orientis Nebridius.*] Is Honorato ſucceſſerat, ut docet Epiſtola Libanii 390. ad Mantitheum. Idem poſtea Quæſtor Palatii Juliano Cæſari datus eſt à Conſtantio, tandémque Præfectus conſtitutus Prætorii, cùm ſacramentum Juliano præſtare adverſus Conſtantium recuſaſſet, privatus in Tuſciam, quod ei natale ſolum erat, receſſit, ut eſt in lib. xx. * Exſtat Epiſtola Libanii ad hunc Nebridium 202. libri IV. in qua Comitivam Orientis, & Præfecturam Prætorii Galliarum eum geſſiſſe ſignificat his verbis. *Α'ρχὴ γὰρ ἡ μεγάλη μέν σοι παρ' ἡμῖν, ἡ μεγίστη δὲ ἐπὶ τῆς ἑσπέρας.* * Valeſ.

Mente quadam verſatili.] ἴσ. *verſabili*: ut inf. *verſabilis motus, verſabilis Princeps, verſabiles Sarmatæ, &c.* Lindenbr.

e *Prætenturis & ſtationibus ſervabantur agrariis.*] Prætenturæ ſunt præſidia militum, quæ pro caſtris ſecuritatis causâ collocantur: ſunt enim dictæ à prætendendo, id eſt, antè tendendo, tamquam quædam caſtra antetendentia, ut rectè explicat Turnebus lib. 2. Adv. cap. 7. Sic prætendere ſumitur ab Auctore Panegyrici, qui dictus eſt Conſtantino Aug. *Jam obliti deliciarum circi Maximi, & Pompejani theatri, & nobilium lavacrorum, Rheno Danubióque prætendunt.* Claudianus quoque de bello Gothico:

Venit & extremis legio prætenta Britannis.

Hanc vocem videtur mihi Zoſimus exprimere voluiſſe, cùm ſcribit in lib. 4. *τὸ μὲν στρατόπεδον τῇ ὄχθῃ τοῦ Ἴστρου συμπαρατείνας.* Sed unus hac voce mirum in modum delectatus eſt Ambroſius. Nam præter illos locos quos laudavit Turnebus, utitur etiam in Epiſt. 16. *Poſtremò quaſi bonum bellatorem ſumere arma Dei ac prætendere ſemper non ſolùm adverſus carnem*, &c. Et in Epiſt. 26. ad Gratianum Auguſtum: *Nocte ac die in tuis caſtris curâ & ſenſu locatus, orationum excubias prætendebam.* Item in Ep. 27. ad Valentinianum Juniorem: *Dum tum litem Rom. occupas, dum is adverſum ſe utrimque prætendit in medio Rom. Imperii ſinu, Juthungi populabantur Retias.* Denique in Ep. 82. *Stat autem ſpeculator providus, pervigil cuſtos qui prætendit in caſtris.* Et in libris de Excidio Hieroſol. qui Hegeſippo tribuuntur, cùm ſint Ambroſii. Veteres Latini *præſidere* dicebant, ut apud T. Li-

si reperisset usquam locum, vi subita perrupturus. Et quia Mesopotamiæ tractus omnes crebrò inquietari sueti, [e] prætenturis & [f] [g] stationibus servabantur agrariis, lævorsum flexo itinere [h] Osdroenæ subsederat extimas partes, novum parùmque aliquando tentatum commentum adgressus: quod si impetrasset, [6] fulminis modo [i] cuncta vastarat. Erat autem quod agitabat hujusmodi. [k] Batne municipium in [l] Anthemusia conditum Macedonum manu priscorum, ab Euphrate flumine brevi spatio disparatur; refertum mercatoribus opulentis: ubi annua sollemnitate, prope [7] Septembris initium mensis, ad nundinas magna promiscuæ fortunæ convenit multitudo, ad commercanda quæ Indi mittunt & Seres, aliáque plurima vehi terra marique consueta. Hanc regionem præstitutis celebritati diebus invadere parans dux antè dictus,

6 *al.* ful. instar. 7 τὸ mensis *vulg. deest.*

vium crebrò occurrit, & *præsidia*, quas postea *prætenturas* sequior ætas appellavit. Sic enim scribit Varro in lib. 1. de lingua Lat. *Præsidium est dictum, quia extra castra præsidebant in loco aliquo, quò tutior regio esset.* Non omiserim, prætenturam olim propriè dictum esse locum in castris ad vallum, ubi cohortes primæ, & Exploratores, & Classici cum Auxiliariis equitibus prætendebant, teste Hygino. *Vales.*

f *Stationibus servabatur agrariis.*] Inf. lib. 16. *Stationes prætendit agrarias.* Liber de reb. bell. cap. de limit. munit. *Munitione possessorum distributa sollicitudo sine publico sumtu constituat, vigiliis in his & agrariis exercendis.* Veget. lib. 1. c. 3. *Si longior expeditio emergit, in agrariis plurimum detinendi sunt, proculque habendi à civitatis illecebris.* Lindenb. *

g *Stationibus agrariis.*] Stationes agrariæ sunt præsidia militum, quæ in castellis, aut aggeribus publicis explorandi gratiâ constituuntur. Moris enim fuit Romanis, cùm hostis non procul abesset, ex omni exercitu certos milites deligere, quos in castellis tumultuariis, aut aggeribus publicis collocabant, partim ut commeatuum subvectioni securitas præstaretur, partim ne inopinato hostium incursu turbaretur exercitus: ídque etiam pacis tempore observabatur circa limitem, unde hostium excursus timebantur. Has Vegetius lib. 3. cap. 8. & Auctor vetus post Notitiam Imperii editus, simpliciter *agrarias* appellant. Sic autem dictas existimo, ad differentiam castrensium, quæ fiunt in castris, de quibus loquitur Tacitus in lib. 1. Annalium. *Portas stationibus firmant.* * & Lipsius in libri v. de militia Rom. capite VIII. * Ceterùm agrarias à prætenturis parum differre existimo, nisi quòd prætenturæ ferè de peditibus tantùm dicuntur. Itaque Marcellinus suprà de Isauris, quos pedites fuisse constat, scribit variis eis interſæpsisse itinera prætenturis. Potest etiam id discrimen fuisse, ut prætenturæ quidem sub dio, agrariæ verò etiam in oppidis & castellis muro cinctis agerentur: quod & Vegetius docet in loco citato. *Vales.*

h *Osdroenæ subsederat extimas partes.*] Ita hunc locum corrigendum putavi, qui antea turpissimo mendo laborabat: legebatur enim *æstimans partes.* Meam conjecturam viri Cl. & doctissimi Ant. Loiselli auctoritas mihi postea confirmavit, qui ad oram codicis sui ita emendaverat: an conjecturâ, an ex fide Valentini codicis quem contulerat, incertum est. Est autem *subsidere* quod Græci ἐφεδρεύειν dicunt, cùm manus militum post virgulta, aut maceriam, aut collem insidias struens occultatur: unde & subsessæ dicuntur à Vegetio. *Vales.* Ad exemplar Hamburgense ab Lindenbrogio sic adscriptum vidi. Loisel. *subsederat extimas partes.* ut p. 27. *extimarum* pro *extremarum.* Sic enim MSS. sic p. 55. *ab insulis extimis.* p. 102. *gentium extimarum.* p. 386. *extima parte*, & alibi. *Gronov.*

i *Cuncta vastarat.*] Sic restitui ex codice Regio & Editione Romana, cùm antea legeretur *vastaret.* Valet autem *vastarat*, idem quod *vastasset*: eáque locutio Græcanica est, & familiaris Marcellino, non infrequens tamen apud alios quoque Latinos Auctores. Sic enim Ambrosius in Sermone 87. *Si enim tardiùs hoc fecisset, interveniente sterilitate civitas sine habitatore remanserat.* Vales.

k *Batne municipium.*] In Editione Augustana legitur πληθυντικῶς Batnæ: & ita ferè id oppidum efferri solet cùm ab aliis Auctoribus, tum ab ipso Marcellino. Sed tamen nihil hoc loco mutandum esse existimavi, cùm scirem apud Procopium lib. 2. Persicorum hoc idem oppidum βάτνην vocari: quod quidem oppidum Procopius ibidem exiguum esse dicit, & ab Osdroenæ metropoli Edessa abesse diei itinere. *Idem.*

l *In Anthemusia.*] Anthemusiam Strabo lib. 16. τόπον τῆς Μεσοποταμίας appellat. Plinius oppidum Mesopotamiæ facit, cui subscribit Isidorus Characenus, qui & χάρακα σίδου dici ab incolis scribit. Tacitus lib. 6. Anthemusiada urbem nominat, quam & à Macedonibus positam esse testatur. Proinde nomen ei inditum videtur ab Anthemunte urbe Macedoniæ. Ptolemæus tamen cum Strabone consentit, & Anthemusiam ait esse regionem Mesopotamiæ, quà contingit Armeniam. Falluntur itaque Eutropius ac Rufus Festus, qui Anthemusiam opimam Persidis regionem vocant, quasi eadem sit Persis ac Mesopotamia. *Idem.*

per solitudines [m] Aboræque amnis herbidas ripas: suorum indicio proditus, qui admissi flagitii metu exagitati, ad præsidia [8] descivere Romana, absque ullo egressus effectu, deinde tabescebat immobilis.

CAP. IV. [n] [o] Saraceni tamen nec amici [9] nobis umquam, nec hostes optandi, ultrò citróque discursantes, quidquid inveniri poterat, momento temporis parvi vastabant, [p] milvorum rapacium similes: qui si prædam dispexerint celsiùs, volatu rapiunt celeri, aut nisi impetraverint, non immorantur. Super quorum moribus licèt [q] in actibus Principis Marci, & postea aliquoties meminerim retulisse; tamen nunc quoque pauca de iisdem expediam carptim. Apud [r] has gentes, quarum exordiens initium ab Assyriis [s] ad Nili cataractas porrigitur & confinia Blemmyarum, omnes pari sorte sunt bellatores, [t] seminudi, coloratis sagulis [1] pube tenus amicti, equorum adjumento pernicium

8 *vulg.* discurrere. 9 *Ms.* nobiscum quam nec host. 1 *Ms.* amiciti.

m *Aboræque amnis.*] Hunc per Anthemusiam fluere atque in Euphratem egeri Strabo ac Isidorus Characenus auctores sunt. Sed Isidorus ἀόῤῥαν nominat. Straboni est ἀόῤῥας. Zosimus in lib. 3. ἀβόραν appellat. In Procopii exemplaribus modò ἀβόῤῥας, modò ἀβώρας scribitur. Ptolemæo est χαβώρας, quem è Masio ac Singara montibus fluere testatur. Postremò Theophylactus Simocatus lib. 3. cap. x. ἀβόῤῥαν ποταμὸν vocat: * Geographus Nubiensis exemplo Ptolemæi cum adspiratione *Alchabur*, ut & sacra Scriptura *Chobar*: Ælianus in lib. 12. de Animalibus capite 30. βόῤῥας. Idem.

n *Saraceni nec amici nobis umquam, nec hostes optandi.*] Qui tamen fœderis vinculo in Romanam postea convenere societatem. Novell. XXXI. Imp. Theodos. *Lindenbr.*

o *Saraceni nec amici nobis umquam, nec hostes optandi.*] Perfidiam genti insitam tangit his verbis. de qua etiam Menander Protector pag. 125. paria sentit, cùm ait: ὅταν δὲ λέγω Σαρακηνοὺς, ἀναλογίζεσθε τὸ ἀπόνητον ἢ παλίμβολον τοῦ ἔθνους. & supra de iisdem, πολυανθρωπότατον γὰρ τὸ φῦλον. * cui adde Theophylactum Simocatum in fine lib. III. * Hujusmodi autem hominum neque amicitia, neque odium optandum est, quippe qui & amicitiæ specie plus noceant, & grassandi occasionem nanciscantur, & in bello infestissimi hostes sint. Accedit, quòd amicitia Saracenorum oneri ac damno cedebat Romanis, qui grave stipendium quotannis eis donabant, ut docet Marcellinus lib. XXV. *Vales.*

p *Milvorum rapacium similes.*] Hujus loci emendatio codici Regio debetur: antea enim excusum erat, *rapaci vitæ similes*, inepté ut apparet. paulò pòst legendum videtur, *aut nisi impetraverint, non immorantur.* Idem.

q *In actibus Principis Marci.*] At Scriptorum, qui res Marci nobis reliquerunt, nemo Saracenorum aut Arabum meminit. Quo magis desiderare mihi subit libros illos Historiarum Marcellini, qui antiquitatis incuriâ perierunt. Illos enim quantâ diligentiâ contexuerit, testes esse possunt ii qui supersunt etiamnum. Ceterùm quod commercium, aut quando habuerit cum Saracenis Marcus, conjicere difficile est. Videtur tamen id ei contigisse, cùm occiso Cassio Syriam & Ægyptum perlustraret. Tum enim, ut ait Capitolinus, multa egit cum Regibus, & pacem confirmavit, sibi occurrentibus cunctis Regibus & Legatis Persarum: inter quos etiam Phylarchos Saracenorum fuisse credibile est. *Idem.*

r *Has gentes quarum exordiens initium ab Assyriis.*] Arabiæ gentes omnes Saracenorum vocabulo complecti videtur Marcellinus. Arabia enim usque ad Babyloniam (quam hîc Assyriam vocat) pertingit, teste Strabone ac Ptolemæo: habétque ab occasu Ægyptum, & Nili cataractas. Propriè tamen Saraceni sunt Arabes Scenitæ, seu Nomades: atque initio quidem portio exigua Arabiæ Felicis Saraceni dicebantur, ut testis est Plinius lib. 6. & Ptolemæus: postea verò in maximam potentiam aucti, omnibus Scenitis Arabibus nomen suum dedere, perinde ut Lazi Colchicæ. Nihilo tamen minùs præter commune vocabulum Saracenorum, singulæ gentes propriam appellationem quoque retinebant. Alii enim Maaddeni dicebantur, alii Assanitæ, alii Anthropophagi, alii aliter, ut Nonnosus in Legatione, Procopius in Persicis, & Marcellinus noster affirmant. Ex quibus alii Persas, alii Romanos colebant. Menander Protector p. 124. τὰ γὰρ σαρακηνικὰ φῦλα, μυρία δὲ ταῦτα, καὶ τὸ πλεῖστον αὐτῶν ἐρημονόμοι εἰσὶ καὶ ἀδέσποτοι. καὶ μὴν οὖν τῶν ῥωμαίων εἰσὶν ἃ καὶ τῶν περσῶν ὑπήκοα πολιτείας. Idem.

s *Ad Nili cataractas & confinia Blemmyarum.*] Blemmyes enim ad Nili cataractas sedes habebant, Nubis proximi, ut præter ceteros testatur Dionysius Characenus de situ Orbis his versibus:

Τῶν πάρος αἰθαλέων Βλεμύων ἀνέχουσι κολῶναι,
Ἔνθεν πιοτάτοιο κατέρχεται ὕδατα Νείλου.

Ad quem locum rectè Eustathius annotat κολώνας esse Nili cataractas seu catadupos. Idem confirmat Procopius lib. 1. Persic. ubi & limitem Romanum ea parte

graciliúm-

FL · IVL · CONSTANTIVS · PERP · AVG ·

gnentianæ Comitem partis, exsulari mærore multavit. [y] Utque ægrum corpus quassari etiam levibus solet offensis, ita animus ejus angustus & tener, quidquid increpuisset, ad salutis suæ dispendium existimans factum aut cogitatum, insontium cædibus fecit victoriam luctuosam. [z] Si quis enim Militarium vel Honoratorum, aut Nobilis inter suos, rumore tenus esset insimulatus fovisse partes hostiles, injecto onere catenarum in modum belluæ trahebatur: & inimico urgente vel nullo, quasi sufficiente hoc solo [a] quòd nominatus esset, aut delatus, aut postulatus, capite vel multatione bonorum, aut insulari solitudine damnabatur. [b] 7 Accedebant enim ejus asperitati ubi imminuta vel læsa

7 *Ms.* Accidebant enim ejus asperitati ubi imminu… amplitudo i. d. & iracundiæ suspicionum quantitati proximorum cruentæ bland.

quæ hoc anno exhibuit Constantinus ineunte anno imperii tricesimo. Quod fortasse erroris ansam præbuit Marcellino. *Vales.* Sic utraque editio, & tamen voluit *Constantius*, certe debuit. *Gron.*

y *Utque ægrum corpus quassari etiam levibus solet.*] Eadem similitudine utitur Seneca in libro I. de Ira sub finem: *Ut exulcerata & ægra corpora ad ictus levissimos gemunt; ita muliebre maximè & puerile vitium est iracundia.* Vales.

z *Si quis enim Militarium vel Honoratorum.*] Militares sunt viri militari dignitate præditi, ut Tribuni, Duces, Comites rei militaris, & Magistri militum. Ita Ammianus Marcellinus cùm alibi, tum in libro 21. de Constantio: *Numquam erigens cornua militarium, nec sub eo Dux quisquam cum Clarissimatu provectus est: nec occurrebat Magistro equitum provinciæ rector.* Honorati verò sunt qui civiles dignitates gessere vel in urbe vel in provinciis. Sic in lege 8. de privilegiis eorum qui in sacro Palatio militant, Codice Theod. *Qui vel post administratam provinciam Honorati auctoritate fulcitur*: & lege 1. 2. & 3. ne quid publicæ lætitiæ nuntii. Marcellinus quoque noster in lib. 2e. *Abundéque Honoratum. Asiam quippe rexerat pro Præfectis.* Porrò ut in antiquis Inscriptionibus sæpissime Honorati & Decuriones conjunctim occurrunt, ita & Libanius in Orat. ad Theodosium de seditione, τοὺς ἐν ἀρχαῖς γεγενημένους, id est Honoratos, & τοὺς πολιτευομένους, id est Decuriones conjungit. Et rursus in Oratione in laudem Ellebichi, pag. 530. εἰσεκαλεῖτο μὲν ὅπερ ὁ δικαστὴς κατήγετο, τῶν τε ἀρξάντων οὐκ ὀλίγοι καὶ τῆς βουλῆς ὁπόσον οὐκ ἐπεφεύγει. id est: In Prætorium Judicis, Honorati & Decuriones qui nondum fugerant, vocabantur. Et in Epistola 187. ad Modestum Præfectum Prætorio: ἡ βουλὴ μὲν ὑπηρετεῖ σιγῇ· τῶν δ' ἐν ἀρχαῖς γεγενημένων οἱ μὲν ταὐτὸν ἐκείνοις ποιοῦσιν. εἰσὶ δὲ οἷς δοκεῖ τὸ πρᾶγμα δεινὸν, οἷς ἀξία μὲν ἔστι, δύναμις δὲ οὐκ ἔστι. * Theodoritus lib. IV. capite XVII. τῶν ἐν τέλει καὶ ἀξιώμασι. * Postremò Gregorius Nazianzenus in Orat. I. quæ στηλιτευτικὸς inscribitur, utrosque jungit: ὅσοι τε τὰ πολιτικὰ διέπουσι καὶ ὅσοι τῶν ἐπ' ἀξίας. * & in Oratione XX. pag. 337. ὅσοι τῶν ἐπ' ἀξίαις. * Sunt igitur Honorati, οἱ ἐν ἀρχαῖς γεγενημένοι, οἱ ἄρξαντες, οἱ ἐπ' ἀξίας: seu οἱ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν, ut loquitur Libanius in Oratione in Lucianum initio. Dicebantur etiam ἀξιωματικοί, ut videre est in Glossario Meursii. * Ita Gregorius Nazianzenus in Epistola 222. ad Cæsarienses, τοῖς ἐκ τοῦ ἀξιωματικοῦ καὶ βουλευτικοῦ τάγματος: & in Epistola 49. * Hi autem multis & magnis privilegiis fruebantur. Nam & judicibus occurrere eósque salutare, eorumque secretaria ingredi, & cum iis residere poterant, ut docet lex 1. Codice Theod. de officio Judicum Civilium, & lex 5. & 7. de proximis, & Comitibus dispositionum: quæ quidem plebeiis hominibus non licebant. Unde Severus, cùm eum plebeius quidam municeps Leptitanus tum legatum Procos. præcedentibus fascibus esset amplexus, fustibus hominem cædi jussit sub hoc elogio: Legatum Procos. homo plebeius temere amplecti noli: ut refert Spartianus. Plebeio quidem opponitur Honoratus, ut apud Ambrosium in Ep. 82. *Quanto magis in Ecclesia, ubi & dives & pauper, & servus & liber, & Honoratus & plebeius, omnes in Christo unum sumus.* In Notis Valerii Probi plebs urb. & hon. v. explicatur, *& honoribus usi.* * Vetus inscriptio. DIVISIT. OB. DEDICATIONEM. BIGAE. DECURION. SINGUL. X. V. COLLEGIS. OMNIBUS. VII. PLEBEI. ET. HONORE. USIS. XIII. * Ceterùm etsi propriè Honorati dicantur ii qui civiles dignitates gessere: tamen non negaverim etiam sumi posse de iis qui militari dignitate perfuncti sunt: quod evincit vel unus Marcellini locus ex lib. 21. *Inter alios honore conspicuos adoraturi Imperatorem peregre venientem ordinantur etiam ex Tribunis insignibus.* Idem.

a *Quod nominatus esset, aut delatus, aut postulatus.*] Nominatum dicit eum qui rumore tenus insimulatus est, ut paullò antè dixerat: delatum verò, qui aut ad Judicem, aut ad Imperatorem alicujus indicio denuntiatus est. At postulatus is dicitur, qui legibus inter reos est receptus, subscribente adversario. Postulationem sequebatur interrogatio, in qua accusator reum interrogabat coram Prætore hoc modo: *Aio te Siculos spoliasse.* Quòd si reus tacebat, lis ei æstimabatur ut victo. Sin negabat, petebatur à magistratu dies inquirendorum ejus criminum, & instituebatur accusatio, ut ait Asconius in 4. Verrinam: quod *inquisitionem postulare* dicit Plinius in lib. 5. Epist. ad Ursum. Interrogatio igitur in criminalibus causis planè respondebat litis contestationi in civilibus. Idem.

b *Accedebant enim ejus asperitati.*] Hunc locum

amplitudo imperii dicebatur, & iracundæ suspicionum quantitati proximorum cruentæ blanditiæ, exaggerantium incidentia, & dolere impendio simulantium, [c][d] si Principis perditur vita, à cujus salute velut filo pendere statum orbis terrarum fictis vocibus exclamabant. Ideoque fertur, neminem aliquando ob hæc vel similia pœnæ addictum, [e] oblato de more elogio revocari jussisse, quod inexorabiles quoque Principes factitarunt. Et exitiale hoc vitium, quod in aliis nonnumquam intepescit, in illo, ætatis progressu effervescebat, obstinatum ejus [f] propositum accendente adulatorum cohorte. Inter quos Paulus eminebat Notarius, ortus in Hispania, [g][8] glabro quidam sub vultu latens, odorandi vias periculorum occultas perquam sagax. Is in Britanniam missus ut militares quosdam perduceret, [h] ausos conspirasse Magnentio, cùm

8 *Mss.* glaber quidam.

fœdè conspurcaverat Petrus Castellus. Ac nescio utrum magis mirari debeam, an hominis illius impudentiam, qui tam securè ac confidenter lectoribus ausus sit illudere; an potiùs patientiam doctorum virorum, qui Marcellini historias postea edidere. Editio Romana hunc locum sic exhibet: *Accidebant enim ejus asperitate ubi imminuente . . . . . amplitudo imperii dicebatur, & iracundiæ suspicionum quantitati.* Neque aliter Mss. Florentinus & Regius * ac Tolosanus *: nisi quòd in Regio & * Tolos. ac Vatic. * legitur *imminutæ*. Ex quo proclive erat veram lectionem elicere: quam confirmat alter locus planè geminus ex libro 21. sub finem: *Addebatur miserorum ærumnis qui rei majestatis imminutæ vel læsæ deferebantur, acerbitas ejus & iracundæ suspiciones.* Vales.

c *A Principis salute velut filo pendere statum orbis terrarum.*] Prudenter hoc quidem & laudandum. Ut enim inquit Egesipp. lib 5. cap. 30. *in milite unius sors est, in Imperatore universorum periculum.* Unde in acclamationibus sollemnis hæc vox est: SALVA ROMA, QUIA SALVUS IMPERATOR. Lamprid. in Alex. Sever. L. 2. C. Theod. de veteranis, quæ est l. 1. lib. XII. Tit. XLVII. C. Justin. *Cùm introisset principia, & salutatus esset à Præfectis & Tribunis, & viris eminentissimis, adclamatum est: Auguste Constantine, Dii te nobis servent, vestra salus, nostra salus, verè dicimus, jurati dicimus.* Phædrus lib. V. fab. LXXXVIII.

Lætare incolumis Roma, salvo Principe.

Locutus autem Ammian. ad imitationem Val. Max. lib VI. cap. IV. §. I. *Cùm admodum tenui filo suspensa Reip. salus ex sociorum fide penderet.* Lindenbr.

d *Si Principis perditur vita.*] Mallem *proditur*. Idem error insederat quemdam locum in fine lib. 25. *Ni sibi perdita*: ubi Regius codex habet *prodita*. Vales.

e *Oblato de more elogio.*] Elogia damnatorum interdum offerebantur Principibus, putà si Judici sententiæ pro criminis merito ferendæ jus non esset leg. 6. D. de interdictis: aut si fortè damnatus nomen Principis appellasset: aut si à Judicibus Consistorianis causa esset cognita Principe absente ac judicata. Ferè tamen antequam sententiam ferrent, Principem consulebant, ut patet ex lib. 29. in causa Theodori, & ex libro X. Epist. Symmachi. Est autem elogium propriè quidem brevis adnotatio criminis, seu titulus criminis, ut dicitur in lege 3. D. Stellionatus: Græcè ἔλεγχος καὶ ἀναγραφὴ, ut est in veteribus Glossis. Sic elogium sumitur apud Suetonium in Caligula, & lege ult. Codice Th. de navicularіis. Interdum tamen pro sententia & condemnatione sumitur quæ causam criminis habet adjunctam. Ita Marcellinus tum hîc, tum infrà in hoc libro: *Multos sub uno elogio jussit occidi.* quod in libro 29. dicit: *Cunctos sub uno proloquio jubet occidi.* Et rursus in libro 19. *Pérque Principis elogium torqueri præceptus.* Hieronymus quoque in Epistola ad Paulum Concordiensem ita usurpat, cùm dicit: *Maledicti hominis distulerat elogium.* * Glossæ, elogium, διάταγμα. Rufinus in tractatu I. de Fide, quem ex Græco Gregorii in Latinum vertit: *Ab his (inquit) qui nunc elogio Arianæ labis addicti sunt.* Et Zeno Veronensis in sermone de Martyrio Isaïæ Prophetæ: *Isaïas cùm Christum prædicaret, vel cùm futuræ damnationis elogium Israëlitico populo nuntiaret.* Et in sermone de Psalmo centesimo ait: *Gradatim & pro meritis, quasi cum quibusdam elogiis, paucissimis verbis totius humani generis judicium designavit.* Denique Petrus Chrysologus in sermone 121. *Sed requiramus, fratres, quæ divitis culpa, quod crimen, quod scelus reum suppliciis addixit inferni, & ante judicium, damnationis ejus elogium tot sæculis fecit ipso judice referente cantari.* * Idem.

f *Propositum accendente adulatorum cohorte.*] Notat hoc vitium in Constantio Julianus in Epist. & Ammian. lib. 18. Lindenbr.

g *Glabro quidam sub vultu latens.*] In Regio ac Florentino codice legitur *glaber quidam*; neque aliter Editio Romana & Augustana. Est autem Græcismus, Marcellino nostro utpote homini Græco familiaris, ψιλός τις. Vales.

h *Ausos conspirasse Magnentio, cùm reniti non possent.*] Arguit his verbis atrocitatem Constantii, qui sine ullo discrimine cunctos qui Magnentium erant secuti, damnavit: neque ullum discrimen habuit eorum, qui suopte motu; & eorum qui coacti id fecissent. Etenim in bellis civilibus præsidia militum arci imposita, præoccu-

reniti non possent, [9] jussa licentiùs supergressus, fluminis modo fortunis complurium sese repentinus infudit: & ferebatur per strages multiplices ac ruinas, vinculis membra ingenuorum adfligens, & quosdam obterens manicis, crimina scilicet multa consarcinando, à veritate longè discreta. Unde admissum est facinus impium, quod Constantii tempus notâ insusserat sempiternâ. [i] [1] Martinus agens illas provincias [k] pro Præfectis, ærumnas innocentium graviter gemens, sæpéque obsecrans ut ab omni culpa immunibus parceretur, cùm non impetraret, minabatur se discessurum: ut saltem id metuens perquisitor malevolus, tandem desineret quieti [2] coalitos homines in aperta pericula

9 *al.* his licentiùs. 1 *Ms.* Martinus agens. 2 *Steph.* traditos.

---

pata itinera, aliæque ejusmodi necessitates invitos plerumque ad partes trahunt. Eorum hominum fortuna magis est miseratione quàm supplicio digna: ut de Atheniensibus qui à Sulla oppugnabantur, Velleius scribit: *Oppressi Mithridatis armis, homines miserrimæ conditionis, cùm ab inimicis tenerentur, oppugnabantur ab amicis: & animos extra mœnia; corpora necessitati servientes intra muros habebant.* Itaque Severi inhumanitas omnibus sæculis detestanda habebitur: qui *cùm quidam hostium, quem tamen, ut bellis civilibus solet, conditio loci ad Albinum detulerat, causâ expositâ novissimè conclusisset: Quid, quæso, faceres si tu esses? Respondit: Ea perferrem, quæ tu,* * ut scribit Aur. Victor. * Quanto clementiùs Aurelianus, Princeps alioquin asperioris ingenii? Is enim Antiochenses qui à partibus Zenobiæ steterant, eáque captâ se ad barbaros receperant, propositis edictis promissa impunitate revocavit. τοῦ ἀκουσίου καὶ ἀναγκαστοῦ πλέον ἢ προαιρέσεως τὰ συμβάντα ἀνατιθεὶς, ut ait Zosimus lib. 2. Præclarè etiam Julianus Augustus, qui captâ Aquileiâ ipsos quidem tumultûs auctores extremo supplicio affecit: residuis autem omnibus pepercit, quos in certaminum rabiem necessitas egerat, non voluntas, sicut loquitur Marcellinus lib. 21. Denique Themistius in Orat. 9. Valentem laudat, qui prudenter scelus ab errore & calamitate distinxerit. οὐ γὰρ τῆς ἴσης τιμωρίας ἀξίους ᾠήθης τούς τε ἐξαρχῆς βουλεύσαντας τὴν ἐπανάστασιν, καὶ τοὺς ὑπὸ τῶν ὅπλων παρασυρέντας, καὶ τοὺς ἤδη τοῦ δοκοῦντος κρατεῖν ὑποκύψαντας· ἀλλὰ τῶν μὲν κατέγνως, τοὺς δὲ ἐμέμψω· τοῖς δὲ συνήλγησας. Vales.

i *Martinus agens illas provincias pro Præfectis.*] Antea legebatur, *regens illas pr. pro Præfecto.* Sed lectionem quam vulgavimus, tuentur codex Regius & Florentinus cum Editione Rom. & Augustana. Et ita loqui solet Marcellinus: ut in lib. 21. de Gumoario: *Quem cùm Scutarios ageret, latenter prodidisse Vetranionem suum principem audiebat.* Et in lib. 26. *Agens scholam Scutariorum secundam.* Neque aliter Capitolinus in gestis Albini: *Egit Tribunus equites Dalmatas, egit & legionem Primanorum.* Et Aurelius Victor in Diocletiano, de Juliano quodam: *Cùm Venetos Correcturâ ageret.* Denique Anastasius Aug. in Epistola ad Hormisdam Papam: *Theopompum virum inlustrem, agentem sacri nostri Palatii scholam.* Idem.

k *Pro Præfectis.*] Id est, Vicarius Britanniarum: unde Marcellinus paullò pòst eumdem Martinum Vicarium vocat. Sic lib. 23. de Alypio Antiochensi: *Qui olim Britannias curaverat pro Præfectis.* Hanc potestatem describit etiam Rutilius libro 1. Itinerarii his versibus:

Conscius Oceanus virtutum, conscia Thule,
Et quæcumque ferox arva Britannus arat:
Quà Præfectorum vicibus frænata potestas
Perpetuum magni fenus amoris habet.

Aliud est agere pro Præfecto, aliud agere pro Præfectis. Agere enim pro Præfecto dicitur is, cui Præfectus Urbi seu Præfectus Prætorio in speciali negotio vices suas mandavit. At verò pro Præfectis agere dicitur, qui ordine codicillorum Vicariam potestatem exercet. Constantinus in Epist. ad Macarium: Δρακιλλιανῷ τῷ διέποντι τῶν λαμπροτάτων ἐπάρχων μέρη, apud Eusebium & Theodoritum, * id est, *Dracilliano agenti vices Præfectorum Prætorio*, ut legitur in lege 1. Codicis Theodosiani de usuris. * Sic apud Marcellinum tum in locis suprà citatis, tum in lib. 29. *Asiam quippe rexerat pro Præfectis.* & in lege 4. Codice Th. de Proximis & Comitib. *Proximos ita Vicariorum honore cumulamus, ut inter eos habeantur, qui pro Præfectis diœceses sibi creditas temperarunt.* Eleganter Cledonius Senator Romanus: *Sæpe quæsitum est*, inquit, *utrum Vicarius dici debeat etiam is cui magnificentissimi Præfecti vices suas in speciali causa mandaverunt. Nequaquam. Nam Vicarius dicitur is, qui ordine codicillorum vices agit amplissimæ Præfecturæ. Ille verò cui vices mandantur propter absentiam Præfectorum, non Vicarius, sed vices agens; nec Præfecturæ, sed Præfectorum dicitur tantùm.* Ita Cassiodorus Præf. Præt. Ambrosium, cui vices suas delegarat, *agentem vices* vocat, non Vicarium in lib. XI. Neque tamen negaverim Vicarium dici posse pro Præfecto agere. Sanè Aurelius Victor in Diocletiano ita dicit: *Ea tempestate apud Pœnos Alexander pro Præfecto gerens.* quod Zosimus in lib. 2. sic expressit: Ἀλέξανδρος τόπον ἐπέχειν τοῦ ὑπάρχου τῆς αὐλῆς ἐν Λιβύῃ καθεσταμένος. * De his Vicariis Præfectorum intelligendus est locus Ambrosii, seu potiùs Hilarii in Commentariis Epistolæ ad Colossenses: *Numquid aliquis vicem domini agens, ipso præsente dominatur? Si Præfectorum Vicarii, præsentibus eis*

projectare. Per hoc minui studium suum existimans Paulus, ut erat in complicandis negotiis artifex dirus, [3] unde ei Catenæ inditum est cognomentum, Vicarium ipsum eos quibus præerat adhuc defensantem, ad sortem periculorum communium traxit. Et instabat ut eum quoque, cum Tribunis & aliis pluribus, [l] ad comitatum Imperatoris vinctum perduceret: quo percitus ille, [m] exitio urgente [4] abrupto, ferro eumdem adoritur Paulum. Et quia languente dextera letaliter ferire non potuit, jam districtum mucronem in proprium latus impegit: hócque deformi genere mortis excessit è vita justissimus, [n] remora ausus miserabiles casus levare multorum. Quibus ita sceleste patratis, Paulus cruore perfusus, [5] reversúsque ad Principis castra, multos coopertos penè catenis adduxit, in squalorem dejectos atque mæstitiam: quorum adventu intendebantur eculei, uncósque parabat carnifex & tormenta. Et ex iis [o] proscripti sunt plures, actíque in exsilium alii: nonnullos gladii consumsere pœnales. Nec enim quisquam facilè meminit sub Constantio, [6] ubi susurro tenus hæc movebantur, quemquam absolutum.

Cap. VI. Inter hæc [p] Orfitus Præfecti potestate regebat [q] Urbem æternam, ultra modum delatæ dignitatis sese efferens insolenter: vir quidem pru-

3 *al.* Catena. 4 *Ms.* abrupto. 5 *Ms.* reversúsque ad Pr. 6 *Ms.* ubi usurio.

---

privati sunt; quanto magis servi, præsente domino, etiam ipsi in obsequio debent videri? * Vales.

l *Ad Comitatum Imperatoris.*] Id Galli dicunt, *à la Cour de l'Empereur.* Constantius Imp. in rescripto ad Taurum l. 7. C. de malef. & mathem. *Qui in Comitatu nostro sunt, ipsam pulsant propemodum majestatem.* L. 6. 7. C. Theod. de leg. & decret. legat. *Perducere ad Comitatum.* Plura de hac locutione jam notata ad Symmach. Lindenb.

m *Exitio urgente abrupto.*] Antea legebatur. *exitio urgente: abrepto ferro eumdem adoritur Paulum.* Sed cùm in Ms. Florentino & Editione Romana legeretur, *abrupto*, locum sic interpungendum esse existimavi. Codex Regius scriptum habet *rupto.* In eodem codice & in Editione Rom. legitur, *quæ percitus ille*: & ad oram codicis Regii emendatum est ex conjectura, *quare.* Ceterùm abruptum exitium, & periculum, & discrimen, voces sunt Marcellino nostro familiares, adeo ut exempla afferre supervacuum sit. sic etiam loquuntur Imperatores in lege 28. Cod. Th. de petitionibus. Vales.

n *Remora ausus mis. casus levare multorum.*] Editio Romana, quæ prima recens tum inventa arte typographica prodiit, hoc loco habet, *remota*: neque aliter codex Regius, ad cujus interiorem marginem ex conjectura emendatum est, *revera*: quod quidem mihi quoque in mentem venerat, antequàm eum codicem nactus essem. Sed minimè satisfacit. Possit etiam legi, ac meliùs fortasse, *remoto*, supple Paulo. *Valesius.* Henr. Ernstius lib. 5. Obser. 5. cogitabat *justissimus rector, ausus.* Gronov.

o *Proscripti sunt plures, actique in exsilium alii.*] Proscripti sunt, quorum bona publicata sunt, seu deportati, ut in Codice, toto titulo de bonis proscriptorum: acti autem in exsilium, sunt relegati. Ita Marcellinus noster hæc distinguere solet. Ut, exempli gratiâ, in lib. 26. sub finem: *Exin cùm superata luctibus ferocia deflagrasset, proscriptiones & exsilia quæ leviora videntur, quamquam sint aspera, viri pertulere summates.* & Prosper in Chronico hæc perinde distinxit, cùm ait Aëtio & Sigisvulto Coss. *Primùm proscripti, deinde in exsilium acti, tum atrocissimis suppliciis excruciati.* Glossæ veteres: δημεύω proscribo; δήμευσις proscriptio. Capitolinus in Antonio Pio. *Publicatio*, inquit, *bonorum rarior quàm umquam fuit ita ut unus tantùm proscriberetur.* Vales.

p *Orfitus Præfecti potestate.*] Memmius Vitrasius Orfitus V. Cl. Præfecturam Urbanam iniit 6. Idus Decembris, Constantio Aug. 6. & Constantio Gallo 2. Coss. ut est in libro Fastorum urbis Romæ, quem primus edidit Cuspinianus. *Idem.*

q *Urbem æternam.*] Sic locis infinitis appellatur, non solùm ab Amm. sed ab ipsis etiam Impp. ut ex illorum Constitutionibus notum. In nummis quoque antiquis, insidens scuto Roma, victoriam dextrâ, scipionem sinistrâ gerens, cum hac inscriptione videtur: ROMAE AETERNAE. Alia ambitiosæ hujus urbis elogia alibi congessimus. Lubet nunc tantùm pauca ex aliis Auctoribus collecta huc apponere. Et quidem Romæ urbis laudes elegantissimis versibus canit Lesbia Erinna apud Stobæum cap. XLVIII. de Fortitudine, p. 166.

dens, & forenſium negotiorum oppidò gnarus, ſed ſplendore liberalium doctrinarum minùs quàm Nobilem decuerat inſtitutus: quo adminiſtrante, r ſeditiones ſunt concitatæ graves ob inopiam vini: cujus avidis uſibus vulgus intentum, 7 ad motus aſperos excitatur & crebros. Et quoniam mirari poſſe quoſdam peregrinos exiſtimo hæc lecturos forſitan ſi contigerit, quamobrem cùm oratio ad ea monſtranda deflexerit, quæ Romæ gererentur, nihil præter ſeditiones narratur, & tabernas, & vilitates harum ſimiles alias: ſummatim cauſas perſtringam, nuſquam à veritate ſponte propria digreſſurus. Tempore quo primis auſpiciis in mundanum fulgorem ſurgeret victura dum erunt homines Roma, ut augeretur ſublimibus incrementis, fœdere pacis æternæ ſ VIRTUS convenit atque FORTUNA, plerumque diſſidentes: quarum ſi altera 8 defuiſſet, ad perfectam non venerat ſummitatem. Ejus populus t v ab incunabulis primis aduſque pueritiæ tempus extremum, quod annis circum-

7 *Mſ.* intentus mutentus. 8 *Mſ.* abfuiſſet.

& Ariſtid. Orat. de ea integra. * Claudiian. lib. 3. de laud. Stilicon. * Marcian. Heracleota., pag. 10. *ἄστρον τι κοινὸν τῆς ὅλης οἰκουμένης.* Polemon: *ἐπιτομὴ τῆς ὅλης οἰκουμένης.* Eunapius Sardian. in Proæreſ. *βασιλεύουσα ῥώμη.* Rutil. Numat. lib. I.

--- *Regina tui pulcherrima mundi,*
Inter ſidereos Roma recepta polos.

Æthic. Coſmog. *Domina totius mundi Roma.* Solin. *Caput orbis.* Jul. Frontin. *Regina & Domina orbis.* * Marinus in vita Procli, *βασιλὶς πόλις*, p. 165. * Marti. *terrarum Dea, cui par eſt nihil, & nihil ſecundum.* * Cicero Catilin. IV. eam vocat lucem orbis terrarum, atque arcem omnium gentium. * *Lindenbr.*

r *Seditiones ob inopiam vini.*] Præfectus Urbi annonam populi Rom. curabat, non tantùm ut panes civiles ſingulis civibus gratis erogarentur ex more: ſed etiam ut frumentum vænale in foro ad populi uſus abundè ſuppeteret. Neque enim panis gradilis ad integram familiam paſcendam ſufficere poterat. Oleum præterea ac porcinam carnem idem curabat & vinum. Unde in Notitia Imperii ſub ejus adminiſtratione Præfectus annonæ, & Tribunus fori Suarii, & Rationalis vinorum fiſcalium recenſetur. Vinum igitur, perinde atque oleum ac porcina, gratuitò erogabatur populo Rom. ex inſtituto Conſtantini Magni, teſte Suida in v. *παλάτια*, & Codino in libro de Originibus Conſtantinop. Manſitque ea ſollemnis erogatio vini diu poſt Conſtantinum: ut docet lex 3. Codicis Th. tributa in ipſis ſpeciebus inferri, & lex 4. de piſtoribus. Porrò annonam jaminde ab Auguſti temporibus populus Rom. gratuitam accipiebat: ſed initio quidem menſtruam tantùm & in frumento, ut teſtis eſt Dionyſius Halic. lib. 4. pag. 228. *οἱ δ' ἵνα τὸν δημοσίᾳ διδόμενον σῖτον λαμβάνοντες κατὰ μῆνα*: & Suetonius in Auguſto. Hinc teſſeræ frumentariæ dicuntur in lege 52. D. de judiciis. Poſtea verò panes quotidie diſtribui cœpêre, ut docet Vopiſcus in Aureliano, Themiſtius in Orat. 4. & lex 4. Cod. Th. de annonis civicis & pane gradili. Codinus *ἄρτους ἡμερησίους* appellat. Porcinam autem primus gratuitam populo Rom. præberi conſtituit Aurelianus, teſte Vopiſco. Oleum verò gratuitum præbuit Severus, ut auctor eſt Spartianus. At vinum primus, ut dixi, Conſtantinus gratìs erogari ſtatuit, cùm id Aurelianus tantùm cogitaviſſet. *Valeſ.*

ſ *Virtus convenit atque Fortuna.*] Mutuatus eſt hæc, ut & alia quæ ſequuntur à Luc. Floro lib. I. *Tot laboribus periculiſque jactatus* (pop. Rom.) *ut ad conſtituendum ejus Imperium contendiſſe* VIRTUS *&* FORTUNA *videantur.* * Imitatus eſt Arnulfus Lexovienſ. Epiſc. pag. 44. b. *Ut ad conſtitutionem Eccleſiæ illius contendere Virtus & Fortuna viderentur.* * Ita de Alex. Mag. Curtius lib. x. *Fatendum eſt cùm plurimum Virtuti debuerit, plus debuiſſe Fortunæ, quam ſolus omnium mortalium in poteſtate habuit.* Lindenbr.

t *Ab incunabulis primis.*] Flor. lib. I. *Si quis pop. Rom. quaſi hominem conſideret, totamque ejus ætatem percenſeat, ut cœperit, utque adoleverit, ut quaſi ad quemdam juventæ florem pervenerit, ut poſtea velut conſenuerit, quatuor gradus proceſſuſque ejus inveniet.* * Videndus omnino Lactantius de divino præmio c. 15. p. 420. *Idem.*

v *Ab incunabulis primis aduſque pueritiæ tempus.*] Præter locum Flori, quem hîc attulit Lindembrogius, alter eſt Senecæ apud Lactantium in lib. 7. quem ob elegantiam integrum adſcribam. *Non inſcitè Seneca Romanæ urbis tempora dividit per ætates. Primam enim dicit infantiam ſub Rege Romulo fuiſſe, à quo & genita & quaſi educata ſit Roma. Deinde pueritiam ſub ceteris Regibus, à quibus & aucta ſit, & diſciplinis pluribus inſtitutiſque formata. At verò Tarquinio regnante cùm jam quaſi adulta eſſe cœpiſſet, ſervitium non tuliſſe, & rejecto ſuperbæ dominationis jugo, maluiſſe legibus obtemperare quàm Regibus. Cùmque eſſet adoleſcentia ejus fine Punici belli terminata, tum denique confirmatis viribus cœpiſſe juveneſcere. Sublata igitur Carthagine, quæ diu æmula Imperii

cluditur ferè trecentis, circummurana pertulit bella: deinde ætatem ingressus adultam, post multiplices bellorum ærumnas, Alpes transscendit & fretum: in juvenem erectus & virum, ex omni plaga quam orbis ambit immensus, reportavit laureæ triumphos: jámque vergens in senium, & [x] nomine solo aliquoties vincens, ad tranquilliora vitæ discessit. Ideo Urbs venerabilis post superbas efferatarum gentium cervices oppressas, latásque [y] leges, fundamenta libertatis & retinacula sempiterna: velut frugi parens, & prudens, & dives, [z] Cæsaribus tamquam liberis suis regenda patrimonii jura permisit. Et [a] olim licèt otiosæ sint tribus, pacatæque centuriæ, & nulla suffragiorum certamina, sed [b] Pompiliani redierit securitas temporis: per omnes tamen quotquot sunt partes terrarum, [c] ut domina [9] suspicitur & regina: & ubique Patrum reverenda cum auctoritate canities, [d] populíque Romani nomen cir-

9 *Ms.* suscipitur.

Rom. fuit, manus suas in totum orbem terrâ maríque porrexit, donec Regibus cunctis & nationibus subjugatis, cùm jam bellorum materia deficeret, viribus suis male uteretur, quibus se ipsa confecit. Hæc fuit prima ejus senectus, cùm bellis lacerata civilibus, atque intestino malò pressa, rursus ad regimen singularis imperii recidit, quasi ad alteram infantiam revoluta. Amissa enim libertate, quam Bruto duce & auctore defenderat, ita consenuit, tamquam se ipsa sustentare non valeret, nisi adminiculo regentium niteretur. Vales.

x *Nomine solo aliquoties vincens.*] Fama & nominis auctoritas, maximum in bello pondus. Justin. lib. 42. *Plus Cæsar magnitudine nominis sui fecit, quàm armis alius Imp. facere potuisset.* Livius lib. 27. pag. 664 *famam*, inquit, *conficere bella.* Curt. lib. 3. *famâ bella constare.* * Lib. 4. *Famam quoque quâ plura quàm armis everterat, ratus leviorem fore, si Tyrum, quasi testem se posse vinci, reliquisset*, p. 40. Lib. 5. p. 135. *Sed nomen Alexandri & fama maximum in bello utique momentum.* Vid. Plin. lib. 4. Epist. 11. *Lindenbr.*

y *Leges fundamenta libertatis.*] Versus antiquus in lib. Epigram. pag. 23. *Juri servitium defer, sic liber haberis.* Leges enim timere, maxima est securitas. Synes. Epist. 2. Ἀσφάλεια μεγίστη, τὸ φοβεῖσθαι τοὺς νόμους. Idem.

z *Cæsaribus tamquam liberis suis regenda.*] Puta cùm populus in eos omne imperium suum potestatemque contulit, l. 1. ff. de Constit. Imp. Instit. de jur. natur. gent. Idque ex lege Regia, lata olim de potestate Romuli, & relata de Imperio Octavii: ut ex Dione constat lib. LIII. Cujus quidem legis mentio iterum l. 1. ff. de mort. infer. l. 1. §. 2. de vet. jur. enucl. l. 3. C. de testam. *Idem.*

a *Olim licet otiosæ sint tribus pacatæque centuriæ.*] Quia scilicet nullæ tum erant tribus, nullæ centuriæ. Neque enim ex eo quòd otiosas tribus pacatásque centurias jamdudum fuisse ait Marcellinus, tunc tribus ac classes fuisse putandum est. Nam centuriæ quidem diu ante Marcellini ætatem esse desierant, ut testis est Arnobius in lib. 2. *Qui in mores alios atque alios ritus priorum condemnatione transistis. Numquid enim quinque in classes habetis populum distributum, vestri olim ut habuere majores?* Tribus quoque paullatim sub imperio Cæsarum collapsæ, tandem penitus desierunt paullò post tempora Antonini Caracallæ, ut opinor, cùm is omnibus in orbe Rom. degentibus civitatem dedisset. Sanè post ea quæ dixi tempora, rara ac propè nulla tribuum mentio fit in vetustis inscriptionibus, cùm antea passim cognomen tribuum adscribi videamus. Nec me movet, quòd Julianus Aug. in Oratione 3. ad Eusebiam Augustam τῶν φυλῶν ἐπιστάτας Romæ commemorat. Non enim tribuum Præfectos, sed Curatores regionum intelligit, ut & Libanium loqui sæpissime deprehendi. Vales.

b *Pompiliani securitas temporis.*] Numæ Pompilii. Claudian. IV. Consulatu Honor.

- - - notis regimur fruimurque quietis
Militiæque bonis, ceu bellatore Quirino,
Ceu placido moderante Numa. Lindenbr.

c *Ut domina suspicitur & Regina.*] Non is sum, qui vulgatas Editiones temere damnem. Sed tamen consensus librorum admonet me ut scriptam lectionem non dissimulem. Codex certè Florentinus ac Regius cum Editione Rom. & Augustana scriptum exhibent: *ut domina suscipitur*, quæ fortasse verior lectio est. *Sic in lib. 15. Cæsarem admiratione digna suscipiebant.* Sanè apud Græcos ἀποδέχεσθαι, quod propriè significat suscipere, ferè de venerantibus dicitur. ut apud Polybium in lib. 5. pag. 360. τὸν δὲ Φίλιππον ἀποδέχεσθαι καὶ θαυμάζειν. & apud Diodorum Siculum lib. 16. de Timoleonte Corinthio: οἱ δὲ Συρακούσιοι μεγάλως ἀποδεδεγμένοι τὸν ἄνδρα διά τε τὴν ἀρετὴν καὶ τὸ μέγεθος τῶν εὐεργεσιῶν. Sic etiam apud Artemidorum in lib. 3. & apud Julianum in Misopogone. *Vales.*

d *Populique Romani nomen circumspectum & verecundum.*] Hîc apertè græcissat Marcellinus. Est enim Græcè τὸ περίβλεπτον ὄνομα καὶ αἰδέσιμον. Circumspectum quidem eo sensu usurpat etiam in lib. 27. *procedántque vehiculis insidentes, circumspectè vestiti*: & in lib. 28. *parietes*

cumspectum & [9] verecundum. Sed læditur hic cœtuum magnificus splendor levitate paucorum incondita, ubi nati sint non reputantium, sed tamquam [1] indultâ licentiâ vitiis, ad errores lapsorum [2] & lasciviam. [e] Ut enim Simonides Lyricus docet, beatè perfecta ratione victuro, ante alia [f] patriam esse convenit gloriosam. Ex his quidam [g] æternitati se commendari posse per statuas existimantes, eas ardenter adfectant, quasi plus præmii ex figmentis æreis sensu carentibus adepturi, quàm [h] ex conscientia honestè rectéque factorum: eásque [i] auro curant imbracteari: quod [k] [3] Acilio Glabrioni delatum est primo, cùm consiliis armísque regem superasset Antiochum. Quàm autem sit pulchrum, exigua hæc spernentem & minima, ad ascensus veræ gloriæ tendere longos & arduos,

9 *Ms.* verecundum. 1 *Ms.* indulta licentiis ad errores. 2 *Ms.* ad lasc. 3 *Ms.* à Cilicio.

lapidum circumspectis coloribus nitidos. Verecundum verò occurrit quoque eodem quo hîc sensu in lib. 21. *Marci illius dissimilis Principis verecundi*: & in lib. 30. de Artaxerxe: *quæ temperantia morum ita tolerabilem eum fecit & verecundum.* * Sed & Zeno Veronensis perinde loquitur in sermone 2. de Abraham: *Sarræ uterum filius aperit primo vocabulo, cui jam aviæ reverentiam senectus verecunda detulerat.* Et paullò pòst: *Ad hujus ergo personam, Christi refertur verecunda nativitas*: id est verenda, reverenda. * Ita Hesiodus Reges αἰδοίους appellat, & Homerus αἰδοίους vocat τοὺς ἱκέτας supplices: quod idem valet atque αἰδεσίμους id est, venerabiles. *Vales.*

e *Ut Simonides Lyricus dicit.*] Eamdem sententiam Euripidi tribuit Plutarchus in vita Demosthenis initio. ὁ μὲν γράψας τὸ ἐπὶ τῇ νίκῃ εἰς Ἀλκιβιάδην ἐγκώμιον εἴτ' Εὐριπίδης, ὡς ὁ πολὺς κρατεῖ λόγος, εἴθ' ἕτερός τις ἦν, φησὶ χρῆναι τῷ εὐδαίμονι πρῶτον ὑπάρχειν τὴν πόλιν εὐδόκιμον. Id est: *Is qui Epinicium in Alcibiadem scripsit, sive Euripides, ut vulgò existimant, sive quis alius fuit, viro ait felici patriam primùm illustrem esse oportere.* Eò respexit etiam Themistius in Orat. 19. ἀνδρὶ μὲν γὰρ εἶμαι πολιτικῷ δεῖν ὑπάρχειν πρῶτον κατὰ τὸν ποιητὴν τὴν πόλιν εὐδόκιμον. Ceterùm ex eo quod Plutarchus scribit, de ejus carminis auctore inter veteres fuisse dubitatum, non sine ratione fortasse quis conjiciat, Marcellinum nostrum eos sequi maluisse, qui Simonidi tribuerent. Sed ætas Simonidis id videtur refellere. Vixit enim longè ante Alcibiadem. *Idem.*

f *Patriam esse convenit gloriosam.*] Magna laus, patria laude digna: unde quorum vitas extollere volumus, eorum patriam & originem prædicare quoque solemus. Hilar. in vita Honorati. Inde Libanius Sophista cùm Philippum Regem vituperare vellet, patriam quoque ejus depressit, p. 105. τί γὰρ ἄν τις εἴποι περὶ αὐτοῦ καλόν; τὴν πατρίδα; βάρβαρος ἦν τό τε τῆς πόλεως μέγεθος; καὶ τί φαυλότερον τῆς πόλεως; *Ecquisnam aliquid præclari de illo dicat? patriamne laudabit? atqui barbarus fuit. Urbis magnitudinem? at quid illa utilius fuit?* Lindenbr.

g *Æternitati commendari per statuas.*] Ob merita vitæ imagines, statuæ & tituli rependuntur, inquit Tertull. de anim. cap. XXXIII. Qui sanè honor ut non vulgaris est, ita ambitiosè nimis eum multi affectabant: adeo ut legibus cavere necessum fuerit, ne inconsulto Principe, vel sacra vice judicante, alicui concederetur, l. 1. & ult. C. de stat. & imag. Itaque Titinnius Capito ab Imp. Trajano impetraverat, ut sibi liceret statuam L. Syllani in foro ponere, Plin. l. 1. Ep. 17. Et Æmilius Strabo V. C. cùm L. Apuleio statuam de suo (nec enim ex descriptione publica id fieri leges sinebant, l. fin. C. de stat.) ponere vellet, ad principes Africæ viros libello misso locum eidem postulabat. De statuis alia multa Plinius lib. XXXIV. *Idem.*

h *Ex conscientia honestè rectéque factorum.*] * Cic. in Somn. Scip. *Sapientibus conscientia ipsa factorum egregiorum amplissimum virtutis est præmium.* Cicero Philipp. 5. p. 621. *Neque enim ullam mercedem tanta virtus præter hanc laudis gloriæque desiderat: qua etiamsi careat, tamen sit se ipsa contenta, &c.* Somn. Scip. 2. c. 10. Macrob. Seneca de Clement. lib. 1. cap. 1. *Rectè factorum verus fructus sit fecisse, nec ullum virtutum pretium dignum illis extra ipsas.* * Symmach. lib. IX. Epist. CV. *In sola conscientia est fructus & ratio virtutis: nihil moror statuas & publica falsa titulorum.* Plin. lib. 1. Ep. 8. *Meminimus quanto majore animo honestatis fructus in conscientia, quàm in fama reponatur.* * Nec malè Arnulfus Lexoviens. Episcopus p. 100. *Quòd si aliena bene merentibus gratia non respondet, merces tamen sua virtuti non deerit, quæ potiùs interioris fructus lucra considerans, satis habet simpliciter apud se de bono felicis conscientiæ testimonio gloriari.* * Idem.

i *Auro curant imbracteari.*] Inf. lib. 17. pag. 101. *auro imbracteatum. Bractea* est πέταλον. Plin. lib. XXXIII. cap. III. *Bracteatores*, πεταλοποιοί. Jul. Firm. Astron. lib. VIII. *Aurificem faciet, bracteatorem, vel certè marmorarium. Bractearii*, id est πεταλουργοί, l. 1. C. de excus. artif. *Idem.*

k *Acilio Glabrioni delatum est primo.*] Livius lib. XL. *Ædem (Pietatis) dedicavit M. Acilius Glabrio Duumvir, statuamque auratam, quæ prima omnium in Italia statua aurata est, patri Glabrioni posuit.* Val. Max. lib. 2. cap. 5. *Idem.*

arduos [l], ut memorat vates Ascræus, [m] Censorius Cato monstravit: qui interrogatus quamobrem inter multos [4] nobiles statuam non haberet; Malo, inquit, ambigere bonos, quamobrem id non meruerim: quàm quod est gravius, cur impetraverim mussitare. Alii summum decus [n] in [o] [5] carrucis solito altioribus, & ambitioso vestium cultu ponentes, [p] sudant sub ponderibus lacernarum, [q] [r] quas [6] collis insertas cingulis ipsis adnectunt, [s] [7] nimia subteminum tenuitate

4 *deest in Ms.* 5 *Ms.* carruchis. 6 *Ms.* in collis inserta. 7 *Ms.* ne una.

l *Ut memorat vates Ascræus.*] Nobilem illum Hesiodi locum indicat ἐν ἔργοις α.

Τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν, *&c.* Lindenbr.

m *Censorius Cato.*] * Plutarch. in Apophthegmatib. * & in Catone: πρὸς τοὺς θαυμάζοντας ὅτι πολλῶν ἀδόξων ἀνδριάντας ἐχόντων, ἐκεῖνος οὐκ ἔχει. μᾶλλον ἔφη βούλομαι ζητεῖσθαι διά τί μου ἀνδριὰς οὐ κεῖται, ἢ διά τι κεῖται, Talis ferè mens Stiliconi, de quo lectissimis versibus Claudian. lib. II. de laudib. Stilicon.

- - - quis devius esset
Angulus aut regio, quæ non pro numine vultus
Dilectos coleret, talem ni semper honorem
Respueres? decus hoc rapiat, quem falsa timentum
Munera decipiunt, qui se diffidit amari:
Hic solus sprevisse potest, qui jure meretur. Idem.

n *In carrucis solito altioribus.*] Editio Romana habet caruchis: quam scripturam tuetur Hesychius & vetus Glossarium. In Pandectis Florentinis carrucha semper scribitur, quomodo etiam in hoc loco codicem suum habuisse, testis est Lindembrogius. Est autem carrucha, τετράκυκλον ὄχημα, seu reda. Hesychius ῥηδίων, καρούχων. Glossæ Græcolatinæ, καρούχιον, reda. Galli aliquantùm corrupto vocabulo carrocas vocamus: in quibus eamdem ambitionem hominum nostrorum hodie cernimus, quam apud Romanos sui sæculi fuisse testatur Marcellinus. *Valesius.* Hæc examinat Jo. Schefferus de re vehicularia lib. II. cap. 27. *Gronov.*

o *Carrucæ solito altiores.*] Magnus in carrucis luxus Romanorum, quas & auratas & argenteas habuisse Martial. indicat lib. 3. Epig. 63. Lamprid. in Alex. Sever. Julianus Novel. XVII. Pont. Paulin. Episcop. Nolan. Epist. x. ad Sever. - - *viliore asellis burico sedentem tota hujus sæculi pompa, qua honorati & opulenti poterant circumflui Senatores, prosequebatur carrucis nitentibus, phaleratis equis, auratis pilentis, & carpentis pluribus gemente Appia atque fulgente.* Hunc fastum frugaliores Principes uti reprimerent, Imperiali edicto solis Honoratis intra urbem carrucarum usum concesserunt, l. unic. C. Theod. & Justinian. de honorat. vehiculis. *Lindenbr.*

p *Sudant sub ponderibus lacernarum.*] Ironicè id dictum accipio in homines delicatos, quibus oneri erant lacernæ sericæ. Simili sensu Claudianus lib. 2. in Eutropium: *onerique vel ipsa serica.* * Ita Plinius in lib. 9. capite 23. Juvenalis sat. VI. & Hieronymus in consolatione ad Pammachium de obitu Paullinæ: *Quibus serica vestis oneri erat, & Solis calor incendium; nunc sordidatæ & lugubres, & sui comparatione forticulæ pavimenta verrunt.* * Vales.

q *Quas in colli exerta.*] Locus fœdè corruptus, cui neque à Ms. medela: proponam tamen ut ibi legitur: -- *quas in collis inserta singulis ipsis adnectant, ne una subtegminum tenuitate perpiavilis expectantes .... crebris à cogitationibus maximeque.* Viderint alii, an quid inde expiscari possint. *Lindenbr.*

r *Quas collis insertas cingulis ipsis adnectunt.*] Editio Romana, cui adstipulantur scripti omnes codices, scriptum habebat: *quas in collis inserta.* Ex quo Petrus Castellus excogitavit eam lectionem quam ceteri Editores secuti sunt. Sed non dubito, quin Marcellinus ita scripserit uti edendum curavi. Sic enim in lib. 31. initio de Hunnis: *Sed semel obsoleti coloris tunica collo inserta, non antè deponitur quàm in pannos diffluxerit defrustata.* Quod verò attinet ad alteram emendationem, qua *cingulis* restituimus pro *singulis*, de ejus veritate non dubitabit, qui meminerit in omnibus ferè omnium Auctorum scriptis exemplaribus singula pro cingulis perperam scribi. Vulgata certè lectio nullum habet sensum. Itaque P. Faber in lib. I. Semestrium emendaverat *fibulis ipsis adnectunt.* In codice autem Regio ex conjectura exscriptoris emendatum est, *insertas jugulis ipsis adn.* * atque ita in codice Tolosano scriptum etiam inveni. * *Valesius.* Oct. Ferrarius, quum libro I. partis II. de re vestiaria voces has citasset ita, *quas in colli exserta singulis ipsis adnectant*, pronuntiat; sed locus ille, licet Cl. Valesius medicinam facere conetur, depositus est, & ne ab Apolline quidem sanandus. Et certe facilius quam oportebat, doctissimus Valesius se addicit simili loquutioni auctoris, ut quoniam alibi dicitur *tunica collo inserta*, idcirco nunc contemnat voculam *in* vel tres lineas concordi veterum librorum fide servatas; quod etiam alibi facit in imminuta vel læsa majestate. Interim & ante hos Jo. Meursius lib. III. animadv. Miscell. cap 27. tentaverat *ligulis spissis.* Crediderim jugulas fuisse aliquid in vestitu huc pertinens, atque adeo proxime ad priscam scripturam legendum, *quas cucullis, insertas jugulis ipsis, adnectunt.* Jam enim & Martialis (quem vide XIV. 129 & 132.) tempore cum lacernis incipiebant sumere cucullos, quod propediem magis invaluit, quum deliciis fracti Jovem solemque nudo capite excipere degeneres Urbis incolæ non tolerarent. *Gronov.*

s *Nimia subteminum tenuitate perflabiles.*] Ita hunc locum emendavi ex vestigiis veterum exemplarium, in quibus legitur, *tenuitate perpiavilis.* Corruptioni ansam dederat literarum affinitas. Sic suprà, ubi legitur *per flexuosas:* scripti codices habent *perplexuosas.* Valef.

perflabiles; t 8 exspectantes crebris agitationibus, maximéque sinistra, v ut longiores fimbriæ 9 tunicæque perspicuè luceant, varietate liciorum x 1 effigiatæ in species animalium multiformes. y Alii nullo quærente, vultus severitate adsimulata, patrimonia sua in immensum extollunt, z cultorum ut putà feracium

8 *ms.* perpia vilis expectantes . . . crebris à cogitationibus maximeque sinist. 9 *Steph. & ms.* tunicæque. 1 *ms.* effricatæ.

t *Filis exstantes crebris à locis omnibus.*] Multum sibi indulsit hoc in loco P. Castellus. In Editione enim Romana, quam corrigere erat aggressus, sic legebatur: *Perpianilis expectantes crebris cogitationibus.* Et ita ferè reliqui codices scripti, nisi quod post τὸ *expectantes* lacullam exhibent, quæ in Regio exemplari denotari videtur uno puncto. Etsi autem in tam corrupto loco difficile est veram emendationem assequi, videtur tamen legi commodè posse: *Expandentes eas crebris agitationibus.* Quod sequentibus verbis confirmatur. sequitur enim: *Ut longiores fimbriæ tunicæque perspicua luceant varietate liciorum.* Homines enim delicati cùm lacernas è serico haberent perlucidas, eas insuper crebris motibus agitabant, ut tunicæ eorum opere plumario textæ ab omnibus conspicerentur. *Vales.*

v *Ut longioris fimbriæ tunicæ.*] In editione Romana erat: *Ut longiores fimbriæ tunicæque.* Quod cur Petro Castello placuerit corrigere, non video. Editioni certè Romanæ subscribunt codex Regius, * Tolosanus * & Florentinus cum Editione Frobeniana. Fimbriæ igitur ad lacernas referendæ sunt, quas fimbriatas fuisse, docet vetus interpres Persii, & ex illo Isidorus in Originum libris. Possunt etiam de tunicis intelligi, & sic erit figura quam Græci ἓν διὰ δυοῖν vocant, non infrequens Marcellino nostro, ut cùm ait infrà in hoc libro: *Cùm glorioso Marte Mediam urgeret & Parthos.* & clariùs in lib. 16. *Ingenti prælio superatus à Romanis & Pompeio Rex prædictus.* denique in fine lib. 23. *Post Lydiam victam & Crœsum.* * Sanè tunicas Romanorum veterum fimbriatas fuisse, docet Suetonius in Julio Cæsare, quum dicit: *Lato clavo usus est, ad manus fimbriato.* Et priscis quidem Romanis manuleatas ac talares tunicas gestare, probro erat. Verùm processu temporis ejusmodi tunicæ invaluere: quod testatur Augustinus in lib. 3. de doctrina Christiana capite 12. *Sicut enim talares & manicatas tunicas habere, apud Romanos veteres flagitium erat: nunc autem honesto loco natis, cùm tunicati sunt, non eas habere flagitium est.* * Idem.

x *Effigiatæ in species animalium multiformes.*] Asterius Amasiæ Episcopus in Homilia de Divite & Lazaro, ait novam quamdam texendi rationem sua ætate inventam fuisse, qua in connexione staminis cum subtemine picturæ virtus exprimeretur, omnísque generis animalium formæ vestibus intexerentur: addit etiam à pueris mirantibus digito monstrari solitas hujusmodi animantium figuras, leonum putà, pardorum, ursorum; silvas quoque, & canes, & rupes, & venatores tunicis & palliis intextos: qui autem religiosi præ ceteris videri vellent, historias ex Evangelio sumtas simili arte vestibus, inlusisse. Idem scribit Prudentius in Hamartigenia his versibus:

Vellere non ovium, sed Eoo ex orbe petitis
Ramorum spoliis fluitantes sumere amictus
Gaudent, & durum scutulis perfundere corpus.
Additur ars, ut fila herbis saturata recoctis
Illudant varias distincto stamine formas.

* Exstat etiam hac de re Theodoriti locus insignis in sermone IV. de Providentia pag. 361. Ex quibus intelligendus est Chrysostomus in Homilia 50. in Matthæum, ubi adversus superfluas artes pictorum & plumariorum invehitur. Τὰ δὲ ζώδια γίνεσθαι ἢ ἐν τοίχοις, ἢ ἐν ἱματίοις, ποῦ χρήσιμον. * Idem.

y * *Alii nullo quærente patrimonia sua in imm. extollunt*, &c.] Cur dixit *nullo quærente*? Neque enim temere & sine caussa id adjectum est. Nimirum perstringit Marcellinus his verbis importunam vanitatem quorundam Nobilium sive Senatorum, qui possessiones suas per universum orbem diffusas, nullis ipsos interrogantibus, assiduè prædicabant, earúmque immensos reditus non sine mendacio interdum referebant. Sic quippe interpretor proximè sequentia verba hæc: *Cultorum, ut putant, feracium multiplicantes annuos fructus.* ubi scribendum existimo, *ut putà feracium*, vel *utpote*. *Multiplicantes* igitur idem valet, atque augentes & amplificantes mendacibus verbis. Neque enim de usuris hunc locum placet intelligi: præsertim cùm Senatoribus eo tempore non licuerit fenus exercere. Certè Chrysostomus legibus Romanis interdictam esse usuram Senatoribus adhuc sua ætate prodit in Homilia LVII. in Matthæum τοὺς γοῦν ἐν ἀξιώμασιν ὄντας, καὶ εἰς τὴν μεγάλην τελοῦντας βουλὴν ἣν σύγκλητον καλοῦσιν, οὐ θέμις τοιούτοις κέρδεσι καταισχύνεσθαι· ἀλλὰ νόμος ἐστὶ παρ' αὐτοῖς ὁ τὰ τοιαῦτα ἀπαγορεύων κέρδη. Id & disertè confirmat lex tertia & quarta in Codice Theodos. de usuris. Idem docet Augustinus, seu quis alius, in quæstionibus ex utroque Testamento mistis capite CII. *Dignitatis enim homini negotiari deforme est: Senatoribus quoque fenus diffamia est.* Olim quidem possidendi modus præfinitus erat Senatoribus Rom. cautúmque erat ne extra Italiam possiderent, néve navem haberent nisi ad fructus ex agris deportandos; ut docent Cicero in libro V. in Verrem, & Livius in fine libri XXI. Quas leges præ vetustate neglectas ac mortuas, sicuti loquitur Cicero, retulit postea Cæsar Dictator, teste Tacito in lib. VI. Hist. Ea lege modus credendi possidendique intra Italiam præscriptus est Patribus, vetitúmque ne Senatores pro arbitrio fenus exercerent. * *Idem.*

z *Cultorum ut putant feracium.*] Sic *pinguia culta*. Fest. Avien. in Descript. orb. terræ:

Tunc Pisida ferox exercet pinguia culta.

* Cassiod. lib. 4. Var. 36. *Istorum culta vastavit.* Lib. 12.

multiplicantes annuos fructus, quæ à primo ad ultimum ſolem ſe abundè jactitant poſſidere: ignorantes profectò majores ſuos, per quos ita magnitudo Romana porrigitur, non divitiis eluxiſſe, ſed per bella ſæviſſima, nec opibus, nec victu, nec indumentorum vilitate à gregariis militibus diſcrepantes, oppoſita cuncta ſuperaſſe virtute. Hinc [a] ex collaticia ſtipe Valerius humatur ille Poplicola: & [b] ſubſidiis amicorum mariti, inops cum liberis uxor alitur Reguli: & dotatur ex ærario filia Scipionis, [c] cùm nobilitas florem adultæ virginis, diuturnam abſentiam pauperis erubeſceret patris. At nunc ſi ad aliquem bene nummatum [2] tumentémque ideo, honeſtus advena ſalutatum introiveris, primitus tamquam exoptatus ſuſcipieris: & interrogatus multa, coactúſque mentiri, miraberis numquam antea viſus, ſummatem virum tenùem te ſic enixiùs obſervantem: [d] ut pæniteat ob hæc bona tamquam præcipua non vidiſſe ante decennium [3] Romam. Hácque affabilitate confiſus, cùm eadem poſtridie feceris, [e] ut incognitus hærebis & repentinus, [f] hortatore illo [4] heſterno ... numerando, qui ſis vel unde venias, diutiùs ambigente. Agnitus verò tandem, & adſcitus in amicitiam, ſi te ſalutandi aſſiduitati dederis triennio indiſcretus, & [g] per [5] totidem defueris tempus, reverteris ad paria perferenda: nec ubi eſſes

2 *mſ.* timentemque ideo. 3 *mſ.* Romam. Hacque. 4 *al.* heſterna die mirando. 5 *mſ.* totidem defueris tempus, reverteris.

Variar. 5. *Exercitus Lucaniæ Brutiorumque dicitur culta vaſtaſſe.* Paulinus in natali Felicis II. *Quique colunt rigui felicia culta Galeſi.* Claud. de bello Gild. n. 103. *Sufficerent Etruſca mihi, Campanaque culta.* * Lindebr.

a *Ex collaticia ſtipe Valerius.*] Quæ hîc ſtrictim tanguntur, ea uberiùs narrant T. Livius lib. 2. Plutarch. in vita Valerii, Dionyſ. Halicarn. lib. 5. & 6. * Seneca ad Helviam matrem lib. de conſolat. * cap. XII. Salvian. Maſſ. de provid. lib. I. *Idem.*

b *Subſidiis amicorum mariti.*] Valerius Max. in lib. 4. cap. 4. non ſubſidiis amicorum Reguli, ſed decreto Senatus alimenta conjugi ejus ac liberis præbita eſſe ſcribit. Cui ſubſcribit Dio in Fragmentis, quæ nuper vulgavimus pag. 593. ὁ γὰρ Ῥήγουλος ἐν τοσαύτῃ πενίᾳ ἦν, ὥστε μήτε τὴν ἀρχὴν ῥᾳδίως ἐθελῆσαι δι' αὐτὴν ὑποστῆναι, καὶ τῇ γυναικὶ τοῖς τε παισὶν αὐτοῦ τὴν τροφὴν ἐκ τοῦ δημοσίου δίδοσθαι ψηφισθῆναι, Id eſt ad verbum: *Regulus enim tanta premebatur inopia, ut ejus causâ Magiſtratum ſuffragiis populi ſibi delatum ſuſcipere vix ſuſtinuerit: útque conjugi ejus ac liberis alimenta ex ærario decreta ſint.* Valeſ.

c *Cum nobilitas florem adultæ virginis, diuturnam abſentiam.*] In codice Regio & Editione Romana reperi, *diuturnum*: unde quis conjicere poſſit legendum eſſe: *Cùm nobilitas florem adultæ virginis diuturnum abſentiâ pauperis erubeſceret patris.* Et ita diuturnus flos erit, quem alii obſoleſcentem dicerent. Nolim tamen quidquam temere mutari, præſertim cùm diuturna abſentia Cn. Scipionis jure dicatur, qui octo annis Proconſul bellum in Hiſpania geſſit, teſte Livio in lib. 25. Ceterùm de hac liberalitate Senatus eleganter Valerius Max. lib. 4. cap. 4. & Zonaras ex Dione: mirúmque eſt, id à Tito Livio prætermiſſum fuiſſe. *Idem.*

d *Ut pæniteat ob hæc bona.*] Hic locus ex Mſſ. codicum auctoritate ſic à nobis eſt reſtitutus: tantùm emendavimus, *ob hæc bona*, cùm in Mſſ. & in Editione Romana legeretur, *ut hæc bona.* Valeſius. Ex quo quis non videt audacius certe *ob* fieri ex *ut*, quum propinquius ſit ac proclivius *in hæc bona*? Gronov.

e *Ut incognitus hærebis.*] Sic habet Editio Auguſtana à Mariangelo Accurſio viro doctiſſimo emendata. In Editione Romana *hæredis* legebatur; unde Petrus Caſtellus emendaverat *hæres.* Nos lectionem Auguſtanæ Editionis ſequi maluimus, quippe quæ & ad ſcriptum codicem propiùs accederet, & cum antecedenti oratione meliùs conveniret. * Neque aliter in codice Toloſ. ſcriptum inveni. * In Regio exemplari tria hæc vocabula omiſſa erant. Ceterùm quòd incognitum & repentinum jungit hîc Marcellinus, videtur ſumtum ex Cicerone in Bruto, qui ſic dicit: *Ignoti homines & repentini, Quæſtores celeriter facti ſunt.* Valeſ.

f *Hortatore illo heſterno ... numerando.*] Ita primus hunc locum edidit Sig. Gelenius, vir exacti judicii, cui uni plurimum debet noſter Marcellinus. Neque aliter habuit Editio Romana, quæ omnes lacunas ſcripti exemplaris fideliter exhibuerat. Sed Petrus Caſtellus ſine ullo codice ſcripto, ſolâ fretus non dicam conjecturâ, ſed audaciâ, omnes lacunas explevit. Atque hunc quidem locum ſic ſuppleverat: *Illo heſterno diés numerando.* Idem. Exemplari Lindebrogiano adſcriptum vidi [MS. *die numerando.* leg. *demirando.* Loiſel.] *Gron.*

g *Per totidem defueris tempus.*] Non dubitavi hanc

interrogatus, & [6] num è medio discesseris, [h] ætatem omnem frustra in stipite conteres submittendo. [i] [7] Cùm autem intervallata temporibus convivia longa & noxia cœperint apparari, vel [k] distributio solemnium sportularum; anxia deliberatione tractatur, an [l] exceptis iis quibus vicissitudo debetur, peregrinum invitari conveniet: & si digesto plenè consilio id [8] placuerit fieri, is adhibetur qui [m] [n] pro domibus excubat aurigarum, aut artem tesserariam profitetur, aut secretiora quædam se nosse confingit. Homines enim eruditos & sobrios ut infaustos & inutiles vitant: [o] eo quoque accedente, quòd & nomenclatores adsueti hæc & talia venditare, mercede accepta, [9] lucris quosdam & prandiis inserunt subditicios ignobiles & obscuros. Mensarum enim voragines, & varias voluptatum illecebras, ne longiùs progrediar, prætermitto: illuc transiturus, quòd quidam per ampla spatia Ur-

6 *Ms.* non te misero. 7 *Ms.* Cùm autem commotus intervallata. 8 *Steph.* placuerit fieri. 9 *Ms.* lucris quosdam.

---

scripturam hîc restituere, quam præter Florentinum codicem Regius quoque servavit. Existimo tamen quiddam adhuc deesse, *dierum* putà, aut *mensium*. Arguit enim superbiam & iniquitatem illorum Nobilium, quos cùm adsiduo officio per triennium colueris, si fortè triduo, aut trimestri spatio absis, prioris obsequii tui oblivio subit. Et sic tollitur barbarismus, qui vulgatam lectionem inquinat. *Vales.* An *tot dierum defueris tempus*? Gron.

h *Ætatem omnem frustra in stipite conteres submittendo.*] * Alludit Marcellinus, ut opinor, ad hæc Senecæ in libro de brevitate vitæ capite XIV. *Nemo horum annos tuos conteret.* * Stipitem autem vocat hominem stupidum, & in quo nullus residet sensus non magis, quàm in stipite. Sic Terentius in Heautontimor. Actu 5.

- - - *in me quidvis harum rerum convenit,*
Quæ sunt dictæ in stultum. caudex, stipes, asinus, plumbeus.

Et Cicero de Haruspicum responsis, Ælium quemdam Ligurem vocat stipitem. Claudianus quoque in Eutropium lib. 1.

Et nihil exhausto caperent in stipite lucri. Idem.

i *Cum autem intervallata temporibus.*] Hoc loco MSS. codices omnes, & Editio Romana atque Augustana vocem interserunt hoc modo: *Cùm autem commotus intervallata temporibus.* Unde non absurdè quispiam legendum esse conjecerit: *Cùm autem commodis intervallata temporibus.* Idem.

k *Distributio sollemnium sportularum*] Exempla hujus rei apud Symmach. *Lindenbr.*

l *Exceptis iis quibus vicissitudo debetur.*] Id est, præter eos quibus vicem reddere oportet, cùm ab iis aut convivio exceptus prior, aut sportulà honoratus sis. Sic Marcellinus in lib. 16. *Armatorúmque millia triginta & quinque partim mercede, partim pacto vicissitudinis reddendæ quæsita.* * Ambrosius, seu quis alius Auctor in caput XIII. Epistolæ ad Romanos: *Comessationes* (inquit) *sunt luxuriosa convivia, quæ aut collatione omnium celebrantur; aut vicibus solent à contubernalibus exhiberi.* Vales.

m *Pro domibus excubat aurigarum*] Claud. lib. 2. de laud. Stilic.

- - - *vestibulis foribusque potentum excubat.* Lindenbr.

n *Qui pro domibus excubat aurigarum.*] Viles de plebe homines intelligit, qui totos dies in Circo perstabant, de equis circensibus, & de agitatoribus satagentes, ut scribit Marcellinus infrà, ubi de plebis Romanæ studiis agit. Quinetiam pro domibus aurigarum factionis ejus quam fovebant, excubare erant soliti. Quod quidem in plebeiis hominibus mirum videri non debet, cùm Caius Caligula prasinæ factioni ita deditus fuisse dicatur à Suetonio, ut cenaret assiduè in stabulo, & maneret. Marcellinus in lib. 28. de iisdem: *Eisque templum, & habitaculum, & concio, & cubiculum, & spes omnis Circus est Maximus.* Vales.

o *Eo quoque accedente, quod & nomenclatores.*] In hoc loco emendando quid & quantum licentiæ mihi sumserim, nolo dissimulare. Cùm igitur in Regio codice & in Editione Romana scriptum esse vidissem: *Vitant è quoque accedente, quòd & nomenculatores, &c.* unius literæ adjectione locum sic sanavi. Ceterùm id nomenclatorum officium fuisse docet Seneca in Epist. 19. *Habebis convivas, quos ex turba salutantium nomenclator digesserit.* Athenæus lib. 2. μετὰ ταῦτα κατεκλίθημεν ὡς ἤθελεν ἕκαστος, οὐ περιμείναντες ὀνομακλήτορα τὸν τῶν δείπνων ταξίαρχον. Neque verò solùm digerebant eos, qui venturi essent ad cenam, sed etiam eos qui sportulam accepturi essent; ut testatur Marcellinus verbis quæ proximè sequuntur: *Mercede accepta lucris quosdam, & prandiis inserunt subditicios ignobiles & obscuros.* Lucra enim sunt sportulæ quæ in auro, aut argento dabantur. De hac autem nomenclatorum avaritia, qui infimis hominibus operam suam venditabant, loquitur Lucianus in dialogo περὶ τῶν ἐπὶ μισθῷ συνόντων, his verbis: περιμένειν ὠθούμενον καὶ ἀποκλειόμενον· καὶ ἀναίσχυντον ἐνίοτε καὶ ὀχληρὸν δοκοῦντα ὑπὸ θυρωρῷ κακῶς συρίζοντι, ἢ ὀνομακλήτορι λιβυκῷ ταττόμενον, καὶ μι-

bis, [p] ſubverſáſque ſilices, ſine periculi metu properantes, [q] equos velut publicos ſignatis, quod dicitur, [1] calceis agitant, [r] familiarum agmina tamquam prædatorios globos poſt terga trahentes, [ſ] ne Sannione quidem, ut ait Comicus, domi relicto: [t] quos [2] imitatæ matronæ complures, [v] opertis capitibus & [x] baſternis, per latera civitatis cuncta diſcurrunt. Utque præliorum periti rectores primò catervas denſas opponunt & fortes, deinde leves armaturas, pòſt jaculatores, ultimaſque ſubſidiales acies, ſi fors adegerit, [3] invaſuras: ita [y] præpoſitis urbanæ familiæ ſuſpenſæ [z] digerentibus ſollicitè, [a] quos inſignes faciunt virgæ dextris aptatæ, velut teſſerâ datâ caſtrenſi, juxta vehiculi frontem omne [4] textrinum incedit: huic atratum coquinæ adjungitur miniſterium, deinde totum promiſcuè ſervitium, cum [5] otioſis plebeiis de vicinitate conjunctis: po-

1 *Mſ.* calcis agitant. 2 *Mſ.* ſemitate. 3 *Mſ.* juvaturas. 4 *Mſ.* mextrinum. 5 *Al.* otioſæ plebis.

σθὸν τελȣ͂ντα τ͂ μνήμης τȣ͂ ὀνόματ☉. [Hoſce nomenclatores Suetonius in C. Cæſ. Caligula capite XXXIX. vocatores appellat, ut & Plinius in lib. XXXV. cap. X.] *Valeſ.*

p *Subverſaſque ſilices ſine periculi metu properanter.*] Vias Urbis intelligit quæ ſilice ſtratæ erant. Sic Juvenalis in Satyra 6.

Nec melior, pedibus ſilicem quæ conterit atram.

Et Prudentius in lib. I. contra Symmachum:

Quique terit ſilicem variis diſcurſibus atram.

* Porrò ſcribendum heic videtur, *properantes.* * Idem.

q *Equos velut publicos ſignatis, quod dicitur, calceis agitant.*] Equos publicos vocat animalia curſus publici. Quia verò ſine diplomatis curſum publicum uſurpare non licebat, teſte Capitolino in Pertinace, & l. 2. de curioſis, & l. 3. Cod. de curſu publico; idcirco ſignati calcei dicebantur eorum, qui ejuſmodi diplomata ſeu evectiones habebant, aut tractorias, aut angariales: tot enim nominibus dicuntur. Græci *συνθήματα* appellant. Vetus Gloſſarium, *Evectio συνθημα.* Item *συνθεμα ſigillum, evectio.* Julianus Auguſtus in Epiſtola nondum edita ad Libanium Quæſtorem: *Ὡς ὤνησε γε τὸ σύνθημα ἡμῖν μελλῆσαν. ἀντὶ γδ̀ τȣ͂ τρέμειν κὴ δεδιέναι φερόμϑμον ἐπὶ δημοσίας ἀπήνης,* &c. Hieronymus quoque in Ep. ad Julianum: *Jam dimiſſo ſynthemate equus publicus ſternebatur.* Idem.

r *Familiarum agmina.*] Contra hanc ambitionem graviter invehitur Chryſoſtomus in Homilia 40. in Epiſtolam priorem ad Corinthios: ubi divites illos qui ſervorum greges ubique circumducebant cùm in foro tum in balneis, eleganter comparat venaliciariis & ovium venditoribus: lictores quoque eos habuiſſe ſcribit, qui ſcilicet turbam ſubmoverent, & ſervorum aciem inſtruerent. *τί δὲ κὴ παῖδας ῥαβδȣ́χȣς ἔχεις, ὡς δȣ́λοις κεχρημένΘ τοῖς ἐλευθέροις.* Hi ſunt, quos *præpoſitos urbanæ familiæ* Marcellinus noſter infrà appellat, & virgas manibus geſtaſſe, ſicuti Chryſoſtomus dicit. * *Idem.*

ſ *Ne Sannione quidem, ut ait Comicus*] Terent. in Eunucho Act. IV. Scen. VII. *Lindenbr.*

t *Quos imitatæ matronæ complures.*] Hujus loci emendatio codici Regio debetur, in quo priùs quidem ſcriptum erat, *quos emitate,* prout Editio quoque Romana exhibet: ſed eadem manu ita emendatum eſt, ut edidimus. Obſervavi autem in manuſcriptis exemplaribus ferè ſcribi *emitari* pro *imitari.* * In Mſ. Toloſano planè ſcriptum eſt, *quos imitatæ.* * Valeſ.

v *Opertis capitibus & baſternis.*] Baſternæ enim matronales erant opertæ, planéque ſimiles earum quas hodie lecticas vocamus, ut docet vetus Epigramma:

Aurea matronas claudit baſterna pudicas,
Quæ radians patulum geſtat utrimque latus.

* Auratas fuiſſe ejuſmodi baſternas teſtatur etiam Joh. Chryſoſtomus in Homilia 11. in Epiſtolam Pauli ad Romanos. *αἱ δὲ ὄψεις τ͂ ἡμιόνων, τ͂ τὴν γυναῖκα φερȣσῶν τὴν σὴν, πολλῷ καταλάμπονται χρυσίῳ, κὴ τὰ δέρματα, κὴ τὰ ξύλα τὰ τὴν ςέγην ἐκείνην ὑφαίνοντα.* Et Paulinus de matronis Rom. loquens, quæ obviam Melaniæ proceſſerant, in Epiſtola X. *Auratis pilentis & carpentis pluribus gemente Appia atque fulgente.* * Idem.

x *Baſternis*] Gloſſar. Nomicum; *Λεκτίκιον, βάςερνα, καράβαλον,* Martyrolog. Græcum de D. Eugenia: *ἣν ἀναγινώσκουσα ἔνδον τȣ͂ βαςερνίȣ.* Et: *προσέταξε ςῆναι τὸ βαςέρνιον.* Hieronym. ad Euſtoch. Aldhelm. de Virginit. *Lindenbr.*

y *Præpoſitis urbanæ familiæ ſuſpenſæ digerentibus.*] Senſus eſt, ſervos præpoſitos urbanæ familiæ, quæ tunc ſuſpenſa eſt, & otioſa ab omni opere vacat, ordines curare. *Valeſ.*

z *Digerentibus ſollicitè.*] Sumtum videtur ex Senecæ libro de Conſtantia pag. 183. *Turbam venali faſtidio digerentibus.* * Idem.

a *Quos inſignes faciunt virgæ dextris aptatæ*] * Aſterius Epiſcopus Amaſeæ in Homil. de œconomo iniquitatis pag. 20. *Τί δ' ἡ τ͂ ὑπαρχόντων ἀξίας ἡ σκηνή; τὸ ἀργύρεον ὄχημα, κὴ καλαμὶς ἡ χρυσῆ.* *Quid autem & quanti tota illa quam Præſides obtinent ſcena; argenteum vehiculum, & virga aurea?* Seneca de Tranquil. initio: *Placet honos faſceſque, non purpura aut aureis virgis adductus* (ita lego: vulgo *adductum* malè) *capeſſere, ſed ut amicis propinquiſque & omnibus civibus, omnibus deinde mortalibus paratior utiliorque ſim.* Eæque virgæ in nummis antiquis in manibus magiſtratus apparent. * *In virga poteſtatem intelligi convenit, inſigne enim poteſtatis eſt,* inquit Hilarius Epiſc. Pict. in Pſal. 2. & 124. Unde Curopalates aureâ vir-

ſtrema [b] multitudo ſpadonum, à ſenibus in pueros deſinens, [c] obluridi, diſtortaque lineamentorum compage [6] deformes: ut quaquà inceſſerit quiſquam, cernens [d] mutilorum hominum agmina, [e] deteſtetur memoriam [f] Semiramidis Reginæ illius veteris, quæ teneros mares caſtravit omnium prima, velut vim injectans naturæ, [7] eamdemque [8] ab inſtituto curſu retorquens, quæ inter ipſa oriundi crepundia, per primigenios [9] ſeminis fontes, tacita quodammodo lege, vias propagandæ poſteritatis oſtendit. Quod cùm ita ſit, paucæ domus ſtudiorum ſeriis cultibus antea celebratæ, nunc ludibriis ignaviæ torpentis exundant, [g] vocali ſono, [1] perflabili tinnitu fidium reſultantes. Denique pro philoſopho cantor, & in locum oratoris doctor artium ludicrarum accitur: & bibliothecis ſepulcrorum ritu in perpetuum clauſis, organa [2] fabricantur hydrau-

6 *Mſ.* deformes. 7 *Mſ.* eumdemque 8 τὸ ab *deeſt al.* 9 *Mſ.* ſeminis fortes. 1 *Mſ.* vocabili ſono perflabili. 2 *Al.* fabricantur.

gâ decoratus ante pedes regios primus incedebat. Caſſiodor. lib. 7. Var. 5. Vid. Petr. Fabri V. C. Agoniſticon lib. 1. cap. 22. *Lindenbr.*

b *Multitudo ſpadonum coloris obluridi*] Hunc ſequioris ſexus faſtum multis reprehendit D. Chryſoſtom. cujus Homil. xx. in Paul. ad Epheſ. v. hæc verba ſunt: ἡ γυνὴ χρυσοφορεῖ, καὶ ἐπὶ ζεύγους λευκῶν ὀρέων, περιφέρεται πανταχοῦ, οἰκέτων ἀγέλας ἔχει, καὶ εὐνούχων ἑσμόν. Hieron. ad Euſtoch. *Præcedit caveas baſternarum ordo ſemivirorum, & rubentibus buccis cutis farta diſtenditur.* Idem.

c *Obluridi, diſt. lin. compage deformes.*] Sic habent codex Regius ac Florentinus, & Editio Romana. Sed Petrus Caſtellus, cùm eam locutionem contra leges Grammaticæ peccare exiſtimaret, correxit: *oblurida, diſtortaque lin. compage deformis.* Exſtitit poſtea Sigiſmundus Gelenius, qui Frobenianam curavit Editionem. Is audacter ſatis vocem addidit hoc modo: *coloris obluridi, diſtortaque lin. compage deformis.* Quod equidem inſtitutum probare non poſſum, cùm ea vox abſit tum à codice Regio, tum ab Editione Romana. Quinetiam in Romana Editione legitur, *à ſenibus in pueros deſinetis.* Unde ſuſpicari quis poſſit legendum eſſe *deſinentes.* Cujuſmodi locutio Marcellino eſt familiaris. *Valeſ.*

d *Mutilorum hominum agmina.*] De hac matronarum ambitione loquitur Hieronymus in Epiſtola ad Furiam: *Noli in publicum ſubinde procedere, & ſpadonum exercitu præeunte, viduarum circumferri libertate.* Idem.

e *Deteſtetur memoriam Semiramidis.*] Incertum, Semiramis-ne prima evirari mares juſſerit, an verò Perſarum id jam olim inſtitutum ſit. Claudian. lib. 1. in Eutrop.

- - - Seu prima Semiramis aſtu
Aſſyriis mentita virum, ne vocis acutæ
Mollities, leveſque genæ ſe prodere poſſent,
Hos ſibi conjunxit ſimiles: ſeu Perſica ferro
Luxuries vetuit naſci lanuginis umbram.

Certè de Semiramide nil tale Diodorus Sicul. vel Trogus, ſed tantùm veſtitu eam ſexum mentitam aſſerunt: στολὴν ἐπραγματεύσατο δι᾽ ἧς οὐκ ἦν διαγνῶναι τὸν περιβεβλημένον πότερον ἀνήρ ἐστιν ἢ γυνή. Perſis verò id numero multi ſunt qui adtribuunt. Petron. Donat. Stephan. Cujus deteſtandi facinoris invectivam vide apud Suid. ex Cyrillo in voce σπάδονες. Lindenbr.

f *Semiramidis Reginæ, quæ ten. mares caſtravit omnium prima.*] Conſentit quidem Claudianus in Eutropium, ut jampridem notavit Delrio. Sed Clearchus Solenſis Ariſtotelis diſcipulus in lib. 4. de moribus gentium, præclarum hoc inventum Medis tribuit, teſte Athenæo in lib. 12. Κλέαρχος δὲ ὁ Σολεὺς ἐν τετάρτῳ βίων προειπὼν περὶ τῆς Μήδων τρυφῆς, καὶ ὅτι διὰ ταύτης πολλοὺς εὐνουχίσαιεν τῶν περικτιόνων. Mulieres verò caſtrare primi cœperunt Lydi, ut docet idem Athenæus in libro cit. & Conſtantinus Manaſſes. Gyges enim Lydorum Rex primus puellas caſtraſſe dicitur, ut iis adoleſcentibus diutiùs uteretur, quemadmodum ſcribit Xanthus Lydus in 2. rerum Lydicarum apud Suidam in ξανθός. At Græci hanc fœdam inhumanitatem ſemper deteſtati ſunt. Argumento ſit Periander Corinthius, qui cùm Corcyrenſibus infenſus eſſet, Principum liberos ad Regem Lydorum Alyattem caſtrandos miſit Sardes, ut narrat Herodotus lib. 3. & Diogenes Laërtius: quippe cùm nullus eſſet in tota Græcia, nedum Corinthi Medicus, qui id facinus ſuſcipere auderet. *Valeſ.*

g *Vocali ſono, perflabili tinnitu fidium.*] Sic reſtitui ex fide codicum ſcriptorum, Regii & Florentini: quibus Editio Rom. & Auguſtana adſtipulantur. Sed nondum mihi perſanatus locus videtur. Ac niſi me conjectura fallit, ſic ſcripſerat Marcellinus: *Vocali ſono ac perflabili, tinnitúque fidium reſultantes.* Eodem enim modo loquitur initio libri 30. *Et ædes pulſu nervorum, & articulato flatilique ſonitu reſultarent.* Quibus verbis duas Muſicæ ſpecies complectitur, organicam & vocalem. ſed organica duplex eſt: quarum altera in percuſſione conſiſtit, altera in flatu. Organorum quippe alia ſunt ἐντατὰ καὶ καθαπτά; alia, ἐμπνευστά, quibus etiam hydraulica continentur, ut ait Athenæus in fine libri 4. Omnia hæc complexus eſt Cicero in Orat. pro Sexto Roſcio his verbis: *Ut quotidiano cantu vocum, & nervorum, & tibiarum tota vicinia perſonaret.* Nec ſecus Marcellinus noſter in locis quos adduximus. Sed & Caſſiodorus in

lica, & lyræ ad speciem carpentorum ingentes, tibiæque & histrionici gestus instrumenta non levia. Postremò ad id indignitatis est ventum, ut [h] cùm [i] peregrini ob formidatam haud ita dudum alimentorum inopiam pellerentur ab Urbe præcipites; sectatoribus disciplinarum liberalium impendio paucis sine respiratione ulla extrusis, tenerentur [3] mimarum asseclæ veri, [4] quique id simularunt ad tempus: & [k] tria millia saltatricum ne interpellata quidem,

3 *Ms.* minimarum. 4 *Ms.* quique.

---

libro de Musica: *Symphonia*, inquit, *est temperamentum sonitus gravis ad acutum, & acuti ad gravem, modulamen efficiens sive in voce, sive in percussione, sive in flatu.* Græci perinde ὀργανικὴν καὶ ᾠδικὴν μοῦσαν distinguunt, ut videre est apud Dionysium Halic. in libro de compositione vocabulorum, & nominatim apud Auctores, qui de Musica scripserunt Græcè, Gaudentium, Aristidem, & ceteros: apud quos nihil frequentiùs occurrit quàm hæc λέξεως καὶ κρούσεως distinctio, id est vocalis & organicæ Musicæ: ac seorsum utrique proprias notas adsignant, quarum superiores quidem vocalem, inferiores organicam metiebantur: in usum, ut equidem judico, aulœdorum, citharœdorum, eorumque qui ad lyram canebant. *Vales.*

h *Cum peregrini ob formidatam haud ita dudum alim. inopiam.*] Sic Octavianus Augustus magna quondam sterilitate ac difficili remedio omnes peregrinos, exceptis medicis & præceptoribus, Urbe expulit; ut ait Suetonius. Cujus exemplum secuti deinceps Romani, crebró id usurpaverunt, adeo ut urbs æterna hanc ob caussam malè audiret. * Testantur id Symmachus in lib. II. Epist. VIII. & Ambrosius in lib. III. de Officiis, cap. VII. ubi in eam Romanorum consuetudinem graviter invehitur. * Libanius in Antiochico pag. 366. de fecunditate agri Antiocheni loquens sic ait: οὕτω τῇ τε γῇ πρέπων ὄχλος ὁ παρ' ἡμῖν, τῷ τε ὄχλῳ τῆς γῆς ἡ φύσις. δι' ἣν οὐδεπώποτε τὸ ξένιον ἠναγκάσθημεν ἀδικῆσαι Δία διὰ τὴν περὶ τοὺς ξένους ὠμότητα· καίτοι παράδειγμα τῆς Ῥώμης ἔχοντες, ἣ τὴν τῶν ἀναγκαίων σπάνιν, ἡνίκα ἂν τοῦτο συμπέσῃ, τῇ τῶν ξένων ἐλάσει πρὸς ἀφθονίαν μεθίστησι. Id est: *Ita & agro conveniens incolarum multitudo apud nos est, & multitudini incolarum bonitas agri respondet: cujus ope numquam coacti sumus sævitiâ in peregrinos Jovem hospitalem offendere: tametsi nobis exemplum suppeteret urbis Romæ, quæ quoties inopiâ premitur annonæ, peregrinorum expulsione huic malo mederi solet.* Themistius quoque in Orat. 6. ubi Theodosium Imperatorem Orientis ab annonæ sollicitudine commendat. οὐκοῦν, inquit, δεῖ ἡμῖν ξενηλασίας συνεχοῦς καθάπερ τῇ μητροπόλει, φαρμάκου τῆς ἐνδείας χαλεπωτέρου. Id est: *Quare nihil nobis continua ac prope assidua peregrinorum expulsione opus est perinde ac Origini nostræ: quod quidem omni penuria atrocius remedium est.* Quibus verbis Romam innuit, quam μητρόπολιν quoque appellat in Orat. 4. * Eumdem Romanorum morem perstringit Libanius in lib. IV. Epistola 268. ad Rufinum Comitem Orientis, qui ob annonæ penuriam decreverat, ut peregrini Antiochiâ pellerentur. τὰ δ' αὖ περὶ τὸν σῖτον σοῦ μὲν καὶ ταῦτα ἄξια τῆς ῥώμης τετόλμηκας. * Ceterùm peregrinos aliter sumit Marcellinus, quàm in dicto loco Suetonius. Apud Suetonium enim, & illius ævi Scriptores, peregrini opponuntur civibus Romanis. Post legem autem illam Caracallæ quâ omnibus in orbe Rom. agentibus civitas data est, peregrini Romæ dicti sunt, qui non essent oriundi ex urbe Roma. *Idem.*

i *Peregrini ob formidatam haud ita dudum alimentorum inopiam pellerentur ab urbe.*] Non novum id Romæ, & quod Augustum etiam fecisse cùm gravior Urbem annona flagellaret, scribit Sueton. lib. 2. Orosius lib. 7. cap. 3. C. Papius quoque Tribunus pl. lege lata peregrinos urbe expulerat, sed alia de causa: ἐπειδὴ ἐπεπόλαζον, καὶ οὐκ ἐδόκουν ἐπιτήδειοι σφίσιν εἶναι συνοικεῖν. Dio Cass. lib. XXXVII. *Lindenbr.*

k *Tria millia saltatricum ne interpellata quidem.*] Quæ scilicet veterum fabularum exitus in scenis saltantes imitarentur, ut loquitur Jul. Firmic. lib. 6. Quippe sat non fuit corruptis severioribus P. R. moribus inter privatos parietes hanc artem continuasse: sed eo quoque luxuriarum ventum, ut parum putarent commodè mimum egisse, ni saltationum etiam obscenis gestibus oculi inquinarentur. Cujus moris præcipui auctores tempore Augusti fuere Pylades & Bathyllus. Zosim. lib. I. ἡ γὰρ παντόμιμος ὄρχησις ἐν ἐκείνοις εἰσήχθη τοῖς χρόνοις, οὔπω πρότερον οὖσα Πυλάδου καὶ Βαθύλλου πρώτων αὐτὴν μετελθόντων. Quos mox secuti Mnester, Paris, Phabaton, Caramallus, multos invenere discipulos. Seneca Natural. quæstion. lib. I. *Stat per successores Pyladis & Bathylli domus. Harum artium multi sunt discipuli, multique doctores, privatim urbe tota sonat pulpitum.* Et quidem quanto quisque formosior, tanto pensiore cura huic studio incumbebat, quî magis saltando placeret. Inscriptio vetus in Transilvania: DIS MANIBUS. MEMORIAE C. REGULI MORIBUS DECORE NATALIBUS D. D. HYACINTHO VEL NARCISSO COMPARANDI. QUI VIXIT AN. XII. M. III. TER IN PUBLICO. SPECTANT. S. P. Q. TRAJANEN. QUATER IN CURIA SPECTANTE IMP. M. ANTONINI PROCOS. SALTAVIT. CANTAVIT. JOCIS OMNES OBLECTAVIT. CUNCTIS PLACUIT. FELIX REGULUS PATER INFELIX ANIMAE INNOCENTISSIMAE. L. H. L. D. Cui consentiunt alia monumenta Neapoli, Romæ, Antipoli reperta. Denique in tantum excreverat numerus saltatorum, ut remedium malo quærentes viri sanctiores infamiæ metu impetum ejus frangere conati sint, l. 24. ff. ad L. Jul. de adult. Sed verum hîc quod P. Syrus ait: *Ægre reprehendas, quod finis consuescere:* eoque ventum, ut remanerent saltatores, exsularent philosophi. *Idem.*

l cum choris totidémque remanerent magistris. m Et licet quocumque oculos flexeris, n feminas adfatim multas spectare cirratas, quibus si nupsissent, per ætatem ter jam nixus poterat suppetere liberorum, adusque tædium o pedibus

l *Cum choris totidemque remanerent magistris.*] Choros intelligo, qui saltatricibus, seu pantomimis præcinebant, de quibus præter Hieronymum in Chronico loquitur & Libanius in Orat. adversus Tisamenum initio: ἀποκλίνας δὲ ταχέως εἰς ὀρχηστὰς, καὶ μακαρίσας αὐλούς τε καὶ ὅσοι περὶ αὐτοὺς, ἥδιστα μὲν ἂν ἡγεμὼν ἐγένετο τοῦ χοροῦ· τούτου δὲ πολλοῖς εἰργόμενος αἰτιάμασι, διὰ ἀσμάτων, ἃ ποιῶν παρεῖχεν αὐτοῖς, ἦν ἐπὶ τῆς σκηνῆς. Quibus in verbis ἡγεμὼν τοῦ χοροῦ, is est qui Magister chori dicitur in hoc Marcellini nostro loco, & à Philargyro in Eclogam 6. Virgilii. Apud Philonem de vita contemplativa, ἡγεμὼν καὶ ἔξαρχος vocatur. Hi Magistri in medio chori stantes complosione pedum ac strepitu cymbalorum, aut manus percussione modos dabant: unde & Mesochori sunt dicti. Philo in lib. de mercede meretricis; ὧν ἐν μέσῳ καθάπερ ἡγεμὼν χοροστατοῦσα. De cymbalorum strepitu locus est elegans apud Arrianum in Indicis: εἶδον δὲ ἔγωγε καὶ κυμβαλίζοντα ἤδη ἐλέφαντα, καὶ ἄλλους ὀρχεομένους· κυμβάλοιν τῷ κυμβαλίζοντι πρὸς τοῖν σκελοῖν τοῖσιν ἔμπροσθεν προσηρτημένοιν, καὶ πρὸς τῇ προβοσκίδι ἄλλο κύμβαλον. ὁ δὲ ἐν μέρει τῇ προβοσκίδι ἔκρουε τὸ κύμβαλον ἐν ῥυθμῷ πρὸς ἑκατέροιν τοῖν σκελοῖν. οἱ δὲ ὀρχεόμενοι ἐν κύκλῳ τε ἐχόρευον ἐν ῥυθμῷ καθότι ὁ κυμβαλίζων σφίσιν ὑφηγέετο. Id est: *Vidi ego aliquando elephantum cymbalum pulsantem aliis saltantibus, duobus cymbalis ad anteriora crura, alio ad proboscidem appenso. Ipse alternatim proboscide cymbalum in numerum ad utrumque crus pulsabat: reliqui circumstantes choreas ducebant, ac procedebant in numerum prout ille cymbalo præibat.* Ut plurimum tamen ferream regulam habebant Mesochori ex crepidis prominentem, qua & chori cantum, & Pantomimi ipsius gestum ac saltationem regebant, quemadmodum docet Libanius in Orat. pro saltatoribus adversus Aristidem, ubi inter cetera sic ait: κτύπου δεῖ τοῖς ὀρχησταῖς ὦ δαιμόνιε μείζονος, ὃς τά τε τοῦ χοροῦ διοικήσεται πρὸς τὴν χρείαν, καὶ τοῖς ὀρχησταῖς συμβαλεῖ πρὸς εὐρυθμίαν· οὗτος δὲ ἀπὸ ψιλοῦ τοῦ ποδὸς οὐκ ἂν ἀποχρῶν εἴη. δεῖ δή τινα κανόνα σιδηροῦν ἀπὸ τῆς βλαύτης ὁρμώμενον ἀρκοῦσαν ἠχὴν ἐργάσασθαι. Ceterùm saltante Pantomimo pauci chori canticis attendebant, nec nisi pastores, nautæ, ejusque farinæ homines: unius Pantomimi schemata ac gestus conspiciebantur: quem quidem ita moderari gestum oportebat, ut simul cum chori cantico procederet, simul inciperet, simulque desineret: quod συγκαταλῦσαι τῷ ἄσματι dicit Libanius in Orat. citata. *Vales.*

m *Et licet feminas multas spectare cirratas, quibus, si nupsissent, per ætatem ter jam nixus poterat suppetere liberorum.*] Ridiculum est dicere, plurimas tum Romæ fuisse saltatrices, virgines grandes ad tria millia, quæ si nupsissent, per ætatem jam trinos liberos singulæ domi habere potuissent: quasi ejusdem omnes ætatis, parium omnes essent in concipiendo, & in perferendo enitendoque partu virium: aut quasi etiam ætate ac viribus pares, etiam eodem (si placet) nuptas tempore, eumdem quoque singulas ac universas numerum liberorum, nec plus aut minus trinis necessariò parere, aut apud se habere oporteret. Præterea *nixum liberorum* pro liberis quis umquam dixit? *Nixus*, est conatus & labor parturientis. Et post partum quidem conatus ille, vel labor aut nixus conquiescit evanescitque, nec de eo quidquam superest: superest autem aut *suppetit* tantùm infans, quem mulier enixa est. Sic igitur emendandum Ammianum existimo: *Quibus, si nupsissent, per ætatem jam nidus poterat suppetere liberorum*: sublato *ter*, quod ex ultima syllaba præcedentis vocabuli *ætatem* inepta repetitione ortum est, & nomine *nixus* in *nidus* unius litteræ mutatione converso. Sensus est, hasce saltatrices viragines, si maturè nupsissent, per ætatem domi jam habituras fuisse multitudinem parvulorum liberorum, quam metaphorâ ductâ ab avibus, *nidum liberorum* Ammianus vocat. Sic Plinius in capite III. libri XXXV quam *liberorum turbam* dixit, mox *nidum sobolis* appellat his verbis: *Quorum verò clypeos in sacro, vel publico privatim dicare primus instituit Appius Claudius. Decora res, utique si liberorum turbam parvulis imaginibus ceu nidum aliquem sobolis pariter ostendant: quales clypeos nemo non gaudens favénsque adspicit.* Juvenalis in Sat. v. imitatus Virgilium, qui garrulas aviculas in nido cubantes, *nidos loquaces* dixerat, tres infantes *nidum loquacem* nuncupat.

Sed tua nunc Mycale pariat licèt, & pueros treis
In gremium patris fundat simul: ipse loquaci
Gaudebit nido. Idem. Non tamen nec in his locis, nec in aliis, quæ collegit Nic. Heinsius ad Claudiani præfationem de III. Consulatu Honorii, nidus notat multitudinem, nec notare potest, ut cuilibet facile patet. Neque declamatio, quæ ab viro doctissimo adversús vulgatam lectionem instituitur, justa est. Dicit vero Ammianus *nixus liberorum* pro puerperiis legitimis, eoque determinare videtur in numero ternario, respiciens ad jus trium liberorum, de quo multi multa, & præcipue nummus Ælii Cæsaris & Antonini Pii apud Angelomum. *Gron.*

n *Feminas spectare cirratas.*] *Cirri* sunt cincinni & crines oblongiores, proprii puerorum & virginum. Gloss. Μαλλὸς παιδὸς καὶ ἀθλητοῦ, *Cirrus.* * Veget. de mulomed 51. de articulis: *Resecandi sunt cirri.* 94. Tertull. de virgin. veland. cap. 10. *Cirros Germanorum.* * In lib. Notar. *Cirrus*, *Cirritus*, *Cirritudo.* Juvenal. ---- *madido torquentem cornua cirro.* Aldhelm. de Virginit. *Formosam vultus venustatem non stibio confectam, vel calamistro cirris crispantibus adeptam, sed ingenitam.* Inde cirratæ puellæ, & pueri cirrati apud Persium & D. Ambros. *Homerici lotophagi.*] Homer. Iliad. x.

---- ὅστις λωτοῖο φάγοι μελιηδέα καρπὸν
Οὐκ ἔτ' ἀπαγγεῖλαι πάλιν ἤθελεν, οὐδὲ νέεσθαι,
Ἀλλ' αὐτοῦ βούλοντο μετ' ἀνδράσι λωτοφάγοισι
Λωτὸν ἐρεπτόμενοι μενέμεν, νόστου τε λαθέσθαι. *Lindenbr.*

o *Pedibus pavimenta tergentes.*] Restitui scripturam veterum librorum, quam Editio quoque Romana ac

Fro-

pavimenta [5] tergentes, [p] jactari volubilibus gyris, dum exprimunt innumera simulacra, quæ finxere fabulæ theatrales. Illud autem non dubitatur, quòd cùm esset aliquando virtutum omnium domicilium Roma, ingenuos advenas plerique Nobilium (ut Homerici bacarum suavitate Lotophagi) humanitatis multiformibus officiis retentabant. Nunc vero inanes flatus quorumdam, [q] vile esse quidquid extra Urbis pomœrium nascitur, æstimant, [r] præter orbos & cælibes: nec credi potest, qua obsequiorum diversitate coluntur homines sine liberis Romæ. Et quoniam apud eos, ut in capite [6] mundi, morborum acerbitates celsiùs dominantur, ad quos vel sedandos omnis professio medendi [7] torpescit; excogitatum est adminiculum sospitale, ne quis amicum perferentem similia videat: additúmque est cautionibus paucis remedium aliud satis validum; ut [8] famulos percontatum missos, quemadmodum valeant noti hac ægritudine conligati, non antè recipiant domum, quàm lavacro purgaverint corpus. Ita etiam alienis oculis visa metuitur labes. Sed tamen hæc cùm ita tutiùs observentur, quidam vigore artuum imminuto, rogati ad nuptias, [s] ubi aurum dexteris manibus cavatis offertur, impigrè vel usque Spoletium pergunt. Hæc [9] Nobilium instituta. Ex turba verò imæ sortis & [1] paupertinæ, in tabernis aliqui pernoctant vinariis: nonnulli [t] velabris umbraculorum theatra-

5 *Ms.* tergentis jactare. 6 *Ms.* mundiorum acerb. 7 *Ms.* torrescit. 8 *Ms.* τὸ ut *deest.* 9 *Ms.* Nobilium est instituta. 1 *Steph.* paupertinæ.

Frobeniana confirmant. Primus Mariangelus Accursius *terentes* ediderat vitiosè: tergere enim pavimentum saltantes propriè dicuntur, quòd præ nimia corporis agilitate vix tangunt, nedum terunt. Pavimentum autem Scenæ hîc intelligi clarum est, quæ tessellato opere sternebatur. * Glossæ veteres, πέλματον, pulpitum, pavimentum. * *Vales.*

p *Jactari volubilibus gyris.*] In codice Regio reperi *volvetur cyris*; neque secus in Editione Rom. nisi quòd *tyris* in ea legitur. Vulgata lectio est ex emendatione P. Castelli, quam equidem non damno. Malim tamen legere: *Jactari volucribus gyris.* Idem.

q * *Vile esse quidquid extra Urbis pomœrium nascitur, æstimant.*] Idem dicit Themistius pag. 129. * Idem.

r *Præter orbos & cælibes: neque credi potest.*] Petron. Arbit. *In hac urbe nemo liberos tollit. Quia quisquis suos habet heredes, nec ad cenas, nec ad spectacula admittitur, sed omnibus prohibetur commodis, inter ignominiosos latitat. Qui verò nec uxores umquam duxerunt, nec proximas necessitudines habent, ad summos honores perveniunt.* De orbis exstat locus apud Tacit. in Dialogo de orat. * Tertull. de Patient. cap. ult. *Aucupandis orbitatibus omnem coacti obsequii laborem mentitis adfectionibus tolerat.* Horat. in Satyr. ubi Ulyss. & Tiresias colloquuntur. Seneca de Consolat. ad Marciam cap. 19. p. 338. * *Lindenbr.*

s *Ubi aurum dextris manibus cavatis offertur.*] Sportulam nuptialem intelligit. Plin. libr. x. Epistol. CXVII. *Qui virilem togam sumunt, vel nuptias faciunt, vel ineunt magistratum, vel opus publicum dedicant, solent totam bulen, atque etiam e plebe non exiguum numerum vocare, binosque denarios vel singulos dare.* Vid. Apul. Apolog. Symmach. lib. 3. Epist. 24. lib. 4. Epist. 55. *Idem.*

t *Velabris umbraculorum theatralium.*] Apud Valerium Maximum, ex quo hæc desumta sunt, legitur *velorum umbraculis.* magis Latinè. Ceterùm de his theatralibus velis loquitur Propertius lib. 4. Elegia 1.

Nec sinuosa cavo pendebant vela theatro.
Pulpita sollemnes non oluere crocos.

Quod distichon imitatus videtur Ovidius in Arte amandi lib. 1.

Tunc neque marmoreo pendebant vela theatro,
Nec fuerant liquido pulpita rubra croco.

Plura de his velis notavit Lipsius in lib. de Amphitheatro cap. 17. *Vales.*

lium latent, quæ Campanam imitatus laſciviam [v] [x] Catulus [y] in ædilitate ſua ſuſpendit omnium primus: aut [z] pugnaciter aleis certant, turpi ſono fragoſis naribus introrſum reducto ſpiritu concrepantes: aut quod eſt ſtudiorum omnium maximum, [2] ab ortu lucis ad veſperam [a] ſole fatiſcunt vel pluviis, [3] per minutias aurigarum [b] equorúmque præcipua, vel delicta ſcrutantes. [c] Et eſt admodum mirum, videre plebem innumeram mentibus ardore quodam infuſo, cum dimicationum curulium eventu pendentem. Hæc ſimiliáque memorabile nihil vel ſerium agi Romæ permittunt. Ergo redeundum ad textum.

2 τὸ lucis *deeſt al.* 3 *al.* præmia aurigarum equorúmque præcipua. *Steph.* vel præcipuas delitias.

v *Catulus in Ædilitate.*] Valer. Maxim. lib. 2. cap. 4. *Religionem ludorum creſcentibus opibus ſecuta lautitia eſt: ejus inſtinctu Q. Catulus Campanam imitatus luxuriam, primus ſpectantium conſeſſum velorum umbraculis texit.* De Campana luxuria idem Valer. lib. 9. cap. 1. *Lind.*

x *Catulus in ædilitate ſua.*] Valerius Maximus id à Q. Catulo in ædilitate factum eſſe non dicit. Itaque id de ſuo admenſus eſt noſter Marcellinus: in quo vereor ne eum ratio fugerit. Plinius enim lib. 19. initio, Catulum ſcribit primum omnium velis texiſſe theatrum, cùm Capitolium dedicaret. Dedicavit autem Capitolium Catulus Q. Metello & Q. Hortenſio Coſſ. Olympiadis 177. anno ultimo, ut ſcribit Caſſiodorus in Chronico, & Phlegon in Olympiadum fragmento apud Photium: quod confirmat Cicero in Verrem de ſignis, quam orationem habuit Pompeio & Craſſo Coſſ. ſub anni finem, cùm Metellus & Hortenſius jam Conſules deſignati eſſent. *Hoc loco*, inquit, *Q. Catule, te appello: tuus eſt enim honos in illo templo, Senatus populíque R. beneficio: tui nominis æterna memoria ſimul cum templo illo conſecratur, &c.* Quibus verbis ſatis innuit Cicero nondum eo tempore quo agebat, Capitolium dedicatum fuiſſe: quod ſequentibus demum Coſſ. ut dixi, à Catulo dedicatum eſt. At eo anno Catulus & Conſularis erat, & Cenſorius, nedum Ædilis: immò & Princeps civitatis, ut ſcribit Valerius Max. lib. 6. cap. 9. Agellius lib. 2. cap. x. hunc Catulum Curatorem Capitolii reficiundi nominat. *Valeſ.* Gellio dicitur *curator reſtituendi Capitolii.* At verbum reficere in eo uſurpat Suetonius Julio 15. *de refectione Capitolii.* Gron.

y *In Ædilitate.*] Nempe cùm Capitolium dedicaret. Plin. lib. 19. cap. 1. *Idem.*

z * *Pugnaciter aleis certant.*] Vide Chryſoſtomum in Homilia xv. ad populum Antiochenſem pag. 197. & in Homilia vi. in Geneſim ſub finem. * *Valeſ.*

a * *Sole fatiſcunt vel pluviis.*] Quanto ardore ad ſpectacula populus conveniret, illud vel maximè indicio eſt, quòd totos dies nudo capite in Circo vel in Theatro perſtabat, Solis æſtum aut imbrem excipiens. Quippe hæc ſpectaculorum lex erat, ut ſpectatores nudis capitibus eſſent; quemadmodum ſcribit Baſilius in Homilia vi. in Hexameron: Καὶ τοῦτο ἐκ τῶν πανηγυρικῶν θεσμῶν ἀντὶς κατίδοι, οἱ τοὺς συγκαθεζομένους εἰς τὸ στάδιον γυμνῇ καθῆσθαι τῇ κεφαλῇ διαγορεύουσιν. Idem frequenter inculcat Chryſoſtomus, ut auditores ſuos ad audiendum excitet. Sic in Homilia iv. de verbis Eſaiæ pag. 871. οὐχ ὁρᾷς τοὺς ἐν θεάτρῳ καθημένους, πῶς ἱδρῶσι, καὶ γυμνῇ τῇ κεφαλῇ τὴν ἀκτῖνα δέχονται, ἵνα γένωνται θανάτου αἰχμάλωτοι, ἵνα πόρνης δοῦλοι. Et in oratione iii. adverſus Judæos, de Olympiis quæ Antiochiæ celebrabantur, tomo i. pag. 485. Καὶ γὰρ ἄτοπον, ἐν Ὀλυμπιακοῖς μὲν καθημένους θεάτροις ἐκ μέσων νυκτῶν εἰς μεσημβρίαν μέσην καρτερεῖν ἀναμένοντας ἰδεῖν εἰς τίνα ὁ στέφανος περιστήσεται, καὶ γυμνῇ τῇ κεφαλῇ θερμὴν δέχεσθαι τὴν ἀκτῖνα. Et hoc quidem in gymnicis dumtaxat & ſacris certaminibus ſtatutum ac uſitatum fuiſſe, indicare videntur ipſi ambo Baſilius & Chryſoſtomus. Sed tamen idem de Circenſibus ac de ceteris theatralibus ſcribit Chryſoſtomus in Homilia vi. in Geneſim, & in Homilia iv. de Anna, non procul ab initio. *

[Sed quomodo plebs Romana in ſpectaculis, *Sole fatiſcere vel pluviis* potuit, ſi (ut docet ibidem ipſemet Ammianus) etiamtum vela Romæ in uſu erant, quibus adductis Solis ardor refringebatur, ne apertis capitibus ſpectatorum noceret? An ſoli Senatores, ſoli optimates & divites Romæ ſub velis & in umbra ſpectabant, plebe excluſa, & radiis Solis ac imbribus expoſita? Cæſareæ quidem Cappadociæ, & Antiochiæ, atque etiam Conſtantinopoli vela theatralia uſui fuiſſe non puto: ita ut Baſilius & Chryſoſtomus jure ſcribere potuerint, his in urbibus ſpectatores ſedentes uſque ad meridiem nudis capitibus radios Solis excipere conſueviſſe.] *Idem.*

b *Equorumque præcipua vel delicta ſcrutantes.*] Sic inf. lib. 30. *Intra probra medium & præcipua.* Lib. 21. *Præcipua prima conveniet expediri.* Multo autem aliter in retro Editionibus, ut in Collectaneis variar. lectionum notatum. *Lindenbr.*

c * *Et eſt admodum mirum, videre plebem.*] Quæ hoc loco graviter ab Ammiano de inſano Circenſium ludorum populi ſtudio narrantur, cum iis graphicè conveniunt, quæ Tertull. eandem in rem narrat, de Spectaculis cap. 16. *Aſpice populum ad id ſpectaculum cum furore venientem.* Idem.

CAP. VII. [d] Latiùs jam dissimulatâ licentiâ onerosus bonis omnibus Cæsar, nullum post hæc adhibens modum, Orientis latera cuncta vexabat, nec honoratis parcens, nec urbium primatibus, nec plebeiis. Denique [e f] Antiochensis ordinis vertices sub uno elogio jussit occidi; ideo efferatus, quòd ei celebrari vilitatem intempestivam urgenti, cùm impenderet inopia, graviùs rationabili responderunt: [g] & perissent ad unum, ni Comes Orientis tunc Honoratus fixâ constantiâ restitisset. Erat autem diritatis [4] ejus hoc quoque indicium, nec obscurum, nec latens, quòd ludicris cruentis delectabatur, & in circo sex vel septem aliquoties [h i] vetitis certaminibus pugilum vicissim se concidentium, perfusorúmque sanguine specie ut lucratus ingentia lætabatur. [5] Accenderat super his incitatum propositum ad nocendum aliqua mulier vilis, quæ ad palatium ut poposcerat intromissa, [k] insidias ei latenter obtendi prodiderat ab militibus obscurissimis: quam [6] Constantina exsultans, ut in tuto jam locata mariti salute, muneratam vehiculóque impositam, per regiæ januas emisit in pu-

4 τὸ ejus *mſ. deeſt.* 5 *Mſ.* Accederat. 6 *Mſ.* Constantia.

d *Latius jam dissimulata licentia.*] Faciliùs sensum intelligas quàm verba. Immò verba sensum planè subvertunt: quid enim sibi volunt hæc? *dissimulatâ licentiâ.* Omnino *disseminatâ* voluit dicere. *Valeſ.*

e *Antiochensis ordinis vertices.*] Ut Romæ & Constantinopoli erat album Senatorium, in quo Senatorum omnium erant nomina perscripta, ita & in civitatibus reliquis erat album Decurionum, cujus mentio fit apud Julianum in Misopogone, & in Jure creberrimè. Qui Primores erant in hoc albo, ii *ordinis vertices* dicuntur hoc loco. Procopius in Anecdotis sub finem: *Ανατόλιός τις ἦν ἐν Ασκαλωνιτῶν λευκώματι τὰ πρωτεῖα ἔχων.* Id est: *Anatolius erat quidam inter Primores curiæ Ascalonitarum.* Hos *primarios curiarum* vocat lex 39. Cod. Theod. de Decurionibus, his verbis: *Tam primarios curiarum, quàm hos qui Magistratus gerunt atque gesserunt, sinceritas tua incitare debebit.* Vide titulum in Pandectis de albo scribendo. * Chrysostomus in Homilia XXXVIII. in Epistolam priorem ad Corinthios, *τοὺς τὰ πρῶτα πολιτευομένους* appellat. * *Idem.*

f *Antiochensis ordinis vertices.*] Ita ex Mſ. vulgo, *denique Antiochiæ ordinis verendi duces.* Confirmant ipsissima Ammiani verba nostram emendationem. Sic enim infr. *honorum vertices*, & *principiorum vertices.* Historiam tangit Hieronym. in Chron. *Nonnulli Nobilium Antiochiæ à Gallo interfecti.* Lindenbr.

g *Et perissent ad unum*, &c.] De hac Galli Cæsaris crudelitate intelligendus est Libanius in Orat. de vita sua, pag. 4. cùm ait: *ζάλη τις κατειλήφει τὸ κοινὸν, ὀργὴ βασιλέως εἰς φόνον προελθοῦσα· καὶ οἱ μὲν ἔκειντο, τοὺς δ᾽ ὡς κτείνοιεν ᾔδησεν, ἅπαντας ἀγαθούς.* Inter quos & magistrum suum fuisse dicit: quem qua arte ex Galli manibus servaverit ibidem docet. *Valeſ.*

h *Vetitis certaminibus pugilum.*] Lipsius lib. 1. Saturnalium cap. 12. hæc verba de gladiatoribus accepit, quorum cruenta spectacula lege Constantini Magni vetita fuerant. Equidem gladiatores *πύκτας* dici & *πυκτεύειν* libens concesserim, quippe cùm & Artemidori locus ille quem indicat Lipsius, id probet; & alter ejusdem Auctoris in lib. 5. cap. 59. *ἀπεγράψατο εἰς μονομαχίαν, καὶ πολλοῖς ἔτεσιν ἐπύκτευσεν ἀπότομον πυγμήν.* & Eusebius lib. 8. Hist. cap. 17. & 18. Sed tamen gladiatores Latinè pugiles dici, vix in animum meum inducam. Nec quidquam obstat, quominus hic locus intelligatur de pugilibus qui cæstibus dimicabant. Nam cruenta hujusmodi pugilum fuisse certamina, satis constat ex Poëtis: apud quos victus, semper malè mulcatus & cruentus abit ex certamine. *Idem.*

i *Vetitis certaminibus pugilum.*] Non sine ratione vetita certamina vocat τῶν *μονομάχων*: quippe quæ Constantinus Imp. sustulerat. Euseb. & Sozom. in Histor. Eccles. L. 1. C. Theodos. de gladiator. quæ nunc unica est in C. Justin. eod. Tit. Cui tamen legi patientiam populus haud præbuit; tantâ insaniâ ferebatur invicem se conficientes spectare gladiatores. Quare insecuti Impp. Constantius, Julianus Arcad. & Honor. ut tam cruenta spectacula penitus abolerentur, sub comminatione majoris pœnæ eadem interdicere necessum habuere, l. 2. 3. C. Theod. de gladiatorib. *Lindenbr.*

k *Insidias ei latenter obtendi.*] Codex Regius habet, *insidias in eum latenter obtendi.* In Editione Rom. *ein latenter obtendi.* Ceterùm hanc historiam fusiùs enarratam apud Zonaram unum reperi. Is in gestis Constantii scribit, Magnentium post Mursense prælium rebus jam ferè desperatis quemdam ex familiaribus clam misisse, qui Gallum Cæsarem Antiochiæ interficeret: eo consilio ut Constantium variis curis distineret, & ad Orientis tutelam averteret. Miles igitur cui cædes Galli mandata fuerat, quò occultior esset, apud anum quamdam divertit juxta fluvium Orontem. Jámque structis insidiis, ac multis militibus ad societatem adjunctis,

blicum, ut iis illecebris alios quoque ad indicanda proliceret paria vel majora. Post hæc Gallus Hierapolim profecturus, ut expeditioni specie tenus adesset, Antiochensi plebi suppliciter obsecranti, ut inediæ dispelleret metum, quæ per multas difficilésque causas [l] affore jam sperabatur, non (ut mos est Principibus, quorum diffusa potestas [m] localibus subinde medetur ærumnis) disponi quidquam statuit, vel ex provinciis alimenta transferri conterminis: [n] sed Consularem Syriæ Theophilum propè adstantem, ultima metuenti multitudini dedit, assiduè replicando, quòd invito rectore nullus egere poterit victu. Auxerunt hæc vulgi sordidioris audaciam: & cùm ingravesceret penuria commeatuum, [o] famis & furoris impulsu, Eubuli cujusdam inter suos clari

vesperi inter cenam cum quibusdam consciis de ea re apertiùs loqui cœpit coram hospita anu, quam ob senium facilè contemnebant. Sed illa perceptis omnibus, cùm hospitem vino gravem obdormisse sensisset, clam tugurio egressa urbem petit, rémque omnem Cæsari aperit. Missi ilico milites Magnentianum illum corripiunt: atque ille tormentis admotis insidias confessus est: de confesso & consciis omnibus supplicium sumtum. Hæc Zonaras. *Vales.*

l *Affore jam sperabatur.*] Pluries hoc significatu utitur Ammian. τῷ *sperare*: * pag. 107. 156. 157. 161. 257. 298. Vid. Tertull. p 317. n. 11. & de Pœnit. c. 12. *Id m sibi de die sperent.* * Firmic. lib. VIII. *Imminentium culminum speret ruinas ac metuat.* Panegyr. Constantino dictus: *Quid aliud illum sperasse credendum est, qui iam ante biduum palatio emigraverat?* Vetus Mſ. Scholiast. Lucan. lib. IV. *Sperare salutem. Propriè dixit sperare: speramus enim bona. Sic ipse alibi: - - Liceat sperare timenti. Virgil. autem impropriè dixit: Si potuit tantum sperare dolorem.* Lindenbr.

m *Localibus subinde medetur ærumnis.*] Locales ærumnas dixit, ut Orosius *locales miserias*, lib. 1. cap. 2. * Tertull. Apolog. cap. XX. *Fames & lues, & locales quæque clades, & frequentiæ plerumque mortium vastant.* Idem ad Scapulam cap. 3. *Ira Dei localis*, cui opponitur *universalis & summa.* * Idem.

n *Consularem Syriæ Theophilum.*] Tres omnino erant provinciæ Syriarum ætate Marcellini, ut ipse infrà testatur, Phœnice, Cœle, & Palæstina: quarum singulæ Consularem habuere, ut est in Notitia Imperii Romani. Sed Cœle propriè Syria dicta est, teste Ammiano Marcellino infrà in hoc libro, ubi Orientis provincias describit, & Itinerario Burdigalensi. Ex quo apparet, aliter apud veteres Syriam Cœlen, aliter posteriori ætate terminatam fuisse. Nam antiqui Syriam Cœlen vocabant, propriè quidem eam quæ Libano atque Antilibano montibus concludebatur: latiùs verò sumto vocabulo omnem eam regionem, quæ supra Seleucidem in Ægyptum & Arabiam usque protenditur, ut docet Strabo lib. 16. Posteriores verò etiam Seleucidem ipsam usque ad Commagenem Cœles Syriæ nomine complexi sunt: ejúsque caput fuit Antiochia. Eunapius in vita Libanii: Λιβάνιον δὲ Αντιόχεια μὲν ἔφυσεν ἡ τῆς κοίλης καλουμένης Συρίας πρώτη πόλεων. In Tabula Peutingerorum, *Syria Colle* perperam nominatur. Sed hæc, ut dixi, propriè & κατ' ἐξοχὴν Syria dicebatur: ut apud Spartianum in Hadriano: *Antiochenses inter hæc ita odio habuit, ut Syriam à Phœnice separare voluerit, ne tot civitatum metropolis Antiochia diceretur.* Ætate quippe Hadriani unus legatus Syriæ omnibus Syriarum provinciis præerat, ísque Antiochiæ sedebat: sed postea id quod Hadrianus cogitârat, impletum fuit. Syria enim a Phœnice separata est, seu potiùs Syriaca jurisdictio à jurisdictione Phœnices disjuncta. Utraque enim proprium Consularem habuit: sed Consularis Cœles Syriæ propriè & ἐξόχως Consularis Syriæ dictus. Hanc Consularis Syriæ dignitatem ita describit Marcellinus in lib. 23. *Antiochiam egressurus Heliopoliten quemdam Alexandrum Syriacæ jurisdictioni præfecit.* Consulares autem hi senis fascibus ornabantur, ut docet Rutilius Numatianus lib. 1. Itinerarii.

Namque pater quondam Tyrrhenis præfuit arvis,
Fascibus & senis credita jura dedit.

Hinc Consularitatis fasces in Cod. Theod. dicuntur, lege ult. ad legem Jul. de ambitu. Nec solùm fasces, sed & secures habebant, teste Cassiodoro lib. 6. formula 20. *Vales.*

o *Famis & furoris impulsu, Eubuli cujusdam,* &c.] Ita hunc locum & emendavi & interpunxi, partim ex Mſſ. codicibus, partim ex Editione Augustana. Emendationem verò hanc nostram egregiè confirmat Libanius in Oratione de vita sua, ubi hanc Antiochensis plebeculæ seditionem sic perstringit. ἀναβὰς οὖμος ἀνεψιὸς ἀσθμαίνων τὸν μὲν ἄρχοντα ἔφη τεθνεῶτα ἑλκεσθαι, παιδιὰν ποιουμένων τῶν κλεινάντων τὸν νεκρόν. Εὔβουλον δὲ σὺν τῷ παιδὶ δεδρασμένω τοὺς ἐκείνων ἀποφυγόντα λίθους εἰς ὀρῶν ποι κορυφὰς ἀναφυγεῖν. τοὺς δὲ ἁμαρτόντας τῶν σωμάτων, εἰς οἰκίαν τὴν ἐκείνων ἀφεῖναι τὸν θυμόν, καὶ καπνὸς οὑτοσὶ τοῦ πυρὸς ἄγγελος. Id est: *Cognatus meus anhelans Consularem quidem occisum per summum ludibrium ab interfectoribus trahi nuntiat. Eubulum verò unà cum filio evitatis furentis populi lapidibus ad montium vertices evasisse: at populum cui corpora illorum elapsa essent, in ædes eorum effudisse iram: & hic, inquit, fumus incendii index est.* Julianus quoque in Misopogone ad calcem, eam-

[p] domum ambitioſam ignibus ſubditis inflammavit: rectorémque ut ſibi judicio imperiali addictum [q] calcibus inceſſens & pugnis, conculcans ſeminecem laniatu miſerando diſcerpſit. Poſt cujus lacrymoſum interitum, in unius exitio quiſque imaginem periculi ſui conſiderans, documento recenti ſimilia formidabat. Eodem tempore [r] Serenianus ex Duce, cujus ignaviâ populatam [ſ] in Phœnice Celſen antè retulimus, pulſatæ majeſtatis imperii reus [t] jure poſtulatus ac lege, incertum qua potuit ſuffragatione abſolvi: apertè convictus, familiarem ſuum cum pileo, quo caput operiebat, incantato vetitis artibus, ad templum miſiſſe fatidicum, 7 quæritatum expreſsè an ei [v] firmum portenderetur imperium, ut cupiebat, & cunctum. Dupléxque iiſdem diebus acciderat malum, quòd & Theophilum inſontem atrox 8 interceperat caſus, & Serenianus dignus exſecratione cunctorum, innoxius [x] modò non reclamante publico vigore diſceſſit. Hæc ſubinde Conſtantius audiens, & quædam [y] referente Thalaſſio doctus, quem obiſſe jam compererat lege communi: ſcribens ad Cæſarem blandiùs, adjumenta paullatim illi ſubtraxit, ſollicitari ſe ſimulans, 9 ne, [z] uti

7 *Mſ.* quæritatum práeſa. 8 *Mſ.* interceperat. 9 *Mſ.* ne vitiae.

---

dem tangit hiſtoriam his verbis: οὐδὲν ὑμᾶς ὑπομνήσας ὧν ἐνιαυτοῖς ἔμπροσθεν ἐννέα δίκαια δρῶντες εἰς ἀλλήλους εἰργάσασθε· φέρων μὲν ὁ δῆμος ἐπὶ τὰς οἰκίας τῶν δυνατῶν τὴν φλόγα, καὶ ἀποκτιννὺς τὸν ἄρχοντα. Valeſ.

p *Domum ambitioſam.*] Ovid. Triſt. 1. Eleg. 8. *Nota quidem, ſed non ambitioſa domus.* Ammian. inf. *ambitioſum templum. -- ambitioſus magiſter. -- ambitioſa menſa, &c.* Lindenbr.

q *Calcibus inceſſens & pugnis, conculcans ſeminecem.*] Sic interpungendum eſſe hunc locum exiſtimavi. Ceterùm Libanius in Orat. ad Theodoſium A. de ſeditione Antiochena ait, hunc Theophilum, optimum alioquin Rectorem, dum Circenſes ſpectaret, à quinque aut ſex fabris ærariis proturbatum atque humi afflictum fuiſſe: ac Conſtantium eo facinore graviter commotum, ilico miſiſſe Strategium Præfectum Præt. (quem Muſonianum aliter dictum fuiſſe, teſtatur Marcellinus in fine libri 15.) ut in cædis auctores animadverteret. Venit igitur Antiochiam Strategius poſt Thalaſſii Præt. obitum, antequàm Domitianus ſucceſſor in locum Thalaſſii miſſus fuiſſet. Theophilo autem Conſulari Syriæ ſucceſſit Nicentius, ut ſcribit Libanius in Orat. de vita ſua: quamquam ibi Νοκέντιος, exaratum eſt: & in Mſ. codice quem vidi, ἰνοκέντιος legitur. Sed Nicentium malo ex Libanii Epiſtolis, quas aliquando, ſi Deus juverit, in lucem edemus. *Valeſ.*

r *Serenianus ex Duce.*] Ex Duce Phœnices intellige: quod confirmant ea quæ ſequuntur. *Cujus ignaviâ populatam in Phœnice Celſen antè retulimus.* Idem.

ſ *In Phœnice Celſen.*] Reſtituimus hoc loco Regii codicis * & Toloſani * ſcripturam, quam Editio quoque Romana agnoſcit. P. Caſtellus *Cœlen* ediderat, imperitè ut ſolet. Nam Cœle pars eſt Syriæ, ut & Phœnice. Celſe igitur caſtellum fuit in Phœnice, cujus tamen nulla, quod ſciam, mentio fit apud veteres. Niſi fortè eadem ſit Thelſea, caſtellum in Phœnice, cujus mentio fit in Notitia Imperii Romani, * & in Antonini ſeu Æthici Itinerario. * *Idem.*

t *Jure poſtulatus ac lege.*] Sic correxi ex codice Regio, * & Toloſano. * *Idem.*

v *Firmum portenderetur imperium, ut cup. & cunctum.*] In omnibus exemplaribus hic locus prava interpunctione corruptus erat. Primus Sigiſmundus Gelenius, quem Frobenianæ Editioni præfuiſſe monuimus, emendavit: *Et junctum duplèxque iiſdem, &c.* contra fidem omnium librorum, & ſine ratione. Cur enim junctum diceret Marcellinus utrumque facinus? Nos ſola interpunctione commutata locum priſtino nitori reſtituimus. * Emendationem verò noſtram Codex Toloſanus nobis poſtea confirmavit. * *Idem.*

x *Modo non reclamante publico vigore.*] *Modò non* idem valet ac *tantumnon*, quæ ὑφ' ἓν ſcribi ac legi debent. Ut apud Græcos μονονοὺκ, & ἰσονοὺκ apud Thucydidem. *Idem.*

y *Referente Thalaſſio doctus, quem moviſſe jam compererat lege communi.*] Fortè ſcripſit Ammian. *quem obiſſe jam comp. l. c.* id eſt, quem communi lege vivendi jam defunctum eſſe intellexerat. *Lindenbr.*

z *Ne quod militare otium fere tumultuoſum.*] In Editione Romana inter primam ac tertiam vocem relicta erat lacuna. Sed P. Caſtellus, cui id propoſitum erat, ut nullam in Editione ſua lacunam relinqueret, inſerto eo vocabulo quod hactenus retinuere Editiones omnes, lacunam explevit prorſus infeliciter. Nam & dictio illa ſenſum hîc nullum habet, & à ſcripta lectione nimium quantum diſcedit. In Regio enim codice * & Toloſano * legitur: *Ne vitiaet militare otium.* Neque aliter ha-

est [a] militare otium ferè tumultuosum, in ejus perniciem conspiraret, [b] solísque [c] Scholis jussit esse contentum Palatinis & [d] Protectorum, cum [e] Scutariis

buit codex Florentinus quo usus est Lindenbrogius. Unde non absurdè quis conjiciat ita legendum esse: *Ne, uti est militare otium fere tumultuosum, &c.* Vales.

a *Militare otium ferè tumultuosum.*] Veget. lib. III. cap. IV. *Interdum movet tumultum ex diversis locis collectus exercitus, & cùm pugnare nolit, irasci se simulat, cur non ducatur ad bellum: quod ii præcipuè faciunt, qui in sedibus otiosè delicateque vixerunt.* Lindenbr.

b *Solisque Scholis jussit esse contentum Palatinis.*] Scholæ generaliter dicuntur ædificia, ubi convenire solent homines plurimi, aut studendi, aut præstolandi, aut conferendi, aut alterius rei gratiâ. Sic Scholæ in balneis dicebantur, ubi posteriores occupato à prioribus labro consistebant, teste Vitruvio in lib. 5. cap. 10. Eadem ratione Schola Quæstorum, Schola Galli, Schola Capulatorum, Schola Cassii, & Schola Xantha dicuntur apud Rufum & Victorem descriptione urbis Romæ. Erant enim loca, in quæ conveniebant Scribæ, Præcones Quæstorii, aut Ædilicii, aut aliorum Magistratuum. Verbi gratiâ, Schola Quæstorum, erant ædes in quas Scribæ Librarii Quæstorii coibant. Plerumque autem eæ Scholæ à Curatoribus aut Instauratoribus nomen sumebant, ut Schola Xantha dicta est, quam A. Fabius Xanthus Curator Scribis, Librariis, & Præconibus Ædilium Curulium refecerat, signísque & marmoribus ornaverat de sua pecunia, quemadmodum est in veteri Inscriptione apud Philandrum. Hæ Scholæ ferè porticibus adjungebantur, ut præter Plinium lib. 36. docent Festus & Victor suprà citati: solebántque statuis & imaginibus ornari. Vetus Inscriptio: SCHOLA. CUM. STATUIS. ET. IMAGINIBUS. ORNAMENTISQUE. Habuerunt & milites Scholas suas. Nam Scholæ Speculatorum mentio fit in veteri Inscriptione. SCHOLA *Speculatorum Legionum* I. & II. *Adjutricum P. F. refecta per eosdem, quorum nomina infrà scripta sunt.* Ab hac origine Scholæ Palatinæ dictæ videntur, cohortes militum qui pro Palatio excubabant: eò quòd scilicet Scholas seu ædes haberent juxta Palatium. Quò referre soleo locum veteris Scriptoris apud Suidam in διάδειον. ὡς δὲ οὐκ ἴσχυον τῇ εἰσόδῳ χρήσασθαι, ἄραντες αὐτὸν διαδείῳ κατὰ τοὺς οἴκους τῶν λεγομένων σχολῶν εἰσεκόμιζον. Harum Scholarum meminit iterum Marcellinus infrà in hoc libro, cùm dicit: *Palatinarum primos Scholarum allocutus est molliùs.* Erant autem omnes sub dispositione Magistri Officiorum, ut docet Notitia Imperii Romani, ubi ordine recensentur. Singulæ tamen Scholæ Tribunos atque etiam Comites habuerunt, ut patet ex lege unica Cod. de Comitibus & Tribunis Scholarum, lege 3. Cod. de Magistro Officiorum, lege 8. de erogatione militaris annonæ. Marcellinus Comes in Chronico: *Romanus*, inquit, *Comes Domesticorum, & Rusticus Comes Scholariorum.* Denique Procopius in lib. 4. Gothicorum, pag. 363. de Indigisal qui ad Justinianum confugerat loquens, sic ait: ἄρχοντά τε καταστήσαι τὸ ἑνὸς τῶν ἐπὶ τῇ παλατίου φυλακῇ τεταγμένων λόχων, οὕσπερ σχολὰς ὀνομάζουσι. *Eum Justinianus Tribunum seu Comitem constituit unius ex cohortibus, quæ ad Palatii custodiam deputatæ sunt, quas vulgò Scholas appellant.* Atque hæ propriè Scholæ & simpliciter dicuntur, & milites qui in iis militant, Scholares, lege 1. Cod. Th. qui à præbitione tironum, & in Codice Justiniani non semel. Procopius in Anecdotis & Agathias in lib. ult. σχολαρίους appellant, eósque ter mille ac quingentos numero fuisse, & ampliora ceteris militibus accepisse stipendia testantur. Præter has Scholas, variæ quoque Scholæ fuerunt: sed eæ nonnisi cum additamento Scholæ dicebantur, ut Scholæ Domesticorum, Scholæ Protectorum, Scholæ Exceptorum, Singulariorum, Chartulariorum in utroque codice. Est & Schola Palatina in Codice Justiniani lege 2. de Judiciis: Schola scilicet Palatinorum, qui sacris largitionibus ministrabant: de quibus infrà dicturi sumus: sed hæc Palatinorum Schola nihil ad hunc Marcellini nostri locum. Quippe constat Cæsares eo tempore nec privatum ærarium, nec largitiones habuisse: ut docet Marcellinus lib. 22. initio, his verbis: *Cùm enim Cæsar in partes mitteretur Occiduas, nulla potestate militi quidquam donandi data, Ursulus datis literis ad eum qui Gallicanos tuebatur thesauros, quidquid posceret Cæsar, jusserat dari.* Vales.

c *Scholis jussit esse contentum Palatinis.*] De hisce scholis quædam notamus ad lib. XXV. *Lindenbr.*

d *Et Protectorum.*] Præter Scholares, de quibus modò dixi, erant in Palatio dignioris ordinis milites alii, qui majora quoque stipendia merebant, utpote qui majore pretio eam dignitatem assequerentur. Ii Domestici ac Protectores dicebantur, ut Procopius scribit in Anecdotis. Ac de Domesticis quidem dicemus infrà. Protectores autem dicti sunt, ex eo quòd Principis latus protegerent, ut docet lex 9. Codicis Theod. de Protectoribus. In Glossis Græcis ὑπασπισταὶ & ὑπερασπισταὶ dicuntur. Hegesippus lib. 1. cap. 44. *Hic erat Protector meus, cui credebam corporis senilis custodiam*: quæ conversa sunt ex his Josephi: ὁ ὑπερασπιστὴς ὁ ἐμὸς, ὁ σωματοφύλαξ. Horum alii in comitatu manebant; alii in provincias cum Comitibus & Magistris militum mittebantur, ut ex variis Marcellini nostri locis colligitur: ídque disertè testatur Procopius loco citato: quidam etiam ad custodiam limitis ex ea Schola erant deputati. Menander Protector lib. 8. Historiæ. ὁ δέ γε τῶν μεθορίων λεγόμενος προτίκτωρ, (δηλοῖ δὲ παρὰ Ῥωμαίοις τῆς ἐς τοῦτο καλεγόμενον ἀξίας τὸ βασίλειον προσκεπαστὴν) &c. Id est: *Protector autem limitis, (quo nomine apellant Romani eum qui Principis latus protegit) &c.* Addit Menander Protectorum limitis jam inde à priscis temporibus id officium fuisse, ut tabernacula appararent, in quibus Legati Rom. ac Persarum congrederentur. Hujusmodi Protectorum qui limites & itinera custodiebant, mentio fit lege 1. Cod. Theod. de Protectoribus, & lege 3. de litorum & itinerum custodia. Horum Schola videtur fuisse sub dispositione Comitis Domesticorum. Primus autem eam instituit Gordianus junior, si Cedreno credimus.

& [f] Gentilibus: & mandabat [g] Domitiano, ex Comite [1] Largitionum, Præfecto, ut cùm in Syriam venerit, [h] Gallum, quem crebrò acciverat, ad Italiam properare blandè hortaretur & verecundè. Qui cùm veniſſet ob hæc feſtinatis itineribus Antiochiam, præſtrictis palatii januis, [i] contempto Cæſare, quem videri decuerat, ad Prætorium cum pompa ſollemni perrexit: [2] morbóſque diu cauſatus, nec regiam introiit, nec proceſſit in publicum: ſed abditus multa in ejus moliebatur exitium, addens quædam [k] relationibus ſupervacua, quas ſubinde dimittebat ad Principem. Rogatus ad ultimum, admiſſúſque in conſiſtorium, ambage nulla prægreſſa, inconſideratè & leviter; *Proficiſcere,* inquit, *ut præceptum eſt, Cæſar, ſciens quòd ſi ceſſaveris,* [l] *& tuas & palatii tui auferri jubebo propediem annonas.* Hócque ſolo contumaciter dicto, ſubiratus abſceſſit, nec in conſpectum ejus poſtea venit ſæpius [3] arceſſitus.

* 1 *Mſ.* Largitionum Præfecto provecto. 2 *Steph.* morboque diu vexatus. 3 *Mſ.* arceſſitus.

Sanè ante Conſtantinum eam fuiſſe, docent Excerpta de geſtis Conſtantini, in quibus Conſtantius ejus pater, primùm Protector, dein Tribunus fuiſſe dicitur: & vetus Inſcriptio ante Conſtantini tempora. FLORIO. BAUDIONI. VIRO. DUCENARIO. PROTECTORI. Spartianus in Caracalla Protectorum meminit. * Hos Protectores deſcribit Prudentius in Apotheoſi his verbis:

Armiger è cuneo puerorum flavicomantum,
Purpurei cuſtos lateris, deprenditur unus:
Nec negat: & gemino gemmata haſtilia ferro
Projicit. Valeſ.

e *Cum Scutariis & Gentilibus.*] Hi inter Palatinas Scholas fuerunt, ut conſtat ex Notitia Imperii. Eſt itaque hîc figura, ἓν διὰ δυοῖν, quam Marcellino familiarem fuiſſe ſupra monuimus. Ac Scutariorum quidem duas Scholas recenſet Marcellinus. Nam lib. 26. meminit Equitii Scholæ primæ Scutariorum Tribuni: libro autem 25. Valentinianum memorat agentem Scholam Scutariorum ſecundam. Utriuſque meminit Zoſimus lib. 3. τῶν ἀμφὶ τὸν βασιλέα δύο ταγμάτων ἃς σκυταρίους προσαγορεύουσι. Præter has fuit etiam Schola Scutariorum clibanariorum, cujus meminit lex 9. Codicis Theod. de annona civica; & Schola Scutariorum ſagittariorum. *Idem.*

f *Et Gentilibus.*] Et hi in comitatu Principis inter Scholares militabant, ut dixi. Sic autem appellati videntur, quòd ex gentilibus, ſeu barbaris conſcripti eſſent. Sanè Procopius in Anecdotis ſcholares omnes ferè ex barbaris, Armeniis putà & Iſauris conſcriptos fuiſſe teſtatur. Gentiles autem propriè dicuntur barbari: & ſic in Codice Theod. ſumuntur lege unica de nuptiis Gentilium, & lege 1. de terris limitaneorum, & apud Auſonium in gratiarum actione ad Gratianum: *Voca Germanicum deditione Gentilium: Alamannicum traductione captorum.* Hujus autem Scholæ vetus & Conſtantino anterior appellatio eſt. Nam in Menologio Græcorum de Sergio & Bacchio legimus: ὁ μὲν Σέργιος πριμμικήριος ὢν τῆς σχολῆς τῶν γεντιλίων. Idem.

g *Domitiano ex Comite Largitionum Præfecto.*] Mſ. *Domitiano ex Comite Largitionum Præfecto provecto.* Quod videtur dictum ut illud lib. XXII. *Salluſtio promoto Præfecto Prætorio.* Et *provectus*, ut lib. XXII. *Magiſtro equitum per Illyricum recens provecto.* Lindenbr.

h *Gallum, quem crebrò acceperat.*] Hunc locum mendoſum eſſe arbitror. Sic autem eſſe legendum exiſtimo: *Gallum, quem crebrò acciverat, ad Italiam properare blandè hortaretur & verecundè.* Valeſ.

i *Contempto Cæſare, quem videri decuerat.*] Videri in hoc loco idem eſt ac ſalutari. Ita etiam Marcellinus uſurpavit ſuprà, cum dixit: *Excogitatum eſt adminiculum ſoſpitale, ne quis amicum perferentem ſimilia videat.* Neque aliter ἰδεῖν ſumiter à Dione in Fragmentis quæ nuper edidimus, pag. 722. de Marco: ἠσπάζετό τε τοὺς ἀξιωτάτους ἐν τῇ Τιβεριανῇ οἰκίᾳ ἐν ᾗ ᾤκει, πρὶν τὸν πατέρα ἰδεῖν. & apud Socratem lib. 6. cap. 20. Hiſt. eccl. *Idem.*

k *Relationibus quas ſubinde dimittebat.*] Sic emendavi ex Codice Regio, cui Editio Rom. & Aug. ſubſcribunt. De omnibus autem majoris momenti negotiis referre ad Principem judices & rectores ſolebant: eáque relatio propriè dicebatur. Exempla paſſim apud Marcellinum, & Symmachum, & priorem iis Plinium lib. ult. Epiſt. & in Codice exſtant. Græcis ἀναφορὰ dicitur. Gloſſæ, ὑποβολὴ ἢ ἀναφορὰ πρὸς βασιλέα ἢ ἄρχοντα, *ſuggeſtio.* Suggeſtio tamen propriè ſumta in hoc differt à relatione, quòd relatio eſt actorum & geſtorum inſinuatio: ſuggeſtio autem eſt, cùm Magiſtratus quilibet Principi ſalubre conſilium ſuggerit. De his relationibus Domitiani loquitur Julianus in Epiſtola ad Athen. *Idem.*

l *Et tuas & Palatii tui auferri jubebo prop. annonas.*] Miniſtris ac Palatio Cæſaris annonæ & ſalaria ab Auguſto dabantur. Ipſe etiam Cæſar non ſecus ac apparitor aliquis annonas ab Auguſto accipiebat: quod præter hunc locum docet Marcellinus in lib. 16. de Juliano loquens adhuc Cæſare: *Cùm enim legeret libellum, quem Conſtantius deſcripſerat, prælicenter diſponens quid in convivio Cæſaris impendi deberet.* Porrò palatinam annonam curabat Præfectus Prætorio, ut te-

Hinc ille commotus, ut injusta perferens & indigna; Præfecti custodiam Protectoribus mandaverat fidis. Quo comperto Montius tunc Quæstor, [m] vafer quidem, sed ad lenitatem propensior, consulens in commune, advocatos Palatinarum primos scholarum alloquutus est molliùs, [4] docens nec decere hæc fieri, nec prodesse: [n] addénsque vocis objurgatorio sono, quòd si id placeret, [o] post statuas Constantii dejectas, super adimenda vita Præfecto conveniet securiùs cogitari. His cognitis, Gallus ut serpens appetitus telo vel saxo, jámque spes extremas opperiens, & succurrens saluti suæ quavis ratione, colligi omnes jussit armatos: & cùm starent attoniti, districta dentium acie stridens. *Adeste*, inquit, *viri fortes mihi periclitanti vobiscum. Montius nos tumore inusitato quodam & novo, ut rebelles & majestati recalcitrantes Augustæ, per hæc quæ strepit* [5] *incusat: iratus nimirum, quòd contumacem Præfectum, quid rerum ordo postulat, ignorare dissimulantem, formidine tenus jusserim custodiri.* Nihil morati post hæc militares, avidi sæpe turbarum, [p] adorti sunt Montium primùm, qui divertebat in proximo, levi corpore senem, atque morbosum: & hirsutis resticulis [6] cruribus ejus innexis, divaricatum sine spiramento ullo adusque Prætorium traxere Præfecti. Et eodem

4 *Ms.* docens nec decere. 5 *Ms.* *incausat.* 6 *&* ejus *Ms.* *deest.*

statur Cassiodorus in formula Præfecturæ Prætorianæ. Inde est, quòd Domitianus Præfectus Præt. minatur Cæsari, nisi quamprimùm proficiscatur, annonas ipsius Palatio se ademturum. Quod etiam refert Zonaras his verbis, quæ cum Marcellino unicè consentiunt. ὁ δὲ εἰς Ἀντιόχειαν παραγεγονὼς, πάνυ ἀδεξίως τὸ πρᾶγμα μεταχειρίσατο, ἀναφανδὸν ἐπιτάξας τῷ καίσαρι πορεύεσθαι πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, καὶ ἀπειλήσας εἰ μὴ πείθοιτο, τὰς σιτήσεις αὐτοῦ ἀφαιρήσειν. Notetur interim inscitum & illiberale Domitiani ingenium, planéque origini suæ respondens. Fuit enim vilis operarii filius, ut Libanius docet in Orat. pro Thalassio nondum edita. ὁ δὲ Δομιτιανὸς ὁ κάλλεις μὲν ἀποθανὼν ἀδίκοις καὶ ἐλέγξεσιν· ὧν δὲ καὶ αὐ τοῦ πατρὸς ἀπὸ τῶν χειρῶν ζῶντος. *Vales.*

m *Asper quidem, sed ad lenitatem propensior.*] Si ad lenitatem propensior fuit, qua ratione asper dicitur? & si asper fuit, quomodo idem ad lenitatem propensior? Sunt hæc planè ἀσύστατα. In Editione Romana legebatur, *Asen quidem*: neque aliter in codice Regio priùs scriptum fuerat. Sed emendatum est eadem manu, *vafer quidem*: quam emendationem longè præferendam existimavimus vulgatæ lectioni, quæ P. Castellum habet auctorem. *Idem.* Vafritiei tamen nihil cum lenitate, & semper credidi scripsisse *acer*. Id convenit Quæstori. *Gron.*

n *Addensque voces objurgatorio sono.*] Conjecturæ nostræ hîc aliquantum indulsimus. Edi enim curavimus, *vocis objurgatorio sono*: quod & longè elegantius est, & Marcellini ipsius auctoritate firmatur. Nam in lib. 18. ad finem similiter loquitur: *Antoninus ambitiosè prægrediens agmina, ab Ursicino agnitus, & objurgatorio sono vocis increpitus, &c.* & in lib. 27. initio. *Idem.*

o *Post statuas Constantini dejectas.*] Id est, post apertam ac professam rebellionem. Nam perduelles ferè à dejectione statuarum & imaginum Augusti defectionem auspicabantur. Sic apud Capitolinum in Maximino: *In oppido vicino statim Maximini statuæ atque imagines depositæ sunt.* & in Gordianis: *Appellato igitur Gordiano Imp. juvenes qui auctores ejus facinoris erant, statuas Maximini dejecerunt, imagines perfregerunt, nomen publicitus eraserunt.* Nihil frequentius occurrit apud historiarum scriptores, ut id exemplis firmare, penè idem sit quod meridie facem accendere. Ceterùm ex his quæ diximus, satis perspicuum fit legendum esse, *post statuas Constantii dejectas*: quod confirmat Zonaras his verbis: Μοντίος δὲ τοῦ Κοιαίστορος αἰτιωμένου τὴν πρᾶξιν καὶ εἰς σαφῆ τυραννίδα ταύτην ἀνάγεσθαι λέγοντος, ἔτι χαλεπήνας ὁ Καῖσαρ, ἀλλὰ καὶ πρὸς τῆς γυναικὸς εἰς ὀργὴν ἐξαρθεὶς, καὶ αὐτὸν ὑπὸ δεσμοῖς ἐποιήσατο, καὶ τοῖς στρατιώταις καὶ ἄμφω παρέδωκε. Id est: *Cum autem Montius Quæstor factum reprehenderet, & in apertam tyrannidem id erumpere diceret, indignatus magis Cæsar, & ab uxore quoque incitatus, eum in vincula compegit, ac brevì ambos militibus tradidit.* Idem.

p *Adorti sunt Montium primùm, qui divert.*] Non Montium hunc Quæstorem vocat Histor. Eccles. sed Magnum. Epiphan. Scholast. lib. 5. cap. 12. *Quæstorem vocabulo Magnum, & Domitianum Præfectum Orientis* (Gallus Cæs.) *occidit.* Socrat. lib. 2. cap. 34. Δομετιανὸν τὸν τότε ἔπαρχον τῆς ἑῴας, καὶ Μάγνον κυαίστωρα αὐθεντήσας ἀνεῖλε. Sozom. lib. 4. cap. 7. Μάγνον τε τὸν κοιαίστορα καὶ τὸν ἕω τὸν ὕπαρχον Δομετιανὸν ἀνεῖλεν. *Lindenbr.*

impe-

impetu [q] Domitianum præcipitem per ſcalas, itidem funibus conſtrinxerunt: eóſque conjunctos per ampla ſpatia civitatis acri raptavere diſcurſu. jámque artuum & membrorum divulſa compage, ſuperſcandentes corpora mortuorum, ad ultimam truncata deformitatem, [7] velut exſaturati [8] mox abjecerunt in flumen. Incenderat autem audaces uſque ad inſaniam homines ad hæc, quæ nefariis egere conatibus, [r] Luſcus quidam Curator urbis ſubitò viſus: [ſ] [9] eos ut ejulans [t] bajulorum præcentor, ad expediendum quod orſi ſunt incitans vocibus crebris: qui haud longè poſtea ideo vivus exuſtus eſt. Et quia Montius [v] inter [1] dilaniantium manus ſpiritum efflaturus, Epigonium & Euſebium,

7 *Mſ.* velut exaturatio. 8 τὸ mox *mſ. deeſt.* 9 *Al.* cumque eo *S*tenelaus bajulor. 1 *Mſ.* dilacinantium.

q *Domitianum præcipitem per ſcalas.*] Scalæ ſunt gradus, quibus ad ſuperiora ædium adſcenditur: quam vocem hodie quoque vernacula Gallorum lingua retinet, *Eſcalier.* Græci quoque à ſimilitudine κλίμακας vocant. Artemidorus lib. 4. cap. 48. τὸν δὲ ἱπποκόμον δύο κλίμακας ἀναγαγόντα τὸν ἵππον, εἰς τὸν κοιτωνίσκον εἰσαγαγεῖν. Id eſt: *Equiſonem verò duabus ſcalis perductum equum in cubiculum induxiſſe.* Sic etiam loquitur Martialis in eo verſiculo:

Etſcalis habito tribus ſed altis. Valeſ.

r *Luſcus quidam Curator urbis.*] Curator eſt is qui pecuniam Reipublicæ & generaliter quidquid ad rem civitatis pertinet adminiſtrat, ut notum eſt ex Pandectis Juris: qui Græco vocabulo Logiſta nuncupatur, quemadmodum eſt in lege. 3. Cod. de modo multandi Gloſſæ veteres de Magiſtratibus: *Curator*, φροντιστὴς καὶ λογιστής. Eorum officium λογιστεία dicitur in lege 15. D. de excuſatione tutorum. λογιστεία πόλεως οὐδὲ εἰς ἀριθμὸν μιᾶς ἐπιτροπῆς προχωρεῖ. quæ minùs rectè interpretatus eſt doctiſſimus vir Ant. Auguſtinus: *Rationes civitatis ne pro una quidem tutela cedunt.* Cùm vertere debuiſſet: *Curatio civitatis ne pro una quidem tutela cedit.* Et λογιστεύειν Curatoris officio fungi dixit * Philoſtratus de vitis Sophiſtarum in Nicete, * & Euſebius lib. 9. hiſt. cap. 2. Horum Curatorum non mediocrem fuiſſe dignitatem vel illud evincit, quòd Marcus Curatores multis civitatibus è Senatu dedit, quò latiùs Senatorias tenderet dignitates, teſte Capitolino. Et alioquin mos fuit Curatores ab Imperatoribus dari, ut docet vetus Inſcriptio: *Curator. Reip. Bergomenſium. Datus. ab. Imp. Trajano. Curator. Reip. Comenſium. Datus. ab. Imp. Hadriano.* Certè Curator celſæ Carthaginis, vir Clariſſimus dicitur in Collatione Carthaginenſi. *S*ic explicare ſoleo locum illum Procopii in lib. 2. Gothic. pag. 266. ἣν δέ τις Δημήτριος κεφαλλὴν τὸ γένος· ὃν ἐπίτροπον βασιλεὺς αὐτὸν τῆς Νεαπόλεως καταστήσατο: & in Anecdotis, pag. 55. ὁ δὲ τὴν πόλιν Δάρας ἐπιτροπεύων. *S*anè in lege xx. Codice Theod. de Decurionibus, Procuratores civitatum cum Curatoribus junguntur: *Nullus Decurionum ad procurationes vel curas civitatum accedat, niſi omnibus omnino muneribus ſatisfecerit patriæ, vel ætate, vel meritis.* Curatores Kalendarii Reip. cum his aut iidem fuèrunt, aut ſanè iis ſubditi. Eorum mentio in lege ult. D. de muneribus & honoribus. ubi Curatores Calendarii diſtinguuntur à Curatoribus, qui ad colligendos publicos civitatum reditus eligi ſolent. *Idem.* Cur hos eoſdem fuiſſe ſuſpicari velit doctiſſimus vir, cauſas eum non habere putat Th. Reineſiús epiſtol. XXII. *Gron.*

ſ *Eos ut ejulans bajulorum præcentor.*] Princeps Editio Romana hunc locum ſic exhibet: *Eoque ut enilaus baj. præcentor.* Ex quo P. Caſtellus audacter eam lectionem exſculpſerat: *Cúmque eo ut enilaus.* Secuta eſt Editio Auguſtana quæ portentum nominis *Utenilaum* nobis prodidit. Sed *S*igiſmundus Gelenius, qui id nomen meritò rejiciendum cenſebat, edere maluit: *Cumque eo Stenelaus.* Nos in codice Regio * & Toloſano * disertè ſcriptum reperimus: *Eóſque ut ejulans bajulorum præcentor.* Quam veram eſſe ſcripturam minimè dubitamus Hæc enim cuncta referuntur ad Curatorem illum urbis nomine Luſcum. (niſi tamen Luſcus ibi μονόφθαλμον ſignificat, [aut niſi Luſius legendum eſt.] *Valeſ.*

t *Bajulorum præcentor.*] Bajuli videntur hîc eſſe νεκροφόροι, qui veſpillones dicuntur. Gloſſæ veteres, *biſpillo* νεκροφόρος. Fulgentius Planciades in expoſitione ſermonum antiquorum, *Viſpillones*, inquit, *dicti ſunt bajuli.* * *S*ic apud Auguſtinum in Epiſtola XIX. ad Hieronymum: *Non erit pius deductor & bajulus corporis, ſed impius ſepulturæ violator.* * Denique Petrus Chryſologus ſermone 121. *In obſequium divitis migrat hîc tota civitas cùm funus effertur: pauper vadit ſolus: pauperem duorum portat miniſtratio bajulorum.* Itaque bajulorum ejulans præcentor, erit tibicen qui viſpillonibus præcinebat. Nam funera olim efferebantur ad tibiam, ut notum eſt: unde Antigenidas celebris tibicen nihil æquè ſe laborare, & animo angi dicebat, quàm quòd monumentarii choraulæ tibicines dicerentur, ut ait Apuleius in Florida 1. quamquam Dio in Orat. 49. id dictum Iſmeniæ tribuit. ἔφη δέ τις τῶν ὀλίγῳ πρότερον φιλοσόφων τὸν Ἰσμηνίαν τοῦτο μάλιστα ἀγανακτεῖν, τὸ καλεῖσθαι αὐλητὰς τοὺς τυμβαύλας Hanc explicationem confirmat vox *ejulans*, quæ additur præcentori. Aliter quoque explicari poteſt hic locus, ut præcentores bajulorum ſint ii, qui Græcè ἐργοδιῶκται dicuntur, qui bajulos ſeu ἀχθοφόρους ad opus excitant, non ſecus ac portiſculi ſeu celeuſtæ remiges, qualis Meriones apud Homerum Ιλ. ψ. & hanc explicationem confirmant ea quæ ſequuntur. *Idem.*

v *Inter dilaniantium manus.*] Mſ. *dilacinantium*;

x nec professionem, nec dignitatem ostendens, aliquoties increpabat: qui sint hi; magnâ quærebatur industriâ, & ne quid intepesceret, y Epigonius è Lycia philosophus ducitur, & z a Eusebius ab 2 Emissa Pittacas cognomento, concitatus orator: cùm Quæstor non hos, sed b Tribunos Fabricarum insimulasset, c promittentes armorum si novas res agitari 3 comperissent. Iisdem diebus Apollinaris Domitiani gener, paullò antè agens palatii Cæsaris curam, ad Mesopotamiam missus à socero, d per militares numeros immodicè scrutabatur, an quædam altiora meditantis jam Galli secreta susceperint scripta: qui compertis Antiochiæ gestis, per minorem Armeniam lapsus, Constantinopolim petiit, exindéque per Protectores retractus, artissimé tenebatur. Quæ dum ita struuntur, indicatum est apud Tyrum indumentum regale textum occultè, incertum quo locante, vel cujus usibus apparatum. Ideóque rector provinciæ tunc pater Apollinaris, ejusdem nominis, ut conscius ductus est: aliíque congregati sunt ex diversis civitatibus multi, qui atrocium criminum ponderibus urgebantur. Jámque lituis cladium concrepantibus internarum,

2 *Ms.* ad dimissa pictacas cognomento. 3 *Al.* cœpissent.

scrib. *dilancinantium*, ut lib. XXII. *Vitalibus dilancinatis erumpit.* Seneca lib. I. Nat. Quæst. cap. 26. *Fœda dictu sunt, quæ portentum illud ore suo lancinandum dixerit feceritque.* Simili errore & hîc quoque in vett. lib. *lacinandum* scriptum fuit. *Lancinare* est κατακνίζειν. Gloss. vet. Catullus: *Lancinata sunt bona.* & alibi apud Sallust. Symmach. Prudent. *Lindenbr.*

x *Nec professionem, nec dignitatem ostendens.*] Montius Quæstor paullò antequàm extremum spiritum redderet, Epigonium & Eusebium sæpiùs nominaverat: sed cujus professionis aut dignitatis essent, non addiderat. Professio igitur est conditio seu ars cujusque: dignitas verò honores, & locum, & natales quoque comprehendit, ut apparet ex Gestis purgationis Cæciliani, ubi legitur: *Zenophilus V. C. Consularis dixit: Cujus conditionis es? Victor dixit: Professor sum litterarum Romanarum. Zenophilus V. C. dixit: Cujus dignitatis es? Victor dixit: Patre Decurione Constantinensium, avo milite: in Comitatu militaverat.* * Vales.

y *Epigonius e Lyciæ philosophus.*] Regii codicis auctoritatem secutus Epigonium ubíque scribendum curavi, quomodo & Rom. Editio habet interdum. Fuit & quidam Epigonus philosophus paullò post hæc tempora, Lacedæmone oriundus, teste Eunapio in vitis Sophistarum, nisi etiam Ἐπιγόνιος ibi scribendum est. In Concilio Carthaginensi Ἐπιγόνιος ἐπίσκοπος memoratur, qui in veteri versione Latina ferè Epigonus dicitur. *Idem.*

z *Eusebius è Mysia pietatis cognomento concit.*] i. C. *Pictates cognom.* quod innuere videtur Ms. in quo legitur *pictacas cognom.* Eusebii cujusdam Rhetoris eloquentissimi meminit Eunap. in Maximo, quem tamen hunc ipsum esse non facilè dixerim. Lind.

a *Eusebius e Mysia pietatis cognomento.*] Longè variant Mss. codices, quos & Lindenbrogius & Gruterus viderunt. In iis enim legitur: *Eusebius ad dimissa pictacas cognomento.* Regius codex semper reliquis fidelior habet: *Eusebius ad dimissa pithacas cognomento.* Ex quibus legendum esse apparet: *Eusebius ab Emissa Pictacas cognomento.* Quod & viro doctissimo in Notis ad historiam Augustam placuisse postea animadverti. *Pictacas* autem non dubito quin perperam scriptum sit pro *Pittacas*, eodem errore quo pictacium vulgò scribi solet pro pittacio. Tractúmque illud cognomentum videtur à pittaciis, quæ secum fortè Eusebius semper circumferebat. * In Ms. Tolosano reperi *Pictas.* * *Vales.*

b *Tribunos Fabricarum insimulasset.*] Antiochiæ erant Fabricæ scutorum & armorum, ut docet Notitia Imperii Romani, sub dispositione Magistri Officiorum. His Fabricis præerant Tribuni: ut præter hunc locum docet alter in libro 15. *Ad Tribunum miserat Fabricæ Cremonensis.* Fabricæ Antiochensis mentio est quoque in lege 1. Codicis Theod. de Fabricensibus, & in lege 8. de Metatis. *Idem.*

c *Promittentes armorum si novæ res agitari comperissent.*] Duplici barbarismo fœdatus est hic locus, qui fortasse sic supplendus est: *Adminicula promittentes armorum si novas res agitari comperissent.* Idem. Quod etsi non dicat, patet tamen vocem quam inculcat, petitam ex sequentibus in cap. IX. *His vocabulis appellatos fabricarum culpasse tribunos, ut adminicula futuræ molitioni pollicitos.* Verum calida existimatio simul & suppletio. Nam *promittentes armorum* docta & plena loquutio est, similis illi, qua utitur Tacitus German. cap. 15. *Mos est civitatibus, ultro ac viritim conferre principibus armentorum vel frugum*, ubi si placet, vide paterna. Nam & similiter hæsitatum est. *Gron.*

d *Per militares numeros.*] *Numeri* sunt cohortes, vel ut Græci vocant σπεῖραι. Theophyl. in Acta Apost. Σπεῖρα ἐστὶν ἃ καλοῦμεν νῦν Νούμερον. Cassiodor. in Histor. Tri-

non celatè, ut antea, turbidum sæviebat ingenium, à veri consideratione detortum: & nullo impositorum vel compositorum fidem sollemniter inquirente, nec [4] discernente à societate noxiorum insontes, velut exturbatum è judiciis fas omne discessit: & caussarum legitima silente defensione, [e] carnifex rapinarum sequester, [f] & obductio capitum, & bonorum ubique multatio versabatur per Orientales provincias: quas recensere puto nunc opportunum, absque Mesopotamia, jam digesta, cum bella [5] Parthica dicerentur, & [g] Ægypto, quam necessariò aliud [6] rejeci ad tempus.

Cap. VIII. [h] Superatis Tauri montis verticibus, qui ad solis ortum sublimiùs attolluntur, Cilicia spatiis porrigitur latè distentis, dives bonis omnibus terra: ejúsque lateri dextro adnexa Isauria, pari sorte uberi palmite viret & frugibus multis: quam mediam navigabile flumen Calycadnus interscindit. Et hanc quidem præter opida multa, duæ civitates exornant, Seleucia, opus Seleuci Regis, & [i] Claudiopolis, quam deduxit coloniam Claudius Cæsar. [k] Isaura enim antehac [7] nimiùm potens, olim subversa ut rebellatrix interneciva, ægrè vestigia claritudinis pristinæ monstrat admodum pauca. Ciliciam verò,

4 *Al.* discerpente. 5 *Ms.* Parthica .... rentur. 6 *Ms.* rejeci .... ad tempus. 7 *Ms.* nemium potens.

part. lib. I. cap. 9. *Romanorum cohortes nunc Numeri vocantur.* Acta martyrii B. Georg. Τελῶν ὑπὸ στρατιώτας νουμέρου. Novell. LXXXV. *in numeris constituti:* ἐν ἀριθμοῖς καταλεγόμενοι. *In numeris vel limitibus militare*, l. 17. C. de re militari. Inscript. vetus Romæ: D. M. C. ANNIO VALENTI VET. EX. NUM. FRUM. LEG. IIII. FL. HONORATI ET DECURIONES ET NUMERUS MILITUM CALIGATORUM. *Lindenbr.*

e *Carnifex rapinarum sequester.*] Id est internuntius. Videtur enim Marcellinus ex Cicerone id mutuatus esse, qui in Oratione de suppliciis in Verrem sic dicit: *Quis dubitet, quin servorum animos summa formidine oppresserit, cùm viderent ea facilitate Prætorem, ut ab eo servorum sceleris conjurationisque damnatorum vita, vel ipso carnifice internuntio redimeretur.* Atque ita apud Lucanum sumitur sequester in lib. x. *Orator Regis pacisque sequester.* Vales.

f *Et obductio capitum.*] Obductionem pro obnuptione posuit. Alludit enim ad illud antiquum: I, lictor, caput obnubito. *Idem.*

g *Et Ægypto.*] Miror certè Ægyptum inter provincias Orientis recenseri: quippe cùm & ex Notitia Imperii, & ex innumeris Auctoribus constet Ægyptum ab Orientis provinciis sejunctam fuisse. * Sed mirari tandem desii, postquàm didici Ægyptum & Mesopotamiam olim sub dispositione Comitis Orientis fuisse. Id me docuit vetus Inscriptio, quæ sic habet: M. MAECIO MEMMIO. FURIO. BALBURIO. CAECILIANO. PLACIDO. C. V. COMITI. ORIENTIS. AEGYPTI. ET. MESOPOTAMIAE. CONSULI ORDINARIO, &c. Consul hic Placidus fuit cum Romulo, principatu Constantii Aug. anno Christi 343. hoc est eisdem temporibus, quæ heic describit Marcellinus. * *Idem.*

h *Superatis Tauri montis verticibus.*] Conferenda cum hac Ciliciæ descriptione, quæ de eadem narrat Strabo lib. XIII. Pomp. Mela lib. I. cap. XII. & XIII. Jul. Solin. *Lindenbr.*

i *Claudiopolis.*] Hujus civitatis mentio apud Constantinum Porphyrogennetum in libro I. περὶ θεμάτων cap. x. Et inter Episcopos qui Nicæno & Chalcedonensi Conciliis subscripsere, Etesius & Theodorus recensentur Episcopi Claudiopolis in Isauria. * Denique in Actis Martyrum Tarachi, Probi & Andronici: *Tarachus dixit: Militaris sum, Romanus: natus autem Claudiopoli civitate Syriæ.* Scribe, *civitate Isauriæ.* Meminit ejus & Socrates in lib. 3. capite 21. * *Vales.*

k *Isaura enim ante hac nimium potens.*] Ex provinciæ nomine urbem fecimus. Nam cùm *Isauria* priùs legeretur, restituimus *Isaura*, quæ urbs fuit Isauriæ. Atque hæc emendatio debetur codici Valentino, à quo non multum discrepat codex Regius. In eo enim scriptum reperi *Isaurenim.* Editio Romana habebat *Isaurmin.* Sed vera lectio est *Isaura*, de qua hæc scribit Stephanus Byzantius: Ἴσαυρα οὐδετέρως πόλις Ἰσαυρίας· ἡ δὲ Ἰσαυρία μεταξὺ Λυκαονίας καὶ Κιλικίας πρὸς τῷ Ταύρῳ. Χάραξ δὲ θηλυκῶς. τὸ ἐθνικὸν Ἰσαυρεὺς καὶ Ἴσαυρος. Sic enim eum locum legimus. *Isaura*, inquit, *in neutro genere urbs Isauriæ est. Est autem Isauria Lycaoniam inter & Ciliciam Tauro monti acclinis. Charax tamen Isauram in feminino dixit. Incolæ Isaurenses dicuntur, & Isauri.* Sanè Strabo τὰ Ἴσαυρα semper appellat in neutro. Ptolemæo quoque Ἴσαυρα ambigua generis notatione dicitur. Florus Isaurum vocat lib. 3. cap. 6. Diodorus Siculus lib. 18. τὴν Ἰσαυρέων πόλιν. Apud Plinium in lib. 4. Isaura Ciliciæ mediterranea urbs ponitur. Bis autem eversam olim hanc urbem in historiis legi-

quæ Cydno amne exsultat, [l] Tarsus nobilitat, urbs perspicabilis: (hanc condidisse Perseus memoratur, Jovis filius & Danaës, vel certè [m] ex Æthiopia profectus Sandan quidam nomine, vir opulentus & nobilis) & [n] Anazarbus

mus: primùm à Perdicca sub Alexandri Magni obitum, ut narrat Diodorus lib. 18. postea à Servilio Isaurico, ut testatur Strabo lib. 14. & Florus, cujus hæc erant verba: *Validissimas urbes eorum, & diutinâ prædâ abundantes, Phaselin, & Olympon evertit; Isaurúmque ipsam arcem Ciliciæ: unde conscius sibi magni laboris, Isaurici cognomen adamavit.* Hujus urbis meminit etiam Pollio in Trebelliano: *Palatium sibi in arce Isauræ constituit.* vulgò legitur *Isauriæ.* Vales.

l *Tarsus. hanc condidisse Perseus memoratur.*] Idem scribit Solinus cap. 41. & Cedrenus ac Suidas in *μέδουσα*. Vetus scholiastes Juvenalis ad illum versum Satyrae 3.

-- *ripa nutritus in illa,*
Ad quam Gorgonei delapsa est pinna caballi.

Sic annotat: *Apud Tarsum civitatem Ciliciæ, quam præterfluit amnis Cydnus: cujus urbis conditor Perseus, qui nomen civitati ex facto dedit, quia ibi una ex talaribus pinnis ei excidit.* Doctè quidem, nam ταρσὸς talum significat Græcè: sed præter mentem Juvenalis, qui de pinna Pegasi, non Persei loquitur, ut satis patet. Et verò à Pegasi pinna denominatam Tarsum prodit Dionysius de situ Orbis. Sed à talaribus Persei ita dictam celebrior ac testatior fama est: unde Persea Tarsos à Lucano dicitur in libro 3. Et Nonnus in lib. 18. Dionysiac. de Perseo Tarsi conditore canit his versibus:

— εὔπτερος ἤλυθε περσεὺς
Γείτονα κωρυκίοιο διαυγέα Κύδνον ἐάσας·
Ὦ σὺ φίλος, καὶ ἔφασκεν ἐπώνυμον ὠκὺ ταρσῷ
Ἀνδράσι παρ' Κιλίκεσσι νεόκτιτον ἄστυ χαράξῃ.

Idem in libro 41. inter antiquissimas urbes memorat Tarsum:

Οὐ τότε Ταρσὸς ἔην τερψίμβροτος.

Et paullò pòst:

Ταρσὸς ἀειδομένη πρωτόπτολις.

* Ex quibus interpretandus videtur locus Basilii Seleuceni in libro 11. de Thecla capite XIII. Μαρειανός τις Ταρσῶν τῆς κατὰ Κιλικίαν ταύτην ἐπίσκοπος, πόλεως ἐπί τε κάλλει καὶ μεγέθει καὶ εἰς ἂν ἁπλῶς ἡ πόλις λαμπρὰ καὶ εὐδαίμων γνωρισθείη πᾶσιν ἐπηγαυρωμένης, καὶ τὸ πρώτην μάλιστα τῆς ἑῴας ἀνίσχειν, καὶ πρώτην πάλιν προσβάλλειν τοῖς ἐξ ὁποίας ἂν γῆς ὁρμωμένοις πρὸς τὴν ἑῴαν. * Idem.

m *Ex Æthiopia profectus Sandan.*] Sanè Sandan nomen usitatum fuit apud Tarsenses. Sic enim dictus est pater Athenodori Tarsensis illius philosophi, qui Augusti præceptor fuit teste Strabone in lib. 14. A Plutarcho in Poplicola Ἀθηνόδωρος ὁ σάνδων dicitur, eo more quo Apollodorus Molo, & Herodes Atticus, & Apion Plistonices dicti fuere. Ceterùm σάνδων, an σάνδαν dixeris, parum refert. Sunt enim hæ litteræ apud Græcos permutabiles, ut παιὼν & παιὰν, θῶκος & θᾶκος, ac similia. Ceterùm hunc Sandonem unus, quod sciam, commemorat Basilius Seleucenus in lib. 2. de Thecla capite 15. his verbis: καὶ γὰρ ἐκ μιᾶς πόλεως ὡρμημένο τῆς Δαμαλίδος τε καὶ Σάνδα τοῦ ἡρακλέους τοῦ Ἀμφιτρύωνος. Quibus verbis Tarsum significari aio, à Sanda Herculis filio conditam. Quòd si Sandan Herculis filius fuit, quomodo ex *Æthiopia* profectus heic dicitur? In optimis codicibus Regio & Vaticano scriptum est *ex AEchio profectus.* Unde suspicor legendum esse, *Ex Chio profectus Sandan*, &c. * Præter hunc Sandonem fuit & quidam affinis nominis Sandocus Assyrius, qui in Cilicia Celenderim condidit, teste Apollodoro in Bibliotheca. *Idem.* In animo habuit vir maximus *Apollonius Molo.* Quid autem putaverit Chio esse & Herculis posteritati, nullus adsequor multo minùs, cur spreverit notabiles in Mss. literas AE, quæ profectò cum reliquis videntur lectorem ducere, ut credat Ammianum, si quid & ipse de Sanda Herculis filio, & Amphitryonis utique nepote atque adeo ex Græcia profecto inaudivisse supponi debet, scripsisse *ex Metachio*, vel *Metachoio*, ut proprie vocatur apud Stephanum Byzantium; Μεταχοῖον φρούριον Βοιωτίας, ubi videnda Holsteniana. *Gron.*

n *Anazarbus auctoris vocabulum referens.*] Azarbas enim ejus urbis conditor fuisse dicitur à Stephano Byzantio: Ἀνάζαρβος πόλις Κιλικίας ἀπὸ Ἀζάρβα τοῦ κτίσαντος. In Suidæ Lexico Zarbas nominatur. Hanc priùs Cyindam ac deinde Diocæsaream appellatam, ait vetus Scriptor apud Suidam: eáque terræ motu subversâ Nervæ temporibus, Anazarbum quemdam Senatorem eò missum à Principe, urbem instaurasse, ac suo nomine appellasse. Sed hæc futilia sunt, cùm satis constet Anazarbum ante Nervæ tempora vocitatam fuisse. Nam & Dioscorides ἀναζαρβεὺς indigitatur: & Plinius in lib. 4. ejus urbis meminit: *Intus, inquit, dicendi Anazarbeni, qui nunc Cæsaraugustani.* Taceo quòd Diocæsaream ab Anazarbo distinguit Ptolemæus in Ciliciæ descriptione. Duas enim urbes Ciliciæ ponit, διοκαισάρειαν, & καισαρείαν τὴν πρὸς ἀναζάρβῳ. Hæc urbs postquàm Cilicia in duas provincias discissa est, metropolis fuit Ciliciæ secundæ, ut docet Evagrius lib. 4. & Hierocles in Itinerarii Comite: ἐπαρχία Κιλικίας δευτέρας ὑπὸ ἡγεμόνα· πόλεις θ. Ἀνάζαρβα μητρόπολις. Anazarba quoque dicitur in Suidæ Lexico, & apud Zonaram in Nicephoro Phoca, ubi Ἀνάβαρζαν habent vulgatæ Editiones. *Vales.*

auctoris vocabulum referens: & [o] [p] Mopsuestia, vatis illius domicilium Mopsi, quem à commilitio Argonautarum, [q] cùm aureo vellere direpto redirent, errore abstractum, [r] [8] delatúmque ad Africæ litus mors repentina consumpsit: & ex eo, cæspite Punico tecti [s] manes ejus heroïci, dolorum varietati medentur plerumque sospitales. Hæ duæ provinciæ bello quondam Piratico catervis

8 *Al.* delatum ad.

---

o *Mopsuestia vatis illius domicilium Mopsi.*] Steph. Μόψου ἑστία, ἀπὸ τοῦ Μόψου τοῦ μάντεως. In Constantini lib. περὶ θεμάτων, vitiosè editum est: Τάρσος καὶ ἡ Μόμψου ἑστία, cum Μόψου ἑστία vera sit lectio. Procop. περὶ κτισμάτων, lib. v pag. 48. πόλις δέ που ἐστὶν ἐν Κίλιξιν, ἡ Μοψουεστία, τοῦ μάντεως ὥς φασιν ἐκείνου τοῦ παλαιοῦ ἔργον. Vid. Strab. lib. IX. Mopsi vatis meminit Cicero de Divinat. Plutarch. de defect. Oracul. Origenes contra Celsum lib. III. Tertull. de Anima cap. 46. Apul. de Deo Socrat. * Placidus Lactant. in Stat. Thebaïd. 3. p. 107. *Lindenbr.*

p *Mopsuestia, vatis illius dom. Mopsi, quem.*] Hîc sine dubio fallitur Marcellinus, qui duos Mopsos inter se confudit: Mopsum scilicet Mantûs & Apollinis filium, cum altero Mopso Ampyci filio, & Chloridis Orchomeni filiæ. Prior Argivus, alter Titaresius, seu Titaronius fuit, qui locus est in Thessalia. Et hic Argonautarum comes extitit, ut canit Apollonius Rhodius in lib. I:

Ἤλυθε δ' αὖ Μόψος Τιταρήσιος, ὃν περὶ πάντων
Λητοΐδης ἐδίδαξε θεοπροπίας ἀνθρώπων.

De quo etiam Hesiodus in hoc versu:

Μόψον τ' Ἀμπυκίδην Τιταρήσιον, ὄζον Ἄρηος.

Uterque porrò vates fuit, teste Strabone in fine libri 9. sed Mopsuestiam non hic Thessalus Mopsus, verùm alter ille Argivus condidit: qui post Troiæ excidium unà cum Amphilocho in Ciliciam profectus, Mallum, & alias urbes in ora Ciliciæ condidit: ut scribit Strabo in lib. 14. & Euphorion poëta apud scholiastem Lycophronis pag. 78. Cicero lib. I. de Divinatione: *Amphilochus*, inquit, *& Mopsus Argivorum Reges fuerunt; sed iidem augures: iique urbes in ora maritima Ciliciæ Græcas condiderunt.* Unde & Mopsi oraculum in Cilicia fuisse dicitur à Tertulliano in lib. de Anima. *Vales.*

q *Cùm aureo vellere direpto redirent.*] Primus Sig. Gelenius hunc locum interpolaverat. In Romana enim Editione legebatur, *direptore diem terrore abstractum.* Quod mutare minimè ausus erat P. Castellus. Sed Gelenius cùm nullum in his verbis sensum esse cerneret, ita emendavit: *Quem à commilitio Argon. cum aureo vellere direpto reducem, & errore abstractum, &c.* Quod equidem probare non possum: hi enim reduces dicuntur, qui salvi & incolumes in patriam reversi sunt. At Mopsus tempestate abreptus in Africam, ibi periit, ut subjicit noster Marcellinus. Quo modo igitur eumdem reducem appellaret? Sed omnino vera est lectio, quam ex optimo codice Regio restituimus. In eo enim legitur: *Cùm aureo vellere direpto redirem, terrore abst. &c.* Unde nos nulla propemodum mutatione veram illam lectionem exsculpsimus. * Vaticanus codex planè consentit cum Regio. In Ms. autem Tolosano emendatum est: *rediret, errore abstractum, &c.* Idem.

r *Delatumque ad Africæ litus mors rep. consumpsit.*] De Mopso Lapitha Ampyci filio, Argonautarum comite, id verissimum est; non de illo Mopsuestiæ conditore. Apollonius lib. I. Argonaut.

-- αἶσα γὰρ ἦεν
Αὐτὸν ὁμῶς, Μόψον τε δαήμονα μαντοσυνάων
Πλαγχθέντας Λιβύης ἐνὶ πείρασι δηωθῆναι.

Et lib. 4. eum à serpente percussum in Africa periisse memorat, atque ibidem sepultum. Lycophron in Cassandra, in Pentapoli juxta urbem Teuchira humatum perhibet his versibus:

Ἄλλους δὲ θῖνες, οἵ τε Τευχείρων πέλας
Μύρμηκες αἰάζουσιν ἐκβεβρασμένους·
Μόψον Τιταρώνειον ἔνθα ναυάται
Θανόντα ταρχύσαντο.

Idque confirmat Clemens Alex. in lib. I. Stromatum, cujus locum mox producemus. Quod si ita est, malè hîc Africæ litus, & cæspitem Punicum posuit Marcellinus. Sed aliorum auctoritate facilè defenditur, qui in Africa Mopsum periisse prodiderunt; inter quos est Apuleius, & Tertullianus. Apollonius certè in Libya dixit itémque Seneca in Medea Actu 3.

-- *Libycis arenis*
Omnibus verax, sibi falsus uni,
Concidit Mopsus. Vales.

s *Manes ejus Heroici morborum varietati medentur.*] Mopsi templum oraculo celebre fuit in Cyrenaica provincia, quod oraculum primus composuisse dicitur Battus Cyrenæus, ut tradit Clemens Alex. in lib. I. Strom. ubi Mopsum Argivum cum Thessalo confundit. Ait enim Mopsum & Amphilochum floruisse belli Trojani temporibus: Mopsum tamen paullò antiquiorem videri, quippe qui comes fuerit Argonautarum: additque, quod ad hunc locum facit: Φασὶ δὲ τὴν Μόψου καὶ ἑρμῆν μαντικὴν πρῶτον συστῆσαι τὸν Κυρηναῖον Βάττον. Apuleius in libro de Deo Socratis Mopsum passim in Africa cultum perhibet: *Quippe cùm eos Deos appellent, qui ex eodem numero justè ac prudenter vitæ curriculo gubernato, prænomine postea ab omnibus præditi, fanis & cerimoniis vulgò advertuntur, ut in Bœotia Amphiaraus, in Africa Mopsus.* Tertullianus denique in lib. 2. ad Nationes cap. 7. inter heroas numerat Mopsum Africanum, & Bœotum Amphiaraum. Ceterùm Mopsi quoque alterius Argivi oraculum fuit in Cilicia, ut scribit Tertullianus in lib. de Anima: *Nam & oraculis hoc genus stipatus est orbis, ut Amphiarai apud Oropum, Amphilochi apud Mallum, Mopsi in Cilicia.* Vulgò *in Sicilia* legitur mendosè. *Idem.* An causa est alia, cur ἵππων citet *morborum*, quam lapsus calami? *Gron.*

mistæ prædonum, [t] à Servilio Proconsule missæ sub jugum, [v] factæ sunt vectigales. Et [x] hæ quidem regiones velut [y] in prominenti terrarum lingua positæ, [z] [9] ab orbe Eoo monte Amano disparantur. Orientis verò limes in longum protentus & rectum, ab Euphratis fluminis ripis adusque supercilia porrigitur Nili, lævâ Saracenis conterminans gentibus, dextrâ pelagi fragoribus patens: quam plagam [a] [1] Nicator Seleucus occupatam auxit magnum in modum, cùm post Alexandri Macedonis obitum successorio jure teneret regna Persidis, [b] efficaciæ impetrabilis Rex, ut indicat cognomentum. Abusus enim multitudine hominum, quam tranquillis in rebus diutius rexit, ex agrestibus habitaculis urbes construxit, multis opibus firmas & viribus: quarum ad præsens pleræque licèt Græcis nominibus appellentur, quæ iisdem ad arbitrium imposita sunt conditoris, primogenia tamen nomina non [2] amittunt, quæ eis Assyriâ linguâ institutores veteres indiderunt. Et prima post Osdroënam, quam (ut dictum est) ab hac descriptione discrevimus, [c] [d] Commagena, nunc Euphra-

9 *Ms.* ab urbe. 1 *Al.* Nicator. 2 *Al.* admittunt.

t *A Servilio Proconf. missæ sub jugum.*] Strabo lib. XII. Flor. lib. 3. cap. 5. *Lindenbr.*

v * *Factæ sunt vectigales.*] Id est stipendiariæ vel tributariæ. Sic C. Memmius in oratione sua apud Sallustium in Jugurtha: *Reges & populos liberos paucis nobilibus vectigal pendere.* Idem Sallustius in conjuratione Catilinæ: *Semper illis Reges, Tetrarchæ vectigales esse; populi, nationes stipendia pendere.* * Vales. Justinus lib. 2. cap. 3. *His igitur Asia per mille quingentos annos, vectigalis fuit. Pendendi tributi finem Ninus rex Assyriorum imposuit.* Gron.

x *Et hæ regiones velut in prominenti terrarum lingua.*] Lingua dicitur promuntorii genus non excelsi, sed molliter in planum devexi, ut ait Festus Pompeius. Sic Pacuvius in Chryse apud Agellium in lib. 4. cap. 17. *Id promuntorium, cujus lingua in altum projicit.* Livius lib. 37. ubi Phocææ situm describit: *Inde*, inquit, *in altum lingua mille passuum excurrens, medium ferè sinum velut nota distinguit.* Et lib. 44. de Cassandrea: *Eminet namque in altum lingua, in qua sita est.* Eodem sensu sumitur apud Cæsarem & Lucanum in lib 2. *Vales.*

y *In prominenti terrarum lingua.*] Quod hîc *linguam* Ammian. vocat, id *mucronem* dixit Pomp. Mela lib. II. cap. 1. *Paulatim se ipsa fastigat, & quasi in mucronem longa colligens latera, facie positi ensis arrecta est.* Lind.

z *Ab orbe Eoo.*] Sic correxi, cùm prius legeretur, *ab orbe eo:* quam emendationem in Loiselli quoque codice * & in Tolosano * postea reperi. *Vales.* Itaque adscriptum codici Lindebrogiano: [Loisel. *orbe Eoo:* mihi perplacet.] *Gron.*

a *Nicanor Seleucus.*] In Editione Hier. Frobenii legitur *Nicator*, rectiùs sine dubio: ut patet ex iis quæ sequuntur. Subjicit enim Marcellinus: *Efficaciæ impetrabilis Rex, ut indicat cognomentum.* Et rursus in libro 23. de Arsace Partho: *Superato Nicatore Seleuco ejusdem Alexandri successore, cui victoriarum crebritas hoc indiderat cognomentum.* Strabo certè & Appianus in Syriacis, Stephanúsque Byzantius & Eunapius νικάτορα eum appellant. In nummis quoque ΣΕΛΕΥΚΟΥ ΝΙΚΑΤΟΡΟΣ legitur: quamquam Goltzius in Thesauro NIKANOPOC posuit, vulgi errorem secutus: cùm constet Nicanorem nomen proprium esse ducis cujusdam inter successores Alexandri, non verò cognomen. *Vales.*

b *Efficaciæ impetrabilis.*] Impetrabiles eos vocant Latini, quos Græci δραστηρίους, & πρακτικοὺς, ac δεινοὺς dicere solent. Sic apud Plautum in Mercatore Actu 3.

-- pulchrè os sublevit patri,
Impetrabilior qui vivis nullus est.

Et apud eumdem in Epidico Actu 3.

Proh Dii immortales! mihi hunc diem dedistis luculentum,
Ut facilem atque impetrabilem.

Et impetrare in veteribus Glossis redditur ἀνύσαι, quod est perficere: eoque sensu Plautus in Pœnulo dixit:

Incipere multò est quàm impetrare facilius.

Et in veteri Inscriptione: VETTIO. AGORIO. PRAETEXTATO. LEGATO. AMPLISSIMI. ORDINIS. ET. AD. IMPETRANDUM. REBUS. ARDUIS. SEMPER. OPPOSITO. *Idem.*

c *Commagena, nunc Euphratensis.*] Eadem & Augusteuphratensis dicta, ut præter Victoris Epitomen docet notitia Episcoporum, qui Chalcedonensi Synodo subscripserunt: quamquam ibi corruptum est id vocabulum. Nam *Augustus Euphratensis* vulgò legitur, quasi Episcopi nomen sit, cùm sit provinciæ, ut dixi. *Idem.*

d *Commagena nunc Euphratensis.*] Procop. Cæsariens. Persicor. lib. 1. τὴν πάλαι Κομμαγηνὴν, τανῦν δὲ καλουμένην Εὐφρατησίαν. Idem Persicor. lib. II. & περὶ κτισμάτων lib. II. Notit. Provinciar. Orient. *Mesopotamia inter Tigrim & Euphratem. Euphratesia, Osdroëne.* Aliter paullo Aur. Victor in Vespasiano: *Commagene, quam hodie Augusto-*

tensis, clementer adsurgit; [c] Hierapoli, [3] vetere Nino, & Samosata civitatibus [4] amplis illustris. Dein Syria per speciosam interpatet diffusa planitiem. Hanc nobilitat [f] Antiochia, mundo cognita civitas, cui non certaverit alia advecticiis ita adfluere copiis & internis, & Laodicea, & Apamia, itidémque [g] Seleucia, jam inde à primis auspiciis florentissimæ. Post hanc [5] acclinis Libano monti Phœnice, regio plena gratiarum & venustatis, urbibus decorata magnis & pulchris: in quibus amœnitate celebritatéque nominum Tyrus excellit, Sidon & Berytus, iisdémque pares, Emissa, & Damascus, sæculis conditæ priscis. Has autem provincias, quas Orontes ambiens amnis, [h] imósque pedes Cassii montis illius celsi prætermeans, funditur in Parthenium mare, Cn. Pompeius superato Tigrane, regnis Armeniorum abstractas ditioni Romanæ conjunxit. Ultima Syriarum est Palæstina, per intervalla magna protenta, cultis abundans terris & nitidis, & civitates habens quasdam egregias, nullam nulli cedentem, sed sibi vicissim velut ad perpendiculum æmulas: [i] Cæsaream, quam ad honorem Octaviani Principis exædificavit Herodes, & Eleutheropolim, & Neapolim, itidémque [k] Ascalonem, [l] [6] Gazam, ævo superiore exstructas. In his tractibus navigerum nusquam visitur flumen: & in locis plurimis aquæ suapte natura calentes emergunt, ad usus aptæ multiplicium mede-

3 *Ms.* Veterennino. 4 *Ms.* amplis & illustris. 5 *Al.* acclivis. 6 *Deest in Steph.*

---

phratensem nominamus, quæ eadem Histor. Miscel. lib. IX. *Lindenbr.*

e *Hierapoli, vetere Nino.*] Scribendum est absque virgula: *Hierapoli vetere Nino.* Sic. in lib. 22. *Constantinopolis vetus Byzantium.* & rursus in eodem libro: *Philippopolim petiit Eumolpiadem veterem.* Ceterùm Hierapolim priùs dictam esse Ninum, ægrè mihi persuaserim. Bambyce quidem proprio nomine dicta est, & Magog à Syris; ut scribit Plinius in lib. 4. Plutarchus in Antonio, & Strabo lib. 14. Ninus verò à nemine, quod sciam, appellata est. Quippe Ninus sita olim fuit in Assyria trans Euphratem, teste Strabone ac Plinio, cùm Hierapolis in Commagene posita sit cis eumdem fluvium. Sed fortasse alios Auctores secutus est Marcellinus, qui Ninum cis Euphratem ponebant. Sanè eam cis Euphratem ponit Philostratus lib. I. de vita Apollonii: ait enim è Nino profectum cum Damide Apollonium, ad Zeugma venisse, ac trajecisse in Mesopotamiam. Igitur ex Philostrati sententia nihil obstat, quo minùs Hierapolis sit eadem cum Nino. *Vales.*

f *Antiochia mundo cognita civitas.*] Eunap. in Liban. Ἀντιόχεια τῆς κοίλης καλουμένης Συρίας πρώτη πόλεων, Σελεύκου τοῦ Νικάτορος ἐπικληθέντος ἔργον. Hujus civitatis laudes non vulgares recitat Joh. Chrysost. ἐν ἐγκωμίῳ τῆς Ἀντιοχείας. Dio Prus. Orat. XLVII. Eamque, ut suo tempore fuit, copiosè describit Baldricus Dolensium Episc. Histor. belli sacri lib. IV. *Lindenbr.*

g *Seleucia, inde à primis.*] In Regio codice reperi, *Seleuciam inde, &c.* Ex quo effeci, *Seleucia jam inde*, &c. Sic enim loqui solet Marcellinus. *Vales.*

h *Imosque pedes Cassii montis.*] Ut humano corpori suæ partes, sic montibus sua velut membra sunt, vertex, supercilia, latera, scapulæ, pedes. Suid. εἰς τρία διῄρηται τὸ ὄρος. εἰς ἀκρώρειαν, εἰς ὑπώρειαν, εἰς τέρμα. Καὶ ἀκρώρεια μέν ἐστιν ἡ κορυφὴ, ὑπώρεια δὲ τὰ πλευρὰ τοῦ ὄρους, τέρμα δὲ τὰ τελευταῖα καὶ πόδες. Eustat. I. Iliad. Ὀφρῦς ὄρους, διὰ τὰς τῶν ζώων ὀφρῦς, καὶ πόδες διὰ τοὺς πόδας. Idem Iliad. 2. ὄρους τὰ μὲν κατωτάτω πόδες, τὰ δὲ ἀνωτέρω, κνημοὶ ἐκ μεταφορᾶς τῆς ἐν ἡμῖν κνήμης. Glossar. *Vertex montis*, κεφαλὴ ὄρους, ἀκρώρεια. *Scapulæ montium* apud Tertull. de Pall. cap. 2. Κάρηνα ὄρους, Homer. Iliad. I. *Lindenbr.*

i *Cæsaream in honorem Octaviani ædificavit Herodes.*] Burgus enim Stratonis antea vocabatur, ἣ, κτίσαντος αὐτὴν Ἡρώδου μεγαλοπρεπῶς, καὶ λιμέσι τε καὶ ναοῖς κοσμήσαντος αὐτὴν, μετονομάσθη Καισάρεια. Joseph. lib. XIV. cap. VIII. Quem etiam vide ἀρχαιολ. lib. XVI. cap. IX. Egesipp. lib. II. cap. VII. lib. III. cap. XIX. Novel. Justin. Imp. CIII. *Idem.*

k *Ascalonem, Gazam, & Juliam ævo sup.*] Editio Steph. *Ascal. Gazam, ævo sup.* Juliam omittens, quam neque Anton. in Itinerario ponit. A Constantinopoli usque Antiochiam: -- *Ascalonem, Gazam, Raphiam.* Item à Neapoli Ascalonem: -- *Æliam, Eleutheropolim, Ascalonem.* Idem.

l *Gazam & Juliam.*] Duas ultimas voces expunxi, quippe quæ à codice Regio abessent. In Editione Romana legebatur: *Gazam ...... superiore extructas.* Sed P. Castellus qui nullam lacunam pati poterat, eam sic explevit; *Gazam & Juliam à parte superiore exstructas.* In-

larum. Verùm has quoque regiones pari ſorte [m] Pompeius Judæis domitis, & Hieroſolymis captis, [n] [o] in provinciæ ſpeciem [p] rectori delata juriſdictione formavit. Huic Arabia eſt conſerta, ex alio latere Nabatæis contigua; opima varietate commerciorum, caſtriſque oppleta validis & caſtellis, quæ ad repellendos gentium vicinarum excurſus, ſollicitudo pervigil veterum per opportunos ſaltus erexit & cautos. Hæc quoque civitates habet inter oppida quædam ingentes, Boſtram & [q] Geraſam atque Philadelphiam, murorum firmitate cautiſſimas. Hanc [r] provinciæ impoſito nomine, rectoréque attributo, obtemperare legibus noſtris Trajanus compulit Imperator, incolarum tumore ſæpe contuſo, cùm glorioſo marte Mediam urgeret & Parthos. Cyprum itidem inſulam procul à continenti diſcretam & portuoſam, inter municipia crebra urbes duæ faciunt claram, Salamis & Paphus: altera Jovis delubris, altera Veneris templo inſignis. Tanta támque multiplici fertilitate abundat rerum omnium eadem Cyprus, ut nullius externi indigens adminiculi, indigenis viribus, à fundamento ipſo carinæ ad ſupremos uſque carbaſos [ſ] ædificet onerariam navem, omnibúſque armamentis inſtructam mari committat. Nec

eptiſſimè, ut ſolet. Secutus eſt Mariangelus Accurſius, qui rectè quidem ex ſcripto codice emendavit, *ævo ſuperiore exſtructas*, ſed Juliam ex fide Caſtelli, boni imprimis Auctoris, retinuit. At Gelenius eam ex Editione ſua audacter expunxit: quod & nos fecimus jure merito: cùm nulla ejus nominis urbs in Palæſtina referatur. *Valeſ.*

m *Pompeius Judæis domitis.*] Fl. Joſephus Antiquit. lib. XIV. cap. VIII. *Lindenbr.*

n *In provinciæ ſpeciem.*] Antonio & Cicerone Coſſ. Judæa à Pompeio capta, & in provinciæ ſpeciem redacta eſt, & impoſito tributo parere Magiſtratui Rom. juſſa: quod Joſephus tam diſertè, ac toties inculcat, ut mirer virum doctum nuper in Variis ſuis Lectionibus id negare auſum fuiſſe. De tributo ſic Joſephus in lib. I. belli Judaïci: τῇ τε χώρᾳ ϗ τοῖς Ἱεροσολύμοις ἐπιτάττει φόρον. Idem dicit in lib. 14. Antiquitatum, ubi hæc ampliùs addit: τήν τε γὰρ ἐλευθερίαν ἀπεβάλομεν ϗ ὑπήκοοι Ῥωμαίων κατέστημεν: quibus verbis nihil clarius dici poteſt. Vide eumdem in lib. 2. belli Judaïci cap. XVI. * Omitto Euſebium in lib. I. Hiſt. Eccl. cap. 7. * *Valeſ.*

o *In provinciarum ſpeciem rectori delata juriſdictione.*] Editio Rom. hunc locum ſic præferebat: *In provincias reciem delata juriſd. &c.* Neque aliter codex Regius, & Vaticanus. Primus P. Caſtellus locum ita emendavit; cujus emendationem ceteri poſtea amplexi ſunt: neque equidem damno: quamquam mallem, *in provinciæ ſpeciem.* Emendatio tamen Caſtelli confirmari poteſt altero loco, qui eſt in lib. 24. *Sic in provinciarum ſpeciem redactam videam Daciam.* Vox *rectori* abeſt quidem à codicibus ſcriptis, ſed ſine ea ſenſus vacillat. Huc autem tranſtuliſſe eam videtur P. Caſtellus ex ſequenti loco de Arabia: *Hanc provinciæ impoſito nomine rectoréque attributo, &c.* Idem. Sane nec hîc indulgeri Caſtello debuit, ut contra arbitria vetuſtorum codicúm retineretúr vox *rectori.* Quid enim manifeſtius eſt, quam Ammianum loquentem ita, *in provinciæ ſpeciem delata juriſdictione*, ſubintellexiſſe *his regionibus*, quæ in quarto caſú præceſſerant, hoc eſt, juſſa in eis adminiſtrari juriſdictione, ut ſolet ab Romanis in provincia fieri. Sententia eſt utique pleniſſima; & ideo vocem ſupervacuam ejeci. *Gron.*

p *Rectori delata juriſdictione.*] Egeſipp. lib. I. cap. 17. *Tributum quoque victis* (Pomp.) *impoſuit, ſtatuit ducem, Judææ fines determinavit.* Lind.

q *Et Geraſam.*] Hujus urbis meminit D. Hieronymus in interpretatione locorum Hebraïcorum: *Gargazi civitas trans Jordanem juncta monti Galaad, quam tenuit tribus Manaſſæ: & hæc eſſe nunc dicitur Geraſa, urbs inſignis Arabiæ.* Et in Catalogo Epiſcoporum qui Chalcedonenſi Synodo ſubſcripſerunt, recenſetur Flaccus Geraſorum provinciæ Arabiæ Epiſcopus. Stephanus in Cœle Syria locat. γέρασα, inquit, πόλις τῆς κοίλης συρίας. Sed ex Ptolemæo diſcimus duas eo nomine urbes fuiſſe: alteram in Syria Cœle, cujus meminit Stephanus; alteram in Arabia Petræa. *Valeſ.*

r *Provinciæ impoſito nomine, Rectoreque.*] Dio lib. LXVIII. Eutrop. lib. VIII. *Lindenbr.*

ſ *Ædificet onerariam navem.*] Idem legitur in Expoſitione totius mundi, quam Jac. Gothofredo viro doctiſſimo debemus: *Dicitur non indigens alterius provinciæ quidquam pro fabrica navium. Neceſſaria ipſa inſula habet omnia inferiùs declarata, ligna, æramentum, ferrum, picem, necnon linteamen pro velaria, & funium uſu.* Valeſ.

piget

piget dicere, [t] avidè magis hanc insulam populum Romanum invasisse, quàm justè. [v] Ptolemæo enim Rege fœderato nobis & socio, ob ærarii nostri angustias jusso sine ulla culpa proscribi, ideóque hausto veneno voluntaria morte deleto, & tributaria facta est, & velut hostiles ejus exuviæ classi impositæ, in Urbem advectæ sunt per Catonem. Nunc repetetur ordo gestorum.

CAP. IX. Inter has ruinarum varietates, [x] à Nisibi quam tuebatur accitus Ursicinus, cui nos obsequuturos junxerat imperiale præceptum, dispicere litis exitialis semina cogebatur, abnuens & reclamans adulatorum oblatrantibus turmis: bellicosus sanè miléssque semper & militum ductor, sed forensibus jurgiis longè discretus: qui metu sui discriminis anxius, cùm accusatores [y] quæsitoréstque [7] subditivos sibi consociatos ex iisdem foveis cerneret emergentes, [8] quæ clam palámve agitabantur, occultis Constantium literis edocebat, implorans subsidia, quorum metu tumor notissimus Cæsaris exhalaret. Sed cautelâ nimiâ in pejores hæserat plagas, ut narrabimus postea, æmulis consarcinantibus insidias graves apud Constantium, [z] cetera medium Principem, sed si quid [9] auribus ejus hujusmodi quivis infudisset ignotus, acerbum & implacabilem, & in hoc causarum titulo dissimilem sui. Proinde die funestis interrogationibus præstituto, imaginarius judex equitum resedit Magister, adhibitis

7 *Ms.* subditivos. 8 *Step.* quædam quæ palam ag. 9 *Ms.* τὸ ejus *deest.*

---

t *Avidè magis hanc insulam.*] Strabo in extremo lib. XV. Flor lib. III. cap. IX. Sed omnium copiosissimè Plutarch. in Catone majore. *Lind.*

v *Ptolemæo Rege fœderato nobis & socio.*] Ita quoque eum appellant Florus in lib. 3. & Rufus Festus in Breviario. Sed Cicero in Orat. pro Sextio disertè affirmat, nondum à Senatu socium appellatum fuisse Ptolemæum, cùm publicatus est. *Rex*, inquit, *& Ptolemæus, qui si nondum erat ipse à Senatu socius appellatus, erat tamen frater ejus Regis, qui cùm esset in eadem causa, jam erat à Senatu honorem eum consecutus: erat eodem genere, iisdémque majoribus, eadem vetustate societatis: denique erat Rex, si nondum socius, at non hostis, &c.* Prorsus admirabili gravitate, plena miserationis, plena invidiæ in Clodium. Porrò hunc Ptolemæum nullo jure à Romanis esse proscriptum narrant Historici. Strabo in fine lib. 14. & Appianus in lib. 2. Civilium, id per vindictam a Clodio Trib. pl. factum esse commemorant. Captus enim à piratis Clodius Calpurnio Pisone, & Acilio Glabrione Coss. anno V. 587. teste Dione lib 35. in fine, & Cicerone de Haruspicum responsis, ad Ptolemæum Cypri Regem miserat quosdam è suis, petens ut pecuniam ad se quamprimùm mitteret, quâ se à piratis liberaret. Qui cùm modicam summam, ac vix duo talenta dedisset, Cilices Clodium gratìs dimittere maluere. Is igitur postea Tribunus pl. cùm esset infensus Ptolemæo, rogationem tulit ad populum, ut Cyprus insula cum omni pecunia regia publicaretur. Quod ubi Ptolemæo nuntiatum est, omni pecunia in naves imposita procedere in altum statuit, ut classe perforata, & pecuniam mergeret, & ipse suo arbitrio periret. Sed homo avarissimus simul & ignavissimus, cùm mergere opes suas non sustinuisset, mutato consilio in aulam reversus, hausto veneno mortem sibi consciviт, ut refert Valerius Max. lib. nono cap. 14. *Vales.*

x *A Nisibi quam tuebatur accitus Ursicinus.*] Ultimam vocem ex codice Fauchetii addidimus, quæ in reliquis codicibus deerat. In Editione Romana legebatur, *à Nisibi quam tuebatur acriùs:* confusis in unum duobus vocabulis, ut conjicere est. *Idem.*

y *Quæsitoresque subditicios.*] Inf. lib. 20. *Quæsitores dederat spectaturos, quas ob res oppidum sit excisum.* Moschopul. Κοιαιστίτωρ, ὁ ἐπ' ἐγκλήμασι τιμωρός. Manil. -- *Quæsitor scelerum veniet, vindexque reorum.* L. 2. C. Theod. de postul. *Non idem in eodem negotio quæsitor sit & defensor*: id est, judicis & adsertoris habeat personam, ut vet. Scholiast. interpretatur. *Lind.*

z *Cetera medium Principem.*] Inf. lib. 21. *Principibus mediis comparandus.* Flav. Vopisc. in Caro: *Veniamus ad Carum medium, ut ita dixerim, virum, inter bonos magis, quàm inter malos Principes collocandum.* Spartian. in Ælio Vero: *Etsi non summi, medii tamen obtinuit ducis famam.* Idem.

aliis jam quæ eſſent agenda prædoctis: & [a] [b] adſiſtebant hinc inde Notarii, quid quæſitum eſſet, quidve reſponſum, curſim ad Cæſarem perferentes: [c] cujus imperio truci, ac ſtimulis Reginæ, [d] exertantis aurem ſubinde per aulæum, nec diluere objecta permiſſi, nec defenſi periere complures. Primi igitur omnium ſtatuuntur Epigonius & Euſebius, ob nominum gentilitatem oppreſſi. Prædiximus enim Montium, ſub ipſo vivendi termino, his vocabulis appellatos fabricarum culpaſſe Tribunos, ut adminicula [e] [1] futuræ molitioni pollicitos. Et Epigonius quidem amictu tenus philoſophus, ut apparuit, prece fruſtra tentata, ſulcatis lateribus, mortiſque metu admoto, turpi confeſſione cogitatorum ſocium, quæ nulla erant, fuiſſe firmavit, cùm nec vidiſſet quidquam nec audiſſet, penitus expers forenſium rerum: Euſebius verò objecta fidentiùs negans, [f] [2] ſuſpenſus in eodem gradu conſtantiæ ſtetit, latrocinium illud eſſe, non judicium clamans. Cúmque pertinaciùs, ut legum gnarus, accuſatorem flagitaret atque ſollemnia, doctus id Cæſar, libertatémque ſuperbiam ratus, tamquam obtrectatorem audacem excarnificari præcepit: qui ita eviſceratus, ut cruciatibus membra deeſſent, implorans cælo juſtitiam, torvùm renidens fundato pectore manſit immobilis, nec ſe incuſare, nec quem-

1 *Al.* futuræ ultioni. 2 *Mſ.* ſuſpenſus in eodem gradu cunctantia eſt & id latrocinium.

---

a *Adſiſtebant hinc inde Notarii.*] Intelligo Notarios, quos alii *Exceptores* vocant, l. 19. §. 9. ff. loc. cond. Jul. Firm. Aſtron. lib. 3. c. 6. Horum officium curſim & per notarum ſigna excipere, quæ utrimque ſecus in judicio dicerentur; qui ſanè plures ſimul uni negotio ſæpe adhibiti. Ita collatio Catholicorum & Donatiſtarum velitata fuit, excipientibus Hilario & Prætextato Exceptoribus D. N. V. C. & *Spectabilis* Proconſulis: Fabio Exceptore D. N. V. C. & *Spectabilis* Vicarii: & Romulo V. C. legat. A K. Excipientibus quoque Januario & Vitale Notariis Eccleſiæ Donatiſtarum. *Lind.*

b *Adſiſtebant hinc inde Notarii.*] Notarios & Tribunos intelligo, qui erant in comitatu Cæſaris Galli. Habebant enim Cæſares Notarios aliquot, ab Auguſto tamen attributos, ut docet Zoſimus lib. 3. in rebus Juliani Cæſaris, & Marcellinus in lib. 17. *Calumniis appetitus eſt à Gaudentio tunc Notario, ad explorandos ejus actus diu morato per Gallias.* Longè autem differunt Notarii ab Exceptoribus. Nam Notarii ſunt βασιλικοὶ ὑπογραφεῖς, ut paſſim Zoſimus appellat, qui in Conſiſtorio acta excipiebant: & ita ſemper apud Marcellinum ſumuntur. At verò Exceptores ſunt ταχυγράφοι, qui notis ſcribunt acta Præſidum, ut dicitur in lege 38. D. ex quibus cauſis majores. De his Eunapius in Proæreſio. ἀξιῶ, φησὶ, δοθῆναί μοι τοὺς ταχέως γράφοντας καὶ στῆναι κατὰ τὸ μέσον. οἳ καθ' ἡμέραν μὲν τὴν τῆς Θέμιδος γλῶτταν ἀποσημαίνονται, σήμερον δὲ τοῖς ἡμετέροις ὑπηρετήσονται. Quæ verba quoniam ab interprete parum intellecta ſunt, hîc vertere operæ pretium fuerit: *Peto, inquit, ut Exceptores mihi dentur, atque in medio conſiſtant: qui quotidie quidem Themidis oracula notis excipiunt, hodie verò nobis miniſtrabunt.* De iiſdem loquitur Damaſcius in Iſidori vita, quod neque interpres animadvertit. ὑπηρεσίαν ἐτέλει ἣ πρὸς τάχος ἐπιτέτακτο γράφειν τὰ ὑπὸ τῶν ἀρχόντων πραττόμενα. Ceterùm cur hunc Marcellini locum de Notariis & Tribunis potiùs quàm de Exceptoribus accipi malim, duplex ratio eſt: prima, quòd hæc cauſa Antiochiæ in Conſiſtorio ventilata eſt juſſu Cæſaris Galli; in Conſiſtorio autem non Exceptores, ſed Tribuni & Notarii acta excipiebant, ut dicemus in libris ſequentibus: deinde quòd Marcellinus noſter Notarii nomine ſemper Notarium Principis intelligit. *Valeſ.*

c *Cujus imperio trucis tum a ſtimulis Reginæ.*] Hujus lectionis auctor eſt Sig. Gelenius. In Mſ. codice Regio legitur: *truces tima ſtimulis Reginæ.* Atque ita ferè in Editione Romana, niſi quòd *cruces* habet. Mariangelus Accurſius ediderat: *Cujus imperio, trucis cum ſtimulis Reginæ*: in parte Editionem P. Caſtelli ſecutus. Mihi ſic legendus is locus videbatur: *Cujus imperio truci, ac ſtimulis Reginæ*; reſectis aliquot vocibus, ab imprudente, ut videtur, antiquario malè repetitis. *Idem.*

d *Exertantis aurem per aulæum.*] Quæ de hoc aulæo ſive velo dici poſſunt, jam ab aliis curatè notata ſunt: quò etiam hæc Lucif. Calar. ad Conſtantium Imp. verba pertinent: *In tuo palatio, intra velum licet ſtans, tuliſti reſponſum à me ad conſervandam ſalutem.* Lind.

e *Futuræ molitioni.*] Id eſt, quod ſupra dixit, *Si novæ res agitari cœpiſſent*: unde in vulgatis Editionibus *ultioni* perperam legi conſtat. *Idem.*

f *Suſpenſus in eodem gradu conſtantiæ ſtetit.*] Vulg. *ſuſpenſus in eodem gradu cunctatus eſt.* Germana lectio eſt,

quam alium paſſus: & tandem [g] nec confeſſus nec confutatus, cum abjecto conſorte pœnali eſt morte multatus. Et ducebatur intrepidus temporum iniquitati inſultans, imitatus [h] [i] Zenonem illum veterem Stoïcum, qui ut mentiretur quædam, laceratus diutiùs, avulſam ſedibus linguam ſuam cum cruento ſputamine in oculos interrogantis [3] Cyprii Regis impegit. Poſt hæc indumentum regale quærebatur: & [k] miniſtris fucandæ purpuræ tortis, confeſsíſque [l] pectoralem tuniculam ſine manicis textam, Maras quidam nomine inductus eſt (ut appellant Chriſtiani) Diaconus: cujus prolatæ literæ ſcriptæ Græco ſermone ad [m] Tyrii textrini Præpoſitum, [n] [o] celerari ſpeciem perurgebant:

3 *Mſ. & Steph.* Cyprini.

quam ex Mſ. inveſtigavimus. Sic lib. XVI. *Faſtus barbaricos ridens, in eodem gradu conſtantiæ ſtetit immobilis.* Et τὸ *ſuſpenſus*, ad equuleum refertur, ut inf. *ſuſpenſus Euſebius.* Prudentius περὶ στεφάνων in Romano Martyre: *Scindunt utrumque milites teterrimi Mucrone hiulco penſilis latus viri.* Beda in Martyrolog. *In equuleo ſuſpenſa & exungulata.* Lind.

g *Nec confeſſus nec confutatus.*] Id eſt, nec confeſſus nec convictus. Sic confeſſus atque convictus jungi ſolent, ut in lege 7. Codice Theod. quorum appellat. non recipiantur; & in lege 31. de Epiſcopis & Eccleſiis. Certè apud Marcellinum confutatus ſemper pro convicto ſumitur. *Valeſ.*

h *Zenonem illum veterem.*] Memoriæ lapſus eſt. Non enim cum Cyprio Rege Nicocreonte negotium habuit Zeno, ſed Anaxarchus: utriuſque autem fortuna conſimilis planè. Nam εἰς ὅλμον ambo conjecti, & σιδηροῖς ὑπέροις tuſi, aliáque dira perpeſſi, noviſſimè in os tyranni mordicus abſciſſam linguam exſpuêre. Diogenes Laërt. in Zenone & Anaxarcho. Theödoret. Serm. de Martyr. Ζήνων ὁ Ἐλεάτης, ἀναγκαζόμενος κατειπεῖν τι τῶν ἀπορρήτων, ἀντέσχε πρὸς τὰς βασάνους, οὐδὲν ἐξομολογούμενος. ὡς δέ φησιν Ἐρατοσθένης ἐν τῷ περὶ ἀγαθῶν καὶ κακῶν, δείσας οὗτος μὴ τῇ τῶν παθῶν ὑπερβολῇ βιασθεὶς ἐξείπῃ τι τῶν συγκειμένων, καὶ τοὺς στασιώτας μηνύσῃ, τὴν γλῶτταν τοῖς ὀδοῦσι τεμών, προσέπτυσε τῷ τυράννῳ, & quæ ſequuntur. Vide Plutarch. περὶ ἀδολεσχ. Cicer. 2. Tuſcul. Val. Max. lib. 3. cap. 3. Plin. lib. 7. cap. 23. lib. 8. cap. 22. Tertullian. Apolog. *Lind.*

i *Zenonem illum veterem Stoïcum.*] Ultima vox delenda eſt, aut Marcellinus memoriæ vitio laboraverit neceſſe eſt, qui Zenoni Stoïco tribuit, quod Eleatæ Zenoni contigiſſe ceteri teſtantur: Cicero lib. 2. Tuſculanarum, Philo in libro, quòd omnis probus liber, & Diogenes Laërtii f. in Zenone Eleate. Sed nec in eo ſolùm labitur Marcellinus, quòd Zenonem Stoïcum cum Eleate confundit, verùm inſuper alterum errorem adjungit, cùm dicit eum linguam in oculos Cyprii Regis præciſam conſpuiſſe. Neque enim à Cyprio Rege tortus eſt Zeno, ſed à Nearcho Myſo Eleatarum tyranno, ſeu, ut alii dicunt, Demylo: quemadmodum tradit Clemens Alex. lib. 4. Strom. Sanè Plutarchus hunc Demylum vocat in libro περὶ τῶν Στωϊκῶν ἐναντιωμάτων; & adverſus Colotem Epicureum. Quare apud Diogenem, ubi legitur, καθελεῖν δὲ θελήσας Νέαρχον τὸν τύραννον (οἱ δὲ Διομέδοντα) συνελήφθη, reſcribendum putaverim, οἱ δὲ Δημύλον. Sed Nearchum plures eum vocant, inter quos eſt Diodorus Siculus in Excerptis quæ nuper publicavi, Philoſtratus initio lib. 7. & Valerius Maximus in lib. 3. cap. 3. qui tamen ex uno Zenone Eleate duos perperam fecit. *Valeſ.*

k *Miniſtris fucandæ purpuræ.*] Corpora erant baphiorum tingendæ purpuræ, l. 2. C. de murileg. Et ὁ ἐπίτροπος τῆς κατὰ Τύρον ἁλουργοῦ βαφῆς mentio apud Euſeb. Ut & tinctorum eorúmque qui magnificas veſtes texunt, apud Firmic. Aſtron. lib. III. cap. VII. Dictum autem *fucandæ purpuræ*, ut in l. 1. C. quæ res ven. non poſſ. *Fucandæ vel diſtrahendæ purpuræ.* Auſon. in Panegyr. -- *Prætextam meam purpuræ tuæ luce fucatam.* Lind.

l *Pectoralem tuniculam ſine manicis.*] Hanc ad colobium referunt viri doctiſſimi, cujuſmodi tunicâ Diaconi in Eccleſia etiamnum utuntur. Ita P. Pithæus lib. 1. Adverſariorum, Laur. Pignorius in Syntagmate de ſervis, & Dionyſ. Petavius in Notis ad Themiſtium. Poſtea dalmaticarum uſus ac nomen invaluit, ut docet Anſelmus: quas à colobiis in hoc diverſas fuiſſe volunt, quòd erant manuleatæ, cùm in colobiis vel nullæ eſſent manicæ, vel admodum breves, citra cubitum deſinentes, quales in Ægypti Monachorum colobiis fuiſſe, teſtis eſt Caſſianus. Exiſtimo tamen laïcorum tam colobia quàm dalmaticas vulgò manuleatas fuiſſe: ídque ſuadere videtur Dorotheus in doctrina 1. διὰ τί φοροῦμεν κολόβιον μὴ ἔχον χειρίδια, τῶν ἄλλων ἐχόντων πάντων χειρίδια. Sed Monachorum & Diaconorum tam colobia quàm dalmaticæ abſque manicis fuerunt cum clavis purpureis. *Valeſ.*

m *Tyrii textrini præpoſitum.*] Jul. Firm. Aſtron. lib. III. *Quod ſi ſic ♀ poſitum ♃ bona radiatione reſpexerit, Regiis textrinis faciet præpoſitos, vel præfectos.* L. 14. C. de murileg. *textrinorum procuratores.* Lind.

n *Celerari ſpeciem.*] More ſui ſæculi vocavit *ſpeciem* τὸ ἔνδυμα. Capitolin. in Anton. Pio: *Species Imperatorias ſuperfluas & prædia vendidit,* ut l. fin. C. de veſt. mil. l. 4. C. de veſt. holob. *Idem.*

o *Celerari ſpeciem perurgebat.*] Ergo ſumma accuſationis quâ Maras Diaconus pulſabatur, hæc erat: quòd veſtem ſibi à Tyrii textrini miniſtris parari juſſerat, purpuream ſcilicet, ut ſuſpicari dabatur. Eam enim ne quis privatus propria auctoritate uſurparet, (quippe

quam autem non indicabant: denique etiam idem ad usque discrimen vitæ vexatus, nihil fateri compulsus est. Quæstione igitur per multiplices dilatata fortunas, cùm ambigerentur quædam, nonnulla leviùs actitata constaret, post multorum clades Apollinares ambo pater & filius in exsilium acti, cùm ad locum Crateras nomine pervenissent, villam scilicet suam, quæ ab Antiochia [4] vicesimo & quarto disjungitur lapide, ut mandatum est, fractis cruribus occiduntur. Post quorum necem nihilo leniùs ferociens Gallus, ut leo cadaveribus pastus, multa hujusmodi scrutabatur: quæ singula narrare non refert, ne professionis modum, quod [5] evitandum est, excedamus.

CAP. X. Hæc dum Oriens diu perferret, cæli referato tepore, Constantius [p] Consulatu suo septies, & Cæsaris ter, egressus Arelate Valentiam petit, in [6] Gundomadum & Vadomarium fratres Alamannorum Reges arma moturus, quorum crebris [7] excursibus vastabantur confines limitibus terræ Gallorum. Dúmque ibi diu moratur, commeatus opperiens, quorum [q] translationem ex Aquitania [8] verni imbres solito crebriores prohibebant, auctíque torrentes, [9] [r] Herculanus advenit [f] Protector Domesticus, Hermogenis ex Magistro equi-

4 *Al.* vicesimo. 5 *Ms.* sævitatum. 6 *Ms.* Gundoundum. 7 *Ms.* excursa. 8 *Ms.* averni *Steph.* Arverni. 9 *Al.* Arculanus.

---

quòd tyrannidis affectationem indicat) severissimis legibus interdictum fuit L. 4. C. de vestib. holob. *Temperent universi, cujuscunque sunt sexus, dignitatis, artis, professionis, generis, ab hujusmodi speciei possessione, quæ soli Principi, ejusque domui dedicatur. Nec pallia tunicasque domi quis serica contexat, aut faciat, quæ tincta conchylio nullius alterius permixtione subtexta sunt.* D. Johan. Chrysost. in Orat. de anathemate: Ὁ περιθεὶς ἑαυτῷ ἁλουργίδα βασιλικὴν ἰδιώτης τυγχάνων αὐτός τε καὶ οἱ αὐτῷ συνεργήσαντες, ὡς τύραννοι ἀναιροῦνται. * Et Dio Cassius lib. 49 scribit, Octavianum Augustum prohibuisse, ne quis præter Senatores vel Magistratum gerentes, purpuram gestaret. * Unde Suetonius in Nerone scribit, matronam quamdam, quòd purpurâ usa esset, non veste tantum, sed bonis cunctis exutam fuisse. Posteriores tamen Principes æquiores hac in parte fuere: segmentorúmque purpureorum usum Leo Imp. cunctis indifferenter concessit, Novell. LXXX. Idipsum de Tiberio Juniore Cedrenus. *Lind.*

p *Consulatu suo septies, & Cæsaris iterum.*] Scribendum ex Fastis: *Consulatu suo* VII. *& Cæsaris* III. quod est Consulatu suo septimo, & Cæsaris tertio: seu Consulatu suo septies, & Cæsaris ter. Sic enim loquuntur Imperatores in lege 8. & 9. Codice Theod. de Indulgentiis debitorum: *Consulatus nostri septies, & Theodosii iterum.* Vales.

q *Translationem ex Aquitania.*] Inf. *Convectio annonæ.* L. 9. C. de ann. & trib. *Plus haberet dispendii translatio,* (annonæ) *quàm devotionis illatio.* L. unic. C. Theod. de lusor. Danubii: *Transvectio speciei annonariæ.* De commeatu qui ex Aquitania adferri solitus, etiam inf. mentio. *Lind.*

r *Herculanus Hermogenis filius.*] In Editione Romana *Arculanus* scribitur. Mariangelus Accursius *Hirculanus* ex suo codice emendavit. Sed vera lectio est *Herculanus*, quam codex Regius servat, seu *Herculianus.* Fuit hic Libanii discipulus, cui uxorem ducenti Libanius carmen nuptiale cecinit, tametsi ad ejusmodi scribenda carmina ægrè admodum impelli posset, ut ipsemet dicit in Epistola 724. ad Gaianum Consularem Phœnices: Ἅπασι μὲν τοῖς τῶν ἐμῶν μετεσχηκόσι διατριβῶν, ὅσα οἷός τε ἦν συνεπηνώρθωσα τῶν πραγμάτων. Ἑρκουλιανὸν δὲ τὸν Ἑρμογένους οὕτω δὴ βέλτιστον ἡγησάμην ὥστε αὐτῷ καὶ ᾆσμα ἐποίησα γαμοῦντι, φυγὼν ἀεὶ δή ποτε τὸ τὰ τοιαῦτα ᾄδειν. * Uxorem autem duxerat Nicoclis Spartani filiam, ejus qui Juliani Cæs. præceptor fuit: ut docet Epistola 7. lib. 4. Epistolarum Libanii, quæ scripta est ad Nicoclem. * *Vales.*

f *Protector Domesticus.*] Hi Domestici simpliciter dicuntur haud rarò: & à Protectoribus, de quibus suprà dixi, distinguendi sunt, ut docet lex 6. & 9. Codice Theod. de Protectoribus & Domesticis. Eorum duæ Scholæ fuerunt: altera Domesticorum equitum; altera Domesticorum peditum: quarum utraque suum Comitem habuit, ut docet Notitia Imperii Romani. Porrò inter Domesticos alii in præsenti erant, ut dicitur in lege 1. Codicis citati: qui Præsentales vocantur in lege 6. Codicis de Advocatis diversorum jud. *Inserendos Præsentalibus Domesticis, alterum equitum, alterum Scholæ peditum*: & in lege 4. Codicis de Domesticis. Alii verò certis officiis deputati publicas exsequebantur jussiones, ut dicitur in lege 5. Codicis Theod. de Protectoribus. Nam præter certum numerum eorum qui in comitatu esse debebant, reli-

tum filius, apud Constantinopolim, ut suprà retulimus, t 1 populari quondam turbela discerpti: quo verissimè referente quæ Gallus egerat, damnis super præteritis mærens, & futurorum timore suspensus; angorem animi quamdiu potuit emendabat. Miles tamen interea omnis apud Cabillona collectus, morarum impatiens sæviebat, hoc irritatior, quòd nec subsidia vivendi suppeterent, alimentis nondum ex usu translatis. Unde v Rufinus ea tempestate Præfectus Prætorio, ad discrimen trusus est ultimum. Ire enim ipse compellebatur ad militem, quem exagitabat inopia simul & feritas, & alioquin coalito more x in ordinarias dignitates asperum semper & sævum, ut satisfaceret, atque monstraret, quam ob causam annonæ convectio sit impedita. Quod operâ con-

1 *Ms.* populari ut quondam.

qui in Galatia aut in limite ac terminis sibi adsignatis manebant perinde ac Protectores, teste Procopio in Anecdotis. Unde intelligenda sunt verba Imperatoris, in lege 1. Cod. Th. de Protectoribus: *Ceteris qui ultra numerum in præsenti esse voluerint, scias neque annonas, neque capita esse danda, sed omnes cogendos ad manipulos suos ac terminos redire.* Sic enim legendus est hic locus. Interdum etiam pro necessitatibus publicis in provincias cum Comitibus ac Magistris militum mittebantur, ut testatur Marcellinus lib. 15. *Protectoribus Domesticis* x. *adjuvandas necessitates publicas secum junctis*: qui locus mirificè emendationem legis supradictæ confirmat. Nam x. Domestici manipulum efficiunt, teste Vegetio in lib. 2. Sed & in libro 16. idem testatur Marcellinus, cùm dicit: *Provectis è consortio nostro ad regendos milites natu majoribus, adolescentes eum sequi jubemur, quidquid pro Rep. mandaverit impleturi.* Ex his intelligenda est lex 27. Cod. Theod. de erogatione militaris annonæ. *Vales.*

t *Populari quondam turbela discerpti.*] Anno Domini 342. Constantio 3. & Constante 2. Augg. Consulibus Hermogenes Magister equitum, qui à Constantio Aug. Constantinopolim missus fuerat, ut Paulum Episcopum sua sede exturbaret, à populo interfectus & tractus est, ut scribit Socrates lib. 2. Hist. Eccl. & Sozomenus lib. 3. Hieronymus in Chronico, & Idatius in Fastis. Exstantque acta Pauli Constantinop. Episcopi in Bibliotheca Photii, quibus tota res fusè memoratur. Hanc seditionem intelligit Libanius in Oratione quæ βασιλικὸς inscribitur, cùm ait: κατεῖχε ταραχή τις οὐ μετρία τὴν μεγίστην μὲν τῶν τῇδε πόλεων, τῶν δὲ ἁπασῶν μεγίστης δευτέραν, &c. *Idem.*

v *Rufinus Præfectus Prætorio ad discrimen trusus.*] Quippe militaris annonæ cura ad Præfectum Prætorii pertinebat, ut docent Pollio in Macriano, & Vopiscus in vita Probi. Zosimus in lib. 2. hanc dignitatem à Constantino Maximo valde imminutam esse scribit. Nam cùm ad Præfectos Prætorii non modò annonæ militaris cura, sed etiam delictorum militarium castigatio pertineret, eámque ob causam miles peccare dubitaret ne annonâ multaretur, Constantinus Magistros militum primus creavit, iísque militare forum attribuit: quo facto Præfectura Prætoriana contemni à militibus cœpit. Ejus verba sunt inter cetera: τὸ ὑπάρχων τοὺς ἁπανταχοῦ φόρους διὰ τῶν ὑπηρετουμένων αὐτοῖς εἰσπραττόντων, καὶ τὴν στρατιωτικὴν ἐκ τούτων ποιουμένων δαπάνην, &c. Ex quibus intelligendus est locus Procopii in 1. Vandalicorum: Ἀρχέλαος ἤδη μὲν τῆς αὐλῆς ὕπαρχος ἔν τε Βυζαντίῳ καὶ Ἰλλυριοῖς γεγονώς, τότε δὲ τοῦ στρατοπέδου καταστὰς ὕπαρχος (οὕτω γὰρ ὁ τῆς δαπάνης χορηγὸς ὀνομάζεται.) Et in lib. 2. Vandal. de Symmacho: ὕπαρχός τε καὶ χορηγὸς τῆς δαπάνης ἐσόμενος. Neque aliter apud eumdem Procopium in lib. 1. Persicorum sub initum: χορηγὸς δέ τις τοῦ στρατοπέδου δαπάνης Ἀπίων αἰγύπτιος ἐστάλη. Et in libro 2. de Tatiano. Non solùm autem annonæ militaris curam gerebat Præfectus Prætorii, sed Civicæ etiam ac Palatinæ. Ac de Civica quidem annona, testis est Cassiodorus in formula Præfecturæ annonæ. De Palatina verò illustre testimonium Marcellini nostri suprà vidimus, ubi Domitianus Præf. Præt. minatur Gallo Cæsari, se palatii ejus annonas sublaturum. Julianus Imp. in lege. 1. Cod. Theod. de Protectoribus mandat Secundo Præfecto Præt. ne annonas néve capita det Domesticis iis qui ultra numerum in comitatu manere voluerint. Postremò Cassiodorus in formula Præfecturæ Præt. id disertè affirmat his verbis: *Palatium sua provisione sustentat; servientibus nobis procurat annonas.* Idem.

x *In ordinarias dignitates.*] Id est civiles. Ordinarias enim dignitates militaribus solet opponere Marcellinus, ut in lib. 16. cùm dicit: *Sub hoc enim ordinum singulorum auctores infinita cupidine divitiarum arserunt: inter ordinarios judices Rufinus primus Præf. Prætorio; inter militares equitum Magister Arbetio.* Et in fine libri 21. *Sed cunctæ castrenses & ordinariæ potestates ut honorum omnium apicem priscæ reverentiæ more Præfectos semper suspexere Prætorio.* Alias ordinarii judices strictiùs sumuntur, & majoribus potestatibus opponuntur: ut nominatim in lege 3. Codicis Theod. de suariis & pecuariis, ubi Imperator sic dicit: *Nam quia majorum potestatum officiales solent esse provincialibus perniciosi, per ordinarios judices atque Curias etiam hanc exactionem convenit celebrari.* Eóque semper sensu ordinarii judices accipiuntur in Codice utroque: pro Consularibus scilicet & Correctoribus ac Præsidibus, qui sunt dumtaxat Clarissimi. Proconsules autem ac Præfecti, qui sunt Spectabiles &

ſultâ cogitabatur aſtutè, ut hoc inſidiarum genere [y] [2] Galli periret avunculus, ne eum ut præpotens acueret [3] in fiduciam, exitioſa cœptantem. Verùm navata eſt opera diligens; [z] [4] hócque dilato, Euſebius Præpoſitus cubiculi miſſus eſt Cabillona, aurum ſecum perferens: quo per turbulentos ſeditionum [5] concitores occultiùs diſtributo, & tumor conſenuit militum, & ſalus eſt in tuto locata Præfecti. Deinde cibo abundè perlato, caſtra die prædicto ſunt mota. Emenſis itaque difficultatibus multis, & nive obrutis callibus pluribus, ubi prope Rauracum ventum eſt ad ſupercilia fluminis Rheni, reſiſtente multitudine Alamanna, pontem ſuſpendere navium compage Romani vi nimia vetabantur, ritu grandinis undique convolantibus telis: & cùm id impoſſibile videretur, Imperator cogitationibus magnis attonitus, quid capeſſeret ambigebat. Ecce autem ex improviſo index quidam regionum gnarus advenit, & mercede accepta vadoſum locum nocte monſtravit, unde ſuperari potuit flumen: & potuiſſet aliorſum [6] intentis hoſtibus [7] exercitus inde tranſgreſſus, nullo id opinante, cuncta vaſtare, ni pauci ex eadem gente, [a] quibus erat honoratioris militiæ cura commiſſa, populares ſuos hæc per nuntios docuiſſent occultos, ut quidam exiſtimabant. Infamabat autem hæc ſuſpicio [b] Latinum [c] Domeſticorum Co-

2 *Mſ.* talis. 3 *Mſ.* ad fiduc. 4 *Mſ.* hácque delato. *utrumque in al. deeſt.* 5 *Mſ* concitores. 6 *Mſ.* mittentis. 7 *Hæc verba in al. deſunt: in mſ. verò ſic leguntur,* exercitus deinde tranſgreſſus nullo id opinante cuncta vaſtarem.

Illuſtres, eo nomine haudquaquam continentur, ut diſertè docet lex. 7. Cod. Th. de honorariis codicillis, & Novella Theodoſii de tributis fiſcalibus. Et ita quidem in Codice. Sed in hoc Marcellini loco quem præ manibus habemus, ordinariæ dignitates pro civilibus ſumuntur, ut dictum eſt. Nec obſtat, quòd de Præfectis Præt. hîc ſermo eſt. Nam Præfectura Prætorii jam inde à temporibus Conſtantini Maximi civilis dignitas haberi cœpta eſt. Ante Conſtantinum quidem negari non poteſt, quin ea dignitas fuerit militaris: quippe cùm Præfectus Prætorio Prætorianis cohortibus cunctiſque per Italiam militibus præeſſet, ut docet Dio in lib. 52. Sed Conſtantinus primus Prætoriarum cohortium nomen exſtinxit, ut docet Aurelius Victor, omnémque rei militaris poteſtatem ad Magiſtros militum tranſtulit, quemadmodum ex Zoſimo adnotavi. Meritò itaque queritur Aurelius Victor in Tito: *Mòxque victorem Titum Veſpaſianus Præfecturâ Præt. extulerat. Unde etiam honos is ingens à principio, tumidior & alter ab Auguſto imperio fuit. Verùm hac tempeſtate dum honorum honeſtas deſpectatur, miſtique bonis indocti ac prudentibus inertes ſunt; fecere nomen plerique potentia vacuum, inſolens per injurias, & annonæ ſpecie rapax.* Valeſ.

y *Galli periret avunculus.*] Gallus enim Cæſar matre natus erat Galla, ſorore Rufini, ut ſcribit Marcellinus in calce hujus libri. Hujus, ni fallor, Rufini meminit Petrus Patricius in Excerptis legationum, inter legatos qui à Magnentio & Vetranione ad Conſtantium miſſi erant: quos omnes Conſtantius præter Rufinum Præf. Præt. in vincula compegit. Cauſam hinc diſcimus, quia ſcilicet affinis erat Conſtantii. Idem videtur eſſe, cujus mentio fit in lege 6. Cod. Theod. de annona & tributis, & qui Conſul cum Euſebio fuit anno Domini 347. Vide Marcellinum infra cap. ult. Dicebatur autem Vulcatius Rufinus, teſte Marcellino in ſequentibus libris. * Ex eadem domo videtur fuiſſe Vulcatius Gallicanus, qui Conſul fuit cum Baſſo Conſtantini Magni temporibus, inter Hiſtoriæ Auguſtæ Scriptores numerandus. * *Idem.*

z. *Hocque delato.*] Non ſine cauſa reſcribendum cenſeo *dilato.* Sic enim in lib. xv. ubi de Urſicino quem clam è medio tollere decreverant, ait Marcellinus: *Facinus impium ad deliberationem ſecundam differri præceptum eſt*: quo in loco Regius codex & Editio Romana atque Auguſtana ſcriptum habent *deferri*, eodem errore. *Idem.*

a *Honoratioris militiæ cura commiſſa.*] Regius codex habet *honoratioris militis*: cui ſubſcribunt Editiones optimæ, Romana & Auguſtana. Itaque non dubito, quin vulgata lectio ab emendatione Gelenii ſit profecta. *Idem.*

b *Latinum Domeſticorum Comitem.*] Hujus Latini meminit quoque Zoſimus in lib. 2. ubi prælium Murſenſe deſcribit, eúmque in aula Conſtantii plurimùm valuiſſe commemorat: *μόνοι Λατῖνος καὶ Θάλασσος τὰ πρῶτα παρὰ βασιλεῖ φέροντες.* Scudilonis quoque Scutariorum Tribuni ibidem mentionem facit Zoſimus: ſed nomen aliquantiſper depravatum eſt. legitur enim Σκολιδόαν καὶ Μανάδον ταξιάρχας, cùm legi debeat Σκουδίλωνα. Idem.

c *Domeſticorum Comitem.*] De Domeſticis abundè dictum eſt ſuprà, ubi & de Comite Domeſticorum nonnulla. Unum dumtaxat hîc addemus, hanc ſcilicet di-

mitem, & Agilonem Tribunum stabuli, atque Scudilonem Scutariorum rectorem, qui tunc [d] ut dextris suis gestantes Remp. colebantur. At Barbari suscepto pro instantium rerum ratione consilio, [e] dirimentibus fortè auspicibus, [f] vel congredi prohibente auctoritate sacrorum, mollito vigore, quo fidentiùs resistebant, optimates misère delictorum veniam petituros & pacem. Tentis igitur Regis utriusque legatis, & negotio tectiùs diu pensato, cùm pacem oportere tribui, quæ justis conditionibus petebatur, eámque ex re tum fore sententiarum via concinens approbasset, advocato in concionem exercitu, Imperator pro tempore pauca dicturus, tribunali adsistens, circumdatus potestatum cœtu celsarum, ad hunc disseruit modum:

Nemo quæso miretur, si post exsudatos labores itinerum longos, congestósque affatim commeatus, fiduciâ vestri ductante, Barbaricos pagos adventans, velut mutato repentè consilio ad placidiora diverti. Pro suo enim loco & animo quisque vestrûm reputans, id [8] inveniet verum, quòd miles ubique, licèt membris vigentibus firmus, se solum vitámque propriam circumspicit & defendit: Imperator verò officiorum, dum æquis omnibus alienæ custos salutis, nihil non ad sui spectare tutelam [9] [g] rationes populorum cognoscit, & remedia

8 *Ms. inveniet.* 9 *Ms. ratio .... & remedia.*

gnitatem diu ante Constantini tempora institutam fuisse. Etenim Diocletianus ex Comite Domesticorum ad Imperium evectus esse dicitur. Zonaras in Diocletiano: ἐξ εὐτελῶν στρατιωτῶν δὲ ἐξ Μυσίας ἐγεγόνει· ἄλλοι δὲ κόμητα δομεστίκων αὐτὸν γεγενῆσθαι φασί. Sanè Aurelius Victor id scriptum reliquit: *Ducum consilio Tribunorúmque Valerius Diocletianus Domesticos regens ob sapientiam eligitur.* Sed & imperante Æmiliano, tanto ante Diocletianum Paullinus quidam Comes fuit Domesticorum, ut docet vetus Inscriptio: D. N. C. AEMILIANO. FORTISSIMO. PRINCIPI. HERCULI. CONSERVATORI. L. VIRIUS. PAULLINUS. V. C. COMES DOMESTICORUM. *Vales.*

d *Ut dextris suis gestantes Remp.*] Valer. Max. lib. 2. cap. 8. §. 5. *Humeris suis salutem patriæ gestantes.* Lind.

e *Dirimentibus forte auspiciis.*] Alamanni auspiciis admodum dediti fuere, iisque præcipuè in bello utebantur. Cujus rei insigne exemplum est apud Agathiam in lib. 2. Nam cùm Buccellinus in Italia cum Narse pugnaturus consisteret, vates Alamannorum ne eo die prælium committeret edixerunt: alioqui exercitum internecione deletum iri. προειρημένων αὐτοῖς ὑπὸ τῶν Αλαμαννικῶν μάντεων μὴ δεῖν ἐκείνης τῆς ἡμέρας διαμάχεσθαι, ἢ γνώσεσθαι ὡς ἄρδην ἅπαντες ἀπολοῦνται. Paullò pòst idem Agathias eos χρησμολόγους Αλαμαννικοὺς appellat. Porrò hunc morem Alamanni à Germanis utpote majoribus suis hauserant: de quorum religione in auspiciis maximè per bella observandis scribit Tacitus in libro de moribus Germanorum: adeo ut etiam virginum vaticiniis fidem adhibuerint. Notæ enim sunt Veleda & Ganna, de quibus Tacitus, & Statius in Silvis, & Suidas in θειάζουσα ex Dionis libro 67. Penè omiseram hunc Marcellini nostri locum in Editione Rom. & in codice Regio sic scribi, *dirimentibus forte auspicibus.* Vales.

f *Vel congredi prohibentibus.*] Hæc verba glossæ, quod aiunt, cujuspiam potiùs quàm Marcellini esse, jure quis suspicetur. Sed aliò nos trahunt scripti codices, Editio scilicet Romana ac liber Regius. In utroque enim scriptum reperi, *vel congredi prohibentia.* Unde non dubito, quin totus locus ita legi debeat: *Dirimentibus forte auspicibus, vel congredi prohibente auctoritate sacrorum, mollito vigore quo fidentiùs resistebant, optimates misère, &c.* Causam enim subitæ mutationis Alamannorum exponit Marcellinus, qui cùm antea acerrimè resisterent Romanis, repentè missis legatis pacem expoposcerint. Ait igitur eos religione motos id fecisse: religionem autem eorum animis injectam sive ab auspiciis, sive ab sacrificiis. * Certè in Ms. Tolosano legitur, *vel congredi prohibente auctoritate sacrorum, &c.* * Idem.

g *Rationes populorum cognoscit.*] Hæc quàm insulsa sint nemo non videt. In Romana Editione legebatur *ratio* ... deinde relicta erat lacuna paullò plus quàm dimidiatæ lineæ: neque aliter in exemplari Regio, nisi quòd brevior erat lacuna unius voculæ capax. Est quidem totus hic locus pessimè affectus, ac tum mendis, tum lacuna deformatus. Sed conjectura Petri Castelli quasi tertia quædam labes accessit. Quòd si quid in loco tam desperato conjicere licet, sic commodiùs legi posse existimo: *Imperator verò officiorum dum æquis omnibus, ut alienæ custos salutis, nihil ad sui spectare tutelam, sed rationes rerum ac temporum ponderare, & remedia cuncta quæ status negotiorum admittit, arripere debet, &c.* Ac pri-

cuncta quæ status negotiorum admittit, arripere debet alacriter, secunda numinis voluntate delata. Ut in breve igitur conferam, & ostendam qua ex caussa omnes vos simul adesse volui, commilitones mei fidissimi, accipite æquis auribus, quæ succinctiùs explicabo. [h] *Veritatis enim* [1] *absolutus sermo ac semper est simplex. Arduos vestræ gloriæ gradus quos fama per plagarum quoque accolas extimarum diffundit, excellenter accrescens, Alamannorum Reges & populi formidantes, per oratores quos videtis summissis cervicibus concessionem præteritorum poscunt & pacem: quam ut cunctator & cautus utiliúmque monitor,* [i] *si vestra voluntas adest, tribui debere censeo, multa contemplans: primò ut Martis ambigua declinentur: dein ut auxiliatores pro adversariis adsciscamus, quod pollicentur: tum autem, ut incruenti mitigemus ferociæ flatus; perniciosos sæpe provinciis: postremò id reputantes, quòd non ille hostis vincitur solus, qui cadit in acie, pondere armorum oppressus, & virium; sed multo tutiùs etiam tuba tacente, sub* [2] *jugum mittitur voluntarius, qui sentit expertus, nec fortitudinem in rebelles, nec lenitatem in supplices animos deesse. In summa, tanquam arbitros vos quid suadetis opperior, ut Princeps tranquillus temperanter adhibere modum allapsa felicitate decernens. Non enim inertiæ, sed modestiæ humanitatíque, mihi credite, hoc quod rectè consultum est, adsignabitur.*

Mox dicta finierat, multitudo omnis [3] ad quæ Imperator voluit promptior,

1 Ms. *absolimo semper ac perest simplex.* al. *Veritatis enim sermo est simplex.* 2 Al. *jugo.* 3 Ms. atque.

ma quidem illa ut erant mendosa reliquimus. quid enim illud est, *Imperator officiorum*? Sequentia ex codice Regio, & Editione Romana sunt emendata: in iis enim legitur *æquis omnibus*, meliùs, ut puto, quàm in Editione Petri Castelli, *dum æquus omnibus*. quamquam, ut ingenuè fatear, neque illud satisfacit. Sed in loco corrupto satius semper est scriptorum codicum lectionem exprimere. Paullò pòst scripsi, *nihil ad sui spectare tutelam*, expunctâ alterâ negativâ particulâ, quæ glossa erat præcedentis. Certè sensus & collationis ἀκολουθία ita postulat. *Vales.* Mirum est post adeo seriam Castelli & multiplicem objurgationem placuisse viro maximo historiam alienam ita interpolare, tot suis verbis Ammiano admiscendis, quæ nunquam sciebat vel ab scriptis libris vel ab polito lectore probatum iri. Lacunam opinor fecisse, qui loquutionem auctoris non adsequebantur, quam vide an tetigerim. Lego enim: *Imperator vero, officiorum æquis omnibus alienæ custos salutis, dum nihil non ad sui spectare tutelam ratio est, remedia* &c. Officiorum æqua vocat, quæ aliis *justa* dicuntur. h. e. per omnia, quæ arripere potest non tam ad suam, sed potius communem salutem pertinentia, circumspiciens eam & curans. Huic Imperatori ratio est nihil non ad sui sp. tutelam. *Gron.*

h *Veritatis enim absolutus sermo ac semper est simplex.*] Hæc verior lectio, quàm quæ in retro Editionibus: *Veritatis enim sermo est simplex.* Sic namque lib. XII. *Christianam religionem absolutam ac simplicem.* Lib. 28. *textus absolutus.* Lib. 22. *planis absolutisque decretis.* Lib. 29. *absolutè confessus.* Lib. 17. *Veritatis oratio soluta esse debet & libera.* Eodem modo *absolutum ingenium*, Aur. Vict. in Aurel. Anton. *Neque jugi pace ac longo otio absoluta ingenia corrumpi.* * Bene ad Ammiani phrasin Augustin. in Sententiis à Prospero collectis, n. 66. *Absolutiora sunt verba veracium, quàm commenta fallacium.* Seneca Epist. 49. *Ut ille ait Tragicus, Veritatis simplex oratio est.* Euripides in Phœniss. ἁπλοῦς ὁ μῦθος τῆς ἀληθείας ἔφυ. Vid. Ciceron. Κοὐ ποικίλων δεῖτ' ἀνδιχ' ἑρμηνευμάτων. ἔχει γὰρ αὐτὰ καιρὸν, ὁ δ' ἄδικος λόγος νοσῶν ἐν αὐτῷ, φαρμάκων δεῖται σοφῶν. *Lind.*

i *Si vestra voluntas adest.*] Animadverte quanta civilitate & modestia, quamque æquo propemodum jure cum militibus agat Imperator populi Romani. Qui non contentus eos *commilitones* appellare, infrà etiam *arbitros* vocat. Quippe Imperatores Rom. pacem cum hostibus ferire nisi consulto prius milite non solebant. Cujus rei celebre exstat exemplum in historia Dexippi de Aureliano Aug. qui Vandalos devicerat. τῇ δ' ὑστεραίᾳ τό τε πλῆθος τῶν ῥωμαίων στρατιωτῶν αὖθις ἠθροίσθη· καὶ ἐρομένου βασιλέως, ὅτι σφίσι περὶ τῶν παρόντων λῷον εἶναι δοκεῖ, βοῇ τὸ βουλόμενον σημαίνοντες σύμπαντες εἰς τὴν κατάλυσιν τοῦ πολέμου ἐχώρησαν. Apud Malchum quoque in Historia Byzantina Zeno Aug. cum militibus & scholaribus de inferendo bello delibe-

laudato

laudato consilio, consensit in pacem, ea ratione maximè percita, quòd norat expeditionibus crebris, [k] fortunam ejus in malis tantùm civilibus vigilasse: cùm autem bella moverentur externa, accidisse plerumque luctuosa. [l] Icto post hæc fœdere gentium ritu, perfectáque sollemnitate, Imperator Mediolanum ad hiberna discessit.

CAP. XI. Ubi curarum abjectis ponderibus aliis, [m] [n] tamquam [4] nodum Gordium difficillimum, Cæsarem convellere nisu valido cogitabat: eique deliberanti cum proximis, clandestinis colloquiis & nocturnis, qua vi quibúsve commentis id fieret, antequam effundendis rebus pertinaciùs incumberet confidentia: acciri mollioribus scriptis [o] [p] per simulationem tractatus publici nimis urgentis eumdem placuerat Gallum, ut auxilio destitutus, sine ullo interiret obstaculo. Huic sententiæ versabilium adulatorum refragantibus globis, (inter quos erat Arbetio ad insidiandum acer & flagrans, & Eusebius tunc Præpositus cubiculi, effusior ad nocendum) id occurrebat, Cæsare discedente Ursicinum in Oriente perniciosè relinquendum, si nullus esset qui prohiberet, altiora meditaturum. Iisdémque residui regii accessere [q] spadones, quorum ea tempestate plus habendi cupiditas ultra mortalem modum adulescebat, inter mi-

4 *Al.* nodum & odium. *ms.* odiem.

---

rat, & his ad eos verbis utitur: *ἵνα οὖν ἔχετε γνώμην, παρ' ὑμῶν ἀκοῦσαι βουλόμενος νυνὶ παρεκάλεσα· εἰδὼς τῶν βασιλέων τούτους ἀσφαλῶς πράττειν, οἵ ἂν τὰ βουλεύματα τοῖς στρατιώταις κοινῶσι.* Id est: *Nunc igitur ut sententiam vestram de hoc negotio intelligerem, huc vos convocavi. Scio enim eos demum Imperatores tutò agere, qui consilia sua cum militibus communicant.* Plura exempla suppeditabit Marcellini nostri Historia, quæ studioso lectori notanda relinquimus. *Vales.*

k *Fortunam in malis civilibus vigilasse.*] Inf. *Fortunam (Constantii) in discordiis civilibus formidabant.* Aur. Vict. de eod. *Felix bellis civilibus, externis lacrimabilis.* Eutrop. lib. x. *Cujus in civilibus magis, quàm in externis bellis sit laudanda fortuna.* Vide in fine lib. XXI. *Lindenbr.*

l *Icto fœdere gentium ritu.*] Fortassis-an eo ritu quem Tacitus notat lib. XII. *Mos est Regibus quoties in societatem coëant, implicare dextras, pollicesque inter se vincire, nodoque perstringere. Mox ubi sanguis in artus extremos se effuderit, levi ictu cruorem eliciunt, atque invicem lambunt. Id fœdus arcanum habetur, quasi mutuo cruore sacratum.* Non absimili modo Isacius Imp. cum Saracenis fœdus iniit. Nicet. Choniat. lib. II. *μετὰ τοῦ τῶν Σαρακηνῶν ἄρχοντος σπείσασθαι, καὶ κατὰ τὸ παρ' αὐτοῖς περὶ φιλίας κρατοῦν ἔθιμον ἀμφοτέρους χάσαι φλέβα τὴν ἐπιστήθιον, καὶ τὸ ἐκεῖθεν ῥυὲν αἷμα ἑκάτερον εἰς πόσιν ἀλλήλοις ἀντιπροπίνασθαι.* * Tertull. Apolog. cap. 9. Et apud Herodotum opinor defusum brachiis sanguinem, ex alterutro degustatum nationes quasdam fœderi comparasse. * Jul. Solin. de Scythis loquens: *Haustu mutui sanguinis fœdus sanciunt, non suo tantùm more, sed Medorum quoque usurpatâ disciplinâ.* Pomp. Mela lib. II. cap. I. *Idem.*

m *Tanquam nodum Gordium.*] Fœdè hic locus antea corruptus, sic certè legi debet, ut edidimus. Proverbium autem unde natum sit, satis constat ex Plutarch. in Alex. Arrian. *περὶ ἀναβάσ.* lib. I. Quint. Curt. lib. 3. * Senec. Epist. 88. Fest. in Cingulo. * *Idem.*

n *Tamquam nodum Gordium difficillimum.*] Sic primus edidit Lindenbrogius, cùm anteriores Editiones ac princeps omnium Romana, *nodum & odium*, haberent. In Regio codice scriptum reperi, *nodum & odiem*, perinde ut erat in Ms. Florentino. sed conjecturam Lindenbrogii libens sequor: hoc tantum addo, vocem, *difficillimum*, glossam videri, quæ à nescio quo scholiaste ad marginem adscripta, in textum irrepsit. *Vales.*

o *Per simulationem tractatus publici.*] Glossar. Nomicum: Τρακτάτος, *Σκέπτος.* Et alibi: Τρακτάτος, *ἀνακάθαρσις, σύνοψις.* *Tractatum habere*, l. 4. 7. 9. 12. Cod. Theod. de legat. & decret. leg. 15. C. Theod. de Episcop. *Lindenbr.*

p *Per simulationem tractatus publici, minis abjectis.*] Aliter in Editione Romana & Augustana excusus hic locus habetur: *tractatus publici nimis arguentis.* Ex quo dudum conjeceram scribendum esse *nimis urguentis*: conjecturam meam codex Regius * & Tolosanus mihi postea confirmavit, in quo disertè scriptum reperi, *nimis urgentis.* Proinde non dubitavi eam lectionem hîc restituere, ejectâ illâ Gelenii conjecturâ. *Vales.*

q *Spadones, quorum ea tempestate plus habendi cupiditas.*] Alente nimirum eorum avaritiam audaciamque

nisteria vitæ secretioris per arcanos susurros nutrimenta fictis criminibus subserentes: qui ponderibus invidiæ gravioris virum fortissimum opprimebant,[r] subolescere imperio adultos ejus filios mussitantes, decore corporum favorabiles & ætate,[s] per multiplicem armaturæ scientiam agilitatémque membrorum[t] in-

Constantio, cui in deliciis erant, ut Aurel. Vict. ait. Inoleverat enim fœdissimus iste mos, à Persis perlatus ad Romanos, ut non solùm gynæceis adhiberetur tertium hoc genus hominum, sed Imperii quoque & aulæ curis. Ita de Eutropio Eunucho Claudian. lib. 1.

-- qui servi non est admissus in usum,
Suscipitur regnis: & quem privata ministrum
Dedignata domus, moderantem sustinet aula.

Horum infensissimus hostis erat Alex. Sever. in cujus vita hæc Lamprid. *Eunuchos de ministerio suo abjecit, & uxori ut servos servire jussit. Et quum Heliogabalus mancipium eunuchorum fuisset, ad certum numerum eos redegit, nec quidquam in palatio curare voluit, nisi balneas feminarum: cúmplerosque eunuchos rationibus & procurationibus præposuisset Heliogabalus, hic illis & veteres sustulit dignitates.* Eadem mens Licinio. Aur. Vict. *Spadonum & aulicorum omnium vehemens domitor, tineas soricesque palatii eos appellans.* Lind.

r *Subolescere imperio adultos ejus filios - per multiplicem armaturæ scientiam.*] Non vanus hic metus, & suspecta meritò in eminentiori fortuna curiosa nimis armaturæ exercitatio. *Idem.*

s *Per multiplicem armaturæ scientiam.*] Armatura species fuit exercitii militaris, quo milites à Campidoctoribus instituebantur in campo, ut docet Vegetius in lib. 1. & 2. seu, ut ad rem propiùs accedam, Armatura scientia est saltandi in armis; uno verbo Pyrricha. Vetus interpres in Ptolemæi Tetrabiblum lib. 4. ὁπλορχηστὰς ὥσπερ εἰσὶν οἱ μεθ' ὅπλων ὀρχούμενοι, οὓς καλοῦσιν ἀρματούρας. Armaturas intelligit milites, qui sub Campidoctore erant, & armaturæ artem discebant. Nam olim quidem cuncti milites armaturæ artibus instituebantur. Postea verò soli ex eo dicti Armaturæ (ii erant inter principia legionis) ea exercitatione imbui cœpere, teste Vegetio. Duplex porrò erat armatura: altera pedestris, de qua Marcellinus noster loquitur in fine lib. 21. de Constantio: *artiúmque armaturæ pedestris perquam scientissimus:* altera equestris, quam egregiè describit Procopius in lib. 4. Gothic. sub finem, de Totila loquens moras pugnandi nectente, diémque consultò terente. καὶ αὐτὸς ὑπερφυεῖ ὀχούμενος ἵππῳ παιδιὰν ἐν μεταιχμίῳ ἔπαιζε τὴν ἐνόπλιον ἐπισταμένως· τόν τε γὰρ ἵππον ἐν κύκλῳ περιελαύνων, ἐπὶ θάτερά τε ἀναστρέφων κυκλοτερεῖς ἐποιεῖτο δρόμους· καὶ ἱππευόμενος μεθίει ταῖς αὔραις τὸ δόρυ, ἀπ' αὐτῶν δὲ κραδαινόμενον ἁρπασάμενος, εἶτα ἐκ χειρὸς ἐς χεῖρα παραπέμπων συχνὰ ἐφ' ἑκάτερα καὶ μεταβιβάζων ἐμπείρως ἐφιλοτιμεῖτο τῇ περὶ τὰ τοιαῦτα μελέτῃ, ὑπτιάζων καὶ ἰσχιάζων καὶ πρὸς ἑκάτερα ἐγκλινόμενος, ὥσπερ ἐκ παιδὸς ἀκριβῶς τὰ ἐς τὴν ὀρχήστραν δεδιδαγμένος. Id est: *Ipse generoso insidens equo, in planitie quæ inter castra sita erat, militari proludio ludebat peritè. Namque & equum in orbem agitans, & altrinsecùs reflectens, cursus in orbem ciebat. Et inter equitandum jactabat in auras hastam, eamdémque vibratam rapiens, tum de manu mittens in manum ac crebrò permutans cum singulari peritia, dexteritatem suam ostentabat: corpus resupinans, lumbos flectens, & hac illac inclinans, utpote qui à puero Pyrricham accuratè esset edoctus.* * Utramque armaturam tam pedestrem quàm equestrem intelligit Themistius in oratione Ms. quæ inscribitur Constantius seu de humanitate. οἱ δὲ ἔτι καὶ μᾶλλον, οἷον ἤδη σοῦ θιγγάνειν δοκοῦσιν. οἱ τὴν ἐνόπλιον χορείαν διεξιόντες, καὶ τὰ κοῦφα ἐν πολλῷ σιδήρῳ σκιρτήματα, καὶ τοὺς ἐπὶ τῶν ἵππων ἐξελιγμοὺς, καὶ ἐξυμνοῦσιν εἰκότως σῶμα οὕτω διακείμενον πρὸς τοὺς πόνους ἐκ τριγονίας βασιλικῆς. * De hac equestri armatura sensit Firmicus in Sphæra barbarica, cùm dicit: *Aut qui saltu quadrigas transeat, aut apprimè vectus equo militares armaturas exerceat.* Itaque Scaliger in librum v. Manilii Firmicum immeritò reprehendit, quòd ex equo militares armaturas exerceri dixerit. Ipse potiùs Scaliger armatura quid esset penitùs ignoravit, ut ex ejus verbis liquidò apparet. Ait enim: *Armatura est* ὁπλοδιδαξία, *& à Campidoctore in castris docebatur diebus festis.* Primò confundit armaturam cum exercitatione armorum: ísque error jam notatus est à Cl. Salmasio in Notis ad Historiam Augustam. Deinde armatura non tradebatur in castris, sed in campo a Campidoctoribus: neque diebus festis, sed quotidie, ut docet Vegetius lib. 2. cap. 23. Exhibebatur quidem ab Impp. in Circo diebus festis, ut ibi Vegetius dicit, & Spartianus in Hadriano aliíque testantur: sed quotidiana meditatione à militibus discebatur. Addit paullò pòst Scaliger: *Armaturæ etiam dicebantur: cùm armati currebant.* & ad ejus rei confirmationem affert primò testimonium veteris Interpretis, quem quidam Proclum existimant, in Tetrabiblum Ptolemæi, quem nos suprà explicavimus; deinde locum Artemidori. Quæ omnia in gratiam Scaligeri unâ liturâ vellem esse deleta. Neque enim Interpres ille Tetrabibli de alio genere armaturæ loquitur, quàm de eo quod à Campidoctore tradebatur, ut suprà ostendi. Et locus Artemidori longè aliò spectat. Loquitur enim Artemidorus de sacris certaminibus, quibus Athletæ certabant: eorúmque certaminum ultimum esse dicit ὅπλον, id est, ὁπλίτην δρόμον, ut loquitur Pausanias in Eliacis. * Hunc Scaligeri errorem secutus est Lipsius in libro v. de militia capite XIV. * *Vales.*

t *Inter quotidiana proludia.*] Proludiorum nomine omnes exercitationes militares complectitur Marcellinus. Sic in lib. 16. de Juliano: *Cùm exercere proludia disciplinæ castrensis philosophus cogeretur ut Princeps, artémque modulatiùs incedendi per Pyrricham concinentibus disceret fistulis.* Et in libro 23. de Persis: *Militari cultu ac disciplina, proludiisque continuis rei castrensis & armaturæ, quam sæpe formavimus metuendi.* Eodem sensu Vegetius prolusiones sumit in lib. 1. cap. 13. & in lib. 2. cap. 23. Hæ porrò exercitationes armorum quotidie fiebant, ut idem Vegetius passim inculcat. Petrus Patricius & Magister de Tullio Menophilo duce Mœsiæ, ἔτος

ter quotidiana proludia [v] exercitus, conſulto conſilio cognitos: Gallum ſuopte ingenio trucem per ſuppoſitos quoſdam ad ſæva facinora ideo animatum, ut eo digna omnium ordinum deteſtatione exoſo, ad Magiſtri equitum liberos principatus inſignia transferantur. Cùm hæc taliáque ſollicitas ejus [x] aures everberarent, expoſitas ſemper hujuſmodi rumoribus & patentes, [y] varia animo tum miſcente conſilia, tandem id ut optimum factu elegit: & Urſicinum primum ad ſe venire ſummo cum honore mandavit, ea ſpecie, ut pro rerum tunc urgentium captu diſponeretur concordi conſilio, quibus virium incrementis Parthicarum gentium arma minantium impetus frangerentur. Et ne quid ſuſpicaretur adverſi venturus, vicarius ejus, dum redit, Proſper miſſus eſt Comes: acceptiſque literis, & [z] copiâ rei vehiculariæ datâ, Mediolanum, [a] itineribus [5] properavimus magnis. Reſtabat ut Cæſar poſt hæc properaret accitus: & abſtergendæ causâ ſuſpicionis ſororem ſuam, ejus uxorem, Conſtantius ad ſe tandem deſideratam venire multis fictiſque blanditiis hortabatur. Quæ licèt ambigeret, metuens ſæpe cruentum; ſpe tamen quòd eum lenire poterat ut germanum, profecta, cùm Bithyniam introiſſet, in ſtatione quæ [b] Cænos Gallicanos appellatur, abſumpta eſt vi febrium repentina. Cujus poſt obitum maritus contemplans cecidiſſe fiduciam, qua ſe fultum exiſtimabat, anxia cogitatione quid moliretur hærebat. Inter res enim impeditas & turbidas, ad hoc unum mentem ſollicitam dirigebat, quòd Conſtantius cuncta ad ſuam ſententiam conferens, nec ſatisfactionem ſuſcipiet aliquam, nec erratis ignoſcet: ſed ut erat in propinquitatis perniciem inclinatior, laqueos ei latenter obtendens, ſi cepiſſet incautum, morte multaret. Eò neceſſitatis adductus, ultimáque ni vigilaſſet

5 *Mſ.* properamus.

ἡ δὲ ξ τῆς Μυσίας, καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὸν στρατὸν ἐγύμναζε. Narſes quoque Eunuchus quotidie militem exercebat, teſte Agathia in lib. 2. quò fortiore animo ad pugnam accederent. καὶ ἐπέῤῥωννυε τὸ θυμὸν ταῖς καθ' ἡμέραν μελέταις. *Valeſ.*

v *Proludia exercitus.*] Reſtitui ſcripturam codicis Regii * ac Toloſani * & Rom. Editionis: *Inter quotidiana proludia exercitus conſulto conſilio cognitos*: quomodo hic locus laudatur alicubi à Jacobo Cujacio V. Cl. *Idem.*

x *Aures verberarent.*] Plaut. * Amphitr. p. 11. ut videtur: * *Dextera mihi vox aureis verberat.* Lind.

y *Varia animo tum miſcente conſilia.*] Hujus loci emendatio cum aliis compluribus codici Regio debetur, in quo ita diſertè ſcriptus eſt: *Vario animo tum miſcente conſilia, tandem ut optimum factum elegit.* Sed eadem manu emendatum eſt *varia.* In Editione Romana legebatur: *Vario animo tumeſcente conſilia tandem dot optimum factum olegit.* Neque dubito quin etiam in eo exemplari ex quo codex Regius eſt deſcriptus, ita exaratum fuerit. Obſervavi enim virum doctum, qui eum codicem deſcripſit, conjecturæ ſæpius indulſiſſe. Proinde non veritus ſum unius literulæ adjectione locum hunc priſtinæ integritati reſtituere hoc modo: *Tandem id ut optimum factu elegit.* Valeſ.

z *Copia rei vehicularis.*] Inf. *Vehiculis publicis uſus.* -- τῷ δημοσίῳ δρόμῳ χρησάμενος. Procop. Perſic. 11. ἵπποις τοῖς δημοσίοις ὀχούμενος, οὓς δὴ βερέδους καλεῖν νενομίκασι. Germ. *Herrn-fuhr.* Lindenbr.

a *Itineribus properavit magnis.*] In Mſ. Florentino ſcribitur *properamus*, teſte Lindenbrogio. Ego veram lectionem eſſe non dubito, *properavimus*, quam in Editione Rom. & codice Regio * ac Toloſano * poſtea reperi. Ammianus enim noſter jamtum cum Urſicino in Oriente verſabatur, ut ipſemet docet paullò ſuprà his verbis: *Interea à Niſibi quam tuebatur Urſicinus accitus, cui nos obſecuturos junxerat imperiale præceptum.* Eandémque haud multo pòſt ſecutus eſt in Gallias, cùm ad opprimendum Silvanum illuc à Conſtantio miſſus eſſet. Inde cum eodem rurſus ad Orientem tranſivit. Hinc eſt, quòd tantopere illum ubique laudat. *Valeſ.*

b *Cænos Gallicanos.*] Hujus ſtationis mentio fit in Itinerario Antonini: *Totaio m. paſſuum* 28. *Dablis m. p.* 28. *Cænum Gallicanum m. p.* 18. *Dadaſtana m. p.* 21. Ex Galatia igitur in Bithyniam venientibus prima hæc ſtatio occurrebat. *Idem.*

opperiens, principem locum, si qua patuisset copia, adfectabat: sed [c] perfidiam proximorum ratione bifaria [6] verebatur, [7] qui eum ut truculentum horrebant & levem, [8] qui que altiorem Constantii fortunam in discordiis civilibus formidabant. Inter has curarum moles immensas, Imperatoris scripta suscipiebat assidua, monentis orantísque ut ad se veniret, & mente monstrantis obliqua, Remp. nec posse dividi, nec debere, sed pro viribus quemque ei ferre suppetias fluctuanti, nimirum Galliarum indicans vastitatem. Quibus subserebat non adeo vetus exemplum, quòd Diocletiano & ejus collegæ, [d] ut apparitores, Cæsares non resides, sed ultro citróque discurrentes obtemperabant: & in Syria [e] [f] Augusti vehiculum irascentis per spatium [9] mille passuum ferè pedes antegressus est Galerius purpuratus. [g] Advenit post multos [1] Scudilo Scutariorum Tribunus, velamento subagrestis ingenii persuasionis opifex callidus: qui eum adulabili sermone seriis admisto, solus omnium proficisci pellexit, vultu adsimulato sæpius replicando, quód flagrantibus votis eum videre frater cuperet patruelis, quod per imprudentiam gestum est remissurus ut mitis & clemens: participémque eum suæ majestatis adscitum, [2] & futurum laborum quoque socium, quos Arctoæ provinciæ diu fessæ poscebant. [h] [i] Utque solent

6 *Ms.* deferebatur. 7 *Steph. & ms.* qui. 8 *Steph. & ms.* quique. 9 *Al.* mille passus. 1 *Ms.* Cudiculo. 2 *Ms.* & futurum.

---

c *Perfidia proximorum ratione bifaria deferebatur, quod*, &c.] Hujus lectionis auctor fuit Sig. Gelenius. Nam in Editione Rom. & Regio codice legitur: *Perfidiam prox. ratione bifaria ferebatur.* Unde non dubito, quin verissima sit ea lectio, quam ex Mar. Accursii Editione restitui. *Vales.*

d *Ut apparitores Cæsares.*] Inf. lib. 17. *Erat enim necesse tanquam Apparitorem Cæsarem super omnibus gestis ad Augusti referre scientiam.* Sic enim locum illum ex Mss. restituimus. Lib. 26. de Valente in participatum Imperii adsumto: *In eodem vehiculo secum reduxit, participem quidem legitimum potestatis sed in modum Apparitoris morigerum.* Lib. xx. Julianus jam Augustus à militibus appellatus, sic ad Constantium scribit: *Currentium ex voto prosperitatum nuntiis crebris, ut Apparitor fidus aures implevi.* Lind.

e *Augusti vehiculum irascentis per spatium mille passuum ferè pedes antegressus est Galerius.*] Ruf. Fest. in Breviar. *Maximianus Cæsar, prima congressione cùm contra innumeram multitudinem cum paucis acriter dimicasset, pulsus recessit. Hoc tanta à Diocletiano indignatione susceptus est, ut ante carpentum ejus per aliquot milia passuum cucurrerit purpuratus.* Eutrop. lib. ix. *Idem.*

f *Augusti vehiculum pedes antegressus est Galerius.*] Galerius Maximianus inter Callinicum Carrasque congressus cum Persis, longè militum numero superioribus, victus recessit. Et ad Diocletianum profectus, cùm ei in itinere occurrisset, tantâ insolentiâ fertur à Diocletiano exceptus, ut per aliquot passuum millia purpuratus tradatur ad vehiculum ejus cucurrisse, ut scribit Eutropius & Rufus Festus. Et hoc primum fuit prælium quo Galerius cum Persis dimicavit, teste Rufo Festo ac Zonara atque Eutropio. Sed Eutropii verba aliquantisper obscura sunt, unde erroris ansam tum Orosio, tum auctori Miscellæ historiæ præbuere. Sic enim se habent: *Galerius Maximianus primò adversum prælium, exin secundum habuit: inter Callinicum Carrásque congressus, &c.* Quibus verbis Eutropius primum illud prælium describit, ut dixi: tum deinde alterum subjicit, quo Galerius in Armenia majore Persas debellavit. At Orosius quidem in libro 7. hæc Eutropii verba sic accepit, ut quater cum Persis conflixerit Galerius: auctor verò historiæ Miscellæ verbis Eutropii interpolatis, tria Galerii adversus Persas prælia posuit, cùm tamen duo tantùm fuerint. *Vales.*

g *Advenit post multos Scudilo.*] In Codice Regio prius quidem scriptum fuit: *Post multos Cudiculo.* Sed emendatum est eadem manu: *Post multo Scudilo.* Quæ lectio minimè displicet, ita tamen, ut vulgatam non damnem. *Idem.*

h *Utque solent manum injectantibus fatis hebetari sensus.*] * Velleius Paterc. lib. 2 pag. 96. in 4. *Ineluctabilis fatorum vis, cujus fortunam mutare constituit, consilia corrumpit.* Vide ipsum locum. P. 99. lib. 2. *Ita se res habet, ut plerumque fortunam mutaturus Deus consilia corrumpat.* P. 163. in 24. Mar. Victor. Massil. in Genes. lib. 3. p. 69.

Servavit morem juris sententia recti. *

Lycurgus contra Leocrat. Οἱ θεοὶ οὐδὲν πρότερον ποιοῦσιν, ἢ τῶν πονηρῶν ἀνθρώπων τὴν διάνοιαν παράγουσι. In quam rem sequentes laudat versus:

manum injectantibus fatis hebetari sensus hominum & obtundi, his illecebris ad meliorum exspectationem erectus, egressúsque Antiochiâ numine lævo ducente, prorsus ire tendebat [k] [l] de fumo, ut proverbium loquitur vetus, ad flammam: & ingressus Constantinopolim, tamquam in rebus prosperis & securis, editis equestribus ludis, [m] capiti [3] Coracis aurigæ coronam imposuit ut victoris. Quo cognito Constantius ultra mortalem modum exarsit: ac ne quo casu idem Gallus de futuris incertus, agitare quædam conducentia saluti suæ per itinera conaretur, remoti sunt omnes de industria milites agentes in civitatibus perviis. Eóque tempore Taurus Quæstor ad Armeniam missus, confidenter nec appellato eo nec viso transivit. Venêre tamen aliqui jussu Imperatoris, administrationum specie diversarum, eumdem ne commovere se posset, néve tentaret aliquid occultè custodituri: inter quos Leontius erat, postea Urbi Præfectus, ut Quæstor, & Lucillianus quasi Domesticorum Comes, & Scutariorum Tribunus nomine Bainobaudes. Emensis itaque longis intervallis & planis, cùm [n] Hadrianopolim introisset urbem Hæmimontanam, Uscudamam antehac appellatam, fessásque labore diebus duodecim recreans vires, comperit [o] Thebæas legiones in vicinis oppidis hiemantes, consortes suos misisse quosdam, eum ut remaneret promissis fidis hortaturos & firmis, fiduciâ sui

3 *Ms.* Thoracis.

Οταν γὰρ ὀργὴ δαιμόνων βλάπτει τινὰ,
Τȣτ' αὐτὸ πρῶτον ἐξαφαιρεῖται φρενῶν
Τὸν νοῦν τὸν ἐσθλὸν, εἰς δὲ τὴν χείρω τρέπει
Γνώμην, ἵν' εἰδῇ μηδὲν ὧν ἁμαρτάνει.

Pub. Syrus in Jamb. *Stultum facit fortuna quem vult perdere.* Lind.

i *Utque solent manum injectantibus fatis hebetari sensus.*] Hæc fuit opinio veterum penè omnium, quæ multis exemplis, tum ex sacra, tum ex profana historia petitis confirmari potest. Eleganter Velleius in lib. 2. *Sed profectò ineluctabilis fatorum vis cujuscunque fortunam mutare constituit, consilia corrumpit.* & multo pòst de Quintilio Varo: *Sed prævalebant jam fata consiliis, omnémque animi ejus aciem præstinxerant. Quippe ita se res habet, ut plerumque fortunam mutaturus Deus, consilia corrumpat.* Vales.

k *De fumo in flammam.*] Idem proverbium lib. XXVIII. * Epiphan. contra Hæreses lib. 2. tom. 2. γέγονε αὐτοῖς τȣτο κατὰ τὴν παροιμίαν, ὅτι φεύγοντες τὸν καπνὸν εἰς πῦρ ἐνέπεσον. Suid. in τεφρώσας: μὴ τὴν τέφραν φεύγων εἰς ἀνθρακιὰν πέσῃς. Consimile Germanor. proverbium *aus der asse ins feur.* * Leo Imp. Homilia de resurrect. Καὶ φεύγοντες ἄνθρακας, τὸ τῆς παροιμίας, φλογὶ περιπίπτȣσι. Eustath. Philos. de amoribus Ismen. & Leucip. Diogenianus in Collectione proverb. Cent. 8. *Lind.*

l *De fumo, ut proverbium loquitur, in flammam.*] Hujus proverbii meminit Diogenianus, τὸν καπνὸν φεύγων εἰς τὸ πῦρ ἐνέπεσεν: cui affine est illud Germanici Cæsaris in lib. I. Anthologiæ: Ἐκ πυρὸς, ὡς αἶνος, πέσες ἐς φλόγας. Vales.

m *Capiti Coracis aurigæ coronam imposuit.*] Moris fuit, ut agitatores qui ludis Circensibus vicerant, ab editore coronarentur. Quare & Imperatores quoties equestres ludos edebant, victores aurigas coronabant. * Ita Chrysostomus Homiliâ 12. in cap. 3. Epistolæ Pauli ad Philippenses. οὐχ ὁρᾶτε καὶ ἐνταῦθα, ὅτι τοὺς μάλιστα τετιμημένους τῶν ἀθλητῶν καὶ τῶν ἡνιόχων οὐ στεφανȣσι κάτω ἐν τῷ σταδίῳ, ἀλλ' ἄνω καλέσας ὁ Βασιλεὺς ἐκεῖ στεφανοῖ. Et in Homilia 5. in Genesim sub finem, denique in Homilia 2. de Davide, pag. 1026. Themistius in oratione Ms. quæ inscribitur Constantius seu de humanitate, sub finem ait, Regis nomen vel Imperatoris præmia potiùs quàm supplicia designare; atque idcircò leges præmia quidem Imperatorum manibus, supplicia autem aliorum ministerio reservavisse. * Ex his intelligendus est locus Libanii in Oratione funebri de obitu Juliani, ubi Saporem cum Constantio componit. ὁ μὲν (Sapor scilicet) αἰχμαλώτων ἡβρύνετο πλήθεσιν: ὁ δὲ (Constantius) τῶν ἵππων ἁμίλλαις· τὸ μὲν ἐστεφάνȣν αἱ πόλεις; ὁ δὲ τȣς ἡνιόχȣς. *Idem.*

n *Hadrianopolim introisset urbem Æmimontanam Uscudamam antehac.*]. Ruf. Fest. *Uscudamam, quæ modò Hadrianopolis nominatur, in deditionem nostram redegit.* Vitiosè admodum Jordanes de Regnor Success. *Æmimontiosque debellans, Pulendenam, quæ nunc Philippopolis, & Ustudamam, quæ Hadrianopolis vocatur, in Romanorum redegit dominium.* Legendum autem, *Æmimontiosque debellans Eumolpiadam, quæ nunc Philippopolis, & Uscudamam quæ Hadrianop. &c.* Lind.

o *Thebæas legiones.*] Mentio hujus legionis in Notit.

abunde [p] per ſtationes locati confines: ſed obſervante cura pervigili proximorum, nullam videndi vel audiendi quæ ferebant furari potuit facultatem. Inde aliis ſuper alias urgentibus litteris exire, & decem vehiculis publicis, ut præceptum eſt, uſus, relicto palatio omni, præter paucos tori miniſtros & menſæ, quos [4] adduxerat ſecum, ſqualore concretus celerare gradum compellebatur adigentibus multis, temeritati ſuæ ſubinde flebiliter imprecatus, [5] quæ eum jam deſpectum & vilem arbitrio ſubdiderat infimorum. Inter hæc tamen per inducias naturæ conquieſcentis, ſauciabantur ejus ſenſus circumſtridentium terrore larvarum: interfectorúmque catervæ, Domitiano & Montio præviis correptum eum, ut exiſtimabat in ſomnis, uncis furialibus objectabant. [q] [6] Solutus enim corporeis nexibus animus, [r] ſemper vigens motibus indefeſſis, & [ſ] cogitationibus ſubjectus & curis, quæ mortalium ſollicitant mentes, colligit [t] viſa nocturna, quas φαντασίας nos appellamus. Pandente itaque viam fatorum

4 *Al.* adjunxerat. 5 *Steph.* quod. 6 *Mſ.* Solutus.

Imperii, Bedæ Martyrologio VII. Kal. Septembr. VI Id. Octob. Gregor. Turon. de Miracul. lib. I. cap. LXII. & LXIII. * Acta Martyrii S. Mauricii: *Erat eodem tempore in exercitu legio militum, qui Thebæi appellabantur - Ii in auxilium Maximiano ab Orientis partibus accerſiti venerant, viri in rebus bellicis ſtrenui, virtute nobiles, ſed fide nobiliores, &c.* Vide Herod. lib. 3. pag. 8. *Lind.*

p *Per ſtationes locat confines.*] Hic locus procul dubio corruptus eſt. Neque enim Gallus Cæſar Thebæas legiones in ſtationibus proximis collocavit, quippe cùm ante Galli adventum in vicinis opidis hiemarent teſte Marcellino. Adde quòd Marcellinus ſubjungit, Gallum Cæſarem nullam videndi, vel audiendi eos facultatem furari potuiſſe. Itaque reſcribendum puto: *Sui fiduciâ abunde per ſtationes locati confines.* Ut ad milites Thebæos hæc referantur, qui conſortes ſuos ad Gallum miſerant, hortaturos eum, ut fretus ipſorum fide ac numero inibi remaneret. *fiducia* igitur *ſui locati*, idem valet ac *fiducia ipſorum locatorum.* Quæ locutio durior quidem eſt, ut fateor, ſed nihilominus videtur vera. * Notitia Imperii ſub Magiſtro militum per Thracias Thebæos collocat. *Valeſ.*

q *Solutus enim corporeis nexibus animus.*] Hoc Peripateticorum dogma eſt. Aiunt enim Peripatetici, animum interdiu quidem circumplexum corpori miniſtrare, nec veritatem ſincerè intueri poſſe: noctu verò ſolutum à corporis miniſterio, ac veluti in orbem collectum circa pectus, proſpicere futura, unde & ſomnia exiſtunt, teſte Æliano in lib. 3. Variæ Hiſt. cap. XI. Sanè hæc opinio fuit Ariſtotelis, ut docet Sextus in lib. 8. adverſus dogmaticos initio: ὅταν γάρ, φησιν, ἐν τῷ ὑπνοῦν καθ' ἑαυτὴν γένηται ἡ ψυχή, τότε τὴν ἴδιον ἀπολαβοῦσα φύσιν προμαντεύεταί τε καὶ προαγορεύει τὰ μέλλοντα. Id eſt: *Nam cùm in ſomnis animus liber eſt ac ſui juris, tum propriâ quaſi poſtliminio recuperatâ naturâ præſagit, ac prædicit multo antè ventura.* Id autem explicabat Ariſtoteles ac Peripatetici, non ut ſomniandi cauſa extrinſecùs immitteretur à Deo, ſed ut in animis noſtris quiddam naturâ ineſſe diceret, quod eos ita afficeret, ac moveret. Quippe omnem à Deo profectam vaticinationem removebat Ariſtoteles, ut docet Origenes contra Celſum. Vide Artemidorum in libro I. cap. 7. ab iis verbis, Θεόπεμπτα δὲ λέγω οὐχ ὡς Ἀριστοτέλης, &c. ſic enim emendanda ſunt: & in libro 4. cap. 3. & 61. ubi ſomnia animi opus eſſe, inde ait apparere, quòd ſapientibus quidem ſapientia ac φιλόλογα, contraria autem idiotis eveniunt. * Eadem eſt opinio Xenophontis in libro VIII. de inſtitutione Cyri pag. 237. * *Idem.*

r *Animus ſemper vigens motibus indefeſſis.*] Eamdem cauſam ſomniorum affert Philo in lib. 2. allegoriarum his verbis: πολλάκις νύκτωρ ἠρεμίᾳ τῶν αἰσθήσεων ἀργούντων, ἀτόπους περὶ πολλῶν καὶ διαφερόντων λαμβάνομεν ἐννοίας τῆς ψυχῆς ἀεικινήτου ὑπαρχούσης καὶ μυρίας τροπὰς ἐνδεχομένης. *Sæpenumerò noctu cunctis ſenſibus quietis ac tacitis, miræ quædam de multis rebus atque diverſis cogitationes ſubeunt, idcirco quòd animus noſter ſemper in motu eſt, & innumerabiles ſuſcipit converſiones.* Unde & Artemidorus ſomnium definit, motum aut conformationem animi multiplicem, ſignificantem futura: ὄνειρος κίνησις ἢ πλάσις ἐστὶ τῆς ψυχῆς πολυσχήμων, σημαντικὴ τῶν ἐσομένων ἀγαθῶν ἢ κακῶν. *Idem.*

ſ *Cogitationibus ſubjectus & curis.*] Codex Regius * & Toloſanus * cum Editione Rom. habent, *ſubjectis.* unde libens efficerem *abjectis.* Idem.

t *Viſa nocturna quas phantaſias.*] * A. Gellius lib. 19. cap. 1. ex Epicteto Arriani: *Viſa animi, quas* φαντασίας *Philoſophi appellant.* * Boëtius Dialog. II. in Porphyr. *Has mentis conſiderationes, quæ à rerum ſenſu ad intelligentiam profectæ, vel intelliguntur, vel certe finguntur,* φαντασίας *Græci dicunt, à nobis viſa poterunt nominari.* Quam *phantaſiam* Ammianus & Boëtius vocant, Macrobius *phantaſma* dixit: cujus verba commodè huc pertinent, lib. 1. cap. 3. in Cicer. φάντασμα, *hoc eſt viſum, cùm inter vigiliam & adultam quietem, in quadam (ut aiunt) prima ſomnii nebula adhuc vigilare ſe*

ſorte triſtiſſima, qua præſtitutum erat eum vita & imperio ſpoliari, [v] [7] itineribus interjectis permutatione jumentorum emenſis, venit [x] Petobionem opidum Noricorum: ubi [8] reſeratæ ſunt inſidiarum latebræ omnes, & [9] Barbatio repentè apparuit Comes, qui ſub eo Domeſticis præfuit, cum Apodemio Agente in rebus, milites ducens, quos beneficiis ſuis oppigneratos elegerat Imperator, certus nec præmiis nec miſeratione ulla poſſe deflecti. Jámque non [1] adumbratis fallaciis res agebatur: ſed quà palatium eſt extra muros, [y] armatis omne circumdedit. Ingreſſúſque obſcuro jam die, ablatis regiis indumentis, Cæſarem tunica texit & paludamento communi, eum poſt hæc nihil paſſurum velut [2] mandato Principis jurandi crebritate confirmans: & *Statim*, inquit, [3] *exſurge:* & inopinum carpento privato impoſitum, [z] ad Iſtriam duxit [a] prope opidum [b] Polam, [c] ubi quondam peremptum Conſtantini filium accepimus Criſpum. Et cùm ibi ſervaretur artiſſimè, terrore propinquantis exitus jam præſepultus: accurrit Euſebius Cubiculi tunc Præpoſitus, Pentadiúſque Notarius, & Mellobaudes [d] Armaturarum Tribunus, juſſu Imperatoris [4] compul-

7 *Mſ.* itineribus ejectis. *al.* interjectis. 8 *Mſ.* reſervatæ. 9 *Mſ.* Barbaratio. 1 *Mſ.* umbratis. 2 *Mſ.* mandatu. 3 *Mſ.* exurgeret inopinum. 4 *Mſ.* compulſi.

---

exiſtimans qui dormire vix cœpit, adſpicere videtur irruentes in ſe vel paſſim vagantes formas, à natura ſeu magnitudine ſeu ſpecie diſcrepantes. Suid. ſic diſtinguit: φάντασμα μὲν γάρ ἐστι δόκησις διανοίας, οἷα γίνεται κατὰ τοὺς ὕπνους, φαντασία δὲ τύπωσις ἐν ψυχῇ. Vid. Nemeſ. Epiſc. περὶ φύσεως ἀνθρώπου, cap. VII. *Lind.*

v *Itineribus rectis per mutationem jumentorum emenſis.*] In Editione Rom. legitur: *itineribus ejectis permutationem jum. em.* neque aliter Regius codex. At Sigiſ. Gelenius qui Baſilienſi præfuit Editioni, ſic edidit hunc locum: *Itineribus interjectis per mutationem jum. emenſis.* Cui longè meo quidem judicio præferenda eſt lectio Editionis Auguſtanæ, quæ eſt hujuſmodi: *Itineribus interjectis permutatione jum. emenſis.* Nam & in libri 15. initio Marcellinus ſic loquitur: *Raptos ejus calceos vehens equorum permutatione veloci.* Et Syneſius in Epiſtola ad Petrum Presbyterum: καὶ ἀμοιβῇ ζώων ἐφ' ἑκάτερα πέμψατε. Id eſt: *Equorum permutatione ultro citróque mittite.* διαδοχὰς ὀρέων appellat Libanius in tomo 2. Orationum non ſemel. *Valeſ.* Quanto ſimplicius, *Itineribus electis per mutationem jumentorum emenſis*? Gronov.

x *Petobionem opidum Noricorum.*] Nunc dictum *Pettavv* ad flumen Dravum. * *Idem.*

y *Armatis omnes circumſedit.*] Emendatum eſt ex codice Regio, *omne circumdedit*: cui lectioni in parte ſubſcribit Editio Rom. & Auguſtana, quæ ſic habent: *Armatis omne circumſedit.* Idem.

z *Ad Iſtriam duxit prope oppidum Polam.*] * Vid. Scalig. ad Euſeb. p. 234. * In inſula Flanone, vel, ut alii legunt, Flavone, interfectum ſcribunt. Socrates lib 2. cap. 34. περὶ Φλάνωνα τὴν νῆσον. Sozom. lib. 4. cap. 7. ἤδη δὲ περὶ Φλάβωνα τὴν νῆσον γενόμενος ἀνῃρέθη. Caſſiodor. Hiſtor. Trip. lib. V. cap. X. *Cùm contra inſulam Flaconenſem veniſſet, eum illic Conſtantius præcepit interimi.* Hiſtoria Miſcell. Falconenſem vocat lib. XI. Polæ civitatis meminit Stephanus & Strabo lib. VII. *Lind.*

a *Prope opidum Polam.*] Juxta inſulam Flanonam ſive Flavonam occiſum eſſe Gallum ſcribit Socrates ac Sozomenus. Idatius in ipſa inſula Flanona peremptum prodit. Auctor Chronici Alexandrini ἐν ἴσῳ τῇ νήσῳ id accidiſſe dicit. (Iſſam fortè voluit dicere) Eſt autem Flanona non inſula quidem, ſed maritima civitas, in ora Liburniæ poſita non procul à Neſactio. Neſactium autem juxta Polam teſte Plinio ac Ptolemæo. Unde Italiæ finem alii Polam eſſe dicunt, inter quos eſt Strabo; alii Neſactium, ut Ptolemæus. *Valeſ.*

b *Opidum Polam.*] Pola colonia Julia pietas dicta eſt teſte Plinio: quod confirmat etiam auctor Panegyrici Flavienſium nomine Conſtantino dicti in fine: *Bibracte quidem hucuſque dicta eſt Julia, Pola, Florentia: ſed Flavia eſt civitas AEduorum.* In vulgatis Editionibus legitur confusè, *Julia, Polla, Florentia*: quaſi Bibracte his omnibus cognominibus affecta eſſet. *Idem.*

c *Ubi peremptum accepimus Criſpum.*] Hunc à Fauſta noverca delatum, quaſi ipſam de ſtupro ſollicitaſſet, inſontem occidi juſſit Conſtantinus anno Chriſti 326. Conſtantino VII. & Conſtantio Cæſare Coſſ. ut ait Idatius in Faſtis, cùm ipſe Romæ reſideret, teſte Zoſimo lib. 2. Móxque ob id ſcelus ab Helena matre increpitus, Fauſtam balneo calenti incluſam necavit, ut refert Zoſimus & Sidonius. At Chryſoſtomus in Homilia 15. in Philippenſes, Conſtantinum ait uxorem quidem adulterii ſuſpectam, ex qua multos liberos Cæſares habebat, in montibus alligaſſe, ac beſtiis vorandam obieciſſe: filium quoque ab eodem occiſum eſſe, ſeu potius ab ejus fratre. Nam licèt eo loci neminem nominet, conſtat tamen eum de Conſtantino loqui. *Idem.*

d *Armaturarum Tribunus.*] Armaturæ milites fuere

ſuri eum ſingillatim docere, quam ob cauſam quemque apud Antiochiam necatorum juſſerat trucidari. Ad quæ [e] Adraſteo pallore perfuſus, hactenus valuit loqui, quòd pleroſque incitante conjuge jugulaverit Conſtantina: ignorans profectò Alexandrum Magnum urgenti matri ut occideret quemdam inſontem, & dictitanti ſpe impetrandi poſtea quæ vellet [f] eum ſe per novem menſes utero portaſſe prægnantem, ita reſpondiſſe prudenter: *Aliam, parens optima, poſce mercedem; hominis enim ſalus beneficio nullo penſatur.* Quo comperto, [5] irrevocabili ira Princeps percitus & dolore, fiduciam omnem fundandæ ſecuritatis in eodem poſuit abolendo. Et miſſo Sereniano, quem in crimen majeſtatis vocatum, præſtigiis quibuſdam abſolutum [6] eſſe ſuprà monſtravimus, Pentadio quinetiam Notario, & Apodemio Agente in rebus, [g] eum capitali ſupplicio deſtinavit: & ita colligatis manibus in modum noxii cujuſdam latronis cervice abſciſſa, ereptáque vultus & capitis dignitate, cadaver eſt relictum informe, paullo antè urbibus & provinciis formidatum. Sed vigilavit utrubique ſuperni numinis æquitas. Nam & [h] [7] Gallum actus oppreſſere crudeles, & non diu poſtea ambo [i] cruciabili morte abſumpti ſunt, qui eum licèt nocentem, blandiùs palpantes, perjuriis aduſque plagas perduxere letales: quorum Scudilo deſtillatione jecoris pulmones vomitans interiit: Barbatio, qui in eum [8] jamdiu falſa compoſuerat crimina, cùm ex Magiſterio peditum altiùs niti quorumdam ſuſurris [9] incuſaretur, damnatus, exſtincti per fallacias

5 *Steph.* irrevocabili Princeps percitus dolore. 6 *Mſ.* eſſe ſupra monſtravimus. 7 *Al.* Gallum obitu. 8 *Mſ* jam diu. 9 *Mſ.* incauſaretur.

in comitatu Imperatoris. Horum duæ Scholæ in Notitia Imperii recenſentur, ſub diſpoſitione Magiſtri Officiorum: Armaturæ ſcilicet ſeniores, & Armaturæ juniores. Ab his diſtinguendi ſunt Armaturæ, quos Vegetius inter principia legionum, ſeu principales milites numerat in lib. 2 cap. 7. de quibus ſuprà aliquid memini dicere. *Valeſ.*

e *Adraſteo pallore.*] Adraſteum pallorem dixit, ab Adraſto Talai filio Argivorum Rege, qui omnium mortalium infeliciſſimus fuit, utpote qui ambos generos in bello occidi vidit. Alii fortaſſe pallorem Adraſteum ab Adraſtea dictum eſſe exiſtimabunt, de qua Marcellinus noſter inferiùs diſſerit: ſed alteram explicationem magis probo. *Idem.* Non erat neceſſaria hujus ambiguitatis doctrina. Nam Marcellinus finxit hunc ſuum ſermonem ex Virgilio VI. Æneid. 480. *Hic illi occurrit Tydeus, hîc inclytus armis Parthenopæus, & Adraſti pallentis imago.* quem locum video ab patre etiam hîc adnotatum. *Gronov.*

f *Eum ſe per novem menſes.*] Adſimile, quod narrat Arrian. Expedit. lib. VII. Ἐπεὶ οὐδὲ ἐπαύοντο Ἀλεξάνδρῳ γράφοντες, ὁ μὲν τὴν αὐθάδειάν τε τῆς Ὀλυμπιάδος καὶ ὀξύτητα, καὶ πολυπραγμοσύνην, ἥκιστα τῇ Ἀλεξάνδρου μητρὶ εὐσχήμονα, ὥστε καὶ λόγος τις τοιόσδε ἐφέρετο Ἀλεξάνδρου, ἐφ' οἷς ὑπὲρ τῆς μητρὸς αὐτῷ ἐξηγγέλλετο, βαρὺ δὴ τὸ ΕΝΟΙΚΙΟΝ ΤΩΝ ΔΕΚΑ ΜΗΝΩΝ εἰσπράττεσθαι αὐτοῦ τὴν μητέρα. *Lind.*

g *Eum capitali ſupplicio deſtinavit.*] Zonaras citra juſſum Conſtantii occiſum eſſe Gallum memorat. Nam cùm eum Cæſaris dignitate ſpoliatum primò tantùm relegaſſet, poſtea incitatus à proximis miſit, qui eum interficerent. Mox pænitentiâ ductus datis literis interfectores revocavit. Sed Euſebius Cubiculi Præpoſitus, ut literæ cæde demum peracta redderentur curavit. Ceterùm de hac Conſtantii crudelitate ſic Chryſoſtomus in eo loco quem ſuprà notavi: τῶν παίδων δ' αὐτοῦ ὁ μὲν ἑαυτὸν ἀνεῖλεν· ὁ δὲ τὸν ἀνεψιὸν τὸν αὐτοῦ, κοινωνοῦντα τῆς βασιλείας αὐτῷ, ἣν αὐτὸς ἐνεχείρισεν. *Valeſ.*

h *Gallum actus oppreſſit crudelis.*] Emendavi ex codice Regio * & Toloſano, * *actus oppreſſere crudeles.* Cui lectioni favet Editio Romana, in qua ſcriptum eſt, *actus oppreſſe crudelis.* Petrus Caſtellus ediderat: *Gallum obitu oppreſſit crudeli.* Quam ejus conjecturam & Accurſius, & Gelenius amplexi ſunt. *Idem.*

i *Cruciabili morte abſumti ſunt, qui eum l. n. blandis palpantes perjuriis.*] Diſcant hinc parciùs fallere, qui fidem ſuam ſacramenti religione obligatam, ridendo violare non verentur, ut alios pedicis luctuoſis illigent. Quod licèt pro Principis ſalute fiat, res ipſa tamen clamat jurisjurandi contemtam ſanctitatem Deum ſeveriſſimum ultorem habere. *Lind.*

Cæſaris

Cæsaris manibus [k] [1] lacrymoso obitu parentavit. Hæc & hujusmodi quædam innumerabilia ultrix facinorum impiorum, bonorúmque præmiatrix aliquoties operatur [l] Adrastia, (atque utinam semper!) quam vocabulo duplici etiam Nemesin appellamus: Jus quoddam sublime numinis efficacis, [m] humanarum mentium opinione lunari circulo superpositum, vel, ut definiunt alii, [n] substantialis tutela generali potentia [o] partilibus præsidens fatis: quam [p] theologi veteres [q] fingentes [r] Justitiæ filiam, ex abdita quadam æternitate tradunt omnia

1 *Mſ.* librimoſo.

k *Anima in lacrimoſo obitu parentavit.*] Vox *anima* videtur eſſe gloſſema vocis antecedentis. Ita ſcribendum puto: *Exſtincti per fallacias Cæſaris manibus lacrymoſo obitu parentavit.* ſic in libro 15. *Velut impiis eorum manibus Rom. ſanguine parentantes.* Apuleius in lib. 8. *Et ſanctis manibus ejus iſtis oculis parentabo.* Denique Hyginus in Aſtronomico Poetico: *Cui mortuæ canis ſpiritu ſuo parentavit.* In Regio * & Toloſano * codice totus hic locus legitur hoc modo: *Animam lacrymoſo obitu parentavit.* Valeſ. Latinæ linguæ ratio manifeſta eſt. Sed ita leviter ejicere per cauſam gloſſæ, quicquid ſanare nequeas, non placet. Video patrem adſcripſiſſe editioni Lindenbrog. f. *non minus ludibrioſo.* Hanc enim vocem habet Lindebrogius & alii ante eum, in qua miror Valeſium tacere nil niſi *lacrimoſo* agnoſcentem. Sed ſtilus Ammiani eſt & omnium hujus temporis, *extincti per fallacias Cæſaris manibus*, *nimium ludibrioſo*, vel *lacrimoſo*, ſi ita eſt in antiquis libris, *o.p.* Gron.

l *Adraſtia -- quam vocabulo duplici etiam Nemeſin.*] Ariſtot. de Mundo: Νέμεσιν ἀπὸ τῆς ἑκάστῳ διανεμήσεως. Ἀδράστειαν δὲ, ἀναπόδραστον αἰτίαν οὖσαν. Quæ ſic interpretatur Apuleius: *Nemeſin, quòd unicuique attributio ſua ſit adſcripta. Adraſtia eadem, quaſi ineffugibilis neceſſitas ultionis.* Vide Phornut. περὶ θεῶν φύσεως cap. VIII. Suid. in Ἀδράστεια. * De Adraſtia multis agit Proclus in Theolog. Platon. lib. 4. cap. 6. p. 205. &c. * *Lind.*

m *Humanarum mentium opinione Lunari circulo ſuperpoſitum.*] Ocellus Lucan. περὶ τῆς τοῦ παντὸς φύσεως cap. 2. Euſeb. de Præpar. lib. 3. cap. 3. *Idem.*

n *Subſtantialis tutela.*] Sic lib. XXI. *Subſtantiales poteſtates.* Intelligit utrobique dæmonia ſive angelos. Chalcidius in Platon. Timæum, pag. 97. *Poteſtatibus obſequium cæli præbentibus, etiam terrena curantibus: quæ Poteſtates ætherei aëreique ſunt dæmones, remoti à viſu noſtro & ceteris ſenſibus.* Neque aliter Græci, qui ἀοράτους οὐσίας & δυνάμεις ἀοράτους καὶ ἐπουρανίους, poteſtates haſce vocant. Theodoret. contra Græcos Orat. III. de Angelis. * Iſidorus lib. VII. cap. propriè Poteſtates de bonis Angelis intelligit: *Poteſtates ſunt, quibus virtutes adverſæ ſubjectæ ſunt, & inde Poteſtatum nomine nuncupantur, quia magni ſpiritus eorum poteſtate coërcentur, ne tantum mundo noceant, quantum cupiunt.* * Idem.

o *Partilibus præſidens fatis.*] Variè hunc locum alii, quà emendare, quà interpretari conati ſunt, quorum errorem tacere, quàm repetere ſatius eſt. Certum enim *partilia fata* Ammian. vocare, * quòd fatum, prout Mars vel Saturnus Mercuriùſve in horoſcopo partiliter conſtitutus eſt, vires quoque ſuas inde accipiat: * vel etiam quòd tria cum ſint fata, partiliter quoque ſingulis diviſa ſint & diſtributa: ut μοῖραι à Græcis, ἀπὸ τοῦ μεμερίσθαι καὶ κατανενεμῆσθαί τινα ἡμῶν ἑκάστῳ, ut ex Chryſippo refert Theodoret. contra Gent. Orat. de Provident. Vide Phornut. περὶ θεῶν, cap. XIII. Fulgent. Mytholog. lib. 1. *Idem.*

p *Theologi veteres.*] Etiam libro XXI. Theologicæ doctrinæ, & Poëtæ veteres Theologique laudantur: Theologiam Græcus error eam Philoſophiæ partem vocabat; quæ ad contemplationem Dei, atque ad animi incorporalitatem indagatione componitur. Boëth. in Porphyr. lib. 1. Et à Porphyrio ipſo non raró adducuntur τὰ τῶν θεολόγων: * à quo etiam Seleucus Theologus laudatur περὶ ἀποχῆς ἐμψ. lib. 2. p. 54. Democritus quoque ad Magos profectus fuerat, Theologiæ myſtica ab eis ut addiſceret. Diogenes in Democrito. * Hinc Orpheus, Muſæus, Linus Theologi audiebant, quia in operibus ſuis ſecretiora quædam de Diis & rebus ſacris tractabant. Vide Auguſt de Civit. Dei lib. 18. cap. 14. Euſeb. Pamph. de Præparat. Evang. qui copiosè paganam Theologiam impugnant. *Idem.*

q *Fingentes Juſtitiæ filiam.*] Heſiodus in Theogonia, Nemeſin Noctis filiam facit.

Τίκτε δὲ καὶ Νέμεσιν πῆμα θνητοῖσι βροτοῖσι
Νὺξ ὀλοή.

Smyrnæi quoque apud quos Nemeſes præcipuo honore cultas accepimus, eas Nocte ſatas eſſe dicebant, ut teſtatur Pauſanias in Achaicis: quod quidem idcirco veteres Theologi videntur mihi finxiſſe, quòd fata hominum in abſtruſo latent. Nemeſis enim nihil aliud eſt quàm ſors cujuſque. Unde etiam idem Heſiodus Parcas, quas Latini quoque Fata appellabant, Noctis filias fingit. Nihil tamen obſtat, quo minùs etiam Juſtitiæ filia dicta ſit Nemeſis. Etenim priſci illi Theologi, qui per ambages & allegorias loquebantur, uni eidémque numini diverſos ſæpe parentes aſſignabant, quemadmodum apparet in libris Tullii de natura Deorum. Et Heſiodus in Theogonia cùm Parcas Noctis filias dixiſſet, nihilo minùs eaſdem paulló pòſt Themidis filias facit. In quo minimè putandum eſt, eum ſui oblitum pugnantia loqui: ſed potiùs diverſam vim numinis ea re ſignificari. Nam quòd Noctis filias fecit, occultam eſſe mortalibus providentiam numinis denotat, ut ſuprà dixi. Quòd verò Themidis filiæ poſtmodùm dicuntur, ſignificat juſtitiam numinis, ſingulis pro merito cujuſque pœnas aut præmia tribuentem. Idem ſentiendum eſt de

despectare terrena. Hæc ut regina causarum, & arbitra rerum ac disceptatrix, urnam sortium temperat, accidentium vices alternans: voluntatúmque nostrarum exorsa interdum alio, quàm quo contendebant, exitu terminans, multiplices actus permutando convolvit. Eadémque necessitatis insolubili retinaculo [s] mortalitatis vinciens fastus [t] tumentes incassum, & incrementorum detrimentorúmque momenta [2] versans, ut novit, nunc erectas mentium cervices opprimit & enervat: nunc bonos ab imo suscitans, ad bene vivendum extollit. [v] Pinnas autem ideo illi fabulosa vetustas aptavit, ut adesse velocitate volucri cunctis existimetur: & prætendere gubernaculum dedit, eíque subdidit rotam, ut universitatem regere per elementa discurrens omnia non ignoretur. Hoc immaturo interitu, ipse quoque sui pertæsus, excessit è vita ætatis anno nono atque [3] vigesimo, cùm [x] quadriennio imperasset: natus [y] apud Tuscos in Massa Veternensi, [z] patre Constantio, Constantini fratre Imperatoris, matréque

2 *Ms.* versabilis. 3 *Ms.* vicensimo.

Nemesi, cùm Justitiæ filia dicitur. νέμεσις enim dicta est ex eo quòd suum cuique tribuat, ἀπὸ τοῦ τὰ ἴσα νέμειν ἑκάστῳ: unde Justitiæ nuntia vocatur à Platone in lib. 4. de rep. Eleganter Dio Chrysostomus in Orat. 64. de Fortuna. ὠνόμασται δὲ, inquit, ἡ τύχη πολλοῖς τισιν ἐν ἀνθρώποις ὀνόμασι· τὸ γὰρ ἴσον αὐτῆς Νέμεσις, τὸ δὲ ἄδηλον ἐλπὶς, τὸ δὲ ἀναγκαῖον μοῖρα, τὸ δὲ δίκαιον θέμις. *Fortuna autem variis nominibus à nobis appellatur: æquitas enim ejus Nemesis dicta est; incertitudo Spes; necessitas Parca; justitia Themis.* Valess.

r *Justitiæ filiam ex abdita quadam æternitate tradunt despectare terrena.*] Demosth. κατ' Ἀριστογείτ. Orat. 1. τὴν ἀπαραίτητον καὶ σεμνὴν δίκην, ἣν ὁ τὰς ἁγιωτάτας ἡμῖν τελετὰς καταδείξας Ὀρφεὺς παρὰ τὸν τοῦ Διὸς θρόνον φησὶ καθημένην, πάντα τὰ τῶν ἀνθρώπων ἐφορᾶν. Aristid. in Legat. Orpheus carm. in Nemesin. *Lind.*

s *Mortalitatis vinciens fastus tumentes incassum.*] Crediderunt veteres quamdam esse numinis vim, quæ superbos frangeret, & excelsa quæque convelleret. φιλέει γὰρ ὁ θεὸς τὰ ὑπερέχοντα πάντα κολούειν, ut ait eleganter Artabanus apud Herodotum in lib. 6. eámque numinis vim φθόνον vocabant, seu νέμεσιν. Nam νέμεσις invidiæ affinis est, eamque inter φθόνον, & ἐπιχαιρεκακίαν mediam locat Aristoteles in lib. 2. Ethic. Itaque Solon à Crœso interrogatus apud Herodotum in 1. quid de ipsius felicitate sentiret, sic respondet: ὦ Κροῖσε ἐπιστάμενόν με τὸ θεῖον πᾶν ἐὸν φθονερόν τε καὶ ταραχῶδες ἐπειρωτᾷς ἀνθρωπηίων πρηγμάτων πέρι; *Quid me interrogas, Crœse, de rebus humanis, qui sciam omne numen invidum esse ac turbulentum?* Et Artabanus apud eumdem Herodotum in lib. 7. iisdem verbis alloquitur Xerxem: ὁ δὲ θεὸς γλυκὺν γεύσας τὸν αἰῶνα, φθονερὸς ἐν αὐτῷ εὑρίσκεται ἐών. *At Deus qui suavi perfruitur ævo, invidus ipse esse deprehenditur.* Quæ quidem Herodoti verba immeritò reprehendit Plutarchus in libro quem de malitia Herodoti conscripsit. Nam si Nemesis rectè dicitur de Deo, cur non & φθόνος dicetur? Utraque enim in hominibus æquè vitiosa est. Sed cùm hæc & similia Deo tribuuntur, quidquid adjunctum habent vitii, statim exuunt; ac proinde benignè sunt interpretanda. Alioquin ipse Plutarchus eâdem culpâ tenebitur, qui in Æmilio hæc dicit: εἰ δή τι δὲ τῶν ἀγαθῶν ἐπίφθονον, πλὴν εἴ τι δαιμόνιον ἄρα τῶν μεγάλων καὶ ὑπερόγκων εἴληχεν εὐτυχιῶν ἀπαρύτειν καὶ μιγνύειν τὸν ἀνθρώπινον βίον, &c. *Valess.*

t *Tumentes incassum.*] Codex Regius cum Editione Romana habet, *tumentis incassum*: ut referatur ad *mortalitatis.* Idem.

v *Pinnas ideo fabulosa vetustas aptavit.*] Alatæ Nemesis statuam apud Smyrnæos se vidisse ait Pausanias, cujusrei hanc rationem adfert in Atticis: ἐπιφαίνεσθαι γὰρ τὴν θεὸν μάλιστα ἐπὶ τοῖς ἐρᾶν ἐθέλουσιν, ἐπὶ τούτων Νεμέσει πτερὰ ὥσπερ ἔρωτι ποιοῦσι. *Lind.*

x *Cum quadriennio imperasset.*] Consentit & Victoris Epitome, & annorum ratio. Nam Fl. Constantius Gallus, Cæsar à Constantio creatus est post Consulatum Sergii & Nigriniani, Idibus Martiis, teste Idatio in Fastis, & Chronico Alexandrino: id est anno Christi 351. Cæsus autem est anno 354. Constantio VII. & Constantio III. Coss. *Valess.*

y *Apud Tuscos in massa Veternensi.*] * Quid massa hoc loco notet, ex Cassiodor. Variar. lib. IX. Epist. 3. constat, cujus locum omnino vide. Gregor. PP. Epist. 28. lib. 10. *De massa juris Ecclesiæ nostræ quæ Vitelas dicitur.* Postea vocatur possessio. *Massæ Diœcesium*, Concil. African. cap. 23. * *Massam* vocabant posterioris ævi Scriptores fundum, vel certam agri partem. Glossæ vett. σύγκτησιν interpretantur. Sic *massa Cæsiana*, in Constit. Leon. & Anthem. Impp. in Cod. Theod. *massa Varroniana*, Gregor. PP. lib. 1. Epist 42. pag. 512. *massa Palentiana* apud Cassiod. Var. v. Epist. 12. *Conductores massarum* apud eumdem lib. 12. Var. 5. Et *massarius* in LL. Longobard. lib. 1. Tit. 8. §. 32. Tit. 11. §. 3. lib. 2. Tit. 33. §. 3. Italorumque *Massaro*, id est villicus, hinc appellationem invenit. *Lind.*

z *Patre Constantio.*] Is Julius Constantius est dictus. Fuit autem Patricius, & Consulatum gessit cum Rufio Albino, anno Christi 335. ut docet Athanasius in Apo-

Galla a ſorore Rufini & Cerealis, quos trabeæ Conſulares nobilitarunt, [b] & 4 Præfecturæ. Fuit autem formâ conſpicuus bonâ, decente filo corporis, membrorúmque recta compage, [c] flavo capillo & molli, barba licèt recèns emergente lanugine tenera, ita tamen ut maturiùs 5 auctoritas emineret: tantum à [d] temperatis moribus Juliani differens fratris, quantum inter Veſpaſiani filios fuit Domitianum & Titum. Adſumptus autem in ampliſſimum fortunæ faſtigium, verſabileis 6 ejus motus expertus eſt, 7 qui ludunt mortalitatem: nunc evehentes quoſdam ad ſidera, nunc in Cocyti profunda mergentes. cujus rei cùm innumera ſint exempla, pauca tactu ſummo tranſcurram. Hæc e fortuna mutabilis & inconſtans fecit Agathoclem Siculum ex figulo Regem, & Dionyſium gentium quondam terrorem, Corinthi literario ludo præfecit. Hæc Adramytenum Andriſcum [f] in 8 fullonio natum, [g] ad pſeudo-Philippi nomen evexit; & [h] Perſei legitimum filium artem ferrariam ob quærendum docuit victum. Ea

4 *Mſ.* Præfecturæ .... autem forma. 5 *Mſ.* feneſtras. 6 τὸ ejus *mſ. deeſt.* 7 *Mſ.* quæ. 8 *Al.* fullonia.

logia ad Conſtantium Aug. ὑπατεία Ἰουλίου Κωνσταντίου τοῦ λαμπροτάτου πατρικίου, ἀδελφοῦ τοῦ εὐσεβεστάτου Βασιλέως Κωνσταντίνου τοῦ Αὐγούστου, καὶ Ρουφίνου (lege Ρουφίου) Ἀλβίνου τοῦ λαμπροτάτου. *Valeſ.*

a *Sorore Rufini & Cerealis.*] De Vulcatio Rufino ſuprà dictum eſt. Neratius autem Cerealis Præfectus Urbi fuit Conſtantio V. & Conſtantio Cæſare Coſſ. ex ante diem 6. Cal. Octobris, eúmque magiſtratum geſſit uſque ad 6. Idus Decembres anni ſequentis. Ejus Præfecturam Urbanam memorat etiam vetus Inſcriptio, quam protulit Lindenbrogius initio Obſervationum, & vetus Interpres Juvenalis ad illa ex Satyra 6.

-- *ut maxima toto*
Noſtra ſit arca foro.

Uſque ad Cerealem, inquit, *Præfectum in foro Trajani arcas habuerunt Senatores, in quibus argentum aut pecunias tutiùs deponebant.* Idem poſtea Conſul fuit cum Datiano, anno Chriſti 358. Exſtat ejus elogium apud Hieronymum in Epitaphio Marcellæ his verbis: *Cùmque eam Cerealis, cujus clarum inter Conſules nomen eſt, propter ætatem, & antiquitatem familiæ, & inſignem, quod maximè viris placere conſuevit, decorem corporis, ac morum temperantiam ambitioſiùs peteret, &c.* Idem.

b *Et Præfecturæ provinciarum, forma*, &c.] In Editione Romana hic locus ſic legebatur: *Et Præfecturæ ... autem forma conſpicuus.* Quam lacunam Petrus Caſtellus ita ſupplevit: *Et Præfecturæ provinciarum. Forma conſpicuus, &c.* Ejus emendationem ſecuti ſunt Gelenius & Accurſius, niſi quòd Accurſius ex Mſ. ſuo addidit: *Fuit autem forma conſpicuus.* Nos ex Regii * & Toloſani * codicis auctoritate locum purgavimus, ejecta voce inſiticia quam Caſtellus intruſerat imperitè. Præfecturæ nomine tam Urbana, quàm Prætoriana intelligitur Præfectura. & Cerealis quidem Præfectura Urbana multis ſuprà teſtimoniis confirmata à nobis eſt. De Rufino autem Præfecto Præt. loquitur Marcellinus tum in hoc, tum in 16. libro. *Idem.*

* c *Flavo capillo & molli, barba licet recens emergente lanugine tenera: ita tamen*, &c.] Sic in Regio ac Toloſano codice ſcriptum inveni. * *Idem.*

d *Temperatis moribus.*] Inf. *Cujus temperati mores laudandi potiùs ſunt, quàm imitandi.* Lind.

e *Fortuna mutabilis & inconſtans fecit Agathoclem.*] Exempla quæ hîc quaſi per ſatyram congeruntur, facilè erit curioſo pleniùs explicata reperire apud Livium, Trog. Pomp. lib. 44. Val. Max. lib. 2. cap. 7. lib. 6. cap. 9. Plutarch in Apoptheg. & Parall. Tacit. Annal. 3. Flor. lib. 3. cap. 19. Auſon. in Epigr. Hiſtor. Miſcell. lib. 4. De iis verò qui humili loco nati ad ſummas dignitates pervenêre, vel qui contrario luſu ex magna fortuna dejecti miſeram atque ærumnabilem vitam vixere, vide Hellan. in Bibliothec. Photii, pag. 866. Tzetz. Hiſtor. Chiliad. 4. pag. 72. 73. * Vide etiam Ritterſh. ad Malchum p. 37. verſ. 22. * *Idem.*

f *In fullonio.*] Ita Mſ. al. *fullonia.* * Laberius fullonicam vocavit apud Gellium lib. 16. cap. 7. *Conjicior in fullonicam.* Ulpian. lib. 53. ad Edictum l. 3. ff. de aqua & aqua fluv. *Fullonicas circa fontem inſtituiſſe.* Vide Frontinum pag. 57. * Gloſſar. Κναφεῖον, *fullonium*: eadem inflexione, κουρεῖον, *tonſorium* * & εἰδωλεῖον, Paul. 1. Corint 8. verſ. 10. Tertull. de Coron. mil. c. 10. *In idolio recumbere, alienum eſt à fide.* * Idem.

g *Ob pſeudo-Philippi nomen evexit.*] Quanto elegantiùs * codex Toloſanus * & Editio Auguſtana, quæ ſic habet: *ad pſeudo-Philippi nomen evexit:* & ita quoque ad oram Regii codicis emendatum eſt. In textu enim ſcriptum eſt: *A pſeudo-Philippo nomen evexit.* Hunc porrò pſeudo-Philippum in fullonio natum fuiſſe teſtatur & Lucianus περὶ ἀπαιδεύτου his verbis: καθάπερ ὁ ψευδαλέξανδρος καὶ ψευδοφίλιππος γναφεύς. *Valeſ.*

h *Perſei legitimum filium artem ferrariam.*] De quo ſic Oroſius in lib. 4. cap. 20. *Filius ejus junior fabricam ærariam ob tolerandam inopiam Romæ didicit, ibique conſumptus eſt.* Plutarchus in vita Æmilii eum Alexandrum nominat, aitque egregium artificem fuiſſe in tornando,

dem [i] Mancinum post imperium [9] dedidit Numantinis; [k] Samnitum atrocitati Veturium, & [l] Claudium Corsis, [1] substravitque feritati Carthaginis Regulum: istius iniquitate Pompeius, post quæsitum Magni ex rerum gestarum amplitudine cognomentum, ad spadonum libidinem in Ægypto trucidatur. Et Eunus quidam ergastularius servus ductavit in Sicilia fugitivos. Quàm multi splendido loco nati, eadem rerum dominâ connivente, Viriathi genua sunt amplexi vel Spartaci? quot capita, quæ horruere gentes, funesti carnifices absciderunt? Alter in vincula ducitur, alter insperatæ præficitur potestati, alius à summo culmine dignitatis excutitur. Quæ omnia si scire quisquam velit quàm varia sint & adsidua, [m] arenarum numerum idem jam desipiens, & [n] montium pondera scrutari [2] putabit.

9 τὸ dedit *al. deest.* 1 *Ms.* substravit quid. *al.* substravit feritati. 2 *Ms.* putavit.

& ejusmodi tenui opere elaborando: Romanis quinetiam literis ac lingua perceptis, scribæ operam Magistratibus cum summa industria præbuisse. ὁ δὲ τρίτον Ἀλέξανδρον εὐφυῆ μὲν ἐν τῷ γράφειν καὶ λεπτουργὸν γίνεσθαί φασιν· ἐκμαθόντα δὲ τὰ ῥωμαϊκὰ γράμματα καὶ τὴν διάλεκτον, ὑπογραμματεύειν τοῖς ἄρχουσιν, &c. Quo in loco deesse videtur quidpiam. Neque enim Alexander Rom. Magistratibus, sed Albanis scribæ ministerium exhibuit, teste Zonara his verbis: μόνος δὲ ὁ νεώτατος τοῖς τῶν Ἀλβανῶν ἄρχουσιν ὑπογραμματεύων ἐπί τινα χρόνον διήρκεσεν. Quod etiam confirmat Tzetzes Chil. 6. hist. 41.

Ὁ τούτου παῖς δ' Ἀλέξανδρος, οἶμαι, τὴν κλῆσιν φέρων,
Τῆς λατίνου γραμματεὺς γίνεται, πλὴν τῶν κάτω. *Vales.*

i *Mancinum post imperium dedit Numantinis.*] Malim *dedidit.* de deditione Mancini nota res est, & ab Historicis omnibus celebrata. Qui cùm à Numantinis receptus non esset, à genero in castra reductus est, & lege lata, ut civis Romanus esset, Præturam postea gessit, ut Pomponius in lege ult. D. de legationibus, & Aurelius Victor in libro de viris inlustribus scribunt. Ceterùm hanc deditionis ignominiam adeo despexit Mancinus, ut statuam sibi eodem habitu instituerit, quo erat deditus, teste Plinio in lib. 34. cap. 5. Sed ex verbis Victoris ac Pomponii nascitur non levis difficultas, quomodo Mancinus Prætor factus sit, qui jam Consul fuerat. Hanc quæstionem solvit Plutarchus in vita Ciceronis. Ait enim id moris fuisse apud Romanos, quoties vir Consularis, aut Prætorius Senatu motus, in pristinum locum restitueretur, ut is denuo Prætor fieret. Loquitur autem de Cornelio Lentulo Sura: ἀνὴρ γένους μὲν ἐνδόξου, βεβιωκὼς δὲ φαύλως, καὶ δι' ἀσέλγειαν ἐξεληλαμένος τῆς βουλῆς πρότερον. τότε δὲ στρατηγῶν τὸ δεύτερον, ὡς ἔθος ἐστὶ τοῖς ἐξ ὑπαρχῆς ἀνακτωμένοις τὸ βουλευτικὸν ἀξίωμα. Idem scribit de hoc Lentulo Dio in lib. 37. Et in fine libri 42. id etiam nos docet, moris interdum fuisse, ut qui senatoriam dignitatem recuperare vellent, Prætores fierent. Sic enim de Salustio dicit: στρατηγὸς γὰρ ἐπὶ τῷ τὴν βουλείαν ἀναλαβεῖν ἀπεδέδεικτο. P. etiam Ventidius bis Prætor factus est eamdem ob causam, teste Dione in lib. 43. & 47. Nam cùm à Senatu hostis publicus esset unà cum Antonio judicatus, postea ut restitueretur ordini suo, iterum Prætor est factus. Item M. Marius Gratidianus iterum Prætor fuisse dicitur, sed ob aliam causam, quòd nimirum esset popularis, ut ait Asconius in Orationem in toga candida. Quod non adeo novum fuisse declarat Livii locus ex lib. 23. pag. 369. *Idem.*

k *Summa atrocitate Veturium.*] Ita primus edidit Castellus, cùm in Editione Rom. legeretur, *summi...... atrocitate Veturium.* Regius codex scriptum habet, *summana...... atrocitate.* Unde non sine causa scribendum esse conjeci: *Samnitum atrocitati Veturium, &c.* Titus enim Veturius cùm ad Furcas Caudinas incluso exercitu turpissimum fœdus cum Samnitibus percussisset, populi jussu hostibus est deditus, ut populus Senatúsque Rom. religione solveretur, ut narrat Livius in lib 9. *Idem.*

l *Claudium Corsis.*] De M. Claudio Clinia qui turpem cum Corsis pacem fecerat, præter Valerium Maximum in lib. 6. cap. 3. videndus est Zonaras, & Excerpta ex Dione nuper à nobis publicata. *Idem.* At non erat Valesianæ doctrinæ in hoc Cliniæ vocabulo acquiescere, præsertim quum jam Pigius ad annum urbis DXVII declaraverit Glyciæ cognomen habuisse, ubi & locum Ammiani sic supplendo tentat *summa atrocitate Veturium Samnitibus.* Sed nimium illud. Quid quod ne Valesianum quidem satis castum. Certe ex editione Romana & vulgata lectione patet mihi auctorem scripsisse *Samniti atrocitati* vel *Samnii.* Gronov.

m *Arenarum numerum.*] Zenob. Ἄμμον μετρεῖν ἐπὶ τῶν ἀδυνάτων καὶ ἀπεριλήπτων. Oraculum apud Herod. lib. 1. & Origen. contra Cels. lib. 2. Οἶδα δ' ἐγὼ ψάμμου τ' ἀριθμὸν καὶ μέτρα θαλάσσης. Cui respondet illud Basilii, Orat. 22. ἴσον ἐστὶ καὶ κύματα πελάγους ἀπαριθμεῖσθαι, ἢ ταῖς κοτύλαις πειρᾶσθαι τὸ ὕδωρ τῆς θαλάσσης ἀπομετρεῖν. Fest. Avien.

Si velit has ullus, velit idem scire quot alto
Curventur fluctus pelago.

* θαλάττης χόας, Plato Theæt. p. 173. * *Lind.*

n *Montium pondera scrutari poterit.*] Hæc libri totius

clausula nimis languidè sonat, nec cothurnatis Ammiani numeris respondet. In MSS. codicibus, Florentino scilicet & Vaticano atque Fauchetii legitur *putavit*: neque aliter habet Editio Romana. Unde legendum esse conjicio *scrutari posse putabit*. ut loquitur noster Marcellinus initio libri 26. Regius tamen liber vulgatam lectionem, quæ ex emendatione Castelli profecta est, tuetur. *Vales.*

Explicit Liber XIV.

AMMIANI MARCELLINI RERUM GESTARUM

LIBER XV.

Incipit feliciter.

Hæc libro Ammiani Marc. XV. continentur.

UTCUMQUE potuimus veritatem scrutari [1] [a] ea quæ videre licuit per ætatem, vel perplexè interrogando versatos in medio scire, narravimus

1 *Ms.* ea quæ.

a *Quæque videre non licuit per ætatem.*] Totum initium hujus libri multis & maximis mendis fœdatum erat: in quo emendando Sig. Gelenius citra controversiam palmam tulit. Unum in eo damno, quòd contra fidem omnium librorum negationem huic loco inseruit: quæ quantum aliena sit ab Auctoris nostri sententia, ne-

ordine casuum exposito diversorum: residua quæ sequuturus aperiet textus, pro virium captu limatiùs absolvemus, nihil obtrectatores longi, ut putant, operis formidantes. Tunc enim laudanda est brevitas, cùm moras rumpens intempestivas, [b] nihil subtrahit cognitioni gestorum.

CAPUT I. Nondum apud Noricum exuto penitus Gallo, Apodemius quoad vixerat [c] igneus turbarum incentor, raptos ejus calceos vehens equorum permutatione veloci, ut nimietate cogendi quosdam exstingueret, præcursorius index Mediolanum advenit: ingressúsque regiam ante pedes projecit Constantii, velut spolia Regis occisi Parthorum: & perlato nuntio repentino, docente rem insperatam & arduam [d] ad sententiam tota facilitate completam, hi qui summam aulam tenebant, omni placendi studio in adulationem ex more collato, virtutem felicitatémque Imperatoris extollebant in cælum: cujus nutu, in modum gregariorum militum, licèt diversis temporibus, duo exauctorati sunt Principes, [e] Veteranio nimirum & Gallus. Quo ille studio blanditiarum exquisito sublatus, immunemque se deinde fore ab omni mortalitatis incommodo fidenter existimans, confestim à justitia declinavit ita intemperanter, [f] ut *æternitatem eam* aliquoties assereret ipse dictando, scribendóque propria manu orbis totius se dominum appellaret: quod dicentibus aliis, in-

mo non videt. Etenim Ammianus Marcellinus cùm sub initium Constantii Aug. militiam auspicatus esset, rerum aliquam notitiam hauserat, sed eam confusam & imperfectam, utpote qui adhuc adolescens esset. Postea verò cùm virilem ætatem attigisset, jam firmiore judicio cuncta dispexit. Itaque cùm ad scribendam Historiam se contulisset, res quidem Romanas ab exordio Nervæ ad Constantini Magni obitum ex Annalibus & Historiis & Fastis publicis conscripsit. Cùm verò ad Constantii tempora pervenisset, ea quæ se adolescente gesta erant, prout viderat ipse aut ab aliis in medio versatis acceperat, commemoravit, verbi causâ bellum Magnentii, facinora & cædem Cæsaris Galli. Nunc verò inchoans narrationem earum rerum quas ipse virilem ingressus ætatem spectaverat, uberiorem & accuratiorem rerum gestarum descriptionem lectori promittit *Vales.*

b *Nihil subtrahit cognitioni jussorum.*] Mallem legi *gestorum.* Idem.

c *Igneus turbarum incentor.*] Oros. lib. VII. cap. 21 *civilis belli incentor.* * Festus Avienus: *Incentore canam Phœbo.* * Lind.

d *Ad sententiam totam facilitate completam.*] Scribe, *tota facilitate completam.* quæ locutio sollemnis fuit apud Auctores illius sæculi. Sic enim loquuntur Imperatores in lege 80. Codicis Theod. de Decurionibus, & in lege 33. de Hæreticis, & D. Ambrosius in sermone 62. 77. 83. *Vales.*

e *Veteranio.*] Hic Fl. Vetranio in nummis antiquis dicitur: atque ita scribi solet tum apud Latinos, tum apud Græcos Auctores: nisi quòd apud Græcos interdum transpositis elementis Βρετανίων exaratur. Sed Veteranio scribi debet, ut testatur Themistius in Orat. 14. his verbis: ὁπόσον δὲ ἐστὶν ὑπ' ἀληθινοῦ φιλοσόφου λόγῳ ἁλῶναι, ᾔσθετο ἀκριβῶς ὁ καὶ τοὔνομα καὶ τὴν τύχην πάλαι στρατιώτης. Id est: *Quantum verò sit à germano philosopho oratione superari, sensit is qui & nomine erat & loco Veteranus.* Vides hîc Themistium apertè ad Veteranionis nomen alludere. Est enim παλαιστρατιώτης Veteranus: ut est in Glossis Latino-Græcis, & apud ipsum Themistium orat. 6. in calce, & Herodianum in fine libri 7. cùm dicit: οἱ δὲ Βαλβῖνος καὶ Μάξιμος ἐκ τοῦ ἱππικοῦ τάγματος τοὺς νεανίας, πάλαι στρατιώτας τε οἳ ἐν Ῥώμῃ διέτριβον περιστήσαντες: quod minimè intellexit Politianus, qui Urbanos milites interpretatur, cùm vertere debuisset, *Veteranos qui Romæ agebant.* Appianus quoque πάλαι ἐστρατευμένους appellat Veteranos

[Annon tamen potiùs dicendum est, *Vetranionis* quidem nomen à *Veterano* deduci, cùm id Themistius disertis verbis asserat: sed nihilo minùs tamen *Vetranionem* elisâ litterâ *e* scribi sine dubitatione oportere, cùm ita in omnibus codicibus priscis, in omnibus nummis, ita apud omnes Græcos ac Latinos Auctores nomen hoc scriptum reperiatur; nusquam *Veteranio*? Errant autem Græci nonnulli, qui Vetranionem Βρετανίωνα appellant: cùm hæc duo diversa sint nomina. Nam qui Græcis est Βρετανίων, idem Latinis est *Britannio. Britannio* autem à *Britannus* derivatur, ut à *Gallus Gallio*, à *Burgundus Burgundio* apud Gregorium Turonicum Episcopum, à *Francus Francio* apud Fredegarium.] *Idem.*

f *Ut æternitatem eam aliquoties assereret, & ipse.*] Hunc locum ex fide Regii codicis restituimus, cui subscribit Editio Romana & Augustana: nisi quòd in Romana *subseret* perperam scriptum est. Ceterùm hinc

dignanter admodum ferre deberet is, qui [g] ad æmulationem civilium Principum vitam formare moresque suos, ut prædicabat, diligentiâ laborabat enixâ. Námque etiamsi [h] mundorum infinitates Democriti regeret, quos Anaxarcho incitante Magnus somniabat Alexander, id reputasset legens vel audiens, quòd (ut docent Mathematici [2] concinentes) ambitus terræ totius, quæ nobis videtur immensa, ad magnitudinem universitatis [i] instar brevis obtinet puncti.

CAP. II. Jámque [3] [k] post miserandam deleti Cæsaris cladem, sonante periculorum judicialium tuba, in crimen læsæ majestatis arcessebatur Ursicinus, adulescente magis magísque contra ejus salutem livore, omnibus bonis infesto. Hac enim superabatur difficultate, quòd ad suscipiendas defensiones æquas & probabiles Imperatoris aures occlusæ, patebant susurris insidiantium clandestinis: qui Constantii nomine per Orientis tractus omnes abolito, antedictum Ducem domi foríſque desiderari, ut formidolosum Persicæ genti fingebant. Sed contra accidentia vir magnanimus stabat immobilis, ne se projiceret abjectiùs cavens, parum tuto loco innocentiam stare medullitus gemens: hocque uno tristior, quòd amici ante hæc frequentes ad potiores desciverant, ut ad

2 *Al.* continentes. 3 *Ms.* petiferandam.

Constantium egregiè reprehendit Athanasius, quòd æternitatem sibi quidem arrogabat, Dei autem Filio detrahebat. Sic enim loquitur in tractatu de Synodis Arimini & Seleuciæ adversus Arianos, quorum partes Constantius fovebat: πρὸς τούτοις περὶ τοῦ κυρίου προσποιούμενοι γράφειν, ἄλλον δεσπότην ὀνομάζουσι Κωνστάντιον· καὶ αἰώνιον δὲ αὐτὸν βασιλέα εἰρήκασιν οἱ τὸν υἱὸν ἀΐδιον ἀρνούμενοι. Id est: *Ad hæc de Domino fingentes scribere, alium sibi dominum nominant Constantium: & qui Filium Dei negant æternum, ipsum æternum Augustum dixerunt.* Sic enim Chartula Valentis & Ursacii in Ariminensi Synodo habuit: ἐξετέθη ἡ πίστις ἡ καθολικὴ ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ δεσπότου ἡμῶν τοῦ εὐσεβεστάτου καὶ καλλινίκου βασιλέως Κωνσταντίου αὐγούστου τοῦ αἰωνίου σεβαστοῦ. *Vales.*

g *Ad æmulationem civilium Principum.*] Qualis fuit Octavianus, Tiberius, Hadrianus, Alexander Severus. Est autem civilitatis in Principe signum, Domini appellationem recusare, sine lictore deambulare, officia humanitatis mutua exercere. Ut de Augusto Tacit. Annal. lib. I. *Civile rebatur misceri voluptatibus.* Sueton. in August. cap. 52. 53. in Tiber. cap. 2. Spartian. in Hadrian. Lamprid. in Alex. Sever. Contrà verò Claudio vitio versum fuit, *quod jactator civilitatis neque convivia inire ausus est, nisi ut speculatores cum lanceis circumstarent, militesque vice ministrorum fungerentur.* Ergo etiam Constantius, qui civilis videri voluit, in eo incivilissimus fuit, quòd Dominum totius orbis se nominare non erubuerit: qua voce ne appellarentur alii, vix severissimis prohibere potuerunt edictis. *Lind.*

h *Mundorum infinitates Democritus.*] Veterum Philosophorum variæ de mundo opiniones fuere: quem cùm ex atomis constare putarent, ut illæ innumeræ sunt, sic mundorum quoque infinitates somniabant. Leucippus dicebat, κόσμους γίνεσθαι σωμάτων εἰς τὸ κενὸν ἐμπιπτόντων, καὶ ἀλλήλοις περιπλεκομένων. Democritus ἀπείρους εἶναι κόσμους, καὶ γενητοὺς καὶ φθαρτούς. Zeno, Epicurus, Anaximander idem adserebant, & totum hoc quod circum supraque cernimus, infinitum putabant. Pythagorici, Orpheus, Heraclides, aliique existimabant, ἕκαστον τῶν ἀστέρων κόσμον ὑπάρχειν. Horum omnium vanitatem supergressus Seleucus Philosophus, non solùm pluralitatem mundorum defendere voluit, verùm etiam unumquemque illorum infinitum esse dixit. Hasce erraticas fortè cùm audiret sententias Alexander ille Magnus, lacrumas misisse dicitur, indoluisseque, quòd post tot exantlatos labores, è tantis ne unius quidem mundi Dominus esset. Ælian. lib. IV. cap. ult. Mich. Glycas Annal. lib. II. ὅτι καὶ φιλοσόφου τινὸς ἤκουσεν εἰπόντος, ἀπείρους εἶναι κόσμους, καὶ μέγα στενάξας, ἔφη, ἀπείρων ὄντων, μηδενὸς ἐγὼ κεκράτηκα. Vide Cicer. Acad. lib. 4. Val. Max. lib. 8. cap. 14. Plutarch. in Alex. Diogen. Laërt. Theodoret. contra Gentes lib. 4. Philastr. de Hæresib. *Idem.*

i *Instar brevis obtinet puncti.*] Cleomed. lib. I. cap. 2. ὅτι ἡ γῆ σημείου λόγον ἐπέχει πρὸς τὸν οὐρανόν. Ammian. lib. XX. *Rerumque magnitudini instar exigui subdita puncti.* *Marc. Capella lib. 6. *Tellus, quæ rapidum consistens suscipit orbem, Puncti instar medio hæserat una loco.* Aristarch. in lib. de magnitud. Solis pag. I. scribit Terram puncti ac centri habere rationem ad sphæram Lunæ. Macrob. in Somn. Scip. lib. I. 16. *Physici Terram ad magnitudinem circi, per quem volvitur Sol, puncti modum obtinere docuere.* * Idem.

k *Post horrendam deleti Cæsaris cladem.*] Mirè hoc in loco variant scripti codices. Florentinus & Vaticanus habent, *post petiserandam*; Regius, *post desiderandam*: Fauchetii liber, *post pestiferam.* In Editione Romana reperi, *post pet is errandam.* Unde Petrus Castellus vulgatam lectionem exsculpsit. *Vales.* Ex ea varietate satis elucet legi debere *exsecrandam.* Gron.

I

ſucceſſores, officiorum more poſcente, ſolent tranſire lictores. [l] Impugnabat autem eum per fictæ benignitatis illecebras collega, & virum fortem propalam ſæpe appellans Arbetio, ad innectendas letales inſidias vitæ ſimplici perquàm callens, & ea tempeſtate nimiùm potens. Ut enim ſubterraneus ſerpens foramen ſubſidens occultum, adſultu ſubito ſingulos tranſitores obſervans inceſſit: 4 [m] ita ille ab imæ ſortis gregario ad ſummum evectus militiæ munus, nec læſus aliquando nec laceſſitus, inexplebili quodam lædendi propoſito conſcientiam 5 polluebat. Igitur paucis arcanorum Præfectis conſciis, latenter [n] cum Imperatore 6 ſententiam rogante id ſederat, ut nocte ventura procul à conſpectu militarium raptus Urſicinus indemnatus occideretur, ut quondam [o] Domitius Corbulo dicitur cæſus in colluvione illa Neroniani ſæculi, provinciarum fidus defenſor & cautus. Quibus ita compoſitis, cùm ad hoc deſtinati prædictum tempus opperirentur, conſilio in lenitudinem flexo, facinus impium ad deli-

4 *Mſ.* ita ille ad diemaeſortes etiam militiæ munus. 5 *Al.* polluebat. Cogitur. 6 *Mſ.* ſententiam . . . . . id ſederat, ut. *al.* ſententiam retegere. Sederat.

---

a *Impugnabat eum per fictæ benign. illecebras collega.*] Scribo; *collegam & virum fortem ſæpè prop. appellans Arbetio.* Notæ ſunt autem hæ aulicorum artes, palam laudare eum quem clam oppugnent, ut de Fabio Valente ſcribit Tacitus in lib. 1. Hiſt. *Secretis eum criminationibus infamaverat Fabius ignarum, & quo incautiùs deciperetur, palam laudatum.* Quæ artes præcipuè in aula Conſtantii viguerunt, ut præter Marcellinum noſtrum docet Julianus Aug. in Epiſtola 12. his verbis. συνῆσμεν γὰρ ἀλλήλοις οὐ μετὰ τῆς αὐλικῆς ὑποκρίσεως, ἧς οἶμαί σε μέχρι τοῦ δεῦρο πεπειρᾶσθαι, καθ᾽ ἣν ἐπαινοῦντες μισοῦσι τηλικοῦτον μῖσος ἡλίκον οὐδὲ τοὺς πολεμιωτάτους. Id eſt: *A congreſſibus autem & colloquiis noſtris omnis abeſt aulica ſimulatio, quam te hactenus expertum eſſe credo: qua quidem ii qui laudant, eos ipſos quos laudant, majore odio proſequuntur quàm inimiciſſimos.* Et Mamertinus in Panegyrico quem Conſul Juliano dixit, ab ejuſmodi calumniatoribus vexatum eſſe ait Julianum tum Cæſarem: *Et cùm ſancti Principis mores atque inſtituta falſarum opinionum vituperationúmque licentiam ſubmoverent, callido nocendi artificio accuſatoriam diritatem laudum titulis peragebant; in omnibus conventiculis quaſi per benevolentiam illa jactantes; Julianus Alamanniam domuit, &c.* non vulgaris elegantiæ. Quibus addi debet locus Polybii ex lib. 4. ſanè illuſtris: Καινὸς γὰρ δή τις οὗτος εὕρηται τρόπος διαβολῆς, τὸ μὴ ψέγοντας, ἀλλ᾽ ἐπαινοῦντας λυμαίνεσθαι τοὺς πέλας. εὕρηται δὲ μάλιστα καὶ πρῶτον τοιαύτη κακεντρέχεια καὶ βασκανία καὶ δόλος ἐκ τῶν περὶ τὰς αὐλὰς διατριβόντων καὶ τῆς τούτων πρὸς ἀλλήλους ζηλοτυπίας καὶ πλεονεξίας. *Valeſ.*

m *Ita ille addens etiam poteſtati lædendi militiæ munus.*] Hæc ſpuria eſſe ſatis per ſe apparet. In Editione Rom. legebatur: *Ita ille ad diem è ſortes etiam poſt . . . . . militiæ munus.* Unde P. Caſtellus hanc lectionem effinxit: *Ita ille addens etiam poſt lædendi militiæ munus.* Sed cùm in ea lectione ſenſum eſſe nullum videret Gelenius, emendavit, *addens etiam poteſtati lædendi,* haud multò meliore ſenſu. Ego ex codice Regio veræ lectionis veſtigia mihi videor deprehendiſſe. Sic enim habet: *Ita ille ad imæ ſortis etiam poſt . . . . militiæ munus.* * Neque aliter Mſ. Toloſanus. * Ex quibus hanc ſcripturam elicio: *Ita ille ab imæ ſortis gregario ad ſummum evectus militiæ munus.* quæ quidem emendatio non mediocriter confirmatur altero loco qui eſt in lib. 16. *Inſtabátque ei* (*Arbetioni*) *ſtrepens immania Comes Veriſſimus nomine, arguens coram quòd à gregario ad magnum militiæ culmen evectus, &c.* Et in libro 22. de Euſebio Præpoſito Cubiculi: *Quem ab ima ſorte aduſque jubendum Imperatori penè elatum, &c.* Idem. Et quis, quæſo, acquieſcere tali ſpiſſationi poterit *gregario ad ſummum evectus*, pro quibus omnibus in Mſſ. tantum invenitur *etiam poſt*? An in loco libri XVI dicit *gregario imæ ſortis*? an in libro 22 vocibus *ab ima ſorte* addit *gregarium*? Seſe profecto his citationibus refutat Valeſius, quum talia non conjungat Ammianus. Videns igitur in capite IV ſcribi in Editione Romana & côdice Toloſano *poterat ad primigenio*, ubi τὸ *ad* eſt ſupervacuum, & ſuſpicans inde id nunc quoque ſuppoſiticium eſſe poſſe, collegi ſcripſiſſe auctorem, *ita ille ima e ſorte*, vel, *ita ille ab ima ſorte, ſed jam poſt militiæ munus.* Gron.

n *Cum Imperatore ſententiam rogante id egerat.*] Hunc locum primus ita edidit Sig. Gelenius, ſive quis alius auctor fuit Editionis tertiæ Baſilienſis. In Editione Romana perinde ut in ceteris Mſſ. codicibus legitur, *ſententia . . . . . id ſederat.* Mariangeli quoque Editio agnoſcit *id ſederat.* quod probo. Sic enim Marcellinus noſter in lib. 18. initio loquitur: *Sedítque tandem multa & varia cogitanti, id tentare.* Valerius Argonaut. 1.

Hinc Danaûm de fine ſedet.

& lib. 2.

Si ſedet AEgæi ſcopulis habitare profundi. Valeſ.

o *Domitius Corbulo dicitur cæſus.*] Dio lib. LXIII. *Lindenbr.*

bera-

berationem secundam differri præceptum est. Indéque ad Julianum recèns perductum calumniarum vertitur machina, memorabilem postea Principem, gemino crimine ut iniquitas æstimabat implicitum: quòd à [p] Macelli fundo in Cappadocia posito, [q] ad Asiam demigrarat liberalium desiderio doctrinarum, & [r] per Constantinopolim transeuntem viderat fratrem. Qui cùm objecta dilueret, ostenderétque neutrum sine jussu fecisse, nefando adsentatorum cœtu periisset urgente, nî adspiratione superni numinis, [s] Eusebia suffragante Regina, ductus ad Comum opidum Mediolano vicinum, ibíque paullisper moratus, 7 [t] procudendi ingenii causâ, ut cupidine flagravit, [v] ad Græciam ire [x] permissus esset. Nec defuere deinceps ex his emergentia casibus, 8 [y] quæ dispiceres secundis avibus contigisse, dum punirentur ex jure, vel tamquam irrita diffluebant & vana. Sed accidebat nonnumquam, ut opulenti pulsantes præsidia potiorum, iisdémque tamquam ederæ celsis arboribus adhærentes, absolu-

7 *Ms.* pro candenti. 8 *Al.* quæ displiceret.

---

p *A Marcelli fundo.*] Sic primus edidit Mariangelus Accursius. Nam in Editione Rom. & Bononiensi legitur, *à Macelli fundo*, quo modo in codice quoque Regio * ac Tolosano * reperimus scriptum. Neque aliter hunc fundum appellat Sozomenus in lib. 5. cap. 2. & post eum Cedrenus ac Nicephorus Callistus in lib. x. In eo fundo Julianus quasi in carcere inclusus, sex annos cum fratre mansit, ab omni æqualium congressu sejunctus, cùm nulli ex æqualibus, aut paternis amicis ad ipsos visendos introire sinerentur, ut ipse Julianus memorat in Epistola ad ordinem & populum Atheniensem. Ubi etiam feritatem illam & asperitatem ingenii quæ erat in fratre Gallo, agresti ac montanæ illi educationi adscribendam esse asserit: à qua feritate ipse se philosophiæ ope liberavit. *Vales.*

q *Ad Asiam demigravit liberalium desiderio doctrinarum.*] Greg. Nazianz. in Julian. Orat. 1. pag. 281. Ἐπεὶ δὲ τὸν μὲν ἀδελφὸν ἡ φιλανθρωπία τοῦ αὐτοκράτορος ἀποδείκνυσι βασιλέα, καὶ μέρος οὐκ ὀλίγον ἐγχειρίζεται τῆς οἰκουμένης, τῷ δὲ ὑπῆρχε κατὰ πολλὴν ἐξουσίαν καὶ ἄδειαν, καὶ λόγων καὶ διδασκάλων τοῖς ὀλεθριωτάτοις προσομιλεῖν· Ἀσία δὲ ἦν αὐτῷ τὸ τῆς ἀσεβείας διδασκαλεῖον, ὅσοι τε περὶ ἀστρονομίαν καὶ τὰς γενέσεις καὶ φαντασίαν προγνώσεως τερατεύεται, καὶ τὴν ἑπομένην τούτοις γοητικήν. *Lind.*

r *Per Constantinop. transeuntem viderat fratrem.*] Julianus à Macelli fundo digressus, lenitâ jam adversus eos Imperatoris irâ, Constantinop. petiit, ibíque pergulas magistrales privato habitu frequentavit: postea Imperatoris jussu Nicomediam translatus est. Interea Gallus qui post Macellianam custodiam Ephesi degebat, studiis liberalibus operam navans; à Constantio evocatus, Cæsar creatur in Illyrico: qui cùm Orientem peteret, Julianum fratrem Nicomediæ in Bithynia convenit, ut narrat Libanius in oratione funebri in laudem Juliani p. 264. ἐκεῖνος μετὰ οὖν καὶ διὰ τῆς Βιθυνίας δορυφορούμενος ἐχώρει, καὶ εἶδον ἀλλήλους. Idem scribit Socrates in lib. 3. & ex eo Nicephorus Callistus in lib. x. Sed Marcellinus Constantinopoli, non autem Nicomediæ Gallum à fratre Juliano visum esse commemorat. Post hunc congressum Julianus fratrem non vidit, ut ipse in Epistola supradicta testatur his verbis: κἄιτοι μὰ τοὺς θεοὺς οὐδὲ ὄναρ μοι φανεὶς ἀδελφὸς ἐπεπράχει ὅσα γε ἐπεπράχει· καὶ γὰρ οὐδὲ συνῆν αὐτῷ, οὐδὲ ἐφοίτων παρ' αὐτόν quibus verbis crimen indicat quod ipsi imponebatur. Arcessebatur enim conscius fuisse facinorum fratris Galli. *Vales.*

s *Eusebia suffragante Regina.*] Non novum hoc in hujus ævi Scriptoribus, Reginas vocare Imperatorum uxores. Sic lib. 14. *Trucis à stimulis Reginæ.* Inf. *Opponebat se sola Regina.* L. 26. C. de donat. int. vir. & ux. Lampr. in Alex. *Lind.*

t *Pro colendi ingenii causa.*] Ms. *pro candenti ingenii causa.* Puto Ammianum scripsisse, *procudendi ing. caus.* Ut lib. 16. *ad procudendum ingenium vertebatur.* Lib. 31. *procudere linguas.* Idem.

v *Ad Græciam ire permissus esset.*] Libanius in Oratione quæ προσφωνητικὸς inscribitur, Athenas relegatum esse Julianum, eáque urbe digredi prohibitum scribit: idémque dicit in Oratione Consulari ad Julianum. At Julianus in Epistola ad Athen. ait, Constantium audita hinc seditione quadam in Pannonia, illinc defectione Silvani in Galliis, mandasse sibi ut paullisper in Græciam secederet. Eumdem vide in Orat. 3. ad Eusebiam Augustam. *Vales.*

x * *Permissus esset.*] Sic primus Gelenius emendavit, cùm in omnibus tam editis quàm MSS. codicibus legeretur, *permissus est*: quod certè ad claudendam periodum longè modulatiùs sonat. Nec movere Gelenium debuit hujus phraseos insolentia. Nam ~~pag. 38.~~ eodem modo loquitur Auctor noster: *Ni fortuna motum eventu celeri consummavit.* Sic enim scribitur in codice Regio [& in Colbertino,] ac in Editione Romana. * *Idem.* Cap. 5.

y *Quæ dispiceres secundis avibus contigisse.*] In Editione Rom. legitur: *quæ dispice secundis auribus contigisse:* quemadmodum etiam codex Regius & Vaticanus scri-

tionem pretiis mercarentur immensis: tenues verò, [z] quibus exiguæ vires erant ad redimendam salutem aut nullæ, damnabantur abruptè. Ideóque & veritas mendaciis velabatur, & valuere pro veris aliquoties falsa. Perductus est iisdem diebus & Gorgonius, cui erat thalami Cæsariani cura commissa: cúmque eum ausorum fuisse participem concitorémque interdum, ex confesso pateret, conspiratione spadonum, justitiâ concinnatis mendaciis obumbratâ, periculo evolutus abscessit.

CAP. III. Hæc dum Mediolani aguntur, militarium catervæ ab Oriente perductæ sunt Aquileiam, cum aulicis pluribus, membris inter catenas fluentibus spiritum trahentes exiguum, vivendique moras per ærumnas detestati multiplices. Arcessebantur enim ministri fuisse Galli ferocientis, pérque eos Domitianus discerptus credebatur, & Montius, & alii post eos acti in exitium præceps. [a] Ad quos audiendos Arborius missus est, & Eusebius Cubiculi tunc Præpositus, ambo inconsideratæ jactantiæ, injusti pariter & cruenti: [b] qui nulla perspicacitate, sine innocentium sontiúmque differentia, alios verberibus vel tormentis adflictos exsulari pœna damnarunt, [c] quosdam ad infimam trusere militiam, residuos capitalibus addixere suppliciis. Impletísque funerum bustis, reversi velut ovantes, gesta retulerunt ad Principem, erga hæc & similia palam obstinatum & gravem. Vehementiùs hinc & deinde Constantius, quasi præscriptum fatorum ordinem convulsurus, recluso pectore patebat insidiantibus multis. Unde rumorum aucupes subitò exstitere complures, honorum vertices ipsos ferinis morsibus adpetentes, posteáque pauperes & divites

ptum habent. Proinde non dubitavi quin locus ita emendandus esset ut edidimus. *Vales.*

z *Quibus exiguæ res erant ad tuendam salutem.*] Tota hæc linea in Editione Romana deerat: quam partim Sig. Gelenius ex Hirsfeldensi codice, partim Mariangelus Accursius ex fide scripti exemplaris explevit. Ego Editionem Accursii hoc in loco sequi malui, quippe quæ auctoritate Regii codicis confirmaretur. Sic enim in eo scribitur: *quibus exiguæve res erant ad redimendam salutem aut nullæ.* [Ita & in Ms. Colbertino.] *Idem.*

a *Ad quos audiendos Arbora missus est.*] Romana Editio [& codex Colbertinus] hunc locum sic præferebant: *ad quos avodos Arborum missus est:* neque aliter Regius codex, nisi quòd *Arborus* habet. Equidem crediderim *Arborius* scribendum esse: * sicut in Ms. Tolosano exaratum est. * Arborii cujusdam viri Præfectorii meminit Sulpicius in lib. I. de vita Martini: * ad quem missa est lex XVI. Codicis Theodosiani de Pistoribus. De eodem Paulinus in fine libri II. de vita Martini. Atque id nomen per Gallias nobilissimum fuisse, testatur Ausonius in Parentalibus, Carmine IV. * *Idem.*

* b *Nulla perspicacitate.*] Sic correxit Accursius, cùm in Editione Romana reperisset, *nullo perspicaciter.* Ego verò cùm Editionis Romanæ scripturam reliquorum Mss. [in primis Colbertini] consensu firmatam videam, malim legere, *nullo perspicaciter inquisito*, ut loquitur A. Marcellinus libro 29. *queis omnibus perspicaciter inquisitis.* * Idem.

c *Quosdam ad infimam trusere militiam.*] Inter pœnas militares fuit olim gradus dejectio, ut ait Modestinus in lege 3. D. de re militari: quæ uno verbo regradatio dicitur Latinè, Græcis καταβιβασμὸς, ut est in veteribus Glossis. Eam regradationem intelligit noster Marcellinus in lib. 24. cùm dicit: *Reliquos ex ea cohorte qui abjectè sustinuerant impetum grassatorum, ad pedestrem compegit militiam, quæ onerosior est, dignitatibus imminutis.* Ubi non solùm regradatio, sed & militiæ mutatio est. Sed sollemnem regradationis morem nemo luculentiùs explicat, quàm D. Hieronymus in Epistola ad Pammachium contra Origenis sectatores. *Finge*, inquit, *aliquem Tribuniciæ potestatis suo vitio regradatum, per singula militiæ equestris officia ad tironis vocabulum devolutum. Non ex Tribuno statim fiet tiro: sed ante Primicerius, deinde Senator, Ducenarius, Biarchus, Circitor, Eques, deinde tiro. Et quamquam Tribunus quondam miles gregarius sit, tamen ex Tribuno non tiro, sed Primicerius factus est.* Hæc autem regradationis pœna Impp. rescriptis addi solebat: ut nominatim in lege 2. Cod. Theod. de cursu publico: *Promotus regradationis humilitate plectetur.* Idem.

indiscretè: non ut [d][e] Cibyratæ illi Verrini, tribunal unius legati lambentes, sed Reip. membra totius per incidentia mala vexantes. Inter quos facilè Paulus & Mercurius eminebant: hic origine Persa; [f] ille natus in Dacia: Notarius ille; [g] hic ex [9][h][i] ministro triclinii Rationalis. Et Paulo quidem, ut relatum est suprà, Catenæ inditum est cognomentum, eo quòd in complicandis calumniarum nexibus erat indissolubilis, [1][k] tætra venena ferens, varièque disperdens: ut in colluctationibus [2][l] calce tenere quidam solent [m] artifices palæstritæ.

9 *Ms.* à ministro. 1 *Ms.* intra in venerum sese varietate dispendens. 2 *Ms.* calrenemis.

d *Cibyratæ illi Verrini.*] Tlepolemus putâ & Hiero fratres Cibyratæ, rapinarum odorisequi miri, quos ideo Verres secum in Siciliam duxerat. Cicer. VII. Verrin. *Lind.*

e *Cibyratæ illi Verrini, tribunal unius legati lambentes.*] Imitatur Ciceronem, qui in actione 3. in Verrem sic ait: *Quid ista cohors, quorum hominum est? Volusii haruspicis, & Cornelii medici, & horum canum, quos tribunal meum vides lambere.* Ubi canum nomine Tlepolemum & Hieronem intelligit fratres Cibyratas, quos etiam Cibyraticos canes appellat in lib. 4. in Verrem, his verbis: *Simul atque in opidum aliquod venerat, immittebantur illi continuò Cibyratici canes, qui investigabant & perscrutabantur omnia.* & alio loco: *Mirum in modum canes venaticos diceres: ita odorabantur omnia & pervestigabant.* Vales.

f *Ille natus in Dacia.*] Paulus scilicet Notarius. Atqui in lib. 14. non procul ab initio hunc eumdem Paulum in Hispania natum esse dixerat: ut in altero horum locorum mendum esse necesse sit. * Certè in actis passionis magni Martyris Artemii, hic Paulus Notarius, Hispanus dicitur. * *Idem.*

g *Ille minister triclinii Rationalis.*] Ms. *Ille à ministro tr. à ministerio tricl.* Lind.

h *Ille minister triclinii Rationalis.*] Restituimus hîc lectionem Editionis Romanæ, cui codex Vaticanus & Valentinus [Colbertinusque] subscribunt: ea est hujusmodi: *Notarius ille, hic à ministro triclinii Rationalis.* Ait enim Marcellinus Mercurium hunc Rationalem fuisse, cùm priùs minister fuisset sacri triclinii: ídque sibi volunt hæc verba, *à ministro triclinii*: ut apud Tacitum in lib. 2. Hist. de Vitellio: *Præposuerat Prætorianis P. Sabinum à Præfectura cohortis.* Malim tamen scribi, *ex Ministro triclinii*: neque aliter à Marcellino scriptum fuisse existimo. Sed corruptioni causam dedit *a* & *x* literarum quædam inter se affinitas. Eodem enim errore in lib. 14. sub finem, ubi de Adrastia sermo est, in codice Regio & Editione Rom. scriptum offendi, *ultra facinorum impiorum*, pro *ultrix*: & *disceptatria*, pro *disceptatrix*: & initio hujus libri, *perpleae*, pro *perplexe*. Vales.

i *A ministro triclinii.*] Hi Ministeriani dicuntur in Codice, & cum Castrensianis junguntur in titulo de Castrensianis & Ministerianis. In Notitia Imperii Rom. Ministeriales Dominici appellantur sub dispositione viri Spectabilis Castrensis sacri Palatii. De iisdem loquitur Marcellinus in lib. 14. cùm dicit: *Relicto palatio omni præter paucos tori ministros & mensæ.* Horum officium Corippus in lib. 3. describit his versibus:

Adsuit obsequio castorum turba virorum.
Illis summa fides & plena licentia sacris
Deservire locis, atque aurea fulcra parare,
Regales mensas epulis onerare supernis. Idem.

k *Tætra venena ferens, varieque disperdens.*] Hujus lectionis primus auctor fuit P. Castellus. Nam in Editione Rom. scriptum erat: *Intra invenerunt sese varietate dispendens.* neque aliter in Vaticano ac Florentino codicibus: nisi quòd hi habent *invenerum.* Antiquarius qui codicem Regium descripsit, cùm hunc locum nimis depravatum videret, lacunam relinquere maluit: duas tantùm ultimas voces distinctè retinuit, prout in scriptis exemplaribus legi diximus. Quòd si quis nostram de hujus loci emendatione sententiam, aut potiùs conjecturam requirit, sic commodè legi posse arbitramur integrum locum: *Et Paulo quidem, ut relatum est suprà, Catenæ inditum est cognomentum, eò quòd in complicandis calumniarum nexibus erat indissolubilis, tætra inventorum sese varietate distendens; ut in colluctationibus callere nimis quidam solent artifices palæstritæ.* Idem. Non intelligo unde viro summo sic placuerit Castellanum *tætra*, quum utiqué litteræ scripturæ veteris istuc minime vergant; sed *intra* apparet positum loco τοῦ *mira*. Totidem vides apices. Et sane hanc vocem quoqué attendebat Salmasius, quum ante Valesium significaret e vestigiis scripturæ se elicuisse hanc lectionem, *miram in nodorum varietatem sese dispendens, ut in colluctationibus callere nimis quidam solent art. pal.* ad Solinum pag. 291. *Gron.*

l *Calce tenere quidam solent.*] Hæc est conjectura P. Castelli, quam ceteræ deinceps Editiones amplexæ sunt. At in Romana Editione longè aliter scriptum erat: sic enim habet: *calce renem. is quidam solent.* neque aliter codex Vaticanus & Florentinus. In Regio legitur, *calce & ...... quidam solent.* * In Tolosano, *calce & Harenis.* * Nobis conjectura nostra quam suprà pròposuimus, non displicet. Comparat enim hîc Marcellinus nodosos calumniarum nexus cum palæstricis nexibus luctatorum, quæ Græcè ἄμματα dicuntur. Apollodorus in Bibliotheca, de lucta Herculis cum Antæo: τούτῳ δὲ παλαίειν ἀναγκαζόμενος Ἡρακλῆς, ἀράμενος ἄμμασι μετέωρον κλάσας ἀπέκτεινε. Libanius in ejusdem luctæ descriptione δεσμοὺς & συμπλοκὰς vocat. Latini nodos vocant. Sic enim Aurelius Victor in Commodo: *Ibi per ministrum ungendi faucibus, quasi arte exercitii, brachiorum nodo*

n Mercurius somniorum appellatus comes, quòd o ut clam mordax canis, p interno vitio submissus, agitans caudam, epulis cœtibúsque se crebris inserens, si per quietem quisquam, ubi fusiùs natura vagatur, vidisse aliquid amico narrasset, id venenatis artibus coloratum in pejus, patulis Imperatoris auribus infundebat: & ob hoc homo tamquam inexpiabili obnoxius culpæ, gravi mole criminis pulsabatur. Hæc augente vulgatiùs fama, tantùm aberat ut proderet quisquam visa nocturna, cùm ægrè homines dormisse sese præsentibus faterentur externis: mærebántque docti quidam, quòd q apud Atlanteos nati non essent, ubi memorantur somnia non videri: quod unde eveniat, rerum scientissimis relinquamus. Inter has quæstionum suppliciorúmque species diras, in Illyrico exoritur alia clades, ad multorum pericula ex verborum inanitate progressa. 3 r In convivio Africani Pannoniæ secundæ rectoris, apud Sirmium

3 *al.* in provincia.

---

validiùs pressis exspiravit. & Statius in lib. 6. Thebaïdos de Tydeo:

Mox latus & firmo celer implicat ilia nexu.
Poplitibus genua inde premens, evadere nodos
Nequidquam, & lateri dextram insertare parantem
Sustulit, &c.

Calcis quoque in lucta usum fuisse non ignoro. Nam & ἐν σφυρῷ προσπαλαίειν, id est, calce luctari solitos docet Philostratus in Arrichione, & ὑποσκελίζειν id propriè dictum esse docet Pollux, & Lucianus in Anacharsi. Sed si calcis solius mentio hîc fiat, quomodo stare possit Marcellini nostri similitudo, non video. *Vales.*

m *Artifices palæstritæ.*] Palæstritas dixit impropriè pro luctatoribus, quos Græci παλαιστὰς dicunt. Palæstritæ verò ministri sunt palæstræ, qui athletas curabant & ungebant. Sic apud Ciceronem lib. 2. in Verrem: *Numquam vos Prætorem tam palæstricum vidistis. Verùm ita palæstritas defendebat, ut ab iis ipse unctior discederet.* Sanè in Victoris Epitome Narcissus palæstrita dicitur, quem Aurelius Victor ministrum ungendi dixerat. Neque alio sensu palæstritas sumit Persius hoc versu:

Quinque palæstritæ licèt hæc plantaria vellant,
Haud tamen ista filix ullo mansuescet aratro.

Lampridius tamen in Alex. Severo palæstritam perinde ut Marcellinus usurpat. *Palæstrites*, ait, *primus fuit.* Sed *palæstes* legendum est ex MSS. *Idem.*

n *Mercurius solemniorum appellatus Comes.*] Exercere lectorem hæc scriptura meritò potest. Nam quid sibi vult hæc solemniorum Comitis appellatio, & quam habet connexionem cum αἰτιολογία quæ mox subjungitur? Scripti quidem codices nihil hîc variant. Sed nihil certius est quàm legendum esse, *Somniorum appellatus comes.* Hic enim Mercurius ita facetè cognominatus est, eò quòd aliena somnia ita perspicuè noverat, & Imperatori narrabat, ut somniorum quidam quasi comes videretur ac socius.

[Annon tamen potius Mercurius Comes somniorum vulgò per jocum appellitatus est, tamquam novo officii genere ab Imperatore somniis præpositus, quæ notissima haberet, & quorum ipsi esset rationem redditurus? uti Comites Privatarum, Comites Sacrarum Largitionum, Comites sacri Patrimonii, Comites Thesaurorum per provincias vocabantur, qui his erant rebus à Principe præpositi. Præterea lusisse in nomine Mercurii mihi videtur populus, Comitem somniorum seu Præfectum appellando, quòd Mercurium credidere veteres virgæ suæ tactu somnos & somnia mortalibus immittere consuevisse.] *Idem.*

* o *Ut clam mordax canis.*] Græci dicerent eleganter: καθάπερ οἱ λαθροδῆκται τῶν κυνῶν. Sic loquitur Chrysostomus in Homilia xv. in Epistolam Pauli ad Ephesios: sic & Palladius in vita Chrysostomi, de Theophilo loquens: καὶ μικρὸν ἐφησυχάσας χρόνον, καθάπερ λαθροδήκτης κύων. * *Idem.*

* p *Interno vitio submissus.*] Sic primus correxit Gelenius, cùm priùs legeretur, *interna vitia*: ut in MSS. codicibus, Vaticano, Regio, Tolos. [Colbert.] & in prisca Editione Romana scriptum inveni. Proinde non dubito, quin hic locus emendandus sit hoc modo: *Ut clam mordax canis, inter initia submissiùs agitans caudam.* * Idem.

q *Apud Atlanteos nati non essent.*] * Herodotus in Melpomene scriptum reliquit, in terra Africa populos esse, qui ad Atlantem incolunt, eos nulla somnia videre: λέγονται δὲ οὔτε ἔμψυχον οὐδὲν σιτέεσθαι, οὔτε ἐνύπνια ὁρᾶν. Ex eo * Plin. lib. 5. cap. 8. *Atlantes degeneres sunt humani ritus, si credimus: nam neque nominum illorum inter eos appellatio est, & solem Orientem Occidentemque dira imprecatione contuentur, ut exitialem ipsis agrisque. Neque insomnia visunt, qualia reliqui mortales.* * Marcian. Capella lib. 6. p. 252. *Inter solitudines degunt, qui neque ulla inter se nomina habent, & Soli imprecantur, quòd eos cum messibus semper amburat. Hi numquam somniare videntur.* Vide Aldret. Antiquit. p. 559. 560. * Quod tamen an verum sit, disputat Tertullianus lib. de Anima pag. 369. *Lindenbr.*

r *In convivio Africani.*] Hujus rei historiam per-

[f] poculis amplioribus madefacti quidam, arbitrum adesse nullum existimantes, licenter [t] Imperium præsens ut molestissimum incusabant: è quibus alii optatam permutationem temporum adventare, veluti è præsagiis affirmabant: nonnulli majorum auguria sibi portendi incogitabili dementia promittebant. E quorum numero [v] Gaudentius [x] Agens in rebus, mente præcipiti stolidus, rem ut seriam detulerat ad Rufinum, Apparitionis Præfecturæ Prætorianæ tunc principem, [y] ultimorum semper avidum hominem, & [4] coalita pravitate famosum. qui confestim quasi [5] pinnis elatus ad comitatum Principis advolavit: eúmque ad suspiciones hujusmodi mollem & penetrabilem, ita acriter inflammavit, ut sine deliberatione ulla Africanus, & omnes letalis mensæ participes juberentur rapi [6] sublimes. quo facto delator funestus, vetita ex more humano validiùs cupiens, biennio id quod agebat, ut postulârat, continuare præceptus est. Missus igitur ad eos corripiendos [z] Teutomeres Protector Domesticus cum collega, onustos omnes catenis, ut mandatum est, perducebat.

4 *Ms.* collita. 5 *al.* pinnis alatus. 6 *al.* sublimes tolli.

---

stringit Julianus in Epistola ad Curiam & populum Atheniensem, his verbis: *συκοφάντης τις ἀνεφάνη περὶ τὸ Σίρμιον, ὃς τοῖς ἐκεῖ πρᾶγμα συνέῤῥαψεν ὡς νεώτερα διανοουμένοις. ἴστε δήπουθεν ἀκοῇ τὸν Ἀφρικανὸν καὶ τὸν Μαρῖνον, οὐκουν ὑμᾶς οὐδὲ ὁ Φῆλιξ ἔλαθεν, οὐδὲ ὅσα ἐπράχθη περὶ τοὺς ἀνθρώπους.* Sic enim legendus est hic locus, qui in Editione ultima corruptus est. ubi *συκοφάντης* est Gaudentius, quem delatorem etiam Marcellinus appellat: Africanus & Marinus à Marcellino quoque nominantur. Sed Felicis nulla fit mentio. *Vales.*

f *Poculis amplioribus madefacti.*] Lucian. in Deor. Dialogo: *ἐν τῷ συμποσίῳ ἱκανῶς ὑποβεβρεγμένος.* Crobylus apud Athenæum: *τὴν ἀσωτίαν ὑγρότητα νοῦ προσαγορεύουσι.* Ita *madidus vino* Plaut. in Aulul. *Ego te hodie reddam madidum, si vivo probè*: & alibi apud eumdem, & Juvenal. Martial. *Lindenbr.*

t *Imperium præsens ut molestissimum accusabant.*] Obtrectatione temporum pulsæ majestatis crimen contrahi, ex L. unic. C. si quis Imp. maled. & quæ ad eam à me dicta, constat. *Idem.*

v *Gaudentius magnis in rebus.*] Emendatum à nobis est, *Agens in rebus.* quæ emendatio, cùm ipsa per se clara est, tum mirificè confirmatur ex alio loco libri 16. ubi noster Marcellinus hanc eamdem perstringit historiam: *Quo indicante quædam cognita per Gaudentium Agentem in rebus: Consularem Pannoniæ tunc Africanum cum convivis retulimus interfectum.* Quid, quòd & in Editione Romana [& in Ms. Colbertino] ac Vaticano legebatur, *Gaudentius magis in rebus*? Vales.

x *Agens in rebus.*] Agentum in rebus munus id fuit, ut Consulum nomina, victorias Augustorum, & edicta provincialibus nuntiarent, ut docet Libanius in Oratione pro Aristophane Corinthio, p. 203. & in Oratione funebri in laudem Juliani, p. 305. Hinc *ἀγγελιαφόροι* ferè dicuntur à Græcis Agentes in rebus, ut apud Libanium in Orat. funebri citata, pag. 249. & apud Priscum Rhetorem in Excerptis legationum, pag. 26. & 36. Aliud etiam vel præcipuum munus eorum fuit, ut in provinciis positi explorarent ac scrutarentur, si quod adversus Principem nefarium consilium iniretur. Atque hi propriè Curiosi dicebantur; qui erant è Schola Agentum in rebus, ut docet Imperii Notitia: à Græcis *πευθῆνες* eleganter appellati. Sic Libanius in Orat. adversus Florentium, pag. 425. & adversus Icarium, p. 472. Denique in Oratione funebri jam laudata, his verbis. *εἰς ἀγγελιαφόρους τελέσαντες ἐπονοῦντο μετὰ πευθῆνες καταστῆναι· καὶ τὸ σχῆμα ἦν φυλάκων, ὅπως μηδὲν ἀγνοοῖ βασιλεὺς τῶν ἐπ' αὐτὸν συντιθεμένων.* Id est: *Relati in Scholam Agentum in rebus, enitebantur ut Curiosi fierent. ac specie quidem ipsa custodes erant, ne quidquam eorum quæ adversus Principem ineuntur consilia, ipsum lateret: reipsa autem calumniis & concussionibus omne genus mortalium vexabant.* Quibus simillima sunt, quæ Aurelius Victor in Diocletiano de iisdem prodit: *Remoto pestilenti Frumentariorum genere; quorum nunc Agentes rerum simillimi sunt: qui cùm ad explorandum adnuntiandúmque qui fortè in provinciis motus exsisterent, instituti viderentur; compositis nefarie criminationibus, injecto passim metu, cuncta fœdè diripiebant.* Ex his Curiosis videtur fuisse Gaudentius, quem hoc loco commemorat Marcellinus: quod & sequentibus verbis apertiùs confirmatur: *Quo facto*, inquit, *delator funestus biennio id quod agebat, ut postulârat, continuare præceptus est.* id est enim, Curiosi officio in iis partibus fungi. *Idem.*

y *Ultimorum semper avidum hominem.*] Id est, sanguinis ac suppliciorum. quo sensu dixit in lib. 14. *Eò necessitatis adductus, ultimáque nî vigilasset opperiens, principem locum si patuisset copia, affectabat.* Et in lib. 30. *Quosdam ultimorum metu exagitatos, &c.* Idem.

z *Teutomeres Protector Domesticus.*] Ad hunc Teutomerem scripta est Epistola Libanii V. libri IV. ex qua discimus Teutomerem comitatum esse Imperatorem Ju-

Sed ubi ventum est Aquileiam, 7 [a] Marinus Tribunus [b c] ex Campidoctore eo tempore vacans, auctor perniciosi sermonis, & alioquin naturæ ferventis, in taberna relictus, dum parantur itineri necessaria, 8 lateri suo cultrum casu repertum impegit, statímque extractis vitalibus interiit. Residui ducti Mediolanum, excruciatíque tormentis, & confessi vi quæstionis, inter epulas petulanter se quædam loquutos, [d] jussi sunt 9 attineri pœnalibus claustris, sub absolutionis aliqua spe, licet incerta. Protectores verò pronuntiati vertere solum exsilio, ut Marino iisdem consciis mori permisso, veniam Arbetione meruere precante.

7 *Ms.* Marinus .... ex Campiductore. 8 *Ms.* lateri.... cultrum. 9 *Ms.* attineri.

---

lianum in expeditione Persica. [*Teutomeres* autem, & *Theodomeres*, vel *Theudemeres*, quod nomen apud Gregorium Regis Francorum fuit, unum idémque nomen est. Ex quo intelligitur Teutomerem hunc Protectorem Domesticum, natione Francum fuisse. *Francorum* quippe *ea tempestate in Palatio multitudo florebat*, ut loquitur Marcellinus in hoc ipso libro.] *Vales.*

a *Marinus ex Campiductore.*] Hoc loco vocem inserui necessariam, ut arbitror. Nam cùm in Mss. codicibus Florentino ac Regio, & in Editione Rom. post vocem *Marinus*, vacuum spatium esse relictum viderem, non dubitavi quin locus ita explendus esset, ut edidi: *Marinus Tribunus ex Campidoctore eo tempore vacans.* Sic enim Marcellinus loquitur in fine lib. 16. *Et vacans quidam Tribunus, cujus non suppetit nomen.* Et in lib. 18. sub initium: *Hariobaudem Vacantem Tribunum.* Denique in fine libri 31. *Vacantes* porrò Tribuni dicuntur, qui honorem quidem Tribunorum & annonas ac salaria accipiunt, sed nullum habent certum numerum quem regant. Unde Vacantes numerorum Rectoribus opponit Marcellinus in lib. 31. citato: *Triginta quinque oppetivere Tribuni Vacantes, & numerorum Rectores.* Ferè tamen milites ex aliis cohortibus lecti & in subsidiis locati, Vacantibus Tribunis regendi committebantur, quemadmodum docet Vegetius in lib. 3. cap. 17. Ut autem Tribuni Vacantes, ita & Comites, & Præfecti, & ceteri Vacantes dicebantur, qui codicillos quidem earum dignitatum à Principe acceperant, sed in actu minimè erant positi. quare præcincti honore otiosi cinguli dicuntur in lege ult. Cod. de primiceriis & sec. Ita ἔπαρχον μέχρι προσηγορίας Præfectum Præt. Vacantem dixit Eunapius in Libanio. τῶν δὲ μετὰ ταῦτα βασιλέων καὶ τῶν ἀξιωμάτων τὸ μέγιστον αὐτῷ προστιθέντων, τὸν γὰρ τῆς αὐλῆς ἔπαρχον μέχρι προσηγορίας ἔχειν, αὐτὸν ἐκέλευον. Id est: *Cùm verò subsecuti Principes amplissimum dignitatis gradum ei tribuissent, (nam Præfecturæ Præt. honorarios codicillos ei offerebant) ipse recusavit.* Vacantes tamen ab Honorariis distingui videntur in Novella Theodosii de Metatis. *Idem.*

b *Ex Campiductore*] Inf. lib. XIX. *Campiductoribus ut fortium virorum antesignanis.* Chrysostomus ad Innocent. Episcopum. Καμπιδύκτορας ἀντὶ διακόνων προηγουμένους ἔχοντες. * Urbicius in Tacticis: ὅτι θέλει κινῆσαι σημαίνει ἢ βυκίνῳ ἢ τῇ ταυρέᾳ ὁ καμπιδούκτωρ. Acta Martyrii S. Mauricii, à Simlero edita p. 138. *Cum Exsuperio, quem exercitus appellat Campiductorem.* * Vid. Veget. de re milit. Gloss. & Schol. Juvenal. Inscript. vet. Romæ: NEMESI SANCTAE CAMPESTRI. PRO. SALUTE. DOMINORUM N. N. AUGG. P. AEL. P. F. AELIA. PACATUS. SCUPIS. QUOD. COH. DOCTOR. VOVERAT. NUNC CAMPI DOCTOR COH. I. PR. P. V. SOMNIO. ADMONITUS POSUIT. L. L. *Lindenbr.*

c *Ex Campiductore.*] Regius liber scriptum habet *ex Campidoctore*: quæ scriptura magis placet, tum quia in Glossis veteribus, & apud Lampridium in Alexandro, ac Vegetium ita appellantur: tum maximè propter auctoritatem antiquæ inscriptionis, quam hîc profert Lindenbrogius. Sunt autem Campidoctores, qui scientiam armorum, & omnes armaturæ numeros militibus tradunt; unde ὁπλοδιδάκται in Glossis veteribus appellantur. Casaubonus tum ad Theophrasti Characteres, tum in Polybii lib. 2. pag. 150. ὁπλομάχους Campidoctores vertit, quod equidem probare non possum. Quippe ὁπλομάχοι artem tractandorum armorum ephebis tradebant in Græcia, ut docet Teles apud Stobæum: ἔφηβος γέγονε· τὸν κοσμητὴν φοβεῖται, τὸν παιδοτρίβην, τὸν ὁπλομάχον, τὸν γυμνασίαρχον. Sextus Empiricus lib. 2. de Philosophia, cap. de Demonstratione: ὥσπερ, inquit, ὁ παιδοτρίβης καὶ ὁ ὁπλομάχος ἔσθ᾽ ὅτε μὲν λαβόμενος τῶν χειρῶν τοῦ παιδὸς ῥυθμίζει καὶ διδάσκει τινὰς κινεῖσθαι κινήσεις· ἔσθ᾽ ὅτε δ᾽ ἄπωθεν ἑστὼς καὶ πῶς κινούμενος ἐν ῥυθμῷ παρέχει ἑαυτὸν ἐκείνῳ πρὸς μίμησιν. Id est: *Ut exercitator, & doctor armorum interdum apprehensis pueri manibus eum format, certósque motus quosdam corporis edens, imitandum se ei proponit.* Denique Theophrastus in descriptione τῆς ἀριστείας, ὁπλομάχους in palæstris specimen sui edidisse testatur. Quare armorum doctores, seu magistros cum Vegetio libentiùs verterim. Differunt autem armorum doctores à Campidoctoribus, ut genus à specie. Certè Vegetius in lib. 1. cap. 3. Campidoctores ab armorum doctoribus videtur distinguere. quippe armorum doctores tractandorum armorum scientiam solis ferè tironibus tradebant: at Campidoctores armaturæ numeris ac motibus milites imbuebant, ut in libro superiore dixi. * Erant autem ut plurimùm veterani milites, ut docet Plinius in Panegyrico, qui eorum loco postea adscitos esse ex Græcia magistros queritur. * *Vales.*

d * *Jussi sunt attineri.*] Sic loquitur Symmachus in

CAP. IV. Re hoc modo [1] finita, paullo pòſt & [c] Lentienſibus Alamannicis pagis indictum eſt bellum, collimitia ſæpe Romana latiùs irrumpentibus: ad quem procinctum Imperator egreſſus, [f] in Rætias campóſque venit Caninos: & digeſtis diu conſiliis, id viſum eſt honeſtum & utile, ut eo cum militis parte Arbetio Magiſter equitum, cum validiore exercitus manu relegens margines lacus Brigantiæ pergeret, protinus Barbaris congreſſurus: cujus loci figuram breviter, quantum ratio patitur, deſignabo. [g] Inter montium celſorum amfractus [2] immani pulſu [h] Rhenus exoriens, per præruptos ſcopulos extenditur [i] nullis aquis externis adoptatis, [k] ut . . . . . . per cataractas inclinatione præcipiti

1 *Mſ.* finita . . . . . & Lent. 2 *Mſ.* impulſu immani Rheni . . . . pulos extenditur . . . . nes adoptas ut . . . . . cataractas inclinatione preteriti funditur Nilus & . . . . . . gari ab ortu poterat ad primogenio copiis eduerans propriis inruenti curreret ſim . . . . ſquam fluenti . . . . . . Jamque ad . . . . . . ſolutus altaque divortia.

Epiſtola 36. libri 10. * *Valeſ.*

e *Lentienſibus Alemannicis pagis.*] Infr. lib. 31. *Lentienſis Alemannicus populus, tractibus Rætiarum confinis.* Videtur eſſe locus quem hodie Germani *das linkgavv* vocant. De pagis verò, quorum hîc & alibi apud Ammian. mentio, eruditè multa ex veterum ſcriptis, quæ ſecretis diſperſa monumentis latent, collegit V. Cl. Marq. Freherus in Originib. Palatinis cap. v. *Lindenbr.*

f *In Rætias campoſque venit Caninos.*] Sunt qui tractum illum deſignari putant, quem hodie *Churvvalhen* appellant. Et Campos Caninos rectè dici poſſe *der Gravven Beldboden.* * Vide Tſcudum p. G. 2. Simler. 103. * Unde & Rætos ipſos à cano colore *Griſones*, & à confœderatione mutua *Gravvpundter* etiamnunc vocari ſcimus. * Sidon. Apollin. Carm. 5. *Perque canis quondam dictos de nomine campos.* Gregor. Turon. lib. 10. c. 3. optimè loci ſitum notat: *Ad Mediolanenſem urbem advenit: ibique eminus in campeſtria caſtra poſuerunt. Olo autem Dux ad Bilitionem hujus urbis caſtrum, in campis ſitum caninis, importunè accedens, jaculò ſub papilla ſauciatus cecidit & mortuus eſt.* * Idem.

g *Extenditur penes Lepontios.*] Totùs hic locus mirificè interpolatus erat. In editione quidem Romana legebatur: *Inter montium celſorum anfractus impulſu immani Rhem . . . . pulos extenditur . . . . nes adoptas, ut . . . . cataractas inclinatione præteriti funditur Nilus . . . . , ab ortu poterat ad primogenio copiis . . . . propriis inruenti curreret ſim . . . . Jámque ad . . . . . ſolutus altáque divortia riparum arradens, &c.* Has omnes lacunas Petrus Caſtellus prorſus infeliciter expleverat hoc modo: *Impulſu immani Rheni diſcurrentis extenditur penes Lepontios, ut per deciduas cataractas inclinatione pernici funditur Nilus, torrente ab ortu protinus primigenio copiis aquarum propriis inruenti curſu ſimplici. Jámque adjutus nivibus liquatis ac ſolutis, altáque divortia, &c.* Secuti deinde Accurſius & Gelenius hanc ſtupidiſſimi hominis emendationem retinuerunt, quod equidem ſatis mirari non poſſum. Ego verò ſcriptæ lectionis veſtigiis inſiſtens, hujus loci veriſſimam emendationem deprehendiſſe mihi videor. *Valeſ.*

h *Rhenus exoriens per præruptos ſcopulos extenditur.*] Lacunam quæ tum in Editione Romana, tum in Mſſ. codicibus, Vaticano, Florentino, ac Regio exſtat, ſuprà exhibui. Eam autem aliter expleri non poſſe, quàm eo modo quo à nobis expleta eſt, quiſquis animum intenderit confitebitur. Quid enim, hi apices ſcriptæ lectionis, ... *pulos extenditur*, nonne apertè ſignificant *ſcopulos* priùs ſcriptum fuiſſe? quod clariùs etiam demonſtrat ſequens Rheni comparatio cum cataractis Nili. *Idem.* Hæc ſummi viri ratiocinatio procedit quodammodo in literis *pulos*, ſed non etiam probat adjectionem *præruptos*, quam vocem mutuatus ὁ πάνυ videtur ex loco libri XXII, quem mox citat. Et ſane tales eos fuiſſe, quid erat neceſſe ſcribi, quum mox dicat ruenti currere ſimilem potiùs, quam fluenti? unde ſatis colligitur tales fuiſſe. Quin etiam an non *populos* ſuppleri poſſet, & ſi lacunæ ſpatium ita indicaret *per Alpinos populos*, Vennonetas ſcilicet ac Sarunetes, in quibus in ortu prolabi Rhenum teſtatur Plinius, ac Tulingos. Conſiderent ſpatium lacunæ, quibus ea felicitas eſt; nam & in prima Valeſii editione longe eſt amplius. *Gron.*

i *Nullis aquis externis adoptatis.*] Sic ferè à Marcellino ſcriptum fuiſſe, tum veſtigia veteris ſcripturæ teſtantur, tum aliorum locorum collatio, ubi Marcellinus eodem modo locutus eſt. Nam in fine lib. 18. ita dicit: *Ubi tenuis fluvius prope originem & anguſtus, nulliſque adhuc aquis advenis adoleſcens, facilè penetrari poterit, ut vadoſus.* Et in libro XV. infrà de Rhodano: *Hinc Rhodanus aquis advenis locupletior.* Ceterùm adoptatæ aquæ eleganti metaphora dicuntur, quæ in potioris fluvii nomen tranſeunt: quo etiam ſenſu infrà de Rhodano ſcribit: *Ararim quem Sauconnam appellant, inter Germaniam primam fluentem, ſuum in nomen adſciſcit.* Valeſ. Quid certius eſt, quam ex lectione ſcripta duntaxat legi debere *nullos externos* vel potius *advenas amnes adoptans*? An reſpexit auctor Ovidium, apud quem Achelous ad Oeneum lib. IX. *Nec gener, externis hoſpes tibi miſſus ab oris, Sed popularis ero & rerum pars una tuarum.* Gron.

Cap. 7.

k *Ut per . . . . cataractas inclinatione præcipiti*

funditur Nilus.. [l] Et navigari ab ortu poterat primigenio copiis exuberans propriis, ni ruenti curreret ſimilis potiùs quàm fluenti. [m] Jámque abſolutus, [n] altáque divortia riparum adradens, lacum invadit rotundum & vaſtum, [o] quem Brigantiam accola Rætus appellat, pérque quadringenta & ſexaginta ſtadia longum, paríque penè ſpatio latè diffuſum, horrore ſilvarum ſqualentium inacceſſum, (niſi quà [p] vetus illa Romana virtus & ſobria iter compoſuit latum) Barbaris & natura locorum & cæli inclementia refragante. Hanc ergo paludem ſpumoſis ſtrependo verticibus amnis irrumpens, & undarum quietem permeans

3 *Mſ.* Murigantiam.

---

funditur Nilus.] Non placet, immo diſplicet prorſus conjectura Caſtelli, qui *deciduas* ſupplevit: quod Latinum non eſt. Quòd ſi conjecturæ locus eſſet, mallem equidem *declines.* ſed cùm abſque hac voce conſtet ſenſus, nihil hîc conjectura opus eſſe exiſtimavi. Reſtitui autem, *inclinatione præcipiti*, exploſa illa Caſtelli emendatione: cùm hanc ſcripturam & elegantiorem eſſe intelligerem, & propiùs ad veterum exemplarium lectionem accedere. Nam in vetuſtis codicibus obſervavi, plerumque caninam literam ſcribi inſtar *p* ſeu *ρῶ* Græcanici. *Valeſ.* Niſi vetus lectio indicet *præceleri.* Præcipitium enim per inclinationem deſignari ſatis videtur. *Gron.*

l *Et navigari ab ortu poterat Primigenio.*] Hæc quidem & ſequentia ita à Marcellino, ut edidimus, ſcripta fuiſſe, quovis pignore contenderim. Nec magnæ difficultatis erat veram hujus loci ſcripturam ex his veſtigiis elicere. Sic enim habent ſcripti codices, Regius, Vaticanus ac Florentinus: *Et ......gari ab ortu poterat primigenio copiis éduerans propriis inruenti curreret ſim......s quam fluenti.* * In Mſ. codice Toloſano hunc locum ita ſcriptum inveni: *Et Navigari ab ortu poterat ad primigenios copiis ſe duerans propriis, ni ruenti curreret ſimilis ... ... quàm fluenti. Jámque abſolutus*, &c. * Etſi autem hæc emendatio adeo illuſtris eſt, ut nullam auctoritatem deſideret; tamen Marcellini ipſius teſtimonio à me confirmabitur. Is enim in lib. 22. de Nilo perinde locutus eſt: *Exundatione ditiſſima ad cataractas, id eſt, præruptos ſcopulos venit, unde præcipitans ruit potiùs quàm fluit.* Quemadmodum Plinius etiam ac Solinus de Nilo dixerunt. Valeſ.

m *Jamque abſolutus.*] In Editione Romana perinde ut in ceteris Mſſ. exemplaribus ſcriptum eſt: *Jámque ad..... ſolutus.* Unde Petrus Caſtellus egregiam hanc nobis lectionem effinxit: *Jámque adiutus nivibus liquatis ac ſolutis.* Quaſi verò ea ſit mens Marcellini, hinc augeri flumen Rhenum, quippe qui antè dixerat eum ab ipſo ſtatim fonte grandem fluere, ac copiis propriis exuberare: ſed id tantùm dicit, poſtquàm confragoſa loca permeavit, per valles eum tantiſper fluere, ac mox in Brigantínum lacum ferri. Rectiùs ergo hîc reſcripſi: *Jámque abſollutus, &c.* Quod quidem ad veterum codicum ſcripturam propiùs accedit. Ac fortaſſe etiam aliquot præterea deſunt vocabula, (eſt enim major lacuna) quæ ſuppleri poſſunt in hunc ferè modum: *Jámque anguſtiis abſolutus, &c.* Idem. Atqui lacuna eſt inter literas *ad* & *ſolutus*, non inter *jamque* & *ad*, in qua parte ſupplet vir Clariſſimus. Quod neſcio utrum magis improbem, quam quum in prima conjectura lacunam pro vana ac temeraria habet. Certe utrúmque non illi ingenio ac doctrinæ conveniens. Itaque ut Mela ſcribit de Nilo, *uſque ad Elephantidem urbem Ægyptiam atrox ferven ſque decurrit; tum demum placidior & jam bene navigabilis*, eandem rationem in Rheno ſuo obſervari ab Ammiano exiſtimans collegi ſervatis ſcriptorum codicum literis ſupplendum eſſe *jamque ad Coriam ſolutus.* Coria vetuſta & primaria urbs eſt fere media inter ortum Rheni & lacum Brigantiam, hodiéque nota. Ibi ſolutus ab illis celſorum montium anfractibus, ut docet geographia. *Gron.*

n *Altaque divortia riparum adradens.*] Sic *divortium itineris*, lib. 28. Feſt. Avien. in Ora marit. *Oſtiorum divortia.* Epigramma vetus:

- - *ad divortia Rheni*
Pervaſi, hoſtiles depopulatus agros. Lindenbr.

o *Quem Brigantiam accola Rætus appellat.*] Hodie lacus Conſtantienſis dicitur, ab urbe Conſtantia. Brigantinum lacum vocat Solinus in cap. 24. * lacum Rætiæ Brigantium Plinius libri 9. cap. 17. * Qui ſic dictus videtur à Brigantiis populis, quos Vindelicis proximos facit Strabo, urbéſque habere dicit Brigantiam & Campodunum. * Vulgò dici hunc lacum *Der Bodenſee*, ait Cluverius in lib. 1. pag. 64. & in lib. 2. capite ultimo, in quo etiam affirmat, ejus lacûs ſummam longitudinem eſſe millium 40. latitudinem maximam ſex; arguítque Strabonem & Marcellinum. *. Valeſ.

p *Vetus illa Rom. virtus & ſobria.*] Sobrios eo ſæculo dicebant viros prudentes & graves ac moderatos. Sic Atilius Fortunatianus in lib. de metris: *Hexametrum autem & Heroum volunt quidam ab eo dictum, quòd hoc magna & ſobria canantur, ut Heroes magni & ſobrii.* Et Arnobius in lib. ult. adverſus gentes: *Vir alioqui gravis, & ſobriæ religionis.* Joſippus quem vulgo Hegeſippum vocant, in lib. 1. de excidio Hieroſol. de Hyrcano: *Moderator egregius, & pulcrè ſobrius.* Et in lib. 4. cap. 2. *Itaque ille præſtantiſſimus, qui inter adverſa ſobrius colluctatur caſibus.* Quod Joſippus ex quo hæc converſa ſunt, ita ſcribit Græcè. κακεῖνος ἄριστος, ὁ κἂν τοῖς ἐυλυχήμασι νήφων. Quomodo & Antoninus Aug. loquitur in lib. 1. de vita ſua, cùm ait: μήτε περὶ τὰς θεὰς δεισίδαιμον, μήτε περὶ

pigram,

pigram, mediam q velut finali interſecat libramento: & tamquam elementum perenni diſcordia ſeparatum, nec aucto, nec imminuto agmine quod intulit, vocabulo & viribus abſolvitur integris, nec contagia deinde ulla perpetiens, Oceani gurgitibus intimatur. Quodque eſt impendio mirum, nec ſtagnum aquarum rapido tranſcurſu movetur, nec limoſa ſubluvie tardatur properans flumen, r & confuſum miſceri non poteſt corpus: quod nî ita agi ipſe doceret adſpectus, nulla vi credebatur poſſe diſcerni. Sic ſ Alpheus oriens in Arcadia, cupidine fontis Arethuſæ captus, ſcindens Ionium mare, ut fabulæ ferunt, t adusque amatæ confinia 4 progreditur. *** Arbetio qui adventus Barbarorum nuntiarent, non exſpectans dum adeſſent, licèt ſciret v aſpera orſa bellorum; x in occultas delatus inſidias, ſtetit immobilis, malo repentino perculſus. Interea viſi è latebris hoſtes exſiliunt, & y ſine parcimonia quidquid offendi poterat, telorum genere multiplici configebant: nec enim reſiſtere noſtrorum quiſquam potuit, nec aliud vitæ ſubſidium, niſi diſceſſu ſperare veloci. Quocirca vulneribus declinandis intenti, incompoſito agmine milites huc & illuc diſpalantes terga ferienda dederunt. Plerique tamen per anguſtas ſemitas ſparſi, periculóque præſidio tenebroſæ noctis extracti, revoluta jam luce redinte-

4 *In mſ. hîc lacuna quinque linearum.*

ἀνθρώπυς δημοκοπικὸν ἢ ὀχλοχαρὲς, ἀλλὰ νῆφον ἐν πᾶσι καὶ βέβαιον. & paullò pòſt ἐννήφειν ἑκατέρῳ dicit, quod eſt moderatè in utroque ſe gerere & ſobriè. Ac quemadmodum Antoninus τὸ νῆφον opponit τῷ δημοκοπικῷ ἤθει; ita D. Ambroſius in Ep. 6. ſobrium populari. ſic enim dicit: *Nihil in Sacerdotibus plebeium requiri, nihil populare, nihil commune cum ſtudio atque uſu, & moribus inconditæ multitudinis. Sobriam in turbis gravitatem, ſingulare pondus dignitas ſibi vindicat Sacerdotalis.* * Eodem ſenſu Agellius in lib. 1. cap. 10. *antiquitatem ſobriam* cognominat: quem imitatus eſt Ammianus in libro 31. * *Valeſ.*

q *Velut finali interſecat libramento.*] Antonius Loiſellus ad oram codicis ſui adnotarat legendum videri *funali*: ut funale libramentum idem ſit quod libella, quæ Græcè ςάθμη. Poteſt tamen vulgata lectio defendi. *Idem.*

r *Et confuſum miſceri non poteſt corpus.*] Editio Romana hunc locum ſic exhibet, *Flumens & confuſum*: neque aliter in exemplari Bibliothecæ Reg. priùs ſcriptum erat: ſed ab exſcriptore ultimum illud σίγμα eraſum eſt: quod tamen ad ſententiam hujus loci neceſſarium eſſe exiſtimo. Scribo itaque: *Sed confuſum miſceri non poteſt corpus.* Idem.

ſ *Alpheus oriens in Arcadia cupidine fontis Arethuſæ.*] Theon Sophiſta, pag. 112. Ερως ἅπτεται ποταμῦ· πόθον οὖν ἐμβέβληκεν Αλφειῷ Σικελικῆς πηγῆς Αρεθῦσης τὔνομα. πληγεὶς δ' ἔρχεται διὰ Ιονίυ παρ' αὐτὴν, φυλάττων ἀμιγὲς καὶ ἐν θαλάττῃ τὸ ῥεῖθρον. Vide Plutarch. de Fluminib. Fulgent. Mythol. lib. III. fab. ultima. Placid. Lactant. Theb. lib. 4. ad illum verſum -- *Sicanios longè relegens Alpheus amores.* Serv. in Virgil. *Lindenbr.*

t *Aduſque amatæ confinia progreditur.*] In Editione Romana ſic legitur hic locus: *Aduſque amatæ confinia progrontúſque barbaros.* Sequitur deinde lacuna quatuor linearum. Petrus autem Caſtellus partim ſupplevit, partim emendavit hoc modo: *Aduſque amatæ confinia proruit nymphæ. Arbetio qui adventus barbarorum nuntiarent, non expectans.* Quæ quidem ſpuria ac temere inſita eſſe nemo eſt qui non videat. Ac profectò major hujus loci lacuna eſt, quàm ut conjecturâ cujuſquam ſuppleri poſſit. Ceterùm τὸ *progreditur* eſt ab emendatione Sig. Gelenii profectum, quam tamen proprietas Latini ſermonis refutat. In codice Regio ea vox deeſt: * in Toloſano legitur, *progreſſúſque barbaros.* * Valeſ.

v *Aſpera orſa bellorum.*] Quod unum in tam fœdè corrupto loco poſſum, id ſedulò facio, ut lectorem admoneam, quid genuinum, quid ſpurium, & à correctoribus inſertum ſit. In Editione igitur Rom. & in Regio * Toloſanòque * codice ita ſcribitur hic locus: *Dum adeſſent licet ſciret ...... orta bellorum, in occultas delatus inſi ..... immobilis malo repentino perculſus ...... viſi è latebris hoſtes exiliunt, & ſine pars...... nia quidquid offendi poterat, &c.* Quæ quidem hoc modo edi cum lacunis ſcriptorum codicum præſtabat, quàm ſuppleri adeo infeliciter, ut à Caſtello factum eſt. *Idem.*

x *Inſidias veluti immobilis.*] Rectè, ut arbitror, & certiſſima conjectura ſic reſtitui: *In occultas delatus inſidias ſtetit immobilis.* Ita enim loqui ſolet noſter Marcellinus omnibus propemodum paginis. *Idem.*

y *Et ſine aliqua intermiſſione.*] Ex lectionis ſcriptæ veſtigiis, quam ſuprà propoſuimus, apparet legendum eſſe: *Et ſine parcimonia.* Quæ phraſis Marcellino noſtro

gratis viribus agmini quisque proprio sese consociavit. In quo casu ita tristi & inopino abundans numerus armatorum, & Tribuni desiderati sunt decem. Ob quæ Alamanni sublatis [5] animis ferociùs incedentes, quotidie prope munimenta Romana, adimente matutina nebula lucem, strictis mucronibus discurrebant, frendendo minas tumidas intentantes. Egressíque repentè Scutarii, cùm objectu turmarum hostilium repercussi stetissent, omnes suos [6] conspiratis mentibus ciebant ad pugnam. Verùm cùm plerosque recentis ærumnæ documenta terrerent, & [z] intuta fore residua credens hæreret Arbetio: tres simul exsiluere Tribuni, Arinthæus agens vicem Armaturarum rectoris, & Seniauchus [a] qui equestrem turmam Comitum tuebatur, & [b] Bappo ducens [7] Promotos, [c] cum commissis sibi à Principe. Urgebat [d] causa communis velut propria, [e] vim cunctis arcentibus veterum exemplo: instárque [8] fluminis hostibus superfusi, [f] non

5 *Ms.* animis ferocibus. 6 *Ms.* conspiratis mentibus. 7 *Ms.* promotos ..... (*hic lacuna unius ferè lineæ*) ... commissis. 8 *Ms.* usuentere fulminis.

---

familiaris est, adeo ut exempla congerere, putidæ & odiosæ diligentiæ sit. *Vales.*

z *Et in tuto fore residua credens.*] Sic primus edidit Sigism. Gelenius. Nam Castellus locum suo more corruperat. Videndum est tamen, ne satius sit sic legere: *Et intuta fore residua credens* In Ms. enim codice Regio, [& Colbertino,] & in Editione Rom. scriptum reperi: *In tota fore residua.* Idem.

a *Qui equestrem turmam Comitum tuebatur.*] Hi Comites diversis cognominibus appellati, inter vexillationes militabant sub Magistris militum. Alii enim Comites seniores, alii juniores, alii Comites Clibanarii, alii Sagittarii, alii aliter dicebantur. De Comitibus Sagittariis loquitur Marcellinus noster in fine lib. 18. his verbis: *Aderat Comitum quoque Sagittariorum pars major, equestres videlicet turmæ, ubi merent omnes ingenui barbari.* Idem.

b *Et Bappo ducens Promotos.*] Promoti quoque inter vexillationes merebant. Equites Promoti in Notitia Imperii Rom. appellantur: eorúmque iterum meminit Marcellinus in lib. ult. hisce verbis: *Inter hos etiam Promotorum Tribunus Potentius cecidit.* Ceterùm quod ad Bapponis ipsius nomen attinet, nescio an idem sit, qui postea Præfectus urbi Constantinop. fuisse dicitur Modesto & Arinthæo Coss. in leg. 21. Codicis Th. de Prætoribus. *Idem.*

c *Cum commissis sibi à Principe.*] In hujus loci corruptione apparet præcipuè temeritas Petri Castelli. Nam cùm in Editione Rom. quam velut archetypum habebat, sic legeretur perinde ut in codice Regio: *Et Bappo ducens promoto .... missis sibi .... causa communis velut propria .... veterum exemplo usuentere fulminis hostibus superfusi, &c.* Castellus hoc edidit modo: *Et duces Promotorum cum missis sibi à Principe ruebant auxiliis. Urgebat causa communis velut propriam viri cunctis arcentibus, veterum exemplo accolarum fluminis hostibus superfusi.* Quæ quidem delirantis hominis somnia esse nemo erit qui non fateatur. Ita Gelenius, cui de correctoris facinore aliquid suspicionis obvenerat, nonnulla ex his resecuit, alia in meliorem sensum planiorémque reformavit. Sed vir doctissimus in eo quidem lusit operam. *Idem.*

d *Causa communis velut propria.*] Hujus loci licèt mutili sensum deprehendere facile est: vult enim dicere Marcellinus, milites ducum exemplo incitatos, publicum dedecus, cladem scilicet Arbetionis temeritate acceptam ulcisci properasse, non secus ac si privata ipsorum res ageretur. Quo sensu Nazarius in Panegyrico in Constantini quinquennalibus dicto: *Secuti*, inquit, *hunc ardorem fortissimi milites, & dignos se ductu ejus imperióque testati, sic viritim laboraverunt, quasi summa res singulorum manu niteretur.* Eodemque penè modo Pacatus in Panegyrico: *Milites*, aït, *pristinæ virtutis, Romani nominis, Imperatorum denique memores, causam publicam manu agere.* * In eam sententiam eleganter Chrysostomus in Homil. LX. in Matthæum: ἐν πολέμου παρατάξει ὁ πρὸς τοῦτο μόνον ὁρῶν στρατιώτης ὅπως ἑαυτὸν διασώσειε φεύγων, καὶ τοὺς ἄλλους μεθ' ἑαυτοῦ προσαπόλλει· ὥσπερ οὖν ὁ γενναῖος καὶ ὑπὲρ τῶν ἄλλων τὰ ὅπλα τιθέμενος, μετὰ τῶν ἄλλων καὶ ἑαυτὸν διασώζει. Eadem dicit Xenophon in lib. II. de institutione Cyri pag. 51. * *Idem.*

e *Vim cunctis arcentibus veterum exemplo accolarum fluminis.*] Nihil potuit ineptius excogitari. Nam primò Romani non jam vim arcent, sed ipsi ultro lacessunt barbaros: deinde quid sibi volunt hîc exempla accolarum fluminis? Quòd si nobis hîc ariolari licet, sic ferè scriptum esse à Marcellino censeo: *Et Bappo ducens Promotos. Jámque propilatis missilibus ac verutis cùm urgeret causa communis velut propria, animati milites rectorum exemplo, instárque fluminis hostibus superfusi, &c.* Extrema quidem ita ab Marcellino consignata fuisse non dubito. Sic enim loqui solet, ut in lib. 14. de Paulo: *Jussa licentiùs supergressus, fluminis modo fortunis complurium sese repentinus infudit.* Idem.

f *Non justo prælio, sed discursionibus prædatoriis.*] Extrema vox à P. Castello ex conjectura suppleta est.

juſto prælio, ſed diſcurſionibus prædatoriis, univerſos in fugam coegere fœdiſſimam: qui diſperſi laxatis ordinibus, dúmque elabi properant impediti, corpora nudantes intecta, gladiorum haſtarúmque denſis ictibus truncabantur. multíque cum equis interfecti, jacentes etiam tum [g] eorum dorſis videbantur innexi: quo viſo omnes è caſtris effuſi, qui prodire in prælium cum ſociis ambigebant, cavendi immemores proterebant barbaram plebem, niſi quos fuga exemerat morti; calcantes cadaverum ſtrues, & perfuſi ſanie peremptorum. Hócque exitu prælio terminato, Imperator Mediolanum ad hiberna ovans revertit & lætus.

CAP. V. Exoritur jam hinc rebus adflictis haud diſpari provinciarum malo, calamitatum turbo novarum: [9] exſtincturus omnia ſimul, nî fortuna moderatrix humanorum caſuum, motum eventu celeri conſummaſſet impendio formidatum. Cùm diuturnâ incuriâ Galliæ cædes acerbas, rapináſque & incendia, Barbaris licenter graſſantibus, nullo juvante perferrent; Silvanus [h] pedeſtris militiæ rector, ut efficax ad hæc corrigenda, [i] Principis juſſu [1] perrexit, Arbetione id maturari modis quibus poterat adigente, ut abſenti æmulo [2] quem ſupereſſe, adhuc [k] gravabatur, periculoſæ molis onus impingeret. ** Dynamius quidam [l] Actuarius ſarcinalium Principis jumentorum, commendaticias ab eo [4] petierat literas ad amicos, ut quaſi familiaris ejuſdem eſſet notiſſimus. Hoc impetrato, cùm ille nihil ſuſpicans ſimpliciter præſtitiſſet, ſervabat epiſtolas, ut perniciosum aliquid in tempore moliretur. Memorato itaque duce Gallias ex re publica diſcurſante, Barbaróſque propellente, jam ſibi diffiden-

9 *Al.* deſtructurus. 1 *Mſ.* ſuperexit. 2 *Mſ. deeſt.* 3 *Mſ.* adhuc gra .... (*hic lacuna quatuor linearum*) actuarius. 4 *Mſ.* petierat litteras ad amicos. *l.*

---

cùm in Editione Rom. vacuum ſpatium eſſet relictum, quemadmodum etiam in exemplari Regio deprehendi. *Valeſ.*

* g *Eorum dorſis videbantur innixi.*] Emendavi, *Eorum dorſis videbantur innexi*, ut codex Regius [& Colbertinus,] ac Editio Romana præferebant. * *Idem.*

h *Pedeſtris militiæ rector iratus.*] Etiam tacente me facilè conjiciat lector ultimam vocem à Caſtello huc intruſam fuiſſe: quid enim ſibi vult iratus hîc Silvanus? Sanè nec Editio Rom. nec Regius codex eam vocem agnoſcunt. Sic enim Rom. præfert Editio: *Pedeſtris militiæ rector id efficax ad hæc corrigenda.* [uti & codex Colbertinus.] Regius autem liber, *rector in efficax, &c.* Idem.

i *Primum ipſis ſupervenit.*] Longè aliam lectionem ſervant manuſcripti codices Regius, Florentinus, Vaticanus, Fauchetii, quibus conſentit etiam Editio Romana. Sic enim habent: *Primum ipſius ſuperrexit.* Ex quibus licèt corruptiſſimis veram hujus loci emendationem elicui: *Principis juſſu perrexit.* Idem.

k *Gravabatur, periculoſæ molis onus impingeret.*] Et hæc ſpuria ſunt, ex Caſtelli conjectura profecta. In Editione enim Rom. perinde ut in ceteris codicibus Mſſ. legitur hoc modo, *grav* ..... Sequitur deinde lacuna trium circiter linearum. *Idem.*

l *Actuarius ſarcinalium Principis jumentorum.*] Nomen quidem hujus Actuarii ſupplere nequaquam difficile eſt, quippe cùm ex ſequentibus appareat Dynamium intelligi: cujus etiam meminit Julianus in Epiſt. ad Curiam & populum Athen. his verbis: ἀλλ' ὡς τοῦτο αὐτῷ κατεμηνύθη τὸ πρᾶγμα, καὶ ἐξάιφνης Δυνάμιος ἄλλος συκοφάντης ἐκ Κελτῶν ἤγγειλεν, ἔσον ὄυπω τοῦ Νείλου κἂν ἐν αὐτῷ πολέμιον ἀναφανεῖσθαι. Quæ ſic emendanda ſunt: ὅσον ὄυπω τὸν Σιλουανὸν αὐτῷ πολέμιον ἀναφανεῖσθαι. Ejuſdem Dynamii meminit Zoſimus in fine lib. 2. Sed halucinari idem videtur, qui Galli Cæſaris cædem Dynamio adſcribat. Silvanum enim, non Gallum is calumniâ perculit. Ceterùm Actuarius ſarcinalium Principis jumentorum is dicitur, qui curam gerebat deſcribendi equos ſarcinales Principis. Eodem modo Actuarius Thymelæ equorumque curulium dicitur in lege 21. & 22. Codicis Th. de diverſis officiis. Gloſſæ veteres ὑπομνηματογράφον Actuarium, & Memoralium vertunt. Hæc autem jumenta Principis ſarcinalia ad Baſtagam referre ſoleo, ita ut Actuarius ſarcinalium jumentorum nihil aliud ſit, quàm Actuari-

tes & trepidantes: idem Dynamius inquietiùs agens, ut versutus & in fallendo exercitatus, fraudem comminiscitur impiam, subornatore & conscio, ut jactavere rumores incerti, [m] Lampadio [4] Præfecto Prætorio, & Eusebio ex-Comite rei privatæ, [n] cui cognomentum erat inditum [o] Mattiocopæ, atque [p] Ædesio [q] ex-Magistro Memoriæ, quos [r] ad Consulatum, ut amicos junctissimos, idem

4. Præfecto Prætorio] τὸ Prætorio *mſ. dee*.

us Bastagæ, seu largitionalis, seu privatæ, de quibus mentio fit in Notitia Imperii, & in Codice. Petrus Patricius in Historia Rom.: οἱ τοῦ Λικιννίου ἐξαίφνης λανθανόντως ἐπιστάμενοι, τὸν βαστάγην αὐτοῦ μετὰ βασιλικῆς ὑπηρεσίας κατέσχον. Id est: *Liciniani subita incursione nec opinantes aggressi, sarcinalia Principis jumenta, cum omni Regio ministerio ceperunt*. Valeſ.

m *Lampadio Præfecto Præt.*] Cujus meminit Zosimus lib. 2. ubi eum cum Dynamio & Picentio cædis Galli Cæsaris auctorem fuisse prodit: sed, ut suprà dicebam, fallitur graviter. *Idem.*

n * *Eusebio, cui cognomentum erat inditum Mattiocopæ*] Sic Polæmon apud Athenæum Stelecopas dictus est Deipnosophistῶn lib. VI. In quem vide Casaubonum capite V. Itaque Matiocopas dictus est ἀπὸ τοῦ κόπτειν τὰ περὶ τὰ μάτια: quòd nimiùm diligens esset circa res minutas & parvas. Antonius Oisellus V. Cl. J. C. in suis ad me litteris datis Luteciâ anno 1611. scripsit, *Mattiocopam* cognomen joculare & ridiculum sibi videri, compositum ut *artocopa*: quo significetur *cassemiette*, aut *brisemie*: μάτιον enim micam significat; κόπτειν, scindere, secare. * *Lindenbr.*

o *Mattiocopæ.*] D. Petavius vir longè doctissimus in Notis ad orat. 4. Themistii emendat, ματιοκόπη, ut parcus ac sordidus quidam intelligatur Eusebius: quos Græci ματιολοιχοὺς appellant, hoc est κυμινοπρίστας, ut explicant Grammatici, seu ζυγοκρούστας, ut loquitur Artemidorus in lib. 4. cap. 59. In Regio codice (& in Colbertino) scribitur *Mattiocobæ*: neque secus in Editione Romana, Augustana, & Basiliensi. * In Mſ. Tolosano *Mathiochoba*. * Quare quis primus vulgatæ scripturæ auctor fuerit, incompertum habeo. * Fortè *Himatiocopæ* scribendum est: ut significetur Eusebium, qui Comes fuerat Privatarum, vestem Imperatoris privatam diripuisse & dilaceràsse. * *Valeſ.*

p *Ædesio ex-Magistro Memoriæ.*] Videtur is esse, cujus mentio exstat in veteri Inscriptione hujusmodi. SEXTILIUS. AGESILAUS. AEDESIUS. V. C. CAUSARUM. NON IGNOBILIS. AFRICANI. TRIBUNALIS. ORATOR. ET. IN. CONSISTORIO. PRINCIPUM. ITEM. MAGISTER. LIBELLORUM. ET. COGNITIONUM. SACRARUM. MAGISTER. EPISTULARUM. MAGISTER. MEMORIAE. VICARIUS. PRAEFECTURAE. PER. HISPANIAS, &c. Posita autem hæc statua est Valente V. & Valentiniano juniore A. Coss. ut subditum habet Inscriptio: cùm ea quæ narrat hic Marcellinus, gesta sint Consulatu Arbetionis & Lolliani, id est, anno 22. ante hujus statuæ dedicationem. *Idem.*

q *Ex-Magistro Memoriæ.*] Magister Memoriæ adnotationes omnes, id est, breves Principis manu subscriptos dictabat & emittebat, ut est in Notitia Imperii Romani. Unde ἀντιγραφεὺς τῆς μνήμης dicitur à Petro Patricio in Excerptis legationum; id est ad verbum, qui dictat ad memoriam, ut loquitur Vopiscus in Caro. Similiter apud Socratem in lib. 5. Hist. Eccleſ. Eugenius tyrannus ἀντιγραφεὺς τοῦ βασιλέως fuisse dicitur, hoc est, Magister scrinii sacri, Epistolarum ut opinor. Sozomenus lib. 7. cap. 13. officium Magistri Memoriæ describit his verbis: μεταπεμψαμένη τοίνυν Βενίβολον τὸν ἐπὶ τοῖς γραμματεῦσι τῶν θεσμῶν τότε τεταγμένον. Benivolum cum Magistrum Memoriæ tum fuisse & Rufinus, & Gaudentius Brixiensis affirmant: quem Justina evocatum adversus fidem Catholicam legem dictare compellebat. At id potiùs erat officium Quæstoris, sub cujus dispositione erant leges dictandæ, ut scribitur in Notitia Imperii Romani. Proinde auctor Historiæ tripertitæ cùm supradicta Sozomeni verba interpretaretur, Quæstorem vertit, doctè quidem, sed parum verè: fuit enim tum Benivolus, ut dixi, Magister Memoriæ. *Idem.*

r *Ad Consulatum, ut amicos junctissimos idem curarat subrogari.*] Veterem scripturam quam Castellus temerè rejecerat, hîc quasi postliminio restituimus: præsertim cùm & Regius codex, & Florentinus * Tolosanúsque * [& Colbertinus] Editioni Romanæ subscriberent. Sed antiqui moris ignoratio Castellum induxit, ut locum prava correctione interpolaret. Sciendum igitur est moris fuisse, ut Consules designati amicos suos ad officium Consulare, quod erat Kalendis Jan. evocarent: quod dicebant rogare ad Consulatum. Pollio in Gallieno: *Matronas ad Consulatum suum rogavit, iisdémque manum sibi osculantibus quaternos aureos dedit.* Et Symmachus in lib. 6. Ep. 10. & 37. Atque interdum Consules designati non suis dumtaxat literis amicos evocabant, sed etiam Principis ipsius literis per Agentem in rebus eos ad Consulatum suum rogari curabant: quem honorem sibi primo delatum esse scribit Libanius in Oratione de vita sua pag. 67. de Richomere Consule loquens: καὶ μέλλων τις εἶναι εἰς τὴν τῶν ὑπάτων χορὸν διπλοῖς με ἐκάλει γράμμασι· τοῖς μὲν αὐτοῦ, τοῖς δὲ ἄλλων ποιῶν· τοῖς δὲ τοῦ βασιλέως, ὃ ὅπω πρόσθεν ἐγεγόνει. Id est: *Et cùm Consulatum esset initurus, duplicibus me literis evocavit; cùm suis, in quo consuetudinem aliorum secutus est: tum Augusti, quod quidem nemini antea contigerat.* Sed an primum id Libanio tributum sit, aliis disquirendum relinquo. Sub ea autem tempora id frequentissimè usurpatum esse, docent Symmachi Epistolæ in lib. 5. & 6. Ejusdem generis est Epist. 20. Juliani Augusti ad Eustochium, in qua hæc leguntur inter cetera: ἧκε τοίνυν μεθέξων τῆς ὑπατείας αὐτός. Id est: *Venito igitur, ut sportulam Consularem ipse accipias.* Ex his patere existimo, quis sit sensus ejus loci, quem

[5] curârat rogari Præfectus: & peniculo ſerie literarum abſterſa, ſola incolumi relicta ſubſcriptione, alter multum à vero illo diſſonans ſuperſcribitur textus: velut Silvano rogante verbis obliquis, orantéque amicos agentes intra palatium, vel privatos, (inter quos & Tuſcus erat Albinus, aliíque plures) ut ſe altiora cœptantem, & [f] propediem [6] ſolium Principis aditurum juvarent. Hunc faſcem [t] ad arbitrium [7] figmenti commiſit, [v] vitam pulſaturus inſontis. [8] Dynamius præfectus eſt, ut hæc pro Imperatore ſcrutaretur. Hæc & ſimilia [9] cùm aſtu texeret, [x] Conſiſtorium ſolus ingreſſus intimum, captato tempore [1] vincire ſperans [y] pervigilem ſalutis [2] imperatoriæ cuſtodem. Lectáque in Conſiſtorio aſtu callido conſarcinatâ materiâ, Tribuni juſſi ſunt cuſtodiri, & de provinciis duci privati, quorum epiſtolæ nomina deſignabant. Confeſtímque iniquitate rei percitus [3] Malarichus Gentilium rector, collegis adhibitis ſtrepebat immaniter, circumveniri homines dicatos Imperio per factiones & dolos minimè debere proclamans: petebátque ut ipſe relictis obſidum loco neceſſitudinibus ſuis, Mallobaude Armaturarum Tribuno ſpondente quòd remeabit, ve-

5 *Mſ.* curarat rogari. 6 *Mſ.* locis principalis. 7 *Mſ.* f. com....... miſit. 8 *Mſ.* Dynamius cœptum Præf. eſt Imperatori avidè ſcrutaretur· 9 *Mſ.* cenſueterreret e.... id ſole ingreſſus. 1 *Mſ.* deinde ſperans ut pervigilem. 2 *Mſ.* *deeſt.* 3 *Mſ.* Malaridius.

---

præ manibus habemus. Ait enim Marcellinus Lampadium Præfectum Præt. curaſſe, ut Euſebius & Ædeſius ſibi amiciſſimi ad officium Conſulare, Arbetionis ut puto, (is enim hoc anno Conſul fuit) ſeu ſi mavis, Lolliani, evocarentur. * Ceterùm quod de Conſulibus dixi, idem etiam de reliquis magiſtratibus ſentiendum eſt, qui amicos ſuos ad officium ſuum & ſolemnem auſpicandi diem invitare conſueverant, ut teſtatur Chryſoſtomus in ſermone de ſanctis Berenice & Proſdoce pag. 634. *καθάπερ ἂν ἄνθρωποι ἀρχὴν λαμβάνοντες πολλοὺς καλοῦσι τοὺς κοινωνήσοντας αὐτοῖς τῆς εὐφροσύνης.* * *Valeſ.*

f *Propediem ſolium Principis aditurum juvarent.*] Et hanc lectionem excogitavit Caſtellus, cùm in Editione Romana legeretur hoc modo: *Propediem locis principalis aditurum*: abſque extrema voce, quam neque Regius codex, [nec Colbertinus,] neque ceteri, ut opinor, agnoſcunt. Quocirca ſic legendum puto: *Ut ſe altiora cœptantem, & propediem loci principalis adjuvarent.* Ita in lib. 16. de Arbetione: *Hoc quoque non contentus, ut parvo, locum appeteret principalem.* & ſuprà in lib. 14. de Gallo: *Principem locum ſi copia patuiſſet affectabat.* Sanè in Regio codice & Valentino diſtinctè ſcriptum erat, *loci principalis.* Idem.

t *Ad arbitrium figmenti commiſit.*] Totus hic locus non minùs ad arbitrium figmenti interpolatus eſt à Caſtello, quàm illæ Silvani epiſtolæ à Dynamio interpolatæ ſunt. Romanæ quidem Editionis ſcriptura hæc eſt: *Hunc faſcem ad arbitrium figmenti co........ ſit vitam pulſaturus inſontes Adynamas cœptum Præfectus Imperatori avidè ſcrutari hæc & ſimilia cenſue terreret e....... id ſole ingreſſus intimum caperem tempore, deinde ſperans, ut pervigilem ſalutis cuſtodem.* Atque ita prorſus habet Regius codex, [& Colbertin.] niſi quòd *pulſaturum* ſcribit, & *ſalutis ejus cuſtodem.* Mihi in tam deſperato loco, ut vulgò dicitur, aqua hæret. Priora tamen ſic videntur legi poſſe commodiùs: *Hunc faſcem ad arbitrium figmenti compoſitum, multos pulſaturum inſontes, à Dynamio ſuſceptum Præfectus Imperatori avido ſcrutari hæc & ſimilia cenſuit offerendum.* Quæ emendatio firmatur ex iis, quæ paullò pòſt ſequuntur: *Dynamius compoſitas literas his concinentes, quas obtulerat Principi per Præfectum.* Idem.

v *Vitam pulſaturus inſontis.*] Multis de cauſis diſplicet hæc lectio. Primò enim parum Latina hujuſmodi locutio eſt: deinde non ſolius Silvani vita calumniis appetebatur, ſed eorum quoque omnium ad quos ſcriptæ erant epiſtolæ. Quare potior videtur Regii codicis ſcriptura, ac Rom. Editionis. Sic Marcellinus noſter infrà de Proculo Silvani domeſtico: *Memor*, inquit, *ſomnii quo vetitus erat per quietem pulſare quemquam inſontem.* Et in lib. 29. de Heliodoro: *Quàm præcipiti confidentia Patriciatus columina ipſa pulſavit.* Idem.

x *Conſiſtorium ſolus ingreſſus intimum.*] Ita ſupplevit P. Caſtellus ineptè ut ſolet: quaſi hæc de Dynamio intelligerentur homine viliſſimo, ac non potiùs de Lampadio Præfecto Prætorii, qui faſcem epiſtolarum à Dynamio ſuſceptum ipſe Principi obtulit, ut ſuprà notavi. Quòd ſi conjecturæ locus eſſet, ſic ferè ſcriptum eſſe exiſtimarem: *Et illuceſcente vix ſole conclave ingreſſus eſt intimum, &c.* ut in fine lib. 30. de Valentiniano ictu ſanguinis percito ſcribit: *Concurſu miniſtrorum vitæ ſecretioris ad conclave ductus eſt intimum.* Idem.

y *Ut pervigilem ſalutis imp. cuſtodem.*] Non aſſentior Caſtello, qui hæc ad Silvanum retulit. Mihi non-

locius[4] juberetur ire ducturus Silvanum, aggredi nihil tale conatum, quale insidiatores acerrimi concitarunt: vel contrà se paria[5] promittente, Mallobaudem orabat properare permitti, hæc quæ ipse pollicitus est impleturum. Testabatur enim id se procul-dubio scire, quòd si quis mitteretur externus, suopte ingenio Silvanus, etiam nulla re perterrente timidior, composita fortè turbabit. Et quamquam utilia moneret & necessaria, ventis tamen loquebatur incassum. Namque Arbetione auctore, Apodemius ad eum vocandum cum litteris mittitur, inimicus bonorum omnium diuturnus & gravis: qui[6 z] incidentia parvipendens, cùm venisset in Gallias, diffidens à mandatis, quæ proficiscenti sunt data, nec viso Silvano, nec oblatis scriptis ut veniret admonito, remansit: [a] adscitóque Rationali, quasi proscripti jámque necandi Magistri peditum clientes & servos hostili tumore vexabat. Inter hæc tamen dum præsentia Silvani speratur, & Apodemius quieta perturbat: Dynamius ut argumento validiore impiè structorum assereret fidem, compositas litteras, his concinentes quas obtulerat Principi per Præfectum, [b] ad Tribunum miserat Fabricæ Cremonensis, nomine Silvani & Malarichi, à quibus ut arcanorum conscius monebatur parare properè cuncta. Qui cùm hæc legisset, hærens & ambigens

4 *Ms.* juberet ire dicturus. 5 *Ms.* promittentem. 6 *Ms.* incidens .... (*hic lacuna mediæ lineæ*) in Galliis. *Steph.* incidentis ..... cùm venisset in Gallias.

dubium est, quin de Dynamio aut potiùs Lampadio intelligenda sint, qui de industria in palatium diluculo venerat, Silvani literas Principi oblaturus, ut pervigil ipse salutis imperatoriæ custos haberetur. Sic Marcellinus in lib. 16. de Rufino delatore quodam Dynamii simillimo: *Quo cognito*, inquit, *Constantius gemens*, *& tamquam vindicem salutis suæ lugens exstinctum.* Vales.

z *Qui incidens Principi in Galliis.*] Longè aliter scriptum erat in Editione Romana. Sic enim habet: *Qui incidentis ...... cùm ventis & in Gallias diffidens à mandatis qui proficiscenti sunt data*: eodémque planè modo scriptum est in Regio [& in Colbertino] * ac Tolosano * exemplari. At Castellus vir ad delirium usque fatuus, locum sic pro libidine refinxit: *Qui incidens Principi in Galliis diffidens à mandatis conventis quæ proficiscenti, &c.* Quanto sapientior Gelenius, qui in Editione Basiliensi sic edi jussit: *Qui incidentis .... cùm venisset in Gallias*, *diffidens à mandatis conventis*, *&c.* Equidem si quid mei judicii est, sic à Marcellino nostro scriptum fuisse censeo: *Qui incidentia parviducens*, *cùm venisset in Gallias*, *diffidens à mandatis quæ*, *&c.* Explosa illa insiticia voce *conventis*, quam Castellus ex corrupta Editionis Rom. scriptura *cùm ventis* temere huc intruserat. Conjecturæ autem nostræ suffragatur ipsemet Marcellinus, qui in lib. 31. de Gratiano sic ait: *Incidentia multa parviducebat & seria.* Idem. Cur igitur aut unde editum *parvi pendens*? Gron.

a *Adscitoque Rationali.*] Rationales in provinciis bona caduca & vacantia fisco vindicabant. Horum duo genera fuere: alii Rationales rerum privatarum, alii Largitionum sacrarum, ut patet ex lege 4. Cod. Theod. de appellationibus, lege 6. de diversis officiis & apparitionibus. Hi sub dispositione Comitis Largitionum: illi sub Comite rei privatæ, ut declarat Imperii Notitia. Utrum verò Rationalis rei privatæ, an Largitionum hic intelligatur, difficile est dicere. Observavi tamen ferè fundos ac prædia rei privatæ applicari solita, aurum verò & argentum Largitionibus. Julianus in Epist 43. ad Ecebolum: τὰ χρήματα τῆς Ἐδεσσηνῶν ἐκκλησίας ἅπαντα ἐκελεύσαμεν ἀναληφθῆναι δοθησόμενα τοῖς στρατιώταις, καὶ τὰ κτήματα τοῖς ἡμετέροις προστεθῆναι πριβάτοις: atque hinc intelligenda est lex 7. & lex 20. Codicis Theod. de bonis proscriptorum. Inde etiam est, quòd Comes Gildoniaci patrimonii, & Procurator rerum Juliani sub dispositione Comitis rei privatæ ponuntur in Imperii Rom. Notitia. Præter Rationales, erant & Magistri rei privatæ, de quibus lex 2. & 4. Cod. Th. de jure fisci, & lex 14. de Decurionibus. De his intelligendus est Eusebius in lib. 8. Hist. cap. 13. de Adaucto: διὰ πάσης προελθὼν ἀνὴρ τῆς παρὰ βασιλεῦσι τιμῆς ὡς καὶ τὰς καθόλου διοικήσεις τῆς παρ' αὐτοῖς καλουμένης μαγιστρότητός τε καὶ καθολικότητος διελθεῖν. & Athanasius in Apologia ad Constantium pag. 679. Ῥουφῖνος καὶ Στέφανος, ὧν ὁ μὲν καθολικὸς, ὁ δὲ μάγιστρος ἦν ἐκεῖ. ubi vides Magistros semper Rationalibus adjungi. Unde adducor ut credam mendosam esse legem 26. Cod. Theod. de Decurionibus, in qua legitur: *Cunctos ex Comitibus & ex Præsidibus & Rationalibus & Magistris studiorum*, *&c.* Scribendum enim videtur, *& Magistris privatæ*, ut planè confirmat lex 14. eodem titulo. *Vales.*

b *Ad Tribunum miserat Fabricæ Cremonensis*] Hujus

diu quidnam id esset, (nec enim meminerat secum aliquando super negotio ullo interiore, hos quorum litteras acceperat colloquutos) epistolas ipsas per bajulum qui portarat, juncto milite ad Malarichum misit, obsecrans ut doceret apertè quæ vellet, non ita perplexè: nec enim intellexisse firmabat, ut subagrestem & simplicem, quid significatum esset obscuriùs. Hæc Malarichus subitò nactus, etiam tunc squalens & mæstus, suámque & popularis Silvani vicem graviter ingemiscens, adhibitis Francis, quorum ea tempestate in palatio multitudo florebat, erectiùs jam loquebatur: [c] tumultuabaturque, patefactis insidiis, retectáque jam fallaciâ, per quam ex confesso salus eorum appetebatur. Hísque cognitis statuit Imperator dispicientibus [d] Consistorianis & Militaribus universis, in negotium præterinquiri. Cúmque judices fastidissent, Florentius Nigriniani filius, agens tunc pro Magistro Officiorum, contemplans diligentiùs scripta, apicúmque pristinorum reliquias quasdam reperiens, animadvertit, [e] ut factum est, priore textu interpolato longè alia quàm dictarat Silvanus, ex libidine consarcinatæ falsitatis adscripta. Proindè fallaciarum nube discussa, Imperator doctus gesta relatione fideli, abrogata potestate, [f] Præfectum statui sub quæstione præcipit: sed absolutus est enixa conspiratione multorum: [g] suspensus autem Eusebius ex-Comite Privatarum, se conscio hæc dixerat concitata. Ædesius enim, [7] minùs scisse quid actum sit pertinaci infitiatione contendens, abiit innoxius: & ita finito negotio, omnes sunt absoluti, quos exhiberi delatio compulit criminis. Dynamius verò ut præclaris artibus illustratus,

7 *Ms.* minùs scisse.

Fabricæ item mentio in Notitia Imp. Occid. *Sub dispositione viri illustris Magistri Officiorum Cremonensis scutaria.* Lindenbr.

c *Tumultuabaturque factis insidiis.*] Sic primus edidit Gelenius, ex conjectura, ut videtur. In codice enim Regio * ac Tolosano * atque in Editione Augustana legitur hoc modo: *Tumultua ..... factis insidiis.* Mihi non dubium est, quin legendum sit, *tumultuando patefactis insidiis.* Vales.

d *Consistorianis & Militaribus universis.* Consistorium locus est in quo Princeps consultat aut judicat: θεῖον συνέδριον eleganter interpretatur Hesychius. Quotiescumque autem Princeps in Consistorio sedebat, adsistebant ferè Præfectus Præt. Præsens, Quæstor Palatii, Magister Officiorum cum Comitibus ac Tribunis sacri Consistorii. Hi omnes Consistorianorum nomine continentur. Neque enim solos Comites ac Tribunos Consistorianos hîc intelligi crediderim umquam: præsertim cùm Florentius Agens tunc pro Magistro Officiorum in hoc sedisse negotio paullò pòst referatur. Ceterùm etsi Consistoriani judices in hac causa fuerunt, non tamen in Consistorio rem actam esse existimandum est. Etenim, ut suprà dixi, Consistorium non dicitur, nisi ubi Princeps est. Et acta in Consistorio ita concipiebantur: *Acta habita apud Imp. N. Augustum, N. & N. Consulib. x. Kal. April. Constantinop. in Consistorio, &c.* ut apparet ex lege 5. & 8. Cod. Theod. de fide testium. Huic autem judicio, quod refert Marcellinus noster, non interfuit Constantius Aug. sicuti ex sequentibus apparebit, ubi ait: *Imperator doctus gesta relatione fideli, &c.* Idem.

e *Tum factum ex priore textu.*] Hic locus beneficio Regii codicis à nobis est emendatus, quem Gelenius antea & Castellus corruperant: sed & conjecturâ nostrâ nonnihil est adjutus. Nam cùm in exemplari Regio * Tolosanóque * [& Colbertino,] perinde atque in Editione Rom. scriptum esset, *longe ali quàm dictarat Silvanus*, emendavi, *longè alia quàm dictarat Silvanus.* Idem.

f *Statui sub quæstione præcipit.*] In Augustana Editione Mar. Accursii reperi, *præcepit*: quod magis probo. *Idem.*

g *Suspensus autem Eusebius.*] Suspensum in eculeo intellige: ut * suprà lib. 14. cap. 9. * & infra cap. 9. quod cùm non intelligeret Castellus, vocem temere inseruerat hoc modo: *Suspensus autem Eusebius ex-Comite Privatarum, qui se conscio hæc dixerat concitata.* Idem.

[h] cum Correctoris [8] dignitate regere jussus est Tuscos. [9] Agens inter hæc apud Agrippinam Silvanus, assiduisque suorum compertis nuntiis, quæ Apodemius in labem suarum ageret fortunarum, & [i] sciens animum tenerum versabilis Principis, [k] timens ne absens & indemnatus perageretur reus; in difficultate positus maxima, Barbaricæ se fidei committere cogitabat. Sed Laniogaiso vetante, tunc Tribuno, quem [l] dum militaret Candidatus, [m] solum adfuisse morituro Constanti suprà retulimus, docentéque Francos, unde oriebatur, interfecturos eum, [n] aut accepto præmio prodituros: nihil tutum ex præsentibus ratus in consilia cogebatur extrema: & sensim cum [o] Principiorum verticibus secretiùs

8 *Ms.* dignitate regere jussus est. 9 *Ms.* militiam (*hîc lacuna mediæ lineæ*) Agens.

h *Cum Correctoris dignitate abiit, nec non corrigere, &c.*] Multa hîc mala fide insererat P. Castellus, quæ hactenus pro veris ac probis retenta sunt in omnibus Editionibus. Nos resectis hominis deliri somniis, veram germanámque scripturam ex fide scriptorum codicum Regii, Vaticani * Tolosani, * & Fauchetii, quasi postliminio restituimus: quam Editio quoque Romana ex parte servaverat: sic enim habet: *Correctoris dignitate regere jussus est Tuscus.* deinde à capite, *Agens inter hæc, &c.* Hæc autem lacuna quæ & in scriptis codicibus reperitur, Castello persuaserat quidpiam hîc deesse, cùm tamen revera nihil desit. Solent enim tum in Editione Rom. tum in exemplari Regio ejusmodi intervalla relinqui, præsertim ubi nova narratio à capite instituitur, ut observavi non semel. *Vales.*

i *Sciens animum tenerum versabilis Principis in dicta causa timens*] *i. e.* *Principis, indictâ causâ timens, &c.* Lindenbr.

k *Principis in dicta causa, timens ne absens.*] Aliter codex Regius * Tolosanúsque, * scilicet hoc modo: *Principis...... aretur absens, & indemnatus in difficultate positus maxima, &c.* Atque ita quoque habet Editio Romana, nisi quòd extrema illa vocis exesæ portio deest. Mihi quidem sic commodè legi posse hic locus videtur: *Et sciens animum tenerum versabilis Principis, timens ne proscriberetur absens & indemnatus.* aut quod equidem verius puto: *timens ne damnaretur absens & inauditus.* Sic in lib. 26. de Procopio: *Veritus*, inquit, *ne hac ex causa indemnatus occideretur, è medio se conspectu discrevit.* Vales. Quæso, unde habet τὸ *proscriberetur*? Immo reliquiæ veteris scripturæ oggerunt, *ne trucidaretur absens & indemnatus.* Gron.

l *Dum militaret Candidatus.*] Duæ erant Scholæ Candidatorum: alii enim Candidati seniores, alii juniores dicebantur: hi septimæ, illi sextæ erant Scholæ. At seniores quidem Gordianus senior instituit, lectis è Scholarium ordine fortissimis ac maximæ proceritatis: juniores autem Gordianus junior, ut Cedreno placet, aut junior Philippus, ut est in Chronico Alexandrino. De his Candidatis intelligendus est locus D. Hieronymi de vita Hilarionis, ubi dicit: *Namque Candidatus Imperatoris Constantii, rutilus comâ, & candore corporis indicans provinciam, &c.* & Victor Turonensis in Chronico: *Cui nepos Justinianus vocabulo fuit, Candidati militiâ functus.* & paullo pòst: *Ex Candidato Magister militum ordinarius constituitur.* Nec omittenda est vetus Inscriptio, quam Romæ in æde S. Petri ad vincula abs se descriptam, mihi communicavit Jacobus Sirmundus quem honoris causâ nomino. HIC. POSITUS. EST. ANTIOCHOS. CANDIDATUS. PRIMICER. Vide Cujacium ad legem 5. Codicis, qui militare possunt. Ab his autem Candidatis distinguendi sunt Candidati ii, quos inter principia legionum recenset Vegetius in lib. 2. [Distinguendi sunt & *Candidati Cæsaris*, qualem se ac fratrem suum fuisse in Prætura petenda ac consequenda, scribit Velleius in Histor. libro II. *Candidati* autem *Cæsaris* erant ac vocitabantur, qui commendatione ipsius Imperatoris, & suffragiis tribuum populi Rom. ad Magistratus dignitatésque perveniebant: ut nos docet Suetonius in Julio Cæsare cap. 41.] *Idem.*

m *Solum adfuisse morituro Constanti.*] Constans Aug. factione Magnentii circumventus, apud Helenam oppidum à Gaisone cum lectissimis misso cæsus est Sergio & Nigriniano Coss. ab omnibus militibus suis destitutus ac proditus: ut testatur Zosimus in lib. 2. his verbis: καταληφθεὶς ὑπὸ Γαΐσωνος εἰς τοῦτο μετά τινων ἐπιλέκτων σταλέντος ἀνῃρέθη, πάσης αὐτὸν βοηθείας ἀπολιπούσης. Solus Laniogaisus qui tunc Candidatus militabat, Principem suum non deseruit, ut scribit hîc Marcellinus. Turbat tamen Regius codex, in quo scriptum reperi, *morituræ Constantiæ.* [In Colbertino codice legi, *morituræ Constanti.*] In Editione certè Romana legitur *moriture.* Sed hanc scripturam non probo. Porrò Constantem cùm à Magnentio comprehendendus esset, sibi manus intulisse, ait Chrysostomus Homiliâ 15. in Philipp. ὁ παῖδων δ' αὐτοῦ ὁ μὲν ἑαυτὸν ἀνεῖλεν ὑπὸ τυράννου καταληφθείς: quod omnium Historicorum consensu refellitur, & auctoritate S. Athanasii in Apologia ad Constantium, ubi & Constantem paullo post susceptum Baptismum ait occisum fuisse. *Idem.*

n *Accepto præmio prodituros.*] Malè hinc audiebant Franci: quibus familiare ait fuisse Vopiscus in Proculo, ridendo fidem frangere. Idémque scribit scriptor morosus ac querulus, Salvianus in lib. 7. de gubernat. & Procopius, ut notat Casaubonus ad Vopiscum. Iidem tamen constantissimi fuerunt in servanda fide, post quàm Gallis permisti humaniorem cultum induerunt. *Idem.*

o *Cum principiorum verticibus.*] Principia sunt prin-

cretiùs collocutus, iisdémque magnitudine promissæ mercedis accensis, [p] cultu [1] purpureo à draconum & vexillorum insignibus ad tempus abstracto, ad culmen imperiale surrexit. Dúmque hæc aguntur in Galliis, ad occasum inclinato jam die, perfertur Mediolanum insperabilis nuntius, apertè Silvanum demonstrans, dum ex [2] Magisterio peditum altiùs nititur, sollicitato exercitu ad Augustum culmen evectum. Hac mole casus inopini Constantio icto, quasi fulmine fati; Primates consilio secundâ vigiliâ convocato properarunt omnes in regiam. Cúmque nulli ad eligendum quid agi deberet, mens suppetere posset aut lingua: submissis verbis [3] perstringebatur Ursicini mentio, ut consiliis rei bellicæ præstantissimi, frustráque gravi injuria lacessiti: & [q] per Admissionum Magistrum, (qui mos est honoratior) accito eodem, [r] ingresso Consistorium [s] offertur [4] purpura, multo quàm antea placidiùs, . . . [t] omnium primus

1 *Ms.* purpureo à draconum. 2 *al.* ex Magistro. 3 *al.* fit. 4 *Ms.* purpura multo quàm antea placidiùs . . . . omnium primus extorta ei regio re instituit adorari cùm semper. *al.* purpura, atque ita ante Principis pedes supplicem statuerunt externorum Regum ritu cùm semper.

---

cipales milites, qui privilegiis muniuntur. Principiorum igitur vertices, sunt Tribuni, Centuriones, Ordinarii, Draconarii, & similes, ut optimè declarat Vegetius in lib. 2. cap. 13. Eosdem Proceres appellare videtur Marcellinus noster sub initium lib. 20. cum dicit: *Ad convivium Proceribus corrogatis, petere jure si quid in promptu esset edixit.* Libanius verò in Oratione funebri de laudibus Juliani, eamdem rem narrans: τοὺς ἄκρους τῶν λόχων appellat, ὧν ἐξήρτηται τὸ λοιπόν. *Vales.*

p *Cultu purpureo à draconum & vexillorum insignibus.*] Cùm imperii παράσημον esset purpura, quam conficere sub pœna capitis interdictum erat; qui tyrannidem arripiebant, purpuram de signis aut vexillis ac statuis detrahere necesse habebant: donec imperio confirmato confici sibi purpuream vestem juberent. De vexillis testatur Capitolinus in Gordianis: *Sublatâ de vexillis purpurâ Imperatores eos dicemus.* De statuis auctor est Vopiscus in Saturnino: *Depositâ purpurâ ex simulacro Veneris, cyclade uxoria militibus circumstantibus amictus & adoratus est.* Et Pollio in Celso Tyranno. Libanius quoque in Antiochensi pag. 363. de Eugenio quodam Tribuno, qui Diocletiani temporibus tyrannidem arripuit: τυραννίδος ἱερᾶς καὶ οὐκ ἔμελλε· καὶ ἦν γὰρ ἀλουργὶς ἀγάλματι περικειμένη, ταύτην ἐνδὺς ἔργου εἴχετο. Interdum etiam ex gynæceo segmentum aliquod rapiebant purpuræ. Sic Procopius à Faustina Constantii quondam uxore purpuram accepisse dicitur in lib. 26. Et Julianus in Oratione 1. & 2. ad Constantium, Silvanum ait non ex signis, sed ex gynæceo purpuram sumpsisse: quod quidem in contemptum tyranni probabiliter ab oratore confictum existimo. *Idem.*

q *Per Admissionum Magistrum.*] Magister Admissionum is erat, qui viros honoratos in Consistorium introducebat. Hujus meminit Vopiscus in Aureliano, & lex 12. Cod. Theod. de glæbali onere; & alibi mentio ejus dignitatis occurrit. Sub eo fuit officium Admissionum, qui Admissionales dicuntur in lege 3. & 7. Cod. de privilegiis eorum qui in palatio militant. Fuit & Proximus Admissionum, cujus meminit Marcellinus in lib. 22. *Manumittendis ex more inductis per Admissionum Proximum.* Is erat primus post Magistrum: unde intelligitur, quare honoratius fuisse dicat Marcellinus, per Magistrum accersiri. Ab his Admissionalibus non multum diversi sunt invitatores, qui admittendos ultro invitabant, de quibus loquitur lex ultima, Cod. de diversis officiis. Hi porro omnes erant sub dispositione Magistri Officiorum, ut ex Notitia Imperii constat, ad quem spectabat viros clarissimos & legatos omnium gentium in Consistorium inducere, ut testis est Cassiodorus lib. 6. in formula Magisteriæ dignitatis. *Idem.*

r *Ingresso Consistorium offertur purpura.*] Quam adorare more novo cogebatur. Inf. *adorare solenniter anhelantem celsiùs purpuram.* Quo modo etiam ipsi Impp. loquuntur, L. 4. C. de Consulib. & non sparg. L. 1. C. de Præpos. Cub. L. unic. C. de Comit. & Tribun. L. 1. C. de Silentiar. L. fin. C. de Palat. sacrar. Larg. L. 2. C. de privil. Schol. Græci dicunt, χλαμύδος προσκυνῆσαι. Themist. Orat. XIII. *Lindenbr.*

s *Offertur purpura.*] Id est, adorandæ sacræ purpuræ copia datur. Solebant enim Imperatores ultro ipsi venientibus chlamydis laciniam porrigere, quo majore animo accederent. Unde Julianus Aug. Lucilliano ait: *Majestatis insigne non ut consiliario tibi, sed ut desinas pavere, porrexi.* Infrà in lib. 21. Adorandæ autem purpuræ ritus erat ejusmodi, ut Patricii quidem ad dextram Principis papillam adorarent, Princépsque eorum caput deoscula315retur: Senatores verò ac ceteri genu dextro ante Principem flexo abscederent, quemadmodum scribit Procopius in Anecdotis sub finem: quem habitum exprimit Marcellinus paullo pòst, cùm de Ursicino hæc dicit: *Adactúsque inclinante negotio ipso cervices adorare solemniter anhelantem celsiùs purpuratum.* Vide Suidam in προσκυνῆσαι, & Eusebium lib. 4. de vita Const. cap 57.

extero ritu & regio more instituit adorari, cùm semper [v] antea ad similitudinem judicum salutatos Principes legerimus. Et qui paullo antea cum [5] insectatione malivola, Orientis vorago, invadendæque summæ rei per filios adfectator compellabatur: tunc dux prudentissimus & [x] Constantini Magni fuerat commilito, solúsque ad exstinguendum probis quidem, sed insidiosis rationibus petebatur. Diligens enim opera navabatur Silvanum exstingui, ut fortissimum perduellem: aut si secus accidisset, Ursicinum exulceratum jam penitus aboleri, ne superesset scrupulus impendio formidandus. Igitur cùm de profectione celeranda disponeretur, propulsationem objectorum criminum eumdem ducem parantem, prægressus oratione leni prohibet Imperator, non id esse memorans tempus, ut controversa defensio causæ susciperetur, cùm vicissim restitui in pristinam concordiam partes necessitas subigeret urgentium rerum, antequàm cresceret mollienda. Habita igitur deliberatione multiplici, potissimùm tractabatur, quo commento Silvanus [6] gesta etiamtum Imperatorem ignorare existimaret. Et probabili argumento ad firmandam fidem reperto, monetur honorificis scriptis, ut accepto Ursicino successore, cum potestate rediret intacta. Post hæc ita digesta, protinus jubetur exire, Tribunis & [7] Protectoribus Domesticis decem, ut postularat, ad juvandas necessitates [8] [y] publi-

5 *Ms.* infestatione. 6 *Ms.* gesto etiam tum imperatore rem ign. 7 *al.* Protectores Domesticos. 8 *al.* publicas secum duxit. Inter.

* Cùm autem purpura ab Imperatore esset oblata, tunc is qui erat admissus, purpuram manu apprehensam deosculabatur, ut indicat Chrysostomus in oratione XI. ad populum Antiochensem: *εἰ γὰρ πορφυρίδα τὶς βασιλικὴν ἐπ᾽ ἂν ἀνάσχοιτο χερσὶ δέξασθαι μεμιασμέναις.* * *Vales.*

t *Omnium primus extero ritu.*] Ante hæc verba lacuna est in omnibus codicibus scriptis, adeóque in Editione Romana: quam quidem lacunam P. Castellus infeliciter supplere tentaverat hoc modo: *Offertur purpura multa, quam ante Principis pedes explicitam straverunt.* Sed Sigismundus Gelenius hæc deliramenta ex Editione sua expunxit. Exstitere postea qui illam Castelli conjecturam reconcinnarent, ut videre est in Editione Lindenbrogii. Sed hæc utpote spuria, & ex ea, quam dixi, officina profecta nos quoque delevimus. Deest autem in hac lacuna, ut equidem judico, unum aut alterum vocabulum hoc modo: *Diocletianus Augustus omnium primus, &c.* Certè id Diocletiano tribuunt Eutropius, & Aurelius Victor, Eusebius in Chronico, & Zonaras in tomo 2. Annalium, his verbis: *οὐκέτι προσαγορεύεσθαι παρὰ τῆς γερουσίας ἠνείχετο, ἀλλὰ προσκυνεῖσθαι ἐθέσπισε· καὶ τὰς ἐσθῆτας ἑαυτοῦ, καὶ τὰ ὑποδήματα χρυσῷ καὶ λίθοις καὶ μαργάροις ἐκόσμησε, καὶ πλείονα πολυτέλειαν τοῖς βασιλικοῖς παρασήμοις ἐνέθετο· οἱ πρώην γὰρ βασιλεῖς κατὰ τοὺς ὑπάτους τετίμηντο, καὶ τῆς βασιλείας παράσημον μόνον εἶχον πορφυροῦν περιβόλαιον.* Id est: *Non jam amplius a Senatu salutari sustinuit, sed adorari se jussit: vestésque & calciamenta auro & lapillis & margaritis ornavit: ac regiis insignibus plus magnificentiæ addidit. Nam superiores Principes instar Consulum observabantur, & imperii insigne purpuream tantùm chlamydem habebant.* Ceterùm integra hæc de Diocletiano seu quovis altero periodus per me quidem expungi potest: à Grammatico enim quopiam ad oram libri adnotata, ac postea in contextum irrepsisse videtur. *Idem.*

v *Ante Principis pedes*] Ritus hic *προσκυνήσεως* non à Constantio primùm introductus, sed jam olim ab Impp. Romanis usurpatus fuit. De Diocletiano scribit Eutrop. lib. IX. quòd *Imperio Romano primus Regiæ consuetudinis formam magis, quàm Romanæ libertatis invexit; adorarique se jussit, cùm ante eum cuncti salutarentur.* Trebell. Pollio de Zenobia: *Adorata est more Persarum.* Et jam antè monstrum illud hominis Heliogabalus adorari se ritu eo jusserat. Sed Alex. Sever. optimus Princeps, continuò ubi ad Augustam dignitatem evectus, id ne frequentaretur jussit. Lamprid. *Adorari se vetuit,* (Alex. Sever.) *cùm jam cœpisset Heliogabalus adorari, Regum more Persarum.* Quo autem gestu hæc adoratio peracta, & quid à salutatione differat, multis declarat V. Cl. Barnab. Brisson. de ritu Persar. lib. I. *Lindenbr.*

x *Constantini M. fuerat commilito.*] Id est, fuisse prædicabatur. Simili idiotismo Gallicanus in Cassio dixit: *Qui si obtinuisset imperium, fuisset non modò clemens, sed bonus, sed utilis, sed optimus Imperator.* Vales.

y *Publicas .... conjunctis.*] In Ms. Florentino * ac Tolosano * [Colbertinóque] atque in Editione Augustana legitur, *publicas ...... & conjunctis.* Neque

cas ei conjunctis: inter quos ego quoque eram cum [9] Veriniano collega; [z] residui [1] omnes propinqui & familiares. Jámque eum egressum, solùm [a] de se metuens quisque per longa spatia deducebat. Et quamquam ut bestiarii objiceremur intractabilibus feris, perpendentes tamen hoc bonum habere tristia [2] præcedentia, quòd in locis suis secunda [3] substituunt, mirabamur illam sententiam Tullianam, [b] ex [4] internis veritatis ipsius [5] promulgatam, quæ est talis: *Et quamquam optatissimum est*, [6] *perpetuò fortunam quam florentissimam permanere; illa tamen æquabilitas vitæ non tantum habet sensum, quantum cùm ex sævis & perditis rebus ad meliorem statum fortuna revocatur.* Festinabamus itaque itineribus magnis, ut ambitiosus Magister armorum, ante allapsum per Italicos de tyrannide ullum rumorem, in suspectis finibus appareret. Verùm cursim nos properantes [c] aëria quædam antevolans prodiderat fama: & Agrippinam ingressi invenimus cuncta nostris conatibus altiora. Namque convena undique multitudine trepidé cœpta fundante, coactísque copiis multis: pro statu rei præsentis id aptius videbatur, ut ad Imperatoris novelli, per ludibriosa auspicia virium accessu firmandi, sensum ac voluntatem dux flebilis [7] verteretur: quò variis assentandi figmentis in mollius vergente securitate, nihil metuens hostile deciperetur. Cujus rei finis arduus videbatur. Erat enim cautiùs observandum, ut appetitus opportunitati obtemperarent, nec præcurrentes eam, nec deserentes: qui si eluxissent intempestivè, constabat nos omnes sub elogio uno morte multandos. Susceptus tamen idem Dux leniter, adactúsque,

9 *Ms.* Veriniano. 1 *Ms.* omnes ... (*hic lacuna mediæ lineæ*) ... Jamque. 2 *Ms.* recidentia. 3 *Ms.* substi tuunt .... mirabamur. 4 *Ms.* æternis. 5 Adytis *Ms. deest.* 6 al. *perpetuò.* 7] *al.* veteretur.

---

aliter Regius codex, nisi quòd lacunam habet nullam. Equidem non dubito, quin legendum sit ut edidi: *Protectoribus Domesticis decem adjuvandas necessitates publicas ei conjunctis.* Nam & sensus ita postulat, & observavi hanc particulam *&* poni solere pro *ei*, tum in codice Regio, tum in Editione Romana. *Vales.*

z *Residui omnes propinqui & familiares.*] Tres postremæ voces additæ sunt à P. Castello. Nam in Mss. codicibus Regio & Florentino, [Colbertinoque,] * ac Tolosano *, atque in Editione Rom. legitur tantùm: *residui omni ...... jámque, &c.* quod monitum volui, ne quis spuria pro legitimis acciperet. *Idem.*

a *De se metu quisque.*] Hunc locum sic lego & interpungo: *Jamque eum egressum, solùm de se metuens quisque per longa spatia deducebat.* Certè in exemplari Regio * Tolosanóque * legitur *metum.* Idem.

b *Ex internis veritatis ipsius promulgatam.*] Hæc est scriptura Regii codicis [& Colbertini,] & omnium, ut opinor, scriptorum exemplarium. Editio Rom. habet: *in externis Ver. ips. promulgatam.* Unde P. Castellus hanc lectionem effinxerat, *in æternis veritatis ipsius adytis prom.* Mihi potior scriptorum codicum lectio visa est: quæ confirmatur ex lib. 31. Ceterùm hæc Tulliana sententia hodie in libris Ciceronis non reperitur. [Petrus quidem Pithœus ad oram Ammiani sui manu sua notavit, hunc locum sumptum esse ex Ciceronis oratione post reditum in Senatu habita: sed eam sententiam diu multumque ibi frustra quæsivi.] Altera tamen similis legitur in oratione ad Pontifices, his verbis: *Nam etsi optabilius est cursum vitæ conficere sine dolore & sine injuria: tamen ad immortalitatem gloriæ plus affert, desideratum esse à suis civibus, quàm omnino numquam esse violatum.* Idem. Et certe vulgo solet in Ciceronis editionibus inter fragmenta ex incertis libris reponi, etiam Nizolio bis inter incerta id referente. Sed mirum est, quum sic se quæsivisse testetur vir doctissimus, non obvenisse illi locum ex oratione, quam habuit Tullius ad Quirites post reditum, prorsus eadem sententia & verbis etiam propinquioribus. *Etsi homini nihil est magis optandum, quam prospera, æquabilis, perpetuaque fortuna, secundo vitæ sine ulla offensione cursu; tamen si mihi tranquilla & placata omnia fuissent; incredibili quadam, & pæne divina, qua nunc vestro beneficio fruor, lætitiæ voluptate caruissem.* Gron.

c *Erratica quædam antevolans p. fama.*] In Editione Rom. excusum est *erraria.* In Regio autem codice [& in Colbertino] scriptum inveni *æraria*: proinde

inclinante negotio ipso cervices, adorare sollemniter [d] anhelantem celsiùs [8] purpuratum, ut spectabilis colebatur, & intimus: facilitate aditùs, honoréque mensæ regalis adeo antepositus aliis, ut jam secretiùs de rerum summa consultaretur. Ægrè ferebat Silvanus ad Consulatum potestatésque sublimes elatis indignis, se & Ursicinum solos, post exsudatos magnos pro Rep. labores & crebros, ita fuisse despectos, ut ipse quidem per quæstiones familiarium sub disceptatione ignobili crudeliter agitatus, commisisse in majestatem arcesseretur: alter verò ab Oriente raptus, odiis inimicorum addiceretur: & hæc assiduè clam querebatur & palam. Terrebant nos tamen, cùm dicerentur hæc & similia, circumfrementia undique murmura causantis inopiam militis, & rapida celeritate ardentis angustias Alpium perrumpere Cottiarum. In hoc æstu mentis ancipiti, ad effectum tendens consilium occulta scrutabamur indagine: sederátque tandem, mutatis præ timore sæpe sententiis, ut quæsitis magnâ industriâ [e] cautis [9] rei ministris, obstricto religionum consecratione colloquio, Bracati sollicitarentur atque Cornuti, fluxioris fidei, & ubertate mercedis ad momentum omne versabiles. Firmato itaque negotio per sequestres quosdam gregarios, obscuritate ipsa ad id patrandum idoneos, præmiorum exspectatione accensos, Solis ortu jam rutilo subitus armatorum globus erupit: atque, ut solet in dubiis rebus audentior, cæsis custodibus regiâ penetratâ, [1] Silvanum extractum ædiculâ, quò exanimatus confugerat, ad conventiculum ritus Christiani tendentem, densis [f] gladiorum ictibus trucidarunt. Ita dux haud exsilium meritorum hoc genere oppetit mortis, metu calumniarum, quibus factione iniquorum irretitus est absens, ut tueri possit salutem, ad præsidia progressus extrema. Licèt enim ob tempestivam illam [g] cum Armaturis proditionem

8 *Ms.* purpuram specialius. 9 *τὸ* spei *deest al.* 1 *Ms.* signarum.

---

legendum esse arbitror *aëria*, * prout in Ms. Tolosano exaratum est*. Sic infrà in libro 18. *Credimus, neque enim dubium est, per aërios tramites famam præpetem volitare*: quo in loco Editio Romana habet, *per errarios tramites*, planè simili errore. *Vales.*

d *Anhelantem celsiùs purpuram.*] Non intelligo, qua ratione dicatur anhelans celsiùs purpura. Etenim celsiùs anhelare nonnisi de homine dici potest, qui ad majora adspiret, ut in lib. 26. de Procopio: *Velut Imperatoris cognatus altiùs anhelabat.* & in lib. 27. *Qui ex eo anhelantes, ex nutu suo indistanter putant omnium pendere fortunas.* Quocirca saniorem esse existimavi scripturam codicis Vaticani, qui sic habet: *Anhelantem celsiùs purpuratum.* Accedit, quòd in Editione Rom. & Regio * Tolosanóque * [ac Colbertino] codice legitur *purpuratam.* Idem.

e *Cautis spei ministris.*] In exemplari Regio [& in Colbertino] est scriptum, *cauti spei ministris*: atque ita in reliquis exemplaribus scriptum esse non dubito. Legendum igitur est, *cautis rei ministris.* Nam ut omnes sciunt, *p* pro *r* in libris manu exaratis sæpissime visitur; quod in codice Regio frequentissimè deprehendi. *Idem.*

f *Gladiorum ictibus trucidarunt.*] De cæde Silvani sic loquitur Zonaras: σταλεὶς γὰρ Οὐρσικῖνος ἐκεῖ καὶ χρήμασι τῶν ἐκείνου στρατιωτῶν τινὰς ὑποφθείρας, δι' ἐκείνων ἀνεῖλε τὸν Σιλβανόν. Id est: *Missus enim illuc Ursicinus, Silvanum corruptis pecuniâ ipsius militibus interemit.* Quem quidem locum eò libentiùs adscripsi, quòd Ursicini in eo fit mentio, de quo apud ceteros Scriptores altum silentium est. Hæc Silvani defectio simul ac cædes contigit Arbetione & Lolliano Coss. ann. Domini 355. Exstántque nummi, in quibus D N. FL. SILVANUS. P. F. AUG. appellatur, teste Goltzio. *Idem.*

g *Cum Armaturis proditionem ante Mursense pr.*] Silvanus Armaturarum Tribunus paullo ante Mursense prælium à Magnentio ad Constantium unà cum militibus suis transierat: quo facto Constantius ad persequendum Magnentium longè alacrior est factus, ut narrat

ante Murſenſe prælium, obligatum gratiâ retineret Conſtantium; ut dubium tamen & mutabilem verebatur: licèt [h] patris quoque Boniti prætenderet fortia facta, Franci quidem, ſed pro Conſtantini partibus in bello civili acriter contra Licinianos ſæpe verſati. Evenerat autem antequàm hujuſmodi aliquid agitaretur in Galliis, ut Romæ in Circo Maximo populus, incertum ratione quadam percitus an præſagio, [2] *Silvanus devictus eſt*, magnis vocibus exclamaret. Igitur Silvano Agrippinæ, ut relatum eſt, interfecto, inæſtimabili gaudio re cognita, Princeps inſolentia coalitus & tumore, hoc quoque felicitatis ſuæ proſperis curſibus adſignabat: eo more, quo ſemper oderat fortiter facientes, ut quondam Domitianus, ſuperare tamen quacumque arte contraria cupiebat. Tantúmque abfuit laudare induſtriè geſta, ut etiam quædam ſcriberet [i] de Gallicanis intercepta theſauris, quos nemo attigerat. Idque ſcrutari juſſerat artiùs, interrogato Remigio etiamtum [k] Rationario apparitionis armorum Magiſtri:

2 Mſ. *& Silvanus devii eſt.*

Julianus in Orat. 1. ad Conſtantium: τῶν στρατευμάτων δὲ τὴν εὔνοιαν τίς ἂν ἀξίως διηγήσαιτο; τάξις μὲν ἱππέων πρὸς σὲ ἐν Μύρσῃ παρατάξεως μεθειστήκει. & Orat. 2. in fine: ἴλη τε τῶν ἱππέων σὺν τοῖς σημείοις καὶ τὸν συστρατηγὸν ἄγουσα, τούτῳ τοῦ κινδύνου ξυμμετέχειν μᾶλλον ἢ ἐκείνῳ εὐτυχίας ἠξίου. Quibus in locis notandum eſt Julianum ejus defectionis gloriam Silvano, quippe ob perduellionis crimen occiſo, adimere, & ad milites ipſos transferre. Zonaras tamen, * uti Ammianus *, Silvano eam proditionem aſſignat: Σιλβανὸς εἷς τῶν αὐτοῦ ταξιαρχῶν μετὰ πλήθους ὁπλιτῶν ἐκεῖνον λιπὼν, Κωνσταντίῳ προσῆλθε τῷ αὐτοκράτορι. Et Aurelius Victor: *Is namque Silvanus ortus in Gallia barbaris parentibus, ordine militiæ, ſimul à Magnentio ad Conſtantium transgreſſu, pedeſtre ad magiſterium adoleſcentior meruerat.* Ex Juliani verbis ſuprà allatis Armaturas equites fuiſſe apparet: quamquam Zonaras pedites videtur vocare. *Valeſ.*

h *Patris quoque Boniti.*] In Editione Romana legitur *Poniti*. Regius codex [& Colbertinus] habet *Boniti*: quod prætulerim equidem. Nam & apud Pollionem in Regilliano Bonitus quidam ſtipator Gallieni memoratur: & apud Paulum in lib. 5. hiſtoriæ Longob. Bonitus recenſetur, quintus à Benedicto Abbas montis Caſſini. *Idem.*

i *De Gallicanis intercepta theſauris.*] Hi theſauri ad ſacras Largitiones pertinebant: unde Præpoſiti theſaurorum per Gallias ſub diſpoſitione Comitis Largitionum in Notitia Imperii recenſentur. Eorum meminit Marcellinus in lib. 22. *Datis litteris ad eum qui Gallicanos tuebatur theſauros, quidquid poſceret Cæſar, proculdubio juſſerat dari.* Loquitur de Urſulo Largitionum Comite. Erant autem duo genera Largitionum ſeu theſaurorum. Alii enim Comitatenſes dicebantur theſauri, qui ſcilicet in comitatu Principis unà cum ipſo Comite verſabantur: alii provinciarum ſeu urbium ſingularum, ut patet ex lege 2. & 3. Codicis Theod. de privilegiis eorum qui in ſacro pal. Unde pari ratione Palatini ſacrarum Largitionum alii Comitatenſes, alii Mittendarii dicebantur, ut ſcriptum eſt in Gloſſis Nomicis. Comitatenſium Largitionum meminit Petrus Alexandrinus in Epiſtola quadam apud Theodoritum lib. 4. Hiſt. ὁ τῶν κομιτατησίων δὲ λαργιτιόνων κόμης. Et Marcellinus in lib. 31. cum dicit: *Theſauri enim & fortunæ principalis inſignia cum Præfecto & Conſiſtorianis ambitu mœnium tenebantur.* Idem.

k *Rationario apparitionis armorum Magiſtri.*] Id eſt, Officialis Magiſtri militum, qui militarium numerorum rationes tractabat. Sic Marcellinus lib. 25. initio: *Leo adhuc ſub Dagalaïpho Magiſtro equitum rationes militarium numerorum tractans.* Et in lib. 18. de Antonino quodam ſic ait: *Rationarius Apparitor Meſopotamiæ Ducis*: ſtatímque id officium ita deſcribit: *Et utriuſque linguæ litteras ſciens, circa ratiocinia verſabatur, qui quorúmve virium milites ubi agant, &c.* Hi aliter & communiori vocabulo Numerarii dicebantur. Nam in Imperii Notitia in officio Magiſtri militum Numerarii ponuntur ſtatim poſt Principem totius Officii ſeu Apparitionis. Et ita quoque Marcellinus noſter in lib. 19. *Jacobus*, inquit, *& Cæſius Numerarii Apparitionis Magiſtri equitum.* Vide titulum in Cod. de Numerariis & Actuariis. Hos Græci ψηφιστὰς ſeu διαψηφιστὰς vocant. Baſilius in Epiſt. 250. ad Dorotheum, τῷ διαψηφιστῇ τῆς τάξεως τῶν ἐπάρχων ἐδῶκα τὴν ἐπιστολήν. vertendum eſt: *Numerario Officii Præfecturæ Præt.* Et Sozomenus in lib. 4. cap. 26. de Marathonio quodam: ὃς ἀπὸ ψηφιστοῦ δημοσίου τῶν ὑπὸ τοὺς ὑπάρχους στρατιωτῶν: quæ eodem modo vertenda ſunt. Eunapius λογιστὰς eos appellat, ubi de Harbazacio, qui in Chronico Marcellini Comitis & Jordanis corruptè Narbazaicus nominatur: καὶ οἵ γε προσήκοντες αὐτῷ λογισταὶ τῶν στρατιωτικῶν ἔργων, τὸν μὲν ἀριθμὸν τῶν στρατιωτῶν ᾔδεσαν· τὸ δὲ πλῆθος τῶν ἑταιρῶν καὶ τὸν ἐκ χειρῶν ἀριθμὸν αὐτῶν διέφυγεν. Id eſt: *Ac Numerarii qui illi apparebant ex more, militum quidem numerum norant: meretricum verò copia omnem eorum calculum ſuperabat.* Exſtat illuſtris hic locus apud Suidam in Ἀρβαζάκιος. Quibus adde * Vegetium in capite

cui multò poſtea Valentiniani temporibus laqueus [l] vitam [m] in cauſa Tripolitanæ legationis eripuit. Poſt quæ ita completa, Conſtantius ut jam cælo contiguus, caſibúſque imperaturus humanis, [3] magniloquentia ſufflabatur adulatorum: quos augebat ipſe, ſpernendo projiciendóque id genus parum callentes. Ut [n] Crœſium legimus ideo regno ſuo Solonem expuliſſe præcipitem, quia blandiri neſciebat: & [o] Dionyſium intentaſſe poëtæ Philoxeno mortem, cùm eum recitantem proprios verſus abſurdos & inconcinnos, laudantibus cunctis, ſolus audiret immobilis: quæ res pernicioſa vitiorum eſt altrix. Ea demum enim laus grata eſſe poteſtati debet excelſæ, cùm interdum & vituperationi ſecus geſtorum pateat locus.

CAP. VI. Jámque poſt ſecuritatem quæſtiones agitabantur [4] ex more, & vinculis cateníſque plures ut noxii [5] plectebantur. Exſurgebat enim effervens lætitiâ Paulus, tartareus ille delator, ad venenatas artes ſuas licentiùs exercendas: & inquirentibus in negotium Conſiſtorianis atque Militaribus, ut præceptum eſt, Proculus admovetur eculeo, [p] [q] Silvani Domeſticus, homo gracilis

3 τὸ faſtuque *mſ. deeſt.* 4 *Mſ.* ex more de. 5 *Mſ.* petebantur.

XIX. libri II. * & Themiſtium in oratione 17. *Valeſ.*

l *Vitam in cauſa Trip. legat. rupit.*] Scripti codices uno omnes conſenſu habent, *erupit.* Auguſtana Editio, *eripuit*: quod huic clauſulæ convenientius eſſe exiſtimavi. *Idem.*

m *In cauſa Tripolitanæ legationis.*] Inf. lib. XXVIII. *Lindenbr.*

n *Crœſum legimus Solonem.*] Vid. Herodot. lib. I. Diogen. Laërt. in Solone, Plutarch. lib. de Diſcrim. adulat. & amici. *Idem.*

o *Dionyſium intentaſſe Philoxeno mortem.*] In latomias Syracuſanas conjectum Philoxenum ſcribunt, ubi & Cyclopem fabulam compoſuit. Ælian. Variar. lib. XII. cap. XLIV. Carmen verò Dionyſii tragœdiam fuiſſe Plutarch. ait, de Fort. Alexand. Διονύσιος ὁ τὸν ποιητὴν Φιλόξενον εἰς τὰς λατομίας ἐμβαλὼν, ὅτι τραγῳδίαν αὐτοῦ διορθῶσαι κελευσθεὶς, εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ὅλην μέχρι τῆς κορωνίδος αὐτὴν περιέγραψεν. Vide Suid. in Philoxeno. *Idem.*

p *Silvani Domeſticus.*] Domeſtici erant Apparitores, ſeu Officiales Judicum, tam civilium, quàm militarium, in lege 3. Cod. Th. de aſſeſſorib. lege 16. & 17. de numerariis & actuar. & lege 8. de principib. Agentum in reb. Et ita apud Symmachum Domeſtici ſumuntur aliquoties. Domeſtici officium dicitur in * novella Theodoſii de Scholaribus, & in lege I. Cod. de privilegiis Scholarum: Domeſtici militia in lege 17. citata Cod. Th. de numer. & apud Caſſiodorum in Epiſt. 6. lib. XI. Iidem & Cancellarii dicebantur, nec ordine militiæ, ſed lectione Judicis ad eum locum veniebant, teſte Caſſiodoro, & lege 3. Cod. Theod. de aſſeſſ. Eorúmque videtur honoratior fuiſſe militia. Nam Heraclianus Comes Africæ Sabinum, Domeſticum ſuum, generum ſibi elegiſſe dicitur ab Oroſio in lib. 7. Et Imperatores in lege 3. Cod. Th. ad legem Jul. repetund. ſatis innuunt, altiſſimum hunc fuiſſe militiæ gradum, his verbis: *Natalem quondam Ducem ad provinciam quam nudaverat, ire præcipimus, ut non ſolùm quod ejus non dicam Domeſticus, ſed manipularius ac miniſter accepit, &c.* Baſilius in Epiſt. 285. ad Julittam: ἐπέστειλα δὲ καὶ Ἑλλαδίῳ τῷ οἰκείῳ τοῦ ἐπάρχου. Id eſt: *Scripſi etiam ad Helladium Domeſticum Præfecti*: eumdémque maxima libertate cum Præfecto agere teſtatur. Iſidorus Peluſiota epiſt. 300. lib. I. δομέστικον τοῦ ἐπάρχου dicit Latino vocabulo. Ceterùm hi Domeſtici omnium ferè conſiliorum participes erant: quare periclitantibus Judicibus ipſi quoque in periculum rapiebantur, quemadmodum docent leges ſuprà laudatæ, & Oroſius in libro citato. Marcellinus noſter in lib. 30. *Cæſarium*, inquit, *antehac ejus Domeſticum, quæ Remigius egerit, vel quantum acceperit, ut Romani juvaret actus infandos, per quæſtionem cruentam interrogabat.* Hinc Malchus in hiſtoria Byzantiaca conciliatores ac Miniſtros furtorum Domeſticos Judicum dici notat: καὶ τοὺς προσαγωγέας τῶν λημμάτων τῆς ἀρχῆς, οὓς δομεστίκους καλοῦσι Ῥωμαῖοι, ἐκπέμπειν ὡς τάχιστα λόγον διδόντας ὧν ἔλαβον. Id eſt: *Et miniſtros atque interpretes furtorum, quos Romani Domeſticos vocant, ad ſe mitti, rationem reddituros eorum quæ acceperant.* Non ſunt autem confundendi hi Officiales cum Domeſticis Protectoribus, neque item cum Domeſticis thematis & cohortis, ut fecit Lindenbrogius ad hunc locum. *Valeſ.*

q *Silvani domeſticus*] Bene de hac dignitate Gloſſarium Nomic. Δομέστικος τοῦ θέματος, ὃς μετὰ κόμητος κοόρτης εἰς τὴν προσέλευσιν τοῦ στρατηγοῦ τέτακται. Sic Solomon quidam Beliſarii, & Præſentinus Petri, Imp. Mauricii fratris, Domeſtici fuere. Procopius Vvandalicor. lib. I. Σολόμων ὃς τὴν Βελισαρίου ἐπετρόπευε στρατηγίαν· δομέστικον τοῦτον καλοῦσι Ῥωμαῖοι. Sic enim locus hic legendus. Theophylact.

& morbosus, metuentibus cunctis, ne vi nimia tormentorum levi corpore fatigato, reos atrocium criminum perspicuè citari faceret multos: verùm contra quàm speratum est contigit. Memor enim somnii, quo vetitus erat per quietem, ut ipse firmavit, pulsare quemquam insontem, usque ad confinia mortis vexatus, nec nominavit, nec prodidit aliquem: sed adserebat factum Silvani constanter, id eum cogitasse quod iniit, non cupiditate, sed necessitate compulsum, argumento evidenti demonstrans. Causam enim probabilem ponebat in medio, multorum testimoniis claram, quòd die quinto antequàm infulas susciperet principatus, donatum stipendio militem Constantii nomine adloquutus est, [q] fortis esset & fidus. Unde apparebat, quòd si præsumere fortunæ superioris insignia conaretur, auri tam grave [6] [r] pondus largiretur ut suum. Post hunc damnatorum sorte Pœmenius raptus ad supplicium interiit: qui (ut suprà retulimus) cùm Treveri civitatem Cæsari clausissent Decentio, ad defendendam plebem electus est. Tum Asclepiodotus, [s] & Lutto, & Maudio Comites interempti sunt, aliique plures, hæc & similia perplexè temporis obstinatione scrutante.

CAP. VII. Dum has exitiorum communium clades suscitat turbo feralis, Urbem æternam Leontius regens, multa spectati Judicis documenta [7] præbebat, in audiendo celer, in disceptando justissimus, naturâ benevolus, licèt auctoritatis causâ servandæ acer quibusdam videbatur, & inclinatior ad amandum. Prima igitur causa [8] seditionis in eum concitandæ vilissima fuit & levis.

6 *Ms.* pondus giretur. 7 *Ms.* præcipiebat. 8 *Ms.* aut seditionis.

Simocat. lib. VIII. pag. 396. *Πραισεντῖνος, ὁ τὰς τοῦ Πέτρου πεπιστευμένος φροντίδας, ὃν δομέστικον εἰώθασιν οἱ Ῥωμαῖοι ἀποκαλεῖν.* Et de Romani, deque Remigii Domesticis Ammian. lib. XXVIII. & XXX. Sic *consortium & schola Domesticorum*, Ammian. lib. XXV. & XXVIII. L. 38. de Decurionib. L. unic. de Præpos. labor. alibique in Cod. Theodos. & Justinian. locis permultis. *Lindenbr.*

q *Fortis esset & fidus.*] Formula solennis, qua alloqui milites soliti sunt Impp. inf. lib. XX. in oratione Juliani: *Propugnatores mei Reique publicæ fortes & fidi.* Unde in Nummis veteribus, qui hasce allocutiones exhibent, hæc verba leguntur, FIDES MILITUM, vel FIDES EXERCIT. In vett. Inscriptionib. LEGIONES PIAE FIDELES. Trajanus Imp. in fragmento Mandati apud Ulpian. lib. 45. ad Edict. L. 1. ff. de testam. mil. *optimos fidelissimosque commilitones* appellat, * quemadmodum Constantius Imp. milites suos *Romanæ rei fidissimos defensores* lib. XVII. Etiam Christiani in suis supplicationibus sic orabant: Fortis esset exercitus & fidus. * Tertull. Apolog. pag. 30. *Precantes sumus semper pro omnibus Imperatoribus, vitam illis prolixam, imperium securum, domum tutam,* EXERCITUS FORTES, *Senatum fidelem, populum probum, orbem quietum.* * Prudentius in Martyr. Roman.

- - - numquam pro salute & maximis
Fortissimisque Principis cohortibus
Aliter precabor, quàm FIDELE UT MILITENT.
Lindenbr.

r *Pondus expenderet ut suum.*] Sic primus edidit Gelenius, cùm Castellus excudi fecisset hoc modo: *Pondus repeteret ut suum.* In Editione Rom. perinde atque in Ms. Florentino [& in Colbertino] legitur, *pondus giretur.* in Regio modicum spatium inter has duas voces relictum: ut appareat legendum esse, ut edidi. *Vales.*

[s *Et Lutto, & Maudio Comites interempti sunt.*] in Ms. Cod. Colbert. licèt recenti, optimæ tamen notæ, quem exactissimè evolvi, *Mandio* legitur: quam veram esse lectionem & probam puto. Erant autem ambo hi Comites, ut Silvani Franci amici ac consiliorum participes, sic & ipsi natione Franci: ut vel eorum nomina docent. *Lutto* enim, vel *Hluto* præclarum significat veteri lingua Francica, sicuti scribit Hermoldus Nigellus in lib. 1. de gestis Ludovici Pii Imper. *Mancionem* autem Comitem ac consobrinum Waifarii Aquitanorum Ducis, hominem utique Francum, & Mancionem alterum circa annum DCCCC. Episcopum Catalaunorum fuisse reperio: quæ Mancionis appellatio mihi videtur à Mandionis nomine non differre.] *Idem.*

Philoromum enim aurigam rapi præceptum, [t] sequuta plebs omnis velut defensura proprium pignus, terribili impetu Præfectum incessebat ut timidum: sed ille stabilis & erectus immissis apparitoribus, correptos aliquot vexatósque tormentis, nec strepente ullo nec obsistente, insulari pœna [9] multavit. Diebúsque paucis sequutis cùm itidem plebs excita calore quo consuevit, vini causando inopiam, ad [v] Septemzodium convenisset, celebrem locum, ubi operis ambitiosi [x] Nymphæum Marcus condidit Imperator: illuc de industria pergens Præfectus, [y] ab omni toga Apparitionéque rogabatur enixiùs, ne in multitudinem se arrogantem immitteret & minacem, ex commotione pristina sævientem: [z] [1] difficilísque ad pavorem rectè tetendit, adeo ut eum obsequentium pars desereret,

9 *Ms.* mulctati sunt. 1 *Ms.* difficilis ad pavorem rectè.

t *Sequuta plebs omnis velut defensura*] Populus nempe turbellas dare solitus, & contradicere jus dicenti, vel precibus instare, cùm seciùs quàm placeret, aliquis damnatus vel absolutus esset. Joh. Chrysost. Hom. 3. de Dei natura, * pag. 364. Πρὸ δέκα τούτων ἐτῶν ἑάλωσαν ἐπὶ τυραννίδι τινές· εἶτα τῶν ἐν δυναστείᾳ τις ὄντων ὑπεύθυνος τοῖς ἐγκλήμασι φανείς, σπαρτίον ἐπὶ τοῦ στόματος λαβὼν ἐξήγετο τὴν ἐπὶ θανάτου ὁδόν. τότε δὴ πᾶσα ἡ πόλις ἐπὶ τὸν ἱππόδρομον ἔτρεχε, καὶ τοὺς ἐκ τῶν ἐργαστηρίων ἐξῆγε, καὶ κοινῇ πᾶς ὁ δῆμος ἀνελθὼν ἐξήρπασε τῆς βασιλικῆς ὀργῆς τὸν καταδικασθέντα, καὶ οὐδεμίας ὄντα συγγνώμης. * *Cùm damnatus capite ad supplicium duceretur, populus motus misericordiâ universus Prætorem adiit, & deprecandi communi opera efficere potuit, ut reus ille veniâ nullâ dignus liberaretur.* Ad quam infrenatam audaciam viri religiosi & sacri interdum quoque prosiliebant, ut patet ex L. 6. C. de Episcop. audient. Itaque severè legibus id vetare necessum fuit, L. 29. C. de appellat. L. 12. C. de pœnis. *Lind.*

v *Septizonium.*] In codice Regio [& Colbertino,] & in Editione Rom. legitur *Septemzodium.* Apud Capitolinum quoque in Severo, & apud Hieronymum in Chronico, *Septizodium* in MSS. legi, Scaliger Salmasiúsque testantur. Proinde verior ac melior mihi videtur hæc scriptura, quàm aut *Septenzonium,* ut edidit Castellus, aut *Septizonium,* ut Gelenius: quamquam haud ignarus sum hæc confundi solere. Nam Beda in lib. de Embolismorum ratione, & in Ephemeride laterculum feriarum hebdomadæ Septizodium vocat, quod Græci ἑπτάζωνον dicunt, teste Scaligero in lib. 3. Isagogic. canonum. *Vales.*

x *Nymphæum Marcus condidit.*] Ex his verbis apparet Septemzodium vetus hîc intelligi, quod in 12. Urbis regione collocant Victor, aliíque. In eadem regione fuere & Thermæ Antoninianæ, quas fortasse hîc intelligit Marcellinus. Nolim id tamen pertinaciter affirmare, cùm sciam Nymphæa à Thermis esse diversa. Sunt enim propriè Nymphæa ædes Nymphis sacratæ, marmorum varietate, & columnarum altitudine, ac pictis tabulis, aquarum denique copia spectabiles. Ita Libanius in Antiochico, pag. 372. Nymphæum Antiochiæ * cujus meminit Evagrius in lib. 3. cap. 12. * describit. Νυμφῶν ἱερὸν ὑπερανέμηκες, λίθων αὐγαῖς τε κιόνων χρόαις καὶ γραφῆς αἴγλῃ τε ναμάτων πλούτῳ πάντα ὀφθαλμὸν ἐπιστρέφον. Et Philostratus cap. 4. libri 8. de Nymphæo Puteolano: ἐκάθηντο, inquit, ἐς τὸ Νυμφαῖον, ἐν ᾧ ὁ πίθος λευκοῦ λίθου, ξυνέχων πηγὴν ὕδατος. Id est: *Sederunt in Nymphæo, in quo dolium erat ex lapide candido, fontem aquæ continens.* Aliam ejus nominis originem afferunt Zonaras & Cedrenus in Leonis Augusti vita. Aiunt enim Nymphæum dici ædem publicam, ubi nuptias celebrarent, qui domos non satis capaces haberent: τὸ καλούμενον Νυμφαῖον, οἶκον εἰς τὸ τοὺς γάμους γίνεσθαι ἐν αὐτῷ χρηματίζοντα τῶν μὴ κεκτημένων οἴκους χωροῦντας πλῆθος ἐν ἑαυτοῖς, ait Zonaras. Potuerunt quidem Nymphæa huic rei inservire. Sed tamen ab hoc usu ita appellata esse, nec Zonaras nec Cedrenus umquam mihi persuaserint. Scio virum doctissimum in Notis ad Capitolinum in Gordianis, Nymphæa cepisse pro salientibus seu fontibus manu structis, qui aquam ejaculantur in publicum, sed fine auctore. *Idem.* Aliquoties in Roma sua hunc locum tetigit Nardinus, ante quem alii præteribant taciti; sed nihil adfert, quod non Valesianis cedat, aut ex iis translatum videatur. *Gron.*

y *Ab omni toga Apparitioneque.*] Id est, ab omnibus Togatis & Apparitoribus. Togati autem hoc in loco dupliciter accipi possunt: vel pro Advocatis Præfecturæ Urbanæ: Advocati enim Togati frequenter appellantur, ut notum est; vel sanè pro viris honoratis, qui officii causâ Præfectum Urbis prosequebantur. Sic Mamertinus in Panegyrico ad Julianum, de officio Consulari loquens: *Mistus,* inquit, *agmini Togatorum præire cœpit pedes, gradum moderans penè ad lictoris nutum & viatoris arbitrium.* De Apparitoribus seu Officialibus Præfecturæ Urbanæ consulenda est Imperii Notitia. Hos obsequentes infrà vocat Marcellinus noster his verbis: *Adeo ut eum obsequentium pars desereret, licèt in periculum festinantem abruptum.* & Salvianus in lib. 3. *Et hoc non summi solùm, sed etiam infimi; non Judices solùm, sed etiam Judicibus obsequentes.* Vales. De clientibus tamen potentiores deducentibus intelligit Ferrarius part. 1. lib. 1. rei vestiariæ cap. 33. *Gron.*

z *Difficilisque ad pavorem recti.*] Codex Florentinus teste Lindenbrogio habet: *Difficilis ad pavorem rectè tetendit.* * Neque aliter Tolosanus, * [& Colbertinus.] Certè particula copulativa deest in omnibus exemplari-

licèt in periculum festinantem abruptum. Insidens itaque vehiculo, cum speciosa fiducia contuebatur acribus oculis tumultuantium undique cuneorum veluti serpentium vultus: perpessúsque multa dici probrosa, agnitum quemdam inter alios eminentem, vasti corporis, rutilíque capilli, interrogavit an ipse esset Petrus Valvomeres, ut audierat, cognomento: eúmque, cùm esse sono respondisset objurgatorio, ut seditiosorum antesignanum olim sibi compertum, reclamantibus multis, post terga manibus vinctis suspendi præcepit. Quo viso sublimi, tribuliúmque adjumentum nequidquam implorante, vulgus omne paullo antè confertum, per varia [a] urbis membra diffusum ita evanuit, ut turbarum acerrimus concitor, [b] tamquam [c] in judiciali secreto [d] exaratis lateribus

bus, & à Gelenio primùm inserta est, ad sensum, ut opinari datur, explendum. Sed commodiùs, ut arbitror, locus ita suppleri potest: *Sed ille difficilis ad pavorem, rectè retendit. Rectè* idem valet ac *rectà*. ut apud Apuleium in lib. 9. Milesf. *Hortulanus inscenso me, concito gradu rectè festinat ad civitatem.* Valesf. Mirum viro maximo, & tanto omnium interpolationum hosti, hanc potuisse placere, cujus utique nulla in tot scriptis libris vestigia; & quasi non interdum ita loquantur veteres, ut nobis videantur nimium abrupti. *Gron.*

a *Urbis membra*] Inf. lib. XVI. *Urbis membra collustrans.* Lib. XX. *Cuncta oppidi membra compleverunt.* Prudent. contra Symmach. *Perque omnia membra urbis.* Sic *membra domus*, Vitruvius, Ulpianus, Apuleius. *Membra mœnium*, Ammian. lib. XX. Idem *membra Reipublicæ*, lib. XV. *membra Philosophiæ*, lib. XVI. *Lindenbr.*

b *Tamquam in judiciali secreto.*] Secretum seu secretarium, locus est in quo sedent Judices pro tribunali. Hesychius in Lexico σήκρετον συνέδριον reddit. Suidas in στήλη, ἔνθα, inquit, Ζήνων ἔκρινε τοὺς μετὰ Βασιλίσκου, καὶ σέκρετον τὸν τόπον ἐποίησε. Et in codice Canonum Ecclesiæ Africanæ cap. 97. Patres postulant ab Imperatoribus, ut Defensoribus Ecclesiarum liceat ingredi Judicum secretaria: εἰς τὰ σήκρητα τῶν δικαστηρίων εἰσιέναι: quod quidem Honoratis tantùm licebat, ut notavimus suprà. Ab hoc Judicum sæcularium more manasse videtur, ut secretaria in Ecclesiis haberent Episcopi ac Presbyteri, ubi audiendis ac dirimendis laïcorum negotiis vacabant. De quibus elegans est locus Severi Sulpicii in lib. 3. de vita Martini, quem hîc ponam: *Deinde secretarium ingressus* (*Martinus Episcop.*) *cùm solus, ut erat ei consuetudo, resideret. Hanc enim sibi etiam in Ecclesia solitudinem permissa Clericis libertate præstabat, cùm quidem in alio secretario Presbyteri sederent, vel salutationibus vacantes, vel audiendis negotiis occupati, &c.* Nempe Martinus Missarum sollemnia acturus cùm ad Ecclesiam venerat, amore solitudinis se in secretarium recipiebat, dimissis Clericis ac Presbyteris. Cúmque moris esset, ut populus, præsertímque Honorati, qui ad Missarum sollemnia veniebant, Episcopum osculo salutarent; ipse ejusmodi salutationum officiis Presbyteros delegaverat, ut Sacris mox celebrandis totus animum intenderet. De hoc autem more, ne quid sine teste affirmare dicamur, loquitur Ambrosius in Sermone 34. *Interrogo vos, qui in Quadragesima prandetis, si non vobis rubor est cum exitis in publicum, ne quis vobis jejunus occurrat; aut si non cogitatis cùm ad Ecclesiam proceditis, quemadmodum pacem Episcopo porrigatis, ne fortè ipso spiritu osculi vestri vos reprobet.* Et Salvianus in lib. 8. *Ipsam quodammodo Ecclesiæ salutationem idolo præstiterunt.* * Denique Constantius in vitæ S. Germani libro I. postquàm dixit, eum *ad Missarum sollemnia agenda in Ecclesiam venisse*, subdit: *Præmissáque in populo salutatione sollemni*, &c. * Inde locus in quo salutationibus audiendis vacabant Episcopi aut Presbyteri, salutatorium dicitur in Hist. tripartitæ lib. 9. cap. 30. Quem ἀσπαστικὸν οἶκον Græcè dixerat Theodoritus in lib. 5. cap. 17. Ita accipe salutatorium apud Gregorium Turon. lib. 2. hist. Franc. cap. 21. & lib 6. cap. XI. Scio Scaligerum in lib. 2. Ausonian. Lectionum cap. 23. de ἀσπαστικῷ οἴκῳ aliter sentire. Sed qui hæc legerit, is, ut opinor, sententiam illius non magni faciet. Porrò salutatorium an à secretario distinctum fuerit, ignotum habeo. Certè ex loco illo Severi consequi videtur, unum idémque fuisse. Ceterùm etsi secretariorum in Ecclesiis mos est antiquissimus; initio tamen non fuisse docet Epistola Patrum Concilii Antiocheni adversus Paulum Samosat. Antiochiæ Episcopum: βῆμα μὲν καὶ θρόνον ὑψηλὸν ἑαυτῷ κατασκευασάμενος, οὐχ ὡς Χριστοῦ μαθητὴς, σήκρητον δὲ ὥσπερ οἱ τοῦ κόσμου ἄρχοντες ἔχων τε καὶ ὀνομάζων, apud Eusebium lib. 7. Id est: *Qui tribunal & sublime solium sibi non ut Christi discipulus constituit, & secretarium perinde ac sæculi magistratus habet nominátque.* * Rufinus vertit: *In Ecclesia verò tribunal sibi, multo altius quàm fuerat, exstrui, & thronum in excelsioribus collocari jubet; secretarium quoque sterni ac parari, sicut Judicibus sæculi solet.* * Quanto modestiùs Martinus, qui in secretario sedens, numquam cathedrâ usus est, teste Severo in lib. cit. *Valesf.*

c *In judiciali secreto*] Glossar. Nomicum: Σεκρέτον, δικαστήριον. * Philostr. lib. 4. cap. 15. τὸν Ἀπολλώνιον ἤνεγκεν ἐς τὸ ἀπόρρητον δικαστήριον, ἐν ᾧ περὶ τῶν μεγίστων ἡ ἀρχὴ αὕτη ἀφανῶς δικάζει. Idem lib. 2. cap. 9. pag. 342. τὸ ἀπόρρητον δικαστήριον, ἐν ᾧ τὰ μεγάλα καὶ ἐλέγχεται καὶ σιωπᾶται. * Theophylact. Simocat. lib. VIII. pag. 398. ὁ αὐτοκράτωρ ἐπιτείνας τὸ βάδισμα, μεθίσταται τοῦ παρὰ Ῥωμαίοις λεγομένου σεκρέτου. In secreto enim Palatii Imp. Mauricius socero suo Germano

ad Picenum ejiceretur: ubi postea ausus [e] eripere virginis non obscuræ pudorem, Patruini [2] Consularis sententiâ [f] supplicio est capitali addictus. Hoc administrante Leontio, [g] Liberius Christianæ legis antistes, à Constantio [h] ad Comitatum mitti præceptus est, tamquam [3] Imperatoris jussis & plurimorum [4] sui consortium decretis obsistens, in re quam brevi textu percurram. Athanasium Episcopum eo tempore apud Alexandriam, ultra professionem altiùs se efferentem, sciscitarique conatum externa, ut prodidere rumores adsidui, cœtus in unum [5] quæsitus ejusdem loci multorum ([i] synodus ut appellant) removit à sacramento quod obtinebat. Dicebatur enim fatidicarum sortium fidem, [k] quæve augurales portenderent alites, scientissimè callens, aliquoties prædixisse futura: super his intendebantur ei alia quoque à proposito legis abhorrentia, cui præsidebat. Hunc per subscriptionem abjicere Sede Sacerdotali, paria sentiens ceteris, jubente Principe, Liberius monitus; perseverantur renite-

2 *Al.* Consulari. 3 *al.* Imperatoris. 4 *Ms.* suis 5 *Ms.* quæsiti.

sententiam pronunciarat: οὐδὲν ἢ δεύτερον τοῦ διὰ ξίφους τεθνάναι. Vocatur etiam *secretarium* in Collat. Carthag. & L. 3. C. ubi Senator. vel Claris. L. 16. C. de accusationib. * L. 1. C. Theod. de offic. Rector. Provinc. Donatus lib. 1. Æneid. ad illum versum, *tum forib. Divæ.* Zonar. in Concilio Carth. can. 108. τὰ σήκρητα τῶν δικαστηρίων. σήκρητα δὲ τὰ κριτήρια τοῖς Λατίνοις ὠνόμασται. σεκέρνω γὰρ παρ' ἐκείνοις τὸ διακρίνω. *Secreta judiciorum. Est autem secretum Latinis exercendi judicii locus: nam secernere apud illos dijudicare significat.* * Lindenbr.

d *Exaratis lateribus*] Prudent. περὶ στεφάνων in Eulaliam:

Non laceratio vulnifica,
Crate tenus nec arata cutis;
Flamma sed undique lampadibus
In latera stomachumque furit.

Idem in Romanum.

- - - sponte nudas offerens
Costas bisulcis exarandas ungulis. Idem.

e *Eripere virginis non obscuræ pudorem, Patruini Consularis sententia supplicio ob id capitali addictus*] Hoc quidem ex jure antiquo, & ad præscriptum Legis Juliæ, L. 6. ff. ad Leg. Jul. de adult. Recentiorum Impp. Constitutionibus variè id interpolatum. Si quis enim per vim puellam depudicasset jam alii pactam, ut adulter puniebatur, qui facinus perpetrarat: si verò ἀμνήστευτον, tum ducere eam licèt pauperrimam cogebatur. Quòd si verò nuptias illa stupratoris non optaret, naribus abscissis triente bonorum reus multabatur. At verò si solis blandimentis in fraudem pellecta, in venerem consensisset, aut ducebat eam, aut suarum facultatum partem dabat: sin secus, verberatus & tonsus relegabatur. Zonar. & Balsam. in Canon. Apost. LXVII. Ecloga Basilicôn lib. LX. Harmenop. lib. VI. Tit. VII. Non absimile Græcorum scitum, ἢ γάμος, ἢ θάνατος, apud Aphthon. Sopatr. & Quintilian. in Controvers. *Idem.*

f *Supplicio ob id capitali addictus.*] Nescio quid in mente habuerit Lindenbrogius, cùm ad hunc locum notavit, id ex jure antiquo, & ad præscriptum legis Juliæ factum fuisse. Immo verò stupri pœna lege Julia capitalis non fuit, ut satis constat. Non ergo ex præscripto legis Juliæ fecit Patruinus Consularis Piceni, sed Julianus, de quo sic narrat Marcellinus noster in lib. 16. *Aditus à parentibus virginis raptæ, eum qui violarat, convictum relegari decrevit.* Revera enim pœna legis Juliæ fuit relegatio, ut docuit V. Cl. B. Brissonius in libro ad legem Juliam de adult. Quæ tamen pœna à sequentibus Impp. pro arbitrio aucta est. Unde subjicit Marcellinus in loco citato lib. 16. *Hisque indigna pati querentibus, quòd non sit morte multatus, &c.* Vales.

g *Liberius Christianæ legis Antistes*] Vid. Theodoret. Histor. Eccles. lib. 2. cap. 16. Lucif. Calaritan. ad Constantium Imp. pro Athanasio. *Lindenbr.*

h *Ad Comitatum mitti.*] Mediolanum scilicet, ubi tunc temporis agebat Constantius, teste Sulpicio Severo in lib. 2. Historiæ sacræ. *Vales.*

i *Synodus ut appellant, removit à sacramento.*] Metaphora est ducta ab exauctoratione militari. Tribus autem in Synodis exauctoratus fuerat Athanasius: primùm in Synodo Tyri habita, superstite adhuc Constantino Magno, Consulatu Constantii & Albini, qui annus erat 335 Natalis Dominici: iterum in Concilio Antiochensi, quod in Encæniis magnæ Ecclesiæ celebratum est, Marcellino & Probino Coss. anno Domini 341. Postremò in Synodo Mediolanensi, quæ Mediolani coacta est præsente Constantio, anno Christi 355. Consulatu Arbetionis & Lolliani. *Idem.*

k *Quæve augurales portenderent.*] Videtur id intelligi, quod narrat Sozomenus in lib. 4. hist. Eccl. cap. 9. & post eum Nicephorus in lib. 9. cap. 35. Athanasium scilicet, cùm & futura multo antè prospiceret, & imminentia pericula summa dexteritate vitaret, Arianis juxta atque Gentilibus magicarum artium suspectum fuisse.

batur, [1] nec visum hominem, nec auditum damnare, nefas ultimum sæpe exclamans, apertè scilicet recalcitrans Imperatoris arbitrio. Id enim ille, Athanasio semper infestus, licèt sciret impletum, tamen [6] [m] auctoritate quoque, qua potiores æternæ Urbis Episcopi, firmari desiderio nitebatur ardenti: quo non impetrato, Liberius ægrè populi metu, qui ejus amore flagrabat, cum magna difficultate noctis medio potuit absportari.

CAP. VIII. Et hæc quidem Romæ, ut ostendit textus superior, agebantur. Constantium verò exagitabant adsidui [7] nuntii, deploratas jam Gallias indicantes, nullo renitente ad internecionem Barbaris vastantibus universa: æstuánsque diu qua vi propulsaret ærumnas, ipse in Italia residens, ut cupiebat: (periculosum enim existimabat se in partem contrudere longè dimotam) reperit tandem consilium rectum: & Julianum patruelem fratrem, haud ita dudum [n] [o] ab Achaïco [8] tractu accitum, etiam tum palliatum, in societatem imperii adsciscere cogitabat. Id ubi urgente malorum impendentium mole confessus est proximis, succumbere tot necessitatibus támque crebris unum se, quod numquam fecerat, apertè demonstrans: illi in adsentationem nimiam eruditi [p] infatuabant hominem, nihil esse ita asperum dictitantes, quod præpotens ejus virtus, fortunáque tam vicina sideribus, non superaret ex more. Addebántque, noxarum conscientia stimulante complures, deinceps caveri debere Cæsaris nomen, replicantes gesta sub Gallo. Queis adnitentibus obstinatè, opponebat se sola Regina, incertum migrationem ad longinqua perti-

6 *al.* auctoritate qua potiuntur. 7 τὸ nuncii *ms. deest.* 8 *Ms.* contractu.

Cúmque eum Alexandriam aliquando ingredientem Græci, qui tum fortè aderant, de quadam cornice quæ supra modum crocitabat, per ludibrium interrogassent ecquid prædiceret, crastinum, inquit, diem vobis malè cessurum: quod perinde accidit. Nam crastino allatæ sunt Principis litteræ, quibus Gentiles qui illum diem festissimum erant habituri, templa deorum adire vetabantur. *Vales.*.

l *Nec visum hominem, nec auditum damnare nefas*] Ipsissima Liberii Episcopi verba ad Constantium Imp. adjecit Theodoret. Histor. lib. 2. cap. 16. οὐ δὲ γὰρ οἷόν τε καταψηφίσασθαι ἀνδρὸς ὃν οὐκ ἐκρίναμεν. Quò etiam pertinent, quæ Lucifer Calaritanus pro Athanasio scripsit. Sciebant illi non divina solùm lege, sed etiam XII. Tab. vetitum, indictâ causâ quemquam occidere. Salvian. Massiliens. lib. VIII. Basil. Magn. Epist. LXX. pag. 318. κακοῦργος μὲν οὐδεὶς ἄνευ ἐλέγχων καταδικάζεται. Lactant. lib. V. cap. I. *Sacrilegis, & proditoribus, & veneficis potestas defendendi sui datur, nec prædamnari quemquam incognitâ causâ licet.* Lindenbr.

m *Auctoritate quoque qua potiores Rom. urbis Episcopi.*] Meliùs meo quidem judicio Regius codex sic habet, *auctoritate quoque potiore, &c.* Atque ita ferè Romana Editio, * & Tolos. codex, * [ac Colbert.] nisi quòd *potiores* scriptum habet. Ceterùm hic locus notabilis est de auctoritate Pontificis Rom. vel maximè ob testimonium hominis ethnici. *Vales.*

n *Ab Achaïa contractum accitu*] Ms. *contractu accitu.* Ις. *ab Achaico tractu accitum*: idque verum putamus. *Lindenbr.*

o *Julianum ab Achaïa contractum accitu.*] In Regio codice [& in Colbertino] reperi, *contractu accitum*: quare amplexus sum emendationem Lindenbrogii, qui in Notis monuerat legendum sibi videri, *ab Achaico tractu accitum.* Julianus ipse in Orat. 3. ad Eusebiam Aug. ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος evocatum se esse testatur, id est, ex Achaïa. Zosimus in lib. 3. & Libanius in Oratione Consulari ex ipsa urbe Athenis accitum esse memorant: quod confirmat Eunapius in Maximo, & Julianus ipse in Epist. ad ordinem & populum Atheniensem; ubi se Athenis discedentem ubertim flesse, ac præ discessu mortem optavisse dicit. Addit Libanius in Oratione funebri, pag. 268. sanguinem ei quoque ex naribus effluxisse præ metu ac pavore. *Vales.*

p *Infatuabant hominem.*] Verbo usus est admodum proprio. Revera enim nihil tam infatuat Principes quàm adulatio. Nam cùm præcipua pars sapientiæ sit seipsum nosse, adulator maximè id agit mendaciis & assentationibus suis, ne nos ipsi nosse possimus. * Rectè Parme-

mescens, an pro nativa prudentia consulens in commune, omnibúsque memorans anteponi debere propinquum. Post [9] multáque per deliberationes ambiguas actitata, stetit fixa sententia: abjectísque disputationibus irritis, ad imperium placuit Julianum adsumere. Cùm venisset accitus prædicto die, advocato omni quod aderat commilitio, [q] tribunali ad altiorem suggestum erecto, quod aquilæ circumdederunt & signa, [r] Augustus [1] inscendens, eúmque manu retinens dextera, hæc sermone placido peroravit: *Adsistimus apud vos, optimi Reipublicæ defensores, causæ communi uno penè omnium spiritu vindicandæ, quam acturus, tamquam apud æquos judices, succinctiùs edocebo. Post interitum rebellium tyrannorum, quos ad hæc tentanda quæ moverunt, rabies egit & furor: velut impiis eorum manibus Romano sanguine parentantes, [2] persultant Barbari Gallias rupta limitum pace; hac animati fiducia, quòd nos per disjunctissimas terras arduæ necessitates adstringunt. Huic igitur malo ultra adposita jam [3] proserpenti, si dum patitur tempus, occurrerit nostri vestríque consulti suffragium, & colla superbarum gentium [4] detumescent,*

9 *Ms.* multa quæ. 1 *Ms.* insiginens. 2 Ms. *persultant.* 3 Ms. *proserpentis.* 4 al. *detamescet.*

no in Eunucho actu 2. scena 2. *Scitum hercle hominem! Hic homines prorsus ex stultis insanos facit.* Et Hieronymus in Epistola ad Rusticum Monachum: *Ne credas* (ait) *laudatoribus tuis, immo irrisoribus: qui cùm te adulationibus foverint, & quodammodo impotem mentis effecerint, &c.* Eleganter Johannes Chrysostomus in Matthæum Homiliâ LXXXVIII. de adulatoribus loquens, eos magis fugiendos esse ait, quàm vituperatores: ἐκεῖνοι δὲ τὸν τῦφον ἡμῶν ἐπαίρουσιν, ἀλαζονίας καὶ κενοδοξίας καὶ βλακείας ἡμᾶς πληροῦσι, καὶ μαλακωτέραν ἡμῶν ἐργάζονται τὴν ψυχήν. * Proinde adversus adulationes unicum remedium est, quod ait Seneca in Ep. 59. eis nihil credere. *Idem*, inquit, *nos faciamus, cùm pro sua quemque portione adulatio infatuat: dicamus. Vos quidem dicitis, me prudentem esse. Ego verò video, quàm multa inutilia concupiscam, &c.* Eodem verbo utitur Hirtius lib. 5. de bello Africo. *Quid tu*, inquit, *miles tiro, tam feroculus es? vos quoque iste verbis infatuavit?* Sed & Cicero id verbum ita usurpat in Orat. pro Flacco, & in Philipp. 3. Rectè itaque Sulpicius Severus adulantium verba fatua appellat in lib. 3. de vita Martini. *Quis enim nostrum est*, inquit, *quem si unus homunculus vilis salutaverit, aut fatuis atque adulantibus verbis femina una laudaverit, non continuò elatus sit in superbiam? &c.* Vales.

q *Tribunali ad altiorem suggestum erecto, quod aquilæ circumdederunt & signa*] Mos hic Impp. Romanorum, cùm vel armatos pro concione alloqui, vel legatos exterarum gentium audire vellent, tribunal signis & aquilis circumdare, quò augustior eorum majestas appareret: quod ex Livio, Tacito, aliisque Historicis notum. Ammian. lib. XVII. *Constantius jam metuente sublimior, militarique consensu secundò Sarmaticus appellatus ex vocabulo subactorum; jamque discessurus convocatis cohortibus, & centuriis, & manipulis omnibus, tribunal insistens, signisque ambitus & aquilis, & agmine multiplicium potestatum, his exercitum allocutus est, ore omnium favorabilis, ut solebat.* * Lib. XX. p. 243. *Tribunal ascendit signis aquilisque circumdatus & vexillis, septusque totis armatorum cohortium globis.* * Hujus moris insignis exstat locus apud Johannem Constantinopolitanum in Eclogis legationum ex Dexippo, pag. 3. ubi Aurelianus Imp. Juthungorum Oratores ad se admittere volens, hoc modo tribunal præstruxit: Διέταττε τοὺς στρατιώτας ὡς ἐς μάχην, ἐκπλήξεως ἕνεκα τούτων ἐναντίων. ἐπεὶ δὲ καλῶς εἶχεν αὐτῷ ἡ διακόσμησις, ἐπὶ ὑψηλοῦ βήματος μετέωρος βεβήκει, καὶ ἁλουργίδα ἀμπέχων, τὴν πᾶσαν τάξιν ἐποίει ἀμφ' αὐτὸν μηνοειδῆ. παρεστήσαντο δὲ καὶ τῶν ἐν τέλει, ὅσοι ἀρχάς τινας ἐπιτετραμμένοι, σύμπαντες ἀφ' ἵππων. κατόπιν δὲ βασιλέως τὰ σήματα ἦν τῆς ἐπιλέκτου στρατιᾶς. τὰ δέ εἰσιν ἀετοὶ χρυσοῖ, καὶ εἰκόνες βασίλειοι, καὶ στρατοπέδων κατάλογοι, γράμμασι χρυσοῖς δηλούμενοι. ἃ δὴ σύμπαντα ἀνατεταμένα προὐφαίνετο, ἐπὶ ξυστῶν ἠργυρωμένων. ἐπεὶ δὲ τούτοις ὧδε διακοσμηθεῖσιν, Ἰουθούγγους ἠξίου. *Lindenbr.*

r *Augustus inscendens, eumque manu retinens.*] Sic primus hunc locum edidit Gelenius. In Editione Rom. legebatur, *Augustus insigmensiúmque manu, &c.* [In Ms. Colbertino, *Augustus insiginens, eúmque manu retinens dextera, &c.*] At in codice Regio ita scriptum reperi: *Augustus insignens emque manu retinens dextra.* Mendosè. Sed amplector emendationem Gelenii: tantùm mallem legere, *Augustus insistens*, ut loqui solet Marcellinus. Sic in lib. 14. *Tribunali adsistens.* Et in lib. 21. *Saxeo suggestu insistens.* Et iterum in eodem libro: *Tribunali celso sistens.* Denique in lib. 23. *Ipse aggere glebali adsistens.* [Vel legendum, *insiliens*, quod ad *insiginens* magis accedit.] *Vales.* Apparet pro fortuna dierum τῷ πάνυ varia venisse in mentem, quum sibi conscius esset occultari etiamnum aliquid. Plana sunt autem vesti-

DN.FL.CL IVLIANVS P.F.AVG.

& Imperii fines erunt intacti. [f] *Restat ut rerum spem, quam gero, secundo roboretis effectu. Julianum hunc fratrem meum patruelem, ut nostis, verecundiâ, quâ nobis ita ut necessitudine carus est, rectè spectatum, jámque elucentis industriæ juvenem, in Cæsaris adhibere potestatem exopto, cœptis, si videntur utilia,* [t] *etiam vestra consensione firmandis.* Dicere super his plura conantem interpellans concio leniùs prohibebat arbitrium summi [5] numinis id esse, non mentis humanæ, velut præscia venturi prædicans. Stánsque Imperator immobilis, dum silerent, residua fidentiùs explicavit: *Quia igitur vestrum quoque favorem adesse fremitus indicat lætus, adulescens vigoris tranquilli, cujus temperati mores imitandi sunt potiùs quàm prædicandi,* [v] *ad honorem* [6] *prosperatum exsurgat: cujus præclaram indolem bonis artibus institutam hoc ipso plenè videor exposuisse, quòd elegi.* [7] *Ergo eum præsente nutu Dei cælestis amictu Principali velabo.* Dixit: móxque indutum avitâ purpurâ Julianum, & Cæsarem cum exercitus gaudio declaratum, his alloquitur contractiore vultu submæstum: *Recepisti primævus originis tuæ splendidum florem, amantissime mihi omnium frater: aucta gloria mea confiteor, qui justus in deferenda superiori potestate nobilitati mihi propinquæ, quam ipsa potestate videor esse sublimis. Adesto igitur laborum periculorúmque particeps, & tutelam ministerii suscipe Galliarum, omni beneficentia partes levaturus adflictas: & si hostibus congredi sit necesse, fixo gradu consiste inter signiferos ipsos, audendi in tempore consideratus hortator, pugnantes accendens præeundo cautissimè, turbatósque subsidiis fulciens, modestè increpans desides, verissimus testis adfuturus industriis & ignavis. Proinde urgente rei magnitudine, perge vir fortis, ducturus viros itidem fortes. Aderimus vobis vicissim amoris robustâ constantiâ, militabimus simul, unà orbem pacatum, Deus modò velit quod oramus, pari moderatione pietatéque recturi.* x *Mecum ubi-*

5 *al.* Jovis. 6 Mſ. *prope speratum.* al. *properatum.* 7. *Ego* mſ.

gia veræ lectionis in omnibus codicibus, si modo recognoscas. Eam esse opinor *Augustus, insigne ensemque manu retinens dextra.* Id insigne quid fuerit, mox interpretatur, *Indutum avita purpura Julianum.* Illam enim in promptu habebat & manu dextra retinebat post finita verba injecturus Juliano. *Gron.*

f *Restat ut rerum spem quam Gero.*] Codex Regius habet: *Restat ut vestram spem, &c.* In Editione Romana scriptum erat, *restiturum*, [in Colbertino *restituiturum.*] Primúsque Gelenius vulgatam lectionem ex conjectura, ut videtur, restituit. *Vales.*

t *Etiam vestra concessione firmandis.*] Legendum arbitror, *vestra consensione.* Idem.

[v *Ad honorem prosperatum exsurgat.*] Heic mendam subesse nemo non videt. Quid est enim honor prosperatus, aut quis umquam ita locutus est? In codice Colbertino lego: *Ad honorem propè speratum exsurgat.* Unde conjicio scribendum esse: *Ad honorem propè desperatum exsurgat*, id est, vix aut numquam sibi speratum: aut certè, *ad honorem properatum*: quia Julianus adhuc erat juvenis, & tantæ dignitati pæne immaturus, natus annos 24. *Idem.* In his nihil adfertur ab viro summo, quod non in Lindenbrogii variis lectionibus exstet. Nec difficile foret lepidiora formare. Sed quis negavit aut negabit Ammianum non ita interdum loqui, ut non alius unquam locutus fuit. *Gron.*

x *Mecum ubique videberis præsens.*] Hæc idcirco dici videntur, quia Cæsarum imagines unà cum imaginibus Augustorum, tum in signis militaribus, tum per civitates & oppida poni mos erat. In rescriptis etiam ac legibus, Cæsaris nomen simul cum Augusti nomine apponebatur, ut apparet in Codice Theodosiano. [Annon potiùs hæc quomodo accipienda sint, explicat Ammia-

que videberis præsens, & ego tibi quodcumque acturo non deero. [y] *Ad summam i, i, propera sociis omnium votis, velut assignatam tibi ab ipsa Rep. stationem cura pervigili defensurus.* Nemo post hæc finita reticuit: sed militares omnes horrendo fragore scuta genibus illidentes, (quod est prosperitatis indicium plenum: nam contrà cum hastis clypei feriuntur, iræ documentum est & doloris) immane quo quantóque gaudio præter paucos Augusti probavere judicium: Cæsarémque admiratione digna suscipiebant, Imperatorii muricis fulgore flagrantem. Cujus. [z] oculos cum venustate terribiles, vultúmque excitatiùs gratum, diu multúmque contuentes, qui futurus sit colligebant, [a] velut scrutatis veteribus libris, quorum lectio per corporum signa pandit animarum interna. Eúmque ut potiori reverentia servaretur, nec supra modum laudabant, nec infrà quàm decebat: atque ideo censorum voces sunt æstimatæ, non militum. Susceptus denique ad consessum vehiculi, receptúsque in regiam, hunc versum ex Homerico carmine susurrabat:

Ἔλλαβε πορφύρεος θάνατος καὶ μοῖρα κραταιή.

nus ipse in fine libri XVI. quum ait, Imper. Constantium *suopte ingenio nimium* & adulationibus corruptum, *quidquid per omnem terræ ambitum agebatur, felicibus suis auspiciis adsignavisse*: & cùm Mediolani moraretur in Italia, edictis propositis, aut litteris laureatis in provincias missis, nonnumquam falsò scripsisse, *se solum* in Gallia *pugnâsse & vicisse, & supplices Reges Gentium erexisse;* se apud Argentoratum aciem instruxisse, *stetisse inter signiferos, & Barbaros fugasse præcipites, ac sibi oblatum esse Chnodomarium Regem*; & in pugna adversus Persas, *se inter primores versatum* fortiter fecisse.] *Vales.*

y *Ad summa mihi propera.*] Longè meliùs meo quidem judicio legeretur: *Ad summam i, i, propera.* Certè in Editione Augustana legitur, *Ad summam*, & in codice Regio. Sic autem loquitur Marcellinus in lib. 23. *Ad summam polliceor universis, &c.* Et ne quis parum Latinè dictum putet, Horatius lib. 1. Epist. [Juvenalis Sat. 3. ac Petronius] Apuleius 3. Florid. Ambrosius in Epist. 22. aliíque sic loquuntur. *Idem.*

z *Oculos cum venustate terribiles.*] De eodem Juliano lib. XXV. *Venustate oculorum micantium flagrans.* De hisce verò corporis signis longè diversum judicium Gregor. Nazianz. Orat. 2. in Julian. pag. 106. οὐδὲν ἐδόκει μοι σημεῖον εἶναι χρηστοῦ, αὐχὴν ἀσταγὴς, ὦμοι παλλόμενοι καὶ ἀνασηκούμενοι, ὀφθαλμὸς σοβούμενος καὶ περιφερόμενος, καὶ μανικὸν βλέπων, &c. *Lindenbr.*

a *Velut scrutatis veteribus libris.*] Physiognomonicos intelligit libros. Nam ut nihil incognitum relinquerent prisci illi sapientes, etiam hujus artis, si tamen ars dicenda est, non vanæ ludibrium hariolationis, præcepta tradere conati sunt. * Georg. Δικαιοφύλαξ τοῦ παχυμέρους, in Epitome Aristot. Logic. Prior. Analytic. cap. 19. p. 37. τὸ φυσιογνωμονεῖν γίνεται, ὅταν ἀπό τινος σωματικοῦ ψυχῆς σημείου ἰδίωμα χαρακτηρίζομεν· οἷον, σκληροὶ τὴν γνώμην οἱ πλαταιόνυχες, πονηροὶ οἱ συνόφρυες, εὐφυεῖς οἱ εὐρυμέτωποι. *Mores naturamque cognoscimus, quando ab aliquo corporeo signo animæ proprietatem formamus, ut ungues lati pinguem Minervam indicant: & mali sunt, quibus supercilia junguntur: bonæ indolis, qui frontem latam habent.* * Quæ licèt sæpe fallant, constat tamen non rarò signa rebus ipsis examussim convenire. Sanè de Socrate ex habitu corporis quale judicium olim factum, ex Cicerone scimus de Fato: *Quid? Socratem nonne legimus quemadmodum notavit Zopyrus physiognomon, qui se profitebatur hominum mores naturasque ex corpore, oculis, vultu, fronte pernoscere? Stupidum esse Socratem dixit, & bardum, quòd jugula concava non haberet, obstructas eas partes & obturatas dicebat. Addidit etiam mulierosum: in quo Alcibiades cachinnum dicitur sustulisse.* Et Martial. cùm in Zoïlum scriberet lib. XII. Epigram. LIV.

Crine ruber, niger ore, brevis pede, lumine luscus,
Rem magnam præstas, Zoïle, si bonus es.

Nihil aliud quàm physiognomica signa posuit, qualia etiamnunc vulgò jactari solent in ahenobarbos, luscos, alióve corporis vitio insignitos. Quare Pythagoras in explorandis discipulorum ingeniis, hæc quoque inprimis observabat: τοῖς τε τῆς φύσεως γνωρίσμασι φυσιογνωμονῶν αὐτοὺς, σημεῖα τὰ φανερὰ ἐποιεῖτο τῶν ἀφανῶν ἠθῶν ἐν τῇ ψυχῇ. Vide Philostr. p. 89. Rittersh. ad Malchum de vita Pythag. p. 10. vers. 5. * Jamblich. de vita Pythag. c. 17. Id quod Indi sapientes in uxoribus ducendis factitarunt: αἱ γὰρ δὴ ὄψεις αἱ χρησταὶ ἔχοιεν ἄν τι πλεῖστον τοῦ κάλλους τῆς ψυχῆς. Nicostratus apud Stob. Serm. CLXXXIX. Hoc genus argumenti apud Græcos curatè tractarunt Zopyrus, Loxus, Polæmon, ut Origen. * lib. 1. pag. 26. * contra Celsum testatur. Neque id Latinis intentatum fuisse, indicat fragmentum Trogi Pomp. Auctoris gravissimi, apud Plinium lib. XI. cap. LII. At nunc præter Aristotelis, Polæmonis, & Adamantii Sophistæ φυσιογνωμονικὰ, nihil ad manus nostras pervenit: quibus tamen curiosus quisque satis superque sitim exstinguere poterit. *Idem.*

Homerico carmine.] Iliad. V. *Idem.*

[b] Hæc die octavo Iduum Novemb. gesta sunt, [c] cùm Arbetionem Consulem annus haberet & Lollianum. Deinde diebus paucis, Helena virgine Constantii sorore eidem Cæsari jugali fœdere copulata, paratísque universis, quæ maturitas proficiscendi poscebat, [d] comitatu parvo suscepto, Kal. Decembribus egressus est: deductúsque ab Augusto [e] [f] adusque locum duabus columnis insignem, qui Laumellum interjacet & Ticinum, itineribus rectis Taurinos pervenit: ubi nuntio percellitur gravi, qui nuper in comitatum Augusti perlatus, de industria silebatur, ne parata diffluerent. Indicabat autem [g] Coloniam Agrippinam, ampli nominis urbem in secunda Germania, pertinaci Barbarorum obsidione reseratam magnis viribus & deletam. Quo mærore perculsus, velut primo adventantium malorum auspicio, murmurans querulis vocibus sæpe audiebatur, nihil se plus adsecutum, quàm ut occupatior interiret. Cúmque Viennam venisset, ingredientem optatum quidem & [7] impetrabilem honorificè susceptura omnis ætas concurrebat & dignitas: procúlque visum plebs universa cum vicinitate finitima, Imperatorem clementem appellans & faustum, prævia consonis laudibus celebrabat, avidiùs pompam regiam in Principe legitimo cernens: communiúmque remedium ærumnarum in ejus locabat adventu, salutarem quemdam Genium adfulsisse [8] conclamatis negotiis arbitrata. Tunc anus quædam orba luminibus, cúm percontando quinam esset ingressus, Julianum Cæsarem comperisset, exclamavit, hunc deorum templa reparaturum.

CAP. IX. Proinde, 'quoniam (ut Mantuanus vates prædixit excelsus) majus opus moveo, majórque mihi rerum nascitur ordo, Galliarum tractus

7 *Ms.* imperabilem. *al.* Imperatorem. 8 *al.* conclamans nec secius arbitrata.

---

b *Hæc die octavo Id. Novemb.*] Consentit Idatius in Fastis, & Socrates in lib. 2. cap. 27. τῇ ἕκτῃ τοῦ Νοεμβρίου μηνὸς, quod idem est. Malè in Fastis Siculis legitur, πρὸ ἡ ἰδῶν ὀκτωβρίων, cùm νοεμβρίων legi debeat. Porrò id gestum esse Mediolani docet Hieronymus in Chronico: *Anno Domini 355. Julianus frater Galli Mediolani Cæsar appellatur.* Quod ex præcedenti Marcellini narratione, & ex Sulpicio Severo satis colligitur. *Vales.*

c *Cùm Arbetionem Consulem ann. hab. & Lollianum.*] Socrates: ὑπατεία Ἀρβιτίωνος καὶ Λολλιανοῦ. Arbitionem quoque eum appellat Zosimus. Neque aliter præferunt hoc in loco codex Regius [& Colbertinus,] & Editio Romana. Apud Athanasium tamen in Epistola ad Solitarios Arbæthio perscribitur, pag. 868. τοῖς μετὰ τὴν ὑπατείαν Ἀρβαιθίωνος καὶ Λολλιανοῦ ἀποδειχθησομένοις ὑπάτοις. Idem in Apologia 2. Episcopum quemdam ejusdem nominis memorat Arbethionem. *Idem.*

d *Comitatu parvo suscepto.*] Trecentis ac sexaginta militibus, ut docet Zosimus in lib. 3. Quod etiam confirmat Libanius in Oratione Consulari ad Julianum: ὁρμηθεὶς τοίνυν ἐξ Ἰταλίας σὺν ὁπλίταις ἐλάττοσιν ἢ τετρακοσίοις ἐν ἀκμῇ τοῦ χειμῶνος. Id est: *Profectus ex Italia cum militibus minus quàm quadringentis hieme adulta.* Idem in Oratione funebri in laudem Juliani, trecentos tantùm ponit, eósque nullius pretii Juliano datos. Sed numerum à Zosimo memoratum firmat Julianus ipse in Epistola ad curiam & populum Atheniensem. *Idem.*

e *Adusque locum duabus columnis insignem, qui Laumellum interjacet & Ticinum.*] Nulla hujus loci indicia in vett. Itinerariis. Nam & Antoninus Aug. & Tabula antiqua sic tantùm habent, *Ticinum, Laumellum, Cottias.* Lindenbr.

f *Adusque locum qui Laumellum interiacet.*] Videtur intelligi mutatio, quæ Duriæ à duobus ejus nominis fluviis dicebatur. Nam in Itinerario Burdegalensi legitur: *Mansio Laumello millia* X. *mutatio Duriis m.* IX. *Civitas Ticino m.* XII. Vales. Nollem ab viro doctissimo ita palam describi Cluverium & hujus conjecturam ita inverecunde sine ulla mentione ad ipsum raptam. Vidસis Cluverium in Italiæ descriptione pag. 233. *Gron.*

g *Coloniam Agrippinam ampli nominis urbem.*] Zosim.

& situm ostendere puto nunc tempestivum, ne inter procinctus [9] ardentes præliorúmque varios casus ignota quibusdam expediens, imitari videar desides nauticos, adtrita lintea cum rudentibus, quæ licuit parari securiùs, inter fluctus resarcire coactos & tempestates. [h] Ambigentes super origine prima Gallorum Scriptores veteres notitiam reliquere negotii semiplenam: sed postea [i] [k] Timagenes & diligentiâ Græcus & linguâ, hæc quæ diu sunt ignorata, collegit ex multiplicibus libris: cujus fidem secuti obscuritate dimota, eadem distinctè docebimus & apertè. [l] Aborigines primos in his regionibus quidam visos esse firmarunt, [m n] Celtas nomine Regis amabilis, & matris ejus vocabulo Galatas

9 *Al.* urgentes.

lib. I. Αγριππίναν πόλιν ἐπικειμένην τῷ Ρήνῳ μεγίστην. *Lindenbr.*

h *Ambigentes super origine prima Gallorum.*] Conferenda cum hac Galliarum descriptione, quæ multo copiosiùs tractarunt Strabo lib. IV. Cæsar, Plinius, Paul. Orosius, Aimoinus. *Idem.*

i *Timagenes.*] Suid. Τιμαγένης ἱστορικός, περὶ πλοων πάσης θαλάσσης ἐν βιβλίοις ε̄. Ejus sæpe auctoritate utuntur Plinius in Histor. Plutarch. & alii. *Idem.*

k *Timagenes.* Alexandrinus Rhetor, Regii nummularii filius. Hic captus à Gabinio, Romam perductus est. Ex captivo deinde coquus, ex coquo lecticarius, ex lecticario denique usque ad amicitiam Augusti felix, usque eò utramque fortunam contempsit, ut cùm illi multis de causis iratus Cæsar interdixisset domo, combureret historias rerum ab illo gestarum: ut scribit Seneca lib. x. Controvers. 5. Idem postea in contubernio Asinii Pollionis consenuit, à tota civitate dilectus, teste altero Seneca in lib. 3. de Ira. De hoc Quintiliani judicium est in lib. 2. *Longo pòst intervallo natus Timagenes, vel hoc est ipso probabilis, quòd intermissam historias scribendi industriam nova laude reparavit.* Laudatur à Q. Curtio in lib. 9. & à Josepho in lib. 2. contra Apionem. Horatius in Epist. 3. ad Mæcenatem, urbanum & disertum appellat. De eo Suidas in Τιμαγένης accuratè scribit. *Vales.*

l *Aborigines primos.*] Aborigines hîc sunt indigenæ, quemadmodum in veteribus Glossis legitur: *Aborigines* αὐτόχθονες. Sic etiam Aborigines eos qui primi Romam habuisse dicuntur, quidam ideo sic appellatos esse scribunt, quòd essent indigenæ, ut ait Dionysius Halic. lib. I. καὶ τὴν ὀνομασίαν αὐτοῖς τὴν πρώτην φασὶ τεθῆναι διὰ τὸ γενέσεως τοῖς μεθ' αὐτοὺς ἄρξαι, ὥσπερ ἂν ἡμεῖς εἴποιμεν γενάρχας ἢ πρωτογόνους. Propriè tamen Aborigines sunt, qui ab origine seu patriis sedibus profecti, exteras regiones occupaverunt, sicut indicat Festus Pompejus. Et ita loquitur Tertullianus in lib. de Anima, his verbis: *Invenimus autem apud commentariòs etiam humanarum antiquitatum, humanum genus paullatim exuberasse, dum aborigines, vel vagi, vel extorres, vel gloriosi quique occupant terras, ut Scythæ Parthicas, ut Athenienses Asiam, ut Phryges Italiam, ut Phœnices Africam: dum sollemnes etiam emigrationes, quas ἀποικίας appellant, consilio exonerandæ popularitatis in alios fines examina gentis eructant. Nam & origines nunc in suis sedibus permanent, & alibi ampliùs gentilitatem feneraverunt.* Locum integrum adscripsi, prout ex Agobardi codice legi debet. Aborigines Tertullianus vocat eos, qui è sedibus suis migrant. Eos autem aut vagando terras occupare dicit, quò referendi sunt Phryges: aut extorres, id est, pulsos patriâ; quales fuere Scythæ, qui Parthos condidere, ut ad lib. 31. dicam; atque Phœnices à Jesu filio Nave expulsi teste Procopio: aut denique gloriosos, ut Athenienses, qui Imperii propagandi studio Asiam frequentarunt coloniis. Expunximus autem illa verba, quæ in omnibus Editionibus habentur, *Ut Amyclæi Peloponesum*, quæ sunt certè ineptissima. Neque enim Amyclæi Peloponnesum occuparunt umquam. Nec verius est, quod ex vestigiis codicum Rhenani substituunt viri doctissimi: *Ut Temenidæ Peloponnesum.* Nam Temenidæ Peloponnesum minimè occuparunt, sed Heraclidæ ducibus Temeno ac Cresphonte & Aristodemo. In illis verò postremis verbis: *Nam & origines, &c.* Assentior viro Cl. doctissimóque Nic. Rigaltio, qui *origines* rectè dici ipsos, ex quibus profecti sunt, conditores adnotavit. Sic enim Latini vocabant, ut Sallustius in bello Jugurthino: *Urbes in ora maritima condidère. Hæque brevì multùm auctæ, pars originibus suis præsidio, aliæ decori fuère.* Livius in lib. 26. *Albam unde oriundi erant, à fundamentis proruerunt, ne stirpis, ne memoria originum suarum exstaret.* Et in lib. 38. *Iliensibus Rhœteum & Gergithum addiderunt, non tam ob recentia ulla merita, quàm originum memoriâ.* [Aborigines eadem qua origines significatione nonnumquam usurpari à veteribus doctísque Scriptoribus observo. Certè Plinius in lib. IV. cap. XXIII. *Tyrios* vocat *aborigines Gaditanorum*, id est, auctores generis eorum. Verba Plinii sunt: *Erythræa dicta est*, (insula Gadis) *quoniam Tyrii ab origine eorum orti ab Erythræo mari ferebantur.* Quæ verba ita emendanda puto: *Erythia dicta est, quoniam Tyrii aborigines eorum, orti ab Erythræo mari ferebantur.* Hoc est, Gadis insula, dicta est & Erythia, ἐρύθεια, nomine ipso originem suam indicans, quoniam Tyrii Gaditanorum generis auctores, ex locis Erythræo mari proximis profecti esse dicuntur.] *Idem.*

m *Celtas nomine Regis amabilis, & matris ejus voca-*

dictos

dictos: ita enim Gallos sermo Græcus appellat. Alii Dorienses, antiquiorem sequutos Herculem, oceani locos inhabitasse confines. [o] Drysidæ memorant revera fuisse populi partem indigenam: sed alios quoque ab insulis extimis confluxisse & tractibus Transrhenanis, crebritate bellorum, & [p] alluvione fervidi maris sedibus suis expulsos. Aiunt quidam, paucos [q] post excidium Trojæ, fugitantes Græcos ubique dispersos, loca hæc occupasse, tunc vacua. Regionum autem incolæ id magis omnibus adseverant, quod etiam nos legimus in monumentis eorum incisum, Amphitruonis filium Herculem ad [r] Geryonis & Taurisci sævium tyrannorum perniciem festinasse, quorum alter Hispanias, alter Gallias infestabat: superatisque ambobus coisse cum generosis feminis, suscepisseque liberos plures, & eas partes quibus imperitabant, suis nominibus appellasse. A Phocæa verò Asiaticus populus [s] Harpali inclementiam vitans, Cyri Regis Præfecti, Italiam navigio petiit. Cujus [t] pars in Lucania Veliam; alia condidit in Viennensi Massiliam: dein sequutis ætatibus oppida auctâ virium copiâ instituêre non pauca: sed declinanda varietas, sæpe satietati conjuncta. Per hæc [1] loca hominibus paullatim excultis, viguere stu-

1 *Al.* loci.

bulo Galatas dictos.] De Galate Diodor. Sicul. lib. v. περιβόητος γενόμενος ἐπ' ἀνδρείᾳ τοὺς ὑπ' αὐτὸν τεταγμένους ὠνόμασεν ἀφ' ἑαυτοῦ Γαλάτας, ἀφ' ὧν ἡ σύμπασα Γαλατία προσηγορεύθη. Aliter D. Eucherius Episcop. Lugdunens. cap. 4. de Gentib. *Gálli à candore corporis primùm Galatæ appellati sunt, è quibus populi quondam in Orientis longinqua migrantes primùm Gallo-Græci, nunc antiquo Gallorum nomine Galatæ vocantur.* Lindenbr.

n *Celtas nomine Regis.*] Parthenius in Eroticis cap. 30. scribit, Herculem cùm ab Erythia rediret, regionem quam nunc Celtæ habitant, peragrasse, & ad Bretannum quemdam venisse: cujus filia Celtine amore Herculis capta, boves Geryonis ei occultavit, nec reddere priùs voluit, quàm Hercules secum coïsset. Ex hoc coïtu natus Celtus, à quo Celtæ dicti fuêre. *Vales.*

o *Drasidæ memorant.*] Scribendum videtur *Drysidæ*, quod idem valet ac Druidæ. Sanè in antiquis Plinii editionibus *Drysidæ* scribitur: & apud Aurelium Victorem in Claudio codex Ms. sic habet, teste Schotto: *Compressa per eum vitia, ac per Galliam Drysudarum famosæ superstitiones.* In secunda quoque ejusdem nominis syllaba variatum esse comperio. Nam Origenes in lib. 1. contra Celsum, τοὺς Γαλατῶν Δρυΐδας vocat. Porrò emendationem hanc nostram confirmat C. Cæsar in lib. 6. de bello Gallico: *Galli se omnes à Dite patre prognatos prædicant, idque à Druidibus proditum dicunt.* Idem.

p *Alluvione fervidi maris sedibus suis expulsos.*] Id quidem de Cimbris & Ambronibus veteres prodiderunt, teste Strabone in lib. 7. & Festo Pompejo. Sed eas fabulas jampridem refutavit Posidonius. Nam cùm mare quotidie & accedere & recedere soleat, idque statis horis, & hujusmodi æstus omnibus oceani accolis sollemnes sint atque innoxii; nequaquam credibile est, non dico gentem universam, sed ne unum quidem hominem tam stupidum exstitisse, qui patriam idcirco relinquendam sibi putaverit. *Idem.*

q *Post excidium Trojæ.*] Aimoinus Histor. Francor. lib. 1. *Lindenbr.*

r *Geryonis & Taurisci sævorum tyrannorum.*] Ab hoc ergo Taurisco quondam Taurisci populi, qui postea Norici dicti, appellationem invenere. Plin. lib. 3. cap. 20. *Idem.* Citat Lindebrogius, ut ipsius tempore legebatur. Sed Valesius ad librum xx cap. 6 docet præclare, cur sic mutaverit in tertiam declinationem. *Gronov.*

s *Harpali inclementiam.*] Nil variant vett. codd. & tamen certum est legendum *Harpagi inclem.* sic enim constanter eum vocant Paul. Orosius, Justinus, Herodotus, qui multa de eo, & Phocensibus novas sedes quærentibus, lib. 1. narrat. *Idem.*

t *Pars Veliam, alia condidit in Vien. Massiliam.*] De Veliæ conditu consentit Herodotus in lib. 1. & Antiochus Xenophanis filius apud Strabonem in principio lib. 6. φησὶ δ' Ἀντίοχος Φωκαίας ἁλούσης ὑφ' Ἁρπάγου τοῦ Κύρου στρατηγοῦ, τοὺς δυναμένους ἐμβάντας εἰς τὰ σκάφη πανοικίᾳ, πλεῦσαι πρῶτον εἰς Κύρνον καὶ Μασσαλίαν μετὰ Κρεοντιάδου, ἀποκρουσθέντας δὲ τὴν Ἐλέαν κτίσαι. Id est: *Antiochus verò scribit, Phocæâ captâ ab Harpago,* (Marcellinus Harpalum vocat) *Cyri Præfecto, cives omnes quibus copia erat, cum familia universa conscensis navibus, primùm in Corsicam, & Massiliam navigasse duce Creontiade; deinceps expulsos inde, Veliam condidisse.* De Massiliæ autem conditu duplex opinio est. Alii enim à Phocensibus Harpali vim ac dominationem Persarum fugientibus conditam scribunt, inter quos est Isocrates in Archidamo, & Hyginus apud Agellium in lib. x. cap. 6. his verbis, quæ imitatus esse videtur Marcellinus noster: *Nam qui ab Har-*

dia laudabilium doctrinarum, inchoata per Bardos, [v] & Euhages, & Druidas. Et [x] Bardi quidem fortia virorum [y] illustrium facta [z] heroïcis compossita

patr, inquit, *Regis Cyri Præfecto ex terra Phocide fugati sunt, alii Veliam, partim Massiliam condiderunt.* Atque id gestum esse Ser. Tullio regnante Romæ, post annum ampliùs sexcentesimum quàm Æneas in Italiam venit; hoc est, Olympiade circiter 57. Alii autem affirmant Massiliam à Phocensibus mercatoribus longè antea conditam fuisse. Et ita sentit Aristoteles in Rep. Massiliensium, teste Harpocratione in Μασσαλία. Ἰσοκράτης μὲν φησιν ἐν Ἀρχιδάμῳ ὡς Φωκαεῖς φυγόντες τὴν τοῦ μεγάλου βασιλέως δεσποτείαν, εἰς Μασσαλίαν ἀπῴκισαν· ὅτι δὲ πρὸ τούτων τῶν χρόνων ἤδη ὑπὸ Φωκαέων ᾤκιστο ἡ Μασσαλία: καὶ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ Μασσαλιωτῶν πολιτείᾳ δηλοῖ. Verba ipsa Aristotelis habemus apud Athenæum in lib. 13. Ἀριστοτέλης, inquit, ἐν τῇ Μασσαλιωτῶν πολιτείᾳ γράφει οὕτως. Φωκαεῖς οἱ ἐν Ἰωνίᾳ ἐμπορίᾳ χρώμενοι ἔκτισαν Μασσαλίαν, &c. quæ operæ pretium fuerit legere, & cum narratione Justini in lib. 43. componere. Tempus hujus coloniæ fuit Olympias 45. Tarquinio Prisco Romæ regnante, ut tradunt Timæus apud Marcianum Heracleotam in Descriptione orbis, Solinus cap. 8. & Justinus in lib. cit. Quamquam Solinus pugnantia inter se dicit atque contraria. *Phocenses*, ait, *quondam fugati Persarum adventu, Massiliam urbem Olympiade 45. condiderunt.* Atqui Phocenses Persarum adventu fugati non sunt nisi Olymp. 57. ut dixi. Olympiade autem 45. nondum institutum erat Persarum Imperium. Itaque Solinus duas de Massiliæ conditu veterum sententias confudisse deprehenditur. *Vales.* Utique in loco Aristotelis & Harpocratis non debuit φωκαεῖς vertere Phocenses, dum scribit *Massiliam à Phocensibus mercatoribus* &c. Nec sane credibile est Henricum ita negligenter scriptitasse, quum sane in prima editione legatur clare *à Phocæensibus*. Debuit igitur Hadrianus honori fratris consulere cautius. Et quis mutavit? *Gronov.*

v *Bardi, Euhages, Druidæ.*] Strabo lib. IV. de Gallia. παρ' ἅπασι ὡς ἐπίπαν τρία φῦλα τῶν τιμωμένων διαφερόντως ἐστί. Βάρδοι τε καὶ Οὐάτεις, καὶ Δρυΐδαι. Βάρδοι μὲν ὑμνηταὶ καὶ ποιηταί. Οὐάτεις δὲ ἱεροποιοὶ καὶ φυσιολόγοι. Δρυΐδαι δὲ πρὸς τῇ φυσιολογίᾳ καὶ τὴν ἠθικὴν φιλοσοφίαν ἀσκοῦσι. De Druidibus hæc porro Plin. lib. 16. cap. 44. *Jam per se* (Druides) *roborum eligunt lucos, nec ulla sacra sine ea fronde conficiunt, ut inde appellati quoque interpretatione Græca possint Druides videri.* Lucanus lib. 1.

Solis nosse Deos, & cæli numina vobis,
Aut solis nescire datum.

Atque ideo σεμνόθεοι à Græcis vocantur. Diogen. Laërt. in Proœmio Vit. Stephan. de Urbib. Suid. Quin etiam feminæ eorum divinipotentes, & fatidicæ. Easque de rebus suis Aurelianum & Numerianum Impp. consuluisse: Alex. quoque Severo *in bellum proficiscenti mulierem Druidam Gallico sermone vaticinatam*, Flav. Vopisc. & Æl. Lampr. in Histor. Augg. scribunt. Vide Diodor. Sicul. lib. v. Justin. lib. 24. Ciceron. de Divinat. 1. & de Legib. v. Plin. lib. 30. Fest. Pomp. lib. 2. * Origenes contra Celsum lib. 1. pag. 14. γαλατῶν δρυΐδας vocat. * *Lindenbr.*

x *Bardi quidem.*] In Manuscripto Regio [& Colbertino] * ac Tolosano *, & Editione Romana *Vardi* legitur utrubique. Græci Βάρδους vocant. Posidonius apud Athenæum in lib. 6. ait, Celtas secum in exercitu circumducere parasitos, qui suas laudes ubique decantent: τὰ δὲ ἀκούσματα αὐτῶν εἰσιν οἱ καλούμενοι Βάρδοι· ποιηταὶ δ' οὗτοι τυγχάνουσι μετ' ᾠδῆς ἐπαίνους λέγοντες. Eosdem Bardos memorat etiam Diodorus Siculus in lib. 5. his verbis.. εἰσὶ παρ' αὐτοῖς καὶ ποιηταὶ μελῶν, οὓς Βάρδους ὀνομάζουσιν· οὗτοι δὲ μετ' ὀργάνων ταῖς λύραις ὁμοίων οὓς μὲν ὑμνοῦσιν, οὓς δὲ βλασφημοῦσι. Id est: *Sunt etiam apud eos Melici poetæ quos Bardos nominant: hi ad instrumenta quædam lyris similia, horum laudes, illorum vituperationes decantant.* Quippe dominos suos, ac Reges, quorum mensas sectabantur, Bardi laudabant: inimicos verò hostésque Regum suorum conviciis incessebant. Cujus rei exemplum illustre est apud Athenæum in lib. 4. ex Posidonii historiis, ubi Posidonius de Luernio Bituiti patre narrans, sic ait: ἀφορίσαντος δ' αὐτοῦ προθεσμίαν ποτὲ τῆς θοίνης, ἀφυστερήσαντά τινα τῶν βαρβάρων ποιητῶν ἀφικέσθαι, καὶ συναντήσαντα μετὰ ᾠδῆς ὑμνεῖν αὐτοῦ τὴν ὑπεροχήν, ἑαυτὸν δ' ὑποθρηνεῖν ὅτι ὑστέρηκε. Id est: *Cùm aliquando tempus certum constituisset ad epulum, quidam ex poëtis barbaris cùm seriùs venisset, illum adiit: & ejus quidem majestatem cantu celebravit; suam vero calamitatem deflevit, qui tardiùs adfuisset.* Appianus etiam in Celtico idipsum confirmat, de Bituiti Regis Arvernorum Legato loquens: μουσικός τε ἀνὴρ εἵπετο, βαρβάρῳ μουσικῇ τὸν βασιλέα Βιτύιτον, εἶτα Ἀλλόβριγας, εἶτα τὸν πρεσβευτὴν αὐτὸν ἐπαινῶν, ἔς τε γένος καὶ ἀνδρείαν καὶ περιουσίαν ὑμνῶν. οὗ δὴ καὶ μάλιστα ἕνεκα αὐτοὺς οἱ τῶν πρεσβευτῶν ἐπιφανεῖς ἐπάγονται. Id est: *Sequebatur & Musicus quidam, barbaro cantu Bituitum Regem, seu Allobrogas, seu Legatum ipsum celebrans, tum à splendore generis, tum ab opibus ac fortitudine. Cujus rei causâ nobiliores Legati eos secum circumducere solent.* Ex his patet Bardos nil aliud fuisse quam parasitos, planéque similes eorum, quos Latini Scurras vocabant. Ut enim scurræ exercitum sequebantur, jocis ac gesticulationibus milites inter convivia delenire soliti, ita etiam Bardi. De his scurris sic Spartianus in Severo scribit: *Æthiops quidam è numero militari, claræ inter scurras famæ & celebratorum semper jocorum, &c.* Et Plautus in Truculento:

Non placet quem scurræ laudant, manipulares mussitant.

De iisdem intelligere soleo Ciceronis locum in Epist. 20. libri 9. & Hieronymi in lib. 2. contra Jovinianum cap. 49. Eos eleganter depingit Gregorius Nazianzenus in Invectiva 2. in Julianum: ὡς δὲ ἄλλοι τῶν γελοιαστῶν βαρβάρων τινὰ τοῦτο τολμῆσαι, οἳ τοῖς στρατιώταις ἕπονται λύπης σε ψυχαγωγία, καὶ πότοις ἥδυσμα. De his scurris loqui videtur Marcellinus in lib. 29. cap. 4. *Vales.*

y *Illustrium facta heroïcis composita versibus.*] Lucan. lib. 1.

Vos quoque qui fortes animas, belloque peremptos,
Laudibus in longum vates dimittitis ævum,
Plurima securi fudistis carmina Bardi.

Vide quæ olim ad Historiam Langobard. notavi. *Lindenbr.*

versibus cum dulcibus lyræ modulis cantitarunt: [a] Euhages verò scrutantes [2] seriem & sublimia naturæ pandere conabantur. Inter hos Druidæ ingeniis celsiores, [b] ut auctoritas Pythagoræ decrevit, [c] sodaliciis adstricti consortiis, quæstionibus occultarum rerum altarúmque erecti sunt, & despectantes humana [d] [e] pronuntiarunt animas immortales.

CAP. X. Hanc Galliarum plagam, ob suggestus montium arduos, & horrore nivali semper obductos, orbis residui incolis antehac penè ignotam, (nisi quà litoribus est vicina) munimina claudunt undique, naturâ velut arte circumdata. Et à latere quidem australi Tyrrheno alluitur, & Gallico mari: quà cæleste suspicit plaustrum, à feris gentibus fluentis distinguitur Rheni: ubi occidentali subjecta est sideri, oceano & altitudine [3] Pyrenæi cingitur; unde ad solis ortus adtollitur, aggeribus cedit Alpium Cottiarum: quas Rex Cottius perdomitis Galliis, solus in angustiis latens, inviáque locorum asperitate confisus, lenito tandem tumore [f] in amicitiam Octaviani receptus Principis,

2 *Ms.* serviani. 3 τὸ cingitur *in al. deest.*

z *Heroicis composita versibus.*] Non videtur probabile, Bardos hexametris versibus cecinisse: neque id veterum quisquam scripsit. Itaque id admensus de suo videtur noster Marcellinus. Nisi fortè heroïcos versus appellavit, quibus heroum præclarè facta canebantur à Bardis, non autem hexametros. *Vales.*

a *Eubages vero scrutantes summa.*] In Regio exemplari [& in Colbertino] * ac Tolosano Vaticanóque * scriptum reperi *Euhagis* utrubique, prout in Editione Romana legitur. Proinde non dubitavi eam scripturam hîc restituere, præsertim cùm à Strabone in lib. 4. dicantur ὐάγεις. ὐάγεις δὲ, inquit, ἱεροποιοὶ καὶ φυσιολόγοι: quod præclarè convenit cum his, quæ habet Marcellinus: *Euhages verò scrutantes seriem & sublimia naturæ pandere conabantur.* Sic enim legitur in Regio codice. Editio Romana habet, *scrutantes serviani*, ut & Ms. Florentinus, [& Colbertinus.] *Idem.*

b *Ut auctoritas Pythagoræ decrevit.*] Hæc Marcellini verba sic intelligenda sunt, quasi diceret Druidas ex præcepto Pythagoræ non modò sodaliciis adstrictos vivere, sed etiam animas immortales affirmare: utrumque enim pariter à Pythagora decretum est. Ac de sodaliciis quidem Pythagoreorum Justinus in lib. 20. *Sed triginta ex juvenibus, cùm sodalicio jure sacramento quodam nexi, separatam à ceteris civibus vitam exercerent, &c.* & Agellius in lib. 1. cap. 9. De iisdem multa dixerat Cicero in Oratione pro Vatinio, eâ (ut opinor) causâ, quòd Vatinius Pythagoreum se esse jactabat, sicut testis est idem Tullius in Oratione contra Vatinium. Hieronymus in lib. 2. adversus Rufinum in fine. *Lege*, inquit, *pro Vatinio oratiunculam, & alias ubi sodalitiorum mentio fit: revolve dialogos Tullii: respice omnem oram Italiæ, quæ quondam Magna Græcia dicebatur: & Pythagoreorum dogmatum incisa publicis litteris æra cognosces.* Hujus porro Orationis pro Vatinio meminit Valerius Max. in lib. 4. cap. 2. Hæc Pythagoreorum collegia Polybius in lib. 2. συνέδρια vocat, Strabo in lib. 6. συσσίτια: scribítque Iamblichus in lib. 1. de vita Pythagoræ cap. 6. κοινοβίους ob id dictos esse Pythagoræ sectatores. *Idem.*

c *Sodaliciis adstricti consortiis.*] *Sodaliciis* hîc sumitur adjectivè, ut apud Justinum in eo loco quem suprà laudavimus, *sodalicio jure.* Sic enim habent omnes MSS. codices. Et similiter in lege 1. D. de collegiis, *Collegia sodalitia.* Quæ quidem locutio Marcellino nostro familiaris est: ut cùm in calce lib. 21. dicit. *Matrimonio jure copulata est Gratiano.* & in lib. 22. *Dein Syene, in qua solstitio tempore, &c.* Sic enim habet utrubique codex Regius. Denique in lib. 23. *Mari junguntur oceano.* Idem.

d *Pronuntiarunt animas immortales*] Pomp. Mela lib. 3. cap. 1. *Hi* (Druidæ) *terræ mundique magnitudinem & formam, motus cæli & siderum, ac quid Dii velint, scire profitentur. Docent multa nobilissimos gentis clam & diu; vicenis annis in specu, aut in abditis saltibus. Unum ex iis quæ præcipiunt in vulgus effluit, videlicet ut forent ad bella meliores æternas esse animas, vitamque alteram ad manes.* Diodor. Sicul. Biblioth. lib. V. pag. 212. ἐνισχύει γὰρ παρ' αὐτοῖς ὁ Πυθαγόρου λόγος, ὅτι τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων ἀθανάτους εἶναι συμβέβηκε, καὶ δι' ἐτῶν ὡρισμένων πάλιν βιοῦν, εἰς ἕτερον σῶμα τῆς ψυχῆς εἰσδυομένης. Strabo lib. IV. Cæsar lib. VI. *Lindenbr.*

e *Pronuntiarunt animas immortales.*] Singulare ejus rei testimonium est, quod refert Valerius Max. in lib. 2. *Gallos*, inquit, *memoriæ proditum est, pecunias mutuas, quæ sibi apud inferos redderentur, dare: quia persuasum habuerint animas hominum immortales esse. Dicerem stultos, nisi idem Bracati sensissent. quod palliatus Pythagoras sensit.* [Idem de Gallis dicit Mela in cap. 2. lib. 3.] *Vales.*

f *In amicitiam Octaviani receptus*] Atque hæc causa est, cur Octavius Imp. civitates XII. Cottianas non addiderit Inscriptioni è trophæo Alpium. Quas etiam non nisi defuncto Cottio Rege, Nero in provinciæ for-

molibus magnis exstruxit ad vicem memorabilis muneris, compendiarias & viantibus opportunas, medias inter alias Alpes vetustas, super quibus comperta paullo postea referemus. In his Alpibus Cottiis, quarum initium à [4] Segusione est oppido, præcelsum erigitur jugum, nulli ferè sine discrimine penetrabile. Est enim è Galliis venientibus prona humilitate devexum, pendentium saxorum altrinsecùs visu terribile, præsertim verno tempore: cùm liquente gelu, nivibúsque solutis flatu calidiore ventorum, per diruptas utrimque angustias, & lacunas pruinarum congerie latebrosas, descendentes cunctantibus plantis homines & jumenta procidunt & carpenta: ídque remedium ad arcendum exitium repertum est solum, quòd pleraque vehicula vastis funibus illigata, ponè cohibente virorum vel boum nisu valido, vix gressu reptante paullo tutiùs devolvuntur. Et hæc, ut diximus, anni verno contingunt. Hieme vero [g] humus crustata frigoribus, & tamquam levigata, ideóque labilis, incessum præcipitantem impellit, & patulæ valles per spatia plana glacie perfidæ vorant nonnumquam transeuntes. Ob quæ locorum callidi, eminentes ligneos stilos per cautiora loca defigunt, ut eorum series viatorem ducat innoxium: qui si nivibus operti latuerint, montanis defluentibus rivis [5] eversi, [h] agrestibus præviis difficilè pervaduntur. A summitate autem hujus Italici clivi, planities [i] adusque [k] stationem nomine Martis, per septem extenditur milia: & hinc alia celsitudo erectior, ægréque superabilis, ad Matronæ porrigitur verticem, cujus vocabulum casus feminæ nobilis dedit. Unde declive quidem iter, sed expeditius adusque [l] castellum Virgantiam patet. Hujus sepul-

4 *Ms.* Segutione. 5 *Ms.* eversi, graves agrestibus.

---

mam redactas Imperio adjecit. Eutrop. lib. VII. Aurel. Victor in Nerone. *Lindenbr.*

g *Humus crustata frigoribus*] Lib. XVII. *Crustæ pruinarum.* * Virgil. Georgicor. 3. *Concrescunt subitæ currenti in flumine crustæ.* Sidon. Apollin. lib. 4. Epist. 6. *crustis glacierum.* * Et *concrustare*, Ammian. lib. XXX. Hinc Italorum *la fredda crusta.* Idem.

[h *Agrestibus prævviis difficile pervaduntur.*] De Alpibus loquitur Ammianus. Hi *agrestes prævii*, *locorum callidi* ibidem dicti, sunt quos *Marrones* vel *Marrunos* nostri postea vocavere; nos vulgò *les Marrons* appellamus. Johannes in Vitæ Odonis Abbatis Cluniacensis libro 3. ante annos 750. *Marrones*, *genus quoddam hominum*, ei per Alpes nivosas hieme ex Italia redeunti, accepta mercede ducatum præbuisse scribit. Et Odo ipse in Vita Geraldi Aureliacensis Comitis tradit, *Marrunos*, *rigentes Alpium incolas*, *supellectilem Geraldi* Romam petentis sæpe *per juga montis Jovini* magno quæstu *transvexisse*: sicut apud Ammianum legimus, vehicula funibus illigata, ponè cohibentibus laboriosè ejusmodi viris, tutiùs per Alpes devolvi solere. Rodulfus qui Gesta Abbatum Trudonensium & sua ante annos 560. scripsit, *Marones montis Jovis* seu summi Pennini, memorat in lib. XII. & ita vocari ait *viarum præmonstratores*, ac *peregrinorum duces*, quorum pillea, chirothecas, cothurnos, & hastas longas graphicè depingit. Marrones montis Cinisii seu Alpis Cottiæ, Novalicium, Ferrariam, & Annæburgum incolunt; montis sui tempestates prænuntiant viatoribus, eósque ex summo Cinisio in Galliam descendentes, cratibus impositos dirigunt.] *Vales.*

i *Stationem nomine Martis*] Anton. Aug. in Itinerar. *A Mediolano Arelate per Alpes Cottias.-- Segusionem, ad Martis, Brigantionem.* Tabula antiqua: *Segusione, Martis, Gadaone, Brigantione.* Lindenbr.

k *Adusque stationem nomine Martis.*] Mansio Martis dicitur in Itinerario Burdigalensi. Sed Marcellinus stationem indistinctè tam pro mansione militari quàm pro mutatione cursus publici usurpare solet. Sic Dadastanam vocat stationem, quæ in illo Itinerario mansio est: & Arethusam stationem, quæ ibidem mutatio dicitur. Statio igitur nomen generale est, ut σταθμὸς Græcè. Scribit enim Eustathius in Iliad. β sub finem, σταθμὸν dici τὴν μονὴν καὶ τὴν λεγομένην ἀλλαγήν. *Vales.*

l *Castellum Virgantiam.*] Legendum est *Brigantiam.* In Tabula Peutingerorum, & Itinerario Antonini, &

crum Reguli, quem itinera ſtruxiſſe retulimus, Seguſione eſt mœnibus proximum: manéſque ejus ratione gemina religioſè coluntur: quòd juſto moderamine rexerat ſuos, & adſcitus in ſocietatem rei Romanæ, quietem genti præſtitit ſempiternam. Et licèt hæc, quam diximus [6] viam, media ſit & compendiaria, magiſque celebris, tamen etiam aliæ multo antea temporibus ſunt conſtructæ diverſis. Primam [m] Thebæus Hercules ad Geryonem exſtinguendum, ut relatum eſt, & Tauriſcum leniùs gradiens, prope Maritimas compoſuit Alpes: [n] hícque harum indidit nomen: [o] Monœci ſimiliter arcem & portum ad perennem ſui memoriam conſecravit. Deinde emenſis poſtea ſæculis multis, hac ex cauſa ſunt Alpes excogitatæ Pœninæ. [p] Superioris Africani pater P. Cornelius Scipio Saguntinis memorabilibus ærumnis & fide, pertinaci deſtinatione Afrorum obſeſſis, iturus auxilio in Hiſpaniam, traduxit onuſtam manu valida claſſem: ſed civitate Pœnorum Marte deleta, Hannibalem [7] aſſequi nequiens, triduo antè tranſito Rhodano ad Italiæ partes contendentem, navigatione veloci intercurſo ſpatio maris haud longo, degreſſurum montibus apud Genuam obſervabat Liguriæ oppidum, ut cum eo, ſi copiam fors dediſſet, viarum aſperitate fatigato decerneret in planitie. Conſulens tamen rei communi, Cn. Scipionem fratrem ire monuit in Hiſpanias, ut Haſdrubalem exinde ſimiliter erupturum arceret. Quæ Hannibal doctus à perfugis, ut erat expeditæ mentis & callidæ, Taurinis ducentibus accolis, [q] per [8] Tricaſtinos & oram [9] Vocontiorum extremam, ad ſaltus Tricorios venit. Indéque exorſus, aliud iter antehac inſuperabile fecit: exciſáque rupe in immenſum elata, quam

6 *Al.* via. 7 *Mſ.* ſequi. 8 *Al.* Tricaſtinos. 9 *Mſ.* Vocontigrum.

apud Ennodium in Itinerario Alpium dicitur *Brigantio.* In Burdigalenſi verò Itinerario *Byrigantum* corruptè. Sed locum integrum hîc adſcribere operæpretium fuerit.

Manſio Hebriduno m. 16. *Inde incipiunt Alpes Cottiæ.*
Mutatio Rame m. 17.
Manſio Byrigantum m. 17. *Inde adſcendis Matronam:*
Manſio ad Marte m. 19.
Civitas Secuſſione m. 16. *Inde incipit Italia.*

Lego *Brigantium.* Ptolemæo enim βεργάντιον dicitur in Alpibus Graiis, itémque à Strabone in lib. 4. Hodie *Briançon* vocamus opidum in Delfinatu noſtro, ut notavit vir præfatâ reverentiâ nominandus Jac. Sirmundus in Notis ad Ennodium. Julianus in Epiſtola ad ordinem & populum Athen. βεργάντιαν appellat, perinde ac Marcellinus: ἐν τῇ βεργαντίᾳ τοσοῦτον ἔτι ἐὸν ἐπὶ (lege περὶ) τὰς Κοττίας ἄλπεις, &c. *Valeſ.*

m *Thebanus Hercules ad Geryonem.*] Mamertinus idem tangit in Panegyr. pag. 303. *Vos invictiſſimi Impp. propè ſoli Alpium vias, hibernis nivibus obſtructas, divinis veſtigiis aperuiſtis: ut quondam Hercules per eadem illa culmina Iberiæ ſpolia incomitatus abduxit,* Lindenbr.

n *Hicque harum indidit nomen.*] Graias ſcilicet vocavit, teſte Plinio in lib. 3. cap. 16. & Cornelio Nepote in Hannibalis Vita, qui ſic ait: *Ad Alpes poſteaquàm venit quæ Italiam ab Gallia ſejungunt, quas nemo umquam cum exercitu ante eum trajecerat: quo facto is hodie ſaltus Graius appellatur.* Quare in hoc Marcellini loco meliùs legeretur: *Hiſque Graiarum indidit nomen. Valeſ.*

o *Monœci ſimiliter arcem & portum.*] Strabo lib. IV. p. 140. ὁ δὲ τοῦ Μονοίκου λιμὴν ὅρμος ἐστὶν, οὐ μεγάλαις, οὐδὲ πολλαῖς ναυσὶν, ἔχων ἱερὸν Ἡρακλέους Μονοίκου καλουμένου. * Lucanus lib. 1. p. 25.

Quaque ſub Herculeo ſacratus nomine portus
Urget rupe cava pelagus. Non Corus in illum
Jus habet, aut Zephyrus: ſolus ſua littora turbat
Circius, & tuta prohibet ſtatione Monœci. * Lindenbr.

p *Superioris Africani pater Pub. Corn. Scipio.*] Flor. lib. II. cap. VI. *Idem.*

q *Per Tricaſſinos & oram Vocontiorum.*] [In Mſ. Colbert. legitur, *per Tricaſinos.*] Reſcripſi *per Tricaſtinos*, ut Auguſtana ac Baſilienſis Editiones præferunt: firmátque T. Livius in lib. 21. his verbis quæ Marcellinus noſter exſcripſit: *Cùm Alpes peteret, non jam recta regione iter inſtituit; ſed ad lævam in Tricaſtinos flexit: inde*

cremando [r] vi magna flammarum acetóque [1] infuſo diſſolvit, [ſ] per Druentiam flumen gurgitibus vagis intutum, regiones occupavit Etruſcas. Hactenus ſuper Alpibus, nunc ad reſtantia veniamus.

CAP. XI. Temporibus priſcis cùm laterent hæ partes ut barbaræ, tripartitæ fuiſſe creduntur, in Celtas eoſdémque Gallos diviſæ, & Aquitanos, & Belgas, linguâ, inſtitutis, legibúſque diſcrepantes. [t] Et Gallos quidem, qui Celtæ ſunt, ab Aquitanis Garumna diſterminat flumen, à Pyrenæis oriens collibus, póſtque oppida multa tranſcurſa in oceano deliteſcens. A Belgis verò eamdem gentem Matrona diſcernit & Sequana, amnes magnitudinis geminæ: qui fluentes per Lugdunenſem, [v] poſt circumclauſum ambitu inſulari Pariſiorum caſtellum, [2] Luteciam nomine, conſociatim meantes protinus prope caſtra Conſtantia funduntur in mare. Horum omnium apud veteres Belgæ dicebantur eſſe fortiſſimi, eapropter quòd ab humaniore cultu longè diſcreti, nec adventiciis effeminati deliciis, diu cum Tranſrhenanis certavere Germanis. Aquitani enim, ad quorum litora ut proxima placidáque merces adventiciæ convehuntur; moribus ad mollitiem lapſis, facilè in ditionem venere Romanam. [x] Regebantur autem Galliæ omnes, jam inde uti crebritate bellorum urgenti ceſſere Julio Dictatori, poteſtate in partes diviſa quatuor: quarum Narbo-

1 *Mſ.* infuſo quæ inſolidis ſolvit. 2 *Mſ.* Lutetia.

---

per extremam oram Vocontiorum agri tetendit in Tricorios, &c. Manétque etiamnum Tricaſtinorum appellatio in Delfinatu noſtro. De Tricoriis loquitur Plinius in lib. 3. & Appianus in Celticis. Strabo in lib. 4. eos ſupra Cavares locat cum Vocontiis ac Medullis. *Valeſ.* Etiam *Tricaſtinos* jam citat Hier. Surita ad itinerarium Antonini p. 506. *Gron.*

r *Vi magna flammarum, acetoque.*] Livius lib. XXI. * Herricus Altiſſiod. de Vita S. Germani lib. 5. p. 52.

Hinc ſubit aërias meritis ſublimior Alpes.
Limes hic Auſonias Gallis diſterminat oras,
AEternis nivibus, æterno frigore torpens,
Humano generi non ante meabilis umquam,
Hannibal Hiſpana remeans quàm victor ab ora
Diduxit ſcopulos, & montem rupit aceto.

Acetum ſolum ex omnibus humoribus flammam violentam exſtinguit, dum per frigus ſuum calorem vincit elementi. *Acetum igni exſtinguendo.* Vid. L. 3. §. 5. ff. de penu legata. L. 12. §. 18. de inſtr. vel inſtr. legat. Vid. Livium lib. 21. p. 502. 566. Macrob. Saturnal. 6. * *Lindenbr.*

ſ [*Per Druentiam flumen gurgitibus vagis intortum.*] Quid ſit flumen *gurgitibus vagis intortum*, quídve hæc verba ſignificent, fateor me ignorare. In codice Colbertino qui eſt optimus, ſcriptum reperio, *gurgitibus vagis intotum*: ex quo facillimè judicari poteſt, legendum eſſe *intutum.* Certè Livius in lib. XXI. *Druentiam Alpinum amnem, omnium Galliæ fluminum difficillimum tranſitu eſſe* ſcribit, *nova ſemper vada, novóſque gurgites, ac plures ſimul alveos facientem; ad hæc ſaxa glomeroſa volventem, nihil ſtabilis nec tuti ingredienti præbere.* Silius Italicus in libro III. eadem omnia, quæ Livius, de Druentia dicit.

Ac vada tranſlato mutat fallacia curſu,
Non peditis fidus, patulis non puppibus æquus.

Auſonio in Moſella dicitur ob id Druentia *ripis ſparſis incerta.*] Valeſ.

t *Et Gallos quidem qui ſunt Celtæ.*] Cæſaris locum imitatus eſt, lib. 1. de Bell. Gall. *Gallos ab Aquitanis Garumna flumen, à Belgis Matrona & Sequana dividit. Horum omnium fortiſſimi ſunt Belgæ, propterea quòd à cultu atque humanitate Provinciæ longiſſimè abſunt, minimeque ad eos mercatores ſæpe commeant, atque ea quæ ad effeminandos animos pertinent, important.* Lindenbr.

v *Poſt circumclauſum ambitu inſ. Pariſiorum caſtellum.*] Atqui paullo ſupra Pariſios Matrona in Sequanam influit; ut Marcellinum falli neceſſe ſit, qui infra Luteciam influere ſcribit. Tamen ſi propiùs attenderis, nihil hîc peccat Marcellinus. Neque enim negat, ſupra Luteciam Pariſiorum Matronam miſceri Sequanæ: immo idipſum tacitè ſignificat, cùm dicit hos duos amnes poſt circumclauſam ambitu inſulari Luteciam ſociatim meare: proximè enim ſupra Pariſios conjuncti, Pariſiorum inſulam cingunt, deinde ſociatim meant. Verùm illud æquè excuſari non poteſt, quod ſubjicit, *prope caſtra Conſtantia* in mare evolvi. *Valeſ.*

* x *Regebantur Galliæ, jam inde uti ceſſere Julio Dict. poteſtate in partes diviſa* IV. *quarum Narbonenſis una Vi-*

nensis una Viennensem intra se continebat, & Lugdunensem: altera Aquitanis præerat universis: superiorem & inferiorem Germaniam, Belgásque duæ jurisdictiones iisdem rexere temporibus. y At nunc numerantur provinciæ per omnem ambitum Galliarum: secunda Germania, prima ab occidentali exordiens cardine, Agrippina & Tungris munita, civitatibus amplis & copiosis. Dein prima Germania, ubi præter alia municipia Mogontiacus est, & Vangiones, & Nemetæ, & Argentoratus barbaricis cladibus nota. Post has Belgica prima Mediomatricos prætendit, & z Treviros domicilium Principum clarum. Huic adnexa secunda est Belgica, quà Ambiani sunt, urbs inter alias eminens, & Catelauni, & Remi. Apud Sequanos Bisontios videmus, & Rauracos, aliis potiores oppidis multis. Lugdunensem primam Lugdunus

ennensem intra se continebat, & Lugdunensem: altera Aquitanis præerat universis: superiorem & inferiorem Germaniam, Belgasque duæ Jurisdictiones eisdem rexere temporibus.] Si de Julii Cæsaris temporibus intelligitur hic locus, quo modo ferri possit nescio. Tunc enim Galliæ omnes unica jurisdictione regebantur ab eo, cui Senatus eam provinciam decreverat. Postea Augustus nova Galliæ divisione facta quatuor jurisdictiones constituit. Sed ne tum quidem Belgicæ jurisdictio à jurisdictione utriusque Germaniæ separata est, ut docet Dio in lib. 53. nec diu postea: quod ex Plinio & Ptolemæo colligitur, qui sub Belgica provincia utramque Germaniam comprehendunt.

[Julius Cæsar tres Galliæ partes, Belgicam, Celticam, quæ postea Lugdunensis dicta est, & Aquitaniam ferè totam, in provinciarum formam redegit, ac tributarias fecit. Nam quarta pars Galliarum, seu provincia Narbonensis pridem Romanis parebat. Sed uni, an quatuor rectoribus Galliam is omnem attribuerit, scire non possumus. At sub Augusto Julii successore, à quo Aquitania perdomita & cum Belgica aucta, atque Celtica seu Lugdunensis imminuta est; constat quatuor summis totius Galliæ partibus, nimirum Belgicæ, Celticæ vel Lugdunensi, Aquitaniæ, ac Galliæ Narbonensi (ne de Germania Cisrhenana loquar) suum cuique rectorem præfuisse. Unde alium *Belgicæ provinciæ Legatum*; alium *Lugdunensis Galliæ Legatum*, Suetonio *Proprætorem* dictum; hunc *Legatum Aquitaniæ*, aliàs Præsidem; illum *Galliæ Narbonensis rectorem* à Tacito, Suetonio, Spartiano, Eutropio, aliisque Historicis nuncupari videmus. Ex quo intelligitur, quatuor istas Galliæ partes non modò sub Augusto, sed etiam sub Severo, Gallieno, & Aureliano Principibus suos sibi ac seorsum rectores habuisse. Non igitur sub C. Julio Cæs. Dictatore, ut asserit Ammianus, ac ne sub Augusto quidem insequentibúsve Principibus provincia Narbonensis Viennensem Lugdunensémque continebat, & Narbonensis, Viennensis ac Lugdunensis uni eidemque rectori parebant: cùm Viennensis provincia nulla tum esset. Quippe tractus omnis terrarum, qui provinciæ Viennensis nomine diu pòst censeri cœpit, tum Narbonensis Galliæ pars erat, ac eumdem quem ipsa rectorem habebat. Celtica verò vel Gallia Lugdunensis tum suum sibi Legatum habuit, à provinciæ Narbonensis rectore diversum: ut docui in mea Notitia Galliarum in disceptatione de variis Galliæ divisionibus pag. 298. & 299. Denique (qui est tertius error Ammiani Marcellini) non ut Belgicæ unus Legatus præerat; ita & superioris inferiorísque Germaniæ, à corpore Belgicæ circa Augusti Principatum avulsæ, rector unus ac unicus fuit: sed superior Germania vel prima Legatum sibi suum habuit; inferior aut secunda similiter suum: utrumque à Belgicæ Legato diversum. Unde Suetonius Tranquillus Vitellium *Legatum à Galba in inferiorem Germaniam missum esse* tradit; & in Domitiano *Lucium Antonium superioris Germaniæ Præsidem* nuncupat: Tacitus quoque *Visellium Varronem inferioris Germaniæ Legatum* vocat in libro III. Annalium; & Spartianus scribit, *Didium Julianum Germaniam inferiorem rexisse.* Ut appareat Legatos istos utriusque Germaniæ partim militares, partim etiam civiles Magistratus exstitisse, nec tantùm Germanicis exercitibus seu legionibus superioris inferiorísque Germaniæ, ad ripam Rheni hiberna habentibus, sed etiam alterum provinciæ Germaniæ superiori, alterum inferiori præfuisse: cùm Lucius Antonius *superioris Germaniæ Præses* fuisse; Julianus Germaniam inferiorem rexisse dicatur. Non ergo (uti ait Ammianus) quatuor primùm fuere toti Galliæ jurisdictiones aut potestates, una Narbonensi simul & Lugdunensi, una Aquitaniæ, una Belgicæ, una ambabus Germaniis. Sed sex omnem Galliam tum rexere Magistratus, Narbonensem provinciam unus, Aquitanicam alter, tertius Celticam vel Lugdunensem Galliam, quartus Belgicam, quintus superiorem Germaniam, sextus ac ultimus inferiorem.] *Vales.*

y *At nunc numerantur provinciæ per omnem ambitum Galliarum, secunda Germania*] Accuratè hæc tractantur in Notitia Provinciarum atque Urbium Gallicanarum, quæ cùm jam edita sit, supervacaneum hîc singula repetere. *Lindenbr.*

z *Treviros domicilium Principum*] Zosim. lib. III. vocat πόλιν μεγίστην τῶν ὑπὲρ τὰς Ἄλπεις ἐθνῶν, regiique pala-

ornat, & Cabillonus, & Senones, & Biturigæ, & mœnium Augustuduni magnitudo vetusta. [a] Secundam enim Lugdunensem Rotomagi, & Turini, Mediolanum ostendunt, & [3] Tricasini: Alpes Graiæ & Pœninæ, exceptis [4] obscurioribus.... [b] habent & Aventicum, desertam quidem civitatem, sed non ignobilem quondam, ut ædificia semiruta nunc quoque demonstrant. Hæ provinciæ, urbésque sunt splendidæ Galliarum. [c] In Aquitania, quæ Pyrenæos montes & eam partem spectat oceani, quæ pertinet ad Hispanos, prima provincia est Aquitanica, amplitudine civitatum admodum culta: omissis aliis multis, Burdegala, & [5] Arverni excellunt, & Santones, & Pictavi. Novempopulos Ausci commendant, & Vasatæ. [de] In Narbonensi Elusa, & Narbona, & Tolosa principatum urbium tenent. Viennensis civitatum exsultat decore multarum, quibus potiores sunt Vienna ipsa, & Arelate, & Valentia: quibus [f] Massilia jungitur, cujus societate & viribus in discriminibus arduis ful-

3 *Al.* Tricastini. 4 *In aliis codicib. hîc lacuna nulla est.* 5 *al.* Averni.

tii, cùm alii Scriptores, tum quoque D. Ambros. meminit lib. v. Epist. xxvii. *Cùm pervenissem Treviros, postridie processi ad palatium.* Ejus etiam nunc rudera exstant. *Lindenbr.*

a *Secundam enim Lugdun. Rotomagi & Turini.*] Hunc locum sic legendum atque distinguendum esse existimo: *Et Turoni, Mediolanum ostendunt & Tricassini.* Turoni enim in tertia Lugdunensi locantur in Notitia provinciarum Galliæ. Mediolanum verò quod in Lugdunensi etiam Ptolemæus ponit, intelligo Mediolanum Aulercorum, cujus mentio fit in Itinerario Antonini. Porrò duas tantùm Lugdunenses agnoscit noster Marcellinus, perinde ac Rufus Festus in Breviario, qui iisdem ferè temporibus scripsit. Postea quatuor sunt factæ. *Vales.*

b *Habent & Aventicum.*] Immo Aventicus est in Sequanis, ut docet Notitia provinciarum & civitatum Galliæ, [non in Alpibus Graiis & Peninis. Pari errore Ammianus *Biturigas* metropolim Aquitaniæ in Lugdunensi prima collocat; & Narbonensi attribuit *Elusam*, quæ tum erat metropolis civitas prov. Novempopulanæ.] *Idem.*

c *In Aquitania.*] Ex his verbis apparet, Marcellinum Gallias omnes in duas partes distinguere, Galliam scilicet, & Aquitaniam. Ac Galliæ quidem septem provincias suprà recensuit. Nunc provincias Aquitaniæ aggreditur, primámque ex his ponit Aquitanicam: quod quidem nemini mirum videri debet. Nam & Rufus Festus in Breviario eamdem distinctionem agnoscit, cùm ait: *Sunt Galliæ cum Aquitania & Brittaniis provinciæ septemdecim.* & Ausonius in Arelate:

populósque alios & mœnia ditas:
Gallia queîs fruitur, gremióque Aquitania lato.

& Maximus Aug. in Epistola ad Valentinianum Juniorem, relata à Baronio anno Chr. 387. Denique Sulpicius Severus in lib. 3. de vita Martini: *Sed dum cogito me hominem Gallum inter Aquitanos verba facturum, &c.* & in lib. 2. Historiæ sacræ: *Sed nostris, id est, Aquitanis, Gallis, Britannis indecens visum est, &c.* Apparet igitur Galliæ & Aquitaniæ nomen modò strictiùs, modò latiùs sumi. Ceterùm miror, à Marcellino unicam provinciam Aquitanicam poni: quippe cùm Rufus Festus qui ante eum scripsit, duas jamtum Aquitanias agnoscat. *Idem.*

d *In Narbonensi clusa est Narbona & Tolosa*] Placet ex emendatione viri diligentissimi Hieronymi Suritæ ita legere: *In Narbonensi Elusa est & Narbona & Tolosa.* Elusæ mentio in Itinerario Burdigal. & apud Cl. Claudian. qui ex ea nefandissimum illum Rufinum eunuchum originem duxisse putat. Sever. Sulpic. Histor. sacræ lib. 2. *Iter eis præter interiorem Aquitaniam fuit; ubi tum ab imperitis magnificè suscepti, sparsere perfidiæ semina: maximeque Elusanam plebem, sanè tum bonam & religioni studentem, pravis prædicationibus pervertere.* * Vide Scalig. Ausonian. Lect. lib. 7. cap. 7. Sirmond. ad Sidon. p. 123. * *Lindenbr.*

e *In Narbonensi clusa est Narbona.*] Editio Romana habet, *clusa & Narbona & Tolosa & principatum urb. tenent.* Primus Sigism. Gelenius vulgatam lectionem commentus est. Sed non dubito, quin ita scripserit Marcellinus, prout in Regio codice [& Colbertino,] & in Augustana Editione scriptum reperi: *In Narbonensi Elusa & Narbona & Tolosa princip. &c.* quomodo etiam in Valentino codice Ms. exaratum fuisse vir Cl. Antonius Loisellus ad oram libri sui adnotaverat. In Tabula quoque Itineraria Peutingerorum *Clusa* legitur pro *Elusa*, eodem errore. Scio quidem Elusam fuisse in Novempopulania, olim etiam metropolim, mediam inter Auscos & Vasatas, ut docent Notitia provinciarum Galliæ, & Burdigalense Itinerarium. Sed nihilominus ita hîc scriptum fuisse, tot codicum testimoniis non possum non credere; & Marcellinum in hoc lapsum esse facilè concedam. *Vales.*

f *Massilia jungitur, cujus societate & viribus in discriminibus arduis fultam aliquoties legimus Romam*] Strabo

tam

tam aliquoties legimus Romam. His propè [g] Salluvii ſunt, & Nicæa, & Antipolis, inſulæque Stœchades. Et quoniam ad has partes opere contexto pervenimus, ſilere ſuper Rhodano, maximi nominis flumine, incongruum eſt & abſurdum. A Pœninis Alpibus effuſiore copia fontium Rhodanus fluens, & proclivi impetu ad planiora degrediens, proprio agmine ripas occultat, & paludi ſeſe ingurgitat nomine Lemanno, eámque intermeans, nuſquam aquis miſcetur externis: ſed altrinſecùs [h] ſummitates undæ [6] præterlabens ſegnioris, quæritans exitus, viam ſibi impetu veloci molitur. Unde ſine jactura rerum [i] per Sapaudiam fertur & Sequanos: longéque progreſſus, Viennenſem latere ſiniſtro perſtringit, dextro Lugdunenſem: & emenſus [7] ſpatia flexuoſa, [k] Ararim, (quem Sauconnam appellant) inter Germaniam primam fluentem, ſuum in nomen adſciſcit: [l] qui locus exordium eſt Galliarum. [8] Exindéque

6 *Al.* præterlabens ſegniores. 7 *Mſ.* ſpatio fluctuoſo. 8 *al.* Exinde.

---

lib. III. de Maſſilienſ. Ῥωμαίους ἐκτήσαντο φίλους, καὶ πολλὰ καὶ αὐτοὶ χρήσιμοι κατέστησαν ἐκείνοις, κἀκεῖνοι προσελάβοντο τῆς αὐξήσεως αὐτῶν. Ideo Vell. Patercul. lib. II. *Maſſiliam fide meliorem, quàm conſilio prudentiorem* vocat. * Cicero Philipp 13. *Romanæ Reip. ſemper fuiſſe amiciſſimam*, Lucan. lib. 3. p. 67.

Semper in externis populo communia veſtro
Maſſiliam bellis teſtatur fata tuliſſe,
Comprenſa eſt Latiis quæcumque annalibus ætas.

Civitatem fidiſſimam atque amiciſſimam, Flor. lib. II. cap. 2. *Fœderatam civitatem*, Plin. lib. III, cap. 4. appellat. *Lindenbr.*

g *Salluvii ſunt.*] Quos Saluvios vocat Prologus libri 60. Titi Livii, Strabo σάλυες, Ptolemæus σάλικες, corruptè ut videtur. In Regio exemplari *Saluvii* dicuntur. *Valeſ.*

h *Summitates undæ præterlabens, quæritans exitus.*] Cùm in omnibus ſcriptis exemplaribus, Regio, Vaticano ac Florentino, adeóque in Editione Rom. legeretur, *præterlabens ſegniores*; non ſum veritus ſic emendare: *Summitates undæ præterlabens ſegnioris.* Sic ſuprâ de Rheno in Conſtantienſem lacum immeante dixit: *Et undarum quietem permeans pigram, &c.* Mox pro *quæritans exitus*, in Editione Romana excuſum erat, *eritans exitus*, quemadmodum etiam in uno è Vaticanis codicibus ſequioris notæ. Sed in vetuſtiſſimo codice Vaticano legitur, *entans exitus*, *i* literâ inter *n* ac *t* ſuprapictâ. In exemplari Regio reperi, *eruptans exitus.* Unde quis conjicere poſſit, legendum eſſe *ſcrutans exitus*, aut ſanè, *tentans exitus. Idem.*

i *Per denſa paludium fertur & Sequanos.*] Nihil hâc conjecturâ Caſtelli excogitari potuit infelicius aut ineptius. Nam cùm in Editione Romana legiſſet, *per penſa paudium fertur, &c.* quemadmodum etiam in Mſſ. Regio, *Toloſano, *[Colbertino,] & Vaticano legitur, nec quid hæc ſibi vellent intelligeret, ſuo more interpolavit. Ego verò primùm conjecturâ ductus ex lectionis ſcriptæ veſtigiis, emendavi, *per Sapaudiam fertur & Sequanos.* Deinde verò cùm eam conjecturam à clariſſimis & doctiſſimis viris Jac. Sirmundo & Nicolao Rigaltio, quibus eam communicaveram, valde probari intellexiſſem, non dubitavi eam in textu ipſo reſtituere, exploſâ illâ Caſtelli παραδιορθώσει. Neque ambigo lectores, qui rem attentè perpenderint, tantorum virorum auctoritati libenter acceſſuros. Etenim Sapaudia olim dicta eſt tractus ille Galliæ Riparenſis, quem olim Allobroges habuere: in eáque Ebrudunum & Cularonem, quæ nunc Gratianopolis dicitur, ponit Imperii Notitia. Eadem poſtea Burgundionibus data eſt cum indigenis dividenda anno XX. Theodoſii, ut ſcribit Proſper in Chronico. Major difficultas eſt in Sequanis, per quos ferri Rhodanum ait Marcellinus, poſtquam è lacu Lemano erupit. *Henr. Valeſ.*

[Immo nulla heic eſt difficultas. Rectè ait Ammianus Marcellinus Rhodanum, etiam poſtquam Lemanum exiit, *per Sapaudiam & Sequanos ferri*, id eſt, inter Sapaudiam & provinciam Maximam Sequanorum fluere. Quippe tum Rhodanus ſiniſtrâ ripâ Sapaudiam, dextrâ Sequanos ſtringit, videlicet Brexiam, in qua eſt Belica vel Bellica civitas cum Seſſelio, Veſontioni metropoli Sequanorum hodiéque ſubjecta: ſicuti docui in Notitia Galliarum pag. 79. & 475] *Hadr. Valeſ.*

[k *Ararim inter Germaniam I. fluentem.*] Cluverius in libro 2. de Germania mendoſum hunc locum eſſe ſuſpicatur. Quomodo enim dicere potuit Marcellinus, *Ararim inter Germaniam primam fluere*, ac non potiùs per Germaniam? Reſcribit igitur Cluverius, *inter Germaniam I. fluentem & Sequanos.* Sed ne ſic quidem errore vacabit Marcellinus. Quippe Arar inter Lugdunenſem primam & Maximam Sequanorum fluit, Sequanóſque à Lingonibus & Æduis provinciæ Lugdunenſis primæ populis dividit. Sed fortè deceptus eſt Marcellinus à paſtore, apud Virgilium Ararim in Germania ponente Eclogâ I. ut docui in Notitia Galliarum in pag. 34.] *Idem.*

l *Qui locus exordium eſt Galliarum. Exindeque non millenis paſſ.*] A Lugduno quod eſt ad confluentes Rhoda-

[m] non millenis passibus, sed [9] leugis itinera metiuntur. Hinc Rhodanus aquis advenis locupletior, vehit grandissimas naves, ventorum [1] difflatu jactari sæpiùs adsuetas: [2] finitísque intervallis quæ ei natura præscripsit, spumeus Gallico mari concorporatur [n] per patulum sinum, quem vocant [o] Ad Gradus, ab Arelate octavo decimo fermè lapide disparatum. Sit satis de situ locorum: nunc figuras & mores hominum designabo.

CAP. XII. [p] Celsioris staturæ & candidi pæne Galli sunt omnes, & rutili, luminúmque torvitate terribiles, avidi jurgiorum, & sublatiùs insolescentes. Nec enim eorum quemquam adhibita uxore rixantem, multo fortiore & glauca, peregrinorum ferre poterit globus: tum maximè cùm illa inflata cervice suffrendens, ponderansque niveas ulnas & vastas, admistis calcibus [q] emittere cœperit pugnos, ut catapultas tortilibus nervis excussas. Metuendæ voces complurium & minaces, placatorum juxta & irascentium: tersi tamen pari

9 *Ms.* leugis. 1 *Ms.* difflatu. 2 *Ms.* finitisque intervallis quæ.

---

ni & Araris, leugis itinera, non milliaribus metiri incipiebant. Unde in Itinerario Antonini post Lugdunum leugæ conjunctim cum milliaribus ad intervalla notanda ponuntur. Et in Tabula Itineraria Peutingerorum id sic notatum est: *Lugdunum caput Galliarum: Usque hîc leugas.* Est autem id vocabulum merè Gallicum, 1500. passuum spatium significans, teste Jordane & aliis. Hesychius, λεύγη, inquit, μέτρον τι γαλατικόν. *Vales.*

m *Non millenis passibus, sed leugis itinera metiuntur.*] Viarum distantiæ pro situ gentium aliis atque aliis nominibus appellantur. Et leucarum Gallicarum mentio iterum lib. XVI. apud Jordanem & alios: itaque lubet tantùm D. Hieronymi locum adscribere cap. 3. in Joël. *In Nilo flumine sive in rivis ejus solent naves funibus trahere, certa habentes spatia, quæ appellant funiculos, ut labori defessorum recentia trahentium colla succedant. Nec mirum si unaquæque gens certa viarum spatia suis appellet nominibus, cum & Latini mille passus, & Galli leucas, & Persæ parasangas, & rastas universa Germania, atque in singulis nominibus diversa mensura sit.* Addi his possunt & *dextri*: sic enim dicuntur passus mensurandi apud quosdam, ut Papias interpretatur. Quam vocem apud Florentium reperi in Actis MSS. martyrii B. Felicis: *A loco illo usque ad castrum Toringum habentur dextri ducenti.* Ceterùm leugæ vox etiamnunc Gallis atque Hispanis in usu est. *Rasta* autem Germanorum planè Lazorum respondet ἀναπαύλαις: de quibus Agathias de bellis Justiniani Imp. lib. II. pag. 55. * Moscovitæ non per miliaria, sed per *verst* computant, quæ pars quarta miliaris Germanici, ut Michevvs notat in Descriptione Sarmatiæ lib. 2. cap. 1. * Reliquæ viarum dimensiones jam ab aliis explicatæ sunt. *Lindenbr.*

n *Per patulum sinum quem vocant Ad Gradus.*] Quia scilicet plures erant gradus in eo sinu, per quos adscensio & exscensio fiebat in naves. Ac Gradûs quidem Massilitanorum, qui unus erat ex illis gradibus, & quidem, ut credere est, notissimus, mentio fit in Itinerario Antonini. Sed præter hunc multi alii erant, quorum nomen etiamnum manet, ut videre est in Tabulis Geographicis. Gradum eo sensu sumpsit Valerius Max. lib. 3. cap. 6. *P. Scipio*, inquit, *cùm in Sicilia augendo exercitum, trajiciendóque in Africam opportunum quæreret gradum.* Posteriores Græci σκάλαν scalam Latino vocabulo dixerunt, ut est in Chronico Alexandrino & in Descriptione urbis Constantinop. Ceterùm non tacendum est, hanc adnotationem debere me suggestioni fratris mei Hadriani Valesii, quod quidem libenti animo profiteor. Inde etiam dicta videtur Gradus insula & urbs Venetiæ. *Henr. Vales.* [Causam nominis ejus sinûs, numerum & nomina vetera ac nova Graduum ad ostia Rhodani, & quid sit Gradus, disce ex Notitia mea Galliarum pag. 475.] *Hadr. Vales.*

o *Ad Gradus.*] Anton. Aug. *A Fossis Ad Gradum. -- A Gradu per fluvium Rhodanum Arelatum.* Lindenbr.

p *Celsioris staturæ, & candidi pæne Galli.*] Diodor. Sicul. lib. v. pag. 212. Οἱ γαλάται τοῖς μὲν σώμασίν εἰσιν εὐμήκεις, ταῖς δὲ σαρξὶ κάθυγροι καὶ λευκοί. De iisdem Livius lib. XXXVIII. *Sunt fusa & candida corpora, ut quæ numquam nisi in pugna nudentur.* Id quod non de Gallis tantùm, sed de Germanis quoque in universum intelligendum: ὡς ἂν γνησίοις τοῖς Γαλάταις, οἷς ἐοίκασιν ἐν μορφαῖς, καὶ βίοις, καὶ ἤθεσι πλεονάζοντες μόνον ἀγριότητι, μεγέθει καὶ ξανθότητι. Eustath. in illum Dionys. vers. Λευκά τε φῦλα νέμονται. * Lucanus lib. 10.

- - - tam flavos gerit altera crineis,
Ut nullas Rheni Cæsar se dicat in arvis
Tam rutilas vidisse comas. *

Vide Petron. & Adamant. *Idem.*

q *Emittere cœperit pugnos, ut catapultas tortilibus nervis excussas.*] Elegans imitatio Plautina in Captivis:

Ne quis in hac platea negotii conferat quidquam sui:
Nam meus est ballista pugnus, cubitus catapulta est,
Humerus aries: tum genu ut quemque icero, ad terram dabo. Idem.

diligentia cuncti & mundi: [r] nec in tractibus illis, maximéque apud [3] Aquitanos, poterit aliquis videri, vel femina, licèt perquàm pauper, ut alibi, frustis squalere pannorum. Ad militandum omnis ætas aptissima: & pari pectoris robore senex ad procinctum ducitur & adultus, gelu duratis artubus & labore adsiduo, multa contempturus & formidanda: nec eorum aliquando quisquam, ut in Italia, [s] munus Martium pertimescens, pollicem sibi præcidit, [t] quos [v] jocaliter Murcos appellant. [x] Vini avidum genus, affectans ad vini similitudinem multiplices potus: & inter eos humiles quidam obtusis ebrietate continua sensibus, [y] quam [z] furoris voluntariam speciem esse Catoniana sententia

3 *Ms.* Aqqit ...... poterit aliquis v ... *al.* Aquitaniam poterit vid.

r *Nec in tractibus illis, maximeque apud Aquitaniam poterit aliq. vid. --frustis squalere pann.*] Φιλοκόσμους Gallos esse Strabo ait lib. IV. χρυσοφοροῦσι τε γὰρ περὶ μὲν τοῖς τραχήλοις στρεπτὰ ἔχοντες, περὶ δὲ τοῖς βραχίοσι καὶ τοῖς καρποῖς ψέλλια, καὶ τὰς ἐσθῆτας βαπτὰς φοροῦσι καὶ χρυσοπάστους οἱ ἐν ἀξιώματι. *Lindenbr.*

s *Munus Martium pertimescens pollicem sibi præcidit.*] Chir. Fortunat. * Rhetor. lib. 1. p. 40. * *Decem milites belli tempore pollices sibi amputarunt.* * Rei sunt læsæ Reipubl. * Quod ipsi quoque parentes, teneriore affectu moti, in liberis suis factitare soliti, ne dubio illos Marti exponerent. Menander L. 3. ff. de re milit. *Eum qui filium debilitavit, delectu per bellum indicto, ut inhabilis militiæ sit, præceptum D. Trajani deportavit.* Rufus in L. L. militarib. §. 47. Εἰ δέ τις τὸν υἱὸν ἐν καιρῷ πολέμου ἀχρειώσει, ἵν' ἀνεπιτήδειος εὑρεθῇ πρὸς τὴν στρατείαν, ἐξορίζεται. Augustus Imp. Equitem Romanum, quòd duobus filiis adulescentibus, causâ detrectandi * militaris * sacramenti, pollices amputasset, ipsum bonaque subjecit hastæ. Sueton. lib. 2. Mentio porrò hujus indevotionis in L. 4. 5. 10. C. Theod. de Tironib. Truncabant verò pollices sibi meticulosi, ne ad nomen respondere, cùm hastas ex usu vibrare nequirent, cogerentur. Itaque Justinianum Imp. seditiosis quibusdam Constantinopolim concitantibus ideo pollices abscidisse facilè apparet, ut eos armis movendis inhabiles redderet. Landulf. Sag. in Histor. Miscel. lib. XVI. Velut jam olim Philocles auctor fuerat Atheniensib. uti bello captis amputarent τὸν χειρὸς δάκτυλον τῆς δεξιᾶς, ἵνα δόρυ μὲν βαστάζειν μὴ δύνωνται, κώπην δὲ ἐλαύνειν δύνωνται. Plutarch. in Lysandro, AElian. Variar. lib. II. cap. IX. *Idem.*

t *Quos Jocaliter Murcos appellant.*] In Editione Romana ac Mss. Regio, * Vatic. Tolos. * [& Colbert.] scriptum reperi, *localiter*: quod equidem vulgatæ lectioni, quæ ex Castelli conjectura nata est, prætulerim. Sic enim Marcellinus in fine lib. 19. *Hìc*, inquit, *Besæ Dei localiter appellati oraculum quondam futura pandebat.* Porrò *Murcus* vox Latina videtur esse, non Gallica: idque indicat Marcellinus, cùm ait, in Italia multos sibi pollicem præcidere solitos, quos localiter appellant Murcos. Ab eadem origine Murcidum dixit Pomponius & Plautus, id est, desidem & ignavum, ut Festus explicat, & Augustinus in lib. 4. de Civitate Dei. *Vales.*

v *Jocalariter Murcos appellant.*] Liutprandus in Histor. PP. in Innocent. *De indulgentia Clericorum querimoniam facienti, cùm aliquos murcos, aliquos digamos habere diceret, respondit, illum qui volens partem digiti sui absciderit, juxta canones non posse admitti ad Clerum.* Gloss. Lat. *Murcinarius, mutilus.* Germani in quibusdam provinciis vocem retinent, licèt alio nunc ferè significatu. Et quos Itali ac Galli *Poltrones* vocant, ab hac pollicum truncatione nomen invenere. * Murcare, id est, mutilare, in Chronico Sangall. p. 391. Ab eadem origine *Murcia* segnium Dea, apud Arnob. lib. 2. appellata videtur. * *Lindenbr.*

x *Vini avidum genus, affectans ad vini similitudinem multiplices potus.*] Diodor. Sicul. lib. V. pag. 211. Διὰ τὴν ὑπερβολὴν τοῦ ψύχους διαφθειρομένης τῆς κατὰ τὸν ἀέρα κράσεως, οὔτε οἶνον, οὔτε ἔλαιον φέρει· διόπερ τῶν Γαλατῶν οἱ τούτων τῶν καρπῶν στερισκόμενοι πόμα κατασκευάζουσιν ἐκ τῆς κριθῆς, τὸ προσαγορευόμενον ζῦθον, καὶ τὰ κηρία πλύνοντες, τῷ τούτων ἀποπλύματι χρῶνται. Κάτοινοι δὲ ὄντες καθ' ὑπερβολὴν τὸν εἰσαγόμενον ὑπὸ τῶν ἐμπόρων οἶνον ἄκρατον ἐμφοροῦνται, καὶ διὰ τὴν ἐπιθυμίαν λάβρῳ χρώμενοι τῷ ποτῷ, καὶ μεθυσθέντες, εἰς ὕπνον ἢ μανιώδεις διαθέσεις τρέπονται. Non autem Galli tantùm, sed ferè omnes populi, qui vite carent, ex frumento conficere solent quod bibant, vel pomorum succo: aut favos decoquunt, aut palmarum fructus exprimunt in liquorem, coctísve frugibus aquam pinguiùs colorant, ut inquit D. Hieronym. part. 3. Epist. 58. D. Basilius lib. de Ebrietate, & Cassian. Bassus de Agricult. lib. VII. c. 34. apud barbaros potissimùm in usu esse scribit, ἀπὸ τοῦ σίτου καὶ τῶν κριθῶν γινόμενα πόματα. Plin. lib. XIV. cap. XXII. *Est & Occidentis populis sua ebrietas: fruge madida pluribus modis per Gallias Hispaniasque nominibus aliis, sed ratione eadem. Hispaniæ jam & vetustatem ferre ea genera docuerunt. AEgyptus quoque è fruge sibi potus similes excogitavit, nullaque in parte mundi cessat ebrietas.* Ubi quod de AEgyptiis ait, Herodotus quoque confirmat lib. II. οἴνῳ δὲ ἐκ κριθέων πεποιημένῳ διαχρέονται. Οὐ γάρ σφί εἰσι ἐν τῇ χώρῃ ἄμπελοι. De Hispanis Florus, Orosius, alii. *Idem.*

y *Furoris voluntariam speciem.*] Ambros. de Helia cap. XIV. *Quis tale miscuit furoris poculum? quis tantum infudit mentibus venenum? Periclitatur homo actum esse de corpore, & ipse sibi reus est insaniæ voluntariæ.* Alia in hanc sententiam jam alibi congessimus. *Idem.*

z *Ebrietate, quam furoris voluntariam speciem esse.*]

definivit, raptantur discursibus vagis: ut verum illud videatur, quod ait defendens Fonteium Tullius, *Gallos post hæc dilutius esse poturos, quod illi venenum esse arbitrabantur.* Hæ regiones, præcipuè quæ confines Italicis, [a b] paullatim [4] levi sudore sub Imperium venere Romanum: [c d] primò tentatæ per Fulvium, deinde præliis parvis quassatæ per Sextium, ad ultimum per Fabium Maximum domitæ: cui negotii plenus effectus, asperiore Allobrogum gente devicta, hoc indidit cognomentum. Nam omnes Gallias, nisi quà paludibus inviæ fuere, ut [e] Sallustio docetur auctore, [f] post decennalis belli mutuas clades [5 g] subegit Cæsar, societatíque nostræ fœderibus junxit æternis. Evectus sum longiùs, sed remeabo tandem ad cœpta.

CAP. XIII. Domitiano crudeli morte consumpto, [h] Musonianus ejus successor Orientem Prætoriani regebat potestate Præfecti, facundiâ sermonis utriusque clarus: unde sublimiùs quàm sperabatur eluxit. Constantinus enim

4 *Ms.* levis odore. 5 τὸ subegit *al. deest.*

Eamdem sententiam Græcè expressit Isidorus Pelusiota in Epistola 203. libri 1. cùm αὐθαίρετον μανίαν appellat ebrietatem. * Nec alio sensu Johannes Chrysostomus in Sermone 1. ad populum Antiochensem, & in Homilia 29. in Genesin, ebrietatem vocat δαίμονα αὐθαίρετον. Quod idem est, ac si dixisset, ebrium esse dæmoniacum voluntarium. Idem in Homilia LVIII. in Matthæum ebrios nihil differre ab dæmoniacis ait: sed dæmoniacos quidem miseratione omnium dignos, ebrios verò cunctis odiosos esse, ὅτι αὐθαίρετον ἐπισπάζονται μανίαν. Et Homiliâ 28. in Epistolam Pauli ad Romanos asserit, peccatum generaliter esse spontaneum furorem, aut dæmonem voluntarium; item in Sermone, Quòd nemo regitur nisi à seipso, pag. 580. *Vales.*

a *Paulatim levius odere sub Imperium venire Rom.*] Ms. Flor. *levis odore sub.* Verosimile est Ammian. scripsisse: *Paulatim levi sudore sub Imp. venere Rom.* itaque sequitur, *præliis parvis quassatæ.* Et frequens hæc locutio, *Martius sudor*, *belli sudor.* Valentinian. & Valens L. 7. C. Theod. de lustral. conl. *Sudore bellandi stipendiorum gradus usque ad Protectores meruerunt.* Capitolin. in Maximin. *Sedecim lixas uno sudore devicit.* Lindenbr.

b *Paullatim levius odere.*] Conjecturam Lindenbrogii confirmat codex Regius, in quo distinctè scriptum inveni, *paullatim levi sudore*: * ut & in Tolosano. * Unde bonitatem ejus codicis agnoscere licet, quæ & aliis multis, iisque illustribus argumentis testata est. [In Colbertino legi, *levi sodore*, id est, *sudore.*] Vales.

c *Primò tentatæ per Fulvium.*] Livii Epitom. LX. LXI. *Lindenbr.*

d *Tentatæ per Fulvium.*] M. Fulvius Flaccus is dictus est, M. Plautii Hypsæi in Consulatu collega, qui de Gallis triumphavit, ut est in Prologo 60. libri Titi Livii, apud Velleium in lib. 2. Plutarchum in Gracchis. Sextius verò, quem secundum nominat Marcellinus, est C. Sextius Calvinus, qui cum C. Cassio Longino Consul fuit: de quo Strabo in lib. 4. Velleius in 1. & Prologus 61. Titi Livii. De Quinto Fabio Maximo Allobrogico loquitur Cæsar in lib. 1. Appianus in Celtico, aliíque. Consule Fastos Sigonii. *Vales.* Qui recte percepisse mentem Ammiani in eo, quod de Fabii cognomento scribit, quum anno XXXVI hujus sæculi jam ostenderet; sane serum est fere L annis post incusare Carrionis ἀβλεψίαν, hæsitantis in cognomine Maximi: utique citari non debuit, ac si Ammianus scripsisset *cum* vel *cui negotii plenior effectus*, quod ex nullo codice affers ὦ φιλότης. *Gron.*

e *Sallustio auctore.*] Fragmentum Salustii exstat apud Mar. Victorin. Commentar. in Ciceron. de Invent. lib. 1. *Res Romana plurimum imperio valuit Ser. Sulpicio & M. Marcello Coss. omni Gallia cis Rhenum atque inter mare nostrum atque Oceanum, nisi quà à paludibus invia fuit, perdomita.* Lindenbr.

f *Post decennalis belli mutuas clades.*] Ruf. Fest. in Breviario: *C. Cæsar cum decem legionibus, quæ trecena milia militum Italorum habuerunt, per annos octo ab Alpibus ad Rhenum usque Gallias subegit. Cum barbaris ultra Rhenum positis conflixit, in Britanniam transivit, decem annis Gallias & Britannias tributarias fecit.* Idem.

g *Subegit Cæsar.*] Respexit ad versum vulgò jactatum, apud Sueton. lib. 1. *Gallias Cæsar subegit, Nicomedes Cæsarem.* Idem.

h *Musonianus.*] Is est Arianus, cujus meminit Athanasius in Epistola ad Solitarios, ubi ait Eusebianos Sardicense ad Concilium venientes, secum adduxisse Comitem Musonianum, Hesychiúmque Castrensem: de eodem loquitur in Apologia ad Constantium. Idem postea Proconsul Achaiæ à Constantio factus est, exstincta jam Magnentii factione: ut scribit Libanius in Orat. de vita sua: ubi etiam ejus πραότητα & χρηστότητα commendat, quemadmodum Marcellinus noster. Eumdem denique Præfectum Præt. Orientis fuisse testatur his verbis: πρότερον δὲ τὴν ἀφωρισμένην ἀρχὴν ἔχων ἢ τὴν ἄλλην ἄρχει στρατηγός. Fuit autem domo Antiochenus, teste

cùm limatiùs ſuperſtitionum quæreret [i] ſectas, Manichæorum & ſimilium, nec interpres inveniretur idoneus, hunc ſibi commendatum ut ſufficientem elegit: quem officio functum peritè, Muſonianum voluit appellari, antè Strategium dictitatum: & ex eo percurſis honorum gradibus multis, adſcendit ad Præfecturam: [6] prudens alia, tolerabiliſque provinciis, & mitis & blandus: ſed ex qualibet occaſione, maximéque ex controverſis litibus, quod nefandum eſt, & in totum lucrandi aviditate ſordeſcens: ut inter alia multa evidenter apparuit [k] in quæſtionibus agitatis ſuper morte Theophili Syriæ Conſularis, proditione Cæſaris Galli, impetu plebis promiſcuæ diſcerpti: ubi damnatis pauperibus, quos, cùm hæc agerentur, peregrè conſtabat fuiſſe, auctores diri facinoris, exuti patrimoniis, abſoluti ſunt divites. [7] Hunc Proſper adæquabat, pro Magiſtro equitum, agente etiam tum in Galliis, militem regens, abjectè ignavus, &, [l] ut ait Comicus, arte deſpecta furtorum rapiens propalam. Queis concordantibus, mutuáque commercia viciſſim ſibi conciliando locupletatis, Perſici duces vicini fluminibus, Rege in ultimis terrarum ſuarum terminis occupato, per prædatorios globos noſtra vexabant, nunc Armeniam, aliquoties Meſopotamiam confidentiùs incurſantes, Romanis ductoribus [m] ad colligendas obedientium exuvias occupatis.

6 *Mſ.* prudens alia. 7 *Mſ.* Huc Proſper adequitabat.

---

eodem Libanio in Epiſtola 384. & 451. qui quidem ſemper eum Strategium nominat priſtino nomine. Sunt ad eum ſcriptæ lex 14. Cod. Theod. de naviculariis, & lex 5. de curſu publico, Conſtantio Aug. VII. & Conſtantio Cæſare Coſſ. *Valeſ.*

i *Sectas Manichæorum & ſimilium.*] De Manichæorum hæreſi copioſè Euſeb. Pamph. Eccleſ. Hiſtor. lib. VII. cap. XXV. Socr. lib. I. cap. XVII. Theodoret. in Epitom. Hæreſiar. lib. I. cap. ult. * Cyrill. Hieroſol. Catecheſ. 6. * Philaſtrius Epiſc. in lib. de Hæreſib. Petrus Siculus in Hiſtor. pag. 42. Suidas in voce Μάνης, & Titulus Codicis de Manichæis. *Lindenbr.*

k *In quæſtionibus ſuper morte Theophili.*] Libanius in Oratione ad Theodoſium de ſeditione Antiochena, Conſtantii in caſtigandis civitatum ſeditionibus clementiam valde laudat: aítque eum Theophili Conſularis cædem graviter & moleſtè tuliſſe: Strategio tamen Præfecto quem ad puniendos tumultûs auctores miſerat, mandaſſe ut id facinus quàm fieri poſſet mitiſſimè vindicaret: cujus mandatis Præfectum paruiſſe ſubjungit. Sed Julianus in Miſopogone ſub finem inclementiùs animadverſum innuit his verbis: *δίκην δ' ἀποτίνων αὖθις ὑπὲρ τούτων ὧν ὀργιζόμενοι δικαίως ἔπραξαν, οὐκέτι μετρίως.* *Valeſ.*

l *Ut ait Comicus, arte deſp. furt. rapiens propalam.*] Intelligit Plauti locum in Epidico ſub initium, ubi Terpſio ait:

Miniùs jam furtificus ſum quàm antehac.
Ep. Quid ita? Terp. Rapio propalam.

Eadem venuſtate dicit Cicero in Piſonem: *Olim furunculus, nunc verò etiam rapax.* Sed ad Marcellini mentem magis appoſitè Plutarchus in Ciceronis Vita: *ἐν δὲ καιρῷ τῆς φιλοπλουτίας ἀκμαζούσης καὶ τῶν πεμπομένων στρατηγῶν καὶ ἡγεμόνων ὡς τοῦ κλέπτειν ἀγεννοῦς ὄντος ἐπὶ τὸ ἁρπάζειν τρεπομένων, οὐ τὸ λαμβάνειν ἐδόκει δεινὸν, ἀλλ' ὁ μετρίως τοῦτο ποιῶν ἠγαπᾶτο.* Id eſt: *Quo tempore vigente avaritia, cùm Prætores ac Proconſules qui in provincias mittebantur, prorſus quaſi furari puſilli animi foret, ad rapiendum incumberent; non videbatur grave eſſe accipere: ſed qui id moderatè faceret, laudabatur.* Idem.

[m *Ad colligendas obeuntium exuvias occupatis.*] Editio Romana, & Codices Mſſ. Regius, Toloſanus, ac Colbertinus habent, *obedientium exuvias*, optimè. *Obedientes* appellavit Marcellinus Romanos, & Imperio Romano ſubjectos. Sic in lib. XXI. de Juliano Aug. loquitur: *Tunc ut ſecuritatem trepidis rebus afferret, & obedientium nutriret fiduciam,* &c. Vult igitur dicere Marcellinus, Duces Romanos in Oriente magis de ſpoliandis Romanis popularibus ſuis, quàm de reprimendis Perſis tum fuiſſe ſollicitos.] *Idem.*

Explicit Liber XV.

AMMIANI MARCELLINI RERUM GESTARUM

LIBER XVI.

Incipit feliciter.

Hæc libro Ammiani Marc. XVI. continentur.

CAPUT I. *Juliani Cæsaris laus.*

C. II. *Julianus Cæsar Alamannos adoritur, cædit, capit & fugat.*

C. III. *Julianus C. Coloniam à Francis captam recipit, & pacem ibi cum Francorum Regibus facit.*

C. IV. *Julianus Cæsar apud Senonas opidum ab Alamannis obsidetur.*

C. V. *Juliani Cæsaris virtutes.*

C. VI. *Arbetio vir Consularis accusatur, & absolvitur.*

C. VII. *Julianus C. à Præposito Cubiculi sui Eutherio apud Imperatorem defenditur adversus Marcellum: & laus Eutherii.*

C. VIII. *Delationes & calumniæ in castris Constantii Augusti, & Aulicorum rapacitas.*

C. IX. *Agitur de pace cum Persis.*

C. X. *Constantii Aug. militaris ac velut triumphalis in urbem Romam adventus.*

C. XI. *Julianus C. Alamannos in insulis Rheni, quò se & sua receperant, aggreditur, & Tres Tabernas adversus eos reparat.*

C. XII. *Julianus C.* VII. *Alamannorum Reges Galliam incubantes aggreditur, & Barbaros apud Argentoratum acie fundit.*

CAP. I. HÆc per orbem Romanum [1] fatorum ordine contexto versante, Cæsar apud Viennam [a] in collegium fastorum à Consule octies Augusto adscitus, urgente genuino vigore, pugnarum fragores cædésque barbaricas somniabat, colligere provinciæ fragmenta jam parans, si adfuisset flatu tan-

1 *Ms.* factorum.

a *In collegium fastorum à Consule VIII. Augusto adscitus*] Infrequens locutio, & Romanis auribus delicatioribus insuitata: unde fœdè lapsi sunt, qui dum eam non intelligebant, corrigere conati sunt. Vocat autem Ammianus *collegium fastorum*, collegium Consulum, quorum nomina fastis inferebantur, unde etiam fasti Consulares appellantur: quales Capitolini illi sunt, ante annos aliquammultos reperti, & Siculi, nec non etiam quos Cassiodorus Senator urbis Romæ conscripsit. Pari modo idem Ammian. dixit, *in collegium trabeæ adsciscì.*

dem ſecundo. Quia igitur res magnæ, quas per Gallias virtute felicitatéque correxit, multis veterum factis fortibus præſtant, ſingula ſerie progrediente monſtrabo, inſtrumenta omnia mediocris ingenii, ſi ſuffecerint, commoturus. Quidquid autem narrabitur, quod non falſitas arguta concinnat, ſed fides integra rerum abſolvit, documentis evidentibus fulta, ad laudativam pæne materiem pertinebit. Videtur enim lex quædam vitæ melioris hunc juvenem à nobilibus cunis, ad uſque ſpiritum comitata ſupremum. Namque incrementis velocibus ita domi foriſque colluxit, ut prudentiâ Veſpaſiani filius Titus alter æſtimaretur, [b] bellorum glorioſis curſibus Trajani ſimillimus, [c] clemens ut Antoninus, rectæ perfectæque rationis indagine [d] congruens [e] Marco, ad cujus æmulationem 2 actus ſuos effingebat & mores. Et quoniam, ut Tulliana docet auctoritas, omnium magnarum artium ſicut arborum altitudo nos delectat, radices ſtirpéſque non item: ſic præclaræ hujus indolis rudimenta tunc multis obnubilantibus tegebantur, quæ anteferri geſtis ejus poſtea multis & miris hac ratione deberent, quòd adoleſcens primævus, [f] ut [g] Erechtheus in ſeceſſu Minervæ

2 *Al.* actus affingebat.

Lib. XXIII. *Juliano verò jam ter Conſule, adſcito in collegium trabeæ Salluſtio.* Lib. XXX. *Gratiano adſcito in trabeæ ſocietatem Equitio Conſule.* Lindenbr.

b *Bellorum glorioſis curſibus Trajani ſimillimus*] Ita de Claudio Imp. Trebellius Poll. *Quid in illo non mirabile? quid non conſpicuum? quid non triumphalibus vetuſtiſſimis præferendum? in quo Trajani virtus, Antonini pietas, Auguſti moderatio, & magnorum Principum bona ſic fuerunt.* Idem.

c *Clemens ut Antoninus*] Antoninus cognomine Pius, moribus clemens, ac tantæ bonitatis, ut haud dubiè ſine exemplo vixerit. Aurel. Victor & Capitolin. *Idem.*

d *Congruens Marco, ad cujus æmulationem actus ſuos effingebat*] Eutrop. lib. x. & Landulf. Sagax in Hiſtor Miſcell. *Marco Antonino non abſimilis*, (Julianus) *quem etiam æmulari ſtudebat.* Sic ferè ſemper ſibi aliquem Principes proponunt, ad cujus æmulationem mores ſuos effingant. De Alexand. Severo Lamprid. *Legit & vitam Alexandri,* (Magni) *quem præcipue imitatus eſt, etſi in eo contemnebat ebrietatem.* De Conſtantio Ammian. lib. xv. *Ad æmulationem civilium Principum vitam formare moreſque ſuos diligentia laborabat enixa.* Sic Antonin. Caracalla Alexandrum Magn. ejuſque geſta ſemper loquebatur; Tiberium & Syllam in conventu plerumque laudabat. Nec alias fabulas Peſcennius Niger umquam habuit, niſi de Hannibale ceteriſque talibus, ut Spartian. ſcribit. Atque hoc eſt, quod Lucillium monet Seneca Epiſt. XI. *Aliquis vir bonus nobis eligendus eſt, & ſemper ante oculos habendus, ut ſic tamquam illo ſpectante vivamus, & omnia tamquam illo vidente faciamus -- Elige itaque Catonem: ſi hic videtur tibi rigidus, elige remiſſioris animi virum Lælium, elige eum cujus tibi placuit & vita & oratio; & ipſius animum ante te ferens & vultus, ſemper tibi oſtende vel cuſtodem, vel exemplum.* Bono itaque publico Plutarchus, Æmil. Probus, Aurel. Victor, & ex recentioribus nonnulli vitas magnorum virorum edidêre, ut ſemper in numerato ſit, quod eligere & imitari poſſimus. *Idem.*

e *Marco, ad cujus æmulationem.*] Cui magis hac potiſſimùm de re credi par eſt quàm Juliano ipſi? Is igitur in Epiſtola ad Themiſtium ſibi cum Alexandro Macedone & Marco Aurelio certamen quoddam virtutis & gloriæ ait eſſe ſuſceptum: καί μοι πάλαι μὲν οἰομένῳ πρός τε τὸν Ἀλέξανδρον καὶ τὸν Μάρκον, καὶ εἴ τις ἄλλος γέγονεν ἀρετῇ διαφέρων, εἶναι τὴν ἅμιλλαν, φρίκη τις προσῄει μὴ τοῦ μὲν ἀπολείπεσθαι τῆς ἀνδρείας δόξῃ, τοῦ δὲ τῆς τελείας ἀρετῆς οὐδὲ ἐπ' ὀλίγον ἀφίκωμαι. *Valeſ.*

* *Singula ſerie &c.*] An non dedit auctor *ſingulas*? Certe cap. 5. ubi ait ſimiliter *ſuo quæque loco ſingula demonſtrabuntur*, præmiſerat neutrum. *Gron.*

f *Ut Erechtheus in ſeceſſu Minervæ nutritus.*] Hic eſt qui vulgò Erichthonius dicitur à Mythologis: quem Homerus in Catalogo Erechtheum appellat his verſibus:

Δῆμον Ἐρεχθῆος μεγαλήτορος, ὅν ποτ' Ἀθήνη
Θρέψε Διὸς θυγάτηρ, τέκε δὲ ζείδωρος ἄρουρα,
Κὰδ δ' ἐν Ἀθήνησ' εἷσεν ἑῷ ἐνὶ πίονι νηῷ.

Hunc Minerva occultatum in ciſta cum geminis ſerpentibus Cecropis filiabus commendaverat: unde mos manavit, ut omnes ejus poſteri alerentur in cunis, quæ auro ductos angues haberent appoſitos, quemadmodum ſcribit Euripides in Ione ſub initium. Eidem Erechtheo templum fuit Athenis in arce poſitum, cujus meminit Herodotus in 8. lib. ubi & ſerpentes illi erant duo cuſtodes arcis, quibus mellita quotidie apponebatur placenta, ut notat Heſychius ad illa verba ex Ariſtoph. Lyſiſtratæ, οἰκουρὸν ὄφιν. Ab hoc Erechtheo diſtinguendus alter Erechtheus Pandionis filius, Erichthonii ſeu Erechthei prioris nepos: à quo denominatos Ἐρεχθεΐδας tribules ſcribit Pauſanias & Demoſthenes ἐν ἐπιταφίῳ λόγῳ. *Valeſ.*

g *Erichtheus in ſeceſſu*) Logiſtorici Erichthonium

nutritus, ex Academiæ quietis umbraculis, non è militari tabernaculo, in pulverem Martium tractus, stratâ Germaniâ, pacatisque rigentis [3] Rheni meatibus, cruenta spirantium Regum hîc sanguinem fudit, alibi manus [4] catenis afflixit.

CAP. II. Agens itaque negotiosam hiemem apud oppidum antè dictum, inter rumores qui volitabant adsidui, comperit Augustoduni civitatis antiquæ muros, spatiosi quidem ambitus, sed carie vetustatis invalidos, barbarorum impetu repentino insessos, torpente præsentium militum manu, [h] veteranos [5] concursatione pervigili defendisse: ut [i] solet abrupta sæpe discrimina salutis ultima desperatio propulsare: Nihil itaque remittentibus curis, ancillari adulatione posthabita, quâ eum proximi ad amœnitatem flectebant & luxum, satis [6] omnibus comparatis, [k] VIII. Kal. Julias Augustodunum pervenit, [l] velut dux diuturnus, viribus eminens & consiliis, per diversa palantes barbaros, ubi dedisset fors copiam, aggressurus. Habita itaque deliberatione, adsistentibus locorum peritis, quodnam iter eligeretur ut tutum, multa ultro citróque dicebantur, [m] aliis per Arbor ..... [n] quibusdam per Sedelaucum & Coram iri debere firmantibus. Sed cùm subsererent quidam, Silvanum paullo antè Ma-

3 *Ms.* Rheni meatibus. 4 *Ms.* catenis afflixit. 5 *Ms.* concussatione. 6 *Ms.* ordnibus.

---

vocant. Apollod. Biblioth. lib. III. Hygin. fabul. CLXVI. Fulgent. Mythol. lib. II. Placid. Lactant. in Stat. lib. II. *Lindenbr.*

h *Veteranos concursatione perv. defendisse.*] Narrat id quoque Libanius in Orat. funebri pag. 271. καί τινα καὶ κυκλωθεῖσαν ἐπιδρομῇ νεανίσκων ἀπεκρούσαντο πολλῶν γέροντες ὀλίγοι γήρᾳ τῶν ὅπλων ἀφειμένοι: quod facinus cum Myronidis Athen. victoria confert. *Vales.*

i *Solet abrupta sæpe discrimina salutis ultima desperatio propulsare*] Militare præceptum est, cum desperatis arma non conferenda: ubi enim evadendi spes nulla, ibi ignaviam quoque metus acuit, & de necessitate virtutem facit. In bello Crotoniensium contra Locrenses, hi quòd longè majore numero militum vincebantur: *Omissa spe victoriæ* (inquit Trog. Pomp. lib. xx.) *in destinatam mortem conspirant, tantusque ardor ex desperatione singulos cepit, ut victores se putarent, si non inulti morerentur. Sed dum honestè mori quærunt, feliciter vicerunt. Nec alia causa victoriæ fuit, quàm quòd desperaverunt.* Vide Fl. Veget. de Re milit. lib. III. cap. 21. lib. IV. cap. 25. * Comm. ad Ligurin. p. 190. 191. *Lindenbr.*

k *Octavo Kal. Julias.*] Ita jusserat Constantius Augustus teste Juliano in Epistola ad ordinem & populum Atheniensem his verbis: τούτων δὲ ὃν εἶπον τρόπον γινομένων, περὶ τὰς τροπὰς τὰς θερινὰς ἐπιτρέπει μοι βαδίζειν εἰς τὰ στρατόπεδα, ὄχημα καὶ τὴν εἰκόνα περιοίσοντι τὴν ἑαυτοῦ. Id est: *His ad eum quem dixi modum perfectis, circa æstivum solstitium proficiscendi ad Gallicanos exercitus facultatem mihi concedit, habitum & imaginem ipsius circumlaturo.* Nec assentiri possum doctissimo Interpreti, qui pro æstivo solstitio hibernum legendum affirmat. Etenim hic locus Juliani non de eo intelligendus est anno, sub cujus exitum Julianus in Gallias est missus: sed de anno subsequente, quo primum iniit Consulatum cum Constantio: qui fuit annus Christi 356. Ab æstivo solstitio Gallicani milites in expeditionem proficisci solebant, ut docet Marcellinus noster in lib. 17. his verbis: *Operiénsque Julium mensem, unde sumunt Gallicani procinctus exordia.* Et Julianus in Epist. citata: καὶ στρατεύω μὲν ἀκμάζοντος τοῦ σίτου. Denique Cassiodorus in lib. I. Ep. 24. Pæne omiseram, in superiore Juliani loco pro ὄχημα legendum esse σχῆμα. *Vales.*

l *Velut dux diuturnus*] Novè dixit *diuturnum ducem*, id est, usu castrensis negotii diuturno firmatum, ut loquitur lib. XXX. Sic *diuturnior*, id est, senior. Inf. lib. XXIII. *E Sacerdotum consortio quidam ceteris diuturnior nullo pulsante repente concidit.* Lindenbr.

m *Alius per Arborosam.*] Ita quidem primus edidit Castellus: sed in Editione Rom. atque in codice Regio [& Colbertino] legitur, *per Arbor* .... quod equidem retinere satius esse duxi, quàm Castelli somnium lectori obtrudere. *Vales.*

n *Quibusdam per sedes Leucorum.*] Hujus lectionis auctor est Gelenius. Nam Castellus ediderat hoc modo: *Quibusdam de lacu & corbitis iri debere firmantibus*; fœdè prorsus ac monstrosè. In Editione Romana sic legebatur: *Quibusdam de lauc. & orairi debere firm.* At codex Regius [& Colbertinus] veram nobis scripturam conservavit hujusmodi: *Quibusdam per Sedelauco & Cora iri debere firmantibus.* Nam ab Augustoduno Autissiodo-

gistrum

giſtrum peditum, per compendioſas vias, verùm ſuſpectas, quia tenebris multis umbrantur, cum VIII. auxiliarium milibus ægrè tranſiſſe, fidentiùs Cæſar audaciam viri fortis imitari magnopere nitebatur. Et ne qua interveniret mora, adhibitis [7] Cataphractariis ſolis, [o] & Balliſtariis, parum ad tuendum rectorem idoneis, percurſo eodem itinere Autoſidorum pervenit. Ubi brevi, ſicut ſolebat, otio cum milite recreatus, ad Tricaſſinos tendebat: & barbaros in ſe catervatim ruentes, partim cùm timeret ut ampliores, confertis lateribus obſervabat: alios occupatis habilibus locis decurſu facili proterens, nonnullos pavore traditos cepit: reſiduos in curam celeritatis omne quod poterant conferentes, quia ſequi non valebat gravitate præpeditus armorum, innocuos abire perpeſſus eſt. Proinde certiore jam ſpe ad reſiſtendum ingruentibus confirmatus, per multa diſcrimina venerat Tricaſſas adeo inſperatus, ut eo portas pæne pulſante, diffuſæ multitudinis barbaræ metu, aditus urbis non ſine anxia panderetur ambage. Et paullìſper moratus dum fatigato conſulit militi, civitatem Remos nihil prolatandum exiſtimans petit: ubi in unum congregatum [8] [p] exercitum vehentem....... juſſerat opperiri præſentiam ſuam: cui præſidebat Urſicini ſucceſſor Marcellus, & ipſe Urſicinus aduſque expeditionis finem agere præceptus iiſdem in locis. Poſt variatas itaque ſententias

7 *Al.* cataphractis. 8 *Mſ.* exercitum vehentem.... juſſerat.

rum petentibus per Sedelaucum iter eſt, ut patet ex Antonini Itinerario ſic.

Auguſtoduno millia plus minus 33. *leugæ* 22.
Sidoloucum m.p.m. 27. *leugæ* 18.
Aballone m.p.m. 24. *leugæ* 16.
Autiſiodorum m.p.m. 33. *leugæ* 22.

Ita enim eum Antonini locum reſtituimus, cùm vulgatæ Editiones pro leugis legiones ubique præferant contra ſcriptorum codicum auctoritatem: quod Hieronymi Suritæ commentum eſt. In Tabula quoque Peutingerorum eadem leugarum ſpatia notata ſunt hoc modo. *Auteſſioduro* 22. *Aballo* 16. *Sidoloco* 18. *Auguſtodunum* 29. In Epiſtola Amulonis Lugdun. Epiſcopi ad Theodboldum Sedelocus dicitur: manétque hodie nomen *Saulieu.* De Cora autem major difficultas eſt. In Notitia quidem Imperii legitur *Præfectus Sarmatarum Gentilium à Chora Pariſios uſque.* * Sed non dubito, quin Marcellinus Coram fluvium intelligat, qui eſt inter Auguſtodunum & Autiſſiodorum. Certè Jonas in Vita S. Columbani capite 22. Choram fluvium in eodem itinere commemorat. *Per urbem* (inquit) *Biſontionum Auguſtudunúmque ad Avallonem caſtrum pervenit: deinde ad Choram fluvium properans, &c. exin Autiſſiodorum properavit.* Aimoinus Monachus in libro de tranſlatione & miraculis Aurelii, Georgii & Nataliæ, pagum ibidem fuiſſe teſtatur, de nomine fluvii ita appellatum, his verbis: *In Eccleſia pagi Autiſiodorenſis Cora nuncupati cùm fuiſſent ſancti Martyres Altario impoſiti, &c.* Henr. Valeſ.

[De Chora fluvio, & de Chora vico ei appoſito fratrem meum pridem monui: de eorum ſitu & nomine primus multa obſervavi, quæ Notitiæ Galliarum inſerui. Sed omnino Marcellinus ſuprà Choræ nomine vicum deſignare voluit, non fluvium. Hadr. Valeſ.]

* o *Et Balliſtariis.*] Lipſius in lib. 3. Poliorcetici funditores fuiſſe putat, aut fundibularios. Sanè in Gloſſis vett. *Baliſtarii*, σφενδονῆται exponuntur; & à Vegetio in lib. 2. cap. 2. inter levem armaturam recenſentur, & à funditoribus diſtinguuntur. Sed heic *Balliſtarii* nomen eſt numeri militaris. Eorum mentio fit in Notitia Imperii Rom. ſub Duce Mogontiacenſi. * Henr. Valeſ.

p *Exercitum Veſuntii juſſerat opperiri.*] Hanc ſcripturam excogitavit P. Caſtellus, cùm in Editione Rom. legeretur, *exercitum vehentem juſſerat opperiri.* Sed in Mſſ. Regio ac Florentino, & in Editione Baſilienſi, inter *vehentem*, & *juſſerat*, aliquantulum interjectum eſt ſpatii. Equidem vulgatam lectionem prorſus ferre non poſſum, cùm Marcellini ſententiæ repugnet. Neque enim Veſuntii, ſed Remis milites in unum coacti Cæſarem exſpectare erant juſſi, ut per Decem-pagos (quod opidum eſt in agro Mettenſi, 30. millibus diſtans à Mettis, teſte Paulo Warnefrido de Mettenſibus Epiſcopis) proficiſceretur adverſus Alamannos. Cui conſilio quid magis contrarium eſt, quàm Veſuntii milites Imperatorem opperiri? Adde quòd ſaltem Veſuntione diceret, non Veſuntii: ſic enim Cæſar, & Xiphilinus in Nerone, & Antoninus eam appellant in Itinerario. Ammianus in lib. ſuperiore Biſontios vocat, in lib. 21. *Beſantionem.* Sed ut conjecturam meam proponam, ſic ferè à Marcellino ſcriptum puto: *Ubi in unum congregatum exercitum*

plures, cùm placuiſſet [q] per Decem-pagos Alamannam adgredi plebem, denſatis agminibus tendebat illuc ſolito alacrior miles. Et quia dies humectus & decolor vel contiguum eripiebat adſpectum, juvante locorum gnaritate, hoſtes tramite obliquo diſcurſo poſt Cæſaris terga, [r] legiones duas arma cogentes adorti pæne deleſſent, ni ſubitò concitus clamor ſociorum auxilia coegiſſet. Hinc & deinde nec itinera nec flumina tranſire poſſe ſine inſidiis putans, erat providus & cunctator: quod præcipuum bonum in magnis ductoribus, opem ferre ſolet exercitibus & ſalutem. Audiens itaque Argentoratum, Brocomagum, [ſ] Tabernas, Saliſonem, Nemetas, & Vangionas, & Mogontiacum civitates barbaros poſſidentes, territoria earum habitare: ([t] nam ipſa oppida [v] ut circumdata retiis buſta declinant) primam omnium [x] Brocomagum occupavit: eíque jam adventanti Germanorum manus pugnam intentans occurrit. Cúmque in bicornem figuram acie diviſa, collato pede res agi cœpiſſet, exitióque hoſtes urgerentur ancipiti, captis nonnullis, aliis in ipſo prœlii [9] fervore truncatis, reſidui diſceſſere celeritatis præſidio tecti.

CAP. III. Nullo itaque poſthæc repugnante, ad recuperandam ire pla-

9 *Mſ.* fervare.

vehentem menſis cibaria juſſerat opperiri præſentiam ſuam. Valeſ.

q *Per Decem-pagos Alamannam aggredi.*] Antonin. in Itinerar. *Iter de Pannoniis in Gallias per mediterranea loca, id eſt, à Sirmio per Soppianas, Treveros uſque. Tabernas, Decem-pagos, Divodorum.* Tabula Itiner. *Tabernis, Panteſaravi, Ad Decem-pagos, Ad Duodecimum.* Lindenbr.

r *Legiones duas arma cogentes.*] Sic Latini vocant quos Græci οὐραγοὺς & ὀπισθοφύλακας. Et ſic loquitur ſæpiſſimè Marcellinus. Livius lib. 37. *Ita & explicuere ordinem primæ in conſpectu Prætoris, & coactum agmen ab Rhodiis eſt.* Valeſ. Si modo Ammianus eo ſenſu voluerit dicere *arma cogere*, quo Livius *agmen cogere*. Utique longe alio ſenſu ſic loquitur libro xx. cap. 8. *arma quoque & tirocinia cogens, legioneſque augens.* Iſto autem ſenſu uſurpat *agmina cogere* in principio libri xxiv. præferens pluralem, ubi antiquiores ſingularem, etſi eadem loquutio iterum occurrat libro xxv. & xxviii. non ſine ſuſpicione vitii, ut probabiliter diſputat pater in cap. xix. Obſervationum ad Eccleſiaſticos ſcriptores. *Gron.*

* ſ *Tabernas.*] Tabernas Rhenanas heic intelligi aſſerit Cluverius in libri 2. de antiqua Germania capite 12. Cui non accedo. Nam cùm Ammianus heic ſingula opida ſuo ordine recenſeat, ſi Tabernas ad Rhenum ſitas dicere voluiſſet, Saliſoni profectò eas poſtpoſuiſſet. Quod cùm ille non fecerit, ſed ante Saliſonem poſuerit, apparet eum Tabernas Alſaticas intellexiſſe. Opinionem noſtram confirmat Julianus in epiſtola ad Senatum populúmque Athenienſem pag. 512. ad quem locum vide quæ notavit Dionyſius Petavius. Henr. Valeſ. * [Tabernas numero tres fuiſſe, alias ad Rhenum flumen, alias in Aleſatia inferiore prope Pontem Saravi, tertias flumen Navam inter ac Nivomagum Moſellanum, docui nuper in Notitia Galliarum pag. 542. Hadr. Valeſ.]

t *Nam ipſa oppida, ut circumdata retibus luſtra declinant.*] Libanius in Oratione Conſulari ad Julianum 45. urbes à barbaris captas eſſe dicit: quarum agros barbari arabant, cùm ipſa opida diruiſſent. Idem ſcribit Julianus in Epiſt. ad Athenienſes: πολλῶν πάνυ Γερμανῶν περὶ τὰς πεπορθημένας ἐν Κελτοῖς πόλεις ἀδεῶς κατοικησάντων· πέντε που καὶ τεσσαράκοντα ἔτι τείχη δίχα τῶν πύργων, &c. Zoſimus initio lib. 3. quadraginta tantùm ponit urbes, ad Rhenum ſitas, quas Alamanni, & Franci & Saxones everterant. Hujuſce porrò Galliarum vaſtationis cauſam Libanius in Oratione funebri confert in Conſtantium: qui ut Magnentium tyrannum diſtineret, datis ad barbaros litteris ultro erat adhortatus, ut Rom. limitem irrumperent: quod & Zoſimus in lib. 2. & Socrates Sozomenúſque confirmant. *Idem.*

v *Ut circumdata retibus luſtra.*] Quis hanc ſcripturam vel ſuſpicetur de vitio? Eam tamen ut vitioſam & à Mar. Accurſio primùm fabricatam audacter expunxi, reſtituta Mſſ. codicum omnium lectione, quam Editio quoque Romana ſervaverat. Confirmatur autem hæc ſcriptura ſimili quoque loco, qui eſt in lib. 31. de Hunnis: *Ædificiis nullis umquam tecti: ſed hæc velut ab uſu communi diſcreta ſepulcra declinant.* Eadem ſententiâ Carolus IX. Francorum Rex, cùm eſſet ſuopte ingenio actuoſus, nec morari ſub tecto eodem diutiùs poſſet, dicere ſolebat ædes ſepulcra eſſe vivorum hominum, ut in ejus Vita proditum eſt à P. Maſone. *Idem.*

x *Brotomagum occupavit.*] In Itinerario Antonini Brocomagus dicitur. Unde Marcellini noſtri locum corrigendum eſſe monuerat Hieronymus Surita, præfer-

cuit Agrippinam, ante Cæſaris in Gallias adventum exciſam: per quos tractus nec civitas ulla viſitur, nec caſtellum: niſi quòd apud Confluentes, locum ita cognominatum, ubi amnis Moſella confunditur Rheno, [1] [y] Rigomagum oppidum eſt, & una prope ipſam Coloniam turris. Igitur Agrippinam ingreſſus, non antè motus eſt exinde, quàm Francorum Regibus furore miteſcente perterritis, pacem firmaret Reipublicæ interim profuturam, & urbem reciperet munitiſſimam. Quibus vincendi primitiis lætus, per Treveros hiematurus apud Senonas oppidum tunc opportunum abſceſſit. Ubi bellorum inundantium molem humeris ſuis, quod dicitur, vehens, ſcindebatur in multiplices curas: ut milites qui à ſolitis deſcivere præſidiis, reducerentur ad loca ſuſpecta, & conſpiratas gentes in noxam Romani nominis disjectaret, ac provideret ne alimenta deeſſent exercitui per varia diſcurſuro.

Cap. IV. Hæc ſollicitè perpenſantem hoſtilis aggreditur multitudo, oppidi capiundi ſpe in majus accenſa: ideo confidentes, quòd ei nec Scutarios adeſſe & quidem monentibus perfugis didicerant, nec Gentiles, per municipia diſtributos, ut commodiùs [2] veſcerentur. Cùm autem .. * .. Clauſa ergo urbe, murorúmque intuta parte firmata, ipſe cum armatis die noctúque inter propugnacula viſebatur & pinnas, [3] ira exundante ſubſtridens, cùm erumpere ſæpe conatus, paucitate præſentis manus impediretur. Poſt triceſimum denique diem abiere barbari triſtes, inaniter ſtultéque cogitaſſe civitatis obſidium muſſitantes. At, quod indignitati rerum eſt adſignandum, periclitanti Cæſari diſtulit ſuppetias ferre [z] Marcellus Magiſter equitum, agens in ſtationibus proximis: cùm etiamſi civitas abſque Principe vexaretur, oppoſita multitudine malis obſidionalibus expediri deberet. Hoc metu ſolutus efficaciſſimus Cæſar, providebat conſtanti ſollicitudine, ut militum diuturno labori quies ſuccederet aliqua, licèt brevis, ad recreandas tamen ſufficiens vires: quamquam ultimâ ſqualentes inopiâ [a] terræ ſæpe [4] vaſtitatæ exigua quædam victui congrua adgerebant. Verùm hoc quoque diligentiâ curato pervigili, affuſa lætiore ſpe proſperorum, ſublato animo ad exſequenda plurima conſurgebat.

1 *Mſ.* Rigomagum. 2 *In mſ. lacuna relicta eſt unius liniæ. al.* veſcerentur. Cla. 3 *Al.* ita. 4 *Mſ.* vaſtitate.

tim cùm à Ptolemæo Βρευκόμαγος nominetur in Triboccis. Sed & vetus Peutingerorum Tabula Brocomacum eam appellat. Poſtremò, ne ſcrupulus quiſquam ſuperſit, ita diſtinctè in exemplari Regio ſcriptum reperi: *Primam ex iis Brocomagum occupavit.* Tametſi paullo ſuperiùs in eo ſcriptum ſit: *Brotomago, Tabernas, Saliſone, &c.* * Nunc *Brumat* dicitur, & eſt ad Sornum fluv. ſita. * *Valeſ.*

y *Rigodulum oppidum eſt.*] Legendum ut eſt in Mſ. *Rigomagum oppid.* Tabula antiqua Itineraria: *Confluentes, Antunnaco, Rigomagus, Bonnæ.* Lindenbr.

z *Marcellus Mag. equitum.*] Hunc quaſi cuſtodem Juliano appoſuerat Conſtantius una cum Salluſtio, eíſque belli totius adminiſtrationem commiſerat, ſolo Cæſaris titulo penes Julianum manente; ut narrat Zoſimus in lib. 3. & Eunapius apud Suidam in ἐξισάμενος his verbis: *ὁ γοῦν Μάρκελλος κύριος ἦν τῶν πραγμάτων, ὀνόματος μόνου καὶ σχήματος τῷ Ἰουλιανῷ ἐξισάμενος, τὴν δ' ἀλήθειαν αὐτὸς ἀρχὴν μεταχειριζόμενος.* Et in v. Σαλούστιος. Hanc Conſtantii calliditatem tangit Libanius in Oratione funebri Juliani pag. 271. & in Oratione Conſulari. *Valeſ.*

[a *Terræ ſæpe vaſtatæ ex. quædam victui congrua ſuggerebant.*] In codice Colbertino legitur, *terræ ſæpe vaſtitatæ exigua quædam victui congrua adgerebant*: quomodo haud dubiè ſcripſit Marcellinus. P. Pithœus certè

CAP. V. Primum igitur factúque difficile, [b] temperantiam ipse sibi indixit, atque retinuit, tamquam [c] adstrictus sumptuariis legibus viveret, quas [d] ex [e] rhetris Lycurgi, & axonibus Romam translatas diúque observatas, & [f] senescentes paullatim, reparavit Sylla Dictator: reputans [g] ex prædictis Democriti, quòd ambitiosam mensam fortuna, parcam virtus apponit. Id enim etiam [h] Tusculanus Cato prudenter definiens, cui Censorii cognomentum castior vitæ indidit [i] cultus: *Magna*, inquit, *cura cibi*, *magna virtutis incuria*. Denique [k] cùm legeret libellum adsiduè, quem Constantius ut privignum [5] ad studia mittens, manu sua conscripserat, prælicenter disponens quid in convivio Cæsaris impendi deberet: [l] phasianum, & vulvam, & sumen exigi vetuit & inferri, [m] munificis militis vili & fortuito cibo contentus. Hinc [6] continge-

5 *Al.* ad studium. 6 *al.* contigebat.

ad oram Ammiani sui notavit quoque scriptum esse *vastitatæ* in codice Valentino, uti & *populitatæ* legitur in Digestis, pro sæpe populatæ.] *Vales.*

b *Temperantiam sibi ipsi indixit.*] Julianus ipse in Misopog. δεινὴ δέ τις ἐκ παιδαρίου με καὶ ἀνόητος ἀπάτη περιλαβοῦσα τῇ γαστρὶ πόλεμον ἔπεισεν. Οὐ γὰρ ἐπιτρέπω πολλῶν ἐμπίμπλασθαι σιτίων αὐτῇ. *Lindenbr.*

c *Adstrictus sumtuariis legibus.*] De sumtuariis sive censoriis legibus Plin. lib. VIII. cap. 51. lib. x. cap. 2. A. Gellius lib. II. cap. 24. * Tertullianus Apolog. cap. 6. * *Idem.*

d *Ex Rhetris Lycurgi & axonibus.*] Ῥῆτρα proprie dicta est responsio Apollinis Delphici, quæ Lycurgo consulenti de Senatoribus, & de populi in concionibus potestate data est. Eáque à Plutarcho refertur in Lycurgi vita. Generaliter tamen omnes à Lycurgo latæ leges ῥῆτραι videntur dictæ; ut innuit Plutarchus in Laconicis Apophth. & in dialogo de oraculis Pythiæ. De Solonis axonibus notior res est, quàm ut monere opus sit. Illud tamen non silendum est, in codice Regio, [& Colbertino,] & in Editione Rom. ac Basiliensi legi, *ex rhetris Lycurgi*, *id est axibus*. Vales.

e *Rhetris Lycurgi & axonibus.*] Sic verius puto, quàm ut vulgò legitur, *retris Lycurgi*, *id est axonibus*. Rhetræ vocantur Lycurgi leges, Axones Solonis. Suid. Παρὰ Λακεδαιμονίοις ῥῆτρα Λυκούργου, νόμος ὡς ἐκ χρησμοῦ τιθέμενος. Idem: Ἄξονες, οὕτως ἐκάλεσαν Ἀθηναῖοι τοὺς Σόλωνος νόμους, διὰ τὸ ἐγγεγράφθαι αὐτοὺς ἐν ξυλίνοις ἄξοσι. Vide Valer. Harpocrat. Magni Etymolog. Scholiast. Apollon. lib. IV. tmemate 24. *Lindenbr.*

f *Senescentes paulatim reparavit Sylla Dictator.*] A. Gell. lib. II. cap. 24. Tentarunt quoque idipsum Pompejus & Crassus Coss. sed frustra: & causam addit Dio lib. XXXIX. quòd & obstaret ὁ φιλανάλωτος Hortensius, & quòd ipsi εἰς πᾶν καὶ τρυφῆς καὶ ἁβρότητος προκεχωρηκότες. *Idem.*

g *Ex prædictis Democriti.*] Cujus summa laudatur ab antiquis frugalitas, quòd & agros & paterna bona reliquerit lautissima, ut divinæ sapientiæ se totum daret. Diogen. Laërt. in ejus Vita, Cicer. Tuscul. v. Val. Max. lib. VIII. cap. 7. *Idem.*

h *Tusculanus Cato, cui cogn. Censorii castior vita indidit.*] M. Porcius Cato, ortus Tusculo municipio, ad summos honores virtute sua aditum sibi patefecit: Censuram quoque gessit, qui honorum omnium apex tum habebatur. Unde Censorius cognominatus. Non enim assentior Marcellino, qui à castitate & sanctitate vitæ id ei cognomentum inditum esse pronuntiat. Fefellit Marcellinum, quòd sua ætate *Censorios* dici audiebat homines qui castiùs viverent. Sic Pollio in Valeriano & in Censorino, & Marcellinus ipse in lib. 25. de Juliano Principe: *Censoriis moribus.* Vales.

i *Cultus: magna, inquit, cura tibi.*] Sic corruperat hunc locum P. Castellus, cùm in Editione Romana legeretur: *Cui cogn. Censorii castior vitæ indidit cultus. Magna*, inquit, *cura tibi.* Neque aliter codex Regius, [& Colbertinus,] & Editio Augustana, nisi quòd scriptum habent: *Magna*, inquit, *cura cibi*, *&c.* Eleganter: hîc enim non de cultu ac vestitu, sed de cibis loquitur Marcellinus. *Idem.*

k *Cùm legeret libellum adsidue.*] Libellum pro epistola ponit, quâ Constantius Imp. annonas & salaria tam Juliano Cæsari, quàm palatio ejus constituerat. Similes Imperatorum epistolas refert Pollio in Claudio, Vopiscus in Aureliano ac Probo. Ne quis autem miretur libellum hîc pro epistola sumi: cùm apud Suidam in Lexico legatur, βιβλίον. ἐπιστολή: & Themistius in Orat. 14. βιβλίον appellet epistolam Constantii ad Senatum. Denique Marcellinus noster in lib. XX. cap. 9. *volumen edicti* dicit, * & Rufinus in lib. 8. cap. 5. *librum legis.* * Idem.

l *Phasianum, vulvam, sumen.*] Ex L L. censoriis, Plin. lib. 8. cap. 51. *Interdicta cenis abdomina, glandia, testiculi, vulvæ, sincipita verrina.* * Tertull. Apologetici cap. 6. *Quoniam illæ leges abierunt, sumtum & ambitionem comprimentes, quæ centum æra non amplius in cenam subscribi jubebant; nec amplius quàm* UNAM *inferri* GALLINAM, *& eam non saginatam.* * Lindenbr.

m *Munificis militis vili & fortuito cibo contentus.*] Munifices dicuntur milites gregarii, qui munia facere co-

bat ut noctes ad officia divideret tripertita, quietis, & publicæ rei, & Musarum: quod factitasse Alexandrum legimus Magnum; sed multo hic fortiùs. [n] Ille namque [o] æneâ conchâ suppositâ brachio extra cubile protento, pilam tenebat argenteam, ut cùm nervorum [7] vigorem sopor laxasset infusus, gestaminis lapsi tinnitus abrumperet somnum. Julianus verò absque instrumento quoties voluit evigilavit: & nocte dimidiata semper exsurgens, non [p] è plumis vel stragulis sericis ambiguo fulgore nitentibus, [q] sed [r] ex tapete, & [8] σισύρα

7 *Ms.* vigorem. 8 *Ms.* syra.

guntur, & distinguuntur à Principalibus qui privilegiis muniuntur, & immunes sunt, teste Vegetio in lib. 2. *Vales.*

n *Ille namque æneâ conchâ suppositâ.*] De Aristotele idem scribit Diogenes: ὁπότε κοιμῷτο σφαῖραν χαλκῆν βάλλεσθαι αὐτῷ εἰς τὴν χεῖρα, λεκάνης ὑποκειμένης, ἵν' ἐκπεσούσης τῆς σφαίρας εἰς τὴν λεκάνην, ὑπὸ τοῦ ψόφου ἐξέγροιτο. * De Lycurgo Plutarchus in ejus Vita. De Ulpio Marcello, Dio in Vita Commodi. Suidas in μάρκελλος. * *Lindenbr.*

o *AEneâ conchâ.*] Gloss. *Concha*, κόγχη. In vett. Colloquiis· ἔνεγκε ὕδωρ πρὸς χεῖρα κόγχῃ. *Adfer aquam manibus conchâ.* * Paul. J. C. lib. III. Tit. VII. de usufructu: *Argento potorio legato, omnia quæ ad poculorum speciem comparata sunt, debebuntur, velut pateræ, calices, scyphi, urceoli, œnophoria, & conchæ.* Scholiast. Juven. *Conchæ, in quibus pedes lavabant.* Marcellus Empir. p. 936. *Concham æream de melle albo ab intus perunge totam.* * Anastas. in Vitis P P. *Concha aurochalca. Lacus & conchas triantas, cum columnis prophyreticis. Concham ac spongiam pro nocturnis diligentiis.* Acta MSS. Martyrii D. Claudii Nicostrati: *Cavare conchas, pegas & lacus cum sigillis & cantharis*: & alibi in iisdem Actis, & Gregor. Turonens. de Miraculis lib. 1. cap. 5. 12. 31. *Idem.*

p *Ex plumis & stragulis sericis.*] Jam id quoque inter luxuriæ notas posuere frugalioris vitæ magistri. Plin. Histor. Natur. lib. x. cap. 12. de pluma ganzarum Germanicarum loquens, sic ait: *Eoque deliciæ processere,* (apud Romanos) *ut sine hoc instrumento durare jam ne virorum quidem cervices possint.* Apul. Miles. x. *Lectus disternebatur Indica testudine pellucidus, plumea congerie tumidus, veste serica floridus.* Accubita hæc Græci posteriores χλινοπλέματα vocarunt: nam & πλέμη illis est *pluma.* D. Chrysostomus in Homil. de Decollat. Johan. Μαλακὰ χλινοπλύματα ἐκλύοντα καὶ χαυνοῦντα τῶν ἀνδρογυνῶν τὰ σώματα. Zeno Veronens. eleganter dixit *plumeum sepulcrum.* Orat. de spiritu & corp. pag. 367. *Restabilis tori plumeo sepulcro superba.* Idem.

q *Sed ex tapete &* ΣΙΣΥΡΑ.] Tapetem hoc in loco Marcellinus plumis opponit: sisurnam verò stragulis sericis diversicoloribus. Hujusmodi erant militum lecti. Stramentum & algam colligabant; super iis tapetem ponebant villosum, ut docet Varro in lib. 4. de lingua Lat. & Plinius in lib. 8. Qui lecti à Græcis dicebantur χαμεῦναι & στιβάδες: unde adagium στιβάδες φορμίωνος apud Suidam. * Plutarchus de Camillo, in castris cubante: ἀλλ' ἀναθορῶν ἐκ τῆς στιβάδος. Xenophon in lib. VII. rerum Græcarum pag. 616. * Et ob hanc causam Synesius in Orat. de regno, milites χαμευνοῦντας appellat. Ovidius in lib. 1. Amorum, ubi militiam amantum cum armata comparat.

Pervigilant ambo: terrâ requiescit uterque.

De hac porro Juliani humicubitione Mamertinus in Gratiarum actione sic loquitur: *Neque enim comparandæ sunt picturatæ marmorum crustæ, & solido auro tecta laquearia ei, qui majorem anni partem in nuda humo cubet, & cælo tantum tegatur.* Et Julianus ipse de se in Antiochico: τὰ δὲ ἔνδον, ἄγρυπνοι νύκτες ἐν στιβάδι, καὶ τροφὴ παντὸς ἧττον κόρου πικρὸν ἦθος ποιεῖ. Denique Libanius in Oratione funebri, de Juliano loquens letaliter vulnerato, κομίζεσθαι πρὸς τὴν σκηνὴν καὶ τὴν μαλακὴν εὐνὴν, τὴν λεοντῆν καὶ τὸν φορυτόν· ταύτη γὰρ ἡ κείνου στρωμνή. Id est: *Defertur ad tabernaculum & mollem lectum: pellem scilicet leoninam & stoream. hoc enim stratum erat illius.* Postremò Marcellinus noster in lib. 25. *Relictóque humi strato cubili, adulta jam excitus nocte, &c. Vales.*

r *Ex tapete & σισύρα.*] Julianus in Misopog. de seipso: ἄγρυπνοι νύκτες ἐν στιβάδι. Ceterum τῶν σισυρῶν crebra mentio apud veteres. Herodot. lib. VII. Κάσπιοι σισύρας ἐνδεδυκότες. Dio Chrysostom. Orat. XXXV. Ταῖς δὲ κεφαλαῖς πλέκομεν σισύρας καὶ πίλους. Aristophan. in Ἐκκλησίαις. pag. 504. Κλῖναί τε σισυρῶν καὶ δαπίδων νενασμέναι. Differunt autem δαπίδες & sisyræ. Δαπίδες ψιλαί sunt καὶ μὴ μαλλωταί, quibus in lectis utebantur. Plutarch. in Alexand. Ἐκεῖ μὲν ἐν τρίβωνι διεχείμαζες, ἐνταῦθα δὲ τρεῖς ἐπιβεβλημένος δαπίδας κατάκεισαι. Sisyra verò villosa est καὶ μαλλωτή. * Vide Primas. * Melotæ vox apud Hieronym. Epist. 65. *Tanta erat deformitas in melotis.* Hesych. Μηλωτὴ διφθέρα. Ulpian. *pellem lanatam* vocat, L. 70. §. 8. ff. de legat. 3. Glossar. vet. *Pellis lanata*, μηλωτὴ, ἀρνακίς. De sisyra jam Aristophanis locum laudavimus; ejus & hic est in Nubib. ἐν πέντε σισύραις ἐγκεκορδυλημένος. Idem in Ranis: ubi Scholiast. copiosè hanc vocem interpretans addit, ἔν τισι καὶ σισύρα, σισύρνα. Planè ad Ammiani mentem. Ita eam profert Theophyl. Simocat. lib. VII. σισύρναν ἐξ ἐρίου. Eamdem quoque *syram* dictam apud eumdem Schol. Aristoph. in Nubib. reperitur. Atque ita in Ms. cod. Ammian. legitur, *ex tapete & syra.* Moschop. περὶ σχεδ. etiam *gunam* vocat: σισύρα, ἡ γοῦνα. διφθέρα, ἡ γοῦνα. Μηλωτὴ, ἡ παρὰ τοῖς κοινοῖς γοῦνα. * Distinctè de his singulis Tzetzes in Lycophronem: Σισυρνοδῦται καρκίνοι -- διαφέρει σίσυς, σισύρα, καὶ σισύρνα. Σίσυς μὲν γὰρ λέγεται πᾶν εὐτελὲς ἱμάτιον -- σισύρα δὲ, τὸ ἐκ δέρματος ἔντριχον, ὅπερ καὶ γοῦναν καλοῦσιν, ἢ τὸ ἁπλῶς ἐξ ἐρίου ἱμάτιον· σισύρνα δὲ τὸ ἄτριχον δερμάτιον, p. 105. * Atque hæc de sisyra & sisurna in præsentiarum dicta sunto. *Lindenbr.* Ea laudat Oct. Ferrarius parte secunda rei vestiariæ lib.

quam [s] vulgaris ſimplicitas ſiſurnam appellat, occultè Mercurio ſupplicabat, quem mundi velociorem ſenſum eſſe, motum mentium ſuſcitantem, theologicæ prodidere doctrinæ: atque in tanto rerum defectu [9] [t] exploratè Reip. munera curabat. Poſt quæ ut ardua & ſeria terminata, ad procudendum ingenium vertebatur: & incredibile [1] quo quantóque ardore rerum principalium notitiam celſam indagans, & quaſi pabula quædam animo ad ſublimiora ſcandenti conquirens, per omnia philoſophiæ membra prudenter diſputando currebat. Sed tamen cùm hæc effectè plenéque colligeret, nec humiliora deſpexit, poëticam mediocriter, & rhetoricam, (ut oſtendit [v] orationum epiſtolarúmque ejus cum gravitate comitas incorrupta) & noſtrarum externarúmque rerum hiſtoriam multiformem. Super his aderat [x] Latinè quoque differenti ſufficiens ſermo. [2] Si itaque verum eſt, quod ſcriptores varii memorant, [y] Cyrum Regem, & Simonidem lyricum, & [z] Hippiam Eleum ſophiſtarum acerrimum ideo valuiſſe memoriâ, quòd epotis quibuſdam remediis id impetrarunt: credendum eſt hunc etiam tum adultum, totum [a] memoriæ dolium, ſi uſquam reperiri potuit, exhauſiſſe. Et hæc quidem pudicitiæ virtutúmque ſunt ſigna nocturna. Diebus verò quæ ornatè dixerit & facetè, quæve in apparatu vel in ipſis egit

9 *Al.* exploratè curabat. *mſ.* exploranter ei. p̃. M. curabat. 1 *Al.* quo & quanto. 2 *Al.* Sic itaque.

III. cap. 9. *Gron.*

s *Vulgaris ſimplicitas ſiſurnam app.*] Grammatici tamen, plerumque nimis ſcrupuloſi, σισύραν & σίσυρναν diſtinguunt. Nam σισύραν quidem pellem eſſe dicunt: σίσυρναν verò tunicam ex pellibus caprinis conſarcinatam; ut videre eſt apud Heſychium & Ammonium: & ſcholiaſtes Lycophronis σίσυν, & σισύραν, ac σίσυρναν differre ſcribit: ac σίσυν eſſe quodvis vile amiculum; σισύραν verò gunam, ſeu amiculum è pelle villoſa; σίσυρναν denique pellem abſque villis. Sed hanc Grammaticorum diſtinctionem ſæpe auctores negligunt. Certè Polyænus in lib. ult σισύραν γαλατικὴν dixit ſagum Gallicum, ubi de Scipione loquitur. Porrò ſiſurnam veteres Latini appellabant Segeſtre, ut docet Varro in lib. citato. *Valeſ.*

t *Exploranter curabat.*] Cùm in Mſ. Florentino Lindenbrogius ſic legi monuiſſet, *exploranter ei p. m. curabat*, conjeceram ita à Marcellino ſcriptum fuiſſe, *exploratè Remp. curabat.* Dixit enim Marcellinus Julianum Cæſarem tripertita habuiſſe noctis officia: quietis ſcilicet, Reipublicæ, & Muſarum: quod etiam repetit in lib. 25. hiſce verbis: *Ubi verò exigua dormiendi quiete recreaſſet corpus laboribus induratum, expergefactus explorabat per ſemetipſum vigiliarum vices & ſtationum, poſt hæc ſerias ad artes confugiens doctrinarum.* Senſum itaque conjecturâ aſſecutus fueram. Sed cùm in Regio codice longè optimo ſcriptum offendiſſem ſic, *exploranter ei p. munera curabat*, & ſupraſcriptum eadem manu, *exploratè rei*; non ſum veritus præeunte ejus libri auctoritate locum hunc emendare. * Acceſſit poſtea codicis Toloſ. ſuffragium. * In libro quoque Ant. Loiſelli ad oram ſcriptum erat, *exploratè*, ex codice Valentino; [In codice Colbertino. *exploranter ei p̃. m. curabat.* Ita etiam P. Pithœus ad oram Ammiani ſui adnotavit.] *Idem.*

v *Orationum epiſtolarumque.*] Ex Juliani ſcriptis ad noſtram memoriam pervenere Cæſares, Περὶ βασιλείας: Εἰς τὸν βασιλέα ἥλιον. Miſopogon & Epiſtolæ. Alias ejus vigilias recenſet Suid. in Juliano. *Lindenbr.*

x *Latine quoque differendi.*] Emendavi ex conjectura, *differenti*, quia ſenſus omnino ita poſtulabat. Vide Libanium pag. 248. *Valeſ.*

y *Cyrum Regem & Simonidem, &c.*] AElian. de Animalib. lib. VI. cap. 10. Plin. lib. VII. cap. 24. Cicer. Tuſcul. lib. I. * de Oratore lib. 2. 2. * Chirius Fortunat. lib. III. *Artem memoriæ quis primus oſtendit? Simonides. Ex Simonidis facto de convivio quid aſſumimus? Juvari memoriam ſignatis animo ſedibus.* Vide Solin. pag. 21. Marcianum Capell. lib. 5. cap. de Memoria. * *Lindenbr.*

z *Hippiam Eleum.*] Hic artem memoriæ quamdam excogitaſſe dicitur à Xenophonte in Convivio, & à Platone in Hippia minore: ubi Socrates vanam circumforanei Sophiſtæ περιεργίαν deridens, ſic ait: κάιτοι τό γε μνημονικὸν ἐπελαθόμην σου, ὡς ἔοικε, τέχνημα, ἐν ᾧ σὺ οἴει λαμπρότατος εἶναι. Idem tradit Philoſtratus in Hippia. De Simonidis autem excellenti memoria Quintilianus in lib. II. accuratè tractat; ſuámque ipſemet memoriam diſticho teſtatus eſt quod refert Ariſtides περὶ τοῦ παραφθέγματος.

Μνήμῃ δ' οὔτινα φημὶ Σιμωνίδῃ ἰσοφαρίζειν
Ογδωκονταέτει παιδὶ Λεωπρέπεος.

Et in Marmoribus Arundellianis de eo ſic ſcribitur: Ἀφ' οὗ Σιμωνίδης ὁ Λεωπρέπους, ὁ Κεῖος, ὁ τὸ μνημονικὸν εὑρὼν, ἐνίκησεν Ἀθήνησιν διδάσκων. *Valeſ.*

a *Memoriæ dolium.*] Videtur alludere ad dolium Pandoræ, de quo Heſiodus. *Lindenbr.*

congreffibus prœliorum, aut in re civili, magnanimitate correxit & libertate, fuo quæque loco fingula demonftrabuntur. Cùm exercere proludia difciplinæ caftrenfis philofophus cogeretur ut Princeps, [b] artémque [c] modulatiùs incedendi per pyrricham [d] concinentibus difceret fiftulis; vetus illud proverbium, [e] *Clitellæ bovi impofitæ funt: planè non eft noftrum onus*, Platonem crebrò nominans exclamabat. Inductis quadam follemnitate Agentibus in rebus in

b *Artémque modulatiùs incedendi per pyrricham.*] Inter exercitationes militares fuit olim pyrricha, quam χορείαν ἐν τοῖς ὅπλοις Julianus appellat in Orat. I. ad Conftantium. Aliter etiam dicebatur armatura, ut ad lib. 14. notavi. Armatura enim generaliter quidem vocatur omnis armorum exercitatio: unde & Semiarmatura dicebatur dimidiata quædam prolufio. Gloffæ Juris: σημίζιον. ἥμισυ μέρος· ὅθεν σημιζιάνεια ἀρματοῦρα ἡ ἡμίσεια μελέτη τῶν ὅπλων. Propriè tamen & fpecialiter fic dicta eft pyrricha. Unde cùm Vegetius in lib. 2. cap. 23. armaturam feftis diebus exhibitam effe dicit in Circo, de pyrricha id accipiendum eft. Sic enim Hadrianus, referente Spartiano, *militares pyrrichas populo frequenter exhibuit.* Ad quem Spartiani locum Cafaubonus notat, *militares* fuperfluè additum effe. Sed pace ejus dixerim, aliter fe habet. Nam militares pyrrichæ in eo loco, funt militum pyrrichæ, quas milites armati faltabant: ita dictæ ad diftinctionem aliarum, quas pueri ac puellæ è Græcia, aut ex Afia in theatro faltabant, de quibus Suetonius, Dio, & vetus Epigramma, quod Vir Cl. Salmafius protulit ad dictum Spartiani locum; vel quas damnati coram populo faltabant, in vefte purpurea ftatim arfuri. de quibus loquitur *Jurifconfultus* in lege 8. §. 9. D. de pœnis. *Quicumque*, inquit, *in ludum venatorium fuerint damnati, magis eft, ut hi quoque fervi efficiantur. Hoc enim diftant à ceteris, quòd inftituuntur venatores, aut pyrricharii, aut in aliam quam voluptatem, gefticulandi, aut aliter fe movendi gratiâ.* Et Plutarchus in lib. de fera numinis vindicta: ἀλλ' οὐδὲ ἔνιοι διαφέρουσι παιδαρίων, ἃ τοὺς κακούργους ἐν τοῖς θεάτροις θεώμενα πολλάκις ἐν χιτῶσι διαχρύσοις καὶ χλαμυδίοις ἁλουργοῖς ἐστεφανωμένους καὶ πυρριχίζοντας, ἄγαται καὶ τέθηπεν ὡς μακαρίους, ἄχρις οὗ κεντούμενοι, καὶ μαστιγούμενοι, καὶ πῦρ ἀνιέντες ἀπὸ τῆς ἀνθινῆς ἐκείνης ἐσθῆτος ὀφθῶσι. *Sed nonnulli planè fimiles funt pueris, qui fæpenumero in theatris cùm vident noxios tunicis auratis, & purpureis veftibus amictos, & coronatos pyrricham faltantes, mirantur ut beatos: donec illos compungi, & flagellis cædi, & ex florida illa vefte flammam emittere videant. Valef.*

c *Modulatiùs incendi per pyrricham.*] Militaris pyrricha, quam Trojam vocant, inventa atque fic dicta fuit à Pyrrho Achillis filio, vel à Pyrricho Cretenfi five Lacedæmone: mirè enim hîc variant Athenæus lib. XIV. Proclus in Chreftomat. Jul. Solinus cap XVII. Marius Plotius lib. de Metris, Diomedes Grammat. lib. III. Caufa cur inftituta hæc fuit: uti juvenes bellicis fudoribus per hujufmodi fimulacra indurati, redderentur ad arma habiliores. Ideo Lacedæmoniorum pueri quinquennes & hanc, & τὰ ἐμβατήρια μέλη addifcebant, quò modulatiùs, ut loquitur Ammianus, incederent. Athenæus lib. I. & XIV. Dio Chryfoft. Orat. II. de regno. * Marius Victorinus de Metris lib. 2. p. 102. *Embaterion dicitur, quod eft proprium carmen Lacedæmoniorum. Id in præliis ad incentivum virium per tibias canunt, incedentes ad pedem ante pugnæ initium.* * Eoque exercitio Narfes quoque milites fuos confirmabat: de quo Agathias Hiftor. Juftinian. lib. II. Ναρσῆς δὲ ἐξασκεῖν γε ἔτι πλεῖον αὐτοὺς (στρατιώτας) ἐκέλευσε τὰ πολέμια, καὶ ἐπιρρωννὺς τὸν θυμὸν ταῖς καθ' ἡμέραν μελέταις, τροχάζειν τε ἀναγκάζων, καὶ ὥσπερ τῶν ἵππων ἐν κόσμῳ ἀναπάλλεσθαι, ἔστι πυρρίχην τινὰ ἐνόπλιον περιδινεῖσθαι, καὶ θαμὰ τῇ σάλπιγγι κατακομβεῖσθαι τὸ ἐνυάλιον ἐπηχούσῃ. A Martio poftea pulvere in theatri arenam pyrrichæ traductæ. Spartian. in Hadriano: *Militares pyrrichas populo frequenter exhibuit.* Dio Caffian. in Claudio, lib. LX. Πυρρίχην τε Ἀσιανοὶ παῖδες μετάπεμπτοι ὠρχήσαντο. Quò etiam referenda funt, quæ de Trojæ lufu leguntur apud eumdem lib. 43. 48. 51. Tacit. Annal. lib. IX. Sueton. in libro de Lufu puteror. apud Servium ad v. AEneid. Unde Marcian. Capella lib. IX. *Pyrrichus, id eft proceleufmaticus, quia hic affiduus vel in certamine, vel in ludo quodam puerili.* Cujus lufus forma ac modus fatis fuperque percipi poteft ex Apul. Milef. X. Cl. Claud. Panegyr. in VI. Confulat. Honorii: cujus hæc verba funt:

Hic & belligeros exercuit area lufus,
Armatos hic fæpe choros, certaque vagandi
Textas lege fugas, inconfufofque recurfus,
Et pulchras errorum artes, jucundaque Martis
Cernimus, infonuit cum verbere figna magifter;
Mutatofque edunt pariter tunc pectora motus,
In latus allifis clypeis: vel rurfus in altum
Vibratis, grave parma fonat, mucronis acutum
Murmur; & umbonum pulfu modulante refultans
Ferreus alterno concentus plauditur enfe. Lindenbr.

d *Concinentibus difceret fiftulis.*] Pyrrichæ ad fignum tubæ committi ac finiri folebant, ut docet Apuleius in lib. X. & Vegetius in lib. 2. cap. 22. Virgilius in lib. 5.

At tuba commiffos medio canit aggere ludos.

Ubi Servius notat: *Sanè iftæ funt prolufiones bellorum; unde etiam ad tubam geruntur.* Et in dialogo Hadriani & Epicteti, tuba dicitur arenæ admonitio, fcenæ commiffio. Videntur tamen tubis additæ effe fiftulæ in pyrrichæ faltatione, atque etiam tibiæ: quod præter hunc Marcellini locum oftendit alter in lib. 18. de Sabiniano: *Militari pyrricha fonantibus modulis pro hiftrionicis geftibus in filentio fummo delectabatur.* & vetus Epigramma de pyrricha:

Nam remeare jubent organa blanda pares. Valef.

e *Clitellæ bovi.*] Proverbialis fermo. Cicero ad Attic. lib. V. Epift. XV. *Clitellæ bovi impofitæ, Cillane, non eft*

Consistorium, ut aurum acciperent; inter alios quidam ex eorum consortio, non, ut moris est, [f] expansa chlamyde, sed utraque manu cavata suscepit. & Imperator: *Rapere, inquit, non accipere sciunt Agentes in rebus.* Aditus à parentibus virginis raptæ, eum qui violarat, convictum relegari decrevit. Hisque indigna pati querentibus, quòd non sit morte multatus, responderat [g] hactenus: *Incusent jura clementiam: sed Imperatorem mitissimi animi legibus præstare ceteris decet.* Egressurum eum ad expeditionem plures interpellabant, ut læsi, quos audiendos provinciarum rectoribus commendabat: & reversus, quid egerint singuli quærens, delictorum vindictas genuina lenitudine mitigabat. Ad ultimum exceptis victoriis, per quas cadentes sæpe incolumi contumacia barbaros fudit; quòd profuerit anhelantibus extremâ pænuriâ Gallis, hinc maximè claret: quòd primitus partes eas ingressus, [h] [i] pro capitibus singulis tributi nomine vicenos quinos aureos reperit flagitari: discedens verò septenos tantùm, munera universa complentes: ob quæ tamquam solem sibi serenum post squalentes tenebras affulsisse, cum alacritate & tripudiis lætabantur. Denique id eum adusque imperii finem & vitæ scimus utiliter observas-

nostrum onus. Qui locus corruptè sic hactenus legitur: restituendus autem ut in Ammiano habebatur: *Clitellæ bovi imp. planè non est nostr. onus.* Vide Quintilien. lib. v. cap. XI. *Lindenbr.*

f *Expansa chlamyde.*] Is erat habitus Agentum in rebus, ut docet Libanius in Apologia adversus eos, qui suam docendi methodum accusabant: ἀναξυρὶς καὶ ζωστὴρ ὁ τῶν διακονέντων ταῖς βασιλέως ἐπιστολαῖς, ἃς ἐκ βασιλείων ἀνάγκη φέρεσθαι πανταχοῦ τῆς γῆς. Id est: *Bracæ & balteus eorum qui Principis epistolis ministrant, quas ex Palatio per orbem terrarum ferri necesse est.* Agentes in rebus intelligit, ad quorum militiam utpote quæstuosam, plerosque sua ætate deposito philosophico pallio adspirasse scribit. Idem in Orat. contra Florentium, pag. 426. χλαμύδας καὶ ἀναξυρίδας tribuit militantibus. Et Paulinus in Carmine ad Licentium, in palatio militantes chlamydem & balteum gestasse dicit, quemadmodum & Hieronymus de obitu Nepotiani. *Vales.*

g *Hactenus incusent jura clementiam.*] Hunc locum sic legendum & interpungendum puto: *Responderat hactenus: Incusent jura clementiam, &c.* Ita enim in lib. 30. cap. 5. *Quibus sæpe eadem iterantibus, hactenus perpensa deliberatione respondit:* * & lib. 24. cap. 2. *Idem.*

h *Pro capitibus singulis tributi nomine.*] Imitatus videtur Julianus in tributario onere adlevando optimum Principem Alex. Sever. de quo Lamprid. *Vectigalia publica ita contraxit, ut qui decem aureos sub Heliogabalo præstiterant, tertiam partem auri præstarent.* Et *tributum pro capitibus* dixit, ut Arcadius in lib. 18. §. 8. de muneribus, *Pecuniam pro capitibus.* Gloss. *Tributum capitulare*, ἐπικεφαλαίου φόρος. Alii *censum capitis* vocant: Græci κεφαλιτίωνα, ut in Constitutione Græca Βασιλικῶν lib. LVI. quæ prima esse debet Cod. de ann. & trib. Xiphilinus κεφαλητίαν, in Hadriano: χρήματά τε πολλὰ, καὶ σῖτον ἐτήσιον, πλείω κεφαλιωνίαν ὅλων. Atque ita de nomine quidem constat, sed indictionis ratio intricatior; quam tamen explicare conati sunt VV. Cll. Barn. Brisson. Explicationum quæ ad Jus pertinent verbor. lib. III. & Just. Lipsius in Admirand. lib. II. cap. 2. & 3. Sed quàm bene, nunc non disputo; & res est alterius atque majoris tractationis, quàm ut hîc expediri possit. *Lindenbr.*

i *Pro capitibus singulis tributi nomine.*] Ea pecunia pro capitibus dicitur ab Arcadio in lege 18. de muneribus, itémque capitatio: quam solvebant plebeii tantùm; Honorati verò & Decuriones ab hac præstatione erant immunes, ut docet lex 2. de Protostasia, lex 36. de Decurionibus, in Codice Theod. Quinetiam in Orientalibus provinciis plebs urbana à capitatione erat immunis: & rusticana plebs sola pro capitatione sua conveniebatur, ut est in lege 2. Cod. Th. de censu. Hinc lucem accipit Tertulliani locus in Apologetico. *Sed enim, inquit, agri tributo onusti viliores: hominum capita stipendio censa ignobiliora.* Soli enim plebeii ac viles capitis tributum pendebant, non pro suis dumtaxat capitibus, sed etiam pro uxoribus & adultis liberis, ut docet lex 4. & 6. Cod. Th. de censu & adscript. & lex 4. de excusatione artificum, Cod. eodem. Auctor Panegyrici Flaviensium * nomine * Constantino dicti. *Certè, inquit, & nunc liberi parentes suos cariores habent, & mariti uxores non gravatè tuentur, & parentes adultorum non pænitet filiorum, quorum onera sibi remissa lætantur.* Adde legem x. in Cod. Just. de agricolis & censitis. Ceterùm non dissimulandum est in Mss. Regio & Fauchetiano, [Vaticano & Colbertino ac Valentino,] & in Editione Romana legi, *pro capitulis singulis.* In Regio tamen exemplari suprascripta est vulgata lectio. *Vales.* Et hanc scriptam lectionem de-

se,

ſe, [k] ne [l] per indulgentias quas appellant, tributariæ rei [m] concederet reliqua. Norat enim hoc facto ſe aliquid locupletibus additurum, [n] cùm conſtet [o] ubique pauperes inter ipſa [p] dictorum exordia ſolvere univerſa ſine laxamento compelli. Inter has tamen regendi moderandíque vias, bonis Principibus æmulandas, barbarica rabies [3] exarſerat in majus. Utque beſtiæ cuſtodum negligentiâ raptu vivere ſolitæ, ne his quidem remotis appoſitíſque fortioribus abſceſſerunt, ſed tumeſcentes inediâ, ſine reſpectu ſalutis, armenta vel greges incurſant: ita etiam illi, cunctis quæ diripuere conſumptis, fame urgente agebant aliquoties prædas: interdum antequam contingerent aliquid, oppetebant.

Cap. VI. Hæc per eum annum ſpe dubia, eventu tamen ſecundo, per Gallias agebantur. In comitatu verò Auguſti circumlatrabat Arbetionem invidia, velut ſumma mox adepturum, decora cultus Imperatorii præſtruxiſſe: inſtabátque ei ſtrepens immania Comes Veriſſimus nomine, arguens coràm, quòd à gregario ad magnum militiæ culmen evectus, hoc quoque non contentus ut parvo, locum appeteret principalem. Sed ſpecialiter eum inſectabatur

3 *Mſ.* exarſerat majus.

---

fenſam eſſe ab eruditiſſimo Jureto in notis ad Symmachum lib. IX epiſt. 10 miror aut ignorari ab Valeſiis aut pro nihilo prætermitti. *Gron.*

k *Ne per indulgentias rei trib. concederet reliqua.*] Mos fuit Principibus Romanis, ut tributorum reliqua ſubditis indulgerent: ídque non ſemel, ſed iterum ac ſæpius ſinguli factitabant, ne inopes provinciales qui ſolvendo non erant, perpetuo metu cruciarentur: néve ſuſceptoribus occaſio daretur adverſus eos qui ſolverant, calumnias ſtruendi, ut ſcribit Procopius in Anecdotis pag. 100. quæ Indulgentiæ dicebantur. Gloſſæ veteres: *θεῖα δωρεὰ*, *indulgentia*. Auſonius in Gratiarum actione ad Gratianum: *Indulgentias ſæculares per ſingula horarum momenta multiplicas: vel illud cujuſmodi eſt de condonatis reſiduis tributorum?* Valeſ.

l *Per indulgentias quas appellant.*] Gloſſar. Συγχώρησις, *Concedentia*, *Conceſſio*, *Indulgentia*, *Remiſſio*: ut in Cod. Theod. Tit. de indulgentiis reliquorum, & Juſtiniani Imp. Novella ρμη. περὶ συγχωρήσεως λοιπάδων δημοσίων. Aliud eſt *Relevatio*: ut *relevatio rei tributariæ*, κουφισμὸς τῶν δημοσίων, in Panegyr. Flavienſ. & Auſon. ad Gratian. *Relevatio canonis*, *jugationis*, L. 5. C. Theod. de conlat. donat. vel relevatar. poſſeſſion. *Indulgentiæ* ſunt τοῦ παρελθόντος χρόνου. *Relevationes* verò τῆς εἰσελευσομένης ἐπινεμήσεως. *Lindenbr.*

m *Concederet reliqua.*] Rei tributariæ locutio, ut in Panegyr. Flavienſ. *Quinque annorum nobis reliqua remiſiſti.* Græcis λοιπάδες. Theophil. Inſtit. Tit. de legat. §. 10. τὰς λοιπάδας καταβάλλειν. Juſtinianus dixerat, *reliqua inferre*. Ammian. lib. XXXI. *In requirendis reliquorum debitis non moleſtus.* Gloſſar. Λοιπαδάριον, ἔκθεσις λοιπάδος, *reliquarium*: eam enim veriorem lectionem cenſeo præ illa, quæ in vulg. *reliquiarium*. Inde *reliquatio*, λοιπογραφία. Tertull. de Anima cap. 56. *Donec reliquatio compleatur ætatis.* Et *reliquatores vectigalium* apud Paulum J.C. L. 9. §. 2. ff. de publican. *Reliquatrix debitorum*. Tertull. de Anima cap. XXXV. *Idem.*

n *Cùm conſtet ubique pauperes inter ipſa dictorum exordia ſolvere.*] Gravis hac de re querela Salviani Maſſilienſ. de Gubernat. Dei lib. V. *Sicut ſunt in aggravatione primi pauperes, ita in relevatione poſtremi. Siquando enim, ut nuper factum eſt, defectis urbibus minuendas in aliquo tributarias functiones poteſtates ſummæ exiſtimaverunt, ilico remedium cunctis datum ſoli inter ſe divites partiuntur. Quis tunc pauperum meminit? quis ad communionem beneficii humiles & egeſtoſos vocat? quis eum qui primus eſt ſemper in ſarcina, vel ultimo eſſe loco patitur in medela? Et quid plura? Tributarii omnino pauperes non putantur, niſi cùm his tributi cumulus imponitur. Extra numerum autem tributariorum ſunt, cùm remedia dividuntur.* Huc ſpectant Impp. Theodoſ. & Valentin. verba, Novell. Conſtit. XXI. *Neque ultra valebit perpetuitas eorum manere, paucis atque defeſſis impoſitâ ſarcinâ, quam potior detrectat, locupletior recuſat, & validiore recedente ſolus agnoſcit infirmior.* Idem.

o *Pauperes ubique inter ipſa dictorum exordia.*] Idem queritur Salvianus in lib. 4. de Gubernatione Dei, his verbis: *Ecce enim remedia pridem nonnullis urbibus data quid aliud egerunt, quàm ut divites cunctos immunes redderent, miſerorum tributa cumularent? &c.* Quibus jungi poteſt alter ejuſdem Salviani locus ex lib. 5. quem affert Lindenbrogius. Notum porrò eſt tributa fiſcalia per anni curriculum tripertita penſione inferri conſueſſe, ut eſt in lege 15. & 16. Cod. Th. de annona & tributis. [Petrus Pithœus ad oram libri ſui adnotavit, fortè *Indictorum* legendum eſſe: quod & mihi antea in mentem venerat. Indicta autem pro Indictionibus poſuit Ammianus.] *Valeſ.*

p *Dictorum exordia.*] *Dicta* ſunt, quæ lib. XXV. *tributorum indicta*. Majorian. Imp. Novell. IV. *In remedian-*

Dorus quidam [q] ex-Medico Scutariorum, quem [4 r s] nitentium rerum Centurionem sub Magnentio Romæ provectum, retulimus accusasse [t] Adelphium Urbi Præfectum, ut altiora cœptantem. Cúmque res in inquisitionem veniret, necessariisque negotio tentis, objectorum probatio speraretur, [v x] tamquam per saturam subitò Cubiculariis suffragantibus, ut loquebatur pertinax rumor, & vinculis sunt exutæ personæ, quæ stringebantur ut consciæ, & Dorus evanuit, & Verissimus ilico tacuit, [y] velut aulæo deposito scenæ.

CAP. VII. Iisdem diebus [z] adlapso rumore Constantius doctus, obsesso apud Senonas Cæsari auxilium non tulisse Marcellum, eum sacramento solutum abire jussit in larem: qui tamquam injuria gravi perculsus, quædam in Julianum moliebatur, auribus Augusti confisus in omne [5] patentibus crimen. Ideóque cùm discederet, Eutherius Præpositus Cubiculi mittitur statim pòst, eum si quid finxerit convicturus. Verùm ille hoc nesciens, mox venit Mediolanum, strepens & tumultuans, ut erat vanidicus & amenti propior, admissus in Consistorium, Julianum ut procacem insimulat: jámque ad evagandum altiùs, validiores sibi pinnas aptare: ita enim cum motu quodam corporis loquebatur ingenti. Hæc eo fingente licentiùs, Eutherius ut postulavit inductus, jussús-

4 *Al.* niceteriorum. 5 *Al.* parentibus.

dis attenuatur indictis. Indictiones apud Paul. J. C. L. 28. ff. de usu & usufr. *Fundo indictiones temporariæ indictæ sunt.* Fulgent. Mytholog. lib. I. *Nova indictionum ac momentanea genera:* & *Condicta* apud eumdem: *Pactoli ipsius fluenta condictis frequentibus desiccassent.* Lindenbr.

q *Ex-Medico Scutariorum.*] Singulæ Legiones ac Scholæ suos Medicos habuêre. Sic Medici II. Legionis Adjutricis mentio fit in Codice Just. lege I. de Professoribus & Medicis: & in veteri Inscriptione memoratur MEDICUS. COHORTIS. V. PR. Plura vide in Thesauro Goltzii, & Inscriptionibus Gruteri. *Vales.*

r *Nitentium rerum Centurionem sub Magnentio Romæ provectum.*] Optimè ita in Ms. ut in Notitia Imperii: *Sub dispositione viri Illustris P R. Urb. Tribunus rerum nitentium.* Magno in lib. Notar. C.R.N. *Comes rerum nitentium.* Lindenbr.

s *Nitentium rerum Centurionem.*] Sic disertè scriptum Romana habet Editio & Augustana, ut de Regio codice nihil dicam. Centurio autem rerum nitentium is dicebatur, qui signorum ac statuarum ex ære ac marmore in Urbe curam gerebat: noctúque cum militibus observabat, ne quis ea confringeret aut mutilaret. Pro Centurione, postea Tribunus rerum nitentium factus est, erátque sub dispositione Præfecti Urbis, ut est in Imperii Notitia. Tandémque pro Tribuno Comes huic officio præfectus, ut præter Magnonem à Lindenbrogio citatum docet Cassiodorus in lib. 7. Ep. 13. quæ est formula Comitivæ rerum nitentium urbis Romæ: ubi inter cetera id legitur: *Justè tales persequitur publicus dolor, qui decorem veterum fœdant detruncatione membrorum: faciúntque illa in monumentis publicis quæ debent pati.* Vales.

t *Adelphium Urbi Præfectum.*] Clodius Adelphius is dicebatur, qui Præfectus Urbi fuit post Consulatum Sergii & Nigriniani, anno Domini 351. ut docet fragmentum vetus Fastorum, quod primus edidit Cuspinianus: *Magnentio & Gaisone Coss.* VII. *Idus Junias Clodius Adelphius Præf. Urbi.* XV. *Cal. Januarias Valerius Proculus Præf. Urbi.* Idem.

v *Tamquam per satiram.*] * Vide Casaub. de Satirica Græcor. & lib. 2. cap. 4. p. 318. 319. & seqq. Lactant. lib. I. cap. 21. *Pescennius Festus in libris Historiarum per satiram refert.* * Unicè huic loco explicando faciunt, quæ scribit Diomed. lib. III. *Lege Satira, quæ uno rogatu multa simul comprehendit, cujus legis Lucillius meminit lib. I. Per satiram Ædilem factum*, & quæ sequuntur. Charis. Sosipat. lib. II. πανδέκτην *vocant: nam omnia in se capit quasi collata per satiram, concessa sibi rerum varia potestate.* Lindenbr.

x *Tamquam per satyram.*] Id est, tumultuariè & confusè. Sic Eumenius in Gratiarum actione ad Constantinum: *Separatè*, inquit, *itaque dicam: neque enim quasi per satyram confundenda sunt tanta beneficia.* Vales. Reliqui libens viro summo manum, prout eam chartæ commisit. Sed nimis perspicue demonstrata est origo hujus loquutionis, ut veteres ita non scripsisse arbitremur, atque adeo nec Ammianum, ex quo literam Græcam delevi. Quis vero notam Lindebrogii ita correxerit, ignoro, quum in Hamburgensi editione pateat y & quidem ubique. *Gron.*

y *Velut aulæo deposito.*] Juvenal. Satir. VI.

--- *quoties aulæa recondita cessant,*
Et vacuo clausoque sonant fora sola theatro.

De aulæis theatralibus vide Donati Prolegomena in Terent. & quæ ibi porrò notata. *Lindenbr.*

z *Adlapsorum ore.*] Haud facilè dixeris, scriptumne

que loqui quod vellet, verecundè & modicè docet velari veritatem mendaciis. [a] Magistro enim armorum (ut credebatur) cessante consultò, industriâ vigili Cæsarem obsessum apud Senonas diu, barbaros repulisse: apparitorémque fidum auctori suo quoad vixerit fore, obligata cervice sua spondebat. Res monuit super hoc eodem Eutherio pauca subserere, forsitan non credenda; ea re quòd si Numa Pompilius, vel Socrates bona quædam dicerent de spadone, dictísque religionum adderent fidem, à veritate [a] desciviſſe arguerentur. Sed inter vepres rosæ nascuntur, & inter feras nonnullæ mitescunt. Itaque [b] carptim ejus præcipua, quæ sunt comperta, monstrabo. Natus in Armenia sanguine libero, captúsque à finitimis hostibus etiamtum parvulus, [c] abstractis geminis, Romanis mercatoribus venumdatus, ad palatium Constantini deducitur: [6] [d] ubi paullatim adulescens rationem rectè vivendi sollertiámque ostendebat, litte-

6 *Ms.* ubi paulatim .... acules ...... rationem.

fuerit, *adlapsorum ore*, vel *adlapso rumore*, adeo confusa lineamenta erant. *Lindenbr.*

a *Magistro enim armorum.*] Marcellum Magistrum militum intelligit. Sic supra in lib. 15. *Interrogato Remigio etiamtum Rationario apparitionis armorum Magistri*: & alibi sæpe. Cassiodorus etiam in lib. 6. Hist. trip. cap. 1. & lib. 10. cap. 24. quos στρατηγοὺς Socrates ac Sozomenus dixerant, *Magistros* interpretatur *armorum.* Hæc autem dignitas à Constantino Maximo primùm instituta est: qui teste Zosimo in lib. 2. duos Magistros militum creavit, alterum peditum, equitum alterum: quem numerum postea filii ejus auxêre. Quatuor enim Magistros militum eodem tempore Marcellinus memorat in hoc libro: Arbetionem in Præsenti constitutum, Ursicinum per Orientem, Severum in Galliis successorem Marcelli, Barbationem denique Silvano suffectum. Sed Theodosius Aug. quinque & ampliùs Magistros militiæ constituit: quo facto Rempub. annonis gravavit, ut ei semper infestus objicit Zosimus in lib. 4. Et hic quidem eos semper στρατηλάτας, aut στρατηγοὺς appellat. Rectéque in veteribus Glossis στρατηλάτης vertitur Magister militum. Sic apud Basilium in Epistolis, Βίκτορι στρατηλάτῃ; in Epistolis Gregorii Nazianzeni, Μοδαρέῳ στρατηλάτῃ. Et in Actis Pauli Constantinopolit. apud Photium Hermogenes στρατηλάτης dicitur, & alibi sexcentis in locis, in quibus Latinè vertendis omnes pæne Interpretes labi solent. Eunapius in vita Ædesii στρατοπεδάρχας vocat, & in Proæresio his verbis: ὁ δὲ Κώνστας καὶ ταῦτα ἔδωκε, καὶ τὸ μέγιστον τῶν ἀξιωμάτων στρατοπεδάρχην ἐπιτρέψας καλεῖσθαι, &c. ubi *castrorum Præfectum* malè vertit Had. Junius. Sic & Josippus (quem vulgò Hegesippum vocant, cùm sit Josippus, ab S. Ambrosio versus in Latinum sermonem) lib. 1. de excidio urbis Hier. cap. 41. *Missóque*, ait, *Volumnio militiæ Magistro, & Olympio*: quod Josippus in lib. 1. Græcè dixerat: πέμπει Βολόμνιόν τε στρατοπεδάρχην καὶ τὸν φίλον Ὀλύμπιον. Ceterùm quod dixi, Magistros militum à Constantino Magno primùm institutos, refelli videtur ex eo quòd Modestus de vocabulis rei militaris ad Tacitum Augustum qui Constantinum antecessit, eorum meminit: & quòd Hieronymus in Chronico, ac Jordanes de successione regnorum, Saturninum qui regnante Probo arripuit Imperium, *Magistrum militum* vocant. Sed Modestum quidem, quisquis sit, (nam suppositicium esse equidem suspicor) post Constantinum scripsisse non dubito, cum & *Comitivam ordinis primi* memoret, & nihil aliud sit quàm exscriptor Vegetii. Hieronymum autem ex more ætatis suæ locutum esse palam est, quippe qui Vespasianum *Magistrum militiæ* in eodem Chronico appellet, quem Legatum dicere debuerat, si propriè & convenienter ætati Vespasiani loqui voluisset. Idem de Hegesippo, seu potiùs Josippo suprà citato sentiendum est. Certè Vegetius in lib. 2. de re militari, rectè notavit in locum Legatorum Cæsaris viros illustres Magistros militum successisse. Idem de Vopisco quoque censeo, qui in Aureliano Magistros equitum commemorat. *Equites*, ait, *omnes sub Claudio Aurelianus gubernaverat, cùm offensam Magistri eorum incurrissent, quòd temere Claudio non jubente pugnassent.* Valef.

a *Desciviſſe arguerentur.*] Ita exhibet Valesiana prior, & Lindenbrogiana, aliæque anteriores; unde peccaverunt Parisini, qui in nuperrima ediderunt *arguebantur*, contra sensum, & mutavi. *Gron.*

b *Carptim præcipua.*] Hoc in loco codex Regius vocem inserit necessariam, ut arbitror: *Carptim ejus præcipua*, id est, dotes atque virtutes: ut in lib. 14. *equorúmque præcipua vel delicta scrutantes.* Et paullo pòst in hoc libro: *Inter præcipua enim quæ eorum quisque studio possederat vel ingenio*: & alibi sæpius. *Idem.*

c *Abstractis geminis.*] Sic restitui, auctoritatem secutus Editionis Romanæ * & codicis Tolos. * [ac Colbert.] geminos autem vocat testes, more Græcorum qui διδύμους nominant. Sed & Solinus ita appellat, cùm de fibro dicit: *Ne captus prosit, ipse geminos suos devorat.* Idem.

d *Ubi paullatim arte curaque.*] Hanc scripturam commentus est P. Castellus, cùm in Editione Rom. excusum

ris quantum tali fortunæ ſatis eſſe poterat eruditus, cogitandi inveniendique dubia & ſcrupuloſa acumine nimio præſtans, immenſum quantum memoria vigens, benefaciendi avidus, plenúſque juſti conſilii: quem ſi Conſtans Imperator olim [e] ex adulto jámque maturum audiret honeſta ſuadentem & recta, nulla, vel [f] veniâ certè digna peccaſſet. Is Præpoſitus Cubiculi etiam Julianum aliquoties corrigebat, [g] Aſiaticis coalitum moribus, ideóque levem. Denique digreſſus ad otium, adſcitúſque poſtea in palatium, ſemper ſobrius, & [h] in primis conſtans, ita fidem continentiámque virtutes coluit amplas, ut nec prodidiſſe aliquando arcanum, niſi tuendæ cauſâ alienæ ſalutis, nec exarſiſſe cupidine plus habendi arceſſeretur ut ceteri. Unde factum eſt, ut ſubinde Romam ſecedens, ibique fixo domicilio conſeneſcens, comitem circumferens conſcientiam bonam, colatur à cunctis ordinibus, & ametur; cùm ſoleant id genus homines, poſt partas ex iniquitate divitias, latebras captare ſecretas, ut lucifugæ vitantes multitudinis læſæ conſpectus. Cui ſpadonum veterum hunc comparare debeam, antiquitatem replicando compluries invenire non potui. Fuerunt enim apud veteres, licèt oppidò pauci, fideles & frugi, ſed ob quædam

eſſet hoc modo: *Ubi paullatim .... aculeſ...... irationem rectè vivendi, &c.* nec ab Editione Romana quidquam diſcrepat codex Regius & Florentinus, [Toloſanus item ac Colbertinus.] Itaque ſcriptæ lectionis veſtigiis inſiſtens, ſic à Marcellino ſcriptum fuiſſe exiſtimavi: *Ubi paullatim adoleſcens rationem rectè vivendi ſollertiámque oſtendebat:* quâ conjecturâ equidem nihil certius eſſe duco. Dixit enim Marcellinus ea quæ Eutherius etiamtum parvulus tulit: tum ſubjicit de eodem adoleſcente: deinde ea ſubjicit quæ *ex adulto*, id eſt, virilem ingreſſus ætatem factitavit in aula Conſtantis Auguſti. *Valeſ.*

e *Ex adulto ſpectaſſet, pluraque tamquam maturum.*] Et hic locus à Caſtello inquinatus eſt, quem nos, quod præfiſcine dictum ſit, priſtino nitori reſtituimus. In Rom. Editione legitur, *ex adulto .... tamquam maturum.* In Regio autem codice [ac Colbertino,] *támque maturum.* Ergo unius litteræ mutatione ſic locum emendavi: *Quem ſi Conſtans Imperator olim ex adulto jámque maturum audiret, honeſta ſuadentem & recta; nulla vel veniâ certe digna peccaſſet.* Ex quibus patet, Eutherium Cubicularium fuiſſe Conſtantis. *Idem.*

f *Venia certe digna peccaſſet.*] Malè audierat Conſtans ob pueros cubicularios nimis comptos cultóſque, ut teſtatur Aurelius Victor his verbis: *Quarum gentium obſides pretio quæſitos, pueros venuſtiores, quòd cultiùs habuerat, libidine ejuſmodi arſiſſe pro certo habetur.* & Zoſimus in lib 2. cujus verba non pigebit adſcribere, ut obiter emendentur. Βαρβάρους γὰρ εὐπροσώπους ὠνημένος καὶ ἔχων ἐν ὁμήρων τάξει παρ' ἑαυτῷ, πάντα δὲ πράττειν ἐφιεὶς κατὰ τῶν ὑπηκόων αὐτοῖς διὰ τὸ ὁρᾶν ἐπιδιδόντων αὐτῷ πρὸς διαφθορὰν, &c. lege meo periculo, διὰ τὴν ὥραν ἐπιδιδοῦσιν, &c. Id eſt: *Barbaros enim pretio quæſitos, obſides juxta ſe habens, eiſdemque in provinciales impunè graſſandi licentiam tribuens, quippe qui florem ætatis ſibi polluendum darent.* Denique Zonaras, qui in Conſtantini filiorum hiſtoria ſolito diligentior fuit, hæc de Conſtante narrat: eum ſupra modum venationi deditum fuiſſe: ac per ſpeciem venationis ſolitum ſe in ſilvas abdere unà cum formoſis adoleſcentibus, quos undique conquiſitos cultóſque elegantiſſimè, in deliciis habebat. Eóque diutius in ſilvis morabatur, quò modeſtiorum hominum congreſſum effugeret. Vexabatur autem adſiduè articulari morbo, quem ex immoderatis libidinibus vitæque intemperantia contraxerat. *Idem.*

g *Aſiaticis coalitum moribus, ideoque levem*] Aſiam hîc capio, quæ ſcilicet Græciæ quamproximè conterminat: levitas enim Græcis tribuitur, luxuria verò Aſianis. Jul. Firmic. Aſtron. lib. 1. cap. 1. *Cur quædam gentes ſunt ſic formatæ, ut propria ſint morum quodammodo unitate perſpicuæ? Scythæ ſoli immani feritatis crudelitate graſſantur, Itali ſunt regali ſemper nobilitate præfulgidi, Galli ſtolidi, leves Græci, Afri ſubdoli, avari Syri, acuti Siculi, luxurioſi ſemper Aſiani & voluptatibus occupati.* Vid. eumdem lib. 1. cap. 4. Cicero pro Muræna: *Etſi habet Aſia ſuſpicionem luxuriæ quamdam, non Aſiam numquam vidiſſe, ſed in Aſia continenter vixiſſe laudandum eſt.* * Tertull. de Anima cap. 20. *Thebis hebetes & brutos naſci relatum eſt, Athenis ſapiendi dicendique acutiſſimos, ubi penes Colytum pueri menſe citiùs eloquuntur. procace lingua Comici Phrygas timidos illudunt; Salluſtius vanos Mauros, & feroces Dalmatas pulſat; mendaces Cretas etiam Apoſtolus inurit.* * Lindenbr.

h *In primis conſiſtens.*] Legendum videtur, *inprimis conſtans.* Ait enim Marcellinus: *Semper ſobrius & inprimis conſtans, ita fidem continentiámque virtutes coluit amplas, &c.* Itaque ut ſobrius ad continentiam refertur; conſtans referri debet ad fidem. *Valeſ.* Modò non illo

vitia maculoſi: inter præcipua enim quæ eorum quiſque ſtudio poſſederat vel ingenio, aut rapax, aut feritate contentior fuit, aut propenſior ad lædendum, 7 [i] vel diligentibus nimiùm blandus, aut potentiæ faſtu ſuperbior: ex omni latere autem ita peritum, neque legiſſe me, neque audiſſe confiteor, ætatis noſtræ teſtimonio locupleti confiſus. Verùm ſi forte ſcrupuloſus quidam lector antiquitatum, Menophilum Mithridatis Pontici Regis eunuchum nobis opponat, hoc monitu recordetur, nihil ſuper eo relatum, præter id ſolum, quod in ſupremo diſcrimine glorioſè monſtravit. Ingenti prœlio ſuperatus à Romanis & Pompeio Rex prædictus, fugiénſque ad regna Colchorum, [8] adultam filiam [k] nomine [l] Drypetinam vexatam aſperitate [9] morborum [m] in caſtello Synhorio huic Menophilo commiſſam reliquit: qui virginem omni remediorum ſolatio plenè curatam patri tutiſſimè ſervans, cùm à [n] Manlio Priſco Imperatoris legato munimentum quo claudebatur, obſideri cœpiſſet, defenſoreſque ejus deditionem [1] meditari ſentiret: veritus ne parentis opprobrio [2] puella nobilis captiva ſupereſſet & violata, interfectâ illâ mox gladium in viſcera ſua compegit. Nunc redeam unde diverti.

CAP. VIII. [o] Superato (ut dixi) Marcello, [3] reverſóque Serdicam, unde oriebatur, in caſtris Auguſti per ſimulationem tuendæ majeſtatis Imperato-

7 *Mſ.* vel ingendimus. 8 *al.* avita, filiam nomine Direptin. 9 *In mſ. margine* locorum. 1 *al.* meditantes. 2 *mſ.* puella nobilis. 3 *mſ.* everſoque Serdicani.

---

ipſo ſenſu Ammianus dixerit conſiſtentem, ex imitatione veteris Latinitatis, ubi nunc *mente*, nunc *animo conſiſtere* apud optimos ſcriptores occurrit. Certe quum Henricus hanc tantum ut conjecturam propoſuerit in notis primæ editionis, non ſuſtinens in contextu aliquid temere mutare, quippe retenta illic lectione veteri *conſiſtens*; juvenile hoc & anceps Pariſienſium novellorum qui Henricianum *conſtans* contra omnes ſcriptos adoptaverunt, nequaquam probaverim. *Gron.*

i *Vel diligentibus nimium blandus.*] Hujus ſcripturæ auctor eſt Gelenius. Nam in anterioribus Editionibus perinde ut in codice Regio ac Florentino legebatur, *vel ligendimus*, [in Colbert. *vel igendimus.*] Ego verò non dubito, quin locus ſic legendus ſit: *Vel clientibus nimiùm blandus, aut potentiæ faſtu ſuperbior. Valeſ.*

k *Nomine Dripetinam*] Vulg. *Direptin.* ſed Mſ. lectionem quam ſequimur, confirmat Val. Max. lib. 1. cap. 8. *Lindenbr.*

l *Drypetinam.*] Meliùs ſcriberetur meo quidem judicio, *Drypetin.* Sic vocata eſt & Darii filia, quam Alexander Hephæſtioni uxorem dedit, teſte Diodoro Siculo & Arriano. *Valeſ.* Eadem ambiguitas, quæ ſedere putatur in altera Aſiatica fœmina, quæ vulgo Amaſtris dici ſolet, ſed quam Arrianus libro VII. vocavit *Amaſtrinem*, ut notavit Freinſhemius ad Curtium x 3, 12, & ulterius procedens auctor verboſarum nuper diſſertationum de uſu & præſtantia numiſmatum pag. 464. corruptum in Arriano cenſet nomen, Ἄμαστριν, non ut ibi legitur Ἀμαστρίνην citans. Sed præter omnes codices, qui conſentiunt in vulgatum, facile ea appellatio tueri locum ſuum poteſt, quum pro terminatione per ις appareat nonnullos amaviſſe ινη, ut Νηρηΐς, Νηρηΐνη, Αἰήτις, Αἰητιάς, Αἰητίνη; utique & Eleuſin, & Eleuſine. utique & Callimachus eam formam ſequi maluit, dum ab eo Hecate καὶ ἀντίφρασιν διὰ τὸ μὴ εὔκολος οὖσα fuit vocata εὐκολίνη, non εὔκολις? Quidni ſic potuit mulier multis appellata Ἄμαστρις, ab Arriano, alterum ſequuto & certum tamen auctorem, Ἀμαστρίνη nominari, præſertim quum ea formatio illic obtinuerit, ut docet Barſine. *Gron.*

m *In caſtello Sinhorio.*] Regius codex habet, *Synorio*, rectiùs. Scribit enim in lib. 12. Strabo Mithridatem 75. caſtella in minore Armenia extruxiſſe, in quibus gazam ſuam conderet: & ex his nobiliſſimum fuiſſe Synoria, quod quia in confinio majoris ac minoris Armeniæ ſitum erat, Theophanes in hiſtoriis συνωρίαν vocavit: τούτων δ' ἦν ἀξιολογώτατα ταῦτα, Ὕδαρα καὶ Βασγοιδάριζα, καὶ Σινώρια ἐπιπεφυκὸς τοῖς ὁρίοις τῆς μεγάλης Ἀρμενίας χωρίον. διόπερ Θεοφάνης Συνωρίαν παρωνόμασε, Hoc idem caſtellum Σινόρηγα φρούριον appellare videtur Appianus in Mithridatico, ubi theſauros Regios conditos fuiſſe prodit. Apud Plutarchum in Pompeio ἰνώρα ſcribitur mendoſè. *Valeſ.*

n *Manlio Priſco Imperatoris legato.*] In Regio codice * & Vaticano * ſcriptum reperi *Mallio*; [*Manlio* in Colbertino;] in Toloſano *Manilio.* * *Idem.*

o *Superato, ut dixi, Marcello, everſaque Serdicâ, unde oriebatur*] Mſ. *everſoque Serdicani.* Proclive eſt veram lectionem invenire: dubio procul enim ſcripſit Ammian. *reverſoque Serdicam.* Marcellum enim hunc equitum Magiſtrum, ob id, quòd Juliano malis obſidionalibus periclitanti ſuppetias non tuliſſet, ſacramento ſolutum

riæ multa & nefanda [4] perpetrabantur. Nam si quis [p] super occentu soricis vel occursu mustelæ, vel [q] similis signi gratiâ consuluisset quemquam peritum, aut anile [r] incantamentum ad leniendum adhibuisset dolorem, (quod medicinæ quoque admittit auctoritas) reus unde non poterat opinari delatus, raptúsque in judicium, pœnaliter interibat. [s] Per id tempus fer .... num quemdam nomine Danum, terrore tenus uxor rerum levium [5] incusarat; [t] certum an incertum, insontem Rufinus subsidebat: (quo indicante quædam cognita per [v] Gaudentium Agentem in rebus, Consularem Pannoniæ tunc Africanum, [6] cum convivis [x] retulimus interfectum) [y] Apparitionis [7] Præfecturæ Prætoria-

4 *Ms.* perpetrabant. 5 *ms.* incusarat ..... certum an incertum undensotam Rufin. subseda, quo indicante. 6 *ms.* cum conviviis retulissent effectum. *al.* cum retulissent præfectum. 7 *al.* Præfectura.

atque in larem abire jussum, Serdicam (quæ genitalis illi patria) jam rediisse notat. *Lindenbr.*

p *Super occentu soricis vel occursu mustelæ*] Vid. Plin. lib. VIII. cap. 57. & quæ ad Terent. notata. *Idem.*

q *Similis signi gratia consuluisset quemquam peritum.*] Huc referendæ sunt leges 4. & 5. Cod. Th. de math. & maleficis, latæ Constantio IX. & Juliano II. Coss. *Nemo*, inquit *haruspicem consulat aut mathematicum, nemo hariolum, &c.* Vales.

r *Incantamentum ad leniendum adhibuisset dolorem*] Incantationis hujus exempla leguntur in libb. Rei Rusticæ apud Catonem, cap. CLX. Varronem lib. I. cap. 2. Marcell. Empir. de Medic. cap. XV. Sed revera horrendum carmen est, quod ad podagræ dolorem recitat Alex. Trall. lib. XI. Ὁρκίζω σε τὸ ὄνομα τὸ μέγα Ἰαὼθ, Σαβαὼθ, ὁ Θεὸς ὁ στηρίξας τὴν γῆν, καὶ στήσας τὴν θάλασσαν ῥεόντων ποταμῶν πλεονάζων, ὁ ξηράνας τὴν τοῦ Λὼθ γυναῖκα, καὶ ποιήσας αὐτὴν ἁλατίνην, λάβε τὸ πνεῦμα τῆς μητρός σου γῆς, καὶ τὴν δύναμιν αὐτῆς, καὶ ξήρανον τὸ ῥεῦμα τῶν ποδῶν ἢ τῶν χειρῶν τοῦδε ἢ τῆσδε. Tale illud Marcelli Empirici cap. XXI. ad corci dolorem: *Cave corcu ne mergito cantorem, utos, utos, utos, præparabo tibi vinum leve, libidinem; discede à nonita, in nomine Dei Jacob, in nomine Dei Sabaoth.* Id enim est, quod Origines scribit contra Celsum: Εὑρίσκεται ἐν τοῖς μαγικοῖς συγγράμμασιν πολλαχοῦ ἡ τοιαύτη τοῦ Θεοῦ ἐπίκλησις, καὶ παράληψις τοῦ Θεοῦ ὀνόματος, ὡς οἰκείου τοῖς ἀνδράσιν τούτοις, (Abraham, Isaac, Jacob) εἰς τὰ κατὰ τῶν δαιμόνων. Idem: πολλοὶ τῶν ἐπαδόντων δαίμονας χρῶνται ἐν τοῖς λόγοις αὐτῶν, τῷ Ο ΘΕΟϹ ΑΒΡΑΑΜ, &c. Cujus superstitionis etiam Nicephorus meminit in Synesii lib. de Insomniis. Propterea gravissima oratione reprehendit D. Chrysostomus Antiochenos, in quorum civitate hæc talia passim perpetrabantur: *Christiana est mulier quæ hæc incantat, & nihil aliud quàm DEI nomen loquitur. Quare eam magis odi, quòd DEI nomine usa est: quòd cùm dicat se esse Christianam, ea quæ sunt gentilium, ostentet.* Homil. XXI. * p. 275. Edit. Græc. * Certè ingentis impietatis est, ejusmodi anilibus τερθρείαις sacrosanctum Dei nomen violare. Ideoque ab antiquis Ecclesiæ Patribus & Impp. Christianissimis atrocissimæ pœnæ in talium facinorum reos constitutæ sunt, can. LXI. Synod. VI. in Trull. Cod. Justin. Tit. de mal. & mathem. *Lindenbr*

s *Per id tempus fertur fuisse virum quemdam.*] Agrestis & barbara locutio, mirum ni à Castello conficta esset. In Editione certè Rom. legebatur: *Per id tempus fer .... quemdam nomine Danum uxor, &c.* Regius autem codex [& Colbertinus] * ac Tolosanus * scriptum sic habent, *fer .... num quemdam, &c.* ut Editio Romana. *Vales.*

t *Reum non libet accusare, indefensum Rufinus elusérat.*] Magnâ audaciâ hîc grassatus est P. Castellus. Cùm enim in Editione Rom. scriptum esset: *Uxor rerum levium incusarat ...... certum an incertum indensotam Rufinus subseda*; ipse omnia pro arbitrio invertens sic edidit: *Rerum levium incusarat: certum an incertum, reum non libet affirmare, indefensum, &c.* Non igitur sine causa aliquot voces ab eo perperam intrusas expunxi. Quòd si quis fortasse conjecturam de hoc loco nostram scire desiderat, sic ferè à Marcellino scriptum putamus: *Uxor rerum levium incusarat: quem incertum unde infenso animo Rufinus subsidebat.* Idem.

v *Gaudentium agentem in rebus.*] Gloss. vett. *Agens in rebus*, Μαγιστριανός. * Malch. in Eclog. Legationum p. 64. περιπέμπει τῶν ἱππέων τῶν βασιλείων τινὰς, οὓς μαγιστριανοὺς καλοῦσι. * Glossarium Nomic. Μαγιστριανὸς, μανδάτωρ. Metaphrastes in Actis Porphyrii Martyris: Ἰλάριος τὶς σουβαδιουβᾶ τοῦ μαγιστριανοῦ. Mentio hujus dignitatis in Constitutionibus Impp. Collatione Carthagin. Notitia Imperii, aliisque ejus sæculi scriptis frequens. *Lindenbr.*

x *Retulisse in Præfectum Apparitionis.*] Hic locus non uno mendo laborat, quem nos præeuntibus Mss. codicibus ita legendum esse affirmamus: (*Quo indicante quædam cognita per Gaudentium Agentem in rebus Consularem Pann. tunc Africanum cum convivis retulimus interfectum:*) *Apparitionis Præfecturæ Prætorianæ tunc etiam Princeps ob devotionem.* Quæ emendatio confirmatur ex ipso Marcellino. Nam in lib. 15. ubi totam hanc historiam fusiùs narrat, sic scribit: *E quorum numero Gaudentius Agens in rebus rem ut seriam detulerat ad Rufinum Apparitionis Præfecturæ Præt. tunc Principem.* Neque tamen eo in loco Africanus dicitur interfectus: quin potiùs significare videtur, post diuturnam custodiam tandem absolutum esse cum reliquis consciis. Nihilominùs stat

næ tum etiam Princeps ob devotionem. [z] Is ut loquebatur jactantiùs, versabilem feminam post nefandum concubitum periculosam in fraudem illexit: suasitque consarcinatis mendaciis, læsæ majestatis arcessere maritum insontem, & fingere quòd [a] velamen purpureum [b] à Diocletiani sepulcro furatus, quibusdam

emendatio nostra, quam ex vestigiis scriptorum codicum odorati sumus. Sic enim habent codices omnes: *Retulissent effectum Apparitionis*, &c. Vales.

y *Apparitionis Præfecturæ Præt. tum etiam Princeps.*] Notum est in omni Officio seu Apparitione aliquem primum fuisse, qui *Princeps Officii* dicebatur. * Constantius in lib. 1. de vita S. Germani Autisiodorensis Episcopi. *Erat*, inquit, *eo tempore vir quidam bonis moribus, Januarius nomine. Qui cùm Princeps Præsidali militaret officio, exactos à provincialibus solidos ad Judicem* (id est, ad Præsidem) *deferebat*. De his Principibus intelligendus est Suidas, quum ait: Πρίγκιψ ὁ ἔξαρχος τῆς τάξεως παρὰ Ῥωμαίοις. * Sic in militia etiam armata erant quidam Principes, qui & *principia legionus* dicebantur. Optatus in lib. 2. *Erat ibi filius sine patre, tiro sine Principe, discipulus sine magistro*. Ergo etiam in officio seu Apparitione Præfecti Præt. quidem erat Princeps, ut ex Notitia quoque Imperii constat: qui vir Devotissimus dicebatur, teste Symmacho in lib. x. epist. 36. Hi stipendiorum ordine paullatim in eum locum promovebantur, & lucra atque emolumenta multo majora capiebant quàm ceteri: exactóque biennio ut plurimum decedebant, ac sequentibus locum dabant. Quare ut novum in Rufino notat id Marcellinus, quòd tamdiu Princeps esset, ídque ob devotum ac dicatum Imperatori animum præmii loco consecutum esse significat, ut suprà in lib. 15. pag. 36. de Gaudentio. Porrò Princeps Apparitionis Præf. Præt. erat è Schola Agentum in rebus, ut docet Cassiodorus in lib. 6. Var. in formula Magisteriæ dignitatis, & in lib. xi. epist. 35. quæ est delegatoria, data Principi Apparitionis Præf. Prætorianæ. Sed & Principes officii omnium ferè Magistratuum, ex eadem Schola Agentum in rebus sumebantur, ut ex Notitia Imperii colligitur, & ex Codice Theod. tit. de Principibus Agentum in rebus. Specialiter tamen Princeps officii Præf. Præt. utpote omnium primus, Princeps Agentum in rebus dicebatur: qui quoniam ex alio officio, puta Magistri Officiorum, ad eum locum veniebat, ideo Cassiodorus in lib. xi. ubi promotiones omnium Officialium facit, Principem ipsum omisit. Neque enim audiendus est vir doctissimus, qui in Notis ad Historiam Aug. affirmat eum, quem Cassiodorus ibi *Primiscrinium* vocat, esse Principem. Atqui Cassiodorus *Primiscrinium* post Cornicularium ponit: Princeps verò Cornicularium anteibat, ut docet Notitia Imperii, & lex 4. & 5. Cod. Theod. de iis qui administrantibus. Ex his patet, cur Gaudentius Agens in rebus sermonem illum convivarum Africani retulisse dicitur ad Rufinum Apparitionis Præt. Principem. Erant quippe ambo ex eadem Schola. Corippus in Panegyri ad Anastasium Magistrum Officiorum, idem se officium gessisse dicit.

Summe Magistrorum, sub cujus nomine gesto
Principis officium.

Erat ergo Corippus è Schola Agentum in rebus quæ sub dispositione Magistri Officiorum fuit. Libanius initio Orat. ad Eustathium de honoribus κορυφαῖον τῆς στρατιᾶς appellat Principem officii. * Basilius in lib. 2. de Thecla cap. 14. Κάστωρ τὴν ἐπάρχοις ὑπηρετουμένην διέπων στρατιάν: & Gesta purgationis Cæciliani pag. 28. * Rectè autem Asconius in 3. Verr. notat hæc nomina, Princeps, Commentariensis, & Cornicularius, de legionaria militia sumpta esse. *Idem.*

z *Bis ut loquebantur jactantius.*] Existimavi hunc locum sic legendum esse minima mutatione: *Is, ut loquebatur jactantiùs*, &c. plano jam sensu, qui antea erat nullus. *Idem.*

a *Velamen purpureum à Diocletiani sepulcro.*] Solebant prisci funera non solùm κηρίαις involvere, verùm togâ quoque vel pallio amicire, & feretrum velamento obtegere. Apul. Flor. 1. *Animadverteret -- togam quoque parari & voto, & funeri: item pallio cadavera operiri.* Ammian. lib. xxviii. *Fulgentes sericis indumentis, ut ducendos ad mortem.* D. Hieronym. Epist. 116. part. 3. de Obitu Blæsillæ: *Ex more parantur exsequiæ, & nobilium ordine præeunte aureum feretro velamen obtenditur.* Idem in Vita Pauli: *Cur mortuos vestros auratis obvolvitis vestibus?* Prudent.

Candore nitentia claro.
Prætendere lintea mos est.

* Tertull. de Habitu mulier. cap. 1. cùm de mulierum superbo vestitu egisset, hoc epiphonemate concludit: *Omnia ista damnatæ & mortuæ mulieris impedimenta sunt, quasi ad pompam funeris constitutá.* * Huc pertinent quæ Ulpian. scribit L. 14. §. 4. ff. de relig. & sumtib. *Si quid in marmor vel vestem collocandam factum sit.* Paulus J. C. L. 19. ff. de in rem verso. *Togam emit-dedicavit eam in funus.* L. fin. §. 2. ff. de aur. arg. Livius lib. 34. Juvenal. Satyr. iii. * Vide Forner. Quotid. lib. 3. c. 18. * Quæ quidem vestes & velamenta unà cum ipso cadavere sepeliebantur, vel ornamenti loco appendebantur: quod multis indicat Isidor. Pelusiota lib. 2. Epist. clxvi. Unde apud Chirium Fortunat. Sejus violati sepulcri accusatus, quòd commendatam sibi chlamydem ab ephebo in monumentum majorum ejus posuisset, hac exceptione utitur, sepulcrum à se non tantùm non esse violatum, verùm ornatum quoque. De hisce velamentis præclarè D. Ambros. lib. de Nabuthe cap. 1. *Quis discernat species mortuorum? Redoperi terram, & si potes, divitem deprehende. Eruderato paulo post tumulum, & si cognoscis egentem, argue. Nisi forte hoc solum, quòd cum divite plura pereunt. Sericæ vestes, & auro intexta velamina, quibus divitis corpus ambitur, damna viventium, non subsidia defunctorum sunt.* Ex his ergo cognosci potest, quale fuerit velamen, quod à Diocletiani sepulcro

conscíis occultabat. Hísque ad multorum exitium ita formatis, ipse spe potiorum ad Imperatoris pervolat castra, excitaturus calumnias consuetas. Réque comperta jubetur[c] Mavortius tunc Præfectus Prætorio, vir sublimis constantiæ, crimen acri inquisitione spectare, juncto ad audiendi societatem Ursulo Largitionum Comite, severitatis itidem non improbandæ. Exaggerato itaque negotio ad arbitrium temporum, cùm nihil post tormenta multorum inveniretur, judicésque hærerent ambigui: tandem veritas respiravit oppressa, & in abrupto necessitatis mulier Rufinum totius machinæ confitetur auctorem, nec adulterii fœditate suppressa: statímque[d] legibus contemplatis, prout poscebant ordo & justitia, ambos sententiâ damnavere letali. Quo cognito Constantius fremens, & tamquam vindicem salutis suæ lugens exstinctum, missis equitibus citis, Ursulum redire ad comitatum[8] minaciter jussit. Et ille spretis qui prohibebant, perrupit intrepidus: ingressúsque Consistorium, ore & pectore libero docuit gesta: hácque fiduciâ linguis adulatorum occlusis, & Præfectum & se discrimine gravi subtraxit. Tunc illud apud Aquitanos evenit, quod latior fama vulgarat. Veterator quidam ad lautum convivium rogatus & mundum, qualia sunt in his regionibus plurima, cùm vidisset[e] linteorum toralium par, duos clavos ita latissimos, ut sibi vicissim arte ministrantium cohærerent,

8 *Ms.* minaciter posse adsistere veritatis & tale spretis. *Steph.* minaciter jussit territatus spretis.

abstulisse insimulatus fuit Danus, gemini criminis reus, religionis putà læsæ, (L. 3. §. 7. ff. sepulcr. viol. Sopater in Aphthon.) & imminutæ majestatis: quippe qui purpuram possidebat, quam privato nemini licitum erat habere. Vide quæ notata ad lib. XV. cap. v. *Lindenbr.*

b *A Diocletiani sepulcro.*] Quod erat haud procul Salonis in castro Aspalatho. Hieronymus in Chronico: *Diocletianus*, inquit, *haud procul à Salonis in villa sua Aspalatho moritur.* Unde fornices illos & cameras subterraneas eleganti opere structas Aspalathi, quas describit Constantinus Porphyrog. in cap. 29. de administrando Imperio, pæne adducor ut credam sepulcrum ipsum fuisse Diocletiani. Huic uni post homines natos contigisse ait Eutropius, ut cùm privatus obiisset, inter Divos tamen referretur. Sanè velamen purpureum in ejus sepulcro positum, cujus hîc meminit Marcellinus, consecrationis certissimum indicium est. Vales.

c *Mavortius vir sublimis constantiæ.*] Is, ut opinor, est Mavortius Lollianus, cui Julius Firmicus Astronomicorum libros dicavit: & in lib. 8. cap. 15. severitatis merito ordinarii Consulatus insignia consecutum esse dicit. Consul fuit cum Arbæthione. Idem Præfectus Urbi fuerat Constantio III. & Constante II. Coss. Fuit autem Præfectus Præt. per Italiam eodem anno quo Consul, ut est in lege 25. Cod. Theod. de appellat. *Idem.*

d *Legibus contemptis multa ultro citroque discussa.*] Alia omnia habet codex Regius, * Tolosanus, * [& Colbertinus,] Editióque Romana, *legibus contemptis*; deinde post lacunam dimidiatæ lineæ sequitur, *ordo & justitia.* In codice autem Regio, * Tolosano, * [& Colbertino] legitur, *ordes & justitia.* & superscriptum est eadem manu, *concordes*, ex conjectura exscriptoris, ut patet. Ego verò sic ferè à Marcellino scriptum esse divinabam: *Tandémque legibus contemplatis, velut ipsa dictante justitia, ambos sententia damnavere letali.* Ut loquitur Marcellinus in lib. 22. cap. 6. & * libro 26. cap. 9. * *Idem.*

e *Linteorum toralium par.*] Latini lectum à toro distinguunt: lectum enim propriè vocant opus illud è ligno, aliáve nobiliori materia, cui torum imponebant. Ovidius in 8. Metam.

--- *in medio torus est de mollibus ulvis,*
Impositus lecto.

Ac viliorum quidem hominum tori è stramento erant, aut ulva palustri probè concisa: cujusmodi etiam in castris tori militum fuere, teste Plinio in lib 8. Nobiliorum verò ex tomento Lingonico, aut pluma. Eosdem toros stragulis sternebant, deinde lodices superponebant, ne stragula serica macularentur. Martialis in lib. 14. in Epigrammate cui lemma *Lodices.*

Nudo stragula ne toro paterent,
Junctæ nos tibi venimus sorores.

Quod ergo in lectis cubitoriis erant lodices, idem in tricliniaribus videntur fuisse toralia: quæ πεζίκλινα & πεζίκλιτα vertuntur in veteribus Glossis. Hæc toralia ex lino fuisse, præter Marcellinum in hoc loco, docet Pol-

men-

[f] mensámque operimentis paribus tectam: anteriorem chlamydis partem utraque manu vehens, intrinsecùs structuram omnem ut amictus adornaverat [g] principales quærens, patrimonium dives evertit. Malignitate simili quidam Agens in rebus in Hispania, ad cenam itidem invitatus, cùm [h] inferentes vespertina lumina pueros exclamasse audisset ex usu, [9ik] *Vincamus perun* .... sollemne interpretatus atrociter, delevit nobilem domum. Hæc taliáque ideo magis magísque crescebant, quòd Constantius impendio [1] timidus, semper se [2] feriri sperabat, ut [l] Dionysius tyrannus ille Siciliæ: qui ob hoc idem vitium & tonstrices docuit filias, ne cui alieno ora committeret leviganda: ædémque brevem ubi cubitare sueverat, altâ circumdedit fossâ, eámque ponte solubili superstravit: cujus disjectos asseres & axiculos secum [3] in somnum abiens transferebat, eos-

9 Ms. *Vincamus perun*..... lemne..... interpretatum. al. *Vincamus* interpretatus. 1 *Ms.* timidus...... semper. 2 *Ms.* ferri. 3 *Ms* in fontino.

---

lio in Claudio: ubi accubitalia Cypria duo memorat, id est, toralia è lino Cyprio. Eadem purpurea fuisse testatur scriptor noster, & Martialis in lib. XI.

Constringátque tuos purpura picta toros. Vales.

f *Mensamque operimentis paribus tectam.*] Duobus scilicet clavis purpureis. Veterum enim mantelia purpura & cocco clavata erant, itémque auroclavata, & aurea in Principum usum, ut docet Lampridius in Alex. Severo, Pollio in Gallieno. Mappæ quoque clavatæ erant. Unde Petronius laticlaviam Trimalcionis mappam describit fimbriis hinc atque illinc pendentibus. Mensam igitur hoc in loco intelligimus mantelibus stratam lineis laticlaviis, perinde atque torus duobus toralibus lineis laticlaviis erat stratus. *Idem.*

g *Principalesque res.*] Hunc locum sic legendum esse arbitror: *Intrinsecùs structuram omnem ut amictus adornaverat principales quærens, patrimonium dives evertit*: & ita necessariò sensus postulat. Nam cùm malitiosus delator rapuisset è mensa duos illos purpuræ clavos, progressus in publicum anteriorem chlamydis Imper. partem esse strepebat. Totam itaque domum scrutari cœpit, ut regale indumentum quod in ea domo integrum latere affirmaverat, reperiret: & re ad Judicem, ut credere est, delata, infelicem domum pervertit. *Idem.*

h *Inferentes vesp. lumina pueros exclamasse audisset ex usu.*] Moris antiqui fuit exclamare ac plaudere, cùm in convivium lumen afferretur. Varro in lib. 5. de lingua Lat. citatus à Lindenbrogio, ait Græcos ad ejusmodi religionem, cùm lumen adfertur, dicere solere, φῶς ἀγαθόν. Sed & Themistius apud Stobæum in Sermone 274. ejus moris meminit: καὶ φῶς ἐπεισενεχθὲν ἐξαίφνης συμποσίῳ θόρυβον καὶ κρότον ὑφ' ἡδονῆς ἐποίησεν. Atque eò referre soleo Virgilii versus in 1. Æneid.

Postquàm prima quies epulis mensæque remotæ,
Crateras magnos statuunt, & vina coronant.
Fit strepitus tectis, vocémque per ampla volutant
Atria: dependent lychni laquearibus aureis
Incensi.

In quibus versibus est ὕστερον πρότερον. Lychnis enim accensis tum demum consecutus est clamor. Sequitur postea:

tum facta silentia tectis.

Ad quem locum sic notat Servius: *Mos erat apud veteres, ut lumine incenso silentium præberetur, ut optativam sibi laudem loquendo nullus averteret. Apud Romanos etiam cenâ editâ sublatisque mensis primis, silentium fieri solebat, quoad ea quæ de cena libata fuerant, ad focum ferrentur, & in ignem darentur, ac puer Deos propitios nuntiasset; ut Diis honos haberetur: qui mos cùm intercessit inter cenandum, Græci quoque θεῶν παρουσίαν dicunt.* Sed tamen non assentior Servio: neque enim explicat, quam ob causam repentè in convivio strepitus & clamor est excitatus. Planéque persuasum habeo, Virgilium ad eum quem dixi morem alludere. Hodie etiam in plerisque Galliæ oppidis cùm lumen infertur, *Benedictum sit lumen*, exclamare mos est. *Idem.*

i *Vincamus* .... *solenne.*] Similis mos Græcorum, qui illato lumine ΦΩΣ ΑΓΑΘΟΝ clamare solebant. Varro de Ling. Lat. lib. v. *Lindenbr.* Adscripsit idem exemplari, quod est Hamburgi. [Nihil deesse putat Loisel. & τὸ *solemne* interpretatur id quod erat solemne, scilicet illato lumine dicere Vincamus. Drusius Observ. l. 15 c. 4 se in quodam libro reperisse ait, *pueros exclamasse audisset ex usu* Νείκατα, *interpretatus delevit nobilem domum.* Vid. Lipsii Saturn. I. 18 p. 73.] *Gron.*

k *Vincamus perun*..... *sollemne interpr.*] In MSS. omnibus, Regio scilicet, Vatic. & Florentino [ac Colbertino,] itémque in Editione Augustana legitur hoc modo: *Vincamus perun*........ *lemne*...... *interpretatum atrociter, &c.* Lipsius in lib. I. Saturn. cap. ult. emendat: *Vivamus, pereundum est.* Sanè in conviviis acclamari solitum, *Vivas*, & *Vivamus*, docet Dio in Commodo. Cùm enim Commodus in amphitheatro fatigatus frigidam biberet, ait repentè omnes illud in conviviis acclamari solitum, *Vivas*, succlamasse: τοῦτο δὴ τὸ ἐν τοῖς συμποσίοις εἰωθὸς λέγεσθαι ζήσειας ἐξεβοήσαμεν. * Idem testatur Nilus in Epistola quadam. * *Vales.*

l *Dionysius Tyrannus.*] Cicero Tusculan. v. Officior. II. cap. 3. Valer. Max. lib. IX. cap. 13. Diodor. Sicul.

démque compaginabat lucis initio processurus. Inflabant itidem has malorum civilium bucinas potentes in regia, ea re, ut [m] damnatorum petita bona suis adcorporarent, [n] essétque materia per vicinitates eorum latè grassandi. Namque ut documenta liquida prodiderunt, [o] proximorum fauces [p] aperuit primus omnium Constantinus: sed eos medullis provinciarum saginavit Constantius. Sub hoc enim ordinum singulorum auctores infinita cupidine divitiarum arserunt, sine justitiæ distinctione vel recti, inter ordinarios judices Rufinus primus Præfectus Prætorio: & inter militares equitum Magister Arbetio, Præpositúsque [4] Cubiculi Eusebius, [q] & ..... anus Quæstor, & in Urbe [r] Anicii, quorum ad avorum æmulationem [5] posteritas tendens, satiari numquam potuit cum possessione multo majore.

CAP. IX. At Persæ in Oriente per furta & latrocinia potiùs quàm, ut solebant antea, per concursatorias pugnas, hominum prædas agitabant & pecorum: quîs nonnumquam [6] lucrabantur ut repentini; aliquoties superati multitudine militum amittebant; interdum nihil prospicere prorsus quod poterat rapi [7] permittebantur. Musonianus tamen Præfectus Prætorio, multis (ut antè diximus) bonis artibus eruditus, sed venalis, & flecti à veritate pecuniâ facilis, per emissarios quosdam fallendi perstringendíque [8] gnaros, Persarum [9] sciscitabatur consilia, assumpto in deliberationes hujusmodi Cassiano Meso-

4 *Al.* τὸ Eusebius *deest. ms. verò ita habet.* Præpositusque Cubiculi Eusebius lapsus............ anus Quæstor & in urbe Aniciique.............. vorum æmulationem. 5 *Ms.* posteritas. 6 *Ms.* lucrabatur. 7 *Ms.* percutebantur. 8 *Ms.* gnarus. 9 *Ms.* scitabatur.

lib. xx. *Lindenbr.*

m *Damnatorum petita bona.*] Petita scilicet à Principe. Vide titulum in Codice Theod. de petitis & ultro datis. *Vales.*

n *Essetque materia per vicinitates eorum late grassandi.*] Duplex hujus loci sensus afferri potest: primò ut dicatur, potentes in regia idcirco Constantium ad cædes & supplicia incitasse, ut ipsi cæsorum bona impetrarent, suppeterétque ipsis materia grassandi in vicinos suos, quorum prædia suis adjungere cupiebant. Alter sensus esse potest hujusmodi, ut esset materia sicariis ac latronibus, servísque quos divites illi in ergastulis habebant, per eorum latifundia grassandi. *Idem.*

o *Proximorum fauces.*] Ita Marcellinus vocare solet Imperatoris amicos & comites: quos Græci τοὺς συνόντας, Dio, Eunapius & Zosimus eleganti vocabulo παραδυναστεύοντας amant dicere: Macedones verò ἑταίρους, ut præter ceteros docet Isocrates in Philippo. Sic Tacitus Nervam *continuum Principis & proximum amicorum* vocat: & in lib. 13. *Et proximi*, inquit, *amicorum metuebant orabántque caveri insidias mulieris*: & alibi sæpe. [Q. Curtius in lib. x. etiam *proximos amicorum* vocat. Hæc enim ibi sunt verba Alexandri Magni ad Persas milites: *Proximisque amicorum auctor fui, ex captivis generandi liberos.*] Sed distinctiùs Sulpicius Severus in lib. 2. Hist. sacræ: *Quod ubi*, ait, *Danieli compertum, proximum Regis appellat.* & rursùs: *Qua tempestate Mardochæus inter proximos Regis erat.* Idem.

p *Primus aperuit Constantinus.*] Unde decem novissimis annis pupillus ob profusiones immodicas nominatus est, teste Victore. Et Auctor de rebus bellicis post Imperii Notitiam: *Constantini temporibus*, ait, *profusa largitio aurum, quod antea magni pretii habebatur, vilibus commerciis assignavit.* Idem.

q *Et Ursicinus equestris ordinis Præfectus.*] Magnam injuriam cùm Ursicino, tum ipsi Marcellino fecit P. Castellus, qui Marcellinum finxerit hæc de Ursicino dicentem, quem omnibus propemodum paginis tantopere laudat. Quid autem sibi vult hæc locutio? *Equestris ordinis Præfectus*? Ecquis verò ita locutus est scriptor Latinus, cùm Magistrum equitum vellet dicere? Et si Marcellinus de Ursicino sic sensit, cur eum Præposito Cubiculi postponebat, nec jungebat cum Arbætione Magistro militum? Nam dignitates hìc ordine suo singulas recenset. In codice Regio, perinde ac in Florentino [& Colbertino] legitur sic: *Præpositúsque Cubiculi ...... laps.......... anus Quæstor.* Desideratur itaque Quæstoris sacri palatii nomen, Lucillianus fortasse: neque enim ejus Quæstoris nomen reperire usquam potui. *Idem.*

r *Anicius qui in regiam æmul. posteritate.*] Hanc scripturam fabricavit suo more Castellus. cùm in Editione

potamiæ Duce, ſtipendiis & diſcriminibus indurato diverſis. Qui cùm fide concinente ſpeculatorum apertè cognoſſent, Saporem in extremis regni limitibus ſuorum ſanguine fuſo multiplici ægrè propulſare gentes infeſtas; [ſ t] Tamſaporem ducem parti noſtræ contiguum, occultis per ignotos milites tentavere colloquiis, ut ſi copiam fors dediſſet, ſuaderet Regi per litteras pacem tandem aliquando cum Principe Romano firmare, ut hoc facto latere ab omni ſecurus, perduelles [1] advolaret adſiduos. Paruit Tamſapor, híſque fretus refert ad Regem, quòd bellis [2] acerrimis Conſtantius implicatus, [v] pacem poſtulat precativam. Dúmque ad [3] Chionitas & Euſenos hæc ſcripta mittuntur, in quorum confiniis agebat hiemem Sapor, tempus [4] interſtitit longum.

CAP. X. Hæc dum per Eoas partes & Gallias pro captu temporum diſponuntur, [5 x] Conſtantius tamquam recluſo Jani templo, ſtratíſque hoſtibus cunctis, Romam viſere geſtiebat, poſt Magnentii exitium abſque nomine ex ſanguine Romano triumphaturus. Nec enim gentem ullam bella cientem per ſe ſuperavit, aut victam fortitudine ſuorum comperit ducum, vel addidit quædam Imperio, aut uſquam in neceſſitatibus ſummis primus, vel inter primos

1 *Mſ.* advolaret. 2 *Mſ.* acerrimis. 3 *Mſ.* Chionitas & Euſenos. 4 *Mſ.* interſtitit. 5 *Mſ.* Conſtantius quam recluſo.

Rom. ſic eſſet excuſum: *Anicii quæ....... æmulationem poſteritas tendens, &c.* In Regio, [Colbertino] & Flor. codicibus hoc amplius: *Anicii quæ......... vorum æmul. &c.* Unde non ſine ratione, ut arbitror, ſic locum emendavi: *Et in Urbe Anicii, quorum in avorum æmulationem poſteritas tendens ſatiari numquam potuit cum poſſeſſione multo majore*: ſenſu facili & expedito. Anicianæ domus invidendas opes perſtringit & Zoſimus in lib. 6. μόνον δὲ τὸν τῶν λεγομένων Ἀνικίων οἶκον ἐλύπουν τὰ κοινῇ δεδογμένα λυσιτελεῖν· ἐπειδὴ μόνοι τῶν πάντων ὡς εἰπεῖν ἔχοντες πλοῦτον ἐπὶ ταῖς κοιναῖς ἐδυσχέραινον εὐπραγίαις. Id eſt: *Una Aniciorum domus moleſte ferebat ea quæ è Rep. omnes judicaverant. Nam cùm ſoli omnium pæne opes poſſiderent, felicitati publicæ invidebant*: ut meritò de ea familia Caſſiodorus in lib. x. Ep. xi. dixerit: *Anicios pæne Principibus pares ætas priſca progenuit.* Erat autem hæc domus Chriſtiana jam inde ab Anicio, de quo Prudentius contra Symmachum:

Fertur enim ante alios generoſus Anicius orbis
Illuſtraſſe caput.

Proinde non mirum, ſi & Marcellinus noſter & Zoſimus, homines Deorum cultui mancipati, Anicios infeſtiùs allatrent. *Valeſ.*

ſ *Tamen Saporem ducem parti noſtræ contiguum.*] Vitium in hujus Ducis nomine latere, res ipſa clamat: neque Saporem eum vocatum, ſed Tamſaporem, planiſſimè credo: idque ratio verborum & ſtructura convincit, quæ aliter non conſtat. Legendum ergo, *propulſare gentes infeſtas Tamſaporem Ducem parti noſtræ contiguum.* Et mox pòſt: *Paruit Tamſapor, hiſque fretus, &c.* Lib xvii. *Tamſaporis ſcripta ſuſcepit.* Lib. xviii. *Occultis ſæpe colloquiis cum Tamſapore habitis, qui tractus omnes Ducis poteſtate tunc tuebatur.* Et poſt pauca: *At nunc ſe à Tamſapore & Nohodare Optimatibus miſſum.* Lib. xix. *Per Tamſaporem Ducem ſupplicaverat Regi.* Sicque ſemper in Mſ. habetur. Et dictum videtur *Tamſapor*, ut *Tamchoſro*, quæ itidem vox Perſica, apud * Euagrium Hiſtoriæ Eccleſiaſt. lib. 5. cap. 20. * Theophylact. Simocat. lib. iii. *Lindenbr.*

t *Tamen Saporem ducem.*] Primus hunc locum corruperat P. Caſtellus, cùm in Editione Rom. *Tamſaporem* legeretur rectè, quemadmodum etiam in Mſ. Flor. legi teſtatus eſt Lindenbrogius, [& ita legitur in Colbertino.] Mariangelus Accurſius *Tanſaporem* ubique in Editione ſua excudi juſſit: quod equidem prætulerim. Sic Tanchoſdro Choſdrois Perſarum Regis ducem appellat Menander Protector in lib. 8. Hiſt. quamquam ibi & ταχοσδρῷ & ταναχοσρῷ ſcribitur librariorum vitio. Nam Suidas qui Menandri locum citat, ταγχοσδρῷ ſemper eum nominat in v. ταγχοσδρῷ & ἐμβριθῆ & δοκιμάσας. Evagrius tamen in lib. 5. ταμχοσδρῷ vocat: prorſus ut parum interſit, Tamſaporem an Tanſaporem ſcribas. Quid autem ea vox *Tan* ſignificet apud Perſas, Orientalium linguarum peritis indagandum relinquo. *Valeſ.*

v *Pacem poſtulat precariam.*] Sic primus edidit Gelenius. Nam anteriores Editiones omnes ſic præferebant, *poſtulat pacem precantium.* In Regio exemplari ſcriptum eſt, *pacem poſtulat precatium*, & eadem manu ſupraſcriptum *precariam.* Sed non dubito, quin ſcripſerit Marcellinus, *pacem poſtulat precativam.* Sic enim loquitur Marcellinus cap. 5. libro xvii. *Idem.*

x *Conſtantius concluſo Jani templo.*] Hujus lectionis

est visus: sed ut pompam nimis extentam, rigentiáque auro vexilla, [y] & pulcritudinem stipatorum ostenderet agenti tranquilliùs populo, hæc vel simile quidquam videre nec speranti umquam nec optanti. Ignorans fortasse, quosdam veterum Principum in pace quidem [z] lictoribus fuisse contentos: ubi verò prœliorum ardor nihil perpeti poterat segne, [a] alium anhelante [6] rabido flatu ventorum [b] lenunculo se commisisse piscantis, alium [c] ad Deciorum exempla vovisse pro Republica spiritum, [d] alium hostilia castra per semetipsum cum militibus infimis explorasse: [7] diversos denique actibus inclaruisse magnificis, [e] ut

6 *Al.* avido statu. 7 *Al.* diversis.

auctor est Gelenius. In Editione Rom. legebatur, *Constantius quam ecluso, &c.* unde P. Castellus, alter scilicet OEdipus, edidit: *Constantius quidem reclauso Jani templo.* At Mariang. Accursius qui ejus scripturæ ineptiam perspiciebat, excudi jussit: *Constantius quidem clauso Jani templo.* Regius tamen ac Florentinus codex scriptum habent, *quam recluso Jani templo.* [Colbert. *quam recluso jam templo.*] Proinde re attentiùs considerata legendum esse arbitror, *quasi recluso Jani templo, stratisque hostibus cunctis, &c.* vel potiùs, *tamquam recluso, &c.* ut recludi hîc sumatur, non pro aperiri, ut vulgò solet, sed pro denuò claudi: quo sensu reclusum usurpat Justinus libro I. & Justinianus §. pen. Inst. de leg. agn. success. & Reclausos quoddam Monachorum genus posterior Latinitas dixit, quos Græci ἐγκλείστους. Particula autem illa *quasi* magnam ἔμφασιν habet, adeo ut absque ea sensus vacillet. Neque enim Marcellinus dicit Constantium de cunctis hostibus victoriam retulisse: immo contrarium affirmat. Subjicit enim: *Nec enim gentem ullam bella cientem per se superavit, aut victam fortitudine suorum comperit ducum.* Vales.

y *Et pulcritudinem stipatorum.*] Protectores & Scholares intelligit, de quibus suprà notata sunt multa. Hi erant plerumque juvenes, pulcritudine, & robore, & statura præstantes, elegantiùs culti pexíque, aureis hastis & clypeis insignes: ut describit Synesius in Orat. de regno: καὶ γὰρ που τὸ τῶν δορυφόρων τοιοῦτον ἀπὸ τῆς στρατιᾶς στρατία τις ἔκκριτος· νέοι πάντες, εὐμήκεις, τὴν κόμην ξανθοί τε καὶ περιττοί· ἀεὶ δὲ λιπαροὶ κεφαλὰς καὶ τὰ πρόσωπα· χρυσάσπιδες καὶ χρυσολόγχαι οἷς, ἄν ποτε ὀφθῶσι, τὴν βασιλέα σημαινόμεθα, καθάπερ οἶμαι ταῖς προανισχούσαις ἀκτῖσι τὸν ἥλιον. Et Procopius in Anecdotis, pag. 108. imbelles eos fuisse dicit, ut qui ostentationis tantùm ac pompæ gratiâ in palatio militarent. Denique Agathias in lib. 5. εἰσὶ δὲ οἱ πολλοὶ ἀστικοί τε καὶ φαιδροείμονες, καὶ μόνον ὅσα τοῦ βασιλείου ἕνεκα καὶ τῆς ἐν ταῖς προόδοις μεγαλαυχίας ἐξευρημένοι. *Idem.*

z *Lictoribus fuisse contentos.*] Imperatoribus Romanis lictores cùm 12. fascibus semper præibant jam inde ab Augusto, cui Senatus id primùm decrevit anno V. C. 735. Sentio & Lucretio Coss. ut refert Dio. Mamertinus in Panegyrico ad Maximianum Aug. *Trabeæ*, inquit, *vestræ triumphales, & fasces Consulares, & sellæ curules, & illa obsequiorum stipatio & fulgor, vestrorum sunt ornamenta meritorum.* Plura vide apud Lipsium in Notis ad lib. 13. Taciti. Inter Principes porrò qui lictoribus contenti fuerunt, Trajanum numeraverim, de quo idipsum testatur Dio in lib: 68. & Marcum, de cujus civilitate loquitur Eutropius, & idem Dio in lib. 71. Et Marcus ipse in lib. I. de vita sua hanc sententiam meo judicio mirabilem, & Principibus inculcandam posuit: δυνατόν ἐστιν ἐν αὐλῇ βιοῦντα μήτε δορυφορήσεως χρήζειν, μήτε ἐσθήτων σημειωτῶν, μήτε λαμπάδων καὶ ἀνδριάντων, τοιῶνδέ τινων, καὶ τοῦ ὁμοίου κόμπου· ἀλλ' ἔξεστιν ἐγγυτάτω ἰδιώτου συστέλλειν ἑαυτόν. Id est: *Imperator in palatio degens, & stipatoribus, & vestibus clavatis, & igne præferri solito, & statuis illis, atque hujusmodi fastu facilè potest carere: licétque ei quàm proximè ad privati hominis modum semet coërcere.* Idem.

a *Alium anhelanter avido statu ventorum.*] Emendavi ex conjectura non vana, ut opinor: *Anhelante rabido flatu ventorum:* absque ulla apicum mutatione. Et ita loquitur Marcellinus noster in fine lib. 26. *Ingentes aliæ naves extrusæ rabidis flatibus, &c.* Sic enim ibi præfert Regius codex [& Colbert.] *Idem.*

b *Lenunculo se commisisse.*] Julium Cæsarem intelligit. Plutarch. & Sueton. in ejus Vita, Flor. lib. IV. cap. 2. Dio lib. XLI. Appian. bellor. civil. lib. 2. *Lindenbr.*

c *Ad Deciorum exemplum.*] Is fuit Claudius Imp. Quippe ut longo intervallo Deciorum morem renovaret, semetipsum pro Rep. bello Gothico devovit. Aur. Victor in Cæsar. *Idem.*

d *Alium hostilia castra per semetipsum.*] Galerium Maximianum Cæsarem intelligit, qui in Armenia majore cum Narseo pugnaturus Rege Persarum, speculatoris munus cum altero ac tertio equite suscepit, ut ait Eutropius in Breviario. Legati enim habitu ad Narseum profectus, castra ejus speculatus est, ac deinde conserto prœlio ingentem victoriam retulit, quemadmodum scribit Synesius in Oratione de regno: καὶ γὰρ δὴ οὐδὲ εἰκὸς ἀνήκοόν τινα εἶναι βασιλέως ἑαυτὸν ἐπιδόντος εἴσω τῆς πολεμίας γενέσθαι, ἐν χρείᾳ κατασκοπῆς μιμησάμενος σχῆμα πρεσβείας. Et Rufus Festus de eodem Galerio. *Ipse*, inquit, *Imperator cum duobus equitibus exploravit hostes, & cum* XXV. *millibus superveniens, subitò innumera Persarum agmina aggressus, ad internecionem cecidit.* Vales.

e *Ut gloriosas suas res.*] Postrema vox tam in Editione Romana quàm in exemplari Regio [& Colbertino] deest, & à P. Castello primùm est addita. Nec sine causa quis suspicetur à Marcellino scriptum fuisse: *Ut glorias suas posteritati celebri memoria commendarent.* Sic enim loqui solet passim. *Idem.*

gloriosas suas res [8] posteritati celebri memoria commendarent. Ut igitur multa quæque consumpta sunt [f] in [9] apparatu .... [g] secundâ Orfiti Præfecturâ, transcurso Ocriculo, elatus honoribus magnis, stipatúsque agminibus formidandis, tamquam acie ducebatur instructa, omnium oculis in eo contuitu pertinaci intentis. Cúmque Urbi propinquaret, Senatus officia, reverendásque Patriciæ stirpis effigies ore sereno contemplans, non ut [h] Cineas ille Pyrrhi legatus in unum coactam multitudinem Regum, sed [i] asylum mundi totius adesse existimabat. Unde cùm se vertisset ad plebem, stupebat qua celeritate omne quod ubique est hominum genus confluxerit Romam: & tamquam Euphratem armorum specie territurus aut Rhenum, altrinsecus præeuntibus signis, [k] insidebat aureo solus ipse carpento, fulgenti claritudine lapidum variorum: [l] quo micante, lux quædam misceri videbatur [1] alterna. Eúmque post

8 *Ms.* posteritatis. 9 *Ms.* apparatu .... secunda. 1 *Ms.* alternæumque post tantæ.

f *In apparatu regio, pro meritis cuilibet munera reddita.*] Hæc temere infersit P. Castellus, cùm in Editione Romana post verbum *apparatu* lacuna esset paullo minùs quàm dimidiatæ lineæ. Neque aliter præferunt Mss. codices. Ad oram autem Regii codicis adnotata sunt eadem manu hæc verba: *Hîc ait Blondus deesse folium, ut in exemplari vetusto legisse dicit.* * Idem in Tolosani codicis margine adscriptum inveni: *Heic deest unius folii scriptura, ex his quæ in exemplari vetusto legisse memini: & est pars multi facienda, à me in Italia apud* Ocriculum *posita.* * Sed ego Blondo non credo: ac si quid sentio, deest tantùm quo die Constantius Romam ingressus sit, puta IV. Kal. Maias, ut scribit Idatius in Fastis. *Vales.*

g *Secunda Orfiti Præfectura.*] Constantio Aug. IX. & Juliano Cæsare II. Consulibus anno Domini 357. Primam quidem Præfecturam Urbanam gesserat Orfitus Constantio Aug. VI. & Constantio Cæsare II. Consulibus, teste Marcellino in lib. 14. Et in fragmento Fastorum quod primus edidit Cuspinianus, sic legitur: *Constantio VI. & Constantio Gallo II. Coss. Neratius Cerealis Præf. Urbi fuit* VI. *Idus Decemb. Vitrasius* Orfitus *Præf. Urbi fuit. Constantio VII. & Constantio Gallo III. Coss. Vitrasius* Orfitus *Præf. Urbi fuit.* Hæc fuit unica Præfectura, tametsi duobus Consulibus acta. Nam VI. Idus Decemb. magistratum iniit Orfitus Consulatu Constantii VI. deinde anno sequenti gessit. Utramque Orfiti Præfecturam commemorat vetus hæc Inscriptio: MEMMIO. VITRASIO. ORFITO. V. C. NOBILITATE. ACTIBUS. QUE. AD. EXEMPLUM. PRAECIPUO. PRAEFECTO. URBI. ET. ITERUM. PRAEFECTO. URBI. PROCONSULI. AFRICAE, &c. Meminit & Symmachus in lib. 1. Ep. 1. Et in lib. Epist. ult. 47. socerum suum fuisse testatur. * Unde & junior Symmachus Memmii prænomen accepit. Nam Q. Fabianus Memmius Symmachus est dictus, perinde ut avus ejus maternus, Memmius Orfitus. * *Idem.*

h *Cineas ille Pyrrhi legatus.*] Justin. Trog. lib. XVIII. Flor. lib. 1. cap. XVIII. Plutarch. in Pyrrho: * *βασιλέων πολλῶν συνέδριον.* * *Lindenbr.*

i *Asylum mundi totius.*] Glorioso & insolenti elogio Marcellinus videtur gratificari voluisse Patribus conscriptis, ex quorum numero eum fuisse credibile est. Ætate tamen Marcellini nihil minus erat Senatus Rom. quàm asylum orbis terrarum. Ne quidem ævo Ciceronis id Senatui convenisse testatur ipse Cicero in lib. 2. de Officiis, qui eam laudem Senatus intra Punicum bellum & Syllæ tempora includit. *Regum*, inquit, *populorum, nationum portus erat ac refugium Senatus.* Idem in Orat. pro Sextio: *Senatum*, inquit, *Reipublicæ custodem, præsidem, propugnatorem collocaverunt.* Vales.

k *Aureo solus ipse carpento.*] Incivilitatem & arrogantiam perstringit Constantii, tum quòd aureo curru, qui erat Imperatorum triumpho dicatus, tum quòd solus nullo in consessum vehiculi admisso Urbem ingressus sit. Utrumque morem notatum habemus apud Philostratum in Dione Chrysostomo: Τραϊανὸς αὐτοκράτωρ ἀναθέμενος αὐτὸν ἐπὶ τῆς Ῥώμης εἰς τὴν χρυσῆν ἅμαξαν, ἐφ' ἧς οἱ βασιλεῖς τὰς ἐκ τῶν πολεμίων πομπὰς πομπεύουσιν, &c. *Trajanus Imp. eum Romæ secum impositum aureo carpento, in quo sedentes Augusti de hostibus triumphare solent.* Helagabalus tamen simili curru quotidie usus esse dicitur ab Herodiano in fine libri 5. *Idem.*

l *Alternumque potestatis gressus multiplices.*] Inter locos qui egregiè restituti sunt in hac Editione nostra, hunc non postremo loco numeraverim. In Editione Rom. legebatur sic: *Alterneúmque post tante gressus, &c.* In exemplari Regio, *gressos.* In Florentino Ms. *alternaeúmque, &c.* Unde ne uno quidem apice mutato legendum esse conjeci: *Quo micante lux quædam misceri videbatur alterna. Eúmque post antegressos multiplices alios purpureis subteminibus texti circumdedere dracones.* * Atque ita planè codex Tolosanus. * Eleganter lux alterna misceri dicitur, auri scilicet & gemmarum, quibus Constantii currus collucebat. Eodem sensu Nonnus in libro 4. Dionys. de Baccho Tyrum ingresso dicit:

Καὶ οἱ ὀπιπεύοντι λιθογλώχινες ἀγυιαὶ
Μαρμαρυγὴν ἀνέφαινον ἀμοιβαίοιο μετάλλου.

antegressos multiplices alios, [m] purpureis subteminibus texti circumdedere dracones, hastarum aureis gemmatisque summitatibus illigati, hiatu vasto perflabiles, & ideo velut irâ perciti sibilantes, caudarúmque volumina relinquentes in ventum. Et incedebat hinc inde ordo geminus armatorum, clypeatus atque cristatus, [n] corusco lumine radians, nitidis loricis indutus; sparsíque [o] cataphracti equites, quos [p] clibanarios dictitant [2] Persæ, thoracum muniti tegminibus, & limbis ferreis cincti, ut Praxitelis [q] manu polita crederes simulacra, non viros: quos laminarum circuli tenues apti corporis flexibus ambiebant, per omnia membra deducti: ut quocumque artus necessitas commovisset, vestitus congrueret juncturâ cohærenter aptatâ. [r] Augustus itaque faustis vocibus [3] appellatus, [s] montium litorúmque intonante fragore cohorruit, talem se támque immobilem, qualis in provinciis suis visebatur, ostendens. Nam & corpus perhumile curvabat portas ingrediens celsas, & velut collo munito rectam aciem luminum tendens, nec dextrâ vultum, nec lævâ flectebat; tamquam figmentum hominis: non cùm rota concuteret nutans, nec spuens, aut os aut nasum tergens vel fricans, manúmve agitans visus est umquam. Quæ li-

2 *Ms.* personati. 3 *Ms.* appellatus ...... otium.

* Et Basilius Seleucenus in libri 2. de Thecla capite 5. zonam describens, auro lapillisque distinctam: ὡς πολύολβον εἶναι τὸ κάλλος, ἐκ πολλῶν τε καὶ ἀλλοχρόων λίθων συγκεκραμένον. * *Vales.*

m *Purpureis subteminibus texti circumdedere dracones.*] Ita lib. xv. *Cultu purpureo draconum.* Hoc ipso libro: *Purpureum signum draconis.* Themist. Orat. VI. χρυσὸς ἀετὸς, καὶ δράκοντες λεπτῶν ὑφασμάτων. Erant enim ex serico purpureo in veri draconis formam effigiati, & ut Ammian. inquit, *velut serpenti pendentis exuviæ.* De his optimè Johan. Chrysostom. in Orat. de futuro Dei judicio, cujus locum operæpretium erit totum adscribere, quia & alia de quibus hîc agit Ammianus illustrat: Ὑπόγραψόν μοι τὰ περὶ τὸν βασιλέα, τὸν ἐπὶ τῆς γῆς, οἷον ἄνδρας χρυσοφοροῦντας, καὶ ζεῦγος λευκῶν ἡμιόνων χρυσῷ καλλωπιζομένων, καὶ ὄχημα χρυσοκόλλητον, καὶ πέταλα τούτῳ περισειόμενα, καὶ δράκοντας ἐν ἱματίοις σχηματιζομένους σηρικοῖς, καὶ ἀσπίδας χρυσοῦς ἐχούσας ὀφθαλμοὺς καὶ ἵππους χρυσοφοροῦντας, καὶ χαλινοὺς χρυσοῦς. Vid. Suid. in vocibus Ἰνδοὶ, & χιλιοστὴ, & Σημεῖα Σκυθικά. Gregor. Nazianz. Episc. Orat. in Julian. 1. p. 287. Δρακόντων φοβεροῖς χάσμασιν ἐμπετόμενα (συνθήματα) ἐπ' ἄκρων δοράτων αἰωρουμένοις, καὶ διὰ τῶν ὁλκῶν ῥιπιζόμενα φολίσιν ὑφανταῖς κατεστικτων, ἥδιστόν τε ὁμοῦ καὶ φρικτὸν θέαμα προσπίπτει ταῖς ὄψεσιν. Quæ etiam lucem addunt mox sequentibus: -- *hiatu vasto perflatiles, & ideo velut irâ perciti sibilantes.* Claudian. in III. Consul. Honorii:

Hi volucres tollunt aquilas, hi picta draconum
Colla levant, multumque tumet per nubila serpens,
Iratus stimulante noto, vivitque receptis
Flatibus, & vario mentitur sibila tractu. Lindenbr.

n *Corusco lumine radians.*] Claudian. III. Paneg. Honorii:

--- *perstringit aëna*
Lux oculos, nudique seges Mavortia ferri
Ingeminat splendore diem. Idem.

o *Cataphracti equites.*] De cataphractis eorumque armatura copiosè Heliodor. lib. IX. Suid. in voce ἱππική. Vid. Brisson. de Reg. Persar. * Vide Notit. Imp. & Veget. * *Idem.*

p *Clibanarios.*] Glossar. Nomicum: Κλιβανάριοι, ὁλοσίδηροι· κλίβανα γὰρ οἱ Ῥωμαῖοι τὰ σιδηρᾶ καλύμματα καλοῦσι, ἀντὶ τοῦ καλαμῖνα. L. 9. C. de ann. civica. *Idem.*

* q *Polita manu crederes simulacra, non viros.*] Ad Juliani Imp. Orationem hæc efficta videntur, cujus hæc verba sunt in Encomio πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Κωνστάντιον, pag. 126. Ἀπείρων εἶχες ἱππέων πλῆθος, καθάπερ ἀνδριάντας ὀχουμένους. Idem Oratione 3. p. 298. ὥσπερ ἀνδριάντες ἐπὶ τῶν ἵππων φερόμενοι. * *Idem.*

r *Augustus faustis vocibus appellatus.*] Claud. VI. Cons. Honorii:

O quantum populo secreti numinis addit
Imperii præsens species, quantamque rependit
Majestas alterna vicem: cùm regia Circi
Connixum gradibus veneratur purpura vulgus,
Consensuque cavæ sublatus in æthera vallis
Plebis adoratæ reboat fragor: undique totis
Intonat Augustum septenis vocibus echo. Idem.

s *Vocum lituorumque intonante fragore.*] In Editione Rom. legitur: *Appella .... otium lictorúmque intonante fragore.* Unde P. Castellus eam lectionem effinxerat: *Appellatus, vocum lictorúmque, &c.* Secutus est Sig. Gelenius, qui cùm scripturam illam improbaret, edi jussit: *Vocum lituorúmque intonante fragore.* Sed nos veram, ut arbitror, lectionem deprehendimus: sic enim legi debet: *Montium litorúmque intonante fragore.* Sanè in codice Regio; * Tolosano, * [& Colbertino,]

cèt affectabat, erant tamen hæc & alia quædam in [4] [t] citeriore vita patientiæ non mediocris indicia, ut exiſtimari dabatur, uni illi conceſſæ. Quòd autem per omne tempus imperii, nec in conſeſſum vehiculi quemquam ſuſcepit, nec in trabea ſocium privatum adſcivit, [v] ut fecere Principes [5] conſecrati, & ſimilia multa, quæ [6] elatus in arduum ſupercilium tamquam leges æquiſſimas obſervavit, prætereo, memor ea me retuliſſe cùm incidiſſent. Proinde [x] [y] Romam ingreſſus, Imperii virtutúmque omnium larem, cùm veniſſet ad Roſtra, perſpectiſſimum priſcæ potentiæ Forum obſtupuit: pérque omne latus, quò ſe oculi contuliſſent, miraculorum denſitate præſtrictus, allocutus Nobilitatem in Curia, [z] populúmque è tribunali, in Palatium receptus favore multiplici, lætitiâ fruebatur optatâ: & ſæpe cùm equeſtres ederet ludos, dicacitate plebis oblectabatur, [a] nec ſuperbæ, nec à libertate coalita deſciſcentis, reverenter modum ipſe quoque debitum ſervans. Non enim, ut per civitates alias, ad arbitrium ſuum certamina finiri patiebatur: ſed ut mos eſt, variis caſibus permittebat. Deinde intra ſeptem montium culmina, per acclivitates planitiém-

4 *Al.* cætera vita. 5 *Mſ.* conſecrati. 6 τὸ quæ *mſ.* *deeſt.*

---

diſtinctè ſcriptum, *litorúmque.* Et Marcellinus noſter in lib. 17. Nicomediæ cladem deſcribens, montium & litorum fragorem ſimiliter conjungit his verbis: *Pulſorum auditus eſt montium gemitus, & eliſi litoris fragor.* Valeſ.

t *Citeriore vita.*] Ita ex Mſ. ut ſup. *Nullo citerioris vitæ miniſtro præſente.* Lib. XXV. *Citerioris vitæ miniſtris.* Lib. XXVII. *Fraude citerioris vitæ miniſtri.* Lindenbr.

v *Ut facere Principes conſuevere, & ſimilia.*] Mſ. *Ut facere Principes conſecrati, & ſim.* Puto ſcripſiſſe Ammian. *Ut facere Principes conſuevere ſacrati, & ſim.* Sic apud Capitolin. in M. Antonin. Phil. *Sacratiſſime Imperator Diocletiane.* Et *Sacratiſſimi Imperatores*, L. 3. C. de Quadr. præſcr. *Idem.*

* x *Romam ingreſſus Imperii Virtutumque omnium larem.*] Sic Valentinianus, Theodoſius & Arcadius Impp. urbem Romam vocant *Virtutum omnium matrem*, in Collat. LL. Licinii Rufini, Tit. de ſtuprat. Et *Virtutum omnium latiſſimum templum*, Caſſiodorus Variar. lib. IV. Epiſt. VI. Ut Ammianus lib. XVII. *Romæ, --ideſt, in templo mundi totius.* Altercatio Hadriani & Epicteti p. 30. *Quid eſt Roma?* Ep. *Fons Imperii orbis terrarum, mater gentium, rei poſſeſſor, Romanor. contubernium, pacis æternæ conſecratio.* * Idem.

* y *Romam Imperii virtutumque omnium larem.*] Ex Herodiano deſumptum videtur, apud quem Severus tum Legatus Pannoniæ ſic milites alloquitur: τὴν Ῥώμην προκαταλαβόντες, ἔνθα ἡ βασίλειός ἐστιν ἑστία. Eleganter Politianus vertit, *larem Imperii.* Multa porrò ex Herodiano mutuari ſolet Marcellinus: ut quum ait in Oratione Conſtantii ad milites, *nec barritûs ſonum perferant primum*, ſumptum eſt ex hac ipſa Oratione Severi apud Herodianum. * *Valeſ.*

z *Populumque pro tribunali.*] In Mſſ. omnibus, & in Editione Rom. penultima vox deeſt, quam P. Caſtellus ſupplevit. Poterat tamen minore audacia locus ſic reſtitui: *Allocutus nobilitatem in Curia, populúmque è tribunali. Idem.*

a *Nec ſuperbæ, nec à libertate coalita deſciſcentis.*] Hoc temperamento erga Principes ſe gerebat populus Rom. ut nec nimiâ inſolentiâ efferretur, nec ſe nimis ſerviliter & abjectè deprimeret: quod teſtatur & Nazarius in Panegyrico ad Conſtantinum his verbis: *Populi verò Rom. vis illa & magnitudo venerabilis, ad imaginem antiquitatis relata, non licentia effrenis exſultat, non abjecta languidè jacet: ſed ſic adſiduis divini Principis monitis temperata eſt, ut morigeram ſe non terrori ejus præbeat, ſed benignitati.* Ipſi quinetiam Impp. collectam in Circo plebem viciſſim adorabant, cùm interim & annonam & voluptates eidem ſubminiſtrare non deſiſterent. Legant hos verſus Claudiani Principes hodierni in 6. Conſulatu Honorii; & ſimul cogitent quota pars ſint Imperii Rom.

O quantum populo ſecreti numinis addit
Imperii præſens genius, quantámque rependit
Majeſtas alterna vicem, cùm regia Circi
Connexum gradibus veneratur purpura vulgus.

[Eutropius de Diocletiano A. ita ſcribit: *In Imperio Rom. primus Regiæ conſuetudinis formam magis quàm Romanæ libertatis invexit, adorarique ſe juſſit, cùm ante eum cuncti ſalutarentur: & ornamenta gemmarum veſtibus calciamentiſque indidit. Nam priùs Imperii inſigne in chlamyde purpurea tantùm erat; reliqua communia.* Ex quo apparet populum Romanum in Diocletiano veſtem auream, gemmatóſque calceos ferre non potuiſſe; ſed præcipuè appellationem Domini, adorationémque inſolentem ac novam tolerare nequiviſſe: quibus omnibus ſe in ordinem cogi, ac libertatem ſuam impugnari videbat. Hoc declarant apertiſſimè verba L. Cæcilii Firmiani La-

que poſita Urbis membra colluſtrans & ſuburbana, [b] quidquid viderat primum, id eminere inter alia cuncta ſperabat: Jovis Tarpei delubra, quantum terrenis divina præcellunt: [c] lavacra in modum provinciarum exſtructa: Amphitheatri molem ſolidatam lapidis Tiburtini compage, ad cujus ſummitatem ægrè viſio humana conſcendit: Pantheum velut regionem teretem, ſpecioſa celſitudine fornicatam; [d] elatóſque [7] vertices qui ſcanſili [8] ſuggeſtu [9] conſurgunt, priorum Principum imitamenta portantes, & [e] Urbis templum, [f] forúmque Pacis, & Pompeii theatrum, & Odeum, & ſtadium, aliáque inter hæc decora Urbis æternæ. Verùm cùm ad Trajani forum veniſſet, ſingularem ſub omni cælo ſtructuram, ut opinamur, etiam numinum aſſenſione mirabilem,

7 *Al.* vertice ſcanſ. *mſ.* vertice caſſili. 8 *Al.* ſuggeſtus. 9 *Mſ.* conſurgunt.

---

ctantii, in capite XVII. libri de mortibus Perſecutorum nuper à Cl. doctiſſimóque Baluſio editi, quæ talia ſunt: *Diocletianus perrexit ſtatim Romam, ut illic Vicennalium diem celebraret, qui erat futurus a. d. XII. Kal. Decemb. Quibus ſollemnibus celebratis, quum libertatem populi Rom. ferre non poterat, impatiens & æger animi prorupit ex Urbe, impendentibus Kalendis Januariis, quibus illi nonus Conſulatus deferebatur. Tredecim dies tolerare nòn potuit, ut Romæ potiùs quàm Ravennæ procederet Conſul. Sed profectus hieme, &c.* Nimirum populus Romanus adorationi Diocletiani, & appellationi Domini, ac oſculis pedum ejus aſſuefieri non potuit, linguámque ſuam continere: quâ populi libertate Diocletianus offenſus, poſt celebrata Vicennalia Romæ, ſtatim ex Urbe diſceſſit, civibus iratus quaſi contumacibus: & nonum Conſulatum, quem poſt XIII. dies initurus erat, Ravennæ quàm Romæ inire atque edere maluit, ut Romanos honore debito fruſtraretur.] *Valeſ.*

b *Quidquid erat primum.*] Solebant olim antiquarii, quoties aliquod vocabulum terminaretur iis litteris quæ ſequentis vocis initium facerent, compendii gratiâ eas litteras minimè iterare: ídque & in Pandectis Florentinis occurrit ſæpiſſime, & in Regio exemplari Marcellini noſtri non raró deprehendi. Exempli gratiâ: *Allocutus nobilitatem in Curia populúmque tribunali*, pro *è tribunali.* Ita etiam in hoc loco quem præ manibus habemus, legendum eſt: *Quidquid viderat primum.* Idem.

c [*Lavacra in modum provinciarum exſtructa.*] Ita quidem præfert Codex Colbertinus, codici Regio plerumque ſimillimus, adeo ut ex eo tranſſcriptus videri poſſit. Sed tamen vix crediderim Ammianum tam inſolenti hyperbole in Hiſtoria ſua uſum eſſe, ut ampla quantumlibet balnea publica urbis Romæ maximis & latiſſimis provinciis Imperii Rom. compararit: cùm balneas ſeu thermas ampliùs 800. Sextus Rufus in Urbe agnoſcat; quidam balnea 909. thermas 20. Itaque exiſtimo Ammianum ſcripſiſſe, *in modum piſcinarum.* Idem.

d *Elatoſque vertices ſcanſili ſuggeſtu.*] Columnas intelligo cochlides, ſuper quas poſitæ erant Principum ſtatuæ. Harum columnarum meminit Victor in Deſcript. Urbis. Pollio in Claudii geſtis: *Illi totius orbis judicio in Roſtris columna poſita eſt palmatâ ſtatuâ ſuperfixa.* Et Vopiſcus in Aureliano: *Ubi*, inquit, *& in columnis Divo Aureliano ſtatuæ conſtitutæ ſunt.* Earumdem crebra fit mentio apud Marcellinum Comitem, Zonaram & Nicetam. Erant autem eæ columnæ intrinſecùs excavatis gradibus perviæ, ut docet Victor in Deſcript. urbis Romæ, & Deſcriptio urbis Conſtantinop. Ex quo intelligitur, cur Marcellinus ſuggeſtum ſcanſilem dixerit. Latini has ſtatuas columnis impoſitas vocant Coloſſeas, ut Lampridius in Alexandro Severo, & Statius Silv. I.

Quæ ſuperimpoſito moles geminata Coloſſo,
Stat Latium complexa forum.

Græci poſteriores στήλας, quòd erant, ut dixi, columnis ſuperpoſitæ. Malchus initio Hiſtoriarum: *τάς τε Ζήνωνος στήλας καταβάλλουσι πάσας.* Suidas in βηρίνη, & in στήλη: tandémque ut pro omni ſtatuarum genere id vocabulum ſumeretur, obtinuit. Gloſſæ veteres, *ſtatua* ἀνδριὰς, στήλη. Gelenius edidit: *Elatóſque vertice ſcanſili ſuggeſtus.* [Ego locum emendavi ex codice Colbertino, qui ſic præfert: *Elatóſque vertices caſſili ſuggeſtu conſurgunt, priorum Princ. imit. port.*] Ceterùm aliter hunc locum interpretatur Lipſius in lib. 3. de Magnitudine Rom. cap. 8. cui non aſſentior. *Idem.*

e *Urbis templum.*] Quod in regione quarta collocat Victor. Mentio ejus apud Sueton. lib. II. cap. 52. Xiphilin. & AEl. Spartian. * & de quo multa Juſtus Lipſius de Magnit. Rom. lib. 3. cap. 6. * De eo ſic Aurel. Prudent. contra Symmach. lib. I.

Delubrum Romæ: colitur nam ſanguine & ipſa
More Deæ, nomenque loci, ceu numen habetur:
Atque Urbis Veneriſque pari ſe culmine tollunt
Templa, ſimul geminis adolentur tura Deabus.

Inſcriptio vetus: D. M. T. AEL. MALCO LICTORI EQ. PRAETORIA COH. III. PR. QUI ET URB. TEM. ANTISTES SACERD. TEMP. MATRIS CASTROR. Alia Inſcriptio: SERVILIO MARCIANO ARVERNO C. SERVILI DOMITI FILIO SACERDOTI AD TEMPLUM ROMAE ET AUGUSTORUM TRES PROVINCIAE GALLIAE. *Lindenbr.*

f *Urbis templum forumque Pacis.*] Hunc locum in Editione ſua corrupit Accurſius hoc modo: *Urbis forum templúmque Pacis.* Atqui Marcellinus jam de foro Ro-

hære-

hærebat attonitus, [g] per giganteos contextus circumferens mentem, nec relatu ineffabiles, nec rursus mortalibus appetendos. Omni itaque spe hujusmodi quidpiam conandi depulsa, Trajani equum solum locatum in atrii medio, qui ipsum Principem vehit, imitari se velle dicebat, & posse. Cui propè adstans [h] Regalis Hormisda, cujus è Perside discessum supra monstravimus, [i] respondit [1] gestu gentili: *Antè*, inquit, *Imperator stabulum tale condi jubeto, si vales: equus quem fabricare disponis, ita latè succedat, ut iste quem videmus.* Is ipse interrogatus, quid de Roma sentiret, [k] *id tantùm sibi placuisse* aiebat, *quòd didicisset ibi quoque homines mori.* Multis igitur cum stupore visis horrendo, [2] Imperator [l] de fama querebatur ut invalida vel maligna, quòd augens omnia semper in majus, erga hæc explicanda quæ Romæ sunt obsolescit: deliberánsque diu quid ageret, Urbis addere statuit ornamentis, ut [m] in proximo circo erigeret obeliscum, cujus originem formámque loco [3] competenti monstrabo. Inter hæc Helenæ sorori Constantii, Juliani conjugi Cæsaris, Ro-

1 *Ms.* augustu gentili. 2 *Ms.* Imperatori fama. 3 *Ms.* competenti.

mano locutus est suprà. Sed quia Accursius de foro Pacis nihil legerat, ideo locum sic emendandum putavit. Ejus tamen meminit Marcellinus Comes in Chronico, Basso & Philipo Coss. & Magno in lib. de Notis. Fuítque in Regione 4. Urbis, eo in loco quo templum Pacis olim fuerat, teste Procopio in lib. 4. de bello Gothico: ἥκει διὰ τῆς ἀγορᾶς ἣν φόρον εἰρήνης καλοῦσι Ῥωμαῖοι· ἐνταῦθα γάρ πη ὁ τῆς εἰρήνης νεὼς κεραυνόβλητος γεγενημένος ἐκ παλαιοῦ κεῖται. Jam Urbis templum notissimum est, quod primus condidit Hadrianus anno V. 874. quando & Natalem urbis Romæ celebravit, vocaríque exinde sanxit eum diem * Romana, * qui antea Parilia erat dictus: ut elicuisse videor ex Athenæi lib. 8. τὰ παρίλια μὲν πάλαι καλούμενα, νῦν δὲ Ῥωμαῖα τῇ τῆς πόλεως τύχῃ ναοῦ καθιδρυμένου ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ἀδριανοῦ. Et ex nummo ipsius Hadiani, quem Goltzius & Scaliger in Notis ad Eusebium retulere, qui sic habet: ANNO DCCCLXXIV. NAT. URBIS R. CIR. CON. S. C. id est: *Natali urbis Romæ Circenses concessi Senatusconsulto.* Actum id est Olymp. 225. anno 2. qui erat v. Imperatoris Hadriani. Hoc Urbis templum postea cùm incendio consumptum fuisset Maxentii Augusti temporibus, à Maxentio restauratum, sub Constantini M. titulo dedicatum est S. C. sicut refert Aurelius Victor. * Zosimus τὸ τῆς τύχης ἱερὸν dicit. * *Vales.*

g *Per giganteos contextus.*] *Sic Siracid.* cap. 23. γιγαντώδη ψυχὴν dixit. Vocat autem Ammian. *giganteos contextus*, quos alii *cyclopeos*. Lactant. ad illa Statii lib. 1. *arces Cyclopum: Quidquid magnitudine sua nobile est, Cyclopum manu dicitur fabricatum.* Eodem lib. -- *Celsa cyclopum tecta. Omnia magna constructa ædificia, cyclopea dixit antiquitas.* Lindenbr.

h *Regalis Hormisda, cujus è Perside discessum.*] Hic Saporis Persarum Regis frater fuit, & quidem natu major: qui cùm fortè in convivio supervenienti sibi Optimates non assurrexissent, minatus est Marsyæ eis supplicium se irrogaturum. Cujus vocis memores Optimates; mortuo Narseo Saporem in regnum substituerunt: à quo mox Hormisda in vincula conjectus, postea uxoris industriâ liberatus, ad Constantinum transfugit, * paullo antequam Licinius debellaretur: * ut refert Zosimus in lib. 2. & Suidas in v. μαρσύας. Sed Zonaras aliquantisper dissentit à ceteris. Vocem enim illam, & minas Adanarsi tribuere videtur, non Hormisdæ: deinde eos Narsei filios facit, cùm ceteri Hormisdæ filios faciant, Narsei nepotes: sic enim & Marcellinus noster, in lib. 17. & Eutropius, & Agathias scribunt. * Cùm Zonara planè consentit Johannes Antiochenus in Excerptis nondum editis περὶ Ἀρχαιολογίας. * *Vales.*

i *Respondit gestu gentili.*] Placet magis codicis Regii, * & Tolosani * scriptura: *Respondit astu gentili.* Maximè cùm in Editione Rom. & Ms. Florentino [& Colbertino] legatur, *augustu gentili.* Sanè astum Persis ubique tribuit Marcellinus, & in hoc responso inest astus non vulgaris. *Idem.*

k *Id tantum sibi placuisse ajebat.*] Non omittenda est conjectura ejus qui codicem Regium descripsit, hominis sine dubio docti & ingeniosi. Is igitur ad oram libri adnotaverat, legendum videri *displicuisse*: quod certè εἰρωνείαν habet elegantem. *Idem.*

l *De fama quer. ut invalida, vel maligna.*] In Editione Rom. legitur: *Imperatori fama querebatur, ut invalida, vel magna.* Neque aliter in Regio codice & Florentino [ac Colbert.] Primus hunc locum, ut hodie legitur, emendavit Accursius. Nam in Basiliensi Editione cui Gelenius præfuit, scriptum est, *vel magna.* Vales. Quum igitur sic & editio vetus & boni Mss. habeant, unde ea hodierna auctoritas, ut legatur *de fama*, quum omnino pateat Ammianum scripsisse *Imperator in fama querebatur*, æque ut Tullius scribit *reprehendi de aliquo*, modo *in aliquo.* Gron.

m *In proximo Circo erigeret obeliscum.*] Legendum vi-

mam adfectionis ſpecie ductæ, Regina tunc inſidiabatur Euſebia, ipſa quoad vixerat ſterilis: quæſitúmque [n] venenum bibere per fraudem illexit, ut quotieſcumque concepiſſet, immaturum abjiceret partum. Nam & pridem in Galliis, cùm marem genuiſſet infantem, hoc perdidit dolo, quòd obſtetrix corrupta mercede, mox natum [o] præfecto pluſquam convenerat umbilico necavit: tanta támque diligens opera navabatur, ne fortiſſimi viri ſoboles appareret. Cupiens itaque auguſtiſſima omnium ſede morari diutiùs Imperator, ut otio puriore frueretur & voluptate, adſiduis nuntiis terrebatur & certis, indicantibus Suevos Rætias incurſare, Quadóſque Valeriam, & Sarmatas, latrocinandi peritiſſimum genus, ſuperiorem Mœſiam & [p] [q] ſecundam populari Pannoniam: quibus percitus, [r] triceſimo poſtquam ingreſſus eſt die, IV. Kal. Junias ab Urbe profectus, per Tridentum iter in Illyricum feſtinavit. Unde miſſo in locum Marcelli Severo, bellorum uſu & maturitate firmato, Urſicinum ad ſe venire præcepit. Et ille litteris gratanter acceptis, Sirmium venit, comitantibus ſociis: libratíſque diu ſuper pace conſiliis, quam fundari poſſe cum Perſis Muſonianus retulerat, in Orientem cum Magiſterii remittitur poteſtate: provectis è conſortio noſtro ad regendos milites natu majoribus, adoleſcentes eum ſequi jubemur, quidquid pro Rep. mandaverit impleturi.

CAP. XI. At Cæſar exacta apud Senonas hieme turbulenta, Auguſto novies, ſéque iterum Coſſ. Germanicis undique circumfrementibus minis, ſecundis ominibus motus, Remos properavit, alacrior magíſque lætus, quòd exercitum regebat Severus, nec diſcors, nec arrogans, ſed longa militiæ fru-

detur, *in Maximo Circo*, ut ſuadet Marcellinus ipſe in lib. 17. ubi de hoc eodem loquitur obeliſco. Neque enim dici poteſt, Circum Maximum proximum eſſe foro Trajani. *Valeſ.*

n *Venenum bibere per fraudem illexit, ut quotieſcumque concep.*] Hujuſmodi venena Græci vocant ἀμβλωθρίδια φάρμακα. Ecloga Βασιλικῶν, Synod. Conſtantin. Photii Nomocan. Pollux & Suid. Ἀμβλωθρίδιον τὸ φθόριον φάρμακον. Paulus J.C. L. 38. §. 5. de pœnis: *Abortionis poculum.* Quo quidem remedio multarum dedecora incognita latent. Juvenal. Satyr. VI. D. Hieronym. ad Euſtoch. *Nonnullæ cum ſe ſenſerint concepiſſe de ſcelere, abortus venena meditantur, & frequenter etiam ipſæ commortuæ trium criminum reæ ad inferos perducuntur, homicidæ ſui, Chriſti adulteræ, necdum nati filii parricidæ.* Quod malum ne fiat, ſeveriter Leges providerunt, L. 38. 39. ff. de pœnis. L. 4. ff. de extraord. cogn. L. 8. ff. ad L. Cornel. de Sicar. Synod. VI. in Trullo can. 92. Burchard. in Decret. lib. XVIII. cap. 57. Pœnitent. Rom. Tit. I. cap. 32. ex Concil. Wormat. can. 30. Et bene Theodor. Priſcian. ad Victoriam lib. III. cap. 6. *Abortivum dare nulli umquam fas eſt. Ut enim Hippocratis teſtatur oratio, tam duri reatus conſcientiâ medicorum innocens officium non debet maculari.* * Rationem reddit Tertull. Apologet. cap. 9. *Homicidii feſtinatio eſt, prohibere naſci: nec refert, natam quis eripiat animam, an naſcentem diſturbet. Homo eſt, & qui futurus eſt, & fructus omnis jam in ſemine eſt.* * Impium ergo Euſebiæ Reginæ facinus, quæ in aliis quod Leges puniunt, cùm prohibere poſſet, juſſit. *Lindenbr.*

o *Præfecto plus quàm convenerat umbilico.*] Quæ de umbilici præfectione huic loco accommoda dici poſſunt, docet Moſchion περὶ γυναικείων παθῶν, cap. ξς. pag. 12. ἡνίκα βραχὺ τὸ νήπιον ἡσυχάσῃ ἐν τῇ γῇ ἀπὸ τ̃ γαστρὸς τεσσάρων δακτύλων μήκοθεν, σμίλῃ ἢ μαχαίρᾳ ὀξυτάτῃ τμητέον. *Idem.*

p *Pannonia ſecunda.*] Optat. Milevit. lib. II. tres facit Pannonias, reliqui periegetici duas tantùm. *Idem.*

q *Secundam pop. Pannoniam.*] Quæ Pannonia inferior olim dicta, in qua eſt Sirmium, & Cibalis, & Murſa. Sicut Pannonia prima dicta eſt, quæ ſuperior antè appellabatur: ut patet ex Imperii Notitia. Rufus Feſtus: *Amantinis*, inquit, *inter Savum & Dravum proſtratis regio Savienſis ac ſecundorum loca Pannoniorum obtenta ſunt.* In Itinerario Burdigalenſi, Pannonia inferior vocatur, quæ ſuperior dici debet; & ſuperior, quæ inferior dicenda eſt. *Valeſ.*

r *Triceſimo poſtquam ingreſſus eſt die, IV. Kal. Jun.*] Romam ergo ingreſſus erat IV. Kal. Maias, ſeipſo IX. & Juliano iterum Coſſ. ubi & ſeptima quinquennalia edidit, ut ſcribit Idatius in Faſtis. Itaque ad hæc ſeptima

galitate compertus, & eum recta præeuntem [s] secuturus, ut ductorem morigerus miles. Parte alia Barbatio post Silvani interitum promotus ad peditum Magisterium, ex Italia jussu Principis [t] cum xxv. millibus armatorum Rauracos venit. Cogitatum est enim, sollicitéque præstructum, ut [v] sævientes ultra solitum Alamanni, vagantésque fusiùs, multitudine geminata nostrorum, [x] forcipis specie trusi in angustias cæderentur. Dum hæc tamen rite disposita ce-

quinquennalia referri debet hæc pompa, ludíque Circenses, quos Marcellinus à Constantio exhibitos esse dicit populo Rom. De hac ipsa celebritate exstat Oratio Themistii XIII. quâ docet ejusmodi dies per totum orbem Rom. festos fuisse, & ab Agentibus in rebus nuntiari per provincias solitos: Senatum autem Constantinop. legatos ad Principem mittere consuevisse, ei gratulaturos, ipsúmque interdum Principem ad hanc festivitatem quosdam è Senatu nominatim evocasse. De hac etiam pompa loquitur Symmachus in lib. x. epist. 54. *Constantius per omnes vias æternæ Urbis lætum secutus Senatum, vidit placido ore delubra, legit inscripta fastigiis D ûm nomina, percontatus est templorum origines, miratus est conditores.* Ex quibus colligi videtur Constantium, vel antea nondum, vel certè admodum puerum Romæ fuisse. *Vales.*

s *Secuturus ut ductorem morigerum miles.*] Amplector emendationem D. Petavii, viri de litteris optimè meriti, qui sic corrigit: *Ut ductorem morigerus miles.* Sic Marcellinus in fine lib. 27. *Capita*, inquit, *cæsorum ad Saporem, ut ei morigerus misit.* Ceterùm his verbis satis indicat Marcellinus, tunc primùm Juliano Cæsari à Constantio esse concessum, ut suo jure ageret, & exercitus pro imperio regeret. Namque antea sub Marcello nihil nisi Cæsaris nomen atque insignia circumtulerat. Hoc est, quod Julianus ipse significat in Epist. ad Athenienses: ἐξ ὧν ὁ Κωνστάντιος νομίσας ὀλίγῳ μὲν ἐπιδώσειν, οὐκ εἰς τοσοῦτον δὲ μεταβολῆς ἥξειν τὰ τῶν Κελτῶν πράγματα, δίδωσί μοι τῶν στρατοπέδων ἡγεμονίαν ἦρος ἀρχῇ. Idque precibus Eusebiæ Augustæ exoratum Constantium Juliano concessisse scribit Zosimus in lib. 3. Eodem referenda sunt hæc Libanii verba in Orat. funebri p. 272. ταυτὶ μὲν καὶ ἔτι πλείω τούτων τὴν χώραν ἐπιὼν ἴσχυσεν, οὔπω τὸ πᾶν ὃ διενοεῖτο πράττειν εἰς ἐξουσίαν ἥκων· ὡς δὲ ἀπήλλακτο μὲν ὁ τοὺς πολεμίους δεδιὼς στρατηγὸς, εἰς δὲ τοὺς οἰκείους ὑβρίζων, ἧκε δὲ διάδοχος ἀνὴρ τά τε ἄλλα βέλτιστος καὶ πολέμων οὐκ ἄπειρος, καὶ τῶν κωλυμάτων τὰ πολλὰ ἐπέπαυτο, τότε τῷ βασιλεῖ καιρὸς ἐπιδείξεως ἀκριβὴς παρῆν. Id est: *Hæc & multo plura regionem peragrans effecit. Sed postquam remotus est Magister militum, vir timidus quidem adversus hostem, erga Romanos verò insolens, isque ejus successor advenit, qui & alia vir bonus, & artis bellicæ peritus erat, tunc Cæsari tempus adfuit ostendendæ virtutis.* Idem.

t *Cum* XXV *millib. armatorum.*] In codice Regio legitur tantùm XXII. Libanius tamen in Oratione funebri, ubi totam hanc historiam accuratè describit, XXX. millia militum cum Barbatione missa fuisse narrat: ὡς γὰρ ἐδόκει τῷ πρεσβυτέρῳ δεῖν γενέσθαι διάβασιν ἐπὶ τοὺς βαρβάρους, τούτῳ δὲ ὁ νέος ἦρα πάλαι καθάπερ ἵππος δρόμου, μικρὰν οὖσαν ὁ Κωνστάντιος ὁρῶν τὴν ἐκείνου δύναμιν καὶ τὸ τολμήματος ὕψος, πέμπει τὴν αὐτοῦ διπλασίαν τρισμυρίους ὁπλίτας. *Nam cùm Constantio placuisset suscipi expeditionem trans Rhenum adversus barbaros, & Cæsar jampridem id optaret, ut equus cursum, Constantius qui ejus copias exiguas, & tantæ rei impares sciret, suas copias duplo majores misit,* XXX. *millia militum.* Idem.

v * *Sævientes ultra solitum Alamanni.*] Non possum assentiri Cluverio, qui de Alamannorum origine disserens in libri 5. capite 4. ait eos ipsos esse, quos Tacitus in libro de moribus Germanorum ait, *Decumates agros trans Rhenum & Danubium exercuisse, levissimos & egentissimos quosque Gallorum.* His autem rationibus ad eam sententiam adductus est Cluverius, primò quòd Alamannos non esse Germanicæ originis traditum sit. Sic enim Vopiscus in Probo: *Germani & Alamanni*, inquit, *longè à Rheni summoti litoribus.* Stephano quoque, quem Eustathius in Dionysium Periegeten secutus est, dicuntur Ἀλαμαννοὶ ἔθνος Γερμανοῖς πρόσχωρον, Alamanni gens Germanis confinis. Secundò Asinius Quadratus, teste Agathia in libro I. eorum meminit: additque ξυνήλυδας esse καὶ μιγάδας, id est, convenas ac ex variis populis in unum coeuntibus mistos. Hic autem Asinius vixit ante Strabonem: quippe ab eo laudatur in libro IV. Idem de hoc Asinio Quadrato dixerat Cluverius in prooemio libri I. Sed in hoc magnopere fallitur. Quippe Asinius Quadratus, is quem laudat Agathias, sub Caracalla & Alexandro Severo Imperatoribus vixit, & ad Alexandri Severi tempora Historiam suam perduxit, ut ait Suidas: laudatúrque à Stephano, à Zosimo in libro V. aliísque. Asinius verò, is cujus meminit Strabo, est Asinius Pollio, vir triumphalis, *haud postrema pars Romani stili*, ut de eo scribit Valerius Maximus. Quædam de Cicerone ex ejus Historiis profert in Controversiis Seneca. Proinde ruit Cluverii sententia, qui ante Strabonis ætatem Alamannorum nomen cognitum fuisse asserit. Stephani autem & Eustathii loci nihil probant. Nam *Germani* ibi propriè sumuntur, & Franci intelligendi sunt, qui propriè *Germani* vocabantur. * *Idem.*

x *Forcipis specie.*] Forceps vocabulum est rei militaris: & forcipe prœliari veteres dicebant, quoties exercitu duas in partes diviso hostes coartati, & compressi quasi forcipibus cæderentur. Cato de re militari: *Sive forte*, inquit, *opus sit globo, aut forcipe, aut turribus, aut serra uti, adoriare.* Quæ verba leguntur apud Festum in *Serra prœliari.* Meminit etiam Agellius in lib. x. cap. 9. Quo autem modo instruenda sit acies, ut forcipem facias, docet Vegetius in lib. 3. cap. 17. his verbis: *Si cuneus sit agendus aut forfex, superfluos habere debes post aciem, de quibus cuneum, aut forficem facias.* Idem. Sed tamen differunt *forceps* & *forfex.* Gron.

ribus ibi locandis [i] ex barbaricis meſſibus, non ſine diſcriminis metu collectum militis manu, condidit in uſus anni totius. Nec ſanè hoc ſolo contentus, ſibi quoque [k] viginti dierum alimenta parata collegit. [l] Libentiùs enim bellatores quæſito dextris propriis utebantur, admodum indignati quoniam ex commeatu qui eis recens advectus eſt, ideo nihil ſumere potuerunt, quòd partem ejus Barbatio, cùm tranſiret juxta, ſuperbè præſumpſit: reſiduum quod ſuperfuit, congeſtum in acervum exuſſit: quæ utrum ut vanus gerebat & demens, an [7] mandatu Principis confidenter [m] nefanda multi tentabant, uſque in id temporis latuit. Illud tamen rumore tenus ubique jactabatur, quòd Julianus non levaturus incommoda Galliarum electus eſt, ſed [n] ut poſſit per bella deleri ſæviſſima: rudis etiamtum ut exiſtimabatur, ac ne ſonitum quidem duraturus armorum. Dum caſtrorum opera maturè conſurgunt, militíſque pars ſtationes prætendit agrarias, alias frumenta inſidiarum metu colligit cautè: multitudo barbarica rumorem nimia velocitate præverſa, Barbationem cum exercitu quem regebat [8] (ut prædictum eſt) [o] Gallico vallo diſcretum, impetu repentino aggreſſa, [p] ſequénſque fugientes aduſque Rauracos, & ultra quoad po-

7 *Mſ.* mandatu. 8 *Al.* ut dictum.

Rhenanas, quæ ad Rhenum ſunt in Nemetibus, ut perperam cenſet Cluverius in lib. 2. Germaniæ antiquæ, cap. 12. quem doctè refellit D. Petavius in Notis ad Juliani Epiſtolas. *Valeſ.*

i *Ex barbaricis meſſibus.*] Quod prædicat etiam Libanius in illa Oratione funebri his verbis: ὁ βασιλεὺς δὲ ἐνεπίμπλει πυρῶν καὶ φρούρια καὶ πόλεις ἀπὸ τῶν ἐκείνοις εἰργασμένων λῃίων, ταῖς τῶν στρατιωτῶν χερσὶν ὅπως οἷόν τε ἦν ἐπὶ τοῦτο χρώμενος· καὶ τὰ κείμενα ἀνίστη, &c. *Cæſar verò caſtra & urbes frumento ex barbaricis meſſibus rapto muniebat: quam ad rem militum operâ quantum fieri poterat utebatur.* Idem.

k *Viginti dierum alimenta.*] Ex veteris militiæ diſciplina, miles pro rerum uſu, proque locorum neceſſitate in certos dies cibaria parata habere cogebatur, & ipſe ferre. Livius lib. LVII. militem XXX. dierum frumentum ferre juſſum à Scipione narrat. Ammianus hîc & lib. XVII. annonam XX. (vel ut poſtea XVII.) dierum humeris portaſſe notat. Ut & Lamprid. in Alexand. Cicero in Tuſcul. plus dimidiati menſis. Joſeph. tridui viaticum, lib. III. cap. V. φέρουσι οἱ μὲν περὶ τὸν στρατηγὸν ἐπίλεκτοι πεζοὶ λόγχην καὶ ἀσπίδα· ἡ δὲ λοιπὴ φάλαγξ ξυστόν τε καὶ θυρεὸν ἐπιμήκη, πρὸς οἷς πρίονα καὶ κόφινον, ἄμην τε καὶ πέλεκυν. πρὸς δὲ ἱμάντα καὶ δρέπανον, καὶ ἅλυσιν, ἡμερῶν τε τριῶν ἐφόδιον. Etiam Alex. Magn. tridui alimenta portare militem juſſerat, leviter armatum, Curt. lib. 5. Sic ἐν τῷ κινεῖν πρὸς παράταξιν panis aliquot & carnis libras in ſellopungiis quiſque portabat Urbicus lib. V. cap. I. χρὴ παραγγέλλεσθαι ἕκαστον στρατιώτην, ὥστε ἐν τῷ κινεῖν πρὸς παράταξιν ἐν τῷ σελλοπουγγίῳ αὐτοῦ μίαν ἢ δευτέραν ἀλίτραν ἄρτου, ἢ ἀλφίτου, ἢ πίστου ἑψητοῦ, ἢ κρέατος ἔχειν, καὶ φλασκίον μικρὸν ἐν τῇ ἀργαβίῳ ὕδατος γέμον. *Lindenbr.*

l *Libentiùs enim bellatores.*] Eodem modo lib. XXIV. *Bellatores enim libenter quæſitis dextris propriis utebantur.* Idem.

m *Nefanda multa tentabat, id temporis latuit.*] Sic primus emendavit Gelenius. Nam antea legebatur in cunctis Editionibus: *Nefandi multi tentabant quæ in id temporis latuit.* In Regio [& in Colbertino] codice ita ſcriptum reperi: *Nefanda multi tentabatur quæ in id temp. latuit.* Unde legendum ſic eſſe conjicio: *Nefanda multi tentabant, uſque in id temporis latuit.* Valeſ.

n *Ut poſſit per bella deleri ſæviſſima.*] Id quidem à multis dictum eſſe ait Socrates in lib. 3. & Sozomenus in lib. 5. initio. Sed eam calumniam uterque à Conſtantio amoliri conatur. Quòd ſi verum dicere licet, Conſtantii Julianum Cæſ. in Gallias mittentis id fuiſſe conſilium apparet, ut aut ejus virtute Gallias à barbaris recuperaret, aut certè Julianus in eo bello interiret: ut cùm Urſicinum ad exſtinguendam Silvani tyrannidem miſit. Vide pag. 42. *Idem.*

o *Gallico vallo diſcretum.*] Id eſt, vallo ſeparatum ab exercitu Gallicano, quem regebat Severus Magiſter militum. * Aut ſimpliciter *vallo Gallico* dixit pro exercitu Gallicano. Sic *vallum barbaricum* vocat in ſequenti capite. * Sic ſuprà dixit idem Marcellinus: *Hi ſoli innoxii abſoluti ſunt, qui per vallum Barbationis tranſiere ſecuri.* Nam Conſtantius Barbationis copias jam Gallicanis militibus proximas, eiſdem conjungi vetuerat, ne Julianus Cæſar victoriæ particeps fieret: ut narrat Libanius in Orat. funebri: καὶ ἔδει στράτευμα ἓν ταῦτα ἀμφότερα γενέσθαι. καὶ ὡς ἦν οὐ πολὺ τοῖς συνιοῦσι τὸ μέσον, δείσας ὁ πρεσβύτερος μὴ μετάσχοι τῆς νίκης ἅτερος, κελεύει τῷ μὲν μηκέτι συμμίξαι, διαβῆναι δὲ μόνον. *Ac utraſque copias jungi oportebat. Sed cùm non longo ſpatio jam à ſe invicem abeſſent, veritus Conſtantius ne Cæſar in partem victoriæ veniret, mandat Barbationi ne Cæſari jungeret copias, ſed ſolus Rhenum trajiceret.* Idem.

p *Sequenſque fugientes aduſque Rauracos.*] Quædam

EXPLANATIO PROELII AD ARGENTORATVM
R de Hooghe inv et f. 1693
IUD. et

tuit, raptâ sarcinarum & jumentorum cum calonibus parte maxima, redit ad suos. Et ille tamquam expeditione eventu prospero terminata, milite disperso per stationes hibernas, ad comitatum Imperatoris revertit, crimen compositurus in Cæsarem, 9 q ut solebat.

Cap. XII. Quo dispalato fœdo terrore, Alamannorum Reges Chnodomarius & Vestralpus, Urius quinetiam & Ursicinus cum Serapione & Suomario & Hortario, in unum robore virium suarum omni 1 collecto, consedere prope urbem Argentoratum, extrema metuentem Cæsarem arbitrati retrocessisse, cùm ille 2 tum etiam perficiendi munimenti studio stringeretur. Erexit autem confidentiam caput altiùs 3 adtollentium Scutarius perfuga: qui commissi criminis metuens pœnam, transgressus ad eos post Ducis fugati discessum, armatorum tredecim millia tantùm remansisse cum Juliano docebat: is enim numerus eum sequebatur, barbara feritate certaminum rabiem undique concitante. Cujus asseveratione eadem subinde replicantis, ad majora stimulati fiduciâ, r missis legatis satis pro imperio Cæsari mandaverunt, ut terris abscederet virtute sibi quæsitis & ferro: qui ignarus pavendi, nec ira nec dolore perculsus, sed fastus barbaricos ridens, 4 f detentis legatis adusque t perfectum opus castrorum, in eodem gradu constantiæ stetit immobilis. Agitabat autem miscebátque omnia sine modo, ubique sese diffunditans, & princeps audendi periculosa Rex Chnodomarius, ardua subrigens supercilia, ut sæpe secundis rebus elatus. Nam & v Decentium Cæsarem superavit æquo marte congressus, & civitates erutas multas vastavit & opulentas, licentiúsque diu nullo refragan-

9 *hæc in ms. desunt.* 1 *Ms.* collecto belli, cùmque fœdere consedere prope. 2 τὸ tum *al. deest.* 3 *Al.* adtollentem. 4 *Al.* retentis.

hîc scitu digna addit Libanius: γεφυροῦντι δ' αὐτῷ πλοίοις τὸν ποταμὸν, τεμόντες τῆς ὕλης ἀφιᾶσιν ἄνω βάρβαροι κατὰ ῥοῦν πάχη ξύλων, ἃ προσπίπτοντα ταῖς ναυσὶ, τὰς μὲν διέσπασε, τὰς δὲ διέῤῥηξε, τὰς δὲ καὶ κατέδυσε· διολλυμένης δὲ τῆς πρώτης πείρας ὁ μὲν ᾤχετο φεύγων καὶ αἱ τρεῖς μυριάδες, οἱ βάρβαροι δὲ διαβάντες ἐδίωκον καὶ ἔκτεινον, &c. Id est: *Cúmque ille fluvium navibus junxisset, barbari cæsis arboribus ingentes stipites secundo amne dimiserunt: qui incidentes in naves, alias dissiparunt, alias confregerunt, nonnullas etiam submerserunt. Igitur cùm primus conatus malè cessisset, hic quidem cum triginta illis militum millibus fugam capessit. At barbari fugientes persequi & cædere, &c.* Valesf.

q *Ut solebat graviter semper incessens.*] Tres postremæ voces a P. Castello adjectæ sunt ex conjectura, cùm in Editione Rom. lacuna esset relicta. Sed cùm in Mf. Regio & Flor. desint, nec lacuna ulla in eis relicta sit, meritò eas expunxi, quod & alibi feci, ejusdem codicis auctoritatem secutus. *Idem.*

r *Missis legatis satis pro imperio mandaverunt.*] Hujus legationis meminit Libanius in Oratione illa funebri, ubi ait, caduceatorem missum à barbaris, ostendisse Juliano litteras Constantii, quibus eas regiones invadere Germanis permiserat: Julianum verò cùm caduceatori illi dixisset, eum ad speculanda consilia sua venisse, neque enim Principem a quo missus esset, tanta audacia præditum esse, hominem apprehensum detinuisse. *Idem.*

f *Detentis legatis adusque perfectum opus.*] Prudens consilium, ne dicam ἀπάτη, & quali jam olim Themistoclis suasu Athenienses usi, cùm contra voluntatem Lacedæmoniorum mœnibus urbem suam munirent. Thucyd. lib. 1. Diod. lib. 2. Pausan. lib. 1. Polyæn. lib. 1. c. 4. AEmil. Prob. in Themist. Frontin. Strateg. lib. 1. c. 1. *Lindenbr.*

t *Perfectum opus castrorum.*] Castra sunt munimenta, ut etiam sup. dixit de his ipsis castris: -- *Perficiendi munimenti studio.* Lib. 14. *Castris oppleta validis & castellis.* Magn. Etymolog. φρούριον ὀχύρωμα, ἢ κάστρον. Petr. Sicul. κατέφυγεν εἰς Κίδοαραν τὸ κάστρον. Et post pauca: καὶ τὸ νότιον μέρος τοῦ κάστρου. De castellis Procop. de AEdific. Justin. lib. 11. Καστέλλους τὰ φρούρια τῇ Λατίνων καλοῦσι φωνῇ. Ovid. Eleg. 10. lib. v. Trist.

Vix ope castelli defendimur, & tamen intus
Mista facit Graiis barbara turba metum. Idem.

v *Decentium Cæsarem.*] Fratrem Magnentii, quem Magnentius ad tuendas Gallias Cæsarem miserat, ut

te Gallias persultavit. Ad cujus roborandam fiduciam recens quoque fuga Ducis accessit, numero præstantis & viribus. Alamanni enim scutorum insignia contuentes, norant eos milites permisisse paucis suorum latronibus terram, quorum metu aliquoties cùm gradum conferrent, amissis pluribus abiere dispersi. Quæ anxiè ferebat sollicitus Cæsar, quòd trudente ipsa necessitate [5] [x] digresso periculis, cum paucis licèt fortibus, populosis gentibus occurrere cogebatur. Jámque Solis radiis rutilantibus, tubarúmque concinente clangore, pedestres copiæ lentis incessibus educuntur, earúmque lateri equestres conjunctæ sunt turmæ, inter quas [6] cataphractarii erant & [y] sagittarii, formidabile genus armorum. Et quoniam à loco unde Romana promota sunt signa, adúsque vallum barbaricum [z] quarta leuga signabatur & decima, id est unum & viginti millia passuum: utilitati securitatíque rectè consulens Cæsar, revocatis [7] præcursatoribus jam antegressis, indictáque solitis vocibus quiete, cuneatim circumsistentes alloquitur genuina placiditate sermonis: *Urget ratio salutis tuendæ communis, ut parcissimè dicam, non jacentis animi Cæsarem hortari vos, & orare commilitones mei; ut adulta robustáque virtute confisi, cautiorem viam potiùs eligamus ad toleranda vel depellenda quæ sperantur; [8] non præprope-*

5 *Ms.* digresso. 6 *Al.* cataphracti. 7 *Ms.* præcursatoribus. 8 *Ms.* *non præp.*

scribit Eutropius & Aurelius Victor. Unus Zosimus non fratrem, sed cognatum facit Magnentii: τῷ γένει συναπτόμενον. Consul fuit cum Paulo, anno Domini 352. ut est in Fastis editis à Clispiniano. Ex ejus nomine appellati sunt milites Decentiaci, quorum meminit Marcellinus noster. *Vales.*

x *Digressus periculis.*] In Editione Rom. legebatur, *digresso*, perinde ac in Mss. omnibus. Primus P. Castellus cùm eam scripturam non intelligeret, temere mutavit. Quis enim sensus esse potest, si vulgatam scripturam, id est, Castelli conjecturam admiseris? At in veterum librorum scriptura sensus est apertus: *digresso periculis*, supple Barbatione, de cujus fuga suprà locutus est. Ne quem verò hæc sermonis insolentia terreat, similes Auctoris nostri locos hîc proponam. Primùm in lib. 15. de Ursicino: *Solúsque ad exstinguendum* (supple Silvanum) *probis quidem, sed insidiosis rationibus poscebatur.* & in lib. 17. *Ea re ut vi ingenti sursum versum decurso* (subaudi Rheno) *egressi.* Et in principio lib. 19. *Credentémque quod viso* (supple se) *statim obsessi omnes metu exanimati, supplices venirent in preces.* Ad hæc in lib. 21. *His ac talibus nova negotia commovente.* (subauditur Juliano) Et in lib. 23. *Quo comperto, omnes evolant ex hibernis, transmissóque.* (supplendum Euphrate.) Denique in libro 28. de Simplicio: *Post administratam* (supple Vicariam Præfecturam) *nec erectus, nec tumidus.* Similis locutionis exempla observare memini apud Gregorium Turon. tribus in locis, & in Prologo 34. Trogi Pompeii. Sed Græci ejusmodi exemplis scatent. *Idem.*

y *Sagittarii formidabile genus armorum.*] Homeri quidem ætate sagittarii ob vilitatem ejus artis contemptui habebantur: quippe inermes, absque clypeo aut hasta, pedites in pugnam procedere solebant, amici cujuspiam clypeo protecti, aut sub cippo ad quempiam tumulum subsidentes: ubi nec victi evadere, nec victores hostem persequi poterant: nec aperto marte, sed latrocinii more pugnabant. Præterea artis suæ adeo erant imperiti, ut cùm nervum ad papillam suam adduxissent, sagittam emitterent, ictu valde infirmo & vulneratis plerúmque innoxio. Hujusmodi heroïcis temporibus ars sagittandi fuit. Sed neque secuta postea ætate cùm res Græcorum florerent, magnum pugnæ momentum in sagittariis fuit, qui ferè Cretenses erant, ut ex Historiis colligere est. Adeo ut Achæi & Peloponnenses omnes inter se pacti sint, ne sagittis uterentur in bello, ut refert Polybius in lib. 13. Sed Marcellini nostri ævo longè alia fuit conditio sagittariorum. Lorica enim & ocreis genuum tenus probè contecti, pugnam inibant, dextrâ arcum & sagittas, ensem sinistro lateri appensum gestantes. Sunt & quibus hasta appensa est, & brevis super humeros clypeus absque ansa, quo vultum & cervicem tegere possint. Erant autem equites optimi, & currentibus cùm maximè equis arcum facillimè tendebant, hostémque aut fugientem aut insequentem convulnerabant. Nervum porrò adducebant ad frontem, versus dextram maximè auriculam, tanta vi, ut quemcumque sagittâ percussissent, statim is interiret, nec scutum aut lorica impetum teli frangeret. Hæc ferè Procopius in principio libri 1. qui Persica inscribitur. *Idem.*

z *Quarta leuca signabatur & decima, id est, unum & xx. millia passuum.*] Rectè subducta ratio est. Jordanes enim in Historia Getica, & Isidor. Origin. lib. xv.

ram

ram & ancipitem. Ut enim in periculis [9] *juventutem impigram esse convenit & audacem; ita cùm res postulat, regibilem & consultam.* [1] *Quod igitur censeo, si arbitrium adfuerit vestrum, justáque sustinet indignatio, paucis absolvam. Jam dies in meridiem vergit; lassitudine nos itineris fatigatos scrupulosi tramites excipient & obscuri; nox senescente Luna nullis sideribus adjuvanda; terræ protinus æstu flagrantes, nullis aquarum subsidiis fultæ:* [2] *quæ si dederit quisquam commodè posse transiri, ruentibus hostium examinibus post otium cibique refectionem & potus, quid nos agimus? quo vigore, inedia, siti, laboréque membris marcentibus occurramus? Ergo quoniam negotiis difficillimis sæpe dispositio tempestiva prospexit, & statum nutantium rerum recto consilio in bonam partem accepto, aliquoties divina remedia repararunt, hîc quæso vallo fossáque circumdati, divisis vigiliis quiescamus, somnóque & victu congruis* [3] *potiti pro tempore, pace Dei sit dictum, triumphaturas aquilas & vexilla victricia primo lucis moveamus exordio.* Nec finiri perpessi quæ dicebantur, stridore dentium infrendentes, ardorémque pugnandi hastis illidendo scuta monstrantes, in hostem se duci jam conspicuum exorabant, [a] cælitis Dei favore, fiduciáque sui, & fortunati rectoris expertis virtutibus freti: atque ut exitus docuit, salutaris quidam Genius præsens ad dimicandum eos, dum adesse potuit, incitabat. Accessit huic alacritati plenus celsarum potestatum assensus, maximéque Florentii Præfecti Prætorio, periculosè quidem, sed ratione secunda pugnandum esse [4] censentis, dum instarent barbari conglobati: qui si [5] diffluxissent, motum militis in seditiones nativo calore propensioris ferri non posse aiebat, extortam sibi victoriam, ut putavit, non sine ultimorum conatu graviter toleraturi. Addiderat autem fiduciam nostris consideratio gemina: recordantibus quòd [b] anno nuper emenso Romanis per Transrhenana spatia fusiùs volitantibus, nec visus est quisquam laris sui defensor, nec obvius stetit: sed [c] concæde arborum densa undique semitis clausis, sidere urente brumali, ægrè vixere barbari longiùs amandati: quódque Imperatore terras eorum ingresso, nec resistere ausi, nec apparere, pacem impetraverunt suppli-

9 Al. *virtutem.* 1 Ms. *Id.* 2 Ms. *quæ si.* 3 Al. *potiri.* 4 *Al.* consentientibus. 5 *Al.* deflexissent.

cap. 16. leucam finiri passibus M. D. scribunt. Ergo XIV. leucæ passus sunt XXI. M. In Actis B. Genovefæ: *Ab Aurelianense urbe usque Turonum civitatem, quæ tertia Lugdunensis nuncupatur, perhibentur esse stadia sexcenta, milliaria septuaginta quinque; leugæ, quæ adhuc veteri Gallorum lingua nuncupantur, quinquaginta.* Ergo leuga una habet stadia XII. sive mill. I. pass. CCC. Qui tamen calculus cum hodierna supputatione non convenit. Numerantur enim ab Aureliano Turonum usque leugæ LXV. *Lindenbr.*

a *Cælitis Dei favore.*] Nil variant vett. libri. Puto tamen Ammian. scripsisse, *cælestis Dei fav.* ut lib. XV. *præsente nutu Dei cælestis:* lib. XXI. *arbitrio Dei cælestis.* Idem.

b *Anno nuper emenso.*] Constantio VII. & Constantio III. Coss. anno Domini 354. Nam procul dubio expeditionem intelligit Constantii adversus Gundomadum & Vadomarium fratres, Alamannorum Reges: de qua dixit in lib. 14. cap. 10. Quod planè demonstrant verba quæ proximè sequuntur: *Quódque Imperatore terras eorum ingresso, nec resistere ausi, nec apparere, pacem impetraverunt, &c.* Proinde non possum assentiri viro doctissimo, qui in notis ad Juliani Epistolas, hunc Marcellini locum aliter interpretatur. *Vales.*

c *Concæde arborum densa undique semitis clausis.*] Ca-

citer obsecrantes. Sed nullus mutatam rationem temporis advertebat, quòd tunc tripertito exitio premebantur: Imperatore urgente per Rætias, Cæsare proximo nusquam elabi permittente, finitimis quos hostes fecere discordiæ, modò non occipitia conculcantibus hinc indéque cinctorum. Postea verò pace data, discesserat Imperator: & sedatâ jurgiorum materiâ, vicinæ gentes jam concordabant: & turpissimus Ducis Romani digressus ferociam naturâ conceptam auxit in majus. Alio itidem modo res est aggravata Romana ex negotio tali. [6] Regii duo fratres vinculo pacis adstricti, quam anno præterito impetraverant à Constantio, nec tumultuare, nec commoveri sunt ausi. Sed paullo postea uno ex his Gundomado, qui potior erat fideíque firmioris, per insidias interempto, omnis ejus populus cum nostris hostibus conspiravit: & confestim [d] Vadomarii [7] plebs, ut asserebat, agminibus bella cientium barbarorum sese conjunxit. Cunctis igitur summis infimísque approbantibus tunc opportunè congrediendum, nec de rigore animorum quidquam remittentibus, exclamavit subitò Signifer: *Perge, felicissime omnium Cæsar, quò te fortunæ prosperior ducit: tandem per te* [e] *virtutem & consilia militare sentimus. I prævius ut faustus antesignanus & fortis: experieris quid miles sub conspectu bellicosi ductoris, testísque individui gerendorum, modò adsit superum numen,* [f] *iis rebus efficiet excitatus.* His auditis, cùm nullæ laxarentur indutiæ, promotus exercitus prope collem advenit molliter editum, opertum segetibus jam maturis, à superciliis Rheni haud longo intervallo distantem: è cujus summitate speculatores hostium tres equites exciti, subitò nuntiaturi Romanum exercitum adventare, festinarunt ad suos: unus verò pedes, qui sequi non potuit, captus agilitate nostrorum indicavit, per triduum & trinoctium flumen transisse Germanos. Quos cùm jam propè densantes semet in cuneos nostrorum conspexere ductores, steterunt vestigiis fixis, [g] Antepilanis Hastatísque & Ordi-

6 *Mss.* Resi duo. 7 *Mss.* plebs . . . . ut asserebat.

strensis locutio, quam lib. XVII. sic effert: *Ilicibus incisis & fraxinis, roboreque objecto magno, semitas invenere constratas.* Et ibid. cap. X. *Celsarum arborum obsistente concæde ire protinus vetabatur.* Sup. cap. XI. *Difficiles vias & suapte natura clivosas & incommeabiles clausere sollerter, arboribus immensi roboris cæsis.* Paul. Warnefr. Histor. Langob. lib. 3. cap. 4. *concisas* dixit: *Factis etiam concisis per devia silvarum.* Vid. Veget. lib. III. cap. 21. * Cæsar Belli Gallici lib. 3. *Cæsar silvas cædere instituit: & ne quis inermibus imprudentibusque militibus ab latere impetus fieri posset, omnem eam materiam, quæ erat cæsa, conversam ad hostem collocabat, & pro vallo ad utrumque latus exstruebat.* Idem lib. 5. * *Lindenbr.*

d *Vadomarii plebs, ut asserebant.*] In Editione Rom. legitur, *ut asserebat.* Sed ante ea verba aliquantulum vacui spatii relictum est, perinde ut in ceteris Mss. Exemplaribus: quod P. Castellus nullo negotio sic supplevit: *Vadomarii plebs subinde ut asserebat, &c.* Primus Gelenius vulgatam lectionem excogitavit, quam equidem improbo. Vult enim dicere Marcellinus, populum Vadomarii, ut ipse Vadomarius asserebat, Germanis se sponte sua adjunxisse. Nam Vadomarius ei prœlio minimè interfuit ob fœderis religionem, quo obstrictus erat Constantio, ut ait Marcellinus hîc & in lib. 14. *Vales.*

e *Virtutem & consilia militare.*] Sic edidit Valesius, quum ante legeretur *militaria.* Hinc conjiciebat pater *Virtutem & consilio militare.* Gron.

f *Iis rebus efficiet excitatus.*] Sic primus edidit Gelenius. In Editione Romana & in codice Regio, [ac Colbertino] legitur, *ut rebus efficiet excitatis.* Unde non absurdè quis conjiciat, sic omnino legendum esse, *viribus efficiet excitatis.* Mar. Accursius emendaverat, *in rebus efficiet excitatis.* Vales.

g *Antepilanis Hastatísque & Ordinum primis.*] Antepilani sunt, qui antesignani aliàs dicuntur, quòd in pri-

num primis [h] velut inſolubili muro fundatis: & pari cautela hoſtes ſtetere cunctati. Cúmque ita [i] ut antedictus docuerat perfuga, equitatum omnem à dextro latere ſibi [8] vidiſſent oppoſitum, quidquid apud eos per equeſtres copias præpollebat, in lævo cornu locavere confertum. Iiſdémque ſparſim pedites miſcuere diſcurſatores & leves, profectò ratione tuta poſcente. Norant enim licèt [k] prudentem ex equo bellatorem cum clibanario noſtro congreſſum, frena retinentem & ſcutum, haſta una manu vibrata, tegminibus ferreis abſcondito bellatori nocere non poſſe: peditem verò inter ipſos diſcriminum vertices, cùm nihil caveri ſolet præter id quod occurrit, [9] [l] humi occultè reptantem, latere forato jumenti, incautum rectorem præcipitem agere, levi negotio trucidandum. Hoc itaque diſpoſito, dextrum ſui latus ſtruxere clandeſtinis inſidiis & obſcuris. Ductabant autem populos omnes pugnaces & ſævos Chnodomarius & Serapio, poteſtate excelſiores ante alios Reges. Et Chnodomarius quidem

8 *Mſ.* vidiſſent. 9 *Mſ.* humiliter occultè.

ma acie ante ſigna pugnarent. Sic Marcellinus in lib. 28. de Simplicio quodam: *Cum Maximino*, inquit, *velut Antepilano ſuo contendens*, &c. Antepilani tamen paullo aliter ſumuntur apud Livium in lib. 8. pro militibus ſcilicet qui in prima ac ſecunda acie pugnabant. Haſtatis nempe ac Principibus: fortè ex eo quòd pila utrique geſtabant, quorum loco Haſtas habebant Triarii, teſte Polybio in lib. 6. * vel potiùs quòd ante Triarios qui pilani dicti ſunt, pugnarent. * Sanè Ovidius in 3. Faſtorum Pilanos pro Triariis poſuit.

Et totidem Princeps, totidem Pilanus habebat
Corpora.

Ideo fortaſſe quòd ordines Triariorum primum pilum vocabant. Jam Haſtati in prima acie pugnabant etiam Reipublicæ Rom. temporibus. Quamquam apud Marcellinum aliter ſumuntur Haſtati quàm apud Livium atque Polybium, pro Signiferis ſcilicet, ſeu Draconariis, qui ſigna, id eſt dracones & aquilas haſtis appenſas geſtabant, ut docet Marcellinus in lib. 20. his verbis: *Maurus, Petulantium tunc Haſtatus, abſtractum ſibi torquem quo ut Draconarius utebatur, capiti ejus impoſuit.* Signiferi autem ſeu Draconarii inter principia legionis militabant, teſte Vegetio in lib. 2. Supereſt ut de Ordinum primis pauca dicamus. Obſervandum eſt igitur, primos Ordines bifariam dici: primò de militibus univerſis qui in prima atque etiam ſecunda acie pugnant, ut apud Vegetium in lib. 3. cap. 14. Secundò de iis qui in prima acie primos Ordines ducunt, quos Ordinarios vocat Vegetius in lib. 2. & quinque fuiſſe in prima cohorte commemorat. De his Quintilianus in Declamat 3. pro milite: *Enimvero auctorem habet: hoc primi Ordines jubent. Æquum eſt Tribuno militem parere.* Et Frontinus in lib. 1. Strateg. cap. XI. *Imperavitque ad ejus rei fidem Tribunis, & primis Ordinibus, & Centurionibus.* Denique Marcellinus noſter in lib. 19. cap. VI. *Mortem Tribunis vetantibus primiſque Ordinibus minitantes, ſi deinceps prohiberent.* Mitto Hyginum alioſque. * Ceterùm Lipſius in lib. 4. de Militia Rom. cap. 1. *Antepilanos* ait eſſe, quos antiqui Principes vocabant: eos fuiſſe veteres & exercitatos milites, qui in prima acie pugnabant; & differre ab Anteſignanis, qui ſunt Haſtati, ut in ejuſdem libri cap. 3. cenſet. At Salmaſius in 2. epiſtola quam ad me miſit, Antepilanos ab Ammiano dici ait eos, qui in prima acie pugnabant ſine Anteſignanis. (in quo opinioni noſtræ favere videtur) Anteſignanos porrò Ammiani ævo dictos eſſe, qui in prima acie certarent; qui in poſtrema, Poſtſignanos: ac totum exercitum diviſum tunc fuiſſe in Anteſignanos & Poſtſignanos. * *Valeſ.*

h *Velut inſolubili muro.*] Sic Vegetius gravem armaturam muro ferreo comparat in lib. 2. cap. 17. *Excipiebat*, inquit, *eos gravis armatura, quæ tamquam murus; ut ita dixerim, ferreus ſtabat.* & in lib. 3. cap. 14. *Idem.*

i *Ut antedictus docuerat perfuga.*] De quo vide pag. 138. Porrò omnem hunc locum valde illuſtrat Libanius in Orat. citata: καὶ ἐδόκει δεῖν κέρας μὲν ἑκάτερον τοὺς ἱππέας ἔχειν, τὸ μέσον δὲ εἶναι τῶν ὁπλιτῶν· τοὺς δὲ ἀμείνους ἑκατέρων τούτων ἐν τῷ δεξιῷ περὶ τὸν βασιλέα· καὶ τοῦτο ἔδει μὲν τοὺς πολεμίους λανθάνειν, λαθεῖν δὲ οὐκ εἴασεν αὐτομόλων τινῶν κακία. Et paullo pòſt: τοῖς βαρβάροις δὲ πάντα πεπυσμένοις τὸ μὲν ἀνδρειότερον τῆς στρατιᾶς πρὸς τὸ κρεῖττον ἀντέτακτο· τῷ δεξιῷ δὲ κέρα σύμμαχον ἔδωκαν λόχον ὃν ἔκρυψαν ὑπὸ ὀχετῷ μετεώρῳ, καλάμων πυκνῶν (καὶ γὰρ ἦν ὑδρηλὸν τὸ χωρίον) τοὺς καθημένους ἀφανιζόντων. Id eſt: *Ac viſum quidem fuerat equites in utroque cornu locari oportere, pedites autem in medio: optimum verò quemque ex iis circa ipſum Cæſarem. Atque id quidem latere hoſtes debuerat: ſed latere non ſivit quorumdam perfugarum malitia.* Et paullo pòſt: *Igitur barbari qui cuncta reſciverant, omne exercitus robur dextro quod validiſſimum erat, cornu oppoſuere. Dextro autem cornu ſuo ſubſidiariam adjecerunt manum, quam ſub aquæductu edito occultarunt, arundinibus denſis (locus enim erat uliginoſus) ſubſidentes occultantibus.* Idem.

k *Prudentem ex equo bellatorem.*] Sic loquitur Hegeſippus in lib. 3. cap. 4. *Sed vir acrioris ingenii & ex equo prudens bellator.* Idem.

l *Humi occultè reptantem latere forato jumenti.*] Stra-

V 2

nefarius [l] belli totius incentor, cujus vertici [m] flammeus torulus aptabatur, anteibat cornu sinistrum audax & fidens ingenti robore lacertorum, ubi ardor prœlii sperabatur immanis, equo spumante sublimior, erectus in jaculum formidandæ vastitatis, armorúmque nitore conspicuus, antea strenuus & miles, & utilis præter ceteros ductor. Latus verò dextrum Serapio agebat, etiam tum adultæ lanuginis juvenis, efficacia præcurrens ætatem: Mederichi fratris Chnodomarii filius, hominis quoad vixerat perfidissimi: ideo sic appellatus, quòd pater ejus diu obsidatus pignore tentus in Galliis, [n] doctúsque Græca quædam arcana, hunc filium suum Agenarichum genitali vocabulo dictitatum, ad Serapionis transtulit nomen. Hos sequebantur potestate proximi Reges numero quinque, [o] Regalésque decem, & Optimatum series magna, [2] armatorúmque millia triginta & quinque, ex variis nationibus partim mercede, partim pacto vicissitudinis reddendæ quæsita. Jámque torvum [3] concrepantibus tubis, Severus Dux Romanorum aciem dirigens lævam, cùm prope fossas armatorum refertas venisset, unde dispositum erat ut abditi repentè exorti cuncta turbarent, stetit impavidus: suspectiórque de obscuris, nec referre gradum, nec ulteriùs ire tentavit. Quo viso, animosus contra labores maximos Cæsar, ducentis equitibus sæptus, [4] ut ardor negotii flagitabat, agmina peditum impetu veloci discurrens verbis hortabatur. Et cùm alloqui pariter omnes, nec longitudo spatiorum extenta, nec in unum coactæ multitudinis permitteret crebritas, (& alioquin vitabat gravioris invidiæ pondus, ne videretur id affectasse, [p] quod sibi soli deberi Augustus existimabat) cautior sui, hostium tela prætervolans, his & similibus notos pariter & ignotos ad faciendum [5] fortiter accendebat: *Advenit, ô socii, justum pugnandi jam tempus, olim exoptatum mihi vobiscum: quod antehac arcessentes, arma inquietis motibus poscebatis.* Item cùm ad alios Postsignanos in acie locatos extrema venisset: E*n*, inquit, *commilitones, diu speratus præstò est dies, compellens nos omnes* [6] *elutis pristi-*

1 *Ms.* boni. 2 τὸ que *deest al.* 3 *Ms.* concrepantibus. 4 τὸ ut *deest al.* 5 τὸ fortiter *deest. al.* 6 Ms. *elutis.*

tegema est, quo Hydaspes contra cataphractarios Oroondatis olim usus. Heliodor. lib. IX. *Lindenbr.*

m *Torulus flammeus.*] Varro de L L. lib. IV. *Torulus in mulieris capite ornatus.* Ammian. lib. XXIX. *Torulo capite circumflexo.* Plaut. Amphitr.

Ego has habebo hîc usque in petaso pinnulas.
Tum meo patri autem torulus inerit aureus.

* Ab hac similitudine rotunditatis Vitruvius arborum medullam vocavit *torulum*, lib. 2. c. 9. Est autem ὑποκοριστικὸν à toro, quo Cato utitur de Re Rustica cap. 135. *Funem exordiri oportet longum pedes* LXXII. *toros* III. *habeat.* Columell. de Re Rustic. lib. XI. c. 3. *Tori funiculorum.* * Idem.

n *Doctus Græca quædam arcana.*] Eruditè hunc locum interpretatus est Galliæ suæ decus, Petr. Pithœus J. C. Advers. lib. I. c. III. *Idem.*

o *Regalesque decem.*] Regales dicebantur Regum filii & agnati. Sic in lege 9. Cod. Theod. de re milit. Vetus Grammaticus de differentiis vocum: *Inter Regem*, ait, *& Regalem hoc interest, quòd Regis puer, Regalis est; Rex, qui regnum regit.* Sic Eustathius in Iliad. 10. Astyanactem Hectoris filium βασιλικὸν appellat: & in Iliad. 8. Teucrum quoque βασιλικὸν fuisse dicit, ex Hesiona Priami sorore genitum. Lucianus de saltatione: τῶ γὰρ ἐκ τοῦ πόντου βαρβάρων βασιλικός τις, &c. & Priscus in Historia Byzantina τοὺς βασιλικοὺς σκύθας passim nominat, id est, Regales. Interdum etiam Regales pro Regulis usurpantur. *Vales.*

p *Quod sibi soli deberi Augustus exist.*] Constantius Aug. majestatis suæ studiosior, sibi soli licere putabat universum pariter exercitum ex tribunali alloqui. Ita-

nis maculis Romanæ majeſtati reddere proprium decus. Hi ſunt barbari, quos rabies & immodicus furor ad perniciem rerum ſuarum coëgit occurrere, noſtris viribus opprimendos. Alios itidem bellandi uſu diutino callentes aptiùs ordinans, his exhortationibus adjuvabat: *Exſurgamus viri fortes; propellamus fortitudine congrua illiſa noſtris partibus probra: quæ contemplans, Cæſaris nomen cunctando ſuſcepi.* Quoſcumque autem pugnæ ſignum inconſultè poſcentes, rupturóſque imperium irrequietis motibus [7] prævideret: *Quæſo*, inquit, *ne hoſtes vertendos in fugam ſequentes avidiùs, futuræ victoriæ gloriam violetis, neu quis ante neceſſitatem ultimam cedat. Nam fugituros proculdubio deſeram: hoſtium terga cæſuris adero indiſcretus, ſi hoc penſatione moderata fiat & cauta.* Hæc aliáque in eumdem modum ſæpius replicando, majorem exercitus partem primæ barbarorum oppoſuit fronti: & ſubitò Alamannorum peditum fremitus indignationi miſtus auditus eſt, unanimi conſpiratione vociferantium, relictis equis ſecum oportere verſari Regales: ne ſi quid contigiſſet adverſum, deſerta miſerabili plebe facilem diſcedendi copiam reperirent. Hoc comperto, Chnodomarius jumento [8] ſtatim deſiluit, & ſecuti eum reſidui idem facere nihil morati: nec enim eorum quiſquam ambigebat partem ſuam fore victricem. Dato igitur ahenatorum accentu ſollemniter ſigno, ad pugnandum utrimque magnis concurſum eſt viribus. Propilabantur miſſilia, & properantes cito quàm conſiderato curſu Germani, teláque dextris explicantes, involavere noſtrorum equitum turmas, frendentes immania: eorúmque ultra ſolitum ſævientium comæ fluentes horrebant, & elucebat quidam ex oculis furor: quos contra pertinax miles ſcutorum obicibus vertices tegens, ejectánſque gladios, vel tela concriſpans mortem minitantia perterrebat. Cúmque in ipſo prœliorum articulo eques ſe fortiter conturmaret, & muniret latera ſua firmiùs pedes, frontem artiſſimis conſerens parmis: erigebantur craſſi pulveris nubes, variíque fuere diſcurſus, nunc reſiſtentibus, nunc cedentibus noſtris: & obnixi genibus quidam barbari peritiſſimi bellatores, hoſtem propellere laborabant: ſed deſtinatione nimia dexteræ dexteris miſcebantur, & umbo trudebat umbonem: [q] cælúmque exſultantium cadentiúmque reſonabat à vocibus magnis: & cùm cornu ſiniſtrum altiùs gradiens, urgentium tot agmi-

7 *Mſ.* pervideret. 8 *Mſ.* ſtatim.

que Julianus qui Cæſar dumtaxat, id eſt, revera Auguſti miniſter & apparitor quidam erat, hoc ſibi arrogare noluit. Circumiens ergo ſingulas cohortes ad fortiter faciendum hortabatur. Qualiter autem Imperator alloqueretur exercitum, patet ex veteribus nummis, in quibus ſtans in tribunali, ſignis aquiliſque circumdatus, ſtipatúſque Prætorianis cohortibus, exerto brachio conſpicitur cum hac Inſcriptione: ADLOCUTIO. * Ita apud Dexippum Aurelianus milites alloquitur. * Claſſico autem ad concionem convocabantur milites per cornicinem. Itaque Claſſicum ſignum Imperii rectè Vegetius appellat, quòd ſolum caneret Imperatore præſente. Et exempla paſſim occurrunt in libris Marcellini noſtri. *Valeſ.*

q *Cælumque exſultantium cadentiumque reſonabat vocibus magnis*] Plaut. Amphitr.

Pro ſe quiſque, id quod quiſque poteſt & valet,
Edit, ferit: tela frangunt, boat

na Germanorum vi nimia pepulisset, irétque in barbaros fremens, [r] equites nostri cornu tenentes dextrum, præter spem inconditè discesserunt: dúmque primi fugientium postremos impediunt, gremio legionum protecti, fixerunt integrato prœlio gradum. Hoc autem exinde acciderat, quòd dum ordinum restituitur series, cataphracti equites viso rectore suo leviter vulnerato, & consorte quodam per cervicem equi labentis pondere armorum oppresso, dilapsi quà quisque poterat, peditésque calcando cuncta turbassent, ni conferti illi sibíque vicissim innixi stetissent immobiles. Igitur cùm equites nihil præter fugæ circumspectantes præsidia, vidisset longiùs Cæsar, concito equo eos velut repagulum quoddam cohibuit. Quo agnito per purpureum signum Draconis, summitati hastæ longioris aptatum, [s] velut senectutis [9] pandentis exuvias, stetit unius turmæ Tribunus, & pallore [1] timoréque perculsus, ad aciem integrandam recurrit. Utque in rebus amat fieri dubiis, eosdem leniùs increpans Cæsar: *Quo*, inquit, *cedimus, viri fortissimi? an ignoratis fugam, quæ salutem numquam reperit, irriti conatus stultitiam indicare? redeamus ad nostros, saltem gloriæ futuri participes, si eos pro Republica dimicantes* [t] *non relinquimus inconsultè*. Hæc reverenter dicendo, reduxit omnes ad munia subeunda bellandi, [2] imitatus [v] salvâ differentiâ veterem [x] [y] Sullam: qui cùm contra Archelaum Mithridatis ducem educta acie prœlio fatigabatur ardenti, relictus à militibus cunctis, cucurrit in ordinem primum; raptóque & conje-

9 *Ms.* pandentis. 1 *Ms.* timoreque. 2 τὰ salvâ differentiâ *al. desunt.*

Cælum fremitu virum. Lindenbr.

r *Equites nostri cornu tenentes dextrum.*] Ἑξακοσίων ἱππέων ἴλην, sexcentorum equitum alam dicit Zosimus in lib. 3. ubi & pœnam addit, quam ipsis ob ignaviam Julianus inflixit. Ait enim indutos veste muliebri, per castra circumductos fuisse. *Vales.*

s *Velut senectutis pendentis exuvias.*] Primus hunc locum corrupit P. Castellus, cùm in Editione Rom. perinde ut in Mss. omnibus legeretur *pandentis*, supple *Draconis*: & rectè Mar. Accursius eam scripturam in Editione sua restituit. Eleganter lacinias illas sericas draconum quæ ventis agitabantur, exuviis draconum comparat. Sed quod pandere ait exuvias, rationem non habet. Neque enim dracones & ceteri serpentes, animalia denique omnia quæ exuvias deponunt, eas pandere solent, sed positas abscondere, ac tum ex antris prodire: ut Virgil. canit in lib. 2. Æn.

Nunc positis novus exuviis, nitidúsque juventa,
Lubrica convolvit sublato pectore terga.

quibus in versibus imitatus videtur Nicandrum in Theriacis, qui sic ait:

Μηδ᾽ ὅτε ῥικνῆεν φολίδων ἀπὸ γῆρας ἀμέρσας
Αψ᾽ ἀναφοιτήσῃ νεαρῇ κεχαρημένος ἥβῃ.

Hujusmodi senectutis exuvias Græci vocant γῆρας. *Idem.* Non sane id voluit auctor significare, quid dracones facerent in mutata pelle; sed ei similem esse ait, si panderet, explanaretque, ut est illud signum. Itaque & aliæ comparationes inde peti solent, qualem unam huic loco adscripsit pater ex Hieronymo epist. 128. *Hoc cingulum in similitudinem pellis colubri, qua exuit senectutem, sic in rotundum textum est, ut marsupium longius putes.* Gron.

t *Non relinquimus.*] Negativam particulam quæ in cunctis exemplaribus deerat, ex Mar. Accursii Editione supplevimus. *Vales.*

v *Salva differentia.*] Honestè id addi solet & verecundè, quoties viri excellentis factum cum alterius facto componitur, ne cujusquam dignitati fiat injuria. Nos Galli dicere solemus *sine comparatione*. In codice tamen Valentino scriptum erat, *salvâ reverentiâ*, ut Loisellus [& P. Pithœus] ad oram libri sui adnotarat. Eâdem verecundiâ dixit Pollio in Claudio: *Ut sit omnibus clarum, Constantium & Augustæ ipsum familiæ esse, & Augustos multos daturum, salvis Diocletiano & Maximiano Augg. & ejus fratre Galerio.* Antiqui autem dicere solebant, *pace tua*, vel *illius*; ut apud Petronium & Martialem aliósque occurrit. *Idem.*

x *Sylla, qui cùm contra Archelaum*] Nobile consimilis historiæ exemplum in Vibio Acceio, Val. Flacco, & T. Pedanio, cùm castra Hannonis oppugnarentur Liv. lib. xxv. Val. Max. lib. III. cap. II. *Lindenbr.*

y *Syllam, qui cum contra Archelaum.*] Idem narrat Frontinus in lib. 2. Strat. cap. 8. *Valef.*

ēto vexillo in partem hoſtilem, *Ite*, dixerat, *ſocii periculorum electi, & ſcitantibus ubi relictus* [3] *ſim Imperator, reſpondete nihil fallentes, ſolus in Bæotia pro omnibus nobis cum diſpendio ſanguinis ſui decernens.* Proinde Alamanni pulſis disjectiſque equitibus noſtris, primam aciem peditum inceſſerunt, eam abjecta reſiſtendi animoſitate pulſuri. Sed poſtquam comminus ventum eſt, pugnabatur paribus diu momentis. Cornuti enim & [4] Bracati, uſu prœliorum diuturno firmati, [z] eos jam geſtu terrentes, barritum civere vel maximum: qui clamor ipſo fervore certaminum à tenui ſuſurro exoriens, paullatímque adoleſcens, ritu extollitur fluctuum cautibus illiſorum: jaculorum deinde ſtridentium crebritate hinc inde convolante, pulvis æquali motu aſſurgens, & proſpectum eripiens, [a] arma armis, corpora corporibus obtrudebat. Sed violentiâ iráque incompoſiti barbari in modum exarſere flammarum, [b] nexámque ſcutorum compagem, quæ noſtros in modum teſtudinis tuebatur, ſcindebant ictibus gladiorum adſiduis. Quo cognito, [c] opitulatum conturmalibus ſuis celeri curſu Batavi venere cum Regibus: (formidabilis manus, extremæ neceſſitatis articulo circumventos, ſi juviſſet fors, ereptura) torvúmque canentibus claſſicis, adultis viribus certabatur. Verùm Alamanni bellum acriter ineuntes, altiùs anhelabant, velut quodam furoris affectu oppoſita o-

3 Mſ. *ſim.* 4 *al.* Brachati. *Mſ.* Bracchiati.

z *Excipiunt eos jam geſturientes.*] Hunc locum ſic corrupit Gelenius, inſerta prima voce, quæ abeſt ab omnibus libris * Mſſ. * in quibus ſic legitur: *Eos jam geſtu terrentes*: quo quid apertius? Sic ſanè in lib. 14. locutus eſt noſter: *Haſtiſque feriens ſcuta, qui habitus iram pugnantium concitat & dolorem, proximos jam geſtu terrebat.* Solùm pro *ciere*, quod erat in omnibus libris, emendare auſi ſumus *civere*. Valeſ.

a *Arma armis, corpora corporibus*] Ita ex Ennio Hirtius de Bello Hiſpan. *Cùm clamori eſſet intermixtus gemitus, gladiorumque crepitus auribus oblatus imperitorum mentes præpediebat. Hic, ut ait Ennius, pes pede premitur, armis teruntur arma.* Q. Curtius lib. III. *Duæ acies ita cohærebant, ut armis arma pulſarent, mucrones in ora dirigerent.* Lindenbr.

b *Nexamque ſcutorum compagem.*] De qua ſuprà dixit: *Et muniret latera ſua firmiùs pedes, frontem artiſſimis conſerens parmis.* Eodem modo locutus eſt ſub initium lib. 14. *Denſata ſcutorum compage ſemet ſcientiſſime præſtruebant.* Hæc pugnandi forma teſtudo dicebatur. Unde addit hoc in loco Marcellinus: *Quæ noſtros in modum teſtudinis tuebatur.* Duplex enim teſtudo fuit in re militari: una propriè dicta, cùm milites in genua ſubſidentes ſcutis ſuper capita elatis ſe protegunt, ita ut ſecundus ordo paullo emineat altiùs quàm primus, & tertius quàm ſecundus, ac ſic deinceps, prorſus in modum imbricati tecti per quod aqua labitur. Ejuſmodi teſtudinem deſcribit Livius lib. 44. & Polybius in Excerptis quæ nuper edidimus, pag. 206. Alterum teſtudinis genus eſt, cùm milites non jam ſupra capita extollunt ſcuta, ſed denſati ac conferti ante ſe ſtruunt. Sic Livius in lib. x. *Galli*, inquit, *ſtructis ante ſe ſcutis conferti ſtabant*: & paullo pòſt teſtudinem id vocat. Eam teſtudinis formam deſcribit Homerus in Iliad. ν.

Φράξαντες δόρυ δουρὶ, σάκος σάκει προθελύμνῳ·
Ἀσπὶς ἄρ' ἀσπίδ' ἔρειδε, κόρυς κόρυν, ἀνέρα δ' ἀνήρ.

Quos verſus imitatus eſt Nonnus in lib. 22. Dionyſ.

καὶ ἣν καλέουσι μαχηταὶ
Μιμηλὴν σακέεσσιν ἐπυργώσαντο χελώνην.
Ἔγχεϊ μὲν στατὸν ἔγχος ἐρείδετο, κεκλιμένη δὲ
Ἀσπὶς ἐὴν προθέλυμνος ἀμοιβαδὶς ἀσπίδι γείτων
Στεινομένη, καὶ ἔνευσε λόφῳ λόφος.

Ubi hanc pugnandi formam à militibus χελώνην, id eſt, teſtudinem dici teſtatur. Græci Tactici ſυνασπισμὸν vocant. Sic Polybius pag. 328. Editionis Caſauboni, ubi & συμφράττειν τοῖς ὅπλοις, pro eodem uſurpat. Et Dio in lib. 40. pag. 130. ubi malè Xylander vertit, *in orbem pugnare.* Etſi enim in orbem pugnantes, neceſſariò teſtudinem, ſeu συνασπισμὸν facere debent; tamen ubi teſtudo fit, non ſemper in orbem pugnatur. Leo in Tacticis σύσκουτον appellat. Joſephus lib. 4. de bello Judaïco: συνασπίζει τοὺς ἅμα αὐτῷ: quæ ſic Hegeſippus vertit: *Et ſeſe in arma colligens conſertis clypeis, cum paucis quos præſentes habebat, imperterritus ſtetit.* Valeſ.

* c *Opitulatum conturmalibus ſuis Batavi venere cum Regibus.*] Cluverius in libro I. de Antiqua Germania capite 39. emendat: *Batavi venere cum Herulis.* Heruli quippe ſemper conjunguntur Batavis ab Ammiano Marcellino, & ſub uno eodémque vexillo militaſſe ambos docet idem Marcellinus initio libri 27. In Notitia Impe-

mnia deleturi. Spicula tamen [5] verutáque missilia non cessabant, [d] ferratæque arundines fundebantur: quamquam [6] etiam comminus mucro feriebat contra mucronem, & loricæ gladiis findebantur, & vulnerati nondum effuso cruore, ad audendum [7] [e] exertiùs consurgebant. Pares enim quodammodo coïvere cum paribus, Alamanni robusti & celsiores; [f] milites usu nimio dociles: illi feri & turbidi; hi quieti & cauti: animis isti fidentes; grandissimis illi corporibus freti. Resurgebat tamen aliquoties armorum pondere pulsus loco Romanus: [g] lassatisque [8] impressus genibus, lævum reflectens poplitem barbarus subsidebat, hostem ultro lacessens: quod indicium est obstinationis extremæ. Exsiluit itaque subitò ardens Optimatium globus, inter quos decernebant & Reges, & sequente vulgo ante alios agmina nostrorum irrupit, & iter sibi [9] aperiendo

5 *Ms.* verrutaque. 6 *Ms.* enim. 7 *Ms.* exercitus. 8 *Ms.* impressis. 9 *Ms.* pariendo.

rii Occidentalis inter auxilia Palatina numerantur *Heruli & Batavi* sub Magistro militum Præsentali, quos pedites fuisse videtur indicare Sidonius in Carmine 7. & cursu valuisse testatur. Verùm MSS. omnes habent: *Batavi venere cum Regibus*: & præter codicum auctoritatem, nihil temere mutandum censeo. Ait enim Marcellinus, Batavos & Reges accurrisse, *ad opitulandum contumalibus suis*, id est, commilitonibus, qui densata scutorum compage in prima acie pugnantes, à Barbaris premebantur. *Reges* autem hoc loco nomen est numeri seu legionis, qui *Regii* dicuntur, in Notitia Imperii loco citato. * *Vales.*

d *Ferratæ arundines.*] Lib. XXIV. *Nervi digitorum acti pulsibus violentis arundines ferratas emitterent.* Lib. XXXI. *Arundinibus armatis ferro confixi.* Harum Indis quoque in bello usus. Herodot. lib. VII. τόξα καλάμινα εἶχον, καὶ ὀϊστοὺς καλαμίνους, ἐπὶ δὲ σίδηρος ἦν. *Lindenbr.*

e *Exerciti consurgebant.*] In MSS. omnibus legitur *exercitus*. Unde conjici potest legendum esse, *exertiùs consurgebant*; aut sanè, *excitatiùs consurgebant*: ut in libro ultimo versus finem: *At cum armatis provinciales & Palatini ad obruendos eos excitatiùs consurgebant.* Vales.

f *Milites usu nimio dociles.*] Milites κατ' ἐξοχὴν Romani dicuntur * heic & alibi passim. * idque observavi non semel in libris Cornelii Taciti. Hinc intelligendus est locus Pollionis in Claudio, in quo vir doctissimus hæsit, ut ex ejus Notis apparet: *Factus miles barbarus, & colonus ex Gotho.* Id est, Barbarus factus est miles legionarius, & Gothus factus est incola agri Romani. [Sic à Procopio sæpe milites Romani absolutè vocantur στρατιῶται; & à Jordane similiter in libro de successione Regnorum *milites*. Gregorius quoque Turonicus Episcopus Romanos ab Imperatore Constantinopolitano in Hispaniam missos, & cum Gothis ibi bellum gerentes, nunc *Græcos*, nunc & *milites* appellat: eosdem Isidorus in Chronico rarò *militem Romanum*, aut *Romanos*; sæpius simpliciter *milites* nuncupat; Johannes Biclarensis Abbas *milites* quoque. Gregorius Magnus exercitus Imperatoris in Italia Gothis primùm, deinde Langobardis oppositos, *milites* vocare consuevit: quos etiam Paullus in libri III. de gestis Langobardorum capite XVIII. & in libri IV. capite XXIX. *milites*; in libri II. capite XXVI. modò *milites*, modò *Græcos* appellat. Quod ad Barbaros attinet, observavi eos nec ab Ammiano Marcellino, nec à ceteris Historicis usquam *militum* appellatione designatos esse, nisi qui ad Imperatorem transiissent, & sacramento adstricti Romana signa sequerentur. Heic notandum est, Imperium Romanum Ammiano aliisque Historicis sæpe *Rempublicam* absolutè nuncupari, & exercitum Romanum, *exercitum Reipublicæ*. Sic Marius in Chronico non semel loquitur. Sic Gregorius Turonicus Episcopus loquitur in libri VI. capite XXX. & in libri X. capite II. & Imperium Romanum *Reipublicæ* nudo nomine designat. Romanus Patricius in Epistola ad Childebertum Francorum Regem quater *sanctam Rempublicam*; Mauricius Aug. in Epistola ad eumdem *sacratissimam Remp.* Gregorius PP. Magnus *Christianam Rempublicam*; Jordanes quoque de successione Regnorum & Johannes Abbas Biclarensis in Chronico *Rempublicam* non semel pro Imperio Romano usurpant: uti Procopius in libro III. de bello Gothico πολιτείαν, id est, Rempublicam.] *Idem.*

g *Lassatisque impressu genibus.*] Sic Gelenio placuit. In Editione Romana legitur, *lassatis atque impressis genibus.* In Regio autem codice [& Colbertino] * ac Tolosano, * *lassatisque impressis genibus*: quod magis probo: nisi malis *impressus*; ut apud Statium in lib. 6.

humique
Pressus utroque genu, collecto sanguine discum
Ipse super sese rotat, atque in nubila condit.

Sic Marcellinus noster in hujus prœlii descriptione suprà dixit: *Et obnixi genibus quidam barbari, peritissimi bellatores, hostem propellere laborabant.* Cornelius Nepos in Chabria: *Fugatus*, inquit, *jam ab eo conducticiis catervis, reliquam phalangem loco vetuit cedere, obnixóque genu scuto projectáque hasta impetum excipere hostium docuit.* Denique Livius in lib. 6. *Sed obnixos vos stabili gradu impetum hostium excipere.* Idem.

aduf-

adusque [h] Primanorum legionem pervenit, locatam in medio, (quæ [i] confirmatio [k] Castra Prætoria dictitatur.) ubi densior & ordinibus frequens miles, instar turrium fixa firmitate consistens, prœlium majore spiritu repetivit: & vulneribus declinandis intentus, séque [l] in modum mirmillonis operiens, hostium latera, quæ nudabat ira flagrantior, districtis gladiis perforabat. At illi prodigere vitam pro victoria contendentes, tentabant agminis nostri laxare compagem. Sed continuata serie peremptorum, quos Romanus jam fidentior stravit, succedebant barbari superstites interfectis: auditóque occumbentium gemitu crebro, pavore perfusi torpebant. Fessi denique tot ærumnis, & ad solam deinceps strenui fugam, per diversos tramites tota celeritate egredi festinabant: ut è mediis sævientis pelagi fluctibus, quocumque avexerit ventus, ejici [m] nautici properant & vectores: quod voti magis quàm spei fuisse, fatebitur quilibet tunc præsens. [1] Aderátque propitiati numinis arbitrium clemens: & secans terga cedentium miles, cùm interdum flexis ensibus feriendi non suppeterent instrumenta, ipsis barbaris [n] tela eorum vitalibus immergebat: nec quisquam vulnerantium sanguine iram explevit, nec satiavit cæde multiplici dexteram, vel miseratus supplicantem abscessit. Jacebant itaque plurimi transfixi letaliter, remedia mortis compendio postulantes: alii semineces labente jam spiritu, lucis usuram oculis morientibus inquirebant: quorumdam capita discissa trabalibus telis, & pendentia jugulis cohærebant: pars per lutosum & lubricum solum in sociorum cruore lapsi, intactis ferro corporibus, acervis su-

1 *Al.* Adorant prop.

---

h *Primanorum legionem.*] Primani sub Magistro militum Præsentali inter Palatinas legiones recensentur in Notitia Imperii Rom. Orientalis: quia scilicet in Orientem translati fuerant, tunc cùm Valentinianus cum fratre legiones partitus est, aut alio quo casu. In Editione Rom. *Primariorum* legitur, [& in codice Colbertino] * Tolosanóque *: & sic in codice Regio superscriptum est. In Notitia quoque Imperii Ms. habetur *Primarii*. Valesf.

i *Confirmatio*] Sic numeros vocat arte bellandi præclues, & militari exercitatione confirmatos. Ut Rufin. de Bello Jud. lib. III. cap. 3. *Meditationes eorum nihil à vera contentione discrepant: sed in dies singulos militum quisque omnibus armis, tamquam in procinctu positus exercetur, quod etiam facillimè tolerant. -- Unde sequitur ut semper superent, quos non itidem confirmatos invenerant.* Lindenbr.

k *Castra Prætoria dictitatur.*] Fortè quia Imperator, quoties in exercitu est, eo in loco quasi tutiore consistere solet: ut patet ex lib. 24. initio, * & ex lib. 27. Prætorium erat in medio castrorum, ut docet Polybius in lib. VI. & ex eo Salmasius in Solinum pag. 671. Hinc in exercitu media acies vocabatur *Castra Prætoria*. * Valesf.

l *In modum mirmillonis*] Lib. XXIII. *Pedites in speciem mirmillonum contecti.* Festus: *Mirmillonicum genus armaturæ Gallicum est, ipsique mirmillones antè Galli appellabantur.* Exempla alia apud Ciceronem, Latinum Pacat. Ausonium, Inscript. Roman. *Lindenbr.*

m *Nautici properant vectores.*] Codex Regius [& Colbertinus] Editióque Romana sic habent scriptum: *Nautici properante victores.* Unde non dubito quin legendum sit: *Ut è mediis sævientis pelagi fluctibus ejici nautici properant & vectores.* Vectores sunt epibatæ, quo modo in codice Regio emendatum erat. Nautici verò sunt nautæ: ut in lib. 15. *Ne imitari videar desides nauticos, attrita lintea quæ licuit parari securiùs, inter fluctus resarcire coactos.* * in lib. 14. cap. 2. Sic etiam lòquitur Orosius in lib. 4. capite 19. Quæ quidem loquendi forma Græcanica est. Græci enim ejusmodi adjectivis delectantur, & ναυτικοὺς dicunt pro ναύταις, & τεκτονικοὺς & γραφικοὺς pro fabris & pictoribus, ut Gregorius Nazianzenus in Oratione 27. & νομικοὺς pro Jurisperitis, ut occurrit apud Artemidorum in libro 4. Sic etiam στρατιωτικοὺς usurpant pro στρατιώταις, ut Gregorius Nazianzenus in Oratione 32. eodem planè modo quo Marcellinus *militares* pro militibus sæpissime ponit. Denique ἰατρικοὺς pro medicis dixit Porphyrius in Vita Plotini. Vide Leopardum in libri 12. cap. 3. * *Valesf.*

n *Tela eorum vitalibus immergebat.*] Tela eorum dixit, quod alius diceret magis Latinè, tela sua, * aut

perruentium obruti necabantur. Quæ ubi ſatis evenere proſperrimè, validiùs inſtante victore, acumina denſis ictibus hebeſcebant, ſplendenteſque galeæ ſub pedibus volvebantur, & ſcuta: ultimo denique trudente diſcrimine barbari, cùm elati cadaverum aggeres exitus impedirent, [2] ad ſubſidia fluminis petivere, quæ ſola reſtabant, eorum terga jam [3] perſtringentis. Et quia [o] curſu ſub armis concito fugientes miles indefeſſus urgebat: quidam nandi peritiâ eximi ſe poſſe diſcriminibus arbitrati, animas fluctibus commiſerunt. Quâ cauſâ celeri corde futura prævidens Cæſar, cum Tribunis & Ducibus clamore objurgatorio prohibebat, ne hoſtem avidiùs ſequens noſtrorum quiſquam ſe gurgitibus committeret verticoſis. Unde id obſervatum eſt, ut marginibus inſiſtentes confoderent telorum varietate Germanos: quorum ſi quem morti velocitas ſubtraxiſſet, jacti corporis pondere ad ima fluminis ſubſidebat. Et velut in quodam theatrali ſpectaculo aulæis miranda monſtrantibus, multa [4] licebat jam ſine metu videre: nandi ſtrenuis quoſdam neſcios [5] adhærentes; fluitantes alios, cùm [6] expeditioribus linquerentur ut ſtipites; & velut luctante amnis violentia, vorari quoſdam fluctibus involutos; nonnullos clypeis vectos, præruptas undarum occurſantium moles obliquatis meatibus declinantes, ad ripas ulteriores poſt multa diſcrimina pervenire. Spumans denique cruore barbarico decolor alveus inſueta ſtupebat [7] augmenta. Dum hæc aguntur, Rex Chnodomarius repertâ copiâ diſcedendi, lapſus per funerum ſtrues, cum ſatellitibus paucis celeritate rapida properabat ad caſtra, quæ [p] prope [8] Tribuncos & Concor-

2 τὸ ad *deeſt al.* 3 *Mſ.* perſtringentes. 4 *Mſ.* licebat jam ſine. 5 *Al.* adhærere. 6 *Al.* expediti virib. *mſ.* cum expeditioribus linq. 7 *Al.* argumenta. 8 *Al.* Tribuncos. *mſ.* Tribunos.

---

tela ipſorum *: Græcorum more, qui αὐτὸς indifferenter uſurpant: *τὰ αὐτῶν βέλη. Valeſ.*

o *Curſu ab armis concito.*] Longè elegantiùs in codice Regio [& Colbertino:] *Curſu ſub armis concito.* Atque ita Editio Rom. & Aug. & Baſil. Ut mirer quis vulgatæ Lindenbrogio lectionis auctor fuerit. Atqui ita ut edidimus loquuntur Ennius, Virgilius, Silius, & poſtremò Imp. in lege 1. quibus equorum uſus. *Idem.*

p *Prope Tribuncos & Concordiam.*] Concordia prope Brocomagum in Triboccis ſita erat, ut docet Itinerarium Antonini. * Cluverius in capite 12. lib. 2 corrigit: *Prope Triboccos & Concordiam munimentum Romanum.* Ait enim fieri non potuiſſe, ut caſtra Chonodomarii vel Chnodomarii prope duo Romana munimenta eſſent: alioquin nimis vaſta & ampla fuiſſent. Sed hæc ratio nulla, vel certè leviſſima eſt. Quid enim? ſi caſtra Chnodomarii æqualiter diſtabant à duobus hiſce Romanis munimentis; nonne dici poterant prope utraque poſita eſſe? Accedit, quòd emendatio illa, *prope Triboccos*, ferri non poteſt. Nam Tribocci vel potiùs Triboci nomen populi eſt, non autem loci. Sed neque ei aſſentior, quum dicit, *caſtra* ea Chnodomarii Regis, eſſe ipſum vallum barbaricum ſeu caſtra omnium Alamannorum: neque enim dubito, quin diverſa ſint. Quippe Chnodomarius antequam copias ſuas cum ceteris Regibus Alamannis conjunxiſſet, caſtra ipſe ſeorſum poſuerat prope Tribuncos & Concordiam: deinde fugato Barbatione, cum ceteris popularibus copias ſuas junxit, & prope Argentoratum unà cum eis caſtra collocavit: ut teſtis eſt Marcellinus. Caſtra ergo Alamannorum reliquorum prope Argentoratum fuere; Chnodomarii *prope Tribuncos*, vel (ut in codice Regio & Colbertino legitur) *prope Tribunos.* Ex quibus refellitur alius error Cluverii, qui hanc pugnam Argentoratenſem ait eſſe dictam, non quòd ſub ipſis Argentorati mœnibus pugnata ſit, ſed quòd notiſſima ejus tractus urbs eſſet Argentoratum, quæ tamen xv. millibus inde aberat. Putavit ergo prope Concordiam eſſe pugnatum infra Argentoratum: quod falſum eſt. Alamanni enim cùm Barbationis exercitum fugâſſent aduſque Rauracos, inde reverſi, junctis cum popularibus copiis in Argentoratenſibus campis conſtitere, qui ſunt inter Argentuariam & Argentoratum. Unde Victoris Epitome *in Argentoratenſibus campis* à Juliano Cæſ. pugnatum eſſe refert; * [& Ammianus ipſe initio libri 17. eam *Argentoratenſem pugnam* diſertè appellat, & in lib. 15. *Argentoratum Barbaricis cladibus notam* ob id nuncupat: in li-

diam munimenta Romana fixit intrepidus, ut [9][q] eſcenſis navigiis, dudum paratis ad caſus ancipites, [r] in ſecretis ſe ſeceſſibus [1] amandaret. Et quia nonniſi Rheno tranſito ad [2] tentoria ſua poterat pervenire, vultum ne agnoſceretur operiens, ſenſim retulit pedem. Cúmque propinquaret jam ripis, lacunam paluſtribus aquis interfuſam circumgrediens ut tranſiret, calcata mollitie glutinoſa, equo eſt evolutus: & confeſtim licèt obeſo corpore gravior, ad ſubſidium vicini collis evaſit: quem agnitum (nec enim potuit celare qui fuerat, fortunæ prioris magnitudine proditus) ſtatim anhelo curſu cohors cum Tribuno ſecuta, armis circumdatum aggerem nemoroſum cautiùs obſidebat, perrumpere verita ne fraude latenti inter ramorum tenebras exciperetur occultas. Quibus viſis compulſus ad ultimos metus, ultro ſe dedit, ſolus egreſſus: [ſ] comitéſque ejus ducenti numero, & tres amici junctiſſimi, [t] flagitium arbitrati poſt Regem vivere, vel pro Rege non mori, ſi ita tulerit caſus, tradidere ſe vinciendos. Utque nativo more ſunt barbari humiles in adverſis, diſparéſque in ſecundis: ſervus alienæ voluntatis trahebatur pallore confuſus, claudente noxarum conſcientia linguam: immenſum quantum ab eo differens, qui poſt feros lugubréſque terrores cineribus Galliarum inſultans, multa minabatur & ſæva. Quibus ita favore ſuperni numinis terminatis, poſt exactum jam diem, occinente liticine revocatus invictiſſimus miles, prope ſupercilia Rheni tendebat, [v][x] ſcutorúmque ordine multiplicato vallatus, victu fruebatur & ſomno. Ceciderunt autem in hac pugna Romani quidem CCXL & III. rectores verò

9 *Mſ.* eſcenſis. 1 *Mſ.* emendaret. 2 *Mſ.* tentoria.

bro 17. tres Reges memorat, *qui miſere victis apud Argentoratum auxilia*: & in lib. 20. de prœlio iſto loquens, *prope Argentoratum illuxiſſe illam beatiſſimam diem* ait. Eutropius in libro x. ſcribit, à Juliano Cæſ. *apud Argentoratum ingentes Alamannorum copias exſtinctas eſſe.*] Valeſ.

q *Eſcenſis navibus.*] Quum ſic viderem notare Lindenbrogium ex codice S. Marci Florentiæ, non dubitavi id ſequi, etſi Pariſiis id verbum in Latinitate velint ignorare, ut præter hunc locum oſtendunt indoctiſſimæ notæ, quibus illic contaminarunt Livium. Vix eſt, ut non arbitrer etiam in codicibus Mſſ. per Valeſios inſpectis ſimiliter haberi; ut certe non debuerint contra illos edere *adſcenſis*. Gron.

r *In ſecretis ſeceſſibus evaderet.*] Ita correxit Gelenius, cùm antea legeretur in cunctis Editionibus *emendaret*. In Regio codice ſcriptum eſt *demandaret*. Unde facile erat veram ſcripturam elicere, præſertim cùm Marcellino noſtro familiaris ſit hæc locutio, ut in libro 25. & alibi. *Valeſ.*

ſ *Comiteſque ejus ducenti.*] Paullo antè *ſatellites* vocavit, ut notat Cluverius in capite 48 Germaniæ antiquæ. Infra quoque in libro XXI. *comites* appellantur; in libro XXIX. & XXXI. *ſatellites* dicuntur, uti ab Hieronymo in Micheam pag. 341. & à Procopio in libro 2. Vandalicorum pag. 161. Sed non probo, quod Cluverius ibidem ſcribit, Romanos nomina illa *Ducum* & *Comitum* à Germanis, qui in Palatio Cæſarum militabant, hauſiſſe. Germani enim potiùs ea vocabula dignitatum à Romanis hauſerunt, cùm ſint merè Latina. * *Idem.*

t *Flagitium arbitrati poſt Regem vivere, vel pro Rege non mori.*] Tacit. de Morib. Germ. *Infame in omnem vitam ac probroſum, ſuperſtitem Principi ſuo ex acie receſſiſſe. Illum defendere, tueri, ſua quoque fortia facta gloriæ ejus aſſignare, præcipuum ſacramentum eſt.* Curtius lib. IV. *Curru Darius, Alexander equo vehebatur: utrumque Regem delecti tuebantur, ſui immemores: quippe amiſſo Rege nec volebant ſalvi eſſe, nec poterant.* Lindenbr.

v * *Scutorumque ordine multiplicato vallatus, victu fruebatur & ſomno.*] Jordanes in Geticis: *Aëtius tandem ad ſocia caſtra perveniens, reliquum noctis ſcutorum defenſione tranſegit.* * Idem.

x *Scutorumque ordine multiplicato vallatus.*] Munitio caſtrorum fiebat olim generibus quinque: foſſa, vallo, cervulo, aggere, & agminibus. Quoties cervuli deerant, & erat locus ſuſpectior, agminibus ſeu armorum ordinibus quatuor caſtra muniebant, ut per ſingulos ordines vigiliæ ordine ponerentur; & equites alterna vice caſtra circuibant. Si in pacato caſtra eſſent, unus ordo armorum ſufficiebat, vigiliæ rariores ponebantur,

iv. Bainobaudes Cornutorum Tribunus, adæquè Laipso, & Innocentius Cataphractarios ducens, & vacans quidam Tribunus, cujus non suppetit nomen: ex Alamannis verò [3] [y] sex millia corporum [4] inventa sunt in campo constrata, & inæstimabiles mortuorum acervi per undas fluminis ferebantur. Tunc Julianus, ut erat fortuna sui spectatior, meritisque magis quàm imperio potens, Augustus acclamatione concordi totius exercitus appellatus, ut agentes petulantiùs milites increpabat, id se nec sperare, nec adipisci velle jurando confirmans. Et ut augeret eventus secundi lætitiam, [5] [z] concilio Chnodomarium jussit sibi offerri: qui primò curvatus, deinde humi suppliciter fusus, [a] gentilique prece veniam poscens, bono animo esse est jussus. Et diebus postea paucis ductus ad comitatum Imperatoris, missúsque exinde Romam, in [b] Castris Peregrinis, quæ in monte sunt Cælio, morbo veterni consumptus est. His tot ac talibus prospero peractis eventu, in palatio Constantii quidam Julianum culpantes, ut Princeps ipse [6] delectaretur, [c] inrisivè [d] Victorinum ideo nominabant, quòd verecundè referens, quoties imperaret, superatos indicabat sæpe Germanos. Intérque exaggerationem inanium laudum, ostentationémque apertè lucentium, inflabant ex usu Imperatorem suopte ingenio nimi-

3 *Ms.* sexaliis millia. 4 *Al.* inventa sunt. 5 *Ms.* concilio .... mu speciare Chonodom. 6 *Ms.* delectaretur inurisme Victorin. *al.* delectaretur Victoriam sive Victorinum.

---

ut scribit Hyginus in Gromatico. * Idem etiam in obsidionibus urbium fiebat, ut dicemus ad librum 21. Sed Lipsius in libri v. de militia cap 6. hos scutorum ordines, quorum heic, & alibi meminit Marcellinus, reipsa seriem fuisse scutorum existimat humi depositorum, ridiculo & puerili errore. * *Vales.*

y *Sex millia corporum.*] At Zosimus plus æquo Juliani gloriæ studens, sexaginta millia Alamannorum dicit in campo constrata, totidémque vi fluminis consumpta: quod est falsissimum, cùm ante hanc pugnam xxxv. dumtaxat armatorum millia in Germanorum exercitu numerarentur, ut Marcellinus noster testatus est suprà; seu xxx. millia, ut ait Libanius in Orat. citata. Idem Libanius octo millia Germanorum in acie dicit interempta his verbis: καὶ ἐκεκάλυπτο μὲν τὸ πεδίον ὀκτακισχιλίοις νεκροῖς· ἐκρύπτετο δὲ ὁ Ῥῆνος τοῖς ἀπειρίᾳ τοῦ νεῖν ἀποπνιγεῖσι. Sic enim supplemus eum Libanii locum ex Ms. codice. Nam in vulgatis exemplaribus numerus occisorum deest. Quæ cùm ita sint, pæne adducor, ut credam in Zosimo legendum: ἓξ μὲν ἐν αὐτῇ τῇ μάχῃ χιλιάδων ἀπολομένων, &c. non μυριάδων. Contigit autem insignis hæc Juliani victoria in Argentoratensibus campis Constantio IX. & Juliano II. Coss. anno Domini 357. * In Ms. Regio [& in Colbertino,] *sex aliis milia corporum*, legitur, vel *alus*. * Idem.

z *Concilio Chnodomarium jussit offerri.*] In codice Regio scriptum est: *Concilio......... mus speciare Chnodomarium sibi jussit offerri*: & sic ferè in Ms. Florentino legi testatus est Lindenbrogius. [In Colbert. legitur: *Concilio .... muspeciare Chnodomarium sibi jussit offerri.*] Unde conjici potest, ita à Marcellino scriptum fuisse: *Concilio convocato captivos omnes, specialiter Cnodomarium sibi jussit offerri.* In exemplari Regio Cnodomarius ubique scribitur, præterquàm uno aut altero in loco. Julianus in Epist. ad Athenienses χνοδομάριον vocat. In Victoris Epitome dicitur Nodomarius in Mss. *Idem.*

a *Gentiliqué pace veniam poscens.*] Emendandum esse existimavi, *gentili prece*; quomodo Marcellinum alibi locutum esse memini: sed locus in præsenti non succurrit. *Idem.* Modo ante reposui *suppliciter*, ubi novelli Parienses perperam ediderant *simpliciter*. Gron.

b *Castra peregrina quæ in monte sunt Cælio.*] In regione nempe Urbis II. Sext. Rufus & Victor in Descriptione Urb. *Lindenbr.*

c *Injuriissime Victorinum.*] Sic primus excudi jussit Gelenius, ex conjectura, ut opinari datur. Nam in Ms. Flor. legitur, *inurisme*. Ego verò cùm in codice Regio * Tolosanóque, * [& Colbertino] reperissem scriptum *inurisive*, unâ litterâ expunctâ legendum esse putavi *inrisivè*. In Editione certè Rom. legitur, ... *sive Victorinum.* Vales.

d *Quidam Julianum inrisive Victorinum nominabant, quod superatos indicabat sæpe Germanos.*] Sic iidem Aulici adulatores in Palatio Constantii de Juliano dictitabant: *In odium venit cum victoriis suis capella, non homo*: ut Ammianus in lib. XVII. tradit. Victorinus autem, strenuus admodum ac belli scientiâ clarus, post Postumum atque Lollianum Tyrannos imperavit in Galliis principatu Gallieni Aug. ac multas ex Alamannis & Francis cetetrísque Germanis victorias tulit: ita ut ob id maximè Julianus Alamannorum & Francorum victor, ei comparari potuerit. Julianum porrò Aulici in comitatu Con-

um, quidquid per omnem terræ ambitum agebatur, [e] felicibus ejus auspiciis adsignantes. Quocirca magniloquentiâ elatus adulatorum, [f] tunc & deinde edictis propositis arroganter [g] satis multa mentiebatur, se solum, cùm gestis non adfuisset, & dimicasse, & vicisse, & supplices Reges gentium erexisse aliquoties scribens: & si verbi gratiâ eo agente tunc in Italia, dux quidam egisset fortiter contra Persas, nulla ejus mentione per textum longissimum facta [h] [i] laureatas litteras ad provinciarum [7] damna mittebat, se inter primores ver-

7 *Ms.* damna.

stantii per ludibrium *Victorinum* quidem à victoriis suis Germanicis appellitabant: sed præterea hoc nomine tacitè significabant metuendum cavendúmque esse, ne sicuti sub Gallieno Victorinus fecerat, Julianus quandoque à Constantio auctore suo deficeret, ac Galliarum Imperium occuparet.] *Vales.*

e *Felicibus ejus auspiciis assignabant.*] Non omnino absque jure, ut ait Aurelius Victor: cujus hæc sunt verba, ubi de Juliani Cæsaris rebus gestis loquitur: *Quæ quamquam in ejus fortuna, Principis tamen & consilio accidere. Quod adeo præstat, ut Tiberius Galeriúsque subjecti aliis egregia pleraque; suo autem ductu atque auspicio minùs paria experti sint.* [Quæ sic emendandâ censeo: *Quæ quamquam vi ejus, fortunâ Principis tamen & consilio accidère:* id est, quæ licèt virtute ac industria Juliani Cæsaris acciderint: tamen fortunæ, felicitati, atque consiliis Constantii Aug. sunt adscribenda.] *Idem.* Admodum sero hæc emendatio per postremam Parisinam editionem venditatur; quum vel ante primum harum notarum exitum ab Germanis locus ille & quidem ad eundem modum fuerit constitutus, ut patet ex indicio, quod ultimus professus est Rupertus ad Valerii Maximi librum IV cap. I pag. 266. *Gron.*

f *Tunc & deinde edictis propositis arroganter satis multa mentiebatur, se solum, cum gestis non adfuisset, & dimicasse, & vicisse, & supplices Reges gentium erexisse aliquoties scribens, &c.*] Nimius quidem forsitan in affectatione laudis & in jactatione sui fuit Constantius Aug. non ideo tamen à Marcellino tantopere in gratiam Juliani debuit irrideri: cùm Aurelius Victor, scriptor æqualis, de hac ipsa re scribens, Juliani Cæsaris ex Alamannis victorias captósque eorum Reges, *virtuti quidem ejus, fortunæ autem & consiliis Constantii Principis assignet*, uti docent verba Victoris suprà laudata. Imperatores tum Cæsares suos pro Ducibus suis, ac pæne etiam pro Apparitoribus habere consueverant, sicut ipsemet Marcellinus indicat, de Gallo & Juliano Cæsaribus loquens. Quis autem miretur, Imperatorem aut Regem Ducum suorum victorias sibi vindicare, ipsius auspiciis atque consiliis, militum ipsius manibus relatas? Juliano Cæsare in Galliis pugnante cum Germanis, aberat quidem Constantius corpore; sed aderat animo, aderat consiliis suis, suis auspiciis ac initiis, imperio suo. Per milites ejus stipendio conductos res gerebatur: in signis atque vexillis imago ejus præferebatur: idem advecto undique ex provinciis suis commeatu pascebat exercitum: ita ut qui hæc cuncta animadverterit, negare vix possit Imperatorem fuisse præsentem: *A vobis proficiscitur, etiam quod per alios administratur: in omnibus pulcherrimis rebus, etiam quæ aliorum ductu geruntur, Diocletianus facit; tu tribuis effectum:* ut ait Mamertinus in Panegyrico Maximiano Aug. dicto. Marcus Aurelius Antoninus Britannos, inprimis Brigantes, per Lollium Urbicum Legatum vicit, & magna finium parte multavit: & tamen in Panegyrico, quem Eumenius Constantio Cæsari dixit, de Britannica ista Antonini victoria hæc reperio: *Fronto Rom. eloquentiæ alterum decus, cùm belli in Britannia confecti laudem Antonino Principi daret, quamvis ille in ipso Urbis Palatio residens, alteri gerendi ejus mandasset auspicium: veluti longæ navis gubernaculis præsidentem, totius velificationis & cursus gloriam meruisse testatus est.* Quinetiam observo, nonnumquam quæ Reges ac Imperatores per legatos suos ducesve gessere, ipsorummet Regum ac Imperatorum *ductu gesta* dici: quasi ipsi exercitus suos duxerint, ipsi bellis suis ac prœliis præsentes interfuerint. Certè Q. Curtius initio libri V. de Alexandro Darium victum insequente, & de ejus absentis in Græcia Thraciáque victorjis sic loquitur: *Quæ interim ductu imperioque Alexandri vel in Græcia, vel in Illyriis & Thracia gesta sunt, si quæque suis temporibus reddere voluero; interrumpendæ sunt res Asiæ, &c.* Augustus Cæsar omnia externa bella, excepto Dalmatico atque Cantabrico, per legatos administravit, si Suetonio creditur; ac in primis Alpes feris nationibus celebres absens perdomuit. Nihilominus tamen Inscriptionem refert Plinius in lib. III. capite XIX. in qua *ejus ductu auspiciisque gentes Alpinæ omnes sub Imperium populi Rom. esse redactæ* dicuntur, ac suis quæque nominibus appellantur.] *Vales.*

g *Satis multa mentiebatur: se solum, quum gestis non adfuisset, &c.*] In luto sycophantæ aut philosophi hærere hic Ammianum judicat Gruterus, fere cum Valesianis conveniens, quum nemo unquam Regum aliter scripserit, imo aliter scribere debuerit ad homines aulicarum rerum peritos, in dissertatione prima ad Tacitum, ubi agit de auspiciis & eorum majestate. Quam ut agnoscimus, sic totus Latinæ linguæ usus, cui utique aula Romanorum Principum in multis partibus normam dedit, semper distinxit inter auspicia & ductum ipsius Imperatoris, cujus tamen sic quoque auspicia aderant. Et longe aliud est, si aulicus efficaciam auspiciorum amplificet; aliud moderatio Principis, non quidem ea inficiantis, sed ex vero temperantis desiderat, ut & Constantii sermo potuerit verior fuisse, nec tam aperto ludibrio affinis. *Gron.*

h *Laureatas litteras.*] Plin. lib. cap. XV. XXX. de lau-

ſatum cum odioſa ſui jactatione ſignificans. Exſtant denique ejus edicta [k] in [l] tabulariis Principis publicis [8] condita........... delata narrandi, [9] extollendique ſemet in [1] cælum. ab Argentorato cùm pugnaretur [m] manſione quadrageſima diſparatus, deſcribens prœlium, aciem ordinaſſe, & ſtetiſſe inter ſigniferos, & Barbaros fugaſſe præcipites, ſibíque oblatum falsò indicat Chnodomarium; (proh rerum indignitas!) ſuper Juliani glorioſis actibus conticeſcens: quos ſepelierat penitus, ni fama res maximas vel obumbrantibus plurimis ſilere neſciret.

8 *Mſ.* condi.... memoria. 9 *Mſ.* extollendóque. 1 τὸ ab *deeſt al.*

---

ro: *Romanis præcipuè lætitiæ victoriarumque nuntia additur litteris, & militum lanceis piliſque.* * Tacit. Hiſtor. 3. p. 551. *Lauream proſperè geſtæ rei ad fratrem miſit.* * Appian. in Mithrid. Λεύκολλος περὶ τῶνδε Ῥωμαίοις ἐπέστελλε τὰ γράμματα δάφνῃ περιβαλών, ὡς ἔθος ἐστὶν ἐπὶ νίκαις. Lamprid. in Alexand. Sever. *Actæ ſunt res feliciter in Mauritania Tingitana per Furium Celſum--atque ex omnibus locis ei tabellæ laureatæ ſunt delatæ*: & alibi apud Livium. *Lindenbr.*

i *Laureatas litteras ad provinc. ſigna mittebat.*] Rectè in Editione Rom. perinde ac in MſſT. omnibus legitur, *ad provinciarum damna.* Quanto damno provincialibus hæ fuerint litteræ, ſatis docet Salvianus in lib. 5. & titulus totus in Codice Theod. ne quid publicæ lætitiæ nuntii ex deſcriptione, vel ab invitis accipiant. Verba Salviani ſunt hæc: *Veniunt plerumque novi nuntii, novi epiſtularii à ſummis ſublimitatibus miſſi, qui commendantur illuſtribus paucis ad exitia plurimorum: decernuntur his nova munera, novæ indictiones: decernunt potentes, quod ſolvant pauperes: decernit gratia divitum, quod pendat turba miſerorum.* * Quare Chryſoſtomus in comparatione Regis & Monachi ait, Reges ſubditorum damno & vincere & vinci, eorúmque victorias plus ferè ſubjectis graves eſſe, quàm clades, eo quòd plus inde licentiæ accedit militi, plus etiam Imperatori. * Accedit teſtimonium Libanii ex Orat. pro Ariſtophane Corinthio pag. 213. cujus verba facere non poſſum, quin hîc adſcribam. καὶ οὐκ ἔστιν ὅστις ἐπιδείξει τοῦτον οὐκ ἐπιμελητὴν ὁρίων, οὐκ ἄγγελον ὑπάτων, οὐ νίκης μηνυτήν, οὐδὲ ἄλλο τῶν τοιούτων ὑπηρετηκότα, ὃ τὰς μὲν πόλεις ἀπόλλυσιν, τοὺς δὲ δοκοῦντας διακονεῖν μετὰ ἁμαξῶν χρυσὸν ἀγουσῶν ἀπέπεμψε. *Neque quiſquam oſtendet hunc aut limitis inſpiciendi, aut Conſulum nuntiandorum, aut indicandæ victoriæ, aut aliorum ſimilium miniſterio functum eſſe: quæ omnia civitatibus quidem perniciem creabant, ipſos verò miniſtros cum curribus auro onuſtis dimittebant.* Loquitur de Ariſtophane, qui fuerat Agens in rebus. * Ad quorum Scholam hæc miniſteria pertinebant. Porrò hæ laureatæ litteræ, ſimul atque acceptæ fuerant in provinciis, ſtatim publicè recitabantur in Theatro, adſtantibus Honoratis, Decurionibus & plebeiis, ídque ſummo cum ſilentio ac reverentia: ut teſtatur Chryſoſtomus Homiliâ xx, in Matthæum: ubi inter cetera quum ait: καὶ τὰ ἐπινίκια ταῦτα ἃ τὰ γράμματα εὐαγγελίζεται, πολλῷ τῶν ἐν τῇ γῇ φρικωδέστερα; maniſeſtè ad laureatas litteras alludit, quibus victoriæ Principum nuntiabantur: ídque ex ſequentibus magis etiam apparet, licèt interpres aliter intellexiſſe videatur. * *Valeſ.*

k *In tabulariis Pr. publicis condigne ſcriptis.*] Hunc locum prout in Regio codice legebatur, excudendum curavi, exploſâ conjecturâ P. Caſtelli, quâ nihil abſurdius. [In Mſ. Colbert. legitur *dicta* pro *edicta*, item *extollendóque.*] Quòd ſi conjecturæ locus eſſet, ſic ferè ſcriptum à Marcellino fuiſſe exiſtimarem: *Exſtant denique ejus Principis edicta in tabulariis publicis condita, in quibus ambitioſè delata narrando, extollendóque ſemet in cælum, ab Argentorato, &c.* Idem.

l *Tabulariis publicis.*] In quibus adſervantur acta publica, privilegia, aliaque id genus ſcripta, quorum Reipubl. intereſt. Cicero pro Archia, & de Nat. Deor. *Privata tabularia*, in quibus chartæ privatæ. L. 92. ff. de leg. III. *In fundo tabularium eſt, in quo ſunt & complurium mancipiorum emptiones, ſed & fundorum variorum & contractuum inſtrumenta.* Lindenbr.

m *Manſione* XL. *diſparatur.*] D. Hilarius in Pſalm. CXVIII. *In communibus & terrenis viis legem meminimus eſſe in ſpatiis menſurarum, cùm paſſuum mille intervallo quædam viæ ſigna ſtatuuntur, cùm manſionum requies diſponitur, cùm uſque ad urbem refectioni viantium congrua rurſum manſionum intervalla dimenſa ſunt.* Hocque ſignificatu reperitur ſæpe in Notitia viarum, item apud Hieronym. Jordanem Hiſtoriæque Augg. Scriptores. *Idem.*

Explicit Liber XVI.

AMMIANI MARCELLINI RERUM GESTARUM

LIBER XVII.

Incipit feliciter.

Hæc libro Ammiani Marc. XVII. continentur.

C. XIV. *Romani Legati de pace, re infecta revertuntur ex Perside, Sapore Armeniam & Mesopotamiam repetente.*

CAPUT I. HAc rerum, quas jam digessimus, varietate ita conclusa, Martius juvenis Rheno post Argentoratensem pugnam otiosè fluente securus, sollicitúsque ne diræ volucres consumerent corpora peremptorum, sine discretione cunctos humari mandavit: absolutísque legatis, quos ante certamen superba quædam portasse prædiximus, ad Tres-tabernas revertit. Unde cum captivis omnibus prædam Mediomatricos, servandam ad reditum usque suum, duci præcepit: & petiturus ipse Mogontiacum, ut ponte compacto transgressus, in suis requireret barbaros, cùm nullum reliquisset in nostris, refragante vetabatur exercitu: verùm facundia jucunditatéque sermonum allectum, in voluntatem traduxerat suam. Amor enim post documenta flagrantior, sequi libenter hortatus est omnis operæ conturmalem, auctoritate magnificum ducem, plus laboris indicere sibi quàm militi, sicut perspicuè contigit, assuetum. [a] Móxque ad locum prædictum est ventum, flumine pontibus constratis transmisso, occupavere terras hostiles. At barbari præstricti negotii magnitudine, qui se in tranquillo positos otio tunc parum inquietari posse sperabant, aliorum exitio quid fortunis suis immineret anxiè cogitantes, simulata pacis petitione, ut primæ vertiginis impetum declinarent, [1] misere legatos cum verbis compositis, quæ denuntiarent concordem fœderum firmitatem: incertumque quo consilio aut instituto mutata voluntate, per alios cursu celeri venire compulsos, acerrimum nostris minati sunt bellum, ni eorum regionibus excessissent. Quibus clara fide compertis, Cæsar prima noctis quiete navigiis modicis & velocibus octingentos imposuit milites: [b] ea re ut vi ingenti [2] sursumversum decurso egressi, quidquid invenire potuerint, ferro violarent & flammis. Quo ita disposito, Solis primo exortu visis per montium vertices barbaris, ad celsiora ducebatur alacrior miles: nullóque invento, (hoc siquidem opinati discessere confestim) eminus [3] ingentia fumi volumina visebantur, indicantia nostros perruptas populari terras hostiles. Quæ res Germanorum perculit animos, atque desertis insidiis, quas per arta loca & latebrosa struxerant nostris, trans Menum nomine fluvium ad opitulandum suis necessitudinibus avolarunt. Ut enim rebus amat fieri dubiis & turbatis, hinc equitum nostrorum accursu, inde navigiis vectorum militum impetu repentino

1 *Al.* miserunt. 2 *Al.* sursum versus. 3 *Al.* ingentis fumi.

* a *Moxque ut ad locum prædictum est ventum.*] Scribe ex Editione Rom. & ex Ms. Regio [ac Colbertino:] *Móxque ad locum prædictum est ventum*; ut libro XIV. cap. 10. & libro XVI. cap. 7. *Sic in Gestis purgationis* Cæciliani & Felicis pag. 14. & pag. 22. Sed & Marcellinus Comes in Chronico Lucio Consule, necnon Paullo & Musciano Coss. ita loquitur; ita & Commodianus. * *Vales.*

b *Eorum viginti sursumversus.*] Cùm hæc sensu omni per-

perterrefacti, evadendi subsidium velox locorum invenere prudentes: quorum digressu miles liberè gradiens, [c] opulentas pecore villas & frugibus rapiebat nulli parcendo. Extractísque captivis, domicilia cuncta curatiùs ritu Romano constructa, flammis subditis exurebat. [4] Emensáque æstimatione decimi lapidis, cùm [d] prope silvam venisset squalore tenebrarum horrendam, stetit diu cunctando, indicio perfugæ doctus, [e] per subterranea quædam occulta fossásque multifidas latere plurimos, ubi habile visum fuerit erupturos. Ausi tamen omnes accedere fidentissimè, ilicibus incisis & fraxinis, roboréque abietum magno semitas invenere constratas. Ideóque gradientes cautiùs retrò, non nisi per amfractus longos & asperos ultra progredi posse, vix indignationem capientibus animis, advertebant. Et quoniam aëris urente sævitia, cum discriminibus ultimis laborabatur incassum, (æquinoctio quippe autumnali exacto, per eos tractus superfusæ nives opplevere montes simul & campos) opus arreptum est memorabile. Et dum nullus obsisteret, [f] munimentum quod in Alamannorum solo conditum Trajanus suo nomine voluit appellari, dudum violentiùs oppugnatum, tumultuario studio reparatum est: locatísque ibi pro tempore defensoribus, ex Barbarorum visceribus alimenta congesta sunt. Quæ illi maturata ad suam perniciem contemplantes, metúque rei peractæ volucriter congregati, precibus & humilitate suprema petiere missis oratoribus pacem: quam Cæsar omni consiliorum via firmata, causatus verisimilia plurima, per decem mensium tribuit [5] intervallum: id nimirum sollerti colligens mente, quòd castra, supra quàm optari potuit occupata sine obstaculo, tormentis muralibus & apparatu deberent valido communiri. Hac fiducia tres immanissimi Reges venerunt, tandem aliquando jam trepidi, ex his qui misere victis apud Argentoratum auxilia, jurantes conceptis ritu patrio verbis, nihil inquietum acturos, sed fœdera ad præstitutum usque diem, quia id nostris placuerat, cum munimento servaturos intacto, frugésque portaturos humeris, si defuisse sibi docuerint defensores: quod utrumque metu perfidiam frenante fecerunt. Hoc memorabili bello, comparando quidem Punicis & Teutonicis, sed [6] dispendiis rei Romanæ peracto [7] levissimis, ut faustus Cæsar exsultabat &

4 *Ms.* emensique. *al.* emensisque. 5 *Ms.* intervallum .... id. 6 *Al.* dispendio. 7 *Al.* levissimo.

careant, sic legenda esse existimamus: *Ea re ut vi ingenti sursumversum decurso* (supple Rheno) *egressi, quidquid invenire potuerint, ferro violarent & flammis.* Vales.

c *Opulentas pecore villas & frugibus.*] Tacit. de Germania: *Satis ferax, frugiferarum arborum impatiens, pecorum fecunda, sed plerumque improcera: ne armentis quidem suus honor, aut gloria frontis: numero gaudent, eæque solæ & gratissimæ opes sunt.* Vide Cæs. de Bello Gall. lib. IV. *Lindenbr.*

d *Prope Silvam venisset.*] Hercyniam silvam videtur eam vocare Zosimus in lib. 3. & Julianus Aug. apud Suidam in voce χρῆμα. * Hodie *der Spessard* dicitur, pars quondam silvæ Hercyniæ, éstque in læva Mœni ripa, haud procul à Confluentibus Rheni & Mosellæ, ut ait Cluverius in cap. 7. lib. 3. * *Valesf.*

e *Per subterranea quædam occulta.*] *Subterraneum*, ὑπόγειον: qua ratione etiam *subaquaneum*. Utrumque apud Tertull. de Anima, cap. XXVIII. *Mortem simulat, subterraneo latitat, septenni se illic patientiæ damnat.* Cap. XXXII. *Aëri contraria* (animalia) *quæ semper subterraneum & subaquaneum viventia, carent haustu ejus.* Lindenbr.

f *Munimentum quod in Alamannorum solo conditum Tra-*

felix: credíque obtrectatoribus potuit, ideo fortiter eum ubique feciſſe fingentibus, quòd oppetere dimicando glorioſè magis optabat, quàm damnatorum ſorte, ſicut ſperabant, ut frater Gallus occidi: ni pari propoſito poſt exceſſum quoque Conſtantii actibus mirandis inclaruiſſet.

CAP. II. Quibus, ut in tali re, compoſitis firmiter, ad ſedes revertens hibernas, ſudorum reliquias reperit tales. Remos Severus Magiſter equitum per Agrippinam petens & Juliacum [g] Francorum validiſſimos cuneos in ſexcentis velitibus, ut poſtea claruit, vacua præſidiis loca vaſtantes offendit: hac opportunitate in ſcelus audaciam erigente, quòd Cæſare in Alamannorum ſeceſſibus occupato, nullóque vetante, expleri ſe poſſe prædarum opimitate ſunt arbitrati. Sed metu jam reverſi exercitus, munimentis duobus, quæ olim exinanita ſunt, occupatis, ſe quoad fieri poterat tuebantur. Hac Julianus rei novitate perculſus, & conjiciens quorſum erumperet, ſi iiſdem tranſiſſet intactis, retento milite circumvallare [8] diſpoſuit. [h] [i] ..... Moſa fluvius præterlambit, & aduſque quartum & quinquageſimum diem, Decembri ſcilicet & Januario menſe, obſidionales tractæ ſunt moræ, deſtinatis barbarorum animis incredibili pertinacia [9] reluctatis. Tunc pertimeſcens ſollertiſſimus Cæſar, ne obſervata nocte illuni, barbari gelu vinctum amnem pervaderent, quotidie à ſole in veſperam flexo aduſque lucis principium, [k] luſoriis navibus diſcurrere flumen ultrò citróque milites ordinavit, ut cruſtis pruinarum diffractis, nullus ad erumpendum quopiam facile [1] perveniret. Hócque commento, inedia, & vigiliis, & deſperatione poſtrema laſſati, ſponte ſe propria dederunt: ſtatímque ad comitatum Auguſti ſunt miſſi. Ad quos eximendos periculo multitudo Francorum egreſſa, cùm captos comperiſſet & aſportatos nihil amplius auſa

8 *Mſ.* oppidum ... Moſa. 9 *Mſ.* reluctantis. *al.* reluctatis. 1 *Mſ.* perveniret ...... Hocque.

---

janus ſuo n.] Dubio procul intelligit Coloniam Trajanam, cujus mentio in Itinerario Antonini Aug. & Notitia viarum: -- *Agrippina, Noveſio, Aſciburgio, Veteribus, Colonia Trajana.* Lindenbr.

g *Francorum val. cuneos in ſexcentis velitib.*] Mille dicit Libanius in Orat. funebri his verbis: ἀλλ' ἐν χειμῶνι μέσῳ τοῦτο μὲν Φραγκοὺς χιλίους, οἷς ταυτὸν εἰς ἡδονὴν χιών τε καὶ ἄνθη, κώμας τινὰς πορθήσαντας, ὧν ἐν μέσῳ φρούριον ἔρημον, πολιορκησάμενος καὶ κατακλείσας εἰς τοῦτο, λιμῷ λαβὼν ἔπεμψε δεδεμένους τῷ μείζονι. Id eſt: *Sed adulta jam hieme Franci numero mille, quibus nives perinde voluptati ſunt ac flores, vaſtatis aliquot vicis, quorum in medio caſtrum erat deſertum, circumſeſſi à Juliano, & in illud caſtrum incluſi ſunt. Eóſque cùm fame ad deditionem coëgiſſet, vinctos ad Auguſtum miſit.* Addit deinde Libanius, Conſtantium hos barbaros Juliani munus ad ſe miſſum videri noluiſſe, eóſque ſuis legionibus miſcuiſſe. *Valeſ.* Legendum puto *Francorum validiſſimos cuneos M. ſexcentis velitibus*, id eſt, mille ſexcentis. Oiſelius. Sed codex Colbertinus aliique huic conjecturæ refragantur. Hadr. Valeſ.

h *Caſtellum oppidum.*] Vide quæ de hoc Caſtello accurato ſtudio adnotavit Clariſſimus & inter præcipua virtutis atque doctrinarum exempla nominandus, Marcus Velſerus Duumvir Aug. in explicatione Schedæ itinerariæ antiquæ, pag. 39. *Lindenbr.*

i *Caſtellum opidum quod.*] Tria hæc verba Caſtellus ex ingenio ſupplevit, cùm in Editione Rom. vacuum ſpatium eſſet relictum, perinde ut in Regio codice, * Toloſ. * [& Colbertino.] Libanius in loco ſuprà laudato φρούριον ἔρημον appellat. Caſtellum quidem Menapiorum memorat Ptolomæus juxta Moſam: hodie *Keſſel* vocant. Sed ita à Marcellino ſcriptum fuiſſe, vix poſſum in animum meum inducere. *Valeſ.* Cur non ſimpliciter intelligimus duo munimenta iſta, de quibus dixit? etſi videatur abruptius. *Gron.*

k *Luſoriis navibus.*] Ad impediendos barbarorum diſcurſus habebant Romani in limitibus naves ſpeculatorias, quas *luſorias* vocabant. Ammian. lib. XVIII. *Luſoriæ naves quadraginta.* L. unic. C. Theod. de luſoriis

[1] repedavit [2] ad sua: hisqué perfectis acturus hiemem revertit Parisios Cæsar.

CAP. III. Quia igitur plurimæ gentes vi majore collaturæ capita sperabantur, dubia bellorum conjectans sobrius rector, magnis curarum molibus stringebatur. Dúmque per indutias licèt negotiosas & breves ærumnosis possessorum damnis mederi posse credebat, tributi ratiocinia dispensavit. Cúmque Florentius Præfectus Prætorio cuncta permensus, ut contendebat, [m] quidquid in capitatione deesset, [n] ex conquisitis se supplere firmaret, talium gnarus, animam priùs amittere, quàm hoc sinere fieri memorabat. Norat enim [o] hujusmodi [p] provisionum, immo eversionum, ut veriùs dixerim, insanabilia vulnera, sæpe ad ultimam egestatem provincias contraxisse: [q] quæ res, ut docebitur postea, penitus evertit Illyricum. Ob quæ Præfecto Prætorio [3] ferri non posse clamante, se repentè factum infidum, cui Augustus summam commiserit rerum; Julianus eum sedatiùs leniens, scrupulosè computando & verè, docuit non sufficere solùm, verumetiam exuberare capitationis calculum ad commeatuum necessarios apparatus. Nihilominus tamen diu postea [r] indictionale augmentum oblatum sibi, nec recitare nec subnotare perpessus, humi projecit. Litterísque Augusti monitus ex relatione Præfecti, non agere ita perplexè, ut videretur parum Florentio credi: rescripsit gratandum esse, si provincialis hinc inde vastatus, saltem sollemnia præbeat, nedum incrementa, quæ

2 *Al.* ad sua castra. 3 *Al.* ferre.

Danub. Novella Theodos. XXXI. Veget. lib. IV. cap. ult. Epiphan. Episc. λόγῳ Ἀγκυρ. pag. 513. Ὁ Ἀντίνως ὁ ἐν Ἀντινόῳ κεκηδευμένος, καὶ σὺν λυσορίῳ πλοίῳ κείμενος ὑπὸ Ἀδριανοῦ οὕτως κατετάγη. Flav. Vopisc. in Vita Bonosi Imp. *Cùm quodam tempore in Rheno Romanas lusorias Germani incendissent, timore ne pœnas daret, sumsit imperium.* Ea enim vera est lectio hujus loci, vett. libb. fide suffulta. De hisce lusoriis optimè P. Pithœus J. C. Adversar. lib. I. cap. XIV. *Lindenbr.*

l *Repedare ad sua.*] Lib. XIX. *Velut repedantes sub modulis.* Lib. XXVI. *Repedare ad Illyricum.* Impp. Honor. & Theod. leg. II. C. de cohort. *Repedare ad pristina sacramenta.* Vid. Pomp. Fest. & Non. Marcell. in *repedare.* Idem.

m *Quidquid in capitatione deesset, ex conquisitis suppleret.*] Quod hîc *conquisitum*, inf. *indictionale augmentum* dicitur. *Idem.*

n *Ex conquisitis se supplere firmaret.*] Tria sunt genera pensitationum: canonis, oblationis, indictionis, ut notat Asconius in 3. Verrinam. Et canon quidem seu *canonici tituli*, ut in lege 26. Cod. Th. *De annona & tributis*, seu *canonicæ præbitiones*, ut in lege 4. *tributa in ipsis speciebus inferri*, Cod. eodem, sunt sollemnes & antiquæ præstationes: unde & *sollemnia* dicuntur ab Hermogeniano in lege 1. D. de muneribus, & à Marcellino nostro infra. *Gratandum*, inquit, *esse, si provincialis hinc inde vastatus saltem sollemnia præbeat, nedum incrementa.* Indictio verò est quidquid præter canonem indicitur. Plinius in Grat. actione: *Nec novis indictionibus pressi ad vetera tributa deficiunt.* Sunt & superindictícii tituli, qui præter indictionem provincialibus imponuntur ob necessitatem aliquam, putà ob tironum, aut equorum, aut vestium comparationem. Nam in Codice diversi tituli sunt, *de indictione*, & *de superindicto.* Tamen *superindictícii tituli* indictionis nomine comprehendi possunt. *Indictionale augmentum*, & *incrementa*, & *conquisita* Marcellinus appellat hoc in loco: in libro autem 19. *exquisitorum detestanda nomina titulorum*: & in lib. 30. *exitialia provisorum detestanda nomina titulorum.* Denique oblatio est propriè auri & argenti, quod largitionibus inferebatur, non arcæ Præfectorum Præt. ut canonici & indictionales tituli. *Vales.*

o *Hujusmodi provisionum.*] Sic *provisiones Præf. Præt.* dicuntur in lege 169. Cod. Th. de Decur. Et Pollio in Balista *provisionem annonariam* dixit Balistæ, qui Præfectus Præt. fuit. Corippus in lib. 3.

- - *gratísque dari provisa jubemus.*

id est, annonas. *Idem.*

p *Provisionum insanabilia vulnera.*] Quæ hîc *provisiones*, mox pòst *incrementa* vocantur. Lib. XIX. *Exquisitorum detestanda nomina titulorum.* Lib. XXX. *Exitialia provisorum nomina titulorum, juxta opulentas & tenues enervatus succidere fortunas.* Lindenbr.

q *Quæ res ut docebitur postea.*] Inf. lib. XIX. cap. XI. *Idem.*

r *Indictionale augmentum oblatum sibi nec recitare.*]

nulla ſupplicia egenis poſſent hominibus extorquere. Factúmque eſt tunc & deinde unius animi firmitate, ut præter ſolita nemo Gallis quidquam exprimere [4] [f] conaretur [t] ...... iniquè. Inuſitato exemplo id petendo Cæſar impetraverat à Præfecto, ut ſecundæ Belgicæ multiformibus malis oppreſſæ diſpoſitio ſibi committeretur, ea videlicet lege, ut nec Præfectianus, nec Præſidialis Apparitor ad ſolvendum quemquam urgeret. Quo levati ſolatio cuncti, [v] quos in [5] curam ſuſceperat ſuam, nec interpellati, ante præſtitutum tempus debita contulerunt.

CAP. IV. Inter hæc recreandarum exordia Galliarum, adminiſtrante ſecundam adhuc Orfito Præfecturam, obeliſcus Romæ in Circo erectus eſt Maximo. Super quo nunc quia tempeſtivum eſt, [x] pauca diſcurram. Urbem priſcis ſæculis conditam ambitioſa mœnium ſtrue, & portarum centum quondam aditibus celebrem, Hecatompylos Thebas inſtitutores ex facto cognominarunt, cujus vocabulo provincia nunc uſque Thebaïs appellatur. Hanc inter exordia pandentis ſe latè Carthaginis, improviſo excurſu duces oppreſſere Pœnorum: poſteáque reparatam Perſarum [y] Rex ille Cambyſes, quoad vixerat,

4 *Steph.* conaretur iniquè. *mſ.* conaretur .... iniquè. 5 *Mſ.* cura ...... ſeparat.

Hoc ipſum eſt, quod intelligit Julianus Cæſar in Epiſtola 17. ad Oribaſium, ubi de Florentio queritur Præf. Præt. quem *μιαρὸν ἀνδρόγυνον* appellat. Sed operæpretium fuerit verba ipſa apponere: *πολλάκις αὐτοῦ τοὺς ἐπαρχιώτας ἀδικήσαντος ἐσιώπησα παρὰ τὸ πρέπον ἐμαυτῷ, τὰ μὲν οὐκ ἀκούων, τὰ δ᾽ οὐ προσιέμενος. ἄλλοις δ᾽ ἀπιστῶν, ἔνια δ᾽ εἰς τοὺς συνόντας αὐτῷ τρέπων· ὅτι* (lege *ὅτε*) *δέ μοι μεταδοῦναι τῆς τοιαύτης ἠξίωσεν αἰσχύνης, ἀποστείλας τὰ μιαρὰ ὑπομνήματα, τί με πράττειν ἐχρῆν, ἆρα σιωπᾶν ἢ μάχεσθαι.* Id eſt: *Qui cùm provinciales multis injuriis affeciſſet, tacui ſæpe, contra quàm dignitas mea poſtulabat: cùm quædam audirem, alia minimè admitterem, nonnulla non crederem, multa in ejus familiares verterem. Sed quando ejuſdem infamiæ me participem facere voluit, miſſis ad me commentariis omni ſcelere & injuria refertis: quid tum mihi faciendum fuit? tacendum, an pugnandum?* Addit deinde quod præteriri hoc in loco non debet: *τί τοίνυν ἐποίησα; πολλῶν παρόντων, οὓς ᾔδειν ἀναγγελοῦντας αὐτῷ, εἶπον· διορθώσει τὰ ὑπομνήματα οὗτος ὁ δεῖνα ἐπεὶ δεινῶς ἀσχημονεῖ*, &c. Id eſt: *Quid igitur feci? Multis præſentibus quos ei relaturos intelligebam; Omnino, inquam, ille commentarios ſuos corriget: prorſus enim immodeſte agit.* Hoc planè eſt, quod hîc ait Marcellinus, Julianum nec recitari indictionale augmentum Florentii ſiviſſe, nec ſubſcribere ei voluiſſe. *Valeſ.*

f *Conaretur Camelaſii nomine inique.*] Camelos plurimos fiſcus alebat, quibus commeatus militibus ad bellum euntibus veherentur: ídque & militibus ipſis commodo erat, & provincialibus, qui hoc facto angariarum moleſtia liberabantur: ut docet Procopius in Anecdotis ſub finem. Et Camelaſia quidem inter perſonalia munera cenſebatur. Unde cogi quis poterat, ut Camelarius eſſet, & Camelos ageret, ut docet ICtus in lege 1. D. de muneribus. Inter patrimonii tamen onera eam fuiſſe hic locus Marcellini convincere videtur. Sed ſciendum eſt hæc verba, *Camelaſii nomine*, in Editione Rom. & Mſſ. omnibus deeſſe, & à P. Caſtello per ſummam audaciam inſerta fuiſſe, cùm lacuna eſſet tam in Editione Rom. quàm in Mſſ. Equidem nihil deeſſe exiſtimo, ſi ita ſcribatur: *Ut præter ſolita nemo Gallis quidquam exprimere conaretur. Denique inuſitato exemplo, &c.* Idem.

t *Camelaſii nomine.*] * Arcadius Chariſius libro ſingulari de Munerib. civilibus, in Pandect. Juris. * L. fin. §. 11. ff. de munerib. *Camelaſia quoque ſimiliter perſonale munus eſt: nam ratione habita & alimentorum, & camelorum, certa pecunia camelariis dari debet.* Lindenbr.

v *Quos in curam æs alienum ſeparat ſuam.*] Ita hactenus editum fuerat ex conjectura P. Caſtelli. Sed codex Regius, optimus ille certè, & à docta manu ſcriptus, veram ſcripturam exhibet, *quos in curam ſuſceperat ſuam.* Sic etiam loquitur Symmachus in Ep. 122. libri 9. Codex Valentinus teſte Loiſello ſcriptum habebat ſic: *Quos in curam ...... Julianus ceperat ſuam*; * ſed Toloſanus Regio aſſentitur. * *Valeſ.*

x *Pauca diſcurram.*] *Diſcurrere*, *διαλέγεσθαι*. Sic lib. XXVI. *Diſcurrere per negotiorum celſitudines adſuetæ.* Lib. XXX. *actus diſcurrere per epilogos breves.* Eodem modo *diſcurſus*, in L. 1. C. Theod. de rap. virg. *Redemptique diſcurſus pœna immineat.* Karolus Magn. in Præfatione contra Synod. de ador. imaginib. *In præfata Synodo hebetudinis continentur diſcurſus.* * Marc. Capella lib. 6. *Adſtruendæ præceptionis excurſus*, p. 221. Macrob. Saturn. 7. c. 1. *Primus menſis poſt epulas jam remotis, & diſcurſum variantibus poculis minutioribus.* * Neque alio ſenſu in idiomate Gallicano ac Italo nunc frequentatur. *Lindenbr.*

y *Rex ille Cambyſes.*] Thucyd. lib. III. Trog. Pomp. lib. I. Strabo lib. XVIII. *Idem.*

alieni cupidus & immanis, Ægypto perrupta aggreſſus eſt, ut opes exinde raperet invidendas, ne deorum quidem donariis parcens. Qui dum inter prædatores turbulentè concurſat, laxitate præpeditus indumentorum concidit pronus: ac ſuomet [z] pugione, quem aptatum femori dextro geſtabat, ſubita vi ruinæ nudato, vulneratus pæne letaliter interiſſet. Longè autem poſtea [a b] Cornelius Gallus, Octaviano res tenente Romanas, Ægypti Procurator, exhauſit civitatem plurimis interceptis: reverſúſque cùm furtorum arceſſeretur & [6] populatæ provinciæ, metu Nobilitatis acriter indignatæ, cui negotium ſpectandum dederat Imperator, ſtricto incubuit ferro. Is eſt, ſi rectè exiſtimo, Gallus poëta, quem flens quodammodo in poſtrema Bucolicorum parte Virgilius carmine leni decantat. In hac urbe inter labra ingentia, diverſáſque moles figmenta Ægyptiorum numinum exprimentes, [c] obeliſcos vidimus plures, alióſque jacentes & comminutos: quos antiqui Reges bello domitis gentibus, aut proſperitatibus ſummarum rerum elati, montium venis vel apud extremos orbis incolas [7] perſcrutatis exciſos erectóſque, Diis ſuperis in religione dicarunt. Eſt autem obeliſcus aſperrimus lapis, in figuram metæ cujuſdam ſenſim ad proceritatem conſurgens excelſam; útque radium [8] imitetur, gracileſcens, paulliſper ſpecie quadrata in verticem productus anguſtum, manu levigatus artifici. Formarum autem innumeras [d] notas, hieroglyphicas appellatas, quas

6 *Mſ.* populatæ. 7 *Mſ.* perſcrutantis. 8 *Mſ.* emittitur.

---

z *Pugione quem aptatum femori dextro.*] Acinacem intelligit, qui erat pugioni ſimilis, ut docet Joſephus in lib. xx. Antiquitatum. Acinacem autem Perſæ in dextro latere geſtabant, quemadmodum docet Valerius Flaccus in fine libri 6. Argon. ubi de Mirace Perſa.

Inſignis manicis, inſignis acinace dextro. Adde Herodotum in lib. 7. *Valeſ.*

a *Cornelius Gallius AEgypti procurator.*] Πρῶτος τῆς Αἰγύπτου ἔπαρχος. Strabo lib. XVII. Servius ad Eclog. x. *Gallus ante omnes primus AEgypti Præfectus fuit.* Cauſam mortis ejus Ovidius indicat Triſt. lib. 2.

Non fuit opprobrio celebraſſe Lycorida Gallo,
Sed linguam nimio non tenuiſſe mero.

Dio lib. LIII. *πολλὰ μάταια ἐς τὸν Αὔγουστον ἀπελήρει. Lindenbr.*

b *Cornelius Gallus exhauſit civitatem.*] Cauſam vaſtationis hujus Thebarum affert Strabo in lib. ult. quòd ſcilicet Thebæi ob tributa ſeditionem concitaverant. De hujus autem obitu ita ſcribit Dio in lib. 53. ob multa & varia quæ in procuratione Ægypti inſolenter geſſerat, à Largo amico eum delatum, Senatus judicio infamiâ notatum eſſe, boníſque multatum, quæ in ærarium Auguſti ſunt redacta: quæ cum Gallus ferre non poſſet, mortem ſibi conſcivit. Gallo in Præfecturam Ægypti ſucceſſit Cajus Petronius; Petronio Ælius Gallus, cui quidem Ælio Gallo familiaris fuit Strabo, ut ipſemet in lib. 2. dicit. Idem in lib. 17. hos duos Gallos manifeſtè diſtinguit. Poſtquam enim de Cornelio Gallo locutus eſt, ſtatim de Petronio, ac mox de Ælio Gallo ſubiicit. Dio etiam in lib. 53. utrumque diſtinxit. Sed apud Dionem, pag. 516. Editionis Leunclavii legitur, Αἴλιος λάργος, ex prava emendatione Xylandri, qui malo exemplo veterem lectionem Αἴλιος γάλλος expunxit, & novam deteriorem ſubſtituit. Atqui etiam apud Zonaram qui Dionem exſcribit, Αἴλιος γάλλος legitur. Hic eſt Ælius Gallus, qui primus Rom. in Arabiam ſigna intulit, teſte Plinio in lib. 6. & Joſepho in lib. 15. & Galeno in lib. 2. de Antidotis: quam illius expeditionem deſcribit Strabo in lib. 16. qui ei comes fuit, & Dio in loco citato. Quem miror tamen ſucceſſorem Cornelio Gallo Ælium Gallum ponere, Ælio verò Petronium, contra quàm Strabo & Joſephus affirmant. Ex his refellitur error Caſauboni, qui in Notis ad Strabonem, & ad Suetonium in Auguſto, hos duos Gallos Præfectos Ægypti pro uno eodémque accepit: quem ſecutus eſt Gerardus Voſſius in lib. 2. de Hiſtoricis Græcis. *Valeſ.* Adſcripſit Pater, p. 187, qui male ſe defendit p. 26 de Poetis Latinis. *Gron.*

c *Obeliſcos vidimus plures alioſque jacentes.*] De iiſdem Strabo lib. XVII. Ἄλλοι δ' εἰσὶ κἀκεῖ (Heliopoli) καὶ ἐν Θήβαις τῇ νῦν Διοσπόλει, οἱ μὲν ἑστῶτες ἀκμὴν περίβρωτοι, οἱ δὲ καὶ κείμενοι. *Lindenbr.*

d *Notas hieroglyphicas.*] Lib. XXII. *Exciſis parietibus volucrum ferarumque genera multa ſculpſerunt, & animalium ſpecies innumeras multas, quas hieroglyphicas litte-*

ei undíque videmus inciſas, initialis ſapientiæ vetus inſignivit auctoritas. Volucrum enim ferarumque, etiam alieni mundi, genera multa ſculpentes, [e] ad ævi quoque ſequentis ætates ut patratorum vulgatiùs [9] perveniret memoria, promiſſa vel ſoluta Regum vota monſtrabant. Non enim, ut nunc litterarum numerus præſtitutus & facilis exprimit quidquid humana mens concipere poteſt; ita priſci quoque ſcriptitarunt Ægyptii: ſed ſingulæ litteræ ſingulis nominibus ſerviebant & verbis; nonnumquam ſignificabant integros ſenſus. Cujus rei ſcientiæ in his interim [1] ſit duobus exemplum. [f] Per vulturem naturæ vocabulum pandunt: quia mares nullos poſſe inter has alites inveniri rationes memorant phyſicæ: [g] pérque ſpeciem apis mella conficientis indicant Regem: moderatori cum jucunditate aculeos quoque innaſci debere his ſignis oſtendentes, & ſimilia plurima. Et quia ſufflantes adulatores ex more Conſtantium, id ſine modo ſtrepebant, quòd cùm [h] Octavianus Auguſtus obeliſcos duos ab Heliopolitana civitate tranſtuliſſet Ægyptia, quorum [i] unus in Circo Maximo, alter in Campo locatus eſt Martio; hunc recèns advectum difficultate magnitudinis territus, nec contrectare auſus eſt, nec movere: diſcant qui i-

9 *Mſ.* pervenire. 1 τὸ ſit *mſ. deeſt.*

ras appellarunt. Tacit. Annal. XI. *Primi per figuras animalium AEgyptii ſenſus mentis effingebant.* Marc. Capella lib. II. *Erantque quidam* (libri) *ſacra nigredine colorati, quorum litteræ animantium credebantur effigies.* Apul. Mileſ. XI. Caſſiod. lib. III. Var. LI. Neque verò animantium tantùm, ſed & alterius generis figuris utebantur. Unde in Hiſtoria ſacra legimus, ſignum crucis inter ἱερατικὰς litteras fuiſſe repertum. Suid. in Σταυροί. Socrates lib. V. cap. 17. ἐν τῷ ναῷ τοῦ Σαράπιδος λυομένου καὶ γυμνουμένου ηὕρητο γράμματα ἐγκεχαραγμένα τοῖς λίθοις τῷ καλουμένῳ ἱερογλυφικῷ· ἦσαν δὲ οἱ χαρακτῆρες σταυρῶν ἔχοντες τύπους. * Philo Jud. de Vita Moſeos p. 412. τὴν διὰ συμβόλων φιλοσοφίαν, ἣν ἐν τοῖς λεγομένοις ἱεροῖς γράμμασιν ἐπιδείκνυνται, καὶ διὰ τῆς τῶν ζώων ἀποδοχῆς. * AEgyptiacis hiſce notis habuiſſe AEthiopes alias ſimiles, quas regias vocabant, ex Heliodoro ſcimus lib. IV. Επιλεγόμενος τὴν ταινίαν γράμμασιν Αἰθιοπικοῖς, οὐ δημοτικοῖς, ἀλλὰ βασιλικοῖς ἐστιγμένην, ἃ δὴ τοῖς Αἰγυπτίων ἱερατικοῖς καλουμένοις ὁμοιῶνται. Et in Græcorum templis ſacros quoſdam characteres fuiſſe, Theodoretus ſcribit, Quæſtion. in Geneſ. 50. Εν τοῖς ἑλληνικοῖς ναοῖς ἴδιοι τινές εἰσι χαρακτῆρες γραμμάτων, οὓς ἱερατικοὺς προσηγόρευσεν. Harum notarum ſpecimina invenimus in obeliſcis & monumentis antiquis etiam in anulis, qualis fuit ille Theagenes puellæ; apud Heliodor. lib. VIII. Δακτύλιος -- λίθῳ τῇ καλουμένῃ παντάρβῃ τὴν σφενδόνην διάδετος, γράμμασι δὲ ἱεροῖς τισὶν ἀνάγραπτος. De iiſdem extat egregius locus apud Diodor. Sicul. lib. III. pag. 101. Plutarch. de Iſide Clem. Alex. Stromat. lib. V. Aurel. Macrob. Saturnal. lib. I. cap. XXI. Eaſque pleniùs interpretati ſunt ex antiquis Chæremon, Hermateles, Hermapion, & qui vetuſtiſſimus omnium Orus Apollo Niliacus: cujus librum AEgyptiacâ linguâ ſcriptum in ſermonem Græcum tranſtulit Philippus, quem adhuc in manibus habemus. *Lindenbr.*

[e *Ad ævi quoque ſequentis ætates Imperatorum vulgatius perveniente memoria.*] In codice Colbertino lego: *Ad ævi quoque ſeq. ætates imperatorum vulgatiùs pervenire memoria*: ex quo judico hunc locum ita emendari oportere: *Ad ævi quoq. ſeq. ætates ut patratorum vulgatiùs perveniret memoria*; id eſt, ut faciliùs rerum geſtarum notitia ad poſteros perveniret.] *Valeſ.* Sed ipſi apices in Mſ. ſubjiciunt, *uti peractorum.* Gron.

f *Per vulturem naturæ vocabulum.*] Horus Apollo lib. I. cap. II. de vulturum conceptione, Plutarch. Plin. AElian. Procop. in Eſaiam, Baſil. Magn. & illum imitatus Theophylactus Symocat. φυσικῶν ὑπομνημάτ. cap. II. Tzetzes Variar. Hiſtor. Chil. XII. cap. CCCCXXXIX. *Lindenbr.*

g *Per ſpeciem apis.*] Horus Apol. lib. I. cap. LXII. Seneca de Clement. lib. I. cap. 19. Plin. lib. XI. cap. 17. Mich. Glyc. Annal. tom. I. cujus verba, quoniam Græcè edita non ſunt, deſcribam ut in Mſ. exempl. quod penes me olim fuit, leguntur: Καὶ αἱ μέλισσαι ὑπὸ βασιλεῖ καὶ ταξιάρχῳ τινὶ τῶν ἔργων ἅπτονται, οὐ πρότερον ἐπὶ τοὺς λειμῶνας ἐλθεῖν καταδεχόμεναι, πρὶν ἂν ἴδωσιν τὸν βασιλέα κατάρξαντα τῆς πτήσεως. Οὐ χειροτονητὸς δὲ οὗτος, ἀλλ' ἐκ φύσεως ἔχων τὸ κατὰ πάντων πρωτεῖον, καὶ μεγέθει διαφέρων, καὶ σχήματι, καὶ τῇ τοῦ ἤθους πρᾳότητι. Εστὶ μὲν γὰρ κέντρον τῷ βασιλεῖ, ἀλλ' οὐ χρῆται τούτῳ πρὸς ἄμυναν. Νόμοι τινές εἰσιν οὗτοι τῆς φύσεως ἄγραφοι, ἀργοὺς εἶναι πρὸς τιμωρίαν τοὺς τῶν μεγίστων δυναστειῶν ἐπιβαίνοντες. *Idem.*

h *Octavianus Aug.*] Strabo lib. XVII. Plin. lib. XXXVI. *Idem.*

[i *Quorum unus in Circo Maximo, alter in Campo locatus eſt Martio.*] Divus Auguſtus duos obeliſcos Heliopoli tranſtulit Romam, & alterum in Circo Magno,

gnorant, veterem Principem tranſlatis aliquibus hunc intactum ideo præteriſſe, quòd [k] Deo Soli ſpeciali munere dedicatus, fixúſque intra ambitioſi templi delubra, quæ contingi non poterant, tamquam apex omnium eminebat. Verùm Conſtantinus id parvi ducens, avulſam hanc molem ſedibus ſuis, nihilque committere in religionem rectè exiſtimans, ſi ablatum uno templo [l] miraculum Romæ ſacraret, id eſt, in templo mundi totius, jacere diu perpeſſus eſt, dum tranſlationi pararentur utilia. Quo convecto per alveum Nili, projectóque Alexandriæ, navis [m] amplitudinis antehac inuſitatæ ædificata eſt, ſub trecentis remigibus agitanda. Quibus ita proviſis, digreſſóque vitâ Principe memorato, urgens effectus intepuit: tandémque ſerò impoſitus navi, per maria fluentáque Tibridis [n] velut paventis, ne quod pæne ignotus miſerat Nilus, ipſe parum ſub meatus ſui diſcrimine mœnibus alumnis inferret, defertur in vicum Alexandri, tertio lapide ab Urbe ſejunctum: unde [o p] chamulcis impoſitus,

alterum in Campo Martio conſtituit, ægrè navibus advectos. Amborum meminit Plinius in libri XXXVI. capite IX. poſterioris etiam in capite X.] *Valeſ.*

k *Deo Soli.*] Strabo lib. XVII. Macrob. Saturn. I. cap. 22. *Lindenbr.*

l *Miraculum Romæ ſacraret.*] Non antiquam Romam, ſed novam quam vocant, nominis videlicet ſui cognominem urbem, hoc miraculo ornatam voluit Conſtantinus. Id nos docet Inſcriptio vetus, quæ uſque ad nunc in ipſo obeliſco legitur, quam totam hîc apponere lubet:

PATRIS OPUS MUNUSQ..... TIBI ROMA DICAVIT
AUGUSTUS...... TIUS ORBE RECEPTO
ET QUOD NULLA TULIT TELLUS NEC VIDERAT AETAS
CONDIDIT UT CLARIS EXA..... ET DONA TRIUMFIS
HOC DECUS ORNATUM GENITOR COGNOMINIS URBIS
ESSE VOLENS CAESA THEBIS DE RUPE REVELLIT.
SED GRAVIOR DIVUM TANGEBAT CURA VEHENDI
QUOD NULLO INGENIO NISUQUE MANUQUE MOVERI
CAUCASEAM MOLEM DISCURRENS FAMA MONEBAT
AT DOMINUS MUNDI CONSTANTIUS OMNIA FRETUS
CEDERE VIRTUTI TERRIS INCEDERE JUSSIT
HAUT PARTEM EXIGUAM MONTIS PONTOQUE TUMENTI
CREDIDIT ET PLACIDO............. CTU
LITUS AD HESPERIUM..... MIRANTE CARINAM
INTEREA ROMAM TA..... RO VASTANTE TYRANNO
AUGUSTI JACUIT DONUM STUDIUMQUE LOCANDI,
NON FASTU SPRET.... SED QUOD NON CREDERET ULLUS
TANTAE MOLIS OPUS SUPERAS CONSURGERE IN AURAS
NUNC VELUTI RURSUS RU..... AVULSA METALLIS
EMICUIT PULSATQUE POLOS HAEC GLORIA DUDUM
AUCTORI SERVATA SUO CU.... CAEDE TYRANNI
REDDITUR ATQUE ADITU RO ... VIRTUTE REPERTO
VICTOR OVANS URBIQ...... TROPAEUM
PRINCIPIS ET MUNUS CONDI..... QUE TRIUMFIS. *Idem.*

m *Amplitudinis antehac inuſitatæ.*] Difficile dictu, unde ſic pronunciarit Ammianus, quum & pari numero ſit apud Polybium quinqueremis, & altera quinqueremis Caii habuerit remiges quadringentos; & majores naves cum denſiore remigum numero aliunde novimus. An has ignoravit noſter? *Gron.*

n *Velut paventis, ne quod pæne ignotus.*] Legendum videtur, *ne quòd bene ignotus miſerat Nilus, &c.* perinde ac ſi diceret, Tibrim quaſi expaviſſe, ne obeliſcum illum quem feliciter miſerat ſeu devexerat Nilus, ipſe parum feliciter Romam veheret: eadem figurâ quâ Calliſthenes in Hiſtoriis dixit, Pamphylium mare Alexandro naviganti ſubmiſiſſe ſe ἐξυπαναστῆναι, quaſi vectoris ſenſum haberet, ut eſt apud Euſtathium in Iliad. V. In Regio codice legitur, *pene paventis ne, &c.* Valeſ.

o *Chamulcis impoſitus.*] Gloſſar. χαμοῦλκος, *traha.* Vide Polluc. lib. VII. * & alibi in eodem Gloſſar. *Sclolia,* χαμοῦλκις. neſcio an non leg. *ſclodia*, χαμοῦλκος. unde German. *Schlode.* * Lindenbr.

p *Chamulcis impoſitus.*] In Gloſſis Latino-Græcis, *ſclodia* χαμυλκὶς, & *ſtludio* χαμούλκιον dicitur. Genus id erat carpenti humilis, ut nomen ipſum demonſtrat, cujuſmodi hodiéque in uſu ſunt. [Petrus Pithœus ad oram Ammiani ſui pro *chamulcis* legit *carrucis*, repugnantibus cunctis codicibus, inprimis Colbertino. Genus eſt apud noſtros vehiculi, quod ab equis per humum trahitur, graviora onera impoſita ferens, vulgò ni fallor, *Camion*, à Chamulco dictum.] *Valeſ.*

tractùfque leniùs, per Oftienfem portam [q] pifcinámque publicam Circo illatus eft Maximo. Sola poft hæc reftabat erectio, quæ vix aut ne vix quidem fperabatur poffe compleri: [2] erectifque ufque periculum altis trabibus, ut machinarum cerneres nemus, innectuntur vafti funes & longi, ad fpeciem multiplicium liciorum cælum denfitate nimia fubtexentes: quibus colligatus mons ipfe effigiatus fcriptilibus elementis, paullatímque id per arduum inane protentus, diu penfilis, hominum millibus multis tamquam [r] molendinarias rotantibus metas, cavea [3] locatur in media, eique fphæra fuperponitur [4] ahenea, aureis laminis nitens: quâ confeftim vi ignis divini contactâ, ideòque fublata, [f] facis imitamentum infigitur æreum, itidem auro imbracteatum, velut abundanti flamma candentis. [t] Secutæque ætates alios tranftulerunt: quorum unus in Vaticano, alter [v] in hortis Salluftii, duo in Augufti monumento erecti funt. Qui autem notarum textus obelifco incifus eft veteri, quem videmus in Circo, [x] Hermapionis librum fecuti, interpretatum litteris fubjecimus Græcis.

[y] ΑΡΧΗΝ ΑΠΟ ΤΟΥ ΝΟΤΙΟΥ ΔΙΕΡΜΗΝΕΥΜΕΝΑ ΕΧΕΙ

2 *Mf.* ideftifque. 3 *Mf.* loeatus. 4 *al.* ahena.

q *Pifcinamque publicam.*] Quæ in XII. Urbis regione. Pub. Victor. in Defcriptione region. Urbis. *Lindenbr.*

r *Molendinarias rotantibus metas.*] Paulus J. C. *Meta, inferior pars molæ; catillus, fuperior.* L. 18. §. 5. de inftr. & inftrum. * Suid. Μύλη τὸ κάτω τῆς μύλης. τὸ γὰρ ἄνω, ὄνος λέγεται: citatque in eam rem locum Procopii. Pollux lib. 7. cap. 4. * *Idem.*

f *Facis imitamentum in figura æreum.*] Hæc verba *in figura*, videntur effe adpofita ad explicationem vocabuli præcedentis. Quid enim aliud eft imitamentum quàm figura, feu μίμημα? Sic enim ufurpat Tacitus aliquoties, & Agellius in lib. 7. cap. 5. Proinde ea verba delenda effe cenfeo; nifi potiùs placet ita fcribi: *Facis imitamentum infigitur æreum.* Valef.

t *Secutæque ætates alios tranftulerunt.*] Ejus obelifci qui in Vaticano eft, meminit Plin. lib. XXXVI. cap. 11. reliquorum Publ. Victor. in Defcript. Urbis. *Lindenbr.*

v *In hortis Salluftii.*] Laudantur hi horti in L. 39. §. 8. ff. de legat. 3. Fl. Vopifc. in Aureliano, Xiphilin. in Vefpafiano, Infcriptionibus vett. quarum unius fragmentum hoc eft: GENIO COETI HERODIAN. PRAEGUSTATOR. DIVI AUGUSTI IDEM POSTEA VILLICUS IN HORTIS SALUSTIANIS. *Idem.*

x * *Hermapionis librum fecuti.*] Quem Ammianus Hermapionem, Tertullianus Hermatelem appellat, de Spectac. cap. 8. *Obelifci enormitas, ut Hermateles adfirmat, Soli proftituta: fcriptura ejus unde & cenfus, de AEgypto fuperftitio eft.* * Idem.

y Ἀρχὴν ἀπὸ τοῦ νοτίου, &c.]

A parte Auftrali verfus I. *hæc interpretata habet:*

Hæc funt, quæ Regi Rhamefti donavimus: quem Sol amat & Apollo: qui omnem terrarum orbem cum gaudio regit. Potens veritatis amicus, filius Heronis Deo fatus, conditor orbis terræ, quem Sol ceteris prætulit, ftrenuus Martis Rex Rhameftes, cui omnis terra cum vigore & audacia fubjecta eft. Rex Rhameftes Solis filius, in æternum vivens.

Verfus vel ordo II.

Apollo potens, qui eft revera dominus diadematis, & AEgyptum glorificans poffidet, qui Solis urbem fplendidam reddidit, quique condidit reliquum orbem terræ, & valde honorat Deos in Solis civitate (Heliopoli) conftitutos: quem Sol amat.

Verfus five Ordo III.

Apollo potens Solis filius præfulgidus, quem Sol ceteris præfecit, & Mars ftrenuus muneribus donat; cujus bona in omni tempore permanent: quem Ammon diligit, qui Phœnicis delubrum bonis implevit; cui Dii tempus vitæ dederunt. Apollo potens filius Heronis, Rex orbis terrarum Rhameftes, qui confervavit AEgyptum alienigenis devictis: quem Sol amat, cui diuturnum vitæ tempus largiti funt Divi: Dominus orbis terræ Rhameftes æternùm vivens.

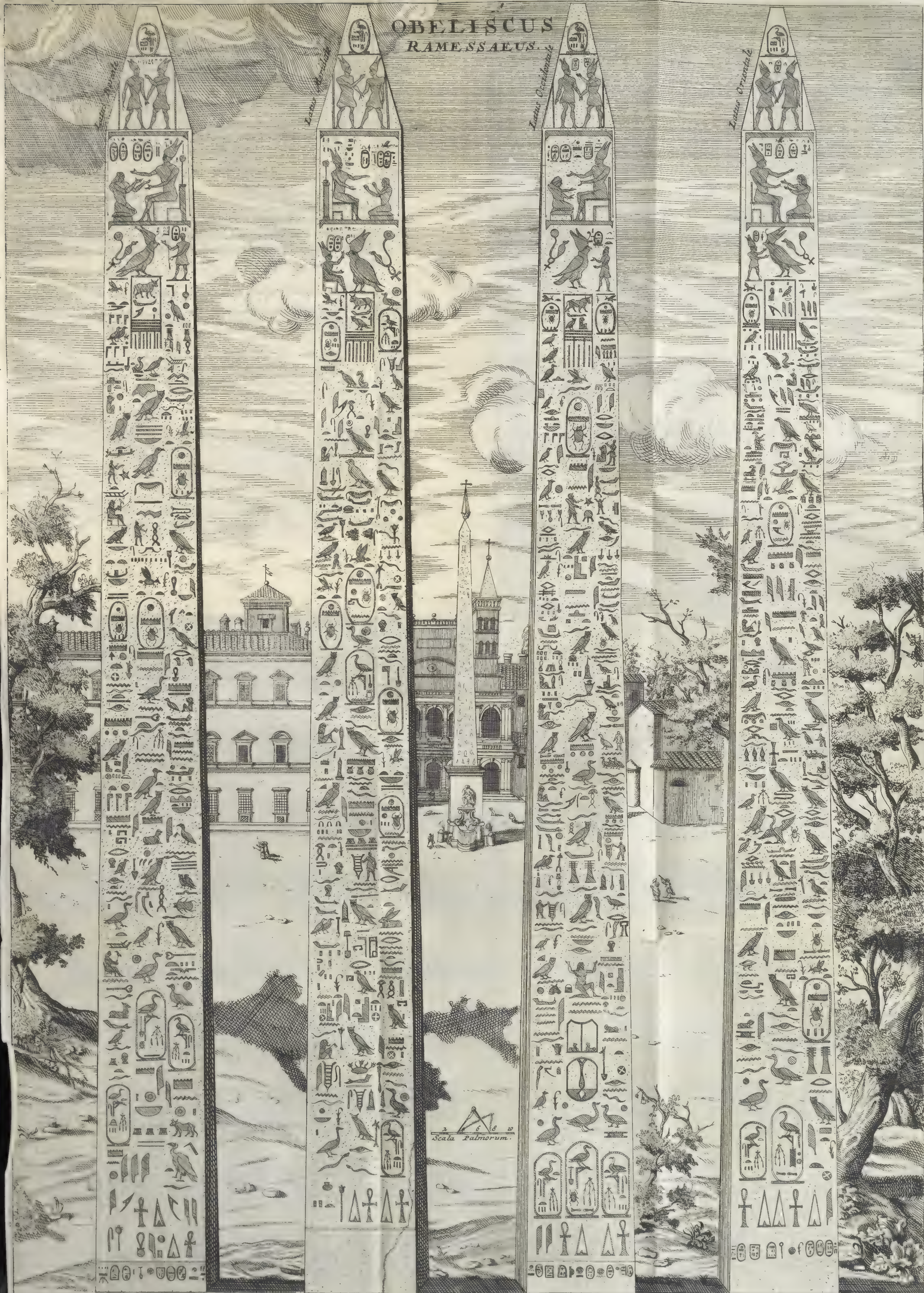
Alius verfus vel Ordo II.

Sol Deus, Magnus Dominus cæli, dono tibi vitam non onerofam. Apollo potens dominus diadematis incomparabilis, cui ftatuas pofuit in hoc Regno, & ornavit Solis urbem, fimiliter & ipfum Solem Dominum cæli, qui perfecit opus bonum, Solis filius Rex perpetuò vivens.

Verfus feu ordo III.

Sol Deus, Dominus cæli Rhamefti Regi tribuo imperium & in omnes poteftatem: quem Apollo veritatis amans, Dominus temporum, & Vulcanus pater Deorum delegit ac prætulit propter Martem: Rex omni ex parte lætus, Solis filius, & à Sole amatus.

A parte Orientali I. *verfus vel ordo.*

Continet Obeliscus hic a basiusq; ad pyramidion palmos 130. ipsum uero pyramidion palmos 14. qui additi faciunt palmos 144. totius obelisci altitudinem. Latera maiora boreale et meridiale inferioris basis palmos continent 13½. minora orientale et occidentale 12⅓. Latera uero maiora superioris basis palmos 9½. minora 7¾. atq; adeo totius molis crassities et soliditas continet palmos 15120. cubicos idq; 1031029. libras pendet.

ΣΤΙΧΟΣ ΠΡΩΤΟΣ ΤΑΔΕ.

z a Ἥλιος b βασιλεῖ Ῥαμέστῃ. δεδώρημαί σοι ἀνὰ πᾶσαν οἰκουμένην μετὰ χαρᾶς βασιλεύειν· ὃν Ἥλιος φιλεῖ καὶ Ἀπόλλων. κρατερὸς φιλαλήθης υἱὸς Ἥρωνος, θεογέννητος κτίστης τῆς οἰκουμένης, ὃν Ἥλιος προέκρινεν, ἄλκιμος Ἄρεως βασιλεὺς Ῥαμέστης. ᾧ πᾶσα ὑποτέτακται ἡ γῆ μετὰ ἀλκῆς καὶ θάρσους. βασιλεὺς Ῥαμέστης Ἡλίου παῖς αἰωνόβιος.

ΣΤΙΧΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ.

Ἀπόλλων κρατερὸς, ὁ ἑστὼς ἐπ' ἀληθείας δεσπότης διαδήματος, τὴν Αἴγυπτον δοξάσας κεκτημένος, ἀγλαοποιήσας Ἡλίου πόλιν, καὶ κτίσας τὴν λοιπὴν οἰκουμένην, καὶ πολυτιμήσας τοὺς ἐν Ἡλίου πόλει θεοὺς ἀνιδρυμένους, ὃν Ἥλιος φιλεῖ.

ΤΡΙΤΟΣ ΣΤΙΧΟΣ.

Ἀπόλλων κρατερὸς Ἡλίου παῖς παμφεγγής, ὃν Ἥλιος προέκρινεν καὶ Ἄρης ἄλκιμος ἐδωρήσατο. οὗ τὰ ἀγαθὰ ἐν παντὶ διαμένει καιρῷ. ὃν Ἄμμων ἀγαπᾷ, πληρώσας τὸν νεὼν τοῦ φοίνικος ἀγαθῶν. ᾧ οἱ θεοὶ ζωῆς χρόνον ἐδωρήσαντο. Ἀπόλλων κρατερὸς υἱὸς Ἥρωνος βασιλεὺς οἰκουμένης Ῥαμέστης, ὃς ἐφύλαξεν Αἴγυπτον c τοὺς ἀλλοεθνεῖς νικήσας. ὃν Ἥλιος φιλεῖ. ᾧ πολὺν χρόνον ζωῆς ἐδωρήσαντο θεοί, δεσπότης οἰκουμένης Ῥαμέστης αἰωνόβιος.

ΑΛΛΟΣ ΣΤΙΧΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ.

Ἥλιος θεὸς μέγας δεσπότης οὐρανοῦ. δεδώρημαί σοι βίον ἀπρόσκορον. Ἀπόλλων κρατερὸς

A Solis urbe magnus Deus, incola cæli Apollo potens Heronis filius, quem Sol diligit, quem Dii honorarunt, qui totam terram regit, quem Sol præ ceteris delegit: strenuus propter Martem Rex, quem Ammon diligit, & præfulgidus eligens sempiternum Regem.

Hæc versio Hieronymi Brunelli Jesuitæ exstat apud Angelum Roccham in descriptione Bibliothecæ Vaticanæ. Sed ut idem ait, altera ejus inscriptionis Græcæ translatio habetur Petro Angelo Bargæo auctore. Hæc omnia interpretatus est & Vignerius ad Livium cap. 1450. *Lindenbr.*

z ΤΑΔΕ ΕΣΤΙΝ Α ΒΑΣΙΛΕΙ ΡΑΜΕΣΤΗ.] Græca omnia tam in Editione Rom. quàm in Regio exemplari [& in Colbertino] deerant, primúsque ex codice Hirsfeldensi ea edidit Gelenius: quem tamen conjecturæ suæ sæpius indulsisse non dubito. Mar. Accursius duas tantùm priores lineas edidit litteris capitalibus mendosissimè scriptas, ut ferè Græca in libris Latinis corruptissimè scribebantur ab antiquariis. Ex eorum tamen vestigiis hæc elicuimus distinctè notata: ἥλιος βασιλεῖ ῥαμέστῃ δεδώρημαί σοι, &c. *Vales.*

a ΗΛΙΟΣ.] Hic Sol Vulcani filius, Nili nepos fuit, cujus urbem Ægyptii volunt esse eam quæ Heliopolis appellatur, ut ait Cicero in lib. 3. de Nat. Deorum. Idem scribit Suidas in ἥλιος. Et in prima Dynastia Regum Ægypti quæ est Deorum, & Semideorum, ponitur Ἥφαιστος, deinde ἥλιος Ἡφαίστου. Ab hujus Solis regno ad transitum Alexandri in Asiam numerabant Ægyptii annorum 23. millia, teste Diodoro in lib. 1. Themistius in Orat. 13. sub finem hunc Solem vocat Apollinis avum. Sanè in prima illa Dynastia Regum Ægypti apud Manethonem, post Solem Reges recensentur, Ἄρης ἡμίθεος. Ἀπόλλων ἡμίθεος. Ἄμμων ἡμίθεος, & postremus Ζεὺς ἡμίθεος. Quorum omnium in hac obelisci interpretatione distinctam mentionem habemus. Quare non assentior Ciceroni, qui Apollinem Ægyptium cum Sole confundit. *Idem.*

b ΒΑΣΙΛΕΙ ΡΑΜΕΣΤΗ.] Hic videtur esse, qui Rhameses, seu Rhamesses dicitur ab Eusebio in Chronico, & à Josepho in 2. lib. contra Apionem, ῥαμέσσης & ῥαμψής. Qui etiam alio nomine Σέσωθις dicebatur, ut docet ibidem Josephus ex Manethone. Herodotus in lib. 2. Sesostrim appellat. Eumdem enim esse Sesothim, seu Sethosim Manethonis cum Herodoti Sesostri ex utriusque rebus gestis inter se collatis rectè probavit Scaliger in Notis ad Eusebium numero 530. Eumdem Tacitus in lib. 2. Ann. cum Josepho Ramsem vocat. *Regem*, inquit, *Ramsem Libya, AEthiopia, Medisque, ac Persis, ac Bactriana, & Scythia potitum, &c.* Quæ optimè in Sesostrim conveniunt. *Idem.*

c ΤΟΥ ΑΛΛΟΥ ΕΘΝΟΥΣ ΝΙΚΗΣΑΣ.] Restitui τοὺς ἀλ-

κύκλος διαδήματος ἀνείκαστος, ὧν ἀνδριάντας ἀνέθηκεν ἐν τῇδε τῇ βασιλείᾳ δεσπότης Αἰγύπτου, καὶ ἐκόσμησεν Ἡλίου πόλιν ὁμοίως καὶ αὐτὸν Ἥλιον δεσπότην οὐρανοῦ. συνετελεύτησεν ἔργον ἀγαθὸν Ἡλίου παῖς βασιλεὺς αἰωνόβιος.

ΤΡΙΤΟΣ ΣΤΙΧΟΣ.

Ἥλιος θεὸς δεσπότης οὐρανοῦ Ραμέσῃ βασιλεῖ δεδώρημαι τὸ κράτος καὶ τὴν κατὰ πάντων ἐξουσίαν. ὃν Ἀπόλλων φιλαλήθης δεσπότης χρόνων, καὶ Ἥφαιστος ὁ τῶν θεῶν πατὴρ προέκρινεν διὰ τὸν Ἄρεα. βασιλεὺς παγχαρὴς Ἡλίου παῖς, καὶ ὑπὸ Ἡλίου φιλούμενος.

ΑΦΗΛΙΩΤΗΣ ΠΡΩΤΟΣ ΣΤΙΧΟΣ.

Ὁ ἀφ' Ἡλίου πόλεως μέγας θεὸς ἐνουράνιος Ἀπόλλων κρατερὸς, Ἥρωνος υἱὸς, [d] ὃν Ἥλιος ἠγώγησεν, ὃν οἱ θεοὶ ἐτίμησαν, ὁ πάσης γῆς βασιλεύων, ὃν Ἥλιος προέκρινεν, ὁ ἄλκιμος διὰ τὸν Ἄρεα βασιλεὺς, ὃν Ἄμμων φιλεῖ. καὶ ὁ παμφεγγὴς συγκρίνας αἰώνιον βασιλέα. *& reliqua.*

CAP. V. Datiano & Cereali Coss. cùm universa per Gallias studio cautiore disponerentur, formidóque præteritorum barbaricos hebetaret excursus: Rex Persarum in confiniis agens adhuc gentium extimarum, jámque cum
5 Chionitis & Gelanis, omnium acerrimis bellatoribus, pignore icto societatis, rediturus ad sua, Tamsaporis scripta suscepit, pacem Romanum Principem nuntiantis poscere precativam. Ideóque non nisi infirmato Imperii robore tentari talia suspicatus, latiùs semet extentans, pacis amplectitur nomen, & condiciones proposuit graves: [e] missóque cum muneribus Narseo quodam legato, litteras ad Constantium dedit, nusquam à genuino fastu declinans, quarum hunc fuisse accepimus sensum: *Rex Regum Sapor,* [f] *particeps siderum, fra-*

5 *Ms.* Chionitis & Gelanis.

λοσθνεῖς ex conjectura. *Vales.*

d Ὃν Ἥλιος ἠγώγησεν.] An de industria sic ex Mss. ediderunt viri docti, & intellexerunt quod ego non intelligo? an sequuti alter alterum propagaverunt vitium? Opinor autem pro ἠρώγησεν. Ἀρηγὸς & ἀρωγὸς. *Gron.*

e *Misso cum muneribus Narseo.*] Ejus legationis meminit Idatius in Fastis. Datiano & Cereale Coss. *Introïerunt Constantinop. legati Persarum die* VII. *Cal. Martias.* De eadem legatione loquitur Themistius in Orat. 13. in laudem Constantii: ἀλλά γε ἐν Κελτοῖς στρατοπεδεύων Πέρσας εἰρήνης ἐπιθυμεῖν ποιεῖ. καὶ εἶδον ἐγὼ ἔναγχος ἐν τῷ ἄστει τοῦ Ἀντιόχου ἄνδρας ἐκ Σούσων καὶ Ἐκβατάνων ἀφιγμένους σὺν κηρυκείῳ, καὶ γράμματα ἀρχαῖα βύσσῳ λευκῇ ἐνειλιγμένα· τὰ δὲ γράμματα ἐξελιπάρει τὸν ὕπαρχον σπονδὰς πράττειν Ἀχαιμενίδαις. Id est: *Adhuc in stativis Galliæ residens Persas ad poscendam pacem compellit. Et nuper Antiochiæ caduceatores vidi à Susis & Ecbatanis missos cum litteris bysso candida involutis, quibus petebatur à Præfecto, ut fœdus cum Imp. Persis impetraret.* Hîc Præfectus Præt. erat Musonianus, ut Marcellinus docet. Hujus legationis principem Narseum à lenitate morum commendat Petrus Patricius in Excerptis legationum. Addit Zonaras eos legatos Constantium Sirmii convenisse; quod Marcellinus noster affirmat. *Vales.*

f *Particeps siderum, Solis frater.*] Hic Persarum Regum titulus primùm manavit ab Arsace, qui post obitum astris, ut Persæ existimant, ritus ipsorum consecratione permistus est omnium primus: exindéque Reges ejus gentis appellari se patiuntur Solis fratres & Lunæ, ut ait Marcellinus in lib. 23. His autem magnificis titulis Reges Persici magnopere delectabantur, ut apud Menandrum Protectorem in lib. 1. Hist. litteræ Chosrois ad Justinianum hanc habent inscriptionem: θεῖος, ἀγαθὸς, εἰρηνοπάτριος, ἀρχαῖος χοσρόης, βασιλεὺς βασιλέων, εὐτυχὴς, εὐσεβὴς, ἀγαθοποιὸς, γίγας γιγάντων, ὃς ἐκ θεῶν χαρακτηρίζεται Ἰουστινιανῷ ἀδελφῷ ἡμετέρῳ. Et apud Theophylactum Simocattam in lib. 4. Alter Chosroes Hormisdæ filius ad Baramum ita scribit: χοσρόης βασιλεὺς βασιλέων, εἰρηνάρχης, τοῖς ἀνθρώποις σωτήριος, ἐν θεοῖς μὲν ἄνθρωπος ἀγαθὸς καὶ αἰώνιος, ἐν δὲ τοῖς ἀνθρώποις θεὸς ἐπιφανέστατος, ἡλίῳ συνανατέλλων, καὶ τῇ

ter Solis & Lunæ, [g] Constantio Cæsari fratri meo salutem plurimam dico. Gaudeo, tandémque mihi placet ad optimam te viam revertisse, & incorruptum æquitatis agnovisse suffragium, rebus ipsis expertum, pertinax alieni cupiditas quas aliquoties ediderit strages. Quia igitur [h] veritatis oratio soluta esse debet & libera, & celsiores fortunas idem loqui decet atque sentire; propositum meum in pauca conferam, reminiscens hæc quæ dicturus sum, me sæpius replicasse. Adusque Strymona flumen, & Macedonicos fines tenuisse majores meos, antiquitates quoque vestræ testantur: hæc me convenit flagitare, (ne sit arrogans quod affirmo) splendore virtutúmque insignium serie vetustis Regibus antistantem. Sed ubique [i] mihi cordi est recordatio, cui coalitus ab adolescentia prima, nihil umquam pœnitendum admisi. Ideóque [k] Armeniam recuperare cum Mesopotamia debeo, avo meo composita fraude præreptam. Illud apud nos numquam acceptum fuit, quod adseritis vos exsultantes, nullo discrimine virtutis ac doli, prosperos omnes laudari debere bellorum eventus. Postremò si morem gerere suadenti volueris rectè, contemne partem exiguam semper luctificam & cruentam, ut cetera regas securus: prudenter reputans, medelarum quoque artifices [l] urere nonnumquam & secare, & partes corporum amputare, ut reliquis uti liceat integris: [m] hocque bestias factitare; quæ cùm

νυκτὶ χαριζόμενος τὰ ὄμματα, &c. Quæ ultima Latinè sic sonant: *Cum Sole exoriens, & nocti lumina largiens.* Quod idem est, ac si dixisset, *frater Solis & Lunæ.* Vales.

g *Constantio Cæsari fratri meo.*] Inter Reges naturale quoddam consanguinitatis vinculum intercedit. Unde fratres se vicissim appellare solent, æqualitatem quamdam imperii significantes. Sic Achabus Rex Israel Benadadum Syriæ Regem fratrem nominat in 3. Regum cap. xx. & in 1. Maccab. cap. x. legitur, *Rex Alexander fratri Jonathæ S.* Et Æthiopum Rex Hydaspes apud Heliodorum in fine lib. 9. fratrem se Persarum Regis vocat. Et in lib. 1. Persicorum Procopii Rufinus Silvani filius, legatus ad Cabadem Persarum Regem, sic loquitur: ἔπεμψέ με, βασιλεῦ, ὁ σὸς ἀδελφός. Item apud Menandrum Protect. in lib 1. Chosroes Justinianum fratrem appellat. Denique Constantinus Magnus in Epistola ad Saporem Persarum Regem (eum ipsum cujus hîc meminit Marcellinus) eumdem fratrem compellat, ut videre est apud Eusebium in lib. 4. de vita Const. *Idem.*

h *Veritatis oratio soluta esse debet & libera*] Forsan scripsit Ammian. *absoluta esse debet*: quæ illi frequens locutio, ut jam ad lib. XIV. notavi. *Lindenbr.*

i *Mihi cordi est recordatio.*] Scribendum videtur *moderatio*, aut *ratio*, aut quid simile. *Vales.*

k *Mesopotamiam avo meo comp. fraude præreptam.*] Narseus Saporis avus à Maximiano Galerio ingenti prœlio victus, Maximiano Augusto V. & Maximiano Cæsare II. Coss. anno Domini 297. ut est in Fastis Idatii, & in Chronico Alexandrino, Mesopotamiam cum quinque regionibus Transtigritanis reddere Romanis coactus est, ut uxorem & filias captas reciperet, sicut narrant Rufus Festus, Eutropius, Petrus Patricius in Excerptis legationum, & Zonaras. Hinc intelligendus est Aurelius Victor in Diocletiano, ubi narratâ Maximiani victoriâ subjungit: *Verùm pars terrarum nobis utilior quæsita: quæ cùm acriùs reposcuntur, bellum recens susceptum est grave admodum periculosúmque.* Per compositam autem fraudem, vel strategema illud Galerii intelligit, de quo in lib. superiore dixi: vel sanè fraudem aliquam in fœdere à Romanis factam Narseo. *Idem.*

l *Urere nonnumquam & secare.*] Tertull. in Scorpiaco; & ex eo Lucif. Calarit. ad Constant. Imp. *Licet ferro medicus secet, cauterio urat, sinapis incendio ad omnem dolorem ægrum deducat; tamen nec secari, inuri, excedi, morderique esse inimicum: quippe quod idcirco bonum sit, quia dolores inutiles auferat per adhibitos salutis causâ dolores.* * Tertul. de Pœnit. cap. x. *Miserum est secari & cauterie exuri, & pulveris alicujus mordacitate cruciari: tamen quædam per insuavitatem medentur, & emolumento curationis offensam sui excusant.* Cicero Philipp. 8. p. 633. *In corpore si quid ejusmodi est, quod reliquo corpori noceat, id uri secarique patimur ut membrum aliquod potiùs, quàm totum corpus intereat: sic in Reip. corpore, ut totum salvum sit, quicquid est pestiferum, amputetur.* * Jul. Firm. de errore profan. relig. Basil. Magn. περὶ νηστείας. Cl. Claudian. in Eutrop. lib. II.

- - - *truncantur & artus.*
Ut liceat reliquis securum vivere membris. Lindenbr.

m *Idque & bestias factitare.*] Castorem vult dicere, qui cùm à venatoribus propter testiculos maximè expetatur, eos ipse sibi abscindit, & venatoribus projicit, ut narrat Scholiastes in Nicandri Theriaca, & Cicero in

advertant cur maximopere capiantur, illud propria ſponte amittunt, ut vivere deinde poſſint impavidæ. Id ſanè pronuntio, quòd ſi hæc mea legatio redierit irrita; poſt tempus hiemalis quietis exemptum, viribus totis accinctus, fortuna condicionúmque æquitate ſpem ſucceſſus ſecundi fundante, venire quoad ratio ſiverit feſtinabo. His litteris diu libratis, recto pectore (quod dicitur) conſideratéque reſponſum eſt hoc modo: *Victor terrâ marique Conſtantius ſemper Auguſtus fratri meo Sapori Regi ſalutem plurimam dico. Soſpitati quidem tuæ gratulor, ut futurus, ſi velis, amicus: cupiditatem verò ſemper indeflexam fuſiúſque vagantem vehementer inſimulo. Meſopotamiam poſcis ut tuam, perindéque Armeniam: & ſuades integro corpori adimere membra quædam, ut ſalus ejus deinceps locetur in ſolido: quod refutandum eſt potiùs, quàm ulla conſenſione firmandum. Accipe igitur veritatem non obtectam præſtigiis, ſed perſpicuam, nulliſque minis inanibus perterrendam. Præfectus Prætorio meus, opinatus aggredi negotium publicæ utilitati conducens, cum duce tuo per quoſdam ignobiles, me inconſulto ſermones conſeruit ſuper pace.* [n] *Non refutamus hanc nec repellimus: adſit modò cum decore & honeſtate, nihil pudori noſtro præreptura vel majeſtati. Eſt enim abſonum & indecens, cùm geſtarum rerum ordine* [o] *explicatæ ſint aures, quas invidiæ nobis multipliciter incluſerunt: cùm deletis tyrannis totus orbis Romanus nobis obtemperat, ea prodere, quæ contracti in Orientales anguſtias diu ſervavimus illibata. Ceſſent autem quæſo formidines, quæ nobis intentantur ex more: cùm ambigi nequeat, non inertiâ nos, ſed modeſtiâ, pugnas interdum excepiſſe potiùs, quàm intuliſſe: & noſtra, quoties laceſſimur, fortiſſimo benevolentiæ ſpiritu defenſare, id experiendo legendóque ſcientes, in prœliis quibuſdam rarò rem titubaſſe Romanam,* [p] *in ſumma verò bellorum numquam ad deteriora prolapſam.* Hanc legationem nullo impetrato remiſſam (nec enim effrenatæ Regis cupiditati reſponderi ampliùs quidquam potuit) poſt pauciſſimos dies ſecutus eſt Proſper Comes, & [q] Spectatus [r] Tribunus & Notarius, itémque [ſ] Euſtathius

Scauriana, Juvenalis, * aliíque *. *Valeſ.*

n *Non refutamus hanc.*] Gloſſar. vet. *Refuto, repudio, reſpuo.* Egeſipp. lib. 11. *Ne pro ſe ſacrificarent, qui ſacrificium Cæſaris refutaviſſ nt.* Solin. cap. 25. *Nundinas ac numum refutant.* Novell. Theod. XXV. *Solidum aureum integri ponderis refutandum.* Quo ſignificatu in Hiſtoria Auguſt. & Legibus Langobardor. aliquoties uſurpatur. Italique in ſuo idiomate retinent, *Refiutare la pace, Refutare pacem.* Lindenbr.

o *Explicatæ ſint aures quas invidiæ.*] Sic Gelenius ingenioſè correxit, cùm in Mſſ. & in Editione Rom. legeretur, *ordines placatæ ſint aures invidiæ.* Elegantiùs tamen, ſi quid ſentio, ſic legeretur: *Eſt enim abſonum & inſipiens, cùm geſtarum rerum ordine explicatæ ſint aures invidiæ, nobis multipliciter incluſæ, &c.* In codice Regio legitur *inſidiens*, & ſuperſcripium eſt *inſipiens.* Editio Romana habet *inſidens* Valeſ.

p *In ſumma vero bellorum.*] Idem dicit Lucillius in lib. 26.

Ut Romanus populus victus vi & ſuperatus prœliis.
Sæpe eſt multis; bello verò numquam, in quo ſunt omnia.

Et Livius in lib. 8. *Populus Rom. etſi nullo bello, multis tamen prœliis victus.* Idem.

q *Et Spectatus.*] Autiochenus, affinis Libanii, ut docet ipſe Libanius in Ep. 414. & 426. De ejus ad Perſas legatione idem paſſim in Epiſtolis loquitur. Nominatim in Epiſt. 321. ad Ariſtænetum, in qua eloquentiam Spectati prædicat, qui Regis Perſarum petitionem egregiè refutaverit: ἐπανήκων ἡμῖν ὁ Σπεκτάτος ἀπὸ τῆς πρεσβείας

Musoniano suggerente Philosophus, ut opifex suadendi: Imperatoris scripta perferentes & munera, enisuri apparatum interim Saporis arte quadam suspendere, ut supra humanum modum provinciæ munirentur Arctoæ.

CAP. VI. Inter quæ ita ambigua [t][v] Juthungi Alamannorum pars, Italicis conterminans tractibus, obliti pacis & fœderum, quæ adepti sunt obsecrando, Rætias turbulentè vastabant, adeo ut etiam oppidorum tentarent obsidia præter solitum. Ad quos repellendos cum valida manu missus Barbatio, in locum Silvani peditum promotus Magister, ignavus sed verbis effusior, alacritate militum vehementer erecta, prostravit acerrimè multos, ita ut exigua portio, quæ periculi metu se dedit in fugam, ægrè dilapsa res suas non sine lacrymis reviseret & lamentis. Huic pugnæ [x] Nevitta, postea Consul, equestris præpositus turmæ, & adfuisse, & fortiter fecisse firmatur.

CAP. VII. Iisdem diebus terræmotus horrendi per Macedoniam, Asiámque, & Pontum adsiduis pulsibus oppida multa concusserunt & montes. Inter monumenta tamen multiformium ærumnarum eminuere Nicomediæ clades,

&c. deinde: *ὡς γὰρ ἐχρημάτιζεν ὁ πέρσης καὶ ὁ λόγος ἦν περὶ τῶν διαφορῶν, καὶ πολὺς ἐνέκειτο τοὺς παππώους ἀπαιτῶν ὅρους, καὶ πολλάκις ἐρωτῶν εἰ μὴ καὶ δίκαιον εἰς τοὺς παῖδας τὰ τῶν προγόνων καταβαίνειν, τὰ μὲν παρὰ τῶν ἄλλων ἐνταῦθα παλαίσματα σπεκτάτωρ ἀπαγγελεῖ*, &c. *Nam cùm Persarum Rex legationem audiret, & magnopere contenderet, terminos majorum flagitans, ac idemtidem rogaret num justum esset bona avorum ad filios pervenire, &c.* Vales.

r *Tribunus & Notarius.*] Notariorum tria erant genera: primi & præcipui sunt Tribuni, & Notarii Principis de quibus Zosimus in lib. 5. Ἰωάννης τῶν βασιλικῶν ὑπογραφέων, οὓς τριβούνους καλοῦσιν, ἄρχων γεγενημένος. Id est: *Johannes Primicerius Notariorum.* Hi & Tribuni Notariorum dicuntur, ut in Chronico Marcellini Comitis, Patricio & Hypatio Coss. & apud eumdem Zosimum in lib. 5. de Stilichone: ἔστησεν αὐτῷ τὴν ἀξίαν ἄχρι τοῦ λεγομένου Νοταρίων τριβούνου. Secundi sunt Tribuni & Notarii Prætoriani. Tertii Domestici & Notarii: ut est in lege 2. & 3. Cod. Th. de Primicerio & Notariis. Tribuni & Notarii Prætoriani sunt, qui ex Cornicularìis & Primiscriniis officii Præfecturæ Præt. ad eum locum pervenerunt, ut docet Cassiodorus in lib. 6. ep. 3. & in lib. XI. ep. 18. & 20. Eorumdem mentio fit in lege 6. Cod. de Advocatis div. jud. & in lege ult. & pænult. de Palatinis sacrarum larg. & in Novella 8. Justiniani. Hi porro omnes sub Notariorum Schola continebantur, & acta in Consistorio excipiebant. Unde in lege 2. cit. de Primicerio & Not. ait Imperator: *Primicerios, si prout eorum voluntas fuerat, de Consistorio nostro sine administratione decesserint, &c.* Et Sidonius in Carmine ult. ubi vide quæ notavit vir numquam sine laude nominandus Jac. Sirmundus. Erant autem XX. supra quingentos Theodosii temporibus, ut docet Libanius in Orat. adversus eos, qui molestum ipsum appellaverant, quam manuscriptam penes me habeo. *Idem.*

s *Eustathius Philosophus.*] Iamblichi discipulus, natione Cappadox, de cujus ad Saporem Regem legatione præclara quædam narrat Eunapius in vita Ædesii. Ad eumdem exstat epistola Magni Basilii, qui ejusdem civis fuit: in qua ejus visendi incredibili desiderio se arsisse significat, atque ea causa orbem terrarum peragrasse. Adítque, ἢ τῆς ἐπὶ πέρσας βαδίζειν ἔδει· καὶ συμπεριϊέναι εἰς ὅ τι μήκιστον τῶν βαρβάρων. ἦλθες γὰρ κἀκεῖσε: quibus verbis legationem ejus Persicam intelligit. *Idem.*

t *Juthungi Alemannorum pars.*] Suid. Ἰουθοῦγγοι, ὄνομα ἔθνους. Dexipp. in Eclog. Legat. Αὐρηλιανὸς κατὰ κράτος νικήσας τοὺς Ἰουθούγγους Σκύθας. Natio fuit Romanis sæpe infesta, & quam iterum sub Valentiniano rebellasse memorat D. Ambros. lib. V. Epist. XXVII. *In medio Romani Imperii sinu Juthungi populabantur Rætias, & ideo adversus Juthungum Hunnus adscitus est.* Lindenbr.

v *Juthungi.*] In libris antiquis variè corruptum erat hoc nomen. Editio Rom. *ut Thiuntugi*; Augustana & *Thiutungi*; Basiliensis *Juthiuntugi*; denique codex Regius habet *Vithiuntugi.* Errorum diversitas inde orta esse videtur, quòd partim *Juthungi*, partim *Vithungi* dicerentur. Unde antiquarius utrumque initium nominis posuit. Aurelius Victor in Gallieno: *Alamannorum Vithungi Italiam; Francorum gentes direptâ Galliâ Hispaniam possiderent.* vulgò legitur *Alamannorum vi tunc æquè.* Sidonius quoque in Carmine 7. Vithungos vocat, & Auctor Panegyrici Constantio dicti. Sed ceteri Juthungos appellant rectiùs: Ambrosius Ep. 27. Idatius in Chronico, Dexippus. In Tabula Peutingerorum cum Marcomannis junguntur & Quadis. * Certè ad Danubium sedes habuisse, docet vetus Auctor apud Suidam in ἰκόντων. σκυθῶν ἀπόμοιρα Scytharum pars dicuntur à Dexippo. *Vales.*

x *Nevitta.*] Ad quem est lex quinta Cod. de pedan. judic. & lex prima ibid. de Consort. ejusd. lit. quæ

Bithyniæ urbium matris, cujus ruinarum eventum verè brevitérque absolvam. Primo lucis exortu [y] die nono Kal. Septembrium, concreti nubium globi nigrantium, lætam paullo antè cæli speciem confuderunt: & amandato Solis splendore, nec contigua vel apposita cernebantur: ita oculorum obtutu præstricto, humo involutus crassæ caliginis squalor insedit. Dein velut numine summo [z] fatales contorquente manubias, ventósque ab ipsis excitante cardinibus, magnitudo furentium incubuit procellarum, & elisi litoris fragor: hæcque secuti [a] typhones atque presteres, cum horrifico tremore terrarum, civitatem & suburbana funditus everterunt. Et quoniam acclivitate collium ædes pleræque vehebantur, aliæ super alias concidebant, reclangentibus cunctis sonitu ruinarum immenso. Interim clamoribus variis excelsa culmina resultabant, quæritantium conjugium liberósque, & si quid necessitudinis artè constringit. Post horam denique secundam, multò ante tertiam, aër jam sudus & liquidus latentes retexit funereas strages. Nonnulli enim superruentium ruderum vi nimia constipati, sub ipsis interiere ponderibus. Quidam collo tenus aggeribus obruti, cùm superesse possent si qui juvissent, auxiliorum inopiâ necabantur. Alii lignorum exstantium acuminibus fixi pendebant. Uno ictu cæsi complures paullo antè homines, tunc promiscuæ strages cadaverum cernebantur. Quosdam domorum inclinata fastigia intrinsecus ferebant intactos, angore & inedia consumendos. Inter quos [b] [c] Aristænetus affectatam recèns diœcesim curans vi-

utraque est Juliani, & ipse Nevita consul dicitur. *Gron.*

y *Die* IX. *Cal. Septembrium.*] Consentit Idatius in Fastis, Datiano & Cereale Coss. *Ipso anno terræmotus factus, ita ut civitas Nicomedensium funditus versaretur die* IX. *Cal. Sept. aliæ verò centum* L. *civitates partibus vexatæ sunt.* Et Aurelius Victor in Marco: *Asiæque*, ait, *Ephesus ac Bithyniæ Nicomedia constratæ terræ motu, æquè ac nostra ætate Nicomedia Cereali Consule.* Præterea Socrates in lib. 2. cap. 31. Hist. Eccl. ait Constantium, qui initio quidem jusserat Concilium Episcoporum Nicomediæ fieri, audita clade Nicomediæ, Seleuciam Isauriæ Concilii sedem constituisse: addítque: τοῦτο δὲ γέγονε Δατιανοῦ καὶ Κερεαλίου περὶ τὴν ὀγδόην εἰκάδα τοῦ αὐγούστου μηνός: id est, IX. Kal. Sept. non V. ut malè vertit Interpres, qui formam loquendi Atticam esse non advertit. Exstat etiamnum Libanii Monodia de hac Nicomediæ ruina: quam Ephrem etiam Diaconus elegiaco carmine planxerat, teste Gennadio & Marcellino Comite in Chronico. *Vales.*

z *Fatales contorquente manubias.*] In libris Etruscorum lectum est fulminum jactus *manubias* dici, & certa esse numina possidentia fulminum jactus, ut Jovem, Vulcanum, Minervam, &c. teste Servio in lib. I. Æn. Etrusci tamen etsi credimus Senecæ in lib. 2. Nat. quæst. fulmina à Jove mitti dicebant, trésque illi manubias dabant, de quarum differentia vide Festum, & Senecam ibidem: ita ut alii Dii nonnisi commodatas à Jove manubias haberent. Marcianus Capella in libro 9. de Minerva: *Huic pater tuas assereris credidisse manubias.* Idem.

a *Typhones atque presteres.*] Marcian. Heracleot.

- - - πρηστήρων τε καὶ
Βολὰς κεραυνῶν, τούς τε λεγομένους ἐκεῖ
Τυφῶνας.

Hesych. Πρηστὴρ, σφοδρὸς ἄνεμος, ἢ πῦρ ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ. De typhone vid. Suid. * Gell. lib. 19. cap. 1. *Figuræ quædam nubium metuendæ, quas τυφῶνας vocabant.* De præstere Lucret. lib. 6. p. 207. *Lindenbr.*

b *Aristænetus affectatam recens diæcesim curans, &c.*] Malè in vulgatis lib. *Aristænetus affectatam regens diæcesim curans vicaria potestate, quam Constantius ad honorem uxoris Eusebiæ Pietatis cognominarat.* Rectiùs in partem ut edidimus, *affectatam recens diæcesin curans vicaria potestate.* Sic postea: *Artemius curans vicariam Præfecturam.* Reliqua sic restituenda videntur, *Pietatis cognomine nominarat.* Ad exemplum nempe Pietatis Juliæ (de qua Plin. lib. III. cap. 19.) Constantius hanc diœcesin Pietatem vocavit. Et *Diæcesis* hîc eo significatu ponitur, quo passim in utroque Cod. ac in Notitia Imp. *Diæcesis Ægyptiaca, Africana, Pontica, Thraciar.* Vid. L. 3. C. Theod. de mil. veste, L. I. Ne quis Palatin. L. unic. Ut omnes jud. L. 12. de metall. & metal. L. 3. de equor. collat. L. 34. de navicular. L. 97. de Decurionib. *Idem.*

c *Aristænetus.*] Nicæâ Bithyniæ oriundus, inter præcipuos Libanii amicos: ut docent Libanii plurimæ ad eum epistolæ, quibus facundiam illius morésque sua-

* cujus impetu pulsorum auditus est montium gemitus,

caria potestate, quam Constantius ad honorem uxoris Eusebiæ Pietatis cognominaverat, animam hoc casu cruciatam diutius exhalavit. Alii subita ruinæ magnitudine oppressi, iisdem adhuc molibus conteguntur. Collisis quidam capitibus, vel humeris præsectis aut cruribus, inter vitæ mortísque confinia, aliorum adjumenta paria perferentium implorantes cum obtestatione magna deserebantur. Et superesse potuit ædium sacrarum & privatarum, hominúmque pars major, ni palantes abruptè flammarum ardores per quinquaginta dies & noctes, quidquid consumi poterat exussissent. Adesse tempus existimo pauca dicere, quæ de terræ pulsibus conjecturâ veteres collegerunt. Ad ipsius enim veritatis arcana non modò hæc nostra vulgaris inscitia, sed ne sempiterna quidem lucubrationibus longis nondum exhausta physicorum jurgia penetrarunt. Unde & in [d] ritualibus & pontificiis observatur [e] obtemperantibus sacerdotiis cautè, [f] ne alio Deo pro alio nominato, cùm quis eorum terram concutiat, sit in abstruso, piacula committantur. Accidunt autem, ut opiniones existimant, inter quas Aristoteles æstuat & laborat, aut [g] in cavernis minutis terrarum, quas Græcè syringas appellamus, [h] impulsu crebriore aquis undabundis: aut certè, [i] ut Anaxagoras affirmat, [k] ventorum vi subeuntium ima terrarum: qui cùm [l] soliditatibus concrustatis inciderint, eruptiones nullas reperientes, eas partes soli convibrant, quas subrepserint humidi. Unde plerumque observatur, [m] terra tremente, ventorum apud nos spiramina nulla sentiri, quòd in ul-

vissimos commendat. Meminit etiam ejus in Orat. de vita sua pag. 21. his verbis, quæ ut ex Ms. codice legenda sunt apponam: ὧν εἰ τὴν Ἀρισταινέτου φαίην ἂν ὑπερτέραν φιλίαν, οὐδένα ἂν νεμεσῆσαι μοι δοκῶ τῶν τεθεαμένων δευτέρων. ᾧ μοι καὶ ἡ μήτηρ καὶ εἰ τῳ ἄλλῳ λύπην ἐκποιοῦσιν ἀπιὼν εἰκότως ἂν ἐγκαλοῖ. De ejusdem Aristæneti & Hieroclis obitu in hac Nicomediæ ruina plenæ sunt Libanii epistolæ, nominatim 22. ad Acacium. *Vales.*

d *Ritualibus & Pontificiis obtemperantibus Sacerdotiis.*] Ita Ms. & vulg. Latens tamen vitium facilius est agnoscere, quàm de medela ejus certum quid pronuntiare. Rituales libri iterum laudantur lib. XXIII. quorum argumentum ex Cicerone de Divinat. & Censorino de die natali notum est. Quibus non absimiles erant Pontificales libri, quorum Seneca meminit Epist. CXVIII. Auctor. Orig. gentis Rom. Augustin. de Civit. Dei, Servius in Virgil. * Marius Victorinus de Orthographia lib. 1. p. 17. Inscriptio vetus apud Ursin. de Imaginib. p. 101. LIVIUS THEONA AB EPISTULIS GRAEC. SCRIBA A LIBRIS PONTIFICALIBUS. * *Lindenbr.*

e *Obtemperantibus sacerdotiis cautum.*] In Editione Romana legitur *cautè*. Codex Regius * & Tolosanus * scriptum habent: *Observatur obtemperantibus sacerdotiis cautè.* quod probo. *Vales.*

f *Ne alio Deo pro alio nominato.*] Gellius lib. 11. cap. 28. *Lindenbr.*

g *In cavernis minutis terrarum, quas syringas appellamus.*] Inf. lib. XXII. *Sunt & syringes subterranei quidam & flexuosi secessus.* Vide Suid. in σύριγξ. *Idem.*

h *Impulsu crebriore aquis undabundis.*] Lucret. lib. VI.

Fit quoque, ubi magnas in aqua vastasque lacunas,
Glæba vetustate è terra provolvitur ingens
Ut jactetur aquæ fluctu quoque terra vacillans. Idem.

i *Ut Anaxagoras.*] Qui terræmotum definiebat ὑπονόστησιν ἀέρος εἰς γῆν, teste Laërtio; ubi vide quæ Aldobrandus notat ex Aristotele in libro 2. Meteorolog. & Plutarchum in lib. 3. de Placitis Philosophorum. *Vales.*

k *Ventorum vi subeuntium ima terr.*] Lucret. lib. VI.

Præterea ventus cùm per loca subcava terræ
Conlectus parte ex una procumbit, & urget
Obnixus magnis speluncas viribus altas:
Incumbit tellus, quo venti prona premit vis. * Lindenbr.

l *Soliditatibus concrustatis.*] Agathias lib. II. Οἱ τὴν αἰτίαν τοῦδε τοῦ πάθους (tremoris terræ) ἀναθυμιάσεις τινὰς εἶναι λέγοντες ξηράς τε καὶ λιγνυώδεις, καὶ ὑπὸ τὰ γλαφυρὰ τῆς γῆς εἰργομένας, καὶ τῷ μὴ διαπνεῖσθαι ῥᾳδίως σφοδρότερον ἔνδον περιδινουμένας τὸ ἐπικείμενον ἅπαν σαλεύειν ἕως τῇ βιαίᾳ φορᾷ τοῦ στενότητος ἐνδιδούσης ἐς τὸ ἐμφανὲς ἀναχθεῖεν, *Idem.*

m *Terra tremente, ventorum apud nos spiramina nulla.*] Mich. Glycas Annal. lib. 1. Γίνεται καὶ παρὰ τῶν ὑπογείων ἀνέμων κίνησις. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ἐπιόντων μεγάλων σεισμῶν, ἄνεμοι τῷ τότε οὐκ εἰσὶν, ὡς ἐσχλεισμένων αὐτῶν ὑποκάτω κατὰ τόπον, καὶ μᾶλλον ὑπ' ἄντροις. *Idem.*

timis ejus secessibus occupantur. [n] Anaximander ait, arescentem nimia æstuum siccitate, aut post madores imbrium, terram rimas pandere grandiores, quas penetrat supernus aër violentus & nimius, ac per eas vehementi spiritu quassatam cieri propriis sedibus. [o] Qua de causa terrores hujusmodi vaporatis temporibus, aut nimia aquarum cælestium superfusione contingunt. Ideóque [p] Neptunum humentis substantiæ potestatem, Ennosigæon & Sisichthona Poëtæ veteres & Theologi nuncupaverunt. [q] Fiunt autem [r] terrarum motus modis quatuor. Aut enim brasmatiæ sunt, qui humum [6] molestiùs suscitantes, sursum propellunt immanissimas moles: ut in Asia Delos emersit, & Hiera, & Anaphe, & [s] Rhodus, Ophiusa & Pelagia prioribus sæculis dictitata, aureo quondam imbri perfusa, & [t] Eleusin in Bœotia, & apud Tyrrhenos [v] Vulcanus, insulæque plures: [x] aut climatiæ, qui limes ruentes & obliqui urbes, ædificia, montésque complanant: aut chasmatiæ, qui grandiori motu patefactis subitò voratrinis, terrarum partes absorbent; ut in Atlantico mari [y] Euro-

6 *Ms.* molestus.

n *Anaximander ait.*] Anaximander Milesius Physicus, cujus magna in hac re scientia vel potiùs divinitas fuit: quique Lacedæmoniis prædixit, ut urbem & tecta custodirent: instare enim motum terræ. Plin. lib. II. cap. 79. *Lindenbr.*

o *Qua de causa terrores hujusmodi.*] *i. tremores hujusm.* Idem.

p *Neptunum humentis substantiæ.*] Gellius lib. II. cap. 28. * Macrob. Saturnal. I. cap. 17. *Orpheus tamen in Hymnis quamvis Neptunum cognominaverit* Ἐννοσίγαιον, *etiam Jovem* σεισίχθονα *vocavit.* * Agathias lib. II. Eustath. in Homeri Iliad. ο. pag. 1013. *Idem.*

q *Fiunt autem terrarum motus, &c.*] Corruptè admodum hic locus in retro Editionibus legebatur: sed in eo restituendo felicissimus fuit Hadrian. Junius, cujus emendationes à Mss. membranis confirmantur. Eum vide Animadvers. lib. III. cap. XV. *Idem.*

r *Terrarum motus modis quatuor.*] Heraclides Pontic. Allegor. Homer. τὰ γάρ τοι σεισμῶν διαφέροντα τοῖς παθήμασιν οἱ φυσικοὶ λέγουσιν εἶναι ἴσα, καί τινας ἰδίους χαρακτῆρας ὀνομάτων ἐπιγράφουσιν αὐτοῖς, βρασματίαν τινὰ καὶ κληματίαν προσαγορεύοντες. Aristot. de Mundo, & ejus interpres L. Apuleius, L. Seneca Natural. Quæstion. lib. VI. *Idem.*

s *Rhodus, Ophiusa & Pelagia.*] Ophiusa olim Rhodos dicta est ob multitudinem serpentum, ut scribit Heraclides de Republica Rhodiorum, Strabo in libro 14. & Plinius in lib. 5. In Hesychii Lexico sic legendum est: Ὀφιοῦσσα ἡ Ῥόδος διὰ τὸ πλῆθος τῶν ὄφεων. vulgò ὀφιοῦς ἡρόδοτος legitur corruptissimè. Pelagiam tamen non nominat Plinius, neque Strabo, qui plurima ejus insulæ nomina afferunt. Ceterùm fabula de aureo imbre, quo perfusa dicitur Rhodos, ex Homero fluxit, qui in Catalogo sic ait de Rhodiis:

Καί σφιν θεσπέσιον πλοῦτον κατέχευε Κρονίων.

quam fabulam postea latiùs extendit Pindarus in ode 7. Olymp. Claudianus in lib. 3. de Stilichonis laudibus:

Auratos Rhodiis imbres nascente Minerva
Defluxisse ferunt. Vales.

t *Eleusin in Boeotia.*] Falli videtur Marcellinus noster: neque enim Eleusis referri debet inter eas urbes quæ terræmotu emerserunt; sed potiùs inter illas quæ pessum abierunt: ut auctor est Strabo in lib. 9. Plinius in lib. 2. & Pausanias in Bœoticis. *Idem.*

v *Vulcania.*] In Editione Rom. legitur *Vulcanus:* neque aliter Augustana & Basiliensis Editio, & codex Regius scriptum habent. [Colbertinus, *Volcamus.*] Ea est quæ Vulcani insula dicitur à Julio Obsequente in lib. de Prodigiis. *In Sicilia*, inquit, *Vulcani insula saxosa, & deserta, quæ ex ternis crateribus flammas eructabat, magna hominum admiratione nata est anno Urbis 567.* Idem ait Orosius in lib. 4. cap. XX. In Tabula quoque Peutingerorum Insula Vulcani dicitur. *Idem.* Quum adeo casti fuerint Valesii in scripta codicum vetustorum lectione retinenda, non oportuit hic negligentes esse, præsertim quum nequiverint ignorare hodieque appellari *Volcano* aut *Bolcano* aut *Borcano*, hoc barbarico nomine prorsus alludente ad Scripturam veterem & eam firmante, quam & propterea reposui; quod videre est apud Cluverium in Siciliæ lib. II pag. 406 ubi inter collectanea de hac insula Ammiani nostri non meminit, quod miror, unde causam hodierni nominis tam clare discimus. Geographo Ravennati est *Vulcana.* Gron.

x *Aut climatiæ.*] Hi terræmotus ἐπικλινταὶ dicuntur in libro de mundo qui Aristoteli tribuitur, & μυκητίαι qui in Marcellino nostro mycematiæ: βράσται denique qui brasmatiæ. Aristoteles quoque in Republ. Massiliensium βράστας nominat, teste Strabone in lib. 4. Vetus Auctor apud Suidam in σεισμός· πνεύματος εἰς τὰ κοιλώματα τῆς γῆς ἐγκατειρχθέντος· εἶναι δ' αὐτῶν τοὺς μὲν βρασματίας, τοὺς δὲ χασματίας. *Vales.* ~~Meursius.~~

y *Europæo orbe potior insula.*] Figmentum est Platonis in Timæo, qui eam insulam finxit simul, idémque

pæo

pæo orbe ſpatioſior inſula, & in Criſſæo ſinu Helice & Bura, & [z] in Ciminia Italiæ parte oppidum [7] Saccumum ad Erebi profundos hiatus abactæ, æternis tenebris occultantur. Inter hæc tria genera terræ motuum, [a] mycematiæ ſonitu audiuntur [8] minaci, cùm diſſolutis elementa compagibus ultro adſiliunt, vel relabuntur conſidentibus terris. Tunc enim neceſſe eſt velut taurinis reboare mugitibus fragores fremitúſque terrenos. Sed hinc ad exorſa.

Cap. VIII. At Cæſar hiemem apud Pariſios agens, Alamannos prævenire ſtudio maturabat ingenti, nondum in unum coactos, ſed [9] in inſaniam poſt Argentoratum audaces omnes & ſævos: [b] opperiénſque Julium menſem, unde ſumunt Gallicani procinctus exordia, diutiùs angebatur. Nec enim egredi poterat, antequam ex Aquitania, æſtatis remiſſione ſolutis frigoribus & pruinis, veheretur annona. Sed ut eſt difficultatum pæne omnium diligens ratio victrix, multa mente verſans & varia, id tandem reperit ſolum, ut anni maturitate non exſpectata, barbaris occurreret [1] inſperatus, [c] firmatóque conſilio xx. dierum frumentum, ex eo quod erat [d] in ſedibus conſumendum, [e] ad uſus diuturnitatem excoctum, [2] [f] buccellatum ut vulgo appellant, humeris impoſuit libentium militum: hócque ſubſidio fretus, ſecundis ut antè auſpiciis profectus eſt, intra menſem quintum vel ſextum duas expeditiones conſummari poſſe urgentes

7 *Mſ.* Saccumum adhebi profundos hiatus abactæ æter. *al.* Succinenſe profundo hiatu abſorpta æternis. 8 *Mſ.* minacium diſſol. 9 *Al.* ad inſaniam. 1 *Mſ.* inſperatis. 2 *Mſ.* bucellatum.

---

deſtruxit, ut apud Homerum Neptunus murum Achæorum, ne locus arguendi mendacii ſupereſſet, ut ait Strabo in lib. 2. Ceterum ex codice Regio * & Toloſano * emendavi *ſpatioſior*: cui ferè accedit Editio Rom. in qua legitur, *orbes potior inſula*: [in Colbertino,] *orbes patior inſula*. Valeſ.

z *In Ciminia Italiæ parte op. Succinenſe.*] Ciminiæ quidem viæ mentio fit à P. Victore in Deſcriptione urbis Romæ, & in veteri Inſcriptione: CURATORI. VIAE. CIMINAE. Ciminiæ ſilvæ meminit Livius in lib. 9. Plinius in lib. 2. Ciminium lacum memorat Strabo in lib. 9. Virgilius in 7. Et in Tabula itineraria Peutingerorum. lacus & mons Ciminus prope Centumcellas ponitur viâ Aureliâ. Oppidum verò Succinenſe quodnam fuerit, alii quærent. In Regio & Flor. codice [ac Colbertino] *Saccumum* dicitur: in Editione Rom. *Saccunium*. Sed Caſtellus *Succunium* correxit; quem ſecuti ſunt Accurſius & Gelenius. *Idem.* Quam ridet, dum alios quæſituros ſcribit, quod tot ſæculis ſubmerſum fuit, ſive illud Saccumum, ſive Saccunium velit? Et quidquid de eo colligi poteſt, habet Cluverius in Italia antiqua lib. II pag. 161. *Gron.*

a *Mycematiæ.*] Ἀπὸ τοῦ μυκήματος: qualis mugitus ſub Arcadio Imp. per totos ſeptem dies, maximo cum terræ motu, auditus fuit. Mich. Glyc. Annal. IV. *Lindenbr.*

b * *Opperienſque Julium menſem, unde ſumunt Gallicani procinctus exordia.*] Idipſum Caſſiodorus innuit, Variar. lib. 1. Epiſt. 34. -- *Pro communi utilitate exercitum ad Gallias conſtituimus deſtinare -- Atque ideo per Naudium Sajonem noſtrum admonendum curavimus, ut ad expeditionem in Dei nomine more ſolito, armis, equis, rebuſque omnibus neceſſariis ſufficienter inſtructi*, VIII. *die Kal. Juliarum proximè veniente, modis omnibus, Deo favente, moveatis.* * Idem.

c *Firmatoque conſilio.*] Rectè quidem; ſed an non imitatus fuit Trogum, cujus verba retinuiſſe opinor Juſtinum lib. 1 cap. 10. *Formatoque in futura conſilio*? Ut & alii loquuntur. Libro tamen 18 cap. 6 vulgatum iterari ſcias. *Gron.*

d * *In ſedibus conſumendum.*] Sedes, ſive ſedeta quid ſint, ad lib. 14. explicitum. * *Lindenbr.*

e *Ad uſus diuturnitatem excoctum, buccellatum.*] Duplex erat hujus panis commoditas: prima, quòd diutiùs integer ſervabatur: deinde quòd à militibus ipſis faciliùs portaretur: minus quippe ponderis habebat quàm panis vulgaris, quippe qui bis in furnum conjectus fuiſſet, unde & biſcoctus dicitur. Itaque cùm annona militibus dividebatur, ſi buccellatum eis datum erat, quarta parte minus quàm ſoliti erant, milites accipiebant, ut docet Procopius in lib. 1. Vandal. pag. 109. ubi Johannis Præfecti Præt. fraudem memorat. τὸν ἄρτον ὃν δὴ μέλλουσιν ἐν τοῖς στρατοπέδοις οἱ στρατιῶται σιτίζεσθαι, δὶς μὲν ἐπτάνασθαι(?) εἰς τὸ πνιγέα εἰσάγεσθαι, &c. Hinc eſt quòd in Gloſſis Fr. Pithœi βουκέλατον explicatur ἄρτος ἐλαφρός. *Valeſ.*

f *Buccellatum, ut vulgo appellant.*] Conſtantinus περὶ θεμάτων Βούκελλος τὸ κρικελλοειδὲς ψωμίον καλεῖται. Eſt verò panis ille, quem vulgò nunc *biſcoctum* vocant: ob uſus

& neceſſarias arbitratus. Quibus paratis, petit primos omnium Francos, eos videlicet quos [g] conſuetudo [h] Salios appellavit, auſos olim in Romano ſolo apud Toxiandriam locum habitacula ſibi figere prælicenter. Cui cum Tungros veniſſet, occurrit legatio prædictorum, opinantium reperiri Imperatorem etiamtum in hibernis, pacem ſub hac lege prætendens, ut quieſcentes eos tamquam in ſuis nec laceſſeret quiſquam, nec vexaret. Hos legatos, negotio plenè digeſto, oppoſitáque condicionum perplexitate, ut in iiſdem tractibus moraturus dum redeunt, muneratos abſolvit. Dictóque citiùs ſecutus profectos, Severo Duce miſſo per ripam, ſubitò cunctos adgreſſus, tamquam fulminis turbo perculſit: jámque precantes potiùs quàm reſiſtentes, in opportunam clementiæ partem effectu victoriæ flexo, [i] dedentes ſe cum opibus liberíſque ſuſcepit. [k] Chamavos itidem auſos ſimilia adortus, eadem celeritate partim cecîdit, partim acriter repugnantes, vivóſque captos compegit in vincula: alios præcipiti fuga trepidantes, ad ſua, ne militem ſpatio longo defatigaret, abire interim permiſit innocuos: quorum legatis paullo poſtea miſſis precatum conſultúmque rebus ſuis, humi proſtratis ſub obtutibus ejus, pacem hoc tribuit pacto, ut ad ſua redirent incolumes.

CAP. IX. Cunctis igitur ex voto currentibus, ſtudio pervigili properans modis omnibus utilitatem fundare provinciarum, munimenta tria recta ſerie ſuperciliis impoſita fluminis Moſæ, ſubverſa dudum obſtinatione barbarica, reparare pro tempore cogitabat: & ilico ſunt inſtaurata, procinctu paulliſper omiſſo. Atque ut [l] conſilium prudens celeritas faceret tutum, ex annona de-

enim diuturnitatem recoquitur, ut ſolet panis nauticus, L. 6. C. Theod. de erogat. milit. an. *Expeditionis tempore buccellatum ac panem, vinum quoque atque acetum, ſed & laridum, carnem berbecinam etiam milites noſtros ita ſolere percipere.* Mauricius in Tacticis: χρὴ ἐν ἡμέρᾳ πολέμου, ἐν ταῖς σέλλαις ἐπιφέρεσθαι ἕκαστον στρατιώτην ὕδωρ καὶ βουκελλάτα. *Lindenbr.*

g *Conſuetudo Salios appellat.*] Zoſim. lib. III. Τὸ Σαλίων ἔθνος, Φράγκων ἀπόμοιρον. Vide quæ ad Legem Salicam notavit Franciſc. Pithœus J. C. vir verè doctus: cujus exactâ diligentiâ factum, ne quid in præſentiarum his addere velimus. *Idem.*

h *Salios auſos olim apud Toxiandriam.*] Toxiandria locus eſt ita dictus à Toxiandris ſeu Toxandris populis, quos in Belgica locat Plinius in lib. 4. cap. 17. non longè à Scaldi fluvio. * Hoſce Toxandros inſulas tenuiſſe Scaldim inter & Moſam fluvios, quæ nunc Selandicæ dicuntur, Cluverius affirmat in libri II. capite 29. * Hoc in loco ſedes fixerant Salii, tunc cùm à Saxonibus patriâ pulſi, Bataviam inſulam, & vicina loca occupaverunt, ut refert Zoſimus in lib. 3. *Valeſ.*

i *Dedentes ſe ſuſcepit.*] De hac Saliorum deditione præter Julianum in Epiſt ad Athenienſes, ſic loquitur Libanius in Orat. funebri: τοῦ καιροῦ τὸ σημεῖον αἴροντος εὐθὺς στρατεύει, καὶ περὶ τὸν ποταμὸν ἀστράψας ἔθνος ὅλον οὕτως ἐξέπληξεν, ὥστ' ἠξίουν μετοικεῖν καὶ μέρος εἶναι τῆς αὐτοῦ βασιλείας. καὶ γῆν ᾔτουν καὶ ἐλάμβανον, καὶ βαρβάροις ἐπὶ βαρβάρους ἐχρῆτο. Id eſt: *Cùm tempus ſignum ſuſtuliſſet, ilico exercitum educit, & circa flumen inſtar fulguris viſus, gentem integram adeo terruit, ut migrare in orbem Rom. peterent. Agros itaque petentibus dedit, & barbaris adverſus barbaros auxiliaribus eſt uſus.* Quæ poſtrema planè confirmant id quod ſcribit Zoſimus, Julianum ſcilicet victis & in deditionem acceptis Saliis & Chamavis, ſelectos ex iis robuſtiores inter auxilia conſcripſiſſe, ejúſque numeri etiam ætate ſua nomen permanſiſſe. Certè in Notitia Imperii tam Orient. quàm Occid. Salii inter Palatina auxilia recenſentur. *Idem.*

k *Chamavos itidem.*] Hi ad oſtia fluminis Rheni ſupra Bataviam ſedes habebant, ut videre eſt in Tabula Peutingerorum. Sed tunc à Saxonibus, quorum ipſi pars erant, trans Rhenum miſſi fuerant, ut Salios ex Batavia expellerent, ſicut narrat Zoſimus in lib. 3. & in Romano limite ſedes ſibi conſtituerant. Hoc enim eſt, quod ſignificat Marcellinus noſter his verbis: *Chamavos itidem auſos ſimilia.* Eorum Regulus erat Nebiſgaſtus, teſte Eunapio qui hanc rem fuſiùs narrat in Excerptis legationum. *Idem.*

l *Conſilium prudens celeritas faceret tutum.*] Salluſtii dictum huc pertinet: *Ubi conſulueris, mature facto opus*

cem dierum & ſeptem, quam in expeditionem pergens vehebat cervicibus miles, portionem ſubtractam in iiſdem condidit caſtris, ſperans ex Chamavorum ſegetibus id ſuppleri poſſe quod ablatum eſt. Longè autem aliter accidit. Frugibus enim nondum etiam maturis, miles expenſis quæ [3] portabat, nuſquam reperiens victus, extrema [4] minitans Julianum compellationibus inceſſebat & probris: Aſianum appellans, Græculum, & fallacem, & ſpecie ſapientiæ ſtolidum. Utque inveniri ſolent quidam inter armatos verborum volubilitate conſpicui, hæc & ſimilia multa ſtrepebant: *Quò trahimur ſpe meliorum abolita, olim quidem dura & perpeſſu aſperrima per nives tolerantes & acumina crudelium pruinarum? ſed nunc, proh nefas! cùm ultimis hoſtium fatis inſtamus, fame, ignaviſſimo mortis genere tabeſcentes. Et ne quis nos turbarum exiſtimet concitores, pro vita loqui ſola teſtamur; non aurum, neque argentum petentes, quæ olim nec contrectare potuimus, nec videre, ita nobis negata velut contra Remp. tot ſuſcepiſſe labores & pericula confutatis.* Et erat ratio juſta querelarum. Inter tot enim rerum probabilium curſus articulóſque neceſſitatum ancipites, ſudoribus Gallicanis miles exhauſtus, [m] nec donativum meruit nec ſtipendium, jam inde ut Julianus illò eſt miſſus: ea re quòd nec ipſi quod daret ſuppetere poterat uſquam, nec Conſtantius erogari more ſolito permittebat. Hócque exinde claruit fraude potiùs quàm tenacitate committi, quòd cùm idem Cæſar, petenti ex uſu gregario cuidam ut barbas detonderet, dediſſet aliquid vile, contumelioſis calumniis appetitus eſt à Gaudentio tunc Notario, ad explorandos ejus actus diu morato per Gallias, quem poſtea ipſe interfici juſſit, ut loco monſtrabitur competenti.

CAP. X. Lenito tandem tumultu non ſine blanditiarum genere vario, contextóque navali ponte Rheno tranſito, terris Alamannorum calcatis, Severus Magiſter equitum bellicoſus ante hæc & induſtrius, repentè commarcuit. Et qui ſæpe univerſos ad fortiter faciendum hortabatur & ſingulos; tunc diſſuaſor pugnandi contemptus videbatur & timidus, mortem fortaſſe metuens adventantem: ut [n] in [5] [o] Tageticis libris legitur, [6] [p] Vejovis [q] fulmine mox tangendos

3 *Mſ.* portabat. 4 *Al.* militans, 5 *Mſ.* Tagetinicis lib. 6 *Mſ.* Vegonicis.

eſt. Ad quod reſpexiſſe videtur Emmanuel Palæologus in Parænet. cap. 30. Καὶ πρὸς μὲν τὰς ἀποφάσεις χωλῇ βαδίζειν, βεβουλευμένον δὲ καλῶς, δυσὶ ποσὶ τρέχειν. *Lindenbr.*

m *Miles nec donativum meruit, nec ſtipendium.*] Hæc falſa ſunt, ſi verum eſt quod narrat Sulpicius Severus in principio libri de vita B. Martini, * capite 3. * *Julianus,* inquit, *Cæſar coacto in unum exercitu donativum cœpit erogare militibus apud Vangionum civitatem. Ut eſt conſuetudinis, ſinguli citabantur; donec ad Martinum ventum eſt.* [Marcellinus ipſe in libro 16. tradit, *Agentes in rebus quadam ſollemnitate inductos in Conſiſtorium, ut aurum acciperent.* In libro xx. Julianus jam Aug. de milite Gallicano ſic ad Conſtantium ſcribit: *Cujus iracundiæ nec dignitatum augmenta, nec annuum merentis ſtipendium, id quoque acceſſit.*] Valeſ.

n *In Tagetis Tuſci libris.*] Sic primus ex conjectura correxit P. Caſtellus, cùm in editione Rom. legeretur, *in Tagetinucis libris.* Regius autem & Flor. codex, [ac Colbertinus] * & Toloſ. * ſcriptum habent *Tagetinicis.* Unde non dubito quin veriſſima ſit emendatio noſtra. * Sic Longinianus in Epiſtola ad Auguſtinum *Tagetica præcepta* vocat, quæ cum Orphicis & Triſmegiſticis jungit. [Servius in librum 8. Æneid. *Haruſpicinæ libros* citat, & *ſacra Etruſca, quæ Tages compoſuiſſe dicitur.*] Idem.

adeo hebetari, ut nec tonitrum, nec majores aliquos possint audire fragores: & iter ignaviter egerat præter solitum, ut ductores viarum præeuntes alacri gradu, ultima minitando terreret, ni omnes conspirantes in unum se loca penitus ignorare firmarent. Qui interdicti metuentes auctoritatem, nusquam deinde sunt progressi. Inter has tamen moras Alamannorum Rex [7] Suomarius ultro cum suis improvisus occurrit, ferox antè sæviénsque in damna Romana, sed tum lucrum existimans insperatum, si propria retinere permitteretur. Et quia vultus incessúsque supplicem indicabat, susceptus, bonóque animo esse jussus & placido, nihil arbitrio suo relinquens, pacem genibus curvatis orabat. Et eam cum concessione præteritorum sub hac meruit lege, ut captivos redderet nostros, & quoties sit necesse militibus alimenta præberet, [r] [s] susceptorum vilium more securitates accipiens pro illatis: [8] quas si non ostendisset in tempore, sciret se rursus ea de re fatigandum. Quod ita rectè dispositum, est impræpeditè completum. Hortarii nomine petendus erat Regis alterius pagus: & quia nihil videbatur deesse præter ductores, Nesticæ Tribuno Scutariorum, & [9] [t] Chariettoni viro fortitudinis miræ, imperaverat Cæsar, ut magnâ quæsitum

7 *Ms.* Sumoarius. 8 *Ms.* quas si. 9 *Ms.* Chariettoni.

---

o *Tagetis Tusci libris.*] Censorinus de die natali cap. II. *In agro Tarquiniensi puer dicitur divinitus exortus nomine Tages, qui disciplinam cecinerit extispicii, quam Lucumones Etruriæ potentes exscripserunt.* Cicero de Divinat. lib. II. Isidorus Origin. lib. VII. cap. 9. Non solùm autem Haruspicinæ, sed fulgurum etiam aliarumque rerum abstrusarum interpretationem hi libri continebant. Servius in Fragment. ad Virgil. lib. XII. *Deorum fulgura in Etruscis libris descripta.* Columella lib. X. Placid. Lactant. in Statii Thebaid. lib. IV. * Arnobius lib. 2. p. 93. *Libros Acheronticos Etruriæ* laudat Arnob. lib. 2. sed verior ibi videtur lectio *Arunticis libris*, p. 88. * *Lindenbr.*

p *Vejovis fulmine.*] *Vejovis* Jupiter fulguritor est, quem in Glossar. vett. *Dijumium*, nescio quàm rectè, appellatum inveni. *Dijumius*, ζεὺς κεραύνιος. Vejovis imaginem vide in Fulvii Ursini lib. de Familiis Rom. Idolum ejus ut fictum ex Gellio scimus lib. V. cap. 12. *Simulacrum Dei Vejovis -- sagittas tenet, quæ sunt videlicet paratæ ad nocendum.* * Quapropter eum Deum plerique Apollinem esse dixerunt, immolaturque illi ritu humano capra. * Templum habuit Romæ inter arcem & Capitolium: ut Dejovis ædes in regione X. inter Ciceronis domum & Veliam. Pub. Victor. in descript. Urbis. * *Dijovis* meminit & Gellius loco suprà laudato. * *Idem.*

q *Fulmine mox tangendos adeo hebetari, ut nec tonitrum, nec majores aliquos possint audire fragores.*] Id verè dici, ex Plinii quoque verbis elici potest, lib. II. cap. 24. in Catholicis fulgurum: *Quati priùs omne & afflari, quàm percuti: nec quemquam tangi, qui prior viderit fulmen, aut tonitrua audierit.* Idem.

r *Susceptorum vilium more.*] *Suscepti* sunt clientes, sic dicti, quòd à potentioribus in tuitionem ac patrocinium suscipiuntur. Salvianus Massil. lib. V. de Gubern. *Ecce quæ sunt auxilia ac patrocinia majorum: nihil susceptis tribuunt, sed sibi.* Vide Servium in VI. AEneid. ad illum versum --- *Fraus innexa clienti*, * Scholiast. Symmachi Epist. 4. lib. 5. Jul. Severianus Rhetor: *Adversariorum calumnias, factiones, solitudinem suscepti, vel cetera ejus infortunia memoramus.* Jordanes de rebus Geticis: *Quasi susceptorum suorum mors ad suam injuriam redundaret.* Juretus Arnobii locum notat. Vid. Pith. ad Fragm. vet. Jurisconsult. pag. 97. * *Idem.*

s *Susceptorum viliam more.*] Gravi errore susceptos hîc intelligi putavit Lindenbrogius, id est clientes: cùm Susceptores intelligantur, qui annonam militarem à provincialibus exactam susceptámque in horrea inferebant, & pro illationis modo securitates, id est apochas accipiebant: ut est in lege 16. Cod. Theod. de Susceptoribus. Hi etiam annonam erogabant Actuariis & Optionibus juxta breves seu pittacia authentica, quæ Actuarii semper parata habebant, in quibus quo die & quantum esset erogatum scribebatur: nec antequam pittacia hæc accepissent Susceptores, annonam ex horreis proferebant. Hi breves postea ad sacra scrinia mittebantur, lege 11. & 14. Cod. Th. de erogatione milit. annonæ. Susceptorum autem varia genera fuere. Nam præter Susceptores specierum annonariarum, & Susceptores canonis, id est annonæ populi Romani, & Susceptores vestium, & Susceptores auri & argenti, seu Susceptores aurarii memorantur in Codice, & in Glossis veteribus. Denique quot tituli, totidem erant genera Susceptorum: qui vel ex Curia, vel ex corpore diversorum officiorum discussis priùs facultatibus creabantur. *Vales.*

t *Chariettoni viro fortitudinis miræ.*] De ejus proceritate ac præclaris facinoribus operæpretium erit Zosimi

induſtriâ comprehenſúmque offerrent ſibi captivum: & correptus velociter adoleſcens ducitur Alamannus, pacto obtinendæ ſalutis pollicitus itinera ſe monſtraturum. Hoc prægreſſo ſecutus exercitus, celſarum arborum obſiſtente concæde ire protinus vetabatur. Verùm per circuitus longos & flexuoſos ventum eſt tandem ad loca: & irâ quiſque percitus armatorum urebat agros, pecora diripiebat & homines, reſiſtentéſque ſine ulla parcimonia contruncabat. His malis perculſus Rex, [v] cùm multiplices legiones, vicorúmque reliquias cerneret exuſtorum, ultimas fortunarum jacturas adeſſe jam contemplatus, oravit ipſe quoque veniam, facturum ſe imperanda, jurandique exſecratione reſtituere univerſos promiſit: id enim cura agebatur impenſiore: detentiſque plurimis, reddidit paucos. Quo cognito, ad indignationem juſtam Julianus erectus, cùm munerandus veniſſet ex more, quatuor comites ejus, quorum ope & fide maximè nitebatur, non antè abſolvit, dum omnes rediere captivi. Ad colloquium tamen accitus à Cæſare, trementibus oculis adorato, victoriſque ſuperatus adſpectu, condicione difficili premebatur: hac ſcilicet, ut quoniam conſentaneum erat, poſt tot ſecundos eventus civitates quoque reparari vi barbarorum excisas, [x] carpenta & materias ex opibus ſuis ſuorumque præberet: & hæc pollicitus, imprecatúſque, ſi perfidum quidquam egiſſet, luenda ſibi cruore ſupplicia, ad propria remeare permiſſus eſt. Annonam enim transferre, ita ut Suomarius, ea re compelli non potuit, quòd ad internecionem regione ejus vaſtata nihil inveniri poterat quod daretur. Ita Reges illi tumentes quondam immaniter, rapiniſque diteſcere adſueti noſtrorum, Romanæ potentiæ jugo ſubdidere colla jam domita, & velut inter tributarios nati & educati, obſecundabant imperiis ingravatè. Quibus hoc modo peractis, diſperſo per ſtationes milite conſuetas, ad hiberna regreſſus eſt Cæſar.

Cap. XI. Hæc cùm in comitatu Conſtantii ſubinde noſcerentur, (erat enim neceſſe [1] tamquam Apparitorem Cæſarem ſuper omnibus geſtis ad Augu-

1 *Al.* tanquam Cæſarem.

lib. 3. legere. Sed & Eunapius de eodem ſic ſcribit: Χαριέττων μὲν οὖν καὶ πρὸ τούτου φανερός τις ὢν καὶ ἀνυπόστατος, τῷ τε πλεονάζοντι τοῦ δραστηρίου φοβῶν, ἀνεῖχεν ἀπὸ λῃστείας ἅπαντας. Id eſt: *Charietto igitur qui & antea illuſtris & invictus habebatur, & ob ſingularem audaciam terrori erat, omnes barbaros à latrocinando deterruit.* Eunapii verba refert Suidas in ἀνεῖχε. Hic idem Charietto poſtea per utramque Germaniam Comes rei militaris fuit, teſte Marcellino in principio lib. 27. [Charietto iſte natione Francus fuit, unde à Zoſimo natione Barbarus vocatur. Idque vel ex nomine ipſo intelligitur. Francus fuit & *Carietto*, qui anno Chriſti 388. poſt Chariettonem noſtrum ab Alamannis in Germania interfectum 24. Magiſter militiæ Valentiniani Junioris A. in Germania cum exercitu oppoſito Francis diverſabatur, ut ſcribit Sulpicius Alexander. *Cariatto Spatharius Guntchramni* Franc. Regis, pòſt Epiſcopus Genevenſis, à Fredegario memoratur; & *Cariato* quidam in Epiſtola Conſtantii & Dadonis Epiſcoporum ad Deſiderium Cadurcorum Epiſcopum.] *Valeſ.*

v *Multiplices regiones.*] Legendum videtur uno contextu: *Cùm multiplices regionis vicorúmque cerneret reliquias exuſtorum.* Henr. Valeſ. [In codice Regio & Colbertino legitur, *multiplices regiones*: ex quo judico unius litteræ mutatione locum ſic reſtitui oportere: *Cùm multiplices legiones, vicorúmque cerneret reliquias exuſtorum.* id eſt, cùm hinc multas & magnas copias Romanorum jugulo ſuo imminentes, inde vaſtitatem agrorum ſuorum, ac virorum incendia videret. Quid enim eſt *multiplices regionis reliquias*?] Hadr. Valeſ.

x *Carpenta & materias.*] Hujus rei meminit etiam Libanius in Oratione illa funebri: ὠνεῖσθαι τὴν εἰρήνην ἐκέλευσε πόλεις μὲν ἐγείροντας, σώματα δὲ ἄγοντας· οἱ δὲ ὡμολόγουν τε καὶ οὐκ ἐψεύδοντο· καὶ ἐκομίζετο ξύλα τε καὶ σίδηρον εἰς ἀνα-

sti referre scientiam) omnes qui plus poterant in palatio, adulandi professores jam docti, recte consulta prospereque completa vertebant in deridiculum: talia sine modo strepentes insulsè, *In odium venit cum victoriis suis* [y] *capella, non homo:* ut hirsutum Julianum carpentes, appellantésque loquacem talpam, & purpuratam simiam, & litterionem Græcum: & his congruentia plurima atque [2] [z] vernacula Principi resonantes, audire hæc taliáque gestienti, virtutes ejus obruere verbis impudentibus conabantur, ut segnem incessentes, & timidum, & umbratilem, gestáque secus verbis comptioribus exornantem: quod non tunc primitus accidit. Namque ut [a] solet amplissima gloria objecta esse semper invidiæ, legimus in veteres quoque magnificos Duces vitia crimináque, etiamsi inveniri non poterant, finxisse malignitatem, spectatissimis actibus eorum offensam. Ut [b] Cimonem Miltiadis filium insimulatum intemperantiæ, qui prope Eurymedonta Pamphylium flumen Persarum populum delevit innumerum, coegítque gentem insolentiâ [3] semper elatam, obsecrare suppliciter pacem: [c] Æmilianum itidem Scipionem, ut somniculosum æmulorum incusari malevolentiâ, cujus [4] impetrabili vigilantia, obstinatæ in perniciem Romæ, [d] duæ sunt potentissimæ urbes excisæ. Necnon etiam in Pompeium obtrectatores iniqui multa scrutantes, cùm nihil unde vituperari deberet inveniretur, duo hæc observaverunt ludibriosa & irrita: quòd genuino quodam more [e] caput digito uno scalpebat: quòdque aliquamdiu tegendi ulceris causa deformis [f] fasciolâ candidâ crus [5] colligabat: quorum alterum factitare ut dissolutum, alterum ut novarum rerum cupidum adserebant: nihil interesse oblatrantes argumento subfrigido, quam partem corporis redimiret regiæ majestatis insigni: [6] eum virum, quo nec fortior, [g] nec cautior quisquam patriæ fuit, ut documenta

2 *Ms.* utinnacula. 3 *Al.* regis elatam. 4 *Al.* impenetrabili. 5 *Ms.* colligatum. 6 *Al.* in eum virum.

στασιν οἰκιῶν. Id est: *Julianus emere eos pacem jussit, opida quidem restaurantes, corporibus autem operas exhibentes. Quæ illi & polliciti sunt, & fidem servarunt. Ac materiæ ferrúmque ad restaurationem ædium convehebantur.* Et in Prosphonetico ad Julianum. *Vales.* Mira interpretatio vocum σώματα δὲ ἄγοντας per *corporibus operas exhibentes*: quum Græca velint *captivos adducentes.* Gron.

y *Capella, non homo.*] Convicium hoc erat in homines deformiores. Sic Julianus ipse Persas vocat *Capellas*, Lib. XXV. *En quos Martia ista pectora viros existimant, deformes illuvie capellas & tætras.* Lindenbr.

z * *Vernacula Principi resonantes.*] Id est scurriliter verniliterque dicta. * *Idem.*

a *Solet amplissima gloria objecta esse semper invidiæ.*] Vetus dictum est: Τοῖς διὰ τοῦ ἡλίου πορευομένοις ἕπεται κατ' ἀνάγκην σκιὰ, τοῖς δὲ διὰ τῆς δόξης βαδίζουσι ἀκολουθεῖ φθόνος. Idem.

b *Cimonem Miltiadis.*] AEmil. Probus & Plutarchus in Cimone. *Idem.*

c *Æmilianum Scipionem ut somniculosum.*] Idem narrat Plutarchus in lib. qui inscribitur πρὸς ἡγεμόνα ἀπαίδευτον, in fine his verbis: καὶ τί δεῖ ταῦτα λέγειν; ὅπου καὶ τὰ σμικρότατα τῶν ἐλλειμμάτων περὶ τοὺς ἐπιφανεῖς καὶ τοὺς ἐνδόξους συκοφαντεῖται. Κίμωνος ἦν ὁ οἶνος διαβολὴ, Σκιπίωνος ὁ ὕπνος. [De Cimone suprà in codice Colbert. legitur, *insimulatum sæpe ante, &*: non ut vulgò, *insimulatum incesti.* Quare emendo *insimulatum intemperantiæ*, id est temulentiæ.] *Vales.*

d *Duæ potentissimæ urbes.*] Numantia & Carthago. Livius, Vell. Paterculus, Val. Maximus. *Lindenbr.*

e *Caput digito uno scalpebat.*] Vid. Plutarchum in Cæsare. Epigramma vetus apud Schol. Lucani:

Magnus, quem metuunt homines, digito caput uno
Scalpit, quid dicas hunc sibi velle? virum. Idem.

f *Fasciola candida crus alligabat.*] Valer. Max. lib. VI. cap. 11. *Candida fascia crus alligatum habenti Favonius, Non refert, inquit, qua parte corporis sit diadema. Exigui panni cavillatione regias ejus vires exprobans.* A simili re jocus in Metellum natus: ὅτι πολὺν χρόνον ἕλκος ἔχων περιενόστει περιδεδεμένος τὸ μέτωπον. *Idem.*

g *Nec cautior quisquam patriæ.*] Sic lib. XXIX. *Sui cautiores.* Idem.

præclara teſtantur. Dum hæc ita Aguntur, Romæ artemius curans Vicariam, Præfecturam pro [h] Baſſo quoque agebat: qui recèns promotus Urbi Præfectus [i] fatali deceſſerat ſorte. Cujus adminiſtratio ſeditiones perpeſſa eſt turbulentas, nec memorabile quidquam habuit, quod narrari ſit dignum.

CAP. XII. Auguſto inter hæc quieſcenti per hiemem apud Sirmium, indicabant nuntii graves & crebri, permiſtos Sarmatas & Quados, vicinitate & ſimilitudine morum armaturæque concordes, Pannonias Mœſiarúmque alteram cuneis incurſare diſperſis. Quibus ad latrocinia magis quàm aperto habilibus Marti, [k] haſtæ ſunt longiores, [l] & [m] loricæ ex cornibus raſis & levigatis, [n] [o] plumarum ſpecie linteis indumentis innexæ: [p] [q] equorúmque plurimi ex uſu caſtrati,

h *Baſſo qui recens promotus.*] Junius Baſſus, Præfectus Urbi, deceſſit Neophytus VIII. Cal. Sept. Euſebio & Hypatio Coſſ. anno Domini 359. ut teſtatur vetus Inſcriptio Romæ in arca ſepulcrali, quam primus in lucem protulit Jac. Sirmundus in Notis ad Ennodium. HIC DEPOSITUS EST JUN. BASSUS V. C. QUI VIXIT ANNIS XLII. MENS. II. IN IPSA PRAEFECTURA URBI NEOFITUS IIT. AD DEUM VIII. CAL. SEPT. EUSEBIO ET HYPATIO. COSS. Atque hic primus è familia Baſſorum, ad Chriſtianam fidem tranſiiſſe videtur, teſte Prudentio contra Symmachum lib. I.

Non Paullinorum, non Baſſorum dubitavit
Prompta fides dare ſe Chriſto. Valeſ.

i *Fatali deceſſerat ſorte.*] Gloſſ. *Fatali ſorte*, ἰδίῳ θανάτῳ. L. 104. C. Theod. de Decurion. *Si quis filiam -- fatali ſorte perdiderit.* L. 6. C. Theod. de cenſu: *Sorte fatali morientibus.* Lindenbr.

k *Haſtæ ſunt longiores.*] Longioribus haſtis ſolitos uti Sarmatas teſtatur etiam Ælianus in Tacticis; ac Cornelius Tacitus in lib. 6. contis ac gladiis & arcu breviore Sarmatas prœliari ſcribit. Ejuſmodi contos eleganter deſcribit Valerius Flaccus in lib. 6. his verſibus:

Sarmaticæ coïere manus, fremitúſque virorum
Semiferi. Riget his molli lorica catena:
Id quoque tegmen equis: & equi porrecta per armos
Et caput, ingentem campis hoſtilibus umbram
Fert abies obnixa genu, vadítque virûm vi,
Vadit equûm, docilis relegi, docilíſque relinqui,
Atque iterum medios non altior ire per hoſtes.

* Adde Silium Italicum in lib. XV. * *Valeſ.*

l *Et loricæ ex cornibus raſis.*] Hanc Sarmatarum armaturam optimè deſcribit Tacitus in lib. I. Hiſt. *Namque*, ait, *mirum dictu ut ſit omnis Sarmatarum virtus velut extra ipſos: nihil ad pedeſtrem pugnam tam ignavum: ubi per turmas advenere, vix ulla acies obſtiterit. Sed tum humido die & ſoluto gelu neque conti neque gladii quos prælongos utraque manu regunt, uſui: lapſantibus equis & cataphractarum pondere. Id Principibus & nobiliſſimo cuique tegmen, ferreis laminis aut præduro corio conſertum.* Theophraſtus quoque in lib. de animalibus colorem ſimulantibus, ait Sarmatas ex tarandi corio loricas ſibi conſuere. Sed Pauſanias in Atticis refert, eos ob inopiam ferri ex equorum ungulis raſis ac perforatis cataphractas conficere: eas autem ungulas equorum ſeu bonum nervis conſuere. Ejuſmodi loricam ab ſe viſam Athenis ait in Æſculapii templo, quam nuci pineæ adhuc viridi non abſimilem fuiſſe dicit. * Tales certè cernuntur etiamnum in columna Trajani Sarmatarum cataphractæ. * Hæc λωρίκια κεράτινα, ſeu ἐκ κεράτων Leo & Conſtantinus in Tacticis appellant: ubi tamen viri docti κεράτινα & ἐκ κεράτων corrigunt: quibus ne aſſentiar facit Pauſaniæ & Marcellini noſtri auctoritas, & Scholiaſtes Mſ. in Nonium Marcellum, quem hîc citat Lindenbrogius; * & Martialis laudatus à Lipſio in lib. 3. de Militia Rom. cap. 6. * *Idem.*

m *Loricæ ex cornibus raſis.*] Affatim de armatura hac Pauſanias in Atticis, pag. 19. Scholia antiqua in Non. Marcell. *Catafracta, veſtimentum militis, aut ferri laminâ, aut cornu compoſita, ne ictu penetretur.* * Statius Papin. Thebaïd. lib. 3. pag. 110.

Hi teretes galeas, magnorumque ærea ſuta
Thoracum, & tunicas Chalybum ſqualore crepantes
Pectoribus tentare: alii Gortynia lentant
Cornua.

Virgil. *Enſemque clypeumque & rubræ cornua criſtæ.* * Lindenbr.

n *Plumarum in ſpeciem.*] Salluſt. *Equis paria operimenta erant, quæ linteo ferreis laminis in modum plumæ annexuerant.* Servius AEneid. XI. *Idem.*

o *Plumarum ſpecie.*] Pauſanias draconum ſquamis comparat: συλλεξάμενοι τὰς ὁπλὰς, ἐκκαθάραντές τε καὶ διελόντες ποιοῦσιν ἀπ' αὐτῶν δρακόντων φολίσιν ἐμφερῆ. Sic etiam Virgilius ſquamas loricæ dixit:

Nec duplici ſquama lorica fidelis & auro. & aliquanto clariùs in lib. XI. Æneidos:

quem pellis ahenis
In plumam ſquamis auro conſerta tegebat.

Habebant autem Principes Sarmatarum loricas ex ferreis laminis, ut teſtis eſt Tacitus, & Valerius Flaccus ſuprà citatus:

Riget his molli lorica catena.

Planè intelligit quem Græci ἁλυσιδωτὸν χιτῶνα vocant, ſeu θώρακα. *Valeſ.*

p *Equorum plurimi ex uſu caſtrati.*] Varro de Re Ruſtica lib. II. cap. VII. *Lindenbr.*

q *Equorumque plurimi caſtrati.*] Idem etiam prodit

ne aut feminarum visu exagitati raptentur, aut in subsidiis ferocientes, prodant hinnitu densiore vectores. Et per spatia discurrunt amplissima sequentes alios, vel ipsi terga vertentes, insidendo velocibus equis & morigeris, [r] trahentésque singulos, [s] interdum & binos, uti permutatio vires foveat jumentorum, vigórque otio integretur alterno. Æquinoctio itaque temporis verni confecto, Imperator coacta militum valida manu, ductu lætioris fortunæ profectus, cùm ad locum aptissimum pervenisset, flumen Istrum exundantem pruinarum jam resoluta congerie, super navium foros ponte contexto transgressus, populandis Barbarorum incubuit terris: qui itinere festinato præventi, catervásque bellatoris exercitus jugulis suis imminere cernentes, quem nondum per anni tempus colligi posse rebantur, nec spirare ausi, nec stare, sed vitantes exitium insperatum, semet omnes effuderunt in fugam. Stratísque plurimis, quorum gressus vinxerat timor, hi quos exemit celeritas morti, inter latebrosas convalles montium occultati, videbant patriam ferro pereuntem: quam vindicassent profecto, si vigore quo discesserant, restitissent. Gerebantur hæc in ea parte Sarmatiæ, quæ secundam prospectat Pannoniam: paríque fortitudine 7 [t] circa Valeriam opes barbaricas, 8 urendo rapiendóque occurrentia, militaris turbo vastabat. Cujus cladis immensitate permoti, posthabito consilio latendi, Sarmatæ petendæ specie pacis agmine tripertito agentes securiùs nostros aggredi cogitarunt: 9 ut nec expedire tela, nec vim vulnerum declinare, nec quod est in rebus artissimis ultimum, verti possent in fugam. Aderant autem ilico Sarmatis periculorum Quadi participes, qui noxarum sæpe socii fuerant indiscreti: sed ne eos quidem prompta juvit audacia, in discrimina ruentes aperta. Cæsis enim compluribus, pars quæ potuit superesse, per notos colles

7 *Ms.* cum Valeriam. 8 *Al.* ferendo. 9 τὸ ut *ms.* *deest.*

Strabo in lib. 7. ἴδιον δὲ τοῦ Σκυθικοῦ καὶ τοῦ Σαρματικοῦ παντὸς ἔθνους τὸ τοὺς ἵππους ἐκτέμνειν εὐπειθείας χάριν. Id est: *Proprium Scythicæ gentis ac Sarmaticæ est, equos castrare, ut morigeri sint. Equos enim habent parvos quidem, sed acres & indociles.* Equi porrò castrati morsu quidem & calcibus ferocire desistunt, ceterum nihilo minùs utiles & generosi sunt in bello: teste Xenophonte lib. 7. de Institutione Cyri. Plinius autem in lib. 8. scribit, Scythas per bella equabus uti malle, quòd urinam cursu non impedito reddant. *Vales.*

r *Trahentesque singulos, interdum & binos, uti permutatio vires foveat jumentorum.*] Hoc genere prœliandi Romanos quoque usos ex Livio constat & Festo; cujus hæc sunt verba: *Paribus equis, id est, duobus Romani utebantur in prœlio, ut sudante altero transirent in siccum.* Idem de Danubii circumcolis AElianus in Tacticis cap. 28. Τάττεται τὸ τοιοῦτον σχῆμα μάλιστα πρὸς τοὺς περὶ τὸν Ἴστρον βαρβάρους, οὓς ἀμφίππους ἔλεγον, ὡς εἰθισμένους μεταβαίνειν ἀπὸ ἄλλων ἵππων εἰς ἄλλους. De Alanis Egesippus lib. v. cap. 50. *Infudere se genti Medorum, & imperatis brevì velocibus equis, & aliis pariter ad dexteram nexis, in quos per vices, cùm foret libitum, desilirent, totam propemodum regionem percursavere.* * Val. Flaccus Argonaut. lib 6. p. 145.

---Comitumque celer mutator equorum
Mæsus, & ingentis frenator Sarmata conti. * Lindenbr.

s *Interdum & binos.*] Idipsum testatur Ælianus in Tacticis, qui eam ob causam ἀμφίππους eosdem dictos esse memorat, ídque barbaris omnibus qui Istrum accolunt, commune ait fuisse. Sanè Valerius Flaccus in 6. Mœsis, idipsum tribuit.

Comitúmque celer mutator equorum
Mæsus, & ingentis frenator Sarmata conti.

Sed Sarmatarum eum proprium fuisse morem satis probat, quòd ludus Sarmaticus pro desultorio ponitur apud Vopiscum in Caro. *Vales.*

t *Contra Valeriam.*] Id est, *è regione Valeriæ.* In Regio tamen & Vaticano codice, [& in Colbertino] legi-

evasit:

evasit: quo eventu vires & animos incitante, junctis densiùs cuneis ad Quadorum regna properabat exercitus: qui ex præterito casu impendentia formidantes, rogaturi suppliciter pacem, fidentes ad Principis venere conspectum, [v] erga hæc & similia lenioris: dictóque die statuendis condicionibus, [1] Zizais quoque etiamtum Regalis, haud parvi corporis juvenis, ordines Sarmatarum more certaminis instruxit ad preces: visóque Imperatore abjectis armis pectore toto procubuit exanimis stratus. Et amisso vocis officio præ timore, [2] tum cùm orare deberet, majorem misericordiam movit, conatus aliquoties, parúmque, impediente singultu, permissus explicare quæ poscebat. Recreatus denique tandem, jussúsque exsurgere, genibus nixus usu linguæ recuperato, concessionem delictorum sibi tribui supplicavit & veniam: eóque ad precandum admissa multitudo, cujus ora formido muta claudebat, periculo adhuc præstantioris ambiguo: ubi ille solo jussus attolli, orandi signum exspectantibus diu monstravit, omnes clypeis telísque projectis manus precibus dederunt, plura excogitantes ut vincerent humilitate supplicandi Regalem. Duxerat potior cum ceteris Sarmatis etiam [3] Rumonem, & Zinafrum, & Fragiledum [x] Subregulos, plurimósque Optimates, cum [4] impetrandi spe similia petituros. Qui licèt elati gaudio salutis indultæ, condicionum sarcinâ compensare inimicè facta pollicebantur, séque cum facultatibus & liberis & conjugibus terrarúmque suarum ambitu, Romanæ potentiæ libenter [5] offerrent: prævaluit tamen æquitati juncta benignitas: jussique obtinere sedes impavidi, nostros reddidere captivos. Duxerúntque obsides postulatos, & obedire præceptis deinde promptissimè spoponderunt. Hortante hoc exemplo clementiæ, advolarunt Regales cum suis omnibus Araharius & Usafer, inter Optimates excellentes, agminum gentilium duces, quorum alter [6] Transjugitanorum [7] Quadorúmque parti, alter quibusdam Sarmatis præerat, locorum confiniis & feritate junctissimis: [y] quorum plebem veritus Imperator, ne ferire fœdera simulans, in arma repentè consurgeret; discreto consortio, pro Sarmatis obsecrantes jussit

1 *Steph.* modo Zizais quoque. 2 *Steph.* dum eum. 3 *Ms.* Rumorem. 4 *Ms.* impetrandi specie. 5 *Steph.* offerrent. 6 *Ms.* Transfugitanorum. 7 τὸ que *deest al.*

tur *ε c*, quod est *circa*, * quomodo in Tolosano distinctè scriptum reperi. * In Editione autem Romana excusum erat, *esse Valeriam*, errore librariorum, qui eam notam minimè intelligebant. Gelenius vulgatæ scripturæ auctor est. *Vales.*

v *Ergo hæc & similia lenituris.*] Eleganter hunc locum mihi restituisse videor, mutata tantummodo interpunctione. Nam cùm in Editione Romana & in Regio * ac Tolos. * codice legeretur, *erga hæc similia lenioris*, non dubitavi quin ita legendum esset ut edidi. Paullo pòst etiam emendavi: *Duxerat potior cum ceteris Sarmatis*: ubi vulgo legebatur *armatis*. Idem.

x *Subregulos.*] Subreguli sunt Reges, qui potentioribus Regibus obnoxii sunt: quos etiam *Regulos* vocat Marcellinus noster in lib. 18. *Reges omnes, & Regales, & Regulos ad convivium corrogatos.* Ita Sulpicius Alexander in lib. 4. Hist. Marcomerem & Sunnonem Francorum Subregulos vocat, quos etiam Regales ibidem appellat. *Idem.*

y *Quorum plebem arcuit Imp.*] In Editione Romana perinde ut in Regio * ac Tolosano * codice legitur, *quorum pl. acrius Imperator:* [in Colbertino, *acrior us.*] Primus Gelenius vulgatam lectionem excogitavit. Ego verò cùm animadvertissem in lib. 26. cap. VI. ubi legitur, *veritus ne hac ex causa indemnatus occideretur*, tam Re-

paullisper abscedere, dum [8] Araharii & Quadorum negotium spectaretur. [z] Qui cùm eorum ritu oblati, stantes curvatis corporibus, facinora gravia purgare non possent, ultimæ sortis infortunia metuentes, dederunt obsides imperatos, numquam antea pignora fœderis exhibere compulsi. His ex æquo bonóque compositis, Usafer in preces admissus est: Arahario pertinaciter obstrepente, firmantéque, pacem quam ipse meruit, ei quoque debere proficere, ut participi, licèt inferiori, & obtemperare suis imperiis consueto. Verùm quæstione discussa, aliena potestate eripi [a] Sarmatæ jussi, ut semper Romanorum clientes, offerre obsides, quietis vincula conservandæ, gratanter amplexi sunt. [b] Ingerebat autem se post hæc maximus numerus catervarum confluentium nationum & Regum, suspendi à jugulis suis gladios obsecrantium, postquam Araharium impune compererant abscessisse: & pari modo ipsi quoque adepti pacem quam poscebant, accitos ex intimis regni Procerum filios, obsidatus sorte opinione celeriùs obtulerunt; itidémque captivos, ut placuerat, nostros, quos haud minori gemitu perdidere quàm suos. Quibus ordinatis, translata est in Sarmatas cura, miseratione dignos potiùs quàm simultate: quibus incredibile quantum prosperitatis hæc attulit causa: ut verum illud existimetur, quod opinantur quidam, [c] fatum vinci Principis potestate, vel fieri. Potentes [9] olim ac nobiles erant hujus indigenæ regni, sed conjuratio clandestina servos armavit in facinus. Atque ut [d] barbaris esse omne jus in viribus adsuevit,

8 *Ms.* Barbarii. 9 *Al.* olim ignobiles.

gium exemplar quàm Editionem Rom. scriptum habere *bacritus*, hunc locum eodem modo corruptum esse suspicatus sum. *Vales.*

z *Qui cum eorum ritu oblati.*] *ια. reorum ritu obl.* Lindenbr.

a *Sarmatæ ut semper Rom. clientes.*] Id benignè intelligendum est: licèt enim in Romanos sæpe insurrexerint Sarmatæ, tamen domiti, & in fidem postea sunt recepti. *Vales.*

b * *Ingerebat se maximus numerus catervarum confluentium nationum & Regum, suspendi à jugulis suis gladios obsecrantium; postquam Araharium impune compererant abscessisse.*] Guntherus Ligurinus in libro VIII.

--- pœnamque reatus
Admotos nudis portantes faucibus enses.

Aliàs, *portant cervicibus enses.* In Chronico Richerspergensi legitur Epistola Friderici Imper. ad Eberhardum Salzburgensem Archiepiscopum, data anno 1162. his verbis: *In Kalendis Martii hostis Imperii Mediolanum submotâ omni simulatione fraudis, quâ in prima deditione dolose nos circumvenit, summa necessitate famis & inediis coacti, ad curiam nostram apud Laudam venerunt, & nudos gladios in cervicibus suis deferentes, & Majestati nostræ reos se esse profitentes, personas, res, ipsamque civitatem absque omni tenore & sine aliqua condicione interposita in nostram potestatem cum plena deditione reddidere.* Vvippo de Vita Chunradi Salici Imp. *Romani qui seditionem commoverant, ante Imperatorem venientes nudatis pedibus, liberi cum nudis gladiis, servi cum torquibus vimineis circa collum quasi ad suspensionem præparati, ut Imperator jussit, satisfaciebant.* Galli dicunt *la hart au col.* Simile quid à Gandavensibus factum, cùm ad Imper. Carolum V. supplices accederent, veniamque delictorum peterent. Funiculus è collo, ritus supplicantium erat, 1. Regum capite XX. Vide Excerpta Legationum ex Petro Patricio. *Lindenbr.* Sed vide præfationem Hadr. Valesii.

c *Fatum vinci Principis pot. vel fieri.*] Eodem sensu Claudianus de 4. Honorii Consulatu dixit:

Largitor honorum
Pronus, & in melius gaudens convertere fata.

Et Procopius in lib. 1. de fabricis Justiniani initio: τὰς δὲ βίας δυσμενεῖς πλούτῳ πεποιημένος κατακορεῖς, καὶ τύχην αὐτοῖς τὴν ἐπηρεάζουσαν βιασάμενος. Sed omnium elegantissimè Pacatus in Panegyrico his verbis: *Nullam majorem crediderim esse Principum felicitatem, quàm fecisse felicem, & intercessisse inopiæ, & dedisse homini novum fatum.* * In hanc sententiam multa eleganter differit Dio Chrysostomus in oratione XXV. Reges esse genios, populorum felicitatis aut infelicitatis auctores, prout eis præfuerint. * *Vales.*

d *Barbaris omne jus in viribus.*] Idem de Germanis Pompon. Mela in lib. III. cap. 3. *Jus in viribus habent.* Lindenbr.

[e] vicerunt dominos ferocia pares, sed numero præminentes. Qui confundente metu consilia, [f] ad Victohalos discretos longiùs confugerunt, obsequi defensoribus, ut in malis, optabile, quàm servire suis mancipiis arbitrati: quæ deplorantes post impetratam veniam recepti in fidem, poscebant præsidia liberati: [1] eósque iniquitate rei permotus, inspectante omni exercitu, convocatos allocutus verbis mollioribus Imperator, nulli nisi sibi Ducibusque Romanis [2] parere præcepit. Atque ut restitutio libertatis haberet dignitatis augmentum, [g] Zizain Regem iisdem præfecit, conspicuæ fortunæ tum insignibus aptum profectò, ut res docuit, & fidelem: nec discedere quisquam post hæc [3] gloriosè gesta permissus est, antequam (ut placuerat) remearent nostri captivi. His in barbarico gestis, Bregetionem castra commota sunt: ut etiam ibi belli Quadorum reliquias, circa illos agitantium tractus, lacrymæ vel sanguis exstingueret. Quorum Regalis Vitrodorus Viduarii filius Regis, & Agilimundus Subregulus, [h] aliíque Optimates, & judices variis populis præsidentes, viso exercitu in gremio regni solíque genitalis, sub gressibus jacuere militum, & adepti veniam jussa fecerunt: sobolémque suam obsidatus pignore, ut obsequuturi condicionibus impositis, tradiderunt: [i] eductísque mucronibus, quos pro numinibus colunt, juravere se permansuros in fide.

Cap. XIII. His (ut narratum est) secundo finitis eventu, ad [4] Limi-

1 *Steph.* eosque. 2 *Ms.* parcere. 3 *Ms.* gloriosa. 4 *Steph.* Limitantes.

e *Vicerunt dominos.*] Sarmatæ cùm à Scythis bello appeterentur, servis suis arma dederant: qui cùm victoriam de Scythis retulissent, adversus dominos arma vertentes, eos suis sedibus deturbarunt. Pulsi domini ad Constantinum Aug. confugêre, qui validiores quidem militaribus numeris inseruit, aliis agros assignavit, ut narrat Eusebius in lib. 4. de vita Const. cap. 6. & ampliùs trecenta millia hominum mistæ ætatis & sexus per Thraciam, Macedoniam, Italiámque divisit, ut est in Excerptis de Gestis Constantini, quæ cum Marcellini nostri historiis edidimus. Contigit ea res Optato & Paullino Coss. anno Domini 334. teste Idatio in Fastis, & Hieronymo in Chronico, qui sic ait: Anno Domini 334. *Sarmatæ Limigantes dominos suos, qui nunc Arcaragantes dicuntur, facta manu in Rom. solum expulerunt.* Sarmatæ igitur à servis pulsi, partim ad Rom. partim ad Victohalos confugerunt. *Vales.*

f *Ad Victobalos.*] Regius codex [& Colbertinus,] * cum Tolosano *, *Victohalos* habent. A Pæanio qui Eutropium Græcè vertit, Βικτόαλοι dicuntur. Atque ita, ubicumque Victobalos legis, emendandum censeo. Error natus est ex affinitate litterarum *b* & *h*, quæ in MSS. codicibus vix distinguuntur. Sic Abrabarium vulgatæ Editiones habebant in hoc libro pro Arahario. Ita enim semper in codice Regio, & interdum in Editione Romana scriptum reperimus. Eodem errore *Eubages* in lib. xv. scriptum erat pro *Euhages*. Eutropius quidem *Victophalos* vocat in Trajano, sed Ms. Fuldensis *Victohalos* habet, teste Sylburgio; Hirsfeldensis *Victoalos*, teste Canisio. *Idem.*

g *Zizaim Regem iisdem præfecit.*] Non omittenda sunt verba Aurelii Victoris: *At Julius Constantius annos tres atque* xx. *Augustum Imperium regens, cum externis motibus, modò civilibus exercetur, ægrè ab armis abest: queis tyrannide tantorum depulsa, sustentóque interim Persarum motu, genti Sarmatarum magno decore confidens apud eos Regem dedit.* Hæc Sarmatarum Regis creatio contigit Datiano & Cereale Coss. *Idem.*

h *Aliíque Optimates & Judices.*] De Quadis loquitur Ammianus, & pro Ducibus *Judices* ponit. Id autem ex eo manat, quod qui aries vel dux gregis Græcis dicitur, à Græcis appellatur κριὸς, ἀπὸ τῦ κρίνειν: ut ait Artemidorus libri 2 capite 12. Ideoque *Judex* & *Dux* idem. Sic in hoc loco *Optimates & Judices* jungit Ammianus. Sic cap. 6 libro xviii Ursicinum *Judicem* vocat. Et in libro xxxi cap. 2. *Alani Judices eligunt diuturno bellandi usu spectatos.* Et seq. cap. Athanaricus, qui Gothorum Rex erat, *Thervingorum Judex* nuncupatur. Oiselius. Ergone quia aries dux gregis Græce κριὸς dicitur, ἀπὸ τῦ κρίνειν, à judicando, ideo Judæi, Alani, Hunni, aliique Barbari, Duces ac nonnunquam Reges etiam suos *Judicum* appellatione designavere? Hadr. Vales.

i *Eductis mucronibus, quos pro numinibus colunt.*] * Hunc ritum etiam inf. tangit, cùm de Alanis scri-

gantes Sarmatas Servos ociùs ſigna transferri utilitas publica flagitabat, quos erat admodum nefas, impune multa & nefaria perpetraſſe. Nam velut obliti priorum, tunc [k] erumpentibus Liberis, ipſi quoque tempus aptiſſimum nacti, limitem perrupere Romanum, ad hanc ſolam fraudem dominis ſuis hoſtibúſque concordes. Deliberatum eſt tamen id quoque leniùs vindicari, quàm criminum magnitudo poſcebat, hactenus ultione porrecta, ut ad longinqua tranſlati amitterent copiam noſtra vexandi: quos pericula formidare monebat ſcelerum conſcientia diutiùs commiſſorum. Ideóque in ſe pugnæ molem ſuſpicati vertendam, dolos parabant, & ferrum, & preces. Verùm adſpectu primo exercitus tamquam fulminis ictu perculſi, ultimáque cogitantes, vitam precati, tributum annuum, delectúmque validæ juventutis, & ſervitium ſpoponderunt: abnuere parati, ſi juberentur aliorſum migrare, ut geſtibus indicabant & vultibus, locorum confiſi præſidio, ubi lares poſt exactos [5] dominos fixere ſecuri. Has enim terras [l] Parthiſcus irruens obliquatis meatibus Iſtro miſcetur. Sed dum ſolus licentiùs fluit, ſpatia longa & lata ſenſim præterlabens, & ea coartans prope exitum in anguſtias, accolas ab impetu Romanorum alveo Danubii defendit, à barbaricis verò excurſibus ſuo tutos præſtat obſtaculo: ubi pleráque humidioris ſoli naturâ & incrementis fluminum redundantia, ſtagnoſa & referta ſalicibus, ideóque invia niſi perquam gnaris: & ſuper his inſularem amfractum aditu Parthiſci pæne contiguum amnis potior ambiens, terræ conſortio ſeparavit. Hortante igitur Principe, cum genuino faſtu ad citeriorem venêre fluminis ripam, ut exitus docuit, non juſſa facturi, ſed ne viderentur militis præſentiam formidaſſe: ſtabántque contumaciter, ideóque propinquaſſe monſtrantes, ut jubenda repudiarent. Quæ Imperator accidere poſſe contemplans, in agmina plurima clam diſtributo exercitu, celeritate volu-

5 τὸ inde *deeſt mſ.*

bit lib. XXXI. *Gladius barbarico ritu humi figitur nudus, eumque ut Martem regionum, quas circumeunt, Præſulem verecundiùs colunt.* Sollemne nempe eſt, ut per eum quis juramenti religione ſeſe adſtringat, quem pro Deo obſervat. Sic Mezentius per dextram & telum jurabat, & Scythæ per acinacem. Apul. de Deo Socrat. * Arnob. adverſ. Gentes lib. 2. Aimoinus lib. 4. c. 36. *Hoc pactum ſacramento quidem ſuper arma (ut eis mos erat jurantibus) firmatum.* * Lucianus in Toxare: Μᾶλλον δὲ πρότερον ὀμοῦμαί σοι τὸν ἡμέτερον ὅρκον. ἐπεὶ καὶ τοῦτο ἐν ἀρχῇ διωμολογησάμην. Οὐ μὰ γὰρ τὸν ἄνεμον καὶ τὴν ἀκινάκην, οὐδὲν πρός σε ψεῦδος ἐρῶ. De Danis M. Adamus cap. XXX. *Cæſari miſerunt gladium videlicet capulo tenus aureum & alia multa, pacem firmam ritu gentis per arma juraverunt.* Sed optimè Ammiani locum Menander illuſtrat in Eclogis Legation. pag. 106. Δείσαντες οἱ ἐν Σιγγηδόνι, τοὺς ὅρκους γοῦν αὐτὸν (Chaganum) ὀμνύναι προὐκαλοῦντο, καὶ ὡς παραυτίκα, τούς τε Ἀβαρικοὺς ὤμνυεν ὅρκους, ΞΙΦΟΣ ΣΠΑΣΑΜΕΝΟΣ, καὶ ἐπαρασάμενος ἑαυτῷ τε καὶ τῷ Ἀβάρων ἔθνει παντοίως, εἰ κατὰ Ῥωμαίων τι μηχανώμενος γεφυροῦν βουλεύοιτο τὸν Σάον, ὑπὸ ξίφους μὲν αὐτός τε καὶ τὸ Ἀβάρων ἅπαν ἀναλωθείη φῦλον. * *Lindenbr.* Locus, quem citat Lindebrogius, eſt libri XXXI cap. 2 citaturque in pari cauſa ab Iſ. Voſſio ad Pompon. Melam II, I, ubi pro *circumeunt*, ex Vaticano libro produxit *circumcircant*, ut de eo non debuerit adeo jactare Hadrianus Valeſius in præfatione, qua enumerat ſua κατορθώματα. *Gron.*

k *Erumpentibus liberis.*] Ita vocat Sarmatas Liberos (ut paullo pòſt, *liberi terras occupaverunt è regione ſibi oppoſitas*) ad diſcrimen Sarmatarum Limigantium, qui ſervilis erant conditionis. Lib. 29. *Sarmatas liberos ad diſcretionem ſervorum rebellium appellatos*: quorúmque in dominos facinus paullo antè narravit ſuprà lib. XVII. & inf. lib. XIX. Sic liberorum Scytharum meminit Herodotus lib. IV. *Idem.*

l *Parthiſcus irruens amnis.*] Plinius Parthiſſum amnem nominat in lib. 4. capite 12. *Campos & plana tenent Jazyges; Sarmatæ montes & ſaltus: pulſi ab his Daci ad Parthiſſum amnem.* * Aliàs *Pathiſſum amnem*, ut in

cri migrantes [6] intra suorum acies clausit. Stánsque in aggere celsiore cum paucis, & stipatorum præsidio tectus, eos ne ferocirent leniùs admonebat. Sed fluctuantes ambiguitate mentium, in diversa rapiebantur, & furori mistâ versutiâ tentabant cum precibus prœlium: vicinúmque sibi [7] in nostros parantes excursum, projecere consultò longiùs scuta, ut ad ea recuperanda sensim progressi, sine ullo fraudis indicio spatia furarentur. Jámque vergente in vesperum die, cùm moras rumpere lux moneret excedens, erectis vexillis, in eos igneo miles impetu ferebatur: qui [8] conferti, aciéque densiore contracta, adversus ipsum Principem stantem (ut dictum est) altiùs, omnem impetum contulerant, eum oculis [9] incessentes & vocibus truculentis. Cujus furoris amentiam exercitûs ira ferre non potuit, eósque Imperatori, ut dictum est, acriter imminentes, desinente in angustum fronte, quem habitum [m] caput porci simplicitas militaris appellat, impetu disjecit ardenti: & dextrâ pedites catervas peditum obtruncabant; equites lævâ equitum se turmis agilibus infuderunt. Cohors Prætoria ex adverso Augustum cautiùs stipans, resistentium pectora, móxque terga fugientium [1] incidebat: & cadentes insuperabili contumacia barbari, non tam mortem [2] dolere, quàm nostrorum lætitiam horrendo stridore monstrabant: & jacentes absque mortuis plurimi succisis poplitibus, ideóque adempto fugiendi subsidio; alii dextris amputatis; nonnulli ferro quidem intacti, sed [3] superruentium collisi ponderibus, cruciatus alto silentio perferebant. Nec eorum quisquam inter diversa supplicia veniam petiit, aut ferrum projecit, aut exoravit celerem mortem: sed arma jugiter retinentes, licèt adflicti, minus criminis æstimabant, alienis [4] viribus potiùs quàm conscientiæ suæ judicio vinci: mussantésque audiebantur interdum, fortunæ non meriti fuisse quod evenit. Ita in semihoræ curriculo discrimine prœliorum emenso, tot procubuere subitò barbari, ut pugnam fuisse sola victoria declararet. Vixdum populis hostilibus stratis, gregatim peremptorum necessitudines ducebantur humilibus extractæ tuguriis, ætatis sexúsque promiscui: & fastu vitæ prioris abolito, ad infimitatem obsequiorum venêre servilium: & exiguo temporis intervallo decurso, cæsorum aggeres, & captivorum agmina cernebantur. Incitante itaque fervore certaminum fructúque vincendi, consurrectum est in perniciem eorum, qui deseruere prœlia, vel in tuguriis latitantes occultabantur. Hos

6 *Steph.* intra vallum. 7 *Al.* in nocturnos. 8 *Steph.* conversi. 9 *Al.* incessentibus. 1 *Al.* cædebat. 2 *Steph.* dolere. 3 *Steph.* supervenientium. 4 τὸ potiùs deest *al.*

Editione Parisiensi Nic. Beraldi, quæ anno M.D.XVI. prodiit, impressum reperitur. Ptolemæus in libro III. Τιβίσκον appellat, & Jazygas vagos inter Danubium & Tibiscum ac montes Sarmaticos ponit, perinde ac Plinius. Sed in Ptolemæo legendum est Παρτίσκος. Unde & Πάρτισκον opidum à fluvio præfluente dictum. Hungari flumen hoc vocant *Tissa.*, teste Cluverio libri 3. capite 31. * Est & Artiscus amnis apud Herodotum in 4. quem per Odrysas fluere dicit: sed alius est a Parthisco, cùm Parthiscus sit ultra Danubium. *Vales.*

m *Caput porci simplicitas militaris.*] Veget. de Re Milit. lib. III. cap. 19. Agathias lib. II. & ex eo Suid. *Lindenbr.*

cùm ad loca veniſſet avidus barbarici ſanguinis miles, disjectis culmis levibus obtruncabat: nec quemquam [n] caſa vel trabibus compacta firmiſſimis periculo mortis extraxit. Denique cùm inflammarentur omnia, nullúſque latere jam poſſet, cunctis vitæ præſidiis circumciſis, aut obſtinatè igni peribat abſumptus, aut incendium vitans [5] egreſſúſque, uno ſupplicio declinato, ferro ſternebatur hoſtili. Fugientes tamen aliqui tela incendiorúmque magnitudinem, amnis vicini ſe commiſere gurgitibus, peritiâ nandi ripas ulteriores occupare poſſe ſperantes: quorum plerique ſubmerſi necati ſunt, alii jaculis periere confixi: adeo ut abunde cruore diffuſo meatus fluminis ſpumaret immenſi: ita per elementum utrumque Sarmatas vincentium ira virtúſque delevit. Placuerat igitur poſt hunc rerum ordinem cunctis adimi ſpem omnem vitæque ſolatium: & poſt lares incenſos raptáſque familias, navigia juſſa ſunt colligi, ad indagandos quos à noſtrorum acie ulterior diſcreverat ripa. Statímque ne alacritas intepeſceret pugnatorum, impoſiti lintribus per abdita ducti velites expediti, occuparunt latibula Sarmatarum: quos repentinus fefellit adſpectus, gentiles lembos & nota remigia conſpicantes. Ubi verò procul micantibus telis, quod verebantur, propinquare ſenſerunt, [6] [o] ad ſuffugia locorum paluſtrium ſe contulerunt: eóſque ſecutus infeſtiùs miles, cæſis plurimis ibi victoriam reperit, ubi nec cautè poſſe conſiſtere, nec audere aliquid credebatur. Poſt abſumptos pæne diffuſóſque Amicenſes, petiti ſunt ſine mora [p] Picenſes, ita ex regionibus appellati conterminis: quos tutiores fecere ſociorum ærumnæ, rumorum adſiduitate compertæ. Ad quos opprimendos (erat enim arduum ſequi per diverſa conſperſos, imprudentia viarum arcente) Taifalorum auxilium, & Liberorum adæquè Sarmatarum adſumptum eſt. Cúmque auxiliorum agmina locorum ratio ſepararet, tractus contiguos Mœſiæ ſibi miles elegit; Taifali proxima ſuis ſedibus obtinebant; Liberi terras occupaverant è regione ſibi oppoſitas. [7] Limigantes territi [8] recentibus ſubactorum exemplis [9] & proſtratorum, diu hæſitabant ambiguis mentibus, utrum oppeterent an rogarent, cùm utriuſque rei ſuppeterent documenta non levia. Vicit tamen ad ultimum cœtu Seniorum urgente, dedendi ſe conſilium: variæque palmæ victoriarum acceſſit eorum quoque ſupplicatio, qui armis libertatem invaſerant: & reliqui eorum

5 *Steph.* egreſſuſque. 6 *Al.* ſuffragia. 7 *Mſ.* Limitantes. 8 τὸ recentibus *mſ. deeſt.* 9 *Mſ.* & ſubacrum proſtratorum.

n *Caſa vel trabibus compacta firmiſſimis.*] Morem hunc etiamnunc Sarmatæ aliique Aquilonares & Alpini populi ſervant. Trabibus enim aliis ſuper alias locatis domus & caſas conſtruunt: uti non omnes quidem, ſic multas tamen. Neque aliter priſcos illos Germanos, majores noſtros, factitaſſe veroſimile eſt. De quorum ædificiis ſic ſcribit Herodianus lib. VII. *Λίθων μὲν γὰρ παρ' αὐτοῖς ἢ πλίνθων ὀπτῶν σπάνις, ὕλαι δ' εὔδενδροι· ὅθεν ξύλων ὔσης ἐκτενείας, συμπηγνύντες αὐτὰ καὶ ἁρμόζοντες, σκηνοποιοῦνται.* In Germanorum tamen ſolo domicilia non pauca ritu Romano elegantiùs fuiſſe conſtructa, ex Ammian. lib. XVII. videre licet. *Lindenbr.*

o *Ad ſuffugia locorum.*] Vulg. *Sufragia locor.* malè. Paullo pòſt: *Adegit ſuffugia petere latebrarum paluſtrium.* Lib. XXI. *Per impedita ſuffugia velocitas exemerat pedum.* Ita *refugia*, ὑποδύσεις. Rufinus de Bell. Jud. lib. III. cap. 9. *Machinas & refugia incendunt.* Idem.

p *Picenſes.*] Apud Ptolemæum *πικήνσιοι* in Mœſia ſu-

cum precibus, ut superatos & imbelles dominos aspernati, fortioribus visis inclinavere cervices. Accepta itaque publica fide, & deserto montium propugnaculo, ad castra Romana convolavit eorum pars major, diffusa per spatia ampla camporum, cum parentibus, & natis, atque conjugibus, opúmque vilitate, quam eis celeritatis ratio [1] furari permisit. Et qui animas amittere potiùs, quàm cogi solum vertere putabantur, dum licentem amentiam libertatem existimarent, parere imperiis, & sedes alias suscipere sunt adsensi tranquillas & fidas: ut nec bellis vexari, nec mutari seditionibus possint. Iisdémque ex sententia, ut credebatur, acceptis, quievere paullisper, pòst feritate nativa in [2] exitiale scelus erecti, ut congruo docebitur textu. Hoc rerum prospero currente successu, tutela Illyrico competens gemina est ratione firmata: cujus negotii duplicem magnitudinem Imperator adgressus, utramque [3] perfecit. Exsules populos, licèt mobilitate [4] suspectos, acturos tamen paullo verecundiùs, tandem reductos in avitis sedibus collocavit. Iisdémque ad gratiæ cumulum, non ignobilem quempiam Regem, sed quem ipsi antea sibi præfecere, Regalem imposuit, bonis animi corporísque præstantem. Tali textu rectè factorum, Constantius jam metuente sublimior, [q] militaríque consensu secundo [r] Sarmaticus appellatus ex vocabulo subactorum, jámque discessurus, convocatis cohortibus, & centuriis, & manipulis omnibus, tribunal insistens, signísque ambîtus & aquilis, & agmine multiplicium potestatum, his exercitum allocutus est, ore omnium favorabilis, ut solebat: *Hortatur recordatio rerum gloriosè gestarum, omni jucunditate viris fortibus gratior, admodum verecundè replicare, quæ divinitus delata sorte vincendi, & ante prælia, & in ipso correximus fervore pugnarum, Romanæ rei fidissimi defensores. Quid enim tam pulcrum, támque posteritatis memoriæ justa ratione mandandum, quàm ut miles strenuè factis, ductor prudenter consultis exsultet? Persultabat Illyricum furor hostilis, absentiam nostram inanitate tumenti despiciens, dum Italos tueremur & Gallos: variísque discursibus vastabat extima limitum: nunc [5] cavatis roboribus, aliquoties peragrans pedibus flumina, non congressibus, nec armis fretus aut viribus, sed latrociniis assuetus occultis, astu & ludificandi varietate jam inde ab instituta*

1 *Ms.* futurari. 2 *Ms.* exitiale. 3 *Steph.* perfecit infidis. Exules. 4 *Ms.* supra res. 5 Steph. *nauticis roboribus.*

periore ponuntur, à Sarmaticis fortè Picensibus profecti. *Vales.*

q *Militarique consensu secundo Sarmaticus.*] De veritate hujus loci dubium nullum esset, ni ipse Constantius aliud innuere videretur, in militari, quæ mox sequitur, allocutione, dum ait: *Postremò ego quoque hostilis vocabuli spolium præ me fero, Secundi Sarmatici cognomentum, quod vos unum idemque sentientes mihi, ne sit arrogans dicere, meritò tribuistis.* Ut sanè hîc quoque legendum sit, *militarique consensu Secundus Sarmaticus appellatus.* Qui tamen an rectè Secundus Sarmaticus dicatur, ipse viderit. Nam ob victorias contra Sarmatas & ante Constantium M. Antoninus Philosophus, & Aur. Antoninus Bassianus Impp. aliique Sarmatici quoque dicti fuere, ut ex Historiæ Augg. Scriptoribus, & Nummis veteribus constat. *Lindenbr.*

r *Sarmaticus appellatus ex vocabulo subactorum.*] Ex vocabulis gentium subactarum victores nomina sibi indi-

gente[6] *nostris quoque majoribus formidatus: quæ longiùs disparati, qua ferri poterant tulimus, leviores jacturas efficaciâ ducum vetari posse sperantes. Ubi verò per licentiam scandens in majus, ad funestas provinciarum clades erepsit & crebras: communitis aditibus Ræticis, tutelâque pervigili Galliarum securitate fundata, terrore nullo relicto post terga, venimus in*[7] *Pannonias, ut placuit*[8] *numini sempiterno, labentia firmaturi: cunctísque paratis, ut nostis, vere adulto egressi, arripuimus negotiorum maximas moles: primùm ne struendo textis compagibus ponti telorum officeret multitudo: quo opera levi perfecto, visis terris hostilibus & calcatis, obstinatis ad mortem animis conatos resistere Sarmatas absque nostrorum dispendio stravimus: paríque petulantia ruentes in agmina nobilium legionum Quados, Sarmatis adjumenta ferentes, attrivimus. qui post ærumnosa dispendia inter discursus & repugnandi minaces anhelitus, quid nostra valeat virtus experti, manus ad dimicandum paratas, armorum abjecto munimine, pone terga vinxerunt: restaréque solam salutem contemplantes in precibus, affusi sunt vestigiis Augusti clementis, cujus prœlia sæpe compererant exitus habuisse felices. His sequestratis, Limigantes quoque fortitudine superavimus pari: interfectìsque pluribus, alios periculi declinatio adegit suffugia petere latebrarum palustrium. Hìsque secundo finitis eventu, lenitatis tempus aderat tempestivæ. Limigantes ad loca migrare compulimus longè discreta, ne in perniciem nostrorum se commovere possent ulteriùs: & pepercimus plurimis; &*[s] *Zizain præfecimus Liberis, dicatum nobis futurum & fidum,*[t v] *plus æstimantes creare, quàm auferre barbaris Regem: hoc decore augente sollemnitatem, quòd iisdem quoque rector tributus, antehac electus est & acceptus. Quadruplex igitur præmium, quod unus procinctus absolvit, nos quæsivimus & resp. primò ultione parta de grassatoribus noxiis; deinde quòd vobis abunde*[x] *sufficient ex hostibus captivi. His enim virtutem oportet esse contentam, quæ sudore quæsivit & dexteris.*[9] *Nobis amplæ facultates, opúmque sunt magni thesauri: in-*

6 Steph. *nostrisque.* 7 Al. *Pannoniam.* 8 Ms. *nomini.* 9. Al. *Nobis amplas.*

---

disse, nemo non novit. Hinc enim Africanus ab Afris, Germanicus à Germanis, Francicus à Francis, alii ab aliis populis appellati. * Themistius Euphrada Orat. 10. pag. 246. de pace ad Valentem Imp. ἀναμιμνήσκομαι δὲ ὅτι τῶν παλαιῶν αὐτοκρατόρων· ὁ μέν τις ἀχαϊκὸς ἐπεκλήθη, ὅτι τὴν ἑλλάδα ἀνάστατον ἐποίησε· μακεδονικὸς δέ τις ἕτερος, ὅτι τὴν μακεδονίαν ἔρημον καὶ ἀοίκητον. * Hinc Vararanes Saporis filius Persa (nam & apud Persas hic mos observatus) Cermasaà dictus fuit, ab ejus nominis gente devicta. Agathias lib. IV. pag. 311. Οὐαραράνης ὁ παῖς, ὃς δὴ καὶ κερμασαὰ ὠνομάζετο· τῶν δὲ τοιούτων ἐπικλήσεων ἡ αἰτία ἤδη μοι εἴρηται· καὶ γὰρ κέρμα ἔθνους τυχὸν ἢ χώρας ὑπῆρχεν ἐπωνυμία· ταύτης δὲ τῷ πατρὶ τοῦ οὐαραράνου δεδουλωμένης, εἰκότως ὁ παῖς τὴν ἐπωνυμίαν ἐκτήσατο, καθάπερ πρότερον καὶ παρὰ Ῥωμαίοις ὁ μὲν Ἀφρικανὸς τυχὸν, ὁ δὲ Γερμανικὸς, ὁ ἐξ ἄλλου τοῦ γένους νενικημένου ἐπεκλήθη. *Lindenbr.*

s [*Zizain præfecimus Liberis.*] In codice Colbertino *Zigam* dictum reperio, & cap. XII. suprà *Zigaim Regem*: sicut *Rumorem* Subregulum Sarmatam: quem *Rumonem* aliàs cap. eod.] *Hadr. Vales.*

t *Plus æstimantes creare, quàm afferre barbaris Regem.*] Artes hæ sunt quibus paullatim animi devicti emolliuntur, ut deperditæ libertatis jacturam faciliùs ferre discant. *Lindenbr.*

v *Plus æstimantes creare quam afferre.*] Legendum videtur *quàm auferre*, * vel *abferre.* * Vales.

x *Sufficient ex hostibus captivi.*] Placet scriptura Regii

tegra omnium patrimonia nostri labores & fortitudo servarint. hoc enim boni Principis menti, hoc [1] successibus congruit prosperis. Postremò ego quoque hostilis vocabuli spolium præ me fero, [y] secundi Sarmatici cognomentum, quod vos unum idemque sentientes, mihi (ne sit arrogans dicere) meritò tribuistis.

Post hunc dicendi finem, concio omnis alacrior solito, aucta spe potiorum & lucris, vocibus festis in laudes Imperatoris assurgens, [z] Deúmque [a] ex usu testata, non posse Constantium vinci, tentoria repetit læta. Et reductus Imperator ad regiam, otióque bidui recreatus, [b] Sirmium cum pompa triumphali regressus est, & militares numeri destinatas remearunt sedes.

CAP. XIV. Hisce iisdem diebus [c] Prosper, & Spectatus, atque Eustathius legati ad Persas ut suprà docuimus missi, Ctesiphonta reversum Regem adiere, litteras proferentes Imperatoris & munera: poscebántque rebus integris pacem, & mandatorum memores nusquam ab utilitate Romanæ rei majestatéque discedebant, amicitiæ fœdus sub hac lege firmari debere asseverantes, ne super turbando Armeniæ vel Mesopotamiæ statu quidquam moveretur. Diu igitur ibi morati, cùm obstinatissimum Regem, nisi harum regionum domi-

1 Steph. *sensibus.*

---

exemplaris, in quo legitur, *vobis abundè sufficiet ex hostibus captis.* Nam Constantius hoc secundum hujus expeditionis præmium esse dicit, quòd militibus Romanis ex Sarmatarum captivis mancipia abunde sufficient. Magnas enim opes ex pauperum hominum præda sperari non debuisse, & sibi superesse thesauros ait, quibus milites suos locupletet. Ceterum captivi tunc inter milites dividebantur, quos milites deinde mercatoribus divendebant. Dio in fine lib. 51. καὶ οἱ αἰχμάλωτοι τοῖς στρατιώταις διεδόθησαν: & Themistius in Orat. 17. & Tarquinius apud Dionysium Halic. in lib. 4. *Vales.*

y *Secundi Sarmatici cognomentum.*] Mallem *secundò Sarmatici.* Sic suprà Marcellinus dixerat: *Militarique consensu secundò Sarmaticus appellatus ex vocabulo subactorum.* hoc est, δὶς σαρματικός. Sic enim in Edicto Maximiani Galerii apud Eusebium in lib. 8. Hist. αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Γαλέριος Μαξιμιανὸς δὶς Καρπῶν μέγιστος, ἑξάκις Ἀρμενίων μέγιστος, &c. Id est: *Secundò Carpicus Maximus, sextò Armeniacus Maximus.* Constantius igitur victoriam de Sarmatis jam antea retulerat; sed quando, incertum est. *Idem.*

z *Demumque ex usu testata.*] In Regio [& in Colbertino] exemplari legitur *dmque.* Scribendum igitur est: *Deúmque ex usu testata, non posse Constantium vinci.* Quod confirmatur ex lib. 24. initio: *Impetrabilem Principem superari non posse, Deum usitato clamore testati.* Et ex lib. 26. *Testati more militiæ Jovem, invictum Procopium fore.* Hujusmodi autem erat exclamandi formula: *Tu scis, Jupiter, Constantius vinci non potest.* Ita apud Lampridium in Diadumeno, milites acclamasse dicuntur: *Tu scis, Jupiter: Macrinus vinci non potest. Tu scis, Jupiter: Antoninus vinci non potest.* Quibus in locis, *Tu scis*, idem valet ac *Testis es*; ut apud præcipuum Poëtarum non semel legitur, ἴστω Ζεύς: & ἴστω Λητοῦς υἱέ, apud Apollonium in lib. 2. Argon. denique apud Pollucem in sacramento epheborum Atheniensium, quod relatum est in ejus lib. 8. ἴστορες θεοὶ ἄγραυλοι, Ενυάλιος, Ἄρης, Ζεύς, Θαλλώ, Αὐξώ, Ἡγεμόνη. Id est: *Testes sunto Dii agrauli, seu agrestes, Enyalius, Mars, Jupiter, Thallo, Auxo, Hegemone.* Sunt autem Auxo quidem & Hegemone Charitum apud Athenienses nomina: Thallo autem Horarum unius, ut docet Pausanias in Arcadicis & in Bœoticis: τιμῶσι γὰρ ἐκ παλαιοῦ καὶ Ἀθηναῖοι χάριτας Αὐξὼ καὶ Ἡγεμόνην· τὸ γὰρ τῆς Καρποῦς ἐστὶν οὐ χάριτος, ἀλλ' ὥρας ὄνομα· τῇ δὲ ἑτέρᾳ τῶν ὡρῶν νέμουσιν ὁμοῦ τῇ Πανδρόσῳ τιμὰς Ἀθηναῖοι, Θαλλὼ τὴν θεὸν ὀνομάζοντες. Apud Hyginum quoque in fabula 183. Horarum nomina hæc sunt, Auxo, Eunomie, Pherusa, Caria, Odice, (lege Carpo, Dice) Euporie, Irene, Orthesie, Thallo. * Clemens in Protreptico: Αὐξώ τε καὶ Θαλλὼ αἱ Ἀττικαί. * Et hæc ad explicationem loci obscurissimi obiter sint dicta. *Idem.*

a *Ex usu testata non posse Constantium vinci.*] Ad sollennes adclamationes hæc verba pertinent; qualis consimilis planè etiam illa est apud Lamprid. in Vita Diadumeni: *Jupiter O. M. Macrino & Antonino vitam. Tu scis Jupiter! Macrinus vinci non potest. Tu scis Jupiter! Macrinus vinci non potest.* Lindenbr.

b *Sirmium cum pompa triumphali.*] Hunc Constantii triumphum memorat simul ac deridet Julianus in Ep. ad Athen. p. 513. *Vales.*

c *Iisdem diebus Prosper, & Spectatus.*] Spectatus ex legatione Persica redierat ante ruinam Nicomediæ, ut

nio sibi adjudicato, obdurescentem ad suscipiendam cernerent pacem, negotio redierunt infecto. Post quod, idipsum condicionum robore pari impetraturi, [d] Lucillianus missus est Comes, & Procopius tunc Notarius, qui postea nodo quodam violentæ necessitatis adstrictus; ad res consurrexit novas.

patet ex Epistola 321. quam Libanius de Spectati reditu scribit ad Aristænetum, qui eo terræ motu interiit: quam quidem Epistolam suprà retulimus. Itaque hæc ante cladem Nicomediæ locari debuerant. Eâdem incuriâ paullo suprà dicta sunt, quæ de Bassi Præfectura posuit: quem ex allata Inscriptione constat sequenti anno, hoc est, Eusebio & Hypatio Coss. decessisse. *Vales.*

d *Lucillianus.*] Is videtur esse, cui summam belli contra Persas gerendi mandatam esse à Constantio scribit Zosimus in lib. 2. cùm is Gallum Cæsarem in Orientem mitteret: & quem in lib. 3. scribit, Nisibin à Sapore obsessam defendisse. *Idem.*

Explicit Liber XVII.

AMMIANI MARCELLINI RERUM GESTARUM

LIBER XVIII.

Incipit feliciter.

Hæc libro Ammiani Marc. XVIII. continentur.

pellunt, ac citeriorem ripam Euphratis castellis, præsidiisque communiunt.

C. VIII. *Septingenti equites Illyriciani necopinantes à Persis conjiciuntur in fugam. Evadunt hinc Ursicinus, inde Marcellinus.*

C. IX. *Descriptio Amidæ, & quot tum ibi legiones ac turmæ in præsidio fuerint.*

C. X. *Sapor duo castella Romana in fidem recipit.*

CAPUT I. HÆc per orbis varias partes uno eodémque anno sunt gesta. At in Galliis cùm in meliore statu res [1] essent, & Eusebium atque Hypatium fratres sublimarent vocabula Consulum, Julianus contextis successibus clarus, apud hiberna, sequestratis interim sollicitudinibus bellicis, haud minore cura provinciarum fortunis multa conducentia disponebat: diligenter observans [a] ne quem tributorum sarcina prægravaret, néve potentia [2] præsumeret aliena, aut ii versarentur in medio, quorum patrimonia publicæ clades augebant, vel judicum quisquam ab æquitate deviaret impune. Idque ea re levi labore correxit, quòd ipse [b] jurgia dirimens, ubi causarum cogebat magnitudo vel personarum, erat [c] indeclinabilis justorum injustorúmque distinctor. Et licèt multa sint ejus laudanda in hujusmodi controversiis, unum tamen sufficiet poni, ad cujus similitudinem acta vel dicta sunt. Numerium Narbonensis paullo antè rectorem accusatum ut furem, inusitato censorio [3] vigore [d] pro tribunali palàm admissis volentibus audiebat: qui cum [4] infitiatione defenderet objecta, nec posset in quoquam confutari; Delphidius orator acerrimus vehementer eum inpugnans, documentorum inopia percitus exclamavit: *Ecquis, florentissime Cæsar, nocens esse poterit usquam, si negare [5] sufficerit?* Contra quem Julianus prudenter motus ex tempore, [e] *Ecquis*, ait,

1 *Al.* esset. 2 *Al.* præmeret. 3 *Ms.* vigore. 4 *Steph.* infita ratione. 5 Al. *sufficerit* circa.

a *Ne quem.*] Forte *nequam* scilicet provinciam. *Gron.*

b *Ipse jurgia dirimens.*] Hoc erat institutum Cæsaris Juliani: de quo Mamertinus in gratiarum actione sic dicit: *AEstates omnes in castris, hiemes in tribunalibus degit.* Et Libanius in Orat. funebri. *Vales.*

c *Indeclinabilis just. injust. distinctor.*] Hic Marcellinus noster apertè græcissat. Indeclinabilem enim posuit pro eo quod Græci dicunt ἀκλινῆ: quo sensu Nicolaus Damascenus de vita sua, p. 422. Editionis nostræ dixit de seipso: πρός γε μὴν τὸ δικάζειν οὕτως ἀκλινὴς καὶ ἀθώπευτος. * Vox erat illius ævi, quâ utitur etiam Rufinus in libri VI. Hist. Eccles capite 7. de Narcisso loquens. *Cùm esset* (inquit) *constantis animi, & justi rectique indeclinabiliter tenax.* * Idem.

d *Pro tribunali palam admissis volentib. audiebat.*] Id est, levato velo, ut loquuntur Impp. in lege ult. Cod. Th. de naufragis. Velum enim pro foribus Secretarii positum erat, quod si reductum erat, seu levatum, omnes ad audiendum admitti posse significabat: sin erat adductum, neminem præter consilium admitti fas erat. Adducebatur autem ferè in criminalibus causis, ubi de capite hominis agebatur, quò Judex attentiùs ac maturiùs cum consilio deliberaret, ut docet Basilius in Ep. 79. ad Eustathium Sebast. εἰ γὰρ οἱ τοῦ κόσμου τούτου ἄρχοντες, ὅταν τινὰ τῶν κακούργων θανάτῳ καταδικάζειν μέλλωσιν, ἐφέλκονται τὰ παραπετάσματα; καλοῦσι δὲ τοὺς ἐμπειροτάτους πρὸς τὴν ὑπὲρ τῶν προκειμένων σκέψιν καὶ πολὺν ἐνσχολάζουσι χρόνον, &c. quem locum imitatus esse videtur Clemens lib. 2. Const. Apost. cap. 52. * Idem testatur Chrysostomus Homiliâ 43. in Matthæum: ὥσπερ οἱ δικασταὶ ὑπὸ παραπετάσματος καθεζόμενοι κρίνουσιν. Contrà in publicis judiciis velum levari solebat: ut idem docet Homiliâ 57. in Matthæum: καθάπερ γὰρ τοῖς δικασταῖς ὅτ' ἂν δημοσίᾳ κρίνωσι, τὰ παραπετάσματα συνελκύσαντες οἱ παρεστῶτες, πᾶσιν αὐτοὺς δεικνύουσιν. * *Idem.*

e *Et quis, ait, innocens esse poterit.*] Hoc egregium Juliani Cæsaris responsum refertur etiam à Zonara in

innocens esse poterit, si accusasse sufficiet? Et hæc quidem & hujusmodi multa civilia.

CAP. II. Egressurus autem ad procinctum urgentem, cùm Alamannorum pagos aliquos esse reputaret hostiles, & ausuros immania, ni ipsi quoque ad ceterorum sternerentur exempla: hærebat anxius qua vi, qua celeritate, cùm primùm ratio copiam tribuisset, rumore præcurso terras eorum invaderet repentinus. Seditque tandem multa & varia cogitanti, id tentare, quod utile probavit eventus. Hariobaudem vacantem Tribunum fidei fortitudinisque notæ, nullo conscio, legationis specie ad Hortarium miserat Regem jam pacatum, ut exinde facilè ad collimitia progressus eorum, in quos erant arma protinus commovenda, scitari possit quid molirentur, sermonis barbarici perquam gnarus. Quo fidenter ad hæc patranda digresso, ipse anni tempore opportuno, ad expeditionem undique milite convocato profectus, id inter potissima maturè duxit implendum, ut ante prœliorum fervorem civitates multo antè excisas introiret, receptásque communiret: horrea quinetiam exstrueret pro incensis, ubi condi posset [f][g] annona, à Britannis sueta transferri. Et utrumque perfectum & spe omnium citiùs. Nam & horrea veloci opere surrexerunt, alimentorúmque in iisdem satias condita: & civitates occupatæ sunt septem; [h][i] Castra Herculis, [6] Quadriburgium, Tricesimæ, Novesium, Bonna, Antunnacum, & Bingio: ubi læto quodam eventu etiam Florentius Præfectus apparuit subitò, partem militum ducens, & commeatuum perferens

6 *Ms.* Quadriburgi unius Novesio. *Steph.* Quadri Stricensium Noves.

Annalibus: cujus verba, quia sunt Marcellini verbis simillima, hîc apponenda duxi: ποτὲ γοῦν δικάζων τινὶ κεκλοφέναι κατηγορουμένῳ καὶ τὴν κλοπὴν ἀρνουμένῳ, ἐπεὶ ὁ κατήγορος, τίς, ἔφη, βασιλεῦ ἐπ' ἐγκλήματι δίκην ὑφέξει, εἰ ἐξ ἀρνήσεως ὠφέλοιντο οἱ αἰτιώμενοι; ἐκεῖνος ἀνθυπεκρίνατο· καὶ τίς ἔσται ἀναίτιος, εἰ ἐλέγχων ἄνευ πιστεύοιντο οἱ κατήγοροι. * Eadem leguntur apud Johannem Antiochenum in Excerptis nondum editis περὶ ἀρχαιολογίας: ubi Νουμεριανὸς dicitur is, quem Marcellinus noster Numerium vocat. * *Vales.*

f *Annona à Britannis sueta transferri.*] Zosimus lib. III. Ὀκτακόσια κατεσκεύασε πλοῖα (Julianus Imp.) μείζονα λέμβων· ταῦτά τε εἰς τὴν Βρεττανίαν ἐκπέμψας κομίζεσθαι σῖτον ἐποίει· καὶ τοῦτον τοῖς ποταμίοις πλοίοις ἀνάγεσθαι διὰ τοῦ Ῥήνου παρασκευάζων· τοῦτό τε ποιῶν συνεχέστερον, διὰ τὸ βραχὺν εἶναι τὸν πλοῦν, ἤρκεσε τοῖς ἀποδοθεῖσι ταῖς οἰκείαις πόλεσιν· εἰς τὸ καὶ τροφῇ χρήσασθαι, καὶ σπεῖραι τὴν γῆν, καὶ ἄχρις ἀμητοῦ τὰ ἐπιτήδεια ἔχειν. Jam olim ergo hac laude celebris Britannia, quòd & annona in proprios usus sufficiente abundet, & frumentarium auxilium populis etiam longissimè dissitis suppeditet. *Lindenbr.*

g *Annona à Britannis sueta tranferri.*] Hanc Britannicæ annonæ transvectionem Julianus multo quàm antea faciliorem reddidit. Nam cùm ferè omnes onerariæ naves ad annonam hanc transvehendam comparatæ, metu barbarorum mare infestantium subductæ computruissent, paucæque admodum navigarent, quibus in portu exoneratis, inde annona vehiculis transportabatur: quod quidem maximo damno ac sumptui Gallis erat: Julianus plures quàm antea naves fabricavit, útque annona lembis per flumen Rhenum ex Britannia insula subveheretur, prout olim fieri solitum erat, sollicitè providit, ut narrat Libanius in Orat. funebri ad hunc annum, & Zosimus in lib. 3. & ipse Julianus satis ambitiosè in Epist. ad Athenienses. De Britannicæ annonæ transvectione loquitur etiam Eunapius in legationibus. χαμάβων γὰρ μὴ βουλομένων ἀδυνατόν ἐστιν τὴν ἐκ τῆς βρεττανικῆς νήσου σιτοπομπίαν εἰς τὰ ῥωμαϊκὰ φρούρια διαπέμπεσθαι. * Vide Cluverium in libri 2. de Germania capite 26. *Vales.*

h *Castra Herculis, Quadriburgum, Tricesimæ.*] Edidimus locum, ut vulgo legitur, licèt de vitio valde suspectum: neque à Ms. auxilii quidquam, in quo sic scriptum: --*Castra Herculis, Quadriburgi unius Tricesimæ.* Editio Steph. *Quadriburgum Stricensium.* Emendare conati sunt viri docti; quorum tamen diligentiam potiùs, quàm successum laudo. Et hactenus verosimilia dixisse videtur Petr. Divæus Antiquitat. Belgicar. cap. XIX. *Lindenbr.*

i *Castra Herculis.*] Urbem hanc intelligit Libanius in

copiam sufficientem usibus longis. Post hæc 7 impetrata, restabat adigente necessitatum articulo, receptarum urbium mœnia reparari, nullo etiam tum interturbante: ídque claris indiciis apparet, ea tempestate utilitati publicæ metu barbaros obedisse, [k] rectoris amore Romanos. Reges ex pacto superioris anni ædificiis habilia multa suis 8 misere carpentis: & [l] auxiliarii milites semper munia spernentes hujusmodi, ad obsequendi sedulitatem Juliani blanditiis 9 deflexi, [m n] quinquagenarias longioresque materias vexere cervicibus ingravatè, & fabricandi ministeriis opem maximam contulerunt. Quæ dum diligenti maturantur effectu, Hariobaudes exploratis omnibus rediit, docuitque comperta. Post cujus adventum incitatis viribus omnes venere Mogontiacum: ubi Florentio & Lupicino, Severi successore, destinatè certantibus per pontem illic constitutum transiri debere; renitebatur firmissimè Cæsar, asserens pacatorum terras non debere calcari, ne, ut sæpe contigit per incivilitatem militis occurrentia vastantis, abruptè fœdera frangerentur. Alamanni tamen omnes, quos petebat exercitus, confine periculum cogitantes, Suomarium Regem amicum nobis ex pactione præterita monuerunt minaciter, ut à transitu Romanos arceret. Ejus enim pagi Rheni ripis ulterioribus adhærebant. Quo testante 1 resistere solum non posse: in unum coacta 2 barbarica multitudo venit prope Mogontiacum, 3 prohibitura viribus magnis exercitum, ne transmitteret flumen. Gemina itaque ratione visum est habile quod suaserat Cæsar, [o] ne

7 *Al.* imperata. 8 *Al.* misere. 9 *Mʃ.* defluxi. 1 τὸ resistere *al. deest.* 2 *Mʃ.* barbara. 3 *Mʃ.* prohibitus.

Orat. cit. his verbis: ἀλλὰ κατέβαινε μὲν ἐπ' αὐτὸν ὠκεανόν. πόλιν δὲ ἡράκλειαν ἡρακλέους ἔργον ἀνέστη, τὰ πλοῖα δὲ εἰς τὸν ῥῆνον εἰσῆγε. Ejusdam mentio fit in Tabula Itineraria Peuting. *Carvone* 13. *castra Herculis* 8. *Noviomago* 10. Hanc etiam intelligere videtur Stephanus Byzantius, cùm scribit, Ἡράκλεια τρίτη Κελτικῆς. *Valeʃ.*

k *Non rectoris amore. Romanis*, &c.] Sic primus hunc locum Gelenius emendavit, audacter satis. Nam in Mss. deest negativa particula, & *Romanos* legitur, non *Romanis*. Equidem initio quid sibi vellet hæc Mss. lectio, videre non poteram. Adeo sæpe veritas in oculos nostros incurrit, nec advertitur tamen. Tandem verò animadverti elegantem in scripta lectione sensum esse: *Idque claris indiciis apparet, utilitati publicæ metu barbaros obedisse, rectoris amore Romanos.* Est igitur antithesis Barbarorum & Romanorum: Barbaros metu, Romanos amore Cæsaris paruisse dicit: quod sequentia manifestè evincunt. Subjicit enim, *Reges ex pacto, &c.* quod refertur ad Barbaros: deinde *& auxiliarii milites, &c.* quod ad Romanos referendum est. *Idem.*

l *Et auxiliarii milites.*] Plerique, ut ait Vegetius in lib. 2. in auxiliis festinant militiæ sacramenta percipere, ubi & minor sudor & maturiora sunt præmia: vitantes laborem in legionibus militandi, ubi graviora arma, plura munera, severior disciplina. Ex quo patet Romanos complures in auxiliis militasse. Auxilia tamen initio de alienigenis dicebantur, ut docet Varro in lib. 4. de lingua Latina. *Auxilia*, inquit, *appellantur ab auctu, cùm accesserint qui adjumento essent alienigenæ.* Et ita quoque Festus Pompeius. At Suidas αὐξίλια derivat ἀπὸ τοῦ ὀξύτητος τῆς βοηθείας. Sic enim apud eum in v. ψιλὸς vetus scriptor loquitur: αὐξίλια δὲ οἱ ῥωμαῖοι τὰ τοιαῦτα τέλη προσαγορεύουσι, τὸ τῆς βοηθείας ὀξὺ καὶ εὐκίνητον περὶ τὰς χρείας οὕτω προσαγορεύοντες. *Idem.*

m *Quinquagenarias longioresque materias.*] *Quinquagenarias materias* dixit, id est, trabes & arbores valde magnas, ut *centenarias rosas* Tertull. de Corona militis cap. 14. & *centenarios nummos* Lampridius in Alex. Severo. *Pecunias majorinas vel centenionales.* L. 1. C. Theod. Si qui pecun. conflav. *Lindenbr.*

n *Quinquagenarias longioresque materias.*] Id est, trabes quinquaginta pedum longitudine. Sic Vitruvius in lib. 8. cap. 7. Fistulas quinquagenarias dicit, quarum scilicet lamna quinquaginta digitos lata esset. Aliter Plinius quinquagenarium thoracem, & quinquagenaria ac centenaria pondera dicit in lib. 7. cap. xx. Tertullianus de Pallio promulsidem quinquagenariam; Lampridius in Elagabalo, vasa centenaria: id est quinquaginta pondo, centum pondo. *Valeʃ.* Hæc apprime conveniunt, quæ cum solidiore fundamento elaboravit pater libro 1. Pecuniæ vet. cap. 3. *Gron.*

o *Ne pacatorum terræ corrumperentur.*] Idem refertur à Libanio in Oratione funebri: ὁ δὲ ἐχώρει τὴν τῶν ἐσπον-

pacatorum terræ corrumperentur, néve renitente pugnaciſſima [4] plebe, pons cum multorum diſcrimine jungeretur, iri [p] in locum ad compaginandum pontem aptiſſimum. Quod hoſtes ſollertiſſimè contemplati, per contrarias ripas leniter incedentes, ubi noſtros figere tentoria procul cernebant, ipſi quoque noctes agebant exſomnes, cuſtodientes pervigili ſtudio ne tranſitus tentaretur. Verùm cùm noſtri locum adventarent proviſum, vallo foſſáque quievere circumdati: & adſcito Lupicino in conſilium, Cæſar certis imperavit Tribunis, ut trecentenos pararent cum ſudibus milites expeditos, quid agi, quóve iri deberet penitus ignorantes. [q] Et collecti nocte provecta, impoſitíque omnes, quos luſoriæ naves quadraginta, quæ tunc aderant ſolæ, ceperunt, decurrere jubentur per flumen adeo taciti, ut etiam remi ſuſpenderentur, ne barbaros ſonitus excitaret undarum: atque mentis agilitate & corporum, [r] dum hoſtes noſtrorum ignes obſervant, adverſas perrumpere [5] limitis ripas. Dum hæc celerantur, Hortarius Rex nobis antea fœderatus, non novaturus quædam, ſed amicus finitimis quoque ſuis, Reges omnes, & Regales, & Regulos ad convivium corrogatos retinuit, [ſ] epulis aduſque vigiliam tertiam gentili more extentis: quos diſcedentes inde, caſu noſtri ex improviſo adorti, nec interficere, nec corripere ullo [6] genere potuerunt, tenebrarum equorúmque adjumento, quò dubius impetus truſit abreptos: lixas verò vel ſervos qui eos pedibus ſequebantur, niſi quos exemit diſcrimine temporis obſcuritas, occiderunt. Cognito denique Romanorum tranſitu, qui tunc pérque expeditiones præteritas ibi levamen ſumere laborum opinabantur, ubi hoſtem contingeret inveniri: perculſi Reges eorúmque populi, qui pontem, ne ſtrueretur, ſtudio ſervabant intento, metu exhorreſcentes diffuſè vertuntur in pedes: & indomito furore ſedato, neceſſitudines opéſque ſuas transferre longiùs feſtina-

4 *Mſ.* plebe. 5 *Mſ.* milites. 6 *Al.* modo.

δων παρεξιὼν, ὅπως μὴ δι' αὐτῶν ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἰὼν, ἀνάγκῃ τι βλάψειε. *Progrediebatur itaque fœderatorum agros præteriens, ne per eos in hoſtem tranſiens, quidquam neceſſariò vaſtaret.* Valeſ.

p *In locum ad comp. pontem.*] Ante hæc verba videtur quidpiam deeſſe in hunc ferè modum: *Iri igitur placuit in locum, &c.* Vel ſanè ſcribendum eſt *iri in locum.* & ita nihil deerit. Atque hanc emendationem confirmat Libanius in Orat. cit. ὡς γὰρ βαδίζων καὶ περισκοπῶν τὴν ἀντιπέρας ὄχθην, κατεῖδεν ἐπίκαιρον τόπον, οἷον κατασχεθέντα παρέχειν ἀσφάλειαν τοῖς κατειληφόσι, πλοῖά τινα καὶ μοῖραν τῆς δυνάμεως μικρὰν ἀφανῶς ἐν κοίλῳ τινὶ τῆς οἰκείας ὄχθης χωρίῳ καταλιπὼν, αὐτός τε ἐπορεύετο, καὶ τοὺς ἐχθροὺς ἠνάγκαζεν ἴσην πορείαν χωρεῖν. *Nam cùm progrediens & adverſam ripam circumſpiciens, locum vidiſſet opportunum, qui occupatus ſecuritatem præſtare poſſet: navigia aliquot & militum exiguam manum in valle quadam Romanæ ripæ proxima occultavit: & ipſe incedens, hoſtes quoque ſimul incedere coëgit.* Idem.

q *Et collecti nocte provecta.*] Libanius poſt ea quæ proximè citavi, ſubjicit: ἑσπέρας δὲ στρατοπεδευσάμενος τοῖς καταλειφθεῖσιν ἐκείνοις σημαίνει διαπλεύσασι κρατῆσαι τοῦ χωρίου. καὶ οἱ μὲν πεισθέντες ἐκράτουν· οἱ δὲ ἀναστρέψαντες ἔζευγνυον, ὁρμώμενοί τε ἐξ οἰκείων καὶ τελευτῶντες εἰς τὸ κατειλημμένον. *Sub veſperam autem caſtra metatus, militibus iis quos occultaverat, ſignum dedit, ut trajecto flumine locum occuparent. Atque illi quidem imperata facientes locum occupant. Julianus verò cum ſuis reverſus eò unde diſceſſerat, pontem junxit à Romana ripa ad locum qui erat occupatus.* Hæc Libanii verba clariùs quàm Marcellini noſtri narratio, ſtrategema illud Juliani explicant. *Idem.*

r *Dum hoſtes noſtrorum ignes obſervant.*] Sæpe hoc ſtratagemate viri bellatores uſi, ut jam olim ad Hiſtoriam Longobardicam notavi; multaque ejus exempla apud Polyænum aliosque Scriptores paſſim occurrunt. *Lindenbr.*

ſ *Epulis aduſque vigiliam tertiam more gentili extentis.*] Hoc eſt, quod Tacit. de Germanis ſcribit: *Diem noctem*

bant. Statímque difficultate omni depulsa, ponte constrato, sollicitarum gentium opinione præventa, visus in barbarico miles, per Hortarii regna transibat intacta. Ubi verò terras infestorum etiam tum tetigit Regum, urens omnia rapiénsque per medium rebellium solum grassabatur intrepidus. Postque sæpimenta fragilium penatium inflammata, & obtruncatam hominum multitudinem, visósque cadentes multos, aliósque supplicantes, cùm ventum fuisset [t] ad regionem cui Capellatii vel Palas nomen est, [v] ubi terminales lapides [7] Alamannorum & [8] Burgundiorum confinia distinguebant, castra sunt posita: eapropter ut [9] Macrianus & Hariobaudus germani fratres & Reges, susciperentur impavidi; qui propinquare sibi perniciem sentientes, venerant pacem anxiis animis precaturi. Post quos statim Rex quoque Vadomarius venit, cujus erat domicilium contra Rauracos: scriptísque Constantii Principis, quibus commendatus est artiùs, allegatis, [x] leniter [1] susceptus est, ut decebat, olim ab Augusto in clientelam rei Romanæ susceptus. Et Macrianus quidem cum fratre inter aquilas admissus & signa, stupebat armorum viriúmque varium decus, visa tunc primitus, próque suis orabat. Vadomarius verò nostris coalitus, utpote vicinus limiti, mirabatur quidem apparatum ambitiosi procinctus, sed vidisse se talia [2] sæpe ab adulescentia meminerat prima. Libratis denique diu consiliis, concordi assensione cunctorum, Macriano quidem & Hariobaudo pax est attributa: Vadomario verò, qui suam locaturus securitatem in tuto, & legationis nomine precator venerat pro [3] Urio, & Ursicino, & Vestralpo Regibus, pacem itidem obsecrans, interim responderi non poterat, ne, ut sunt fluxioris fidei barbari, post abitum recreati nostrorum, parum acquiescerent per alios impetratis. Sed cùm ipsi quoque missis legatis post messes incensas & habitacula, captósque plures & interfectos, ita supplicarent, tamquam ipsi hæc deliquissent in nostros; pacem condicionum similitudine meruerunt. Inter quas id festinatum est maximè, ut captivos restituerent omnes, quos rapuerant excursibus crebris.

CAP. III. Hæc dum in Galliis [y] cælestis corrigit cura, in comitatu Augusti

7 *Mſ.* Romanorum. 8 *Al.* Burgundorum. 9 *Mſ.* Macrinus. 1 *Mſ.* susceptus est dicebat olim. 2 τὸ ab *mſ. deest.* 3 *& Steph.* Vario.

que continuare potando nulli probrum. Vid. Eclogas Legat. * *Lindenbr.*]

t *Ad regionem cui Capellatii vel Palas nomen.*] * Ditmarus lib. 6. cap. 68. *Palas à Treverensibus contra Regem firmatur.* * Ab hisce nominibus Principem Palatinum appellationem sumsisse, multi hactenus fallò sibi persuaserunt, quorum errores eruditè corrigit Vir Cl. Marq. Freherus Origin. Palatin. cap. 2. *Idem.*

v *Ubi terminales lapides.*] Glossar. Ὁρικὸς λίθος, *terminalis lapis.* Ὁροθέσιον, *terminus, limes, terminatio.* ὅρος ἐπὶ χώρας, *terminus, finis limitum, hoc terminatum.* Dionys. Halicarn. lib. 11. pag. 133. λίθος ἐπὶ τοῖς ὅροις. Sic lib. XXX. *plagæ terminales*, id est, terminis & limitibus regiones confines. * Tertull. de Jejuniis cap. XI. *Palos terminales figere.* * Idem.

x *Leniter susceptus est ut decebat.*] Duas ultimas voces addidi quæ in Editionibus deerant. In Regio quidem codice [& Colbert.] * ac Tolos. * perinde ut in Editione Rom. legitur: *Susceptus est: ducebat, &c.* In Florentino Mſ. scriptum erat *dicebat.* [Potest legi etiam, *ut conducebat.*] Valeſ.

y *Cælestis corrigit cura.*] Eodem sensu *cæleste oraculum*, L. 10. C. de assessor. L. 5. C. de jurisd. omn. jud. *cælestes litteræ*, L. 3. C. Theod. ad L. Corn. de falso:

turbo novarum exoritur rerum, à primordiis levibus ad luctus & lamenta progressus, In domo Barbationis pedestris militiæ tunc rectoris, [z] examen apes fecere perspicuum. Supérque [4] hoc ei prodigiorum gnaros sollicitè consulenti, discrimen magnum portendi responsum est, conjectura videlicet tali; quòd hæ volucres post compositas sedes opésque congestas, [a] fumo pelluntur & turbulento sonitu cymbalorum. Huic uxor erat Assyria nomine, nec taciturna, nec prudens: quæ eo ad expeditionem profecto & multiplici metu suspenso, ob ea quæ meminerat sibi prædicta, [5] perculsa vanitate [6] muliebri, [b] ancillâ adscitâ notarum peritâ, quam è patrimonio Silvani possederat, ad maritum scripsit intempestivè, velut flens [7] obtestánsque ne post obitum Constantii propinquantem in imperium ipse ut sperabat admissus, despectâ se anteponeret Eusebiæ matrimonium tunc Reginæ, decore corporis inter multas feminas excellentis. Quibus litteris occultè quantum fieri potuit missis, ancilla quæ domina dictante perscripserat, reversis omnibus è procinctu, exemplum ferens ad [8] Arbetionem noctis prima quiete confugit, avidéque suscepta, chartulam prodidit. Hócque indicio ille confisus, ut erat ad criminandum aptissimus, Principi detulit: atque ex usu nec morâ ullâ negotio tributa nec quiete; Barbatio epistolam suscepisse confessus, & mulier scripsisse documento convicta non levi, cervicibus interiere præcisis. Hísce punitis, quæstiones longè serpebant, vexatíque multi nocentes sunt, & innocentes. Inter quos etiam Valentinus [c] ex Primicerio Protectorum Tribunus, ùt conscius inter complu-

4 τὸ ei *deest al.* 5 *Al.* præculsa. 6 *Al.* mulieri 7 τὸ que *ms. deest.* 8 *Ms.* Barbetionem.

---

cælestis indulgentia; L. 4. de calc. coctor. *cælestia statuta*, L. 3. de stud. liberal. *cæleste præceptum*, Gesta purgat. Cæciliani & Felic. pag. 27. *Lindenbr.*

z *Examen apes fecere perspicuum: superque hoc prodigiorum gnaros consulenti, &c.*] Plinii verbis hæc interpretanda sunt, lib. XI. cap. XVII. *Apes ostenta faciunt privata & publica, uva dependente in domibus templisve, sæpe expiata magnis eventibus. Sedere in ore infantis Platonis, tunc etiam suavitatem illam prædulcis eloquii portendentes. Sedere in castris Drusi Imp. cùm prosperrime pugnatum apud Arbalonem est, haudquaquam perpetua Haruspicum conjectura, qui dirum id ostentum existimant semper.* * Quid *uva* hoc loco, & Juvenalis ostendit, & Varro de Re Rustica lib. 3. c. de Apibus. * Juvenal. Satyr. 3.

Sollicitus, tamquam lapides effuderit imber,
Examenque apium longa consederit uva
Culmine delubri.

Unde cùm Cassini examen apium ingens in foro consedisset, aliudque in templum AEsculapii convolasset, inter prodigia relatum fuit. Livius lib. XXVII. Dio lib. XLVII. Vid. Cicer. de Haruspic. Respons. Virgil. lib. VII. Val. Max. lib. I. cap. 6. *Idem.*

a *Fumo pelluntur & turbulento sonitu cymb.*] De fumo certum est; & hodie in eximendis favis adhibetur. * Pallad. de Re Rust. lib. 5. c. 8. * Scholast. Apollon. Rhod. lib. II. n. 7. ad illum vers. --- λιγνυόεντι --- καπνῷ τυφόμεναι: ὅπιπλέον τῷ λιγνυώδει καὶ σποδώδει καπνῷ καπνιζόμεναι ὑποχορεῦσι (αἱ μέλισσαι) τῶν σίμβλων. De sonitu etiam constat: sed turbulentus ille sit oportet, unde *inimica & echo est resultanti sono, quòd pavidas alterno pulsat ictu.* Plin. lib. II. cap. 19. Aliquin gaudent plausu atque tinnitu æris, eoque convocantur, ut idem ait lib. eod. cap. 20. Varro de Re Rustica lib. III. cap. 16. Virgil. Georg. IV. * Virgil. AEneid. 12.

Inclusas ut cùm latebroso in pumice pastor
Vestigavit apes, fumoque implevit amaro:
Illæ intus trepidæ rerum, per cerea castra
Discurrunt. *

Claudian. Panegyr. VI. Consul. Honorii:

--- *Cybeleia quassans*
Hyblæus procul æra senex, revocare fugaces
Tinnitu conatur apes, quæ sponte relictis
Descivere favis. Idem.

b *Ancilla adscita notarum perita.*] Vid. Notas in Val. Probum & reliquos rei notariæ Scriptores. *Idem.*

c *Ex Primicerio Protectorum Tribunus.*] Primicerius Protectorum is est, qui Princeps est in Schola Protectorum; cujus mentio fit in lege 9. Cod. Theod. de Do-

res alios tortus aliquoties supervixit, penitus quid erat gestum ignorans. Ideóque ad injuriæ periculíque compensationem, Ducis in Illyrico meruit potestatem. Erat autem idem Barbatio subagrestis arrogantísque propositi, ea re multis exosus, quòd & dum Domesticos Protectores sub Gallo regeret Cæsare, proditor erat & perfidus: & post ejus excessum nobilioris militiæ [9] fastu elatus, in Julianum itidem Cæsarem paria confingebat, crebróque detestantibus bonis sub Augusti patulis auribus multa garriebat & sæva. Ignorans profectò [1] vetus Aristotelis sapiens dictum, qui [d] Callisthenem sectatorem & propinquum suum ad Regem Alexandrum mittens, ei sæpe mandabat, [e] ut [f] quamrarissimè & jucundè apud hominem loqueretur, [g h] vitæ potestatem & necis in acie linguæ portantem. Ne sit hoc mirum, homines profutura discernere nonnumquam & [2] nocentia, quorum mentes cognatas cælestibus arbitramur, animalia ratione carentia salutem suam interdum alto tueri silentio solent: ut exemplum est hoc perquàm notum. [i] Linquentes Orientem [3] anseres ob calorem, plagámque petentes occiduam, cùm montem penetrare cœperint Taurum aquilis abundantem; timentes fortissimas volucres, rostra lapillis occludunt, ne eis eliciat vel necessitas extrema clangorem: iisdémque collibus agiliore volatu transcursis projiciunt calculos, atque ita securiùs pergunt.

CAP. IV. Dum apud Sirmium hæc diligentiâ quæruntur impensâ, Ori-

9 *Al.* statu. 1 *Al.* notum. 2 *Al.* decentia. 3 *Al.* grues.

---

mest. & Prot. Sic etiam inter Protectores Domesticos erat quidam Primicerius, ut legitur in eodem titulo. Marcellinus noster in lib. 25. *Jovianus eligitur Imperator, Domesticorum ordinis primus.* Post Primicerium erat Secundicerius, & decem primi ejusdem Scholæ: quorum mentio fit in utroque codice. Ceterum ex Primicerio Protectorum ad Tribunatum perveniri mos erat. Unde hîc legimus Valentinum ex Primicerio Protectorum factum Tribunum. Id testatur Marcellinus in lib. 30. de Gratiano: *Post dignitatem Protectoris atque Tribuni, Comes præfuit rei Castrensi per Africam.* Et Imp. in lege XI. Cod. eodem: *Primicerius*, inquit, *post acceptum Tribunatum inter eos dignitate potiatur, qui ducatum agere meruerunt.* Denique in Excerptis de gestis Constantini sic legitur: *Constantius D. Claudii opt. Principis nepos ex fratre, Protector primum, exin Tribunus, postea Præses Dalmatiarum fuit.* Ex quibus intelligendus est locus Marcellini nostri in lib. 16. *Provectis ex consortio nostro ad regendos milites natu majoribus, adolescentes eum sequi jubemur.* Vales.

d *Callisthenem sectatorem & propinquum suum.*] Ex Hero Aristotelis consobrina natum. Plutarchus in Alexand. *Lindenbr.*

e *Ut quàm rarissimè & jucundè apud hominem loqueretur.*] * Val. Maxim. lib. 7. c. 2. *Aristoteles Callisthenem auditorem suum ad Alexandrum dimittens, monuit ut cum eo aut rarissimè aut quamjucundissimè loqueretur.* * Amicè sic quidem Aristoteles Callisthenem suum (cujus ἄκαιρόν τε παῤῥησίαν, καὶ ὑπέρογκον ἀβελτηρίαν norat) monuit, licèt frustra. Nam & gravitas viri, & prompta in loquendo libertas, invisa primò Regi, novissimè mortis quoque Callistheni causa fuit. Arrianus ἀναβάσ. lib. IV. Curtius lib. VIII. *Idem.*

f *Ut quamrarissime & jucunde.*] Valerius Max. in lib. 7. cap. 2. *Aristoteles*, ait, *Callisthenem auditorem suum ad Alexandrum mittens monuit, ut cum eo aut quàm rarissimè, aut quàm jucundissimè loqueretur: quò aut silentio tutior, aut sermone esset acceptior.* Ex quo fonte Marcellinum nostrum hausisse perspicuum est. * Græci multo elegantiùs hoc apophthegma efferunt hoc modo: τοῖς τυράννοις ἐντυγχάνειν δεῖ ὡς ἥκιστα ἢ ὡς ἥδιστα: quod dictum Xenophani tribuit Laërtius, & Suidas in ἥκιστα. * *Vales.*

g *Vitæ potestatem & necis in acie linguæ portantem.*] Lib. XXIX. *Institutum hominis, mortem in acie linguæ portantis ad partem pessimam depravantes.* Lindenbr.

h * *Apud hominem, vitæ potestatem & necis in acie linguæ portantem.*] Eleganter in libro Proverbiorum: ἐν χειρὶ γλώσσης ζωὴ καὶ θάνατος. *In acie linguæ*, id est, in acumine linguæ, in ora vel in extremo linguæ. Sic in libro XXIX. de Valente Aug. *Institutum hominis, mortem in acie linguæ portantis.* * Vales.

i *Linquentes Orientem anseres.*] Scripti cod. hæc lectio est; verissima sanè. Non enim grues, ut hactenus hîc editum fuit, sed anseres rostra lapillis occludunt, cùm Taurum montem prætervolant. Plutarchus in libro de

entis fortuna periculorum terribiles tubas inflabat. Rex enim Persidis ferarum gentium quas placarat adjumentis accinctus, augendíque regni cupiditate supra homines flagrans, arma viresque parabat & commeatus, [k] consilia tartareis manibus miscens, & [4] [l] præstigiatores omnes consulens de futuris: hísque satis collectis, pervadere cuncta [m] prima verni temperie cogitabat. Et cùm hæc primò rumores, dein nuntii certi perferrent, omnésque suspensos adventantium calamitatum complicaret magna formido, [5] [n] [o] Comitatensis fabrica eamdem incudem (ut dicitur) diu noctúque tundendo ad spadonum arbitrium, Imperatori [6] suspicaci ac timido intendebat Ursicinum, velut vultus Gorgonei torvitatem: hæc sæpe taliáque replicans, quòd interempto Silvano, quasi pænuriâ meliorum ad tuendas partes Eoas denuo missus, altiùs anhelabat. Hac autem assentandi nimia fœditate mercari complures nitebantur Eusebii favorem, cubiculi tunc Præpositi, [p] apud quem (si verè dici debeat) multa Constantius potuit, antedicti Magistri equitum salutem acriter impugnantis, ra-

4 *Ms.* præstionis. 5 *Al.* Comitensis. 6 *Al.* suspicanti.

de garrulit. & utra animalia prudent. AElianus de Animal. lib. v. cap. 29. Phile cap. 14. περὶ χηνός.

Λίθον δὲ τὸ στόμαθ' ἵνα μὴ κλάγξῃ στέγων,
Ὅνπερ καλοῦσι Ταῦρον, ἀμείβει πάγον.
Τοὺς ἀετοὺς γὰρ φασὶ τοὺς χηνοσκόπους
Ἐκεῖσε δεινῶς ἐλλοχᾶν περὶ φύχεος. *Lindenbr.*

k *Consilia tart. manibus miscens.*] Idem testatur vetus Epigramma inter Catalecta veterum Poëtarum:

Fata per humanas solitus prænoscere fibras
Impius infanda relligione Sapor:
Pectoris ingenui salientia viscera flammis
Imposuit: magico carmine rupit humum.
Ausus ab Elysiis Pompeium ducere campis, &c.

Quæ ad Saporem nostrum pertinere persuasum equidem habeo. In his versibus notandus est ritus Persicæ religionis, viscera comburere, quem & Strabo, & Catullus commemorarunt. *Vales.*

l *Præstigiatores consulens.*] In Editione Rom. perinde ut in Ms. Flor. legitur *præstionis;* [in Colbertino, *& præstionis omnes consul ns:*] Castellus & Accursius *præscitionis* edere maluerunt. Sic Marcellinus in lib. 29. *Litato conceptis carminibus numine præscitionum auctore.* In Regio autem exemplari scriptum reperi, *præstigiones consulens*, antepænultimâ tamen syllabâ duobus punctis subnotatâ. * In Tolos. scriptum est *præstigionis.* * Idem. Ex tot documentis absurdum est dubitare, quin auctor scripserit *præsciones.* Præscius & præscio tunc dixerunt, ut in multis similiter. *Gron.*

m * *Prima verni temperie.*] Sic sæpe loquitur Eginhardus in Annalibus. Vernum pro vere ætas illa dicebat, ut Petrus Chrysologus in principio Sermonis 12. & 40. Hist. Miscella in libro 6. *ineunte verno*, supple tempore. * [Ita & *hibernum* pro hieme dixerunt: Plinius & Juvenalis sæpe *matutino* dicunt pro mane.] *Vales.* Miror, si Henricus hæc postrema adiecit, non delevisse voces priores, in quibus illam ætatem sic dicere statuebat. Sed nec Plinius aut Juvenalis sunt primi, qui sic loquuntur. *Gron.*

n *Comitatensis fabrica.*] Ita Ms. at vulg. *Comitensis fabr.* malè. Vid. Notit. Imperii. *Lindenbr.*

o *Comitatensis fabrica.*] Metaphora est, ut ex sequentibus patet. Intelligit enim delatores aulicos, qui in Comitatu Constantii potiorem locum obtinebant. Frustra igitur Lindenbrogius nos ad Notitiam Imperii rejecerat, quasi hîc de Fabricensibus ageretur. [Hosce aulicos, calumniarum in Comitatu fabricatores perpetuos, vocat infrà Marcellinus *Palatinam cohortem.*] Vales.

p *Apud quem multa Constantius potuit.*] Urbanè & figuratè id dictum esse nemo non videt. Nimiam enim Eusebii eunuchi potentiam hoc scommate perstringit Marcellinus. Simile est, quod memini legere apud Plutarchum, in tractatu εἰ γέροντι πολιτευτέον, Attalum Eumenis fratrem, egregium alioquin Regem, diuturnæ pacis desidiâ adeo infractum esse atque mollitum, ut Philopœmeni cuidam (cujus etiam meminit Pausanias in Achaïcis) regendum se ac circumducendum traderet. Quamobrem, ait, Romani subinde rogabant eos qui ex Asia venerant, num Attalus apud Philopœmenem gratiâ valeret: εἴ τι δύναται παρὰ τῷ φιλοποίμενι βασιλεύς. Porrò de hac immoderata eunuchorum potentia sub Constantio Libanius, in Apologia adversus doctrinæ suæ obtrectatores, sic loquitur: ἡγεῖτο δὲ καὶ περὶ αὐτὸν εἶχε, καὶ συμβούλους καὶ διδασκάλους ἐποιεῖτο ὀλέθρους τινὰς εὐνούχους, οἷς ἀνεστήκει τὸ τῆς βασιλείας ἔργον, αὐτὸς δὲ τοὔνομα παρεῖχε· καὶ ἡ μὲν ἐσθὴς ἐκείνου, ἡ δὲ ἐξουσία τούτων. *Amabat porrò, & circa se habebat, consiliorúmque participes & magistros sumebat pessimos eunuchos, quibus imperii summam tradiderat, ipse nomine solo contentus. Ac vestis quidem Imp. pe-*

tione bifaria: quòd omnium solus nec opis ejus egebat ut ceteri, & [q] domo sua non cederet Antiochiæ, quam molestissimè flagitabat. Qui ut coluber copiâ virus exuberans, natorum multitudinem etiamtum ægrè serpentium excitans ad nocendum, [r] emittebat cubicularios jam adultos: ut inter ministeria vitæ secretioris, gracilitate vocis semper puerilis & blandæ, apud Principis aures nimiùm patulas existimationem viri fortis invidia gravi pulsarent: & brevi jussa fecerunt. Horum & similium tædio juvat veterem laudare Domitianum, qui licèt patris fratrísque dissimilis memoriam nominis sui inexpiabili detestatione perfudit; tamen [s] receptissima inclaruit lege, quâ minaciter interdixerat, ne intra terminos jurisdictionis Romanæ castraret quisquam puerum: quod ni contigisset, [t] quis eorum ferret examina, quorum [7] paucitas difficilè toleratur? Actum est tamen cautiùs, ne ut fingebat, rursus accitus idem Ursicinus metu cuncta turbaret, sed cùm [8] fors copiam detulisset, raperetur ad mortem. Hæc opperientibus illis, & ancipiti cogitatione districtis, nobis apud Samosatam, Commageni quondam regni clarissimam sedem, parumper morantibus, repentè novi motus rumoribus densis audiuntur [v] & [9] consertis; quos docebit orationis progrediens [1] textus.

7 *Ms.* paritas. 8 *Al.* sors. 9 *Al.* concretis. 1 *Ms.* exitus.

---

nes eum, vis penes illos erat. Idem queritur Libanius passim: & Athanasius in Epistola ad Solitarios, pag. 834. & Mamertinus in gratiarum actione ad Julianum. Sed de Eusebio specialiter id dicit Libanius in Orat. funebri, pag. 298. ὁ δ' ἄνευ τοῦ τὸν Κωνστάντιον δεδουλῶσθαι δοῦλος αὐτὸς ὤν. * Quum eunuchos dico, Cubicularios Imp. dico. * *Vales.*

q *Domo sua non cederet Antiochiæ.*] Cùm tunc temporis Imperatores ob Parthici belli adsiduitatem Antiochiæ diutiùs residere soliti essent, Urbis amœnitate capti; hinc factum est, ut omnes pæne Imperatoribus proximi domos in ea civitate splendidissimas haberent. Neque quisquam paullo beatior erat, qui Antiochiæ non ædificaret domum, aut emeret, ut testis est Libanius in Antiochico, pag. 371. ἀλλ' οἵ γε τὸ περὶ τὸν βασιλέα γεγόνασιν ἑταιρείας, πανταχόθεν κάλλη λίθων ἀθροίσαντες, ἐγκατέμιξαν οἰκοδομημάτων κάλλη τῷ ἄστει. Ex quibus intelligimus, cur eam Ursicini domum Eusebius tantopere concupisceret. *Idem.*

r *Emittebat cubicularios.*] Has Eusebii artes commemorat etiam S. Athanasius in Epist. ad Solitarios: κινεῖ καὶ τοὺς ἑτέρους σπάδοντας· πολλοὶ δὲ, μᾶλλον δὲ τὸ ὅλον εἰσὶν εὐνοῦχοι παρὰ Κωνσταντίῳ, καὶ πάντα δύνανται παρ' αὐτῷ. *Movet etiam alios spadones. Multi autem, vel ut veriùs dicam, nulli alii circa Constantium sunt quàm eunuchi, qui omnia apud illum possunt.* Idem.

s *Receptissima inclaruit lege.*] Non tam amore virilitatis, quàm odio fratris Titi Vespasiani, cui spadones in deliciis, hanc legem à Domitiano promulgatam Xiphilinus scribit. Quo tamen nomine eximiam laudem meruit, cetera pessimus Princeps. Statius Papin. Silvar. lib. III. carm. 4.

--- *Nunc frangere sexum,*
Atque hominem mutilare nefas, gavisaque solos
Quos genuit, natura videt.

Idem Silvar. lib. IV. Martial. lib. VI. Epigram. 2. Sueton. in Domitian. cap. 7. Philostratus in Vita Apollonii, & ex eo Photius in Bibliotheca pag. 539. Δομετιανόν φησι τὸν βασιλέα νομοθετῆσαι, εὐνούχους τε μὴ ποιεῖν, καὶ ἀμπέλους μὴ φυτεύειν. * Hinc factum ne quis medicorum aliquem castraret absque Præsidis permissu. Justinus Martyr p. 55. v. 43. Itaque quod bono publico a Domitiano sancitum, alii mox pòst Impp. Constitutionibus suis pleniùs confirmarunt: Nerva puta apud Xiphilinum, D. Hadrianus apud Ulpian. L. 4 §. 2. L. 5. ff. ad L. Cornel. de Sicar. D. Pius apud Modestin. L. 11. ff. eod. Constantinus L. 1. C. de Eunuch. Justinianus Novell. 142. Leo Sophus Novel. 60. * Zonaras in Canones Apostolor. 24. 21. 22. 23. * *Lindenbr.*

t [*Quis eorum ferret examina, quorum paucitas difficile toleratur?*] In Codice Colbertino lego, *quorum paritas diff. tol.* Legendum omnino est: *Quorum parvitas difficile toleratur?* Parvitas, id est paucitas, raritas. Nam Latini nonnumquam *parvos* & *exiguos* pro paucis; item Græci μικροὺς pro ὀλίγους dixere. Gregorio Turonico Episcopo Ms. in libri VIII. capite XXX. *parvi contumaces* sunt ac vocantur pauci contumaces; & in lib. 4. cap. 30. contrà *magni viri ex Arvernis* sunt multi viri. Apud Julianum Toletanum in Wamba: *Parvissimi evasimus gladium: sed pro parvis veniam d precamur.* Vide quæ notavi in Carmen Adalberonis pag. 312.] *Vales.*

v *Et consertis.*] In Regio codice * & Tolosano, * [ac Colbertino,] & in Editione Rom. legitur *concertis.*

CAP. V. Antoninus quidam ex mercatore opulento Rationarius Apparitor Mesopotamiæ Ducis, tunc Protector, exercitatus & prudens, pérque omnes illas notissimus terras, aviditate quorumdam nexus ingentibus damnis, cùm jurgando contra potentes se magis magísque injustitiâ frangi contemplaretur, ad [2] deferendam potioribus gratiam, qui spectabant negotium, inclinatis: ne contra acumina calcitraret, flexit se in blanditias molliores: [x] confessúsque debitum, per colludia in nomen fisci translatum, jámque ausurus immania, rimabatur tectiùs Reipublicæ membra totius: & utriusque linguæ litteras sciens, circa ratiocinia versabatur, [y] qui vel quarum virium milites ubi agant, vel procinctûs tempore quos [3] tuerentur describens: itidem armorum & commeatuum copiæ, aliáque usui bello futura an abunde suppetant, indefessa scitatione percontans. Et cùm totius Orientis didicisset interna, virorum stipendiíque parte maxima per Illyricum distributa, ubi distinebatur ex negotiis seriis Imperator: adlapsuro jam præstituto die solvendæ pecuniæ, quam per syngrapham debere se confiteri vi metúque compulsus est, cùm omnibus se prospiceret undique periculis opprimendum, Largitionum Comite ad alterius gratiam infestiùs perurgente; fugam ad Persas cum conjuge, [4] liberis, & omni vinculo caritatum ingenti molimine conabatur. Atque ut lateret stationarios milites, fundum in Hiaspide, qui locus Tigridis fluentis adluitur, pretio non magno mercatur. Hócque commento cùm nullus causam veniendi ad extremas Romani limitis partes, jam possessorem cum plurimis auderet exigere, per familiares fidos peritósque nandi occultis sæpe colloquiis [5] cum Tamsapore habitis, qui tractus omnes adversos Ducis potestate tunc tuebatur, & antea cognitus, misso à Persicis castris auxilio virorum pernicium, lembis impositus, cum omni [6] penatum dulcedine nocte concubia transfretat, [7] re contraria,

2 *Al.* differendam. 3 *Steph.* intuerentur. 4 *Al.* liberisque. 5 *Ms.* cum tam sapore. 6 *Al.* pœnarum. 7 *Ms.* Rex contrar.

Unde suspicor ita Marcellinum scripsisse: *Rumoribus densis audiuntur & certis.* Sic enim loqui solet, exempli gratiâ hoc capite paulo ante *primo rumores, dein nuntii certi.* Vales.

x *Confessusque debitum, per colludia in nomen fisci transl.*] Hunc locum sic intelligo. Cùm Antoninus urgenti creditori debere se confessus esset metu judicis, qui in creditoris gratiam erat propensior: debitum illud in nomen fisci translatum est, & Largitionum Comiti cognitio attributa, qui fiscalia debita per Palatinos exigebat. Eamdem fraudem refert Symmachus in lib. v. ep. 61. *Piget dicere, quibus technis Apparitio Itali grassetur ærarii: fertur sub publici debiti specie privatorum nominum falsa recitari. Invalidos quippe statim vincit impressio: validiores autem cùm munimenta pro se juris adsciverint, criminosis verborum interpretationibus implicantur, ut ad damni patientiam sese invidiæ timore submittant.* Creditor itaque jus suum & actionem fisco donaverat per conludium, ea fortasse condicione, ut Judex dimidiam debiti partem acciperet: quod vetitum est rescripto Gordiani in lege 2. Cod. ne fiscus vel resp. *Cùm allegas partem rerum vel actionum dimidiam fisco, quò magis ejus viribus protegaris, velle te donare; hujusmodi litium donationem admitti temporum meorum disciplina non patitur.* * & lege x. Codicis Theodosiani de Palatinis. Hujusmodi fraudes damnat Theodericus Rex in Edicto suo capite 122. Hinc explicare soleo locum Gregorii in Carmine adversus divites pag. 238. * *Vales.*

y *Qui vel quarum virium milites.*] Utile studium & laudandum, si quis pro Republica utatur. Neque enim suas vires rectè quis æstimare potest, nisi qui alienas cognitas habet: ut exemplo scire datur Pori, qui neminem se fortiorem censebat, antequam Alexandri virtutem expertus esset. Curtius lib. VIII. *Lindenbr.*

specie [z] [a] Zopyri illius similis Babylonii proditoris. Rebus per Mesopotamiam in hunc statum deductis, Palatina cohors [b] palinodiam in exitium concinens nostrum, invenit tandem ansam nocendi fortissimo viro, auctore & incitatore cœtu spadonum: qui feri & [8] acidi semper, carentésque necessitudinibus ceteris, divitias solas ut filiolas jucundissimas amplectuntur. Stetítque sententia, ut Sabinianus [c] vietus quidam senex & bene nummatus, sed imbellis & ignavus, & ab impetranda magisterii dignitate per obscuritatem adhuc longè discretus, præficiendus Eois partibus mitteretur: Ursicinus verò curaturus pedestrem militiam, & successurus Barbationi, ad Comitatum reverteretur, quò præsens rerum novarum avidus concitor, ut jactabant, à gravibus inimicis & metuendis incesseretur. Dum hæc [d] in castris Constantii [e] quasi per lustra aguntur & scenam, & [f] diribitores venumdatæ subitò potestatis pretium per potiores diffunditant domos, Antoninus ad Regis hiberna perductus aventer suscipitur: & [g] apicis nobilitatus auctoritate, (quo honore participantur mensæ regales, & meritorum apud Persas ad suadendum ferendásque sententias in concionibus

8 *Ms. & Steph.* acidi.

---

z *Zopyri illius similis Babylonii.*] Herodotus in fine lib. III. Aristides Orat. κατὰ τῶν ἐξορχουμένων, Polyænus lib. 7. p. 494. Justinus Histor. lib. I. Sex. Jul. Frontinus Stratag. lib. III. cap. 3. Greg. Nazianz. contra Julian. *Lindenbr.*

a *Zopyri illius similis.*] Meliùs Demarati similem dixisset. Certè Libanius in Oratione Consulari ad Julianum, hunc Antoninum Demarati nomine appellat: ὁ δὲ κακῶς ἀπολούμενος Δημάρατος ὁ τὰ παρ' ἡμῖν ἐπαινῶν πρὸς ἐκεῖνον ἀγαθὰ, καὶ τοῦ χειμῶνος φάσκων αὐτῷ παραδώσειν ὥσπερ ἐν χύτρῳ τὰς πόλεις, &c. Nota historia Demarati Spartani, qui ad Persarum Regem transfugit, ex Herodoto. *Vales.*

b *Palinodiam.*] Pro veteri cantione posuit, non pro contraria, ut sumi solet. *Idem.*

c *Vietus quidam senex.*] Terentius in Eunucho actu 4. scena 4.

Hic est vetus, vietus, veternosus senex, Colore mustelino. Idem.

d *In castris Constantii.*] Id est, in Comitatu: quo etiam sensu in lib. 14. dictum est: *Paullus cruore perfusus, reversúsque ad Principis castra.* & in lib. 26. cap. 7. *E civitate occulte digressi, Imperatoris castra petivere itineribus festinatis.* Græci quoque Comitatum Principis, vocare solent στρατόπεδον, ut Athanasius in Ep. ad Solitarios, Synesius, & Julianus in Epistolis, aliíque passim. Ejus autem appellationis ratio est non obscura, eo quòd Impp. semper circa se numeros militum Præsentales cum Scholis habebant. *Idem.*

e *Quasi per lustra aguntur & scenam.*] Cur quasi per scenam hæc acta dicantur, satis intelligere videor. Nam Sabiniano prorsus quasi scenicæ personæ insignia Magisterii delata sunt, & Ursicinus iisdem exutus. Simili figura Josephus in lib. 4. de bello Judaïco, de Phania quodam homine vilissimo, cui summum sacerdotium mandaverant Judæi, dicit: ἀπὸ γουῦ τῆς χώρας αὐτὸν ἄκοντα σύραντες, ὥσπερ ἐπὶ σκηνῆς ἀλλοτρίῳ κατεκόσμουν προσωπείῳ. lustra autem pro ganeis fortè sumit. *Idem.*

f *Diribitores.*] Diribitores sunt qui populo ad ferenda suffragia tabulas diribebant, & suffragiorum puncta numerabant, ut indicat Varro in lib. 3. de re rustica, cap. 4. *Axius mihi, dum diribentur, inquit, suffragia, vis potiùs ut villæ publicæ utamur umbrâ, quàm privati candidati tabella dimidiata ædificemus nobis?* Quem Varronis locum sanè illustrem acumen Jos. Scaligeri non intellexit. Est autem hic ejus loci sensus. Vis, ut villæ publicæ (ea erat in campo Martio ubi comitia habebantur) umbrâ utamur potiùs, quàm tabellâ dimidiatâ, in qua candidati nomen erat inscriptum, ad solem oppositâ umbram nobis ædificemus? Sciendum est Varroni ac ceteris qui ad comitia venerant, datam esse tabellam ex more, in qua omnium candidatorum nomina erant inscripta. Cùm igitur eam tabellam conscidissent Axius & Varro, & dimidiatam quidem, in qua scriptum erat candidati ejus cui favebant nomen, in cistam conjecissent, reliqua tabellæ parte umbram sibi facere poterant. Sed ut ad diribitores nostros redeamus, solebant candidati eorum gratiam emercari, ut docet Ausonius in Gratiarum actione: *Vocatis classibus non intremui, nihil cum sequestre deposui, cum diribitore nil pepigi.* Quamquam & Ausonius, & Marcellinus noster hoc in loco diribitores vocasse videntur, quos divisores potiùs dicere debuerant cum Marco & Quinto Cicerone. Ii erant qui pecuniâ inter tribules divisâ suffragia emebant candidatis. *Idem.*

g *Apicis nobilitatus auctoritate.*] Cap. 8. de eodem hoc Antonino: *Sublata tiara, quam capite summo ferebat honoris insigne.* Lindenbr.

ora panduntur) [h] non contis, nec [9] rymulco, (ut aiunt) [i] id est non flexiloquis ambagibus vel obscuris, sed velificatione plena in Remp. ferebatur: eumdémque incitans Regem, [k] ut quondam [l] Maharbal lentitudinis increpans Hannibalem, posse eum vincere, sed victoria uti nescire, adsiduè prædicabat. [1] Educatus enim in medio, ut rerum omnium gnarus, auditorum nactus [2] vigiles sensus, & aurium delenimenta captantes, nec laudantium, sed [m] secundùm Homericos Phæacas cum silentio admirantium, jam inde quadragesimi anni memoriam replicabat: post bellorum adsiduos casus, & maximè [n] apud Hileiam & Singaram, ubi acerrima illa nocturna concertatione pugnatum est, nostrorum copiis ingenti strage confossis, quasi dirimente quodam medio feciali, Persas nondum Edessam nec pontes Euphratis tetigisse victores: quos armipotentiâ fretos successibúsque magnificis, ita dilatasse [3] decuerat rem, eo maximè tempore, quo diuturnis bellorum civilium motibus sanguis utrimque Romani roboris fundebatur. His ac talibus subinde [o] inter epulas sobrius perfuga, ubi de apparatu bellorum & seriis rebus apud eos [p] Graiorum more vete-

9 *Ms.* ramulo. 1 *Al.* Eductus. 2 *Ms.* vigiliis ejus sensus. 3 *Ms.* decueratarent.

h *Non contis, nec remulco.*] Contus est pertica longa, quâ nautæ ad promovenda ac regenda navigia utuntur, ut apud Virgilium in 6. Philo in legatione ad Caium, ὕλῃ χρώμενοι, πηδαλίοις, οἴαξι, κοντοῖς. Unde in lege 29. ad legem Aquiliam ubi dicitur: *Parum refert, utrum servaculum ad navem ducendo, an tua manu damnum dederis*; in Basilicis habetur, ὥσπερ ἢ χειρὶ ἢ κοντῷ ζημιώσας, ut testatur Cujacius in lib. 5. Observ. Servaculum igitur est contus. Remulco autem agi dicitur navis, cùm scaphæ ducitur fune: quod & promulco agi dicebant veteres, teste Festo. Græci ῥυμουλκεῖν dicunt, ut videre est apud Suidam in v. ῥῦμα. Quare errant Festus & Isidorus, qui remulcum derivant à remo: cùm Græcæ originis id vocabulum sit. In Codice Regio & Vat. & Fauch. scribitur *ramulco*, [in Colbertino *ramulo.*] Unde suspicor à Marcellino scriptum fuisse *rymulco.* Sic Grambates pro Grymbate, & Rhandacus pro Rhyndaco in iisdem MSS. legebatur. [Petrus Pithœus in veteri codice, Valentino ut puto, *ramulo* quoque legi ait, addítque *remula* verbo uti Cæsarem in libris 2. & 3. de bello civili, & Hirtium in Alexandrino, Sosipatrúmque in libro 1. ex Hygino proferre hæc verba: *Uti solent itineris minuendi causâ remulco, quem Græci πάκτωνα dicunt, navem traducere.* Vide Festum & Nonium in *remulcare.*] Valesf.

i *Id est, non flex. ambagib. & obscuris.*] Hæc omnia unâ delenda sunt liturâ: sunt enim procul dubio scholia, ad explicationem præcedentis metaphoræ adnotata. *Idem.*

k *Ut Maharbal.*] Sumpsit id ex T. Livii lib. 22. *Idem.*

l *Maharbal lentitudinis increpans Hannibalem.*] * Livius lib. XXII. *Non omnia nimirum eidem Dii dederunt. Vincere scis Hannibal, victoriâ uti nescis.* Itaque in laude Valentis Imp. ponit Themistius, quòd νικᾶν καὶ νίκῃ χρῆσθαι sciret. Orat. 6. p. 70. in 4o. * Luc. Florus lib. II. cap. 6. *Lindenbr.*

m *Secundùm Homericos Phæacas.*] Odyss. θ. *Idem.*

n *Apud Hileiam & Singaram, ubi nocturna.*] Eleiam vocare videtur Rufus Festus in Breviario: sic enim dicit: *Nocturna verò Eleiensi prope Singaram pugna, ubi præsens Constantius adfuit, &c.* Quamquam in Ms. Regio optimæ notæ quem vidi, deerat vox *Eleiensi.* Hujus nocturni prœlii historiam describit Libanius in Orat. quæ βασιλικὸς inscribitur, & Julianus in Orat. 1. ad Constantium: quorum uterque filium Saporis Regis Persarum eo in prœlio occubuisse testatur. Meminit & Marcellinus in fine libri. Adeo autem ambiguus ejus pugnæ eventus fuit, ut tam Persæ quàm Romani se pro victoribus ferrent: quod declarat præter citatos Auctores Eutropius ac Rufus Festus. Contigit ea pugna anno Domini 348. Philippo & Salia Coss. ut ponit Idatius in Fastis. Hieronymus in Chronico, anno insequente id retulit. Sed refellere videtur utrumque Julianus in Orat. 1. cit. Postquam enim Singarenam illam pugnam est exsecutus, ad Magnentianum bellum sic transilit. ἦν μὲν γὰρ ὁ χειμὼν ἐπ' ἐξόδοις ἤδη, ἕκτον που μάλιστα μετὰ τὸν πόλεμον ἔτος οὗ πρόσθεν ἐμνήσθην. Sed sine dubio legendum est τρίτον. *Valesf.* De quo tamen vide Harduinum ad orationem I. Themistii. *Gron.*

o *Inter epulas sobrius perfuga, ubi de apparatu bellorum.*] De hoc Persarum ritu Herodotus lib. 1. Μεθυσκόμενοι εἰώθασι βουλεύεσθαι τὰ σπουδαιότατα τῶν πραγμάτων. Τὸ δ' ἂν ἅδῃ σφι βουλευομένοισι, τοῦτο τῇ ὑστεραίῃ νήφουσι προτιθεῖ ὁ στέγαρχος, ἐν τοῦ ἂν ἐόντες βουλεύωνται· καὶ ἢν μὲν ἅδῃ καὶ νήφουσι, χρέωνται αὐτῷ· ἢν δὲ μὴ ἅδῃ, μετιεῖσι· τὰ δ' ἂν νήφοντες προβουλεύσωνται, μεθυσκόμενοι ἐπιδιαγινώσκουσι. Quem locum laudant Athenæus lib. 4. & Scholiast. Aristoph. in Equitib. ad illum versum, Οἶνον γὰρ εὕροις ἄν τι πρακτικώτερον. Vid. Strabon. lib. XV. pag. 505. *Lindenbr.*

p *Grajorum more veterum.*] Plutarch. Sympos. lib. VII. Athen. lib. IV. cap. V. Idemque mos apud Germa-

rum consultatur, Regem incendebat ardentem, ut exacta hieme statim arma, fretus fortunæ suæ magnitudine, concitaret: ipse quoque in multis ac necessariis operam suam fidenter promittens.

CAP. VI. Sub iisdem ferè diebus Sabinianus adepta repentina potestate sufflatus, & Ciliciæ fines ingressus, decessori suo Principis litteras dedit hortantis, ut ad Comitatum dignitate afficiendus superiore citiùs properaret: eo necessitatum articulo, quo etiamsi apud Thulen moraretur Ursicinus, acciri eum magnitudo rerum ratione probabili flagitabat; utpote disciplinæ veteris, & longo usu bellandi artis Persicæ scientissimum. Quo rumore provinciis percitis, ordines civitatum & populi, decretis & acclamationibus densis, injecta manu detinebant penes se publicum defensorem, memores quòd relictus ad sui tutelam cum inerti & umbratili milite, nihil amiserat per decennium: simul metuentes saluti, quòd tempore dubio, remoto illo, advenisse hominem compererant inertissimum. Credimus, neque enim dubium est, per aërios tramites famam præpetem volitare, cujus indicio hæc gesta pandente, [4] consiliorum apud Persas summa proponebatur: & multis ultrò citróque deliberatis placuit, Antonino suadente, ut Ursicino procul amoto, despectóque novello Duce, posthabitis civitatum perniciosis obsidiis, perrumperetur Euphrates, iretúrque prorsus: ut occupari possint provinciæ, fama celeritate præventa, omnibus antè bellis [q] (nisi temporibus Gallieni) intactæ, pacéque longissima locupletes: cujus rei, prosperante Deo, ductorem commodissimum fore spondebat. Laudato firmatóque concordi omnium voluntate consilio, conversisque universis ad ea quæ erant citiùs congerenda, commeatus, milites, arma, ceteráque instrumenta, quæ poscebat procinctus adventans, perpetua hieme parabantur. Nos interea paullisper cis Taurum morati, ex imperio ad partes Italiæ [5] festinantes, prope flumen venimus Hebrum, ex Odrysarum montibus decurrentem: ibique Principis scripta suscepimus, jubentia omni [6] causatione posthabita reverti Mesopotamiam sine apparitione, nullam expeditionem curaturi periculosam, ad alium omni potestate translata. Quod ideo per molestos formatores imperii struebatur, ut si Persæ frustra habiti redissent ad sua, Ducis novi virtuti facinus assignaretur egregium: si fortuna [7] sequior ingruisset, Ursicinus reus proditor Reipublicæ [8] deferretur. Agitati igitur sine rationibus, diu cunctati, reversíque, fastidii plenum Sabinianum invenimus, hominem mediocris staturæ, & parvi angustíque animi, vix sine turpi metu suf-

4 *Al.* conciliorum. 5 *Al.* venientes festinantes. 6 *Ms.* cautione. 7 *Ms.* æquior. 8 *Ms.* differretur.

nos olim obtinuit. Tacitus de Moribus Germ. *De reconciliandis invicem inimicis, & jungendis affinitatibus, & adsciscendis Principibus, de pace denique ac bello plerumque in conviviis consultant: tamquam nullo magis tempore aut ad simplices cogitationes pateat animus, aut ad magnas incalescat.* Lindenbr.

q *Nisi temporibus Gallieni intactæ.*] Ruf. Festus historiam narrat: *Sub Gallieno Mesopotamiam invaserant, & jam Syriam sibi Persæ cœperant vindicare, nisi quod tur-*

ficientem ad levem convivii, nedum [9] prœlii strepitum perferendum. Tamen quoniam speculatores apparatus omnes apud hostes fervere constanti adseveratione perfugis concinentibus affirmabant, oscitante homunculo Nisibin properè venimus utilia paraturi, [1] ne dissimulantes obsidium Persæ [r] civitati supervenirent incautæ. Dúmque intra muros maturanda perurgerentur, fumus micantésque ignes adsiduè à Tigride per castra Maurorum, & Sisara, & conlimitia reliqua adusque civitatem [2] continui perlucebant solito crebriores, erupisse hostium vastatorias manus superato flumine permonstrantes. Quâ causâ ne occuparentur itinera, celeri cursu prægressi, cùm ad secundum lapidem venissemus, liberali forma [s] puerum torquatum, ut conjectabamus, octennem, in aggeris medio vidimus ejulantem, ingenui cujusdam filium, ut aiebat: quem mater dum imminentium hostium terrore percita fugeret, impeditior trepidando reliquerat solum. Hunc dum imperatu Ducis miserati commotique, impositum equo præ me ferens ad civitatem reduco, circumvallato murorum ambitu prædatores latiùs vagabantur. Et quia me obsidionales ærumnæ terrebant, intra semiclausam posticam exposito puero, nostrorum agmen agilitate volucri repetebam exanimis: nec multum fuit quin caperer. Nam cùm Abdigidum quemdam Tribunum fugientem cum calone ala sequeretur hostilis, lapsóque per fugam domino servum deprehensum, cùm ego rapido ictu transirem, interrogassent, quisnam [3] provectus sit judex, audisséntque Ursicinum paullo antè urbem ingressum, montem Izalam [4] petere: occiso indice, in unum quæsiti complures nos irrequietis cursibus sectabantur. Quos cùm jumenti agilitate prægressus, [t] apud [5] Amudim munimentum infirmum dispersis per pabulum equis recubantes nostros securiùs invenissem, porrecto [6] extentiùs bra-

9 *Ms.* prœlio. 1 *Ms.* ni dissimulantes. 2 τὸ continui *msf. deest.* 3 *Ms.* profectus. 4 *Ms.* petere indicem in unum. 5 *Ms.* Amudim. *al.* Amudum. 6 *Al.* extensiùs.

---

pe dictu est, Odenatus Decurio Palmyrenus, collecta Syrorum agrestium manu, acriter restitisset. Is fusis aliquotiens Persis non modò nostrum limitem defendit, sed etiam ad Ctesiphontem Romani ultor Imperii, quod mirum dictu est, penetravit. Lindenbr.

* r *Civitati supervenirent incautæ.*] Verbum rei militaris est *supervenire*, & *superventus*, quo Vegetius sæpe utitur: Petrus etiam Chrysologus non inelegans scriptor, in Sermone 12. *Nec in procinctu fidei constitutos prævenire poterit inimica subversio: neque cautos, vigilantes, sobrios diabolus perturbare suis superventionibus prævalebit.* Et in Sermone 24. *In castris miles supervenientes nocturnos impetus cauta pernoctatione propellit.* * Vales.

s *Puerum torquatum.*] Qui torquem gestabat. Apud barbaros enim & Syros torques signum erat ingenuitatis, ut olim apud Romanos bulla. * Chrysostomus in præfatione in Epistolam ad Philippenses hanc bullam puerorum Rom. vocat κόσμον χρυσοῦν, τὸ εὐγενείας δεῖγμα, necnon μανιάκην, id est torquem, & toto pueritiæ tempore gestatam esse scribit, quousque primos pubertatis annos attigissent. Idem in Homilia, quomodo educandi sint à parentibus liberi, pag. 24. ejus meminit. * *Idem.*

t *Apud Amidam.*] Editio Rom. habet *Amudum*, quam secuti sunt Accursius ac Gelenius. Amida quidem civitas hîc locum habere non potest, cùm de munimento eóque infirmo Marcellinus se loqui testetur. Codex Regius, Flor. [ac Colbert.] scriptum habent *Amudim*: quæ procul dubio vera scriptura est. Sic enim Procopius in lib. 2. Persic. pag. 85. appellat. Ubi Georgius Belisarii Assessor legatum Regis Persarum, cum maxima multitudine Daras ingredi cupientem monet, ut ceteros quidem in loco Amudi relinquat, ipse cum paucis Daras ingrediatur. χρῆν γὰρ τοὺς μὲν ἄλλους ἅπαντας ἐν χωρίῳ Ἀμούδιος καταλιπεῖν. Aberat hic locus ab opido Daras xx. stadiis, ac Persarum ditionis erat ætate Procopii, teste ipso Procopio in lib. 1. Pers. ubi Ἀμμώδιος χωρίον bis scribitur malè. In 2. autem libro περὶ κτισμάτων, exaratum est Ἀμμώδους χωρίον. At Theophylactus Simocatta in lib.

chio,

chio, & [v] summitatibus sagi contortis elatiùs, adesse hostes signo solito demonstrabam: iisdémque junctus impetu communi ferebar, equo jam fatiscente. Terrebat autem nos plenilunium noctis, & planities supina camporum, nulla, si occupasset artior casus, latibula præbere sufficiens; ubi nec arbores, nec frutecta, nec quidquam præter herbas humiles visebatur. Excogitatum est ergo, ut ardente superposita lampade & circumligata ne rueret, jumentum solum quod eam vehebat, solutum sine rectore lævorsum ire permitteretur, cùm nos ad montanos excessus dextrâ positos [7] tenderemus: ut prælucere sebalem facem Duci leniùs gradienti Persæ credentes, eum tenerent potissimùm cursum: quod nisi fuisset prævisum, circumventi & capti sub ditionem venissemus hostilem. Hoc extracti periculo, cùm ad nemorosum quemdam locum vineis arbustisque pomiferis consitum, [x] Mejacarire nomine venissemus, cui fontes dedere vocabulum gelidi, lapsis accolis omnibus, solum in remoto secessu latentem invenimus militem: qui oblatus Duci, & locutus varia præ timore, ideóque suspectus, adigente metu qui intentabatur, pandit rerum integram fidem: docétque quòd apud Parisios natus in Galliis, & equestri militans turma, vindictam quondam commissi facinoris timens, ad Persas abierat profugus; exindéque morum probitate spectata sortita conjuge, liberísque susceptis, speculatorem se missum ad nostra, sæpe veros nuntios reportasse. At nunc se [8] à Tamsapore & Nohodare Optimatibus missum, qui catervas ductaverant prædatorum, ad eos redire quæ didicerat perlaturum. Post hæc, adjectis quæ agi in parte diversa norat, occiditur. Proinde curarum crescente sollicitudine, inde passibus citis Amidam pro temporis copia venimus, civitatem postea secutis cladibus inclytam. Quo reversis exploratoribus nostris, [y] in vaginæ internis notarum figuris membranam reperimus scriptam, à Procopio ad nos perferri [9] mandatam, quem legatum ad Persas antea missum cum Comite Lucilliano prædixi: hæc consultò obscuriùs indicantem, ne captis bajulis, sensúque intellecto scriptorum, excitaretur materia funestissima: *A-*

7 *Ms.* extenderemus. 8 *Ms.* à tam sapore. 9 *Ms.* mandata tamquam.

---

5. Hist. cap. 8. τὸ Ἀμμώδιον vocat, & XIV. dumtaxat stadiis abesse ab urbe Daras affirmat. *Vales.*

v *Summitatibus sagi contortis elatiùs.*] Id sollemne signum ait fuisse Marcellinus, cùm hostem appropinquare suis significare vellent. Eodem quoque modo apud Procopium in lib. 3. Goth. pag. 278. εἴς τε τὰς ἐπάλξεις ἀνέβαινον ἅπαντες, καὶ τὰ ἱμάτια σείοντες τοῖς ἐν ταῖς ναυσὶ σημαίνειν ἐβούλοντο μὴ πρόσω ἰέναι. *Omnes in murorum propugnacula adscendentes, motis vestibus significabant vectoribus, ne ulteriùs progrederentur.* Et apud Marcellinum nostrum in lib. 25. cap. 6. *Efficacis audaciæ signum elatis manibus contortisque sagulis ostendebant.* Idem.

x *Mejacarire nomine.*] Eodem itinere Cardarigan Dux Persarum apud Theophylactum Simocattam in lib. I. cap. 13. per castrum Mejacarire Izalam montem petit: διὰ τῶν ὀχυρωμάτων τοῦ Μαιακαριρί. Majocariri dicitur in Notitia Imperii Rom. & sub dispositione Ducis Mesopotamiæ collocatur. Addit Marcellinus, *cui fontes dedere vocabulum gelidi*: quod verissimum est. *Maia* enim seu *Maio* aquam significat; *carire* frigidum linguâ Syrorum: unde & Emmaus dicta. Hegesippus in lib. 4. *Ammaunta*, inquit, *repetit, quæ de aquis calidis vocabulum sumpsit: quòd aquarum vapor Syro sermone Ammaus appellari fertur.* Idem.

y *In vaginæ internis figuris notarum membranam reperimus scriptam.*] Jul. Frontinus Stratag. lib. III. cap. 13 de emittendo vel recipiendo nuntio: *Nonnulli* [illegible]

mandatis procul Graiorum legatis, forsitan & necandis, [z] *Rex longævus non contentus Hellesponto, junctis Granici &* [1] *Ryndaci pontibus, Asiam cum numerosis populis pervasurus adveniet, suopte ingenio irritabilis & asperrimus, auctore & incensore Hadriani quondam Romani Principis successore: actum & conclamatum est, ni caverit Græcia.* Qui textus significabat Persarum Regem, transitis fluminibus Anzaba & Tigride, Antonino hortante dominium Orientis affectare totius. His ob perplexitatem nimiam ægerrimè lectis, consilium suscipitur prudens. Erat eo tempore [a] Satrapa Corduenæ, quæ obtemperabat potestati Persarum, Jovinianus nomine appellatus, in solo Romano adolescens, nobiscum occultè sentiens: eâ gratiâ quòd obsidatus sorte in Syriis detentus, & dulcedine liberalium studiorum illectus, remeare ad nostra ardenti desiderio gestiebat. Ad hunc missus ego cum Centurione quodam fidissimo, exploratiùs noscendi gratiâ quæ gerebantur, per avios montes angustiásque præcipites veni. Visúsque & agnitus, comitérque susceptus, causam præsentiæ meæ uni illi confessus, adjuncto taciturno aliquo locorum perito, mittor ad præcelsas rupes exinde longè distantes: unde nisi oculorum deficeret acies, ad quinquagesimum usque lapidem quodvis etiam minutissimum apparebat. Ibi morati integrum biduum, cùm Sol tertius affulsisset, cernebamus terrarum omnes ambitus subjectos, quos horizontas appellamus, agminibus oppletos innumeris, & antegressum Regem vestis claritudine rutilantem. [b] Quem juxta lævus incedebat [2] Grumbates Chionitarum Rex, ætate quidem media, rugosisque membris, sed mente quadam grandifica, multísque victo-

1 Ms. *Bandaci.* 2 *Ms.* Grynbates Chionitarum Rex nobis quidem ætate.

---

riora vaginarum inscripserunt. Vid. quæ notat Porta Neapol. de furtivis litterarum notis, lib. 11. cap. 21. * Vide AEneam de Re Milit. quem Casaub. cum Polybio edidit p. 81. * *Lindenbr.*

z *Rex longævus.*] Sic etiam in fine libri 27. Sapor longævus dicitur. Agathias in lib. 4. scribit, Saporem simul atque in lucem editus est, Regem esse coronatum, & ad LXX. annum vitam simul cum imperio perduxisse: eumdem anno imperii sui XXIV. ex fœdere cum Romanis inito Nisibin accepisse: quod si ita est, regnare simul ac vivere cœpit Sapor Acindyno & Proculo Coss. anno Domini 340. & hoc anno qui erat Eusebio & Hypatio Coss. annum dumtaxat XX. attigerat. Quomodo igitur longævus dicitur hîc à Marcellino? Annon hæc satis evincunt, in Agathiæ codicibus numeros esse corruptos? Accedit, quòd in Singarena pugna (de qua suprà dixi) Saporis filius qui in spem imperii alebatur, occisus est, ut Libanius Julianúsque prodiderunt. Quo argumento conficitur, Saporem triginta ut minimùm annis ante eam pugnam regnare cœpisse. Libanius in Orat. quæ *βασιλικὸς* inscribitur, Saporem 40. ante Constantini M. obitum annis regnum tenuisse significat, his verbis. *ἀκούων δὲ τοὺς προγόνους ἑαυτοῦ Δαρεῖον καὶ Ξέρξην ἔτεσι δέκα τὴν κατὰ τῶν Ἑλλήνων μετρῆσαι παρασκευὴν, αὐτὸς εἰς τέτταρας ἐτῶν δεκάδας ἐκτεῖναι τὸν χρόνον ἠξίωσε.* Scaliger in lib. 3. Isagogic. Canonum Saporem anno Christi 309. regnum inisse scribit. At Theophanes anno XIX Diocletiani initia regni Saporis ponit, qui erat annus Christi 303. Sed ex Agathiæ rationibus initium Saporis in annum 312. cadere debet. *Vales.*

a *Satrapa Corduenæ.*] Hæc regio cum aliis IV. Transtigritanis postea Persis dedita dicitur à Joviano Aug. in lib. 24. Quare partem ejus Romanis, partem Persis paruisse tunc oportet; cùm Marcellinus in Corduenam missus est. Nescio autem quo casu factum est, ut in Editione nostra *Gorduenæ* excuderetur. Neque enim ita correxeram. Est quidem Corduene, ut existimo, eadem quæ Gorduene dicitur à Plinio, & à Ptolemæo, & Appiano in Mithridatico. Strabo & Stephanus *γορδυαίαν* vocant, à Gordye Triptolemi filio nominatam. Sed apud Strabonem in lib. 1. initio *γορτυναίων ὄρη* scribitur corruptè. Hi sunt montes, quorum hîc meminit Marcellinus. *Idem.*

b *Quem juxta lævus incedebat.*] Apud Persas honoratior locus existimatur medius, in quo Rex consistere

riarum insignibus nobilis: dextrâ Rex Albanorum, pari loco atque honore sublimis: post Duces varii auctoritate & potestatibus eminentes: quos ordinum omnium multitudo sequebatur, ex vicinarum gentium roboribus lecta, ad tolerandam rerum asperitatem diuturnis casibus erudita. Quousque nobis [c] Doriscum Thraciæ oppidum, & agminatim intra consæpta exercitus recensitos Græcia fabulosa narrabis? cùm nos cauti, vel ut veriùs dixerim, timidi nihil exaggeremus, præter ea quæ fidei testimonia neque dubia, neque incerta monstrarunt.

CAP. VII. Postquam Reges Nineve Adiabenæ ingenti civitate transmissa, in medio pontis Anzabæ hostiis cæsis extísque prosperantibus transiere lætissimi, conjectantes nos residuam plebem omnem ægrè penetrare post triduum posse, citiùs exinde ad Satrapen reversi quievimus, hospitalibus officiis recreati. Unde per loca itidem deserta & sola, magno necessitatis ducente solatio, celeriùs quàm potuit sperari reversi, confirmavimus animos hæsitantium, unum è navalibus pontem transisse Reges absque ulla circuitione perdoctos. Extemplo igitur equites citi [3] mittuntur ad Cassianum Mesopotamiæ Ducem, rectorémque provinciæ tunc Euphronium, compulsuri agrestes cum familiis & pecoribus universis ad tutiora [4] transire, & agiliter deseri Carras oppidum, invalidis circumdatum muris: super his campos omnes incendi, ne pabulorum suppeteret copia. Et imperatis sine mora completis, injecto igne, furentis elementi vis maxima frumenta omnia, cùm jam stipula flaventi turgerent, herbásque pubentes ita contorruit, ut adusque Euphratem ab ipsis marginibus Tigridis nihil viride cerneretur. Tunc exustæ sunt feræ complures, maximéque leones per ea loca sævientes immaniter, consumi vel cæcari sueti paullatim hoc modo. [d] Inter harundineta Mesopotamiæ fluminum & fruteta leones vagantur innumeri, clementiâ hiemis ibi mollissimæ semper innocui. At ubi Solis radiis exarserit tempus, in regionibus æstu ambustis, vapore sideris & magnitudine culicum agitantur, quorum examinibus per eas terras referta sunt omnia. Et quoniam oculos quasi humida & lucentia membra eædem appetunt volucres, palpebrarum libramentis mordicus insidentes, iidem leones cruciati diutius, aut fluminibus mersi sorbentur, ad quæ remedii causâ confugiunt, aut amissis oculis, quos unguibus crebrò lacerantes effodiunt, immaniùs [5] effe-

3 *Ms.* mittuntur tunc ad. 4 *Ms. & Steph.* transire compelli & agiliter. 5 *Ms.* efferascunt.

solet, teste Plutarcho in lib. 1. Sympos. cap. 3. post hunc honoratior habebatur sinister; tertius dexter; post hunc rursus sinister, ac deinde dexter; ac sic deinceps, ut docet Xenophon in lib. 8. de Institutione Cyri. *Vales.*

c *Doriscum Thraciæ oppid.*] Ubi Xerxes exercitum lustravit. Herodot. lib. VII. ἐξηριθμήθησαν δὲ τόνδε τὸν τρόπον. συνηγάγοντο ἐς ἕνα χῶρον μυριάδα ἀνθρώπων, καὶ συνάψαντες ταύτην ὡς μάλιστα εἶχον, περιέγραψαν ἔξωθεν κύκλον. Περιγράψαντες δὲ, καὶ ἀπέντες τοὺς μυρίους αἱμασιὰν περιέβαλον κατὰ τὸν κύκλον ὕψος ἀνήκουσαν ἀνδρὶ ἐς τὸν ὀμφαλόν. Atque id est, quod Ammian. dicit, *agminatim intra consæpta exercitus recensitos.* Lindenbr.

d *Inter harundineta Mesopotamiæ.*] Agatharchides apud Photium Biblioth. pag. 734. Ἔχουσι δ᾽, ὥστε (μεγάλαι)

rascunt: quod ni fieret, universus Oriens hujusmodi bestiis abundaret. Dum campi cremantur, (ut dictum est) Tribuni cum Protectoribus missi, citeriores ripas Euphratis castellis, & præacutis sudibus, omníque præsidiorum genere communibant, tormenta, quà non erat voraginosum, locis opportunis aptantes. Dum hæc celerantur, Sabinianus [e] inter rapienda momenta periculorum communium lectissimus moderator belli internecivi, [fg] per Edessena sepulcra, quasi fundata cum mortuis pace nihil formidans, more vitæ remissioris fluxiùs agens, [h i] militari pyrricha sonantibus modulis pro histrionicis gestibus in silentio summo delectabatur, ominoso sanè & incepto & in loco. Cùm hæc & hujusmodi factu dictúque tristia [k] futuros prænuntiant motus, vitare optimum quemque debere sæculi progressione discamus. Interea Reges [l] Nisibi [6] prostratione vili transmissa, incendiis arida nutrimentorum varietate crescentibus, fugitantes inopiam pabuli, sub montium pedibus per valles gramineas incedebant. Cúmque Bebasen villam venissent, unde [m] ad [7] Constantinam

6 *Ms.* prostratione. 7 *Ms.* Constantinam.

κακὸν ἄφυκτον, τοὺς ἐν τοῖς ἕλεσι λέοντας ἐπιτιθεμένους αὐτοῖς. ὑπὸ δὲ τὴν ἐπιπολὴν τοῦ κινὸς γίνεταί τι κωνώπων πλῆθος ἄπλετον, τηλικαύτην ἔχον δύναμιν, ὥστε τὸ λαὸν εἰς τὰς λιμνώδεις ὑγρασίας ἀπελθόντα ἐκεῖ μένειν ἀφανῆ· ὑφ' ὧν καὶ οἱ λέοντες ἐκτοπίζονται· οὐχ οὕτως ὑπὸ τοῦ δήγματος δηλούμενοι καίπερ ὄντος ἐπαχθοῦς, ὡς τὸ ἀπὸ τῆς φωνῆς ἦχον ἀλλόφυλον ἀδυνατοῦντες φέρειν. *Lindenbr.*

e *Inter rapienda momenta peric.*] Id est, momenta periculorum quæ rapi debent. Sic Lucanus lib. x. de Cæsare:

Insiluit Cæsar, semper feliciter usus
Præcipiti cursu bellorum, & tempore rapto.

& Marcellinus noster in lib. 25. ad calcem. *Vales.*

f *Per Edessena sepulcra.*] Lib. XIX. *Sabinianum etiam tum sepulcris hærentem.* Mens Auctoris utrobique obscura. Solebant prisci Christiani, ingruente belli tumultu ante Martyrum sepulcra se prosternere, ibique ob mala averruncanda preces suas allegare. Joh. Chrysostom. in Orat. de divit. Βασιλεὺς ῥίπτει τὸ διάδημα, καὶ παραμένει τῷ τάφῳ τοῦ μάρτυρος δυσωπῶν καὶ δεόμενος τοῦ δοθῆναι αὐτῷ λύσιν τῶν δεινῶν, καὶ νίκην κατ' ἐχθρῶν. An idem hunc Sabinianum fecisse dicendum, non liquet. *Lindenbr.*

g *Per Edessena sepulcra.*] Olim sepulcra extra urbes erant, ut notum est. Unde Artemidorus in lib. 1. cap. 58. Si quis, ait, se in urbem curru vectum introire somniaverit, faustum esse somnium ægro & athletæ: hic enim victor erit sacro certamine: ille convalescet. Ex urbe autem exire, infaustum utrisque somnium est: æger enim ad tumulum efferetur. * Chrysostomus Homiliâ 74. in Matthæum: οὐδεὶς τάφος ἐν πόλει κατασκευάζεται: ac legibus id interdictum esse subjungit, ne ullum in urbe sepulcrum exstrueretur. * Sciendum quoque est exercitationes olim militares extra pomœrium fieri consuevisse: ut testatur Libanius in πρεσβευτικῷ ad calcem. Zosimus in lib. 4. de Valentiniano Juniore: τῷ βασιλεῖ τοίνυν ἐν Βιέννῃ τὰς διατριβὰς ποιουμένῳ καὶ περὶ τὸ ταύτης τεῖχος ἅμα τισὶ τῶν στρατιωτῶν παιδιαῖς ἐνασχολουμένῳ. Denique Ennodius in Panegyrico ad Theodericum: *Urbis omne pomærium simulacro congressionis atteritur.* Sabinianus igitur extra Edessam milites exercebat in campo quodam, in quo cadavera humari solebant. *Vales.*

h * *Sabinianus militari Pyrrichio sonantibus modulis delectabatur.*] Sic in lib. 16. de Juliano Cæsare: *Cùm artem modulatiùs incedendi per Pyrricham continentibus disceret fistulis.* Marius Victorinus de Metris lib. 11. de anapæstico metro pag. 102. *Embaterion dicitur*, (ἐμβατήριον) *quod est proprium carmen Lacedæmoniorum. Id in prœliis ad incentivum virium per tibias canunt: incedentes ad pedem ante ipsum pugnæ initium.* * Lindenbr.

i *Militari pyrrichio.*] Primus sic edidit Sig. Gelenius, cùm in anterioribus Editionibus, perinde ac in codice Regio & Editione Rom. legeretur, *militari pyrricho*, [in Colbertino *Pyrico.*] Equidem *militari pyrricha* scribi mallem. Ait enim Marcellinus Sabinianum in bustis Edessenis non quidem exercuisse milites, sed militari pyrricha impendio esse delectatum vice saltationis histrionicæ. Nam cùm pantomimorum saltationibus utpote flagrante bello careret, militaris pyrrichæ gestibus desiderium suum solabatur. *Vales.*

k *Futuros prænuntiant motus.*] Hæc glossemata esse videntur, & abesse possunt absque ullo sensus incommodo. *Idem.*

l *Nisibi pro statione vili transmissa.*] Zonaras auctor satis diligens prodit Nisibin à Sapore tunc obsessam fuisse, sed Saporem omissa statim obsidione cùm nihil proficeret, alia oppida tentavisse frustra, tandémque Amidam cepisse. Quæ cùm ita sint, placet scriptura, quam in Regio & Flor. exemplari * & in Tolos. * [ac Colbertino] reperimus, & quæ in Editione Rom. Aug. & Basiliensi servatur: *Nisibi prostratione vili transmissa.* Sic in fine lib. 28. *Leptitanóque agro & Oeensi interneciva populatione transcursi.* Idem.

m *Ad Constantiam usque opidum.*] Longè præferen-

usque oppidum, quod centesimo lapide disparatur, arescunt omnia siti perpetua, nisi quòd in puteis aqua reperitur exilis; quid agerent diu cunctati, jámque suorum [8] duritiæ fiducia transituri, exploratore fido docente, cognoscunt Euphratem nivibus tabefactis inflatum, latè fusis gurgitibus evagari: idéoque vado nequaquam posse transiri. Convertuntur ergo ad ea, quæ amplectenda fortuita daret occasio, spe concepta præter opinionem exclusi: ac proposito pro abrupto rerum præsentium statu urgenti consilio, Antoninus dicere quid sentiat jussus orditur, flecti iter suadens in dexterum latus, ut per longiorem circuitum, [9] omnium rerum usu regionum feracium, & consideratione ea qua rectus pergeret hostis adhuc intactarum, castra duo præsidiaria Barzala & Laudias peterentur sese ductante: ubi tenuis fluvius prope originem & angustus, nullísque adhuc aquis advenis adulescens, facilè penetrari poterit ut vadosus. His auditis, laudatóque suasore, & jusso ducere quà norat, agmina cuncta ab instituto itinere conversa prævium sequebantur.

CAP. VIII. Quo certis speculationibus cognito, nos disposuimus properare Samosata, ut superato exinde flumine, pontiúmque apud Zeugma & Capersana juncturis abscissis, hostiles impetus, si juvisset fors ulla, repelleremus. Sed contigit atrox & silentio omni dedecus obruendum. Namque [n] duarum turmarum equites circiter septingenti, ad subsidium Mesopotamiæ recèns ex Illyrico missi, enerves & timidi, [o] præsidium per eos traductus agentes, nocturnásque paventes insidias, [p] ab aggeribus publicis vesperi, quando custodiri magis omnes tramites conveniret, longiùs discedebant. Hócque observato, eos vino oppressos & somno, viginti millia ferè Persarum, Tamsapore & Nohodare ductantibus, nullo prospiciente transgressa, post tumulos celsos vicinos Amidæ occultabantur armata. Móxque (ut dictum est) cùm abituri Samosatam luce etiamtum dubia pergeremus, ab alta quadam specula radian-

8 *Ms.* duritia. 9 *Ms.* omnem rerum usu regionem inferacium.

da est scriptura codicis Florentini, in quo legitur *Constantinam*, [ut & in codice Colbertino.] Est enim Constantina opidum Mesopotamiæ in Osdroene situm haud procul ab Euphrate, supra Carras, ut testis est Procopius in lib. 2. Persic. ubi Chosrois ex Antiochia reditum in Persidem describit. Stephanus Byzantius scribit, huic opido priùs Nicephorii nomen fuisse. Νικηφόριον· οὕτως φασὶν ἐκαλεῖτο κωνσταντῖνα ἡ περὶ ἔδεσσαν πόλις. Quamquam in Suidæ Lexico κωνστάντια legitur. Et apud Hieroclem in Itinerario, ἐπαρχία ὀσροηνῆς· ἔδεσσα· κωνστάντια. In Excerptis quoque Procopii apud Photium Constantia dicitur. Sed in Editionibus Procopii perpetuò Constantina tam in Persicis quàm in lib. 2. περὶ κτισμ. nominatur. Præterea in Notitia Imperii Rom. sub Duce Mesopotamiæ Constantia ponitur, & apud Menandrum Protect. in lib. 2. & 8. Historiæ. Postremò Evagrius in lib. 1. Hist. Eccl. Sophronium memorat Κωνσταντινιαίων Episcopum, qui in Indice Episcoporum qui Chalcedon. Synodo subscripserunt, *Constantinop. Episcopus* dicitur provinciæ Osdroenes: corruptè, cùm *Constantinensis* scribi debeat. Ex hujus opidi nomine Constantinensis pugna dicitur à Rufo Festo. *Vales.*

* n *Duarum turmarum equites septingenti.*] Lipsius in l. 2. de Militia c. 7. heic impropriè sumi *turmam* asserit, ac fortè *septuaginta* corrigendum esse: nisi abusivè *turmas* pro alis posuit. Sic *Velites* ab Ammiano abusivè dici pro levi armatura idem Lipsius notat in lib. 3. capite 1. Vide tamen in libris 16. & 21. & 24. Marcellinum, hoc est in cap. XII pag. 158 & cap. XI & cap. III. *Idem.*

o *Præsidium per eos traductus agentes.*] *V.C. per eos tractus.* Lindenbr.

p *Ab aggeribus publicis.*] Glossar. *Agger, strata, via publica.* Servius AEneid. V. & ex eo Isidor. Origin. XV.

tium armorum ſplendore præſtricti, hoſtéſque adeſſe excitatiùs clamitantes, ſigno dato quod ad prœlium ſolet hortari, reſtitimus conglobati: nec fugam capeſſere, cùm eſſent jam in contuitu qui ſectarentur, nec congredi cum hoſte, equitatu & numero prævalente, metu indubitatæ mortis cautum exiſtimantes. Denique ex ultima neceſſitate manibus jam conſerendis, cùm quid agi oporteat cunctaremur, occiduntur quidam noſtrorum temere procurſantes: & urgente utraque parte, Antoninus ambitioſè prægrediens agmina, ab Urſicino agnitus, & objurgatorio ſono vocis increpitus, proditórque & nefarius appellatus, [q][r] ſublatâ [s] tiara, [t] quam capiti ſummo ferebat honoris inſigne, deſiluit equo: curvatíſque membris, humum vultu pæne contingens, ſalutavit patronum appellans & dominum, [v] manus [1] poſt terga connectens, quod apud Aſſyrios ſupplicis indicat formam: &, *Ignoſce mihi*, inquit, [x] *ampliſſi-*

1 *Mſ.* poſt terga.

Agger eſt media ſtratæ eminentia, coaggeratis lapidibus ſtrata. L. 2. C. Theod. Ne quis in Palatin. *Remotæ ab aggere publico civitates.* L. 4. de itin. mun. *Studia cunctorum ad reparationem publici aggeris conducibili devotione volumus feſtinare.* Sulpic. Severus lib. III. de Vita Mart. *Per aggerem publicum plena militantibus viris fiſcalis rheda veniebat.* Acta Mſſ. Martyrii Cantii & Cantiani: *Ubi quis vehiculis apparatu diſpoſito per aggerem publicum egreditur, illic non fuga dicenda eſt, ſed profectus.* Beda in Martyrolog. IV. Eid. Octob. *Exſtat per totum aggerem publicum loquentibus tumulis ſepultura Sanctorum.* Eodem modo *itinerarius agger.* Ammian. lib. XIX. * *Militaris agger*, Tit. Cod. de milit. aggere non rump. * *Lindenbr.*

q *Sublatâ tiarâ.*] Salutationis hunc ritum Euſtath. in Dionyſ. notat. Λέγεται (inquit) καὶ σύμβολον εἶναι ἀσπασμοῦ παρὰ Πέρσαις τὸ ἀφελέσθαι τὴν τιάραν τῆς κεφαλῆς. Cl. Claudian. Paneg. in IV. Conſul. Honorii:

Perſarum proceres cum plebe ſedentem
Hac quondam videre domo, poſitaque tiara
Submiſere genu.

Vide Briſſon. de Reg. Perſar. lib. II. *Idem.*

r *Sublata tiara.*] Sic Perſæ ſalutare conſueverant, ut docet Heliodorus in lib. 7. *Valeſ.*

ſ *Tiara quàm capiti ſummo ferebat.*] Apicem ſuprà vocavit Marcellinus. *Apicis*, inquit, *nobilitatus auctoritate, quo honore participantur menſæ regales, &c.* Id erat ornamentum ex auro & margaritis contextum, quo Perſarum magnates Regis permiſſu capita redimibant. Etenim apud Perſas nec anulo aureo, nec cingulo, nec fibula, nec alio ejuſmodi ornatu cuiquam uti licet, niſi cui Rex conceſſerit, ut præter Xenophontem lib. 8. Cyrip. tradit Procopius in lib. I. Perſ. qui κόσμον τῆς κεφαλῆς apicem hunc appellat, eámque maximam eſſe dignitatem ait apud Perſas. Idem in lib. 4. Goth. de Iſdiguna legato Perſarum: εἵποντο δὲ αὐτῷ καὶ δύο τῶν ἐν Πέρσαις λογιμωτάτων, οἳ δὴ καὶ διαδήματα ἐπὶ τῶν κεφαλῶν χρυσᾶ ἐφόρουν. Id eſt: *Sequebantur autem eum duo apud Perſas clariſſimi, qui diademata aurea capite geſtabant.* Idem.

t *Quam capiti ſummo ferebat honoris inſigne.*] *V.C. quam capiti ſummum fereb. hon. inſig.* Summus enim honor ille apud Perſas, quo qui nobilitatus, menſæ regali adhibebatur, conſiliorumque particeps fiebat, uti id Ammiani aliorumque Scriptorum auctoritate docet Barnab. Briſſon. de Reg. Perſar. lib. II. *Lindenbr.*

v *Manus poſt tergum connectens, quod apud Aſſyrios ſupplicis indicat formam.*] Supplicum hic mos non Aſſyriorum tantùm eſt, ſed multarum quoque gentium aliarum: quo etiam Judæi Petronium acceſſerunt deprecaturi, ne ſtatua in templo collocaretur. Philo Jud. legation. ad Gaium pag. 721. Ἐπεὶ δὲ ὁ Πετρώνιος ἐξ ἀπόπτου κατεφάνη, πᾶσαι αἱ τάξεις καθάπερ κελευσθεῖσαι προσπίπτουσι εἰς ἔδαφος, ὀλολυγήν τινα μεθ᾽ ἱκετηριῶν ἀφεῖσαι· παραινέσαντος δὲ ἀνίστασθαι καὶ προσελθεῖν ἐγγυτέρω, μόλις ἀνίσταντο, καὶ καταχεάμενοι πολλὴν κόνιν, καὶ ῥεόμενοι δακρύοις, τὰς χεῖρας ἀμφοτέρας εἰς τοὐπίσω περιαγαγόντες τρόπον ἐξηγκωνισμένων προσῄεσαν. Et apud Scythas uſitatum fuit, εἰς τοὐπίσω περιάγειν τὼ χεῖρε ἐν ταῖς ἱκετηρίαις. Lucianus in Toxare, Suid. in ἐπὶ βύρσης ἐκαθέζετο, Apoſtolius Byzant. in Proverb. Quem morem à captivorum habitu originem duxiſſe certum eſt, qui manibus poſt tergum ligatis abducuntur. Itaque hoſtibus ſe dedentes, quò miſerabiliores videantur, hoc quoque geſtu veniam precari ſolent. Sic legati quos Decebalus ad Trajanum miſerat: ἔρριψαν καὶ τὰ ὅπλα, καὶ τὰς χεῖρας ὀπίσωθεν δήσαντες ἐν αἰχμαλώτων τάξει ἐδέοντο τοῦ Τραϊανοῦ εἰς λόγους ἐλθεῖν Δεκεβάλου. Pet. Patricius in Fragmentis legation. Sic Quadi *manus ad dimicandum aptatas armorum abjecto munimine pone terga vinxerunt: reſtareque ſolam ſalutem contemplantes in precibus, affuſi ſunt veſtigiis Auguſti.* Ammian. lib. XVII. Quod & ipſum ut faciat, Denatum Sapor jubet, ni majoribus pœnis affici velit: Καὶ νῦν εἰ βούλεται ἐλαφροτέρας κολάσεως τυχεῖν, ὀπίσω τὰς χεῖρας δήσας προσπεσέτω. P. Patr. in Frag. legat. *Idem.*

x *Ampliſſime Comes.*] Magiſtri militum, qualis erat Urſicinus, Comites etiam dicebantur. Sic in lege 2. & 13. Cod. Theod. de re militari, & lege 18. de erog. milit. annonæ. Ita apud Marcellinum in lib. 29. Theodoſius Magiſter militum: *Comes*, ait, *Valentiniani ſum, orbis terrarum domini.* & Ambroſius in Ep. ad Eugenium

me Comes, necessitate non voluntate ad hæc quæ novi scelesta prolapso: egère me præcipitem flagitatores, ut nosti: quorum avaritiæ ne tua quidem excelsa illa fortuna, propugnans miseriis meis, potuit refragari. Simul hæc dicens, è medio prospectu abscessit, non aversus, sed dum evanesceret verecundè retrogradiens, & pectus ostentans. Quæ dum in curriculo semihoræ aguntur, Postsignani nostri, qui tenebant editiora collis, exclamant aliam cataphractorum multitudinem equitum ponè visam, celeritate quammaxima propinquare. Atque ut in rebus solet afflictis, ambigentes cuinam deberet aut posset occurri, trudente pondere plebis immensæ, passim quà cuique proximum videbatur, diffundimur universi. Dúmque se quisque expedire discrimine magno conatur, sparsim disjecti [y] hosti concursatori miscemur. Itaque spreta jam vivendi cupiditate fortiter decernentes, ad ripas pellimur Tigridis altè excisas. Unde quidam præcipites pulsi, implicantibus armis hæserunt, ubi vadosus est amnis: alii [z] lacunarum hausti vertigine vorabantur: nonnulli cum hoste congressi, vario eventu certabant: quidam cuneorum densitate perterriti, petebant proximos Tauri montis excessus. Inter quos Dux ipse agnitus, pugnatorúmque mole circumdatus, cum Aiadalthe Tribuno, calonéque uno, equi celeritate ereptus abscessit. Mihi dum avius ab itinere comitum quid agerem circumspicio, Verennianus Domesticus Protector occurrit, femur sagittâ confixus: quam dum avellere obtestante collega conarer; cinctus undique antecedentibus Persis, civitatem petebam anhelo cursu rependo, ex eo latere quo incessebamur, in arduo sitam, unóque adscensu perangusto meabilem, quem scissis collibus [z] molinæ ad calles artandas ædificatæ, densiùs constringebant. Hîc misti cum Persis, eodem ictu procurrentibus ad superiora nobiscum, adusque ortum alterius solis immobiles stetimus, ita conferti, ut cæsorum cadavera multitudine fulta reperire ruendi spatium nusquam possent: utque miles ante me quidam discriminato capite, quod in æquas partes ictus gladii fiderat validissimus, in stipitis modum undique coartatus hæreret. Et licèt multiplicia tela, per tormentorum omnia genera volarent è propugnaculis, hoc tamen periculo murorum nos propinquitas eximebat: tandémque per posticam ingressus, refertam inveni confluente ex finitimis virili & muliebri sexu. Nam & casu illis ipsis diebus, in suburbanis peregrina commercia circumacto anno solita celebrari, multitudo convenarum augebat agrestium. Interea sonitu vario cuncta miscentur, partim amissos gementibus, aliis cum exitio sauciis, multis cari-

z *Ms.* lacunarium.

Aug. *Aderat*, inquit, *amplissimus honore magisterii militaris Bauto Comes.* Et in veteri Inscriptione Stilicho dicitur *Comes & Magister utriusque militiæ.* Vales.

y *Hosti concursatori miscemur.*] *Statarium militem concursatori* opponit Livius in pagina 331. * *Idem.*

z *Molinæ.*] Sic molas & pistrina sequior Latinitas vocavit. In veteribus Glossis *molinæ* ὑδραλέτια, & *molinarius* ὑδραλέτης, & ὑδρομύλη, *aquæ molina* explicantur. P. Victor in regione XIV. urbis Romæ ponit. *Dianæ molinas.* [Gregorius Turonicus in libri III. Historiæ ca-

tates diversas, quas præ angustiis videre non poterant, invocantibus.

CAP. IX. Hanc civitatem olim perquam brevem, Cæsar etiamtum Constantius, ut accolæ suffugium possint habere tutissimum, eo tempore quo Antoninupolim oppidum aliud struxit, turribus circumdedit amplis & mœnibus: locatoque ibi conditorio muralium tormentorum, fecit hostibus formidatam, suóque nomine voluit appellari. Et à latere quidem australi, [a] geniculato Tigridis meatu subluitur propiùs emergentis: quà Euri opponitur flatibus, Mesopotamiæ plana despectat: unde Aquiloni obnoxia est, [b] Nymphæo amni vicina, verticibus Taurinis umbratur, gentes Transtigritanas dirimentibus & Armeniam: spiranti Zephyro contraversa [c] Gumathenam contingit, regionem uberem & cultu juxtà fecundam: in qua vicus est Abarne nomine, sospitalium aquarum lavacris calentibus notus. In ipso autem Amidæ meditullio sub arce fons dives [3] exundat, potabilis quidem, sed vaporatis æstibus nonnumquam fætens. Cujus oppidi præsidio erat semper [d] quinta Parthica legio destinata, cum indigenarum turma non contemnenda. Sed tunc ingruentem Persarum multitudinem sex legiones raptim percursis itineribus antegressæ, muris adstitere firmissimis; Magnentiaci & Decentiaci, quos post consummatos civiles procinctus, [e] ut fallaces & turbidos ad Orientem venire compulit Imperator, ubi nihil præter bella timetur externa: & [4] [f] Tricesimani [g] Decimaníque

3 *Al.* exudat. 4 *Ms.* Tricensimani.

pite XIX. de Divione sic scribit: *Ante portam fluvius molinas mira velocitate divertit.* Marius Aventicensis Episcopus in Chronico: *Pontem Genavacum, molinas, & homines per vim dejecit.*] Exstátque id vocabulum in lib. 8. Legum Wisigoth. quam etiamnum vocem Gallica lingua retinet. Porrò hic locus sic legendus videtur: *Quem scissis collibus molinæ ad calles artandas ædificatæ densiùs constringebant.* In Editione August. legitur, *quem scissis cautibus, &c.* Vales.

a *Geniculato Tigridis meatu.*] Id est, inflexo in modum geniculi. Procopius tamen in lib. I. Pers. ait Tigrim ortum ex Armeniæ monte absque ullo flexu rectà Amidam ferri, & ad Septemtrionalem ejus partem perlapsum, in Assyriam pergere: quæ cum Marcellini Historia pugnant. *Idem.*

b *Nymphæo amni.*] Nymphæus amnis est in Sophanene seu Sophene Martyropoli proximus: trecentis autem stadiis distans ab Amida, ut testis èst Procopius in lib. I. Persicorum. Proinde quomodo vicina Nymphæo fluvio dici possit Amida, equidem non video. Et Procopius quidem Nymphium semper hunc fluvium appellat, perinde ut Theophylactus Simocatta, & Pisides Diaconus in rebus gestis Heraclii, his versibus qui leguntur apud Suidam:

Καὶ τὸν μέγιστον ἐκπεράσας Νυμφίον.
Ὅστις Τίγριντος ταῖς ῥοαῖς ὁπηρέων
Ἀποστερεῖται τοῦ καλεῖσθαι Νυμφίος. *Idem.*

c * *Gumathenam contingit, regionem uberem*] Scribe *Comagenam.* * Lindenbr.

d *Quinta Parthica legio*] Parthicæ legiones sex laudantur; quarum primæ & secundæ meminit Ammian. lib. XX. Spartianus in Caracalla: *Præfectus legionis secundæ Parthicæ.* Vetus Inscript. LEG. II. PARTHICAE SEVERIANAE. Item Romæ in via Ardeatina: LEG. III. PARTHIC. P. F. Columna vetus nomina legionum continens: I. PARTHIC. II. PARTHIC. III. PARTHIC. * Et in aliis vett. Inscriptionibus laudantur *Clibanarii Parthi Primanorum, Parthi Secundanorum, Parthi Tertianorum, Parthi Quartanorum.* * Quarta Parthica Berœæ præsidio destinata erat, ut Quinta Parthica Amidæ. Theophylactus Simocat. Historiarum lib. II. pag. 99. & ex eo Photius in Biblioth. pag. 41. φασὶ τοῦ καταλόγου γεγονέναι τῶν Κουαρτοπαρθῶν· οὕτω τὴν προσηγορίαν ἐπιφερομένων τῶν ἐν Βεῤῥοίᾳ τῇ πόλει Συρίας τὰς διατριβὰς ποιουμένων. Sexta Parthica, sub dispositione viri Illustris Magistri militum per Orientem, in Notitia Imperii laudatur. *Idem.*

e *Ut fallaces & turb. ad Orientem venire.*] Milites erant à Magnentio conscripti, atque ex suo ac fratris nomine Magnentiaci ac Decentiaci nuncupati: quos confecto bello Constantius ad Orientem transtulit prudenti consilio, ne seditiones ampliùs concitarent. Sic etiam Vitellius Othonianos milites in Britannias ablegavit, ut scribit Tacitus in libro 4. Hist. *Valés.*

f *Tricensimani Decimanique fortenses.*] Tricensimani dicebantur, qui in legione XXX. Ulpia militabant, cujus meminit vetus Inscriptio: *Eranista. leg.* XXX. *Ulpiæ.*

For-

Fortenses, & Superventores atque Præventores cum Æliano jam Comite, quos tirones tum etiam novellos, hortante memorato adhuc Protectore erupisse à Singara, Persísque fusos in somnum retulimus trucidasse complures. Aderat Comitum quoque sagittariorum pars major, equestres videlicet turmæ ita cognominatæ, ubi merent omnes ingenui barbari, armorum viriúmque firmitudine inter alios eminentes.

CAP. X. Hæc dum primi impetus turbo conatibus agitat insperatis, Rex cum populo suo gentibúsque quas ductabat, à Bebase loco itinere flexo dextrorsus, ut monuerat Antoninus, per Horren & [5] Mejacarire & [h] Charcha, ut transiturus Amidam, cùm prope castella Romana venisset, quorum unum Reman, alterum Busan appellatur, perfugarum indicio [6] didicit, multorum opes illuc translatas servari, ut in munimentis præcelsis & fidis: additúmque est, ibi cum supellectili pretiosa inveniri feminam pulchram cum filia parvula, Craugasii Nisibeni cujusdam uxorem, in municipali ordine genere, famâ, potentiáque circumspecti. Aviditate itaque rapiendi aliena festinans, petit impetu fidenti castella: unde subita animi consternatione defensores armorum varietate præstricti, se cunctosque prodidere qui ad præsidia confugerunt, & digredi jussi, confestim claves obtulere portarum: patefactísque aditibus, quidquid ibi congestum erat eruitur: & productæ sunt attonitæ [7] metu mulieres, & infantes matribus implicati, graves ærumnas inter initia tenerioris ætatis experti. Cúmque Rex, percontando cujusnam conjunx esset, Craugasii comperisset, vim in semetuentem propè venire permisit intrepidam, & visam opertámque [i] absque labra ipsa atro velamine, certiore jam spe mariti recipiendi, & pudoris inviolati mansuri, benigniùs confirmavit. Audiens enim conjugem miro ejus amore flagrare, hoc præmio Nisibenam se proditionem mercari

5 *Ms.* Mejacariren. 6 *Al.* dicitur. 7 *Al.* sonitu.

Decimani verò Fortenses, milites sunt legionis x. Fortensis, quæ in vetustis Inscriptionibus legio x. Fretensis dicitur, & in Notitia Imperii sub Duce Palæstinæ. Vetus Inscriptio: *A. Atinio. Trb. mil. leg.* x. *Fretens.* Ii postea Fortenses dicti, corrupto per usum vulgi vocabulo, ut videre est in Notitia Imperii Romani, & fortasse ob fortitudinis gloriam. Sic enim Vopiscus in Probi vita de iisdem loquitur: *Qui Aurelianus Probo Decimanos fortissimos exercitûs sui, & cum quibus ipse ingentia gesserat, tradidit.* [Cæsar in lib. I. de bello Gallico, *legioni decimæ propter virtutem se maximè confidisse* scribit.] *Vales.*

g *Decimanique Fortenses.*] In Notitia Imperii, sub dispositione viri Illustris Magistri militum Præsentalis, Fortenses collocantur, qui * & alii in eodem libro laudantur. Eorum etiam meminit Imp. Marcus in Epistola ad Senat. Rom. apud Justinum Martyrem in Apologia pro Christianis 2. p. 79. χαταλαμβανόμενος ὑπὸ ἡμῶν ἐν μεγέθει πλήθους ἀμίκτου καὶ στρατευμάτων λεγεῶνος πρίμας δεκάτης, Γεμιναφρεντησία μίγμα κατηριθμημένον. * Sed FRETENSES vera videtur lectio, si priscis monumentis fides: præsertim Columnæ antiquæ Capitolinæ, in qua ordine multarum legionum nomina recensentur: NOMINA LEG. II. AUG. II. ADJUT. IIII. SCYTH. VI. VICT. IV. FLAV. XVI. FLAV. XX. VICTR. VII. CLAUD. VI. FERRA. VIII. AUG. I. ITALIC. X. FRETE. Lapis prope Capuam: L. MAGIO. M. F. FAL. VETERANO LEG. X. FRETENSIS M........ D. L. PATRONO ET SIBI. *Lindenbr.*

h *Charcha.*] Theophylactus Simocatta in lib. 5. χαρχὰς vocat urbem Mesopotamiæ supra Nisibin, omni fructuum genere & incolarum frequentia abundantem. In Notitia Imperii Charta dicitur sub Duce Mesopotamiæ. *Vales.*

i *Absque labra ipsa.*] Mirum ut ferre talia potuerint Valesii; & præcipue cur Hadrianus in præfationis ea parte, ubi tangit aliqua singularia, quæ Latinam linguam Marcellini spectant, non de hac etiam locutione

posse arbitrabatur. Inventas tamen alias quoque [k] virgines Christiano ritu cultui divino sacratas, custodiri intactas, & religioni servire solito more, nullo vetante præcepit: lenitudinem profectò in tempore simulans: ut omnes quos antehac [8] diritate crudelitatéque terrebat, sponte sua metu remoto venirent, exemplis recentibus docti, humanitate eum & moribus jam placidis magnitudinem temperasse fortunæ.

8 *Al.* diritate terrebat.

prorsus non toleranda retulerit. Adsentior patri, qui editioni Lindenbrogianæ adscripsit, *adusque labra*, quæ & lenissima mutatio, & commodissima sententia; ut principio libri seq. *adusque finem diei*, ac sæpius. *Gron.*

k *Virgines Christiano ritu cultui div. sacratas.*] Adeo etiam Gentiles reverebantur hoc præcipuum Christiani nominis decus: quod etiam testatur Athanasius in Apologia ad Constantium: ταύτας δὲ Ἕλληνες ὁρῶντες, ὡς ναὸν ὄντας τοῦ θεοῦ θαυμάζουσι· παρ' οὐδενὶ γὰρ ἀληθῶς τὸ σεμνὸν τοῦτο καὶ οὐράνιον ἐπάγγελμα κατορθοῦται ἢ παρὰ μόνοις ἡμῖν τοῖς Χριστιανοῖς. *Has cùm vident Gentiles, non secus ac templum Dei suspiciunt. Etenim nullibi gentium grave illud ac cœleste præceptum nisi apud nos Christianos seriò exercetur.* Similia apud Origenem contra Celsum, & apud Basilium legas & Chrysostomum, aliósque sanctissimos Patres. Quamobrem meritò reprehendendi sunt Novatores nostri, qui ejus gravissimi propositi ne vestigium quidem ullum apud se exstare voluerunt. *Vales.* Apage hanc, ut nihil aliud dicam, intempestivam reprehensionem, & vanitatis ostentationem! Quid enim? an hîc patet gentiles reveritos hoc præcipuum (sic vocat; sed spero ipsi Henrico adfuisse magis præcipua) Chr. n. decus? An non ipse Ammianus fatetur ita eum præcepisse per simulationem, & ut causam suam faceret favorabilem? longe abest, ut in istis Valesianis veteratoribus id probarit, nedum reveritus sit. Sed sic & in partibus Historiæ Ecclesiasticæ rapit omnem occasionem tangendi ulceris; & ipse τὸν πάνυ mire imbecillum Parisiis in sermone vario cognovi. *Gron.*

Explicit Liber XVIII.

AMMIANI MARCELLINI RERUM GESTARUM

LIBER XIX.

Incipit feliciter.

Hæc libro Ammiani Marc. XIX. continentur.

CAPUT I. HOc miseræ nostrorum captivitatis eventu Rex lætus, successúsque opperiens similes, egressus exinde paullatímque incedens, Amidam die tertio venit. Cúmque primùm aurora [1] fulgeret, universa quæ videri poterant armis stellantibus coruscabant, ac ferreus equitatus campos opplevit & colles. Insidens autem equo, ante alios celsior ipse præibat agminibus cunctis, [a] aureum capitis arietini figmentum interstinctum lapillis pro diademate gestans, multiplici vertice dignitatum & gentium diversarum comitatu sublimis. Satísque eum constabat colloquio tenus defensores mœnium tentaturum, aliorsum Antonini consilio festinantem. Verùm cæleste numen, ut Romanæ rei totius ærumnas intra unius regionis concluderet ambitum, adegerat in immensum se extollentem, credentémque quòd viso statim obsessi omnes metu exanimati, supplices venirent in preces. Portis obequitabat, comitante cohorte regali: qui dum se propè confidentiùs inserit, ut etiam vultus ejus possit apertè cognosci, sagittis missilibúsque ceteris ob decora pe-

1 *Al.* surgeret.

a *Aureum capitis arietini figmentum interstinctum lapillis pro diademate gestans.*] Dubio procul hunc habitum Persæ ab AEgypti Regibus sumsere, quibus in more positum antiquitus fuit, leonis, draconísve, aut alterius effigiem animalis pro diademate capiti imponere. Diodor. Sicul. Biblioth. lib. I. pag. 39. Ἐν ἔθει εἶναι τοῖς κατ' Αἴγυπτον δυνάσαις περιτίθεσθαι περὶ τὴν κεφαλὴν λεόντων, καὶ ταύρων, καὶ δρακόντων προτομὰς, σημεῖα τῆς ἀρχῆς· καὶ ποτὲ μὲν δένδρα, ποτὲ δὲ πῦρ, ἔστι δ' ὅτε καὶ θυμιαμάτων εὐωδῶν ἔχειν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς οὐκ ὀλίγα, καὶ διὰ τούτων ἅμα μὲν ἑαυτοὺς εἰς εὐπρέπειαν κοσμεῖν, ἅμα δὲ τοὺς ἄλλους εἰς κατάπληξιν ἄγειν καὶ δεισιδαίμονα διάθεσιν. * Atque inde est ³, quod in nummis antiquis Lysimachi, Antigoni, Demetrii Reg. arietina cornua diademati adfixa videmus. Quem morem viri militares postea imitati sunt, & galeis suis cornua quoque addidere. Livius lib. VII. de Philippo Persei fratre: *Expeditione ea, qua cum populatoribus agri ad Sicyonem pugnavit, in arborem illatus impetu equi ad eminentem ramum cornu alterum galeæ perfregit.* Plutarchus de Pyrrho: ἐγνώσθη τότε λόφῳ διαπρέποντι, καὶ τοῖς τραγικοῖς κέρασιν. *

titus insignia, corruisset, ni pulvere jaculantium adimente conspectum, parte indumenti tragulæ ictu discissa, editurus postea strages innumeras evasisset. Hinc quasi in sacrilegos violati sæviens templi, temeratúmque tot Regum & gentium dominum prædicans, eruendæ urbis apparatu nisibus magnis instabat: & orantibus potissimis Ducibus, ne profusus in iram à gloriosis desciscerer cœptis, leni Summatum petitione placatus, postridie quoque super deditione moneri decreverat defensores. Ideóque cùm prima lux advenisset, Rex Chionitarum [b] Grumbates fidenter [2] eam operam navaturus tendebat ad mœnia, [3] cum manu promptissima stipatorum: quem ubi venientem jam telo fortè contiguum contemplator peritissimus advertisset, contortâ ballistâ filium ejus primæ pubis adolescentem lateri paterno hærentem, [c] thorace cum pectore perforato profudit, proceritate & decore corporis æqualibus antestantem. Cujus occasu in fugam dilapsi populares ejus omnes, móxque ne raperetur ratione justa regressi, numerosas gentes ad arma clamoribus dissonis concitarunt: quarum concursu ritu grandinis hinc inde convolantibus telis, atrox committitur pugna. Et post interneciva certamina adusque finem diei protenta, cùm jam noctis esset initium, per acervos cæsorum & scaturigines sanguinis ægrè defensum caligine tenebrarum extrahitur corpus; ut [d] apud Trojam quondam super comite Thessali Ducis exanimi acies Marte acerrimo conflixerunt. Quo funere regiâ mæstâ, & Optimatibus universis cum parente subita clade perculsis, indicto justitio juvenis nobilitate commendabilis & dilectus, ritu nationis propriæ lugebatur. Itaque ut armari solebat elatus, in amplo quodam suggestu locatur & celso: circáque eum lectuli decem sternuntur, figmenta vehentes hominum mortuorum, ita curatè pollincta, ut imagines essent corporibus similes jam sepultis: ac per dierum spatium septem, viri quidem omnes per contubernia & manipulos epulis indulgebant saltando, & cantando tristia quædam genera neniarum, regium juvenem lamentantes. Feminæ verò miserabili planctu, in primævo flore succisam spem gentis solitis fletibus conclamabant; ut [e] lacrymare cultrices [4] Veneris sæpe spectantur in sollemnibus Adonidis sacris, quod simulacrum aliquod esse frugum adultarum religiones mysticæ docent.

2 τὸ eam *ms. deest.* 3 *Ms.* cum eo manus. 4 *Al.* Venereæ.

Vid. Diod. Sicul. lib. 5. cap. 30. p. 292. in 8. Paschal. de coronis pag. ultima lib. ultimi. *Galeæ ursinis pellibus ad terrorem tectæ*, Veget. pag. 37. * Ut verosimile sit ab hac etiam origine esse, quòd in quorumdam nobilium gentiliciis insignibus cornua in cassidibus vel sola, vel leone, elephanto, alióve quo παρασήμῳ addito, pingantur. *Lindenbr.*

[b *Grumbates Rex Chionitarum.*] In codice Colbertino nunc *Grymbates Cionitarum Rex* dicitur, nunc *Rex Chionitarum Grambates.*] Vales.

c *Thorace perforato perfodit.*] Editio Romana habet *præfudit*, eodémque modo Vatican. [& Colbert.] & Fauchetii codex. At in exemplari Regio, & Augustana Editione legitur *profudit*: quod equidem prætulerim. *Idem.*

d *Apud Trojam quondam super Comite Thessali.*] Homerus copiosè tota Iliade ρ. *Lindenbr.*

e *Lacrymare cultrices Veneris sæpe spectantur in sollemnibus Adonidis sacris.*] Vid. inf. lib. XXII. *Idem.*

Cap. II. Post incensum corpus, ossáque [f] in argenteam urnam conjecta, quæ ad gentem humo mandanda portari statuerat pater; agitatâ summâ consiliorum placuerat, busto urbis subversæ expiare perempti juvenis manes: nec enim Grumbates [5] inultâ unici pignoris umbrâ ire ultra patiebatur. Biduóque ad otium dato, ac missis abunde qui pacis modo patentes agros pingues cultósque vastarent, quinquies ordine multiplicato scutorum cingitur civitas: ac tertiæ principio lucis corusci globi turmarum impleverunt cuncta, quæ prospectus humanus potuit undique contueri: & sorte loca divisa clementi gradu incedentes ordines occuparunt. Persæ omnes murorum ambitus obsidebant. Pars quæ Orientem spectabat, Chionitis evenit, quà funestus nobis ceciderat adolescens. [6] [g] Vertæ meridiano lateri sunt destinati: tractum servabant Septemtrionis Albani: Occidentali portæ oppositi sunt Segestani, acerrimi omnium bellatores: cum quibus elata in arduum specie elephantorum agmina, rugosis horrenda corporibus, leniter incedebant armatis onusta, ultra omnem diritatem tætri spectaculi formidanda, ut retulimus sæpe. Cernentes populos tam indimensos, ad orbis Romani incendium diu quæsitos, in nostrum conversos exitium; salutis rata desperatione gloriosos vitæ exitus deinde curabamus, jámque omnibus nobis optatos. A Sole itaque orto usque diei ultimum acies immobiles stabant ut fixæ, nullo variato vestigio, nec sonitu, vel equorum audito hinnitu: eadémque figurâ digressi quâ venerant, cibo recreati & somno, cùm superesset exiguum noctis, æneatorum clangore ductante, urbem ut mox casuram terribili corona cinxerunt. [7] Víxque ubi Grumbates [h] hastam infectam sanguine ritu patrio nostríque more conjecerat fecialis, armis exercitus concrepans involat in muros: confestímque lacrymabilis belli turbo crudescit, rapido [8] turmarum processu in procinctum alacritate omni tendentium, & contrà acri intentáque occursatione nostrorum. Proinde diffractis capitibus multos hostium scorpionum jactu moles saxeæ colliserunt: alii trajecti sagittis, pars confixi tragulis humum corporibus [9] obstruebant; vulnerati alii socios fuga præcipiti repetebant. Nec minores in civitate luctus aut mortes, sagittarum creberrima nube auras spissa multitudine obumbrante, tormentorúmque ma-

5 *Ms.* invita. 6 *Ms.* Cujus. 7 *Al.* Vixque ibi. 8 *Ms.* turemarium processu. 9 *Al.* obsternebant.

f *In argenteam urnam contecta.*] Scribendum videtur esse *conjecta*. Ceterùm hic sepulturæ ritus ad Chionitarum morem referendus, non autem ad Persarum, ut fecit Gruterus in Notis ad hunc locum. Etenim Persæ tunc quidem temporis cadavera non cremabant, sed nuda & insepulta projiciebant extra opida, eósque beatissimos putabant quorum cadavera à bestiis aut volucribus quamprimùm essent laniata; ut scribit Agathias in lib. 2. Hinc est, quòd fœdere illo quod inter Justinianum Aug. & Chosroem ictum fuit, cautum est, ut Christianis in Perside positis liceret mortuos humo condere, eísque more Rom. justa facere; ut refert Menander in lib. 1. Hist. denique Procopius in lib. 1. Persic. legibus Persarum nefas esse dicit, cadavera humo condere. *Vales.*

[g *Vertæ meridiano lateri sunt destinati.*] Ita scriptum omnes Editiones Ammiani præferunt: at in codice Colbertino legitur: *Cujus mer. lateri sunt destinati*, fortè pro *Cuni*, vel *Chuni*, ita ut Hunni designentur ab Ammiano Marcellino, quos Persis confines fuisse Historici docent.] *Hadr. Vales.*

h *Hastam infectam sanguine ritu patrio, nostrique more*

chinis, quæ [1] direptâ Singarâ possederant Persæ, vulnera inferentibus plura. Namque viribus collectis propugnatores, omissa vicissim certamina repetentes, in maximo defendendi ardore saucii perniciosè cadebant, aut laniati, volvendo stantes proximè subvertebant, aut certè spicula membris infixa viventes adhuc vellendi peritos quæritabant. Ita strages stragibus implicatas, & ad extremum usque [2] diei productas, ne vespertinæ quidem hebetaverant tenebræ: ea re quòd obstinatione utrimque magna decernebatur. Agitatis itaque sub onere armorum vigiliis, resultabant altrinsecus exortis clamoribus colles: nostris virtutes Constantii Cæsaris extollentibus, ut domini rerum & mundi: Persis Saporem [i] [3] & Saansaan appellantibus & [4] Pyrosen, [5] quod Rex Regibus imperans, & bellorum victor interpretatur. Ac priusquam lux occiperet, signo per lituos dato, ad [6] fervorem similium prœliorum excitæ undique inæstimabiles copiæ in modum alituum ferebantur: unde longè ac latè prospici poterat, campis & convallibus nihil præter arma micantia ferarum gentium demonstrantibus. Móxque clamore sublato, [k] cunctis temerè prorumpentibus, telorum vis ingens volabat è muris: útque opinari dabatur, nulla frustra mittebantur, inter hominum cadentia densitatem. Tot enim nos circumstantibus malis, non obtinendæ causâ salutis, ut dixi, sed fortiter moriendi studio flagrabamus: & à diei principio adusque lucem obscuram neutrubi prœ-

1 *Al.* direpta in Singara. 2 *Steph.* diem. 3 *Ms.* Seansaan. 4 *Ms.* Pirosen. 5 *Al.* Regibus. 6 *Ms.* fortiorem.

---

conjecerat fecialis.] De Feciale, ejusque in agrum hostilem hastæ jaculatione, ex Livio, Dionys. Halicarn. A. Gellio * lib. 6. c. 4. Servio AEneid. lib. 9. Isidor. Orig. lib. 8. c. XI. * satis constat. * Ovidius Fastor. VI.

Hinc solet hasta manu belli prænuntia mitti:
In Regem & gentes cùm placet arma capi. *

Illud tantùm nunc monendum, mutatum hunc morem posteriore sæculo, & pro hasta gallum objectum. Tzetzes Hist. Chiliad. V. cap. XV.

Τὸ πρότερον τὸ γένος μὲν Ῥωμαίων τῶν Λατίνων
Οὐχὶ συνῆπτε πόλεμον ἀκηρυκτὶ πρὸς ἔθνος,
Ἀλλὰ τῇ χώρᾳ πρότερον ἔθνους τοῦ πολεμίου
Δόρυ σημεῖον ἔρριπτεν, ἔχθρας ἀρχὴν σημαῖνον.
Ἔπειτα δὲ κατήρχετο πολέμου πρὸς τὸ ἔθνος·
Τοῦτό φησι Διόδωρος, πᾶς τε Λατῖνα γράφων.
Καὶ τοῦτο μὲν ἦν παλαιὸν τὸ ἔθος τοῦ πολέμου,
Νῦν δὲ ὡς δοκεῖ μοι, πέπαυται· ἀλέκτορα δὲ μόνον
Ῥίπτουσιν, οἵπερ μέλλουσι πόλεμον συγκροτῆσαι. *Lindenbr.*

i *Achæmenem appellantibus & Artaxerxem.*] Eleganter hunc locum restituimus, quem P. Castelli audacia corruperat. Nam cùm in Editione Rom. legeretur, *Saan Saan app. & Pirose*, hæc portenta quædam esse nominum ratus * Castellus * ita correxit ut hactenus editum est. Ego verò cùm in codice Regio & Vaticano Editionis Rom. scripturam deprehendissem, [in Colbert. *Saan Saan app. & Pirosen*;] non sum veritus eam postliminio restituere. Est autem Saansaan linguâ Persicâ Rex Regum, ut testatur Marcellinus. Saa enim Persicè Regem significat. Unde Vararanem Regem Persarum cognominatum esse Segansaa, seu σεγανσαὰν, ut in veteri scheda reperi, tradit Agathias in lib. 4. quòd ejus pater Segestanos (quorum etiam hîc meminit Marcellinus) bello vicisset: δηλοῦται γὰρ τοῦτο τῇ ἑλλήνων φωνῇ σεγεστανῶν βασιλεύς. Idem de altero Vararane scribit, qui Cermasaa est cognominatus: quem P. Teixera in relatione de Regibus Persarum lib. 2. cap. 27. Baharon Kermonxa indigitat, quod est Carmaniæ Rex. Jam quod spectat ad Pirosis nomen, quo bellorum victorem significari ait Marcellinus; ejus origo difficilior est indagatu. Nisi placet id derivari à Persico vocabulo *Phiras*, quod victorem significat, ut ex Vocabulario Persico docuit me vir Cl. doctissimúsque I. Gauminus. Fuítque hoc nomine quidam Persarum Rex, pater Cavadis, avus magni illius Chosrois, qui Justiniani ac Justini Tiberiíque temporibus imperavit. Ab hoc Pirose dicti videntur milites Pirositæ, ut à Chosdroe Chosdroitæ, quorum mentio fit in Hist. Misc. lib. 18. In Regio * Tolosanóque * codice scriptum reperi *Pyrosen.* Sed Vaticanus & Flor. *Pirosen* habent. Valentinus, teste Loisello: *Picorsen.* Fauchetianus *Pyorsen.* Vales.

k *Cunctis temere prorumpentibus.*] Codex Regius scriptum habet, *cunctis de more pr.* * Tolosanus, * [Colbertinus,] & Editio Romana *demere.* * Idem.

lio inclinato, ferociùs quàm consultiùs pugnabatur. [l] Exsurgebant enim ruentium ferientiúmque clamores, ut præ alacritate consistere sine vulnere quisquam vix possit. Tandémque nox finem cædibus fecit, & satias ærumnarum indutias partibus dederat longiores. Ubi enim quiescendi nobis tempus est datum, exiguas quæ [7] supererant vires continuus cum insomnia labor absumpsit, sanguine & pallente exspirantium facie perterrente, [8] quibus ne suprema quidem humandi solatia tribui sinebant angustiæ spatiorum, intra civitatis ambitum non nimiùm amplæ legionibus septem, & promiscua advenarum civiúmque sexus utriusque plebe, & militibus aliis paucis adusque numerum milium xx. concitis inclusis. Medebatur ergo suis quisque vulneribus pro possibilitate vel curantium copia: cùm quidam graviter saucii cruore exhausto spiritus reluctantes efflarent: alii confossi mucronibus [m] prostrati, animis in ventum solutis projiciebantur exstincti: aliquorum foratis undique membris mederi periti vetabant, ne offensionibus cassis animæ vexarentur adflictæ: nonnulli [9] vellendis sagittis in ancipiti curatione graviora morte supplicia perferebant.

CAP. III. Dum apud Amidam hac partium destinatione pugnatur, Ursicinus mærens quòd ex alterius pendebat arbitrio, auctoritatis tunc in regendo milite [1] potioris Sabinianum, etiamtum sepulcris hærentem crebrò monebat, ut compositis velitaribus cunctis, per imos pedes montium occultis itineribus properarent: quò levium armorum auxilio, si qua fors juvisset, stationibus interceptis, nocturnas hostium adgrederentur excubias, quæ ingenti circuitu vallaverant muros, aut lacessitionibus crebris occuparent obsidioni fortiter adhærentes. Quibus Sabinianus renitebatur ut noxiis, palam quidem litteras imperiales prætendens, intacto ubique milite, quidquid geri potuisset, impleri debere apertè jubentes: clam verò corde altissimo retinens, sæpe in Comitatu sibi mandatum, [n] ut ansam omnem adipiscendæ laudis decessori suo ardenti studio gloriæ circumcideret, etiam ex Rep. processuram. Adeo vel cum exitio provinciarum festinabatur, ne bellicosus homo memorabilis alicujus facinoris auctor nuntiaretur aut socius. Ideóque his attonitus malis, exploratores ad nos sæpe mittendo, (licèt ob custodias artas nullus facilè oppidum poterat introire) & utilia agitando complura nihil proficiens, visebatur ut leo magni-

7 *Steph.* supererant. 8 *Ms.* de quibus. 9 *Steph.* vulsis. 1 *Ms.* potioris.

l *Exsurgebant enim.*] In codice Regio [& Colbertino] legitur: *Exurebant enim terrentiúmque clamores.* In Editione Rom. etiam legitur, *terrentiúmque clamores*, ut deesse quidpiam facilè appareat. Placet autem: *Exurebant enim ruentium ferientiúmque clamores.* Sic in cap. v. *clamoris ululabilis incendio.* Vales. Fortasse nihil deest, & vetus scriptura innuit, aliquas literas quæ repeti deberent, negligenter intercidisse. *Exurebant verberantium terrentiumque clamores.* Gron.

m *Prostrati animis in ventum, &c.*] Hujus loci vulnus texit potiùs quàm sanavit P. Castellus. Sic enim in Editione Rom. erat excusum: *Prostrati curam animus in ventum solutis projiciebantur extincti.* Neque aliter Valentinus codex habuit quem Loisellus inspexerat, [& Colbertinus.] In codice Regio ita scriptum inveni, *prostrati cum jam animis, &c.* [Fortè legendum *prostrati coram.*] Vales.

[n *Ut ansam omnem adipiscendæ laudis decessori suo circumcideret.*] In Colbertino codice lego *amplam omnem*,

tudine corporis & torvitate terribilis, inclusos intra retia catulos periculo ereptum ire non audens, [2] unguibus ademptis & dentibus.

CAP. IV. Sed in civitate, ubi sparsorum per vias cadaverum multitudo humandi officia superaret, pestilentia tot malis accessit, verminantium corporum lue tabifica, vaporatis æstibus, variόque plebis languore nutrita: quæ genera morborum unde oriri solent, breviter explicabo. [o] Nimietatem frigoris, aut caloris, vel humoris, vel siccitatis, pestilentias gignere philosophi & illustres medici tradiderunt. Unde accolentes loca palustria vel [3] humecta, tusses & oculares casus, & similia perferunt: contrà confines caloribus, [4] tepore febrium arescunt. Sed quanto ignis materies ceteris [5] est efficacior; tanto ad perimendum celerior siccitas. Hinc cùm decennali bello Græcia desudaret, ne peregrinus pœnas dissociati regalis matrimonii lucraretur: hujusmodi [6] grassante pernicie, [p] telis Apollinis periere complures, [q] qui Sol æstimatur. Atque [r] ut Thucydides exponit, clades illa quæ in Peloponnesiaci belli principiis Athenienses acerbo genere morbi vexavit, [7] abusque ferventi Æthiopiæ plaga paullatim proserpens, Atticam occupavit. Aliis placet, auras, ut solent, aquásque vitiatas fætore cadaverum vel similibus, salubritatis violare maximam partem: vel certè aëris permutationem subitam ægritudines parere leviores. Adfirmant etiam aliqui, terrarum halitu densiore crassatum aëra, emittendis corporis spiraminibus resistentem, necare nonnullos: quâ causâ animalia præter homines cetera jugiter prona [s] Homero auctore, & experimentis deinceps multis, cùm talis incesserit labes, antè novimus interire. Et prima species luis [t] Pandemus appellatur, quæ efficit in aridioribus locis agentes caloribus crebris interpellari: [v] secunda Epidemus, quæ tempore ingruens [8] acies hebetat

2 *Ms.* sanguinibus adeptis. 3 *Ms.* humectatus sese oculares. *al.* humecta, tusses joculares. 4 *Al.* tempore febrium aresc. *Ms.* tepore febrium arescentes. 5 τὸ est *ms. deest.* 6 *Al.* grassata. 7 τὸ ferventi *ms. & Steph. deest.* 8 *Ms.* acies habet lum.

Et ubicumque *ansæ* apud Ammianum fit mentio, in codice isto *amplam* scribi observo: quod semel notâsse sufficiat.] *Hadr. Vales.*

o *Nimietatem frigoris aut caloris.*] Oribas. ad Eunap. lib. III. Ὁ περιέχων ἡμᾶς ἀὴρ, συνεχῶς ἡμῶν τρέπει τὰς κράσεις, ἤτοι θερμότερος ἀμέτρως, ἢ ψυχρότερος, ἢ ξηρότερος, ἢ ὑγρότερος γινόμενος. Vid. Heraclid. Pontic. in Allegor. *Lindenbr.*

p *Telis Apollinis periere.*] Nimietatem caloris homines & animalia reliqua cùm pati nequeant; sagittis Apollinis, qui Sol putatur, id est calore radiorum solarium pereunt. Eustathius in Homer. Rapsod. α. Stat. Papinius in extremo Thebaïd. I. * Servius in lib. AEneid. 3. ad illum versum, *Corrupto cæli tractu: Hic est ordo pestilentiæ, ut Lucretius docet, primò aëris corruptio, pòst aquarum & terrarum, mox omnium animalium.* * Idem.

q *Qui Sol æstimatur.*] Heraclid. Pontic. in Allegor. pag. 96. * Vid. Aleandrum in Tabulam Heliacam pag. 15. *Tela Apollinis in eadem tabula apparent.* Vid. Aleandr. ibidem pag. 58. * *Idem.*

r *Ut Thucydides exponit, clades illa quæ in Peloponnesiaci.*] Thucyd. lib. II. Plutarch. περὶ τῶν βραδέως τιμωρουμένων. *Idem.*

s *Homero auctore, & experimentis deinceps.*] Homeri locus exstat Iliad. α. Οὐρῆας μὲν πρῶτον ἐπῴχετο, καὶ κύνας ἀργούς. Quem etiam laudant, & uberiùs hæc explicant Plutarchus Sympos. lib. IV. Probl. I. Heraclides Ponticus Allegor. pag. 106. Macrobius Saturnal. VII. cap. 5. *Idem.*

t *Pandemus appellatur.*] Oribas. ad Eunapium lib. III. cap. I. Πανδήμους καὶ κοινὰς νόσους τὰς πολλοῖς ἅμα συμπεσούσας ὀνομάζουσιν, ὧν ὥσπερ ἡ γένεσις, οὕτω δὲ ἡ αἰτία κοινή. *Idem.*

v *Secunda epidemus.*] Galen. in lib. I. Hippocrat. de Morb. vulgar. Ἔνια μὲν τῶν νοσημάτων κοινῇ πολλοὺς καταλαμβάνει, ἃ δὴ λέγεται κοινά. ἔνια δ' ἕκαστον ἰδίᾳ, τὰ σποραδικὰ προσαγορευόμενα. Τῶν δὲ κοινῶν τὰ μὲν ἔνδημά τέ εἰσι, τὰ δὲ ἐπι-

lumi

luminum, & concitat periculoſos humores: tertia Lœmodes, quæ itidem temporaria eſt, ſed volucri velocitate letabilis. Hac exitiali peſte quaſſati, paucis intemperanti æſtu comſumptis, quos multitudo angebat: tandem nocte quæ diem conſequuta eſt decimum, exiguis imbribus disjecto concreto ſpiritu & craſſato, ſoſpitas retenta eſt corporum firma.

Cap. V. Verùm inter hæc, inquies Perſa [9] vimineis civitatem pluteis circumdabat, & erigi aggeres cœpti: turréſque fabricabantur frontibus ferratis excelſæ, quarum faſtigiis balliſtæ locatæ ſunt [1] ſingulæ, ut à propugnaculis propellerent defenſores: levia tamen per funditores & ſagittarios prœlia ne puncto quidem [2] brevi ceſſabant. Erant nobiſcum duæ legiones Magnentiacæ, recèns è Galliis ductæ, ut prædiximus, virorum fortium & pernicium, ad [3] planarios conflictus aptorum: ad eas verò belli artes quibus ſtringebamur, non modò inhabiles, ſed contrà nimii turbatores: qui cùm neque [4] in machinis, neque in operum conſtructione juvarent aliquem, [5] ſtolidiùs erumpentes dimicantéſque fidentiſſimè, minuto numero revertebant; tantum proficientes, quantum in publico (ut aiunt) incendio aqua unius hominis manu adgeſta. Poſtremò obſeratis portis, precantibúſque Tribunis egredi nequeuntes, frendebant ut beſtiæ. Verùm ſecutis diebus efficacia eorum eminuit, ut docebimus. In ſummoto loco partis meridianæ murorum, quæ deſpectat fluvium Tigrim, turris fuit in ſublimitatem exſurgens, ſub qua hiabant rupes abſciſſæ, ut deſpici ſine vertigine horrenda non poſſent: unde [6] [x] cavatis fornicibus ſubterraneis per radices montis [y] ſcalæ aduſque civitatis ducebant planitiem, quò ex amnis alveo haurirentur aquæ furtim, ut in omnibus per eas regiones munimentis quæ contingunt flumina vidimus, [7] fabrè politæ. Per has tenebras ob dirupta neglectas, oppidano transfuga quodam ductante, qui ad diverſam partem deſciverat, LXX. ſagittarii Perſæ ex agmine regio, arte fiduciáque præſtantes, ſilentio ſummoti loci defenſi, ſubitò ſinguli [8] noctis medio ad contignationem turris tertiam adſcenderunt: ibíque occultati, manè ſago punicei coloris elato, quod erat ſubeundæ indicium pugnæ, cùm ex omni parte circumveniri urbem ſuis copiis inundantibus advertiſſent, exinanitis projectíſque

9 *Mſ.* vincis. 1 *Mſ.* ſingulæ. 2 τὸ brevi *deeſt al.* 3 *Mſ.* palmarios. 4 τὸ in *mſ. deeſt.* 5 *Mſ.* ſtudiis. 6 *Mſ.* vacati. 7 *Mſ.* fabrè. 8 *Al.* nocte media.

δημά τε καὶ ἐπιδήμια, διὰ τὴν ὅ ἣ ἡ συλλαβῶν, ὡς εἴρηται, γραφόμενα καὶ λεγόμενα. Τούτων δὲ τὰ χαλεπώτατα λοιμώδη καλεῖται, τὴν αἰτίαν ἐκ τῆς περὶ τὸν ἀέρα καταστάσεως ἔχοντα, καὶ αὐτὰ καθάπερ ὅλον τὸ γένος τῶν ἐπιδημίων νοσημάτων. *Lindenbr.*

x *Cavatis fornicibus ſubterraneis.*] Græci σύριγγας appellabant ejuſmodi meatus, per quos ad hauriendam aquam furtim deſcendere obſeſſi ſolebant. Sic Strabo in lib. 12. de Amaſia. ἐκεῖ δὲ, inquit, ὑδρεία ἐντὸς ἀναφέρεται συρίγγων τεμνομένων δυεῖν, τῆς μὲν ἐπὶ τὸν ποταμὸν, &c. Euſtathius in Il. τ. συριγγέμβολον dici ait, δι' οὗ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὕδωρ πορίζονται οἱ πολιορκούμενοι. *per quod plerumque obſeſſi aquam petere ſolent:* ídque corruptè τυρέμβολον ſua ætate dictum eſſe teſtatur in Il. 7. Ejuſmodi fornices fuiſſe Hieroſolymis prodit Dio in lib. 66. & Tacitus Hiſt. lib. 5. Gregorius Turon. de urbe Convenis loquens in lib. 7. *Fons*, ait, *magnus ad radicem montis erumpens, circumdatus turre tutiſſima: ad quem per cuniculum deſcendentes ex urbe, latenter aquas hauriunt.* Valeſ.

y *Scalæ.*] Id eſt, via cavatis gradibus in modum ſcalarum exciſa: κλίμακας eodem ſenſu dixit Polybius in

ante pedes pharetris, [9] clamoris ululabilis incendio tela summâ peritiâ dispergebant. Moxque acies omnes [1] densæ petebant multo infestiùs quàm antea civitatem. [2] Inter incertos nos & ancipites quibus occurri deberet, instantibus suprà, an multitudini transscensu scalarum jam propugnacula ipsa prensanti, dividitur opera: & translatæ leviores quinque ballistæ contra turrim locantur: quæ ociùs lignea tela fundentes nonnumquam binos forabant: è quibus pars graviter vulnerati ruebant: alii machinarum metu stridentium præcipites acti, laniatis corporibus interibant. Quibus hac celeritate confectis, relatísque ad loca sueta tormentis, paullo securiùs [3] mœnia omnium concursu defendebantur. Et quoniam augebat curas militum scelestum facinus perfugæ, quasi decurrentes in planum, ita jaculantes diversa missilia lacertis fortibus incumbebant, ut [4] Vertæ in meridiem degentes, vulnerum acri repulsa disjecti, lacrymantes complurium mortes tentoria repeterent metu.

CAP. VI. Adspiravit auram quamdam salutis fortuna, innoxio die cum hostili clade emenso: cujus reliquo tempore ad quietem reficiendis corporibus dato, posteræ lucis initio ex arce innumeram cernimus plebem, quæ Ziata capto castello ad hosticum ducebatur: ad quem locum ut capacissimum & munitum (spatio quippe decem stadiorum ambitur) promiscua confugerat multitudo. Nam etiam alia munimenta iisdem diebus [5] rapta sunt & incensa, unde hominum milia extracta complura [6] servituri sequebantur: inter quos multi senectâ infirmi, & mulieres jam grandævæ, cùm ex variis deficerent causis, itineris longinquitate offensæ, abjecta vivendi cupiditate, suris vel suffraginibus relinquebantur exsectis. Has miserabiles turmas Galli milites contuentes, rationabili quidem sed [7] intempestivo motu, conserendæ cum hostibus manus copiam sibi dari poscebant, mortem Tribunis vetantibus primisque ordinibus minitantes, si deinceps prohiberent. Utque [z] tentatæ in caveis bestiæ, tætro pedore acerbiùs efferatæ, evadendi spe repagulis versabilibus illiduntur: ita gladiis portas cædebant, quas suprà diximus obseratas: admodum anxii ne urbe excisa ipsi quoque sine ullo specioso facinore deleantur, aut exutâ periculis, nihil egisse operæpretium pro magnanimitate Gallica memorentur: licèt antea sæpe egressi, structorésque aggerum [8] confossis quibusdam impedire conati, paria pertulerunt. Inopes nos consilii, & quid opponi deberet sævientibus ambigentes, id potissimum, ægrè iisdem adsentientibus, tandem elegimus, ut quoniam ultra ferri non poterant, paullisper morati custodias aggredi

9 *Al.* clamosis ululatibus. 1 *Ms.* tensæ tepebant. 2 τὸ inter *ms. deest.* 3 *Ms.* mœnia omnia. 4 *Ms.* vergentem merid. 5 *Ms.* rapta. 6 *Ms.* servituri. 7 *Ms.* intemperativo. 8 *Ms. & Steph.* confusis.

lib. 5. ubi Seleuciam ad Orontem describit, & Strabo in libro 17. de Heptastadio loquens. *Vales.*

[z *Utque dentatæ in caveis bestiæ.*] Sic vulgati Marcellini libri. Loquitur autem Marcellinus de feris, quæ ad spectacula publica & amphitheatralia caveis inclusæ servabantur, quales erant tigres, ursi, leones, & elephanti, magnitudine utique sua & viribus, quàm den-

EXPLANATIO EXPUGNATAE AMIDAE

permitterentur hostiles, quæ non procul erant à conjectu locatæ telorum, ut eis perruptis pergerent prorsus. Apparebat enim eos, si impetrassent, strages maximas edituros. Quæ dum parantur, per varia certaminum genera defensabantur acriter muri, laboribus & vigiliis, & tormentis ad [9] emittenda undique saxa teláque dispositis. Duo tamen aggeres celsi, Persarum peditum manu erecti, & expugnatio civitatis struebatur operibus lentis: contra quos nostrorum impensiore curâ moles excitabantur altissimæ, fastigio adversæ celsitudinis æquatæ, propugnatorum vel nimia pondera duraturæ. Inter hæc [a] Galli morarum impatientes, securibus gladiisque succincti, patefactâ sunt egressi posticâ, [b] observata nocte squalida & interluni; orantes cæleste præsidium, ut propitium adesset & libens. Atque ipsum spiritum reprimentes, cùm propè venissent, conferti valido cursu, quibusdam stationariis interfectis, exteriores castrorum vigiles, ut in nullo tali metu sopitos obtruncantes, supervenire [1] ipsi regiæ, [c] si prosperior juvisset eventus, occultè meditabantur. Verum [d] audito licet levi [2] tendentium sonitu, gemitúque cæsorum, discusso somno, excitatis multis, & ad arma pro se quoque clamitante, steterunt milites vestigiis fixis, progredi ultrà non ausi: neque enim cautum deinde, expergefactis quos

9 *Al.* mittenda. 1 *Mſ.* ipsi regiæ. 2 *Mſ.* revertem p. dentium.

---

tibus multo notabiliores, ita ut à canibus, fælibus, muribus, aliisque minutis animalibus *dentatarum bestiarum* appellatione distingui non possint. Petrus Pithœus ad marginem Ammiani sui notavit pro *dentatæ* in MSS. legi *tentatæ*. In codice Colbertino recentiore quidem, sed optimo, disertè scriptum inveni, *tentatæ*. Quæ haud dubiè vera est lectio. *Tentatæ in caveis bestiæ*, id est tentæ, detentæ. Sic *terras sæpe vastitatas* Ammianus ipse in libro XVI. dixit pro *vastatas*: *densitatas acies* paullo infrà prò *densatas*, ex codice Colbert.] *Vales.*

a *Galli morarum impatientes, securibus gladiisque succincti.*] Frequens hujus armaturæ apud Gallos usus, quam etiam Agathias notat lib. II. pag. 36. τὰ ὅπλα ὥσπερ ἑκάστῳ φίλον, παρεσκευάζοντο, οἱ δὲ μὲν γὰρ πελέκεις ἐθήγοντο πολλοί, οἱ δὲ τὰ ἐπιχώρια δόρατα οἱ ἄγγωνες. Procopius Gothicorum libro II. de Francis irruptionem in Italiam facientibus: ξίφος τε καὶ ἀσπίδα φέρων ἕκαστος, καὶ πέλεκυν ἕνα. οὗ δὴ ὁ μὲν σίδηρος ἁδρός τε καὶ ὀξὺς ἑκατέρωθι ἐς τὰ μάλιστα ἦν, ἡ λαβὴ δὲ τοῦ ξίφους βραχεῖα ἐς ἄγαν. Τοῦτον δὴ τὸν πέλεκυν ῥίπτοντες ἀεὶ ἐκ σημείου ἑνὸς, εἰώθασιν ἐν τῇ πρώτῃ ὁρμῇ τάς τε ἀσπίδας διαῤῥηγνύναι τῶν πολεμίων, καὶ αὐτοὺς κτείνειν. Sidon. Apollinar. Sigismeris Regii juvenis pompam describens, sic de sociorum ejus ornatu addit, lib. IV. Epist. 20. *Eo quo comebantur ornatu, muniebantur, lanceis uncatis, securibusque missilibus dextræ refertæ, clypeis lævam partem adumbrantibus.* Lindenbr.

b *Observata nocte squalida & interluni.*] Haud verosimile est bellicis artibus exercitatos, lunares noctes insidiis captasse. Ea de re qui vim dictionis Marcell. non satis percepere, rescribere conati sunt; -- *nocte squalida & illuni.* Cui lectioni stabiliendæ facere visus est locus consimilis lib. 17. *Pertimescens sollertissimus Cæsar, ne observata nocte illuni, barbari gelu vinctum amnem pervaderent.* Sed non temere quid mutandum. *Interlunis* enim *nox* est, quam alii *noctem silentis Lunæ* vocant; cùm scilicet Luna, ut dicitur, in coitu est, nec lucem ullam spargit. Unde & *interlunium* Plinio lib. XVI. cap. 39. Glossar. *Interlunium*, ἀπόκρουσις σελήνης. Vide Sotion. apud Cass. Bass. de Agricult. lib. I. cap. 13. *Idem.*

c *Si prosperior illuxisset eventus.*] Ita correxit Sig. Gelenius, cùm ex Castelli conjectura antè legeretur, *si prosperior isset eventus.* In Editione Rom. perinde atque in codice Regio, [& Colbertino] * ac Tolos. * legitur, *si prosperioribus isset eventus*: unde conjicio ita à Marcellino scriptum fuisse, *si prosperior juvisset eventus.* Vales. Etiam prope ad MSStos accederet, *si prosperior id sivisset eventus.* Gron.

d *Audito ruentium sonitu.*] Et hæc scriptura Gelenium habet auctorem. Nam in Editione Rom. excusum erat: *Audito licet reve . · . dentium sonitu.* Ex quo P. Castellus hanc lectionem effinxerat, *audito lixarum ruentium sonitu*: quod meritò improbatum est à Gelenio. Etenim inter cæsos non lixæ tantùm, sed Optimates erant ac Satrapæ, ut subjicit Marcellinus. * In Tolosano codice legitur: *Audito licet ruentium sonitu.* * In exemplari Regio scriptum est: *Audito licet revertentium sonitu*: & ad oram emendatum est *ruentium.* In Mſ. Flor. [& Colbertino] legitur: *Audito licet revetempdentium son.* Quamobrem non ineptè conjecerit quispiam ita esse scribendum: *Audito licet lèvi tendentium* (supple Gallorum) *sonitu, gemitúque cæsorum.* Etsi enim Galli quantum fieri poterat

petebant [3] insidiæ, in apertum properare discrimen, [e] cùm jam undique frendentium catervæ Persarum in prœlia venirent accensæ. Contrà Galli corporum robore audaciáque quoad poterant inconcussi, gladiis secantes [4] adversos, parte suorum strata, vel sagittarum undique volantium crebritate confixa, cùm unum in locum totam periculi molem conversam, & currentium hostium agmina advertissent, nullo terga vertente evadere festinabant: & velut repedantes sub modulis, sensim extra vallum protrusi, cùm manipulos confertiùs invadentes sustinere non possent, tubarum perciti clangore castrensium, discedebant. Et resultantibus è civitate lituis multis, portæ panduntur recepturæ nostros, si pervenire illuc usque valuissent: tormentorúmque machinæ stridebant sine jaculatione ulla telorum, ut stationibus præsidentes, post interemptos socios ponè agerentur ignari, [f] urbis oppositi mœnibus [5] nudatis ut viri fortes susciperentur innoxii. Hácque arte Galli portam prope confinia lucis introiere minuto numero, quidam perniciosè, pars leviter vulnerati, quadringentis ea nocte desideratis: qui [g] non Rhœsum, nec cubitantes pro muris Iliacis Thracas, sed Persarum Regem armatorum centum millibus circumsæptum, ni obstitisset violentior casus, in ipsis tentoriis obtruncarant. [h] Horum Campiductoribus ut fortium factorum antesignanis, post civitatis excidium, [i] armatas statuas apud Edessam in regione celebri locari jusserat Imperator, quæ ad præsens servantur intactæ. Retectis sequenti luce funeribus, cùm inter cæsorum cadavera Optimates invenirentur & Satrapæ, [6] clamoresque dissoni fortunam aliam alibi cum lacrymis indicabant, luctus ubique & indignatio Regum audiebatur,

3 *Steph.* insidiis. 4 *Ms.* adversas partes. 5 *Ms.* nudarent nuperia viri 6 *Ms.* clamoresque dissoni.

occultè ac tacitè properabant, fieri tamen non poterat quin armis suis sonitum ederent. *Vales.* Cujus conjecturam ut longe propius accedentem ad Mss. codices reposui in contextum ejecta ~~Sele~~: Geleniana, ita impudente, ut integram vocem *licet* ne quidem attendat. Possis tamen literis quæ in Regio & Florentino sparsæ sunt, ordinatius collectis, commodissimum credere *Audito licet brevi* (i. e. parvo) *ferientium sonitu.* Gron.

e *Cùm jam undique.*] Ante hæc verba punctum in Mss. & Editionibus omnibus, Romana scilicet, Aug. & Basiliensi notatum est, eáque interpunctio mihi quidem magis arridet. *Vales.*

f *Urbis oppositi mœnibus.*] Legendum arbitror *appositi*: sed sequentia longè corruptiora sunt. In Regio codice sic leguntur scripta: *Urbis opp. mœnib. nudaret ni porta viri fortes susciperentur innoxii.* In Editione verò Romana sic excusum est: *Nudarent nupta viri fortes, &c.* Ms. Florentinus, teste Lindenbrogio, scriptum habet: *Nudarent nuperia viri f. &c.* [Codex Colbertinus: *Nudarent nuperta viri fortes, &c.*] * Tolosanus: *Nudarentur importa viri, &c.* * Idem. Primum conatum istum in mutando verbo *oppositi* valde juvenilem esse docebunt exempla, quæ collegit pater in notis ad Livium XXIII, 29. Media quum sint perquam corrupta, postrema videntur innuere in Mss. *nudarent; unde ita viri fortes susciperentur innoxii*, vel, ut pater, *nudarent opera viri.* Gron.

g *Non Ræsum, nec cubitantes.*] Homer. Iliad κ. *Lindenbr.*

h *Horum Campiductoribus.*] De Campidoctoribus & Armorum doctoribus abunde diximus suprà. Ceterùm dubitari potest, sintne iidem Campiductores cum Campidoctoribus. Diversum enim eorum munus fuisse reperio. Quippe Campiductores, quod & ipsius nominis origo demonstrat, agmen præibant. Unde Chrysostomus in Ep. ad Innocentium Papam: καμπιδύκτορας, inquit, ἀντὶ διακόνων προηγουμένους ἔχοντες. Et in Mauricii Tacticis Campiductores explorare loca & itinera complanare jubentur. Iidem etiam Campigeni videntur dicti. Vegetius in lib. 2. *Campigeni*, ait, *hoc est antesignani, ideo sic nominati, quòd eorum opera atque virtute exercitii vis crescit in campo*: quæ cum Marcellini verbis optimè conveniunt. Sic enim ait Marcellinus: *Horum Campiductoribus ut fortium factorum antesignanis, &c.* Si quis tamen Campiductores nihil à Campidoctoribus differre contenderit, equidem non vehementer repugnabo. *Vales.*

i *Armatas statuas.*] Ita Vestritio Spurinnæ triumphalis statua ob res strenuè gestas collocata fuit: Plin.

arbitrantium per stationes muris objectas irrupisse Romanos: indutiísque ob hoc tridui datis adsensu communi, nos quoque spatium ad respirandum accepimus.

CAP. VII. Perculsæ deinde novitate rei efferatæque gentes, omissa omni cunctatione, operibus, quoniam vis minimè procedebat, decernere jam censebant: & concito extremo belli ardore, omnes oppetere gloriosè jam properabant, aut ruina urbis animis litasse cæsorum. Jámque apparatu cunctorum alacritate perfecto, exsiliente lucifero, operum variæ species cum turribus ferratis admovebantur: quorum in verticibus celsis aptatæ ballistæ propugnatores agitantes humiliùs disjectabant. Et albescente jam die, ferrea munimenta membrorum cælum omne subtexunt: densitatæque acies non inordinatim ut antea, sed tubarum sonitu leni ductante, nullis procursantibus incedebant, machinarum operti tegminibus, cratésque vimineas prætendentes. Cúmque propinquantes ad conjectum venere telorum, oppositis scutis Persæ pedites sagittas tormentis excussas è muris ægriùs evitantes, laxarunt aciem, nullo pæne jaculi genere in vanum cadente: etiam cataphracti hebetati & cedentes animos auxere nostrorum. Tamen quia hostiles ballistæ ferratis impositæ turribus, in humiliora ex supernis valentes, ut loco dispari, ita eventu dissimili nostra multo cruore fœdabant: ingruente jam vespera cùm requiescerent partes, noctis spatium majus consumptum est, ut excogitari possit, quid exitio ita atroci objectaretur. Et tandem multa versantibus nobis sedit consilium, quod tutius celeritas fecit, quatuor iisdem ballistis scorpiones opponi: qui dum translati è regione cautè, quod artis est difficillimæ, collocantur, lux nobis advenit mæstissima, Persarum manipulos formidatos ostentans, adjectis elephantorum agminibus, quorum stridore immanitatéque corporum nihil humanæ mentes terribilius cernunt. Cúmque omni ex latere armorum & operum belluarúmque molibus urgeremur, per scorpionum ferreas fundas è propugnaculis subinde rotundi lapides acti, dissolutis turrium coagmentis, ballistas earúmque tortores ita fudere præcipites, ut quidam citra vulnerum noxas, alii obtriti magnitudine ponderum interirent: elephantis vi magna propulsis, quos flammis conjectis undique circumnexos, jam corporibus tactis, gradientésque retrorsus, [7] [k] retinere magistri non poterant: póstque exustis operibus, nulla quies certaminibus data. Rex enim ipse Persarum, qui numquam adesse certaminibus cogitur, his turbinum infortuniis percitus, novo & numquam antè cognito more, prœliatoris militis ritu prosiluit in confertos:

7 *Ms.* recere.

lib. 11. Epist. 7. *Lindenbr.*

k *Retinere magistri non poterant.*] In Ms. Flor. *recere* scriptum esse testatur Lindenbrogius: unde quis suspicari possit legendum esse *regere*, quod etiam ad oram Regii exemplaris adscriptum invenimus: * & ita habet codex Tolosanus: * [at Colbertinus, *retere mag. non po-*

& quia conspectior tegentium multitudine procul speculantibus visebatur, petitus crebritate telorum, multis stipatoribus stratis abscessit, alternans regibiles acies: & ad extremum diei nec [8] mortium truci visu nec vulnerum territus, tandem tempus exiguum tribui quieti permisit.

CAP. VIII. Verùm nocte prœlia dirimente, somno per breve otium capto, [9] innotescente jam luce ad potiunda sperata, ira & dolore exundans, nec fas ullum præ oculis habiturus, gentes in nos excitabat. Cùmque crematis operibus, ut [1] docuimus, pugna per aggeres celsos muris proximos tentaretur, [l] ex aggestis erectis intrinsecus, quantum facere nitique poterant, nostri æquis viribus per ardua resistebant. Et diu cruentum prœlium stetit, nec metu mortis quisquam ex aliqua parte à studio propugnandi removebatur: eóque producta contentione, cùm sors partium eventu regeretur indeclinabili, diu laborata moles illa nostrorum, velut terræ quodam tremore [2] quassata procubuit: & tamquam [m] itinerario aggere vel superposito ponte complanatum spatium, quod inter murum congestámque forinsecus struem hiabat, patefecit hostibus transitum, nullis obicibus impeditum; & pars pleraque militum dejectorum oppressa vel debilitata [3] cessabat. Concursum est tamen undique ad propulsationem periculi tam abrupti: & festinandi studio aliis [4] irretientibus alios, audacia hostium ipso successu crescebat. Actis igitur Regis imperio prœliatoribus universis, strictóque comminus ferro, cùm sanguis utrubique immensis cædibus funderetur, [5] [m] oppletæ sunt corporibus fossæ, latiórque via [6] ideo pandebatur: & concursu copiarum ardenti jam civitate oppleta, cùm omnis defendendi vel fugiendi spes esset abscisa, pecorum ritu armati & imbelles sine sexus discrimine trucidabantur. Itaque vespera tenebrante, cùm adhuc licèt iniqua reluctante fortuna, multitudo nostrorum manu conserta distringeretur; in abstrusa quadam parte oppidi cum duobus aliis latens obscuræ

8 *Ms.* mortium truci visio nec vuln. 9 *Ms.* umotescente. 1 *Al.* docueram. 2 *Ms.* quasina. 3 *Al.* cassabat. 4 *Al.* irretientibus. 5 *Ms.* appellatæ. 6 *Al.* inde.

tuerunt, & correctum eadem manu *retinere.*] Valef. *Regere* & *ipsos magistros* etiam *Rectores* dicit Livius XXVII, 49. *Gron.*

l *Ex aggestis erectis intrinsecus.*] Suidas: Εγεστα (sive ἄγεστα) πολεμικὸν μηχάνημα ἐκ λίθων καὶ ξύλων καὶ χοῦ ἐγειρόμενον. Ammian. lib. XX. *Sublimes aggestus, qui jam consummati muris altiùs imminebant.* Eodem libr. *Prunas imius aggesti inseruere juncturis.* Procopius, cùm hasce machinas describeret, vocem quoque retinuit, Persicor. lib. II. pag. 83. Περικαλύμματα ἐκ τραχείων τειχῶν, ἃ δὴ καλοῦσι κιλίκια, πάχους τε καὶ μήκους διαρκῶς ἔχοντα, ἀρτήσαντες ἐκ ξύλων μακρῶν ὄπισθεν ἀεὶ τῶν τὴν ἀγέσταν ἐργαζομένων ἐτίθεντο· οὕτω γὰρ τὸ ποιούμενον τῇ λατίνων φωνῇ ἐκάλουν Ῥωμαῖοι. Quem locum Suidas exscripsit. Dicuntur etiam *suggestus.* Ammian. lib. XXIV. *Ardui suggestus erigebantur.* Lindenbr.

m *Itinerario aggere vel sup. ponte.*] Utrumque jungit etiam Tacitus in lib. 1. Annal. *Præmisso Cæcina ut occulta saltuum scrutaretur, pontésque & aggeres humido paludum & fallacibus campis imponeret.* Idem in lib. 4. *Proxima*, inquit, *æstuaria aggeribus & pontibus traducendo graviori agmini firmat.* Similiter & Livius in lib. 26. & 30. Porrò utrumque fuit inter munera militaria, ut patet ex Herodiano in lib. 4. πᾶν ὡς στρατιώτης ἔπραττεν, εἴτε ὄρυγμά τι ὀρύττειν ἔδει, σκάπτων πρῶτος, εἴτε ῥεῖθρον γεφυρῶσαι ἢ βάθος χῶσαι. Id est: *Omnia perinde ac gregarius miles factitabat: sive fossam fodere, sive rivo pontem imponere, sive aggerem struere opus erat, primus operi manum admovens.* Valef.

m *Oppletæ sunt corporibus fossæ.*] Sic fecit Valesius, quum ex Florentino citaret Lindenbrogius *appellatæ*,

præsidio noctis, posticâ per quam nihil servabatur evado, & squalentum peritia locorum, comitúmque adjutus celeritate, ad decimum lapidem tandem perveni. In qua statione leniùs recreati, cùm ire protinus pergeremus, & incedendi nimietate jam superarer ut insuetus ingenuus: offendi [7] dirum adspectum, sed fatigato mihi lassitudine gravi levamen impendio tempestivum. Fugaci equo nudo & infreni calonum quidam sedens, ne labi possit, ex more habenam qua ductabatur, sinistra manu artiùs illigavit: móxque decussus, vinculi nodum abrumpere nequiens, per avia saltúsque membratim discerptus, jumentum exhaustum cursu, pondere cadaveris [8] detinebat: cujus [n] dorsualis comprehensi servitio usus in tempore, cum iisdem sociis ad fontes sulfureos aquarum suapte natura calentium ægrè perveni. Et quia per æstum arida siti [9] reptantes aquam diu quæritando, [o] profundum bene vidimus puteum, & neque descendendi præ altitudine, nec restium aderat copia, necessitate docente postrema, [p] indumenta lintea quibus tegebamur, in oblongos discidimus pannulos: unde explicato fune ingenti, [q] centonem quem sub galea unus ferebat è nostris, ultimæ aptavimus summitati: qui per funem conjectus aquásque hauriens ad peniculi modum, facilè [r] sitim quâ hauriebamur exstinxit. Unde

7 *Al.* dirum aspectu 8 *Ms.* detinebatur. 9 *Ms.* reputantes.

& ex prioribus editis *repletæ* quod & ipse videtur in suis invenisse. Sed inde pater meus colligebat *oppilatæ*, longe elegantius & verius. *Gron.*

n *Dorsualis comprehensi servitio.*] Gloss. Νωτιφόρος, *dorsualis.* Sic *asellus dorsuarius.* Varr. de Re Rustic. lib. II. cap. 6. *Lindenbr.*

o *Profundum bene vidimus puteum.*] Certum est sic Ammian. scripsisse, non *profundum pæne*, ut in retro Editionibus. Sic lib. XXII. -- *Eadem accipere bene consuetos.* -- *Longo exinde intervallo bene est insula.* Lib. XXX. *Spoliis bene redierant onusti.* Quomodo etiam Tribonianus *actiones bene multas* dixit, Institut. lib. 4. Tit. 6. §. 12. * Arnob. lib. 6. p. 101. *Arietem nobilem bene grandibus cum testiculis deligit.* Et iterum apud eumdem p. 101. Atque ita decies apud Hirtium de Bello Hispan. * *Idem.*

p *Indumenta lintea quibus tegebamur.*] Hæc ad tunicas lineas referre soleo, de quibus eleganter Hieronymus in Epist. ad Fabiolam de vestitu sacerdotali. *Solent*, inquit, *militantes habere lineas, quas camisias vocant, sic aptas membris & adstrictas corporibus, ut expediti sint vel ad cursum, vel ad prælium, dirigere jacula, tenere clypeum, ensem librare, & quocumque necessitas traxerit.* Idem in Epitaphio Nepotiani. *Referret*, inquit, *alias, quod in palatii militia sub chlamyde & candenti lino corpus ejus cilicio tritum sit.* Nonnus quoque in lib. 37. Dionys. de iisdem militum lineis loquitur his versibus:

Καὶ λινέῳ κόσμησε δέμας χιονώδει πέπλῳ,
Οἷον ἔσω θώρηκος ἀεὶ φορέουσι μαχηταί.

Posteriores Græci ἐπιχάμισα dixerunt, teste Eustathio in Iliad. χ. ubi contendit χιτῶνα simpliciter non esse tunicam interulam. Libanius in Orat. ad Curiam Antiochensem contra Severum pag. 621. δεύτερον χιτῶνα λινοῦν appellat. *Vales.*

q *Centonem quem sub galea.*] Pileum intelligo quem sub galea milites interdum gestare solent, ne ferri asperitate caput oblædatur. In Suidæ Lexico πῖλος κέντυκλον. Quam ad rem usui fuit apud veteres Ἀχίλλειος σπόγγος, Achillea spongia, ita ab Achille inventore dicta, ne ferreæ cassidis rigor cervicem offenderet. ὑποκείμενος ἁπαλῶς ταῖς περικεφαλαίαις, κατ' εὕρεσιν ἴσως Ἀχιλλέως, ἵνα μὴ σιδηρος τρίβῃ τὴν κεφαλὴν, ut ait Eustathius in Il. IX. Spongiæ autem dicebantur hujusmodi centones, quòd essent ex lana coacta, molles spongiarum instar. Unde & spongiam vocarunt Romani, teste Livio, munimentum pectoris eamdem ob causam. Sed ut ad centonem nostrum redeamus, Græci πῖλον eum appellabant. Homerus de Ulyxis casside in Iliade κ. πῖλος δ' ἐνὶ μέσσῃ ἀρήρει: ubi notat Eustathius omnibus galeis secundùm antiquos commune esse, ut pileum seu centonem intus habeant: recentiores verò, quasi novum ac proprium quiddam in Homerico versu intelligeretur, pictoribus persuasisse ut pileum Ulyxi adderent: quod primus fecisse dicitur Apollodorus ὁ σκιαγράφος. Quamquam Plinius in lib. 35. primùm è pictoribus Nicomachum Ulyxi pileum dedisse scribit. Erat autem hic pileus prorsus similis ei quam vernaculo sermone calottam dicimus, ut in Ulyxis imaginibus visitur etiamnum. Idque testatur D. Hieronymus in Ep. ad Fabiolam. *Quartum*, ait, *genus est vestimenti, rotundum pileolum, quale pictum in Ulyxeo conspicimus, quasi sphæra sit divisa, & pars una ponatur in capite.* Idem.

r *Sitim qua hauriebamur.*] Mallem *urebamur*, ut

citi ferebamur ad flumen Euphraten, ulteriorem ripam petituri per navem; quam transfretandi causâ jumenta & homines, in eo tractu diuturna consuetudo locârat. Ecce autem Romanum agmen cum equestribus signis disjectum eminus cernimus, quod [1] persequebatur multitudo Persarum, incertum unde impetu tam repentino terga viantum aggressa. Quo exemplo [s] terrigenas illos non finibus terræ emersos, sed [2] exuberanti pernicitate credimus natos: qui quoniam inopini per varia visebantur, [t] Sparti vocitati, humo exsiluisse, [3 v] vetustate ut cetera fabulosiùs extollente, sunt existimati. [4] Hoc conciti, cùm omne jam esset in celeritate salutis præsidium, per dumeta & silvas montes petimus celsiores: exindéque Melitinam minoris Armeniæ oppidum venimus: ubi repertum Ducem comitati jam profecturum, Antiochiam revisimus.

CAP. IX. [x] Interea Sapor & Persæ, quia tendere jam introrsus autumno præcipiti [5] hædorúmque improbo sidere exorto prohibebantur, captivos agentes & prædas, remeare cogitabant ad sua. Inter hæc tamen funera direptionésque civitatis excisæ, Æliano Comite & Tribunis, quorum efficaciâ diu defensa sunt mœnia, stragésque multiplicatæ Persarum, patibulis sceleste suffixis, Jacobus & Cæsius Numerarii Apparitionis Magistri equitum, aliique Protectores post terga vinctis manibus ducebantur: Transtigritanis, qui sollicitâ quærebantur industriâ, nullo infimi summíque discrimine, ad unum omnibus contruncatis. Uxor verò Craugasii, quæ retinens pudorem inviolatum ut matrona nobilis colebatur, mærebat velut orbem alium sine marito visura, quamquam sperabat documentis præsentibus altiora. In rem itaque consulens suam, & accidentia longè antè prospiciens, anxietate bifaria stringebatur, viduitatem detestans & nuptias. Ideo familiarem suum perquàm fidum, regionúmque Mesopotamiæ gnarum, [6 y] per Izalam montem inter castella præsidiaria

1 *Ms.* prosequebatur. 2 *Ms.* exsuperanti. 3 *Ms.* vetustate matere. 4 τὸ malo *ms.* *deest.* 5 τὸ improbo *deest al.* 6 *Ms.* perizalam.

conjecit etiam Gruterus. *Vales.* Et forsan supervacuæ literæ clamant legendum, *qua ita urebamur.* Gron.

s *Terrigenas illos non finibus terræ emersos.*] Utitur eodem hoc exemplo in simili re Eunapius in Fragmentis legation. Fabula autem narratur ab Apollodoro Bibliothecæ lib. III. Palæphato fab. VI. Ovidio Metam. III. fab. 3. Hygino fab. CLXXVIII. Placid. Lactant. in Stat. Theb. lib. I. Tzetze Histor. Chiliad. X. cap. CCCXXXII. *Lindenbr.*

t *Sparti vocitati.*] Apollod. Biblioth. lib. III. Κάδμος κτείνει τὸν δράκοντα, καὶ τῆς Ἀθηνᾶς ὑποθεμένης τοὺς ὀδόντας αὐτοῦ σπείρει. τούτων δὲ σπαρέντων ἀνέτειλαν ἐκ γῆς ἄνδρες ἔνοπλοι, οὓς ἐκάλεσαν Σπαρτούς. *Idem.*

v *Vetustate ut cetera fabulosiùs extollente.*] Fabulam attribuunt Phœnicibus: unde φοινικικὸν τὸ ψεῦδος, ἀπὸ τῶν κατὰ δράκοντα καὶ τοὺς Σπαρτοὺς, καὶ τὸν Κάδμον ψευδῶς λεγομένων. Magn. Etymolog. *Idem.*

x *Interea Sapor & Persæ.*] Sic primus restituit Gelenius, cùm in Editione Rom. aliisque eam secutis Editionibus legeretur: *Jam Imperator & Persæ.* Codex Regius scriptum habet: *Jam peracta re Persæ.* Vales.

y *Per Zagrum montem.*] Hæc scriptura tolerari non potest, cùm Zagrus mons sit in Media, teste Ptolemæo. Strabo eum locat in Chalonitide, & Mediam à Babylonia eo monte dirimi scribit: cui accedit Polybius in lib. 5. Meritò igitur scripturam Editionis Rom. restituimus, quæ Regii codicis & Valentini, * Tolosani * ac Florent. auctoritate firmatur. Est autem Izala mons in Mesopotamia non procul à Nisibi, ut testis est Marcellinus in lib. 18. his verbis: *Audissentque Ursicinum paullo antè urbem ingressum, montem Izalam petere.* Porrò Izalæ monti alter adnexus est Aizumas nomine, instar jugi seu verticis, è quo duo veluti pedes procurrunt: ex quibus deinde Izalas surgit, paullatímque progrediens in altum, & exinde rursus paullatim in declive delabens, usque ad Tigrim porrigitur: atque ad Caucasum usque

sidiaria [7] duo, [z] Maride & Lorne, introiturum Nisibin occultè dimisit, mandatis arcanísque vitæ secretioris maritum exorans, ut auditis quæ contigerint, veniret secum beatè victurus. Quibus contentus expeditus viator, per saltuosos tramites & fruteta Nisibin passibus citis ingressus, causatúsque se dominâ nusquam visâ, & forsitan interemptâ, datâ evadendi copiâ castris hostilibus abscessisse, & ideo ut vilis neglectus, docet Craugasium gesta: móxque accepta fide, quòd si tutò licuerit, sequetur conjugem libens, evasit exoptatum mulieri nuntium ferens: quæ hoc cognito, [8] per Tamsaporem Ducem supplicaverat Regi, ut si daretur facultas, antequam Romanis excederet finibus, in potestatem suam juberet propitius maritum adsciscì. Præter spem itaque omnium digresso advena repentino, qui [a] postliminio reversus, statim sine ullius evanuit conscientia, perculsus [9] suspicione Dux Cassianus, præsidentésque ibi proceres alii, minitantes ultima Craugasium incessebant, non sine ejus voluntate vel venisse, vel abisse hominem clamitantes. [1] Qui proditionis metuens crimen, impendióque sollicitus, ne transitione perfugæ uxor ejus superesse doceretur, & tractari piissimè; per simulationem matrimonium alterius splendidæ virginis adfectavit. Et velut paraturus necessaria convivio nuptiali, egressus ad villam octavo lapide ab urbe distantem, [2] concito equo ad Persarum vastatorium globum, quem didicerat adventare, confugit: susceptúsque aventer, qui esset ex iis cognitus quæ loquebatur, [3] Tamsapori post diem traditur quintum: pérque eum Regi [4] oblatus, opibus & necessitudine omni re-

7 *Ms.* Duomaride. 8 *Ms.* per tam saporem. 9 *Ms.* pernitione. 1 *Al.* Qui verò prod. 2 *Ms.* concito equo. 3 *Ms.* tam sapori. 4 *Al.* ablatis.

pertingeret, nisi brevi discidio utrumque montem natura disjunxisset. Arzamon autem fluvius ad pedes Izalæ præterfluit. Mons ipse vino atque omnium fructuum genere abundat, & incolarum multitudine frequentatur, ut prodit Theophylactus Simocatta in lib. 2. initio. *Vales.*

z *Castella duo, Maride & Lorne.*] Procopius in lib. 2. de ædificiis Justiniani, σμάρδις τε καὶ λώρνης nominat castella sita in itinere, quod est Daras inter & Amidam. Theophylactus in lib. 2. τὸ μάρδις vocat, ídque castellum in diœcesi Amidensis Episcopi fuisse scribit. Idem in lib. 3. & 5. μάρδες appellat, & ab urbe Daras parasangis tribus abesse memorat. μάρδις etiam vocatur à Menandro Protectore in lib. 8. * In veteri Notitia provinciarum Patriarchæ Antiocheni, in provincia Mesopotamia superiore, sub metropoli Amyda recensetur *castrum Mardes, castrum Lornes.* * Idem.

a *Postliminio reversus.*] Notum est servum qui in hostium potestatem pervenit, si ad suos postea redierit, reverti in ejus potestatem cujus antea fuerat, ídque jure postliminii, ut scribit Ælius Gallus. Sed quando in eum locum de postliminiis incidimus, pauca de veteri Jure adnotare placet. Sciendum igitur est, apud veteres postliminium in eo locum habuisse, qui in aliam civitatem liberam, aut fœderatam sese dicaverat, si in suam civitatem postea redire vellet; ut eleganter disputat Cicero pro Balbo. Dicatio autem illa de Romanis tantùm civibus intelligenda est, qui duarum simul civitatum cives esse non poterant; ut ibidem docet Tullius. Verumtamen Ciceroni non assentitur Proculus in lege 7. D. de capt. & postlim. *Non dubito*, inquit, *quin fœderati & liberi nobis externi sint: non tamen inter nos atque eos postliminium esse. Etenim quid inter nos atque eos postliminio opus est, cùm & illi apud nos libertatem, & dominium rerum suarum æquè atque apud se retineant, & eadem nobis apud eos contingant?* Sed Proculo responderi facilè potest, retinere quidem integrum jus libertatis, amitti tamen civitatem, si verbi gratiâ civis Rom. esse desinit. Is postea si Romam rediisset, jure postliminii civitatem recuperabat, ut præter Ciceronem docet Ælius Gallus in lib. 1. signif. quæ ad jus pertinent: *Cum populis liberis & cum fœderatis, & cum regibus postliminium nobis est ita, uti cum hostibus.* Quæ verba refert Festus in v. *Postliminium.* Sed fatendum est, saltem post Edictum Caracallæ quo omnibus in orbe Rom. agentibus civitas data, hoc jure postliminii opus non fuisse. *Idem.*

cuperata cum conjuge, [b] quam paucos post menses amisit, erat secundi loci post Antoninum, ut ait Poëta præclarus, longo proximus intervallo. Ille enim ingenio & usu rerum diuturno firmatus, consiliis validis sufficiebat in cuncta quæ conabatur: hic natura simplicior, nominis tamen itidem pervulgati. Et hæc quidem haud diu postea contigerunt. Rex verò licèt [c] securitatem referens vultu, exsultánsque specie tenus urbis excidio videbatur; profundo tamen [5] animi graviter æstuabat, reputans in obsidionalibus malis sæpe luctuosas se pertulisse jacturas, multóque ampliores seipsum populos perdidisse, quàm è nostris ceperat vivos, vel certè per diversas fuderat pugnas: ut apud Nisibin aliquoties evenit, & [6] Singaram: paríque modo cùm septuaginta trésque dies Amidam multitudine circumsedisset armorum, xxx. millia perdidit bellatorum; quæ paullo postea per Discenen Tribunum & Notarium numerata sunt hac discretione faciliùs, quòd nostrorum cadavera mox cæsorum fatiscunt & defluunt, adeo ut nullius mortui facies post quatriduum agnoscatur: interfectorum verò Persarum inarescunt in modum stipitum corpora, ut nec liquentibus membris, nec sanie perfusa madescant: quod vita parcior facit, & ubi nascuntur, exustæ caloribus terræ.

CAP. X. Dum hæc per varios turbines in Orientis extimo festinantur, difficultatem adventantis inopiæ frumentorum Urbs verebatur æterna: víque minacissimæ plebis, famem ultimum malorum omnium exspectantis, subinde Tertullus vexabatur ea tempestate Præfectus, irrationabiliter planè: nec enim per eum steterat, quo minùs tempore congruo alimenta navibus veherentur, quas maris casus asperiores solitis, ventorúmque procellæ reflantium, delatas in proximos sinus, [d] introire portum Augusti discriminum magnitudine perterrebant. Quocirca idem [e] sæpe Præfectus seditionibus agitatus, ac plebe jam sævitante immaniùs, quam [7] urebat impendens exitium, ab omni spe tuendæ salutis exclusus, ut æstimabat, [8] tumultuanti acriter populo, sed accidentia considerare sueto, prudenter objecit parvulos filios: & lacrimans, *En*, inquit, *cives vestri (procul omen Dii cælestes avertant!) eadem perlaturi vobiscum, ni fortuna adfulserit lætior. Si itaque his abolitis, nihil triste accidere posse existimatis, præstò in potestate* [9] *sunt vestra.* Qua miseratione vul-

5 *Al.* animo. 6 *Ms.* Signaram. 7 *Ms. & Steph.* urebat. 8 *Al.* tumultuante. 9 Al. *sum.*

b *Quam paucos per menses amiserat.*] Editio Rom. eámque consecutæ omnes excusum habent, *paucos post menses*: nec secus codex Regius, [Colbert.] * ac Tolosanus *: quare conjecturâ adductus sic purgandum hunc locum existimavi: *Quam paucos post menses amisit, erat, &c.* plano sensu & aperto. *Vales.*

c *Securitatem referens vultu.*] Legendum esse videtur *præferens.* Idem.

d *Introire portum Augusti.*] Antoninus Aug. in Itinerario maritimo mentionem portus hujus facit, & modò *Portum Augusti*, modò *Portum Urbis* vocat. * AEthicus: *Tiberis insulam facit inter Portum Urbis & Ostiam.* Vide Cod. Theod. L. 1. de Saccar. port. L. 2. de can. frum. L. ult. de Navicul. Symmach lib. III. Epist. 58. Cassiodor. Variar. lib. IX. Epist. 9. * *Lindenbr.*

e *Sæpe Præfectus seditionibus agitatus.*] Frequentes Romæ seditiones ex annonæ pænuria nascebantur. Se-

gus, ad clementiam suapte natura proclive, lenitum conticuit, æquanimiter venturam opperiens sortem. Móxque divini arbitrio numinis, quod auxit ab incunabulis Romam, perpetuámque fore respondit, [f] dum Tertullus, [g] apud Ostia in æde sacrificat Castorum, tranquillitas mare mollivit: mutatóque in austrum placidum vento, velificatione plena portum naves ingressæ, frumentis horrea referserunt.

CAP. XI. Inter hæc ita [1] ambigua Constantium, Sirmii etiamtum hiberna quietè curantem, permovebant nuntii metuendi & graves, indicantes id quod tunc magnopere formidabat, [2] Limigantes Sarmatas, quos expulisse paternis avitísque sedibus dominos suos antè monstravimus, paullatim posthabitis locis, quæ eis anno præterito utiliter sunt destinata, ne, ut sunt versabiles, [h] aliquid [3] molirentur inimicum, regiones confines limitibus occupasse: vagaríque licentiùs genuino more, ni pellerentur, omnia turbaturos. Quæ superbiùs incitanda propediem Imperator dilato negotio credens, coacta undique multitudine militis ad bella promptissimi, necdum [4] adulto vere ad procinctum egressus est, gemina consideratione alacrior: quòd expletus prædarum opimitate exercitus æstate nuper emensa, [5] similium spe fidenter in effectus animabitur prosperos: quodque [i] Anatolio regente tunc per Illyricum Præfecturam, necessaria cuncta vel ante tempus coacta sine ullius dispendiis adfluebant. Nec enim dispositionibus umquam alterius Præfecturæ (ut inter omnes constat) ad præsens Arctoæ provinciæ bonis omnibus floruerunt, correctione tituban-

1 *Al.* ambiguum. 2 *Ms.* Limitantes. 3 *Ms.* molirentur incum reg. *al.* molirentur regiones. 4 *Ms.* adulto queat proc. 5 *Ms.* similium spem *al.* simili in spe

neca in lib. de Brevitate vitæ, ad Paullinum Præfectum annonæ. *Cogita præterea*, inquit, *quantum sollicitudinis sit, ad tantam te molem objicere. Cum ventre humano tibi negotium est: nec rationem patitur, nec æquitate mitigatur, nec ulla prece flectitur populus esuriens.* Nec solùm in Præfectos & ministros annonæ, sed in ipsos etiam Principes populus Rom. esuriens sæviebat, ferrúmque & saxa & ignes minabatur: ut subjungit Seneca de Caligula. * *Vales.*

f *Dum Tertullus apud Ostia in æde sacrificabat Castorum.*] *ir. apud Ostiam in æde.* Et accommodatè ad locum hunc AEthicus: *Tiberis insulam facit inter Portum Urbis & Ostiam civitatem: ubi Pop. Rom. cum Urbis Præfecto vel Consule, Castorum celebrandorum causâ egreditur sollemnitate jucunda.* Lindenbr.

g *Apud Ostia in æde sacrificat Castorum.*] Ostiam urbem intelligit, quam in neutro *Ostia* vocat, secutus nominis originem, & Græcos auctores qui ita appellant. Ceterùm de hoc sollemni Castorum sacro præter Æthicum, quem hîc citat Lindenbrogius, loquitur vetus Epigramma:

Litoribus nostris quoniam certamina lætum
Exhibuisse juvat, Castor venerandéque Pollux:
Munere pro tanto faciem certaminis hujus,
Magna Jovis proles vestra pro sede locavi
Urbanis Tatius gaudens me fascibus auctum.

* Mansit hic Castorum cultus Romæ diutissimè: ut patet ex epistola Gelasii Papæ ad Andromachum Senatorem. Porrò hæc sollemnitas Majuma vocabatur: quam describit Suidas in voce Μαϊουμᾶ. * *Vales.*

h *Aliquid molirentur inimicum.*] In Editione Rom. legitur, *aliquid molirentur in eum*, ineptè, ut apparet. Codex Regius scriptum habet, *molirentur in con.* [Codex Colbert. *in cum:*] quo ferè modo in Ms. quoque Florent. scriptum esse testatus est Lindenbrogius. Fortè scripserat Marcellinus, *aliquid molirentur incommodum*; ut loquitur in principio lib. XXI. *Comperit Alamannos à pago Vadomarii exorsos, unde nihil post ictum fœdus sperabatur incommodum.* Idem. Fortasse tamen *novum.* Gron.

i *Anatolio regente tunc per Illyr. Præfecturam.*] Anatolius Syrus Beryto oriundus, cùm scientiam Juris civilis in patria didicisset, Romam profectus, admissúsque in palatium, per omnes honorum gradus ad Præfecturæ culmen adscendit. Vir etiam inimicorum judicio admirabilis, ut scribit Eunapius in Proæresio, quem jucundum erit legere. Erat autem sacrificiis & Græcanicæ religioni inprimis addictus, teste ibidem Eunapio.

tium benivola & sollerti, [k] vehicularиæ rei jacturis ingentibus, quæ clausere domos innumeras, & [l] censuali professione speciosa fiducia [m] relevatæ: indemnésque deinde & innoxii earum incolæ partium, querelarum sopitis materiis viverent, ni postea exquisitorum detestanda nomina titulorum, [n] per offerentes suscipientésque criminose in majus exaggerata, [o] his [6] propugnare sibi nitentibus potestates, illis attenuatis omnium opibus se fore sperantibus tutos,

6 *Ms.* propugnari.

Unde ferè adducor, ut credam eum ipsum esse quem Photius in Bibliotheca Vindanium Anatolium appellat Berytium, qui de re rustica scripsit, cultu ethnicum, ut Photius testatur. In Excerptis Geoponic. Vindamonius Anatolius Berytius nominatur: quod unius viri nomen est, non trium, ut Cornarius interpres existimavit. Ejus porrò industriam, vigilantiam, integritatem, magnitudinem animi, & eloquentiam magnopere commendat Libanius in Epist. xv. Qui cùm Præfecturæ codicillis donatus, jámque in Illyricum profecturus Imperatori valediceret, hæc inter cetera dixisse fertur. Posthac Imperator, neminem nocentem dignitas à supplicio liberabit: sed quisquis leges violarit, sive judex, sive militaris, non abibit impune, ut narrat Libanius in Ep. 451. Fuerat primò Consularis Galatiæ, teste Libanio in Epist. 572. deinde Vicarius Africæ lege 18. Cod. Th. de appellat. & lege 28. de Decurionibus: quæ leges conjungi inter se debent. Postea Præfectus Præt. fuit Limenio & Catullino Coss. ut est in eodem tit. Cod. Th. de Decurionibus. * Vide Excerpta Himerii Sophistæ ex encomio in Anatolium Præfectum. * *Vales.*

k *Vehicularиæ rei jacturis relevatæ.*] Idem quoque testatur Aurelius Victor in Trajano his verbis: *Simul noscendis ocius quæ è Republ. gerebantur, admota media publici cursus: quod quidem munus satis utile, in pestem orbis Rom. vertit posteriorum avaritia: nisi quòd his annis suffectæ vires Illyrico sunt Præfecto medente Anatolio.* Idem.

l *Et censuali professione.*] Censualis professio duo continebat, modum agrorum, & numerum capitum, tam liberorum quàm servilium. Modus agrorum jugatio, numerus capitum capitatio dicitur in Codice utroque sæpissime. Hinc jugatio & capitatio interdum jungi solent, ut in lege 9. Cod. de agricolis & censitis: terrenæ, & animales functiones in lege 23. de censib. & censit. quæ sunt synonyma. Terrenæ enim functiones jugationem significant; animales capitationem. Adde legem unicam in Cod. de colonis Thracensibus. Utrumque etiam jungit Auctor Panegyrici Constantino dicti Flaviensium nomine. *Habemus enim*, inquit, *& hominum numerum qui delati sunt, & agrorum modum.* Idem.

m *Censuali professione relevatæ.*] Quoties seu privati, seu civitates fundos suos nimio censu gravatos esse conquesti erant, adeo ut agri steriles & inculti modum adscripti census ferre non possent; mittebatur à Principe peræquator seu inspector, qui an justæ essent querimoniæ diligenter inspiceret: qui prout retulerat ad Principem, censum Princeps relevabat. Hanc relevationem intellexit Spartianus in Nigro. *Palæstinis*, ait, *rogantibus ut eorum censitio levaretur, respondit: Vos terras vestras levari censitione vultis; ego verò etiam aërem vestrum censere vellem.* Et auctor Panegyrici Flaviensium ad Constantinum: *Relevaturus censum definisti numerum.* & paullo pòst: *Septem millia capitum remisisti, quartam ampliùs partem nostrorum censuum.* Sane Eusebius in lib. 4. de vita Constantini cap. 2. quartam partem censuum possessoribus ab eo quotannis donatam esse testatur. Ad hanc etiam relevationem referre soleo locum Eunapii in Proæresio sub finem: ἐμέτρει μὲν γὰρ ὁ βασιλεὺς τὴν γῆν τοῖς ἕλλησιν εἰς τὸν φόρον. * Theodoritus in Epistola 43. & 47. κουφισμὸν vocat, & κουφισθῆναι relevari. Et hæc de relevatione passim loquuntur Impp. in Cod. tit. de Censitoribus peræquat. & Priscus Rhetor in Excerptis legationum: συνεισφέρειν πάντας ἠνάγκασε δασμὸν εἰσπραττομένους καὶ τοὺς κατὰ χρόνον τινὰ τὴν βαρυτάτην κουφισθέντας τῆς γῆς ἀποτίμησιν εἴτε δικαστῶν κρίσει εἴτε βασιλέων φιλοτιμίαις. *Omnes conferre cogebantur, etiam ii qui olim gravissimo censu agrorum relevati fuerant sive judicum sententiâ, sive liberalitate Principum.* Eusebius in lib. 4. de vita Constantini cap. 3. ἐπεὶ δ' ἕτεροι τὰς τῶν πρότερον κρατούντων τῆς γῆς καταμετρήσεις κατεμέμφοντο, βεβαρῆσθαι αὐτοῖς τὴν χώραν καταιτιώμενοι, πάλιν κἀνταῦθα ἄνδρας ἐξισωτὰς κατέπεμπε τοὺς τὸ ἀζήμιον τοῖς δεηθεῖσι παρέξοντας. Id est: *Cùm verò nonnulli descriptiones agrorum à superioribus Principibus factas reprehenderent, & possessiones suas prægravatas esse quererentur, his rursus peræquatores misit, qui à supplicantibus damnum omne removerent.* Vide Cassiodorum in formula, qua census relevatur ei, qui unam casulam possidet prægravatam in lib. 7. *Idem.*

n *Per offerentes suscipientesque.*] Offerentes sunt possessores, qui tributa inferunt, qui frequentiùs Collatores dicuntur in Codice. Sic Offerentes dicuntur in lege 7. & 8. Cod. Th. de Tironibus, & apud Cassiodorum in Epist. 7. lib. x. Glossæ veteres, *oblator* συντελεστής. Suscipientes verò sunt, qui vulgò Susceptores nominantur, de quibus abunde notavi in superioribus libris. Hi à Græcis ὑποδέκται dicuntur. Athanasius in Epistola ad Solitarios, Georgium ὑποδέκτην τοῦ ταμειακοῦ appellat. Glossæ χρυσυποδέκτης, *susceptor aurarius.* * Chrysostomus in oratione 2. de Lazaro: καθάπερ γὰρ ὑποδέκτης τις βασιλικὰ δεξάμενος χρήματα, &c. *Idem.*

o *His propagari sibi nitentibus potestates.*] Nollem Sig. Gelenium hujus depravatæ scripturæ auctorem fuisse. Quomodo enim ferri potest de Susceptoribus vilissimis potestates dici, quæ nonnisi de summis Magistratibus dici solent? Ego verò cùm in Editione Rom. & Mss.

adusque proscriptiones miserorúmque suspendia pervenerunt. Rem igitur emendaturus urgentem, profectus cum instrumentis ambitiosis Imperator, ut dictum est, p Valeriam venit partem quondam Pannoniæ, sed ad honorem Valeriæ Diocletiani filiæ & institutam & ita cognominatam: sub pellibúsque exercitu diffuso per Histri fluminis margines, barbaros observabat, ante adventum suum amicitiæ velamento 7 Pannonias furtim vastandas invadere hiemis durissimo cogitantes, q cùm necdum solutæ vernis caloribus nives amnem undique pervium faciunt, nostríque pruinis subdivales moras difficilè tolerabant. Confestim itaque missis ad Limigantes duobus Tribunis cum interpretibus singulis, explorabat modestiùs percunctando, quam ob rem relictis laribus, post pacem & fœdera petentibus adtributis, ita palarentur varii, limitésque contra interdicta pulsarent. Qui vana quædam causantes & irrita, pavore adigente mentiri, Principem exorabant in veniam, obsecrantes ut simultate abolita, transmisso flumine ad eum venire permitterentur, docturi quæ sustinerent incommoda: paratíque intra spatia orbis Romani, si id placuerit, terras suscipere longè discretas, ut diuturno otio involuti, & r s quietem colentes tamquam salutarem Deam, tributariorum onera subirent & nomen. His post reditum Tribunorum compertis, Imperator exsultans, ut negotio quod rebatur inexplicabile, sine ullo pulvere consummando, cunctos admisit, 8 aviditate

7 *Ms.* Pannonias furtim vastandas. 8 *Ms.* aviditate.

omnibus legi scirem *his propugnari*, unius apicis mutatione locum integritati suæ restitui. Sensus autem hic est: dum provinciales enituntur, ut judices provinciarum sibi propugnent, seque ab Susceptorum avaritia tueantur, contráque Susceptores properant Collatorum opes evertere, ac se ita demum tutos fore sperant: judicibus fortè cum Susceptore colludentibus miseros possessores ad inopiam redactos, partim proscriptos esse, partim suspendio vitam finiisse. Intelligit autem Valentiniani & sequentium Principum tempora, quibus Illyrici tributorum onere funditus oppressi sunt, ut ipse dicit in lib. 30. Ceterùm ad pleniorem hujus loci notitiam sciendum est, moris tunc fuisse, ut provinciales sese in potentiorum ac militarium, maximè Ducum patrocinia conferrent, ut sibi adversus Susceptores auxilio essent. Ac sæpe Susceptores ipsi qui ad suscipiendos publicos titulos venerant, malè multati è vicis revertebantur, ut queritur Libanius in Orat. περὶ προστασιῶν. *Vales.*

p *Valeriam venit partem quondam Pannoniæ, sed ad honorem Valeriæ Diocletiani filiæ & institutam & ita cognominatam.*] Gal. VALERIA AUG. ut est in priscis numis, Diocletiano patre nata, Gal. Val. Maximianum maritum habuit, qui (ut est apud Aur. Victorem in Cæsarib.) *vulnere pestilenti consumptus est, cùm agrum satis Reip. commodantem, cæsis immanibus silvis, atque emisso in Danubium lacu Pelsone* (*Peisone* legendum monuit me V. Cl. Marcus Velserus Duumvir Aug.) *apud Pannonios fecisset. Cujus gratiâ provinciam uxoris nomine Valeriam appellavit.* Valeriam provinciam inter Danubium & Dravum Rufi Breviarium ponit, & ex eo Jordanes in lib. de Success. Reg. qui duas Valerias facit; putà mediterraneam unam, alteramque ripensem. Unde Notitia Imperii Ducis Valeriæ ripensis meminit, & præsidia quæ sub eo, describit. *Lindenbr.*

q *Cum necdum solutæ nives amnem pervium fac.*] Hic mos Barbaris, qui trans Danubium agebant. * Ovidius in libro 3. Tristium elegiâ 10. id de Getis dicit. * Florus in fine lib. 4. *Daci*, inquit, *quoties concretus gelu Danubius junxerat ripas, decurrere solebant, & vicina populari.* Et Plinius in Grat. actione: *An audeant*, inquit, *qui sciant te adsedisse ferocissimis populis eo ipso t mpore, quod amicissimum illis, difficillimum nobis, cùm Danubius ripas gelu jungit, duratúsque glacie ingentia tergo bella transportat.* Et ut ad Constantii tempora veniamus, idem scribit Libanius in βασιλικῷ· τὰς προτέρας, inquit, καταδρομὰς, πρὸς ἃς ἀντιβλέπειν μὲν οὐκ ἐξῆν, μιᾶς δὲ εὐχῆς τυγχάνουσιν ἐγίνετο σώζεσθαι· αὕτη δὲ ἦν μὴ παγῆναι βέβαιον ἐν Ἴστρῳ κρύσταλλον, ὥστε καὶ ἐπελθεῖν παρέχειν. *Priores excursiones Scytharum, adversus quas ne oculos quidem attollere licebat: sed unicum supererat votum, cujus compotes salvi essemus: ne scilicet Danubius solida glacie constringeretur, adeo ut transitum barbaris daret.* Vales.

r * *Quietem Deam.*] De Quiete Dea vid. Augustinum l. 4. de Civ. Dei cap. 16. * *Lindenbr.*

s *Quietem colentes tamquam salut. Deam.*] * Elegan-

plus habendi incensus: quam adulatorum cohors augebat, id sine modo strepentium, quòd externis sopitis, & ubique pace composita, proletarios lucrabitur plures, & tirocinia cogere poterit validissima: [t] aurum quippe gratanter provinciales corporibus dabunt, [v] quæ spes rem Romanam aliquoties adgravavit. Proinde vallo [x] prope Acimincum locato, celsóque aggere in speciem tribunalis erecto, naves vehentes quosdam legionarios expeditos, alveum fluminis proximum ripis observare sunt jussæ, cum [y] Innocentio quodam Agrimensore hujus auctore consilii: ut si barbaros tumultuare sensissent, aliorsum intentos post terga pervaderent improvisi. Quæ Limigantes licèt properari sentirent, [z] nihil tamen præter preces fingentes stabant incurvi; longè alia quàm quæ gestu præferebant & verbis, altis mentibus perpensantes. Visóque Imperatore ex alto suggestu jam sermonem [9] parante lenissimum, meditantéque alloqui velut morigeros jam futuros: quidam ex illis furore percitus truci, calceo suo in tribunal contorto, *marha, marha*, quod est apud eos signum bellicum, exclamavit: eúmque secuta incondita multitudo, vexillo elato repentè barbarico, ululans ferum in ipsum Principem ferebatur. Qui cùm ex alto despiciens plena omnia discurrentis turbæ [a] cum [1] millibus vidisset, retectísque gladiis & verutis jam propinquam perniciem: externis mistus & suis, ignotúsque dux esset an miles, quia neque cunctandi aderat tempus neque cessandi,

9 *Ms.* parare. 1 *Al.* missilibus.

ter Græci dicunt θύειν ἡσυχίᾳ, ut loquitur Philostratus in libro 1. de vitis Sophistarum, de Æschine, qui fugiens Athenis, Rhodum se recepit, ibíque reliquum vitæ transegit, θύων ἡσυχίᾳ καὶ μούσαις. * Eâdem figurâ Chion in Epistola ad Clearchum Heracleotarum Tyrannum, πρᾳεῖαν θεὸν vocat ἡσυχίαν· ἡ πρᾳεῖα, inquit, ἐπιστάη θεὸς ἡσυχία καὶ ταῦτα λέγει, &c. *Vales.*

t *Aurum gratanter prov. corporibus dabunt.*] Sensus est provinciales libentiùs aurum quàm tirones daturos esse. Sic corpora pro tironibus sumuntur in lege 2. 7. & 14. Cod. Theod. de tironibus, & in lege 1. de filiis milit. Eodem sensu σώματα Græci interdum pro tironibus usurpant, ut Procopius in lib. 4. Goth. de Narsete: χρήματα οὖν καὶ σώματα καὶ ὅπλα ἐπαξίως πρὸς τοῦ βασιλέως κεκόμισται τῆς ῥωμαίων ἀρχῆς. *Gratanter* igitur hîc positum est pro *gratantiùs*, positivus pro comparativo: quæ locutio familiaris est Marcellino. Sic in lib. 17. *Obsequi defensoribus ut in malis, optabile, quàm servire suis mancipiis arbitrati.* Et in lib. 28. *Suspicatus parum quàm oportuerat missum.* Et alibi tum in Auctore nostro, tum apud Tacitum aliósque. *Idem.*

v *Quæ spes rem Rom. aliquoties aggravavit.*] Ea certè avaritia Valentem ac simul Remp. Rom. pæne perdidit, ut docet Marcellinus in lib. 31. & Socrates in lib. 4. Hist. Eccles. cap. 28. Præclarè Vegetius in lib. 1. cap. 7. *Quantum*, ait, *usu experimentísque cognovimus, hinc tot ubique ab hostibus illatæ sunt clades; dum longa pax militem negligentiùs incuriosiúsque legit.* Idem.

x *Prope Acumincum.*] In exemplari Regio [& Colbert.] * ac Tolos. * & Editione Augustana *Acimincum* scribitur, neque aliter in Notitia Imperii Rom. sub Duce Pannoniæ secundæ. Sed à Ptolemæo Ἀκούμινκον dicitur opidum inferioris Pannoniæ. *Idem.*

y *Innocentio quodam Agrimensore.*] Johannes Sichardus in prologo quem Editioni Codicis Theod. præfixit, eum ipsum esse existimat, qui de Notis Juris scriptum librum reliquit. Sanè librum Innocentii de Notis litterarum, unà cum ceteris Agrimensoriæ rei scriptoribus in Bibliothecis exstare dudum accepi: eúmque non semel in scriptis suis adducit Cl. Salmasius. Memoratur etiam ab Eunapio in Chrysanthii vita Innocentius quidam Jurisconsultus, avus Chrysanthii, ὃς νομοθετικὴν εἶχε δύναμιν παρὰ τῶν τότε βασιλέων ἐπιτετραμμένος: qui an idem sit cum Agrimensore nostro, alii viderint. *Idem.*

z *Nil tamen præceps fingentes.*] Ita primus excudit Gelenius. Nam in Editione Rom. legitur, *nil tamen præter fingentes.* In codice autem Regio, [& Colbert.] * ac Tolos. * *Nil tamen preces fingentes.* Fortasse junctis utriusque codicis lectionibus scribendum est: *Nil tamen præter preces fingentes, &c.* Idem.

a *Cum militibus vidisset.*] Et hanc lectionem primus Gelenius excogitavit. In Rom. certè Editione legebatur, *cum milibus vid. retectísque gladiis & ver. jam propinqua pernicie.* Accursius autem sic edi jussit, ex conjectura, ut arbitror: *Cum missilibus vidisset, retectísque gladiis & verutis, jam propinqua pernicie &c.* Optimè

equo veloci impositus, cursu effuso evasit. Stipatores tamen pauci, dum [b] ignis more inundantes conabantur [2] arcere, aut vulnerati interierunt, aut ponderibus superruentium solis adflicti: selláque regalis cum aureo pulvinari nullo vetante direpta est. Mox autem audito quòd ad ultimum pæne tractus exitium, in abrupto staret adhuc Imperator, antiquissimum omnium exercitus ratus eum juvare, (nondum enim exemptum periculis æstimavit) salutis fastu fidentior, licèt ob procursionem subitam semitectus, sonorum & Martium frendens, barbarorum mori obstinatorum catervis semet immersit. Et quia virtute dedecus purgatura ardens copia nostrorum erupit, iras in hostem perfidum parans, obvia quæque obtruncabat sine parcimonia, vivos conculcans & semineces ac peremptos: & antequam exsatiaret cædibus barbaricis manus, acervi constipati sunt mortuorum. Urgebantur enim rebelles, aliis trucidatis, aliis terrore disjectis: quorum pars spem vitæ cassis precibus usurpando, multiplicatis ictibus cædebantur: póstque deletos omnes [3] [c] in receptum canentibus lituis, nostri quoque licèt rari videbantur exanimes, quos impetus conculcaverat vehemens, aut furori resistentes hostili, lateráque nudantes intecta, ordo fatalis absumpsit. Mors tamen eminuit inter alios Cellæ Scutariorum Tribuni, qui inter confligendi exordia [4] primus omnium in medios Sarmatarum globos se immisit. Post quæ tam [5] sæva, digestis [6] [d] pro securitate limitum quæ rationes monebant urgentes, Constantius Sirmium redit, ferens de hoste fallaci vindictam: & maturatis quæ necessitates temporis poscebant instantes, egressus exinde Constantinopolim petit: ut Orienti jam proximus, cladibus apud Amidam mederetur acceptis, & redintegrato supplementis exercitu, impetus Regis Persarum pari virium robore cohiberet: quem constabat (ni cælestis ratio, impensiórque repelleret cura multorum) Mesopotamiâ relictâ post terga, per extenta spatia signa moturum.

Cap. XII. Inter has tamen sollicitudines, velut ex recepto quodam antiquitus more, ad vicem bellorum civilium inflabant litui quædam colorata læsæ

2 *Al.* arcere interierunt ponderibus. 3 τὸ in *deest al.* 4 *Al.* primum. 5 *Al.* sæve. 6 *Al.* pro securitate, quæ limitum.

---

meo quidem judicio In Regio codice exaratum est, *cum millibus*: [in Colbert. *cum milibus vidisset, retectísque gladiis & verutis jam propinquam perniciem*: bene omnino.] * In Tolosano, *cum militibus*. Vales. Videtur scripsisse *plena omnia discurrentis turbæ tumultibus*. Gron.

b *Ignis more inundantes.*] Elegans locutio, ut in Glossar. *Undantia flammis*, βρύοντα. * Tertull. de Judicio Domini cap. x. p. 1089.

Tunc avidus rapido est inclusus tartarus igne
Atque procellosis flamma intus fluctuat undis.

Anastasius Bibliothecar. in Vitis PP. p. 218. *Habitatio -- flamma ignis exundante combusta.* Aliud exemplum notat Scaliger ad Auson. * *Lindenbr.*

c *In receptum canentibus lituis.*] Vulg. τὸ *in* deest, sed nos fidem Ms. codicis sequuti sumus, quam Ammian. ipsus adstruit. Sic enim lib. xx. *In receptum canentibus signis.* Lib. xxi. *Datoque signo in receptum.* Græcis est ἐπὶ τὴν ἀναχώρησιν; cui contrarium ἐς μάχην. Procopius Gothicor. lib. 2. pag. 245. οἱ ταῖς σάλπιγξιν τὸ παλαιὸν ἐν τῷ ῥωμαίων στρατῷ χρώμενοι, νόμους τινὰς ἠπίσταντο δύο, ὧν ἅτερος μὲν ἐγκελευομένῳ τε ἐπιπλεῖστον ἐῴκει, καὶ τοὺς στρατιώτας ἐς μάχην ὁρμῶντι, ὁ δὲ ἄλλος ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἀνεκάλει τοὺς μαχομένους. *Idem.*

d *Pro securitate militum.*] Mallem scribi *limitum.* Vales.

crimina majestatis: quorum exsecutor & administer [e] sæpe [7] dicendus ille Notarius missus est Paulus: qui peritus artium cruentarum, ut lanista [f] ex commerciis libitinæ vel ludi, ipse quoque ex eculeo vel carnifice quæstum fructúmque captabat. Ut enim erat obstinatum fixúmque ejus propositum ad lædendum; ita nec furtis abstinuit, innocentibus exitiales causas [8] adstringens, dum in calamitosis stipendiis versaretur. Materiam autem in infinitum quæstionibus extendendis dedit occasio vilis & [9] parva. Oppidum est Abydum in Thebaïdis parte situm extrema: hîc [g h] Besæ Dei localiter appellati oraculum quondam futura pandebat, priscis circumjacentium regionum cærimoniis solitum coli. Et quoniam quidam præsentes, pars per alios [i] desideriorum indice missâ scripturâ, [k] supplicationibus expresse conceptis consulta numinum scitabantur; chartulæ seu membranæ continentes quæ petebantur, post data quoque respon-

7 *Ms.* dictaneus. 8 *Ms.* adstringens. 9 *Ms.* pura.

e *Sæpe dicendus ille Notarius.*] In Regio codice perinde ut in Flor. scriptum reperi *sæpe dictaneus*, [in Codice Colbert. *sæpe dictanens*,] * in Tolosano *sæpe dictus*, * in Editione Rom. *sæpe dictanes*. [Legendum omnino est, *sæpe dictandus*, id est sæpe dicendus, sæpe à nobis memorandus. Quippe verbis frequentativis gaudet Ammianus, ac frequenter uti consuevit: sicut suprà *terras sæpe vastitatas* in libro 16. *densitatas acies* in hoc libro, alia alibi usurpavit.] Ceterùm hujus pestiferi Pauli meminit Julianus in Epist. ad Athen. & Libanius in Orat. pro Aristophane, & in Orat. funebri, pag. 298. *Vales.*

f *Ex commerciis libitinæ vel ludi.*] Libitinæ nomine intelligo funebres ludos: quippe in funeribus Optimatum gladiatores dare moris olim fuit: eos gladiatores Cicero bustuarios appellat. De iisdem Hieronymus ad Sabinianum Diaconum. *Hoc*, ait, *plango*, *quòd te ipse non plangis*, *quòd te non sentis mortuum*, *quòd quasi gladiator paratus libitinæ*, *in proprium funus ornaris.* Ludi verò nomine familiam gladiatoriam intelligi notum est: quamquam ludi vocabulo possunt etiam intelligi spectacula gladiatorum, quæ à Magistratibus exhibebantur populo Romano. *Idem.* Immo quid notius, quam ludum esse ipsum ædificium & locum, in quo inclusi gladiatores instruebantur & docebantur ab lanista, ut secutorum in ludo Cæsaris Capuæ fuisse quinque millia ait Cicero VII ad Attic. epist. 14. Et sæpe apud Suetonium. *Gron.*

g *Besæ Dei localiter appellati.*] Accuratè hunc locum interpretatur Petrus Pithœus J. C. Adversarior. lib. 1. cap. 2. *Localiter* autem dixit, ut Tertull. de Pall. cap. 2. *Rursus orbis alius idem mutat*, *& nunc localiter habitus.* * Idem de Spectac. cap. 20. *Specialiter vel localiter.* * Cassiodor. Var. 1. Epist. 35. *Localiter certis solet desævire temporibus.* Ita lego, *non deservire*, ut perperam in vulgatis libris habetur. *Lindenbr.*

h *Besæ Dei.*] Frustra nos Lindenbrogius ad P. Pithœi Adversaria rejicit. Is enim vir alioquin doctissimus atque inter præcipua Galliæ ornamenta censendus, parum feliciter in hoc Marcellini loco explicando versatus est. Quare ad hujus loci illustrationem nihil ex eo afferri potest. Sed Casaubonus in Notis ad Historiam Augustam existimare se dicit, Besam Deum fuisse apud Ægyptios, à quo urbs appellata sit Besa, quæ postea Besantinoüs dicta est, Helladii patria, ex duobus numinibus Besa & Antinoo composita dictione. Cujus doctissimi viri conjecturæ eò libentiùs accedo, quòd observavi multa similia vocabula præsertim propria, ex binorum nominibus Deorum ab Ægyptiis compingi solita. Sic Serapammon & Heraclammon apud Vopiscum; Hermammon in Historia Eusebii; * Apammon, & Hermanubis apud Gregorium in Carminibus de vita sua; * Phœbammon & Nilammon in Synesii, & Isidori Pelusiotæ Epistolis; Hermapion apud Marcellinum nostrum, Horapollon, & alia alibi memorantur. Adeo verum est, quod ait Lucianus in Dialogo pro imaginibus, Ægyptios, tametsi sint omnium hominum religiosissimi, tamen Deorum nomina sibi imponere, ita ut plerique apud eos nomen è cælo tractum habeant. * Porrò Besam nomen Ægyptium esse, testatur Dionysius Alexandrinus apud Eusebium in Historiæ Eccles. libri VI. capite XLI. ὁ ἀνδρειότατος ὁπλομάχος τοῦ θεοῦ Βησᾶς. & Pauli Ægyptii Sophistæ pater, *Besarion*, seu potiùs *Besapion* dictus est, teste Suida. * *Vales.*

i *Desideriorum indice missa scriptura.*] De Heliopolitani Dei oraculo idem tradit Macrobius in lib. 1. Saturn. cap. 23. *Consulunt hunc Deum & absentes missis diplomatibus consignatis: rescribítque ordine ad ea quæ consultatione abdita continentur.* Ad eum morem referenda sunt Libanii verba in πρεσβευτικῷ sub finem: ἔχω σοῦ γράμματα παρὰ τοῦ θεοῦ κείμενα. *Idem.*

k *Supplicationibus expresse conceptis.*] Erant apud veteres illos supplicationum sollemnes formulæ, quas migrare religiosum habebatur. Ideóque mos erat, ne quid verborum præteriretur, de scripto præire aliquem, rursúsque alium custodem dari qui attenderet, ut ait Plinius in lib. 28. cap. 2. Juvenalis Sat. 6.

--- *stetit ante aram*, *nec turpe putavit*

sa in-

sa interdum remanebant in fano. Ex his aliqua ad Imperatorem malignè sunt missa, qui ut erat angusti pectoris, obsurdescens in aliis etiam nimiùm seriis, in hoc titulo [l] imâ, quod aiunt, auriculâ mollior, & suspicax, & [1] minutus, acri felle concaluit: statímque ad Orientem ociùs ire monuit Paulum, potestate delata, ut instar Ducis rerum experientiâ clari, ad arbitrium suum [m] audiri efficeret causas. Datúmque est negotium Modesto etiamtum per Orientem Comiti, apto ad hæc & similia. [n] Hermogenes enim Ponticus ea tempestate Præfectus Prætorio, ut lenioris ingenii spernebatur. Perrexit ut præceptum est Paulus, funesti [2] furoris & anhelitus plenus: datáque calumniæ indulgentiâ, plurimi ducebantur ab orbe propè terrarum, juxtà nobiles & obscuri: quorum aliquos vinculorum adflixerant nexus, alios claustra pœnalia consumpserunt. Et electa est spectatrix suppliciorum feralium civitas [3] in Palæstina Scythopolis, gemina ratione visa magis omnibus opportuna, quòd secretior, & inter Antiochiam Alexandriámque media, unde multi plerumque ad crimina trahebantur. Ductus est itaque inter primos Simplicius [o] Philippi filius ex Præfecto & Consule, reus hac gratiâ postulatus, quòd super adipiscendo interrogasse dicebatur Imperio: pérque elogium Principis torqueri præceptus, qui in his casibus nec peccatum aliquando pietati dederat nec erratum, fato quodam ar-

1 *Al.* munitus. 2 *Ms.* muroris. 3 *τὸ* in *deest al.*

Pro cithara velare caput, dictataque verba
Protulit ut mos est.

Hi custodes à Tertulliano in Apologetico Monitores dicuntur. *Illuc*, ait, *suspicientes Christiani manibus expansis, quia innocuis, capite nudo, quia non erubescimus, denique sine monitore, quia de pectore oramus.* Ubi Tertullianus habitum orantium Christianorum opponit Gentilium mori. Gentiles enim ferè complicitis manibus & capite velato, & adhibito custode seu monitore orabant. *Vales.*

l *Ima quod aiunt auricula mollior.*] Cicero lib. 2. ad Quint. fratrem: -- *Auricula infima scito molliorem.* Catull. Epigram. xxv.

--- mollior cuniculi capillo,
Vel anseris medulla, vel imula oricilla. Lindenbr.

m *Audiri efficeret causas.*] Audiri efficeret, ait, non autem audiret. Nam causarum cognitio Modesto Comiti mandata erat. Paulus autem Notarius ad urgendum judicium dumtaxat erat missus, ut Modestum in accusatos læsæ majestatis acriùs incitaret. Neque dubito, quin Paulus Notarius honoris causâ Modesto judicanti adsederit cum aliis Honoratis. Interdum etiam Notarii à Principe missi, pro tribunali cognoscebant. Sic in Collatione Carthaginensi judex sedebat Marcellinus V. Cl. Tribunus & Notarius: & Sozomenus in lib. 4. cap. IX. Notarium à Constantio missum Alexandriam, multos civium supplicio affecisse dicit: βασιλικός τις ταχυγράφος ἐκ τοῦ τάγματος τῶν καλουμένων νοταρίων ἀποσταλεὶς τιμωρῆσαι πολλοὺς Ἀλεξανδρέων ἐβασάνισε. Denique apud Sulpicium in lib. 3. de vita Martini, Tribuni (non militares, sed Notarii, ut opinor) summa potestate præditi, & cum jure gladii ad Hispanias delegantur à Maximo. Ceterùm nomina eorum, qui præsentes adstiterant, cùm causa judicaretur, adnotabantur in actis, ut patet ex Collatione Carth. & ex lege 5. Cod. Theod. de fide testium. *Vales.*

n *Hermogenes enim Pont. Præf. Præt.*] Hic Musoniano seu Strategio successerat, ut ait Libanius in Orat. de vita sua, ubi eum à lenitate morum commendat, perinde ac Marcellinus hoc in loco. *Idem.*

o *Philippi ex Præfecto & Consule.*] Consul fuit cum Sallia anno Domini 348. eodémque anno Præfectus Prætorio Paulum ex Constantinop. sede, quam Romani Pontificis litteris munitus receperat, expulit jussu Constantii, impiúmque Macedonium restituit, ut ex Athanasii Apologia ad Constantium, & ex Actis Pauli Constant. aliísque discimus. * Oriundus fuit Thessalonica urbe Macedoniæ, ut ait Sozomenus in libri 3. capite 8. Idem testatur vetus Inscriptio Neapolitana, quam refert Gruterus pag. 1908. * Idem Athanasius in Epist. ad Solitarios eumdem Philippum nondum vertente anno, quo Paulum crudeliter occiderat, Præfecturâ boníisque spoliatum ac relegatum miserè periisse testatur: quod equidem demiror. Nam Zosimus in lib. 2. ubi Magnentianum bellum commemorat, ejusdem meminit paullo ante Mursense prœlium. Κωνστάντιος ἐκπέμπει Φίλιππον ἐν μεγίστοις ἀξιώμασιν ἄνδρα καὶ φρονήσει προέχοντα. *Idem.*

cente, [p] corpore immaculato [4] [q] latâ fugâ damnatus est. Dein [r] Parnasius ex Præfecto Ægypti, homo simplicium morum, eò deductus periculi ut pronuntiaretur capitis reus, itidem pulsus est in exsilium: sæpe auditus multo antehac retulisse, quòd cùm Patras Achaïcum oppidum, ubi genitus habuit larem, impetrandæ causâ cujusdam relinqueret potestatis, per quietem deducentia se habitus tragici figmenta viderat multa. [s] Andronicus pòst à studiis liberalibus & claritudine carminum notus, in judicium introductus, cùm secura mente nullis suspicionibus urgeretur, purgando semper & fidentiùs absolutus est. [t] Demetrius itidem Chytras cognomento Philosophus, grandævus quidam, & corpore durus & animo, sacrificasse aliquoties confutatus infitiari non potuit, adserens propitiandi causâ numinis hæc à prima adolescentia factitasse, non tentandi sublimiora scrutatis: nec enim quemquam id noverat adfectare. Diu itaque adhærens eculeo, cùm fiducia gravi fundatus, nequaquam varians, eadem oraret intrepidus, Alexandriam, unde oriebatur, innoxius abire permissus est. Et hos quidem aliósque paucos æqua sors veritatis adjutrix, periculis exemit abruptis. Criminibus verò serpentibus latiùs per implicatos nexus sine fine distentos, quidam corporibus laniatis exstinguebantur: alii pœnis ulterioribus damnati sunt, bonis ereptis, Paulo succentore fa-

4 *Ms.* τὸ fuga *deest al.*

p *Corpore immaculato latæ fuga damnatus.*] Inseruimus vocem ex Ms. nam in vulg. τὸ *lata* deest. Explicando loco faciunt Marciani J. C. verba ex L. 5. ff. de interd. & releg. *Exsilium triplex est, aut certorum locorum interdictio, aut lata fuga, ut omnium locorum interdictio, præter certum locum, aut insulæ vinculum, id est, relegatio in insulam.* Lindenbr.

q *Lata fuga.*] Exsilii triplex genus esse ait Marcianus in lege 5. D. de interdictis & releg. aut certorum locorum interdictionem, putà cùm alicui interdicitur ne Ægyptum adeat: aut latam fugam, ut omnia loca interdicantur præter certum locum; verbi gratiâ cùm quis extra territorium civitatis suæ digredi prohibetur: aut denique insulæ vinculum. Lata fuga igitur est latum exsilium, collatione facta ad insulare vinculum. Id genus exsilii intellexisse videtur Libanius in Orat. pro Aristophane: μόνος δὲ οὗτος ἐκολάζετο περιγεγραμμένοις ὅροις, ὧν ἐκτὸς οὐκ ἦν κινεῖσθαι. *Hic autem solus punitus est circumscriptis finibus, extra quos egredi non licebat.* Vales.

r *Parnasius ex Præfecto Ægypti.*] Hujus meminit Libanius in Epist. 352. & in Oratione luculenta pro Aristophane Corinthio. ἐπεθύμησε, ait, δυστυχῶς τῆς Αἰγυπτίων ἀρχῆς Παρνάσιος, &c. ubi multa de toto hoc negotio Parnasii habes, quo involutus & ambustus fuit Aristophanes. Eidem Parnasio ob reditum ab exsilio gratulatur in Epistola 718. quæ sic incipit: καὶ ὁπηνίκα τοῖς πολλοῖς Ἀβυδηνοῖς ἐκείνοις περιπεπτώκεις, ἤλγουν, καὶ νῦν εἰλημμένος σε τὴν Κόρινθον καὶ τῶν πατρῴων ἀγαθῶν χαίρω. Id est: *Et cùm in multos illos Abydenos incidisti, dolebam: & nunc Corinthum, & paterna te bona recuperasse gaudeo.* Ubi in Abydenorum nomine jocus est elegans: nam Abydeni Græco proverbio calumniatores dicebantur, & negotium illud quo vexatus fuerat Parnasius, ex Abydo initium sumpserat, ut Marcellinus hîc docet. In illis autem verbis: καὶ τῶν πατρῴων ἀγαθῶν videtur ad Patras alludere, quæ fuit Parnasii patria. *Idem.*

s *Andronicus claritudine carminum notus.*] Hujus meminit Libanius in Epistola ad Themistium 69. Ἀνδρόνικος ὁ ποιητὴς οὕτω διέθηκε πρὸς αὐτὸν τὰς μέχρι Αἰθιόπων πόλεις, &c. Ejusdem meminit in Orat. de vita sua, pag. 50. Photius in Bibliotheca, post excerpta ex Helladio, ait in eodem volumine fuisse opera Andronici Decurionis Hermopolitani ad Phœbammonem Comitem Cynopolitanum: eúmque fabulas & diversi generis poëmata scripsisse: qui an diversus sit ab hoc nostro, alii viderint. * De hoc intelligendus est Themistius in Oratione adversus eos, qui Sophistam suum malè interpretantur. καὶ εἰ μὲν τις οἶος τέ ἐστι ξυντιθέναι τραγῳδίαν καὶ ἔπη καὶ διθυράμβους, ὥσπερ ἔναγχος ἐπιδημήσας Αἰγύπτιος νεανίσκος. ἀλλ' ἀμαθής γε εἶναι ὁμολογεῖ τὴν ὑψηλοτέραν σοφίαν. *Idem.*

t *Demetrius Chytras cognom. Philosoph.*] Hic est, ni fallor, Philosophus Cynicus, qui Chytron dicitur à Juliano in Orat. ad Heraclium, quomodo Cynicè sit philosophandum, ubi Cynicos omnes recenset, qui ad Constantii Aug. Comitatum se contulerant: ἀνῆλθεν ὁ Ἀσκληπιάδης, εἶτα ὁ Σερηνιανὸς, εἶτα ὁ Χύτρων, εἶτα οὐκ οἶδα παιδάριόν τι ξανθὸν καὶ εὐμήκες, εἶτα σύ. Quid enim hæc Marcellini verba, *& corpore durus & animo*, annon apertè

bularum crudelium, [v] quasi [x] è pomptuaria cella fallaciarum [5] & nocendi species [y] suggerente complures, cujus ex nutu (propè dixerim) pendebat incedentium omnium salus. Nam [z a] si qui remedia quartanæ, vel doloris alterius collo gestaret, [b] sive per monumentum transisse vespere malivolorum argueretur indiciis, ut veneficus, sepulcrorúmque horrores & errantium ibidem animarum ludibria colligens vana, pronuntiatus reus capitis interibat. Et prorsus ita res

5 *Ms.* & nocendi species egerentque. *al.* extulit nocendi specie exitque complures.

Cynicum denotant? χύτεων autem & Chytras (sic enim scribendum est) planè idem est. Observavi tamen hujusmodi scurrilia cognomenta ferè per ας efferri solere. Sic suprà Eusebius Pittacas, & alter Eusebius Mattiocopas commemorati sunt. Et Dioscorides Φακᾶς cognominatus est, teste Suida: Ammonius Philosophus Σακκᾶς: Constantius Magnus Τραχηλᾶς, teste Cedreno; in Victoris Epitome *Trachala*: Johannes quidam Justiniani temporibus Φαγᾶς, Procopio teste, iisdémque temporibus alter Johannes Δακνᾶς est dictus, ut refert Agathias in lib. 4. *Vales.*

v *Quasi è prompt. cella.*] Eleganter Regius codex * & Tolosanus * scriptum habent, *quasi è prompt. cella.* Sic Plautus in Amphitryone Actu 1. *Quasi è promptuaria cella depromar ad flagrum.* In Editione Rom. excusum est, *quasce prompt. cella.* Idem.

x *E promptuaria cella.*] Glossar. *Penuria cella & promptuarium*, ταμεῖον. Plaut. Amphitr. *Velut è promptuaria cella depromar ad flagrum.* Lindenbr.

y *Egitque complures.*] In Regio & Flor. codice, [Colbert.] * ac Tolosano * & in Editione Rom. legitur, *egeréntque complures.* Unde nulla propemodum mutatione locum à Castello mirificè corruptum pristino nitori restitui hoc modo: *Paulo succentore fabularum crudelium quasi è prompt. cella fallaciarum & nocendi species suggerente complures.* quam scripturam veram hujus loci esse vel sonus ipse demonstrat. Posset etiam legi *egerente.* Porrò succentor fabularum is est, qui ὑποβολεὺς Græco vocabulo dicitur, qui actoribus modos ac numeros suggerebat, ut docet Plutarchus in tractatu qui πολιτικὰ παραγγέλματα inscribitur: μιμεῖσθαι τοὺς ὑποκριτὰς τοῦ ὑποβολέως ἀκούοντας καὶ μὴ παρεκβαίνοντας τοὺς ῥυθμούς. Et Dio in fine libri 61. de Nerone qui citharœdico habitu prodibat in scenam. καὶ αὐτῷ, inquit, ὁ Βοῤῥὸς καὶ ὁ Σενέκας καθάπερ τινὲς διδάσκαλοι ὑποβάλλοντές τι παρειστήκεσαν. Nec aliunde sumptâ metaphorâ S. Athanasius dixit in Orat. 1. contra Arianos sub finem: ὑποκρίνονται μὲν ἤτοι ἅπερ ἂν αὐτοῖς ὑποβληθῇ: & sic intelligo quod in titulo Comœdiarum Terentii toties legitur, *Modos dedit Flaccus.* Valesf.

z *Si quis remedia quartanæ.*] Tale erat vetus illud ABRACADABRA, quod hemitritæo depellendo salutiferum putabant: de quo Q. Ser. Sammon. Et Marcell. Empir. cap. XV. remedium valde certum & utile faucium doloribus ait, si in charta, quæ in Phœniceo obvoluta lino colligatur, colloque suspenditur, hi versus scribantur:

Εἶδον τερμιερῆ χρύσεον Τοάναδον,
Καὶ ταρταρῆχον Τεζάναδον,
Σῶσον με σεμνὲ νερτέρων ὑπέρτατε.

* Tertull. adversus Gnost. *de scorpii venenis*: -- *In remediis naturalia plurimùm, aliquid & magia circumligat, medicina cum ferro & poculo occurrit*, c. 1. * O præclaræ artis ingens ludibrium! Sed superstitiosi illi φυσικὰ περίαπτα hæc vocant, iisque arcanam quandam secretioris potentiæ vim inesse aiunt, quæ ab occultis tribuit miracula verbis: magno profectò errore. * Non enim (ut præclarè Tatianus inquit,) ὁ μεμηνὼς σκυτίδων ἐξαρτήμασι θεραπεύεται. * Itaque exstirpando errori etiam artium secretarum curiosissimos magnam diligentiam adhibuisse scimus. Spartian. in Caracalla: *Damnati sunt & qui remedia quartanis tertianisque collo annexa gestarent.* Sancti sanè Patres in primogenia Ecclesia summo studio annisi sunt, qui malum hoc prohiberent. * Chrysostomus ad Antiochenos Orat. 21. *Quid verò diceret aliquis de his, qui carminibus & ligaturis utuntur, & de circumligantibus aurea Alexandri Macedonis numismata capiti vel pedibus?* * Exstat ea de re Synodi VI. in Trullo can. LXI. ad quem Balsamonis hæc verba sunt: φυλακτήριοι, *hoc est remediorum seu amuletorum præbitores dicuntur, qui fraude dæmonis eis qui à se decipiuntur, vincula quædam ex sericis filis contexta, quæ & πόγια dicuntur, præbent, quæ aliquando quidem intus habent scripturas, aliquando verò falsa quædam alia, quæcunque inciderint. Dicunt autem hæc juvare, si ex collis eorum, qui illa accipiunt, perpetuò pendeant, ad omne malum vitandum.* Et quid aliud, τὸ πρῶτον τοῦ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγελίου, vel Pythagoræ τὸ τετράπλευν τρίγωνον collo appendere, quàm vetitis artibus levamen dolorum inde exspectare? adeo nec nostro quoque sæculo tam pestilens superstitio invisa! *Lindenbr.*

a *Si qui remedia quartanæ.*] Huc referenda est lex 6. Cod. Theod. de Maleficis & Mathem. data ad Taurum Præf. Præt. Eusebio & Hypatio Coss. Sic enim emendanda subscriptio. *Valesf.*

b *Sive per monumentum transisse.*] Ad magiam rite perficiendam * vel membrorum medelam, * etiam mortuorum * aut ora, ut Apuleius Milesf. 2. ait, passim demorsicabantur, aut * ossa jam cariosa conquirebantur. Porphyrius de Abstinentia ab esu animal. lib. II. pag. 33. Τῶν ἀτάφων -- σώμασιν, οἷς καὶ οἱ γόητες καταχρῶνται πρὸς αὐτῶν ὑπηρεσίαν, βιαζόμενοι τῇ τοῦ σώματος, ἢ μέρους τοῦ σώματος κατοχῇ. Apuleius * Milesf. lib. 2. p. 108. *Oppidò formido cæcas & inevitabiles latebras magicæ disciplinæ. Nam ne mortuorum quidem sepulcra tuta dicuntur: sed & bustis & rogis reliquiæ quædam & cadaverum præ-*

agebatur, quasi Clarum, Dodonæas arbores, & [c] effata Delphorum olim sollemnia, in Imperatoris exitium sollicitaverint multi. Unde blanditiarum tætra commenta palatina cohors exquisitè confingens, immunem eum fore malorum communium adserebat, [d] fatum ejus vigens semper & præsens in abolendis adversa conantibus eluxisse, vocibus magnis exclamans. Et inquisitum in hæc negotia fortiùs, nemo qui quidem rectè sapiat reprehendit. Nec enim abnuimus salutem legitimi Principis, propugnatoris bonorum & defensoris, unde salus quæritur aliis, consociato studio muniri debere cunctorum: cujus redimendæ causâ validiùs, ubi majestas pulsata defenditur, à quæstionibus vel cruentis [e] nullam [f] Corneliæ leges exemere fortunam. Sed exsultare mæstis casibus effrenatè non decet, ne videantur licentiâ regi subjecti, non potestate. Imitandus sit Tullius, cùm parcere vel lædere potuisset, ut ipse adfirmat, ignoscendi quærens causas, non puniendi occasiones: quod judicis lenti & considerati est proprium. Tunc apud Daphnen, amœnum illud & ambitiosum Antiochiæ suburbanum, visu relatúque horrendum natum est monstrum, [g] infans ore gemino, cum dentibus binis & barba, quatuórque oculis, & brevissimis duabus auriculis: qui partus ita distortus præmonebat Rempublicam in statum verti deformem. Nascuntur hujuscemodi sæpe portenta, indicantia rerum variarum eventus: quæ quoniam [h] non expiantur, ut apud veteres, publicè inaudita prætereunt & incognita.

CAP. XIII. His temporibus Isauri diu quieti, post gesta quæ superior

segmina ad exitiabiles viventium fortunnas petatu. * Idem Miles. III. *Apparatu solito instruxit feralem officinam, omne genus aromatis, & ignorabiliter laminis litteratis, & infelicium manium durantibus calvis defletorum, sepultorum etiam cadaverum expositis multis admodum membris.* * Tatianus adversus Græcos p. 203. Τῶν ῥιζῶν αἱ ποικιλίαι, νευρῶντε καὶ ὀστέων περιάψεις, οὐκ αὐταὶ καθ' ἑαυτὰς δραστικαί τινές εἰσι, στοιχείωσις δὲ ἐστι τῆς τῶν δαιμόνων μοχθηρίας. * Unde gravis hæc querela Johan. Chrysostomi Hom. 38. in Matthæum Εἰς τοῦτο ἔρχονται μαγγανείας, ὡς μηδὲ τὰ ὀστᾶ τῶν κατοιχομένων κινεῖν ὀκνεῖν. *Lindenbr.*

c *Effata Delphorum.*] Oracula Delphica: quo significatu libro XXVIII. *Parentis effata, quid augurales alites vel cantus monerent oscinum adprime callentis.* * Varro de Ling. Latin. lib. 5. *Effata dicuntur, quòd augures finem auspiciorum cælestium extra urbem agris sunt effati.* * Vid. Hadriani Junii Animadvers. lib. III. cap. 10. *Idem.*

d *Fatum ejus ingens.*] In codice Regio, [& Colbertino,] * ac Tolos. * scribitur *vigens.* Vales.

e *Nullam Corneliæ leges exemere fortunam.*] Exstat nunc ea de re Constitutio Valentiniani, Valentis, & Gratiani, L. 1. C. Theod. & L. 4. C. Justin. ad L. Jul. Majestat. nam Corneliæ Legis, in qua de majestatis crimine pleniùs actum, uti hoc loco Ammianus & Cicero, C. Cornelium hac lege accusatum defendens, arguunt, verba periere. *Lindenbr.*

f *Corneliæ leges.*] Legem Corneliam majestatis memorat Cicero in Pisonem. Sed postquam Julius Cæsar leges Cornelias emendavit ac supplevit, lex Julia majestatis exinde semper dicta est, ut patet ex Jure Civili. Atque hinc est quòd Suetonius in Nerone legem Juliam vocat, quæ est Cornelia de sicariis & veneficis. Nam Locustæ excusanti minus veneni Britannico datum ad occultandam cædis invidiam, respondet Nero: *Sanè*, inquit, *legem Juliam timeo.* * Ceterùm quod ait Marcellinus, in crimine majestatis nullam haberi dignitatis rationem, sic effertur Græcè in Homilia XIII. Chrysostomi ad populum Antiochensem: ἔνθα γὰρ ἂν ᾖ καθοσίωσις, ἀξίωμα οὐδὲν ὠφελεῖ. *Vales.*

g *Infans ore gemino.*] Sic tempore Apollonii Tyan. apud Syracusas infans capite trigemino natus, tribus Impp. Galbæ, Vitellio, Othoni tragicum exitum portendit. Philostrat. lib. v. cap. 5. Et Mauricio Imp triste omen, in proastio Urbis C P. puer natus quadrupes, alius biceps. Additque Theophyl. Simocat. qui historiam narrat, lib. VI. λέγουσι οἱ τὰς ἱστορίας μετ' ἐπιμελείας συγγράψαντες, μὴ εἶναι εἰς ἀγαθὸν τὴν ταῖς πόλεσιν ἐπιφάνειαν. Atque id ipsum est, quod Ammianus ait: *Partus ita distortus præmonebat Rempub. in statum verti debere deformem.* Vid. Jul. Obsequent. & Cedren. in Theodos. *Lindenbr.*

h *Non expiantur ut apud veteres.*] D. Hieronymus Epist. 63. *Legamus veteres historias, & maxime Græcas*

continet textus, tentatúmque Seleuciæ civitatis obsidium, paullatim reviviscentes (ut solent verno tepore foveis exsilire serpentes) saltibus degressi scrupulosis & inviis, confertíque in cuneos densos, per furta & latrocinia finitimos [6] adflictabant; prætenturas militum ut montani fallentes, pérque rupes & dumeta ex usu facilè discurrentes. Ad quos vi vel ratione sedandos [i] Lauricius, adjecta Comitis dignitate, missus est rector; homo civilis prudentiæ: qui minis potiùs quàm acerbitate pleraque correxit, adeo ut eo diu provinciam obtinente, nihil accideret, quod animadversione dignum æstimaretur.

6 *Al.* adflictab. & eò prætent.

& Latinas, & inveniemus lustralibus hostiis, secundùm errorem, portentosas soboles tam in hominibus, quàm in armentis ac pecudibus expiatas. Ejus rei plura exempla apud T. Livium & alios leguntur. *Lindenbr.*

i *Lauricius, adjecta Comitis dignitate.*] Hujus Lauricii Comitis per Isauriam meminere Scriptores Historiæ Eccl. eúmque unà cum Leona (quem Marcellinus in lib. xx. Quæstorem nominat) interfuisse ex more narrant Synodo quæ Seleuciæ in Isauria habita est hoc ipso anno, Eusebio & Hypatio Coss. Apud Socratem in lib. 2. λαυρίκιος ὁ τῶν κατὰ τὴν Ἰσαυρίαν στρατιωτῶν ἡγεμὼν dicitur. *Vales.*

Explicit Liber XIX.

AMMIANI MARCELLINI RERUM GESTARUM

LIBER XX.

Incipit feliciter.

Hæc libro Ammiani Marc. XX. continentur.

CAPUT I. HÆc per Illyricum, pérque Orientem rerum ſeries fuit. Conſulatu verò Conſtantii decies, térque Juliani, [a] in Britanniis cùm Scotorum Pictorúmque gentium ferarum excurſus, rupta quiete condicta, loca limitibus [b] vicina [1] vaſtarent, & implicaret formido provincias præteritarum cladium congerie feſſas: hiemem agens apud Pariſios Cæſar, diſtractúſque in ſollicitudines varias, verebatur ire ſubſidio transmarinis: (ut retulimus ante [c] feciſſe [2] Conſtantem) ne rectore vacuas relinqueret Gallias, Alamannis ad ſævitiam etiamtum incitatis & bella. [3] [d] Ire igitur ad hæc ratione vel vi componenda Lupicinum placuit, ea tempeſtate Magiſtrum armorum, bellicoſum ſanè, & caſtrenſis rei peritum, ſed ſupercilia erigentem ut cornua, & de tragico, quod aiunt, cothurno ſtrepentem: ſuper quo diu ambigebatur, avarus eſſet potiùs, an crudelis. Moto ergo velitari auxilio, Ærulis ſcilicet

1 *Mſ.* vaſtarent. 2 *Mſ.* Conſtantem. 3 *Mſ.* Ire igitur ad hæc retione vel compon.

---

a *In Britanniis cum Scotorum Pictorumque gentium ferarum.*] Claudian. de Bello Gothico:

Venit & extremis legio prætenta Britannis,
Quæ Scoto dat frena truci, ferroque notatas
Perlegit exſangues Picto moriente figuras. Lindenbr.

b *Vicina vaſtarentur.*] Cùm in Mſſ. omnibus atque in Editione Romana legatur *vaſtarent*, ſic totum locum ſcribendum eſſe cenſeo: *Cùm Scotorum, Pictorúmque gent. fer. excurſus rupta quiete condicta, loca lim. vicina vaſtarent.* Valeſ.

c *Feciſſe Conſtantem.*] Conſtans Aug. in Britanniam inſulam trajecit; ut barbaros coërceret qui inſulam infeſtabant; quam expeditionem Marcellinus noſter in geſtis Conſtantis non prætermiſerat: quinetiam occaſione ſumpta, ut ſolet, tractum Britanniæ deſcripſerat, ut ipſemet teſtatur in lib. 27. Ea autem Conſtantis expeditio contigit poſt victoriam de Francis, teſte Libanio in Orat. quæ *βασιλικός* inſcribitur. Hæc porrò victoria de Francis refertur ab Idatio & Socrate Conſulatu Conſtantii III. & Conſtantis II. qui annus erat Domini 342. Proinde in ſequentem annum cadit expeditio Britannica. Quod etiam ex ſubſcriptione legis 5. Cod. Theod. de extraordin. acutè notavit Jac. Gothofredus in Notis ad Expoſitionem totius mundi. *Idem.*

d *Mittere igitur ad hæc loca ad rationes componendas.*] Hæc eſt P. Caſtelli conjectura: nam in Editione Rom. excuſum erat hoc modo: *Ire igitur ad hæc ratione vel*

& Batavis, [e] numeríſque [4] Mœſiacorum duobus, adulta hieme [f] Dux antedictus Bononiam venit: quæſitíſque navigiis, & omni impoſito milite, obſervato flatu ſecundo ventorum, [g] ad Rutupias ſitas ex adverſo defertur, petítque [5] Lundinium: ut exinde ſuſcepto pro rei qualitate conſilio, feſtinaret ociùs ad procinctum.

CAP. II. Quæ cùm ita geruntur, poſt Amidæ oppugnationem Urſicinum ad commilitium Principis ut peditum Magiſtrum reverſum, (ſucceſſiſſe enim eum Barbationi prædiximus) obtrectatores excipiunt: primò diſſeminantes mordaces ſuſurros: dein propalam ficta crimina ſubnectentes. Quibus Imperator adſenſus, ex opinione pleraque [6] æſtimans & inſidiantibus patens, Arbetionem & Florentium Officiorum Magiſtrum quæſitores dederat, ſpectaturos quas ob res oppidum ſit exciſum. Quibus apertas probabiléſque refutantibus cauſas, veritíſque ne offenderetur Euſebius Cubiculi tunc Præpoſitus, ſi documenta ſuſcepiſſent perſpicuè demonſtrantia, Sabiniani pertinaci ignavia hæc accidiſſe quæ contigerunt: à veritate detorti, inania quædam, longéque à negotio diſtantia ſcrutabantur. Qua iniquitate percitus qui [7] audiebatur: *Etſi*

4 *Al.* Mœſicorum pluribus. 5 *Al.* Lundinum. 6 *Mſ.* æſtimaſſet. 7 *Al.* audiebat.

componenda, &c. prout etiam in Regio ac Flor. codicibus ſcriptum reperi. Unde proclive erat veram ſcripturam deprehendere. Sic enim in fine libri ſuperioris locutus eſt Auctor noſter: *Ad quos vi vel ratione ſedandos Lauricius miſſus eſt Rector.* Valeſ.

[e *Numeriſque Mœſiacorum duobus.*] Numeros Ammianus Marcellinus modò pro legionibus, modò pro cohortibus tantùm aut auxiliis ſumit. Nomine autem hoc non tantùm Marcellinus & Notitia Imperii Rom. aliíque eorum temporum Scriptores, ſed etiam veteres Auctores utuntur. Hirtius in libro VIII. de bello Gallico: *Cn.* inquit, *Pompeius legionem primam, quam ad Cæſarem miſerat confectam ex delectu provinciæ, Cæſari eam tamquam ex ſuo numero dedit. Cæſar tamen Pompeio legionem remiſit, & ex ſuo numero Quintamdecimam, quam in Gallia citeriore habuerat, ex SC. jubet tradi. Ex ſuo numero dare*, aut *tradere legionem*, idem eſt, atque ex copiis ſibi Senatuſconſulto attributis, vel ex ſuo exercitu, quem SC. obtineat. In libro I. de bello civili: *Omnes Domitium circumſiſtunt & cuſtodiunt, legatóſque ex ſuo numero ad Cæſarem mittunt.* Sermo eſt de cohortibus XXX. quæ Corfinium ſub Domitio tenebant. *Ex ſuo numero*, id eſt, ex ſuo corpore, & nomine totius præſidii. Suetonius in Auguſto capite XVII. ſcribit, eum *turbatum nuntiis de ſeditione militum, quos ex omni numero confectâ victoriâ Brundiſium præmiſerat, repetiſſe Italiam. Ex omni numero*, id eſt, ex omnibus legionibus. Et in libro VIII. ſex militum millia, ſeu *bina è* III. *legionibus Mœſiacis millia*, *numeros* appellat. *Et tum quidem*, ait, *compreſſa res eſt, revocatis ad officium numeris parumper.* Cedrenus tradit Marcianum qui poſtea imperavit, tum gregarium militem, è Græcia ad bellum Perſicum cum ſuo numero profectum eſſe. στρατιώτης λιτὸς ὢν περὶ τοῦτο Μαρκιανὸς καὶ τοῦ ἰδίου νουμέρου ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος κατὰ Περσῶν ἀπῄει: *cum ſuo numero*, id eſt, cum ſua legione. Mœſiacos porrò in duos minimùm numeros diviſos fuiſſe, indicant ſuprà laudata Marcellini verba. Nuper repertus eſt in urbe Mettis lapis, cùm munitionum fundamenta jacerentur, ita inſcriptus. D. M. APOLLINARI EX ORDINE MESIACORUM HOC MONUMENTUM COMMILITONES POSUERE. *Meſiacorum* heic mendoſè ſcriptum pro *Mæſiacorum*: ut mihi affirmavit vir clariſſ. atque doctiſſimus humaniſſimúſque, à quo ipſam Inſcriptionem accepi, Aimericus Bigotius Rotomagenſis, inter amicos meos haud poſtremo loco numerandus. Ex ea Inſcriptione judicari poteſt, Mœſiacos tum Mediomatricis ſeu Mettis urbi claræ præſediſſe: quos ſolùm intra Gallias tum militaſſe docet Marcellinus. Sed poſtea ſub Valentiniano ejúſque ac Theodoſii filiis Mettis in præſidio fuit legio *prima Flavia*, quæ principatu Conſtantii, ſive ætate Ammiani Marcellini noſtri, una cum legione prima Parthica Singaræ in Meſopotamia præſederat: ſicuti in Notitia Galliarum obſervavi, Notitiam Imperii Rom. ſecutus. In lapide quem laudavi, Apollinaris *ex ordine Mæſiacorum* fuiſſe dicitur, id eſt, ex corpore Mœſiacorum, ex numero, vel ex legione Mœſiacorum. Mentio autem *Deorum Manium* indicat apertè, hominem à Chriſtiana religione alienum, & vano Deorum cultui addictum fuiſſe.] *Idem.*

f *Dux antedictus Bononiam venit.*] Tabula Itineraria vetus: *Geſſoriaco, quod nunc Bononia.* * Annal. de Geſtis Caroli Magni p. 180. *Bononiam Gallicam, civitatem maritimam.* * Galli *Bologne* vocant. Vid. Explicat. Fragmentorum Tabulæ antiquæ Marc. Velſeri pag. 37. *Lindenbr.*

g *Ad Rutupias ſitas ex adverſo.*] Angloſaxonibus ho-

me, inquit, *despicit Imperator*, *negotii est tamen magnitudo*, *ut nonnisi judicio Principis nosci possit & vindicari: sciat tamen velut quodam præsagio*, *quòd dum mæret super his*, *quæ apud Amidam gesta emendatâ didicit fide*, *dúmque ad spadonum arbitrium trahitur*, [8] *defrustandæ Mesopotamiæ proximo vere ne ipse quidem cum exercitus robore omni opitulari poterit præsens*. Relatis adjectísque cùm interpretatione maligna compluribus, iratus ultra modum Constantius, nec discusso negotio, nec patefieri quæ scientiam ejus latebant permissis, adpetitum calumniis, depositâ militiâ digredi jussit ad otium, Agilone ad ejus locum [9 h] immodico saltu promoto, ex Gentilium Scutariorum Tribuno.

CAP. III. Eodem tempore per Eoos tractus cælum subtextum caligine cernebatur obscura, & à primo auroræ exortu adusque meridiem intermicabant jugiter stellæ: hísque terroribus accedebat, quòd cùm lux cælestis operiretur, è mundi conspectu penitus luce abrepta, defecisse diutiùs Solem pavidæ mentes hominum æstimabant: primò attenuatum in Lunæ corniculantis effigiem, deinde [i] in speciem auctum [1] semenstrem, posteáque in integrum restitutum. Quod aliàs non evenit ita perspicuè, nisi [k] cùm post inæquales cursus [l] intermenstruum Lunæ ad idem revocatur initium certis temporum intervallis: id est, cùm in domicilio ejusdem signi tota reperitur Luna sub Sole liniamentis objecta rectissimis, [m] atque in his paullisper consistit minutis, quæ geometrica ratio partium [2 n] partes appellat. Ac licèt utriusque sideris conversiones & motus, ut scrutatores causarum intelligibilium adverterant, in u-

8 Al. *defensandæ*. 9 *Steph.* moderandum à se. 1 *Ms.* semestrem. 2 *Ms.* partium partes app.

die *Rich-borovv* dicitur. Vid. Guilel. Cambdeni Britanniam, & quæ notat M. Velserus ad Fragm. Tabulæ antiquæ, pag. 19. *Lindenbr.*

h *Immodico saltu promoto.*] Lib. XXII. *Ab egestate infima ad saltum sublati divitiarum ingentium.* Lib. XXVI. *Promotus repentino saltu Patricius.* L. 8. C. de advoc. divers. jud. *Permutationum saltibus superiore gradu captato.* Sic in Jure Canonico *per saltum promoveri*, c. 1. dist. 52. & cap. unic. de Cler. per saltum prom. *Idem.*

i *In speciem auctum semenstrem.*] Semenstrem pro semimenstrua posuit: quam speciem Græci διχόμηνον vocant. Sic in Glossis veteribus, *semenstre*, ἡμιμήνιον: *semenstris*, ἡμιμηνιαῖος. Vetus Poëta Astronomicōn in Catalectis Scaligeri:

Jam cur semenstri non semper palleat orbe,
Inflexi præstant obliquo tramite cursus.

* Postremò vetus Scholiastes Juvenalis in satiram 7. *Semestris*, inquit, *Luna dicitur*, *quum mensis medium permensa est spatium.* Sed & Apuleius in libro 1. Metamorphoseos non procul ab initio: *Earúmque media semestris Luna flammeos spirabat ignes.* * Vales.

k *Cùm ad inæquales cursus intermenstruum Lunæ ad idem revocatur.*] Inf. *Nisi tempore intermenstrui deficere visam nusquam Lunam.* Cleomedes: ὅπερ ἐν μόνῃ τῇ πανσελήνῳ συμβαίνειν δυνατόν. Lib. II. cap. 6. περὶ τῆς σελήνης ἐκλείψεως. Q. Curt. lib. IV. pag. 71. *Scirent temporum orbes implere destinatas vices*, *Lunamque deficere*, *cùm aut terram subiret*, *aut Sole premeretur.* Vid. Geminum cap. περὶ ἐκλείψεως τῆς σελήνης. Plin. lib. 2. cap. 10. *Lindenbr.*

l *Intermenstruum Lunæ.*] Intermenstruum pro plenilunio usurpat Marcellinus infrà, cùm ait nonnisi tempore intermenstrui deficere visam usquam Lunam. Sed in loco quem præ manibus habemus, ineptum est de plenilunio intelligere. Itaque pæne adducor ut credam sic Marcellinum ipsum scripsisse: *Cùm iter menstruum Lunæ ad idem revocatur initium.* Vales.

m *Atque in his paullisper consistit minutis.*] Quod Latinis *minutum*, id Græcis est τὸ λεπτόν. Pappus Alexandr. ἡ δὲ μοῖρα (ἔχει) λεπτὰ ξ. Augustin. de Civit. Dei cap. V. lib. 2. *Non ad minuta incomprehensibilia*, *sed ad temporum spatia pertinet*, *quæ observari notarique possunt.* Lindenbr.

n *Partes appellat.*] Ms. *partium partes appellat.* Plin. lib. 11. cap. 10. *scripula partium* dixit. *Idem.*

num

num eumdémque finem lunari curſu impleto, perenni diſtinctione conveniunt: tamen Sol non ſemper his diebus obducitur, ſed cùm Luna è regione, velut libramento quodam, igneo orbi & adſpectui noſtro opponitur media. Ad ſummam tum Sol occultatur ſplendore ſuppreſſo, cùm ipſe & lunaris globus aſtrorum omnium infimus, parili comitatu obtinentes circulos proprios, ſalváque ratione altitudinis interjectæ junctim locati, ut ſcienter & decore [o] Ptolemæus exponit, ad dimenſiones venerint, quos ἀναβιβάζοντας & καταβιβάζοντας [p] ἐκλειπτικοὺς συνδέσμους, coagmenta videlicet defectiva Græco [3] dictitant ſermone. Et ſi contigua iiſdem juncturis præſtrinxerint ſpatia, dilutior erit defectus. Si verò articulis ipſis inhæſerint, qui coactiùs adſcenſus vinciunt & deſcenſus, [4] offunditur denſioribus tenebris cælum, ut craſſato aëre ne proxima quidem & adpoſita cernere queamus. [q] Sol autem geminus ita videri exiſtimatur, ſi erecta celſiùs ſolito nubes, æternorúmque ignium propinquitate collucens, orbis alterius claritudinem tamquam è ſpeculo puriore formaverit. Nunc veniamus ad Lunam. Apertum & evidentem ita demum ſuſtinet Luna defectum, cùm pleno lumine [5] rotundata Solíque contraria, ab ejus orbe centum octoginta partibus, id eſt ſigno ſeptimo, diſparatur. Et quamquam hoc per omne plenilunium ſemper eveniat, non ſemper deficit tamen. Sed quoniam circa terrenam mobilitatem locata, & á cælo totius pulcritudinis extima, nonnumquam ferienti ſe [6] ſubſerit luci, objectu metæ noctis in conum [7] deſinentis anguſtum latet parumper umbrata: túmque nigrantibus involvitur globis, ſi Sol ſphæræ inferioris curvamine circumfuſus, mole obſiſtente terrena, radiis eam ſuis illuſtrare non poſſit: quam numquam habere proprium lumen opiniones variæ collegerunt. Et cùm ad idem ſignum æquis partibus Soli concurrerit, obſcuratur (ut dictum eſt) penitus hebetato candore; [r] σύνοδος Græcè [8] [ſ] μήνης dicitur. Naſci autem putatur, cùm parva declinatione velut è perpendiculo ſuperjectum gerit Solem. Exortus verò ejus adhuc graciliſcens primitus mortalitati videtur, cùm ad ſecundum relicto Sole migraverit ſignum. [9] Progreſſa itaque porrectiùs,

3 *Mſ.* dictitata ſerm. 4 *Mſ.* offenditur. 5 *Al.* rotunda. 6 *Mſ.* ſubſerit lanici. 7 *Mſ.* deſidentis. 8 *Al.* mene Græcè ſynodus. naſci autem. 9 *Mſ.* progreſſus.

o *Ptolemæus exponit.*] τῆς μαθηματικῆς συντάξεως lib. VI. *Lindenbr.*

p ΕΚΛΕΙΠΤΙΚΟΥΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥΣ.] Cleomedes in lib. 2. etiam συναφὰς dici adnotat: ὥστε οὕτως ἔχων ὁ διαμέτρου κατὰ δύο σημεῖα τέμνει ἀναγκαίως, ἃς ἡλιακὸς καὶ ἐκλειπτικὸς καλεῖται· ταύτας οὖν τὰς τομὰς οἱ μὲν συναφὰς, οἱ δὲ συνδέσμους καλοῦσιν. Hinc Sol apud Nonnum in lib. 38. Dionyſ. monens Phaëthontem ſic loquitur:

Ἀκρα δὲ συνδέσμοιο φυλάσσεο, μὴ σχέδον ἕρπων
Ἅρμασιν ἡμετέροις ζοφοειδέα κῶνον ἑλίξας
Φέγγος ὅλον κλέψειεν ὀπισκιόων σέο δίφρου.

Adde Chalcidium in Timæum Platonis. *Valeſ.*

q *Sol autem geminus.*] Exempla adducit Plin. lib. II. cap. 31. *Albæ duo Soles viſi.* Livius lib. 17. pag. 323. *Lindenbr.*

r *Μήνης Græcè σύνοδος dicitur.*] Ita membranæ antiquæ. Codex Flor. *univae Græc.* vulgati libri, *mene Græce ſynod.* Eſt autem τῆς μήνης σύνοδος, quæ σεληνιακὴ σύνοδος Gemino pag. 152. *Idem.*

ſ ΜΗΝΗΣ *Græce* ΣΥΝΟΔΟΣ.] Luna à Græcis olim dicebatur μήνη. Varro in lib. 5. de lingua Lat. *Sic menſis, ait, à Lunæ motu dictus, dum ab Sole profecta rurſus redit ad eum Luna, quòd Græcè olim dicta μήνη: unde illorum μῆνες, ab eo noſtri.* & D. Ambroſius in Ep 83. denique Theon in Arati Prognoſtica: μήνη etiam à Græcis vocata eſt Luna, ut ſcribit Cleomedes in lib. 2. ubi qua-

jámque abunde nitens cornutæ habitu, μηνοειδὴς est appellata. Cùm autem Sole longo cœperit interstitio submoveri, & [t] ad quintum pervenerit signum, radiis ejus ad se conversis, majus concipit lumen, & [v] fit Græco sermone [1] [x] διχόμηνος, quæ forma semiorbem ostendit, procedens deinde jam [2] [y] disjunctissimè, quintóque signo arrepto, [z] figuram monstrat [a] ἀμφικύρτου, utrimque prominentibus gibbis. E regione verò cùm normaliter steterit contrà, lumine pleno fulgebit, domicilium septimi retinens signi: & in eodem tum etiam agens, paullulúmque progressa minuitur, quem habitum [b] [c] vocamus [3] ἀπόκρουσιν, atque easdem formas repetit senescendo: [4] traditúrque doctrina multiplici con-

1 *Al.* διχότομος. 2 *Ms.* disjunctissimo quintoque signo. 3 *Ms.* ACTOKPICIN. *Steph.* ἀπόκρισιν. 4 *Ms.* graditurque.

tuor τῆς μηνὸς significationes affert. Prima est Lunæ, tunc cùm corniculata est: ἡ σελήνη, ὅταν ᾖ σιγμοειδὴς τῷ σχήματι, μὴν καλεῖται. Ceterùm Editio Rom. excusum habet hoc in loco, *unine Græce synodos*. Codex autem Regius, *quæ Græcè synodos dicitur*: [Colbertinus, *univæ synodos dicitur*;] * Tolosan. simpliciter, *Græcè synodos dicitur*. Vales. Cur igitur in editis hic ordo non servatur? *Gronov.*

t *Ad quintum pervenerit signum.*] Scribendum est *ad quartum*: ut ex sequentibus patebit. Nam Luna cùm LXXXX. partibus, quos vulgò gradus vocant, à Sole recesserit; tum διχότομον σχῆμα exhibet: quam dividuam seu dimidiam Lunam vocant Apuleius & Marcianus Capella. *Vales.*

v *Fit Græco sermone* διχόμηνος.] Agnoscunt hanc lectionem retro Editiones, licèt in quibusdam libb. διχότομος scriptum sit, in Ms. *dichomenis*: utramque vocem retinuit Achilles Statius in Arati Phœnom. cap. περὶ σελήνης, pag. 92. Ἀνατέλλει δὲ (*Luna*) οὐχ ὅλον τὸ φῶς ἔχουσα περιφερές, ἀλλὰ μηνοειδής, μέχρι δὲ τοῦ ἡμίσεως αὐξηθεῖσα γίνεται διχότομος. Ἐὰν δὲ τὸ λοιπὸν περιφωτισθῇ, καλεῖται ἀμφίκυρτος· πληρωθεῖσα δὲ γίνεται πανσέληνος, πανσέληνος, καὶ διχόμηνις. Πεντεκαιδεκαταία γὰρ ἐστὶ πληρωθεῖσα, ὅ ἐστιν ἥμισυ μηνὸς, διχαζομένων τῶν λ. ἡμερῶν· καὶ πάλιν αὖ ἀπὸ τῆς πανσελήνου ἄρχεται μειοῦσθαι, καὶ γίνεται πρῶτον ἀμφίκυρτος, εἶτα μηνοειδής. Cleomedes κυκλικῆς θεωρίας lib. II. ex eo Hero Alexandr. Eratosthenes, Theon Alexandr. in Arati Phœnom. ad illum versum, Οὐχ ὁράας, ὀλίγη μὲν ὅταν κεράεσσι σελήνη. Papp. Alexandr. εἰσαγωγ. τῶν ἀποτελεσμ. pag. 27. Macrob. in Somn. Scipion. lib. 1. Marcian Capella. *Lindenbr.*

x ΔΙΧΟΜΗΝΟΣ.] In Regio & Flor. * Tolos. Vatic. * [ac Colbertino] exemplaribus, & in Editione Rom. legitur *dichomenis*, quod idem est. διχόμηνον autem pro διχοτόμου hîc ponitur: ut apud Alexandrum Aphrod. in lib. 1. problem. de Luna: ἐν μὲν γὰρ τῷ διχομήνῳ σχήματι ὑγρὰ καὶ θερμὴ ποσῶς ἐστιν, ἐν δὲ τῷ πανσελήνῳ θερμὴ καὶ ξηρὰ ποσῶς· ἐν δὲ τῇ ἀποκρούσει ξηρὰ καὶ ψυχρά· ὅτε δὲ ἀφώτιστος, ὑγρὰ καὶ ψυχρά. Ubi manifestè διχόμηνον posuit pro διχοτόμου. Similiter Nonnus in lib. 4. Dionys.

Ἀμφιφαὴς, διχόμηνις, ὅλῳ σέλαϊ προσώπῳ.

Alias διχόμηνος, & frequentiùs, pro plenilunio sumitur, ut apud Geminum & Achillem Tatium in Arati Phænomena. Et Scholiastes Apollonii διχομήνις ait, idem est ac πανσέληνος. Unde Gelenius cùm mendum hîc esse putaret, διχότομον correxerat: sed falsus est, ut dixi. *Vales.*

y *Disjunctissimoque signo arrepto.*] Sic primus edidit Castellus, ineptè: quem miror tamen comitem erroris habuisse Sig. Gelenium. Sed Accursius edere maluit, prout in Ms. codice suo repererat, *disjunctissimo quintóque signo*. Neque aliter habet Editio Rom. & codex Regius ac Flor. * Tolos. Vatic. * [ac Colbert.] Proinde non dubitavi, quin ita scribendum esset levissima mutatione: *Procedens deinde jam disjunctissimè, quintóque signo, &c.* Idem.

z *Figuram monstrat* ἀμφικύρτου.] Pappus Alexand. Ἀμφίκυρτος δέ ἐστιν, ὅταν εἰς τὸ ἑπόμενον μέρος τοῦ ἡλίου ἀποστᾶσα ᾖ μοίρας ρκ. ἐπὶ τετραγώνου πλευρᾶς καθεστῶσα. *Lindenbr.*

a ΑΜΦΙΚΥΡΤΟΥ.] Cleomedes in lib. 2. scribit antiquos tres tantùm Lunæ formas atque habitus agnovisse, τὸ μηνοειδὲς, τὸ διχότομον, τὸ πεπληρωμένον. id est, corniculatam Lunam, dimidiam, ac plenam: recentiores verò quartum addidisse τὸ ἀμφίκυρτον σχῆμα, quam protumidam Lunam vocat Apuleius de Deo Socratis: quæ major quidem est dimidiâ, minor autem plenâ, quod ego inventum à Philippo Medmæo Astrologo existimo. Sic enim Plutarchus in libro, quo docet non posse jucundè duci vitam ex Epicuri secta. Εὐκλείδην γράφοντα τὰ διοπτρικὰ, καὶ Φίλιππον ἀποδεικνύντα περὶ τοῦ σχήματος τῆς σελήνης. Seleuco tamen id tribuit Clemens lib. 6. *Vales.*

b *Vocamus* πανσέληνον.] Ms. *vocamus* ACTOKPICIN. Stephani Editio ἀπόκρισιν: unde conjicere possumus ἀπόκρουσιν in quibusdam exemplaribus scriptum fuisse. Pappus Alexand. Ἀπόκρουσίς ἐστιν, ὅταν ἡ σελήνη παραλλάξῃ τὴν κατὰ διάμετρον ἡλιακὴν μοῖραν. *Lindenbr.*

c *Vocamus* ΑΠΟΚΡΟΥΣΙΝ.] Cùm in Ms. Vatic. [Colbertino,] Fl. & Falch. exstare intellexissem ἀπόκρισιν; in Regio autem reperissem αὐτόκρισιν: non dubitavi quin legendum esset ἀπόκρουσιν: maximè cùm in Editione Basiliensi ἀπόκρουσιν legeretur. Est autem ἀπόκρουσις ille Lunæ habitus, quem Medici barbaro vocabulo declilunium vocant: ut in Alexandri Aphrod. loco quem proximè citavi, & apud Clementem Alex. in lib. 6. Stromat. In Glossis *interlunium* vertitur ἀπόκρουσις σελήνης. * Hinc ἀπο-

gruente, nonniſi tempore intermenſtrui deficere viſam uſquam Lunam. Quòd autem Solem nunc in æthere, nunc [d] in mundo inferiore [5] curſare prædiximus; ſciendum eſt ſiderea corpora, quantum ad univerſitatem pertinet, nec occidere, nec oriri: ſed ita videri noſtris obtutibus conſtitutis in [e] terra, ſpiritus cujuſdam interni motu ſuſpenſa, rerúmque magnitudini inſtar exigui [6] ſubdita puncti, nunc cælo infixas ſuſpicere ſtellas, quarum ordo eſt ſempiternus, aliquoties humana viſione languente diſcedere ſuis ſedibus arbitrari. Verùm ad inſtituta jam revertamur.

CAP. IV. Properantem Conſtantium Orienti ferre ſuppetias, turbando propediem excurſibus Perſicis, ut perfugæ concinentes exploratoribus indicabant; [f] urebant Juliani virtutes, quas per ora gentium diverſarum fama celebrior effundebat, magnorum ejus laborum factorúmque vehens adoreas celſas, poſt Alamanniæ quædam Regna proſtrata, receptáque oppida Gallicana antè direpta à barbaris & exciſa, quos tributarios ipſe fecit & vectigales. Ob hæc & ſimilia percitus, [g] metuénſque ne augerentur in majus, [h] ſtimulante (ut ferebatur) Præfecto Florentio, Decentium Tribunum & Notarium miſit, [7] auxiliares milites exinde protinus abſtracturum Ærulos & Batavos, cumque Petulantibus Celtas, & lectos ex numeris aliis trecentenos, hac ſpecie juſſos accelerare, ut adeſſe poſſint armis primo vere movendis in Parthos. Et ſuper auxiliariis quidem & trecentenis cogendis ociùs proficiſci, Lupicinus conventus eſt ſolus, tranſiſſe ad Britannias nondum compertus: de Scutariis autem & Gentilibus excerpere quemque promptiſſimum, & ipſe perducere [8] [i] Sintula jubetur,

5 *Mſ.* curſari. 6 *Mſ.* ſubditam. 7 *Mſ.* auxiliares milites exinde. 8 *Mſ.* Singula.

κρυστικὴ σελήνη dicitur a Proclo in Heſiodi dies paginâ 170. quum minuitur. * *Valeſ.*

d *In mundo interiore.*] Mallem *inferiore*. Idem.

e *Terra ſpiritus cujuſdam interni motu ſuſpenſa.*] Plerique veterum terram ſuſtineri ab aëre crediderunt. Sed ex his alii ab aëre externo quaſi comprimi, & in ſtatione ſua contineri eam aiebant, quod egregiè explicat vetus Iſagoge in Arati Phænomena. Anaximenes quidem qui terram planam eſſe dicebat, eam ab aëre vehi affirmabat, teſte Plutarcho in lib. 3. cap. 15. de placitis Philoſoph. Alii verò ab aëre interno & quaſi congenito portari terram aiebant, teſte Seneca in lib. 6. Nat. quæſt. cap. 16. in qua opinione videtur fuiſſe Marcellinus noſter. Vide & Macrobium lib. 1. Saturn. cap. 21. ut Lucanum Claudianúmque prætercam. *Idem.*

f *Urebant Juliani virtutes.*] Vrere propriè de invidia dicitur. Sic Horatius:

Urit enim fulgore ſuo, qui prægravat artes
Infra ſe poſitas.

& Livius in lib. 40. *Quin tu*, inquit, *omiſſâ iſtâ nocturnâ fabulâ ad id quod doles, quod invidiâ urit, prævertenris?* * Petrus quoque Chryſologus in Sermone 48. *Inter ſuos poſſe, morſus eſt: aduſtio eſt, inter cives eminere: Proximos proximorum urit gloria. Propinqui, propinquo ſi honorem debeant, computant ſervitutem.* Et in Sermone 12. 28. & 122. Et generaliter quidquid pulcritudine excellit, urit oculos, ut apud Terentium in Eunucho, & eumdem Horatium in Odis: *Urit me Glyceræ nitor, &c.* Idem.

g *Metuenſque ne augeretur in majus.*] Invidia igitur & metu (quæ vitia Principibus familiaria ſunt) adductus Conſtantius Julianum Cæſarem deprimere conſtituerat. Ac de invidia quidem teſtatur Mamertinus in Panegyrico ad Julianum, & Libanius in Orat. Conſulari his verbis: *ἀλλὰ γὰρ οἷς τοὺς πολεμίους ἐξέκοπτες, τῷ διὰ σὲ νικῶντα ἠνίας. οὕτω δύσμαχόν τι νόσημα φθόνος.* Idem in Orat. funebri pag. 282. & Zoſimus in lib. 3. *Idem.*

h *Stimulante (ut ferebatur) Florentio.*] Ita certè prodit Julianus ipſe in Epiſt. ad Athen. *Idem.*

i *Sintula jubetur.*] *Singula* dicitur tum in Editione Rom. tum in Mſ. Regio, [Colbertino] ac Florentino. In Epiſtola Juliani ad Athen. *Γιντόνιος. τὸ στρατιωτικὸν ἅπαν ἀδιακρίτως τὸ μαχιμώτατον ἀπαγαγεῖν τῆς γαλατίας ἐκέλευσεν, ἐπιτάξας τοῦτο τὸ ἔργον Λουπικίνῳ τε καὶ Γιντωνίῳ.* *Idem.*

Cæsaris stabuli tunc Tribunus. Conticuit, hísque acquieverat Julianus, potioris arbitrio cuncta concedens. Illud tamen nec dissimulare potuit, nec silere: ut illi nullas paterentur molestias, qui relictis laribus Transrhenanis, sub hoc venerant pacto, ne ducerentur ad partes unquam Transalpinas: verendum esse affirmans, ne voluntarii barbari militares, sæpe sub ejusmodi legibus adsueti transire ad nostra, hoc cognito deinceps arcerentur. Sed loquebatur incassum. Tribunus enim parvi querelas Cæsaris dùcens, Augusti jussis obtemperabat: & lecta expeditiore manu, vigore corporúmque levitate præstanti, cum hisdem profectus est, spe potiorum erectus. Et quia sollicitus Cæsar, quid de residuis mitti præceptis agi deberet, perque varias curas animum versans, attentè negotium tractari oportere censebat; cùm hinc barbara feritas, inde jussorum urgeret auctoritas, maximèque absentiâ Magistri equitum [9] augente dubietatem, redire ad se Præfectum hortatus est, olim Viennam specie annonæ parandæ digressum, ut se militari eximeret turba. Perpendebat enim ad relationem suam, quam olim putabatur misisse, abstrahendos á Galliarum defensione pugnaces numeros, barbarísque jam formidatos. Qui cùm suscepisset Cæsaris litteras monentis petentísque ut venire acceleraret, rempublicam consiliis juvaturus; obstinatissimè detrectabat: ea ratione pavore mente confusa, quòd aperta scripta significabant, ab Imperatore nusquam dijungi debere Præfectum in ardore terribilium rerum. Adjectúmque est, quòd [k] si procurare dissimularet, ipse [1] propria sponte projiceret insignia principatus: gloriosum esse existimans [l] jussa morte oppetere, quàm ei provinciarum [m] interitum assignari. Sed vicit Præfecti propositum pertinax, his quæ rationabiliter poscebantur parêre contentione maxima reluctantis. Inter has tamen moras absentis Lupicini, motúsque militares timentis Præfecti, Julianus consiliorum adminiculo destitutus, ancipitíque sententia fluctuans, id optimum factu [2] existimavit: [n] via solemni cunctos è stationibus egressos, in quibùs hiemabant, maturare dispoſuit. Hócque comperto, apud Petulantium signa [o] famosum quidam libellum humi projecit oc-

9 *Ms.* fugente. 1 *Steph.* propria fronte. 2 *Ms.* existimavit.

---

k *Si procurare dissimulasset.*] In Regio codice suprascriptum est eadem manu *procurrere*, quam equidem conjecturam valde probo. *Vales.*

l *Jussa morte oppetere.*] Cùm scilicet ad jussum & alterius arbitrium anima ponitur, id est, morte biothanata, ut ait Firmic. lib. III. cap. 6. * Tacitus Annal. 16. pag. 390. *Accepto jussæ mortis nuntio semet interfecit.* Idem Annal. 15. *Jussam pœnam subiit.* Seneca Natural. Quæst. lib. 2. cap. 59. *Quid interest, utrum ad mortem jussi eamus, an ultronei?* * Contrarium est, *sua morte defungi*, apud Sueton. in Cæsare. Firmicus lib. III. cap. 18. *Longævus, in senectute felix, & qui sua morte moriatur.* Lindenbr.

m *Interitum sibi assignari.*] Sic primus edidit Gelenius, cùm in Editione Rom. legeretur, *quam & provinciarum interitum assignari*: prout etiam in exemplari Regio [& Colbertino] * ac Tolos. * scriptum reperi. Ego verò non dubito quin legendum sit, *quàm ei provinciarum interitum assignari.* Vales.

n *Via sollemni.*] In exemplari Regio [& Colbertino] * ac Tolosano. * & in Editione Rom. legitur, *vita sollemni.* Unde Gelenius ex conjectura, ut arbitror, emendavit, *via sollemni*, id est, militari seu publica: quod equidem non damno. Conjiciebam tamen aliquando, gravius hîc vulnus latere, ac fortasse ita scribendum esse, *tesserâ datâ sollemni.* Sic in lib. 14. sub initium: *Rectores militum tesserâ datâ sollemni armatos omnes celeri eduxere procursu.* Idem.

o *Famosum quidam libellum.*] Zosimus lib. III. pag.

cultè, inter alia multa etiam id continentem: *Nos quidem ad orbis terrarum extrema ut noxii pellimur &* [3] *damnati:* [p] *caritates verò nostræ Alamannis denuo servient, quas captivitate prima post internecivas liberavimus pugnas.* Quo textu ad Comitatum perlato lectóque, Julianus contemplans rationabiles querelas, cum familiis eos ad Orientem proficisci præcepit, [q r] clavularis cursus facultate permissa: & cùm ambigeretur diutius quâ pergerent viâ, placuit Notario suggerente Decentio, [s] per Parisios homines transire, ubi morabatur adhuc Cæsar nusquam motus. Et ita factum est. Iisdemquè adventantibus in suburbanis [t] Princeps occurrit ex more, laudans quos agnoscebat, factorúmque fortium singulos monens, animabat lenibus verbis, ut ad Augustum alacri gradu pergerent, ubi potestas est amplè patens & larga, præmia laborum adepturi dignissima. Utque honoratiùs procul abituros tractaret, ad convivium Proceribus corrogatis, petere jure si quid in promptu esset edixit. Qui liberaliter ita suscepti, dolore duplici suspensi discesserunt & mæsti, quòd eos fortuna quædam inclemens & moderato rectore & terris genitalibus disspararet. Hócque angore impliciti, in stativa solita [4] recesserunt. Nocte verò cœptante in

3 Steph. *& imbelles.* 4 *Ms.* cessarunt.

710. *ἀνώνυμα γραμμάτια τῶν στρατιωτῶν ἐν μέσῳ κατὰ τὸ πλῆθος διαῤῥίψαντες*, &c. *Lindenbr.*

p *Caritates verò nostræ.*] Libanius in Orat. funebri p. 284. ait uxores ex quibus milites liberos susceperant, pueros & infantes mammis applicitos militibus ostendisse, orantes & obtestantes, ne seipsas, ne liberos prodere vellent. Ex quibus patet, militibus tunc temporis licuisse uxores habere: quod confirmat etiam lex 6. & 7. Cod. Theod. de tironibus. *Vales.*

q *Clavularis cursus facultate.*] Clabularis cursus, ὁ διὰ τῶν ὀχημάτων δρόμος. Mentio ejus in multis Constitutionibus Cod. Theod. & L. 22. C. Justin. de cursu publico. *Clabulæ* vox apud Varronem exstat de Re Rustica lib. 1. cap. 40. & Non. Marcel. in voce *Taleæ*. Lindenbr.

r *Clavularis cursus.*] Clabularis (sic enim semper in Codice scribitur) cursus militibus concedebatur, quoties ex aliis in alia loca celeriter transferri eos oporteret, ut est in lege 22. Cod. de cursu publico. Et Marcellinus noster in lib. 21. de Constantio: *Ut vehiculis*, ait, *publicis impositum paullatim præmitteret militem.* Denique Sulpicius in Dialogi 2. de virtutibus beati Martini capite IV. *Interim*, inquit, *per aggerem publicum plena militaribus viris fiscalis reda veniebat.* Ceterùm clabulare à veredo, biroto, & reda distinguit Imperator in lege 2. Cod. Theod. de Curiosis. *Ne redam*, inquit, *usurpet, cui birotum, vel veredum postulare vel clabulare permissum est.* Restat igitur, ut clabularis cursus idem sit qui angarialis: quod confirmare videtur lex 5. Cod. tit. Angariæ autem erant capacissima vehicula ac solidissima, utpote quibus mille & quingenta pondo imponerentur, cùm redæ mille dumtaxat imponi deberent, ut est in lege 30. Cod. Theod. de cursu publico. Ægrorum autem militum dumtaxat causâ hic clabularis cursus permittebatur, ut opinor: & id innuit lex XI. Cod. eodem. * De clabulari cursu locus est insignis in Excerptis Johannis Philadelphensis Lydi, de mensibus & festis Romanorum. Κλαβουλάριος (inquit) ὀχηματικὸς δρόμος. κλάβον γὰρ τὸν οἴακα καλοῦσιν. * [Clabularem vel clavularem cursum diversum esse à cursu publico notat P. Pithœus ad oram Ammiani sui: & cursus quidem publici Ammianum meminisse in libris XX. ac XXI.] *Vales.*

s *Placuit per Parisios homines transire.*] Contra consilium & monita Juliani, qui id maximè dissuaserat, veritus ne, id quod accidit, milites viso Cæsare res novas agitarent: ut scribit Libanius in Orat. funebri, & Julianus ipse in Epist. ad Athenienses. *Idem.*

t *Princeps occurrit ex more.*] Sic existimavi locum hunc interpungi debere, quod Julianus in dicta Epistola confirmat. ἦλθε τὰ τάγματα· ὑπήντησα κατὰ τὸ νενομισμένον αὐτοῖς. Id est: *Adveniunt militares ordines: Ego eis obviàm ex more processi.* Ipsi quinetiam Augusti legionibus obviàm procedere honoris solebant causâ. Orosius in lib. ult. de Arcadio. *Et dum Imp. Arcadius secundùm consuetudinem ad portas occurrit exercitui remeanti, &c.* Zosimus, etiam in lib. 5. eamdem narrans historiam: ὑπαντῆσαι τοῖς στρατιώταις εἰσιέναι μέλλουσιν παρεκάλεσε τὸν βασιλέα Γαΐνης· ταύτης γὰρ τῆς τιμῆς ἠξιῶσθαι τοὺς στρατιώτας ἔλεγε συνήθες εἶναι. *Gainas Imperatorem militibus occurrere monuit: hunc enim militibus honorem haberi consuevisse.* Omitto Claudiani versus ex lib. 2. in Rufinum. Nec longè abhorret ab hac consuetudine, quod refert Theophyl. Simocatta in lib. 3. initio, morem antiquum fuisse, ut Magister militum ad regendas legiones missus à Princi-

apertum erupere diſſidium: incitatíſque animis, ut quemque inſperata res adflictabat, ad tela convertuntur & manus: fremitúque ingenti [v] omnes petivere Palatium, & ſpatiis ejus ambitis, ne ad evadendi copiam quiſquam perveniret, Auguſtum Julianum horrendis clamoribus concrepabant, eum ad ſe prodire [5] deſtinatiùs adigentes: exſpectaréque coacti dum lux promicaret, tandem progredi compulerunt. Quo viſo, iterata magnitudine [6] ſonus Auguſtum appellavere conſenſione firmiſſima. Et ille mente fundata univerſis reſiſtebat & ſingulis, [x] nunc indignari ſemet oſtendens, nunc manus tendens, oránſque &

5 *Al.* feſtinatiùs. 6 *Al.* ſoni.

pe, occurrentibus ſibi honoris cauſâ militibus equo deſcenderet, & inter armatos medius incedens, univerſos comiter ſalutaret: quem morem cùm ſpreviſſet Priſcus, meritò in offenſionem militum venit. *Valeſ.*

[v *Omnes petivere Palatium.*] Ejus Palatii apud Pariſios infrà ſic meminit Marcellinus. *Milites occupavere volucriter Regiam.* Ib. *Aliquis Palatii Decurio*, &c. Et infrà: *Nocte in unum collecti Palatium obſedere.* Julianus in litteris ad Conſtantium Aug. *Nocte in unum collecti Palatium obſedere, Julianum Aug. vocibus magnis appellantes & crebris.* Amplum autem fuiſſe hoc Palatium indicat hiſce verbis: *Omnes petiverant Palatium, & ſpatiis ejus ambitis, ne ad evadendi copiam quiſquam perveniret*, &c. In capite v. Diſceptationis de Baſilicis obſervavi, in hocce Palatio Pariſiaco Julianum biennio, Valentinianum quoque majorem 2. annis hiemem egiſſe, quam Regiam noſtri *domum Thermarum*, *& Palatium Thermarum* appellaverint. Jam tum ergo clara erat urbs Lutecia, & omnibus ad capiendum alendumque Comitatum Imperatorium rebus neceſſariis inſtructiſſima, cùm & Palatium ſpatioſum extra inſulam ſuam, & ampla ſuburbana, ac campum magnæ multitudinis capacem, in quo milites exercebantur, jam haberet. *Suburbana* Luteciæ, id eſt domos extra inſulam & ultra pontes poſitas præſertim ad meridiem verſus memorat Marcellinus in libro xx. *Placuit per Pariſios homines* (i. milites) *tranſire: eiſdémque adventantibus, in ſuburbanis Princeps occurrit ex more.* Campi apud Pariſios ibidem meminit Marcellinus: *Edicto ut futura luce cuncti convenirent in Campo; progreſſus Princeps* (Julianus) *ambitioſius ſolito tribunal adſcendit.* Eo in Campo Julianus & à militibus Gallicanis congregatis Auguſtus per vim eſt appellatus, & concionem ad milites habuit, ac paullo pòſt repetitis acclamationibus militum ac populi in Imperio eſt confirmatus. *Ingreſſus Pariſios Leonas, poſtridie Principi progreſſo in Campum cum multitudine armata pariter & plebeia, quam de induſtria convocarat, & Tribunali ut emineret altiùs ſuperſtanti, ſcripta jubetur offerre.* Et in libro xxi. *Cùm apud Pariſios adhuc Cæſar Julianus, quatiens ſcutum variis motibus exerceretur in Campo: territis ut omine diro præſentibus cunctis*, &c. id eſt, militibus, qui & ipſi ibidem exercebantur. Exercitationes autem iſtæ militares in Campo extra urbes fieri conſueverant: ut appareat Campum, in quo Julianus cum militibus ſuis apud Luteciam exercebatur, extra urbem fuiſſe: quod & ipſum campi nomen indicat. Quare & Suetonius haſce exercitationes quæ in Campo Martio Romæ fieri ſolebant, *exercitationes campeſtres* appellat in Octavio Auguſto capite 83. *Exercitationes*, inquit, *campeſtres equorum & armorum ſtatim poſt bella civilia omiſit.* Locus erat vii. ab urbe Conſtantinopoli millibus diſtans, *Hebdomon* vel *Septimum* ob id dictus, Baſilicâ S. Johannis Baptiſtæ, & *Campo* ubi milites exercebantur, ac *tribunali* inſignis, in quo Auguſti nuncupabantur. De eo Campo Hebdomi, qui ſemper extra urbem fuit, auctor Hiſtoriæ Miſcellæ in libro xvii. ſic ſcribit: *Tum Phocas Macrobium Scribonium juſſit ſagittari apud Septimum, pendentem in lancea in qua tirones exercebantur, quaſi conſcium inſidiarum ſuarum.* Armorum doctores, quorum operâ & virtute milites exercebantur in Campo, à loco exercitii nomen habuere, & *Campidoctores* atque *Campigeni* ſunt appellati. *Hadr. Valeſius.*

x *Nunc indignari ſemet oſtentans.*] Hoc in loco triumphat Libanius, tum in Orat. funebri citata, tum in προσφωνητικῷ ad Julianum: ὡς καλὸν μὲν σοι τὸ διωσθεῖσθαι τὴν δόσιν, κάλλιον δὲ ἐκείνων τὸ κατεπείγειν τὴν λῆψιν. Vide Julianum in Ep. ad Athen. Ex quibus apparet vi ac militum ſeditione coactum Julianum diadema ſumpſiſſe: ídque etiam confirmat Eutropius in lib. ult. & ex Chriſtianis Socrates atque Sozomenus. Quæ cùm ita ſint, immeritò S. Gregorius in ςηλιτευτ. 1. objicit Juliano: καὶ τὸ μὲν πρῶτον αὐτῷ τῆς αὐθαδείας καὶ ἀπονοίας ἑαυτὸν ἀναδῆσαι καὶ τῇ μεγάλῃ προσηγορίᾳ κοσμῆσαι, ἣν οὐχ ἅρπαγμα τύχης, ἀλλ' ἀρετῆς ἆθλον, ἢ χρόνος, ἢ ψῆφος βασιλέως χαρίζεται, ἢ τῆς συγκλήτου βουλῆς ὡς τὸ παλαιὸν κρίσις. Id eſt: *Ac primum temeritatis ejus ac veſaniæ illud fuit, quòd ipſe ſibi diadema impoſuit, ac Auguſtum nomen aſſumpſit: quod non fortuitò rapi, ſed in præmium virtutis aut temporis lapſu, aut Principis lectione, aut Senatus, ut olim, judicio dari conſueverat.* Ecquid verò ampliùs in Tyrannum dixiſſet? Nam ἀπόνοια propriè de iis dicitur, qui Imperium per vim occupant. Tertullianus in lib. 1. ad Nationes, cap. 17. veſaniæ crimen appellat, & Marcellinus Comes in Chronico, ubi de Gildone. Aurelius Victor in Severo dementiam appellat: *Cùm omnes præcipuéque poſteri ſic habent, illa ingenia niſi publico latrocinio ac per dementiam opprimi non potuiſſe.* Item in Conſtantio ubi de Silvano loquitur. Quò etiam pertinent verba illa Ciceronis in 4. Catilinaria. *Qui autem ex numero civium dementia aliqua depravati hoſtes patriæ ſemel eſſe cœperunt:* & ſimiliter in

obsecrans, ne post multas felicissimásque victorias agatur aliquid indecorum; néve intempestiva temeritas & prolapsio discordiarum materias excitaret. Hæcque adjiciebat, tandem sedatos leniter allocutus: *Cesset ira, quæso, paullisper: absque dissensione, vel rerum appetitu novarum impetrabitur facilè, quod postulatis: quoniam vos dulcedo patriæ retinet, & insueta peregrináque metuitis loca, redite jam nunc ad sedes, nihil visuri, quia displicet, Transalpinum. Hócque apud Augustum capacem rationis & prudentissimum ego competenti satisfactione purgabo.* Conclamabatur post hæc ex omni parte nihilominùs, uno parique ardore nitentibus universis: maximóque contentionis fragore, probro & conviciis misto, Cæsar assentire coactus est. [y z] Impositúsque scuto pedestri, & sublatiús eminens, [7 a] nullo silente Augustus renuntiatus, jubebatur diadema proferre: negánsque umquam habuisse, uxoris colli vel capitis poscebatur. Eóque adfirmante, primis auspiciis non congruere aptari muliebri mundo, equi [8] phalera quærebatur, uti coronatus speciem saltem obscuram superioris prætenderet potestatis. Sed cùm id quoque turpe esse asseveraret: Maurus nomine quidam, postea Comes [b] qui rem malè gessit [9] apud Succorum angustias, Petulantium tunc Hastatus, [c] abstractum sibi [d e f] torquem, quo ut

7 *Mſ.* pullo silente *iα.* nullo silente. 8 *Mſ.* phaleræ. 9 *Al.* apud Succorum angustias speculantium, tunc Hastatus.

Philipp. 4. ac 5. Denique Livius in lib. 4. de Sp. Mælio. *Valeſ.*

y *Impositusque scuto pedestri.*] Ritus hujus sollennia jam olim ad Historiam Longobard. notata: itaque in præsentiarum Zosimi tantùm verba hîc adscribere lubet, rem eandem narrantis lib. 3. Σὺν ἐδενὶ κόσμῳ κατάγεσι τὸν Καίσαρα, καὶ ἐπί τινος ἀσπίδος μετέωρον ἄραντες, ἀνεῖπόν τι σεβαςὸν αὐτοκράτορα, καὶ ἐπέθεσαν σὺν βίᾳ τὸ διάδημα τῇ κεφαλῇ. * Vid. Aimoinum, qui optimè de hoc ritu libro III. capite LXI. Vid. Constant. Imp. de Administ. Imperii cap. 38. p. 120. * *Lindenbr.*

z *Impositúsque scuto pedestri.*] Libanius in προσφωνητικῷ de hoc scuto: ὢ μακαρίας ἀσπίδος, ἣ τὸν τῆς ἀναῤῥήσεως ἐδέξατο νόμον, πρεπωδεςέρας σοι παντὸς εἰωθότος βήματος. *O felix scutum, in quo sollemnis inaugurationis mos peractus est, omni tibi tribunali convenientius!* Valeſ.

a *Nullo silente.*] Sic Accursius emendavit non malè, atque ita conjecit P. Pithœus in lib. 2. Adverſ. Sed cùm MſS. Regius & Flor. [ac Colbertinus] Editióque Rom. præferant *pullo silente*, erit fortasse, qui eam scripturam tuebitur: ut Marcellinus his verbis designet horam diei, quâ Julianus ab exercitu coronatus est. Id autem contigisse ὥρᾳ πε τρίτῃ, ait Julianus in Ep. ad Athen. Igitur *pullo silente* hora est qua silent galli, quos pullos antiqui vocabant. Sic apud Evangelistam in Mſ. Bibliothecæ Regiæ legitur, *tertio pullo ter me negabis.* * Sic in Mſ. exemplari Evangelii secundùm Matthæum titulus capitis 27. ita concipitur: *Petro dicit, quòd tertio pullo abnegaturus eum esset.* Et in Actibus MſS. Johannis Evangelistæ capite 9. de vocatione S. Apostoli. *Et à primo pullorum cantu agens mysteria Dei, omnem populum usque ad horam diei tertiam allocutus est.* * Idem.

b *Qui rem male gessit apud Succorum angustias, Petulantium tunc hastatus.*] Meminisse pudet erroris, qui olim hunc locum fœdarat. Sed bene, quòd tandem meliùs habere cœpit. Et quidem *Petulantium* crebra hîc mentio; & in Notitia Imp. habentur *Petulantes juniores*, *Petulantesque seniores*, quorum ea tempestate confidentia creverat ultra modum, ut inquit Ammian. lib. XXII. Ex hoc ergo numero Maurus quoque fuit signifer, homo venalis ferociæ & ad cuncta mobilis, ut de eodem iterum (cùm rem apud Succorum angustias malè gessisset) Ammian. loquitur lib. XXXI. *Lindenbr.*

c *Abstractum sibi torquem.*] Idem tradit Libanius in Orat. funebri, & Julianus in Ep. citata. Sed omnium optimè Zonaras, cujus verba planè cum Marcellini verbis consentiunt. ζητεμένε δὲ τοῦ διαδήματος ἵν' αὐτίκα τούτῳ ταινιωθείη, ἐκεῖνος μὲν ἔχειν ἐξώμνυτο· τινῶν δὲ κόσμον αἰτουμένων γυναικεῖόν τινα, ἵν' ἐκ τούτου σχεδιασθείη διάδημα, παρῃτήσατο τοῦτο Ἰουλιανὸς ὡς ἀπαίσιον οἰωνόν· ἐπεὶ δὲ χρύσεόν τις τῶν ταξιαρχῶν ἐφόρει σρεπτὸν λίθους ἔχοντα χρυσοδέτους, τοῦτον λαβόντες τῇ ἐκείνου προσήρμοσαν κεφαλῇ. Id est: *Cùm autem diadema quæreretur, quo confestim coronari posset, ipse quidem jurabat sibi nullum esse: sed cùm illi ornamentum aliquod muliebre poscerent, ex quo tumultuarium diadema componeretur; Julianus id tamquam omen infaustum recusavit. Cùm igitur quidam ordines ducens, torquem aureum haberet, in quo lapilli erant auro vincti, eum capiti ipsius circumdederunt.* Valeſ.

d *Torquem, quo ut Draconarius utebatur.*] Modesti-

Draconarius utebatur, capiti Juliani imposuit confidenter: qui trusus ad necessitatem extremam, jámque periculum præsens vitare non posse advertens, si reniti perseverasset, quinos omnibus aureos, argentíque singula pondo promisit. Hisque gestis haud minore quàm antea cura constrictus, futuráque celeri providens corde, nec diadema gestavit, nec procedere ausus est usquam, nec agere seria quæ nimis urgebant. Sed cùm ad latebras secessisset occultas accidentium varietate perterritus Julianus; [g] aliquis Palatii Decurio, qui ordo est dignitatis, pleniore gradu signa Petulantium ingressus atque Celtarum, facinus indignum turbulentè exclamat, pridie Augustum eorum arbitrio declaratum, [h] clàm interemptum. Hocque comperto, milites quos ignota pari sollicitudine movebant & nota, pars crispantes missilia, alii minitantes nudatis gladiis, diverso vagòque (ut in repentino solet) excursu occupavere volucriter regiam; strepitúque immani excubitores perculsi, & Tribuni, & Domesticorum Comes Excubitor nomine, veritíque [1] versabilis perfidiam militis, evanuere metu mor-

1 *Al.* versabilem.

nus lib. de vocab. rei mil. *Signiferi qui signa portant, quos nunc Draconarios vocant. Dracones enim per singulas cohortes a Draconariis feruntur ad prælium.* De torque ibidem quoque Modestinus addit: *Torquarii duplares, torquarii simplares, quibus torques aureus solidæ virtutis præmium fuit.* Ita Maximus Imp. cùm adhuc vulgaris esset, ob robur corporis quod in lucta militari ostendit, torque aureo donatus fuit, ut Jordanes ex Symmacho refert. * Sic Hypatium, cùm contra Justinianum Imp. conjurasset, torque aureo pro diademate redimitum loca Imperatoris occupasse scribit Jordanes de Regnor. Success. p. 63. * *Lindenbr.*

e *Torquem quo ut Draconarius utebatur, capiti Juliani imposuit.*] Socrat. Histor. Eccles. lib. III. cap. I. ὡς ἢ στέφανος βασιλικὸς ὲ παρῆν, εἷς τῶν δορυφόρων ὃν εἶχε περιτραχήλιον ἑαυτοῦ στρεπτὸν λαβὼν περιτέθηκε. Cassiodorus Histor. Tripart. lib. VI. cap. I. *Quumque corona deesset Imperialis, unus signiferorum torquem quem habebat in collo, sumens Juliani capiti circumposuit.* Idem.

f * *Torquem, quo ut Draconarius utebatur.*] Cl. Salmasius jampridem per litteras admonuit me, mendum heic subesse. Draconarios enim longè differre ab Hastatis. Nam Hastatus erat unus ex quinque Ordinariis: quorum primus dicebatur Centurio primi Pili: secundus dicebatur primus Princeps: tertius primus Hastatus: quartus secundus Hastatus; quintus Triarius prior, ut docet Vegetius in libro II. Quæ nomina ex vetere militia remanserant, abolita jam legionis in Hastatos, Principes ac Triarios divisione. At Draconarius erat, qui draconem portabat. Quocirca censet vir doctissimus, scribendum heic esse: *quo ut Ordinarius utebatur.* Sanè Zonaras Maurum hunc ταξίαρχον vocat, id est Ordinarium. Sed forsitan melius sit ac verius, nihil mutare. Potuit enim Maurus, Hastatus cùm esset, draconem gerere, vel privilegio ac concessione Ducis, vel ex more. Nam ut Primipilus aquilæ præerat, interdúmque eam portabat, teste Lipsio libri 2. de Militia capite 8. sic etiam Hastatum draconi præfuisse credi potest. Ceterùm non placet Lipsii sententia, qui in libro 2. de Mil. capite 1. Hastatos ait ab Ammiano dici, qui hastis stabilibus, non autem velitaribus pugnent, & qui in Glossis κοντοφόροι dicantur. * *Vales.*

g *Aliquis Palatii Decurio.*] Decuriones Palatii viri Clarissimi dicebantur ætate Symmachi, ut legitur in Auctario Epistolarum ejusdem. Præerant autem, ut videtur, Silentiariis. Nam in Codice Justin. titulus peculiaris est de Silentiariis & Decurionibus eorum: ac ferè cum Silentiariis junguntur, ut in lege 5. Cod. Theod. de diversis officiis, & lege 4. de glæbali onere, in qua sacri Consistorii Decuriones vocantur. Eorumdem mentio fit in lege un. Cod. Theod. qui à præbitione tironum. Julianus in Epist. ad Athen. hanc rem commemorans, Decurionem hunc Palatii designat: τὶς τῶν ἐπιτεταγμένων τῇ προόδῳ τῆς ἐμῆς γαμετῆς. Id est: *Qui procedentis in publicum uxoris meæ anteambulonibus & officiis præpositus erat.* Decanum describere voluisse existimes. Nam Decani cum fascibus Imperatori præibant, ut postea dicam. Sanè Decanus & Decurio parum inter se differunt. * In Statuto Vigilii Papæ de tribus Capitulis, Theodorus quidam memoratur, *Vir Magnificus Decurio Palatii.* Idem in Collatione I. Synodi V. CP. *Vir Spectabilis Silentiarius* dicitur. *Idem.*

h *Clam interemptum.*] Libanius in Orat. funebri revera conspirationem in caput Juliani initam esse testatur, corrupto ejus Cubiculario à Constantii fautoribus: sed conspiratione brevi patefacta, ne Cubicularium quidem ipsum pœnas dedisse. Julianus in Epist. ad Athen. ait, à Constantianis divisam clam esse pecuniam inter milites, eo consilio ut aut discidium inter eos excitarent, aut in Julianum ipsum impetum facerent. *Idem.*

tis

tis subitæ dispalati. Viso tamen otio summo, quieti stetere paullisper armati: & interrogati quæ causa esset inconsulti motus & repentini, diu tacendo hæsitantes super salute Principis, non antea discesserunt, quàm acciti in Consistorium fulgentem eum augusto habitu conspexissent.

CAP. V. His tamen auditis, etiam illi quos antegressos retulimus [2] ducente Sintula, cum eo jam securi Parisios [3] revertuntur: edictóque ut futura luce cuncti [i] convenirent in Campo, progressus Princeps ambitiosius solito tribunal adscendit, [k] signis aquilísque circumdatus & vexillis, [l] sæptúsque tutiùs armatarum cohortium globis. Cúmque interquievisset paullulum, dum altè contemplatur præsentium vultus, alacres omnes visos & lætos, quasi lituis verbis (ut intelligi possit) simplicibus incendebat. *Res ardua poscit & flagitat, propugnatores mei reique publicæ fortes & fidi, qui mecum pro statu provinciarum vitam sæpius objecistis, quoniam Cæsarem vestrum firmo judicio ad potestatum omnium [4] columen sustulistis, perstringere pauca summatim, ut remedia permutatæ rei rata colligantur & cauta. Vixdum adulescens specie tenus purpuratus, (ut nostis) vestræ tutelæ nutu cælesti commissus, numquam à proposito rectè vivendi dejectus sum: vobiscum in omni labore perspicuus, cùm dispersâ gentium confidentiâ, post civitatum excidia, peremptáque innumera hominum millia, pauca quæ semi-integra sunt relicta, cladis immensitas persultaret. Et retexere superfluum puto, quoties hieme cruda, rigentíque cælo, quo tempore terræ ac maria opere Martio vacant, indomitos antea cum jactura virium suarum repulimus Alamannos. Id sanè nec prætermitti est æquum nec taceri, quòd cùm prope Argentoratum illuxisset ille beatissimus dies, vehens quodammodo Galliis perpetuam libertatem, inter confertissima tela me discurrente, vos vigore usúsque diuturnitate fundati, velut incitatos torrentes, hostes abruptius inundantes, superastis ferro prostratos, vel fluminis profundo submersos, paucis relictis nostrorum, quorum exsequias honestavimus*

2 *Ms.* ducente Sintula. 3 *Ms.* reverterentur. 4 Ms. *columen.*

---

i *Convenirent in campo.*] Militaris sermo, ut inf. *Principi progresso in campum cum multitudine armata.* Lib. XXVII. *Progressus in campum, tribunal adscendit.* Veget. de Re mil. lib. II. cap. 22. *Ad decursionem campi exeunt milites.* Lib. III. cap. 4. *Campi cursionem (ut ipsi vocant) inspectionemque armorum assidue faciant.* * Tertull. ad Martyres cap. 3. *Etiam in pace labore & incommodis bellum pati jam ediscunt:* (milites) *in armis deambulando, campum decurrendo, fossam moliendo.* * Lindenbr.

k *Signis aquilisque circumdatus & vexillis.*] Hæc ferè semper occurrunt in his libris; quoties Imp. milites ad concionem classico convocatos alloquitur. Inest autem in iis mos antiquus obiter notandus: quem unicè declarat Georgius Cedrenus. Scribit enim vexilla à Latinis dici vela quadrangula ex auro & purpura contexta. Ea longis suspensa contis gestantes, circa Imperatoris latus incedunt, eúmque sic protegunt: ταῦτα ἐξαρτῶντες ἐπὶ μακρῶν δοράτων κύκλῳ περιπορευόμενοι τῶν βασιλέων κατασκέπουσιν αὐτούς. Exemplum est apud Tacitum in lib. I. Hist. *Tantúsque*, ait, *ardor, ut non contenti agmine & corporibus, in suggestu, in quo paullo antea Galbæ statua fuerat, medium inter signa Othonem vexillis circumdarent.* Et in lib. 2. *Laudantes gratantésque circumdatum aquilis signísque in tribunal ferunt.* Vales.

l *Sæptusque totis.*] In Ms. Regio, [& Colbert.] & in Editione Rom. legitur *septúsque totius:* unde effeci, *sæptúsque tutiùs.* Idem.

celebri potiùs laude, quàm luctu. Post quæ opinor tanta & talia nec posteritatem tacituram de vestris in Rempublicam meritis [5] *in gentibus cunctis, si plenè,* [6] *quem altiore fastigio majestatis ornastis, virtute gravitatéque, si quid adversum ingruerit, defendatis. Ut autem rerum integer ordo servetur, præmiáque virorum fortium maneant incorrupta,* [m] *nec honores ambitio præripiat clandestina, id sub reverenda consilii vestri facie statuo, ut* NEQUE CIVILIS QUISQUAM JUDEX, NEC MILITIAE RECTOR, ALIO QUODAM [n] PRAETER MERITA SUFFRAGANTE, AD POTIOREM VENIAT GRADUM, NON SINE DETRIMENTO PUDORIS EO, QUI PRO QUOLIBET PETERE TENTAVERIT, DISCESSURO. Hac fiducia spei majoris animatus inferior [o] miles, dignitatum jam diu expers & præmiorum, hastis feriendo clypeos sonitu assurgens ingenti, uno propemodum ore dictis favebat & cœptis. Statímque ne turbandæ dispositioni consultæ tempus saltem breve concederetur, [p] pro Actuariis [7] obsecravere Petulantes & Celtæ, recturi quas placuisset provincias mitterentur: quo non impetrato abiere nec offensi, nec tristes. Nocte tamen quæ declarationis Augustæ præcesserat diem, junctioribus proximis retulerat Imperator, [q] per

5 Ms. τὸ *in* deest. 6 Hæc ms. desunt. 7 *Ms.* observare.

m *Nec honores ambitio præripiat clandestina.*] Non absimilia Impp. Arcadii & Honorii ad Stiliconem verba: *Honoris augmentum non ambitione, sed labore ad unumquemque convenit devenire.* Julianus Imp. ad Agentes in rebus, l. 4. C. Theodos. de Curiosis: *Cesset omnis ambitio atque suffragium in schola vestra.* Lindenbr.

n *Præter merita.*] Beata nempe illa Respublica, in qua non fraudi vel ambitioni, sed meritis decus conceditur virtutis! ut præclarè Stiliconem laudans Cl. Claudianus cecinit lib. II.

--- non obruta virtus
Paupertate latet: lectos ex omnibus oris
Evehis: & meritum, numquam cunabula quæris:
Et qualis, non unde satus.

Fuitque hoc dictum Nervæ Imp. Τὴν ἀρετὴν, ἀλλ' οὐ τὴν πατρίδα ἐξετάζειν δεῖ. Xiphil. pag. 339. *Idem.*

o *Miles dignitatum jamdiu expers & præmiorum.*] Lego *exspes.* Oiselius. Repugnantibus codicibus & sine causa. Sensus enim constat. Hadr. Vales.

p *Pro Actuariis.*] Actuarii numerorum militarium ratiocinia tractabant, ut dicitur in lege 16. Cod. Theod. de erogatione militaris annonæ. Marcellinus in lib. 25. ad calcem: *Ex Actuario*, ait, *ratiociniis scrutandis incubuit.* Hi annonam à Susceptoribus accipiebant, iísque authentica pittacia dabant, in quibus continebatur quantum à Susceptoribus accepissent. Ipsi deinde annonam militibus erogabant, ut patet ex Cod. Theod. de erogatione milit. annonæ, & in titulo de Num. Actuariis. De his Aurelius Victor in Victorini gestis: *Tantum Actuariorum in exercitu factiones vigent: genus hominum præsertim hac tempestate nequam, venale, callidum, seditiosum, habendi cupidum, atque ad patrandas fraudes velandásque quasi ab natura factum, annonæ dominans, eoque utilia* (leg. vilia) *curantibus & fortunis aratorum infestum.* Hos Constantinus lege lata conditionales esse jussit, ut & annonarios Susceptores: eósque absque cingulo utilitati publicæ inservire, post exactum integrè officium dignitatibus afficiendos, lege 3. Cod. Theod. de Num. Actuariis. Erant autem sub dispositione Præfecti Præt. ut leges de eorum officio latæ testantur: ad quem cura militaris annonæ spectabat, ut suprà dixi. *Vales.*

q *Per quietem aliquem visum, ut formari Genius publicus solet.*] Eamdem rem iterum tangit lib. XXV. *Vidit squalidius, ut confessus est proximis, speciem illam Genii publici, quam cùm ad Augustum surgeret culmen, conspexit in Galliis.* Putabant nempe paganæ superstitionis cultores, ut animæ nascentibus adtributæ sunt, sic populis urbibusque Genios suos impertitos. Symmachus in relat. ad Valentin. pro veteri Deorum cultu: *Varios custodes urbibus mens divina distribuit. Ut animæ nascentibus, ita populis fatales Genii dividuntur.* * Tertull. de Idololat. cap. 22. *Deos suos vel coloniæ Genium propitios imprecetur.* * Quam opinionem strenuè impugnat Aur. Prudentius, cujus hæc verba sunt:

Romam dico viros, quos mentem credimus Urbis,
Non Genium, cujus frustra simulatur imago.
Quamquam cur Genium Romæ mihi fingitis unum?
Cùm portis, domibus, thermis, stabulis soleatis
Adsignare suos Genios, perque omnia membra
Urbis, perque locos Geniorum millia multa
Fingere, ne propria vacet angulus ullus ab umbra.

* Arnob. lib. I. *Civitatumque Genios.* * Hinc Genii Pop. Rom. templum laudat Dio Cocceius libb. 47. & 50. Sextus Rufus & Pub. Victor, sacellum Genii Sangi in regione Urbis VII. sive Via Lata ponunt, ut & ædi-

quietem aliquem visum, ut formari Genius publicus solet, hæc objurgando dixisse: [r] *Olim, Juliane, vestibulum ædium tuarum observo latenter, augere tuam gestiens dignitatem; & aliquoties tamquam repudiatus abscessi:* [8] *sed si ne nunc quidem recipior, sententiâ concordante multorum; ibo demissus & mæstus. Id tamen retineto* [9] *imo corde, quòd tecum non diutiùs habitabo.*

Cap. VI. Hæc dum per Gallias agerentur intentè, truculentus Rex ille Persarum, incentivo Antonini adventu Craugasii duplicato, ardore obtinendæ Mesopotamiæ flagrans, dum ageret cum exercitu procul Constantius, armis multiplicatis & viribus transmisso sollemniter Tigride, oppugnandam adoriturSingaram milite usuique congruis omnibus, ut æstimavere qui regionibus præerant, abunde munitam. Cujus propugnatores viso hoste longissimè, clausis ociùs portis, ingentibus animis [s] per turres discurrebant & minas, saxa tormentáque bellica congerentes, cunctisque præstructis stabant omnes armati, multitudinem parati propellere, si mœnia subire tentasset. Adventans itaque Rex, cùm per Optimates suos propiùs admissos, pacatiore colloquio flectere defensores ad suum non potuisset arbitrium, quieti diem integrum dedit: & matutinæ lucis exordio, signo per flammeum erecto vexillum, circumvaditur civitas à quibusdam vehentibus scalas, aliis componentibus machinas, plerisque objectu vinearum pluteorúmque tectis, iter ad fundamenta parietum quærentibus subvertenda. Contra hæc oppidani superstantes propugnaculis celsis, lapidibus eminus telorúmque genere omni ad interiora ferociùs se proripientes arcebant. Et pugnabatur eventu ancipiti diebus aliquot, hinc inde multis amissis & vulneratis: postremò fervente certaminum mole, & propinquante jam vespera, inter machinas plures admotus aries robustissimus orbiculatam turrim feriebat ictibus densis, [t] unde reseratam urbem obsidio superiore docuimus. Ad quam conversa plebe dimicabatur artissimè: facésque cum tædis ardentibus & mal-

8 Mss. desunt. 9 Mss. *in imo corde.*

---

culam Genii liberorum & Genii Larum in Alta Semita. Qui Genii quâ formâ effigiari * soliti, infrà notat Ammian. lib. xxv. ubi hanc ipsam rem narrat: nimirum velato capite cum cornucopia. Idque in nummis vett. Impp. Constantini, Maximiani, & aliorum apparet, cum hac inscriptione, GENIUS PUBLICUS, apud Pisonem, Choul, & qui porrò hac de re scripserunt. * *Lindenbr.*

r *Olim, Juliane.*] Eadem ferè leguntur apud Suetonium in Galba. *Sumpta*, ait, *virili toga, somniavit Fortunam dicentem, stare se ante fores defessam, & nisi ociùs reciperetur, cuicumque obvio prædæ futuram.* Quæ Dio Cocceianus Græcè sic dicit: τήν τε γὰρ τύχην ἔδοξεν αὐτῷ λέγειν, ὅτι χρόνον ἤδη συχνὸν αὐτῷ παρεμβάλοι, καὶ ὅτι οὐδεὶς αὐτὴν εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ εἰσδέχοιτο· καὶ δὴ ἐὰν ἐπὶ πλεῖον εἰρχθῇ, πρὸς ἕτερόν τινα μεταστήσεται. *Vales.*

s *Per turres discurrebant & minas.*] Lib. xxiv. *Excellebant minæ murorum* -- *Celsarum turrium minas. Circumfusi per turres ac mœnium minas.* Lib. xxix. *Celsarum turrium minas expediit.* Festus Avienus in Orat. marit. -- *Montium minæ cælo inferuntur.* * Tertull. advers. Marcionem lib. iv. p. 1071. *Excelsas turres, & mœnia sæva malorum, Surgentesque minas.* * Virgil. AEneid. 4. -- *Minæque murorum ingentes.* Ubi Servius, *minas esse*, ait, *eminentias murorum, quas pinnas dicunt.* Ideo Rufinus modò *pinnas*, modò *minas* vocat, quas Josephus ἐπάλξεις, Belli Judaïci lib. iii. cap. 7. *Murum die noctuque operando ad* xx. *cubitorum altitudinem erexerunt: crebris etiam turribus in eo constructis, minisque validissimis aptatis.* Id Josephus dixit: δι' ἡμέρας τε καὶ νυκτὸς τὸ τεῖχος ἤγειραν εἰς εἴκοσι πήχεις τὸ ὕψος, καὶ συχνοὺς μὲν πύργους ἐνῳκοδόμησαν αὐτῷ καρτεράν τε ἔπαλξιν. Lib. eodem cap. 8. *Per murorum pinnas.* Josephus περὶ τὰς ἐπάλξεις, * cap. 9. ibidem. * *Lindenbr.*

t *Unde reseratam urbem obsidio superiore.*] Tunc cùm Singara quam Persæ trajecto Tigri occupaverant ac mu-

leolis ad exurendum imminens malum undique convolabant, [1] nec sagittarum crebritate, nec [2] glandis hinc inde cessante. Vicit tamen omne prohibendi commentum acumen arietis, coagmenta fodiens lapidum recens structorum, [v] madoréque etiamtum infirmium. Dúmque adhuc ferro certatur & ignibus, turri collapsa cùm patuisset iter in urbem, nudato propugnatoribus loco, quos periculi disjecerat magnitudo, Persarum agmina undique ululabili clamore sublato, nullo cohibente cuncta oppidi membra complebant: cæsisque promiscè paucissimis, residui omnes [3] mandatu Saporis vivi comprehensi, ad regiones Persidis ultimas sunt asportati. Tuebantur autem hanc civitatem legiones duæ, prima Flavia, primáque Parthica, & indigenæ plures, cum auxilio equitum ilico ob repentinum malum inclusorum: qui omnes, ut dixi, vinctis manibus ducebantur, nullo juvante nostrorum. Nisibin enim sub pellibus agens pars major exercitus custodiebat, intervallo perquàm longo discretam: alioquin [x] numquam labenti Singaræ vel temporibus priscis quisquam ferre auxilium potuit, aquarum pænuriâ cunctis circùm arentibus locis. Et licèt ad præsciscendos adversos subitósque motus, id munimentum opportunè locavit antiquitas, dispendio tamen fuit rei Romanæ, cum defensorum jactura aliquoties interceptum.

CAP. VII. Exciso itaque oppido, Rex Nisibin prudenti consilio vitans, [y] memor nimirum quæ sæpius ibi pertulerat, dextrum latus itineribus petit ob-

1 *Steph.* non sagittarum. 2 *Al.* glande. 3 *Ms.* mandatu.

nierant, á militibus Romanis capta & expugnata est, ut narrat Libanius in βασιλικῷ, & Julianus in Orat. I. ad Constantium, Philippo & Sallia Coss. ut suprà adnotavi. *Vales.*

v *Madoreque etiamtum infirmium.*] Sic loquitur etiam in lib. 30. *Infirmati periculoso madore.* Quam locutionem hausisse videtur ex Sallustio, qui in lib. 4. Hist. *Quasi par*, inquit, *in opido festinatio*, *& ingens terror erat, ne ex latere nova munimenta madore infirmarentur.* Ceterùm τὸ *infirmium* restituimus ex fide codicis Regii [ac Colbert.] & Basiliensis Editionis. Ac ne quis barbarismum putet, sciat Fl. Caprum in lib. de Orthographia affirmare, utrumque dici, tam *infirmus* quàm *infirmis.* Eâdem licentiâ Marcellinus noster in lib. xv. cap. 9. dixit: *Geryonis & Taurisci sævium tyrannorum.* Sic enim scriptum est in exemplari Regio, & in Editione Rom. Et in lib. 29. cap. 5. *Suppliciorum sævium repertorem*, ut habent codex Valentinus & Regius. *Idem.*

x *Numquam labenti Singaræ.*] At Theophylactus Simocatta ob eam maximè causam inexpugnabilem esse Singaram dicit, quòd omnis in circuitu regio arida ac siticulosa sit. Et hic quidem τὸ Σιγγάρων φρούριον appellat familiari ipsi terminatione: Julianus in Orat. I. τὰ Σίγγαρα. Apud Athanasium in Epist. ad Solitarios perperam excusum est, εἰς τὰ Σίγγαρα τῆς Μεσοποταμίας. Sita est autem Singara ad fluvium Tigrim, ut Ptolemæus dicit, & in Tabula Peutingerorum notatur: quadraginta millibus distans à civitate Nisibi. Proinde aut fallitur Uranius apud Stephanum, qui Singara urbem esse ait Arabiæ juxta Edessam, hoc est, in vicinia Euphratis: aut de altera ejusdem nominis urbe loquitur, de qua etiam Plinius in lib. 4. *Idem.* Hoc quum vir doctissimus ante tot jam annos observaverit; quid potest fingi ineptius Joh. Harduino in nummis, ut vocat, illustratis scribente pag. 455, quum ex Plinio & Stephano probasset esse urbem Arabiæ? *Ibi Singarensis pugna Constantii Imp. adversus Chosroen Persarum regem, de qua nos egimus in Notis ad Themistium orat.* I. Gron.

y *Memor nimirum quæ sæpius ibi pertulerat.*] Ter omnino est à Persis obsessa Nisibis, sed majore sui detrimento, dum obsedit, hostis affectus est, ut ait Rufus Festus. Prima quidem Nisibis obsidio contigit anno Domini 337. Feliciano & Titiano Coss. ipso anno quo Constantinus Magnus excessit, ut ait auctor Chronici Alexandrini: Σαπώρης ὁ Περσῶν βασιλεὺς ἐπῆλθε τῇ Μεσοποταμίᾳ πορθήσας τὴν Νίσιβιν καὶ παρακαθίσας αὐτὴν ἡμέρας ξγ'. καὶ μὴ κατισχύσας αὐτῆς ἀνεχώρησε. Hieronymus in Chronico hanc obsidionem ponit anno Domini 338. *Sapor*, inquit, *Mesopotamiâ vastatâ duobus ferme mensibus Nisibin obsidet.* Sed priorem Chronici Alexandr. sententiam sequi malo. Etenim Libanius in βασιλικῷ Persas ait post obitum Con-

liquis : Bezabden, quam Phœnicam quoque inſtitutores veteres appellarunt, vi vel promiſſorum dulcedine illectis defenſoribus retenturus, munimentum impendio validum, in colle mediocriter edito poſitum, vergénſque in margines Tigridis, atque ubi loca ſuſpecta ſunt & humilia, duplici muro vallatum : ad cujus tutelam tres legiones ſunt deputatæ, ſecunda Flavia, ſecundáque Armenjaca, & Parthica itidem ſecunda, cum [z] ſagittariis pluribus Zabdicenis, in quorum ſolo tunc nobis obtemperantium hoc eſt municipium poſitum. Primo igitur impetu cum agmine cataphractorum fulgentium Rex ipſe ſublimior ceteris, caſtrorum ambitum circumcurſans, prope labra ipſa foſſarum venit audentiùs : petitúſque balliſtarum ictibus certis & ſagittarum, denſitate [4] opertus armorum in modum teſtudinis contextorum, abſceſſit innoxius. Irâ tamen tum ſequeſtratâ, caduceatoribus miſſis ex more, clauſos blandiùs hortabatur, ut vitæ ſpeíque conſulturi obſidium deditione ſolverent opportuna, reſeratíſque portis egreſſi, ſupplices victori gentium ſemet offerrent. Quibus adire propiùs auſis defenſores mœnium ideo pepercerunt, quòd cohærenter ſibi junctos duxerant [5] hiſdem notos ingenuos, Singaræ captos : eorum enim miſeratione telum nemo contorſit, nec ſuper pace reſpondit. Deinde datis indutiis diei totius & noctis, ante alterius lucis initium Perſarum populus omnis adortus avidè vallum, acritérque minans ac fremens, ubi ad ipſa mœnia confidenter acceſſit, [6] dimicabat vi magna reſiſtentibus oppidanis. [7] Quare ſauciabantur plerique Parthorum, quòd pars ſcalas vehentes, alii opponentes vimineas crates, veluti cæci pergebant introrſus, nec noſtris innocui. Sagittarum enim nimbi crebriùs volitantes, ſtantes confertiùs perforabant : partibúſque poſt Solis occaſum æquâ jacturâ digreſſis, appetente poſtridie luce ardentiùs multo quàm antea pu-

4 *Mſ.* opertus. 5 *Mſ.* iſte in notos. 6 *Mſ.* dicabat vi. 7 *Mſ.* Et quæ re. *iτ.* Ex qua re. *ut alibi* ea re.

ſtantini ripam Tigris ſuperare auſos non eſſe. Secunda autem obſidio Niſibis accidit anno Domini 350. Sergio & Nigriniano Coſſ. ut legitur in Chronico Alexandrino, & apud Cedrenum rectè. Etenim Julianus in Orat. 1. & 2. in quibus eam obſidionem elegantiſſimè deſcribit, Perſas ait tempus obſervantes, quo Conſtantius adverſus Tyrannos in Occidentem erat profectus, maximis cum copiis in Meſopotamiam irrupiſſe, & Niſibin quatuor propè menſium ſpatio obſediſſe : ſic enim dicit in Orat. 2. ταύτην δὲ τὴν πόλιν στρατὸς πολὺς πλήθει παρθυαίων σὺν ἰνδοῖς περιέσχεν, ἡνίκα ἐπὶ τῶν τυράννων βαδίζειν προὔκειτο. Idem confirmat Themiſtius in fine Orat. 14. Denique Zonaras qui in geſtis Conſtantini filiorum commemorandis ſolito diligentior fuit. Ex quo & ex Volageſi Niſibeni Epiſcopi qui Jacobo ſucceſſerat, Epiſtola, tota hujus obſidionis hiſtoria petenda eſt. Ejus Epiſtolæ partem refert auctor Chronici Alexandrini. Ex his apparet falli Hieronymum, qui in anno Domini 348. ſcribit : *Rurſus Sapor tribus menſibus obſidet Niſibin.* Nam hæc trimeſtris obſidio biennio pòſt contigit, ut dixi. Volageſus centum dies duraſſe ſcribit. Tertia demum obſidio fuit anno Domini 359. Euſebio & Hypatio Coſſ. cujus meminit Ammianus noſter in lib. 18. cap. 7. & Zonaras, ut ad eum locum adnotavi : ac poſtremò Zoſimus in lib. 3. Sed hic tertiam hanc obſidionem paucorum dierum cum ſecunda illa confudit, ut rectè notavit vir eruditiſſimus D. Petavius in Juliani Orat. 1. *Valeſ.*

z *Sagittariis pluribus Zabdicenis.*] Horum mentio fit in Notitia Imperii ſub Duce Meſopotamiæ : *Cohors quartadecima Valeria Zabdenorum Maiocariri.* Hos Romano tunc Imperio paruiſſe ait Marcellinus : ſed paullo pòſt cum aliis regionibus Tranſtigritanis dedita eſt à Joviano Zabdicena, ut Marcellinus, Zoſimus, Petrúſque Patricius affirmant. In ea regione erat opidum Bezabde teſte Marcellino : quod vocabulum Zabdicenorum Syro ſermone ſignificare videtur, ſeu potiùs domum Zabdæ, ut Scaliger ad Euſebii Chronicum adnotavit. Eamdem & Phœnicam Græco vocabulo Macedones appellarunt ab urbe Epiri Phœnica. *Idem.*

gnabatur, hinc inde concinentibus tubis: nec minores ſtrages utrobique viſæ ſunt, ambobus obſtinatiſſimè colluctatis. Verùm ſecuto die otio communi adſenſu poſt ærumnas multiplices attributo, cùm magnus terror circumſiſteret muros, Perſæque paria formidarent: Chriſtianæ legis Antiſtes exire ſe velle geſtibus oſtendebat & nutu; acceptáque fide quòd redire permitteretur incolumis, aduſque tentoria Regis acceſſit. Ubi datâ copiâ dicendi quæ vellet, ſuadebat placido ſermone diſcedere Perſas ad ſua, poſt communes partis utriuſque luctus formidari etiam majores affirmans, forſitan adventuros. Sed perſtabat incaſſum hæc multáque ſimilia diſſerendo, efferata veſania Regis obſtante, [8] non ante caſtrorum excidium digredi pertinaciter adjurantis. Perſtrinxit tamen ſuſpicio vana quædam Epiſcopum, ut opinor, licèt aſſeveratione vulgata multorum, quòd clandeſtino colloquio Saporem docuerat, quæ mœnium appeteret membra ut fragilia intrinſecus & invalida. Hócque exinde veriſimile viſum eſt, quòd poſtea intuta loca cariéque nutantia cum exſultatione magna, velut regentibus penetralium callidis, contemplabiliter machinæ feriebant hoſtiles. Et quamquam anguſti calles difficiliorem aditum dabant ad muros, aptatíque arietes ægrè promovebantur, manualium ſaxorum ſagittarúmque metu arcente: nec balliſtæ tamen ceſſavere nec ſcorpiones, illæ tela torquentes, hi lapides crebros, qualíque ſimul ardentes pice & bitumine illiti: quorum adſiduitate per proclive labentium [9] machinæ hærebant velut altis radicibus fixæ, eáſque malleoli & faces jactæ deſtinatiùs exurebant. Sed cùm hæc ita eſſent, caderéntque altrinſecus multi, ardebant magis oppugnatores naturali ſitu & ingenti opere munitum oppidum ante brumale ſidus exſcindere, rabiem Regis non antè ſedari [1] poſſe credentes. Quocirca nec multa cruoris effuſio, nec confixi mortiferis vulneribus plurimi ceteros ab audacia parili revocabant. Sed diu cum exitio decernentes poſtremo, periculis objectavere ſemet abruptis: & agitantes arietes, denſo ſaxorum molarium pondere fomentíſque ignium variis, ire protinus vetabantur. Verùm unus aries reſiduis celſior, humectis taurinis opertus exuviis, ideóque minùs caſus flammeos pertimeſcens aut tela, antegreſſus omnes repſit niſibus magnis ad murum: vaſtóque acumine coagmenta lapidum fodiens, turrim laxatam evertit. Quâ ſonitu lapsâ ingenti, ſuperſtantes quoque repentinâ ruinâ dejecti, diffractíque vel obruti, mortibus interiere diverſis & inſperatis: inventóque tutiore adſcenſu armata irruit multitudo. Trepidis deinde ſuperatorum auribus ululantium undique Perſarum intonante fragore, artius prœlium intra muros exarſit, hoſtium noſtrorúmque catervis certantibus comminus, cùm confertis inter ſe corporibus, hinc indéque ſtricto mucrone nulli occurrentium parceretur. Magna denique mole ancipiti diu exitio reni-

8 *Deſunt mſ.* 9 *Mſ.* machinarum. 1 τὸ poſſe *deeſt al.*

tentes obſeſſi, poſtremò plebis immenſæ ponderibus effuſè disjecti ſunt. Et poſt hæc iratorum hoſtium gladii quidquid inveniri poterat concidebant: abreptíque ſinibus matrum parvuli, ipſæ quoque matres trucidabantur, nullo quid ageret reſpectante. Inter ea tam funeſta, gens rapiendi cupidior, onuſta ſpoliorum genere omni, captivorúmque examen maximum ducens, tentoria repetivit exſultans. Rex tamen gaudio inſolenti elatus, diúque deſiderio capiendæ Phœnicæ flagrans, munimenti perquàm tempeſtivi, non antè diſceſſit quàm labefactata murorum parte reparata firmiſſimè, alimentíſque affatim conditis, armatos ibi locaret inſignes origine, bellíque artibus claros. Verebatur enim, quod accidit, ne amiſſionem caſtrorum ingentium ferentes ægrè Romani, ad eadem obſidenda viribus magnis accingerentur. Latiùs ſe proinde jactans, additáque ſpe quidquid aggredi poſſet adipiſcendi, interceptis caſtellis aliis vilioribus [a] Virtam adoriri diſpoſuit, munimentum valde vetuſtum, ut ædificatum à Macedone credatur Alexandro, in extremo quidem Meſopotamiæ ſitum, ſed muris velut ſinuoſis circumdatum & cornutis, inſtructionéque varia inacceſſum. Quod cùm omni tentaret arte, nunc [2] promiſſis defenſores alliciens, nunc pœnas cruciabiles minitans, aliquoties ſtruere aggeres parans, obſidionaléſque [3] admovens machinas, multis acceptis vulneribus, quàm illatis, omiſſo vano incepto tandem abſceſſit.

CAP. VIII. Hæc eo anno inter Tigrim geſta ſunt & Euphraten. Quæ cùm frequentibus nuntiis didiciſſet Conſtantius, metuens expeditiones Parthicas, hiemem apud Conſtantinopolim agens, impenſiore cura limitem inſtruebat cum omni apparatu bellorum. Arma quoque & tirocinia cogens, legionéſque augens juventutis validæ ſupplementis, quarum ſtatariæ pugnæ per Orientales ſæpius emicuere procinctus: [b] auxilia ſuper his Scytharum poſcebat mercede vel gratiâ, ut adulto vere profectus [4] è Thraciis, loca ſuſpecta protinus occuparet. Inter quæ Julianus apud Pariſios hibernis locatis, ſumma cœptorum quorſum evaderet pertimeſcens, erat anxius, nuſquam aſſenſurum Conſtantium factis multa volvendo conſiderans, apud quem ſordebat ut infimus &

2 *Mſ.* promiſſis. 3 *Al.* movens. 4 *Mſ.* & braratus.

a *Virtam adoriri diſpoſuit.*] Βίρθα dici videtur à Ptolemæo opidum in Meſopotamia juxta Tigrim. *Valeſ.*

b *Auxilia ſuper his Scytharum.*] Id inter præcipuas Conſtantii laudes numerat Libanius in Orat. quæ βασιλικὸς inſcripta eſt, quòd Scythas infenſiſſimos antea pop. Rom. non ſolùm pacaverit, ſed etiam, quod numquam antea contigerat, adverſus Perſas auxiliares habuerit, πάλαι ἐξῆλθε ϛρατόπεδον Σκυθικὸν, τῇ μὲν ῥωμαίων χειρὶ συμβαλλόμενον, τῇ δὲ δυνάμει περσῶν ἀντιταξόμενον, &c. Poſt Conſtantium ceteri Impp. Scytharum auxiliis adverſus Perſas uſi ſunt: ut Julianus, teſte Marcellino in lib. 23. principio: & poſtea Valens, ut eſt in lib. 30. *Henr. Valeſ.* [Primus autem Gothorum auxiliis contra Perſas uſus eſt Galerius Maximianus Cæſar; & poſtea in bello Liciniano Conſtantinus Maximus Aug. cui & Gothi XL. ſuorum millia adverſus varias gentes obtulerunt: uti ſcribit Jordanes in Geticis. Contrà tamen in Excerptis quæ frater meus edidit, dicitur Licinius Aug. apud Chryſopolim cum Conſtantino pugnans, auxiliares ſecum Gothos habuiſſe: *Deinde apud Chryſopolim Licinius maximè auxiliantibus Gothis, quos Aliquaca Regalis deduxerat: quum Conſtantini pars vincens* XXV. *millia armatorum fudit partis adverſæ, ceteris fugientibus.* Ob id Conſtantinus poſt oppreſſum Licinium Gothis bellum intulit, victíſque obſides imperavit, ac cum eis pacem, mox & fœdus iniit.] *Hadr. Valeſ.*

contemptus. Circumspectis itaque trepidis rerum novarum exordiis, legatos ad eum mittere statuit gesta docturos, eisque concinentes litteras dedit, quid actum sit, quidve fieri oporteat deinceps, monens apertiùs & demonstrans. Quamquam eum hæc dudum comperisse opinabatur relatu Decentii olim reversi, & Cubiculariorum recens de Galliis [5] prægressorum qui ad Cæsarem aliqua portavere sollemnia. Et quamquam non repugnanter, tamen nec arrogantibus verbis quidquam scripsit, [c] ne videretur, subitò [6] reclinasse. Erat autem litterarum sensus hujusmodi: *Ego quidem propositi mei fidem non minùs moribus quàm fœderum pacto, quoad fuit, unum semper atque idem sentiens conservavi, ut effectu multiplici claruit evidenter. Jamque inde ut me creatum Cæsarem pugnarum horrendis fragoribus objecisti, potestate delata contentus, currentium ex voto prosperitatum nuntiis crebris, ut apparitor fidus tuas aures implevi, nihil usquam periculis meis assignans: cùm documentis adsiduis constet, diffusis permistisque passim Germanis, in laboribus me semper visum omnium primum,* [7] *in laborum refectione postremum. Sed bonâ veniâ tuâ dixerim, si quid novatum est nunc, ut existimas: in multis bellis & asperis ætatem sine fructu conterens miles, olim* [8] *deliberatum implevit, fremens, secundique impatiens loci rectorem, cùm nullas sibi vices à Cæsare diuturni sudoris & victoriarum frequentium rependi posse contemplaretur. Cujus iracundiæ, nec dignitatum augmenta nec annuum merentis stipendium, id quoque inopinum accessit: quòd ad partes orbis Eoi postremas venire jussi, homines assueti glacialibus terris, separandique liberis & conjugibus, egentes trahebantur & nudi. Unde solito sæviùs efferati, nocte in unum collecti Palatium obsedere, Augustum Julianum vocibus magnis appellantes & crebris. Cohorrui, fateor, & secessi: amandatusque dum potui,* [9] [d] *salutem simulatione quæritabam & latebris. Cúmque nullæ darentur indutiæ, libero pectoris muro, ut ita dixerim, sæptus, progressus ante conspectum omnium steti, molliri posse tumultum auctoritate ratus, vel sermonibus blandis.* [1] *Exarsere mirum in modum, eousque*

5 *Ms.* prægressorum. 6 *Ms.* redundasse. 7 Ms. *in laborum r feẞione.* 8 Ms. *deliberatum.* 9 Ms. *salutemus latione.* 1 Ms. *quom.*

c *Ne videretur subito declinasse.*] Sic placuit P. Castello, cùm in Editione Rom. legeretur *reclinasse*: quod equidem prætulerim, metaphorâ sumptâ ab equis immorigeris qui se reclinant, ut sessorem excutiant: ἀφηνιάζειν & ἀναχαιτίζειν Græci dicunt. In Ms. Flor. & Valent [ac Colbert.] legitur *redundasse.* In Regio codice *repugnasse*, ex conjectura, ut opinor: quam tamen minimè probo, cùm superiore linea id verbum positum sit. Et in prima sententia acquiesco, quam confirmat alter locus ex lib. 14. ubi Gallus dicit: *Montius nos ut rebelles, & majestati recalcitrantes Augustæ per hæc quæ strepit incusat.* & in lib. 22 cap. 11. *Henr. Vales.* An volunt istæ in Msstis varietates *renuntiasse*? ut *renunciare vitæ* vel *foro*? Gron.

d *Salutem mussatione quæritabam.*] Hæc emendatio à Gelenio profecta est. In Editione Rom. excusum est, *salutemus latione*, perinde ac in Ms. Flor. [& Colbertino.] Unde Castellus ineptissimè correxerat: *Salutem cum latibulo quæritabam, & latebris* quæ ταυτολογία ferri non potest. Aut igitur ex codice Regio scribendum est, *salutem simulatione quær. &c.* aut emendationi Gelenii acquiescendum. *Valesius.* Ex tot Mss. quibus accedit editio Romana, videtur nullo negotio & bono sensu fieri *salutem velatione quær. & latebris.* Simulatio utique nulla hîc fuit. *Gron.*

pro-

provecti, ut cum precibus vincere pertinaciam conabar, instanter mortem contiguis assultibus intentarent. Victus denique [e] *mecúmque ipse contestans, quòd alter confosso me forsitan libens declarabitur Princeps, assensus sum, vim lenire sperans armatam. Gestorum hic textus est, quem mente quæso accipito placida. Nec actum quidquam secus existimes, vel susurrantes perniciosa malignos admittas, ad compendia sua excitare secessiones Principum adsuetos: sed adulatione vitiorum* [2] *altrice depulsa,* [f] *excellentissimam virtutum omnium adverte justitiam: & condicionum æquitatem quam propono, bona fide suscipito, cum animo disputans, hæc statui Romano prodesse, nobísque, qui caritate sanguinis, & fortunæ superioris culmine sociamur. Ignosce enim: quæ cum ratione poscuntur, non tam fieri cupio, quàm à te utilia probari & recta, avidè tua præcepta deinde quoque suscepturus. Quæ necesse sit fieri, in compendium redigam breve.* [g] [h] *Equos præbebo* [3] *curules Hispanos, & miscendos Gentilibus atque Scutariis adolescentes* [i] *Letos quosdam, cis Rhenum editam barbarorum progeniem, vel certè ex dediticiis, qui ad nostra desciscunt. Et hæc adusque exitum vitæ me spondeo non modò grato animo, verùm cupido quoque facturum. Præfectos Prætorio, æquitate & meritis notos, tua nobis dabit clementia: residuos ordinarios judices, militiæque moderatores promovendos arbitrio meo concedi est consentaneum, itidémque stipatores. Stultum est enim, cùm antè caveri possit ne fiat,* [4] *eos ad latus Imperatoris adscisci, quorum mores ignorantur & voluntates. Hoc sanè sine ulla dubitatione firmaverim: tirones ad peregrina & longinqua Galli mittere, diuturna perturbatione casibúsque vexati gravissimis, nec sponte sua poterunt nec coacti, ne consumptâ penitus juventute ut affliguntur præterita recordantes, ita* [k] *desperatione pereant impendentium. Nec Parthicis gentibus opponenda au-*

2 Mss. *alacri cæde pulsa.* 3 Mss. *curules Sparnos.* 4 Mss. *eos latus.* ἴσ. *eos ad latus Imp.*

e *Mecumque ipse contestans.*] Ad oram codicis Regii scriptum est *conjectans* eadem manu. *Vales.*

f *Excellentissimam virtutum omnium justitiam*] Jamblichus ad Anatolium: Ἐπ' αὐτὸ δὴ τὸ τῶν ὅλων ἀρετῶν τέλος, καὶ τὴν συναγωγὴν αὐτῶν συμπασῶν, ἐν ᾗ δὴ πᾶσαι ἔνεισι συλλήβδην κατὰ τὸν παλαιὸν λόγον γένοιτο ἄν τις, εἰς τὴν δικαιοσύνην ἀγόμενος, apud Stobæum Serm. LI. pag. 187. * Polus apud Stobæum: δοκεῖ μοι τὰν ἀνδρῶν τὰν δικαιοσύναν ματέρα τε καὶ τιθήναν τῶν ἄλλων ἀρετᾶν προσειπεῖν. Chalcidius in Platon. p. 159. *Optima symphonia est in moribus nostris justitia, virtutum omnium principalis, per quam ceteræ quoque virtutes suum munus atque opus exsequuntur.* Vid. Cicer. 2. de Officiis. Theognis: Ἐν δὲ δικαιοσύνῃ συλλήβδην πᾶσ' ἀρετ' ἐστίν. Lindenbr.

g *Equos præbebo curules Hispanos*] Equorum Hispani sanguinis mentio in L. unic. C. Theod. de equis curulib. * Chronicon Sangallense de Carolo M. lib. 2. *Imperator Regi Persarum direxit nuntios, qui deferrent equos & mulos Hispanos.* * Idem.

h *Equos præbebo curules Hispanos, &c.*] Eadem tradit Zonaras his verbis: ἐπαγγελλόμενος δὲ καὶ τοὺς ἁμιλλητηρίους ἵππους ἐξ ἱσπανίας ὡς ἔθος, καὶ τοὺς ἐπιλέκτους ἄνδρας ἐκ γαλατῶν ἐτησίως στέλλειν αὐτῷ. Addítque Julianum Cæsaris, non Augusti nomen litteris inscripsisse, ne inscriptione statim offensus Constantius eas aversaretur: quod confirmat etiam Julianus in Ep. ad Athen. *Vales.*

i * *Lectos quosdam*] Confirmat hanc scripturam Zonaras verbis suprà allatis, ἐπιλέκτους ἐκ Γαλατῶν. Sed cùm in Mss. codicibus, Regio, [Colbertino,] ac Tolos. scriptum invenerim, *adulescentes Letos quosdam*, aliàs *Lætos*: non dubito, quin hæc scriptura verior sit. Sunt autem Leti, ut ad librum 16. notavi, semibarbari quidam qui Gallias habitabant; vel (ut Ammianus noster subjungit) *cis Rhenum edita barbarorum progenies.* * Idem.

k *Desperatione pereunt.*] In Mss. Regio [& Colbertino,] & in Editione Rom. August. & Basil. legitur

xilia hinc acciri conveniet, cùm adhuc nec barbarici sint impetus interclusi, & (si dici quod verum est pateris) hæ provinciæ malis jactatæ continuis, externis indigeant adjumentis & fortibus. Hæc hortando, ut æstimo, salutariter scripsi, poscens & rogans. Scio enim, scio, ne quid sublatius dicam cum imperio congruens, quas rerum acerbitates jam conclamatas & perditas, concordia vicissim sibi cedentium Principum meliorem revocavit in statum: cùm appareat majorum exemplo nostrorum, moderatores hæc & similia cogitantes, fortunatè beatéque vivendi reperire quodammodo viam, & ultimo tempori posteritatíque jucundam sui memoriam commendare. His litteris junctas [l] secretiores alias Constantio offerendas clanculo misit, objurgatorias & mordaces: quarum seriem nec scrutari licuit, nec si licuisset, proferre decebat in publicum. Ad id munus implendum electi viri sunt graves, Pentadius Officiorum Magister, & Eutherius Cubiculi tunc Præpositus, post oblatas litteras relaturi nullo suppresso quæ viderunt, & super ordine futurorum fidenter acturi. Auxerat inter hæc cœptorum invidiam Florentii fuga Præfecti: qui velut præsagiens concitandos motus ob militem, ut sermone tenus jactabatur, accitum, consultò discesserat Viennam, alimentariæ rei gratiâ divelli causatus à Cæsare quem sæpe tractatum asperiùs formidabat. Dein cùm comperisset eum ad Augustum culmen evectum, exigua ac propè nulla vivendi spe versus in metum, ut longè disjunctus, malis se quæ suspicabatur exemit: & necessitudine omni relicta digressus venit ad Constantium itineribus lentis: útque se nulli obnoxium culpæ monstraret, Julianum ut perduellem multis criminibus appetebat. Cujus post abitum bene Julianus cogitans & prudenter, scíríque volens quòd præsenti quoque pepercisset; caritates ejus cum re familiari intacta, publici cursus usu permisso, ad Orientem redire tutiùs imperavit.

CAP. IX. Nec minore studio secuti legati, hæc secum ferentes quæ prædiximus, intentíque ad viandum, cum venirent ad judices celsiores, obliquè tenebantur: moráfque per Italiam & Illyricum perpessi diuturnas & graves, tandem [5] transfretati per Bosporum, itineribúsque lentis progressi, [m] apud

5 *Ms.* transfretati per Bosphorum.

pereant: & paullo antè *affliguntur* scriptum habet codex Regius [& Colbertinus] cum Editione Romana. Quocirca sic scribendum esse conjecerim: *Ne consumpta penitus juventute, ut affliguntur præterita recordantes, ita desperatione pereant impendentium.* * Sic. in cap. IV. libro XXV. * *Vales.*

l *Secretiores alias Constantio offerendas.*] Has mordaces litteras non eo tempore, sed postea missas à Juliano scribit Zonaras, tunc cùm Leonas qui legatus ad Julianum fuerat, re infecta ad Constantium rediit. *ἀπογνοὺς μέντοι διανύσασθαί τι τῶν αὐτῷ προστεταγμένων ἀνύσαι, ὑπέστρεψε μετὰ γραμμάτων τοῦ τυραννήσαντος, ἀναιδῶς ἐνειδιζόντων τὸν αὐτοκράτορα ὡς πλεῖστα ἐξαμαρτόντα κατὰ τοῦ γένους αὐτοῦ, καὶ ἀπειλούντων αὐτὸν ἀγωνίσασθαι τιμωρὸν τῶν ἀδίκως παθόντων. Leonas igitur desperans se quidquam eorum quæ sibi mandata erant perficere posse, reversus est cum Juliani litteris, quibus impudenter Imp. objurgabat, utpote qui in propinquos suos multa deliquisset, & minabatur se eorum injurias ulturum.* Idem.

m *Apud Cæsaream Cappadociæ etiamtum degentem, invenere Constantium, Mazacam antehac nominatam*] Stephan. περὶ πόλεων. Μάζακα πόλις Καππαδοκίας, ἡ νῦν Καισάρεια. Atque id quidem in confesso est, Mazacam Cæsaream postea dictam: sed à quonam sic dicta sit, in eo variant antiqui. Constantinus Porphyrogen. omnes civitates Cæsareas, à Julio Cæsare cognominatas putat, deque hac Mazaca ita scribit: Καισάρεια μητρόπολις ἡ ἀπὸ τοῦ

Cæſaream Cappadociæ etiamtum degentem invenere Conſtantium, Mazacam antehac nominatam, opportunam urbem & celebrem, ſub Argæi montis pedibus ſitam. Qui intromiſſi, data poteſtate offerunt ſcripta: iiſque recitatis, ultra modum ſolitæ indignationis excanduit Imperator, [6] [n] limibúſque oculis eos aduſque metum contuens mortis, egredi juſſit, nihil poſt hæc percontatus vel audire perpeſſus. Perculſus tamen ardenter cunctatione ſtringebatur ambigua, utrum in Perſas, an contra Julianum moveri juberet acies quibus fidebat: hæſitánſque diu perpenſis conſiliis, flexus eſt quorumdam ſententiâ [7] utilium ſuaſorum, & iter Orientem verſus edixit. Statim tamen & legatos abſolvit, & [o] Leonam Quæſtorem ſuum in Gallias cum litteris datis ad Julianum pergere celeri ſtatuit gradu, nihil novatorum ſe aſſerens ſuſcepiſſe, ſed eum (ſi ſaluti ſuæ proximorúmque conſulit) tumenti flatu depoſito, [p] intra Cæſaris ſe poteſtatem continere præcipiens. Utque id facile formido intentatorum efficeret, velut magnis viribus fretus, [q] in locum Florentii Præfectum Prætorio Nebridium, tum Quæſtorem ejuſdem Cæſaris promoverat, & Felicem No-

6 *Al.* limiſque oculis. 7 *Mſ.* utilium ſuaſorum.

μεγάλου καίσαρος Ἰουλίου ὀνομασμένη, ἥτις πρότερον ἐκαλεῖτο Μάζακα, ἀπὸ Μοσὸχ τοῦ τῶν Καππαδόκων ἀρχηγόνου. At Rufus Feſtus in Breviar. non à Julio, ſed ab Auguſto Cæſ. ita vocatam adſerit: *Semper inter auxilia noſtra fuere Cappadoces, & ita majeſtatem coluere Romanam, ut in honorem Auguſti Cæſaris Mazaca civitas Cappadociæ maxima, Cæſarea cognominaretur.* Ab utriſque diſſentit Sozom. & Claudio adtribuit, quod illi à Julio vel Auguſto Cæſ. factum adſerunt, Hiſtor. Eccleſ. lib. v. cap. 4. περὶ δὲ τὸν αὐτὸν χρόνον καὶ τὴν πρὸς τῷ Ἀργαίῳ Καισάρειαν μεγάλην, καὶ εὐδαίμονα, καὶ μητρόπολιν οὖσαν τοῦ Καππαδοκῶν κλίματος, ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν πόλεων ἐξήλειψεν ὁ βασιλεὺς, καὶ τὴν ἐπωνυμίας τοῦ Καίσαρος ἀφείλετο, ἣν πάλαι ἔτυχεν ἐπὶ Κλαυδίου καίσαρος, Μάζακα τὸ πρῶτον ὀνομαζομένη. Sic enim locus hic legi debet: nam vulgatam lectionem Μάζα κατὰ τὸ πρωτ. corruptam eſſe certum eſt. Et rectè apud Caſſiodor habetur Hiſtor. Tripart. lib. VI. cap. 4. *Ea quoque tempeſtate Cæſaream Cappadociæ maximam ac feliciſſimam civitatem ita vocari prohibuit, eique appellationem antiquam Cæſaris abrogavit, quam à Claudio Cæſare promeruerat: nam priùs Mazaca dicebatur.* Lindenbr.

n *Limibuſque oculis*] Ita Mſ. Flor. & Cod. V. Cl. P. Pithœi, quem vid. Adverſar. lib. 1. cap. 2. *Idem.*

o *Leonam Quæſtorem ſuum,*] Is eſt, qui Seleucenſi Synodo interfuit, ut ſuprà dixi. Ejus dignitatem ſic deſcribit Socrates in lib. 2 συμπαρῆν δὲ αὐτοῖς εἷς τῶν ἐν τοῖς βασιλικοῖς ἐμφανῶν ὄνομα Λεωνᾶς. Sozomenus autem in lib. 4. συνεληλύθει δὲ αὐτοῖς καὶ Λεωνᾶς ὁ ἐν ἀξιώμασι λαμπροῖς ἐν τοῖς βασιλείοις στρατευόμενος. Sed neuter Quæſturæ honorem ſatis expreſſit. Unus Zoſimus in lib 5. ſic Quæſturam egregiè circumſcribit: Σαλούϊος ὁ τὰ βασιλεῖ δοκοῦντα τεταγμένος ὑπαγορεύειν, ὃν κοιαίστωρα καλεῖν οἱ ἀπὸ Κωνσταντίνου δεδώκασι χρόνοι. Id eſt: *Salvius, cujus officium erat juſſa Principis dictare: quem inde à temporibus Conſtantini Quæſtorem appellari mos eſt.* Ex quibus conjicere eſt, eam dignitatem à Conſtantino primùm inſtitutam fuiſſe. Idem officium ſic deſcribit Rutilius in lib. 1.

Hujus facundæ commiſſa palatia linguæ:
Primævus meruit Principis ore loqui.

Quippe Quæſtor leges dictabat, ut eſt in Notitia Imperii, & apud Caſſiodorum in formula Quæſturæ. Dicebantur autem hi Quæſtores ſacri Palatii, ad differentiam Quæſtorum, qui erant in Senatu Rom. de quibus agit Ulpianus in tit. de officio Quæſtoris. Iſti de quibus poſteriore loco dixi, magiſtratus erant populi Rom. Et ex iis quidam Candidati Principis dicebantur, ut ait Ulpianus: qui ſcilicet commendati erant à Principe, ſine repulſa & ambitu deſignandi, quemadmodum loquitur Tacitus in lib. 1. Ann. Eodémque ſenſu Prætores Candidati, & Tribuni Candidati dicebantur. Ut in veteri Inſcriptione Græca: ΤΑΜΙΑΝ ΚΑΝΔΙΔΑΤΩΝ. ΔΗΜΑΡΧΟΝ ΚΑΝΔΙΔΑΤΟΝ. & in hac Latina: *C. Cærelio, &c. Quæſtori. Candidato. Imp. Cæſaris M. Aurelii Antonini. Trib. pl. Candidato.* Et in altera *Prætor. Kandidatus. Quæſtor. Kand.* Ex quibus intelligendus eſt Spartiani locus in Severo: *Prætor deſignatus à Marco eſt, non in Candida, ſed in competitorum grege.* Id eſt, non inter Candidatos Principis. Verùm, ut dixi, ab his diſtinguendus eſt Quæſtor ſacri Palatii. *Valeſ.*

p *Intra Cæſaris ſe poteſtatem continere.*] Idem ſcribit Victoris Epitome: *Hinc à militibus Gallicanis Auguſtus pronuntiatur. Hunc Conſtantius urgere legationibus, ut in ſtatum nomenque priſtinum redeat. Julianus mandatis mollioribus refert, ſe ſub nomine celſi Imperii multo officioſius pariturum.* Idem.

q *In locum Florentii.*] Quod etiam refertur à Zonara his verbis: τῷ μέντοι Κοιαίστορι ἐπέτρεψε καὶ τοὺς τὰς ἀρχὰς ἐκεῖσε ἀνύοντας παραλῦσαι τῆς ἐξουσίας, καὶ αὐτὸν τῶν πραιτωρίων ἔπαρχον, ἑτέρους τε ἐς ταύτας ἐγκαταστῆσαι οὓς ἐκεῖνος εἰς ἑκάστην ὠνόμασεν. *Quæſtori mandavit, ut eos qui promoti ad magiſtratus erant*

tarium, Officiorum Magiſtrum, & quoſdam alios. Gumoharium enim ſucceſſorem Lupicini, antequàm ſciretur hujuſmodi quidquam, Magiſtrum provexit armorum. Ingreſſus itaque Pariſios Leonas, ſuſceptus ut honoratus & prudens, poſtridie Principi progreſſo in Campum cum multitudine armata pariter & plebeia, quam de induſtria convocarat, & tribunali ut emineret altiùs ſuperſtanti, ſcripta jubetur offerre. Replicatóque volumine edicti quod miſſum eſt, & legi ab exordio cœpto, cùm ventum fuiſſet ad locum id continentem, quòd geſta omnia Conſtantius improbans, Cæſaris poteſtatem ſufficere Juliano cenſebat, [8] exclamabatur undique vocum terribilium ſonu: *Auguſte Juliane, ut provincialis, & miles, & Reip. decrevit auctoritas; recreatæ quidem, ſed adhuc metuentis redivivos barbarorum excurſus.* Quibus auditis Leonas, cum Juliani litteris hæc eadem [9] indicantibus revertit incolumis: ſolúſque admiſſus eſt ad Præfecturam Nebridius: id enim Cæſar quoque ſcribens, ex ſententia ſua fore apertè prædixit. Magiſtrum enim Officiorum jampridem ipſe Anatolium ordinavit, [r] libellis antea reſpondentem, & quoſdam alios, ut ſibi utile videbatur & tutum. Et quoniam, cùm hæc ita procederent, timebatur Lupicinus, licèt abſens, agénſque etiamtum apud Britannos, homo ſuperbæ mentis & turgidæ; erátque ſuſpicio, quòd ſi hæc trans mare didiciſſet, novarum rerum materias excitaret: Notarius Bononiam mittitur, obſervaturus ſollicitè ne quiſquam fretum Oceani tranſire permitteretur. Quo vetito, reverſus Lupicinus antequam horum quidquam ſciret, [1] [ſ] nullas ciere potuit turbas.

CAP. X. Julianus tamen jam celſiore fortunâ militíſque fiduciâ lætior, ne intepeſceret, néve ut remiſſus argueretur & deſes, legatis ad Conſtantium miſſis, in limitem Germaniæ ſecundæ eſt egreſſus: omníque apparatu, quem

8 *Mſ.* exclamabatur undique vocum terribilium ſonum. 9 *Mſ.* innotantibus. 1 *Mſ.* nullus.

in Galliis, poteſtate diſcingeret, & in his Præfectum ipſum Præt. alios verò quos ipſe nominaverat, in eorum locum ſubrogaret. Valeſ.

r *Libellis antea reſpondentem.*] Id eſt, Magiſtrum Libellorum. Quatuor enim erant Scrinia ſacra: ſingulis præerant Magiſtri. Poſt Magiſtros erant Proximi, qui & Priores dicebantur: iíque in unoquoque Scrinio plures fuere, ut patet ex lege x. Cod. Th. de Proximis. Proximos ſequebantur Melloproximi, deinde Exceptores, lege 16. Cod. cit. Ex his patet Proximos Scriniorum à Magiſtris diſtingui. Quare non aſſentior doctiſſimo viro qui in Notis ad Hiſtoriam Aug. Proximos Scriniorum ait dici Magiſtros. Atqui diverſi ſunt in Codice tituli de Magiſtris Scriniorum, & de Proximis. Et in lege unica Cod. Th. qui à præbitione tironum. Proximi Scriniorum à Scriniorum Magiſtris longo intervallo ſeparantur. Deinde Proximi Vicariis exæquabantur, ut eſt in tit. de Proximis. * Hinc in actione 1. Concilii Chalcedonenſis *Mamas vir Spectabilis* dicitur *Comes & Proximus ſacri ſcrinii Libellorum, & ſacrarum Cognitionum*: & ſimiliter Caſtorius quidam. At Magiſtri præferebantur Vicariis lege un. de Magiſtris Scrin. Denique ad Proximatum quidem ordine militiæ perveniebatur, ut docet lex 6. & 17. Cod. cit. Magiſterium verò à Principe conferebatur. Sic in lib. 29. Feſtus quidam ex Advocato Conſularis Syriæ, ex Conſulari Magiſter Memoriæ, deinde Proconſul Aſiæ fuiſſe dicitur. *Idem.*

ſ *Nullas ciere potuit turbas.*] Callidè excuſat factum Juliani, qui Lupicinum ex Britannia reverſum comprehendi juſſit, & in libera cuſtodia habuit, cum aliquot aliis: quod Conſtantius objiciebat Juliano, ut refert Julianus in Epiſt. ad Athen. *Idem.*

flagitabat instans negotium, [2] communitus, [t v] Tricensimæ oppido propinquabat. [x] Rheno [3] exinde transmisso [y] regionem subitò pervasit Francorum, [z] quos Attuarios vocant, inquietorum hominum, licentiùs etiamtum percursantium extima Galliarum. Quos adortus subitò nihil metuentes hostile, [4] nimiúmque securos, quòd scruposa viarum difficultate arcente, nullum ad suos pagos introisse meminerant Principem, superavit negotio levi; captísque plurimis & occisis, orantibus aliis qui superfuere, pacem ex arbitrio dedit, hoc prodesse possessoribus finitimis arbitratus. Unde reversus pari celeritate per flumen, præsidiáque limitis explorans diligenter & corrigens, adusque Rauracos venit: locísque recuperatis, quæ olim barbari intercepta retinebant ut propria, iisdémque pleniore cura firmatis, per Besantionem Viennam hiematurus abscessit.

CAP. XI. Hic per Gallias erat ordo gestorum. Quæ dum ita prosperè succedunt & cautè, Constantius accitum Arsacen Armeniæ Regem, summáque liberalitate susceptum præmonebat & hortabatur, ut nobis amicus esse perseveraret & fidus. Audiebat enim sæpius eum tentatum à Rege Persarum fallaciis, & minis, & dolis, ut Romanorum societate posthabita, suis rationibus [5] stringeretur. Qui crebrò adjurans animam priùs posse amittere quàm sententiam, muneratus cum comitibus quos duxerat, rediit ad Regnum, [6] nihil ausus te-

2 *Ms.* communitus Obtricensimæ oppido. 3 *Al.* deinde. 4 *Al.* nimium sec. 5 *Ms.* stringeretur. 6 *Ms.* inthelausus temeratore.

t *Obtricensi Mosæ oppido*] Idem hic nodus, qui lib. XVIII. ubi de Tricesima agitur. Locus autem in Ms. sic legitur: -- *commonitus Obtricensimæ oppido propinquabat.* Viderint alii. *Lindenbr.*

v *Obtricensi Mosæ oppido.*] Sic primus edidit Gelenius, cùm in Editione Rom. legeretur *Obtricensimæ*, prout etiam habet Editio Augustana, & codex Regius, Flor. & Valentinus [ac Colbertinus.] At Castellus audacter emendaverat *Tasandro*, quod opidi nomen alicubi legerat. Ego verò non dubito quin legendum sit *Tricensimæ opido*: cujus meminit in lib. 18. *Castra Herculis, Quadriburgium, Tricensimæ, Novesium, Bonna.* Henr. Valesius. [Ego in Notitia Galliarum pagina 150. docui observavíque, Coloniam Trajanam, Castra Ulpia, & Tricesimam tria unius ejusdémque loci nomina esse: quem locum Marcellinus infrà, in libro 18. *Tricesimam* vel *Tricensimam*, in libro xx. *Obtricensimam opidum* dicat ab hibernis legionis Tricesimæ Ulpiæ Victricis. Tu Notitiam consule in Colonia Trajana.] *Hadrianus Vales.*

x *Rheno exinde transito.*] Ter, cùm adhuc Cæsar esset, Rhenum trajecit Julianus, ut ipse dicit in Ep. ad Athen. primùm post Argentoratensem pugnam, ut memorat Marcellinus initio lib. 17. anno D. 357. deinde anno 358. & 359. teste Marcellino nostro. Hæc autem quarta trajectio tunc contigit, cùm jam Augustus esset anno D. 360. Constantio X. & Juliano III. Coss. De hac autem sua in Germaniam expeditione loquitur Julianus in Ep. ad Maximum Philosophum, eámque trimestrem fuisse testatur. Meminit etiam Libanius in Orat. funebri: ἐλθὼν δ' ἐπὶ τὸν Ῥῆνον, καὶ δείξας τοῖς βαρβάροις τὴν κεφαλὴν, καὶ δευτέροις ὅρκοις τὰς ὁμολογίας ἐνδήσας ἔτρεχεν ἐπὶ τὸν ἀκέσιον ἀγῶνα. *Cùm venisset ad Rhenum, ostenso barbaris vultu, ac iteratis sacramentis firmato fœdere, ad civile bellum se invitus accinxit.* Quinta demum ac postrema trajectio accidit Tauro & Florentio Coss. ut est in lib. 21. *Idem.*

y *Regionem subitò pervasit Francorum, quos Atthuarios vocant*]. Variant in nominis hujus editione exemplaria prisca. Lazius. *Advarios*, alii *Antuarios*, vel *Ansivarios*, aut *Ansuarios* se reperisse testantur. Quæ mutatio etiam in aliis libris invenitur: ut in Charta divisionis inter Karulum & H Ludovicum: *Ad Bajuvariam totam Toringiam, Ribuarias, Atoarias.* Alia ejusdem divisionis charta: -- *Batua, Hattuarias.* * Ado in Chronicis A. C. 717. p. 197. *Saxones terram Matuariorum devastaverunt.* Dubio procul legendum, *terram Atuariorum.* * Sed & Lotharius Imp. in donatione Ansfrido Palatino facta, *Atthuariam pagum*, laudat: eaque scriptura proximiùs ad eam, quam in Ammiano reperimus, accedit. Donationis ipsa verba publicavit V. Cl. Marq. Freherus in Originib. Palatin. pag. 31. 38. *Lindenbr.*

z *Quos Attuarios vocant.*] Horum mentio fit in Gestis Francorum Epitomatis, cap. 19. de Danis: *Theodorici pagum Attuarios, vel alios devastantes.* [De Attuariis vide Notitiam Galliarum.] *Vales.*

merare postea promissorum, obligatus gratiarum multiplici nexu Constantio: inter quas illud potiùs excellebat, quod [a] Olympiada Ablabii filiam Præfecti quondam Prætorio, ei copulaverat conjugem, sponsam fratris sui Constantis. Quo dimisso à Cappadocia, ipse per Melitinam minoris Armeniæ opidum, & Lacotena, & Samosata, transito Euphrate Ædessam venit: ubíque dum agmina undique convenientium militum, & rei cibariæ abundantes copias opperitur, diu moratus; post æquinoctium egreditur autumnale, Amidam petens. Cujus cùm prope venisset mœnia, favillis oppleta collustrans, flebat cum gemitu, reputans quales miseranda civitas pertulerat clades. Ibi tunc fortè Ursulus præsens [b] qui ærarium tuebatur, dolore percitus exclamavit: *En quibus animis urbes à milite defenduntur, cui ut abundare stipendium possit, Imperii opes jam fatiscunt!* Quod dictum ita amarum militaris multitudo postea apud Chalcedona recordata, ad ejus exitium consurrexit. Exinde cuneis confertis incedens, cùm Bezabden adventaret, fixis tentoriis, vallo fossarúmque altitudine circumsæptis, obequitans castrorum ambitum longiùs, docebatur relatione multorum, instaurata esse firmiùs loca, quæ antehac incuria corruperat vetustatis. Et ne quid omitteret, quod ante fervorem certaminum erat necessariò præstruendum; viris prudentibus missis, condicione posita dupla, cogebat mœnium defensores redire ad suos, alienis sine cruore concessis, aut in ditionem venire Romanam dignitatibus augendos & præmiis. [c] Ad quæ cùm illi destinatione nativa retinerentur ut clarè nati, periculísque & laboribus indurati, cuncta obsidioni congrua parabantur. Densis itaque ordinibus cum tubarum incitamentis latera opidi cuncta adortus alacris miles, legionibus in testudines varias conglobatis, paullatim tutò progrediens subruere mœnia conabatur: &

a *Olympiada ei copulaverat conjugem, sponsam fratris.*] Id quidem Constantio inter cetera crimina objicit Athanasius in Ep. ad Solitarios, p. 856. οὕτω γὰρ καὶ εἰς ἀδελφὸν ἀσεβεῖν τετόλμηκε· καὶ προσποιεῖται μὲν οἰκοδομεῖν αὐτοῦ μνημεῖον, τὴν δὲ μνηστὴν αὐτοῦ τὴν Ὀλυμπιάδα βαρβάροις ἐξέδωκεν, ἣν ἐκεῖνος ἄχρι τελευτῆς ἐφύλαττε, καὶ ὡς ἰδίαν ἀνέτρεφεν ἑαυτῷ γυναῖκα. *Adeo enim etiam in fratrem impius esse sustinuit, ac sepulcrum quidem ei se ædificare præ se fert: sponsam autem ipsius Olympiadem barbaris dedit; quam ille quoad vixit custodiebat, nec secus ac propriam conjugem educabat.* Vales.

b *Qui ærarium tuebatur.*] Duo fuere tunc temporis æraria: alterum privatum, alterum publicum; quæ utriusque ærarii nomine frequenter in Codice designantur. Privatum ærarium, id est, quod frequentiùs res privata dicitur. Sic apud Symmachum in Epist. 43. lib. 4. Cui præerat Comes rei privatæ. Publicum autem ærarium erat illud, quod sacræ Largitiones vulgò dicebatur. Et hoc est, quod nunc intelligit Marcellinus. Ursulus enim, de quo hic sermo est, Comes erat Largitionum sacrarum: ut videre est in lib. 22. ad quem spectabat stipendia militibus erogare, ut docet Vopiscus in Probo: *Annonam è provincialibus daret nullus; stipendia de Largitionibus nulla erogarentur.* Et Mamertinus in Grat. actione. *Nam cùm me*, ait, *ærarium publicum curare voluisti, idque eo tempore quo milites anteactis temporibus ludo habiti præsens stipendium flagitarent, quoquo modo videbar honorem onere pensare,* Denique Agathias in lib. 3. de Rufino quodam Comite Largitionum: παρῆν δὲ αὐτός τε οὐχ ὡς στρατηγὸς ἢ ταξίαρχος, ταμίας δὲ μόνον τῶν βασιλέως χρημάτων, οὐ μὴν τῶν ἐκ τῆς δασμοφορίας ἐρανιζομένων, (ἄλλῳ γὰρ ἐπετέτραπτο ταῦτα) ἀλλὰ τῶν ὅσα ἐκ τῶν βασιλείων θησαυρῶν ἐπεπόμφει ἐφ᾽ ᾧ τοὺς ἀριστεύοντας ἐν ταῖς μάχαις τὰ προσήκοντα κομίζεσθαι γέρα. *Aderat autem ille neque ut Magister militum, neque ut Tribunus: sed ut dispensator ærarii regii, non quidem ejus pecuniæ quæ ex re tributaria colligitur; (hæc enim alteri commissa est,* nempe Præf. Præt.) *sed illius quæ ex Principis thesauris advecta erat, ob id ut qui in præliis fortiter fecissent, munerarentur.* Idem.

c *Atque cùm illi.*] Hunc locum sic legendum esse existimo: *Ad quæ cùm illi obstinatione nativa reniterentur, ut clarè nati, periculísque & laboribus indurati, cuncta obsidioni congrua parabantur.* Simili locutione in lib. 16. dixit: *Cassiano Comite stipendiis & discriminibus indurato diversis.* Idem.

quia telorum omne genus in ſubeuntes effundebatur, nexu clypeorum ſoluto diſceſſum eſt, in receſſum canentibus ſignis. [d] Laxatis deinde ad diem unum [7] indutiis, tertia luce curioſiùs [8] tecti, elatis paſſim clamoribus adſcenſus undique tentabant. Et licet [e] defenſores obtentis ciliciis, ne conſpicerentur ab hoſtibus, latebant intrinſecus; tamen quoties flagitabat neceſſitas, lacertos fortiter exſertantes, lapidibus ſubjectos inceſſebant & telis. Et vimineæ crates cùm procederent confidenter, eſſentque parietibus contiguæ, dolia deſuper cadebant, molæ & columnarum fragmenta: quorum ponderibus nimiis obruebantur oppugnatores, hiatúque violento disjectis operimentis, cum periculis ultimis evadebant. Decimo itaque poſtquam [9] pugnari die cœptum eſt, [f] cùm [1] ſpes noſtrorum interiora cuncta mærore compleret, transferri placuerat molem arietis magni, quam Perſæ quondam Antiochiâ pulſibus ejus exciſâ relatam reliquerant apud Carras: quæ ſubitò viſa, aptatáque faberrimè, clauſorum hebetaverat mentes, aduſque deditionis remedia pæne prolapſas, ni reſumptis viribus opponenda machinæ huic præparaſſent. Nec temeritas poſt hæc ceſſaverat, nec conſilium. Namque dum inſtrueretur aries vetuſtus, & diſſolutus ut facile veheretur, [2] [g] omni arte, omníque virium niſu, & [3] oppugnatorum vi & firmitudine ſumma defenſabatur: tormenta nihilominùs & lapidum crebritas atque fundarum ex utraque parte plurimos conſumebant: & aggerum moles incrementis celeribus conſurgebant: acriórque indies adoleſcebat obſidio, multis noſtrorum idcirco cadentibus, quòd decernentes ſub Imperatoris conſpectu, ſpe præmiorum, ut poſſent facilè qui eſſent agnoſci, nudantes galeis capita ſagittariorum hoſtilium peritiâ fundebantur. Proin dies & noctes intentæ vigiliis, cautiores ſtantes utrobique faciebant. Et Perſæ aggerum altitudine jam in ſublime porrectâ, machinæque ingentis horrore perculſi, quam minores quoque ſequebantur, omnes exurere vi maxima nitebantur: &

7 *Mſ.* indomis. 8 *Mſ.* tecto 9 *Mſ.* pugnari. 1 *Mſ.* ſpe noſtrorum interior. 2 *Mſ.* omni argenteo. *iC.* omni argumento. *ut in Actis Euphemiæ.* Trahentes argumentis lapides. 3 *Mſ.* oppugnatorum veni & fortitud.

d *Laxatis d. ad diem unum animis.*] Sic primus edidit Caſtellus, cùm in Editione Rom. legeretur, *ad diem unum indomis*, prout etiam codex Regius ſcriptum habet [& Colbert.] ac Florentinus. Videndum tamen ne potiùs ita ſcripſerit Marcellinus: *Laxatis deinde ad diem unum indutiis.* Valeſ.

e *Defenſores obtentis ciliciis*] Simili arte Joſephus in obſidione Jotapatæ, dum muri urbis altiùs extolluntur, ſuos incolumes præſtitit: uti id narratur de bello Judaïco lib. III. cap. 7. *Lindenbr.*

f *Cùm ſpes noſtrorum inferior.*] Hæc ſcriptura à Gelenio profecta eſt. Nam in anterioribus Editionibus, Romana ſcilicet aliiſque eam ſecutis legebatur *interior*; quemadmodum etiam in Mſ. Flor. & Regio, [in Colbert. *Cùm ſpe noſtrorum interior.*] Mihi non dubium eſt quin ſcribendum ſit: *Cùm ſpes noſtrorum interiora cuncta mærore compleret.* Quam emendationem poſtea in exemplari Regio ſupraſcriptam, * in Toloſ. autem contextu exaratam * reperi. Confirmatur autem ex ſimili loco capitis V. hoc libro. *Valeſ.*

g *Omni arte.*] Et hæc ſcriptura auctorem habet Gelenium. Caſtellus enim & Accurſius Editionis Rom. ſcripturam retinuerant, quæ eſt hujuſmodi *Omni argenteo*, perinde ac in Mſ. etiam Flor. [& Colbertino] ſcriptum eſt. In codice Regio * & Toloſano * exaratum diſtinctè reperi, *omni argumento*; quemadmodum conjecerat Lindenbrogius. Eſt autem *argumentum* idem quod argutia, & induſtria ſeu μηχανὴ: ab eadémque origine *Ars* dicta eſt. Sic apud Virgilium in lib. 7. argumentum ingens pro opere eximio ponitur. *Idem.*

assiduè [h] malleolos atque incendiaria tela torquentes, laborabant incassum: ea re quod [i k] humectis scortis & centonibus erant opertæ materiæ plures, aliæ [l m] unctæ alumine diligenter, ut ignis in eas laberetur innoxius. Verùm has admoventes fortitudine magna Romani, licèt difficile defensabant, tamen cupiditate potiundi oppidi ne prompta quidem pericula contemnebant. Et contrà propugnatores, cùm jam discussurus turrim oppositam [n] aries maximus adventaret, prominentem ejus ferream frontem, quæ revera formam [4] effingit arietis, arte subtili [o] illaqueatam altrinsecus laciniis retinuere longissimis, ne retrogradiens resumeret vires, néve ferire muros assultibus densis contemplabiliter posset, fundentes quoque ferventissimam picem: & diu promotæ machinæ stabant, muralia saxa perferentes & tela. Jámque aggeribus cumulatiùs excitatis, defensores, ni vigilassent, exitium adfore jam sperantes, in audaciam ruêre præcipitem: & repentino decursu portis effusi, primósque adorti nostrorum, faces sitellásque ferreas onustas ignibus in arietes magnis viribus jaciebant. Verùm post ambiguam prœlii virtutem, plurimi nihil impetrato intra mœnia repelluntur: móxque ex aggeribus quos erexerant Romani, iidem Persæ propugnaculis insistentes, sagittis incessebantur & fundis, telísque igniferis: quæ per tegumenta turrium volitantia, paratis qui restinguerent, plerumque irrita labebantur. Cúmque pauciores utrobique fierent bellatores, & Persæ truderentur ad ultima, ni potior ratio succurrisset, impensiore opera procursus tentabatur ex castris: & eruptione subita multitudinis facta, inter armatos qui portabant ignes [5] amplioribus ordinatis, jaciebantur corbes in materias ferreæ plenæ flammarum, & sarmenta, aliáque ad ignes concipiendos aptissima. Et quia conspectum abstulerant fumi nigerrimæ nubes, classico excitante in pugnam, legiones procinctæ celeri gradu venerunt: & subcrescente paullatim ar-

4 *Ms.* efficit. 5 *Ms.* amplioribus ordinati jaciebantur.

---

h *Malleolos & incendiaria tela*] Vid. Veget. lib. IV. cap. 18. *Lindenbr.*

i *Humectis scortis & centonibus erant opertæ*] Adhibebant interdum cruda boum coria, vel ut Græci dicunt, βύρσας νεοδέρους βοῶν, ut ignis humore languesceret. Ammian. *Aries humectis taurinis opertus exuviis.* Joseph de bello Judaïco lib. III. cap. 13. Veget. lib. 4. cap. 15. * Vitruvius lib. 10. cap. ult. Vid. AElian. & in eum Casaub. cap. 33. pag. 97. * *Idem.* AEneam voluit scribere, aut Galli manum ejus prave adsequuti sunt. *Gronov.*

k *Humectis scortis*] *V.C.* *hum. scorteis.* * Varro de Ling. Lat. lib. 6. cap. 78. *Antiqui dicebant scortum, sed etiam nunc dicimus scortea ea, quæ ex corio & pellibus sunt facta.* Et sanè *humectis scorteis* Ammian. scripsisse reor. ut lib. 24. *Operimentis scorteis equorum omni multitudine defensa.* * Glossar. *Scortea*, δερματοχειτών. Dionys. Halicarn. lib. VII. pag. 477. Μαλλωτοὶ χιτῶνες οὓς ἔνιοι χορταίους καλοῦσι. Corrig. σκορταίους καλ. * Neque enim placet viri doctissimi denominatio, qui ἀπὸ τοῦ χόρτου deduxit. * Tertull. adversus Marcion. cap. XI. *Exinde in scorteis vestibus, sed ante sine scrupulo nudus.* Vid. Fest. * & Casaub. de Satyr. lib. I. c. 4. p. 141. * *Lindenbr.*

l *Unctæ alumine diligenter*] Gell. lib. XV. cap. 5. * Lupus Servatus in Vita S. Wigberti cap. 21. *Videres lignorum simplicem materiam, nec prorsus alumine oblitam, amoliri à se ignis potentiam.* Liber hic editus est cum Hincmaro. * *Idem.*

m *Unctæ alumine, ut ignis in eas laberetur.*] Vide A. gellium in lib. 16. initio, ubi idem aluminis miraculum refert ex Annalibus Quadrigarii. *Vales.*

n *Aries maximus*] Arietis tam frequens apud veteres descriptio, ut de eo iterum hic quid velle dicere, id verò operam esset ludere. Videndi Tactici & rei militatis Auctores. *Lindenbr.*

o *Illaqueatam altrinsecus laciniis retinuere*] Vid. Veget. lib. IV. cap. XXIII. & quæ ab ejus Scholiaste adducuntur. *Idem.*

dore

dore bellandi, cùm ventum fuiſſet ad manus, repentè machinæ omnes effuſis ignibus urebantur, præter majorem: quam direptis reſtibus, quibus è muro jactis implicabatur, virorum fortium acrior niſus ægrè ſemiuſtam extraxit. At ubi nocturnæ tenebræ finem prœliis attulerunt, non in longum [6] militi quies data: cibo enim exiguo refectus & ſomno, rectorum monitu excitus, munitiones à muro longè demovit, dimicare ſuccinctiùs parans per ſublimes aggeſtus, qui jam conſummati muris altiùs imminebant. Utque facilè defenſores mœnibus pellerentur, in ipſis aggerum ſummitatibus binæ ſunt locatæ balliſtæ, quarum metu ne proſpicere quidem poſſe hoſtium quiſquam crederetur. His ſatis proviſis, prope ipſum crepuſculum triplex acies noſtrorum inſtructa, coniſque galearum minaciùs nutans, ſcalas vehentibus multis impetum [7] conabantur in muros. Jam reſultantibus armis & tubis, uno paríque ardore hinc [8] inde pugnabatur audaci conflictu: [p] latiúſque ſeſe pandentes Romani, cùm Perſas occultari viderent pavore impoſitorum aggeribus tormentorum, pulſabant turrim ariete: & cum ligonibus & dolabris & vectibus [9] ſcalíſque propinquabant, utrimque convolant- miſſilium crebritate. Afflictabant tamen multo vehementiùs Perſas ictus varii balliſtarum, [q] tamquam per tranſennam à clivis ſtructilibus decurrentes. Unde fortunas ſuas ſitas in extremo jam cogitantes, deſtinatam ruebant in mortem: & partiti munera dimicandi inter neceſſitatis articulos, relictis qui mœnia tuerentur, reſerata latenter poſtica, ſtrictis gladiis valida manus erupit, ponè ſequentibus aliis qui flammas occultè portabant. Dúmque Romani nunc inſtant cedentibus, nunc ultro inceſſentes excipiunt: qui vehebant foculos repentes incurvi, prunas unius aggeſti inſeruere juncturis, ramis arborum diverſarum, & junco, & manipulis conſtructi cannarum: qui conceptis incendiorum aridis nutrimentis jam cremabantur, militibus cum intactis tormentis exinde periculosè digreſſis. [r] Ut verò certaminibus finem veſpera [1] dedit incedens, partéſque diſceſſerunt ad otium breve, Imperator in varia ſeſe conſilia diducens & verſans, cùm excidio Phœnicæ diutiùs imminere neceſſariæ rationes urgerent, quod munimentum velut inſolubile clauſtrum ho-

6 *Mſ.* militi qui eſtate. *ie.* militi quies eſt data. 7 *Mſ.* conabantur. 8 *Al.* inde. 9 *Mſ.* ſcalæque propinq. 1 *Mſ.* τὸ incedens *deeſt al.*

p *Latiuſque ſeſe pandente.*] Supple *certamine.* Sed hæc ſcriptura meo quidem judicio ferri non poteſt. Itaque emendo: *Latiuſque ſeſe pandentes Romani, &c.* Quod cum ſequentibus verbis optimè convenit. Atque ita loquitur Marcellinus in fine libri 27. *Latiùs ſeſe pandens exercitus, &c. Valeſ.*

q *Tamquam per tranſennam.*] Tranſenna funis eſt extenſus, ut eſt apud Servium & Iſidorum, qui ſcilicet olim extendi ſolebat in curriculis, ut dato ſigno & demiſſo fune, ex æquis ſpatiis curſores exſilirent. Gloſſæ veteres, *βρόχος ἐν ἀφετηρίαις τεταμένος*, *tranſenna.* Sic Marcellinus noſter in lib. 25. *Tamquam*, inquit, *e tranſenna ſimul emiſſi, ſpe citiùs ripas occupavere contrarias.* Idem.

r [*Ut verò certaminibus finem veſpera dedit incedens.*] *Veſpera incedens* quid ſit, haud facilè dixerim, aut quis ita locutus ſit. In codice Colbertino legitur: *Ut vero certaminibus finem veſpere dedit incendens.* Legendum itaque puto: *Ut verò certaminibus finem veſpera dedit intendens*, id eſt, veſpera intenta, plena, provecta.] *Hadr. Valeſ.* Atqui eſt imitatio Virgiliana ex fine Eclogæ VII. *Et invito proceſſit veſper Olympo.* Et Hadrianus nunc pronunciat contra fratrem ad lib. XXXI, XI, ubi ex Tacito citatus locus omnino hunc locum tuetur. *Gron.*

Nn

ſtium excurſibus erat objectum, & ſerum repelleret tempus: certaturus leviter ibi ſtatuit immorari, alimentis deſtituendos forſitan cedere exiſtimans Perſas: quod ſecus atque rebatur evenit. Cùm enim remiſſiùs pugnaretur, humente cælo undantes nubes cum tenebris advenere minacibus: adſiduíſque imbribus ita immaduerat ſolum, ut luti glutinoſa mollities per eas regiones pinguiſſimi cæſpitis omnia perturbaret: & ſuper his jugi fragore tonitrua fulguráque mentes hominum pavidas perterrebant. Accedebant [s] arcûs cæleſtis conſpectus adſidui: quæ ſpecies unde ita figurari ſit ſolita, [t] expoſitio brevis oſtendet. Halitus terræ calidiores & humoris ſpiramina conglobata in nubes, exindéque disjecta in aſpergines parvas, ac radiorum fuſione [v] ſplendida facta, ſupinantur volubiliter contra ipſum igneum orbem, Irímque conformant, ideo ſpatioſo curvamine ſinuoſam, quòd in noſtro panditur mundo, quem ſphæræ dimidiæ parti rationes phyſicæ ſuperponunt. Cujus ſpecies quantum mortalis oculus contuetur, prima lutea viſitur, ſecunda flaveſcens vel fulva, punicea tertia, quarta purpurea, poſtrema cæruleo concreta & viridi. Hac autem mixta pulcritudine temperatur ideo, ut terrenæ exiſtimant mentes, quòd prima ejus pars dilutior cernitur, aëri concolor circumfuſo: ſequens fulva, id eſt paullo excitatior quàm lutea: [2] punicea tertia, quòd Solis obnoxia claritudini, pro 3
[x] receptatione ſpiritus fulgores ejus [4] puriſſimi è regione deflorat: quarta ideo
5 purpurat, quòd intermicante aſperginum denſitate per quas moritur, [y] radio-

2 *Mſ.* picea. 3 *Mſ.* pro reticatione. 4 *Mſ.* puriſſimi. 5 *Steph.* purpurea.

---

[s] *Arcus cæleſtis conſpectus aſſidui, quæ ſpecies unde ita figurari*] * Lucretius lib. VI.

Hinc ubi Sol radiis tempeſtatem inter opacam
Adverſa fulſit nimborum aſpergine contra;
Tum color in nigris exſiſtit nubibus arqui.

Apul. de Mundo: *Irim vulgo arcum eſſe aiunt, quomodo imago Solis vel Lunæ humidam & cavam nubem denſamque adinſtar ſpeculi colorat, & medietatem orbis ſui ſecat.* De hac re pleniùs mathematici tractatores. *Lindenbr.*

t *Expoſitio de rebus oſtendet.*] Ita primus hunc locum reſtituit Gelenius, quem Caſtellus mirum ac prodigioſum in modum antè corruperat. Sed emendationem Gelenii equidem probare non poſſum. Nam quis umquam ſic locutus eſt? *Expoſitio de rebus oſtendet.* In codice Regio & Editione Rom. totus hic locus ſic legitur: *Unde itaque igurari & ſolita expoſita durebis oſtendet*: niſi quòd in Editione Rom. excuſum eſt *durabis*: * In Toloſ. *dura vis*: * [In Colbertino: *Unde itaque ignari & ſolita expoſita dura bis oſtendet.*] Ex cujus licèt inquinatiſſimæ ſcripturæ veſtigiis hanc veriſſimam loci hujus emendationem ſum odoratus: *Quæ ſpecies unde ita figurari ſit ſolita, expoſitio brevis oſtendet.* Valeſ.

v *Splendida facta.*] Codex Regius [& Colbert.] Editióque Rom. ſcriptum habent *ſplendidè facta.* Unde ſuſpicor Marcellinum uno verbo ſcripſiſſe *ſplendefacta.* * Sic *nitefacta* apud Juvencum l. I. Hiſt. Euangelicæ, & *candificare* apud Auguſtinum in Pſalm. 67. *Idem.*

x *Receptatione ſpiritus.*] Sic primus edidit Gelenius. Nam Caſtellus ediderat *pro receptatione ſpiritus*: cùm in Editione Rom. ſic legeretur: *Pro recitatione ſpiritus fulgores ejus puriſſimi e regione deflorat.* In Mſ. Flor. *pro reticatione* legi monuit Lindenbrogius, [ut legitur in Colbert.] Ego verò in codice Regio * & Toloſano * ſcriptum reperi, *pro reciprocatione ſpiritus.* Idem.

y *Radiorum ſplendorem conſpuens.*] Hujus ſcripturæ auctor eſt Gelenius. Caſtellus enim & Accurſius Romanæ Editionis ſcripturam retinuerant, quæ omnium ſcriptorum exemplarium conſenſu firmatur. Ea autem eſt, *radiorum ſplendor conſpiciens, &c.* Unde ſic ſcribendum eſſe conjicio: *Quòd intermicante aſperginum denſitate, per quas hauritur radiorum ſplendor, conſpicientibus oſtendit adſpectum flammeo propiorem.* Ceterùm de coloribus Iridis eorúmque cauſis videndus eſt Ariſt. in lib. 3. Meteor. cap. 3. Eſt etiam elegans arcûs cæleſtis deſcriptio in Ep. 44. Magni Baſilii ad Gregorium Nyſſenum. *Valeſius.* Quanto lenius colligitur ex tot clariſſimis veræ ſcripturæ indiciis? *quod intermicante aſperginum denſitate, per quas moritur radiorum ſplendor, conſpiciens offendit adſpectum flammeo propiorem.* Nullus dubito, quin auctor ita ſcripſerit. Unde ſic edere ſuſtinui. *Gron.*

rum [6] splendor, conspiciens offendit adspectum flammeo propiorem: qui color quanto magis diffunditur, concedit in cæruleum & virentem. Arbitrantur alii tunc Iridis formam rebus apparere mundanis, cùm altiùs delatæ nubi crassæ radii Solis infusi lucem injecerint liquidam: quæ non reperiens exitum, in se conglobata nimio splendescit adtritu: & proximos quidem albo colores à Sole sublimiore decerpit: subvirides verò à nubis similitudine superjectæ: ut in mari solet usu venire, ubi candidæ sunt undæ quæ litoribus illiduntur, interiores sine ulla concretione cæruleæ. Et quoniam indicium est permutationis auræ, (ut diximus) à [7] sudo aëre nubium concitans globos, aut contrà ex concreto [8] immutans in serenam lætitiam cælum; ideo [z] apud Poëtas legimus [9] sæpe, Irim de cælo mitti, [a] cùm præsentium rerum verti necesse sit status. Suppetunt aliæ multæ opiniones & variæ, quas dinumerare nunc est supervacuum, narratione redire unde digressa est festinante. His ac talibus Imperator inter spem metúmque jactabatur, ingravescente hiemis magnitudine, [1] suspectísque per avios tractus insidiis: inter quæ [2] etiam tumultum exasperati militis verebatur. Super his [b] urebat ejus anxiam mentem, quod [c] velut patefactâ januâ divitis domus, irritus propositi reverteretur. Quas ob res omisso vano incepto, hiematurus Antiochiæ redit in Syriam [d] ærumnosam, perpessus & ulcerum sed

6 *Ms.* splendor conspiciens. 7 *Al.* sudore aëre. 8 *Ms.* mutans. 9 *In ms. ita hic locus legitur:* Legimus nimirum de cælo hinc verti necesse mitti cum præs. 1 *Ms.* super eos quæ per avictio stractus. 2 *Ms.* etiam . . . . cum exasp.

---

z *Apud Poëtas legimus sæpe, Irim de cælo mitti, cùm præsentium rerum fit status mutatio*] Hinc est, quod Iris ἄγγελος θεῶν vocatur. Plato in Cratylo. Eustath. in Homer. Iliad. 3. pag. 296. τὴν Ἴριν ὁ μὲν μῦθος δαίμονα χρυσόπτερον βούλεται εἶναι, εἴρουσαν, ὅ ἐστιν ἀγγέλλουσαν τὰ τῶν θεῶν. * Val. Flaccus Argonaut. lib. 4. pag. 91.

Velocem roseis demittit nubibus Irim:
Vt Phrygas Alcides, & Trojæ differat arma:
Nunc, ait, eripiat diræ Titana volucri.
Diva volat, desertque viro celebranda parentis
Imperia.

Idem lib. 7. p. 172.

---- *Volucrem tunc aspicit Irim,*
Festinamque jubet monitis parêre Diônes,
Et juvenem AEsonium prædicto sistere lucro.

Lucianus περὶ θυσιῶν pag. 73. ἡ ἶρις καὶ ὁ ἑρμῆς ὄντες ὑπηρέται καὶ ἀγγελιαφόροι τοῦ Διός. * Vid. Virgil. AEneid. IX. & ibid Servium. *Lindenbr.*

a *Cum pr. rerum fit status mutatio.*] Hic locus ex Augustana Editione egregiè est restitutus, quem Gelenius fœdè pro arbitrio corruperat. In Editione Rom. & Ms. Flor. [ac Colbert.] * & Tolos. * verba transposita erant hoc modo: *Legimus sæpe nimirum * de cælo * hinc verti necesse mitti cùm præsentium rerum sit status. Suppetunt, &c.* Sed Accursius, sive ex Ms. suo codice, sive ex conjectura eam luxationem restituit, laudem certè non mediocrem meretur. In exemplari Regio scriptum inveni: *Legimus sæpe nimirum de cælo mitti, cùm verti necesse sit præsentium rerum status.* Vales.

b *Urebat ejus anxiam mentem*] Comparat tacite Constantium Tiberio, illumque sic describit verbis, quæ Suetonius de hoc edidit cap. 66. *Urebant insuper anxiam mentem varia undique convitia.* Male paulo post Gallica editio *revertetur.* Gron.

c *Velut patefacta janua divitis domus.*] Metaphora est à plebeiis hominibus, qui postquam judicis domum vix exorato ostiario ingressi sunt, haud impetrato quod acturi venerant revertuntur: vel certè translatio est ab effractoribus, qui noctu expugnatâ divitis cujuspiam domo, concursu tamen familiæ frustrati repelluntur. Ita Constantius post maximos apparatus trajecto Euphrate, re infecta, nec expugnata Bezabde redire cogebatur. *Vales.*

d *AErumnosam perpessus æstatem.*] Hanc scripturam excogitavit Castellus, temere & absque judicio, ut solet. Quippe Constantius post æquinoctium autumnale Euphratem trajecerat, ut Bezabdem obsessum iret, teste Marcellino pag. 278. suprâ. Autumnum igitur, non æstatem corrigere debuerat: sed longè aliter Editio Rom. [& Colbert. codex.] *Erumnosam perpessus etulerint, sed atrocia, diúque deflenda.* Atque ita planè Regius codex, nisi quòd *eculerint* habet. [Fortè scribendum est: *AErumnosa perpessus, ut retulimus, & atrocia diúque deflenda.*] Valesius. Aut fallor, aut hoc est Ammiano dare novum Castellum. Hoc enim digna est illa conjectura, non ingenio Valesiano, sive illam Henrici dicere debeamus, a quo adnotatam in ejus exemplari Hadrianus in-

& atrocia, diúque deflenda. Evenerat enim hoc, quasi [e] fatali constellatione ita regente diversos eventus, ut ipsum Constantium dimicantem cum Persis fortuna semper sequeretur afflictior: unde vincere saltem per Duces optabat: quod aliquoties meminimus contigisse.

elusam uncis evulgando auxit fraterna commentaria, sive ipsius Hadriani, qui sustinuit tam aliena & arcessita inserere contextui, quem curavit. An quia τὸ *tul* occurrit in scripta lectione, inde reliqua sic violente tractanda fuerunt? Vel unus hic locus merebatur novam editionem hujus auctoris, quem sic mollissime fingens restitui, *Redit in Syriam ærumnosam, perpessus & ulcerum sed atrocia diuque deflenda.* Omnino eam fides Msstorum postulat, ut *ærumnosam* referamus ad *Syriam*, ut *ærumnosum salum* dixit Tullius. In reliquis nihil præter Msstos. Hinc reddidi Ammiano suum. *Gron.*

e *Fatali constellatione ita regente diversos eventus*] Ita vocat vim illam, quam dicimus fati, quæ stellarum agitatione perficitur. Aldhelm. lib de Virginit. *Fato & genesi gubernantur futura, juxta Mathematicorum constellationem.* * Tertull. de Idololatr. cap. 9. *Homines non putant Deum requirendum, præsumentes stellarum nos immutabili arbitrio regi.* * Ea de re plura Firmic. Mathem. lib. 1. cap. 3. *Lindenbr.*

Explicit Liber XX.

AMMIANI MARCELLINI RERUM GESTARUM

LIBER XXI.

Incipit feliciter.

Hæc libro Ammiani Marc. XXI. continentur.

CAPUT I. *Julianus Aug. Viennæ quinquennalia celebrat: quomodo Constantium A. brevi moriturum prænoverit: & de variis artibus futura prænoscendi.*

C. II. *Julianus A. Viennæ Christianum se simulat illiciendæ multitudinis causâ: & die festo in Ecclesia inter Christianos Deum precatur.*

C. III. *Vadomarius Rex Alamannorum, rupto fœdere, per emissarios limites vastat, & Libinonem Comitem cum paucis interficit.*

C. IV. *Julianus A. interceptis Vadomarii litteris ad Constantium A. eum in convivio comprehendendum curavit: & Alamannis aliis occisis, aliis in deditionem acceptis, ceteris pacem petentibus dedit.*

C. V. *Julianus A. milites suos alloquitur, & in verba sua universos*

CAPUT I. INTERCLUSO hac bellorum difficili sorte Constantio trans flumen Euphratem, [a] Julianus agens apud Viennam, formandis in futura consiliis dies impendebat & noctes, quantum opes patiebantur angustæ, altiùs semet attollens: sempérque ambigens, utrùm Constantium modis omnibus alliceret in concordiam, an terroris incutiendi gratiâ lacesseret prior. Quæ sollicitè reputans, utrumque formidabat, & amicum cruentum, & in ærumnis civilibus sæpe victorem: maximéque Galli fratris exemplum mentem ejus anxiam suspendebat, quem inertia mistæque perjuriis fraudes prodidere quorundam. Erigebat tamen aliquoties animum ad multa & urgen-

a *Julianus agens apud Viennam*] Huc pertinent quæ de Juliano scribit Gregor. Nazianzen. Orat. 1. gemini illum criminis accusans; & quòd Augusti appellationem malo more usurpavit, & quòd Constantium armis infestis ultro impetiit. ἐπ' αὐτὸν ἐκστρατεύει, καὶ τῆς δύσεως ἀπανίστα), προφασίζει μὲν ὡς ἀπολογησόμενος ὑπὲρ τοῦ διαδήματος, ἔτι γὰρ ἐδόκει κρύπτειν ἑαυτοῦ τὴν ἀπόνοιαν, τὸ δ' ἀληθὲς, ὡς μεταστήσων εἰς ἑαυτὸν ἅπαν τὸ κράτος. Lindenbr.

tia, [b] tutiſſimum ratus inimicum ſe ex confeſſo monſtrare ei, cujus ex præteritis motus conjectabat ut prudens, ne [c] per amicitias fictas inſidiis falleretur occultis. Parvi igitur habitis, quæ per Leonam Conſtantius ſcripſerat, nullóque arbitrio ejus promotorum ſuſcepto præter Nebridium, quinquennalia Auguſtus jam edidit: & ambitioſo [d] diademate utebatur lapidum fulgore diſtincto, cùm inter exordia principatus aſſumpti vili corona [1] circumdatus erat, [e f] Xyſtarchæ ſimilis purpurato. Inter quæ [g h] Helenæ conjugis defunctæ ſuprema miſerat Romam, in ſuburbano viæ Nomentanæ condenda, ubi uxor quoque

1 *Mſ* circumdatus erat.

b *Tutiſſimum ratus inimicum ſe monſtrare.*] Hujus conſilii ſui rationem explicat ipſe Julianus in Ep. ad Julianum avunculum. *Primùm*, inquit, *Dii ita juſſerant, ut ei bellum inferrem, ſalutem quidem polliciti, ſi parerem; cunctanti verò perniciem. Deinde ita exiſtimabam, ſi me ei hoſtem oſtenderem, forte ut ei incuterem metum, atque eo facto ad æquiores condiciones res eſſe venturas: quòd ſi prælio res decerneretur, Fortunæ ac* Diis *immortalibus eventu permiſſo, quæcumque ii decreviſſent, exſpectare.* Valeſ.

c *Per amicitias fictas inſidiis falleretur occultis*] Itaque Antigonus Rex hoc à Diis immortalibus precabatur, à fictis & ſimulatis amicis uti ſe præſervarent. Οὗτος θύων τοῖς Θεοῖς, ηὔχετο φυλάττειν αὐτὸν ἀπὸ τῶν δοκούντων εἶναι φίλων. Πυνθανομένου δέ τινος, διὰ ποίαν αἰτίαν τοιαύτην εὐχὴν ποιεῖται, ἔφη ὅτι τοὺς ἐχθροὺς γινώσκων φυλάσσομαι. Stobæus Serm. CCXIII. * Vide omnino elegantes Palladæ verſus Antholog. lib. 1. Tit. 75. εἰς Κόλακας. Οὐκ οὕτω βλάπτει. Adde interpretationem Alardi pag. R. 6. b. & Lucilii εἰς Δολίους. * Lindenbr.

d *Diademate lapidum fulgore diſtincto.*] Libanius in Orat. Conſulari de Juliani levatione loquens: περιθεῖσα θαλαττίῃ χλαμύδος βαφῇ λιθοκόλλητον ταινίαν φέρουσάν τι καὶ αὐτὴν καρποῦ θαλαττίου. *Adjiciens marinæ paludamenti tincturæ diadema lapillis ornatum, in quo ineſt etiam neſcio quid fœtus marini*: quibus verbis margaritas intelligit. Idem in Orat. funebri ταινίαν χρυσῆν nominat. Primus autem ex Impp. Romanis Aurelianus diadema capiti innexuit, ut legitur in Victoris Epitome. Mamertinus in Panegyrico ad Maximianum Aug. *Trabeæ*, inquit, *veſtræ triumphales, & faſces Conſ. & ſellæ curules, & hæc obſequiorum ſtipatio, & fulgor, & illa lux divinum verticem claro orbe complectens, veſtrorum ſunt ornamenta meritorum* Cedrenus tamen hujus conſuetudinis auctorem facit Conſtantinum Magnum. φασὶ δὲ αὐτὸν πρῶτον τῶν βασιλέων πάντων διαδήματι χρήσασθαι καὶ μαργαρίταις καὶ ἄλλοις λίθοις περιεργότερον κοσμηθῆναι. Quæ verba ex Victoris Epitome verſa videntur, in qua ſic legitur de Conſtantino: *Habitum regium gemmis, & caput exornans perpetuo diademate.* Sed ne Victorem pugnantia loqui dicamus: Aurelianum quidem primum ex Rom. Principibus diadema capiti innexuiſſe ſentiendum eſt: ſed non perpetuò uſum fuiſſe, verùm in feſtis dumtaxat ac ſollemnioribus diebus, perinde ac Reges hodie ſolent. Conſtantinus verò primus perpetuum diadema geſtavit: ídque exinde inter inſignia Auguſti Imperii haberi cœptum eſt, nec Cæſaribus erat conceſſum, ut ex ſuperiore Libanii loco & Marcellini noſtri perſpici poteſt. In diademate autem Principum Chriſtianorum ſignum Crucis erat depictum, ut teſtatur D. Hieronymus in Ep. ad Lætam de inſtitutione filiæ: *Regum purpuras & ardentes diadematum gemmas patibuli ſalutaris pictura condecorat.* Ceterum Conſtantinus ob religionem potiùs quàm ambitionis causâ videtur diadema perpetuò geſtaſſe. Clavus enim Dominicæ Crucis illud connectebat, ut narrat D. Ambroſius in Orat. de exceſſu Theodoſii. *Valeſ.*

e *Xyſtarchæ ſimilis*] Tertull. ad Martyr. cap. 3. *Bonum agonem ſubituræ eſtis, in quo Agonothetes Deus vivus eſt: Xyſtarches Spiritus ſanctus.* Heſich. Ξυστὸς, τόπος ἔνθα οἱ ἀθληταὶ γυμνάζονται. Inde Ξυστάρχης ὁ ἐπιστάτης τῆς ἀθλητικῆς γυμνασίας: quos purpuratos præſediſſe hic Ammiani locus indicat. Vid. quæ notat Ampliſſ. Petrus Faber, Semeſtr. lib. 1. cap. 22. *Lindenbr.*

f *Xyſtarchæ ſimilis purpurato.*] Xyſtarchæ ſunt, qui frequentiori vocabulo Gymnaſiarchæ dicuntur, ut ex Heſychio & Suida notum eſt: quos purpuratos fuiſſe præter Marcellinum, docet Lucianus in Anacharſi: ἀλλ' οὐδὲ ὁ ἄρχων οὑτοσὶ διίστησιν αὐτοὺς καὶ λύει τὴν μάχην. τεκμαίρομαι γὰρ τῇ πορφυρίδι τῶν ἀρχόντων τινὰ τοῦτον εἶναι. Hos etiam coronatos fuiſſe hic Marcellini locus videtur evincere, quod alibi legere non memini. Agonothetas quidem coronatos fuiſſe conſtat & purpuratos, ex Suetonio in Domitiano cap. 4. & Libanio in Orat. de vocationibus ad epulum Olympiorum: ubi φασγανίου τὸν στέφανον ἔχοντος idem valet atque ἀγωνοθετοῦντος. Eodem refero verba hæc Dionis in lib. 60. de Nerone: ἐν δὲ τῷ γυμνικῷ ἀγῶνι πορφυρίδα καὶ στέφανον χρυσοῦν ἐλάμβανεν. Valeſ.

g *Helenæ conjugis defunctæ ſuprema*] *Suprema* ſunt τὰ λείψανα. * Arnob. lib. 6. p. 189. *in Didymæo Mileſio Cleochum dicit habuiſſe ſuprema Leandrius.* * Solin. cap. XV. *Suprema non contentus proſequi ſumptu funeris, crinem tonſus eſt.* Ammian. inf. pag. 215. *Supremis cum gemitu conclamatis.* Lib. XXII. *Collectis ſupremis ædes illis exſtruerentur.* * Lib. 25. p. 329. *Suprema & cineres.* Lib. 30. p. 463. *Poſt conclamata Imperatoris ſuprema.* Solin p. 18. *Priſcorum molem teſtantur etiam Oreſtis ſuprema, cujus oſſa Olympiade quinquageſima & octava Tegeæ inventa.* Ammian. lib. 25. p. 440. *Cum Juliani ſupremis Procopius mittitur.* Lindenbr.

h *Helenæ conjugis defunctæ.*] Quam alii in puerperii doloribus interiiſſe in palatio Juliani, alii expulſam è pa-

Galli, quondam ſoror ejus, [i] ſepulta eſt Conſtantina. [k] Accidebat autem, incendebátque ejus cupiditatem pacatis jam Galliis inceſſere ultro Conſtantium: conjiciens eum per vaticinandi præſagia multa (quæ callebat) & ſomnia, è vita protinus exceſſurum. Et quoniam erudito & ſtudioſo cognitionum omnium Principi malivoli [1] prænoſcendi futura pravas artes aſſignant, advertendum eſt breviter, unde ſapienti viro hoc quoque accidere poterit doctrinæ genus haud leve. Elementorum omnium ſpiritus, utpote perennium corporum [2] præſentiendi motu ſemper & ubique vigens, ex his quæ per diſciplinas varias affectamus, participat nobiſcum munera divinandi: & ſubſtantiales poteſtates ritu diverſo placatæ, velut [m] ex perpetuis fontium venis [3] vaticina mortalitati ſuppeditant verba, quibus [n] numen præeſſe dicitur Themidis: quam ex eo, quòd fixa fatali lege decreta præſcire [4] facit in poſterum, quæ πεπρωμένα ſermo Græcus appellat, ita cognominatam, in cubili ſolióque Jovis vigoris vivifici Theologi veteres collocarunt. Auguria & auſpicia non volucrum arbitrio futura [5] neſcientium colliguntur: (nec enim hoc vel inſipiens quiſquam [6] dicet) ſed volatus avium dirigit Deus, ut roſtrum ſonans, aut prætervolans pinna turbido meatu vel leni futura præmonſtret. Amat enim benignitas numinis, ſeu quòd merentur homines, ſeu quòd tangitur eorum affectione, his quoque artibus prodere quæ impendent. Extis item pecudum attenti fatidicis, [7] in ſpecies converti ſuetis innumeras, accidentia ſciunt. Cujus diſciplinæ [o] Tages nomine quidam monſtrator eſt; ut fabulantur, in Etruriæ partibus emerſiſſe

2 *Al.* præſentienti. 3 *Mſ.* vaticinia. 4 *Mſ.* facit. 5 *Mſ.* naſcentium. 6 *Mſ.* dicet. 7 *Mſ.* in ſpes.

latio ſcripſere, ut ait Zonaras: ἐν τούτοις καὶ ἡ αὐτοῦ γυνὴ τελευτᾷ, ὡς μὲν τινές φασι, τίκτουσα παρ' αὐτῷ· ὡς δέ τινες, ἤδη ἐκβεβηκυῖα. Fuerunt & quidam, qui veneno à Juliano necatam eſſe dicerent, ut docet Libanius in Oratione Mſ. adverſus Polyclem. Deceſſit autem poſtquam Julianus ab exercitu creatus erat Auguſtus, teſte Juliano in Ep. ad Athen. In nummis antiquis FL. JULIA. HELENA. AUG. dicitur, ſi Goltzio fides. *Valeſ.*

i *Sepulta eſt Conſtantina.*] In Regio codice *Conſtantia* ſcribitur non hîc ſolum, ſed etiam in lib 14. & ita plerique Scriptores eam nominant, Zoſimus in lib. 2, Petrus Patricius in Excerptis legationum, Zonaras, Auctor Chronici Alexandrini, denique Nicephorus Calliſtus. Sed *Conſtantina* ſcribi debet. Sic enim in veteribus nummis inſculptum eſſe teſtatur Goltzius, FL. JUL. CONSTANTINA. AUG. Et ita eam appellat Victoris Epitome, [& Codex Colbertinus.] In Excerptis de geſtis Conſtantini Conſtantiana dicitur manifeſto duplicis ſcripturæ veſtigio. Hæc porrò adhuc virguncula ædem in ſuburbano viæ Nomentanæ conſtruxerat S. Hagnæ ſacratam, in qua poſtea ſepulta eſt. Hinc porta Nomentana hodie S. Hagnes appellatur: ædes autem ipſa ab auctoris nomine Sanctæ Conſtantiæ dicitur, corrupto, ut fieri ſolet, vocabulo. Nam Conſtantinam dici debere teſtatur vetus Acroſtichis quæ in eo templo etiamnum viſitur, & à doctis viris publicata eſt. *Idem.*

k *Accidebat autem.*] In Editione Rom. legitur *Accidat*: in Regio codice *Accendit*. Henr. Valeſ. [in Colbertino *Accidat.*] Hadr. Valeſ. Hi codices forſan indicant *excibat autem*, ut in fine hujus libri, *Supremis cum gemitu conclamatis, excitiſque lamentis & luctu* cap. 13. Et ſic alibi *Turbinibus excitis occurramus*. Gron.

l *Prænoſcendi futura*] Notat id ipſum in Juliano Greg. Nazianz. κατὰ πρόγνωσιν ὅτι τὴν ἐκστρατείαν ἀρθείς. Lindenbr.

m *Ex perpetuis fontium venis*] Caſtalii fontis fatidicas venas intelligit, oraculo Apollinis claras. Niceph. in Syneſ. *Idem.* Quum ſic priſcæ editiones, atque etiam Gallica Henrici, nec notetur ulla varietas, unde Hadrianis iſtam auctoritatem, ut ederet *ſortium*? Gronov.

n *Numen præeſſe dicitur Themidis*] Copioſè hunc locum interpretatur vir eruditiſſ. Steph. Pighius in lib. cui Themis Dea titulus, pag. 72. *Lindenbr.*

o *Tages nomine quidam monſtrator, ut fabulantur, in Etruriæ partibus emerſiſſe ſubito viſus*] Marcian. Capell. lib. VI. *Etruria regio tam indigetis Æneæ fœdere, quàm remediorum origine, atque ipſius Tagetis exaratione celebrata.* Vid. Livius, Gellius, Cenſorin. de die Natal. *Idem.*

ſubitò viſus è terra. Aperiunt tunc quoque ventura, cum [8] æſtuant hominum corda, [p] ſed loquuntur divina. Sol enim (ut aiunt Phyſici) mens mundi, noſtras mentes ex ſeſe velut ſcintillas diffunditans, cùm eas incenderit vehementiùs, futuri conſcias reddit. Unde Sibyllæ crebrò ſe dicunt ardere, torrente vi magna flammarum. Multa ſignificant ſuper his crepitus vocum, & occurrentia ſigna, tonitrua quinetiam & fulgura & fulmina, itidémque ſiderum ſulci. [q] Somniorum autem rata fides & indubitabilis foret, ni ratiocinantes conjecturâ fallerentur. Interdúmque, ut Ariſtoteles affirmat, tum fixa ſunt & ſtabilia, cùm animantis altiùs quieſcentis ocularis [9] pupilla neutrobi inclinata, rectiſſimè cernit. Et quia vanities aliquoties plebeia ſtrepit, hæc imperitè muſſando, ſi eſſet præſentiendi notitia quædam, cur ille ſe caſurum in bello, vel alius hoc ſe paſſurum ignoravit, aut illud? Sufficiet dici, quòd & grammaticus locutus interdum eſt barbarè, & abſurdè cecinit muſicus, & ignoravit remedium medicus: & non ideo nec grammatica, nec muſica, nec medicina ſubſiſtit. Unde præclarè hoc quoque, ut alia, [r] Tullius, *Signa oſtenduntur*, ait, *à Diis rerum futurarum. In his ſi quis erraverit, non Deorum natura, ſed hominum conjectura peccavit.* Ne igitur extra calcem, quod dicitur, ſermo decurrens lecturo faſtidium ferat, ad explicanda proſpecta revertamur.

CAP. II. [ſ] Cùm apud Pariſios adhuc Cæſar Julianus, [t] quatiens ſcutum

8 *Mſ.* æſtivant. 9 *Mſ.* popiala.

p *Sed loquuntur divina.*] Id eſt, Dii ore eorum loquuntur. Sic apud Græcos τὸ θεῖον pro Deo ſumitur: & apud Marcellinum in fine libri 22. *Sed ſi intelligendi divini aditionem multiplicem, &c.* Ita Arnobius in lib. 6. initio: *Ipſum caput ac dominum ſummum, ipſum Regem, cui debent nobiſcum divina quòd eſſe ſe ſentiunt.* Omitto Caſſiodorum lib. XI. Ep. X. * Malim tamen heic legere, *& loquuntur divina.* Sic dæmones *pronuntiare divina* dicuntur apud Auguſt. lib. X. de Civitate cap. XXVI. & XXVII.* *Valeſ.*

q *Somniorum autem rata fides*] De ſomniorum certitudine Ariſtotel. περὶ τῆς καθ' ὕπνον μαντικῆς, & in eum Themiſtius. Hippocrat. περὶ ἐνυπνίων, Syneſ. περὶ ἐνυπνίων, & in eum Niceph. Artemidor. & Achmes, ex quorum libris plenior hujus rei notitia percipienda. *Lindenbr.*

r *Tullius.*] Locus eſt in lib. 2. de Natura Deorum. [Idem Cicero in libro 1. de Divinatione ſic ſcribit: *Malè conjecta maléque interpretata, falſa ſunt non rerum vitio, ſed interpretum inſcientiâ.*] Valeſ.

ſ *Cùm apud Pariſios adhuc Cæſar Julianus quatiens ſcutum variis motibus exerceretur in campo*] Sunt qui χειρονομίας ludum hîc intelligunt; ego ad exercitationem militarem potiùs referendum puto, de qua Veget. lib. II. cap. 14. *Lindenbr.*

t *Quatiens ſcutum.*] Inter exercitationes militares fuit olim ſcuti concuſſio atque rotatio. Sic enim Vegetius in lib. 2. cap. 14. *Qui*, inquit, *dimicare gladio, & ſcutum rotare doctiſſimè noverit, qui omnem artem didicerit armaturæ.* Et in lib. 4. cap. 1. *Norit jactare ſcutum, & obliquis ictibus venientia tela deflectere.* Et Sidonius in Panegyrico ad Majorianum Aug.

clypeúmque rotare
Ludus, & intortas præcedere ſaltibus haſtas.

& Lucanus in Panegyr. ad Piſonem,

Arma tuus etiam ſi fortè rotare lacertis, &c.

Veteres Latini id *ventilare* dicebant: unde in Gloſſis legitur, γυμνάσαι, *exercere*, *ventilare*: & *ventilator*, ὁπλοπαίκτης. Eámque ventilationem intellexit Propertius in lib. 4. de Tarpeia:

Vidit arenoſis Tatium proludere campis,
Pictáque per flavas arma levare jubas.

& Manilius in lib. 5.

Aut ſolo vectatus equo nunc arma movebit.

Quem quidem verſum rectè Firmicus de militaribus armaturis accepit, & immeritò ab Scaligero reprehenditur. Etenim inter armaturæ ſeu pyrrichæ partes non poſtrema fuit hæc ventilatio, ut egregiè docet Claudianus in Conſulatu VI. Honorii. De hoc etiam more intelligendus eſt Hegeſippi locus in lib. 5. cap. 37. *Namque is*, inquit, *ſucceſſu lætus certaminis dum tripudiat atque exſultat, concuſſóque clypeo ſimul ac gladio proludit.* Hæc cum ita ſint, non aſſentior Turnebo, qui in libro 27. Adverſ. hunc Ammiani noſtri locum de trocho intellexit. *Henr. Valeſ.* Hæc Turnebi concuſſio non decuit Henricum Valeſium, quum eam diu civis ejus jam præcepiſſet Paſſeratius ad Propertium 3, 14, qui & Mercurialem illic citat.

variis motibus exerceretur in Campo, [v] axiculis, queis orbis erat compaginatus, in vanum excussis, [x] ansa remanserat sola: quam retinens valida manu stringebat. Territísque ut omine diro præsentibus cunctis, *Nemo*, inquit, *vereatur: habeo firmiter quod tenebam.* Item cùm apud Viennam postea quiesceret sobrius, [1] [y] horrore medio noctis imago quædam visa splendidior, hos ei versus heroos modò non vigilanti apertè dixit, eadem sæpius replicando: quibus fretus nihil asperum sibi superesse existimabat.

[2] [z] Ζεὺς ὅταν εἰς πλατὺ τέρμα μόλῃ κλυτοῦ ὑδροχόοιο,

1 *Al.* hora media. 2 *Mſ.* ZEΥC OTAN EICI TIAΔΥΥΓΕΡCΙΑ ɥIOANKITOΥ ΥΔΡΟΧΟΟΙΟ ΠΑΡΕΕΝΙΚΝCΔΕΚΟΝΟC ΓΟΙΡΝC ΒΕΗΝΕΠΙΠΕ Α ΠΤΝΕΙΚΟC ΤΗ ΒΑCΔΕΥCΚΟCΤΑΝΤΙ ΟCΑCΙΔΟCΕ ΗCΤΕ ΡΑυΑ ΦΙΟΑΝ ΒΙΟΤΟΥ ΕΤΥΓΕΡΟΝ ΚΑΙ ΕΠωΔΥΝΟΝ ΕζΕΙ.

Nimis igitur tarda & captata. *Gronov.*

[De ea jactatione scuti, populo etiam exhiberi solita in spectaculis, elegans est epigramma XXXIX. libri IX. apud Martialem; ubi Agathinus dicitur ita parmam rotasse ac ventilasse, ut numquam caderet, sed semper aliqua parte corporis exciperetur, & vel pedi, vel tergo, vel etiam ungui insideret.] *Hadrianus Valeſ.*

v *Axiculis quibus orbis erat compaginatus.*] Orbem pro scuto posuit, non pro trocho, ut putabat Turnebus. Sic Valerius Flaccus in lib. I. Arg.

clari decus adjicit orbis,
Quem genitor gestavit Abas.

& Claudianus de bello Gildonico:

clypeíque recanduit orbis.

Denique Ennodius in Epiphanii Vita: *Licet pectus meum lorica non deserat, & adsiduè manum orbis æratus includat.* * Axiculi autem heic sunt tabulæ, ut ait Lipsius lib. 3. de Mil. cap. 2. Sic in libro 16. Marcellinus asseres & axiculos pontis junctim commemorat. * *Valeſ.*

x *Ansa remanserat sola.*] In Editione Rom. hîc & ubique pro *ansa* scriptum reperi *ampla*: neque aliter in codice Regio [& in Colbertino] * & Tolos. * Quid, quòd & apud Servium in 7. AEneidos eodem modo corruptum hoc nomen est? Ad hoc enim hemistichium,

& picti scuta Labici.

Glaucus, inquit, *Minois filius venit ad Italiam, & cùm sibi imperium posceret, nec acciperet, eò quòd nil præstabat, sicut pater ejus præstiterat, zonam eis transmittendo cùm antehac discincti essent: ostendit scutum, à quo & ipse Labicus dictus est, & ex eo populi,* ἀπὸ λαβῆς, *quam Latinè amplam vocamus.* lege *ansam.* * Idem est error apud Rufinum in libri x. Historiæ Ecclesiasticæ capite 12. *Sed Eusebius qui apud Nicomediam erat, amplam temporis nactus occasionem.* In MSS. codicibus postrema vox deest. Scribo itaque, *ansam temporis nactus.* * [Tamen initio libri XXI. Ammiani Marcellini codex Colbertinus sic præfert: *Cùm apud Parisios adhuc Cæsar Julianus quatiens scutum, variis motibus exerceretur in Campo: axiculis quîs orbis erat compaginatus, in vanum excussis, ampla remanserat sola: quam retinens valida manu stringebat.* Ubi vulgati libri mendosè exhibent, *ansa remanserat sola.* Præterea in fine libri ejusdem XXI. ita in codice Colbertino scriptum lego: *Si affectatæ dominationis amplam quamdam falsam reperisset, aut levem*: pro quo vulgò editi libri obtrudunt, *dominationis ansam quamdam.* In libro item XIX. *amplam laudis* pro *ansam.* Denique quotiescumque apud Marcellinum editi libri *ansam* nobis ingerunt temeritate Criticorum intrusam; codex Colbertinus optimæ notæ *amplam* disertè religioséque servat: ut jam suprà notavi. Nec dubito codices veteres, Regium, Vaticanum, Valentinum, Tolosanum, Florentinum, ac reliquos, ea in re semper cum Colbertino consentire. Quare nullam apud Rufinum & Servium suprà laudatos mendam subesse, ac nihil in nomine *amplæ* apud utrumque mutandum & corrigendum esse existimo: persuasissimúmque habeo, Latinos eorum temporum scriptores *amplam* pro ansa dixisse; *amplam* seu λαβὴν *scuti, amplam temporis, amplam laudis, amplam dominationis*: id est ansam, & facilem atque commodam arripiendi Imperii occasionem. Inde hastile venabuli, hastile hellebardæ, *hampe* nostri vulgò appellitant, *la hampe d'un épieu, la hampe d'une hallebarde*: haud dubié ab *ampla* deducto vocabulo. Quidam pro *hampe* corruptè proferunt & scribunt *hante*, & ejus nominis varias origines frustra comminiscuntur. *Hadr. Valeſ.*] Castellus hunc nodum cùm solvere non posset, sic edidit, *ochana remanserant sola*: audacter quidem, non tamen contra mentem Auctoris. Etenim *ansa* idem est quod Græcè ὄχανον, teste Hesychio & Scholiaste Aristophanis ac Sophoclis in Ajace. Carum id inventum fuisse, docet Herodotus in lib. I. & auctor Etymologici Magni in v. κανόνες. Unde Anacreon καρμοέργου ὀχάνοιο dixit alicubi, teste Eustathio in Iliad. Θῆτα. Dicebantur & πόρπακες ejusmodi ansæ scutorum. erántque χιαστοὶ, ut ait Eustathius in Iliad. 2. & 12. id est, decussatæ in formam X litteræ: quamquam aliter quoque formabantur, quemadmodum apparet in veteri pictura Thoracomachi post Notitiam Imperii Rom. Hujus ansæ ope scutum in orbem movebatur, quod & Scholiastes Aristoph. in Equitibus declarat: περιφερὴς γὰρ οὖσα ἡ ἀσπὶς ἐκινεῖτο κυκλικῶς διὰ τοῦ πόρπακος. Idem.

y *Horrore medio noctis*] Bene ita in Mſ. & perperam in vulg. *hora media noctis.* Lib. XXVI. *Medio noctis horrore incautum adortus occidit.* Lib. XXVIII. *Anepsiam per horrorem tenebrarum audire disposuit.* Sulpic. Sever. in Vita D. Mart. lib. III. *In illo noctis horrore jacere ante aliena limina.* Id paullo antè dixerat, *profundæ noctis silentio.* Lindenbr.

z Ζεὺς ὅταν ἐς πλατὺ] Citant eosdem hosce versus Zosimus & Zonaras. *Idem.*

Παρθενικῆς δὲ Κρόνος μοίρῃ βαίνῃ ἐπὶ πέμπτῃ
Εἰκοστῇ, βασιλεὺς Κωνστάντιος Ἀσίδος αἴης
Τέρμα φίλου βιότου στυγερὸν καὶ ἐπώδυνον ἕξει.

Agebat itaque nihil interim de ſtatu rerum præſentium mutans, ſed animo tranquillo & quieto incidentia cuncta diſponens, paullatímque ſeſe corroborans, ut dignitatis augmento virium quoque congruerent incrementa. Utque omnes, nullo impediente, ad ſui favorem illiceret, [a] adhærere cultui Chriſtiano fingebat, [b] à quo jam pridem occultè deſciverat, arcanorum participibus paucis, haruſpicinæ auguriíſque intentus, & ceteris quæ Deorum ſemper fecere cultores. Et ut hæc interim celarentur, feriarum die, quem celebrantes menſe Januario [c] Chriſtiani [3] Epiphania dictitant, progreſſus in eorum eccleſiam, ſollemniter numine orato diſceſſit.

CAP. III. Dum hæc ita aguntur, propinquante jam vere, nuntio perculſus inopino, ad triſtitiam verſus eſt & mærorem. Didicit enim Alamannos à pagò Vadomarii exorſos, unde nihil poſt ictum fœdus ſperabatur incommodum; vaſtare [d] confines Rætiis tractus: nihílque ſinere intentatum manus prædatorias fuſiùs diſcurrentes. Quod ne diſſimulatum redivivas bellorum materias excitaret; Libinonem quemdam Comitem cum Celtis & Petulantibus miſit hiemantibus ſecum, negotium, ut poſcebat ratio, correcturum. Qui cùm maturè [e] prope oppidum Sanctionem veniſſet, longè viſus à barbaris, qui jam certamina meditantes ſeſe per valles abdiderant: hortatúſque milites licèt numero impares, cupidine tamen pugnandi vehementiùs irritatos, aggreditur incon-

3 *Al.* Epiphaniam.

a *Adhærere cultui Christiano fingebat, à quo jam pridem occulte deſciverat*] Gregor. Nazianz. Orat. 1. in Julian. τὸ μὲν πολὺ τῆς ἀσεβείας κατέκρυπτεν, ὑπὸ τοῦ καιροῦ καὶ τῆς τοῦ κρατοῦντος παιδαγωγίας. οὔπω γὰρ τὸ φανερῶς ἀσεβεῖν ἦν ἀσφαλές. ἔστι δ᾽ ὅτε καὶ παρεγύμνου τὸ τῆς γνώμης ἀπόρρητον τοῖς ὀξυτέροις τὴν ἀσέβειαν ἢ τὴν σύνεσιν, ἔν τε τοῖς πρὸς τὸν ἀδελφὸν λόγοις πλέον ἢ καλῶς εἶχεν, ὑπὲρ Ἑλλήνων διατεινόμενος. Lindenbr.

b *A quo jampridem occulte deſciverat.*] In Aſia ſcilicet, inductus à Maximo, Priſco, & aliis AEdeſii diſcipulis, ut narrat Eunapius in vita Maximi, & Libanius in προσφωνητικῷ. Unde Nazianzenus Gregorius in ſteliteut. 1. Aſiam Juliano impietatis, & magicarum artium ſcholam fuiſſe dicit. *Valeſ.*

c *Die quem Chriſt. Epiphania dictitant.*] Idem narrat Zonaras: ἤδη δὲ τὴν ἐν Χριστῷ ἐξομοσάμενος πίστιν, ηὐλαβεῖτο διὰ τοῦτο τοὺς στρατιώτας, εἰδὼς σχεδὸν ξύμπαντας Χριστιανοὺς ὄντας. διὸ συσκιάζων τὴν ἑαυτοῦ κακίαν, ἕκαστον ἐκέλευε θρησκεύειν ὡς βούλοιτο. αὐτὸς δὲ τῆς γενεθλίου τοῦ σωτῆρος ἡμέρας ἐφεστηκυίας εἰσῆλθεν εἰς τὸν ναὸν, καὶ προσκυνήσας, ἵν᾽ ὁμόδοξος τοῖς στρατιώταις δοκῇ, ἀπῆλθε. *Cùm verò jampridem Christianam ejuraſſet fidem, verebatur ob id milites: quos prope univerſos Chriſtianos eſſe norat. Quare malitiam ſuam occultans, unumquemque pro arbitrio ſuo cultum ſequi quem vellet præcepit. Ipſe natali Domini Eccleſiam ingreſſus, adorato numine diſceſſit, quò ejuſdem cum militibus cultûs eſſe videretur.* Ubi notandum eſt, Natalem Domini dici, quem Marcellinus Epiphania dixerat: quæ non ſunt inter ſe pugnantia. Nam Orientales diutiſſimè crediderunt Chriſtum 8. Idus Jan. & natum & baptizatum eſſe, & utramque ſollemnitatem non bifariam ut in Occidente, ſed uno eodémque die celebrabant, qui Epiphania dicebatur. Vide Caſſianum Collatione x. cap. 2. *Idem.*

d * *Confines Rætiis tractus.*] Memini Velſerum in lib. Rerum Auguſtanarum emendare. *Rætiarum tractus.* Cui accedit Cluverius in libro 3. German. capite 4. * *Idem.*

e *Prope opidum Sanctionem.*] In Regio codice reperi *Sancionem*, cujus alibi, quod ſciam, mentio exſtat nulla. Ac videndum, ne ſcribendum ſit *Beſantionem*, ut ſuprà in lib. 20. * Sed tamen viri docti Sanctionem aiunt eſſe opidum *Seckingen* in dextra ripa Rheni ex adverſo Rauraci agri ſitum: quibus aſſentitur Cluverius in libri 3. capite 4. maximè cùm ex Ammiano conſtet, Vadomarii Regnum fuiſſe contra Rauracos, & Romanos apud Auguſtam Rauracorum tranſire ſolitos Rhenum. * *Idem.*

ſultè Germanos, intérque dimicandi exordia ipſe concidit omnium primus: cujus interitu erectâ barbarorum fiduciâ, Romaníſque ad Ducis vindictam accenſis, certamen committitur obſtinatum, & urgente magnitudinis mole disjecti ſunt noſtri, occiſis paucis & vulneratis. Cum hoc Vadomario; & Gundomado ejus fratre itidem Rege, Conſtantius (ut jam relatum eſt) firmaverat pacem. Poſt quæ mortuo Gundomado, hunc ſibi fore exiſtimans fidum, ſecretorumque taciturnum [f] exſecutorem & [4] efficacem, mandabat (ſi famæ ſolius admittenda eſt fides) [g] ſcribebátque ut tamquam [5] rupto concordiæ pacto, ſubinde collimitia ſibi vicina vexaret: quò Julianus id metuens, nuſquam à tutela diſcederet Galliarum. Quibus (ut dignum eſt credere) obtemperans Vadomarius, hæc & ſimilia perpetrabat: ad perſtringendum fallendúmque miris modis ab ætatis primitiis callens, ut poſtea quoque Ducatum per Phœnicen regens oſtendit. Sed re ipſa convictus abſtinuit. Capto enim à ſtationariis militibus Notario, quem miſerat ad Conſtantium, ſcrutatóque ſi quid portaret, epiſtola ejus reperta eſt, in qua præter alia multa id quoque ſcripſerat: *Cæſar tuus diſciplinam non habet.* Julianum autem adſiduè per litteras Dominum & Auguſtum appellabat, & Deum.

CAP. IV. Hæc ut erant periculoſa & dubia, Julianus in exitiale malum eruptura conſiderans, in unum omni cogitatione intenta, eum incautum rapere feſtinabat, ut ſecuritatem ſuam provinciarúmque locaret in tuto: & iniit conſilium tale. [h] Philagrium Notarium, Orientis poſtea Comitem, ad eas miſerat partes, cujus prudentiæ fidebat olim ſibi comperti: eíque inter multa, quæ pro captu inſtantium rerum erat acturus, ſignatam quoque [i] chartulam tradi-

4 *Mſ.* effacitatem. 5 *Mſ.* rupto ſanè concord.

f *Per Fecialem mandaverat.*] Sic Caſtellus emendavit, cùm in Editione Rom. reperiſſet ita ſcriptum, *effacitatem mandabat*, prout etiam in Mſ. Regio legitur ac Flor. & Valentino, [ac Colbertino.] Unde jampridem conjeceram ſic ſcribendum eſſe: *Hunc ſibi fore exiſtimans fidum, ſecretorúmque taciturnum exſecutorem & efficacem, mandabat, &c.* Atque ita ad oram Regii codicis eadem manu adnotatum eſſe poſtea comperi. Quid, quòd & Loiſellus ad marginem ſui libri ita emendaverat? * Sic Ammianus in libro XXVIII. *exſecutorem rei fidum & efficacem.* * *Valeſ.*

g *Scribebatque.*] Id quidem affirmat Libanius in Orat. funebri, pag. 286. πάλιν ἐπὶ ταυτὸ πάλαισμα Κωνστάντιος ἀφῖκτο καλῶν γράμμασι τοὺς βαρβάρους ἢ πρότερον, καὶ χάριν αὐτῶν καταδουλῶσαι τὴν Ῥωμαίων, ἔπειθεν ἐπιορκεῖν ἐκ πολλῶν ἕνα. *Rurſus ad eandem palæſtricam artem Conſtantius ſe convertit, barbaros per litteras evocans ut priùs;* (Magnentiano ſcilicet bello) *& gratiam hanc ab iis poſcens, ut Rom. provincias in ſervitutem redigerent, uni è multis perſuaſit ut pejeraret.* Ipſas etiam Conſtantii litteras, quibus barbaros adverſus ipſum concitaverat, à ſe interceptas eſſe, ait Julianus in Ep. ad Athen. quas cùm adverſus Conſtantium proficiſceretur, ſingulis civitatibus & militibus legendas dabat, teſte Libanio in Oratione funebri, & Socrate in lib. 3. *Idem.*

h *Philagrium Orientis poſtea Comitem.*] Comes fuit Orientis imperante Theodoſio, Antonio & Syagrio Coſſ. anno Domini 382. ut apparet ex lege 41. Cod. Th. de curſu publico: quod confirmat etiam Libanius in Orat. de vita ſua pag. 64. ubi de pænuria annonæ loquitur, quæ fuit Antiochiæ Theodoſii temporibus: Φιλάγριος δὲ ἀνὴρ ἐνδοξότατος ἐπὶ τὸν μείζω θρόνον ἥκων, &c. Id eſt: *Philagrius vir Cl. ſuperiori poteſtate præditus:* quibus verbis Comitivam Orientis deſignat, ut notavi ad librum 14. Ejuſdem Philagrii meminit Libanius in Reſponſione ad cujuſdam pædagogi maledicta pag. 638. Oriundus autem erat ex minore Armenia, ut didici ex Epiſt. 102. Libanii ad Philagrium. *Idem.*

i *Chartulam tradidit, mandavitque nè aperiret vel recitaret, niſi Vadomario viſo cis Rhenum*] Simile mandatum naviculariis olim à Demetrio datum fuit, cùm in Europam tenderet. Polyænus Stratag. lib. 4. aliudque exemplum in Imilcone habemus apud eumdem lib. 5. *Lindenbr.*

dit, mandavitque ne aperiret vel recitaret, nisi Vadomario viso cis Rhenum. Perrexit Philagrius, ut præceptum est: eóque præsente, & negotiis adstricto diversis, transgressus Vadomarius flumen, ut nihil in profunda metuens pace, nihílque secus gestorum simulans scire, viso præposito militum ibi degentium, pauca locutus ex more, ultro semet, ut suspicionis nihil relinqueret abiturus, ad convivium ejus venire promisit, ad quod erat etiam Philagrius invitatus. Qui statim ingressus, Rege conspecto, Imperatoris recordatus est verba, causatúsque rem seriam & urgentem, ad diversorium rediit: scriptísque lectis doctus quid agi conveniret, confestim reversus discubuit inter ceteros. Finitísque epulis [k] Vadomarium fortiter apprehensum, rectori militum artè custodiendum apud signa commisit, textu lecto jussorum, comitibus ejus ad sua redire compulsis, super quibus nihil fuerat imperatum. Exhibitus tamen idem Rex ad Principis castra, jámque spe veniæ omni præclusa, cum interceptum Notarium, & quæ scripserat ad Constantium comperisset iam publicata, ne convicio quidem tenus compellatus, missus est ad Hispanias. Id enim studio curabatur ingenti, ne Juliano discedente à Galliis, immanissimus homo provinciarum statum ægrè compositum licentiùs conturbaret. Hoc casu elatior Julianus, Regis opinione citiùs intercepti, quem profecturus ad longinqua formidabat, nihil remittentibus curis barbaros adoriri disposuit, quos peremisse Libinonem Comitem in congressu cum militibus docuimus paucis. Et ne rumor adventus sui eos ad remotiora traduceret, [l] superato Rheno noctis alto silentio, cum auxiliorum expeditissimis globis, nihil metuentes hujusmodi circumvenit: excitatósque hostilium fragore armorum, dum gladios circumspectant & tela, celeriter involavit: & quosdam occidit, orantes alios prædámque offerentes dediticios cepit: reliquis qui remansere pacem precantibus dedit, quietem pollicitis firmam.

CAP. V. Quæ dum mentibus aguntur erectis, conjectans quantas intestinæ cladis excitaverat moles, nihílque tam convenire conatibus subitis quàm celeritatem, sagaci prævidens mente, professa palam defectione se tutiorem fore existimavit: incertúsque de militum fide, placata ritu secretiore Bellona, classico ad concionem exercitu convocato, saxeo suggestu insistens, jámque ut apparebat fidentior, hæc clariùs solito differebat. *Jamdudum tacita deli-*

k *Vadomarium fortiter apprehensum.*] Hunc intellexit Libanius in Orat. funebri pag. 266. ὁ δ' ὁμοῦ μὲν ἐλῄστευεν, ὁμοῦ δὲ καὶ ἐν τοῖς ἀγροῖς οὓς εἰλήφει, μισθὸν ἐτρύφα, καὶ ὡς ἂν ἄκακός τις συνεδείπνει τοῖς ἐνθένδε στρατηγοῖς. καὶ τὸν μὲν λῦσαι τὰς σπονδὰς ὑπομείναντα πίνοντα εἷχε. *Hic autem simul latrocinabatur, simul in agris quos mercedis loco acceperat, genio indulgebat: ac velut simplex aliquis & minimè malus, cum nostris ducibus cenabat. Hunc igitur qui fœdus violare sustinuerat, potantem comprehendi jussit Julianus.* Idem narrat Libanius in προσφωνητικῷ pag. 180. ubi quod dicit, Vadomarium captum noxiorum more sulcatis lateribus esse vexatum, àuctoritate Marcellini refellitur. *Vales.*

l *Superato Rheno.*] Hujus postremæ Juliani expeditionis adversus Alamannos & Vadomarii pagos meminit & Libanius in Oratione illa funebri. quam veriùs historiam rerum Juliani dixeris, pag. 286. Adeo ubique historiæ quàm orationi seu πολιτικῷ λόγῳ similior est. *Idem.*

beratione vos æstimo, magni [6] commilitones, gestorum excitos amplitudine, hoc opperiri consilium, ut eventus qui sperantur, perpendi possint & præcaveri. [m] Plus enim audire quàm loqui militem decet, actibus [7] coalitum gloriosis: nec [8] alia spectatæ æquitatis sentire rectorem, quàm [9] ea quæ laudari dignè [1] potuerunt & probari. Ut igitur quæ proposui [n] abjectis absolvam, advertite oro benivolè, quæ sermone brevi percurram. Arbitrio Dei cælestis vobis inter ipsa juventæ rudimenta permistus, irruptiones Alamannorum adsiduas & Francorum, populandíque jugem licentiam fregi: & vigore communi Romanis agminibus quoties libet Rhenum pervium feci: contra rumorum fremitus, gentiúmque validarum violentos excursus stando immobilis, virtutis vestræ nimirum firmamento confisus. Et hæc, laborum quos exhausimus Galliæ spectatrices, post funera multa jacturasque recreatæ diuturnas & graves, posteritati per ætatum examina commendabunt. At nunc cum auctoritate vestri judicii, rerúmque necessitate compulsus, ad Augustum elatus sum culmen, Deo vobísque fautoribus, si fortuna cœptis adfuerit, altiùs affecto majora: id præ me ferens, quòd exercitui, cujus æquitas armorúmque inclaruit magnitudo, [2] domi moderatus visus sum & [3] tranquillus, & in crebritate bellorum contra conspiratas gentium copias consideratus & cautus. Ut igitur adversa præveniamus mentium societate junctissima, sequimini viam consilii mei salutarem, ut puto, cùm integritas rerum intentioni nostræ voluntatique respondeat: & dum majoribus vacant præsidiis regiones Illyricæ, impræpedito cursu tendentes, Daciarum interim fines extimos occupemus, exinde quid agi oporteat bonis successibus instruendi. [o] At vos [4] ex more fidentium Ducum, juramento quæso concordiam spondete mansuram & fidem, operam mihi [5] navaturo sedulam & solitam, ne quid agatur inconsultum & segne; & producturo, si quis exegerit, incorruptam conscientiam meam, quòd nihil voluntate præter ea quæ in commune conducunt, aggrediar aut tentabo. Illud sanè obtestor & rogo, observate ne impetu gliscentis ardoris in privatorum damna quisquam vestrûm exsiliat: id cogitans, [p] quòd

6 Mſ. *commilitones gestorum exercitos amp.* 7 Mſ. *coalitum . . . . . gloriosis.* 8 Vulg. *alium.* 9 Al. *eum qui & laud.* 1 Vulg. *potuerit.* 2 Mſ. τὸ *&* deeſt. 3 Mſ. *tranquilla & in creb.* 4 Mſ. *ut quos ex more fid.* ἰσ. *Vosque ex more fid.* 5 Mſ. *minabantur.*

m *Plus enim audire quàm loqui militem decet*] Plautina imitatio ex Epid. Scen. 1.

Scire satius eſt, quàm loqui
Servum hominem: ea sapientia eſt.

* Et in Mil. glor. p. 388. *Plus oportet scire servum, quàm loqui.* Curtius lib. 7. *Servo esse utilius parêre dicto, quàm afferre consilium.* Idem Plaut. in Milite glorioſ. Scen. *Satin obiit -- hominem servum domitos habere oportet oculos & manus orationemque.* * Veget. lib. II. cap. 14. talem Centurionem eligendum dicit, *qui sit vigilans, sobrius, agilis, magis ad facienda quæ ei imperantur, quàm ad loquendum paratus.* Lindenbr.

n *Abjectis absolvam.*] Legendum videtur *abjectiùs*, id eſt *simpliciùs.* Valeſ.

o *Utque eſt mos fidentium Ducum.*] Sic primus edidit Gelenius, cùm & Editiones & Mſſ. codices omnes ſcriptum haberent: *Ut quos ex more fid.* Unde Lindenbrogius conjecerat, *vósque ex more, &c.* Sed conjectura noſtra à veſtigiis priſcæ ſcripturæ minùs recedit. *Idem.*

p *Quod ita nos illuſtrarunt*] Elegantior exſiſtet ſententia, ſi particulam negativam addideris hoc modo: *Quòd haud ita nos illuſtr. &c.* * In Mſ. Toloſano legitur,

haud ita nos illustrarunt hostium innumeræ strages, ut indemnitas provinciarum & salus, exemplis virtutum pervulgatæ. Hoc sermone Imperatoris vice alicujus oraculi comprobato, mota est incitatiùs omnis concio: & rerum cupida novandarum, [6] unanimanti consensu voces horrendas immani scutorum fragore miscebat, magnum elatúmque Ducem, & ut experta est, fortunatum [7] domatorem gentium appellans & Regum. [q] Jussíque universi in ejus nomen jurare sollemniter, gladiis cervicibus suis admotis sub exsecrationibus diris, verbis juravere conceptis, omnes pro eo casus quoad vitam profuderint, si id necessitas exegerit, perlaturos: quæ secuti rectores, omnesque Principis [8] proximi fidem simili religione firmarunt. Solus omnium licet proposito stabili, audacter tamen [r] Præfectus repugnavit Nebridius, jurisjurandi nexu contra Constantium nequaquam se constringi posse commemorans, cujus beneficiis obligatus erat crebris & multis. Quibus auditis cùm stantes propiùs milites acriter inflammati eum appeterent trucidandum; ad genua sua prolapsum [s] Imperator paludamento protexit: indéque reversus in regiam cùm antegressum eum vidisset, supplicémque jacentem orare, ut levandi causâ timoris ei porrigeret dexteram: *Ecquid*, ait, *præcipuum amicis servabitur, si tu manum tetigeris meam? Sed hinc quo libet abi securus.* Hocque audito, ille innoxius ad larem suum recessit in Tusciam. His Julianus ut poscebat negotii magnitudo præstructis, [t] expertus quid in rebus tumultuosis anteversio valeat & prægressus, per tesseram edicto itinere in Pannonias, castris promotis

6 *Al.* unanimi. 7 *Ms.* dominatorem. 8 *Ms.* proximis.

quòd ita non illustrarunt. * Vales.

q *Jussique universi in ejus nomen jurare sollemniter*] Sacramenti militaris formula erat, OMNES SE PRO IMP. CASUS QUOAD VITAM PROFUDERINT PERLATUROS. * Ammian. lib. 21. * Huc respexit Arrianus lib. 1. cap. 14. Θεῷ ἔδει καὶ ὑμᾶς ὀμνύειν ὅρκον, οἷον οἱ στρατιῶται τῷ Καίσαρι. ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν τὴν μισθοφορίαν λαμβάνοντες ὀμνύουσι, ΠΑΝΤΩΝ ΠΡΟΤΙΜΗΣΕΙΝ ΤΗΝ ΤΟΥ ΚΑΙΣΑΡΟΣ ΣΩΤΗΡΙΑΝ. * Lucanus Pharf. lib. 1. pag. 24.

> *Perque tuos juro quocumque ex hoste triumphos*
> *Pectore, &c.* *

Theodosius & Valentianus Impp. Novella Constit. XIV. *Juratur in militiæ sacramenta, ut necessitates publicæ procurentur.* Hieronymus Epist. 79. ad Heliodorum: *In sacramenti verba jurasti, pro nomine ejus non te patri parciturum esse.* Ita apud Curtium, lib. VII. *Annon propemodum in tua verba tui omnes te præeunte juravimus,* EOSDEM NOS INIMICOS AMICOSQUE HABITUROS ESSE, QUOS TU HABERES. Aliud exemplum apud Stobæum habetur Serm. XLI. nam quæ apud Livium exstant, Gellium, Vegetium, jam ab aliis notata sunt. * Vid. Brisson. de Formul. lib. 4. p. 339. in 4°. Tert. de Cor. milit. cap. XI. *Ejerare patrem & matrem.* * Lindenbr.

r *Præfectus repugnavit Nebridius.*] Id ipsum sic narrat Libanius in Oratione funebri pag. 287. τοῦ δὲ ὅρκου διὰ πάντων χωροῦντος, Νεβρίδιός τις ἀνὴρ, μᾶλλον δὲ ἀνδρόγυνος, ὕπαρχος ὤν, παρὰ τοῦ πρεσβυτέρου τοῦτο λαβὼν, ἐπετίμα τοῖς γιγνομένοις καὶ τὸν ὅρκον ἐμέμφετό τε καὶ ἔφυγε. &c. *Hoc sacramento per omnes ordine currente, Nebridius quidam vir seu potiùs semivir, Præfectus Prætorii, quem honorem à Constantio Aug. acceperat, arguebat ea quæ fierent, & sacramentum vituperabat aspernabatúrque, barbaros vocans eos qui juraverant. Vales.*

s *Imp. paludamento protexit.*] Quod etiam testatur Libanius hoc subjungens: πᾶσαν ὀργὴν δὲ ἐφελκυσάμενος, καὶ χεῖρα καὶ δικαίως ἂν κατακοπεὶς, ὑπὸ τὴν τοῦ πρώτου πλήξαντος ἂν εἰκότως, ὥσπερ νεφέλῃ καλυφθεὶς, διεσώζετο. *Cùm igitur omnium iram in se concitasset, ac meritus esset ut manus ei amputaretur, sub illius qui primus eum percutere debuerat, manum quasi nube tectus, servatus est.* Quæ verba Libanii, ut in vulgatis Editionibus versa sunt, nemo est qui intelligat. Et hoc non solùm in hoc loco, sed omnibus propemodùm in lineis. Quo fit, ut libentiùs hîc ea adducamus. *Idem.*

t *Expertus quid in rebus tumultuosis anteversio valeat & prægressus*] Sup. *Nil tam convenire conatibus subitis, quàm celeritatem sagaci prævidens mente.* Lib. XXII. Ce-

& ſignis, temere ſe fortunæ commiſit ambiguæ.

CAP. VI. Replicare nunc convenit tempore, & narrare ſummatim, quæ (dum aguntur in Galliis antedicta) Conſtantius hiemans Antiochiæ, domi militiæque perfecit. Inter complures alios honore conſpicuos, adoraturi Imperatorem peregrè venientem ordinantur etiam ex Tribunis inſignibus. Cùm igitur à Meſopotamia reverſus Conſtantius hoc exciperetur officio, Amphilochius quidam ex Tribuno Paphlago, quem dudum ſub Conſtante militantem [v] diſcordiarum ſeviſſe cauſas [x] inter priores fratres, ſuſpiciones contiguæ veritati pulſabant, auſus paullo petulantiùs ſtare, ut ipſe quoque ad parile obſequium 9 admittendus, agnitus eſt & prohibitus: ſtrepentibúſque multis, & intueri lucem ulteriùs non debere clamantibus ut perduellem & obſtinatum, Conſtantius circa hæc lenior ſolito: *Deſinite, ait, urgere hominem ut exiſtimo ſontem, ſed nondum apertè convictum: & mementote, quòd ſi quid admiſit hujuſmodi, ſub obtutibus meis conſcientiæ ipſius ſententiâ punietur, quam latere non poterit.* & ita diſceſſum eſt. Poſtridie ludis Circenſibus idem ex adverſo Imperatoris, ubi conſueverat, ſpectans, repentino clamore ſublato, cùm certamen opinatum emitteretur, diffractis cancellis quibus unà cum pluribus incumbebat, cunctis cum eo in vanum excuſſis, læſíſque leviter paucis, interna compage diſrupta efflaſſe ſpiritum repertus eſt ſolus: unde Conſtantius futurorum quoque præſcius exſultabat. Eodem tempore Fauſtinam nomine ſortitus eſt conjugem, [y] amiſſâ jampridem Euſebiâ, cujus fratres e-

9 *Mſ.* mittendus.

leritatem negotiis ſuis aliquoties profuiſſe expertus. Demoſthenes: Δεῖ τοὺς ὀρθῶς πολέμῳ χρωμένους οὐκ ἀκολουθεῖν τοῖς πράγμασιν, ἀλλ' αὐτοὺς ἔμπροσθεν εἶναι τῶν πραγμάτων. Stob. Serm. 166. pag. 571. Ammianus lib. 26. *Res novæ petulanter arreptæ celeritate muniri ſolent interdum.* Salluſt. in Catilin. *Maximum bonum in celeritate.* * Et bene Oroſius lib. VII. cap. 40. *Tyrannidem nemo niſi celeriter maturatam ſecreto invadit, & publicè armat: cujus ſumma eſt, aſſumpto diademate & purpura, videri antequàm ſciri.* * Lindenbr.

v *Diſcordiarum ſeviſſe cauſas inter priores fratres.*] Poſt Conſtantini obitum diviſo inter filios ejus Imperio Conſtantinus natu maximus Gallias & Hiſpanias * ac Britannias * eſt ſortitus. Qui poſtea iniquam hanc diviſionem eſſe conqueſtus, miſſis ad Conſtantem legatis petiit, ut aut parte aliqua Imperii ſibi cederet, Africâ ſcilicet aut Italiâ, vel ſanè ut diviſio nova inſtitueretur. Ipſe etiam cum maximo comitatu Italiam petiit, de ea re cum fratre coram acturus. Sed Conſtans peſſimorum hominum conſilio qui ipſum ad bellum incitabant, militares copias adverſus Conſtantinum miſit, à quibus Conſtantinus interceptus & cæſus eſt, ut narrant Zonaras, & Cedrenus, & Victoris Epitome. De iiſdem malevolis diſcidii inter fratres auctoribus loquitur Auctor incertus Monodiæ in Conſtantini junioris obitum, quam edidit Fed. Morellus: qui quidem Auctor acerbè in illos invehitur. *Valeſ.*

x [*Inter priores fratres.*] *Priores fratres* propriè dicuntur & ſunt majores fratres, vel ſeniores fratres. At eo ſenſu Conſtantinus & Conſtans Auguſti non fuere nec vocari potuere ſimul ambo Conſtantii Aug. *priores fratres*, ſed unus tantùm Conſtantinus: nam Conſtans junior erat Conſtantio, & omnium Conſtantini Maximi filiorum natu minimus. *Priores fratres* fortè quis crediderit à Marcellino dici ambos iſtos Imperatores, quòd multo ante Conſtantium A. fratrem ſuum perierint, quaſi priùs mortuos. Ego in codice Colbert. lego, *inter prioris fratres*: quam ſcripturam probo, & vulgatæ longè præfero: ita ut *prioris* nomine deſignet Marcellinus Conſtantium A. quem *priorem* & *ſeniorem ac* Πρεσβύτερον & μείζονα dictum reperio, quoties de ipſo ac Juliano junctim fit mentio, quem iidem juniorem vocant.] *Hadr. Valeſ.* Fruſtra ambigit, fruſtra captat ſcripturam *prioris*, nec conveniens eſt explicatio. *Priores* ſunt qui fuerant, ut ex Cicerone jam notarunt *priore æſtate*, *prioribus comitiis*, tranſactis, quæ fuerant. *Gronov.*

y *Amiſſa jampridem Euſebia.*] Hæc cùm virum haberet tum naturâ, tum etiam morbis languidiorem & ſegniorem in venerem, uteri doloribus correpta, quos Græci μητρομανίαν vocant, paullatim contabuit, ut nar-

rant Euſebius & Hypatius Conſulares, corporis morúmque pulcritudine pluribus antiſtante, & in culmine tam celſo humanâ: cujus favore juſtiſſimo exemptum periculis, declaratúmque Cæſarem retulimus Julianum. Habita eſt iiſdem diebus etiam Florentii ratio, [1] è Galliis novitatis metu digreſſi, & Anatolio recens mortuo Præfecto Prætorio per Illyricum, ad ejus mittitur locum: cúmque Tauro itidem Præfecto Prætorio per Italiam, ampliſſimi ſuſcepit inſignia magiſtratus. Parabantur nihilominùs externorum atque civilium inſtrumenta bellorum, & augebatur turmarum equeſtrium numerus, paríque ſtudio ſupplementa legionibus ſcripta ſunt, indictis per provincias tirociniis: omniſque ordo & profeſſio vexabatur, [z a] veſtem armáque exhibens & tormenta, aurum quinetiam & argentum; multipliciſque rei cibariæ copias, & diverſa genera jumentorum. Et quia Perſarum Rege ob difficultatem hiberni temporis [2] ægrè contruſo, reſerata cæli temperie validior impetus timebatur, ad Tranſtigritanos Reges & Satrapas legati cum muneribus miſſi ſunt amplis, monituri cunctos & hortaturi noſtra ſentire, & nihil fallax tentare vel fraudulentum. Ante omnia tamen Arſaces & Meribanes, Armeniæ & Hiberiæ Reges, cultu ambitioſo indumentorum emercabantur & multiformibus donis, damna negotiis Romanis illaturi, ſi rebus tum etiam dubiis deſciviſſent ad Perſas. Inter tot urgentia Hermogene defuncto, [b] ad Præfecturam promovetur [c] Hel-

1 *Mſ.* è Galliis. 2 *Mſ.* è græco contruſore rata. *Steph.* ægre conſtructa re cibaria.

rant Zonaras ac Cedrenus. Sed D. Chryſoſtomus Homiliâ 15. in Philippenſes peſſis quibuſdam medicatis, quos ei mulier quædam ad conceptus juvandos dederat, interiiſſe teſtatur: καὶ τὴν γυναῖκα εἶδεν ὑπὸ πεσσῶν διαφθαρεῖσαν. ὡς γὰρ οὐκ ἔτικτε, γυνή τις ἀθλία (ἀθλία γὰρ καὶ ταλαίπωρος, ἣ τὸ τοῦ Θεοῦ δῶρον ἤλπιζεν διʼ οἰκείας παρέξειν σοφίας) πεσσοὺς δοῦσα διέφθειρε τὴν βασιλίδα, καὶ συνδιεφθάρη καὶ αὐτή. *Quinetiam uxorem ſuam vidit peſſis necatam. Nam cùm parere non poſſet, mulier quædam infelix (infelicem enim & miſeram appello, quæ Dei maximi munus induſtriâ ſuâ præſtituram ſe ſperavit) datis peſſis & illi & ſibi ſimul mortem attulit.* Duxerat autem Euſebiam Conſtantius profligata Magnentii tyrannide; ut docet Julianus in Orat. 3. ad Euſebiam. Aurelia Euſebia dicitur in Nummis teſte Goltzio. *Valeſ.*

z *Veſtem armaque exhibens*] Non annonam tantùm & arma milites de publico capiebant, ſed veſtes quoque. Ut ſanè mirer fuiſſe, qui id ſub hiſce noſtris Imperatoribus & Vegetii ævo in uſu fuiſſe negent, cùm tamen exſtent Valentiniani, Valentis, Gratiani, aliorumque Impp. Leges in Cod. Theodoſ. & Juſtin. Tit. de militari veſte. quæ ſatis ſuperque id adſerunt, ne quis ſcrupulus ſubeſſe poſſit. Veget. lib. 11. cap. 19. *Incongruum videbatur Imperatoris militem, qui veſte & annona publica paſcebatur, utilitatibus vacare privatis.* Lindenbr.

a *Veſtem armaque exhibens.*] Veſtem de publico tunc milites accepiſſe, rectè notavit Lindenbrogius, ex Vegetio & Codice Theodoſii: quibus addi poteſt locus hic Juliani ex Orat. 2. ad Conſtantium: τὸ δὲ ἐν τοῖς ἀγροῖς τῶν γεωργῶν φῦλον ἀροῦντες ἢ φυτεύοντες τροφὴν ἀποίσουσι τοῖς φύλαξι καὶ ἐπικούροις σφῶν μισθὸν καὶ ἐσθῆτα τὴν ἀναγκαίαν & lex. 23. Cod. Theod. de curſu publico. Sed & Reip. Rom. temporibus veſtem interdum militibus ex ærario datam fuiſſe, docet Polybius in lib. 6. * & Cicero in Verrem de Prætura Siciliensi initio. * *Valeſ.*

b *Ad Præfecturam promovetur Helpidius.*] Fuit hic Chriſtiano cultui deditus; quare non mirandum, ſi eum Marcellinus noſter acerbiùs perſtrinxit. Cui uxor Ariſtænete fuit, mulier ob pietatem eximiam celebranda, quæ S S. Antonium & Hilarionem magnopere coluit, ut docet Hieronymus in Hilarionis vita: *Ariſtænete, inquit, Helpidii qui poſtea Præfectus Præt. fuit, uxor, valde nobilis inter ſuos, ſed inter Chriſtianos nobilior, revertens cum marito & tribus liberis à Beato Antonio, &c* * Eamdem matronam laudat Libanius in Epiſtola 44 libri 4. quæ eſt ad Helpidium: ἔγνων τὴν ἀρίστην Ἀρισταινέτην, καὶ νῦν ἠγάσθην τῆς γυναικὸς ἰδὼν τὴν θυγατέρα, καὶ μακαρίους ἡγησάμην ὑμᾶς τε καὶ τὸν γήμαντα, &c. Exſtat Epiſtola Libanii ad eumdem Helpidium, quæ eſt libri 5. Epiſtola 10. in qua ob juſtitiam & fortitudinem eam magnopere laudat. * Eundem Helpidium proſcripſit Libanius in Orat. adverſus Polyclem. Ejus mentio fit lege 4. & ſeq. Cod. Theod. de erog. mil. annonæ, & in lege XI. de curſu publico, Tauro & Florentio Coſſ. *Idem.*

c *Helpidius.*] Hoc nomen paſſim in Latinis Auctoribus adſpiratur, cùm tamen Græci ſpiritu leni pronun-

pidius,

pidius, ortus in Paphlagonia, adſpectu vilis & linguâ, ſed ſimplicioris ingenii, incruentus & mitis: adeo ut cùm ei coram innocentem quemdam torquere Conſtantius præcepiſſet, æquo animo abrogari ſibi poteſtatem oraret, hæcque potioribus aliis ex ſententia Principis agenda permitti.

Cap. VII. Rigore itaque inſtantium negotiorum anceps Conſtantius quid capeſſeret ambigebat, diu multúmque anxius, utrùm Julianum peteret & longinqua, [d] an Parthos repelleret jam tranſituros, ut minabantur, Euphraten: hærénſque, tandem cum Ducibus communicato ſæpe conſilio in id flexus eſt, ut finito propriore bello vel certè mollito, nullo poſt terga relicto quem formidaret, Illyriis percurſis & Italiâ, ut rebatur, Julianum inter exordia ipſa cœptorum [e] tamquam [3] venaticiam prædam caperet: hoc enim ad leniendum ſuorum metum ſubinde prædicabat. Tamen ne intepeſceret, aut omiſiſſe belli videretur aliud latus, adventus ſui terrorem ubique diſpergens, veritúſque ne Africa abſente eo perrumperetur, ad omnes caſus principibus opportuna, velut finibus orientis egreſſus per mare Notarium miſit Gaudentium, quem exploratorem actuum Juliani per Gallias aliquamdiu fuiſſe præſtrinximus. Hunc enim obſequio celeri cuncta conſideratione gemina efficere poſſe ſperabat, quòd adverſam partem metueret offenſam, & properabat nactus hanc opportunitatem commendari Conſtantio, quem credebat proculdubio fore victorem: nemo enim omnium tunc ab hac conſtanti ſententia diſcrepabat. Qui cùm eo veniſſet, mandatorum Principis memor, per litteras [f] Cretione Comite quid ageretur edocto, reliquiſque rectoribus, lecto undique milite fortiore, tranſlatiſque ab utraque Mauritania diſcurſatoribus expeditis, [g] Aquitaniæ [4] & Italiæ [h] objecta litora

3 *Al.* venaticam. 4 *Mſ.* Haliae.

tient. Sic etiam in veteri Inſcriptione legitur: *pro. ſalute. ſua. &. Helpidis. ſuæ.* Olim Græci in hujuſmodi πνευματισμοῖς magnopere variarunt. Nam ut ab eadem voce non diſcedam, ἐλπὶς alii ſpiritu leni, alii aſpero pronunciarunt: ut patet ex eo quòd ἀφελπισμένος ἀφηλπισμένος multi dicebant, teſte veteri Gloſſario. Plura exempla ſuppeditat Euſtathius in lib. 1. Odyſſ. ubi Atticos adſpiratione delectatos eſſe refert ex AElio Dionyſio. Sed obſervavi Latinos Græca nomina ferè adſpirare ſolere, ut cùm Herodotum & Herophilen & Herodicum ſcribunt, cùm Erodotus & Erophile & Erodicus emendatè ſcribi debeant. Erodotum quidem paſſim in Græcis Editionibus adſpirari hodie videas: ſed id mendum eſſe non dubito. *Valeſ.*

d [*An Parthos repelleret jam tranſituros.*] Parthos heic pro Perſis, quibus tum Parthi parebant, poſuit Ammianus Marcellinus, ut & in libr. XXV. & alibi, ubi Perſæ & Parthi promiſcuè ponuntur. Sic Priſcus Rhetor Perſarum & Parthorum nomina promiſcuè ſumit, uti in Excerptis legationum reperio. Menander Protector eadem ratione *Perſas* & *Medos* pro eiſdem ponit.] *Idem.*

e *Tamquam venaticiam prædam caperet.*] Hæc ſcripti codicis eſt lectio. Sicque lib. XXIX. *Ad obſervandam venaticiam prædam Spartanum canem retinere diſpoſitus.* Lib. XXX. *Quaſi venaticiam prædam modò non porrectis brachiis exſpectabant.* Lib. XXXI. *Tamquam venaticias prædas ſi calcaſſent, editiora confeſtim ſine certamine ullo rapturi.* Ita enim hîc quoque Mſ. exempl. Ut *venaticius canis* apud Rufin. Antiq. Judaïc lib. IV. cap. 6. *Si quis pro coitu canis aut venaticii aut cuſtodis gregum mercedem acceperit, &c.* Lindenbr.

f *Cretione Comite.*] Cujus iterum meminit in lib. 26. Exſtat etiam lex 4. Cod. Theod. de re militari ad Cretionem Comitem V. Cl. Intellige autem Africæ Comitem, qui Comes militaris rei per Africam conſtitutus dicitur in lege 3. Cod. Theod. de erog. mil. annonæ. *Valeſ.*

g *Aquitaniæ & Galliæ.*] Sic placuit Caſtello, cùm Editio Rom. præferret, *Aquitaniæ & Haliæ*, quemadmodum codex Regius & Florentinus [& Colbertinus.] Ego verò *Italiæ* legere malim, quod & propius abeſt à veterum exemplarium ſcriptura, & ſequentibus verbis planè confirmatur. *Idem.*

h [*Aquitaniæ & Italiæ objecta litora tuebatur.*] Heic planè erravit Marcellinus. Nam conſtat Africam Italiæ

tuebatur artiſſimè. Neque id conſilium fefellit Conſtantium. Eo enim ſuperſtite nullus adverſorum illas tetigit terras, licèt oram Sicilienſem à Lilybæo protentam & Pachyno, multitudo ſervabat armata, ſi patuiſſet facultas, ociùs tranſitura. His pro rerum ratione, ut ſibi prodeſſe exiſtimabat Conſtantius, aliíſque minutis & levioribus ordinatis, Ducum nuntiis docebatur & litteris, Perſarum copias in unum coactas Rege [5] turgido præeunte, jam prope margines tendere Tigridis, incertum quonam erumpere cogitantes. Quibus percitus, ut propiùs agens futuros poſſit antevenire conatus, quamprimùm hibernis egreſſus, accito undique equitatu peditúmque robore quo fidebat, per Capeſſanam Euphrate navali ponte tranſcurſo, Edeſſam petit uberem commeatibus & munitam: ibi parumper opperiens, dum exploratores aut perfugæ motum caſtrorum hoſtilium indicarent.

CAP. VIII. Diſcedens inter hæc Julianus à Rauracis, peractis quæ docuimus dudum, Salluſtium Præfectum promotum remiſit in Gallias, Germaniano juſſo vicem tueri Nebridii: itidémque Nevittæ magiſterium commiſit armorum, [6] Gumoarium proditorem antiquum timens, quem cùm Scutarios [7] ageret, latenter prodidiſſe [i] Vetranionem ſuum Principem audiebat; & Jovio Quæſturam, cujus in actibus Magnentii meminimus; & [k] Mamertino Largitiones curandas: & Dagalaiphum præfecit Domeſticis, alióſque [8] plures ex arbitrio ſuo militibus regendis appoſuit, quorum merita norat & fidem. Profecturus itaque per [l] Marcianas ſilvas, viáſque junctas Hiſtri fluminis ripis, inter ſubita vehementer incertus id verebatur, ne contemptus ut comitantibus paucis, multitudinem offenderet repugnantem. Quod ne fieret, conſilio ſollerti prævidit: & agminibus diſtributis, per itinera Italiæ nota quoſdam properaturos cum Jovino miſit & Jovio; alios per mediterranea [9] Rætiarum Magiſtro equitum Nevittæ commiſſos, quò diffuſi per varia opinionem nume-

5 τὸ turgido *in mſ. deeſt.* 6 *Mſ* Gumaorium. 7 *Mſ.* ageret lætantem. 8 τὸ plures. *al. deeſt.* 9 *Mſ.* Rhetiorum.

& provinciæ Narbonenſis litoribus obtendi; Aquitaniæ nuſquam obtendi. Africa Italiæ, Galliæ Narbonenſi, hoc eſt Provinciæ & Septimaniæ vel Gothiæ, ac parti Hiſpaniæ contrariis litoribus oppoſita eſt; at Aquitaniæ minimè eſt adverſa, interjacente ora Hiſpaniæ ad Oceanum.] *Had. Valeſ.* Quis credat ſic in eis partibus erraviſſe Ammianum, niſi unus ille, qui ſic ſtatuit? At ſi nihil aliud, potuit is ipſe ex libro XIV cap. 10 diſcere, notam fuiſſe Aquitaniam auctori: potuit ex fine capitis XIV colligere, quam in Ammiano confuſæ ſint literæ q & c. & id nunc quoque factum ſtatuere, juſtius certe, quam ſic vituperare doctiſſimum ſcriptorem. Scripſiſſe enim videtur *Accitania*, vel, ut alii, *Acitania*, de qua vide Orteliana. In editione Romana eſt *Equitaniæ*. *Gron.*

i *Veteranionem ſuum Principem.*] ἴσ. *ſummum Principem.* Lindenbr.

k *Mamertino Largitiones curandas.*] Id ipſemet teſtatur Mamertinus in Gratiarum actione his verbis. *Nam cùm me ærarium publicum curare voluiſti.* Et alio loco: *Mihi certè tertia unius anni ubertas eſt Conſulatus. Primùm theſaurorum omnium mandata cuſtodia & diſpenſatio largiendi: ſecundum locum tenet in honorum meorum fructibus Præfectura: additus his proventuum meorum tertius, Conſulatus.* Dicebatur autem Claudius Mamertinus, ut ipſe teſtis eſt in eadem elegantiſſima Oratione. *Valeſ.*

l *Martianas ſilvas.*] * Mentio hujus ſilvæ apud Herm. Contract. anno CIↃ.XXX. * & in veteri Tab. Itineraria in Deſcriptione Alamanniæ, è cujus confinio ponuntur Julio-magus, Petovio, Rauraci. * Hermannus Contractus anno 1030. *In Alemannia cùm Ernuſt dudum Dux ejuſque complices parvis viribus contra Imperatorem agitantes, prædis circa ſilvam Martianam populares infeſtarent; à Manegoldo Comite ex Augienſi militia obſervati, & XVI. Kal. Septemb. conſerto prælio victi ſunt.* * Lindenbr.

ri præberent immenſi, formidinéque cuncta complerent. Id enim & [m] Alexander Magnus & deinde alii plures, negotio ita poſcente, periti fecere ductores. Mandabat tamen egreſſis, ut tamquam hoſte protinus occurſuro ociùs graderentur, ſtationéſque nocturnas agerent & vigilias, [1] ne improviſo invaderentur excurſu.

Cap. IX. Quibus ita ut videbatur aptè diſpoſitis, more quo tractus perruperat ſæpe barbaricos, contextis ſucceſſibus fidens, porrectiùs ire pergebat. Cúmque ad locum veniſſet unde navigari poſſe didicit flumen, lembis adſcenſis, quos opportunè fors dederat plurimos, per alveum (quantum fieri potuit) ferebatur occultè: ideo latens, quód toleranter & fortiter nullius cibi indigens mundioris, ſed paucis contentus & vilibus, oppida forinſecus [2] tranſibat & caſtra: imitatus [3] egregium illud Cyri veteris dictum, qui cùm delatus ad hoſpitem, interrogaretur ab eo quid ad convivium parari deberet, panem reſponderat ſolum: ſperare enim aiebat prope [4] rivum ſe cenaturum. Fama verò, quæ mille (ut aiunt) linguis [n] rerum miſerè exaggerat fidem, per Illyrios omnes celebrior fundebatur, Julianum ſtrata per Gallias multitudine Regum & gentium, numeroſo exercitu & ſucceſſibus tumidum variis adventare. Quo rumore perculſus Præfectus Prætorio Taurus, ut hoſtem vitans exterum maturè diſceſſit: vectúſque mutatione celeri curſus publici, tranſitis Alpibus Juliis, eodem ictu Florentium itidem Præfectum ſecum abduxit. Levibus tamen indiciis ſuper Juliani motu Lucillianus percitus Comes, qui per illas regiones rem curabat ea tempeſtate caſtrenſem, agénſque apud Sirmium, milites congregans quos ex ſtationibus propriis acciri celeritatis ratio permittebat, venturo reſiſtere cogitabat. Sed ille ut fax vel incenſus malleolus volucriter ad deſtinata feſtinans, [o] cùm veniſſet Bononiam, à Sirmio milliario nono diſparatam & decimo, ſeneſcente Luna, ideóque obſcurante noctis maximam partem, è navi exſiluit improviſus: ſtatímque [5] Dagalaiphum miſit cum expeditis ad Lucillianum vocandum, trahendúmque ſi reniteretur. Qui tum etiam quieſcens, cùm ſtrepitu [6] excitatus turbulento vidiſſet ignotorum hominum ſe circulo circumſæptum, concepto negotio, & Imperatorii nominis [7] metu præſtrictus, præceptis paruit invitiſſimus: ſecutúſque alienum arbitrium Magiſter equitum, paullo antè ſuperbus & ferox, jumentóque impoſitus repentino, Principi ut captivus offertur ignobilis, oppreſſam terrore vix colligens mentem. Verum cum primitus viſus, adorandæ purpuræ datam ſibi copiam advertiſſet,

1 *Mſ*: nemo proviſo ſuo.... minuaderentur: 2 *Mſ.* tranſlibat & catremitatus 3 *Steph.* Græcum 4 τὸ ſe deeſt al. 5 *Mſ.* Dagalaiſum. 6 *Mſ.* excitatus. 7 *Mſ.* motu.

m *Alexand. Magnus & deinde alii plures*] Velut Leonidas, de quo Polyæn. lib. 1. pag. 74. *Lindenbr.*

n *Rerum miſere exaggerat fidem.*] Scribendum puto, *rerum mirè exagg. fidem. Valeſ.*

o *Cúm veniſſet Bononiam, à Sirmio milliario nono diſparatam & decimo*] Bononiam hanc *Bonmunſter* hodie vocari Simlerus putat. Vid. Itinerarium Antonini Imp. *Lindenbr.*

recreatus tandem ſuique ſecurus : *Incautè*, inquit, *Imperator & temerè cum paucis alienis partibus te commiſiſti.* Cui amarum Julianus ſubridens, *Hæc verba prudentia ſerva*, inquit, *Conſtantio : majeſtatis enim inſigne non ut conſiliario tibi, ſed ut deſinas pavere porrexi.*

CAP. X. Nihil deinde amoto Lucilliano differendum, nec agendum ſegne ratus, ut erat in rebus trepidis audax & confidentior, civitatem, ut præſumebat, dediticiam petens, citis paſſibus incedebat : eúmque ſuburbanis propinquantem amplis nimiúmque protentis, militaris & omnis generis turba cum lumine multo & floribus, [8] votíſque fauſtis, Auguſtum appellans & Dominum, duxit in regiam. Ubi eventu lætus & omine, firmata ſpe venturorum, quòd ad exemplum urbium matris & populoſæ & celebris, per alias quoque civitates ut ſidus ſalutare ſuſciperetur, edito poſtridie curuli certamine cum gaudio plebis, ubi lux excanduit tertia, morarum impatiens percurſis aggeribus publicis, [p] Succos (nemine auſo reſiſtere) præſidiis occupavit : iiſdémque tuendis Nevittam præfecit ut fidum : cujus loci ſitum [q] ex nunc convenienter oſtendam. Conſertæ celſorum montium ſummitates Æmi & Rhodopes, [r] quorum alter ab ipſis Hiſtri marginibus, alter ab Axii fluminis citeriori parte conſurgit, [ſ] in anguſtias tumidoſis collibus [9] deſinentes, Illyrios interſcindunt & Thracas, hinc vicinæ mediterraneis Dacis & Serdicæ, inde Thracias deſpectantes & Philippopolim, civitates amplas & nobiles : & [1] (tamquam Naturâ in ditionem Romanam redigendas nationes circumſitas prænoſcente) ita figuratæ conſultò, inter artos colles quondam hiantes obſcuriùs, ad magnitudinem ſplendorémque poſtea rebus elatis patefactæ ſunt & carpentis : aditibúſque aliquoties clauſis magnorum Ducum populorúmque repulere conatus. Et pars quæ Illyricum ſpectat molliùs edita, velut incauta ſubinde ſuperatur. Latus verò è regione oppoſitum Thraciis, prona humilitate deruptum, híncque & inde fragoſis tramitibus impeditum, difficile ſcanditur etiam nullo ve-

8 *Mſ.* portiſque. 9 *Mſ.* deſinenter. 1 τὸ natura *in mſ. deeſt.*

---

p *Succos.*] Infrà *Succorum anguſtias*, & *clauſtra* & *confinia* appellat. Meminit & alibi frequenter Marcellinus : apud alios verò Scriptores nullam Succorum mentionem adhuc reperi : niſi quòd apud Socratem in lib. 2. Hiſt. Eccl. cap. 22. corruptum id nomen eſt : * ut & in Epiſtola 2. Concilii Aquileienſis, à Jac. Sirmundo edita. * Cùm enim dixiſſet, Epiſcopos tum eos qui Serdicæ, tum qui Philippopoli convenerant, peracto ſeorſum Concilio, rebúſque prout utriſque viſum erat conſtitutis, in ſuas quemque Eccleſias receſſiſſe ; ſubdit, exinde Orientalem Eccleſiam ab Occidentali diſciſſam ; terminum autem & confinium utriuſque Eccleſiæ fuiſſe Succorum anguſtias : καὶ ἦν ὅρος τῆς κοινωνίας αὐτοῖς τὸ λεγόμενον τισοῦκις, ὅπερ ἐστὶν ἰλλυριῶν καὶ θρακῶν. Lege meo periculo οἱ σοῦκοι niſi malis σοῦκις. Quod confirmatur ſequentibus Socratis verbis. Subdit enim, eum montem Illyrios à Thracibus diſtinguere : quod non poteſt alteri convenire quàm Sucis. *Valeſ.*

q *Exnunc conveniet*] Ita Mſ. & dictum *Exnunc*, ut Græcum illud ἀπὸ νῦν. Sic *extunc* apud Val. Max. lib. 1. cap. 5. *Extunc AEantiut Deo immolarunt.* Lindenbr.

r *Quorum alter ab ipſis Hiſtri marginibus.*] AEmus ſcilicet, ut docet Marcellinus in lib. 27. & Strabo. *Valeſ.*

ſ * *In anguſtias tum. coll. deſinentes.*] Hinc explicandi ſunt Ouidii verſus in libro VI. Metam.

Threiciam Rhodopen habet angulus unus & AEmum,
Nunc gelidos montes, mortalia corpora quondam.

Revera enim quemdam quaſi angulum eo loci faciunt AEmus ac Rhodope, & ſe mutuò oſculari ut ita dicam videntur : ídque (ut apparet) locum fabulæ dedit. Apud Nicephorum in libri 9. capite 13. legitur σούσακις non mul-

tante. [t] Sub hac altitudine aggerum utrobique ſpatioſa camporum planities jacet, ſuperior adusque Julias Alpes extenta, inferior ita reſupina & panda, ut nullis habitetur obſtaculis adusque Fretum & Propontidem. His ut in re tali támque urgenti compoſitis, Magiſtro equitum illic relicto, Imperator [v] revertitur Næſſum copioſum oppidum, [x] quò [2] imprædepitè cuncta diſponeret ſuis utilitatibus profutura. Ubi [y] Victorem apud Sirmium viſum ſcriptorem Hiſtoricum, exindéque venire præceptum, Pannoniæ ſecundæ Conſularem præfecit, & honoravit æneâ ſtatuâ, virum [z] ſobrietatis gratiâ [3] æmulandum, multo pòſt Urbi Præfectum. Jámque altiùs ſe extollens, & numquam credens ad concordiam provocare poſſe Conſtantium, orationem acrem & invectivam, probra quædam in eum explanantem & vitia, ſcripſerat ad Senatum. Quæ cùm Tertullo adminiſtrante adhuc Præfecturam recitarentur in Curia, eminuit Nobilitatis cum ſpecioſa fiducia benignitas grata. Exclamatum eſt enim, in unum cunctorum ſententia congruente, [a] AUCTORI TUO REVERENTIAM ROGAMUS. Tunc & memoriam Conſtantini, ut novato-

2 *Mſ.* præpeditè. 3 *Mſ.* mutilandum.

---

to meliùs quàm apud Socratem, ex quo id Nicephorus exſcripſit. Unus Philoſtorgius in libro III. rectè nominat Σούκεις Ἄλπεις: ſed Nicephorus & heic quoque Σουσάκεις prætulit. Haſce anguſtias deſignavit Themiſtius in Oratione 13. ad Theodoſium Aug. paginâ 469. ἐκ ἀπέστησεν αἰμος, ἐ Θρᾳκῶν ὄρεια καὶ ἰλλυριῶν δυσπόρευτα καὶ ὁμοιπόρα. * *Valeſ.*

t *Sub hac altitudine agg. utrobique ſpat. planities.*] Id egregiè deſcribit Lucianus in Dialogo qui δραπέται inſcribitur: (ſi tamen Luciani eſt, quod non credo) δύο μὲν ὄρη μέγιστα καὶ κάλλιστα ὁρῶν ἁπάντων. Αἷμός ἐστι τὸ μεῖζον· ἡ καταντικρὺ δὲ Ῥοδόπη· πεδίον δὲ ὑποπεπταμένον πάμφορον ἀπὸ τῶν προπόδων ἑκατέρων εὐθὺς ἀρξάμενον· Deinde Philippopolim urbem iis vicinam fuiſſe dicit: quod veriſſimum eſt. Erant enim Succorum anguſtiæ Philippolim inter & Serdicam: quod etiam apertè deſignatum eſt in Tabula itineraria Peutingerorum. *Idem.*

v *Revertitur Næſſum copioſum opidum.*] Naiſum urbem intelligit, ut patet ex Zoſimi narratione in lib. 3. Sed Marcellinus eam urbem ſemper Næſſum appellat. Verùm ceteri omnes tam Græci quàm Latini Naïſum ſeu Naïſſum: opidum Daciæ Mediterraneæ, ut eſt in Itinerario Burdegalenſi, Conſtantini Magni ortu nobilitatum. Sic enim ſcribit Stephanus Byzantius: Ναϊσσὸς πόλις Θρᾴκης, (leg. Δακίας) κτίσμα καὶ πατρὶς Κωνσταντίνου τοῦ βασιλέως. Idem tradit Conſtantinus Porphyrog. in lib. 2. περὶ θεμάτων: & Firmicus in lib. 1. Matheſeos ſub initium de Conſtantino Magno loquens. *Apud Naïſum*, inquit, *genitus, à primo ætatis gradu gubernacula Imperii retinens, &c.* Sic enim in duobus Mſſ. codicibus legi, dudum viri docti monuerunt: cùm vulgò excuſum ſit *apud Tarſum* Denique in Excerptis de geſtis Conſtantini idem diſtinctè traditur his verbis: *Conſtantinus natus Helena matre viliſſima in opido Naïſo atque eductus; quod opidum poſtea magnifice ornavit.* Accedit, quod Cedrenus περὶ τὴν τῆς Δακίας πόλιν Conſtantinum natum eſſe memorat. *Idem.*

x *Quo inde expedite cuncta diſponeret*] Sic Gelenius emendavit, cum ſuperiores Editiones ſcriptum haberent, *quo inde præpedite*: neque aliter codex Reg. [Colbertin.] & Florentinus. Unde conjicere eſt, ſcribendum potiùs eſſe in hunc modum, *quò impræpedite cuncta diſponeret.* Idem.

y *Victorem apud Sirmium viſum Scriptorem hiſtoricum*] Indubiè is eſt Victor hic, cujus exſtat hiſtoria Vitarum Augg. quíque tenui atque indocto patre rure ortus, propter egregias virtutes ad ampliſſimos honores promotus fuit, quos ex veteri hac Inſcriptione agnoſcere licet, quam ipſe beneficiorum memor Imp. Theodoſio curaverat poni...... IERUM PRINCIPUM CLEMENTIAM...NCTITUDINEM MUNIFICENTIAM SUPERGRESSO. D. N. FL. THEODOSIO PIO VICTORI SEMPER AUGUSTO SEX. AUR. VICTOR. V. C. URBI PRAEF. JUDEX SACRARUM COGNITIONUM. D. N. M. Q. E. *Lindenbr.*

z *Sobrietatis gratia multilaudum*] Monſtrum hoc nominis ex officina P. Caſtelli prodiit. Nam in Editione Rom. legebatur *ſobrietatis gratie mutilandum.* Atque ita in codice Regio ſcriptum eſt ac Flor. niſi quòd in Regio [& Colbert.] * ac Toloſ. * *gratiæ* legitur. Proinde commodiùs ſic videtur legi poſſe, *ſobrietatis gratiâ æmulandum.* Valeſ.

a *Auctori tuo reverentiam rogamus.*] Subaudi *præſtes.* Julianum enim Senatores hac acclamatione admonebant, ut parciùs ageret ac modeſtiùs, & Imp. Conſtantio, à quo Cæſaris dignitate auctus fuerat, honorem debitum exhiberet. Id enim ſignificat ea vox, *Auctori tuo.* Sic in lib. 16. *Apparitorémque fidum auctori ſuo quoad vi-*

ris turbatorísque priscarum legum & moris antiquitus recepti, vexavit, eum apertè incusans, quòd [b] barbaros omnium primus adusque fasces auxerat & trabeas Consulares: insulsè nimirum & leviter: qui cùm vitare deberet id quod infestiùs objurgavit, brevi postea [4 c d] Mamertino in Consulatu junxit Nevittam, nec splendore, nec usu, nec gloria horum [5] similem, quibus Magistratum amplissimum detulerat Constantinus: contra [e] inconsummatum & subagrestem, & quod minùs erat ferendum, celsa in potestate crudelem.

CAP. XI. Hæc & talia cogitanti, sollicitóque super maximis rebus & seriis, nuntius metuendus intimatur & insperatus, ausa indicans quorumdam immania, impeditura cursus ejus ardentes, ni vigilanter hæc quoque antequam adolescerent hebetasset: quæ breviter exponentur. Duas legiones Constantiacas, additâ unâ sagittariorum cohorte, quas invenerat apud Sirmium, ut suspectæ adhuc fidei per speciem necessitatum urgentium misit in Gallias: quæ pigriùs motæ, spatiáque itinerum longa & Germanos hostes truces & adsiduos formidantes, novare quædam moliebantur, auctore & incitatore Nigrino, equitum turmæ Tribuno, in Mesopotamia genito: réque digestâ per secreta colloquia, & alto roboratâ silentio, cùm Aquileiam pervenissent, urbem situ & opibus murísque circumdatam validis, [f] eam hostiliter repentè clausere, ju-

4 *Ms.* Mamertinum in Consulatu inuxit nec vittam nec splend. *Steph.* Mamertino Consulatum injunxit nec vita spend. 5 *In ms.* τὸ cujusquam *deest. Steph.* cujusquam simili.

---

nerit fore, obligata cervice sua spondebat: & Ausonius in Macrino:

Sumptum pro Principe ferrum
Vertit in auctorem cæde Macrinus iners.

Porrò in his acclamationibus Senatûs sollemne verbum erat, *Rogamus.* Sic apud Lampridium in Commodo: *Honores innocentium restituas rogamus.* Valesius. Locum hunc tetigit Isa. Casaubonus ad Spartianum, ubi Trajanus sic dicitur auctor Hadriani. *Gron.*

b *Barbaros omnium primus*, &c.] Idem in eo reprehendit Aurelius Victor his verbis: *Cunctáque divino ritui paria viderentur, ni parum dignis ad publica aditum concessisset.* Quippe Constantinus superato Maxentio multos etiam barbaros, qui fortem sibi operam in bello navaverant, præmii vice allegit in Curiam, quemadmodum testatur Nazarius in Panegyrico ad Constantinum. Et Eusebius in lib. 4. de vita Constantini cap. 7. loquens de barbarorum legatis qui munera ei obtulerant, ait Constantinum nobilissimos eorum Romanis honoribus ornavisse. ἐτίμα δὲ καὶ ῥωμαϊκοῖς ἀξιώμασι τοὺς ἐν αὐτοῖς διαφανεστέρους, ὡς ἤδη πλείους τὴν ἐνταῦθα στέργειν διατριβὴν, ἐπανόδου τῆς εἰς τὰ οἰκεῖα λήθην πεποιημένους. Vales.

c *Mamertinum ad Consulatum evexit, nec vita, nec splendore*] Liberabo hac nota Mamertinum, eamque jubente Ms. Cod. auctoritate in collegam illius transscribam. Vero enim verius puto si legatur. *Mamertinum ad Consulatum evexit & Nevitam, nec splendore, nec usu, &c.* Cujus emendationis aperta indicia in Cod. Florent. sic enim ibi: *Mamertinum in Consulatum inuxit nec vittam.* Ipse Ammian. inf. cap. 13. *Mamertinum Præfectum Prætorio per Illyricum designavit Consulem, & Nevitam.* Consulumque horum nomina libri Fastorum agnoscunt. *Lindenbr.*

d [*Mamertino in Consulatu junxit Nevittam.*] Ex superiori accusatione Constantini, *barbaros* ad Consulatus promoventis, & ex Marcelliniana reprehensione Juliani, ceu id ipsum facientis quod in Constantino damnabat; intelligitur Nevittam hunc quem Julianus Consulem fecit, similiter *barbarum* fuisse. Fuit autem Nevitta natione Gothus: qualis fuit & *Fravitta* vel *Fravita*, θραβίθης Nicephoro dictus in libro XIII. qui anno XXXIX. post Nevittam, cum Vincentio Consulatum, in Orientis partibus gessit Arcadii principatu, & ab eo Imperatore propter bellum adversus Gainam popularem suum fortiter fideliterque gestum Consul creatus est.] *Vales.*

e *Inconsummatum & subagrestem*] Lib. XXXI. *Inconsummatus & rudis.* Lindenbr.

f *Hostiliter repente clausere.*] Id ipsum intelligit Nazianzenus Gregorius in Invectiva priore in Julianum, ubi ipsum quasi furore quodam occæcatum in perniciem ante oculos positam properasse dicit. τεκμήριον δέ. καὶ γὰρ ἔτι προϊὼν καὶ ἀγνοούμενος ὡς ἐνόμιζεν, ὑπὸ τῆς τοῦ γενναιοτάτου βασιλέως στρατιᾶς περιλαμβάνεται προϋποτεμνούσης καὶ τὴν φυγὴν ὡς δῆλον γέγονεν· καὶ γὰρ ἤδη τὸ κράτος ἔχοντι τὸ κρατῆσαι ταύτης οὐ μικρὸν ἔργον ἐγένετο. *Cujus rei argumentum illud est, quòd cùm ipse progrederetur occultè & latens, ut putabat, ab exercitu lectissimi Imperatoris circumventus est, qui ei etiam fugam*

vante indigena plebe tumultus horrorem, g cui Constantii nomen erat tum etiam 6 amicum. Et obseratis aditibus, turribùsque armatis & propugnaculis, futuræ concertationi præparabant utilia, interim soluti & liberi: hócque facinore ita audaci, ad favendum Constantii partibus ut superstitis, Italicos incolas excitabant.

CAP. XII. Quibus Julianus acceptis, agens tunc apud Næssum, nihil à tergo timens adversum, legénsque & audiens hanc civitatem circumsessam quidem aliquoties, numquam tamen excisam aut deditam, impensiore studio sibi sociare, vel fraude, vel diversis adulationum generibus, antequam majus oriretur aliquid, properabat. Ideóque Jovinum Magistrum equitum venientem per Alpes, Noricósque ingressum, ad id quod exarserat quoquo modo corrigendum redire citiùs 7 imperavit. Et ne quid deesset, milites omnes h qui Comitatum sequebantur aut signa, retineri jussit per idem oppidum transeuntes, pro viribus laturos auxilium. Hísque dispositis, ipse haud diu postea cognita morte Constantii, discursis Thraciis, Constantinopolim introiit: ac sæpe doctus i lentius fore id obsidium quàm verendum, Immone cum Comitibus aliis ad hoc destinato, removit exinde 8 Jovinum, alia quæ potiores flagitabant necessitates acturum. k Ordine itaque scutorum gemino Aquileiâ circumsæptâ, concinentibus sententiis Ducum, conveniens visum est ad deditionem allicere defensores minacium blandorúmque varietate sermonum: & multis ultro citróque dictitatis, in immensum obstinatione gliscente, ex colloquio re infecta disceditur. Et quia nihil præter pugnam jam spectabatur, curatis utrobique cibis

6 *Ms.* initium. 7 *Steph.* imperabat. 8 *Al.* Jovium.

intercluserat, ut postea apparuit. Nam cùm Imperium sine controversia jam obtineret, eos superare vix potuit. Vales.

g *Erat tum etiam amicum.*] In MSS. Regio & Flor. [& Colbertino,] atque in Editione Rom. legitur, *erat tum etiam initium.* Primus Gelenius vulgatam lectionem excogitavit, quam tamen veram esse non puto: sed facilius est quid falsum sit videre, quam divinare quid verum sit. Videtur tamen transpositio vocabulorum hunc locum corrupisse; quæ sic fortasse restituenda est: *Juvante indigena plebe tumultus initium, cui Constantii nomen erat tum etiam honori.* [Tamen cùm apud Curtium in libro v. *initia* pro auspiciis & ductu Principis sumantur, videtur servanda codicum MSS. & sequenda scriptura: *Cui Constantii nomen erat tum etiam initium*, id est auspicatum erat, favorabile ac venerabile erat.] *Idem.*

h *Qui Comitatum sequebantur aut signa.*] Hujus loci duplex mihi occurrit explicatio. Prima, ut per eos qui Comitatum sequuntur, intelligantur scholæ, de quibus suprà affatim dixi. * Sic in lege 38. Codicis Theodos. de Decurionibus. Per eos autem qui sequuntur signa, legiones intelligantur & auxilia, quæ sunt sub Magistris militum. Secunda explicandi via est, ut qui Comitatum sequuntur, milites sint omnes qui Magistro militum Præsentali obsecundant: posteriores verò sint ii, qui sub ceteris Magistris per provincias sunt constituti. Sed prior explicatio magis arridet. *Idem.*

i *Certius fore id obsidium.*] In Editione Rom. & codice Reg. [ac Colbertino] legitur *centius.* Unde proclive erat emendare; *lentius fore id obsidium quàm verendum.* Nam & ipsa litterarum affinitas id confirmat. & sententia ipsa planè ita postulat. Valeat ergo conjectura illa Castelli. *Idem.*

k *Ordine scutorum gemino.*] Duabus partibus obsessam esse significat Aquileiam: sic enim loqui solet, ut in principio libri XIX. de obsidione Amidæ: *Quinquies ordine multiplicato scutorum cingitur civitas.* Etenim ab Oriente quidem tendebant Chionitæ, ad Meridiem Vertæ, Albani à Septemtrione, ad Occasum Segestani: Persæ verò ipsi omnes murorum ambitus circumsidebant ut ibidem testatur Marcellinus. Idem infrà in hoc libro, *obsidione gemina Bezabden aggressurus*, * & in libro 24. cap. IV. * Alii dicerent duplici acie, vel gemino agmine, ut Hegesippus in lib. 3. cap. 9. & lib. 5. cap. 14. & Scholiastes Thucydidis ad hæc ex lib. I. ἐπολιόρκει τεχσὶ τείχεσι τὴν πόλιν; notat, τετίσι τεχσὶ τάγμασι. IV *castris* Florus lib. 2. cap. 18. *Idem.*

somnóque corporibus, aurora jam surgente, concrepante sonitu buccinorum, partes accensæ in clades mutuas, [9] ferocientes magis quàm consultiùs, elatis clamoribus ferebantur. Pluteos igitur præferentes oppugnatores, cratésque densiùs textas; sensim incedentes & cautè, murorum ima suffodere ferramentorum multitudine conabantur: [1] factas plerique [2] vehentes ad mensuram mœnium scalas, jamque parietibus pæne contigui, pars lapidibus volutis in pronum conlisi, pars confixi stridentibus jaculis, retróque gradientes averterunt secum omnes alios, metu similium à proposito pugnandi retortos. Hoc primo congressu erecti in audaciam clausi, assumptâ fiduciâ meliorum parvi ducebant restantia: mentibúsque fundatis, & compositis [l] per opportuna tormentis, indefesso labore vigilias & cetera subsidia securitatis implebant. Contrà munitores licèt pavore discriminum anxii, pudore tamen ne secordes viderentur & segnes ubi parum vis procedebat Marte aperto tentata, ad instrumenta obsidionalium artium transtulerunt. Et quia nec arietibus admovendis [3] nec ad intentandas machinas, vel ut possint forari cuniculi, inveniebatur [4] usquam habilis locus, disparatione brevi [m] civitatem [5] [n] Natisone amni præterlabente, commentum excogitatum est cum veteribus admirandum. Constructas veloci studio ligneas turres, propugnaculis hostium celsiores, imposuere trigeminis navibus [6] valde sibi connexis: quibus insistentes armati, uno paríque ardore prohibitores dispellere collatis ex propinquo viribus nitebantur: subtérque expediti velites à turrium cavernis egressi, injectis ponticulis quos antè compaginarant, transgredi festinarunt indiviso negotio: ut dum vicissim missilibus se petunt & saxis [o] utrimquesecus altè locati, hi qui transiere per pontes, nullo interpellante ædificii parte convulsa, aditus in [7] penetralia reserarent. Iterum summa cœpti prudentis aliorsum evasit. Cùm enim adventarent jam turres, contortis malleolis madentibus pice, arundine quinetiam, sarmentis ac vario fo-

9 *Ms. & Steph.* ferocientes. 1 *Ms.* natas. 2 *Ms.* ementes. 3 *Al.* nec intendendis machinis. 4 *Steph.* quid habile. 5 *Ms.* Tesioni. 6 *Ms.* valde. 7 *Ms.* penetralia .... reserarent.

---

l *Opportuna torrentis.*] Hunc locum sic legendum ac distinguendum esse existimavi: *Mentibúsque fundatis, & compositis per opportuna tormentis, &c.* Quæ emendatio confirmatur ex simili quodam loco in lib. 18. ad finem: *Tormenta, quà non erat voraginosum, locis opportunis aptantes.* Et in lib. xx. *Aliis tormenta componentibus.* Denique in lib. ult. *Tormenta per locos aptata sunt habiles. Vales.*

m *Civitatem Natisone amni præterlabente*] Nihil hîc mutandum: nam quod in Ms. habetur *Tesioni amni*, id non est nauci. Strabo lib. v. Ἀκυληΐα ---- κτίσμα μέν ἐστι Ῥωμαίων ἐπιτειχισθὲν τοῖς ὑπερκειμένοις βαρβάροις. ἀναπλεῖται δ' ὁλκάσι κατὰ τὸν Νατίσωνα ποταμὸν ἐπὶ πλείους ἑξήκοντα σταδίους. * In Chronico Reichersp. corruptè legitur, *Namsa fluvius*, pro *Natiso fl.* p. 57. Jordanes in Gothicis p. 123. *Natissa amnis.* * Lindenbr.

n [*Natisone amni præterlabente.*] In vett. codicibus Mss. pro *Natisone* scriptum esse *Tesioni* notavit P. Pithœus, vir doctissimus, ad oram Ammiani sui. Ego in codice Colbertino legi etiam *Tesioni: Civitatem Tesioni amni præterlabente.* Plinius tamen non *Tesionem* sed Natisonem cum priscis vocat hunc fluvium, quem *cum Turro præfluere Aquileiam Coloniam* XII. *m. pass. à mari sitam* scribit. *Natissam amnem* nuncupat Jordanes de rebus Geticis, ab ortu muros Aquileiæ lambentem.] *Vales.*

o [*Utrimquesecus*] Utrimquesecus uno verbo legendum & scribendum est, ut dicitur intrinsecus, extrinsecus, forinsecus, in libro XXI. altrinsecus in libro XXII. & XXVIII.] *Idem.*

mite

mite flammarum incessebantur. Quæ quoniam incendio celeri, ponderibúsque trepidè superstantium inclinatæ prociderunt in flumen, armatorum aliqui per earum fastigia interibant, eminus confixi tormentis. Inter quæ destituti pedites post p navalium sociorum occasum, obtriti sunt saxis immanibus, præter paucos, quos morti 8 scilicet per impedita suffugia velocitas exemerat pedum. Ad ultimum certamine 9 protracto in vesperam, datóque signo 1 in receptum ex more, ambo digressi diei residuum animis egere disparibus. q Munitorum enim mærores, funera lugentium propria, prohibitores spe jam superandi 2 firmabant, licèt ipsi quoque paucos gemebant 3 amissos. Properabatur tamen nihilominùs: & quantum recreandis viribus quiete & cibo satis fuit, tributo per noctis integræ spatium, reparatur lucis exordio prœlium incitamento tubarum. Et quidam elatis super capita scutis, ut pugnaturi leviùs, alii vehentes humeris ut antea scalas, ferventíque impetu procurrentes, pectora multiformium telorum ictibus exponebant. Alii 4 r ferratas portarum obices effringendas adorti, ultro ignibus petebantur, vel saxis muralibus oppetebant. Quidam fossas fidentiùs transire conati f repentinis eorum adsultibus, qui erumpebant clanculo per posticas, 5 ruebant incautè, aut saucii discedebant. Recursus enim ad mœnia tutior, vallúmque antemuranum, cæspitibus fultum, insidiantes ab omni discrimine defendebat. Et quamquam prohibitores 6 t duritiâ bel-

8 *Al.* licet. 9 *Al.* producto. 1 *Al.* receptui. 2 *Ms.* flammab. 3 *Ms.* amicos. 4 *Ms.* ferratas portarum obices effringendas. 5 *Ms.* ruebant. 6 *Ms.* turicitia.

p *Navalium sociorum.*] Milites intelligit, qui turribus supra naves impositis insistebant. At non sic veteres Latini. Hi enim navales socios dicebant, quos nunc remiges vocamus; ut patet ex Livii Historia. Quo sensu Florus in lib. 4. cap. 8. de Sex. Pompeio dicit: *O quàm diversus à patre! Ille Cilicas exstinxerat: hic secum piratas navales agitabat.* Vales.

q *Munitorum enim mærores.*] Munitores vocat oppugnatores. Qua voce utitur Livius in lib. 5. de Camillo Veios obsidente: *In partes sex munitorum numerum divisit*: ubi pro cunicularíis sumuntur. *Idem.*

r *Ferratas portarum obices.*] Sic loquitur Tacitus in lib. 3. Hist. de Cremona, & in lib. 13. Annalium: *Nudati propugnatoribus muri, obices portarum subversi.* Olim enim urbium portæ ferro tegebantur, ne subjecto igne ab hostibus exurerentur; ut docet Vegetius in capite 4. lib. 4. & Zosimus in lib. 2. de Magnentio loquens Mursam oppugnante. Procopius in lib. 3. Goth. τάς τε πύλας τεκτηνάμενος καὶ σιδήρῳ περιβαλών, &c. Denique Appianus in lib. 4. civilis belli de Xantho Lyciæ opido. Omitto AEneam in Poliorcet. cap. 18. & Claudianum in bello Getico, qui sic canit:

Ferratæque Getis ultro se pandere portæ.

χαλκόδετα ἔμβολα vocat Euripides in Phœnissis, quæ sic explicat Scholiastes: Ἄλλοι ἔμβολά φασι τὰς καθέτους, τὰ νῦν καλούμενα πτερά. Deinde eorum fabricam sic describit: θύραν κατασκευάσαντες ἴσην κατά γε μῆκος καὶ πλάτος τῇ θύρᾳ τοῦ τείχους, ἔξωθεν αὐτῆς χαλκοπέταλα καθηλοῦσιν, ὡς ὁλόχαλκον τὴν θύραν νομίζεσθαι. ταύτην ἐπάνω τῆς θύρας ἱστᾶσιν οὐχ ἑδραίαν, ἀλλ' ὥσπερ κρεμαμένην. τῶν δὲ πυλῶν κλειομένων καθιᾶσιν ἄνωθεν, &c. Manifestè cataractam intelligit, de qua loquitur Vegetius in loco cit. Quam etiam in hoc Ammiani loco intelligi nihil vetat. *Idem.*

f *Repentinis eorum adsultibus, qui erumpebant clanculo per posticas, &c.*] Harum posticarum mentio iterum libb. XVIII. XIX. XXIV. Sed murorum antiquorum adeo perrara monumenta restant, ut qua ratione posticæ in iis factæ atque ædificatæ fuerint, haud ita in facili sit dicere. Operis tamen prisci putantur, qui Augustæ Emeritæ videntur. In quibus licèt posticarum indicia nulla, quadratas tamen turres æquis intervallis procurrentes, tale aliquid denotare verosimile est, quale hîc Ammianus scribit: ac velut promuralia sunt, ex quibus erumpentibus recursus ad mœnia tutior munitoribus per arcuatilem hanc viam esset, oppugnatorumque vis, & arietis insultus arceri faciliùs posset. Atque ut specimen elegantissimæ structuræ etiam in aliis oris exstet, picturam ejus hîc opponam, uti eam à Nobilissimo doctissimoque viro Abr. Bibrano Silef. accepi, qui opus ipsum vidit & descripsit. *Lindenbr.*

t *Peritia bellorumque artibus.*] Ita correxit P. Castellus, cùm in Editione Rom. legeretur, *turicitia bellorúmque, &c.* ut in Ms. Flor. scriptum esse monuit

lorúmque artibus [7] antistarent, quibus nihil præter mœnium supererat adjumentum: collectus tamen ex potioribus numeris miles diuturnas ferre nequiens moras, suburbana omnia circumibat diligenter inquirens, qua vi vel machinis posset patefactam irrumpere civitatem. Quod ubi patrarē non poterat magnitudine vetante difficultatum, obsideri remissiùs cœpta est: & excubiis stationibúsque relictis præsidiarii milites vastantes agros propinquos, omnibus congruentibus abundabant, raptorum pleraque [8] [v] concorporalibus suis impertientes. Unde largiore admodum potu saginísque distenti marcebant. [x] His relatione Immonis consortiúmque cognitis, Julianus Constantinopoli etiamtum hibernans, sollerti remedio turbatis consuluit rebus: móxque Agilonem Magistrum peditum eá tempestate probè cognitum miserat, ut viso honoratissimo viro, compertáque per eum morte Constantii, solveretur obsidium. Inter quæ ne cessaret [9] Aquileiæ oppugnatio, cùm in reliquis opera consumeretur incassum, placuit resistentes acriter ad deditionem siti compelli. Et ubi aquarum ductibus intersectis nihilominùs celsiore fiducia repugnarent, flumen laboribus avertitur magnis; quod itidem frustra est factum. Attenuatis enim avidioribus bibendi subsidiis, hi quos temeritas clauserat, contenti putealibus aquis parcè vixerunt. Quæ dum agitantur casibus antedictis, supervenit ut præceptum est Agilo, scutorúmque densitate contectus, propè fidenter accessit: multáque locutus & vera, quibus Constantii obitum, firmatúmque Juliani docebat imperium, [y] non sine conviciis computabatur ut fallax. Nec ei quisquam credidit gesta narranti, antequam pacta salute [z] susceptus ad pugnaculum solus, fide religiosiùs reddita, ea quæ docuerat replicaret. His auditis, ex diuturno angore portis reclusis omnes effusi, suscepere læti pacificum Ducem: séque purgantes, Nigrinum totius furoris auctorem, paucósque alios obtulerunt, eorum supplicio læsæ crimina majestatis & urbis ærumnas expiari poscen-

7 *Ms.* antis .... iant, quibus. 8 *Al.* contubernalibus. *ms.* cum corporalibus. 9 *Ms.* Aquileiæ .... cum.

Lindenbrogius. [In codice Colbertino *turricitia.*] Ego verò cùm in exemplari Regio reperissem *turiciaca*, emendare malui, *duritia bellorúmque artibus antistarent*. Sic enim locutus est Marcellinus in lib. *Rex suorum duritiæ fiduciâ transiturus.* * Atque ita planè in Ms. Tolosano exaratum postea reperi. * *Vales.*

v *Concorporalibus suis*] Perplacet hæc lectio præ illa, quæ in vulgatis est, *contubernalibus suis*. Sic iterum lib. XXVIII. *Ne uno quidem cædibus concorporalium superesse permisso.* Et *concorporari* lib. XV. *Gallico mari concorporatur.* Lib. XXII. *Immobiles turbine circumfracto stetere concorporati.* Sic *incorporare*. Solinus cap. XXV. *accorporare*, Ammianus lib. XVI. Solinus cap. XL. *Corporatio*, Tertull. de Carne Christi. *Lindenbr.*

x * *His relatione communi consortiumque cognitis.*] Ita primus correxit Gelenius, cùm priùs legeretur: *His relatione immuni consortiumque cognitis*: idque ex emendatione Petri Castelli. Nam in Editione Romana legebatur: *His relatione imunis*, *&c.* Ego verò cùm in Mss. codicibus scriptum esse vidissem: *His relatione immunis*, *&c.* veram hujus loci scripturam feliciter deprehendi. Sic igitur scribendum est: *His relatione Immonis consortiúmque cognitis.* Immonem enim Comitem cum aliis quibusdam Ducibus ad oppugnationem Aquileiæ miserat Julianus, ut Marcellinus paullo suprà retulit. * *Vales.*

y *Non sine conviciis reputabatur ut fallax*] Ms. *computabatur*. fortè scripsit Ammian. *confutabatur ut f.* Lindenbr.

z *Susceptus ad pugnaculum*] Plautus in Milite: *Deturbabo jam ego illum de pugnaculis.* Idem.

tes. Paucis denique pòst diebus exploratiùs ſpectato negotio, Mamertino tum judicante Præfecto Prætorio, Nigrinus ut acerrimus belli inſtinctor exuſtus eſt vivus. Romulus verò poſt eum & Saboſtius Curiales, convicti [1] ſine reſpectu periculi ſtudia ſeviſſe diſcordiarum, pœnali conſumpti ſunt ferro: [2] reſidui omnes abierunt innoxii, quos in certaminum rabiem neceſſitas egerat, non voluntas. Id enim æquitate penſata ſtatuerat placabilis Imperator & clemens. Et hæc quidem poſtea geſta ſunt. Julianus vero agens etiamtum apud Næſſum, curis altioribus ſtringebatur, multa utrimque pertimeſcens: formidabat enim ne clauſorum militum apud Aquileiam repentino adſultu obſeratis anguſtiis Alpium Juliarum, provincias & adminicula perderet, quæ exinde ſperabat in dies. Itidémque opes Orientis magnopere verebatur, audiens diſperſum per Thracias militem contra vim ſubitam citò coactum adventare Succorum confinia, comite Marciano ducente. Sed tamen congrua inſtantium [a] ſollicitudinum moli ipſe quoque agitans, efficaciter Illyricum contrahebat exercitum, pulvere coalitum Martio, promptúmque in certaminibus bellicoſo jungi rectori: nec privatorum utilitates [b] in tempore afflagranti deſpiciens, litéſque audiens controverſas, maximè municipalium Ordinum, ad quorum favorem propenſior, injuſtè plures muneribus publicis adnectebat. Ibi [c] Symmachum repertum & Maximum Senatores conſpicuos, [d] à Nobilitate legatos ad Conſtantium miſſos, exinde reverſos honorificè vidit: & potiore poſthabito, [e] in locum Tertulli Maximum Urbi præfecit æternæ, ad Rufini Vulcatii gratiam, cujus ſororis eum filium norat. Hoc adminiſtrante alimentaria res abundavit, & querelæ plebis excitari crebrò ſolitæ ceſſaverunt. Tunc ut ſecuritatem trepidis rebus afferret, & obedientium nutriret fiduciam, [3] Mamerti-

1 *Mſ.* ſine re........ut periculi in ſtudia. 2 *Mſ.* reſidui.... nes abier. 3 *Mſ.* Mamertinum promertinum. Præf. *io.* Mamertinum Promotum Præfect.

a *Sollicitudinum mole.*] Legendum videtur: *Congrua inſtantium ſollicitudinum moli ipſe quoque agitans, efficaciter Illyricum contrahebat exercitum.* Valeſ.

b *In tempore afflagranti.*] Regius codex ſcriptum habet *afflagitanti*, & eadem manu ſuperſcriptum *efflagitanti*; [Colbertinus *afflagranti*] * Toloſanus *flagitanti.* * Idem.

c *Symmachum & Max. legatos ad Conſtantium.*] Hic eſt Symmachus, qui poſtea Præfectus Urbi fuit, Valentiniano & Valente Coſſ. ut ſcribit Marcellinus in lib. 26. de cujus ad Conſtantium legatione loquitur Libanius in Epiſt. ad Symmachum ejus filium: ubi ait Symmachum quidem cum tribus aliis Senatoribus veniſſe Antiochiam, in qua tum Conſtantius morabatur. Sed Symmachum totius civitatis oculos in ſe unum convertiſſe, tum ob cæteras virtutes, tum ob eloquentiam. ὅπως ἡμῖν ἦ καὶ θεᾶσθαι τὸν ἄριστον Σύμμαχον· ὃς τέταρτος μὲν ἧκε, μόνος δὲ εἰς αὐτὸν ἐπέστρεψε τὴν πόλιν ἀγαθῶν ἀμείνων δεικνύμενος, &c. Ejuſdem legationis meminit vetus inſcriptio. *LUCIO. Aurelio. Avianio. Symmacho. V. C. Præfecto. Urbi. Proconſuli. pro. Præfectis. Prætorio. in. urbe. Roma. finitimiſque. provinciis. multis. legationibus. pro. ampliſſimi. Ordinis. deſideriis. apud Divos. Principes. functo.* Idem.

d *A Nobilitate legatos ad Conſtantium miſſos.*] Sic lib. XXVIII. ad Valentinianum Imp. *Nobilitatis decreto legati mittuntur*, id eſt, Senatorii ordinis decreto. Ut lib. XVI. & XXVIII. *Nobilitatis curia.* & *Nobilitatis, dein plebis digeremus errata.* De hiſce legationibus exſtat in Cod. Juſtin. lib. x. Titulus LXIII. *Lindenbr.*

e *In locum Tertulli Maximum Urbi præfecit.*] Anicium Maximum hunc vocat Onufrius in Faſtis abſque auctore ut ſolet: idem Tertullum ejus prædeceſſorem Anicium Tertullum appellat. Sed ſi conjecturæ locus eſt, Junium Tertullum vocare mallem; ut ſit is Junius Tertullus, qui pro Titiano Præf. Urbi cognoviſſe dicitur in veteribus Faſtis Cuſpiniani, Acindyno & Proculo Coſſ. Quod verò ad Maximum ſpectat,

num Præfectum Prætorio per Illyricum deſignavit Conſulem, & Nevittam: qui nuper, ut primum augendæ barbaricæ vilitatis auctorem, immoderatè notaverat Conſtantinum.

CAP. XIII. His ac talibus [4] inter ſpem metúmque nova negotia commovente: Conſtantius apud Edeſſam exploratorum relationibus variis anxius, in rationes [5] diducebatur ancipites, nunc ad concurſatorias pugnas militem ſtruens: nunc ſi copia patuiſſet, obſidione gemina Bezabden aggreſſurus: conſultans prudenter, ne mox partes petiturus Arctoas, improtectum Meſopotamiæ relinqueret latus. Verùm conſiliorum ambiguum retinebant multiplices moræ, tardante trans Trigridem Rege, dum [6] moveri permitterent ſacra. Nam ſi permeato flumine nullum qui reſiſteret inveniſſet, abſque difficultate [7] penetrarat Euphraten: alioquin ad civilia bella cuſtodiens militem, timebat eum periculis objectare circummuranis, firmitatem mœnium munimenti defenſorúmque alacritatem expertus. Ne quieſceret tamen, néve condemnaretur inertiæ, Arbetionem & Agilonem, pedeſtris [f] equeſtríſque militiæ Magiſtros, cum agminibus maximis properare coëgit: non ut laceſſerent Perſas in prœlia, ſed prætenturis juncturos citeriores Tigridis ripas, & ſpeculaturos quonam [8] Rex erumperet violentus. Addebátque monendo ſæpius & ſcribendo, ut ſimulatque multitudo tranſire cœpiſſet hoſtilis, [g] referrent citiùs pedem. Dúmque conlimitia juſſa cuſtodiunt Duces, & occulta fallaciſſimæ gentis obſervantur, agens ipſe cum parte validiori exercitus curabat urgentia, velut [h] pugnaturus, oppidáque tuebatur excurſu. Speculatores verò & transfugæ ſubinde venientes repugnantia prodebant: ideo futurorum incerti, quod [i] apud

4 *Hæc mſ. deſunt.* 5 *Al.* ducebatur. 6 *Al.* movere permitteret. *mſ.* moveri permitterent. 7 *Al.* penetraret. 8 τὸ eorum *mſ. deeſt.*

eum Clytholiam Maximum diſertè nominat Symmachus in lib. x. Epiſtola 47. & Tertullo Præf. Urbis, memorabili viro, ſucceſſiſſe dicit. *Valeſ.*

f *Equeſtriſque militiæ miniſtros.*] Scribendum videtur: *Arbetionem & Agilonem pedeſtris equeſtriſque militiæ Magiſtros.* Etenim Arbetio quidem erat Magiſter equitum; Agilo verò peditum. Et alioquin Miniſtros pro Magiſtris poni non inſuetus error eſt librariorum. Simili modo Suidas Magiſterianos cum Miniſterianis confudit, cùm ſcribit: Μαγιστεριανός, καστρήσιος. Atqui μινιστεριανὸς debuit dicere. *Idem.*

g *Referrent citiùs pedem.*] Hoc perfugium eſt eorum, qui ſe numero inferiores eſſe ſentiunt. Perſæ autem qui ſummam victoriæ in multitudine ſitam eſſe exiſtimabant, cum ingentibus copiis in Meſopotamiam irrumpere conſueverant. Itaque Romani cùm eos fluvium trajicere adverterent, à ſtationibus agrariis in firmiora caſtella & opida ſe recipere ſolebant: ídque conſilium Conſtantii laudat Libanius in βασιλικῷ, aſſentans Conſtantio: ſed in Orat. funebri, p. 309. valde illud idem reprehendit. *Idem.*

h *Propugnaturus opida.*] Hanc ſcripturam primus Gelenius excogitavit: quam equidem nullo modo poſſum probare. Nam Marcellinus numquam diceret *propugnaturus opida*, ſed potiùs *opidis*: ſic enim ſemper eum loqui obſervavi, more Græcorum, qui προπολεμεῖν τῆς πόλεως dicunt. Apuleius quoque & Macrobius ſimiliter loquuntur, ne quis eam loquendi rationem parum Latinam exiſtimet: & Priſcianus in lib. 18. *Propugno tibi & te*, dici teſtatur. Accedit, quòd inepta eſſet repetitio, ſi diceret, *propugnaturus opida quæ tuebatur.* Quamobrem cùm in Editione Rom. & codice Regio legatur, *pugnaturus opidaque*, ſic legendum exiſtimo: *Curabat urgentia velut pugnaturus, opidáque tuebatur excurſu.* Henr. Valeſ. [Et ſic planè in codice Colbertino ego ſcriptum inveni. Et ita quoque ſua manu emendavit P. Pithœus V. Cl. ad marginem Marcellini ſui.] *Hadr. Valeſ.*

i [*Apud Perſas Silentii colitur numen.*] Ut Ammianus affirmat *ſpeculatores & transfugas* Conſtantio A. *repugnantia prodidiſſe, futurorum incertos*, propterea *quòd apud Perſas* ſoli Optimates, *taciturni & fidi, conſilio-*

Persas nemo consiliorum est conscius præter Optimates taciturnos & fidos, [k] apud quos Silentii quoque colitur numen. Accersebatur autem à memoratis Ducibus Imperator adsiduè, orantibus ferri sibi suppetias. Testabantur enim se nonnisi coactis in unum viribus cunctis posse impetum Regis ardentissimi sustinere. Quæ dum aguntur ita sollicitè, nuntii percrebuere certissimi: quorum clara fide compertum est, Julianum Italiam & Illyricum cursu celebri prætergressum, claustra interim occupasse Succorum: accita undique præstolantem auxilia, ut multitudine stipatus armorum pervaderet Thracias. Quo cognito, mærore offusus Constantius, solatio uno sustentabatur, quòd intestinos semper superaverit motus: [l] re tamen magnam ei difficultatem ad capessendum consilium adferente, id elegit potissimum, ut vehiculis publicis impositum paullatim præmitteret militem, imminenti casus atrocitati velociùs occursurum. Omniúmque consensu approbatâ sententiâ, pergebant ut præceptum est expediti. Eíque hæc disponenti luce postera nuntiatur, Regem cum omni manu quam duxerat, ad propria revertisse, auspiciis dirimentibus: lenitóque metu, [m] revocatis omnibus præter eos quos consuetudo præsidio Mesopotamiæ destinarat, [9] reversus est Hierapolim. Summa itaque cœptorum quorsum evaderet ambigens, cùm in unum exercitus convenisset, omnes centurias, & manipulos, & cohortes in concionem vocavit concinentibus tubis: oppletóque multi-

9 *Ms.* reversus est ..... cappolim ...... Summa itaque.

---

rum Regiorum *sunt conscii, apud quos Silentii quoque colitur numen.* Ita Q. Curtius in libro IV. de Persis hæc scribit: *Alexander quam regionem Darius petiisset, omni cura vestigans, tamen explorare non poterat: more quodam Persarum, arcana Regum mirâ celantium fide. Non metus, non spes elicit vocem, quâ prodantur occulta. Vetus disciplina Regum, silentium vitæ periculo sanxerat. Lingua castigatur graviùs quàm ullum probrum: nec magnam rem Magi sustineri posse credunt ab eo, cui tacere grave sit: quod homini facillimum voluerit esse natura. Ob hanc causam Alexander, omnium quæ apud hostem gererentur ignarus, urbem Gazam obsidebat.* Menander Protector *legem silentii* apud Persas in conviviis observari quoque solitam esse scribit: & apud Theophylactum Simocattam in libri v. cap. v. Chosroës Persarum Rex Bryzacium, Barami Tyranni speculatorem, captum & in convivium introductum signo manus jubet occidi. οὐ γὰρ ἐνωχουμένοις θέμις τοῖς Πέρσαις διαλαλεῖν. Convivantibus enim Persis nefas est loqui. *Cænobitæ in AEgypto hunc morem tenent. Nemo comedens loquitur*: sicut ait Hieronymus in Epistola ad Eustochium de Virginitate servanda.] *Vales.*

k *Apud quos Silentii quoque colitur numen*] Curtius lib. IV. *More quodam Persarum arcana Regum mira celantium fide: non metus, non spes elicit vocem, qua prodantur occulta: vetus disciplina Regum silentium vitæ periculo sanxerat. Lingua graviùs castigatur, quàm ullum probrum.* Lindenbr.

l *Magnam diff. ad cap. consilium afferente delegit.*] In Ms. Regio & Editione Rom. scriptum est: *Magnam & difficultatem ad capessendum consilium adferrent ei delegit.* Unde nulla propemodum mutatione emendavi: *Re tamen magnam ei diff. ad cap. cons. afferente id elegit.* Quam emendationem nemo erit, ut spero, qui non illi Gelenianæ anteponet. *Henr. Vales.* [Certè ita omnino scriptum reperi in codice Colbertino, nisi quòd *&* scriptum est pro *ei.*] *Hadr. Vales.*

m *Revocatis omnibus præter eos.*] Duæ ultimæ voces absunt ab exemplari Regio, quæ tamen retinendæ mihi quidem videntur. [Certè sunt in codice Colbert.] Etsi enim Constantius ad bellum civile jam profecturus, optimos milites à Mesopotamia abstraxit, non omnes tamen limitis ejus copias abduxit. Neque enim id ei objicere oblitus esset Libanius, qui hæc tantùm dicit in Panegyrico ad Julianum Consulem: γυμνώσας δὲ τὴν τῶν ὁπλιτῶν ἀκμῆς τὴν ἑῴαν ἐπορεύετο, τῷ φαυλοτάτῳ τῆς στρατιᾶς παραδοὺς τὰς πόλεις, οἳ φυλάκων ἔχοντες σχῆμα, τῶν φυλαξόντων ἐδέοντο· καὶ μετὰ τῶν φρουρουμένων οἱ φρουροῦντες ἔτρεμον, &c. *Cùm autem Orientem lectissimorum militum robore nudasset, iter arripuit, umbratili & ignavo militi commissis urbibus. Qui cùm speciem præsidii ac custodiæ haberent, ipsi præsidio indigebant: & præsidiarii ipsi non minùs quàm ii quibus præsidio erant tremebant.* Valef.

tudinis campo, ut eam ad firmanda promptiùs adigeret imperanda, tribunali celso sistens, stipatóque solito densiùs, hæc prosecutus est [n] ad serenitatis speciem & fiduciæ vultu formato. *Sollicitus semper, ne quid re levi vel verbo committam inculpatæ parum congruens honestati, útque cautus navigandi magister, clavos pro fluctuum* [1] *motibus erigens vel inclinans, compellor nunc apud vos, amantissimi viri, confiteri meos errores, quin potius (si dici liceat verum) humanitatem, quam credidi negotiis communibus profuturam. Proinde ut faciliùs sciri possit, quæ sit hujus concilii convocandi materia, accipite quæso æquis auribus & secundis. Gallum patruelem meum, tempore quo confundendis rebus pertinaciter Magnentius inhærebat, quem obruère vestræ virtutes, potestate Cæsaris sublimatum ad Orientis præsidium misi: qui cùm à justitia per multa visu relatúque nefaria defecisset, arbitrio punitus est legum. Atque utinam hoc contenta esset invidia, turbarum acerrima concitatrix! & angebat nos una sed secura doloris præteriti recordatio. At nunc aliud accidit, ausim dicere, præteritis mæstius, quod per fortitudinem vobis ingenitam adjumenta cælestia coërcebunt. Julianus, quem, dum circumfrementes Illyricum nationes exteras oppugnatis, tuendis præfecimus Galliis, levium confidentiâ prœliorum, quæ cum Germanis gessit semiermibus, ut vecors elatus, adscitis in societatem superbam auxiliaribus paucis, feritate spéque postrema ad perniciosam audaciam promptis, in noxam publicam conspiravit, æquitate calcata, parente nutricéque orbis Romani: quam tumentes spiritus* [o] *tamquam* [2] *favillas esse facturam deinde,* [p] *ut scelestorum ultricem, & ipse expertus, & docente antiquitate facilè credo. Quid igitur superest, nisi ut turbinibus excitis occurramus? subcrescentis rabiem belli, antequam pubescat validiùs, celeritatis remediis oppressuri. Nec enim dubium,* [q] *favore numinis summi præsente, cujus perenni suffragio damnantur ingrati, ferrum impiè præparatum ad eorum interitum esse vertendum, qui non lacessiti sed aucti beneficiis pluribus, ad insontium pericula surrexerunt. Ut enim mea mens auguratur, justitiáque rectis consiliis adfutura promittit, spondeo quòd si ventum fuerit comminus, ita pavore torpescent, ut* [r] *nec oculorum vestro-*

1 Al. *motu.* 2 Mſ. *favillas efacturamque.*

n *Ad serenitatis speciem fiduciæ.*] Deesse videtur particula copulativa hoc modo: *Ad ser. speciem & fiduciæ.* Valeſ.

o *Tamquam favillas effecturam.*] Sic primus edidit Gelenius, cùm anteriores Editiones haberent, *tamq. fav. se facturam*: prout legitur in codice Regio & Editione Romana. Ex quo proclivius erat ita emendare ut edidi. [In codice Colbertino lego, *tamquam favillas se facturamque deinde, &c.* *] in Mſ. Toloſ. legitur, *tamquam favillas suffocaturam, &c.* * Idem.

p *Ut sceleste lætorum ultricem.*] Placet codicis Regii scriptura, *ut scelestorum ultricem.* Idem.

q *Favore numinis summi præsente, cujus perenni suffragio damnantur ingrati*] Itaque Julianus, qui auctori suo reverentiam minimè habuit, ingratitudinis vitio meritò notatur. Zosimus lib. III. Gregor. Nazianz. Orat. I. pag. 280. Σωθεὶς γὰρ σὺν τῷ ἀδελφῷ σωτηρίαν ἄπιστον καὶ παράδοξον, οὔτε τῷ Θεῷ χάριν ἔχει τῆς σωτηρίας, οὔτε τῷ βασιλεῖ, δι' οὗ ἐσέσωστο. ἀλλ' ἀμφοτέροις ὤφθη κακὸς, τῷ μὲν ἀποστασίαν ὠδίνων, τῷ δὲ ἐπανάστασιν. Lindenbr.

r *Nec oculorum vestrorum vibratæ lucis ardorem.*] Eadem figurâ usus est Plinius in Grat. actione ad Trajanum: *Nec tibi opima defuerint, si quis Regum venire in manus audeat: nec modò telorum tuorum, sed e-*

rum vibratæ lucis ardorem, nec barritus sonum perferant primum. Omnes post hæc dicta [f] in sententiam suam, hastásque vibrantes irati, post multa quæ benivolè responderant, petebant se duci protinus in rebellem. Quâ gratiâ in lætitiam Imperator versus ex metu, concione mox absoluta, Arbetionem ante alios faustum ad intestina bella sedanda ex anteactis jam sciens, iter suum præire [t] cum Lanceariis & Mattiariis, & catervis expeditorum præcepit, [v] & [x] cum Lætis itidem Gomoarium, venturis in Succorum angustias opponendum, ea re aliis antelatum, quòd ut contemptus in Galliis, erat Juliano infestus.

Cap. XIV. In hoc rerum adversarum tumultu hærens ejus fortuna jam & subsistens, adventare casum vitæ difficilem, modò non loquentibus signis apertè monstrabat. Namque & nocturnis [3] imaginibus terrebatur, & nondum penitus mersus in somnum, umbram viderat patris obtulisse pulchrum infantem: eúmque susceptum & locatum in gremio suo, [y z] excussam sibi projecisse

3 *Al.* temporibus.

---

tiam oculorum minarúmque conjectum toto campo totóque exercitu opposito perhorrescat. Et Pacatus in Panegyrico ad Theodosium. Sed & Severus in Oratione ad milites apud Herodianum in lib. 2. eadem utitur clausulâ: οὐδ' ἂν τῆς βοῆς ἡμῶν ἀνάσχοιντο μήτι γε τῆς μάχης. Valeſ.

f *Traxerat in sententiam*] Prima illa vox abest tum à Codice Regio, [& Colbertino,] tum ab Editione Rom. & à Gelenio primùm addita est. [Scribo igitur: *Omnes post hæc dicta in sententiam suam, hastásque vibrantes irati, &c.* Et sic in libro 24. cap. 13. *Plebs omnis ad sententiam suam cunctis acceptis, &c.* Idem.

t *Cum Lancearijs & Mattiariis.*] Lancearii & Mattiarii in Notitia Imperii dicuntur sub dispositione Magistri militum Præsentalis: ubi tamen Ms. codex scriptum habet Lanciarii, & Mattiarii. Atque ita appellat etiam Zosimus in lib. 3. in oppugnatione Majozamalchæ urbis: ἦσαν δὲ οὗτοι τρεῖς λόχοι ματτιάριοι καὶ λαγκιάριοι καὶ βίκτορες. Neque aliter scriptum hîc habet codex Regius, [& Colbert. ac Tolos. *Lanciariis & Martiariis:*] & Cassiodorus in Hist. Trip. lib. 6. cap. 37. Ceterùm dicti videntur Mattiarii à quodam teli genere, quod Mattium seu Mattiobarbulum vocabant: unde Martiobarbulos quosdam milites esse dictos ait Vegetius in lib. 1. cap. 17. *Idem.*

v *Et cum Lætis itidem Gomoarium*] Frustra sunt qui hîc emendandum aliquid putant. Nam Lætorum de quibus hîc agitur, etiam in Constitutione Valentiniani, Valentis & Gratiani Impp. mentio est, L. 10. C. Theod de Veteran. *Si quis præpositus fuerit aut fabricæ, aut classi, aut Lætis.* Notitia Imp. *In provincia Tarracon. Præfectus Lætorum Teutonicianorum, Præfectus Lætorum Gentilium Suevorum, Præfectus Lætorum Francorum, &c.* Lindenbr.

x *Cum Lætis.*] In codice Regio & Editione Rom. scriptum est *Letis*, de quibus supra notavi. [*Henr. Valeſ.* De eisdem Letis vel Lætis, ac de Leticis terris, & pago Letico, lege quæ observavi in libris 1. & IV. Rerum Francicarum, & in Notitia Galliarum.] *Hadr. Valeſ.*

y *Excussam sibi projecisse longiùs sphæram, quam ipse dextera manu gestabat.*] Antiquus admodum mos, & ad nostra hæc tempora translatus, Imperatorum imagines ac statuas ita effigiare, ut pilam manu gestent. * Sic Varro de L. L. lib. 6. *Pila terræ.* * Ammianus lib. xxv. *Maximiani statua Cæsaris locata in vestibulo regiæ amisit repente sphæram æream, formatam in speciem poli, quam gestabat.* Idque cùm in multis nummis priscis, tum ipsius quoque Constantii videre licet, quem propterea hîc apponam.

Origo moris à Persis esse videtur: id enim Themistii verba volunt, Orat. de Constantio Imp. pag. 20. Τιάρα οὐ ποιεῖ βασιλέα, οὐδὲ κάνδυς, οὐδὲ μανδύη, οὐδὲ ἀκινάκης χρυσοῦς, οὐδὲ στρεπτοί τε καὶ ψέλλια, οὐδὲ ῥαβδοφόροι, καὶ δορυφόροι, καὶ μηλοφόροι, καί τις ἀθάνατος ἀριθμὸς ἀποθνησκόντων στρατιωτῶν. A Persis ad Græcos, quod ex eodem Themistio conjici potest, Orat. 5. in Theodos. Imp. cúm de Lycurgo Lacedæmone agit: ὅτι ἐδορυφόρουν αὐτὸν αἰχμοφόροι, καὶ μηλοφόροι χρυσῷ ἐσταλμένοι. Itaque hinc paullatim ad Romanos commigravit. Vid. Freher. Origin. Palatin. cap. 15. p. 106. Remum in Themist. p. 139. * Sphæra orbem hunc habitabilem indicat, & nationes in eo subactas atque Imperio parentes. * Unde & D. Cæsari statuam Senatus Romanus dedicaverat Romæ insistentem. Dio lib. 45. *Quam cùm Persarum ritu manibus Impp. gestarent.* * Eaque vel pura esse solebat, vel Fortunam superimpositam habens, interdum & crucem; quod & ipsum quoque nummi antiqui satis ostendunt. Procopius Cæsariens. περὶ κτισμάτων lib. 1. Justiniani Imp. statuam ita describit: φέρει μὲν χειρὶ τῇ λαιᾷ πόλον (sic enim rectissime Ms. exempl. quod penes me est, non πόλιν, uti in Basil. & August.

longiùs sphæram, quam ipse dextera manu gestabat. Id autem permutationem temporum indicabat, licèt interpretantes placentia responderent. Post hæc confessus est 4 junctioribus proximis, quòd tamquam desolatus secretum aliquid videre desierit, quòd interdum adfuisse sibi squalidius existimabat: & putabatur Genius quidam tutelæ salutis appositus eum reliquisse, mundo citiùs digressurum. Ferunt enim Theologi, [a] in lucem editis hominibus cunctis, salva firmitate fatali, hujusmodi quædam velut actus rectura numina sociari, admodum tamen paucissimis visa quos multiplices auxere virtutes. Idque & oracula & auctores docuere præclari: inter quos est etiam [b] Menander Comicus, apud quem hi senarii duo leguntur.

5 Ἅπαντι δαίμων [c] ἀνδρὶ συμπαρίσταται
Εὐθὺς γενομένῳ, [d] μυσταγωγὸς τοῦ βίου.

6 Itidem [e] ex sempiternis Homeri carminibus intelligi datur, non Deos cælestes cum viris fortibus collocutos, nec [f] adfuisse pugnantibus vel juvisse, sed familiares genios cum iisdem versatos, [g] quorum 7 adminiculis freti præcipuis

4 *Al.* convictoribus. 5 *Al.* Ἅπαντι δαίμων ἀνδρὶ τῷ γενομένῳ Ἅπαντός ἐστι μυσταγωγὸς τοῦ β.ου. 6 *Ms.* inde .... sempit. 7 τὸ freti *in ms. deest.*

perperam editur) παραδηλῶν ὁ πλάστης, ὅτι γῆ τε αὐτῷ καὶ θάλασσα δεδούλωται πᾶσα. ἔχει δὲ οὔτε ξίφος, οὔτε δοράτιον, οὔτε ἄλλο τῶν ὅπλων οὐδὲν, ἀλλὰ σταυρὸς αὐτῷ ἐπὶ τοῦ πόλου ἐπίκειται, δι' οὗ δὴ μόνου τήν τε βασιλείαν καὶ τὸ τοῦ πολέμου πεπόρισται κράτος. De eadem statua G. Codinus in Descriptione C P. ἔστησε τὴν αὐτοῦ στήλην ἔφιππον ἐπὶ κίονος, καὶ τῇ μὲν ἀριστερᾷ χειρὶ φέρει σφαῖραν ἐμπεπηγότος σταυροῦ ἐν αὐτῇ, ὡς διὰ τῆς εἰς τὸν σταυρὸν πίστεως τῆς γῆς πάσης ἐγκρατὴς γεγονώς. Σφαῖρα μὲν ἡ γῆ, διὰ τὸ σφαιροειδὲς τοῦ αὐτῆς σχήματος. Quem locum Suidas exscripsit in voce Ἰουστινιανός. Itaque amisso orbe, quem manu Imp. tenebat, rationabili præsagio Imperium quoque perditum iri putatum fuit, quod dextera temperabat. *Lindenbr.*

z *Projecisse longiùs sphæram quam manu gestabat.*] Idem tradit Johannes Antiochenus, περὶ Ἀρχαιολογίας. *Vales.*

a *In lucem editis hominibus cunctis -- hujusmodi quædam velut actus rectura numina sociari*] Arrianus in Epict. lib. I. cap. 14. ἐπίτροπον ἑκάστῳ παρέστησε, τὸν ἑκάστου δαίμονα, καὶ παρέδωκε φυλάσσειν αὐτὸν αὐτῷ. καὶ τοῦτον ἀκοίμητον καὶ ἀπαραλόγιστον. * Marcus Antonin. in Vita sua pag. 211. * Censorinus de die Natal. cap. I. Tertull. de Anima cap XXXIX. Eusebius de Præpar. Evang. lib. IV. cap. 8. *Lindenbr.*

b *Menander Comicus, apud quem hi senarii duo leguntur*] Laudant hunc Menandri locum * Origenes contra Celsum lib. VIII. pag. 412. * Eusebius in lib. de Præp. Evang. Stobeus in Ethicis lib. I. cap. 9. Scholiast. Theocriti Eidyl 2. Sed omnium optimè Clem. Alex. Stromatum lib. V. Μένανδρος ὁ Κωμικὸς ἀγαθὸν ἑρμηνεύων τὸν θεὸν φησίν

Ἅπαντι δαίμων ἀνδρὶ συμπαρίσταται
Εὐθὺς γενομένῳ, μυσταγωγὸς τοῦ βίου
Ἀγαθός· κακὸν γὰρ δαίμον' οὐ νομιστέον
Εἶναι, βίον βλάπτοντα χρηστόν. Idem.

c ΑΝΔΡΙ ΣΥΜΠΑΡΙΣΤΑΤΑΙ. Apud Plutarchum in libro περὶ εὐθυμίας, ubi hic Menandri versus refertur, legitur, ἀνδρὶ συμπαραστατεῖ rectius. *Vales.*

d ΜΥΣΤΑΓΩΓΟΣ ΤΟΥ ΒΙΟΥ.] Præclarè Genium vocat Mystagogum. Ut enim Mystagogum olim hospites ducere ad ea quæ visenda erant in civitatibus & singula eis ostendere solebat, teste Cicerone in Verrem de signis: ita etiam Genius homines per hujus vitæ spatia deducit, & quid agendum, quid fugiendum sit ostendit. Mystagogi tamen propriè dicebantur, qui Mystas, hoc est initiatos deducebant, ut ipsa nominis origo significat: unde Origenes in lib. 8. contra Celsum τελεστὰς & μυσταγωγοὺς jungit. * Dio Chrysostomus in Oratione 45. ὅμως καθάπερ οἱ μυούμενοι μυσταγωγῶν ἐδεήθησαν. Et divus Marcus in epistola ad Herodem Atticum, se, cùm Athenas venerit, ad suscipienda mysteria Herode usurum esse Mystagogo promittit, ut refert Philostratus in Herode Attico. * *Idem.*

e *Ex sempiternis Homeri carminibus*] Homerus Iliad. α. *Lindenbr.*

f [*Adfuisse pugnantibus, vel juvisse.*] Huc refero Tullii de felicitate verba pro lege Manilia: *Fuit enim profectò quibusdam summis viris quædam ad amplitudinem & gloriam, & ad res magnas bene gerendas divinitus adjuncta fortuna.*] Vales.

g *Quorum adminiculis præcipuis Pythagoras enituisse dicitur & Socrates*] Achillem his adjungit Eustathius in Homer. Iliad. α pag. 61. Οἱ παλαιοί φασι μόνους τούτους, τὸν Ὁμηρικὸν Ἀχιλλέα, καὶ τὸν Ἀθηναῖον Σωκράτην ἐν συντυχίαις τῷ οἰκείῳ κεχρῆσθαι δαίμονι. Ἀχιλλεύς τε γὰρ ἐνταῦθα λαλεῖ καὶ ἀκούει τὰ μυθευόμενα, καὶ Σωκράτης δὲ ἔλεγεν, ὡς εἶπέ μοι τὸ δαιμόνιον. * De

Pytha-

Pythagoras enituisse dicitur & Socrates, [h] Numáque Pompilius, & [i] superior Scipio: & ut quidam existimant, Marius, & Octavianus, cui Augusti vocabulum delatum est primo: [k] Hermésque Termaximus, & Tyaneus Apollonius, atque [l] Plotinus, ausus quædam super hac re disserere mystica, altéque monstrare, quibus primordiis hi genii animis connexi mortalium, [m] eas tamquam gremiis suis susceptas tuentur, quoad licitum est, docéntque majora, [n] si senserint puras, & à colluvione peccandi immaculata corporis societate discretas.

Cap. XV. Ingressus itaque Antiochiam festinando Constantius, ad motum certaminum civilium ut solebat avidè surrecturus, paratis omnibus exire properabat immodicè, renitentibus plurimis murmure tenus: nec enim dissuadere palam audebat quisquam vel vetare. Autumno jam senescente profectus, cùm ad suburbanum venisset disjunctum exinde tertio lapide, Hippocephalum nomine, lucente jam die cadaver hominis interfecti dextrâ jacens capite avulso conspexit, contra occiduum latus extensum: territúsque omine, finem parantibus fatis destinatiùs ipse tendebat: venitque Tarsum, ubi leviore febri contactus, ratúsque itinerario motu imminutæ valetudinis excuti posse discrimen, petiit per vias difficiles [8] [o] [p] Mopsucrenas, Ciliciæ ultimam hinc pergentibus stationem sub Tauri montis radicibus positam: egredíque secuto die conatus, invalente morbi gravitate detentus est: paullatímque urente calore nimio venas, ut ne tangi quidem corpus ejus posset in modum foculi fervens, cùm usus deficeret medelarum, ultimum spirans deflebat exitium: mentísque sensu tum etiam integro, successorem suæ potestatis statuisse dicitur Julianum. Deinde anhelitu jam pulsatus letali conticuit: diúque cum anima colluctatus jam discessura, abiit

8 *Al.* Mopsuestiam.

Socrate. Minut. Felix contra Gentes. Apul. de Deo Socratis.* *Lindenbr.*

h *Numa Pompilius*] Ejus cum AEgeria Nympha congressus nocturnos intelligit. Livius lib. 1. Valer. Maximus lib. 1, cap. 2. Dionysius Halicar. Plutarchus, & alii. *Idem.*

i *Superior Scipio*] Appianus de Bello Punic. pag. 62. Καὶ δαιμόνιον αὐτὸν συμβαίνειν ἐδόξαζον, ὅ καὶ τῷ πάππῳ Σκιπίωνι σεσημαίνειν ἐδόκει τὰ μέλλοντα. Idem.

k *Hermesque ter Maximus.*] Cujus hodieque Dialogi leguntur, à Platonico quodam Philosopho conscripti, sub Mercurii illius Ægyptii nomine: ut rectè Casaubonus observavit in Exercitationibus. Eum antiquiorem Apollonio Tyaneo videtur hîc facere Marcellinus. *Vales.*

l *Plotinus ausus quædam super hac re*] Exstat liber Plotini περὶ τοῦ εἰληχότος ἡμᾶς δαίμονος: cujus & Porphyrius meminit in ejus Vita. *Lindenbr.*

m *Quas tamquam gremiis suis susc.*] Cùm in codice Regio [& Colbert.] & Editione Rom. legi vidissem *castam quam, &c.* levissima mutatione correxi, *eas tamquam, &c.* Quod sensus omnino flagitare videbatur. Parrasius in Orat. pro Milone legit: *Castas quoad licitum est tuentur.* Vales.

n *Si senserint puras*] Vid. Suid. in Δαίμων. Lindenbr.

o *Mopsucrenas*] Ita Ms. quòd rectum est. vulg. *Mopsuestiam.* Aur. Victor: *Constantius magis magisque ardens dolore, atque ut erat talium impatiens, in radicibus Tauri montis apud Mopsocrenen febri acerrima, quam indignatio vigiliis augebat, interiit.* Sozom. lib. v. pag. 61. ἐν Μόψου κρήναις. Hieronym. Epistola ad Heliodor. *In Mopsi viculo.* Ptolem. lib. v. τῆς στρατηγίας Κιλικίας nomina recensens, etiam Μόψου κρήνην ponit. *Idem.*

p *Mopsucrenas.*] Miris modis corruptum ejus stationis nomen est in veteribus Itinerariis. In Itinerario enim Antonini *Namsucrone* dicitur. In Burdegalensi *Mansuerine* hoc modo: *Mutatio Pylas finis Cappadociæ & Ciliciæ. Mansio Mansuerine m. 12. Civitas Tarso m. 12. Mut. Pargaia m. 13. Civ. Adana m. 14. Civ. Mansista m. 18.* Ubi vides *Mansuerinem* pro *Mopsucrene*, & *Mansistam* pro

è vita [q] III. Non. Octobrium, [r] imperii vitæque anno quadragesimo & mensibus paucis. Post quæ, supremis cum gemitu conclamatis, excitísque lamentis & luctu: deliberabant locum obtinentes in aula regia primum, quid agerent, quídve moliri deberent: paucísque occultè super eligendo Imperatore tentatis, incitante ut ferebatur Eusebio, quem noxarum conscientia stimulabat, cùm novandis rebus imminens obsisteret Julianus; mittuntur ad eum Theolaïphus & Aligildus, tunc Comites, mortem indicantes propinqui, & oraturi ut mora omni depulsa ad obtinendum obtemperare sibi paratum tenderet Orientem. Fama tamen rumórque loquebatur [9] incertus, Constantium voluntatem ordinasse postremam: in qua Julianum ut prædiximus scripsit heredem: & iis quos diligebat, fideicommissa detulit & legata. [s] Uxorem autem prægnantem reliquit, unde edita postuma, [t] ejúsque nomine appellata, cùm adolevisset, matrimonii jure copulata est Gratiano.

CAP. XVI. Bonorum igitur vitiorúmque ejus differentiâ verè servatâ, præcipua prima conveniet expediri. Imperatoriæ auctoritatis cothurnum ubi-

9 *Al.* interim.

Mopsuestia poni simili errore. Libanius in Orat. funebri κρήνας vocat; [Aurelii Victoris Epitome *Mopsocrenen*, Codex Colbertinus *Mobscrenas*, alii codices vett. *Mopscrenas*, ut P. Pithœus notavit.] *Vales.*

q III. *Nonarum Octobr.*] Aliter scribit Idatius in Fastis Tauro & Florentio: *His Coss. diem functus Constantius Aug. Mopsucrinas in fine Ciliciæ & Phœniciæ provinciæ* 3. *Non. Novemb.* Cum Idatio consentit Socrates, Cedrenus, Chronicum Alexandr. aliíque, qui 3. Novembris mortuum esse Constantium narrant. *Idem.*

r *Imperii vitæque anno quadragesimo.*] Hic locus non uno ac simplici mendo corruptus est. Primùm itaque emendo, *imperii anno* XXXVIII. quam quidem emendationem præter Eutropium, & Socratem, ac Sozomenum ipse confirmat Marcellinus in lib. 14. *Die quarto Cal. Octobres, qui imperii ejus annum tricesimum terminabat.* Ab eo enim anno quo Constantius VI. & Constantius Gallus II. Coss. fuerant, ad Consulatum Tauri & Florentii octo sunt anni. Quòd si ad exactum calculum res revocetur, annos dumtaxat 37. solidos Constantius tam Cæsarianum, quàm Augustum obtinuit Imperium. Cæsar enim factus est anno Domini 324. 6. Idus Novemb. Obiit verò anno 361. 3. Nonas Novemb. Deinde emendo, *vitæque anno* XLIV. *& mensibus paucis.* Ita enim Victoris Epitome, & Eutropius ac Socrates, aliíque ponunt. Igitur natus fuerit Constantius anno Domini 317. Gallicano & Basso Coss. ipsis Idibus Augustis, ídque in Illyrico, ut docet Julianus in Orat. I. Diem quidem natalem didici ex lege x. Cod. Th. de Prætoribus, & ex Calendario veteri, quod edidit Heruvartius. Vulgata certè scriptura prorsus ferri non potest. Scribit enim Nazarius in Panegyrico, quem Constantio dixit anno illius imperii xv. in quinquennalibus Crispi & Constantini: *Tantorum Roma compos bonorum, haurit insuper ingentis spei fructum, quem propositum sibi ex Cæsaribus nobilissimis habet, eorúmque fratribus quorum jam nomina ipsa veneramur.* Fratres illi Cæsarum erant Constantius & Constans. Cùm ergo Constantius jamtum natus fuerit Crispo *II.* & Constantino *II.* Coss. quo anno hic Panegyricus est dictus, sequitur Constantium plusquam 43. annos vixisse. *Idem.*

s * *Uxorem autem prægnantem reliquit: unde edita postuma, &c.*] Ante Constantium obiisse ejus uxorem scribit Zonaras p. 209. & totâ vitâ sterilem fuisse. Γαμετὴ δὲ ἦν αὐτῷ Εὐσεβία, ἡ ἐπὶ κάλλει γέγονε περιβόητος. περὶ δὲ τὴν γαμέτην ἠτύχησε, μαλθακὸν ὄντα, καὶ τὰ πρὸς ἀφροδίτην νωθέστερον ἐκ νόσων τε καὶ ἐκ φύσεως. ὅθεν κατὰ βραχὺ φθίνουσα, τοῦ Κωνσταντίου προτέθνηκεν, ἄπαις διὰ βίου μείνασα. ὡς δέ τινες λέγουσι, καὶ μητρομανίας νοσήματι περιπεσοῦσα ἐξέλιπε. *Uxorem habuit Eusebiam, formâ celebrem illam quidem, sed infelicem & miseram, ob maritum cùm natura, tum morbis mollem, & ad venerem segniorem. Unde paullatim contabescens ante Constantium decessit, nullo umquam fetu edito. Ut autem quidam dicunt, ex uteri doloribus concidens tandem defecit.* * Lindenbr.

t *Ejusque nomine appellata.*] Fl. Max. Constantia Augusta dicitur in veteribus nummis teste Goltzio. Nupsit autem Gratiano post Consulatum Gratiani *III.* & Equitii, cùm annum ætatis 14. jam attigisset, ut docet Marcellinus in fine lib. 29. Eadem haud multis pòst annis obiit, & Constantinopolim relata est, ut inter parentum reliquias humaretur Merobaude II. & Saturnino Coss. Sic enim scribit Idatius in Fastis, & Auctor Chronici Alexandrini: quamquam utrobique Constantini Aug. filia dicitur mendosè. Post ejus obitum Gratianus Lætam duxit Pissamenæ filiam, quæ marito superstes diu vixit, & Alarico Romam obsidente, magnâ annonæ pænuriâ infimam plebem aluit, ut narrat Zosimus in lib. 5. *Vales.*

que custodiens, popularitatem elato animo contemnebat & magno: erga tribuendas celsiores dignitates impendio parcus: nihil circa administrationum augmenta præter pauca novari perpessus: numquam erigens [1] cornua militarium. Nec sub eo Dux quisquam cum Clarissimatu provectus est. [v] Erant enim, ut nos quoque meminimus, Perfectissimi: nec occurrebat Magistro equitum provinciæ rector, nec contingi ab eo civile negotium permittebat. Sed cunctæ castrenses & ordinariæ potestates, ut honorum omnium apicem, priscæ reverentiæ more Præfectos semper suspexere Prætorio. In conservando milite nimiùm cautus: [x] examinator meritorum nonnumquam [2] subscruposus, Palatinas dignitates velut ex quodam tribuens perpendiculo: & sub eo nemo celsum aliquid acturus in regia, repentinus adhibitus est vel incognitus: sed qui post decennium Officiorum Magisterium, vel Largitiones, vel simile quidquam esset recturus, apertissimè noscebatur. Valdéque parum contigerat, ut militarium aliquis ad civilia regenda transiret: contráque nonnisi pulvere bellico indurati præficiebantur armatis. Doctrinarum diligens adfectator: sed cùm à Rhetorica per ingenium desereretur [3] obtunsum, ad versificandum transgressus, nihil operæpretium fecit. In vita parca & sobria, edendi potandique moderatione valitudinem ita retinuit firmam, ut raros colligeret morbos, sed eos non procul à vitæ periculis: id enim evenire corporibus à lascivia demotis & luxu, diuturna experimenta & probationes medendi monstrarunt. Somno contentus exiguo cùm id posceret tempus & ratio: pérque spatia vitæ longissima impendio castus, ut [y] nec mare ministro saltem suspicione tenus posset redargui; quod crimen etiamsi non invenit malignitas, fingit in summarum licentia potestatum. Equitandi & jaculandi, maximéque peritè dirigendi sagittas, artiúmque armaturæ pedestris perquam scientissimus. Quòd autem nec tersisse umquam nares in publico, nec spuisse, nec transtulisse in partem alterutram

1 *Ms.* cornua militarium. 2 *Ms.* suscruposis. 3 *Ms.* obtunsum.

---

v *Erant enim, ut nos q. mem. Perfectissimi.*] Perfectissimatus dignitas minor erat Clarissimatu, ut Marcellinus Lactantiúsque testantur. Eos Græci διασημοτάτους vocant: sic enim in Glossis veteribus, Διασημότατος, *Perfectissimus.* In Epistola Constantini apud Eusebium lib. x. Hist. cap. 6. ἔδωκα γράμματα πρὸς Οὖρσον τὸν διασημότατον, Καθολικὸν τῆς ἀφρικῆς. *Litteras dedi ad Ursum virum Perfectissimum, Rationalem Africæ.* Et in lib. 3. de vita Constantini, cap. 51. denique in lib. 4. cap. 1. Quibus in locis interpretandis semper labitur interpres Latinus. Hi Perfectissimi apud Vicariam Præfecturam conveniebantur, ut Clarissimi apud Præfectum Urbi, lege un. Cod. Th. de his qui veniam æt. impetr. Ceterùm hæc dignitas ante Constantini tempora instituta est, ut constat ex Oratione Eumenii pro Scholis, * Porrò hæc dignitas in priscis Inscriptionibus his ferè notis designatur P. V. ut apud Gruterum folio 1098. & Gualtherum, & in Epistola 40. libri 10. Symmachi. * *Vales.*

x *Examinator merit. nonn. scrupulosus.*] Editio Rom. *subscrupulosus*, Codex Valentin. scriptum habet *subs rupo-sus* teste Loisello: & ita ferè Ms. Florentinus; [codex Colbert. *suscruposus.*] Ceterùm de Constantio idem scribit Zonaras, ἐν ταῖς τῶν ἡγεμονιῶν καὶ ταῖς τῶν ἀξιωμάτων διανομαῖς τοῦ πρέποντος στοχαζόμενος. *In Magistratibus dignitatibúsque tribuendis decorum spectans.* Idem.

y *Nec mare ministro saltem suspicione tenus possit redargui*] Locus vitiosus: quem tamen ita Ammianum scripsisse puto: -- *Impendio castus, ut nec amare ministros saltem s. &c.* Qui libros veteres tractarunt, veram hanc meam emendationem non negabunt: natus enim error fuit ex perversa scribendi ratione, quæ auctorem hunc

vultum aliquando visus est, [z] nec pomorum quidquam quoad vixerat gustaverit, ut dicta sæpius [4] prætermitto. Dinumeratis carptim bonis, quæ scire potuimus, nunc ad explananda ejus vitia veniamus. Cùm esset in negotiis aliis Principibus mediis comparandus, si affectatæ dominationis ansam quamdam falsam reperisset aut levem, hanc sine fine scrutando, fásque eodem loco ducens & nefas, Caligulæ, & Domitiani, & Commodi immanitatem facilè superabat: quorum æmulatus sævitiam inter imperandi exordia, [a] cunctos sanguine & genere se contingentes turpiter interemit. Addebatur miserorum ærumnis, [b] qui rei majestatis imminutæ vel læsæ deferebantur, acerbitas ejus & iracundæ suspiciones, in hujusmodi cuncta distentæ. Et si quid tale increpuisset, in quæstiones acriùs exsurgens quàm civiliter, spectatores apponebat his litibus truces: mortémque longiùs in puniendis quibusdam, si natura permitteret, conabatur extendi: in hujusmodi controversiarum partibus etiam Gallieno ferocior. Ille enim perduellionum crebris verísque appetitus insidiis, Aureoli, & Postumi, & Ingenui, & Valentis cognomento Thessalonici, aliorúmque plurium, [c] mortem factura crimina aliquoties lenius vindicabat: hic etiam facta vel dubia adigebat videri certissima [5] vi nimia tormentorum. [d] Justúmque in ejusmodi titulis capitaliter oderat, cùm maximè id ageret ut justus existimaretur & clemens. Et tamquam ex arida silva volantes scintillæ, flatu leni ventorum adusque discrimina vicorum agrestium incohibili cursu perveniunt, ita ille quoque ex minimis causis malorum congeries excitabat: [e] Marci illius dissimilis Principis verecundi: qui cùm ad imperiale culmen in Syria Cassius surrexisset, epistolarum fascem ab eo ad conscios missum, perla-

4 *Hic in mſ. quædam transposita sunt, quæ rectius in vulgatis libb. leguntur.* 5 *Mſ.* vinea tormenta. *al.* vi torment.

---

non semel corrupit. *Lindenbr.*

z *Nec pomorum quidquam quoad vixerit, gustaverit*] Cedren. pag. 244. ὀπωρῶν καθάπαξ ἀφέστηκεν. Idem.

a *Omnes genere se contingentes stirpitus interemit.*] Patruos scilicet duos, Constantium atque Dalmatium, quorum Constantius etiam socer ipsius erat: cognatos autem VI. Dalmatium & Hannibalianum Dalmatii filios, Gallum ejúsque fratrem majorem natu, filios Constantii: ceteri duo ignorantur: tot enim numerat Julianus in Epistola ad Athenienses: & confirmat Athanasius in Epist. ad Solitarios: τί δ' ἂν θαυμαστὸν εἰ οὕτω κατὰ τῶν ἐπισκόπων ἐστὶν ὠμὸς ὅπου γε οὐδὲ τῆς ἰδίας συγγενείας ἐφείσατο; τοὺς μὲν γὰρ θείους κατέσφαξε, καὶ τοὺς ἀνεψιοὺς ἀνεῖλε. καὶ πενθεροῦ μὲν ἔτι τὴν θυγατέρα γαμῶν αὐτοῦ, συγγενεῖς τε πάσχοντας οὐκ ἠλέησεν. Ubi soceri nomine Constantium intelligit, cujus filiam, sororem Cæsaris Galli Constantius Aug duxerat uxorem, teste Juliano in Epist. cit. *Henr. Valeſ.* [Pro *stirpitus* posui *turpiter* ex codice Colbert.] *Hadr. Valeſ.* Cur *omnes*? & non *cunctos*. *Gronov.*

b *Qui rei majestatis imminutæ vel læsæ deferebantur, acerbitas*] Eutrop. lib. x. *Ad severitatem propensior, si suspicio Imperii moveretur.* Lindenbr.

c *Mortem factura crimina al. lenius vindicabat.*] Idem de Gallieno testatur Zonaras his verbis: ὅτι μὲν τοὺς ἐπαναστάντας αὐτῷ ἢ προστεθέντας τοῖς τυραννήσασιν ἐτιμωρήσατο. *Nec tamen eos qui adversus se insurrexerant, aut se tyrannis adjunxerant, supplicio affecit.* Valeſ.

d *Tumque in ejusmodi titulis.*] Hujus loci emendatio codici debetur Fauchetii, in quo scriptum est: *Justúmque in ejusm. &c.* Idem.

e *Marci illius dissimilis Principis verecundi: qui cùm ad Imperiale culmen in Syria Cassius*] * Longe aliter Severus Imper. fecit, Clod. Albino occiso. Vide Hist. Augustam. * Capitolinus in M. Anton. Philoſ. Dio apud Xiphilin ubi de Faustinæ obitu: ἵνα μὴ ἐλεγχθῇ ἐφ' οἷς πρὸς τὸν Κάσσιον συνετίθετο. Καίτοι ὁ Μάρκος τὰ γράμματα διέφθειρε, μὴ ἀναγνούς, ἵνα μὴ καὶ ἄκων ἀναγκασθῇ μισῆσαί τινα. Cujus facti simile prorsus illud Pompeii. Victus jam erat Perpenna, déque salute desperans, petiit tamen ut vivus ad Pompeium perduceretur, habere se multa adserens ei indicanda, ad statum rei Rom. pertinentia. Sed noluit Pompeius, & antequam in conspectum homo veniret, occidi eum jussit: δείσας ἄρα μή τι μεῖζον ἐκφήνειεν ἀδόκητον, καὶ ἑτέρων ἀρχὴ κακῶν ἐν Ῥώμῃ γένοιτο. Appianus de Bell. civil. lib. 1. *Lindenbr.*

tore capto sibi oblatum, ilico signatum exuri præcepit, agens adhuc in Illyrico, ne insidiatoribus cognitis, invitus quosdam habere posset offensos. Utque rectè sentientes quidam arbitrabantur, [f] virtutis erat potiùs indicium magnæ, Imperio eumdem [6] Constantium sine cruore cessisse, quàm vindicasse tam inclementer. Ut Tullius quoque docet, crudelitatis increpans Cæsarem in quadam ad Nepotem epistola: *Neque enim quidquam aliud est felicitas*, inquit, *nisi honestarum rerum prosperitas.* Vel ut alio modo definiam: *Felicitas est fortuna adjutrix consiliorum bonorum: quibus qui non utitur, felix esse nullo pacto potest.* [g] *Ergo in perditis impiisque consiliis quibus Cæsar usus erat, nulla potuit esse felicitas. Feliciórque meo judicio Camillus exsulans, quàm temporibus iisdem Manlius, etiamsi (id quod cupierat) regnare potuisset.* Id [h] Ephesius quoque Heraclitus adserens monet, & ab inertibus & ignavis, eventus variante fortuna, superatos aliquoties viros fuisse præstantes: illud verò eminere inter præcipuas laudes, cùm potestas in gradu, velut sub jugum missâ nocendi sæviendíque cupiditate & irascendi, in arce victoris animi tropæum erexit gloriosum. Ut autem in externis bellis hic Princeps fuit saucius & adflictus: ita prosperè succedentibus pugnis civilibus tumidus, & intestinis ulceribus Reipub. sanie perfusus horrenda: quo pravo proposito magis quàm recto vel usitato, triumphales arcus ex clade provinciarum sumptibus magnis erexit in Galliis & Pannoniis, titulis gestorum adfixis.... se quoad stare poterunt monumenta lecturis. Uxoribus, ac spadonum gracilentis vocibus, & Palatinis quibusdam nimium quantum addictus, ad singula ejus verba plaudentibus, & quid ille aiat vel neget, ut assentiri possint, observantibus. Augebat etiam amaritudinem temporum flagitatorum rapacitas inexpleta, plus odiorum ei quàm pecuniæ conferentium. Hócque multis intolerantius videbatur, quòd nec causam aliquando audivit, nec provinciarum indemnitati prospexit, cùm multiplicatis tributis & vectigalibus vexarentur. Erátque super his adimere facilis

6 *Ms.* conotantium.

f *Virtutis erat potius indicium, Imperio Constantium cessisse, quam vindicasse tam inclementer.*] Imitatus videtur Marcellinus Thucydidem in libro 3. pag. 205. καὶ τοῦτο πολλῷ ξυμφορώτερον ἡγοῦμαι κάθεξιν τῆς ἀρχῆς ἑκόντας ἡμᾶς ἀδικηθῆναι, ἢ δικαίως οὓς μὴ δεῖ διαφθεῖραι. Solet autem Marcellinus multa de Thucydide mutuari. Ut illud, *fame, ignavissimo mortis genere, tabescentes*, annon ex Thucydidis libro 2 desumtum est pag. 213. & quod alicubi ait, *furta bellorum*, sumptum est ex Thucydidis libro 5. p. 349. ubi ejusmodi astus κλέμματα vocantur, * [aut certè ex Virgilio: *Furta paro belli.*] Valef.

g *Ergo in perditis impiisque consiliis.*] Eamdem sententiam Cicero sæpius inculcat. Nam & in lib. v. Tuscul. sic dicit de Cinna: *Beatiorne igitur qui hos interfecit? Mihi contrà non solùm eo videtur miser, quòd ea fecit; sed etiam quòd ita se gessit, ut ea facere ei liceret: etsi peccare nemini licet, sed sermonis errore labimur, id cùm licere dicimus quod cuique concedetur. Utrum tandem beatior C. Marius, tunc cùm Cimbricæ victoriæ gloriam cum collega Catulo communicavit? an cùm civilis belli victor iratus necessariis Catuli deprecantibus non semel respondit, Moriatur: in quo beatior ille, qui huic nefariæ voci paruit.* Et in Philippica 1. sic M. Antonium alloquitur: *Itaque ut omittam res avi tui prosperas; acerbissimum ejus illum supremum diem malim, quàm L. Cinnæ dominatum, à quo ille crudelissimè est interfectus.* Valef. Vide præclaram epistolam ad Atticum lib. x. num. 4. *Gron.*

h *Ephesius quoque Heraclitus adserens monet*] Multa de Heraclito hoc Ephesio, Bausonis (vel ut alii volunt, Blosonis) F. Diog. Laertius & Suidas. Ejusque auctoritate sæpe utuntur Cicero, Clem. Alexandrinus, Tertullianus, Theodoret. *Lindenbr.*

quæ donabat. Christianam religionem absolutam & simplicem anili superstitione confundens: in qua scrutanda perplexius, quàm componenda gravius, excitavit discidia plurima; quæ progressa fusiùs aluit [i] concertatione verborum: ut catervis Antistitum jumentis publicis ultrò citróque discurrentibus per Synodos quas appellant, dum [k] ritum omnem ad suum trahere conantur arbitrium, [l] rei vehiculariæ succideret nervos. [m] Figura tali sitúque membrorum: subniger, luce oculorum edita, cernénsque acutùm, molli capillo, rasis adsiduè genis lucentibus ad decorem, adusque pubem ab ipsis colli con finiis longior, brevissimis cruribus & incurvis: unde saltu valebat & cursu. Pollinctum igitur corpus defuncti, conditúmque in loculis, [n] Jovianus etiamtum Protector Domesticus, cum regia prosequi pompa Constantinopolim usque jussus est, prope necessitudines ejus humandum. Eíque vehiculo insidenti quod portabat reliquias, ut Principibus solet, [o] annonæ militaris offerebantur indicia [p] ut ipsi [7] nominant proba, & animalia publica monstrabantur, & ex usu crebrescebant [q] occursus: quæ & alia horum similia, eidem

7 *Ms.* probam.

i *Concertatione verborum*] Mirum, ni eas voces intelligit τὸ ὁμοούσιον & τὸ ὁμοιούσιον, quæ orbem terrarum illo tempore colliserunt. * Quod autem Marcellinus vocat *Christianam religionem absolutam & simplicem*: idem ait Gregorius Nazianz. pag. 380. & 475. & 729. & Ambrosius in Epistolam ad Philippenses pag. 520. *Vales.*

k *Ritum omnem ad suum trahere conantur arbitrium.*] Suspicor equidem scribendum esse *conatur*, ut de Constantio id intelligatur, qui ad arbitrium suum cuncta revocabat, & in Episcoporum causis agebat judicem, crebróque ad palatium evocabat Episcopos, quò eos ad arbitrium suum, id est ad Arii sectam impelleret. Idque ejus studium maximè apparet in Epistola quam ad Aizumam & Sazanam Axumitarum Regulos scripsit, quæ legitur in Apologia Athanasii. Sed & cùm omnes Episcopos Athanasii condemnationi, quod revera nihil erat aliud quàm Arianæ hæresi, subscribere tantopere cupiebat; nonne apertè ritum omnem ad suum trahere conabatur arbitrium? A quo quidem instituto Hosius eum epistolâ quadam revocare voluerat: μὴ τίθει σαυτὸν εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ, μηδὲ σὺ περὶ τούτων ἡμῖν παρακελεύου, &c. apud Athanasium in Epist. ad Solitarios. Id est: *Noli te rebus Ecclesiasticis immiscere, neque de iis causis nobis præscribere: sed potiùs ea disce ex nobis. Nam imperium quidem tibi Deus tradidit: nobis verò negotia Ecclesiæ commisit. Et quemadmodum qui Imperium tuum invadit, is Deum impugnat, à quo id constitutum est: sic tu dum causas Ecclesiæ ad te trahis, vide ne in offensionem Dei venias.* Adde Epistolam 3. D. Ambrosii ad Valentinianum. *Idem.*

l *Rei vehiculariæ succideret nervos.*] Eadem Episcoporum querela legitur in Fragmentis Hilarii: *Sed & publicus cursus ad nihilum deducitur.* Idem.

m *Figura tali situque membrorum*] Cedrenus pag. 244. Ἦν δὲ Κωνστάντιος τὴν τοῦ σώματος ἀναδρομὴν εὐμήκης καὶ ἐπίξαντος, χαροπὸς τὴν ὄψιν. Lindenbr.

n *Jovianus Protector,*] Idem refert Cedrenus: οὗ τὸ σῶμα Ἰοβιανὸς ὁ μετὰ ταῦτα βασιλεὺς, προτίκτωρ τότε ὤν, ἀπέθετο πλησίον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἐν τῷ ἡρῴῳ μετὰ Εὐσεβίας τῆς αὐτοῦ πρώτης γυναικός. *Cujus cadaver Jovianus, is qui postea imperavit, tunc Protector, juxta patrem ejus in Mausoleo deposuit unà cum Eusebia priore ejus uxore.* Vales.

o *Annonæ militaris off. indicia, ut ipsi nom. proba.*] Proba hoc in loco est specimen, Græcè δεῖγμα, quæ Imp. offerri solebat. Nam Principes ipsi annonam eo tempore probabant, ac præcipuè militarem; quippe qui seditiones militum formidarent, quæ ob inopiam annonæ moveri consueverant. Itaque Hadrianus, ut scribit Spartianus in ejus vita, laborabat ut condita militaria diligenter agnosceret. Idem tradit Lampridius de Alexandro Severo, & Capitolinus de Gordiano. Neque eam laudem omittendam putavit Themistius in Orat. 6. de laudibus Theodosii: τὰ σιτοφυλάκια δὲ οὐκ ὀκνεῖ οὐδὲ ἔλαττον αὐτοῦ ποιεῖται αὐτὸς περινοστῶν. Marcellinus Comes in Chronico, Antiocho & Basso Coss. *Dum ad horrea publica Theodosius processum celebrat, tritici in plebe ingruente penuriâ, Imperator ab esuriente populo lapidibus impetitur.* Sed hi duo postremi loci de horreis annonæ civicæ destinatis intelligendi sunt. Ceterùm id olim Tribuni erat officium, annonam militum probare, ut docet lex 12. D. de re militari. *Henr. Vales.* [In codice Colbertino legi, *ut ipse nominant probam.* Quam probam & Germanam lectionem esse puto: ita ut *proba* dicta sit Marcellino pro probatione vel specimine, aut indicio annonæ militaris, quam vulgò appellamus *une épreuve, un essay.* Proba ergo dicta pro probatione, ut nota pro notatione, missa pro missione, & multa similia.] *Had. Vales.*

p *Ut ipsi nominant probam*] Impp. Valentin. & Valens, L. unic. C. de Stratorib. *Ut stratoribus unus tantùm solidus probæ nomine posceretur.* Vid. L. 17. C. de re milit. *Lindenbr.*

q *Occursusque & alia.*] Hunc locum absque ulla litterarum mutatione sic restitui: *Et ex usu crebrescebant*

Joviano Imperium quidem, [8] sed & cassum & umbratile ut ministro rerum funebrium portendebant.

8 *Ms.* sed & cassum.

occursus: quæ, &c. Occursus intelligit militum, & Curialium, & Honoratorum, qui Constantii cadaveri ob viàm undique procedebant honoris causâ. Cùm verò ad ipsum Byzantii portum navis cui cadaver impositum erat appulisset, effusæ legiones tamquam spiranti adhuc Imperatori occurrêre: quinetiam Julianus ipse unà cum ceteris obviàm processit, & funus ad Apostolos usque deduxit, ac feretrum ipsum manu tetigit, & adoravit posito diademate, ut narrat Gregorius Naz. in Orat. στηλιτ. 2. & Libanius in Oratione funebri, & Mamertinus in Grat. actione ad Julianum, ac postremò Zonaras, qui & publicum in civitate luctum à Juliano indictum esse memorat. * Sic Achæi cùm Philopœmeni funus publicum duceretur, ex opidis suis effusi, urnam ejus tangebant, τῆς ὑδρίας ἐφήπτοντο, ut scribit Plutarchus. * *Vales.*

Explicit Liber XXI.

AMMIANI MARCELLINI RERUM GESTARUM

LIBER XXII

Incipit feliciter.

Hæc libro Ammiani Marc. XXII. continentur.

CAPUT I. DUM hæc in diversa parte terrarum fortunæ struunt volubiles casus, Julianus inter multa quæ per Illyricum agitabat, exta rimabatur adsiduè, avésque suspiciens, præscire festinabat accidentium finem: sed responsis ambiguis & obscuris hærebat futurorum incertus. Eique tandem Haruspicinæ peritus Aprunculus Gallus orator, promotus rector postea Narbonensis, nuntiavit eventus, [a] inspectu jecoris ut ajebat ipse prædoctus, quod operimento duplici viderat tectum. Cúmque ille timeret ne cupiditati suæ congruentia fingerentur, atque ideo mæstus, omen multo præsentius ipse conspexit, quod excessum Constantii clarè monstrabat. Eodem enim

a INSPECTU *jecoris, quod operimento duplici viderat*] Priscæ superstitionis observatio boni ominis indicium putabat, si jecinora duplicia vel replicata in extis apparuissent: ut contrà triste ostentum, si deessent. * Val. Max. lib. I. c. 6. *Caput jecinoris duplex.* * Plinius Histor. naturalis lib. XI. cap. 37. *In eo quod caput extorum vocant, magnæ varietatis. M, Marcello circa mortem, cùm periit ab Hannibale, defuit in extis. Sequenti deinde die geminum repertum est.* Et post pauca: *Divo Augusto Spoleti sacrificanti primo potestatis suæ die, sex victimarum jecinora replicata intrinsecus ab ima fibra reperta sunt; responsumque duplicaturum intra annum Imperium* Hujus rei ignorantia elegantem Plinii Secundi locum depravavit, lib. II. Epist. 20. *Ut ipse mihi dixerit, cùm consuleret, quàm citò sestertium sexcenties impleturus esset, invenisse sexta duplicata, quibus portendi millies & ducenties habiturum.* Neque verum videre, qui ante nos mendum tollere conati sunt. Recta autem lectio est: -- *Invenisse se exta duplicata, quibus portendi*, &c. atque ita Plinium scripsisse nullus sanæ rationis negabit. *Lindenbr.*

puncto,

DN . CL . IVL
IANVS . NC .

puncto, quo idem obierat in Cilicia, lapso milite, qui se [1] insessurum equo dextra manu erexit, humíque prostrato, exclamavit ilico audientibus multis, cecidisse qui eum ad culmen [b] evexit. Fixa tamen firmitate consistens, intra terminos Daciæ se continebat, sic quoque plurima pertimescens. Nec enim cautum ducebat conjecturis credere, forsitan in contrarium erupturis.

CAP. II. Inter quæ tam suspensa, advenêre subitò missi ad eum legati, Theolaïphus atque Aliguldus, defunctum Constantium nuntiantes, addentésque quòd eum voce suprema successorem suæ fecerit potestatis. Qua re cognita, post exemptos periculorum æstus, & bellicarum sollicitudinum turbas [2] imminentes elatus, jámque vaticiniis credens, & celeritatem negotiis suis aliquoties profuisse expertus, edixit iter in Thracias: [3] motísque properè signis emensa declivitate Succorum, [c] Philippopolim petiit Eumolpiada veterem, alacri gradu sequentibus quos duxerat cunctis. Advertebant enim Imperium, quod ereptum ibant cum ultimorum metu discriminum, præter spem ordinario jure concessum. Utque solet fama novitates augere, properabat exinde sublimior, ut quodam [d] Triptolemi curru, quem ob [e] rapidos circumgressus aëriis serpentibus & pinnigeris fabulosa vetustas imponit: pérque terras & maria formidatus, nullis obstantibus muris, [fg] Heracleam ingressus est Perinthum.

1 *Ms.* insensurum. *al.* inscensur. 2 *Al.* in immensum elatus. 3 *τὸ* propere *ms. deest.*

---

b *Extulerat celsum, &c.*] Tota hæc linea primùm à Gelenio addita est, conjecturáne, an ex fide codicis scripti, incompertum habeo: sed & aliis in locis doctus ille vir lineas inseruit, ut suo loco indicabimus. Quod si auctoritate exemplaris Ms. ab eo præstitum est; næ illud exemplar ceteris omnibus nostris præstantius atque integrius fuit: sin ex ingenio, audaciam ejus nec laudo, nec vitupero. Ceterùm Editio Rom. hunc locum sic præferebat: *Qui eum ad cultum & velut fixa tamen, &c.* Neque quidquam mutavit Editio Bononiensis. Sed Accursius sic edidit: *Qui eum ad cultum evexit. Fixa, &c.* ex Ms. codice, ut opinor. Nam in Regio ita exaratum reperi: *Qui eum ad culmen evexit. Fixa, &c.* [In Colbert. *Qui eum ad culmen ex velut. Fixa tamen.*] Vales.

c *Philippopolim petiit Eumolpiada veterem*] Ruf. Festus: *Eumolpiadam, quæ nunc Philippopolis dicitur.* Jordanis locum de hac Philippopoli superiùs emendavimus. *Lindenbr.*

d *Triptolemi curru, quem ob rapidos circumgressus aëris serpentib: pinnigeris*] Fabulam narrant Hyginus fab. CXLIII. Servius Georgicorum I. *Idem.*

e *Rapidos circumgressus aëris.*] Mirum est tam ineptam & fatuam scripturam ab hominibus doctis tamdiu tolerari potuisse: quid enim sibi vult hæc loquendi forma, *circumgressus aëris*? Ego verò non dubito, quin ita scripserit Marcellinus: *Quem ob rap. circumgressus aëriis serpentibus & pinnigeris fab. vetustas imponit.* Atque ita in codice Regio superscriptum postea reperi. Sanè in Editione Rom. & Aug. legitur, *& pinnigeris*, [ut & in Ms. Colbertino,] * ac Tolos. * *Vales.*

f *Heracleam ingressus est Perinthum*] Theophylactus Simocat. lib. I. Τὴν πόλιν Ἡράκλειαν, ἣν Πέρινθον οἱ πάλαι ποτὲ κατωνόμαζον. Non autem omittenda est emendatio Viri Cl. Melchioris Goldasti J. C. & melioribus studiis apprimè dediti, sic legendum putantis: -- *Heracleam ingressus est, veterum Perinthum.* Quomodo idem Ammianus paullo priùs locutus est: *Philippopolim petiit, Eumolpiada veterem*: & infr. *Constantinopolis vetus Byzantium.* Neque à vero alienum, ita ab Auctore scriptum fuisse. *Lindenbr.*

g *Heracleam ingr. est Perinthum.*] Quidam emendare conati sunt *veterem Perinthum.* Sed hac illorum emendatione nihil opus erat. Etenim hæc Heraclea Thraciæ, Perinthus cognominata est ad differentiam aliarum ejusdem nominis urbium. Sanè in Itinerario Antonini quod manu scriptum habeo, *Perinthoheraclea* conjunctim vocatur: & Sozomenus in lib. 4. cap. 7. ὑπατιανὸν Ἡρακλείας τῆς Περίνθου ἐπίσκοπον dicit. Postremò Procopius in lib. 4. de fabricis Justiniani: Ἡράκλεια δὲ, inquit, ἡ πόλις ἥδε ἡ παραλία ἡ ἐν γειτόνων ἡ Πέρινθος, ἣ πάλαι μὲν τὰ πρωτεῖα τῆς Εὐρώπης ἐδίδοσαν, νῦν δὲ δὴ μετά γε Κωνσταντινούπολιν τὰ δεύτερα παρέχονται. Id est: *Heraclea autem illa ad mare sita, vicina Byzantio Perinthus, quæ olim quidem Europæ metropolis habebatur, nunc post Constantinop. secundum locum obtinet.* De hac urbe Claudianus in Rufinum lib. 2.

Deseritur Rhodope, Thracúmque per ardua tendunt,
Donec ad Herculei perventum nominis urbem. Valef.

Quo apud Constantinopolim mox comperto, effundebatur ætas omnis & sexus tamquam demissum aliquem visura de cælo. Exceptus igitur [h] tertio Iduum Decembrium verecundis [i] Senatus officiis, & popularium consonis plausibus, stipatúsque armatorum & togatorum agminibus, velut acie ducebatur instructa: omnium oculis in eum non modò contuitu destinato, sed cum admiratione magna [k] defixis. Somnio enim propius videbatur, adultum adhuc juvenem, exiguo corpore, factis præstantem ingentibus, post cruentos exitus Regum & gentium; ab urbe in urbem inopina velocitate transgressum, quaqua incederet accessione [4] opum & virium [5] flammæ instar cuncta faciliùs occupasse: principatum denique deferente nutu cælesti absque ulla publicæ rei suscepisse jactura.

CAP. III. Brevi deinde [l] Secundo Sallustio, promoto Præfecto Prætorio, summam quæstionum agitandarum ut fido commisit: Mamertino, & Arbetione, & Agilone atque Nevitta adjunctis, itidémque Jovino Magistro equitum per Illyricum recèns provecto. Qui omnes transgressi Chalcedona, præsentibus Jovianorum Herculianorúmque [6] Principibus & Tribunis, [m] causas vehementiùs æquo bonóque spectaverunt, præter paucas in quibus veritas reos nocentissimos offerebat. Et Palladium primum ex Magistro Officiorum in Britannos exterminarunt, suspicione tenus insimulatum, quædam in Gallum composuisse apud [7] Constantium, dum sub eodem Cæsare Officiorum esset Magister. Dein Taurum ex Præfecto Prætorio in exsilium egere Vercellum: cujus factum apud judices justorum injustorúmque distinctores videri potuit veniæ plenum. Quid enim deliquit, si ortum turbinem veritus, ad tutelam Principis sui confugit? Et acta super eo gesta non sine magno legebantur horro-

4 *Mſ.* operum & virium. 5 *Steph.* fame. 6 *Mſ.* principibus. 7 *Mſ.* Constantinum.

h *Tertio Id. Decembr.*] Consentit Idatius in Fastis Tauro & Florentio Coss. *Introivit Julianus Aug. Constantinopolim die* III. *Idus Decembr.* Neque aliter auctor Alexandrini Chronici, quod quidem ad diem spectat. Moratus autem est in ea civitate quinque admodum menses, ut ex Marcellino nostro colligitur, non decem, ut Zosimus dicit. *Vales.*

i *Senatus officiis.*] De hac pompa idem scribit Zonaras: ἐπὶ τὸ βυζάντιον ὥρμησε καὶ οἱ προϋπήντησε καὶ ἡ σύγκλητος, καὶ ὁ δῆμος, καὶ σὺν εὐφήμοις φωναῖς προῆλθεν εἰς τὰ βασίλεια. Idem.

k *Defixis. Omini enim propius videbatur*] In Mſ. *Omnia enim propius.* Ratio emendandi in proclivi est: -- *Somnio enim prop.* Sic certè sensus constat. *Lindenbr.*

l *Sec. Sallustio promoto Præfecto.*] Hic locus ansam erroris præbuit Onufrio, qui in Fastis suis Consularibus hunc Secundum Sallustium Promotum appellat; cùm tamen promotus hoc in loco participium sit. Sic in lib. 21. Marcellinus: *Sallustius*, inquit, *Præfectum promotum remisit in Gallias.* Nec omittendum est, hunc Secundum Sallustium in Cod. Theod. non semel Secundum simpliciter appellari, ut in lege 1 de Domesticis, lege 2 de Agentibus in rebus, & alibi sæpe. * Nunc dubito, idémne sit is qui Secundus dicitur cum Sallustio. Vide in Codice Theodos. pag. 368. Vetus Inscriptio ejus meminit: *Saturnino Secundo V. C. Præsidi Provinciæ Aquitaniæ. Magistro memoriæ. Comiti ordinis primi. Proconsuli Africæ. item Comiti ordinis primi intra Consistorium, & Quæstori. Præfecto Prætorio iterum. ob egregia ejus in Remp. merita D. D. N. N. Valentinianus & Valens victores & triumphatores semper Augusti statuam sub auro constitui locaríque jusserunt.* Hujus Secundi meminit & Libanius in epistola 122. libri 4. quem nunc tutius & melius puto à Secundo Sallustio omnino distinguere. * *Vales.*

m *Causas vehementius æq. b. spectaverunt.*] Id quidem sic excusare conatur Julianus ipse in Epist. ad Hermogenem Præfectum Ægypti: τούτους δὲ ἀδίκως τι παθεῖν οὐκ ἂν ἐθέλοιμι. ἴστω Ζεύς. ἐπειδὰν δὲ αὐτοῖς ἐπανίστανται πολλοὶ κατήγοροι, δικαστήριον ἀποκεκλήρωται. *Istos autem injuste quidpiam pati nolim: testis est Jupiter. Sed quoniam multi adversus*

re, [n] cùm id voluminis publici contineret exordium: [o] *Conſulatu Tauri & Florentii, inducto ſub præconibus Tauro.* Ad exitium itidem tale Pentadius trahebatur: cui id objectum eſt, quòd à [8] Conſtantio miſſus notis excepit, quæ propinquante pernicie ſuper multis interrogatus reſponderat Gallus. Sed cùm ſe juſtè defenderet, tandem [9] abiit innoxius. Iniquitate ſimili Florentius tunc Magiſter Officiorum, Nigriniani filius, [p] contruſus eſt in inſulam Dalmatiæ Boas. Alter enim Florentius ex Præfecto Prætorio Conſul etiamtum, rerum mutatione ſubita territus, cum conjuge periculis exemptus diu delituit, nec redire ante mortem [1] potuit: capitis crimine tamen damnatus eſt abſens. Pari ſorte [q] Evagrius Comes rei privatæ, & [r] Saturninus ex Cura Palatii, & Cyrinus ex Notario, [2] portati ſunt in exſilium. [ſ] Urſuli verò necem Largitionum Comitis ipſa mihi videtur fleſſe Juſtitia, Imperatorem arguens ut ingratum. Cúm enim Cæſar in partes mitteretur Occiduas omni tenacitate ſtringen-

8 *Mſ.* Conſtantino. 9 *Al.* obiit. 1 τὸ Juliani *mſ. deeſt.* 2 *Mſ* portati.

eos accuſatores exſiſtunt, judices iis dedi. Valeſ.

n *Cùm id voluminis publici contineret exordium*] *Volumen publicum* vocat acta publica: ut *codex publicus* in l. 4. C Theod. de cuſtod. reor. *Lindenbr.*

o *Conſulatu Tauri & Flor. inducto ſub pr. Tauro.*] Hæc erat forma actorum publicorum, ut primò quidem Conſules notarentur, deinde verò nomen apponeretur rei, qui in judicium erat adductus, quemadmodum apparet in Actis paſſionis S. Cypriani & aliorum. Sic etiam in Geſtis purgationis Cæciliani, quæ poſt Collationem Carthag. edita ſunt, hoc initium legitur; *Conſtantino Max. Aug VI. & Conſtantino juniore Nob. Cæſ. Coſſ. Idib. Decemb. Sexto Thamugadenſi inducto, &c.* Et in Collatione Carth. quoties acta recitantur, ſemper Conſulis nomen præfixum eſt. * Adde Euſebium in libri VII. Hiſt. Eccleſ. capite XV. de Marino. In criminalibus cauſis quæ coram majoribus judicibus tractabantur, rei præconis voce citati inducebantur. Cùm enim majores Magiſtratus jus præconis haberent, omnia ferè ad judicium pertinentia per ejus miniſterium agebant. Quæcumque igitur Magiſtratus pro imperio edicebat, eadem præco juxta ejus Tribunal ſtans, contentiſſima voce pronuntiabat. S. Auguſtinus in libri III. de Trinitate capite XI. *Quum verba judicis præco pronuntiat, non ſcribitur in geſtis: Ille præco dixit: ſed, Ille judex.* Præconis quoque officium erat, poſtquam judex conſediſſet, ſilentium imperare. Seneca libro 9. controverſiâ 2. *Adſcendit Prætor tribunal inſpectante Provincia. Noxiæ poſt terga ligantur manus. Statim intento ac triſti omnium vultu, fit à præcone ſilentium.* * Valeſ.

p *Contruſus eſt in inſulam Dalmatiæ Boas*] Miſerorum hæc inſula id temporis ſedes, & in quam Hymetium quoque præclaræ indolis virum exterminatum fuiſſe Ammian. ait lib. XXVIII. In eandem Jovianum etiam hæreticum ob ſacrilegos conventus actos deduci Impp. jubent, L. 53. C. Theodoſ. de hæreticis. Situm ejus in Tabula antiqua itineraria videmus. *Lindenbr.*

q *Evagrius Comes rei Privatæ.*] Res Privata ſeu privatum ærarium illud dicebatur, quod privatis Imp. uſibus erat dicatum: ſicut Largitiones ſeu publicum ærarium publicis neceſſitatibus inſerviebant. Zoſimus in lib. 5. Comitem rerum Privatarum ſic Græcè circumſcribit: Πετρώνιος ὁ τῶν θησαυρῶν προεστώς, id eſt *Comes Largitionum.* καὶ ὁ τῶν ἰδίᾳ τῷ βασιλεῖ ἀνηκόντων ταμιείων προβεβλημένος, id eſt. *Comes rei Privatæ.* Res igitur privatæ ſunt, quæ privatim ad Principem pertinent, non quæ ad eumdem tunc cùm adhuc privatus eſſet pertinebant, ut videtur voluiſſe Juretus in Notis ad Epiſt. 43. lib. 3. Symmachi. Etenim proſcriptorum bona ad ærarium rei privatæ ſpectabant, ut ad lib. XV. adnotavi. Quin & procuratio ipſa rerum privatarum inde originem ſumpſit. Cùm enim Severus in multos factionum conſcios animadvertiſſet, ditatus proſcriptorum bonis, procuratorem rei privatæ primùm inſtituit, ut teſtatur Lampridius in ejus Vita. Deinde prædia omnia priorum Impp. ad res privatas pertinebant. Et tamen neque hæc, neque illa in bonis Principis fuerant tum cùm eſſet privatus. Ceterùm ſub re privata etiam largitiones privatæ continentur, ut docet Notitia Imperii Rom. Earúmque mentio fit in Codice Theod. ſæpiſſime, ut in lege 20. de Palatinis ſacr. larg. lege 7. de privilegiis eor. lege 2. Cod. de cupreſſis, & in Novella 3. Marciani Imp. & alibi. *Valeſ.*

r *Saturninus ex-cura Palatii*] Falluntur qui *excuratore Pal.* emendandum putant: quorum errorem, ne videar in re paucis ignorata tricari, uno teſte convincam, Sic igitur Corrippus lib. 1.

Cùm magni regeres divina palatia patris,
Par exſtans curis, ſolo diademate diſpar,
Ordine pro rerum vocitatus Cura palati. Lindenbr.

ſ *Urſuli verò necem*] Hujus cædis atrocitatem & invidiam eodem modo excuſare nititur Libanius in Orat. funebri p. 298. ὁ γε μὴν τρίτος ὀργῇ μετὰ τὴν στρατιᾶς ἀνηρπάσθη, δώρων βασιλικῶν αὐτοὺς ὡς ἔλεγον ἀποστερήσας. *Tertius verò* (Ur-

dus, nulláque poteſtate militi quidquam donandi delata, ut pateret ad motus aſperior exercitus; hic idem Urſulus datis litteris ad eum qui Gallicanos tuebatur theſauros, quidquid poſceret Cæſar, [t] proculdubio juſſerat dari. Quo exſtincto, cùm maledictis execrationibúſque multorum ſe Julianus ſentiret expoſitum, impurgabile crimen excuſari poſſe exiſtimans, abſque conſcientia ſua hominem affirmabat occiſum, prætendens quòd eum militaris ira delevit, memor quæ dixerat, ut antè retulimus, cùm Amidam vidiſſet exciſam. Ideóque timidus videbatur, vel parum intelligens quid conveniret, cùm Arbetionem ſemper ambiguum & prætumidum his quæſtionibus præfeciſſet, aliis ſpecie tenus cum Principiis legionum præſentibus, quem primum omnium ſaluti ſuæ norat objectum, ut decuit victoriarum civilium participem [3] fortem. Et quamquam hæc quæ [4] retulimus, ejus diſplicuere fautoribus; ſequentia tamen ſeveritatis recto vigore ſunt geſta. [v] Apodemium enim ex Agente in rebus, quem in Silvani necem & Galli effrenatiùs arſiſſe docuimus, Paulúmque Notarium cognomento Catenam, cum multorum gemitu nominandum, vivos exuſtos, qui ſperari debuit, oppreſſit eventus. [x] Euſebium ſuper his, cui erat Conſtantiani thalami cura commiſſa, altè ſpirantem & dirum addixere pœnæ letali: quem ab ima ſorte aduſque jubendum Imperatori pæne elatum, ideóque intolerabilem, humanorum ſpectatrix Adraſtia, [y] aurem (quod dicitur) vellens, monénſque ut caſtigatiùs [5] viveret, reluctantem præcipitem tamquam è rupe quadam egit excelſa.

CAP. IV. [z] Converſus poſt hæc Princeps ad [6] Palatinos, omnes omnino

3 *Mſ.* fortem. 4 *Mſ.* velimus. *Steph.* vellimus. 5 *Mſ.* veniret, 6 *Mſ.* Palatinos homines.

ſulus ſcilicet) *militum iracundiâ ad exitium abreptus eſt, quòd eos Principis largitionibus fraudaviſſet.* Quod tamen falſum eſſe docet Marcellinus in hoc loco. Ceterùm addit Libanius id ſolatii loco Julianum Urſuli manibus præſtitiſſe, ejus ut filia ſuperſtes maxima patrimonii parte frueretur. *Valeſ.*

t *Proculdubio ceſſerat dari*] Sic poſtrema Pariſina, equidem neſcio unde: & quum ne Latina quidem ratio, nedum ſenſus admittat, ratus errorem typorum eſſe repoſui prius & verius. *Gron.*

v *Apodemium enim.*] De horum cæde Libanius in προσφωνητικῷ ad Julianum his verbis; δίκην μὲν ἐπράξω παρ' ὧν μὴ λαβεῖν ἄδικον, αἰτίαν δ' οὐκ ἐπήνεγκας οἷς ὑπῆρχεν ἀναχώρησις. Id eſt: *Supplicio quidem eos affeciſti, de quibus injuſtum fuiſſet pœnas non ſumere: ceteros autem qui aufugerant, nullo modo vexaſti.* Vide eumdem in Orat. funebri pag. 298. *Valeſ.*

x *Euſebium ſuper his, cui erat Conſtantiani thalami cura commiſſa*] Socrates Hiſtor. Eccleſ. lib. III. cap. I. Εὐσέβιον τὸν προεστῶτα τοῦ βασιλικοῦ κοιτῶνος, ἐζημίωσε θανάτῳ. Caſſiodorus Hiſtor. Tripart. lib. VI. cap. I. *Euſebium præſidentem Imperiali cubiculo morte damnavit, non ſolùm quia multos oppreſſerat, ſed quia Gallum quoque fratrem ſuum ejus accuſatione audierat interemptum.* Lindenbr.

y *Aurem, quod dicitur, vellens*] * Seneca de Beneficiis lib. IV. & V. * Virgilius Ecloga VI.

---- *Cynthius aurem Vellit & admonuit.* Idem.

z *Converſus d. ad Palatinos omnes.*] Id fusè & eleganter narrat Libanius in Orat. cit. pag. 292. & ſequentibus, cujus hîc verba Latinè interpretata apponere non inutile fuerit. *Hæc cùm ille de divinis rebus conſtituiſſet, oculos ad Imperatorium miniſterium reflectens, cùm turbam inutilem fruſtra ali vidiſſet, coquos quidem mille, totidem tonſores, pincernas autem plures, miniſtrorum examina, jam Eunuchos muſcarum quæ verno tempore paſtores circumvolitant numerum ſuperantes, & innumeros ejuſmodi fungos. Etenim otioſis & ad conſumendam annonam natis hominibus id erat perfugium, ut miniſtri Principis vocarentur & haberentur: & numerato pretio ſtatim in eum numerum adſcribebantur. Hos igitur quos Imp. annona inutiliter alebat, damno potiùs quàm miniſterio eſſe ratus, confeſtim expulit.* Subjicit deinde de Schola Notariorum & Agentum in rebus, quos eodem modo projecit. Idem ſcribit Socrates in lib. 3. Hiſt. qui hæc à nonnullis laudata, à pleriſque autem ait improbata fuiſſe. Remotis enim tot Palatii miniſtris, qui ſi non aliud, certè ornamentum ac pompam aulæ afferebant, vilem & contemptum Principis comi-

qui sunt, quique esse possunt, non ut Philosophus indagandæ veritatis professor. Laudari enim poterat, si saltem moderatos quosdam licèt paucos retinuisset, morùmque probitate compertos. Namque fatendum est pleramque eorum partem vitiorum omnium seminarium [7] effusiùs aluisse, ita ut Rempub. inficerent cupiditatibus pravis: [a] plúsque exemplis, quàm peccandi licentiâ læderent multos. [b] Pasti enim ex his quidam templorum spoliis, & lucra ex omni odorantes occasione, ab egestate infima ad saltum sublati divitiarum ingentium, nec largiendi, nec rapiendi, nec absumendi tenuere aliquem modum, aliena invadere semper adsuefacti. Unde fluxioris vitæ initia pullularunt, & perjuria, & nullus existimationis respectus, deménsque superbia fidem suam probrosis quæstibus polluebat. Inter quæ [8] ingluvies & gurgites crevere prærupti conviviorum, & pro victorialibus epulares triumphi: [c] usúsque abundantes serici & textiles auctæ sunt artes, & culinarum sollicitior cura: & ambitiosa ornatarum [d] domorum exquisita sunt spatia: [e] quorum mensuram si in agris Consul Quintius possedisset, amiserat etiam post Dictaturam gloriam paupertatis. Quibus tam maculosis accessere flagitia disciplinæ castrensis, cùm miles cantilenas meditaretur pro jubilo [1] molliores: & non saxum erat ut antehac armato cubile, sed pluma & flexiles lectuli, & graviora gladiis pocula, testâ enim [2] bibere jam pudebat: & quærebantur ædes marmòreæ, cùm scriptum sit in antiquitatibus, Spartanum militem coërcitum acriter, quòd procinctus tempore ausus sit videri sub tecto. Adeo autem ferox erat in suos illis tempori-

7 *Al.* fusiùs. 8 *Al.* Eluvies. 1 *Ms.* meliores. 2 *Ms.* vivere.

---

tatum videri necesse est. Ceterùm Gregorius Naz. in στηλιτ. I. id in odium Constantii à Juliano factum esse dicit, & Christianissimum quemque è Palatio pulsum. *καὶ διὰ τοῦτο μεταποιεῖ μὲν τὰ βασίλεια, τοὺς μὲν θανάτῳ προϋπεξαγαγών, τοὺς δὲ παρωσάμενος, οὐχ ὡς εὔνους τῷ μεγάλῳ βασιλεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ ὡς εὐνουστέρους τῷ μείζονι.* [Petrus Pithœus ad oram Ammiani sui adnotavit sibi videri deesse heic verbum aliquod, & ita legendum esse: O*mnes o. qui sunt, quique esse possunt, removit*: vel, *projecit*: cum infrà memoret *duos Agentes in rebus ex his qui projecti erant*] Vales.

a *Plusque exemplis, quàm peccandi licentia læderent*] Lib. XXVIII. *Plus exemplis generalibus nocitura, quàm delictis.* Cicero de Legibus III. *Nec enim tantum mali est peccare Principes, (quamquam est hoc magnum per se ipsum malum) quantum illud, quòd permulti imitatores Principum exsistunt. -- neque solùm obsunt, quòd ipsi corrumpuntur, sed etiam quòd corrumpunt*, PLUSQUE EXEMPLO, QUAM PECCATO NOCENT. *Lindenbr.*

b *Pasti enim q. templorum spoliis.*] Idem etiam dicit Libanius pag. 293. Contra eosdem invehitur in tractatu, quòd divitiæ iniquitate partæ infeliciores sunt egestate, his verbis: *οἱ δὲ καὶ τεμένη καὶ νεὼς κτήματα αὑτῶν ἐποιήσαντο, εἶτα μάλα εὐχερῶς ἐκρίψαντες τὰ ἕδη, ξύλων καὶ ἀχύρων τοὺς νεὼς ἔπλησαν. οἱ δ' αὖ ἀνδρειότεροι καὶ καθελόντες, οἰκίας ᾤκησαν τῶν ἐκεῖθεν λίθων πεποιημένας.* Id est: *Hi verò templa & delubra prædiorum loco habuerunt, ac simulacris facile exturbatis, lignis ac paleis repleverunt. Alii autem magis generosi, eisdem dirutis, ex eorum saxis ædes sibi construxerunt.* Idem queritur in Monodia de obitu Juliani, & in Orat. adversus obtrectatores suos, ubi templorum spolia Eunuchis largitum esse Constantium graviter indignatur. Sed Julianus Aug. postea lege lata quidquid templis ademptum fuisset, restitui jussit, ut docet idem Libanius pag. 291. & Sozomenus in lib. 5. Hist. cap. 5. * Adde Chrysostomum in Homilia in Juventinum & Maximum * *Vales.*

* c *Usúsque abundantes serici.*] Idem dicit Chrysostomus in Homilia XVIII. in Genesim. pag. 192. in fine. * *Idem.*

[d *Ambitiosa domorum spatia, quorum mensuram si in agris Quintius possedisset*] Idem dicit Valerius Maximus in libri IV. cap. IV. *Anguste* (inquit) *habitare nunc putat, cujus domus tantum patet, quantum Cincinnati rura patuerunt.* Hæc sunt verba Valerii Maximi de L. Quintii Cincinnati VII. jugeribus.] *Idem.*

e *Quorum mensuram si in agris Consul Quintius possed.*] Luc. Quintius Cincinnatus, de quo Livius III. & IV. Dionysius Halicar. lib. VI. & X. Val. Maximus lib. IV.

bus miles & rapax; ignavus verò in hostes & fractus, ut [f] per ambitiones otiúmque opibus partis, auri & lapillorum varietates discerneret scientissimè, contrà quàm recens memoria tradit. Notum est enim, sub Maximiano Cæsare vallo Regis Persarum direpto, gregarium quemdam [3g] post sacculum Parthicum, in quo erant margaritæ, repertum, projectis imperitiâ gemmis, abisse [h] pellis nitore solo contentum. Evenerat iisdem diebus, ut ad demendum Imperatoris capillum tonsor venire præceptus, introiret quidam ambitiosè vestitus. Quo viso Julianus obstupuit: *Ego*, inquit, [i] *non Rationalem jussi, sed tonsorem acciri.* Interrogatus tamen ille, quid haberet ex arte compendii: [k] vicenas diurnas respondit annonas, totidémque pabula jumentorum, ([l] quæ vulgo dictitant capita) & annuum stipendium grave, absque fructuosis petitionibus multis. Unde motus, [mn] omnes hujusmodi cum coquis similibúsque

3 τὸ post *in mſ. deest.*

cap. 4. §. 7. *Lindenbr.*

f *Per ambitionem.*] Restituimus veterem Editionis Rom. scripturam, quam codex Regius * & Tolosanus * [ac Colbertinus] & Editio Augustana confirmant. Et sic loquitur Marcellinus in fine lib. 31. de Valente, *ultor acer ambitionum* quibus in locis ambitio sumitur pro gratia & suffragio virorum potentium, qui honores clientibus aut amicis impetrabant, ut patet ex lege 1. Cod. Theod. ad legem Juliam de ambitu, & ex Marcellino nostro suprà xx, v. Græci περιδρομὴν appellant voce ex Latino vocabulo detorta. * Glossæ: *Ambitiones*, φιλοτιμίαι. περιδρομαί. * Sic apud Isidorum Pelusiotam in Ep. 145. & Memnonem in Excerptis Hist. apud Photium. Rectè Suidas: ἐξ ἀμβιτίωνος, ἐκ περιδρομῆς τι πράττων. Unde intelligendus est locus quidam in Actis Ephesini Concilii: κἂν γὰρ τοῦτο προσταχθῇ ἐξ ἀμφιτίωνος: ubi interpres nescio quid de Amphictyonibus somniavit. *Valeſ.*

g *Post sacculum Parthicum.*] Prima vox deest in omnibus exemplaribus, & à Gelenio primùm adjecta est. Sed minori audacia emendari sic poterat, *sacculo Parthico in quo erant margaritæ reperto, &c.* Non omittendum est in codice Valentino [& in Colbert.] scriptum fuisse, *secutum Parthicum*: unde Loisellus non ineptè conjecerat legendum esse, *scutum Parthicum.* Sanè in Editione sua sic Castellus emendaverat, cùm in Rom. legeretur, *sequutum Parthicum.* Et scuta Persarum pellibus operiri solita docet Marcellinus noster in lib. 23. *Valesius.* Videtur omnia illa exemplaria significare manum Ammiani hanc fuisse: *gregarium quendam scutum* vel *sacculum Parthicum, inquo erant margaritæ, repertum, projectis imperitia gemmis, habuisse* &c. Gron.

h *Pellis nitore.*] Pelles Parthicæ olim in pretio fuere, ex quibus Imperatorum calcei fieri solebant, ut Pollio & Corippus testantur. Earum meminit Marcianus in lege 16. D. de publicanis, & vetus Scholiastes Juvenalis ad hunc versum Satyræ 5.

& signum de paupere loro.

Corrigiam, inquit, *Parthicam, unde solet bulla pendere signum ingenuitatis.* Denique Constantinus Porphyrog. in cap. 6. de administrando Imperio, δερμάτια ἀληθινὰ παρθικὰ memorat, id est *pelles Parthicas purpureas.* At in vulgatis Editionibus legitur παρδικὰ gravi errore. * Ceterùm Parthi gemmas & margaritas ejusmodi pellibus addere solebant; ut docet Tertullianus in lib. 2. de cultu feminarum: *Ut ex illis cicatricibus nescio quæ grana penderent; quæ planè Parthi peronibus quoque suis bullarum vice inserunt.* Et in libro 1. de Parthis loquens, ita dicit: *In peronibus uniones emergere de luto cupiunt.* * Valesius.

i *Non Rationalem jussi, sed tonsorem accire.*] Idem refert Zonaras his verbis: τὸ πολὺ δὲ τῆς βασιλικῆς θεραπείας ἀπεπέμψατο. κουρέα τε ζητήσας ὡς προσῆλθεν αὐτῷ τοῦ Κωνσταντίου κουρεὺς, πολυτελῶς ἐσταλμένος, κουρέα ζητεῖν εἶπεν, ἀλλ' οὐ συγκλητικόν. Id est: *Maximam partem regiorum ministrorum expulit. Et cùm aliquando tonsorem advocasset, tonsórque Divi Constantii venisset magnificè vestitus, tonsorem se accersisse dixit non Senatorem* Addunt Socrates & Cedrenus, Julianum cùm tonsores Palatio ejiceret, id adjecisse, unum pluribus sufficere: quamquam apud Cedrenum κυρίστους legitur puerili errore. *Idem.*

k *Vicenas diurnas annonas.*] Id est, xx. panes diurnos. Quippe annona Palatina in panibus distribuebatur quotidie, ut & civica. Procopius in Anecdotis: μίαν ἀπολιτῶν σύνταξιν εἰς ἡμέραν ἑκάστῳ. De Palatinis loquitur, quorum annonas Justinianus imminuit. *Idem.*

l *Quæ vulgò dict. capita.*] Hæc vox occurrit in Hesychii Lexico: κάπτα· κτηνῶν τροφή. & iterum: κάπιτον παράβλημα ἀλόγων. Capita in utroque Codice dicuntur, & capitatio in lege 8. & x. Cod. Theod. de erogat. mil. annonæ. Quam vocem non desunt qui Græcæ originis esse dicant: inter quos est Florens Christianus, qui in Notis ad Aristophanis εἰρήνην, à verbo κάπτειν eam derivat; quem secutus est Cl. Salmasius. *Idem.*

m *Omnes hujusmodi cum coquis similibusque aliis*] Socrates Histor. Eccles. lib. III. cap. I. Cassiodorus Histor. Tripart. lib. VI. cap. I. *Lindenbr.*

n *Omnes ejusmodi cum coquis, &c.*] Mamertinus in Panegyrico ad Julianum, id meritò prædicat: *Ingentes aulicorum catervæ legionum sumptum facilè vincebant.* Et

aliis eadem accipere bene consuetos, ut parum sibi necessarios, data quò velint eundi potestate projecit.

Cap. V. Et quamquàm à rudimentis pueritiæ primis inclinatior erat erga numinum cultum, paullatímque adulescens desiderio rei flagrabat, multa metuens tamen agitabat quædam ad id pertinentia quantum fieri poterat occultissimè. Ubi verò abolitis quæ verebatur, adesse sibi liberum tempus faciundi quæ vellet advertit, sui pectoris patefecit arcana: & [4] planis absolutísque decretis aperiri templa, arísque hostias admoveri ad Deorum statuit cultum. Utque dispositorum roboraret effectum, dissidentes Christianorum Antistites cum plebe discissa in palatium intromissos [5] [o] monebat, ut civilibus discordiis consopitis [p] quisque nullo vetante religioni suæ serviret intrepidus. Quod agebat ideo obstinatè, ut [q] dissensiones augente licentia, non timeret unanimantem postea plebem: [r] [s] nullas infestas hominibus bestias, ut sunt sibi ferales plerique Christianorum, expertus. Sæpéque dictitabat, [t] *Audite me, quem Alamanni audierunt & Franci:* imitari putans Marci Principis veteris dictum. Sed parum advertit hoc ab eo nimiùm discrepare. Ille enim cùm Palæstinam transiret, Ægyptum petens, [v] fætentium Judæorum & tumultuantium sæpe tædio percitus, dolen-

4 *Al.* planè absolutis decret. 5 *Ms.* monebat civilius, ut discord.

---

paullo pòst: *Neque enim comparandæ sunt picturatæ marmorum crustæ ei, qui majorem anni partem in nuda humo cubet, neque turbæ institutorum ad delicias ministrorum, cui tam pauca sunt ministranda.* Vales.

o *Monebat, ut civilibus discordiis consopitis*] Verius puto quod in Ms. est: - *Monebat civilius, ut discordiis cons. Lindenbr.*

p *Quisque nullo vetante religioni suæ serviret*] Quam quidem libertatem religionis adeo laudarunt Donatistæ, *ut apud eum solum justitiam locum habere dixerint.* Vid. August. contra Epistol. Parmen. lib. 1. * *Idem.*

q *Ut dissensiones augente licentia.*] Notetur hominis testimonium Deorum cultui dediti, qui has Juliani in excitandis inter Christianos dissidiis artes non probavit. Non igitur ea humanitas ac benignitas fuit, cùm ille Episcopos à Constantio relegatos ab exsilio revocabat: quippe & odio Constantii & malo consilio id agebat Julianus, quorum utrumque ab omni virtute longè abest. Præclarè itaque Sozomenus in lib. 5. cap. 5. λέγεται δὲ μὴ φειδοῖ περὶ αὐτοὺς ταῦτα προστάξαι, ἀλλ' ὥστε ἢ ὑπὸ τῆς πρὸς ἀλλήλους ἔριδος ἐμφυλίῳ μάχῃ πολεμεῖσθαι τὴν ἐκκλησίαν, ἢ Κωνστάντιον διαβάλλων. Adde Chronicum Alexandr. * & Chrysostomum in Oratione 2. de S. Babyla contra Gentiles, pag. 782. & Augustinum in Epistola 166. cujus hæc sunt verba: *Quibus succedens Julianus, desertor Christi & inimicus, supplicantibus vestris Rogatiano & Pontio, libertatem parti Donati permisit: denique tunc reddidit basilicas hæreticis, quando templa dæmoniis: eo modo putans Christianum nomen posse perire de terris, si unitati Ecclesiæ, de qua lapsus fuerat, invideret, & sacrilegas dissensiones liberas esse permitteret.* * Vales.

r *Nullas infestas hominibus bestias, ut sunt sibi ferales plerique Christianorum*] Ms. codicis lectionem expressimus, explosâ vulgatâ, quæ multis modis mendosa est. *Infestas* autem dixit καθ' ὑπαλλαγὴν, ἀντὶ τοῦ, *æque infestas:* quæ forma loquendi veteribus non infrequens. Et bene ad Ammiani mentem Eucherius Episcop. in Homil. pag. 413. *Ex fratribus capitales efficientur inimici, & fiet lugendum turbata germanitate discidium, & erit inter homines non jam fidelis fraternitas, sed feralis hostilitas,* Hoc verè dici, plus satis nostrorum quoque temporum disciplina probat. *Lindenbr.*

s * *Nullas infestas hominibus bestias, ut sunt, &c.*] Idem dicit Chrysostomus Homiliâ XXVII. in Epistolam Pauli Apostoli ad Corinthios, pag. 749. * *Vales.*

t *Audite me.*] Imitatus potiùs videtur dictum Augusti, qui cùm legibus Juliis juventutem coërceret, juvenésque Rom. tumultuarentur, dicere solebat: *Audite me juvenes senem, quem senes juvenem audierunt.* ut refert Plutarch. in πολιτ. παραγγέλμ. Idem.

v *Fætentium Judæorum*] Cl. Rutilius obscenam gentem vocat Judæos, in Itiner. lib. 1.

Reddimus obscenæ convicia debita genti,
Quæ genitale caput propudiosa metit,

Horum fætorem etiam Martial. in parte tangit, Epigr. 4. lib. 4.

Quod siccæ redolet palus lacunæ,
* * * *
Quod jejunia sabbatariorum,

ter dicitur exclamasse: *O Marcomanni, ô Quadi, ô Sarmatæ, tandem alios* [x] *vobis* [6] *inertiores inveni.*

CAP. VI. Per hoc idem tempus rumoribus exciti variis Ægyptii venêre complures, genus hominum controversum, & adsuetudine perplexiùs litigandi semper lætissimum, maximéque avidum multiplicatum reposcere, [y] si compulsori quidquam dederit, ut levari debito possit, vel certè commodiùs [7] per dilationem inferre quæ flagitantur, aut criminis vitandi formidine, divites pecuniarum repetundarum interrogare. Hi omnes [8] densati in unum, [9] Principem ipsum, & præfectos Prætorio graculorum more strepentes interpellabant inconditè, [z] modò non ante septuagesimum annum extorquentes, quæ dedisse se jure vel secus plurimis affirmabant. Cúmque nihil aliud agi permitterent, edicto proposito universos jussit transire Chalcedona, pollicitus quòd ipse quoque protinus veniret, cuncta [a1] eorum negotia [2] finiturus. Quibus transgressis, mandatum est navigiorum magistris ultro citróque discurrentium, ne quis transfretare auderet Ægyptium: hócque observato cura propensiore, evanuit pertinax calumniandi propositum, & omnes spe præsumpta frustrati redierunt ad lares. Unde velut æquitate ipsa dictante, [bc] lex est promulgata, quâ cavetur nullum interpellari suffragatorem super his, quæ eum rectè constiterit accepisse.

6 *Ms.* inertiores. 7 *Ms.* per dilectionem. 8 *Ms.* dens. ...... unum. 9 τὸ ipsum *ms. deest.* 1 *Ms.* cum & eorum negotia. 2 *Ms.* futurus.

Mæstorum quod anhelitus reorum. Lindenbr.

x *Vobis inquietiores inveni.*] Primus hanc scripturam invexit Gelenius, cùm in superioribus Editionibus legeretur *inertiores*, perinde ac in Ms. Flor. & Regio, * Tolosano. * [ac Colbert.] quod tamen non erat rejiciendum. Hic enim sensus est eorum verborum. O Sarmatæ, tandem alios offendi, qui cùm vobis inertiores sint, haud tamen mihi paullo minus negotii facessant. Mirum est tamen eam scripturam etiam Accursio displicuisse, qui sic edidit: *Alios vobis deteriores inveni.* Vales.

y *Si compulsori quidquam dederit.*] Compulsor est qui fiscalia debita exigit, & lentos debitores ad solvendum compellit. Horum mentio in lege 34. Cod. Theod. de annona & trib. & lege 15. de exaction. Eos κατεπείγοντας vocat Libanius in Orat. contra Florentium, ubi de Chrysargyro loquitur, * & Themistius in Oratione VI. pag. 157. * Glossæ veteres, *Compulsionem*, εἴσπραξιν, ἀπαίτησιν. Erant autem, ut videtur, milites, quibus Susceptores seu Apparitores Præsidum tributarios, à quibus tributa ipsi exigere non poterant, delegabant. Unde delegatoriæ dictæ ejusmodi Præsidum epistolæ, quæ Compulsoribus & Opinatoribus dabantur, ut est in lege XV. cit. & apud Cassiodorum in lib. XI. *Idem.*

z *Modò non ante LXX. annum extorquentes.*] De his Ægyptiorum querelis intelligendus est Libanius in Orat. pro Aristophane Corinthio: τῶν δὲ ἐξ Αἰγύπτου χρημάτων ὅταν μνημονεύσῃς, καὶ τῶν κεκλοφότων ἕνα νομίσῃς Ἀριστοφάνην, ἐπαινῶ μέν σε τοῦ μίσους ὅτι μισεῖς τοὺς ὅθεν οὐ δίκαιον λαμβάνοντας. Et paullo pòst sic dicit: καὶ ταῦτα Αἰγύπτιος· οὓς οὐκ ὀκνοῦντας ὁρῶμεν ὧν ἔδωκαν μνησθῆναι, ἀλλὰ μάλ᾽ εὐχερῶς εἰσπράττοντας ἃ μὴ δεδώκασι. *Idque AEgyptius: cujus gentis homines nequaquam lentos videmus in commemorandis quæ dederunt, sed potiùs ea quæ numquam dederint acriter exigentes.* Vide finem hujus libri. *Idem.*

a *Eorum negotia finiturus.*] Ante hæc verba quædam voces legebantur in Editione Rom. quas primus expunxit Sig. Gelenius. Sed cùm easdem in codice Regio, * Tolos. & Flor. * [ac Colbert.] reperissem, non dubitavi quin pro *cum & eorum*, scribendum esset, *cuncta eorum negotia fin.* Sic enim memineram corruptum esse locum alterum lib. XXI. cap. XVI, ubi pro *suspiciones in hujusmodi cuncta distentæ*: Codex Reg. & Editio Rom. scriptum habent, *cùm & a distentæ.* Valesius. Similia hæc exempla sunt, sed ita, ut finem habeant dissimilem, & citatus locus diserte primam vocalem a retineat, quæ abest ab his nostris, quæ ideo palam est sic scribi oportere, *tum & eorum negotia finiturus.* Gron.

b *Lex est promulgata, quâ cavetur nullum interpellari suffragatorem*] Ea ipsa videtur lex esse, quæ adhuc in Cod. Theodos. habetur, lib. 2. Tit. 29. Si certum petatur de suffragiis. Cujus hæc verba sunt: JULIANUS A. *ad populum. Fœdis commentis, quæ bonorum merito deferuntur * quam occupare meruerunt, & cùm meruissent in Repub. quolibet pacto versari, repetendam sibi pecuniam,*

CAP.

CAP. VII. Allapso itaque Kalendarum Januariarum die, cùm Mamertini & Nevittæ nomina suscepissent paginæ Consulares, humilior [d] Princeps visus est, in officio pedibus gradiendo cum Honoratis: quod laudabant alii, quidam ut affectatum & vile carpebant. [e] Dein Mamertino ludos edente Circenses, [f] manumittendis ex more inductis per admissionum Proximum, [g] ipse [3] lege agi dixerat, ut solebat: statímque [h] admonitus jurisdictionem eo die ad alterum pertinere, [i] ut errato obnoxium decem libris auri semet ipse

3 *Ms.* lege agi ductus dixerat.

quam inhonestè solverant, imprudentius atque inhonestius arbitrantur. Alii etiam quæ tunc donaverant, vel potiùs projecerant ob immeritas causas, invadenda denuo crediderunt. Sed quia leges Romanæ hujusmodi contractus penitus ignorant, omnem repetendi eorum, quæ prodigè nefariéque projecerint, copiam prohibemus. Qui itaque repetere nititur, vel repetisse convincitur, & quod dedit, apud suffragatorem ejus manebit, vel extortum restituet, & alterum tantum fisci juribus inferre cogetur. Dat. Kal. Febr. C P. Mamertino & Nevita Coss. Lindenbr.

c [*Lex est promulgata, qua cavetur nullum interpellari suffragatorem, &c.*] Designat Marcellinus legem 1. Cod. Theodos. Si cert. pet. ex suffrag. ut Petrus Pithœus ad oram Ammiani sui adnotavit.] *Vales.*

d *Princeps visus est in officio.*] Non prætereunda sunt verba Mamertini in Grat. actione: *Itaque matutino crepusculo palatium petimus.* & mox: *Ægre remotis populi qui nos prægrediebatur, agminibus, ut quamlongissime nobis obviàm procederet laboravit.* Et pòst: *Pæne intra ipsas Palatinæ domus valvas lecticas Consulares jussit inferri: & cùm honori ejus venerationique cedentes, sedile illud dignitatis amplissimæ recusaremus, suis nos propè manibus impositos, mistus agmini togatorum, præire cæpit pedes, &c.* Consulari autem officio adesse Imperatores eo sæculo usitatum fuit. Spartianus in Hadriano: *Consulum & Præt. officia frequentavit.* Unde Ausonius in Consulatu dicit:

Jam venit Augustus, nostros ut comat honores,
Officio exornans, quos participare cupisset.

Idem in Gratiarum actione. *Ipsa autem*, ait, *sedes honoris, sella curulis, gloriosa pompa imperialis officii, &c.* Denique Claudianus in Eutropium lib 1.

Candida pollutos comitatur Curia fasces,
Forsitan & Dominus.

Sic enim eum locum distinguendum, & explicandum censeo. Ceterùm ex allato Mamertini loco discimus, Mamertinum Consulem ex palatio processisse: qui honos non omnibus Coss. tribui solebat. Itaque notat Plutarchus in Galba, eum cùm esset affinis Liviæ, Consulem è palatio Kal. Jan. processisse: λιβίας προσήκοντος ὕπατος ἐκ παλατίου προῆλθε. Idem.

e *Mamertino ludos edente Circenses.*] Ludos intellige, quos mense Januario Coss. edere consueverant ex ante diem 3. Non. Jan. per continuum triduum; ut notatum est in Calendario Rom. quod primus ediditHeruvartius. Et ita quidem in Urbe. At per provincias in majoribus civitatibus Circenses quoque a. d. 4. Nonas Jan. à Magistratibus edebantur, ut docet Libanius in Orat. εἰς τὰς καλάνδας, his verbis: τρίτη δ' ἱππῳδρομία ζεύγνυται μὲν ἁμιλλητήρια ἅρματα· πολὺς δ' ἔρις ὑπὲρ τῆς νίκης. Idem.

f *Manumittendis ex more inductis.*] Consules annum auspicantes, servos aliquot manumittere solebant: quem morem, ejúsque pariter originem primus ex recentioribus in lucem protulit P. Faber. V. Cl. in lib. 2. Semestrium, & in Commentario ad Tit. 2. de origine Juris, ita ut nihil ampliùs dici possit. Tantùm moneo, Claudiani versum malè distingui in 4. Cons. Honorii, ubi hunc ritum eleganter describit. Sic enim distinguendus est:

Tristis conditio pulsata fronte recedit.
In civem rubuere genæ.

Id est, non jam alapis servilibus os obtunditur: sed ingenuo rubore perfunditur. *Idem.*

g *Ipse lege agi dixerat.*] Manumissio erat actus legitimus, ut præter Juris Auctores docet Varro in lib. 5. de lingua Lat. In ejusmodi verò actibus hæc sollemnis erat formula, ut lege agi juberet is, penes quem erat jurisdictio. Unde apud Vopiscum in Aureliano Crinitus Aurelianum apud Principem adoptaturus sic ait: *Jube ut lege agatur, sitque Aurelianus heres sacrorum, nominis & bonorum totiusque juris Ulpio Crinito.* Ceterùm quod hîc legitur, Julianum lege agi jussisse, sic accipio, ut Juliani præsentis honori venerationíque id dederit Mamertinus. *Idem.*

h *Admonitus ea die jurisd. ad alterum pertinere.*] Hic locus magnam habet obscuritatem. An fortè intelligit, jurisdictionem eo die non ad Mamertinum Cos. sed ad collegam ejus Nevittam, aut ad Præfectum Urbis pertinuisse? Sanè Coss. olim in Rep. alternis mensibus fasces habebant, jam inde à Bruto qui primus Consul fuit, ut docet Dionysius in lib. 5. initio, & in lib. 9. pag. 600. Morísque erat ut ante Consulem, quo mense fasces non haberet, Accensus iret, Lictores ponè sequerentur, teste Suetonio in Julio, & T. Livio in lib. 3. ubi de Decemviris. Vide & Agellium in lib. 2. cap. 15. Quoties autem ambo Coss. erant in castris, alternis diebus imperium habebant: ut declarat Polybius in narratione pugnæ Cannensis lib. 3. Sed hæc explicatio huic loco convenire non potest. An ergo potius intelligit, jurisdictionem non ad Julianum, sed ad Mamertinum Cos. pertinuisse? *Idem.*

i *Ut errato obnoxiam Decembris auroram & ipse mutavit.*] Hîc verò planè opus est OEdipo. Quis enim est

multavit. [k] Frequentabat inter hæc [4] Curiam agendo diversa, quæ [5] divisiones multiplices ingerebant. Et cùm die quodam ei causas [6] ibi spectanti venisse nuntiatus esset ex Asia Philosophus Maximus, [l] exsiluit indecorè: & qui esset oblitus, effuso cursu à vestibulo longè progressus, exosculatum susceptúmque reverenter secum induxit, [m] per ostentationem intempestivam nimius captator inanis gloriæ visus, præclaríque illius [n] dicti immemor Tulliani, quo tales notando ita relatum: *Ipsi illi Philosophi, etiam in his libris quos de contemnenda gloria scribunt, nomen suum inscribunt, ut in eo ipso quo prædicationem* [7] *nobilitatémque despiciunt, prædicari de se ac se nominari velint.* Nec multo deinceps, duo [o] Agentes in rebus ex iis qui projecti sunt, eum adiere, fiden-

4 *Ms.* Curium agendo diverso. 5 *Ms.* divisiones. 6 *Ms.* sibi spectanti. 7 Al. *nobilitatum.*

---

qui hîc quidquam intelligat? In codice Vaticano ante quadringentos plus minùs annos descripto sic legitur: *Ut terrato obnoxium Decembris aurorem & ipse mutavit.* [Ita & in Ms. Colbert.] Neque aliter refert Editio Rom. nisi quòd in ea excusum est *auroram.* At codex Regius prorsus cum Vaticano consentit. Tantùm in eo vox illa *Decembris* deest. * Proinde non dubito, quin totus ita scribendus sit locus: *Ut errato obnoxium decem libris auri semetipse multavit.* Quam emendationem paullo post primam Editionem hujus operis cùm feliciter deprehendissem, eámque communicassem viris doctissimis, Sirmundo, Rigaltio, Serravio: illi eam statim magnopere probârunt. Solus repertus est Jacobus Gothofredus, qui cùm hunc locum aliter emendâsset, prorsus infeliciter; nostram emendationem improbavit, ob id præcipuè quòd novum ipsi videbatur, à semetipso quemquam multari. Exstat tamen illustre exemplum ejus rei apud Augustinum in libro 1. de sermone Domini in monte, de Acindyno Præfecto Prætorio, qui se ipse multavit. *Henr. Vales.* * [Ludovicus Nublæus V. Cl. & doctissimus, mihi suggessit, quod pridem antea fratrem monuerat, exstare legem Gratiani, Valentiniani & Theodosii Impp. legem inquam unicam in titulo utriusque Codicis, Ammiani emendationi illustrandæ accommmodatissimam, quæ talis est: *Si quacumque præditus potestate, vel ad eum pertinentes ad suppositarum jurisdictioni suæ adspirare tentaverit nuptias: licet prohibitas nuptias non peregerit; attamen pro tali conamine multæ librarum auri decem obnoxium statuimus.* Ex quibus intelligitur, decem auri librarum multam tum omnium maximam fuisse: quæ & rectoribus provinciarum, potestatibusque civilibus ac militaribus lege infligi consuevisset, & quam ipse etiam sibi Imperator Julianus propter errorem irrogandam putârit.] *Had. Vales.*

k *Frequentabant inter hæc Curiam aggere diverso.*] Stulta & inepta lectio nescio unde in Lindenbrogii Editionem irrepsit. In Editione certè Rom. legitur, *agere diverso diversásque divisiones mult. ingerebant*: quod nec Accursius nec Castellus mutaverunt. Sed Gelenius ita edere maluit: *Frequentabant inter hæc Curiam agendo diversi, diversásque occasiones mult. ingerebant.* Sed cùm in Mss. Regio ac Flor. & Valentino [ac Colbertino] * & Tolos. * legi comperissem, *agendo diverso diversáque divisiones multip.* existimavi sic à Marcellino scriptum fuisse: *Frequentabat inter hæc Curiam agendo diversa, quæ divisiones m. ing.* ut hæc de Juliano ipso dicantur. Quod egregiè confirmat Libanius in Orat. funebri pag. 298. εἰσῆλθεν καὶ εἰς τὸ συνέδριον, καὶ τὴν μεγάλην βουλὴν περὶ αὐτὸν ἐκάθισε, πολὺν δὴ χρόνον ταύτης τῆς τιμῆς ἐστερημένην· εἰς μὲν γὰρ τὸ βασίλειον εἰσεκαλεῖτο πρότερον ἑστήξουσά τι καὶ μικρὰ ἀκουσομένη, &c. Id est: *Introibat etiam in Curiam, & Senatores circa se sedentes habuit: quo honore diu illi caruerant. Accersebantur enim in palatium, ut stantes pauca quædam audirent, &c.* Idem de Juliano tradit Socrates in lib. 3. *Idem.*

l *Exsiluit indecore.*] At id ejus factum prædicat Libanius pag. 299. his verbis: λέγοντος δὲ αὐτοῦ ἀγγέλλει τις προσιέναι τὸν διδάσκαλον ἄνδρα Ἴωνα φιλόσοφον, ἐξ Ἰωνίας κεκλημένον. ὁ δὲ ἐκ μέσων ἀναπηδήσας τῶν γερόντων ἔθει πρὸς τὰς θύρας. & mox: περιβαλὼν οὖν καὶ ἀσπασάμενος ὡς νόμος τοῖς ἰδιώταις ἀλλήλους ἢ βασιλεῦσί γε ἀλλήλους, εἰσῆγεν οὐ μετέχοντα τῆς βουλῆς. *Hæc cùm in Senatu ageret, nuntiatur à quodam adesse magistrum ipsius ex Jonia accitum. Ipse igitur ex medio patrum Conscript. exsiliens, ad vestibulum cucurrit.* Et mox: *Cúmque hominem amplexus osculatúsque esset, perinde ac privati, aut potiùs perinde ac Reges inter se solent, induxit eum in Curiam, tametsi ille in Senatum relatus non esset.* [Ad hunc Maximum exstant complures Juliani Epistolæ familiarissimæ.] *Idem.*

m *Per ostentationem intemp.*] Longè dissimilis Marci Imp. quem tamen velut exemplar ibi proposuerat. Ille enim in colenda Philosophia moderatum se, & æqualem semper præstitit: unde in lib. de vita sua id à Vero fratre didicisse se fatetur, τὸ ἀμελὲς καὶ ὁμαλὸν ἐν τῇ τιμῇ τῆς φιλοσοφίας. Idem studiosè elaborabat, ut eumdem tenorem ubique servaret, quod ἀνεπιτηδεύτως τὸ σεμνὸν dicit eleganter iis in libris. *Idem.*

n *Dicti immemor Tulliani*] Cicero pro Archia, atque ex eo Primasius Afer in Epist. Pauli, pag. 129. *Lindenbr.*

o *Agentes in rebus ex iis qui projecti sunt.*] Hos Agentes in rebus unà cum ceteris Palatinis ferè omnibus Julianus in exordio principatus palatio expulerat. Atque ipse Scholam quidem omnem noménque Agentum in re-

tiùs promittentes latebras monstrare Florentii, si eis gradus militiæ redderetur: quos incessens delatorésque appellans, addebat non esse Imperatorium, obliquis flecti indiciis ad retrahendum hominem mortis metu absconditum, qui fortè non diu latitare citra spem veniæ permitteretur. Aderat his omnibus [p] Prætextatus, præclaræ indolis gravitatísque priscæ Senator, ex negotio proprio fortè repertus apud Constantinopolim, quem arbitrio suo Achaiæ Proconsulari præfecerat potestate. [q] Nec tamen cùm corrigendis civilibus ita diligenter instaret, omisit castrensia: rectores militibus diu exploratos adponens, urbes quinetiam per Thracias omnes cum munimentis reparans extimis curánsque sollicitè ne arma vel indumenta, aut stipendium, vel alimenta deessent his, quos per supercilia Histri dispersos, excursibúsque barbarorum oppositos, agere vigilanter audiebat & fortiter. Quæ cùm ita divideret, nihil segniùs agi permittens: suadentibus proximis ut aggrederetur propinquos [r] Gothos sæpe fallaces & perfidos, hostes quærere se meliores aiebat: illis enim sufficere [s] mercatores Galatas, per quos ubique sine conditionis discrimine venumdantur. Hæc eum curantem & talia commendabat externis nationibus fama, ut fortitudine, sobrietate, militaris rei scientia, virtutúmque omnium incrementis excelsum: paulatímque progrediens ambitum oppleverat mundi. Proinde timore ejus adventus per finitimos longéque distantes latiùs explicato, [t] legationes undique [8] solito ociùs concurrebant: hinc Transtigritanis pacem obsecrantibus & Armeniis, inde nationibus [9] Indicis certatim cum donis Optimates mitten-

8 solito ejus. 9 *Ms.* divis & Serendivis.

bus aboleri jusserat: sed Magister Officiorum, cui præcepti exsecutio mandata fuerat, alios ejecit, ceteros retinuit: ut docet Libanius in Orat funebri, pag. 294. ubi multa de eorum calumniis & rapinis subjicit. Porro Agentes in rebus XVII. omnino habuit Julianus, cùm secuti Principes ad x. millia habuerint, teste Libanio in Oratione *πρὸς τοὺς βαρεῖς αὐτὸν καλέσαντας*. Vales.

p *Prætextatus quem Achaiæ Proconsulari pr. pot.*] Eum Magistratum gessit Prætextatus usque ad initium Imperii Valentiniani Senioris, ut docet Zosimus in principio lib. 4. Πραιτεξτάτος ὁ τῆς Ἑλλάδος τὴν ἀνθύπατον ἔχων ἀρχὴν, *ἀνὴρ ἐν πάσαις διαπρέπων ταῖς ἀρεταῖς. Prætextatus Achaiæ Proconsul, vir omnibus virtutibus excellens.* Vettius Agorius Prætextatus hic dicebatur, ut docet vetus Inscriptio: qui postea Præfectus Urbi fuit Valentiniano II. & Valente II. Coss. ut scribit Marcellinus noster: ac multo pòst Præfectus Prætorio sub Theodosio decessit, cùm esset Consul designatus, ut testatur D. Hieronymus, & Symmachus. Eundem intelligere videtur Hieronymus in Epist. ad Marcellam de exitu Leæ. * Himerii encomium *εἰς τὸν ἀνθύπατον τῆς Ἑλλάδος Πραιτεξτάτον* memorat Photius. * *Idem.*

q *Nec tamen omisit castrensia.*] Zonaras idem quoque scribit: *καὶ τὰ στρατεύματα δὲ ἐπεσκέπτετο καὶ ἐξήταζε.* Idem.

r *Gothos sæpe fallaces & perfidos*] Rutilius in Itinerario: *Submittant trepidi perfida colla Getæ.* Salvianus lib. 7. *Gothorum gens perfida, sed pudica.* Vide Sidonium Apollinarem lib. 6. epist. 6. * *Lindenbr.*

s *Mercatores Galatas*] Galatæ venaliciarii erant, & servitia vendebant: quod testatur etiam Claudianus in Eutropium lib. I.

Hinc fora venalis Galata ductore frequentat.

Ceterùm & illud notandum est, veteres Latinos à venaliciariis mercatores distinxisse, nec mercaturæ nomine mancipia censuisse. Plautus:

Mercaturámne, an venales habuit? ubi rem perdidit.

Cicero in Corneliana 2. *Neque me divitiæ movent, quibus omnes Africanos & Lælios multi venaliciarii mercatorésque superarunt.* Neque obstat vetus Inscriptio quæ sic habet: L. VALERIUS. ZABDAE. MERCAT. VENALICII. L. Nam libertus patronum suum mercatorem venalicium honoris causâ appellat. *Vales.*

t *Legationes undique solito citiùs concurrebant.*] De his legationibus ita loquitur Zonaras: *ἐχρημάτιζε δὲ καὶ πρέσβεσιν ἐκ διαφόρων ἐθνῶν σταλεῖσι πρὸς τὸν Κωνστάντιον.* Quasi verò hæ legationes ad Constantium missæ essent, non ad Julianum ipsum. Porro Editio Rom. hunc locum sic exhibet, *undique solito ejus concurrebant*: neque aliter Mss. Flor. [& Colb.] At in Regio codice ita scriptum reperi, *unrique solito magis conc.* Sed emendatum est eadem manu, *solito*

tibus ante tempus [v] abuſque Divis & Serendivis: ab Auſtrali plaga ad famulandum rei Romanæ ſemet offerentibus Mauris: ab Aquilone & [x] regionibus Solis per quas in mare Phaſis accipitur, Boſporanis aliiſque antehac ignotis legationes vehentibus ſupplices ut annua complentes ſollemnia intra terrarum genitalium terminos otioſè vivere ſinerentur.

Cap. VIII. Appoſitum eſt (ut exiſtimo) tempus, ad has partes nos occaſione magni Principis devolutos, ſuper Thraciarum extimis, ſitúque Pontici ſinus viſa vel lecta quædam perſpicua fide monſtrare. Athos in Macedonia mons ille præcelſus, [y] navibus quondam Medicis pervius, & Caphareus Euboïcus ſcopulus, [z] ubi Nauplius Palamedis pater claſſem conliſit Argivam, licèt longo ſpatio controverſi [a] a Theſſalo mari diſtinguunt Ægæum: quod paullatim fuſiùs adoleſcens, dextrâ, quâ latè protenditur, per Sporadas eſt inſuloſum atque Cycladas; ideo ſic appellatas, quòd omnes ambiunt Delon [1] [b] partu Deorum inſignem: lævâ [2] Imbrum & Tenedum circumluens, & Lemnum & [3] Thaſum: quando perflatur, Lesbo illiditur violentiùs. Unde gurgitibus refluis [c] Apollinis Sminthii templum & Troada perſtringit, &

1 *Mſ.* parte. 2 *Mſ.* Embrum. 3 *Mſ.* Taxum.

crebriùs, utrumque ex conjectura, ut ex ipſa emendationis inconſtantia apparet. Quam tamen equidem malim ſequi, quàm illam Caſtelli: *Undique ſollicitè ad eum concurrebant.* Valeſ.

v *Abuſque Indis & Serindis.*] Sic primus correxit Gelenius, cùm in Editione Rom. ſcriptum eſſet, *abuſque diviſiſſet Serendi jus.* Ego verò codicis Regii, & Flor. [ac Colbertini] ſcripturam ſequi malui, quæ ſic habet, *Divis & Serendivis.* Sunt autem gentes Indicæ ſic appellatæ. Divi quidem iidem eſſe videntur, quos Divas vocat Expoſitio totius mundi. * Seu potiùs Diveni, qui inſulam habitant Divu nomine, ex qua oriundum fuiſſe Theophilum Indum auctor eſt Philoſtorgius in libro 3. Hiſt. Eccleſ. Et hæc fortè eſt inſula, quæ vulgò dicitur Diu, ad os Indi fluv. ſita, Regi Cambaiæ obnoxia: quam deſcribit Oſorius in libro IX. de rebus Emmanuëlis R. Quod ſpectat ad Serendivos vel Serindivos, aſſentior viro doctiſſimo Samuëli Bocharto, qui Serindivos ait eſſe incolas inſulæ *Seilan*, quæ & *Serandib* Arabicè dicitur: quam eamdem eſſe cum Taprobane, multis probat idem Bochartus in lib. I. de Coloniis Phœnicum capite ultimo. * *Valeſius.* Adde Iſ. Voſſium ad Pomponium Melam. III. 7. *Gron.*

x *Regionibus Solis.*] Fortè quia AEetes Solis filius iis regionibus imperavit, ut ſcribit Apollodorus. Quòd ſi *ſolis* adjectivè ſumitur, idem erit ac *deſertis.* Valeſ.

y *Navibus quondam Medicis*] Herod. lib. VII. *Lindenbr.*

z *Ubi Nauplius Palamedis pater claſſem concidit Arg.*] Dio Chryſoſt. in Euboico: Μικρὸ δ' ἐδόκει, ὥσπερ οἶμαι τὸν Ναύπλιον ὁρῶν ἀπὸ τοῦ Καφαρέως ἥκοντα. Idem.

a *A Theſſalo mari diſtinguunt AEgæum.*] Primus eam ſcripturam excogitavit Gelenius, cum in antiquioribus Editionibus legeretur: *Controverſaria Theſſamalitis cingitur AEgeum.* Neque aliter in Codice Regio, niſi quòd in eo [ut & in Colbert.] legitur, *tingunt AEgeum.* Initium maris Ægæi hoc in loco definiebat Marcellinus. Quod alii à Sunio Atticæ promuntorio, ut Mela, alii ab Acrocerauniis Epiri montibus initium capere dicunt, inter quos eſt Plinius, & Solinus. Myrtoum enim AEgæi partem faciunt, alióſque ſinus. AEgæum tamen propriè dictum ab Myrtoi fine incipit; ut teſtis eſt Strabo in lib. 2. & in Helleſpontum deſinit. Marcellinus autem noſter à Caphareo Eubœæ incipere dicit. Sed quod ait, Caphareo & Atho montibus AEgæum à Theſſalo mari diſtingui, prorſus intelligere nequeo. Nec dubito, quin locus aliter ſit corrigendus. *Valeſ.* Itaque & conjecturam Iſ. Voſſii adſcripſit exemplari ſuo pater *controverſæ Athos ſummitatis*, propiorem quidem ad Mſſ. ſed quæ, ut opinor, non exhaurit mentem auctoris; & *controverſus* ſolet in hoc auctore ſcribi corrupte pro *contraverſus*, ut patet tum ex ſeqq. verbis, *quibus controverſæ extraneæ ſunt Symplegades*, tum ex libro XXII. cap. 15. quem ſenſum & hic requiri non dubito. *Gron.*

b *Patriam Deorum inſignem.*] Emendavi *partu Deorum*, cùm in Mſſ. omnibus legeretur *parte.* Valeſ.

c *Apollinis Sminthii*] Ἀπόλλωνος τοῦ Σμινθέως meminit Pauſan. in Phocic. Lactant. de falſ. religione lib. I. cap. 7. * Unde verò Sminthius hîc vocetur, explicat Tzetzes in Lycophron. pag. 192. * Macrob. Saturn. I. c. 17. *Sminthius cognominatur* ὅτι ζέων θεῖ *quia fervens currit.* Arnob. lib. 3. de Libero & Apolline: *Alter fæculentæ hilaritatis dator, Sminthiorum alter pernicies murium.* Servius AEneid. 3. p. 271. *Cretenſes murem Sminthicem dicunt.* Et pòſt: *Sminthos mures vocari à Phrygibus.* Confirmat id Tzetzes. Hezychius: Σμινθεὺς ὁ ἐν τῇ Σμίνθῳ τιμώμενος,

Ilium heroicis caſibus clarum: efficítque [d] Melana ſinum oppoſitum Zephyro: cujus apud principium Abdera viſitur Protagoræ domicilium & Democriti: cruentæque Diomedis Thracii ſedes, & convalles per quas Hebrus ſibi miſcetur, & [4] Maronea, ac [e] Ænus, quâ diris auſpiciis cœptâ móxque relictâ, ad Auſoniam veterem ductu numinum properavit Æneas. Hinc gracileſcens paullatim, & velut naturali quodam commercio ruens in Pontum, [f] ejúſque partem adſumens, in ſpeciem Φ Græcæ litteræ formatur: exin Helleſpontum à Rhodopa ſcindens, Cynoſſema, ubi ſepulta creditur Hecuba, & [g] Cœla præterlabitur & Seſton & Callipolin: contrà per Achillis Ajacíſque ſepulcra Dardanum contingit & Abydon, unde junctis pontibus Xerxes maria pedibus peragravit: dein [h] Lampſacum, Themiſtocli dono datam à Rege Perſarum, & Parion, quam condidit [ik] Jaſionis filius Parius. Unde ſemiorbe curveſcens altrinſecus, latáque aperiens terrarum divortia, circumfluis ſpatiis Proponti-

4 *Mſ.* Matronæ ac AEnus.

λέγεται δὲ καὶ ὁ Απόλλων. Σμίνθυς, μῦς· καὶ ὁ Απόλλων διὰ τὸ ἐπὶ μυωπίας φασὶ βεβηκέναι. Lindenbr.

d *Melæna ſinum oppoſitum Zephyro.*] In Mſ. Regio & Editione Rom. ſcribitur *Zephyri*, & in Regio ſuperſcriptum eſt *Zephyris*. Eſt autem Melas ſinus ad Occaſum oppoſitus Cherſoneſo Thraciæ. *Valeſ.*

e *Ænus, qua diris auſpiciis cœpta.*] AEnum Thraciæ urbem ab AEnea conditam eſſe teſtatur Conon in Narratione 46. & Mela in lib. 2. cap. 2. & Origo gentis Romanæ. At Dionyſius Hal. in lib. 1. non AEnum, ſed AEneiam urbem ab eo conditam ſcribit in Cherſoneſo, quam Pallenem vocant: eámque ad Caſſandri tempora ſtetiſſe dicit: ſed cùm Caſſander Theſſalonicam conderet, AEneatas in eam urbem tranſtulit: AEneatæ tamen quotannis ab Theſſalonica proficiſcebantur AEneiam, ſollemne ſacrum in memoriam conditoris AEneæ facturi, ut ſcribit Livius in lib. 40. initio. Cum Marcellino tamen conſentit Virgilius in lib. 3. principio, & urbem in Thracia ædificatam ab AEnea canit, AEnum procul dubio ſignificans. Sed quod addit,

AEneadáſque meo nomen de nomine fingo,

obſtare videtur. Neque enim ab AEno patronymicum fit AEneades, ſed αἰνεῖος, ut docet Polybius, & Livius. Ab AEneia quidem, de qua diximus, gentile fit Αἰνειάται. Et AEnum ab AEnea condi non potuiſſe, rectè probat Servius, ex eo quòd Homerus inde auxilia ad Trojam veniſſe dicat: & quòd Callimachus, & Euphorion à ſocio Ulyſſis illic ſepulto, eo tempore quo miſſus eſt ad frumenta apportanda, cognominatam ſcribant. * Adde quòd Hercules tanto ante AEneam Trojâ rediens, AEnum appuliſſe dicitur ab Apollodoro. * *Idem.*

f *Ejuſque partem adſe jungens.*] Codex Regius, * Vatic. * [ac Colbert.] & Editio Rom. ſcriptum ſic habent, *adſeuncens*. In Regio tamen ſuſperſcriptum eſt prout edidit Gelenius. Sed Editionis Auguſtanæ ſcripturam præferendam eſſe exiſtimavi: niſi cui placet emendare: *Ejuſque partem adſciſcens*, [vel *adſe uncans.*] Valeſ. Enimvero hæc digna tantis ingeniis. Ipſæ literæ cui non paulo attentiori ſuggerunt *adſe uniens*? Gron.

g *Cæla præterlabitur.*] In Actis Epheſini Concilii Cyrillus Cœlorum Epiſcopus recenſetur. Ejuſdem opidi meminit Nicetas Choniates in lib. 5. de rebus Manuelis Comneni: κατάγεται εἰς τὰ κοῖλα ταῦτα δὴ τὰ περὶ σηστόν τε καὶ ἄβυδον. Malè ergo in Ptolemæi libris ſcribitur Κύλλα, σηστὸς in Helleſponto. In Chronico quoque Alexandrino inter urbes quinti Climatis numerantur Χερρόνησος, Κύλαι, σηστὸς: eodem errore pro Κοῖλα. Cœlos portus dicitur à Mela in lib. 2. & à Plinio in 4. *Idem.*

h *Lampſacum Themiſtocli dono datam*] Æmil. Probus in Themiſt. Scholiaſtes Ariſtoph. in Equitib. pag. 196. *Lindenbr.*

i *Jaſonis filius Parius*] Mſ. *Parus*, malè. neque *Jaſonis* ſed *Jaſionis* legendum, ἀπὸ Παρίου τοῦ Ιασίωνος. Stephanus περὶ πόλ. Euſtath. in Dionyſium. *Idem.*

k *Jaſionis filius Parius.*] Jaſion Electræ & Coryti filius ex Cerere Plutum & Philomelum ſuſtulit, inter quos non bene conveniſſe dicitur. Plutus enim cùm eſſet opulentior, nec fratri quidquam dare vellet, Philomelus neceſſitate coactus, quodcumque habebat vendito, eo boves duos emiſſe dicitur, & plauſtrum primus fabricaſſe, atque arando ſemet aluiſſe. Ex hoc Parium Petelidas ait natum, qui de ſuo nomine Parin, & opidum Parion appellavit, ut ſcribit Hyginus in Aſtronomico Poëtico cap. de Arctophylace * Arrianus verò in Bithynicis Parium Jaſionis filium facit, à quo Parium urbem in Helleſponto conditam eſſe ait: ut refert Euſtathius in librum v. Odyſſeæ pag. 1528. * Alii tamen à Paride Priami filio Parion opidum dictum volunt, inter quos eſt Johannes Antiochenus in Excerptis, quæ abhinc biennio publicavi, & Suidas in πάριον. Sanè in eo opido Paridis ſtatua fuit, in foro magicis cærimoniis conſecrata, cui publicè ſacra fiebant, ut docet Athenagoras in Apologetico: τὸ δὲ πάριον Αλεξάνδρου καὶ πρωτέως, &c. Valeſ.

dos reſpergit [l] ex Eoo latere Cyzicum, & Dindyma religioſa Matris Magnæ delubra, & [m] [n] Apamiam, Ciúmque, & [o] Aſtacum ſecuto tempore Nicomediam à Rege cognominatam: quà in occaſum procedit, Cherroneſum pulſat & [p] Ægos-potamus, in quo loco lapides caſuros ex cælo prædixit Anaxagoras, & Lyſimachiam, & civitatem quam [q] Hercules conditam Perinthi comitis ſui memoriæ dedicavit. Et ut effectè plenéque Φ litteræ figura ſervetur, in meditullio ipſo rotunditatis Proconeſus inſula eſt oblonga, & Beſbicus. Poſt cujus ſummitatem in anguſtias rurſus extenuatum, Europam & Bithyniam intercurrens, per Chalcedona, Chryſopolim, & ſtationes tranſit obſcuras. Nam ſupercilia ejus ſiniſtra [r] Athyras portus deſpectat & Selymbria, & Conſtantinopolis, vetus [ſ] Byzantium, Atticorum colonia, & [t] pro-

l *Ex eo latere.*] Emendavi *ex Eoo latere*: quam emendationem confirmant ea quæ ſtatim ſubnectuntur: *Quà in Occaſum procedit, Cherroneſum pulſat, &c.* Valeſ.

m *Apamiam, Ciumque & Aſtacum*] Mſ. Flor. indicio locum hunc mancum deprehendimus: in eo enim ſic legitur: *Aſſpamiam Ciumque ubi Hylam ſecuto & Aſtacum.* Indubiè tale aliquid ſcripſit Ammian. *Apamiam, Ciumque, ubi Hylam inſecuta rapuit Nympha, & Aſtac.* Priſcianus Perieget.

Bebrycii poſt hos, & Myſia montibus alta,
Quà Cius egregiâ decurrens murmurat undâ:
Quâ Nymphas comitem perhibent rapuiſſe potentis
Alcidæ puerum, triſtiſſima fata gementis.

Strab. lib. XII. pag. 388. Μυθεύουσι τὸν Ὕλαν ἕνα τῶν Ἡρακλέους ἑταίρων συμπλεύσαντα ἐπὶ τῆς Ἀργοῦς αὐτῷ, ἐξιόντα δὲ ἐπὶ ὑδρείαν ὑπὸ Νυμφῶν ἁρπαγῆναι. Κίον δὲ, καὶ τοῦτον Ἡρακλέους ἑταῖρον ἐπανελθόντα ἐκ Κόλχων, αὐτόθι καταμεῖναι, καὶ κτίσαι τὴν πόλιν ἐπώνυμον αὐτοῦ. Vid. Schol. Apoll. lib. I. num. 36. Euſtath. in Dionyſ. p. 107. *Lindenbr.*

n [*Et Apamiam, Ciumque & Aſtacum, ſecuto tempore Nicomediam a Rege cognominatam.*] Petrus Pithœus ad marginem Ammiani ſui adnotavit, pro *& Aſtacum* in veteribus libris ſcriptum inveniri, *ubi Hylam.* Ex quo apparere, heic nonnulla deeſſe. Conſtare enim juxta Apamiam Hylam Herculis delicias à Nymphis raptum, & necatum fuiſſe in amne, qui poſtea Hylas dictus ſit. Certè in codice Colbertino qui eſt optimæ notæ, ſcriptum reperio: *Et Apamiam, Ciumque, ubi Hylam, ſecuto tempore Nicomediam à Rege cognominatam.* Ubi aliqua deeſſe cum Pithœo non dubito: ſed quomodo ſuppleri emendaríque poſſint, haud facile dictu eſt. Vulgata quidem lectio planè mendoſa eſt. Nam Aſtacum à Nicomedia Plinius diſertè diſtinguit in libri V. capite XXXII. & ultimo. Cios fluvius Cium vel Cion opidum alluit, & Hylæ amni proximus eſt: ut ibidem Plinius docet.] *Had Valeſ.* Vexavit me hic locus, quem putabam conſideratione dignum, unde cogitabam, an libri veteres forte indicarent *Ciumque & Olbiam, ſecuto* &c. Hanc enim nonnulli volunt poſtea ab rege Nicomede nomen accepiſſe. Sed acrius intuens vidi nec deeſſe quidquam, nec ſic mutari debere; quum recte ſic procedat oratio, *Ciumque, ubi Hyla*; (nempe amnis notiſſimæ famæ eſt) *inſecuto tempore Nicomediam* &c. ſcil. quoque reſpergit. Hylas & Hyla, ut Tyras & Tyra, de quo mox Valeſius. Suſpicor etiam ab Ammiano ſcriptum *religioſa Matris Magnæ delubra.* Id enim pertinet tantum ad Dindyma, non ad Cyzicum, ubi Proſerpina principatum obtinebat. *Gron.*

o *Aſtacum ſecuto tempore Nicomediam à Rege cognominatam*] Strabo lib. XII. Ἀστακὸς Μεγαρέων κτίσμα καὶ Ἀθηναίων, καὶ μετὰ ταῦτα Δοιδαλσοῦ, ἀφ᾽ ἧς καὶ ὁ κόλπος ὠνομάσθη. Κατεσκάφη δ᾽ ὑπὸ Λυσιμάχου. τοὺς δὲ οἰκήτορας μετήγαγεν εἰς Νικομήδειαν ὁ κτίσας αὐτήν. * Pauſanias lib. V. Ἀπὸ τούτου δὲ (Nicomedem intelligit) καὶ τῇ μεγίστῃ τῶν ἐν Βιθυνίᾳ πόλεων μετεβλήθη τὸ ὄνομα, Ἀστακῷ τὰ πρὸ τούτου καλουμένῃ. Lindenbr.

p *Ægos-potamus, in quo loco lapides caſuros ex cælo prædixit Anaxagoras*] Diogen. Laërtius in Anaxagora: φασὶ δ᾽ αὐτὸν προειπεῖν τὴν περὶ Αἰγὸς ποταμοὺς γενομένην τοῦ λίθου πτῶσιν, ὃν εἶπεν ἐκ τοῦ ἡλίου πεσεῖσθαι. Ammian. inf. ad finem hujus libri. *Idem.*

q *Hercules conditam Perinthum comitis ſui memoriæ dedicavit*] Non ab Herculis, ſed à Perintho Epidaurio Oreſtis commilitone nominatam ſcribit Stephanus περὶ πόλ. in Perintho. *Idem.*

r *Athyras portus.*] Sic dictus ab Athyra fluvio, qui juxtà in Propontidem evolvitur, ut tradit Agathias in lib. 5. Meminit ejuſdem urbis Procopius in lib. 4. de ædificiis Juſtiniani, & Zonaras ac Nicetas. Erátque vicinum huic opido fanum τοῦ ἀρχιστρατήγου, id eſt S. Michaëlis celeberrimum, in loco qui Damocrania dicebatur, teſte Cedreno in Michaële Calaphate. Ejus ſitum diſcimus ex Itinerario Burdigalenſi: *Manſio Sylembria* M. X. *Mutatio Callum* M. X. *Manſio Athyra* M. X. *Manſ. Regio* M. XII. *Civitas Conſtantinop.* M XII. *Valeſ.*

ſ *Byzantium Atticorum colonia.*] Byzantium condidêre Megarenſes anno 2. Olymp. 30. ut ponit Euſebius in Chronico anno 17. poſtquam Chalcedon condita fuerat, teſte Herodoto in lib. 4. Chalcedon autem Olymp. 26. anno 2. à Megarenſibus duce Archia conſtituta dicitur in Euſebii Chronico. Poſt Megarenſes deinde Mileſii Byzantium colonis frequentarunt, ſi credimus Velleio in lib. 2. Denique Pauſanias Lacedæmonius paullo poſt bella Medica coloniam eò Lacedæm. deduxit, ut tradit Juſtinus in lib.

muntorium Ceras prælucentem navibus vehens constructam celsiùs turrim: quapropter [v] Elatas appellatur [x] ventus inde suetus oriri prægelidus. Hoc modo fractum & participatione maris utriusque finitum, jámque mitescens, in æquoream panditur faciem, quantum potest cadere sub adspectum, latè diffusum & longè. Omnis autem ejus velut insularis circuitus litorea navigatio [y] viginti tribus dimensa milibus stadiorum, ut Eratosthenes affirmat, & Hecatæus, & Ptolemæus, aliíque hujusmodi cognitionum minutissimi scrutatores, in speciem Scythici arcus nervo coagmentati geographiæ totius assensione formatur. Et [z] quà Sol Oceano exsurgit Eoo, paludibus clauditur Mæotidos: quà declinat in [5] vesperum, Romanis provinciis terminatur: unde suspicit sidus Arctoum, homines alit linguis & moribus dispares: latus ejus Austrinum molli devexitate subductum. Per hæc amplissima spatia oppida sunt dispersa Græcorum: quæ cuncta ætatibus variis præter pauca Atheniensium coloni con-

5 *Mss.* vesperum ultro Roman.

---

9. Inter hos Atheniensium nulla occurrit mentio. Nisi fortè quia Atheniensium coloni erant Milesii, à quibus Byzantium conditum esse Velleius dicit, Atheniensium coloniam dici eam posse putemus. *Idem.*

t *Promontorium Ceras prælucentem navibus vehens constr. cels. tur. quapropt. Pharos app.*] Mss. *quapropter elatas app.* videtur abstrusius aliquid latere. Strabo lib. VI. Ἔστι δὲ τὸ Κέρας προσεχὲς τῷ Βυζαντίων τείχει, κόλπος ἀνέχων ὡς πρὸς δύσιν ἐπὶ σταδίους ἑξήκοντα, ἐοικὼς ἐλάφου κέρατι. Vid. P. Gillii Viri doctiss. Bospori Thracii Descriptionem. *Lindenbr.*

v *Pharos appellatur.*] Sic primus edidit P. Castellus, cùm in Editione Rom. legeretur *Elatas appellatur:* neque aliter in Codice Regio, * Vatic. * & Florentino. [In Colbert. legitur: Q. *Elatas appellatur vetus inde suetus oripi prægelidus.*] Vales.

x *Et vetus inde fons Euripi.*] Sic Castellus & Gelenius hunc locum correxerunt, qui in Editione Rom. sic legebatur, *Vetus inde suetus* Oripi· & ita quoque in codice Regio, * Vatic. Tolos. * [& Colbert.] Quid autem intelligat Marcellinus, facilius est dicere quàm quid scripserit. Scribit enim Solinus, & Plinius in lib. 4. *Tenuis deinde Euripus porrigitur ad Asiæ urbem Priapum.* Eumdem Euripum Thracii Bospori, qui Byzantium & Chalcedonem interfluit, memorat Plinius in lib. 9. cap. 15. * Verùm Euripus ille non facit ad hunc locum. Rejectis ergo emendationibus seu potiùs depravationibus P. Castelli, totum hunc locum ex vestigiis priscæ scripturæ quam suprà retulimus, ita restituendum esse affirmamus: *Et promuntorium Ceras, prælucentem navibus vehens constructam celsiùs turrim: quapropter Ceratas appellatur ventus inde suetus oriri prægelidus.* Ac postremam quidem hujus loci partem ita primus correxit Lucas Holstenius. Ego verò priorem partem quæ de Cerata vento, certissimâ ut opinor conjecturâ emendavi. Ait ergo Marcellinus *Ceratam* ventum appellari, eo quòd spiret à promuntorio quod dicitur Ceras. Certè novum non est, ventos à locis unde flant, nomen accipere. Sic *Scironites* dicebatur ab Atheniensibus ventus, qui à Scironis promuntorio spirabat. * *Vales.* Bene est, quod mutationis hujus ratio sit addita. Sed quomodo Valesius ei potest inscribi, quod jam Salmasius ex sese publicavit in Solinianis pag. 166. nam sive *Ceratas* sive *Ceratos*, pro eodem potest esse. Sed quidquid sit, utique nunc tempus non erat vel ita tractare Ammianum, vel tam speciosa explicatione, sed nullius firmitatis (nam etsi interdum venti a locis acceperint alii nomen, id ad hunc ita leviter applicari nequit, & multi a locis non accepere nomen) se ipsum deterrere, quo minus obsequaris lectioni vetustæ. Ad quam certe propius accedit Isaac. Vossius ad Melam pag. 206. sed sententia ad insaniam docta, ut multa illic, legens ex Mss. *quapropter* ΕΚΑΤΑΣ *appellatur & ventus*, quod & ipse acceptum refert Holstenio. Ubi primum hæreo in copulativa *&*, cui etsi sit locus, patet utique non esse in Mss. atque utinam dixisset Vossius, quo sensu eam adhiberi vellet! Quo enim illum ventum in istis oris prægelidum? an eum mirari debemus? an notatu dignus est? Certe inter tanta sententiarum incerta non dubitavi sequi veteres codices, & ex iis repurgare quoque contextum, nimium licenter ab Vales. jactatum. Ελατας vocatus fuit localis illic ventus, ab nocturna phari luce, qua locus ille splendebat; sed lusus Græcorum fuit in nomine quod quum videretur promittere aliquem calorem (opinor enim deductum ab ἕλη) plane contra dicitur ab Ammiano fuisse prægelidus. *Gron.*

y XXIII. *dimensa millibus stad.*] Polybius in lib. 4. Ponti περίμετρον XX. circiter stadiorum millia complecti auctor est. Strabo verò in fine lib. 2. XXV. millia. Plinius in lib. 4. varias de Ponti circuitu veterum opiniones affert. *Circuitus verò*, inquit, *totiue Ponti vicies semel stadia mille, ut auctor est Varro, & ferè veteres. Nepos Cornelius* 300. *stadia adjicit. Artemidorus vicies novies mille stad. facit. Agrippa* XXIII. *millium* LX. *Mucianus* XXVIII.

didere Milesii, inter Ionas alios in Asia per Nileum multo antè locati, [a] Codri illius filium, qui se pro patria bello fertur Dorico devovisse. [b] Extremitates autem arcus utrimque tenues [c] duo exprimunt Bospori, è regione sibi oppositi, Thracius & Cimmericus: [d] hac causâ Bospori vocitati, quòd per eos quondam Inachi filia mutata (ut Poëtæ loquuntur) in bovem, ad mare Ionium permeavit. [e] Dextram igitur inflexionem Bospori Thracii excipit [f] Bithyniæ latus, quam veteres dixere Mygdoniam: in qua [g] Thynia & Mariandena sunt regiones, & [h] Amyci sævitiâ Bebryces exempti virtute Pollucis, remotáque statio, in qua volitantes minaciter [i] harpyias Phineus vates horrebat: per quæ litora in sinus oblongos curvata [k] Sangarius [l] & Phyllis, & [m] Bizes & [n] Rhebas fluvii funduntur in maria: quibus controversæ [o] extraneæ sunt

mill. LXV. Vales.

z *Qua Sol Oceano exsurgit Eoo, palud. cl. Mæotidos.*] Immo Mæotis ad Septemtrionem Ponto incumbit, ut testis est Dionysius Characenus. *Idem.*

a *Codri illius F. qui se pro patria*] Herod. lib. 5. Cicero Tuscul. II. Justin. lib. II. Val. Max. lib. V. cap. 6. *Lindenbr.*

b *Extremitates arcus duo exprimunt Bospori.*] Arcus illius Scythici quem efficit Pontus, extremitates seu anguli sunt ex altera parte Bosporus Thracius, ex altera verò litus illud corniculatum ad Colchos, ubi Pontus definit: ut docet Mela in fine lib. 1. & Procopius in lib. 4. Goth. Hos duos angulos sic describit Dionysius:

Σῆμα δ' ἔχει κεράων σκαιὸς πόρος, ὅς ἐπὶ δισσὴν
Εἱλεῖται στροφάλιγγα βιὸς κεράεσσιν ἐοικώς.

Apparet igitur Marcellinum in altero arcus angulo designando peccasse. Nam Cimmerius Bosporus in medio flexu est maris Pontici, teste Plinio. Sed tamen cùm in hac sententia semper sibi constet Marcellinus; suos potiùs auctores secutus esse; quàm errasse dicendus est. *Vales.*

c *Duo exprimunt Bospori, è regione sibi oppositi, Thracius & Cimmerius*] Scholiast. Apoll. lib. 2 num. 8. Δύο εἰσὶ βόσποροι, Κιμμέριος καὶ Θρᾴκιος, ὁ πάλαι Μύσιος καλούμενος, &c. Vid. Strab. lib. XII. pag. 389. *Lindenbr.*

d *Hac causa Bospori vocati*] Scholiast. Apoll. lib. 2. num. 8. Βόσπορος ὀνομάζεται διὰ τὸ δοκεῖν τὴν Ἰὼ βοῦν οὖσαν διαπορεύεσθαι τὸ ἀπὸ Βυζαντίου καὶ Καλχηδόνος διάστημα Idem.

e *Dextram igitur inflexionem Bospori Thracii.*] Hæc est scriptura Regii codicis, quam vulgatæ longè anteponendam esse duxi. Primùm enim Bospori Thracii dextrum latus Marcellinus describendum aggreditur: ac deinde pergit ad sinistrum, pag. 216. In dextro autem latere Ponti prima occurrit Bithyniæ pars, deinde Mariandyni, Paphlagones, & Cappadoces: & hæc omnis ora dextra appellatur: τὰ δεξιὰ τοῦ πόντου Græci vocant, ut docet Strabo in lib. 2. & 12. & Dionysius Characenus, Herodotus lib. 3. aliíque. Dextrum latus vocat Solinus cap. 18. de Delphinis: *Intrant dextro latere, lævo exeunt.* Plinius dextram ripam vocat. Ovid. in lib. 4. de Ponto, Elegia X.

Qui quamquam dextra regione licentiùs erret.

Eodémque modo Græci qui περίπλους scripsere, in omni mari τὰ δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ distinguere solent. *Vales.*

f *Bithyniæ latus, quam veteres dixere Mygdoniam*] Jul. Solin. *Bithynia in Ponti exordio ad partem Solis orientis, adversa Thraciæ, opulenta ac dives urbium, à fontibus Sangarii fluminis primos fines habet, antè Bebrycia dicta, deinde Mygdonia, mox à Bithyno Rege Bithynia.* Lindenbr.

g *Thynia & Mariandena*] Schol. Apollon. lib. II. num. 32. Καλλισθένης ἐν τῷ περίπλῳ ὑπὸ μὲν Ἑλλήνων φησὶ προσαγορεύεσθαι τήν τε χώραν καὶ τὴν νῆσον Θυνιάδα, ὑπὸ δὲ τῶν βαρβάρων Θυνίαν. Vid. eundem lib. 2. num. 7. 9. *Idem.*

h *Amyci sævitiâ Bebryces exempti*] Apollodorus Biblioth. lib. 1 pag. 46. Hygin. fab. XVII. *Idem.*

i *Harpyias Phineus*] Apollodorus Biblioth. lib. 1. pag. 47. Fulgent. Mythol. lib. 3. *Idem.*

k *Sangarius & Psylis*] Ms. *Fullis* malè. Legendum *Psillis.* Strabo lib. XII. Μεταξὺ δὲ Χαλκηδόνος καὶ Ἡρακλείας ῥέουσι ποταμοὶ πλείους, ὧν εἰσὶν ὅ τε Ψίλλις, καὶ ὁ Κάλπας, καὶ Σαγγάριος. Arrianus in Periplo Ponti Euxini. *Idem.*

l *Et Psylis.*] Cùm in Codice Regio & Flor. * Tolos. Vatic. * [& Colbert.] scriptum esse vidissem *Fullis*, non dubitavi eam scripturam Marcellino restituere. Nam & Apollonius ejus fluvii meminit p. 4. in lib. 2. Argon.

Τῇ δ' ἄρ ἐπὶ προχοὰς φυλληίδας.

Ubi Scholiastes notat, φύλλις ποταμὸς Βιθυνίας. ita & Stephanus Byzantius. At Editio Rom. scriptum sic habet, *& Sulis.* unde M. Accursius *Psillis* ediderat corruptè. Psilis enim scribi debet, ut testatur Stephanus, * & Arrianus in Periplo Ponti Euxini. * Certè Euphorion in Chiliadibus primam syllabam corripuit. *Lindenbr.*

m *Byzes.*] Ms. *Bicus.* i. *Lycus.* Scholiast. Apollon. lib. II. num. 34. Λύκος ποταμὸς ὁμώνυμος τῷ βασιλεῖ. ῥεῖ δὲ διὰ τῆς Μαριανδυνῶν χώρας. Vide eumdem lib. 4. num. 13. Arrian. in Periplo.

Καὶ Ψίλιν, Ἀσκάνιόν τε, ῥέεθρά τε Ναυαίθοιο.

Qui versus refertur à Stephano in Ἀσκανία. Vales.

n *Rhebas*] Scholiast. Apollon. lib. 2. num. 16. Ῥήβας ποταμὸς Βιθυνίας. *Idem.*

o *Extraneæ sunt Symplegades.*] Legendum puto *Cya-*

p Symple-

[p] Symplegades, gemini ſcopuli in vertices undique porrecti diruptos, aſſueti priſcis ſæculis obviàm ſibi cum horrendo fragore colliſis molibus ferri, [6] cedenteſque retrorſus acri aſſultu ad ea reverti quæ pulſarant. Per has ſaxorum dehiſcentium concurſantiúmque crebritates, ſi etiam ales intervolaſſet, nulla celeritate pinnarum eripi poterat, quin interiret oppreſſa. Hi ſcopuli cùm eos Argo prima omnium navis, Colchos ad direptionem aurei properans velleris, præteriſſet innoxia, immobiles turbine circumfracto ſtetere concorporati, ut eos aliquando fuiſſe diremptos nulli nunc conſpicantium credant, niſi ſuper hoc congruerent omnes priſcorum carminum cantus. Poſt Bithyniæ partem, provinciæ Pontus & Paphlagonia protenduntur, in quibus Heraclea, & Sinope, & Polemonion, & Amiſos amplæ ſunt civitates, & Tios, & Amaſtris, omnes ab auſpicio diligentiâ fundatæ Græcorum: & [q] Ceraſus, unde advexit hujuſmodi poma Lucullus, [r] inſulæque arduæ, Trapezunta & Pityunta continentes oppida non obſcura. [ſ] Ultra hæc loca Acheruſium ſpecus eſt quod accolæ μυχοπόντιον appellant, & [t] portus Acone: [7] fluvii diverſi, [v] Acheron, [x] itidémque Arcadius, & Iris, & [8y] Tibris, & juxtà Parthenius, omnes in mare ictu rapido decurrentes. [z] Thermodon his eſt proximus, [a] ab Armonio defluens monte, & [b] Themiſcyræos interlabens lucos: ad quos Amazonas

6 Mſ. cadenteſque. *7 Mſ.* fluvii dives. *1 Mſ.* Thybris.

neæ ſunt S. Græci enim κυανέας συμπληγάδας appellant conjunctim interdum; ut memini legere apud Euripidem, & à colore cyaneo ita dictas eſſe notat Scholiaſtes Apollonii lib. 2. *Valeſ.*

p *Symplegades, gemini ſcopuli*] Omnino vid. Apollodor. περὶ θεῶν, lib. 1 pag. 48. & ſeq. *Lindenbr.*

q *Ceraſus, unde advexit hujuſmodi poma Lucullus*] Plin. lib. xv. cap. 25. Athenæus lib. 11. Tertullian. Apolog. cap. xi. Hieronym. ad Euſtoch. pag. 131. Servius Georgicor. 11. *Idem.*

r *Inſulæque arduæ Trap. & Pityunta.*] Sanè Theodoritus in lib. v. Hiſt. Eccl. cap. 34. Pityunta πολίχνιον vocat, & finem Imperii Rom. ex ea parte fuiſſe dicit. *Valeſ.*

ſ *Ultra hæc loca Acheruſium ſpecus eſt.*] Mela in lib. 2. *Juxta Heracleam*, inquit. *ſpecus eſt Acheruſia, ad Manes ut aiunt pervius.* Deſcribit hunc ſpecum Quintus Smyrnæus in lib. 6. p. 392. & juxta Nymphæum fluv. ſitum eſſe canit, ſacrum Nymphis Ponti & Paphlagoniæ. In eo canthari, & Panes, & Nymphæ, & fuſi colique viſuntur ſculpta. Aqua per medium frigida delabitur. Duos autem habet aditus: quorum alter Aquilonem ſpectat, hominibus inacceſſus. Illic enim vorago ad inferos uſque porrecta eſt. Alter ad Auſtrum, quà deſcenſus liber eſt. Adde Apollonium in lib. 2. Argon. qui in Mariandynis hunc ſpecum ponit, ut Mela. Non igitur dicere debuit Marcellinus, *ultra hæc loca*, ſed *citra*. Idem.

t *Portus Acone.*] Ita & Solinus vocat: ſcribendum tamen *Acona*, ex Strabone, Stephano, aliiſque. *Idem.*

v *Acheron.*] Hunc fluv. in Mariandynis locat Apollonius juxta Acheruſium ſpecum: & à Megarenſibus qui Heracleam condidêre, σοωναύτην mutato nomine dictum canit: quod confirmat Scholiaſtes Lycophronis. Ejuſdem meminit Nicander in Alexipharmacis:

Πυθεῖας δ' ἀκόνιτον, ὃ δή ῥ' Ἀχερωνίδες ὄχθαι
Φύουσιν ποτὶ χάσμα δυσέκδρομον Εὐβουλῆος.

Ubi Scholiaſtes notat: Ἀχέρων ὁ ποταμὸς ἐν τῇ Ἡρακλείᾳ τῇ ποντικῇ, ἔνθα τὸν τοῦ Ἅδου κύνα ὁ Ἡρακλῆς ἐξήγαγε. Idem.

x *Itidemque Arcadius.*] Ptolemæo in Ponto Cappadocico ἀρκάδιος fluvii oſtia ponuntur. Arcadis itaque dici debuit in recto. *Idem.*

y *Tembrius.*] Sic Caſtellus emendare maluit, quàm Editionis Rom. ſcripturam retinere, quæ eſt *Tibris*. Sanè in Regio codice, * & Vatic. & Tol. * *Tybris* legitur. neque aliter in Mſ. Florentino: [in Colbertino *Thybris.*] Procopius in lib. 5. de fabricis Juſtiniani, fluvium ait eſſe in Galatia, & ab incolis dici Tibrim: ἔστι δὲ ποταμὸς ἐν γαλάταις ὅνπερ καλοῦσιν οἱ ἐπιχώριοι τίβεριν. & Livius in lib. 28. *Sangarius*, inquit, *ex Adorio monte per Phrygiam fluens miſcetur ad Bithyniam Tymbri fluvio.* Sed Tymbrius dicitur à Strabone in lib. 13. & à Stephano. *Idem.*

z *Thermodon his eſt proximus*] Scholiaſt. Apollon. lib. 11. ὁ Θερμώδων ἐν τῇ Λευκοσυρίᾳ ἐστὶν, ἣν πρότερον Ἀμαζόνες ᾤκουν. *Lindenbr.*

a *Ab Armonio defl. monte.*] Scribendum videtur *Armenio.* ſic enim Dionyſius:

Ἔνθ' ἀμαζονίδεσσιν ἀπ' οὔρεος Ἀρμενίοιο
Λευκὸν ὕδωρ προχέουσιν ἑλισσόμενος Θερμώδων.

Armenii montis meminit etiam Herodotus in Clio, ex quo Halym fluere ſcribit. *Valeſ.*

b *Themiſcyræos interlabens lucos, ad quos Amazonas*

quondam migrare neceſſitas ſubegerat talis. [c] Attritis damnorum adſiduitate finitimis, Amazones veteres quæ eos cruentis populabantur incurſibus, altiora ſpirabant: viréſque ſuas circumſpectantes [d] his quæ propinqua ſæpius appetebant, validiores, raptæ præcipiti cupiditatis ardore, perruptis nationibus plurimis, manus Athenienſibus intulerunt: acríque concertatione effusè disjectæ, omnes nudatis equitatus ſui lateribus corruere. Harum interitu cognito, reſiduæ ut imbelles domi relictæ, extrema perpeſſæ, vicinitatis eis repenſantis ſimilia funeſtos impetus declinantes, ad pacatiorem ſedem tranſiere [9] Thermodontis: quarum progenies longè deinde propagata per numeroſam ſubolem, manu firmiſſima ad loca reverterat genitalia, ſecuto tempore populis diverſarum originum formidabilis. Haud procul inde [e] attollitur Carambis placidè collis, contra Septemtrionem Helicen exſurgens, cujus è regione eſt Criumetopon Tauricæ promuntorium, duobus milibus & quingentis ſtadiis diſparatum. [f] Hócque ex loco omnis ora maritima, cujus initium Halys eſt amnis, velut longitudine lineali directa nervi efficit ſpeciem, duabus arcus ſummitatibus complicati. His regionibus Dahæ confines ſunt, acerrimi omnium bellatores, & [g] Chalybes, per quos erutum & domitum eſt primitus ferrum. Poſt quos terras patentes Byzares obtinent, & [h] [i] Sapires, & Tibareni, & Moſſynœci, & Macrones, & Philyres, populi nulla nobis adſuetudine cogniti. A quibus brevi ſpatio diſtant virorum monumenta nobili-

9 *Mſ.* Hermodoctis.

---

quondam migrare] Hinc Strabo lib. XII. τὴν Θεμίσκυραν τὸ Ἀμαζόνων οἰκητήριον vocat. Vid. Schol. Apollon. lib. II. num. 18.* Pomp. Mela. * *Lindenbr.*

c *Attritis damnorum aſſiduitate finitimis, Amazones*] Herodot. lib. IX. in Oratione Athenienſ. ad Tegeatas: ἔστι δὲ ἡμῖν ἔργον εὖ ἔχον καὶ ἐς Ἀμαζονίδας, τὰς ἀπὸ Θερμώδοντος ποταμοῦ ἐσβαλούσας ποτὲ ἐς γῆν τὴν Ἀττικήν. Juſtin. lib. II. Oroſ. lib. I. cap. 15. *Idem.*

d *Hisque propinqua.*] Hic locus ex Editione Auguſtana à nobis eſt reſtitutus, cui ſubſcribit Regius codex, & * Toloſ. * [& Colbert.] *Valeſ.*

e *Attollitur Carambis placidi collis.*] Rectiùs in Mſſ. Regio, * Tol. & Vatic. * in Editione Rom. legitur *placide*: [in Colbert. legitur *placidæ*.] Quamquam Apollonius Rhodius in lib. 2. ex quo hæc converſa videntur, non placidum hunc collem, ſed arduum ac præruptum dixerit:

Ἔστι δέ τις ἄκρη ἑλίκης κατεναντίον ἄρκτου
Πάντοθεν ἠλίβατος· καὶ μιν καλέουσι Κάραμβιν.

Quæ ſic Latinè vertit Marcellinus: *Attollitur Carambis placidè collis contra Septemtrionem Helicen exſurgens*: minus rectè, ut patet. Nam ἠλίβατος eſt arduus & præruptus, ut dixi: & hæc verba κατεναντίον ἄρκτου ſenſum hunc habent: Carambin quidem ad Auſtrum eſſe, Criumetopon ad Septemtrionem. *Idem.*

f *Hocque ex loco ora maritima nervi efficit ſpeciem.*] Suprà in angulis ſeu ſummitatibus arcus Scythici deſignandis errorem Marcellini notavi. Conſequens erat, ut qui in iis erraverat, nervum quoque perperam deſignaret. Ait enim oram maritimam à Carambi promuntorio, & Haly flumine aduſque Criumetopon nervi ſpeciem facere: quod eſt abſurdum. Nam dextrum latus Ponti, à Chalcedone ad Phaſim uſque directum, nervi perſpicuè locum obtinet, ut rectè ait Dionyſius:

Ἀλλ' ἐπὶ νευρῆς σημήια δεξιὰ πόντου
Ἰθὺ διαγραφθέντα.

& Mela in lib. 2. cap. 19. & 20. *Idem.*

g *Chalybes per quos erutum & domitum eſt primitus ferrum*] Feſt. Avienus:

--- *Chalybes ſuper, arva ubi ferri*
Ditia vulnifici crepitant incudibus altis.

Suid. Χάλυβες, ἔθνος Σκυθίας, ἔνθεν ὁ σίδηρος τίκτεται. Vid. Strab. lib. XII. Schol. Apoll. lib. II. num. 19. *Lindenbr.*

h *Tapires*] Schol. Apollon. *Sapires* vocat, lib. 2. num. 20. *Idem.*

i *Et Tapires.*] Sic correxit Caſtellus, cùm in Editione Rom. *Sapires* legeretur. Editioni Rom. ſubſcribit Auguſtana, & Codex Regius, * Vatic. * [ac Colbert.] Certè Apollonius in lib. 2. Sapires eos barbaros vocat, apud quos etiam σαπφείρην gemmam abundare notat Scholiaſtes. Herodotus in lib. 3. & 7. Saſpires nominat. quam διπλογραφίαν agnoſcit etiam Stephanus in βίχειρ. ὡς σάπειρ, inquit, ἢ μετὰ τοῦ ς σάσπειρ. Eoſdem ſua ætate σάβειρες dictos eſſe teſtatur ibidem Stephanus. Sanè Sabires Hunnorum gens in Hiſtoriis eorum temporum ſæpiſſime memorantur. *Valeſ.*

um, [k] in quibus Sthenelus eſt humatus, & Idmon, & Tiphys: primus Herculis ſocius Amazonico bello letaliter vulneratus: alter augur Argonautarum: tertius ejuſdem navis cautiſſimus rector. Prætercurſis partibus memoratis, [l] Aulion antrum eſt, & [m] fluenta Callichori ex facto cognominati, quòd ſuperatis poſt triennium Indicis nationibus, ad eos tractus Liber verſus, circa hujus ripas virides & opacas orgia priſtina reparavit & choros: Trieterica hujuſmodi ſacra quidam [1] exiſtimant appellari. Poſt hæc confinia [n] Camaritarum pagi ſunt celebres, & Phaſis fremebundis curſibus [o] Colchos attingit, AEgyptiorum antiquam ſobolem: ubi inter civitates alias Phaſis eſt nomine fluvii dictitata, & [2] Dioſcurias nunc uſque nota: cujus auctores [p] Amphitus & [3] Cercius Spartani traduntur, aurigæ Caſtoris & Pollucis, à quibus Heniochorum natio eſt inſtituta. Paullùm ab his ſecernuntur Achæi: qui bello anteriore quodam apud Trojam conſummato, non cùm ſuper Helena certaretur, ut Auctores prodidere nonnulli, in Pontum reflantibus ventis errore delati, cunctiſque hoſtilibus, ſtabilem domiciliis ſedem nuſquam reperientes, verticibus montium inſedere ſemper nivalium: & horrore cæli diſtricti, [4] [q] vi-

1 *Mſ.* exiſtimant appellari...... Poſt. 2 *Mſ.* Dioſcorio. 3 *Mſ.* Cercius. 4 τὸ etiam *deeſt vulg.*

k *In quibus Sthelenus eſt humatus.*] Scribe *Sthenelus.* Is eſt Actoris filius, Amazonico bello letaliter vulneratus, ut canit Apollonius in lib. 2. Argon. & in Paphlagonia ab Hercule ſepultus. De quo loquitur etiam Valerius Flaccus in V.

It Sthenelus, qualem Mavortia vidit Amazon:
Cùmque ſuis comitem Alcides ut condidit armis. Valeſ.

l *Alion antrum eſt.*] Corrige *Aulion antrum*; auctore Apollonio, qui de Bacchi triumphalibus ludis loquens, ſic ait:

Ἐξ οὗ Καλλίχορον ποταμὸν περιναιετάουσιν
Ἠδὲ καὶ αὔλιον ἄντρον ἐπωνυμίην καλέουσι.

Meminêre & Stephanus, & auctor Etymologici. *Idem.*

m *Fluenta Callichori ex facto cognominati, quod ſuperatis, &c.*] Scholiaſt. Apollon. lib. II. num. 43. ad illum verſ. Ὦκα δὲ Καλλιχόροιο: ποταμὸς Παφλαγονίας ἱερὸς Διονύσου περὶ Ἡράκλειαν, οὗ μέμνηται Καλλίμαχος. ἔξεισι δὲ διὰ στομάτων διστῶν. οὕτω δὲ κέκληται, ἀπὸ τοῦ τὸν Διόνυσον αὐτόθι στῆσαι χορὸν, ὅτε ἀπὸ Ἰνδῶν ὑπέστρεφε. * Val. Flaccus Argonaut. lib. 5. pag. 117.

---- Feſtâ vulgatum nocte Lyæi
Callichoron. (nec vana fides) his Bacchus in undis
Abluit Eoo rorantes ſanguine thyrſos.
Illum poſt acies, Rubrique noviſſima clauſtra
AEquoris, hîc reſides thyaſos, hîc æra moventem.
Udaque pampineâ nectentem cornua vittâ
Nunc etiam meminiſtis aquæ. * Lindenbr.

n *Camaritarum pagi ſunt celebres.*] Sumpſit ex Dionyſio de ſitu orbis:

Καὶ Καμαριτάων φῦλον μέγα, τοί ποτε βάκχον, &c. *Valeſ.*

o *Colchos AEgyptiorum ſobolem.*] Id primus ſcripſit Herodotus in 2. & poſt eum Diodorus Siculus in 1. Apollonius in lib. 4. Argon. & Dionyſius Characenus: & Valerius Flaccus in lib. 5. his verſibus.

---- cunabula gentis
Colchidos hîc ortúſque tuens: ut prima Seſoſtris
Intulerit Rex bella Getis: ut clade ſuorum
Territus, hos Thebas patriúmque reducat ad amnem;
Phaſidis hos imponat agris, Colchóſque vocari
Imperet. Arſinoen illi tepidæque requirunt
Otia lenta Phari. Idem.

p *Amphitus & Telchius.*] Hæc eſt lectio P. Caſtelli, qui illam Editionis Rom. ſcripturam *Amph. & Cercius* non probavit. Atqui Codex Regius & Flor. cum Valentino, * Toloſ. Vatic. * [& Colbert.] eam tuentur, & ſcripta Solini exemplaria, ut teſtis eſt Delrio. Iſidorus quoque in lib. 15. Originum ex Solino, ut ſolet, *Dioſcuriadem*, ait, *Colchorum urbem Amphitus & Cercius, aurigæ Caſtoris & Pollucis condidêre.* A Strabone in lib. XI. ῥέκας καὶ ἀμφίστρατος dicuntur; fortè pro Κρέκας: unde Latini Crecium, ac mox Cercium finxêre. *Idem.*

q *Victum ſibi cum periculis rapto parare aſſuefacti.*] Horum loco in Editione Rom. ſic legitur: *Virium & aniſibicum peculis rapto, &c.* Unde Caſtellus hanc lectionem exſculpſerat: *Annuum ſibi victum peculiis rapto p. aſſuefacti.* In Regio autem codice ita ſcriptum reperi: *Virivinetum ſibi cum periculis rapto, &c.* Et ſuperſcriptum eadem manu, *victum ſibi cum periculis*, prout Gelenius emendavit. * Toloſanus certè liber hanc ſcripturam firmat. * [In Colbertino legitur: *Virium & amſibi cum peculis rapto.*] Ego integrum locum ſic ſcribendum eſſe exiſtimo: *Horrore cæli deſtrictioris, victum ſibi cum periculis rapto parare aſſuefacti, &c.* De Achæis idem ſcribit Salluſtius in Hiſt. his verbis: *Namque omnium ferociſſimi*

ctum etiam sibi cum periculis rapto parare, assuefacti sunt: atque eo ultra omnem deinde ferociam sævierunt. Super Cercetis, qui iisdem adnexi sunt, nihil memoratu traditur dignum. Quorum post terga Cimmerici agitant incolæ Bospori, ubi Milesiæ sunt civitates, harúmque velut mater omnium Panticapæum: quam [5] [r] perstringit Hypanis fluvius, genuinis intumescens aquis & externis. Itineribus hinc extensis, Amazones adusque Caspium mare porrectæ circumcolunt [s] Tanaïn: qui inter Caucasias oriens rupes, per sinuosos labitur circumflexus, Asiámque disterminans ab Europa, in stagnis Mæoticis delitescit. Huic [t] Rha vicinus est amnis, in cujus superciliis quædam vegetabilis ejusdem nominis gignitur radix, proficiens ad usus multiplices medelarum. Ultra Tanaïn panduntur in latitudinem Sauromatæ, per quos amnes fluunt perpetui, [6] [v] Maraccus, & Rhombites, & Theophanes, & Totordanes. Licèt alia quoque distans immanibus intervallis Sauromatarum prætenditur natio, litori juncta, quod Coracem suscipiens fluvium in æquor ejectat extremum. Propè palus est Mæotis amplissimi circumgressus: ex cujus uberrimis venis [x] per Patares angustias undarum magnitudo prorumpit in Pontum: cujus in dextro latere [y] insulæ sunt Phanagorus & Hermonassa, studio constructæ Græcorum. Circa hæc stagna ultima extimáque plures habitant gentes, sermonum instituto-rúmque varietate dispariles: [7] [z] Jaxamatæ & Mæotæ, & Jazyges, Roxolaní-

5 *Ms.* pergaegythiphanis. 6 *Ms.* Maraccius. 7 *Ms.* Ixomatæ.

---

ad hoc tempus Achæi atque Tauri sunt: quòd (quantum conjicio) locorum egestate rapto vivere assueti, &c. Apud Scholiastem Juvenalis Sat. 15. Cui adde Aristotelem in lib. 8. Polit. Dionysium Halic. in fine lib. 1. Strabonem, & Dionysium de situ orbis. Memorabile est, quod de eorum feritatis causa scribit Appianus in Mithridatico: eos enim à Troja redeuntes, tempestate ait abreptos in Pontum, ibíque à barbaris graviter esse vexatos: cúmque quosdam è suis in Græciam misissent, qui auxilium adversus barbaros postularent, repulsam passos, in tantum Græci nominis odium venisse, ut posthac quotquot Græcos cepissent, Scythico ritu Diis immolarent, primò quidem universos; postea pulcherrimum duntaxat quemque, postremò solos sorte ductos. * De eisdem loqui videtur Seneca in Consolatione ad Helviam capite VI. *Scythia, & totus ille ferarum indomitarúmque gentium tractus, civitates Achaiæ Ponticis impositas litoribus ostentat.* * Vales. Etiam pater meus notavit in Vaticano libro legi *viriumetum*; unde alius (ut suspicor, Is. Vossius) illi conjecturam indicavit *nutrimentum*. Non tantum Delrio, sed & Salmasius de Solini codicibus id testatur, qui ex multa varietate colligebat verum nomen *Rhecius* in Solin. p. 193. *Gron.*

r *Prætexit Hypanis.*] In Editione Rom. legitur *pergagit Hifanus.* In Regio autem & Flor. * Tolos. Vatic. [& Colbertino] codice, *pergægyt Hiphanis*: unde apparet scribendum esse, *perstringit Hypanis.* Idem.

s *Tanaïn, qui inter Caucasias oriens rupes.*] Consentit quidem Theophanes apud Strabonem, & Dionysius Characenus, ac Ptolemæus. Sed nostro ævo deprehensum est, circa Tanaïs caput nullos esse montes. Oritur autem Tanaïs in minoris Tartariæ Russiæque magnæ seu Moscoviæ confinio, è lacu satis magno; ut Cluverius in libro 1. de Germania scribit. Falsò ergo asserit Orosius Tanaïn è Riphæis montibus defluere. * *Idem.*

t *Rha vicinus est amnis, in cujus superc. q. vegetab. ejusd. nominis gignitur radix*] Dioscorid. lib. III. cap. 2. Ρᾶ, οἱ δὲ Ῥῆον καλοῦσι, γεννᾶται ἐν τοῖς ὑπὲρ Βόσπορον τόποις, ὅθεν καὶ κομίζεται. Lindenbr.

v *Maraccus & Rh. & Theophanes.*] Marabius à Ptolemæo dicitur pro Maracco, & pro Theophane Thespanius, & Varadanus pro Totordane in Sarmatia Asiatica. Rhombitem memorat etiam Strabo. *Vales.*

x *Per Patares angustias.*] Hæ angustiæ seu fauces Cimmerius Bosporus dicebantur, teste Polybio in lib. 4. & Plinio. *Patares* autem quid sit, equidem ignoro. * In Ms. Tolos. legitur *per Pateres*; * [in Colbert, *per Patares.*] Vales. Jam Ortelius notavit *Patares* vocem esse omnibus ignotam, unde contenderit *Patræas* legendum a Patræo vico, Straboni ad hunc Bosporum sito. *Gron.*

y *Insulæ sunt Phanagorus & Hermonassa.*] Φαναγόρεια dicitur à Strabone, neque secus à Mela ac Plinio. Alii Phanagoram vocant insulam ipsam, teste Stephano. Idem in Ταυρικῇ sic dicit: τῇ δὲ Ταυρικῇ δύο παράκεινται νῆσοι Φαναγόρα καὶ Ἑρμώνασσα. Procopio in lib. 4. Goth. Φαναγορίς Vales.

z *Jaxamatæ.*] Sic Ptolemæus vocat, & Stephanus. In Mss. tamen omnibus & Editione Rom. *Ixomatæ.* Vale-

que, & Alani, & Melanchlænæ, & cum Gelonis [a] Agathyrsi, apud quos adamantis est copia lapidis: aliique ultrà latentes, quòd sunt omnium penitissimi. Sed Mæotidos lateri lævo Cherronesus est propinqua, coloniarum plena Græcarum. Unde quieti sunt homines & sedati, adhibentes vomeri curam, & [b] proventibus fructuariis victitantes. A quibus per varia regna diducti itineribus modicis Tauri dissociantur, inter quos immani diritate terribiles Arinchi, & Sinchi, & Napæi, intendente sævitiam licentia diuturna, indidere mari nomen inhospitali: & [c] à contrario per cavillationem Pontus Euxinus appellatur, ut evethen Græci dicimus stultum, & [d] noctem euphronen, & furias Eumenidas. Diis enim hostiis litantes humanis, & [e] immolantes advenas [f] Dianæ, quæ apud eos dicitur Oreiloche, cæsorum capita fani parietibus præfigebant, velut fortium perpetua monumenta facinorum. In hac Taurica [g] insula [h] Leuce sine habitatoribus ullis Achilli est dedicata. In quam si fuerint

rius Flaccus in lib. 6 *Exomatas* dicit. *Vales.*

a *Agathyrsi, apud quos adamantis est copia*] Dionys. Alexand.

----ἀδάμαντά τε παμφανόωντα

Ἐγγύθεν ἀθρήσειας ὑπὸ ψυχροῖς Ἀγαθύρσοις.

Priscianus: *Adamanta legunt juxta fortes Agathyrsi.* Lindenbr.

b *Proventibus fructuariis*] D. Eucherius Episc. pag. 377. *Si fortè minùs in agello assiduus fueris, proventus de annona minuitur.* L. 11. C. Theod. de veteran. *Sine molestia præjudicioque dominorum proventuum emolumenta quærantur.* Ulpian. *obventiones* dixit L. 7. ff. de usufruct. * Plautus *eventus* dixit in Mostell Act. 1.

Eventus rebus omnibus velut horno messis fuit. *Idem.

c *A contrario per cavillationem Pontus Euxinus appellatur*] Strabo lib. VII. pag. 206. Plin. lib. 6. cap. 1. Eustat. in Dionys. pag. 24. τὸ Εὔξεινον, ἄπλουν τε ὄντα καὶ Ἄξενον θάλασσαν πολὺ κεκλημένον, Εὔξεινον οἱ ὕστερον, κατὰ σχῆμα εὐφημισμοῦ, μετεκάλεσαν. * Tertull. advers. Marcion. lib. 1. cap. 1. *Pontus igitur, qui Euxinus naturâ negatur, nomine illuditur.* * Ovidius Trist. 4. Eleg. 4.

Frigida me cohibent Euxini litora Ponti:
Dictus ab antiquis Axenus ille fuit. Idem.

d *Noctem* ΕΥ'ΦΡΟ'ΝΗΝ.] Veteres Græci *noctem* εὐφρόνην vocabant, quòd bonum prudénsque consilium afferret, ut docet Plutarchus de Curiositate, & Phornutus de Diis, & Eustathius in Iliad. 2. Eleganter Libanius in Progymnasm. ἀλλὰ τὸν πανταχοῦ περιφερόμενον τίς οὐκ οἶδε λόγον, ὅς φησι δεῖν ἐν νυκτὶ βουλὰς ἔχεσθαι. ὁ δὲ σοφὸς Σοφοκλῆς τί μαθὼν εὐφρόνην ἀνεκάλει τὴν νύκτα; οὐχ ὅτι τὸ φρονεῖν ὡς μάλιστα τότε τοῖς ἀνθρώποις παραγίνεται. Alii εὐφρόνην ab eo deducebant, quòd homines exhilararet. Id enim est Græcè εὐφραίνειν. Sic auctor Etymologici εὐφρόνη, ait, ἡ νύξ, παρὰ τὸ εὖ φρονεῖν ἡμᾶς ἐν αὐτῇ, ἢ παρὰ τὸ εὐφραίνειν τὸ σῶμα διὰ τῆς ἀναπαύσεως. Sed Marcellinus noster εὐφρόνην à contrario dictam esse, & κατ' ἀντίφρασιν affirmat, vel quòd minimè læta sit, vel quod parum consilii afferat. *Vales.*

e *Immolantes advenas Dianæ, quæ apud eos dicitur Orsiloche*] Mentio hujus sacrificii apud Strabon. lib. 7. Pomp. Melam lib. II. cap. 1. Eustat. in Dionys. pag. 43. Ovid. de Ponto lib. 3. Eleg. 2. Trist. lib. 4. Eleg. 4. * Tertull. advers. Marcion. lib. 1. cap. 1. * *Lindenbr.*

f *Dianæ, quæ apud eos dicitur Orsiloche.*] Antoninus Liberalis in cap. 27. μεταμορφ. scribit ex Nicandri ἑτεροιουμένων lib. 4. Iphigeniam cùm à patre immolaretur, subreptam à Diana, & in Euxinum Pontum delatam fuisse, in qua tum regione regnabat Borysthenis filius Thoas. Et gentem quidem Diana Tauros vocavit, eo quòd pro Iphigenia taurum ad aram supposuerat: ipsam autem Iphigeniam sacerdotem sua (*Dianæ* prior editio) Tauropoli constituit. Post aliquantum deinde temporis eamdem in Leucen insulam transtulit, & immortalitate donatam, mutato nomine Oreilochiam vocavit, & Achilli conjunxit: καὶ ὠνόμασεν αὐτὴν ἀντὶ τῆς Ἰφιγενείας Ὀρειλοχίαν. Ex quibus patet hîc scribendum esse *Oreiloche*. Vales.

g *Leuce insula Achilli dicata.*] Describunt hanc insulam Philostratus in Heroicis, & Pausanias in Laconicis. Sed hic falli videtur bifariam, tum in eo quòd ad Histri ostia sitam esse dicit: (est enim ostio Borysthenis objecta, teste Mela ac Dionysio Characeno & Plinio) tum quod xx. dumtaxat stadiorum ejus ambitum facit. At Philostratus xxx. stad. longitudinem, IV. latitudinem ei tribuit. *Idem*

h *Leuce sine habitatoribus ullis Achilli est dedicata*] Arrianus qui omnium optimè hanc insulam describit, in Periplo Ponti Euxini: ἡ νῆσος ἀνθρώπων μὲν ἐρήμη ἐστὶν, &c. Scylax Caryand. pag. 136. Strab. lib. 7. pag. 211. Pomp. Mela lib. 2. cap. 7. Plin. lib. IV. capitibus 12. & 13. Dionysius Alexand. pag. 79. Festus Avienus in orbis terræ Descriptione, omnium castarum animarum sedem hîc esse dicit:

Ora Borysthenii quà fluminis in mare vergunt,
Et regione procul spectabit culmina Leuces:
Leuce cana jugum, Leuce sedes animarum.
Nam post fata virûm semper versarier illis
Insontes aiunt animas, ubi concava vasto

quidam fortè delati, visis antiquitatis vestigiis, templóque & donariis eidem heroi consecratis, vesperi repetunt naves: aiunt enim non sine discrimine vitæ illic quemquam pernoctare. [ik] Ibi & aquæ sunt, & [l] candidæ aves nascuntur halcyonibus similes: super quarum origine, & Hellespontiacis prœliis tempore differemus. Sunt autem quædam per Tauricam civitates: inter quas eminet Eupatoria, & Dandace, & Theodosia, & minores aliæ nullis humanis hostiis impiatæ. [mn] Hactenus arcus apex protendi existimatur. Ejus nunc residua leniter sinuata, subjectáque ursæ cælesti adusque lævum Bospori Thracii latus, ut ordo postulat, exsequemur: id admonentes, quòd cùm arcus omnium gentium flexis curventur hastilibus, [o] Scythici soli vel Parthici circumductis u-

Cedit in antra sinu rupes, ubi saxa dehiscunt
Molibus exesis, & curvo fornice pendent.
Hæc sunt dona piis: sic illos Jupiter imis
Exemit tenebris. Erebi sit inscia virtus. Lindenbr.

i *Ibi & aquæ sunt, & candidæ aves nascuntur halcyonibus similes*] Videtur significare Ammian. stagnum aliquod prope templum esse, in quo mane quotidie alas madefaciunt ad templum extergendum aves. Rem narrat Arrianus in Periplo, sed ad mare usq; aves illas volare ait: Οἱ ὄρνιθες θεραπεύουσι τοῦ Ἀχιλλέως τὸν νεών. ἕωθεν ὁσημέραι καταπέτονται εἰς τὴν θάλασσαν, ἔπειτα ἀπὸ τῆς θαλάσσης βεβρεγμένοι τὰ πτερὰ, σπουδῇ αὖ εἰσπέτονται εἰς τὸν νεών, καὶ ῥαίνουσι τὸν νεών. ἐπειδὰν δὲ καλῶς ἔχῃ, οἱ δὲ ἐκκαλλύνουσιν αὖ τὸ ἔδαφος τοῖς πτεροῖς. Quòd si cui hæ aquæ non placent, tum sanè legi potest: *Ibi & gaviæ sunt, & candidæ aves nasc.* Cujus emendationis fundum eum ipsum habeo, quem modò nominavi, Arrianum, qui ita scribit: Ὄρνιθες δὲ πολλοὶ αὐλίζονται ἐν τῇ νήσῳ, λάροι καὶ αἴθυιαι καὶ κορῶναι αἱ θαλάσσιαι, τὸ πλῆθος οὐ σταθμητοί. Dionys. Alexand.

Ἔστι δέ τις καὶ σκαιὸν ὑπὲρ πόρον Εὐξείνοιο,
Ἀντία Βορυσθένεος πολυώνυμος εἰν ἁλὶ νῆσος
Ἡρώων. Λευκὴν μὲν ἐπώνυμον καλέουσιν,
Οὕνεκά οἱ τὰ πάρεστι κινώπετα λευκὰ τέτυκται.

Et gavias hasce aves vocari, Eustath. in hunc locum notat: Ἐν αὐτῇ κινώπετα, ἤγουν θηρία ὀρνέων, τουτέστιν ὄρνεα λευκά εἰσι, τυχὸν μὲν λάροι, καὶ δέ τινα πελαργοί. Priscianus Perieget.

Est etiam lævis Euxini partibus una,
Quam Leucen perhibent; adversa Borysthenis amni,
Pascit aves quoniam multas candore nivali. Idem.

k *Ibi & aquæ sunt.*] In Regio codice superscriptum est *aquilæ*, ex conjectura exscriptoris: sed nil mutandum existimo. *Vales.*

l *Candidæ aves nascuntur.*] De quibus Philostratus in Achille scribit, eas quasi æredituas esse Achillis fani, & quotidie templum aquis adspergere. Nullam porrò ex iis Achillis templum volatu transcendere posse scribit Antigonus cap. 134. de Admirandis. Ab his autem candidis avibus Leucen insulam dictam esse præter Dionysium Characenum scribit auctor Magni Etymologici. Unde intelligitur, cur Euripides in Iphigenia Taurica dixerit ταν πολυόρνιθον ἐπ' αἶαν λευκὰν ἀκτάν Ἀχιλῆος. Idem.

m *Hactenus arcus apex protendi existimatur*] Dionys. Alexandr. & in eum Eustath pag. 25. Plin. lib. IV. cap. cap. 12. lib. VI. cap. 13. *Lindenbr.*

n *Hactenus arcus apex.*] Id est ad os Mæotidis paludis, Cimmerium scilicet Bosporum, arcus summitas seu angulus protenditur. Sed hunc errorem jam notavimus. *Vales.*

o *Scythici soli ver Parthici.*] Formam arcus Scythici egregiè designat Agatho Tragicus in Telepho, ubi rusticus quidam litterarum ignarus Thesei nomen ita delineat:

Ὁ πρῶτος ἦν μεσόμφαλος κύκλος.
Ὀρθοί τε κανόνες ἐζυγωμένοι δύο.
Σκυθικῷ δὲ τόξῳ τρίτον ἦν προσεμφερές.

Tertiam litteram in Thesei nomine, arcui Scythico comparat Agathon, quam Euripides & Theodectes circino comparaverat. Ea littera sine dubio est C, ut rectè Ciacconius scripsit, quo modo Græci olim σῖγμα suum scriptitare consueverant. At Scaliger in Notis ad Eusebium, Ciacconium reprehendit, qui stibadium simile esse dixerat arcui Scythico. Sanè immeritò: quid enim aliud est stibadium quàm sigma; sigma autem non quodcumque, sed ita ut dixi formatum? haud satis tamen formam arcus Scythici expressit Agatho. Meliùs Terentianus in lib. de Metris initio arcus Scythici formam describit his versibus:

Nervis mollibus invicem
Junctis in teretem struem.
Ceu Parthus solet aut Scythes
Arcus cornibus extimis
Levem nectere lineam.

Et Marcellinus noster hoc in loco: *Effigiem Lunæ decrescentis ostendunt, &c.* Arcus ergo Scythicus probè tensus figuram ἀμφίκυρτον refert, id est utrimque gibbosam. *Vales.* At Ciacconius ubi ostendit in vicem trium lectorum subiisse stibadium apud Romanos, tacite docet, quo tempore apud Græcos forma ista literæ C fuerit in usu, quod quidem non fuit antiquissimum, & quo ista similitudo fuit comparata. Et id quoque indicare vetera monumenta jam sæpius docuerunt viri docti. Sed quod auctor dissertationis quartæ de præstantia numismatum ita urgeat sub prætextu tenebrarum vulgatæ lectionis, statuatque omnino legendum *circumductis utrimque extrorsus*, non ita video à nobis deberi: quum adeo ibi non sint tenebræ,

trimque introrsus pandis & patulis cornibus, effigiem Lunæ decrescentis ostendunt, medietatem recta & rotunda regula dividente. Ergo in ipso hujus compagis exordio, ubi Riphæi deficiunt montes, habitant [8] [p] Arymphæi justi homines, placiditatéque cogniti, quos amnes [q] Chronius & Bisula præterfluunt: juxtáque Massagetæ, Alani & [9] Sargetæ, aliíque plures obscuri: quorum nec vocabula nobis sunt nota, nec mores. Interjectu deinde non mediocri Carcinites panditur sinus, ejusdémque nominis fluvius: & religiosus per eas terras Triviæ lucus. Dein Borysthenes à montibus oriens [1] Neurorum, primigeniis fontibus copiosus, concursúque multorum amnium adulescens, mari præruptis undarum verticibus intimatur: cujus in marginibus nemorosis Borysthenes est civitas, & Cephalonesus, & [r] aræ Alexandro Magno, Cæsaríque Augusto sacratæ. Longo exinde intervallo [f] pæne est insula quam incolunt [t v] Sindi ignobiles, [x] post heriles in Asia casus conjugiis potiti dominorum & rebus: quibus subjectum gracile litus, [y] Achilleos vocant indigenæ dromon, exerci-

8 *Ms.* Armephi justi. 9 *Ms.* Sargetæ. 1 *Ms.* Nerviarum.

ut in eo resideat tota lux hujus descriptionis. Etsi enim curvaturæ cacumen sit extrorsus, in arcu id nihil erat notatu dignum, quum omnis arcus curvaturam talem habeat, non modo Scythicus vel Parthicus. At id est proprium Scythici arcus, quod circumducantur utraque cornua, ut in medio introrsus vergentia coeant & geminam curvaturam finiant. Sed neque, quod Vossius ad Melam imperat *recta aut rotunda*, quasi illa regula recta & rotunda simul esse non potuerit, putavi audiendum, quum non sit ea semper copulativæ istius sententia, & planissime Ammianus intelligi possit, recta & alias, interdum, modo rotunda. Similitudinem vero hanc optime exsequitur Agathemer lib. II. *Gron.*

p *Arimaspi habitant justi homines.*] Sic primus edidit Castellus, cùm in Editione Rom. legeretur *Armephi*, Editioni Rom. subscribunt codex Reg. & Flor. * Tolos. Vatic. * [& Colbert.] Ex quò proclive erat emendare *Arymphæi*, quorum æquitas ab plurimis Scriptoribus celebrata est, Herodoto scilicet, Mela, ac Solino: cùm de Arimaspis nihil tale dicatur. Ceterùm mirandum non est, quod Marcellinus eos in Europa locat contra quàm Mela ac Plinius. Nam eos Scythiæ populos partim Asiæ, partim Europæ attribuunt Geographi. *Vales.*

q *Chronius & Bisula.*] Lege *Chronus & Vistula*, ut docet Ptolemæus in Sarmatia Europæa, quem in sequentibus ferè describit Marcellinus. * Vistula tamen Melæ dicitur *Visula* quod idem est ac Bisula. * *Idem.*

r * *Aræ Alexandro Magno sacratæ.*] Earum meminit Orosius in lib. I. capite 2. *Quà Riphæi montes Sarmatico adversi Oceano Tanaïm fundunt: qui præteriens aras ac terminos Alexandro Magno in Roxolanorum finibus sitos, Mæoticas auget paludes.* * Idem.

[f *Bene est insula, quam incolunt Sindi.*] In Ms. Colbertino scriptum reperi: *Pene est insula, quam incolunt Sindi*, &c. Optimè; id est, *est pæninsula, quam incolunt*, &c. & ita emendandus est Ammianus Marc. haud dubiè. *Had. Vales.*

t *Sindi ignobiles*] Eustath. in Dionys. Σινδοὶ οἱ καὶ Σιγκοὶ λεγόμενοι. Scylax, Σιντοί. * Val. Flaccus Argonaut. lib. 6. pag. 142

Degeneresque ruunt Sindi, glomerantque paterno
Crimine nunc etiam metuentes verbera turmas.

Orpheus Argonaut. Κιρκελικόν τ' ἀνδρῶν φῦλον Σιντῶν τ' ἀγερώχων. Lindenbr.

v *Sindi ignobiles.*] Inter Europæos Plinius Sindos numerat in lib. 4. Verùm Scylax, Strabo, & Dionysius Characenus, & Ptolemæus adscribunt eos Asiæ, & ab iis Sindicum portum & opidum nomen accepisse dicunt. De his Stephanus, Σινδοί, ait, ἀπὸ μεσημβρίας τῆς Μαιώτιδος λίμνης, ἔνιοι δὲ καὶ τὸ Σινδικὸν γένος φασὶν εἶναι Μαιωτῶν ἀπόσπασμα. λέγεται καὶ τὸ γυναικεῖον αἰδοῖον. Hecatæus in lib. I. περὶ ἐθνῶν apud Scholiastem Apollonii lib. 4 Βόσπορον δὲ πλεύσαντι Σινδοί· ἄνω δὲ τούτων Μαιῶται Σκύθαι. καὶ Ἱππῶναξ δὲ μνημονεύει, πρὸς τὸ Σινδικὸν διάσφαλμα. Quamquam Hipponax Σινδικὸν διάσφαλμα dixit non à Sindis populis, sed ἀπὸ τοῦ σίνδιος, quæ vox meretricem significat, teste Hesychio quem consule. De his Valerius Flaccus in 7.

Degenerésque ruunt Sindi, glomerántque paterno
Crimine, nunc etiam metuentes verbera turmas. Vales.

x *Post heriles in Asia casus conjugiis potiti dominorum*] Herodotus lib. IV. Justinus lib. II. *Lindenbr.*

y *Achilleos vocant indigenæ dromon.*] Pæninsula est ad formam gladii in transversum directa, ubi Achilles, infesta classe mare Ponticum ingressus, se suósque cursu exercitasse dicitur, & victoriam ludicro certamine celebrasse; teste Mela ac Plinio: 125. millibus pass. ab insula Leuce distans. Gravi errore eorum qui Leucen cum Achilleos dromo eamdem fecêre, inter quos Arrianus est ac Stephanus, & prior iis Euripides in Iphigenia Taurica. Ejus pæninsulæ longitudinem 80. millium passuum tradidit Agrippa, teste Plinio. Sed Tzetzes in Lycophro-

tiis Ducis quondam Thessali memorabilem. Eíque proxima est civitas [z] Tyros colonia Phœnicum, quam præstringit fluvius Tyras. In medio autem spatio arcus, quod prolixæ rotunditatis esse prædiximus, quódque expedito viatori diebus conficitur quindecim, Europæi sunt Alani, & Costobocæ, gentésque Scytharum innumeræ, quæ porriguntur adusque terras sine cognito fine distentas: quarum pars exigua frugibus alitur: residuæ omnes palantes per solitudines vastas, nec stivam aliquando nec sementem expertas, sed squalentes & [2] pruinosas, ferarum tætro ritu vescuntur: eísque caritates, & habitacula, vilésque supellectiles plaustris impositæ sunt corticibus tectis: & cùm placuerit sine obstaculo migrant, eadem carpenta quò libuerit convolventes. Cùm autem ad alium portuosum ambitum fuerit ventum, qui arcus figuram determinat ultimam, Peuce prominet insula, quam circumcolunt Troglodytæ & Peuci minorésque aliæ gentes: & Histros quondam potentissima civitas, & Tomi, & Apollonia, & Anchialos, & [a] Odissos: aliæ præterea multæ, quas litora continent Thraciarum. Amnis verò Danubius [b] oriens prope Rauracos montes, confines limitibus Ræticis, per latiorem orbem prætentus, ac sexaginta nauigabiles pæne recipiens fluvios, [c] septem ostiis per hoc [3] Scythicum latus erumpit in mare. Quorum primum est Peuce insula suprà dicta, ut interpretata sunt vocabula Græco sermone, secundum Naracustoma, tertium Calonstoma, quartum Pseudostoma: nam Boreonstoma ac deinde Stenostoma longè minora sunt ceteris: septimum ingens & palustri specie nigrum. Omnis autem circumfluo ambitu [d] pontus, & nebulosus est, & [e] dulcior æquorum ceteris,

2. *Ms.* ruinosas. 3. *Ms.* Scythicum littus.

nis Cassandram id litus ait esse mille stadiorum longitudine, Achilleos dromon dictum, eo quòd Achilles id spatium solus cursu confecerit. *Vales.*

z *Tyros colonia Phœnicum.*] Nugæ: non enim Tyros, sed Tyras dicitur urbs à præfluente Tyra, teste Ptolemæo & Stephano, cui accedunt Mela ac Plinius: * quibus utrisque *Tyra* amnis dicitur, non *Tyras.* Scymno Chio cognominis fluvio *urbs Tyras* vocatur colonia Milesiorum. * *Idem.*

a *Odissos*] Scribendum *Odessos*: Ὀδησσός, Arrianus, Strabo. *Lindenbr.*

b *Oriens prope Rauracos montes.*] Plinius in lib. 4. de Danubio: *Ortus hic in Germania e jugis montis Abnobæ, ex adverso Raurici Galliæ opid.*, *&c.* Solinus quoque, *Ister*, ait, *Germanicis jugis oritur, effusus monte qui in Rauracos Galliæ spectat.* Non igitur prope urbem Rauracos oritur, sed ex adverso: neque prope Rauracos montes, sed è montibus Abnobis seu Aunobis, ut Ptolemæus vocat. Quare ita scribendum videtur: *Danubius oriens prope Rauracos monte confine limitibus Ræticis.* Henr. Valesf. [In codiice Colbertino & in ceteris omnibus sic scriptum reperi: *Danubius oriens prope Rauracos montes, confines limitibus Ræticis.* Cùm igitur omnium MSS. codicum consensu hæc scriptura firmetur, non deerunt, qui existiment ita Ammianum scripsisse atque sensisse, nec quidquam in eo corrigi aut mutari oportere. Sic autem falsò sensit Marcellinus, sive quòd in vitiata Plinii exemplaria incidit, sive quòd homo Græcus verba ejus Latina, quamquam apertissima, malè & aliter quàm debebat intellexit.] *Hadrian. Vales.* Conjectura Henrici est mera Salmasiana, quam aperuit in Solinianis pag. 186. Plinium quoque & Solinum cum Ammiano componens. *Gron.*

c *Septem ostiis per hoc Scythicum latus erumpit*] Plinius lib. IX. cap. 12. Arrianus in Periplo Ponti Euxini. Jul. Solinus cap. 19. Schol. Apollon. lib. IV. num. 26. Jordanes in Histor. Getica, * Val. Flaccus Argonaut. lib. 8.

— ingens Scythici ruit exitus Histri;
Fundere non uno tantùm quem flumina cornu
Accipimus: septem exit aquis, septem ostia pandit.

Lindenbr.

d *Pontus & nebulosus est.*] Pomponius Mela in lib. 1. de Ponto loquens: *Brevis, atrox, nebulosus, raris stationibus, non molli neque arenoso litore, vicinus Aquilonibus, & quia non profundus est, fluctuosus atque fervens.* Valesf.

e *Dulcior æquorum ceteris.*] Sallustius in Hist. *Mare Ponticum dulcius quàm cetera*, ut refert Macrobius in lib. 7. Saturn. Eamdem dulcedinis aquarum causam af-

& vado-

& vadosus: quòd & concrescit aër ex humorum spiramine sæpe densatus, & irruentium undarum [4] magnitudine temperatur, & consurgit in brevia tortuosa, limum globósque aggerente multitudine circumvenientium fluentorum. Et constat ab ultimis nostri finibus maris agminatim ad hunc secessum pariendi gratiâ petere pisces, ut aquarum suavitate salubriùs [5] fetus educant, in receptaculis cavis quæ sunt ibi densissima, securi voracium belluarum: [f] nihil enim in Ponto hujusmodi aliquando est visum, præter innoxios delphinas & [6] parvos. Quidquid autem ejusdem Pontici sinus Aquilone cæditur & pruinis, ita perstringitur gelu, ut nec amnium cursus subtervolvi credantur, nec per infidum & labile solum gressus hominis possit vel jumenti firmari: quod vitium numquam mare sincerum, sed permistum aquis amnicis tentat. Perlati [7] aliquantorsum longiùs quàm sperabamus, pergamus ad reliqua. Accesserat aliud ad gaudiorum præsentium cumulum, diu quidem speratum, sed dilationum ambage multiplici tractum. Nuntiatum est enim per [8] Agilonem & Jovium postea Quæstorem, Aquileïæ defensores [9] longioris obsidii tædio, cognitóque Constantii excessu, patefactis portis egressos, auctores prodidisse turbarum: iisdémque vivis exustis, ut suprà relatum est, omnes concessionem impetrasse delictorum & veniam.

Cap. IX. At prosperis Julianus elatior, ultra homines jam spirabat, periculis expertus adsiduis, quòd ei orbem Romanum placidè jam regenti, velut mundanam [g] cornucopiam Fortuna gestans propitia, cuncta gloriosa deferebat & prospera: antegressis victoriarum titulis hæc quoque adjiciens, quòd dum teneret Imperium solus, nec [h] motibus internis est concitus, nec barbarorum quisquam ultra suos exsiluit fines: sed populi omnes aviditate semper [1] inse-

4 *Al.* multitudine. 5 *Al.* fœtum. 6 *Ms.* pavos. 7 *Ms. & Steph.* aliquantorsum longè. 8 *Ms.* Abilonem. 9 *Al.* longiore. 1 *Ms.* infectari.

fert Valerius Flaccus in 4.

Quas Tanaïs, fluviusque Lyces, Hypanísque, Melásque
Addat opes: quantósque sinus Mæotia laxent
Æquora: flumineo sic agmine fregit amari
Vim salis, hinc Boreæ cedens glacialibus auris
Pontus, & exortâ facilis concrescere brumâ.

Quibus versibus etiam hoc Poëta significat, causam cur glacietur Pontus, ab horum magnitudine fluminum oriri. Sed & Mæotidis paludis aquas dulces esse ob eamdem causam affirmat Polybius in 4. quòd scilicet fluminum incursus id evicerit. Cùm ergo aquæ ex Mæotide in Pontum adsiduè influant, minimè mirum est, aquas Pontici maris dulciores esse. *Vales.*

f *Nihil in Ponto hujusmodi aliquando est visum præter innoxios delphinas & parvos*] Plinius libri 9. capite. 15. *In Pontum nulla intrat bestia piscibus malefica præter vitulos & parvos delphinos.* Lindenbr. *

g *Cornucopiam Fortuna gestans.*] Fortuna eo habitu fingi solebat, dextrâ gubernaculum, cornu Amaltheæ sinistrâ gestans, ut ait Dio in Orat. 64. & 65. de Fortuna, & Pausanias in Achaïcis. Arnobius in lib. 6. Prudentius in lib. 1. contra Symm.

Formatum Fortunæ habitum cum divite cornu.

Denique Marcellinus Comes in Chronico Boethio solo Cos. *Vales.*

h *Nec motibus internis.*] De hac profunda pace quæ per orbem Rom. regnante Juliano mansit, sic Libanius in Epilogo Orationis funebris: ταυτὸν δυνηθεὶς πρός γε τὸ πάντα ἡσυχάσαι ἀπών τε ὁμοίως καὶ παρών· οὔτε γὰρ βάρβαρος ὅπλων ἥψατο παρὰ τὰς συνθήκας, οὔτ' ἔνδοθεν ἀνεφάνη θόρυβος οὐδὲ εἷς. *Qui ad hoc ut omnes se in officio continerent, non minùs absens valuit quàm præsens. Nam neque barbarorum quisquam arma corripuit; neque intestinus tumultus exortus est.* Magna certè ac vera laus, nisi Christianos, hoc est totum propè orbem Rom. ut ait Gregorius Nazianzenus, intestinis motibus, ac subdola persecutione vexasset. *Idem.*

ctandi præterita, ut damnosâ & noxiâ, in laudes ejus studiis miris accendebantur. Omnibus igitur, quæ res diversæ poscebant & tempora, perpensa deliberatione dispositis, & militibus orationibus crebris, stipendióque competenti [h] ad expedienda incidentia promptiùs animatis, cunctorum favore sublimis, Antiochiam ire contendens, reliquit [i] Constantinopolim incrementis maximis fultam: natus enim illic, diligebat eam ut genitalem patriam & colebat. Transgressus itaque fretum, prætercursâ Chalcedona & [k] Libyssâ, ubi sepultus est Hannibal Pœnus, inde Nicomediam venit urbem antehac inclytam, ita magnis retro Principum amplificatam impensis, ut ædium multitudine privatarum & publicarum rectè noscentibus regio quædam Urbis æstimaretur æternæ. [l] Cujus mœnia cùm vidisset in favillas miserabiles consedisse, angorem animi tacitis fletibus indicans, pigriore gradu pergebat ad regiam: [m] hoc maximè ærumnis ejus illacrimans, quòd [n] ordo squalens occurrit &

h *Ad ea expedienda incitanti.*] Sic partim Castellus, partim Gelenius correxêre, cùm in Editione Rom. sic excusum esset: *Ad expedienda incitent.* Quemadmodum etiam in codice Reg. [& Colbert.] scriptum fuerat: sed ea scriptura ab antiquario deleta & interpolata est. Equidem sic legendum existimo: *Stipendióque competenti ad expedienda incidentia promptiùs animatis.* Vales.

i *Constantinop. incrementis max. fultam.*] Id est beneficiis auctam ac locupletatam. Eodem sensu incrementa liberalitatis dixit Spartianus in Hadriano. Porrò quænam sint ea beneficia, quæ Julianus Constantinopoli largitus est, docet Zosimus in lib 3. Primò ut Senatum haberet perinde ac urbs Roma: deinde portum maximum ibi ædificavit, qui à meridie periclitantibus perfugium præberet. Is portus D. Juliani dicitur in leg. ult. Cod. Th. de calc. coct. Ad hæc porticum semirotundam quæ sigma ex formæ similitudine dicebatur, ad eum portum pertinentem. Postremò Bibliothecam in Palatio dedicavit. Hæc Zosimus. Sed quod de Senatu dixit, vix credi potest. Quippe jam à Constantino Max. Senatum Constantinopolis acceperat, ut docet Libanius in Orat. ad Theodosium de seditione: τόν τε ἀντιθέντα τῇ ῥωμαίων βουλῇ τὴν νέαν, &c. & auctor Chronici Alexandrini, Excerpta denique de Gestis Constantini pag. 476. hujus Editionis. Verùm hæc fortasse ita conciliari possunt, si Constantinum quidem primum ea in urbe Senatum instituisse dicamus; Julianum verò ejus privilegia ac dignitatem auxisse: quod quidem confirmat egregiè Mamertinus in Gratiarum actione his verbis; *An metuenda tibi est Curia, cùm Senatui non solùm veterem reddideris dignitatem, sed etiam plurimum novi honoris adjeceris?* Idem.

k *Libyssa, ubi sepultus est Hannibal*] Plutarchus in Flaminino: Ἐν Βιθυνίᾳ τόπος ἐστὶ θινώδης ἀπὸ θαλάσσης, καὶ πρὸς αὐτῷ κώμη τις οὐ μεγάλη Λίβυσσα καλεῖται: cumque locum fatalem Hannibali fore, oraculum prædixisse ait: Λίβυσσα κρύψει βῶλος Ἀννίβου δέμας. Jul. Solinus cap. 44. * Marcian. Capel. lib. 6. p. 257. * *Lindenbr.*

l *Cujus mœnia.*] Id est opera publica & ædificia, ab anterioribus Principibus exstructa. Quo sensu de hac eadem civitate Nicomedia Aurelius Victor in Diocletiano dixit: *Ac mirum in modum novis adhuc cultisque mœnibus Romana culmina & ceteræ urbes ornatæ, maximè Carthago, Mediolanum, Nicomedia.* Et Ambrosius in Ep. 33. Suetonius in Nerone cap. 38. Vide Isidorum in lib. 15. Originum cap. 2. *Vales.*

m *Hoc maxime ærumnis ejus illachrimans.*] De his Juliani lacrymis loquitur Libanius in Ep. 29. ad Julianum his verbis: μακαρίζω ἔγωγε τὴν νικομήδειαν καὶ κειμένην. ἤδη μὲν γὰρ ἐξάνεσι δάκρυσι σοῖς· τοῦτο δ' οὐ μεῖόν τι τῶν θρήνων οὓς ἐπ' Ἀχιλλεῖ μοῦσαι ἤγειραι λέγονται, ὅτι τῆς ἡματωμένης ψεκάδος, &c. *Ego verò Nicomediam tametsi collapsam, beatam prædico, quam lacrimis tuis excitari ac restitui oportebat. Illud verò nihilo inferius est fletibus illis, quos Musæ Achille mortuo edidisse dicuntur: nec sanguineâ guttâ, quam Jupiter in Sarpedonis fudit obitus.* Idem.

n *Ordo occurrit populi.*] Hunc locum egregiè mihi videor restituisse. Nam cùm in MSS. Flor. Regio [& Colbert.] * ac Tolos. * atque in Editione Rom. legatur *populus*, ita scribendum esse existimavi: *Squalens ordo occurrit & populus.* Sic enim Marcellinus noster in lib. 18. *Quo*, inquit, *rumore percitis provinciis, ordines civitatum & populi detinebant penes se publicum defensorem.* Et rursus in lib. 25. *Et hæc quidem suppliciter ordo & populus precabatur.* Nihil frequentius occurrit in antiquis Inscriptionibus. Verbi gratiâ: *Ordo & populus Neapolitan.* vel *Senatus populúsque*: aut denique *Decuriones & plebs.* Hæc enim omnia idem significant. Sic etiam Eusebius in lib. 3. de vita Constantini cap. 1. utrosque conjunxit: τῶν καθ' ἔθνος δήμων τε καὶ πολιτευτῶν ἀνδρῶν πατρίοις ἐγκεχειρισμένων. Id est: *Cum populi & ordines civitatum patriis institutis regerentur.* * Sic & Gregorius Nazianz. in Epistola 49 ad Olympium: πάντας πολίτας τε καὶ πολιτευτὰς, καὶ ἀξιωματικούς. Id est, *Cunctos cives, & Decuriones, & Honoratos,* * Et Leo Augustus in Ep. ad Anatolium, quam refert Evagrius in lib. 2. Hist. cap. 9. ὃν ὅ τε τῶν Ἀλεξανδρέων δῆμος καὶ ἀξιωματικοὶ καὶ πολιτευόμενοι ἐπίσκοπον αἰτοῦσι. Id est: *Quem populus Alexandr.*

[2] populus nimium quantum antehac florentiſſimus : & agnoſcebat quoſdam [o] ibidem ab Euſebio [3] educatus Epiſcopo, quem genere longiùs contingebat. Hic quoque pari modo ad reparanda quæ terræ ſubverterat tremor, abunde præſtitis plurimis, per Nicæam venit ad Gallogræciæ fines: unde [p] dextrorſus itinere declinato, Peſſinunta convertit, viſurus vetuſta Matris Magnæ delubra : à quo oppido bello Punico ſecundo, [q] carmine Cumano monente per Scipionem Naſicam ſimulacrum tranſlatum eſt Romam. Cujus ſuper adventu in Italiam pauca cum aliis huic materiæ congruentibus in actibus Commodi Principis digeſſimus per exceſſum : quam autem ob rem hoc nomine oppidum ſit appellatum, variant rerum ſcriptores. Quidam enim figmento Deæ cælitus lapſo, ἀπὸ τοῦ πεσεῖν, quod cadere nos dicimus, urbem aſſeruere cognominatam. Alii memorant [r] Ilum Trois filium Dardaniæ [4] Regem, locum ſic appellaſſe. Theopompus non Ilum id egiſſe, ſed [ſ] Midam affirmat Phrygiæ quondam potentiſſimum Regem. Venerato igitur numine, hoſtiiſque litato & votis [5] Ancyram redit : eúmque exinde progredientem ulteriùs multitudo inquietabat, pars violenter erepta reddi ſibi poſcentium ; alii querentes [t] conſortiis ſe [6] curiarum addictos in juſtè ; nonnulli ſine reſpectu periculi agentes aduſque rabiem, ut adverſarios ſuos læſæ majeſtatis criminibus illigarent. Verùm ille [y] judicibus [x] Caſſiis triſtior & Lycurgis, [y] cauſarum momenta

2 *Mſ.* populus. 3 *Mſ.* ducatus. 4 *Mſ.* Regem vel locum. 5 *Mſ.* Anticyram. 6 *Mſ.* curiarium *i.C.* curialium.

& Honorati & Decuriones ſibi Epiſcopum poſcunt : quibus in locis vertendis labuntur Interpretes Latini. Atqui. πολιτευόμενοι ſunt Decuriones apud Artemidorum in lib. 1. cap. 52. & apud Libanium paſſim in tomo 2. Orationum : qui & πολιτευταὶ dicuntur ab eodem Artemidoro in cap. 82. libri 1. & in cap. 16. lib. 3. & Athanaſio in Epiſt. ad Solitarios, ubi dicit . πολλῶν πολιτευτῶν καὶ τῶν ἀπὸ τοῦ δήμου & mox : βουλευτὰς καὶ δημότας pro eodem uſurpat. *Valeſ.*

o *Ibidem ab Euſebio educatus Epiſcopo.*] Hic eſt ille Nicomedienſis Euſebius, Arianæ factionis columen, qui ut narrant Scriptores rerum Eccleſ. primò Beryti, deinde Nicomediæ fuit Epiſcopus, tandémque pulſo Paulo Conſtantinop. ſedem tenuit. Deceſſit è vita paullo ante Sardicenſe concilium, teſte Athanaſio in Apologia ad Arianos. Ab hoc Euſebio educatum eſſe Julianum, teſtatur etiam Zonaras. Refert enim matrem Juliani adhuc gravidam, viſam ſibi eſſe in ſomnis Achillem parere : ſtatímque experrectam dum marito ſomnium narrat, partum abſque doloribus ediđiſſe : atque hinc magna de puero concepta ſpe, parentes eum Euſebio Nicomediæ Epiſcopo tradidiſſe, ſacris litteris imbuendum. *Idem.*

p *Dextrorſus itinere declinato Peſſinunta convertit.*] Idem prædicat Libanius in Orat. Conſulari pag. 247. ὅς γε καὶ τῆς εὐθείας ὁδοῦ τοσοῦτον ἐκδεχομένων, εἰς Φρυγίαν ἐλθὼν, τὴν τεκοῦσαν ἡμῖν τοὺς θεοὺς πολλοῖς καὶ μεγάλοις τιμήσας ἐπανῆλθε : & rurſus in Monodia de Juliani obitu pag. 254 *Idem.*

q *Carmine Cumano monente, per Scipionem Naſicam ſimulacrum tranſlatum eſt Romam*] Livius lib. XXIX. Strabo lib. XII. pag. 391. Arnob. lib. VII. Herodianus, Sil. Italicus. *Lindenbr.*

r *Ilum Trois filium.*] Hæc tranſlata ſunt ex Herodiani lib. 1. Cui jungendus eſt Scholiaſtes Lycophronis, qui ſic ait : τὸ παλλάδιον δὲ τῆς Ἀθηνᾶς τοιοῦτον ἦν. τρίπηχυ ξύλινον ἐξ οὐρανοῦ καταπεσὸν ἐν Πεσσινοῦντι τῆς Φρυγίας, ὅθεν Διόδωρος καὶ Δίων τὸν τόπον κληθῆναί φασιν· ἕτερος δέ τις ἱστορικὸς οὕτω λέγει τὸν τόπον κληθῆναι ἀπὸ τοῦ πολλοὺς ἐκεῖ πεσεῖν ἐν τῇ συμβολῇ τοῦ πολέμου, ὁπότε διὰ τὴν ἁρπαγὴν Γανυμήδους ἐμάχοντο Τάνταλος ὁ ἐραστὴς Γανυμήδους καὶ Ἶλος ὁ ἀδελφός. Valeſ.

ſ *Midam affirmat.*] Hic Phrygiæ Deæ Cybelæ magnificentiſſimum templum primus Peſinunte condidiſſe dicitur à Diodoro Siculo in lib. 3. Cui conſentit Arnobius in lib. 2. contra nationes: *Quid Phrygiam matrem, cujus eſſe conditor judicatur vel Midas, vel Dardanus.* Eumdem Midam tempore Matris M. & Atyis vixiſſe, ſcribit Arnobius in 5. Sanè filius matris Idææ dicitur Hygino fab. 191. *Idem.*

t *Conſortiis ſe Curiarum*] De Curialibus multa in utroque Codice, Theodoſiano putà ac Juſtinianæo, deque iis alius erit tractandi locus. *Lindenbr.*

v *Judicibus Caſſiis triſtior & Lycurgis.*] L. Caſſius Prætor fuit Scipione Naſica & Calpurnio Beſtia Coſſ. magnâ integritatis famâ, ut docet Salluſtius in Jugurthino. Idem ſummæ ſeveritatis in judicando. Unde ejus tribunal ſcopulus reorum dicebatur, ut ſcribit Valerius

æquo jure perpendens, ſuum cuique tribuebat, nuſquam à vero abductus, acriùs in calumniatores exſurgens: quos oderat, multorum hujuſmodi petulantem ſæpe dementiam aduſque diſcrimen expertus, dum eſſet adhuc humilis & privatus. Exemplúmque patientiæ ejus in tali negotio, licèt ſint alia plurima, id unum ſufficiet poni. Inimicum quidam ſuum, cum quo diſcordabat aſperrimè, [7] commiſiſſe in majeſtatem turbulentiùs deferebat: Imperatoréque diſſimulante, eadem diebus continuis replicans, interrogatus ad ultimum, qui eſſet quem argueret, reſpondit, municipem locupletem. Quo audito, Princeps [8] renidens: *Quibus indiciis*, ait, *ad hoc perveniſti?* Et ille, *Purpureum ſibi*, inquit, *indumentum ex ſerico pallio parat.* Juſſúſque poſt hæc ut vilis, arduæ rei vilem incuſans, abire tacitus & innoxius, nihilominus inſtabat. Quo tædio Julianus defatigatus, ad Largitionum Comitem viſum propiùs, *Jube*, inquit, *periculoſo garritori* [z] *pedum tegmina dari purpurea, ad adverſarium perferenda: quem ut datur intelligi, chlamydem hujus coloris memorat ſibi conſarcinaſſe: ut ſciri poſſit, ſine viribus maximis quid pannuli proficiant leves.* Sed ut hæc laudanda & bonis moderatoribus æmulanda: ita illud amarum & notabile fuit, quòd ægrè ſub eo [9] à Curialibus quiſquam appetitus, licèt privilegiis, & ſtipendiorum numero, & originis penitus alienæ [1] firmitudine communitus, obtinebat æquiſſimum: adeo ut plerique territi emercarentur moleſtias pretiis [2] clandeſtinis. Itineribus itaque emenſis cùm ad [a] Pylas

7. *Mſ.* dixiſſe. 8. *Al.* renitens. 9 *vulg.* τὸ à *deeſt.* 1 *Al.* fortitudine. 2 *Mſ.* clandeſtinis ..... Itineribus.

Max. in lib. 3. cap. 7. De eo lege Aſconium in Milonianam. Ab hoc Caſſio poſtea judex Caſſianus pro triſti ac ſevero dici cœpit, ut apud Ciceronem 3. in Verrem, & in ea pro Roſcio Amerino. Et hæc de Caſſio. Quod ſpectat ad Lycurgum, non aſſentior Lindenbrogio, qui Lycurgum hìc intelligit Legiſlatorem Spartanorum. Lycurgum enim Athen. Oratorem arbitror intelligi, cujus in reos ſeveritas celebrata eſt. Diodorus Siculus in lib. 16. de eo dixit: ἦν δὲ πικρότατος ἐν τοῖς λόγοις κατήγορος. Unde etiam Ibis cognominatus eſſe videtur, quòd ſcilicet ut Ibis angues, ſic ipſe noxios cives & peregrinos expelleret. Ariſtophanes in Avibus:

Ἶβις λυκούργῳ, χαιρεφῶντι νυκτερίς.

Quamquam ſcio Scholiaſtem ejus cognominis aliam afferre cauſam, quòd ſcilicet AEgypto oriundus, aut quòd longis cruribus eſſet Lycurgus. Sed noſtram ſententiam confirmare videtur Plutarchus in Lycurgi Rhetoris vita: ubi & verſum illum Ariſtophanis adducit, ſed mendoſum. Ab hoc Lycurgo viri, qui in gerenda Rep. ſeveri eſſent, Lycurgi dicebantur. Cicero in Epiſt. x. lib. 1. ad Atticum. *Noſmetipſi*, ait, *qui Lycurgei à principio fuiſſemus, quotidie demitigamur.* Valeſ.

x *Caſſiis triſtior & Lycurgis*] Hic ille eſt L. Caſſius, de quo Cicero in Bruto: *L. Caſſius multum potuit, non eloquentiâ, ſed dicendo tamen, homo non liberalitate ut alii, ſed ipſa triſtitia & ſeveritate popularis.* Ammian. lib. 31. *Si ſemel promotos agere didiciſſet immaniter, Lycurgos inveniſſe ſe prædicabat & Caſſios.* * Hinc *Caſſiani judices* apud Cicer. pro Roſc. Orat. 2. & in Verrem Orat. 3. Vid. Aſcon. Pædian. Infrà lib. XXVI. * De Lycurgo res eſt pueris nota. *Lindenbr.*

y *Cauſarum momenta æquo jure perpendens, ſuum cuique tribuebat*] Inf. *Exquiſita docilitate librans, quibus modis ſuum cuique tribueret.* Symmachus in Relatione ad Valentinian. Theodoſ. &c. Impp. *Omnia regitis, ſed ſuum cuique ſervatis, pluſque apud vos juſtitia, quàm licentia valet.* Gregor. P P. * lib. 7. * Epiſt. 120. *Summum in Regibus bonum eſt, juſtitiam colere, ac ſua cuique jura ſervare, & ſubjectis non ſinere quod poteſtatis eſt fieri, ſed quod æquum eſt cuſtodire.* Idem.

z. *Pedum tegmine purpurea*] Quæ ſolum Imperatorem decent: ideóque imminutæ majeſtatis reus erat, quiſquis illa propria auctoritate uſurpaſſet. De his infr. agemus lib. XXVI. *Idem.*

a *Pylas veniſſet.*] Hujus ſtationis mentio fit in Itinerario Burdigalenſi; *Manſ. Opodanda m.* 12. Scribe *Spodendo* ex Conſtantini lib. περὶ θεμάτων 1. & Baſilio in Ep. 361. & 379. & ex Cedreno in Baſilio & in Johanne Tzimiſce, *Mutatio Pylas m.* 14. *finis Cappadociæ & Ciliciæ.* Meminit Pylarum etiam Q. Curtius in lib. 3. Deſcribuntque hunc aditum Ciliciæ Xiphilinus & Herodianus in Severo. Sunt & aliæ Pylæ in Amano, quæ Ciliciam à Syria dividunt; quas deſcribit Xenophon in lib. 1. expedi-

venisset, qui locus Cappadocas discernit & Cilicas, [b] osculo susceptum [c] rectorem provinciæ nomine Celsum, jam inde à studiis cognitum Atticis, adscitúmque in consessum vehiculi Tarsum secum induxit. At hinc videre properans Antiochiam, Orientis apicem pulcrum, usus itineribus solitis venit: urbique propinquans in speciem alicujus numinis votis excipitur publicis, miratus voces multitudinis magnæ, salutare sidus inluxisse Eois partibus adclamantis. Evenerat autem [d] iisdem diebus annuo cursu completo [e] Adonia ritu veteri celebrari, amato Veneris ut fabulæ fingunt [f] apri dente ferali deleto, quod in adulto flore sectarum est indicium frugum. [g] Et visum est triste, quòd amplam urbem Principúmque domicilium introeunte Imperatore nunc primúm, ululabiles undique planctus & lugubres sonus audiebantur. Hîc patientiæ ejus & lenitudinis documentum leve quidem apparuit, sed mirandum. Thalassium quemdam ex Proximo libellorum, insidiatorem fratris oderat Galli: [h] quo ado-

tionis Cyri. Dio in libro 48. Cicero in libro 5. Epistola 20. ad Atticum. Vales.

b *Osculo susceptum rectorem provinciæ*] *Labratum* hoc genus salutationis dixere. Glossar. *Labratum*, φίλημα βασιλικόν, καὶ ἀσπασμὸς βασιλικός. Ammian. lib. XXIX. *Susceptusque cum osculo, quoniam id Reipub. conducebat.* * Hilarius Episcop. ad Constantium August. pag. 79 *Osculo Sacerdotes excipis, quo & Christus est proditus.* De Imperatore hoc scribit. * Neque confundendum cum labrato, de quo in Ecloga βασιλικῶν lib. 56. Tit. 17. cap. 65. εἴτε λαβράτον καλαγέλλουσι. Id enim κατὰ συγκοπὴν dictum, quasi laboratum, id est, arte ac labore summo effigiatum, ut Gloss. Nomicum interpretatur, & sacros vultus notat, in L. 1. C. publ. lætit. Johan. Damascenus Orat. 3. pro imaginibus βασιλεῦσι φθαρτοῖς πολλάκις καὶ ἀσεβέσι, καὶ ἁμαρτωλοῖς, καὶ τοῖς ὑπ' αὐτῶν χειροτονουμένοις ἄρχουσι, καὶ τοῖς τούτων λαβράτοις προσκυνοῦσιν ἄνθρωποι. At de osculi honore iterum Ammianus lib. XXIX. * Tacitus Annal. XIII. *Septus turba Centurionum, & post breve osculum digrediens.* In Vita Agricolæ: *Exceptusque brevi osculo & nullo sermone, turbæ servientium immistus est.* Lindenbr.

c *Rectorem pr. nomine Celsum.*] Fuit hic discipulus Libanii, natione Cilix. Hesychii filius, qui Juliano Principi Ciliciam ingresso panegyricum dixit, ut ait Libanius in Orat. funebri pag. 300. & in Epist. 634. ad Celsum. Hoc discipulo se jactat Libanius in Orat. adversus doctrinæ suæ obtrectatores, eúmque cùm Athenas venisset, ait auctorem fuisse decreti illius, quo Libanius ad sophisticum thronum Athenas evocatus est. Athenas autem profectus erat Celsus suasu Basilii magni, ut docet Libanius in Ep. 143. ad Basilium. *Vales.*

d *Iisdem diebus Adonia.*] Ex his apparet Julianum sub exitum mensis Junii Antiochiam introisse, Mamertino & Nevitta Coss. anno Domini 362. Adonia enim quæ tunc temporis actitata scribit Marcellinus, mense Junio quotannis recurrebant circa solstitium æstivum, ut docet Hieronymus in caput 8. Ezechielis, & Macrobius. *Idem.*

e *Adonia ritu veteri celebrari, amato Veneris, &c.*] Meminit hujus festivitatis lib. XIX. *Lacrimare cultrices Veneris sæpe spectantur in solennibus Adonidis sacris, quod simulacrum aliquod esse frugum adultarum religiones mysticæ docent.* Jul. Firmicus lib. de errore prof. relig. *In plurimis Orientis civitatibus, licèt hoc malum etiam ad nos transitum fecerit, Adonis quasi maritus plangitur Veneris, & percussor ejus circumstantibus vulnusque monstratur.* Plangebatur nempe ritu eodem, quo apud AEgyptios Osiris: unde ut ejulatus & gaudia, ita & arcana quoque religionis eadem. Phornutus περὶ θεῶν: —— Τοιοῦτον γάρ τι καὶ παρ' Αἰγυπτίοις ὁ ζητούμενος καὶ ἀνευρισκόμενος ἀφανισμὸς ὑπὸ τῆς Ἴσιδος, Ὄσιρις ἐμφαίνει, ὅπερ ἀνὰ μέρος παρ' ἓξ μῆνας ὑπὲρ γῆν τε καὶ ὑπὸ γῆν γινόμενος Ἄδωνις, ὑπὸ τοῦ ἅδειν τοῖς ἀνθρώποις, οὕτως ὠνομασμένος τοῦ δημητριακοῦ καρποῦ. Videndus Procopius Gaz. Sophista Christianus in Esaiam cap. 18. *Lindenbr.*

f *Apri dente ferali*] Phornutus: ὑς δ' ἐπλήξας προσανελεῖν λέγεται, διὰ τὸ τὰς ὗς δοκεῖν λυμαντείρας εἶναι, ἢ τὸν τῆς ὑνὸς ἰσόντα ἀποτομῶν αὐτῶν, ὑφ' οὗ κατὰ γῆς κρύπτει τὸ σπέρμα. Aliter hæc interpretatur Macrob. 1. Saturn. cap. 2. *Idem.*

g *Et visum est triste*] Sic dirum omen visum Atheniensibus, cùm contra Syracusanos bellum pararent: eo ipso quòd die quo classis solvit, hæc ipsa quoque Adonia celebrarentur. Plutarchus in Nicia: Οὐκ ὀλίγοις δὲ καὶ τὰ τῶν ἡμερῶν ἐν αἷς τὸν στόλον ἐξέπεμπον ὑπίθρατεν. Ἀδώνια γὰρ εἶχον αἱ γυναῖκες τότε, καὶ προὔκειτο πολλαχόσε τῆς πόλεως εἴδωλα καὶ ταφαὶ περὶ αὐτά. καὶ κοπετοὶ γυναικῶν ἦσαν, &c. Idem in Alcibiade. Et dedecus illud humani generis Heliogabalus, cùm similia his sacra, & Salambonem omni planctu & jactatione Syriaci cultus exhiberet, omen sibi imminentis exitii fecit. Lamprid. in Heliog. *Idem.*

h *Quo adorare adesseque officio inter honoratos prohibito*] Honorati enim tantum, & qui dignitatis alicujus prærogativa eminebant, ad hanc Imperatoriam adorationem, id est venerationem admittebantur: arcebantur verò personæ viles, aut ob delictum aliquod pœná potiùs quàm honore dignæ, L. unica C. Theod. de Præpos. sacri Cubic. L. 1. de Decurion. & Silent. L. 3. de Domest. & Pro-

rare adesséque officio inter Honoratos prohibito, adversarii cum quibus litigabat in foro, postridie turbâ congregatâ superfluâ, adito Imperatore, *Thalassius*, clamitabant, *inimicus pietatis tuæ nostra violenter eripuit*. Et ille hac occasione hominem opprimi posse conjiciens, *Agnosco*, respondit, *quem dicitis offendisse me justa de causa: & silere vos interim consentaneum est, dum mihi inimico potiori faciat satis*. Mandavítque [i] adsidenti Præfecto, ne audiretur eorum negotium, antequam ipse cum Thalassio rediret in gratiam, [k] quod brevi evenit.

CAP. X. Ibi hiemans ex sententia, nullis interim voluptatis rapiebatur illecebris, quibus abundant Syriæ omnes: verùm per speciem quietis judicialibus causis intentus, [3] non minùs arduis quàm bellicis, distrahebatur multiformibus curis, [l] exquisita docilitate librans, quibus modis suum cuique tribueret: justísque sententiis & improbi modicis coërcerentur suppliciis, & innocentes fortunis defenderentur intactis. Et quamquam in disceptando aliquoties erat intempestivus, quid quisque jurgantium coleret, tempore alieno interrogans: tamen nulla ejus definitio litis à vero dissonans reperitur: nec argui umquam potuit ob religionem vel quodcumque aliud, ab æquitatis recto tramite deviasse. Judicium enim hoc est optandum & rectum, ubi per varia negotiorum examina justum id est & injustum: à quo ille ne aberraret, tamquam scopulos cavebat abruptos. Hoc autem ideo assequi potuit, quòd levitatem agnoscens com-

3 *Ms.* non minùs quàm bellicis arduisque, quibus distr.

---

tect. L. unic. de Comit. & Tribun. L. 4. 8. 9. 16. de divers. Offic. & Apparit. L. 3. de Fabricens. L. unic. de imag. Imper. Cujus moris etiam in Cod. Justinianeo mentio frequens, ut jam ad lib. XV. notavi. *Lindenbr.*

i *Adsidenti Præfecto*,] Sallustio, ut opinor. Porrò Præfecti Præt. Imperatori judicanti adsidere solebant. Hinc Domitius Ulpianus assessor fuisse Alex. Severo dicitur ab Eutropio, quem Aurelius Victor Præfectum fuisse dicit Prætorii, & Vopiscus in Aureliano: *Assidentibus Memmio Fusco Consule ordinario, & Bæbio Macro Præfecto Præt.* Quæstores etiam sacri Palatii Imp. adsidebant, ut de Proculo ait Procopius in lib. I. Persic. & in lib. I. Goth. de Fidele Atalarici Quæstore: ὃς δὴ Ἀταλαρίχῳ παρήδρευε πρότερον· κυαίστωρα δὲ τὴν ἀρχὴν ταύτην καλοῦσι Ῥωμαῖοι. Nec eos solùm, sed Jurisconsultos etiam & amicos in consilio habebant Principes, cùm judicabant, ut de Hadriano Spartianus scribit. Procopius in lib. I. Persic. initio de Arcadio Aug. κοινολογησάμενος τῶν λογίων τισὶν, οἷοι πολλοὶ βασιλεῖ παρεδρεύειν εἰώθασιν. Stephanus Byzantius hos intelligere videtur, cùm dicit, πάρεδρος ὁ τῷ βασιλεῖ συνκαθήμενος. Et Eunapius in AEdesio de Sopatro. *Vales.*

k *Quod brevi evenit.*] Talassius quippe relicto Christi cultu ad Deorum cultum transiit, & ita cum Juliano in gratiam rediit. Plerique eo tempore idem factitarunt, muneribus & hujusmodi assentationibus à Juliano deleniti; ut narrat Socrates in lib. 3. cap. 12. & Asterius in Homilia 3. contra avaritiam, his verbis, quæ ob elegantiam apponam Latine: *Quid enim eos impulit qui Christiani erant, ut ad dæmonum cultum desciscerent? Nonne cupiditas habendi & alienas opes occupandi? Nonne spes & pollicitatio opum & dignitatum, eis ab impiis hominibus ostensa, induxit miseros ut religionem quasi vestem mutarent? Et priorum quidem temporum exempla adhuc memoria nostra recolit. Sed & quædam recentia ejus rei testimonia ætas nostra vidit. Cùm enim Imp. ille, positâ repentè personâ, quod diu dissimulaverat retexit, & numinibus palam sacrificavit, alióſque variis præmiis ad idem faciendum illexit: quot relictâ Ecclesiâ ad numinum aras transierunt? quàm multi variis illecebris inducti, impietatis hamum sorbuerunt? qui nunc quasi fugitivi notis compuncti oberrant, omnium odio ac ludibrio expositi, &c.* * Porrò de hoc Thalassio Antiochensi Theophanes in Chronico p. 43. quædam narrat scitu digna, quæ heic merentur adscribi. *Thalassius quidam ob lasciviam ac luxum famosus, qui & suam filiam prostituerat, carus erat Juliano utpote haruspicinæ deditus. Habitabat autem juxta Palatium; cúmque domus ejus concidisset, solus ipse interiit cum eunucho, cujus complexibus inhærens repertus est. Cuncti autem domestici cum ejus uxore & liberis, qui Christiani erant, incolumes evaserunt.* * Idem.

l *Exquisita docilitate librans*] Longè diversa ab his scri-

motioris ingenii sui, Præfectis proximísque permittebat, [[m] ut fidenter impetus suos aliorsus tendentes, ad quæ decebat monitu opportuno frenarent: monstrabátque] subinde, se dolere delictis, & gaudere correctione. Cúmque eum defensores causarum, ut conscium rationis perfectæ, plausibus maximis celebrarent, fertur id dixisse permotus: *Gaudebam* [4] *planè, præ méque ferebam, si ab his laudarer, quos & vituperare posse adverterem, si quid factum sit secus aut dictum.* Sufficiet autem pro multis quæ clementer egit in litibus cognoscendis, hoc unum ponere nec abhorrens à proposito, nec absurdum. Inducta in judicium femina quædam, cùm Palatinum adversarium suum [n] è numero projectorum, cinctum præter spem conspexisset, hoc factum insolens tumultuando querebatur: & Imperator, [o] *Prosequere*, ait, *mulier, si quid te læsam existimas: hic enim sic cinctus est, ut expeditiùs per lutum incedat: at parum nocere tuis partibus potest.* Et æstimabatur per hæc & similia, ut ipse dicebat adsiduè, vetus illa [p] Justitia, quam offensam vitiis hominum Aratus extollit in cælum, imperante eo reversa ad terras, ni quædam suo ageret, non legum arbitrio, erránsque aliquoties obnubilaret gloriarum multiplices cursus. Post multa enim etiam jura quædam correxit in melius, ambagibus circumcisis, indicantia liquidè quid juberent fieri vel vetarent [5] [q] Illud autem erat inclemens, obruendum perenni silentio, quòd [r] arcebat docere magistros

4 Ms. *planè me quem eff.* ῒC. *plane, meque eff.* 5 *Ms.* Illud autem erat inclem.

bit Gregor. Nazianz. Episcop. in Julian. Orat. IV. pag. 305. quæ operæ pretium erit conferre. *Lindenbr.*

m [*Ut fidenter impetus suos, &c.*] Hæc cuncta usque ad vocem *monstrabat* inclusis terminis absunt ab Editione Rom. & à codice Regio, * Vatic. Tolos. [ac Colbert.] primùmque à Gelenio adjecta sunt ex conjectura, ni fallor. In libro autem 25. ubi idem repetit Marcellinus, id tantùm habetur: *Emendari se, cùm deviaret à fruge bona, permittens*: quod etiam ita Zonaras refert: ἐφ' οἷς δ' ἐσφάλλετο, διορθούμενος ὑπὸ τῶν φίλων οὐκ ἤχθετο. Vales.

n *E numero Protectorum.*] Audaciam P. Castelli aperuit mihi Editio Romana in qua legitur *Projectorum*, perinde ac in codice Regio, [& Colbert.] * ac Tolos. * quod cur Castello displicuerit, equidem non video. Vult enim dicere Marcellinus, hunc Palatinum fuisse ex numero eorum quos Julianus in ipso imperii primordio ejecerat. Sic suprà libro 22. *Ut parum sibi necessarios data quò velint abeundi potestate projecit.* & paullo pòst: *Agentes in rebus ex iis qui projecti sunt.* Denique in lib. 28. ad finem: *Salutat te Palladius projecticius, &c.* Ceterùm adeo necessaria erat hæc emendatio, ut absque ea nullus hujus loci sensus elici posset. Cur enim mulier illa viso Palatino præter spem cincto tantopere querebatur? nisi quòd balteum seu cingulum per ambitum & gratiam adversario redditum esse ægrè ferebat. *Idem.*

o *Prosequere.*] Verbum Juris est: unde prosecutiones dicuntur in Codice. * Glossæ veteres, δικαιολογία, prosequutio, allegatio. * *Idem.*

p *Justitia, quam offensam vitiis hominum Aratus extollit*] Inf. lib. XXV. *AEstimari poterat vetus illa Justitia, quam offensam vitiis hominum Aratus extollit in cælum, eo imperante rediisse rursus ad terras.* Arati locus hic est de ferreo sæculo:

Καὶ πότε μισήσασα Δίκη κείνων γένος ἀνδρῶν
Ἔπταθ' ὑπουρανίη.

Festus Avienus:

Sic justa in populos mox Virginis inculpatæ
Exarsere odia, & cælum pernicibus intrat
Diva alis. *Lindenbr.*

q *Illud autem inclemens obruendum perenni silentio, quòd arcebat docere*] * Lib. XXV cap. IV. *Illud inclemens, quòd docere vetuit magistros Rhetoricos & Grammaticos Christianos, ne transirent à numinum cultu.* Videndus Isidorus in Chronicis, & Orosius in Juliano lib. 7. cap. 30. Simile quid de Abdalla in Historia Miscella anno 766. * Julian. Epist. 43. Socrat. lib. I. cap. 14. Theodoret. Histor. Eccles. lib. III. cap. 7. Rufinus lib. II. cap. 32. Cassiodorus Histor. Tripart. lib. VI. cap. 17. Gregor. Nazianz. in Julian. Orat. I. pag. 277. Ambros. contra Symmach. relat. I. Augustinus Episc. Confess. lib. 8. cap. 5. *Idem.*

r *Arcebat docere Magistros Rhetor.*] Nihil attinet hic repetere ea, quæ abhinc biennium ad Excerpta Johannis

Rhetoricos & Grammaticos, ritus Christiani cultores.

CAP. XI. Iisdem diebus Gaudentius ille Notarius, quem opponendum per Africam missum suprà diximus à Constantio; Julianus quinetiam ex Vicario, earumdem partium nimius fautor, retracti sub vinculis, morte periere pœnali. Tunc & [6] [f] Artemius ex Duce AEgypti, Alexandrinis urgentibus atrocium criminum mole, supplicio capitali multatus est. Post quem [t] Marcelli ex Magistro equitum & peditum filius, ut injectans Imperio manus, publica deletus est morte. [v] Romanus quinetiam & Vincentius, Scutariorum scholæ primæ secundæque Tribuni, agitasse convicti quædam suis viribus altiora, acti sunt in exsilium. Cúmque tempus interstetisset exiguum, Alexandrini Artemii comperto interitu, quem verebantur ne cum potestate reversus (id enim minatus est) multos læderet ut offensus, [x] [y] iram in Georgium verterunt Episcopum vipereis ut ita dixerim morsibus ab eo sæpius [7] appetiti. [8] [z] In fullonio

6 *Ms.* Artemius. 7 *Ms.* appetitus. 8 *Al.* Infullio.

Antiocheni adnotavi. Addam dumtaxat eam Juliani legem non ad solos Grammaticæ ac Rhetoricæ Magistros, sed etiam ad Medicinæ Professores pertinuisse: quod docet me Chrysostomus in Homilia 40. in Juventinum & Maximum: *ἰατροὺς καὶ στρατιώτας καὶ σοφιστὰς καὶ ῥήτορας ἅπαντας ἀφίστασθαι τῶν ἐπιτηδευμάτων, ἢ τὴν πίστιν ἐξόμνυσθαι ἐκέλευσεν.* *Medicos & milites & Sophistas ac Rhetores omnes à professione sua desistere, aut fidem Christi abnegare jussit.* Exstátque Edictum ipsum Juliani Epist. 42. cujus pars esse videtur lex. v. Cod: Theod. de Medicis & Professoribus. Sed ea lex postea à Valentiniano abrogata est, & Professores Christiani thronis suis restituti lege 5. ibidem. *Vales.*

f *Artemius ex Duce AEgypti.*] *Στρατηγὸν τῶν ἐν Αἰγύπτῳ στρατιωτῶν* appellat Theodoritus in lib. 3. Hist. Eccl. cap. 17. & bonis à Juliano multatum ac capite truncatum ob id memorat, quòd cùm Dux esset AEgypti regnante Constantio, plurima simulacra contriverat. Ejusdem Artemii meminit auctor Chronici Alex. & Nicephorus Callistus. Atque hic esse videtur, quem Julianus in Epist. x. ad Alexandrinos *βασιλέα τῆς Αἰγύπτου* & *τύραννον* appellat, qui Georgio Ariano templa ac donaria Alexandriæ spolianti ministerium ac satellitium militare præstitit. * Exstant Acta passionis ejus apud Symeonem Metaphrastem, longè optima & utilissima. * *Idem.*

t *Marcelli ex Mag. eq. filius.*] Hunc adversus Julianum conspirasse dicit Eunapius, & à Sallustio capite truncatum. *ὅ γε τοσοῦτον ἡμερότητος καὶ πρᾳότητος ὑπῆρχεν εἰς ἅπαντας, ὥστε τὸν Μάρκελλον, τὸν ἡνίκα ἦν Καῖσαρ, ὑβριστικῶς αὐτῷ χρησάμενον, πάνυ περιδεᾶ ὄντα διὰ τὰ προειργασμένα, καίτοι τοῦ παιδὸς ἐλεγχθέντος ἐπανίστασθαι διὰ τὴν πρὸς Κωνστάντιον φιλίαν, τὸν νεανίσκον τὴν δίκην ἐπέθηκε· τὸν δὲ Μάρκελλον καὶ διαφερόντως ἐτίμησε.* *Cui tantùm lenitatis & clementiæ in cunctos superfuit, ut Marcellum eum, à quo cùm ipse Cæsar esset, multis injuriis affectus erat, ob hæc terrore correptum, cùm etiam ejus filius, ob benevolentiam in Constantium, res novas agitasse convictus esset, juvenem quidem supplicio affecerit, patrem verò magnopere ornaverit.* Quæ verba de Sallustio dici perperam censuit Suidas, cùm Juliano conveniant. *Idem.*

v *Romanus q. et Vincentius Scutar.*] Hanc conspirationem intelligit Libanius in Orat. funebri, p. 307. ubi ait milites circiter decem insidias adversus Julianum struxisse, & diem quo milites exercendi erant in campo, ad id facinus constituisse: sed præ vino quosdam ex iis consilium suum detexisse: ac deinde subindicat eos milites ob Gentilium sacrorum restaurationem Juliano infensos fuisse. Juliani autem clementiam in hac conjuratione punienda idem prædicat Libanius in Orat. Consulari, p. 246. Annon enim hæc apertè de Scutariis, id est Imp. armigeris dicuntur? *οἳ (θεοὶ) φρουροῦσι μὲν αὐτὸν μετὰ τῶν δορυφόρων, φυλάττουσι δὲ τοὺς δορυφόρους αὐτοῦ,* &c. Ex horum militum numero fuerunt Juventinus & Maximus, teste Theodorito in lib. 3. Hist. cap. 14. Nam & eos *ὑπασπιδηφόρους καὶ τοῦ βασιλέως πεζεταίρους* fuisse dicit, id est Scutarios, ut rectè vertit Epiphanius Scholasticus: & reliqua narratio egregiè convenit. Ait enim in quodam convivio impietatem Principis eos deplorasse, & cùm ad Julianum delati fuissent, in exsilium missos esse, Juliano iis martyrii gloriam invidente. Idem narrat S. Chrysostomus in Homilia 40. in Juventinum & Maximum. *Idem.*

x *Iram in Georgium verterunt Episcopum*] Sozomenus lib. v. cap. 7. Cassiod. Histor. Tripart. lib. VI. cap. 9. * Lucifer Calarit. pro S. Athanas. p. 17. *Lindenbr.*

y *Iram in Georgium verterunt Episcopum*] Julianus Imperator in Epistolis hujus seditionis mentionem facit his verbis: ad Zenonem medicum: *διὰ Γεωργίας.* Quod Gallice diceretur a cause de la Georgienne. Ubi *propter agriculturam* Latinus interpres vertit, cum *propter Georgianam seditionem* vertere debuisset. *Oiselius.*

z *In fullonio natus.*] Ita ex Ms vulgo corruptè, *Infullio.* Lib. XIV. *Andriscum in fullonio -- natum.* Lindenbr.

[a] natus, ut ferebatur, apud [b] Epiphaniam Ciliciæ oppidum, auctúsque in damna complurium, contra utilitatem suam reíque communis Episcopus Alexandriæ est ordinatus, [c] in civitate quæ suopte motu, & ubi causæ non suppetunt, seditionibus crebris agitatur & turbulentis, ut oraculorum quoque loquitur fides. His efferatis hominum mentibus Georgius quoque ipse grave accesserat incentivum, apud patulas aures Constantii multos exinde incusans, ut ejus recalcitrantes imperiis: professionísque suæ oblitus, quæ nihil nisi justum suadet & lene, ad delatorum ausa feralia desciscebat. Et inter cetera dicebatur id quoque malignè docuisse Constantium, quòd in urbe prædicta ædificia cuncta solo cohærentia, à conditore Alexandro magnitudine impensarum publicarum exstructa, emolumentis ærarii proficere debent ex jure. Ad hæc mala id quoque addiderat, unde paullo pòst trusus est in exitium præceps. Reversus ex comitatu Principis, cùm transiret per speciosum Genii templum, multitudine stipatus ex more, flexis ad ædem ipsam luminibus, [d] *Quamdiu*, inquit, *sepulcrum hoc stabit?* Quo audito velut fulmine multi perculsi, metuentésque ne illud quoque tentaret evertere, quidquid poterant, in ejus perniciem clandestinis insidiis concitabant. Ecce autem repentè perlato lætabili nuntio indicante exstinctum Artemium, plebs omnis elata gaudio insperato, vocibus horrendis infrendens, Georgium petit: raptúmque diversis mulcandi generibus proterens & conculcans divaricatis pedibus. Cúmque eo Dracontius Monetæ Præpositus, & Diodorus quidam veluti Comes, injectis per crura funibus simul exa-

a *Natus apud Epiphaniam Ciliciæ opidum.*] At hunc Georgium Cappadocem ubique vocat Athanasius in Epistola ad Solitarios, & in Epist. ad Orthodoxos: & Susceptorem titulorum sacri ærarii priùs fuisse ait Constantinopoli, deinde cùm omnia depeculatus esset aufugisse. [Hujus Georgii sic interempti libros omnes cùm philosophicos & poëticos, tum Christianos Julianus Aug. sibi servari jussit epistolâ missâ ad Præfectum AEgypti: ut notavit P. Pithœus in margine Marcellini sui, quem legi.] * De Georgio consentanea dictis Athanasii scribit Gregorius Nazianz. in Oratione 21. p. 382. De ejusdem avaritia & exactionibus, quibus Alexandrinos instar publicani vexavit, consule Epiphanium in hæresi 76. contra Anomœos. * *Vales.*

b *Epiphaniam Ciliciæ oppidum*] Quatuor hujus nominis civitates fuere, quas recenset Stephan. in Ἐπιφάνεια. Lindenbr.

c *In civitate quæ suopte motu seditionibus agitatur.*] Seditiosum Alexandrinorum ingenium à multis Scriptoribus notatum est, Græcis Latinísque. Nam ut omittam Historias Polybii, Pollio in xxx. Tyrannis, eos ob res levissimas ad gravissimas seditiones erumpere solitos dicit. Idem ait Vopiscus in Saturnino, & Evagrius in lib. 2. Hist. Eccl. cap. 8. Postremò Q. Curtius in 4. *AEgyptii*, inquit, *vana gens, & novandis quàm gerendis aptior rebus.** Ingens præ ceteris fuit sub Gallieno Aug. seditio, relata à Dionysio Alexandrino in Epistola ad Hieracem: de qua vide Eusebium in libri 7. Hist Eccles. cap. 21. & Rufinum in cap. 18. lib. 7 qui hæc scribit: *Sed & apud Alexandriam etsi nulla extrinsecus mali causa sit, eo ipso quòd genus hominum ferox, seditiosum, & semper inquietum est, civiles inter se motus, &c.* Lege Socratem libri 4. cap. 16. & libri 7. capite 13. * *Vales.*

d *Quamdiu sepulcrum hoc stabit.*] Veteres Christiani templa Gentilium per contemptum sepulcra vocabant, quòd ubi Dii illorum sepulti fuerant, templa exstrui cœpere. Id ex Minucio Felice, Arnobio aliísque notissimum est: sed postea Gentiles id in Christianos retorquere cœperunt ob Martyrum scilicet reliquias in Basilicis conditas & cultas. Unde Christianorum Ecclesias non aliter vocabant quàm τάφους. Sic Libanius in Orat. funebri ad calcem: ἡμεῖς δ' ᾠόμεθα τοῖς ἱεροῖς ὑποχωρήσειν τοὺς τάφους, πάντων ἑκόντων ἐπὶ τοὺς βωμοὺς τρεχόντων, &c. *At nos sperabamus sepulcra templis cessura esse, cùm omnes sponte ad aras currerent.* Idem in Orat. adversus doctrinæ suæ obtrectatores, οἱ περὶ τοὺς τάφους pro Christianis ponit. Nec aliter Julianus in Misopogone: τοῖς περὶ τοὺς τάφους καλινδουμένοις γραϊδίοις: & iterum paullo infrà. Denique Antoninus quidam apud Eunapium in AEdesio: ἔφασκεν τὰ ἱερὰ τάφους γενήσεσθαι. Idem.

nimati sunt: ille quòd aram [e] in Moneta quam regebat, recèns locatam evertit: alter quòd dum ædificandæ præesset Ecclesiæ, [f g] cirros puerorum licentiùs detondebat, [h] id quoque ad Deorum cultum existimans pertinere. Quo non contenta multitudo immanis [i] dilaniata cadavera peremptorum camelis imposita [k] vexit ad litus: iisdémque subdito igne crematis, [l] cineres projecit in mare, id metuens ut clamabat, ne collectis supremis, ædes illis exstruerentur ut reliquis, qui deviare à religione compulsi, pertulere cruciabiles pœnas, adusque gloriosam mortem intemerata fide progressi, & nunc Martyres appellantur. Poterántque miserandi homines ad crudele supplicium ducti, Christianorum adjumento defendi, ni Georgii odio omnes indiscretè flagrabant. Hoc comperto, Imperator ad vindicandum facinus nefandum erectus, jàmque expetiturus pœnas á noxiis ultimas, mitigatus est lenientibus proximis: [m] missóque [n] edicto, acri oratione scelus detestabatur admissum, minatus extrema, si deinde tentatum fuerit aliquid, quod justitia vetet & leges.

Cap. XII. Inter hæc expeditionem parans in Persas, quam dudum animi robore conceperat celso, ad ultionem præteritorum vehementer elatus est, sciens & audiens gentem asperrimam per sexaginta ferme annos inussisse Orienti cædum & direptionum monumenta sævissima, ad internecionem exercitibus nostris sæpe deletis. Urebatur autem bellandi ge-

e *In moneta, quam regebat*] *Monetam* vocat locum ipsum cudendis nummis destinatum, ut non semel in Codic. Theod. & Justin. In veteri urbis C. P. Descriptione: *Monetam*, *Portum Theodosiacum*, *Vices undecim*, &c. Sidon. Apollin. Carm. 23.

Delubris, *Capitoliis*, *Monetis*.

* Macrobius in Somnium Scip. lib. 1. cap. 6 p. 54. *Semine semel intra formandi hominis monetam locato.* * Lindenbr.

f *Cirros puerorum licentiùs detondebat*] Ex more ac disciplina religionis Christianæ Theodorus hic fecit, quâ insolens visum luxuriantibus capillis deliciari: quos etiam qui devotiores, ἐν χρῷ & ad cutem usque detondere solebant. Salvianus Massil. de Gubernatione Dei lib. VIII. *Non sine causa itaque istud fuit, quòd inter Africæ civitates, & maxime intra Karthaginis muros palliatum & pallidum, & recisis comarum fluentium jubis usque ad cutem tonsum videre, tam felix ille populus, quàm infidelis sine convicio atque exsecratione vix poterat. Et si quando aliquis Dei servus, aut de Ægyptiorum cœnobiis, aut de sacris Hierusalem locis, aut de sanctis eremi venerandisque secretis ad urbem illam officio divini operis accessit, simul ut populo apparuit, contumelias, sacrilegia, & maledictiones excepit*, &c. Atque hinc paullatim rasura clericalis originem sumsit. *Idem.*

g *Cirros puerorum lic. detondebat.*] Id est, ut existimo, Lectores ordinabat. Nam iis temporibus ingenui adolescentes admodum pueri ad id officium cooptabantur, ut de Gallo & Juliano scribunt Auctores Hist. Eccl. Paulinus in Epithalamio Juliani, & in Natali S. Felicis:

——— *Primis Lector servivit in annis.*

Quicumque autem Clerici capiebantur, iis statim demebatur coma: unde tonderi dicuntur absolutè, qui Clero mancipantur, apud Gregorium Turon. alióśque. Sed fortasse nihil hoc in loco ejusmodi intelligendum est, maximè cùm Diodorus, de quo hîc sermo est, Comes dicatur, non Episcopus. *Vales.*

h * *Id quoque ad Deorum cultum existimans pertinere.*] Hunc locum illustrat Theodoritus in Quæstionibus in Leviticum capite 28. ita scribens: εἰώθασιν Ἕλληνες μὴ ἀποκείρειν τῶν παιδίων τὰς κορυφὰς, ἀλλὰ μαλλοὺς ἐᾶν, καὶ τούτους μετὰ χρόνον ἀνατιθέναι τοῖς δαίμοσιν. *Solent Græci* (id est Gentiles) *capita puerorum non detondere, sed cirros relinquere, eósque postea dæmonibus dedicare.* * Idem.

i *Dilaniata cadavera peremptorum camelis imposita*] Cum ipsis cadaveribus hos camelos combustos Socrates ait Histor. Eccles. lib. III. cap. 2. *Lindenbr.*

k *Vexit ad lacus.*] In codice Reg. legitur *ad litus*. meliùs ni fallor. * In Ms. quoque Tolos. legitur *ad litus*: [in Colbertino *ad latus*, malè.] *Vales.*

l * *Cineres projecit in mare*] Vid. Velseri Annot. in Passion. Afræ. p. 55. b. * *Lindembr.*

m *Missoque edicto*]. Exstat Juliani edictum, sive epistola potiùs, hac de re apud Socrat. lib. III. cap. 3. & in volumine Epistolar. Julian. num. 10. cujus etiam Cassiodorus Histor. Tripart. lib. 6. cap. 9. aliique Ecclesiasticæ rei Scriptores meminerunt. *Idem.*

n *Missoque edicto*, &c.]. Exstat hoc edictum apud Socratem in libri III. capite III. *Vales.*

mino deſiderio: primò quòd impatiens otii lituos ſomniabat & prœlia: dein quòd in ætatis flore primævo objectus efferarum gentium armis: [o] recalentibus etiamtum Regum precibus & Regalium, qui vinci magis poſſe, quàm ſupplices manus tendere credebantur, ornamentis illuſtrium gloriarum inſerere Parthici cognomentum ardebat. Quæ maximis molibus feſtinari cernentes [p] obtrectatores deſides & maligni, unius corporis permutatione tot cieri turbas intempeſtivas indignum & perniciosum eſſe ſtrepebant, ſtudium omne in differendo procinctu ponentes: & dictitabant his præſentibus, quos audita referre ad Imperatorem poſſe rebantur, eum ni ſedatiùs ageret, immodica rerum ſecundarum proſperitate, velut luxuriantes ubertate nimia fruges, bonis ſuis protinus occaſurum. Et hæc diu multúmque agitantes, fruſtra virum circumlatrabant immobilem occultis injuriis, ut [q] Pygmæi vel [r] Thiodamas agreſtis homo Lindius Herculem. Ille tamen ut majoris præter ceteros ſpiritus, nihilo lentiùs magnitudinem expeditionis ſecum commentans, in præparandis congruis operam navabat enixam. [ſ] Hoſtiarum tamen ſanguine plurimo aras crebritate nimia perfundebat, tauros aliquoties immolando centenos, & innumeros varii pecoris greges, [9] [t] avéſque candidas terrâ quæſitas & mari: adeo ut in dies pæne ſingulos milites carnis diſtentiore ſagina victitantes incultiùs, potúſque aviditate corrupti, humeris impoſiti tranſeuntium, per plateas [v] ex pu-

9 *Mſ.* aveſque.

o *Recentibus etiamtum.*] Mſſ. codicum lectionem hîc reſtitui, quam primus Gelenius mutaverat. Sic autem loquitur Marcellinus noſter in fine hujus libri: *Et recalet adhuc apud quoſdam licet raros conſideratio mundani motus.* Et in Collatione 3. Carthaginenſi Petilianus Epiſcopus dicit: *Me id petiſſe, adhuc recalent geſta.* Valeſ.

p *Obtrectatores deſides & maligni.*] Chriſtianos intelligit, qui hanc Perſicam Juliani expeditionem, ut inintempeſtivam, nondum rebus Romanis intus probè conſtitutis, reprehendebant: ut videre eſt in Philippica 2. Gregorii Nazianzeni. *Idem.*

q *Pygmæi vel Thiodomas agreſtis homo Lindius*] Philoſtratus Icon. lib. II. de Pygmæis: ἀλλὰ τοῦ θράσους, ἐπὶ τὸν Ἡρακλέα οὗτοι, καὶ ἀποκτεῖναί φασι καθεύδοντα. Hercules verò τοὺς πολεμίους πανσυδὶ συλλεξάμενος, ἐς τὴν λεοντῆν ἐντίθεται. Et rectè in Ammian. reſtituimus *homo Lindius*: nam τὸ *Lydius*, quod in vulg. habetur, corruptum eſt. Vid. Philoſtrat. in Theodamante. *Lindenbr.*

r *Thiodamas agreſtis h. Lindius.*] Apollodorus in Bibliotheca bubulcum illum Rhodium, qui Herculem conviciis laceravit, tacito nomine memorat: ſed Theodamantem ab eo diſtinguit, quem quidem Dryopium bubulcum facit. *Valeſ.*

ſ *Hoſtiarum ſanguine plur. aras perfundebat, tauros aliquoties immolando centenos*] Zonaras in Juliano pag. 22. ἔθυε δὲ τῷ Δαφναίῳ Ἀπόλλωνι ἑκατόμβας ὅλας. * Lindenbr.

t *Aveſque candidas.*] Reſtitui ſcripturam codicis Regii ac Florentini, * & Toloſ. * [ac Colbert.] In Editione Rom. legebatur *auréſque*, ex quo Caſtellus correxerat *ovéſque* ineptè: quippe cùm Marcellinus innumeros varii pecoris greges jam dixerit. Adde, quòd oves candidas invenire non magni laboris eſt. Aves itaque ſcripſit Marcellinus, quas Julianus ſuis ſæpe manibus proſecabat, ut prædicat Libanius in Orat. Conſulari p. 246. *Valeſ.* Paulo ante de Leuce inſula: *Ibi & aquæ* (ubi ex paterno exemplari video eſſe qui ſcribendum judicaverit *aquilæ*) *ſunt, & candidæ aves naſcuntur halcyonibus ſimiles.* Gron.

v *Ex publicis ædibus.*] Templa Deorum intelligit, in quibus Julianus victimas immolabat; & idolothyta militibus dividebat. Addit Marcellinus: *Ubi vindicandis potiùs quàm cedendis conviviis indulgebant.* Non quòd novum inſolénſque eſſet, Gentiles in templis convivari: id enim in uſu fuiſſe docet Vopiſcus in Tacito, aliíque plures. Eóque alludit Tertullianus de Corona, cùm dicit: *Et excubabit pro templis, quibus renuntiavit; & cenabit illic, ubi Apoſtolo non placet.* Sed Marcellinus vindicanda hæc convivia appellat, cùm homines in templis Deorum immortalium fœdè inebriantur. Sic autem ſcribendum eſſe hunc locum exiſtimo: *Ubi vindicandis potiùs quàm ſedandis conv. indulgebant.* Quemadmodum loquitur Diocletianus in lege contra Manichæos: *Cùm vel cohibenda ſint, vel etiam vindicanda.* Idem error in Epiſt. Ambroſii 24. occurrit: *Malui jurgium compoſitione cedere, quàm pronuntiatione acerbare.* Scribendum enim eſt *ſedare.* Valeſ.

blicis ædibus, ubi vindicandis potiùs quàm cedendis conviviis indulgebant, ad ſua diverſoria portarentur: Petulantes ante omnes & Celtæ, quorum ea tempeſtate confidentia creverat ultra modum. Augebantur autem cærimoniarum ritus immodicè, cum impenſarum amplitudine antehac inuſitata & gravi: & [x] quiſque cùm impræpeditè liceret, ſcientiam vaticinandi profeſſus, juxtà imperitus & docilis, ſine fine vel præſtitutis ordinibus, oraculorum permittebantur ſcitari reſponſa, & exſtiſpicia, nonnumquam futura pandentia: óſcinúmque & auguriorum, & ominum fides, ſi reperiri uſquam poſſet, affectata varietate quærebatur. Hæcque dum ita procedunt, more pacis multorum curioſior Julianus novam conſilii viam ingreſſus eſt; [y] venas fatidicas [z] Caſtalii recludere cogitans fontis: [a] quem obſtruxiſſe Cæſar dicitur Hadrianus mole ſaxorum ingenti, veritus ne ut ipſe præcinentibus aquis capeſſendam rempublicam comperit, etiam alii ſimilia docerentur: [1] ac ſtatim [b] circumhumata corpora ſtatuit exinde transferri [c] eo ritu, quo [d] Athenienſes inſulam purgaverant Delon.

CAP. XIII. Eodem tempore die XI. Kalend: Novembrium ampliſſimum [e] [f] Daphnæi Apollinis fanum, quod Epiphanes Antiochus Rex ille condidit

1 *Mſ.* adfatus.

---

x *Quiſque cùm impræp. liceret ſcientiam vaticin. profeſſus.*] Quod quidem capitale fuerat ſub Conſtantio, ut præter Marcellinum noſtrum tot in locis, docet Libanius in Orat. de vita ſua pag. XI. & tot leges Conſtantii de maleficis & mathematicis, in Codice relatæ. Eleganter Mamertinus in Gratiarum actione ad Julianum. *Suſpicere*, inquit, *in cælum licet, & ſecuris contemplari aſtra luminibus, qui paullo ante pecorum ritu in humum viſus trepidos figebamus: quis enim ſpectare auderet ortum ſideris, quis occaſum? Ne agricolæ quidem, quorum opera ad motum ſignorum cæleſtium temperanda ſunt, tempeſtatum præſagia rimabantur. Ipſi nautæ, qui nocturnos curſus ad aſtra moderantur, ſtellarum nominibus abſtinebant.* Sub Juliano itaque Mathematicis, & haruſpicibus, & ariolis libera fuit artes ſuas exercendi licentia, adeo ut modum in eo etiam Marcellinus deſiderarit. Libanius in Orat. funebri, pag 291. inter laudes Juliani prædicat, *καὶ μάντεις ἐλεύθεροι φόβου*: & in vita ſua, p. 41. *Valeſ.*

y *Venas fatidicas Caſtalii recludere cogitans fontis*] Copioſè hæc narrat Sozomenus Hiſtor. Eccleſ. lib. v. cap. 18. *Lindenbr.*

z *Caſtalii fontis.*] De quo Gregorius Naz. in Orat. 2. in Julianum, quas Philippicas ſoleo vocare: *πάλιν ἡ Κασταλία σεσίγηται καὶ σιγᾷ, καὶ ὕδωρ ἐστὶν οὐ μαντευόμενον, ἀλλὰ γελώμενον.* Ubi lege quæ Nonnus Scholiaſtes adnotat. *Valeſ.*

a *Quem obſtruxiſſe Cæſar dicitur Hadrianus*] Sozom. lib. v. cap. 18. *Lindenbr.*

b *Circumhumata corpora ſtatuit exinde tranſferri*] Præcipuè reliquias Babylæ Martyris. Sozom. lib. v. cap. 17. Evagrius lib. I. cap. 16. Rufinus Hiſtor. Eccleſ. cap. 35. * Zonar. in Iuliano p. 22. * *Idem.*

c *Eo ritu, quo Athenienſes inſulam purgaverant Delon*] Herodotus lib. I. pag. 27. *Καθήρας δὲ ὧδε, ἐπ' ὅσον ἔποψις τοῦ ἱροῦ εἶχεν ἐκ τούτου τοῦ χώρου πάντας ἐξορύξας τοὺς νεκροὺς μετεφόρεεν ἐς ἄλλον χῶρον τῆς Δήλου.* Idem.

d *Athenienſes inſ. purgaverant Delum.*] Bis eſt ab Athenienſibus purgata Delos ex Apollinis reſponſo. Primò enim eam purgavit Piſiſtratus, ut narrat Herodotus in Clio. Sed cùm Piſiſtratus haud totam inſulam purgaviſſet, ſed quantum dumtaxat è templo quaquaverſus proſpici poterat, rurſus eam Athenienſes integram juſſu oraculi luſtraverunt anno 6. belli Peloponneſiaci, ut fusè narrat Thucydides in lib. 3. Diodorus Siculus in 12. *Valeſ.*

e *Daphnæi Apollinis fanum, quod Epiphanes*] Sozomenus lib. v. cap. 18. à Seleuco patre Antiochi conditum ſcribit: qui haloſin quoque ejus narrat lib. eod. cap. 19. De Antiocho Epiphane vid. Euſtath. in Dionyſ. ad illum verſ. *Ἀντιόχοιο μέσην*, pag. 118. *Lindenbr.*

f *Daphnæi Apollinis fanum, quod Epiphanes Antioch.*] Immo Seleucus Nicator id templum primus conſtituiſſe dicitur, teſte Libanio in Antiochico, p. 349. & Sozomeno in lib. 5. cap. 19. Nam cùm ei inter venandum in eo loco aureus teli mucro è terra ſe oſtendiſſet, ſimulque draco capiti ſupervolans apparuiſſet, memor veteris oraculi quo Daphnen Apollini conſecrare monitus fuerat, locum Apollini ſacravit, nemuſque ac templum addidit, ut ait Libanius: in quo legendum eſt, *καὶ αὐτίκα τέμενός τι ἀπεδέδεικτο, καὶ φυτὰ καὶ νεὼς ἐδέχετο*, &c. Sed fortaſſe Antiochus Epiphanes hoc Apollinis templum auxit, & donariis ornavit. Ludos certè magnificentiſſi-

iracundus & sævus, & simulacrum in eo Olympiaci Jovis imitamenti æquiparans magnitudinem, subita vi flammarum exustum est. Quo tam atroci casu repentè consumpto,[2] ad id usque Imperatorem ira provexit, ut quæstiones agitari juberet solito acriores, & majorem ecclesiam Antiochiæ claudi. [g] Suspicabatur enim id Christianos egisse stimulatos invidiâ, quòd idem templum inviti videbant [h] ambitioso circumdari peristylio. Ferebatur autem licèt rumore levissimo, hac ex causa conflagrasse delubrum: quòd [i] Asclepiades Philosophus, cujus in actibus Magnentii meminimus, cùm visendi gratiâ Juliani [3] peregrè ad id suburbanum venisset, [k][l] Deæ Cælestis argenteum breve figmentum quocumque ibat secum solitus efferre, ante pedes statuit simulacri sublimes, [m] accensisque cereis ex usu cessit: unde medietate noctis emensa, cùm nec adesse quisquam potuit nec juvare, volitantes scintillæ adhæsere materiis vetustissimis, ignésque aridis nutrimentis erecti, omne quidquid contingi potuit, licèt ardua discretum celsitudine, concremarunt. Eo anno, sidere etiamtum instante brumali, [n] aquarum incessit inopia metuenda, ut & rivi arescerent

2 *Al.* id adusque. 3 τὸ peregre *ms. deest.*

---

mos ab eo Daphne celebratos fusè describit Polybius apud Athenæum. *Vales.*

g *Suspicabatur enim id Christianos.*] Id certè affirmat Julianus in Misopogone his verbis: ἐπεὶ δ' ἀπεπέμψαμεν τὸν νεκρὸν τῆς Δάφνης, οἱ μὲν ἀφοσιούμενοι τὰ πρὸς τοὺς θεοὺς ἐξ ὑμῶν ἀντέδωκαν τοῖς ὑπὲρ τῶν λειψάνων ἠγανακτηκόσι τοῦ νεκροῦ τὸ τέμενος τοῦ Δαφναίου θεοῦ. οἱ δ' εἴτε λαθόντες εἴτε μὴ, τὸ πῦρ ἔδειξαν ἐκεῖνο. *Postquàm verò cadaver ex Daphne amovimus, quidam ex vobis minùs erga Deos religiosi, templum Daphnæi Apollinis tradiderunt iis, qui ob mortui reliquias amotas erant infensi. At illi seu clam, seu aliter, templum incendio consumpserunt.* Idem.

h *Ambitioso circumdari peristylio*] Id est, atriis columnariis amplissimis, ut in hoc lib. XXII. cap. 16. ubi de Serapii descriptione. * Statius Silvar. 3. pag. 69. *Innumeris spatia interstincta columnis.* * Glossarium vetus: *Peristylium*, περίστυλον; & alibi, περίστυλον, *mansio*. Pollux lib. I. cap. 8. Εἴποις δ' ἂν τὸν περίστυλον τόπον περικίονα, καὶ γὰρ στῦλος καὶ κίων ὀνομάζεται, κατὰ δὲ τοὺς Ἀττικοὺς περίστοον. *Peristylii* voce Vitruvius utitur lib. III. cap. I. lib. VI. cap. 4. * & 9. Suet. lib. 2. pag. 55. cap. 82. Plin. Epist. 72. ad Trajan. Cicero pro domo, *amplissimum peristylium.* Varro apud Nonium, in Sabulum. * *Lindenbr.*

i *Asclepiades Philosophus.*] Hic Asclepiades Cynicæ sectæ Philosophus ad Constantii comitatum venerat tempore Magnentiani belli, ut Marcellinus indicat. Julianus in Orat. ad Heraclium πρὸς κυνικόν, ejus meminit: ἐπῆλθεν ὁ Ἀσκληπιάδης, &c. Vales.

k *Deæ Cælestis*] Vid. P. Pithœi Adversar. lib. I. cap. XV. * Prosper. de Provid. lib. 3. cap. 38. * *Lindenbr.*

l *Deæ Cælestis.*] Cælestem Deam Carthagine præcipuè cultam esse pervulgatum est, quam leoni insidentem singere solebant, ut docet Apuleius in principio lib. 6. *Magna Jovis germana, & conjuga, seu tu Sami tenes vetusta delubra, sive celsæ Carthaginis, quæ te virginem vecturâ leonis cælo commeantem percolit, beatas sedes frequentas.* Unde Tertullianus in Apologet. cap. 12. *Ad bestias,* inquit, *impellimur. Certe, quas Libero, & Cybele, & Cælesti applicatis.* Et Dio in Helagabalo scribit, eum cùm Uraniam Carthaginensium Deo suo despondisset, dona propter nuptias à subditis exegisse: dotem autem accepisse leones duos aureos, qui Uraniæ appliciti erant. Ceterùm hujus Cælestis cultum Carthaginenses à Phœnicibus, quippe Phœnicum coloni didicerant. Phœnices enim & Assyrii Venerem οὐρανίαν magnopere colebant, teste Herodoto in lib. I. & Pausania in Atticis. Herodianus etiam in lib. 5. refert, quàm Afri Uraniam seu Cælestem vocant, eam à Phœnicibus dici ἀστροάρχην: quod confirmat Marcianus Capella in lib. 8. principio: *Astroarchémque, Uraniam certè Libyssam apparuisse rati, locum confessionis honoratissimæ præbuére.* Vales.

m *Accensisque cereis ex usu cessit*] Paganæ superstitionis institutum fuit, cereos ante idola accendere. Hieronymus lib. XVI. c. 57. in Esaiam: *Tutelæ simulacrum cereis venerans & lucernis.* Quod cùm in Christianorum quoque Ecclesiis frequentari Vigilantius Barcilonensis animadvertisset, ægrè admodum tulit: ejus hæc verba refert D. Hieronymus: *Propè ritum gentilium videmus, sub prætextu religionis introductum in Ecclesias, Sole adhuc fulgente moles cereorum accendendi*, &c. Sed moris hujus causam eruditè admodum D. Hieronymus in Tractatu contra Vigilantium docet. *Lindenbr.*

n *Aquarum incessit inopia.*] Ex qua caritas annonæ consecuta est, ut docet Libanius in Orat. quæ πρεσβευτικὸς seu legatio inscribitur, & in vita sua, pag. 42. in qua quidem pænuria Julianus tredecim millia modiorum tritici Antiochensibus largitus est. Libanius in legatione, pag. 168. & Julianus in Misopogone. * De hac aqua-

quidam, & fontes antehac aquarum copiosis pulsibus abundantes: sed in integrum postea restituti sunt. Et quarto Nonas Decembres [4] vergente in vesperam die, reliqua Nicomedia collapsa est terræ motu, itidémque Nicææ portio non mediocris.

CAP. XIV. Quæ tametsi mæstitiam sollicito incuterent Principi, residua tamen non contemnebat urgentia, dum pugnandi tempus ei veniret optatum. Inter præcipua tamen & seria illud agere superfluum videbatur, quòd nulla probabili ratione [o] [p] suscepta, popularitatis amore [q] vilitati studebat venalium rerum, quæ nonnumquam secus quàm convenit ordinata, inopiam gignere solet & famem. Et Antiochensi ordine id tunc fieri, cùm ille juberet, non posse, apertè monstrante, nusquam à proposito declinabat, Galli similis fratris, licèt incruentus. Quocirca in eos deinceps sæviens ut obtrectatores & contumaces, [r] [s] volumen composuit invectivum, quod Antiochense vel Miso-

4 *Mss.* vergente in se vesp.

---

rum pænuria Chrysostomus in Oratione I. & 2. in Babylam pag. 724. & 781. & Homilia IV. de laudibus S. Pauli sub initium; item Homilia 4 in S. Matthæum: ubi hanc siccitatem adscribit Juliani Aug. sacrificiis, quibus capita fontium polluerat: denique in Homilia 39. in Epistolam priorem ad Corinthios. *Vales.*

o *Susceptæ popularitatis amore vilitati studebat venalium rerum*] Sozomenus Histor. Eccles. lib. V. cap. 18. Socrat. lib. III. cap. 15. Cassiodor. lib. VI. cap. 40. *Lindenbr.*

p *Suscepta popularitatis amore.*] Casaubonus ad Historiam August. adnotavit scribendum esse *suscepto*: sed cùm in codice Regio [& Colbert.] & in Editione Rom. scriptum invenerim *suscepta*, auctoritatem eorum exemplarium sequi malo. Quid enim planius hac scriptura? *Nulla probabili ratione suscepta, popularitatis amore vilitati studebat venalium rerum.* Julianus enim cùm plebem infimam, statimatque Antiochiam ingressus est, in theatro clamantem audisset, annonam nimis caram esse; annonæ pretium constituit, aureum scilicet pro XV. modiis. Et ipse primus frumentum quod ex AEgypto sibi advectum fuerat, venale in foro propositum, eo quo dixi pretio vendidit. Sed Curiales cùm eam vilitatem viderent, frumentum quidem Principis emerunt; suum autem in agris suis extra Antiochiam majore pretio vendiderunt. Quod cùm indignè ferret Julianus, Curiales omnes in Palatium accitos acerbè increpuit, & in custodiam duci jussit: sed mox misso milite unumquemque in domum suam dimitti præcepit, ut narrat Libanius in Orat. funebri, p. 306. & Julianus in Misopogone. *Vales.*

q *Vilitati studebat.*] Adeo non puduit maximos olim Principes curam publicæ annonæ gerere, petentíque populo vilitatem proponere. Exemplum suppeditat Tacitus in fine lib. 2. de Tiberio, & Lampridius in Alexandro Severo. Idatius denique in Fastis, Constantio IV. & Maximiano IV. Coss. *Vilitatem*, inquit, *Imperatores jusserunt esse.* Id tamen moderatè & cum judicio fieri debet: alioquin, ut ait Marcellinus in hoc loco, vilitas aliter quàm convenit ordinata, inopiam gignit & famem. Quod sanè de Commodo testatur Lampridius. *Ipse verò*, inquit, *sæculum aureum Commodianum nomine assimulans, vilitatem proposuit, ex qua majorem postea penuriam fecit.* Itaque in Juliano id meritò reprehendit Socrates in lib. 3. cap. 15. *Idem.*

r *Volumen composuit invectivum, quod Antiochense vel Misopogonem app.*] Gregor. Nazianz. Zosimus lib. III. pag. 713. in Julian. Orat. 2. * Zonaras in Juliano, * Socrat. Histor. Eccles. lib. III. cap. 15. Sozomenus lib. V. cap. 18. Cassiodorus lib. VI. cap. 40. Nicephorus Callistus lib. X. cap. 27. *Lindenbr.*

s *Volumen composuit invectivum, quod Ant. vel Misopogonem.*] Hic locus fraudi fuit viro doctissimo, qui Misopogonem adnotavit à Juliano scriptum esse sub finem anni 362. Mamertino & Nevitta Coss. sed Julianus ipse in eo elegantissimo Satyrico apertè significat, sequenti anno scriptum fuisse. Etenim & Calendarum Jan. meminit, quibus Consul ipse processit, & votorum. ἔπτα ἡ πάγκοινος ἑορτὴ, &c. quem locum in Notis ad lib. 23. explicabimus. Et Juliani avunculi sui mortem commemorat, qui anno D. 363. interiisse dicitur à Marcellino. Postremò in pag. 66. Antiochenses inducit conquerentes, quòd gravitatem ac tristitiam ipsius septimo jam mense tolerarent. Ingressus autem erat Antiochiam sub exitum mensis Junii, ut suprà notavi. Igitur affecto jam mense Januario id opus Julianus edolavit. Proinde malè Consulatu Mamertini & Nevittæ id retulit Marcellinus: qui neque causam ipsam, propter quam id volumen est scriptum, satis expressisse mihi videtur. Consule Socratem in lib. 3. cap. 15. & Sozomenum in V. *Vales.* Et quoties id fit vel ab accuratissimis, ut aliquid in narrando præcipiant? Quæ vero hic culpa Ammiani, qui diserte monet id *deinceps* compositum? Et ad quod quæso tempus illam voculam referre possumus, quum jam

pogonem appellavit, probra civitatis infensa mente dinumerans, addénsque veritati complura: post quæ multa in se facetè dicta comperiens, coactus dissimulare pro tempore, irâ sufflabatur internâ. Ridebatur enim ut [t] Cercops, homo brevis, humeros extentans angustos, & [v] barbam præ se ferens hircinam, [x] grandiáque incedens tamquam [y] Oti frater & Ephialtis, quorum proceritatem Homerus in immensum tollit: itidémque [z] victimarius pro [a] sacricola dicebatur, ad crebritatem hostiarum alludentibus multis: & culpabatur hinc opportunè, cùm ostentationis gratiâ [b] vehens licenter pro sacerdotibus sacra, [c] stipatúsque mulierculis lætabatur. Et quamquam his paribúsque de causis indignaretur, tacens tamen motúmque in animi retinens potestate, sollemnia celebrabat. Denique præstituto feriarum die [d] Casium montem ascendit nemorosum, & tereti ambitu in sublime porrectum, [e] unde secundis galliciniis videtur primò Solis exortus. Cúmque [f] Jovi faceret rem divinam, repentè con-

quarto nonas decembres facta enarrasse ostenderit? Utique minimum ad anni sequentis aliquam partem. *Gron.*

t *Cercops*] Vid. Suid. in Κέρκωπες. Lindenbr.

v *Barbam præ se ferens hircinam*] Lib. xxv. *Hirsuta barba in acutum desinente vestitus*: qualis Philosophorum * (quorum mores Julianus adfectabat) barba erat. Arnob. lib. 6. *barbaboni ponderis & philosophicæ densitatis.* * Apuleius Milef. xi. *Nec ille deerat, qui Magistratum fascibus purpuraque luderet: nec qui pallio, baculoque, & baxeis, & hircino barbitio Philosophum fingeret.* Hieronymus ad Eustoch. de Virginit. *Hircorum barba, nigrum pallium, & nudi patientia frigoris pedes.* Et convicium habebatur, hoc nomine censeri: ut Plautus in Pseudol. Scen. *Minus mal.*

Heus tu qui cum hirquina adstas barba.

Hinc *capella* vocatus fuit Julianus. Sup. lib. xvii. *In odium venit cum victoriis suis capella, non homo.* Eoque nomine ipse Julianus Persas appellat, lib. xxiv. *Deformes illuvie capellas & tætras.* Idem.

x *Grandiaque incedens.*] Apertè græcissat: est enim planè id, quod apud Homerum sæpe occurrit, μακρὰ βιβάς. Valef.

y *Oti frater & Ephialtis, quorum proceritatem Homerus*] Homer. Odyss. λ. * Hyginus fab. 28. * *Lindenbr.*

z *Et victimarius.*] Idem dicit Zonaras: οἱ Ἀντιοχεῖς ἀποσκώπτοντες εἰς αὐτὸν, θύτην ἔλεγον, ἀλλ' οὐ βασιλέα σφίσιν ἐπιδημῆσαι· καὶ διὰ τὸ καθειμένον ἔχειν ἐκεῖνον τὸν πώγωνα, τράγον αὐτὸν ὠνόμαζον: *Antiochenses eum irridentes, victimarium aiebant, non Imperatorem ad se venisse, & ob demissam barbam hircum eumdem appellabant.* Sanè Iulianus victimas sæpe instar popæ ipse jugulabat: eúmque ab hujusmodi in sacrificando αὐτουργίᾳ commendat Libanius in Orat. Consulari. *Valef.*

a *Pro Sacricola.*] Eadem voce utitur Tacitus in 3. Hist. *Domitianus linteo amictu turbæ sacricolarum immistus, &c.* Et Apuleius in lib. 4. Floridorum: *Sum enim non ignotus illius sacricola, nec recens cultor*: denique Solinus. *Idem.*

b *Vehens lic. pro sacerdotibus sacra.*] Proprium sacerdotum est, sacra ferre. Unde Virgilius cùm in 2. Georgic. ait,

Me verò primùm dulces ante omnia Musæ,
Quarum sacra fero;

Musarum se sacerdotem esse significat, ut rectè notavit Servius. Ministri autem qui sacra ferebant, propriè ἱεροφόροι dicuntur à Græcis, ut est apud Plutarchum de Iside & Osiride. Firmicus in lib. 3. cap. xi. *Prophetas, aut vestitores divinorum simulacrorum faciet, aut divinarum bajulos cæremoniarum.* In Græco unde ea transtulit Firmicus, sic fuisse non dubito: προφήτας, ἢ ἱεροστόλους ποιήσει ἢ ἱεροφόρους. Nam & Plutarchus ἱεροστόλους (ἱεροστολιστὰς vocat Porphyrius in 4. de abstinentia) & ἱεροφόρους conjungit. *Idem.*

c * *Stipatusque mulierculis.*] Hanc pompam Iuliani luculentè describit Iohannes Chrysostomus in Oratione contra Gentiles pag. 761. *Equus, inquit, Regius & Protectores longo post intervallo sequebantur: lenones verò & productrices mulierculæ, & impurissimorum hominum colluvies Imperatorem undique stipabant cum cachinnis & vocibus quæ hujusmodi homines decebant. Hunc comitatum in deliciis habebat Imperator, hos per fora & vicos circumducebat, præ his Duces contemnens & Præsides.* * Idem.

d *Casium montem.*] Qui Antiochiæ erat ad meridiem, ut docet Libanius in Antioch. pag. 372. Hegesippus in lib. 3. cap. 5. sic dictus à Caso Cretensi, qui Casiotim partem Antiochiæ condidit, teste ibidem Libanio. Hinc ὀροκασιάδας arx Antiochiæ dicta, ut ait Procopius in 2. de fabricis. *Idem.*

e *Vnde secundis galliciniis videtur primi Solis exortus*] Jul. Solinus cap. 39. *In Seleucia alter Casius mons est Antiochiæ propinquus, cujus è vertice vigiliâ adhuc quartâ conspicitur globus Solis, & brevi corporis circumactu, radiis caliginem dissipantibus, illinc nox, hinc dies cernitur.* Plinius lib. v. cap. 22. * Marcian. Capella. lib. 6. p. 255. * *Lindenbr.*

f *Jovi faceret rem div.*] Jovi scilicet Casio. Libanius in legatione ad Julianum sub finem: ἀπιὼν εἰς πόλιν πολλὰς

ſpexit quemdam humi proſtratum, ſupplici voce vitam precantem & veniam. Interrogantíque ei qui eſſet, reſponſum eſt [g] Præſidalem eſſe Theodotum Hierapolitanum: qui profectum à civitate ſua Conſtantium inter Honoratos deducens, adulando deformiter tamquam futurum ſine dubietate victorem, orabat lacrymas fingens & gemitum, ut [h] Juliani ad eos mitteret caput perduellis ingrati, ſpecie illa qua Magnentii circumlatum meminerat membrum. Quibus auditis, *Accepi olim*, inquit, *hoc* [5] *dictum*, Imperator, *relatione multorum: ſed abi ſecurus ad lares, exutus omni metu clementiâ Principis, qui* [ik] *ut prudens definivit, inimicorum minuere numerum, augeréque amicorum ſponte ſua contendit ac libens.* Exin [6] ſacrorum perfecto ritu digreſſo, offeruntur rectoris AEgypti ſcripta, Apim bovem operoſâ quæſitum induſtriâ, tamen poſt tempus inveniri potuiſſe firmantis: quod ut earum regionum exiſtimant incolæ, fauſtum & ubertatem frugum, diverſáque indicat bona. Super qua re pauca conveniet expediri. Inter animalia antiquis obſervationibus conſecrata, [l] Mnevis & Apis ſunt notiora: Mnevis Soli ſacratur, ſuper quo nihil dicitur memorabile: ſequens Lunæ. Eſt enim Apis bos diverſis genitalium notarum figuris expreſſus, maximéque omnium corniculantis Lunæ ſpecie latere dextro inſignis: qui cùm poſt vivendi ſpatium præſtitutum ſacro fonte immerſus è vita abierit, (nec enim ultra eum trahere licet ætatem, quàm ſecreta librorum præſcribit auctoritas myſticorum: [7m] nec niſi ſemel ei in anno bos femina in-

5 Mſ. *dictum Imperator relatione.* 6 *Mſ.* vectorum. 7 *Mſ.* necatur horago areibos fœm. *Steph*, necatur Io Inachi....

σοὶ θεοὺς παρεχομένη συμμάχους οἷς ἔθυσας. τὸν Δία, τόν τε ἐπὶ τῇ κορυφῇ, καὶ τὸν ἐν ἄστει, παρ' ὃν εἰσῆλθες ὕπατος. *Supplicat tibi civitas, quæ multos tibi auxiliares Deos præſtitit: Jovem tum eum qui in montis vertice, tum illum qui in urbe eſt, cujus templum Conſul adiiſti.* Jovem Caſium, & Philium intelligit. De Jove Caſio Libanius loquitur in Antiochico, pag. 354. & in Epiſt. 637. * & nummus Trajani hanc habet Inſcriptionem: Διὸς Κασίου; ex altera parte. Σελευκέων π. Συρίας. * Valeſ.

g *Præſidalem eſſe Theodotum*] Præſidalis dicitur, qui Præſidatu functus eſt. Sic Fiduſtius quidam Præſidalis dicitur in lib. 29. initio: & Bonoſus quidam à Symmacho in Epiſt. 71. lib. 4. vir Præſidalis vocatur, quem in lib. 5. geminæ adminiſtrationis integritate conſpicuum appellat. Eâdem formâ quâ Sacerdotalis, & Proconſularis dicuntur, qui Sacerdotium provinciæ, & Proconſulatum geſſere. In veteribus Gloſſis Præſidalis ἡγεμονικὸς dicitur. Sanè Græci illos quos Latini Præſides, ἡγεμόνας vocant. Sic apud Euſebium in lib. 2. de vita Conſtantini cap. 23. & alibi: & apud Hieroclem ἐν Συνεκδήμῳ, (quem librum Conſtantinus περὶ θεμάτων laudat frequenter). ἐπαρχία ὑπὸ ἡγεμόνος eſt provincia Præſidalis. *Idem.*

h *Juliani ad eos mitteret caput perduellis ingrati*] Solent hoc modo puniri perduelles atque tyranni: exempla affatim exhibet Hiſtoria Augg. Capitolinus in Maxim. *Statim Maximini ſtatuæ atque imagines depoſitæ ſunt, & ejus Præfectus Prætorio occiſus eſt, cum amicis clarioribus. Miſſa etiam Romam capita ſunt eorum.* Spartianus in Peſcen. Nigr. *Hujus caput circumlatum pilo Romam miſſum, filii occiſi, necata uxor, patrimonium publicatum.* Sic Gainæ caput haſtili præfixum Conſtantinopolim adductum fuit. Et Athenodoro Iſaurorum primo, in Iſauria capto decollatoque, *caput ejus Tarſum civitatem allatum pro portis haſtili fixum extabuit.* Marcellinus Comes Indict. v. Anaſt. Aug. Coſ. *Lindenbr.*

i *Vt prudens definivit, inimicorum minuere numerum, augereque amicorum ſp.*] Reſpexiſſe videtur ad Socratis dictum, de quo ſic Stobæus Sermone CCXIII. Ὁ αὐτὸς ἐπερωτῶν Κροῖσον, τί παρὰ τῆς βασιλείας ἔχει τιμιώτατον; εἶτα ἐκείνου εἰρηκότος, τὸ τοὺς ἐχθροὺς μετελθεῖν, καὶ φίλους εὐεργετεῖν. πόσῳ μᾶλλον (ἔφη) χαριέστερον ἐποίησας, εἰ καὶ τούτους εἰς φιλίαν μετετρόπωσας. * Vid. Apophthegm. Græcè in Ariſtide. p. 339. * *Idem.*

k *Ut prudens definivit.*] Socrates, teſte Themiſtio in Orat. IX. *Valeſ.*

l *Mnevis & Apis*] Diodorus Sicul. lib. I. pag. 53. Herodotus lib. III. Strabo lib. XVII. AElianus Hiſtor. anim. lib. XI. cap. X. & XI. Tacitus Hiſtor lib. V. Pompon. Mela lib. I. cap. 9. Plinius lib 8. cap. 46. Solinus cap. 35. Euſebius de præpar. Evang. lib. II. cap. I. lib. III. cap. 3. Libanius Sophiſt. in Oration. de bovis laudatione, pag. 96. Macrobius Saturnal. lib. I. cap. 21. Michaël. Glycas lib. II. pag. 180. Pl. Lactantius in Stat. Theb. lib. III. *Lindenbr.*

m *Nec niſi ſemel ei in anno.*] Hujus lectionis primus

venta

venta cum notis certis [8] offertur) alter cum publico quæritur luctu: & si omnibus signis consummatus reperiri potuerit, ducitur [n] Memphim [o] urbem frequentem, præsentiáque numinis AEsculapii claram. Cúmque initiante antistitum numero centum, [p] inductus in thalamum esse cœperit sacer, conjecturis apertis signa rerum futurarum dicitur demonstrare: & adeuntes quosdam [q] indiciis averti videtur obliquis; ut offerentem cibum aliquando [r] Germanicum Cæsarem, sicut lectum est, aversatus, portenderat paullo pòst eventura.

CAP. XV. Strictim itaque, quoniam tempus videtur hoc flagitare, res AEgyptiacæ tangantur, quarum notitiam in actibus Hadriani & Severi Principum digessimus latè, visa pleraque narrantes. AEgyptiam gentem omnium vetustissimam; nisi quòd [s] super antiquitate certat cum Scythis, [t] à Meridiali latere Syrtes majores & Phycus promontorium, & Borion, & Garamantes, nationésque variæ claudunt: quà Orientem è regione prospicit, Elephantinen &

8 *Mſ. & Steph.* offertur, quo perempto alter.

auctor fuit Accursius. Nam in Editione quidem Rom. perinde ut in MSS. Regio & Flor. [ac Colbert.] sic legitur: *Necatur horago arei bos fem. inv. cum notis cert. offertur. quo perempto alter, &c.* Unde P. Castellus hanc emendationem effinxerat, quam Gelenius quoque est secutus: *Necatur. Io Inachi bos femina, &c.* Prorsus insulsè. Sic autem scribendum videtur: *Necatur eâdem horâ & bos femina, quæ ei semel in anno inventa cum notis cert. offertur: quo perempto, &c.* Ita enim Solinus in cap. 35. ex quo hæc Marcellinus noster exscripsit, & Plinius in lib 8. cap. 46. *Valeſ.* Quum igitur adeo hîc hæsitetur, an tam aliena visa fuit utrique Valesio conjectura Salmasii, ut ne laudandam quidem alteruter crediderit? Certe sanctior est & eo quod editur, & eo quod ab Henrico proponitur. Eam scribit ad Solinum pag. 441. esse, *necatur hora & quæ ei bos fœmina inv. cum n. c. offertur: quo perempto alter.* &c. quum in præcedentibus etiam maluisset *bos diversis genitalium notarum figuris expressis, maximaque omnium.* Gron.

n *Desertur Memphim.*] Mſ. *dicitur Memph. it. ducitur Memph.* Lindenbr.

o *Urbem præstantem præsentiaque.*] Sic primus edidit Gelenius. Nam Castellus ita emendaverat: *Urbem præst. frequentiáque num. Asclepii claram*: cùm in Editione Rom. legeretur: *Urbem præsentiam frequentia hominis AEsculapii claram.* Quemadmodum etiam legitur in codice Regio, * & Tolos. * [ac Colbert.] nisi quòd in Regio *τὸ præsentiam* desideratur. Equidem hunc locum sic malum legere: *Ducitur Memphin urbem frequentem, præsentiâque num. AEsculapii claram.* Valeſ.

p *Inductus in thalamum esse cœperit sacer.*] Diodorus Sicul. lib. 1. pag. 54. Ὅταν δ' εὑρεθῇ, τὰ μὲν πλήθη τοῦ πένθους ἀπολύεται, τῶν δ' ἱερέων, οἷς ἐστὶν ἐπιμελὲς, ἄγουσι τὸν μόσχον τὸ μὲν πρῶτον εἰς Νείλου πόλιν ἐν ᾗ τρέφουσιν αὐτὸν ἐφ' ἡμέρας τετταράκοντα. ἔπειτα εἰς θαλαμηγὸν ναῦν οἴκημα κεχρυσωμένον ἔχουσαν ἐμβιβάσαντες, ὡς θεὸν ἀνάγουσιν εἰς Μέμφιν, εἰς τὸ τοῦ Ἡφαίστου τέμενος. Plinius lib. VIII. cap. 46. *Inventus deducitur Memphin à Sacerdotibus. Sunt delubra ei gemina, quæ vocant thalamos.* Jul. Solinus cap. 35. *Lindenbr.*

q *Indiciis aversari videtur.*] De Apidis oraculo illustre exstat exemplum apud Diogenem Laërtii f. in Eudoxo. Sed Pausanias in Achaïcis aliud in templo Apidis oraculi captandi genus fuisse significat. Nam cùm Pharis in templo Mercurii hanc rationem captandi oraculi esse dixisset, ut accenso ture Deum ad aurem accedentes interrogarent: deinde aures sibi obturarent, donec è fano egressi essent: ac tum demum amotis inde manibus quam primam ab obvio quoque vocem audissent, eam oraculi instar acciperent: sic subjungit: τοιαύτη καὶ Αἰγυπτίοις ἑτέρα περὶ τοῦ Ἄπιδος τὸ ἱερὸν μαντεία καθέστηκεν. Sanè AEgyptios in observandis vel fortuitis puerorum sermonibus superstitiosos fuisse docet Plutarchus de Iside. *Valeſ.* Cur timuit citare *indiciis averti*? Gron.

r *Germanicum Cæsarem, sicut lectum est, aversatus*] Plinius lib. VIII. cap. 46. Solinus cap. 35. *Lindenbr.*

s *Super antiquitate certat cum Scythis.*] Hanc contentionem fusè narratam legere est in lib. 2. Justini, qui tandem concludit, antiquiores semper habitos esse AEgyptiis Scythas. Sed Herodotus in lib. 2. & Pausanias in Atticis illud certamen inter Ægyptios & Phrygas fuisse testatur. Videsis Scholiastem Apollonii ad hunc versum lib. 4.

Μήτηρ Αἴγυπτος προτερηγενέων αἰζηῶν.

Unde & primam omnium urbem Thebas AEgyptias conditam esse scribit: cui consentit Diodorus Siculus in lib. 1. & Plinius in lib. 7. cap. 56. *Valeſ.*

t *A Meridiali latere Syrtes majores.*] Hîc verò omnia susque dèque miscuit Marcellinus. Syrtes enim majores, & Borium promontorium ab Occasu habet AEgyptus: à Meridie Elephantinen, & Meroen, & AEthiopiam: ab Ortu verò Arabiam, & Syriam Palæstinam, & mare Rubrum; denique à Septemtrione mare AEgypti-

Meroën urbes AEthiopum, & Catadupos Rubrúmque pelagus & [v] Scenitas prætenditur Arabas, quos Saracenos nunc appellamus: Septemtrioni opposita terrarum situ cohæret immenso, unde exordium Asia Syriarúmque provinciæ sumunt: à vespera [x] Issiaco disjungitur mari, quod quidam nominavere Parthenium. Pauca itaque [y] super benivolo omnium flumine Nilo, [z] quem AEgyptum Homerus appellat, præstringi conveniet, mox ostendendis aliis, quæ sunt in his regionibus admiranda. [a] Origines fontium Nili, ut mihi quidem videri solet, sicut adhuc factum est, posteræ quoque ignorabunt ætates. Verùm quoniam fabulantes poëtæ, variantésque geographi in diversa latentem notitiam scindunt, opiniones eorum veritati confines (ut arbitror) expediam paucis. Affirmant aliqui Physicorum in subjectis Septemtrioni spatiis, cùm hiemes frigidæ cuncta constringunt, magnitudinem nivium [9] congelascere: eásque postea vi flagrantis sideris resolutas, fluxis humoribus nubes efficere gravidas, quæ in meridianam plagam Etesiis flantibus pulsæ, expressæque tepore nimio, incrementa ubertim suggerere Nilo creduntur. Ex AEthiopicis imbribus, [1] qui abundantes in tractibus illis per æstus torridos cadere memorantur, exundationes ejus erigi anni temporibus afferunt alii præstitutis: quod utrumque dissonare videtur à veritate. Imbres enim apud AEthiopas aut numquam, aut per intervalla temporum longa cadere memorantur. Opinio est celebrior alia, quòd spirantibus prodromis, pérque dies quadraginta & quinque Etesiarum continuis flatibus repellentibus ejus meatum velocitate cohibita superfusis fluctibus intumescit: & reluctante [b] spiritu controverso adolescens in majus, hinc

9 *Ms.* congeluere. 1 *Ms.* qualudantes.

---

um: ut docent Ptolemæus, Strabo, Orosius, aliique. *Vales.*

v *Scenitas prætenditur Arabas, quos Saracenos nunc appellamus*] Lib. XXIII. *Scenitas Arabas, quos Saracenos posteritas appellavit.* Plinius lib. V. cap. XI. Solinus cap. 36. Malchus Rhet. in Eclogis legat. pag. 73. τὶς τῶν Σκηνιτῶν Αράβων, ὃς καλοῦσι Σαρακηνούς. Ex his Erembos vel Troglodytas potissimùm Saracenos vocatos, Eustathius scribit in Dionysii periegesin, pag. 28. *Lindenbr.*

x *Issiaco disj. mari quod q. nom. Parthenium.*] In Regio codice *Isaico* scriptum reperi. In Editione Rom. [& in Ms. Colbert.] *Isiaco.* Primus Gelenius vulgatæ lectionis auctor fuit, qui de Issico sinu hunc locum intellexit: cui favere videtur alter Marcellini locus, in lib. 14. ubi dicit: *Cùm quondam ex Parthenio pelago venientes aut Libyco, &c.* Parthenium igitur mare Marcellinus ad dextram AEgypti collocat, Libycum ad sinistram. Cui refragatur Eustathius in Scholiis ad Dionysium de situ orbis, ubi φαρίαν θάλασσαν quod est mare Libycum, aliis παρθένιον κόλπον dici auctor est: cui subscribit Macrobius in lib. 7. Saturnalium. * Sed Marcellino adstipulatur Cyrillus in vita S. Euthymii. *Ille autem* (inquit) *cùm Joppen venisset, & quoddam adscendisset navigium, quod petebat Corycum: ubi fuit in ipso mari Parthenico, &c.* Et Gregor. Nazianz. in Oratione 19. Παρθενικὸν πέλαγος vocat, quod est circa insulam Cyprum. Gregorius Presbyter in vita Nazianzeni, & vetus auctor vitæ S. Stephani junioris capite 16. Παρθένιον nominant. * *Vales.*

y *Super benivolo omnium flumine Nilo*] Sic Ms. Flor. nam in vulg. desiderantur verba hæc, *benivolo omnium flumine.* Quæ tamen ut in laudes Nili scripta, non sunt omittenda, Diod. Siculo consentiente, ad cujus imitationem dicta videntur lib. 1. Ταῖς εἰς ἀνθρώπους εὐεργεσίαις ὑπερβάλλει (*Nilus*) πάντας τοὺς κατὰ τὴν οἰκουμένην ποταμούς. Lindenbr.

z *Quem AEgyptum Homerus appellat*] Homer. Odyss. δ. & Eustathius in eund. pag. 173. Strabo lib. pag. 27. Ambrosius Episcop. de Abraham. lib. II. cap. 10. *Idem.*

a *Origines fontium Nili*] De Nilo, ejusque inundationum causis, vid. Herod. lib. II. Diodorus Sicul. lib. I. Strab. lib. XVII. * Lucanus lib. X. * Plin. lib. V. cap. 9. Solinus cap. 35. Philostrat. in Iconib. Heliodorus lib. II. & IX. Theophylactus Simocat. lib. 7. pag. 366. Zonar. in Severo pag. 216. Scholiast. Apollon. lib. IV. num. 23. *Idem.*

b *Spiritu controverso*] Salmasius ad Solinum pag. 422.

vi reverberante ventorum, inde urgente cursu venarum perennium, progrediens in sublime tegit omnia, & humo suppressa, per supina camporum speciem exhibet maris. [c d] Rex autem Juba Punicorum confisus textu librorum, à monte quodam oriri eum exponit, qui situs in Mauritania despectat Oceanum: hísque indiciis hoc proditum ait, quòd pisces, & herbæ, & belluæ similes per eas paludes gignuntur. AEthiopiæ autem partes prætermeans Nilus, nominum diversitate [2] decursa, quæ ei orbem peragranti nationes indidere [3] complures, æstuans inundatione ditissima [e] ad cataractas, id est præruptos scopulos venit, è quibus præcipitans [f] ruit potiùs quàm fluit: [4] unde Atos olim [g] accolas usu aurium fragore adsiduo deminuto [h] necessitas vertere solum [i] ad

2 *Ms.* decussa. 3 *Ms.* complures Et ans inund. 4 *Ms.* unde athosolim. *ἴσ.* unde & hoc olim accol.

diserte hic corrigendum monet *contra versus*, sed ut opinor contra veterem scripturam Msstorum; quam præstat retinere, etsi eadem sententia. vide pag. 332. supra. *Gron.*

c *Rex autem Juba Punicorum confisus textu librorum*] Non armis magis, quàm litterarum studiis præcluis olim Africa. Atque ut belli monumenta plurima restant, sic doctrinarum quoque indicia non pauca: quibus etiam ipsi Romani uti non erubuerunt. Laudantur libri Punici à C. Sallustio in bello Jugurth. *Ut ex libris Punicis, qui Hiempsalis Regis dicebantur, interpretatum nobis est.* Solinus cap. 34. *Hoc affirmant Punici libri, hoc Jubam Regem accepimus tradidisse.* Idem cap. 55. *Jubæ & Archelai Regum libris editum est.* * Tatianus adversus Græcos: Ἰόβας περὶ Ἀσσυρίων γράφων, παρὰ Βηρώσσῳ φησὶ μεμαθηκέναι τὴν ἱστορίαν. εἰσὶ δὲ αὐτῷ βίβλοι περὶ Ἀσσυρίων δύο. Hinc est, quòd *Berosi sectatorum Jubam* Tertullianus appellat in Apolog. & AElianus de Animalibus lib. 9. c. 58. Athenæus Deipnosop. lib. 3. c. 83. Ἰόβαν τὸν μαυρουσίων βασιλέα ἄνδρα πολυμαθέστατον vocat * Citatur porrò Juba hic, quantum in præsentiarum memini, à Philostrato in lib. de Vita Apollon. * Athenæo Deipn. lib. I. p. 15. * Plinio Histor. Natural. Servio in Virg. AEneid. v. Plinii verba hæc sunt lib. 5. cap. I. *Juba Ptolemæi pater, qui primus utrique Mauritaniæ imperavit, studiorum claritate memorabilior quàm regno.* Deque eo ita Festus Avienus in Ora marit.

Octaviano Principi acceptissimus,
Et literarum semper in studio Juba.

Ita Magonis Pœni, quem Dionysius transtulit, * ut Varro testatur de Re Rustica lib. I. cap. I. * & Hannonis, cujus περίπλους Λιβύης adhuc exstat, auctoritate non rarò * veteres * utuntur. * Cicero de Oratore lib. I. Marcianus Heracleota p. 96. * Plinius in Histor. Natural. Solinus cap. 55. Pomp. Mela lib. III. c. 10. * Rei Veterinariæ Scriptores Græci. * *Lindenbr.*

d *Rex autem Juba.*] Hic est Mauritaniæ Rex, filius ejus Jubæ, qui cum Scipione in Africa adversus Julium Cæsarem infeliciter pugnavit: ipse in Cæsaris triumpho ductus, postea in amicitiam Cæsaris Octaviani adscitus, paternum regnum recepit, teste Plutarcho in Cæsaris vita, & Appiano in lib. 2. de bellis civilibus. De eo Suidas. *Vales.*

e *Ad cataractas, id est præruptos scopulos.*] At id non placet doctissimo viro qui Marcellinum nostrum in Exercitationibus suis acerbè reprehendit. Sed tamen ferri potest interpretatio Marcellini. Certè Eustathius in Dionysium non aliter interpretatur: καταρράκτας, ait, ἤγουν καταδέπους καὶ κρημνώδεις: & paullo pòst: καταρράκται δὲ λέγονται οἱ πετρώδεις τόποι ὡς οἱ ποταμοὶ ἀναχαιτίζοντας τὸ ῥεῖν εὐρόντες ὑπερβαίνουσι, &c. Idem in lib. ult. Iliados notat καταῤῥάκτας dici μέρος ποταμῶν, οἱ διὰ πετρῶν καταρράσσονται. Denique vetus scriptor apud Suidam catarractas in Histro ait esse scopulos quosdam instar montium, qui aquarum cursum impediunt. Sed tamen explicationem Aristidis equidem prætulerim, qui in AEgyptiaca cataractas sic definit, ἡ διὰ τῶν ὀρῶν τοῦ ποταμοῦ κατάβασις, id est descensum, seu defluxum Nili per montes; & 36. ferè cataractas in Nilo esse testatur. Eodem modo οὐρανοῦ καταρράκται dicuntur in sacris litteris: & Hesychius καταρράκτης, inquit, ὀχετὸς, ῥύαξ Idem.

Ruit potiùs, quàm fluit] Solinus: *Cùm primùm occursantibus scopulis asperatur, tantis agminibus extollitur inter objecta rupium, ut ruere potius quàm manare credatur.* Lindenbr.

g *Accolas usu auriam fragore assiduo diminuto, necessitas vertere solum*] * Cicero in Somnio Scipion. pag. 318. *Ubi Nilus ad illa, quæ Catadupa nominantur, præcipitat ex altissimis montibus, ea gens, quæ ad illum locum incolit, propter magnitudinem sonitus sensu audiendi caret.* Idem.

h *Necessitas vertere solum ad editiora coëgit*] Lego *ad quietiora.* Ex Seneca videtur locus desumptus, l. 4. Natur. Quæst. c. 2. *Obtusis assiduo fragore auribus & ab hoc sedibus ad quietiora translatis.* Idem in Epist. 56. *Quamvis audiam genti cuidam hanc unam fuisse causam urbem suam transferendi, quia fragorem Nili cadentis ferre non potuit.* * Plinius lib. VI. cap. 29. Philostratus in Vita Apollon. lib. VI. cap. 14. *Idem.*

i *Ad editiora coegit.*] Sic primus emendavit Gelenius, cùm in prioribus Editionibus perinde ac in MSS. legeretur, *atque Editiora coëgit.* Sed ipsemet in Epistola quem Hieronymi Frobenii nomine Editioni suæ præfixit, emen-

quietiora coëgit. Exinde leniùs means per oſtia ſeptem, quorum ſingula perpetuorum amnium uſum & faciem præbent, nullis per AEgyptum [k] aquis externis adjutus [5] ejectatur. Et præter amnes plurimos ex alveo derivatos auctore, cadentéſque in ſuppares ejus, ſeptem navigabiles ſunt & undoſi, quibus ſubjecta vocabula veteres indiderunt: Heracleoticus, Sebennyticus, [6] [l] Bolbiticus, [m] Phatniticus, Mendeſius, Taniticus, & Peluſiacus. Oriens autem [7] inde, ut dictum eſt, propellitur è paludibus aduſque cataractas, inſuláſque efficit plures: quarum aliquæ ita porrectis aquis dicuntur extentæ, ut ſingulas ægrè tertio die relinquat. Inter quas duæ ſunt claræ, Meroë, & Delta, à triquetræ litteræ forma hoc vocabulo ſignatiùs appellata. Cùm autem Sol per cancri ſidus cœperit vehi, augeſcens aduſque tranſitum ejus in libram, diebúſque centum ſublatiùs fluens, minuitur poſtea, & mitigatis ponderibus aquarum, navibus antea pervios equitabiles campos oſtendit. Abunde itaque luxurians ita eſt noxius; ut infructuoſus, ſi venerit parcior: gurgitum enim nimietate humectans diutiùs terras, culturas moratur agrorum: parvitate autem minatur ſteriles ſegetes. Eúmque nemo aliquando extolli cubitis altiùs XVI poſſeſſor optavit. Et ſi inciderit moderatiùs, aliquoties jactæ ſementes [8] in loco pinguis cæſpitis cum augmento ferè ſeptuageſimo renaſcuntur: ſolúſque fluminum auras nullas inſpirat. Exuberat AEgyptus etiam pecudibus multis, inter quas terreſtres ſunt & aquatiles: aliæ quæ humi & in humoribus vivunt, unde *ἀμφίβιοι* nominantur. [n] Et in aridis quidem [o] capreoli veſcuntur, & bu-

5 *Mſ.* electatur. 6 *Mſ.* Bucente Pathmiticus. 7 *Mſ.* inde ut dictum. 8 *Steph.* in liquore.

---

dationem ſuam retractavit. Ait enim ſcribendum videri, *ad quietiora coëgit*: quam ſcripturam vulgatæ equidem longè antepono. *Valeſ.*

k *Aquis ext. adjutus dilatatur.*] In Editione Rom. *delectatur* excuſum eſt. Unde Caſtellus vulgatam hactenus ſcripturam exſculpſit. In Vaticano tamen, & Florent. [ac Colbert.] codicibus legitur, *electatur*; in Regio * & Toloſ. * *elabitur.* *Idem.* Sed & Vatican. *Auctiore.* Gronov.

l *Bolbiticus.*] Sic oſtium illud appellat Mela; Plinius & Ptolemæus Bolbitinum à Bolbitine urbe AEgypti, cujus meminit Stephanus Byzantius. Βολβιτίνη, inquit, πόλις Αἰγύπτου. τὸ ἐθνικὸν Βολβιτινίτης καὶ Βολβετῖνος· ἔνθεν καὶ Βολβιτῖνον ἔρμα. lege στόμα. [in Mſ. Colbert. legitur *Bucente.*] *Valeſ.*

m *Pharniticus.*] Rectiùs in Editione Baſilienſi legitur *Phatniticus.* Ita enim oſtium hoc appellat Plinius, & Diodorus Siculus in lib. 20. quamquam in Diodori editis exemplaribus corruptè φαγνιτικὸν στόμα perſcribitur. Strabo Phatnicum dicit. Sed cùm à Phatnite Præfectura dictum eſſe videatur, malim equidem Phatnicum ſcribi. Mela tamen & Ptolemæus Pathmiticum vocant, quemadmodum hoc in loco ſcriptum habent codex Regius & Flor. cum Editione Auguſtana, [& Mſ. Colbert.] *Idem.*

n *Et in aridis quidem capreoli veſcuntur & bucali*] Verior videtur lectio, *capreoli veſcuntur & bubali.* *Bubali*, boves ſunt ſilveſtres. * Iſidor. Orig. lib. 12. cap. 1. *Bubali vocati per derivationem, quòd ſint ſimiles boum, adeo indomiti, ut præ feritate jugum cervicibus non recipiant. Hos Africa procreat.* * Agathias lib. 1. ταῦρος αὐτῷ ὑπαυλίζει, μέγας τε καὶ ὑψίκερως, οὐ τῶν τιθασσῶν δή που τούτων καὶ ἀροτήρων, ἀλλ' ὑλονόμος καὶ ὄρειος, καὶ τοῖς κέρασι τὸ ἀντίπαλον διαφθείρων, ΒΟΥΒΑΛΟΥΣ οἶμαι τό δε τὸ γένος καλοῦσι. Auctor Martyrii B. Genovefæ, *bubalum* eundem eſſe ait, quem Germania *urum* vocat: ut Gloſſarium vet. *Vrus*, Βοῦς Γέρμανος. Macrob. * Saturn. 6. c. 4. * *Vri Gallica vox eſt, quâ feri boves ſignificantur.* * Aimoinus lib. 1. * Philoſtratus Βοάγρους appellat: cujus verba Ammiano lucem dabunt, lib. VI. cap. XII. de Vita Apollonii. Igitur cùm de aliis Nili mirabilibus dixiſſet, ſic porrò addit: Ἔλαφοι δὲ καὶ δορκάδες, καὶ στρουθοί, καὶ ὄνοι, πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα, ἑωρᾶτο, πλεῖστα δὲ οἱ βόαγροί τε, καὶ οἱ βούτραγοι. ξύγκειται δὲ τὰ θηρία ταῦτα, τὸ μὲν ἐλάφου τε καὶ ταύρου, τὸ δὲ, ἀφ' ὧν περὶ τὴν ἐπωνυμίαν ἥρηκε. *Lindenbr.*

o *Capreoli veſc. & bucali.*] Aſſentior Lindenbrogio qui legendum eſſe monuit *bubali*; atque ita in codice Regio ſuperſcriptum eſt. Certè capreoli cum bubalis ferè jungi ſolent: ut exempli gratiâ in Deuteronomii cap. 14. apud Herodotum in lib. 4. Ariſtotelem in 3. de animali

bali, & [9 p q] spinturnicia omni deformitate ridicula, aliáque monstra quæ numerare non refert. Inter aquatiles autem bestias [r] crocodilus ubique per eos tractus abundat, exitiale quadrupes malum, assuetum elementis ambobus, lingua carens, [s] maxillam superiorem commovens solam, [t v] ordine dentium pectinato, perniciosis morsibus quidquid [1] contigerit pertinaciter [2] petens, per [x y] ova edens fetus anserinis similia. Utque armatus est unguibus, si haberet etiam pollices, ad evertendas quoque naves sufficeret viribus magnis: [z a] ad cubitorum enim longitudinem decem interdum extentus, noctibus quie-

9 *Al.* bisturnitatia. 1 *Al.* tetigerit. 2 *Al.* tenens.

bus, & Strabonem in 17. Inde apud Hesychium βύβαλος seu βυβαλὶς, δορκάδιον esse dicitur, & Plinius in lib. 8. nasci ait in Germania bisontes, & uros, quibus imperiti bubalorum nomen imponant, cùm tamen bubalos gignat Africa vituli potius cervíve quadam similitudine. Bubalorum quibus AEgyptus abundat, meminit etiam Palladius in Lausiaca, de Macario loquens Alexandrino, [& in vita Ioh. Chrysost. P. Pithœus ad oram Ammiani sui legit etiam *bubali*] Vales. Sed & ita Salmasius ad Solin. p. 230. *Gron.*

p *Pisturnicia*] Vulg. *Bisturnitatia.* Vid. P. Pithœi J C. Advers. lib. 1. cap. 10. *Lindenbr.*

q *Pisturnitia.*] In Regio [& Colbert.] codice *pisturnicia* legitur. Quare non dubito, quin vera sit P. Pithœi doctissimi viri conjectura, qui *Spinturnicia* emendavit ex Plauti Milite: ubi sic ait Palæstrio:

Pithecium hæc est præ illa, & Spinturnicium.

Ad quem versum sine dubio allusit noster Marcellinus. Nec displicet conjectura Cl. Salmasii, qui in tomo 1. ad Solinum, Spinturnicia per deminutionem seu ὑποκορισμὸν à Spinturnice deduci adnotavit: Spinturnicem autem esse, quam Græci dicunt σφίγγα. Ut enim ab ὄρτυξ Latini fecerunt *coturnix* ita à σφὶγξ *spinturnix.* Vales.

r *Crocodilus ubique per eos tractus abundat, exitiale quadrupes malum*] Plinius lib. VIII. cap. 25. *Crocodilum habet Nilus, quadrupes malum, & terra pariter ac flumine infestum. Vnum hoc animal terrestre linguæ usu caret, unum superiore mobili maxilla imprimit morsum; alias terribile, pectinatim stipante sedentium serie.* Similia Solinus cap. XXXV. Et ex Græcis Herodotus, Diodorus Sicul. AElianus, & si qui porrò, quos brevitatis causâ omitto. *Lindenbr.*

s *Maxillam superiorem commovens*] Aristot. de Anim. lib. 1. cap. 11. Κινεῖ δὲ πάντα τὰ ζῶα τὴν κάτωθεν γένυν, πλὴν τοῦ ποταμίου κροκοδείλου. οὗτος γὰρ τὴν ἄνω μόνον. * Quem locum Antigonus descripsit Historia Paradoxa sive in Histor. Admiranda. pag. 134. Πάντα τὰ ζῶα κινεῖν τὴν κάτω σιαγόνα, πλὴν τοῦ ποταμίου κροκοδείλου. Τοῦτον δὲ μόνον τὴν ἄνω. Quæ ex Aristotele desumpta sunt, apud quem ipsissima verba habentur. * *Idem.*

t *Ordine dentium pectinato*] Sexaginta dentes crocodilum habere AElianus scribit de Animal. lib. X. cap. 22. Herod. ὀδόντας δὲ μεγάλους καὶ χαυλιόδοντας. Diodor. Sicul. Ὀδόντες ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν ὑπάρχουσι πολλοί, δύο δὲ οἱ χαυλιόδοντες, πολὺ τῷ μεγέθει τῶν ἄλλων διαλλάττοντες. Aristotel. de Animal. lib. II. cap. 10. *Idem.*

v *Ordine dentium pectinato.*] Solinus & Plinius de crocodilo: *Stipante se dentium serie pectinatim.* Achilles Tatius in lib. 4. de Clitophontis amoribus, pag. 108. ubi crocodilum luculentè describit: ὀδόντες δὲ πολλοὶ καὶ ἐπὶ πλεῖστον τεταμένοι. φασὶ δὲ ὅτι τὸν ἀριθμὸν τυγχάνουσιν, ὅσας ὁ θεὸς εἰς ὅλον τὸν ἐνιαυτὸν ἀναλάμπει τὰς ἡμέρας. *Dentes multi & in longam seriem extenti. Aiunt nonnulli tot esse quot anni dies.* nempe 360. Ex quibus corrigendus esse videtur AElianus in lib. X. de Animalibus. *Vales.*

x *Ova edens fetus anserini similia*] Herodotus lib. II. pag. 130. τὰ ᾠὰ, χηνέων οὐ πολλῷ μείζω τίκτει. Aristot. de Animal. lib. 1. cap. 33. Plin. *Parit ova quanta anseres.* Solinus, *qualia anseres edit ova.* Et *fetus anserinos* dixit, *ut fetus gallinaceos* Apuleius Miles. lib IX. Sic Ammian. lib. XXIII. cap. 6. *fructuarii arboreique fetus.* Et eod. *ardorum fetus.* Lindenbr.

y *Ova edens fetus anserini sim.*] Sic emendavit Gelenius, ineptè ut apparet. Neque enim crocodilus ova edit fetibus anserum, sed ovis anserum similia. Rectiùs itaque in codice Regio & Editione Rom. legitur: *Per ova edens fetus anserinis similia.* [In Colbert. Ms. *perovedens fœtus anserinis similia.*] Vales.

z *Ad cubitorum enim longitudinem decem interdum extentus*] Ad multo majorem etiam, & ut ait Diodorus Siculus lib. 1. sedecim cubitorum longitudinem: Ὁ μὲν κροκόδειλος ἐξ ἐλαχίστου γίνεται μέγιστος, ὡς ἂν ᾠὰ μὲν τοῦ ζώου τούτου τίκτοντος τοῖς χηνείοις παραπλήσια, τοῦ δὲ γεννηθέντος αὐξομένου μέχρι πηχῶν ἑκκαίδεκα. Ad septemdecim & quod excurrit, Aristot. ulnas pervenire ait. Herodotus, ἐς ἑπτακαίδεκα πήχεας, καὶ μείζων ἔτι. Plin. *Magnitudine excedit plerumque duodeviginti.* Solinus: *Plerumque ad viginti ulnas magnitudinis excrescit.* Philarchus viginti quinque cubitorum dicit visum fuisse: alium regnante Amaside sex & viginti ulnas excessisse. AElianus Histor. Animal. lib. 17. cap. 6. *Lindenbr.*

a *Ad cubitorum en. longit. decem.*] In Augustana Accursii Editione legitur XVIII. cui scripturæ suffragantur Herodotus ac Plinius. At Diodorus in lib. 1. usque ad cubitos XVI. crocodilum ait crescere. Quidam etiam dixêre solum eum ex cunctis animalibus crescere quamdiu vivit, teste Aristotele ac Plinio: vivit autem diutissimè. *Vales.*

ſcens per undas, [b] diebus humi [3] veſcitur, confidentiâ cutis, quam ita validam gerit, ut ejus terga cataphracta vix tormentorum ictibus perforentur. Et ſævientes ſemper eædem feræ, quaſi pacto fœdere quodam caſtrenſi, per ſeptem cærimonioſos dies miteſcunt, ab omni ſævitia deſciſcentes, quibus ſacerdotes Memphi [c] natales celebrant [4] Apis. Præter eos autem qui fortuita pereunt morte, alii dirumpuntur [d] ſuffoſſis alvis mollibus certis ferarum [e] [f] dorſualibus cruſtis, quas delphinis ſimiles nutrit fluvius antedictus: alii exitio intereunt [5] tali. [g] Trochilus avicula brevis, dum eſcarum minutias captat, circa [6] cubantem feram volitans blandè, [7] genáſque ejus irritatiùs titillando pervenit aduſque ipſam viciniam gutturis. Quod factum contuens [h] [i] hydrus, [k] ichneumonis genus, oris aditum penetrat alite prævia patefactum, & populato ventre vitalibus dilancinatis erumpit. Audax tamen crocodilus monſtrum fugacibus; ubi audacem ſenſerit, timidiſſimum, & in terra acutiùs cernens, [l] per quatuor menſes hibernos nullo veſci dicitur cibo. [m] Hippopotami quoque generantur in illis partibus, ultra animalia cuncta ratione carentia ſaga-

3 *Mſ.* veheperatur. 4 *Mſ. & Steph.* Nili. 5 *Mſ.* tali...... Trochilos. 6 τὸ feram *deeſt vulg.* 7 *Mſ.* genaſque.

b *Diebus humi veſcitur.*] Sic emendavit Caſtellus, cum in Editione Rom. eſſet excuſum, *diebus humi veheperatur*: quemadmodum in Mſ. Florentino [& Colbert.] At in codice Reg. *veperatur* ſcriptum reperi, & eadem manu ſuperſcriptum *reptatur*. Ego verò libentiùs ſcriberem *verſatur. Valeſ.* Sed quæ oppoſitio inter quieſcere & verſari, quam videtur captare Ammianus Voluiſſe? Vicinum quoque eſt *venatur. Gronov.*

c *Natales celebrant Apis.*] Mſ. Flor. & Stephan. *Natales celebrant Nili.* Sed vulgatam lectionem tuentur Solinus & Plinius Natural. Hiſtor. lib. 8. cap. 46. *Lindenbr.*

d *Suffoſſis alvis mollibus*] Malim, *alvi mollibus*: & Ammian. *alvi mollia* dixit, ut *tenera ventrium* Solinus: *Delphines crocodilos ſtudio eliciunt ad natandum, demerſique aſtu fraudulento tenera ventrium ſubternatantes ſecant & interimunt.* Idem.

e *Dorſualibus criſtis*] Solinus: *Dorſa ſerratas habent criſtas*: ad imitationem Plinii: *Dorſo tamquam ad hunc uſum cultellata ineſt pinna.* Idem.

f *Dorſualibus cruſtis*] Miror has cruſtas tamdiu placuiſſe viris doctis, quum diu eſt quod Salmaſius ad Solinum pag. 447. *criſtis* corrigendum monuerit, quam vocem ex Solino imitatus eſt Ammianus, & ſola rem bene explicat, & agnoſcit Lindenbr. Ubi etiam pag. præcedente monuit ſane mox legendum *contuens enhydrus.* Gron.

g * *Trochilos avicula brevis*] Totus hic locus iiſdem ferè verbis apud Solinum exſtat cap. 35. * *Lindenbr.*

h *Hydrus ichneumonis genus*] Crocodili & ichneumonis odium, præter jam ſæpius dictos Auctores, narrat quoque Strabo lib. 17. pag. 558. Euſebius de præpar. Evang. lib. 11. cap. 1. AElianus de Animal. lib. VIII. capite 25. * Theophilus Alexandr. de natura hominis. f. 7. Τὸ ὄρνεον ὕλος τηρεῖ δὲ κροκόδειλον ἕως ἂν ἴδῃ αὐτὸν ἡδέως καὶ ἀμερίμνως ὑπνώσαντα, καὶ τὸ στόμα ἀνεωγμένον ἔχοντα· καὶ τότε εἰσπηδήσας εἰσέρχεται διὰ τοῦ στόματος αὐτοῦ εἰς τὴν κοιλίαν αὐτοῦ, καὶ διαρρήξας τὴν γαστέρα αὐτοῦ ἐξέρχεται, καταλιπὼν αὐτὸν νεκρόν. Vide Antigonum in Hiſtoria Admiranda pag. 126. cap. λθ. * Idem.

i *Hydrus ichneumonis genus.*] Eſt quidem hydrus νείλου θρέμμα, ut ſcribit AElianus in principio Variæ hiſt. Cedrenus ad annum XVIII Mauricii, hydrim appellat, & hylam aliter vocari ſcribit, canis ſpecie. Sed tamen cum hydrus genus ſit ſerpentis aquatilis, & hæc omnia ex Solino Marcellinum hauſiſſe conſtet, malim *enhydrus* legere. Sic enim ait Solinus: *Quod enhydrus conſpicatus alterum ichneumonis genus, penetrat belluam, populatiſque vitalibus eroſa exit alvo.* Enhydrum etiam vocat Iſidorus in lib. 9. Originum, ex Solino ut ſolet. ἔνυδριν vocare videtur Herodotus in lib. 2. & 4. Ariſtophanes in Acarnanibus ἰκτίδας, ἐνύδρεις, ἐγχέλεις κωπαΐδας. & Heſychius enhydrum ait eſſe animal amphibium, ſimile caſtori. *Valeſ.*

k *Ichneumonis genus.*] Hunc ferè muſtelæ quæ gallinis inſidiatur, ſimilem eſſe, ait Nicander in Theriacis, ubi & ἰχνευτὴν vocat, perinde atque Herodotus in lib. 2. pag. 115: ὡσαύτως δὲ τῇσι κυσὶν οἱ ἰχνευταὶ θάπτονται. Rectè in Gloſſis Heſychii, ἰχνευταὶ οἱ νῦν ἰχνεύμονες λεγόμενοι. Ichneumona marem dici, ἰκτίδα ſeu muſtelam dici feminam, ſcribit Artemidorus in lib. 3. Vide Athenæum in lib. X. *Idem.*

l *Per quatuor menſes hibernos nullo veſci dicitur cibo*] Ita Plinius quoque & Solinus: at AElianus ſexaginta tantùm dies ponit, Hiſtor. Animal. lib. X. cap. 21. *Lindenbr.*

m *Hippopotami quoque*] Vide Herodot. lib. II. Diodorus Sicul. lib. I. Plin. Hiſtor. Natural. lib. VIII. capite 25. Solinus capite XXXV. *Idem.*

cissimi [n] ad speciem equorum, bifidas habentes ungulas, [o] caudásque breves: quorum sollertiæ [8] duo interim ostendere documenta sufficiet. Inter arundines celsas & squalentes nimia densitate hæc bellua cubilibus positis, otium pervigili studio circumspectat, laxatáque copiâ ad segetes depascendas egreditur. Cúmque jam cœperit redire distenta, [p] aversis vestigiis distinguit tramites multos, ne unius plani itineris lineas insidiatores secuti, repertum sine difficultate confodiant. Item cùm aviditate nimia extuberato ventre pigrescit, super calamos recèns exsectos femora convolvit & crura, ut pedibus vulneratis cruor egestus saginâ distentum faciat levem: & carnes saucias cæno oblinit, quamdiu in cicatrices conveniant plagæ. [q] Has monstruosas antehac raritates in belluis, in ædilitate Scauri vidit Romanus populus primitus, patris illius Scauri quem defendens Tullius imperat Sardis, ut de familia nobili ipsi quoque cum orbis terrarum auctoritate sentirent: & per ætates exinde plures sæpe huc ducti, [r] nunc inveniri nusquam possunt, ut conjectantes regionum incolæ dicunt, insectantis multitudinis tædio ad Blemmyas migrasse compulsi. Inter AEgyptias alites, quarum varietas nullo comprehendi numero potest, [s] ibis sacra est & amabilis, & innocua, ideo quòd [t] nidulis suis ad cibum suggerens ova serpentum, efficit ut rarescant mortiferæ pestes absumptæ. Occurrunt eædem volucres pinnatis agminibus anguium, qui ex Arabicis emergunt paludibus venena malignantes: eósque antequam finibus suis excedant, prœ-

8 τὸ interim *vulg. deest.*

n *Ad speciem equorum bifidas hab. ungulas.*] Immo vel hoc maximè differunt ab equis hippopotami, ut rectè notat Achilles in lib. 4. de Clitoph. ἔστι μὲν ἵππος τὴν γαστέρα καὶ τοὺς πόδας, πλὴν ὅτι σχίζει τὴν ὁπλήν, &c. *Quod ad ventrem pedésque attinet, equus est, nisi quòd bifidas habet ungulas.* & Plinius in lib. 8. *Ungulis bifidis quales bubus.* Ex quibus apparet malè hunc locum à Gelenio esse suppletum. In Editione Rom. & codice Regio, [Colbert.] * ac Tolos. * scriptum reperi: *Ad speciem equorum bifidos caudásque breves.* & ad oram Regii exemplaris antiquarius deficere aliquid sibi videri adnotavit. * Legendum puto: *Sagacissimi ad speciem equorum, bifidi, caudísque breves.* * Vales. Tangit hunc locum & Salmasius ad Solin. pag. 455. sed quum aut non viderit veterem in msstis lectionem, aut non attenderit, nihil placitum profert. Quod si ridicula prorsus videre aves, consule auctorem dissertationis tertiæ de præstantia numism. pag. 130. & seq. *Gron.*

o *Caudasque breves*] Achilles Tatius in lib. 4. οὐρὰ βραχεῖα καὶ ψιλή. *Cauda*, inquit, *brevis & glabra.* Reliquam ejus descriptionem ibidem vide, sanè accuratam, & ut ab homine AEgyptio, id est oculato teste, dignam fide. Adde & P. Gillii viri diligentissimi descriptionem. *Vales.*

p *Aversis vestigiis disting.*] At Solinus aversum pergere ad pastum ait: & Plinius in lib. 8. *Depascitur*, inquit, *segetes destinatione antè determinatas in diem, & ex agro ferentibus vestigiis:* & Nicander in Theriacis elegantissimis versibus:

Τόσσον ὀπισθετέων λείπει βυθὸν, ὁσσάτιόν περ
Ἐκνέμεται χλούεσι, παλινσυτὸν ὄγμον ἐλαύνων.

* Vide AElianum in libri v. de Animalibus capite 53. * *Idem,*

q *Has monstruosas antehac raritates in beluis, in ædilitate Scauri*] Plinius lib. VIII. cap. 22. Solinus cap. 35. *Lindenbr.*

r *Nunc inveniri nusquam possunt.*] Hippopotamos in Nilo defecisse testatur etiam Themistius, qui Marcellini nostri ætate vixit. Is enim in Orat. x. sic ait: καὶ δυσχεραίνομεν ἐξηρημωμένων ἐκ Λιβύης μὲν ἐλεφάντων, ἐκ Θετταλίας δὲ λεόντων, ἐκ δὲ τῶν ἑλῶν τῶν περὶ τὸν Νεῖλον τῶν ἵππων τῶν ποταμίων. *Et molestè ferimus, quòd defecerint in Africa quidem elephanti, leones in Thessalia, in paludibus autem circa Nilum hippopotami.* Ceterùm Romani id eapropter molestè ferebant, quòd in amphitheatrali spectaculo hujusmod belluas ampliùs non videbant. Nonnus tamen, qui multùm ab Ammiani sæculo abfuit, hippopotamos adhuc sua ætate visos esse significat, cùm in lib. 26. dicit:

Οἷος ἐμοῦ Νείλοιο διεργέος οἶδμα χαράσσων &c. *Vales.*

s *Ibis sacra est*] Herodotus lib. II. Diodorus Sicul. lib. I. AElianus de Animal. lib. II. cap. 38. *Lindenbr.*

t *Nidulis suis ad cibum suggerens ova*] Non. Marcellus: *Nidos non solùm domicilia avium, sed etiam fetus ea-*

liis superatos aëriis vorant: quas aves [v] per rostra edere fetus accepimus. Serpentes quoque AEgyptus alit innumeras, ultra omnem perniciem sævientes: basiliscos, & amphisbænas, & scytalas, & [x] acontias, & dipsadas, & viperas, aliásque complures, quas omnes [y] magnitudine & decore aspis facile supereminens, [z] numquam sponte sua fluenta egreditur [9] Nili. Multa in illis tractibus pretium est operæ [1] maximum legere, è quibus pauca conveniet explicari. [2] [a] Templa ubique molibus magnis [3] exstructa. Pyramides ad miracula septem provectæ, quarum diuturnas surgendi difficultates scriptor [b] Herodotus docet, ultra omnem [4] omnino altitudinem, quæ humanis confici potest, erectæ sunt turres, ab imo latissimæ in summitates acutissimas desinentes. Quæ figura apud Geometras ideo sic appellatur, quòd ad ignis speciem, τοῦ πυρὸς, ut nos dicimus, extenuatur in conum. Quarum magnitudo quoniam in celsitudinem nimiam scandens gracilescit paullatim, [c] umbras quoque mechanica ra-

9 *Ms.* Nili...... multa. 1 *Ms.* maxima aegernae. 2 *Hæc verba ms. desunt.* 3 *Ms.* extructa ad miracul. 4 *Ms.* nominum

rum Virgilio auctore dicere possumus. Georg. 4.

---- ipsæque volantes
Ore ferunt dulcem nidis immitibus escam.

Glossar. Νεοσσός, *Nidus, pullus.* Et cum Ammiano planissimè facit Solinus: *Ales est Ibis, ea serpentum pabulatur ova, gratissimamque ex his escam nidis suis defert.* Lindenbr.

v *Per rostra edere fetus*] Cl. AElianus de Animal. lib. x. c. 39. *Idem.*

x *Acontias.*] Acontia serpentis genus Plinio dicitur jaculus, necnon Lucano, *jaculique volucres.* Videndus Nicander. * *Idem.*

y *Magnitudine & dec. aspis f. superemin.*] Magnitudinem aspidis testatur etiam Nicander in Theriacis, ubi aspidem luculentè describit:

Τῆς ἤτοι μῆκος μὲν ὃ κυύτατον ἔτρεφεν αἶα
Ὀργυιὴ μετρητόν· ἀτὰρ περιβάλλεται εὖρος
Ὅσσον τ' αἰγανέην δορυτοξόος ἤνυσε τέκτων.

Galenus quoque in lib. de theriaca ad Pisonem, longam ei cervicem tribuit, quam eo usque extendit, quoad venenum in viatores facilè possit inspuere: quod quidem & Nicander ibidem testatur, & Lucanus in 9.

Aspida somniferam tumida cervice levavit.

* Certè AElianus in libro 6. aspides quasdam ad v. cubitorum longitudinem ait pervenire. * *Vales.*

z *Numquam sponte sua fl. egreditur Nili.*] Ex Lucano id sumpsisse videtur Marcellinus, sed ejus locum minimè intellexit. Sic enim ait in lib. 9.

Ipsa caloris egens, gelidum non transit in orbem
Sponte sua, Niloque tenus metitur arenas.
Sed quis erit nobis lucri pudor? inde petuntur.
Huc Libycæ mortes, & fecimus aspida mercem.

Quibus versibus non id dicit Lucanus, aspidem numquam egredi Nilum; quippe eam in desertis Libyæ reperiri affirmat: sed dumtaxat ait eam numquam sponte sua ex Libya & AEgypto in alium orbem migrare: ac perstringit avaritiam mercatorum veneni, qui eam serpentem in Europam invexerint. *Idem.*

a *Sunt Therma lutra, quæ Cythrus indigenæ vocant.*] Hæc verba primus huc infulsit P. Castellus, quæ Sig. Gelenius ex Editione sua meritò ablegavit: quippe cùm ab omnibus MSS. codicibus, & ab Editione Rom. absint. Et sanè ab hoc loco prorsus aliena sunt. Sed ne quis scrupulus supersit cuiquam, locum aperiam, ex quo ea huc transtulit P. Castellus. Scribit enim Herodotus in lib. 7. ad fauces Thermopylarum esse Therma lutra seu calidas aquas, quas indigenæ Cythrus appellant. ἔστι δὲ ἐν τῇ ἐσόδῳ ταύτῃ θερμὰ λουτρὰ, ἃ κύθρους καλέουσι οἱ ἐπιχώριοι, &c. Ex hoc loco apparet hausisse Castellum: qui si fraudem suam occultam semper fore putavit, stolidus profectò fuit: sin cùm probè sciret rem aliquando in lucem esse venturam, nihilominus tantum facinus est ausus, næ ille gnaviter impudens fuit. *Idem.*

b *Herodotus docet ultra omnem altitudinem quæ humanis confici potest*] Sic quidem in in omnibus, quos vidi, libris legitur: cùm tamen certum sit Ammianum scripsisse, *quæ humana manu conf.* ut lib. xxiv. *manu circumsæptum humana.* Lib. xxv. *Aggeribus humana manu destructis.* * Veget. in Prolog. lib. 4. *Non tam humana manu conditæ, quàm divino nutu videantur enatæ.* * Repetendas enim litteras malè à festinante antiquario omissas, facilè apparet: neque seciùs Solinus, qui rem eamdem iisdem pæne verbis narrat, cap. xxv. *Pyramides turres sunt in AEgypto, fastigiatæ ultra celsitudinem omnem, quæ fieri manu possit.* Ceterùm Herodoti locus, quem hîc laudat Ammianus, exstat lib. 11. Quæ autem porrò de pyramidibus dici possunt, jam ab aliis affatim notata sunt: itaque supervacaneum hîc ea repetere. *Lindenbr.* Etiam Salmasius ex Solino pag. 480. legit *quæ manu.* Sed id plane non necessarium. *Gron.*

c *Umbras q. mechanica ratione consumit.*] Id quidem plerique veterum scripsere: sed tamen non ita accipere debe-

tione

tione conſumit. [e] Sunt & ſyringes ſubterranei quidam & flexuoſi receſſus, quos (ut fertur) periti rituum vetuſtorum adventare diluvium præſcii, metuentéſque ne cærimoniarum oblitteraretur memoria, penitus operoſis digeſtos fodinis per loca diverſa ſtruxerunt: & exciſis parietibus volucrum ferarúmque genera multa ſculpſerunt, & animalium ſpecies innumeras, quas [f] hierographicas litteras appellarunt. Dein [g] Syene, [5] in qua ſolſtitii tempore, quo Sol æſtivum curſum extendit, recta omnia ambientes radii excedere ipſis corporibus umbras non ſinunt. Inde ſi ſtipitem quiſquam fixerit rectum, vel hominem aut arborem viderit ſtantem, circa liniamentorum ipſas extremitates contemplabitur umbras abſumi: ſicut apud Meroen AEthiopiæ partem æqui-

5 *Hæ duæ voces mſ. deſunt.*

mus, quaſi id ſemper & ubique fiat. Sicut enim quod Lucanus cecinit in lib. x.

Atque umbras nuſquam flectente Syene.

tantum id die medio æſtivi ſolſtitii contingere intelligimus, teſte Plinio, Arriano in Indicis, Achille Tatio in cap. 3. Iſagog. ita etiam à pyramide umbras abſumi meridie dumtaxat ſentiendum eſt; & Heliæ Vineti in Notis ad Auſonium demonſtratio id tantùm evincit. Accedit, quod ait Plutarch. in convivio ſapientum, & Diogenes Laertii f. Thaletem ſcilicet defixo humi baculo ad metam umbræ quam pyramis faciebat, altitudinem pyramidis deprehendiſſe. Denique vetus Poëta in Catalectis Scaligeri idem dicit:

Pyramides, medio quas fugit umbra die. Valeſ.

e *Sunt & Syringes.*] Primus Mercurius Thout dictus ſtelas multas hierographicis litteris conſcripſerat, in quibus Deorum ſtemmata & ſacrorum ritus conſignaverat, eáſque in antris ſaxeo opere ſtructis condiderat: quas deinde poſt diluvium ſecundus Mercurius, qui & Agathodæmon, pater Tat, è ſacra dialecto interpretatas libris mandavit, & in adytis templorum cuſtodiendas repoſuit, ut ſcribit Manetho apud Euſebium in lib. 1. Chronici. Idem memorat & Marcianus Capella in lib. 2. *Erántque*, ait, *quidam libri ſacra nigredine colorati, quorum litteræ animantium credebantur effigies: quas librorum notas Athanaſia conſpiciens, quibuſdam eminentibus ſaxis juſſit adſcribi: eadémque ſaxa ſtelas appellans, Deorum ſtemmata præcepit continere.* Idem in lib. 8. initio. *Per immenſa ſpatia ſæculorum, AEgyptiorum clauſa adytis continebar: quippe quadringenta ferè ann. millia illic reverenti obſervatione delitui. Atque utinam poſt diluvialis conſternationis excurſum, &c.* [Sic apud Plinium in capite 28. libri 6. memorantur in Arabia *celebres inſulæ, Iſura, Rhinnea ei proxima; in qua ſcriptæ ſunt ſtelæ lapideæ litteris incognitis.* Et, ut Lucanus in libro III. canit, ante inventas litteras:

Saxis tantùm volucréſque, feræque,
Sculptáque ſervabant magicas animalia linguas.]

Et hæc quidem de re ipſa. Nunc videamus ullúſne ex antiquis Auctoribus Syringas AEgypti nominaverit. Pauſanias in lib. 1. ſub finem, Syringas in Thebaïde, quæ pars eſt AEgypti, collocat trans Nilum, ubi & illa celebris exſtabat Memnonis ſtatua. Idem refert Calliſtratus in Ecphraſi prima: ἄντρον ἦν, ait, περὶ Θήβας τὰς Αἰγυπτίας προστειχασμένον σύριγγι, &c. Meminit & Syneſius in Epiſt. 104. ad fratrem, & Heliodorus in lib. 2. AEthiop. * & AElianus in libro 6. de Animal. cap. 43. * Nec dubito quin eas Tacitus intellexerit, cùm in lib. 2. Annal. inter AEgypti miracula ſic dicit: *Atque alibi anguſtiæ, & profunda altitudo, nullis inquirentium ſpatiis penetrabilis.* Idem.

f *Hieroglyphicas litteras.*] Diceres id conſilium fuiſſe Caſtello, ut omnia contaminaret. Quid enim cauſæ erat, cur Editionis Rom. ſcripturam expungeret? Annon hierographicas litteras æquè dicere poſſumus ac hieroglyphicas? Certè codex etiam Regius * & Toloſ. * [ac Colbert] *hierographicas* tuetur, & Manetho: ἐκ τῶν ἐν τῇ σηριαδικῇ (lege συριγγικῇ) γῇ κειμένων στηλῶν ἱερᾷ φασὶ διαλέκτῳ καὶ ἱερογραφικοῖς γράμμασι κεχαρακτηρισμένων, &c. Idem.

g *Syene, in qua ſolſtitii tempore.*] * Macrob. in Somn. Scip. lib. 2. cap. 7. *Civitas Syene, quæ provinciæ Thebaidos poſt ſuperiorum montium deſerta principium eſt, ſub ipſo æſtivo tropico conſtituta eſt. Et eo die, quo Sol certam partem ingreditur cancri, hora diei ſexta, quoniam Sol tunc ſuper ipſum invenitur verticem civitatis, nulla illic poteſt in terram de quolibet corpore umbra jactari.* * Baſilius Cæſarienſ. Epiſc. in Hexam. Serm. 6. pag. 27. Εἰσὶ γὰρ ἤδη τινὲς οἱ κατὰ δύο ἡμέρας τοῦ παντὸς ἐνιαυτοῦ καὶ ἄσκιοι παντελῶς κατὰ τὴν μεσημβρίαν γινόμενοι, οὓς κατὰ κορυφῆς ἐπιλάμπων ὁ ἥλιος, ἐξ ἴσου πανταχόθεν περιφωτίζει, ὥστε καὶ τῶν ἐν βάθει φρεάτων τὸ ὕδωρ διὰ στομίων στενῶν καταλάμπεσθαι. ὅθεν αὐτοὺς τινὲς καὶ ἀσκίους καλοῦσιν. Quæ verba ita imitatus eſt Ambroſ. Epiſc. Hexam. lib. IV. cap. V. *Sunt qui dicant, quòd per duos totius anni dies ſine umbra fuerint in partibus meridianis, eo quòd habentes ſuper verticem ſuum Solem, undique per circuitum illuminentur, unde & ἄσκιοι dicuntur Græcè. Plerique etiam ferunt ſic è regione ex alto ferri Solem, ut per anguſta puteorum aquam, quæ in profundo eſt, viderint refulgere.* Non omiſit mirum hoc Heliodorus in Hiſtoria ſua AEthiopica lib. IX. pag. 443. Ἐδείκνυσαν δὲ καὶ τοὺς τῶν ὡρονομίων γνώμονας ἀσκίους κατὰ μεσημβρίαν ὄντας, τῆς ἡλιακῆς ἀκτῖνος κατὰ τροπὰς θερινὰς ἐν τοῖς περὶ Συήνην εἰς ἀκρίβειαν κατὰ κορυφὴν ἱσταμένης, καὶ τῷ πανταχόθεν περιφωτισμῷ τὴν παρέμπτωσιν τῆς σκιᾶς ἀπελαυνούσης, ὡς καὶ τῶν φρεάτων τὸ κατὰ βάθος ὕδωρ καταυγάζεσθαι διὰ τὴν ὁμοίαν αἰτίαν.

noctiali circulo proximam dicitur evenire, ubi [h] per nonaginta dies umbræ nostris in contrarium cadunt, unde Antiscios ejus incolas vocant. Quæ quoniam miracula multa sunt, opusculi nostri propositum excedentia, ad ingenia celsa rejiciamus, pauca super provinciis narraturi.

CAP. XVI. Tres provincias AEgyptus fertur habuisse temporibus priscis, AEgyptum ipsam, & Thebaidam, & Libyam: quibus duas adjecit posteritas, ab AEgypto [i] Augustamnicam, & [k] Pentapolim à Libya sicciore dissociatam. Igitur Thebaïs multas inter urbes, clariores aliis Hermopolim habet, & Copton, & [6] [l] Antinoû, quam Hadrianus in honorem Antinoi condidit sui: [7] hecatompylos enim Thebas [8] nemo non novit. In Augustamnica [m] [n] Pelusium est oppidum nobile, quod Peleus Achillis pater dicitur condidisse, lustrari Deorum monitu jussus in lacu, qui ejusdem civitatis alluit mœnia, cùm post interfectum fratrem nomine Phocum horrendis furiarum imaginibus raptaretur: & [o] [p] Cassium, ubi Pompeii sepulcrum est Magni, & Ostracine, & Rhinocolura. In Pentapoli Libya Cyrene est posita, urbs antiqua sed

6 *Ms.* Antinoû. 7 *Ms. & Steph.* apud Hecatomp. 8 *Ms.* magnorum.

Et mox pòst: *Συμβαίνει τὰ ἴσα καὶ κατὰ Μερόην τὴν Αἰθιόπων.* Vid. Strab. lib. 11. pag. 78. * lib. 17. pag. 562. * Hero A-lexand. *περὶ ὀνομάτων ἀστρονομικῶν*, pag. 31. *Lindenbr.*

h *Ubi per xc. dies umbræ nostris.*] Idem ex Eratosthene scribit Plinius in tota Troglodytice evenire, quæ in eodem parallelo sita est ac Meroe. *Vales.*

i *Augustamnicam.*] In codice Regio [& Colbert.] & in Editione Rom. *Augustanica* scribitur utrobique. In Notitia Imperii Rom. nunc Augustanica, nunc Augustamnica dicitur. Apud Athanasium in Ep. Apologetica ad Constantium *αὐγουσταμνικὴ*, [à Nilo, quem *Augustum amnem*, id est Imperatorium vel Regium vocavere.] * Apud Epiphanium in hæresi Semiarianorum Augustonica vocatur: ubi inter Episcopos, qui formulæ Fidei Seleuciensis subscripsere, recensetur Ptolemæus Episcopus *Θμυέως Αὐγουστονίκης*, id est Thmuis provinciæ Augustonicæ. * *Idem.*

k *Pentapolim a Libya sicc. disparatam.*] Sic edidit Gelenius. In Vaticano codice, & Editione Rom. legitur *disseratam*; [in Colb. *dissoratam*, & f. *dissociatam.*] Ego verò exemplaris Regii scripturam sequi malui. Ceterùm non assentior Marcellino, qui Pentapolim longo pòst tempore à Libya disjunctam fuisse dicit. Nam Pentapolis, quæ & Cyrenaïca, semper à Libya separata est: & ex divisione Augusti sub Proconsule Cretæ erat, teste Strabone ac Dione: nec nisi serò AEgypti provinciis contributa est. [Notitia Imperii Romani addit his v. AEgypti provinciis sextam *Arcadiam*, ita ab Arcadio Augusto postea cognominatam.] *Idem.*

l *Antinoon, quam Hadrianus in honorem Antinoi Ephebi condidit*] *Antinous* ἀντὶ τοῦ *Antinoupolis* tritum est: neque aliter ferè umquam appellatur. Hieronymus contra Jovianum Epist. 10. *Ut sciremus quales Deos semper AEgyptus recepisset; nuper ab Hadriani amasio urbs eorum Antinous appellata est.* Apud eumdem in Vitis Script. Eccles. Hegesippus: *Tumulos mortuis templaque fecerunt, sicut usque hodie videmus, è quibus est & Antinous servus Hadriani Cæsaris, cui & gymnicus agon exercetur apud Antinoum civitatem, quam ex ejus nomine condidit, & statuit prophetas in templo. Antinoum autem in deliciis habuisse Cæsar Hadrianus scribitur.* Sophron. *γυμνικὸς ἀγὼν ἐν τῇ Ἀντινόῳ ἐπιτελεῖται*, &c. * Antinous pro Deo cultus, Athanas. contra Gentes, pag. 8. Origenes contra Celsum lib. 3. p. 136. *Lindenbr.*

m *Pelusium est nobile, quod P. Achil. d. condidisse, lustrare.*] Rectiùs, *dicitur condidisse, sé lustrare.* Fabula ex Pausania, Apollodoro, aliisque mythistoricis nota est. Videndus quoque Suidas in Πηλούσιον. Idem.

n *Pelusium, quod Peleus.*] Nescio quos secutus Auctores id asserit Marcellinus. Namque Peleum, occiso fratre Phoco pulsum ab AEaco patre, Phthiam confugisse ad Eurytum seu Eurytionem Actoris f. ab eóque lustratum esse, omnes Historici consentiunt: inter quos Diodorus Siculus in lib. 4. Apollodorus in Bibliotheca, Antoninus Liberalis cap. 28. ut omittam Scholiastem Aristophanis, Apollonii, ac Lycophronis. Cùmque Peleus Eurytum inter venandum casu occidisset, Phthiâ relictâ Iolcum se contulit ad Acastum, ut quidam memorant. Probabilius itaque est, quod ait Strabo, ἀπὸ πηλοῦ καὶ τέλματος Pelusium esse dictum: nisi potiùs vocabulum est AEgyptiacum. *Vales.* Jam Bochartus monuit in Phaleg vocem Syriacam *Sin* respondere in significatione voci Græcæ πηλός. Et Acastrum Parisinis reliqui. *Gron.*

o *Cassium, ubi Pompei sepulcrum est Magni*] Strabo lib. XVI. pag. 523. lib. XVII. pag. 548. Plinius lib. v. cap. 12. Solinus cap. 37. *Lindenbr.*

p *Cassium.*] Sic etiam Ptolemæus appellat, & Tabula

deserta, quam [q] Spartanus condidit Battus, & Ptolemaïs, & [r] Arsinoë eadémque Teuchira, & [s] Darnis, & [9] [t] Berenice, [v] quas Hesperidas appellant. [x] In ficciore verò Libya Paraetonion, & [y] Chaerecla, & Neapolis, inter municipia pauca & brevia. AEgyptus ipsa, [z] quae jam inde uti Romano Imperio [1] juncta est, regitur a Praefectis, exceptis minoribus multis, Athribi, & [2] Oxyryncho, & Thmui, & Memphi maximis urbibus nitet. Alexandria enim vertex omnium est civitatum: quam multa nobilitant, & magnificentia conditoris altissimi, & architecti sollertia Dinocratis: qui [cùm [a] ampla moenia fundaret

9 *Ms.* Berniæ. 1 *Ms.* juncta est regio, regitur.
2 *Ms.* Ozurinmoettimium.

Peutingerorum, opidum in Cassiotide, inter Ostracinem ac Pelusium. Ceteri Casium vocant, in quo delubrum erat Jovis Casii & statua juvenili ætate, extensa manu dextra punicum malum tenentis: cujus rei significatio arcanum aliquid continet. Oracula etiam edere dicebatur, teste Achille Tatio in lib. 3. de Clitoph. *Vales.*

q *Spartanus condidit Battus*] Herodotus lib. IV. Strabo lib. XVII. Pausanias, Justinus, Solinus, alii. *Lindenbr.*

r *Arsinoe, eademque Teuchira*] Strabo lib. XVII. Stephanus de Urbib. in Ἀρσινόη. Idem.

s *Darnis.*] Hujus mentio fit à Ptolemæo, & in Itinerario Antonini: quamquam apud Ptolemæum interdum Dardanis vitiosè perscribitur, proclivi errore, quem etiam apud Synesium deprehendi in Epist. 67. ad Theophilum Alexandr. ἐν αἰτίᾳ γὰρ ἐπεποίητο τὴν ἐρυθραίαν ὁ Δαρδανίτης: lege meo periculo Δαρνίτης. Et paullo pòst: τὴν Δαρνίτου μερίδα. In Actis Ephesini Concilii similiter corruptum id nomen est, ubi Daniel quidam memoratur Episcopus Dardaneos, & Dardaniæ Libyæ, & Dardanorum: sed vera scriptura est Darneos. *Vales.*

t *Berenice, quas Hesperidas appellant.*] Eadem formâ dictum accipe, quâ Sallustius dixit: *Est locus in carcere, quod Tullianum appellatur.* Plinius in Descriptione Cyrenaïcæ: *Berenice, inquit, quondam vocata Hesperidum*: & Ptolemæus, quem ferè Marcellinus sequi solet; Βερενίκη ἡ καὶ Ἑσπερίδες: neque aliter Stephanus Byzantius, * & Theophrastus in libri IV. capite IV. historiæ Plant. * Herodotus tamen non Hesperidas, sed Evesperidas appellat: quem sequuntur Thucydides in lib. 7. ac Pausanias in Messeniacis, * & Theophrastus in libro 8. Hist. capite 6. * Cave igitur existimes has V. urbes Cyrenaïcæ provinciæ Hesperidas esse dictas, quo in errore versatus est Scaliger. Is enim ad Eusebii Chronicum num 2304. Quinquegentianos eosdem scribit esse ac Pentapolitas: dictos autem Pentapolitas à V. opidis illius provinciæ, Cyrenis, Ptolemaïde, Arsinoe, Darni, & Berenice, quas civitates Hesperidas vocabant. Vides, ut hic Marcellini nostri locus virum doctissimum in errorem induxit. Neque vero Scaligero id concesserim, Quinquegentianos esse eosdem ac Pentapolitas, quæ, ut memini, est etiam opinio Sylburgii in Notis ad Pæanium. Pentapolitæ quippe ii sunt, qui Cyrenaïcam incolunt: cùm Quinquegentiani sint barbari supra limitem Africæ positi, ut testatur Julius Honorius vetus auctor, quem AEthicus magna ex parte exscripsit. Atque hos viri maximi errores, non insultandi, sed veritatis studio notamus, quos & viri & operis magnitudo facilè excusat. Quid, quòd eadem paginâ alucinatur idem ille vir? cùm inscriptionem illam Arreti Chanartæ Principis gentium Baquatium ad Bagaudas refert, cùm Baquates illi sint Africæ populi, de quibus Antoninus loquitur in principio Itinerarii. *Idem.*

v *Quas Hesperidas appellant*] Ἑσπερίδας τῆς Λιβύης laudat Strabo lib. X. *Lindenbr.*

x *In ficciore Libya.*] Siccior Libya, quam & aridam infrà vocat Marcellinus, eadem videtur esse quæ Marmarice & Mareotis Libya dicitur à Ptolemæo ac Plinio, in qua erat Paraetonium: ab occasu habens Cyrenaïcam, ab ortu AEgyptum propriè dictam. Ex quo etiam apparet, id quod suprà dicebam, falli Marcellinum, qui Cyrenaïcam provinciam serò à Libya ficciore sejunctam esse scribit. Ejusdem Libyæ meminit Expositio totius mundi. *Post Pentapolitanam*, ait, *Libya est, propinquans & ipsa ab occasu Alexandriæ, quæ non accipit aquam de cælo.* ξηρολιβύην Græci vocabant, ut auctor est Servius ad hunc versum 3. AEneidos:

Et deserta siti regio.

Inhabitabilis, inquit, *vel raritate aquæ. Dicit autem Xerolibyen, quæ est inter Tripolim ac Pentapolim.* Imo inter Pentapolim & Alexandriam dicere debuit. τὰ ἄνυδρα τῆς Λιβύης vocat Josephus in lib. 5. de bello Jud. cap. XI. * τὴν μὴ ὑομένην τῆς Λιβύης Theophrastus libri IV. hist. Plantarum capite IV. * *Vales.*

y *Cherecla & Neapolis.*] Ptolemæus in Cyrenaïca urbes mediterraneas recenset, χαίρεκλα, νεάπολις. A Cyrenaïca igitur provincia abstractæ hæ civitates, ficciori Libyæ postea sunt attributæ. *Idem.*

z * *Quæ jam inde uti Imperio Rom. juncta est.*] Post has voces in Editione Rom. & Augustana, & in omnibus MSS. codicibus additur *regio*: quam vocem ut superfluam primus Gelenius expunxit. Quare suspicor totum locum sic à Marcellino scriptum fuisse: *AEgyptus ipsa, quæ jam inde uti Romano Imperio juncta est, regio jure regitur à Præfectis.* Præfecti enim Augustales, jam inde à Divo Augusto AEgyptum gubernabant vice Regum: ut scribit Tacitus in libro 1. Historiarum. * *Idem.* An *juncta est, regie regitur.* Gronov.

a *Ampla mœnia fund. & p. pen. calcis.*] Primus hæc

& pulchra, penuriâ calcis ad momentum [3] parum repertæ] [b] omnes ambitus lineales farinâ respersit: quod civitatem [4] posthæc alimentorum uberi copia circumfluere fortuito monstravit. [5] Inibi auræ salubriter spirantes, aër tranquillus & clemens: atque ut periculum docuit per varias collectum ætates, nullo pæne die incolentes hanc civitatem Solem serenum non vident. [c] Hoc litus cùm fallacibus & insidiosis accessibus affligeret antehac navigantes discriminibus plurimis, [d] [e] excogitavit in portu Cleopatra turrim excelsam, quæ Pharos à loco ipso cognominatur, prælucendi navibus nocturna suggerens ministeria: cùm quondam ex [6] Parthenio pelago venientes aut Libyco, per [f] pandas oras & [7] patulas, montium nullas speculas vel collium signa cernentes, harenarum inlisæ glutinosæ mollitiæ frangerentur. Hæc eadem Regina [g] [h] heptastadium, sicut vix credenda celeritate, ita magnitudine mira con-

3 *Mss.* parum repentæ. 4 *Mss.* post hæc aliment. 5 *Al.* ibi. 6 *Mss.* paretonio. 7 *Mss.* fatumlas montium.

---

verba addidit Gelenius quæ in cunctis Editionibus antea deerant. In Editione enim Romana sic legitur hic locus: *Qui cum ammonumentum parum repente omnes ambitus, &c.* neque aliter in codice Regio & Vaticano, [ac Colbert.] *Vales.*

b *Omnes ambitus lineales farina respersit*] Strabo lib. XVII. Plutarchus in Alexandro, Curtius lib. IV. Val. Maximus lib. I. cap. 4. Plin. lib. V. cap. 10. *Lindenbr.*

c *Hoc litus ne fallacibus & insidiosis accessib. affligeret*] Iisdem pæne verbis Solinus: *Alexandria insidioso accessu aditur, fallacibus vadis.* Hegesippus lib. IV. cap. 27. *Portus urbis, ut plerique maritimorum locorum aditus, difficilis accessu.* Plin. lib. V. cap. 31. *Idem.*

d *Excogitavit in portu Cleopatra turrim*] Non Cleopatræ id opus alii volunt, sed Ptolemæi Sostrato architectone, qui & nomen suum permissu Regis structuræ inscripsit. ΣΩΣΤΡΑΤΟϹ ΚΝΙΔΙΟϹ ΔΕΞΙΦΑΝΟΥϹ, ΘΕΟΙϹ ϹΩϹΤΗΡϹΙΝ ΥΠΕΡ ΤΩΝ ΠΛΩΙΖΟΜΕΝΩΝ. Strabo lib. XVII. Plinius lib. 36. cap. 12. Lucianus in lib. de scrib. Histor. Cum Ammiano tamen Tzetzes facit, Chiliad. II. cap. 33. περὶ Κλεοπάτρας καὶ τοῦ φάρου

Αὕτη (*Cleopatra*) σὺν ἀρχιτέκτονι Κυπρίῳ Δεξιφάνει.
Τὴν θάλασσαν χερσώσασα τὴν τῆς Ἀλεξανδρείας,
Ὅσον πρὸς τετραστάδιον, εἴτε μικρὸν ἢ πλέον.
Τὸν πύργον ἐξειργάσατο τὸν μέγιστον τοῦ φάρου. Idem.

e *Excogitavit in p. Cleopatra turrim exc. quæ Pharus.*] Hæc non ita accipienda sunt, quasi ante Cleopatram Pharus non steterit: quam constat regnante Ptolemæo Philadelpho à Sostrato Cnidio fabricatam fuisse longe ante Cleopatræ tempora. Sed cùm à D. Iulio diruta esset Pharus bello Alexandrino, ut Cæsar ipse & Strabo in lib. ult. memorant, à Cleopatra postmodum restaurata est: quod præter Tzetzen in Chiliade 2. testantur Excerpta Chronologica, edita à Scaligero ad calcem Eusebii: *Omnes anni Ptolemæorum à morte Alexandri usque ad mortem Cleopatræ, quæ & in Alexandria Pharum condidit, simul anni ducenti* XCIV. Quibus adde & Chronicum Alexandrinum. *Vales.*

f *Pandas oras & vacuas.*] In Mss. Flor. & Regio, [ac Colbert.] & in Editione Rom. legitur *& fatumlas.* Sed amplector scripturam, quam in Codice Vatic. & Fauchetii exstare monuit Gruterus, *pandas oras & patulas.* Idem.

g *Heptastadium*] Strabo lib. XVII. pag. 545. *Lindenbr.*

h *Heptastadium.*] Idem de hoc opere sentio, quod de Pharo, antiquius scilicet illud esse Cleopatrâ. Nam Iosephus in lib. 12. Antiq. c. 2. de LXX. Interpretibus disserens, qui regnante Philadelpho sacros libros in Græcum vertêre: παραλαβὼν, ait, αὐτοὺς ὁ Δημήτριος, καὶ διελθὼν τὸ ἑπταστάδιον χῶμα τῆς θαλάττης πρὸς τὴν νῆσον, καὶ διαβὰς τὴν γέφυραν, &c. *Demetrius iis assumptis heptastadium transgressus, aggerem in mari ad insulam pertinentem, & transito ponte, &c.* Cæsar etiam in lib. 3. de bello Civili ad finem: *Hæc insula*, ait, *objecta Alexandriæ portum efficit: sed à superioribus Regibus longitudine passuum 900. in mare jactis molibus angusto itinere & ponte cum opido conjungitur.* Ubi dubium non est, quin Cæsar de heptastadio loquatur. Nam & 900. passus heptastadium conficiunt; & cetera conveniunt. Relinquitur ergo, heptastadium ante Cleopatram stetisse. Sed cùm id opus vetustate fortè collapsum Cleopatra refecisset, & ad insulam usque perduxisset, affixis ob memoriam titulis nominis sui, hinc factum est, ut heptastadium condidisse diceretur. De hoc stupendo Cleopatræ opere loquuntur Auctor Chronici Alexandrini, & Cedrenus, & Tzetzes in Chil. 2. cap. 33. Hi scribunt Cleopatram, cùm bellum sibi adversus Augustum impendere cerneret, fretum illud quod est inter insulam Pharum & Alexandriam, 4. ferè milliarium seu stadiorum, ut ait Tzetzes, spatio, jactis in mare molibus complanasse, & continenti vindicasse Dexiphanis mechanici operâ. Neque ambigo, quin de heptastadio hi Auctores loquantur. Erat autem Heptastadium medium inter magnum portum & portum Eunosti, ut docet Strabo in lib. 17. his verbis: οὗτοι δ' οἱ λιμένες συνεχεῖς ἐν βάθει (leg. βαθεῖ) ἐκείνῳ τῷ ἑπτασταδίῳ καλουμένῳ χώματι, διειργόμενοι ἀπ' αὐτοῦ (leg. ὑπ' αὐτοῦ) παράκεινται. Id est: *Hi*

ſtruxit ob cauſam notam & neceſſariam. [i] Inſula Pharos, ubi Protea cum phocarum gregibus diverſatum Homerus fabulatur inflatiùs, à civitatis litore mille paſſibus diſparata, Rhodiorum erat obnoxia vectigali. Quod cùm in die quodam nimium quantum petituri veniſſent, femina callida ſemper in fraudes, ſollemnium ſpecie feriarum, iiſdem publicanis ſecum ad ſuburbana perductis, opus juſſerat irrequietis laboribus conſummari: & ſeptem diebus totidem ſtadia molibus jactis in mare, ſolo propinquanti terræ ſunt vindicata: Quò cum vehiculo ingreſſa, errare ait Rhodios, inſularum non continentis portorium flagitantes. His accedunt altis ſublata faſtigiis templa; inter quæ eminet [8] [k] Serapêum, quod licèt minuatur exilitate verborum, atriis tamen columnariis ampliſſimis, & ſpirantibus ſignorum figmentis, & reliqua operum multitudine ita eſt exornatum, ut poſt Capitolium, quo ſe venerabilis Roma in æternum attollit, nihil orbis terrarum ambitioſius cernat. [l] In quo bibliothecæ fuerunt inæſtimabiles: & loquitur monumentorum veterum concinens fides, [m] ſeptingenta voluminum millia, Ptolemæis Regibus vigiliis intentis compoſita, bello Alexandrino dum diripitur civitas ſub Dictatore Cæſare, conflagrâſſe. [9] [n] Canopus inde duodecimo disjungitur lapide: quem ut priſcæ memoriæ tradunt, Menelai gubernator ſepultus ibi cognominavit. Hactenus impendio locus & diverſoriis lætis exſtructus, auris & ſalutari temperamento perflabilis: ita ut extra mundum noſtrum morari ſe quiſquam arbitretur in illis tractibus agens, cùm ſæpe aprico ſpiritu immurmurantes audierit ventos. Sed Alexandria ipſa non ſenſim, ut aliæ urbes, ſed inter initia prima aucta per ſpatioſos ambitus,

8 *Mſ.* Serapaeum. 9 *Mſ.* Caniſius.

portus in mole illa contigui quæ heptaſtadium dicitur, ab ea dirempti adjacent.] Joſephus in lib. 5. de bello Jud. cap. XI. χειρόκμητα σκέλη appellat. *Valeſ.*

i *Inſula Pharos ubi Protea cum Phocarum gregibus diverſatum Homerus fabulatur*] Homerus Odyſſ. Δ. Philoſtratus in Vita Apollonii. *Lindenbr.*

k *Serapium*] Strabo lib. XVII. Eunap. in AEdeſio. *Idem.*

l *In quo Bibliothecæ fuerunt.*] Editio Rom. & codex Regius [ac Colbert.] * & Vatic. * hîc ſcriptum habent: *In quod verò biblioth. &c.* & in Regio ſuperſcriptum eſt *duæ*. Epiphanius quidem in lib. de ponderibus, duas ait publicas fuiſſe bibliothecas Alexandriæ: primam in Bruchio à Ptolemæo Philadelpho conſtructam: ſecundam longo pòſt tempore ædificatam eſſe in Serapeo, quæ & prioris ſoror dicebatur. De qua etiam loquitur Tertullianus in Apologet. cap. 18. *Hodie*, inquit, *Ptolemæi bibliothecæ apud Serapeum cum ipſis Hebraïcis litteris exhibentur.* * & Chryſoſtomus in Oratione 1. adverſus Judæos. * Prior igitur à Philadelpho primùm exſtructa eſt, qui centum millia librorum collegiſſe dicitur ab Euſebio in Chronico p. 52. Græcorum Excerptorum, & à G. Cedreno. Pòſt à ſecutis Regibus aucta, contendentibus Ptolemæis ne ab Attalicis in eo ſtudio vincerentur, ſeptingenta voluminum millia habuit, ut præter Agellium & Marcellinum ſcribit Iſidorus in lib. 6. Originum. Bello autem Alexandrino quod Cæſar Dictator geſſit, 400. millia librorum hujus bibliothecæ arsêre, ut ſcribit T. Livius apud Senecam de Tranquillitate, & Oroſius in lib. 6. Neque enim putandum eſt, univerſam illam bibliothecam conflagrâſſe, quod pleriſque perſuaſum video. Aphthonius in deſcriptione arcis Alexandrinæ, bibliothecam publicam in arce fuiſſe teſtatur. *Valeſ.* Opinor ſcripſiſſe; *in quo delubro bibliothecæ.* Nec apud Epiphanium ἀδελφὴ dicitur altera bibliotheca, ſed θυγάτηρ, *filia.* Gronov.

m *Septingenta voluminum millia*] Eumdem hunc numerum etiam Gellius ponit * Noctium Atticarum * lib. VI. cap. 17. At quadraginta tantùm millia Seneca, de Tranq. cap. 9. δέκα μυριάδας Cedren. pag. 136. Vid. Joſeph. Antiquit. lib. XII. Euſeb. de præparat. Evang. lib. VIII. cap. 1. Conflagrationem hujus bibliothecæ narrant Appianus & alii. *Lindenbr.*

n *Canopus inde XII. disjungitur lap. quem, ut priſcæ memoriæ tradunt, Menelai gubernator ſepultus ibi*] Mſ. *Caniſius inde.* malè. Scylax in Periplo, pag. 149. ἐπὶ τῷ στόματι τῷ Κανωπικῷ ἐστὶ νῆσος ἐρήμη, ᾗ ὄνομα Κάνωπος, καὶ σημεῖα ἐστιν ἐν αὐτῇ τοῦ Μενελάου τοῦ κυβερνήτου τοῦ ἀπὸ Τροίας, ᾧ ὄνομα Κά-

internísque feditionibus diu asperè fatigata, ad ultimum multis pòst annis Aureliano Imperium agente, civilibus jurgiis ad certamina interneciva prolapsis, dirutísque mœnibus, amisit regionis [o] maximam partem, quæ [p] Bruchion appellabatur [q] diuturnum præstantium hominum domicilium. Unde Aristarchus [r] grammaticæ rei donis excellens, & [s] Herodianus artium minutissimus scisfcitator, & [t] [v] Saccas Ammonius Plotini magister, aliique plurimi scriptores multorum in litteris nobilium studiorum: inter quos Chalcenterus [1] eminuit [x] Didymus, multiplicis scientiæ [2] [y] scriptis memorabilis: qui [z] in illis

1 *Al.* emicuit. 2 *Ms.* copti.

γνωτος τὸ μνῆμα, &c. Vide * omnino Aristidis Oration. AEgyptiacam pag. 96. * & Strab. lib. XVII. p. 551. Solin. cap. 34. Senec. Epist. 51. *Valef.*

o *Regionum maximam partem.*] Scaliger in Notis ad Eusebium numero 2274. hunc locum sic emendat, *regionum maximam, quæ Bruchion appellabatur.* Sed præridet emendatio, quæ nobis repentè in mentem venit: *Amisit regionis max. partem, quæ Bruchion appellabatur.* Epiphanius Βρύχιον κλίμα, id est regionem Bruchium dictam sua ætate desertam fuisse testatur: & Hieronymus in vita Hilarionis, Monachos (quod genus hominum solitudinem sectari solet) ibi habitasse memorat. * Auctor vitæ Apollonii Dyscoli Πρύχιον vocat: ᾤκει δὲ ἐν τῷ Προυχίῳ περὶ τὸ δρόμον, ἐν τόπῳ οὕτω καλουμένῳ περὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ἔνθα καὶ ἐτάφη. * *Valef.* Immo est numerus 2285. & ineptum est illud *regionis.* Gron.

p *Bruchion appellabatur, diuturnum præstantium hominum domicilium*] Meminit hujus Bruchii D. Hieronym. in Vita S. Antonii: *Divertit ad quosdam fratres, notos sibi in Bruchio, haud procul ab Alexandria.* Et post pauca: *De Bruchio per inviam solitudinem intravit Oasin.* Epiphan. locum bibliothecâ insignem fuisse indicat, lib. de Ponderibus & mens. pag. 536. *Lindenbr.*

q *Diuturnum præst. hominum domicilium.*] Ante hæc verba punctum notatur in Editione Augustana, ut hæc ad Alexandriam ipsam referantur: quod fortasse verius est. Tamen de Bruchio non incommodè intelligi possunt. Etenim eo loci Philadelphus bibliothecam exstruxerat, ut suprà ex Epiphanio adnotavi. Circa hanc bibliothecam viros doctissimos diversatos esse credibile est, quibus Philadelphus annonam & salaria è publico constituerat. Hic enim primus doctorum hominum collegium instituit, quod Museum dictum est: ut scribit Plutarchus in ea Dissertatione, quâ probat non posse jucundè vitam agi ex Epicuri præceptis: & Timon Phliasius, quem Philadelpho carum fuisse ex Laërtio scimus, hoc Museum τάλαρον in Sillis appellat, teste Athenæo in lib. I. eò quòd in eo Philosophi tamquam altiles aves in cavea saginarentur. Porrò Museum nil aliud erat quàm Musarum templum, quibus etiam Philadelphus sollemnes instituerat ludos, μουσεῖα Græcè dictos, teste Vitruvio in principio lib. 7. Erat autem Museum pars Regiæ, ut refert Strabo. Regia autem ipsa maximam civitatis partem obtinebat. Ex his confici videtur, Museum & Regiam in Bruchio sita fuisse. Quare jam intelligimus, cur Bruchium in illa sub Aureliano obsidione tamdiu resistere potuerit. Erat quippe pars civitatis munitissima. Vide Eusebium in lib. 7. Hist. cap. 52. *Valef.*

r *Grammaticæ rei doctrinis.*] Editio Rom. [ut & codex Colbert.] habet *domis*: ex quo P. Castellus *donis* emendaverat: quam ejus emendationem codex Regius confirmat. *Idem.*

s *Herodianus artium minutiss. scisfcitator*] Vitam ejus Suidas narrat: ex operibus Phrynichus quædam excerpsit, quorum fragmenta penes me sunt. *Lindenbr.*

t *Saccas Ammonius*] Suidas ex Porphyrio in Σάκκας. *Idem.*

v *Saccas Ammonius Plotini Mag.*] Saccas videtur ex eo dictus Ammonius, quòd mercibus ex portu Alexandrino comportandis victum sibi quæsivisset: cujusmodi homines Saccarios antiqui vocabant, ut videre est in Codice Th. tit. de Saccariis Portus urbis Romæ. Suidas, πλωτῖνος, inquit, μαθητὴς Ἀμμωνίου τοῦ πρώην γενομένου σακκοφόρου. Idem in Origene, Saccam cognominatum esse scribit Ammonium. Hierocles in lib. de providentia, hunc Ammonium θεοδίδακτον appellat, eúmque primum Platonicæ & Aristotelicæ Philosophiæ concordiam ait hominibus ostendisse: ídque discipulis suis Plotino atque Origeni aperuisse, ut refertur in Bibliotheca Photii. Atque hic tantus vir Christianus cùm fuerit, meritò inter Scriptores Ecclef. ab D. Hieronymo recensetur. Quamquam Porphyrius in lib. 3. contra Christianos, eum à Christi fide ad numinum cultum descivisse scripsit: sed eum Eusebius in lib. 6. Hist. refellit. Hujus Ammonii, quod sciam, hodie nihil exstat. Nam Commentarii in Aristotelem, alterius sunt Ammonii Hermiæ filii, qui Procli auditor fuit Anastasii Aug. temporibus. * Hic esse videtur Ammonius Peripateticus Philosophus, quem πολυγραμματώτατον fuisse sæculi sui, testatur Philostratus in Sophistæ Hippodromi Vita. quo qui plura legisset, neminem se vidisse. Et memoriter quidem plura didicit, (inquit) quàm ullus Græcorum, qui memoriâ excelluere post Alexandrum Cappadocem: plura autem legit quàm ullus post Ammonium Peripateticum. Nullum enim adhuc vidi, qui hoc Ammonio plura legisset. * *Valef.*

x *Didymus multiplicis scientiæ cœpti memorabilis*] * *ita. multiplicis scientiæ captu memorabilis*: ex Gruteri conjectura, * Ms. *capti memorabilis.* Divinent alii. *Lindenbr.*

y *Cœpti memorabilis.*] Legendum esse conjeceram *scriptis memorabilis.* * Eodem enim errore in libro 15. ubi legitur, *quasi proscripti i. nec. Mri. mil. &c.* cap. v.

sex libris, ubi nonnumquam imperfectè Tullium reprehendit, [a b] sillographos imitatus scriptores maledicos, judicio doctarum aurium incusatur, ut immania frementem leonem [3] putredulis vocibus [4] [c] canus catulus longiùs circumlatrans. Et quamquam veteres cum iis quorum memini, floruere complures, tamen [d] ne nunc quidem in eadem urbe doctrinæ variæ silent: nam & disciplinarum magistri quodammodo spirant, & nudatur ibi geometrico radio quidquid reconditum latet, nondúmque apud eos penitus exaruit musica, nec harmonia conticuit, & [e] recalet apud quosdam adhuc [f] licèt raros, consideratio mundani motus & siderum, doctíque sunt [g] numeros haud pauci: super his scientiam callent, quæ fatorum vias ostendit. [h i] Medicinæ autem, cujus in

3 *Al.* putidulis. 4 *Ms.* canus catul.

Mss. omnes habent *quasi procapti, &c.* * Erit fortasse, cui hæc Jani Gruteri conjectura magis arrideat, *multiplicis scientiæ captu memorabilis.* Vales. Eam non ut conjecturam, sed ex Mss. profert Jan. Wouwerius cap. XVII. Polymath. *Gron.*

2 *In illis* VI. *libris, ubi Tullium repreh.*] Contra hos Didymi libros pro Cicerone scripsit Suetonius Tranquillus, teste Suida. *Vales.*

a *Sillographos imitatus scriptores maledicos*] Suid. Σίλλος ὁ μῶμος, ἢ ὁ μῶμος, καὶ ἡ κακολογία, καὶ ὁ χλευασμὸς, καὶ ὁ ταῦτα γράφων, σιλλογράφος.* Vid. Athenæum lib. 1. pag. 22.* Sillorum libros tres Timonem Scepticum scripsisse Diogen. Laërtius in ejus Vita ait. * Ex quibus etiam versus quosdam in Platonem maledicentissimos adducit A. Gellius Noctium Attic. l. 3. c. 17. * *Lindenbr.*

b *Sillographos imitatus scriptores.*] Silli Græcè dicuntur maledica & satyrica carmina, atque inter poesim à Polluce recensentur in lib. 4. Hesychius, σίλλος, ait, ἔμμετρον σκῶμμα. Eustathius in 2. Iliad. ait à veteribus Criticis notatum esse, eo genere carminis primùm usum esse Homerum in describendo Thersite, & ubi Thersites Reges irridet: esse autem sillos genus poësis comicæ, quâ qui utuntur, sillographos dici. Et Julianus in tractatu, quomodo Cynicè sit philosophandum, ait Archilochum ideo fabulas carminibus suis miscuisse, ut poëta, non autem sillographus haberetur. Inter sillorum Poëtas numeratur à Strabone in lib. 14. Xenophanes Colophonius Physicus: sed omnium celeberrimus fuit Timon Phliasius, qui tribus libris omnes dogmaticos laceravit, in quibus Xenophanem illum, de quo dictum est, loquentem inducebat, ut ait Sextus in lib. 1. Hypotyp. & Diogenes Laërtii f. In eo autem opere Timon parodiâ frequenter usus est, translatis ex Homero versibus, atque hemistichiis. Hoc est quod Diogenes ait in ejus vita: σιλλαίνει τοὺς δογματικοὺς ἐν παρῳδίας εἴδει. Exempli gratiâ de Ctesibio Menedemi discipulo dicit in Sillis:

Δειπνομανὴς, πυρὸς ὄμματ' ἔχων, κραδίην δ' ἀχίλειον:

qui versus annon ex hoc Homerico per parodiam translatus est?

Οἰνοβαρὴς, κυνὸς ὄμματ' ἔχων, κραδίην δ' ἐλάφοιο. Vales.

c *Vanus catulus.*] Sic placuit P. Castello, cùm in Edit Rom. legeretur *canus catulus*, perinde ac in Ms. Flor. [ac Colbert] At in Regio codice *canis catulus* scriptum reperi. Politianus in cap. 1. Miscellaneorum, ubi hunc locum usurpat, lucernarium catulum dicit. *Idem.*

d * *Ne nunc quidem in eadem urbe doctrinæ variæ silent.*] De AEgyptiis Menander Rhetor in libro 3. idem dicit: ubi docet quomodo urbes à studiis laudandæ sint pag. 608. ὡς περὶ Αἰγυπτίων ἀστρολογίαν καὶ γεωμετρίαν ἀξιοῦσι παρ' αὐτῶν γεγονέναι. Et antea de Alexandrinis dixerat: ὅτι δὲ καὶ νῦν τοὺς Ἀλεξανδρείας ἐπὶ γραμματικῇ, γεωμετρίᾳ καὶ φιλοσοφίᾳ. * Idem.

e *Recalet apud quosdam adhuc licèt atros consideratio mundani motus*] Per *atros* quos intelligat, incertum est. Videtur tamen denotare Christianos, quorum vestitus talis, præcipuè Monachorum, quos in Bruchio istis temporibus degisse paullo antè laudata Hieronymi verba probant: & de colore hoc atro quo utebantur, Eunapius in AEdes. * Verior tamen videtur lectio, si ἀντὶ τοῦ *atros*, *raros* legamus. Quosdam nempe, sed paucos reperiri, qui motuum cælestium studio capiantur. * *Lindenbr.*

f *Licet àtros.*] Malim *licèt raros.* Sic ferè in lib. 19. sub finem: *Nostri quoque licèt rari videbantur exanimes.* Nam de Monachis pulla veste amictis intelligere, ut Lindenbrogius conjiciebat, absurdum mihi videtur. *Vales.*

g *Haud numero pauci.*] Hæc est emendatio P. Castelli. Nam in Editione Rom. perinde ac in codice Regio, * & Tolos. * [ac Colbert.] legitur, *aut numeros pauci.* Unde apparet sic à Marcellino scriptum fuisse, *doctique sunt numeros haud pauci*, Id est Arithmeticam. *Idem.*

h *Medicinæ autem*] Alexandrini Medici quanto in pretio istis temporibus fuerint, indicat Galenus in lib. de Anatom. & Julianus August. Epist. XLVI. *Lindenbr.*

i *Medicinæ a. ita studia augentur in dies.*] Libanius in libri IV. epistola 95. ad Marium de Chrysogono Phœnice, suo discipulo loquens, ait, eum relictâ Scholâ suâ navigasse in AEgyptum, ut Medicinam ibi citò disceret sub Professore Magno. Idem testatur etiam Theodoritus in Epistola 224. Fulgentius Planciades in l. 1 Mythologici Alexandriæ in cunctis ferè angiportis fuisse Medicorum domicilia scribit. * *Vales.*

hac vita nostrra nec parcâ nec sobriâ desiderantur adminicula crebra, ita studia augentur in dlies, ut [k] licèt opus ipsum redoleat, pro omni tamen experimento sufficiat medico ad commendandam artis auctoritatem, si Alexandriæ se dixerit eruditum: & hæc quidem hactenus. Sed si intelligendi divini [5] aditionem multipliicem, & præsensionum originem mente vegeta quisquam voluerit replicare, per mundum omnem inveniet [l m] mathemata hujusmodi ab AEgypto circumlata. [n] Hîc primùm homines longè ante alios ad varia relligionum incunabula (ut dicitur) pervenerunt, & initia prima sacrorum cautè tuentur, [o p] condita scriptis arcanis. Hac institutus prudentia Pythagoras colens secretiùs Deos, quidquid dixit aut voluit, auctoritatem esse instituit ratam, & [q] femur suum aureum apud Olympiam sæpe monstrabat, & [r] cum aquila colloquens subinde visebatur. Hinc Anaxagoras [s] lapides è cælo lapsuros, & [t] putealem limum contrectans, tremores futuros prædixerat terræ. Et [v x] So-

5 *Ms.* editionem.

---

k *Licet opus ipsum redoleat.*] Id est, licèt opere ipso prodatur Medici peritia. Simile est apud Græcos illud proverbiale dicendi genus: *ἀυτὸ δείξει τὸ ἔργον*: de quo Suidas & Hesychius. Aristophanes in Lysistrata: *Τοὔργον τάχ' αὐτὸ δείξει.* AEschines contra Ctesiphontem: *καὶ αὐτὸ ἔδειξε τὸ ἔργον.* Utitur etiam Julianus in Epist. ad Alexandrinos. Sic apud Terentium in Eunucho, Actu 3. Scena 2.

Th. *Perpulcra credo dona, haud nostris similia.*

Parm. *Res indicabit.*

Et iterum in actu 4. & alibi sæpe. Quæ cùm ita sint, non probo eam lectionem, quam ex Fauch. codice profert Gruterus: *Licèt opus id non red.* Valeſ.

l *Mathemata hujusmodi ab AEgypto*] Strabo lib. XVII. pag. 542. Suid. in *Γεωμετρία*. *Lindenbr.*

m *Mathemata.*] In Codice Regio [& Colbert.] & Editione Rom. lacuna erat, quam Castellus *Matheseos* vocabulo suppleverat. Extitit postea Gelenius, qui *Mathemata* edidit: quod nullo modo hîc convenire judico, * mallémque omnino rescribere, *hujusmodi arcana.* * Valeſ.

n * *Heic primum homines ad v. relligionum incunabula pervenerunt.*] Primi omnium AEgyptii & Deorum notitiam habuisse, & templa ac delubra exstruxisse, & sollemnes conventus instituisse dicuntur. Primi etiam nomina sacra intellexisse, & sermones mysticos docuisse perhibentur: ut tradit Lucianus in libro de Dea Syria. Sed & Apollinis oraculo idipsum confirmatur, quod ex Porphyrio refert Eusebius in libro 9. Præparationis Evang. capite x. tribus versibus:

Ατραπιτοὶ δ' ἔασιν ἀθέσφατοι ἐγγεγαῦιαι,
Ας πρῶτοι μερόπων ἐπ' ἀπείρονα πρῆξιν ἔφηναν
Οἱ τὸ καλὸν πίνοντες ὕδωρ νειλώτιδος αἴης.

Ad quos versus allusisse videtur Marcellinus noster paullo suprà, ubi dicit: *Sed si intelligendi divini aditionem multiplicem, &c.* Eodem referendus videtur locus Chrysostomi ex Homilia 8. in Matthæum, ubi de AEgypto ita loquitur: *καὶ τὴν ποιητῶν καὶ φιλοσόφων καὶ μάγων μητέρα, καὶ τὴν πᾶν εἶδος μαγγανείας εὑροῦσαν, καὶ τοῖς ἄλλοις διαδοῦσαν, ταύτην ὄψει νῦν ἐπὶ τοῖς ἁλιεῦσι καλλωπιζομένην.* Id est: *Et illam Poëtarum & Philosophorum & Magorum parentem, & quæ omne maleficii genus invenit, ac reliquis etiam hominibus communicavit, videbis modò piscatorum magisterio gloriantem.* * Idem.

o *Conditas scribis arcanis*] *ἴσ.* *scriptis arcan.* Lindenbr.

p *Condita scribis arcanis.*] In Fauchetii libro legitur *scriptis arc.* quod equidem probo. Intelligit enim *ἱερὰς βίβλους*, quas à Mercurio Trismegisto patre Tat interpretatas in adytis AEgyptiorum reconditas esse tradit Manetho. *ἱερατικὰ βιβλία* vocat Clemens in lib. 6. Strom. quem vide. Ait enim 42. Mercurii libros fuisse. Ex his libris quidam fuit *τὰ γενικὰ τοῦ ἑρμοῦ* dictus. fuêre & *κυρανίδες βίβλοι*, de quibus doctè Cl. Salmasius in Præfatione ad Solinum: fuêre & *τὰ φυσικὰ τοῦ ἑρμοῦ*, quæ citat Zosimus in lib. 9. de Chemia. Citatur & *ἱερὸς λόγος* à Stobæo in Physicis. *Valeſ.*

q *Femur suum aureum apud Olympiam sæpe monstrabat*] Iamblichus in Vita Pythag. pag. 131. * Apollonius in Historia Admiranda cap. 6. p. 105. Nicetas Choniat. in Thesauro Orthod. lib. I. cap. 4. Origenes contra Celsum pag. 284. 288. Malchus de Vita Pythag. p. 18. vers. 7. *Lindenbr.*

r *Cum aquila colloquens subinde*] Jamblichus de Vita Pythagoræ pag. 67. *Idem.*

s *Lapides e cælo casuros.*] Unicum lapidem è cælo casurum prædixit, ut ceteri omnes narrant. Sed cum Ammiano plures dicit Philostratus in lib. I. de vita Apollonii, cap. 2. & Tzetzes in Chiliade 6. *Valeſ.*

t *Putealem limum contrectans*] Cùm multa apud veteres de Anaxagora scripta exstent, hujus tamen prædivinationis nusquam mentio facta. De Pherecyde sanè constat, eum tale aliquid prædixisse, non cùm limum tangeret, sed cùm putealem aquam biberet. Diogen. in Pherecyde. * Apollonius in Historia Admiranda pag.

lon

lon sententiis adjutus AEgypti sacerdotum, latis justo moderamine legibus, Romano quoque juri maximum addidit firmamentum: ex his fontibus per sublimia gradiens [y] sermonum amplitudine Jovis æmulus Platon visâ AEgypto, militavit sapientiâ gloriosâ. Homines autem AEgypii plerique subfusculi sunt, & atrati, [z] magísque mæstiores, gracilenti & aridi, ad singulos motus excandescentes, controversi, & reposcones acerrimi. Erubescit apud eos, si quis non infitiando tributa, plurimas in corpore [6] vibices ostendat. Et [a] nulla tormentorum vis inveniri adhuc potuit, [b] quæ obdurato illius tractus latroni invito elicere potuit, ut nomen proprium dicat. Id autem notum est, ut annales veteres monstrant, quòd AEgyptus omnis sub amicis erat antea Regibus: sed [c] superatis apud Actium bello navali Antonio & Cleopatra, provinciæ nomen accepit ab Octaviano Augusto possessa. [7] [d] Aridiorem Libyam [e] su-

6 *Ms.* vivaces. 7 *Ms.* aridiorem Libyam.

104. cap. 5. Plin. lib. 2. c. 79. Cicero de Divinat. lib. 2. pag. 282. *An hoc ejusmodi est, quale Pherecydeum illud? qui cùm aquam vidisset (i. bibisset) ex puteo haustam, terræ motum dixit futurum.* * Lindenbr.

v *Solon sententiis adjutus AEgypti Sacerd. latis justo moderamine Legib. Romano quoque Juri*] Sanè verum hoc in componendis Legibus suis multa imitamenta ex Solonis axonibus Romanos sumpsisse. Cicero de Legib. 2. *In XII. de minuendo sumtu lamentationeque funeris translata sunt de Solonis ferè Legibus.* Ex iisdem etiam Syllam sumptuarias Leges reparasse Ammianus lib. XVI. scribit. Vid. Isidor. Origin. lib. V. cap. I. *Idem.*

x *Solon sententiis adjutus AEgypti Sac.*] Hæc cautè accipienda sunt: nam constat Solonem latis demum legibus in AEgyptum venisse, ut testatur Herodotus lib. I. Heraclides de Republ. Athen. & Plutarchus in Solone. *Vales.*

y *Sermonum ampl. Jovis æmulus non visa AEgyp.*] Legendum: *Jovis æmulus Plato visa AEgypto, &c.* Certè id de Platone intelligendum esse non dubito, de quo ab antiquis dictum accepimus, Jovem si Græcè loqui vellet, sicut Platonem esse locuturum. Dionysius Halic. περὶ δημοσθένους δεινότητος. ἤδη δέ τινων ἤκουσα ἐγὼ λεγόντων ὡς εἰ καὶ ἐν θεοῖς διάλεκτός ἐστιν ἣ τὸ τῶν ἀνθρώπων κέχρηται γένος, οὐκ ἄλλως ὁ βασιλεὺς τῶν αὐτῶν διαλέγεται θεὸς ἢ ὡς πλάτων. Hoc de Platone dictum Ciceroni tribuit Plutarchus in ejus vita: sed Cicero ipse in Bruto aliis tribuit. *Quis enim*, inquit, *uberior in dicendo Platone? Jovem aiunt Philosophi, si Græcè loquatur, sic loqui.* Idem de Democrito veteres quidam dixerant. Sextus Empiricus lib. 7. δημόκριτος δὲ ὁ τῇ Διὸς φωνῇ παρεικαζόμενος ob certitudinem ejus dictorum. *Idem.*

z * *Magisque mæstiores.*] Atqui Dio Chrysostomus in Oratione 32. ad Alexandrinos, γελοίους eos fuisse testatur in ipso Orationis exordio, & sub finem pag. 393. ἱλαροὺς eosdem appellat. Quare assentior propemodum Claudio Salmasio, qui in Exercitationibus ad Solinum hunc Marcellini locum sic emendat: *Et atrati magis quàm mæsti oris.* Mox legendum puto: *Graciles, minuti, & aridi*, idque ex vestigiis veteris scripturæ. Nam in codice Vaticano & in Editione Rom. scriptum est, *gracilem niti & ardi*: in Colbertino Ms. *gracilem niti & aridi.* * Idem.

a *Nulla tormentorum vis.*] Idem de AEgyptiis refert elegantissimus scriptor AElianus lib. 7. ποικ. ἱστ. cap. 18. αἰγυπτίους φασὶ δεινῶς ἐγκαρτερεῖν ταῖς βασάνοις, καὶ ὅτι θᾶττον τεθνήξεται ἀνὴρ αἰγύπτιος στρεβλούμενος ἢ τἀληθὲς ὁμολογήσει. De furacitate AEgyptiorum videndus est Diodorus Siculus lib. I. qui idcirco severissimas leges de furtis ab AEgyptiorum Regibus latas esse commemorat. *Idem.*

* b *Quæ obduratum ullius pectus latrociniis.*] Cùm in Mss. Vatic. Regio, Tolos. ac Colbert. & in Editione Rom. sic legatur: *Quæ obdurato illius pactus latrocini invito elicere potuit ut, &c.* in Colbert. *eligere*; locum feliciter restitui: *Quæ obdurato illius tractus latroni invito elicere potuit, ut nomen propr. dicat.* * Idem.

c *Superatis apud Actium bello navali Antonio & Cleopatra, provinciæ nomen accepit*] Strabo lib. XVII. Επαρχία νῦν ἐστὶ, φόρους μὲν τελοῦσα ἀξιολόγους, ὑπὸ σωφρόνων δὲ ἀνδρῶν διοικουμένη τῶν πεμπομένων ἐπάρχων ἀεί. Lindenbr.

d *Aridam Libyam supremo Apionis Regis consecuti sumus arbitrio*] Rufus Festus in Breviario: *Cyrenas cum ceteris civitatibus Libyæ Pentapolis Ptolemæi antiquioris liberalitate suscepimus. Libyam supremo Apionis Regis arbitrio sumus adsecuti.* Liv. lib. LXX. Appianus de Bello civil. lib. II. Eutropius lib. VI. *Idem.*

e *Supremo Apionis Regis.*] Hæc & superiora omnia ex Rufi Festi Breviario propè ad verbum Ammianus exscripsit. *Cyrenas*, ait Festus, *cum ceteris civitatibus Libyæ Pentapolis Ptolemæi antiquioris liberalitate suscepimus. Libyam supremo Apionis Regis arbitrio sumus adsecuti. AEgyptus omnis sub amicis Regibus fuerat: sed victâ cum Antonio Cleopatrâ, provinciæ formam Octaviani Cæsaris Aug. temporibus accepit.* Quin Ammianus noster à Festo mutuatus sit, dubium non est. Scripsit enim post Rufum Festum. Hic Valenti Aug. opus suum nuncupavit: noster autem Ammianus Historiam scripsit imperante Theodosio, ut in Prolegomenis ostendimus. Sola superest difficultas, quis ille sit Ptolemæus antiquior Cyrenarum Rex, & an alius sit ab Apione. Hieronymus in Chronico Olymp. 171. *Ptolemæus*, ait, *Cyrenarum Rex moriens, Romanos testamento dimisit heredes.* Idem Olymp.

premo Apionis Regis consecuti sumus arbitrio: f Cyrenas cum residuis civitatibus Libyæ Pentapoleos, Ptolemæi liberalitate suscepimus. Evectus longiùs, ad ordinem remeabo cœptorum.

178. anno 3. *Libya per testamentum Apionis Regis Romanis relicta.* Ex quibus locis Scaliger in Eusebianis Animadvers. & ante eum Sigonius in lib. 1. de antiquo jure provinciarum, duos fuisse Ptolemæos asserit, alterum Cyrenarum, alterum siccioris Libyæ sive Ammoniacæ Regem, & utrumque Apionem esse dictum. Verùm duos fuisse Ptolemæos Apionas numquam mihi ipse persuadere potui, neque tanti est apud me horum trium Scriptorum hac in parte auctoritas: maximè cùm Livius & Eutropius, Justinus, atque Appianus lib. 1. bellorum Civil. & in fine Mithridat. unum Ptolemæum Apionem Cyrenarum Regem agnoscant, Ptolemæi Physconis ex pellice filium. quem Cicero in 2. contra Rullum, & Tacitus lib. 14. ac Eutropius Apionem simpliciter appellant. Atque hic Ptolemæus moriens Cyrenarum Regnum pop. Rom. reliquit. Cyrenarum autem Regno etiam siccior Libya tunc quidem continebatur: quæ longè postea à Cyrenaïca seu Pentapoli disparata est, ut Ammianus suprà testatur. Quò igitur Apionis illius Regis Libyæ commenticii testamentum? cùm ex Ptolemæi Cyrenarum Regis testamento hæc universa pars Libyæ Romanis jam legata fuisset. An id umquam tacuisset Titus Livius? cujus etsi libri interciderunt, Epitomas tamen, seu potiùs ut appellare soleo Prologos maximâ diligentiâ confectos habemus. *Valesf.*

f *Cyrenas cum residuis civit.*] Quando primùm Cyrene in provinciæ formam redacta sit, difficile est dicere. Neque enim statim post obitum Ptolemæi Apionis provinciæ jus accepit. Decessit Ptolemæus Apion Cyrenarum Rex C. Cassio, & Cn. Domitio Coss. anno Urbis conditæ 657. ut docet Julius Obsequens ex T. Livio, & Cassiodorus in Fastis, ex D. Hieronymo in Chronico. Epitome Livii lib. 70. *Ptolemæus Cyrenarum Rex, cui cognomentum Apionis fuit, heredem pop. R. reliquit. Ejus regni civitates Senatus liberas esse jussit.* Diúque liberæ ac per id seditionibus obnoxiæ Cyrenæ manserunt, Romanis bello Mithridatico ac Civili tum maximè occupatis. Certè anno Urbis 667. jamtum Cyrenæos legitimis Regibus spoliatos, ac libertate sua malè usos comperio. Nam Plutarchus in Lucullo, initio, narrat Lucullum à L Sylla Athenas oppugnante missum esse in AEgyptum ac Syriam ad classem comparandam, (id autem gestum esse eo quo dixi anno testatur Sigonius in Fastis) eúmque cùm Cyrenas appulisset, Cyrenæos offendisse bellis civilibus ac continuis Tyrannorum motibus vexatos. Ibi cùm eum Cyrenæi rogassent, ut sibi leges ferret, fecit id sapientissimè, eósque in meliorem statum reduxit. Quòd si Tyrannorum Cyrenensium nomina quis requirit, idem Plutarchus in lib. de fortibus mulierum gestis docet, Nicocratem filiúmque ejus Leandrum fuisse, quos circa bellum Mithridaticum scribit tyrannidem Cyrenis invasisse. Ex quibus patet verissimum esse id quod in Epitome Livii memoratur, Senatum scilicet jussisse, ut Ptolemaïci Regni civitates liberæ essent. Alioquin, si in provinciæ formam redactæ fuissent Cyrenæ, quomodo in Provincia populi Rom. pater ac filius tamdiu tyrannidem exercere potuissent? Confectò demum Cretico bello Cyrenaïca provinciæ formam accepisse mihi videtur circa annum Urbis 686. Movet me Eutropius, qui lib. 6. postquam Creticum bellum retulit, hæc subjungit: *Quo tempore Libya quoque Romano Imperio per testamentum Apionis qui Rex ejus fuerat, accessit, in qua inclytæ civitates erant Berenice, Ptolemaïs, & Cyrenæ.* Sic enim Eutropii verba intelligo, non ut Apion tunc mortuus sit, quem tot antea annis decessisse suprà probavimus: sed ut tunc primùm Cyrenaïca provincia pop. Rom. facta sit. Nam de ficticio Apione siccioris Libyæ Regulo Eutropii verba accipere, somniare est, & contra Eutropii mentem. Aut enim de Ptolemæo Cyrenes Rege verba Eutropii accipienda sunt, aut Cyrenas bis pop. Rom. legatas à duobis Ptolemæis, qui ambo Apiones dicantur, admittere oportet: quod cùm nullus omnino Scriptor nos expresè docuerit, nonnisi temere affirmari credíve potest. Atque ex hoc Eutropii loco malè intellecto, Rufi Festi, atque Ammiani, Divíque Hieronymi fluxisse error videtur. Ceterùm Appianus in lib. 1. Civil. paullo antea Cyrenaïcam provinciam factam indicat Olymp. 176. id est anno Urbis 677. τοῦ δ' ἐπιόντος ἔτους ἐκ τῆς ἑβδομηκοστῆς καὶ ἑκατοστῆς ὀλυμπιάδος ἴσως δύο ἐκ διαθηκῶν ἔθνη ῥωμαίοις προσεγίνετο, βιθυνία τε νικομήδους ἀπολιπόντος, καὶ κυρήνη πτολεμαίου τοῦ λαγίδου. Quæ eodem modo accipienda esse atque illa Eutropii apparet ex iis quæ modò disputavimus. Fallitur ergo Onufrius, qui in libris de Imperio Romano Cyrenaïcam ab Aug. provinciam factam esse scribit, Cretæque insulæ contributam. Refellit id Appianus, qui lib. 3. Civilium narrat, Cretam ac Cyrenaïcam provincias Bruto & Cassio decretas esse. *Idem.*

Explicit Liber XXII.

AMMIA-

AMMIANI MARCELLINI RERUM GESTARUM

LIBER XXIII.

Incipit feliciter.

Hæc libro Ammiani Marc. XXIII. continentur.

CAPUT I. HAEc eo anno, ut prætereamus negotiorum minutias, agebantur. Julianus vero jam ter Conſul adſcito in collegium trabeæ Salluſtio Præfecto per Gallias, [a] quater ipſe ampliſſimum inierat magiſtratum: & videbatur novum, adjunctum eſſe Auguſto privatum, [b] quod

a *Quater ipſe ampl. inierat. Magiſt.*] Hunc ultimum Conſulatum Julianus inivit Antiochiæ, ut docet Libanius in Oratione de vita ſua, & in πρεσβευτικῷ ad calcem: eíque feliciter annum auſpicanti idem Libanius Panegyricum dixit ex more. Ita Themiſtii Panegyricum Joviano Aug. & Valentiniano Juniori nobiliſſimo puero Coſſ. dictum legimus: & Claudiani libros de Conſulatibus Honorii. Neque Auguſtis tantùm, ſed & privatis idem honos habebatur. Itaque & Lupicino Conſuli, & Richomeri Conſuli ac Magiſtro Equitum Panegyricum abs ſe dictum eſſe teſtatur Libanius in Orat. de vita ſua. Claudiani quoque carmina de Conſulatu Theodori, item Olybrii ac Probini habentur in manibus. Atque hujus conſuetudinis veſtigium ante Juliani tempora nullum reperio. *Valeſ.*

b *Quod poſt Diocletianum & Ariſtobulum.*] Mirum eſt id ab Ammiano Marcellino aſſeri, ab his Coſſ. uſque ad IV. Juliani Conſulatum, nullum privatum Auguſto collegam fuiſſe. Atqui in Faſtis, tribus poſt Dioclet. & Ariſtob. annis, Maximianum Aug. II. Conſulem collega Januario legimus, ut Scriptorem noſtrum memoriâ labi neceſſe ſit. [In Faſtis quidem errorem inoleviſſe, & non *Maximiano Aug. II. ac Januario Coſſ.* ſed *Maximo II. ac Januario Coſſ.* hunc annum notandum eſſe, ex libro Faſtorum Cuſpiniani, & ex hocce Ammiani loco aſſerit Onufrius. Sed ipſummet falli conſtat. Nam ſi in

c post Diocletianum & Aristobulum nullus meminerat gestum. Et licèt accidentium varietatem sollicita mente præcipiens; multiplicatos expeditionis apparatus flagranti studio perurgeret: d diligentiam tamen ubique dividens, imperiíque sui memoriam magnitudine operum gestiens propagare, ambitiosum quondam e f apud Hierosolymam templum, quod post multa & interneciva certamina obsidente Vespasiano posteáque Tito ægrè est expugnatum, instaurare sumptibus cogitabat immodicis: negotiúmque maturandum g Alypio dederat Antiochensi, qui olim Britannias curaverat pro Præfectis. Cùm itaque rei idem fortiter instaret Alypius, juvarétque provinciæ rector, metuendi globi flammarum prope fundamenta crebris assultibus erumpentes, fecere locum exustis aliquoties operantibus inaccessum: hócque modo elemento destinatiùs repellente, cessavit inceptum. Iisdem diebus legatos ad se missos ab Urbe æter-

locum *Maximiani Aug. II. Consulis Maximum II. Consulem* cum Onufrio substituerimus, secundum Maximiani A. Consulatum eâdem operâ ex Fastis erademus. Nusquam enim alibi quàm in hoc anno exstat ac reperitur.] Ceterùm cum hoc Aristobulo Carinus Augustus tertium Consul Calendis Januarii processerat, sed victo atque occiso ad Margum Mysiæ Carino, Diocletianus victor Carini tamquam Tyranni nomen è Fastis expunxit, ejusque loco se Consulem renuntiavit, retento collega Aristobulo qui à partibus Carini steterat. Id docent Idatii Fasti, in quibus sic habetur. Diocletiano II. & Aristobulo: *His Coss. occisus est Carinus Margo, qui hoc ipso anno cum Aristobulo Consul processerat.* Quo loco V. Cl. Jacobus Sirmundus quædam ex conjectura inseruit duabus lineolis inclusa, quæ tamen absunt à. Ms. Codice, ut mihi ipse testatus est, cùm hanc meam observationem ad eum detulissem. Sic enim edidit: [*Et levatus est Diocletianus Aug.*] *qui ipso anno cum Aristobulo Consul processerat.* Sed hæc lectio defendi non potest. Nam primùm longè antequam Carinus occideretur in urbe Margo, Diocletianus ab exercitu Augustus fuerat renuntiatus: deinde si ita legimus, sequitur Diocletianum ante cædem Carini Cos. cum Aristobulo processisse: id enim sonat verbum illud *processerat.* At quomodo fieri id potuit, cùm Aristobulus in castris Carini militaret, præcipuúsque ejus partium dux esset, quippe Præfecturâ Prætorii succinctus: nec nisi occiso demum Principe suo ad Diocletianum transiverit: ut docet Aurelius Victor his verbis, quæ nobis ad hanc observationem præivêre: *Retentique hostium ferè omnes, ac maximè vir insignis Aristobulus Præfectus Prætorio, per officia sua; quæ res post memoriam humanam nova atque inopinabilis fuit, civili bello fortunis, fama, dignitate spoliatum neminem.* Vales.

c *Post Diocletianum & Aristobulum*] Rectè: uti in Fastis Siculis: Διοκλητιανȣ̃ Αὐγ. τὸ β. καὶ Ἀριστοβȣ́λȣ. Fasti Capitolini: *Imp. Cæs. C. Aurelius Diocletianus Aug.* II. ..... *Aristobulus.* Insignis autem nec ferendus error Cassiodori, qui hosce Consules Probo imperante facit. *Lindenbr.*

d *Diligentiæ tamen ubique diffidens.*] Horum verborum nullus bonus & huicce loco conveniens est sensus, auctorísque menti respondens. Vult enim dicere Marcellinus, Julianum quidquid toto orbe Romano agendum sibi esset, diligenter considerasse, licèt belli Persici apparatibus maximè esset intentus. In codice Colbertino scribitur: *Diligentiam tamen ubique diffidens.* Legendum est haud dubiè: *Diligentiam tamen ubique dividens.* Sicut Virgilius scribit de AEnea in libro VIII.

Atque animum nunc huc celerem, nunc dividit illuc,
In partesque rapit varias, perque omnia versat.

V autem sæpe in F nostri convertunt, & Germani nunc in verbis nostris pro V littera F proferunt.] *Vales.*

e *Apud Hierosolymam templum -- instaurare sumtibus cogitabat immodicis*] Rufinus Histor. Eccles. lib. I. cap. 37. Socrates lib. III. cap. 17. Theodoretus lib. III. cap. 17. Sozomenus lib. V. cap. 21. Cassiodorus Histor. Tripart. lib. VI. cap. 43. Nicephorus Callist. lib. 10. cap. 32. Gregorius Nazianz. in Julian. Orat. 2. Joh. Chrysost. de laudibus Babylæ Martyr. & contra Judæos * 3. pag. 491. * *Lindenbr.*

f *Apud Hyerosolymam templum.*] Quod novissimè Constantino Max. imperante Judæi instaurare aggressi fuerant: sed eos Constantinus malè multatos varia in loca dispersit, ut narrat Chrysostomus Homil. 3. contra Judæos. Cedrenus ad annum XX. Constantini: καὶ ἰȣδαίȣς περὶ τὴν οἰκοδομὴν τȣ̃ ναȣ̃ πάλιν στασιάζοντας κωνσταντῖνος ὁ μέγας τιμωρησάμενος διεσκόρπισεν. De hac autem eversione sub Juliano loquitur Julianus ipse in fragmento Epistolæ, quam D. Petavio viro doctissimo debemus, & Ambrosius in Ep. 29. ad Theodosium his verbis: *Non audisti Imp. quòd cùm jussisset Julianus reparari templum Hierosolymis, divino qui faciebant repagulum igne flagrarunt.* Vales.

g *Alypio.*] Is est ad quem exstant Juliani Aug. Epistolæ, quibus eum fratrem appellat: ejusdem meminit Libanius in Epist. ad D. Basilium: παρεκάθηντό μοι τῶν ἐν ἀρχῇ γεγενημένων ἄλλοι τε ȣ̓κ ὀλίγοι, καὶ ὁ πάντα ἄριστος Ἀλύπιος ἰȣεροκλέȣς ἀνεψιὸς ἐκείνȣ. *Assidebant mihi Honorati plures, in-*

na, clarè natos meritíſque probabilis vitæ compertos, Imperator honoribus diverſis affecit: & [g] Apronianum Romæ decrevit eſſe Præfectum, Octavianum Proconſulem Africæ, [h] Venuſto Vicariam commiſit Hiſpaniæ; [i] Rufinum Aradium Comitem Orientis in locum [k] avunculi ſui Juliani recèns defuncti provexit. Quibus ut convenerat ordinatis, terrebatur omine quodam (ut docuit exitus) præſentiſſimo. [l] Felice enim Largitionum Comite profluvio ſanguinis repentè exſtincto, eúmque Comite Juliano ſecuto, vulgus [m] publicos contuens titulos, Felicem Julianum Auguſtúmque pronuntiabat. Præceſſerat aliud ſævum. Namque [n] Kalendis ipſis Januariis [ι] adſcendente eo gradile Genii templum, è ſacerdotum conſortio quidam ceteris diuturnior, nullo

ι τὸ eo *in mſ. deeſt.*

---

ter quos Alypius Hieroclis illius cognatus. Hujus Alypii filius fuit Hierocles, priſco illi Philoſopho cognominis, de quo Marcellinus in lib. 29. & Libanius in Ep. 314. ad Alypium. Eumdem intelligit Julianus in Miſopogone, pag. 84. *Valeſ.*

g *Apronianum.*] Flavius Apronianus Præf. Urbi dicitur in lege 3. Cod. Th. de ſuariis & pecuariis. Nec rectè Onufrius in Faſtis, L. Turcium Apronianum eum appellat: hic enim L. Turcius Apronianus Præfectus Urbi fuerat, Conſtantio II. & Conſtante Coff. ut eſt in Faſtis Cuſpiniani relatum. *Idem.*

* h *Venuſto Vicariam commiſit.*] Hic eſt, ut opinor, Venuſtus, quem *mirandum virum* vocat Macrobius in lib. 1. Saturn. capite 3. patrémque ait fuiſſe Virii Nicomachi Flaviani, de quo infrà dicturi ſumus. De hoc Venuſto exſtat hodieque vetus Inſcriptio Romæ in hortis Juſtiniani ad portam Flaminiam. DIS. OMNIPOTENTIBUS. LUCIUS. RAGONIUS. VENUSTUS. V. C. AUGUR. PUBLICUS. P. R. Q. PONTIFEX. VESTALIS. MAJOR. PERCEPTO. TAUROBOLIO. CRIOBOLIOQUE. X. KAL. JUN. DN. VALENTINIANO. AUG. IIII. ET NEOTERIO. COSS. ARAM. CONSECRAVIT. Hanc Inſcriptionem, Romæ à ſe deſcriptam, mihi communicavit Jacobus Sirmundus, vir de litteris optimè meritus. In qua ſi quis fortè miretur omiſſam eſſe mentionem Vicariæ dignitatis geſtæ à Venuſto; animadvertere debet hanc Inſcriptionem in ara litteris rudibus inſcriptam fuiſſe, & ſola Venuſti Sacerdotia in ea recenſeri; civilium verò Dignitatum nullam fieri mentionem. * *Idem.*

i *Rufinum Arabium.*] Scribendum *Aradium*, ut disertè legitur in Regio cod. * Vatic. * [ac Colbert.] & Rom. ac Aug. Editione Mariangeli Accurſii. Atque ita conjecerat Juretus ad Symmachi Auctarium, motus auctoritate veterum Inſcriptionum, in quibus Aradius Rufinus exaratur. * Ad hunc Rufinum exſtant Epiſtolæ Libanii duæ in libro 4. videlicet 268. & 269. * *Idem.*

k *Avunculi ſui Juliani.*] Hic Juliani Præfecti Prætorio filius, Baſilinæ frater, antea Præfectus AEgypti fuerat teſte Juliano in Epiſt. x. ad Alexandrinos. Poſtea Comes Orientis, Mamertino & Nevitta Coff. lege 51. Cod. Th. de Decurionibus. *Idem.*

l *Felice enim Largitionum Comite.*] Hic ob nefarium ſacrilegium, quod in ſacroſancta vaſa commiſerat unà cum Juliano Comite Orientis, miſerè periit, ut narrat Theodoritus lib. 3. Idem deſertor fidei in gratiam Juliani, à Chriſti religione ad numinum cultum deſciverat, quod præter Theodoritum teſtatur & Libanius in Orat. pro Ariſtophane Corinthio: μετὰ τούτων δὴ φῆλιξ ὁ καλὸς καὶ γενναῖος, τούτῳ μὲν ἀρχαῖος ἑταῖρος, θεοῖς δὲ κοινῇ φίλος, ἡγεμόνι σοι χρησάμενος ἐπὶ τὴν γνῶσιν τῶν κρειττόνων. Suffragatores Ariſtophanis Libanius hîc producit præcipuos in amicitia Juliani; Maximum in primis ac Priſcum Philoſophos, deinde Elpidium. Sic enim legendum, ἀλλ' οὐδ' ἠλπίδιος, ὃν, &c. Malè vulgo ἐλπίδος legitur, quod quemvis vel doctiſſimum interpretem in errorem induxiſſet. Hic eſt Elpidius Comes rerum privatarum, cujus ibidem meminit Theodoritus, & Libanius in Ep. 29. ad Julianum Aug. Vide Chryſoſt. Orat. 2. de S. Babyla * contra Gentiles, ubi de Juliani Comitis Orientis morte quædam memorat ſatis recondita. Notabis etiam obiter Sancti Patris μνημονικὸν σφάλμα. De Juliani enim Comitis morte ita loquitur, ac ſi ante tranſlationem Relliquiarum S. Babylæ contigiſſet; cùm tamen anno pòſt acciderit. Hujuſmodi errata obrepere plerumque ſolent etiam doctiſſimis hominibus, non tam memoriæ vitio, quàm per imprudentiam, dum minimè advertunt quæ dicuntur. Vide ejuſdem Chryſoſtomi Homiliam 4. in Matthæum. *Idem.*

m *Publicos contuens titulos.*] Statuarum ſcilicet atque imaginum Principis, quæ per fora atque in locis publicis viſebantur. Erant autem hujuſmodi. Dn. N. Claudius Julianus P. F. Aug. De hoc porrò Antiochenſium in Iulianum convicio loqui videtur Julianus in Miſopog. p. 87. εἰς αὐτοὺς ὑβρίζοντες τοὺς ἄρχοντας καὶ τούτων εἰς τὰς ἐπὶ τοῦ γενείου τρίχας, καὶ τὰ ἐν τοῖς νομίσμασι χαράγματα: quamquam χαραγμάτων vocabulo effigiem tauri nummis impreſſam intelligi ſatius eſt, in quam jocabantur Syri, teſte Socrate in libro 3. *Idem.*

n *Cal. Jan. adſcendente eo gr. Genii templum.*] Julianus Aug. quartùm Conſul Antiochiæ proceſſit Kal. Jan. & ſacrificaturus ex more, Genii publici templum adſcendit. Poſtridie quòd is dies ater habebatur, quievit domi-

pulſante concidit, animámque inſperato caſu efflavit: quod adſtantes interitum per imperitiam, an adulandi cupiditate, memorabant Conſulum ſeniori portendi nimirum Salluſtio: ſed ut apparuit non ætati, ſed poteſtati majori interitum propinquare [2] monſtrabatur. Super his alia quoque minora ſigna ſubinde, quid accideret oſtendebant. Inter ipſa enim exordia procinctus Parthici diſponendi, nuntiatum eſt [o] Conſtantinopolim terræ pulſu vibratam: quod horum periti minùs lætum eſſe pronuntiabant, aliena pervadere molienti rectori. Ideóque intempeſtivo conatu deſiſtere ſuadebant: ita demum hæc & ſimilia contemni oportere firmantes, cùm [p] irruentibus armis [q] externis lex una ſit & perpetua, ſalutem omni ratione defendere, nihil remittente vi moris. Iiſdem diebus nuntiatum eſt ei per litteras, Romæ ſuper hoc bello libros Sibyllæ conſultos, ut juſſerat, Imperatorem eo anno diſcedere à limitibus ſuis aperto prohibuiſſe reſponſo.

CAP. II. Inter hæc tamen legationes gentium plurimarum auxilia pollicentium, liberaliter ſuſceptæ remittebantur, ſpecioſâ fiduciâ Principe reſpondente, nequaquam decere adventiciis adjumentis rem vindicari Romanam, cujus opibus foveri conveniret amicos & ſocios, ſi auxilium eos adegerit neceſſitas implorare. Solum Arſacem monuerat Armeniæ Regem, ut collectis copiis validis jubenda opperiretur, quò tendere, quid deberet urgere, properè cog-

2 *Mſ. & Steph.* monſtrabantur.

Tertio die demum (qui dies erat votorum) in æde Jovis Philii vota pro ſalute ſua ac pop. Rom. nuncupavit, ut ipſe teſtatur in Miſopog. p. 70. quem locum, quia illuſtris eſt, nec à *Martinio* interprete intellectus, hîc apponam: ἡ Σύρων ἧκει νεομηνία· εἶτα ὁ Καῖσαρ αὖθις εἰς φιλίου Διός· εἶτα ἡ πάνδημος ἑορτὴ, καὶ ὁ Καῖσαρ εἰς τὸ τῆς τύχης ἔρχεται τέμενος· ἐπισχὼν δὲ τὴν ἀποφράδα, πάλιν ἐς φιλίου τὰς εὐχὰς ἀναλαμβάνει κατὰ τὰ πάτρια. *Venerunt Calendæ Syrorum: rurſus Cæſar ad Jovis Philii. Deinde Calendæ Januariæ: & Cæſar Genii templum adit: tum intermiſſo atro die, rurſus in æde Jovis Philii vota ſuſcipit more majorum.* πάνδημος igitur ἑορτὴ ſunt Cal. Januariæ, quòd is dies per totum orbem Rom. feſtus haberetur, etiamſi non omnes inde initium anni ducerent. Verbi gratiâ, Syri à Dio, qui Novembri Juliano reſpondet, annum tunc ordiebantur. Itaque in hoc Juliani loco ἡ Σύρων νουμηνία, primus eſt dies menſis Dii. Explicationem verò noſtram apertè confirmat Libanius in deſcriptione Calendarum in tomo 1. his verbis, quæ Latinè brevitatis cauſâ hîc afferam: *Ac feſta quidem alia familiarum ſunt, alia civitatum, quædam etiam populorum. Hoc autem unum commune eſt omnibus, qui ſub Imperio Rom. degunt: celebratúrque anno hoc quidem ineunte, illo verò exeunte.* Idem in Orat. de vita ſua, pag. 75. τὴν μεγίστην ἑορτὴν ἥ τι κοινὴ τῶν ὑπὸ ῥωμαίους ὄντων Calendas Jan. vocat, itémque in Apologia pag. 604. Lucianus in Pſeudologiſta μεγάλην νουμηνίαν appellat. Sed & ipſa votorum commemoratio, de quibus ibi Julianus loquitur, nullum dubitationi locum relinquit. Vota enim 3. Non. Jan. ſuſcipi ſolebant, ut docet Lucianus in loco cit. & Calendarium Heruvartii. De Genii templo Antiochiæ Euagrius in lib. 1. cap. 16. *Valeſ.*

o *Conſtantinop. terræ pulſu vibratam.*] De hoc terræmotu loquitur Libanius in Orat. funebri, ubi eum Juliani ſacrificiis & poſtulationibus ſedatum eſſe ſcribit: ἔσεισε μὲν ποσειδῶν τὴν μεγάλην ἐν Θρᾴκῃ πόλιν, &c. quæ in Editionibus vulgatis deſiderantur, ingenti aliquot paginarum lacuna. Ejuſdem terræmotûs mentio fit in Victoris Epitome. *Idem.*

p *Irruentibus armis externis lex una ſit & perpetua, &c.*] Livius lib XLIII. *Jure gentium hoc evenit, ut arma armis propulſentur.* Ulpianus L. 1. §. 27. ff. de vi & vi armat. *Vim vi repellere licere Caſſius ſcribit, idque jus naturâ comparatur: apparet autem inquit, ex eo, arma armis repellere licere.* L. 3 §. 9. ff. eod. L. 1. C. unde vi. L. 3. C. ad Leg. Corn. de Sicar. * L. 4. in princ. ad L. Aquil. L. ut vim. ff. de juſt. & jure. Cicero lib. 1. Offic. *Eſt hæc non ſcripta, ſed nata lex, quam non didicimus, accepimus, legimus, ut ſi vita noſtra in aliquas inſidias, in vim, in tela aut latronum, aut inimicorum incidiſſet, omnis honeſta ratio eſſet expediendæ ſalutis.* Idem in Orat. pro Milone. * *Lindenbr.*

q *Nihil renitente vi moris*] Mſ. *nihil remittente vim oris.* *Ιτ. nihil remittente vi mortis.* Metus enim mortis nihil remittit, ſed contra vim inferentem omni ratione

niturus. Proinde cùm primam conſultæ rationes copiam præbuiſſent, rumor præcurſo hoſtiles occupare properans terras, nondum adulto vere miſſa per militares numeros expeditionali teſſera cunctos tranſire juſſit Euphraten. Quo comperto, omnes evolant ex hibernis, tranſmiſſóque (ut textus docebat ſcriptorum) diſperſi per ſtationes varias, adventum Principis exſpectabant. Ipſe autem Antiochiam egreſſurus, Heliopoliten quemdam [r] Alexandrum Syriacæ juriſdictioni præfecit, turbulentum & ſævum: dicebátque non illum meruiſſe; ſed Antiochenſibus avaris & contumelioſis hujuſmodi judicem convenire. Cúmque eum profecturum deduceret multitudo promiſcua, itum felicem reditúmque glorioſum exoptans, oránſque ut deinde placabilis eſſet & lenior: nondum irâ quam ex compellationibus & probris conceperat emollitâ, loquebatur aſperiùs, ſe eſſe eos aſſerens poſtea non viſurum. Diſpoſuiſſe enim aiebat, hiemandi gratiâ per compendiariam viam, conſummato procinctu, [ſ] Tarſum Ciliciæ reverſurum: ſcripſiſſéque ad [t] Memorium Præſidem, ut in eadem urbe cuncta ſibi congrua pararentur: & hoc haud diu poſtea contigit. Corpus namque ejus illuc relatum, exſequiarum humili pompa in ſuburbano ſepultum eſt, ut ipſe mandarat. Jámque apricante cælo, tertio [3] Nonas Martias profectus, Hierapolim ſolitis itineribus venit: ubi cùm introiret civitatis capaciſſimæ portas, ſiniſtra porticus ſubitò lapſa, ſubter tendentes quinquaginta milites, exceptis plurimis vulneratis, tignorum tegularúmque pondere magno colliſit. Unde contractis copiis omnibus, Meſopotamiam tam propere ſigna commovit, ut famâ de ſe nullâ præverſâ ([v] id enim [4] curatiùs obſervarat) improviſus Aſſyrios occuparet. Denique cum exercitu & [x] Scytharum auxiliis Euphrate

3 *Mſ.* Nonas Maias. 4 *Al.* accuratiùs.

---

nos defendere cogit. *Lindenbr.*

r *Alexandrum Syriacæ juriſd. pr. turb. & ſævum.*] De quo Libanius loquitur in Ep. 707. ad Julianum Aug ubi eum aſperioris ingenii fuiſſe ſignificat. * Ad hunc eumdem Alexandrum exſtant Epiſtolæ 274. & 281. Libanii in lib. IV. * *Valeſ.*

ſ *Tarſum Ciliciæ reverſurum.*] Julianum Antiochiâ proficiſcentem Antiochenſis ordo honoris causâ proſecutus, cùm ſuppliciter rogaret ut delictorum veniam ſibi concederet: Julianus eis reſpondit, ſe nequaquam Antiochiæ, ſed Tarſi hiberna acturum, ſi ſalvus è Perſide reverteretur, teſte Libanio de vita ſua, pag. 44. Id autem reſponſum cum his quæ ibidem refert Libanius, Curialibus Antiochenis à Juliano datum eſt in manſione I. quæ Litharbis dicebatur, ut teſtatur Julianus in Epiſt. 27. ad Libanium. Has porrò Juliani minas ut averterent Antiochenſes, eorum rogatu Libanius Orationem ad Julianum ſcripſit, quæ πρεσβευτικὸς ſeu legatio inſcribitur: quâ veniam pro civibus ſuppliciter poſcit; orat ne Imperator ſolita hibernacula dimittat, néve apud Tarſenſes homines longè petulantiſſimos hiemare velit. Alteram quoque Orationem ad Antiochenſes idem Libanius ſcripſit de Imperatoris ira, cujus meminit Socrates in lib. 3. cap. 17. quæ brevi, ſi Deus dederit, à nobis edetur. *Idem.*

t *Memorium Præſidem.*] De quo Libanius in Epiſt. 352. * & in libri 4. Epiſtola 275. ubi eum Præſidem Ciliciæ fuiſſe teſtatur: * & Julianus ipſe in Orat. ad Heraclitum, πρὸς κυνικόν. Idem.

v *Id enim curatius obſervarat.*] Cùm enim eſſet Hierapoli, fidos exploratores præmiſerat, qui caverent ne quis ad Perſas transfugeret, conſilia ſua, & profectionem hoſtibus proditurus, ut ipſemet ſcribit in Epiſt. ad Libanium Quæſtorem. Quod quidem Juliani conſilium non immeritò prædicat Libanius in Oratione funebri, pag. 311. μεγάλην οὖσαν εἰδὼς ἐν ἀπορρήτοις ῥοπὴν, οὐκ εἰσόδου χρόνον, οὐκ εἰσβολῆς ὁδὸν, οὐ μηχανημάτων τρόπον, οὐδὲν ὧν ἔστρεφεν ἐπὶ τῆς ψυχῆς ἐξήνεγκεν· εἰδὼς ὅτι πᾶν ἐκλαληθὲν εὐθὺς ἐστὶν ἐν ὠσὶ κατασκόπων, &c. *Cum maximum momentum in ſilentio eſſe cerneret, neque profectionis tempus, neque quâ viâ irrupturus eſſet, neque machinarum ſpeciem, neque quidquam eorum quæ volvebat animo, patefecit: gnarus ſimul atque quid evulgatum eſſet, ad exploratorum aures permanare.* Idem.

x *Scytharum auxiliis.*] Præcipuè Gothorum: horum

navali ponte tranfmiffo, [y] venit ad [z] Batnas municipium Ofdroënæ, ibique illætabile portentum offendit. Cùm enim calonum frequens multitudo ad fufcipiendum confuetè pabulum prope acervum palearum ftetiffet impendio celfum, (hoc enim modo per regiones illas tales fpecies conftruuntur) rapientibus multis quaffata congeries inclinata eft, paríque exitio quinquaginta obruit homines mole maxima ruinarum.

CAP. III. Mæftus exinde digreffus venit curfu propero [a] Carras, antiquum oppidum, Crafforum & Romani exercitus ærumnis infigne: [b] unde duæ ducentes Perfidem viæ regiæ diftinguuntur, læva per Adiabenam & Tigridem, dextera per Affyrios & Euphraten. Ibi moratus aliquot dies dum neceffaria parat, & [c] Lunæ quæ religiosè per eos colitur tractus, ritu locorum fert facra, dicitur ante aras, nullo arbitrorum admiffo, occultè [d] paludamentum purpureum [e] propinquo fuo tradidiffe Procopio, mandafféque arripere fidentiùs principatum, fi fe interiffe didicerit apud Parthos. Hìc Juliani quiefcentis animus agitatus infomniis, eventurum trifte aliquid præfagiebat. Quocirca & ipfe, & [f] viforum interpretes præfentia contemplantes, diem fecuturum, qui erat quartum decimum Kal. Apriles, obfervari debere pronuntiabant. Verùm ut compertum eft poftea, hac eadem nocte Palatini Apollinis tem-

enim diftinctè meminit Zofimus in lib. 3. in pugna illa ad Ctefiphontem: φεύγουσι δὲ ἐπικαθεζόμενοι οἱ ῥωμαῖοι καὶ σὺν αὐτοῖς οἱ Γότθοι. Valef.

y *Venit ad Batnas.*] De hoc opido Julianum in Epift. 27. ad Libanium loqui Lindenbrogius putavit: fed ex ipfa Epift. facile eft hunc errorem refellere. Ait enim Julianus ab Antiochia progreffum fe effe ufque ad Litharba, qui eft viculus in Chalcide: inde Berrœam veniffe, ibíque diem integrum manfiffe: tum ad Batnas locum ita dictum acceffiffe. Cúmque diei fpatium Batnis moratus effet, Hierapolim contendiffe: atque hinc ad Libanium fe litteras dare. Ceterùm Hierapoli triduum moratus Julianus, Euphratem navali ponte trajecit, Batnafque quod Ofdroënæ opidum eft, venit, ut Zofimus in lib. 3. Marcellinufque teftantur. Duæ igitur Batnæ in hoc Juliani itinere occurrunt. Prior locus eft in Syria cis Euphratem: alterum eft opidum Ofdroënæ trans Euphratem fatis celebre. Utrumque opidum manifeftè diftinguitur in Antonini Itinerario. *Iter à Callecoma Edeffam millia plus minùs 85. fic. Batnas m. p. m. 24. Hierapoli m. p. m. 21. Thilaticomum m. p. m. x. Batnas m. p. m. 15. Edeffa m. p. m. 15.* Tabula quoque Peutingerorum utrumque opidum apertè diftinguit: Ab Antiochia *Emma m.* 23. *Chalcida* xx. *Beræa* 29. *Bannis* 27. *Thiltauri* 25. *Bathna* 12. *Hierapoli* 12. *Zeugma m.* 24. Idem.

z *Batnas municipium Ofdroënæ*] Zofimus lib. III. Βάτνας τῆς Ὀσδροηνῆς πολίχνιόν τι. Julianus Epift. 28. ad Libanium: Βάτναι, βαρβαρικὸν ὄνομα τοῦτο, τόπος ἐστὶν ἑλληνικόν: & quæ fequuntur, fitum hujus municipii oftendentia. *Lindenbr.*

a *Carras antiquum oppidum Craffor. & Romani exercitus ærumnis infigne*] Undecim putà Legionum ftrage, & ipfius Craffi interitu infigne. Florus lib. III. cap. II. Plutarchus in Craffo, Appianus in Parth. Dio lib. 40. Strabo lib. 16. Ovidius Faftor. lib. VI. Eutropius lib. VI. Orofius lib. VI. cap. XIII. *Idem.*

b *Unde duæ duc. in Perf. viæ regiæ.*] Idem narrat Zofimus in lib. 3. ex Eunapio, quem ferè integrum exfcripfit, tefte Photio: δυοῖν τοίνυν ἐντεῦθεν ὁδοῖν προκειμένοιν, τῆς μὲν διὰ τοῦ ποταμοῦ τίγρητος καὶ πόλεως νισίβιος ταῖς ἀδιαβηνῶν σατραπείαις ἐμβαλλούσης, τῆς δὲ διὰ τοῦ εὐφράτου καὶ τοῦ κιρκησίου, &c. *Cùm autem duæ ex eo loco viæ ducerentur, quarum altera quidem per fl. Tigrim, & Nifibenam civitatem in Adiabenam excurrit, altera autem per Euphratem, & Circefium Caftrum, &c.* Valef.

c *Lunæ, quæ religiosè per eos colitur tractus*] Herodianus lib. IV. Spartianus in Caracalla. *Lindenbr.*

d *Paludamentum purpureum.*] Idem refert Zofimus libro 4. his verbis: τούτῳ γὰρ (Procopio) ὡς γένους συναπτομένῳ μέρος τι τῆς δυνάμεως ἐμπιστεύσας ἐκέλευσεν ἅμα σεβαστιανῷ διὰ τῆς ἀδιαβηνῆς χωροῦντι ἀπαντῆσαι οἱ δι᾽ ἑτέρας ὁδοῦ κατὰ τῶν πολεμίων ἰόντι, δοὺς αὐτῷ καὶ βασιλικὴν στολὴν ἔχειν. Valef.

e *Propinquo fuo tradidiffe Procopio.*] Cedrenus Procopium Juliani cognatum, feu ἀνεψιὸν nominat. Itaque confobrinos Julianum ac Procopium fuiffe exiftimo. Sanè in lib. 26. cap. 6. Juliani cognatus dicitur. *Idem.*

f *Viforum interpretes*] Lib. XIV. *Vifa nocturna.* Gloffar. *Vifum*, ὅραμα, ἐνύπνιον. Prifcianus lib. XI. *Vifum*, τὸ ὁραθὲν, καὶ τὸ ὅραμα. * Arnob. lib. 2. pag. 27. *Quibus modis infomnia fiant, quibus vifa.* * *Lindenbr.*

plum,

plum, Præfecturam regente Aproniano, in Urbe conflagravit æterna: ubi ni multiplex juvisset auxilium, etiam Cumana carmina consumpserat magnitudo flammarum. [5] Post quæ ita digesta, agmina & commeatus omnis generis [6] disponenti, procursatorum adventu anhelantium etiamtum indicatur, equestres hostium turmas vicino limite quodam perrupto avertisse subitò prædas. Cujus atrocitate mali perculsus, ilico ut antè cogitaverat, [g] triginta millia lectorum militum eidem commisit Procopio, juncto ad parilem potestatem [h] Sebastiano Comite ex Duce AEgypti: iisdémque præcepit, ut intra Tigridem interim agerent, vigilanter omnia servaturi, ne quid inopinum ex incauto latere oriretur, qualia multa sæpe [7] didicerat evenisse: mandabátque eis, ut si fieri potiùs posset, [8] Regi sociarentur Arsaci: cúmque eo per Corduenam & Moxoënam, Chiliocomo uberi Mediæ tractu, partibúsque aliis præstricto cursu vastatis, apud Assyrios adhuc agenti sibi [9] concurrerent, necessitatum articulis adfuturi. His ita ordinatis, ipse exitu simulato per Tigrim, quod iter etiam re cibaria de industria jusserat instrui, flexit dextrorsus: & quieta nocte emensa, mane jumentum quo veheretur ex usu poposcit: oblatúsque ei [i] equus Babylonius nomine, ictu torminis consternatus, dum dolorum impatiens volvitur, [k] auro lapillísque ornamenta distincta conspersit. Quo ostento lætior [1] exclamavit, plaudentibus proximis, *Babylona humi procidisse, ornamentis omnibus spoliatam.* Et paullisper detentus, ut omen per hostias litando firmaret, [l] Davanam venit castra præsidiaria, unde ortus Belias fluvius funditur in Euphraten. Hîc corporibus

5 *Al.* Postque ita digesta. 6 *Al.* disponendi. 7 *Al.* dixerat. 8 *Ms.* Regis optarentur. 9 *Ms.* concurrerent. 1 *Al.* clamavit.

g *Triginta millia lect. militum.*] Libanius in Oratione funebri, xx. dumtaxat millia ponit: ἀποσχίσας τῆς δυνάμεως μυριάδας ὁπλιτῶν δύο, τούτους μὲν ἐπὶ τὸν Τίγρητα πέμπει, φυλάξοντάς τε τὴν γῆν ἐπὶ ταύτῃ προσιὸν δεινὸν, καὶ παρεσομένους κατὰ καιρὸν καλοῦντι· χρῆν δὲ ἄρα καὶ τὸν Ἀρμένιον παραπλήσιόν τι ποιεῖν, & reliqua cum Ammiani narratione mirificè congruentia. Zosimus l. 3. XVIII. millia peditum dumtaxat Sebastiano & Procopio commissa esse memorat, quæ Tigris ripam tuerentur: sed Sozomenus in lib. 6. xx. dicit. *Vales.*

h *Sebastiano ex Duce AEgypti.*] Is est igitur Sebastianus Dux AEgypti, sectâ Manichæus, audax & petulans juvenis, qui Georgium pulso Athanasio in sede Alexandrina armis imposuit, ut scribit Athanasius in Ep. ad Solitarios, & in Apologia; qui eum δοῦκα & στρατηλάτην nominat passim. Erat autem filius Antiphili, à quo in disciplinam traditus Libanio, mox relicto eloquentiæ studio ad militiam se contulit, tametsi excellenti ingenio præditus: ut docet Libanius in Epist. 2. ad Antiphilum, quibus & aliam subjungit ad Sebastianum, exhortans ut redeat. Exstant in Editione Cracoviensi Lat. Libanius 308. 340. 494. Epistolas ad eum scribit. *Idem.*

i *Equus Babylonius nomine*] Non novum, equis quoque nomina indi solere. Apud Dionem *Incitatus* & *Pertinax* equi laudantur: apud Capitolin. in Vero *Volucer.* * Apud Pausan. lib. 6. pag. 160. Phœnix, Corax, Cnacias, Samus. Apud Tzetzen in Lycophr. pag. 33. Psylla, Arpinna, Xanthus & Ballias 39. Melissio equus apud Senec. Controv. pag. 50. num. 32. Vid. Camerar. de Nominib. equestrib. pag. 104. Vid. Augustin. de Civit. Dei lib. 2. cap. 4. * Et alia multa equorum nomina Romæ in tabula marmorea leguntur. *Lindenbr.*

k *Auro lapillisque ornamenta distincta*] Bene de his ornamentis Joh. Chrysost. Orat. de se ipsum lædente pag. 9. Τί ποτ' οὖν ἐστιν ἵππου ἀρετή; ἆρα τὸ χρυσοῦν ἔχειν χαλινὸν, καὶ τελαμῶνας τοιούτους, καὶ στομάτων δεσμὸν ἐκ σηρικῶν συγκείμενον, καὶ τάπητας ποικίλους καὶ χρυσοπάστους καὶ φάλαρα λιθοκόλλητα, καὶ πλοκάμους χρυσοῖς σχοινίοις συμπεπλεγμένους, ἢ τὸ δρομικὸν εἶναι καὶ εὔσκελῆ, &c. Imperatorios verò equos hæc magnificentia propriè decebat. * Itaque privatis jure interdicta Constitutione Leonis Imp. L. unic. C. Nulli licere in frenis, &c: *Idem.*

l *Davanam venit.*] Dabana dicitur in Notitia Imperii Romani sub Duce Osdroënæ unà cum Callinico. Procopius lib. 2. περὶ κτισμάτων, Δαβανὰς nominat. *Vales.*

cibo curatis & quiete, poſtridie ventum eſt ad [m] Callinicum, munimentum robuſtum, & commercandi opimitate gratiſſimum: ubi [n] [o] ante diem ſextum Kal. quo Romæ Matri Deorum pompæ celebrantur annales, & [p] carpentum quo vehitur ſimulacrum, Almonis undis ablui perhibetur, ſacrorum ſollemnitate priſco more completa, ſomno per otium capto, exſultans pernoctavit & lætus. Luce vero ſecuta profectus exinde per ſupercilia riparum fluvialium, aquis adoleſcentibus undique convenis, cum armigera gradiens manu, in ſtatione quadam ſub pellibus manſit: ubi Saracenarum Reguli gentium genibus ſupplices nixi, oblatâ [z] ex auro coronâ tamquam mundi nationúmque ſuarum dominum adorarunt, ſuſcepti gratanter, ut ad furta bellorum appoſiti. Dúmque hos adloquitur, Xerxis illius potentiſſimi Regis inſtar [q] claſſis advenit,

z *Al.* auri corona.

m *Callinisum.*] Scribe Callinicum, ut Eutropius & Zoſimus ac Marcellinus Comes in Anaſtaſio appellant. Hierocles mſ. in συνεκδήμῳ: ἐπαρχία ὀσδροηνῆς ὑπὸ ἡγεμόνα· πόλεις αἵδε, λεοντόπολις ἡ νῦν καλλινίκη. βίρθα. Hæc urbs condita eſt à Seleuco Callinico, ut docet Chronicum Alexandr. Olympiade 134. anno 1. σέλευκος καλλίνικος ἐν μεσοποταμίᾳ καλλινίκῳ πόλιν ἔκτιζε; ſed falli hunc Auctorem docuit me Libanius. Is in Epiſt. ad Ariſtænetum ait, Callinicum ſtationem eſſe in Meſopotamia circa Euphratem, ita vocatam ex eo quòd Callinicus Sophiſta ibi occiſus eſt. Unde apparet recentiorem fuiſſe ejus loci appellationem. Callinicus enim Sophiſta cognomine Sutorius, vixit ſub Gallieno, teſte Suida: cui Proſphoneticum ſcripſit. Rerum quoque Alexandrinarum hiſtoriam x. libris ſcripſit, quod opus citatur ab Hieronymo in Commentariis in Danielem. *Valeſ.*

n *Ad diem* VI. *Kal. quo Romæ matri Deorum pompæ celebrantur*] Notat eumdem hunc diem Vib. Sequeſter, in lib. de Flumin. pag. 329 *Almon Romæ, ubi mater Deûm* VI. *Kal. April. lavatur.* Kalendarium vet. ruſticum, quod in Bibliotheca Farneſia adſervatur: *Menſe Martio* LIBERAL. QUINQUATRIA. LAVATIO. *Lindenbr.*

o *Ad diem* VI. *Cal.*] Scrib. *a.d.* VI. quod eſt ante diem 6. Porrò hic dies ex re ipſa Lavatio dicebatur. Primo enim die qui erat a. d. IX. Cal. Aprilis, Galli comam jactantes, crebris ictibus lacertos cruentabant: atque is dies ſanguinis dicebatur, teſte Tertulliano in Carmine ad Senatorem, & Trebellio Pollione in Geſtis Claudii. Idem Tertullianus in Apolog. hæc habet: *Archigallus ille ſanctiſſimus nono Kalendarum earumdem* (April.) *ſanguinem impurum lacertos etiam caſtrando libabat.* * Hanc *feſtivitatem ſanguinis* vocat Auguſtinus in tractatu 7. in Johannem. Meminit etiam ejus feſti auctor Quæſtionum veteris & novi Teſtamenti, quæſt. 84. * Proximus dies magnâ omnium lætitiâ celebrabatur, eóque Hilaria dictus, teſte Macrobio lib. 1. Saturn. Tertio quieſcebant. Quarto demum die, qui erat ante diem VI. Cal. Apr. ſimulacrum Cybelæ carpento impoſitum Almonis aquâ abluebant: hic dies Lavatio; ille Requietio dicebatur, ut docet Calendarium Romanum Conſtantini ævo exaratum, quod Georgio Heruvartio debemus: XI. *Arbor intrat.* X. *Tubiluſtrium.* IX. *Kal. Apr. Sanguen.* VIII. *Hilaria.* VII. *Requietio.* VI. *Lavatio.* Quem locum valde illuſtrat Julianus in Hymno quem in Deorum Matrem compoſuit: τέμνεσθαι γὰρ φασὶ τὸ ἱερὸν δένδρον καθ' ἣν ἡμέραν ὁ ἥλιος ἐπὶ τὸ ἄκρον τῆς ἰσημερινῆς ἀψῖδος ἔρχεται. εἶθ' ἑξῆς περισαλπισμὸς παραλαμβάνεται, τῇ τρίτῃ δὲ τέμνεται τὸ ἱερὸν καὶ ἀπόρρητον θέρος τοῦ θεοῦ γάλλου. ἐπὶ τούτοις ἱλάρια φασὶ καὶ ἑορταί. Igitur XI. Kal. Apr. quo primum die Sol Æquinoctialem circulum attingit, pinus ſuccidebatur, & in Deûm Matris ſacrarium inferebatur. Arnobius lib. 5. *Quid enim ſibi vult illa pinus, quam ſemper ſtatis diebus in Deûm Matris intromittitis ſanctuarium?* ſic legendum. Poſtridie erat Tubiluſtrium, quem περισαλπισμὸν vocat Julianus. Eo enim die tubæ, quarum in ſacris frequens eſt uſus, luſtrabantur, teſte Feſto. *Valeſ.*

p *Carpentum quo vehitur ſimulacrum*] Ambroſius Epiſc. lib. III. Epiſt. 48. *Currus ſuos ſimulato Almonis in flumine lavat Cybele.* Sed quo ritu currus hic ad flumen deductus ſit, Prudentius V. Cl. in parte indicat, cujus hi verſus ſunt, Hymno X. περὶ στεφάνων:

Quid eſſe vobis æſtimem projectius?
Nudare plantas ante carpentum ſcio
Proceres togatos, matris Idææ ſacris.
Lapis nigellus evehendus eſſedo
Muliebris oris, clauſus argento ſedet:
Quem dum ad lavacrum præeundo ducitis,
Pedes remotis atterentes calceis,
Almonis uſque pervenitus rivulum.

* Tertull. de Baptiſmo cap. 5. *Ipſos etiam Deos ſuos lavationibus efferunt.* Lucan. lib. 1. verſ. 600.

Et lotam parvo revocant Almone Cybellen. * Lindenbr.

q *Claſſis advenit.*] Sexcentarum navium, teſte Zoſimo: præter quas quingentæ erant ſcorteæ, & quinquaginta tectæ, & alia plana navigia ad compingendos pontes: alia item quæ alimenta & machinas portabant. Idem Præfectos claſſis Conſtantium & Lucianum nominat. *Valeſ.*

Tribuno Constantiano cum Comite Lucilliano ductante, quæ latissimum flumen Euphraten artabat: in qua mille erant onerariæ naves ex diversa trabe contextæ, commeatus abunde ferentes & tela & obsidionales machinas: quinquaginta aliæ bellatrices, totidémque ad compaginandos necessariæ pontes.

CAP. IV. Re ipsa admoneor, breviter quantum mediocre potest ingenium, hæc instrumentorum genera ignorantibus circumscriptè monstrare: & ballistæ figura docebitur prima. Ferrum inter axiculos duos firmum compaginatur & vastum, in modum regulæ majoris extentum: cujus ex volumine tereti, quod in medio ars polita componit, quadratus eminet stilus [3] extentiùs, recto canalis angusti meatu cavatus, & hac multiplici chorda nervorum tortilium illigatus: eíque cochleæ duæ ligneæ conjunguntur aptissimè, quarum prope unam adsistit artifex contemplabilis, & subtiliter adponit in temonis cavamine sagittam ligneam spiculo majore conglutinatam: hócque facto hinc inde validi juvenes versant agiliter rotabilem flexum. Cùm ad extremitatem nervorum acumen venerit summum, percita interno pulsu á ballista ex oculis avolat, interdum nimio ardore scintillans: & evenit sæpius, ut antequam telum cernatur, dolor letale vulnus agnoscat. Scorpionis autem, quem appellant nunc onagrum, hujusmodi forma est. Dolantur axes duo quernei vel ilicei, curvantúrque mediocriter, ut prominere videantur in gibbas, hique in modum serratoriæ machinæ connectuntur, ex utroque latere patentiùs perforati: quos inter per cavernas funes colligantur robusti, compagem ne dissiliat continentes. Ab hac medietate restium ligneus stilus exsurgens obliquus, & in modum jugalis temonis erectus, ita nervorum [4] nodulis implicatur, ut altiùs tolli possit & inclinari: summitatíque ejus unci ferrei copulantur, è quibus pendet stuppea vel ferrea funda: cui ligno [r] fulmentum prosternitur ingens, cilicium paleis confertum minutis, validis nexibus illigatum, & locatum super congestos cæspites vel latericios aggeres. Nam muro saxeo hujusmodi moles imposita, disjectat quidquid invenerit [5] subter, concussione violenta, non pondere. Cùm igitur ad concertationem ventum fuerit, lapide rotundo fundæ imposito, quaterni altrinsecus juvenes repagula quibus incorporati sunt funes explicantes, retrorsus [f] stilum pæne [6] supinum inclinant: itáque demum sublimis

3 *Al.* extensiùs. 4 *Al.* modulis. 5 *Mʃ.* super. 6 *Mʃ.* urinum.

---

r *Fulcimentum prosternitur ingens cilicium.*] In Regio * & Tolos. * [ac Colbert.] codice ac Rom. Edit. legitur *fulmentum*, quod placet: nam *fulcimentum* vox barbara videtur: apud Tertullianum legitur tamen, & in Glossis Græcis ἔρεισμα, quam vocem observavi ab interpretibus ferè fulcimentum verti. Phoca Grammaticus in Vita Virgilii:

Terra ministravit flores, & munere verno
Herbida supposuit puero fulmenta virescens.

Fulturam tabularum vocat Hegesip. lib. v. cap. xx. *Vales.*

f *Penes uncinum inclinant.*] Sic primus edidit Gelenius. Castellus enim ediderat *pæne uncinum*. Ego verò cùm in Mss. omnibus, Regio, Florentino, Tolosano [& Colbertino] & in Editione Romana legeretur, *pene surinum*; certissimâ conjecturâ emendavi, *pæne supinum inclinant*. Ita enim sensus optimè constat. * *Idem*.

adftans magifter, clauftrum quod totius operis continet vincula, referat malleo forti [7] percuffum: unde abfolutus ictu volucri ftilus, & mollitudine offenfus cilicii, faxum contorquet quidquid incurrerit collifurum. [t] Et tormentum quidem [8] appellatur ex eo, quòd omnis explicatio torquetur: fcorpio autem, quoniam aculeum defuper habet [9] erectum: cui etiam onagri vocabulum indidit ætas novella ea re, quòd afini feri cùm venatibus agitantur, ita eminus lapides poft terga calcitrando emittunt, ut perforent pectora fequentium, aut perfractis offibus capita ipfa difplodant. Hinc ad arietem [1] veniemus. Eligitur abies vel ornus excelfa, cujus fummitas duro ferro concluditur & prolixo, arietis efficiens prominulam fpeciem, quæ forma huic machinamento vocabulum indidit: & fic fufpenfa utrimque tranfverfis afferibus & ferratis, quafi ex lance, vinculis trabis alterius continetur: eámque quantum menfuræ ratio patitur [2] multitudo retro repellens, rurfus ad obvia quæque rumpenda protrudit ictibus validiffimis, [v] inftar adfurgentis & cædentis arietis. Qua crebritate velut reciproci fulminis impetu ædificiis fciffis in rimas, concidunt ftructuræ laxatæ murorum. Hoc genere operis, fi fuerit exerto vigore difcuffum, nudatis [3] defenforibus, ideóque folutis obfidiis, civitates munitiffimæ recluduntur. Pro his arietum [4] meditamentis jam crebritate defpectis, conditur machina fcriptoribus hiftoricis nota, quam [x] helepolim Græci [5] cognominamus: cujus operâ diuturnâ Demetrius Antigoni filius Regis, Rhodo aliifque urbibus oppugnatis Poliorcetes eft appellatus. AEdificatur autem hoc modo. Teftudo compaginatur immanis, axibus roborata longiffimis, ferreifque clavis aptata: & contegitur coriis bubulis virgarúmque recenti textura, atque limo afperguntur ejus fuprema, ut flammeos detrectet & miffiles cafus. Conferuntur autem ejus frontalibus trifulcæ cufpides præacutæ, ponderibus ferreis graves, [y] qualia nobis pictores oftendunt fulmina vel fictores, ut quidquid petierit aculeis

7 *Mf.* perclufum. 8 *Al.* appellatur, quod eo omnis. 9 *Al.* erectus. 1 *Al.* venimus. 2 *Mf.* altitudo. 3 *Mf.* defenforibus, ideoque folutis obf. 4 *Mf.* meditamentis. 5 *Mf.* cognominamus.

t *Tormentum appellatur, ex eo quòd omnis explicatio torquetur.*] Hæc, ut ingenuè fatear, non fatis intelligo. An fortè fcribendum: *Quod funium implicatione torquetur?* aut fanè: *Funes implicati torquentur?* Sic à torquendis funibus tormentum deduxerit Ammianus. Ita balliftarum tortores, lib. 19. cap. 7. Poteft tamen nec incommodè deduci ab eo quòd lapides torqueat. Porro fcorpionem propriè dici tormentum, docet Tertullianus in Scorpiace, initio: *Arcuato impetu hamatile fpiculum in fummo tormenti ratione reftringit, unde & bellicam machinam retractu tela vegetantem de fcorpio nominant.* Charifius lib. 1. *Nam tam fcorpium animal dicimus, quàm militare tormentum.* Valef. Pater exemplari fuo adfcripfit. [Malim: *quod tomicum explicatione.* Antea enim funes erant implicati, fed juvenes eos explicant.] *Gronov.*

v *Inftar affurgentis & cædentis armati.*] Dudum, *cædentis arietis*, legi debere conjeceram, atque ita nuper in Codice Regio fcriptum effe didici. *Valef.*

x *Helepolim Græce cognominant, cujus opera diuturna Demetrius*] Mf. Fl. *Græci cognominamus*, quod placet: ut inf. *tranfire* διαβαίνειν *dicimus Græci.* Et fic originem fuam Ammian. oftendit, quam iterum apertiùs fatetur in fine lib. XXXI. Ceterum de Demetrio Athenæus Deipnofoph. lib. V. pag. 206. lib. X. pag. 415. Vitruvius lib. X. cap. XXII. Plinius lib. VII. cap. 38. Leo Imp. in Tacticis, Suid. in πετροτομή. Lindenbr.

y *Qualia nobis pictores oftendunt fulmina*] Feftus Pomp. *Trifulcum fulmen fuit ab antiquis dictum, quia id aut incendit, aut afflat, aut terebrat.* Ejus figura in nummis & monumentis antiquis apparet. *Idem.*

exertis abrumpat. Hanc ita validam molem [6] rotis & funibus regens numerosus intrinsecus miles, languidiori murorum parti viribus admovet concitis: & nisi desuper propugnantium valuerint vires, collisis parietibus aditus patefacit ingentes. Malleoli autem, teli genus, figurantur hac specie: sagitta est cannea, inter spiculum & arundinem multifido ferro coagmentata, quæ in muliebris coli formam, quo nentur lintea stamina, concavatur ventre subtiliter & plurifariam patens, atque in alveo ipso ignem cum aliquo suscipit alimento. Et si emissa lentiùs arcu invalido (ictu enim rapidiore exstinguitur) hæserit usquam, tenaciter cremat, aquísque conspersa acriores excitat æstus incendiorum, nec remedio ullo quàm superjacto pulvere consopitur. Hactenus de instrumentis muralibus, è quibus pauca sunt dicta: nunc ad rerum ordinem revertamur.

Cap. V. [z] Adscitis Saracenorum auxiliis, quæ animis obtulere promptissimis, tendens Imperator agili gradu, [a b] Cercusium principio mensis Aprilis ingressus est, munimentum tutissimum, & fabrè politum: cujus mœnia Abora & Euphrates ambiunt flumina, velut spatium insulare fingentes. Quod Diocletianus exiguum antehac & suspectum, muris turribúsque circumdedit celsis, cùm [c] in ipsis barbarorum confiniis interiores limites ordinaret, [7] ne vagarentur per Syriam Persæ, ita ut paucis antè annis cum magnis provinciarum contigerat damnis. Namque cùm Antiochiæ in alto silentio, [d] scenicis lu-

6 *Steph.* palis. 7 *Ms.* edocumento.

z *Adscitis Saracenorum auxiliis, quæ animis obtulere prompt.*] Legatos enim Julianus ad eos miserat, qui admonerent, ut auxilia quamprimùm mitterent si iis collibitum esset: velut qui parum sollicitus esset, si non adessent. Sic enim ipse scribit in Epist. ad Libanium Quæstorem: πρὸς τοὺς σαρακηνοὺς ἔπεμψα πρέσβεις, ὑπομιμνήσκων αὐτοὺς ἥκειν εἰ βούλοιντο. *Ad Saracenos legationem misi, admonens eos, ut venirent si libitum esset.* Vales.

a *Cercusium, principio mensis Aprilis ingressus est munimentum*] Zosimus lib. III. Κιρκήσιον vocat: φρούριον δὲ τοῦτο κυκλούμενον ὑπό τε τοῦ Ἀβώρα ποταμοῦ καὶ αὐτοῦ τοῦ Εὐφράτου, τοῖς δὲ Ἀσσυρίων ὁρίοις συναπτόμενον. Eutropius lib. IX. *Circesso, quod castrum nunc Romanorum est.* Præanius vertit Κιρκλώσιον. Vid. Procop. περὶ κτισματ. pag. 16. & de Bello Persico lib. II. *Liudenbr.*

b *Cercusium.*] Zosimus in lib. 3. κιρκήσιον vocat; Rufus Festus *Circessum.* In Concilio Chalcedonensi inter Episcopos Osdroënæ provinciæ, qui Synodo subscripsere, recensetur Abrahamus Castrocircon Episcopus. * Geographus Nubiensis *Cercusium* vocat perinde ac Marcellinus, & ad ostia fluvii Alchabur situm esse, ac Euphrate allui testatur. Apparet ergo Cercusium positum fuisse ad confluentem Euphratis & Aboræ, quem *Alchabur* Nubiensis appellat: quod confirmat etiam Procopius in libro 2. Persicorum. * *Vales.*

c *Barbarorum confiniis interiores limites ordinaret.*] Ea fuit in Rep. Diocletiani providentia, ut omnes limites Imperii Romani castris, & castellis undique communiret, & in iis idoneos milites locaret, qui barbarorum irruptionem arcerent. * Testatur hoc Eumenius in Oratione pro Scholis Augustodun. sub finem. * Suidas in ἐσχατιά: ὁ Διοκλητιανὸς λόγον ποιούμενος τῶν πραγμάτων, ᾠήθη δεῖν καὶ δυνάμεσιν ἀρκούσαις ἑκάστην ἐσχατιὰν ὀχυρῶσαι καὶ φρούρια ποιῆσαι. Sed paullo postea Constantinus hanc utilissimam dispositionem subvertit. Nam è præsidiariis illis castellis quæ Diocletianus exstruxerat; ad alia opida nullius præsidii egentia militem transtulit: quo facto latam barbaris viam ad pervadendos Rom. Imperii fines aperuit, ut quidem ei objicit Zosimus lib. 2. his verbis: τῆς γὰρ ῥωμαίων ἐπικρατείας ἁπανταχοῦ τῶν ἐσχατιῶν τῇ Διοκλητιανοῦ προνοίᾳ κατὰ τὸν εἰρημένον μοι τρόπον (locus quem intelligit, hodie deest; videtur tamen is esse quem è Suida produximus) πόλεσι καὶ φρουρίοις καὶ πύργοις διειλημμένης, καὶ παντὸς τοῦ στρατιωτικοῦ κατὰ ταῦτα τὴν οἴκησιν ἔχοντος, ἄπορος τοῖς βαρβάροις ἦν ἡ διάβασις, &c. In hac autem castrorum munitione id Diocletianus observabat, ut ultra ipsum limitem castella exstrueret, & barbarorum fines subraderet, quemadmodum hoc loco Marcellinus memorat. Quod Idatius quoque confirmat in Fastis: Constantio & Maximiano. *His Coss. castra facta in Sarmatia contra Acinco, & Bononia.* Idque jam antè institutum fuerat à Probo Augusto, ut scribit Vopiscus his verbis: *Contra urbes Romanas castra in solo barbarico posuit.* [Id fecit postea & Valentinianus Aug. teste Ammiano.] *Idem.*

d *Scenicis ludis.*] Hæc ferè iisdem verbis transscripsit Hegesippus lib. 3. de excidio Hier. cap. v. *Denique cùm lu-*

dis [e] mimus cum uxore immissus, in medio sumpta quædam imitaretur, populo venustate attonito, *Conjunx, nisi somnus est*, inquit, *en Persæ*: & retortis plebs universa cervicibus, exacervantia in se tela declinans spargitur passim. Ita civitate incensa, & obtruncatis pluribus, qui pacis more palabantur effusiùs, incensisque locis finitimis & vastatis, onusti prædâ hostes ad sua remearunt innoxii: Mareade vivo exusto, qui eos ad suorum interitum civium duxerat inconsultè. [f] Et hæc quidem Gallieni temporibus evenerunt. Julianus verò dum moratur apud Cercusium, ut per navalem Aboræ pontem exercitus & omnes sequelæ transirent: litteras tristes Sallustii Galliarum Præfecti suscepit, orantis suspendi expeditionem in Parthos, obtestantisque ne ita intempestivè, nondum pace numinum exorata, irrevocabile subiret exitium. Posthabito tamen suasore cautissimo, fidentiùs [g] ultra tendebat: quoniam

g *Ms.* ultro.

di scenici in ea celebrarentur urbe, ferunt quemdam actorem mimorum, elevatis oculis ad montem, Persas vidisse advenientes, & dixisse continuò: Aut somnium video; aut magnum periculum Ecce Persas. Vales.

e *Mimus cum ux. imm. e medio sumpta quædam imitaretur.*] Mimus à Græcis originem sumpsit, cui respondet apud Latinos planipes, ut Diomedes lib. 3. notat. Definitur autem mimus à Græcis, μῖμός ἐςι μίμησις βίε, τά τε συγκεχωρημένα καὶ ἀσυγχώρητα περιέχων. Diomedes autem ita definit: mimus est sermonis cujuslibet, & motûs sine reverentia, vel factorum & turpium cum lascivia imitatio. Inter Græcos mimorum auctores clarissimus fuit Sophron, quem Plato quoque Philosophus tanti fecisse dicitur, ut ejus carmina sub lectuli sui pulvino semper habuerit. Scripsit μίμους ἀνδρείους, & μίμους γυναικείους, teste Suida & Athenæo. Auctor Etymologici in v. σύφαρ laudat Sophronem ἐν τοῖς ἀνδρείοις μίμοις. Idem in v. σκιρωθῆναι ejusdem γυναικείους memorat. Sic autem inscripti esse videntur, quòd argumenta hi quidem muliebria, illi ad viros spectantia continerent. Eodem planè modo quo pantomimorum, seu saltatorum argumenta partim ἀνδρεῖα, alia γυναικεῖα fuisse scribit Libanius in Orat. pro saltatoribus, pag. 496. * Inter γυναικείους Sophronis mimos fuere Ακέςριαι, laudatæ ab Suida in Κάπηλος. Longo intervallo pòst claruit Philistion, qui mimos Græcè scripsit: de quo in libris sequentibus dicemus. Hic à Suida Comœdias scripsisse dicitur, & tam Comicus Poëta quàm Mimographus dici potest. Namque ea ætate Comœdia nil præter mimum erat: ut docet Marcus Antoninus lib. XI. de vita sua, his verbis: μετὰ δὲ τὴν τραγῳδίαν ἡ ἀρχαία κωμῳδία παρήχθη παιδαγωγικὴν παῤῥησίαν ἔχουσα. Et paullo pòst: μετὰ ταῦτα τίς ἡ μέση κωμῳδία καὶ λοιπὸν ἡ νέα πρὸς τί ποτε παρείληπται, ἢ κατ' ὀλίγον ἐπὶ τὴν ἐκ μιμήσεως φιλοτεχνίαν ὑπεῤῥύη ἐπίςησον. ὅτι μὲν γὰρ λέγεται, καὶ ὑπὸ τούτων τινὰ χρήσιμα οὐκ ἀγνοεῖται. Cleon quoque Minaulus cognominatus Italicorum Mimorum princeps fuisse memoratur ab Athenæo in fine lib. x. qui Nymphodorum quoque superavit. Hic suos ipse mimos actitavit: sic enim hæc Athenæi verba intelligo: Ἰταλικῶν μίμων ἄριςος γέγονεν αὐτοπρόσωπος ὑποκριτής: quo loco cavillationes aliquot mimicæ referuntur. Mimis itaque simillimæ sunt, quas hodie forsas in Gallia vocamus, nisi quòd pedestri sermone constant, quem tamen etiam in mimis olim usitatum esse existimo. Nam & Dio Orat. 2. de Regno, mimos vocat γέλωτος ποιητὰς μετὰ σκωμμάτων ἐμμέτρους τε καὶ ἀμέτρους. Antiquitus autem mimi ad symphoniam saltabant, ut de Antiocho Epiphane scribit Polybius lib. 31. ὑπὸ τῶν μίμων ὁ βασιλεὺς εἰσεφέρετο ὅλος κεκαλυμμένος, καὶ εἰς τὴν γῆν ἐτίθετο ὡς εἷς ὢν τῶν μίμων· καὶ τῆς συμφωνίας προκαλουμένης ἀναπηδήσας ὠρχεῖτο, καὶ ὑπεκρίνετο μετὰ τῶν γελωτοποιῶν. Apud Rom. verò non saltabant mimi: ut patet ex Theodora Aug. quæ cùm nec psallere, nec saltare nosset, cum mimis in scenam prodiit, teste Procopio. Unde Libanius in Oratione adversus Aristidem pro saltatoribus, initio, mimorum & saltatorum artes longè dissitas esse ait: ὀρχηςὰς autem pantomimos intelligit: sic enim ferè Græci appellant. Philo in Orat. in Flaccum: ὀρχηςαὶ καὶ μῖμοι καὶ αὐληταὶ καὶ ὅσα ἄλλα σκηνικῶν ἀθύρματα ἀγώνων. Julianus in Misop. Asterius. * De mimis plura Salmasius in Solinum. * *Idem.*

f *Et hæc quidem Gallieni temporibus evenerunt.*] Sub initium Gallieni capta est à Persis Antiochia. Zonaras enim Persas ait capto Valeriano Aug. victoriâ acriter usos, Antiochiam, & Tarsum urbem Ciliciæ celeberrimam, ac Cæsaream Cappadociæ, in qua 40. hominum millia erant, post diuturnam obsidionem fraude perfugæ tandem cepisse. Idem refertur in Excerptis Græcis Chronici Eusebiani, pag. 71. Sed Trebellius Pollio in XXX. Tyrannis, ubi de Cyriade loquitur, Antiochiam & Cæsaream ante Valeriani infelicem pugnam à Persis expugnatas esse indicat. In quo falli eum existimo. Ceterùm Libanius in Oratione ad Theodosium de ulciscenda cæde Juliani Aug. ejus cladis meminit his verbis: ἔτι μή τι συμβῇ τοιοῦτον οἷον καὶ ἐπὶ τῶν προγόνων δεδοίκαμεν, οἷς ἐν τῷ θεάτρῳ συγκαθημένοις ἐφεςήκεσαν οἱ τοξόται τὸ ὄρος κατειληφότες. *Ne quid tale accidat, quale avorum memoriâ, quibus in theatro sedentibus, Persici sagittarii capto monte supervenêre.* * Eunapius in Vita AEdesii sub Constantio A. id ipsum accidisse scribit: cui minimè assentior. * *Idem.*

g nulla vis humana vel virtus meruiſſe umquam potuit, ut quod præſcripſit fatalis ordo, non fiat. Statímque tranſgreſſus, pontem avelli præcepit, 9 ne cui militum ab agminibus propriis revertendi fiducia remaneret. Pari ſorte hîc quoque omen illætabile viſum eſt, apparitoris cujuſdam cadaver extentum carnificis manu deleti: quem Præfectus Salluſtius Præſens ea re ſupplicio capitali damnârat, quòd intra præſtitutum diem alimentorum augmentum exhibere pollicitus, 1 caſu impediente fruſtratus eſt. Sed miſerando homine trucidato, poſtridie advenit, ut ille promiſerat, alia claſſis abunde vehens annonam. Profecti exinde h Zaitham venimus locum, qui olea arbor interpretatur. i Hic k Gordiani Imperatoris longè conſpicuum vidimus tumulum, cujus actus à pueritia prima, exercituúmque feliciſſimos ductus, & inſidioſum interitum digeſſimus tempore competenti. Ubi cùm pro ingenita pietate conſecrato Principi parentaſſet, pergerétque ad Duram deſertum oppidum, procul militarem cuneum conſpicatus ſtetit immobilis: eíque dubitanti quid ferrent, offertur ab eis immaniſſimi corporis leo, cùm aciem peteret multiplici telorum jactu confoſſus. l Quo omine velut certiore jam ſpectaculi proſperioris elatus, exſultantiùs incedebat: ſed incerto 2 fatu fortunæ aliorſum prorupit eventus. Obitus enim Regis portendebatur, ſed cujus, erat incertum. m Nam & oracula dubia legimus, quæ nonniſi caſus diſcrevere poſtremi: ut fidem vaticinii Delphici, quæ poſt Halyn flumen tranſmiſſum, maximum Regnum 3 dejecturum prædixerat Crœſum: 4 & aliam quæ Athenienſibus ad certandum con-

9 *Mſ.* ne qui. 1 *Al.* cauſa imp. 2 *Mſ.* fatu. 3 *Mſ.* dejecturum. 4 *Mſ.* & aliæ.

g *Nulla vis humana vel virtus meruiſſe umquam poteſt*] Præclarè Q. Curtius lib. v. *Eludant licet, quibus forte & temere humana negotia volvi agique perſuaſum eſt: equidem æterna conſtitutione crediderim, nexuque cauſarum latentium & multo antè deſtinatarum, ſuum quemque ordinem immutabili lege percurrere.* Aurel. Victor. in Carino: *Arduum fatalia devertere: eoque futuri notio ſuperflua.* * Arnob. lib. 7. *Caſibus nullus eſt in his locus, ſed ineluctabili omnia neceſſitate conſiunt: agit ſe ordo præſcriptus, aut quod ſemel decretum eſt, perficit.* Apul. Mileſ. 1. *Nihil impoſſibile arbitror: ſed utcumque fata decreverunt, ita cuncta Mortalibus provenire.* * Lindenbr.

h *Zaitam venimus locum.*] Regius codex * & Vatic. * [& Colbert.] *Zaitham*; Zoſimus lib. 3. ζαυθὰ appellat. Sed non eo in loco, verùm Duris Gordiani tumulum fuiſſe memorat his verbis: ἑξήκοντα δὲ προελθὼν σταδίους εἰς τὶ χωρίον ζαυθὰ προσαγορευόμενον ἦλθε, καὶ ἐντεῦθεν εἰς Δοῦρα, ὅ Γορδιανοῦ βασιλέως ἐδείκνυτο τάφος. Verior autem mihi videtur Zoſimi quàm Ammiani narratio. Namque Eutropius ac Rufus Feſtus Gordiani tumulum xx. millibus à Circeſio caſtro abeſſe teſtantur. Zaita autem non plus quàm diei unius itinere à Circeſio abeſſe poteſt, ſi quidem Ammianus & Zoſimus omnes Romani exercitus manſiones accuratè notant: ac proinde xx. millibus abeſſe à Circeſio nullatenus poterit. Gradu enim militari procedens exercitus in hoſtico tot millia conficere non debet: ſed hoc argumentum parum firmum eſt. Illud gravius, quod Zayta non plus quàm 60. ſtadia à Circeſio caſtro abeſt, ut teſtatur Zoſimus, quæ ſeptem tantùm milliaria conficiunt. *Valeſ.*

[i *Heic Gordiani Imper. longe conſpicuum vidimus tumulum.*] Scripſit P. Pithœus ad marginem Ammiani ſui, titulum tamen tumuli Gordiani Aug. everſum fuiſſe à Licinio A. ut Capitolinus ſcribit.] *Idem.*

k *Gordiani Imp. longè conſpicuum vidimus tumulum*] Feſtus Rufus: *Milites ei* (Gordiano) *tumulum vicenſimo miliario à Circeſſo caſtro, quod & nunc exſtat, ædificarunt.* Ejus tumuli titulum Græcis, Latinis, Perſicis, Judaïcis, & AEgyptiacis litteris perſcriptum fuiſſe teſtatur Capitolinus in Gordian. *Sepulcrum* GORDIANI locum vocari ait Victor. Vid. Zoſim. lib. III. pag. 716. *Lindenbr.*

l *Quo omine velut certiore jam ſpectaculi proſperioris elatus.*] In Regio codice diverſam lectionem reperi, *jam ſpectatus*: quomodo ferè in Romana Editione legitur: ea enim [& Colb.] *ſpectatos* exhibet. Fortaſſe igitur *ſpeſtatus* Ammianus ſcripſerat. * Paullo pòſt dicit, *incerto fatu fortunæ*, uti Capella in libro 1. * *Valeſ.*

m *Nam & oracula dubia legimus, &c.*] Theodore-

tra Medos [n] obliquè destinaverat mare: sortémque his posteriorem veram quidem, sed non minùs ambiguam; [o] *Aio te AEacida Romanos vincere posse.* Etrusci tamen Haruspices qui comitabantur, gnari prodigialium rerum, cùm illis procinctum hunc sæpe arcentibus non crederetur, [p] prolatis [q] libris exercitualibus ostendebant signum hoc esse prohibitorium, Principíque aliena, licèt justè, invadenti contrarium. Sed calcabantur Philosophis refragantibus, quorum reverenda tunc erat auctoritas, errantium subinde, & in parum cognitis perseverantium diu. Etenim ut probabile argumentum ad fidem implendam scientiæ suæ [r] id prætendebant, quòd & Maximiano antehac Cæsari cum 5 Narseo Persarum Rege jam congressuro, itidem [s] leo & aper ingens trucidati simul oblati sunt, & superata gente discessit incolumis: illo minimè 6 contemplato, quòd aliena petenti portendebatur exitium, & Narseus primus Armeniam Romano juri obnoxiam occuparat. Secuto itidem die, qui erat VII. Idus Aprilis, Sole vergente jam in occasum, ex parva nubecula subitò aëre crassato usus adimitur lucis: & post minacem tonitruum crebritatem & fulgurum, Jovianus nomine miles de cælo tactus cum duobus equis concidit, quos potu satiatos à flumine reducebat. 7 Eóque viso harum rerum [t] interpretes arcessiti interrogatíque, etiam id vetare procinctum fidentiùs adfirmabant, [v] [x] fulmen consiliarium esse monstrantes: (ita enim appellantur, quæ dissuadent aliquid fieri vel suadent.) Ideóque hoc nimis cavendum, quòd militem celsi no-

5 *Ms.* Narseo. 6 *Ms.* contemplante. 7 *Ms.* Eoque viso.

---

tus Episcopus contra Gentes Orat. de Oraculis. Eusebius de Præparat. Evang. lib. v. cap. 10. Herodotus lib. 7. Suidas in ἀνειλεῖν, & Αλυν. Cicero de Divinat. lib. II. Aurel. Victor. de Vir. illustr. in Pyrrho, Johannes Sarisberiens. lib. II. cap. 27. *Lindenbr.*

[n *Oblique destinaverat mare.*] Id est, *designaverat.* Sic Curtius in libro IX. *Intellectum est, mare destinari ab ignaris naturæ ejus.*] Vales. Quid hoc loco contigerit, ignoro.] (Certè in prima editione longe alia animadversio hîc conspicitur, quam & tetigit Pater in libro 2. observat. cap. 8. An illo monente alii docti fuerint, viderint. *Gronov.*

o *Aio te AEacida.*] Sed hoc oraculum ab Ennio in Annalibus esse confictum, Cicero demonstrat in lib. 2. de Div. primùm quòd Latinè Apollo numquam locutus est: deinde quòd illa sors inaudita Græcis est: præterea Pyrrhi temporibus jam Apollo versus facere desierat. Certè absque hoc Ciceronis testimonio fuisset, Ennii Latinum carmen, ex hoc Apollinis Græco translatum esse dixissem: νικᾶν ς' Αἰακίδη ῥωμαίους φημὶ δυνάσθαι. *Vales.*

p *Prolatis libris Ritualibus*] Mentio horum librorum apud Ciceronem de Divinat. Censorinum de die Natal. Fest. Pompeium in voce RITUALES. *Lindenbr.*

q *Ritualibus libris.*] In Regio [& Colbert.] ac Vatic. * codice, & in Rom. Editione *exercitualibus* legitur, rectiùs fortasse: ut sint qui de ostentis tractabant quæ ad expeditiones pertinebant: sic postea fulgurales libri dicuntur. Nam *rituales* nil ad hunc locum. Ea voce utitur Cassiodorus lib. XI. cùm Liberium exercitualem virum vocat. *Vales.*

r *Id pertendebant*] *ita*. *prætendebant.* Lindenbr.

s *Leo & aper ingens trucidati sunt*] Similiter aprum à triginta militibus confectum Imp. Severo, cùm Nisibin tenderet, oblatum, Xiphilinus scribit. *Idem.*

t *Interpretes arcessit.*] Lego *arcessiti, interrogatique*, ut habet Editio Augustana: [codex Colbertinus, *accersiti interrogatique.*] *Vales.*

v *Fulmen consiliarium esse*] De fulgurum observationibus multa Cicero II. de Divinat. * Seneca Natural. Quæst. cap. 39. lib. 2. * Plinius Histor. Natur. lib. II. & passim, Festus, Servius, Lactantius. * Senecæ locum Servius exscripsit: eum, quia huc maximè pertinet, adtexam ex AEneid. lib. 8. *Tria genera fulguris esse dicuntur, unum Consiliarium, ubi quid cogitantibus nobis accidit, quod vetat aut hortatur; alterum Auctoritatis, quod evenit re gesta, quod probet: tertium Statum est, ubi nec novi quidquam gessimus, nec cogitamus, sed quietis nostris rebus fruimur.* Lindenbr.

x *Fulmen consiliarium.*] Genera fulminum tria, esse ait Cæcina: Consiliarium, Auctoritatis, & quod Status dicitur. Consiliarium ante rem fit, sed

minis

minis cum bellatoriis jumentis exstinxit: & y z hoc modo contacta loca nec intueri, nec calcari debere a fulgurales pronuntiant libri. Contrà Philosophi, candorem ignis sacri repentè conspecti nihil significare aiebant, sed esse acrioris b spiritus cursum, ex æthere aliquâ vi ad inferiora detrusum: aut si exinde prænoscitur aliquid, incrementa claritudinis Imperatori portendi gloriosa cœptanti, cùm constet flammas suapte natura nullo obstante ad sublimia convolare. Peracto igitur, ut antè dictum est, ponte, cunctisque transgressis, Imperator antiquissimum omnium ratus est, militem alloqui, sui rectorisque fiduciâ properantem intrepidè. Signo itaque 8 per lituos dato, cùm centuriæ omnes, & cohortes, & manipuli convenissent, ipse c aggere glæbali adsistens, coronâque celsarum circumdatus potestatum, talia ore sereno disseruit, favorabilis studio concordi cunctorum. *Contemplans maximis viribus & alacritate vos vigere, fortissimi milites, concionari dispofui, docturus ratione multiplici, non nunc primitus, ut maledici mussitant, Romanos penetrasse regna Persidis. Namque ut Lucullum transeam vel Pompeium, qui per Albanos, &* d e *Massagetas, quos Alanos nunc appellamus, hac quoque natione per-*

8 *Ms.* per reliquos.

post cogitationem: cùm aliquid versantibus in animo nobis, aut suadetur fulminis ictu, aut dissuadetur, ut refert Seneca lib. 2. Nat. Quæst. Hic est Cæcina, pater Auli Cæcinæ, ejus quem defendit Cicero. Erat autem domo Tuscus, & Etruscæ disciplinæ callentissimus, de qua etiam librum scripsit. Cicero lib. 6. Epist. 6. Plinius in Indice. *Vales.*

y *Hoc modo contacta loca nec intueri, nec calcari debere*] * Artemidorus de Somniis lib. 2. cap. 8. Ὁ κεραυνὸς τὰ μὲν ἄσημα τῶν χωρίων ἐπίσημα ποιεῖ, διὰ τοὺς ἐνιδρυμένους βωμοὺς, καὶ τὰς ἐν αὐτοῖς γινομένας θυσίας· τὰ δὲ πολυτελῆ χωρία ἔρημα καὶ ἄβατα ποιεῖ. οὐδεὶς γὰρ ἐν αὐτοῖς ἐνδιατρίβειν ἔτι θέλει. Scholiastes Persii ad Satyr. 2. *Bidental, locus sacro percussus fulmine; qui bidente ab Haruspicibus consecratur, quem calcare nefas est.* Placid. Lactantius in Stat. lib. IX. * p. 355. ad illum versum, *Qui tremor illicita.* * Lindenbr.

z *Hoc modo contacta loca nec intueri, nec calcari debere.*] Romani pariter ac Græci loca de cælo tacta, propriâ quadam religione sacra esse existimabant. Fulmen enim ipsum sacrum esse arbitrabantur, unde ignis sacer ab Ammiano hîc dicitur. Itaque ea loca studiosè Haruspices muniebant, & hydriam cum operculo ibi collocabant. Pausanias in Heliac. I. αὐτίκα δὲ εἰς τοῦτο τοῦ ἐδάφους κατασκῆψαι κεραυνόν φασιν, ἔνθα ὑδρία καὶ ἐπίθημα εἰς ἐμὲ ἦν ἡ χαλκῆ. Ea loca Græci ἐνηλύσια vocabant. Hesychius ἐνηλύσια: τὰ κατασκηφθέντα χωρία λέγονται, ἔνιοι δὲ εὐκίνητα παρὰ τὴν ἤλυσιν ἤγουν ἔλευσιν· ἄλλοι δὲ τὰς ἐν τοῖς ἀβάτοις χωρίοις ἀφιδρυμένας νύμφας. Auctor Etymologici idem dicit: ἐνηλύσια εὐκίνητα, παρὰ τὴν ἤλυσιν ἢ τὴν ἔλευσιν. Αἰσχύλος ἐν Ἀργείοις· καπανεύς μου καταλείπεται λοποῖς ἀκεραίνοις ἀέρων ἐπηλυσίων. οἱ δὲ τὰ κατασκηφθέντα εἰς ἃ χώρα τοὺς εἰσβαίνειν. ἃ ἀνατίθεται Διὶ καταιβάτῃ, καὶ λέγεται ἄδυτα καὶ ἄβατα. Iovi καταιβάτῃ sacra fuisse testis est & Pollux lib. 9.

Dicebantur autem ἐνηλύσια, sive ἠλύσια, quòd fulmen in ea descendisset: ὅτι κεραυνὸς εἰς αὐτὰ εἰσελήλυθε: ut indicat Pollux ibidem. Sed & hominem fulgure ictum ibidem sepeliebant, (cremare enim nefas erat) ac locum levi materia circumdabant: ut docet Plutarchus lib. 4. Sympos. quæst. 2. Quò allusit Marcellinus in Hermogenem, p. 108. νόμος τὸ σκηπτῷ βληθέντα αὐτοῦ θάπτεσθαι οὐκ ἔστιν. Plinius lib. 2. *Hominem fulgure ictum cremari nefas: terrâ condi religio tradidit.* Vales.

a *Fulgurales pronuntiant libri*] Cicero de Divin. lib. 1. *Etruscorum declarant, & haruspicini, & fulgurales, & rituales libri, nostri etiam augurales.* Bygois nympha artem scripserat fulguralem, ut Servius notat AEneid. VI. pag. 402. *Lindenbr.*

b *Spiritûs cursum ex æthere aliqua via ad inferiora detrusum.*] * Legendum puto, *aliqua vi*, * Confundit Ammianus duas opiniones veterum Philosophorum de fulmine. Nam Anaximenes quidem & Anaximander fulmen spiritum esse dicebant, ut refert Seneca lib. 2. Nat. Quæst. & Plutarchus lib. 3. de placitis Philosoph. Anaxagoras verò ignem esse dicebat ex æthere in inferiora summâ vi delapsum, ut testatur ibidem Plutarchus, & ante eum Aristoteles lib. 2. Meteorol. in fine: quibus accedit Seneca lib. 2. Natur. Quæst. cap. 12. & cap. 19. sed in capite 19. malè Anaximandrus pro Anaxagora exaratur. *Anaximandrus ait, omnia ista sic fieri, ut ex æthere aliqua vis in inferiora descendit, &c.* Putes Marcellinum nostrum hæc exscribere voluisse: adeo ejus verba his Senecæ similia sunt. *Vales.*

* c *Aggere glæbali adsistens*] Historiæ Augustæ Scriptores *aggerem cæspiticium* appellant. * *Lindenbr.*

d *Massagetas quos Alanos nunc appellamus*] Xiphilinus in Hadrian. pag. 358. ἕτερος ἐξ Ἀλανῶν (εἰσὶ δὲ Μασσαγέται) ἐκινήθη ὑπὸ Φαρασμάνου. Procopius eos Hunnos appellat,

rupta vidit Caspios lacus: [f] *Ventidium novimus Antonii legatum strages per hos tractus innumeras edidisse. Sed ut à vetustate discedam, hæc quæ tradidit recens memoria replicabo.* [g] *Trajanus, & Verus, ac Severus hinc sunt digressi victores & tropæati: redissétque pari splendore junior Gordianus, cujus monumentum nunc vidimus* [9] *honoratè,* [h] *apud Resainam superato fugatóque Rege Persarum, ni factione Philippi Præfecti Prætorio, scelestè juvantibus paucis in hoc ubi sepultus est loco, vulnere impio cecidisset.* [i] *Nec erravere diu manes ejus inulti, quòd* [k] *velut* [1] *elaborante justitia, omnes qui in eum conspiravere, cruciabilibus interiere suppliciis. Et illos quidem voluntas ad altiora propensior subire impulit facinora memoranda:* [l] *nos verò miseranda recens captarum urbium, & inultæ cæsorum exercituum umbræ, & damnorum magnitudines, castrorúmque amissiones ad hæc quæ proposuimus hortantur,* [m] *votis omnium sociis, ut medeamur præteritis, & honoratâ hujus lateris securitate Repub. quæ de nobis magnificè loquatur posteritas, relinquamus. Adero ubique vobis adjumento numinis sempiterni Imperator, & antesignanus, & conturmalis* [n] *ominibus secundis, ut reor. At si fortuna versabi-*

9 Al. *honorare.* 1 Mſ. *elabente.*

Vandalicor. lib. I. pag. 106. Αἰγᾶν ἢ ἦν Μασσαγέτης γένος, οὓς νῦν Οὔννους καλοῦσιν. Confunduntur sic nempe nomina ob vicinitatem, & iidem modò Hunni, modò vocantur Alani. *Lindenbr.*

e *Massagetas, quos Alanos nunc app.*] Massagetas tamen ab Alanis distinguit Claudianus lib. I. in Rufinum:

Massagetes, patriámque bibens Mæotin Alanus.

Quin & Procopius non Alanos, sed Hunnos Massagetas passim appellat: cui subscribit Evagrius in lib. 3. cap. 2. Sed Isacius Tzetzes in Lycophronem, Massagetas ait esse, qui nunc Abasgi dicuntur. *Vales.*

f *Ventidium novimus Antonii legatum*] Plutarchus in Vita Antonii, Appianus in Parthicis pag. 156. Val. Maximus lib. VI. cap. 9. Dio, & alii. *Lindenbr.*

g *Trajanus & rursus Severus.*] Regius codex aurem, quod dicitur, nobis vellit, in quo *Trajanus & Verus Severus* scriptum vidimus, * ut & in Mſſ. Tolos. Vatic. * [ac Colbertino.] Quare non dubito quin Ammianus scripserit: *Trajanus, & Verus, & Severus hinc rediere victores.* Neque enim verisimile foret, Julianum, qui omnes Augustos quicumque de Parthis triumpharunt, hîc diligenter recenset, Lucium Verum Divi Marci collegam hîc præterisse, qui de Parthis triumphavit, & cognomen Parthici meruit, teste Dione & Capitolino. Cari autem Augusti mentionem hoc loco de industria vitavit, ne infelicem vitæ exitum, perinde ac Caro contigit, sibi ominari videretur. *Vales.*

h *Apud Resainam superato.*] In Editione Mariangeli Accursii legitur, *apud Resænam,* [in Mſ. Colbert. *Resainan.*] Est autem Resaina opidum Osdroënæ, aut castrum, in quo milites sub Duce Osdroënæ constituti agebant; ut docet Notitia Imperii Orient. Ejus meminit Stephanus de Urbibus, ῥέσινα πόλις περὶ τὸν ἀβόραν ποταμόν. Ptolemæus in Mesopotamia inter mediterraneas numerat ῥαισῖναν. Inter Episcopos quoque Provinciæ Mesopotamiæ, qui Nicæno Concilio subscripsere, memoratur Antiochus Resinates, seu Resinitanus. Neque hanc stationem Tabula Itiner. Peutingerorum omisit, in qua legitur: *A Zeugmate transis Euphratem Thiar. mill. 32. Batnis 30. Charris 32. Saba 35. Ressania 36.* lego *Ressaina.* Idem.

i *Nec erravere diu manes ejus inulti*] Capitolinus in Gordian. *Quod de Cæsare memoriæ traditum est, hoc etiam de Gordiano Cordus evenisse perscribit. Nam omnes quicumque illum gladio appetiverunt, (qui novem fuisse dicuntur) postea interemptis Philippis, sua manu, suisque gladiis, & iisdem quibus illum percusserant, interiisse dicuntur.* Lindenbr.

k *Velut clarente Justitia.*] At in Mſ. Florentino [& Colbert.] * ac Tolos. * & in prima Editione legitur, *velut elabente Justitia:* quam scripturam ad Regii quoque libri marginem reperi. Nam in ipso contextu scriptum est *velut elaborante Justitia*: quod præ vulgata lectione mihi quidem præplacet. In Mariangeli Edit. legitur, *illabente Justitia.* Vales.

l *Nos verò miseranda recens capt. urbium.*] Deesse aliquid videtur, puta, *facies*, aut quid simile. [Legitur in Mſ. Colb. *regens capt. urbium*: forte prò *strages.*] Idem. *Miseranda captarum urbium* sunt ipsæ miserandæ captæ urbes. *Gron.*

m *Solemur socios.*] Sic emendavit Gelenius, cùm in Editione Rom. legatur *ut somnium sociis*, * perinde ac in Tolos. * [& Colbert.] In Mſ. Reg. *isomnium socius*, * * ut in Mſ. Vatic. Fortè Marcellinus scripserat, *votis omnium sociis.* * Vales.

n *Omnibus secundis.*] Lege *ominibus*: ut Editio Rom.

lis in pugna me usquam fuderit, mihi verò pro Romano orbe memet vovisse sufficiet, ut Curtii [2] *Muciique veteres, & clara prosapia Deciorum. Abolenda nobis natio molestissima, cujus in gladiis nondum nostræ propinquitatis exaruit cruor. Plures absumptæ sunt majoribus nostris ætates, ut interirent radicitus quæ vexabant. Devicta est perplexo & diuturno Marte Carthago: sed eam Dux inclytus timuit* [o] *superesse* [3] *victoriæ. Evertit funditus Numantiam Scipio post multiplices casus obsidionis emensos. Fidenas, ne Imperio subcrescerent æmulæ, Roma subvertit: & Faliscos ita oppressit, & Veios,* [p] *ut suadere nobis laboret monumentorum veterum fides, ut has civitates aliquando valuisse credamus. Hæc ut antiquitatum peritus exposui: superest ut aviditate rapiendi posthabita, quæ insidiatrix sæpe Romani militis fuit,* [q] *quisque agmini cohærens incedat; cùm ad necessitatem congrediendi fuerit ventum, signa propria secuturus; sciens quòd si remanserit usquam, exsectis cruribus relinquetur. Nihil enim præter dolos & insidias hostium vereor nimiùm callidorum. Ad summam polliceor universis, rebus post hæc prosperè mitigatis, absque omni prærogativa Principum, qui quod dixerint vel censuerint pro potestate auctoritatis justum esse existimant, rationem me rectè consultorum vel secus, si quis exegerit, redditurum. Quocirca erigite jam nunc quæso, erigite animos vestros,* [r] *multa præsumentes & bona, æquata sorte nobiscum quidquid occurrerit difficile subituri, & conjectantes æquitati sem-*

2 Steph. *Mutiique tres.* 3 Mss. *victoriæ.*

Stephani præfert, quæ ex Basiliensi Sig. Gelenii Editione profluxit. *Vales.*

o *Superesse victor.*] In Mss. Flor. & Regio, * Vatic. * [ac Colbert.] & in Editione Rom. ac Mariangeli exaratum est, *victoriæ*: quare non dubito, totum hunc locum sic legi debere: *Devicta est perplexo & diuturno Marte Carthago: sed eam Dux inclytus timuit superesse victoriæ. Evertit funditus Numantiam Scipio post multiplices casus obsidionis emensos.* Qua emendatione nihil jam clarius. Interpunctiones enim ipsæ sunt ex Codice Regio, cui Editio Rom. & Mar. assentitur. Tantùm ex vocabulo *dum*, *Dux* fecimus, moti simili loco libri XXVI. in quo, *partium dum in ancipiti Agilo*, habent omnes scripti codices eodem errore. * Ceterùm Marcellinus hoc loco imitatus esse videtur Senecam, qui in Consolatione ad Polybium, de Æmiliano Scipione hæc dicit: *Vir in hoc natus, ne urbi Romanæ aut Scipio deesset, aut Carthago superesset.* * Idem.

p *Ut suadere nobis laboret*, &c.] Lucium Florum imitatus videtur, qui lib. 1. ait: *Laborat Annalium fides, ut Veios fuisse credamus.* Eâdem propè figurâ usus Demosthenes, ut urbium excidium à Philippo dirutarum Atheniensibus ob oculos poneret, Philipp. 3. ὄλυνθον μὲν καὶ μεθώνην καὶ ἀπολλωνίαν καὶ τριάκοντα πόλεις ἐπὶ θρᾴκης ἐῶ, ἃς ἁπάσας οὕτως ὠμῶς ἀνῄρηκεν, ὥστε μηδένα μηδ᾽ εἰ πώποτε ᾠκίσθησαν εἶναι ῥᾴδιον προσελθόντ᾽ εἰπεῖν. Quod Demosthenis dictum, ut & alia plurima, studiosè imitatus est Philo in lib. de vita Mosis: τὰς μὲν οὖν πόλεις ἢ κατασκάπτοντες ἢ ἐμπιπράντες ἠφάνισαν, ὡς μηδ᾽ εἰ τὴν ἀρχὴν ᾠκίσθησαν εἰπεῖν ἔχειν Idem.

q *Quisque agmini cohærens incedat -- signa propria sequut.*] Militaris hæc tota dictio est, & qua in allocutionibus Impp. & exercitus duces utebantur: sive in campo armatos exercerent, sive serio Marte pugna cum hostibus pugnanda esset. Urbicus in Tacticis, quæ Mss. in Biblioth. Magni Ducis Etruriæ exstant: Παραγγέλλει ὁ μανδάτωρ· CIΛENTIO MANΔATA. KOMΠΛETE NON. BOCTOYPBATIC. OPΔINEM. CEPBATE. BANΔA. CEKYITE. NEMO. ΔEMITTAT. BANΔOYM ET INIMIKOC. CEKE. Καὶ κινοῦσι πράως καὶ ἡσύχως, ὥστε μηδὲ ψιθυρισμὸν γίνεσθαι παρά τινος. Iterum cap. XXI. παραγγέλλει ὁ Μανδάτωρ. Τὰς παραγγελθείσας ἐντολὰς τηρήσατε, μὴ διαταράξητε τὴν παράταξιν. Τὸ δὲ βάνδον ἅπαντες βλέπετε, καὶ μηδεὶς ἐξ ὑμῶν καταλείψῃ αὐτό, ἀλλ᾽ ἴσως τοὺς ἐχθροὺς καὶ ἁρμοδίως καταδιώκετε. Lindenbr.

r *Multa præsumentes bona, & æquata.*] Hæc oratio satis languida est: sed aliter in Regio, * & in Tolos. codice * [ac Colbert.] & in Romana ac Mar. Editione concipitur: *Erigite animos vestros multa præsumentes & bona, æquata sorte no. &c.* Quod sanè fortiùs & numerosiùs ad aures accidit. Est autem phrasis Græca: *Multa præs. & bona.* πολλὰ καὶ ἀγαθὰ περιλαμβάνοντες ταῖς ἐλπίσι: ubi καὶ eleganter παρέλκει. Cujus locutionis exempla passim a-

per solere jungi victoriam. [f] Conclusa oratione ad hunc gratissimum finem, ductoris gloria prœliator miles exsultans, [t] spéque prosperorum elatior, sublatis altiùs scutis nihil periculosum fore vel arduum clamitabat, sub Imperatore plus sibi laboris quàm gregariis indicente. Maximè omnium id numeri Gallicani fremitu lætiore monstrabant: memores aliquoties eo ductante, pérque ordines discurrente, cadentes vidisse gentes aliquas, alias supplicantes.

CAP. VI. Res adegit huc prolapsa, ut in excessu celeri situm monstrare Persidis, descriptoribus gentium 4 curiosè digestum, è quibus ægrè vera dixere paucissimi. Quòd autem erit paullo prolixior textus, ad scientiam proficiet plenam. Quisquis enim adfectat nimiam brevitatem ubi narrantur incognita: non quid signatiùs explicet, sed quid debeat præteriri scrutatur. Hoc regnum quondam exiguum, [v] multísque antea nominibus appellatum ob causas quas sæpe retulimus: cùm [x] apud Babylona Magnum fata rapuissent Alexandrum, in vocabulum Parthi concessit [y] Arsacis obscurè geniti, latronum inter adolescentiæ rudimenta ductoris, verùm [z] paullatim in melius mutato proposito, clarorum contextu factorum aucti sublimiùs. Qui post multa gloriosè & fortiter gesta, [a] superato Nicatore Seleuco ejusdem Alexandri successore, cui vi-

4 *Ms.* curiosè digestis.

---

pud Græcos tam Oratores quàm Historicos occurrunt. Apud Dionem Cocceianum lib. 44. pag. 259. πολλῶν καὶ ἀγυραίων: ubi Leunclavius eam particulam tamquam otiosam inclusit, & expungendam putavit: sed idem Dio pag. 287. similiter eam usurpat. *Vales.*

f *Conclusa oratione ad hunc gravissimum finem.*] Placet *gratissimum*, ut in Editione Rob. Stephani & Mariangeli, & Rom. & in Regio cod. [Colbert] * Vatic. ac Tolos. * exaratum est; quod sequentia planè confirmant. Ceterùm omittendum non est, quod refert Zosimus in libro 3. Julianum finita hac oratione centum ac triginta nummos argenteos singulis militibus donativi nomine erogasse: ἀπό τινος βήματος πᾶσιν ὁμοῦ τὰ καθήκοντα προσφωνήσας ἀργυρῶν τε νομισμάτων τριάκοντα καὶ ρ' τῶν στρατιωτῶν ἕκαστον δόσει τιμήσας, τὴν ἐπὶ πέρσας εἰσβολὴν ἐποιήσατο. Quod quidem si verum est, (neque enim Zosimo aut Eunapio quem exscripsit, hac in parte fidem derogare possumus) quo modo Amm. Marcellinus id prætermisit? Sanè existimo Amm. Marcellinum de hoc donativo intellexisse in lib. 22. cùm ait: *Et militibus orationibus crebris stipendióque competenti ad expedienda incidentia promptiùs animatis, cunctorum favore sublimis Antiochiam ire contendens.* Idem.

t *Speque in prosperum elatior.*] Fortè *spéque inde prosperorum elatior:* atque ita Ammianum scripsisse existimo. In Regio reperi, *spéque prosperorum*, in Editione Rom. *spéque prosperum.* [In Ms. Colbert. *spéque prosperùm.* Idem.

v *Multisque antea nominibus appellatum.*] Primò enim Medorum regnum vocatum est debellatis Assyriis duce Arbace: inde Persarum, devictis Medis duce Cyro: unde & Medorum imperium etiam post Cyrum à multis Auctoribus dicitur, quod revera Persarum erat; & bella illa Darii, & Xerxis τὰ μηδικὰ ab Herodoto, & Thucydide appellantur, quod etiam à Scholiaste Thucydidis lib. 1. notatur. Postea Parthica Dynastia constituta est auctore Arsace Partho, de quo mox videbimus; ac deinde rursus Persarum imperium velut postliminio restitutum est ab Artaxerxe, Alexandri Severi temporibus, ut scribunt Herodianus, Zosimus, Agathias. *Idem.*

x *Apud Babylona Magnum fata rapuissent Alexand.*] Q. Curtius lib. x. Justinus lib. XII. Plutarchus in Alexandro. *Lindenbr.*

y *Arsacis Parthi.*] Parthum fuisse Arsacem Herodianus ac Zosimus in Gestis Alexandri Severi testantur. Strabo lib. XI. & Suidas in v. Ἀρσάκης Scytham eum nominant, levi utique discrimine: cùm satis constet, Parthos a Scythis originem ducere. Alii Bactrianum Arsacem faciunt, teste ibidem Strabone. *Vales.*

z *Paulatim in melius mutato proposito*] Magnorum virorum, qui ex perditâ nequitiâ pedetentim in melius emendati, præstantissimarum postea virtutum specimina dedere, apud Val. Maximum exempla exstant lib. IX. cap. 6. De hoc verò Arsace plura Justinus lib. XLI. *Lindenbr.*

a *Superato Nicatore Seleuco.*] Hîc fallitur Amm. Marcellinus. Neque enim Seleucus Nicator, verùm Seleucus alter cognomento Callinicus, quartus à Nicatore Syriæ Rex, ab Arsace superatus est, ut disertè docet Justinus lib. 41. & Strabo lib. XI. Vera autem Imperii Parthorum epocha sic habet. Post obitum Alexandri Magni, Parthi primùm Antigono, inde Seleuco Nicatori paruerunt: à cujus nepote Antiocho Divo primùm defecêre I. Punico bello, L. Manlio Volsone, C. Atilio Regulo Coss. qui apud Græcos erat annus 2. Olymp. 132. Causa defectionis

ctoriarum crebritas hoc indiderat cognomentum, præsidiísque Macedonum pulsis ipse tranquilliùs agens temperator obedientium fuit & arbiter lenis. Denique post finitima cuncta, vi vel æquitatis consideratione, vel metu subacta, civitatum & castrorum castellorúmque munimentis oppleta Perside, adsuefactáque timori esse accolis omnibus, quos antea formidabat, [b] medium ipse agens cursum ætatis, placida morte decessit. Certatímque Summatum & vulgi sententiis concinentibus, astris (ut ipsi existimant) ritus sui consecratione permistus est omnium primus. Unde ad id tempus Reges ejusdem gentis prætumidi, appellari se patiuntur Solis fratres & Lunæ: [c] útque Imperatoribus nostris Augusta nuncupatio amabilis est & optata; ita Regibus Parthicis abjectis & ignobilibus antea, incrementa dignitatum felicibus Arsacis auspiciis accessere vel maxima. Quamobrem numinis eum vice venerantur & colunt, eousque propagatis honoribus, ut ad nostri memoriam non nisi Arsacides is sit, quisquam in suscipiendo Regno cunctis anteponatur: & in qualibet civili concertatione, quæ [5] adsiduè apud eos eveniunt, velut sacrilegium quisque caveat, ne dextera sua Arsacidem arma gestantem feriat vel privatum. Satísque constat

5 *Ms.* assiduè.

hæc fuisse dicitur. Arsaces ac Tiridates ambo fratres, Arsacis filii, Phriapiti nepotes erant. Horum alter Tiridates graviter ferens se à Pherecle Satrapa, quem Antiochus Divus Parthiæ præfecerat, de stupro sollicitatum esse, rem fratri aperuit. Arsaces mox adjuncto fratre, & quinque sociis Phereclem facto impetu obtruncat, & Parthos pulsis Macedonibus in libertatem asserit. Ipse à Parthis ob virtutem Rex salutatus est, ut scribit Arrianus in Parthicis, cujus verba refert Photius in Bibliotheca. Arriani tamen verba paullo aliter refert Georgius Syncellus in Chronico, pag. 54. Editionis Josephi Scaligeri. Præfectum enim ipsum Agathoclem, non Phereclem appellat. Ἀρσάκης, inquit, καὶ Τηριδάτης ἀδελφοὶ, τὸ γένος ἕλκοντες ἀπὸ τοῦ Περσῶν Ἀρταξέρξου, ἐσατράπευον Βακτρίων ἐπὶ Ἀγαθοκλέους Μακεδόνος ἐπάρχου τῆς Περσικῆς· ὃς Ἀγαθοκλῆς ἐρασθεὶς Τηριδάτου, ὡς Ἀρριανός φησι, ἑνὸς τῶν ἀδελφῶν, καὶ τὸν νεανίσκον σπουδάζων ἐπιβουλεῦσαι, διαμαρτήσας ἀνῃρέθη παρ' αὐτοῦ καὶ Ἀρσάκου ἀδελφοῦ. Atque hoc Parthici regni initium fuit. Cujus opes brevì auctæ sunt, adeo ut Arsaces acie collata Seleucum Callinicum, qui Antiocho Divo successerat, devicerit: quem diem Parthi exinde sollemnem, ut initium libertatis observant: quemadmodum scribit Justinus lib. XLI. Duplex igitur epocha Parthici imperii notanda est, prior ex defectione Parthorum sub Antiocho Theo consurgit; secunda à victoria insigni qua Seleucus Callinicus ab iisdem superatus est, deducitur. Atque ita dissensum Scriptorum conciliare soleo: quorum alii sub Antiocho Theo, in quibus est Arrianus, Trogus Pompeius, & Eusebius; alii sub Seleuco Callinico, ut Georgius Syncellus, & Appianus in Syriacis, & Justinus ac Strabo, Parthici imperii initium collocarunt. Hos enim de secunda, illos de priore epocha sensisse existimo. Eusebius autem & Justinus contraria ac sibi pugnantia dicunt. Namque Eusebius Olymp. 133. anno 1. Antiochi Divi quartodecimo, Parthos à Macedonibus defecisse memorat. Atqui is erat annus primus Seleuci Callinici, qui anno 1. 133 Olymp. regnum orsus est. Peccat enim Eusebius anachronismo biennii, ex eo quòd Seleuci Nicatoris obitum biennio tardiùs assignat: quem Ptolemæo Cerauno biennium superfuisse scribit, cùm constet eum à Ptolemæo Cerauno esse occisum: quæ maxima imprudentia est. Similiter & Justinus Persas ait primum à Seleuco Callinico pronepote Nicatoris descivisse, Manlio Volsone & Atilio Regulo Coss. qui Consulatus cùm in annum 2. Olymp. 132. inciderit, apparet non Seleucum Callinicum sed Antiochum Divum tum in Syria imperasse. *Vales.*

b *Medium agens cursum ætatis placida morte d.*] Justinus lib. cit. *Sic Arsaces quæsito simul constitutóque regno, matura senectute decedit*: quod ab Ammiano Marcellino fortè non dissidet: senectus enim in aliquibus velocior & maturior est: alii autem tardiùs senescunt. Sed Georgius Syncellus in Chronico prorsus ab Ammiano dissentit, biennio tantùm regnasse Arsacem dicens, & violenta morte exstinctum: καὶ βασιλεὺς Περσῶν Ἀρσάκης, ἀφ' οὗ οἱ Περσῶν βασιλεῖς Ἀρσακίδαι ἐχρημάτιζον, ἔτη β'. καὶ ἀναιρεῖται καὶ μετ' αὐτὸν Τηριδάτης ἀδελφὸς ἔτη λζ'. Idem.

c *Vtque Imperatorib nostris Augusta nuncupatio amabilis est & optata, ita Regibus Parthicis, &c.*] Justinus lib. XLI. *Tertius Parthis Rex Priapatius fuit, sed & ipse Arsacius dictus: nam, sicut suprà dictum est, omnes Reges suos hoc nomine, sicut Romani Cæsares Augustosque cognominavere.* Dio lib. XL. ὅθενπερ καὶ οἱ ἔπειτα βασιλεύσαντες αὐτῶν (de Arsace sermo fuit) Ἀρσακίδαι ἐπωνομάσθησαν. Strabo lib. XV. Procopius Persicor. lib. II. Suidas in Ἀρσάκης, Isidorus Orig. lib. IX. cap. 3. Servius AEneid. lib. VI. & XII. *Lindenbr.*

hanc gentem regna, populis vi superatis compluribus, dilatasse [d] adusque Propontidem & Thracias: sed altè spirantium ducum superbiâ, licenter grassantium per longinqua, ærumnis maximis imminutam: primò per Cyrum, quem Bospori fretum cum multitudine fabulosa transgressum, ad internecionem delevit [e f] Tomyris Regina Scytharum, ultrix acerrima filiorum. Deinde cùm Dareus, posteáque Xerxes Græciam elementorum usu mutato aggressi, cunctis pæne copiis terrâ maríque consumptis, vix ipsi tutum invenere discessum: ut bella prætereamus Alexandri, & [g] testamento nationem omnem in successoris unius jura translatam. Quibus peractis transcursísque temporibus longis, sub Consulibus, & deinceps in potestatem Cæsarum redactâ Repub. nobiscum eæ nationes subinde dimicarunt, paribúsque momentis interdum, aliquoties superatæ, nonnumquam abiere victrices. Nunc locorum situm quantum ratio sinit, carptim brevitérque absolvam. Hæ regiones in amplitudines diffusæ longas & latas, ex omni latere insulosum & celebre Persicum ambiunt mare: [h] cujus ostia adeo esse perhibentur angusta, ut ex Harmozonta Carmaniæ promuntorio contrà oppositum aliud promuntorium, [i] quod appellant incolæ Maces, sine impedimento cernatur. Quibus angustiis permeatis, cùm latitudo patuerit nimis extensa, navigatio adusque urbem Teredona

lib XXV Cap 4

d *Adusque Propontidem & Thracias.*] Vide infrà pag. 295. Hinc Sapor in Epistola ad Constantium Aug. quæ refertur lib. 17. *Adusque Strymona flumen & Macedonicos fines tenuisse majores meos, antiquitates quoque vestræ testantur.* Sanè Megabyzus dux Darii Regis Persarum, Thraciam subegit, & ad Macedoniam usque penetravit: primúsque Thraciæ Satrapa constitutus est, teste Herodoto lib. 5. Eadem vanitas Artabani, apud Tacitum in 6. Ann. ac deinde Artaxerxis, apud Herodianum in principio lib. 6. *Vales.*

e *Tamyris Regina*] Al. *Tomyris*: neque secius Herodotus lib. 1. Orosius lib. 11. cap. 7. Plures tamen ita vocant, ut ex Ms. edidimus. Vid. Justin. lib. 1. Jul. Front. Strateg. lib. 11. cap. 5. Val. Max. lib. IX. cap. 10. *Lindenbr.*

f *Tamyris.*] In Ms. Regio * & Vatic. * ac Mariangeli Edit. *Tomyris* scribitur: neque alteram lectionem Lindenbrogius præferre debuit. Ubicumque enim scriptum est *Tamyris*, mendosè scriptum esse non dubito: τόμυρις enim ab Herodoto ac Diodoro Siculo aliísque appellatur. Jordanes in Geticis scribit, Tomyrum in Mœsiaco litore Tomes seu Tomos opidum è suo nomine condidisse: quod procedere non potest: si Tamyris scribitur. *Vales.*

g *Et testamento nationem omnem.*] Quidam Scriptores testamento Alexandri singulis Præfectis distributas esse provincias memorant. Sic enim Auctor libri primi Machabæorum affirmat, & Excerpta Chronologica hominis semibarbari, à Scaligero edita: *Veniens ad mortem Alexander, testamentum scripsit, ut unusquisque Principum Alexandri regnarent singuli in proprias eorum provincias sic, &c.* Sed Q. Curtius, & Arrianus, ac Diodorus Siculus fabulam hanc satis refutant. Curtii verba lib. x. in fine maximè hîc faciunt: *Credidêre quidam testamento Alexandri distributas esse provincias: sed famam ejus rei, quamquam ab Auctoribus tradita est, vanam fuisse comperimus.* Idem.

h *Cujus ostia adeo esse perh. angusta.*] Totus hic locus ex Eratosthene translatus esse videtur: cujus verba refert Strabo lib. 16. φησὶ δὲ περὶ αὐτῆς περσικῆς θαλάττης Ἐρατοσθένης οὕτως, ὅτι τὸ μὲν στόμα φασὶν εἶναι στενὸν οὕτως ὥστ' ἐξ ἁρμόζοντος τῆς τῆς Καρμανίας ἀκρωτηρίου, τὸ τῆς Ἀραβίας ἀφορᾶται τὸ ἐν μάκαις. Plinius autem à seipso dissentit. Nam lib. 6. cap. 24. ait: *Persicum introitum alii 5. mill. pass. latitudinis; alii quatuor fecerunt.* Idem verò cap. 23. sic scribit: *Inde promuntorium Carmaniæ est, ex quo in adversam oram ad gentem Arabiæ Macas trajectus distat quinquaginta millibus passuum.* Eademque repetit cap. 28. sed utrobique, *quinque mill.* scribendum esse existimo. Alioquin quomodo id verum esset, quod Eratosthenes affirmat & noster Marcellinus, ex Harmozonte Carmaniæ promuntorio oppositum Macarum promuntorium facillimè cerni. ἁρμόζον ἄκρον memorat & Ptolemæus in descriptione Carmaniæ. *Idem.*

i *Quod appellant incolæ Maces.*] Eratosthenes dicit τὸ ἐν μάκαις. Quare ita Ammianum quoque scripsisse verisimile est, *quod appellant incolæ ἐν μάκαις*: quod ab imperitis postea depravatum est. Certè vulgata lectio ferri non potest. Neque enim incolæ ipsi Maces, sed Macæ ab omnibus Geographis veteribus appellantur: aut promuntorium ipsum dicitur Maces, sed Macera, teste Arriano in libro, qui Indica inscribitur. *Idem.*

porrigitur, ubi post jacturas multiplices pelago miscetur Euphrates: omnísque sinus dimensione litorea [k] in numerum viginti millium stadiorum velut [l] spatio detornato finitur: cujus per oras omnes oppidorum est densitas & vicorum, naviúmque crebri discursus. Ergo permeatis angustiis antedictis, venitur ad Armeniæ sinum, orienti objectum intervallo. [m] Cantichus nomine panditur sinus australis: haud procul inde alius [n] quem vocant Chaliten, occiduo obnoxius sideri. Hinc præstrictis pluribus insulis, è quibus paucæ sunt notæ, Indorum mari junguntur Oceano, qui ferventem Solis exortum suscipit omnium primus, ipse quoque nimiùm calens. Utque geographici stili formarunt, hac specie distinguitur omnis circuitus ante dictus. Ab Arctoo cardine adusque Caspias portas Cadusiis conterminat, & Scytharum gentibus multis, & [o] Arimaspis hominibus luscis & feris: ab occidua plaga contingit Armenios, & Niphaten, & in Asia sitos Albanos, [p] mare Rubrum, & [q] Scenitas Arabas quos Saracenos posteritas appellavit: Mesopotamiam [r] sub axe meridiali despectat: Orienti à fronte contrarius, ad Gangen extenditur flumen, quod Indorum intersecans terras, in pelagus ejectatur Australe. Sunt autem in omni Perside hæ regiones maximæ, quas [s] Vitaxæ, id est, Magistri equitum curant, &

k *In numerum* xx. *mill. st.*] Consentit Eratosthenes his verbis quæ Ammiano Marcellino lucem adferunt: ἀπὸ δὲ τοῦ στόματος ἡ ἐν δεξιᾷ παραλία περιφερὴς οὖσα κατ' ἀρχὰς μὲν ἀπὸ τῆς Καρμανίας πρὸς ἕω μικρὸν εἶτα πρὸς ἄρκτον νεύει, καὶ μετὰ ταῦτα πρὸς τὴν ἑσπέραν μέχρι Τερηδόνος καὶ τῆς ἐκβολῆς τοῦ Εὐφράτου. περιέχει δὲ τήν τε Καρμανίαν παραλίαν καὶ τὴν Περσῶν, καὶ Σουσίων, καὶ Βαβυλωνίων ἀπὸ μέρους, ὅσον μυρίων οὖσαν σταδίων. τὸ δ' ἐντεῦθεν ἑξῆς ἐπὶ τὸ στόμα, πάλιν ἄλλοι τοσοῦτοι. &c. Hinc intelligimus cur spatium detornatum dixerit Ammianus. Est enim Persicus sinus prorsus circulari ambitu navigabilis. Præclarè igitur Plinius lib. 6. situm ejus humani capitis effigie esse dixit. Sed quod ibidem Plinius scribit, ejusdem circuitum esse 25. millium passuum, ut Eratosthenes tradit: ex loco ipso Eratosthenis quem proximè adduximus falsi convincitur. *Vales.*

l *Spatio detornato*] Id est, rotundo spatio, ut lib. 31. *Ad speciem rotunditatis detornata.* Gellius lib. IX. cap. 8. *Sententiam detornatam inclusamque verbis his paucissimis.* * Cicero de Universo p. 442. *Ita tornavit, ut nihil effici possit rotundius.* * *Lindenbr.*

m *Cantichus nomine pand. sinus.*] In Reg. * & Tolos. * *Cautichus.* In Editione Mariangeli Accursii *Cataonius* legitur: quod ex officina Petri Castelli illius manavit, qui Editionem Bononiensem fabricavit. Fortè *Mesaniticus* legendum est, μεσανίτης sinus Persici maris est apud Ptolemæum in Arabiæ desertæ situ, & apud Marcianum ac Stephanum. * An potiùs scribendum est *Elaniticus*? De quo sinu Plinius in lib. 6. Strabo, Diodorus S. & reliqui. * *Vales.*

n *Quem vocant Chaliten.*] Ptolemæus lib. 6. in descriptione Felicis Arabiæ Σαχαλίτην κόλπον appellat, eíque cognomines Arabiæ populos Sachalitas. Sed Marcianus, non ille Heracleota qui περιήγησιν versu comico conscripsit, sed alter longè recentior, lib. I. περίπλου, hunc sinum Aschalitem nominat, & maximum esse ait, utpote qui ad ostium usque sinus Persici penetret. Sed Arrianus in periplo maris Erythræi Sachaliten quoque nuncupat, & Stephanus. *Idem.*

o *Arimaspis hominibus luscis*] Solinus: *Arimaspi circa Gesclithron positi, unocula gens est.* Lindenbr.

p *Mare Rubrum.*] Immo *mare Rubrum* huic oræ prorsus ad meridiem est: ut ait Plinius cap. 25. lib. 6. Mesopotamia verò ab Occidente. *Vales.*

q *Scenitas Arabas quos Saracenos post. app.*] Saracenos tamen à Scenitis distinguunt Plinius lib. 6. cap. 28. ac Ptolemæus. Notandum est autem, quod ait Plutarchus in Lucullo, *Scenitas Arabas* ex suis sedibus esse translatos à Tigrane Armeniorum Rege, quos in Ciliciam Commagenémque deduxit teste Plinio Secundo in libro 6. De Saracenorum Etymologia vide Scaligerum in Eusebii Chronicon: ubi tamen fallitur, cùm ait antiquiorem Ptolemæo neminem exstare, qui Saracenorum meminerit. Atqui Plinius Ptolemæo vetustior eos diserte nominat. *Idem.*

r *Sub axe meridionali.*] Regius codex [& Colbert.] habet *meridiali*, & sic postulat analogia: quare barbarè loquuntur qui meridionalem dicunt. Apud Gellium lib. 2. cap. 21. codex Regius *meridialem ventum* habet. Vales. Et sane jam dixit 22, 15. *a meridiali latere.* Gronov.

s *Vitaxæ, id est, Magistri equitum.*] Hanc vocem Persicam in Lexico Hesychii aliter interpretatam reperi: βίταξ ὁ βασιλεὺς παρὰ Πέρσαις: unde non immeritò quis suspicari posset, hunc locum Ammiani transpositum esse, ac legendum: *Vitaxæ, id est Reges, & Magistri equitum*

Regis Satrapæ. (nam minores plurimas recenſere difficile eſt & ſuperfluum) Aſſyria, Suſiana, Media, Perſis, Parthia, Carmania major, Hyrcania, Margiana, Bactriani, Sogdiani, Sacæ, Scythia ultra [s] Emodem montem, Serica, Aria, [t] Paropaniſadæ, Drangiana, Arachoſia, & [v] Gedroſia. Citra omnes propinqua eſt nobis Aſſyria, celebritate & magnitudine, & multiformi feracitate ditiſſima: quæ per populos pagóſque amplos diffuſa quondam & copioſa, ad unum conceſſit vocabulum, & nunc omnis appellatur Aſſyria: ubi inter bacarum vulgariúmque abundantiam frugum bitumen naſcitur [x] prope [y] laccum nomine Soſingiten, cujus alveo Tigris voratus fluénſque ſubterraneus, percurſis ſpatiis longis emergit. [z] Hic & [a] naphtha gignitur piceâ ſpecie glutinoſa, ſimilis ipſa quoque bitumini: cui etiamſi avicula inſederit brevis, præpedito volatu ſubverſa penitus evaneſcit. Et cùm hoc liquoris ardere cœperit genus,

curant & Satrapæ. Sed abſque ſcriptorum codicum auctoritate equidem id aſſerere nolim. Perſicarum autem dignitatum nomina hæc memorantur à Procopio lib. I. Perſic. χαναρράγαν, quod eſt Magiſter militum ſeu Dux limitis: & οὐαρίζης, quod quidem dignitatis nomen eſſe Procopius ſcribit, ſed quid ſignificet non expreſſit: & μιρράνης, quod eſt Magiſter militum. Marcellinus lib. 25. initio Merenem vocat equeſtris Magiſtrum militiæ. Theophylactus quoque Simocatta lib. I. ait Cardarigan nomen eſſe dignitatis apud Perſas, ac ſollemne eſſe Perſis ex dignitatibus nomen ſortiri, ut qui à parentibus indita ſibi nomina dedignentur: φίλον δὲ Πέρσαις ἐκ τῶν ἀξιωμάτων προσαγορεύεσθαι. Idem lib 3. in fine δαριγμεδοὺμ dignitatem ſummam eſſe ait apud Perſas, quam Rom. Curopalatem vocant. Libro autem 4. cap. 2. φερογχάνην ait dici à Perſis, quam Rom. magiſteriam dignitatem vocant. Zich quoque maximæ apud Perſas dignitatis nomen, teſte Menandro Protectore lib. I. Poſtremò Surena dignitatis nomen ſecundæ poſt Regem, teſte Ammiano, Zoſimo, & Plutarcho. Eſt autem Surena Syriacè Dominus noſter: *ſur* enim Dominum ſignificat, *ena* noſter. Valeſ.

s *Emodem montem*] Infra vocat *Emodon*: & credibile hîc eodem modo vocaſſe. *Gron.*

t *Paropamiſadæ.*] Rectiùs in Regio codice, & Roberti Stephani Editione legitur *Paropaniſadæ*: ſic enim Ptolemæus lib. 6. & Tabula Peutingerorum. Strabo tamen *Parapamiſadas*, montem ipſum *Paropamiſum* vocat. *Valeſ.*

v *Gedroſia.*] In Mſ. Regio, * Toloſ. Vatic. * [& Colbert.] & Romana Editione reperi *Cedroſia*: quod ſpernendum non eſt. Nam Alexander Polyhiſtor ita ſcripſerat κεδρωσία, teſte Stephano: quod exemplaris mendum fuiſſe fruſtra ſuſpicatur Stephanus. Nam & Diodorus lib. 18. ſic nominat: & in Excerptis Chronolog. editis à Scaligero *Cedruſia* dicitur, & in Suidæ Lexico. Arrianus γαδρωσίαν ſemper appellat. *Idem.*

x *Prope lacum nomine Soſingiten*] Strabo *Thonitin* vocat lib. XVI. διαρρεῖ δὲ ὁ Τίγρις τὴν Θωνῖτιν καλουμένην λίμνην κατὰ πλάτος μέσην. περαιωθεὶς δ᾽ ἐπὶ θάτερον χεῖλος, κατὰ γῆς δύεται μετὰ πολλοῦ καὶ ψόφου καὶ ἀναφυσημάτων. ἐπὶ πολὺ δ᾽ ἐνεχθεὶς ἀφανὴς, ἀνίσχει πάλιν οὐ πολὺ ἄπωθεν τῆς Γορδυαίας. Lindenbr.

y *Lacum nomine Soſingiten*]. De hoc ſubterraneo lapſu Tigridos diſputat Salmaſius ad Solinum pag. 693. & ſeqq. exiſtimans Soſingiten appellari Ammiano, qui Thoſpites vel Thonites dicitur aliis, ſtatuitque in ipſa eſſe Meſopotamia; quod jam non excutio. Juſtinus eum quinque & viginti millia paſſuum ſub terras currere ſcribit libro XLII. *Gron.*

z *Hic & naphtha gignitur*] De naphtha iterum Ammianus hoc ipſo libro; eamque ita gentili, id eſt barbaro vocabulo dici monet: unde & Turcis & Arabibus in hunc uſque diem *Nepht* appellatur. Jocularis ergo Ambroſii Epiſcopi, & Magni Grammat. error, qui παρὰ τὸ ζυνάπτειν vocari putant. Ambroſii verba hæc ſunt, in lib. de Noa cap. 6. *Eſt enim bitumen vehementis ad conſtringendum naturæ. Unde Græcè dicitur νάφθα παρὰ τὸ ζυνάπτειν, quòd disjuncta connectat, nexuque conſtringat indiſſolubili, ita ut naturali unitate ſibi credas convenire.* Videndus Plinius lib. II. cap. 105. Tacitus Hiſtor. lib. V. Sotion περὶ ποταμῶν. * Cyprianus in carmine de Sodoma p. 452. * Plutarchus in Alexandro, G. Codinus in Deſcriptione CP. Xiphilinus lib. XXXV. Heſychius & Suidas in Νάφθα; ex recentioribus verò P. Bellonius Rerum antiquar. lib. III. *Lindenbr.*

a *Naphtha picea ſpecie glutinoſa.*] *Naphthas* vocabulum eſt barbarum, quo Medi genus quoddam olei cedro ſimilis appellant. Probus ex Salluſtio lib. 4. Hiſtor. *Hoc Naphthas genus eſt olei cedro ſimilis.* Græcis ὁ νάφθας ferè dicitur; interdum tamen ἡ νάφθα. Corruptum autem id vocabulum legitur apud Gregorium Nyſſen. de anima: καὶ ὥσπερ ὁ κεχλεύμενος φθὴς ἐξάπτεται τοῦ πυρὸς τοῦ μέσου μὴ πυρωθέντος, οὕτω δὴ καὶ τὸ σῶμα ἀθρόον ὑπὸ τῆς ψυχῆς ἀνάπτεται. legendum eſt νάφθης. Apud Pimplicium quoque in Commentario in Categorias Ariſtotelis ferè eodem modo depravatum eſt: ὡς αἱ τῆς λύρας χορδαὶ συνήχουσιν (leg. συνηχοῦσιν) ἀλλήλων πόρρω διεστῶσαι, καὶ ὁ ἄρθας (leg. νάφθας) δέχεται πόρρωθεν τὸ τοῦ πυρὸς εἶδος. Utrumque errorem in verſione ſua retinuit interpres Latinus. * Quamquam ἄρθας fer-

nullum

nullum inveniet humana mens, præter pulverem exstinguendi commentum. [b] In his pagis hiatus quoque conspicitur terræ, unde halitus letalis exsurgens, quodcumque animal proximè steterit, odore gravi consumit. Quæ lues oriens à profundo quodam puteo: [c] cùm os ejus excesserit latum, antequam sublimiùs vagaretur, terras circumsitas inhabitabiles acerbitate fecisset. Cujus simile foramen apud Hierapolim Phrygiæ [d] antehac, ut adserunt aliqui, videbatur: unde emergens itidem noxius spiritus perseveranti odore [e] quidquid propè venerat corrumpebat, absque spadonibus solis: quod quâ causâ eveniat, rationibus physicis permittatur. [f] Apud Asbamæi quoque Jovis templum in Cappadocia, ubi amplissimus ille Philosophus Apollonius traditur natus prope oppidum Tyana, stagno effluens fons cernitur, qui magnitudine aquarum inflatus seséque resorbens, numquam extra margines intumescit. Intra hunc circuitum Adiabena est, Assyria priscis temporibus vocitata, longáque assuetudine ad hoc translata vocabulum ea re, quòd inter Onam & Tigridem sita navigeros fluvios, adiri vado numquam potuit: *transire* enim διαβαίνειν dicimus Græci: & veteres quidem hoc arbitrantur. Nos autem id dicimus, quòd in his terris amnes sunt duo perpetui, quos & transivimus, [g] Diabas & Adia-

ri potest. Sic enim dicebatur à Græcis, ut ex Strabonis Epitome, & ex Constantino Porphyrogenneto docuit Salmasius in Solinum pag. 242. * Græci μηδείας ἔλαιον dixêre naphtham teste Procopio in Persicis, & Suida. Nicander in Alexipharm.

Ἠν δὲ τὸ μηδείης κοκλχηίδος ἐχθόμενον πῦρ.
Κεῖνο ποτὸν δέξηται ἐφήμερον.

Scholiastes: τὸ ἐφήμερον σκευαστικόν ἐστι φάρμακον, ὃ καὶ οἱ βάρβαροι νάφθαν καλοῦσι, &c. Idem ait Sotion de fluminibus. *Vales.*

b *In his plagis hiatus quoque conspicitur terræ, &c.*] Georg. Codinus: Ἐκεῖσε δὲ ἐστι τὸ Ἄορνον στόμιον, ἐξ οὗ δεινὸν πνεῦμα ἀναδίδοται, ὡς ἐπίγειον ζῶον ἅπαν καὶ πετεινὸν ἀποφθείρειν, εἴπερ τύχοι ὀσφρανθῆναι. quæ ipsissima verba apud Suidam exstant in Ἀδιαβηνή. * Lucret. lib. VI.

In Syria quoque fertur item locus esse videri,
Quadrupedes quoque quò simul ac vestigia primùm
Intulerint, graviter cogat concidere ipsa:
Manibus ut si sint divis mactata repente. * Lindenbr.

c *Cum os ejus excesserit latum.*] Hujus loci sensus valde obscurus est, quem sic intelligo. Hunc pestiferum halitum è profundo puteo ortum, si os ipsum putei excederet, ac per aërem diffunderetur, eas regiones prorsus incultas ac desertas factùrum fuisse: sed nimirum hic halitus ad crepidinem putei progressus, in imum rursus redit, ac sese resorbet. Perinde ac fons ille, qui ad Asbamæi Jovis templum in Cappadocia cernitur. *Vales.*

d *Antehac ut adserunt aliqui videbatur.*] Atqui Damascius in vita Isidori qui multò post Ammianum vixit, hoc spiraculum Hierapoli Phrygiæ adhuc sua ætate visum esse memorat, sub templo Apollinis; quod ipsas etiam supervolantes aves letali halitu conficeret: solisque initiatis & consecratis securum atque innoxium ejus introitum fuisse: séque adeo unâ cum Doro Philosopho eò descendisse. *Idem.*

e *Quidquid propè venerat, corrumpebat, absque spadonibus solis*] Photius in Biblioth. ex Isidori Philos. Vita. Ὅτι ἐν Ἱεραπόλει τῆς Φρυγίας ἱερὸν ἦν Ἀπόλλωνος, ὑπὸ δὲ τὸν ναὸν καταβάσιον ὑπέκειτο θανασίμους ἀναπνοὰς παρεχόμενον. τοῦτο τὸ βόθρον οὐδὲ ἄνωθέν ἐστιν ἀκίνδυνον, οὐ δὲ τοῖς πλείοσι τῶν ζώων διελθεῖν. ἀλλ' ὅσα κατ' αὐτὸν γίνεται, ἀπόλλυται. τοῖς δὲ τετελεσμένοις, φησὶ, δυνατὸν ἦν κατιόντας καὶ εἰς αὐτὸν τὸν μυχὸν ἀβλαβῶς διάγειν. Vid. Strabon. lib. XIII. Plin lib. II. cap. 93. * Apuleium de Mundo pag. 12. * Xiphilin. in Trajano, Codin. in urb. CP. Descript. *Lindenbr.*

f *Apud Asbamæi quoque Jovis templum.*] Idem de hoc fonte scribit Philostratus in vita Apollonii lib. I. cap. 4. his verbis: ἔστι δέ τι περὶ τύανα ὕδωρ ὅρκιον Διὸς ὥς φασι, καλοῦσι δὲ αὐτὸ ἀσβαμαῖον. οὗ πηγὴ ἀναδίδοται ψυχρά. παφλάζει δὲ ὥσπερ θερμαινόμενος λέβης, &c. Nihil autem à Philostrato dissentit noster Marcellinus, nisi quòd cognomen Asbamæi Jovi ipsi tribuit, quod Philostratus aquæ cognomen esse dixerat: quem secutus est Suidas, Ἀσβαμαῖον ὕδωρ οὕτω καλούμενον. Ceterùm quod de eo fonte scribit Marcellinus, effervescere eum subinde ac mox in se redire: idem testatur Philostratus, cùm dicit, παφλάζει δὲ ὥσπερ θερμαινόμενος λέβης. Id est: *Effervescit autem more aquæ in lebete bullientis.* Simile est quod narrat Aristoteles lib. περὶ θαυμασίων ἀκουσμ. cap. 55. de fonte in Palicis Siciliæ, ad quem jurandi causâ perinde ut ad Asbamæum illum fontem conveniebant. *Vales.*

g *Diavas & Adiavas.*] Existimo hos fluvios esse eos, qui frequentiùs Zabas & Anzabas dicuntur. Ut enim diæta & zæta, * Diacones & Zacones, * Diabolus &

bas, juncti navalibus pontibus: ideóque intelligi [h] Adiabenam cognominatam, ut à fluminibus maximis AEgyptus, Homero auctore, & India, & Euphratensis antehac Commagena: itidémque Hiberia ex Hibero, nunc Hispania, & à Bæti amne insigni provincia Bætica. In hac Adiabena Ninus est civitas, quæ olim Persidis Regna possederat, nomen Nini potentissimi quondam Regis Semiramidis mariti declarans, & Ecbatana, & [i] Arbela, & Gaugamela, ubi Darium Alexander post discrimina varia prœliorum incitato Marte prostravit. In omni autem Assyria multæ sunt urbes; inter quas [k] Apamia eminet Mesene cognominata, & Teredon, & Apollonia, & [l] Vologessia, hisque similes multæ. Splendidissimæ verò & pervulgatæ hæ solæ sunt tres: [m n] Babylon, cujus mœnia bitumine Semiramis struxit, (arcem enim antiquissimus Rex condidit Belus) & [o] Ctesiphon, quam Vardanes priscis temporibus instituit, posteáque Rex Pacorus incolarum viribus amplificatam & mœnibus, Græco indito nomine Persidis effecit specimen summum: post hanc [p] Seleucia, ambitiosum opus Nicatoris Seleuci. Quâ [q] per duces Veri Cæsaris (ut antè retulimus) ex-

Zabolus, Hippo Diarrytus & Zarrytus promiscuè dicitur; ita planè Diabas & Zabas. Zabæ autem fl. mentio est apud Cedrenum, & in Historia Miscella in rebus Gestis Heraclii. Hic è montibus celsis à Septemtrione exortus modicus fertur: mox in Austrum procedens ac torrentibus multis auctus, navigabilis fit, atque in Tigrim delabitur, teste Theophylacto lib. 4. initio. Adiabas verò ab Ammiano Anzabas dicitur lib. 18. & in Adiabene ponitur. * Scio quidem Samuëlem Bochartum in libro IV. Geographiæ sacræ cap. 19. pro Anzaba Zabam restituere in Ammiani nostri exemplaribus. Sed obstat omnium codicum auctoritas. * [*Magnus sabas* seu Zabas major in Historiæ Miscellæ lib. 18. est haud dubiè Adiabas, haud procul à Ninive in Assyria: *minor Zabas* in eodem libro est is, qui Ammiano Diavas dicitur.] *Vales.*

h *Adiavenam cognominatam, ut à flumin.*] Codinus & Suidas: λέγεται δὲ Ἀδιαβηνὴ, διὰ τὸ ... πλείονας ποταμοὺς ἐν αὐτῇ, καὶ δυσχερεστέραν ποιεῖν τὴν διάβασιν. *Lindenbr.*

i *Arbela & Gaugamela, ubi Darium Alexand.*] Strabo lib. XVI. ἐν δὲ τῇ Ἀτυρίᾳ ἐστὶ Γαυγάμηλα κώμη, ἐν ᾗ συνέβη νικηθῆναι καὶ ἀποβαλεῖν τὴν ἀρχὴν Δαρεῖον. At verò apud Arbela vicum Darium victum Arrianus lib. III. Curtius lib. V. scribunt. *Idem.*

k *Apamia Mesene cognominata.*] Plinius lib. 6. cap. 27. Apamiam à Messene separat. *Circa Apamiam*, inquit, *Messenes opidum*: & ita Stephanus in Ἀπάμεια. *Vales.*

l *Vologessia.*] Stephano Βολογεσιάς πόλις περὶ τῷ Εὐφράτῃ. Hæc ab eodem Plinio cap. 26. Vologesocerta dicitur, condita à Vologeso Parthorum Rege non longè à Babylonia. *Certa* autem Persicè & Armeniacè opidum significare videtur: unde Vologesocerta erit Vologesi opidum; ut Tigranocerta Tigranis. Hesychius: κέρτα πόλις ὑπὸ Ἀρμενίων. In Tabula Peutingerorum ad ostia fl. Tigris ponitur Volocessia; inde Babylonia 18. dein Seleucia 44. abhinc Rache 60. lege *Ragæ*. *Idem.*

m *Babylon, cujus mœnia bitumine Semiramis struxit*] Strabo lib. XVI. Justinus lib. I. Curtius lib. V. Orosius lib. II. cap. 7. Solin. cap. 60. Stephanus in Βαβυλών. *Lindenbr.*

n *Babylon.*] Quam sua ætate pæne desertam fuisse scribit Diodorus Siculus in principio lib. 2. Pausanias autem in Arcadicis scribit suo ævo, id est Marci Antonini temporibus Babylonis nihil præter mœnia Belíque fanum superfuisse. Cui subscribere videtur Libanius in Orat. funebri, pag. 39. de Ctesiphonte loquens & Coche: ἃς τὴν Βαβυλωνίων γῆν ἀντὶ Βαβυλῶνος νομίζει. *Vales.*

o *Ctesiphon quam Vardanes*, &c.] Quis hic Vardanes * vel Varanes * fuerit obscurum est, à quo primùm esse conditam Ctesiphontem Marcellinus memorat. Rex autem Pacorus videtur esse Orodis Regis filius, qui à Ventidio M. Antonii legato interfectus est: qui cùm Rex numquam fuerit, à quibusdam tamen Scriptoribus Rex vocatur. Frontinus enim lib. I. Strateg. cap. I. & Florus lib. 4. eum Regem cognominant. Quòd si de hoc Pacoro Orodis filio loqui voluit Marcellinus, tum falsum erit quod subjicit, supradictam urbem Græco cognomine κτησιφῶντα ab eo esse appellatam. Ctesiphontis enim appellatio Pacori illius ætate longè antiquior est, cùm à Polybio memoretur in historia illius belli quod Antiochus Magnus cum Molone Mediæ Præfecto gessit, lib. 5. *Idem.*

p *Seleucia ambitiosum opus Nicanoris Seleuci*] * Vide quæ sup. lib. XIV. notata. * *Lindenbr.*

q *Per duces Veri Cæs. ut ante retulimus expulsata*] Novè dictum, *expulsata*, ἀντὶ τοῦ *expugnata*: ut Capitolin. in Vero: *Non L. Veri vitio, sed Cassii -- contra fidem Seleucia, quæ ut amicos milites nostros receperat, expugnata est.* Orosius lib. VII. cap. XV. *Antoninus per strenuissimos duces magnis rebus gestis, Seleuciam Assyriæ urbem super Hydaspen fluvium sitam, cum quadringentis millibus hominum*

pulsatâ, avulsum sedibus [r] simulacrum Comei Apollinis, perlatúmque Romam, in æde Apollinis Palatini Deorum Antistites collocarunt. [s] Fertur autem, quòd post direptum hoc idem figmentum, incensa civitate, milites fanum scrutantes invenere foramen angustum: quo reserato ut pretiosum aliquid invenirent, ex adyto quodam concluso à Chaldæorum arcanis labes primordialis exsiluit, quæ insanabilium vi concepta morborum, ejusdem Veri Marcique Antonini temporibus, ab ipsis Persarum finibus, adusque Rhenum & Gallias cuncta contagiis polluebat & mortibus. Hîc propè [t] Chaldæorum est regio altrix Philosophiæ veteris, ut memorant ipsi, apud quos veridica vaticinandi fides eluxit. Perfluunt autem has easdem terras potiores ante alios amnes hi quos prædiximus, & [v] Marses, & flumen Regium, & Euphrates cunctis excellens: qui tripartitus, navigabilis per omnes est rivos, insulásque circumfluens, & arva cultorum industriâ diligentiùs rigans; vomeri & gignendis arbustis habilia facit. His tractibus Susiani junguntur, apud quos non multa sunt oppida, inter alia tamen eminet [x] [y] Susa, sæpe domicilium Regum, [z] & Arsiana, & [6] Sele, & Aracha: cetera brevia sunt & obscura. Fluvii verò multi per hæc loca discurrunt, quibus [a] præstant Oroates, & [b] Harax, & Meseus,

6 *Ms.* Sole.

---

cepit, & cum fratre de victoria Parthica triumphavit. Vide Dion. Euseb. Eutrop. *Lindenbr.*

r *Simulacrum Chomæi Apollinis.*] Princeps Editio Romana habet *Comei*: cui Augustana quoque Editio adstipulatur, [& codex Colbert.] * ac Tolos. * Quare non dubito, quin *Comæi Apollinis* scribi debeat, quod est τοῦ κωμαίου Ἀπόλλωνος. Apollinem enim cognomento Comæum ab aliis quoque cultum esse docet Athenæus lib. 4. παρὰ δὲ ναυκρατίταις ὥς φησιν Ἑρμείας ἐν τῷ β' περὶ τοῦ γρυνείου Ἀπόλλωνος ἐν τῷ πρυτανείῳ δειπνοῦσι γενεθλίοις Ἑστίας πρυτανίτιδος, καὶ διονυσίοις, ἔτι δὲ τῇ τοῦ Κωμαίου Ἀπόλλωνος πανηγύρει. Vales.

s *Fertur autem quòd post direptum*] Capitolinus in Vero: *Nata fertur pestilentia in Babylonia: ubi de templo Apollinis ex arcula aurea, in quam miles forte inciderat, spiritus pestilens evasit, atque inde Parthos orbemque complesse.* Orosius lib. VII. cap. 15. *Lindenbr.*

t *Chaldæorum est regio altrix Philosophiæ*] De Chaldæis Philosophis, eorumque secta, multa Strabo lib. XVI. *Idem.*

v *Marsias.*] In Regio, * Vatic. Tolos. * [ac Colb.] codice, atque in Editione Rom. *Marses*: unde non absurdè conjecimus scribendum esse *Maarsares*. Sic enim Ptolemæus appellat in Babyloniæ descriptione; quem exscripsisse videtur noster Marcellinus. Annon enim hæc verba, *Perfluunt autem has terras potiores ante alios amnes Marses, & flumen Regium, & Euphrates*, ex his Ptolemæi translata sunt? διαρρεῖσι δὲ τὴν χώραν ὅ τε βασίλειος ποταμὸς, καὶ ὁ καλούμενος Μααρσάρης, &c. *Vales.*

x *Susa sæpe domicilium Regum*] Strabo lib. XV. Curtius lib. V. Eustathius in Dionys. pag. 132. Stephanus in Σοῦσα. *Lindenbr.*

y *Susa sæpe domicilium Regum.*] Hiemem Reges Persarum Susis, aut Babylone agebant, aut interdum Bactris: æstatem autem Ecbatanis Mediæ opido, ut scribit Dio Orat. 6. & Maximus Tyrius Orat. XX. Xenophon lib. 8. ait Cyrum vernos menses tres exegisse Susis, æstivos duos Ecbatanis. *Vales.*

z *Et Arsiana, Sela, & Arecha.*] Rectiùs, ut solet, Codex Regius, * Tolos. Vatic. * [ac Colbert.] *Sele & Aracha.* Ptolemæus in Susianæ situ ἄρακκα, σίλη nominat. In Rom. Edit. *Sele & Archa*: sed Augustana Editio Mariangeli, *Sele & Araca.* * Bochartus libri 4. Geographiæ sacræ cap. 16. emendat, & *Tarsiana.* * *Idem.*

a *Præstantior Oates, & Harax, & Meseus.*] Quod in scriptis codicibus, ac præcipuè in Pandectis Florentinis occurrit, ut finis unius vocabuli, & sequentis dictionis initium coalescant; id hoc loco evenisse non dubito. Itaque rectè fecit Mariangelus Accursius, qui in Editione sua *Oroates* cudi jussit: sic enim Plinius eum vocat; Ptolemæus & Marcianus ὀρoάτιν. Jam qui Meseus ab Ammiano dicitur, is *Mosæus* est Ptolemæo: Marciano in periplo Susianæ *Magæus*. Mariangelus in Editione sua *Mogæus* exhibet: sed vir ille totam hanc Persidis descriptionem non ex Ms. fide, sed ad Ptolemæi exemplaria castigasse videtur. *Idem.*

b *Et Harax*] Apud Ptolemæum in situ Susianæ χάραξ σπασίνου. μωσαίου ποταμοῦ ἐκβολαί. εὐλαίου ποταμοῦ ἐκβολαί. Ex quibus deceptus fuisse videtur Marcellinus, qui Characem pro fluvio accepit, cùm sit nomen opidi satis cele-

per arenosas angustias quæ à Rubro prohibent Caspium mare, æquoream multitudinem inundantes. At in læva Media confinis Hyrcano panditur mari: quam ante regnum Cyri superioris, & incrementa Persidos, legimus [d] Asiæ [7] reginam totius Assyriis domitis, quorum plurimos pagos [e] in Acropatenæ vocabulum permutatos belli jure possedit. * Pugnatrix natio, & formidanda post Parthos, quibus vincitur solis, regiones inhabitans ad speciem quadratæ figuræ formatas. Harum terrarum incolæ omnes ad latitudinem nimiam extenduntur, eísque maximæ celsitudines imminent montium, quos [8] Zacram, & Orontem, & Jasonium vocant. Coroni quoque montis altissimi partem habitantes occiduam, frumentariis agris adfluunt & vinariis, pingui fecunditate lætissimi, & fluminibus fontiúmque venis liquidis locupletes. Sunt apud eos prata virentia: [f] fetus equarum nobilium, quibus (ut Scriptores antiqui docent, nos quoque vidimus) ineuntes prœlia viri summa vi vehi exsultantes solent, [g] quos Nesæos appellant. [9] Abundant æquè civitatibus quibus Media, & vicis in modum oppidorum exstructis, & multitudine incolarum. Utque absolu-

7 *Ms.* regna. 8 *Ms.* Zacram. 9 *Ms.* Abundantiaque.

bris, quod in Tabula quoque Peutingerorum dicitur *Spasinu Charax*: cujus meminit Xiphilinus in Trajano, & Lucianus in Macrobiis. Atque in hac urbe genitum esse Dionysium, qui de situ orbis versibus scripsit, docet Plinius lib. 6. cap. 27. quem qui Alexandrinum vulgò vocant, ii minimè quidem falluntur. Nam Characi priùs Alexandriæ nomen fuit, teste ibidem Plinio. Gravius errat Scaliger in Notis ad Eusebii Chronicum, qui eum Severi August. temporibus scripsisse contendit: ídque unico Dionysii versiculo confecisse se existimat, qui habet:

Ῥώμην τιμήεσσαν ἐμῶν μέγαν οἶκον ἀνάκτων.

Sed eum versum de Caio & Lucio Cæss. ab Augusto adoptatis intelligo. Nam & Plinius Dionysium Caio comitem in Orientem ituro, ab Augusto datum esse memorat. Sed versus illi Dionysii de Parthis:

Ἀλλ' ἔμπης κατ' ὄρεσσιν ἀμαιμακέτους περ ἐόντας
Αὐσονίης βασιλῆος ἐπεπρήϋνεν ἀκωκή.

an de alio quàm Augusto intelligi possunt? *Vales.* Quod de confusione Characis fluvii & oppidi notat, totum est ex suspicione Salmasii ad Solinum pag. 1194. *Gron.*

c *Per arenosas angustias.*] Intelligit τέναγος ἀμμῶδες, quod notatur à Ptolemæo in Susianæ descriptione: sed quod addit Ammianus his angustiis à Rubro prohiberi Caspium mare, non capio: ac fortasse Persicum pro Caspio scribendum est. *Vales.* An non manifeste illud ipsum significat, quod Pomponius Mela 1. 2? *Asia ex illo Oceano quem Indicum diximus Arabicum & Persicum, ex Scythico Caspium recipit; & ideo qua recipit, angustior. Gron.*

d *Asiæ reginam totius.*] Codex Reg. & Flor. * cum Tolos. Vatic. * [& Colbert.] & cum Editione Rom. & August. scriptum habent *regna totius*. Forte deest aliquod vocabulum; putà *Asiæ regna tenuisse totius*. Vales. Possis leviore modo *regiam* vel *regnatricem totius*. *Gron.*

e *In Acropatenæ.*] Rectius Mariangeli Editio, *Atropatenæ*: sic enim Ptolemæus, & Strabo eam provinciam vocat, & Stephanus de Urbibus: in Tabula Peutingerorum, & apud Plinium Atrapatene scribitur, corruptè: dicta est enim ἀπὸ τοῦ Ἀτροπάτου ἡγεμόνος teste Stephano: qui unus fuit è successoribus Alexandri. *Vales.*

f *Fetus Equarum quos Nisæos appellant.*] In castigatissimis Editionibus, Romanam dico, & Augustanam, & Roberti Stephani, *Nesæos* reperi: neque aliter * Mss. codices Regius, Tolos. Vatic. * [& Colb.] præferebant. Quid quòd apud Græcos eamdem ὀρθογραφίαν reperias? Sanè Stephanus Byzantius, & Hesychius ac Arrianus νησαίους ἵππους appellant: neque aliter scribitur apud Dionem in Borysthenitica, ubi de Magis Persarum: ἐκεῖνοι δὲ τά τε ἄλλα δρῶσι κατὰ λόγους ἱερούς, καὶ δὴ τῷ Διῒ τρέφουσιν ἅρμα νησαίων ἵππων. οἱ δὲ εἰσὶ κάλλιστοι καὶ μέγιστοι τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν. τῷ δὲ γε Ἡλίῳ ἕνα ἵππον Subdit deinde quædam de illo Jovis quadrijugo curru satis recondita. Sanè in omnibus expeditionibus hic Jovis currus cum equo Solis olim apud Persas præire solebat, ut testatur Herodotus lib. 7. ὄπισθεν δὲ τούτων τῶν δέκα ἵππων ἅρμα Διὸς ἱερὸν ἐπετέτακτο, τὸ ἵπποι μὲν εἷλκον λευκοὶ ὀκτώ. ὄπισθε δὲ τῶν ἵππων εἵπετο πεζῇ ἡνίοχος ἐχόμενος τῶν χαλινῶν. οὐδεὶς γὰρ ἐπὶ τοῦτον τὸν θρόνον ἀνθρώπων ἀναβαίνει. Sed & Q. Curtius lib. 3. *Currum deinde Jovi sacratum albentes vehebant equi; hos eximiæ magnitudinis equus, quem Solis appellant, sequebatur.* Idque institutum à Cyro videtur: de quo vide Xenophontem lib. 8. de Instit. Cyri. Philostratus cap. xx. lib. primi de vita Apollonii: λευκὸν δὲ ἄρα ἵππον τῶν σφόδρα νισαίων καταθύειν ὁ βασιλεὺς ἔμελλε τῷ Ἡλίῳ. Idem.

g *Fetus equarum nobilium -- quos Nisæos appellant.*] Herodotus lib. VII. Lucian. in lib. de Histor. scrib. Synesius Epist. 40. * Themistius Orat. 5. p. 72. & Orat. 2. Heliodor. AEthiop. lib. 9. pag. 437. * Eustathius in Dionys. Alexand. Suidas in Νίσαιον. Lindenbr.

tè dicatur, uberrimum est habitaculum Regum. In his tractibus [1] Magorum agri sunt fertiles: super quorum secta studiisque, quoniam huc incidimus, pauca conveniet expediri. Magiam opinionum insignium [h] auctor amplissimus Plato, Machagistiam esse verbo mystico docet, [i] divinorum incorruptissimum cultum, cujus scientiæ sæculis priscis [k] multa ex Chaldæorum arcanis [l] Bactrianus addidit Zoroastres: deinde [2] [m] Hystaspes Rex prudentissimus Darii pater. Qui cum superioris Indiæ secreta fidentiùs penetraret, ad nemorosam quamdam venerat solitudinem, cujus tranquillis silentiis præcelsa Brachmanorum ingenia potiuntur: eorúmque monitu rationes mundani motus & siderum, purósque [3] sacrorum ritus quantum colligere potuit eruditus, ex

1 *Ms.* Magorum magri. 2 τὸ Rex *deest al.* 3 *Ms.* sacrorum pejus.

h *Auctor amplissimus Plato Machagistiam.*] Non reperitur, quantum memini, hoc verbi in Platone: videtur tamen innuere locum ex Alcibiade. *Lindenbr.*

i *Divinorum incorruptissimum cultum.*] Plato θεῶν θεραπείαν vocat in Alcibiade, & ex eo Apuleius in Apolog. Inde Apollon. Tyan. in Epist. Μάγος ὁ θεραπευτὴς τῶν θεῶν. Porphyrius de Abstinentia animal. pag. 57. Παρά γε μὴν τοῖς Πέρσαις οἱ περὶ τὸ θεῖον σοφοί, καὶ τούτου θεράποντες Μάγοι μὲν προσαγορεύονται. τοῦτο γὰρ δηλοῖ κατὰ τὴν ἐπιχώριον διάλεκτον ὁ Μάγος. Idem.

k *Multa ex Chaldæorum arcanis Bactrianus addidit Zoroastres, deinde Hystaspes*] Accuratè totam hanc rem narrat Agathias Hist. lib. II. Πέρσαις τοῖς νῦν, τὰ μὲν πρότερον ἔθη σχεδόν τι ἅπαντα τηρεῖται ἀμέλει καὶ ἀνατέτραπται, ἀλλοίοις δέ τισι καὶ οἷον νενοθευμένοις χρῶνται νομίμοις, ἐκ τῶν Ζωροάστρου τοῦ Ὀρμάσδεως διδαγμάτων κατακηληθέντες. Οὗτος δὲ ὁ Ζωροάδος, ἤτοι Ζαράδης (διττὴ γὰρ ἐπ' αὐτῷ ἡ ἐπωνυμία) ὁπηνίκα μὲν ἤκμασε τὴν ἀρχὴν, καὶ τοὺς νόμους ἔθετο, οὐκ ἔνεστι σαφῶς διαγνῶναι. Πέρσαι δὲ αὐτὸν οἱ νῦν ἐπὶ Ὑστάσπεω, οὕτω δή τι ἁπλῶς φασι γεγονέναι, ὡς λίαν ἀμφιγνοεῖσθαι καὶ οὐκ ἔστι μαθεῖν, πότερον Δαρείου πατὴρ, εἴτε καὶ ἄλλος οὗτος ὑπῆρχεν Ὑστάσπης, ἐς ὅτῳ δ' ἂν καὶ ἤνθησε χρόνῳ, ὑφηγητὴς αὐτοῖς ἐκεῖνος, καὶ καθηγεμὼν τῆς μαγικῆς γέγονεν ἁγιστείας, καὶ αὐτὰς δὴ τὰς προτέρας ἱερουργίας ἀμείψας, παμμιγεῖς τινας καὶ ποικίλας ἀνέθηκε δόξας. Idem.

l *Bactrianus Zoroastres.*] De hoc Magorum auctore mira produnt veteres. Persæ quidem teste Dione in Borysthen. eum dicunt sapientiæ ac justitiæ studio in montem nescio quem secessisse, ac deinde eum montem igne cælitus lapso conflagrasse: cúmque is continue arderet, Regem unà cum proximis adorandi causâ eò accessisse: ac tum Zoroastrem repentè ex flammis illæsum apparuisse benigno vultu, jubentem ut animo fidenti essent, ac certa sacrificia factitarent: eo enim in loco præsentes esse Deos. Eadem ferè Suidas ac Georgius Cedrenus de Zoroastre produnt, eum scilicet uti à Diis immortalibus precatus fuerat, fulmine arsisse, cùm Persis priùs mandavisset, ut cineres suos colerent ac servarent, tamquam mansuri penes eos imperii pignus. * Paullo aliter Clemens Rom. in Recognitionibus homiliâ IX. * de Zoroastris antro Porphyrius ex Eubulo in antro Nympharum scribit. Quibus accedit Gregorius Turon. lib. I. Hist. Francorum his verbis: *Primogenitus Cham filii Noë fuit Chus: hic ad Persas transiit, quem Persæ vocitavere Zoroastrem, id est viventem stellam. Ab hoc etiam ignem adorare consueti, ipsum divinitus igne consumptum, ut Deum colunt.* Plures autem fuêre Zoroastres, ut satis constat: sed omnium antiquissimus fuit Bactrianus, quippe Nini Assyriorum Regis æqualis, qui bellum inferente Nino non armis tantùm, sed & magicis artibus sese tutatus est, ut refert Arnobius in lib. I. & Justinus: hunc Semiramis Assyriorum Regina bello superavit, ut docet Theon in Progymnasm. cap. περὶ συγκρίσεως, οὐ γὰρ εἰ τόμυρις κρείσσων ἐστὶ Κύρου, ἢ καὶ μὰ Δία Σεμίραμις Ζωροάστρου τοῦ Βακτρίου, ἤδη συγχωρητέον τὸ θῆλυ τοῦ ἄρρενος ἀνδρειότερον εἶναι. Alter fuit Pamphylius genere, Armenii filius, quem Hera vocat Plato lib. X. de Rep. ut scribit. Clemens Alexandr. lib. 5. Strom. Arnobius lib. I. ait hunc familiarem fuisse Cyro, ex Ctesia lib. I. Histor. *Age nunc veniat quæso per igneam zonam Magus interiori ab orbe Zoroastres, Hermippo ut assentiamur auctori, Bactrianus: & ille conveniat cujus Ctesias res gestas Historiarum exponit in primo, Armenius Zostriani nepos, & familiaris Pamphylus Cyri.* Ubi notandum est Armenium dici ex Latinorum more pro Armenii filio ὁ Ἀρμενίου. Sed in Arnobio suspectum habeo nomen Cyri. Nam cùm dicat Ctesiam lib. I. Hist. hujus Magi mentionem fecisse, certum autem fit Ctesiam libris sex prioribus de Assyriorum ac Medorum rebus scripsisse, ac in septimo libro res Persicas aggressum: quomodo in libro I. Cyri meminisse potuit Ctesias, non video. Itaque *Nini* fortasse in Arnobio legendum est. Fuit & Zoroastres Proconnesius, paullo anterior Xerxis temporibus, teste Plinio in lib. 30. Hunc verò qui Magiæ Persis auctor fuit, Oromazis filium vocat Plato in Alcibiade I. *Vales.* De hoc Arnobii loco plura V. Marshamus lib. I. Philosophiæ Orientalis. *Gronov.*

m *Hystaspes Rex.*] Falsum est *Hystaspem* Darii patrem Regem fuisse, neque id refutationem meretur. Ceterùm quod hoc loco Marcellinus *Hystaspi* tribuit, id Dario ejus filio tribuitur ab aliis. Hic enim sepulcro suo inter cetera id etiam inscripsisse fertur, quòd Magorum Magister fuisset, ut narrat Porphyrius lib. 4. περὶ ἀποχῆς. * Alii tamen Hystaspem hunc Magiæ doctorem Hystaspe Darii patre multo vetustiorem faciunt, teste Agathia in l. 2. Lactantius in libri 7. cap. 15. *Hydaspen* vocat anti-

his quæ didicit, aliqua sensibus Magorum infudit: quæ illi cum disciplinis præsentiendi futura, per suam quisque progeniem, posteris ætatibus tradunt. Ex eo per sæcula multa ad præsens unâ eadémque prosapiâ multitudo creata, Deorum cultibus dedicatur. [n] [o] Feruntque si justum est credi, etiam ignem cælitus lapsum apud se sempiternis foculis custodiri, cujus portionem exiguam ut faustam præisse quondam Asiaticis Regibus dicunt. Hujus originis apud veteres numerus erat exilis, ejúsque ministeriis Persicæ potestates in faciendis rebus divinis sollemniter utebantur. [p] Erátque piaculum aras adire, vel hostiam contrectare, antequam Magus conceptis precationibus libamenta diffunderet præcursoria. Verùm aucti paullatim, in amplitudinem gentis solidæ concesserunt & nomen: villásque inhabitantes nulla murorum firmitudine communitas, & legibus suis uti permissi, religionis respectu sunt honorati. [q] Ex hoc Magorum semine septem post mortem Cambysis Regnum inisse Persidos antiqui memorant libri, docentes eos Darei factione oppressos, imperitandi initium equino hinnitu sortiti. In hac regione [r] oleum conficitur Medicum, quo illitum telum si emissum lentiùs laxiore arcu (nam ictu exstinguitur rapido) hæserit usquam, tenaciter cremat: & [s] si aquâ voluerit abluere quisquam, æstus excitat acriores incendiorum, nec remedio ullo quâm jactu pulveris consopitur. Paratur autem hoc modo. Oleum usus communis herbâ quadam infectum condiunt harum rerum periti, ad diuturnitatem servantes, & coalescens durant ex materia venæ naturalis, similis oleo crassiori: quæ species gignitur apud Persas, quam (ut diximus) naphtham vocabulo appellavere gentili. Per hæc loca civitates dispersæ sunt plures, queis omnibus præstant [t] Zombis, & Patigran, & Gazaca: inter quas opibus & magnitudine mœnium conspicuæ sunt Hera-

quissimum Medorum Regem: corruptè pro *Hystaspen*: ut monuit Canterus in libro 2. Variarum cap. 14. Hystaspis enim Magi meminit Justinus in Apol. Clemens in 9. Strom. * *Vales.*

n *Feruntque, si justum est credi, etiam ignem cælitus lapsum*] Vid. amplis. viri Barnabæ Brissonii Comment. de Reg. Persar. lib. II. *Lindenbr.*

[o *Ferunt ignem cælitus lapsum, apud se sempit. foc. custodiri.*] Q. Curtius in libro III. *ignem* memorat, *quem Persæ sacrum & æternum vocant.* Et in libro 10. Historiæ Tripertitæ capite 30. *πυρεῖα vocant Persæ templa, in quibus perpetuum ignem servant.* Scriptores rerum Heraclii Aug. tradunt, *in civitate Thebarma* non longè à Gazaca urbe *templum fuisse ignis ac errorem prunarum.* Lege Theophanem & Cedrenum in Heraclio A. & Historiæ Miscellæ librum XVIII.] *Vales.*

p *Eratque piaculum aras adire vel hostiam, &c.*] Herodotus lib. I. ἄνευ γὰρ δὴ Μάγου, οὔ σφι νόμος ἐστὶ θυσίας ποιέεσθαι. Vid. Brisson. de Regn. Persar. lib. II. *Lindenbr.*

q. *Ex hoc Magorum semine septem post mortem Cambys.*] Totidem Magos nominat etiam Val. Maximus lib. IX. cap. 2. Verior tamen opinio, duos tantùm fuisse: sed qui in necem eorum conjuraverant, Persas septem. Herodotus lib. III. Justinus lib. I. Curtius lib. IV. Florus lib. III. cap. 5. *Idem.*

r *Oleum conficitur Medicum*] Μηδείας ἔλαιον. Procopius Gothicor. lib. IV. Ἀγγεῖα θείου τε καὶ ἀσφάλτου ἐμπλησάμενοι, καὶ φαρμάκου, ὅπερ Μῆδοι μὲν νάφθαν καλοῦσιν, Ἕλληνες δὲ Μηδείας ἔλαιον. Idem.

s *Si aqua voluerit abluere quisquam*] Est certe quod de hac lectione quis dubitet, quum Solinus dicat, *hoc ad incendium excitatum si obruere aqua gestias, ardet magis.* Quem quum describat & alibi Ammianus, inde Salmasius legebat hoc loco *si aqua voluerit obruere quisquam*, ad Solinum pag. 241. *Gron.*

t *Zombis & Patigra, & Gazaca.*] Ζόμβις πόλις τῆς Μηδίας Stephano. Eidem γάζακα πόλις μεγίστη τῆς Μηδίας: ejus meminit Ptolemæus. Pro *Patigra*, in omnibus MSS. * Reg. Tol. Vat. * [Colb.] est *Patigran*: fortè *Patigrana*, Ptolemæo τιγράνα. [Quæ Ammiano *Gazaca* est, γαζακὸν dicitur Cedreno, in rebus Heraclii Augusti; Κάνζακα in Chronico Alexandrino: *Gazacensium civitas*

clia, & [v] Arſacia, & Europos, & Cyropolis, & Ecbatana, ſub Jaſonio monte in terris ſitæ Syromedorum. Amnes has regiones prætereunt multi, quorum maximi ſunt [x] Choaſpes, & Gyndes, & [y] Amardus, & Charinda, & [z] Cambyſes, & Cyrus, cui magno & [4] ſpecioſo Cyrus ille ſuperior Rex amabilis, abolito vetere id vocabulum dedit, cùm ereptum ire Regna Scythica deſtinaret: quòd & fortis eſt, ut ipſe etiam ferebatur, & vias ſibi, ut ille, impetu ingenti molitus, in Caſpium delabitur mare. Per tractus meridianos expanſa, poſt hæc confinia, litoribus proxima Perſis habitatur antiqua, minutis frugibus dives & palmite, aquarúmque copiâ jucundiſſima. Amnes quippe multi per eam antedictum influunt ſinum: quorum maximi ſunt [a] Vatrachites, [5] Rogomanis, & Briſoana, atque Bagrada. Oppida verò mediterranea ſunt ampliora: incertum enim qua ratione per oras maritimas nihil condiderunt inſigne: inter quæ Perſepolis eſt clara, & Ardea, & [6] [b] Obroatis, atque Tragonice. Inſulæ vero viſuntur ibi tres tantùm, [7] [c] Tabiana, & Fara, & Alexandria. His propinquant Parthi ſiti ſub Aquilone, colentes nivales terras & pruinoſas: quorum regiones [d] Choatres fluvius interſcindit ceteris abundantior: & hæc potiora reſiduis ſunt oppida, [8] [e] Genonia, Mœſia, Charax, Apamia, Artacana, & Hecatompylos, à cujus finibus per Caſpia litora aduſque portarum anguſtias ſtadia quadraginta numerantur & mille. [f] Feri ſunt illic habitatores pagorum

4 *Mſ.* ſpecioſo. 5 *Mſ.* Rogomanius. 6 *Mſ.* Habraatis. 7 *Mſ.* Cadianas. 8 *Mſ.* Genonia, Mœſia, Charax.

---

in libro XVIII. Hiſtoriæ Miſcellæ.] *Valeſ.*

v *Arſacia & Europis.*] Strabo lib. XI. Europum & Arſaciam eamdem eſſe ait, cui conſentit Stephanus. *Idem.*

x *Choaſpes & Gyndes.*] Hi fluvii nil videntur hîc convenire. Nam *Gyndes* Dahas Ariόſque diſterminat, teſte Tacito XI. Vide Herodotum. *Choaſpes* tamen è Media in Tigrim influit, teſte Plinio 6. libro. *Idem.*

y *Amardus.*] Ptolemæo μάρδος levi diſcrimine: ſic Mardi eidem ἄμαρδοι dicuntur. In Regio Codice *Arnardur.* In Edit. Rom. *Arriardus*, [ut & in Colbert. codice] ac Toloſ. * *Idem.*

z *Cambyſes & Cyrus, cui magno & ſpatioſo.*] Vid. Strabo lib. XI. Pompon. Mela lib. III. cap. V. *Lindenbr.* Mox video patrem notaſſe ex Vat. *ut ipſe eque ferebatur*, pro *æque.* Gronov.

a *Vatrachites, Rogomanis.*] In Mſſ. Fl. & Reg. * Vat. Toloſ. * & in Editione Rom. *Ragomanius*, quod placet: Ptolemæo ῥογομάνιος in genitivo. [In Mſ. Colbert. *Ragomanius.*] Apud Marcianum (non illum Heracleotam, qui περιήγησιν verſu comico ſcripſit ad Nicomedem Regem Bithyniæ, ſed alterum recentiorem, qui Epitomen Artemidori Epheſii duobus libris ſcripſerat, teſte Stephano in μαζάκα: cujus Epitomes hodie dumtaxat Epitome reſtat) apud hunc Marcianum inquam ῥογομανίας ποταμοῦ ſcribitur. *Vatrachites* quis ſit obſcurum eſt [qui in Codice Colbert. *Vatradites* ſcribitur.] *Lindenb.*

b *Obroatis.*] In Mſſ. Flor. * Toloſ. Vat. * [Colb.] & Reg. *Habraatis*; Ptolemæo ὀβροάτις. Idem.

c *Tabiana, Fara, & Alexandria*] Pro *Tabiana* in Mſſ. Flor. & Reg. * Toloſ. Vatic. * [ac Colb.] *Cadiana* legitur. Ptolemæo ταβιάνα: νῆσοι δὲ παρέχειν δὲ τῇ περσίδι ταβιάνα· σώφθα. ἀλεξάνδρου ἡ καὶ ἀρακία. Marcianus in periplo Perſidis duas quoque memorat inſulas: alteram σώφαθ, alteram νῆσος ἀλεξάνδρου· Araciam memorat & Plinius *Valeſ.* In quibus parum ſane eſt, quod non ex Salmaſio didicerimus ad Solinum pag. 1182. etſi tandem nimium illic mutet. Sed & in iiſdem Exercitationibus pag. 241. pro ſequente *Artacana* vult *Aſtaca.* quum tamen Artacoana ex Arriano, Artacana ex aliis circa illas partes ſit ſatis nota, etri de hoc loco poſtea. *Gron.*

d *Choatres fluvius.*] Nullus ejus nominis fl. quod ſciam, memoratur apud Parthos. Eſt quidem *Choatres* mons in Parthia celebris, *Choatras* teſte Solino cap. 41. Ptolemæo & Orofio παρχοάτρης; Straboni παραχοάτρας. Ceterùm in Mſſ. Reg. * Tol. Vat. * [Colbert.] & in Editione Rom. *Choadres* legitur. *Valeſ.*

e *Genonia, Mæſia, Charax.*] Ex Mſſ. Fl. * Tol. Vat. * [Colb.] & Reg. & Mar. Editione *Mæſia* ſupplevimus: quod firmat Ptolemæus σινυνία. μυσία. χάραξ. In Editione Romana legebatur *Genoniam Charax. Idem.*

f *Feri ſunt illic habitatores pagorum.*] De Getis ſimilia Pomp. Mela lib. II. cap. 2. *Feri ſunt & ad mortem paratiſſimi, Getæ utique.* Lindenbr.

omnium, atque pugnaces: eósque ita certamina juvant & bella, ut judicetur inter alios omnes beatus, qui in prœlio [9] profuderit animam. Excedentes enim è vita morte fortuita, conviciis insectantur ut degeneres & ignavos. Quibus ab Orientali Australíque plaga Arabes beati conterminant, ideo sic appellati, quòd frugibus juxtà, & fetibus, & palmite, odorúmque suavitate multiplici sunt locupletes: magnæque eorum partes mare Rubrum à latere dextro contingunt: læva Persico mari collimitant, elementi utriusque potiri bonis omnibus adsueti. Ubi & stationes, & portus tranquilli sunt plures, & emporia densa, & diversoria Regum ambitiosa nimiùm & decora, aquarúmque suapte naturâ calentium saluberrimi fontes, & rivorum fluminúmque multitudo perspicua, [1] sospitalísque temperies cæli, ut rectè spectantibus nihil eis videatur ad felicitatem deesse supremam. Ac licèt abundet urbibus mediterraneis atque maritimis, campísque copiosis & vallibus, has tamen civitates habet eximias [g] [h] Geapolim, & Nascon, & Baraba, itidémque Nagara, & [i] Mephram, & [k] [l] Taphra, & [m] Dioscuriada. Insulas autem complures habet per utrumque proximas mare, quas dinumerare non refert. Insignior tamen aliis Turgana est, in qua Serapidis maximum esse dicitur templum. Post hujus terminos gentis, Carmania major verticibus celsis erigitur, adusque Indicum pertinens mare, [n] fructuariis arboreísque fetibus culta, sed obscurior Arabum terris multo & minor: fluminibus tamen ipsa quoque non minùs abundans, cæspitísque ubere juxta fecunda. Amnes autem sunt hîc ceteris notiores [o] Sagareus, & Saganis,

9 *al.* fuderit. 1 *al.* sospitalisque.

g *Geapolim*] Ms. *Hierapolim*. Sed apud Ptolemæum in Descriptione Arabiæ Felicis recensentur Γαιάπολις, Νάσκος μητρόπολις, Βάραβα μητρόπολις, Μάρα μητρόπολις. Lindenb.

h *Geapolin.*] In Mss. *Hierapolin* legitur, & in Editione Rom. & Mar. Ptolemæo in maritimis opidis Arabiæ Felicis γιεραπόλις. Non displicet tamen γία πόλις. Stephanus: γέα πόλις πλησίον πετρῶν ἐν ἀραβίᾳ. ἐθνικὸν γεῖος. ἐν πέτραις δ' ἐπιχωριάζει, κύριον ὄνομα γέσιος, ὅθεν ἦν ὁ περιφανὴς τῶν ἰατρῶν σοφιστὴς ἴσως ἐντεῦθεν κεκλημένος. lege ὁ περιφανέστατος ἰατροσοφιστής. ex Suida in γέσιος. sed hæc longè differt ab ea de qua hîc sermo est. Est enim hîc sermo de Arabia Eudæmone. Ptolemæus agnoscit γαῖα πόλις. Valef.

i *Mephram.*] Ptolemæo μαῖφα μητρόπολις. In Arabia quoque Petræa *Mepha* castellum fuit, ut est in Notitia Imperii Romani: sed in Codice * Vatic. * [Colb.] ac Regio, & Rom. Editione legitur *Mephre*. Idem.

k *Taphron*] Ms. *Taphra*. Stephanus *Tarphara* videtur nominare; Τάρφαρα, οὐδετέρως, πόλις τῆς εὐδαίμονος Ἀραβίας. Lindenbr.

l *Taphron.*] In Ms. Reg. * Tolos. [Colbert.] & Flor. *Taphra*. videtur esse quæ Ptolemæo σάπφαρα: Stephano τάρφαρα in τάρφαρα & in v. αἰδύνα. Editio quoque Rom. habet *Taphra*. Valef.

m *Dioscuriada.*] In Reg. * Vat. Tol. * [Colb.] edit. & Rom. Edit. est *Dioscurida*. Intelligitur fortè ἡ Διοσκορίδου urbs & insula in Arabia Felice, teste Ptolemæo. Mox pro *Turgana* apud Ptolemæum est Ὀργάνα, ἐν ᾗ ἱερὸν σαράπιδος. Neque aliter eam insulam vocat Arrianus in Indicis. *Idem.*

n *Fructuariis arboreisque fetibus culta*] Sic iterum paullo pòst, *arborum fetus* L. 1. Cod. Theod. De censitoribus: *Feracium ramorum fetus hebetaverit.* * L. C. Theod. de feriis. Plin. lib. 4. cap. 12. *Fetus arborum de corpore.* Ovid. Met. lib. 10. fab. 14.

----- De tribus unum
Fetibus arboreis proles Neptunia misit.

In Catalect. pag. 176. *Uvas nitentes atque fetus arboris.* Novatianus de cibis Judaïcis: *Cibus primus hominibus solus arborum fuit fetus & fructus.* Cyprian. ad Demetrianum: *Arbores fetibus autumno fecundæ sunt.* Columell. de R. Rustica 9. c. 1. *Terrenis fetibus & arboreis abundant.* Virgil. Bucol. * Cassiodorus Var. lib. 1. Epist. 12. *--Fetus arborei pullularunt.* Lib. 1. Epist. 35. *Abortivos messium fetus non tam edidit, quàm imperfecta ubertate projecit.* Eodem modo de mori arboris fructu Ovidius Metamorph. lib. IV. fab. 2.

------ Pullosque & luctibus aptos
Semper habet fetus. Lindenbr.

o *Sagareus & Saganis.*] Ptolemæo: *Saganis.* De *Sagareo* nil compertum habeo, nisi is sit κόρος, ibidem

& Hy-

& Hydriacus. Sunt etiam civitates, licèt numero paucæ, victu tamen & cultu perquam copioſæ: inter quas nitet Carmana omnium mater, & [p] Portoſpana, & Alexandria, & [q] Hermupolis. Interiùs verò pergenti occurrunt Hyrcani, quos ejuſdem nominis alluit mare. Apud quos [2] [r] glæbæ macie internecante ſementes, ruris colendi cura eſt levior: ſed veſcuntur venatibus, quorum varietate immane quantum exuberant. Ubi etiam tigridum milia multa cernuntur, feræque beſtiæ plures: [ſ] quæ cujuſmodi ſolent capi commentis, dudum nos meminimus retuliſſe. Nec ideo tamen ſtivam ignorant, ſed ſeminibus teguntur [3] aliquæ partes, ubi ſolum eſt pinguius: nec arbuſta deſunt in locis habilibus ad plantandum, & marinis mercibus plerique ſuſtentantur. Hîc amnes duo pervulgati ſunt nominis, Oxus & Maxera, quos urgente inedia ſuperantes natatu aliquoties tigres, improviſæ finitima populantur. Habent etiam civitates inter minora municipia validas, duas quidem maritimas, [t] Socunda & Saramanna: mediterraneas alias, [v] Azmornam & Solen, & his nobiliorem Hyrcanam. Contra hanc gentem ſub Aquilone dicuntur Abii verſari, genus piiſſimum, calcare cuncta mortalia conſuetum: quos [x] (ut Homerus fabuloſiùs canit) Jupiter ab Idæis montibus contuetur. Sedes vicinas poſt

2 *Mſ.* glebæ macie intermicantes ementes. 3 *Mſ.* talique parte.

à Ptolemæo poſitus. *Valeſ.*

p *Ortopana*] Mſ. *Portoſphana.* *ïσ.* *Portopana.* Ptolemæus pag. 150. πόλεις δ' εἰσὶν ἐν τῇ Περσίδι, καὶ κῶμαι μεσόγειοι, αἵδε-- Αξιμα, Πορτόπανα, Περσέπολις. Lindenbr.

q *Hermupolis.*] In Reg. * Toloſ. * [Colbert.] & Rom. *Hermopolis.* Ea videtur eſſe, quæ à Ptolemæo ἁρμουζα πόλις. Porrò quæ Portoſpana hîc dicitur: apud Ptolemæum eſt πορτοσπάνα, non πορτοπάνα, ut Lindenbrogius dixit. *Valeſ.*

r *Glæbæ maximæ auro micantes.*] Reſtituimus hunc locum ex conjectura Cl. Salmaſii, [ad Solinum p. 210.] cui codex Reg. [& Colb.] & Editio Rom. ſuffragantur. *Idem.*

ſ *Quæ cujuſmodi ſolent capi commentis.*] Quo aſtu tigres à venatoribus capi ſoleant, docet Pomponius Mela lib. 3. cap. 5. Plinius lib. 8. cap. 18. ac Solinus cap. 21. quibus accedit Claudianus lib. 3. de raptu Proſerpinæ his verſibus:

Arduus Hyrcana quatitur ſic matre Niphates,
Cujus Achæmenio Regi ludibria natos
Avexit tremebundus eques. Furit illa marito
Mobilior Zephyro, totámque virentibus iram
Diſpergit maculis, jamjámque hauſtura profundo
Ore virum, vitreæ tardatur imagine formæ.

Id eſt ſolo occurſu maris retardatur, cujus ſubſidio raptores evadunt. Idem ſcribit Philoſtratus lib. 2. cap. 7. Valerius Argon. lib. 1. & lib. 6. ubi de Jaxamatis:

Jaxamatas venatus alit: nec clarior ullis
Arctos equis, Abeunt Hypanim, fragilemque per undam,
Tigridis aut ſævæ profugi cum prole leænæ:
Mæſtaque ſuſpectæ mater ſtupet aggere ripæ.

Sunt & alii complures modi quibus tigres in Oriente capi ſolent: inter quos hic refertur à Petro Teixera lib. 1. Relationis de Regibus Perſarum, cap. 29. Venatores brachium lævum laminis ferreis ad cubitum uſque accuratè contegunt, dextro pugionem aut venabulum acutiſſimum præferunt: qui ubi primùm tigrem adſpexere, brachium iis ſiniſtrum ad morſum offerunt: quod cùm illa apprehendit, illi è veſtigio pugione in ventrem immiſſo feram conficiunt. Idem Teixera tigrem ait, licèt ſit ferociſſima, tardam tamen nec paris ac ceteras feras beſtias velocitatis eſſe: quare ceteras animantes ejus impetum facillimè fugâ evadere: quod ſi ita eſt, quæcumque Auctores ſuprâ allati de tigrium venatu ſcripſere, longè à vero abeſſe oportet. * Aliud fraudis genus ad capiendos tigrium fetus refert Ambroſius in libro 6. Hexaemeron capite 4. *Ubi ſe contiguum viderit, ſphæram de vitro projicit. At illa imagine ſui luditur, & ſobolem putans, revocat impetum, colligere fetum deſiderans,* & reliqua quæ ibi vide. Hinc igitur explicandi ſunt Claudiani verſus, quos paullo antè retuli. * *Idem.*

t *Socunda & Saramanna.*] Ptolemæo Σαραμάννη πόλις. Σωκάνδα πόλις. Straboni lib. 11. Σαμαριανὴ in Hyrcania corruptè, ut opinor. In Reg. Mſ. erat *Soconda*, [ut & in Colb.] *Idem.*

v *Azmornam & Solen.*] In Reg. eſt *Amorna & Solen.* Ptolemæo ἀμάρυσα. Υρκανία μητρόπολις Σάλη. ἄζμωρα. In Editione Rom. eſt *Azmorna*: [in Mſ. Colb. *Azmorna.*] *Idem.*

x *Ut Homerus*] Statim initio Iliad. ν. *Lindenbr.*

Hyrcanos ſortiti ſunt Margiani, omnes pæne collibus altis undique circumſepti, ideo à mari diſcreti. Et quamquam pleraque ſunt ibi deſerta aquarum 4 pænuriâ, quædam tamen habent oppida: ſed Jaſonion, & Antiochia, & Niſea, ſunt aliis notiora. Proximos his limites poſſident Bactriani, natio antehac bellatrix & potentiſſima, Perſiſque ſemper infeſta, antequam circumſitos populos omnes 5 ad ditionem gentilitatémque traherent nominis ſui: quam rexere veteribus ſæculis etiam y Arſaci formidabiles Reges. Ejus pleræque partes, ita ut Margiana, procul à litoribus ſunt diſparatæ, ſed humi gignentium fertiles: & pecus quod illic per campeſtria loca veſcitur & montana, membris eſt magnis compactum & validis: ut indicio ſunt z cameli à Mithridate exinde perducti, & primitus in obſidione Cyzicena viſi Romanis. Gentes iiſdem a Bactrianis obediunt plures, quas exſuperant Tochari: & ad Italiæ ſpeciem crebris fluminibus inundantur: è quibus Artemis & Zariaſpes antè ſibi conſociati, itidémque Ochus & 6 b Orgomanes juncti convenis aquis augent immania Oxi fluenta. Sunt & hîc civitates, quas amnes diverſi perſtringunt, his cedentes ut melioribus, c Chatra, & Charte, & d Alicodra, & Aſtacia, & Menapila, & Bactra ipſa, unde regnum & vocabulum nationis eſt inſtitutum. e Sub imis montium pedibus quos appellant Sogdios: f inter quos amnes duo fluunt navium capaciſſimi, g Araxates & Dymas, qui per juga valléſque præcipites in campeſtrem planitiem decurrentes, Oxiam nomine paludem efficiunt longè

4 *Mſ*. penuria ſoli quædam, ſed. 5 *Steph*. ad deditionem. 7 *Al*. Orgomanes.

[y *Arſaci formidabiles Reges*.] Juſtinus in libro XLI. Bactrianorum Regnum paullo ante Parthicum à Diodoto conſtitutum eſſe dicit, idque *opulentiſſimum mille urbium imperium* appellat, & à Parthis poſt multa prœlia tandem ſubactum eſſe tradit.] *Valeſ*.

z *Cameli à Mithridate exinde perducti, & primitus in obſidione Cyzicena Rom. viſi*] Camelos ante Mithridatem debellatum Romæ non viſos etiam C. Salluſtii fuit opinio: quam tamen Plutarchus reprehendit in Vita Luculli; Σαλλουςίῳ δὲ θαυμάζω τότε πρῶτον ὀφθῆναι Ῥωμαίοις καμήλους λέγοντος, εἰ μήτε πρότερον τοὺς μετὰ Σκιπίωνος νικήσαντας Ἀντίοχον, μήτε τοὺς ἔναγχος πρὸς Ὀρχομενῷ καὶ περὶ Χαιρώνειαν Ἀρχελάῳ μεμαχημένους, ἐγνωκέναι κάμηλον. Lindenbr.

a *Bactrianis obediunt plures, quas exſuperant Tochari.*] Antea edebatur, *quæ arva plana arant*: idque ex commento Caſtelli. In Reg. Mſ. * Tol. * [ac Colb.] & in Editione Rom. legitur, *quas exiuperan chari*. * In Vatic. *quas exſuperant chari*: * ex quo veram lectionem elicuimus, adjuvante Ptolemæo, cujus hæc ſunt verba in Bactrianæ deſcriptione: κατέχουσι δὲ τῆς Βακτριανῆς τὰ μὲν ἀρκτικὰ Ζαριάσπαι, ὑπὸ δὲ τοὺς Ζαριάσπας Τόχαροι μέγα ἔθνος. De his loquitur & Dionyſius de ſitu orbis, & Plinius. Malè apud Strabonem lib. XI. Τάχαροι dicuntur. *Valeſ*.

b *Orchomanes*.] In Reg. eſt *Orgomanes*. In Aug. Editione *Dargomanes*. Ptolemæo Δαργομάνης. In Editione Rom. *Orchamones*, [in Colb. *Orchomanes*.] *Idem*.

c *Cathra & Charte*.] In Reg. *Chatra & Carthe*. In Auguſtana Editione *Charrachatra*, Ptolemæo χατραχάρτα. In Editione Romana *Chatra & Charte*, [ut in Mſ. Colbertino] * & in Toloſano. * *Idem*.

d *Alicodra, & Aſtacia, & Menapila*.] In Editione Aug. eſt *Aſtacana*: Ptolemæo ἀλίχορδα, ἀστάκανα, μεναπία. Idem.

e *Sub imis montium pedibus*.] Sic diſtinxi hunc locum, ut & auctoritas Regii Cod. * Tol. * [& Colb.] & ratio ipſa ſuadebat: hinc enim orditur Ammianus deſcriptionem Sogdianæ. Deſunt autem hîc nonnulla, quæ ſic ſuppleri poſſunt; *Hinc Sogdiani agunt ſub imis montium pedibus quos app. Sogdios*. Idem.

f *Inter quos amnes duo fluunt*.] Si verum eſt hæc ex Ptolemæo eſſe deſcripta, ut veriſimillimum eſt; multa hîc Ammianus peccavit. Neque enim Ptolemæus dicit duos amnes interfluere inter montes Sogdios, ſed potiùs Sogdios montes protendi inter duos amnes, Oxum ſc. & Jaxartem: neque Oxiam paludem à Dyma ait effici, ſed ab neſcio quo innominato fluvio. Poſtremò nec Sogdianam totam ſuppoſitam eſſe Sogdiis montibus dicit, ſed exiguam ejus partem. *Idem*. Extremum hoc aberrationis crimen non eſt Ammiani, ſed ipſius Valeſii, qui ita ſupplere Ammianum voluit, ut huic vitio eſſet propinquus. Quem quum neſciamus, quomodo ſcripſerit; utique temperemus palam vitioſe ſupplere. *Gron*.

g *Araxates & Dymas*] Ptolemæus *Dymum* vocat. O-

latéque diffusam. Hîc inter alia oppida celebrantur Alexandria, & [h] [i] Cyreschata, & Drepsa metropolis. His contigui sunt Sacæ, natio fera, squalentia incolens loca, solo pecori fructuosa, ideo nec civitatibus culta: cui [k] Ascanimia mons imminet, & Comedus. Præter quorum radices, & vicum quem Lithinon pyrgon appellant, iter longissimum patet [l] mercatoribus pervium, ad Seras subinde commeantibus. Circa defectus & crepidines montium, quos Jmavos & Tapurios vocant, [7] Scythæ sunt intra Persicos fines, [8] Asianis contermini Sarmatis, Alanorúmque latus tangentes extremum. Qui velut agentes quodam in secessu, coalitíque solitudine, per intervalla dispersi sunt longa, adsueti victu vili & paupertino. Et gentes quidem variæ hos incolunt tractus, quas nunc recensere aliò properans superfluum puto. Illud tamen sciendum est, inter has nationes pæne ob asperitatem nimiam inaccessas, homines esse quosdam mites & pios; [m] ut Jaxartæ sunt & Galactophagi, quorum meminit vates [n] Homerus in hoc versu:

Γλακτοφάγων ἀβίωντε δικαιοτάτων ἀνθρώπων.

Inter flumina verò multa, quæ per has terras vel potioribus jungit natura, vel lapsu post trahit in mare, [o] Rœmnus celebris est, & Jaxartes, & [p] Talicus. Civitates autem non nisi tres solas habere noscuntur, Aspabota, & [q] Chauri-

7 *Ms.* Scythæ sunt aura intra. 8 *Al.* Asianæ.

νομάζεται ὁ μὲν ἕτερος αὐτῶν Δύμος. Et pòst: ὁ δὲ ἕτερος Βασηάτις. Lindenbr.

h *Tribatra & Drepsa*] Ms. *Crescata & Areta ipsa metrop.* ἴσ. *Crescata & Drepsa.* Ptolem. Κυρεσχάτα. Verius tamen puto, *Trybactra & Drepsa.* Ptolemæus. pag. 160. Τρύβακτρα, Ἀλεξάνδρεια, Ὠξιανὴ Ινδικομορδάνα, Δρέψα μητρόπολις Ἀλεξάνδρεια ἐσχάτη. Idem.

i *Tribatra.*] In Ms. Flor. * Tolos. Vatic. * [Colb.] & Reg. *Crescata* legitur, nec secùs in Editione Rom. sed Mariangeli Editio ex conjectura, ut opinari datur, *Cyreschata* præfert: quod sequi placet ex auctoritate Ptolemæi. Hæc & κύρα simpliciter dicta est. Strabo lib. XI. μαράκανδα ἡ τῆς σογδιανῆς καὶ τὰ Κύρα ἔσχατον ὂν Κύρου κτίσμα ἐπὶ τῷ ἰαξάρτῃ ποταμῷ ὅπερ ἦν ὅριον τῆς περσῶν ἀρχῆς. Apud Stephanum legitur Κύρου πόλις ἣ καὶ κυρέσχατα καλεῖται. Ab eadem causa dicta urbs est ἀλεξανδρεσχάτη apud Appianum in Syriacis. Ptolemæo ἀλεξάνδρεια ἔσχατον. [Pro *Drepsa* Colbert. *Areta ipsa* habet.] *Vales.* Adde & Salmasium in Solinianis pag. 791. *Gron.*

k *Ascanimia mons & Comedus.*] Mariangeli Editio ad Ptolemæi codices castigata habet *Ascatanca.* Ptolemæo enim est ἀσκατάγκας. Comedum autem montem ipsum vocari Ptolemæus non dicit, sed tantùm regionem dici κωμηδῶν ὀρεινὴν, à Comedis scilicet incolis. *Vales.*

l *Mercatoribus pervium ad Seras.*] Neque id Ptolemæus distinctè dicit. *Idem.*

m *Ut Jaxartæ sunt.*] Ptolem. Ιαξάρται μέγα ἔθνος, παρὰ τὸν ὁμώνυμον ποταμὸν, μέχρι τῶν πρὸς τοῖς ταπύροις ὄρεσιν, ἐπιστροφῆς. Vid. Strab. Plin. Avien. *Lindenbr.*

n *Homerus in hoc versu*] Homerus Iliad ν. quo versu etiam Strabo utitur, de iisdem populis agens lib. VII. *Idem.*

o *Roemnus, & Jaxartes, & Talicus.*] In Mar. Editione legitur *Rhymmus & Daicus*, ex Ptolemæo, ut apparet. Nam scripti codices nihil variant. Sed vulgatam lectionem equidem tueri malim: præsertim cùm sciam, υ & οι litteras esse permutabiles: cujus affinitatis infinita propemodum legentibus exempla occurrunt. Hinc Mœsiam Latini dixere, quæ Græcis est μυσία. In Lexico etiam Suidæ Ms. Bibliothecæ Regiæ, ante literam Y observavi positam fuisse οι. quod tamen in editis minimè observatur. In singulis quoque litteris is ordo servatur in Editionibus quoque vulgaribus Suidæ, ut οι ante literam υ proximè collocetur. [Hunc fluvium, quem Ammianus Roemnum vocat, Ptolemæus Rhymmum, vel potius Rhymnum, Plinii ætate Rymnum dictum esse non dubito. Certe ejus accolæ fluminis *Rhymnici* ab eo nuncupantur, & inter Scytharum Gentes numerantur in capite XVII. libri VI.] *Vales.*

p *Talicus.*] Ptolemæo, δαΐκος ποταμοῦ. Ammiano * *Talicus* pro *Taicus* aut * *Daicus*, eo more quo Rogomanius suprà, & Arcadius, & Thespanius & similia multa: cùm Daix regulariter dicere debuisset. [Δαΐχ Menandro vocatur in Excerptis legationum pag. 109. *Idem.*

q *Cauriana.*] In Reg. * Vat. Tol. * [& Colbert.] *Chauriana* rectius. Apud Ptolemæum enim est χαυρίνα: & quæ *Saga*, ea σοῖτα apud Ptolemæum. Unde opinari datur σοῖγα fuisse scriptum in exemplari, quo usus est Marcellinus: quod quidem corruptum fuisse satis apparet. *Idem.*

ana, & Saga. Ultra hæc utriuſque Scythiæ loca, contra Orientalem plagam in orbis ſpeciem conſertæ celſorum aggerum ſummitates ambiunt Seras ubertate regionum & amplitudine circumſpectos: ab Occidentali latere Scythis adnexos: à Septentrione & Orientali, nivoſæ ſolitudini cohærentes: quà meridiem ſpectant, aduſque Indiam porrectos & Gangem. Appellantur autem iidem montes, [9] [r] Anniva, & Nazavicium, & Aſmira, & Emodon, & Opurocarra. Hanc itaque planitiem undique prona declivitate præruptam, terráſque lato ſitu diſtentas, duo famoſi nominis flumina, [ſ] OEchardes & [1] Bautis lentiore meatu percurrunt. Et diſpar eſt tractuum diverſorum ingenium: hîc patulum, alibi molli devexitate ſubductum: ideóque ſatietate frugum, & pecoribus, & arbuſtis exuberat. Incolunt autem fecundiſſimam glæbam variæ gentes, è quibus [t] Alitrophagi, & Annibi, & Sizyges, & Chardi aquilonibus objecti ſunt & pruinis. Exortum verò Solis ſuſpiciunt [v] Rabannæ, & Aſmiræ, & Eſſedones omnium ſplendidiſſimi: quibus [3] [x] Athagoræ ab Occidentali parte cohærent, & [4] [y] Aſpacaræ. Betæ verò auſtrali celſitudini montium [5] inclinati, urbibus licèt non multis, magnis tamen celebrantur & opulentis: inter quas maximæ Aſmira, & Eſſedon, & Aſparata, & [z] Sera, nitidæ ſunt & notiſſimæ. Agunt autem ipſi quietiùs Seres, armorum ſemper & prœliorum expertes: utque hominibus ſedatis & placidis otium eſt voluptabile, nulli finitimorum moleſti. Cæli apud eos jucunda ſalubríſque temperies, aëris facies munda, leniúmque ventorum commodiſſimus flatus: & abunde ſilvæ ſublucidæ: à quibus arborum fetus aquarum [a] aſperginibus crebris, velut quædam vellera molientes, ex lanugine & liquore miſtam ſubtilitatem tenerrimam pectunt: nentéſque [6] ſubtemina, conficiunt ſericum, ad uſus antehac

9 *Mſ.* Anniva. 1 *Mſ.* Bautis. 2 *Mſ.* accanibus. 3 *Mſ.* Athagoræ. 4 *Mſ.* Aſpatharac beatae. 5 *Mſ.* inclinati. 6 *Al.* ſubtemina.

---

r *Anniva & Nazavicium.*] Ptolemæo ἄννιβα. αὐζάκια. Pro Aſmira Ptolemæus habet ἀσμίραια. Itémque ὀττοκοῤῥάς pro Opurocarra. Oroſio lib. 1. *Ottorogarras.* Valeſ. Adde & Salmaſiana ad Solinum. pag. 989. *Gron.*

ſ *OEchardes & Bautis.*] Ptolemæo οἴχαρδος & βαύτης. [Colb. Mſ. *& Chartis & Bautis.*] Valeſ.

t *Alitrophagi & Carambuſi*] In Mſ. * Vatic. * & Reg. legitur *& anibuſe.* In Editione Rom. *e Canibus.* [In Mſ. Colbertino *æ canibus.*] Ptolemæo ἀνθρωποφάγοι & ἄννιβοι. Itidémque οἴχαρδοι, non Chardi, ab OEchardo fluvio ita dicti. *Idem.* Sub hac vulgata lectione *Androphagi* videntur latere Voſſio ad Pomp. Melam. pag. 259. *Gron.*

v *Rabannæ.*] Ptolemæo ῥαβάνναι. Valeſ.

x *Athagoræ.*] Sic ex Mſſ. Regio, * Toloſ. Vatic. * [Colbert.] & Flor. & Editione Rom. & Mar. emendavimus, cùm *Atharæ* legeretur. Ptolemæo ἠθάγουροι. Iidem eſſe videntur, quos Plinius lib. 6. cap. 17. ex eóque Solinus & Capella Attacoros vocant, de quibus peculiare volumen ſcripſit Amometus teſte Plinio. *Idem.*

y *Aſpacaræ.*] Sic diſertè in codice Regio reperimus. optimè. In * Toloſ. Mſ. * [& Colbert.] & in Editione Rom. *Aſpacarat Beatæ.* Ptolemæo ἀσπάκαραι. Eorum urbs quoque *Aſpacara*; malè infrà *Aſpatara* appellatur. Pro *Betæ* Ptolemæus βαῖται. Sed errat Marcellinus, qui *Betas* in Meridiem vergere prodit. Nam de Ottorocarris id ſcribit Ptolemæus. *Idem.*

z *Et Pheræ.*] In Reg. * Vat. Toloſ. * [& Colbert. Mſſ.] *Fera* ſcribitur: ex quo *Sera* legendum eſſe apparet. Sic enim dicta eſt Sericæ caput. Ptolemæo σῆρα μητρόπολις. In Editione Rom. *Fere.* Idem.

a *Aſperginibus creb. molientes.*] In Mar. & Rob. Stephani Editionibus legitur *mollientes* rectiùs ſine dubio. Solinus cujus verba plerumque mutuatur Marcellinus noſter, ſic habet: *Qui aquarum aſpergine inundatis frondibus, vellera arborum adminiculo depectunt liquoris, & lanuginis teneram ſubtilitatem humore domant ad obſequium.* Plinius verò, ex quo hauſit Solinus, ſic dicit: *Perfuſam aquæ depectentes frondium canitiem.* Capella lib. 6. lanuginem vocat. *Idem.*

Nobilium, nunc etiam infimorum ſine ulla diſcretione proficiens. Ipſi præter alios frugaliſſimi, pacatioris vitæ cultores, vitantes reliquorum mortalium cœtus. [b] Cúmque ad coëmenda fila, vel quædam alia fluvium tranſierint advenæ, nulla ſermonum vice, propoſitarum rerum pretia ſolis oculis æſtimantur: & ita ſunt abſtinentes, ut apud ſe tradentes gignentia, nihil ipſi comparent [7] adventicium. [8] Ariani vivunt poſt Seras, boreæ obnoxii flatibus: quorum terras amnis vehendis ſufficiens navibus, Arias perfluit nomine, [c] faciens lacum ingentem eodem vocabulo dictitatum. Abundat autem hæc eadem [9] Aria opidis: inter quæ ſunt celebria, [1][d] Bitaxa, Sarmatina, & Sotera, & Niſibis, & Alexandria, unde naviganti ad Caſpium mare quingenta ſtadia numerantur & mille. His locis Paropaniſadæ ſunt proximi, Indos ab Oriente, Caucaſúmque ab Occidentali latere proſpectantes, ipſi quoque montium defectibus [2] inclinati: quos reſiduis omnibus major [e] Ortogordomaris interluit fluvius, à Bactrianis exſurgens. Habent autem etiam civitates aliquas; quibus clariores ſunt Agazaca, & [f] Naulibus, & [3] Ortopana, [g] unde litorea navigatio adúſque Mediæ fines, portis proximos Caſpiis, ſtadiorum ſunt duo millia & ducenta. Antedictis [4] continui ſunt Drangiani collibus cohærentes, quos flumen alluit [h] Arabium nomine ideo appellatum, quòd inde exoritur, intérque alia duobus municipiis exſultantes [i][k] Prophthaſia & Ariaſpe, ut opulentis & claris. Poſt quos [5] exadverſum Arachoſia viſitur, dextrum vergens

7 *Al.* advectitium. 8 *Mſ.* Afriani. 9 *Al.* celebres. 1 *Mſ.* Bitaxas armotina. 2 *Mſ.* inclinati. 3 *Al.* Orthoſpana. 4 *Mſ.* continui. 5 *Mſ.* exadverſum.

---

b *Cumque ad coëmenda fila, vel quædam alia*] Solinus cap. 53. *Seres ipſi quidem mites, & inter ſe quietiſſimi: aliàs verò reliquorum mortalium cœtus refugiunt, adeo ut ceterarum gentium commercia abnuant. Primum eorum fluvium mercatores ipſi tranſeunt: in cujus ripis, nullo inter partes linguæ commercio, ſed depoſitarum rerum pretia æſtimantes ſua tradunt, noſtra non emunt.* Lindenbr.

c *Faciens lacum ingentem.*] Id de ſuo admetitur Marcellinus. Nam Ptolemæus certè id non dicit. *Valeſ.*

d *Bitaxa, Orbitana*] Mſ. *Bitaxas Armatina.* Videtur legendum, *Bitaxa, Sarmagana.* Sic Ptolemæus in Ariæ Deſcriptione: Βιτάξα, Σαρμάγανα. Adduntúrque mox pòſt reliquæ civitates, Ἀλεξάνδρεια ἐν Ἀρίοις, Σώτειρα, Νισιβίς. Lindenbr. Eadem fere ratione, qua Salmaſius pag. 794. ad Solinum proponebat *Bitaxa Sarmagina.* *Gron.*

e *Ortogordomaris.*] Ptolemæus ἐμβάλλουσι δὲ εἰς τὴν χώραν ποταμοὶ ὅτε δοργαμάνης ὁ ἀπὸ τῆς βακτριανῆς. Videtur Marcellinus ὀτεδοργαμάνης pro una voce accepiſſe: quod eò fortaſſe ipſi contigit, quia in Mſſ. veteribus, præſertim quæ capitalibus litteris eſſent exarata, nulla diſtinctio eſſet litterarum. Suprà in Bactrianæ deſcriptione hic idem fluvius Dorgomanes dicitur. *Valeſ.*

f *Naulibus & Ortopana.*] Ptolemæo ναυλιβίς. κάβουρα ἢ καὶ ὀρτόσπανα, & ita planè exhibet Editio Mariangeli. In Bononienſi autem Editione quam Petrus Caſtellus inquinavit, *Naulibis, & Artoarta* legitur ex eodem Ptolemæo, ut apparet. *Idem.*

g *Unde litorea navigatio.*] Eratoſthenes apud Strabonem lib. XI. ἀπὸ μὲν κασπίων πυλῶν εἰς ὀρτόσπανα διὰ τῆς ἐπὶ βάκτρων τρίοδον δισχιλίους σταδίους. & lib. 15. *Idem.*

h *Arabum nomine.*] In Mſſ. codd. Regio, Vatic. Toloſ. [& Colbert.] * & in Editione Rom. *Arabium* reperimus. Ptolemæus: διαρρεῖ δὲ τὴν χώραν ποταμὸς ἀπὸ τοῦ ἀράβιος ἐκτρεπόμενος. Unde hæc ſupplenda videntur in Auctore noſtro: *Collibus cohærentes; quos flumen interfluit Arabium nomine, ideo appellatum quòd inde exoritur.* Hic porrò locus in Editione Lindenbrogii corruptiſſimus eſt: legitur enim, *appellatis quod inde exorti.* Sed noſtra lectio præter auctoritatem Regii Cod. * Vatic. Toloſ. * [& Colbert.] ab Editione Rom. & Mar. & Stephani approbatur. Arrianus quoque in lib. 6. de rebus Alexandri, & in Indicis Arabium vocat fluvium Indiæ, ejúſque accolas Arabios & Arabitas. *Idem.*

i *Proſpthaſia & Ariaſpe*] Ita ad fidem Mſ. editum Vulg. *Prophthaſia, & Ariaſp.* Ptolem. Πόλεις δὲ καὶ κῶμαι φέρονται Δραγγιανῆς αἵδε, Προφθασία ..... Ἀριάσπη. Lindenbr.

k *Proſphtaſia.*] Sic Lindenbrogius ediderat. In Regio * ac Toloſ. Mſ. * & in Rom. Editione *Proſtaſia* legitur: [*Proſthaſia* in Mſ. Colb.] ex quo *Prophthaſiam*

in latus Indis objecta, quam ab Indo fluviorum maximo, unde regiones cognominatæ ſunt, amnis multo minor exoriens aquarum alluit amplitudine, efficítque paludem Arachotoſcrenem [6] appellatam. Hîc quoque civitates ſunt inter alias [7] utiles, Alexandria, & Arbaca, & Choaſpa. At in penitiſſima parte Perſidos [8] Gedroſia eſt, dextrâ terminos contingens Indorum, inter minores alios [l] Artabio uberior flumine: ubi [m] montes deficiunt Barbitani, quorum ex pedibus imis emergentes alii fluvii Indo miſcentur, amittentes nomina magnitudine potioris. Civitates autem etiam hîc ſunt: inter civitates præter inſulas [n] Sedratyra, & Gynæcôn limen meliores reſiduis æſtimantur. Ne igitur oræ maritimæ ſpatia alluentia Perſidis extremitates per minutias demonſtrantes, à propoſito longiùs aberremus, id ſufficiet dici: quòd [o] mare prætentum à Caſpiis montibus per boreum latus aduſque memoratas anguſtias, novem millium ſtadiorum; Auſtrale verò [p] ab oſtiis Nili fluminis aduſque principia Carmanorum, quatuordecim millium ſtadiorum numero definitur. Per has nationes diſſonas & multiplices, hominum quoque diverſitates ſunt ut locorum. Sed ut generaliter corpora deſcribamus & mores, graciles pæne ſunt omnes, ſubnigri vel livido colore pallentes, caprinis oculis torvi, & ſuperciliis in ſemiorbium ſpeciem curvatis junctíſque, [q] non [9] indecoribus barbis, capilliſque [1] promiſſis hirſuti: omnes tamen promiſcuè, vel inter epulas feſtóſque dies, [r] gladiis cincti cernuntur. [ſ] Quem Græcorum veterum morem abjeciſſe primos Athenienſes, [t] Thucydides eſt auctor ampliſſimus. Effuſiùs plerique [2] ſoluti in venerem, ægréque contenti multitudine

6 *Mſ.* appellant. 7 *Mſ.* utiles. 8 *Mſ.* Geroſia. 9 *Mſ.* indecoribus barbis. 1 *Al.* prolixis. 2 *Al.* ſoiti ſolvi in venerem.

edere malui ex auctoritate Strabonis, & Stephani, qui Phradam priùs dictam prodit: φράδα πόλις ἐν δράγγαις, ἣν ἀλέξανδρος προφθασίαν μετωνόμασεν. χάραξ ἐν ἕκτῳ χρονικῶν. Auctor eſt Plutarchus in 2. de fortuna Alexandri, Prophthaſiam à Macedonibus conditam in Sogdianis. Quare cùm id nomen Græcum eſſe conſtet, Prophthaſiam præfero. προφθασία enim Græca vox eſt: ſic ſacrum quoddam apud Clazomenios dictum docet Diodorus Siculus. *Valeſ.* Edidi autem *exadverſum*, quod ex Vat. etiam notatum eſt in patris exemplari, ut ab Lindenbrogio ex Mediceo; & doctæ ex doctis aliis ſcriptoribus æmulari voluit Ammianus, ut alibi docebo. *Gron.*

l *Artabii flumine*] Suprà *Arabium* dixerat. Apud Ptolemæum èſt ἀράβιος ποταμοῦ. Marcianus tamen in periplo ἀρτάβιος dicit. *Valeſ.*

m *Montes Barbitani*] Ptolemæo ὄρη καλούμενα ἄρβιτα. Fortè Harbitani legendum: ſic ſuprà *Nazavicium* pro *Hazavicium*: & apud Marcellinum Comitem in Chronico *Narbazaicus* pro *Harbazacio*. *Idem.*

n *Sedratyra.*] Reg. codex [& Colbert.] *Sedratira.* An fortè ea eſt, quæ apud Ptolemæum σωσξίτρα? Idem.

o *Mare prætentum a Caſpiis.*] Hanc oram deſcribit Strabo lib. XI. pag. 508. ſed ſpatia non exprimit. *Idem.*

p *Ab oſtiis Nili fluminis.*] Inter Nilum fl. & ſinum Arabicum breve ſpatium intereſt 90 circiter ſtad. ut ex Eratoſthene prodit Strabo. *Idem.*

q *Non indecoribus barbis.*] Idem de Perſis teſtatur Procopius in ἀνεκδότοις, ubi ait Venetianos & Phraſinos mentum & muſtacas non raſiſſe ex more Romanorum, ſed promiſsâ undecumque barbâ inſtar Perſarum fuiſſe. Jam de promiſſis eorumdem capillis teſtis eſt Seneca in Epiſt. ult. Ex quibus interpretari ſoleo locum Libanii ex Orat. funebri in Julianum, pag. 325. ἡμεῖς μὲν ᾠόμεθα γῆν περσῶν ἅπασαν μέρος τῆς Ρωμαίων ἔσεσθαι καὶ γλῶτταν ἀμείψειν, καὶ στολὴν μετακοσμήσειν, καὶ κερεῖν κόμας. Hinc in Epitaphio Æſchyli Athenienſis, Poëtæ tragici:

Καὶ βαθυχαιτήεις Μῆδος ἐπιστάμενος.

r *Gladiis cincti cernuntur.*] Joſephus lib. 18. Antiq. cap. 3. de Perſis idem dicit: μαχαιροφορεῖν τε γὰρ ἔθος ἅπασι. Idem.

ſ *Quem Græcorum veterum morem.*] De hoc more veterum Græcorum loquitur & Ariſtot. in 2. Polit. cap. 6. ἐσιδηροφοροῦντό τε γὰρ οἱ ἕλληνες, καὶ τὰς γυναῖκας ἐωνοῦντο παρ' ἀλλήλων. Idem.

t *Thucydides eſt auctor*] Thucyd. lib. 1. *Lindenbr.*

pellicum: [v] [x] puerilium ſtuprorum expertes: [y] pro opibus quiſque adſciſcens matrimonia plura vel pauca. Unde apud eos per libidines varias caritas diſperſa torpeſcit. Munditias conviviorum & luxum, maximéque [z] potandi aviditatem vitantes, ut luem. Nec apud eos extra regales menſas hora eſt præſtituta prandendi, ſed [a] venter unicuique velut ſolarium eſt, eóque monente, quod inciderit editur: [b] nec quiſquam poſt ſatietatem [c] ſuperfluos ſibi ingerit cibos. Immane quantùm reſtricti & cauti, ut inter hoſtiles hortos gradientes nonnumquam & vineta, nec cupiant aliquid, nec contingant, venenorum & ſecretarum artium metu. Super his nec ſtando mingens, [d] nec ad requiſita naturæ ſecedens facilè viſitur Perſa: ita obſervantiùs hæc aliáque pudenda declinant. Adeo autem diſſoluti ſunt, & artuum laxitate vagóque inceſſu ſe jactitantes, ut effeminatos exiſtimes, cùm ſint acerrimi bellatores: ſed magis artifices quàm fortes, eminúſque terribiles: abundantes inanibus verbis, [e] inſanúmque loquentes & ferum: magnidici, & graves, ac tætri, minaces juxtà in adverſis rebus & proſperis, callidi, ſuperbi, crudeles vitæ neciſque poteſtatem in ſervos & plebeios vindicantes obſcuros. [f] Cutes vivis hominibus detrahunt particulatim vel ſolidas: nec miniſtranti apud eos famulo menſæque adſtanti hiſcere vel loqui licet, vel ſpuere: ita [3] [g] proſtratis pellibus [h] labra

3 *Ita mſ. & Steph. alti* roſtratis pellibus.

---

v *Puerilium ſtuprorum expertes*] Herodotus de Perſis lib. 1. ἀπ' ἑλλήνων μαθόντες παισὶ μίγνυνται. Lindenbr.

x *Puerilium ſtuprorum expertes.*] At contrarium de Perſis tradit Sextus lib. 1. Pyrrhon. Hypotyp. παρὰ μὲν πέρσαις ἔθος ἐστὶν ἀρρενομιξίαις χρῆσθαι. παρὰ δὲ Ῥωμαίοις ἀπαγορεύεται νόμῳ τοῦτο πράττειν. [Ammiano tamen favet Curtius in libro x. ubi Orſines Perſa ait, *moris non eſſe Perſis mares ducere, qui ſtupro effeminarentur.*] Valeſ.

[y *Pro opibus quiſque adſciſcens matrimonia plura vel pauca.*] Sic Perſæ, ſic Hunni, ut Dexippus docet, ita etiam Germani fecerunt, ſicuti Tacitus in libro de moribus Germanorum tradit. Eumdem morem Saraceni ſervarunt, & omnes Arabes, ac Muhammedis ſectatores, quos hodieque Turci imitantur.] *Idem.*

z *Potandi aviditatem vitantes*] Mirum hoc de Perſis, ſi verum eſt Ammiani ævo ita moratos fuiſſe: quippe cùm ex Xenophonte, Herodoto, Athenæo, aliiſque conſtet, adeo ebrietati eos olim deditos, ut ſæpe neque pes, neque caput ſuum officium fecerint. *Lindenbr.*

a *Venter unicuique velut ſolarium*] Feritatem hoc populi & barbaros mores notat: *Belluarum quippe ritus eſt, ex ventris eſurie horas ſentire, & non habere certum, quod conſtat humanis uſibus adtributum.* Caſſiodorus lib. 11. Variar. 46. Reſpexit autem Ammianus ad Plauti verſus in Bœotia. * Apud A. Gellium lib. 3. cap. 3.

Me puero venter erat ſolarium
Multo omnium iſtorum optimum & veriſſimum.
Ubi iſte monebat eſſe, niſi cùm nihil erat.
Nunc etiam quod eſt, non eſt, niſi Soli lubet. Lindenbr.

b *Nec quiſquam poſt ſatietatem*] Procopius Perſicor. lib. 11. Μονότροποι εἴπερ ἄλλοι τινὲς οἱ Πέρσαι εἰσὶν, καὶ τὰς τὴν δίαιταν ὑπὲρ ἄγαν σκληροί. Idem.

c *Superfluos ſibi ingerit cibos.*] Bellaria intelligit ac ſecundas menſas, quibus carebant Perſæ. Sed contrarium dicit Herodotus lib. 1. Perſas ſcilicet cibis uti paucis, bellariis autem plurimis: σίτοισι δὲ ὀλίγοισι χρέονται· ἐπιφορήμασι δὲ πολλοῖσι καὶ οὐκ ἁλέσι. Perſis quidem patrium id eſſe inſtitutum tradit Xenophon, τὸ μονοσιτεῖν: quod eſt ſemel tantùm in die edere, idque ſub veſperam, ut docet Procopius lib. 1. Perſic. *Valeſ.*

d *Nec ad requiſita naturæ ſecedens.*] Idem dicit Xenophon lib. 8. de inſtitutione Cyri: καὶ μὴν αὐτοῖς ἐπιχώριον τὸ μεταξὺ πορευομένοις μήτε ἐσθίειν, μήτε πίνειν, μήτε τῶν διὰ ταῦτα ἀναγκαίων μηδὲν ποιοῦντας φανεροὺς εἶναι. Eamdem Perſarum verecundiam teſtatur & Dio Chryſoſtomus Orat. 13. de exſilio: καὶ τὸ γυμνοῦσθαι τὸ σῶμα αἴσχιστον αὐτοῖς ἐδόκει καὶ τὸ ὀπτύειν ἐν τῷ φανερῷ. Et ante utrumque Herodotus lib. 1. [Idem obſervant hodieque Muhammedani inprimis Turci.] *Idem.*

e *Inſanumque loquentes ac ferum.*] Perſæ à puero aſſueſcebant magnitudini vocis. Euſtathius in Dionyſium: ἀσκεῖν δὲ λέγονται καὶ μεγαλοφωνίαν οἱ Πέρσαι; ex Strabone lib. xv. *Idem.*

f *Cutes vivis hominibus detrahunt*] Tzetzes Hiſtor. Chil. 1. cap. 1. de Peteſaci ſupplicio, cui Amytis filia Aſtyagis τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξώρυξεν, ἐκδείρασα τε ζῶντα, ἀνεσκολόπισε σταυρῷ. Vid. Briſſonii V. C. de Reg. Perſ. lib. vi. *Lindenbr.*

g *Proſtratis pellibus.*] Pelles Perſicæ in pretio fuere, ut

omnium vinciuntur. [i] Leges apud eos impendio formidatæ: inter quas dirita-te exſuperant latæ contra ingratos, & deſertores: & abominandæ aliæ, per quas [k] [l] ob noxam unius omnis propinquitas perit. Ad judicandum autem uſu rerum ſpectati deſtinantur & integri, parum alienis conſiliis indigentes: unde noſtram conſuetudinem rident, quæ interdum [m] facundos, juriſque pu-

ſuperioribus libris notavi: eæque variis coloribus eleganter erant pictæ. Callixenus Rhodius lib. 4. de Alexandria: ψιλαὶ δὲ περσικαὶ τὴν ἀνὰ μέσον χώραν ἐκάλυπτον, ἀκριβῆ τὴν ἐυγραμμίαν τῶν ἐνυφασμένων ἔχουσαι ζωδίων: quem locum citat Athenæus lib. v. Plutarchus quoque in Ageſilai vita de Pharnabazo Perſa hæc dicit: ὑποβεβλημένων αὐτῷ κωδίων μαλακῶν καὶ ποικίλων δαπίδων: pro quo Xenophon lib. 4. rerum Græc. ubi eamdem rem narrat, habet: ὑποτιθέντων δὲ αὐτῷ τῶν θεραπόντων ῥαπτά. Eædem pelles etiam Babylonicæ videntur dictæ: diſtinguuntur tamen in leg. 16. D. de publicanis. Gloſſarium vetus: βαβυλωνικὸν δέρματος εἶδος. Earum mentio eſt apud Zonaram in rebus Conſtantii, ubi de Hormiſda loquitur: σκηνή ποτε τῷ πατρὶ αὐτοῦ διακομισθῆ ἐκ βαβυλῶνος δέρμασιν ἐγχωρίοις ποικιλώτερον εἰργασμένη. Hieronymus ad Lætam de inſtitutione filiæ: *Divinos codices amet, in quibus non auri & pellis Babylonicæ vermiculata pictura, ſed ad fidem placeat emendata & erudita diſtinctio.* His igitur pellibus tricliniares lectos ſternere ſoliti erant Perſæ. *Valeſ.*

h *Labra omnium vinciuntur.*] Patrium fuit apud Perſas in menſa ſilentium ſervare, ut teſtis eſt Menander Protector lib. 2. Hiſt. his verbis, ὁ δὲ περσῶν πρεσβευτὴς τοῦ διζαβούλε συντονώτερον ἐπεγκαλουμένου περιφρονήσας τὸν νόμον τῆς σιωπῆς τὸν ἰσχύοντα παρ' αὐτοῖς ἐν ταῖς ἑστιάσεσιν, ἐπιτροχάδην ἤρξατο διαλέγεσθαι. Accedit Theophylactus lib. v. Hiſt. cap. 5. ubi ait Choſroem epulantem manu ſignificaſſe, ut neſcio quis ultimo ſupplicio afficeretur: οὐ γὰρ εὐωχουμένοις θέμις τοῖς πέρσαις διαλαλεῖν. Atque hinc fortè eſt, quòd apud Xenophontem lib. 8. Cyrus inducitur in ſollemni convivio non niſi finitis epulis cum convivis loquens. Sunt alioquin Parthi naturâ taciturni, ut prodit Juſtinus lib. 41.

[Heic autem docet Ammianus, quod nuſquam alibi legere memini, apud Perſas labra famulorum miniſtrantium ad menſam & adſtantium vincta fuiſſe pellibus, ita ut nec hiſcere, nec loqui, ac ne ſpuere quidem poſſent. Quod factum puto, ne famuli dapes quas menſis inferebant, halitu ſuo inficerent. Sed *proſtratis pellibus* quid heic ſignificet, planè ignorare me fateor.] *Idem.*

i *Leges -- latæ contra ingratos*] Tzetzes Hiſtor. Chil. 5. cap. 98.

Νόμος κοινός τις Περσικός ἐστι, κατ' ἀχαρίστων
Τοὺς δυναμένους σύμπαντας χάριν ἀποδιδόναι,
Καὶ μὴ διδόντας ἰσχυρῶς εὐθύνων, καὶ κολάζων.
Τοὺς ἀχαρίστους οἴονται καὶ γὰρ πρὸς τὴν πατρίδα,
Καὶ πρὸς γονεῖς, καὶ πρὸς θεὸν, ἀσεβεστάτους εἶναι *Lindenbr.*

k *Ob noxiam unius omnis propinquitas perit*] Exempla duri hujus moris apud Herodotum lib. III. Eſther cap. 8. Neque mitior lex Macedonum, *quâ cautum erat, ut propinqui eorum, qui Regi inſidiati eſſent, cum ipſis necarentur.* Curtius lib. VI. At in Romano Imperio ultra auctores ſuos delicta non plectebantur. Dionyſius Halicarn. id notat in conjuratione Marſici & civilis belli, lib. VIII. τὸ ἔθος τοῦτο Ρωμαίοις ἐπιχώριον γέγονεν, ἀφεῖσθαι τῆς τιμωρίας ἁπάσης τοὺς παῖδας, ὧν ἂν οἱ πατέρες ἀδικήσωσιν, &c. Idque verum quàm diu reſpublica libera, niſi quòd M. Ciceronis ſententiâ etiam ad Lepidi liberos bonis publicatis parentis calamitas pervenit, ut ipſe Tullius ad Brutum ſcribens ait Epiſt. XI. & XIV. *Videtur illud eſſe crudele, quòd ad liberos, qui nihil meruerunt, pœna perveniret: ſed id & antiquum eſt. & omnium civitatum, ſiquidem & Themiſtoclis liberi eguerunt.* At poſtquam in unius poteſtatem dominatio recidiſſet, etiam in perduellionum, aut adfectatæ tyrannidis convictorum pignora ſævitum: ut ſub Tiberio Sejani; ſub Severo Plautiani, Albini. Nigri; ſub Theodoſio, Maximi nefandiſſimi tyrannorum pignora, ob parentum peccata miſerè periere. * Etiam priſca Mediolanenſium lege in crimine læſæ majeſtatis corporaliter puniebantur collaterales, quantumvis innocentes: ſed Karolus V. Imp. novellis ſuis Conſtitutionibus Dominii Mediolanenſis, & hanc legem & alia decreta tyrannica ſancivit eſſe antiquata & correcta. * Quo etiam pertinent, quæ de Maratocuprenorum liberis Ammian. lib. 28. ſcribit. Itaque Arcad. & Honor. Impp. Conſtitutione, pœna quoque in partem ad filios extenditur, quorum parentes læſæ majeſtatis reatum incurrerunt. L. 5. C. ad L. Jul. Majeſt. *Idem.*

l *Ob noxam unius omnis propinquitas perit.*] Hoc maximè ſupplicio plectebantur apud Perſas ii, qui Regem interfecerant. Quo fiebat ut raró admodum Principum illorum vita inſidiis appeteretur, ut Claudianus canit ad Honorium:

Rarus apud Perſas Regum cruor: unaque toto
Pœna manet generi. quamvis crudelibus æquè
Paretur dominis. Valeſ.

m *Facundos juriſque publici peritiſſimos poſt indoctorum collocat terga.*] Aſſeſſores Magiſtratuum intelligit tam civilium quàm militarium, qui erant juris publici, id eſt juris civilis peritiſſimi. Nam cùm Magiſtratus ipſi plerumque illiterati, interdum & barbari eſſent; neceſſe erat ut juris peritos ſibi adjungerent quorum operâ in jure dicundo ſublevarentur. Itaque hujuſmodi Aſſeſſores, quaſi ὑποβολεῖς neceſſaria pro tempore ſuggeſturi, poſt terga Magiſtratuum ſtabant: quod indignatur etiam Syneſius in Orat. de Regno: νῦν γε καὶ τὴν βουλαίαν θέμιν αὐτὴν καὶ θεὸν οἶμαι τὸν στράτιον ἐγκαλύπτεσθαι, ὅταν ὁ σισυροφόρος ἄνθρωπος ἐξηγῆται χλαμύδας ἐχόντων. καὶ ὅταν ἀποδὺς τὸ ὅπερ ἐνῆπτο κώδιον περιβάλληται τήβεννον, καὶ τοῖς Ρωμαίων τέλεσι συμφροντίζοι περὶ τῶν καθεστώτων, προεδρίας παρ' αὐτὸν που τὸν ὕπατον, νομίμων ἀνδρῶν ὀπίσω θακούντων. *Nunc verò & Themidem conſilii publici præſidem & Martem ipſum arbitror erubeſcere,*

blici

blici peritissimos post indoctorum collocat terga. n Nam quòd o supersidere corio damnati ob iniquitatem judicis judex alius cogebatur, aut finxit vetustas, aut olim recepta consuetudo cessavit. Militari cultu ac disciplina, proludiisque continuis rei castrensis & armaturæ, quam sæpe formavimus, metuendi vel exercitibus maximis: equitatûs virtute confisi, ubi desudat p nobilitas omnis & splendor. Pedites enim q in speciem mirmillonum contecti, r jussa faciunt ut calones. Sequitúrque semper hæc turba tamquam addicta perenni ser-

cùm vir pellitus præest chlamyde indutis, & deposita pelle quâ amictus erat, togam sumit, & cum Magistratibus Rom. de Rep. consultat, in primis subselliis juxta ipsum Consulem sedens, viris juris peritis post tergum sedentibus. Ac fortasse νομικῶν scribendum est pro νομίμων. [Hîc invehitur Synesius in Barbaros, Gothos, aliósque, qui apud Romanos dignitates civiles & militares consecuti essent, & depositis pellibus suis, de Romanis judicarent, ac de Rep. consilium haberent.] Vales.

n *Nam quod supersidere corio*] Herodotus lib. v. Valerius Maximus lib. VI. cap. 3. *Lindenbr.*

o *Supersedere corio damnati.*] Minimè verò id finxit vetustas, ut suspicatur Marcellinus. Nam præter exemplum à Cambyse Rege editum in Sisamnem, quod refert Herodotus lib. v. alterum longè gravius refertur à Diodoro Siculo lib. 15. Cùm Tiribazus Præfectus delatus esset ab Oronte, quòd cum Lacedæmoniis occultè sentiret, Artaxerxes Rex Persarum ejus rei cognitionem tribus mandavit judicibus: quos cùm pecuniâ corruptos fuisse postea comperisset, vivis cutem detrahi jussit, eámque cutem insterni sellis, quibus novi judices quos eorum loco legerat, sessuri erant. Simile exemplum Pyrrhus in Niciam Tarentinum statuisse memoratur, eo quòd Tarentum prodere voluisset. Sellam enim constrictam loris de Niciæ occisi pelle reliquit Miloni, cui custodiam arcis cum præsidio militari mandabat, ut ait Zonaras lib. 2. Hist. *Vales.*

p * *Nobilitas omnis & splendor.*] Hi sunt, quos Xenophon in libris de Institutione Cyri passim appellat ὁμοτίμους, qui erant equites. Ceteri δημόται, id est plebeii vocabantur. Persæ igitur in duo genera divisi erant, in Nobiles seu ὁμοτίμους, & plebeios seu δημότας. Et Nobiles quidem militaribus studiis exercebantur, atque ex equo pugnabant. Plebeii autem in bello sarcinas Nobilium portabant quasi calones ut docet Xenophon in libro 2. de Institutione Cyri pag. 53. ubi Pheraulas nomine plebeiorum ita loquitur: ἡμεῖς δέ γε, ἔφη, ἐν μεγάλοις φορτίοις καὶ βαδίζειν καὶ τρέχειν ἠναγκαζόμεθα. Idem.

q *In speciem Mirmillonum contecti.*] Sic lib. 16. in fine de Romano milite dixit Marcellinus: *Vulneribus declinandis intentus, seque in modum Mirmillonis operiens*: scilicet Myrmillones cùm adversus retiarium in arena pugnabant, oblongo scuto tegere sese ac genu inflexo subsidere solebant. Ausonius in Ep. Eidyllii 17. *Et Mirmillo in armis subsidens.* Hinc Myrmillonica scuta, à veteribus dicta esse non dubito, eo quòd scutis Mirmillonum essent simillima. De his in Festi Pompeii Epitome hæc leguntur: *Myrmillonica scuta, cum quibus solet pugnari de muro.* Erant enim ad hoc ipsum apta. Ex quo patet Myrmillonem per υ Græcum scribi debere, quemadmodum in Edit. Rom. hîc & in Regio codice, * Vatic. * [ac Colb.] utrobique exaratur. Placétque opinio Turnebi, qui à Græca voce μυρμιδόνος Latinam vocem deducit in lib. 3. Advers. Porro Persicos pedites ejusmodi scuta gestasse, docet Procopius lib. I. τοὺς δὲ θυρεοὺς τοιούτους τὸ μέγεθος περιβέβληνται μόνον, ὅπως αὐτοὶ πρὸς τῶν πολεμίων ἥκιστα βάλλωνται. Sed quid vetat, quominus Ausonii locum, quando hîc se offert occasio, explicemus? quem Scaliger in lib. 2. Auson. Lect. prorsus infeliciter enarravit. Is sic habet: *Simile ludicro quod Græci τομάχιον vocavêre. Ossicula ea sunt, ad summam 14. figuras Geometricas habent: harum verticularum variis coagmentis simulantur species mille formarum: elephantus bellua, aut aper bestia, anser volans, & myrmillo in armis subsidens, &c.* His verbis loculum Archimedium intelligi dico, de quo Atilius Fortunatianus in lib. de metris sic scribit: *Nam si loculus ille Archimedius 14. eboreas lamellas, quarum anguli varii sunt, in quadratam formam inclusas habens, componentibus nobis aliter atque aliter, modò galeam, modò sicam, modò navem figurat, & innumerabiles efficit species: solebátque nobis pueris hic loculus ad confirmandam memoriam plurimum prodesse, &c.* Adde Ennodium in Epigram. 133. quod est de Stomatio. *Vales.* Non sustinui mutare illam varietatem Valesianæ scripturæ in principio vocis mirmillo, etsi parum decoram; nedum ut invideam illi infelicem electionem etymologiæ, qua longe præstantiorem alii dederunt. Satis lepidum quoque tunc mirmillones utique subsidere in armis, quum componuntur cum retiario, non etiam in pugna cum Threce. *Gron.*

r *Jussa faciunt ut calones.*] Idem testatur Procopius lib. I. Persic. apud quem Belisarius hæc de peditibus Persicis dicit: τὸ γὰρ πεζὸν ἅπαν οὐδὲν ἄλλο ἢ ὅμιλός ἐστιν ἀγροίκων οἰκτρῶν. οἳ ἐς τὴν παράταξιν ἐπ' ἄλλῳ οὐδενὶ ἔρχονται ἢ τεῖχός τι διορύττειν καὶ τοὺς τεθνεῶτας σκυλεύειν, καὶ τἄλλα τοῖς στρατιώταις ὑπηρετεῖν. Hanc ob causam ab Agathia lib. 3. in Phasidis obsidione dicuntur ἀχθοφόροι & ἐργοπόνοι & ὑπηρέται. Et innominatus Auctor apud Suidam θῆτας vocat: οἱ αὐτοὶ εἰς τὸν πόλεμον Πέρσαι θητικὸν ἐπήγοντο πλεῖστον ὅσον, καὶ παιδίσκας καὶ γυναῖκας ἐκ κατά τινα δὴ πάτριον νόμον ἐς τοὺς κινδύνους βιαστὰς τῆς οἰκείας ἀλκῆς ἦγον. Quem locum equidem Dionis esse crediderim: stilus enim nescio quid Dionis refert. Sed quod seu Dio, seu quis alius hîc ait, solitos esse Persas secum ad bella feminas quoque educere, idcirco ut fortitudinis ipsorum spectatri-

vitio, [s] nec stipendiis aliquando [t] fulta nec donis. Et gentes plurimas præter eas quas abundè perdomuit, sub jugum hæc natio miserat, ita audax & ad pulveres Martios erudita; [v] ni bellis civilibus externísque adsidue vexarentur. [x] Indumentis plerique eorum ita operiuntur [y] lumine colorum fulgentibus vario, ut licèt sinus [z] lateráque dissuta relinquant flatibus agitari ventorum, inter calceos tamen & verticem nihil videatur intectum. Armillis uti monilibúsque aureis, & gemmis, præcipuè margaritis quibus abundant, adsuefacti [a] post

ces sint, vereor ut omnino verum sit. Magísque placet quod Libanius scribit in *βασιλικῷ*: ideo mulieres à Persis in exercitu circumduci, ut servilia ministeria exhibeant: ἐπάγουσι δὲ τὰς γυναῖκας σκευοφόρους εἶναι τῇ στρατιᾷ. Hujus Persici moris meminit etiam Herodianus lib. 6. *Vales.*

s *Nec stipendiis aliquando fulta.*] Scribit Herodianus in lib. 6. Persas militantes nulla ab Rege stipendia accipere, sed quoties ad bella proficiscendum est, Regis edicto promiscuam virorum, interdum & mulierum multitudinem convenire, ac peracto bello suas quemque domos repetere, eáque dumtaxat commoda militiæ habere, quæ ex hostili agro diripere potuerint. Porro non omiserim pedites à Persis vocari *κάρδακας*, ut docet Cornelius Nepos in Datame: *Habebat Autophradates barbarorum equitum xx. peditum centum millia, quos illi Gardates vocant*, lege *Cardaces*. Sic enim dicebantur milites apud Persas à voce *κάρδα*, quæ fortem significat: quamquam Hesychius nomen id gentis videtur existimasse: sic enim scribit: Κάρδακες οἱ στρατευσάμενοι βάρβαροι ὑπὸ Περσῶν, καὶ εἰς αἰτίαν οὕτω καλοῦνται τοὺς στρατιώτας ἀπὸ ἔθνους ἢ τόπου. Eorum meminit & Polybius lib. v. in exercitu Antiochi Magni: καὶ κάρδακες οἱ μετὰ Λυσιμάχου τοῦ Γαλάτου χίλιοι. Et Plutarchus in libro, ὅτι οὐκ ἔστιν ἡδέως ζῆν κατ' Ἐπίκουρον. οὐδὲ γὰρ, inquit, ἥρων γ' ἂν οὐδεὶς ἄτλαντος, οὐδὲ ἀρχέλαος ἐπιδειξάντων Σιμωνίδην καὶ Εὐριπίδην καὶ Μελανιππίδην καὶ Κρατῆτας καὶ Διοδότους ἀναστάντας κατακλῖναι κάρδακας καὶ ἀγγάρους μετ' αὐτῶν καὶ Καλλίας γελωτοποιούς. Denique Ammonius Grammaticus eorum quoque mentionem facit, & Eustathius in Iliad. lib. 2. ex Pausaniæ & AElii Dionysii Vocabulariis. *Idem.*

t *Stipendiis fulta.*] Sic loquuntur Impp. in lege XI. Codicis Theod. de filiis militarium: *Si filii primipilarium reperti fuerint, qui ingressi legitimos annos nullis stipendiis fulciuntur.* Eodem sensu noster quoque Marcellinus in lib. 22. dixit in Juliano ad expeditionem Persicam properante: *Reliquit Constantinopolim incrementis maximis fultam.* Et Paulinus in Carmine ad Jovinum.

Hujus divino mortales munere fulti.

Apuleius quoque in Apologia: *Neque enim diu est, cùm te crebræ mortes propinquorum immeritis hereditatibus fulserunt.* Idem.

v *Ut in bellis civilibus & externis adsidue vexaretur.*] Hujus loci emendatio codici Regio debetur, in quo ita perscriptus est: *Ni bellis civilibus & ext. adsi. vexarentur.* quemadmodum in * Tolos. & Vatic. MSS. * & in vetustissima quoque Editione Romana scriptum esse memini. Cujus lectionis veritatem pluribus confirmare nihil necesse est. Satis est eam lectori proponere: quod & alibi jam fecimus, & postea facturi sumus, quoties manifesta veritas argumentis non egebit. Persas porrò civilibus & externis adsiduè bellis exercitos esse præter Amm. Marcellinum testatur & Philo in lib. 2. de specialibus legibus, idque incestis eorum connubiis attribuit: ἀεὶ γὰρ ἐν στρατείαις καὶ μάχαις εἰσι, κτείνοντες καὶ κτεινόμενοι, καὶ τότε μὲν τοὺς πλησιοχώρους κατατρέχοντες, τότε δὲ τοὺς ἐπανισταμένους ἀμυνόμενοι. πολλοὶ δὲ πολλαχόθεν ἐπανίστανται τοῦ βαρβαρικοῦ μὴ πεφυκότος ἠρεμεῖν. πρὶν γοῦν καταλυθῆναι τὴν ἐν χερσὶ στάσιν, ἑτέρα φύεται· ὡς μηδένα τοῦ ἔτους ὑπεξηρῆσθαι καιρὸν εἰς ἡσυχίαν, ἀλλὰ καὶ μεθ' ἡμέραν καὶ νύκτωρ ὁπλοφορεῖν, πλείονα χρόνον ἐν τοῖς στρατοπέδοις ἐν ὑπαίθρῳ ταλαιπωροῦντας ἢ ἐν ταῖς πόλεσιν οἰκοῦντας διὰ πολλὴν ἔνδειαν εἰρήνης. Idem.

x *Indumentis plerique eorum ita operiuntur*] De vestitu Persarum multa Brissonius de Reg. Persar. lib. II. *Lindenbr.*

y *Lumine colorum vario.*] Idem ait Herodianus lib. 4. ἐσθῆτι χρυσῷ καὶ βαφαῖς διαφόροις πεποικιλμένοι. Sextus quoque in lib. 1. Hypotyp. Πέρσαι μὲν ἀνθοβαφεῖ ἐσθῆτι καὶ ποδήρει χρῆσθαι νομίζουσιν εὐπρεπὲς εἶναι. *Persæ vestibus varii coloris & talaribus uti decorum putant.* Vales.

z *Lateraque dissuta relinquant flatibus agitari.*] Idem exprimit Herodianus lib. 3. de Persis: παρηωρημέναις ἐσθῆσι κοσμούμενοι. & lib. 4. χαύνην ἐσθῆτα vocat, itemque χιτῶνας παρῃωρημένους περὶ τοῖς σκέλεσι. Justinus fluidam dicit Manilius:

Et Syriæ gentes & laxo Persis amictu. Idem.

a *Post Indiam victam & Crœsum*] In Regio * & Tolos. * codice disertè scribitur, *post Lydiam*: [in Colbert. *Ludiæ*:] quam scripturam veram esse arbitror. Sic pag. 78. *à Rom. & Pompeio.* Hegesippus lib 1. cap. 14. ex Josepho pag. 718. Ita enim scribit quoque Herodotus, Persas antequam subigerent Lydos, nihil lautum neque opiparum habuisse, neque in victu neque in vestitu: πέρσῃσι γὰρ πρὶν Λυδοὺς καταστρέψασθαι, ἦν οὔτε ἁβρὸν οὔτε ἀγαθὸν οὐδέν. Sed & Dionysius Characenus, ejusque interpres Rufus Festus Avienus in Situ Orbis idipsum testatur his versibus:

----Jam longi tempore sæcli
Ex quo Mæonios (id est Lydos) *bello trivere cruento,*
Illudunt auro vestes, & cuncta teguntur
Auro membra viris, auro vestigia condunt.

In his versibus *illudunt* scripsi: nam *illidunt* non placet. Sic apud Paulinum in Epithal. in Julianum legitur: *Horreat inlusas auro vel murice vestes*: & alibi apud eumdem Paulinum *camera musivo inlusa* dicitur. [Virgilius in 2. Georgicon *illusas auro vestes* vocat.] Sed ut ad rem redeam, firmat hanc quoque emendationem Justinus lib. 41. *Parthis vestis primùm sui moris; posteaquam accessere opes, ut Medus perlucida ac fluida.* De aureis Persarum cal-

Lydiam victam, & Crœſum. [b] Reſtat, ut ſuper ortu lapidis hujus pauca ſuccinctiùs explicentur. [c] Apud Indos & Perſas margaritæ reperiuntur in teſtis marinis robuſtis & candidis, permiſtione roris anni tempore præſtituto conceptæ. Cupientes enim velut [d] coïtum quemdam, humores ex lunari aſpergine capiunt denſiùs oſcitando. Exindéque [4] gravidulæ edunt minutas binas, aut ternas, vel [5] [e] uniones ideo ſic appellatas, quòd [f] eviſceratæ conchulæ ſingulas aliquoties pariunt, ſed majores. Idque indicium eſt ætherea potiùs derivatione, quàm ſaginis pelagi hos oriri fetus & veſci: quòd guttæ matutini roris iiſdem infuſæ claros efficiunt lapillos & teretes: veſpertini verò [g] flexuoſos contrà, & rutilos, & maculoſos interdum. Minima autem vel magna pro qualitate hauſtuum figurantur caſibus variatis. Concuſſæ verò ſæpiſſime metu fulgurum inaneſcunt, aut debilia pariunt, aut certè vitiis diffluunt abortivis. Capturas autem difficiles & periculoſas, & amplitudines pretiorum illa efficit ratio, quòd frequentari ſueta litora propter piſcantium inſidias declinantes, ut quidam conjiciunt, circa devios ſcopulos & marinorum canum receptacula deliteſcunt. [h] Quod genus gemmæ etiam in Britannici ſeceſſibus maris gigni legíque, licèt dignitate diſpari, non ignoramus.

4 *Mſ.* gravidulæ. 5 *al.* uniones ſic appellatas, quòd ejus terræ conchulæ.

---

ceis loquitur etiam Libanius in eleganti Epiſtola ad Modeſtum, quâ illum podagrâ laborantem conſolatur: *μέγιστον δ' ὅτι χρυσοφορῶ περὶ τοῖν σφυροῖν καὶ τὰς περσικὰς [illegible].* Julianus in Orat. 2. ad Conſtantium. *Valeſ.*

b *Res ſtatuit ut.*] In Regio cod. & Edit. Rom. deeſt particula *ut.* Sic enim ſcribitur: *Reſtatuit ſuper*: quare amplector lectionem quam exhibet Mariangeli Accurſii Editio: *Reſtat ut.* In libro quidem 16. legitur: *Res monuit ſuper eodem Eutherio*: & lib. 23. *Res adegit huc prolapſa.* Idem.

c *Apud Indos & Perſas margaritæ reperiuntur*] Vid. Athenæus Dipnoſ. lib. III. Plinius lib. IX. cap. 35. Solinus cap. 56. AElianus de Animal. lib. X. cap. 14. Theophylactus Bulgar. in Matth. cap. 13. Procopius Perſicor. lib. I. * Marbodus cap. LXI. * *Lindenbr.*

d *Coitum quemdam humoris.*] Hunc locum ſic diſtingui mallem: *Cupientes enim velut coïtum quemdam, humores ex lunari aſpergine capiunt: &c.* Hæc porrò omnia ferè tranſſcripta ſunt ex Solini cap. 56. *Valeſ.*

e *Uniones ideo ſic appellatos, quòd eviſceratæ conchulæ*] Nihil verius hac lectione, quam ſine ulla litura exhibet Mſ. Flor. Corruptè verò retrò Editiones, *quod ejus terræ conchulæ.* Optimè ad Ammiani verba Jul. Solin. cap. 50. *In aqua mollis eſt unio, duratur eviſceratus: nunquam duo ſimul reperiuntur, unde unionibus nomen datum.* Lindenbr.

[f *Eviſceratæ conchulæ ſingulas aliquoties pariunt.*] Solinus in capite 56. ex quo pleraque hauſit de margaritis Marcellinus, ſic loquitur: *In aqua mollis eſt unio: duratur eviſceratus*: ubi in veteri codice Lipſii legitur *exemtus*, quemadmodum ait Ant. Delrio.] *Valeſ.*

g *Flexuoſos contra & rutilos.*] Hunc locum Cl. Salmaſius in tomo 2. Solinianarum Exercit. ſic corrigendum putavit: *Veſpertini verò fuſcos: Sol contra & rutilos & maculoſos interdum.* Sanè Plinius in lib. 9. & ex eo Solinus concharum fetus Sole rubeſcere ac fuſcari ſcribunt; ideóque conchas ut præcipuum cuſtodiant, pelago altiùs mergi. Sed nulla hîc emendatione opus eſt. Ait enim Marcellinus, conchas magis de cælo quàm ex mari fetus edere: idque ex eo probat, quòd pro qualitate roris & ſerenitate cæli margaritas edunt candidas aut obſcuras. Quòd verò Sole fuſcentur, non probat, conchis ſocietatem eſſe cum cælo, non magis quàm hominibus, quorum vultus à Sole coloratur. Ceterùm quod de rotunditate & flexuoſitate margaritarum Marcellinus hîc dicit, admenſus eſt de ſuo. *Idem.*

h *Quod genus gemmæ etiam in Britannici ſeceſſ.*] De margaritis Britannicis Tacitus in Vita Agricol. Plinius lib. IX. cap. 35. Solinus cap. 56. Beda Angloſax. Hiſtor. Eccleſ. lib. I. cap. I. Jordanes de Gothis pag. 6. * Marbodus cap. 61.

Gignit & inſignes antiqua Britannia baccas. *

Tertull. de Habitu mulieb. cap. 6. *Sed & ſi quid de mari Britannico aut Indico ambitio piſcatur, conchæ genus eſt, non dico conchylio, aut oſtreo, ſed nec peloride gratius de ſapore. -- Quòd ſi concha illa aliud intrinſecùs puſtulat; vitium ejus magis debet eſſe, quàm gloria. Et licet margaritum vocetur, non aliquid tamen intelligendum, quàm conchæ illius aliqua dura & rotunda verruca.* * Lindenbr.

Explicit Liber XXIII.

AMMIANI MARCELLINI RERUM GESTARUM

LIBER XXIV.

Incipit feliciter.

Hæc libro Ammiani Marc. XXIV. continentur.

CAPUT I. POst [a] exploratam alacritatem exercitus, uno parique ardore [1] impetrabilem [b] Principem superari non [2] posse, Deum usi-

1 *Al.* impenetrabilem. 2 *Mf.* posse, Deum usitato clam.

a *Post exploratam alacritatem exercitus.*] In omnibus bellicis expeditionibus, sive ad cladem, sive ad victoriam maximum momentum afferunt militum animi: qui perinde ac metu seu alacritate præditi fuerint, de eventu ac summa re spes concipi potest. Proinde duces inprimis animos militum explorare debent, antequam prœlium ineant, aut obsidionem aggrediantur, aut quidvis magni momenti agendum suscipiant: quod quidem prudentissimè factum ab Agamemnone docet Homerus *ιλ. β.*

Πρῶτα δ' ἐγὼν ἔπεσιν πειρήσομαι, ἣ θέμις ἐστί.

Idem præceptum frequenter inculcat Polybius. *πάντων, ait, τῶν κατὰ πόλεμον ἐνεργημάτων μεγίστην ῥοπὴν ἔχουσι καὶ πρὸς τὸ λείπεσθαι καὶ πρὸς τὸ νικᾶν αἱ ψυχαὶ τῶν ἀγωνιζομένων.* quæ Polybii verba citat Suidas in λείπεσθαι. & Vegetius in lib. 3. cap. ult. & Leo in Tacticis Constit. xx. §. 49. Exempla autem in summis ducibus passim Historiæ suppeditant. Tacitus in 2. Ann. initio de Germanico, Theophylactus in fine lib. 1. de Philippico. *Valef.*

b *Principem superari non posse usitato clamore testantis*] Mf. *non posse, Deum usitato clamore testati:* idque haud si-

tato clamore testati, Julianus summæ rei finem imponendum maturiùs credens, extracta quiete nocturna [c] itinerarium sonare lituos jubet: præstructísque omnibus quæ difficultates arduæ belli poscebant, candente jam luce Assyrios fines ingressus, celso præter alios spiritu obequitans ordinibus, æmulatione sui cunctos ad officia fortitudinis incendebat. Utque ductor usu & docilitate firmatus, metuens ne per locorum insolentiam insidiis caperetur occultis, agminibus incedere quadratis exorsus est. [d] Excursatores quidem quingentos & mille sensim præire dispofuit, qui cautiùs gradientes ex utroque latere, itidémque à fronte, ne quis repentinus irrueret prospectabant. Ipse verò medios pedites regens, quod erat totius roboris firmamentum, dextrâ legiones aliquas cum Nevitta supercilia fluminis [3] præstringere jussit Euphratis. Cornu verò lævum cum equitum copiis [e] Arinthæo tradidit & Hormisdæ, ducendum confertiùs per plana camporum & mollia. Agmina verò postrema Dagalaïphus cogebat & Victor, ultimúsque omnium [f] Osdruenæ Dux Secundinus. Deinde ut hostibus si erupissent usquam, vel conspicantibus procul timorem multitudinis majoris incuteret, laxatis cuneis jumenta dilatavit & homines, ut [g] decimo pæne lapide postremi dispararentur à signiferis primis: quod arte mira sæpe fecisse [h] Pyrrhus ille Rex dicitur Epirotes, opportunis in locis castra metandi, armorúmque speciem diffundendi ex industria, vel attenuandi perquam scientissimus, ut ubi usu venisset plures æstimarentur, aut pauci. Sarcinas verò & calones & apparitionem imbellem, impedimentorúmque genus omne inter utrumque latus instituit procedentium ordinatim, ne qua vi subita raperentur, ut sæpe contigit, improtecta. Classis autem licèt per flumen ferebatur adsiduis flexibus tortuosum, nec residere, nec præcurrere sinebatur. Emenso itaque itinere bidui prope [i k] civitatem venimus Duram desertam, marginibus amnis im-

3 *Ms.* præstringere.

ne exemplo est. Sic enim lib. XXVI. *Reduxerunt ad castra, testati more militiæ Jovem, invictum Procopium fore.* Lindenbr.

c *Itinerarium sonare lituos jubet*] Planè ut Græci, ἀποσημαίνειν τὸ εἰς ἐφόδιον Pollux. *Idem.*

d *Excursatores quidem quingentos & mille*] Zosimus lib. III. χιλίους ἔγνω καὶ πεντακοσίους προπέμψαι, κατασκεψαμένους εἴτι πολέμιον, ἢ προφανῶς, ἢ δι' ἐνέδρας ἐπίῃ. Idem.

e *Arinthæo tradidit & Hormisdæ.*] Zosimus in lib. 3. τοῦ μὲν πεζοῦ βίκτορα στρατηγὸν κατασκευασάμενος, ὁρμίσδαν δὲ τῆς ἵππου καὶ Ἀρινθαῖον σὺν αὐτῷ. Vales.

f *Osdruenæ Dux.*] Meliùs scriberetur *Osdroënæ*. Sic enim semper Marcellinus & Latini omnes appellant: at Græci Ὀσροηνὴν ab Osroë quodam ejus regionis tunc cùm Persis pareret Regulo; ut scribit Procopius in lib. I. Persic. Est autem ὀσρόης idem qui χοσρόης, Latini Chosdroëm dicunt. Sic Pausanias Eliac. I. ὀσρόην vocat Regem Parthorum sub Trajano, quem Arrianus χοσρόην apud Suidam in. γνωσιμαχ. Aurelius Victor *Chosdroem*. Idem.

g *Decimo fere lapide.*] Consentit & Zosimus: τὸ δὲ λοιπὸν ἡ στρατιὰ εἶχε σταδίους διεστῶσα ἑβδομήκοντα. Idem.

h *Pyrrhus ille Rex dicitur Epirotes, opportunis in locis castra metandi.*] Livius Lib. XXXV. Pyrrhum ait *castrametari primum docuisse, ad hoc neminem elegantiùs loca cepisse, præsidia disposuisse.* Eumdemque de militari arte & aciei instruendæ ratione Commentarios scripsisse Plutarchus in ejus Vita testatur. Vide Frontin. Strateg. lib. IV. capite I. *Lindenbr.*

i *Civitatem venimus Duram, in quo loco greges*] Zosimus lib. III. ἦλθε καὶ ἐντεῦθεν εἰς Δοῦρα, ἴχνος μὲν, ὡς ἀρχαῖα ποτὲ πόλις ἦν, φέρουσαν, τότε δὲ ἔρημον. οὗ Γορδιανοῦ τοῦ βασιλέως ἐδείκνυτο τάφος, ἔνθα καὶ πλῆθος ἐλάφων φανὲν, οἱ στρατιῶται κατατοξεύσαντες, ἅλις ἐχρήσαντο τῇ ἐκ τούτων τροφῇ. Idem.

k *Civitatem venimus Doram*] Rectiùs in codice Regio, * Tolos. * [& Colbert.] & in Editione Rom. *Duram* legitur. Δοῦρα enim Zosimus appellat, & Stephanus πόλις μεσοποταμίας ὡς πολύβιος. Locus Polybii est in lib. 5. ubi de Molone: τὴν μὲν παραποταμίαν μέχρι πόλεως εὐρώπου κατ-

positam. In quo loco greges cervorum plures inventi sunt, quorum alii confixi missilibus, alii ponderibus [4] elisi remorum, ad satietatem omnes paverunt: pars maxima natatu adsueta veloci alveo penetrato, incohibili cursu evasit ad solitudines notas. Exin dierum quatuor itinere levi peracto, vespera incedente cum expeditis mille impositis navibus, Lucillianus Comes [l] imperitiâ præceps mittitur [m n] Anathan munimentum expugnaturus: quod ut pleraque alia circumluitur fluentis Euphratis. Et navibus ut præceptum est per opportuna dispersis, obsidebatur insula, nebulosa nocte obumbrante impetum clandestinum. Sed postquam advenit lux certa, aquatum quidam egressus, visis subitò hostibus ululabili clamore sublato, excitos tumultuosis vocibus propugnatores armavit. Et mox speculâ quadam altissimâ explorato situ castrorum, quamocissimè cum duarum præsidio navium amnem supermeat Imperator, ponè sequentibus navigiis multis, quæ obsidionales machinas advehebant. Jamque muris propinquans, cùm non absque discriminibus multis consideraret esse certandum, sermone cum leni, tum aspero & minaci hortabatur ad deditionem defensores: qui ad colloquium petito Hormisda, promissis ejus & juramentis illecti, multa sibi de lenitudine Romana spondebant. Denique [o] præ se bovem coronatum agentes, quod est apud eos susceptæ pacis indicium, descendêre suppliciter: & statim munimento omni incenso, [p] Pusæus ejus Præfectus, Dux Ægypti postea, honore Tribunatus adfectus est. Reliqui verò cum caritatibus suis & supellectile, [5] humaniore cultu [q] ad Syriacam civitatem Chalcida transmissi sunt. Inter hos miles quidam, cùm Maximianus perrupisset quondam Persicos fines, in his locis æger relictus, prima etiamtum lanugine juvenis, ut aiebat, uxores sortitus gentis ritu complures, cum numerosa subole tunc senex incurvus, exsultans proditionísque auctor ducebatur ad nostra, testibus affirmans, & præ-

4 *Ms.* inferamorum. 5 *Ms.* humaniore.

τείχει, τὴν δὲ μεσοποταμίαν ἕως Δούρων. Marcellinus ait marginibus Euphratis appositam esse. Isidorus Characenus in Descriptione Mesopotamiæ & Babyloniæ nominat Δοῦρα, quam Seleucus condidit, Europum à Græcis vocatam. Et quidem Dura in Babylonia, cujus meminit Daniel in cap. 3. *Vales.*

l *Imperitia Principis.*] Hæc de Juliano dici ratio non patitur. Itaque aut *imperitia præceps* scribendum est, aut *imperio Principis.* Idem.

m *Anathan munimentum*] Rem narrat Zosimus, sed castelli nomen tacet, cujus situm Theophylactus Simocat. indicat. lib. v. τὸ Ανάθαν φρούριον, τὸ πρὸς τῷ Κιρκησίῳ παρὰ τὸν Εὐφράτην ᾠκοδομημένον. Lindenbr.

n *Anathan.*] Isidorus Characenus in Babylonia memorat Αναθὼ νῆσον ἐν κατὰ τὸν Εὐφράτην. Theophylactus autem Simocatta in lib. 4. cap. x. Ανάθαν vocat castellum juxta Euphratem trans Circessium: & ita in lib. 5. Libanius p. 312. φρούριον dicit ἐν χερρονήσῳ τοῦ ποταμοῦ. Valeſ.

o *Præ se bovem coronatum ag.*] Mos hic Syrorum fuisse videtur. Sic Palmyreni ab Aureliano Imp. obsessi, cum deditionem fecissent, extra opidum effusi sunt, dona & victimas adducentes, teste Zosimo in lib. 1. πρὸ τῆς πόλεως ἐξεχέοντο δῶρα καὶ ἱερεῖα προσάγοντες. * Eodem referre soleo locum Xenophontis in libro 5. de Institutione Cyri pag. 120. ubi de Gobria Assyrio loquitur, & pag. 135. * *Idem.*

p *Pusæus ejus Præfect.*] Zosimus in lib. 3. πουσαίῳ δὲ τῷ τούτων ἡγουμένῳ δοὺς ταξιάρχου φροντίδα, τὸ λοιπὸν ἐν τοῖς ἐπιτηδείοις εἶχε, πιστοῦ πειραθείς. *Pusæum castri Præfectum, Tribunatus honore donatum, deinceps in numero amicorum habuit, cùm fidum esset expertus.* Idem. Idem nomen sub Imp. Leone occurrit in codice Justiniani sub titulo de præpositis sacri cubiculi, & alibi, sed utrobique scribitur *Puseo.* Gron.

q *Ad Syriacam civit. Chalcida transmissi sunt.*] De his loquitur Libanius in Legatione ad Julianum pag. 158. ἐκ ἐπάγων δὲ τὸν σίδηρον τοῖς ἱκετεύουσιν. &c. Et mox: καὶ τρέφονται τῶν φρουρίων ἐγγὺς ἃ κατεσκάφασι.* Valeſ.

ſciſſe ſe olim, & prædixiſſe, quòd centenario jam contiguus ſepelietur in ſolo Romano. Poſt quæ Saraceni procurſatores quoſdam partis hoſtium obtulere lætiſſimo Principi, [6] & [r] munerati ad agenda ſimilia ſunt remiſſi. Acciderat aliud poſtridie dirum. Ventorum enim turbo exortus, pluréſque vertigines concitans, ita confuderat omnia tecta, ut tabernacula multa [7] conſcinderentur, & ſupini plerique milites ſternerentur vel proni, [8] [ſ] ſpiritu ſtabilitatem veſtigii ſubvertente. Nec minus eodem die aliud periculoſum evenit. Amne enim repente [9] extra margines evagato, merſæ ſunt quædam frumentariæ naves, [t] cataractis avulſis, ad [1] defundendas reprimendáſque aquas rigare ſuetas opere ſaxeo ſtructis: quod utrum per inſidias, an magnitudine acciderit fluentorum, ſciri non potuit. Poſt perruptam incenſámque urbem omnium primam, & captivos tranſmiſſos, certiore jam ſpe provectus exercitus ad fiduciam, elatis vocibus in favores Principis conſurgebat, affore ſibi etiam deinde cæleſtem exiſtimans curam. Et quia per regiones ignotas de obſcuris erat ſuſpectior cura, [2] aſtus gentis & ludificandi varietas timebatur. Ideóque Imperator nunc anteſignanus, nunc agminibus cogendis inſiſtens cum expeditis velitibus, ne quid lateret abſtruſum, frutecta ſqualida valléſque ſcrutabatur: licentiores militum per longinqua diſcurſus affabilitate nativa prohibendo vel minis. Hoſtiles tamen agros omni frugum genere diuites cum ſegetibus & tuguriis inflammari permiſit ita demum, cùm uſui neceſſaria abunde ſibi quiſque collegiſſet: & hoc modo ſauciabatur ſalus hoſtium neſciorum. Bellatores enim libenter quæſitis dextris propriis utebantur, alia virtutis ſuæ horrea reperiſſe exiſtimantes, & læti quòd vitæ quoque ſubſidiis affluentes, alimenta ſervabant quæ navigiis vehebantur. [v] Hîc vino gravis quidam temerarius miles, ad ulteriorem ripam nullo urgente tranſgreſſus, in conſpectu noſtro [3] ab hoſtibus captus, occiſus eſt.

Cap. II. Quibus tali caſu patratis, ad caſtra pervenimus nomine Thilutha,

6 *Mſ.* & minerat ad agenda. 7 *Mſ.* conſcenderentur. 8 *N.* diſpiritu. 9 *Steph.* circa. 1 *Mſ.* defundendas. 2 *M.* actus. 3 *Mſ.* ab hominibus.

r *Et iterum ad agenda ſimilia.*] In Editione Rom. & Mſ. Flor. [ac Colbert.] legitur *& minerat*. In codice autem Regio * & Toloſ. * *& munerat.* unde certiſſimâ conjecturâ locum ſic emendavi, *& munerati, &c.* Valeſ.

ſ *Spiritu ſtabilitatem veſtigii ſubvertente*] Hujuſmodi ventos certis anni tempeſtatibus vehementes in Galliæ partibus oriri, Diodorus Siculus ſcribit lib. v. Ἀπὸ μὲν θερινῆς δύσεως καὶ ἄρκτου πνεῖν εἰώθασιν ἄνεμοι τηλικαύτην ἔχοντες σφοδρότητα καὶ δύναμιν, ὥστε ἀναρπάζειν ἀπὸ τῆς γῆς λίθους χειροπληθιαίους τοῖς μεγέθεσι, καὶ τὸν ψηφίδων ἁδρομερῆ κονιορτόν. καθόλου δὲ καταιγίζοντες λάβρως, ἁρπάζουσιν ἀπὸ μὲν τῶν ἀνδρῶν τὰ ὅπλα, καὶ τὰς ἐσθῆτας, ἀπὸ δὲ τῶν ἵππων τοὺς ἀναβάτας. Vt Varro in Originibus ait, Circius has vires habet: *Ventus Circius cum loquare buccam implet: armatum hominem, plauſtrum oneratum percellit.* A. Gellius lib. 11. cap. 24. Apul. in libello de Mundo. *Lindenbr.*

t *Cataractis avulſis ad diff.*] Id quidem fuſè narrat Libanius in Oratione funebri p. 313. & Aſſyriorum fraude, non fortuito caſu id factum eſſe teſtatur. De foſſis & cataractis in Aſſyria loquitur Strabo in lib. 16. qui & στόμα τῶν διωρύγων ἐξανοίγειν Græcè dicit, quod Marcellinus noſter cataractas avellere. Polybius autem in lib. v. τὰς διώρυγας ἀναστομοῦν. Duplicem autem uſum cataractæ præſtabant, tum ad rigandos agros, tum ad incurſiones hoſtium cohibendas. *Valeſ.*

v *Hic vino gravis.*] Eam rem intelligit Libanius in Orat. funebri pag. 313. ἤσθιον, ἔπινον, οὐ μὴν μέχρι μέθης· οὐ γὰρ εἴα τοῦ διὰ μέθην ἀρτίως (ſic Mſ.) ἀποσφαγέντος ὁ φόβος. *Edebant ac potabant, citra ebrietatem tamen. Neque enim inebriari ſinebat cædes illius, qui nuper ob vinolentiam jugulatus fuerat.* Idem.

in medio fluminis fita, locum immenfo quodam vertice tumefcentem, & poteftate naturæ velut manu circumfeptum humana: cujus ad deditionem incolæ tentati molliùs, ut decebat, quoniam afperitas edita vim fuperabat armorum, intempeftivam tunc defectionem effe firmabant. Sed hactenus refponderunt, cùm interiora occupaverint protinus gradientes Romani, fe quoque, [x] utpote regnorum fequelas, victoribus acceffuros. Et poft hæc prætermeantes ipfa mœnia naves noftras cum verecundia quietè fpectabant immobiles. Quo tranfito, cúm ad munimentum aliud Achaïachala nomine veniffemus, fluminis circumitione vallatum, arduúmque tranfcenfu, [4] refutati pari refponfo difceffimus. Alia poftridie caftra ob muros invalidos derelicta, prætereuntur incenfa. [5] Poftera igitur & infequenti die ftadiis ducentis emenfis, ventum eft ad locum [6] Baraxmalcha. Unde amne tranfito, miliario feptimo difparata [y] Diacira invaditur civitas, habitatoribus vacua, frumento & falibus nitidis plena, in qua templum alti culminis arci vidimus fuperpofitum: quâ incenfâ, cæfifque mulieribus paucis quæ repertæ funt, trajecto fonte fcatenti bitumine, [z] Ozogardana occupavimus oppidum, quod formidine advenientis exercitus itidem deferuere cultores: in quo Principis Trajani tribunal oftendebatur. Hac quoque exuftâ, biduo ad refectionem corporum dato, prope extremum noctis quæ fecundum diem fecuta eft, [a] Surena poft Regem apud Perfas promeritæ dignitatis, & Malechus Podofaces nomine, [b] [c] Phylarchus Saracenorum Affanitarum,

4 *Al.* confutati. 5 *Mf.* Poftera igitur. 6 *Mf.* Baraxmalcha.

---

x *Utpote regn. fequelas victoribus acceffuros.*] Sic loquitur Tacitus in lib. I. Hift. fub finem de Cæcina: *Sed metu ne amitteret præmiffas jam cohortes alafque, fimul reputans plus gloriæ retentâ Italiâ, & ubi certatum foret, Noricos im cetera victoriæ præmia acceffuros.* Valef.

y *Diacira invaditur.*] Zofim. *Dacira*, lib. III. *Lindenbr.*

z *Ozogardana occupavimus, - in quo Principis Trajani tribunal*] Zofimus *Zaragardiam* vocat. Εἰς Ζαραγαρδίαν πόλιν ἦλθεν, ἐν ᾗ βῆμα ἦν ὑψηλὸν ἐκ λίθου πεποιημένον, ὃ Τραϊανοῦ καλεῖν εἰώθασιν οἱ ἐγχώριοι. Idem.

a *Surena poft Regem apud Perfas promeritæ dignitatis*] Zofimus: Σουρήνας, ἀρχῆς δὲ τοῦτο παρὰ Πέρσαις ὄνομα. Ammianus lib. XXX. *Advenit Surena poteftatis fecundæ poft Regem.* Vid. Barnab. Briffon. de Reg. Perfar. lib. I. *Idem.*

b *Phylarchus Saracenorum*] Dignitatis hoc apud Saracenos nomen eft, ut bene Julianus Anteceffor C. P. interpretatur illa verba Juftiniani Imp. ex Novell. 102. μήτε τῷ περιβλέπτῳ δουκὶ, μήτε τῷ φυλάρχῳ. *Neque ducem, neque phylarchum, id eft Saracenorum ducem.* Procopius Perfico r. lib. I. Οὐδεὶς δὲ οὔτε Ῥωμαίων στρατιωτῶν ἄρχων, οὓς δοῦκας καλοῦσιν, οὔτε Σαρακηνῶν τῶν Ῥωμαίοις ἐνσπόνδων ἡγούμενος οἳ φύλαρχοι ἐπικαλοῦνται. Theophylactus Simocat. lib. II. φύλαρχοι -- τῆς συμμάχου τῶν Ῥωμαίων δυνάμεως, οὓς Σαρακηνοὺς εἰθισμένον τοῖς Λατίνοις ἀποκαλεῖν. Malchus in Excerptis legation. Ἀμόρκεσος φύλαρχος τῶν ὑπὸ Πετραίαν ὑπὸ Ῥωμαίοις ὄντων Σαρακηνῶν. Et ftatim idem Amorfecus τῶν φυλῶν ἄρχων vocatur. Menander in Eclogis legation. τῶν Σαρακηνῶν φύλαρχος Ἄμβρος. * Vid. Aldreti Antiq. Hifpan. lib. I. cap. 28. pag. 117. * *Idem.*

c *Phylarchus Saracenorum.*] Saraceni in Phylas feu tribus divifi erant duodecim, ut Nonnofus docet & Orofius in Proœmio Hiftoriæ. Singulis tribubus præerant Phylarchi. Strabo in lib. 16. Scenitarum Arabum (quos Saracenos effe docet Marcellinus) Phylarchos commemorat, & partim Romanis, partim Perfis obnoxios effe dicit. Dicebantur & φυλάρχαι, ut docet vetus Auctor apud Suidam: ξυμβάλλει τῷ Τραιανῷ ὁ Ἄκβαρος ὃς ἦν Ὀσροηνῆς χώρας δυνάστης ὥσπερ φυλάρχας ὀνομάζουσιν ἐκεῖνοι, ὅτι καὶ τὰ χωρία αὐτῶν φυλαὶ ὀνομάζονται. *Trajano occurrit Acbarus Ofdroenæ Regulus, quos illi Phylarchas vocant, eo quòd regiones ipfæ phylæ feu tribus vocantur.* Rufus etiam Feftus in Breviario: *Phylarchi*, ait, *Saracenorum in Ofdroene fuperati.* Sed & barbari ferè omnes in tribus feu φυλὰς dividebantur. Nam & Eunapius in Fragmentis legationum, & Zofimus Optimates Gothorum τοὺς ἑκάστης φυλῆς ἡγουμένους vocant, & Olympiodorus Phylarchos Burgundionum memorat. Turcos quoque in XII. tribus divifos fuiffe docet Menander Protector. Eodem referre foleo Perfarmeniorum γενεάρχας, quorum idem meminit Menander [& *Faras* Langobardorum apud Paulum.] *Valef.*

famofi

famoſi nominis latro, omni ſævitia per noſtros limites diu graſſatus, ſtructis Hormiſdæ inſidiis, quem ad ſpeculandum exiturum incertum unde præſenſerant, ideo ſunt tentamento fruſtrati, quòd [d] anguſta fluminis interluvies & præalta tranſiri vado non potuit. Et primo lucis exordio, cùm eſſent hoſtes jam in contuitu, viſi tunc primitus coruſci galeis, & horrentes indutibus [7] rigidis: milites in procinctum impetu veloci tendentes, eos involavere fortiſſimè. Et quamvis arcus validis viribus flecterentur, & ſplendor ferri intermicans Romanorum metum augeret: irâ tamen acuente virtutem, clypeorum denſitate contecti, ne poſſent emittere coëgerunt. [e] Animatus his vincendi primitiis miles, ad vicum Macepracta pervenit, in quo ſemiruta [8] murorum veſtigia videbantur: qui priſcis temporibus in ſpatia longa protenti, [9] tueri ab externis incurſibus Aſſyriam dicebantur. [f] Hinc pars fluminis ſcinditur largis aquarum agminibus, ducens ad tractus Babylonios interiores, uſui agris futura & civitatibus circumjectis: alia [g] Nahamalcha nomine, quod *fluvius Regum* interpretatur, Cteſiphonta prætermeat: cujus in exordio turris in modum phari celſior ſurgit: hanc peditatus omnis pontibus cautè digeſtis tranſivit. Equites verò cum jumentis armati clementiores gurgites fluminis obliquati tranſnarunt: alii multitudine ſubita petiti telorum hoſtilium, quos egreſſi auxiliares ad curſuram leviſſimi, fugientiúmque cervicibus inſiſtentes, laniatu avium proſtraverunt. Quo negotio itidem glorioſè perfecto, [h] [i] ad civitatem Piriſaboram ventum

7 *Mſ.* rerigidis. 8 *Al.* muri. 9 *Mſ.* tueri.

d *Anguſta fluminis interluvies & prælta*] Sic ſup. lib. XIV. *Magnitudine anguſti gurgitis & profundi. Interluviem* Zoſimus διώρυγα dixit, lib. III. ἐδὲ σὺν τοῖς ὅπλοις οἷοί τε ὄντες διανήξασθαι τὴν διώρυγα, τοῦτε βάθους ἐκ ἐνδιδόντος, καὶ τοῦ πηλοῦ. Lindenbr.

e *Animatus hujuſmodi primitiis.*] Hæc lectio ex conjectura Gelenii nata eſt. Nam priores Editiones ſic præferebant: *Animatus his veſcendi primitiis*: prout Editio quoque Rom. & codex Regius * ac Toloſ. * [& Colbert.] ſcriptum habent. Sed quid facilius erat quàm veram ſcripturam inde elicere? hanc ſcilicet; *Animatus his vincendi primitiis miles*, *&c.* Sic enim loquitur Marcellinus in lib. 16. cap. 3. *Valeſ.*

f *Hinc pars fluminis ſcinditur.*] Id quidem Zoſimus ſic narrat: εἰς τινα τοῦ Εὐφράτου διώρυγα διῆλθεν, ἐκτεινομένην μὲν εἰς μῆκος ἄχρι τῶν Ἀσσυρίων, συμπαρατεινομένην δὲ πάσῃ τῇ πέρα τοῦ Τίγρητος χώρᾳ. *Venit ad quandam foſſam Euphratis, quæ in latum quidem uſque ad Aſſyriam extenditur, prætenta autem eſt univerſæ trans Tigrim regioni.* Meminit ejuſdem Herodotus in lib. 1. ubi de rebus Aſſyriorum, & Plinius in lib. 4 cap. 26. qui circa vicum Maſſicen Euphratem ſcindi ſcribit. Maſſice igitur idem eſt qui Macepracta. *Idem.*

g *Naarmalcha nomine, quod fluvius Regum interpretatur*] Inf. *Ventum eſt hinc ad foſſile flumen Naarmalcha nomine, quod amnis Regum interpretatur.* Græci ποταμὸν Βασίλειον vocant. Strabo lib. XVI. Μεταξὺ δὲ τοῦ Εὐφράτου καὶ τοῦ Τίγρητος ῥεῖ καὶ ἄλλος ποταμὸς, Βασίλειος καλούμενος. * Ἀρμακάλη, Euſeb. de Præp. Evang. * Plinius lib. VI. cap. 26. *Euphratem Gobaris Præfecti opere deductum, ubi eum diximus findi, ne præcipiti curſu Babyloniam infeſtaret, ab Aſſyriis verò univerſis appellatum Armalchar, quod ſignificat regium flumen.* In Mſ. Plinio *Amachael* legitur, ἀντὶ τοῦ *Armalchar*: ſed utrumque corruptum eſt, & *Neharmalcha* legendum, ad Syriacæ linguæ veritatem, jam olim monuit Nobiliſſ. Joſeph. Scaliger lib. V. de Emendatione temp. *Malchus* enim Syris Rex eſt. Eunapius in Porphyr. Μάλχος δὲ κατὰ τὴν Σύρων πόλιν ὁ Πορφύριος ἐκαλεῖτο τὰ πρῶτα, τοῦτο δὲ δύναται βασιλέα λέγειν. Atque inde ſimili formantur compoſitione *Braxa-malcha*, *Maiaza-malcha*: & à *Naar*, quod fluvium notat, *Naarda*, apud Zoſim. Ammian. Stephan. & alios. *Lindenbr.*

h *Ad civitatem Piriſaboram*] *Berſaboram* vocat Zoſimus lib. III. Ἐλθὼν δὲ εἰς πόλιν ᾗ Βηρσαβῶρα ἦν ὄνομα, τὸ μέγεθος ἐσκόπει τῆς πόλεως, καὶ τὸ τῆς θέσεως ὀχυρόν: & quæ porrò ſequuntur, ſitum munitiſſimæ civitatis notantia. *Idem.*

i *Ad civitatem Piriſaboram.*] De qua ſic loquitur Libanius in Oratione funebri p. 315. ἦν πόλις Ἀσσυρίων μεγάλη τοῦ τότε βασιλεύοντος ἐπώνυμος, &c. *Urbs erat Aſſyriæ haudquaquam exigua, ei qui tunc regnabat cognominis.* Certè Piriſabora extremam partem nominis à Sapore

est, amplam & populosam, ambitu insulari circumvallatam. Cujus obequitans mœnia Imperator & situm, obsidium omni cautela cœptabat, quasi sola formidine oppidanos à propugnandi studio submoturus. Quibus per colloquia sæpe tentatis, cùm nec promissis quisquam flecteretur nec minis, suscipitur oppugnandi exordium: & [k] armatorum triplici corona circumdatis muris, die primo adusque noctis initium missilibus certabatur. Tum defensores animo præstantes & viribus, per propugnacula [l] ciliciis undique laxiùs pansis, quæ telorum impetus cohiberent, obtecti [m] scutis vimine firmissimo textis, & crudorum tergorum densitate vestitis, validissimè resistebant, [n] ferrea nimirum facie omni: quia laminæ singulis membrorum liniamentis cohærenter aptatæ, fido operimento totam hominis speciem contegebant. Et aliquoties Hormisdæ & indigenæ & Regalis colloquia petentes obnixe, propinquantem probris atque conviciis ut malè fidum incessebant & desertorem: [1] hac lentâ cavillatione diei maximâ parte exemptâ, tenebrarum silentio primo multiformes admotæ sunt machinæ, cœptáque altitudo complanari fossarum. Quæ vixdum ambiguâ luce defensores [2] intentiùs contemplati, eo accedente quòd angularem turrim ictus foravit arietis violentior, relictis civitatis duplicibus muris, continentem occupant arcem, asperi montis interrupta planitie superpositam: cujus medietas in sublime consurgens, tereti ambitu [o] Argolici scuti speciem ostendebat, nisi quòd à Septemtrione id quod rotunditati deerat, in Euphratis fluenta projectæ cautes eminentiùs tuebantur: in qua excellebant minæ murorum, [p] bitumine & coctilibus laterculis fabricatæ, [q] [r] quo ædificii genere ni-

1 *Al.* ac. 2 *Al.* intentè.

Rege trahit, quem σαβάρην Agathias & Theophanes appellant, & Sozomenus, aliique. *Vales.*

* k *Armatorum triplici corona circumdatis muris.*] Lipsius in Poliorceticis cap. 4. triplicem militum seriem interpretatur. * *Idem.*

l *Ciliciis undique laxiùs pansis*] Glossarium Nomic. Κιλίκια, Τράγοι ἀπὸ κιλικίας, οἱ δασεῖς. πάνυ γὰρ ἐκεῖσε ὑπάρχουσιν οἱ τοιοῦτοι τράγοι. ὅθεν καὶ τὰ ἐκ τῶν τριχῶν συντιθέμενα κιλίκια λέγονται. Festus Avien. in Ora maritima:

Hirtæ hic capellæ & multus incolis caper
Dumosa semper intererrant cespitum:
Castrorum in usum & nauticis velamina,
Productiores & graves setas alunt.

Procopius Persicor. lib. II. Προκαλύμματα ἐκ τραγείων τριχῶν ἃ δὴ καλοῦσι κιλίκια. Vid. Liv. lib. 38. Josephus de Bello Jud. lib. III. Solin. cap. 36. Isidorus Origin lib. XVIII. cap. II. *Lindenbr.*

m *Scutis vimine firm. textis.*] Eunapius in Historia hanc Persarum armaturam egregiè describit: οἱ δὲ τῶν Πάρθων οἰσυΐνας ἀσπίδας ἔχοντες καὶ κράνη οἰσύϊνα τρόπον τινὰ πάτριον πεπλεγμένα. *At Parthi clypeos vimineos, galeasque similiter gestantes patrio quodam more textas.* Ea scuta dicebantur γέρρα, ut notat Harpocration & auctor Etymologici ex Herodoti lib. 7. & Xenophonte. Vide Festum in *Gerrones*. Vales.

n *Ferrea nimirum facie*] Sic lib. XIX. *Ferreus equitatus.* Est autem Sallustiana imitatio, cujus hoc fragmentum apud Nonium exstat: *Equites cataphracti ferrea omni specie.* Lindenbr.

o *Argolici scuti.*] Sumptum id videtur ex Virgilii lib. 3. ubi legitur:

Argolici clypei aut Phœbeæ lampadis instar.

Ad quem locum Servius notat. *Causâ*, inquit, *magnitudinis. Græcorum enim clypei rotundi: ut Cato 1. Originum ait*: quod confirmat Scholiastes Comici in Vespis initio, & auctoritate AEschyli in Persis demonstrat. Sed & Homerus ἀσπίδας εὐκύκλους & ὀμφαλοέσσας passim nominat. Erant tamen & clypei quidam oblongi, σπιδεῖς dicti, ut ex veteribus scholiis docet Eustathius in Il. ξ. Ceterùm etsi Virgilius Argolicum clypeum pro Græcanico videtur posuisse, peculiaris tamen clypei Argolici forma fuit, ut innuit in Argolicis Pausanias, & Julius Pollux. *Vales.*

p *Bitumine & coctilibus laterculis fabricatæ*] Zosimus πύργοι δὲ εἱστήκεσαν περὶ τὴν τάφρον μεγάλοι. τὰ μὲν ἀπὸ γῆς μέχρι μέσου, δι᾽ ὀπτῆς πλίνθου δεδεμένης ἀσφάλτῳ, τὰ δὲ μετὰ τὸ μέσον

hil esse tutius constat. Jámque ferocior miles pervasâ urbe, quam viderat vacuam, adversus oppidanos ab arce multimoda tela fundentes acri contentione pugnabat. Cùm enim iidem prohibitores catapultis nostrorum urgerentur atque ballistis: ipsi quoque ex edito arcus erigebant fortiter tensos: quibus panda utrimque surgentia cornua ita lentiùs flectebantur, ut nervi digitorum acti pulsibus violentis arundines ferratas emitterent, quæ corporibus illisæ contrariis letaliter figebantur. Dimicabatur nihilominus utrobique saxorum manualium nimbis: & neutrobi inclinato momento, prœlium atrox à lucis ortu ad initium noctis destinatione magna protractum, pari sorte diremptum est. Proinde die secuto cùm certaretur asperrimè, multíque funderentur altrinsecus, & [3] æquæ vires gesta librarent: Imperator omnes aleæ casus inter mutuas clades experiri festinans, cuneatim stipatus, densatísque clypeis ab ictu sagittarum defensus, veloci saltu comitantibus promptis [s] prope portam venit hostilem, crasso ferro crustatam. Et licèt saxis & glande ceterísque telis cum periculo salutis premeretur, fodicare tamen paratos valvarum latera ut aditum patefacerent, vocibus increpans crebris, non antè discessit, quàm telorum congerie quæ superjaciebantur, se jam cerneret obruendum. Evasit cum omnibus tamen, paucis leviùs vulneratis, ipse innoxius, verecundo rubore suffusus. Legerat enim [t] AEmilianum Scipionem, cum historiarum conditore Polybio Megalopolitano Arcade, & [4] triginta militibus, portam Carthaginis impetu simili subfodisse. Sed fides recepta scriptorum veterum recens factum defendit. AEmilianus enim testudine lapidea [5] tectam successerat portam, sub qua tutus & latens, dum moles saxeas detegunt hostes, urbem nudatam irrupit: Julianus verò locum patentem [6] aggressus, obumbrata cæli facie fragmentis montium & missilibus, ægrè repulsus abscessit. His raptim ac tumultuariè agitatis, cùm operositas vinearum & aggerum impeditissima à ceteris urgentibus cerneretur: machinam quæ cognominatur helepolis, jussit expeditiùs fabricari: quâ ut suprà docuimus [7] Rex usus Demetrius, superatis oppidis pluribus Poliorcetes appellatus est. Ad hanc molem ingentem, superaturam celsarum turrium minas, prohibitores oculorum aciem intentiùs conferentes, itidémque instantiam obsidentium

3 *Ms.* æqui mores. 4 *Vulg.* triginta millibus. 5 *Al.* tectus. 6 *Al.* ingressus. 7 *Ms.* est usus Demetr.

πλίνθῳ τε ὁμοίᾳ καὶ γύψῳ δεδομημένα. Lindenbr.

q *Quo ædificii genere nihil tutius esse constat*] Cui & ferrum cedere ait Codinus in Descriptione novæ Romæ. Τοσαύτην δὲ ἀσφάλειαν ποιεῖ τοῖς κτίσμασιν ἡ ἄσφαλτος, ὥστε ταῖς ὀπταῖς πλίνθοις καὶ τοῖς λεπτοῖς λίθοις συμμιγεῖσα, ἰσχυροτέρα γίνεται παντὸς σιδήρου. Idem.

* r *Quo ædificii genere nihil esse tutius constat.*] Idem Chrysostomus testatur tomo 2. pag. 995. ædificia ex bitumine & latere coctili esse omnium firmissima. * *Vales.*

s *Prope portam venit hostilem, crasso ferro crustatam*] Ita Sidonius Apollin. carm. XI. *Limina crassus Onyx crustat.* Atque hinc Itali dicunt, *Tempio di marmo crustato.* Lindenbr.

t *AEmilianum portam Carthag.*] Polybii locus in quo hæc fusè narrabantur, hodie desideratur. Itaque ejus facinoris memoria obscura est. Nam neque Appianus in Libyco, neque Zonaras id distinctè memorant. Quippe uterque Scipionem ait perfractam à militibus, qui jam in urbem intraverant, portam introisse, non ipsum suffodisse portam. Zonaras tamen dicit: ὑπὸ τὴν πυλίδα παρεισδραμὼν καὶ τὸν μοχλὸν διακόψας, &c. *Vales.*

perpenſantes, ſubitò vertuntur ad preces: circumfuſique per turres ac mœnium minas, & fidem Romanam panſis manibus proteſtantes, vitam cum venia poſtulabant. Cúmque ceſſaſſe [8] opera, & munitores nihil tentare viderent ulterius, quod quietis erat indicium certum: copiam ſibi dari conferendi ſermonis cum Hormiſda poſcebant. Hócque impetrato, [v] Mamerſides præſidiorum Præfectus demiſſus per funem, [9] ductúſque ad Imperatorem, ut obſecravit, vitâ cum impunitate ſibi conſortibúſque ſuis firmiter pactâ, redire permiſſus eſt. Geſtíſque nuntiatis, plebs omnis utriuſque ſexus ad ſententiam ſuam cunctis acceptis, pace fœderata cum religionum conſecrationibus fidis, patefactis egreditur portis, ſalutarem Genium affulſiſſe ſibi clamitans Cæſarem magnum & lenem. [x] Numerata ſunt autem dediticiorum duo millia & quingenti: nam cetera multitudo obſidium antè ſuſpectans, navigiis parvis permeato amne diſceſſit. In hac arce armorum alimentorúmque copia reperta eſt maxima: unde neceſſariis ſumptis, reliqua cum loco ipſo exuſſere victores.

Cap. III. Poſtera die quàm hæc acta erant, perfertur ad Imperatorem cibos per otium capientem nuntius gravis, Surenam Perſicum ducem procurſatorum partis noſtræ tres turmas inopinum aggreſſum, pauciſſimos trucidaſſe: inter quos ſtrato Tribuno unum rapuiſſe vexillum. Statímque concitus ira immani, cum armigera manu feſtinatione ipſa tutiſſimus pervolavit: & graſſatoribus fœda conſternatione depulſis, reſiduos [y] duos Tribunos ſacramento ſolvit ut deſides & ignavos: [z] decem verò [a] milites ex his qui fugerant; exauctoratos capitali addixit ſupplicio, ſecutus veteres leges. Incenſa denique urbe, ut memoratum eſt, conſtructo Tribunali inſiſtens, actis gratiis exercitui convocato, cunctos ad paria facienda deinceps hortabatur: [b] & argenteos nummos centenos viritim pollicitus, cùm [c] eos parvitate promiſſi percitos tumultuari ſenſiſſet, ad indignationem plenam gravitatis erectus, *En*, inquit,

8 *Mſ.* operam & venitores. 9 *Al.* Deductuſque.

v *Mamerſides præſidiorum Præfectus*] Zoſimo Μομόσειρος τάσσων ἡγούμενος. Lindenbr.

x *Numerata ſunt autem dediticiorum duo millia*] Longè major numerus apud Zoſim. Ἄνδρες ἀσφειθησαν πεντακισχίλιοι περὶ που τὸν ἀριθμόν, δίχα τῶν πλοίοις μικροῖς διὰ τῆς διώρυγος ἐκεῖσε γενομένων διαφυγῶν. Reliqua ut Ammianus. *Idem.*

y *Duos Tribunos ſacramento ſolvit, ut deſides & ignavos*] Deſidia in pagano vitium eſt, in milite crimen. Arrius Menander de Re milit. *Omne delictum eſt militis, quod aliter quàm diſciplina communis exigit, committitur, veluti ſegnitiæ crimen, vel contumaciæ, vel deſidiæ.* L. 6. ff. de re milit. More majorum igitur Julianus egit, cùm inutiles militiæ ſacramento ſolvit. *Idem.*

z *Decem verò milites ex iis.*] Decimationis ſupplicium haud dubiè intelligit. Ceterùm hanc fiduciam, & auctoritatem Juliani in puniendis fugacibus magnopere Libanius effert in Orat. funebri, p. 315. inter cetera: καταβιβάζων ὡπλισμένους πολλοὺς αὐτὸς ἔχων δορυφόρους οὐδὲ τρεῖς. Id eſt: *Exauctorans tot numero armatos, ne tres quidem circa ſe ſtipatores habens.* Valeſ.

a *Milites ex his qui fugerant, exauctoratos capitali add. ſupp. ſecutus veteres leges*] Menander de Re milit. lib. III. *Qui in acie prior fugam fecit, ſpectantibus militibus propter exemplum capite puniendus eſt.* Rufus in Legibus militaribus· Ὁ πρῶτος ἐν παρατάξει φεύγων ἐπ' ὄψεσι τῶν στρατιωτῶν κεφαλικῶς τιμωρεῖται. Lindenbr.

b *Argenteos nummos centenos*] Zoſim. ὁ βασιλεὺς φιλοφρονούμενος τὸ στράτευμα, λόγοις τε καθήκουσιν ἐτίμα, καὶ ἕκαστον ἀργυροῖς ἑκατὸν νομίσμασιν ἐδωρεῖτο. Idem.

c *Eos parcitate*] Mſ. *patruitate prom.* i. *parvitate prom.* Idem.

Perſæ circumfluentes rerum omnium copiis: ditare vos poterit opimitas gentis, ſi unum ſpirantibus animis fortiter fecerimus. Ex immenſis opibus egentiſſima eſt tandem, credite, Romana Reſpublica per eos, qui ut augerent divitias, [d] *docuerunt Principes auro* [1] *quiete à barbaris redempta redire.* [e] *Impetitum ærarium eſt, urbes exinanitæ, populatæ provinciæ: mihi nec facultates, nec propinquitas generis ſuppetit, quamvis ortu ſim nobilis, præter pectus omni liberum metu:* [f] *nec pudebit Imperatorem cuncta bona in animi cultu ponentem, profiteri paupertatem honeſtam. Nam & Fabricii familiari re pauperes rexere bella graviſſima, gloriâ locupletes. Hæc vobis cuncta poterunt abundare, ſi imperterriti Deo méque, quantum humana ratio patitur, cautè ductante mitiùs egeritis: ſin reſiſtitis ad ſeditionum revoluti dedecora priſtinarum, pergite. Ut Imperatorem decet, ego ſolus* [g] *confecto tantorum munerum curſu moriar ſtando, contempturus animam,* [h] *quam mihi febricula eripiet una. Aut certe diſcedam,* [i] *nec enim ita vixi, ut non poſſim aliquando eſſe privatus. Præque me fero & lætor, ductores ſpectatiſſimos eſſe nobiſcum,* [k] *perfectos bellicarum omni genere doctrinarum.*

1 Mſ. *quietem à barbaris redemptam.*

d *Docuerunt Principes auro quiete a barbaris rédempta.*] Conſtantinum intelligit, ut opinor, de quo etiam in Cæſaribus hæc dicit: τά γε μὴν εἰς τοὺς βαρβάρους ἦν αὐτῷ γελοῖα, φόρους γὰρ αὐτοῖς ἐτετελέκει. Idque ejus filii poſtea factitarunt: ut de Conſtante ſcribit Aurelius Victor, eum obſides à barbaris pretio quæſitos accepiſſe. Porrò id ſemper & ubique facere, extremæ ignaviæ eſt. Sed interdum eæ neceſſitates temporum occurrunt, quæ omnino hoc remedio uti cogant. At tum demum nullum in eo dedecus eſt, modò cum moderatione fiat ac dignitate. Primus ex Impp. Rom. id uſurpavit Domitianus: at id quantopere Plinius vituperavit? Trajanus deinde etiam ipſe id factitavit, ſed parcè, & cum decore ac dignitate. Armatus enim barbaris ſupplicantibus munera largitus eſt. Hoc verò laudat idem Plinius in illa Gratiarum actione: *Accipimus obſides ergo, non emimus: nec ingentibus damnis immenſiſque muneribus paciſcimur, ut vicerimus: rogant, ſupplicant: largimur, negamus; utrumque ex imperii majeſtate.* Poſt Domitianum ignaviſſimus quiſque iis artibus adverſus barbaros eſt uſus, ut Commodus, & Caracalla, de quibus id narrant Herodianus & Dio. Hadrianus autem & Juſtinianus prudenti conſilio id fecêre. De Juſtiniano Agathias in lib. ult. Menander in 1. *Valeſ.*

e *Impetitum ærarium eſt.*] Editio Rom. * & Toloſ. codex * [ac Colb.] *impetum.* Codex Regius *imptum*, & ad marginem emendatur *inops.* Idem. Miror cur non potius ediderint viri doctiſſimi *impeditum*, ut ſæpe ſolent illa verba expedire & impedire ad rationes pecuniarias transferri, quod eſt notiſſimum. Sed attente conſideranti veterem ſcripturam, nullus dubito quin ea corrupta ſit pro *implicitum.* Gron.

f *Nec pudebit Imp. profiteri paupertatem.*] Sic Pericles apud Thucydidem in lib. 2. καὶ τὸ πένεσθαι, inquit, οὐχ ὁμολογεῖν τινὶ αἰσχρόν, ἀλλὰ μὴ διαφεύγειν ἔργῳ αἴσχιον. *Neque turpe eſt paupertatem profiteri: ſed eam minimè omni opere evitare turpius.* * Et Ariſtides, cùm ei Callias pecuniam offerret, conſtanter recuſans aiebat, plus ſibi gloriæ afferre paupertatem quàm Calliæ opes, Multos enim reperiri, qui bene aut ſecus divitiis uterentur; paupertatem verò qui conſtanter ferrent, pauciſſimos eſſe; erubeſcere verò de paupertate eos tantùm, qui egerent inviti: ut refert Plutarchus in Ariſtide ſub finem. *Valeſ.*

g *Confecto tantorum munerum curſu moriar ſtando*] Tale fuit dictum Veſpaſiani: *Stantem Imperatorem excedere terris decet.* Aur. Victor in Veſpaſian. Et de Turbone Præfecto ſcribitur, eum hanc vocem in ore habuiſſe: τὸν ἔπαρχον ἑστῶτα ἀποθνήσκειν δεῖ. Xiphil. in Hadriano. * Zonaras p. 204. * *Lindenbr.*

h *Quam mihi febricula eripiet una*] B. Eucherius Epiſc. Homil. 2. pag. 377. *A poſſeſſore ſuo una febricula veniente novimus repoſcenda.* Idem.

i *Nec enim ita vixi, ut non poſſim aliquando eſſe privatus*] Reſpexit dubio procul ad id, quod Nerva Imp. jam olim dixerat, Οὐδὲν τοιοῦτον πεποίηκα, ὥστε μὴ δύνασθαι τὴν ἀρχήν τε καταθέσθαι, καὶ ἀσφαλῶς ἰδιωτεῦσαι. Xiphilinus in Nerva. *Idem.* Fortaſſis ita. Sed etiam manifeſte alludit ad ſententiam Ciceronis de Dionyſio lib. V. Tuſcul. cap. 20. *Atque ei ne integrum quidem erat, ut ad juſtitiam remigraret, civibus libertatem & jura redderet. iis enim ſe adoleſcens improvida ætate irretierat erratis, eaque commiſerat, ut ſalvus eſſe non poſſet, ſi ſanus eſſe cæpiſſet.* Gron.

k *Perfectos bellicarum o. genere doct.*] Hæc eſt quidem Editionis Rom. ſcriptura: ſed Codex Regius cum Aug.

Hac modesta Imperatoris oratione, inter secunda & aspera [2] medii, miles pro tempore delenitus, assumptâ cum meliorum exspectatione fiduciâ, regibilem [se fore pollicitus & morigerum, cunctorum adspirante consensu,] auctoritatem ejus sublimitatémque cordis extollebat in cælum: [m] quod cùm verè atque ex animo dicitur, [n] solet [3] armorum crepitu leni monstrari. Repetitis post hæc tentoriis, pro copia rei præsentis victu se recreavit & quiete nocturna. Animabat autem Julianus exercitum, cùm non per caritates, sed per [4] inchoatas negotiorum magnitudines dejeraret adsiduè: [o] *Sic sub jugum mitteret Persas: ita quassatum recrearet orbem Romanum:* ut Trajanus fertur aliquoties jurando dicta [5] consuesse firmare: *Sic in provinciarum speciem reductam*

2 *Al.* meante. 3 *Al.* amor ex crepitu. 4 *Ms.* inchoatas negotiorum magnitudines. 5 *Ms.* consuesse.

Editione scriptum habet *perfunctos*. Vales.

m *Quod cum vere dicitur, solet armorum crepitu leni monstrari.*] Hic mos fuit etiam veterum Gallorum, ut testatur Cæsar in lib. 7. Nam post Vercingetorigis orationem sic ait: *Conclamat omnis multitudo, & suo more armis concrepat, quod facere in eo consueverunt, cujus orationem approbant.* In militibus autem Rom. exempla passim suppeditat Marcellinus, ut in lib. 21. cap. 13. *Idem.*

n * *Solet armorum crepitu*] Sic omnino legendum. Cæsar de Bello Gallico lib. 7. *Conclamat omnis multitudo, & suo more armis concrepat: quod facere in eo consueverunt, cujus orationem approbant.* Lindenbr.

o *Sic sub jugum mitteret Persas.*] Antiqui per vota sua jurabant, ut Vatinius: *Ita Consul fiam.* Quod tantam indignationem movit Catullo, ut diceret:

Per Consulatum pejerat Vatinius.
Miser Catulle, quid moraris emori?

Et Cleopatra quoties jurare volebat, maximum id votum concipiebat: *Sic in Capitolio jura reddam*, teste Dione in lib. 50. & Otho ipsum Neronem adhuc privatus alloquens, sic juravisse ab eodem dicitur: οὕτω με καίσαρα ἴδοις, *Sic me Cæsarem videas.* Omitto Plancum in Epist. 9. lib. x. M. Tullii, Senecam in Suasoria ult. Senecam alterum in Epist. 117. * Ex his intelligendus est Chrysostomi locus in Homilia xx. ad populum Antiochensem, ubi Theodosium Imper. sic loquentem inducit: καὶ ψυχῆς μοι διηνεκοῦς ἔργον ἦν, τὴν πόλιν ἐκείνην ἰδεῖν; καὶ τοσοῦτον ἐποιούμην ὅρκον πρὸς πάντας. Nec aliter soleo interpretari locum Senecæ in libro II. de Clementia: ubi vocem illam Neronis, *Vellem nescire litteras*, tantopere laudat. O *vocem in concionem omnium mortalium mittendam! in cujus verba Principes Regesque juramentum faciant*: quod quidem nec Muretus nec Lipsius intellexit. Optat Seneca, ut ex his Neronis verbis juramentum Reges ac Imperatores faciant hoc modo. Ita velim nescire litteras! Sic vellem mea manu damnatum neminem. * [Palladius in Dialogo de vita Chrysostomi, loquens de Dioscoro Episcopo Ammonii fratre, qui sepultus fuerat extra portam Constantinopolis: ὡς τὰς πλείστας τῶν γυναικῶν καταλειψάσας τῆς Μάρτυρος, τοὺς ὅρκους κατὰ τῶν εὐχῶν Διοσκόρου ὀμνύειν. Jurabant igitur hæ mulieres: Ita me Dioscorus suis precibus adjuvet.] Adjurandi etiam potentissima ratio hæc erat. Sic apud Virgilium:

------ *per spem surgentis Juli.*

& alibi:

Sic tibi cùm fluctus subter labere Sicanos,
Doris amara suam non intermisceat undam.

Adde & Suidam in ὅρκος. Sed & omne jusjurandum tacitum habet & votum, & exsecrationem: pœnam enim imprecatur sibi qui jurat, si pejeraverit. Ut apparet in juramentis Græcorum apud Demosthenem & Æschinem, & Romanorum apud Festum in *lapidem.* Et rectè Plutarchus in Quæstionibus Romanis, cap. 44. πᾶς ὅρκος εἰς κατάραν τελευτᾷ τῆς ἐπιορκίας: *Omne jusjurandum in exsecrationem perjurii desinit.* Et Servius in lib. 2. Æn. *Exsecratio*, inquit, *est adversorum deprecatio: jusjurandum verò optare prospera.* Utrumque etiam jungit Aristophanes in Avibus, ubi Pisthetærus ait:

Κατόμοσον νῷν ταῦτά μοι.

Chorus resp. Ὄμνυμι ἐπὶ τούτοις πᾶσι νικᾶν τοῖς κριταῖς,
Εἰ δὲ παραβαίνην, ἑνὶ κριτῇ νικᾶν μόνον.

Ubi Scholiastes fallitur, qui ὄμνυμι positum ait esse pro εὔχομαι. Neque enim Chorum ibi jurare, sed optare tantùm. Illud ad extremum addam, hanc mihi causam videri, cur antiqui illi exta, quibus tactis conceptum erat jusjurandum, in mare projicerent, neque quidquam de victima edendum putarent, quod testatur Eustathius in Il. τ. & Pausanias Eliac. I. ob adjunctas scilicet juri jurando exsecrationes. *Vales.* Non id agitur, ut locus Senecæ accipiat interpretationem; sed ut alienarum manuum scriptura quæ ex ipso vocabulo *juramentum* satis patere credita viris doctis, abigatur, verâ restitutâ: quando sententia illius scriptoris ultro satis clare se ostendet. Quum itaque tam notabiliter ibi hæreant veteres libri, & præsertim Nazarianus declaret, quantopere omnia sint illic conspurcata, hoc agendum est, non exquirendæ otiosæ & tantum placentes iis, a quibus inventæ sunt, interpretationes. Et id jam præstitum est satis luculente. *Gron.*

videam Daciam : p *Sic pontibus Hiſtrum &* 6 *Euphraten ſuperem* , & ſimilia plurima. Poſt hæc decurſis millibus paſſuum quatuordecim , ad locum quemdam eſt ventum , arva aquis abundantibus fecundantem : quo itinere nos ituros Perſæ prædocti , ſublatis cataractis undas evagari fuſiùs permiſerunt. Itaque humo latè ſtagnante , altero die militi requie data , Imperator ipſe prægreſſus , conſtratis 7 ponticulis multis q ex utribus , & 8 coriaceis navibus , 9 itidémque confectis palmarum trabibus , exercitum non ſine difficultate traduxit. In his regionibus agri ſunt plures conſiti vineis varióque pomorum genere : ubi oriri arbores aſſuetæ palmarum , per ſpatia ampla r aduſque Meſenem & mare pertinent magnum , inſtar ingentium nemorum. Et quaquà inceſſerit quiſquam , ſ t termites & ſpadica cernit adſidua , v quorum ex fructu mellis &

6 Mſ. *Aufidum.* 7 *Mſ.* periculis. 8 *Mſ.* procia navibus. 9 *Mſ.* itidemque.

[p *Sic pontibus Hiſtrum & Euphraten ſuperem.*] P. Pithœus ad marginem Ammiani ſui notat , hoc loco in veteribus libris pro *Euphraten* ſcriptum eſſe *Aufidum* , & nos remittit ad Strabonem , & ad Meliam ac Plinium , qui Aufidi fluminis meminere. Quaſi Aufidus à tribus iſtis Auctoribus multiſque aliis memoratus , amnis in Italia non magnus , Canuſium Apuliæ Dauniæ opidum præfluens , locum heic ullum habere poſſit , aut cum Hiſtro jungi termino Imperii Romani : quaſi demum optaturus fuerit Trajanus parvo , eique toti utrimque ſuæ ditionis flumine pontes imponere. Trans Hiſtrum erat Dacia , quam Trajanus in formulam provinciæ redigere cupiebat , ſicut & fecit : trans Aufidum & circum erant ſoli Apuli , aliæque Italiæ nationes ipſi ſubjectæ. Tamen nihilominus in codice Colbertino ſcriptum diſertè reperio ; *Sic pontibus Hiſtrum & Aufidum ſuperem* ! Aut igitur heic vitioſa ſunt Ammiani exemplaria ; aut certè *Aufidi* appellatione aliquod flumen nobis incognitum , fines Imperii Rom. principatu Trajani terminans deſignatur.] *Valeſ.* Certe Euphratis mentionem eſſe hîc ſuppoſititiam colligitur facile ex præcedenti formula , ubi ſolius Daciæ meminit , non item Parthicæ cujuſdam regionis. Nec Pithæus , quia diligens fuit in animadvertenda vetere ſcriptura , meruit talem cavillationem , qui ex illis auctoribus , quos citavit ; ſatis notum habuit , ubi eſſet Aufidus , nec potuiſſe Trajanum de eo vovere. Certe quum ab Dacica Iſtri ripa complures ſint fluvii , eorum aliquem hîc nominatum a Trajano & Ammiano crediderim. *Gron.*

q *Et utribus ſubliciiſque navibus.*] Sic primus emendavit Caſtellus , quem ceteri deinceps ſecuti ſunt. At in Editione Rom. ſic legebatur : *Conſtratis periculis m. & utrib. & projici à navib. itidem confectis palm. trabibus , &c.* Cui ſubſcribunt codex Regius & * Toloſ. * [Colbert.] & Florentinus , niſi quòd in his legitur , *procia navibus itidémque , &c.* Ego verò ſic emendandum hunc locum exiſtimo : *Conſtratis ponticulis m. ex utribus , & coriaceis navibus , itidemque confectis palmarum trabibus , &c.* quod confirmat Libanius pag. 316. ἐντεῦθεν τοίνυν ἐχώρουν ἐπὶ τὸν αὐτὸν ἆθλον τὰς διώρυγας : & poſt nonnulla quæ operæpretium erit ibi legere , addit : καὶ αὐτίκα πλείους μὲν ἐπὶ γῆς οἱ φοίνικες , συχναὶ δὲ ἀπὸ τούτων αἱ γέφυραι. *Et confeſtim palmæ plurimæ cæduntur , ex quibus multi pontes facti ſunt.* Quod ſpectat ad coriaceas naves , earum in apparatu bellico Juliani meminit Zoſimus , & νῆες ἀπὸ δερμάτων vocat , opponitque eas ταῖς ἀπὸ ξύλων. Libanius etiam pag 317. in obſidione Majozamalchæ τὰ σκύτινα τῶν πλοίων appellat. Eorum navigiorum frequens uſus fuit in Aſſyria , ut docet Herodotus in lib. 1. Denique pontes ex utribus memorantur etiam in lib. 25. Aſcogephyros Græco vocabulo recentiores Latini dixerunt , quos deſcribit Auctor de rebus bellicis poſt Imperii Notitiam editus. *Valeſ.*

r *Aduſque Meſenen.*] Meſene regio eſt Parapotamiæ , ut docet Plinius in lib. 6. ſic dicta , quòd inter duo flumina ſita ſit media , ut ex Aſinio Quadrato docet Stephanus. Ἀπάμεια , inquit , ἐν τῇ Μεσηνῶν γῇ τῷ Τίγρητι περιεχομένη , ἐν ᾗ σχίζεται ὁ Τίγρης ποταμός· καὶ ἐν μὲν τῇ δεξιᾷ μοίρᾳ περιέρχεται ποταμὸς Δέλας , ἐν δὲ ἀριστερᾷ Τίγρης ὁμώνυμος τῷ μεγάλῳ. *Apamea eſt in Meſene regione , Tigri fl. cincta : ubi fl. Tigris in alveos duos ſcinditur : dextrâ Delas , ſiniſtrâ Tigris labitur , magno illi cognominis.* Xiphilinus in Hadriano Meſſenem inſulam eſſe dicit in Tigri. Incolæ Meſſenii dicuntur in Prologo 42. Trogi Pompeii , * & ab Eutropio in lib. 6. ubi de Trajano hæc dicit : *Seleuciam & Cteſiphontem , Babylonem & Meſſenios vicit ac tenuit.* Sic enim legendum eſſe & Mſſ. & Pæanii verſio docent. *Idem.*

ſ *Termites & ſpadica*] Vide Gell. lib. 2. cap. 26. lib. 3. c. 9. * *Lindenbr.*

t *Termites & ſpadica.*] Σπάδικα Græci vocant avulſum è palma termitem cum fructu , ut ait Agellius in lib. 2. & 3. & Plutarchus in lib. 8. συμποσ. cap. 4. Corrupta hæc dictio jamdudum eſt in lib. 4. Porphyrii de abſtinentia : Κοίτη δὲ αὐτοῖς ἐκ τῶν σπαδίκων τοῦ φοίνικος , ἃς καλοῦσι βαΐς , ἐπέπλεκτο : quæ Porphyrii verba ſic vertit D. Hieronymus in lib. 2. contra Jovinianum : *Lectus illis de foliis palmarum , quas baias vocant.* Apparet jamtum ætate D. Hieronymi eum locum depravatum fuiſſe Nam ſi tunc vera ſcriptura ἐκ τῶν σπαδίκων eo loci fuiſſet , numquam folia palmarum vertiſſet Hieronymus , ſed termites , aut ſpa-

vini conficitur abundantia: & [x] maritari palmæ ipſæ dicuntur, [1] faciléque ſexus poſſe diſcerni. Additur etiam, generare feminas ſeminibus illitas marium, ferúntque eas amore mutuo delectari: hócque inde clarere, quòd contra ſe [2] viciſſim nutantes, ne turgidis quidem flatibus avertuntur. Et ſi ex more femina maris non illita fuerit ſemine, abortus vitio fetus emittit [3] intempeſtivos. Et ſi qua femina cujus arboris amore perculſa ſit ignoretur, unguento ipſius inficitur truncus, & arbor alia naturaliter odoris dulcedinem concipit: híſque indiciis velut coëundi quædam proditur fides. Quâ cibi copiâ ſatur exercitus, plures prætergreſſus eſt inſulas: & ubi formidabatur inopia, ibi timor ſaginæ gravis inceſſit. Sagittariorum denique hoſtilium impetu [4] latenti tentatus, neque inultus, [y] prope locum venit, ubi pars major Euphratis in rivos [5] dividitur multifidos.

CAP. IV. In hoc tractu [z] civitas, ob muros humiles ab incolis Judæis deſerta, iratorum manu militum conflagravit. Quibus actis pergebat ulteriùs Imperator, placida ope numinis ut arbitrabatur erectior. Cùmque Maogamalcha veniſſet, urbem magnam & validis circumdatam mœnibus, tentoriis fixis providit ſollicitè, ne caſtra repentino equitatus Perſici turbarentur accurſu: cujus fortitudo in locis patentibus immane quantum gentibus eſt formidata. Et hoc diſpoſito, ſtipatus velitibus paucis, ipſe quoque pedes civitatis ſitum diligenti inquiſitione exploraturus, in pernicioſas præcipitatus inſidias, ex ipſo vitæ diſcrimine tandem emerſit. Namque per latentem opidi portam Perſæ decem armati degreſſi, imáque clivorum pervadentes poplitibus ſubſidendo, repentino impetu noſtros aggreſſi ſunt. E quibus duo conſpectiorem habitu Prin-

1 *Mſ.* facileſque. 2 *Steph.* enixiſſime micantes. 3 *Mſ.* intempeſtuoſus. 4 *Mſ.* latenti. 5 *Mſ.* dividitur.

dices. *Valeſ.*

v *Quorum ex fructu mellis, & vini conf.*] Herodotus in lib. 1. ait, Aſſyrios ex palmis cibum & mel, & vinum ſibi conficere. De vino quidem ex palmis, quod φοινικικὸν, ſeu φοίνικα vocat Athenæus, pleni ſunt veterum libri. Nam & Xenophon in Expeditione Cyri, & Dioſcorides, & Plinius ejus meminere. Plutarchus in lib. 8. Sympoſ. cap. 4. ait, Babylonios præ ceteris arboribus palmam magnifacere, quippe quæ trecenta ſex utilitatum genera ipſis afferat. *Idem.*

x *Maritari palmæ ipſæ dicuntur*] Baſilius Epiſc. Homil. 5. in Hexamer. pag. 22. Τὰς φοίνικας εἰς ἄῤῥενας καὶ θηλείας διϊστῶσι, καὶ ἴδοις ἂν ποτὲ τὴν παρ' αὐτῶν (φυτουργῶν) ὀνομαζομένην θήλειαν, καθιεῖσαν τοὺς κλάδους οἷον ὀργῶσαν καὶ τῆς συμπλοκῆς ἐφιεμένην τοῦ ἄῤῥενος. τοὺς δὲ θεραπευτὰς τῶν φυτῶν ἐμβάλλοντες τοῖς κλάδοις, οἱόν τινα σπέρματα τῶν ἀῤῥένων, τοὺς λεγομένους ψῆνας, καὶ οὕτως οἷον ἐν συναισθήσει τῆς ἀπολαύσεως γεύεσθαι καὶ ἀνορθοῦσθαι πάλιν τοὺς κλάδους, καὶ πρὸς τὸ οἰκεῖον σχῆμα τοῦ φυτοῦ τὴν κόμην ἀποκαθίστασθαι. Quæ verba Euſtathius vetus Baſilii interpres ita vertit: *Palmas gemini eſſe ſexus affirmant. Nam videtur quomodo apud eos quæ femina nominatur, ramos proprios incurvat ad marem, velut ejus concubitum petens, ut poſſit ex ejus admixtione concipere. Vnde ingenioſi agricolæ ſublatos de maſculo certos oculos feminæ dicuntur inſerere; & ita quaſi coitu deſiderantur expleto. confeſtum ſubductus brachiis recurrit ad ſtatum.* Vid. Ambroſium Epiſcopum Mediol. Hexamer. lib. III. cap 13. Plin. lib. XIII. cap 4. Theophylact. Simocat. Quæſt. Phyſic. cap. 4. *. & Epiſt. 18. * *Lindenbr.*

y *Prope locum venit.*] Blithram hunc locum vocat Zoſimus. *Valeſ.*

z *Civitas ab incolis Judæis deſerta.*] Philo in Legatione ad Caium ait, plenum eſſe orbem terrarum Judæorum coloniis: & regionem ferè omnem trans Euphratem, Babyloniam, & reliquas Præfecturas quæ agrum fertilem habeant, à Judæis obtineri. Idem ſcribit & Joſephus. Theophylactus quoque in lib. 5. cap. 7. captis à Veſpaſiano Hieroſolymis, & everſo templo, pleróſque Judæorum metu atque odio nominis Rom. relictâ Palæſtinâ in Perſidem migraſſe dicit: atque ibi opibus auctos, ad ſeditiones tandem erupiſſe. *Idem.*

cipem

cipem gladiis petiere districtis: sed occurrit ictibus erectum altiùs scutum: quo contectus magnâ elatáque fiducia unius lateri ferrum infixit: alterum stipatores multiplicatis ictibus occiderunt. Residuis, è quibus vulnerati sunt aliqui, disjectis in fugam, spoliatísque ambobus, reducens incolumes socios cum exsuviis remeavit ad castra, omnium lætitiâ magnâ susceptus. [a] Sustulit in hoste prostrato aureum colli monile Torquatus: fudit confidentissimum Gallum alitis propugnatione Valerius, postea cognomento Corvinus: hácque gloriâ posteritati sunt commendati: non invidemus: accedat hoc quoque monumentis veteribus facinus pulchrum. Constratis postridie pontibus, exercitúque [6] travecto, & metatis alibi salubriùs castris vallo duplici circumductis, quoniam (ut diximus) timebantur solitudines planæ, oppidi suscepit obsidium, periculosum fore existimans, si gradiens prorsus, à tergo relinqueret quos timeret. Hæc dum magno molimine comparantur, Surena hostium dux jumenta adortus, quæ in lucis palmaribus vescebantur, à cohortibus nostris repulsoriis cum paucorum exitio habitus frustra discessit. Et [b] duarum incolæ civitatum, quas amnes amplexi faciunt insulas, parvâ sui fiduciâ trepidi ad Ctesiphontis mœnia se contulerunt: pars per silvarum densa; alii per paludes vicinas alveis arborum cavatarum invecti, ad unicum auxilium & potissimum itineris longi quod superat dilabuntur, ulteriora petituri terrarum. E quibus resistentes aliquos nostri milites trucidabant: ipsi quoque lintribus & cymbis per varia discurrentes, captivos alios subinde perducebant. Id enim erat librata ratione dispositum, ut cum copiæ pedestres muros oppugnant, equestres turmæ divisæ per globos abigendis insisterent prædis: hôcque proviso, nullo provincialium damno miles visceribus hostium pascebatur. Jámque Imperator muris duplicibus oppidum, ordine circumdatum trino scutorum, spe patrandi incepti maximis viribus oppugnabat. Sed ut erat necessarius appetitus, ita effectu res difficillima: nam accessus indique rupibus anfractu celsiore discissis, flexuosisque excessibus, ob periculum anceps adeundi copiam denegabat: maximè cùm [c] turres celebritate & altitudine formidandæ, montem saxeum arcis naturaliter editum æquabant, & proclivis planities flumini imminens propugnaculorum firmitate muniebatur. Accedebat his haud levius malum, quòd lecta manus & copiosa quæ obsidebatur, nullis ad deditionem illecebris flectebatur, sed tamquam superatura vel devota cineribus patriæ, resistebat adversis. Jam ægrè retentabatur inferens se protervius miles, & pugnam vel æquo campo justóque prœlio poscens: cumque rece-

6 *A.* trajecto.

a *Sustulit ab hoste prostrato, &c.*] Livius lib. VII. Luc. Florus lib. I cap. 13. Valer. Maximus lib. III. cap. 2. Aurel. Victor de Viris illustrib. cap. 28. 29. *Lindenbr.*

b *Durum incolæ civitatum*] Bezuchin harum civitatum alteram dictam ex Zosimo scimus lib. III. *Idem.*

[c *Turres crebritate & altitudine formidandæ.*] In codice Colbertino legitur scriptum: *Turres celebritate & alt. formid.* Quemadmodum in veteribus libris MSS. Ammiani scriptum se reperisse notavit & Pithœus ad oram libri sui. Quæ haud dubiè vera probáque est scriptura.

ptui caneretur, adſiduè animoſis hoſtem urgendi conatibus urebatur. Vicit tamen noſtrorum conſilium contentionem virium maximam: diviſiſque operibus, officia quiſque diſtributa capeſſit ociſſimè. Hinc enim ardui ſuggeſtus erigebantur: inde foſſarum altitudines alii complanabant: terrarum latibula concava oblongis tramitibus alibi ſtruebantur: locabant etiam artifices tormenta muralia, in funeſtos ſonitus proruptura. Et cuniculos quidem cum vineis Nevitta & Dagalaïphus curabant: ineundis autem conflictibus, & defendendis ab incendio vel eruptionibus machinis præerat Imperator. Cúmque apparatu omni exſcindendæ urbis labore multiplici conſummato, pugna flagitaretur: [7] Victor nomine dux reverſus eſt, [d] adusque Cteſiphonta itineribus exploratis, nulla obſtacula nuntians offendiſſe. Quo efferati gaudio milites omnes, elatíque firmioribus animis ad certandum, ſignum opperiebantur armati. Jámque clangore Martio ſonantibus tubis ſtrepebant utrimque partes: & primi Romani hoſtem undique laminis ferreis in modum tenuis [8] plumæ conſeptum, fidentémque quòd tela rigentis ferri lapſibus impacta reſiliebant, crebris procurſationibus & minaci murmure laceſſebant: nonnumquam compage ſcutorum, qua velut teſtudine infigurabilium fornicum operiebantur aptiſſimè, adſiduis motibus laxiùs dehiſcente. Contrà Perſæ muris obſtinatiùs adhærentes quantum facere nitíque poterant, [e] eludere & fruſtrari exitiales impetus conabantur. Verúm ubi vimineas crates præ ſe ferentes oppugnatores jam mœnia perurgerent, cum ſagittariis funditores, alii quinetiam ſaxa volventes ingentia, cum facibus & malleolis eos longiùs propulſabant: tum aptatæ ligneis ſagittis balliſtæ flexu ſtridoréque torquebantur, creberrima ſpicula funditantes, & ſcorpiones, quocumque manus peritæ duxiſſent, rotundos lapides evibrabant. Iterum deinde ac ſæpe geminatis congreſſibus, æſtus in meridiem creſcens, effervefcente vaporatiùs Sole, apparatu operum & ſtudio prœliandi intentos cunctos, revocaverat fatigatos [9] & ſudore perfuſos. Eodem mentis propoſito ſecuto quoque die per varia certaminum genera controverſæ partes dimicantes inſtanter, [f] æquis manibus & pari fortuna diſcedunt. Verùm in omne diſcrimen armatis proximus Princeps civitatis urgebat excidium, [1] ne circa muros diu excubans, omitteret majora quæ tentabat. Sed in diſtrictis neceſſitatibus [g] nihil tam leve eſt, quod non interdum etiam contra ſperata, rerum afferat momenta magnarum. Cùm

7 τὸ nomine *deeſt al.* 8 *Mſ.* plumæ conceptum. 9 *Steph.* aut ſudore. 1 *In Steph. Editione hæc verba deſunt.*

Turres celebritate formidandæ ſunt & dicuntur, turres militum frequentiâ & multitudine hoſtibus metuendæ.] *Valeſ.*

d *Aduſque Cteſiphonta.*] Quæ ſtadiis LIX. ab urbe Maozamalcha diſtabat, ut Zoſimus ſcribit. *Idem.*

e *Claudere & fruſtrari exitiales impetus.*] Scribendum videntur *eludere*. *Idem.*

f *Æquis manibus.*] Metaphora videtur eſſe à Gladiatoribus ducta, quorum petitiones manus dicebantur, ut docet Quintilianus in libri 5. Inſtit. cap. 13. aut ſanè à manibus in ludo aleæ, de quibus Suetonius in Auguſto. * Sumptum eſt ex T. Livii libro 27. in quo Marcellus milites ſuos objurgans, ſic loquitur: *Nempe æquis manibus heſterna die diremiſtis pugnam.* * Idem.

g *Nihil tam leve eſt*] Eſt palam imitatio Liviana ex lib. 25. cap. 18. *Sed in bello nihil tam leve eſt, quod non magnæ interdum rei momentum faciat.* Gron.

enim, ut sæpe, discessuræ partes leviùs concertarent, abusivè incusso ariete, qui paullo antè erat admotus, sternitur residuis omnibus altior turris, latere coctili firmissimè structa: cujus ruina muri contiguum latus secum immani fragore protraxit. Ibi tum varietate casuum obsidentium labor, obsessorúmque industria vicissim facinoribus speciosis inclaruit. Nihil enim asperum ira & dolore succenso militi videbatur: nihil munitoribus erat pro salute currentibus metuendum aut dirum. Nam cùm anceps pugna diutius fervens, sanguine utrimque multis cædibus fuso, diei finisset occasu, tandem fatigationi consulitur. Dúmque hæc luce agerentur ac palam, nuntiatur Imperatori pervigili cura distento, legionarios milites, quibus cuniculorum erant fodinæ mandatæ, cavatis tramitibus subterraneis [2] [g] sublicibúsque suspensis, ima penetrasse fundamentorum, jam si ipse disposuerit evasuros. Cùm itaque noctis plerumque processisset, æneatorum accentu signo dato progrediendi ad pugnam, ad arma concursum est: & consultò murorum invaduntur utrimque frontes, ut dum propulsaturi pericula defensores ultro citróque discurrunt, nec proxima fodientis audiretur ferri tinnitus, nec quoquam intrinsecus obsistente, cuniculariorum subitò manus emergat. Quibus ita ut convenerat ordinatis & occupatis prohibitoribus, patefactísque latebris, [h] evolat [3] Exsuperius de Victorum numero miles, post quem Magnus Tribunus, & Jovianus Notarius: quos audax multitudo secuta, his priùs confossis quos in æde per quam in lucem prodierant invenerunt, suspensis gradibus procedentes obtruncarunt vigiles omnes, [i] ex usu [k] moris gentici justitiam felicitatémque Regis sui canoris

2 *Ms.* supplicibusque susp. *ic.* sublicibus susp. *ut Festus & Cæsar.* 3 *Vulg.* ex superius devictorum numero.

g *Sublicisque suspensis*] Ms. *supplicibusque. ia. sublicibusque.* Glossar. *Sublices*: χάρακες· οἱ ἐν ποταμῷ τὴν γέφυραν ὑποβαστάζοντες. Vid. Festum, Cæsarem, Vitruvium de Architect. lib. III. cap. 3. *Lindenbr.*

h *Evolat Exsuperius de Victorum numero miles*] Fœdè hunc locum corruperant, quibus & scribendi ratio, & antiquitas Romana parum perspecta. Quid enim ineptius hac lectione, *evolat ex superius devictorum numero miles*? Neque aliter in Ms. cùm tamen certissimum sit, ita legendum, ut nos edidimus. Zosimus. lib. III. εἶτα τὴν ἐπικειμένην ἄχρι τῆς ἐπιφανείας γῆν διατρήσαντες, ἐφάνησαν οἰκίας ἐν μέσῳ, καθ' ἣν ἔτυχέ τις ἀλετρὶς γυνὴ, νυκτὸς οὔσης ἔτι βαθείας, σῖτον ἄλευρα εἰς ἐργαζομένη. Ταύτην μὲν οὖν ὁ πρώτως ἀναδὺς, ἐκβοᾷν μέλλουσαν, παίσας ἀνεῖλεν. Ἦν δὲ Σουπεράντιος ἐν τῷ λόχῳ τῶν Βικτόρων οὐκ ἄσημος, ἐπὶ τούτῳ δὲ Μάγνος, καὶ τρίτος ὁ Ἰοβιανὸς, τοῦ τάγματος τῶν ὑπογραφέων προτεταγμένος. Et numeri Victores non hîc tantùm laudantur, sed in Notitia Imperii persæpe. *Superantium* autem Zosimus vocat, quem Ammianus *Exsuperium*: eratque id amabile militibus, velut ominis boni nomen. * In Actis martyrii S. Mauricii *Exsuperius campiductor* laudatur p. 138. & in alia Inscriptione: *Miles Potentianus ejusque uxor Exsuperia.* Itaque etiam in delectu militum Valerius, Salvius, Statorius, ominis boni gratiâ primi nominabantur. Festus in LACUS LUCRINUS. Cicero de Divinat. lib. I. *In delectu Consules observant, ut primus miles fiat bono nomine.* * Lapis vetus Pætovione. C. ATUCIO ALBANO VETERANO EX-PRAETORIO. ET AELIAE SABINAE VX. OPT. ET ATVCIAE AVENTINAE F. A. XXXIII. EXSUPERIUS MILES LEGIONIS. SEII. Θ. XXIII. *Idem.*

i *Ex usu moris gentici justitiam fel. Regis sui.*] Idem scribit Zosimus his verbis: ἐπέστησαν παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα τοῖς Πέρσαις ᾄσματα λέγουσι ἐπιχώρια τὴν μὲν τοῦ σφῶν βασιλέως ἀνδρείαν ὑμνοῦντα, διαβάλλοντα δὲ τὴν τοῦ Ῥωμαίων βασιλέως ἀνήνυτον ἐπιχείρησιν. *Præter omnem exspectationem supervenerunt Persis carmina quædam gentilia canentibus, quibus Regis quidem sui fortitudinem celebrabant, Romani autem Principis conatus irritos vituperabant.* Ejusmodi sunt acclamationes Persarum & Romanorum, antequam manus consererent, relatæ in libro 19. *Nostris,* inquit, *virtutes Constantii Cæs. extollentibus, ut domini rerum & mundi. Persis Saporem & Saansaam vocantibus, & Pirosem, &c.* Ad eumdem morem pertinet etiam, id quod scribit Libanius in Orat. funebri pag. 271. de Augustodunensi obsidione: παρηβηκόσι ποσὶν ἔτρεχον τὸ τοῦ βασιλέως ὄνομα βοῶντες, καὶ ἐνίκων οἱ γέροντες ὥσπερ οἱ μυρμιδόνες. *Pedi-*

vocibus extollentes. Exiſtimabatur Mars ipſe, ſi miſceri hominibus numina majeſtatis jura permittunt, adfuiſſe [l][m] caſtra Lucanorum invadenti Luſcino. Hocque ideo creditum eſt, quòd in congreſſu flagranti ſcalas vehens viſus formidandæ vaſtitatis armatus, [n] poſtridie cùm recenſeretur exercitus, præcipuo ſtudio quæſitus, reperiri non potuit: cùm ſe ultro offerret, ſi miles fuiſſet, memorabilis conſcius facti. Sed ut tunc qui eſſet pulchri facinoris auctor, penitus eſt ignoratum, ita nunc enituerunt ii qui fecêre fortiſſimè, obſidionalibus coronis donati, & pro concione laudati veterum more. Tandem nudata reſeratis aditibus multis, lapſura invaditur civitas: & ſine ſexus diſcrimine vel ætatis, quidquid impetus reperit, poteſtas iratorum abſumpſit: alii exitii imminentis timore, cùm hinc ignis, inde mucrones urgerent, ultimum flentes, è muris acti ſua ſponte præcipites, membríſque omnibus infirmati, vitam morte funeſtiorem paulliſper dum cæderentur egerunt. Extractus eſt autem vivus cum ſatellitibus LXXX [o] Nabdates præſidiorum Magiſter, quem oblatum ſibi cum aliis ſervari juſſit intactum ſerenus Imperator & clemens. Diviſâ itaque perpenſis meritis & laboribus prædâ, ipſe ut erat parvo contentus, mutum puerum oblatum ſibi ſuſcepit geſticularium, multa quæ callebat nutibus venuſtiſſimis explicantem, & tribus aureis nummis partæ victoriæ præmium jucundum ut exiſtimabat & gratum. Ex virginibus autem quæ ſpecioſæ ſunt captæ ut in Perſide, ubi feminarum pulchritudo excellit, nec contrectare aliquam voluit, nec videre: [p] Alexandrum imitatus & Africanum, qui hæc declinabant, ne frangerentur cupiditate, qui ſe invictos à laboribus ubique præſtiterunt. Inter hæc certamina noſtræ partis architectus, cujus nomen non ſuppetit, poſt machinam ſcorpionis fortè aſſiſtens, reverberato lapide quem ar-

bus præ ſenio debilitatis cucurrerunt, nomen Cæſaris clamantes, & ſenes victoriam reportarunt, perinde ac illi quondam duce Myronide, de quibus Thucydides in 1. *Valeſ.*

k *Moris gentici.*] Sic loquitur Tacitus in lib. 6. Annalium. *Idem.*

l *Caſtra Lucanorum invadenti Luſcino*] Valer. Maximus lib. 1. cap. 8. *Lindenbr.*

m *Caſtra Lucanorum invadenti Luſcino.*] Cùm Brutii, & Lucani duce Stenio Statilio Lucano, jam ſecundùm Thurios obſiderent: Romani Thurinis auxilium ferendum eſſe decreverunt. Miſſus itaque adverſus Lucanos C. Fabricius Luſcinus Conſul, caſtra eorum cepit, & xx. millia hominum interfecit. Victoriæ tantæ Mars auctor creditus, ob eam cauſam quam refert Valerius Maximus in lib. 1. cap. ult. Thurini obſidione liberati Fabricium ob id donavere ſtatuâ, ut refert Plinius in lib. 34. cap. 6. Hujus belli meminit etiam Dionyſius Halic. in Excerptis legationum. In Prologo lib. XI. Titi Livii id relatum eſt his verbis: *Item contra Lucanos res geſtas continet contra quos auxilium Tyrrhenis ferre placuerat*: ſcribe meo periculo, *Thurinis*. Valeſ. Tarde & ſero jactatur fiducia periculi, quum jam anno 1632 in editione Livii in his terris exarata ſic fuerit exhibitum, quum Valeſiana quadriennio demum poſt prodierint Pariſiis. *Gron.*

n *Poſtridie cùm recenſeretur exercitus.*] Hic mos erat Imperatorum Rom. ut poſtridie quàm pugnatum erat, exercitum recenſerent, & eos qui ſtrenuè ſe geſſerant præmiis militaribus pro concione donarent. Plenæ ſunt hiſtoriæ ejus moris, qui ſtante Rep. obtinuit. Sub Cæſaribus autem interdum etiam, quamquam non ita frequens, ejus obcurrit mentio. Sic Theophylactus in lib. 2. poſt pugnam cum Perſis: τῇ δ' ἐπιούσῃ, ait, ὁ στρατηγὸς ἐξέτασιν τοῦ ὁπλιτικοῦ ἐπεποίητο, καὶ δωρεαῖς τοὺς τραυματίας ἐφιλοφρονήσατο. * De obſidionalibus coronis vide ipſium libri 5. de Mil cap. 17. *Idem.*

o *Nabdates præſidiorum Magiſter*] Zoſimus lib. III. Ἀναβδάτης ὁ ἀρχιφύλαρχ-ος: ubi forſan legendum ἀρχιφρούραρχ-ος: ut inf. de eodem: Ἀναβδάτης, ὁ φρούραρχ-ος, εἰς κρίσιν ἤγετο. Lindenbr.

p *Alexandrum & Africanum*] Polybius lib. x. Val. Maximus lib. IV. cap. 3. Curtius lib. III. & IV. Jul. Frontinus Strateg. lib. II. cap. II. *Idem.*

tifex titubanter aptaverat fundæ, oblifo pectore [4] supinatus profudit animam, disjecta compage membrorum, adeo ut ne signa quidem totius corporis noscerentur. Exin profecto Imperatori index nuntiaverat certus, circa muros subversi oppidi [q] [r] fallaces foveas & obscuras, quales in tractibus illis sunt plurimæ, subsedisse manum insidiatricem latenter, ut improviso inde [5] exorta agminis nostri terga feriret extrema. Confestimque ad extrahendam eam missi sunt compertæ fortitudinis pedites. Qui cùm neque pervadere foraminum aditus, nec amandatos intus prolicere possent ad decernendum, collectam stipulam & sarmenta specuum faucibus aggesserunt. Unde fumus angustiùs penetrans, ideóque spissior, quosdam vitalibus obstructis necavit: alios ignium afflatus immissus prodire in perniciem coëgit abruptam: & ita omnibus ferro incendiòve consumptis, ad signa repedavit ociùs miles. Hoc modo civitas ampla & populosa virtute roboris excisa Romani, in pulverem concidit & ruinas. Post quæ tam gloriosa transitis pontibus, multorum amnium concursu continuatis, ad munimenta gemina venimus [s] ædificiis cautis exstructa: ubi Victorem Comitem exercitus prævium à transitu fluminis Regis filius, progressus à Ctesiphonte cum Optimatibus & multitudine armata, prohibere conatus, catervis sequentium militum visis abscessit.

Cap. V. Pergentes itaque protinus ad lucos venimus, agrósque pube variorum seminum lætos: ubi reperta regia Romano more ædificata, quoniam id placuerat, mansit intacta. [t] Erat etiam in hac eadem regione [v] extentum spatium & rotundum, loricæ ambitu circumclausum, destinatas regiis voluptatibus continens feras, cervicibus jubatis leones, armísque hispidos apros, & ursos (ut sunt Persici) ultra omnem rabiem sævientes, & alia lecta immania corpora bestiarum: quas omnes diffractis portarum obicibus, equites nostri venatoriis lanceis & missilium multitudine confoderunt. [6] Quæ loca pingui situ & cultu: [x] quibus [7] [y] Coche quam Seleuciam nominant, haud longiùs dispa-

4 *Steph.* sauciatus. 5 *Ms.* exorta. 6 *Ms.* quæ loco pingui sitas. 7 *Ms.* Coaequans.

q *Fallaces foveas & obscuras, quales in tractibus illis sunt plurimæ*] Meminit horum subterraneorum, in quibus Persæ vel ob metum vel insidiarum causâ se occultare soliti, Theophylactus Simocatta Histor. lib. II. Οἱ δὲ τῆς Ἀρξανηνῆς οἰκήτορες ὑπὸ τὰ τῆς γῆς διακενώματα καταδύονται. ἔχειν γὰρ ἐκείνους ἐς βάθος δίκην κενῶν ἀντρωδῶν οἰκοδομημάτων κατασκευάς. Lindenbr.

r *Fallaces foveas & obscuras.*] Id ante obsidionem urbis Maozamalchæ refert Libanius, pag. 316. πυκνὰς ἐποιεῖτο τὰς ἀναπαύλας, ὅπως τὸ μὲν ἄλλο στρατόπεδον ἐν χαρακώματι μένοι, τοῖς δὲ κούφοις τε καὶ εὐρωστέροις εἴη διερευνᾶσθαι τὴν γῆν· οἱ καταγείους τε οἰκήσεις ἀνεῦρον, &c. *Frequenter requiescere faciebat exercitum, eo ut milites partim in castris manerent, expediti verò & robustiores regionem scrutarentur: qui subterranea domicilia deprehenderunt.* Vales.

s *AEdificiis cavatis exstructa.*] Sic correxit P. Castellus, cùm in Editione Rom. legeretur, *ædificiis cautis*, nec secus in codice Regio [& Colb.] * ac Tolos. * Sed quanto expeditius erat ac satius ita emendare, *ædificiis lautis exstructa*? Sæpe enim monui has litteras inter se confundi solere. In Regio codice superscriptum est *cautius*. Idem.

t *Erat in hac eadem regione extentum spatium*] Zosimus lib. III. περιτυγχάνουσι δὲ καὶ εἰς περίβολον, ὃν Βασιλέως θήραν ἐκάλουν. ἦν δὲ τειχίον, χωρίον ἀπειληφὸς ἔνδον πολὺ, δένδρεσι πεφυτευμένον παντοδαποῖς. ἐν τούτῳ θηρίων παντοίων ἐναποκλειόμενα γένη, τροφῆς τε οὐκ ἠπόρουν, διὰ τὸ καὶ ταύτην ἐπεισάγεσθαι καὶ παρεῖχον τῷ βασιλεῖ τὴν θήραν, ἡνίκα ἂν βουληθείη, ῥᾳστώνην. Lindenbr.

v *Extentum spatium & rotundum.*] Hujus loci meminit Libanius, pag. 319. *Vales.*

x *Quibus Coche quam Seleuciam nominant.*] Hujus

ratur: ubi vallatis opere tumultuario castris, & exercitu omni per aquarum & pabuli opportuna biduo recreato, antegressus cum procursatoribus Princeps, & [z] civitatem desertam collustrans, [a] à Vero Principe quondam excisam, [8] in qua perpetuus fons stagnum ingens ejectat, in Trigidem defluens: [b] corpora vidit suffixa patibulis multa [9] necessitudinum ejus, quem prodidisse civitatem Pirisaboram retulimus suprà. Hic & Nabdates vivus exustus est', quem extractum cum LXXX. latebris expugnatæ docui civitatis: eò quòd inter exordia obsidii cœpti clam pollicitus prodere, dimicavit acerrimè, adeptúsque veniam insperatam, ad id proruperat insolentiæ, ut Hormisdam laceraret omnibus probris. Itaque aliquantum progressi, tristi percellimur facto: dum enim tres procursatorum cohortes [1] expeditæ cum cuneo Persico decertarent, quem patefactis subitò portis profuderat civitas: proruptores alii ex contraria fluminis ripa jumenta nos sequentia cum pabulatoribus paucis licenter palantibus intercipiunt & obtruncant. Unde profectus Imperator iratus & frendens, jámque regionibus Ctesiphontis propinquans, [c] celsum

8 *Ms.* in quo. 9 *Al.* necessariorum. 1 *Ms.* expeditæ.

---

scripturæ primus auctor fuit Gelenius. Nam Castellus locum mirificè depravarat. In Editione quidem Rom. legebatur: *Quo loco pinguisitas, & cultra quibus æquans Sedenciam nominant, &c.* At in Regio codice sic exaratum inveni: *Quo loco pinguisitas* (& superscriptum *situs*) *& cultu quibus cohærent quam Seleuciam nom.* [in Colbert. *quo loco pingui sitas & cultu quibus coæquans Seleuciam nominant.*] Certè non immeritò dubitari potest, sitne Coche eadem quæ Seleucia. Nam Seleuciam tunc desertam fuisse, & à Vero Principe quondam excisam subjicit Marcellinus. At Coche opidum tunc erat munitissimum, teste Nazianzeno in Philippica 2. Deinde nonnisi diu post ea quæ hîc evenisse narrat Auctor noster, exercitus Cochen versus signa promovit, ut patet ex fine hujus paginæ. Postremo Arrianus in lib. x. Parthicorum Chochen à Seleucia apertè distinguit, his verbis: καὶ βασιλεὺς ἐξελαύνει ἐκ Σελευκείας ἐς πρόσω τοῦ ποταμοῦ, τοῦ Τίγρητος ἐς κώμην ἥτινι Χωχὴ ὄνομα: quæ Arriani verba citat Stephanus in Χωχή. Vales.

y *Coche quam Seleuciam vocant*] Σελεύκειαν τὴν ἐπὶ τῷ Τίγρει, binominemque hanc civitatem fuisse dubium est nullum: sed in priori appellatione mirè variant, non tam Scriptores ipsi, ut puto, quàm antiquarii: quorum incuriâ factum, ut modò *Coche* vocetur, modò *Colche*, vel *Corche*. Ruf. Festus: *Colchen & Ctesifontem urbes Persarum nobilissimas cepit.* Eutropius lib. IX. *Corchen & Ctesiphontem urbes nobilissimas*: ubi tamen quædam exemplaria *Seleuciam & Ctesif.* habent. Longiùs hinc discedit Zosimus, & *Zochasen* videtur nominare, lib. III. pag. 724. Ζωχάσης, νῦν δὲ Σελευκείας ὀνομαζομένης. Nos *Cochen* retinuimus, meliorum codicum fidem sequuti. Orosius lib. VII. cap. 24. *Duas nobilissimas Parthorum urbes Cochen & Ctesiphontem cepit.* Quarum civitatum situm & nomina optimè declarat Gregor. Nazianz. Episc. in Julian. Orat. 2. pag. 303. ἡ γὰρ Κτησιφῶν, φρούριόν ἐστι καρτερὸν καὶ δυσάλωτον, τείχει δὲ ὀπτῆς πλίνθου, καὶ τάφρῳ βαθείᾳ, καὶ τοῖς ἐκ τοῦ ποταμοῦ τενάγεσιν ὠχυρωμένη. ποιεῖ δὲ αὐτὴν ὀχυρωτέραν, καὶ φρούριον ἕτερον, ᾧ προσηγορία Κωχή, μετὰ τῆς ἴσης ἀσφαλείας συγκείμενον. ὅσῃ τε φυσικῇ, καὶ ὅσῃ χειροποιήτῳ, τοσοῦτον ἐνωμένον, ὡς μίαν πόλιν δοκεῖν ἀμφοτέρας, τοῦ ποταμοῦ μέσου διειργομένας. Lindenbr.

z *Civitatem desertam collustrans, sacro Principe quondam excisam*] Locus dubio procul corruptus: cujus tamen veram lectionem hanc assero: -- *collustrans, à Caro Principe q.* Natum vitium ex malè intellecta veterum scribendi ratione: quâ non observatâ plures passim errores committuntur. De Caro autem Principe hunc locum intelligendum, certum est ex Eutropio lib. IX. Oros. lib. VII. cap. 24. Hieronym. Chronic. Olymp. 266. Ruf. Fest. Breviar. Fl. Vopisco, Aurel. Victore, & aliis. *Idem.*

a *Sacro Principe q. excisam.*] Affirmat quidem Lindenbrogius scribendum esse *à Caro Pr.* quam ejus emendationem confirmare videtur Zosimus in lib. 3. Ego verò corrigendum potiùs esse arbitror, *à Vero Principe quondam excisam.* Et conjectura nostra ipsius Marcellini auctoritate nititur, qui in lib. 23. de Seleucia sic dicit: *Quâ per duces Veri Cæsaris, ut antehac retulimus, expulsatâ, &c.* Sanè Carus Cochen quidem cepisse, & Ctesiphontem dicitur, non autem Seleuciam. *Vales.*

b *Corpora vidit suffixa patibulis multa, &c.*] Paullo hæc aliter Zosimus lib. III. εἶδε σώματα προσηρτημένα σταυροῖς, ἔμπροσθεν τῶν πυλῶν. ταῦτα δὲ ἔφασκον οἱ ἐπιχώριοι συγγενῶν εἶναι διαβληθέντος τινὸς ὡς προδόντος πόλεως γεγονότος, ἣν ἔτυχεν ὁ βασιλεὺς Κάρος, Περσῶν οὖσαν, ἑλών. Verosimiliora narrat Ammianus. *Lindenbr.*

c *Celsum castellum.*] Minossabatha videtur appellare Zosimus. *Vales.*

castellum offendit & munitissimum: ad quod explorandum ausus accedere, obscurior ut ipse rebatur, cum paucis obequitans muros, paullóque avidiùs intra [2] jactum telorum repertus, latere non potuit: statímque diversorum missilium nube exagitatus oppetisset tormento murali, ni vulnerato Armigero, qui lateri ejus hærebat, ipse scutorum densitate contectus, evitato magno discrimine discessisset. [d] Quâ causâ concitus immanè, munimentum disposuit obsidere, prohibitoribus acriter ad resistendum intentis quòd loco fidebant propemodum inaccesso, quodque Rex cum ambitiosis copiis passibus citis incedens propediem affore credebatur. Jámque vineis & residuis omnibus quæ poscebat obsidium paratis, vigiliâ secundâ præcipiti, cùm nox casu tunc Lunari splendore nitens, his qui propugnaculis insistebant apertè cuncta monstraret: repentè in unum pondus coacta multitudo patefactis subitò portis erupit: cohortémque necopinantem adorta, nostrorum cecidit complures: inter quos etiam Tribunus peremptus est, periculum propulsare conatus. Quæ cum ita aguntur, pari modo ut antea, Persæ ex adversa fluminis ripa partem adorti nostrorum, interfectis quibusdam vivos cepêre nonnullos. Et timore, simul quia venisse in majorem numerum copiæ putabantur hostiles, egêre nostri tunc segniús: sed ubi animis in audaciam restitutis, armisque raptis inter tumultum, exercitus cantu concitus bucinarum, cum minaci murmure festinaret, eruptores perterriti reverterunt intacti. Et Imperator ira gravi permotus, [e] reliquos ex ea cohorte, qui abjectè sustinuerant impetum grassatorum, ad pedestrem compegit militiam, quæ onerosior est, dignitatibus imminutis. Flagrans post hæc ad eruendum castellum, ubi periclitatus est, operam convertit & curam, nunquam ab antesignanis ipse digrediens, ut inter primos dimicans militi ad fortiter faciendum esset exemplo spectator probatórque gestorum. Quo inter discriminum vertices diu multúmque versato, varietate munitionum atque telorum, & conspiratione [3] oppugnatorum, idem castellum incenditur captum. Post quæ consideratis asperitatibus antè gestarum rerum & impendentium, requievit exercitus labore nimio quassatus, multis victui congruis affatim distributis. Vallum tamen sudibus densis & fossarum altitudine cautiùs deinde struebatur, cùm à vicina jam Ctesiphonte repentini excursus, & alia formidarentur occulta.

CAP. VI. Ventum est hinc ad fossile flumen Naarmalcha nomine, quod amnis Regum interpretatur, tunc aridum. [f] Id antehac [g] Trajanus, posteá-

2 *Ms.* itum. 3 *Al.* pugnatorum.

d *Quâ causâ concitus immane munimentum.*] *Immane* non ad munimentum refertur, sed adverbialiter sumitur. Est ergo *concitus immanè* idem quod concitus ira immani, ut loquitur Marcellinus suprà libro 24. cap. 111. *Vales.*

* e *Reliquos ex ea cohorte.*] Lipsius in lib. 2. de Militia cap. 7. *cohortem* heic impropriè dici ait de equitibus. Cui non assentior. Loquitur enim Marcellinus de equitibus, qui in cohorte peditum erant. Quippe singulæ cohortes suos equites habebant, teste Vegetio in libro 2. * *Idem.*

f *Id antehac Trajanus.*] Non omittenda sunt Libanii verba, pag. 319. ἐζήτει διώρυχα ναυσιπόρον, (sic MS. præ-

que Severus, egeſto ſolo fodiri in modum canalis ampliſſimi ſtudio curaverat ſummo, ut aquis illuc ab Euphrate transfuſis, naves ad Tigridem commigrarent. Tutiſſimumque ad omnia viſum eſt eadem loca purgari, quæ quondam ſimilia Perſæ timentes mole ſaxorum obruêre multorum. Hácque valle purgata, [4] avulſis cataractis undarum magnitudine claſſis ſecura [h] ſtadiis xxx decurſis, in alveum ejecta eſt Trigidis: & contextis ilico pontibus [5] tranſgreſſus exercitus, iter [6] Cochen verſus promovit. Utque laſſitudini ſuccederet quies opportuna, in agro conſedimus opulento, arbuſtis & vitibus & cupreſſorum viriditate lætiſſimo, cujus in medio [i] diverſorium opacum eſt & amœnum, [k] gentiles picturas per omnes ædium partes oſtendens, Regis beſtias venatione multiplici trucidantis: nec enim apud eos pingitur vel fingitur aliud præter varias cædes & bella. Proinde cunctis ex ſententia terminatis, Auguſtus altiûs jam contra difficultates omnes incedens, tantúmque à fortuna ſperans nondum afflictâ, ut propius temeritatem multa crebrò auderet: validiores naves, ex his quæ alimenta portabant & machinas, [l] deoneratas octogenis implevit armatis: retentóque ſecum claſſis robore firmiore, quam in tres divi-

4 *Mſ.* depulſis. 5 *Mſ.* congreſſus. 6 *Mſ.* Cöthen.

fert.) καὶ ταύτην ἐκ βίβλων, ἔργον μὲν παλαιοῦ βασιλέως, ἄγουσαν δὲ τὸν Εὐφράτην ἐπὶ τὸν τίγρητα τῶν δυοῖν ἀνωτέρω πόλεων. *Captis quibuſdam incolis foſſam navigabilem quærebat, eámque ex libris, quæ ab Imperatore quodam olim facta Euphratem Tigri conjungeret, paullo ſupra duo opida, Cochen ſcilicet & Cteſiphontem.* At Dio in Trajano id quidem eum aggreſſum eſſe ſcribit, ſed cùm Euphratis alveum multo excelſiorem eſſe Tigris alveo comperiſſet, ab incepto deſtitiſſe. Primùm autem Seleucus Nicator eam foſſam deduxerat, tunc cùm Seleuciam conderet, ut docet Plinius in lib. 5. cap. 26. Poſt expeditionem Juliani manſiſſe videtur hæc foſſa, nec à Perſis obruta fuiſſe, quod teſtatur Theophylactus lib. 5. cap. 6. *Valeſ.*

g *Trajanus, poſteaque Severus egeſto fodiri, &c.*] Zoſimus lib. III. Gregor. Nazianz. in Julian. Orat. 2. Sozomenus lib. 6. cap. 1. *Lindenbr.*

h *Stadiis xxx. repulſa.*] In Editione Rom. & Mſſ. omnibus legitur *depulſis*. Unde corrigendum puto *decurſis*. Valeſ.

i *Diverſorium opacum eſt & amœnum.*] Zoſimus παράδεισον βασιλικὸν appellat. Solebant enim Reges Perſarum, utpote venationi admodum dediti, quibuſdam ſæptis ac vivariis feras omnis generis includere, ut quoties ſe equóſque exercere vellent, citra laborem venarentur: quam venationem, ut nimis mollem reprehendit Dio Chryſoſt. in Orat. 3. de regno: ἐκεῖνοι μὲν γὰρ παραδείσους περιλαβόντες, ὁπότε ἐπιθυμήσειαν, ὥσπερ ἐν εἱρκτῇ τὰ θηρία ἔκτειναν, &c. *Illi enim ſæptis quibuſdam quaſi carceribus incluſas feras, quoties ſibi libitum erat, conficiebant abſque labore & periculo.* Hæc autem ſæpta ferè palatiis erant adjuncta, ut docet Xenophon in lib. 1. de expeditione Cyri ſub initium. Et hic quidem ea loca παραδείσους appellat, non ibi tantùm, ſed etiam in lib. 4. Hiſt. ubi θήρας ἐν παραδείσοις περιειργασμένοις opponit venationi ἐν ἀναπεπταμένοις τόποις: & rurſus in OEconomico. Videtur autem hæc vox Perſica eſſe: quamquam alii ab Hebraïca lingua eam deducunt. Certè nullatenus Græcæ originis eſt. [De his diverſoriis Regum Perſarum, ſæptiſque ac nemoribus Curtius in libro 7. Idem initio libri 8. deſcribit hæc magna nemora, muris cincta, quibus nobilium ferarum greges clauduntur. In libro 18. Hiſt. Miſc. *Invenerunt Romani in his palatiis* Choſdrois *aviaria, dorcades, & onagros, pavones, & phaſianos infinitos, nec non in vivario ejus apud Damaſtager leones ac tigres miræ magnitudinis.*] Idem.

k *Gentiles picturas Regis beſtias, &c.*] Petrus Teixera in lib. 1. cap. 29. Relationis rerum Perſicarum, ait Perſarum olim Regem, & Optimates maximè addictos fuiſſe venationi: & maximam partem bonorum in canes & accipitres impendiſſe, eáſque picturas ſua magnitudine dignas exiſtimaſſe. *Idem.*

l *Deoneratas octogenis implevit.*] In Mſ. Regio *octingentis* legitur. Hoc Juliani ſtrategema luculenter deſcribit Libanius in Oratione illa funebri, pag. 320. κενεαὶ τῶν φορτίων ἐκ παραγγέλσεως ἦσαν αἱ νῆες, &c. quæ cum Marcellini noſtri narratione mirificè conſentiunt. Miror tamen Marcellinum noſtrum nullam ejus ſtrategematis facere mentionem, quo Julianus cùm ignaris hoſtibus milites trajicere vellet, ludos campeſtres per totum diem in ripa edidit, quemadmodum narrat Libanius in loco cit. & de vita ſua pag. 45. Rufus Feſtus in Breviario, Sozomenus in lib. 6. cap. 1. & vetus Scriptor apud Suidam in γυμνικοί. Idem.

ferat partes, unam cum Victore Comite quiete prima noctis emitti disposuit, ut flumine raptim transmisso ripæ occuparentur hostiles. Quod cùm acri metu territi duces concordi precatu fieri prohibere tentarent, neque destinationem flecterent Principis, sublato vexillo, ut jussum est, evolant è conspectu quinque subitò naves: & cùm ripas jam adventarent, facibus & omni materia quâ alitur ignis petitæ adsiduis jactibus, cum militibus jam conflagrassent, [m] ni veloci vigore pectoris excitus Imperator, signum sibi datum nostros, quòd margines jam tenerent ut mandatum est, erexisse proclamans, classem omnem properare citis remigiis adegisset. Quo facto & naves incolumes sunt receptæ: & residuus miles, quamquam saxis & varietate telorum ex edito vexaretur, post concertationem acerrimam præaltas ripas & arduas supergressus, stabat immobilis. Et miratur historia [n] Rhodanum arma & loricam retinente Sertorio transnatatum: cùm eo momento turbati quidam milites, veritíque ne remanerent post signum erectum, scutis quæ patula sunt & incurva, proni firmiùs adhærentes, eáque licèt imperitè regendo, per voraginosum amnem velocitatem comitati sint navium. Contra hæc Persæ objecerunt instructas cataphractorum equitum turmas sic confertas, ut laminis coaptati corporum flexus splendore præstringerent occursantes obtutus, operimentis scorteis equorum multitudine omni defensa: quorum in subsidiis manipuli locati sunt peditum, contecti scutis oblongis & curvis, [7] quæ texta vimine & coriis crudis gestantes, densiùs se commovebant. Post hos elephanti gradientium collium specie, motúque immanium corporum propinquantibus exitium intentabant, documentis præteritis formidati. Hinc Imperator [o] catervis peditum infirmis medium inter acies spatium, secundùm Homericam dispositionem præstituit, ne locati priores, cedentésque deformiter cunctos averterent secum, aut postsignani ponè omnes rejecti centurias, nullo [8] retinente licentiùs verterent terga: ipse cum levis armaturæ auxiliis per prima postremáque discurrens. Ergo ubi vicissim contiguæ se cernerent partes, cristatis galeis corusci Romani, vibrantésque clypeos, [p] [q] velut pedis anapæsti præcinentibus modulis leniùs proce-

7 *Ms* quæ tecta vimine & coriis crudis gestantes.
8 *Steph.* renitente.

m *Ni veloci frigore pectoris.*] Scribendum arbitror, *ni veloci vigore*. Vales.

n *Rhodanum arma & loricam retinente Sertorio transnatatum*] Non minor virtus Sorani Batavi, de quo hæc vetus Inscriptio:

Hadriano potui qui judice vasta profundi
Æquora Danubii cunctis tranare sub armis.

Et ante hos annos aliquot miles gregarius Parisiis, spectante Rege Christianissimo, ita armatus ut erat, transnatavit Sequanam. *Lindenbr.*

o *Catervis peditum firmis medium inter acies spatium, secundum Homericam dispositionem præstituit*] Certa emendatio est, *catervis peditum infirmis*. Ea enim Homeri ordinatio, Iliad δ.

Ιππῆας μὲν πρῶτα σὺν ἵπποισιν καὶ ὄχεσφι
Πεζοὺς δ' ἐξόπιθεν στῆσεν πολέας τε καὶ ἐσθλοὺς,
Ερκος ἔμεν πολέμοιο. κακοὺς δ' ἐς μέσσον ἔλασσεν.

Quam aciei ordinationem etiam Pyrrhus imitatus est; ut Sext. Julius Frontinus ait, Strategem. lib. II. cap. 3. *Idem.*

p *Velut pedis anapæsti præcinentibus modulis*] Vid. Val. Max. lib. II. cap. 6. §. 2. Gell. lib. I. cap. II. Agathias Histor. Justinian. *Idem.*

q *Velut pedis anapæsti præcin. modulis.*] Spartiatarum exercitus ad modum procedebat & tibiam, nec adhibeba-

debant: [r] & præpilatis missilibus per [9] procursatores principiis pugnæ tentatis, excita undique [s] humus rapido turbine portabatur. Et cùm undique solito more conclamaretur, virorúmque alacritatem [1] sonantia classica jam juvarent, hastis & mucronibus strictis hincinde comminus pugnabatur: sagittarum periculis miles erat immunis, quantum interiora festinatiùs occupabat. Inter quæ Julianus pulsos fulcire subsidiis, incitaréque tardantes, quasi conturmalis strenuus properabat & rector. Laxata itaque acies prima Persarum, [2] [t] leni antè, dein concito gradu calefactis armis retrorsus gradiens, propinquam urbem petebat: quam sequebatur miles itidem fessus, in campis torridis adusque diei finem à lucis ortu decernens: ejúsque occipitiis pertinaciùs hærens, omnem [v] cum Pigrane, & Surena, & [3] Narseo potissimis ducibus adusque Ctesiphontis muros egit præcipitem [4] [x] adversorum feriens suras & terga. [y] Perrupissétque civitatis aditus, lapsorum agminibus mistus, ni Dux Victor nomine manibus erectis prohibuisset & vocibus, ipse humerum & sagittâ præstrictus: & timens ne intra mœnium ambitus rapidus miles inconsultè repertus,

9 *Ita mss. & Steph. vulg.* procuratores 1 *Ms.* sonans classica jam juvaret. 2 *Ms.* leniante & incone 3 *Ms.* Narteo. 4 *Al.* aversorum.

tur ulla sine anapæstis pedibus hortatio, ut ait Cicero in 3. Tuscul. & Valerius Max. in lib. 2. cap. 1. cujus verba sublegisse videtur Marcellinus. Sic enim ait Maximus de Spartanis: *Non ante ad dimicandum descendere solebant, quàm tibiæ concentu, & anapæsti pedis modulo cohortationis calorem animo traxissent.* Porro hæc anapæsta Tyrtæus composuerat Spartanis, teste Pausania in Messeniacis. Erant autem ejusmodi:

Ἄγετ' ὦ Σπάρτας εὔανδροι
Κοῦροι πατέρων πολιῆται,
Λαιᾷ μὲν ἴτυν προβαλέσθε,
Δόρυ δ' εὐτόλμως βάλλοντες,
Μὴ φειδόμενοι τᾶς ζωᾶς.
Οὐ γὰρ πάτριον τᾷ Σπάρτᾳ.

Ut refert Dio in Orat. 2. de regno, & Tzetzes in Chil. 1. hist. 26. qui hæc ἐμβατήρια μέλη appellant. Et alioqui anapæstis delectatos esse Spartanos, patet ex Athenæi lib. 4. ubi Hyacinthiorum sollemne describitur. Ait enim ibi Polycrates, pueros canentes ad tibiam, pulsasse citharæ chordas simul omnes ad pedis anapæsti modum: ἐν ῥυθμῷ ἀναπαίστῳ μετ' ὀξέως δὲ τόνου τὸν θεὸν ᾄδουσι. Celeri quippe & incitato Laconum ingenio hic anapæsticus modus, acutus & creber ac vegetus, conveniebat. *Vales.*

r *Et præpilatis missilibus.*] Malim *propilatis*, ut in lib. 16. *Propilabantur*, inquit, *missilia*, *&c.* id enim erat apud veteres initium pugnæ. Cæsar in lib. 1. & 2. de bello Gallico, *pilis missis* dicit. At præpilata missilia apud T. Livium sunt, quæ obtusa sunt, & mucronis loco pilam præfixam habent. Polybius ἐσφαιρωμένα dixerat, & Xiphilinus in Nerone. *Idem.*

s *Humus rapido turbine portabatur.*] Hoc verò nimis poëticum, & planè διθυραμβῶδες. Sic Silius Italicus in lib. x.

----*sublatum pulvere campum*
Vulturius rotat.

Et Statius in 5. Theb.

----*totúmque Notis portantibus æquor.* Idem.

t *Leni & inconcito gradu.*] Sic Castello placuit, cùm in Editione Rom. excusum esset, *leni antè inconcito gradu*: prout etiam in Ms. legitur Florentino, * & Toloss. * [ac Colbert.] At Codex Regius ita scriptum habet, *leni antè incitato gradu*: [lego, *leni ante dein concito gradu*.] Sequitur enim, *calefactis armis retrorsus gradiens*, ut appareat eum cursum incitatum fuisse, qui antea lenis fuerat. *Idem.*

v *Cum Tigrane.*] Non sum veritus Editionis Romn. scripturam auctori suo reddere, quam & auctoritas exxemplaris Regii * & Tolos. * [ac Colbert.] firmabaat. Accedit Zosimus, qui Pigraxem hunc nominat. τῆς φυγῆς ἡγησαμένων τῶν στρατηγῶν· ἦσαν δὲ οὗτοι Πιγράξης γένει καὶ ἀξιώσει προέχων ἁπάντων, καὶ Ἀνάρρειος καὶ Σουρήνας. *Fugæ initium Duces fecere: Pigraxes summo loco, & dignitate aliis antecellens & Anarreus*, (Narteus in Mss. Regio. Fl. & Valent. [& Colbert.] dicitur) *& Surenas.* Sex autem millia Persarum in hoc prœlio occubuisse prodit Libanius pag. 322. At Marcellinus 11. millia tantùm dicit, & 13. *Idem.*

x *Adversorum feriens suras & terga*] Libro seq. cap. 3. dicit *aversorumque Persarum & beluarum suffragines concidebat & terga.* Ut dubitem, an & nunc etiam non ita scripserit. Alioquin adversos solet ponere pro hoistibus. *Gron.*

y *Perrupissetque civitatis aditus, ni Victor.*] Aliiam ejus rei causam affert Rufus Festus. *Persas*, ait, *terrore subito miscuerunt: versisque agminibus totius gentis, apertis Ctesiphontem portis victor miles intrasset, nisi major prædarum occasio fuisset, quàm cura victoriæ.* Idem etiam di-

nullóſque inveniens exitus, multitudinis pondere circumveniretur. Sonent Hectoreas poëtæ veteres pugnas: fortitudinem Theſſali ducis extollant: longæ loquantur ætates [z] Sophanem, & Aminiam, & Callimachum, & [5] Cynægirum, Medicorum in Græcia [6] fulmina illa bellorum: non minùs illo die quorumdam ex noſtris inclaruiſſe virtutem, omnium confeſſione monſtratur. Poſt timorem depoſitum calcatáſque ruinas hoſtilium corporum, juſto ſanguine miles etiamtum cruentus, ad Imperatoris tentoria congregatus, laudes ei perhibebat & gratias, quòd ignoratus ubique dux eſſet an miles magis, tum ita rem proſperè geſſerat, ut [a] cæſis Perſarum plus minúſve duobus millibus & quingentis, LXX. caderent ſoli noſtrorum. Qui appellans pleroſque nominatim, quos ſtabili mente aliquid clarum feciſſe ipſe arbiter perſpexit, [b] navalibus donavit coronis, & civicis, & caſtrenſibus. Abunde ratus poſt hæc proſperitates ſimiles adventare, complures hoſtias Marti parabat Vltori: & ex tauris pulcherrimis decem ad hoc perductis, nondum aris admoti voluntate ſua novem procubuere triſtiſſimi: decimus verò qui diffractis vinculis lapſus, ægrè reductus eſt, mactatus ominoſa ſigna monſtravit. Quibus viſis exclamavit indignatus acriter Julianus, Jovémque teſtatus eſt, nulla Marti jam ſacra facturum: [c] nec [d] reſecravit, celeri morte præreptus.

CAP. VII. Digeſto itaque conſilio cum Primatibus ſuper Cteſiphontis obſidio, itum eſt in voluntatem quorumdam, facinus audax & importunum eſſe noſcentium id aggredi: quòd & civitas ſitu ipſo [7] inexpugnabilis defendebatur, & cum metuenda multitudine protinus Rex affore credebatur. Vicit ſententia melior: cujus utilitate Princeps ſollertiſſimus approbatâ, Arinthæum

5 *Mſ.* Cupegirum. 6 *Mſ.* culmina. 7 *Al.* inexpugnabili.

ſertè confirmat Libanius in Orat. funebri pag. 322. *Valeſ.*

z *Sophanem, & Aminiam, & Callimachum, & Cynegyrum*] De his ſparſim Herodotus lib. VI. VIII. IX. Juſtinus lib. II. * Valer. Max. lib. 3. cap. 2. * *Lindenbr.*

a *Cæſis Perſarum plus minúſve duob. mill.*] In numero cæſorum variat Soſimus lib. III. Ἔπεσον δὲ καὶ ἐν τῇ μάχῃ Περσῶν μὲν πεντακόσιοι καὶ δισχίλιοι, Ῥωμαίων δὲ οὐ πλείους πέντε καὶ ἑβδομήκοντα. Idem.

b *Navalibus donavit coronis, & civicis, & caſtrenſibus*] Protrita jam ſunt, quæ de hiſce coronis in veterum libris leguntur. Vide Vegetium & ejus Scholiaſten. *Idem.*

c *Nec reſecravit.*] Id eſt, nec ſe religione ſolvit, quam jurando contraxerat. Reſecrare enim eſt ſolvere religione, ut ait Feſtus: ſed propriè de obſecrantibus dicebatur. Cùm enim reus comitiis populum per Deos obſecraverat, ut periculo liberaretur: jubebat magiſtratus eum reſecrare, ut populus Rom. religione ſolveretur, quâ ſe obligatos eſſe putabant, quod per Deos eſſent rogati. Hinc quoties aliquid poſtulantes ab altero *Obſecro* dixerant, ſtatim religionis cauſâ addebant *Reſecro*, ut docet Plautus in Aulularia. Interdum ipſi qui obſecrabantur, reſecrabant, ut apud eumdem Plautum in Perſa, Scena I. Reſecratio etiam exſecrationi nonnumquam opponitur, ut apud Cornelium Nepotem in Alcibiade. *Reſtituta ergo huic ſunt publicè bona, iidémque illi Eumolpidæ ac Ceryces, qui eum devoverant, rurſus reſecrare ſunt coacti.* τὰς ἀρὰς ἀφοσιώσασθαι dicit Plutarchus in Alcibiade. Diodorus Siculus in lib. 13. ἄραι τὴν ἀράν. Calliſthenes uno verbo ἀναρᾶσθαι, teſte Suida. * Pollux ἐπαναρᾶσθαι dicit in lib. V. Onomaſt. capite 24. * Ritus autem exſecrationis ac devovendi is erat Athenis, ut Sacerdotes & Antiſtitæ ſtantes verſus occaſum imprecarentur dira quædam, & puniceas veſtes excuterent, ut tradit Lyſias in Orat. contra Andocidem. *Valeſ.*

d *Reſecravit*] * AEmil. Probus in Alcibiade pag. 35. b. *Reſecrare ſunt coacti, qui eum devoverant.* Plaut. Perſa pag. 551. *Obſecro te, reſecra, &c.* Id. Aulul. pag. 104. *Reſecroque mater, quod dudum obſecraveram.* * Vid. Feſtum in *Reſecrare.* Lindenbr.

cum manu peditum expedita ad populandas regiones circumsitas misit, armentis lætas & frugibus, hostes pari persecuturum industria, quos dispalatos nuper densi tramites & [e] latebræ texere [8] notissimæ: hinc opulenta. Sed ille avidæ semper ad ulteriora cupiditatis, [f] parvi habitis vetantium dictis, & increpitis Optimatibus, quòd ob inertiam [otiíque desiderium [g] amitti suaderent propè jam] parta Regna Persidis: flumine lævâ relicto, [h] infaustis ductoribus prævіis, mediterraneas vias arripere [9] citato proposuit gradu. Et tamquam funesta face Bellonæ subjectis ignibus [i] exuri cunctas jusserat naves, [k l] præter minores duodecim, [m] quas profuturas pangendis pontibus disposuit vehi carpentis: idque putabat utiliter ordinasse, ne relicta classis usui hostibus foret, aut certè, ut ab expeditionis primordio factum est, armatorum ferè viginti millia in trahendis occuparentur iisdem navibus & regendis. Dein cùm metuens sibi quisque mussaret, monstrarétque perspicua veritas, quòd repulsus forsitan ariditate vel altitudine montium, ad aquas redire non poterit

8 *Ms.* notissimæ hinc opulenta. Sed. 9 *Ms.* chato.

e *Latebræ texere notissimæ.*] Post hæc verba in Ms. Flor. Val. & Regio, [& Colbert.] * ac Tolos. * legitur *hinc opulenta, sed ille, &c.* Neque aliter in Editione Romana. Quare accedo libenter conjecturæ viri docti qui Regium exemplar manu sua descripsit. Is enim ad oram libri adnotat suspicari se, plurima hîc deesse. Deest autem primò legatio Saporis ad Julianum, de qua præter Libanium pag. 322. loquitur & Socrates in lib. 3. cap. 18. Deinde desideratur narratio rerum, quas exercitus Rom. Ducibus Procopio & Sebastiano intra Tigrim relictus gesserat, & quam ob causam Juliano in Assyria, prout ipsis mandatum erat, occurrere non potuerit. Hæc autem desiderari ipse docet Marcellinus in fine hujus libri pag. seq. his verbis: *Hisque accedebat aliud malum, quòd nec adminicula, quæ præstolabamur, cum Arsace & nostris Ducibus apparebant, ob causas impedita prædictas.* Ubinam prædictas, nisi hoc in loco? Certè Libanius post legationem illam Saporis à Juliano occultè dimissam, ne pacis mentione frangerentur ac mollirentur animi militum, subjicit de Arsace & exercitu Rom. Postremò desideratur in hac lacuna fraus Persicorum transfugarum, quorum suasu Julianus inductus, classem temere concremavit. De his enim se locutum hîc esse, satis indicat Marcellinus sequentibus mox verbis. *Vales.*

f *Parvi habitis vetantium dictis.*] Ducum & Comitum, atque inter hos Regalis Hormisdæ, qui transfugarum consilio ac promissis dolum subesse admonebant, ut scribit Zonaras. *Idem.*

g *Amitti suaderent pæne jam.*] Hanc integram περικοπὴν primus Gelenius ex conjectura, ut opinor, adjecit. Nam in Ms. Regio [& Colb.] & Editione Rom. desiderantur hæc verba. *Idem.*

h *Infaustis ductoribus præviis*] Ad Zopyri exemplum quemdam, non viæ ductorem tantùm se obtulisse, sed auctorem quoque Juliano exstitisse, ut naves reique alimentariæ copiam, qua abundabat, flammis daret, Nazianzenus scribit *Στηλιτευτικῷ* Oratione II. cujus verba operæ pretium erit videre. * Ita Dani Saxoniam infestantes, cùm militem captivum ducem itineris fecissent, ad loca difficiliora paludis cujusdam perducti, facilè à Saxonibus qui insequebantur, sunt disjecti, & perierunt ex eis XX. millia. Nomen militis qui deduxit eos ad invium, fuit Hervvardus, qui perenni Saxonum laude celebratur. Heimoldus lib. 1. cap. 15. * *Lindenbr.*

i *Exuri cunctas jusserat naves*] Zosimus lib. III. Gregor. Nazianzenus in Julian. Orat. II. Augustinus de Civitate Dei lib. IV. cap. 29. lib. V. cap. 21. *Idem.*

k *Præter minores duodecim*] Numerus apud Zosimum auctior: τὰ πλοῖα ἐμπρῆσαι, ϗ πάντα πλὴν ὀκτωκαίδεκα Ῥωμαϊκῶν, Περσικῶν δὲ τεσσάρων, ἃ δὴ παντὶ πυρί. Idem.

l *Præter minores* XII.] Consentit Zonaras qui 700. triremes cum 400. onerariis incensas fuisse dicit. At Libanius pag. 302. quindecim naves ad compingendos pontes ait esse servatas: qui quidem eo loci multum laborat, ut hoc inconsultum & imprudens Achillis sui facinus excuset. Adde Augustinum in lib. V. de Civitate Dei, cap. 29. *Vales.*

m *Quas profuturas pangendis pontibus disposuit vehi carpentis*] Fl. Vegetius de Re milit. lib. III. cap. 7. *Commodius repertum est, ut monoxylos, hoc est paullo latiores scaphulas ex singulis trabibus excavatas, pro genere ligni & subtilitate levissima, carpentis secum portet exercitus, tabulatis pariter & clavis ferreis præparatis. Ita absque mora constratus pons, & funibus (qui propterea habendi sunt) vinctus, lapidei arcus soliditatem præstat in tempore.* Neque id mirum videri debet, in hunc usum naves curribus vectas: cùm & Hunnos constet, aliosque Istri circumcolas, navigia sua temere confecta de loco in locum passim hoc modo transferre solitos. Vid. Priscus Rhet. in Eclogis legation. * Bello etiam quod Maximilianus Imp. & Ludovicus XII. Galliæ Rex contra Venetos gesserunt, Germani ac Galli milites scaphis, quas carpentis vexe-

miles, [n] tortíque perfugæ apertè faterentur ſe fefelliſſe, concurſu maximo exſtingui juſſæ ſunt flammæ. Et quoniam ignis auctus immaniter pleraſque conſumpſit, XII. tantummodo naves potuerunt intactæ ſervari, quæ ut poſſint cuſtodiri diſcretæ ſunt. Hoc caſu claſſe cùm non oporteret abolita, Julianus conſociato fretus exercitu, cum armatorum nulli per diverſa [1] diſtringerentur, numero potior ad interiora tendebat, alimenta affatim opulentis ſuggerentibus locis. Quo cognito, hoſtes ut inediâ nos cruciarent, herbas cum adultis ſegetibus incenderunt: & conflagratione procedere vetiti, ſtativis caſtris dum flammæ ſeneſcerent [2] tenebamur. Inſultantéſque nobis longiùs Perſæ, nunc de induſtria ſe diffundebant, aliquoties confertiùs reſiſtentes: ut procul conſpicantibus viderentur adveniſſe jam Regis auxilia, ideoque eos æſtimaremus erupiſſe ad audaces excurſus & inſolita tentamenta. Mærebat tamen ob hæc Imperator & miles, quòd nec contabulandi pontis erat facultas, amiſſis navibus temere, nec occurri poterat hoſtis adventicii motibus, quem adeſſe [3] coruſcus nitor indicabat armorum, artè pro ſingulis membris inflexus. Híſque accedebat aliud haud exiguum malum: quòd nec adminicula quæ præſtolabamur cum Arſace & noſtris ducibus, apparebant, [o] ob cauſas impedita prædictas.

CAP. VIII. Has ob res ut ſolaretur anxios milites Princeps, [p] captivos graciles ſuapte naturâ, ut pæne ſunt Perſæ, & macie jam confectos juſſit in medium duci: noſtróſque reſpiciens, *En*, inquit, *quos Martia iſta pectora viros exiſtimant, deformes illuvie capellas & tætras, utque crebri docuerunt eventus, antequam manus conferant, abjectis armis vertentes ſemet in fugam.* Quibus dictis, remotíſque captivis, ſuper rerum ſumma conſultabatur. Et multis ultro citróque dictitatis, cùm reverti debere per loca quà venimus, plebs vociferaretur imprudens: reſiſtebat intentiùs Princeps, multis

1 *Al.* diſtinerentur. 2 *Al.* nitebamur. 3 *Mſ.* coruſcus.

rant. Silam fl. trajecerunt. Bembus Hiſtor. Venetæ lib. XII. pag. 167. b. Vid. Aimoin. lib. 5. cap. 7. pag. 273. *Lindenbr.*

n *Tortique perfugæ.*] Id planè eodem modo refert Zonaras: ἤδη δὲ ἐκείνων ἐκπυρωθεισῶν ἐπεὶ πολλοὶ τῶν ταξιάρχων ἐνέδραν καὶ δόλον ἐνίσταντο εἶναι τὰ παρὰ τῶν αὐτομόλων ἐκείνων λεγόμενα, μόλις πως κατένευσεν ἐτασθῆναι τοὺς ψευδαυτομόλους· οἱ ἐκδοθέντες βασάνοις ἐξέφηναν τὸ ἀπόρρητον. *Cum jam univerſæ naves conflagraſſent, pleriſque Tribunorum contendentibus ea quæ à transfugis dicerentur fraudem & inſidias eſſe, vix permiſit, ut quæſtioni transfugæ ſubderentur: qui tormentis adacti, tandem veritatem aperuere.* Valeſ.

o *Ob cauſas impedita prædictas.*] Arſaces quidem Armeniæ Rex ſeu proditione, ut ei objicit Libanius, ſeu quòd regionem ſuam nudare Perſis nolebat, copias ſuas Juliano obviam mittere ſuperſedit. Chiliocomum tamen vaſtavit, ut legitur p. 300. Exercitus autem Rom. qui cis Tigrim relictus fuerat, partim ignaviâ ac metu, quòd conſortes ſuos in Tigri lavantes ſagittis Perſarum occiſos viderant, partim diſcordiâ Ducum, cùm ſibi invicem obtrectarent, & altero proficiſci jubente, alter ut manerent hortaretur, inertiâ ibidem & otio commarcuit. Libanii verba ſunt p. 301. eò enim recurrendum eſt poſt finem paginæ 322. ob tranſpoſitionem paginarum, qua hæc Oratio miſere depravata eſt. *Idem.*

p *Captivos graciles juſſit in medium duci.*] Hoc ſtrategemate ad ingenerandum militibus hoſtium contemptum antiqui Imperatores ſæpe uſi ſunt: & Leo Imperator in Tacticis id magnopere ſuadet. Simili arte Ageſilaus captivos Perſas nudos divendi ante ora militum juſſit, ut milites cùm eorum mollitiem cernerent, cum mulierculis ſibi bellum fore ſperarent, teſte Xenophonte in lib. 3. & Plutarcho in Ageſilao. *Idem.*

cum eo nequaquam fieri poſſe monſtrantibus per effuſam planitiem pabulo abſumpto & frugibus, vicorúmque reliquiis exuſtorum inopiâ ſqualentibus ultimâ: quódque liquentibus jam brumæ pruinis omne immaduerat ſolum, & ruptis riparum terminis aucti inhorruere torrentes. [4] [q] Eo etiam ad difficultatem accedente negotii, quòd per eas terras vapore ſideris caleſcentes, muſcarum & culicum multitudine referta ſunt omnia, earúmque volatu dies & aſtrorum noctu micantium facies obumbratur. Et cùm nihil humani proficerent ſenſus, diu fluctuantes & dubii, exſtructis aris cæſiſque hoſtiis conſulta numinum
[5] ſcitabamur: utrum nos per Aſſyriam reverti cenſerent, an præter radices montium leniùs gradientes, Chiliocomum prope Corduenum ſitam ex improviſo vaſtare: [r] quorum neutrum extis inſpectis conſore dicebatur. Sedit tamen ſententia, ut omni ſpe meliorum ſucciſa [6] Corduenam arriperemus: & XVI Kal. Julias promotis jam ſignis, [7] progreſſo Imperatore cum lucis exordio, fumus vel vis quædam turbinata pulveris apparebat: ut opinari daretur aſinorum eſſe greges agreſtium, quorum multitudo in tractibus eſt illis innumera, ideo ſimul incedens, ut conſtipatione denſa feroces leonum fruſtrentur aſſultus. Quidam arbitrabantur [ſ] Sacenæ duces adventare jam noſtros, rumoribus percitos, quòd Imperator Cteſiphonta magnis viribus oppugnaret: [t] nonnulli Perſas nobis [8] viantibus incubuiſſe firmabant. Ideo inter hæc ita ambigua ne quid adverſum accideret, revocantibus agmina claſſicis, in valle graminea prope rivum, multiplicato ſcutorum ordine in orbiculatam figuram metatis tutiùs quievimus caſtris. Nec enim aduſque veſperam aëre concreto diſcerni potuit, quidnam eſſet [v] quod diu ſqualidius videbatur.

4 *Mſ.* Ego etiam. *V.C.* Eo etiam. 5 *Mſ.* citabantur. 6 *Mſ.* Corduam. 7 *Vulg.* progreſſo jam lucis. 8 *Mſ.* viantibus.

---

q *Ergo etiam al difficult.*] *V.C. Eo etiam ad difficult.* Lindenbr.

[r *Quorum neutrum ext is inſpectis conſore dicebatur.*] Terentius in Andria hoc utitur verbo: *Reſtat Chremes, qui mihi exorandus eſt: & ſpero conſore.* Ubi Donatus *conſore* malè à *conſit* deducit. Putat Petrus Pithœus eſſe hoc verbum exſtiſpicum, ut ad oram libri ſui notavit.] *Valeſ.*

[ſ *Sacenæ duces adventare,* &c.] Ita præ ceteris codex Colbert. Legendum tamen puto *Saracenos duces adv. &c.*] Idem.

t *Nonnulli Perſas novis motibus incibuiſſe firmabant*] Mſ. *novis viatibus* legendum *nobis viantibus*, ut libro XV. cap. 10. *viantibus opportunas.* lib. XIX. cap. 8. *terga viantium aggreſſa.* Libro XX. cap. 9. *intenti ad viandum.* Libro XXV. cap. 3. *viantes catervas.* Qui eſt idiotiſmus Auctorum coætaneorum, id eſt, nobis iter carpentibus. Oiſelius. Ita & P. Pithæus legendum ait *nobis viantibus*, per eadem loca, quia in vett. libris pro *novis motibus* ſcriptum eſt *nobis viatibus*. Had. Valeſ.

v *Quod his ſqualidius videbatur.*] Emendavi, *quod diu ſqua. videbatur*: cùm viderem in hac eadem pagina paullo ſuprà pro *diu fluctuantes & dubii*, in Mſſ. & Editione Rom. ſcriptum eſſe *diis fluct.* eodem errore. *Henr. Valeſ.*

Explicit Liber XXIV.

AMMIANI MARCELLINI RERUM GESTARUM

LIBER XXV.

Incipit feliciter.

Hæc libro Ammiani Marc. XXV. continentur.

C. XI. *Jovianus metu rerum novarum per Syriam, Ciliciam, Cappadociam, & Galatiam celeriter itinere facto, Ancyræ cum Varroniano filio infante Conſulatum init, ac mox Dadaſtanæ repentina morte fungitur.*

CAPUT I. ET hanc quidem noctem nullo ſiderum fulgore ſplende 1, ut ſolet in arduis rebus & dubiis, exegimus, nec ſedere quoquam auſo nec flectere in quietem lumina præ timore. Ubi verò primùm dies inclaruit, radiantes [1] [a] loricæ limbis circumdatæ ferreis, & coruſci thoraces longè proſpecti, adeſſe Regis copias indicabant. Hócque viſo accenſum, [2] properantem congredi militem dirimente fluvio brevi prohibuit Imperator: & non procul à vallo ipſo inter excurſatores noſtros & Perſicos prœlio acri conſerto, [b] Machamæus cecidit ductor unius agminis noſtri. Cui propugnaturus Maurus frater, Dux poſtea Phœnices, cùm germani trucidaſſet interfectorem, obvium quemque perterrens, infirmatus & ipſe humerum telo, palleſcentem morte propinqua Machamæum extrahere pugna viribus valuit magnis. Et cùm fatiſcerent vix toleranda æſtuum magnitudine crebríſque congreſſibus partes, ad ultimum hoſtiles turmæ gravi ſunt repulſa diſcuſſæ. [c] Hinc recedentibus nobis longiùs, [3] Saraceni noſtrorum metu peditum repedare compulſi, paullo poſtea innexi Perſarum multitudine tutiùs irruebant, Romana impedimenta rapturi: verùm viſo Imperatore ad alas ſubſidiarias reverterunt. Qua ex regione profecti [d] ad Hucumbra nomine villam pervenimus: ubi per biduum omnibus ad eſum congruis, & ſatietate quæſita frumenti ultra ſpem recreati diſceſſimus: & confeſtim, abſque his quæ tempus vehi permiſit, reliqua flammis exuſta ſunt. Poſtridie [e] exercitu ſedatiùs procedente, extremos qui eo die fortè cogendorum agminum officia ſuſtinebant, nec opinantes Perſæ adorti, negotio levi interfeciſſent, ni proximus equitatus noſter hoc [4] ociùs intellecto, per patulas valles latè diffuſus tantam molem diſcriminis, vulneratis qui ſupervenerant, [5] repuliſſet. In hac cecidit pugna [f] Adaces nobilis Satrapa,

1 *Mſ.* loricæ nimbis circumd. 2 *Mſ.* proferentem. 3 *Mſ.* Saraceni ſunt & noſtrorum. 4 *Mſ.* acutiùs. 5 *Mſ.* repuliſſent.

a *Loricæ niveis limbis circumd.*] Sic emendavit Caſtellus, cùm in Editione Rom. legeretur, *nivibus lumbis*. Ego verò cùm in omnibus Mſſ. Regio, Val. & Flor. repererim, *loricæ nimbis circumdatæ ferreis*, eam ſcripturam ſequi malui. *Limbis* tamen equidem prætulerim Sic enim loquitur Marcellinus in lib. 16. *Sparſique cataphracti equites quos Clibanarios dictitant Perſæ, thoracum muniti tegminibus, & limbis ferreis cincti.* [Sanè in Mſ. Colb. ſcriptum eſt, *lumbis circ. fer.* ſed correctum eadem manu, *nimbis*.] Hi ſunt quos ὠμοβύρσους καὶ σιδηροῦς θώρακας vocat Plutarchus in Craſſo. *Valeſ.*

b *Machamæus cecidit.*] Zoſimo in lib. 3. μαχαμαῖος. Eumdem intelligit Libanius pag. 302. cùm dicit: πεσόντος ἢ τοῦ ἡμετέρου τινὸς (ſic Mſſ.) ταξιάρχου. Idem.

c *Hinc recedentibus nobis.*] Ad locum qui Baraphthas dicitur, teſte Zoſimo *Idem.*

d *Ad Hucumbram nomine villam.*] σύμβοαν vocat Zoſimus villam mediam inter duas urbes Niſcharam & Niſchanabem, quæ cùm fluvio Tigri dirimantur, ponte ad utilitatem commerciorum fabricato junguntur. [*Hucumbra* ſcriptum eſt in codice Colb.] *Idem.*

e *Exercitu ſedatius procedente.*] Ad locum, qui eſt inter Danabam & Symam opida, teſte Zoſimo. *Idem.*

f *Adaces legatus q. ad Conſtantium.*] Idem dicit Zoſimus: ἀνῃρέθη γὰρ ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ σατράπης τις τῶν ἐπιφανῶν ὄνομα Δάκης, (ſcrib. Αδάκης.) ὃς ἔτυχε πρότερον ἐπὶ πρεσβείαν πρὸς

trapa,

trapa, legatus quondam ad Conftantium Principem miffus, ac benignè fufceptus: cujus exuviis interfector Juliano oblatis, remuneratus eft ut decebat. Eodem die [g] Tertiacorum equeftris numerus à legionibus incufatus eft, quòd cùm ipfæ hoftium adverfas irrumperent acies, illi paullatim dilapfi, alacritate pæne totius minuiffent exercitus. Unde ad indignationem juftam Imperator erectus, ademptis fignis haftífque diffractis, omnes eos qui fugiffe arguebantur, inter impedimenta & farcinas & captivos agere iter impofuit, ductore eorum, qui folus fortiter decertarat, aliæ turmæ appofito, cujus Tribunus turpiter prœlium deferuiffe convincebatur. Abjecti funt autem facramento etiam alii quatuor ob flagitium fimile vexillationum Tribuni: hoc enim correctionis moderamine leniori, impendentium confideratione difficultatum contentus eft Imperator. Progreffi itaque LXX. ftadia attenuatâ rerum omnium copiâ, herbis frumentífque crematis, ex flammis ipfis raptas fruges & pabula, ut quifque vehere potuit confervavit. Hoc etiam loco relicto, cùm [h] ad tractum Maranga appellatum omnis veniffet exercitus, prope lucis confinia immenfa Perfarum apparuit multitudo, cum Merene equeftris Magiftro militiæ, filiífque Regis duobus, & Optimatibus plurimis. Erant autem omnes catervæ ferratæ, ita per fingula membra denfis laminis tectæ, ut juncturæ rigentes compagibus artuum convenirent: humanorúmque vultuum fimulacra ita capitibus diligenter apta, ut imbracteatis corporibus folidis, ibi tantùm incidentia tela poffint hærere, quà per cavernas minutas & orbibus oculorum affixas parcius vifitur, vel per fupremitates narium angufti fpiritus emittuntur. Quorum [i] pars contis dimicatura ftabat immobilis, ut retinaculis æreis fixam exiftimares: juxtáque [k] fagittarii (cujus artis fiduciâ ab incunabulis ipfis gens prævaluit maximâ) tendebant divaricatis brachiis flexiles arcus, [l] ut nervi mammas præftringerent dexteras, fpicula finiftris manibus cohærerent: fummáque peritiâ digitorum pulfibus argutùm fonantes arundines evolabant, vulnera perni-

τὴν κωντάντιον ἀπεςαλμένος. Valef.

g *Tertiacorum equeftris numerus*] Forfan fcripfit Ammian. *Tertianorum equeft. num.* ut in Notitia Imp. *Legiones Comitatenfes triginta duæ, Secundani Italicani, Germanicani juniores, tertiani, five tertia Italica, Tertia Herculia.* Lindenbr.

h *Ad tractum Maranga appellatum*] Zofim. *Maranfa:* εἰς Μάρανζα παρεγένοντο κώμην. Idem.

i *Pars contis dimicatura.*] Dio in lib. 40. de Perfica armatura: ἀσπίδι μὲν, inquit, οὐδὲν νομίζουσι· ἱπποτοξόται δὲ καὶ ἀκοντοφόροι (fcribe ex Mf. κοντοφόροι) τὰ πολλὰ κατάφρακτοι ςρατεύονται. *Clypeo quidem uti minime curant: fagittarii autem ex equo, & contis dimicantes, cataphracti plerumque in pugnam prodeunt.* Adde Herodianum in fine lib. 4. *Valef.*

k *Sagittarii, cujus artis fiducia ab incunabulis ipfis gens prævaluit.*] Tria nempe hæc ab ipfa infantia difcebant Perfæ, equitare, fagittare, vera dicere. Herodotus lib. I. Strabo lib XV. Plura huc fpectantia collegit V. Cl. Barn. Briffon. de Reg. Perfar. lib. II. & III. *Lindenbr.*

l *Ut nervi mammas præftringerent.*] Ut apud Homerum Pandarus Iliad. 4.

Νευρὴν μὲν μαζῷ πέλασεν, τόξῳ δὲ σίδηρον.

Quod fagittandi genus παρὰ μαζὸν dicebatur. Erat & altera jaculandi ratio παρὰ δεξιὸν ὠτίον, itémque παρ' ὦμον, ut docet Euftathius in Il. x. Quibus adde & quartum jaculandi modum ab inguine, quem Parthis familiarem fuiffe docet Perfius in Sat. 5. Propertius in lib. 4. de Virdomaro:

Illi virgatis jaculantur ab inguine bracis.

Sic enim corrigendum eum verfum exiftimo. Quintus denique modus fagittandi fuit, pede vicem manus implente: qua ratione ufos effe Arabas fcribit Suidas in Ἀραβες. Vide & Servium in librum IX. AEneid. *Valef.*

ciosa portantes. Post hos elephantorum fulgentium formidandam speciem, & truculentos hiatus vix mentes pavidæ perferebant: ad quorum stridorem odoremque & insuetum adspectum magis equi terrebantur. Quibus insidentes magistri,[m] manubriatos cultros dexteris manibus illigatos gestabant, acceptæ apud Nisibin memores cladis: & si ferociens animal vires exsuperasset regentis, ne reversum per suos, ut tunc acciderat, collisam sterneret plebem,[6] vertebram, quæ caput à cervice disterminat, ictu maximo terebrabant.[n] [o] Exploratum est enim aliquando ab Hasdrubale Hannibalis fratre, ita citiùs vitam hujusmodi adimi belluarum. Quibus non sine magno horrore perspectis, stipatus armatarum cohortium globis cum Primatibus fidentissimus Imperator, ut flagitabat [p] major vis & atrocior, [q] lunari acie sinuatísque lateribus occursuros hosti manipulos instruebat. Et ne sagittariorum procursus nostrorum cuneos disjectaret, [r] illatis concitatiùs signis spiculorum impetum fregit: datóque ad decernendum sollemniter signo, densati Romani pedites confertas hostium frontes nisu protruserunt acerrimo. Et fervente certaminum mole, clypeorum sonitus, & virorum armorùmque lugubre sibilantium fragor, nihil perpetiens jam remissum, campos cruore & corporum strage contexit, effusiùs cadentibus Persis: quibus sæpe languidis in conflictu, artiùs pes pede conlatus graviter obsistebat, pugnare fortiter eminus consuetis, & si inclinatas suorum copias senserint, cedendo in modum imbrium [s] pone versus directis sagittis hostes à persequendi fiducia deterrere. Pulsis igitur pondere magnarum virium Parthis, miles Solis cursu flammeo diu laxatus, signo in receptum [7] dato, in tentoria repedat, ad audendum deinceps majora sublatus. In hoc prœlio Persarum major

6 *Ms.* venam. 7 *Ms.* dato, in tentoria repetat.

m *Manubriatos cultros*] Livius: *Fabrile scalprum cum malleo.* Lindenbr.

n *Exploratum est enim ab Hasdrubale*] Totum hunc locum optimè Livii verba illustrant, lib. XXVII. *Elephanti plures ab ipsis rectoribus, quàm ab hoste interfecti. Fabrile scalprum cum malleo habebant: id, ubi sævire belluæ ac ruere in suos cœperant, magister inter aures positum ipsa in compage, qua jungitur capiti cervix, quanto maximo poterat ictu adigebat. Ea celerrima via mortis in tantæ molis bellua inventa erat, ubi regendi spem vicisset; primusque id Hasdrubal instituerat, dux cùm sæpe alias memorabilis, tum illâ præcipuè pugnâ.* Idem.

o *Exploratum est enim ab Hasdrubale.*] Id Hasdrubalis consilium refert Zonaras in tomo 2. pag. 90. παρήγγειλεν ὁ Ἀσδρούβας τοῖς ἐπ' αὐτῶν καθημένοις τοὺς τιτρωσκομένους τῶν θηρίων παραυτίκα σφάζειν· ῥᾶστα δὲ σιδηρίῳ τινὶ ὑπὸ τὰ ὦτα νυττόμενοι ἐκτιννύοντο. *Præcepit Hasdrubal Indis qui belluis insidebant, ut vulneratos elephantos confestim interficerent. Cultro autem quodam sub aurem percussi facillime necabantur.* [Ceterùm paullo supra pro *vertebram*, *venam* scriptum reperi in codice Colbertino: & ita in veteribus libris scriptum se invenisse notavit P. Pithœus.] *Vales.*

p *Major vis & trucior.*] In Editione Rom. legebatur, *major jussit atrocior.* quam scripturam Castellus miris modis depravarat. Sed Accursius quidem sic edidit, *major vis ita trucior.* Gelenius autem hoc modo, *major vis ita atrocior:* quo modo in exemplari Regio scriptum reperi. [In Colb. *major visit atrocior*, omnino pro *major vis & atrocior.*] Idem.

q *Lunari acie, sinuatisque laterib.*] Vide AElian. de acie instr. *Lindenbr.*

r *Illatis concit. signus spiculorum impetum fregit.*] Idem in illa celebri Marathonia pugna observavit Miltiades, qui Athenienses effuso cursu jussit Persas aggredi, quò scilicet ante ictus sagittarum ad hostem venirent, ut scribit Herodotus in VI. & Justinus in 2. Vegetius quoque in lib. 1. cap. 9. hoc præceptum Ducibus inculcat. * Nec secus Ventidius adversus Parthos, teste Frontino libri 2. cap. 2. * *Vales.*

s *Ponè versus directis sagittis*] Exercitatio hæc Parthorum sive Persarum fuit, ut non tantùm stataria congressione sagittis exertè uterentur, sed etiam cùm terga vertissent. Plutarchus in Crasso, Virgilius III. Georg. *Fidentemque fugâ Parthum, versisque sagittis.* Lindenbr.

ut dictum eft apparuit ftrages; noftrorum admodum levis. Eminuit tamen inter varios certaminum cafus Vetranionis mors viri pugnacis, [t] qui [v] legionem Ziannorum regebat.

CAP. II. Poft quæ triduo indutiis deftinato, dum fuo quifque vulneri medetur vel proximi, commeatibus nos deftitutos inedia cruciabat jam non ferenda: & quoniam frugibus exuftis & pabulis, homines in difcrimen ultimum venerant & jumenta, ex eo cibo quem animalia Tribunorum [8] vehebant & Comitum, imæ quoque militum plebi penitus indigenti pars diftributa eft magna. Et Imperator, cui non cupediæ ciborum ex regio more, fed fub columellis tabernaculi parvis cenaturo, pultis portio [9] parabatur exigua, etiam munifici faftidienda gregario, quidquid ad minifteria poftulabatur, per contubernia paupertina fui fecurus egeffit. Ipfe autem ad follicitam fufpenfámque quietem paullifper protractus, cùm fomno (ut folebat) depulfo, ad æmulationem Cæfaris Julii quædam fub pellibus [1] fcribens, [x] obfcuro noctis altitudine [2] fenfus cujufdam Philofophi teneretur, vidit fqualidius, ut confeffus eft proximis, [y] fpeciem illam Genii publici, quam cùm ad Auguftum furgeret culmen confpexit in Galliis, [3] velatâ cum capite Cornucopiâ per aulæa triftiùs difcedentem. Et quamquam ad momentum hæfit ftupore defixus, omni tamen fuperior metu, ventura decretis cæleftibus commendabat: relictóque humi ftrato cubili, adulta jam excitus nocte, & numinibus per facra depulforia fupplicans, [z] flagrantiffimam facem cadenti fimilem vifam, aëris parte fulcata evanuiffe exiftimavit: horroréque perfufus eft, ne ita apertè minax Martis

8 *In Steph. hæc verba*, & Comitum imæ quoque militum, *defunt.* 9 *Mf.* poftulabatur. 1 *Mf.* fcribens. 2 *Mf.* fenius. 3 *Al.* velata cum cornucopia.

---

t *Qui legionem Ziannorum regebat.*] In Notitia Orientalis Imperii *Tzanni* dicuntur fub difpofitione Magiftri militum per Thracias. Sic enim in Mf. codice legitur, cùm vulgò *Thaanni* legatur & *Thanni*. Erant autem Tzanni populi Lazis finitimi & Armeniis, ut docet Procopius in lib. 1. Perfic. Agathias in libro v. & Juftinianus in Novella 28. de moderatore Helenoponti. *Zanni* dicuntur à Marcellino Comite in Chronico fub Theodofio Minore. Euftathius in Dionyfium, *οἱ μάκρωνες*, inquit, ἔθνος ποντικόν. τούτους νῦν ζάννους φαμὲν, ἰδιωτικώτερον δὲ τζάνους, ὡς καὶ τὴν καλζηνὴν κελτζηνήν. Sanè Zanni, & Sanni, Tzanni, & Thanni fola pronuntiandi ratione differunt, ut Zangæ & Tzangæ, Tabennefiotæ & Zabennefiotæ in Chronico Victoris Turonenfis; Turullus & Tzurullus opidum Thraciæ in Procopio & Suida. Ex his quæ diximus, apparet Tzannos longè ante Juftiniani tempora fœderatos Rom. & auxiliares fuiffe. *Valef.*

v *Legionem Ziannorum regebat*] * Zanorum mentio in Novell. Juftiniani 1. & 28. Agath. lib. 5. * Legionis nomen non ponit Zofimus, rem tamen ita narrat: ἀπόλλυσιν ἄλλους τε στρατιώτας, καὶ Βρεττανίωνα τὴν ἡγεμονίαν ἔχοντα τοῦ λόχου, ἀνδρείως ἀγωνισάμενον. In Notitia Imperii nominatur *Cohors* IX. *Thanorum Nitriæ*: & fortaffis-an in fcriptura tantùm variatio eft; reipfa verò eadem hæc cum illa, cujus hîc mentionem Ammianus facit. *Lindenbr.*

x *Sententiis cujufd. Philofophi.*] Sic conjecit P. Caftellus, cùm in Editione Rom. & Mff. omnibus legeretur *fenius cui.* Unde fcribendum exiftimo *obfcuro noctis*, (fic in Mf. Reg. * & Tolof. * & Edit. Rom.) *altitudine fenfus cujufd. Phil. teneretur.* [Sanè in Colb. legitur, *obfcuro noctis altitudine fenius cujufdam Philofophi tenerentur.*] *Valef.*

y * *Speciem Genii publici cum cornucopia*] Cornu pomiferum vocat Arnobius lib. VI. Fortuna cum cornu pomis, ficubus, aut frugibus autumnalibus pleno depingebatur. Ib. * *Lindenbr.*

z *Flagrantiffimam facem cadenti fimilem*] Iterum inf. *facem* vocat, ut Apul. de Mundo: *Sunt & alia ejufmodi imaginum genera, quas Græci faces -- nominant.* Ariftot. five quis alius auctor libelli de Mundo, λαμπάδας dixit; *globum* Aurel. Victor. in Julian. *Ac ne noctu quidem vifus ingens globus cælo labi, diem belli cautum præftiterit.* * Gell. lib. 19. cap. 1. *Fumigantes globi.* * Idem.

apparuerit sidus. Erat enim nitor igneus iste,[a] quem [b] διαΐσσοντα nos appellamus, nec cadens umquam nec terram contingens. Corpora enim qui credit cælitus posse labi, profanus meritò judicatur & demens. Fit autem hic habitus modis compluribus, è quibus sufficiet pauca monstrare. [c] Scintillas quidam putant ab ætherio cadentes vigore, parúmque porrectiùs tendere sufficientes exstingui: vel certè radiorum flammas injectas nubibus densis acri scintillare [4] contactu: aut cùm lumen aliquod cohæserit nubi. Id enim in stellæ speciem figuratum, decurrit quidem dum viribus ignium sustentatur: amplitudine verò spatiorum exinanitum, [d] in aërium solvitur corpus, ad substantiam migrans, [e] cujus attritu incaluit nimio. Confestim itaque ante lucis primitias Etrusci Haruspices accersiti, [5] consultíque quid astri species portenderet nova, vitandum esse cautissimè responderunt, ne quid tunc tentaretur: ex [f g] Tarquitianis libris, in titulo *De rebus divinis*, id relatum esse monstrantes: quòd face in cælo visa committi prœlium, vel simile quidquam non oportebit. Quo etiam id inter alia multa spernente, orabant Haruspices saltem aliquot horis profectionem differri: & ne hoc quidem sunt adepti, Imperatore omni vaticinandi scientiæ reluctante: sed exorto jam die, promota sunt castra.

CAP. III. Hinc nos egressos, Persæ cùm sæpe afflicti peditum [6] stabiles pugnas horrerent, structis insidiis occultè comitabantur, altrinsecus viantes catervas à celsis collibus explorando: ut id suspicans miles adusque perpetuum diem nec vallum erigeret, nec sudibus se communiret. Dúmque teguntur firmiter latera, & exercitus pro locorum situ quadratis quidem sed laxis incedit agmi-

4 *Steph.* contractu. 5 *Ms.* consultique quid. *quod placet.* 6 *Ms.* stabiles pugnas.

---

a *Quem* ΔΙΑΙΣΣΟΝΤΑ.] Id signum ab antiquis infaustum esse habitum docet Homerus Il. 4.

Οἷον δ' ἀστέρα ἧκε Κρόνου παῖς ἀγκυλομήτεω
Ἢ ναύτῃσι τέρας, ἠὲ στρατῷ εὐρέϊ λαῶν
Λαμπρόν. τοῦ δέ τοι ἄπο πολλοὶ σπινθῆρες ἵενται.

Ubi Eustathius rectè notat: *ἀστέρα δὲ λέγει οὐ κυρίως, ἀλλά τι ἀστεροειδὲς, οἷον κομήτην, ἢ ὁποῖοι οἱ διάττοντες, ὧν ἡ γένεσις ἀέρος τροφή· διὸ καὶ ἀνέμους ὡς ἐπιπολὺ δηλοῦσι.* Ventorum quidem id signum esse testatur Aratus in Prognostico. *Vales.*

b ΔΙΑΙΣΣΟΝΤΑ *nos appellamus*] Achilles Satius in Arati Phænomena, *περὶ κομητῶν. Οἱ ἀπὸ τόπου εἰς τόπον μετερχόμενοι καλοῦνται ἄττοντες, καὶ διάττοντες· γίνεται δὲ τοῦτο, τῶν ἀστέρων ὑπὸ πνεύματος ἐκτινασσομένων, καὶ οἱονεὶ σπινθῆρας ἀφιέντων. διὸ καὶ σημεῖον ἀνέμων εἶπεν Ἄρατος τοῦτο.* Quæ eadem apud Heronem Alex. leguntur. Arati autem locus hic est:

---- ὄπιθεν ῥυμοὶ ὑπολευκαίνονται,
Δειδέχθαι κείνοις αὐτὴν ὁδὸν ἐρχομένοιο
Πνεύματος, &c. *Lindenbr.*

c *Scintillas ab ætherio cadentes vigore.*] Idem sentit Theon in Arati Prognostica. Sic enim definit has imagines: *στιλβηδόνες εἰσὶν ἃς ἀποπέμπει ὁ αἰθήρ· ὥστε τοῦ αἰθέρος ἐπὶ πύκνωσις τὸ τοιοῦτο.* *Vales.*

d *In æstum solvitur corpus.*] Sic emendavit Gelenius, cùm ex Castelli conjectura antè legeretur *iners tum solv.* At in Editione Rom. sic legebatur *inertium solv. corpus.* Sed cùm in codice Regio scriptum reperissem *in ærtum solv. corp.* [in Colbert. *inertum solv. corpus*:] statim emendavi, *in aërium solvitur corpus*: quæ emendatio confirmatur verbis sequentibus, *ad substantiam migrans, cujus attritu incaluit nimio.* Quidam enim ex attritu aëris hæc prosilientia formari sidera dicebant, inter quas Anaxagoras teste Diogene, & Seneca in lib. 2. Natur. quæst. cap. 14. *Idem.*

e *Cùm adtritu incaluit*] *Οἱ γὰρ διάττοντες, ἀστέρες μὲν οὐκ εἰσὶ, γένεσις δὲ πυρὸς φερομένου ἐκ παρατρίψεως ἀστέρων* ut Theon Alexand. inquit, in Commentario ad modò laudatos Arati versus. *Lindenbr.*

f *Tarquitianis*] Vid. Petr. Pithœi Adversar. lib. 1. cap. xx. *Idem.*

g *Tarquitianis libris.*] Tarquitius libros de Etrusca disciplina, & Ostentarium Tuscum conscripserat, teste Plinio, & Macrobio * in libri 3. Sat. cap. 7. * Is ipse est, opinor, cujus mentio fit in hac Inscriptione veteri: *L. Tarquitio. L. F. Pom. Etrusco. Sulpiciano. Scribæ. Quæstorio.* Vales.

nibus, invasa subitò terga poneversùs arma cogentium Principi indicatur, etiamtum inermi ad speculanda anteriora progresso. Qua concitus clade, [h] oblitus loricæ, scuto inter tumultum arrepto, properans ultimis ferre suppetias, revocatur alio [7] metu, qui etiam antesignanos unde discesserat, paria perpeti nuntiabat. Quæ dum sine respectu periculi sui redintegrare festinat, ex alia parte cataphractorum Parthicus globus centurias adoritur medias: ac sinistro cornu inclinato acriter superfusus, [i] fætorem stridorémque elephantorum impatienter tolerantibus nostris, contis & multiplicatis missilibus decernebat. Verùm Principe volitante inter prima discrimina prœliorum, exsilivit nostra succinctior armatura [k] aversorúmque Persarum & beluarum suffragines concidebat & dorsa. Quos cùm Julianus cavendi immemor diffluxisse trepidos, elatis vociferando manibus apertè demonstrans, iráſque sequentium excitans, ardenter effunderet semet in pugnam, [l] clamabant hinc inde Candidati, quos disjecerat terror, ut fugientium molem, tamquam ruinam malè compositi culminis [8] declinaret: & [m] incertum [n] subita equestris hasta cute brachii ejus præstri-

7 *Al.* motu. 8 *Ms.* declararet.

h *Oblitus loricæ.*] Zonaras idem scribit: ἐτύγχανε δὲ διὰ βάρος καὶ τὴν ἐκ τοῦ ἡλίου φλόγωσιν (θέρους γὰρ ἦν ἀκμὴ) τὸν θώρακα ἐκδυσάμενος. Id est: *Quippe loricam ob pondus, & Solis ardorem (medium enim tunc tempus erat æstatis) deposuerat.* At Libanius in Orat. funebri, pag. 303. colorem hîc affert minimè probabilem. Ait enim inermem tunc fuisse Julianum, eo quòd Persas ubique vicerat: quæ nimia sui fiducia in tanto duce nequaquam ferenda est. Itaque meritò in Victoris Epitome reprehenditur. *Vales.*

i *Fætorem stridoremque elephantorum impatienter tolerantib. nostris*] Addidimus τὸ *stridorem*, ex Ms. sensu pleniore perfectioréque. Sic paullò retrò hoc eodem libro: *Elephantorum fulgentium formidandam speciem, & truculentos hiatus vix mentes pavidæ perferebant: ad quorum stridorem odoremque & insuetum tunc aspectum magis equi terrebantur.* Iterum lib. XIX. *Adjectis elephantorum agminibus, quorum stridore immanitateque corporum nihil humanæ mentes terribilius cernunt.* Q. Curtius lib. VIII. de Pori Regis elephantis: *Magnum belluæ injecere terrorem, insolitusque stridor non equos modò, tam pavidum ad omnia animal, sed viros quoque ordinesque turbaverat.* * Florus lib. I. cap. 18. *Quorum* (elephantorum) *cum magnitudine, tum deformitate, & novo odore simul ac stridore consternati equi.* * Magna hinc Romanis bello Tarentino clades: fœdior tamen Cassovellani Britannorum Regis pavor, qui ne ad unius quidem elephanti adspectum durare potuit, cùm ad eum Cæsar transitum pararet. A quo malo, ut sibi præcaveret Perseus, εἰδώλοις ξυλίνοις ἐλεφάντων ἰδέαν καὶ χρόαν ἐχομένοις, stridoreque tubarum acutiore, paullatim equos suos verorum elephantorum barritum & magnitudinem ferre docuit. Florus lib. I. cap. 18. Polyænus Strategem. lib. 4. & 8. *Lindenbr.*

k *Aversorumque Persarum & belluarum suffragines concidebat*] Simile strategema Alexandri Mag. de quo Curtius lib. 8. *Anceps ergo pugna nunc sequentium, nunc fugientium elephantos, in multum diei varium certamen extraxit, donec securibus (id namque genus auxilii præparatum erat) pedes amputare cœperunt.* * Quale & illud, de quo Helmold. Chronic. Slavorum lib. I. cap. 68. *Fuit pugna vehemens, & victoria utrimque ambigua, quousque unus partium Comitis proclamavit, ut poplites equorum, quos hostes insidebant, fortiter cæderentur: factumque est, ut cadentibus equis, sessores quoque loricati collaberentur, gladiisque nostratium protriti sunt.* pag. 54. * *Idem.*

l *Clamabant hinc inde Candidati*] Candidatorum significatio non una: sed quorum hîc mentio, ii è Scholarium numero ob corporis proceritatem electi, primi Scutarii Protectoresque Principis erant. De his iterum Ammian. lib. XXXI. Procopius Gothicor lib. III. ἦν δέ τις ἀνὴρ βασιλέως μὲν Ἰουστινιανοῦ δορυφόρος, ἐπεὶ ἐς τοὺς κανδιδάτους καλουμένους τελῶν ἐτύγχανε. τῶν δὲ ἱππικῶν καταλόγων ἦρχεν. Vid. Cedren. in Juniore, pag. 211. *Idem.*

m *Incertum subita equestris hasta, &c.*] De morte Juliani alia longè diversa Sozomenus lib. VI. cap. 2. Nicephorus Callist. lib. X. cap. 34. Gregorius Nazianz. Episc. in Julian. Orat. 2. Amphilochius in Vita Basilii Magni Archiep. Chrysostomus de Babyla Martyre, Augustinus de Civitate Dei lib. IV. cap. 29. *Idem.*

n *Subita equestris hasta.*] Libanius pag. 303. δόρυ δ' ἱππέως ἐπ' αὐτὸν ἐνεχθὲν ἄσπλον διὰ τοῦ βραχίονος δραμὸν εἰς τὴν πλευρὰν ἐσέδυ, &c. *Hasta equestris in eum inermem illata, per brachium in latus irrepsit.* Et hic quidem ejus cædis auctores Christianos fuisse contendit, qui à Juliano depressi ac vexati, cùm insidias ei dudum compararent, tandem oblata occasione facinus peregerunt, ut dicit pag. 323. quem Libanii locum profert etiam Sozomenus in lib. 6. Sed Eutropius qui huic Persicæ expeditioni interfuit, & Rufus Festus, ac Victoris Epitome ab hostium equite, & quidem fugiente, conto percussum esse memorant. *Vales.*

ẞa, coſtis perfoſſis hæſit in ima jecoris fibra. Quam dum avellere dextera manu conatur, acuto utrimque ferro digitorum nervos ſenſit excisos: & provolutus jumento, præſentiúmque veloci concurſu relatus in caſtra, medicinæ miniſteriis fovebatur. Móxque ubi lenito paullisper dolore timere deſiit, magno ſpiritu contra exitium certans, arma poſcebat & equum: ut reviſo prœlio ſuorum fiduciam repararet, ac videretur ſui ſecurus alienæ ſalutis ſollicitudine vehementer adſtringi: eo vigore, licèt in negotio diſpari, quo [o] Epaminondas ille Dux inclytus, letaliter apud Mantineam ſaucius & reveẞus ex acie, cônquirebat ſollicitè ſcutum. Quod cùm vidiſſet propius, lætior vi vulneris interiit: & qui animam intrepidus amittebat, jaẞuram clypei formidavit. Sed cùm vires parum ſufficerent voluntati, ſanguiníſque profluvio vexaretur, manſit immobilis: ideo ſpe deinceps vivendi abſumptâ, quod percunẞando [p] Phrygiam appellari locum ubi ceciderat comperit. Hìc enim obiturum ſe præſcripta audierat ſorte. Reduẞo ad tentoria Principe, incredibile diẞu eſt quanto ardore miles ad vindiẞam ira & dolore ferventior involabat, haſtas ad ſcuta concrepans; etiam mori ſi tuliſſet fors obſtinatus. Et quamvis offundebatur oculis altitudo pulveris, & æſtus caleſcens officeret alacritati membrorum; tamen velut exauẞoratus amiſſo duẞore, ſine parcimonia ruebat in ferrum. Contrà animoſiùs Perſæ ſagittarum volantium crebritate conſpeẞum [9] ſui rapiebant [1] oppoſitis: quos elephanti tardiùs [2] præcedentes, magnitudine corporum criſtarúmque horrore pavorem jumentis incutiebant & viris. Concurſus itaque armatorum, & cadentium gemitus, equorum flatus, tinnitus ferri procul audiebatur, quamdiu ſatietate vulnerum partibus feſſis, nox diremit certamina jam tenebroſa. Quinquaginta tum Perſarum Optimates & Satrapæ cum plebe maxima ceciderunt, inter has turbas Merena & [3] Nohodare potiſſimis ducibus interfeẞis. Obſtupeſcat magniloquentia vetuſtatis diverſis in locis [q] [r] prœlia xx. Marcelli: [4] [ſ] [t] Sicinium Dentatum adjiciat, ornatum militarium multitudine coronarum:

9 *Mſ.* ſolis. 1 *Mſ.* oppoſitis quos elephantis. 2 *Mſ.* præcedites. 3 *Mſ.* Novodare. 4 *Al.* Siccium.

o *Epaminondas ille dux inclytus*] Val. Maximus lib. III. cap. 2. Juſtinus lib. VI. *Lindenbr.*

p *Phrygiam appellari locum ubi ceciderat.*] Julianus cùm eſſet Antiochiæ, noẞu in ſomnis juvenem viderat rutilâ comâ, qui ipſum in Phrygia moriturum ei viſus erat prædicere. Cùm igitur letaliter vulneratus, locum illum in quo caſtra habebat, Phrygiam appellari didiciſſet, exclamâſſe dicitur: O Sol, Julianum perdidiſti: ut narrat Zonaras, & auẞor Chronici Alexandrini: ſed in hoc ῥαϱία perperam exaratum eſt pro φρυγία. *Valeſ.*

q *Prœlia* xx. *Marcelli*] Major numerus apud Plinium lib. VII. cap. 25. *Solus* (Jul. Cæſ.) *M. Marcellum tranſgreſſus: qui undequadragies dimicaverat.* Solinus cap. VI. *Lindenbr.*

[r *Prœlia viginti Marcelli*] At Plinius in libri 7. capite 25. & Solinus in capite 6. multo plura M. Marcelli prœlia commemorant, & ſignis collatis undequadragies dimicaviſſe eum ſcribunt. Quod autem paullo infrà ait Ammianus, ultimum ex Sergii poſteris, *Catilinam claras gloriarum ejus adoreas ſempiternis maculis obumbraviſſe*, id accepit à Solino ut ſolet, cui in capite VI. Colleẞaneorum dicitur Catilina *tantas* Sergii *adoreas odio damnati nominis obumbrâſſe.*] *Valeſ.*

ſ *Sicinium Dentatum*] Ita Mſ. ut & Valerius Maximus lib. III. cap. 2. A Gellius lib. II. cap. II. At vulgati quidam codd. *Siccium* vocant, uti & Dionyſius Halicar. lib. X. pag. 662. Λεύκιος Σίκκιος Δεντάτος. Plinius lib. VII. cap. 28. Solinus cap. VI. * Varro apud Fulgent. in NEFRENDES. * *Lindenbr.*

t *Sicinium Dentatum.*] L. Siccius Dentatus emendatè dici debet: ſic enim præter Dionyſium Halic. vocat Zo-

miretur super his [v] Sergium, qui [5] vicies & ter vulneratus est in variis pugnis, ut fertur: cujus posteritatis ultimus Catilina claras gloriarum adoreas sempiternis maculis obumbravit. Deformabat tamen tristitia lætiores eventus. Dum hæc post discessum Ducis ubique aguntur, exercitûs cornu dextro defatigato, & [x] Anatolio interfecto, qui tunc erat officiorum Magister: Sallustius Præfectus actus in exitium præceps, & operâ sui Apparitoris ereptus, Sophorio amisso Consiliario qui ei aderat, casu evasit & fuga: quidámque milites per multa discrimina [y] occupato castelli vicini præsidio, post diem denique tertium jungi exercitui potuerunt. Quæ dum ita aguntur, Julianus in tabernaculo jacens circumstantes allocutus est demissos & tristes: *Advenit ô socii nunc abeundi tempus è vita impendio tempestivum, [z] quam reposcenti naturæ [a] ut debitor bonæ fidei redditurus exsulto: non ut quidam opinantur adflictus & mærens: Philosophorum sententiâ generali perdoctus, quantum corpore sit beatior animus, & contemplans quoties conditio melior à deteriore secernitur, lætandum esse potiùs quàm dolendum. Illud quoque advertens, quòd etiam Dii cælestes quibusdam piissimis [b] mortem tamquam summum præmium persolverunt. Munus autem id mihi delatum optimè scio,*

5 *Ms.* viciens.

naras in tomo 2. Annalium, quos ex Dione composuit, pag. 27. λεύκιον σίκιον, & Fulgentius Planciades de verbis antiquis ex Varrone. De eodem Siccio Dentato vide Festum in *Obsidionalis corona*. * *Vales.*

v *Sergium, qui vicies & ter vulneratus*] Plinius lib. VII. cap. 28. Solinus cap. 6. apud quem ipsissima ferè Ammiani verba: *Beatus profectò tot suffragiis gloriarum, ni heres in posteritatis ejus successione Catilina, tantas adoreas odio damnati nominis obumbrasset.* Lindenbr.

x *Anatolio interfecto, qui tunc erat Officiorum Magister*] In Zosimo perperam *Antonius* scribitur pro *Anatolio*: Μάχης δὲ καρτερᾶς γενομένης ἔπεσεν Ἀντώνιος, ὁ τῶν περὶ τὴν αὐλὴν ἡγεμὼν τάξεων, ὃν καλοῦσι Ῥωμαῖοι Μάγιστρον. Idem.

y *Occupato castelli vicini præsidio.*] Id Zosimus paullo aliter refert his verbis: ἄνδρες ἑξήκοντα μόνοι, σφῶν καὶ τοῦ Ῥωμαίων ἀξιώματος μεμνημένοι, παραβαλλόμενοί τε ἄχρι θανάτου, τοῦ φρουρίου γεγόνασιν ἐγκρατεῖς, ἀφ' οὗ τοῖς Ῥωμαίοις ἐπεξελθόντες οἱ Πέρσαι πλεονεκτεῖν ἔδοξαν· καὶ τρεῖς ἡμέρας τῶν πολεμίων ἐφεδρευόντων, ἐκ ὀλίγου μέρους τοῖς πολιορκοῦσιν ἐπιθέμενοι περιεσώθησαν. *LX. milites, sui & dignitatis Rom. memores, ad mortem usque audacter decertantes, castellum illud occuparunt, ex quo Persæ in Rom. iter facientes impetum fecerant: & ab hostibus per triduum obsessi, aggressi tandem oppugnatores ipsos, incolumes evaserunt.* Infrà, pag. 297. hoc castellum Vaccatum dicitur. *Vales.*

z *Quam reposcenti naturæ ut debitor bonæ fidei redditurus exsulto*] Non minùs prudenter, quàm piè, Josephus apud Egesipp. lib. III. cap. 17. *Deus omnipotens thesaurum nobis optimum dedit, atque inclusum in hoc vase fictili & consignatum commisit nobis custodiendum, quoad ipsi placeat reposcere. Nonne in utroque crimen est, vel rejicere depositum non reposcente qui dederit, vel reposcenti negare? Si hominis depositum violare pœna infamiæ est, quanto magis violare depositum Dei?* Lindenbr.

a *Ut debitor bonæ fidei redditurus exsulto.*] Sapienter id quidem & ex præcepto D. Marci, quem Julianus sibi imitandum proposuerat. Hic enim in libris de vita sua nihil frequentiùs inculcat, quàm hilari ac libenti animo mortem esse exspectandam, gratias quinetiam Deo habendas esse. In libro autem 4. eâdem utitur metaphorâ quâ Julianus hoc in loco: περιμένων τὸ ἀνακλητικὸν ἐκ τοῦ βίου εὔλυτος, μήτε ὅρκου δεόμενος μήτε ἀνθρώπου τινὸς μάρτυρος. *Signum receptui * ex hac vita * exspectans expeditus, ut nec juramento opus sit nec testibus.* Et paullo pòst subjicit, hominem sapientem eadem facilitate & constantia digredi è vita, quâ ad aliam quam actionem verecundè ac decenter obeundam se conferret: neque umquam imperfectam ejus vitam tamquam fabulam nondum ultimo actu finito intercipi à fato. *Vales.*

b *Mortem tamquam summum præmium*] Notæ sunt historiæ, jam ab antiquo in Scholis tractatæ, Cleobis & Bitonis: quibus cùm mater precata esset ab Argiva Junone, *ut illis præmium daret pro pietate, quod maximum homini dari posset à Deo, mane inventi sunt mortui.* * Item Argamedis atque Trophonii, qui cùm Deo Pythio templum ædificassent, quodque optimum foret precarentur, confestim somno pressi nunquam postea surrexerunt. Xenocrates Platonicus de Morte pag. 116. Cicero Tuscul. lib. 1. Plutarch. de Consolat. * Ad quæ exempla haud dubiè sive Julianus sive Ammianus respexit. *Lindenb.*

ne difficultatibus succumberem arduis, néve me projiciam umquam aut prosternam: expertus quòd dolores omnes ut insultant ignavis, ita persistentibus cedunt. Nec me gestorum pœnitet, aut gravis flagitii recordatio stringit, vel cùm in umbram & angulos amandarer, vel post principatum susceptum: quem tamquam à cognatione Cælitum defluentem, immaculatum (ut existimo) conservavi, & civilia moderatiùs regens, & examinatis rationibus bella inferens & repellens: tametsi prosperitas simul utilitásque consultorum non ubique concordent, quoniam cœptorum eventus superæ sibi vindicant potestates. Reputans autem justi esse finem imperii, obedientium commodum & salutem, ad tranquilliora semper ut nostis propensior fui, [c] *licentiam omnem actibus meis exterminans, rerum corruptricem & morum: gaudénsque,* [6] *adeo sciens, quòd* [7] *ubicumque me velut imperiosa parens consideratis periculis objecit Resp. steti fundatus, turbines calcare fortuitorum assuefactus. Nec fateri pudebit, interiturum me ferro dudum didici fide fatidica præcinente. Ideóque sempiternum veneror numen, quòd non clandestinis insidiis, nec longa morborum asperitate,* [d] *vel* [8] *damnatorum fine decedo: sed in medio cursu florentium gloriarum hunc* [e] *merui clarum* [9] [f] *è mundo digressum. AEquo enim judicio juxtà timidus est & ignavus, qui cùm non oportet, mori desiderat: & qui refugiat, cùm sit opportunum. Hactenus loqui vigore virium labente sufficiat.* [g] [h] *Super Impe-*

6 Mſ. & Steph. *adeo sciens.* 7 Steph. *quod ubicunque.* 8 Al. *delicatorum.* 9 Al. *e medio.*

c *Licentiam omnem actibus meis exterminans*] Magna laus in celsa potestate, cùm Principes nil sibi ampliùs licere putant, quàm privatis, ut Plinius in Panegyr. ait. Et præclarè Impp. Leo & Anthem. in libro L L. Anthemii Aug. Tit. 3. *Neque enim aliud Imperatoriæ majestati, cui semper debet æquitas inhærere, & vigere justitia, videtur accommodum, quàm commune jus omnibus reservare subjectis, & nihil ampliùs bonis licere Principibus, nisi quod liceat privatis.* * Isidorus Sentent. lib. 3. cap. 51. *Justa est vocis eorum* (Principum) *auctoritas, si quod populis prohibent, sibi licere non patiantur.* Gratianus distinct. 9. c. *Justum est.* * Idem.

d *Vel damnatorum fine decedo*] Sic rectè in Florentino Mſ. ut sup. lib. xv. *Damnatorum sorte Pæmenius raptus ad supplicium interiit.* Et de hoc ipso Juliano lib. XVIII. *Oppetere dimicando gloriosè magis optabat, quam damnatorum sorte, sicut sperabant, ut frater Gallus, occidi.* Igitur quod vulgo legitur, *delicatorum f.* corruptum esse facilè apparet. *Idem.*

e *Merui clarum è mundo digressum*] Al. *clarum è medio.* Sed Mſ. lectio, quam expressimus, verior. Sic lib. XXI. *E mundo citiùs digressurum.* Lib. XXIX. *Cùm mundo digredi statuisset.* Lib. XXXI. *Fortuitis casibus mundo digressos.* Cassiodorus Variarum lib. VI. Epist. 2. *Cingulum fidele, quod nescit antè deserere, quàm de mundo homines contingat exire.* Idem.

f * *E mundo digressum*] Sic Tertull. ad Uxorem cap. 1. *Christianis sæculo digressis nulla restitutio nuptiarum.* * Idem.

g *Super Imp. vero creando caute reticeo.*] Libanius, pag. 323. δεομένων δὲ, ait, τῶν φίλων ἀποφῆναι τῆς ἀρχῆς κληρονόμον, οὐδένα αὑτῷ παραπλήσιον ἰσχὺς ὁρῶν, ἀφῆκε τῇ στρατιᾷ τὴν ψῆφον. *Cúmque amici rogarent, ut successorem Imperii nuncuparet, ipse qui neminem sibi parem circumspiceret, suffragiis militum rem permisit.* Videtur autem Julianus exemplum Galbæ Aug. reformidasse: qui affecta ætate cùm Pisonem Cæsarem nuncupasset, & sibi, & Pisoni perniciem creavit. Namque Otho prælatum sibi Pisonem ægrè ferens, in Principem conspiravit, ut in Historiis refert Tacitus. Valeſ. Egregia vero comparatio. Et Galbæ incolumi, & bene valenti & considerato cum judicio ad ordinationem istam aggresso & hinc insidias perpesso similis est Julianus & hic letaliter vulneratus & in horas mortem venturam prospiciens, hoc scilicet agit, ut metuat repentinum Othonem. Quis credat? Immo vult imitari Magnum Alexandrum, si ex imitatione alicujus ad hanc rationem venit, & imperii causam rite agit; alioqui metus ille tradendi alicujus in ultimum discrimen nonne manifeste respicit historiam Augusti itidem deliberantis de hac re apud Tacitum lib. 1. Annal. cap. 13. & quid ille nominandis quibusdam effecit? Nempe ait ibidem, *omnesque præter Lepidum, variis mox criminibus, struente Tiberio, circumventi sunt.* Gron

h *Super Imperatore verò creando*] Aur. Victor in Juliano: *Circa noctis ferè medium defecit, præfatus consulto*

ratore

ratore verò creando cautè reticeo, [i] *ne per* [1] *imprudentiam dignum præteream: aut nominatum quem habilem reor, antepoſito forſitan alio in diſcrimen ultimum trudam. Ut alumnus autem Reip. frugi, opto bonum poſt me reperiri rectorem.* Poſt hæc placidè dicta, familiares opes junctioribus velut ſupremo diſtribuens [2] ſtilo, Anatolium quæſivit officiorum Magiſtrum: [k] quem [l] cùm beatum fuiſſe Salluſtius reſpondiſſet Præfectus, intellexit occiſum: acritérque amici caſum ingemuit, qui [3] elatè antè contempſerat ſuum. Et flentes inter hæc omnes qui aderant, [m] auctoritate integra etiamtum increpabat: humile eſſe, cœlo ſideribúſque conciliatum lugeri Principem dicens. Quibus ideo jam ſilentibus, ipſe [n] cum Maximo & Priſco Philoſophis ſuper animorum ſublimitate perplexiùs diſputans, hiante latiùs ſuffoſſi lateris vulnere, & ſpiritum tumore cohibente venarum, epotâ gelidâ aquâ quam petiit, medio noctis horrore vitâ faciliùs eſt abſolutus, [o] anno ætatis altero & [4] triceſimo: natus apud Conſtantinopolim: à pueritia uſque parentis obitu deſtitutus Conſtantii, quem poſt fratris Conſtantini exceſſum inter complures alios turba con-

1 Mſ. *imprudentiam.* idque rectius puto. 2 *Al.* ſtudio. 3 *Mſ.* eletantem. 4 *Mſ.* tricenſimo.

ſeſe de Imperio nihil mandare, ne, uti ſolet, in multitudine diſcrepantibus ſtudiis amicorum, ex invidia Reip. DISCORDIA EXERCITUS *periculum faceret.* Lindenbr.

i *Ne per impudentiam dignum prætercam*] Melius in Mſ. *per imprudentiam.* Idem.

k *Quem cùm beatum fuiſſe Salluſtius reſpondiſſet*] Beati & felices mortui dicuntur, ἐπ' εὐφημισμοῦ, ut Græcè μακαρίται. Heſych. Μακαρίτης, ὁ τεθνεώς, ὁ μακάριος, ὁ νεκρός. Suidas in Μακαρίτας. Plutarchus in Παραμυθικῷ. Julianus in Epiſtola ad Hermog. Ἐκεῖνος μὲν δὴ, ἐπειδὰν μακαρίτης ἐγένετο, κούφη γῆ, καθάπερ λόγος. Idem.

l *Cum beatum fuiſſe*] Th. Marcilius dubitat an non melior lectio ſit *beatum & fuiſſe*, quod ſane nimis captatum, nec ad genium Ammiani. *Gron.*

m *Auctoritate etiamtum integra increpabat.*] Neque id omiſit Libanius, cujus hæc ſunt verba: ἁπάντων γὰρ τῶν περιεστηκότων εἰς θρῆνον πεπτωκότων καὶ οὐδὲ τῶν φιλοσοφούντων δυναμένων καρτερεῖν, ἐπετίμα τοῖς τε ἄλλοις καὶ οὐχ ἥκιστα δὲ τούτοις, &c. *Et cùm circumſtantes in fletum univerſi effunderentur, neque ipſi Philoſophi à gemitu poſſent temperare; cunctos increpabat, ſed hos maximè: quòd cùm rebus à ſe in omni vita geſtis aditum ſibi ad Deorum ſedes aperuiſſet, ipſi haud ſecus ac tartaro dignum lugerent.* Deinde tabernaculum illud Juliani carceri comparat. quo moriturum Socratem amici convenerant. *Valeſ.*

n *Cum Maximo & Priſco Philoſophis ſuper animorum ſublimitate perplexiùs diſputans*] Magnorum virorum exemplo. Sic Thraſea, cùm jam Neronis ſcelere juſſa morte ſibi obeundum intellexiſſet, maximè intentus Demetrio Cynicæ inſtitutionis doctori, *de natura animæ & diſſociatione ſpiritus corporiſque inquirebat.* Tacitus Annal. 16. Sic Socrates: * *Cùm potionem publicè mixtam ebiberet, de morte diſputavit uſque ad ipſam.* Seneca cap. 3. * Diogenes Laert. in ejus Vita: Καὶ δεθεὶς μετ' οὐ πολλὰς ἡμέρας ἔπιε τὸ κώνειον, πολλὰ καλὰ κἀγαθὰ διαλεχθεὶς, ἃ Πλάτων ἐν τῷ Φαίδωνί φησι. Ceterùm de Maximo & Priſco plura Eunapius in Vitis Philoſophor. *Lindenbr.*

o *Anno ætatis altero & triceſimo.*] Id eſt, ſecundo ac triceſimo. Sic enim ferè loquuntur Latini, ut Quintilianus in Dialogo de cauſis corruptæ eloquentiæ. *Uno & viceſimo Cæſar Dolabellam, altero & xx. Aſinius Pollio C. Catonem inſecuti ſunt.* Neque aliter Eutropius in lib. 9. de Maximiani Galerii pugna, & alii paſſim. Obſervavi tamen interdum eam vocem pro uno ſumi, ut apud Velleium alicubi legere memini. Sed hoc in loco à Marcellino pro ſecundo accipitur, ut dixi. Cui enim potiùs de Juliani ætate quàm Juliano ipſi credamus: At is in Epiſt. 51. ad Alexandrinos, 32. annos natum ſe eſſe dicit, tum cùm eam Epiſtolam ſcriberet. Idem in Miſopogone ſignificat his verbis: ἐτῶν δὲ τριάκοντα μελέτην ἀφιέναι παγχάλεπον ἐμοὶ δὲ καὶ πλείω τούτων ἐστίν. At Socrates in lib. 3. Julianum anno ætatis 1. & xxx. interiiſſe ſcribit: quod ex ipſomet Socrate refellere facillimum fuerit. Scribit enim in lib. 3. cap. 1. poſt obitum Conſtantini Magni cùm Dalmatius Cæſar eſſet occiſus, Gallum & Julianum in diſcrimen vitæ pariter adductos eſſe. Sed Gallum quidem morbo, quo tunc graviſſimo laborabat, inſtanti exitio ereptum: Julianum vero ob teneram adhuc ætatem ſervatum fuiſſe, quippe qui vix tum eſſet octennis. Idem etiam ſcribit Sozomenus in lib v. Igitur ſi id diſcrimen Juliano contigiſſe ponamus anno 337. quo Conſtantinus eſt mortuus; efficietur profectò Julianum 4. & 30. annis vixiſſe. Mortuus eſt enim anno Domini 363. Sed ſi Cedrenum ſequimur, qui cædem Dalmatii, & diſcrimen illud Juliani refert in annum 2. ab obitu Conſtantini M. tum id efficietur quod nos poſuimus, 32. annos vixiſſe Julianum. Caſſiodorus anno ætatis 32. Julianum obiiſſe dicit. *Valeſ.*

sumpsit Imperii successorum, p & Basilina matre, jam inde à majoribus nobili.

Cap. IV. q Vir profectò heroïcis connumerandus ingeniis, claritudine rerum & coalita majestate conspicuus. Cùm enim sint, ut sapientes definiunt, r virtutes quatuor præcipuæ, Temperantia, Prudentia, Justitia, Fortitudo, eísque accidentes extrinsecùs aliæ, scientia rei militaris, auctoritas, felicitas atque liberalitas: s intento studio coluit omnes ut singulas. Et primùm ita inviolata castitate enituit, ut post amissam conjugem nihil umquam venerium 5 agitaret. illud advertens quod t apud Platonem legitur, Sophoclem tragœdiarum scriptorem ætate grandævum interrogatum, ecquid adhuc feminis misceretur, negantem id adjecisse, quòd gauderet harum rerum amorem, ut rabiosum quemdam effugisse dominum & crudelem. Item ut hoc propositum validiùs confirmaret, recolebat sæpe dictum lyrici Bacchylidis, quem legebat jucundè, id asserentem, quòd ut egregius pictor vultum speciosum effingit, ita pudicitia celsiùs consurgentem vitam exornat. Quam labem in adulto robore juventutis ita cautè vitavit, ut ne suspicione quidem tenus libidinis ullius vel 6 citerioris vitæ ministris incusaretur, ut sæpe contingit. Hoc autem temperantiæ 7 genus crescebat in majus, juvante parcimonia ciborum & somni,

5 *Ms.* augis latens. 6 *Al.* secretioris. 7 *Al.* genus immanis juvit parsimonia.

p *Et Basilina matre.*] Supple ἀπὸ κοινοῦ *destitutus*. Nam Basilina cùm Julianum primum, atque adeo unicum, peperisset, paucis pòst mensibus decessit, ut testatur Julianus ipse in Misopogone. Hæc Basilina erat Juliani filia Præfecti Prætorio, quemadmodum scribit Libanius in Orat. funebri pag. 260. Ejusdem meminit Athanasius in Epist. ad Solitarios, ubi de Eutropio Hadrianop. Episcopo scribit, qui in exsilium missus est studio & instinctu Basilinæ. Βασιλῖνα γὰρ ἦν ἡ πάνυ κατ᾽ αὐτοῦ σπουδάζουσα. *Basilina enim magnopere eum insectabatur.* Ideo fortasse quòd Eutropius Eusebium Nicomed. Episcopum (affinem Basilinæ, ut suprà notavi) acriter reprehendebat. Meminit & Georgius Alex. in Vita Chrysostomi, ubi ait objectum fuisse Chrysostomo, quòd prædium à Basilina Ecclesiæ Constantinop. legatum, vendiderat, & pretium in suos usus verterat: ὅτι διαφέρον τῇ ἐκκλησίᾳ χωρίον ὅπερ Βασιλῖνα ἡ τοῦ Ἰουλιανοῦ μήτηρ κατέλιπε, πωλήσας ἐσφετερίσατο. Basilinæ frater erat Julianus Comes Orientis, avunculus Juliani A. Malè Chrysostomus in Orat. contra Gentiles θεῖον πρὸς πατρὸς vocat. *Vales.*

q *Vir profectò Heroïcis conn. ingeniis.*] Nihil mirum, si vir Græcanicæ superstitioni deditus, in Juliani sui laudes effunditur. Sed & Christiani quotquot absque affectu animi sincerè locuti sunt, Juliano testimonium egregiæ indolis perhibuerunt. Audi Augustinum in lib. 5. de Civitate Dei cap. 21. *Ipse apostatæ Juliano, cujus egregiam indolem decepit amore dominandi sacrilega & detestanda curiositas, &c.* Sed & Prudentius idem ingenuè confitetur in Apotheosi his versibus:

Principibus tamen è cunctis non defuit unus
Me puero, ut memini, ductor fortissimus armis,
Conditor & legum celeberrimus, ore manuque
Consultor patriæ, sed non consultor habendæ
Relligionis: amans tercentum millia Divûm
Perfidus ille Deo, quamvis non perfidus orbi.

[*Orbi*, id est orbi Romano, Imperio Romano. Sic enim malo, quàm quod in vulgatis Editionibus legitur, *Urbi*, hoc est, urbi Romæ. Vult igitur dicere Prudentius, Julianum quamvis à Christo desciverit, bonum tamen & utilem Imperio Rom. Principem fuisse.] *Idem.*

r *Virtutes quatuor præcipuè*] Vid. Cicer. de Offic. lib. 1. * B. Ambrosius de Offic. lib. 1. cap. 24. Marius Victorinus in Cicer. Rhetor. 1. pag. 80. * Porphyr. apud Stobæum Serm. 1. pag. 23. *Lindenbr.*

s *Intento studio coluit omnes, ut singulas*] Egregia hæc sanè laus est, & cui adsimilis illa, qua Stiliconem extollit Cl. Claudianus lib. 11.

Omnes præterea, puro quæ crimina pellunt
Ore Deæ, junxere choros, unoque receptæ
Pectore diversos tecum cinguntur in usus.
Justitia utilibus rectum præponere suadet,
Communesque sequi leges, injustaque numquam
Largiri sociis. Durum patientia corpus
Instruit, ut nulli cupiat cecisse labori.
Temperies, ut casta petas. Prudentia, ne quid
Inconsultus agas. Constantia, futile ne quid
Infirmumque geras, &c. Idem.

t *Apud Platonem legitur, Sophoclem*] Plato de Repub. lib. 1. Cicero de Senectute, Stobæus cap. 6. *Idem.*

quibus domi foríſque tenaciùs utebatur. Namque [8] in pace victus ejus menſura atque tenuitas erat rectè noſcentibus admiranda, [v] velut ad pallium mox reverſuri: per varios autem procinctus, [x] ſtans interdum more militiæ [y] cibum brevem vilémque ſumere viſebatur. Ubi verò exigua dormiendi quiete recreaſſet corpus laboribus induratum, expergefactus explorabat per ſemetipſum vigiliarum vices & ſtationum, poſt hæc [9] ſerias ad artes confugiens doctrinarum. Et ſi nocturna lumina inter quæ lucubrabat, potuiſſent [1] voces ullæ teſtari, profectò oſtenderant, inter hunc & quoſdam Principes multum intereſſe, [2] quem norant voluptatibus ne ad neceſſitatem quidem indulſiſſe naturæ. Dein prudentiæ ejus indicia fuere vel plurima, è quibus explicari ſufficiet pauca. Armatæ rei ſcientiſſimus, & [3] togatæ: civilitati admodum ſtudens, tantum ſibi arrogans, quantum à contemptu & inſolentia diſtare exiſtimabat: virtute ſenior quàm ætate: [z] ſtudioſus cognitionum omnium, & indeclinabilis aliquoties judex: [4] [a] cenſor moribus regendis acerrimus, placidus, opum contemptor, mortalia cuncta deſpiciens: poſtremò id prædicabat, *turpe eſſe ſapienti,*

8 *Al.* in pace ejus menſarum tenuitas. 9 *Mſ.* ſerias. 1 *Mſ.* voces ullæ 2. *Mſ.* quemquem. 3 *Deeſt Steph.* 4 *Mſ.* cenſoriis.

v *Velut ad pallium mox reverſuri*] Etiam minabatur interdum ad vitam ſe diſceſſurum privatam, inf. hoc lib. *Ad pallium* autem, id eſt, ad vitam philoſophicam: talis namque Philoſophorum amictus. Apuleius Flor. 1. *Togam parari & voto & funeri, item pallio cadavera operiri, & Philoſophos amiciri.* Herodes Atticus apud Gell. IX. cap. 2. *Video barbam & pallium, Philoſophum non video.* * Lactant. Firmian. de quodam ſui temporis Philoſopho, de Juſtitia lib. 5. pag. 262. *Vitia ſua capillis & pallio prætegebat.* Tatianus contra Græcos pag. 208. * *Lindenbr.*

x *Stans interdum more militiæ.*] Idem teſtatur Mamertinus in Gratiarum actione: *Neque turbæ inſtitutorum ad delicias miniſtrorum, cui tam pauca ſint miniſtranda: neque tempus epularum ei, qui ſæpiùs ſtatarium prandium ad neceſſitatem humani corporis capiat, gaudens caſtrenſi cibo, miniſtro obvio, poculo fortuito.* Hic porrò mos erat militum Rom. ut in caſtris ſtantes cibum ſumerent. Unde Quintilianus in Milite Mariano ſic dicit: *Cùm alii excubent armati, alii clauſtra portarum tueantur, alii vallum foſſaſque ſcutis innixi cingant, cibum ipſum ſtantes capiant: Tribunus inter ſcorta volutabitur.* Plutarchus etiam in Apophth. & ex eo Polyænus narrant, Scipionem cùm ad Numantiam veniſſet, juſſiſſe ut milites ſtantes quidem prandium ſumerent, cenarent autem ſedentes: tricliniares enim, & cubiculares lectos ex caſtris ſuſtulit, primus ipſe in vili ſtramento decumbens, teſte Appiano in Hiſpanienſi. Quam diſciplinam poſtea Rom. Duces ſervarunt. Tiberius enim majore parte æſtivarum expeditionum cenavit ſedens, ut ait Velleius in lib. 2. Olim tamen in Rep. Rom. hunc morem non fuiſſe, ut ſtantes cibum ſumerent, docet Livius in lib. 34. ubi de Graccho, qui id multæ ac pœnæ militaris loco militibus iis indixit, qui ſegniùs ſe in pugna geſſerant. *Citatóſque ſingulos jurejurando adigam, niſi quibus morbus cauſa erit, non aliter quàm ſtantes quoad ſtipendia fecerint, cibum potúmque capturos eſſe.* Valeſ.

y *Cibum brevem vilemque.*] Libanius in Monodia de obitu Juliani: ὦ λόχοι στρατιωτῶν οἷς ἀπόλωλε βασιλεὺς, ταυτὰ τοῖς πολλοῖς ἐπὶ στρατιᾶς σιτούμενος. Idem in Orat. Conſulari ad Julianum, ejus tenuitatem victûs magnopere prædicat: quam profectò admirabilem fuiſſe Marcellino facilè credo. Nam & Zonaras ejuſmodi illam fuiſſe affirmat, ut ab omni ructu & ſputatione liber eſſet. Et ſæpenumero dicebat, Philoſophum ne reſpirantem quidem exaudiri oportere. Itaque eleganter Libanius τεττίγων τροφὴν ei tribuit pag. 249. id eſt cibum cicadarum, quas aiunt ſolo aëre vivere, ut ait Philo in libro, Quod omnis probus liber eſt. Unde nata eſt hæc proverbialis locutio: μὴ πλεῖα τῶν τεττίγων ἐσθίειν, qua utitur idem Libanius in tomo 1. Declamat. 37. *Idem.*

z * *Studioſus cognitionum omnium, & indeclinabilis aliquoties judex.*] Sic initio libri 21. Ammianus Julianum appellat *eruditum, & ſtudioſum cognitionum omnium Principem*: & in libro 18. fuiſſe eum ait *indeclinabilem juſtorum injuſtorúmque diſtinctorem.* Auguſtinus in Epiſtola 48. ad Vincentium de Donatiſtis loquens ſic ait: *Quando Juliano Imperatori in ſua petitione dixerunt, quòd apud eum ſola juſtitia locum haberet.* * Idem.

a *Cenſor moribus regendis acerrimus.*] Nollem Sig. Gelenium hujus loci depravandi primum auctorem fuiſſe. Quid enim elegantius & planius hac Editionis Rom. ſcripturâ? *Cenſoriis moribus: regendis acerrimis placidus.* Sanè in Mſ. Regio, * Toloſ. * & Flor. legitur *Cenſoriis moribus*: in Valentino autem *Cenſorius*, teſte Antonio Loiſello, [ut & in Colb.] *Idem.*

cùm habeat animum, captare laudes ex corpore. Quibus autem justitiæ inclaruit bonis, multa significant: primò, quod erat pro rerum & hominum distinctione sine crudelitate terribilis: deinde, quòd paucorum discrimine vitia cohibebat: tum autem, quòd minabatur ferro potiùs quàm utebatur. Postremò, ut multa prætermeam, constat eum in apertos aliquos inimicos insidiatores suos ita consurrexisse mitissimè, ut pœnarum asperitatem [b] genuina lenitudine [5] castigaret. Fortitudinem certaminum crebritas, ususque bellorum ostendit, & patientia frigorum immanium, & fervoris quoque. [c] Corporis munus à milite, ab Imperatore verò animi poscitur. Ipse trucem hostem ictu confecit audacter congressus, ac nostros cedentes objecto pectore suo aliquoties cohibuit solus: regnáque furentium Germanorum excidens, & in pulvere vaporato Persidis, augebat fiduciam militis dimicans inter primos. Castrensium negotiorum scientiam plura declarant & nota: civitatum oppugnationes & castellorum inter ipsos discriminum vertices, acies figurâ multiformi compositæ, salubriter & cautè castra metata, prætenturæ stationésque agrariæ [d] tutis rationibus ordinatæ. Auctoritas adeo valuit, ut dilectus artissimè dum timetur, ac si periculorum socius & laborum, & inter concertationes acerrimas animadverti juberet in desides; & Cæsar adhuc, sine stipendio regeret militem feris appositum gentibus. ut dudum est dictum; allocutúsque tumentes armatos, discessurum ad vitam minaretur privatam, ni tumultuari desisterent. Denique id pro multis nosse sufficiet: [e] exhortatum eum simplici concione militem Gallicanum, pruinis adsuetum & Rheno, peragratis spatiis regionum extentis, per tepentem Assyriam adusque confinia traxisse Medorum. Felicitas ita eminuit, ut ipsis quodammodo cervicibus [f] Fortunæ aliquamdiu bonæ gubernatricis evectus, victoriosis cursibus [g] difficultates superstaret immensas. Et postquam ex occidua plaga digressus est: quoad fuit in terris, quievere [6] nationes omnes immobiles, acsi quodam [h] caduceo leniente mundana. Liberalitatis ejus testimonia plu-

5 *Al.* vestigaret. 6 τὸ omnes *Steph. deest.*

---

b *Genuina lenitudine castigaret*] Vulg. *lenitudine vestigaret*, corruptè: & animadverterat vitium vir Amplist. Petrus Faber: itaque *mitigaret*, vel, ut nos nunc ex Ms. edidimus, *castigaret*, legendum censebat, Semestr. lib. III. cap. 18. *Lindenbr.*

c *Corporis munus à milite, ab Imp. verò animi poscitur*] Pauli Cos. dictum est, apud Livium lib. XL. *Militem hæc tria curare d cet, corpus ut quàm validissimum & pernicissimum habeat, arma apta, animum paratum ad subita imperia: cetera Imperatori curæ esse debere.* Idem

d *Totis rationib. ordinatæ.*] Emendatum est ex conjectura nostra *tutis rationibus.* Quam emendationem confirmat alter Marcellini locus in lib. XVI. cap. 12. *Hostes miscuere discursatores & leves, profectò ratione tuta poscente.* Valef.

e *Exhortatum eum supplici concione.*] Apparet scribendum hic esse *simplici concione.* Idem.

f *Fortunæ aliquand. bonæ Gubernatricis.*] Ex Terentio in Eunucho actu V. Scena 9. ubi Chærea:

Quid commemorem primùm aut laudem maximè,
Illum qui mihi dedit consilium, ut facerem? an me, qui ausus siem
Incipere? an Fortunam collaudem, quæ gubernatrix fuit? Idem

g *Difficult. superaret immensas.*] Nescio quid causæ fuerit Castello, cur scripturam Editionis Rom. respueret, *superstaret imm.* quæ & elegans est, & metaphoræ illi quâ utitur Marcellinus, meliùs convenit. Sanè in Ms. Regio *superestaret* scriptum reperi. Sed media illa littera ibidem expuncta est. [in Colbert. legitur *supestaret.*] Idem.

h *Caduceo leniente mundano.*] Hæc loquendi forma

rima ſunt & veriſſima: inter quæ, [i][k] indicta ſunt tributorum admodum levia, [l][m] coronarium indultum, [n] remiſſa debita multâ diuturnitate congeſta, [o] æquata fiſci jurgia cum privatis, [p] vectigalia civitatibus reſtituta [q] cum fundis,

videtur poſſe confirmari altero loco lib. 22. qui ſic habet: *Et orbem Rom placidè jam r genti, velut mundanam cornucopiam Fortuna geſtans propitia, cuncta glorioſa deferebat & proſpera.* Sed tamen magis nobis arridet conjectura noſtra, *ac ſi q. caduceo leniente mundana.* Valeſ.

i *Indicta ſunt tributorum admodum levia*] Eutropius lib. x. *In provinciales juſtiſſimus, & tributorum, quatenus ferri poſſ t, oppreſſor; civilis in cunctos, mediocrem habens ærarii curam.* Hanc tributorum relaxationem tangit etiam Gregor. Nazianz. ita tamen ut reprehendat magis, quàm laudem mereri putet, Orat. I. in Julian. *Lindenbr.*

k *Indicta ſunt tributorum adm. levia.*] Hanc Juliani laudem celebriorem reddidêre tributorum augmenta, à ſecutis Principibus excogitata: de qua illuſtris eſt locus S. Ambroſii in Orat. de obitu Valentiniani junioris: *Provincialibus nihil umquam indici paſſus eſt. Præterita, inquit, non queunt ſolvere: nova poterunt ſuſtinere? Hoc laudant provinciæ Julianum: & ille quidem in robuſta ætate; iſte in proceſſu adoleſcentiæ: ille plurima reperit, & exhauſit omnia, iſte nihil invenit, & omnibus abundavit.* Julianus ipſe de ſe in Miſopogone: οὐδ' ἐπεγράψαμεν τὸ χρυσίον, οὐδ' ᾐτήσαμεν ἀργύριον. *Neque aurum indiximus, neque argentum exegimus.* Eratque ei id in votis, ut bellum ita ſibi conficere à Diis concederetur, ut ad antiquam formam tributa reducere liceret, teſte Libanio in Orat. funebri, p. 326. *Valeſ.*

l *Coronarium indultum*] Aurum coronarium eſt, quod à victis gentibus datur propter conceſſam vitam; vel quod indulgentiarum lætitiâ, vel rebus proſperè geſtis admonitæ, in coronis aureis ſignisque diverſis civitates Imperio Rom. parentes obferunt. L. 4. C. Theod. de aur. coron. Cicero in Orat. in Piſon. Servius Æneid. lib. 8. Ipſaque Conſtitutio, qua auri hujus præſtatio remittitur, etiamnunc in Cod. Theodoſ. exſtat lib. XII. Tit. XIII. quam totam hîc adſcribere lubet: IMP. JULIANUS A. ad Salluſtium P. P. *Aurum coronarium munus eſt voluntatis, quod non ſolùm Senatoribus, ſed ne aliis quidem debet indici, licet quædam indictionum neceſſitas poſtulaverit, ſed noſtro arbitrio reſervari oportebit.* Lindenbr.

m *Coronarium indultum.*] Aurum coronarium illud erat, quod coronarum nomine provinciæ, ac civitates miſſis legationibus Principi offerebant, ut docet Dio in Fragmento illo luculentiſſimo lib. 77. quod abhinc biennio publicavi: idque vel ob Imperii primitias, ut infrà in hoc libro, cap. IX. & in lib. 28. cap. VI. vel ob victoriam de barbaris, vel ob vota quinquennalia ac decennalia: ut in lege 4. de auro coronario Cod. Th. De his loquitur Themiſtius in Orat. 13. οὐ χρυσοῦν δή τινα στέφανον χρυσοῦ ἀπέφθου πολλῶν ταλάντων, οἷοι πολλοὶ αὐτῷ ἀφικνοῦνται καὶ πολλαχόθεν, πέμπειν ὑμῶν ψηφισαμένων, &c. In his autem mittendis coronis inter ſe certabant civitates, ut pretio ac pondere ſeſe mutuò ſuperarent. Itaque hæ quidem mille ſolidos, hæ bis mille, aliæ aliquanto plus pendebant. Quare cùm Julianus has non ſine incommodo exigi ſciret, legem tulit. ne pluſquam 70. ſolidorum pondo coronæ aureæ deinceps mitterentur, ut ſcribit Libanius in Orat. funebri pag. 305. eundem enim honorem eſſe in minori, quem in graviori pondere aiebat. Ceterùm avaritiæ extremæ eſſe, lucrum honoris ſpecie quærere. Quin etiam aurum coronarium arbitrio decurionum reliquit, ut videre eſt in lege 1. Cod. Th. de auro coronario: quò fortaſſe hæc illius verba referenda ſunt in Miſopogone, οὐδ' ἐπεγράψαμεν τὸ χρυσίον. Ante Julianum autem Impp. Romani aurum coronarium remiſerant: primus Auguſtus, ut eſt in lapide Ancyrano, & apud Dionem in lib. 51. in V. Conſulatu Auguſti ταῖς δὲ πόλεσι ταῖς ἐν τῇ Ἰταλίᾳ τὸ χρυσίον τὸ τοῖς στεφάνοις προσῆκον οὐκ ἐδέξατο: deinde Hadrianus: tum Antoninus Pius, ut Spartianus ſcribit: & Alexander Severus, teſte Lampridio. Ab hoc auro coronario diſtinguendæ ſunt coronæ aureæ, quæ olim liberâ Rep. Prætoribus aut Conſulibus dabantur à Regibus ac provinciis & civitatibus liberis ad ornamentum triumphi, quod aurum poſtea in ærarium referebatur. Sed cùm Imperatorum avaritia & cupiditas civitatibus damno maximo eſſet, Piſo legem tulit, ne aurum coronarium niſi decreto triumpho decerni à civitatibus, & ab Imperatoribus accipi liceret, ut ait Cicero in Piſonem. *Valeſ.*

n *Remiſſa debita multa diut. congeſta.*] Idem prædicat de ſe Julianus in Miſopogone: ἀλλὰ πρὸς τοῖς ἐλλείμμασιν ἀνεῖται πᾶσι τῶν εἰθισμένων εἰσφορῶν τὸ πέμπτον. *Sed præter indulgentiam reliquorum, etiam quinta pars ſollemnium tributorum omnibus remiſſa eſt.* Exſtat etiam Epiſtola Juliani 47. ad Thracenſes, quâ eis tributorum reliqua uſque ad Indictionem tertiam remittit. Quæ cùm ita ſint, quo modo conciliari poſſint cum iis, quæ in lib. XVI. dicta ſunt, equidem non video: ſic enim de Juliano ibi loquitur Marcellinus: *Id eum aduſque imperii finem ſcimus utiliter obſervaſſe, ne per indulgentias, quas appellant, rei tributariæ concederet reliqua.* An dicemus hîc loqui Marcellinum de reliquis non tributorum, ſed aliarum præſtationum, puta chryſargyri: quod confirmat lex 50. Cod. Th. de Decurion. *Idem.*

o *Æquata fiſci jurgia cum privatis.*] Ut ſcilicet quoties inter fiſcum & privatum lis eſſet, æquo jure uterque ageret, nec fiſci cauſa potior haberetur. Fecerat id Trajanus, de quo Plinius in Grat. actione ſic dicit: *Dicitur actori atque etiam procuratori tuo, In jus veni.* Et mox: *Sors & urna fiſco judicem aſſignat: licet rejicere, &c. Eodem foro utuntur principatus & libertas. Quæ præcipua tua gloria eſt ſæpius vincitur fiſcus, cujus mala cauſa numquam eſt niſi ſub bono Principe.* Idem.

p *Vectigalia civitatibus reſtituta cum fundis.*] Vectigalia ſunt portoria & hujuſcemodi reditus, qui conceſſione Principum civitatibus relicti ſunt ad reſtaurationem operum publicorum, & ad alias neceſſitates. Sic Alexander Severus, teſte Lampridio, vectigalia civitatibus ad proprias fabricas deputavit. Itaque & legata quæ civita-

absque his, [r] quos velut jure vendidere præteritæ poteftates: quódque [f] numquam augendæ pecuniæ cupidus fuit, [t] quam cautiùs apud dominos servari existimabat, id aliquoties prædicans, [v] *Alexandrum Magnum, ubi haberet thesauros interrogatum, apud amicos benivolè respondisse.* Digestis bonis quæ scire potuimus, nunc ad explicanda ejus vitia veniamus, licèt dicta sint carptim.[7] [x] Levioris ingenii: verùm hoc instituto rectissimo temperabat, emendari se, cùm deviaret à fruge bona, permittens. Linguæ fusioris & admodum rarò silentis: præsagiorum sciscitationi nimiæ deditus, ut [y] æquiperare videretur in hac parte Principem Hadrianum: superstitiosus magis quàm sacrorum legitimus observator, [z] innumeras sine parcimonia pecudes mactans: ut æstimaretur, si revertisset de Parthis, boves jam defuturos: Marci illius similis Cæsaris, in quem id accepimus dictum: [a] [b] οἱ λευκοὶ βόες Μάρκῳ τῷ Καίσαρι. Ἂν σὺ νικήσῃς, ἡ-

7 *Al.* Lentioris ing.

tibus relicta erant, eo nomine continebantur. Capitolinus in Gordiano, de Timesicleo Præf. Præt. *Morbo*, inquit, *exstinctus est, herede Rom. Rep. ut quidquid ejus fuerat, vectigalibus Urbis accederet.* Valef.

q *Cum fundis.*] Exstat ipsa Juliani lex in Cod. Theod. de locatione fundorum juris emphyt. ad Secundum: *Possessiones publicas civitatibus jubemus restitui, ita ut justis æstimationibus locentur, quò cunctarum possit civitatum reparatio procurari. PP. Id. Mart. Constantinop. Mamertino & Nevitta Coss.* Hujus legis pars esse videtur lex 1. Cod. Iust. de diversis prædiis templorum & civitatum. Eamdem Iuliani constitutionem memorat etiam Libanius in προσφωνητικῷ sub finem. ἧς δεῖ μὲν κἀκ τὸ ταῖς πόλεσιν ἐπανορθῶσαι τὴν πενίαν ἐξεληλαμέναις ἀρχαίων τε καὶ δικαίων κτημάτων· ὃ τοὺς μὲν ἰδίους οἴκους μεγάλους ἐποίησε, τοῖς δὲ κοινοῖς περιέχειν ἀμορφίαν. *Cujus & hoc eximium est, quòd civitatum egestatem sublevasti, quæ antiquis & legitimis possessionibus spoliatæ fuerant: unde privatis quidem ædibus magnitudo & opes accesserant, publicæ verò deformatæ & neglectæ jacebant.* Eodem pertinent lex 8. 9. & 10. ejusdem Juliani in Cod. Th. de operibus pub. Porrò hæc prædia & agri civitatum dicebantur prædia vectigalia & agri vectigales, quoties in perpetuum locabantur, ut est in lege 1. D. si ager vectigalis, &c. Dicebantur etiam prædia Juris civilis, ut in Novella 30. Theodosii Junioris, & in Novella 3. Marciani. Ceterùm eos civitatum agros Decuriones inter se dividere solebant, teste Libanio in Orat. pro Rhetoribus in fine. *Idem.*

r *Quos velut jure vendidere pr. potestates.*] Puta Præfecti Prætorio, Comites Largitionum, & Rationales. Hi enim agros publicos civitatum occupare & vendere solebant ad juvandas necessitates ærarii, ut patet ex Novella 30. Theodosii, & Novella 3. Marciani jam citatis. Maximè autem loca & prædia quæ ad jus templorum pertinebant, à Divis Constantino & Constantio vendita vel donata fuerant, ut supra adnotavi: quæ Julianus templis restitui præcepit. Sed postea Valentinianus eadem templis ablata, in fiscum suum redigi jussit, ut videre est in lege 7. Cod. Theod. de jure fisci. *Universa*, inquit, *loca vel prædia quæ nunc in jure templorum sunt quæque à diversis Principibus vendita vel donata sunt &c.* Idem. Quum antecedat ipse vir doctissimus, per potestates Jac. Gothofredus non magis judices intelligit, quam ipsos Principes, ad legem VIII Cod. Theod. de operibus publicis. *Gron.*

f *Numquam augendæ pecuniæ cupidus fuit, quam cautiùs apud dominos servari exist.*] Similis in hoc Constantio Aug. de quo Eutropius lib. x. *Fisci commoda non admodum affectans, dicensque meliùs publicas opes à privatis haberi, quàm intra unum claustrum reservari.* Lindenbr.

[t *Quam cautius apud dominos servari existimabat.*] Sic Constantius Chlorus Aug. avus paternus Juliani A. dicebat, aurum & argentum apud dominos tamquam apud fidos depositarum opum custodes sibi servari: ut tradit Eusebius in libri 1 de vita Constantini capite XIV. Unde & Pauper cognominatus est, quòd parvam in ærario pecuniam, nil ferè in domesticis thesauris reconditum haberet.] *Valef.*

v *Alexandrum Mag. ubi haberet thesauros interrogatum*] Theon Sophista Chria 1. pag. 112 * Liban. Sophist. in Exemplis progymn. Chria 1. pag. 4. & Differt. 2 pag. 343. Plaut. in Trucul. Act. 4. pag. 722. *Verum est verbum quod memoratur; ubi amici, ibidem sunt opes.* Micipsa apud Sallustium Bell. Jugurth. *Non exercitus, neque thesauri præsidia regni sunt, verum amici: quos neque armis cogere, neque auro parare queas. Officio & fide parantur.* [* Ἀλέξανδρος ἐρωτηθεὶς παρά τινος, &c. ποῦ ἂν ἔχοι τοὺς θησαυρούς, τοὺς φίλους ὑπέδειξεν.] Stobæus Serm. 214. *Lindenbr.*

x *Levioris ingenii*] Lib. XXII. de hoc ipso Juliano: *Levitatem agnoscens commotioris ingenii sui.* Itaque quod in vulgatis libb. *lentioris ing*: habetur, corruptum est. *Idem.*

y *AEquiperare videretur in hac parte Principem Hadrianum*] Tangit eamdem hanc præsagiorum sciscitationem nimiam in Hadriano Tertullianus, cùm *curiositatum omnium exploratorem* eum vocat, * in Apologi cap. 5. * Idem.

* z *Innumeras sine parcimonia pecudes mactans.*] Idem de Juliano Aug. affirmat Chrysostomus in Oratione 2. de S. Babyla Martyre, contra Gentiles, pag. 762. & 773. * *Valef.*

a * ΟΙ ΛΕΥΚΟΙ ΒΟΕΣ, *&c.*]

Οἱ βόες οἱ λευκοὶ Μάρκῳ τῷ Καίσαρι χαίρειν.

Ἂν δὲ σὺ νικήσῃς ἄμμες ἀπωλόμεθα. * Lindenbr.

μεῖς ἀπωλόμεθα. Vulgi plauſibus lætus, laudum etiam ex minimis rebus intemperans [8] appetitor, popularitatis cupiditate cum indignis loqui ſæpe adfectans. Verumtamen cùm hæc eſſent, æſtimari poterat, ut ipſe aiebat, vetus illa Juſtitia, quam offenſam vitiis hominum Aratus extollit in cœlum, eo imperante rediſſe rurſus ad terras, ni quædam ad arbitrium agens, interdum oſtenderet ſe diſſimilem ſui. Namque & jura condidit non moleſta, abſolutè quædam jubentia fieri vel arcentia, præter pauca. Inter quæ erat [9] illud inclemens, quòd docere vetuit Magiſtros Rhetoricos & Grammaticos Chriſtianos, [c] ni tranſiſſent ad numinum cultum. Illud quoque itidem parum ferendum, quòd [d] municipalium ordinum cœtibus patiebatur injuſtè quoſdam adnecti, vel peregrinos, vel ab iis conſortiis [e] privilegiis aut origine longè diſcretos. [f] Figura talis utique membrorum. Mediocris erat ſtaturæ, capillis tamquam pexiſſet mollibus,

8 *Mſ.* & potiore. 9 τὸ illud *deeſt vulg.*

[b ΟΙ ΛΕΥΚΟΙ ΒΟΕΣ ΜΑΡΚΩι ΤΩι ΚΑΙΣΑΡΙ. ΑΝ ΣΥ ΝΙΚΗΣΗιΣ, ΗΜΕΙΣ ΑΠΩΛΟΜΕΘΑ.] Johannes Georgius Grevius, vir optimus atque doctiſſimus, mihi Trajecto Batavorum reſcripſit menſe Maio anno M. DC. LXXX. ut verſus conſtet, legendum ſibi videri.

Οἱ λευκοὶ βόες Μάρκῳ τῷ Καίσαρι χαίρειν.
Αἲ γὰρ νικήσῃς, ἄμμες ἀπωλόμεθα.

Addidit, huic voto non diſſimile alterum commemorari à Seneca in libri III. de beneficiis capite XXVII. ἄμμες quidem Æolicè dicitur pro ἡμεῖς: ſed cùm in codicibus priſcis omnibus Græca hæcce ſcripta reperiantur, ita ut à fratre olim meo ſunt edita; nihil mutandum: nihil addendum puto, ne temeritatis accuſer, ſi à codicibus conſentientibus ſine cauſſa receſſero, quorum auctoritatem plurimi faciendam eſſe nemo neſcit. Verſum quidem ſtare nihil neceſſe eſt. Ingenioſa tamen eſt amici noſtri conjectura: cui libenter acquieſcerem, ni conſpiratio codicum obſtaret.] *Valeſ.*

c *Ne tranſirent numinum cultu.*] Hæc quidem ut à Sig. Gelenio ſunt edita, ſenſu omni carent. Cauſa enim cur Julianus Chriſtianos Profeſſores publicè docere vetuit non ea fuit, ne ipſi tranſirent à numinum cultu: niſi de diſcipulis eorum id intelligatur. Sed cùm in Mſ. Reg. * Tol. * [& Colb.] & in Editione Rom. ſic ſcribatur hic locus, *ne tranſiſſent numinum cultu*: non dubiavi quin ita corrigendus eſſet ut edidi, *ni tranſiſſent ad numinum cultum.* Valeſ. Iam Ritterſhuſius in lib. I. Sacr. lection. 19. de ſuo publicavit *ni tranſiſſent ad numinum cultus.* Gron.

d *Mun. ordinum cœtibus pat. injuſte quoſdam adnecti.*] Erat certè Julianus non ſine cauſa in Curiarum favorem propenſior. Quippe plerique earum onera ſubterfugientes, alii ad militiam tranſierant; alii ut Senatores urbis Romæ aut Conſtantinop. fierent ambierant, ut docet Libanius in Orat. funebri p. 296. Pleriſque etiam Conſtantius immunitates & vacationes civilium munerum conceſſerat, quas Notarii & Eunuchi (qui eo imperante plurimum potuere) pretio accepto vendebant, teſte ibidem Libanio. At Julianus lege lata cunctos ſine diſcrimine ad Curias revocandos eſſe ſtatuit: quo facto Curiæ quæ antea vacuæ erant, vix jam multitudinem introeuntium capiebant. τὸ γὰρ δὴ πολλῶν ἐπαίνων ἄξιον ἐκεῖνο γράμμα, τὸ δεῖν πάντα ἄνδρα εἰς βουλὴν καλεῖν, καὶ μηδὲν ἔχοντα ἰσχυρὸν εἰς ἄφεσιν, ἐγγράφειν, οὕτω τὸ πρᾶγμα ἐπανώρθωσε, &c. ait Libanius. Id eſt: *Etenim dictum illud ſummis laudibus dignum, omnes ad Curiam retrahendos eſſe, & qui nihil cauſæ ad immunitatem ſuam afferrent, albo inſcribendos eſſe, adeo cuncta reſtituit, &c.* Illud tamen minimè ferendum erat, quòd ad Curiarum favorem nimis propenſus, injuſtè plures muneribus publicis adnectebat, ut teſtatur Marcellinus in lib. 21. cap. 12. adeo ut ægrè ſub eo à Curialibus quiſquam appetitus, licèt privilegiis, & ſtipendiorum numero, & originis penitus alienæ firmitudine communitus, obtineret æquiſſimum. ut idem ſcribit in lib. 22. cap. 9, qui locus cum hoc, quem nunc præ manibus habemus, componi debet. Adeo hic pæne ad verbum cuncta repetit, quæ illic commemoraverat. *Valeſ.*

e *Privilegiis aut origine.*] Inter cetera Clericos Chriſtianos, quibus Conſtantinus & Conſtantius vacationem civilium munerum conceſſerant, ad Curiam revocavit, ut ſcribit Sozomenus in lib. 5. cap. 5. Exſtàtque lex ipſa Juliani in Cod. Th. de Decurionibus. *Idem.*

f *Figura talis utique membrorum*] Hæc eſt ſcriptura omnium librorum: quæ tamen an à Marcellini manu ſit, dubito. De Conſtantio ſic dixit in fine lib. XXI. *Figura tali ſituque membrorum.* Unde hic quoque ita legendum videtur. Certè alterutrum in alterum refingendum erit. Porrò Julianum ſic deſcribit Gregorius Nazianz. Epiſcop. in Julian. Orat. 2. pag. 306. ἐδόκει μοι σημεῖον [illegible] χρηστὸν, αὐχὴν ἀπαγὴς, ὦμοι παλλόμενοι καὶ ἀνασηκούμενοι, ὀφθαλμὸς σοβούμενος, καὶ περιφερόμενος, καὶ μανικὸν βλέπων. πόδες ἀστατοῦντες καὶ μετοκλάζοντες, μυκτὴρ ὕβριν πνέων καὶ περιφρόνησιν, προσώπου σχηματισμοὶ καταγέλαστοι τὸ αὐτὸ φέροντες, γέλωτες ἀκρατεῖς τε καὶ βρασματώδεις, νεύσεις καὶ ἀνανεύσεις σὺν οὐδενὶ λόγῳ. λόγος ἱστάμενος καὶ κοπτόμενος πνεύματι, ἐρωτήσεις ἄτακτοι καὶ ἀσύνετοι, ἀποκρίσεις οὐδὲν τούτων ἀμείνους, ἀλλήλαις ἐπεμβαίνουσαι καὶ οὐκ εὐσταθεῖς οὐδὲ τάξει προϊοῦσαι παιδεύσεως. Landulf. Sagax in

hirsutâ barba in acutum desinente vestitus, [f] venustate oculorum micantium flagrans, qui [g] mentis ejus angustias indicabant, superciliis decoris, & naso rectissimo, ore paullo majore, [h] labro inferiore demisso, opima & incurva cervice, humeris vastis & latis, ab ipso capite usque unguium summitates liniamentorum recta compage, unde viribus valebat & cursu. Et quoniam eum obtrectatores novos bellorum tumultus ad perniciem rei communis insimulant concitasse: sciant docente veritate perspicué, non Julianum, sed Constantium ardores Parthicos succendisse, [i] cum Metrodori mendaciis avidiùs acquiescit, ut dudum retulimus [k] plenè. Unde cæsi ad internecionem exercitus nostri, capti militares aliquoties numeri, urbes excisæ, rapta munimenta vel diruta, provinciæ gravibus impensis exhaustæ: & ad effectum tendentibus minis cuncta petebantur à Persis adusque Bithynos & litora Propontidis. At in Galliis bellorum tenore gliscente, diffusis per nostra Germanis, jámque Alpibus ad vastandam Italiam perrumpendis, [1] multa & nefanda perpessis hominibus, [2] nihil præter lacrimas supererat & terrores: ubi & præteritorum recordatio erat acerba, & exspectatio tristior impendentium. Quæ omnia juvenis iste ad occiduam plagam specie Cæsaris missus, Regésque pro mancipiis agitans ignobilibus, cuncta pæne mirâ dictu celeritate correxit. Utque Orientem pari studio recrearet, adortus est Persas, triumphum exinde relaturus & cognomentum,

1 *Steph.* nihil multa. 2 τὸ nihil *Steph. deest.*

in Historia Miscell. lib. XI. *Corpore validus quidem, sed brevis fuit, barba prolixa, oculi currentes huc illucque directi.* Quæ ex integriore Sex. Aur. Victoris codice desumpta videntur: nam deesse apud eum quædam, collatione cum Sagace facta, apertè patebit. *Lindenbr.*

f *Venustate oculorum micantium.*] Mamertinus in Gratiarum actione de Juliano loquens, *micantia sidereis ignibus lumina.* Valef.

g *Mentis ejus angustias indicabant.*] *al.* *argutias ind.* Lindenbr.

h *Labro inferiore diviso.*] Sic in Editione Rom. legitur. Sed huic scripturæ multum anteponenda est codicis Regii, & Val. & Fauch. scriptura, quam etiam Accursius in Editione sua restituit, *labro inferiore demisso*: [in Colbert. *l. i. dimisso*:] Certè in veteribus nummis Iuliani etiamnum apparet, labeonem eum fuisse. Eodem autem modo loquitur in Eunucho Terentius:

Incurvus, tremulus, labiis demissis. Valef.

i *Cum Metrodori mendaciis avid. acquiescit.*] Metrodorus quidam Philosophus Constantini M. temporibus orbis perlustrandi gratiâ ulteriorem Indiam penetrasse dicitur. Cúmque ad Brachmanas venisset, frugalitatis & continentiæ causâ, & quia molas aquarias & balnea priùs illis ignota fabricarat, ab iis dilectus, cùm in adyta templorum religionis specie introire permitteretur, multos lapillos unionésque subripuit. Multas quoque ingentis pretii gemmas à Rege Indorum accepit, quas Constantino Regis nomine offerret. Igitur cùm Byzantium reversus, hæc omnia Constantino non Regis Indorum, sed suo ipsius nomine obtulisset, admiranti gemmas Principi, se longè plura terrestri itinere præmisisse dixit, sed à Persis cuncta esse direpta. Quibus auditis Constantinus litteras ad Saporem paullo avidiùs & asperiùs dedit, quibus lapides & cetera Regis Indorum munera ad se quamprimum remitti flagitabat. Sed Sapor acceptis litteris cùm nihil respondisset, pax eam ob causam inter Rom. & Persas soluta est, ut scribit Georgius Cedrenus in Chronico, anno XXI. Constantini M. cui uni explicationem hujus loci debemus. Ejusdem Metrodori Philosophi meminit Rufinus in lib. 1. Appendicis cap. 9. & ex eo Socrates atque Sozomenus. Hieronymus denique in Chronico: Anno 24. Constantini, *Metrodorus*, ait *Philosophus agnoscitur.* Suspicor autem hunc esse Metrodorum, qui Cyclum feriarum quem ἑορταστικὸν Græci vocant, conscripsit, de quo Photius in Bibl. *Idem.*

k *Vindictæ siti ad ind. excitum ubi nostri.*] Hunc locum sic primus excudit Gelenius, qui in Editione Rom. & codice Regio * ac Tolof. legebatur hoc modo: *Vindictæ si ad ind. exercitus nostri*, &c. [In Mf. Colb. *plenæ vindictæ si ad indignationem exercitus nostri*, &c.] Ego verò longè minori audacia locum pristino nitori restituisse mihi videor. Certè emendationem nostram magnopere confirmat alter locus lib. 22. cap. 12. *Sciens & audiens, gentem asperrimam per* LX. *ferme annos inussisse Orienti cædium & direptionum monumenta sævissima, ad internecionem exercitibus nostris sæpe deletis.* Idem.

si

ſi conſiliis ejus & factis illuſtribus decreta cæleſtia congruiſſent. Et cùm ſciamus experimento, adeo quoſdam ruere improvidos, ut [l] [m] bella interdum victi, & naufragi repetant maria & ad difficultates redeant quibus ſuccubuere ſæpiſſime, ſunt qui reprehendant paria repetiſſe Principem ubique victorem.

CAP. V. Nec fuit poſt hæc lamentis aut fletibus locus. Corpore enim curato pro copia rerum & temporis, ut ubi olim ipſe ſtatuerat conderetur: principio lucis ſecutæ, quæ erat quintum Kal. Julias, hoſtibus ex omni latere circumfuſis, collecti Duces exercitus, advocatíſque legionum Principiis & turmarum, ſuper creando Principe conſultabant. Diſciſsíque ſtudiis turbulentis, Arinthæus, & Victor, & è palatio Conſtantii reſidui, de parte ſua quemdam habilem ſcrutabantur: contra Nevitta, & Dagalaïphus, proceréſque Gallorum, virum talem ex commilitio ſuo quæritabant. Quæ dum ambiguntur, nulla variante ſententia, [n] [o] itum eſt voluntate omnium in Salluſtium: eóque cauſante morbos & ſenectutem, honoratior aliquis miles advertens deſtinatiùs reluctantem: *Et quid ageretis*, ait, *ſi illud bellum vobis* [3] *curandum commiſiſſet abſens, ut ſæpe factum eſt, Imperator? nonne poſthabitis ceteris militem inſtantibus ærumnis eriperetis? Id nunc agite: & ſi Meſopotamiam videre licuerit, utriuſque exercitus conſociata ſuffragia legitimum Principem declarabunt.* [p] Inter has exiguas ad tantam rem moras, nondum penſatis ſententiis,

3 Ita mſ. In vulg. τὸ *curandum* deeſt.

---

l *Bella interdum victi, & naufragi repetant maria*] Sulp. Servatus in Carmine de Spe:

Naufragus hac cogente natat per fœta procellis
Æquora, cùm merſas viderit antè rates.
Captivus duras illa ſolante catenas
Perfert, & victus vincere poſſe putat. Lindenbr.

m *Bella interdum victi, & naufragi repetant maria.*] Ex Seneca lib. 1. de Beneficiis cap. 1. hæc tranſlata ſunt. Sic enim Seneca: *Adeóque adverſus experimenta pertinaces ſumus, ut bella victi, & naufragi maria repetamus.* Simile eſt illud Ovidii in lib. 1. de Ponto, Eleg. 6.

Saucius ejurat pugnas gladiator, & idem
Immemor antiqui vulneris arma capit.
Nil ſibi cum pelagi dicit fore naufragus undis:
Et ducit remos quâ modò navit aquâ.

Adde Ariſtotelem in Rhet. ex his autem apparet, hunc locum ſic corrigi debere: *Et cum ſciamus adeo adverſus experimenta quoſdam, &c.* præſertim cùm in Mſ. Reg. [& Colb.] * ac Toloſ. * & in Editione Rom. legebatur, *adeo experimenta quoſd. &c.* Valeſ.

n *Itum eſt voluntate omnium ad Salluſtium*] Non poſt Juliani è terris digreſſum, ſed Joviani, purpuram Salluſtio oblatam Zoſimus ait in extremo. lib. III. * & Zonaras in Ioviano pag. 25 * *Lindembr.*

o *Itum eſt voluntate omnium in Salluſtium.*] At Zoſimus, & cum eo Zonaras, non tunc temporis, ſed poſt Joviani Aug. mortem omnium conſenſu delatum eſſe Salluſtio narrant: quod quidem ipſe ſenectutem cauſatus conſtanti animo recuſavit: filio verò quòd adhuc is junior eſſet, deferri noluit. Eumdem Zoſimus optimum & eminentiſſimum virum temporis ſui verè nominat. Quid enim præſtantius ad laudem, quàm ab omnibus uno conſenſu dignum Imperio exiſtimari? Quod contrà magni animi illuſtrius argumentum eſt, quàm Imperium, quod ceteri ferè omnes per ignes & gladios raptum ibant, id ſibi ultro delatum aſpernari? Quantus autem vir fuerit, præter jam dicta, abundè declarat teſtimonium Nazianzeni in ϛηλιτ. 1. his verbis: φασί τοι διὰ ταῦτα καὶ τὸν τηνικαῦτα ἔπαρχον (γλίχεσθαι γὰρ ἄνδρα Ἕλληνα μετὰ τὴν θρησκείαν, τὸν τρόπον δὲ ὑπὲρ Ἕλληνα καὶ κατὰ τοὺς ἀρίστους τῶν πάλαι καὶ νῦν ἐπαινουμένων) &c. Eumdem Phœnicem vocat Libanius in Orat. Conſulari pag. 236. quod ut Achillem Phœnix, ſic ipſe Julianum præceptis imbuerat. *Valeſ.*

p *Inter has exiguas ad tantam rem moras*] Itaque quanto ſubitanea magis hæc ad ſublime culmen evectio Ioviani, tanto ab omni quoque ſubdola machinatione remotior, nemine gratia vel donis corrupto. Themiſtius Euphrad. in Oration. ad Iovian. Οἱ ἡμέτεροι ψηφοφόροι καὶ στρατιῶται τῆς τοῦ σώματος ἀγχιστείας τὴν τῆς ψυχῆς προεξήτασαν, καὶ ἀπέφηναν κληρονόμον τῆς ἀλουργίδος τὸν κληρονόμον τῆς ἀρετῆς. καὶ ταῦτα οὐκ ἐν σχολῇ, οὐκ ἐν εἰρήνῃ, οὔτε ἐνδιδόντος τοῦ καιροῦ θεραπείας, καὶ παραγγελίας, καὶ δεκατισμοὺς, ἀλλ' ὡς ἐν ἀκμῇ τῆς ἐνιοῦς, ἐν τοῖς ξίφεσιν, ἐν τοῖς δόρασι φέροντες τὰς ψήφους, ἀπαράκλητον γνώμην, ἀκατασκεύαστον χειροτονίαν, ἣν ὁ καιρὸς ἐψηφίζετο. πρὸς ἣν χρεία ἐχειραγώγει. καὶ, τόγε ἔτι θαυμασιώτερον, ἐν ἐκκλησίᾳ ὑπερορίῳ, ἔξω τῆς Ῥωμαίων γῆς, ὑπὲρ τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς. Vid. Gregor. Na-

tumultuantibus paucis, ut in rebus extremis sæpe est factum, Jovianus eligitur Imperator, [q] Domesticorum ordinis primus, paternis meritis mediocriter commendabilis. Erat enim [r] Varroniani notissimi Comitis filius, haud dudum post depositum militiæ munus ad tranquilliora vitæ digressi. Et confestim indumentis circumdatus principalibus, subitóque productus è tabernaculo, per agmina jam discurrebat proficisci parantia. Et quoniam acies adusque lapidem quartum porrigebatur, antesignani quosdam clamare Jovianum audientes Augustum, eadem multo magis sonabant: gentilitate enim propè perciti nominis, [s] quod una littera discernebat, Julianum recreatum arbitrati sunt deduci magnis favoribus, ut solebat. Verùm cùm incurvus ille visus & longior adventaret, suspicati quod acciderat, in lacrimas effusi sunt omnes & luctum. Quod si gravis quidam æquitatis [4] spectator in ultimo rerum spiritu factum criminatur improvidè: nauticos idem justiùs incusabit, amisso perito navigandi magistro, sævientibus flabris & mari, [5] quòd clavos regendæ navis cuilibet periculi socio commiserunt. [t] His ita cæco quodam judicio fortunæ peractis, Jovianorum signifer, quos Varronianus rexerat dudum, cum novo dissidens Principe, etiamtum privato, ut patris ejus obtrectator immoderatus, periculum ex inimico metuens jam communia supergresso, [v] discessit ad Persas: ac datâ dicendi copiâ quæ sciret, docet Saporem jam propinquantem, exstincto, quem verebatur, turbine concitato calonum ad umbram Imperii Jovianum adhuc Protectorem adscitum, inertem quemdam & mollem. Hoc ille audito, quod semper trepidis votis expetebat, & inopina prosperitate elatus, multitudine ex regio equitatu adjuncta iis qui dimicavere nobiscum, celeri disposuit gradu agminis nostri invadi terga postremi.

CAP. VI. Quæ dum ultro citróque ordinantur, hostiis pro Joviano [6] extisque inspectis pronuntiatum est, eum omnia perditurum, si intra vallum remansisset ut cogitabat: superiorem verò fore, profectum. Proinde egredi jam cœptantes adoriuntur nos elephantis præviis Persæ: ad quorum fremitum incessúmque terribilem equis inter initia turbatis, & viris, [x] Joviani & [7] Her-

4 *Ms.* peccator. 5 τὸ quod *Ms. deest.* 6 *Ms.* extisque. 7 *Al.* Herculani.

zianz. in Iulian. Orat. 2. *Lindenbr.*

q *Domesticorum ordinis primus.*] Eutropius in lib. ult. *Jovianus*, ait, *qui tunc Domesticus militabat*, &c. Hieronymus in Chronico: *Jovianus ex Primicerio Domesticorum Imp. factus est.* Themistius in Orat. Consulari ad Jovianum, αἰχμοφόρος ἐξεστράτευσας ἐπανῆκες δὲ αὐτοκράτωρ. [Primicerius & primus unum idemque est. Sic Stephanus *Primicerius Martyrum* ab Augustino, & Petrus *Primicerius Apostolorum* à Baldrico dictus est.] *Vales.*

r *Varroniani notissimi Comitis filius.*] Zonaras: ψήφω κοινῇ Ἰοβιανὸς εἰς τὴν αὐταρχίαν προήχθη τότε χιλιαρχῶν, ὁ δὲ Βαρρωνιανοῦ χρηματίσαντος κόμητος. *Jovianus communi consensu ad Imperium eligitur, tunc Tribunus, Varroniani Comitis filius.* Domesticorum eum Comitum fuisse prodit Zosimus. *Idem.*

s *Quod una littera discernebat*] Litera nimirum O. loco L. saltim transposita. Unde error Pomponii Læti palam fit, *Juvianum* scribendum autumantis. *Lindenbr.*

t *His ita cæco quodam judicio Fortunæ peractis*] Respicit ad illud, quod Constantinus Imp. dicere solitus, *Imperatorem esse Fortunæ est*, Lampridius in Heliogab. *Idem.*

v *Discessit ad Persas.*] De hoc transfuga, qui Juliani necem Persis nuntiavit, Libanius de vita sua pag. 45. *Vales.*

x *Joviani & Herculiani.*] A Diocletiano Iovio &

D. N. IOVIANVS. P. F. AVG.

culiani [y] occisis belluis [8] paucis, cataphractis equitibus acriter restiterunt. Deinde legiones Joviorum atque Victorum laborantibus suis ferentes auxilium, elephantos duos straverunt cum hostium plebe non parva: & in lævo prœlio viri periere fortissimi, [z] Julianus, & Macrobius, & Maximus legionum Tribuni, quæ tunc primas exercitûs obtinebant. Hísque sepultis ut rerum angustiæ permiserunt: prope confinia noctis cùm ad [a] castellum Sumere nomine citis passibus tenderemus, jacens Anatolii corpus est agnitum, quod tumultuariâ operâ terræ mandatum est. Hîc & milites sexaginta cum Palatinis recepimus, quos in munimentum Vaccatum confugisse retulimus. Secuto deinde die pro captu locorum reperta in valle castra ponuntur, velut murali ambitu circumclausa, præter unum exitum eumdémque patentem, undique in modum mucronum præacutis sudibus fixis. Hócque viso, è saltibus nos hostes diversitate telorum, ac verbis turpibus incessebant, ut perfidos & lectissimi Principis peremptores: audierant enim ipsi quoque referentibus transfugis, rumore jactato incerto, Julianum telo cecidisse Romano. Ausi denique inter hæc equitum cunei, portâ perruptâ Prætoriâ, prope ipsum tabernaculum Principis advenire: occisis multis suorum & vulneratis, vi repulsi sunt magna. Egressi exinde, proxima nocte [b] Charcham occupavimus locum: ideo tuti, quòd riparum aggeribus humanâ manu destructis, ne Saraceni deinceps Assyriam persultarent, nostrorum agmina nullus ut antè vexabat. Cùmque his Kal. Juliis sta-

8 *Ms.* paucis & cataphractis.

Maximiano Herculio ita dicti, ut testatur Vegetius in lib. 1. Victor. *Huic post à cultu numinis, Herculii cognomentum accessit, ut Valerio Jovii: unde etiam militaribus auxiliis in exercitu præstantibus nomen impositum* De iisdem Sozomenus in lib. 6. cap. 6. Erant etiam Iovii & Herculii indidem appellati, de quibus Suidas in ἰόβιοι, & Notitia Imperii Rom. *Vales.*

y *Occisis belluis paucis*] *Belluæ* hic elefantes sunt, ut apud Q. Curt. lib. VII. *Bellua instincta rabie nondum saucia invehebatur ordinibus, donec rector belluæ Regem conspexit fluentibus membris, omissisque armis vix compotem mentis, tum belluam in fugam concitat.* Idem post pauca: *Undique & in pedites & in ipsum Porum tela congesta sunt, quis tandem gravatus labi ex bellua cæpit. Indus qui elephantum regebat, descendere eum ratus, more solito elephantum procumbere jussit in genua.* * Silius Italicus lib. 16.

Multa viro terra, ac sonipes, ac bellua terror
Bellorum, nec non Marti delecta juventus.

Erricus Altissiodor. in Vita B. Germani lib. 5. cap. 52.

- - - Mox Alpina tepores
Sensit, Maura ducem veheret cùm bellua luscum.

Quod Iuvenalis imitatione dictum est, Sat. X.

Cum Gætula ducem portaret bellua luscum.

Iuvenal. Sat. XI.

- - - Nabatæo bellua saltu.

Quintus Curtius libro 10. pagina 340. *Elephantis in conspectu totius exercitus objicit: omnesque belluarum pedibus obtriti sunt.* * Arnobii hæc verba multos hactenus exercitatos habuere, libro VII. - - - *Camelos, belluas, leones,* & quod quisque non intellexit, continuò mutare voluit. Sed ne facilè novis absurdissimisque emendationibus locum demus, per *belluas* interpretari possumus, * (nec enim de elephantis intelligendum, quippe quos statim nominarat) * hyænas: ut in Gloss. Ὕαινα ζῶον, *bellua.* Sic apud Capitolin. in Gordiano tertio: *Leopardi mansueti* XXX. *belbi, id est hyænæ* X. Legendum, *Beluæ, id est, hyænæ.* Quæ cùm de marinis monstris intelliguntur, pistrices notant. Glossar. *Bellua*, Κῆτος; & alibi, Κῆτις, *Pistrix de belua.* Item, *Belua marina*, Κῆτος: ut Suetonius in Nerone, cap 12. *Exhibuit naumachiam marinis aquis, innantibus belluis.* Lindenbr.

z *Julianus, & Macrobius & Maximus*] Non Maximum, sed Maximianum hunc vocat Zosimus lib. III. ἀπέθανον δὲ καὶ Ῥωμαίων τρεῖς λοχαγοὶ, γενναίως ἀγωνισάμενοι, Ἰουλιανὸς, καὶ Μαξιμιανὸς, καὶ Μακρόβιος. Idem.

a *Castellum Sumere*] Zosim. Σοῦμα τὸ φρούριον. *Idem.*

b *Charcham.*] Sic Gelenius quidem edidit. At in Editione Aug. *Charcam*, in Regio codice *Carcham* scriptum inveni: in Editione Romana *Chartam*: [in Ms. tamen Colbertino *Charcham.*] *Vales.*

diis xxx. confectis, civitatem nomine [c] Duram adventaremus, fatigatis jumentis, vectores eorum noviſſimi pedibus incedentes, à Saracena multitudine circumſepti protinus interiſſent, ni expeditiores turmæ noſtrorum opem laborantibus attuliſſent. Hos autem [d] Saracenos ideo patiebamur infeſtos, quòd ſalaria muneráque plurima à Juliano ad ſimilitudinem præteriti temporis accipere vetiti, queſtíque apud eum, ſolùm audierant, Imperatorem bellicoſum & vigilantem ferrum habere, non aurum. In hoc loco Perſarum obſtinatione tritum eſt quatriduum. Nam progredientes nos ſequebantur crebris laceſſitionibus retrahentes: cùm ſtaremus ut pugnaturi, gradum ſenſim referentes, moris diuturnis excruciabant. Jámque (ut ſolent extrema metuentibus etiam ficta placere) famâ circumlatâ, fines haud procul limitum eſſe noſtrorum, exercitus vociferans immodeſtè, dari ſibi copiam tranſeundi Tigridis flagitabat. Quibus oppoſitus cum rectoribus Imperator, tumentémque jam canis exortu ſideris amnem oſtendens, ne ſe periculoſis committerent gurgitibus exorabat: nandi imperitos adſerens eſſe complures, ſimúlque adjiciens, hoſtiles manus hinc-inde margines ſuperfuſi fluminis occupaſſe. Sed cùm hæc ſæpe congeminando refragaretur incaſſum, miléſque conclamans magno contentionis fragore mi-

c *Duram.*] Civitas eſt trans Tigrim ſita, cujus meminit Polybius in lib. 5. pag. 394. Differt à Dura Meſopotamiæ civitate, de qua ſuperiùs notavi. *Valeſ.*

d *Saracenos ideo patiebamur infeſtos, quòd ſalaria, &c.*] Non tam hoſtis terrore, quàm prudenti conſilio factum arbitror, quibus tributum retro temporibus imperabant, illis ipſis id Romani Principes annuatim ut penderent, pacemque pecuniâ emercarentur. Sic Hadrianus Imp. *à multis Regibus pacem redemit*, ut inquit Spartianus. Gallus quoque Imp. Scythas, poſt Philippopolim captam ſtrageſque innumeras, à finibus hoc pacto potiùs, quàm armis expellere maluit. Zoſimus lib. I. τὰ τῆς συμμαχίας τῶν βαρβάρων αὔξησιν ἐλάμβανεν. Οὐ γὰρ μόνον ἐπανελθεῖν αὐτοῖς ἐς τὰ οἰκεῖα ξυνεχώρει μετὰ τῆς λείας ὁ Γάλλος, ἀλλὰ καὶ χρημάτων τι μέτρον ἔτους ἑκάστου χορηγεῖν ὑπέσχετο. * Scythis tamen iterum negavit Valens Imp. Vid. Themiſt. Euphrad. Orat. 3. ad Valentem p. 216 * De Perſico fœdere ita Procopius Perſicor. lib. II. pag. 62. Δεῖν τοίνυν Ῥωμαίους τακτόν τι φέρειν ἐπέτειον Πέρσαις. Οὕτω γὰρ αὐτοῖς ἔφη τὴν εἰρήνην Πέρσαι βέβαιον ἕξουσι. * B. Valerianus Epiſcop. Hom. XII. pag. 147. *Partem conſtat eſſe victoriæ, prælium oblato auri pondere redemiſſe.* * Sic cum Attila Hunnorum Rege dextras renovantes Romani, hoc etiam jurare ſuſtinuerunt: φυλάττεσθαι καὶ διαμένειν τὰς συνθήκας ἑπτακοσίων λιτρῶν χρυσίου, ἔτους ἑκάστου τελουμένων παρὰ Ῥωμαίων τοῖς βασιλείοις Σκύθαις. Priſcus Rhet. in Eclog. legat. Similia de Gothis legimus. Ad quorum exemplum cùm Carpi etiam ſtipendium peterent, Julius Menophilus Mœſiæ Dux graviter reſpondit, quòd Imperator Rom. gentibus extraneis benefaciat, non neceſſitatis id eſſe aut ex alterius arbitrio debitum, ſed indigentibus ad vitæ ſubſidia munus gratuitum: Ὅτι Αὐτοκράτωρ πολλῶν χρημάτων κύριός ἐστι, καὶ τοῖς δεομένοις αὐτοῖς χαρίζεται. Petrus Mag. in Eclog. legation. pag. 16. Exſtitere enim interdum cordatiores & Martiæ virtutis ſervantes Duces, qui ferro potiùs, quam auro quietem quærere optarunt. Ut à Juliano egregiè hoc loco dictum, *Imperatorem bellicoſum & vigilantem ferrum habere, non aurum.* Qua eadem animoſitate fretus tributum quoque Saracenis negavit: uti & Juſtinus Jun. Avaribus & Perſis. Hiſtoria Miſcell. lib. XVI. *Impendebat Romanorum Imp. per ſingulos annos quingentas libras auri, ut caſtra, quæ loco proxima erant, Perſæ cuſtodirent, ne ingreſſæ gentes utramque Remp. deſtruerent: communibuſque ſumptibus caſtella muniebantur. At verò Juſtinus pacem diſſolvit, aſſerens opprobrium eſſe, Perſis ſolvere tributa Romanos.* Corippus lib. III.

---- lituoſque mihi campumque minatur
Gens Avarum, ni pacta damus? Terrore putatis
Id noſtrum feciſſe patrem? miſeratus egenis
Et profugis quòd dona dedit. Pietate regendi
Hoc facimus, gratiſque dari proviſa jubemus.

Quæ verba non multùm abludunt à Menophili modò laudato dicto. Sicque ſine more tempora noſtra calumniantur, qui quòd Barbaris ſtipendium & munera interdum damus, inſolens putant, atque infra majeſtatem imperantis indignum. Cum vel hinc ſcire poſſint, nihil nunc agi, quod non actum ſit priùs: præſtareque nonnumquam, honeſta lege quod fiat, auro quàm ferro hoſtis impetum frangere, & à finibus propulſare. * Scitum atque prudens Theodorici Regis dictum: *Quid intereſt, auro an ferro adverſariorum animos inclinemus? obtrectaſſe quod mentes capiat hoſti, viciſſe eſt: occuluiſſe, ſuperari:* apud Ennodium Epiſc. Ticineus in Vita Epiphanii pag. 399. * *Lindenbr.*

naretur extrema, [e] id imperatur ægerrimè, ut miſti cum [f] Arctois Sarmatis Galli amnem primi omnium penetrarent: ut his magnitudine fluentorum abreptis, reſiduorum pertinacia frangeretur; aut ſi id perfeciſſent innocui, tranſitus fidentior tentaretur. Electíque ſunt ad id negotium habiles, qui maxima præ ceteris flumina tranſmeare in regionibus genuinis à prima pueritia ſunt inſtituti: & cùm latendi copiam nocturna quies daret, tamquam è tranſenna ſimul [9] emiſſi, ſpe citiùs ripas occupavere contrarias: Perſarumque conculcatis pluribus & truncatis, [1] quos loca ſervare diſpoſitos ſecuritas placido vinxerat ſomno, efficacis audaciæ ſignum elatis manibus [2] contortíſque ſagulis oſtendebant. Hoc longè conſpecto, ardens ad tranſitum miles eâ morâ tantummodo tenebatur, quòd utribus è cæſorum animalium coriis coagmentare pontes architecti promittebant.

CAP. VII. Quæ dum vanis conatibus agitantur, Rex Sapor & procul abſens, & cùm propè veniſſet, exploratorum perfugarúmque veris vocibus docebatur fortia facta noſtrorum, fœdas ſuorum ſtrages, & elephantos, quot numquam Rex antè meminerat, interfectos: exercitúmque Romanum continuis laboribus induratum, poſt caſum glorioſi rectoris non ſaluti ſuæ, ut memorabat, conſulere, ſed vindictæ, difficultatémque rerum inſtantium aut victoriâ ſummâ, aut morte memorabili finiturum. Ob quæ reputabat multa & formidanda: diffuſum abunde militem per provincias, levi teſſera colligi poſſe: expertus & ſciens populum ſuum poſt amiſſam maximam plebem ultimis terroribus deformatum: ſimul comperiens in Meſopotamia relictum haud multo minorem exercitum. Quæ ſuper omnia, hebetarunt ejus anxiam mentem uno paríque natatu quingenti viri tranſgreſſi tumidum flumen incolumes, cuſtodibúſque confoſſis, reliquos conſortes ſuos ad ſimilem fiduciam concitantes. Hæc inter cùm neque pontes compaginari paterentur undæ torrentes, & abſumptis omnibus quæ mandi poterant utilibus, exacto miſerabiliter biduo:

9 *Mſ.* emiſſis peritius. 1 *Al.* quos. 2 *Steph.* pectoris.

---

e *Edicit Imperator ut ſiſt. Agmen & aſſ. nare Galli.*] Hæc omnia ex depravatione P. Caſtelli nata ſunt, qui cùm in Editione Rom. ſic legeretur: *Id Imperator ut mixti cum Aceto Iſermaris Galli, &c.* ita emendavit ut dixi. Sed in codice Vaticano & Fauch. hoc modo legitur: *Id Imperator ægerrimè ut mixti cum Arcto Iſarmaris Galli, &c.* * In Toloſ. autem legitur, *ut mixti cum Arectois Sarmatis Galli, &c.* * [In Colb. *Id Imperator ægerrimè, ut mixti cum Arctois armatis Galli, &c.* Ego vero codicis Regii ſcripturam amplexus ſum, non quò eam veram ipſius Auctoris ſcripturam, ſed quòd meliorem & planiorem ceteris eſſe exiſtimarem. Ac videtur pro Sarmatis Germanos potiùs fuiſſe ponendos, ut elicitur ex cap. 8. Ceterùm etiam conjectura noſtra hujus loci emendationem adjuvimus. Reſtitui enim, *id impetratum ægerrimè* [Vel potiùs unâ litterulâ mutata, *id imperatur ægerrimè, ut miſti cum Arctois Sarmatis Galli, &c.*] Valeſ.

f *Adſueti nare Galli*] Sic Brennus contra Græcos belligeraturus, cùm ad Sperchium fluvium veniſſet, ὅσον μυρίους τῶν Γαλατῶν ἀπέστειλεν, ὁπόσοι τε νήχειν ἠπίσταντο ἐξ αὐτῶν. Pauſanias in Phocicis, ubi hæc porro addidit: Οὗτοι μὲν οὖν διαβαίνουσιν ἐν τῇ νυκτὶ διανηχόμενοι ὧδε τὸ λιμνῶδες τοῦ ποταμοῦ. καὶ τὰ ὅπλα τοὺς ἐπιχωρίους θυρεοὺς ἐποιεῖτο ἕκαστος ἀντὶ σχεδίας. Patrium hunc nandi uſum in Gallobelgis etiam Tacitus in Agricolæ Vita notat. Et vulgo jam notus eſt verſus Sidonii Apoll. carm. 7.

Curſu Herulus, jaculis Hunnus, Francuſque natatu.

Lindenbr.

furebat inediâ iráque percitus miles, ferro properans, quàm g fame, ignavissimo genere mortis, absumi. Erat tamen pro nobis æternum Dei cælestis numen: & h i Persæ præter sperata priores, super fundanda pace oratores Surenam & Optimatem alium mittunt, animos ipsi quoque despondentes, quos omnibus pæne prœliis pars Romana superior graviùs quassabat in dies. Condiciones autem ferebant difficiles & perplexas, fingentes humanorum respectu reliquias exercitus redire sinere clementissimum Regem, quæ jubet si impleverit cum primatibus Cæsar. Contra hos cum Sallustio Præfecto k mittitur Arinthæus: & dum deliberatur examinatiùs quid fieri deberet, dies quatuor sunt evoluti inediâ cruciabiles, & omni supplicio tristiores. Quo temporis spatio antequam hi mitterentur 3 si exabusus Princeps paullatim terris hostilibus excessisset, profectò venisset ad præsidia Corduenæ, uberis regionis & nostræ, ex eo loco in quo hæc agebantur centesimo lapide disparatæ. Petebat autem Rex obstinatiùs, ut ipse aiebat, sua dudum à Maximiano erepta: ut docebat autem negotium, pro redemptione nostra, l m quinque regiones Transtigritanas: 4 n Arzane-

3 *Ms.* si ex abusus. 4 *Ms.* Asarzanænam.

g *Fame ignavissimo genere mortis.*] Hæc vera est lectio, quæ etiam in Ms. reperitur: al. corruptè, *inanissimo g. m.* Sup. lib. XVII. *Fame ignavissimo mortis genere tabescentes.* Et lib. XIX. *famem ultimum malorum omnium* appellat, ut Dionys. Halicarn. lib. VI. & VII. κάκιστον τῶν μόρων καὶ κακοδαιμονέστατον λιμόν. Homer. Odyss. 12.

Πάντες μὲν στυγεροὶ θάνατοι δειλοῖσι βροτοῖσι,
Λιμῷ δ' οἴκτιστον θανέειν.

* Quem locum etiam Columella laudat de Re rustica lib. 2. cap. 2. *Tæterrimam comitem mortis famem* vocat, *si tamen Græcis camænis habemus fidem clamitantibus*, λιμῷ δ' οἴκτιστον. G. Pomponius in Epistola ad Senatum apud Sallustium in Fragm. Historiar. pag. 160. *Fame miserrima omnium morte confecistis.* Livius lib. 27. pag. 664. *Fame ac frigore, quæ miserrima mortis genera sunt.* Vid. Senec. de Brevitate vitæ cap. 18. * *Lindenbr.*

h *Persæ præter sperata priores &c.*] Gregorius Nazianz. in Iulian. Orat. 2. Zosimus lib. III. Rufus Fest. in fine Breviarii. *Idem.*

i *Persæ præter sperata priores.*] Astum Saporis eum fuisse docet Libanius in Orat. funebri pag. 324. qui consulto nomen pacis injecit, ut Rom. militum animi ea spe decepti minuerentur. Cúmque Romanos ad pacem omnes propensos esse sensisset, ipsumque ante omnes Principem dulcedine quietis & otii delenitum esse; moras cœpit nectere, & interrogationibus ac responsis tempus terere, hoc admittendo, illud differendo: eo consilio ut dum crebræ legationes ultro citróque commeant, alimenta Rom. consumerentur. *Vales.*

k *Mittitur Arinthæus.*] Auctor Chronici Alexandrini scribit, Regem Persarum Sabuarsacium (sic enim Saporem vocat, cognomento Arsacem) nondum comperto Juliani interitu, percussum gravi timore, legatum ex Armenia misisse Surenam nomine, qui pacem suppliciter posceret. Quam petitionem cùm Jovianus libentissimè esset amplexus, Arinthæus Patricius cum summo imperio missus est, de pacis condicionibus cum Surena tractaturus. Et indutiis tridui datis, tandem pax inter Rom. & Persas convenit. *Idem.*

l *Quinque regiones Transtigritanas, Arzanenam, &c.*] Zosimus lib. III. Συνεδόκει δὲ Ῥωμαίοις τό τε Βαρδικηνῶν ἔθνος ἐκστῆναι τοῖς Πέρσαις, ἔτι Καρδουηνῶν, καὶ Ῥημηνῶν, καὶ Ζαλινηνῶν τε πρὸς τούτοις. Ita mirè variant hoc loco in nominibus. *Lindenbr.*

m *Quinque regiones transtigritanas.*] Persæ ingenti prœlio in Armenia à Galerio Cæsare superati, Mesopotamiam cum quinque regionibus Transtigritanis reddiderant, ut scribit Rufus Festus in Breviario. Cur autem Transtigritanæ dicantur eæ regiones, sæpenumero dubitavi. Pleræque enim earum, Romanis quidem erant cis Tigrim, ut patet ex lib. 21. ubi Sapor trajecto Tigri Besabden in Zabdicena unâ è Transtigr. regionibus sitam, oppugnat. Arzanene quoque trans Nymphium sita est, non trans Tigrim, teste Procopio in lib. 1. & 2. Persic. & in lib. 3. de ædificiis. Ad hæc Corduene ad Orientem erat fontibus fluvii Tigris, teste Ptolemæo. Quare Romanis in Corduenem euntibus nil opus erat Tigrim trajicere. Neque Ammianus noster cùm ad Jovinianum Corduenæ Satrapam mitteretur, Tigrim se trajecisse dicit in lib. 18. Denique Petrus Patricius in illa pace quæ inter Rom. & Persas inita est, quâ Persæ v. gentes Transtigritanas restituerunt, cautum fuisse tradit, ut Tigris utriusque Imperii limes esset. Non ergo trans Tigrim erant illæ regiones, sed potiùs circa aut supra Tigrim. * Quod quidem Rufus Festus egregiè confirmat hisce verbis: *Pace facta Mesopotamia est restituta: & super ripam Tigridis limes est confirmatus: ut quinque gentium trans Tigridem constitutarum ditionem assequeremur.*

nam, & Moxoenam, & [o] Zabdicenam, itidémque Rehimenam, [p] & Corduenam, cum caftellis quindecim, & Nifibin, & Singaram, & caftra Maurorum, munimentum perquam opportunum. Et cùm pugnari decies expediret, ne horum quidquam dederetur: adulatorum globus inftabat timido Principi, Procopii metuendum fubferens nomen: eumque adfirmans, nifi rediret, cognito Juliani interitu, cum intacto milite quem regebat, novas res nullo renitente facilè moliturum. Hac perniciofa verborum ille adfiduitate nimia fuccenfus, fine cunctatione tradidit omnia quæ petebantur: difficilè hoc adeptus ut Nifibis & Singara fine incolis tranfirent in jura Perfarum, à munimentis verò alienandis [q] reverti ad noftra præfidia Romani permitterentur. Quibus exitiale aliud acceffit & impium, ne poft hæc ita compofita, Arfaci pofcenti contra Perfas ferretur auxilium, amico nobis femper & fido. Quod ratione gemina cogitatum eft, ut puniretur homo, qui Chiliocomum [5] mandatu vaftaverat Principis, & remaneret occafio, per quam fubinde licenter invaderetur Armenia. Unde poftea contigit, ut vivus caperetur idem Arfaces, & Armeniæ maximum latus Medis conterminans, & Artaxata inter diffenfiones & turbamenta raperent Parthi. [r] Quo ignobili decreto firmato, ne quid committeretur per indutias contrarium pactis, obfidatûs fpecie viri celebres altrinfecus dantur [6] [f] Remora, & Victor ex parte noftrorum, & [7] Bellovædius,

5. *Mf.* mandatu. 6 *Mf.* Nemota. 7 *Mf.* Bellovædius.

* [Tranftigritanæ ergo erant hæ v. regiones non Romanis, fed Perfis.] *Valef.*

n *Arzanenam*] Sic etiam nominat Petrus Patricius in Excerptis legationum, ubi has v. Tranftigritanas regiones fic enumerat: ὥςε κ*τ* τὸ ἀνατολικὸν κλίμα τὴν ἐντιλ-ληνὴν μετὰ σωφηνῆς κ*ὶ* Ἀρζανηνὴν μετὰ Καρδουχηνῶν κ*ὶ* ζαβδικηνῆς Ρωμαίους ἔχειν, κ*ὶ* τίγριν ἑκατέρας πολιτείας ὁροθέσιον εἶ). Arzanenam Theophylactus quoque vocat, & Procopius in I. & 2. lib. Perf. Sed in lib. 3. de ædificiis ἀρζανηνὴν appellat; quemadmodum & Menander Protector in lib. 8. Hift. pag. 103. Agathias in 4. ἀραξιανηνὴν. A Strabone ἀραξηνὴ appellatur Armeniæ regio, & πεδίον ἀραξηνὸν fic dictum ab Araxe fluvio, quem Barbari Etas nominant, tefte Theophylacto in lib. 3. cap. 6. Socrates in lib 7. cap. 18. Azazenam eam regionem videtur vocare: [*Afarzanænam* codex Colbertinus vocat, *Arfarzanenam* codex Pithœi. Eutropius in libro VI. *Tigranocertam civitatem Arzianenæ nobiliff.* vocat. *Idem.*

o *Zabdicenam.*] Petrus Patricius ζαβδικὴν appellat, Zofimus βαβδικηνὴν mendosè pro ζαβδικηνὴν: ζαβδαῖον χωρίον vocat Sozomenus in lib. 2. cap. XI. Zerabden ejus caput. *Idem.*

p *Corduenam.*] Καρδουηνὴν vocat Petrus Patricius & Zofimus. Sic etiam Rufus Feftus de Trajano: *Carduenos*, inquit, *& Marcomedos obtinuit.* * In Notitia Imperii Rom. equites & *Cordueni* & *Cardueni* promifcuè dicuntur. Xiphilinus in Trajano τὰ Καρδουηνῶν ὄρη appellat. Sanè Gordyeni olim Carduchi dicebantur; tefte Strabone ac Stephano Byzantio. *Idem.*

q. *Reverti ad noftra præf. Romana.*] Scribendum eft *Romani*, ut Accurfius edidit. Pactus enim erat Jovianus, ut v. regiones Tranftigritanæ cum XV. caftellis dederentur Perfis unà cum poffefforibus & omni inftrumento: Nifibis verò & Singara abfque incolis traderetur: atque ut ex illis XV. caftellis Romani, quibus id libitum effet, ad alia Rom. caftella migrare finerentur. *Idem.*

r *Quo ignobili decreto*] * Ammianus lib. 27. ~~pag. 502.~~ *pudendam pacem*: Agath. lib. 4. p. 131. *ignominiofas pactiones* vocant. * Eutropius lib. XI. *ignobilem pacem* vocat. Fuerit licet, ita tamen neceffum fuit, à Juliano malè conflabellatum ignem fopire. Orofius lib. VII. cap. 31. *Fœdus cum Sapore Perfarum Rege etfi parum putant dignum, fatis tamen neceffarium pepigit.* Socrates Hift. Ecclef. lib. III. cap. 19. Gregor. Nazianz. in Julian. Orat. 2. pag. 304. *Lindenbr.* Cap. 12.

[f *Nevitta & Victor ex parte noftrorum, & Mellobaudes.*] In Codice Colbertino fcribitur: *Remora, & Victor ex parte noftr. & Bellovædius*, In veteribus libris Mff. Ammiani, quos legit P. Pithœus, *Remora* quoque reperitur, ut ipfe fua manu ad latus Ammiani fui adnotavit: quamquam *Remoram* nomen viri proprium invenire ufquam non memini. *Nevitta* quidem heic locum habere non valet, fub Juliano Magifter armorum & Conful: qui de Magiftro militum Tribunus poftea fieri non potuit. Sed nec Mellobaudes vel Mallobaudes locum heic habet, Rex Francorum, & ex Tribuno Armaturarum Comes Do-

insignium numerorum Tribuni: ex parte verò diversa Bineses è numero Nobilium Optimatum, trésque alii Satrapæ non obscuri. Fœderata [8] itaque pace annorum triginta, eáque jurisjurandi religionibus consecrata, reversi itineribus aliis, quoniam loca contigua flumini ut confragosa vitabantur & aspera, potûs inopiâ premebamur & cibi.

Cap. VIII. Et pax specie humanitatis indulta, in perniciem est versa multorum: qui fame adusque spiritum lacerati postremum, ideóque latenter progressi; aut imperitiâ nandi gurgite fluminis [9] adhauriebantur: aut si undarum vi superata venirent ad [1] ripas, à Saracenis vel [2] Persis (quos, ut diximus paullo antè, exturbavere Germani) cædebantur ut pecora, vel longiùs amandati sunt venumdandi. Ubi verò transeundi amnis apertè signum dedere buccinæ concrepantes, immane quo quantóque ardore [3] temere rapiendo momenta periculorum, semet quisque reliquis omnibus anteponens, vitare multa & terribilia festinabat: & pars cratibus temere textis jumenta retinentes hincinde natantia; alii supersidentes utribus, quidam diversa in necessitatis abrupto versantes, undarum occursantium fluctus obliquis meatibus penetrabant. Imperator ipse brevibus lembis, quos post exustam classem docuimus remansisse, cum paucis transvectus, eadem navigia ultro citróque discurrere statuit, dum omnes conveheremur. Tandémque universi præter mersos ad ulteriores venimus margines, favore superi numinis discrimine per difficiles casus extracti. Dum nos pendentium ærumnarum opprimit timor, compertum est procursatorum indicio, Persas pontem jungere procul è nostro conspectu, ut post firmatam pacem & fœdera sopitis belli turbinibus, incuriosiùs gradientes ægros, & animalia peterent diu defatigata: verùm cum se proditos advertissent, à conatu nefario destiterunt. Hac etiam suspicione jam liberi, properantésque itineribus magnis, [t] prope [v] Hatram venimus, vetus oppidum in media solitudine positum, olímque desertum: quod diruendum adorti temporibus variis Trajanus & Severus Principes bellicosi, cum exercitibus pæne deleti sunt, ut in eorum actibus has quoque digessimus partes. Unde cognito per porrectam planitiem adusque lapidem septuagesimum in regionibus aridis nec aquam invenire posse præter salsam & fætidam, nec ad victum aliquid nisi [x] abroto-

8 *Al.* ita pace. 9 *Ms.* adoriebantur. 1 *Ms.* ripas rapti à Saracenis. 2 *Ms.* pereum. 3 *Ms.* intenire.

mesticorum.] *Hadr. Vales.*

t *Prope Hatram venimus.*] Hatræ dicitur hoc opidum in Tabula Itineraria Peutingerorum, non longè à fluvio Tigri. Dio in lib. ult. τὰ ἄτρα appellat. Sic enim in Ms. codice exaratum erat, ex quo nuper Dionis Fragmenta edidimus. Opidum Trajani & Severi Principum obsidione memorabile. De Trajano quidem id refert Dio in lib. 68, pag. 785. quamquam ibi τοῖς ἀγαρηνοῖς vitiosè perscriptum est pro ἀτρηνοῖς. Idem.

v *Hatram venimus vetus oppidum*] Stephan. Ἄτραι, πόλις μεταξὺ Εὐφράτου καὶ Τίγρητος. Ejus urbis situm describit Herodianus lib. III. pag. 528. ἦν δὲ πόλις ἐπ' ἄκρας ὑψηλοτάτης ὄρους, τείχει μεγίστῳ καὶ γενναίῳ περιβεβλημένη, πλήθει ἀνδρῶν τε τοξοτῶν ἀκμάζουσα. Vid. Xiphilin. in Severo pag. 410. *Lindenbr.*

x *Abrotanum & absinthium.*] In Editione Rom. * & in Ms. Tolos, * [ac Colb.] *abrotonum* scribitur rectiùs. Sic enim Græci vocant. De absinthio quo abundat

num,

num, & absinthium, [y] & dracontium, aliáque herbarum genera tristissima: vasa quæ portabantur, aquis impleta sunt dulcibus: & mactatis camelis jumentísque aliis, alimenta quæsita sunt licèt noxia. Et viâ sex dierum emensâ, cùm ne gramina quidem invenirentur, solatia necessitatis extremæ: Dux Mesopotamiæ Cassianus, & Tribunus [z] Mauricius pridem ob hoc missus, [4] ad Ur nomine Persicum venere castellum, cibos ferentes ex his, quos relictus cum Procopio & Sebastiano exercitus parciùs victitans conservarat. Hinc Procopius alter Notarius, & [5] Memoridus [a] militaris Tribunus, ad tractus Illyricos mittuntur & Galliarum, nuntiaturi Juliani mortem, & Jovianum post ejus obitum ad culmen augustum evectum. Quibus mandaverat Princeps, ut Lucillianum socerum suum, post depositum militiæ munus digressum ad otium, morantémque eo tempore apud Sirmium, oblatis magisterii equitum & peditum codicillis, quos iisdem tradiderat, properare Mediolanum urgerent, res firmaturum ancipites: & quod magis metuebatur, si casus novi quidam exsurgerent, opponendum. Quibus secretiores addiderat litteras, Lucillianum itidem monens, ut quosdam lectos exploratæ industriæ fideíque duceret secum: adminiculis eorum usurus pro incidentium captu negotiorum. Prudentíque consilio Malarichum ex familiaribus negotiis agentem etiamtum in Italia, missis insignibus [6] Jovino jussit succedere armorum Magistro per Gallias, gemina utilitate præspeculata: ut & Dux meriti celsioris, ideóque suspectus abiret è medio; & homo inferioris spei ad sublimiora provectus, auctoris sui nutantem adhuc statum studio fundaret ingenti. Jussum est autem ad implenda hæc perrecturis, extollere seriem gestorum in melius, & rumores quaquà irent [b] verbis diffundere, [7] concinentibus procinctum Parthicum exitu prospero terminatum: additísque festinando itineri noctibus, provinciarum militiæque rectoribus [8] insinuare novi Principis scripta, omniúmque sententiis occultiùs sciscitatis remeare velociter cum responsis, ut comperto quid in longinquis agatur, principatus [9] corroborandi matura consilia quærantur & cauta. Hos tabellarios fama prægrediens, index tristiorum casuum [1] velocissima, per provincias volitabat & gentes;

4 *Ms.* adur. 5 *Al.* Memorius. 6 *Al.* Joviano. 7 *Ms.* concinentibus. 8 *Ms* insinuarent. 9 *Ms.* corroborandi. 1 *Ms.* velocissima.

Assyria, Philostratus in 1. de vita Apollonii: ἡ χώρα δὲ ἡμῖν ἡ ἐπὶ Βαβυλῶνος ἀφθονίας πλήρης ἐστί. Vales.

* y *Et Dracontium.*] Dracontion describitur à Theophrasto libri 7. Hist. plant. capite XI. ari species ita dicta, quòd caulem habeat instar pellis draconis varietate quadam interpictum. Vulgò Serpentina dicitur. Malè in Glossis *fel terræ*, δρακόντειος βοτάνη redditur. Nam fel terræ Centaurium est. * *Idem.*

z *Mauricius pridem ob hoc missus.*] Zosimus in libro 3. idem sic narrat: μαυρίκιον μὲν τῶν λοχαγῶν ἕνα τροφὴν ἐκ Νισίβιος ἀγαγεῖν ἐκέλευσε τῷ στρατοπέδῳ, ἀπαντῆσαι δὲ μετὰ ταύτης ὡς ἂν οἷόν τε ᾖ πορρωτάτω. *Mauricium Tribunum alimenta è Nisibi exercitui advehere & quam longissimè posset occurrere jussit obviam.* Idem.

a *Militaris Tribunus.*] Sic dicuntur Tribuni militum, ad differentiam Tribunorum & Notariorum: & ita in lege un. Cod. Theod. qui à præbitione tironum, & apud Eutropium in Severo. *Idem.*

b *Breves diffundere concinentes.*] Hæc scriptura ex conjectura Gelenii profecta est. Nam in Editione Rom. perinde ac in codice Regio * & Tolos. * [ac Colbert.] legitur in hunc modum, *brevis diff. concinentibus.* Unde conjici potest sic à Marcellino scriptum fuisse, *rumores quaquà irent breviis diffundere concinentibus.* Sunt autem

maximéque omnium Nifibenos acerbo dolore perculfit, cùm urbem Sapori deditam comperiffent: cujus iram metuebant & fimultates, recolentes quæ adfiduè pertulerit funera, eam fæpius oppugnare conatus. Conftabat enim [2] orbem Eoum in ditionem potuiffe tranfire Perfidis, nifi hæc civitas habili fitu & mœnium magnitudine reftitiffet. Miferi tamen licèt majore venturi pavòre conftringerentur, fpe tamen fuftentari potuerunt exigua: hac [3] fcilicet, velut fuopte motu, vel exoratus eorum precibus Imperator, eodem ftatu retinebit urbem, Orientis firmiffimum clauftrum. Dum geftorum feriem ubique rumores diffunditant varii, in exercitu abfumptis commeatibus paucis quos advectos prædiximus, in corpora fua neceffitas erat humana vertenda, ni jumentorum caro cæforum aliquatenus perduraffet: unde effectum eft, [c] ut & armorum pleraque projicerentur & farcinarum. Adeo enim atroci tabuimus fame, ut fi ufquam modius unus farinæ fuiffet repertus, (quod raro contigerat) aureis decem mutaretur ut minùs. Profecti exinde Thilfaphata venimus, ubi Sebaftianus atque Procopius cum Tribunis Principiifque militum fibi ad tuendam Mefopotamiam commifforum, ut pofcebat follemnitas, occurrerunt: & fequebantur benignè fufcepti. Poft quæ itinere feftinato, Nifibi cupidè vifa, [d] extra urbem ftativa caftra pofuit Princeps: rogatúfque enixè precante multiplici plebe, ut ingreffus, Palatio more fuccederet Principum; pertinaciter reluctatus eft, erubefcens agente fe intra muros, urbem inexpugnabilem iratis hoftibus [4] tradi. Ibi tunc vefpera tenebrante, raptus à cena Jovianus, primus inter Notarios omnes, quem [5] in obfidione civitatis Majozamalchæ per cuniculum docuimùs evafiffe cum aliis, ductúfque ad devium locum, & præceps actus in puteum ficcum, obrutus eft faxorum multitudine fuperjecta: hanc profectò ob caufam, quòd Juliano perempto, ipfe quoque nominatus à paucis ut imperio dignus, nec poft creatum Jovianum egit modeftè: fed fufurrans fuper negotio quædam audiebatur, invitabátque ad convivia fubinde militares.

CAP. IX. Poftridie Bineſes unus ex Perfis, quem inter alios excellere diximus, mandata Regis complere feftinans, promiffa flagitabat inftanter: &

2 *Al.* orbem eorum. 3 *Mf.* fcilicet velut fuopte. 4 *Al.* tradit. 5 *Vulg.* τὸ in *deeft.*

brevia chartulæ feu pittacia, quæ illi à Ioviano miffi fpargere per opida ac provincias jubebantur. Henr. Valefius. [Sed magis placet ita fcribi, *verbis diffundere concinentibus, &c.*] Hadr. Valefius. Si tamen & hæc quatuor alphabeti elementorum omnium tranfpofitio probanda eft, & id tantum agere debuerint, ut verbis diffunderent, non etiam *literis*, quam vocem in τῷ *brevis* latere crediderim. *Gronov.*

c *Ut & armorum pleraque projicerentur.*] Fœda ac miferabilis facies exercitus Romani amiffo duce redeuntis: quam optimè defcribit Libanius in Orat. funebri, pag. 325. ὡς οὗτοί γε τὰ ὅπλα ῥίψαντες ἐκείνοις ἔχειν, ὥσπερ ἐκ ναυαγίας γυμνοὶ προσαιτοῦντες οἱ πλείους ἐπανήκασι, &c. *Adeo illi projectis armis, tamquam ex naufragio nudi plerique ac mendicantes redierunt. Quòd fi quis dimidiatum clypeum, aut haftæ tertiam partem, aut ocrearum alteram fuper humeros retulerat, is verò Callimachus habebatur.* Adde Chryfoftomum in Orat. 2. de S. Babyla. *Valef.*

d *Extra urbem ftativa caftra pofuit Princeps.*] Confenrit Zofimus in lib. 3. & auctor Chronici Alexandrini. Proinde miror, cur Iohannes Antiochenus in Excerptis, quæ adhinc biennio edita funt, Iovianum biduo Nifibi commoratum effe fcribat. Paullo pòft ex Mf. Reg.

Principe permittente Romano civitatem ingreſſus, [e] gentis ſuæ ſignum ab arce extulit, [6] ſubmigrationem è patria civibus nuntians luctuoſam. Et vertere ſolum extemplò omnes præcepti, manus tendentes orabant, ne imponeretur ſibi neceſſitas abſcedendi, ad defendendos penates ſe ſolos ſufficere ſine alimentis publicis adfirmantes & milite, ſatis confiſi adfuturam juſtitiam pro genitali ſede dimicaturis, ut experti ſunt ſæpe. [7] Et hæc quidem ſuppliciter ordo & populus precabatur: ſed ventis loquebantur incaſſum, Imperatore, ut fingebat alia metuens, perjurii piacula declinante. Tum [f] Sabinus fortuna & genere inter municipes clarus, ore volubili replicabat, Conſtantium immani crudeſcente bellorum materiâ ſuperatum à Perſis interdum, deductúmque poſtremò per fugam cum paucis ad [g] Hibitam ſtationem intutam, panis fruſto vixiſſe precario, ab anu quadam agreſti porrecto, nihil tamen ad diem perdidiſſe ſupremum: & Jovianum inter exordia principatus provinciarum muro ceſſiſſe, [8] cujus obice jam inde à vetuſtate innoxiæ permanſerunt. Cúmque nihil promoveretur, jurisjurandi religionem Principe deſtinatiùs prætendente: cùm oblatam ei coronam aliquamdiu recuſans, coactus denique ſuſcepiſſet, [i] Silvanus quidam cauſarum defenſor confidentiùs [9] exclamavit. *Ita*, inquit, *Imperator à civitatibus reſiduis coroneris.* Quo verbo exaſperatus, intra triduum omnes juſſit excedere mœnibus, deteſtantes rerum præſentium ſtatum. Appoſitis itaque compulſoribus, mortem ſi qui diſtulerint egredi minitantibus, mœnia permiſta ſunt lamentis & luctu: & per omnia civitatis membra una vox cunctorum erat gementium, cùm laceraret crines matrona exſul fuganda laribus, in quibus nata erat & educata: orbatáque mater liberis [1] vel conjuge viduata, procul ab eorum Manibus pelleretur: & [k] turba flebilis poſtes pena-

6 *Mſ.* ſubmigratione. 7 *Mſ.* Et hæc. 8 *Vulg.* cujus obiiſſe. 9 *Steph.* exclamavit. 1 *Al.* & conjug.

[& Colbert.] & Editione Rom. ſcribendum eſt: *Ut ingreſſus, Palatio more ſuccederet Principum.* Valeſ.

e *Gentis ſuæ ſignum ab arce ext.*] In Alexandrino Chronico id ſic relatum eſt: ὁ δὲ ἰώνιος ὁ τῶν περσῶν σατράπης ἀπελθὼν ἐν τῇ πόλει κατὰ κέλευσιν τοῦ βασιλέως, εἰς ἕνα τῶν πύργων σημεῖον περσικὸν ἐπέθηκε. *Junius Perſarum Satrapa permiſſu Imp. urbem ingreſſus, ſignum Perſicum ex quadam turre ſuſtulit.* [Legendum βίνιος, Vinius, id eſt, *Bineſes* vel *Biniſes* Ammiano.] *Idem.*

f *Sabinus fortunâ & genere inter municipes clarus*] Zoſimus: Σαβῖνος τοῦ βουλευτικοῦ προεστὼς καταλόγου. Lindenbr.

g *Hibitam ſtationem intutam.*] Eadem eſſe videtur, quæ in Tabula Peuting. dicitur Thebeta 18. millibus diſtans ab urbe Niſibi: & inter Epiſcopos Meſopotamiæ, qui Nicæno Concilio ſubſcripſere, Iacobus Hebetenſis commemoratur. * Sed Iacobus Niſibites vel Niſibitenſis ſcribi debet, ex Gennadio aliiſque. * *Valeſ.*

h *Provinciarum muro*] Planè ut Zoſimus, qui προτείχισμα dixit lib. III. ἐδεήθησαν ἱκετεύοντες μὴ στερηθῆναι τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν τοῦ προτειχίσματος. Sic Iordanes in Hiſtor. Goth. *Getas quaſi murum regni ſui contra ceteras gentes ſtatuit.* * Pentadius in tumulo Hectoris in Catalect. Poët. vet.

Defenſor patriæ, juvenum fortiſſimus Hector,
Qui murus miſeris civibus alter erat.

In altercatione Hadriani:

Quid eſt miles? murus imperii. Lindenbr.

i *Silvanus q. cauſarum defenſor.*] Hunc Comitem & Decurionem appellat auctor Alexandrini Chronici: καὶ ἐξελθὼν πρὸς αὐτὸν Σιλβανὸς κόμης τὴν ἀξίαν καὶ πολιτευόμενος τῆς αὐτῆς πόλεως, προσέπεσε τῷ βασιλεῖ δεόμενος μὴ παραδοῦναι τὴν πόλιν πέρσαις. ὡς δὲ οὐκ ἔπεισεν αὐτὸν, ὀμωμοκέναι γὰρ ἔφασκε καὶ μὴ βούλεσθαι δόξαν ἐπιόρκου λαβεῖν, &c. *Et egreſſus Silvanus Comes, & Decurio Niſibenus ad Principis genua affuſus oravit, ne Perſis Niſibin tradere vellet. Quòd cùm perſuadere non poſſet, (aiebat enim Imp. ſe juramento obſtrictum eſſe, &c.)* Valeſ.

k *Turba flebilis poſtes penatium amplexa vel limina*] * Val. Flaccus lib. 4. Argonaut. *Vltima tum patriæ Tydeus*

tium amplexa vel limina lacrimabat. Exin variæ complentur viæ, quà quisque poterat dilabentium. Properando enim multi furabantur opes proprias, quas vehi posse credebant, contemptâ reliquâ supellectili pretiosâ & multâ: hanc enim reliquerunt pænuria jumentorum. Tu hoc loco Fortuna orbis Romani meritò incusaris, quæ difflantibus procellis Remp. excussa regimenta perito rei gerendæ ductori, [1] consummando juveni porrexisti: quem nullis anteactæ vitæ insignibus in hujusmodi negotiis cognitum, nec vituperari [2] est æquum nec laudari. Illud tamen ad medullas usque bonorum pervenit: quod [m] dum extimescit æmulum potestatis, dúmque in animo [n] per Gallias & Illyricum versat, quosdam sæpe sublimiora cœptasse, famam adventus sui prævenire festinans, indignum imperio facinus amictu perjurii fugiendi commisit, [o] Nisibi prodita: quæ jam inde à Mithridatici regni temporibus, ne Oriens à Persis occuparetur, viribus restitit maximis. [p q] Numquam enim ab Urbis ortu inveniri potest annalibus replicatis, ut arbitror, terrarum pars ulla nostrarum ab Imperatore vel Consule hosti concessa: sed ne ob recepta quidem quæ direpta sunt, verùm

2 *Al.* τὸ est *deest.*

---

dedit oscula ripæ. Vid. Ovid. lib. Trist. vel de Ponto. * Rutil. Claudius lib. I.

Crebra relinquendis infigimus oscula portis,
Inviti superant limina sacra pedes. Lindenbr.

l *Consummando juveni.*] Sic honestè & verecundè dixit Marcellinus, cùm ob majestatem Augusti culminis, inconsummatum nollet apertè dicere. Est igitur figura, quam Græci εὐφημισμὸν dicunt. Quâ usus est etiam Demosthenes in Orat. adversus Leptinem, ubi amplissima munera olim ab Athen. civitate quibusdam publicè data commemorat. τότε μὲν γὰρ ἡ πόλις ἡμῶν καὶ γῆς ηὐπόρει καὶ χρημάτων, νῦν δὲ εὐπορήσει. δεῖ γὰρ τοῦτο λέγειν καὶ μὴ βλασφημεῖν. *Tunc enim civitas nostra & agris, & pecuniis abundabat: nunc verò abundabit: hoc enim satius est dicere quàm malè ominari.* Vales.

m *Dum extimescit æmulum potestatis.*] Eutropium imitatus videtur Marcellinus, qui sic ait de Ioviano: *Sed dum æmulum Imperii veretur intra Orientem residens, gloriæ parum consuluit.* Idem.

n *Gallias & Illyricum.*] Scribendum videtur, *per Gall. & Illyricum versat, quosdam sæpe subl. tentasse.* Idem.

o *Nisibi prodita, quæ jam inde, &c.*] Severus quidem hac urbe recepta gloriari solebat, sese eam Syriæ propugnaculum reddidisse. προβολον αὐτὴν τῆς Συρίας πεποιῆσθαι. Sed Dio eam urbem plurimorum & bellorum simul, & damnorum causam fuisse Imperio. Rom. prodit. Ceterùm ex quo à Ioviano Persis dedita est, à Rom. recuperari non potuit, teste Zosimo & Agathia. Cives quidem ipsi maxima pars Amidam se receperunt, cujus urbis suburbanum Iovianus eis incolendum dedit, ut scribit Zosimus & auctor Alex. Chronici. Chrysostomus in Orat. 2. de S. Babyla contra Gentiles, Nisibin vocat propugnaculum orbis Romani: ὃ τῆς καθ' ἡμᾶς οἰκουμένης ὥσπερ τεῖχός τι ἦν ἀρραγὲς, &c. Idem.

p *Numquam enim ab Urbis ortu inveniri potest*] Eutropius eadem verbis non multùm differentibus, quæ historiæ illustrandæ causâ adscribam: *Uno à Persis atque altero prælio victus* (Iovianus) *pacem cum Sapore necessariam quidem, sed ignobilem fecit, multatus finibus ac nonnulla Imperii Romani parte tradita: quod ante eum annis* MCIIXX. *fere, ex quo Romanum Imperium conditum erat, nunquam accidit.* Rufus Festus: *Tanta reverentia Romani nominis fuit, ut à Persis priùs sermo de pace haberetur, ac reduci confectus inedia exercitus sineretur, conditionibus, quod numquam antè accidit, dispendiosis Romanæ Reip. impositis.* Falluntur autem, quòd Imperii Rom. fines ante hanc ignobilem Ioviani pacem mutatos atque restrictos negant: qui error ut crassus nimis, sic nemini in Historia Romana mediocriter versato ignotus esse potest. Meliore itaque judicio Zosimus: nam & is licèt in Ioviani invidiam multa scribat, Persidis tamen terminos ad illa usque tempora immotos tantùm dicit. Eum operæ pretium erit videre Histor. lib. III. pag. 731. *Lindenbr.*

q *Numquam enim ab urbis ortu.*] Hoc Marcellini dictum Casaubonus in Notis ad Spartianum in Hadriano, & post eum Lindenbrogius ad hunc locum falsi arguunt. Exemplum enim Hadriani & Aureliani objicit Casaubonus, & Diocletiani, qui Rom. Imperii limitem à meridie supra Ægyptum artavit teste Procopio. Sed quis non videt horum Principum, & Ioviani longè dissimilem esse causam? Illi enim sapienti consilio regiones quasdam, quas sine magno sumptu & incommodo tueri non poterant, citra fœdus ullum dimiserunt. at Iovianus turpi pactione quasi victus, redemptionis loco provincias pop. Rom. Persis tradidit. Verum itaque est, quod Marcellinus noster & Eutropius cum Rufo Festo asserunt, numquam ab Urbe condita Ducem ullum Rom.

ob amplificata regna triumphalis gloria fuiſſe delata. Unde P. Scipioni ob recuperatas Hiſpanias, Fulvio Capuâ poſt diuturna certamina ſuperatâ, & Opimio poſt diverſos exitus prœliorum, Fregellanis tunc internecivis hoſtibus ad deditionem compulſis, [r] triumphi ſunt denegati. Id etiam memoriæ nos veteres docent, [ſ] in extremis caſibus icta cum [3] dedecore fœdera, poſtquàm partes verbis juravere conceptis, repetitione bellorum ilico diſſoluta: ut temporibus priſcis apud Furcas Caudinas ſub jugum legionibus miſſis in Samnio, & per Albinum in Numidia ſceleſtè [4] pace cogitata, & auctore turpiter pactionis feſtinatæ Mancino dedito Numantinis. Proinde extractis civibus, & urbe tradita, miſſóque Tribuno Conſtantio, qui munimenta præſidiaria cum regionibus, Perſicis Optimatibus adſignaret: cum Juliani ſupremis Procopius mittitur, ea, ut ſuperſtes ille mandarat, humaturus [t] in ſuburbano Tarſenſi. Qui ad exſequendum profectus, confeſtim corpore ſepulto diſceſſit, nec inveniri uſquam potuit ſtudio quæſitus ingenti, niſi quòd multo poſtea apud Conſtantinopolim viſus eſt ſubitò purpuratus.

Cap. X. His hoc modo peractis, diſcurſiſque itineribus, Antiochiam venimus, ubi per continuos dies velut offenſo numine multa viſebantur & dira: quorum eventus fore luctificos gnari rerum prodigialium præcinebant. Nam & Maximiani ſtatua Cæſaris quæ locata eſt in veſtibulo regiæ, amiſit repentè [v] ſphæram æream, formatam in ſpeciem poli, quam geſtabat: & cum horren-

3 *Al.* ductore. 4 *Mſ.* pax.

pactione inita provincias hoſtibus conceſſiſſe. Quo maximè pax illa Ioviani plena dedecoris & infamiæ fuit, quantumvis eum excuſare Chriſtiani tentaverint, ut Gregorius Naz. in Philipp. 2. Auguſtinus in lib. 4. de Civitate Dei cap. 29. & in lib. 5. cap. 21. Itaque rectè Zonaras id fœdus indecorum, & indignum nomine Rom. fuiſſe dicit: κακῶς δεξάμενος τὴν ἀρχήν, τοῖς Πέρσαις ἐσπείσατο οὐ προσηκούσας Ῥωμαίοις σπονδὰς ἐξ ἀνάγκης πεποιηκώς. Et Agathias in lib. 4. ait Iovianum omnibus modis feſtinantem ex hoſtico digredi, & numquam ſatis citò ſe in provincias pop. Rom. venturum eſſe credentem, turpem & ignominioſam ac damnoſam Reip. pacem feciſſe. *Valeſ.* Tangit hunc locum & Caſauboni de eo judicium Freinshemius ad Florum III. 3. *Gron.*

r *Triumphi ſunt denegati.*] Valerius Maximus lib. II. cap. 8. num. 4. & 5. *Lindenbr.*

ſ *In extremis caſibus icta cum dedecore fœdera*] Sic optimè ex Mſ. nam quod in vulg. eſt, *cum ductore f.* non placet. Hoc primum; nunc reliqua ex Eutropio adtexam: *Quin etiam legiones noſtræ, ita & apud Caudium per Pontium Teleſinum, ita & in Hiſpania apud Numantiam, & in Numidia ſub jugum miſſæ ſunt, ut nihil tamen finium traderetur. Ea pacis conditio non penitus reprehendenda foret, ſi fœderis neceſſitatem, cùm integrum fuit, mutare voluiſſet, ſicut à Romanis omnibus his bellis, quæ commemoravi, factum eſt. Nam & Samnitibus, & Numantinis & Numidis confeſtim bella illata ſunt, neque pax rata fuit.* Vid. Livium lib. IX. Flor. lib. I. cap. 16. lib. II. cap. 18. lib. III. cap. 1. *Idem.*

t *In ſuburbano Tarſenſi.*] Vide Libanium in Orat. funebri, pag. 331. Gregorius in Philipp. 2. Iuliani cadaver præeuntibus mimis, & ludionibus ſcurriliter mortuum deridentibus Tarſum eſſe delatum ait: quod non per contumeliam factum eſſe putandum eſt, ſed ex more veteri; de quo Agellius in lib. 20. cap. 2. & Suetonius in Veſpaſiano, & ibi Caſaubonus. Memorabile eſt, quod ait idem Gregorius in Carmine de Virginitate, Iuliani cadaver in tumulo quaſi ebullire viſum eſſe.

Οὐ θεόθεν πληγέντος ἐπεὶ μόθον ἤρατο χερσίν,
Θερμὸν ἔτι ζείουσα κόνις, μέγα θάμβος ἀλιτροῖς.

* Idem dicit in Oratione 21. de laudibus Athanaſii pag. 394. * *Valeſ.*

v *Sphæram æream form. in ſp. poli.*] Sic ferè imagines Imperatorum pingi ſolebant: ut docet Baſilius Seleuciæ Epiſcopus in Sermone 1. de Adam his verbis: ὥσπερ οἱ τὰς τῶν βασιλέων ἀποβλέποντες εἰκόνας, τῇ τῶν χρωμάτων λαμπρότητι μαρμαρυγὰς ἀφιείσας, ἁλουργίδα μὲν τὸ τῆς θαλάσσης ἀποστίλβουσαν ἄνθος, διάδημα δὲ τοῖς φέγγεσι τῶν λίθων ἀστράπτον, χεῖρα δὲ τῷ σφαιροειδεῖ σχήματι τοῦ κόσμου τὸν κύκλον τοῖς δακτύλοις φέρειν νομιζομένην, ἐκπλήττονται μὲν, &c. *Ut qui imagines Impp. adſpiciunt, quæ colorum fulgore præſtringunt oculos, chlamydem quidem purpuream marino flore collucentem, diadema*

do ſtridore ſonuerunt in conſiſtorio trabes: & viſa ſunt interdiu [x] ſidera cometarum, ſuper quorum natura ratiocinantes phyſici variant. Quidam enim eos hoc nomine ideò exiſtimant appellari, quòd tortos ignes ſpargunt ut crines, [y] in unum ſtellis multiplicibus congregatis. Alii eos arbitrantur ex halitu ſicciore terrarum igneſcere, paullatim in ſublimiora [5] ſurgente. Quidam [6] currentes radios Solis, denſiore nube objecta digredi ad inferiora prohibitos, ſplendore infuſo corpori craſſo, lucem velut ſtellis diſtinctam mortali conſpectu monſtrare. Sedit quorundam opinioni, hanc ſpeciem tunc apparere, cum [7] erecta ſolito celſiùs nubes æternorum ignium vicinitate colluceat: vel certè ſtellas eſſe quaſdam ceteris ſimiles, quarum ortus obitúſque quibus ſint temporibus præſtituti, humanis mentibus ignorari. Plura alia de cometis apud peritos mundanæ rationis ſunt lecta: quæ digerere nunc vetat aliorſum oratio properans. Moratum paulliſper Antiochiæ Principem, curarúmque ponderibus diverſis adflictum, exeundi mira cupiditas agitabat: proinde nec jumento parcens nec militi, flagrante hieme [8] inde profectus, ſignis ut dictum eſt vetantibus plurimis, Tarſum urbem Cilicum nobilem introiit, cujus originem docuimus ſuprà. Exindéque egredi nimiùm properans, [z a] exornari ſepulcrum ſtatuit Juliani, in pomœrio ſitum itineris, quod ad Tauri montis anguſtias ducit: cujus ſuprema & cineres, ſi qui tunc juſtè conſuleret, non [b] Cydnus videre deberet,

5 *Mſ.* ſurgentes. 6 *Mſ.* currenteſque. 7 *Mſ.* erecta. 8 *Mſ.* die.

---

autem lapillorum lumine coruſcans, manum denique quæ orbem terrarum in modum ſphæræ formatum digitis geſtare creditur; hærent attoniti, &c. Valeſ. Supra lib. XXI. cap. 14.

x *Sidera cometarum, ſuper quorum natura ratiocinantes Phyſici variant*] Vid. Achil. Stat. Alexandrin. in Arati Phænom. cap. περὶ κομητῶν pag. 102. Stob. in Eclog. Phyſic. cap. 26. * Seneca Natur. Quæſt. lib. ult. * Apul. de Mundo, Theophylact. Simocat. lib. VII. pag. 339. *Lindenbr.*

y *In unum ſtellis mult. congregatis.*] Quæ Democriti & Anaxagoræ fuit opinio, qui cometam nil aliud eſſe dicebant, quàm concurſum errantium ſiderum, teſte Ariſtotele in lib. 1. Meteor. & Diogene in Anaxagora. Sed hanc ſententiam refutat Seneca in lib. 7. Nat. quæſt. Sequens autem opinio cometas ex halitu ſicciore terrarum naſci, Ariſtotelis eſt, & Peripateticorum, ut Spori apud Theonem in Aratum pag. 120. Poſtrema omnium opinio hîc relata, Pythagoram habet auctorem, teſte Ariſtotele, & Plutarcho in lib. 3. de Placitis Philoſophorum. *Valeſ.*

z *Exornari ſepulcrum ſtatuit Juliani in pomœrio ſitum itineris*] De hoc ipſo ſepulcro Zoſimus lib. III. καὶ τοῦτο μὲν (Juliani corpus) εἰς Κιλικίαν ἀπενεχθὲν, ἔν τινι Ταρσοῦ προαστείῳ βασιλικῇ ταφῇ παρεδίδοτο, καὶ ἐπίγραμμα προσεγράφετο τῷ τάφῳ τοιόνδε·

ΙΟΥΛΙΑΝΟϹ ΜΕΤΑ ΤΙΓΡΙΝ ΑΓΑΡΡΟΟΝ ΕΝΘΑΔΕ ΚΕΙΤΑΙ
ΑΜΦΟΤΕΡΟΝ ΒΑϹΙΛΕΥϹ Τ' ΑΓΑΘΟϹ ΚΡΑΤΕΡΟϹ Τ' ΑΙΧΜΗΤΗϹ.

Aliter Cedrenus pag. 253. Τὸ δύστηνον σῶμα ἀπεκομίσθη ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ ἐτέθη ἐν λάρνακι πορφυρᾷ κυλινδροειδεῖ, ἐν ᾧ ἐπέγραψεν ἐλεγεῖον τόδε.

ΚΥΔΝΩ ΕΠ' ΑΡΓΥΡΟΕΝΤΙ, ΑΠ' ΕΥΦΡΗΤΑΟ ΡΟΑΩΝ
ΠΕΡϹΙΔΟϹ ΕΚ ΓΑΙΗϹ ΑΤΕΛΕΥΤΗΤΩ ΕΠΙ ΕΡΓΩ
ΚΙΝΗϹΑϹ ϹΤΡΑΤΙΑΝ, ΤΟΔΕ ΙΟΥΛΙΑΝΟϹ ΛΑΚΕ ϹΗΜΑ
ΑΜΦΟΤΕΡΟΝ ΒΑϹΙΛΕΥϹ Τ' ΑΓΑΘΟϹ, ΚΡΑΤΕΡΟϹ Τ' ΑΙΧΜΗΤΗϹ.

* Idem Epitaphium apud Zonaram quoque exſtat. Ceterum cum Zoſimo conſentit, & cadaver Tarſum perlatum, in proaſtio ibi ſepultum dicit. * *Lindenbr.*

a *Exornari ſepulcrum ſt. Juliani.*] Idem tradit Zonaras his verbis: ἐξ Ἀντιοχείας δὲ εἰς Ταρσὸν γεγονὼς, καὶ τὸ μνῆμα κοσμήσας τοῦ Ἰουλιανοῦ ἐπανίει. Idem Juliani cadaver Tarſo Conſtantinopolim poſtea allatum eſſe ſcribit, quod confirmat Cedrenus. *Valeſ.*

b *Cydnus gratiſſimus amnis*] Curtius lib. III. *Cydnus non ſpatio aquarum, ſed liquore memorabilis: quippe leni tractu e fontibus labens puro ſolo excipitur, nec torrentes incurrunt, qui placide manantis alveum turbent; itaque incorruptus, idemque frigidiſſimus, quippe multa riparum amœnitate inumbratus, ubique fontibus ſuis ſimilis in mare evadit.* Lindenbr.

quamvis [c] gratiſſimus amnis & liquidus: ſed ad perpetuandam gloriam rectè factorum [d] præterlambere Tiberis interſecans urbem æternam, [e] Divorúmque veterum monumenta præſtringens. [9] Deinde Tarſo profectus, extentis itineribus venit opidum Cappadociæ Tyana: ubi ei reverſi Procopius Notarius & Memoridus Tribunus occurrunt, geſtorúmque aperiunt textum, hinc ut ordo poſcebat exorſi, quòd Lucillianus Mediolanum ingreſſus cum Seniaucho & Valentiniano Tribunis quos dúxerat ſecum, cognito quòd Malarichus recuſavit ſuſcipere magiſterium, effuſo curſu petierat Remos. Et tamquam in alto gentis ſilentio, extra calcem ut dicitur procurrebat: & intempeſtivè parum etiamtum firmatis omnibus [f] ex Actuario ratiociniis ſcrutandis incubuit: qui fraudum conſcius & noxarum, ad militaria ſigna confugit: finxítque Juliano ſuperſtite in res novas quemdam medium ſurrexiſſe: cujus fallaciis turbo militaris acerrimè concitus Lucillianum & Seniauchum occidit. Valentinianum enim paullo poſtea Principem, trepidum & quò confugeret ambigentem, Primitivus hoſpes tutiùs amandarat. His ita triſtibus lætum aliud addebatur, miſſos à Jovino milites adventare, quos [gh] Capita ſcholarum ordo caſtrenſis appellat,

9 *Al.* Inde.

* c *Non Cydnus gratiſſ. amnis & liquidus.*] Idem dicit Dio in Tarſica I. initio, & pag. 401 & 402. puriſſimas ejus fluvii aquas fuiſſe teſtatur, adeo ut Tarſenſes, ſi fortè Cydnus per urbem ſuam turbidior fluxiſſet; indignari ſolerent: aquam enim Cydni puriſſimam non bibere ſolùm, ſed etiam cernere cupiebant. * *Valeſ.*

d *Præterlaberetur Tiberis.*] Sic primus emendavit Gelenius, cùm in Editione Rom. & Bononienſi legeretur *præterlaberet.* In codice Regio, [& Colb.] ſcriptum reperi *præterlaberit Tyberis.* Ego verò non dubito, quin legendum ſit *præterlambere*, ſupple *deberet*: ſic enim loquitur Marcellinus in libro XVII. cap. 2. *Moſa fluvius præterlambit.* Certè in Editione Auguſt. legitur *præterlabere.* Idem.

e *Divorumque veterum monumenta præſtringens.*] Mauſolea enim Imperatorum erant in campo Martio juxta ripam Tiberis. De Mauſoleo quidem Auguſti id notiſſimum eſt ex Strabone in lib. 5. & Suetonio, ac Tacito in lib. 3. Annalium, ubi de Piſone loquitur: *Mari ac mox Tiberi devectus, auxit vulgi iras, quia navem tumulo Cæſarum applicuerat.* Sed & ſequentium Principum ferè omnium ſepulcra ibidem fuiſſe, Scriptores Aug. Hiſtoriæ teſtantur. *Valeſ.* Si Mauſoleum & campum Martium modo hæc reſpiciunt; ubi Mauſoleum Hadriani? *Gron.*

f *Ex actuario ratiociniis ſcribendis*] Corruptè retro Editiones, *ex Aucturio ratiociniis ſcribendis* qui idem error in Eutropio olim fuit, lib. IX. *Acturio quodam machinante dolum*, ἀντὶ τοῦ *Actuario.* At rectè Aur. Vict. *Tantum Actuariorum, quorum loco Attitianus habebatur, in exercitu factiones vigent. Actuarii* in veteri Gloſſ. vocantur ὑπομνηματογράφοι: quorum ut officia diverſa, ſic nomina quoque. Ut *Actuarii ratiociniis ſcribendis*, id eſt, qui ratiocinia numerorum ſive caſtrenſium, ſive palatinorum & comitatenſium pertractant. L. 5. C. de erogat. mil. ann. L. 5. C. de Caſtrenſ. pecul. *Actuarii equorum curulium civitatum diverſarum.* L. 7. C. de numer. Actuar. *Actuarii ſarcinalium Principis jumentorum.* Ammian. lib. XV. aliique, de quibus in libris legalis ſcientiæ mentio frequens. *Lindenbr.*

g *Capita ſcholarum ordo caſtrenſis appellat*] Scholæ militares multæ erant: & quidem Iuſtiniani Imp. undecim, L. fin. C. loc. cond. Qui iis adſcripti erant, dicebantur *ſcholares.* L. 34. Cod. Theod. de erog. milit. ann. Harmenop. lib. IV. Tit. 12. §. 28. eorumque Præpoſiti *Capita ſcholarum*, eodem modo ut *Capita contubernii*, apud Veget. de Re mil. lib. II. cap. 8. & 13. De his optimè Agathias lib. V. ἐκ τῶν ταγμάτων ἐκείνων οἳ ἐς τὸ διημερεύειν τε καὶ διανυκτερεύειν ἐν τῇ αὐλῇ ἀποκέκριντο, οὓς δὲ σχολαρίους ἀποκαλοῦσιν. οὗτοι δὲ στρατιῶται μὲν ὀνομάζονται, καὶ ἐγγεγράφονται τοῖς τῶν καταλόγων βιβλίοις. εἰσὶ δὲ οἱ πολλοὶ ἀστικοί τε καὶ φαιδρείμονες, καὶ μόνον οἶμαι ὄγκου τοῦ βασιλείου ἕνεκα, καὶ τῆς ἐν ταῖς προσόδοις μεγαλαυχίας ἐξευρημένοι, &c. Ammian. lib. XIV. *Soliſque ſcholis juſſit eſſe contentum palatinis & Protectorum, cum ſcutariis & gentilibus.* Corippus African. de Laudib. Iuſtini, lib. III.

Ornata eſt Auguſta domus, juſſuque regentis
Acciti proceres omnes, ſchola tota palati eſt
Juſſa ſuis adſtare locis. Idem.

h *Capita ſcholarum.*] Horum mentio fit in lege pæn. Cod. Iuſt. de erogat milit. ann. Porro Capita ſcholarum ſunt, quos Capita contuberniorum vocat Vegetius in lib. 2. Contubernium enim in armata militia idem eſt ac ſchola: ſic ſcholas idem Vegetius pro contuberniis poſuit ſeu manipulis, in lib. 2. cap. 21. Non enim pro centuriis ſumi poſſunt. Centuriis quippe præerant Centuriones, quos Centenarios ſua ætate dictos eſſe teſtatur Vegetius,

nuntiantes æquo animo Joviani imperium amplecti exercitum Gallicanum. Quibus compertis, Valentiniano qui [1] cum iisdem redierat, regenda Scutariorum secunda committitur schola, & [i] Vitalianus Domesticorum consortio jungitur, Erulorum è numero miles, qui multo postea auctus Comitis dignitate, malè rem per Illyricum gessit: confestímque mittitur in Gallias Arinthæus, ferens litteras ad [2] Jovinum, ut constanter ageret suum obtinens locum: eíque mandatum est, ut animadverteretur in concitorem tumultus, auctorésque seditionis ad comitatum vincti transmitterentur. Post quæ ut videbantur expedire dispostia, apud Aspuna Galatiæ municipium breve Gallicani milites visi Principi, ingressique Consistorium, post audita gratanter quæ pertulerant, munerati redire jubentur ad signa. Et cùm introisset Ancyram Imperator, paratis ad pompam pro tempore necessariis, Consulatum iniit adhibito in societatem trabeæ Varroniano filio suo admodum parvulo: cujus vagitus, pertinaciter [3] reluctantis ne in curuli sella veheretur ex more, id quod mox accidit portendebat. Hinc quoque Jovianum celeri gradu præscriptus vitæ finiendæ dies exegit. Cùm enim venisset Dadastanam, qui locus Bithyniam distinguit & Galatas, exanimatus inventus est nocte: super cujus obitu [4] dubietates emersere complures. [k] [l] Fertur enim recenti calce cubiculi illiti ferre odorem noxium nequivisse, vel extuberato capite perisse succensione prunarum immensa, aut

1 *Al.* cum iis red. 2 *Mf.* Jovianum. 3 *Mf.* reluctantis. 4 *Al.* dubitationes.

Cùm igitur legio in cohortes, hæ in centurias, centuriæ in contubernia distributæ olim fuerint, ac cohortibus quidem Tribuni, Centuriones seu Centenarii centuriis, contuberniis verò Capita contuberniorum Præpositi. sequitur Capita scholarum eosdem esse ac contuberniorum Capita. At Lindenbrogius multa hîc de Scholaribus congessit, quæ profectò nihil ad hunc locum faciunt. Alii enim sunt Scholares, de quibus in superioribus libris affatim dixi. Eodem modo Capita officiorum dicuntur in lege 4. Cod. Th. de extraord. & sord. & in lege 2. Cod. Iust. de proximis sacr. scrin. *Valesf.*

i *Vitalianus, qui multo post auct. Comitis dign.*] Vitalianus Comes rei militaris, à Gratiano missus est in Illyricum: ubi agente eo, duæ manus Gothorum, quarum alteri præerat Fritigernus, alteri Alatheus & Saphrax, cùm Galliis & Italiæ imminerent, eo necessitatis Gratianum adduxere, ut iis Pannoniam & superiorem Mœsiam, quò à Galliis abscederent concesserit, ut scribit Zosimus, in lib. 4. Id autem contigit Gratiano V. & Theodosio. Augg. Coss. anno Domini 380. paullo antequam Athanaricus à Gothis expulsus ad Theodosium se reciperet. Zosimus hunc στρατηγὸν Βιταλιανὸν vocat, ἄνδρα τοῖς πεπονηκόσι πράγμασι κατ' οὐδὲν ἀρκέσαι δυνάμενον. Idem.

k *Fertur enim recenti calce cubiculi, &c.*] Sozomenus lib. VI. cap. 6. Orosius lib. VII. cap. 31. *Cùm in cubiculum quoddam novum sese recepisset,* (Iovianus) *calore prunarum & madore parietum nuper calce illitorum aggravatus & suffocatus, octavo demum mense, quam imperare cœperat, vitam finivit.* Hieronymus Epist. ad Heliodor. *Jovianus gustatis tantùm imperialibus bonis fætore prunarum suffocatus interiit.* Quo fati genere consimili Q. Lutatius Catulus etiam interiit: de quo Appianus de Bello civili lib. I. Κάτουλος ἐν οἰκήματι νεοχρίστῳ τε καὶ ἔτι ὑγρῷ καύσας ἄνθρακας, ἑκὼν ἀπεπνίγη. * Vell. Patercul lib. 2. pag. 53. Zonaras in Ioviano p. 24 Εἰς Δαδάστανά τε καταλύσας, αἰφνίδιον τετελεύτηκεν ὡς μὲν ἔνιοι [illegible] ἀρτιφυεῖς μύκητας δηλητηρίους φαγών. ἦν γὰρ λιτὸς περὶ δίαιταν, ὡς δ' ἕτεροι, χειμῶνος ὄντος, ἐν οἰκήματι κατέδαρθε νέον ἐμπεπλασμένον κονίᾳ. καὶ διὰ τὸ τοῦ ψύχους πολὺ ἀνθράκων ἀναφθέντων ἔνδον, ἀτμὶς ἐκ τῆς κονίας πυρουμένης ἀνεδόθη πολλὴ, καὶ δι' αὐτῆς ἀπεπνίγη κοιμώμενος, μηδ' αἰσθόμενος τῆς πνιγμονῆς, ἐξ οἴνου καρηβαρῶν. *Dadastanis repente obiit, cùm (ut alii scribunt) recentes fungos venenatos comedisset. Vili enim victu usus est, ut alii, cùm hiberno tempore in conclavi tectorio recens inducto obdormisset. Nam cùm ob frigoris acrimoniam carbonibus intus accensis magnus vapor è calce æstuante extitisset, eo dormiens sine sensu mortis suffocatus est, vino gravis: multo enim mero usus esse fertur.* * Lindenbr.

l *Fertur enim.*] Ita quidem Socrates in lib. 3. Sozomenus in 6. Victoris Epitome, aliique narrant, sed Zonaras quosdam ait scripsisse, Iovianum comestis fungis recentibus venenatis necatum esse: cui consentit vetus Auctor apud Suidam in Ἰοβιανός. Quin etiam Chrysostomus in Homilia xv. in Philippenses, venenata potione exstinctum esse Iovianum palam affirmat: ejusdémque

certè

certè ex colluvione ciborum avida cruditate distentus. Decessit autem anno tricesimo ætatis & tertio. Cúmque huic & [m] AEmiliano Scipioni vitæ exitus similis evenisset, super neutrius morte quæstionem comperimus agitatam. Incedebat autem motu corporis gravi, vultu lætissimo, oculis cæsiis, vasta proceritate & ardua, adeo ut [n] diu nullum indumentum regium ad mensuram ejus aptum inveniretur. Et æmulari malebat Constantium, agens seria quædam aliquoties post meridiem: jocaríque palàm cum proximis adsuetus. Christianæ legis idem studiosus, & nonnumquam honorificus, mediocriter eruditus, magísque benivolus, & perpensiùs, ut apparebat ex paucis quos promoverat, judices electurus: edax tamen, & [o] vino veneríque indulgens: quæ vitia imperiali verecundia forsitan correxisset. Dicebatur autem Varronianus pater ejus monitu cujusdam somnii dudum præscisse quod evênit, idque duobus amicis commisisse fidissimis, illo adjecto, quòd ipsi quoque deferretur trabea Consularis. Sed impetrato uno, [p] adipisci non potuit aliud. Audita enim filii celsiore fortuna, antequam eum videret, fatali præventus est morte. Et quia huic nomini amplissimum magistratum portendi, per quietem prædictum est ſeni: Varronianus nepos ejus infans etiamtum, cum Joviano patre declaratus est, ut suprà retulimus, Consul.

filio Varroniano præ imminentium discriminum metu alterum oculum erutum esse. Adeo invidiosum erat ac periculosum, Augusti filium, & Nobilissimum quondam nominatum fuisse. Verba Chrysostomi sunt hæc: ἕτερος πάλιν ὁ μετὰ τοῦτον ὑπὸ δηλητηρίων ἀνῄρητο φαρμάκων, καὶ τὸ ποτήριον ἦν αὐτῷ οὐκέτι πόμα, ἀλλὰ θάνατος· καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ τὸν ὀφθαλμὸν ἐξορύττετο φόβῳ τῶν μελλόντων, οὐδὲν ἠδικηκώς. Postremò Marcellinus noster annon satis apertè significat proximorum insidiis strangulatum esse Iovianum? cum dicit: *Cúmque huic & AEmiliano Scipioni vitæ exitus similis contigisset, &c.* AEmiliano enim domi suæ quiescenti noctu vis illata est, ut refert Cicero pro Milone: eíque C. Carbo Trib. pl. vim attulisse est existimatus, teste eodem Cicerone in lib. 9. Ep. 21. & Fulvius Flaccus, teste Plutarcho in Gracchis. *Vales.*

m *AEmiliano Scipioni*] Livius Epitom. lib. LIX. Velleius Paterc. lib. II. Valerius Maxim. lib. VIII. cap. 15. §. 4. *Lindenbr.*

n *Diu nullum indumentum.*] Idem scribit Cedrenus: ἦν δὲ τὴν ἡλικίαν εὐμήκης, ὡς μηδὲ ἓν τῶν βασιλικῶν ἱματίων ἁρμόζειν αὐτῷ. Vales.

o *Vino venerique indulgens.*] Eadem de Joviano tradit Zonaras: ὁ μὲν Ἰοβιανὸς εὐσεβὴς ἦν περὶ τὸ δόγμα καὶ ἀγαθοθελής, οἴνου δ' ἥττητο καὶ ἀφροδισίων. καὶ τὴν τοῦ σώματος ἀναδρομὴν εὐμήκης, καὶ γραμμάτων οὐκ ἄπειρος. *Jovianus quidem religiosus fuit erga Christianam fidem, & benivolus. Vino tamen, venerique indulgens. Procerus statura, nec litterarum expers.* Idem.

p *Adipisci non potuit aliud.*] Jovianus quidem Varronianum patrem sibi in Consulatu collegam adsciscere decreverat: sed eo dum iter faceret mortuo, Varronianum filium suum sibi collegam adjunxit: ut docet Themistius in Orat. Consulari, quam Cal. Januarii Joviano in urbe Ancyra Consulatum ineunti dixit. Sed quia locus ille Themistii corruptus est, hîc eum ut ex Ms. legendus est, apponam. ποιεῖται γὰρ αὐτὴν βασιλείας ὁ μὲν ἆθλον, ὁ δὲ προοίμιον· κοινὸν δὲ ὑμῖν καὶ τὸ ἄθρουν τῆς εἰς τὰ ἀμείνω προόδου. ἄμφω γὰρ οὐδὲν προσελπίσαντες, σὺ μὲν αὐτοκράτωρ ἐξ ἰδιώτου, ὁ δὲ ὕπατος, ἐφ' ἕτερον τῆς ὁρμῆς γεγενημένης. *Hunc enim (honorem Consulatus) alter vestrûm imperii præmium, alter primordium facit. Sed & utrique vestrûm subita & repentina ad majorem statum provectio communis est. Cùm enim neuter id antea sperasset, tu ex privato Imperator, hic Consul est factus, cùm in alterum animus propenderet.* Idem.

Explicit Liber XXV.

AMMIANI MARCELLINI RERUM GESTARUM

LIBER XXVI.

Incipit feliciter.

Hæc libro Ammiani Marc. XXVI. continentur.

CAPUT. I. DICTIS impensiore cura rerum ordinibus adusque memoriæ confinia propioris, convenerat jam [a] referre à notioribus pedem, ut & pericula declinentur veritati sæpe contigua, & examinatores contexendi operis deinde non perferamus intempestivos, strepentes ut læsos, si præteritum sit quod locutus est Imperator in cena, vel omissum quam ob causam gregarii milites coërciti sunt apud signa, & quòd non decuerat in descriptione multiplici regionum, super exiguis silere castellis: quódque cunctorum nomina, qui [b] ad Urbani Prætoris officium convenere, non sunt expressa: & similia plurima præceptis historiæ dissonantia, discurrere per negotiorum celsitudines adsuetæ, non humilium minutias indagare causarum: quas si scitari voluerit quispiam, individua illa corpuscula volitantia per inane, atomos ut nos appellamus, numerari posse sperabit. Hæc quidam veterum formidantes, cognitiones actuum variorum stilis uberibus explicatas non edidere superstites, ut in quadam ad Cornelium Nepotem epistola Tullius quoque testis reverendus adfirmat. Proinde inscitia vulgari contempta, ad residua narranda pergamus. Hac volubilium casuum diritate exitu luctuoso finita, [c] obitúque intervallato brevi tempore Principum, corpore curato defuncti, missóque Constantinopolim ut inter Augustorum reliquias conderetur, progresso Nicæam versus exercitu, quæ in Bithynia mater est urbium, potestatum civilium militiæque rectores magnitudine curarum adstricti communium, intérque eos quidam spe vana sufflati, moderatorem quæritabant diu exploratum & gravem. Et rumore tenus obscuris paucorum susurris nomen præstringebatur Equitii, scholæ primæ Scutariorum etiamtum Tribuni: qui cùm potiorum auctoritate displicuisset, ut asper & subagrestis; translata est suffragatio levis in Januarium Joviani adfinem, curantem summitatem necessitatum castrensium per Illyricum. Quo itidem spreto, quia procul jacebat: ut aptus ad id quod quærebatur at-

a *Referre à notioribus pedem.*] Sic loquitur Solinus in Epistola ad Adventum: cujus quidem Solini phrases Græculus noster sæpe usurpat, ut observavi. *Vales.*

b *Ad Urbani Prætoris officium*] Prætoris officium illud propriè dicitur, cùm Prætor quo primùm die Magistratum inierat, (id autem tunc temporis fiebat Kal. Jan.) ab Honoratis deducebatur & plebeiis officii causâ. Sic Plinius in lib. I. Epist. ad Voconium Romanum: *Ipse me Regulus convenit in Prætoris officio:* & Spartianus in Hadriano: *Prætorum & Consulum officia frequentavit.* Erátque hæc singularis ambitio Prætorum & Consulum, ut quamplurimi & honoratissimi viri ad officium suum accederent. * Quo admirabilior est Trajani Principis moderatio, de quo hæc ait Plinius in Gratiarum actione: *Ipsius quidem officium tam modicum, tam temperatum, ut antiquus aliquis magnúsque Consul sub bono Principe incedere videretur.* Hæc ambitio à Magistratibus sæcularibus transiit tandem ad Ecclesiæ Sacerdotes, qui ut plurimi & honoratissimi viri officio suo, id est, ordinationis suæ cærimoniis interessent, valde ambiebant, & sportulas seu munera mittebant absentibus, Magistratuum more: ut testatur Ruricius in Epistola ad AEonium Episcopum XIV. lib. I. * *Idem.*

[c *Obitúque intervallato breve tempore Principum.*] Ut sensus constet, legendum omnino est: *Obitúque intervallato trium brevi tempore Principum.* Nam intra breve tempus, nimirum intra triennium & menses quatuor ac dimidium tres Imperatores obierant, Constantius, Julianus, Jovianus. Constantius quidem III. Nonas Octobres Tauro & Florentio Coss. anno Chr. 361. Julianus A. Juliano A. IV. & Sallustio Coss. anno Chr. 363. & Iovianus in suo Consulatu, A. Chr 364. die XVII. Februarii.] *Idem.* Nisi ex similitudine literarum quibus terminatur verbum *intervallato*, interciderit, vox iisdem literis constans, & idcirco non repetita, *obituque intervallato tot brevi tempore principum.* Gron.

que conveniens, Valentinianus nulla discordante sententia, numinis adspiratione cælestis electus est: agens scholam Scutariorum secundam, relictúsque apud Ancyram, postea secuturus, ut ordinatum est. Et quia nullo renitente hoc è Rep. videbatur, missis qui eum venire ociùs admonerent, [d] diebus decem nullus Imperii tenuit gubernacula: quod tunc evenisse, extis Romæ inspectis haruspex edixerat Marcus. Inter hæc tamen ne quid novaretur contrarium placitis, néve armatorum mobilitas sæpe versabilis in præsentium quemdam inclinaret arbitrium, attentè providebat Equitius, & cum eo Leo, adhuc sub Dagalaïpho Magistro equitum rationes numerorum militarium tractans, exitialis postea Magister Officiorum, exercitus universi judicium, quantum facere nitíque poterant, ut Pannonii fautorésque Principis designati firmantes. Qui cùm venisset accitus, implendique negotii præsagiis, ut opinari dabatur, vel somniorum adsiduitate, nec videri die secundo, nec prodire in medium voluit, [e f] bissextum vitans Februarii mensis tunc illucescens, quod aliquoties rei Romanæ fuisse dignorat infaustum: cujus notitiam certam designabo. Spatium anni vertentis id esse periti mundani motus & siderum definiunt veteres, inter quos [1 g] Menon, & [h] Euctemon, & Hipparchus, & Archimedes excellunt, cùm Sol perenni rerum sublimium lege [i k] polo percurso signifero, quem Zodiacum sermo Græcus appellat, trecentis & sexaginta quinque diebus emensis &

1 *Ms.* Memon.

---

d *Diebus decem.*] Decessit quidem Iovianus Aug. XIII. Cal. Mart. teste Eutropio, seu 17. mensis Februarii, ut Socrates dicit. Valentinianus verò Imp. renuntiatus est V. Cal. Martias, ut Idatius in Fastis, Socrates in lib. 4. Marcellinúsque testantur. Quare ab obitu Ioviani ad Valentiniani inaugurationem X. omnino dies intersunt, si utrumque terminum incluseris, & bis VI. Cal. numeraveris: fuit enim annus ille bissextilis, teste Marcellino nostro. Res clarior fuerit, si à die 17. Februarii ad 26. computaveris, quo levatus est Valentinianus, non autem 25. ut perperam ait Scaliger in Notis ad Eusebii Chronicon num. 2381. Hic autem annus erat Natalis Dominici 364. quem bissextilem fuisse cælestis motûs ratio demonstrat. *Vales.*

e *Bissextum vitans Februarii*] De bissexto sic Matt. Blastaras: Τὸ τοῦ Βισέξτου ὄνομα ῥωμαϊκόν ἐστι, δηλοῦν τὸ δὶς ϛ'. αἱ γὰρ ῥωμαϊκαὶ λέξεις, ἀντὶ τοῦ δ. τὸ β. προσλαμβάνουσι. λέγεται δὲ οὕτω, διὰ τὸ δὶς εἶναι ἓξ τὰς ὥρας τῆς προστιθεμένης τῷ φεβρουαρίῳ ἡμέρας καὶ δὶς ϛ' τῆς νυκτός. ἥτις κατὰ τετραετίαν εἴωθεν ἀπαρτίζεσθαι τοῦ περιττεύοντος τεταρτημορίου τῆς ἡμέρας καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν, εἰς μίαν ἡμέραν τηνικαῦτα συντεθειμένου. ἥτις καὶ προστίθεται τῷ φεβρουαρίῳ ὡς εἶναι τότε τὰς τούτου ἡμέρας. Infaustum verò bissextum Rei Rom. sæpius, fuisse etiam Macrobius notat Saturnaliorum lib. I. cap. 13. *Lindenbr.*

* f *Bissextum vitans Februarii mensis tunc illucescens.*] Non modò huncce diem Romani infaustum putabant, sed etiam totum annum quo bissextus fuerat. Augustinus Epistolâ 119. ad Ianuarium, ridet eos, qui superstitiosè dicere solebant: *Non plantem hoc anno vineam, quia bissextus est.* * Vales.

g *Menon & Euctemon*] Ms. *Memon & Euct.* Legendum *Meton & Euct.* Et ita rectè in veterib. Servii codicibus AEneid. 3. vocatur: nam in recenti Editione locum corrupêre. Diodorus Siculus lib. XII. ἐν δὲ ταῖς Ἀθήναις Μέτων ὁ Παυσανίου μὲν υἱὸς, δεδοξασμένος δ' ἐν ἀστρολογίᾳ ἐξέθηκε τὴν ὀνομαζομένην ἐννεακαιδεκαετηρίδα. Ab hoc Metone annus Metonis nomen invenit, de quo plura in opere arduo Jos. Scalig. de Emendatione temp. lib. II. *Lindenbr.*

h *Euctemon.*] Hujus meminit Plinius in lib. 18. cap. 25. In Indice quidem ejus libri Eutemon perscribitur, in ipso capite Eudæmon. Vitruvius quoque in lib. 9. cap. 7. eum inter celebres Astrologos recenset: *Siderum & occasus & ortus, tempestatúmque significatus Eudoxus, Euctemon, Callippus, Meto, Philippus, Hipparchus parapegmatorum disciplinis invenerunt.* * Ubi mendosè legitur, *Eudæmon*, *Callisius*, *Melo.* [Pro *Menon* autem codex Colbertinus *Memon* scriptum habet: alii *Meton* præferunt Vitruvium suprà laudatum secuti.] *Vales.*

i *Polo percurso signifero.*] Verior Scaligeri emendatio, *poli percurso sign.* Lindenbr.

k *Polo percurso signifero.*] Nihil hîc opus erat emendatione Scaligeri. Nam Lucanus in lib 3. perinde dixit:

AEthiopúmque solum, quod non premeretur ab ulla
Signiferi regione poli. Vales.

D · N · FLA · VALENTINIANUS · P · F · AUG ·

noctibus, ad eumdem redierit cardinem: ut verbo tenus, [1] si à [2] secunda particula elatus arietis, ad eam dimenſione redierit terminata. Sed anni intervallum veriſſimum memoratis diebus & horis ſex aduſque meridiem concluditur [3] plenam: anníque ſequentis erit poſt horam ſextam initium porrectum ad veſperam. Tertius à prima vigilia ſumens exordium, ad horam noctis extenditur ſextam. Quartus à medio noctis aduſque claram trahitur lucem. Ne igitur hæc computatio variantibus annorum principiis, & quodam poſt horam ſextam diei, alio poſt ſextam excurſa nocturnam, ſcientiam omnem ſqualida diverſitate confundat, & [m] autumnalis menſis inveniatur quandoque vernalis: placuit ſenas illas horas, quæ quadriennio viginti colliguntur atque quatuor, in unius diei noctíſque adjectæ tranſire menſuram. Hócque altè conſiderato, eruditis concinentibus multis effectum eſt, ut ad unum diſtinctúmque exitum circumverſio curſus [4] annui revoluta, nec vaga ſit nec incerta, nullóque errore deinceps obumbrata ratio cæleſtis appareat, & menſes tempora retineant præſtituta. Hæc nondum extentis fuſiùs regnis, diu ignoravere Romani, pérque ſæcula multa obſcuris difficultatibus implicati, tunc magis errorum profunda caligine fluctuabant, [n] cùm in Sacerdotes poteſtatem tranſtuliſſent intercalandi: qui licenter gratificantes publicanorum vel litigantium commodis, ad arbitrium ſuum ſubtrahebant tempora vel augebant. Hócque ex cœpto emerſerunt alia plurima quæ fallebant, quorum meminiſſe nunc ſupervacuum puto. [o] Quibus abolitis, Octavianus Auguſtus Græcos ſecutus, hanc inconſtantiam correcta turbatione compoſuit, ſpatiis duodecim menſium & ſex horarum magna deli-

2 *Ita mſ. & Steph. In aliis* τὸ particula *deeſt.* 3 *Steph.* plenum. 4 *Al.* anni.

1 *Si à* II. *particula elatus arietis.*] Dubitari meritò poteſt, cur ſecundam potiùs arietis quàm primam dixerit partem. Dionyſius quidem Petavius, vir undecumque doctiſſimus, in lib. 2. cap. 2. Uranologii, ſcribit Marcellinum in 2. parte arietis cardinem verni æquinoctii videri ponere, idque ex veteribus Aſtrologis Eudoxo, Euctemone, & Metone. Atque id ita vir ille doctiſſimus ibidem explicat. Antiqui circulos in LX. partes dividebant. Ergo ſingulis Dodecatomoriis imputabantur partes V. quarum unaquæque partes habebat ſeu gradus hodiernos VI. Itaque octavus ſignorum gradus ad 2. partem pertinebat. Hoc ſibi velle Marcellinum non quidem affirmat, ſed conjicit tantum vir nunquam ſine honore nominandus: cujus conjecturæ equidem, ut debeo, multum tribuo: vix tamen in animum inducere poſſum, tantam ſubtilitatem in hoc loco contineri. Nam Marcellinus de ſpatio anni vertentis hîc agit, non de cardine Solaris circuitus Zodiaci. Annum autem à cardine ſeu puncto, ſeu æquinoctiali, ſeu ſolſtitiali incipere nihil neceſſe eſt. Igitur exempli gratiâ 2. particulam arietis pro quovis determinato initio anni poſuit. Etenim ut ait Macrobius in Somnium Scipionis lib. 2. cap. XI, annum Solis vocamus non ſolùm à Cal. Ian. uſque ad eaſdem Cal. ſed & à ſequente poſt Cal. die uſque ad eumdem diem, & à quocumque cujuſlibet menſis die in diem eumdem reditus, annus vocatur. Et Theo in Arati Phænomena: ὅταν γὰρ ἀφ' οὗ τις ἄρξηται σημείου ἢ χρόνου, ἐπὶ τὸ αὐτὸ πάλιν ἔλθοι, ἐνιαυτός ἐστι. Valeſ.

m *Autumnalis menſis inveniatur quandoque vernalis*] Solin. cap. 3. *Cùm hæc ſic forent conſtituta, moduſque intercalandi interdum cumulatior, interdum fieret imminutior, vel omnino diſſimulatus præteriretur, nonnumquam accidebat, ut menſes, qui fuerunt hieme tranſacti, modò in æſtivum, modo in autumnale tempus inciderent.* Lindenbr.

n *Cùm in Sacerdotes poteſtatem tranſtuliſſent intercalandi*] Ipſiſſima pæne verba apud Solin. *Tranſlata in Sacerdotes intercalandi poteſtate: qui plerumque gratificantes rationibus publicanorum pro libidine ſua ſubtrahebant tempora, vel augebant.* Idem.

o *Quibus abolitis Octavianus Aug. Græcos ſequutus*] Primus accuratæ hujus correctionis auctor Iulius Cæſar exſtitit. Octavianus autem annum à D. Iulio ordinatum, ſed poſtea negligentiâ conturbatum atque confuſum, rurſus ad priſtinam rationem redegit. Sueton. lib. 1. cap. 40. lib. 11. cap. 31. Vide Iul. Solin. cap. 3. Macro-

beratione collectis: per quæ duodecim ſiderum domicilia Sol diſcurrens motibus ſempiternis, anni totius intervalla concludit. Quam rationem biſſexti probatam, etiam victura cum ſæculis Roma adjumento numinis divini fundavit. Proinde pergamus ad reliqua.

CAP. II. Elapſo die parum apto ad inchoandas rerum magnitudines, ut quidam exiſtimant, propinquante jam veſpera monitu Præfecti Salluſtii ſub exitii denunciatione ſtatutum eſt prompta conſenſione cunctorum, ne potioris quiſquam auctoritatis, vel ſuſpectus altiora conari, procederet poſtridie mane. Cúmque multorum tædio, quos votorum inanitas cruciabat, tandem finitâ nocte lux adveniſſet: in unum quæſito milite omni, progreſſus Valentinianus in campum, permiſſuſque tribunal aſcendere celſiùs ſtructum, comitiorum ſpecie, voluntate præſentium ſecundiſſimâ, ut vir ſerius, rector pronuntiatur Imperii. p Mox principali habitu circumdatus & coronâ, Auguſtúſque nuncupatus cum laudibus amplis, q quas novitatis potuit excitare dulcedo, præmeditata dicere jam parabat. Eóque ut expeditius loqueretur brachium exertante, obmurmuratio gravis exoritur, concrepantibus centuriis & manipulis, cohortiúmque omnium plebe urgentium deſtinatè, confeſtim Imperatorem alterum declarari. Quod licèt nonnulli exiſtimarunt paucis corruptis ad gratiam fieri deſpectorum: ex eo tamen id fruſtra creditum videbatur, quòd non emercati ſed conſoni totius multitudinis paria volentis clamores audiebantur, documento recenti fragilitatem pertimeſcentis ſublimium fortunarum. Dein ex ſuſurris immaniter ſtrepentis exercitus cieri tumultus violentior apparebat, & confidentia militis erumpentis interdum ad pernicioſa facinora timebatur. Quod Valentinianus magis præ cunctis ne fieret extimeſcens, elatâ proſperè dextera r vi Principis fiduciâ pleni, auſus increpare quoſdam ut ſeditioſos & pertinaces, cogitata nullis interpellantibus abſolvebat. *Exſulto, provinciarum fortiſſimi defenſores, & præ me fero, ſempérque laturus ſum, nec ſperanti, nec appetenti moderamina orbis Romani mihi, ut potiſſimo omnium,*

bium Saturnal. lib. 1. cap. 14. *Lindenbr.*

p *Mox princip. habitu circumd. & corona.*] Scutóque pedeſtri impoſitus, ut ſcribit Nicephorus Calliſtus in lib. XI. cujus verba quia ex optimo ſcriptore mihi videntur hauſta, hic adducere placuit: βουλῇ τοῦ στρατοπέδου παντὸς καὶ τῶν τὰς μεγάλας διεπόντων ἀρχὰς, καὶ μάλιστα Δατίου τοῦ πατρικίου ἐκ Γαλατίας διαμειψαμένου, Σεκούνδου τε τοῦ ἐπάρχου καὶ Ἀρινθαίου τοῦ στρατηγοῦ καὶ Δαγαλαίου (τῶν δομεστίκων δ' οὗτος ἡγεῖτο) εἰς τὸ βασιλεύειν αἱρεῖται. καὶ δὴ τὰ σύμβολα περιθέμενον, καὶ ἐπὶ τῆς ἀσπίδος (ὡς ἔθος) ὀχούμενον στρατὸς ἐδεῖτο κοινωνὸν τῇ ἀρχῇ προσλαβεῖν. *Suffragiis exercitus & eorum qui ſummas dignitates gerebant, maximè Datiani Patricii, & Secundi Præfecti Præt. & Arinthæi Magiſtri militum, & Dagalaïphi Domeſticorum Comitis Valentinianus eligitur Imperator. Qui cùm inſignia Imperii accepiſſet, & ex more ſcuto impoſitus eſſet: univerſus exercitus rogare cœpit ut collegam Imperii adſciſceret.* Valeſ.

q *Quas novit potuit excogitare dulcedo.*] Quid cauſæ fuerit, cur Caſtellus Editionis Rom. ſcripturam interpolaret, equidem non video. Nonne enim recta erat hæc lectio? *Laudibus amplis quas novitatis pot. excitare dulcedo*: quo modo & Reg. codex [& Colb.] & Auguſtana habet Editio. *Idem.*

r *Ut Princeps fiducia plenus.*] Sic primus edidit Gelenius, cùm in Rom. eâmque ſecutis Editionibus legeretur, *in Principis fiducia pleni.* At in exemplari Regio ſcriptum reperi, *ni Principes fid. pleni*: & ſuperſcriptum ex conjectura, *ut Princ.* * quemadmodum in Toloſano ſcriptum eſt. * Ego verò ſi quid meæ ſententiæ eſt, ita ſcriptum malim, *vi Principis fiducia pleni*, [uti legitur

vestras detulisse virtutes. [s] *Quod erat igitur in manu positum vestra, nondum electo Imperii formatore, utiliter & gloriosè complestis, adscito in honorum verticem eo, quem ab ineunte adolescentia ad hanc usque ætatis maturitatem splendidè integréque vixisse experiundo cognoscitis. Proinde pacatis auribus accipite quæso simplicioribus verbis, quod conducere arbitror in commune. Adhiberi oportere in omnes casus socia potestate collegam, contemplatione poscente multiplici nec ambigo, nec repugno, curarum acervos & mutationes varias accidentium ipse quoque ut homo formidans: sed studendum est* [t] *concordiæ viribus totis, per quam res quoque minimæ convalescunt: quod impetrabitur facile, si patientia vestra cum æquitate consentiens, id mihi quod mearum est partium concesserit libens. Dabit enim (ut spero) fortuna consiliorum adjutrix bonorum, quantum efficere & consequi possum* [v] *diligenter scrutantibus temperatum. Ut enim sapientes definiunt,* [x] *non modò in imperio, ubi pericula maxima sunt & creberrima, verum etiam in privatis quotidianísque rationibus,* [y] *alienum ad amicitiam, cùm judicaverit quisquam prudens, adjungere sibi debebit, non cùm adjunxerit, judicare. Hæc cum spe lætiorum polliceor: vos firmitatem factorum retinentes & fidem, dum hiberna patitur quies, animorum reparate vigorem atque membrorum,* [z] *ob nuncupationem Augustam debita protinus accepturi.* Finita oratione, quam auctoritas erexerat inopina, flexit Imperator in suam sententiam universos: consiliique ejus viam secuti qui paullo antè flagrantissimis vocibus aliud postulabant, circumseptum aquilis & vexillis, agminibúsque diversorum ordinum ambitiosè stipatum, jámque terribilem duxerunt in regiam.

in Ms. Colb.] *Vales.* Sed & Pricæus ad Apulejum exigit, ut scribatur *propere*. Gron.

s *Quod erat igitur in manu positum vestra*] Vocem cordatam Imperatoris strenui Valentiniani Aug. cùm consortem suum eligere vellet, hanc ponit Theodoretus lib. IV. cap. 5. *Ὑμέτερον ἦν, ὦ στρατιῶται, βασιλέως οὐκ ὄντος, ἐμοὶ δοῦναι τῆς βασιλείας τὰς ἡνίας, ἐπειδὴ δὲ ταύτην ἐδεξάμην ἐγὼ, ἐμὸν λοιπὸν οὐχ ὑμέτερον, τὸ περὶ τῶν κοινῶν διασκοπεῖσθαι πραγμάτων.* Lindenbr.

t *Concordiæ viribus totis, per quam res minimæ convalescunt*] Sallust. in Iugurt. *Concordiâ parvæ res crescunt, discordiâ maximæ dilabuntur.* Idem.

v *Diligenter scrutanti temperamentum.*] Huic Gelenii conjecturæ scripturam codicis Regii [& Colb.] * ac Tol. * & Editionis Rom. equidem multùm antepono: *Dabit enim, ut spero, fortuna cons. adjutrix bon. quantum eff. & cons. possum, diligenter scrutantibus temperatum.* Id est. Dabit enim nobis fortuna diligenter inquirentibus, ut spero, moderatum & sobrium collegam. In Editione Rom. ne quid dissimulem, excusum est *temperatim*: ex quo P. Castellus ineptam hanc scripturam excuderat, *diligenter perscrutari temperantiam.* Vales.

x *Non modo in imperio, verumetiam in priv. rat. alienum ad amicit. &c.*] Sumpsit id Marcellinus ex Cicerone in Epistola I. ad Q. fratrem. * *Idem.*

y *Alienum ad amicitiam, cùm judicaverit quisquam prudens, adjungere*] * Cicero de Amicitia: *Quum judicaris, diligere oportet; non cùm dilexeris, judicare.* Publ. Syrus in Mimis: *Honestius est cùm judicaveris, amare, quàm cùm amaveris, judicare;* * Nicoclis autem præceptum est, apud Stobæum. Serm. 213. *Δεῖ κρίναντας φιλεῖν, οὐ φιλήσαντας κρίνειν.* * Quod alii ex Theophrasto laudant. Plutarch. *περὶ φιλαδελφίας* * Seneca Epist. 3. * *Præpostere officio permiscent, qui contra præcepta Theophrasti, cùm amaverint, judicant, & non amant; cùm judicaverint.* Pub. Rutilius Lupus de Figur. lib. I. *Theophrastus dicitur dixisse, prudentis esse officium, amicitiam probatam appetere, non appetitam probare.* Lindenbr.

z *Ob nuncup. Aug debita.*] Mos erat Principibus Romanis, ut simulatque Augusti à militibus nuncupati erant, donativum eis erogarent, quò militum benevolentiam conciliarent sibi: idque etiam Augustorum filii, cùm in Imperium quasi hereditario jure succederent, nihilo minùs observabant, ut de Commodo scribit Herodianus in lib. I. Hoc donativum recentior Latinitas An-

CAP. III. Dum hæc in Oriente volubiles fatorum explicant ſortes, Apronianus regens Urbem æternam, judex integer & ſeverus, inter curarum præcipua, quibus hæc Præfectura ſæpe ſollicitatur, id primum operâ curabat enixâ, ut veneficos qui tunc rareſcebant, captos, póſtque agitatas quæſtiones nocuiſſe quibuſdam apertiſſimè confutatos, indicatis conſciis morte multaret, atque ita paucorum diſcrimine reliquos ſi qui laterent formidine parium exturbaret. Hæc egiſſe ideo efficaciter fertur, quòd Juliani promotus arbitrio agentis etiamtum per Syrias, in itinere unum amiſerat oculum: ſuſpicatúſque artibus ſe nefariis appetitum, juſto quidem ſed inuſitato dolore hæc & alia magnâ quæritabat induſtriâ. unde quibuſdam atrox viſus eſt, [a] in amphitheatrali curriculo [b] undatim coëunte aliquoties plebe, cauſas diſpiciens criminum maximorum. Denique poſt hujuſmodi vindicata complura, [5] [c] Hilarinum aurigam convictum atque confeſſum, vixdum pubeſcentem filium ſuum venefico tradidiſſe, docendum ſecretiora quædam legibus interdicta, ut nullo conſcio adminiculis juvaretur internis, capitali animadverſione damnavit: qui laxiùs retinente carnifice, ſubitò lapſus [d] confugit ad ritûs Chriſtiani ſacrarium,

5 *Mſ.* Hilarinum. *& ita quoque infr.*

guſtaticum dixit. Sic Marcellinus Comes in Chronico, Paulo ſolo Conſule: *Auguſtatico*, inquit, *ſuo dudum Anaſtaſius militibus præſtito; donativum quoque hoc fratre Conſule tribuit.* Quinquennalibus etiam ac decennalibus, quòd hæc quædam quaſi renovatio erat Imperii, ut ſcribit Dio, donativum militibus Principes erogabant: ſingulis ſcilicet, aureos quinque: quem ſollemnem Principum morem tandem Juſtinianus abolevit, ut tradit Procopius in Anecdotis pag. 108. De hac conſuetudine loquitur Libanius in Orat. in Ellebuchum pag. 526. ubi cauſam ſeditionis illius Antiochenæ Theodoſii Aug. temporibus hanc affert: χρημάτων ἐδέησε βασιλεῖ πρὸς τὴν τῶν ὅλων σωτηρίαν· καὶ μάλιστα δὴ τῷ μὲν εἰς ἔτος δέκατον, τῷ παιδὶ δὲ πέμπτην τῆς βασιλείας προϊόντος. νόμος δὲ ἐν τοῖς τοιούτοις χρόνοις χρυσὸν ἰέναι παρὰ τῶν κρατούντων τοῖς στρατιώταις εἰς χεῖρας. *Principi ob neceſſitates imperii pecuniâ opus fuit, maximè cùm ipſi quidem decimus, filio autem quintus imperii annus procederet: quo tempore ſolent Imperatores aurum militibus largiri.* Ex quo interim loco annus ſeditionis Antiochenæ colligitur: Valentiniano ſcilicet III. & Eutropio Coſſ. qui fuit annus Natalis Dominici 387. hoc enim anno Arcadii quinquennalia acta eſſe Marcellinus Comes Idatiúſque teſtantur. *Valeſ.*

a *In amphitheatrali curriculo.*] Sic & Accurſius & Gelenius ediderunt. At in Editione Rom. legitur, *in amphitheatrali circulo*, * ut lib. XXXI. cap. 10. * quod fortaſſe rectius eſt. Nam curriculum de amphitheatro quomodo dici poſſit, non ſatis capio. In Regio codice ſcriptum inveni *amphith. judicio*, mendosè ut arbitror: [in Colbert. *in amphith. curriculo.* [* In Toloſano codice legitur etiam *curriculo.* Sed hoc leve & minimi momenti. Illud potiùs notatu dignum, Magiſtratus olim Rom. in medio amphitheatro capitalia judicia exercuiſſe, & in ſontes animadvertiſſe: cujus ſeveritatis exemplum retulit Marcellinus in libro XV. de Leontio loquens Præf. Urbi: alterum exemplum affert Socrates in libri 7. capite 13. de Oreſte Præfecto Auguſtali, qui Hieracem quemdam comprehenſum, ut ſeditioſum publicè in theatro torqueri præcepit: & in capite 14. de eodem Oreſte. * *Idem.*

b *Undatim coeunte plebe.*] Sic loquitur Oroſius in libri 6. capite 21. *Ita omnes ad experientiam belli deciſionémque fœderis undatim gentes commovebantur.* * Idem.

c *Hilarium aurigam convictum atque confeſſum, vixdum pubeſcentem filium ſuum venefico*] Infames valde erant agitatores circenſis veneficii ſuſpicione. Nam ut in curſura vincerent, tanta concertatio eorum erat, ut etiam magicis imprecationibus artibuſque malis adverſariorum equos impedire conarentur. Hieronymus in Vita Hilarionis: *Hic igitur* (Italicus) *æmulo ſuo habente maleficum, qui dæmoniacis quibuſdam imprecationibus & hujus impediret equos, & illius incitaret ad curſum, venit ad B. Hilarionem, & non tam adverſarium lædi, quàm ſe defendi obſecravit, &c.* De iiſdem iterum Ammianus lib. XXVIII. *Marcianus quidam & Euſaphius omnes clariſſimi arceſſiti in crimen, quòd ejuſdem conſcii veneficii aurigam fovere dicebantur Auchenium.* Idem: *Ad aurigam confugit audentem omnia prælicenter, eumque ut veneficum curat urgeri.* * Arnobius adverſ. Gentes lib. 1. pag. 32. *In curriculis equos debilitare.* Vid. Rævard. Var. lib. 5. cap. 13. * Contra hos aurigas veneficos ſcripta eſt in partem Conſtitutio Valentin. Theodoſ. Arcad. Impp. quæ eſt L. 9. C. de maleſ. & mathem. *Lindenbr.*

d *Confugit ad ritus Chriſtiani ſacrarium*] Gloſſar. *Sacrarium*, ἱερόν, θυσιαστήριον. Ut de Germano, qui ad altare perfugium fecerat, apud Theophylactum Simoc. lib. VIII. ἠκηκόει Μαυρίκιος τῶν κεράτων τοῦ θυσιαστηρίου κατέχειν τ

D. N. VALENS. PERP. AVG.

rium, abstractúsque exinde ilico abscissa cervice consumptus est. Verùm hæc similiáque tum etiam ut coërcenda mox cavebantur, & nulli vel admodum pauci, in his versati flagitiis, vigori publico insultarunt: sed tempore secuto, longæva impunitas nutrivit immania, usque eò grassante licentia, ut imitatus Hilarinum quidam Senator, servúmque suum modò non per syngrapham arcanis piacularibus inducendum commisisse doctori malarum artium confutatus, supplicium redimeret opima mercede, ut crebrior fama vulgarat. Isque ipse hoc genere quo jactum est absolutus, cùm vitæ pudere deberet & culpæ, non abolendæ incubuit maculæ: sed tamquam inter multos probrosos solus vacuus ab omni delicto, equo phalerato insidens discurrénsque per silices, multa post se [6] nunc usque trahit agmina servulorum, per novum quoddam insigne curiosiùs spectari adfectans: ut [e] Duillium accepimus veterem, post gloriosa illa navalis rei certamina id sibi sumpsisse, ut tibicine leniùs præcinente rediret ad sua post cenam. Sub hoc tamen Aproniano ita jugiter copia necessariorum exuberavit, ut nulla saltem levia murmura super inopia victui congruentium orirentur: quod assiduè Romæ contingit.

CAP. IV. At in Bithynia Valentinianus Princeps (ut prædiximus) declaratus, dato in perendinum diem signo proficiscendi, convocatis Primoribus, quasi [f] tota consilia quàm sibi placentia secuturus, percunctabatur quemnam ad Imperii consortium oporteret adsumi: silentibúsque cunctis, Dagalaïphus tunc equestris militiæ rector respondit fidentiùs: [g] *Si tuos, inquit, amas, Imperator optime, habes fratrem; si Rempublicam,* [h] [i] *quære quem vestias.* Quo dicto asperatus ille, sed tacitus & occultans quæ cogitabat, Nicomediam itineribus citis ingressus Kal. Martiis, Valentem fratrem stabulo suo cum Tri-

6 *Al.* unicus.

Γερμανὸν γεγονέναι. De hoc ritu jam olim ad Historiam Longobard. quædam à me notata sunt aliaque ad L L. Germanor. mox edenda. *Lindenbr.*

e *Duillium accepimus veterem*] Livius lib. XVII. Florus lib. II. cap. 2. Valer. Maximus lib. VII. cap. 6. Cicero in Catone. *Idem.*

f *Tota consilia tamquam sibi pl.*] Hunc locum præclarè mihi videor restituisse. Nam cùm in codice Reg. [& Colb.] *ac Tolos.* & Editione Rom. legi comperissem, *tota consilia quàm sibi placentia*, sic corrigendum esse existimavi, *tuta consilia quàm sibi placentia secuturus*: id est *tuta potiùs quàm sibi placentia*: quod loquendi genus familiare Græcis, & Marcellino nostro non infrequens est, ut suprà adnotavi. *Henr. Vales.* Ms. habet *consilia quam sibi.* Id est, magis quam, Græco more, ut libro XVI. cap. 12. *cito quam considerato cursu.* libro XX. cap. 4. *jussa morte oppetere quam.* Eodem libro cap. 7. *multis acceptis quam illatis vulneribus.* libro XXVII. cap. 3. *Libenter* pro *libentius.* Item *sanguinis avidi quam prædarum.* libro XXVIII. cap. 4. *Expedit peregrinos jure interficere quibuslibet, quamquàm rogatis ad convivium excusare.* Legendum puto, *quam rogatos ad convivium excusare*, Pro magis quam. Oiselius. Petrus Pithæus qui eumdem codicem Ammiani, quem Oiselius Valentiæ evolverat, idem etiam notat ad oram Ammiani sui hunc ipsum locum. *Tanquam sibi placentia : quam* (inquit) vett. libri μᾶλλον ut sæpe alias. *Hadr. Vales.*

g *Si tuos, inquit, amas Imp. optime habes fratrem*] Cedrenus in Valentiniano, pag. 254. Μετὰ δὲ τὸ εἰσελθεῖν εἰς τὸ Βυζάντιον, ἐπεί τινες ἠξίουν συγκοινωνὸν προσειληφέναι τῆς βασιλείας, ἔφη. Λήψομαι ὃν ἂν ἐθέλω κοινωνόν. Πρὸς ὃν Δαγαλάϊφος συγκλητικὸς ἀπεκρίνατο. Εἰ τοὺς σοὺς φιλεῖς, ἔχεις ἀδελφόν. εἰ δὲ τὴν πολιτείαν, Σκόπησον ὅτῳ ἂν τὴν ἀλουργίδα περιβαλεῖς. Lindenbr.

h *Quære quem vestigas*] ἴσ. q. *quem vestias.* Id enim est, quod Cedrenus dicit, ὅτῳ ἂν τὴν ἀλουργίδα περιβαλεῖς. Idem.

i *Quære quem vestigas.*] Laudo acumen Lindenbrogii, qui ex Cedreni auctoritate hunc locum emendandum esse perspexit. Sic vestire dixit Idatius in Fastis: Diocletiano IX. & Maximiano VIII. Coss. *His Coss. deposuerunt purpuram privati effecti Diocletianus & Maximianus: & vestierunt Severum & Maximinum.* Et Themistius in Orat. 13. sub finem: ἠμφίασε ὁμοῦ ὁ γεννήτωρ τό τε ἄστυ τῷ κύκλῳ καὶ τὴν νέαν τῇ ἀλουργίδι. Vales.

bunatus dignitate præfecit. Indéque cùm venisset Constantinopolim, multa secum ipse divolvens, & [k] magnitudine urgentium negotiorum jam se [7] superari considerans: nihil morandum ratus, [8] [l] [m] quintum Kal. Aprilis [n] produ-

7 *Ms.* parari. 8 τὸ quintum *in aliis libb. deest.*

k *Magnitudine urgenti neg. jam sese parare.*] Hunc locum sic primus edidit Gelenius. Sed cùm in Editione Rom. & in codice Regio [& Colb.] * ac Tolos. * scriptum esse vidissem, *magnitudine urgentia negotiorum jam se separari*, levissima mutatione veram ut puto scripturam assecutus sum. Quid enim elegantius & planius hac scriptura? *Magnitudine urgentium negotiorum jam se superari considerans.* Vales.

l *Quintum Kal. Aprilis*] Vulg. *τὸ quintum* deest. Eaque locutio aliis minùs usitata, Ammiano tamen frequens est. Sic lib. xxv. *Principio lucis sequutæ, quæ erat quintum Kal. Julias.* Inf. hoc libro: *Diem duodecimum Kal. Augustas Cos. Valentiniano.* Lindenbr.

m *Quintum Cal. Aprilis.*] Idatius in Fastis & Chronicum Alexandrinum ante diem iv. Kal. Apr. Valentem Augustum à fratre renuntiatum esse scribunt. Sed Marcellino nostro suffragatur Socrates in lib. 4. cap. 1. qui tricesimo pòst die quàm Valentinianus Aug. erat nuncupatus, id factum esse testatur. *Vales.*

n *Productum Valentem in suburbanum.*] Hoc suburbanum Septimum dicebatur, quod septimo ab urbe Regia milliario abesset. Idatius in Fastis, Joviano & Varroniano Coss. *Ipso anno*, inquit, *levatus est Valens Aug. Constantinop. in milliario* vii. *in Tribunali à fratre suo Valentiano die* iv. *Kal. April.* Quæ iisdem verbis in Chronico Alexandrino sic referuntur Græcè: τούτῳ τῷ ἔτει ἐπήρθη οὐάλης αὔγουστος εἰς κωνσταντίνου πόλιν ἐν τῷ ἑβδόμῳ ὑπὸ οὐαλεντινιανοῦ αὐγούστου πρὸ δ' καλανδῶν ἀπριλλίων. In eo loco Valens Tribunal illud in quo creatus erat Augustus, gradibus marmoreis & statuis ornavit, teste Themistio in fine Orat. 16. quæ Philadelphus inscribitur: πῶς οὐκ ἄτοπον τὴν μὲν ἐσχατιὰν ἐφ' ἧς τὴν ἁλουργίδα ἐνῆψαι, περιφανεστέραν ποιῆσαι κρηπῖδι καὶ βήματι καὶ ἀνδρειάσι, &c. Unde etiam Tribunal is locus dicebatur, teste Nicephoro Callisto in lib. 13. initio, & in lib. 18. cap. 41. Dicebatur etiam Campus, ut scribit Theophylactus Simocatta in lib. 8. cap. 12. quia scilicet lata ibi planities erat, quemadmodum canit Claudianus in Rufinum lib. 2.

Urbis ab Augustæ tractu quà vergit in Austrum,
Planities vicina patet: (nam cetera Pontus
Circuit, exiguo dirimi se tramite passus.)

& paullo pòst de Rufino loquens ait:

Increpat Augustum, scandat sublime Tribunal:
Participem sceptri, socium declaret honoris.

Quippe post Valentem cuncti ferè Impp. eo loci coronabantur, ut de Arcadio & Honorio scribit Marcellinus Comes, de Leone Victor Turonensis in Chronico. *Henr. Vales.*

[*Productum eumdem Valentem in Suburbanum, Augustum pronuntiavit.*] Meretur Suburbanum istud, in quo quidam graviter erraverunt, à nobis exactè explicari atque describi. A re nomen habuit. Græcis enim Ἕβδομον, Latinis interdum *Hebdomum*, plerumque *Septimum* appellabatur, propterea quòd vii. millia passuum ab urbe Constantinopoli aberat. *Septimium* semper Historia Miscella mendosè vocat pro *Septimum.* Sozomenus τὸ Ἕβδομον μίλιον: Fasti Consulares sub nomine Idatii à Sirmundo editi *milliarium Septimum* semel atque iterum nuncupant: *Septimum ab Urbe milliarium* Marcellinus Comes in Chronico: Suburbanum nomine Hebdomum, προάστειον καλούμενον Ἕβδομον, Procopius in libro 1. de AEdificiis Justiniani. Hebdomi partes erant, *Basilica Johannis Baptistæ* amplissima ac pulcherrima, à Theodosio majore exstructa, & capite Præcursoris Domini nostri huc ex Bithynia translato honorata: *Campus*; *Tribunal*; & Palatium *Secundianæ*. *Campus* erat lata patensque planities, in qua exercitus explicari, & instrui acies poterat. Ibi Arcadius A. milites post confectum bellum Eugenianum domum reversos excepit, priorque ex more Duces ac signa salutavit. Quippe Imperatores copiis suis advenientibus honoris causâ extra portas occurrere consueverant. In Campo milites exercebantur: ibi nonnumquam damnati supplicio afficiebantur, & eorum capita ibidem erecta ostentabantur. Ibi & cùm aliàs, tum præcipuè vii. Kal. Febru. supplicationes fiebant: & Episcopus Constantinopolitanus lecticæ insidens, comitante Clero & populo, interdum etiam præsente ipso Imperatore, ab Urbe ad *Campum* psallendo procedebat. Campum Scriptores Græci Latino nomine κάμπον appellitant; & κάμπον τοῦ τριβουναλίου, campum Tribunalis; Nicephorus Patriarcha Constantinopolitanus in Breviario Historico capite 11. τὸ πεδίον τὸ πρὸ τῆς πόλεως ὃ Ἕβδομον καλοῦσι, nuncupat, Campum Hebdomi Hebdomumque confundens. Nobilissima pars Hebdomi fuit Tribunal excelsum, heic pro temporario perpetuum à Valente A. factum, statuisque & tabulis ac gradibus marmoreis è porphyrite lapide ornatum: quod adscendebat Imperator, ut stans Ducibus ac Tribunis signisque & aquilis circumdatus, de bello & pace milites alloqueretur, sive ut aliquem ex eorum sententia Imperii consortem aut Cæsarem faceret. Ibi igitur Valens a Valentiniano fratre, ibi Arcadius & Honorius fratres alter post alterum à patre suo Theodosio, ibi ab Arcadio Theodosius junior, à Pulcheria Marcianus, ejus demum successor Leo Augusti sunt appellati. Ibi Basiliscus fugato Zenone, Mauricius à Tiberio Constantino socero, Phocas destituto Mauricio, & Leo cedente Michaële ab exercitu Imperatores consalutati. *Tribunal* istud Hebdomi ac simul *Campum* adjacentem libro 11. in Rufinum Claudianus commemorat: Historici Græci Romano nomine, sed Græca terminatione Τριβουνάλιον, aut Τριβουνάλιον τοῦ Ἑβδόμου; nostri nonnumquam & *Tribunalium* appellant: differebatque à *Tribunali* intramurano porphyreticis gradibus exstructo, quod ante Palatium, nec procul à Curia in 2. regione Urbis positum Ammianus Marcellinus in libro xxvii. & Zosimus in rebus Procopii Tyr. memorant; & quod Suidas *Tribu-*

nal Palatii, quidam *Tribunal novemdecim accubitorum*, τὸ Τριβουνάλιον δεκαέννεα ἀκκουβίτων, cognominant: Liutprandus domum altam & pulchram juxta Hippodromum esse ait. De Palatio Secundianis infrà dicemus. *Hebdomum* autem sæpe *Campus*, sæpe & *Tribunal* promiscuè appellatur: ut solent loca celebria nobiliorum partium suarum nominibus non rarò designari. Eadem ratione in Disceptationis de Basilicis capite I. & II. olim docui, Gregorium Turonicum Episcopum præter ceteros Monasteria nunc *Oratoria*, nunc *Basilicas*, sæpe & *Cellulas* à duobus maximis ac præcipuis cujusque Cœnobii membris vocavisse.

Hebdomum sive Septimum ab urbe Constantinopoli millia passuum septem semper abfuisse, unde & nomen acceperit, nec umquam pomœrio Urbis inclusum esse constat: mirum ut sit Petrum Gillium hominem doctum & diligentem aliter sensisse, & quosdam recentiores in errorem induxisse. Certè Valentinianus, *cùm venisset Constantinopolim, productum Valentem in Suburbanum* (hoc est in Hebdomon) *Augustum pronunciavit, & in eodem vehiculo secum reduxit*: sicuti scribit Ammianus Marcellinus in libro XXVI. Qua de re Idatius, seu quivis alius ita loquitur in Fastis, *Levatus est Valens A. Constantinopoli in miliario* VII. *in Tribunali à fratre suo Valentiniano. Suburbanum* igitur, & *miliarium Septimum* una res erat: *Miliarium* inquam VII. ab urbe Regia Constantinopoli, suo Tribunali instructum, in Chronico Alexandrino Ἕβδομον nominatum. Ejusdem Idatii de Arcadio verba sunt hæc: Merobaude II. & Saturnino Coss. *Levatus est Arcadius A. Constantinopoli in Miliario* VII. *in Tribunali à Theodosio A. patre suo*: quem Marcellinus Comes *à patre suo Theodosio A. consortem imperii* VII. *ab Urbe miliario coronatum* dicit; Chronicum Alexandrinum in Tribunali Hebdomi, ἐν τῷ Τριβουναλίῳ τοῦ Ἑβδόμου. Quod igitur uni est *miliarium Septimum*, alteri *Tribunal Hebdomi*, à Marcellino Comite apertissimis verbis dicitur VII. *ab Urbe miliarium*: ne quis forsitan dubitare possit, *Hebdomon*, aut *Septimum* cum *Tribunali* septem ab urbe Augusta millia passuum abfuisse. Hermias Sozomenus in libri VII. capite XXIV. Historiæ Ecclesiasticæ de Theodosio Magno ad bellum Eugenii proficiscente sic scribit: *Cùm egressus Constantinopoli ad Septimum miliare pervenisset, Deum illic orasse dicitur in Ecclesia, quam Johanni Baptistæ exstruxerat.* λέγεται δὲ τότε τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκδημῶν, πρὸς τῷ Ἑβδόμῳ μιλίῳ γενόμενος, προσεύξασθαι τῷ Θεῷ ἐν τῇ ἐνθάδε ἐκκλησίᾳ, ἣν ἐπὶ τιμῇ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ ἐδείματο. Ἕβδομον μίλιον, ubi erat Ecclesia Johannis Baptistæ à Theodosio A. exstructa, si verbum verbo reddas, idem est quod *miliarium Septimum* semel atque iterum Idatio in Fastis, *Septimum ab Urbe miliarium* Marcellino Comiti, non ob aliud quàm quia Hebdomon cum sua Johannis Baptistæ Basilica septimo ab urbe Regia lapide distabat. Socrates quoque in libri VI. capite VI. Hebdomi ab urbe Const. distantiam disertè declarat his verbis: Γαϊνᾶς βάρβαρος ὑποκρινόμενος δαιμονᾶν, ὡς εὐξόμενος τὸ μαρτύριον τοῦ Ἀποστόλου Ἰωάννου (ἑπτὰ δὲ σημείοις ἀπέχει τοῦτο τῆς πόλεως) καταλαμβάνει. *Gaina natione Barbarus arrepticium se simulans, tamquam orationis causâ confert se ad Ecclesiam Johannis Apostoli, quæ septem millibus passuum ab Urbe abest.* Quid clarius? Quid apertius? Si non sufficit unum Socratis veteris gravisque Historici testimonium; addemus ejusdem & alterum ex libri VI. Hist. Eccles. capite XII. quod tale est de Epiphanio Episcopo: προσορμήσας τῷ ἐπὶ Ἰωάννου μαρτυρίῳ, ἀπέχει δὲ τοῦτο ἑπτὰ σημεῖα τῆς πόλεως, καὶ ἐξελθὼν τῆς νεὼς, αὖθις εἰς τὴν πόλιν εἰσέρχεται. *Cùm ad Basilicam Johannis appulisset* VII *millibus ab Urbe distantem; nave egressus collectam ibi celebravit, & ordinato Diacono, postea civitatem* (Const.) *intravit.* Hoc *Martyrium Johannis*, vel *Johannis Apostoli*, Sozomenus de Gaïna scribens, *Ecclesiam Johannis Baptistæ, à patre Imper. Arcadii in Hebdomo ædificatam* vocat; Theophylactus Simocatta in libri VIII. capite X. *Ecclesiam Prophetæ S. Johannis Baptistæ in Hebdomo* appellat; Theophanes *ædem S. Johannis Prodromi*; *templum sancti Johannis Baptistæ* Anastasius Bibliothecarius qui Theophanem transtulit, & Historiæ Miscellæ liber XVII. Omnino igitur Johannes Baptista ab Socrate dictus est *Apostolus* pro Præcursore vel Prodromo. Nam Apostolus nuntium missumque significat: qualis utique fuit Johannes Baptista, qui præmissus est Domino, *& ante ejus faciem præivit ad parandas vias ejus*; & de quo Johannes in Evangelio scripsit: *Fuit homo missus à Deo, cui nomen erat Johannes.* Nec enim credo Socratem Johannis Apostoli nomine Johannem Apostolum unum de XII. & Euangelistam designare voluisse, quandoquidem Constantinopolim patriam suam, ubi natus est, ubi & vitam egit & historiam scripsit, ac suburbana Const. in primis Hebdomon vir tantus ignorare non potuit, & quo Basilica Hebdomi patrono tituloque censeretur. Cùm itaque Basilica Johannis Baptistæ in Hebdomo statuta esset à Theodosio A. & ut semel atque iterum affirmat suprà Socrates, septimo lapide ab Urbe distaret: quis non videt Hebdomon eadem ratione VII. millia passuum ab urbe Regia Constantinopoli abfuisse?

Situm erat in Thracia Hebdomum ad mare Constantinopolim inter & Rhegium, locum in veteri Itinerario à Burdigala Hierusalem usque memoratum: sicuti docent Theophanes, quem Anastasius in Latinum sermonem transtulit, & Historia Miscella in libro XVII. ubi hæc de Phocæ promotione leguntur: *Prasini exeuntes in Rhegium, magnis laudibus tyrannum Phocam efferebant, & persuadent ei venire in Septimum. Dirigit igitur Phocas Theodorum à Secretis: qui ingressus magnam Ecclesiam, coram populo legit, ut tam Patriarcha quàm Senatus & vulgus venirent in Septimum. Hoc igitur facto, & cunctis convenientibus apud Septimum, pronuntiatur malus, & dominus sceptrorum tyrannus provehitur. Denuntiatio verò tyranni in templo S. Johannis Baptistæ effecta est: ubi duobus moratus diebus, tertia die introivit Regalia, super imperialem sedens carrucam.* E loco Thraciæ Rhegio venit in Septimum sive in Hebdomon Phocas, ubi appellatus est Augustus; & ex Hebdomo Constantinopolim ac Palatium petiit. Ex quo apparet Hebdomum Rhegium inter & Constantinopolim medium fuisse. Et cùm Phocas post acceptum diadema in Martyrio Johannis Baptistæ, heic biduum commoratus dicatur: videtur mihi ista Johannis Baptistæ Basilica Regiam aliquam adjunctam habuisse, in qua novus Imperator unà cum Palatinis offi-

ciis, totoque comitatu aliquamdiu habitare potuerit. Nimirum erat tum in Hebdomo Palatium Secundianæ apud Gregorium Magnum memoratum initio libri XI. Epistolarum hisce verbis: *Coronatus est Phocas & Leontia Augusta in Septimo, Palatio quod dicitur Secundianas.* Idem narrat Theophylactus Simocattus in libri VIII. capite X. nimirum Prasinos apud Rhegium Phocam faustis acclamationibus ac laudibus prosecutos esse, eique persuasisse ut se conferret in Hebdomum, VII. tantùm millibus ab urbe Constantinopoli distans: ubi eum à Patriarcha Cyriaco diademate redimitum esse Zonaras tradit. Quin & Mauricius A. anno principatus IX. egressus Constantinopoli, primò ad Septimum sive Hebdomon, mox ad Rhegium pervenit, Thraciam & Hunnos Avares petens: ut in Historiæ Miscellæ libro XVII. invenimus. *Anno imperii sui* IX. *cùm ver inciperet, & agmina pervenissent ad Thracem, exivit cum eis Mauricius videre quæ à Barbaris essent eversa. Exeunte autem eo ad Septimum, Solis eclipsis facta est: cumque esset apud Rhegium, multitudines pecuniis animavit.* XII millibus distabat à civitate Constantinopoli *mansio Regium*, ut docet Itinerarium Burdigalense suprà laudatum. Inter utraque loca medium erat Hebdomum seu Septimum, à CP. VII. à Regio V. millibus dissitum.

Zonaras in Theodosio & in Phoca, Cedrenus in Arcadio & in Justino, ac plurimi alii Hebdomi meminerunt. Ibi & multas leges ab Imperatoribus latas esse, asserit Guidus Pancirolus in Descriptionem Constantinopolis Notitiæ Imperii Rom. præfixam. Longum ac etiam pæne supervacaneum esset, laudare singulos ac universos Scriptores, qui Hebdomon, aut de ejus partibus unam aliquam commemorant, tamquam non extramuranam modò, sed etiam ab urbe Constantinopoli notabili intervallo dissitam. Sufficiet de pluribus Auctoribus & Historicis qui Hebdomi mentionem faciunt, paucos attingere. Historia Miscella, cujus auctor Paullus Aquileiensis Diaconus creditur, complura ex Theophane gravi Historico accepta complectitur. In ejus Historiæ libro XIV. hæc reperio: XXX. *imperii Theodosii* (junioris) *anno terræmotus magni facti sunt Constantinopoli per* IV. *menses; ita ut timentes Byzantii, extra civitatem in loco qui dicitur Campus, essent perseverantes, unà cum Episcopo* (Proclo) *ad Deum precibus & litaniis vociferantes.* Theodorus Lector in libro I. Historiæ Eccles. ejusdem *Campi*, & supplicationum ibi fieri solitarum non semel meminit. Dicitur enim Marcianus Theodosii successor ad supplicationes quæ fiebant in *Campo*, (ἐν τῷ Κάμπῳ) pedes extra Urbem progressus, multas & magnas egentibus pecunias donavisse, Anatoliumque Episcopum hortatus esse, ut juxta morem Episcoporum novæ Romæ *à Tauro* usque *ad Campum* lecticâ vectus ad supplicationem procederet: qui cùm Marcianum pedibus incedentem videret, ipse quoque pedes processerit. Idem memoriæ prodidit, Marcianum A. iterum ad supplicationem processisse *in Campum* VII. Kalendas Februarias. Utrubique hic est *Campus Hebdomi. D. Joviano & Varroniano Coss. levatum esse Valentem A. Constantinopoli in milliario* VII. *in Tribunali*, Fasti à Sirmundo editi docent: item *Merobaude II. & Saturnino Coss. levatum esse Arcadium A. Constantinopoli* (id est prope Constantinopolim, apud Constantinop.) *in milliario* VII. *in Tribunali.* Ex quibus Valens *in Suburbano* factus Imperator dicitur in libro XXVI. Ammiani M. *in Hebdomo*, ἐν τῷ Ἑβδόμῳ, in Chronico Alexandrino. Arcadium autem Marcellinus Comes in Chronico VII. *ab Urbe milliario coronatum* refert: Chronicon Alexandrinum Constantinopoli *in Tribunali* Hebdomi, ἐν τῷ Τριβουναλίῳ τοῦ Ἑβδόμου. Ibi Rufinus Præfectus Prætorio à militibus, quibus ex Italia domum redeuntibus Arcadius extra Urbem occurrerat, est interfectus: quam cædem ad pedes Imperatoris *in Tribunali*, ἐν τῷ λεγομένῳ Τριβουναλίῳ, factam esse Philostorgius in libro XI. & Nicephorus Callistus in libro XIII. scribunt. Hi Auctores apertissimè indicant *Hebdomum* cum suo *Tribunali* septimo ab urbe Regia milliario abfuisse: quod Socrates & Sozomenus supra jam laudati cum de *Basilica Joannis Baptistæ* non semel dicunt, eâdem operâ & de *Hebdomo* dicunt. Theodorus Lector in libro I. auctor Chronici Alexandrini, Nicephorus Callistus in fine libri XIV. aliique tradunt, Marcianum *in Septimo*, ἐν τῷ Ἑβδόμῳ, Augustum appellatum esse: quem Idatius in Chronico latè & impropriè *apud Constantinopolim à militibus factum Imperatorem* dicit. Basiliscus *in Campo*, ἐν τῷ Κάμπῳ, post depulsum Zenonem Imperator est consalutatus: uti refert in libro I. Theodorus Lector: *Tiberius Constantinus A. accito Patriarcha Johanne & Senatu, in Tribunalium lecticâ est deportatus, & cum consilio Sophiæ A. Mauricium generum suum pronuntiavit Imperatorem:* sicut in Historiæ Miscellæ libro XVII. traditur. De provectione Phocæ suprà diximus: *Phocas Tyrannus peremit Mauricium unà cum masculis* V. *pueris ejus, & horum capita jussit poni in Campo Tribunalii diebus multis: & exivit ab Urbe, & contemplabatur ea*, quorum nuda corpora *in Tribunal* abjecta esse ait Nicephorus in libro XVIII. *Anno imperii* VII. *Phocas Macrobium Scribonium jussit sagittari apud Septimum, pendentem in lancea in qua tirones exercebantur, quasi conscium insidiarum suarum*: quemadmodum docet Historia Miscella in libro XVII. Nimirum in *Campo Hebdomi* ad lanceam ibi fixam solebant tirones exerceri. Militum autem exercitationes campestres extra urbes fiebant. Ex quibus omnibus apparet, usque ad Mauricii & Phocæ principatum *Hebdomum* cum Martyrio Joannis Bapt. cùmque *Campo* & *Tribunali* non solùm extra urbem Augustam fuisse, sed etiam ab ea procul abfuisse. In libro Historiæ Miscellæ XIX. hæc reperio de Constantino Pogonato sive Barbato Heraclii A. pronepote: *Anno* V. *imperii Constantini Deum impugnantium Saracenorum stolus adscendens applicavit in Thracensibus partibus, à summitate videlicet Septimi quæ vergit ad Occidentem, & rursus usque ad arcem quam Cyclobium dicunt, quæ spectat ad Orientem.* Et infrà: *A brachialio Aureæ portæ usque Cyclobium.* Hoc est quod prodit Nicephorus Patriarcha Constantinopolitanus in rebus Heraclii A. & ejus filiorum ac nepotum, initio principatus Constantini Pogonati maximam Saracenorum classem *ad Hebdomon* Constantinopolis suburbanum appulisse. Nimirum anno V. regni Constantini Barbati, Christi DCLXXIII. ad loca propinqua urbi Regiæ quam obsidere decreverant,

appulere Saraceni; Urbem utique ipsam non intravere. Idem Theophanes ab Anastasio Bibliothecario translatus, Zonaras & Cedrenus scribunt. Ex quibus facilè intelligitur, *Hebdomon* aliquot passuum millia tum ab urbe Constantinopoli abfuisse: cùm pars Hebdomi, quam *summitatem Septimi* Historia Miscella, Gillius *promuntorium Hebdomon* appellat, longè ab Urbe abfuerit. In libro XXIV. Historiæ Miscellæ de Leone Armenio hæc leguntur: *Leo veniens ad Tribunal ante Urbem positum unà cum Prætoribus & exercitibus, valde legitimus Romanorum Imperator ostenditur, & die media Constantinopolim per Carsii portam ingreditur, & ad Regalia pervenit: postera verò die coronatus est à Nicephoro Patriarcha in ambone majoris Ecclesiæ.* Ubi legendum videtur non *Carsii portam*, sed *Chrysen portam*, id est Auream portam. Cedrenus enim eadem enarrans eisdem ferè verbis ait, διὰ τ̃ χρυσῆς πόρτης. Cùm igitur *in Tribunali Hebdomi* Leo à militibus consalutatus Imperator, mox Constantinopolim ac Palatium intramuranum Aureâ portâ ingressus, postridie demum in majore Ecclesia coronam acceperit: apparet anno Domini DCCCXIII. imperii Leonis Armenii primo, *Hebdomon*, ac partem Hebdomi *Tribunal* procul ab Urbe dissitum, & portæ Aureæ adversum ac longo intervallo objectum exstitisse. Leo Grammaticus in Vita Constantini Porphyrogenneti tradit, Symeonem Bulgarum Regem cum magno exercitu ad urbem CP. venisse, & fossam à Blachernis usque ad portam Auream duxisse: sed perspecta Urbis mœnium firmitate, cognitisque opidanorum viribus & machinis de expugnatione desperantem, in Hebdomon se recepisse, ibique de pace egisse. Idem in capite V. scribit, Romanum Cæsarem cum Constantino A. genero suo *ad Tribunal* se contulisse, & postquam ibi stipendium militibus erogavisset, in palatium mox revertisse. Subjicit in capite VIII. Mariam Christophori A. filiam, Imper. Romani neptem, Constantinopoli Petro Bulgarum Regi nupsisse: quam in Bulgariam cum viro suo proficiscentem parentes usque *ad Hebdomon* honoris causâ sint prosecuti. Anno autem Christi DCCCCXII. Constantinus Porphyrogennetus Leonis Philosophi filius imperare cœpit: anno DCCCCXIX. Romanus Lecapenus ejus socer, primùm Cæsar, mox Augustus est appellatus. Tum ergo adhuc *Hebdomon*, & *Tribunal*, vel potius Campus Hebdomi, quò milites stipendium aut certè donativum accepturi convenerant, non modò extra urbem CP. erat, sed etiam ab ea sat longè distabat. Quid apertius? Georgius Pachymeres res gestas Imperatorum Michaëlis & Andronici Palæologorum scripsit. Is in libri 2. capite 21. tradidit, quosdam de exercitu Imperatoris, qui castrum Galati à Genuensibus occupatum terrâ marique obsidebat, venisse *in Hebdomon*, & ibi Monasterii reliquias, ac Ecclesiæ quæ in stabulum mutata erat, ruinas, corpusque integrum Imper. Basilii Bulgaricidæ reperisse: quem Romani A. filium à cæde plurimorum Bulgarum Græci Βουλγαροκτόνον cognominavere. Hæc ruinosa Ecclesia in stabulum conversa, haud dubiè erat ipsa Johannis Baptistæ Ecclesia in Hebdomo, VII. ab urbe Regia CP. lapide distans: in qua Basilius A. Basilii Macedonis abnepos sepeliri se jusserat. Nondum autem Francis Michaël Palæologus Constantinopolim eripuerat. Ut appareat circa annum Christi M. CCLX. Hebdomon sive Septimum unà cum suo Johannis Baptistæ Martyrio ab urbe CP. procul adhuc abfuisse.

Pluribus argumentis ad rem tam manifestam probandam nobis opus non est. Præstat rationes adversariorum refellere: quos inter Gillius qui Constantinopolim suam nobis reliquit, facilè primas tenet; vel potius unus est instar omnium. Qui igitur Gillium refellere potuerit, censendus erit in eo uno omnes ejus opinionis sectatores prostravisse. Ac primùm verba suprà laudata Sozomeni in libri VII. capite XXIV. scribentis, *Theodosium egressum Constantinopoli, cùm ad VII. miliare pervenisset, Deum ibi orasse in Johannis Bapt. Ecclesia à se exstructa*: ita exponit Petrus Gillius in libri IV. de Constantinopoli capite I. *Theodosius egressus unum miliare extra Constantinopolim, in æde Johannis Bapt. quam ipse construxerat in Hebdomo suburbio, Deum precatus est.* Hæccine est verborum ac sensus Sozomeni expositio; an potiùs impositio, vel aliorum pro aliis suppositio; περὶ τοῦ Ἑβδόμου μιλίου γινόμενος, *egressus unum miliare extra Constantinopolim*? An Gillius talem interpretationem aut probavit ipse, aut aliis persuaderi posse speravit? Si hæc nobis in veteres Auctores licent, quid non licebit? Pergit Gillius: *Qui nesciunt Hebdomum esse suburbanum Constantinopolitanum, interpretarentur ad* VII. *miliare Theodosium extra Urbem progressum. At Hebdomum suburbium est ex eodem Sozomeno, quum alibi dicit* (lib. VII. c. XXI.) *Theodosium caput Johannis Baptistæ ex vico Cosilai qui Pantichio Calchedonensis agri loco proximus erat, transtulisse, & posuisse ante Constantinopolim* (πρὸ τοῦ ἄστεως Κωνσταντινουπόλεως) *in loco Hebdomo dicto: quem nos suburbium olim fuisse, nunc intra Urbem esse mox declarabimus.* Hæc ille. Est quidem *Hebdomon* Constantinopolis *suburbanum*, cùm ab Ammiano præter ceteros sic appelletur: sed (ut vel nomine suo solo indicat) ab Urbe nihilominùs VII. millibus passuum distat: non autem uno milliario ab ea discretum est, sicut Gillio placet: nec umquam Constantinopolis mœnibus inclusum fuit. In Defensione Disceptationis meæ de Basilicis pag. 339. 340. & sequentibus docui, Latinis Scriptoribus *suburbana*, Græcis προάστεια dici loca, quæ V. VI. VIII. X. XII. millibus passuum, itinere etiam diei ab urbibus abessent. Nimirum suburbanorum vel προαστείων (quod maximè notandum) duo sunt genera. Altera enim sunt suburbana propriè dicta, videlicet muris portisque urbium proxima ac pæne continua, quæ plerique suburbia, recentiores nostri Scriptores *burgos ac forenses burgos* appellant; qualia suburbana sola Gillius agnovit haud dubiè, & præter quæ nulla alia videtur nota habuisse; ita ut *Hebdomon* quia *suburbanum* Constantinopolis nonumquam vocatum est, urbis Regiæ muris proximum, & ab ea uno tantùm lapide dissitum deinde intramuranum factum fuisse crediderit. Altera suburbana sunt latè atque impropriè sumta, loca scilicet remotiora à mœnibus, VI. VIII. X. & ampliùs milliariis ab urbibus separata: quale est *Hebdomon* nostrum, *suburbanum* Constantinopolis Ammiano dictum, in libro XXVI. ubi Valens à fratre Imperator est factus. Tale suburbanum Naisi vel Næssi, opidi Daciæ mediterraneæ, cujus meminit idem in eodem libro hisce verbis:

ctum eumdem Valentem in suburbanum, universorum sententiis concinentibus (nec enim audebat quisquam refragari) Augustum pronunciavit: decoréque Imperatorii cultus ornatum, & tempora diademate redimitum in eodem vehiculo secum reduxit: participem quidem legitimum potestatis, sed in modum Apparitoris morigerum, ut progrediens aperiet textus. Quibus ita nullo interturbante perfectis, o constricti rapidis febribus Imperatores ambo

In suburbano, quod appellatum Mediana à civitate (Næsso) III. *lapide disparatur, &c. Daphnen amœnum & ambitiosum Antiochiæ suburbanum* Ammianus in libro XIX. Usuardus in Babyla *suburbium Antiochiæ* appellat; προάστειον Johannes Chrysostomus; Δάφνη μὲν τῆς Ἀντιοχείας προάστειον Sozomenus in libro V. Et Daphne cum templo Apollinis & fonte Castalio, & cum luco Daphnensi ac Basilica Babylæ M. XL. stadia seu V. millia passuum aberat ab urbe Antiochia, quæ ab eo suburbano cognominata est Antiochia Epidaphnes. *Suburbanum fretum* in libri V. Epigrammate I. nuncupat Martialis mare ad Antium, *Albam* item *suburbanam* in Epigrammate ad Crispum: cùm Antium ab urbe Roma itinere diei, Alba XII. milliariis absit. *Decimum* suburbanum Carthaginis similiter dixere, quod tamen (ut ait Procopius) ab ea distabat stadiis LXXVIII. sive milliaribus decem. Supervacuum esset pluribus exemplis rem adeo certam & manifestam confirmare.

Nihil igitur obstat, quo minùs *Hebdomon* seu *Septimum* quod VII. ab urbe Constantinopoli millibus distat, *Suburbanum* tamen à Latinis Auctoribus, προάστειον vocetur à Græcis, & πρὸ τοῦ ἄστεως Κωνσταντ. fuisse à Sozomeno dicatur, à quibusdam etiam *apud Constantinopolim, & Constantinopoli*: cùm veteres & recentiores Scriptores linguæ Latinæ peritissimi passim ita locuti sint. Diximus suprà Gillium ad unum milliarium extra Constantinopolim *Hebdomum* suburbanum & Ecclesiam Johannis Baptistæ gratis & citra ullam auctoritatem posuisse, ut nimirum facilius legentibus persuaderet, *Hebdomon* istud cum Martyrio Johannis Bapt. aucto pomœrio Urbis mœnibus inclusum fuisse. Sed quoniam intelligebat suam hancce de tantula Hebdomi ab urbe Regia distantia opinionem solo nomine satis refelli: novam homo ingeniosus commentus est hujus appellationis originem, affirmavitque *à septenario numero suburbiorum, quæ nomina retinuerint etiam inclusa in Urbem, Hebdomon dictum esse.* Sed quàm confidenter hæc asseruntur, tam facilè negantur à nobis. Quando enim, aut sub quo Principe adeo promota sunt Constantinopolis pomœria, ut septem suburbana sua illa suis muris incluserit, & unum ex his septem *Hebdomum* à numero suburbiorum dictam veterem suam appellationem servaverit; An quod anno Christi MCCLX. nondum factum erat, postea prævalentibus Turcis & velut jugulo Imperatorum Orientis cotidie imminentibus fieri potuit, ut Constantinopolis tantis incrementis augeretur, & septem suburbana ista muris includeret? Turcis quidem Constantinopoli dominantibus hæc contigisse nemo sanus crediderit. Futile sit his nugis refellendis diutius immorari, cùm nullo firmo fundamento nitantur. Postremò Gillius in capite IV. libri V. de Topographia CP. adjicit quæ sequuntur: *Suburbium Hebdomum in* VI. *colle fuisse, qui nunc est intra Urbem, ostendit ædes Johannis Baptistæ, quam etiamnum Græci vulgò vocant Prodromi, maxima ex parte diruta.* Si qua fuit vivo Gillio, seu Francisco. I. regnante, si qua est & nunc Constantinopoli qualiscumque Ecclesia sancti Johannis Prodromi; planè differt ab Ecclesia ejusdem Prodromi & Baptistæ in Hebdomo sita, cùm VII. ab ea millibus passuum distet, & præter Patroni appellationem nihil hæc habet cum illa commune. Præterea Græci (ut sunt nunc omnium antiquitatum, omnium ferè omnes litterarum ignari) in assignando titulo istius Ecclesiæ Johannis Bapt. & Prodromi facillimè errare possunt, fallaci majorum traditione decepti. Nemo enim veterum quos quidem legerim, Ecclesiæ sancti Johannis Prodromi Christi intra muros Constantinopolis ullam mentionem fecit. Guidus quidem Pancirolus de opinione Gillii sic loquitur: *Gillius nunc intra urbem Regiam esse vult Hebdomum in* VI. *colle, & à numero suburbiorum Septimum* (sive Hebdomon) *vocari.* Sed nihil adjicit, itaut omnino à Gillio dissentire videatur. Sextum porrò istum *collem*, in quo Hebdomon situm fuerit, & qui unà cum Hebdomo postea urbe inclusus sit, omnes ignorant. Jam verò si quando inclusum Constantinopoli esset Hebdomum, non solùm cum Basilica sua Joannis Baptistæ & Prodromi, sed etiam cum reliquis suis membris simul & semel utique esset inclusum. Ostendant ergo nobis qui ita sentiunt, *in* VI. *colle suo* intra Constantinopolim cum *Ecclesia Prodromi Tribunal*; ostendant *Campum*; ostendant *Palatium Secundianas*, vel saltem trium istarum Hebdomi partium reliquias ibi aliquas, sed indubitatas, aliqua certa vestigia. Hoc Petrus Gillius, & inter Gillii sectatores Fresnius Cangius, qui novissimam Constantinopolis Descriptionem vulgavit, adeo non fecere, ut ne harumce quidem Hebdomi partium usquam meminerint: quas tamen simul cum Hebdomo & Basilicâ Prodromi ex suburbanis unâ eâdemque operâ eisdemque ingeniosi alicujus machinis Constantinopolim transferri oportebat. Ex his quæ suprà diximus apparet vel cæco, Hebdomon sive Septimum cum IV. suis partibus, quas primi diligenter explicuimus, nimirum cum *Campo*, cum *Tribunali*, cum *Martyrio* vel *Ecclesia Johannis Baptistæ*, & cum *Palatio Secundianis*, non modò semper extra Constantinopolim positum fuisse, sed etiam ab Urbe VII. millia passuum semper absuisse: id est semper *suburbanum* exstitisse, numquam intramuranum; semper verè *Hebdomon* ac nominis sui, & unius ejusdemque videlicet VII. milliariorum ab Urbe distantiæ.] *Hadrian. Vales.*

o *Constricti rapidis febribus.*] Idem scribit Zosimus

diu, ſpe vivendi firmata, ut erant in inquirendis gnaviores quàm in componendis, ſuſpectas morborum cauſas inveſtigandas acerrimè Urſacio Officiorum Magiſtro Delmatæ crudo, & Juventio Siſciano Quæſtori tunc commiſerunt: ut loquebatur pertinax rumor, invidiam cientes Juliani memoriæ Principis, amicíſque ejus, p tamquam clandeſtinis præſtigiis læſi. Sed hoc evanuit facilè, ne verbo quidem tenus inſidiarum indicio ullo reperto. Hoc tempore velut per univerſum orbem Romanum bellicum canentibus bucinis, excitæ gentes ſæviſſimæ limites ſibi proximos perſultabant. Gallias Rætiáſque ſimul Alamanni populabantur; Sarmatæ Pannonias & Quadi; Picti, Saxonéſque & q Scotti, & 9 Atacotti Britannos ærumnis vexavêre continuis; r Auſtoriani Mauricæque aliæ gentes Africam ſolito acriùs incurſabant; Thracias & diripiebant prædatorii globi Gothorum. Perſarum Rex manus Armeniis injectabat, eos ad ſuam ditionem ex integro vocare vi nimia properans, ſed injuſtè; ſ cauſando quòd poſt Joviani exceſſum cum quo 1 fædera firmarat & pacem, nihil obſtare 2 debebit quo minùs ea recuperaret, t quæ antea ad majores ſuos pertinuiſſe monſtrabat.

CAP. V. Acta igitur tranquilliùs hieme, concordiſſimi Principes, unus nuncupatione prælatus, alter honore ſpecie tenus adjunctus, percurſis Thraciis Næſum advenerunt: ubi in 3 ſuburbano, quod appellatum Mediana à civitate

9 *Mſ.* Attacitti. 1 *Mſ.* fœdera. 2 *Mſ.* debebit. 3 *Steph.* ſuburbio.

---

in lib. 4. niſi quòd Valentinianum ſolum febre correptum fuiſſe prodit, idque cùm à Nicæa Conſtantinop. peteret. *Valeſ.*

p *Tamquam clandeſt. præſtigiis læſi.*] Zoſimus, ὑποψία, inquit, αὐτὸν εἰσῄει ψευδὴς ὡς ἐκ τινὸς γοητείας ἐκ τῶν Ἰουλιανοῦ φίλων αὐτῷ σκευωρηθείσης νοσεῖν. *Suſpicio quædam eum perculit falſa, ne ex præſtigiis amicorum Juliani, ac maleficis in morbum incidiſſet.* Subjicit deinde Zoſimus viros dignitate conſpicuos ejus rei inſimulatos eſſe, ſed induſtria & dexteritate Salluſtii Præfecti Præt. diſcuſſas eſſe calumnias. *Idem.*

q *Scotti & Attacotti Britannos ærumnis. &c.*] Ita lib. XXVII. *Attacotti bellicoſa hominum natio, & Scotti*, ut hinc vicinam eſſe gentem conjicere liceat. In Notitia quoque Imperii nominantur *Attecotti juniores*, *Attecotti ſeniores*: & inter auxilia Palatina *Honoriani Attecotti juniores.* Lindenbr.

r *Auſtoriani, Mauricæque aliæ gentes*] Inf. lib. XXVIII. *Auſturiani his conterminant.* Utrobique legendum videtur, *Auſuriani*. vel *Auſoriani*. Johannes CP. in Eclogis legationum ex Priſco: Ἐς τὴν Λιβύαν διαβάντα ἐπὶ τῇ πρὸς Αὐσοριανοὺς μάχῃ. Syneſius Ἀσουριανοὺς vocat, Epiſt. LVII. & in Cataſtaſi de Pentapoleos calamitate. *Idem.*

ſ *Cauſando quòd poſt Joviani exceſſum, cum quo fœdus*] Non caret res exemplo. Sic enim Fidenates, poſtquam Romulus in terris eſſe deſiiſſet, iterum in Romanos arma moverunt, ac ſi cum Romulo ſaltim, non cum Romanis pacis fœdere coiiſſent. Dionyſius Halicarn. lib. III. τοῖς παραγενομένοις ἐκ Ῥώμης πρεσβευταῖς πυνθανομένοις τὴν αἰτίαν τῆς ἀποστάσεως ἀπεκρίναντο (Fidenates) μηδὲν αὐτοῖς ἔτι πρᾶγμα πρὸς τὴν Ῥωμαίων πόλιν εἶναι κοινὸν, ἐξ οὗ Ῥωμύλος ὁ βασιλεὺς αὐτῶν ἐτελεύτησε, πρὸς ὃν ἐποιήσαντο τὰ φιλίας ὅρκια. Nec ſecius arbitrati Apuli, & reliqui Latini omnes Anco Marcio mortuo; itaque & agros incendere, prædaſque agere ut hoſtes incepere. Turnus quoque Herdonius dicebat, fœdus quod Latini cum Tarquinio Priſco icerant, morte illius interveniente ruptum, τὰς συνθήκας, ἃς ἐποιήσαντο πρὸς τὸν πάππον αὐτοῦ (Tarquinium Priſcum intelligit) παραδιδόντες τὴν ἡγεμονίαν, λελύσθαι λέγων μετὰ τὸν ἐκείνου θάνατον, διὰ τὸ μὴ προσγεγράφθαι ταῖς ὁμολογίαις τὴν αὐτὴν εἶναι δωρεὰν καὶ τοῖς Ταρκυνίου ἐγγόνοις. Dionyſius Halicarn. lib. IV. Tale fuit reſponſum Perſei Macedonum Regis, *Fœdus cum patre ictum ad ſe nihil pertinere.* Livius lib. XLII. Aliaque ſimilia exempla in priſca Hiſtoria, ſæculi præſertim medii, in facili eſt obſervare. *Idem*

t *Quæ antea ad majores ſuos pertinuiſſe.*] Armenia primò quidem Perſis paruit: eámque Satrapa miſſus à Rege Perſarum adminiſtrabat: poſtea victis ab Alexandro Perſis, in Macedonum ditionem venit, & Syriæ Regibus obtemperavit uſque ad tempora Antiochi Magni: quo à Romanis ſuperato, Artaxias & Zariadres, cùm antea Regis illius in Armenia Satrapæ fuiſſent, regnum occupaverunt, ut ſcribit Strabo in lib. XI. Tandem à Parthis regnum illud occupatum eſt, & Parthorum Rex fratrem ſuum Arſacem nomine Armeniis Regem impoſuit, ut colligo ex Procopii lib. 2. Perſ. initio, & ex lib. ejuſdem 2. de Fabricis Juſt. *Valeſ.*

tertio lapide disparatur, quasi mox separandi, partiti sunt Comites. Et Valentiniano quidem, cujus arbitrio res gerebatur, Jovinus evenit, dudum promotus à Juliano per Gallias Magister armorum, & Dagalaïphus, quem militiæ rectorem provexerat Jovianus: in Orientem verò secuturus Valentem ordinatus est Victor, ipse quoque judicio Principis antedicti provectus, cui junctus est Arinthæus. Lupicinus enim [4] pridem à Joviano pari modo promotus Magister equitum, partes tuebatur Eoas. Tunc & Æquitius Illyriciano præponitur exercitui, nondum Magister, sed Comes: & Serenianus olim sacramento digressus, [v] recinctus est ut Pannonius, sociatúsque Valenti Domesticorum præfuit scholæ. Quibus ita digestis, & militares partiti numeri. Et post hæc cùm ambo fratres Sirmium introissent, diviso palatio, ut potiori decuerat, Valentinianus Mediolanum, Constantinopolim Valens discessit. Et Orientem quidem regebat potestate Præfecti Sallustius; Italiam verò cum Africa & Illyrico Mamertinus, & Gallias provincias [5] Germanianus. Agentes igitur in memoratis urbibus Principes, sumpserunt primitus trabeas Consulares: omnísque hic annus dispendiis gravibus rem Romanam afflixit. Alamanni enim perrupêre Germaniæ limites, hac ex causa solito infestiùs moti. Cùm legatis eorum missis ad comitatum certa & præstituta ex more munera præberi deberent, minora & [6] vilia sunt attributa: quæ illi suscepta, furenter agentes, ut indignissima projecêre. Tractatíque asperiùs [x] ab Ursacio tunc Magistro Officiorum,

4 *Ms.* pridie. 5 *Ms.* Germanianus. 6 *Ms.* vilia.

v *Recinctus est.*] Recingi dicitur, qui cingulum militare rursus accipit. quod ἀναζωννύσθαι Græci vocant. Sic Themistius in fine Orat. 6. ἀλλ' ἀπαυδῶντα καὶ παρειμένον ὥσπερ τινα εὐδόκιμον παλαιστρατιώτην ἀνακαλεῖται καὶ ἀναζώννυσι. *Sed fatiscentem & fractum, tamquam magni nominis veteranum revocat, & recingit.* Vales.

x *Ab Ursacio tunc Magistro Officiorum.*] Magister Officiorum legationes tractabat, unde & sub dispositione sua habebat scrinia sacra, ut legationibus non civitatum solùm, sed etiam exterarum gentium responderet. Scrinium quoq; Admissionum sub ejus erat administratione, ut testatur Imperii Notitia, quò legatos nationum in Consistorium introduceret. Quocirca à Cassiodoro in lib. 6. Epist. 6. *adspectus Regii haud irritus promissor* dicitur, *collocutionis Regiæ gloriosus donator, aulici Consistorii quasi quidam Lucifer.* Et paullo pòst: *Per eum exteris gentibus ad laudem Reip. nostræ ordinatur humanitas, & volentes redeunt, quos mærentes exceperat: per eum quippe legatorum quamvis festinantium prænuntiatur adventus.* Quod sic intelligo. Sub Magistro Officiorum erat schola Agentum in rebus, ex qua schola Curiosi per omnes provincias, & ad limites mittebantur: per eos Curiosos in limite constitutos nuntiabatur Magistro Offic. si qua legatio à barbaris gentibus ad Imp. mitteretur. Nam ut ait Priscus Rhetor in Historia pag. 26. πασῶν γὰρ τῶν βασιλέως βουλῶν ὁ μάγιστρος κοινωνὸς διά δὴ τῶν τε ἀγγελιαφόρων καὶ ἑρμηνέων καὶ στρατιωτῶν τῶν ἀμφὶ τὴν βασιλείαν φυλακὴν ὑπ' αὐτὸν τεταγμένων. *Omnium Imp. consiliorum Magister Offic. particeps est, tum propter Veredarios, seu Agentes in rebus, & interpretes, tum ob milites circa palatium excubantes, qui omnes sub illius administratione sunt positi.* Hinc apud eumdem Priscum Legatos Gobazis Regis Lazorum Euphemius Magister Off. in Consistorium induxisse dicitur: & apud Corippum in lib. 3.

Legatos Avarum jussos intrare Magister
Ante fores sacras divinæ nuntiat aulæ,
Orantes sese vestigia sacra videre
Clementis Domini: quos voce & mente benigna
Imperat admitti.

* Lucianus de Dea Syria εἰσαγγελέα vocat quem Romani Magistrum Officiorum seu Admissionum. Sic enim ait: ἀπῆξαι δὲ παρ' ἡμέας ἄνευ εἰσαγγελέως.* Atque idcirco Magister Offic. ante velum sacri Consistorii stabat: ut præter Corippum in hoc quem adduxi loco, testatur S. Athanasius in Apologia ad Constantium sub initium, ubi purgat sese, nec umquam nisi honorificè de Constantio apud Constantem verba fecisse asserit: δύναται καὶ Εὐγένιος ὁ γενόμενος μάγιστρος μαρτυρῆσαι· αὐτὸς γὰρ εἱστήκει πρὸ τοῦ βήλου, καὶ ἤκουεν ἅπερ ἠξιοῦμεν αὐτὸν, καὶ ἅπερ αὐτὸς κατηξίου λέγειν ἡμᾶς. *Potest etiam Eugenius, qui tum Magister erat Off. testimonium dicere: hic enim ante velum stabat, & quæ petebamus nos, & quæ ille nos dicere volebat, audiit omnia.* Eidem Off. Magistro legati exterarum gentium referebant ea, de quibus cum Imp. acturi venerant. Hinc apud Menandrum Protect. in

iracun-

iracundo quodam & ſævo, regreſſi factúmque exaggerantes, ut contumelioſè deſpectas gentes immaniſſimas concitarunt. Et circa id tempus, aut non multo poſteriùs, in Oriente Procopius in res ſurrexerat novas: quæ prope Kal. Novembris venturo Valentiniano Pariſios, eodémque nuntiata ſunt die. Et Alamannis quidem occurſurum Dagalaïphum pergere maturè præcepit: qui vaſtitatis propinquioribus locis longiùs diſceſſerant incruenti. Super appetitu verò Procopii antequam adoleſceret reprimendo, curis 7 diducebatur ambiguis, ea potiſſimùm ratione ſollicitus, quòd ignorabat, utrùm Valente ſuperſtite an exſtincto 8 memoratus Imperium adfectarat. AEquitius enim relatione Antonii Tribuni accepta, 9 agentis in Dacia mediterranea militem, qui nihil præter negotium ipſum auditum obſcurè ſignificabat: ipſe quoque nondum liquida fide comperta, ſimplicibus verbis Principem geſtorum conſcium fecit. His

7 *Mſ.* diducebantur. 8 *Al.* memoratum Imperium. 9 *Mſ.* agentis.

lib. 8. cùm is, qui à Secretis erat Hormiſdæ Perſarum Regis, legatos Rom. interrogaſſet, ecquid acturi venerant: nequaquam ipſi, ſed illi qui à Latinis Magiſter Off. dicitur, id enuntiandum eſſe dixerunt. Sed quando in tractationem hanc incidimus, operæpretium facturus mihi videor, ſi & reliquas illius dignitatis partes ſummatim attigero, quò perfectior ejus notitia lectoribus ingeneretur. Igitur ſub ejus diſpoſitione fuerunt officia Palatina, & Scholæ: quod & Rutilius in lib. I. Itinerarii declarat:

Officiis regerem cùm regia tecta Magiſter.
Armigeráſque pii Principis excubias.

Poſterior enim verſus de Scholis Palatii intelligendus eſt: de quibus ad lib. XIV. dixi. Idque teſtatur præter Notitiam Imperii Caſſiodorus in formula Magiſteriæ dignitatis lib. 6. & totus titulus in Codice Juſt. de officio Mag. Off. Prior autem verſus ad officia regiæ domus pertinet, quæ Magiſter regebat, unde etiam nomen habuit. Græci quoque ἡγεμόνα τῶν ἐν τῇ αὐλῇ τάξεων vocant ut Zoſimus in lib. 2. & 3. Zonaras in Conſtantio. At Procopius, & Agathias ac Menander μάγιστρον ſeu περιστῶτα vocant τῶν ἐν τῇ αὐλῇ ταγμάτων: quæ parum inter ſe differunt. τάξεις quidem propriè ſunt officia, ut in Juliani & Syneſii Epiſtolis occurrit; & in Gloſſis veteribus, τάξις ἄρχοντος, *Officium. Apparitio.* ταξιώτης, *Officialis.* Inter officia autem quæ Magiſtro Off. parebant, primi numerantur Menſores in Notitia Imperii. Hi erant qui hoſpitia ſingulis in palatio militantibus metabantur, ut docet lex 4. & 5. Cod. Th. de meratis, quæ ad Magiſtros Off. directæ ſunt. Menſores etiam dici poſſunt, qui menſuras & pondera annonæ publicæ tractabant: unde & cum cellariis recenſentur in lege ult. Cod. de diverſis off. Peræquatores victualium rerum vocat Caſſiodorus in formula Magiſteriæ dignit. Ejus enim erat, menſuras & pondera ſpecierum annonar. in urbe Regia conſtituere, ut ibi docet Caſſiodorus. Quo ſenſu Menſores dicuntur in Cod. Th. lege I. de Canone frum. urb. Romæ; & lege 9. de piſtoribus: & in antiquis Inſcriptionibus. Poſt Menſores ſequuntur in Notitia Lampadarii: quos ſub Magiſtro Off. fuiſſe docet Novella Theod. de Lampadariis, data ad Opilionem Mag. Off. His jungendi ſunt Curſores & Decani: hæc enim tria officia conjunctim numerantur in lege ult. Cod. de div. off. Curſores ſunt, qui ante agmen Imp. comitatus præcurrebant, cum Lampadariis ignem ſeu lampadem præferentibus. De quibus Corippus in lib. 3.

- - - prænuntius antè
Signa dedit Curſor, poſitâ de more lucernâ.

Horum Primicerius Protocurſor dicitur in lib. 17. Hiſt. Miſcellæ. De Lampadariis vide Gloſſarium Meurſii. Decani autem erant, qui faſces Principi præferebant. Cedrenus enim ait Decanos à Romanis dici τοὺς ῥαβδούχους. De his Chryſoſtomus in Epiſt. ad Hebræos, Homilia 13. καὶ τῶν λεγομένων δεκανῶν τόπον ἐπέχοντες ἐν τοῖς βασιλείοις: gravi errore Meurſii, qui in Gloſſario hos cum lecticariis illis Eccleſiæ qui ſepulturas curabant, confudit: quem refutant verba Chryſoſtomi, & Imp. in lege 2. Cod. de Decanis, Ambroſius in Epiſt. 33. denique Corippus in lib. 3. qui & hos ſub Magiſtro Off. fuiſſe ſatis indicat.

- - - ſchola cuncta Palati
Juſſa ſuis adſtare locis: jámque ordine certo
Turba Decanorum, Curſorum, in rebus Agentum,
Cúmque Palatinis ſtans Candida turba Tribunis,
Et Protectorum numerus: mandante Magiſtro
Omnis ſacrorum vis adfuit Officiorum.

Ubi & Protectorum ſcholam ſub Magiſtro Off. fuiſſe ſignificat: quod notandum eſt. Sed & lex 2. Cod. de Decanis ad Helionem Mag. Off. dirigitur. Ad hæc ſcrinia ſacra ſub ejus diſpoſitione fuêre, ut Notitia declarat: unde in ſacris Scriniis militantes apud Magiſtrum Off. conveniri oportebat lege 12. Cod. de proximis ſac. ſcrin. & totius ferè tituli leges ad Magiſtros Off. ſcriptæ cernuntur. Denique officium Admiſſionum eis parebat, de quibus ſuprà dixi. Præter hos Caſtrenſiani ac Miniſteriani ejus juriſdictioni ſubjacebant, ut obſervavi ex lege 3. & 4. de Caſtrenſ. quæ datæ ſunt ad Mag. Officiorum. *Valeſ.*

cognitis Valentinianus eodem y AEquitio aucto Magisterii dignitate, repedare ad Illyricum destinabat, ne persultatis Thraciis perduellis jam formidatus invaderet hostili excursu Pannonias. Documento enim recenti impendiò terrebatur, reputans paullo antè Julianum, contempto Imperatore bellorum civilium ubique victore, nec speratum antè nec exspectatum, ab urbe in urbem incredibili velocitate transisse. Verum ardens ad redeundum ejus impetus molliebatur consiliis proximorum, [1] suadentium & orantium, ne interneciva minantibus barbaris exponeret Gallias, néve hac causatione provincias desereret z egentes adminiculis magnis: [2] iisque legationes urbium accessere nobilium, precantes ne in rebus duris & dubiis impropugnatas eas relinqueret, quas præsens eripere poterit discriminibus maximis, metu ambitiosi nominis sui Germanis incusso. Tandem denique utilitate rei perpensiùs excogitata, in multorum sententias flexus, replicabat aliquoties, hostem suum fratrísque solius esse Procopium; Alamannos verò totius orbis Romani: statuítque nusquam interim extra confinia moveri Gallorum. Et adusque Remos progressus, sollicitúsque super Africa ne repentè perrumperetur, a Neotherium postea Consulem tunc Notarium, ad eamdem tuendam ire disposuit, & Masaucionem Domesticum Protectorem ea consideratione, quòd diu sub patre Cretione quondam Comite educatus, suspecta noverat loca; híisque & Scutarium adjunxit Gaudentium, olim sibi cognitum & fidelem. Quia igitur uno eodémque tempore utrobique turbines exarsere mæstissimi, competenti loco singula digeremus, nunc partem in Oriente gestorum, deinde bella barbarica narraturi: quoniam pleraque & in Occidentali & in Eoo orbe iisdem mensibus sunt excitata: ne dum ex loco subinde saltuatim redire festinamus in locum, omnia confundentes, squaliditate maxima rerum ordines implicemus.

CAP. VI. Insigni genere Procopius in Cilicia natus & educatus, ea consi-

1 *Mf.* valentium. 2 *Mf.* mænisque.

y *Equitio aucto Magisterii dignitate.*] AEquitius ex Comite rei militaris Magister militum à Valentiniano factus, postea etiam Consulatum gessit cum Gratiano, anno Domini 374. de quo Hieronymus in Chronico ad annum 373. hæc dicit: *Equitius Comes Illyrici iniquissimis tributorum exactionibus antè provincias quas regebat, quàm à barbaris vastarentur evertit.* AEquitius autem in codice Regio ferè semper scribitur cum diphthongo, semel in Editione Augustana. In Chronico Alexandr. & Fastis Idatii MSS. AEquitius similiter exaratur, & in Victoris Epitome, ut testatus est Schottus. Zosimus tamen & Socrates Equitium vocant. Αἰκύτιος quidam recensetur ejusdem nominis in Canonibus Ecclesiæ Africanæ. *Valesf.*

z *Egentes adminiculis ejus.*] Sic primus edidit Gelenius. Anteriores enim Editiones sic præferebant, *adminiculis in ejusque legationes, &c.* Ego verò cùm in codice Regio & Flor. * Tolos. * [& Colbert.] legi viderem, *adminiculis mænisque*: non dubitavi quin locus hunc in modum restituendus esset, *egentes adminiculis magnis. Iisque leg. &c.* Idem. At vere hoc est specimen supplementorum Castellianorum. Utique non inferciendo tot literas, ultro ex MSS. procedit *egentes adminiculis magnis. Quo legationes.* &c. Gronov.

a *Vulterium postea Consulem.*] Hujus viri nomen primus corrupit P. Castellus, quem ceteri postea sunt secuti. At in Editione Rom. excusum erat *ne Vulterium.* Ego verò cùm in codice Reg. * Tol. * [& Colbert.] *Neulterium* distinctè perscriptum offendissem, levi negotio veram scripturam elicui. *Neuterius* in Fastis Idatii dicitur: in Codice Theod. *Neotherius*, quod magis placet. Est enim Græca vox νεώτερος. Hic Præfectus Præt. fuit in Occidente sub Valentiniano Juniore, Consulatu Arcadii I. & Bautonis, ut colligitur ex Cod. Th. titulo de

DN · PROCOPIVS · PF · AVG ·

deratione qua propinquitate Julianum postea Principem contingebat, à primo gradu eluxit: & ut vita moribúsque castigatior, licèt occultus erat & taciturnus, Notarius diu perspicaciter militans & Tribunus, jámque Summatibus proximus: post Constantii obitum in rerum conversione velut Imperatoris cognatus altiùs anhelabat, 3 adjunctus consortio Comitum: & apparebat eum, si umquam potuisset, fore quietis publicæ turbatorem. Hunc Julianus Persidem ingrediens, consociato pari potestatis jure Sebastiano, in Mesopotamia cum manu militum reliquerat valida: mandarátque, ut susurravit obscurior fama, (nemo enim dicti auctor extitit verus) pro cognitorum ageret textu, & si subsidia rei Romanæ languisse sensisset, Imperatorem ipse se provideret ociùs nuncupari. Qui injuncta civiliter agens & cautè, Juliani letaliter vulnerati funus, & [b] ad regenda communia comperit Jovianum evectum: falsóque rumore disperso, inter abeuntis anhelitus animæ eumdem Julianum 4 vero mandasse, placere sibi, Procopio [c] clavos summæ rei gerendæ committi: veritus ne hac ex causa indemnatus occideretur, [d] è medio se conspectu discrevit, maximè post Joviani territus necem Notariorum omnium primi, quem Juliano perempto veluti dignum Imperio paucis militibus nominatum, nováque exinde cœptare suspectum, cruciabiliter didicerat interfectum. Et quia se quæri industriâ didicerat magnâ, vitans gravioris invidiæ pondus, [e] ad abdita longiúsque remota discessit. Cúmque à Joviano exploratiùs indagari latibula sua sentiret, & [f] ferinæ vitæ jam fuisset pertæsum: (quippe à celsiore statu dejectus ad inferiora, etiam edendi pænuriâ in locis squalen-

3 *Ms.* adjunctus. 4 τὸ vero *in aliis libb. deest.*

indulg. crim. & tit. de extraordin. sive sord. mun. & aliis ex locis. Fuerat jam antea Præfectus Præt. Gratiano V. & Theodosio Aug. Coss. ut est in Cod. Th. de Decurionibus. Consul denique fuit anno Dom. 390. cum Valentiniano Aug. IV. eíque ob hanc dignitatem gratulatur Symmachus in lib. 5. Epist. eodémque anno Præfectus Præt. lege 7. Cod. Th. de Curiosis. * In veteri Inscriptione Rufii Volusiani scribitur absque adspiratione sic: D. N. VALENTINIANO AUG. ET NEOTERIO CONSS. Præstat igitur hanc scripturam sequi: ut sit Græcè νεωτέριος, ut Proterius, Deuterius, & similia. * *Vales.*

b *Ad regenda communia,*] Et hîc græcissat Marcellinus. Græci enim τὰ κοινὰ dicunt Rempublicam, ut Themistius aliíque. *Idem.*

c *Clavos summæ rei gerendæ committi*] Bene ita in Ms. ut lib. XXI. *Clavos pro fluctuum motibus erigens.* Lib. XXV. *Clavos regendæ navis cuilibet periculi socio commiserunt.* Nota est Ciceronis loquendi forma in Orat. pro P. Sextio: *Quis enim clavum tanti Imperii tenere, & gubernacula Reip. tractare in maximo cursu ac fluctibus posse arbitretur.* Lindenbr.

d *E medio se conspectu discrevit*] Vulg. *disseruit.* haud placet. Lib. XXIX. *Insonis gradibus relicto cubili manibus repens & pedibus longiùs sese discrevit.* Lib. XXXI. *Quindecim millibus passuum à civitate discreti.* Idem.

e *Ad abdita longiusque remota disc.*] Zosimus in lib. 4. scribit, Procopium Juliano mortuo ad Jovianum venisse, eique chlamydem purpuream quam à Juliano acceperat, tradidisse, ac rogasse ut militiæ sacramento solutus domum reverti sineretur. Quo impetrato, Cæsaream Cappadociæ cum uxore & liberis se contulit, ubi multa prædia possidebat. Pòst cùm Valentinianus & Valens qui hominem suspectum habebant, eum comprehendi jussissent, ille milites missos frustratus, in Euxinum Pontum aufugit, & ibi conscensa nave ad Tauricam Chersonesum delatus est. Sed cùm incolas suspectos haberet, inde Byzantium noctu profectus, divertit apud quemdam notum sibi vetusta consuetudine: tandémque re cum Eugenio Eunucho communicata, imperium arripuit. *Vales.*

* f *Formæ vitæ jam fuisset pertæsum.*] Hujus loci emendatio debetur Priscæo, qui jampridem emendavit *ferinæ vitæ.* Atque ita loquitur Gellius, cujus verba imitari solet Marcellinus. Hanc emendationem confirmant Mss. codices, Regius & Tolosanus, in quibus scriptum est, *& ferme vitæ jam fuissent pertæsum.* * [In Colbertino, *& fermæ vita jam fuisset pertæsum.*] Idem.

tibus ſtringebatur, hominúmque egebat colloquiis) poſtremæ neceſſitatis impulſu deviis itineribus ad [5] Chalcedonos agrum pervenit. Ubi, [6] quoniam & illud firmius viſum eſt receptaculum, apud fidiſſimum amicorum deliteſcebat, Strategium quemdam [g] ex Palatino milite Senatorem, Conſtantinopolim quantum fieri poterat clanculo ſæpe intermeans: ut indicio ejuſdem Strategii patuit, poſtquam ſæpius in factionis conſcios eſt inquiſitum. Ritu itaque ſollertiſſimi cujuſdam ſpeculatoris, [7] ignotus ob ſqualorum vultus & maciem rumuſculos colligebat tunc crebreſcentes, ut ſunt acerba ſemper inſtantia, incuſantium multorum Valentem, quaſi cupiditate aliena rapiendi ſuccenſum. Cujus diritati adjectum erat incentivum exitiale ſocer Petronius, [h] ex Præpoſito Martenſium militum promotus repentino ſaltu [i] Patricius, animo deformis & habitu: qui ad nudandos ſine diſcretione cunctos immaniter flagrans, nocentes pariter & [8] inſontes poſt exquiſita tormenta [k] quadrupli nexibus vinciebat, debita jam inde à temporibus Principis Aureliani perſcrutans, & impendio mærens, ſi quemquam abſolviſſet indemnem. Cujus morum intolerantiæ hæc quoque pernicies accedebat, quòd [l] cùm ditaretur lu-

5 *Al.* Chalcedonium. 6 *Mſ.* quoniam & illud. 7 *Al.* ignotus vultu ob ſqualorem & maciem. 8 *Mſ.* inſontes.

---

g *Ex Palatino milite Senatorem.*] Palatini propriè dicebantur, qui rei privatæ & largitionales titulos exigebant, de quibus vide titulum in utroque Cod. de Palat. ſacr. larg. Qui verò in hoc officio militaverant, tranſactis ſtipendiis inter Senatores ſeu Clariſſimos allegebantur: & quidem inter Conſulares, ut ex lege Theodoſii 19. apparet in Cod. Th. de Palatinis, & lege ult. eodem tit. Solebant enim, qui poſt laborioſæ militiæ decurſa ſtipendia loco præmii allegebantur in Senatum, inter Prætorios aut Conſulares allegi, ut onere Præturæ ac Quæſturæ, quæ maximis ludorum impenſis gerebantur, immunes forent: quod docet Symmachus in lib. 7. Epiſt. 95. his verbis: *Sed adjicienda eſt ei prærogativa militiæ, ut beneficio allectionis utatur. His quippe tantùm munia relaxari Divalia ſtatuta voluerunt, quos caſtrenſis honor illuminat. Si igitur & hoc inſigne detuleris, prono curſu inter Conſulares allegetur.* Sic Domeſtici Protectores, cùm tranſactis ſtipendiis exibant, inter Clariſſimos ex Conſularibus allegebantur, nec ad ullas Senatorii ordinis expenſas vocabantur lege 7. & ſeqq. Cod. Th. de Domeſticis. Hujúſmodi allectionum frequentia à Conſtantini M. temporibus cœpit, qui innumeros ex omni hominum genere in Senatum allegit, ut ſcribit Nazarius in Panegyr. ad Conſtantinum. Commodus quoque, cùm pleroſque inter Prætorios allegiſſet, Senatum miſcuit: ut in Pertinacis vita ſcribit Capitolinus. *Valeſ.*

h *Ex Præpoſito Martenſium.*] Præpoſiti à Tribunis diſtinguuntur in lege un. Cod. Th. de Comitibus & Trib. Schol. & in lege 1. de erogat. militaris annonæ, lege 1. de commeatu: & apud Vegetium in lib. 2. cap. 12. denique apud Rufinum in lib. 1. cap. 18. & lib. 2. cap. 3. Hegeſippus tamen in lib. 1. cap. 28. Præpoſitos vertit, quos χιλιάρχους dixerat Joſephus, & Apuleius in x lib. Idem Hegeſippus in lib. 2. cap. 14. Galbam Præpoſitum duodecimi ordinis vocat, quem Joſephus ἡγεμόνα, id eſt legatum vocat. Eorumdem meminit Athanaſius in Epiſt. ad Solitarios: ὁ μὲν στρατηλάτης Σεβαστιανὸς ἔγραφε τοῖς κατὰ τόπον πραιποσίτοις καὶ στρατιωτικαῖς ἐξουσίαις. Hi minori videntur fuiſſe dignitate præditi quàm Tribuni, licèt Rufinus hoc ordine eos recenſeat, *Tribuni, Præpoſiti, Comites.* Præerant autem cohorti perinde ac Tribuni, ut docet Vegetius in citato loco. *Idem.*

i *Patricius.*] Petronius Patricius dicitur in lege 7. Cod. Theod. de filiis militarium pater Albiæ Dominicæ, quæ Valentis Aug. conjux fuit. Procopium tamen Valentis κηδεστὴν, id eſt ſocerum vocat Zoſimus in lib. 5. hominem ſævum & humanitatis expertem: ſed in nomine fortaſſis error eſt. Ceterùm de Patriciatus dignitate à Conſtantino M. inſtituta quæ ceteras omnes anteibat, vide eumdem Zoſimum in lib. 2. De iis Priſcus in Hiſt. p. 56. ἐν τοῖς πατρικίοις σὺν ἐκείνῳ καταλεγόμενον· οἳ δὴ τὰς ἀρχὰς ἀναβεβήκασι πάσας. *Nomum, qui unà cum Anatolio inter Patricios cenſebatur, quæ dignitas ceteras omnes antecedit.* Idem.

k *Quadruplicibus nexibus vinciebat*] Vetus codex *quadruplici,* ut L. 8. de jure fiſci. L. 1. de his qui ex publ. rat. C. quæ his Coſſ. datæ ſunt. Oiſelius. Petrus Pithæus tamen ita legi ait in Mſ. eodem *quadrupli nexibus vinc.* In Colbert. codice ſcriptum etiam reperio *quadrupli nexibus,* non *quadruplici*: ita ut forſitan dicere figurate voluerit Ammianus Petronium Patricium ſocerum Valentis A eos quos nudare volebat, quadrupli condemnaſſe. *Had. Valeſius.*

l *Cùm ditaretur luctibus alienis*] Inf. *Ditandus caſibus alienis.* Ut Claudian. 4. Conſ. Honor.

ctibus alienis erat inexorabilis & crudelis, & in rabido corde durissimus, nec reddendæ nec accipiendæ rationis umquam capax: [m] invisior Cleandro, quem agentem sub Imperatore Commodo Præfecturam, sublatâ vecordiâ diversas legimus vexasse fortunas: & [n] onerosior Plautiano, qui Præfectus itidem sub Severo, ultra mortale tumens cuncta confuderat, ni gladio perisset ultore. Hæc lacrimosa, quæ incitante Petronio sub Valente clausere multas paupertinas & nobiles domos, impendentiúmque spes atrocior, provincialium & militum paria gementium sensibus imis hærebant: & votis licèt obscuris & tacitis permutatio status præsentis ope numinis summi, concordi gemitu poscebatur. Quæ Procopius latenter accipiens, arbitratúsque ubi felicius [9] acciderit fatum, negotio levi ad apicem summæ potestatis assumi, subsidebat ut prædatrix bestia, viso quod capi poterat protinus eruptura. Cui hæc quæ maturabat ardenti, fors hanc materiam dedit impendiò tempestivam. Consumpta hieme festinans ad Syriam Valens, [1] jámque fines Bithynorum ingressus, docetur relationibus ducum, gentem Gothorum ea tempestate intactam [2] ideóque sævissimam, conspirantem in unum ad pervadenda parari collimitia Thraciarum: hócque cognito, ut impræpeditò ipse pergeret quò tendebat, sufficiens equitum adjumentum & peditum mitti jussit ad loca, in quibus barbarici timebantur excursus. Dimoto itaque longiùs Principe, Procopius ærumnis diuturnis attritus, & vel atrocem mortem clementiorem ratus malis quibus afflictabatur, aleam periculorum omnium jecit abruptè: extremáque jam perpeti nequaquam timens, præeunte perdita ratione facinus adoritur audacissimum, [o] Divitenses Tungricanósque juniores ad procinctum urgentem per Thracias inter alios celerare dispositos & Constantinopoli moraturos sollemniter biduum, per quosdam ex iisdem numeris notos sollicitare properans: quia cum omnibus loqui periculosum erat & arduum, fidem paucorum elegit. Qui pellecti spe præmiorum ingentium, sub consecratione jurisjurandi promisere se quæ vellet cuncta facturos: favorem quoque polliciti conturmalium, inter quos ipsi potiorem locum obtinebant in suadendo, [p] stipendiis excellentes &

9 *Ms.* adsiderit. 1 *Al.* jam fines. 2 *Al.* eamdemque sævissime.

--- *privatis crescunt æraria damnis.* Lindenbr.

m *Invisior Cleandro*] Spartianus in Commodo. *Idem.*

n *Onerosior Plautiano*] Spartianus & Herodianus in Severo. *Idem.*

o *Divitenses Tungritanosque juniores*] Levis variatio lib. XXVII. *Divitensibus præsidebat & Tungricanis.* Ut etiam in Notitia Imperii: *Sub dispositione viri illustris Magistri peditum Præsentalis, Divitenses seniores, Tungricani seniores.* Idem.

p *Stipendiis excellentes & meritis.*] Usu & lege Castrensi id receptum erat; ut non æqualia cunctis militibus stipendia numerarentur: sed novitiis quidem ac tironibus minora, promotioribus autem mediáque jam in matricula inscriptis majora: Veteranis autem qui mox dimittendi essent, multo majora: quò & ipsi sacramento soluti reliquum vitæ feliciùs degere, & posteris suis solatii loco aliquid possent transmittere. In horum autem abeuntium locum milites ordine inferiores succedere solebant, & ampliora stipendia pro loco & gradu suo consequi, ut scribit Procopius in Anecdotis p. 104. Qua autem ratione hæ promotiones in militia fierent, docet Vegetius in lib. 2. cap. 21. Igitur qui militiæ nomen dabat, postremum legionis locum obtinebat, donec decedentibus subinde aliis atque aliis, ad altiorem

meritis. Utque condictum est, ubi excanduit radiis dies, idem Procopius diductus in cogitationes varias, [q] [r] Anastasianas balneas petit, à sorore Constantini cognominatas, ubi locata noverat signa: doctúsque per arcanorum conscios omnes in ejus studium consensisse societate coïta nocturna, [3] fide salutis data libenter admissus, constipatione vendibilium militum cum honore quidem sed in modum tenebatur obsessi: qui [s] ut Prætoriani quondam post Pertinacis necem licitantem Imperii præmia Julianum susceperant, ipsi quoque Procopium infausti dominatus exordia molientem, attenti ad omne compendium defenderunt. Stetit itaque subtabidus, (excitum putares ab inferis) nusquam reperto paludamento, tunicâ auro distinctâ ut regius minister indutus, à calce in pubem [t] in pædagogiani pueri speciem, [v] purpureis opertus tegminibus pedum: hastatúsque purpureum itidem pannulum læva manu gestabat, [x] ut in theatrali scena simulacrum quoddam insigne per aulæum vel mimicam cavillationem subitò putares emersum. Ad hoc igitur dehonestamentum honorum omnium ludibriosè [4] sublatus, & ancillari adulatione beneficii allocutus auctores, opésque pollicitus amplas & dignitates ob principatûs primitias, pro-

3 *Ms.* fidelitatis. 4 *Al.* sublatis.

gradum paullatim adscenderet. Itaque ut novum & insolitum in Marciano notat Evagrius in principio lib. 2. quòd ob eximiam fortitudinem à militari quodam numero adscitus est non postremo loco, ut moris est, sed in locum cujusdam militis nuper mortui. Idem etiam in militiâ Palatina. & in Officio Præfecturæ Præt. & aliorum judicum ad exemplum armatæ militiæ observabatur: quod divinum institutum non immeritò Vegetius appellat. *Vales.*

q *Anastasianas balneas*] Quæ in regione U. C. P. IX. erant, ut in ejus Descriptione veteri habetur. *Lindenbr.*

r *Anastasianas Balneas a sorore Constantini cogn.*] Anastasia Constantii Chlori filia, Constantini Magni soror, Bassiano Cæsari nupsit, ut legitur in Excerptis de Constantino, quæ cum hac nostra Marcellini Editione vulgavimus. Ab ejus nomine dictæ sunt balneæ Anastasianæ Constantinop. in regione IX urbis. At Sozomenus in lib. 6. cap. 9. Anastasianas & Carosianas balneas ab Anastasia & Carosia Valentis filiabus ita appellatas esse prodit: quem secutus est Nicephorus & Auctor Chronici Alexandr. Ceterùm hunc Procopii processum ex Anast. balneis egregiè describit Themistius in Orat. IX. *Vales.*

s *Ut Prætoriani quondam post Pertinacis necem licitantem Imperii præmia Iulian.*] Spartianus in Didio Juliano. *Posteaquam in castra ventum est, quum Sulpiciano Præfecto Urbi, socero Pertinacis, concionante sibique Imperium vindicante, Julianum è muro nullus admitteret, primum Julianus monuit Prætorianos, ne eum facerent Imperatorem, qui Pertinacem vindicaret, -- sanè quum vicena quina millia militibus promisisset, tricena dedit.* Lindenbr.

t *In pædagogiani pueri speciem*] Lib. XXIX. *Adultus quidam ex his, quos pædagogianos appellant.* De his satis jam ab aliis dictum est ad Taciti Annal. lib. XV. *Idem.*

v *Purpureis opertus tegminibus pedum*] Fastus hic erat Impp. Romanorum, ut purpuræ ac muricis usum Augusto tantùm ac principali cultui convenire putarent. Quemadmodum igitur indumenta reliqua hoc colore superbirent, sic ipsa quoque pedum tegumenta; de quo ritu optimè Corippus lib. II.

Purpureo suræ resonant fulgente cothurno,
Cruraque puniceis induxit regia vinclis,
Parthica Campano dederant quæ tergora fuco;
Qui solet edomitos victor calcare tyrannos
Romanus Princeps, & barbara colla domare,
Sanguineis prælata rosis, laudata rubore,
Lectaque pro sacris tactu mollissima plantis.
Augustis solis hoc cultu competit uti,
Sub quorum est pedibus Regum cruor: omne profecto
Mysterium certa rerum ratione probatur.

Eum habitum crescente luxu mox etiam Papa Rom. & Patriarcha CP. sibi vindicarunt, ἐκ προστάγματος τοῦ ἁγίου μεγάλου Κωνσταντίνου, ut ait Theod. Balsamon in Explicatione Concilior. Ioh. Curopalates, magnus Drungarius Viglæ, in Historia Isaaci Comneni, pag. 129. *Aggressus est etiam* (Patriarcha) *cocco tincta induere calciamenta, antiqui sacerdotii morem hunc asserens, & oportere his uti novum quoque Archiepiscopum. nam inter sacerdotium & regnum nihil interesse, vel admodum parum.* Scitum autem ac prudens hîc Basilii Imp. monitum est, in Exhortationibus ad Leonem fil. cap. LXIII. Πορφύρα δέ σε κοσμήσει, ἐὰν ἡ σωφροσύνη ταύτῃ συμπανθήσει. καὶ τῶν ποδῶν σε τὸ ἐρυθρὸν λαμπρύνει ὑπόδημα, ἐὰν αὐτοῖς τὴν φλόγα τοῦ τύφου καταπατήσεις. ἐκεῖνα μὲν γὰρ πρόσκαιρόν σοι τὴν βασιλείαν χαρακτηρίζει. ταῦτα δὲ καὶ τῆς αἰωνίου κολάσεως ῥύσεται, καὶ τὴν ἀθάνατόν σοι προξενεῖ βασιλείαν. Idem.

x *Vt in theatrali scena simulacrum*] Zosimus lib. IV. ἐθεῶντο Προκόπιον ὥσπερ ἀπὸ σκηνῆς βασιλέα σχεδιασθέντα. Idem.

cessit in publicum multitudine stipatus armorum: signisque sublatis erectiùs ire pergebat, circumclausus horrendo fragore scutorum lugubre concrepantium, [y] quæ metuentes ne à celsioribus tectis saxis vel tegularum fragmentis conflictarentur, densiùs ipsis galearum cristis aptabant. [z] Huic intimidiùs incedenti nec resistebat populus, nec favebat: accendebatur tamen insita plerisque vulgarium novitatis repentina jucunditate, ea re potiùs incitante, quòd Petronium ut prædiximus divitias violenter augentem, omnes eadem mente detestabantur, qui [a b] sepulta jamdudum negotia, & [c] redivivas nebulas debitorum in diversos ordines excitabat. Cùm itaque [d] Tribunal idem adscendisset Procopius, & cunctis stupore defixis timeretur silentium triste: procliviorem viam ad mortem (ut sperabat) existimans advenisse, per artus tremore diffuso implicatior ad loquendum, diu tacitus stetit: pauca tamen interruptâ & moribundâ voce dicere jam exorsus, quibus stirpis propinquitatem imperatoriæ prætendebat, leni paucorum susurro pretio illectorum, deinde tumultuariis succlamationibus plebis Imperator appellatus inconditè, petit Curiam raptim. Ubi nullo Clarissimorum, sed ignobili paucitate inventa, Palatium pessimo pede festinatis passibus introiit. Mirantur quidam profectò irrisione digna principia, incaute cœpta & temere, ad ingemiscendas erupisse Reip. clades, ignari forsan exemplorum, hæc accidisse primitus arbitrantes. Sic [e] Adramyttenus Andriscus de genere quidam infimæ sortis, adusque Pseudophilippi nomen [5] evectus, bellis Macedonicis tertium addidit grave. Sic Antiochiæ Macrino Imperatore agente, ab Emesa Heliogabalus exivit Antoninus. Ita inopino

5 *Ms.* erectus.

---

* y *Quæ metuentes ne a tectis saxis conflictarentur, galearum cristis aptabant.*] Sic Herodianus in libro II. de Juliani A. per urbem Romam processu loquitur, & milites Didii Juliani à castris Prætoriis Urbem ingressos, capita sua scutis texisse prodit. * *Vales.*

[z *Huic timidiùs incedenti.*] In MSS. codicibus cum Colbertino, tum his quos P. Pithœus perlegit, legitur disertè *intimidiùs* eodem planè sensu. Nam ut Propertio *intactus cupidinibus* pro *tactus* dicitur, Plauto *clunes infracti* pro *fracti*; Velleio in libro II. similiter *Tigranes Luculli armis infractus*, pro *fractus*: ita *intimidus* pro *timidus*, & *intimidè* ab Ammiano Marcellino usurpatur pro *timidè*.] *Idem.*

a *Sepulta jam dudum negotia*] Id est, taciturnitate sopita. Justinian. L. 3. Cod. de annal. except. * Vel sententiis definitivis, aut transactionibus decisa. Novell. Theod. Tit. 2. pag. 524. Ubi idem Imp. *resuscitare lites* dixit, ut Ammian. *excitare*. * Lindenbr.

[b *Sepulta jamd. negotia*, *& redivivas tabulas debitorum.*] Notat P. Pithœus ad oram Ammiani sui, in veteribus Ammiani libris quos legit, scriptum se reperisse, *rediv. nebulas debitorum*. Idem quoque disertè scriptum inveni in codice Colbertino: quæ scriptura vulgatæ præferenda est haud dubie. *Nebulas debitorum*, vel nebulosa debita metaphoricè appellavit Marcellinus debita obscura, & diuturnitate temporis tamquam tenebris aut nebulis operta, longa tecta caligine ob idque ignota.] Had Vales. An ergo quum Macrobius libro I. commentarii in somnium Scipionis scribit *in prima somni nebula*, quum Petronius notat in muliere *nebulam lineam* respectu obscuritatis, & tenebrarum accipi debent, & non tenuitatis, quæ nihil haberent solidum & subsistens. Nimis plene hæc in commentariis doctioribus enarrata sunt. Immo apud nostrum initio libri 14. quum dicuntur *per suspicionum nebulas æstimati quidam noxii*, utrum opertæ nebulis, an vanæ & nulla soliditate nixæ erant? *Gron.*

c *Redivivæ tabulæ*] Παλίνζωον χρέος. Contrà verò, *Tabulæ novæ*, χρέων ἀποκοπαί Glossar. *Lindenbr.*

d *Tribunal idem adscend.*] Zosimus in hujus historiæ narratione τὸ πρὸ τῆς αὐλῆς βῆμα appellat. Est ergo illud Tribunal purpureis gradibus structum, quod juxta Curiam locatum erat in regione 2. ut legitur in Descriptione urbis Constantinop. Nam Curia ipsa sita erat è regione Palatii, teste Zosimo in lib. 5. Hinc Suidas in v. στήλη Tribunal Palatii vocat. *Vales.*

e *Adramyttenus Andriscus degenere*] Sup. in fine lib. XIV. De reliquis quorum hîc mentio, abunde Historiæ

impetu Maximini Alexander cum Mamæa matre confossus est. In Africa superior Gordianus in imperium raptus, adventantium periculorum angoribus implicatus, vitam laqueo spiritu intercluso profudit.

CAP. VII. Igitur cupediarum vilium mercatores, & qui [f] intra regiam apparebant, aut parere desierant, quíque cœtu militarium nexi ad pacatiora jam vitæ discesserant, in insoliti casus ambigua partim inviti, alii volentes adsciscebantur: nonnulli omnia tutiora præsentibus rati, è civitate occultè dilapsi, Imperatoris castra petivere itineribus festinatis. Hos omnes [g] Sophronius vivacissimo cursu prægressus, tunc Notarius, Præfectus postea Constantinopoleos, Valentem à Cæsarea Cappadocum jam profecturum, ut [h] vaporatis æstibus Ciliciæ jam lenitis [i] ad Antiochiæ percurreret sedes: textu narrato gestorum, spe dubia in talibus percitum & stupentem, avertit Galatiam, res adhuc trepidas arrepturum. Qui dum itineribus properat magnis, attentissimâ curâ Procopius in dies agitabat & noctes, [k] subditivos quosdam ostentans, qui astutia confidenti partim ab Oriente, alii è Galliis se venisse, & Valentinianum obiisse fingentes, cuncta patere novo & favorabili Principi memorabant. Et quia res novæ petulanter arreptæ celeritate muniri solent interdum, ne quid formidandum omitteretur, [6] cum festinatione [l] Nebridius in locum [m] Sallustii Præfectus Prætorio factione Petronii recens promotus, &

6 *Ms.* cum festinatione.

Augg. Scriptores agunt. *Lindenbr.*

f *Intra regiam apparebant, aut parere desierant*] Virgil. Æneid. 12 --*sævique in limine Regis Apparent.* - ubi Servius: *Apparent, id est, præstò sunt; unde etiam Apparitores constat esse nominatos.* Tertullianus Apologet. cap. 13. *Quo differt ab epulo Jovis silicernium? à simpuvio obba? ab Haruspice pollinctor? nam & Haruspex mortuis apparet.* Idem.

g *Sophronius.*] Cæsareâ Cappadociæ oriundus, ut indicat Basilius Magnus in Epist. 332. ad eumdem. Fuit Præfectus urbi Constantinop. Exstátque ad eum Gregorii Nazianz. Epistola hoc titulo, σωφρονίῳ ὑπάρχῳ. Postea Magister Officiorum creatus est, ut indicant Basilii plures Epistolæ, σωφρονίῳ μαγίστρῳ. Valef.

h *Vaporatis æstibus Ciliciæ.*] Intolerabilem in Cilicia æstum fuisse testatur Hieronymus in Epist. ad Rufinum: *Cùm me Thracia, Pontus atque Bithynia, totúmque Galatiæ & Cappadociæ iter, & fervido Cilicum terra fregisset æstu: Syria mihi velut portus occurrit.* Q. etiam Curtius in lib. 3. *Et tunc*, inquit, *æstus erat, cujus calor non aliam magis quàm Ciliciæ oram vapore Solis accendit.* Idem.

i *Ad Antiochiæ perc. sedes.*] At Socrates in lib. 4. cap. 2. & 5. & post eum Sozomenus in lib. 6. cap. 7. Valentem Antiochiam venisse scribunt hoc anno, metu ne tricennales indutiæ violarentur à Persis: & in ea civitate aliquamdiu commoratum esse. Sed Marcellini in hac parte potior est auctoritas; cui subscribit Libanius de vita sua. *Idem.*

k *Subditivos quosdam ostentans.*] De quibus Themistius in Orat. IX. ad Valentem pag. 205. τὰς ἀτόπους φήμας, καὶ τοὺς ἀγγέλους τοὺς ἐκ τῶν στρατοπέδων κεκονιαμένους, τοὺς μὲν ἐξ Ἰλλυριῶν, τοὺς δὲ ἐξ Ἰταλίας, &c. Subjicit deinde legationes ementitas diversarum gentium & provinciarum, in Consistorium introductas esse. *Idem.*

l *Nebridius in locum Sallustii Præf. Præt.*] Zosimus idem scribit: Νεβρίδιον δὲ τῆς αὐλῆς μετὰ Σαλούστιον παρέδωκαν ἀρχὴν, &c. Hic Nebridius paullo pòst in carcere mortuus est, ut videtur indicare Themistius in Orat. IX. his verbis: τοῖν δ᾽ ἀρχόντοιν τοῖν κορυφαίοιν ὁ μὲν τεθνηκὼς ἠπιστεῖτο· ὁ δὲ ζῶν ἐπιστεύθη τεθνάναι. *E summis verò magistratibus alter qui erat vere mortuus, non credebatur: qui vivebat, mortuus putabatur.* Hi enim summi magistratus alii esse non possunt, quàm Nebridius Præf. Præt. & Cæsarius Urbi Præfectus. Quorum Nebridius quidem cùm brevi pòst abiisset è vita, adhuc vivere fingebatur, ut litteris ejus nomine inscriptis abuteretur Procopius. Quod ex Marcellino quoque nostro confirmari videtur. Subdit enim: *Et Nebridii litteris adhuc clausi violenter expressis.* Idem.

m *In locum Sallustii.*] *Salutii* legitur in codice Regio [& Colb.] & in Augustana Editione. Et ita quoque in principio hujus libri, & in lib. 23. 24. & 25. codex Regius semper, & interdum Editio Romana præferunt. Quid, quòd & Eunapius in Maximo Σαλούστιον appellat? Hic sub Juliano quidem Præfectus Præt. Galliarum fuerat, itémque sub Joviano. Postea verò divisione Impe-

Cæsa-

Cæsarius Constantinopolitanæ urbis Præfectus in vincula compinguntur: & jubetur civitatem curare solita potestate Phronemius, esséque Magister Officiorum Euphrasius, ambo Galli, institutis bonarum artium spectatissimi: & administratio negotiorum castrensium Gomoario & Agiloni revocatis in sacramentum committitur inconsultè, ut docuit rerum exitus proditor. Quia igitur Julius Comes per Thracias copiis militaribus præsidens, oppressurus rebelles si comperisset conata, ex propinquis stationibus timebatur, commentum excogitatum est validum: & quasi jussu Valentis seria super barbaricis motibus tractaturus, Nebridii litteris adhuc clausi violenter expressis accitus Constantinopolim, strictiùs tenebatur. Hácque callida fraude bellatrices Thraciæ gentes sine cruore acquisitæ, adminicula ausis tumultuariis maxima compararunt. Post quæ ita eventu lætiore completa, Araxius exambitâ regiâ Prætorio Præfectus accessit, velut Agilone genero suffragrante: aliíque plures ad aulæ varios actus & administrandas provincias sunt admissi, quidam inviti, alii ultro semet offerentes cum præmiis. Utque in certaminibus intestinis usu venire contingit, emergebant ex vulgari fæce nonnulli, desperatione consiliisque ductantibus cæcis: contráque quidam orti splendidè, à culminibus summis adusque mortes & exsilia corruebant. Ubi per hæc & similia factio firmiter videbatur esse composita, restabat ut abundans cogeretur militum manus: & impetratum est facilè, id quod in publicis turbamentis aliquoties ausa ingentia, vel justis exorsa primordiis impedivit. Transeuntes ad expeditionem per Thracias concitatæ equitum peditúmque turmæ, blandéque acceptæ & liberaliter cùm essent, omnésque in unum sitæ, jámque exercitus species appareret: promissis uberrimis inhiantes, sub exsecrationibus diris in verba juravere Procopii: hanc polliciti pertinaciam, quòd eum suis [7] armis defensabunt. Inventa est enim occasio ad alliciendos eos perquam opportuna: quòd Constantii filiam parvulam, cujus recordatio colebatur, sinu ipse circumferens, necessitudinem prætendebat & Juliani. Adeptúsque est aliud tempori congruum: quòd Faustinâ matre puellæ casu præsente, quædam acceperat habitûs insignia principalis. Adjungit his aliud veloci diligentia maturandum: & electi quidam stoliditate præcipites ad capessendum Illyricum missi sunt, nullo

7 *Steph.* animis.

rii inter Valentinianum ac Valentem facta, Præfectus Præt. fuit per Orientem, donec Nebridius in ejus locum sufectus est, Valentiniano & Valente Coss. Orta deinde Procopii tyrannide, cùm Nebridius ab eo comprehensus fuisset, Salustius iterum Præfectus Præt. Orientis à Valente factus est, ut testatur Eunapius in Maximo. Tandem Lupicino & Jovino Coss. Valens cùm adversus Gothos exercitum moturus esset, Marcianopoli degens Auxonium Præfectum Præt. constituit, Salustio ob senectutem remoto, qui jam secundùm eam potestatem gesserat, ut scribit Zosimus in lib. 4. & Eunapius in Maximo his verbis: τοῦ γοῦν Σαλουστίου τὴν ἀρχὴν παραλύσαντος, Αἰξόνιον ἐπενόησε τοῖς τῆς αὐλῆς ἔργοις. scribe Αὐξόνιον ἐπέστησε, &c. Ceterùm hic Salustius cum unico l in codice Regio & Editione Rom. semper scribitur ut observavi. Julianus quoque & Zosimus, Socrates, Suidas, aliíque Σαλούστιον appellant. *Vales.*

præter petulantiam adjumento confisi, aureos scilicet nummos effigiatos in vultum novi Principis, aliáque ad illecebras aptantes: quos correptos AEquitius per eas regiones militum rector exstinxit genere diverso pœnarum. Pariáque deinde metuens, obstruxit tres aditus angustissimos, per quos provinciæ tentantur Arctoæ, unum [n] per ripensem Daciam, alterum per Succos notissimum, tertium per Macedonas, quem [o] appellant Acontisma. Hácque cautelâ, vana persuasione rapiendi Illyrici destitutus usurpator indebitæ potestatis, magna perdidit instrumenta bellorum. Dùm hæc ita aguntur, atrocitate nuntii Valens perculsus, jámque revertens per Gallo-Græciam, auditis apud Constantinopolim gestis, diffidenter incedebat & trepidè: ac repentino pavore viaś providendi turbante, eousque desponderat animum, ut augustos amictus abjicere tamquam gravem sarcinam cogitaret: fecissétque profectò, ni vetantibus proximis detractus à deformi proposito, firmatúsque meliorum sententiis, agmina duo [8] præire jussisset, quibus nomina sunt Jovii atque Victores, castra perduellium irrupturos. His jam propinquantibus, ipse Procopius [9] à Nicæa regressus quò nuper advenerat, cum Divitensibus desertorumque plebe promiscua, quam [1] dierum brevi spatio congregarat, [p] Mygdum acceleravit: qui locus Sangario adluitur flumine. Ubi cum legiones jam pugnaturæ congrederentur, inter reciprocantes missilia quasi procursatione hostem lacessens, solus prorupit in medium. Et secundioris ductu fortunæ ex contraria acie velut agnitum quemdam Vitalianum, quem si norat ambigitur, Latinè salute data blandè produxit: [q] eúmque porrectâ dexterâ suaviatus, omnibus hincinde attonitis, *En*, inquit, [r] *cana Romanorum exercituum fides*, & [2] *religionibus firmis juramenta constricta! Placet, fortissimi viri,*

8 *Steph.* præcedere. 9 *Ms.* Anticea. 1 *Ms.* dierum Brevi spatio. 2 Al. *regionibus.*

---

n *Per ripensem Daciam*] Duæ sunt Daciæ in regionibus Mœsiæ & Dardaniæ; quarum altera supra Danubium, ideoque *Ripensis*: altera trans Danubium, & *Mediterranea.* Ut *Noricus Ripensis supra Danubium, & Noricus Mediterranea*, in veteri Notitia regionum. Rufus Fest. *Trajanus Dacos sub Rege Decibalo vicit, & Daciam trans Danubium in solo barbarico provinciam fecit, quæ in circuitu habet decies centena milia passuum. Sed sub Gallieno Imp. amissa est, & per Aurelianum translatis exinde Romanis, duæ Daciæ in regionibus Mœsiæ ac Dardaniæ factæ sunt.* Lindenbr.

o *Appellant Acontisma*] Sup. lib. XXII. & Antonius in Itiner. *Iter quod ducit à Dyrrachio per Macedoniam & Thraciam Byzantium usque -- Neapoli, Acontisma, Topinco.* Idem.

p *Mygdum acceleravit.*] Videtur intelligi opidum quod Mideum dicitur in Tabula Peutingerorum sic: *A Nicæa Agrillo m. 24. Dorylæo 35. transis Sangarium fl. Mideum 25.* Ptolemæus δορύλλειον & μιδάειον vocat Phrygiæ opida. Ad hanc porrò expeditionem Procopii pertinent hæc Eunapii verba: ὁ δὲ προκόπιος τοὺς χαλκεντέρους ἀναλαβὼν ἐπὶ τὸν βασιλέα οὐάλεντα διὰ φρυγίας συνήπτετο. Citat Suidas in χαλκέντεροι. Vales.

q *Eumque porrecta dextera suaviatus.*] Hic suaviandi mos celeberrimus fuit apud veteres, ut manum ad os latam deinde porrigerent. Dio in lib. 64. de Othone: φιλήματά τε ὡς ἑκάστοις διὰ τῶν δακτύλων ἔπεμπε. Quod Tacitus in 1. Hist. sic dixerat: *Nec deerat Otho protendens manus, adorare vulgum, jacere oscula.* De eodem more Libanius in Orat. περὶ προσκυνήσεων, cùm dicit, καὶ τιμῶν τοῖς διὰ χειρῶν φιλήμασι. Denique Hieronymus in Epist. ad Pammachium contra Johannem: *Salutatáque*, ait, *& voce & manu Ecclesiâ, &c.* Quod osculorum genus nescio cur divinum vocet Lipsius in lib. 2. Electorum. Nam in privatis quotidianísque salutationibus & olim usurpatum est, ut dixi, & nunc sollemni usu receptum est. *Idem.*

r *Cana Romanorum fides*] Virgil. Æneid. 1. *Cana fides & Vesta.* ubi Serv. *Canam fidem dixit, vel quòd in canis hominibus invenitur, vel quòd albo panno involuta nu-*

pro ignotis tot suorum consurrexisse mucrones: utque Pannonius degener [f] *labefactans cuncta & proterens, Imperio quod ne votis quidem concipere ausus est umquam, potiatur, ingemiscere nos vestris nostrísque vulneribus. Quin potiùs sequimini culminis summi prosapiam,* [t] *non [ut rapiat aliena, sed in integrum majestatis avitæ] restituatur, arma justissima commoventem.* Hac sermonis placiditate molliti omnes, qui acriter venerant pugnaturi, [v] signorum apicibus aquilísque summissis descivere libentes ad eum: & pro terrifico fremitu quem barbari dicunt barritum, nuncupatum Imperatorem stipatúmque de more, consentientes in unum reduxerunt ad castra, testati more militiæ Jovem, invictum Procopium fore.

CAP. VIII. Huic perduellium prosperitati lætior accessit. [x] Rumitalca enim Tribunus in societatem Procopianorum adscitus, & susceptâ curâ Palatii, digesto maturè consilio permistóque cum militibus, mari ad Drepanum antea, nunc Helenopolim venit, exindéque Nicæam spe celeriùs occupavit. Ad quam obsidendam cum hujusmodi pugnarum peritis Vadomario misso ex Duce & Rege Alamannorum, Valens Nicomediam pergit. [3] Exindéque profectus, oppugnationi Chalcedonis magnis viribus insistebat: cujus è muris

3 *Al.* Exinde.

*nu ei sacrificabatur, per quod ostenditur, fidem debere esse secretam.** Prudentius Hamartigenia: *Tunc postliminio redeuntem suscipit alto Cana fides gremio.* Inde Symmach. lib. 4. Epist. 42. *Alba velamina, non segmentati amictus fidem vestiant.** Lindenbr.

f *Labefactans cuncta.*] In codice Regio, [& Colb.] & in Editione Aug. legitur *aliefactas cunctas.* Unde suspicor legendum esse, *labefactans cunctos & proterens.* Vales.

t *Ut rapiat aliena, sed in int. maj. avitæ.*] Hæc verba tam in exemplari Regio [& Colb.] quàm in Augustana Editione desunt, & à Sig. Gelenio ex conjectura, ut opinor, adjecta sunt. Poterat tamen minori negotio locus sic restitui: *Sequimini culminis summi prosapiam, ut restituatur, arma justissima commoventem.* Idem.

v *Signorum apicibus aquilísque submissis.*] Quod apertissimum signum est defectionis & deditionis: unde apud Lucanum in VI. miles quidam Cæsarianus ait:

Pacem gladio si quærit ab isto
Magnus, adorato submittat Cæsare signa.

Cujus moris illustre exstat exemplum apud Zonaram in Gallieno, ubi ait signiferum Macriani casu quodam prolapsum inclinasse vexillum: quòd ceteri signiferi conspicati, cum causam ignorarent, suspicati sunt illum deditione factâ Imperatori signum submisisse: statímque ipsi signis omnibus submissis Gallieni Aug. nomen acclamaverunt. Similis propè casus refertur ab Orosio in lib. ult. de Mascizele: *Signiferum*, ait, *quemdam gladio percussit in brachio, eúmque manu debilem ipso vulnere coëgit inclinare vexillum. Quo viso, reliquæ cohortes deditionem jam fieri priorum existimantes, certatim se Mascezili signis tradidere conversis.* Denique Pacatus in Panegyrico ad Theodosium: *Quanto meliùs*, inquit, *manus illa consuluit, quæ submissis precabunda vexillis petiit veniam necessitatis, & terram osculis premens*, &c. Omitto Velleium in lib. 2. ubi de pugna Actiaca. *Idem.*

[x *Rumitalca Tribunus*, &c.] In codice Colbertino nunc *Rumith.* nunc *Rumitalica* corruptè scriptum reperio. Hic autem ex Tribuno Cura Palatii Procopii, qui & Nicæam occupavit, & Valentem Aug. à Chalcedonis obsidione discedentem pæne circumvenit: haud dubiè natione Thrax fuit, ut nomen ejus indicat. Nam *Ræmetalces Thraciæ Rex*, socius & amicus Augusti, à Velleio Paterculo in libro II. & à ceteris Historicis Græcis Latinísque memoratur. *Rhæmetalces* iste Ρυμητάλκης à Dione vocatur in libro LIV. & sub Augusto patruus & tutor filiorum Cotys fuisse dicitur: & in libro LV. Ρυμητάλκης Θρᾷξ nuncupatur. *Rumetalces* autem vel *Rhymetalces*, & *Ræmetalces*, ac *Rumitalca* unum idémque nomen est. Quippe υ Græcum sæpe Latini in *æ* vertunt, ut ex Μυσία fecerunt *Mæsiam*: quin & pro *u* posuerunt *æ*, & pro muris dixerunt *mæros*, unde *pomærium* quasi postmurium.] *Had. Vales.* Magnus tamen etiam hodiernis antiquariis labor pergit esse hujus regis nomen; de quo tamen quum verissime annotaverit Valesius, rideri merentur, qui quoniam in nummis perpetue occurrit ΡΟΙΜΗΤΑΛΚΗΣ, inde in scriptoribus appellationem Rhymetalces vel Ρυμητάλκης pro auctoritate jubent exsulare contra tantam tamque certam veritatem librorum vetustorum. *Gron.*

probra in eum jaciebantur, & injuriosè compellabatur ut Sabaiarius. [y] Est autem Sabaia [z] ex ordeo vel frumento in liquorem conversis paupertinus in Illyrico potus. Fessus denique inopiâ commeatuum, & obstinatione nimia defensorum, discedere jam parabat: cùm inter hæc clausi apud Nicæam, patefactis subitò portis egressi, munitorum magna parte prostrata, ductore fidentissimo Rumitalca properabant ardenter, circumventuri Valentem à tergo, nondum à Chalcedonos suburbano digressum: & patrassent conata, ni rumore quodam præverso imminens exitium ille perdoctus, instantem vestigiis hostem [a] per Sunonensem lacum & [b] fluminis Galli sinuosos amfractus properè discedendo frustra sequentem lusisset. Et hoc casu Bithynia quoque in Procopii ditionem redacta est. Unde cùm Ancyram Valens citis itineribus revertisset, comperissétque [c] Lupicinum ab Oriente cum catervis adventare non con-

y *Est autem Sabaia ex ordeo & frumento in liquorem conversus paupertinus in Illyrico potus*] Confirmat hæc Ammiani verba Hieronym. lib. VI. cap. 19. in Esaiam: Ζύθον, *quod genus est potionis ex frugibus aquaque confectum, & vulgò in Dalmatiæ Pannoniæque provinciis, gentili barbaroque sermone appellatur Sabaium.* Cerevisia nimirum & alia potionum genera pro mutatione provinciarum nomina quoque mutant. Quæ hodie *Biera* in omni Teutonum natione dicitur, ea erat olim *Cerevisia* in Gallia, nomine ibi nato, re cum aliis nationibus communi. Et quæ Danis & Suecis *Oël*, Scottis *Hel*, ea *Celia* erat Hispanis. Florus lib. II. cap. 18. *Celiæ, sic vocant indigenam ex frumento potionem.* De Numantinis loquitur, de quibus etiam Oros. lib. V. cap. 7. *Subito portis eruperunt, larga priùs potione usi, non vini, cujus ferax is locus non est, sed succo tritici per artem confecto, quem succum à calefaciendo Celiam vocant.* * Johan. Saresberiens. Epist. 85. *Cælia, quæ à nostratib. usu vulgari cerevisia nuncupatur.* * De hujusmodi potionibus etiam * Ditmarus Episcop. lib. 7. pag. 90. *Quia defecit aqua, medone exstinguunt.* * Plinius lib. XXII. cap. 25. Herodotus lib. II. pag. 133. Diodorus Sicul. lib. V. Cassianus Bassus de Agricult. lib. VII. cap. 34. Columella lib. X. L. 9. ff. de tritic. vin. oleo. Julianus in Epigram. Antholog. lib. I. cap. 95. Aliaque incognita potionum nomina Gregorius P P. enumerat lib. V. Epist. 37. ad Eulogium Episc. Alexandrinum. *Quia colatum ac juritheum non libenter bibo; præsumens cognidium requiro, quod in hac urbe post multa tempora vestra innotescere transacto anno sanctitas fecit. Nam nos hic à negotiatoribus nomen cognidii & non substantiam comparamus.* Quale etiam illud, quod in veteri Glossar. *Curmen*, Ζύθος ἀπὸ σίτου. * *Carænum*, Augustin. lib. 2. de Morib. Manich. pag. 176. Appius locis permultis, Apicius lib. 5. * Sic *Medo* jam olim fuit Germanis, & præsertim Septemtrionalibus populis usitatissimus: cujus mentio in Concilio Triburiensi Pœnitentiali Rom. Ditmaro Episcop. Mersburg. * Athenæo ex Polyb. Deipnos. lib. I. pag. 16. * Prisco Soph. in Eclogis Historiæ Gothicæ pag. 42. Ἐχορηγοῦντο δὲ ἡμῖν κατὰ κώμας (τῶν Σκυθῶν) τροφαὶ, ἀντὶ μὲν σίτου κέγχρος, ἀντὶ δὲ οἴνου ὁ μέδος ἐπιχωρίως καλούμενος, ἐκομίζοντο δὲ καὶ οἱ ἑπόμενοι ἡμῖν ὑπηρέται κέγχρον, καὶ τὸ ἐκ κριθῶν χορηγούμενοι πόμα, κάμον οἱ βάρβαροι καλοῦσιν αὐτό. * Ubi & illud de Camo notandum: quamquam vocem eam apud Apicium lib. 3. legimus, & Ulpian. lib. 9. ff. de tritico, vino, oleo leg. Ut vel hinc pravis emendationibus renuntient, qui locum Jurisconsulti de vitio suspectum habent. Errant enim insigniter, & dum eorum laudator existit, erroris in partem venit V. Cl. Jacob. Menochius Præsumpt. lib. 4. * At verò Græcis *medo* est hydromel, vel χυμέλη, ἀπὸ τῆς χύσεως τοῦ μέλιτος, apud Zonaram in Schol. ad Canon. Apostolor. 3. Et *pomatium*, *piratium*, Hebræorumque *sicera*, ex Hieronymo aliisque Scriptoribus nota satis. *Lindenbr.*

z *Ex ordeo vel frum. in liq. conversus.*] *Conversis* scribendum videtur. Hic autem potus * ex ordeo vel tritico, quem Sabaiam vocabant, usitatus erat in Pannonia maximè. Unde Valens utpote Pannonius, ortus Cibali opido, * Sabaiarius vel * Sabiarius (sic in Reg. codice [& Colb.] ac in Editione Rom.) per ludibrium vocabatur. Eumdem Pannoniorum potum fuisse testatur & Dio in lib. 49. Ait enim Pannonios victu durissimo uti, nec vinum oleúmque nisi admodum rarum habere: ordeum enim ac milium esui simul ac potui illis esse. *Vales.*

a *Per Sunonensem lacum.*] Sic Accursius & Gelenius edidêre, [& ita habet Colb. Ms.] Sed in Editione quidem Rom. *Simonensem*; in codice autem Regio *Sumonensem* legitur. Videtur porrò hic Sunonensis lacus idem esse qui Ascanius à Geographis dicitur, juxta Nicomediam. Evagrius in lib. 2. cap. 14. Hist. βουλὴν λίμνην nuncupat haud procul Nicomedia. *Idem.*

b *Flum. Galli sinuosos amfractus.*] Gallus fl. in Phrygia est, teste Strabone, & Stephano, & Ovidio in Fastis. Sed de hujus sinuosis amfractibus nihil legi. Fuit quidem Draco fl. juxta Helenopolim in Bithynia ita flexuosus, ut vicies à viatoribus trajiceretur in Bithynia, teste Procopio in lib. 5. de Fabricis. *Idem.*

c *Lupicinum ab Oriente.*] Hic à Joviano promotus fuerat Magister militum per Orientem, ut suprà retulit Marcellinus. Idem videtur esse, qui à Constantio Magister armorum per Gallias datus est Juliano Cæsari, de

temnendis: spe prosperorum erectior, Arinthæum lectissimum Ducem occursurum hostibus misit. Qui ubi Dadastanam tetigit, in qua statione perisse diximus Jovianum, [d] Hyperechium sibi oppositum repente vidit cum copiis, antehac [4 e] Castrensis Apparitorem, cui ut amico Procopius auxilia ductanda commisit. Et dedignatus hominem superare certamine despicabilem, auctoritatis & [f] celsi fiduciâ corporis, ipsis hostibus jussit suum vincire rectorem: atque ita turmarum antesignanus umbratilis [5] comprensus suorum manibus. Quæ dum hoc modo procedunt, Venustus quidam Largitionum Apparitor sub Valente, multo antè Nicomediam missus, ut aurum susceptum stipendii nomine militibus per Orientem diffusis viritim tribueret, hac tristitiâ cognitâ alienum pervidens tempus, Cyzicum cum iis quæ susceperat se citiùs contulit. Ubi fortè Serenianus repertus Domesticorum tunc Comes, [g] missus ad thesauros tuendos, urbem inexsuperabili mœnium ambitu monumentis quoque veteribus cognitam, fretus tumultuario præsidio custodiebat: ad quam expugnandam Procopius [h] ut possessâ Bithyniâ sibi etiam [6] Hellespontum jun-

4 *Ms.* Castrensis. 5 *Ms.* compressus. 6 *Ms.* bellis pontum.

---

quo Marcellinus in lib. xx. Julianus postea cùm Imperator creatus esset, eum ut suspectum in custodia habuit. Sed mortuo paullo pòst Constantio, non modò liberavit, sed etiam ejus operâ usus est. Idem cùm strenuam operam Valenti navâsset Procopiano bello, Consulatum meruit in sequentem annum: quo anno Libanius ei Antiochena in urbe panegyricum dixit, ut scribit ipse in vita sua p. 54. ubi inter cetera eum vocat τὸν στρατηγὸν πολλοῦ μὲν ἄξιον Ἰουλιανῷ γενόμενον, πολλοῦ δὲ ὄντα τότε τῷ βασιλεῖ, φοβερὸν μὲν πολεμίοις. Et paullo pòst: τοῦτο μὲν γὰρ τῆς κρατοῦντος ἦν αὐτῷ τὸ ἐν ὑπάτοις εἶναι, παρ' ἐμοῦ δὲ * * * Sic enim in Ms. codice locus asterisco notatus est. *Vales.*

* d *Hyperechium.*] Hyperechius Maximi filius, optimæ indolis adolescens memoratur a Libanio in libro IV. Epistolarum: ubi Libanius eum commendat Celso atque Datiano: & inter cetera rogat Datianum, ut juveni Præsidatum provinciæ alicujus impetret à Principe. Eumdem igitur esse arbitror, cujus heic meminit Marcellinus. * *Idem.*

e *Recte Gastrensis Apparitorem, id est ventris.*] In codice Reg. & Flor. [ac Colb.] & in Editione Rom. *Castrensis* legebatur. Sed Castellus cùm ventris ministrum interpretari vidisset, *Gastrensis* emendavit. Ego verò jampridem odoratus sum, hunc locum putido glossemate esse inquinatum. Scripserat enim procul dubio Marcellinus, ut & nos edidimus: *Hyperechium repentè sibi oppositum vidit cum copiis, antehac Castrensis Apparitorem.* Sed cùm in quodam exemplari *Gastrensis* exaratum esset, Grammaticus nescio quis ad oram adnotavit: *Recte Castrensis Apparit. id est ventris ministrum & gutturis.* Atque hoc scholium ex margine postea in textum, * atque adeo in ipsos MSS. codices * à librariis admissum est. Porro Castrensis Apparitor is est, qui Castrensianus uno verbo dicitur, qui scilicet in officio seu apparitione viri Spectabilis Castrensis sacri Palatii militabat. *Idem.*

f *Celsi fiducia corporis.*] Mira quædam de hoc viro tradit Basilius M. in Epist. 186. quâ Arinthæi viduam consolatur. Ait enim pulcritudine & staturâ conspicuum illum fuisse, & corporis robori virtutem animi parem habuisse; prorsùsque à Deo creatum esse, ut humani generis specimen esset: adeo ut omnes in eum oculos conjicerent, ejus facinora omnium ore prædicarentur: pictores ac statuarii in fingendis illius imaginibus ac statuis longè ab exemplari superarentur: historici verò qui ejus gesta narrabant, fabulas referre viderentur. Quo factum est, ut plurimi tristem illum nuntium minimè credendum putarent, neque in animum inducere possent, mortuum esse Arinthæum. Atque hic tantus vir, pæne alter Hercules, uxoris hortatu ac monitis paullò ante obitum sacrum baptisma suscepit, ut docet ibidem Basilius. Vide ejusdem Epist. 202. Exstat etiam ejusdem Basilii Epistola 380. ad Arinthæum. Ejusdem meminit Claudianus in Eutropium. *Idem.*

g *Missus ad thesauros tuendos.*] Thesauri erant in urbe Cyzico, ut ex hoc loco apparet, iisque Comes Thesaurorum præerat: qui erat sub dispositione Comitis sacrarum Largitionum, ut ex Notitia discimus. Duo autem numerosa corpora erant Cyzici, Monetariorum, & Linyphorum, qui quotannis certum numerum, hi quidem aureorum nummorum, illi verò vestium militarium fisco pendebant, ut docet Sozomenus in lib. 5. cap. 15. *Idem.*

h *Ut possessa Bithynia.*] Cui Procopius Consularem mox præfecit Andronicum ex Consulari Phœnices, quem sub initium tyrannidis Constantinopolim evocaverat. Idem paullo pòst in Thracias missus cum Vicarii potestate, auctori suo fidem integram præstitit. Cúmque Valentis partes superiores essent, fugâ sibi aut latebris consulere noluit, sed victoribus semetipsum tradi-

geret, validam destinaverat manum. Morabantur autem effectum sagittis & glandibus ceterísque jaculis obsidentium sæpe globi [7] confixi, & propugnatorum sollertiâ claustrum per catenam ferream valde robustam ori portus insertum, quæ ne rostratæ irruerent naves hostiles, erat altrinsecus colligata. Hanc post varios militum labores & ducum, fatigatorum acerrimis prœliis, Aliso quidam Tribunus abscidit, [8] exsertus bellator & prudens, hoc modo. Conjunctis tribus navigiis, testudinem hac specie superstruxit. Densatis cohærentes supra capita scutis, primi transtris instabant armati, alii post hos semet curvantes humiliùs, tertiis gradatim inclinatis submissè, ita ut novissimi suffraginibus insidentes formam ædificii fornicati monstrarent. Quod machinæ genus contra murales pugnas ideo figuratur hac specie, ut missilium ictus atque saxorum per decursus cadentium labiles, instar imbrium evanescant. Itaque conjectu telorum Aliso paullisper defensus ingenti corporis robore, supposito stipite eamdem catenam fortiùs bipenni concidens ita confregit, ut disjecta patefaceret aditum latum: hócque exitu civitas hostili impetu patuit improtecta. Quâ causâ exstincto postea proterviæ totius auctore, cùm in factionis participes sæviretur: hic idem Tribunus contemplatione facinoris clari vitam cum militia retinens, diu pòst in Isauria oppetiit vastatoria manu confossus. Hoc marte Cyzico reserata, Procopius ad eam properè festinavit: veniáque universis qui repugnavêre donatis, Serenianum solum injectis vinculis jussit duci Nicæam servandum artissimè. Statímque [i] Hormisdæ maturo juveni, Hormisdæ Regalis illius filio potestatem Proconsulis detulit, & [k] civilia more veterum & bella recturo. Qui agens pro moribus leniùs, à militibus quos per devia Phrygiæ miserat Valens, subito corripiendus incursu, tanto vigore evasit, ut adscensa navi quam ad casus pararat ancipites, sequentem ac pæne captam uxorem sagittarum nube diffusa defensam averteret secum: matronam opulentam & nobilem, cujus verecundia & destinatio gloriosa abruptis postea discriminibus maritum exemit. Eâ victoriâ ultra homines Procopius sese efferens, & ignorans quòd [l] quivis beatus versâ rotâ fortunæ ante vesperum potest esse miserrimus: Arbetionis domum, cui antea

7 *Al.* confusi. 8 *Mſ.* exsertas.

dit. Mox abscissa cervice periit, bonáque ejus publicata sunt, ut scribit Libanius in Apologia adversus doctrinæ suæ obtrectatores. Idem in Orat. de vita sua pag. 56. Andronici necem Hierii potiùs fraudi ac mendaciis, quàm Valenti adscribendam esse dicit. Erat autem Andronicus Tyro oriundus, discipulus olim Libanii: ad quem exstant complures Libanii Epistolæ, & aliquot D. Basilii. *Vales.*

i *Hormisdæ mat. juveni.*] De quo Zosimus in lib. 4. *Idem.*

k *Civilia more veterum & bella recturo.*] Proconsules enim Reip. Rom. temporibus bellicas res, & civilia negotia in provinciis administrabant: quod primus mutavit Augustus, qui cùm provincias quæ sine militari imperio regi non poterant, sibi retinuisset, ceteras pacatiores populo Rom. & Proconsulibus reliquit. Atque exinde Procoss. nec chlamydem, nec gladium gestare licuit, nisi quibus speciali privilegio Princeps jus gladii dedisset. Est autem jus gladii potestas animadvertendi in milites, ut docet Dio in lib. 53. *Idem.*

l *Quivis beatus versâ rotâ Fortunæ ante vesperum potest esse miserrimus.*] Pertinet huc proverbium vetus apud *

tamquam eadem sibi sentientis parcebat ut propriæ, jussit exinaniri, [9] [m] [n] mobilis census inæstimabilis plenam: ideo indignatus, quod venire ad eum accitus aliquoties distulit, causatus incommoda senectutis & morbos. Et licèt hac ex causa præsumptor momentum pertimesceret grave, tamen cùm obsistente nullo se in Orientales provincias effundere libenti cunctorum assensione jam licentiùs posset, avidas novitatem quamdam visere tædio asperioris imperii quo tunc tenebantur: erga alliciendas quasdam civitates Asiæ, legendósque eruendi peritos auri, ut sibi profuturos prœliis quæ magna exspectabat & crebra, segniùs commoratus; in modum acuti mucronis obtusus est. Ut quondam [o] Pescennius Niger ad subveniendum spei rerum extremæ à populo Romano sæpe accitus, dum diu cunctatur in Syria, à Severo superatus in sinu Issico (qui est in Cilicia, [p] ubi [q] Dareum Alexander fudit) fugatúsque, in suburbano quodam Antiochiæ gregarii manu militis interiit.

CAP. IX. Hæc adulta hieme Valentiniano & Valente Coss. agebantur, Translato verò in Gratianum adhuc privatum & Dagalaïphum amplissimo magistratu, aperto jam vere suscitatis viribus, Valens juncto sibi Lupicino cum robustis auxiliis [r] Pessinunta signa propere tulit, Phrygiæ quondam, nunc Galatiæ oppidum. Quo præsidiis ociùs communito, ne quid inopinum per eos emergeret tractus, præter radices Olympi montis excelsi tramitésque fra-

9 *Ms.* mobiles.

* Varronem in Satyra Menippea, * & Titum Livium: *Nescis quid serus vesper vehat.* Nihil enim æquè metuentes prudentiores esse debent, quàm τ̃ περὶ τὴν τύχην ἀπιστου ῥοπῆς, ut bene Valentinianum Imp. monet Themistius Euphrad Orat. 9 Et Isidori Pelusiotæ dictum hoc elegans est, lib 11. Epist. 105. Πολλοῖς αἱ ἐξ ἀρχῆς ἐπιτυχίαι κακῶν ἀμυθήτων γεγόνασι πρόξενοι. Ἐν γὰρ τῷ ἢ δεύτερον παρὰ τὴν ἀξίαν ἐπιτυχόντες τρόπαιον, ἅτε χωρησάσης αὐτῆς εἰς ἐλπίδα τ̃ τόλμης, ἐπαρθέντες τῇ ἀδοκήτῳ εὐπραγίᾳ, καὶ εἰς μείζους ἑαυτοὺς ῥίψαντες, ἐκινδύνευσαν ἐσχάτως. Lindenbr.

m *Ob illos casus inæstimabiles plenam*] Locus corruptus, neque à Mſ. auxilii quidquam: itaque alii viderint. *Idem.*

n *Ob illos casus inæst.*] Nollem Sig. Gelenium hujus loci corrumpendi auctorem fuisse. In Editione Rom. legebatur, *mobiles casus inæstimabilis plenam.* Neque aliter Mſſ. codices Reg. Flor. Valent. & Fauch. [ac Colb.] præferunt. Quare certissimâ conjecturâ hunc locum mihi videor sic restituisse: *Arbetionis domum jussit exinaniri mobilis census inæstimabilis plenam.* Quæ emendatio confirmatur altero loco, qui est in lib. 28. initio: *Projectóque in ignem mobili censu, &c.* Valeſ. Mſ. codex pro *ob illos* habet *mobiles.* An *mobilibus censibus inæstimabilibus plenam*? ut intelligat domum Arbetionis ob similes Procopii casus mobilibus pretiosis & inæstimabilibus plenam refertamque fuisse? Nam & libro XVI. lectum est Arbetionem circumlatratum invidia, velut summa adepturum, decora cultus Imperatorii præstruxisse, & e gregario ad magnum militiæ culmen evectum esse. Qua in re similis fuit Procopio. Sic libro XXVIII. cap. 6. *cum rem mobilem scrutaretur.* Et in eodem libro cap. 1. *projecto in ignem mobili censu.* Oiselius.

o *Pescennius Niger*] Herodian. lib. III. Xiphilinus in Severo, Spartianus in Pescennio. *Lindenbr.*

p *Ubi Darium Alexander fudit.*] Idem scribit Herodianus in lib. 3. Nigrum scilicet eodem in loco, in quo Darium Alexander vicerat, à Severo esse superatum. Neque hîc solùm, sed & multis aliis in locis observavi, Marcellinum nostrum Herodiani vestigiis institisse, ut verbi gratiâ cap. 6. cùm Procopii processum ex balneis describit. Annon enim verba, *circumclausus horrendo fragore scutorum, &c.* conversa sunt ex illis Herodiani in lib. 2. de Didio Juliano; quod manifestè fatebitur, quisquis locum utrumque inter se contulerit. Mitto quæ de Pesinuntis urbis origine dixit Marcellinus in lib. 22. quæ ex Herodiani lib. 1. transscripta esse satis apparet. *Valeſ.*

q *Darium*] In Editione Aug. & codice Regio, * Tolos. * [& Colbert.] *Dareum* hîc & in lib 23. semper exaratum inveni. Neque aliter in castigatis Ciceronis Editionibus legitur. Certè in lib. 23. Editio Romana *Dareum* ubique scriptum exhibet. *Idem.*

r *Pessinunta signa propere tulit. Phrygiæ quondam, nunc Galatiæ oppidum*] Strabo adhuc Phrygiæ adnumerat, lib. XI. Τολιστόβογοι ἔχουσι τὰ πρὸς τῇ μεγάλῃ Φρυγίᾳ τῇ κατὰ τὴν Πισσινοῦντα. Stephanus Galatiæ: Πεσσινοῦς, πόλις Γαλατίας, καὶ

gosos ire tendebat ad Lyciam, oscitantem ibi [1] Gomoarium adgressurus. Cui pertinaci conspiratione multorum hac maxima consideratione resistebatur, quòd hostis ejus ut antè relatum est Constantii filiam parvulam cum matre Faustina & in agminibus, & [s] cùm propè in acie starent, lecticâ circumferens secum, ut pro imperiali germine cui se quoque junctum addebat, pugnarent audentiùs, iras militum accendebat. [t] Sicut aliquando dimicaturi Macedones cum Illyriis, [2] Regem adhuc infantem in cunis locavêre post aciem, cujus metu ne traheretur captivus, adversos fortiùs oppresserunt. Contra has calliditatis argutias sagaci opitulatione nutanti negotio consuluit Imperator: & Arbetionem ex Consule agentem jam dudum in otio, ad se venire hortatus est, ut Constantiniani ducis verecundiâ truces animi lenirentur: neque secus evenit. Nam cùm omnibus provectior natu & dignitate sublimior, canitiem reverendam ostenderet multis ad perfidiam inclinatis, publicum grassatorem Procopium; milites verò secutos ejus errorem, filios & laborum participes pristinorum appellans orabat, ut se ac si parentem magis sequerentur felicissimis ductibus cognitum, quàm profligato morem gererent nebuloni destituendo jam & casuro. Quibus cognitis Gomoarius, cùm elusis hostibus unde venerat redire posset innoxius, ad castra Imperatoris opportunitate intervalli proximi, captivi colore transivit, velut accursu multitudinis visæ subito circumsæptus. Quâ successus alacritate [v] Valens castra promovit ad Phrygiam: & [3] prope Nacoliam collatis manibus, [4] [x] partium dux in ancipiti [5] Agilo rem excursu prodidit repentino: eúmque secuti complures jam pila quatientes & gladios, ad Imperatorem transeunt [y] cum vexillis scuta perversa gestantes, quod

1 *Ms.* Obigomarium. 2 τὸ Regem *ms. deest.* 3 *Ms.* propensacolium. 4 *Ms.* partiundum. 5 *Ms.* jaculorum excursus.

ἰων@ Γάλλε Πεαιπιῦντ@. Lindenbr.

s *Cum propinquæ acies starent.*] Sic primus edidit Gelenius. In Editione Rom. excusum erat, *cùm prope in acies starent.* Unde Castellus proclivi conjectura correxerat, *cùm prope acies star nt*: quo modo in exemplari Regio scriptum reperi. Sed Accursius ita edi jussit, *cùm propinqua acies staret.* In Ms. Colbert. legitur, *cùm propè in acie starent*, optimè: id est, cùm jam ferè milites starent in acie. Ita & P. Pithœus scriptum se in vett. libris Ammiani reperisse testatur.] *Vales.*

t *Sicut aliquando dimicaturi Macedones*] Diodorus Sicul lib. XIV. Justinus lib. VII. Panegyr. Nazarii: *Puer Eropus in cunis deductus ab Illyricis in prælium, animosiores suos reddidit.* Lindenbr.

v *Valens castra promovit ad Phrygiam.*] Superato, vel potiùs dedente se ad Thyatira Lydiæ opidum Gomoario, Valens Sardes venit: ibíque aliquantisper moratus, Phrygiam petiit, & in Nacoliensibus campis in Phrygia Salutari acie collata, cùm Agilo signa ad eum transtulisset, Procopii factionem oppressit. Procopius enim à suis comprehensus, & Valenti oblatus, mox supplicio affectus est, ut scribit Zosimus in lib. 4. Idatius in Fastis VI. Cal. Junias, Gratiano & Dagalaifo Coss. *Vales.*

x *Partium dux in ancipiti Agilo rem excursu prodidit*] Haplonem vocat Zosimus, corruptè ut putò. Ταῖς Σάρδεσιν ἐπιδημήσας, κἀκεῖθεν ἐπὶ Φρυγίαν ἐλάσας, εὑρὼν δὲ τὸν Προκόπιον ἐν Νακολείᾳ τῇ πόλει, κἀνταῦθα πάλιν Ἄπλων@ τοῦ Προκοπίου στρατηγοῦ τὸ πρᾶγμα πρὸς τὸ τῷ βασιλεῖ λυσιτελοῦν διαθέντ@, ἐνίκα κατὰ κράτ@ ὁ Οὐάλης. Vide Socratem lib. IV. cap. 5. *Lindenbr.*

y *Cum vexillis scuta perversa gestantes.*] De hac defectione sic Themistius loquitur in Orat. 9 ἅμα τῷ γενέσθαι ἐντὸς τῶν σῶν ὀφθαλμῶν, ὑπὸ μάλης ἔκρυπτον τὰς ἀσπίδας, ὥσπερ φώρια κακοῦργοι καταληφθέντες ἐπ' αὐτοφώρῳ. *Simul atque sub conspectum tuum venere, clypeos sub axillis occultaverunt, perinde ac fures deprehensi rem furtivam occultare solent.* Eleganti similitudine defectionem Procopianorum militum his verbis exprimit Themistius. Sub axillis enim gestare scuta, nil aliud est quàm perversa scuta gerere. Nam perversa tunc sunt scuta, cùm ope ansarum seu lororum sub alis appensa retinentur. Quod quidem furto rectè comparat Themistius. Græci enim ὑπὸ μάλης de re

defectionis ſignum eſt apertiſſimum. Hoc præter ſpem omnium viſo, Procopius ſalutis intercluſo ſuffragio verſus in pedes, circumjectorum nemorum ſecreta & montium petebat: Florentio ſequente & Barchalba Tribuno, quem per ſæviſſima bella jam inde à Conſtantii temporibus notum, neceſſitas in crimen traxerat, non voluntas. Majore itaque noctis parte conſumpta, cùm à veſpertino ortu Luna prælucens in diem metum augeret, undique facultate evadendi exempta conſiliorum inops Procopius, ut in arduis neceſſitatibus ſolet, cum fortuna expoſtulabat luctuoſa & gravi, merſúſque multiformibus curis, ſubitò à comitibus ſuis artiùs vinctus, relato jam die ductus ad caſtra, Imperatori offertur reticens atque defixus: [z] ſtatímque abſciſſa cervice, diſcordiarum civilium gliſcentes turbines [6] ſepelivit & bella, ad veteris Perpennæ exemplum: qui poſt Sertorium inter epulas obtruncatum dominatione paulliſper potitus, à [7] frutectis ubi latebat extractus, oblatúſque Pompeio, ejus juſſu eſt interfectus. Paríque indignationis impetu [a] Florentius & Barchalba qui eum duxerunt, confeſtim non penſata ratione ſunt interfecti. Nam ſi Principem legitimum prodidiſſent, vel ipſa juſtitia jure cæſos pronuntiaret: ſi rebellem & oppugnatorem internæ quietis ut ferebatur; [b] amplas eis memorabilis facti oportuerat deferri mercedes. Exceſſit autem vitâ Procopius anno quadrageſimo, ampliùs menſibus decem: corpore non indecoro, nec mediocris ſtaturæ, ſubcurvus, humúmque intuendo ſemper incedens, pérque morum triſtium latebras illius [c] ſimilis Craſſi, quem in vita ſemel riſiſſe Lucillius affirmat & Tullius: & quod eſt mirandum, quoad vixerat incruentus.

CAP. X. Iiſdem ferè diebus [d] Protector Marcellus, ejuſdem cognatus,

6 *Al.* ſepelivit, ad veteris. 7 *Mſ.* frutectis ubi latebat.

---

furtiva & occulta ſolent dicere: ut Ariſtophanes in Lyſiſtrata, Demoſthenes in 3. contra Aphobum, & Calenus apud Dionem in lib. 46. Porrò in defectione ſcuta perverſa non ſub alis tantùm geſtari, ſed etiam capiti ſuperponi ſolita docet Appianus in lib. 2. de bellis civilibus, ubi de Afranianis: οἱ δὲ ἐπέθεσαν ταῖς κεφαλαῖς τὰς ἀσπίδας, ὅπερ ἐστὶ σύμβολον ἑαυτοὺς παραδιδόντων. De vexillis autem inverſis locus eſt Oroſii in lib. ult. quem ſuprà adduxi: *Certatim ſe Maſcezili ſignis tradidêre converſis.* Et Spartiani in Severo: *Prælatis ſignis quæ Prætorianis ademerat, ſupinis, non erectis.* Valeſ.

z* *Statimque abſciſſa cervice*] At Zonaras ſcribit, Procopium proditum à ſuis, cruribus innexum duabus arboribus vi inclinatis, eiſdem reſurgentibus & arrectis miſerè eſſe divulſum. * *Lindenbr.*

a *Florentius & Barchalba, qui eum duxerunt*] Non hos, ſed Agilonem & Gomoarium ponunt, Socrat. Hiſtor. Eccleſ. lib. IV. cap. 5. Sozomenus lib. VI. cap. 8. Nicephorus Calliſt. lib. XI. cap. 4. Qui etiam de ſupplicii genere longè diverſa narrant *Idem.*

b *Amplas eis memorabilis facti oportuerat deferri mercedes*] Impp. Arcad. & Honor. L. 5. C. ad L. Jul. Majeſt. *Si quis ex his in exordio initæ factionis, ſtudio veræ laudis accenſus initam prodiderit factionem; & præmio & honore à nobis donabitur.* Salluſtius in Catilin. *Si quis indicaſſet de conjuratione, quæ contra Remp. facta erat, præmium decrevere ſervo libertatem & ſeſtertia centum, libero impunitatem ejus rei, & ſeſtertia ducenta.* Sic ſæpe apud Dionyſium Halic. & Tit. Livium conjurationem indicantibus ſervis libertatem, ingenuis milia aliquot æris, & præter ea interdum quoque alia munera donata legimus. *Idem.*

c *Similis Craſſi, quem in vita ſemel riſiſſe Lucill. affirmat & Tullius*] Ciceronis locus exſtat de Finib. lib. V. *M. Craſſo, quem ſemel ait in vita riſiſſe Lucillius, non contigit, ut ea re minus ἀγέλαστος, ut ait idem, vocaretur.* Hieronymus Epiſt. ad Chromat. *Semel in vita Craſſum riſiſſe ait Lucillius.* Idem.

d *Protector Marcellus*] At Zoſimus in lib. 4. Marcellum ait juſſu Procopii Cyzicum veniſſe, & Serenianum Domeſticorum Comitem comprehenſum occidiſſe: quod falſum eſt. Mortuo enim Procopio Serenianus occiſus eſt, ut teſtatur hîc Marcellinus; qui & Procopii

agens apud Nicæam præsidium, proditione militum & interitu Procopii cognito, Serenianum intra palatium clausum medio noctis horrore incautum adortus occidit: cujus mors saluti plurimis fuit. Nam si victoriæ superfuisset incultis moribus homo & nocendi acerbitate conflagrans, Valentique ob similitudinem morum & genitalis patriæ vicinitatem acceptus: occultas voluntates Principis introspiciens ad crudelitatem propensioris, multas innocentium [8] ediderat strages. Quo interfecto, idem Marcellus occupata celeri cursu Chalcedone, concrepantibus paucis quos vilitas & desperatio trudebat in scelus, umbram principatus funesti capessit gemina ratione fallente: quòd & Gothorum tria millia Regibus jam lenitis ad auxilium erant missa Procopio, Constantianam prætendenti [9] necessitudinem, quæ ad societatem suam parva mercede traduci posse existimabat: quódque gesta in Illyrico etiamtum latebant. Inter quæ tam trepida, speculationibus fidis AEquitius doctus conversam molem belli totius in Asiam, digressus per Succos Philippopolim clausam præsidiis hostium, Eumolpiadam veterem referare magna vi conabatur, urbem admodum opportunam, & impedituram ejus [1] adventus, si ponè relictâ, adjumenta Valenti laturus (nondum enim apud Nacoliam gesta compererat) festinare ad AEmimontum cogeretur. Verum paullo postea cognita levi præsumptione Marcelli, milites missi sunt audaces & prompti, qui eum raptum ut deditum noxæ mancipium, in custodiam compegerunt. Unde post dies productus, lateribus sulcatis acerrimè, pariáque [2] perpessis consortibus interiit, hoc favorabilis [3] solo, quòd abstulit Serenianum è medio, crudelem ut Phalarim, [4] [e] * illi & illi fidum ad doctrinarum diritatem, [5] quam causis inanibus prætexebat. Exstirpatis occasu ducis funeribus belli, sævitum est in multos acriùs quàm errata flagitaverant vel delicta: maximéque in Philippopoleos defensores, qui urbem séque ipsos nonnisi capite viso Procopii quod ad Gallias portabatur, [6] ægerrimè dediderunt. Ad gratiam tamen precantium coërciti sunt aliqui leniùs: inter quos eminebat Araxius, in ipso rerum exustarum [7] ardore adeptus ambitu Præfecturam: [8] & Agilone intercedente genero supplicio insulari multatus, breve post tempus evasit. Euphrasius verò itémque Phronemius missi ad occiduas partes, arbitrio objecti sunt Valentiniani: & absoluto Euphrasio Phronemius Cherronesum deportatur, inclementiùs in eodem pu-

8 *Ms.* ediderat. 9 τὸ quæ *ms. deest.* 1 *Steph.* adpetitus. 2 *Ms.* perpensis. 3 *Ms.* solo. 4 *Ms.* ille & ille fidum. 5 τὸ quam *ms. deest.* 6 *Ms.* acerrimè dividerunt. 7 *Ms.* ad ardorem. 8 *Ms.* & Agilonem.

---

imperium ἀναίμακτον, id est incruentum fuisse testatur. *Vales.*

e *Illi & illi fidum ad doctrin. dir.*] Hunc locum sic primus excudit Gelenius. Nam in Editione Rom. ac Bononiensi ita legebatur: *Ille & ille fidem ad doctrinarum diritatem causis inanibus prætexebat.* Neque aliter codex Regius, & Flor. & Valentinus; nisi quòd in iis scriptum est *fidum*, [ut & in Colb.] Per doctrinarum autem diritatem, intelligit Ammianus præsagiorum & divinandi malas artes, quibus deditum fuisse Serenianum docuit in lib. XIV. cap. 7. *Idem.*

nitus negotio, ea re quòd divo Juliano fuit acceptus: [f] cujus memorandis [9] virtutibus ambo fratres Principes obtrectabant, nec similes ejus nec suppares. His accedebant alia graviora, & multo magis quàm in prœliis formidanda. Carnifex enim & unci & cruentæ quæstiones, sine discrimine ullo ætatum & dignitatum per fortunas omnes & ordines grassabantur, & pacis obtentu judicium detestandum agitabatur, infaustam victoriam exsecrantibus universis, internecivo bello quovis graviorem. Nam inter arma & lituos conditionis æquatio leviora facit pericula: & Martiæ virtutis potestas aut id quod ausum occupat; aut [1] inopinata mors si acciderit nullum ignominiæ continet sensum, finémque secum vivendi simul & dolendi perducit: ubi verò consiliis impiis jura quidem prætenduntur & leges, & [g] Catonianæ vel [h] Cassianæ sententiæ fuco perliti [2] resident judices, agitur autem quod [3] agitur ad voluntatem prætumidæ potestatis, & ex ejus libidine [i] incidentium vitæ necísque momenta pensantur, ibi capitalis vertitur pernicies & abrupta. Nam ut quisque ea tempestate ob quamlibet voluerat causam, regiæ properè accedens, & aliena rapiendi aviditate exustus, licèt apertè insontem arcessens, ut familiaris suscipiebatur & fidus, ditandus casibus alienis. Imperator enim promptior ad nocendum, criminantibus patens, & funereas delationes adsciscens, per suppliciorum diversitates effrenatiùs exsultavit: sententiæ illius Tullianæ ignarus docentis, infelices esse eos qui omnia sibi licere existimarunt. Hæc implacabilitas [k] causæ quidem piissimæ, sed [4] victoriæ fœdioris, innocentes tortoribus exposuit multos, [l] vel sub eculeo caput incurvos, aut icti carnificis torvi substra-

9 *Ms.* virtutibus ejus ambo. 1 *Ms.* nobilitate &. 2 *Ms.* residerendi. 3 *Ms.* agatur. 4 *Ms.* victoriæ fœdioris.

f *Cujus mem. virtutibus ambo fratres.*] Valentinianum cum fratre Valente Juliani memoriæ obtrectasse & invidiam concivisse docuit Marcellinus suprà, cap. 4. Docent id quoque plures eorumdem Constitutiones in Codice relatæ, quibus leges à Juliano latas abrogârunt. Hinc est, quòd Themistius in Orat. IX. ad Valentem in fine, Juliani Principis memoriam Valenti assentando perstringit. Quid enim hæc verba: ὁ τὸν πώγωνα καθειμένος καὶ τοῦ φιλοσοφωτάτου τῶν βασιλέων μεταποιούμενος. Annon satis apertè Julianum designant, qui & barbam submittebat, & Marci Antonini studia ac mores se imitari profitebatur, ut ad lib. XVI. notavi? *Vales.*

g *Catonianæ vel Cassianæ sententiæ*] M. Cato Porciæ familiæ auctor, & C. Cassius Longinus, Juris peritissimi fuere. Et Catonis regula etiam nunc in Pandectis sæpissime laudatur: à Cassio verò secta Cassianorum originem invenit. L. 2. §. fin. ff. de orig. Jur. Plinius lib. VII. Epist. 24. * Vide suprà pag. 44. Observationum ad librum XXII. * *Lindenbr.*

h *Vel Cassianæ sententiæ.*] Cassiana severitas dicta est à L. Cassio, de quo ad lib. XXII. adnotavi ad eum locum: *Sed ille judicibus Cassiis tristior, & Lycurgis, &c.* Sic etiam in fine lib. 30. de Valentiniano: *Lycurgos invenisse se prædicabat, & Cassios, columina justitiæ prisca.* Et alioquin universæ Cassiorum genti erat innata severitas: unde Cassiana severitas ac disciplina proverbio celebrata est. Divus Marcus in Epistola ad Præfectum Præt. *Puto*, inquit, *me non errasse: siquidem & tu notum habes Cassium, hominem Cassianæ severitatis & disciplinæ.* Et Cicero in Verrem actione I. * *Non quæro judices Cassianos: veterum judiciorum severitatem non requiro.* * Vales.

i *Vitæ incidentium.*] Scribendum videtur *incedentium*, ut locutus est Marcellinus noster in lib. 19. ad calcem de Paullo Notario: *Cujus ex nutu, prope dixerim, pendebat incedentium omnium salus.* Idem.

k *Causæ quidem piissimæ, sed victoriæ fædioris.*] Imitatur locum Ciceronis, qui in lib. 2. de Officiis habetur de Julio Cæsare: *Secutus est, qui in causa impia, victoria etiam fædiore, non solùm singulorum civium bona publicaret, sed universas provincias regionésque uno calamitatis genere comprehenderet.* Rectè ergo & ordine fecimus, cùm eam scripturam, præsertim omnium exemplarium consensu firmatam hîc restituimus, explosâ P. Castelli conjecturâ, qui *victoriam fædantis* ediderat. *Idem.*

l *Vel sub eculeo caput incurvos.*] Eodem modo loquitur in lib. 28. de Hymetio Africæ Proconsule: *Inductús-*

vit: quibus si pateretur natura, vel denas animas profundere præstabat in pugna, quàm lateribus fodicatis omni culpa immunes, fortunis gementibus universis, quasi læsæ majestatis luere pœnas, dilaniatis antè corporibus, quod omni est tristius morte. Exin cùm superata luctibus ferocia deflagrasset, proscriptiones, & exsilia, & quæ leviora quibusdam videntur, quamquam sint aspera, viri pertulêre summates: & ut ditaretur alius, genere nobilis & fortè meritis locupletior, actus patrimonio præceps, trusúsque in exsilium consumebatur angore, aut stipe precaria victitabat: nec modus ullus exitialibus malis impositus, quamdiu Principem & proximos [m] opum satietas cepit & cædis. Hoc novatore adhuc superstite, cujus actus multiplices docuimus & interitum, [n] diem duodecimum Kal. Augustas, Consule Valentiniano primùm cum fratre, horrendi terrores [5] per omnem orbis ambitum grassati sunt subitò, quales nec fabulæ nec veridicæ nobis antiquitates exponunt. Paullo enim post lucis exortum, densitate prævia fulgurum acriùs vibratorum tremefacta concutitur omnis terreni stabilitas ponderis, maréque dispulsum retrò fluctibus evolutis abscessit, ut retecta voragine profundorum, species natantium multiformes limo cernerentur hærentes: valliúmque vastitates & montium tunc, ut opinari dabatur, suspicerent radios Solis, quos primigenia rerum sub immensis gurgitibus amandavit. Multis igitur navibus velut arida humo connexis, & licenter per exiguas undarum reliquias palantibus plurimis, ut pisces manibus colligerent & similia: marini fremitus velut gravati repulsam, versa vice consurgunt, pérque vada ferventia insulis & continentis terræ porrectis spatiis violenter illisi, innumera quædam in civitatibus, & ubi reperta sunt ædificia compla-

5 *Post hæc verba folium integrum in ms. desideratur.*

---

que in judicium quamquam incurvus sub eculeo staret, pertinaci negabat instantia. Eculeus, quantum ex veterum libris colligimus, stipes fuit ligneus, sursum ac deorsum perforatus, cujus in medio transversarium erat lignum, cui noxius tamquam equo insidebat, unde & machinæ nomen ductum. In infima parte stipitis sex aut septem erant foramina, aliud alio inferius, ad quæ fidicularum intensionibus pedes noxii hominis adducebantur. In qua intensione cùm hinc quidem pedes deorsum attraherentur: inde manus post tergum vincula cohiberent, necesse erat ut miseri homines præ dolore totius corporis caput incurvarent. Hinc apud Sulpicium in lib. 2. de Vita B. Martini, *sponte adscenderet equuleum, &c.* Plura de eculeo vide apud Sigonium in lib. 3. de judiciis. *Vales.*

m *Satietas opum cepit & cædis.*] Valentis tamen in puniendis factionis consciis clementiam prædicat Themistius in Orat. IX. Sed cùm hæc Oratio ad Valentem ipsum præsentem habita sit à Themistio, illud Oratoris illius testimonium non magnopere fidem meretur. Plus apud me ponderis habet testimonium Libanii, qui & amicus erat Procopii, & cum Hyperechio & Andronico Procopianæ factionis præcipuis auctoribus magna fuit necessitudine conjunctus. Is igitur in vita sua p. 55. Valentem laudat, quòd unà cum tyranno Procopio tyranni amicos necandos sibi esse non putarit. ἀλλ' ἐπαίνει μὲ πρὸς τὸ βάλλοντα, ὃν ἔδειξε μὲν χρηστὸν, τὸ μὴ τῷ τυράννῳ τοὺς τοῦ τυράννου φίλους ἐπαποκτεῖναι. *Sed redeo ad Valentem, cujus benignitas in eo apparuit, quòd cum tyranno amicos tyranni minimè occidendos putavit.* Idem.

n *Diem* XII. *Cal. Augustas.*] Consentit Idatius in Fastis: Valentiniano & Valente Coss. *mare ultra terminos suos egressum est die* XII. *Cal. Aug.* quæ iisdem verbis (quod & in aliis plurimis locis notavi) in Chronico Alexandrino referuntur: τούτῳ τῷ ἔτει ἡ θάλασσα ἐκ τῶν ἰδίων ὅρων ἐξῆλθε μηνὶ πανέμῳ, πρὸ ιβ' καλανδῶν Αὐγούστων. Ejusdem terræmotus meminit Hieronymus in Chronico, & in vita Hilarionis: ubi his verbis utitur, quæ cum Marcellini narratione valde consentiunt. *Ea tempestate terræmotu totius orbis qui post Juliani mortem accidit, maria egressa sunt terminos suos, & quasi rursus diluvium Deus minaretur, vel in antiquum chaos redirent omnia, naves ad prærupta montium pependerunt.* Idem.

narunt : proinde ut elementorum furente discordia, involuta facies mundi miraculorum species ostendebat. Relapsa enim æquorum magnitudo cùm minimè speraretur, [o] millia multa necavit hominum & submersit : recurrentiúmque æstuum incitata vertigine, quædam naves, postquam humentis substantiæ consenuit tumor, pessumdatæ visæ sunt : [p] exanimatáque naufragiis corpora supina jacebant aut prona. Ingentes aliæ naves extrusæ rabidis flatibus, [q] culminibus insedere tectorum, ut Alexandriæ contigit : & ad secundum lapidem ferè procul à litore contortæ sunt aliquæ, ùt Laconicam [r] prope Mothonem opidum nos transeundo conspeximus diuturna carie fatiscentem.

o *Milia multa necavit hominum*] Quinquaginta hominum milia à refluo mari absorpta fuêre, ut ait Cedrenus : Πέντε μυριάδες ἀνθρώπων κατεποντίσθησαν. Vide Michaëlem Glyc. Annal. tomo IV. pag. 355. *Lindenbr.*

p *Exanimataque naufragiis corpora supina jacebant aut prona*] Mixtim nempe muliebre & virile secus hac inundatione periisse notat : prona enim mulierum corpora, supina virorum aquis exstincta natant. Plinius lib. VII. cap. 17. Solinus cap. V. *Idem.*

q *Culminibus insedere tectorum*] Sub Juliano aut circa ea tempora hoc accidisse aiunt, Sozomenus lib. VI. cap. 2, Nicephorus Callist. lib. X. cap. 35. * Similis ἀμπωτις primo Valentiniani & Valentis Impp. Consulatu contigit. Socrates Histor. Eccles. 14. cap. 3. & alia sub Gratiano, si Georgio Cedreno fides, pag. 258. * *Idem.*

r *Prope Methonem opidum.*] Methone Laconicæ opidum memoratur à * Scylace atque * à Thucydide in lib. 2. eámque adhuc sua ætate nomen id retinuisse scribit Eustathius in Homeri Catalogum. Sed ceteri Messeniæ assignant, inter quas Mela ac Strabo, Plinius, ac Ptolemæus. Eámque * Scylax & * Pausanias in Messenicis Mothonem nominant, perinde ac Porphyrius in lib. 2. de abstinentia. μόγος, inquit, ἦν βασιλεὺς Μαυρουσίων, ὁ ἐν Μοθώνῃ σφαγεὶς ὑπ' Ἀγρίππα. scribe βόγος ex Strabonis lib. 8. In Tabula quoque Peutingerorum *Mothone* dicitur. [Hodieque vulgò *Modon.*] Neque aliter hoc in loco tam Editio Rom. quàm Regius codex [& Colbertinus] scriptum habent. Quid, quòd & in Prologo 7. Trogi Pompeii *Mothone* dicitur, quæ à reliquis Methone, opidum Magnesiæ longè ab hoc nostro diversum. *Vales.*

Explicit Liber XXVI.

AMMIANI MARCELLINI RERUM GESTARUM

LIBER XXVII

Incipit feliciter.

Hæc libro Ammiani Marc. XXVII continentur.

CAPUT I. DUM per Eoum orbem hæc quæ narravimus diversi rerum expediunt casus, Alamanni post ærumnosas jacturas & vulnera, quæ congressi sæpe Juliano Cæsari pertulerunt, viribus tandem resumptis licèt imparibus pristinis, ob causam expositam suprà, Gallicanos limites formidati jam persultabant. Statímque post Kal. Januarias, cùm per glaciales tractus hiemis rigidum inhorresceret sidus, cuneatim egressa multitudo licentiùs vagabatur. Horum portioni primæ Charietto, tunc per utramque Germaniam Comes, occursurus cum milite egreditur ad bella ineunda promptissimo, adscito in societatem laboris Severiano itidem Comite, invalido & longævo, qui [a] apud Cabilona [b] Divitensibus præsidebat & Tungricanis. Proin-

a *Apud Calidona.*] In Exemplari Regio & Editione Aug. legitur *Calydona*, de quo loco nihil usquam legere memini *Henr. Vales.* [In codice Colbertino scriptum reperio *Calidona*. Sed non dubito scribendum esse *Cabilona*. Sic Marcellinus in libro XIV. *Cabillona* Græcanicè pro *Cabillonem* in IV casu eam urbem bis appellat, *& militem omnem apud Cabillona collectum esse* scribit, Constantio A. per Arelate & Valentiam Rauracos ac Rheni ripam petente, ut Alamannis bellum inferret. Error ortus est ex transpositione trium litterarum, & ex similitudine litterarum b & d, quarum altera in alteram facilè commutatur ab incautis. Ex *Cab lona* vel *Cabillona* ab his qui urbem non noverant, factum est, *Calibona* transpositis 3 litterulis: ex *Calibona* factum est *Calidona* & *Calydona*. Divitenses autem & Tungricani tum in præsidio erant Cabillone ad Ararim, quibus præerat Severianus Comes: ex quibus Tungricani in codice Colbertino *Tuncgræcani* dicuntur: & in libro XXVI. Marcellinus *Diviten-*

de confertiùs agmine in unum coacto, pontéque brevioris aquæ firmâ celeritate tranſmiſſo, viſos eminus barbaros Romani ſagittis aliiſque levibus jaculis inceſſebant, quæ illi reciprocis jactibus validè contorquebant. Ubi verò turmæ congreſſæ ſtrictis conflixere mucronibus, noſtrorum acies [1] impetu hoſtium acriore concuſſa, nec reſiſtendi nec faciendi fortiter copiam reperit, cunctis metu compulſis in fugam, cùm Severianum vidiſſent equo deturbatum, miſſilíque telo [c] peroffenſum. Ipſe denique Charietto, dum cedentes objectu corporis & vocis jurgatorio ſonu audentiùs pertinet, pudendúmque diluere dedecus fiducia diu ſtandi conatur, oppetiit telo letali confixus. Poſt cujus interitum, [d] Erulorum Batavorúmque vexillum direptum, quod inſultando tripudiantes barbari crebrò ſublatum altiùs oſtendebant, poſt certamina receptum eſt magna.

CAP. II. [e] Quâ clade cum ultimo mærore compertâ, [f] correcturus ſeciùs geſta Dagalaïphus à Pariſiis mittitur. Eóque diu cunctante, cauſantéque diffuſos per varia barbaros ſemet adoriri non poſſe, accitóque paullo pòſt ut cum Gratiano etiamtum privato ſuſciperet inſignia Conſulatus; Jovinus equitum Magiſter accingitur: & inſtructus paratúſque, cautiſſimè obſervans utrumque ſui agminis latus, venit [g] [h] prope locum Scarponna: ubi inopinus majorem barbarorum plebem antequam armaretur, temporis brevi puncto præventam ad internecionem exſtinxit. Exſultantes innoxii prœlii gloriâ milites ad alterius globi perniciem ducens, ſenſimque incedens rector eximius ſpeculatione didicit fida, direptis propiùs villis vaſtatoriam manum quieſcere prope flumen:

1 τὸ hoſtium *deeſt Steph.*

ſes Tungricanoſque juniores conjungit, à quibus Procopius Auguſtus eſt conſalutatus. Ubi codex Colbert. ſcriptum habet *& Tunegræcanos juniores*, pro *Tungrecanos* vel *Tungricanos*.] Hadr. Valeſius. Sane commodius & opportunius hoc remedium eſt illo, quod attulit Iac. Gothofredus ad librum v. codicis Theodoſ. tit. v. de poſtliminio, *apud Saliſona.* Gron.

b *Divitenſibus præſidebat & Tungricanis*] Vid. quæ ad lib. XXVI. notata. *Lindenbr.*

c *Telo per os fixum.*] Sic Accurſius & Gelenius ediderunt, quorum conſenſui equidem multum tribuo. In Regio codice ſcriptum inveni, *miſſilique telo perfoſſum* At Valentinus codex teſte Ant. Loiſello ſcriptum habebat, *miſſ. telo peroffenſum*, [ut & Colbertinus,] * Vatic. ac Toloſ. * *Valeſ.*

d *Erulorum.*] In Regio codice, [& in Colbert.] ſcribitur *AErulorum*: & ita Zonaras in Geſtis Gallieni eos appellat, αἰρούλοις σκυθικοῦ γένει καὶ γοτθικοῦ ἐπεξελθὼν ἐκράτησε. Hos Dexippus in lib. 12. Chron. ἐλέρους uſitata Græcis trajectione vocaverat, ut docet Stephanus & Auctor Etymologici. Ablabius etiam Hiſtoricus ita appellarat, teſte Jordane in Gothicis: *Nam prædicta gens, Ablabio Hiſtorico referente, juxta Mæoticas paludes habitans, in locis ſtagnantibus quæ Græci ἕλη vocant, Eluri nominati ſunt omnes.* Cui conſentit auctor Etymologici, cùm ait: ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε ἑλῶν Ἔλουροι κέκληνται. Ex his auxilia mercede conducere non Romani ſolùm, ſed etiam aliæ nationes pleræque conſueverant, ut ibidem Jordanes refert: erant quippe ſtaturâ proceri & ad curſum velociſſimi. De iiſdem multa Procopius in lib. 2. Gotth. ſcribit. *Idem.*

e *Qua clade cum ult. mærore comp.*] Zoſimus in lib. 4. p. 470. Valentinianum accepto hoc nuntio adeo exarſiſſe ſcribit, ut Batavorum numerum integrum exauctorare voluerit, quòd ſegniùs ſe in pugna geſſiſſent: ſed exoratum a proximis, tandem iis peperciſſe. *Idem.*

f *Correcturus hujuſmodi geſta.*] In Regio & Vatic. codice legitur, *correpturus ſed ejus geſta.* [In Colbert. *correcturus ſed ejus geſta.*] Unde non ſine cauſa exiſtimavi ſcribendum eſſe, *correcturus ſeciùs geſta*: quemadmodum loquitur Marcellinus infrà cap. 8. *Quibus magno cum horrore compertis, Severum miſit correcturum ſeciùs geſta.* Idem.

g *Prope locum Scarponna*] Itinerarium Antonini Imp. *A. Durocortoro Dividurum-Tullum, Scarpona, Divodurum.* Tabula vetus Itiner. -- *Tullo Scarponna.* Lindenbr.

h *Prope locum Scarponna.*] Quod caſtrum duodecimo à Mettenſium urbe milliario ſitum eſt, ut ſcribit Paulus Diaconus de Epiſcopis Mettenſibus. *Valeſ.*

jámque adventans, abditúsque in valle densitate arbustorum obscura, videbat [i] lavantes alios, quosdam comas rutilantes ex more, potantésque nonnullos. Et nactus horam impendiò tempestivam, signo repentè per lituos dato latrocinalia castra perrupit: contráque Germani nihil præter inefficaces minas jactanter sonantes & fremitum, nec expedire arma dispersa, nec componere aciem, nec resurgere in vires permittebantur, [2] [k] urgente instanter victore. Quocirca forati pilis & gladiis cecidere complures, absque iis quos versos in pedes texere flexuosi tramites & angusti. Hoc prospero rerum effectu, quem virtus peregerat & fortuna, auctâ fiduciâ Jovinus militem ducens, diligenti speculatione præmissa, in tertium cuneum qui restabat, properè castra commovit: & maturato itinere omnem prope Catelaunos invenit ad congrediendum promptissimum. Et vallo opportunè metato, suísque pro temporis copia cibo recreatis & somno, primo auroræ exortu in aperta planitie composuit aciem dilatatam arte sollerti, ut spatiis amplioribus occupatis æquiperare Romani hostium multitudinem apparerent, inferiores numero, licèt viribus pares. [3] Signo itaque per bucinas dato, cùm pede collato res agi cœpisset, sueta vexillorum [4] splendentium facie territi stetêre Germani. Quibus hebetatis parumper, reparatísque confestim, adusque diei extimum concertatione protenta, validiùs imminens miles fructum rei bene gestæ sine dispendio quæsisset, ni Balchobaudes Armaturarum Tribunus magniloquentia socordi coalitus, propinquante jam vespera cessisset inconditè. Quem si secutæ residuæ cohortes abiissent, ad tristes exitus eousque negotium venerat, ut nec acta nuntiaturus quisquam posset superesse nostrorum. Sed resistens animorum acri robore miles ita lacertis eminuit, ut hostium quatuor millibus sauciis, sex alia interficeret millia: ipse verò [l] non amplius mille ducentis amitteret, ducentis tantummodo vulneratis. Noctis itaque adventu prœlio jam dirempto, refectísque viribus fessis, prope confinia lucis ductor egregius in agminis quadrati figuram producto exercitu, cùm comperisset occultantibus tenebris barbaros lapsos: securus insidiarum per aperta camporum sequebatur & mollia, calcando semineces & constrictos, quos vulneribus frigorum asperitate contractis dolorum absumpserat magnitudo. Exin progressus ulteriùs, revertens, ubi nullum repererat, didicit Regem hostilium

2 *In Steph. Editione τὸ* instanter *deest.* 3 *Ms.* Signo itaque. 4 *In Steph. deest.*

i *Lavantes alios, quosdam comas rutilantes ex more, potantesque nonnullos*] Simile illud, quod alibi refert Zosimus: τοὺς μὲν μεθύοντας, ἄλλους δὲ τῷ ποταμῷ λουομένους, ἀπέσφαξεν. De Germanorum verò rutila coma Diodorus Sicul lib. v. Procopius Wandalicor. lib. I. aliique Scriptores non pauci, ut jam ad Taciti Germaniam à viris doctis notatum est. *Lindenbr.*

k *Instanter victore.*] *Instante* legitur in Regio exemplari, in quo etiam ex conjectura superscriptum est *urgenter.* [In Colb. *urguente instante victore.*] Certè non dubito, quin aut scribendum sit, *urgenter instante victore*, aut sanè *instanter urgente victore*. Vales.

l *Non amplius ducentis.*] Codex Regius vocem interserit necessariam ut puto, *non ampliùs mille ducentis amitteret.* Vaticanus [& Colbert.] *ille ducentis* * pro *mille.* * Idem.

ſtilium agminum cum paucis [l] captum ab Aſcariis, quos ipſe [5] per iter aliud ad diripienda tentoria miſerat Alamannica, ſuffixum patibulo. Ideóque iratus in Tribunum animadvertere ſtatuit, auſum hoc inconſulta poteſtate ſuperiore feciſſe: eúmque damnaſſet, ni militari impetu commiſſum facinus atrox, documentis evidentibus conſtitiſſet. Et poſt hæc redeunti Pariſios poſt claritudinem rectè geſtorum Imperator lætus occurrit: eúmque poſtea Conſulem deſignavit: illo videlicet ad gaudii cumulum accedente, quòd iiſdem diebus Procopii ſuſceperat caput à Valente tranſmiſſum. Præter hæc, alia multa narratu minùs digna conſerta ſunt prœlia per tractus varios Galliarum, quæ ſuperfluum eſt explicare, quoniam neque operæ pretium aliquod eorum habuere proventus, nec hiſtoriam producere per minutias ignobiles decet.

CAP. III. Hoc tempore vel paullo antè, nova portenti ſpecies [m] per Annonariam apparuit Tuſciam: ídque quorſum evaderet prodigialium rerum periti penitus ignorarunt. In oppido enim Piſtorienſi prope horam diei tertiam ſpectantibus multis aſinus [n] Tribunali adſcenſo audiebatur deſtinatiùs rugiens: & ſtupefactis omnibus qui aderant, quíque didicerant referentibus aliis, nullóque conjectante ventura, poſtea quod portendebatur evênit. [o] Terentius enim humili genere in Urbe natus & [p] piſtor, ad vicem præmii, quia peculatûs reum detulerat [q] [r] Orfitum ex Præfecto, hanc eamdem provinciam Correctoris adminiſtraverat poteſtate. Eáque confidentiâ deinceps inquietiùs agitans multa, [ſ] in naviculariorum negotio falſum admiſiſſe convictus, ut ferebatur, periit carnificis manu [t] regente Claudio Romam. Multo tamen antequam hoc

5 *Mſ.* pariter.

---

l *Captum ab Haſtariis.*] In Regio codice priùs ſcriptum fuit *Aſcariis*, * ut legitur in Vatic. * [& in Colb.] quod magis placet. Aſcarii enim inter Auxilia Palatina cum Erulis & Batavis recenſentur in Notitia Occidentalis Imperii. Haſtariorum autem numeri ita dicti, nullibi quod ſciam fit mentio. Ceterùm de hac victoria Alamannica loquitur Idatius in Faſtis. *Valeſ.*

m *Per annonariam apparuit Tuſciam*] Duæ erant Tuſciæ Annonaria & Urbicaria, ut Picenum annonarium & urbicarium. Caſſiod. lib. 4. Epiſt. 14. *Per Picenum ſive Tuſcias utraſque* Auctores Rei agrar. pag. 163. *Terminus teſtaceus in ped.* CCCCL. *per Tuſciam Vrbicariam & Annonariam.* * Jornandes de Regnorum Succeſſione, in fine: *Ad cancellos Annonariæ Tuſciæ feliciter dimicans, fugat exercitum.* * L. 12. C. Theod. de indulg. debit. *Picenum & Tuſciam Suburbicarias regiones.* Et *Conſularis Tuſciæ Suburbicariæ*, in inſcriptione Novel. Conſtitutionis Leonis & Majoriani, Tit. IX. *Lindenbr.*

n *Tribunali adſcenſo*] Vaticanus liber clare *eſcenſo.* Hæc & talia non ſine crimine negligi placuit eis, qui optimum exemplar inſpexerunt. *Gron.*

o *Terentius enim humili genere in Urbe natus, provinciam Correctoris adminiſtraverat poteſtate.*] Ad quem etiam plurimæ Conſtitutiones in Cod. Theodoſ. exſtant. L. 4. de juriſdict. *Impp. Valentinianus & Valens AA. ad Terentium Correctorem Tuſciæ.* L. 61. & 65. C. Th. de Decurionib. & ſi quæ aliæ. *Lindenbr.*

p *Piſtor*] Horum conditio qualis fuerit, ſatis ex Cod. Theodoſ. Tit. de piſtor. & Catabolenſ. patet. *Idem.*

q *Officium ex Præfecto*] Sic *Officium judicantis*, L. 13. C. Theod. de erog. mil. ann. & *officiorum annonæ*, L. 19. Tit. eod. *Princeps officii*, L. 1. Cod. Theod. de offic. rect. provinc. *Idem.*

r *Officium ex Præfecto.*] *Orfitum* hîc reſtituendum eſſe dubium non eſt, qui peculatûs arceſſitus à Terentio, miſſus eſt in exſilium. Idem tamen precibus & ſtudio Vulcatii Rufini Præf. Præt. paullo pòſt bonis & patriæ reſtitutus eſt, ut ſcribit Marcellinus cap. 7. hujus lib. *Valeſ.*

ſ *In naviculariorum negotio*] De naviculariis vid. Cod. Theodoſ. lib. XIII. Tit. 6. Cod. Juſtin. lib. XI. Tit. 1. *Lindenbr.*

t *Regente Claudio Romam.*] Quem fuiſſe appellatum Claudium Julium AEdeſium Dynamium colligit Th. Reineſius ex inſcriptione, quam huic applicandam judicat, in epiſtola XIX. *Gron.*

contingeret, v x Symmachus Aproniano successit, inter præcipua nominandus exempla doctrinarum atque modestiæ, quo instante Urbs sacratissima otio copiisque abundantiùs solito fruebatur: [y & ambitioso ponte exsultat atque firmissimo, quem] condidit ipse, & magnâ civium lætitiâ dedicavit ingratorum, ut res docuit apertissima. Qui consumptis aliquot annis domum ejus in Transtiberino tractu pulcherrimam incenderunt, ea re perciti, quòd vilis quidam plebeius infixerat illum dixisse sine indice ullo vel teste, z libenter se vino proprio a calcarias exstincturum, quàm id venditurum pretiis quibus sperabatur. Advenit post hunc Urbis moderator b Lampadius ex Præfecto Prætorio, 6 homo indignanter admodum sustinens, si etiam cùm spueret non laudaretur, ut id quoque prudenter præter alios faciens: sed nonnumquam severus & frugi. Hic cum c magnificos d Prætor ederet ludos, & uberrimè largiretur, plebis nequiens tolerare tumultum, e indignis multa donari sæpe urgentis; ut libera-

6 *In Steph.* τὸ homo *deest.*

---

v *Symmachus Aproniano successit*] Hic est ille Q. Aur. Symmachus P. U. ad quem varia Edicta & Rescripta Valentiniani & Valentis Impp. in Codd. Theod. & Justinianeo exstant: cujus quoque Epistolarum volumina ad nostram memoriam pervenere: in quibus ingenium viri & stili facundiam meritò admiramur. *Lindenbr.*

x *Symmachus.*] De quo exstat hæc vetus Inscriptio: *L. Aurelio. Avianio. Symmacho. V. C. Præfecto. Urbi. Proconsuli Pro. Præfectis. Prætorio, &c.* Pater fuit Q. Aurelii Symmachi illius, cujus hodie Epistolæ leguntur. Præfecturam autem Urbanam iniit sub exitum anni quo Jovianus Aug. & Varronianus Coss. fuêre, & ad exitum usque insequentis anni gessit, ut ex Codice Theodosiano colligitur. * De ejus domo à plebeiis incensa vide Symmachi Epistolam 38. libri 1. Ob quam injuriam cùm Symmachus in agrum secessisset, Senatus non suffragiis modò, sed etiam oratoribus missis ut rediret rogavit: quod testatur Symmachus filius in Epistola citata. * *Vales.*

y *Et amb. ponte exsultat atque firm. quem.*] Hæc verba tam in Editione Aug. quàm in codice Regio & Vatic. [ac Colbert.] omissa sunt: quæ primus supplevit Gelenius: ex conjectura, an ex Hirsfeldensi codice nequeo dicere. Quòd si vera est hæc scriptura, pontem Gratiani hic intelligi oportet, quo in Insulam Tiberinam trajici mos erat. De quo hæc est vetus Inscriptio: *Domini. nostri. Impp. Cæss. Fl. Valentinianus. Trib. pot.* VII. *Imp.* V. COS. II. *P. P. &. Fl. Valens. &. Fl. Gratianus. Pontem. felicis. memoriæ. Gratiani. in usum. Senatus. ac pop. R. constitui. dedicariq. jusserunt.* Idem.

z *Libentius se vino pr. calcarias exstincturum.*] Calcem vino restingui docet Plinius in lib. 36. cap. 24. ubi de malta, * quod cæmenti genus est. Utebantur autem in eam rem vino vilissimo, ut credibile est. Proinde sensus est, Symmachum dixisse, se potiùs vino proprio ad maltam faciendam abusurum, quàm id vili pretio venditurum. * Sed hic locus simpliciter intelligendus est, ut Symmachus dixerit, se libentiùs vinum perditurum, & loco aquæ effusurum, quàm tali aut tali pretio venditurum. Porro in codice Regio & Vat. [& Colb.] legitur *libenter*; non malè. Sic enim loqui amat Ammianus. *Idem.*

a *Calcarias exstincturum*] Tertullianus de Carne Christi, cap. 6. *De calcaria ad carbonariam.* Lindenbr.

b *Lampadius ex Præfecto Prætorio*] Zosim. lib. II. Λαμπάδιος ὁ τῆς αὐλῆς ὕπαρχος, ἀνὴρ δυνάμενος παρὰ τῷ βασιλεῖ πάντων ἀεὶ πλέον ἐπιθυμῶν. Idem.

c *Magnificos Prætor ederet ludos*] A Prætoribus novis ludos edi solitos, constat ex L. 13. & 14. C. Theod. de Prætor. & Quæstor. Symmach. lib. 8. Epist. 14. * Vide quæ ex Photio notavi, ubi de Prætura agit. Tertull. de Spectacul. lib. cap. XII. *Licèt transierit hoc genus editionis ab honoribus mortuorum ad honores viventium, Quæsturas dico, & Magistratus.* Idem cap. ult. in fine: *Ut talia spectes, ut talibus exsultes, quis tibi Prætor, aut Consul, aut Quæstor, aut Sacerdos de sua liberalitate præstabit?* * Idem.

d *Prætor ederet ludos.*] Prætores ludos scenicos, & Circenses, & amphitheatrale munus populo Rom. dabant, ex instituto Augusti, ut videtur. Constantinus verò omnes qui Senatores essent, ad Præturam & Editiones ludorum primus coëgit, ut illi objicit Zosimus in lib. 2. Quo factum est, ut plerique spontaneo exsilio ab hujusmodi impensarum onere se redimerent. *Vales.*

e *Indignis multa donari sæpe urgentis.*] Mimis enim, & histrionibus, & aurigis immensa ab editoribus munera dabantur, ut de Junio Messalla dicit Vopiscus in Caro. * Chrysostomus Homiliâ 67. in Matthæum, & Hom. 19. in Epistolam 2. ad Corinthios; Augustinus in Epistola 5. ad Marcellinum, & * in Sermone 5. eorum quos haud ita dudum edidit Jac. Sirmundus. Denique Ambrosius in Sermone 81. *Quòd si Magistratus*, ait, *in theatris mimis, athletis & gladiatoribus aliisque hujusmodi totum ferè patrimonium suum largitur ac prodigit, ut unius horæ favorem populi acquirat, &c.* ac paullo pòst. *Divitias no-*

lem se & multitudinis ostenderet contemptorem, [f] accitos à Vaticano quosdam egentes opibus ditaverat magnis. Vanitatis autem ejus exemplum, ne latiùs evagemur, hoc unum sufficiet poni: leve quidem sed cavendum judicibus. Per omnia enim civitatis membra, quæ diversorum Principum [7] exornarunt impensæ, nomen proprium inscribebat: non ut veterum instaurator, sed conditor. Quo vitio laborasse Trajanus dicitur Princeps: unde eum [g] herbam parietinam jocando cognominarunt. Hic Præfectus exagitatus est motibus crebris: uno omnium maximo, cùm collecta plebs infima, domum ejus [h i] prope Constantinianum lavacrum injectis [k] facibus incenderat & malleolis, ni vicinorum

7 *Ms.* ex-armarunt.

stras consultè & utiliter disponamus. Præparemus nova & præclarissima munera. Edamus primam candidam in vestitu nudorum: secundam verò non minùs nobilem, &c. Quo in loco Candida dicitur Editio, quæ fiebat à Magistratibus sumptu ipsorum, non ex arca publica. Unde in Calendario Heruvartii in Decembri mense *Munus arca* & *munus Kandida* opponuntur. * Hinc Hieronymus in Epistola ad Pammachium de obitu Paullinæ, munerarium & Candidatum conjungit: *Munerarius pauperum, & egentium candidatus.* In actis passionis Bonifatii Martyris nuper Romæ editis mentio fit hujus *Candidæ.* Sic enim de Aglaë matrona Romana scribitur. *Hæc ergo ter Candidam egerat apud urbem Romam ex Præfectura, habens sub se 73. procuratores, qui curas agebant in possessionibus ejus, & unum majorem, qui erat super omnes.* Ubi scribendum puto: *Ex Prætura.* Prætores enim & Quæstores Candidati id munus edebant, unde & Candida nominata est. * [Græca tamen sic habent: *αὔτη δὲ τρίτον κάνδιδα ἔπραξεν ἐν τῇ Ῥώμῃ, καὶ ἐπαρχότητα.* Græcum contextum mihi communicavit V. CL. & eruditiss. amicus meus, Aimericus Bigotius: ut & verba ex Martyrio S. Eleutherii, ubi pater Eleutherii Nobilissimo ex genere Aniciorum *ter candidam Romæ dedisse* dicitur: *ὅτος ἔδωκε τρία κάνδιδα ἐν τῇ Ῥώμῃ.*] Porrò cùm ejusmodi largitionibus multi rem familiarem exhaurirent; primùm Tiberius eas donationes temperavit, teste Suetonio: deinde Marcus, ut est apud Capitolinum. Postea Macrinus, ut scribit Dio in lib. 78 pag. 878. ac deinceps alii, ut legere est in Codice Theod. in tit. de Prætoribus, & in tit. de expensis ludorum. * Porrò quod ait heic Marcellinus, plebem in Theatro sæpe postulâsse, ut indignis multa donarentur ab Editoribus ludorum; idem quoque scribit Augustinus in Psalmum 136. hisce verbis: *Si non timeret famem in domo sua, qui clamat ut pantomimi vestiantur*, & in psalmum 149. *Quanta donant*, inquit, *quanta impendunt? Effundunt vires non patrimonii tantùm, sed etiam animi sui. Isti fastidiunt pauperem, quia populus non clamat ut pauper accipiat: clamat autem populus, ut venator accipiat.* * Vales.

f *Accitos a Vaticano q. egentes.*] Intelligo pauperes, qui in vestibulo ædis Apostolorum quæ erat in Vaticano, stantes stipem petebant, teste Procopio in Anecdotis pag. 117. & Paullino in Epist. ad Alethium: quod & in aliis Ecclesiis seu Basilicis Christianorum observabatur, ut docet Chrysostomus in tract. 2. de negatione S. Petri. * & in Homilia IX. de Pœnitentia: ubi ait conchas quidem aquâ plenas pro foribus Ecclesiæ positas fuisse, ut fideles ingressuri manus abluerent: pauperes verò in vestibulo sedisse, ut Christiani per eleemosynam animæ sordes abstergerent. Denique in Homil. 30. in Epistolam priorem B. Pauli A. ad Corinthios, mendicos valvis Basilicarum affixos, ornamentum esse Ecclesiæ testatur, adeo ut absque illis imperfectus esset Ecclesiæ cœtus. * Ceterùm piam Christianorum consuetudinem quæ tunc temporis obtinebat, tacitus præterire non possum. Simul atque enim Præturam aut Consulatum Senatores erant adepti, ad ædem Apostolorum Deo gratias acturi currebant, & pauperibus pecuniam ac vestes largiebantur. Sic enim Prudentius in lib. I. contra Symmachum.

Martyris ante fores Bruti submittere fasces
Ambit, & Ausoniam Christo inclinare securem.

& Ennodius in Apologia pro Synodo Palmari, in fine: *Mentior, nisi egena agmina Consulatûs vestri, subsidio miseriarum, præstolantur adventum.* Et paullo pòst: *Ecce nunc ad gestatoriam sellam Apostolicæ Confessionis uda mittunt lumina Candidatos, &c.* Idem.

g *Herbam parietinam jocando cognominarunt*] Aur. Victor in Constantino: *Hic Trajanum herbam parietariam, ob titulos multis ædibus inscriptos, appellare solitus est.* Lindenbr.

h *Prope Constantinianum lavacrum*] Constantinus Imp. cùm Byzantium vetus suo nomine appellasset, inter alia Urbis illustria monumenta, λουτρὰ etiam splendida exædificavit. Codinus in Originib. CP. Harum balnearum mentio quoque in veteri novæ Romæ Descriptione, ex qua in X. regione eas fuisse scimus. Unde P. Gillii viri doctissimi error detegitur Topograp. CP. lib. III. cap. ult. *Constantianas* legentis. Quas & ipsas quidem fuisse nemo negat, sed post Chalcedonos murorum à Valente destructionem primùm exstructas. Socrates Histor. Eccles. lib. IV. cap. 8. *Idem.*

i *Prope Constantinianum lavacrum.*] Thermæ Constantinianæ in regione VI. urbis Romæ fuerunt, ut scribit P. Victor: à Constantino M. pòst victoriam de Maxentio ædificatæ, teste Aurelio Victore: *Circus Maximus excultus mirificè, atque ad lavandum institutum opus, ceteris haud multo dispar.* Vales.

k *Facibus incenderat & malleolis.*] Hujusmodi periculis Præfecti urbis Romæ obnoxii erant, ut præter

& familiarium veloci concursu à summis tectorum culminibus petita saxis & tegulis abscessisset. Eáque vi territus ipse [8] primitus crebrescentis seditionis in majus, secessit ad [l] Mulvium pontem, (quem struxisse superior dicitur Scaurus) adlenimenta ibidem tumultus opperiens, quem causa concitaverat gravis. AEdificia erigere exoriens nova, vel vetusta quædam instaurans, non [m] ex titulis solitis parari jubebat impensas: sed si ferrum quærebatur, aut plumbum, aut æs, aut quidquam simile; Apparitores immittebantur, qui velut ementes diversa, raperent species nulla pretia persolvendo: unde accensorum iracundiam pauperum [9] damna deflentium crebra ægrè potuit celeri vitare digressu. Advenit successor ejus [n] [o] ex Quæsitore Palatii [1] Juventius, integer & prudens, Pannonius: cujus administratio quieta fuit & placida, copiâ rerum omnium fluens. Et hunc quoque discordantis populi seditiones terruere cruentæ, quæ tale negotium excitavêre. [p] [q] Damasus & Ursinus supra humanum modum ad rapiendam Episcopatus sedem ardentes, scissis studiis asperrimè conflictabantur, adusque mortis vulnerúmque discrimina adjumentis utriusque progressis: quæ nec corrigere sufficiens Juventius nec mollire, coactus vi magna secessit in suburbanum. Et in concertatione superaverat Damasus, parte quæ ei favebat instante. Constátque [r] in basilica Sicinini, ubi ritus Christiani est conventiculum, uno die centum triginta septem reperta cadavera peremptorum: ef-

8 *Ms.* primitus crebresc. 9 τὸ damna *vulg. deest.* 1 *Ms.* Juventius, *& ita infr.*

Symmachi exemplum proximè allatum docet Ambrosius in Ep. 29. ad Theodosium: *Neque recordaris, Imperator, quantorum Romæ domus Præfectorum incensæ sunt: & nemo vindicavit. Immò si quis Imperatorum voluit factum severiùs reprehendere, ejus magis, qui tanto est perculsus dispendio, causam gravet.* Vales.

l *Mulvium pontem*] De quo Livius lib. XXVII. Juvenalis Satyr. 6. Pub. Victor in Descriptione urbis Romæ. *Lindenbr.*

m *Ex titulis solitis.*] Puta ex conditis formarum aut operum publicorum, & ex reliquis vectigalibus populi Rom. quæ ad restaurationem operum publicorum erant deputata, ut suprà notare memini. Vide Symmachum in lib. x. Ep. 33. & 50. *Vales.*

n *Ex Quæsitore Palatii Viventius*] Ms. *Juventius.* Sed vulgata lectio recta Exstantque ad hunc Viventium varia Impp. Valentin. Valent. & Gratian. Rescripta. L. 4. C. Theod. de offic. rect. provinc. L. 30. C. eod. de cursu publ. aliaque alibi non pauca. *Lindenbr.*

o *Ex Quæsitore Palatii Juventius.*] De quo Marcellinus in lib. 26. non procul ab initio hæc dixit: *Morborum causas investigandas acerrime Ursacio Off. Magistro Delmatæ* (sic enim Ms. Reg. & Editio Rom.) *crudo, & Juventio Sisciano Quæstori tunc commiserunt.* Ejusdem Juventii Præf. Urbi meminit Symmachus in lib. x. Epist. 43. His igitur testimoniis adductus *Juventium* hîc edere malui, quàm cum Gelenio aut Lindenbrogio *Viventium*, præsertim cùm & Mss. Regius ac Flor. [& Colb.] cum Editione Aug. à nostris partibus stent. Atque ita in Codice Th. emendandum censeo. [*Quæsitor* autem heic (ut & ait P. Pithœus) ponitur pro *Quæstor.*] Vales.

p *Damasus & Ursicinus*] Ita Anastasius & Liutprandus in Vitis PP. *Ursinum* vocat Rufinus Hist. Eccles. lib. II. cap x. *Ursacium* Socrates lib. IV. cap. 24. Sozomenus lib. VI. cap. 23. *Ursicium* Nicephorus Callistus lib. XI. cap. 30. *Lindenbr.*

q *Damasus & Ursicinus.*] *Ursinus* in codice Regio & Valent. [& Colb] nominatur. Neque aliter hunc Damasi competitorem appellat Hieronymus in Chronico, & in Epist. ad Damasum, Socrates in lib. 4. cap. 29. & ex eo Cassiodorus in lib. 8. Hist. Tripertitæ. Accedunt Epistolæ Concilii Aquileiensis, & Concilii Romani à Jac. Sirmundo nuper editæ, in quibus Ursinus dicitur, ut & apud Rufinum. De quo consulendi sunt Annales Illustriss. Cardinalis Baronii. *Vales.*

* r *In Basilica Sicinini.*] Marcellinus Presbyter in Præfatione libelli precum, quem obtulit Valentiniano juniori, hanc *Basilicam Liberii* vocat, eo quòd Liberius Papa illic Ecclesiam ædificasset. Mentio fit hujus Basilicæ à Liberio Papa constructæ apud Anastasium Bibliothecarium in gestis Liberii. Verùm Anastasius eam Basilicam à Liberio structam esse dicit in Macello Liviæ, non in Basilica Sicinini. Macellum autem illud, & Sicinii Basilica fuerunt in regione v. *Basilicam Liberii* vocat vetus Scrip-

feratámque diu plebem ægrè poſtea delenitam. Neque ego abnuo, oſtentationem rerum conſiderans Urbanarum, hujus rei cupidos ob impetrandum quod appetunt omni contentione laterum jurgari debere: cùm id adepti, futuri ſint ita ſecuri, [ſ t] ut ditentur oblationibus matronarum, [v] procedántque vehiculis inſidentes, circumſpectè veſtiti, epulas curantes profuſas, adeo ut eorum convivia regales ſuperent menſas. Qui eſſe poterant beati revera, ſi magnitudine Urbis deſpecta quam vitiis opponunt, ad imitationem Antiſtitum quorumdam provincialium viverent: [x] quos tenuitas edendi potandique parciſſi-

tor, qui hiſtoriam hujus ſchiſmatis litteris mandavit: Socrates in libri IV. capite 49. *Baſilicam Sicinam*, τόπον τῆς βασιλικῆς Σικίνης. * Valeſ.

ſ *Vt ditentur oblationibus matronarum. &c.*] Nimis pol hoc verum: & inſatiabile habendi ſtudium in ſacri ordinis viris, non antiqua ſolùm, ſed * noſtra quoque tempora ſciunt. * Inſanum benead Ammiani mentem Hieronymus ad Euſtochium Epiſt. 22. *Quidam in hoc omne ſtudium vitamque poſuerunt, ut matronarum nomina, domos, moreſque cognoſcant, ex quibus unum, qui hujus artis eſt princeps, breviter ſtrictimque deſcribam, quo faciliùs magiſtro cognito, diſcipulos recognoſcas. Cum Sole feſtinus exſurgit, ſalutandi ei ordo diſponitur, viarum compendia requiruntur, & pæne uſque ad cubicula dormi ntium ſenex importunus ingreditur: ſi pulvillum viderit, ſi mantile elegans; ſi aliquid domeſticæ ſupellectilis, laudat, miratur, attrectat, & ſe his indigere conquerens, non tam impetrat, quàm extorquet: quia ſingulæ metuunt veredarium Vrbis offendere.* Vide locum. Idem Epiſtola ad Heliodorum 2. ad Nepotianum Epiſt. 2. * Cui tamen vitio in partem obviare conati ſunt Impp. Valentinianus, Valens & Gratianus AAA. ut ex eorum Conſtitutione ad ipſum hunc Damaſum Epiſc. urbis Rom. conſtat; cujus hæc ſunt verba L. 20. C. Theod. De Epiſc. Eccleſ. & Clericis: *Eccleſiaſtici aut ex Eccleſiaſticis, vel qui Continentium ſe volunt nomine nuncupari, viduarum ac pupillarum domos non adeant, ſed publicis exterminentur judiciis, ſi poſthac eos adfines earum vel propinqui putaverint deferendos. Cenſemus etiam, ut memorati nihil de ejus mulieris, cui ſe privatim ſub prætextu religionis adjunxerint, liberalitate quacumque, vel extremo judicio poſſint adipiſci. Et omne in tantum inefficax ſit, quod alicui horum ab his fuerit derelictum, ut nec per ſubjectam perſonam valeant aliquid vel donatione vel teſtamento percipere. Quinetiam ſi fortè poſt admonitionem Legis noſtræ aliquid hiſdem eæ feminæ vel donatione, vel extremo judicio putaverint relinquendum, id Fiſcus uſurpet. Ceterum ſi earum quid voluntate percipiunt, vel ad earum ſucceſſionem vel bona Jure Civili, vel Edicti beneficiis adjuvantur, capiant ut propinqui.* Lecta in Eccleſiis Rom. III. Kal. Auguſt. Valentin. & Valente III. AA. Cons. *Lindenbr.*

t * *Ut ditentur oblationibus matronarum.*] Epiſcopos urbis Romæ perſtringit Marcellinus, qui oblationes fidelium in proprios uſus convertebant: ἐπὶ προσφορῶν ὀνόματι τὴν δωροληψίαν ἐπιτεχνώμενοι, ut ait Apollonius de Montano hæretico apud Euſebium. Veteres Chriſtiani olim annonam & pecunias offerebant Sacerdotibus, quibus non ſolùm Clerici, ſed etiam pauperes matricularii alerentur. Poſtea Sacerdotes quidam has pecunias intervertere & in ſinum ſuum congerere cœperunt; & paucorum culpâ, ut reliqui omnes hac ſuſpicione contingerentur, effectum eſt. Quocirca Johannes Chryſoſtomus in Homilia 21. in Epiſtolam Pauli A. ad Corinthios ſuadet fidelibus, ut ipſi eleemoſynas ſuas erogent pauperibus, nec Sacerdoti ulteriùs offerant. Lege Gregorium Nazianzenum in Oratione 32. pag. 526. & de Epiſcoporum provincialium tenui victu, vili cultu, demiſſiſque oculis, eumdem in Carminibus pag. 11. * *Valeſ.*

* v *Procedántque vehiculis inſidentes, circumſpectè veſtiti, ep. cur. profuſas.*] De hoc non Antiſtitum modò Romanorum, ſed etiam ceterorum Patriarcharum & Archiepiſcoporum luxu loquitur Gregorius Nazianzenus, in Oratione funebri de laudibus Baſilii, paginâ 360. & in Oratione 32. pag. 526. * *Idem.*

[x *Si ad imitationem quorumdam Antiſtitum Provincialium viverent, quos tenuitas edendi potandique parciſſime, vilitas etiam indumentorum & ſupercilia humum ſpectantia commendant.*] Martinus Turonorum Epiſcopus, æqualis eorum temporum, *in Epiſcopatu idem conſtantiſſimè perſeverabat, qui priùs fuerat. Eadem in corde ejus humilitas; eadem in veſtitu ejus vilitas erat:* ut ſcribit Sulpicius Severus in vita S. Martini. Germanus quoque Autiſſiodorenſis Epiſcopus, Martino ſuppar, vili veſte utebatur, licèt numquam Monachus fuiſſet, ſicuti fuerat Martinus, *Germano* (inquit Conſtantius Preſbyter in libro de ejus vita) *indumentum cuculla & tunica indiſcretis fuere temporibus.* Cuculla autem & tunica indumenta tum erant plebis Romanæ. Cucullæ nomine deſignat heic Conſtantius veſtem cucullatam, & à cucullo capitis tegumento ita dictam: quæ tunica alio nomine capa dicebatur, quòd caput operiret: erat autem non cucullata modò, ſed etiam manicata vel manuleata, & talaris: *Supercilia humum ſpectantia* apud Ammianum, & *cordis humilitas* apud Sulpicium, una res eſt. Legimus Theodoſium Juniorem Aug. Cherſonenſis Epiſcopi, Conſtantinopoli mortui ſagum ſordidum magnâ curâ quæſiviſſe, & ob ſanctitatem hominis reverenter induiſſe. Severus Sulpicius in libri de vita S. Martini capite XXVI. *Sed nec cibo*, inquit, *aut ſomno quidem indulſit, niſi in quantum naturæ neceſſitas cogebat.* Idem in 2. Dialogi de virtutibus B. Martini capite I. *tunicam* & *amphibalum*

mè, vilitas etiam indumentorum, & supercilia humum spectantia, perpetuo numini verisque ejus cultoribus ut puros commendant & verecundos. Hactenus deviasse sufficiet, nunc ad rerum ordines revertamur.

CAP. IV. Dum aguntur antedicta per Gallias & Italiam, novi per Thracias exciti sunt procinctus. Valens enim ut consulto placuerat fratri, cujus regebatur arbitrio, arma concussit in Gothos, ratione justa permotus: quòd auxilia misere Procopio civilia bella cœptanti. Ergo convenit pauca super harum origine regionum & situ transcurrere per brevem excessum. Erat Thraciarum descriptio facilis, si veteres concinerent stili: quorum obscura varietas quoniam opus veritatem professum non juvat, sufficiet ea quæ vidisse meminimus expedire. Has terras immensa quondam camporum placiditate aggerúmque altitudine fuisse porrectas, [y] Homeri perennis auctoritas docet, [z] Aquilonem & [2] Zephyrum ventos exinde flare fingentis: quod aut fabulosum est, aut tractus antehac diffusi latissimè, destinatique nationibus feris, cuncti Thraciarum vocabulo censebantur. Et partem earum habitavere Scordisci, longè nunc ab iisdem provinciis disparati, sævi quondam & truces, ut antiquitas docet, hostiis captivorum Bellonæ litantes & Marti, [a] humanúmque sanguinem in ossibus [3] capitum cavis bibentes avidiùs: quorum asperitate post multiplices pugnarum ærumnas sæpe res Romana vexata, [b] postremò omnem amisit exercitum cum rectore. Sed ut nunc cernimus, eadem loca formata in cornuti sideris modum, effingunt theatri faciem speciosam. Cujus in summitate Occidentali montibus præruptis densitate Succorum patescunt angustiæ, Thracias dirimentes & Daciam. Partem verò sinistram arctois obnoxiam stellis [4] AEmimontanæ celsitudines claudunt, ut & Hister quà Romanum cæspitem lambit, urbibus multis & castris contiguus & castellis. Per dextrum quod australe est latus,

2 τὸ ventos *Steph. deest.* 3 *Ms.* capitum cavis. 4 *Ms.* Hæmimontana celsitudines clauduntur.

Martino Episcopo tribuit: & in capite IV. eum, cùm diœceses visitaret, *veste hispida, nigro & pendulo pallio circumtectum* fuisse prodit, nec vehiculo, ac ne equo quidem, sed *asello suo* insedisse, & tantummodò *piscem Paschæ diebus edere consuevisse*: ut in Dialogi III. capite XIII. invenio.] *Vales.*

y *Homeri perennis auctoritas*] Iliad. IX.
Βορέης καὶ ζέφυρος τώτε Θρῄκηθεν ἄητον
Ἐλθόντ' ἐξαπίνης. Lindenbr.

z *Aquilonem & Zephyrum ventos exinde flare.*] Homeri versum qui est in Il. 9. sic explicat Strabo in lib. I. ut Homerus non generaliter dixerit è Thracia Zephyrum flare; sed tantùm incolis Thasi, Lemni, ac Samothraciæ. Alii etiam aliter explicabant, ut ibidem refertur à Strabone. Sed fortasse & hoc dici potest, Homerum poëticâ licentiâ id dixisse. Nam Poëtæ omnes ventos è Thracia flare fabulantur, ibique ventorum specum esse: ut scribit ex Dionysophane Scholiastes Apollonii pag. 39. & auctor Etymologici in Ἀργεστής. Vales.

a *Humanumque sanguinem in ossibus capitum humanis bibentes*] Rufus Fest. *In Thraciæ regionibus etiam Scordisci habitaverunt, pariter crudele & callidum genus. Multa de sævitia prædictorum fabulosa memorantur, quòd hostiis captivorum Diis suis aliquando libaverint, atque sanguinem humanum in ossibus capitum potare sint soliti.* Florus lib. III. cap. 4. Vid. alia his similia apud Herodot. lib. IV. & Auctorem libri περὶ τῶν καλῶν, Pomp. Melam lib. II. cap. I. Solin. cap. 20. Isidorum lib. IX. cap. 2. Paul. Warnefr. Histor. Longobard. lib. I. cap. 27. * Athenæum lib. 2. * *Lindenbr.*

b *Omnem amisit exercitum cum rectore.*] C. Porcius Cato Consul cùm Scordiscis bellum intulisset, malè rem gessit, ut scribit Eutropius in lib. 4. & Prologus libri 63. Titi Livii: exercitus enim (simile prodigio) pæne totus est interceptus, ut loquitur Florus in lib. 3. cap. 4. Dio in Fragmentis quæ nuper edidimus τὴν Κάτωνος συμφορὰν vocat. Sed nemo ex illis Scriptoribus Catonem

ſcopuli tenduntur Rhodopes: [c] unde [5] Eoum jubar exſurgit, finitur in fretum: cui undoſiùs ab Euxino Ponto labenti, pergentíque fluctibus reciprocis ad AEgæum, diſcidium panditur terrarum anguſtum. Ex angulo tamen Orientali Macedonicis jungitur collimitiis per artas præcipitéſque vias, [6] quæ cognominantur [d] Acontiſma: cui proxima [e] [f] Arethuſa convallis & ſtatio, in qua viſitur Euripidis ſepulcrum tragœdiarum ſublimitate conſpicui, & [g] Stagira, ubi Ariſtotelem, ut Tullius ait, fundentem aureum flumen, accepimus natum. Hæc quoque priſcis temporibus loca barbari tenuere, morum ſermonúmque varietate diſſimiles. E quibus præter alios ut immaniter efferati [7] timebantur Odryſæ, ita humanum fundere ſanguinem aſſueti, ut cùm hoſtium copia non daretur, ipſi inter epulas poſt cibi ſatietatem & potus, ſuis velut alienis corporibus imprimerent ferrum. Verùm auctâ Republicâ, dum Conſulare vigeret imperium, has gentes antehac ſemper indomitas, vagantéſque ſine cultu vel legibus, [h] Marcus Didius ingenti deſtinatione preſſit; Druſus intra fines continuit proprios; Minucius prope amnem Hebrum, à celſis Odryſarum montibus fluentem, ſuperatos prœlio ſtravit: poſt quos reſidui ab Appio Claudio Proconſule ſunt infeſta concertatione deleti. Oppida enim in Boſporo ſita & Propontide claſſes obtinuere Romanæ. [i] Advenit poſt hos Imperator Lucullus, qui cum [8] duriſſima gente Beſſorum conflixit omnium primus: eodémque impetu [k] AEmimontanos acriter reſiſtentes oppreſſit. Quo imminente, Thra-

5 *Mſ.* eo jubar. 6 *Al.* qua cognom. 7 *Al.* memorantur. 8 *Mſ* duriſſima.

Porcium in eo bello occubuiſſe ſcribit. *Valeſ.*

c *Vnde eorum jubar exſurgit*] Mſ. *Vnde eo jubar.* Scripſit Ammian. *unde eoum jubar*: quæ dicendi forma apud eum frequens. Sic lib. 18. *Ad tuendas partes Eoas.* Lib. xx. *Per Eoos tractus.* Lib. XXVII. *Per Eoum orbem, &c.* Lindenbr.

d *Acontiſma.*] Hunc aditum provinciæ Macedoniæ commemoravit in lib. 26. Fuit & Manſio in eo aditu ita dicta inter Topirum Rhodopæ, & Neapolim Macedoniæ opida: cujus meminit Antoninus in Itinerario. In Burdigalenſi Itinerario ſic notatur:

Civitas Topirum m. x.
Mut. Pardos m. 8. *finis Rhodopæ, & Macedoniæ.*
Manſio Acontiſma m. 9.

Sic enim ſcribendum eſt. Conſtantinus in lib. 2. περὶ θεμάτων Acontiſma inter urbes provinciæ Thraciæ numerat: cui non aſſentior. *Valeſ.*

e *Arethuſa convallis & ſtatio, in qua viſitur Euripidis ſepulcrum*] Plutarchus in Lycurgo, Pauſanias in Atticis, Plinius lib. XXXI. cap. 2. Dionyſius Antholog. lib. III. * Vitruvius lib. 8. cap. 3. * *Lindenbr.*

f *Arethuſa convallis & ſtatio.*] Sic Gelenius edidit. At in codicibus * Mſſ. Vatic. Toloſ. * Regio [& Colbertino,] perinde ac in Auguſtana Editione ſcriptum reperi, *Arethuſa cures vales eſt ſtatio.* Unde ita ferè ſcriptum fuiſſe conjici poteſt, *Arethuſa circa valles eſt ſtatio.* Arethuſa urbs Græca in Macedonia recenſetur à Scylace Caryandeno. Ptolemæus Amphaxitidis opida numerat Ἀρέθουσα, ϛάγειρα. In ea fuit mutatio curſus publici, ut ſcribitur in Burdigal. Itinerario ſic: *Manſ. Acontiſma* 9. *Mut. Neapolim m.* 9. *Civ. Philippis m.* x. *Mut. Ad duodecimum m.* 12. *Mut. Doberos m.* 7. *Civ. Amphipolim m.* 13. *Mut. Peripidis m.* x. *Ibi poſitus eſt Euripides poëta*: legendum eſt *Mutatio Arethuſa.* Valeſius. Sane quis neget ſic conjici poſſe? Sed quis etiam dicat tali conjecturæ ſententiam ſanam adeſſe? Erant hæc loca plena vallibus & collibus; ac tota quidem Thracia. An igitur hæc una per tam multiplices valles ſtatio? Quis id dixerit? aut quis recenſuit talem ſtationem, vel alteram circa montes. Haud dubie latet alterius hiſtoriæ alluſio. Mihi in mentem venit *Arethuſa arx Sitalcæ & ſtatio.* Gron.

g *Stagira ubi Ariſtotelem*] Pomp. Mela lib. II. cap. 2. & alii plures. *Lindenbr.*

h *Marcus Didius, &c.*] Florus lib. III. cap. 4. Rufus Feſt. *Marcus Didius vagantes Thracas repreſſit, Marcus Druſus intra fines proprios continuit, Minucius in Hebri fluminis glacie vaſtavit. Per Appium Claudium Proconſulem hi qui Rhodopen incolebant victi ſunt. Europæ maritimas urbes antea Romana claſſis obtinuit.* Idem.

i *Advenit poſt hos Imp. Lucullus*] Eutropius lib. VI. & alii. *Idem*

k *AEmimontanos acriter reſiſt.*] Hæc ferè omnia ex Rufi Feſti Breviario paucis immutatis tranſlata ſunt: ſic

ciæ omnes in ditionem veterum [9] transiere nostrorum: hócque modo post procinctus ancipites, Reipub. [1] sex provinciæ sunt quæsitæ. Inter quas prima [1] [m] ex fronte quæ Illyriis est confinis, Thracia speciali nomine appellatur: quam Philippopolis Eumolpias vetus, & Beroea amplæ civitates exornant. Post hanc AEmimontus Hadrianopolim habet, quæ dicebatur [n] Uscudama, & Anchialon, civitates magnas. Dein [o] Mysia, ubi [p] Marcianopolis est, à sorore Trajani Principis ita cognominata, & Dorostorus, & Nicopolis, & [q] Odyssus: juxtáque Scythia, [r] in qua celebriora sunt [2] aliis oppida Dionysopolis, & Tomi, & [3] [s] Calatis. Europa omnium ultima, præter municipia urbibus nitet duabus, [t] Apris & Perintho, quam Heracleam posteritas dixit. Rhodopa huic adnexa Maximianopolim habet, & Maroneam, & [v] AEnum, quâ conditâ & relictâ AEneas Italiam auspiciorum prosperitate perpetua [4] post

9 *Al.* transivere. 1 *Al.* ex fronte quæ. 2 τὸ aliis *deest vulg.* 3 *Ms.* Galati. 4 *Ms.* τὸ post *deest.*

enim ait Festus: *M. Lucullus per Thracias cum Bessis primùm conflixit. Ipsam caput gentis Thraciam vicit: AEmimontanos subegit: Eumolpiadam quæ nunc Philippopolis dicitur, Uscadamam quæ modò Hadrianopolis nominatur, in ditionem nostram redegit, Cabylem cepit, &c.* Sic enim in vetustissimo exemplari Bibliothecæ Regiæ hic locus Festi perscriptus est. *Vales.*

l *Sex provinciæ sunt quæsitæ.*] Rufus Festus sic habet, ut quidem in Ms. Regio legitur: *Ita ditioni Reip. sex Thraciarum provinciæ sunt conquæsitæ: Thracia, AEmimontus, Mæsia inferior, Scythia, Rhodopa, Europa.* Et paullò suprà: *Per Appium Claudium Proconsulem, hi qui Rhodopam incolebant, victi sunt.* In Itinerario Burdigalensi *Rhodopea provincia* dicitur. In Notitia autem Imperii *Rhodopa*: sic enim habet Ms. *Idem.*

m *Quæ ex fronte Illyriis est confinis.*] Magis placet Codicis Regii [& Colbertini] * Tolos. ac Vatic. * aliorúmque scriptura, *prima ex fronte, quæ Ill. &c.* Ait enim ex eo latere quod Illyrico contiguum est, primam è Thraciarum provinciis occurrere Thraciam propriè dictam, quod verum est: Thracia enim propriè dicta, Daciæ Illyrici provinciæ confinis est, út ex Itinerario Burdigalensi apparet. At in vulgata scriptura hæc verba *ex fronte* superflua essent. Quòd si à fronte quæ Macedoniæ conterminat, cœpisset Ammianus, primam tunc Rhodopam posuisset. *Idem.*

n *Uscudoma.*] Rectiùs in exemplari Regio, * Tolos. * [& Colb.] *Uscudama*: sic enim Festus, Jordanes & Marcellinus noster alibi eam vocant. *Idem.*

o *Mysia.*] Hæc Mœsia inferior seu secunda appellatur, de qua Marcellinus in lib. XVII. cap. 12. *Pannonias Mœsiarúmque alteram cuneis incursare dispersis.* At superior seu Mœsia prima inter provincias erat Illyrici, ut docet Notitia Imperii, & Rufus Festus. *Idem.*

p *Marcianopolis à sorore Trajani*] Meminerunt civitatis Procopius de ædificiis, & Tabula vetus itineraria. De sorore Trajani ita in antiqua inscriptione: DIVI TRAJANI AUGUSTI ET MARCIANAE SORORIS AUG. * Cur autem sororis nomine hanc urbem Trajanus appellarit, Jordanes narrat de rebus Geticis, pag. 50. De sorore Trajani Plinius in Panegyr. * *Lindenbr.*

q *Odyssus.*] Sic Ptolemæus appellat, & Procopius in lib. 4 de Fabricis. Sed Diodorus Siculus, & Strabo Odessum vocant Milesiorum coloniam, inter Apolloniam & Callatim ex adverso Heracleæ in Ponto nobilissimæ sitam, ut scribit Diodorus in fine lib. XX. Quam scripturam firmant nummi veteres, quorum unum ostendit mihi vir Clar. Johannes Tristanus cum hac inscriptione: ΘΕΟΥ. ΜΕΓΑΛΟΥ. & ad latus, ΟΔΗ. & alterum pulcherrimum in Thesauro Nobilissimi Aurelianensium Principis ab se visum esse testatus est inscriptione integra: ΘΕΟΥ. ΜΕΓΑΛΟΥ. ΟΔΗCΙΩΤΩΝ. Vales.

r *In qua celebriora sunt aliis oppida*] *Celebria* esse antiquam lectionem, hoc est, haberi in Vaticano codice testatur Is. Vossius ad Melam lib. II. cap. II. quæ perperam mutata sit. *Gron.*

s *Et Calatis.*] Callatis geminato lambda scribi debet ex Ptolemæo, Procopio, Diodoro, Etymologico magno: quibus accedunt Tabula Peutingerorum, & Nummi veteres ΚΑΛΛΑΤΙΑΝΩΝ. Condita est ab Heracliensibus in Ponto, ut ait Memnon & Strabo, & à vicina palude sic nominata, ut ait Autor Etymologici. Κάλλατις, inquit, πόλις ἐστὶ κτισθεῖσα ὑπὸ ἡρακλεωτῶν. ὠνόμασται δὲ ἀπὸ τῆς παρακειμένης λίμνης. Regius [& Colb.] codex hic scriptum habebat *Galati*: quomodo & in Rufi Festi exemplaribus, & alibi dicitur: ut apud Diodorum in fine lib. 20. περιληφθεὶς οἰδήμασιν, ἣ κεῖται μεταξὺ μὲν ἀπολλωνίας καὶ γαλατίας. scribe καλάτιδος. Ptolemæus καλλατίαν vocat. *Vales.*

t *Apris.*] Ptolemæus in Thracia recenset Ἄπροι· κολώνια ἡρακλεια. Procopius in lib 4. Gotth. & Constantinus in lib. de Themat. ex Hierocle ἄπρι nominant. *Idem.*

v *AEnum quam conditam & relictam AEneas*] Pomp. Mela lib. II. cap. 2. *Eximia est AEnos ab AEnea profugo*

diuturnos

diuturnos occupavit errores. Constat autem, ut vulgavere rumores adsidui, omnes pæne agrestes, qui per regiones prædictas montium circumcolunt altitudines, salubritate virium & prærogativâ quadam vitæ longiùs propagandæ nos anteire; ídque inde contingeres arbitrantur, quòd colluvione ciborum abstinent calidis, & perenni viriditate roris asperginibus gelidis corpora constringente, auræ purioris dulcedine potiuntur, radiósque Solis suapte naturâ vitales primi omnium sentiunt, nullis adhuc maculis rerum humanarum [5] infectos. His ita digestis pedem referamus ad cœptum.

Cap. V. Procopio superato in Phrygia, internarúmque dissensionum materiâ consopitâ, Victor Magister equitum ad Gothos est missus, cogniturus apertè quam ob causam gens amica Romanis, [x] fœderibúsque [6] ingenuæ pacis obstricta, armorum dederat adminicula bellum Principibus legitimis inferenti. Qui ut factum [7] firma defensione purgarent, litteras ejusdem obtulêre Procopii: ut generis Constantiniani propinquo imperium sibi debitum sumpsisse commemorantis, veniáque dignum asserentes errorem. Quibus eodem referente Victore compertis, Valens [8] parvi ducens excusationem vanissimam, in eos signa commovit, motûs adventantis jam præscios: & pubescente vere quæsito in unum exercitu, prope [y] Daphnem nomine munimentum est castra metatus: ponteque contabulato supra navium foros flumen transgressus est Histrum, resistentibus nullis. Jamque sublatus fiduciâ, cùm ultro citróque discurrens nullum inveniret quem superare posset vel terrere: omnes enim formidine perciti militis cum apparatu ambitioso propinquantis, montes petivêre Serrorum arduos, & inaccessos nisi perquam gnaris. [9] Ne igitur æstate omni consumpta sine ullo remearet effectu, Arinthæo Magistro peditum misso cum prædatoriis globis, familiarum rapuit partem, quæ antequam ad dirupta venirent & flexuosa capi potuerunt, per plana camporum errantes. Hócque tantùm quod fors dederat impetrato, rediit cum suis innoxius, nec illato gravi vulnere nec accepto. Anno secuto ingredi terras hostiles pari alacritate cona-

5 *Ms.* infestos. 6 *Ms.* juge. 7 *Al.* prima. 8 *Ms.* parviducens. 9 τὸ igitur *in vulgatis libb. deest.*

condita. Procop. de AEdif. pag. 44. Stephan. in Αἴνεια. *Lindenbr.*

x *Fœderibus ingenuæ pacis obstricta*]. Ms. *vige pacis.* Fortè scripsit Ammian. *fœderibus jugis pacis* ut inf. *juge silentium.* Vel *ingenuam pacem* vocat, quæ nullis sophismatum technis fallit. Sed alterum rectius esse videtur. *Idem.*

y *Daphnem nomine munimentum.*]. Daphne castrum fuit in Mœsia secunda, quod Constantinus Maximus adversus Gothorum excursus ædificavit, teste Procopio in lib. 4. de operibus Justiniani. Unde in Nummis Constantini CONSTANTINIANA. DAFNE. dicitur, teste Occone & Goltzio. Ad eodem castro dicti sunt Ballistarii Dafnenses, & Constantini Dafnenses inter militares numeros, qui Magistro militum per Thracias obtemperabant, ut legitur in Imperii Notitia. Procopius quidem hoc castrum in adversa Danubii ripa collocare videtur ex adverso Transmariscæ castelli: sic enim ait: μετὰ τὸ κύντον τὸ τρισμαρίσκας ὀχύρωμά ἐστιν, ὅπερ καταντικρὺ ἐν τῇ ἀντιπέραν ἠπείρῳ Κωνσταντῖνος ποτὲ Ῥωμαίων βασιλεὺς φρούριον οὐκ ἀπημελημένον ᾠκοδομήσατο Δάφνην ὄνομα, οὐκ ἀξύμφορον νενομικὼς ταύτῃ φυλάσσεσθαι τὸν ποταμὸν ἑκατέρωθεν. *Post Quintum Trismariscæ castellum sequitur, cui ex adverso in opposita continente Constantinus olim Imp. castrum non obscurum exstruxit, Daphnem nomine, è republica fore ratus, si utramque fluminis ripam eo modo custodiret.* * Hæc cùm ego olim adnotâssem, incidi postea in tomum III. Gret-

tus; fusiùs Danubii gurgitibus vagatis impeditus, mansit immobilis, [z] [a] prope Carporum vicum stativis castris adusque autumnum locatis emensum. Unde, quia nihil agi potuit dirimente magnitudine fluentorum, Marcianopolim ad hiberna discessit. Simili pertinacia tertio quoque anno [b] per Novidunum navibus ad transmittendum amnem connexis perrupto barbarico, continuatis itineribus longiùs agentes [c] Greuthungos bellicosam gentem adgressus est: póstque leviora certamina [d] [e] Athanaricum ea tempestate judicem potentissimum, ausum resistere cum manu [f] quam sibi crediderit abundare, extremorum metu coëgit in fugam: ipséque cum omnibus suis Marcianopolim redivit, ad hiemem agendam ut in illis tractibus habilem. Aderant post diversos triennii

feri de Cruce: ubi eadem à Gretsero observata esse animadverti in libri I. capite 31. * *Vales.*

z *Prope Carporum vicum*] Propemodum ex hisce Ammiani verbis situm Carporum deprehendimus, quos vicinos fuisse Quadis verosimiliter putat B. Rhenanus Rer. German. lib. I. Certè post Quados, Astingos, Lacringos, etiam Κάρποι τὸ ἔθνος sequuntur in Ecloga Legation. Petri Patr. pag. 16. *Lindenbr.*

a *Prope Carporum vicum.*] In Mœsia, ut videtur. Carpi enim à Galerio victi, deditione facta omnes in Rom. solum translati sunt, Tusco & Anulino Coss. ut ait Victor, & Idatius, & Mamertinus in Panegyr. Constantio Cæs. [*Corporum* scriptum est in Ms. Colb. & quibusd. aliis.] *Vales.*

b *Per Novidunum.*] Castrum fuit in Scythia, ut docet Notitia Imperii Rom. & Procopius in lib. 4. de operibus publicis à Justiniano conditis, ubi omnes Thraciarum provincias cum castellis enumerat: Σκυθίας τεσσαρὶς, παιδὸνῳ, κάλλατις, &c. Ptolemæus Noviodunum Mœsiæ opidum fuisse ætate sua testatur. * Hodie *Nivors*, teste Cluverio in libri 3. capite 42. * Porro hoc tertio anno expeditionis Gothicæ, Valentiniano Nobil. puero & Victore Coss. Valentem Novioduni resedisse testantur lex 2. Cod. Th. de fisci debitoribus, & lex I. Cod. eod. de vestibus holoveris. *Idem.*

c *Gruthungos bellicosam gentem*] Lib. XXXI. *Gruthungis confinis Tanaitas -- tempus opportunum nacti Gruthungi.* Sic enim meliores codd. Mira autem in hoc nomine variatio: inter quas tamen tot diversitates proximior ad Ammiani scripturam Zosimus, qui eos *Prothingos* vocat lib. IV. Ἔθνος τι Σκυθικὸν ὕστερον ἐφάνη πᾶσιν ἄγνωστον τοῖς ἐκεῖσε νόμασιν. Ἐκάλουν δὲ Προθίγγους αὐτοὺς οἱ ταύτῃ βάρβαροι. Iidem Claudiano *Gothunni* sunt, in IV. Consul. Honorii:

Ausi Danubium quondam transnare Gothunni,
In lintres fregere nemus.

* Idem in Eutrop. lib. 2. *Ostrogothis* (ita leg. vulg. *Astrogothis*) *colitur mistisque Gothunnis Phryx ager.* Et postea: *Bene rura Gothunnus Excolet.* At *Gauthunni* Fl. Vopisco in Probo; & *Vithungi* Sidonio Apoll. Carm. VII. *Trutungi* Pollioni in Claudio. Quinetiam *Juthungi* (de quibus Ammian. lib. XVII) iidem cum hisce *Gruthungis* sive *Prothungis*, esse videntur. *Lindenbr.*

d *Athanaricum ea tempestate Judicem potentissimum*] Non protritum hoc dicendi genus, ut *Judices* vocentur celsiores potestates. * In Letania Bavonis Abbatis Corbeiens. *Omnibus Judicibus & cuncto exercitui Francorum vita & victoria.* * Quo significatu vox hæc non semel ab Ammiano usurpatur. Lib. XXIX. *Adventu itaque plurium copiarum animati Judices.* Et de hoc ipso Athanarico lib. XXX. *Athanaricus Thervingorum Judex.* Lib. XVII. *Vehebant cum Armigeris Principem, gentisque Judicem.* * Concil. Afric. c. 61. Salvianus lib. 5. ubi de Bagaudis. Eodem libro pag. 116. *Judices variis populis præsidentes.* Jordanes de Regnor. Success. pag. 141. *Cyrillo, Marcello, Fara, aliisque diversis Judicibus dolo peremptis, in Ducem Salomonem sæviebat.* Freculfus lib. 3. cap. 6. *Misit in Hispaniam Judices.* Oros. lib. 7. cap. 42. *Africam strenuè adversum Judices ab eo missos tutatus est.* Quo sensu etiam pag. 146. *Iudices partim donis, partim blanditiis sibi consociat.* Ammian. lib. 17. pag. 179. *Optimates & Judices.* Hæc verò loquendi forma ex eo manat, quòd qui aries vel dux gregis dicitur, à Græcis appellatur Κριὸς ἀπὸ τοῦ κρίνειν. Artemidor. lib. 2. cap. 12. *Idem Judex & Dux idem.* Vid. Synod. Chalced. pag. 44. Marculf. Formul. pag. 459. Panegyr. Mamertini in Julian. *Iudicum nomine à nefariis latronibus obtinebantur.* * De Athanaricho autem Zosimus lib. IV. Ἀθανάριχόν τε παντὸς τοῦ βασιλείου τῶν Σκυθῶν ἄρχοντα γένους. Ammianus iterum lib. XXXI. *Alani Judices etiamnunc eligunt diuturno bellandi usu spectatos.* Idem.

e *Athanaricum judicem potentissimum.*] Sic Gothorum Reges spreta Regis appellatione Judices dici malebant. De Athanarico id testatur Themistius in Orat. X. ad Valentem, quam ei post pacem cum Gothis initam dixit, Valentiniano III. & Valente III. Coss. οὕτω γοῦν τὴν μὲν τοῦ βασιλέως ἐπωνυμίαν ἀπαξιοῖ, τὴν τοῦ δικαστοῦ δὲ ἀγαπᾷ· ὡς ἐκεῖνο μὲν δυνάμεως πρόσρημα, τὸ δὲ σοφίας. *Idcirco enim Regis appellationem repudiat, usurpat Judicis, tamquam hæc quidem potentiæ, illa verò sapientiæ propria sit.* Ceterùm in codice Regio *Adatharicus* hic Gothorum Rex semper dicitur. Augustana Editio hoc in loco *ad Athanaricum* præfert. [Codex Colbert *Adatharicum*, *Adathanirihcum*, & *Mathanaricum.*] Vales.

f *Quam sibi crediderit.*] ἴσ. *crediderat.* Lindenbr.

casus finiendi belli materiæ tempestivæ. Prima, quòd ex Principis diuturna permansione metus augebatur hostilis: dein quòd g commerciis vetitis, ultimâ necessariorum inopiâ barbari stringebantur: adeo ut legatos supplices sæpe mittentes [1] venialem poscerent pacem. Quibus Imperator rudis quidem, verùm spectator adhuc æquissimus rerum, antequam adulationum perniciosis illecebris captus Remp. funeribus perpetuò deflendis affligeret, in commune consultans pacem dare oportere decrevit. [2] Missíque vicissim Victor & Arinthæus, qui tunc equestrem ac pedestrem h militiam agebant: qui cùm propositis condicionibus assentiri Gothos docuissent litteris veris, præstituitur componendæ [3] paci conveniens locus. Et quoniam asserebat Athanaricus sub timenda exsecratione [4] jurisjurandi se esse obstrictum, mandatísque prohibitum patris, ne solum calcaret aliquando Romanorum, & adigi non poterat, indecorúmque erat & vile ad eum Imperatorem transire: rectè noscentibus placuit, i navibus remigio directis in medium flumen, quæ vehebant cum armigeris Principem, gentísque judicem inde cum suis, fœderari ut statutum est pacem. Hócque composito & acceptis obsidibus, Valens k Constantinopolim rediit: ubi postea l Athanaricus proximorum factione genitalibus terris expulsus, fatali sorte decessit, & ambitiosis exsequiis ritu sepultus est nostro.

1 *Ms.* venalem poscerent praecem. 2 *Al.* Emisitque vicissim Victorem & Arintheum. 3 *Ms.* pacis. 4 *Ms.* jurandi.

g *Commerciis vetitis.*] Romani veteres prudentiæ civilis magistri, fœderatis barbaris maximi beneficii loco commercandi in solo Rom. copiam dabant. Sed ne mercaturæ specie barbari, utpote naturâ perfidi, insidias struerent, néve interna Reip. curiosiùs introspicerent, certa in limite opida ei rei statuebant, & quibus diebus ac quoties convenire eis cum Rom. liceret, præscribere solebant, * custodes quoque eisdem apponebant Centuriones, qui eos deducerent: * ut de Marco & de Commodo scribit Dio in lib. 71. & 72. ubi de pace cum Marcomannis & cum Buris facta loquitur *: & ante eum Tacitus in libro IV. Hist. & in libro de Moribus Germanorum, de Hermunduris. * Et Gothis quidem initio certa in limite opida, in quibus commercarentur, præstituta esse dubium non est. Postremo tamen fœdere id à Rom. obtinuerant, ubicumque demum vellent, ibi commercatum ut exercere sibi liceret, ut scribit Themistius in Orat. X. Sed Valens in pace illa quam cum Athanarico percussit, in duobus dumtaxat opidis ad Histrum sitis commercandi jus Gothis dedit, teste ibidem Themistio. De his mercatibus ad Histrum Dexippus, Priscus passim, & Malchus in Historiis loquuntur. *Vales.*

h *Militiam agebant, qui.*] Tria hæc verba absunt à codice Regio & Vat. [& Colb.] ultimum verò etiam ab Editione Augustana. Certè longè elegantius legetur hoc modo: *Missique vicissim Victor & Arinthæus, qui tunc equestrem ac pedestrem militiam agebant, cùm propositis condicionibus, &c.* Victor enim Magister equitum, Arinthæus peditum erat, ut proximè dixit Marcellinus. *Idem.*

i *Navibus directis in medium flumen fœderari pacem*] Guicciardinus in lib. 2. scribit, Ludovicum Sfortiam Mediol. D. cùm à Carolo Rege Francorum in colloquium vocaretur, ad vitandas fraudes & insidias ambos suo quemque lembo in medium flumen devehi, ac ibi colloquium haberi maluisse. Themistius Oratione V. de hac ipsa re loquitur, quum unam navem in qua Imperator (Valens) pacem fecit, Xerxis cum maximo exercitu Hellespontum transeuntis classi præferendam esse affirmat. * *Lindenbr.*

k *Constantinopolim rediit, ubi postea Athanaricus prox. fact. genit. ter. exp. fat. sort. decessit.*] Sub Theodosio Imp. Athanaricus Constantinopolim venit, à quo etiam regio supremitatis honore sepultus, cùm eodem quo venerat mense mortuus esset. Zosimus lib. IV. Ὡς Θεοδόσιον ἐξ ἐῤῥωμένου ἀρτίως ἀπαλλαγέντα νόσου, τὸν βίον αὐτῷ καταστησάσης εἰς ἀμφίβολον, ὃ φιλοφρόνως μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ βαρβάρων ἐδέξατο, πόῤῥω που τῆς Κωνσταντινουπόλεως προελθών. Καὶ παραχρῆμα τελευτήσαντα, ταφῇ βασιλικῇ περιέστειλε. Vide Marcellinum Com. in Chron. Paulum Oros. lib. VII. cap. 34. Histor. Miscell. lib. XII. *Idem.*

l *Athanaric. proxim. factione gen. terr. expulsus.*] Gothi duce Fritigerno cùm Histrum trajicere, & in Achajam se effundere decrevissent, Athanaricum, qui Romanis fidem inviolatam servabat, priùs expellendum è sedibus suis putarunt, ne Romanorum copiis à fronte occurrentibus, ille à tergo sibi immineret. Pulsus ita-

CAP. VI. Inter hæc Valentiniano magnitudine quassato morborum, agitantéque extrema, [m] convivio occultiore Gallorum qui aderant in commilitio Principis, ad imperium Rusticus Julianus tunc Magister memoriæ poscebatur, quasi afflatu quodam furoris bestiarum more humani sanguinis avidus, ut ostenderat cùm Proconsulari potestate regeret Africam. In præfectura enim Urbana, quam adhuc administrans exstinctus est, [n] tempus anceps metuens tyrannidis, cujus arbitrio tamquam inter dignorum inopiam ad id [5] essenderat culmen, lenis videri cogebatur & mollior. Contra hos nitebantur aliqui studiis altioribus in favorem Severi Magistri tunc peditum, ut apti ad hoc impetrandum: qui licèt asper esset & formidatus, tolerabilior tamen fuit, & præferendus modis omnibus antedicto. [6] Sed dum hæc cogitantur incassum, Imperator remediis multiplicibus recreatus, vixque se mortis periculo contemplans extractum: Gratianum filium suum adulto jam proximum, insignibus principatûs ornare meditabatur. Et paratis omnibus, militéque firmato ut animis id acciperet promptis, cùm Gratianus venisset, progressus in campum [o] tribunal assendit: splendoréque nobilium circumdatus potestatum, dexterâ puerum apprehensum productúmque in medium, oratione concionaria destinatum Imperatorem exercitui commendavit. [p] *Faustum erga me vestri favoris indicium,*

5 *Mf.* descenderat. *Forsan in antiquis codicibus scriptum fuit* escenderat, *ut suprà: idque in aliis libris jam olim quoque observatum fuit.* 6 *Al.* sed cùm.

que Athanaricus, Constantinop. cum suis ad Theodosium confugit: à quo benignè susceptus, cùm eodem mense decessisset, regali sepultura ab Imp. honoratus est: quâ magnificentiâ capti Gothi, qui cum Athanarico venerant, fortiter deinceps pro Theodosio pugnarunt, ut scribit Zosimus in lib. 4. Contigit Athanarici obitus anno Dom. 381. Syagrio & Eucherio Coss. teste Idatio, & Marcellino Comite. * Ejus rei meminit S. Ambrosius in procemio librorum de Spiritu sancto ad Gratianum Aug. *Nam etiam Constantinopolis jam Dei verbum recepit, & evidentia meruit tui documenta judicii. Etenim quamdiu venena Arianorum suis fovebat inclusa visceribus, bellis finitimis inquieta, muros armis circumsonabat hostilibus. Postea verò quàm fidei exsules abdicavit, hostem ipsum,* (id est Athanaricum Regem cum suis) *quem Regnum* (id est Imperium Rom. in Oriente) *semper timere consueverat, deditum vidit, supplicem recepit, morientem obruit, sepultum possidet.* * Valef.

m *Convivio occultiore Gallorum.*] Sic Gelenius edidit ex conjectura, ut opinor. Nam in codice quidem Regio [& Colbert.] scriptum reperi *convii occult.* * In Tolos. Mf. scriptum inveni, *colloquio occultiore Gall.* ut loquitur Marcellinus initio libri xxx. * In Augustana autem Editione *concitatione Gall.* Equidem si conjecturæ indulgere licet, libentiùs legerem *consilio occult. Gallorum.* Valesius. Admodum manifestæ sunt Regii & Colbertini codicis vestigia, quam ut non appareat, quo dirigant, nempe *coitu*, ut maluit Ammianus pro coitione, quam sciebat priscorum comitiorum propriam vocem fuisse, etsi non utique sic usurpatam. *Gron.*

n *Tempus anceps metuens tyrannidis.*] Maximi tyrannidem intelligit, qui occiso Gratiano imperium quinquennio tenuit. Idem cùm Valentinianum Juniorem Gratiani fratrem acie superasset, Italiam cum Roma occupavit, Valentiniano III. & Eutropio Coss. ut docet Sulpicius in lib. 1. de vita Martini, & Sozomenus in lib. 7. Eodémque anno Rusticum Julianum Præfectum Urbi promovit. Fuit autem hic Julianus vir Græcè & Latinè doctissimus, ut testatur Symmachus in lib. 3. Epistol. Proconsul Africæ fuit Gratiano II. & Probo Coss. ut docet lex. 2. Cod. Theod. de scenicis, & anno sequenti Modesto & Arinthæo Coss. ut est in lege 12. Cod. Theod. de diverf. off. *Valef.*

o *Tribunal assendit*] In codice Vaticano sunt hæ literæ *tribunale se condit*, apertis indiciis significantes *tribunal escendit*, ut supra. *Gron.*

p *Auctum erga me.*] In * codice Tolos. * & in Editione August. legitur *haustum erga me.* In Fauchetii autem libro [& in Colbert.] *Faustum, &c.* Ego verò sic scribendum existimo: *Fausto erga me v. favoris indicio hunc loci princip. circumferens habitum, quo potior aliis judicatus sum multis & claris, consil. sociis votorumque auspicibus vobis pietatis officium aggrediar tempestivum, &c.* Certè codex Reg. [& Colb.] cum Editione Aug. scriptum habet *tempestivum.* Valesius. Nimis apte & eleganter habitum illum Imperatorium Valentinianus dixit indicium favoris militaris per epexegesin, quam ut mutare id quisquam doctus cupiat. *Gron.*

hunc loci principalis circumferens habitum, quo potior aliis judicatus sum multis & claris: consiliorum sociis votorúmque auspicibus vobis, pietatis officium adgrediar tempestivum, prospera Deo spondente: cujus sempiternis auxiliis stabit Romana res inconcussa. Accipite igitur, quæso, placidis mentibus, viri fortissimi, desiderium nostrum, id reputantes, quòd hæc quæ fieri caritatis sanciunt jura, non tantùm transire voluimus per conscientiam vestram, verum etiam probata firmari, ut congrua nobis & profutura. Gratianum hunc meum adultum, quem diu versatum inter liberos vestros commune diligitis pignus, undique muniendæ tranquillitatis publicæ causâ in Augustum sumere commilitium paro, si propitia cælestis numinis vestræque majestatis voluntas parentis amorem juverit præeuntem: non rigido cultu ab incunabulis ipsis ut nos educatum, nec tolerantiâ rerum coalitum asperarum, nec capacem adhuc Martii pulveris, ut videtis: sed familiæ suæ laudibus majorúmque factis præstantibus concinentem, [q] potioribus ([r] invidiæ metu dicitur) protinus [7] succreturum. Ut enim mihi videri solet, mores ejus & appetitus, licèt nondum maturos sæpe pensanti: ineunte adolescentiâ, quoniam humanitate & studiis disciplinarum sollertium est politus, librabit suffragiis puris merita rectè secúsve factorum: faciet ut sciant se boni intelligi: in pulchra facinora procursabit, signis militaribus & aquilis adhæsurus: Solem nivésque & pruinas & sitim perferet & vigilias: castris si necessitas adegerit, aliquotiens propugnabit: salutem pro periculorum sociis objectabit: & quod pietatis summum primúmque munus est, [s] Remp. ut domum paternam diligere poterit & avitam.

Nondum finita oratione dictis cum assensu læto auditis, [t] pro suo quisque loco & animo milites alius alium anteire festinans, tamquam utilitatis & gaudiorum participes Gratianum declararunt Augustum, classicorum amplissimo sonu blandum fragorem miscentes armorum. Quo viso majore fiducia Valentinianus exsultans, coronâ indumentísque supremæ fortunæ ornatum filium osculatus, jámque fulgore conspicuum, alloquitur advertentem quæ [8] dicebantur. *En*, inquit, *habes mi Gratiane amictus, ut speravimus omnes, Au-*

7 Al. *surrepturum.* 8 *Ms.* dicebantur.

q *Paucioribus invidiæ metu.*] Hunc locum sic emendandum esse non dubito, *potioribus invidiæ metu, ut dicitur, protinus succreturum.* Quod loquendi genus sumptum videtur ex Livii lib. x. apud quem Fabius hæc dicit, *& se seniorum gloriæ succrevisse, & ad suam gloriam consurgentes alios lætum adspicere.* Sic etiam ferè Marcellinus in lib. 14. de Ursicini liberis, *succrescere imperio adultos ejus liberos mussitantes.* Vales.

r *Invidiæ metu.*] Proverbiale id esse loquendi genus indicat Marcellinus: pro quo antiqui dicebant præfiscine, id est ἀβασκάντως, teste Charisio, quoties aut se ipsi aut alterum quempiam laudabant. Græci dicere solebant τὴν ἀδραστείαν προσκυνῶ. Euripides in Rhœso, σὺν δ' ἀδραστείᾳ λέγω. Credebant enim Adrastiam seu Nemesin, quæ eadem cum invidia est, ut ad libr. 14. notavi, hominibus nimium sibi arrogantibus imminere. *Idem.*

s *Rempub. ut domum paternam diligere poterit & avitam*] Lib. XXXI. *Provinciarum æquissimus tutor, quarum singulas ut domum propriam custodiebat indemnes.* Isocrates ad Nicocl. Διοίκει τὴν πόλιν ὁμοίως ὥσπερ τὸν πατρῷον οἶκον. Hadrianus Imp. dicebat, *ita se Rempub gesturum, ut sciret populi rem esse non propriam.* Lindenbr.

t *Pro suo quisque loco animo læto.*] Cùm ultima vox absit à codice Regio, * Tolos. * [& Colbert.] eo adducor ut credam sic à Marcellino scriptum fuisse, *pro suo quisque loco & animo milites, &c.* quemadmodum loqui-

gustos, meo commilitonúmque nostrorum arbitrio delatos ominibus faustis. [v] *Accingere igitur pro rerum urgentium pondere, ut patris patruique collega: & assuesce impavidus penetrare cum agminibus peditum gelu pervios Histrum & Rhenum: armatis tuis proximus stare: sanguinem spiritúmque considerate pro his impendere, quos regis: nihil alienum putare quod ad Romani Imperii pertinet latus. Hæc pro tempore præcepisse sufficiet, cetera monere non desinam. Nunc reliqui vos estis rerum maximi defensores: quos rogo & obtestor, ut adcrescentem Imperatorem fidei vestræ commissum servetis affectione fundata.* His dictis sollemnitate omni firmatis, [x] Eupraxius Cæsariensis Maurus, Magister ea tempestate memoriæ, primus omnium exclamavit, *Familia Gratiani hoc meretur:* statímque promotus Quæstor, multa & prudentibus æmulanda bonæ fiduciæ reliquit exempla, nusquam à statu naturæ discedens intrepidæ, sed constans semper [y] [z] legúmque similis, quas omnibus una eadémque voce loqui in multiplicibus advertimus causis: qui tunc magis in suscepta parte justitiæ permanebat, cùm eum recta monentem exagitaret minax Imperator & nimius. Consurrectum est post hæc in laudes majoris Principis & novelli: [a] ma-

tur in lib. 14. cap. 10. *Vales.*

[v *Accingere igitur pro rerum urgentium pondere, &c.*] Imperator Romanus quotiescumque potestatis consortem sibi parabat adjungere, sive Augustum, sive Cæsarem tantùm: primò convocatos milites pro Tribunali alloquebatur, ut eorum consensum obtineret: deinde verbis & donativi pollicitatione compos factus votorum suorum, novum Augustum vel Cæsarem, deposita veste privata tum demum purpurâ ornatum, senior Imperator alloquebatur, & ad bene fortiterque regendam Remp. coram exercitu hortabatur. Ita Constantius se gessit, in nuncupatione Juliani Cæsaris, ut scribit Marcellinus in libro XV. Ita se gessit & Valentinianus in nuncupatione Gratiani Aug. ut idem in hoc loco ac libro tradit. Honorium in Tribunali Hebdomi Augustum appellatum Theodosius quoque, apud Claudianum de IV. Consulatu Honorii, longa oratione alloquitur, ac præceptis salubribus instruit, sed domi. Imperatores appellatos Justinus Tiberium, Tiberius Mauricium publicè in Tribunali sunt allocuti. Carolus Magnus Ludovicum, consortem Imperii de communi omnium sententia constitutum præceptis similiter coram cunctis instruxit, ut apud Theganum, ac in Chronico Moissiacensi, & in Vita Ludovici Pii reperio. Hæc pauca de multis exempla sufficient.] *Idem.*

x *Eupraxius Cæsariensis Maurus.*] Id est, è Cæsariensi Mauritania, * vel potiùs è Cæsarea Mauritaniæ. Sic *Neapolitanos Palæstinenses* dicit Spartianus in Severo Aug. * Hic autem Eupraxius postea Quæstor sacri Palatii fuit: tandemque Præfectus Urbi post Consulatum Gratiani III. & AEquitii, ut est in Codice Theod. Ejus Præfecturam memorat & Symmachus in Ep. 45. lib. X. sed corruptè ibi *Cuprasius* exaratur; [in Ms. Colb. *Utpraxius.*] Idem.

y *Legum similis, quas omnibus una eademque voce loqui in multiplicib. advertimus causis.*] * Ad imitationem Ciceron. de Officiis lib. 2. *Leges sunt inventæ, quæ cum omnibus semper una atque eadem voce loquerentur.* Inde Livius lib. 1. *Leges rem surdam atque inexorabilem* dicit. * Eleganter Seneca: *Legis vultum omnibus exhibere.* * Seneca de Ira cap. 16. *Procedam in tribunal, non furens, nec infestus, sed vultu legis.* * Indubiè autem ad Demosthenis verba respexit, Oratione α. κατ' Ἀριστογείτ. Ἅπας ὁ τῶν ἀνθρώπων βίος, κἂν μεγάλην πόλιν οἰκῶσι, κἂν μικρὰν, φύσει καὶ νόμοις διοικεῖται. Τούτων δὲ ἡ μὲν φύσις ἐστὶν ἄτακτον καὶ ἀνώμαλον, καὶ κατ' ἄνδρα ἕκαστον ἴδιον τοῦ ἔχοντος. οἱ δὲ νόμοι κοινὸν καὶ τεταγμένον τὸ πᾶσιν. Lindenbr.

z *Legumque similis, quas una eademque voce omnibus loqui.*] Hoc sumptum est è Cicerone, qui in lib. 2. de Officiis sic ait: *Cùm id non contingeret, leges sunt inventæ: quæ cum omnibus semper una atque eadem voce loquuntur.* Idem Cicero in lib. 1. de Officiis, *Optandumque*, ait, *ut ii qui præsunt Reip. legum similes sint, quæ ad puniendum non iracundiâ, sed æquitate ducuntur.* Cui sententiæ affine est illud apud T. Livium in principio lib. 2. *Leges rem surdam & inexorabilem esse, salubriorem inopi quàm potenti: nil laxamenti nec veniæ habere, si modum excesseris.* Et hæc apud Dionem Chrysost. in Orat. de servitute: καὶ μὴν ὁ μὲν νόμος ἀυστηρός ἐστι καὶ ἀπηνής. ἔθους δὲ οὐδὲν ἥδιον. καθόλου τοὺς μὲν νόμους φασὶ ποιεῖν δούλων πολιτείαν. Valesf.

a *Maximeque pueri.*] Vix tum novennis erat Gratianus, cùm Augustus à patre Valentiniano declaratus est. Natus enim fuerat Eusebio & Hypatio Coss. anno Natalis Dominici 359. die IV. Cal. Maias, ut scribit Idatius in Fastis. In Chronico Alexandrino X. Cal. Junias legitur. Augustus autem nuncupatus est in Galliis apud Ambianos, Lupicino & Jovino Coss. anno Domini 367. die 9. Cal. Septemb. ut Idatius & Socrates, & auctor Alex-

ximéque pueri, quem oculorum flagrantior lux commendabat, vultúsque & reliqui corporis jucundissimus nitor, & egregia pectoris indoles: quæ Imperatorem implesset cum veterum lectissimis comparandum, si per fata proximósque [9] licuisset, qui virtutem ejus etiamtum instabilem [1] obnubilarunt actibus pravis. In hoc tamen negotio Valentinianus morem institutum antiquitus supergressus, non Cæsares sed [b] Augustos germanum nuncupavit & filium, benivolè satis. [c] Nec enim quisquam antehac adscivit sibi pari potestate collegam, [d] præter Principem Marcum, [e] qui Verum adoptivum fratrem absque diminutione aliqua auctoritatis Imperatoriæ socium fecit.

CAP. VII. His ex sententia [2] Rectoris & militum ordinatis, vix dies intercessêre pauci, cùm Mamertinum Præfectum Prætorio ab Urbe regressum, quò quædam perrexerat correcturus, [f] Avitianus ex Vicario peculatûs detulerat reum. Cui ideo [g] Vulcatius successit Rufinus omni ex parte perfectus, & velut apicem senectutis honoratæ prætendens, sed lucrandi opportunas occasiones occultationis spe numquam prætermittens. Qui nactus copiam Principis, Orfitum ex Præfecto Urbis solutum exsilio, patrimonii redintegra-

9 *Al.* licuisset & qui. 1 *Ms.* adnubilarunt. 2 *Ms.* ectoris.

Chronici consentiunt. Ceterùm Gratianus urbem Ambianos in qua appellatus erat Augustus, postea studiosè auxit & muniit, adeo ut ejus urbis conditor dicatur à Sigeberto in Chronico. *Vales.*

b *Augustos germanum nuncup. & filium.*] De hac prolixa Valentiniani liberalitate exstat inter Sacra Poëmata Precatio Paullini Episcopi pro salute Augustorum, ubi hi leguntur versus:

Talem terrenis speciem spectamus in oris.
Augustus genitor, geminûm sator Augustorum,
Qui fratrem natúmque pie complexus utrumque
Numine, partitur Regnum, neque dividit unum,
Omnia solus habens, atque omnia dilargitus.

Sed id carmen non Paullini, sed Ausonii est, exstatque inter ejus opera sub hoc titulo, *Versus Paschales.* Huic Ausonii loco simillimus est alter Themistii in Orat. xv. ad Valentem, quæ φιλάδελφος inscribitur: ὁ δὲ τέλεια μὲν λαβὼν, τέλεια δὲ νείμας, ἀδελφὸς καὶ πατὴρ, τὸ μὲν ἐκ τῆς φύσεως, τὸ δὲ αὐτὸς ποιήσας, ἴσα μὲν ἐδωρήσατο, σύμπαντα δὲ ἔχει διὰ εὐπείθειαν τοῦ κοινωνήσαντος. *Hic verò,* (Valentinianus) *qui cùm integrum accepisset, integrum divisit: frater tuus simulque pater, quorum alterum à natura habet, alterum ipse fecit sibi: licèt æqualia sit largitus, universa tamen retinet, ob ejus quem participem Imperii fecit obedientiam.* Idem.

c *Nec enim quisquam antehac adscivit sibi pari potestate colegam, præter Principem Marcum*] Rufus Festus: *Marcus & Verus, hoc est, socer & gener pariter Augusti, imperium orbis æquata primùm potestate tenuerunt.* Vide Spartianum in Hadriano, Capitolinum in Anton. Philos. & in Vero Impp. *Lindenbr.*

d *Præter Principem Marcum.*] Atqui nonne etiam Severus Bassianum & Getam filios Augustos nuncupavit, teste Herodiano in lib. 3. Quòd si quis ab exercitu, non autem à Severo appellatos esse Augustos cavillabitur, ut scribit Spartianus in Severo; tum Diocletiani exemplum opponam, qui Maximianum Herculium collegam Augusti imperii sibi adjunxit. Sed responderi potest, nec Diocletianum, nec Severum collegas sibi Augustos statim adscivisse, sed initio Cæsares tantùm, ut de Bassiano quidem ac Geta scribit Spartianus; de Maximiano autem Eutropius. At Valentinianus fratrem ac filium non Cæsares primùm, ac deinde Augustos; sed statim Augustos creavit. *Vales.*

e *Qui Verum adoptivum fratrem.*] Eutropius in lib. 8. *Tuncque primùm*, ait, *Romana Resp. duobus æquo jure imperium administrantibus paruit.* Idem scribit Orosius in lib. 7. Ceterûm notandum est, eum qui hîc Verus dicitur, à Græcis ferè Lucium dici: & qui Marcus, eum Verum ferè nominari. Sic apud Zosimum in lib. 1. ἡ τῶν ἀδελφῶν συνωρὶς Βήρου καὶ Λουκίου: & apud Julianum in Cæsaribus. Dio quidem, & Galenus de libris suis, & contra eos qui de typis scripsere, & Hieronymus in Chronico eum qui Marcus dicitur, Verum appellant. Errátque Scaliger, qui ita appellatum esse Marcum negat, in Notis ad Eusebii Chronicum. *Idem.*

f *Avitianus ex Vicario.*] Ex Vicario Africæ scilicet: fuerat enim Avitianus Vicarius Africæ, Juliano IV. & Sallustio Coss. ut legitur in Codice Theod. lege xv. de cursu publico, & lege 2. de itinere muniendo. Avitianus quidam Comes memoratur à Sulpicio in 3. Dialogi de Virtutibus B. Martini capite v. vir *barbaræ nimis & ultra omnes cruentæ feritatis.* Idem.

g *Vulcatius successit Rufinus.*] Lupicino & Jovino Coss. quo anno rescriptum exstat Valentiniani ad eumdem directum in Cod. Theod. de Advocato Fisci. *Idem.*

tâ jacturâ, remitti fecit in lares. Et quamquam h Valentinianus homo propalam ferus, inter imperitandi exordia ut asperitatis opinionem molliret, impetus truces retinere nonnumquam in potestate animi nitebatur: serpens tamen vitium & 3 dilatum aliquamdiu, licentiùs erupit ad perniciem plurimorum: quod auxit ira acerbius effervescens. Hanc enim ulcus esse animi diuturnum, interdúmque perpetuum prudentes definiunt, nasci ex mentis 4 mollitia consuetum: id asserentes argumento probabili, quòd i iracundiores sunt incolumibus languidi, & feminæ maribus, & juvenibus senes, & felicibus ærumnosi. Eminuit tamen per id tempus inter alias humilium neces, mors Dioclis ex Comite Largitionum Illyrici, quem ob delicta 5 levia flammis jussit exuri: & Diodori ex Agente in rebus, triúmque Apparitorum k potestatis Vicariæ per Italiam, ob id necatorum atrociter, quòd apud eum l questus est Comes, Diodorum quidem adversus se m n civiliter implorasse juris auxilium, Officiales verò o jussu judicis ausos monere proficiscentem, ut responderet ex lege. Quorum memoriam apud Mediolanum colentes nunc usque Christiani, locum ubi sepulti sunt, *Ad innocentes* appellant. Dein cùm in negotio Maxentii cujusdam Pannonii, p ob exsecutionem à judice rectè maturari præceptam, trium oppi-

3 τὸ aliquandiu *Ms. deest.* 4 *Ms.* mollitia. 5 *Ms.* brevia.

[h *Valentinianus homo propalam ferus.*] Idem de eo dicit Severus Sulpicius in 2. Dialogi de Virtutibus B. Martini capite 6. *Valentinianus tum major rerum potiebatur. . . Etenim ad animum illius immitem ac superbum uxor accesserat Ariana.* (nimirum Justina A. mater Valentiniani Junioris A.)] *Vales.*

i *Iracundiores sunt incolumibus languidi*] * Plato in Theæteto: Οἵ τε ὀξεῖς, καὶ ἀγχίνοοι, καὶ μνήμονες, ὡς τὰ πολλὰ καὶ πρὸς τὰς ὀργὰς ὀξύῤῥοποί εἰσι, καὶ ἄττοντες φέρονται, ὥσπερ τὰ ἀνερμάτιστα πλοῖα, καὶ μανικώτεροι, ἢ ἀνδρειότεροι φύονται. *At vero sagaces & ingeniosi & memoriosi ut plurimum etiam ad iram propensi magis sunt, & subsilientes feruntur, ut naves non saburratæ, & furiosi magis quàm fortes nati sunt.* * Aristot. Rhetor. lib. II. cap. 2. Κάμνοντες, πενόμενοι, ἐρῶντες, διψῶντες, ὅλως ἐπιθυμοῦντες, καὶ μὴ κατορθοῦντες, ὀργίλοι εἰσὶ καὶ εὐπαρόρμητοι. * Seneca de Ira cap. 13. *Iracundissimi infantes, senesque & ægri sunt.* Et cap. 19. *Senes difficiles & queruli sunt, ut & ægri.* Idem lib. 3. cap. 9. *Iracundiores sunt, valetudine aut ætate fessi.* * Lindenbr.

k *Potestatis Vicariæ per Italiam.*] Id est Vicarii Italiæ, sub cujus dispositione erant hæ provinciæ, Venetia & Istria, AEmilia, Liguria, Flaminia & Picenum Annonarium, Alpes Cottiæ, Rætia prima & secunda: quæ provinciæ Italia specialiter appellantur, & distinguuntur ab Urbicariis regionibus, quæ subjacebant Vicario urbis Romæ. *Vales.*

* l *Questus est Comes.*] Comitem Italiæ heic intelligi puto, vel Comitem Rei militaris per Italiam: qui erat sub dispositione Magistri militum Præsentalis, ut docet Notitia Imperii Occidentalis. * *Idem.*

m *Civiliter implorasse juris auxilium*] Sic: *Præfecti Prætorio, aut Comitis Orientis, vel alterius Spectabilis Judicis imploret auxilium*, L. 4. C. de jurisd. omn. Jud. *AEquitatem Præsidis implorare*, L. 3. C. Qui bonis ced. *Lindenbr.*

n *Civiliter implorasse juris auxilium.*] In Valentino & Fauch. codicibus legitur *inciliter*: [*inliciter* in Colbert. fortè pro *inciviliter*, vel *inlicitè*:] in Editione Augustana *velociter*: in exemplari Regio * ac Tolos. * *viriliter.* Sed omnibus meo judicio præferenda est Gelenii scriptura. Nihil enim tam civile est, quàm adversus violentiam hominum potentiorum juris præsidium implorare. Ideóque maximè judicia constituta sunt, ut infirmioribus divitum potentiâ oppressis subveniretur. Et eo ferè sensu civiliter sententiam promi dixit Apuleius in x. *Ut rite & more majorum judicio reddito, utrimque examinatis allegationibus civiliter sententia promeretur, nec ad instar barbaricæ feritatis aut tyrannicæ impotentiæ, damnaretur aliquis inauditus.* Valef.

o *Jussu judicis ausos monere proficisc.*] Apparitores Vicarianæ potestatis jussu ipsius Vicarii Comitem illum proficiscentem ad Comitatum admonuerant ut se in judicio sisteret, & causam diceret. Hoc enim erat illorum officium, ut præter ceteros docet Symmachus in lib. x. Epist 41. Hoc verò Comes ille apud Valentinianum conquestus est, quòd Apparitores id ausi fuissent: & Valentinianus qui Comitem ad Vicarii tribunal remittere debuerat, & adversarium Comitis & Apparitores ob id interfici jussit. Mediolani autem cæsos subjicit Marcellinus, quæ urbs cùm caput esset Italiæ, sedes erat Vicarii Præfectorum per Italiam. *Idem.*

p *Ab executione a judice.*] In exemplari Regio scri-

rum

dorum ordines mactari jussisset, interpellavit Eupraxius tunc Quæstor; &, *Parciùs*, inquit, *agito, piissime Principum: hos enim quos interfici tamquam noxios jubes, ut* [q] *martyras, id est divinitati acceptos, colit religio Christiana.* Cujus salutarem fiduciam [r] Præfectus imitatus Florentius, cùm in re quadam veniâ dignâ audisset eum percitum irâ [6] jussisse itidem ternos per ordines urbium interfici plurimarum, *Et quid agetur*, ait, [s] *si oppidum aliquod Curiales non haberet tantos? Inter reliqua id quoque suspendi debet*, [t] *ut cùm habuerit occidantur.* Ad hanc inclementiam illud quoque accedebat dictu dirum & factu: quòd si quis eum adisset [v] judicium potentis inimici declinans, aliúmque sibi postulans dari: hoc non impetrato, ad eumdem quem metuebat, licèt multa prætenderet justa, remittebatur. Itémque aliud audiebatur horrendum, quòd [x] ubi [y] debitorum aliquem egestate obstrictum nihil reddere posse dicebatur, interfici debere pronuntiabat. Hæc autem & similia licenter ideo altiore fastu quidam Principes agunt, quòd amicis emendandi secus cogitata vel gesta

6 *Ms.* jussisse item ternos.

tum reperi *ad executionem*: sed omnino sic corrigendum existimo, *ob exsecutionem à judice rectè maturari præceptam trium opidorum ordines mactari jussisset.* Sciendum enim est Curialibus inter cetera id quoque onus incubuisse, ut sententias judicum exsecutioni mandarent: quod docet lex 39. Cod. Theod. de Decurionibus. Hinc etiam lex 32. de appellat. & lex 15. quorum appellation. in Codice Theod. ad Decuriones directæ sunt. Igitur in causa Maxentii Pannonii, qui sententiâ judicis erat condemnatus, cùm Curiales trium opidorum eam sententiam, rectè à judice maturæ exsecutioni mandari præceptam, exsecuti fuissent: Valentinianus qui Maxentio utpote populari suo favebat, Curiales interfici jussit. *Vales.*

q *Martyras, id est divinitati acceptos.*] Hæc non ita accipienda sunt, quasi velit dicere Martyras, ἐν αὐθ' ἰνὸς, ut Græci dicunt, idem esse ac divinitati acceptos seu θεοφιλεῖς. Neque enim Marcellinus, homo ut ipse profitetur Græcus, adeo imperitus fuit suæ linguæ, ut nesciret μάρτυρας idem esse ac testes. Nam & in lib. 22. de iis hæc dicit: *Ædes illis exstruerentur ut reliquis, qui deviare à religione compulsi, pertulere cruciabiles pœnas, adusque gloriosam mortem intemerata fide progressi, & nunc Martyres appellantur.* Sic autem Christiani appellarunt primò quidem Apostolos & Discipulos Christi, qui ea quæ viderant ipsi testabantur, & quibus ipse Christus præceperat: *Eritis mihi testes in Hierusalem & in Samaria.* Deinde verò omnes eo nomine vocaverunt, qui cùm fidem à primis testibus illis sibi traditam accepissent, eam sanguine suo testati essent: & qui pro Christo quem non viderant & credebant, testimonium dixissent. Nam ut ait Origenes in Procemio librorum contra Celsum: Ἰησοῦς μὲν οὖν ἀεὶ ψευδομαρτυρεῖται καὶ οὐκ ἔστιν ὅτε κακίας οὔσης ἐν ἀνθρώποις οὐ κατηγορεῖται, καὶ αὐτὸς μὲν σιωπᾷ πρὸς ταῦτα· ἀπολογεῖται δὲ ἐν τῷ βίῳ τῶν γνησίων ἑαυτοῦ μαθητῶν, &c. Idem.

r *Præfectus Florentius.*] Præfectus Prætorio Galliarum, qui Germaniano successerat: ad quem missa est lex v. Cod. Theod. de censu, Lupicino & Jovino Coss. *Idem.*

s *Si opidum aliquod Curiales non haberet tantos.*] Curiæ quæ imperante Juliano & dignitate & multitudine hominum floruerant, eo mortuo paullatim labi cœpere, cùm plerique earum onera vitantes, emptis suffragiis aut ad Palatinam militiam, aut ad civiles administrationes, aut ad militiæ armatæ sacramenta transirent. Unde in quibusdam opidis unicus supererat Curialis, qui munera universa solus impleret: ut queritur Libanius in Orat. πρὸς τοὺς βαρεῖν αὐτὸν καλέσαντας: & in Epilogo Orationis funebris p. 327. βουλευταὶ δὲ τὴν δικαιοτάτην θεραπείαν ὑπὲρ τῶν πατρίδων ἀποδράντες, τὴν ἄδικον ἐλευθερίαν ἐδίωξαν. *Curiales verò servire patriæ suæ dedignantes, quod justissimum obsequium est, libertatem & immunitatem injustam ambierunt.* Idem.

t *Ut cum habuerint.*] In Editione Augustana legitur *habuerit*, non malè: ferri tamen vulgata lectio potest, si ad τὰ urbes referatur. *Idem.*

v *Judicium potentis inimici declinans, aliumque sibi postulans dari*] Judex vel ob gratiam faventior, vel ob odium infensior, à litigantibus ipsa æquitate jubente repudiari potest. L 16. C. de judic. De quo pleniùs Janus Langlæus V. C. Semest. lib. II. cap. 2. *Lindenbr.*

x *Ubi debitorum aliquem egestate obstrictum nihil reddere posse dicebatur, interfici debere pron.*] Duriter hoc quidem à Valentiniano statutum, non tamen sine exemplo. Nam & Legibus XII. Tab. debitor non solvendus creditoribus adjudicabatur in partes secandus. Gellius lib. XV. cap. 13. lib. XX. cap. 1. Quintilian. lib. III. cap. 8. *Sunt enim quædam non laudabilia naturâ, sed jure concessa, ut in XII. Tab. debitoris corpus inter creditores dividi licuit: quam legem mos publicus repudiavit.* Rigida sanè lex & plus quàm inhumana; nec solùm publico more repudiata, verùm etiam Lege Petilia Papyria abrogata: duravit enim ad V. C. annum CDXXVII. Tumque primùm C. Petilio,

copiam negant: inimicos loqui terrent amplitudine poteſtatis. [z] Nulla vacat quæſtio pravitatum apud eos, qui quod [7] volunt ipſi, maximas putant eſſe virtutes.

CAP. VIII. Profectus itaque ab Ambianis, Treveróſque feſtinans, nuntio percellitur gravi, qui Britannias indicabat barbarica conſpiratione ad ultimam vexatas inopiam: [a] Nectaridúmque Comitem maritimi tractus occiſum, [8] & Fullofaudem Ducem hoſtium inſidiis circumventum. Quibus magno cum horrore compertis, Severum etiamtum Domeſticorum Comitem miſit, ſi fors caſum dediſſet optatum, correcturum ſequiùs geſta: quo paullo poſtea revocato, Jovinus eadem loca profectus, [9] [bc] Provertuidem celeri gradu præmiſit, adminicula petiturus exercitus validi. Id enim inſtantes neceſſitates flagitare firmabant. Poſtremò ob multa & metuenda, quæ ſuper eadem inſula rumores adſidui perferebant, electus Theodoſius illuc properare diſponitur, officiis Martiis feliciſſimè cognitus: adſcitáque animoſa legionum & cohortium [1] pube, ire tendebat præeunte fiducia ſpecioſa. Et quoniam cùm Conſtantis Principis actus componerem, [d] motus adoleſcentis & ſeneſcentis Oceani, ſitúmque Britanniæ pro captu virium explanavi, ad ea quæ digeſta ſunt ſemel, revolvi ſuperfluum duxi: ut [e] Ulyxes Homericus apud Phæacas ob difficulta-

7 τὸ ipſi *deeſt al.* 8 *Mſ.* effullofaudem. 9 *Mſ.* Provertu idem. 1 *Mſ.* pubetere tend.

L. Papyrio Coſſ. ſancitum fuit, *pecuniæ creditæ bona debitoris, non corpus obnoxium eſſe.* Livius lib. 8. * Quamvis nunc ad reprimendum pernicioſa machinatione rem frangentium fraudes, quibuſdam in locis capitalis eſſe cœperit. Tertullianus Apolog. cap. 4. pag. 34. *Sed & judicatos in partes ſecari à creditoribus leges erant; conſenſu tamen publico crudelitas poſtea eraſa eſt; & in pudoris notam capitis pœna converſa, bonorum adhibita proſcriptione, ſuffundere maluit hominis ſanguinem, quàm effundere.* * Lindenbr.

y *Debitorum aliquem.*] Debitores fiſcalium titulorum intelligit, qui debitores fiſci in Codice dicuntur. Hanc autem Valentiniani in exigendis tributis nimiam ſeveritatem etiam Zoſimus reprehendit in lib. 4. *Valeſ.*

z *Nulla vacat quæſtio pravit.*] Hic locus corruptiſſimus eſt. Et in Regio quidem & Vat. * ac Toloſ. * codice ſic legitur; *Nulla vaſat vectio pravitatum apud eos, qui quod ve ineff. · . · . maximas putant eſſe virtutes.* [In Colb. legitur *pravitatem*, & *ineffi.*] In Auguſtana autem Editione: *Nulla vacat quæſtio pr. apud eos, qui quid vel ineffitaciſſimas putant eſſe virtutes.* At Gelenius ita ediderat: *Nulla vocat miſtio pr. apud eos, qui quod vel maximas putant, &c.* * Ego verò ita ferè à Marcellino ſcriptum eſſe exiſtimo: *Nulla autem eſt correctio pravitatum apud eos, qui quod velint efficere, maximæ putant eſſe virtutis.* * Idem. Et illud *autem* nihili eſt, & interponere tot literas ad ſententiam replendam vere Caſtellianum eſt. Itaque dum conſidero lectionem ſcriptam, ſuſtineo proponere quod mihi obvenit, nempe: *Nulla fauſta invectio pravitatum apud eos, qui quo ducit* (vel *ducunt*) *affectus, maximas putant eſſe virt.* Imitatur vocem Tullii lib. 2. de Invent. 54. *Clementia eſt, per quam animi temere in odium alicujus invectionis concitati, comitate retinentur.* Gron.

a *Nectaridumque Comitem maritimi tractus.*] Hic Comes litoris Saxonici per Britannias, dicitur in Notitia Imperii Romani. *Valeſ.*

b *Proventuſidem celeri gradu præmiſit*] Mſ. *Provertu idem.* Utrumque vitioſum puto. *Lindenbr.*

c *Proventus idem.*] Diviſis vocibus legendum *Proventus idem*, ut idem Valentinianus proventus præmiſerit, id eſt commeatus & inopiæ ſubſidium. Sic libro XXII. *proventibus fructuariis.* Oiſelius. At contra Mſſ. codices, in his Colbert. *Provertuidem* nomen viri proprium diſerte ſcriptum habent. *Hadr. Valeſ.*

d * *Motus adoleſcentis & ſeneſcentis oceani*] Sic Gellius libri XIV. capite 1. *Oceanus quaſi Lunæ comes: cum ea ſimul ſeneſcit, adoleſcitque.* * Lindenbr.

e *Ulyſſes Homericus.*] Rectè atque ordine fecimus, cùm codicis Regii, * Toloſ. * [& Colbertini] ſcripturam hîc reſtituimus. Ulyxem enim, non Ulyſſem dicebant veteres Latini: & cùm in vetuſtis exemplaribus Scriptorum ferè omnium Latinorum Ulyxes ſcribatur, mirum eſt tamen impreſſos codices alteram ſcripturam ubique præferre. Eſt autem dialectus hæc Dorica, quâ οὐλίξην dicebant. Unde Cretenſes, quos dialecto Dorica uſos eſſe conſtat, in quadam inſcriptione ſic exaraſſe ait Plutarchus in Marcello: ἵδρυμα λέγεται Κρητῶν ἀναθέσθαι τὸ ἱερὸν, καὶ λόγχας ἐδείκνυσαν καὶ κράνη, τὰ μὲν ἔχοντα ἐπιγεγραμμένον Μηριόνου, τὰ δὲ Οὐλίξου τουτέστιν Ὀδυσσέως. *Valeſ.*

tem nimiam replicare formidat. Illud tamen sufficiet dici, quòd eo tempore Picti in duas gentes divisi, [f] [g] Dicalidonas & Vecturiones, itidémque Attacotti bellicosa hominum natio, & Scotti, per diversa vagantes multa populabantur: Gallicanos verò tractus [h] Franci & Saxones iisdem confines, quò quisque erumpere potuit terrâ vel mari, prædis acerbis incendiisque, & captivorum funeribus [2] hominum violabant. Ad hæc prohibenda si copiam dedisset fortuna prosperior, orbis extrema Dux efficacissimus petens, cùm venisset ad Bononiæ litus, quod à spatio controverso terrarum angustiis reciproci distinguitur maris, attolli horrendis æstibus adsueti, rursúsque sine ulla navigantium noxa in speciem complanari camporum: exinde transmeato lentiùs freto defertur [3] [i] Rutupias, stationem ex adverso tranquillam. Unde cùm consecuti Batavi venissent & Eruli, Joviíque & Victores, fidentes viribus numeri: egressus tendénsque ad [4] Lundinium vetus oppidum, quod Augustam posteritas appellavit, divisis plurifariam globis, adortus est vagantes hostium vastatorias manus, graves onere sarcinarum: & properè fusis qui vinctos homines agebant & pecora, prædam excussit, quam tributarii perdidere miserrimi. His denique restituta omni, præter partem exiguam impensam militibus fessis, mersam difficultatibus suis antehac civitatem, sed subitò quam salus sperari potuit recreatam, in ovantis speciem lætissimus introiit. Ubi ad audenda majora prospero successu elatus, [5] tutáque scrutando consilia, futuri morabatur ambiguus, diffusam variarum gentium plebem & ferocientem immaniter, non nisi per dolos occultiores & improvisos excursus superari posse, captivorum confessionibus & transfugarum indiciis doctus. Denique edictis propositis impunitatéque promissa, desertores ad procinctum vocabat, & [6] multos alios per diversa libero commeatu dispersos. Quo monitu ut rediere plerique, incentivo

2 *Ms.* omnium. 3 *Ms.* Ruturias. 4 *Al.* Lundonium. 5 *Ms.* totaque. 6 τὸ alios *deest vulg.*

f *Dicalidonas & Vecturiones*] Tangit hunc locum G. Cambdenus, vir in patria Historia illustranda accuratissimus; legendumque putat *Deucalidonios*, velut sic nominatos ab occidua Scotiæ ora, quà Deucalidonius oceanus irrumpit. Quod monere volui: nam in re incerta certi quid pronuntiare arduum est. *Lindenbr.*

g *Dicalidonas.*] De quibus loqui videtur Eumenius in Panegyrico ad Constantinum M. ubi de Constantio Chloro illi sermo est, qui post victoriam de Pictis Eboraci mortuus est. *Neque enim*, ait, *ille tot tantísque rebus gestis non Dicaledonum aliorúmque Pictorum silvas & paludes, sed nec Hiberniam proximam, nec Thulen ultimam, nec ipsas si quæ sunt Fortunatorum insulas dignabatur acquirere, &c.* At in vulgatis Editionibus excusum est, *non dico Caledonum, &c.* quod si quis præferre voluerit, eo quòd Caledonia in Britanniis memoratur à Tacito, & Caledonii Britanni à Claudiano dicuntur & Ausonio, equidem non magnopere repugnabo. In Mss. Vat. & Reg. legitur *Dicalydonas & Vesturiones*: [in Colbert. *Dicalydonas & Verturiones.*] Vales.

h *Franci & Saxones iisdem confines.*] Inter Saxonas quippe & Alamannos sita erat Francia, ut scribit Hieronymus in Hilarionis vita, & Itineraria Tabula Peutingerorum. Hinc in Historiis ferè Franci Saxonésque junguntur, ut apud Julianum in Orat. 1. Eutropium in lib. 9. de Carausio: *Cùm apud Bononiam*, ait, *per tractum Belgicæ & Armoricæ pacandum mare accepisset, quod Franci & Saxones infestabant, &c.* Idem.

i *Rutupias stationem*] Orosius & Beda *Rhutubi portum* vocant, ut jam antè ab ampliss. Marco Velsero in Observat. ad Tab. antiquam, & G Cambden. in Cantii Descriptione notatum. * Vid. Lucan. lib. 6. pag. 134. Zonaras pag. 217. Britanniæ populos duos præcipuè esse ait: Caledonios & Mæatas. Qui locus dignus, qui consideretur. Vid. Excerpta. Tacit. in Vita Agricolæ, Jordanes de reb. Geticis. Panegyr. Constant. Const. F. dictus pag. 235. *Non Dicalidonum aliorumque Pictorum*

percitus, retentúsque anxiis curis, Civilem nomine recturum Britannias pro Præfectis ad se poposcerat mitti, virum acrioris ingenii, sed justi tenacem & recti: itidémque Dulcitium, Ducem scientiâ rei militaris insignem.

C A P. I X. Hæc in Britanniis agebantur. Africam verò jam inde ab exordio Valentiniani imperii exurebat barbarica rabies, per procursus audentiores & crebris cædibus & rapinis intenta. Quam rem militaris augebat secordia, & aliena invadendi cupiditas, maximéque Romani nomine Comitis. Qui venturi providus, transferendæque in alios invidiæ artifex, sævitiâ morum multis erat exosus, hac præcipue causâ quòd superare hostes in vastandis provinciis festinabat, affinitate Remigii tunc Magistri [7] Officiorum confisus: quo prava & contraria referente, Princeps (ut præ se ferebat ipse) cautissimus lacrimosa dispendia diutiùs ignoravit Afrorum. Gestorum autem per eas regiones seriem plenam, & Ruricii Præsidis legatorúmque mortem, & cetera luctuosa, cùm adegerit ratio, diligentiùs explicabo. Et quoniam adest liber locus dicendi: quæ sentimus, apertè loquamur: hunc Imperatorem omnium primum in majus militares fastus ad damna rerum auxisse communium, dignitates opésque eorum sublimiùs erigentem: & quod erat publicè privatímque dolendum, indeflexa sævitiâ punientem gregariorum errata, parcentem potioribus, qui tamquam peccatis indultâ licentiâ, ad labem delictorum immanium consurgebant: qui ex eo anhelantes, ex nutu suo indistanter putant omnium pendere fortunas. Horum flatus & pondera [k] inventores juris antiqui [8] mollientes, etiam insontes quosdam aliquotiens suppliciis aboleri censuere letalibus. Quod sæpe contingit, cùm ob multitudinis crimina, nonnulli sortis iniquitate plectuntur innoxii: id enim nonnumquam ad privatorum pertinuit causas. At in Isauria globatim per vicina digressi prædones, oppida villásque uberes libera populatione vexantes, magnitudine jacturarum Pamphyliam affligtabant & Cilicas. Quos cùm nullis arcentibus internecivè cuncta disperdere [l] Asiæ Vicarius ea tempestate [m] Mu-

7 *Ita ms. & Steph. In al. τὸ* confisus *deest.* 8 *Ms* molientes.

---

silvas & paludes, sed nec Hiberniam proximam, nec Tyln ultimam. * Lindenbr.

k *Inventores juris antiqui.*] Priscos Athenienses videtur intelligere, à quibus Romani leges XII. Tabularum acceperunt. Illi enim summos quosque duces suos aut exsilio, aut morte multarunt. Ab iis etiam ostracismus inventus est, quo eminentissimum quemque non aliud ob crimen, quàm quòd in libera civitate nimiùm supra ceteros exstabat, testarum suffragiis è patria in decennium relegabant. *Vales.*

l *Asiæ Vicarius.*] Qui Vicarius diœcesios Asianæ in Notitia Imperii dicitur. Eamdem potestatem designat Eunapius in vita Maximi, ubi de Clearcho loquitur Asiæ Vicario, cui successit Musonius: τῆν ἀσίας ἁπάσης κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν ὁ Κλέαρχος ἐπεστάτει, ἔστι δὲ τὴν ἐξουσίαν ἐφ' Ἑλλησπόντου διὰ Λυδίας καὶ Πισιδίας ἐπὶ Παμφυλίαν ἀφορίζεται. *Toti tunc Asiæ præerat Clearchus, quæ ab Hellesponto per Lydiam ac Pisidiam in Pamphyliam usque porrigitur.* Ad hunc Clearchum Vicarium Asiæ missa est lex unica in Cod. Theod. ne colonus inscio Domino, Valentiniano & Valente Coss. Erat autem hæc dignitas subjecta atque obnoxia Præfecto Præt. quod & Eunapius ibidem satis indicat. Nam cùm Præfecti Præt. multas diœceses administrarent, nec simul ac semel ubique præstò esse valerent, Vicarii constituti sunt, qui in sua diœcesi Præfectorum Præt. munera ac vices implebant: ac præcipuè annonam, & tributa curabant, perinde ac Præfecti Præt. ut ex allato Eunapii loco de Musonio Vicario abundè colligitur. *Idem.*

m *Musonius, Athenis Att.*] Musonius Proæresii discipulus, cùm Athenis Sophisticum thronum nactus esset,

sonius advertisset, Athenis Atticis antehac magister Rhetoricus: deploratis novissimè rebus, luxúque adjumento militari marcente, [n] adhibitis semiermibus paucis, [o] quos Diogmitas appellant, unum grassatorum cuneum, si patuisset facultas, adoriri conatus, per angustum quemdam transiens devexitatis amfractum, ad inevitabiles venit insidias: & ibi cum his confossus est quos ducebat. Tali successu latrones prætumidos, palantésque per varia confidentiùs, interfectis aliquibus, ad [p] latebrosa [9] montium saxa quæ incolunt excitæ tandem copiæ contruserunt: ubi cùm eis nec quiescendi nec inveniendi ad victum utilia copia laxaretur, per indutias pacem sibi tribui poposcerunt, [q] [r] Germanicopolitanis auctoribus, quorum apud eos ut signiferæ manus semper valuere sententiæ: obsidibúsque datis ut imperatum est, [s] immobiles diu mansere, nihil audentes hostile. Hæc inter [t] Prætextatus Præfecturam Urbis sublimiùs curans, per integritatis multiplices actus & probitatis, quibus ab adule-

9 *Ms.* animantium.

adversus Proæresium insurrexit: sed cùm imparem se tanto certamini intelligeret, mox ad gerendam Remp. se transtulit, ut scribit Eunapius in Proæresio: qui & in Historiis illius mentionem à se factam esse subjungit. Quòd si quis Eunapii locum ex Historiis requirit, exstat apud Suidam in Μουσώνιος. *πάντα ὅσα ἦν ἄριστα, μικρὰ ἐφαίνετο πρὸς τὸν ὄγκον Μουσωνίου. διὸ ἅπαντα κατὰ λόγον εὐδοκιμῶν, τήν τε ἀλιτενῆ χώραν τῆς Ἀσίας ἐπῆλθε, καὶ ὁ τὴν ἀνθύπατον ἔχων ἀρχὴν πρὸς τὰς ἐπιδημίας ἐξίσατο. κἀκεῖνος ἅπαντα ἐπιὼν ἐν ὀλίγαις ἡμέραις, τὴν θάλασσαν ἐπλήρωσε τῶν ἀπὸ τῆς Ἀσίας εἰσφορῶν*, &c. *Quæcumque erant maxima, ea Musonius quâ erat animi magnitudine, pro minimis ducebat. Quapropter cùm ut par erat ab omnibus celebraretur, maritimam oram Asiæ peragravit, eique iter facienti Proconsul Asiæ cedebat. Musonius igitur cùm paucis diebus omnem illam oram perambulasset, Asiaticis tributis ac vectigalibus in naves impositis mare implevit. Neque verò quisquam de ulla injuria querebatur: sed cuncti cum voluptate tributa inferebant. Eunapius quippe Rhetor ex Lydia ei negotio præfectus erat.* Ex his verbis satis apparet de Musonio Asiæ Vicario Eunapium ibi locutum esse. Ejusdem meminit Zosimus in lib. 5. *μουσώνιος ἐλλὴν ἀνὴρ καὶ παιδείας ἥκων εἰς ἄκρον.* Idem videtur esse, cujus encomium scripsit Himerius Sophista, cùm Proconsul esset Achaiæ, & ad quem exstat Libanii Epistola 453. *Vales.*

n *Adhibitis semiermibus paucis, quos Diocmitas appellant*] Capitol. in Vita Ant. Phil. *Armavit & Diocmitas, emit & Germanorum auxilia contra Germanos.* At unde sic dicti Diocmitæ, aliis disquirendum relinquo. *Lindenbr.*

o *Quos Diocmitas appellant.*] Horum meminit Capitolinus in Marco. Assentior autem Turnebo, qui in lib. 25. Adversf. cap. 18. Diocmitas esse dicit levis armaturæ milites, qui ad persequendum hostem ipsa levitate habiles sunt: dicti sunt enim ἀπὸ τοῦ διωγμοῦ. Eorum mentio fit à Symeone Metaphraste in vita Athanasii: *ζημίαν ζωῆς ὑφέξειν τοὺς διωγμίτας, εἰ μὴ τὸν Ἀθανάσιον ζῶντα παραστήσωσι. Capitis supplicium subituros esse Diogmitas, nisi Athanasium vivum adducerent.* Apparet igitur legendum esse *Diogmitas*, non *Diocmitas.* Valesius. Tetigit & hos ipsos Freinshemius in notis ad Florum III. 19, qui profecto meliore fide tribuit Casaubono quod est Casauboni, a quo locus ille Metaphrastæ diu fuit excitatus, antequam Valesius Ammianum tractare posset. *Gron.*

p *Latebrosa montium saxa*] Quum Lindenbrogius notet in Florentino legi *latebrosa animantium*, putabat pater commode erui inde *latebrosa nimis montium saxa*, quod certe convenit stylo Ammiani: unde adscripsit ex libro XXIX. cap. 2. *alta nimium potestate.* Idem.

q *Germanicopolitanis*] *Germanicopolin* alio nomine *Booscæten* dictam Plinius ait, in Hellesponti Descriptione lib. V. cap. 32. Ptolemæus in Galatiæ situ Γερμανόπολιν vocat. *Lindenbr.*

r *Germanicopolitanis.*] Germanicopolis opidum Isauriæ est, & quidem totius regionis quæ à Barbaris tenebatur, caput. Isauriæ enim provinciæ quæ Romanis parebat, metropolis erat Seleucia, ut scribit Constantinus in lib. 1. de provinciis cap. 13. *τὰ δὲ ἄνω σελευκείας καὶ μεσογαίας καλεῖται δεκάπολις. καὶ ἔστι πρώτη μὲν γερμανικούπολις*, &c. Et in Notitia Episcoporum qui Chalcedonensi Concilio subscripsere, primus ex Episcopis Isauriæ provinciæ nominatur Basilius Seleuciensis, ultimus Tyrannus Germanicensis. *Vales.*

s *Immobiles diu mansere.*] Paullo post Valentiniani senioris obitum Isauri rursus latrocinari cœperunt & finitimas provincias populati sunt, à castellis dumtaxat abstinentes, ut tradit Zosimus in lib. 4. *Idem.*

t *Prætextatus præfect. Urbis*] Ad librum XXII. jam de eo notavit Valesius, & ex inscriptione, quam citat quoque Juretus ad Symmachi librum X. epist. 26. ejus nomina reponit. Sed hunc locum opportune adduxit illustravitque Iac. Gothofredus ad Codic. Theodos. lib. XIII. tit. 3. de Medicis & Prof. *Gron.*

ſcentiæ rudimentis inclaruit, adeptus eſt id quod [v] rarò contingit, ut cum timeretur, amorem non perderet civium, [1] minùs firmari ſolitum erga judices formidatos. Cujus auctoritate juſtíſque veritatis ſuffragiis tumultu lenito, quem Chriſtianorum jurgia concitarunt, [x] pulſóque [2] Urſino, alta quies [y] parta, propoſito civium Romanorum aptiſſima: & adoleſcebat gloria [3] præclari rectoris plura & utilia diſponentis. [4] Namque & [z] [a] mæniana ſuſtulit omnia, fabricari Romæ priſcis quoque vetita legibus: & [b] [c] diſcrevit ab ædibus ſacris privatorum parietes, iiſdem inverecundè connexos: [d] ponderáque per regiones inſtituit univerſas, cùm aviditati multorum ex libidine trutinas componentium occurri nequiret. In examinandis verò litibus ante alios id impetravit, [e] quod laudando Brutum Tullius refert, ut cùm nihil ad gratiam faceret, omnia tamen grata [5] viderentur eſſe quæ [6] factitabat.

C A P. X. Sub idem ferè tempus Valentiniano ad expeditionem cautè ut rebatur profecto, [f] Alamannus Regalis Rando nomine, diu præſtruens quod

1 *Al.* minis. 2 *Mſ.* Urſino. 3 *Mſ.* præclari. 4 *Mſ.* Namque &. 5 τὸ eſſe *deeſt al.* 6 *Al.* faciebat.

v *Rarò contingit ut cùm timeretur, amorem non perderet civium*] Vulgaris eſt Pub. Syri verſus: *Amor miſceri cum timore non poteſt.* Igitur ubi miſcetur, rari exempli ſpecimen eſt: idque meritò laudant, in Prætextato Ammianus, & in Honorio Claudianus in Nupt. Honor. & Mar.

Non odium terrore moves, nec frena reſolvit
Gratia, diligimus pariter, pariterque timemus.

Lindenbr.

x *Pulſoque Vrſicino*] Qui tamen Neapoli poſtea Epiſcopus conſtitutus fuit. Anaſtaſius in Vita Damaſi P P. *Idem.*

y *Pari jam propoſito.*] In codice Regio [& Colb.] *pariam* ſcriptum reperi, & eadem manu ſuperſcriptum, *paruit prop. &c.* * in Toloſano legitur, *patuit.* * Mihi quidem, ſi quid corrigendum eſt, ſic emendare ſatius videretur: *Pulſóque Urſino alta quies parta eſt, propoſito civium Rom. aptiſſima: & adoleſcebat gloria præclari Rectoris, &c.* Particulam autem copulativam ex fide Regii codicis addidi, quæ hîc omnino neceſſaria videtur. Ceterùm Vettius Agorius Prætextatus Præfecturam Urbanam iniit Lupicino & Jovino Coſſ. ut ex Codice Theod. conſtat: & in auctores & conſcios ſeditionis Urſinianæ ſeveriùs animadvertit, Clericis etiam nonnullis ſupplicio affectis, ut ſcribit Socrates in lib. 4. cap. 24. qui tamen Maximinum eum perperam appellat. *Valeſ.*

z *Mæniana ſuſtulit omnia*] Vid. L. 242. ff. de verb. ſignific. L. 11. C. de ædific. priv. Feſtus Pomp. in *Mæniana.* Lindenbr.

a *Mæniana ſuſtulit omnia.*] Mænius cùm domum ſuam venderet Catone & Flacco Coſſ. ut ibi Baſilica Porcia ædificaretur: excepit ſibi jus unius columnæ, ſuper quam tectum projiceret ex provolantibus tabulatis, unde ipſe & poſteri ejus ſpectare munus gladiatorium poſſent: ut ſcribit Aſconius in Divinationem. Poſt hunc alii è lapide, alii è maceria ædificavere in porticibus mæniana, & foribus ac domibus adjecerunt: quod ex vetere Grammatico ſcribit Iſidorus in lib. xv. Originum. * ξύλων ἐξοχὰς vocat Herodianus in fine lib. 7. Vide Briſſonium in lib. de verborum ſignif. Similia ſunt quæ προπέτασμα dicuntur in lege 39. Cod. Th. de operibus publicis. *Valeſ.*

b *Diſcrevit privatorum parietes ab ædibus ſacris*] Ita quoque Conſtitutione Arcad. Honor. & Theod. Imppp. ædificia privatorum publicis ædibus adhærentia ſive ſuperpoſita deſtrui tollique præceptum. L. 4. C. Theod de operib. publ. quæ eſt L. 9. C. Juſtin. de ædif. privat. * Vid. L. 17. C. de operib. publ. * *Lindenbr.*

c *Diſcrevit ab ædibus ſacris privatorum parietes*] Non modò ædibus ſacris, ſed ne operibus quidem publicis, muríſve urbium quidquam licet conjungere, lege 9. D. de rerum diviſione. *Valeſ.*

d *Ponderaque per regiones inſtituit univerſas*] De ponderibus publicis exſtat Conſtitutio Valentinian. Theodoſ. Arcad. Imppp. L. 9. de ſuſceptor. præpoſ. *Lindenbr.*

e *Quod laudando Brutum Tullius refert.*] Verba Tullii ſunt in Oratore ad Brutum: *Quid tam difficile quàm in multorum controverſiis dijudicandis ab omnibus diligi? conſequeris tamen, ut eos ipſos contra quos ſtatuis, æquos placatóſque dimittas. Itaque efficis, ut cùm gratiæ causâ nihil facias, omnia tamen ſint grata quæ facis.* Valeſ.

[f *Alamannus Regalis Rando Mogontiacum irrepſit.*] Heic P. Pithœus ad oram Ammiani ſui laudat *Hieronymum in libro de Monogamia ad Gerontiam*, ſeu potiùs in Epiſtola ad Agerochiam: quaſi verba Hieronymi ad rem valde pertineant. Ubi notandum eſt Valentiniano II. & Valente II. Coſſ. anno Chriſti CCCLXVIII. à Randone Alamanno clam irruptum direptumque eſſe Mogontiacum, & incolas ejus abductos. Sed iterum anno CCCCVI. aut ex aliis CCCCVIII. principatu Honorii iterum *Mogontiacum captum atque ſubverſum eſt, & in Eccleſia mul-*

cogitabat, Mogontiacum præſidiis vacuum cum expeditis ad latrocinandum latenter irrepſit. Et quoniam caſu Chriſtiani ritus invenit celebrari ſollemnitatem, impræpeditè cujuſquemodi fortunæ 7 g virile & muliebre ſecus cum ſupellectili non parva indefenſum abduxit. Parvo inde poſt intervallo inopina rei Romanæ ſpes lætiorum affulſit. Cùm enim Vithicabius Rex Vadomarii filius, ſpecie quidem molliculus & morboſus, ſed audax & fortis, ardores in nos ſemper ſuccenderet bellicos, opera navabatur impenſior, ut qualibet [h] occumberet ſtrage. Et quia tentatus aliquotiens nullo genere potuit ſuperari vel prodi, fraude citerioris vitæ miniſtri, ſtudio ſollicitante noſtrorum occubuit: cujus poſt necem aliquatenus hoſtiles [i] torpuere diſcurſus. Interfector tamen præ metu pœnarum, quas verebatur ſi patuiſſet negotium, ad Romanum ſolum ſe celeri tranſtulit gradu. Parabatur poſt hæc lentioribus curis & per copias multiformes in Alamannos expeditio ſolitis gravior, deſtinatiùs id publica tutela poſcente, quoniam reparabilis gentis motus timebantur infidi: milite nihilominus accenſo, cui ob ſuſpectos eorum mores, nunc infimorum & ſupplicum, paullo pòſt ultima minitantium, nullæ quieſcendi dabantur indutiæ. Contracta igitur undique mole maxima catervarum, armis & ſubſidiis rei cibariæ diligenter inſtructâ, accitóque Sebaſtiano Comite cum Illyriis & Italicis numeris quos regebat, [k] anni tempore jam 8 tepente Valentinianus cum Gratiano [l] Rhenum 9 tranſgreſſus reſiſtente nemine; diviſis agminibus quadratis

7 *Al.* virilem & muliebrem ſexum. 8 *Mſ.* terente. 9 *Mſ.* tranſtibuſque neminem diviſis.

ta hominum millia trucidata: & multa mala paſſæ ſunt plurimæ aliæ urbes Gallicanæ, quum Alani, Suevi, Vandali, Burgundiones, & Alamanni Gallias intrarunt, eaſque per annos aliquot impunè vaſtarunt. De poſteriore hocce excidio Mogontiaci loquitur Hieronymus in Epiſtola ſuprà laudata; de priore illa ſub Valentiniano ejuſdem urbis clade ſolus Ammianus: nec verba Hieronymi ad eam ulla ratione pertinent, ſicut exiſtimavit P. Pithœus.] *Had. Valeſ.*

g *Virile & muliebre ſecus.*] In exemplari Regio [& Colb.] & in Auguſtana Editione *ſexus* legitur rectiùs fortaſſe: nam τὸ *ſecus* pro ſexu nimis poeticum eſt. *Idem.* Sic judicat, quum tam frequens occurrat, & fere ſæpius apud hiſtoricos, qui proſa ſcripſerunt, quam apud poetas. Tantum differt uſus antiquiorum ab recentioribus in caſu, ut & in ipſo hoc ſcriptore variatur, de quo pater ad Livium XXVI. 47. *Gron.*

h *Concideret ſtrage.*] Sic Gelenius edidit. Sed cùm in codice Regio [& Colb.] * ac Toloſ. ſcriptum invenerim, *comperet ſtrage*; ita potiùs à Marcellino ſcriptum eſſe exiſtimo, *ut qualibet occumberet ſtrage.* Accurſius autem, *comperta ſtrage*, infelici conjectura ediderat. *Valeſius.* Illud verbum *occumberet* τῷ πάνυ ſe ingeſſit, quia ſtatim recurrere animadvertebat *occubuit.* Sed plane ferri nequit. Non enim prima navabatur opera ut occumberet, ſed ut ſuperaretur vel proderetur, ut manifeſte diſtinguit ſtatim auctor ipſe: quorum quum neutrum fieri poſſet δεύτερος πλοῦς fuit, ut fraude domeſtica occumberet, ſicut occubuit. Ex literis verbi quod in ſcriptis libris exſtat, palam exiſtit *corriperet.* Hinc videtur lineola poſtremæ parti ſuperſcripta quondam exoleviſſe *corriperet* pro *corriperetur.* Gron.

i *Torpuere diſcurſus.*] In Regio codice legitur *tepuere.* Valeſ.

k *Anni tempore jam recente.*] Regius codex habet *jam tepente*, quam ſcripturam vulgatæ longè antepono. Nam & in Mſ. Flor. legi *jam terente* monuit Lindenbrogius, [ut & legitur in Colbertino.] *Idem.* Idque opinor magis genuinum, unde faciendum fuit *jam ferente.* Gron.

l *Rhenum tranſgreſſus.*] Multum ab hac Gelenii ſcriptura diſſentiunt noſtri codices. Nam in Regio ac Flor. [& Colb.] * ac Toloſ. * ſic legitur, *inhenum tranſtibuſque neminem diviſis agm. quadr. ipſe medebat.* At in Auguſtana Editione ita excuſum eſt, R*henum tramitibúſque Rheni diviſis agm. quadr. incedebat.* Ex quo apparet, quanto ſagacior ac felicior in conjiciendo Gelenius fuerit Accurſio. Eſt tamen, quod in illa Gelenii emendatione non probem, primò quòd vocem illam *neminem* expunxit: deinde quòd *indiviſis agminibus* edere maluit quàm *diviſis.* Itaque ſic videtur legi potuiſſe commodiùs. *Rhenum tranſgreſſus reſiſtente nemine, diviſis agm. quad. ipſe medius incedebat.* Valeſius. Cui poteſt paulum humaniori placere iſte non artifex, ſed carnifex modus inte-

ipſe medius incedebat, Jovino & Severo Magiſtris rei caſtrenſis altrinſecus ordinum latera ſervantibus, ne repentino invaderentur aſſultu. Protinúſque inde ductantibus itinerum callidis, exploratis acceſſibus, per regiones longo itu porrectas ſenſim gradiens miles irritatior ad pugnandum, velut repertis Barbaris minaciter infrendebat. Et quoniam aliquot diebus emenſis nullus potuit qui reſiſteret inveniri, cuncta ſatorum & tectorum quæ viſebantur intacta, cohortium manu vorax flamma vaſtabat, præter alimenta, quæ colligi dubius rerum eventus adigebat & cuſtodiri. Poſt hæc leniore greſſu Princeps ulteriùs tendens, cum prope locum veniſſet, cui [1] [m] Solicinio nomen eſt, velut quadam obice ſtetit, doctus procurſantium relatione veriſſima Barbaros longè conſpectos. Qui nullam ad tuendam ſalutem viam ſupereſſe cernentes, niſi ſe celeri defendiſſent [2] occurſu, [n] locorum gnaritate confiſi, unum ſpirantibus animis montem occupavere præcelſum, per confragoſos colles undique præruptum & invium, abſque Septemtrionali latere, unde facilem habet devexitatem & mollem. Signis ilico fixis ex more cùm undique ad arma conclamaretur, imperio Principis & ductorum ſtetit regibilis miles, [o] vexillum opperiens extollendum: quod erat opportunè ſubeundæ indicium pugnæ. Ergo quia ſpatium deliberandi aut exiguum dabatur aut nullum, hinc impatientia militis [3] perterrente, inde horrenda circumſonantibus Alamannis, id conſilium ratio celeritatis admiſit: ut arctoam montium partem, quam clementer diximus eſſe proclivem, Sebaſtianus cum ſuis occuparet, fugientes Germanos ſi fors ita tuliſſet levi negotio confoſſurus: [p] quo ut placuit maturato, Gratianóque apud ſigna Jovianorum retro detento, cujus ætas erat etiamtum prœliorum impatiens & laborum, Valentinianus ut dux cunctator & tutus, centurias & manipulos capite intecto conluſtrans, nullo potentium in conſcientiam arcani adhibito, remota multitudine ſtipatorum, ſpeculatum radices aggerum avolavit cum paucis, quorum induſtriam norat & fidem: prædicans, ut erat ſui arrogans æſtimator, inveniri

1 *Mſ.* Soliconmo. 2 *Mſ.* occurſu, unde locorum. 3 *Al.* præterrente.

---

grandi auctores ex legentium ingenio, non ex veteri ſcriptura? Itaque & pater hac ratione offenſus ad Varias Lindenbrogii annotabat in mendoſo illo *tranſtibuſque* latere videri *tranſit obvioque nemine.* Sed præterea an Rhenus ſic erat ignotus ei, qui Ammianum deſcribebat, ut in ejus fluvii nomine ita nunc deberet hæſitare? Vide an magis placere queat, quod mihi in mentem venit, duntaxat propius ad veterem manum. *Valentinianus cum Gratiano Menum tranſit, viſoque nemine in diviſis* (vel *diverſis*) *quadratis ipſe medius erat.* Hinc & Auſonius in loco, quem mox citat ὁ πάνυ, non Rhenum, ſed Nicrum advocat. *Gron.*

m *Solicinio nomen eſt*] Mſ. *Soliconmo.* uti ferè etiam Rhenanus in ſuo cod. reperit, quem de hoc loco vide German. rer. lib. III. *Lindenbr.*

n *Locorum gnavitate*] Præpoſitum habet Florentinus teſte Lindenbrogio *unde*, ex quo pater fingebat *nuda locorum gnaritate.* Gron.

o * *Vexillum opperiens extollendum*] Cæſar de Bello Gallico lib. 2. pag. 41. *Cæſari omnia uno tempore erant agenda. Vexillum proponendum, quod erat inſigne, cùm ad arma concurri oporteret; ſignum tuba dandum.* Idem mox poſt: *Signoque erecto, quod ſolet ad pugnam hortari, tubarum minacium accedente clangore.* Notat hunc ipſum morem Cæſar. * *Lindenbr.*

p *Quod haud placuit maturato.*] Scribendum omnino eſt, *quo ut placuit maturato, &c.* qua quidem emendatione certius nihil: ut mirer Gelenio homini acutiſſimo hoc in mentem non veniſſe. In Regio, * & Toloſ. * codice legitur, *quod aut pl. mat.* Valeſ.

poſſe,

poſſe, aliam viam ducentem ad arduos clivos, præter eam [q] quam inſpexere [4] [r] proculcatores. Per ignota itaque & paluſtres uligines devius tendens, inſidiatricis manus locatæ per [5] obliqua ſubito oppetiiſſet adcurſu, ni neceſſitatis adjumento poſtremo, per labilem limum incitato jumento digreſſus, legionum ſe gremiis immerſiſſet poſt abruptum periculum: cui adeo proximus fuit, ut galeam ejus cubicularius ferens auro lapillíſque diſtinctam, cum ipſo tegmine penitus interiret, nec poſtea vivus reperiretur aut interfectus. Proinde quiete reficiendis corporibus data, ſignóque erecto, quod ſolet ad pugnam hortari, tubarum minacium accendente clangore, fidentiſſimo impetu acies motas promptè ante alios præïere duo juvenes lecti in principiis adeundi diſcriminis, Salvius & Lupicinus, Scutarius unus, alter è ſchola Gentilium, fragore terribili concitantes: haſtáſque criſpando cùm ad rupium objecta veniſſent, trudentibúſque Alamannis evadere ad celſiora conarentur, [6] advenit omne pondus armorum, [7] iiſdémque anteſignanis per hirta dumis & aſpera magno virium niſu in editas ſublimitates erepſit. Acri igitur partium ſpiritu conflictus cuſpidibus tentatur infeſtis: & hinc arte belli doctior miles, inde licèt feroces, ſed incauti barbari dexteris coïere collatis: quos latiùs ſeſe pandens exercitus infuſis utrimque cornibus adflictabat, per fremitus territos & equorum hinnitus & tubas. Nihilominus tamen ipſi aſſumptâ fiduciâ reſtiterunt: æquatáque parumper prœliorum ſorte, haud parva mole certatum eſt, dum [8] turmarum funeribus mutuis res gerebatur. Disjecti denique Romanorum ardore, metúque turbati, miſcentur ultimis primi: dúmque in pedes verſi diſcedunt, verutis [9] hoſtilibus forabantur & pilis. Poſtremò dum anheli currunt & feſſi, pandebant ſequentibus poplites & ſuras & dorſa. Stratis denique multis, lapſorum partem Sebaſtianus, cum ſubſidiali manu locatus poſt montium terga, trucidavit ex incauto latere circumventam: diſperſi ceteri ſilvarum ſe latebris amandarunt. In hac dimicatione noſtri quoque oppetiêre non contemnendi: inter quos Valerianus fuit Domeſticorum omnium primus, & Natuſpardo quidam Scutarius, [ſ] exſertus ita bellator, ut Sicinio veteri comparetur & Sergio. Híſque tali ca-

4 *Al.* procurſatores. 5 *Mſ.* oblita. 6 *Al.* advenit huc omne. 7 *Al.* iis denique. *In mſ. neutrum habetur.* 8 *Mſ.* ruinarum. 9 *Mſ.* haſtilibus.

---

q *Quam inſpexere proculcatores*] Ita in Mſ. vulg. *procurſatores.* Et *proculcatores* hîc, uti in melioribus libb. Vegetii, & Notitia Imp. *Inter auxilia Palatina Exculcatores ſeniores, Exculcatores juniores.* Lindenbr.

r *Proculcatores.*] In codice Regio & Baſilienſi Editione *Procurſatores* dicuntur: ſed cùm Auguſtana Editio codici Flor. [& Colb.] conſentiat, non dubito quin præferenda ſit altera ſcriptura. Sunt autem Proculcatores iidem ac procurſatores, ſeu excurſatores, qui ſcilicet agmen præeuntes, incurſum hoſtium explorabant, ut videre eſt in principio lib. 24. Eos Vegetius in lib. 2. excultatores ſeu exculcatores vocat: Leo in Tacticis σκουλκάτωρες. Iidem Græci σκοῦλκαι & σκοῦλκαν vocant ſtationem ſeu vigilias, indidem deflexo vocabulo. * In Tolоſ. codice *Procultatores* ſcriptum inveni. * *Valeſ.*

ſ *Exercitus ita bellator.*] Neſcio unde hæc ſcriptura in Lindenbrogii Editionem irrepſit. Nam in Regio quidem exemplari, & in Auguſtana Editione locus corruptus eſt hoc modo, *& Sextus ita bellator*: [in Colbert. Mſ. *ex ſextus.*] Gelenius verò ſic ediderat, *exſertus ita bellator*, optimè procul dubio. Sic enim in ſuperiore libro locutus eſt Marcellinus lib. XXII. cap. XI. *Aliſo quidam Tr. abſcidit exſertus bellator & prudens.* Idem.

ſuum diverſitate perfectis, milites ad hiberna, [t] Imperatores Treveros reverterunt.

CAP XI. Per hæc tempora Vulcatio Rufino abſoluto vita dum [1] adminiſtrarat; ad regendam Præfecturam Prætorianam ab Urbe Probus accitus, claritudine generis & potentiâ & opum amplitudine cognitus orbi Romano, per quem univerſum pæne patrimonia ſparſa poſſedit, juſtè an ſecus non judicioli eſt noſtri. Hunc [v] quaſi genuina quædam, ut fingunt Poëtæ, fortuna vehens præpetibus pinnis, nunc beneficum oſtendebat & amicos [2] ſublimiùs erigentem, aliquotiens inſidiatorem dirum, & per cruentas noxium ſimultates. Et licèt potuit quoad vixit [x] ingentia largiendo, & [y] intervallando poteſtates adſiduas: erat tamen interdum timidus ad audaces, contra timidos celſior: ut videretur cùm ſibi fideret, de cothurno ſtrepere tragico, & ubi paveret, omni humilior ſocco. Atque ut natantium genus elemento ſuo expulſum, haud tam diu ſpirat in terris; ita ille marcebat abſque præfecturis: quas jurgiis familiarum ingentium capeſſere cogebatur, numquam innocentium per cupiditates immenſas, utque multa perpetrarent impune, dominum ſuum mergentium in

1 *Al.* adminiſtrat. 2 *Al.* altiùs.

* t *Imperatores Treveros reverterunt.*] Ubi & triumphales ludos edidit Valentinianus, ut teſtatur Auſonius in Moſella ſub finem:

--- Auguſtæ veniens quòd mœnibus urbis
Spectavit junctos natique patriſque triumphos:
Hoſtibus exactis Nicrum ſuper & Lupodunum,
Et fontem Latiis ignotum annalibus Hiſtri.

Hanc enim haud dubiè Valentiniani victoriam Alamannicam deſignat, quæ contigit Valentiniano II. & Valente II. Coſſ. Quare valde miror, qua ratione Cluverius, vir alioquin diligentiſſimus, hos verſus Auſonii de Gratiani Argentuarienſi victoria acceperit: quod paſſim inculcat ac repetit in lib. 2. & 3. Germ. Ant. capite 4. Atqui apud Argentuariam Lentienſes Gratianus vicit poſt mortem patris, ut conſtat. Valentinianus verò tunc cùm hæc Auſonius ſcriberet, adhuc vivebat. Sic enim paullò pòſt ait:

Burdigalam cùm me in patriam nidumque ſenectæ
Auguſtus pater, & natus mea maxima cura Mittent.
&c.

Sed hic Cluverii error ex M. Freheri Commentariis hauſtus videtur. Interim demendus eſt alter Cluverii ſcrupulus, qui in ſupradicto capite 4. neſcire ſe ait, cur Auſonius *fontem Hiſtri Latinis ignotum* dixerit. Ego verò facilè id ſolvi poſſe aio, ſi meminerimus Danubium à fonte ad Mœſiam uſque appellari; inde ad Pontum uſque Hiſtrum. Itaque Hiſtri fontes Latinis ſeu Romanis nulli ſunt, ſed Danubii. *Idem.*

v *Quaſi gemina quædam, ut f. P. fortuna.*]. Sic fere loquitur Valerius Max. in lib. 6. cap. 11. *Namque Alcibiadem quaſi duæ fortunæ partitæ ſunt: altera quæ ei nobilitatem, &c.* Sed tamen in hac ſententia maneo ſcribendum eſſe *genuina*. Eodem errore in Elogio Juliani quod eſt in lib. 25. ubi legitur, *ut pœnarum aſperitatem genuina lenitudine caſtigaret*: in Editione Rom. ſcriptum erat *gemina* & in Epiſt. 23. & 25. lib. 1. Symmachi plerique codices *gemina* pro *genuina* præferunt, teſte Jureto. *Idem.*

x *Ingentia largiendo.*] De liberalitate & munificentia Probi idem teſtatur Claudianus in Conſulatu Olybrii & Probini:

Hic non divitias nigrantibus abdidit antris,
Nec tenebris damnavit opes: ſed largior imbre
Sueverat innumeras hominum ditare catervas, &c.

Idem.

y *Interpellando poteſtates aſſiduas*] Reſtituta eſt hoc in loco vera ſcriptura, quam & Regius & Vatic. codex, [ac Colbert.] & Editio Auguſt. ſervaverat. Et eleganter intervallaſſe poteſtates dicitur Probus, quippe qui tot magiſtratus geſſerit ac præfecturas, ut numquam ferè ſine magiſtratu viſus ſit. Fuit enim primò Proconſul Africæ, Dariano & Cereale Coſſ. ut diſcimus ex lege 3. Cod. Theod. Quorum appellat. ac deinde Præfectus Præt. quater, ac poſtremò Conſul cum Gratiano A. anno Domini 371. ut docent veteres Inſcriptiones apud Gruterum p. 401. Primam quidem Præfecturam Præt. quam hîc commemorat Marcellinus, geſſit Valentiniano Nob. P. & Victore Coſſ. ut elicitur ex Codice Theod. Fuit autem Cœlii Probini filius, Petronii Probiani nepos, quorum uterque Conſul fuerat: ut ex vetuſta Inſcriptione docuit me Jac. Sirmundus. Itaque ex avi nomine dictus eſt Sextus Petronius Probus. Ejuſdem elogium exſtat apud Auſonium in Ep 3. * Narrat Paulinus in Vita Ambroſii, tantam ejus famam etiam apud exteras gentes fuiſſe, ut ex Perſide Romam nonnulli venerint, Probi potentiam ac divitias ſpectaturi. * *Idem.*

Rempub. Namque fatendum eſt, numquam illa magnanimitate coalitus, clienti vel ſervo agere quidquam juſſit illicitum: ſed ſi eorum quemquam crimen ullum compererat admiſiſſe, vel ipſa repugnante juſtitia, non explorato negotio, ſine reſpectu boni honeſtíque defendebat. Quod vitium [3] reprehendens [z] ita pronuntiat Cicero: *Quid enim intereſt inter ſuaſorem facti & probatorem? Aut quid refert, utrum voluerim fieri, an gaudeam factum?* [a] Suſpicioſus tamen, & [4] munitus ſuopte ingenio fuit, & ſubamarùm arridens, blandiénſque interdum ut noceat. Id autem perſpicuum eſt in ejuſmodi moribus malum, tum maximè cùm cælari poſſe exiſtimatur: [b] ita implacabilis & [5] directus, ut ſi lædere quemquam inſtituiſſet, nec exorari poſſet, nec ad ignoſcendum erroribus inclinari: ideóque aures ejus [6] non cerâ, ſed plumbis videbantur obſtructæ. In ſummis divitiarum & dignitatum culminibus anxius & ſollicitus, ideóque ſemper levibus morbis afflictus. Hæ per Occidentales plagas ſeries rerum fuere geſtarum.

CAP. XII. [c] Rex verò Perſidis longævus ille Sapor, & ab ipſis imperitandi exordiis dulcedini rapinarum addictus, poſt Imperatoris Juliani exceſſum & pudendæ pacis icta fœdera, cum ſuis paulliſper nobis viſus amicus, calcata fide ſub Joviano pactorum, injectabat Armeniæ manum, ut eam, velut placitorum abolita firmitate, ditioni jungeret ſuæ. Et primò per artes fallendo diverſas, [7] nationem omnem renitentem diſpendiis levibus afflictabat, ſollicitans quoſdam Optimatum & Satrapas, alios excurſibus occupans improviſis. Dein per exquiſitas perjuriíſque miſtas illecebras [d] captum Regem ipſum Arſacem,

3 *Mſ.* reprehendens tam pronuntiat. 4 *Mſ.* munitus. 5 *Mſ.* directus. 6 nonne eras ſed pluribus. *vulg.* non erant ſed pluribus. 7 *Mſ.* nationem hominum.

---

z *Ita pronuntiat Cicero.*] In Philippica 2. ſed & in jure ſuaſor criminis & laudator eâdem pœnâ tenentur. Nam Ulpianus in lege 1. D. de ſervo corrupto: *Et ſi erat ſervus omni modo fugiturus, vel furtum facturus; hic verò laudator hujus propoſiti fuerit; tenetur. Non enim oportet laudando augeri malum.* Idem.

[a *Suſpicioſus tamen & minutus ſuopte ingenio fuit.*] In codice Colbertino ſcriptum eſt: *Suſpicioſus tamen & munitus ſ. i. fuit:* quæ ſcriptio planè mihi arridet. *Munitus* vocatur Ammiano homo undique ſibi cavens, & ex omni parte veluti tectus adverſus inſidias & fraudes ac dolos. *Minutus* retinet Lindenbrogius, & explicat μικρόψυχος, id eſt timidus & puſilli animi: quod vitium in Probum etiam cadit.] *Idem.*

[b *Ita implacabilis & diruptus, &c.*] Quid heic *diruptus* ſignificet, haud facile dictu eſt. Huic enim loco nomen iſtud haudquaquam convenit. Codex Colbertinus præfert, *ita implac. & directus, ut nec exorari poſſet, nec ad ignoſcendum inclinari.* Quam lectionem mecum docti omnes ſunt probaturi. *Directum* appellat Marcellinus hominem immobilem, inflexibilem, & ut alibi loquitur indeclinabilem, in malo propoſito ſibi conſtantem ac firmum, & ſi quem lædere voluerit, nulla umquam ratione ad veniam flectendum atque convertendum. P. Pithœus ad oram Ammiani ſui notavit, cùm *munitus*, tum *directus* in veteribus libris legi.] *Hadr. Valeſius.* Eſt aliquid ex uno codice mutare contextum; qui quid ſignificet, facile dictu poteſt alteri eſſe. Potuit autem vir doctus ad ſpeciem hujus mutationis conſulere varias lectiones Lindenbrogii, qui teſtatur ſimiliter legi in Florentino. Etiam Accurſius prope ad hanc formam edidit *direptus.* Qui autem directus dicitur, cur in ſequiorem partem debet intelligi? Haud dubie poteſt & in bonam. *Diruptus* autem ſatis quoque eleganter & commode dicetur, nempe ab humanitate & ignoſcendi venia, ut *abruptum patri Torquatum* dixit Manilius, quem in iſta loquutione illuſtravit pater libro 1. obſerv. cap. 6. Omiſit autem Ammianus rem, a qua diruptus erat (quum Manilius addiderit) perinde ut Velleio lib. 1. dicitur Lycurgus *diſciplinæ convenientiſſimæ vir*, non addito, cui convenientiſſima iſta diſciplina erat, unde magna illic moleſtia viris doctis, quam alibi removebimus. *Gron.*

c * *Rex Perſidis longævus ille Sapor*] Ad annum LXX. pervenit. Multa de eo Agathias in lib. IV. pag. 131. * *Lindenbr.*

d *Captum Regem ipſum Arſacem.*] Neſcio an is ſit Ar-

adhibitúmque in convivium jussit ad latentem trahi posticam: eúmque effossis oculis, [e] vinctum catenis argenteis, quod apud eos Honoratis vanum suppliciorum æstimatur esse solatium, exterminavit ad castellum Agabana nomine, ubi discruciatus [8] cecidit ferro pœnali. Deinde ne quid intemeratum perfidia præteriret, [f] Sauromace pulso, quem auctoritas Romana præfecit Hiberiæ, Aspacuræ cuidam potestatem ejusdem detulit gentis diademate addito, ut arbitrio se monstraret insultare nostrorum. Quibus ita studio nefando perfectis, Cylaci spadoni & Artabanni, quos olim susceperat perfugas, commisit Armeniam, (horum alter antè gentis Præfectus, [g] alter Magister fuisse dicebatur armorum) iisdémque mandarat, ut [h] Artogerassam intentiore cura exscinderent, oppidum muris & viribus validum, quod thesauros & uxorem cum filio Arsacis tuebatur. Iniere ut statutum est obsidium duces. Et quoniam munimentum positum in asperitate montana, rigente tunc cælo nivibus & pruinis, adiri non poterat, eunuchus Cylaces aptúsque ad muliebria palpamenta, Artabanne adscito, prope mœnia ipsa [9] fide non amittendæ [1] salutis accepta, propere venit: & cum socio ad interiora susceptus ut postulavit, suadebat [2] minaciter defensoribus & Reginæ, motum Saporis inclementissimi omnium lenire deditione veloci. Multis post hæc ultro citróque dictitatis, ejulantéque muliere truces mariti fortunas, proditionis acerrimi compulsores in misericordiam flexi mutavêre consilium: & spe potiorum erecti, secretis colloquiis ordinarunt, horâ præstitutâ nocturnâ reclusis subitò portis validam manum erumpere, vallúmque hostile cædibus aggredi repentinis, ut lateant id tentantes, polliciti se pro-

8 *Ms.* deciderat. 9 *Ms.* deinde. 1 *Ms.* saluti. 2 *Ms.* minaciter.

saces Armeniorum Rex, quem à Pacurio Persarum Rege unà cum Basilio Consiliario evocatum, & in lethem conjectum esse, multis refert Procopius in lib. I. Persic. *Vales.*

e *Vinctum catenis argenteis, quod apud eos honoratis*] Idem hic mos in AEthiopia usitatus, ut reos nimirum aut bello captos in argenteis aureísve catenis adservarent. Herodotus lib. III. Heliodorus lib. IX. Δεσμά τε ἀμείβειν κ̀ χρυσᾶ ἐπιβάλλειν, ὅσα γὰρ σίδηρος παρ' ἄλλοις εἰς τὰς χρείας, ταῦτα παρ' Αἰθίοψιν ὁ χρυσὸς νομίζεται. * Solinus lib. 3. cap. 10. *Apud hos* (AEthiopas) *plus auri, quàm Persis est: ideo quod minus est, pretiosius censent. AEre exornantur, auro vincula sontium fabricant.* * Tertullianus de Habit. mul. cap. 7. *Apud Barbaros quosdam, quia vernaculum est aurum, & copiosum, auro vinctos in ergastulis habent, & divitiis malos onerant, tanto locupletiores, quanto nocentiores: aliquando revera inventum est, quomodo & aurum non ametur.* * Idem de Cultu fem. cap. 20. *Aurum ipsum, cujus vos gloria occupat, cuidam genti ad vincula servire referunt gentilium literæ.* * Sic igitur vinctus fuit Bessi & Nabarzanis insidiis circumventus Darius: sic Cyrus, Astyages, Crœsus. Curtius lib. V. Justinus lib. V. & XI. Dio Chrysost. Orat. ult. Ausonius in Ludo VII. Sapient. *Lindenbr.*

[f *Sauromace pulso, quem auctoritas Romana præfecit Hiberiæ.*] Sauromaces nomen apud Hiberos notum fuit. Plinio in libro X. Epistolarum *Rex Sauromaces* memoratur, & legatus *Sauromacæ Regis* Nicæam venisse dicitur: quem Regem Hiberorum fuisse alterum puto principatu Trajani A. qui præter cæteros Hiberorum Regem in fidem accepit, ut Eutropius tradit. Sed *Sauromates* & *Sauromatæ* Editiones Plinii habent pro *Sauromaces* & *Sauromacæ.*] Vales. Nec mirum ita haberi in editionibus, quum sic ibi quoque habeant libri scripti: immo id verum etiam sit nomen: ut docemur ex nummo, cui inscribitur ΒΑϹΙΛΕΩϹ ϹΑΥΡΟΜΑΤΟΥ, quem vidisse se testatur Spanhemius de præstant. numism. pag. 463. sed quod ibidem loquitur de Bosporo Thracico, risum meretur, etsi de eodem quoque loqui & sentire videatur ad Juliani Cæsares pag. 420. *Gron.*

g *Magister fuisse dicebatur armorum.*] In codice Regio post vocem *Magister* modicum spatium vacat: & ad oram antiquarius adnotat scribendum sibi videri, *Magister alter fuisse, &c.* quod equidem verum esse existimo. *Vales.*

h *Artogerassam*] Forsan eadem est cum Ptolemæi Αρταγιράγτα, de qua in Descriptione Armeniæ. *Lindenbr.*

dituros. Quibus religione firmatis egressi, biduúmque ad deliberandum quid capessere debeant sibi concedi clausos petîsse asseverantes, in desidiam obsessores traduxerunt: & vigiliis quibus ob securitatem altiore stertitur somno, civitatis [3] aditu reserato juventus exsiluit velox: passibúsque insonis expeditis mucronibus [4] repens, cùm castra nihil metuentium invasissent, jacentes multos nullis resistentibus trucidarunt. Hæc inopina defectio necêsque insperatæ Persarum, inter nos & Saporem discordiarum excitavêre causas immanes: illo etiam accedente, quòd Arsacis filium Param, suadente matre cum paucis è munimento digressum, susceptúmque Imperator Valens apud [i] Neocæsaream morari [5] præcepit, urbem Polemoniaci ponti notissimam, liberali victu curandum & cultu. Qua humanitate Cylaces & Artabannes inlecti, missis oratoribus ad Valentem, auxilium eumdémque Param sibi Regem tribui poposcerunt. Sed pro tempore adjumentis negatis, per Terentium Ducem Para reducitur in Armeniam, [k] [l] recturus interim sine ullis insignibus gentem: quod ratione justa est observatum, ne fracti fœderis nos argueremur & pacis. Hoc comperto textu gestorum Sapor ultra hominem efferatus, concitis majoribus copiis Armenias aperta prædatione vastabat. Cujus adventu territus Para, itidémque Cylaces & Artabannes, nulla circumspectantes auxilia, [m] celsorum montium petivêre [6] recessus, limites nostros disterminantes & Lazicam: ubi per silvarum profunda & flexuosos colles mensibus quinque delitescentes, Regis multiformes lusêre conatus. Qui operam teri frustra contemplans sidere flagrante brumali, pomiferis exustis arboribus, castellísque munitis & castris quæ ceperat [7] superata vel prodita, cum omni pondere multitudinis Artogerassam circumsæptam, & post varios certaminum casus [8] lassatis defensoribus patefactam incendit:

3 *ms.* aditura è strato. 4 *ms.* repens. 5 *ms.* præcipitur. 6 *ms.* recessus. 7 τὰ vel prodita *in ms. desunt.* 8 *ms.* laxatis.

---

i *Neocæsaream urbem Polemoniaci Ponti notissimam.*] In codice Regio reperi *nobilissimam* levi discrimine. * Sic Eutropius *Tigranocertam civitatem Armeniæ nobilissimam* vocat in libro 6. * Neocæsarea Ponti Polemoniaci metropolis fuit, ut patet ex Notitia Episcoporum, qui Chalcedonensi Synodo subscripserunt. Pontus autem Polemoniacus pars est Euxini Ponti. Nam Pontus Euxinus pro gentibus quas alluit, varias sortitus est appellationes. Præter Pontum enim propriè dictum est Pontus Galaticus, & Polemoniacus, & Cappadocicus; quibus nominibus etiam provinciæ appellantur, ut docet Ptolemæus in lib. 5. At Scaliger ad num. 2081. Eusebiani Chronici scribit, Pontum Polemoniacum ita dici ad distinctionem Ponti Pelagonii, qui mendosè per æ scribitur in veteri inscriptiome, quæ exstat in Editione Gruteri, p. 402. L. DIDIO. MARINO. V. E. PROC. FAM. GLADIAT. PER. ASIAM. HY. GALATIAM. CAPPAD. LYCIAM. PAMPHYL. CILICIAM. CYPRUM. PONTUM. PAELAG. Ex mox: BITHYNIAE. PONTI. PAELAG. Sed quis non videt in ea inscriptione scribendum esse PAFLAG. Eodem errore *Pelagoniæ* pro *Paphlagoniæ* scribi in Facundi libro 7. notavit vir præstantissimus Jacobus Sirmundus. Contra Paflagonia perperam scribitur in lib. 6. Marciani Capellæ, pro Pelagonia. Pontus igitur Pelagonius in Asia nullus est. *Vales.*

k *Recturus sine ullis insignibus gentem*] * Curius Fortunatianus Rhetor lib. pag. 64. *Fasces, lictores, toga prætexta, sella curulis, imperia, provinciæ, magistratuum ornamenta sunt. Consularia insignia*; Novell. 30. c. 6. ὀχήματα ἐξ ἀργύρου, καὶ πελέκεις καὶ ῥάβδους. Novell. 24. cap. 4. Novell. 25. cap. 5. * De his insignibus multa in Notitia Imperii. *Lindenbr.*

l *Recturus int. sine insignibus.*] Id est sine diademate & regiis insignibus. *Vales.*

m *Cels. montium petivere secessus.*] In codice Regio [& Colb.] *recessus* scribitur. Ceterùm hi montes qui Rom. limitem & Lazicam dirimebant, incipiebant à Rhisæo opido, quod Rhisuntem vocat Ptolemæus: in iisque gens libera degebat, nec Romanis nec Lazis obnoxia, ut scribit Procopius in lib. 4. Goth. *Idem.*

Arsacis uxorem erutam inde cum thesauris abduxit. Quas ob causas ad eas regiones Arinthæus cum exercitu mittitur Comes, suppetias laturus Armeniis, si eos exagitare procinctu gemino tentaverint Persæ. Inter quæ Sapor immensum quantum astutus, & cùm sibi conduceret humilis aut elatus, societatis futuræ specie Param ut incuriosum sui per latentes nuntios increpabat, quòd majestatis regiæ velamento Cylaci serviret [n] & Artabanni: quos ille præceps blanditiarum illecebris interfecit, capitáque cæsorum ad Saporem ut ei morigerus misit. Hac clade latè diffusa, Armenia omnis periisset [o] impropugnata, ni Arinthæi adventu territi Persæ eam incursare denuo distulissent: hoc solo contenti, quòd ad Imperatorem misêre legatos, petentes nationem eamdem, ut sibi & Joviano placuerat, non defendi. Quibus repudiatis, Sauromaces pulsus ut antè diximus Hiberiæ regno, cum duodecim legionibus & Terentio remittitur: & eum amni Cyro jam proximum Aspacures oravit, ut socia potestate consobrini regnarent: causatus ideo se nec cedere, nec ad partes posse transire Romanas, quòd [9] Ultra ejus filius obsidis lege tenebatur adhuc apud Persas. Quæ Imperator doctus, ut concitandas ex hoc quoque negotio turbas consilio prudentiáque molliret, divisioni adquievit Hiberiæ: ut eam medius dirimeret Cyrus, & Sauromaces [p] Armeniis finitima retineret & Lazis, Aspacures Albaniæ Persisque contigua. His percitus Sapor, pati se exclamans indigna, quòd contra fœderum textum juvarentur Armeniæ, & [1] evanuit legatio quam super hoc miserat corrigendo, quódque se non assentiente nec conscio dividi placuit Hiberiæ regnum: velut obseratis amicitiæ foribus vicinarum gentium auxilia conquirebat, suúmque parabat exercitum, ut serenata cæli temperie subverteret omnia, quæ ex re sua struxere Romani.

9 *mss.* ultra. 1 *mss.* evanuit.

---

n *Et Artabanni.*] Regius codex *Arabanni* scriptum habet ubique: in principio autem libri 30. *Arrabannis*: [in Mss. Colb nunc *Arabanni*, nunc *Arraboni*, & *Arrabannes*.] Vales.

o *Ni propugnatoris Arinthæi.*] Cùm in Reg. codice scriptum esse vidissem, *ne propugnatam*; existimavi integrum locum haud paullo elegantiùs scribi posse hoc modo: *Armenia omnis periisset impropugnata, ni Arinthæi*, &c. sic enim loqui solet Marcellinus. *Idem.*

p *Armeniis finitima ret. & Lazis.*] Quippe Hiberia media est inter Lazos ac Persas: ab Oriente enim Albaniam habet & Persas: ab Occasu autem Colchidem, quæ Lazica postea dicta est, ut scribit Procopius in lib. 1. Persic. & Ptolemæus. Armenia autem Hiberis est ad Meridiem. *Idem.*

Explicit Liber XXVII.

AMMIANI MARCELLINI RERUM GESTARUM

LIBER XXVIII

Incipit feliciter.

Hæc libro Ammiani Marc. XXVIII continentur.

CAPUT I. DUM apud Persas, ut suprà narravimus, perfidia Regis motus agitat insperatos, & in Eois tractibus bella rediviva consurgunt: [a] anno sextodecimo & eo diutiùs [b] post Nepotiani exitium, sæ-

a *Anno XVI. & eo diutius post Nepotiani exitium.*] Flavius Popillius Nepotianus Eutropiæ Constantini sororis filius, cùm Magnentium cæso Constante Imperium in Galliis invasisse cerneret, & ipse tamquam eo dignior Imperium concupivit. Cæso igitur Urbi Præfecto Cœlio Probino, & armata gladiatorum manu Imperator renuntiatus, multos qui Magnentii partibus favebant occidit: adeo ut passim domus, fora, viæ, templáque cadaveribus complerentur. Sed mox missi à Magnentio duces, Heraclida Senatore prodente, factionem ejus oppressere: caput ejus pilo per Urbem circumlatum est. Gravissimæ deinde proscriptiones, & Nobilium qui Nepotiani partibus favisse suspecti erant, cædes subsecutæ sunt. Nam & Eutropia Nepotiani mater, & Spe-

viens per Urbem æternam urebat cuncta Bellona, ex primordiis minimis ad clades excita luctuosas: quas obliterasset utinam juge silentium! ne forte paria quandoque tententur, plus exemplis generalibus nocitura quàm delictis. Ac licèt ab textu cruento gestorum exquisitè narrando, justus me retraheret metus multa reputantem & varia; tamen præsentis temporis modestiâ fretus, carptim ut quæque memoriâ digna sunt explanabo: nec pigebit quid ex his, [1] quæ apud veteres acciderint, [2] timuerim, docere succinctè. Bello Medico primo cùm diripuissent Asiam Persæ, [c] obsidentes [3] Miletum molibus magnis, minantésque defensoribus cruciabiles neces, injecere clausis necessitatem, ut omnes magnitudine malorum adflicti, peremptis caritatibus propriis, projectóque in ignem mobili censu, arsuros se certatim congererent in communem pereuntis patriæ rogum. [d] Hoc argumentum paullo postea digestum tumore tragico Phrynichus in theatrum induxerat Athenarum: paullispérque jucundè auditus, cùm [4] cothurnatiùs stilus procederet lacrymosus, indignatione damnatus est populi, arbitrati non consolandi gratiâ, sed probrosè monendi quæ pertulerat amabilis civitas, [e] [f] nullis auctorum adminiculis fulta, hos quoque dolores scenicis adnumerasse fabulis insolenter. [g] Erat enim Atheniensium colonia Miletus, [h] deducta inter Jonas alios per [5] Nileum filium Codri, qui

1 *Ms.* quæque apud. 2 *Al.* timuerim. 3 *Al.* militum. 4 *Ms.* cothurnatiùs. 5 *Ms.* Linae.

rantius; & Abuterius; aliíque plures capite pœnas dederunt, ut scribit Athanasius in Epist. Apologetica ad Constantium pag. 676. καὶ ἀποδέχομαί σε σφάξαντα τοὺς ἐν Ῥώμῃ γνησίως ἡμᾶς ἀποδεξαμένους, τὴν μακαρίαν σου θείαν τὴν ὡς ἀληθῶς Εὐτροπίαν, καὶ Ἀβουτήριον τὸν γνήσιον ἐκεῖνον, καὶ Σπειράντιον τὸν πιστότατον, καὶ ἄλλους πολλούς. Porro id Nepotiani exitium contigit anno Domini 350. Sergio & Nigriniano Coss. ex ante diem III. Nonas Jun. usque ad pridie Cal. Jul. ut scribit Idatius in Fastis, & Chronicum Alexandrinum. *Vales.*

b *Post Nepotiani exitium*] Aurelius Vict. *Romæ Nepotianus Eutropiæ Constantini sororis filius, hortantibus perditis, Augusti nomen rapit: quem octavo die vicesimoque Magnentius oppressit.* Lindenbr.

c *Obsidentes Miletum molibus magnis*] Sic emendavimus certissimâ conjecturâ: nam corruptè hactenus editum esse, *obsidentes militum*, &c. nemo, cui cor sapit, negabit. *Idem.*

d *Hoc argumentum postea digestum tumore tragico Phrynichus*] Herodotus lib. 6. Ἀθηναῖοι μὲν δῆλον ἐποίησαν ὑπεραχθέσθεντες τῇ Μιλήτου ἁλώσει, τῇ τε ἄλλῃ πολλαχῇ καὶ δὴ καὶ ποιήσαντι Φρυνίχῳ δρᾶμα Μιλήτου ἅλωσιν, καὶ διδάξαντι, ἐς δάκρυά τε ἔπεσαν τὸ θέητρον, καὶ ἐζημίωσάν μιν, ὡς ἀναμνήσαντα οἰκήια κακὰ, χιλίῃσι δραχμῇσι, καὶ ἐπέταξαν μηκέτι μηδένα χρᾶσθαι τούτῳ τῷ δράματι. Cl. AElianus Variar. Histor. lib. XIII. cap. 17. Longinus περὶ ὕψους, * Libanius Sophista Declamat. 13. p. 404. Declamat. 19. pag. 506. * Tzetzes Chil. VIII. Histor. CLV. *Idem.*

e *Nullis auctorum adminiculis fulta*] *ἴσ. aliorum adm.* Idem.

f *Nullis auctorum admin. fulta.*] Auctores dicuntur conditores, seu coloniæ deductores, quos Græci κτίστας vocant. Quo nomine non solùm ii censentur, qui primi urbem condidere, sed etiam qui colonis frequentavere. Auctores eo sensu dixit Suetonius in Claudio cap. 25. Solinus cap. x. & Justinus in lib. 21. & 23. ut Livium Avienúmque præteream. Auctores igitur hoc in loco sunt Athenienses, qui coloniam in Asiæ eam partem miserunt, quæ Ionia dicitur. *Vales.*

g *Miletúmque relegatus est.*] Hæc verba absunt à codice Regio, * & Tol. * [& Colb.] & Vaticano: rectè ut equidem censeo. Neque enim Phrynichus propter illam tragœdiam ab Atheniensibus relegatus est, sed mille drachmis tantummodò multatus, ut scribit Herodotus in lib. 6. & Callisthenes apud Strabonem in lib. 14. aliíque plures. Cùm autem duo fuerint Phrynichi Athenienses tragici, alter Polyphradmonis filius, Thespidis discipulus, alter filius Melanthæ; hic qui Mileti halosim dedit, Melanthæ filius dicitur à Scholiaste Aristophanis in Vespas: cui subscribit AElianus in lib. 13. cap. 17. In Editione etiam Augustana legitur, *Miletum relegatus est.* Sed non dubito quin hæc verba tum Accursius, tum Gelenius ex conjectura addiderunt, ut sequentia cum antecedentibus cohærerent: sequitur enim narratio de conditu Mileti, cujus urbis nullam antea mentionem factam videbant. Etenim ubi legitur, *obsidentes Miletum molibus magnis*, utriusque Editio perperam scriptum habebat, *obsid. militum*, *&c.* Idem.

h *Deducta inter Jonas alios per Nileum.*] Post mor-

fertur

fertur pro patria bello se Dorico devovisse. Sed ad proposita veniamus. Maximinus regens quondam Romæ Vicariam Præfecturam, [i] apud Sopianas Valeriæ oppidum obscurissimè natus est, [k] patre [l] Tabulario [m] Præsidialis officii, orto à posteritate [n] Carporum quos antiquis excitos sedibus Diocletianus transtulit in Pannoniam. Is post mediocre studium liberalium 6 doctrinarum, defensionémque causarum ignobilem, & administratas Corsicam itidémque Sardiniam, [o] rexit deinde Tusciam. Unde morato in itinere diutiùs successore, progressus ad curandam Urbis annonam, etiam provinciæ 7 moderamina retinebat: egitque consideratione triplici inter exordia cautiùs. Primò quòd recalebant in auribus ejus parentis effata, quid augurales alites vel cantus monerent oscinum apprimè callentis, [p] adusque sublimia regimenta, sed periturum ferro pœnali: dein quòd nactus hominem Sardum, quem ipse po-

6 *Al.* disciplinarum. 7 *Ms.* moderamine.

tem Codri Regis Atheniensium, inter filios ejus Medontem ac Nileum, qui ceteros fratres ætate anteibant, de regno orta contentio est. Permissâ oraculo Delphico controversiâ, Apollo Medonti regnum adjudicavit. At Nileus fratri utpote claudo parere dedignatus, collecta Atheniensium juventute, cum reliquis fratribus aliisque ex Græcia adjunctis comitibus, in Asiam profectus est, & pulsis Caribus ipse Miletum; ceteri alias in Jonia urbes condidêre: ut scribit Pausanias in Achaïcis, Strabo in lib. 14. Ælianus in lib 8. Variæ Hist. Conon in Narrat 2. apud Photium, Tertullianus de Pallio, aliíque. Contigit autem hæc Jonica migratio annis 140. post excidium Trojæ, teste Aristarcho, & Eratosthene atque Porphyrio. Ceterùm Nileus rectè scribitur. Nam & Herodotus in 6. & Marmora Arundelliana, & Pausanias in Achaïcis, & Suidas νειλεὺς appellant. *Vales.*

i *Apud Sopianas.*] Sic etiam in Itinerario Antonini hoc opidum nominatur: in codice tamen Regio, * & Tolos. * & in Augustana Editione scriptum reperi *apud Sopianum*, [in Colbert. Ms. *Sopianus.*] Idem. Citat hunc locum Hieronym Surita in notis ad Itinerarium August. ubi occurrunt itinera *a Sopianis Acincum*, item *a Sopianis Bregetionem.* Juretus vero ad Symmachum x, 2 epist. allegat *Sopianos*, ubi etiam corrigebat *tabulario.* Gron.

k *Patre tabulario Præsidialis officii*] Ms. hîc nihil variat, legendum tamen videtur, *patre tabulario Præs. off.* De Tabulariis exstat Tit. C. Theod. lib. VIII. & Just. lib. X. aliæque alibi Constitutiones non paucæ; ex quibus patet conditionales eos fuisse, & huic actui ita mancipatos, ne facilè ad aliam militiam aspirare potuerint. Ergo Maximinum hunc obscurissimè natum, utpote patre tabulario, rectè Ammian. scribit. Obscuri enim revera hi censebantur, id est, status ferè servilis, (L. fin. C. de ser. reip. man.) donec Arcadii & Honorii Impp. sanctione non nisi liberi homines ad hoc officium admissi, L. 3. C. Theodos. de tabular. logogr. *Lindenbr.*

l *Tabulario Præsidialis officii.*] Ita distinctè scriptum est in Regio exemplari. Tabularius autem Præsidialis officii is est, qui tabulas publicas civitatum, & rei tributariæ rationes tractat. Hi cùm antea Numerarii dicerentur, Valens legem tulit, ut posthac Tabularii dicerentur lege 9. Cod. Th. de Numerariis. Nec multo pòst Theodosius duos in singulis provinciis Tabularios collocari præcepit, quorum ad alterum fiscalis arcæ ratiocinia, ad alterum largitionales tituli pertinerent, lege 12 eodem tit. lege 30. de Susceptoribus. Unde in Notitia Occidentalis Imperii, inter Officiales Consularium, Correctorum & Præsidum Tabularii duo pro Numerario recensentur. Videntur tamen Tabularii civitatum & provinciarum distincti fuisse à Tabulariis Præsidum: & ad eos spectat titulus in Cod. Th. de Tabulariis, & lex 1. de exaction. & Gesta purgationis Cæciliani, & Vetus inscriptio: *Tabularius. Lusitaniæ. & Vettoniæ.* Vales.

m *Præsidialis officii*] Sic *Præsidialis apparitor* lib. XVII. In Cod. Theod. tamen una littera minùs, nempe *Præsidale officium* vocatur; L. 2. de venat. ferar. L. 6. de fil. milit. L. 2. de veteran. *Lindenbr.*

n *Carporum, quos antiquis excitos sedibus Dioclet. transtulit.*] Eutropius lib. IX *Varia deinceps & simul & viritim bella gesserunt, Carpis & Basternis subactis, Sarmatis victis, quarum nationum ingentes captivorum copias in Romanis finibus locaverunt.* * Jordanes de reb. Geticis pag. 79. * *Idem.*

o *Rexit deinde Tusciam.*] Maximinus Corrector Tusciæ fuit Gratiano Nob puero, & Dagalaïpho Coss. qui erat annus sextus decimus post exitium Nepotiani. Id docet subscriptio legis 8. de accusationibus in Codice Theod. *Vales.*

p *Adusque sublimia regimenta.*] Deest *venturum*, aut quid simile. *Idem.* At id nequaquam est Valesii, sed Jureti ex notis ejus modo advocatis ad Symmach. lib. 10 epist. 2. Sed quamvis ita furtim raptum, tamen nullius momenti esse existimo, & ideo rursus delevi, quum Hadrianus sustinuisset id uncis inclusum inserere contextui. Nam *effata* dicens intelligit prædictiones de fortunarum ejus gradibus, & quidem *adusque sublimia regimenta*, ubi nihil deest, nec desiderari potest. *Gron.*

ſtea per doloſas fallacias interemit, ut circumtulit rumor, eliciendi animulas noxias & præſagia ſollicitare larvarum perquam gnarum: dum ſupereſſet ille, timens ne proderetur, tractabilis erat & mollior: poſtremò quòd tamquam ſubterraneus ſerpens per humiliora reptando, nondum majores funerum excitare poterat cauſas. Principium autem unde latiùs ſe funditabat, emerſit ex negotio tali. [q] Chilo ex Vicario & conjunx ejus Maxima nomine, queſti [r] apud Olybrium ea tempeſtate Urbi Præfectum, vitámque ſuam venenis petitam aſſeverantes impetrarunt, ut hi quos ſuſpectati ſunt, illico rapti compingerentur in vincula: [ſ] organarius Sericus, & Asbolius palæſtrita, & Haruſpex Campenſis. Verûm negotio tepeſcente [8] ob diuturnam morborum aſperitatem qua tenebatur Olybrius: [9] morarum impatientes hi qui rem detulerunt, libello petiverunt oblato, ut examinandum jurgium [t] Præfecto mandaretur annonæ: idque ſtudio celeritatis conceſſum eſt. Acceptâ igitur nocendi materiâ Maximinus effudit genuinam ferociam, pectori crudo adfixam: [v] ut ſæpe faciunt amphitheatrales feræ, [x] diffractis tandem ſolutæ poſticis. Cúmque multifor-

8 *Al.* ob. 9 *Al.* moræ.

q *Chilo ex Vicario.*] Chilo Vicarius Africæ dicitur in lege 4. Cod. Th. de excuſat. artif. Gratiano III. & Equitio Coſſ. ſed mendoſa eſt inſcriptio, ut innumeris in locis Codicis Th. ſcribendúmque eſt, *Chiloni Proconſuli Africæ*, ut patet ex inſcriptione legis 7. Cod. Th. de prædiis navicular. *Valeſ.*

r *Apud Olybrium ea temp. Urbi Præf.*] Prætextato Præfecto Urbi ſucceſſit Olybrius, qui Præfecturam urbanam iniit Valentiniano II. & Valente II. Coſſ. ut ex Codice Theod. rectè Onuphrius adnotavit in Faſtis: hic annus erat XVIII. ab exitio Nepotiani. Quare in principio hujus libri non rectè videtur ſcribi: *Anno* XVI. *& eo diutiùs poſt Nepotiani exitium, ſæviens per urbem æternam urebat cuncta Bellona, &c.* Idem.

ſ *Organarius Sericus.*] Gloſſar. Ὀργανάριος, *Organarius, Fiſtularius.* Item ὑδραύλης, *organarius*, ὑδραυλίς, *organum.* Juvenal. Satyr. 6. *Organa ſemper in manibus.* Jul. Firmic. Matheſ. lib. III. cap. 14. *Ingenioſos, muſicos, vel organarios faciet.* Lindenbr.

t *Præfect. mand. annonæ.*] Hieronymus in Chronico ad annum Chriſti 371. ſic adnotat; *Maximinus Præfectus annonæ maleficos ab Imp. inveſtigare juſſus, plurimos Romæ Nobilium occidit.* Sed annus perperam aſſignatur. Eo enim anno 371. quo Gratianus iterum Conſul fuit cum Probo, Olybrius Præfecturâ urb. deceſſerat, & ab exitio Nepotiani annus is quem ponit Hieronymus, eſt viceſimus primus, quod à Marcellini noſtri epocha longiùs diſcedit. Fuit igitur Maximinus Præf. annonæ anno Dom. 368. Valentiniano II. & Valente II. Coſſ. ut colligo ex Codice Th. de annonis civicis, ubi Maximus dicitur perinde ac à D. Hieronymo & Rufino. *Valeſ.*

v *Ut ſæpe faciunt amphitheatr. feræ.*] Feræ illæ quæ ad voluptates pop. Rom. ex omni orbe terrarum conquirebantur, ſæpe ex caveis elapſæ, in media civitate horrendas ſtrages edebant, ut teſtatur Tertullianus in lib. ad Martyras: *Quoties feræ & in ſilvis ſuis, & in mediis civitatibus elapſæ caveis, homines devoraverunt?* Libanius quoque in Encomio Dianæ quod eſt in tomo I. poſtquam Dianæ id munus ac beneficium eſſe dixit, quòd feræ ſe in ſilvis continent, nec in urbes & villas incurrunt ut homines lacerent, ſubdit: *Quis enim earum impetum ferre poſſet, quandoquidem ſi forte quædam ex illis beſtiis, quæ in vivariis diu maceratæ ſunt, elapſa è cavea per civitatem diſcurrere cœpit, ſolo adſpectu terrorem injicit: continuò ſibi quiſque perfugium quærit, januæ clauduntur, &c.* ὅπου γε ἦν εἴ τι τῶν τοιούτων δὴ τῶν ἐν τοῖς ζωγρείοις τεταλαιπωρημένων ὑπερβὰν τὸ ἑρκίον θέῃ διὰ τῆς πόλεως, βλέμματι μόνον ταράττει, &c. * Quibus adde hæc Plinii in libri 36. capite 5. de Praxitele quodam ſculptore: *Accidit ei, cùm in Navalibus ubi feræ Africanæ erant, per caveam intuens leonem cælaret, ut ex alia cavea panthera erumperet, non levi periculo diligentiſſimi artificis.* Adjungenda ſunt & verba Chryſoſtomi ex Homilia XXIX. in Matthæum ſub finem: καθάπερ θηρία χαλεπὰ ἀπὸ γαλεάγρας φυγόντα τὰς πόλεις θορυβῶσιν: & in Homilia LX. ubi hujuſmodi vivaria, ubi beſtiæ caveis incluſæ ſervabantur, remota fuiſſe dicit à Curia, & à Prætorio ac Palatio, ne fortè beſtiis erumpentibus periculum his in locis cuiquam crearetur. Cujus rei illuſtre habes exemplum in libro 16. Hiſtoriæ Miſcellæ ad annum 23. Juſtiniani Aug. *Menſe Martio exſiluit elephas e ſtabulo noctu, & interfecit multos, alios verò debilitavit.* * Idem.

x *Diffractis tand. ſolutæ poſticis.*] Poſticæ ſunt portæ amphitheatri, per quas feræ intromittebantur in arenam. Nam cùm de amphitheatralibus feris loquatur hîc Marcellinus, aliæ poſticæ intelligi nequeunt. * De his poſticis fit mentio in Actis Martyrii Tarachi, Probi, & Andronici: *Præſes confuſus & irâ excandeſcens, mandat*

miter quasi in proludiis negotium ſpectaretur, & quidam ſulcatis lateribus nominaſſent, nobiles aliquos, tamquam uſos artificibus lædendi per clientes, aliósque humiles [1] notos reos & indices: [y] ſupra plantam (ut dicitur) evagatus tartareus cognitor, relatione maligna docuit Principem, nonniſi ſuppliciis acrioribus perniciosa facinora ſcrutari poſſe vel vindicari quæ Romæ perpetravere complures. His ille cognitis efferatus, ut erat vitiorum inimicus acer magis quàm ſeverus, [z] uno proloquio in hujuſmodi cauſas, quas [a] arroganter propoſito Majeſtatis imminutæ miſcebat, omnes quos juris priſci juſtitia [b] divorúmque arbitria [c] quæſtionibus exemere cruentis, ſi poſtulaſſet negotium, ſtatuit tormentis affligi. Utque congeminata poteſtas erectáque ſublatius altiores conſarcinaret ærumnas, Maximino Romæ agere diſpoſito pro Præfectis, ſociavit [2] ad hæc cognoſcenda quæ in multorum pericula ſtruebantur, Leo.:em Notarium, poſtea Officiorum Magiſtrum, [d] buſtuarium quemdam latronem Pannonium, efflantem ferino rictu crudelitatem, etiam ipſum nihilominus humani ſanguinis avidiſſimum. Auxit obſtinatum Maximini ingenium

1 *Al.* notans. 2 *Mſ.* ad hos.

ſuis leænam provocare: quæ magno rugitu poſticam aggreditur, & tranſiit. Clamat populus timens magna voce: Aperiatur: & ſic poſtica deſtructa eſt. Ita quidem edidit Roſweidus. Sed in Mſ. codice ita ſcriptum inveni: *Quæ provocata, cum magno rugitu poſticam confregit: ut omnis populus cum timore clamaret; Aperiatur leæna.* * Valeſ.

y *Supra plantam ut dicitur evagatus.*] Proverbialis locutio eſt, quæ unde initium ſumpſerit, docet Valerius Max. in lib. 8. cap. 13. *Mirificè*, ait, *& ille artifex, qui in opere ſuo moneri ſe à ſutore de crepida & anſulis paſſus, de crure etiam diſputare incipientem ſupra plantam aſſcendere vetuit.* [Hoc Apellis pictoris verbum, *Ne ſupra crepidam ſutor judicaret*, in proverbium venit: ut ait Plinius in lib. 35. cap. 10.] Similis jocus Stratonici citharœdi refertur ab Athenæo, qui ſutori cuidam ſecum de Muſica diſputanti, minimè audiendum eum eſſe dixit, quippe qui ſupra plantam aſſcenderet: οὐ προσήκειν αὐτῷ ἔφη, ὅτι ἀνώτερον τοῦ σφυροῦ λέγοι. Hoc autem adagio utitur Epictetus in Enchiridio cap. 61. ὑπὲρ πόδα ὑπερβῇς: & Lucianus in Dialogo pro imaginibus: ταῦτά σοι ἔκμετρα ἔδοξε καὶ ὑπὲρ τὸν πόδα. Quamquam eo loci proverbium ductum videtur ex calceis tragicorum, qui actoris pedem longè ſuperabant: quod indicat ipſe Lucianus in ejuſdem Dialogi principio: μηδὲ ὑπὲρ τὸν πόδα ἔστω τὸ ὑπόδημα, & eo ſenſu dixit Horatius:

Metiri ſe quemque ſuo modulo ac pede verum eſt. Idem.

z *Uno proloquio*] Lib. XXIX. *Sub uno proloquio cunctos jubet occidi. Proloquium*, ἀπόφασις. Rufinus 2. Antiq. cap. 9. *Secundùm Dei proloquium.* Jōſephus: κατὰ τὴν τοῦ Θεοῦ πρόῤῥησιν. Lindenbr.

a *Arroganti propoſito.*] In Mſ. Regio legitur *arrrogat*: in Editione Auguſtana [& in Mſ. Colb.] *arrogant.* ſcribe, *quas arroganter propoſ. &c.* * Tamen ita loquitur libri 18. initio. * *Valeſ.*

b *Divorumque arbitria*] Id eſt, Imperialia conſtituta * Vel certè eodem ſenſu dictum, ut *cæleſte arbitrium.* in L. 2. C. Theod. de Fid. Cathol. Cæleſtes verò & Divos ſe Imperatores appellaſſe protritum eſt. * Sic *divale præceptum*, L. 6. C. Theod. de domeſt. & protect. *Divalia ſtatuta*, L. 5. C. Theod. de numer. actuar. *Divalis ſanctio*, Novell. Theod. XIX. *Lindenbr.*

c *Quæſtionibus exemere cruentis*] Excepta tormentis ſunt corpora honoribus præditorum, præter illa videlicet crimina, quæ Legibus demonſtrantur, id eſt, maleficii & majeſtatis læſæ. L. 7. C. de malef. L. 11. C. Theod. de quæſtionib. cujus pars relata eſt in Cod. Juſtin. L. 16. Tit. eod. De Honoratorum privilegio hic exſtat locus Aur. Prudentii in Romano Martyr.

Incenſus his Aſclepiades, juſſerat
Eviſcerandum corpus equuleo eminus
Pendere, & uncis vinculiſque *creſcere.* (* *in. ungu-liſque* *)
Apparitores ſed furenti ſuggerunt
Illum vetuſtâ nobilem proſapiâ,
Meritiſque multis eſſe primum civium:
Jub t amoveri noxialem ſtipitem,
Plebeia clarum pœna ne damnet virum. Idem.

d *Buſtuarium quemdam latronem.*] Buſtuarius quidem gladiator quis ſit, ex Cicerone in Piſonem, & ex Servio Grammatico didici: qui ſcilicet in nobilium virorum funere dimicabat. Sed buſtuarius latro is eſt, qui à Græcis τυμβωρύχος dicitur, id eſt ſepulcrorum effoſſor; quos Latini veſpillones uno verbo appellant, ut in lege 31. D. de evictionibus, & in lege 71. D. de ſolutionibus, & Antidamus Heracleopolites apud Fulgentium Planciadem de verbis antiquis. Poſtremò in Gloſſis veteribus,

ad lædendum adventus collegæ similis, & [e]litterarum cum ampla dignitate dulcedo. Ideóque pedes huc & illuc exsultando contorquens, saltare non incedere videbatur, dum studebat [f] inter altaria celsiùs gradientes, ut quidam memorant, imitari Brachmanas. Jámque lituis cladium concrepantibus internarum, rerum atrocitate torpentibus cunctis, præter multa cruda & immitia, quorum nec diversitas comprehendi nec numerus potest, mors Marini causarum defensoris eminuit: quem ut ausum [g] Hispanillæ cujusdam artibus pravis adfectasse conjugium, transeunter indiciorum fide discussa, supplicio letali damnavit. Et quoniam existimo forsitan aliquos hæc lecturos, exquisitè scrutando notare, strepentes id actum esse priùs, non illud, aut ea quæ viderint prætermissa: hactenus faciendum est satis, quòd non omnia narratu sunt digna, quæ per squalidas transiere personas: nec si fieri fuisset necesse, instructiones vel ex ipsis tabulariis suppeterent publicis, tot calentibus malis, & novo furore sine retinaculis imis summa miscente: cùm justitium esse quod timebatur, non judicium apertè constaret. Tunc [h] Cethegus Senator adulterii reus delatus, cervice periit abscissa, & [i] Alypius nobilis adulescens, ob levem relegatus erro-

τυμβωρύχος, *sepulcri violator*, *vispiliator*. Vales.

e *Litterarum cum amp. dign. dulcedo.*] Litteræ sunt codicilli Vicariæ Præfecturæ, quos Valentinianus Maximino Præfecto Annonæ miserat. Hos πινακίδας Græci vocant: sic enim Themistius in Orat. 17. καὶ οὐ προκεῖται νῦν ἀρχῶν ἀγορά, &c. ἀλλὰ τὸ ἀρχαῖον τίμημα ἐπανελήλυθε τῇ δικαιοσύνῃ καὶ ἐμπειρίᾳ. κἂν τοῦτο εὑρίσκηταί τις κεκτημένος, οὐ δεήσεται τοῦ προσαιτεῖν πινακίδας, &c. *Non jam ampliùs magistratuum mercatus proponitur: sed justitiæ, ac prudentiæ pristinus honos rediit: & si quis his dotibus præditus reperiatur, non opus erit ut codicillos emendicet.* Glossæ veteres, πινακὶς βασιλικὴ, *codicillus*. Idem in Orat. 4. σφυρηλάτους δέλτους vocat codicillos auratos: Isidorus Pelusiota in Epist. 5. libri 2. δέλτους ἐξ ἐλεφάντων vocat, id est codicillos eburneos. At Libanius γραμματεῖα appellat in Orat. Consulari ad Julianum: καὶ γὰρ ἡγεῖται ἄτοπον εἰ τὰ μὲν γραμματεῖα τοῖς ἄρξουσιν αὐτὸς ἐγχειρίζει, &c. *Absurdum enim judicat, si cùm codicillos ipse manu sua tradat iis qui provincias recturi sunt, &c.* & in Epistola 767. ad Tatianum Præfectum Præt. ubi docet moris fuisse, ut Præfecti Præt. Imperatoribus insinuarent eos, qui provincias recturi erant, Imperatores verò iisdem codicillos darent: βασιλέως μὲν γὰρ τὸ δοῦναι τὸ γραμματεῖον· σὺ δ᾽ ὃν λαβεῖν ἄξιον διδάσκεις. Cum codicillis autem mittebantur insignia: unde insignia pro codicillis sumuntur in lib. 25. pag. 302. & apud Themistium in Orat. 16. initio, & in Zosimi lib. 4. & in Scholiis in Gregorii Philipp. 1. τὰ τῶν ἀρχῶν σύμβολα pro codicillis usurpantur.* Chrysostomus in Homilia 11. de verbis Esaiæ: καθάπερ γὰρ οἱ Βασιλεῖς τοῖς ἑαυτῶν ὑπάρχοις χρυσᾶς ὀρέγουσι δέλτους, σύμβολον τῆς ἀρχῆς. Ex quo loco discimus, symbola magistratuum nihil aliud fuisse quàm Imperatoris codicillos sed eos diversos fuisse pro diversitate magistratuum. Nam codicilli quidem delatæ Præfecturæ erant aurei; reliquorum verò magistratuum eburnei: ut suprà vidimus ex Isidoro Pelusiota. * *Idem.*

f *Inter altaria celsius gradientes Brachmanas.*] Philostratus in lib. 3. de vita Apollonii cap. 4. ait Brachmanas duobus interdum cubitis supra terram elatos celsiùs gradi, idque non præstigiarum aut ludicræ ostentationis causâ, sed ut Solis cui devoti sunt, cursum eâ ratione imitentur: μετεωροπορῶντας δὲ ἰδεῖν τοὺς Βραχμᾶνάς φησιν ἀπὸ τῆς γῆς ἐς πήχεις δύο, οὐ θαυματοποιίας ἕνεκεν, ἀλλ᾽ ὅπως τῷ ἡλίῳ συναποβαίνοντες τῆς γῆς δρῶσιν, ὡς πρόσφορα τῷ θεῷ πράττοντες. Brachmanas autem Solis cultui mancipatos fuisse, docet Hierocles apud Stephanum Byzantium, & generaliter gens Indorum omnis Solem colit. Manè enim è lecto surgentes Indi ad orientem Solem conversi, saltatione quadam Deum salutant, Solis cursum & choream imitantes: idémque faciunt vesperi cùm cubitum eunt, ut refert Lucianus de saltatione. *Idem.*

g *Hispanillæ cujusdam artibus pravis adfectasse conjugium*] De his, qui magico susurramine pudicos ad libidinem animos deflectunt, exstat L. 4. C. de malef. & math. *Lindenbr.*

h *Cethegus Senator adulterii reus delatus cervice periit abscissa*] Constantini Imp. ad Evagrium Constitutio: *Sacrilegos nuptiarum corruptores gladio puniri jubet.* L. 30. C. ad L. Jul. de adulter. Cujus Legis plenior explicatio jam à multis tradita est. *Idem.*

* i *Alypius nob. adulescens ob levem relegatus errorem.*] Hic videtur esse frater Q. Hermogeniani Olybrii, de quo duæ sunt inscriptiones à Baronio relatæ ad annum Christi 395. FALTONIUS. ALYPIUS. V. C. PRAEF. URBI. dicitur sub Theodosio Aug. * *Vales.*

rem, aliíque humiles publica morte oppetiverunt: in quorum miſeriis velut ſui quiſque diſcriminis cernens imaginem, tortorem & vincula ſomniabat & diverſoria tenebrarum. Eodem tempore etiam [k] Hymetii præclaræ indolis viri negotium eſt actitatum: cujus hunc fuiſſe novimus textum. [l] Cùm Africam Proconſule regeret, Carthaginenſibus victus inopiâ jam laſſatis, [m] ex horreis Romano populo deſtinatis frumentum dedit: paullóque poſtea cùm proveniſſet ſegetum copia, integrè ſine ulla reſtituit mora. Verùm quoniam [n] denis modiis ſingulis ſolidis indigentibus venumdatis, emerat ipſe tricenos, [3] [o] [p] interpretii

3 *Al.* integrum comp.

k *Hymetii.*] Videtur is eſſe, qui vicarius Urbis fuerat Mamertino & Nevitta Coſſ. ad quem exſtat lex 29 Cod. Th. de appellationibus. Erat autem frater Toxotii, patruus Euſtochii virginis: ut colligitur ex Epiſtola D. Hieronymi ad Lætam de inſtitutione filiæ. Memoratur etiam à S. Baſilio in Ep. 330. quidam ejuſdem nominis ὑμήτιος. Valeſ.

l *Cum Africam Proconſul regeret*] Ita nuper dederunt Pariſienſes ex imperio Hadriani, non Henrici, non Lindebrogii, non aliorum ſuperiore ætate, qui *proconſule* habent, ut citat quoque Jac. Gothofredus ad librum XIII. Cod. Theod. tit. 5. de Navicülariis. Non potuit eſſe dubium, quos ſequerer. *Gron.*

m *Ex horreis Rom. populo deſtinatis.*] Olim AEgyptiæ & Africanæ meſſes populum Rom. paſcebant. Ac de AEgypto quidem id teſtatur Statius in Silvis, & Plinius in Panegyrico: de Africa autem præter ceteros Claudianus de bello Gildonico, ubi Romam ſic loquentem inducit:

Tot mihi pro meritis Libyam Nilúmque dedere,
Ut dominam plebem, bellatorémque Senatum
Claſſibus æſtivis alerent.

Sed poſtquam Conſtantinus Imperium Rom. diviſit, & urbem nominis ſui æmulam Romæ condidit; AEgyptus quidem Orientali Imperio ceſſit, ad plebem Conſtantinop. alendam: Africa verò Romano populo relicta eſt, ut ibidem Claudianus notat: cui ſubſcribit Eunapius in AEdeſii vita, & Deſcriptio veteris orbis à Jac. Gothofredo edita. Hinc in Oriente quidem erat Præfectus annonæ Alexandrinæ ſub diſpoſitione Præfecti Præt. Orientis: cujus mentio fit in lege 3. Cod. Th. de Suſceptoribus. At in Occidente erat Præfectus annonæ Africanæ ſub diſpoſitione Præfecti Præt. Italiæ & Africæ; ut docet Notitia Imperii Romani. Ille Alexandrinæ; hic Carthagine reſidebat, & officium habebat: ut patet ex lege 13. Cod. Th. de annona & tributis, lege 8. de exactionibus, lege 12. de Naviculariis. * Prudentius in libro 2. contra Symmachum, Siciliam & Sardiniam quotannis Romanos alere miſſa claſſe conſueviſſe ſcribit. * *Valeſ.*

n *Denis modiis ſingulis ſolidis venumdatis.*] Sic Julianus Antiochenſibus in illa annonæ pænuria cùm denos modios ſingulis aureis ſeu ſolidis vendi videret; ipſe ex fiſcali tritico quinos denos modios unico ſolido vendidit, ut ipſe dicit in Miſopogone. Apparet igitur caritatem annonæ fuiſſe non mediocrem, cùm modii Romani decem ſolido vænibant. Poſtea Valentinianus legem tulit, ut modii duodecim non pluris ſolido venumdarentur, ſi Suidæ credendum eſt. Is enim in v. Μαναὶμ ſic ſcribit: ἐνομοθέτησεν Οὐαλεντινιανὸς παρασκευάσαι τὸν σῖτον μοδίους δώδεκα τῷ νομίσματι μηδενὸς ἀντιλέγοντος. Idem.

o *Interpretii compendium ad Princip. ærarium miſit*] Vulg. *Integrum comp.* Sic nempe corruperant locum hunc, qui vocem, quam nunc Ammiano ex Mſ. Flor. reſtituimus, non intellexerunt. Vetus Gloſſ. interpretatur, *Interpretium*, παράλλαγον. Quo ſenſu Caſſiodorus Var. lib. II. Epiſt. XXVI. *Magnificentiam tuam, negotiatorum Apuliæ ſive Calabriæ ſupplicatione permoti, duximus inſtruendam, ut ob frumenta quæ per ſupradictos negotiatores publico comparantur, non iterum ab iiſdem interpretii nomine ſolidorum quantitas exigatur.* Novella Valentin. XV. *Centum millia æqui ponderis portionem de interpretiis juxta priora conſtituta præbeant.* Artemius Epiſc. ad numerarios fiſci Barcinonens. in Collection. Concil. Hiſpan. pag. 250. *Pro inevitabilibus damnis, vel interpretiis ſpecierum, Siliquas* IV. Ita *interpræmium* in veteri Lege Saxon. Tit. XIV. *Lindenbr.*

p *Interpretii compendium.*] Cùm Hymetius denos modios ſingulis ſolidis vendidiſſet, ſequente anno ex illa pecunia quam ex frumenti publici venditione collegerat, triticum emit: & cùm ubertas ſegetum proveniſſet, qui priore anno decem modios ſolido vendiderat, triginta modios uno aureo comparavit. Ac horreis quidem populi Romani totidem modios quot ante meſſem inde abſtraxerat, fideliter reſtituit: interpretium autem (id erat XX. modii in ſolidum) ad Principis ærarium miſit. Interpretium rectè in Gloſſis παράλλαγον explicatur: ſed τίμημα ſuppleri debet. Interpretium enim dici non poteſt niſi habita ratione ad alterum pretium. Atque ut breviter definiam, interpretium eſt lucrum inter emptum ac venditum. Ut ſi quod pretio unius aurei emptum eſt, illud poſtea duobus aureis vendidero, interpretium erit unus aureus: aut quemadmodum in hac ſpecie, ſi cùm modios x. ſolido uno vendiderim, poſtea uno ſolido triginta modios comparavero, interpretii lucrum erunt duo trientes unius ſolidi, ſeu XX. modii. Propriè tamen interpretium nihil aliud ſignificat quàm duorum temporum pretium, vel duplex pretium: & tam pro damno quàm lucro accipi poteſt. Sic Artemius Epiſcopus pro diſpendio ſumit in eo loco quem Lindenbrogius adduxit. Nempe interdum accidit, ut quod certo pretio emeris, poſtea minoris vendere cogaris: & tunc inter-

compendium [q] ad Principis ærarium misit. Ideóque Valentinianus per nundinationem suspicatus parum quàm oportuerat missum, eum bonorum parte multavit. Ad cujus cladem exaggerandam id quoque iisdem diebus acciderat non minùs exitiale. Amantius Haruspex ea tempestate præ ceteris notus, [4] occultiore indicio proditus, quòd ob prava quædam implenda, ad sacrificandum ab eodem esset adscitus Hymetio, inductúsque in judicium, quamquam incurvus sub eculeo staret, pertinaci negabat instantia. Quo infitiante, secretioribus chartis ab ejus domo prolatis, [r] commonitorium repertum est manu [5] scriptum Hymetii, petentis [s] ut obsecrata ritu sacrorum sollemnium numina erga se Imperatores [6] delenirent: cujus [t] extima parte quædam invectiva [7] legebantur in Principem, ut & [8] avarum & truculentum. Hæc Valentinianus relatione judicum doctus, asperiùs interpretantium facta, vigore nimio in negotium jussit inquiri. [v] Et quia [x] Frontinus Consiliarius antedicti, minister fuisse conceptæ precationis arguebatur, concisus virgis atque confessus, able-

4 *Ms.* occultiores. 5 *Ms.* inscriptum. 6 *Ms.* delenirent. 7 *Ms.* legebantur. 8 *Ms.* adavarum.

---

pretium non lucrum, sed dispendium habet. Hinc Marcellinus noster hoc in loco non simpliciter interpretium dixit, sed *interpretii compendium*: incrementa dicuntur in lege 1. Cod. Th. de frumento urbis Const. At Cujacius in lib. 16. Observ. cap. 4. interpretium ait esse pretium pretii, nimis obscurè. *Vales.*

q *Ad Principis ærarium.*] Id est ad arcam Præfecturæ Prætorianæ: hic enim titulus annonarius ad arcam Præfectorum pertinebat, qui annonam curabant, ut ad libros superiores adnotatum est. Hinc apud Cassiodorum Epistola 26. lib. 2. quæ est de interpretiis annonariarum specierum, ad Præfectum Præt. missa est. Cave igitur, ne ærarium hîc privatum aut sacrum intelligas. *Idem.*

r *Commonitorium repertum est, manu inscriptum Hymetii*] Infrà *Commonitorium cum Augusti litteris tradidit.* Glossarium Cyrilli Episc. Κομμονιτόριον ἐπιστολὴ ἐπισταλμένη εἰς χεῖρας. L. 10. C. Theod. de curios. *Commonitoriis competentibus atque mandatis instructi.* L. 2. C. Theod. Si cert. pet. *Solo commonitorio de suffragio nititur.* * Vid. Epist. Leonis PP. Cod. Can. pag. 369. in octavo. Hieronymus Epist. ad Celantiam: *Quasi ad compendiosum quoddam commonitorium illa tibi Evangelii eligenda sententia est, & superscribenda cordi tuo, quæ ad totius justitiæ breviarium domini ore profertur.* * Zonar in Concil. Carthag. Can. 101. ἔγγραφον ἐνταλτήριον δεδώκασιν εἰς ὑπόμνησιν, ὡς ἔμελλον πρὸς τὸν βασιλέα εἰπεῖν, ὃ κομμονιτώριον ὠνόμασαν. Idem in Synod. Carthag. can. 1. pag. 386. τὸ κομμονιτώριον, ἤγουν τὸ ἔγγραφον ὑπομνημάτων πραχθέντων καὶ λαληθέντων -- ἢ κομμονιτώριον τὴν ἐντολὴν τοῦ πάπα. φησὶ δὲ ἧς ἐντετείλατο ἐγγράφως ἵνα ἀφεῖλεν ζητηθῆναι. *Commonitorium, seu scriptis mandatus commentarius eorum quæ facta & dicta sunt: vel commonitorium, Papæ mandatum, per quod in scriptis mandaverat, quæ eram quæri deberent.* * Vide Suidam & Nomicum Glossarium in Κομμονιτώριον. Lindenbr.

s *Ut obsecrata ritu sacrorum sol. numina Imp. deleniret.*] Sic primus edidit Gelenius. At in Augustana Editione locus legitur hoc modo: *Ut obsecratores sacrorum sol. numina erga se Imp. delinirent.* Neque aliter in Regio codice, nisi quòd in eo sic habetur, *ut obsecrationibus agrorum sol.* &c. & superscriptum est ex conjectura *delinirentur.* [In Ms. Colbert. *ut obsecratoribus agrorum sol. numina*, &c.] Mihi sic scribendus hic locus videbatur: *Ut obsecrato ritu sacrorum sollemnium numine erga se Imperatores* (Valentinianum & Gratianum scilicet) *deleniret:* vel sanè, *ut obsecrata ritu sacr. sol. numina erga se Imperatores delenirent.* Commonitorium enim illud Hymetii nihil aliud erat quàm concepta precatio, quam ad Amantium Haruspicem miserat, cum brevi monito eorum quæ in illo sacrificio observari volebat. *Vales.*

t *In extima parte quædam invectiva legebantur in Principem*] Propter similem in epistola quadam invectivam etiam Felix Diacon. in periculum capitis venit; de quo Optat. Milevit. lib 1. *Lindenbr.*

v *Et quia Frontinus Consiliarius antedicti*] Vulg. libb. *Consutarius antedicti* Quæ perversa scriptura variè viros doctos torsit, variasque partim vero similes, partim absurdissimas emendationes extorsit; quorum interpretationes, ne errores simul repetam, tacere malo. Solebant autem Præsides provinciarum, Proconsules, vice sacra judicantes, aliique in publicis administrationibus constituti, adsessores habere viros prudentiâ atque eruditione insignes, quorum consiliis in rebus arduis juvarentur: ut ex Cod. Justin. lib. 1. Tit 11. *De adsessorib. domest. & cancell.* constat. * Tertull. ad Scapul. cap. 4. *Asper* (Præses) *professus inter advocatos & adsessores, dolere se incidisse in hanc causam.* * Gregorius Thaumaturg. Episcop. Neocæsar. in Panegyr. ad Origen. Κηδεστὴν μου ἄνδρα ἀδελφῆς ἐμῆς, ὁ τότε ἄρχων τῶν Παλαιστίνων, τοῦτον παραλαβὼν ἐξαίφνης ἄκοντα μόνον, κεχωρισμένον τοῦ ὁμοζύγου. ἤγαγεν ἐνταῦθα, συνεπιβοηθήσοντα καὶ κοινωνήσοντα τῶν τοῦ ἔθνους ἄρχοντος πόνων. Νομικὸς γάρ τις ἦν, καὶ ἔστιν ἴσως ἔτι. * In Oratione Ciceron. pro Quintio: C. *Aqui-*

gatus est in exsilium ad Britannos: Amantius vero damnatus postea rerum capitalium interiit. Post hanc gestorum seriem Hymetius ad oppidum ductus Ocriculum, audiendus ab Ampelio Urbi Præfecto de Maximino Vicario, confestímque perdendus ut apparebat, datâ sibi copiâ rectius Imperatoris præsidium appellavit, nominísque ejus perfugio tectus, servabatur incolumis. Super hoc Princeps consultus, Senatui negotium dedit. Qui cùm rem libratâ justitiâ comperisset, eúmque ad Boas Dalmatiæ locum exterminasset, ægrè Imperatoris iracundiam tulit perciti vehementer, quòd hominem addictum ut ipse proposuerat morti, clementiori sententia didicerat plexum. Ob hæc & hujusmodi multa, quæ cernebantur in paucis, omnibus timeri sunt cœpta. Et ne tot malis dissimulatis paullatimque serpentibus, acervi crescerent ærumnarum, Nobilitatis decreto legati mittuntur: Prætextatus ex Urbi Præfecto, & ex Vicario Venustus, & ex Consulari Minervius, oraturi [y] ne delictis supplicia sint grandiora, néve Senator quisquam inusitato & illicito more tormentis exponeretur. Qui cùm intromissi in Consistorium hæc referrent, negantem Valentinianum se id statuisse, & calumnias perpeti clamitantem, moderatè [z] redarguit Quæstor Eupraxius: hácque libertate [a] emendatum est crudele præceptum, supergressum omnia diritatis exempla. Circa hos dies Lollianus primæ

lius Gallus Judex L. Lucullum, L. Quintilium, & M. Marcellum, tres Jurisperitos, in consilium adhibuerat. * Sic Paulus & Ulpianus Papiniano, & Sallustio P R. Phosphorius, Maximinoque P. P R. Simplicius, Romano Com. per Africam Cæcilius, à consiliis fuerunt. Spartianus in Pescenn. Ammianus libb. XXV. & XXVIII. Sic ergo hic quoque Hymetio Africam Proconsule regenti consiliarius fuit Frontinus. *Lindenbr.*

x *Frontinus Consiliarius.*] Laudanda est Lindenbrogii conjectura, qui primus hunc locum rectè emendavit, cùm in antiquis Editionibus, adeóque in Mss. omnibus *Consutarius* legeretur. In Ms. quidem Regio *Consularius* superscriptum est; sed sine dubio vitiosè. Consiliarius autem sive Assessor, is est qui Magistratui in judicando consilium suggerit, de quibus ad lib. 23. nonnulla adnotavi. Eos Græci κοινωνοὺς τῶν πόνων appellant, ut præter Gregorii Thaumaturgi locum à Lindenbrogio allatum, docet Libanius in Ep. 376. ad Honoratum: Γαλατῶν ἀρχὴ τῶν Εσπερίων, καὶ Κυρήνου κλῆσις εἰς κοινωνίαν πόνων. * Gregorius quoque Nazianz. in Epistola 48. ad Asterium, & in Epistola 175. ad Olympium, & Isidorus Pelusiota in lib. 5. Epistola 40. ad Taurum Præf. Præt. * Sed & Priscus Rhetor in Historia, pag. 29. se Consiliarium ab Euphemio Offic. Magistro adscitum esse significat his verbis: ὃς καὶ Πρίσκον τὸν συγγραφέα τῶν τῆς ἀρχῆς φροντίδων ἐδέξατο κοινωνόν. Consiliorum participes vocat Diocletianus in lege 1. Cod. de Assessoribus. Janus à Costa doctissimus Antecessor Assessorem à Luciano designari existimabat in Apologia de his qui mercenariam operam præstant, his verbis: τὰς δίκας εἰσάγειν, καὶ τὴν τάξιν αὐταῖς τὴν προσήκουσαν ἐπιτιθέναι, καὶ τῶν πραττομένων καὶ λεγομένων ἁπάντων ὑπομνήματα γράφεσθαι, &c. Sed pace eruditissimi viri dictum sit, non Assessorem, sed Hypomnematographum se fuisse, his & sequentibus verbis significat Lucianus. Sic enim dicebantur Alexandriæ Actuarii seu Memoriales qui acta conficiebant, lege ult. Cod. Th. de Decurionibus: quod integer locus tam apertè demonstrat, ut prorsus dubitari non possit. Glossæ veteres, ὑπομνηματογράφος, *Actuarius*, *Memoralius*. Assessoris autem officium perspicuè designat Marcellus Memorialis in Epistola præfixa Collationi Carth. his verbis: *Ac jampridem in hanc operationem officii mei symbolam dedi, quum à V. Sp. Tribuno & Not. Marcellino curarum adscitus in partem non tam merito meo quàm dignatione censentis, communicavi cum judice librandæ disceptationis laborem.* Vales.

y *Ne delictis supplicia sint graviora*] Quinimmo leviores culpis pœnas esse præstat, καὶ τὰς τιμωρίας ἐλάττους ποιεῖσθαι τῶν ἁμαρτανομένων. Isocrates ad Nicoclem. Isæi quoque scitum elegans est: χρὴ τοὺς νόμους μὲν τίθεσθαι σφοδρούς, πρᾳοτέρως δὲ κολάζειν, ἢ ὡς ἐκεῖνοι κελεύουσι. Ut Capitolinus de M. Antonino Imp. scribit: *Erat mos iste Antonino, ut omnia crimina minore supplicio, quàm legibus plecti solent, puniret.* Lindenbr.

z *Redarguit Quæstor Eupraxius.*] Qui scilicet illud rescriptum jussu Valentiniani dictaverat. Quæstoris enim munus erat leges dictare, ut suprà monuimus. *Vales.*

a *Emendatum est crudele cæptum.*] Cum in Regio codice [& Colbert.] * ac Tolos. * *receptum* reperissem, non dubitavi quin emendandum esset *crudele præceptum.* Est autem crudele præceptum illud, quod refertur suprà pag. 555. Constitutio verò ipsa, quâ id crudele rescriptum emendatum est, exstat in Cod. Theod. de quæ-

lanuginis adulescens, Lampadii filius ex Præfecto, exploratiùs causam Maximino spectante, convictus codicem noxiarum artium [b] nondum per ætatem firmato consilio descripsisse, exsúlque mittendus ut spectabatur, patris impulsu provocavit ad Principem: & [c] jussus ad ejus Comitatum duci, de fumo (ut aiunt) in flammam; traditus Phalangio Bæticæ Consulari, cecidit [9] funesti carnificis manu. Super his etiam [d] Tarracius Bassus postea Urbi Præfectus, & frater ejus Camenius, & Marcianus quidam, & Eusaphius, omnes Clarissimi, arcessiti in crimen, quòd ejusdem [1] conscii veneficii aurigam fovere dicebantur Auchenium: documentis etiamtum ambiguis, suffragante absoluti sunt Victorino, ut dispersus prodidit rumor, qui erat amicus Maximino junctissimus. Nec minùs feminæ quoque calamitatum participes fuere similium. Nam ex hoc quoque sexu peremptæ sunt originis altæ complures, adulteriorum flagitiis obnoxiæ vel stuprorum. Inter quas notiores fuere Claritas & Flaviana: [e] quarum altera cùm duceretur ad mortem, indumento quo vestita erat abrepto, ne velamen quidem secreto membrorum sufficiens retinere permissa est. Ideoque carnifex nefas admisisse convictus immane, vivus exustus est. Paphius quinetiam & Cornelius Senatores, ambo venenorum artibus pravis se polluisse [2] confessi, eodem pronuntiante Maximino sunt interfecti. Pari sorte etiam Procurator monetæ exstinctus est. Sericum enim & Asbolium supradictos, quoniam cum hortaretur passim nominare quos vellent, adjecta religione firmarat, nullum igni vel ferro se puniri jussurum, [f] plumbi validis ictibus interemit.

9 *Ms.* funesti. 1 *Ms.* consciis veneficiis. 2 *Ms.* confessi.

stionibus ad Olybrium Præf. Urbi, Valentiniano Nob. P. & Victore Coss. *Nullus omnino ob fidiculas præferendas, inconsultis ac nescientibus nobis, vel militiæ auctoramento, vel generis aut dignitatis defensione nudetur: exceptâ tamen majestatis causâ, in qua sola omnibus æqua conditio est.* Quibus conferenda sunt verba Marcellini nostri in fine lib. 19. *Neque enim abnuimus salutem legitimi Principis studio muniri deber cunctorum, cujus redimendæ causâ validiùs, ubi majestas pulsata defenditur, à quæstionibus vel cruentis nullam Corn. leges exemere fortunam.* Chrysostomus in Homilia 13. ad populum Antiochenum: ἔνθα γὰρ λύμη καθοσίωσις, ἀξίωμα οὐδὲν ὠφελεῖ. *Ubi crimen est læsæ majestatis, dignitas neminem tegit.* Idem.

b *Nondum per ætatem firmato consilio.*] Hujusmodi adolescentum errata paternâ potiùs potestate castiganda sunt, quàm judicis severitate. Itaque Lolliani mors eo atrocior omnibus visa est, quòd nobilis adolescens per ætatis imprudentiam lapsus, leve delictum capite expiaverat. Atque hic miserabilis casus Lolliani occasionem fortè dedit Constitutioni Valentiniani de emendatione propinquorum: quæ in Codice utroque exstat etiamnum. *Vales.*

c * *Jussus ad ejus Comitatum duci.*] Exstat lex Valentiniani ad Ampelium Præfectum Urbi, in Codice Theodosiano, de maleficis & mathematicis, quæ ad hoc negotium pertinet. * *Idem.*

d *Tarracius Bassus postea urbi Præf.*] Hic est, ut existimo, Anthemius Bassus Præf. Urbi, prædecessor Q. Aurelii Symmachi, ut ipse Symmachus dicit in lib. 10. Epist. 33. & 39. In Epist. 47. Anicius Bassus dicitur * De eo exstat vetus inscriptio Romæ ad viam Nomentanam, quam abs se visam mihi communicavit Marquardus Gudius: ANICIO. AUCHENIO. BASSO. V. C. QUAESTORI. CANDIDATO. UNO. EODEMQUE. TEMPORE. PRAETORI. TUTELARI. PROCONSULI. CAMPANIAE. PRAEFECTO. URBI. TRINI. MAGISTRATUS. INSIGNIA. FACUNDIAE. ET. NATALIUM. SPECIOSA. LUCE. VIRTUTIS. ORNANTI. CLARITATEM. GENERIS. PATERNIS. AVITISQUE. FASTORUM. PAGINIS. CELEBRATAM. &c. *Idem.*

e *Quarum altera*]. Prior Valesiana & Lindenbrogiana *quorum*: eam generis mutationem suspectam sibi scripsit alibi pater, æque ac in l. 10. de Oblig. & Action. *obligationes eorum.* ut & l. 16. §. 4. de Fidejuss. & mand. *Gron.*

f * *Plumbi validis ictibus interemit*] Plumbo puniri, vel plumbatis cædi, Acro ad Horatii Oden. 35. *Lindenbr.*

interemit. Et poſt hæc flammis Campenſem haruſpicem dedit, in negotio ejus nullo ſacramento conſtrictus. Opportunum eſt, ut arbitror, explanare nunc cauſam, quæ ad exitium præcipitem Aginatium impulit, jam inde à priſcis majoribus nobilem, ut locuta eſt pertinacior fama: nec enim ſuper hoc ulla documentorum rata eſt fides. Anhelans flatu ſuperbo Maximinus etiamtum Præfectus annonæ, nactúſque audaciæ incitamenta non levia, tendebat aduſque Probi contemptum, viri Summatum omnium maximi, juréque Præfecturæ Prætorianæ regentis provincias. Quod [g] Aginatius indigniſſimè ferens, doléntque in examinandis cauſis Maximinum ab Olybrio ſibi prælatum, cùm eſſet ipſe Vicarius Romæ: familiari ſermone docuit Probum occultè, facilè vanum hominem recalcitrantem ſublimibus meritis poſſe opprimi, ſi ille id fieri cenſuiſſet. Has litteras, ut quidam aſſeverabant, Probus ad Maximinum, eruditiorem jam in ſceleribus commendatúmque Principi pertimeſcens, nullo conſcio præter bajulum miſit. Híſque recitatis ita homo ferus exarſit, ut machinas omnes in Aginatium deinde commoveret: velut ſerpens vulnere noti cujuſdam adtritus. Acceſſit his alia potior inſidiarum materia, quæ eumdem Aginatium obruit. Victorinum enim defunctum inſimulabat, ut Maximini actus, dum ſupererat, venditantem: cujus ex teſtamento legata ipſe ſumpſerat non aſpernanda: paríque petulantia Anepſiæ quoque ejus uxori lites minabatur & jurgia. Quæ hæc metuens, ut Maximini etiam muniretur auxilio, finxit maritum in voluntate quam condiderat nuper, argenti tria millia pondo eidem reliquiſſe. Qui aviditate nimia flagrans, (nec enim hoc quoque vitio caruit) petit hereditatis medietatem. Verùm etiam hoc ut parum ſufficienti nequaquam contentus, aliud commentus eſt ut arbitrabatur honeſtum & tutum: & [h] ne amitteret anſam ſibi oblatam lucrandi uberis patrimonii, Victorini privignam Anepſiæ filiam petit filio conjugem: ídque aſſentiente muliere promptè firmatum eſt. Per hæc & alia ſimili mærore deflenda, quæ decolorabant ſpeciem Urbis æternæ, graſſabatur per ſtrages multiplices fortunarum homo cum gemitu nominandus, ultra forenſes terminos ſemet extentans. Namque & reſticulam de feneſtra [3] Prætorii quadam remotâ dicitur ſemper habuiſſe ſuſpenſam, [4][i] cujus ſummitas [5][k] quædam velut clauſa colligaret, nullis qui-

3 *Mſ.* Prætoris. 4 *Mſ.* ejus. 5 *Mſ.* quædam velut damuſam collegaret.

g *Aginatius.*] Hic Conſularis Byzacenæ provinciæ fuerat Juliano Aug. IV. & Salluſtio Coſſ. ut docet lex 1. Cod. Th. de conlatione donat. poſſ. * Ad hunc eumdem Aginatium Vicarium urbis Romæ exſtat reſcriptum Valentiniani Aug. quod Baronius refert anno Chriſti 369. ex quo apparet civem Rom. fuiſſe. * *Valeſ.*

[h *Ne amitteret anſam ſ. o. lucrandi uberis patrimonii.*] In codice Colb. legitur, *amplam ſ. o. l. u. patrim.* de quo nomine ſuprà aliqua notavi.] *Hadr. Valeſ.*

i *Cujus ſummitas quamdam velut tamuſam colligaret*] Mſ. *ejus ſummitas quædam velut damuſam collegaret.* Sibyllæ voces hæ quidem ſunt, nec quid velint liquet. *Lindenbr.*

k *Quamdam velut tamuſam.*] Hic locus & Donatum Ponzanum & Lindenbrogium valde exercuit: quem nos ope Regii codicis minimo negotio reſtituimus. Nam cùm in Mſ. Regio & Flor. [ac Colb.] & in Editione Auguſtana ſic legeretur: *Quamdam velut clam uſam collig. nullis quidem ind. fulta, ſed nocitura inſ. multis*; ita ſcribendum

dem indiciis fulta, sed nocitura insontibus multis: & Mucianum Barbarúmque Apparitores aliquotiens discretim trudi jubebat, ad fallendum aptissimos. Hi tamquam ejulando casus quibus se simulabant oppressos, judicis exaggerando crudelitatem, remedium nullum aliud reis ad obtinendam vitam superesse eadem replicando sæpe adseverabant, nî criminibus magnis petissent nobiles viros: quibus ad sui societatem adnexis, facilè eos absolvi posse firmabant. [l] Ob quæ implacabilitate ultra apposita jam pergente, manus vinclis sunt artatæ complurium: ortúque nobiles inculti videbantur & anxii. Nec eorum culpari quisquam debuit, cùm salutantes humum pæne curvatis contingentibus membris, persæpe clamantem audirent spiritûs ferini latronem, nullum se invito reperiri posse insontem. Quæ verba effectui properè juncta terruissent profectò [m] Numæ Pompilii similes & Catonum. Prorsus enim sic agebatur, ut nec in alienis malis quorumdam exarescerent lacrimæ: quod in variis & confragosis actibus vitæ plerumque contingit. A jure tamen justitiáque crebrò discedens ferreus cognitor, erat uno quasi præcipuo tolerabilis. Interdum enim exoratus parcebat aliquibus, quod propè vitium esse in hoc loco [n] legitur apud Tullium: *Nam si implacabiles iracundiæ sunt, summa est acerbitas: sin autem exorabiles, summa levitas: quæ tamen, ut in malis, acerbitati anteponenda est.* Post hæc prægresso Leone, [o] acceptóque successore, [p] ad Principis Comitatum Maximinus accitus, auctúsque Præfecturâ Prætorianâ, nihilo lenior fuit, & jam longiùs nocens, ut basilisci serpentes. In id tempus aut

esse existimavi: *Cujus summitas quædam velut clausa colligaret, &c.* Quænam porrò illa fuerint quæ velut clausa funiculo colligata erant, divinare non opis nostræ est. Suspicari tamen datur quædam fuisse τετελεσμένα, id est magicis artibus consecrata. *Vales.* An id vocabitur restituere? Quid ergo? si qua nodo quodam erunt involuta & colligata, non dicentur clausa, sed velut clausa? Quis potest id intelligere? *Velut*, quasi, tanquam solent tum præponi, quum impropriè sumpta verba sequuntur; aut non penitus id significari quis vult, quod significant. Sic *velut clausa* erunt non in totum clausa, sed paululum aperta, & sic adspici poterunt. Ut lib. 25. *Sequuto inde die castra ponuntur velut murali ambitu circumclausa præter unum exitum, eundemque patentem undique*, ubi tamen *velut* non ad *clausa*, sed vicina respicit. Ex priore ratione quomodo clausa dicentur? Ne dicam, quàm procul id abeat ab Mss. *clam usam*. Quid quod & male citat, quum utique in Augustana editione habeatur *quædam*, ut etiam Flor. apud Lindenbrogium, non *quamdam*. Itaque primum hæc contemplans opinabar Græci aliquid latere, quod multiplex hic advocari potest, & quidem Valesiano verius, certe propius. Sed quum considerarem Græca in hoc scriptore Græce scripta esse, attentius miras literarum & transpositiones & mutationes contemplarer, in hac tandem lectione acquievi, ut crederem scripsisse, *quædam, velut impusam, colligaret.* Hoc fascinum videtur nefarius sed superstitiosus homo creditus ex fenestra suspendisse, ut tecte & impune & conniventibus diis hominibusque sæviret. *Gron.*

l *Ob quæ impia vilitate.*] Nihil certius est quàm sic corrigendum esse ut fecimus. Conjecturæ nostræ suffragatur Regius [& Colb.] codex, in quo scriptum invenimus: *Ob quæ impla vilitate.* Vales.

m *Numæ Pompilii similes & Catonem.*] Scribendum videtur, *& Catonum.* Idem.

n *Legitur apud Tullium.*] In Epistola illa parænerica ad Quintum fratrem, quæ est in lib. 1. Epistolarum ad eumdem. *Idem.*

o *Acceptoque successore.*] Ursicino scilicet, qui Maximino successit: hæc enim verba ad Maximinum referenda sunt. Fuit autem Ursicinus Vicarius urbis Romæ, Modesto & Arinthæo Coss. ut patet ex lege 14. Cod. Th. de censitoribus, quæ ad Ursicinum Præfectum annonæ directa est iis quos dixi Coss. Aut igitur eo anno exeunte Ursicinus ex Præf. annonæ Vicarius Urbis est factus, aut certè secutis Coss. *Idem.*

p *Ad Principis Comitatum Maxim. accitus.*] Sic mos erat, cùm successorem Magistratui alicui dare Imperator volebat, ut eum missis litteris ad Comitatum evocaret: ut docet Symmachus in Epist. 23. lib. x: in qua successorem sibi mitti postulabat. *Ament*, ait, *alii perpetuas potestates. Mihi summus est fructus felicitatis, ut*

non multo priùs, scopæ florere sunt visæ, quibus Nobilitatis Curia mundabatur: ídque portendebat extollendos quosdam despicatissimæ sortis ad gradus potestatum excelsos. Et quamlibet tempestivum est ad ordinem redire cœptorum, tamen nihil impedituri temporum cursus [q] immorabimur paucis, quæ per iniquitatem curantium Vicariam Præfecturam in Urbe contra quàm oportuerat gesta sunt, quia ad nutum Maximini & voluntatem, iisdem ministris velut Apparitoribus gerebantur. Post hunc venit Ursicinus ad mitiora propensior: qui quoniam cautus esse voluit & civilis, retulerat Esaiam cum aliis, ob commissum adulterium in Rufinam detentis, Marcellum maritum ejus ex Agente in rebus, reum imminutæ majestatis deferre conatis: ideóque ut cunctator contemptus, & ad hæc fortiter exsequenda parum conveniens, è Vicaria potestate discessit. Huic successit [r] Emonensis [s] Simplicius, Maximini Consiliarius ex Grammatico, [t] post administratam nec erectus nec tumidus, sed obliquo adspectu terribilis: qui compositis ad modestiam verbis acerba meditabatur in multos. Et primò Rufinam cum universis auctoribus adulterii commissi vel consciis interfecit, super quibus Ursicinum retulisse prædiximus: alios deinde complures nullo noxiorum discrimine vel insontium. In cruento enim certamine cum Maximino velut antepilano suo contendens, superare eum in succidendis familiarum nobilium nervis studebat: [v] Busirim veterem & Antæum imitatus, & Phalarim, ut taurus ei solus deesse videretur Agrigentinus. His in hunc modum ac talibus actitatis, Hesychia quædam matrona ob intentatum crimen, in domo Apparitoris cui custodienda est tradita, multa pertimescens & sæva, [x] fulcro plumeo vultu contracto incubuit, & animam occluso narium spiramento effudit. Adjunctum est his aliud haud mitius malum. Eumenius enim & Abienus ambo ex cœtu amplissimo, infamati sub Maximino

coràm vestrum numen advenerer, &c. Vales.

q *Immorabimur paucis.*] In Ms. Regio [& Colb.] & Augustana Editione legitur *immoravimus*: fortasse scripserat Ammianus *memorabimus.* Idem.

r *Emonensis Simplicius.*] Emonâ oriundus, quod oppidum est Italiæ, proximum Norico, de cujus conditu fusè loquitur Zosimus in lib. 5. sed fallitur cùm inter superiorem Pannoniam ac Noricum eam urbem sitam esse dicit. Emona sine adspiratione dicitur in Itinerario Burdigal. & Peutingerorum, & ab Herodiano in lib. 8. & in veteri Inscriptione. Hic porrò Hemonensis vel Emonensis Simplicius, Vicarius Urbis fuit Gratiano IV. & Equitio Coss. ut patet ex lege 1. de his qui latrones occult. Ejusdem Simplicii Vicarii mentio fit in rescripto Gratiani ad Aquilinum Vicarium, quod ab Illustr. Card. Baronio publicatum est. *Idem.*

s *Simplicius, Maximini consiliarius ex grammatico*] Inter professores utriusque Romæ connumerantur Grammatici Græci atque Latini, L. 2. 6. 11. C. de profess. & med. L. unic. C. de stud. liberalib. Qui si ad XX. annos observatione jugi ac sedulo docendi labore pervenissent, eorum, qui ex vicariis erant, dignitate potiebantur, L. unic. C. Theod. & Justin. De professor. qui in urbe C P. Itaque etiam ex grammatico Simplicius Ursicino, qui è vicaria potestate decesserat, successit. *Lindenbr.*

t *Post administratam, nec erectus*] Hiulcus locus videtur, legendumque; *post administratam provinciam, nec erect.* ut lib. XXIX. *Africanus causarum in urbe defensor adsiduus, post administratam provinciam: ad regendam aliam adspiravit.* Idem.

v *Busirim veterem & Antæum*] Hyginus fab. XXXI. Fulgentius Mytholog. lib. II. *Idem.*

x *Fulcro plumeo vultu contracto incubuit, & animam occl.*] Simile ferè fatum Tiberii, Tacitus Annal. lib. X. *Tiberius injectu multæ vestis exstinguitur.* * Johannes quoque P P. à Vvidonis Tusciæ Marchionis militibus cervicali super os posito suffocatus fuit. Liutprandus lib. 3. cap. 12. * *Idem.*

in Fausianam feminam non obscuram, post Victorini obitum quo juvante vixere securiùs, Simplicii adventu perterrefacti, non secus volentis magna cum minis, ad secreta receptacula se contulerunt. Sed Fausianâ damnatâ inter reos recepti vocatíque edictis, semet abstrusiùs amandarunt: quorum Abienus apud Anepsiam diu delitescebat. Sed ut solent insperati casus adgravare miserabiles clades, Apaudulus nomine servus Anepsiæ, verberatæ conjugis dolore perculsus, negotium ad Simplicium detulit nocte progressus: missíque Apparitores indicatos è latebris abstraxerunt. Et Abienus quidem exaggerato crimine stupri, quod intulisse dicebatur Anepsiæ, morte multatus est. Mulier verò ut continendæ vitæ spem firmam dilato posset habere supplicio, appetitam se nefariis artibus, vim in domo Aginatii perpessam asseveravit. Hæc ut gesta sunt [y] mugitus ad Principem Simplicius retulit: agénsque ibi Maximinus, infestus ob causam quam suprà docuimus Aginatio, simultate unà cum potestate in majus accensa, [oravit] impensè ut rescriberetur eum occidi: & impetravit facilè malè sanus incitator & potens. Metuénsque gravioris invidiæ pondus, ne pronuntiante Simplicio & consiliario suo & amico, periret homo patriciæ stirpis; tenuit apud se paullisper Imperiale præceptum, hærens & ambigens quemnam potissimum exsecutorem atrocis rei fidum inveniret & efficacem. Tandémque ut [z] solent pares facilè congregari cum paribus, Doryphorianus quidam repertus est Gallus, audax adusque insaniam: cui hanc operam implere brevi pollicito deferri providit Vicariam, & commonitorium cum Augusti litteris tradidit: instruens hominem sævum quidem sed rudem, qua celeritate Aginatium sine ullo deleret obstaculo, dilatione qualibet inventa forsitan evasurum. Festinavit ut mandatum est Doryphorianus magnis itineribus Romam: & [6] [a] inter administrandi initia magnâ quæritabat industriâ, qua vi Senatorem perspicui generis interficeret juvantibus [7] nullis. Cognitóque eum jam pridem

6 *Ms.* & iterazdi iuitia. 7 *Ms.* nullis.

y *Mugitus ad Principem.*] Quid sibi velit mugitus equidem nescio. Ac fortasse emendandus est locus hoc modo: *Hæc ut gesta sunt, ociùs ad Principem Simplicius retulit.* Sanè in codice Vat. & Regio [ac Colb.] * & Tol.* scriptum est *retulit.* Huic autem Simplicii relationi rescripsit Valentinianus in hanc formam: *Eos qui secum alieni criminis reos occulendo sociarunt, par atque ipsos reos pœna exspectet:* ut est in lege 1. de his qui latron. vel alios crim. reos occult. Codice Th. Quod Valentiniani ad Simplicium rescriptum planè mihi videtur Aginatium ipsum petere. Aginatius enim Abienum & Anepsiam adulterii reos occultaverat. *Valesius.* Poterat lenius occurri, ut scripserit *mugiens*, ut innuat non simpliciter scripsisse, sed grandi boatu & verbis ad amplificationem rerum selectis usum. Sed verum est *minutius*, ut cap. seq. *per minutias gesta narrando.* Capite VI. ait *textum continentia rei totius.* Mox video in postrema Parisiensi verbum continenter sequens *oravit* includi lineolis, quod non fecit Henricus in priore, nec etiam Lindenbrogius in sua. Sane quidem in Augustana non habetur, ut nesciam in hac varietate quid sequi oporteat. Gron.

z *Solent pares facile congregari cum paribus*] Imp. Constantinus in Epistola ad Episcopos Numid. *Rectè proverbio signatum est, pares cum paribus congregari.* * Homerus: ὡς αἰεὶ τὸν ὁμοῖον ἄγει θεὸς ὡς τὸν ὁμοῖον. Vid. Democriti elegantem locum apud Sextum Empir. pag. 133. * *Lindenbr.*

a *Inter salutandi initia*] Accursius in Editione sua excudit, *inter intrandi initia*, parum felici conjectura, ut equidem censeo. Nec dubito quin in scripto illius exemplari exaratum fuerit perinde ac in Regio [& Colbert.] & Vaticano reperi, *interandi initia.* * Scribe ergo meo periculo, *inter administrandi initia.* * Valesius. Nihilne potuit immanius aut periculosius? similitudo literarum erat attendenda, unde origo omittendi, quæ forsan fuit *inter indagandi* vel *rimandi* (quod totidem du-

repertum in villa propria [b] custodiri, ipse tamquam caput sontium paritérque Anepsiam [c] horrore medio tenebrarum audire dispofuit, quo tempore hebetari solent obstrictæ terroribus mentes: ut inter innumera multa [d] [e] Ajax quoque Homericus docet, optans perire potiùs luce, quàm pati formidinis augmenta nocturnæ. Et quoniam judex, quin immo prædo nefandus ad id solum quod promisit intentus, cuncta extollebat in majus, jusso Aginatio statui, agmina fecit introire carnificum: catenisque sonantibus triste, mancipia squalore diuturno marcentia in domini caput adusque ultimum lacerabat exitium: [f] quod [g] in stupri quæstione fieri vetuere clementissimæ leges. Denique cùm jam contigua morti tormenta ancillæ voces expressissent obliquas, indicii fide parum plenè discussa, Aginatius ad supplicium duci pronuntiatus abruptè, nec audi-

ctibus vides in Accursiano esse) *initia. Gron.*

b *Vultu diro ipse tamquam.*] Quanto rectiùs Accursius hunc locum ediderat? Sic enim excudi jussit: *Cognitóque eum jampridem repertum in villa propria custodiri, ipse tamquam capita fortium perque Anepsiam horrorem & tenebr. audire disposuit.* At in Regio & Vat. * Tolos. * [& Colbert.] codice ita perscriptum hunc locum reperi: *In villa propria vulto diripse tanquam capita fontium perque Anepsiam horrorem & tenebrarum, &c.* Ex quibus inquinatissimæ scripturæ vestigiis veram, ni fallor, hujus loci emendationem assecutus sum. *Vales.*

c *Horrore medio tenebr.*] Auctorem hujus emendationis habui Marcellinum ipsum, qui ita locutus est non semel: exempli gratiâ in lib. 25, cap. 3. & in libro 21. initio. Ceterùm tristis ac supra modum severi judicis est, horrore medio noctis de capite hominum judicare. Itaque eorum judicum humanitas laudabatur, qui nonnisi à primo diluculo criminalibus causis vacabant. Et Libanius in Orat. ad Hellebichum Magistrum militum, qui in causa seditionis Antiochenæ cum Cæsario Trib. & Notario judex sederat, id inter ceteras ejus laudes numerat: χαρίζεται μὲν κἀνταῦθα μήτε ἐν μέσαις νυξὶ, μήτε ἐν πρώταις ἀλεκτρυόνων ᾠδαῖς ἥκειν ἐπὶ τὸν θρόνον· ὡς αὐτῶν τε ἐν αὐτοῖς τῶν καιρῶν ἐχόντων εἰς ἔκπληξιν ἀφορμάς. Id est: *Hoc primùm nobis gratificatur, quòd non medio noctis horrore, aut sub primum gallicinium tribunal ingressus est, eo quòd hæc tempora terrorem animis injicere soleant.* * Adde Senecam in libro III. de Ira, ubi adversus crudelitatem Caligulæ, qui tres Senatores ad lucernam decollaverat, his verbis invehitur: *Quid tam inauditum quàm nocturnum supplicium? Cum latrocinium tenebris abscondi soleat, animadversiones quo notiores sunt, plus ad exemplum emendationemque proficiunt.* Mentio fit nocturni judicii in Passione SS. Petri & Marcellini: *Post hæc Commentarienses miserunt ad Artemium Carcerarium, ut nocte præsto esset cum personis, quæ erant in carcere.* Et infrà: *Cùm primo pullorum cantu sederet Serenus Vicarius, & juberet audiendas intromitti personas; ingressus Artemius dixit, &c.* Idem.

d *Ajax quoque Homericus docet*] Homerus Ἰλιάδ. ρ.

Ζεῦ πάτερ, ἀλλὰ σὺ ῥῦσαι ὑπ' ἠέρος υἷας Ἀχαιῶν,
Ποίησον δ' αἴθρην, δὸς δ' ὀφθαλμοῖσιν ἰδέσθαι.
Ἐν δὲ φάει καὶ ὄλεσσον, ἐπεί νύ τοι εὔαδεν οὕτως. Lindenbr.

e *Ajax Homericus docet.*] In Iliadis XVII. Ceterùm nec illud prætereundum est, Ajacem utpote hominem Deo acceptum. voti sui compotem exstitisse. Nam sub diluculum manus sibi attulit, ut scripsit auctor AEthiopidis apud Scholiastem Pindari Ode 4. Isthmion. ὁ γὰρ τὴν Αἰθιοπίδα γράφων περὶ τὸν ὄρθρον φησὶν Αἴαντα ἑαυτὸν ἀνελεῖν. Vales.

f *Quod in stupri quæstione fieri vetuere cl. leges.*] Olim florente Rep. de servis nulla quæstio erat in dominum, nisi de incestu, ut ait Tullius in Orat. pro Milone. Incestus autem dicitur de eo, qui virginem Vestalem, aut qui sacra pop. Rom. incestavisset. Postea Julius Cæsar & Octavianus cùm leges de adulteriis coërcendis ferrent, ut in adulterii quæstione servi in caput dominorum torquerentur sanxere. Sed in quæstione stupri, servi adversus dominos tormentis interrogari non poterant, ut distinctè ait Papinianus in lege 17. D. de quæstionibus. Proinde miror Lindenbrogium, qui dum Marcellinum nostrum erroris hîc arguere nititur, magno ipse se obstrinxit errore. Neque lex v. eodem tit. ab eo prolata, ejus sententiam confirmat, immo planè destruit. Non enim ait Marcianus in stupro servos adversus dominum torqueri: sed cùm stupro incestum adjunctum est, putà si quis viduam cognatam suam, cum qua nuptias contrahere non potest, corruperit: & hoc casu ob incestum adjunctum stupro, quæstio de servis habetur, quæ aliàs in simplici stupro viduæ aut virgini illato non habetur. Hîc autem de simplici stupro Anepsiæ viduæ illato agit Marcellinus. Ceterùm illud tacendum non puto, solitos esse veteres Rom. ne ex tormentis servorum crimen ipsorum detegeretur, ipsos servos criminis conscios manumittere, antequàm judicium fieri cœpisset. Itaque judices plerumque jubebant, ut rei qui suspecti erant de incestu, familiam suam in potestate haberent. Exemplum in Minucia Vestali refert Livius in lib. 8. *Idem.*

g *In stupri quæstione fieri vetuere clementissimæ leges*] Mirum hoc quidem, & verba legis expressim aliud statuunt, L. 5. ff. de quæstionib L. 1. C. cod. Atque in solo incestu servorum tormenta cessant, quia & Lex Julia cessat de adulteriis, ut ex Papiniano refert Ulpian. L. 4. ff. de quæstionib. Sed cum Ammiano facit Tullius in

tus cùm magnis clamoribus appellaret nomina Principum, [h] sublimis raptus occiditur, pari sententia Anepsiâ interfectâ. Hæc agitante Maximino cùm adesset, pérque emissarios cùm procul ageret, funera Urbs deploravit æterna. Sed accelerarunt ultimæ diræ cæsorum. Namque ut postea tempestivè dicetur, & idem [i] Maximinus sub Gratiano intoleranter se efferens, damnatorio jugulatus est ferro, & Simplicius in Illyrico truncatus: & Doryphorianum pronuntiatum capitis reum, trusúmque [8] [k] carcere Tulliano, matris consilio Princeps exinde rapuit, reversúmque ad lares per cruciatus oppressit immensos. Unde huc fleximus revertamur: is urbanarum rerum status ut ita dixerim fuit.

Cap. II. At Valentinianus magna animo concipiens & utilia, Rhenum omnem à Rætiarum exordio adusque fretalem Oceanum magnis molibus [9] communiebat, castra extollens altiùs & castella, turrésque assiduas [l] per habiles locos & opportunos, quà Galliarum extenditur longitudo: nonnunquam etiam ultra flumen ædificiis positis subradens barbaros fines. Denique cum reputaret munimentum celsum & tutum, quod ipse à primis fundarat auspiciis, præterlabente Nicro nomine fluvio, paullatim subverti posse undarum pulsu immani, meatum ipsum aliorsum vertere cogitavit: & quæsitis artificibus [m] peritis aquariæ rei, copiosáque militis manu arduum est opus adgressus. Per multos enim dies compaginatæ [n] [o] formæ è roboribus, conjectæque in alve-

2. *Ms.* in Tertulliano in matre. 9 *Ms.* commonebat.

Oratione pro Milone: *De servis nulla lege quæstio est in dominum, nisi d incestu.* Quæ verba in mentem habuisse Marcell. verosimile est. *Lindenbr.*

h *Sublimis raptus.*] Sic Plautus loquitur, & Terentius in Andria actu 5.

Sublimem hunc intro rape quantum potes.

Et in Adelphis. Appianus quoque in lib. I. bellorum civilium: οἱ δὲ μετέωροι πρὸς τὸν σύλλαν φερόμενοι τε καὶ περὶ ποδῶν αὐτοῦ ἐμπλεκόμενοι, &c. Interdum tamen rapi sublimes dicuntur, qui suspenduntur in eculeo. Sic cap. 3. libro xv. & apud Libanium de vita sua p. 55. καὶ τὸ γε νέῳ γύμνῳ τε ἥξειν καὶ μετεώρῳ πρὸς πληγάς: & apud Procopium in Anecdotis pag. 78. τοὺς ὑπηρέτας ἐκέλευε μετέωρον αἴρειν τὸν σατορνῖνον, &c. Sed in hoc loco *raptus sublimis* nihil aliud est quàm correptus, ut in cap. 3. libro xv. *Vales.*

i *Maximinus sub Gratiano.*] Valente Aug. v. & Valentiniano juniore A. Coss. anno Domini 376. cæsus est jussu Gratiani Principis Maximinus: quo tempore etiam Gratianus epistolam misit ad Senatum urbis Romæ, quâ vetabat ne Præsides, aut Vicarii, aut Procoss. de capite Senatoris sententiam ferrent, ut sub Maximino Præf. Præt. actum fuerat. Eam epistolam Symmachus in Senatu recitavit mandato Principis: quo nomine eidem gratias agit in Epist. 2. lib. x. Exstat autem pars epistolæ Gratiani ad Senatum in Cod. Th. tit. de accusationibus. Sed obstare videtur lex ult. in Cod. Th. ad legem Corn. de Falso, ubi Maximinus adhuc Præfectus fuisse dicitur post legem illam Gratiani. *Idem.*

k *In carcere Tulliano*] De carcere hoc Varro de Lingua Lat. lib. IV. Livius lib. XXIX. Sallustius in Catilin. Calpurnius Declam. IV. Apuleius Milesf. 9. Acta MSS. martyrii S. Chrysanthii: *Erat ima custodia in carcere Tulliano, unde putor horribilis adscendebat, quia cloacarum cuniculis digesta domorum stercora illic jugiter decurrebant. Et in hoc decursorio erat ima & lutea & ita tenebrosa custodia, ut penitus lucifluus aër nec signum ibi diei, nec vestigium aliquod lucis ostenderet. In hac ergo habitatione ferro vinctus sanctus Chrysanthius mittitur nudus.* Lindenbr.

l *Turres per habiles locos & opportunos*] Adhibenda quæ notat Jac. Gothofredus ad Cod. Theod. lib. xv. tit. I. de operibus publicis leg. 13. *Gron.*

m *Peritis rei aquariæ*] *Aquæ libratores* hi appellantur L. 2. C. Theod. de excus. artif Qui aquarum inventos ductus & modos docili libratione ostendunt, L. 5. eod. *Lindenbr.*

n *Formæ è roboribus*] *Formæ* sunt fistulæ & cuniculi, quibus unda adducitur, aut derivatur, L. 4. & 8. C. Theod. de aquæd. Frontin. de aquæd. L. 3. de calc. coctor. Sidon. Apoll. lib. I. Epist. 5. Isidorus Origin. xv. *Idem.*

o *Formæ e roboribus.*] Id est arcæ stipitibus robustis, & catenis inclusæ, ut loquitur Vitruvius in lib. v. cap. 12. Hinc formacei parietes dicebantur in Hispania, quòd formarum, seu arcarum modo utrimque duabus tabulis

um, fixis refixísque aliquotiens propè ingentibus stilis, fluctibus erectis [1] p confundebantur, avulsæque vi gurgitis [2] interrumpebantur. Vicit tamen Imperatoris vehementior cura, & morigeri militis labor, mento tenus dum operaretur sæpe demersi: tandémque non sine quorumdam discrimine castra præsidiaria [3] q inquietudine urgentis amnis exempta, nunc valida sunt. Ac talibus lætus exsultánsque, r pro anni & temporis statu dilapsos conducens, Reipublicæ curam habuit, ut officio Principis congruebat. Ratúsque aptissimum ad id quod deliberabat implendum, trans Rhenum in monte Piri, qui barbaricus locus est, munimentum exstruere disposuit raptim. Utque celeritas effectum negotii faceret tutum, per s Syagrium tunc Notarium, postea Præfectum & Consulem, t Aratorem monuit Ducem, ut dum undique v altum

1 *Ms.* confidebantur. 2 *Ms.* interan vice. 3 *Ms.* inrivecudinerrantis.

circumdati instruebantur, ut ait Plinius in lib. 35. cap. 14. Varro de re rust. cap. 14. Glossæ Isidori. *Vales.*

p *Confundebantur.*] In codice Regio & Editione Aug. legitur *configebantur*; [in Colbert. *confidebantur* :] & paullo post pro *interrumpebantur*, in omnibus nostris exemplaribus scribitur *interan.* ut suspicer a Marcellino scriptum fuisse, *avulsæq. vi fluminis interibant.* Valesius. Sed cur non tangitur prius, quod diserte notat aliter in verissimis codicibus legi? nec potuerunt confundi, nisi jam essent solutæ, & ut ipse ait, avulsæ. At palam notat auctor eas aliquamdiu concussas fuisse ab fluctibus, qua ratione paulatim distrahebantur. Id dicit Ammianus, ut clare ex Msstis videmus, *fluctibus erectis conlidebantur*; immo forsan dixit *fluctibus crebris collidebantur* ex Curtii libro IV. *crebrisque fluctibus compages operis verberatæ se laxavere.* Quid vocabimus autem *interire*? utrum quia mergebantur, an deferebantur interceptæ fluxu & lapsu amnis? Dubito an conveniat; & non potius videatur auctor nunc usus verbo antiquo *interabant.* Festus enim testatur priscos dixisse *interatim* pro *interim*, & hoc ex illo contractum esse. Hinc fit, ut colligamus antiquum verbum exstitisse *interare*, de quo etiam aliquid pater ad Livii librum XXVIII. *Interabant* explico intervallum & interstitium faciebant. *Gron.*

q *Inquietudine errantis.*] Postrema vox deest in Editione Augustana, & in Regio codice [ac Colbert.] in quo sic scriptum est *inruietudiner ingentis*, &c. Equidem sic à Marcellino scriptum esse existimaverim, *castra pr. inquietudine stringentis amnis exempta*, &c. [aut potius *urgentis.*] Vales. Nisi περιπλοκώτερον auctor *dixerit ringentis amnis*, ut *pontem indignatus Araxes.* Gron.

r *Pro anni & temp. statu dilapsos conducens.*] Multum hic ingenio suo Gelenius indulsit, cujus emendationem nullatenus probo: quid enim illud est, *dilapsos conducens*? Nam contra disciplinam usumque rei militaris est, milites dilabi à signis: & dilapsi non conducuntur, sed pro desertoribus puniendi sunt. Verùm in Regio codice longè aliter [& Colb.] perscriptus est hic locus: *Pro animi & temporis tudila conducens Reip. trudium, ut offer Principis congruebat.* Accursius autem sic edidit: *Pro animi & corporis tutela conducens Reip. triduum, at operi Principis congruebat.* Ex quibus conjici potest sic scribendum esse: *Exsultansque quod pro anni tempore tutela conducens Reip. triduo perfecta principiis congruebat: ratusque, &c.* sic ferè lib. XVII. cap. 13. pag. 199. & lib. XXVII. cap. 10. *Valesius.* Quis credat hæc triduo perfecta esse? an non ipse auctor dixit multos dies requisitos ad compaginandas formas? quæ antequam in aqua firmæ statuerentur, an non ex sequenti gravissimi operis descriptione auctor subindicat plures requisitos? Denique quis tantam licentiam varietatis potest sibi aut aliis indulgere? Conferas licet loca citata & inspicias; ex illis utique hæc non probabuntur. Sed neque anni tempus huc quidquam confert, utpote de quo tanquam notabili præmisit Ammianus nihil, neque hæc opera poscuntur ab tempore anni, sed reipublicæ, quâcunque etiam anni parte. Locus certe nubilus, quem sic ex lectione scripta illustrare conabar. *pio animi & temporis judicio, conducens reipublicæ studium ut esset Principis, congruebat.* Gron.

s *Syagrium postea Præf. & Consulem.*] Consul fuit in Occidente, & collegam in Oriente habuit Eucherium anno Natalis Dominici 381. eodémque anno Præfectus fuit Prætorii, ut ferè mos fuit illorum temporum. At Onufrius in Fastis Syagrium Orientis Consulem fuisse dicit: quem refellit subscriptio legis 88. & 89. Cod. Th. de Decurionibus. & testimonium Symmachi in Epist. 95. lib. I. Ejusdem Syagrii Præf. Præt. mentio fit in Codice Th. de appellat. Gratiano V. & Theodosio I. Coss. Dicebatur autem Afranius Syagrius, teste Sidonio in Epist. 7. lib. I. non autem Postumus, ut sine auctore ponit Onufrius in Fastis. Præfectus Prætorio ter fuisse dicitur ab eodem Sidonio in Epist. 12. lib. 7. Fuerat antè Magister Offic. Ausonio & Olybrio Coss. ut legitur in Cod. Th. de commeatu. * Fuit autem inter præcipuos amicos Ausonii, ut patet ex Ausonii Epigrammate I. *Vales.*

t *Aratorem.*] Regius codex [& Colb.] cum Augustana Editione consentiens scriptum habet *Oratorem.* Idem.

esset silentium, id arripere conaretur. Transiit cum Notario Dux ut jussum est statim, foderéque per militem quem duxit fundamenta exorsus, Hermogenem susceperat successorem: eodémque puncto quidam Optimates [4] Alamanni venêre obsidum patres, quos lege fœderis mansuræque diutiùs pacis haud aspernanda pignora tenebamus. Qui flexis poplitibus supplicabant, ne Romani securitatis improvidi, quorum fortunam sempiterna fides cælo contiguam fecit, pravo [5] deciperentur errore, pactísque calcatis rem adorirentur indignam. Verùm hæc & similia loquentes incassum, cùm nec audirentur, [6] nec quietum aliquid vel mite referri sentirent, filiorum flentes exitium discesserunt: hisdémque [7] digressis, ex abdito collis propinqui barbaricus prosiluit globus, Optimatibus tum danda responsa, ut intelligi dabatur, opperiens: [8] adortúsque milites seminudos, [x] humum etiamtum gestantes, expeditis agiliter gladiis [9] obtruncabant: inter quos etiam Duces ambo sunt cæsi. Nec indicaturus gesta superfuit quisquam præter Syagrium: qui deletis omnibus [y] ad Comitatum reversus, irati sententiâ Principis sacramento exutus, abiit ad lares, id [1] commeruisse sævo judicatus arbitrio, quòd evaserit solus. Hæc inter per Galliam latrociniorum rabies sæva scatebat in perniciem multorum, observans celebres vias, fundénsque indubitantér quidquid inciderat fructuosum. Denique præter complures alios, quos absumpserunt insidiæ tales, Constantianus Tribunus stabuli, impetu est clandestino exceptus, móxque interfectus, Valentiniani adfinis, Cerealis & Justinæ germanus. At procul tamquam horum [2] similia cientibus furiis per omne latus, [z] [a] Maratocu-

4 *Vulg.* Alemanni venere obsides Imperatoris, quos leg. 5 *Ms.* deficerentur. 6 *Vulg.* audirentur nec aliquid mite referri. 7 *Ms.* agrigressis. 8 *Ms.* adortus multos. 9 *Ms.* obcabant. 1 *Ms.* id commeruisse. 2 *Ms.* similia actentibus.

---

v *Actum esset silentium.*] Lege *altum esset sil.* ut in Fauchetii codice legi monuerat Gruterus: sic noster in fine libri 25. *Vales.*

x *Humum etiamtum gestantes expediti.*] In codice Regio legitur, *humum etiamtum ante sexpeditum ag. gladiis obcabant.* Accursius autem edidit hoc modo, *ante se expeditum ag. gladiis occabant.* Ego verò scribendum esse existimavi, *expeditis agiliter gladiis*, quemadmodum loquitur Marcellinus tum alibi, tum in fine libri 27. cap. 12. In ceteris emendationem Gelenii sequi malui, quàm variè conjiciendo halucinari. *Idem.* In qua tamen nunquam poterit probari illud *gestantes*, quod sine fulcro Gelenius supplevit, licet capiatur Valesius. Hinc & aliter conatus est Accursius. Sed ex scriptæ lectionis ordine videtur dedisse auctor *humum etiam cumulantes.* Gron.

y *Ad Comitatum reversus.*] In Regio codice exaratum est, *attutum reversum*: in Editione Augustana, *ad tutum reversum*: [In Colbert. Ms. *adtatum reversum, &c.*] *Vales.*

z *Maratocupreni grassatores*] Sæpius à grassatoribus Imperium Romanum infestatum: quorum tamen potissima mentio, Isauri sunt, de quibus Ammian. loco non uno, & L. fin. C. Theod. de quæstionib. L. 10. C. Just. de feriis. Strabo, Zonaras. Et Bagaudæ in Gallia, ductu Amandi & AEliani, de quibus Orosius lib. VII. cap. 25. Eutropius lib. IX. Eusebius in Chronic. Salvianus de Gubern. lib. V. Et Ausuriani in Africa, Ammianus lib. XXVI. XXVIII. Synesius Epist. 57. in Catastasi, pag. 5. Et Saturiani cum Subafrensibus, (nisi mendosa ea lectio, & legend. *Ausuriani*) in Constit. Arcad. & Honor. in Cod. Theod. lib. VII. Tit. 19. *Lindenbr.*

a *Maratocupreni.*] Si hæc vera scriptura est, vicus ille in Syria Cœle prope Apamiam positus dicebatur μαραθόκυπρος, incolæ μαραθοκυπρηνοί. Sed in cod. Regio aliter scriptus est hic locus: *At procul tamquam horum similia actentibus furiis per omne latus morati Cupræni, &c.* In Editione autem Augustana hoc modo: *Similia ardentibus furiis per omne latus morato Cupieni, &c.* Henr. Vales. [In codice Colbert. *At procul tamquam horum similia actentibus furiis per omne latus Moratocupreni, &c.* lege *cientibus furiis*, ut in libro 31. cap. 10. loquitur Ammia-

preni

preni grassatores acerrimi vagabantur, vici hujus nominis incolæ in Syria prope Apamiam positi, nimium quantum numero & exquisitis fallaciis abundantes: ideóque formidati, quòd mercatorum militúmque honoratorum specie 3 b sine strepitu ullo diffusi, opimas domos, villas & 4 oppida pervadebant. Nec quisquam adventum eorum cavere poterat inopinum, non destinata sed varia petentium & longinqua, & 5 quoquò ventus duxerat 6 irrumpentium: quam ob causam præ ceteris hostibus c d Saxones timentur ut repentini. Et quamlibet 7 e conjurati multorum opes 8 attriverint, f œstróque concepti furoris exagitati strages edidere luctificas, sanguinis nihilo minùs avidi quàm prædarum: tamen ne per minutias gesta 9 narrando operis impediam cursum, id unum sufficiet eorum extiale poni commentum. Quæsitus in unum impiorum hominum globus, imitatus g Rationalis officium h ipsúmque judicem,

3 *Ms.* sinestre ullo die fosiopimas. ἴσ. sine ullo discrimine opimas domos. 4 *Ms.* opes. 5 *Ms.* quaque. 6 *Ms.* corrumpentium. 7 *Ms.* conjuratus. 8 *Ms.* attribuerint. 9 *Ms.* narrandor .....enus.

---

nus. De his autem latrunculis intelligendus est Libanius in libri 4. Epistola 274. ad Alexandrum Consularem Syriæ: qui cùm profectus esset Apameam, ut Pythia illic viseret, plurimos latrones interceperat: ὅπως σοι καὶ λῃστικοῦ πολλοῦ καὶ σφοδροῦ, καὶ περὶ τὰς πύλας στρεφομένου παραδῶμεν ἔχειν.] Hadr. Vales.

b *Sine ullo discrimine domos.*] Longè alia codicis Regii scriptura est, * ac Tolos. * *Sinestre ullo die fosi opimas domos, & villas, & opes pervadebant*: [in Colbert. *fosi.*] Atque ita ferè Florentinus codex, & Aug. præfert Editio. Unde non dubito, quin ita scripserit Marcellinus: *Quod mercatorum militúmque honoratorum specie sine strepitu ullo diffusi, opimas domos, & villas, & opida pervadebant.* Valesius. An igitur censet volitavisse ut umbras Elysiacis in campis? Multum & nimium est tales conjecturas immittere in contextum. Res ipsa dictat, *sine jure ullo*, & sic lege. *Gron.*

c *Saxones timentur ut repentini*] Paul. Orosius lib. VII. cap. 32. *Saxones, gentem in Oceani litoribus & paludibus inviis sitam, virtute atque agilitate terribilem.* Zosimus lib. III. pag. 707. Σάξονες, οἱ πάντων δὴ καρτερώτατοι τῶν ἐκεῖσε νεμομένων βαρβάρων, θυμῷ καὶ ῥώμῃ καὶ καρτερίᾳ τῇ περὶ τὰς μάχας. * Julianus Imp. Oratione de laude Constantii Imp. pag. 116. προθυμότατοι Φράγγοι καὶ Σάξονες τῶν ὑπὲρ τὸν Ῥῆνον καὶ τὴν ἑσπερίαν θάλατταν τὰ μαχιμώτατα γένη. *Franci & Saxones, omnium quæ ultra Rhenum atque Occidentis mare habitant, nationum bellicosissimi.* * Lindenbr.

d *Saxones timentur.*] Saxones enim piraticis myoparonibus mare infestum habebant, ut scribit Hegesippus in lib. 5. cap. 15. *Præstantiores ceteris Saxones piraticus myoparonibus, non viribus nituntur, fugæ potiùs quàm bello parati.* [Idem Claudianus dicit, & Sidonius in libri 8. Epistola 6. Ammianus ipse in libro XXX. *Saxones semper quò libet inexploratò ruentes* appellat.] Julianus in Orat. 1. Francos & Saxones gentium quæ trans Rhenum Occid. Oceanum accolunt, bellicosissimos esse dicit. Sed & Meratocuprenos piraticam perinde exercuisse satis indicat Marcellinus. *Vales.*

e *Conjuratis multorum opes adtribuerentur*] Ms. *conjuratus mult. op. adtribuerint*: ἴσως, *q. conjurati multorum opes attriverint*: quæ forma loquendi Latinis frequens. *Lindenbr.*

f *Oestro tamen concepti.*] In Regio codice & Editione Aug. legitur: .·.·. *troque concepti furoris exagitatis r.·.·. es edidere luctificas, sanguinis n. m. avidi quàm prædarum .·.·.·. reme per minutias, &c.* Unde uno spiritu locum sic continuandum esse existimavi: *Et quamlibet conjurati m. opes attriverint, œstróque conc. fur. exagitati strages edidêre luct. sanguinis nihilo minùs avidi quàm prædarum; tamen ne per min. &c.* Quæ scriptura quin vulgatæ illi ex Gelenii conjectura profectæ præferenda sit, nemo ut spero dubitabit. In Regio quidem * & Tolos. * codice, ne quid dissimulem, scriptum est, *exagitatis cædes edidêre*, prout Gelenius edidit: [in Colbert. *exagitatis ese debere luctif. --- reme per minutas gestinar randor enus operus, &c.*] Vales.

g *Rationalis officium.*] Rationales in provinciis constituti Officium, seu Apparitionem habebant, ut docet disertè lex 7. de cohortalibus & lex 2. & 4. de bonis vacantibus, in Codice Theod. * Quibus adde Epistolam Flavii Himerii Rationalis Ægypti ad Præfectum Mareotæ, quam refert Athanasius in Apologia: τὴν σύνοψιν πεποιημένος, εἰς τὴν τάξιν ἀνενεγκεῖν. Sed & acta apud Rationalem confecta fuisse, ibidem docetur. Habebat ergo Officialem ab Actis. * Hi autem Rationales, damnatorum bona & sententiâ judicis proscriptorum occupabant, ut suprà monuimus. Erantque viri Perfectissimi, ut docet Symmachus in lib. x. *Vales.*

h *Ipsumque judicem.*] Id est rectorem Provinciæ. Cave enim hîc Rationalem intelligas. Nam Rationales ipsi, ut arbitror, judices non erant, ne in causa quidem pecuniaria inter fiscum & privatos: sed Comites rerum Privatarum soli jurisdictionem in causis fiscalibus habebant. Ac licèt concederem Rationales jurisdictionem eo tempore habuisse, perinde ac olim Procuratores fisci,

vespertinis tenebris lugubre clamante præcone civitatem ingressi, ambitiosam domum cujusdam Primatis, ut proscripti jussique interfici, cum gladiis obsederunt: raptáque supellectili pretiosa, quia subitò perculsi familiares hebetatis sensibus non defenderant dominum, cæsis pluribus, ante revolutam lucem gressu discessere veloci. Verùm cùm [i] exuviis referti multorum, [1] rapiendi dulcedine nil prætermitterent, [k] intercepti imperiali motu, oppressi interiêre omnes ad unum: [l] eorúmque soboles parva etiamtum, ne ad parentum exempla subcresceret, pari sorte deleta est, & lares versi, quos ambitiosè luctuosis aliorum dispendiis [2] construxerunt. Et hæc quidem textu processere narrato.

CAP. III. Theodosius verò dux nominis inclyti, [m] animo vigore collecto ab Augusta profectus, quam veteres appellavere Lundinium, cum milite industria comparato sollerti, versis turbatísque Britannorum fortunis opem maximam tulit: opportuna ubique ad insidiandum barbaris præveniens loca, nihil gregariis imperans, cujus non ipse primitias alacri capesseret mente. Hócque genere cùm strenui militis munia & præclari ducis curas expleret, fusis variis gentibus & fugatis, quas insolentia nutriente securitate aggredi Romanas res inflammabat, in integrum restituit civitates & castra multiplicibus quidem damnis [3] adflicta, [4] sed ad quietem temporis longi fundata. Evenerat autem eodem hæc agente facinus dirum, erupturum in periculum grave, ni

1 *Ms.* pariendi. *lo.* rapiendi. 2 *Ms.* construxerunt. 3 *Ms.* adflictis. *al.* affectas. 4 *Ms.* & ad quietem temp.

quod innuit Symmachus in lib. x. Epist. 55. * & Eusebius in libri 8. capite 9. * certum est nihilò minùs in criminali causa Rationalem judicem esse non potuisse. Hic autem agit Marcellinus de quodam Primate municipe, sententiâ judicis proscripto jussóque interfici. Adde quòd Præconem hoc in loco commemorat Marcellinus. At Præco nonnisi judicibus ordinariis, & Proconsulibus, ac Præfectis apparebat, & ut uno verbo dicam, cunctis Magistratibus civilibus: isque currum judicis anteire consueverat, ut docet Chrysostomus in caput 1. Epistolæ prioris ad Corinthios: & Basilius apud Stobæum cap. 162. Hieronymus ad Rusticum Monachum: *Pomparum ferculis similes procedunt in publicum, ut si præconem addideris, putes incedere Præfecturam.* Valesius. Hunc judicem tamen ipsum Rationalem esse credidit Jac. Gothofredus, ut probant ejus commentaria ad librum x. cod. Theod. tit. 9. leg. 1. *Gron.*

i *Exuviis repleti multorum.*] In exemplari Regio [& Colbert.] & in Editione Augustana legitur: *Cum exuviis reperti mult. pariendi dulcedine prætermitteret, at interceptam imperiali, &c.* Quare ita scribendum potiùs videtur: *Cùm exuviis referti multorum, rapiendi dulcedine nil prætermitterent.* Vales.

k *Intercepti Imperiali motu oppressi*] Sic lib. 19. C. de pœnis: *Motum congruæ severitatis excipiat.* Prudent. Cathemer. Hymn. VIII.

Offensa tandem jugis indulgentiæ
Censura, justis excitatur motibus.

Et περὶ Στεφάνων Hymno in Laurent.

Abest atrocioribus censura fervens motibus.

Sic *commotio gravior*, L. 2. C. ut nemo ad usum, L. 16. C. de re milit. L. 6. C. de curs. publ. L. 2. de apparit. Præf. Præt. *Lindenbr.*

*l *Eorumque soboles parva etiamtum.*] Memorabile exemplum, quo pueri ob parentum scelus interfecti sunt, & vicus integer flammis absumptus. Hujus rei meminit Libanius in Oratione ad Curiam Antiochenam, quem locum singularem ex Oratione Libanii nondum edita heic totum apponam: ἀλλ' ἴσμεν δὴ τήν τε κώμην ἐκείνην καὶ τὸ ἐν αὐτῇ γένος ὡς ἐξεκόπη, μέχρι τῶν ἐν γάλακτι παιδίων περιελθόντος τοῦ πυρὸς· προνοηθέντος οἶμαι τοῦ τότε βασιλέως, ὅπως μὴ πάλιν ἀναφύσεται τὸ δεινὸν ἐκεῖνο γένος· διὰ τοῦτο φέρουσαι ταῖς ἀγκάλαις αἱ μητέρες τὰ τέκνα, ταῖς τῶν δημίων χερσὶν ἐωθοῦντο μετ' ὀργῆς εἰς τὴν φλόγα· εἰ δὲ τὸ αὐτὸ ἐποίουν οὗτοι καὶ εἰργάζοντο, οὐκ ἂν ἐπεκέτευον κακῶς, οὔτ' ἂν ἀπέθνησκον. Supra locutus erat Libanius de Rusticanis, qui relictis bobus & aratris ad latrocinia conversi, cædes faciebant, & viatores spoliabant. * *Valesi.*

m *Animo vigore collecto*] *lo. animi vig. coll.* Lindenbr.

inter ipsa conatûs principia fuisset exstinctum. [5] [n] Valentinus quidam in [o] Valeria Pannoniæ superbi spiritûs homo, Maximini illius exitialis Vicarii, postea Præfecti conjugis frater, ob grave crimen actus in Britannias exsul, quietis impatiens malefica bestia ad res perniciosas consurgebat & novas, in Theodosium tumore quodam, quem solum resistere posse nefandis cogitationibus advertebat. Multa tamen clam palamque circumspiciens, crescente flatu cupiditatis immensæ exsules sollicitabat & milites, pro temporis captu ausorum [6] illecebrosas pollicendo mercedes. Jamque propinquante tentatorum effectu, doctus hæc unde convenerat Dux alacrior ad audendum, & corde celso ad vindictam compertorum erectus, Valentinum quidem cum paucis arta sibi societate junctissimis letali pœna plectendos Dulcitio dediderat Duci: militari scientia verò, qua superabat præsentes, futura conjiciens, de conjuratis quæstiones agitari prohibuit, ne formidine sparsa per multos, reviviscerent provinciarum [p] turbines compositi. Hinc ad corrigenda plura conversus & necessaria, periculo penitus dempto, cùm apertè constaret nulla ejus cœpta propitiam deseruisse fortunam, instaurabat urbes & præsidiaria, ut diximus, castra, limitesque vigiliis tuebatur & prætenturis: recuperatámque provinciam, quæ in [7] ditionem concesserat hostium, ita reddiderat statui pristino; ut eodem referente & rectorem haberet legitimum, & [q] Valentia deinde vocaretur [r] arbitrio [8] Principis velut ovantis. · . · . Areanos genus hominum à veteribus institutum, super quibus aliqua in actibus Constantis retulimus, paullatim prolapsos in vitia à stationibus suis removit: apertè convictos, [9] acceptarum promissarúmque magnitudine prædarum allectos, quæ apud nos a-

5 *Ms.* Valentinianus. 6 *al.* illecebras. 7 *Ms.* ditiones. 8 *Ms.* Principis velut ova. . t . . . tudio nuntio inest etima præcipua. Areanos. 9 *Ms.* acceptarum promissarumque magnitudine præcarum.

n *Valentinus quidam.*] In codice Flor. & Regio, * Tolos. * [& Colbert.] Valentinianus dicitur: & ita Zosimus eumdem nominat in lib. 4. Hieronymus anno Christi 372. *Valentinianus in Britannia, antequam tyrannidem invaderet, oppressus.* Paullo pòst tamen Valentinum vocant nostri libri, & Historia Miscella. *Vales.*

o *In Valeria Pannonia.*] Magis placuit Editionis Augustanæ scriptura, *in Valeria Pannoniæ.* Nam Valeria quondam Pannoniæ pars fuit, quam Galerius Maximianus cæsis immanibus silvis & emisso in Danubium Peisone lacu, uxoris nomine Valeriam appellavit, ut ait Victor Aurelius, & Marcellinus noster in lib. XIX. Valeria autem Pannoniæ cum additamento dicitur, ad distinctionem Valeriæ alterius, quæ est Italiæ provincia. * *Valeriam Pannoniorum* vocat Ambrosius in fine libri 2. de Fide. * *Vales.*

p *Turbines compositi.*] Vel numerus ipse quem in clausulis servare solet Marcellinus, admonet sic scribendum esse, *reviviscerent provinciarum turbines consopiti*: quemadmodum alibi Marcellinum loqui memini in libro 27. *Idem.*

q *Valentia deinde vocaretur.*] Hæc non de tota insula dicuntur, sed de ea parte dumtaxat quam occupaverant barbari. Ex qua cùm Theodosius Comes barbaros expulisset, relatione ad Principem missa petiit, ut ea pars provinciæ Valentia diceretur, & in eam rector legitimus, Consularis scilicet, mitteretur. Antea quippe Britannia quæ parebat Rom. quatuor omnino provincias habebat, Maximam Cæsariensem, Flaviam Cæsariensem, Britanniam primam, Britanniam secundam, ut scribit Rufus Festus in Breviario: quibus post hanc Theodosii victoriam addita est Valentia, cujus etiam unà cum ceteris mentio fit in Notitia Imperii Rom. sub dispositione Vicarii Britanniarum. Porrò hanc Theodosii Britannicam victoriam Pacatus in Pan. commemorat, & Claudianus in lib. de IV. Consulatu Honorii, & Symmachus in Epist. 22. libri X. Missus erat in Britanniam anno Natalis Dominici ut videtur 368. Valentiniano II. & Valente II. Coss. Anno autem sequente victor ex insula reversus est. *Idem.*

r *Arbitrio Principis.*] In Mss. adduntur hæc verba, *Principis velut ova . · . · . t . · . · . tudio nuntio inest haëtiam præcipua. Areanos, &c.* [In codice Colbert. eadem reperi, nisi quòd pro *haëtiam* legitur *etiam.*] Quibus ferè consentit Editio Augustana. Apparet igitur ita ferè

gebantur aliquotiens barbaris prodidiſſe. Id enim illis erat officium, ut ultro citróque per longa ſpatia diſcurrentes, vicinarum gentium ſtrepitus noſtris ducibus intimarent. Ita ſpectatiſſimè antedictis rebus aliiſque adminiſtratis ſimilibus, ad Comitatum accitus, tripudiantéſque relinquens provincias, ut [s] Furius Camillus vel Curſor Papirius, victoriis crebris & ſalutaribus erat inſignis. Et favore omnium aduſque fretum deductus, leni vento tranſgreſſus, venit ad commilitium Principis: cúmque gaudio ſuſceptus & laudibus, [t] in locum Valentis Jovini ſucceſſit, qui equorum copias tuebatur.

CAP. IV. Diu multúmque à negotiis [1] diſcurſis urbanis, adigente cumulo foris geſtorum, ad ea ſtrictim exſequenda regrediar, exorſus ab Olybrii Præfectura tranquilla nimis & leni: qui numquam ab humanitatis ſtatu dejectus, ſollicitus erat & anxius, ne quod uſquam factum ejus aſperum inveniretur aut dictum: calumniarum acerrimus inſectator, fiſci lucra unde poterat circumcidens, [v] juſtorúmque diſtinctor & arbiter plenus, in ſubjectis admodum temperatus. Sed obnubilabat hæc omnia vitium parum quidem [2] nocens rei communi, ſed in alto judice maculoſum, quòd citeriorem vitam pæne omnem vergentem in luxum per argumenta ſcenica [x] amoréſque peregerat nec vetitos, nec inceſtos. Poſt hunc urbem rexit Ampelius, cupidus ipſe quoque voluptatum, Antiochiæ genitus, ex Magiſtro Officiorum [y] ad Proconſulatum geminum, indéque multo poſtea ad Præfecturæ culmen evectus, [3] lectus

1 *al.* digreſſus. 2 *vulg.* nocens, ſed. 3 *Mſ.* lætus alia.

ſcriptum fuiſſe, *& Valentia d. vocaretur arbitrio Principis velut ovantis.* Sequentia verò conjecturà aſſequi non adeo facile eſt. Videtur tamen tale quippiam deſiderari: *Inter ejus diſpoſitiones eſt hæc etiam præcipua. Areanos, &c.* Valeſ.

s *Furius Camillus, vel curſor Papirius*] Aurelius Victor de viris illuſtrib. cap. XXIII. XXXI. *Lindenbr.*

t *In locum Valentis Jovini.*] Valens Jovinus primùm à Juliano Magiſter equitum * per Illyricum, ac deinde * per Gallias promotus fuerat, ut ſcribit Marcellinus in lib. 21. Poſt Juliani obitum Malaricus à Joviano Aug. ei ſucceſſor datus cùm Magiſterium recuſâſſet, Jovianus miſſis ad Jovinum litteris eidem Magiſterium militum confirmavit, ut dictum eſt in lib. 25. Eamdem dignitatem ſub Valentiniano retinuit, uſque ad hunc annum quo Theodoſium ſucceſſorem accepit, Valentiniano III. & Valente III. Coſſ. ut quidem exiſtimo, anno D. 370. Movet me locus, qui eſt in pag. 370. Itaque mendoſa eſt in Cod. Th. ſubſcriptio legis XI. de Veteranis, ad Jovinum Magiſtrum mil. Valentiniano & Valente Augg. IV. Coſſ. ſcribendúmque eſt III. Coſſ. Hic Jovinus poſtea Remis Baſilicam Jovianam exſtruxit titulo S. Agricolæ, in qua etiam ſepultus eſt. Ejus epitaphium refert Frodoardus in lib. 1. cap. 6. Hiſt. * Eccleſiæ Remenſis. *

Felix militiæ ſumpſit devota Jovinus
Cingula, virtutum culmen provectus in altum.
Biſque datus meritis equitum peditumque Magiſter,
Extulit æternum ſæclorum in ſæcula nomen, &c.

Ultimus hic verſus Conſulatum ejus notat, quem geſſit cum Lupicino. Plura de eo doctè adnotavit nuper Johannes Triſtanus in Commentariis Hiſtoricis ad numiſmata Auguſtorum, quos etiam Latinè legi Reip. litterarum intereſſet. Ceterùm Theodoſii Magiſtri equitum qui Jovino ſucceſſit, mentio fit in lege un. Cod. Th. de nuptiis gentilium. *Valeſ.*

v *Juſtorumque diſtinctor.*] Scribendum puto, *juſtorum injuſtorumque diſtinctor*, ut alibi loquitur Marcellinus. Porrò hic Olybrius eſſe videtur, qui poſtea Conſul fuit cum Auſonio: * de quo exſtat vetus Inſcriptio in Theſauro Gruteri pag. 3173. * *Idem.*

x *Amoreſque peregerat.*] Magis placet exemplaris Regii ſcriptura, *amoréſque peragebat*: idem tamen ex vulgata lectione ſenſus elici poteſt. *Idem.*

y *Ad Proconſulatum geminum.*] Fuit quidem Ampelius Proconſul Africæ ſub exordium Valentiniani, ut docet lex X. in Cod. Th. de naviculariis. * Antea fuerat Proconſul Achaiæ, teſte Himerio in propemptico, *εἰς Ἀμπέλιον ἀνθύπατον.* * Iniit autem Præfecturam Urbanam Valentiniano III. & Valente III. Augg. Conſulib. ſub exitum anni, ut notat Onufrius in Faſtis. Hunc inter Summates Senatus fuiſſe ait Symmachus in lib. V. Epiſt. 64. *Idem.*

alia, & ad populi favorem adipiscendum aptissimus. nonnumquam tamen rigidus, atque utinam in proposito perseverans. Correxisset enim ex parte licèt exigua irritamenta gulæ & [4] ganeas tætras, nî flexus in molliora amisisset gloriam diu victuram. Namque statuerat, ne taberna vinaria ante horam quartam aperiretur, néve aquam vulgarium calefaceret quisquam, vel ad usque præstitutum diei spatium [z] lixæ coctam proponerent carnem: vel honestus quidam mandens videretur in publico. Quæ probra aliáque his majora dissimulatione jugi neglecta ita effrenatiùs exarserunt, ut nec [a] [b] Epimenides ille Cretensis, si fabularum ritu ab inferis excitatus redisset ad nostra, solus purgare sufficeret Romam: tanta plerosque labes insanabilium flagitiorum oppressit. Et primò Nobilitatis, ut aliquoties pro locorum copia fecimus, dein plebis digeremus errata, incidentia veloci constringentes excessu. Prænominum claritudine conspicui quidam ut putant, in immensum semet extollunt, cùm [c] Reburri, & [5] Fabunii, & Pagonii Gerionésque appellentur, ac Dalii cum Tarraciis [d] & Perrasiis, aliísque ita decens sonantibus originum insignibus multis. Nonnullos [e] fulgentes sericis indumentis, [f] ut ducendos ad mortem, vel ut sine diritate ominis loquamur, prægresso exercitu arma cogentes, manipulatim concitato

4 *Ms.* galineas. 5 *Ms.* Fabunii.

z *Lixæ coctam proponerent carnem.*] Lixæ sunt qui assas, vel elixas carnes vendunt: [quales apud nos sunt thermopolæ, quos vulgò à carnibus coquendis *Chaircutiers* vocamus.] Unde etiam in exercitu lixæ dicti, ut indicat Valerius Max. in lib. 2. cap. 2. de Metello: *Protinus namque lixas è castris submovit, cibúmque coctum venalem proponi vetuit.* In Glossis veteribus lixa ἀγοραῖος dicitur, id est propola. Et Pompeius Festus lixas dici ait, qui exercitum sequuntur quæstus gratiâ. *Vales.*

a *Epimenides ille Cretensis*] Qui jam olim expiando lustrandoque Athenas in melius composuerat. Diogenes lib. 1. in Epimenid. Plutarchus in Solone, Suidas in Ἐπιμενίδης. Lindenbr.

* b. *Epimenides ille Cretensis.*] Hic vir expiandi peritissimus fuit. Usus est autem in lustrationibus præcipuè scillâ: quare & scillæ quædam species ab ejus nomine ἐπιμενίδειος dicta. Theophrastus in libri 7. capite XI. ἰδιάζουσι γὰρ οὐ μόνοι βόλβοι καὶ τὰ ὅμοια τούτοις, ἀλλὰ καὶ ἡ τοῦ ἀσφοδέλου καὶ τῆς σκίλλης, πλὴν οὐ πάσης ἀλλὰ τῆς Ἐπιμενιδείου καλουμένης, ἥτις ἀπὸ τῆς χρήσεως ἔχει τὴν προσηγορίαν. Vales.

c * *Reburri & Flabunii Tarracii*] Inscriptio vetus prope Wormat. apud Johan. Heroldum comment. de station. mil. cap. 21. C. RABURRUS FESTUS PAGON. TARRATEIUS TRIB. LEG. VIII. G. F. PRAEF. ALAE SCUTATORUM JOVI. * *Lindenbr.*

d *Et Perrasiis.*] *Parrasiis* in Regio codice scriptum habetur: [*Perrasiis* in Colb.] *Vales.*

e *Fulgentes sericis indumentis, ut ducendos ad mortem*] Vide quæ superiùs notavimus ad lib. XVI. *Lindenbr.*

f *Ut ducendos ad mortem.*] Hæc non ita accipienda sunt, ac si ducendi ad mortem fulgere soleant sericis indumentis: ut accepit Lindenbrogius, qui lectorem rejicit ad ea quæ pag. 54. adnotavit. Neque enim hîc agit Ammianus de his qui efferuntur ad tumulum; sed de his qui extremo supplicio condemnati, à carnifice ducuntur ad mortem. Sic enim loqui solet. Hæc igitur sic constituenda sunt: Ut eos qui ducuntur ad mortem, ingens populi turba anteire & sequi solet; ita illos Nobiles sequitur & comitatur multitudo maxima famulorum. Hunc autem horum verborum sensum esse, patet ex iis quæ adjicit Marcellinus, *vel ut sine diritate ominis loquamur, prægresso exercitu arma cogentes.* Lucianus in Peregrino de hoc more loquitur: οὐκ εἰδὼς ὁ ἄθλιος ὅτι καὶ τοῖς ἐπὶ τὸν σταυρὸν ἀναπειρομένοις ἢ ὑπὸ τοῦ δημίου ἐχομένοις πολλῷ πλείους ἕπονται. *Demens qui ignorabat hos, qui ad patibulum abducuntur, & qui à carnifice rapiuntur, longè plures spectatores subsequi.* Olim autem damnati extra portas ad supplicium ducebantur, ut docet Herodotus in lib. 3. de Psammeticho; Aristoteles in 2. Rhetor. de Antiphonte Poeta; Heliodorus in lib. 8. de Chariclea. Ac Romæ quidem extra portam Esquilinam supplicia de noxiis sumebantur; Constantinopoli autem in Sycæno suburbio, ut docet Zosimus in lib. 3. de Proculo: ἀπάγεσθαι τοῦτον ἐν συκαῖς τῷ προαστείῳ τὴν ἐπὶ θανάτῳ προστάττειν. * Alexandriæ ad V. ab urbe lapidem, ex Johanne Moscho in capite 72. Antiochiæ autem in loco, qui barathrum dicebatur extra civitatis portas, teste Chrysostomo in Homilia 15. ad populum Antiochenum. Adde Aggenum in lib. de Limitibus agrorum, ubi de locis publicis agit; & Plutarchum in lib. de Curiositate: * & Hieronymum in caput XXVI. Matthæi: *Extra urbem enim & foras portam loca sunt, in*

fragore sequitur multitudo servorum. Tales, ubi comitantibus singulos quinquaginta ministris g h tholos introierint balnearum, 6 i ubi sunt nostrum, minaciter clamant: si apparuisse subitò ignota compererint mancipia, aut oppidanæ quondam prostibulum plebis, vel k meritorii corporis veterem lupam: certatim concurrunt, palpantésque advenam deformitate magna blanditiarum ita extollunt, ut l Semiramim Parthi, vel m Cleopatras AEgyptus, aut Artemisiam Cares, vel n Zenobiam Palmyreni. Et hæc admittunt hi, quorum apud majores o p censoriâ notâ Senator adflictus est, ausus dum adhuc non deceret, præsente communi filia conjugem osculari. Ex his quidam cùm salutari pectoribus oppositis cœperunt, osculanda capita in modum taurorum minacium obliquantes, adulatoribus offerunt genua suavianda vel manus, id illis sufficere ad beatè vivendum existimantes: & abundare omni cultu humanitatis 7 q peregrinum putantes, cujus fortè etiam gratiâ sunt obligati, inter-

6 *Ms.* ubi sunt nostrorum clamant app. 7 *Ms.* peregrinum putantes, cujus.

---

quibus truncantur capita damnatorum, & Calvariæ, id est decollatorum sumpsere nomen. * At hodie in mediis civitatibus patibula statuuntur, & miserorum hominum clamoribus, prope dixerim, ædes civium resonant. *Vales.*

g *Tholos introierunt balnearum*] * Arnob. advers. Gentes lib. 6. *Hirundines intra ipsos ædium circumvolantes tholos.* Lib. eodem: *Templa, quæ tholis sunt aureis.* Varro apud Nonium in *Trisulcus*: *Pater Divûm trisulcum fulmen igni fervido actutum mittat in tholum Marcelli.*] * Gloss. θόλος testudo. Vid. Suid. *Lindenbr.*

h *Tholos intr. balnearum.*] Sic βαλανείων θόλους dixit Athenæus in lib. xi. quibus similes ait esse phialarum umbilicos. Græci θόλους & σκιάς dicebant propriè œcos rotundos: ut docet auctor Etymologici in v. σκιάς, & Harpocration in θόλος. Talis erat apud Romanos ædes Vestæ & Panthei, quam Marcellinus in lib. 16. regioni tereti comparat speciosa celsitudine fornicatæ. Rectè ergo Servius in lib. 9. AEn. *Alii*, inquit, *dicunt tholum ædium sacrarum genus, fabricæ Vestæ & Panthei simile. Ædes autem rotundas tribus Diis dicunt fieri debere, Vestæ, Dianæ, Herculi, vel Mercurio.* Sed & tholus pro testudine sumitur, id est camerâ rotundâ atque convexâ, ut notissimum est. *Vales.*

i *Ubi sunt nostrum, manaciter clamant*] Sic edidit Hadrianus, ut opinor, sine ullo intellectu, tamen ex editione Augustana, quum Henricus dedisset *ubi ubi sunt, minaciter clamantes* ex imitatione priorum editionum, ex quibus Lindenbrogius testari videtur in Florentino τὸ *minaciter* non legi, sed *ubi sunt nostrorum clamant.* Ecce quam præclarum inde eruit ac verissimum pater: *ubi ubi sunt, monstrosum clamantes.* Gron.

k *Meritorii corporis veterem lupam*] Non multùm absimili locutione, *lupas popularium libidinum nundinas,* dixit Tertullianus de Pall. Ut *publicarum libidinum victimas, & expolitas libidinum victimas,* Hieronymus adversus Helvid. & ad Gerontiam. *Lindenbr.*

l *Semiramim Parthi.*] Parthos pro Assyriis posuit. *Vales.*

m *Cleopatras AEgyptus.*] In Regio codice & Editione Aug. legitur *Cleopatram.* Plures quidem in AEgypto regnavere Cleopatræ, jam inde à Cleopatra Antiochi Magni filia, quæ Ptolemæo Epiphani nupsit: sed celeberrima omnium fuit Cleopatra Ptolemæorum stirpis ultima, quæ ab Augusto ad Actium devicta est. *Idem.*

n *Zenobiam Palmyreni*] Zenobiam Odenati Regis uxorem, à Didone, à Semiramide, & Cleopatra generis sui Originem ducentem. Trebell. Pollio in xxx. Tyrannis. *Lindenbr.*

o *Censoriâ notâ adflictus est Senator, ausus dum adhuc*] Cato Senatu Manlium movit, quòd interdiu uxorem filia spectante osculatus esset. Plutarchus in Catone. *Idem.*

p *Censoria nota afflictus est Senator.*] M. Cato Censor Manilium Senatorem, quem omnium opinio jam Consulem designabat, Senatu movit, quòd uxorem interdiu osculatus fuisset præsente filia, ut refert Plutarchus in Catonis vita, & in præceptis connubialibus. Ac præclarè Plato in lib. 5. de legibus, pueros verecundiæ ac pudori assuefaciendos esse dicit non tam minis quàm exemplo seniorum. Seniores enim pueros maximè revereri debere, & cavere ne quis puerorum ipsos aut videat, aut audiat turpe aliquid agentes, aut loquentes. Quibus consentit illa sententia Juvenalis in Sat. 14.

Maxima debetur puero reverentia: si quid
Turpe paras, ne tu pueri contempseris annos. Vales.

q *Peregrinum.*] In Mss Flor. & Regio, * Tolos. * [& Colbert.] legitur, *pegrinum putantes cujus, &c.* Quibus adstipulatur Editio Augustana. Nec dubito quin locus ita emendandus sit: *Et abundare omni cultu humanitatis putantes, peregrino, cujus fortè etiam gratia sunt obligati, interrogato quibus thermis utatur, &c.* eleganti

rogatum quibus thermis utatur aut aquis, aut ad quam successerit domum. Et cùm ita graves sint & cultores virtutum ut putant, si venturos undelibet equos aut aurigas quemdam didicerint nuntiasse: [8] [r] ita velociter imminent, vident & percunctantur, ut [s] Tyndaridas fratres eorum suspexêre majores, cùm priscis illis victoriis indicatis gaudio cuncta complessent. Horum domus otiosi quidam garruli frequentant, variis adsentandi figmentis [t] ad singula altioris fortunæ verba plaudentes; parasitorum [v] in comœdiis . . . . ætas affectando. Ut enim illi sufflant milites gloriosos, obsidiones urbium & pugnas & millia hostium iisdem ut heroïcis æmulis assignantes: ita hi quoque columnarum constructiones alta fronte suspensas mirando, atque [x] parietes lapidum circumspectis coloribus nitidos, ultra mortalitatem nobiles viros extollunt. Poscuntur etiam in [9] conviviis aliquoties trutinæ, ut appositi pisces & [y] volucres

8 *Ms.* italos terhiminent vident & perc. 9 *Ms.* connubiis.

sensu & expedito. *Henr. Vales.* [Ego in codice Colbertino lego: *Et abundare omni cultu humanitatis peregrinum putantes, cujus forte etiam gratiâ sunt obligati; interrogatum, quibus thermis utatur, &c.* Quare nihil heic mutandum existimo. Verborum Ammiani talis est sensus: Putant Nobiles illi Romani vel Senatores abunde cultum à se esse peregrinum & humanissimè exceptum, si dignati fuerint eum interrogare, quibus thermis utatur, quibus in aquis lavetur, aut ubi habitet. *Abundare* ergo *omni cultu humanitatis* refertur non ad Nobiles Romanos, sed ad peregrinum, ut ordo ipse & collocatio verborum Ammiani satis indicat.] *Hadr. Vales.*

r *Ita imminent.*] In Mss. Flor. & Regio sic legitur; *ita ter himinent, vident, & percunctantur*: atque ita ferè in Editione Augustana. [In Colb. *Italos ter himinent.*] Proinde non absurdè quis conjecerit ita ab Ammiano scriptum fuisse: *Ita velociter imminent, vident, &c.* [vel potius: *Ita velociter hominem vident, &c.*] Ceterùm adeo in Circenses ludos insaniebat tum populus Rom. ut si quando Curules equos in Urbem advenire nuntiatum esset, omnes è portis effusi obviam procurrerent eos spectaturi, ut testatur Symmachus in Ep. 22. lib. x. *Vales.*

s *Tyndaridas fratres*] Luc. Florus lib. II. cap. 12. Valerius Maximus lib. I. cap. 8. Plutarchus in Paulo AEmilio, Lactantius libro II. capite 7. *Lindenbr.*

t *Singula altioris fortunæ verba.*] In codice Regio & Editione Aug. scriptum reperi *interioris fortunæ.* Atque ita quoque scriptum habebat codex Valent. & Fauchetii. [In codice Colbert. *Ad sing. interioris fortunæ verbari audentes.*] Vales.

v *In comœdiis . . . . etas.*] Scribendum puto: *Parasitorum in comœdiis facetias affectando. Ut enim illi sufflant milites gloriosos, &c.* Videtur enim Marcellinus imitatus esse locum hunc Ciceronis in Lælio: *Nec parasitorum in comœdiis assentatio nobis faceta videretur, nisi essent milites gloriosi.* Idem.

x *Parietes lapidum circ. coloribus nitidos.*] Antiqui sectis marmorum crustis varii coloris parietes ornabant, ut ex Plinii lib. 35. & utroque Seneca notum est. Quo spectant hæc Dionis Chrysostomi in Euboica pag. 122, καὶ ποικιλτικῇ πάσῃ σχεδὸν οὐκ ἐν ἐσθῆτι μόνον, ἀλλὰ καὶ χρωτὸς καὶ τριχῶν. ἔτι δὲ ἐν οἰκιῶν ὀροφαῖς καὶ τοίχοις καὶ ἐδάφει τὰ μὲν χρώμασι, τὰ δὲ λίθοις, τὰ δὲ χρυσῷ, τὰ δὲ ἐλέφαντι ποικιλλόντων, τὰ δὲ αὐτῶν τοίχων γλυφαῖς. *Et pigmentaria non in veste solùm, sed cutis etiam & capilli. Ad hæc in cameris ædium, & parietibus ac pavimento, quæ partim picturis, partim marmore, partim auro & ebore variantur, partim anaglyphis.* Eodem sensu ποικίλλειν dixit Themistius in Orat. 6. sub finem. Postquam enim Urbem novis ædificiis ornari dixit, & parietes ac pavimenta marmorum vario genere decorari, subdit: μεστὴ δὲ ἡ πόλις τεκτόνων καὶ οἰκοδόμων καὶ ποικιλλόντων. *Jam ipsa civitas plena fabris est, & architectis, & tessellariis.* Quamquam verbum illud Græcum vix unico Latino exprimi potest. Comprehendit enim tessellarios, musivarios, & Phrygiones. In Glossis tamen ποικιλτὴς, *variator*, & ποικίλλω, *vario*, vertitur. * Sic apud Prudentium de templo Eulaliæ Mart. *Saxaque cæsa solum variant.* * Et apud Gregorium Tur. in lib. 5. *Ecclesiam fabricavit, quam fulcivit columnis, variavit marmore, musivo depinxit.* Et Agathias in lib. 5. μάρμαρόν δέ τι τῷ πλησιαίτατα τῆς κλίνης προσπεπηγότων τῇ οἰκοδομίᾳ, ὁποῖα πολλὰ ἐς ἐπίδειξιν καταχολλῶσι τοῖς τοίχοις οἱ περὶ ταῦτα δὴ τὰ περιττὰ ποικίλματα διακεχλιδότες. *Marmor quoddam juxta torum parieti affixum: qualia multa ostentationis causâ parietibus agglutinari solent ab iis, qui ejusmodi varietatibus delectantur.* Idem.

y *Volucres ponderentur & glires*] Inter convivales delicias glirium usus adeo celebris, ut eos censoriæ leges, princepsque M. Scaurus in Consulatu non alio modo cenis adimere necessum habuerit, quàm conchylia, aut ex alio orbe convectas aves. Plinius lib. 8. cap. 57. lib. 36. cap. I. * Nævius apud Nonium: *Præcisum, omasum, pernam, callum, glires, glandia.* Atque inde Martial. lib. 3. Epigrammate 58.

Nec venit inanis rusticus salutator:
Fert ille ceris cana cum suis mella,
Metamque lactis Sarsinate de silva.

ponderentur & glires: quorum magnitudo [z] sæpius replicata non sine tædio præsentium, ut antehac inusitata, laudatur adsiduè: maximè cùm hæc eadem numerantes Notarii triginta propè [1] adsistant cum thecis & pugillaribus tabulis, ut deesse solus Magister ludi litterarii [2] videretur. Quidam detestantes ut venena doctrinas, [a] Juvenalem & [b] Marium Maximum curatiore studio legunt, nulla volumina præter hæc in profundo otio contrectantes: quam ob causam, non judicioli est nostri. Cùm multa & varia pro amplitudine gloriarum & generum lectitare deberent, audientes [c] [d] destinatum pœnæ Socratem, conjectúmque in carcerem, perrogasse quemdam [3] scitè lyrici carmen Stesichori modulantem, ut doceretur id agere dum liceret: interrogantéque musico, quid ei poterit hoc prodesse morituro postridie, respondisse, ut aliquid sciens ampliùs è vita discedam. Ita autem pauci sunt inter eos severi vindices [4] delictorum, ut si aquam calidam tardiùs attulerit servus, trecentis [5] adfligi verberibus jubeatur: si hominem sponte occiderit propria, instantibus plurimis ut damnetur [6] [e] reus, dominus hactenus exclamat, [f] Quid faciat ma-

1 *Ms.* adsistentes. 2 *Ms.* viderentur. 3 *Ms.* excite. 4 *Ms.* tectorum 5 *Ms.* adflicta. 6 *Ms.* cremus.

Somniculosos ille porrigit glires.
Vid Casaub. ad Sueton. * Petronii Satyricon, & Apicium lib. 8. cap. 9. *Ltndenbr.*

z *Sæpius delicata.*] Non dubito, quin hanc scripturam Gelenius ex conjectura nobis invexerit. Certè in codice Regio [& Colb.] * ac Tolos. * legitur, *sæpiùs licata.* Accursius autem cùm eamdem scripturam in codice reperisset, ita emendavit: *Quorum magnitudo sæpius vulgata, non sine tædio præs. ut antehac inusitata laudatur adsidue.* [Legendum est, *sæpius replicata*: id est repetita in convivio.] *Vales.* At hoc ipsum est in τοῖς *laudatur assidue.* Tum illæ literæ *rep* ubi sodes resident? Itaque & patrem video adnotasse *sæpius librata.* Verum ex similitudine duarum præcedentis vocis literarum videtur fuisse *sæpius velitata*, dum scilicet convivæ certant posse vel non posse majorem dari, donec tandem adulatio inusitatam magnitudinem vindicat. *Gron.*

a *Juvenalem & Marium Maximum*] Juvenalem etiam pueri norunt. Marius Maximus Historicus qualis fuerit, Fl. Vopiscus indicat in Firmo: *Marius Maximus homo omnium verbosissimus, qui & mythistoricis se voluminibus implicavit.* Vide Scholiasten Juvenal. Satyr. 4. Spartianum, & alios Historiæ Augg. Scriptores. *Lindenbr.*

b *Marium Maximum.*] Marius Maximus vitas Cæsarum scripsit, ut ex Spartiano & Scholiaste Juvenalis notum est. Fuit autem Præfectus Urbi, imperante Macrino, ut scribit Dio in lib. 78. & successit Advento Præf. Urbi, ut idem Dio testatur. *Vales.*

c *Destinatum pœnæ Socratem*] Socrates jam ætate gravis fidibus canere didicit: μηδὲν λέγων ἄτοπον εἶναι ἅ τις μὴ οἶδεν, ἐκμανθάνειν. Diogen. in Socrate, Cicero in Catone, Val. Max. lib. 8. cap. 7. *Lindenbr.*

d *Destinatum pœnæ Socratem.*] Socrates jam ætate provectus, apud Connum Metrobii filium citharam pulsare discebat. Quare cùm rideretur ab adolescentibus, illud Solonis dictum eis respondit. Melius est serò discere quàm numquam, κρεῖττον ὀψιμαθῆ εἶναι ἢ ἀμαθῆ, ut refert Suidas in σωκράτης, & Stobæus in cap. 117. Quibus consentit Plato in Euthydemo initio: ubi & Connum ob id γεροντοδιδάσκαλον esse dictum commemorat: quo titulo etiam Varro Satyram scripsit. Solonis autem ἀπόφθεγμα si quis requirat, est hujusmodi. Cùm fortè in convivio fratris filius carmen quoddam Sapphûs bellè cecinisset, delectatus eo carmine Solon rogavit adolescentem, ut se id canticum doceret: & quum quidam eum interrogaret cur tantopere id cuperet: Ut, inquit, hoc doctior discedam è vita, ἵνα μαθὼν αὐτὸ ἀποθάνω: ut scribit AElianus apud Stobæum in cap. cit. Apparet igitur Solonis & Socratis exempla à Marcellino esse inter se confusa. Similis est sententia apud Julianum in lege 20. D. de fideicomm. libert. *Nam ego*, inquit, *discendi cupiditate, quam solam vivendi rationem optimam in 8. & 70. annum ætatis duxi, memor sum ejus sententiæ qui dixisse fertur*: κἂν τὸν ἕτερον πόδα ἐν τῇ σορῷ ἔχω, προσμαθεῖν τι βουλοίμην. *Etiamsi alterum in feretro pedem habeam, addiscere aliquid velim.* Vales.

e *Unus dominus.*] In codice Regio, * Tolos. * [& Colb.] & in Augustana Editione scriptum reperi *iremus dominus* atque ita ferè in codice Florentino scriptum fuisse monet Lindenbrogius. Proinde non absurdè quis conjecerit, ita Marcellinum scripsisse: *Dominus hactenus exclamet*: [aut potiùs, *ut damnetur reus, dominus h. excl.* Idem.

f *Quid faciat maniosus & nequam.*] Hæc est conjectura Gelenii. Non enim dubito, quin in Ms. ejus codice perinde scriptum fuerit, ac in nostris exemplaribus,

lus,

lus, 7 famosus, & nequam? & si quis aliud ejusmodi deinceps ausus fuerit, corrigetur. Civilitatis autem hoc apud eos est nunc, quòd expedit g peregrino fratrem interficere cujuslibet, quàm 8 rogatus ad convivium excusare: h defectum enim 9 patrimonii se oppidò perpeti Senator existimat, si is defuerit, quem aliquoties libratis sententiis invitaverit semel. Pars eorum si agros visuri processerunt longiùs, aut i alienis laboribus venaturi, Alexandri Magni itinera se putant æquiperasse vel Cæsaris: aut si à lacu Averni 1 lembis invecti sunt pictis k Puteolos 2 vel Cajetam, maximè cùm id vaporato au-

7 *Ms.* ma . . . . . niosus & nequam, & si quis .·. . . . di deinceps ausus fuerit cortu . . . . . . tis autem hoc apud eos nunc . . . . m quod expedit Civilitatis. 8 *Ms.* rogatus. 9 *Ms.* patrimoniis oppidi perpeti. 1 *Ms.* Tembis. 2 *Ms.* velle certamen.

Regio scilicet, & Flor. ac Fauchetii [& Colberti,] quibus subscribit Editio Augustana hoc modo: *Quid faciat ma. . . . . mosus & nequam? & si quis . . . . di deinceps ausus fuerit cortu . . . . tis autem hoc apud eos * est nunc: quòd, * &c.* Ex quibus hanc ferè scripturam elicere possis: *Quid faciam? malitiosus est, & nequam. & si quis aliquid ejusmodi deinceps ausus fuerit, corrigetur.* Quæ certè quin cum præcedentibus bellissimè conveniant, nemo infitiari potest. Arguit enim Marcellinus iniquitatem Nobilium illorum, qui servos ob leve domesticum delictum crudeliter verberari jubebant: eosdem verò, si cædem extra domum fecissent, instantibus occisi propinquis, ut interfectorem noxæ dederet dominus, excusabant his verbis contenti: *Quid vultis faciam? nequam est servus, &c.* Quæ verba leviora sunt quàm pro gravitate delicti. [Potest & ex Mss. hic locus ita restitui: *Quid faciat malus, famosus, & nequam? & si quis,* &c. ut sit sensus: Vos dicitis à servo meo N. cædem factam. Quid aliud faciat malus servus & nequam? malus nisi malè agere non solet, non potest. Si tamen deinceps aliquis ex meis servis tale quid commiserit, testor non impune laturum. Quæ sunt verba Nobilis, pauperum de cæde à servo suo facta querimonias eludentis deridentisque. Solebant autem alicujus delictum excusaturi, qualicumque rationi defensionive præmittere hæc verba: *Quid faciat?* aut *Quidni faceret?* Sic Ovidius Helenam Menelai uxorem quæ Paridem secutaerat, excusans ait:

Quid faciat? vir abest; & adest non rusticus hospes:
Et timet in vacuo sola cubare toro.
Viderit Atrides: Helenen ego crimine solvo.
Usa est humani commoditate viri.

Salvianus in libro IV. de Providentia Dei: *Si pejeret Francus, quidni faceret? qui perjurium ipsum sermonis genus putat esse, non criminis.*] Vales.

g *Peregrinos jure interfic. quibuslibet.*] Hic locus prout à Gelenio est editus, sensu omni caret: & meliùs meo judicio fecit Accursius, qui locum prout in Ms. exemplari corruptum viderat, excudendum dedit. Cum Editione Augustana consentit Regius codex [& Colb.] Sic enim habet . . . . . *tis autem hoc apud eos est nunc . . . . m quod expedit peregrino frure interficere cujuslibet quamquam rogatus, &c.* Unde non absurdè, ut arbitror, sic scribendum esse conjeci: *Civilitatis autem hoc apud eos est nunc . .·. . . quod expedit peregrino fratrem interficere cujuslibet, quàm rogatus ad convivium excusare.* Ubi *rogatus*, phrasi græcanica dicitur pro *rogato.* [vel scribe, *quam quum rogatur, &c.*] Vocem autem illam *Civilitatis* ex conjectura Gelenii profectam retinui, non quòd eam valde probem; sed quia nulla potior succurrebat: εἰρωνικῶς porrò accipienda est. *Idem.*

h *Defectum enim patrimonii.*] Quantopere excandescere soliti sint beati illi, si quis ad cenam vocatus non adfuisset, docet Libanius in Declam. 7. ubi parasitus se deferens ait: οἶδα πηλίκαι τοῖς καλοῦσιν ὀργαὶ προσιζάνουσιν, ἐπειδὰν τῶν κεκλημένων τις ἐκλίπῃ τὴν σύνοδον. οἶδα πηλίκα βρενθύεσθαι συνήθεις αὐτοῖς, κἂν ἀνάγκην, κἂν συμφορὰν οἱ κεκλημένοι προβάλωσι. *Novi quantopere irasci soleant vocatores, cùm quis invitatus non adfuit. Novi quanto æstu succensere consueverint, tametsi necessitatem aut casum aliquem allegent vocati.* * Porrò ex Mss. codicum vestigiis hunc locum ita corrigendum esse suspicor: *Defectum enim patrimonii sibi portendi Senator existimat, &c.* Idem.

i *Alienis laboribus venaturi.*] Servorum enim opera ad hoc utebantur, qui saltus lustrarent, feras cubilibus excuterent, ac deinde conficerent: adeo ut domini ipsi tantùm spectatores essent. Hinc venari & agros colere inter servilia officia ponit Sallustius in conjuratione Catilinæ: quem immeritò reprehendit Symmachus in lib. 5. Epist. 66. & P. Victorius in lib. 6. Variarum Lect. Constat enim Romanos tum in agris colendis, tum in venando usus servorum ministerio: unde venatores cum piscatoribus passim in Historia Augusta inter servilia officia numerantur. Contra has delicias Plinius in Procemio lib. 29. *Alienis,* ait, *pedibus ambulamus: alienis oculis agnoscimus: alienâ memoriâ salutamus; alienâ vivimus operâ; perieruntque rerum naturæ pretia, & vitæ argumenta: nec aliud pro nostro habemus quam delicias.* Idem.

k *Puteolos vel Cajetam.*] In codice Regio [& Colbertino,] & in Editione Augustana legitur, *lembis invecti pictis Puteolos velle certamen, &c.* An fortasse intelligitur certamen quinquennale, quod Puteolis instituit Antoninus Pius: de quo Spartianus in vita Pii, & Inscriptiones antiquæ. Sed hæc conjectura non placet.

deant tempore. Ubi si [l] inter aurata flabella laciniis [3] fericis insederint muscæ, vel [m] per [4] foramen umbraculi pensilis radiolus irruperit Solis, queruntur quòd non [5] sunt apud Cimmerios nati. Dein cùm [n] à Silvani lavacro vel Mamææ aquis ventitant sospitalibus, ut quisquam eorum egressus tenuissimis se terserit linteis, [o] solutis [p] pressoriis vestes [q] luce nitentes arbitra diligenter explorat, quæ [6] unà portantur sufficientes [r] ad induendos homines undecim: tandémque electis aliquot involutus, receptis anulis, quos ne violentur humoribus, famulo tradiderat, [f] digitis ut [7] metatis abit. Enimverò si quis è militia

3 *Ms.* sertis. 4 *Ms.* toramen. 5 *Ms.* funt..... apud 6 *Ms.* una p....ur. 7 *Ms.* metatis. Ne id enimvero si quibus in mil.... principis regens digressus..... rit in ....aeut provectibus tali præsente.....irio..... lenu præsul existimatur ceteri tacitur.....dicta solias pater familias tectu .... rant aliena & placentia referrent & urile pleraque fallendo...... Quidam.

Multo minùs emendatio Gelenii. Quippe ab urbe Roma ad Cajetæ portum euntibus nequaquam Avernus lacus est navigandus, utpote qui trans Cajetam sit, ut Strabo & Plinius satis ostendunt. *Vales.* In promptu satis est auctorem scripsisse *Puteolos vel Herclanium*, quomodo nunc quoque videtur appellavisse Ammianus ex ætatis suæ more, quod priores *Herculanium*. Gron.

l *Inter aurata flabella.*] Muscaria pavonina laudat Martialis lib. XIV. Epigr. 67.

Lambere quæ turpes prohibet tua prandia muscas,
Alitis eximiæ cauda superba fuit.

Cl. Claudianus in Eutrop. lib. I.

Et cùm se rapido fessam projecerat æstu,
Patricius roseis pavonum ventilat alis. Lindenbr.

m *Per foramen umbraculi pensilis.*] Umbracula sunt, quæ ad arcendos Solis radios nobilibus feminis prætendi solebant. De quibus Ovidius in 2. Fastorum, ubi de Iole:

Aurea pellebant tepidos umbracula Soles,
Quæ tamen Herculeæ sustinuere manus.

& in lib. 2. Artis amandi:

Ipse tene distincta suis umbracula virgis.

Sic etiam Claudianus appellat in lib. 2. in Eutropium. Græci σκιάδια vocant, seu σκιάδεια, ut Aristophanes in Avibus, Dionysius Hal. in lib. 7. pag. 424. Glossæ, σκιάδιον, *umbraculum.* Galli parasolium vocamus. Adde Martialis Epigramma in lib. 14. cui titulus est *Umbella.* Valef.

n *A Silvani lavacro, vel Mamææ aquis.*] De Silvani lavacro nihil usquam legere memini. Fuit quidem Romæ fons Silvani cum æde Herculis & Silvani in regione XIII. Urbis, quem describere videtur Propertius in Elegia 4. libri 4. Sed Silvani lavacrum, de quo hîc loquitur Marcellinus, erat in Campania; si quidem hæc cum præcedentibus cohærent. Aquæ certè Mamææ erant in Bajano, ut indicat Lampridius in vita Alexandri Severi: *In matrem Mamæam*, inquit, *unicè pius fuit, ita ut Romæ in Palatio faceret diætas nominis Mamææ: & in Bajano Palatium cum stagno quod Mamææ nomine hodieque censetur.* Idem.

o *Solitis pressoriis.*] Scribe omnino *solutis pressoriis.* Antiqui enim vestes accuratè complicatas ponderibus impositis splendere cogebant; ut docet Seneca de tranquillitate animi. Itaque cùm vestes sumere vellent, ejusmodi præla seu pressoria solvi oportebat. Sic Claudianus in Epithalamio Palladii & Celerinæ:

--- prælisque solutæ
Mira Dionææ sumit velamina telæ. Valesius.

Quidquid sit, certe satis impudenter hæc vir alioqui maximus: quum utique hæc ipsa diu publicata ante Valesianam editionem videre possis & in Lipsii notis ad caput primum libri ex Seneca citati, & in Adversariis Casp. Barthii lib. XXXII. cap. 7. ~~Idem.~~ Gronov.

p *Pressoriis vestes luce nitentes*] Gloss. *Pressorium*, πιεστήριον. Sic in Notis Tironis, *Pressorium*, *Suppressorium.* * Seneca de Tranquillitate vitæ, initio: *Non ex arcula prolata vestis, non ponderibus aut tormentis splendere cogentibus pressa.* * Lindenbr.

q *Luce nitentes arbitra.*] In Editione August. legitur *arbitria*: in Regio autem codice *arbitua*: [in Colb. *arbitrua*:] ut fortasse ita scripserit Marcellinus: *Vestes luce nitentes ambigua.* Sic in lib. 16. dixit, *non è pluma & stragulis sericis ambiguo fulgore nitentibus.* Valef.

r *Adjuvandos homines undecim.*] Magis placet Editionis Augustanæ scriptura: *Ad induendos hom. undecim.* In Regio exemplari scriptum inveni *alluendos*, pessime: in Fauchetiano *abluendos*: [In Colb. *sufficient exalluendos.*] Idem.

f *Digitis ut metatis abit.*] In Regio codice * & in Tol. * [ac Colb.] scriptum est, *digitis & metatis. Ne id enimverò, &c.* Atque ita in Editione Augustana, nisi quòd in ea legitur, *digitis emetatis.* Et quamquam adeo corruptum locum satius esset deponere; tamen ut studioso lectori satisfaciam, conjecturam meam hîc proponam. Sic ergo videtur commodiùs scribi posse: *Digitis ut mactatis redit.* Arguit enim luxum Senatorum illorum, qui digitos anulis onerabant, etiam medios articulos transeuntibus. De quibus Plinius in lib. 33. initio, Quintilianus in XI. cap. ult. Martialis in lib. XI.

Senos Charinus omnibus digitis gerit,
Nec nocte ponit anulos;
Nec dum lavatur, &c.

Ubi obiter notandus est ille mos anulos ponendi dum la-

Principis recens digressus abierit in larem, aut provectibus, tali præsente..... irio ..... lenu præsul existimatur: ceteri taciturni audiunt dicta ..... solus paterfamilias tectus narrans aliena & placentia referens & utile [t] pleraque fallendo. Quidam ex iis licèt rari aleatorum vocabulum declinantes, ideóque se cupientes [8] appellari tesserarios: inter quos tantum differt, quantum inter fures & latrones. Hoc tamen fatendum est, quòd cum omnes amicitiæ Romæ tepescant, [v] aleariæ solæ, quasi gloriosis quæsitæ sudoribus, sociales sunt, & adfectu nimio firmitate plena connexæ: unde quidam ex his gregibus inveniuntur ita concordes, [x] ut Quintilios esse existimes fratres. Ideóque videre licet ignobilem, artis tesserariæ callentem arcana, [y] ut Catonem Porcium ob repulsam Præturæ nec suspectam antea nec speratam, incedere gravitate composita mæstiorem, quod ei in majore convivio vel consessu Proconsularis quidam est antelatus. [z] Subsident aliqui copiosos homines, senes aut juvenes, orbos vel cælibes, aut etiam uxores habentes & liberos, (nec enim in hoc titulo discrimen aliquod observatur) ad voluntates condendas allicientes [9] [b] eos præstigiis miris: qui cùm supremis judiciis ordinatis, quæ habebant relique-

8 *Ms.* appellari .... inter. 9 *Ms.* potest regiis.

---

vatum itur; cujus moris hîc meminit Ammianus, & Terentius in Heauton. actu 4. * Hunc virorum luxum graviter & acerbè perstringit Chrysostomus in Homilia 22. in Genesim: *ἀλλὰ καὶ ἀνδρῶν ὅσοι βλακώδεις καὶ περὶ τὴν τῶν γυναικῶν εὐτέλειαν ἑαυτοὺς κατάγουσι, δακτυλίους περιτιθέμενοι, καὶ τῷ μεγέθει καὶ τῷ ὄγκῳ τῶν λίθων καλλωπιζόμενοι, ἐφ' οἷς αἰσχύνεσθαι ἐχρῆν.* * Vales. Equidem illi mactati digiti sunt admodum ridiculi. Et quales intelligit? Utrum ut dii dicuntur mactati sacrificiis & hostiis, an alio quo modo, quem, non percipio. Sed neque pater his potuit acquiescere, cui in mentem veniebat *digitis humectatis redit*, ut ille *Ventilat æstivum digitis sudantibus aurum*. Sed nos aliud censemus, de quo alibi. *Gron.*

t *Et ...... pleraque fallendo.*] In Ms. Flor. & Regio legitur: *Et utile pleraque fallendo*: quibus consentit Editio Augustana. [In Colb. *Et urile pl. fall.*] Ex quibus libris integram hanc periodum restituimus; quam Gelenius ob mendorum ac lacunarum frequentiam expunxerat: sed & conjecturæ nostræ aliquid indulsimus. *Vales.*

v *Aleariæ solæ.*] Quæ tamen impropriè amicitiæ dicuntur, quippe quæ non ex virtute profectæ sint, sed ex voluptate quadam in colludendo. Itaque sublato ludo, hujusmodi amicitiæ exstingui solent, ut rectè notat Aristoteles in lib. 8. Mor. Nicom. & Plutarchus *περὶ πολυφιλίας*, & Cicero in Lælio. *Idem.*

x *Ut Quintilios esse exist. fratres.*] Hujus loci emendatio satè eximia debetur codici Regio & Augustanæ Editioni: de qua nemo, ut spero, dubitabit. Nota enim est Quintiliorum fratrum concordia, qui cùm in omni vita cùm publicè tum privatim numquam à se mutuò disjuncti fuissent, multósque adeo Magistratus & Consulatum gessissent simul, tandem à Commodo simul interfecti sunt, ut refert Dio in lib. 72. Simili antea sub Nerone concordia insignes fuerant Scribonii fratres, planè gemini ut ita dixerim Quintiliorum: de quibus Tacitus in 4. Hist. & Dio in Nerone. *Idem.*

y *Ut Catonem Porcium ob repulsam Præturæ*] M. Porcius Cato Præturam gessit: eamdem cùm Uticensis Catò ambivisset, repulsam passus est. Livius & Plutarchus in Pompeio. *Lindenbr.*

z *Subsident aliqui curiosos homines, &c.*] Hanc heredipetarum perniciosam avaritiam tangunt Imp. Leo & Majorianus Novel. VIII. *Inter cetera captatorum etiam aviditas comprimenda est, qui nonnunquam ignotorum pæne lectulis adsidentes, animos ipsa corporum ægritudine fatigatos, & sincera jam judicia non habentes, simulata affectione depravant, ut plerique consanguinitatis & necessitudinum suarum frequenter obliti, extraneos scribere videantur heredes, cùm insidiosa munuscula diriguntur, cùm subornantur medici, qui prava persuadeant, & neglecto medendi studio fiant alienarum cupiditatum ministri.* Talis fuit captator Regulus, de quo Plinius ad Calvisium Epistolar. lib. 2. *Lindenbr.*

a *Subsident aliqui curiosos homines.*] Amplector eam scripturam, quam in Fauchetii codice exstare monuit Gruterus, *copiosos homines*, id est divites. Eodem errore in fine libri 27. scriptum erat *concitus majoribus curis*, cùm scribendum esset. *concitis majoribus copiis*, ut rectè in codice * Tol. * & Regio exaratum est. *Vales.*

b *Eos technis.*] In Mss. Flor. & Regio [& Colb.] * ac Tolos. * legitur, *potest regiis*: neque aliter in Editione August. Quare opinor ita à Marcellino perscriptum fuisse, *allicientes eos præstigiis miris.* Idem.

rint iis, quibus morem gerendo testati sunt, ilico [1] pereunt, [c] ut id impleri forte fatorum opperiente, nec puteos, nec facili potest ægritudo testament ..... comitatu est his quisquam. Alius cum dignitate licèt mediocri, cervice tumida gradiens, notos antea [2] obliquato contuetur adspectu, ut post captas Syracusas existimes reverti M. Marcellum. Multi apud eos negantes esse superas potestates in cælo, [d] nec in publico prodeunt, nec prandent, nec lavari arbitrantur se cautiùs posse, antequam ephemeride scrupulosè sciscitata didicerint, ubi sit verbi gratiâ signum Mercurii, vel quotam cancri sideris partem polum discurrens obtineat Luna. Alius si creditorem suum flagitare molestiùs adverterit debitum, ad aurigam confugit audentem omnia prælicenter, eúmque ut veneficum curat urgeri: unde non nisi reddita cautione, dispendióque adflictus gravi discedit. Et additur huic, [e] debitorem voluntarium includit ut proprium, [f] nec ante ejus profectionem absolvit. Parte aliâ uxor, ut

1 *Ms.* pereunt ut id impleris oraefatorum operiente nec puteos nec facili potest agritudo testam .... comitatum est his quistuam ..... cum dignitate licet ..... vicet tumida. Alius. 2 *Ms.* aliquanto.

c *Ut id impleri sorte fatorum opperiente.*] Hanc elegantem scripturam ex his inquinatissimis vestigiis scriptorum codicum deprehendimus: *Ut id impleris oræ fatorem operiente.* Sequentia verò quia nimis corrupta erant, prætermisimus. Sic autem habent: *Nec puteos, nec facili potest ægritudo testam......... comitatum est his quis tuam .... cum dignitate licet........ vice tumida gradiens, &c.* [in Colbert. *vicet humida gradies, &c.*] Hæc postrema tamen unius vocis adjectione sic videntur esse supplenda, *cum dignitate licet mediocri, cervice tumida gradiens, &c.* Valesius. Pater adnotavit *ut adimpleri.* At quæ illa sors fatorum opperiens? Si opperitur, certe non ilico perit. Sed emendandum erat *obruente.* Verum quæ illa licentia prætermittendi, quod non intelligas? Quod illud editionis exemplum, ut ex scriptore veteri expellas versus aliquos, si non liquide eorum literas omnes in Mstis adsequaris? Itaque licet Valesii utantur suo judicio, & rejiciant inter notas; ego prout in editione Augustana habentur, reposui hæc ipsa fragmenta, quæ declarabit suus dies. *Gron.*

d *Nec in publico... nec lavari arbitr. se caut. posse, anteq. ephemeride scrup. sciscitata*] Insignis hæc veterum superstitio fuit, de qua Augustinus Hippon. in Exposit. Epist. ad Galat. cap. 4. *Vulgatissimus est error gentilium iste, ut vel in agendis rebus, vel in exspectandis eventibus vitæ ac negotiorum suorum, ab Astrologus & Chaldæis notatos dies, & menses, & annos, & tempora observent.* Idem paullo pòst: *Plena sunt conventicula nostra hominibus, qui tempora rerum agendarum à Mathematicis accipiunt. Jam vero ne aliquid inchoëtur aut ædificiorum aut hujusmodi quorumlibet operum diebus quos AEgyptiacos vocant, sæpe etiam nos monere non dubitat.* Rectè dicit AEgyptiacos hosce dies vocari, ab AEgyptiis putà, qui observationis hujus auctores. Unde Marinus in Vita Procli: *τὰς παρ' Αἰγυπτίοις ἀποφράδας ἐφύλαττε μᾶλλον, ἢ αὐτοὶ ἐκεῖνοι.* Et in veteri Ms. membrana, quæ penes me est, in qua hi dies ordine notantur, sic scriptum est, INCIPIUNT DIES AEGYPTIACI, IN QUIBUS NULLA OPERA INCIPERE DEBES * Vid. Calendar. vetus, à nobili viro Georgio Hervvartio nuper publicatum, in quo illi ipsi dies passim adnotantur. * De his exstat locus Juvenalis Satyr. 6.

Illius occursus etiam vitare memento,
In cujus manibus, ceu pinguia succina, tritas
Cernis ephemeridas: quæ nullum consulit, & jam
Consulitur: quæ castra viro patriamque petente
Non ibit pariter, numeris revocata Thrasylli.
Ad primum lapidem vectari cùm placet, hora
Sumitur ex libro: si prurit frictus ocelli
Angulus, inspecta genesi collyria poscit.
AEgra licèt jaceat, capiendo nullâ videtur
Aptior hora cibo, nisi quam dederit Petosiris.

Ausim dicere Ammianum ad hunc Juvenalis locum respexisse. Ipsissimum enim est, -- *nulla videtur aptior hora cibo*, quod Ammian. dicit, *nec prandent.* Et, *ad primum lapidem vectari cùm placet*, respondet illi, *nec in publico prodeunt.* Deinde, -- *tritas cernis ephemeridas*, & *hora sumitur ex libro*, Ammian. -- *ephemeride scrupulosè sciscitata*: Augustinus: *Ex ephemeride vitam naufragam gubernantes.* Lindenbr.

e *Debitorem voluntarium includ. ut proprium.*] Debitor voluntarius est is, qui metu calumniæ pecuniam accusatori se daturum promisit: cui opponitur proprius, id est verus debitor, qui reapse debet. * Sic apud Senecam in libro v. de Benef. *Dico me tibi obligatum pro filio: non quia sum, sed quia volo me offerre tibi debitorem voluntarium.* Contra has divitum calumnias Gregorius Nazianzenus in Carmine adversus divites pag. 238. * *Vales.*

f *Nec ante ejus profectionem absolvit.* An potiùs scribendum est *professionem*? Ut sit hic sensus, debitorem

proverbium loquitur vetus, eamdem incudem diu noctúque tundendo, g maritum testari compellit, hócque idem ut faciat uxor, urget maritus instanter: & h periti juris altrinsecus adsciscuntur, unus in cubiculo, alter ejus æmulus in triclinio, i repugnantia tractaturi: iisdémque k subseruntur genitalium 3 extorum interpretes controversi, hinc Præfecturas profusiùs largientes & sepulturas divitum matronarum; inde ad exsequias virorum 4 l jamjam adventantes necessaria parari oportere 5 innuentes: & testatura...... ancillas suapte naturâ pallidi aspirati pridie consumpta defuncta...... um Romaque: m ut Tullius ait: *Nec in rebus humanis quidquam bonum norunt, nisi quod fructuosum sit: & amicos tamquam pecudes eos potissimùm diligunt, ex quibus se sperant maximum fructum esse capturos.* Cúmque mutuum illi quid petunt, soccos & n Miconas videbis & Lachetas: cùm adiguntur ut reddant, ita cothurnatos & turgidos, ut o Heraclidas illos Cresphontem & Temenum putes. Hactenus de Senatu. Nunc ad otiosam plebem veniamus & desidem: in qua p nitent ut nominibus cultis & quidam calceorum expertes, Cimessores, Sta-

3 *Ms.* extormth..... terpretes. 4 *Ms.* fama adventantes. 5 *Ms.* innuentes & testatura........ ancillas captenatura pallidi aspirati pridie consumta defuncta ....um romaque ut ullius ait.

illum voluntarium qui ex creditore debitor factus est, non priùs à Senatore qui ei accusatorem submiserat, dimitti, quàm datâ apochâ professus sit nil sibi ab Senatore deberi. *Idem.*

g *Maritum testari compellit, hocque idem, &c.*] Id Romæ tunc usitatum fuisse, docet Hieronymus in Epistola ad Furiam de viduitate servanda, his verbis: *Scribuntur tibi nunc sponsales tabulæ, ut post paullulum testamentum facere compellaris. Simulabitur mariti infirmitas, & quod te morituram facere volet, ipse victurus faciet.* * Et Zeno Veronensis, eorumdem temporum Scriptor, in Sermone 2. de avaritia: *Inde est*, inquit, *quòd conjuges nuptiali sanctissimo repugnantes jugo, pro se quisque nitentes amore vid licet nimio, hereditatem captant alter alterius.* * De his captatorum artibus Lucianus loquitur in Dialogis mortuorum. apud quem Cnemon Damippo dicit: ἔδοξε δέ μοι καὶ σοφὸν τοῦτ' εἶναι, διαθήκας ἐς τὸ φανερὸν ἐν αἷς ἐκείνῳ καταλέλοιπα τὰ μὰ πάντα, ὡς κἀκεῖνος ζηλώσειε καὶ τὰ αὐτὰ πράξειε. *Ac visum est mihi hoc inprimis callidum, testamentum ei ostendere, in quo omnium bonorum meorum illum heredem institueram, ut ille idem quoque faceret.* Denique Quintilianus in declam. 325. *Multi sunt*, inquit, *qui testamenta sic scribant, tamquam illud ad vitam eorum pertineat. Sic quidam heredes scribunt eos quos captant, tamquam intellecturos, tamquam secreto scriptos.* Idem.

h *Periti juris altrins. adsciscuntur.*] Qui scilicet legem ac formam testamenti scribendi suggererent. Ad hoc enimmaximè Jurisperiti adhibebantur, ut Suetonius in Nerone, & Arrianus in lib. 2. cap. 13. Dissertationum Epicteti testantur. *Idem.*

i *Repugnantia tractaturi.*] Tractare propriè Jurisperiti dicuntur, cùm de articulis & quæstionibus Juris disputant. Sic in lege 1. D. de calumniatoribus, & in lege 13. D. de jure patronatus. Vetus Scholiastes Iuvenalis ad illa in Satyra 1.

--- *Jurisque peritus Apollo:*

Intra Apollinis, ait, *templum Jurisperiti sedebant, & tractabant.* Unde lucem accipit lex 1. D. de extraordinariis cognitionibus: *Advocatos accipere debemus, qui causis agendis quoquo studio operantur: non tamen qui pro tractatu, non adfuturi causis, accipere quid solent, advocatorum numero censendi.* * Sic Augustinus in Sermone 50. de Tempore. * *Idem.*

k *Subseruntur genitalium extorum interpretes.*] Simile est, quod narrat Lucianus in Dialogis mortuorum, cùm Mœrichus & Aristeas viri ditissimi se mutuò captarent, ac se vicissim heredes instituissent palam scriptis testamentis: vates & Astrologos & somniorum interpretes & Chaldæos, Apollinem quoque Pythium ab utroque consultum, modo huic, modò illi obventuram hereditatem prædixisse. *Idem.*

l *Feminas invitantes.*] Sic Gelenius emendaverat. Sed cùm in MSS. omnibus & in Editione Augustana legi comperissem, *fama adventantes*: non dubitavi quin Marcellinus ita scriptum reliquisset, *inde ad exsequias virorum jamjam adventantes necessaria parari oportere innuentes.* Idem.

m *Ut Tullius ait.*] Locus est in libro de Amicitia. *Idem.*

n *Et miciones.*] In Regio codice [& Colbert.] * ac Tolos. * & Editione August. scriptum est *Micaunas.* Quare non dubitavi *Miconas* hîc restituere. Sunt enim servorum comicorum nomina plerumque dissyllaba: ut λάχης. σίμων. μάνης & similia. Dio in Orat. 74 οὐ χρὴ λάχητα, οὐδὲ χρὴ σίμωνα. Idem.

o *Heraclidas illos Cresphontem & Temenum*] Apollodorus Biblioth. lib. 11. Hyginus fabb. 124. 184 *Lindenbr.*

p *Nitent nominibus cultis.*] Regius codex, * & To-

tarii, Semicupæ, & Serapini, & Cicimbricus cum Gluturino, & cum Trulla, & q Lucanicus cum Pordaca & Salsula, similésque innumeri. Hi [6] omne quod vivunt vino & tesseris impendunt, & lustris, & voluptatibus, & spectaculis: eísque templum, & habitaculum, r & [7] concio, s & cupitorum spes omnis Circus est maximus: & videre licet t per fora, & compita, & plateas, & conventicula v circulos multos collectos in se controversis jurgiis ferri, aliis aliud ut fit defendentibus. Inter quos hi qui ad satietatem vixerunt, potiores auctoritate longæva, x per canos [8] & rugas clamitant sæpe, Rempublicam stare non posse, si futurâ concertatione quem quisque vindicat, carceribus non [9] exsiluerit princeps, y & funalibus equis parum cohærenter circumflexerit metam. Et ubi negligentiæ tanta est caries, exoptato die eque-

6 *Ms.* omne. 7 *Ms.* concio & copitorum & spes. 8 *Ms.* & rogant velamittant. 9 *Ms.* exiluerit prin. . . . nominabilis equis parum coherce . . . . . . ercircum elexerit metam & ubi negligentiæ tanta est caries. Exoptato.

losf. * [ac Colbert.] vocem interserit minimè superfluam, ni fallor, *in qua nitent ut nominibus cultis, &c.* Neque enim quæ infrà recenset nomina, culta sunt aut præclara, sed prorsus ridicula atque scurrilia. [Sed plebeii hæc nomina culta esse sibi persuadebant, & his se honorari ac enitere tamquam magnificis vocabulis existimabant.] *Vales.*

* q *Lucanicus.*] In testamento Grunnii Porcelli inter signatores primus nominatur *Lucanicus* & ultimus Cymatius: quorum nominum origo satis aperta est. *Lucanicus* enim à pernis Lucanicis dicitur; & Cymatius à cymis brassicarum, quæ olim in deliciis fuere: * [unde & Cimessores dicti apud Marcellinum in hoc loco, pro Cymestores à cumarum esu.] *Idem.*

r *Et concio & spes omnis*] Ms. *Et contio, & copitorum, & spes omn.* Forsan scripsit Ammian. *& concio & Capitolium & spes.* Lindenbr.

s *Et spes omnes.*] In Regio, Florent. [Colbert.] * ac Tolos. * codicibus legitur, *& copitorum spes omnes.* In Augustana autem Editione, *& compitorium spes omnes*: sed hæc vox ex sequenti linea videtur huc perperam irrepsisse. Nec assentiri possum Cl. Salmasio, qui in Notis ad Vopiscum, in Aureliano sic emendavit, *& copia eorum & spes omnis Circus est Maximus*, & annonam seu panem gradilem his verbis intelligi ait, qui ex gradibus Circi populo erogabatur. Etenim Marcellinus noster nihil hîc de annona, sed tantùm de Circensibus ludis loquitur. Deinde annonam ex Circi gradibus erogatam fuisse numquam crediderim. Erant enim in singulis Urbis regionibus certi gradus, ex quibus populo erogabatur annona, ut satis innuit Prudentius contra Symmachum:

Quæ regio gradibus vacuis jejunia dira
Sustinet? aut quæ Janiculo mola nota quiescit?

Itaque in descriptione urbis Constantinop. hi Gradus in singulis regionibus recensentur cum Pistrinis. Quòd si conjecturis hîc indulgere licet, possit & alicui videri sic legendum esse, *& cupidorum spes omnes Circus est Maximus*: [vel potiùs, *& cupitorum spes omnis Circus est Maximus.*] Valesius. Similia quædam disputat Iac. Gothofredus. ad Cod. Theod. lib. XIV. tit. 17. de annonis civicis & pane gradili. *Gron.*

t *Per Janos & fora*] Jani statuæ tres saltem Romæ fuerunt, donec Domitianus plures passim exstruxit. Livius lib. XLI. Suetonius in Domitiano cap. 13. *Janos arcusque cum quadrigis & insignibus triumphorum per regiones Vrbis tantos ac tot exstruxit, ut cuidam Græcè inscriptum sit arcui*, ΑΡΚΕΙ. Ad hos Janos mercatores convenire solebant, & negotia sua pertractare; adeo ut quotidie populi ibi frequentia magna, ad quam severi scilicet hi & priscæ virtutis viri de Reipublicæ ruina proquiritabant. *Lindenbr.*

* v *Circulos multos collectos.*] συνάδεια Græcè vocat Johannes Chrysostomus Homiliâ 10. in Johannis Evangelium pag. 71. * *Vales.*

x *Per Janos & fora clamitant.*] In Mss. Flor. & Regio, [ac Colbert.] * & Tolos. * legitur, *per Janos & rogant vel amittant*: quibus Augustana subscribit Editio. Unde quis conjicere possit, sic ferè à Marcellino scriptum fuisse, * *potiores auctoritate longæva, per canos & rugas clamitant sæpe.* Alludit enim, ut opinor, ad locum Senecæ de brevitate vitæ cap. 219. *Non est itaque, quòd quemquam propter canos aut rugas putes diu vixisse.* * Idem.

y *Et funalibus equis parum cohærenter circumflexerit.*] Hunc locum sic supplendum putavi, cùm in Mss. Flor. & Regio, * Tolos. * [& Colb.] atque in Editione August. ita scriptum esse vidissem, *nominabilis equis parum coherce . . . . . er circumelexerit metam.* Quamquam potest etiam aliis multiplicibus modis illa vox *nominabilis* emendari, & pro *cohærenter* scribi *coercenter*. Erat autem id propè caput artis equestris, ut sinisteriore funali equo metam quàm proximè fieri posset arraderent, nec tangerent tamen. Itaque peritissimi aurigæ sinisterioris equi funalis habenas adducere solebant, dexterioris autem laxare, ut testatur Nonnus in lib. 37. Dionys. in illa lu-

strium ludorum inlucescente, nondum Solis puro jubare, [1] effusiùs omnes festinant præcipites, ut velocitate currus ipsos anteeant certaturos: [2] super quorum eventu [2] discissi votorum studiis, anxii plurimi agunt pervigiles noctes. Unde si ad theatralem ventum fuerit vilitatem, artifices scenarii per sibilos [3] exploduntur, si quis sibi ære humiliorem non conciliaverit plebem. [a] Qui si defuerit strepitus, ad imitationem Tauricæ gentis peregrinos vociferantur pelli debere ([b] quorum subsidiis semper nisi sunt ac steterunt) & tætris vocibus & absurdis: quæ longè abhorrent à studiis & voluntate veteris illius plebis, cujus multa facetè dicta memoria loquitur & [4] venusta. Id enim nunc repertum est pro sonitu laudum impensiore per applicatos homines ad loquendum, ut in omni spectaculo, [c] exodiario, venatori, aurigæ, & histrionum generi omni, & judicibus celsis itidémque minoribus, necnon etiam matronis clametur [5] adsiduè, [d] *Per te ille discat*: quid autem debeat disci, nemo sufficit explanare. In his plerique distentioribus saginis addicti, præeunte nidoris indagine acutísque vocibus feminarum, à galliciniis ipsis, in modum pavonum

1 *Al.* fusius. 2 *Ms.* discissi. 3 *Ms.* explorantur. 4 *Ms.* venustas. 5 *Ms.* obsidie.... *Per te.*

culenta descriptione Curulis certaminis.

Σκέπλεό μοι καὶ σπίγγι κυβερνητῆρι χαλινοῦ
Δοχμώσας ὅλον ἵππον ἀριστερὸν ἔγγυθι νύσσης,
&c. Et in lib. 43.
Ὡς δέ τις ἱππεύων ἐλατὴρ ὑπὸ κυκλάδι τέχνῃ
Δοχμώσας ὅλον ἵππον ἀρίστερον ἔγγυθι νύσσης,
Δεξιτερὸν κάμψειε παρημβύσιο χαλινοῦ, &c.

Quibus adde & Lucani versus in lib. 8.

--- nec sic moderator equorum
Dexteriore rota lævum cùm circuit axem.
Cogit inoffensæ currus accedere metæ. Valesius. Nullum indicium est equi funalis in Nonno, qui non magis de quadriga locutus videtur, quam de biga. Sed neque in Ammiano ferri possunt funales equi, quum quisquis ille auriga significetur, non possit dici nisi uno funali equo cohærenter circumflectere metam. Et cur ad funales equos delabitur ὁ πάνυ, quum Mssti omnes perspicue præeant ad nominabiles equos, sive nominibus certis appellati innuantur, sive nominatissimæ famæ. Qui enim hi circuli alii, quam quos suo tempore describebat Lucianus in Nigrino loquentium τὸν ἱππόδρομον, καὶ τῶν ἡνιόχων εἰκόνας, καὶ τὰ τῶν ἵππων ὀνόματα, καὶ τὰς ἐν τοῖς στενωποῖς περὶ τούτων διαλόγους, quod ibi illustravimus. *Gron.*

* 1 *Super quorum eventu discissi votorum studiis, anxii plurimi agunt pervigiles noctes.*] Idem dicit Libanius in libri IV. Epistola 288. * *Vales.*

a *Qui si defuerit strep.*] In editione Aug. legitur, *sui si defuerit strep.* atque ita etiam in exemplari Regio scriptum reperi, [ut & in Colbert.] * ac Tolos. * eadémque manu superscriptum, *seu si, &c.* quam equidem docti inscriptoris conjecturam præ vulgata à Gelénio scriptura valde probo. *Idem.*

* b *Peregrinos, quorum subsidiis semper nisi sunt ac steterunt Rom.*] Aurelius Victor, Marcellini æqualis, idem dicit in Domitiano: *Hactenus Romæ, semper Italiam orti Imperium rexere: hinc advenæ, nescio quoque an, ut in Prisco Tarquinio longè meliores. Ac mihi quidem, audienti multa legentique, plane compertum, urbem Romam externorum virtute atque insitivis artibus præcipuè crevisse. Quid enim Nerva Cretensi prudentius magisque moderatum? &c.* Idem. *

c *Exodiario.*] Exodiarii hîc sunt mimi, qui in fine ludorum intrabant, ut quidquid lacrimarum atque tristitiæ ex tragicis affectibus spectatores coegissent, hujus spectaculi risus detergeret, ut scribit eleganter vetus Scholiastes Juvenalis in Sat. 4. Et olim quidem exodia Atellanis fabulis conserta à juvenibus actitabantur honestis, ut testatur Livius in lib. 7. postea verò hujusmodi exodia mimi usurpaverunt: quod sub Julio Cæsare cœpisse videtur, qui Laberii & Publii Syri mimos introduxit. Itaque Cicero in lib. 9. Epist. 16. ad Pætum, postquam de Cæsaris dominatione multa dixit: *Nunc venio*, ait, *adjocationes tuas, quando tu secundùm OEnomaum Accii, non (ut olim solebat) Atellanam: sed (ut nunc fit) mimum dedisti.* Et Juvenalis in Sat. 4.

Urbicus exodio risum movet Atellanæ.

Apud Græcos strictior est τοῦ ἐξοδίου appellatio. Nam ἐξόδιον Græci vocant melos, quod in exitu fabulæ canebatur, ut scribit Pollux in lib. 4. cap. 15. & Scholiastes Aristophanis in Vespis. Tale erat in Tragœdia quidem πολλαὶ μορφαὶ τῶν δαιμονίων, &c. quæ clausula omnibus ferè Euripidis tragœdiis adtexta est. In Comœdia autem Καλλινίκῳ, &c. Citharœdorum: ἀλλὰ, ἀλλ' ἄναξ, &c. Rhapsodorum denique: Νῦν δ' ὁ θεοὶ μάκαρες τῶν ἐσθλῶν ἀφθονοι ἐστὶ, &c. ut scribit AElius Dionysius apud Eustathium in Iliad. β. & Hesychius in ἀλλ' ἄναξ & Νῦν. *Idem.*

d *Per te ille discat.*] Supple, aurigare aut saltare. Illa

[6] inanitate clangentium, humum summis pedum unguibus contingentes aulis adsistunt, [e] digitos prærodentes dum patinæ defervescunt: alii nauseam horridæ carnis dum excoquitur intentiùs despectantes, ut discissarum pecudum exta [f] rimari cum anatomicis [g] Democritum putes, docentem quibus modis posteritas mederi doloribus possit internis. Sit satis interim hæc digessisse super rebus Urbanis: nunc redeamus ad cetera, quæ per provincias agitavere multiplices casus.

[h] CAP. V. Erupit Augustis ter Coss. Saxonum multitudo: & Oceani difficultatibus permeatis, Romanum limitem gradu petebat intento, sæpe nostrorum funeribus pasta: cujus eruptionis primæ procellam [i] Nannenus sustinuit Comes, regionibus iisdem appositus, [k] dux diuturno bellorum labore compertus. Sed tunc ad mortem destinatæ plebi congressus, cùm milites quosdam ruisse, & se vulneratum imparem fore certaminibus adverteret crebris, docto Imperatore quid agi deberet, id est adeptus, ut peditum Magister Severus opitulatum rebus dubiis adveniret. Qui ducens militem rei sufficientem cùm venisset ad loca, discriminatis [7] ordinibus barbaros ante conluctationem adeo terruit & turbavit, ut nec controversas opponerent manus, sed signorum aquilarúmque fulgore præstricti venialem poscerent pacem. Diúque variatis consiliis, cùm id Reipub. conducere videretur, pactis indutiis, & datis ex

6 hiennitare. 7 *Ms.* ordinib. per barbaros.

autem acclamatio *per te* favoris indicium erat. Non enim juramus nisi per ea quæ maximi facimus. Unde & apud nos id proverbium in vernaculo sermone mansit, ut de eo qui aliquem suspicit dicamus, per eum dumtaxat illum jurare. Talis fuit illa Constantinop. plebis acclamatio in Circo, quam refert auctor Alexandrini Chronici, Anastasio III. & Venantio Coss. Ἰουλιάνας τῆς ἐπιφανεστάτης πατρικίας ἔκραζον διὰ τὸν αὐτῆς ἄνδρα Ἀρεόβινδα βασιλέα τῇ Ῥωμανίᾳ. *Julianæ Nobil. Patriciæ clamabant per virum ipsius Areobindam Imperatorem Rom.* Vales.

e *Digitos prærodentes*] Plautus Pseudol. Act. 3.

Ego ita convivis cenam conditam dabo
Hodie, atque ita suavitate condiam,
Ut quisque quidque conditum gustaverit,
Ipsos sibi faciam ut digitos prærodat suos. Lindenbr.

f *Rimari cum anatomicis Democritum putes.*] Fuit Democritus Medicinæ peritissimus, & multos de Medicina scriptos libros reliquit. Scripsit enim διαιτητικὸν ἢ ἰατρικὴν γνώμην, & περὶ πυρετοῦ: ut refert in ejus vita Diogenes. Nec desunt qui eum magistrum Hippocratis Coi fuisse dicant, ut scribit Cornelius Celsus in Procemio librorum de Medicina. *Vales.*

g *Democritum*] Democritum Physicum Abderitanum. Pomp. Mela lib. 2. cap. 2. *Lindenbr.*

h *Erupit Augustis ter Coss. Saxonum multitudo.*] Hanc Saxonum cladem Hieronymus in Chronico confert in annum Domini 374. Cassiodorus autem qui Hieronymi Chronicum exscripsit, in Consulatum IV. Valentiniani & Valentis, qui annus fuit 373. Natalis Dominici. Sed Marcellino, cui hæc investigare propositum fuit, equidem assentiri malim. Contigit igitur hæc Saxonum clades ex Marcellini nostri sententia anno Domini 370, Valentiniano & Valente III. Coss. De qua victoria sic Orosius in lib. 7. loquitur. *Valentinianus Saxones, gentem in Oceani litoribus & paludibus inviis sitam, virtute atque agilitate terribilem, periculosam Rom. finibus eruptionem magna mole meditantem, in ipsis Francorum finibus oppressit.* Quæ verba Orosii ex istis D. Hieronymi adumbrata esse videntur: *Saxones cæsi Deusone in regione Francorum.* Vales.

i *Nannenus sust. Comes.*] Hic est Nannenus, qui postea Magister militum fuit: cui & Quintino Maximus tyrannus infantiam filii sui Victoris & tutelam Galliarum commisit, ut ex lib. 3. Hist. Sulpicii Alexandri refert Turonensis Gregorius in lib. 2. capite 9. In Regio codice scribitur, *Nanneius sustinuit Comes.* * *Eruptionis primam procellam* emendat Cluverius in lib. 3. cap. 21. pro *primæ*: sed nihil opus. * *Idem.*

k *Diuturno bell. labore compertus.*] Codex Regius, [& Colbert. * ac Tolos. * cum Editione August. consentiens vocem præmittit hoc modo, *dum diuturno, &c.* Proinde non dubito quin Marcellinus ita scriptum reliquerit, *dux diut. bellorum labore compertus.* Simile mendum in eadem voce notavi suprà ad librum XXIII. *Idem.*

condi-

condicione propoſita juvenibus multis habilibus ad militiam, diſcedere permiſſi ſunt Saxones, ſine impedimento unde venerant reverſuri. Quibus omni jam formidine vacuis reditúmque parantibus, occultè pedites miſſi inſidias in abdita quadam valle ſtruxerunt, unde prætereuntes adgredi negotio poterant levi: ſed longè ſecus accidit quàm ſperabatur. Sonitu enim adventantium perciti exſiluere quidam intempeſtivè, viſíque ſubitò dum ſe firmare feſtinant, ululantibus lugubre barbaris vertuntur in pedes. Stetêre tamen mox conglobati, extremáque ſorte vires licèt non integras ſuggerente confligere cogebantur: multáque cæde perculſi concidiſſent nullo relicto, ni cataphractorum equitum cuneus, ad inferendum periculum tranſeuntibus barbaris ex alio latere prope divortium itineris [8] pari modo locatus, clamore percitus triſti agiliter ſubveniſſet. Exin concurſum infeſtiùs, firmatíſque pectoribus hincinde incumbentes Romani clauſos hoſtes eductis gladiis obtruncabant: nec quiſquam eorum genitales reviſere potuit lares, ne uno quidem cædibus concorporalium ſupereſſe permiſſo. Ac licèt juſtus quidam arbiter rerum factum incuſabit perfidum & deforme: penſato tamen negotio non feret indignè, manum latronum exitialem tandem copiâ datâ captam. Poſt hæc ita proſperè conſummata, Valentinianus verſando ſententias multiformes, anxia ſollicitudine ſtringebatur: reputans multa & circumſpiciens, quibus commentis Alamannorum & Macriani Regis frangeret faſtus, ſine fine vel modo rem Romanam irrequietis motibus confundentes. Immanis enim natio, jam inde ab incunabulis primis varietate caſuum imminuta, ita ſæpius adoleſcit, ut fuiſſe longis ſæculis æſtimetur intacta. Sedítque conſilia alia poſt alia Imperatori probanti, Burgundios in eorum excitari perniciem, bellicoſos [l] & pubis immenſæ viribus affluentes, ideóque metuendos finitimis univerſis. Scribebát que frequenter ad eorum Reges per taciturnos quoſdam & fidos, ut iiſdem tempore præſtituto ſupervenirent, pollicitus ipſe quoque tranſito cum Romanis agminibus Rheno occurrere pavidis, pondus armorum vitantibus inſperatum. Gratanter ratione gemina Principis acceptæ ſunt litteræ: primâ, quòd jam inde temporibus priſcis, [m n] ſubolem ſe eſſe

8 *Mſ.* primo dolocatus.

l *Et turbæ immenſæ viribus affluentes.*] In exemplari Regio [, & Colbert.] ſcriptum inveni, *& ubi immenſæ*: in Editione autem Auguſtana, *& urbis immenſæ*. An fortè ita ſcripſerat Marcellinus, *& pubis immenſæ viribus affluentes*? Valeſ.

m *Sobolem eſſe Romanam Burgundii*] De Burgundiis eatenus hoc verum puto, quatenus in AEduorum ſedes ſucceſſerunt. AEduos autem conſanguinitatis cum Romanis nomine gloriari ſolitos, in Panegyrico Flavienſium legimus. Eoſdem fratres quoque ex S. C. & amicos P. R. appellatos Cæſar ſcribit de Bello Gall. lib. 1. Cicero ad Atticum lib. 1. Epiſt. 19. *AEdui fratres noſtri.* * Idem libro 7. Epiſt. 10. *ad famil. -- non modò hoſtes, ſed etiam fratres noſtri AEdui.* * Tacitus Annal. lib. XI. *Primi AEdui Senatorum in Vrbe jus adepti ſunt, datum id fæderi antiquo, & quia ſoli Gallorum fraternitatis nomen cum populo Romano uſurpant.* * Herricus Altiſſiodor. in Vita D. Germani lib. 1. *Hanc* (AEduor. civitatem) *primùm veniens Alpino à vertice Cæſar, Tunc cum barbarico ſuboleret Gallia ritu, Adſcivit ſociam, gentiſque in fædera traxit Romuleæ, ſocioſque novos fratreſque vocavit.* Inde vetus Auctor in Carmine de miraculo, quod accidit in AEduico:

Qua fraterna Remo progignitur AEdua pubes. * Lindenbr.

n *Subolem ſe eſſe Rom. Burgundii ſciunt.*] Non probo

Romanam Burgundii sciunt: dein [o] quòd [p] salinarum [q] finiúmque causâ Alamannis sæpe jurgabant. Et [r] catervas misere lectissimas: quæ antequam [9] milites congregarentur in unum, adusque ripas Rheni progressæ, Imperatore ad struenda munimenta districto, terrori nostris fuere vel maximo. Igitur paullisper morati, cùm neque Valentinianus ut spoponderat, die prædicto venisset; nec promissorum aliquid adverterent factum, ad Comitatum misere legatos, poscentes adminicula sibi dari redituris ad sua, ne nuda hostibus exponerent terga. Quod ubi negari per ambages sentirent [1] & moras, mæsti exinde discesserunt & indignati. Hócque comperto Reges ut ludibrio habiti sævientes, captivis omnibus interfectis, genitales repetunt terras. Apud hos [s] generali nomine Rex appellatur [t] Hendinos, & ritu veteri potestate deposita removetur, si sub eo fortuna titubaverit belli, vel segetum copiam negaverit

9 *Mss.* milites congregarentur. 1 *Mss.* & moras, mæsti.

---

explicationem Lindenbrogii, qui de Burgundiis eatenus hoc verum esse scripsit, quatenus in AEduorum, qui fratres se populi Romani dicebant, sedes immigraverunt: quod quidem nollem ab eo dictum fuisse. Primò enim ex hac explicatione sequitur Burgundios fratres tantùm populi Romani dici potuisse. At Marcellinus sobolem Rom. vocat. Deinde nondum his temporibus, quorum historiam persequitur Marcellinus, Burgundii Sequanorum & AEduorum provinciam occupaverant. Id enim diu postea contigisse Prosperi & Cassiodori & Orosii scripta testantur. Alia igitur ratio quærenda est, cur Burgundii sobolem se Romanam esse dicerent. Eam ex Orosii libro 7. hîc apponam: *Burgundionum quoque novorum hostium novum nomen, qui plusquam* 80. *millia armatorum ripæ Rheni fl. insederunt. Hos quondam subacta interiore Germania à Druso & Tiberio adoptivis filiis Cæsaris, per castra dispositos aiunt in magnam coaluisse gentem: atque ita etiam nomen ex opere præsumpsisse, quia crebra per limitem habitacula constituta Burgos vulgo vocant, &c.* Sed hæc de Burgundionum origine falsa ac fabulosa esse, rectè docuit Cluverius in libri III. capite XXXVI. * *Vales.*

o *Quod salinarum causâ Alamannis sæpe jurgabant Burgundii.*] Harum salinarum meminit Johannes Saresberiensis in Epistola 196. *Utinam submergatur in thermis quibus dignus est, quas meruit! utinam conjiciatur in rutæ folium, aut sepeliatur in salinario AEduorum!* * Lindenbr.

p *Salinarum finiumque causa.*] Sic quondam inter Hermunduros & Chattos atrox prœlium exarsisse prodit Tacitus in fine libri 13. ob salem qui in flumine ac silvis in utriusque gentis confinio gignebatur. * Salam flumen à Tacito designari notat Cluverius in capite V. Eumdem amnem à Marcellino intelligi certum est, postquam Burgundiones vel Burgundii Chattorum, Alamanni Hermundurorum sedes occupaverunt. * Et Strabo Autariatas scribit gentem Illyricam, continuum cum Ardiæis bellum gerere salinarum causâ, quæ ἁλοπήγια appellat. *Vales.*

q *Finiumque causa Alamannis sæpe jurgabant.*] Burgundii confines erant Alamannis, ut docet Marcellinus in principio libri XVIII. *Cùm ventum fuisset ad regionem cui Capellatii vel Palas nomen est, ubi terminales lapides Alamannorum & Burgundiorum confinia distinguebant.* Idem notat Procopius in lib. 1. Goth. & ante utrumque Mamertinus in Genethliaco, quem Maximiano Herculio dixit: *Burgundiones*, ait, *Alamannorum agros occupavere, sed sua quoque clade quæsitos: Alamanni terras amisere, sed repetunt.* Quo in loco Mamertinus Burgundiones à Burgundiis aperte distinguit. Ait enim paullo antè: *Gothi Burgundos penitus exscindunt: rursum pro victis armantur Alani.* Atqui Marcellinus Burgundios hîc pro Burgundionibus posuit. Quos enim Burgundios vocat, eos Hieronymus in Chronico, & Orosius Burgundiones appellant. Socrates in lib. 6. & Agathias in 1. Βουργουζίωνας vocat, Jordanes in Historia Gothorum Burgundziones: sic enim exemplaria Mss. *Idem.*

r *Catervas misere lectissimas.*] Hieronymus in Chronico: Anno Domini 374. *Burgundionum* 80. *ferè millia, quot numquam ante, ad Rhenum descenderunt.* Idem refert Cassiodorus in Fastis, Valentiniano IV. & Valente IV. Coss. Sed Marcellinus noster id ponit Consulatu Valentiniani & Valentis tertio, qui annus Christi fuit 370. Ceterùm ante hæc verba punctum notandum est, scribendúmque. *Et catervas misere, &c.* Idem.

s *Generali nomine Rex appellatur Hendinos*] Ut *Hendinos* Regis, sic *Vergobrettus* magistratus apud AEduos nomen erat. Cæsar de Bello Gall. lib. 1. Glossarium vetus Lat. & Tiro sive Cyprianus Karthag. de Notis litterarum Comment. 11. cap. 1. Ita *Suffes* dictus Pœnorum Magistratus, & Oscorum *Mediastuticus* sive *Meddix*, Samothracum *Theondas*. Festus Pomp. libb. 12. 19. Livius libb. 23. 24. 26. 30. 45. *Lindenbr.*

t *Hendinos*] Tangit, etsi sine ulla meliore luce, Thom. Reinesius lib. III. Variar. lect. cap. 1. *Gron.*

[2] terra: ut [v] solent AEgyptii [x] casus [3] ejusmodi suis adsignare rectoribus. Nam [y] Sacerdos apud Burgundios omnium maximus vocatur Sinistus: & est perpetuus, obnoxius discriminibus nullis ut Reges. Per hanc occasionem impendio tempestivam, Alamannos gentis antedictæ metu dispersos aggressus per Rætias Theodosius, ea tempestate Magister equitum, pluribus cæsis, quoscumque cepit, ad Italiam jussu Principis misit, [z] ubi fertilibus [4] pagis acceptis jam tributarii circumcolunt Padum.

CAP. VI. Hinc tamquam in orbem migrantes alium, ad Tripoleos Africanæ provinciæ veniamus ærumnas, quas ut arbitror Justitia quoque ipsa deflevit: quæ unde instar exarsere flammarum, textus aperiet absolutus. Austuriani his contermini partibus barbari, in discursus semper expediti veloces, vivéreque adsueti rapinis & cædibus, paullisper pacati: in genuinos turbines revoluti sunt, hanc causam prætendentes ut feriam. Stachao quidam nomine [a] popularis eorum [5] ut in otio [b] nostra peragrando licentiùs, agebat quædam vetita legibus: inter quæ illud potius eminebat, quòd provinciam omni fallaciarum via prodere conabatur, ut indicia docuere verissima: quocirca supplicio flammarum absumptus est. Hujus necem ulcisci, ut propinqui damnatí-

2 *Ms.* terflavi solent. 3 *Ms.* ejusmodi nuis ads. 4 *Ms.* pacis. 5 *Ms.* eorum utinovo nostra.

---

v *Solent AEgyptii casus ejusmodi adsignare rectoribus.*] In codice Regio [& Colbert.] & Auguft. Editione scriptum inveni, *casus ejusmodi jus ass.* ut fortè sic Marcellinus scriptum reliquerit, *casus ejusm. suis assignare rectoribus.* Ceterùm ideo hos casus AEgyptii rectoribus suis vitio vertere solebant, quòd eos haberent Deorum loco, & hæc mala eos avertere posse ac debere crederent. Diodorus Siculus in lib. 1. δοκοῦσι οἱ Αἰγύπτιοι τοὺς ἑαυτῶν βασιλεῖς προσκυνεῖν τε καὶ τιμᾶν ὡς πρὸς ἀλήθειαν ὄντας θεούς· τοὺς βουλομένους τε καὶ δυναμένους τὰ μεγάλα εὐεργετεῖν, ἡγούμενοι θείας μετέχειν φύσεως. *AEgyptii Reges suos non secus ac Deos venerantur & colunt. Nam & eos non sine Dei providentia summo imperio potiri existimant: & qui maxima beneficia hominibus conferre volunt ac possunt, eos divinæ naturæ participes arbitrantur.* Quibus addi potest hic Minucii Felicis locus in Octavio: *AEgyptii sanè hominem sibi quem colant eligunt. illum unum propitiant: illum de omnibus consulunt: illi victimas cædunt: & ille qui ceteris Deus, sibi certè homo est.* Vales.

x *Casus ejusmodi adsignare rectoribus.*] Non tantùm AEgyptiorum gentilium opinio hæc de Regibus suis fuit, sed & Christianorum quorumdam. Augustinus, sive quis alius Auctor, lib. de XII. abusion. gradib. *Qui regnum secundùm hanc legem non dispensat, multas nimirum adversitates imperii tolerat. Idcirco enim pax populorum sæpe rumpitur, & offendicula de regno suscitantur, terrarum quoque fructus diminuuntur, & servitia populorum impediuntur, multi & varii dolores prosperitatem regni inficiunt, carorum & liberorum mortes tristitiam conferunt, hostium incursus provincias undique vastant, bestiæ armentorum & pecorum greges dilacerant, tempestates aëris & hemisphæria turbata terrarum fecunditatem & maris ministeria prohibent, & aliquando fulminum ictus segetes, & arborum flores, & pampinos quoque exurunt.* Propter quæ Ammian. addit, *veteri potestate deposita removetur Rex.* Quo etiam severitas Mossynœcorum spectat, qui Reges suos, cùm pravè imperitando culpam commeruissent, inediâ diei totius punire solebant. Pomp. Mela lib. 1. cap. 20 *Lindenbr.*

y *Sacerdos apud Burgundios omnium maximus vocatur Sinistus*] Ut *Cupencus* apud Sabinos. Servius in Virgil. *Idem.*

z *Ubi fertilibus agris acceptis.*] Ms. *fertilibus pacis accept.* ſr. *fertilibus pagis acceptis.* Idem.

a *Nostra peragrando licentiùs.*] In Mss. Flor. Regio, & Valentino, * Tolos. * [Colbert.] quædam voces præmittuntur hoc modo, *uti novo nostra peragr.* Et Mariangelus quidem Accursius ex conjectura, ut apparet, edidit, *vere novo nostra peragrando.* Gelenius autem utramque vocem satis audacter expunxit. Mihi videtur sic legi posse commodiùs: *Stachao quidam nomine popularis eorum, ut in otio nostra peragrando licentiùs, &c.* Vales.

b *Popularis eorum, nostra peragrando.*] Vetus codex inter *eorum* & *nostra* inserit duo hæc verba *uti novo.* Legendum est *popularis eorum ut in hostico nostra peragrando licentius*: Oiselius. P. Pithæus male in eodem codice legit *ut novo.* Nam & in codice Colbertino diserte scriptum reperi *uti novo*: haud dubie pro *ut in otio nostra peragrando licentius.* Hadr. Vales.

que injustè causantes, ferarum similes rabie concitarum exsiluere sedibus suis, Joviano etiamtum imperante: veritíque prope Leptim accedere, civitatem muris & populo validam, suburbano ejus uberrimo insedere per triduum: mactatísque agrestibus, quos inopinus hebetaverat pavor, vel confugere coëgerat ad speluncas, incensa supellectili multa quæ vehi non poterat, referti rapinis reverterunt ingentibus, trahentes captivum Silvam quoque [6] [c] casu cum caritatibus in agro inventum, [d] Ordinis sui Primatem. Hac subita clade Leptitani perterriti, antè incrementa malorum quæ intentabat barbaricus tumor, præsidium imploravere [e] Romani Comitis per Africam recèns provecti. Qui cùm venisset militares copias ducens, ferréque opem rebus rogaretur adflictis, nonnisi abundanti commeatu aggesto, & camelorum quatuor millibus apparatis, castra firmabat esse moturum. Hócque responso miserandis civibus stupefactis, atque negantibus sufficere se posse post vastationes & incendia, ita enormibus instrumentis remedia quærere damnorum immanium, dissimulanter diebus ibi quadraginta consumptis, nullo tentato inde discesserat Comes. Qua spe [7] Tripolitani frustati, formidantésque extrema, adlapso [f] legitimo die Concilii quod apud eos est annuum, Severum & [8] Flaccianum creavere legatos, Victoriarum aurea simulacra Valentiniano ob imperii primitias oblaturos: utque lacrimosas provinciæ ruinas docerent intrepidè. Quibus compertis Romanus, misso equite velocissimo Magistrum Officiorum petit Remigium, affinem suum rapinarum participem, ut provideret Imperatoris arbitrio cognitionem hujus negotii Vicario [9] sibique deferri. Venerunt in Comitatum legati: aditóque Principe, verbis quæ perpessi sunt ostenderunt: obtulerunt decreta, textum continentia rei totius. Quibus lectis, cùm neque relationi Officiorum Magistri faventis Romani flagitiis, nec contraria referentibus crederetur: promissa disceptatio plena dilata est eo more, quo solent in-

6 *Ms.* casuum feritatibus in agro. 7 *Ms.* Pentapolitani. 8 *Ms.* Flictianum. 9 *Al.* sibi def.

c *Casu in agro inventum.*] Editio Augustana cum Florentino codice consentiens sic præfert, *casuum feritatibus in agro inventum.* In Regio autem * & Tolos. * exemplari ita scriptum inveni, *casuum seritatibus:* [in Colbert. *Silvam quoque casuum seritatibus.*] Proinde levissima mutatione sic restituendum hunc locum existimavi, *casu cum caritatibus in agro inventum.* Paullo suprà pro *aucti rapinis*, in eodem codice Regio, [& in Colb.] * ac Tolos. * scriptum est, *reverti rapinis.* In August. Editione, *reversi rap.* Nec dubito, quin Marcellinus ita reliquerit, *referti rapinis*, &c. Vales.

d *Ordinis sui Primatem.*] Id est Primatem Curiæ Leptitanæ: sic Primates Ordinis Alexandrini dicuntur in lege 4. & 190. Cod. Theod. de Decurionibus. *Curiæ vertices* vocat Marcellinus in lib. 14. pag. 15. ubi vide quæ adnotavi, & adde legem 3. Cod. Theod. de Scenicis, & libr. XXX. cap. V. infrà. *Idem.* Reliqui ista, ut & Henricus opinor per festinationem mendose scribens, & Hadrianus diligentiam poliendis fraternis scriptis debitam adhibere gravatus edidit: & intelligi ab eo reor libri XIV. caput VII, ubi tamen in principio non *curiæ vertices*, sed *ordinis vertices* occurrunt. *Gron.*

e *Romani Comitis per Africam.*] Ad quem rescriptum exstat Valentiniani Modesto & Arinthæo Coss. relatum in titulo Cod. Theod. de div. officiis. Ejusdem meminit Zosimus in lib. 4. ejusque avaritiâ factum esse ait, ut Mauri Firmum ad Imperium extollerent. *Vales.*

f *Legitimo die Concilii.*] In his Conciliis non soli Curiales, sed omnium ordinum & collegiorum homines conveniebant: & decreta condere ac legatos eligere consueverant, qui desideria totius provinciæ Imperatori nuntiarent, ut patet ex titulo Cod. Th. de legatis, & decretis legat. & Imperatores ad hæc Concilia

ter potiorum occupationes [g] ludi poteſtates excelſæ. Dum remedia quædam à commilitio Principis exſpectantur, ſuſpenſis Tripolitanis diúque anxiis, rurſus globi ſupervenêre barbarici, fiduciâ ſublati præteritorum: [h] Leptitanóque agro & Oeenſi interneciva populatione tranſcurſis, expleti prædarum acervis ingentibus abſceſſerunt, occiſis [i] Decurionibus multis: [l] inter quos

ſæpe, ſi opus erat, reſcribebant. Sic lex 2. in Cod. Theod. quemadmodum munera civ. directa eſt ad Concilium provinciæ Africæ: & lex. 3. in eodem Codice de inofficioſo teſtamento, ad Concilium Byzacenorum. *Valeſ.*

g *Ludi poteſtates excelſæ.*] Id eſt Præfecti Prætorio, ad quos decreta legationéſque civitatum mittebantur; ut patet ex titulo Cod. Th. de legatis. Poſſunt etiam intelligi Quæſtor ſacri Palatii, Magiſtri ſcriniorum, Comites Conſiſtoriani, & alii, qui Imp. judicanti adſidebant. Sic in lib. XVI. cap. 12. Marcellinus dixit: *Acceſſit huic alacritati plenus celſarum poteſtatum aſſenſus, maximéque Florentii Præfecti Præt.* * Idem queritur Valentinianus Aug. in Novella 7. de indulg. Reliquorum. *Henr. Valeſ.* Legendum *poteſtatis excelſæ*, ut legitur in Editione Pariſienſi Roberti Stephani, & in Editione Lugdunenſi Gryphii. Intelligit Ammianus ludos Circenſes à Coſſ. exhiberi ſolitos, qui ob ſerias occupationes facile differri poterant. Oiſelius. At in codicibus MSſ. præſertim in Colbertino, legitur *poteſtates excelſæ*. Neque heic de ludis agitur. Ut autem ego cenſeo, indicat ipſoſmet Principes, quos *fortunas celſas* in libro XXX. vocat, ab officiis Palatinis & Aulicis odio, aut gratia, aut pecunia impulſis decipi conſueviſſe, cum relationibus falſis, tum ſuppreſſione veritatis, ac defenſionis reorum & querimoniarum Provincialium. Ejus rei illuſtre exemplum habemus in libro XXIX. cap. 5. in Firmo, qui Zammam fratrem ſuum Romano Comiti acceptum clam interemerat. Verba Ammiani ſunt. *Ejus* (Zammæ) *necem ulciſci impenſiore ſtudio properans Comes*, (Romanus) *ad inſidiatoris perniciem multa ciebat & formidanda. Utque rumores enim diſtulerunt adſidui, navabatur opera diligens in Palatio, Romani quidem relationes, multa & aſpera congerentes in Firmum libenter ſuſcipi, recitarique Principi, in earum favorem concinentibus multis: ea vero quæ contra Firmus ſalutis tuendæ gratia docebat crebro per ſuos, accepta diutius occultari: Remigio tunc Officiorum Magiſtro, affine*, Hadr. Valeſ.

h *Leptitanoque agro & Oeenſi.*] Oea ſeu Oeenſis colonia memoratur à Mela ac Plinio in Africæ deſcriptione. Apud Ptolemæum ἑῶα perperam ſcribitur pro ὦα. In Itinerario quoque Antonini Oea colonia; in Tabula Peutingerorum Oſa colonia multiplici errore perſcribitur. Sita erat inter Sabratam & Leptim: ex quarum trium urbium nomine provincia Tripolis dicta eſt teſte Solino in cap. 30. Sanè in Notitia Africæ quam Jac Sirmundus ante ſex annos edidit, Tripolitanæ provinciæ hæ memorantur urbes, Leptis magna, Sabrata, Girba, Oea, Tacapa. In Collatione 1. Carthaginenſi Marinianus memoratur Epiſcopus ab Oea: ſic enim legendum eſt, non autem *Aboca*. * Ita in Concilio Carthaginenſi ſub S. Cypriano Natalis ab Oea nominatur. Auguſtinus in Epiſtola v. ad Marcellinum de Apuleio loquens: *Et pro ſtatua ſibi apud Coenſes locanda. ex qua civitate habebat uxorem, adverſus contradictionem quorumdam civium litigaret.* Scribe, *apud Oeenſes.* Uxor enim Apuleii, Pudentilla Oeenſis fuit, teſte Apuleio ipſo in Apologia. * *Valeſ.*

i *Decurionibus multis.*] Decuriones ſunt, quos frequentiùs Curiales poſterior ætas dixit, & meliùs. Curiales enim à Curia denominati, ut apud Græcos βουλευταὶ ἀπὸ τῆς βουλῆς. At Decuriones non dicuntur à Decuria. Neque enim municipales Ordines umquam Decurias vocitari videas, niſi in lege 176. Cod. Th. de Decurionibus. Sanè Decuriæ à Curiis multum diſtant: Decuriæ enim propriè ſunt collegia, in quibus Librarii, Scribæ, Lictores, Viatores, Nomenclatores, & Accenſi Magiſtratuum Rom. cenſebantur. Sic Decuria Lictoria Conſularis, & Decuria Viatoria Conſularis, quarum mentio fit in Theſauro Inſcript. Gruteri, & in lege 1. Cod. Theodoſ. de lucris offic. Erat Decuria in quam relati erant Lictores, & Viatores Conſulum: & apud Scholiaſtem Juvenalis in Sat. v. Decuria Quæſtoria ea eſt, in quam Scribæ Quæſtorii referebantur. Cave enim ne cum Caſaubono in Notis ad Suetonium in Octaviano, interpreteris de Decuria Equitum Rom. Sarmentus enim, quem Decuriam Quæſtoriam emiſſe ait ibi Scholiaſtes, Scriba erat teſte Horatio in Sat. v. Quo ſenſu Cicero 4. in Verrem ſub finem, Scribas irridet; qui Decuriam emerant nummulis corrogatis. Atque hæ Decuriæ Scribis partim ſorte attribuebantur. ut docet Cicero in 4. Catilinaria; partim Magiſtratuum gratiâ. ut Livius in lib. 4. ſcribit: *Scribam eum Quæſtor in Decuriam legerat:* partim etiam pretio eos comparabant, ut præter Ciceronem, & Scholiaſtem Juvenalis ſuprà citatos docet Suetonius in vita Horatii his verbis. *Victiſque partibus veniâ impetratâ, ſcriptum quæſtorium comparavit.* Scriptus enim eſt officium Scribæ: quo ſenſu ſcriptum facere dixit Piſo de Flacco quodam apud Agellium in lib. 6. & Livius in lib. 9. * De his Scribarum Decuriis Suetonius in Claudio cap. 1. * Similiter etiam Decuria Prætoria quædam fuit, cujus mentio in hac veteri Inſcriptione: *Viator. Honor. Dec. Coſſ. & Præt* Fuit & Decuria Julia, de qua vide Indicem Gruteri: & Herculea, & Laurentum, de quibus loquitur lex 46 Cod. Th. de curſu publico. *Diverſorum Officiorum veterani etiamſi per ſuffragium ad Curiarum honorarium patronatum, aut ad ſocietatem conſortiumque Laurentum, aut ad Decuriæ Herculeæ ſuffragium adſpiraſſe doceantur.* De Laurentum Decuria loquitur etiam hæc vetus Inſcriptio: *C. Firmio. C. F. Menen. Rufino equo. publ. Lauren. Lau. Dec. Flamin.* Id eſt, ut explicare ſoleo, Laurentinæ Lavinatis Decuriæ Flamini. Item altera Inſcriptio: *M. Valerius. Achilleus. lictor. proximus. Laurens.*

m Rusticianus Sacerdotalis & Nicasius enitebat AEdilis. Hæc autem eruptio ideo arceri non potuit, quòd ad legatorum preces negotiorum quoque militarium cura Præsidi delata Ruricio, mox translata est ad Romanum, Etjam recens inflictæ cladis nuntius missus ad Gallias, excitavit acriùs Principem. Ideóque Tribunus & Notarius Palladius mittitur, ut & militi disperso per Africam præberet stipendium debitum, & gesta per Tripolim fide congrua scrutaretur. Inter tales tamen consulendi moras exspectandíque responsa, Austuriani successu gemino insolentes, ut rapaces alites advolarunt irritamento sanguinis atrocius efferatæ: cunctísque, nisi quos fuga discriminibus eximeret, interemptis, prædas quas antehac reliquerant avexerunt, arboribus exsectis & vitibus. Tunc Mychon quidam nobilis opidanus & potens, captus in sub-

Lavinas. De his Decuriis intelligendus est Suetonii locus in Octaviano cap. 57. *Veterani, Decuriæ, Tribus*: & Cornelii Taciti in lib. 13. ubi de libertinis loquitur: *Hinc plerumque Tribus, Decurias, Ministeria Magistratibus & Sacerdotibus.* Postremò monendum id quoque est, has Decurias intelligi in lege 1. Cod. Th. de lucris offic: & in titulo libri 14. Cod. Th. de Decuriis urbis Romæ, quod manifestè confirmat lex 1. ejus tituli, quâ jubetur, ut quicumque ad primos ordines Decuriarum vult promoveri, sit litteratus ex Librariis, aut Censualibus. Qui in his Decuriis erant, dicebantur Decuriales, ut patet ex vetustis Inscriptionibus. * Hi acta omnia & monumenta servabant, præcipuè sententias judicum, contractus, adoptiones, & similia. Unde Cassiodorus in libri v. Epistola xxi. sic ait: *Omnium hominum quies ac securitas, & publica fides in eorum scriniis servabatur.* Præerat autem his omnibus rector Decuriarum: de cujus officio vide Cassiodorum Epistola 21. & 22. libri citati. Editæ sunt nuper Cl. Sarravii Epistolæ, inter quas legitur Epistola Salmasii pag. 110. in qua totam hancce observationem nostram de scripto Quæstorio & Decuria Quæstoria à Salmasio compilatam lector agnoscet. Scripsit enim eam Epistolam Salmasius sex annis post primam Editionem Adnotationum nostrarum in Amm. Marcellinum. *Vales.*

l *Inter quos Rusticianus Sacerdotalis, & Nicasius en. AEdilis.*] Inter honores municipales, qui Decurionibus pro merito cujusque deferri solebant, fuit AEdilitas, Sacerdotium, Flaminium, & Duumviratus, & similes. De AEdilitate Tertullianus in Apologetico cap. 46. & Gesta purgationis Cæciliani & Felicis: hi à Græcis ἀστυνόμοι dicebantur, ut apud Arrianum in lib. 3. Differt. cap. 1. τοιοῦτόν σε θῶμεν πολίτην Κορινθίων, κἂν οὕτω τύχοι ἀστυνόμον, ἢ ἱερομνάμονα(?), ἢ στρατηγόν, &c. De Sacerdotio autem ac Flaminio passim loquuntur Impp. in Cod. Th. tit. de Decurionibus, nominatim in lege 21. ubi Sacerdotii honos à Flaminii honore distinguitur, perinde ac apud Sidonium in lib. 5. Epist. 7. & rectè. Nam Sacerdotes provinciarum sunt; municipiorum Flamines. Tertullianus de Idololatria: *Et coronæ aureæ Sacerdotum provincialium.* Et passim in titulo Codicis Th. de Decurionibus, Sacerdotes provinciæ dicuntur. Pacatus in Panegyrico: *Reverendos municipali purpura Flamines; insignes apicibus Sacerdotes.* Ac Sacerdotium quidem ἀρχιερωσύνη Græcè dicebatur lege 112. eodem; Flaminium autem ἱερωσύνη. Et Sacerdos quidem in civitate metropolitana sedebat; ut Sacerdos Jovis Opt. Max. Carthagine, sicut est in Gestis purgationis Felicis Episcopi: & Sacerdos provinciæ Tripoleos Lepti, teste hîc Marcellino. At Flamines in municipiis erant, ut dixi. * Denique Sacerdotes jus habebant in reliquos Flamines totius provinciæ, eosque eligere solebant: ut docet Eunapius in Maximo, ubi de Chrysanthio loquitur. Adimendi quoque eis Flaminii habebant potestatem: sicuti indicat Julianus Aug. in Epistola ad Arsacium Sacerdotem Galatiæ, quam refert Sozomenus in lib. v. capite xvi. * Ceterùm Sacerdotalis hîc, & in Codice, is est qui Sacerdotio functus est: quemadmodum Duumviralis, qui Duumviratum gessit, in lege 1. Digestis de albo scribendo, & in Apuleii Apologia, & in Cod. Th. passim: sic Præsidalis, Proconsularis & similia. *Idem.*

m *Rusticianus Sacerdotalis*] Sacerdotalium munus uti & Curialium, quorum velut portio quædam erat, onerosum valde fuit, quemadmodum ex plurimis retro Imperatorum Constitutionibus patet. Inscriptio vetus: D. M. T I. CL. HONORATIANI CASTRENSIS MORINI SACERDOTALIS. Et bene in Actis martyrii Tharacii, Probi & Andronici: *Numerius Maximus Proconsul Ciliciæ advocans Terentianum Sacerdotalem Ciliciæ, jussit ei sequenti die munera edenda curare.* Et post alia: *Maximus Proconsul indignans vocat ad se Terentianum Sacerdotalem Ciliciæ, jubetque edi gladiatorium munus.* * Qui locus præclarè lucem dat Tertulliano de Spectac. cap. xi. *Quid ergo mirum, si apparatus agonum idololatria conspurcat de coronis profanis, de Sacerdotalibus Præsidibus, de collegiariis ministris, de ipso postremo boum sanguine.* Jam enim cur Sacerdotales Præsides ludis adhibiti, ex Actis scimus. Eoque alius Tertull. locus pertinet ex eodem lib. de Spectacul. cap. ultimo in fine. * Vide Cod. Theodos. L. 22. de Tironibus. LL. 46. 75. 145. 148. 166. 174. 176. de Decurionibus. L. 2. Quemadmodum mun. civil. L L. 52. 54. de Hæretic. L. 20. de pagan.

urbano, lapsúsque antequam vinciretur, quia pedibus æger evadere penitus vetabatur, in puteum aquis vacuum sese conjecit: unde costâ diffractâ levatus à barbaris, ductúsque prope portas, conjugis miseratione redemptus est, & ad pinnas muri fune sublatus, post biduum interiit. Unde elati in pertinaciam sævissimi grassatores ipsa pulsavere mœnia Leptitana, funestis plangoribus resonantia feminarum, quas numquam antea hostiliter clausas pavor exanimabat insolitus: obsessáque urbe per octo continuos dies, cùm quidam oppugnatores sine ullo vulnerarentur effectu, redierunt ad propria tristiores. Ob quæ super salute dubii cives, ultimáque tentantes, profectis antè legatis nondum reversis, Jovinum mittunt atque Pancratium, quæ viderint; quæ ipsi perpessi sint, Imperatorem fida relatione docturos: qui Severum apud Carthaginem inventum & Flaccianum superiores illos legatos, percontando quid egerint, cognoverunt eos audiri à Vicario jussos & Comite. E quibus Severus ilico periit vexatus acerbitate morborum: nihilominus tamen properarunt ad Comitatum magnis itineribus antedicti. Ingresso post hæc Palladio Africam, Romanus quas ob res venerat ante [1] præstructus, ut securitatem suam in tuto locaret, numerorum Principiis per quosdam secretorum mandaverat conscios, ut ei tamquam potenti & Palatii Summatibus proximo, stipendii quod pertulerat præstarent maximam partem: & ita est factum. Confestímque ille ditatus perrexit ad Leptim: utque ad veritatis perveniret indaginem, Erechthium & Aristomenem facundos municipes & insignes, liberè suas civiúmque & finitimorum retexentes ærumnas, ad loca vastata secum eduxit. Quibus apertè cuncta monstrantibus, luctuosis provinciæ cineribus visis revertit: Romanúmque ut desidem increpans, relaturum se cuncta verissimé quæ viderat minabatur ad Principem. Atque ille ira percitus & dolore, se quoque mox referre firmavit, quòd [n] missus ut Notarius incorruptus, donativum militis omne in quæstus averterit proprios. Quâ gratiâ [o] flagitiorum arbitrâ conscientiâ, cum Romano deinde Palladius concordabat: reversúsque ad Comitatum, arte

1 *Al.* præstructurus.

---

sacrif. L. 1. de Spectacul. *Lindenbr.*

n *Missus ut Notarius incorruptus donativum*, &c.] Notarii ferè ab Imperatoribus eligebantur, qui donativum militibus erogandum perferrent. Sic Marcellinus Comes in Chronico, Patricio & Hypatio Coss. *Anastasius*, ait, *Imperator donativum Illyricianis militibus per Paulum Tribunum Notariorum erogandum misit.* Vales.

o *Flagitiorum arbitra conscientia.*] Id est flagitiorum conscientia velut arbitra Palladium cum Romano conciliavit. Sic Tacitus in lib. 6. dixit: *Cur mutua accusatione intentata nunc sileant? metum prorsus & noxam conscientiæ pro fœdere haberi.* Idem in lib. 4. Annalium: *Iidemque sermones, tamquam vetita miscuissent, speciem artæ amicitiæ fecêre*: & in eamdem sententiam appositè Juvenalis in Satyra 3.

Quis nunc diligitur nisi conscius, & cui fervens
Æstuat occultis animus sempérque tacendis?

Et paullo pòst:

Carus erit Verri, qui Verrem tempore quo vult
Accusare potest.

* Quibus adde Chrysostomum Homiliâ 59. in Matthæum sub finem, ubi de malis rectoribus loquitur: τοὺς συνειδότας αὐτοῖς ἅπαντας τρέμοντες: & in Homilia 21. in Epistolam Pauli ad Romanos pag. 301. Augustinus in Psalmum 36. Homiliâ 2. *Duo*, inquit, *injusti vix se patiuntur: & quando sibi videntur diligere, conscientiam sibi debent, non amicitiam.* * Idem.

mendaciorum impiâ Valentinianum fefellerat, Tripolitanos frustra queri commemorans. Ideóque rursus ad Africam cum Jovino postremo omnium legatorum remittitur, (Pancratius enim decesserat apud Treveros) ut cum Vicario ipse merita legationis quoque secundæ spectaret: præter hæc linguas Erechthii & Aristomenis præcidi jusserat Imperator, quos invidiosa quædam locutos idem Palladius intimârat. Secutus ut statutum est Vicarium Notarius venit ad Tripolim. Hócque comperto Romanus [p] Domesticum suum illuc [2] volucriter misit, & Cæcilium Consiliarium in ea provincia genitum: per quos, incertum pretiis an fallaciis, circumventi municipes omnes gravabant Jovinum, destinatiùs asserentes nihil eorum mandasse quæ docuerat Principem: eousque iniquitate grassante, ut ipse quoque Jovinus ad salutis suæ discrimen confiteretur, se Imperatori mentitum. Quibus per Palladium regressum cognitis, Valentinianus ad acerbitatem proclivior Jovinum quidem ut auctorem; [3] Cælestinum verò Concordiúmque & Lucium, ut falsi conscios & participes, puniri supplicio capitali præcepit: [q] Ruricium autem Præsidem ut mendacem morte multari: hoc quoque accedente, quòd in relatione ejus verba quædam (ut visum est) immodica legebantur. Ac Ruricius quidem apud Sitifim cæsus: reliqui apud Uticam sententiâ [r] Vicarii Crescentis addicti. Flaccianus tamen ante legatorum interitum, cùm à Vicario audiretur & Comite, constanter saluti suæ propugnans, acclamationibus iratorum militum impetúque cum conviciis pæne confossus est: objicientium ideo Tripolitanos non potuisse defendi, quòd ipsi ad expeditionales usus præbere necessaria detrectarunt. Et ob hæc trusus in carcerem, dum consultus super eo quid conveniret agi decerneret Imperator, sollicitatis ut dabatur opinari custodibus, in urbem Romam abierat profugus: ibíque delitescens, fatali lege decessit. Hoc memorando fine externis domesticísque cladibus vexata conticuit Tripolis non indefensa: quia vigilavit Justitiæ oculus sempiternus, [4] ultimæque legatorum & Præsidis diræ. Diu enim postea hujusmodi casus emersit. Solutus sacramento Palladius, destitutúsque fastu quo tumebat, discessit ad otium. Et cùm Theodosius ductor exercituum ille magnificus, oppressurus Firmum perniciosa cœptantem, venisset in Africam, & præscripti Romani rem mobilem ut jussum est scrutaretur: inter chartas ejus inventa est Meterii cujusdam epistola;

2 *Al.* velociter. 3 *Steph.* Cælestinum. 4 *Ms.* ultimæque.

p *Domesticum suum illuc volucriter misit*] Ita Ms. ut * lib. 20. cap. 4. *Occupavere volucriter regiam.* * Lib. XXI. cap. 9. *Volucriter ad destinata festinans.* Lib. XXIX. cap. 1. *Maligna insectatione volucriter perurgebat.* Lindenbr.

q *Ruricium Præsidem, ut mendacem.*] Ruricius Præses erat Tripoleos seu Tripolitanæ provinciæ. Is super vastatione provinciæ, & incursu barbarorum relationem ad Principem miserat cum decretis & desideriis Concilii Tripolitanorum. *Vales.*

r *Vicarii Crescentis.*] Crescens Vicarius Africæ fuit, Gratiano II & Probo Coss. ut discimus ex lege 17. Cod. Th. de annona & tributis: qui fuit annus Natalis Dominici 371. Hoc itaque vel sequenti anno gestum id est, quod memorat Marcellinus. *Idem.*

pistola, id continens: *Domino patrono Romano Meterius*; & in fine post multa nihil ad rem pertinentia: *Salutat te Palladius projecticius: qui non aliam ob causam dicit se esse projectum, nisi quod in causa Tripolitanorum* [s] *apud aures sacras mentitus est*. His litteris ad Comitatum missis & lectis, Valentiniani jussu Meterius raptus suam esse confitetur epistolam: ideóque Palladius exhiberi præceptus, cogitans quas criminum coxerit moles, [t] in statione primis tenebris observatâ custodum absentiâ, [v] qui [x] festo die Christiani ritûs [5] in Ecclesia pernoctabant, innodato gutture laquei nexibus interiit. Hoc fortunæ secundioris judicio plenè comperto, deletóque tristium concitore turbarum, exsiluerunt Erechthius & Aristomenes è latebris, qui cùm sibi jussas abscidi linguas didicissent ut prodigas, ad longè remota declinarunt & abdita: doctóque super nefanda fraude Gratiano Imperatore fidentiùs, (Valentinianus enim obierat) [y] ad Hesperium Proconsulem [z] & Flavianum Vicarium audien-

5 *Ms.* in ecclesiam.

[s] *Apud aures sacras.*] Aures sacras, & divinas aures Principibus tribuebant illo tempore: & ita loquitur, ut ceteros mittam, Symmachus in lib. x. Epist. 34. Eumenius in Orat. de scholis, & Imp. in lege 9. Cod. Th. de legatis. *Vales.*

[t] *In statione.*] Id est in mansione quadam militari, aut in mutatione. Stationem enim sic à Marcellino sumi solere suprà notavi: sed si hîc ita sumitur statio, cur stationis seu opidi nomen prætermisit Marcellinus? *Idem.*

[v] *Festo die Christ. ritus in Ecclesia pernoctabant.*] Mos erat veterum Christianorum, ut quo die Synaxis erat futura, de nocte in Ecclesiam convenirent, & orationi vacarent. Athanasius in Apologia ad Constantium: καὶ ἡμεῖς μὲν ηὐχόμεθα συνήθως, ἐπειδὴ παννυχὶς ἦν ἐσομένης συνάξεως. Et multo pòst: νὺξ ἦν, καὶ τοῦ λαοῦ τινὲς ἐπαννύχιζον προσδοκωμένης συνάξεως. Idem.

[x] *Festo die Christiani ritus in Ecclesia pernoctabant.*] * Pervigilia baptizandorum apud Tertull. de Baptismo cap. 20. De Pernoctatione in Ecclesiis Athanasius in Apologetico pag. 538. * Antiquissimum atque præcipuum Christianorum pervigilium fuit, quod in Paschali festo celebrabant, ipsorum Apostolorum scitu institutum, ut autumant, qui Clementis Rom. fidem non furcillant. Sic enim ille Constitut. Apostol. lib. v. cap. 20. Ἀπὸ ἑσπέρας πέμπτης μέχρις ἀλεκτροφωνίας ἀγρυπνοῦντες, καὶ ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ συναθροιζόμενοι γρηγορεῖτε προσευχόμενοι, καὶ δεόμενοι τοῦ θεοῦ ἐν τῇ διανυκτερεύσει ὑμῶν ἀναγινώσκοντες τὸν νόμον, τοὺς προφήτας, τοὺς ψαλμοὺς, μέχρις ἀλεκτρυόνων κραυγῆς. Verúsne an suppositicius hic Clemens, non disputo: certum equidem primogeniorum Christianorum hunc morem fuisse. Et Gregor. Nyss. his planè similia scribit εἰς τὸ ἅγιον πάσχα: Τὸ μὲν γὰρ ὁρώμενον τοῖς ὀφθαλμοῖς, φῶς ἦν τῇ τοῦ πυρὸς νεφέλῃ διὰ τῶν λαμπάδων ἡμῖν ἐν τῇ νυκτὶ δαδουχούμενον· ὁ δὲ παννύχιος ταῖς ἀκοαῖς προσηχῶν λόγος, ἐν ψαλμοῖς, καὶ ὕμνοις, καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς. * Maximus Episc. Taurinens. Homilia 1. in nativitate Pentecostes: -- *Sicut modo fecimus*, (in sollemnitate Paschali) *jejunavimus sabbatho, vigilias celebravimus, orationibus pernoctantes institimus.* * Vid. Lactant. lib. 7. cap. 19. Accessere postea aliorum quoque sollemnium vigiliæ, quas magno cum castu religiosiores peragebant, donec à vero cultu ad superstitionem sanctitas paullatim prolapsa est: solumque nunc id nocte, qua Dominus noster Christus natus, ex decreto Telesphori PP. & quibusdam in locis in honorem Johannis Baptistæ, pervigilium in Romana Ecclesia frequentatur. * Ausonius in Orat. Paschali:

Ut longum celebris devotio continuetur,
Ad temet properant vigilatu convenientes.
Nox lucem referet funalibus anteferendam,
Nox lumen pariens credentibus indubitatum,
Nox flammis operum mediatrix sidereorum.

Ado Viennens. pag. 162. *Desperatione deposita reditur ad Ecclesiam, in eaque vigiliarum nocte sancti Paschæ concepit animo Rogationes.* Euseb. Histor. Eccles. lib 2. cap. 17. interprete Rufino: *Vigilias, sicut apud nos sollemnitas celebratur, cùm in jejuniis pernoctare, & lectionibus sanctis auditum præbere consuevimus.* Alcimus Avitus Episc. Viennens. de prima festi Rogationum institutione pag. 339. *Tracta sunt hæc inter timores publicos & rumores privatos usque ad imminentem vigiliarum sollemnium noctem, qua celebrari festum Dominicæ Resurrectionis annua consuetudo poscebat.* Tertull. lib. 2. cap. 4. ad Uxorem. *Quis* (gentilium uxorem suam Christianam) *nocturnis convocationibus, si ita oportuerit, à latere suo eximi libenter feret? Quis denique sollemnibus Paschæ abnoctantem securus sustinebit?* Vide quæ ad hunc locum Pamelius. * *Lindenbr.*

[y] *Ad Hesperium Proconsulem.*] Hesperius Proconsul Africæ fuit, Valente V. & Valentiniano Juniore Coss. ut scriptum est in lege 3. Cod. Th. de Scenicis, qui annus fuit Natalis Dominici 376. Idem postea Præfectus Prætorio Galliarum fuit, unà cum patre suo Ausonio, Consulatu Ausonii ipsius & Olybrii, ut est in Codice Theodosiano. Quod confirmat etiam Ausonius in Gra-

di sunt missi: quorum æquitas [a] auctoritate [6] nixa justissimâ, torto Cæcilio, aperta confessione cognovit, ipsum suasisse civibus, gravarent mentiendo legatos. Hæc acta secuta est relatio, gestorum pandens plenissimam fidem; ad quam nihil responsum est. Et ne quid cothurni terribilis fabulæ relinquerent intentatum, hoc quoque post depositum accessit aulæum. Romanus ad Comitatum profectus secum Cæcilium duxit, cognitores accusaturum ut inclinatos in provinciæ partem: isque Merobaudis favore susceptus, necessarios sibi plures petierat exhiberi. Qui cùm Mediolanum venissent, frustrâque se tractos [b] obsimulatis documentis probabilibus ostendissent, absoluti redierunt ad lares. Valentiniano tamen superstite, post superiora quæ narravimus, Remigius quoque digressus ad otium, laqueo vitam elisit, ut congruo docebimus loco.

6 *Ms.* mixta.

tiarum actione ad Gratianum, quam dixit tum, cùm è Consulatu decederet: *Ad Præfecturæ collegium filius cum patre conjunctus.* Et paullo pòst: *Et tui tantùm Præfectura beneficii, quæ & ipsa non vult vice simplici gratulari, liberaliùs divisa quàm juncta, cùm teneamus ambo integrum, neuter desideret separatum.* Itaque tunc primùm videntur duo simul fuisse Præfecti Præt. per Gallias. Ad hunc Hesperium exstant Epistolæ Symmachi in lib. I. *Vales.*

z *Et Flavianum Vicarium.*] Flavianus Vicarius Africæ memoratur in lege 2. Cod. Th. ne sanctum Baptisma iteretur, Gratiano IV. & Merobaude Coss. anno Christi 377. Idem postea Præfectus Prætorio Illyrici & Italiæ Antonio & Syagrio Coss. lege 13. Cod. Theod. de pœnis, anno Dom. 382. & iterum anno 391. Consulatu Tatiani & Symmachi Præfecturam administravit, ut præter leges in Cod. Th. de Apostatis, docet Symmachus in lib. 2. Epist. 61. Anno item sequenti cum Eugenius tyrannidem arripuisset, auctoritate sua Flavianus adhuc Præfectus Præt. eum impulit, ut se ad bellum pararet, * extis victoriam ei portendi * affirmans, ut scribit * Rufinus in libro XI. cap. 33.* & ex eo Sozomenus in lib. VII. cap. 22. Denique Consul fuit teste Symmacho in lib. 2. Epist. 82. & 83. ab Eugenio ut opinor factus: quo fit, ut nomen ejus in Fastis non compareat. Huic Romæ statua posita est cum hac Inscriptione: VIRIO NICOMACHO FLAVIANO V. C. QUAEST. PRAET. PONTIF. MAJORI CONSULARI SICILIAE VICARIO AFRICAE. QUAEST. INTRA PALATIUM. PRAEF. PRAET. ITERUM COS. ORD. HISTORICO DISERTISSIMO Q. FAB. MEMMIUS SYMMACHUS V. C. PROSOCERO OPTIMO. * Ejusdem Flaviani Præf. Præt. meminit Paulinus in Vita Ambrosii. * *Idem.*

a *Auctoritate nixa justissima.*] Auctoritas hîc pro imperiali præcepto ponitur, ut apud Symmachum, Sulpicium Severum, Ambrosium Epist. 29. & alios. Interdum etiam pro judicum decretis & jussionibus sumitur, ut in Edicto Theodorici, & in veteri Inscriptione: *Ex auctoritate L. Turci. Aproniani. V. C. Præf. Urbis, &c.* Mss. tamen codices hoc in loco scriptum habent, *auctoritate mixta justissima.* Sic enim in Regio & Valentino exemplari [& Colb.] perscriptum reperi: quibus Augustana ac Basiliensis Editio suffragantur. *Idem.*

b *Obsimulatis documentis probabilib.*] Hic locus mihi quidem corruptus videtur. Si enim hæc documenta probabilia erant, quomodo simulata dicuntur? nisi fortè *obsimulata* idem valet atque *opposita*: quod certè aut omnino dicendum est, aut emendandum hoc modo: *Frustrâque se tractos ob simultates documentis probabilibus ostendissent.* Idem.

Explicit Liber XXVIII.

AMMIANI MARCELLINI RERUM GESTARUM

LIBER XXIX

Incipit feliciter.

Hæc libro Ammiani Marc. XXIX continentur.

CAPUT I. EXACTA hieme Rex Persarum gentis Sapor pugnarum fiduciâ pristinarum immaniter arrogans, suppleto numero suorum abundéque firmato, erupturos in nostra cataphractos & sagittarios & conductam misit plebem. Contra has copias Trajanus Comes & Vadomarius ex Rege Alamannorum cum agminibus perrexere pervalidis, hoc observare Principis jussu appositi, ut arcerent potiùs quàm lacesserent Persas. Qui cùm venissent Vagabanta legionibus habilem locum, rapidos turmarum procursus hostilium in se ruentium acriter exceperunt inviti: operáque consultâ retroce-

dentes, ne ferro violarent adversorum quemquam primi, & judicarentur discissi fœderis rei, ultima trudente necessitate congressi sunt: confossisque multis discessere victores. Inter moras tamen utrimquesecus tentatis aliquotiens levibus prœliis, varióque finitis eventu, pactis indutiis ex consensu æstatéque consumpta, partium discessere ductores etiamtum discordes. Et Rex quidem Parthus hiemem Ctesiphonte acturus, rediit ad sedes: & [a] Antiochiam Imperator Romanus ingressus. Qui dum ibi moratur securus interim hostium externorum, intestinis pæne perierat fraudibus, ut aperiet series [1] delata gestorum. Procopius quidam, inquies homo, turbarum cupiditati semper addictus, Anatolium detulerat & Spûdasium Palatinos, exigi quæ de ærario intercepe-rant jussos, insidiari [b] Comiti Fortunatiano, molesto illi flagitatori. [c] Qui animi asperitate confestim ad insanum percitus modum, pro potestatis auctoritate quam regebat, Palladium quemdam obscurissimè natum, ut veneficum à memoratis conductum, & [d] Heliodorum fatorum per genituras interpretem, adigendos prodere quæ scirent, [e] Prætorianæ judicio tradidit Præfecturæ. Cúmque ad facti vel tentati quæstionem acriùs veniretur, [2] exclamabat Palladius confidenter levia esse hæc de quibus agitur & prætereunda: alia se, si licuerit dicere, monstraturum metuenda & potiora, quæ ingenti molimine

1 *Ms.* delata. 2 *Al.* exclamat.

a *Antiochiam Imp. Rom. ingressus.*] Valens Imperator Antiochiam ingressus est, Gratiano II. & Probo Coss. ut colligo ex lege 74. & 76. Cod. Th. de Decurionibus. Quod etiam testimonio Libanii confirmari potest: qui in Vita sua se quinquagenarium fuisse Joviano adhuc imperante testatus pag. 46. postea pag. 48. annum ætatis octavum & quinquagesimum egisse se dicit, tunc cùm Valens Aug. Antiochiam venit. Cùm igitur ab exitu Joviani ad Consulatum Gratiani II. anni sint octo, relinquitur Valentem eo quem dixi anno Antiochiam introisse. Adde Socratem in lib. 4. cap. 13. *Vales.*

b *Comiti Fortunatiano,*] Comitem rerum Privatarum intellige, sub cujus jurisdictione erant Palatini, qui rei Privatæ titulos exigebant. Fortunatianus enim Comes rei Privatæ dicitur Valentiniano Nobil. puero, & Victore Coss. in Codice Th. de metallis, & titulo de aquæductu: quam dignitatem etiam insequenti gessit anno, ut docet subscriptio legis 2. Cod. Th. de tironibus. De eodem Zosimus in lib. 4. ubi hanc historiam narrat: *Φορτουνατιανὸς τῇ τῶν βασιλικῶν ἐφεστὼς ταμιείων φροντίδι, γοητείας γραφὴν φεύγοντα χείρων ὑπέβαλεν αἰκισμοῖς.* * Fuit porrò inter præcipuos amicos Libanii, eúmque Libanius virum doctissimum fuisse testatur, & tam prosâ quàm versu disertissimum: ut docet Epistola 262. libri 4. & 25. libri 5. * *Idem.*

c *Qui a nimia asperitate.*] In codice Regio [& Colb.] scribitur, *qui animi asperitate*; quam scripturam in Augustana etiam Editione reperi. *Idem.*

d *Heliodorum fatorum per genituras interpretem.*] Eumdem infra Mathematicum appellat. Hi etiam Genethliaci dicebantur, ut in lib. 14. cap. 1. Agellii legitur; Græcis *γενεθλιαλόγοι*, & *γενεσιαλόγοι*. Sic enim Artemidorus in lib. 2. cap. 74. *περὶ δὲ μαθηματικῶν τῶν γενεσιαλόγων*: & Origenes contra Celsum, ni fallor. Unde in capite 60. Concilii in Trullo pro *τὴν τύχην καὶ εἱμαρμένην καὶ γενεαλογίαν*, scribendum videtur *γενεσιαλογίαν*. Cicero, Vitruvius, & plerique antiquiorum Chaldæos vocabant, eo quòd hæc prædictionum ratio à Chaldæis primum inventa sit. Quamquam alii AEgyptios auctores faciunt, ut Arnobius in lib. 2. *Quando siderum motus, aut ratio cœpta est Genethliaca sciri? non post Theutatem AEgyptium, &c.* cui opinioni favere videtur Marcellinus noster in fine lib. 22. quum ait de AEgyptiis: *Super his scientiam callent quæ fatorum vias ostendit.* De iisdem Genethliacis sentit etiam in lib. 30. cap. IV. *Hi velut fata natalicia præmonstrantes, &c.* Contra hujus scientiæ vanitatem disputat Favorinus apud Agellium in lib. 14. & Cicero in 2. de Divin. cujus hæc verba sunt inprimis notanda: *Quàm multa ego Pompeio, quàm multa Crasso, quàm multa huic ipsi Cæsari à Chaldæis dicta memini, neminem eorum nisi domi, nisi cum claritate esse moriturum? ut mihi permirum videatur, quemquam exstare qui etiamnum credat iis, quorum prædicta videat re & eventis refelli.* Idem.

e *Prætor. judicio tradidit Præfecturæ,*] Modesti scilicet Præfecti Prætorio. Nam ut scribit Zosimus in 4. cùm Palatini illi, veneficii accusati, à Fortunatiano tormentis subditi, multos conscios nominassent: res cognitioni Modesti præf. mandata est, eo quòd personæ exhibendæ erant, jurisdictioni Comitis Privatarum haudquaquam obnoxiæ. *Idem.*

jam præstructa, nisi prospectum fuerit, universa confundent. Jussúsque docere fidenter quæ norat, rudentem explicuit immensum: adfirmans [f] Fidustium Præsidialem, & cum Irenæo Pergamium nomen imperaturi post Valentem detestandis præsagiis didicisse secretim. Et correptus Fidustius ilico, (namque aderat fortè) occultéque inductus, viso indice, nulla infitiatione obumbrare jam publicata conatus, rei totius calamitosum aperit textum: absolutè confessus se cum Hilario & Patricio vaticinandi peritis, quorum Hilarius militaverat in palatio, de imperio consuluisse futuro: motásque secretis artibus sortes & nuncupationem Principis optimi, & ipsis consultoribus luctuosos exitus prædixisse. Atque cunctantibus quisnam ea tempestate omnibus vigore animi antistaret, visus est aliis excellere Theodorus, secundum inter Notarios adeptus jam gradum. Et erat revera ita ut opinati sunt. Namque [g] antiquitus claro genere in Galliis natus, & liberaliter educatus à primis pueritiæ rudimentis, modestiá, prudentiâ, humanitate, gratiâ, litteris ornatissimus, [h] semper officio locóque quem retinebat superior videbatur, altis humilibúsque juxtà acceptus. Solúsque pæne omnium erat, cujus linguam non infrenem sed dispicientem quæ loqueretur, nullius claudebat periculi metus. His addebat idem Fidustius, excarnificatus jam ad interitum, omnia quæ prædixit, se indicante Theodorum [i] per Eucærium didicisse, virum præstabili scientiâ litterarum, abundéque honoratum: Asiam quippe paullo antè rexerat pro Præfectis. Quo in custodia condito, gestorúmque volumine Imperatori recitato de more, prodigiosa feritas in modum ardentissimæ facis fusiùs vagabatur, elata

f *Fidustium Præsidialem.*] Id est Præsidatu functum, ut ad lib. 22. notavi. Hujus autem Fidustii meminit Libanius in vita sua p. 56. εὗρον ἕτερον λόχον, Φιδούστιόν τε καὶ οὓς ἐκεῖνος ἐπανέστησε τῷ σκήπτρῳ, &c. Irenæum quoque & Pergamium ejus factionis conscios ibidem Libanius commemorat: quos cùm interrogasset Valens num & Libanius particeps foret, illi ignarum & insontem esse Libanium confessi sunt, tametsi Pergamius Libanio esset infensus. * De hoc eodem Pergamio loquitur in Epistola 101. ad Aristophanem Corinthium in libro 4. Epist. * *Vales.*

g *Antiquitus claro genere in Galliis natus.*] Elogium Theodori habes etiam apud Chrysostomum in Epistola ad juniorem viduam. Sed eum in Sicilia natum esse Chrysostomus affirmat his verbis. quæ quoniam adhuc à nemine observata sunt, hîc præteriri non debent. Θεόδωρον ἴσως ἀκούεις τὸν ἀπὸ Σικελίας· καὶ γὰρ τῶν σφόδρα ἐπισήμων ἐτύγχανεν ὤν. οὗτος καὶ κάλλει καὶ μεγέθει σώματος καὶ παῤῥησίᾳ τῇ πρὸς τὸν βασιλέα πάντων κρατῶν, καὶ δυνάμενος ὅσα τῶν ἔνδον στρεφομένων οὐδείς, οὐκ ἤνεγκε τὴν εὐπραγίαν πράως ἐκείνην· ἀλλ' ἐπιβουλεύσας βασιλεῖ καὶ ἄλλοις, αὐτὸς μὲν ἀπετμήθη, ἡ δὲ τούτου γυνὴ πάντων ἄφνω γυμνωθεῖσα τῶν αὐτῆς, καὶ τῆς ἐλευθερίας ἐκπεσοῦσα, ταῖς ταμειακαῖς ἐρίθοις ἐγκατελέγετο. *Theodorum fortè audisti illum è Sicilia oriundum: fuit enim vir in primis illustris. Hic cùm & formæ dignitate, & proceritate corporis, & erga Principem ipsum libertate omnes superaret, tantumque posset quantum in palatio nemo, felicitatem suam moderatè non tulit: sed insidias Principi struens cùm deprehensus esset, ipse quidem pœnas capite dedit: uxor autem ipsius subitò bonis omnibus & ipsa quoque libertate spoliata, inter cellarias ancillas relata est.* Igitur Theodorus natus quidem erat in Sicilia: sed ejus origo erat ex Gallia teste Marcellino. Et sic conciliandus est cum Marcellino Chrysostomus. Eadem ratione originem à patria separari videas passim in Historia Augustorum. Nec aliter conciliare soleo Aurelium Victorem cum Victoris Epitome: ex quibus alter Nervam Cretensem vocat, altera Narniensem. Nulla enim est dissensio, si intelligamus Nervam Narniæ quidem genitum, origine autem Cretensem fuisse. *Idem.*

h *Semper officio, locoque quem ret. superior videbatur*] Eodem planè modo Valentinianum laudat Socrates in principio libri 4. ἦν δὲ καὶ μεγαλόψυχος ὁ ἀνήρ, καὶ ἀεὶ τῆς παρούσης τύχης μείζων ἐφαίνετο: * & Gregorius Naz. de Cæsario fratre loquens in Orat. 10. pag. 166. * *Idem.*

i *Per Euserium.*] Scribendum puto *Eucærium*, quod nomen originem Græcam habet εὐκαίριος: sic *Eucærus* quidam Alexandrinus memoratur à Tacito in lib. 14. *Idem.*

turpi adulatione multorum, maximéque [k] Præfecti Prætorio tunc Modesti. Qui dum formidine successoris agitaretur in dies, obumbratis blanditiarum [3] concinnitatibus cavillando Valentem subrusticum hominem sibi variè commulcebat, horridula ejus verba & rudia flosculos Tullianos appellans, & ad extollendam ejus vanitiem sidera quoque, si jussisset, exhiberi posse promittens. Igitur & Theodorus à Constantinopoli, quam ex negotio familiari petierat, rapi celeri jubetur effectu: & dum ille reducitur, ex præjudiciis variis quæ diebus exercebantur & noctibus, plures à disjunctissimis regionibus trahebantur, dignitatibus & nobilitate conspicui. Cúmque nec carceres publici jam distenti inclusorum jam catervas, nec privata domicilia sustinerent constipatione vaporata confertas: quoniam vinculis maxima pars eorum attinebatur, & suam & proximi cujusque vicem omnes horrebant. Advenit aliquando tamen ipse quoque Theodorus, præmortuus & atratus: quo in devia territorii parte abscondito, paratis omnibus quæ indagines futuræ poscebant, internarum cladum litui jam sonabant. Et quia fallere non minùs videtur qui gesta præterit sciens, quàm ille qui numquam facta fingit: non abnuimus, (neque enim ambigitur) salutem Valentis & antea sæpius per occultas coïtiones, & tunc in extrema demersam: ferrúmque ad jugulum ejus propè adactum a militaribus, fato reflectente depulsum, quem lacrimosis in Thracia discriminibus destinarat. Namque & in nemoroso quodam inter Antiochiam & Seleuciam loco leni quiete post meridiem consopitus, à Sallustio tunc Scutario, & sæpe aliàs [4] appetitus insidiantibus multis, vitæ terminis à primigenio ortu adscriptis ausa immania frenantibus evadebat. [l] Ut sub Principibus Commodo & Severo [5] nonnumquam accidebat, quorum summa vi salus crebrò oppugnabatur: adeo ut post intestina pericula multa & varia, alter in amphitheatrali cavea, cùm adfuturus spectaculis introïret, [m] à [6] Quintiano Senatore illicitæ cupidinis homine ad debi-

3 *Ms.* concinnantibus. 4 *Ms.* appetenter. 5 *Ms.* nonnunquam acceptum accidebat tam octavianum ex Proconś. quorum. 6 *Ms.* Quintiniano.

---

k *Præfecti Præt. tunc Modesti.*] Is Auxonio Præfecto Præt. successerat ex anno Dom. 371. Gratiano II. & Probo Coss. Nam Auxonius sub initium hujus anni, aut sub alterius exitum decesserat, ut docet lex. 2. Cod. Theod. de patrociniis vicorum. Zosimus in lib. 4. τελευτήσαντος γὰρ τοῦ τῆς αὐλῆς ὑπάρχου (Auxonium intelligit) Μοδέστῳ ταύτην παραδίδωσι τὴν ἀρχήν. Ex his patet graviter halucinatum esse Scaligerum, qui in lib. 2. Auson. Lectionum cap. 17. affirmat Auxonium in Codice Th. vitiosè perscribi, & Ausonium emendandum esse. Atqui Auxonius is de quo dixi, anno Dom. circiter 371. abiit è vita: Ausonius autem diu post hunc annum & Consul & Præfectus fuit. Adde quòd Auxonius Præf. Præt. Orientis fuit sub Valente, cùm Ausonius Præfectus fuerit Præt. per Gallias sub Gratiano. Ceterùm Modestus huic judicio quod narrat Marcellinus, à Valente præfectus est: & cùm sedulam operam in hac quæstione navasset, Consulatum insequenti anno præmii loco accepit. * Hunc porrò Modestum intelligit Gregorius Nazianzenus in Oratione funebri de laudibus Basilii Magni, ut testatur etiam Theodorus: quem quidem Arianum fuisse, utpote ab Arianis baptizatum, Gregorius refert, & variis blanditiarum artibus Valentem sibi conciliando, Præfecturam Prætorianam diutius retinuisse. Idque de ipso Marcellinus noster commemorat cùm heic, tum in libro 30. *Idem.*

l *Ut sub Principibus Commodo & Severo nonnumquam accidebat*] Vide Herodian. lib. I. & III. Xiphilinum ex Dione, Lamprid. in Commod. * Tertullian. Apologet. cap. 35. *Lindenbr,*

m *A Quintiano Senatore.*] Sic eum Herodianus nominat, quem ubique sequitur Marcellinus noster, ut rectè Casaubonus notavit. At Xiphilinus in Commodo, & Lampridius Claudium Pompeianum vocant, itidem-

litatem pæne pugione vulneraretur: alter inopinabili impetu, tempore ætatis extremo, à Saturnino Centurione consilio Plautiani Præfecti in cubiculo jacens confoderetur, ni tulisset suppetias filius adolescens. Quocirca etiam Valens erat veniâ dignus, vitam quam ereptum ire perfidi properabant, omni cautela defendens. Sed inexpiabile illud erat, quòd regaliter turgidus, pari eodémque jure, nihil inter se distantibus meritis, [n] nocentes innocentésque maligna insectatione volucriter perurgebat: ut dum adhuc dubitaretur de crimine, Imperatore non dubitante de pœna, damnatos se quidam priùs discerent quàm suspectos. Adolescebat autem obstinatum ejus propositum admovente stimulos avaritia, & sua & eorum qui tunc in regia versabantur: novos hiatus aperientium, & si qua humanitatis fuisset mentio rara, hanc appellantium tarditatem: qui cruentis adulationibus institutum hominis, [o] mortem in acie linguæ portantis, ad partem pessimam depravantes, omnia turbine intempestivo perflabant, eversum ire funditus domus opulentissimas festinantes. Erat enim expositus accessu insidiantium & reclusus, vitio gemino perniciosè implicitus: quòd intoleranter irascebatur tunc magis cùm eum puderet irasci: & quæ facilitate privati opertis susurris audierat, an vera essent excutere tumore Principis superfidens, pro veris accipiebat & certis. Inde factum est ut clementiæ specie penatibus multi protruderentur insontes, præceps in exsilium acti: quorum in ærario bona coacta [p] & ipse ad quæstus proprios redigebat, ut damnati cibo precario victitarent, angustiis formidandæ paupertatis adtriti: cujus

que Zonaras: Sed nôn dubito, quin corrupti sint in hac parte Dionis codices, & Lampridium, & Zonaram, & & Xiphilinum in errorem induxerint. Etenim Pompeianus Commodi manus evasisse dicitur ab ipso Dione in lib. 72 & Pertinaci quóque superstes fuisse in lib. 73. & apud Capitolinum in Pertinace: vitâ quoque & moribus sanctissimus, planéque Commodi dissimilis fuisse proditur ab iisdem. Itaque certum habeo, apud Xiphilinum pro his verbis, Κλαύδιος πομπηϊανὸς ἐπεβούλευσε, scribendum fuisse, Κουαδράτος ἐπεβούλευσε, quod ex sequentibus liquidò confirmatur. Subjicit enim Xiphilinus eum cum Lucilla stupri consuetudinem habuisse, eique Lucillæ filiam desponsam: eumdem ob lasciviam Commodo carum fuisse, quocum ludere & vagari solebat. Quæ omnia in Pompeiani quidem gravitatem non cadunt: Quadrato verò optimè conveniunt, ut docet Herodianus in lib. 1. *Vales.*

n *Nocentes innocentésque maligna insect.*] Idem scribit Libanius in vita sua, pag. 56. καὶ ἐχώρει μὲν διὰ τῶν ἠδικηκότων ὁ βασιλεὺς τὴν ἀρχήν· προσετίθετο δέ τις καὶ τῶν οὐδὲν τοιοῦτον ἐπισταμένων. μάντις δὲ ἅπας ἐχθρὸς καὶ ὅτῳ τι ἐδέησε τῆς τέχνης διδάξασθαι περὶ τῶν ἰδίων. *Et Imperator principio quidem nocentes supplicio afficiebat: postea verò quidam involuti sunt, qui nihil tale norant omnésque vates, & qui vatum operâ in privatis suis negotiis usi fuerant, hostes publici habebantur.* Quibus consentanea scribit Sozomenus in lib. 6. cap. 35. *Idem.*

o *Mortem in acie linguæ portantis.*] Aut addendum aut tacitè subaudiendum est hoc modo, *mortem & vitam in acie linguæ port.* Alioquin quomodo intelligas quæ sequuntur, *ad partem pessimam depravantes*? ad mortem scilicet. Hæc autem explicatio confirmatur ex libro 18. cap. 3. ubi Aristoteles Callisthenem crebrò monuisse dicitur, ut quàm rarissimè & jucundissimè loqueretur apud hominem *vitæ potestatem & necis in acie linguæ portantem.* Vales. Vix opiner justam aut comparationem aut ex ea argumentationem esse. Nunc enim non vitam quoque, sed unam mortem ab Valente in acie linguæ portatam dicit, respiciens ad solam & præcipuam Principis ejus sævitiam & voces condemnando adsuetas. Quæ ut pronuntiarentur, quum ab animi propensione deberent proficisci, ab adulatoribus indoles (sic vocat *institutum*) & mos fere in naturam mutatus *in pessimam*, hoc est condemnando & occidendo indulgentem *partem*, non meliorem & lenem corrumpebatur. *Gron.*

p *Et ipse ad quæstus proprios redigebat.*] Fœdam Valentis avaritiam hîc & passim omnibus paginis insectatur: qui damnatorum bona non solùm fisco vindicabat, sed etiam in proprios usus vertebat: cùm modestiores Principes aut proximis ea relinquere solerent, aut petitoribus concedere, aut in ærarium publicum ad usus publicos referre. Sic Hadrianus teste Spar-

metu vel in mare nos ire præcipites, q suadet Theognis Poëta vetus & prudens. Quæ etiamsi recta fuisse concesserit quisquam, erat tamen ipsa nimietas odiosa. Unde animadversum est rectè hoc definitum: nullam esse crudeliorem sententiam eâ, quæ est cùm parcere videtur asperior, Igitur cum Præfecto Prætorio Summatibus quæsitis in unum, quibus cognitiones commissæ sunt, intenduntur eculei, r expediuntur pondera plumbea, cum fidiculis & verberibus: resultabant omnia truculentæ vocis horroribus, inter catenarum sonitus, Tene, Claude, 7 Comprime, Abde, ministris officiorum tristium clamitantibus. Et quoniam addici post cruciabiles pœnas vidimus multos, ut in tenebrosis rebus confusione cuncta miscente: summatim quia nos penitissima gestorum memoria fugit, quæ recolere possumus expeditiùs absolvemus. Primo introvocatu post interrogatiunculas leves Pergamius, à Palladio ut dictum est proditus, quædam imprecationibus præscisse nefariis: sicut erat impendio eloquentior, & in verba periculosa projectus, inter ambigentes judices quid priùs quæri debeat quidve posteriùs, dicere audacter exorsus, multa hominum millia quasi conscienciorum 8 sine fine strependo fundebat, modó non ab extremo Atlante magnorum criminum arguendos poscens aliquos exhiberi. Quo ut consarcinante nimis ardua, morte multato, aliísque gregatim post illum occisis, ad ipsius Theodori causam quasi ad Olympici certaminis pulverem pervenitur. Eodem die inter complura alia hoc quoque evenerat triste: quòd Salia thesaurorum paullo antè per Thracias Comes, cùm de vinculis educitur audiendus, & calceo inserit pedem, quasi ruinâ incidentis immensi terroris repentè perculsus, animam inter retinentium manus efflavit. Constituto itaque judicio, & cognitoribus præscripta ostentantibus legum, sed ex voluntate dominantis moderantibus momenta causarum, horror pervaserat universos. Totus enim devius ab æquitate dilapsus, jamque eruditior ad lædendum, in modum arenariæ feræ, s si admotus quisquam fabricæ diffugisset, ad ultimam rabiem sæviebat. Inducti itaque t Patricius & Hilarius, ordinémque replicare jussi gestorum,

7 Al. *Comple.* 8 *Ms.* sine strepitu. 9 *Ms. cortinubas .... pensilem.*

tiano, *damnatorum bona in fiscum privatum redigi vetuit, omni summa in ærarium publicum Pop. Rom. receptâ.* Et Severus bona Albinianorum proscripsit, atque in ærarium publicum retulit, ut ait Capitolinus in Albino. Vide titulum in Codice Th. de bonis proscriptorum. *Vales.*

q *Suadet Theognis poëta*] Cujus locus hic est.

Ανδρ' ἀγαθὸν πενίη πάντων δάμνησι μάλιστα
Καὶ γήρως πολιοῦ, Κύρνε, καὶ ἠπιάλου
Ην δὴ χρὴ φεύγοντα καὶ ἐς μεγακήτεα πόντον
Ρίπτειν, καὶ πετρῶν, Κύρνε, κατ' ἠλιβάτων. *Lindenbr.*

r *Expediuntur pondera plumbea*] Imp. Constantinus L. 2. C. de exactor. *Plumbatarumque verbera aut pondera, aliaque ab insolentia judicum reperta supplicia.* Idem.

s *Si admotus quisquam fabricæ diffugisset.*] Per fabricam videtur intelligere murum qui podium ab arena distinguebat: de quo vide Lipsium in cap. 12. de Amphitheatro: vel sanè cancellosos postes quibus admoti bestiarii subita conversione ferarum impetus eludebant, ut refert Cassiodorus in lib. 5. epist. 42. *Vales.*

t *Patricius & Hilarius.*] Patricius è Lydia, Hilarius ex Phrygia erat oriundus teste Zosimo. Utriusque elogium habes apud Suidam ex Eunapii Historia, ni fallor: *Ἰλάριος ὁ ἐκ Φρυγίας ἐπὶ Ἰοβιανοῦ βασιλέως Ῥωμαίων κατὰ παιδείαν μὲν ἦν ἀνὴρ οὐ γνώριμος· κοινωνεῖν δὲ αὐτῷ θεὸς ἐδόκει τῆς τοῦ μέλλοντος προγνώσεως· ὥστε ἦν μάντις ἄριστος.* De Patricio verò hæc habet: *Πατρίκιος· οὗτος ἤκμασεν ἐπὶ Ἰοβιανοῦ βασιλέως· ἦν δὲ ἐκ Λυδίας· ὃς τῆς ἀπὸ τῶν φαινομένων ἢ παρατρεχόντων σημείων τεκμάρσεως ἀκριβὴς ἦν ἐξεταστής.* Sed utrobique ἐπὶ Οὐάλεντος scribendum existimo. *Idem.*

cùm inter exordia variarent, fodicatis lateribus, inlato tripode quo utebantur, adacti ad summas angustias, aperiunt negotii fidem ab ipsis exordiis replicatam. Et prior Hilarius, [v] *Construximus*, inquit, *magnifici judices, ad cortinæ similitudinem Delphicæ diris auspiciis de laureis virgulis infaustam hanc mensulam quam videtis: & imprecationibus carminum secretorum, choragiisque multis ac diuturnis ritualiter consecratam movimus tandem: movendi autem, quoties super rebus arcanis consulebatur, erat institutio talis. Collocabatur in medio domûs emaculatæ odoribus Arabicis undique,* [x] *lance rotunda purè superposita, ex diversis metallicis materiis fabrefacta: cujus in ambitu rotunditatis extremo elementorum viginti quatuor scriptiles formæ incisæ peritè, disjungebantur* [y] *spatiis examinatè dimensis. Hac linteis quidam indumentis amictus, calciatusque itidem linteis soccis,* [z] *torulo capiti circumflexo, verbenas felicis arboris gestans, litato conceptis carminibus numine præscitionum auctore, cærimoniali scientia* [a] *superstitit:* 9 *cortinulis* [b] *pensilem anulum librans* [c] *sartum ex Carpathio filo perquàm levi, mysticis*

9 Ms. *cortinulas .... pensilem.*

---

v *Construximus, inquit, magnifici judices*] Vid. Zosimus lib. IV. Socrates lib. IV. cap. 15. Niceph. Callist. lib XI. cap. 45. Georg. Cedren. pag. 257. * Hæc erat τραπεζομαντικὴ, de qua videndus Tertullianus in Apologetici cap. 23. * *Lindenbr.*

x *Lance rotunda pure superposita.*] Sic etiam tripodi Delphico superposita lanx erat, quæ Græcè dicitur κύκλος seu ὅλμος. Pollux in lib. X. cap. 23. τοῦ δελφικοῦ τρίποδος, inquit ἐπίθημα κύκλος καὶ ὅλμος. De hoc disco Artemidorus in lib. 5. ἔδοξέ τις ἐπὶ κύκλῳ τρίποδος διαπλεῖν πέλαγος μέγα. Vales.

y *Spatiis examinatæ dimensis*] Magis placet Basiliensis Editionis scriptura, *examinate dimensis.* Idem.

z *Torulo capite circumflexo.*] In Regio codice, * & Tolos. * superscriptum est *capiti*: quam scripturam equidem vulgatæ prætulerim. Est autem torulus tum hîc, tum in lib. XVI. fascia seu vitta. *Idem.*

a *Superstitit cortinulas.*] Hunc locum ex fide & auctoritate non modò Regii codicis, sed etiam Editionis Augustanæ distinxi & emendavi. Id tantùm mihi licere volui, quod cùm in exemplari Regio * & Tolos. * scriptum esset *cortinules ..... pensilem, &c.* in Editione autem Augustana *cortinales...... pensilem*, sic emendare ausus sum: *Cortinulis pensilem anulum librans.* Sunt autem cortinulæ vela, ut apud D. Ambrosium in Ep. 33. *Suggestum est mihi cortinas regias esse collectas.* In Epist. 32. ad Marcellinam sororem vela Regia pro eodem dixerat. Apparet igitur longè diversa significatione cortinulas hîc sumi, ac suprà cortina sumitur. Nam cortina Delphica in eo loco nil aliud erat quàm tripus. At cortinulæ nunc sunt vela, ex quibus anulus magicis carminibus consecratus dependet. *Idem.* Quum hæc ita videantur persanata, cur ab Hadriano relinquitur tantum vacui spatii, quasi mancus esset locus, qui in libris scriptis jure hiat, librariis sententiam non adsequentibus? Utique nec Henricus nec Lindebrogius indulserunt huic vastitati. Sed unde has cortinulas hausit vel Henricus vel Ammianus ex hujus arbitrio? idque in tanta vicinitate primitivi *cortinæ* longe alia significatione? sed & hoc detur. Quis vero concipiat *anulum cortinulis* talibus *pensilem*? at nos videmus ejusmodi cortinulas anulo vel magis anulis pensiles. Opiner fuisse aliud genus ligamenti flexilis & non sic ampli, ut supponitur latitudo cortinularum, instar & in speciem funiculorum, quod ille superstitens nunc levando, nunc demittendo, faceret recellere anulum. Nec video propius vel integrius, quam si legatur *superstitit, corticulis pensilem anulum librans, sartum &c.* Neque enim potest requiri amplius; ideo puncta vitium denotantia abegi. *Gron.*

b *Pensilem anulum librans arctum*] Hic anulus de genere illorum fuit, quos magicos sive physicos, aut φαρμακίτας καὶ γεγοητευμένους vocant: quales fuere illi, quos Execestus Phocensium tyrannus habuit, quorum strepitu de rebus suis admoneri solitus fuit, quemadmodum ex Aristotele scribit Clem. Alexandr. Stromat. lib. I. Ἐξήκεστός τε ὁ Φωκέων τύραννος δύο δακτυλίους φορῶν γεγοητευμένους, τῷ ψόφῳ τῷ πρὸς ἀλλήλους διεσθάνετο τοὺς καιροὺς τῶν πράξεων. ἀπέθανεν δ' ὅμως δολοφονηθεὶς, καίτοι προσημήναντος τοῦ ψόφου, ὥς φησιν Ἀριστοτέλης ἐν τῇ Φωκέων πολιτείᾳ. Hujus generis fuerunt Jarchæ Indorum sapientissimi Principis anuli VII, Apollonio Tyaneo dono dati, apud Philostrat. lib. III. Item Eleasari Judæi apud Josephum, & Gygis apud Herodot. lib. I. Platon. de Repub. 2. Cicer. Officior. lib. III. Plin. lib. XXXIII. cap. I. Mira de hisce anulis narrat Lucianus in Navigio: Ἐγὼ δὲ βούλομαι τὸν Ἑρμῆν ἐντυχόντα μοι δοῦναι τινας δακτυλίους τοιούτους τὴν δύναμιν, ἕνα μὲν, ὥς τε ἀεὶ ἐρρῶσθαι καὶ ὑγιαίνειν τὸ σῶμα, καὶ ἄτρωτον εἶναι, καὶ ἀπαθῆ, ἕτερον δὲ, ὡς μὴ ὁρᾶσθαι τὸν περιθέμενον, οἷος ἦν ὁ τοῦ Γύγου. τὸν δὲ ἵνα, ὡς ἰ-

disciplinis initiatum: qui per intervalla distincta retinentibus singulis litteris incidens saltuatim, heroos efficit versus interrogationibus consonos, ad numeros & modos plenè conclusos: quales leguntur Pythici, vel [d] [e] *ex oraculis editi Branchidarum. Ibi tum quærentibus nobis, qui præsenti succedet imperio, quoniam omni parte expolitus fore memorabatur, & adsiliens anulus* [f] *duas perstrinxerat syllabas* ΘΕΟ *cum adjectione litteræ postrema, exclamavit præsentium quidam, Theodorum præscribente fatali necessitate portendi. Nec ultrà super negotio est exploratum: satis enim apud nos constabat, hunc esse qui poscebatur.* Cúmque totius rei notitiam ita signatè sub oculis judicum subjecisset, adjecit benivolè, id Theodorum penitus ignorare. Post hæc interrogati, an ex fide sortium quas agitabant, ea præscierint quæ sustinerent: versus illos notissimos edidere, clarè pronuntiantes capitalem eis hanc operam scrutandi sublimiora citò futuram: nihilominus tamen ipsis quoque cum cognitoribus Principi cædes incendiáque flatantes furias imminere: quorum tres ponere sufficiet ultimos:

[1] [g] Οὐ μὰν νηποινί γε σὸν ἔοσεται αἷμα, καὶ αὐτοὺς

1 *Ms.* ΟΥΜaΝaΙ ΗΠΟΙΝΙ ΓΕΓΟΝΕϹϹΕΤaΙΜΜΚaΙ aΥΤΟΙϹ ΠΕΙΦωΝΗΒaΡΥΜΗΝΙϹ ΕΦΟΠaΗϹΕΙΚaΚΟΝΟΙΤΟΝ ΕΝ ΠΕdΙΟΙϹΙΜΜaΝΤΟϹaΙ ΛΕΟΜΕΝΟ ΚaΡ·

χρύσειν ὑπὲρ ἄνδρας μυρίυς, καὶ ὅ, ἢν ἂν ἄχθος ἅμα μυρίοι κινῆσαι μόλις δυνάιντο, τῦτό με ῥᾳδίως μόνον ἀνατίθεσθαι. ἔτι δὲ καὶ πέτεσθαι, πολὺ ἀπὸ τῆς γῆς ἀρθέντα, καὶ πρὸς τῦτό μοι εἶναι δακτύλιόν τινα, καὶ μὴν καὶ ἐς ὕπνον καταστᾶν, ὁπόσυς ἂν ἐθέλω. καὶ ἅπασαν θύραν προσιόντι μοι ἀνοίγεσθαι, χαλωμένυ τῦ κλείθρυ, καὶ τῦ μοχλῦ ἀφαιρυμένυ. ταῦτα ἀμφότερα εἰς δακτύλιος δυνάσθω, *& quæ sequuntur.* De his porro anulis, qui geniis malis pellendis sunt, exstat locus apud eumdem Lucian. in Philopseud. & eorum qui morbis averruncandis, crebra mentio apud Alexandrum Trallian. lib. 9. Marcellum Empir. cap. 29. Scholiasten Aristophan. Suidam, Isidorum. *Lindenbr.*

c *Arctum ex carpathio filo.*] Editionis Augustanæ scripturam quis non præferat, *anulum librans farctum ex carpathio filo.* Quin etiam pro *carpathio* pæne adducor ut credam à Marcellino scriptum esse *carbasio*, id est lineo. Ceterùm de his anulis magicis quos φυσικοὺς & τετελεσμένους vocat Scholiastes Aristophanis in Plutum, copiosè agit Lindenbrogius ad hunc locum. Talis fuit anulus ille Persinæ Reginæ apud Heliodorum in lib. 4. cujus virute ac præsidio Chariclea flammas evadit; apud eumdem in lib. 8. Eorum anulorum vis omnis erat in pala quæ litteris quibusdam sacris insignita, & magicis consecrationibus initiata erat: gemma quoque similiter consecrata includi solebat ut, apud Heliodorum Pantarba. *Vales.*

d *Ex oraculis editi Branchidarum.*] Photius in Biblioth. ex Cononis λγ. Lutat. Statii Scholiast. ex Varrone, lib. 3. & lib. 8. *Lindenbr.*

e *Ex oraculis editi Branchidarum.*] Branchidæ locus erat in agro Milesio supra Panormum portum; celebris Apollinis oraculo, quem Jones & AEoles olim consulere solebant, ut scribit Herodotus in 1. Postea is locus Didymi dictus teste Pomponio Mela in lib. 1. cap. 17. Branchidæ autem dicti sunt à Brancho Apollinis amasio, qui primus oraculi Apollinis Didymæi antistes fuit, ut ait Strabo in lib. 9. Conon in narratione 38. & 44. Evangelum ei successisse prodit. Ac Branchidæ quidem propriè sunt successores veteris illius Branchi: eadem ratione quâ Jamidæ, Telliadæ, Clytidæ dicti sunt olim familiæ vatum in Græcia, de quibus Herodotus & Pausanias scribunt. Postea verò Branchidæ nomen loco dedere. *Vales.*

f *Duas perstrinxerat syllabas cum adjectione.*] Cùm in codice Regio * & in Tolos * & in Editione August. scriptum reperissem, *perstr. syllabas & cum adject.* statim conjicere cœpi sic à Marcellino relictum fuisse: *Et assiliens anulus duas perstrinxerat syllabas* θεο *cum adjectione litteræ postrema* (scilicet δ) *&c.* Certè quin hic locus ita intelligi debeat, dubium non est. Ceterùm à Marcellini nostri narratione dissentiunt Zonaras ac Cedrenus. Neque enim ope anuli consecrati, sed per ἀλεκτρυομαντείαν nomen imperaturi post Valentem quæsitum esse memorant. Ea autem divinatio erat hujusmodi, ut aiunt: litteræ 24. pulveri erant inscriptæ: singulis granum tritici vel ordei imponebatur. Tum recitatis quibusdam magicis carminibus gallus gallinaceus dimittebatur: & ii quibus id curæ erat, sollicitè attendebant quibus è litteris grana colligeret. Eæ litteræ inter se junctæ id quod quæsitum fuerit prædicere creduntur. Hæc Zonaras & Cedrenus. At Socrates in lib. 4. necromantiâ usos esse tum maleficos in quærendo Valentis successore narrat. Sed Sozomenus in lib. 6. cap. 35. cum Scriptore nostro consentit. *Idem.*

g ΟΥ ΜΗΝ.] Scribe οὐ μὰν ἀτίμητον, &c. quem-

Τισιφόνη βαρύμηνις ἐφοπλίσσει κακὸν οἶτον
Ἐν πεδίοισι Μίμαντος [h] αἶψα κομόωσα κάρ.

Quibus lectis, unguibus malè mulcati separantur exanimes. Postea ut cogitati sceleris officina pateret apertè, Honoratorum inducitur globus, vertices ipsos continens rerum. Cúmque nihil præter se quisque cernens, ruinam suam impelleret super alium, permissu quæsitorum cœptans dicere Theodorus, primò in precem venialem prostratus, dein artiùs respondere compulsus, ostendit se cognita per Euserium, ne ad Imperatorem referret ut conatus est aliquoties, ab eo prohibitum, asserente non appetitu regni occupandi illicito, sed ratione quadam indeclinabilis fati id quod sperabatur ultro venturum. Deinde hæc eadem Euserio sub cruenta quæstione confesso; confutabant Theodorum litteræ suæ, per ambages obliquas ad Hilarium scriptæ: quibus spe jam firma concepta ex vatibus, de re non cunctabatur, sed tempus patrandæ cupidinis quæritabat. Quibus post hæc cognita sequestratis, [i] Eutropius Asiam Proconsulari tunc obtinens potestate, ut factionis conscius arcessitus in crimen, abscessit innocuus, [k] Pasiphilo eximente philosopho, qui ut eum mendacio injusto perverteret crudeliter tortus, de statu robustæ mentis non potuit deturbari. His accessit philosophus [l] Simonides, adulescens ille quidem, verùm nostrâ memoriâ severissimus. Qui cùm audisse negotium per Fidustium

admodum in Mſ. Flor. & Aug. Editione legitur: & ita apud Homerum occurrit aliquoties. Potest etiam legi οὐ μὴν, ut Apollonius Rhodius ponit pro οὐ μὰν, teste Scholiaste. * Pro ἀτίμητον in codice Mar. Accursii legitur νηποινί: & sic ferè in codice Florentino. Quare non dubito, quin hæc scriptura præferenda sit vulgari lectioni, cujus auctor fuit Gelenius. νηποινὶ autem Græcè idem est quod impune: ut docent Hesychius & Suidas.* In secundo versu Mſ. Flor. & Augustana Editio habet, ἐφοπλίσσει κακὸν οἶτον. legerem ἐφώπλισεν, nisi syllaba repugnaret. *Valesius.* Caput solum cur tangat, postrema quæ summam fati continent, relinquat, vix dixerim; nec de mſſ. nec de sententia sua quidquam proferens. An causa fuit, ut potius differret lectorem ad libri XXXI. caput 14? Ibi sane & de Mſ. Regio audimus, & ipsum ita hæc tractantem, ut magis voluerit ostendere Homerum sibi lectum, quam ex veteri scriptura restitutum Ammianum cupere. Pater Lindenbrogianæ editioni adscripsit geminam conjecturam ἀνθῶς κομόωσα γάρ, vel Οὐδ᾽ ἄλως κομόωσα γάρ. Sed attendens scripturam exemplaris Regii & Colbertini alterutrum collegi adhibendum, vel ἄνα λιλαιόμενος κάρ Principem appetens & arripiens fatum, vel ἄνα λιλαιόμενον πῦρ, Principem opperiens & cupiens ignis. In secundo versu ex Mſ. Flor. (cur non additur de Regio aut Colbertino?) & Aug. editione corrigendum ἐφοπλίσει. Hesychius. Ἐφοπλίζει παρασκευάζει, ἑτοιμάζει. *Gron.*

h Αἶψα κομόωσα κάρ] Casaubonus notat in suo codice, legendum. ἀλαλκομένη ζέω κῆρας. *Lindenbr.*

i *Eutropius Asiam Proconſ. obt. potestate.*] De quo Libanius in vita sua, p. 54. ubi de Festo loquitur Asiæ Proconsule: περὶ τούτου μόνος πρὸς μόνον τὸ βάλλοντα εἶπεν, ὡς ἐμὲ τιμαδίως ἐν αὐτῷ καὶ τὸ Εὐτρόπιον ἔχει. * De eodem Eutropio loquitur in libri 4. Epistola 191. ad Themistium, ubi eum Acacii Sophistæ discipulum, & fratris filium fuisse ait, ac nondum quidem Magistratum gessisse, sed brevi esse gesturum. * Eumdem Eutropium memorat Gregorius Nazianzenus in Epist. 137. & magnum Eutropium appellat. In Epistola autem 138. eumdem Proconsulem Asiæ fuisse non obscurè significat his verbis, ἐμοὶ τε πρὸς πᾶσιν οἷς τετίμηκας οὕτω τοιούτοις, ἡνίκα τὸ ὑψηλότατον εἶχες θρόνον ἔχοντα τὸ ἐπίφθονον ἔτι, καὶ τὴν Ἀσίαν περιτυχὼν εἰ μέμνησαι, &c. *Atque ut omnia prætercam beneficia, quibus me affecisti, cùm tu summum Magistratum teneres, qui adhuc invidiam tibi creabat, reperto me in Asia, si memoriâ tenes, &c.* Idem postea Præfectus Præt. fuit anno Dom. 380. & 381. ut ex Codice Theodosiano colligere est. Ac nisi conjecturâ fallor, is ipse est Eutropius vir Cl. qui Breviarium Historiæ Rom. satis eleganti sermone scripsit ad Valentem Aug. *Valeſ.*

k *Pasiphilo.*] Ejusdem nominis fuit is cui Palladius AEmilianus carmen suum de re rustica inscripsit: ad quem directa est lex. 8. Cod. Th. de jurisdictione, Olybrio & Probino Coss. Malè in codice Regio & Aug. Editione legitur *Parsiphilo.* Idem.

l *Simonides.*] Ejus meminit etiam Zosimus in lib. 4. καὶ μετὰ τοῦτον ὁ ἐκ Φρυγίας Ἰλάριος, καὶ Σιμωνίδης ἐπὶ τούτῳ, καὶ Πατρίκιος ὁ Λυδὸς, καὶ ὁ ἐκ Καρίας Ἀνδρόνικος. ἦσαν δὲ οὗτοι πάν-

deferretur, & causam non ex veritate, sed ex unius nutu pensari vidisset, didicisse se dixit prædicta, & commissa pro firmitate animi tacuisse. Queîs omnibus perspicaciter inquisitis, [m] Imperator cognitorum consultationi respondens, sub uno proloquio cunctos jubet occidi: & vix sine animorum horrore funestum spectaculum multitudine innumera [2] contuente, & onerante questibus cælum, (namque singulorum mala omnium esse communia credebantur) ducti universi flebiliter jugulantur præter Simonidem: quem solum sævus ille sententiæ lator, efferatus ob constantiam gravem, jusserat flammis exuri. Qui vitam ut dominam fugitans rabidam, ridens subitas momentorum ruinas, immobilis conflagravit: [n] [o] Peregrinum illum imitatus Protea cognomine, philosophum clarum: qui cùm mundo digredi statuisset, Olympiæ quinquennali certamine sub Græciæ conspectu totius, adscenso rogo quem ipse construxit, flammis absumptus est. Et post hunc diebus secutis omnium ferè ordinum multitudo, quam nominatim recensere est arduum, in plagas calumniarum conjecta, percussorum dexteras fatigavit, tormentis & plumbo & verberibus antè debilitata: sumptúmque est de quibusdam sine spiramento vel mora supplicium, dum quæritur an sumi deberet: & ut pecudum ubique trucidatio cernebatur. Deinde congesti innumeri codices, & acervi voluminum multi sub conspectu judicum concremati sunt, ex domibus eruti variis ut illiciti, ad leniendam cæsorum invidiam: cùm essent plerique liberalium

2 *Ms.* continente.

τις εἰς ἄκρον παιδείας ἐκηλυθότες. *Et post maximum Hilarius è Phrygia, & Simonides post hunc, & Patricius Lydus, & Andronicus è Caria, supplicio affecti sunt: omnes doctrinæ laude præstantes.* * Adde Suidam in Σιμωνίδης. * *Vales.*

m *Imperator cognitorum consultationi respondens.*] *Cùm ex suggestionibus procerum, si dubitatio in litibus oriatur, & sese non idoneos vel sufficientes ad decisionem litis illi existiment, ad nos decurratur.* L. ult. Cod. Theod. de Legibus & Constitutionibus Principum. Ejus rei exempla passim in utroque Codice, & in Plinii Epistolis ad Trajanum, Symmachi ad Valentinianum, &c. Ut ad Legem unicam Codicis, Si quis Imperatoribus maledixerit, notavi. * *Lindenbr.*

n *Peregrinum illum imitatus Protea*] De Peregrino hoc multa Lucianus, qui vitam ejus ferè totam narrat in Peregrino, iterumque in Demonacto; Philostratus de Vitis Sophistar. lib. 2. Athenagoras in Apologet. Tertullianus ad Martyr. cap. 4. Euseb. in Chronic. Olympiad. CCXXXVI A. Gellius lib. * VIII. cap. 3. * lib. XII. cap. XI. Tertulliani verba hæc sunt: *Minus fecerunt Philosophi; Heraclitus qui se bubulo stercore oblitum exussit. Item Empedocles, qui in ignes AEtnæi montis desiluit, & Peregrinus, qui non olim se rogo immisit.* Illustre aliud similis facti exemplum in Calano est, qui toto Alexandri M. exercitu inspectante rogum ardentem adscendit. Tullius de Divinat. lib. 1. AElianus Varior. lib. V. cap. 6. * Vid. Athenæus Dipnos. lib. 13. pag. 427. * *Idem.*

o *Peregrinum imitatus Protea.*] Peregrinus Philosophus Cynicus cognomento Proteus, cùm Herculis mortem æmulari vellet, in conspectu totius Græciæ se in rogum immisit Olympiade 236. cùm proxima antè Olympiade facturum id se pollicitus, ad hoc spectaculum omnibus condixisset. Hujus honorificam mentionem facit Agellius in lib. 8. cap. 3. Maximus Tyrius in Orat. 37. sed Lucianus ejus mortem ac vitam peculiari libello proscripsit. Et Pausanias gravissimus Scriptor, qui iisdem temporibus vixit, hanc de ejusmodi desperatis hominibus sententiam fert in lib. 2. Eliacorum. Cùm enim Timanthem quemdam athletam retulisset, solutis præ senio viribus se in rogum conjecisse, subdit: ὁπόσα δὲ ἤδη τοιαῦτα ἐγένετο ἐν ἀνθρώποις ἢ καὶ ὕστερόν ποτε ἔσται, μανίᾳ μᾶλλον ἢ ἀνδρείᾳ νομίζοιτο ἂν κατά γε ἐμὴν γνώμην. *Quæcumque porrò aut superiori memoria facta sunt, aut deinceps fient ejusmodi, equidem insaniæ potiùs ac furori quàm fortitudini tribuenda esse censeo.* Ceterùm hic Peregrinus natus erat ex opido Hellesponti Pario, teste Luciano: eique mortuo Pariani statuam in foro posuerunt, ex qua oracula reddi dicebantur, ut ait Anaxagoras in legatione pro Christianis. *Vales.*

disciplinarum indices variarum & juris. Neque ita multo pòst [p] Maximus ille philosophus, vir ingenti nomine doctrinarum, cujus ex uberrimis sermonibus ad scientiam copiosus Julianus exstitit Imperator, oraculi suprà dicti versus audisse insimulatus: séque comperisse adsensus, sed reticenda professionis consideratione non effudisse, verùm ultro prædixisse, consultores ipsos suppliciis pœnalibus perituros: [q] Ephesum ad genuinam patriam ductus [3] [r] ibíque capite truncatus, sensit docente periculo postremo, quæsitoris iniquitatem omnibus esse criminibus graviorem. Constrictus etiam Diogenes laqueis impiæ falsitatis, vir nobili prosapia editus, ingenio, facundia forensi, suavitatéque præstans, dudum Bithyniæ rector, ut opimum patrimonium ejus diriperetur, capitali est pœnâ adfectus. Ecce autem Alypius quoque ex Vicario Britanniarum, placiditatis homo jocundæ, post otiosam & [s] repositam vitam (quoniam huc usque injustitia tetenderat manus) in squalore maximo volutatus, ut veneficii reus citatus est cum [t] Hierocle filio, adulescente indolis bonæ, urgente Diogene quodam & vili & solo, omníque laniena excruciato, ut verba placentia Principi, vel potiùs arcessitori loqueretur: quo cum pœnis non sufficerent membra vivo exusto, ipse quoque Alypius post multationem bonorum exsulare præceptus, [v] filium miserabiliter ductum ad mortem, casu quodam prospero revocatum [4] excepit.

3 *Al.* τὸ capite *deest.* 4 *Ms.* excepit.

p *Maximus ille Philosophus*]. Rem omnem fusè narrat Eunapius Sardian. in Maximo. *Lindenbr.*

q *Ephesum ad genuinam patriam.*] Maximus Philosophus oriundus fuit ex Jonia, uti testatur Libanius in Orat. pro Aristophane Corinthio his verbis: ὥσπερ τὼ δαιμονίω τώδε, τόν τε ἀπὸ τῆς Ἠπείρου καὶ τὸν ἐκ τῆς Ἰωνίας. Priscum Epirotam & Maximum ex Jonia Philosophos intelligit. Idem in Oratione funebri p. 299. Maximum vocat ἄνδρα Ἴωνα φιλόσοφον. Rectè igitur Marcellinus noster Ephesium fuisse dicit, ex Epheso urbe Joniæ. Eunapius tamen Sardianus Smyrnæum facere videtur. Nymphidianum enimqui Maximi Philosophi frater fuit, oriundum fuisse ait è Smyrna, quæ fuit etiam Joniæ civitas. Sed Marcellino subscribunt Socrates in lib. 3. & Sozomenus in 5. At Suidas in v. Μάξιμος eum Epirotam aut Byzantium fuisse dicit magno errore. Maximum quidem Byzantium patrem Euclidis ab hoc nostro Ephesio distinguit apertè Socrates in principio libri 3. *Vales.*

r *Ibique capite truncatus.*] A Festo Asiæ Proconsule, quem ad hoc maximè miserat Valens, ut scribit Eunapius in Maximi vita. Et quidem eo miserabilior fuit hæc Maximi cædes, quòd gravissimo morbo tum tenebatur, ex quo intra brevissimum temporis spatium erat moriturus. Itaque Libanius in Vita sua, pag. 52. gratias agit Fortunæ, quæ sibi odium potiùs quàm amicitiam Festi conciliaverit, hominis præsertim ea crudelitate præditi, ut vereretur ne morbus quo Maximus Philosophus laborabat, eum gladio suo subtraheret: τοὺς μείζους δὲ οἶδα τῇ τύχῃ χάριν, ἢ μὴ ἐκεῖ ἐποίησε φίλον ἀνδρὶ δείσαντι μετὰ ταῦτα ὕστερον μὴ φθάσῃ τὸν ἐκείνου σίδηρον ἡ νόσος ἀποκτείνουσα τὸν Μάξιμον. Idem.

s *Repositam vitam*] Id est, tranquillam. Galli similiter dicunt, *une vie reposée.* Lindenbr.

* t *Hierocle filio indolis bonæ.*] Eamdem laudem tribuit Hierocli Libanius in libri IV. Epistola 284. ad Alypium ejus patrem scripta: παῖς δὲ ὢν ἔτι γερόντων ἐδόκει σωφρονέστερος εἶναι· καὶ πολλοὶ τοῖς υἱέσιν ἐπιτιμῶντες, εἰς τὸν σὸν ἐκέλευον βλέπειν, ὡς οὕτως ἂν ἀγαθῶν γένοιντο πατέρες. Ex hac autem Epistola discimus, eum discipulum fuisse Libanii Sophistæ, Juliani Aug. temporibus. * *Vales.*

v *Filium mis. ductum ad mortem, casu quodam prospero rev.*] Omnis siquidem populus Antiochenus unà cum opificibus cùm convenisset in Hippodromum, Hieroclem qui jam frenato ore ad supplicium trahebatur, clamoribus ac precibus suis servavit: ut scribit Chrysostomus in Orat. 3. de incomprehensibili Dei natura. Ubi cùm vim & efficaciam precantis ad Deum multitudinis Antiochensibus ostendere vellet, hoc exemplo utitur: πρὸ γὰρ δέκα τούτων ἐτῶν ἑάλωσαν ἐπὶ τυραννίδι τινὲς καθά περ καὶ ὑμεῖς ἴστε. εἶτα τῶν ἐν δυναστείᾳ τις ὄντων ὑπεύθυνος τοῖς ἐγκλήμασι φανεὶς, σπαρτίον ἐπὶ τοῦ στόματος λαβὼν ἐξήγετο τὴν ἐπὶ θάνατον ὁδόν. τότε δὴ πᾶσα ἡ πόλις ἐπὶ τὸ ἱππόδρομον ἔτρεχε, καὶ τοὺς ἐκ τῶν ἐργαστηρίων ἐξῆγε, καὶ κοινῇ πᾶς ὁ δῆμος ἀνελθὼν ἐξήρπασε τῆς βασιλικῆς ὀργῆς τὸν καταδικασθέντα, &c. *Nam ante hos decem annos, ut meministis, quidam conjurationis adversus Imp. conscii sunt deprehensi: & cùm ex civitatis primatibus ne-*

CAP. II. Per id omne tempus Palladius ille, x coagulum omnium ærumnarum, quem captum à 5 Fortunatiano docuimus primum, ipsa fortis 6 infimitate ad omnia præceps, clades alias super alias cumulando, lacrimis universa perfuderat luctuosis. Nactus enim copiam nominandi sine fortunarum distantia quos voluisset, ut artibus interdictis imbutos: ita ut ferarum occulta vestigia doctus observare venator, multos intra casses lugubres includebat, quosdam veneficiorum notitiâ pollutos, alios ut appetitoribus imminuendæ conscios majestatis. Et ne vel conjugibus maritorum vacaret miserias flere, immittebantur confestim qui y signatis domibus inter scrutinia supellectilis, z pœnis addicti, incantamenta quædam anilia, 7 vel ludibriosa subderent amatoria, ad insontium perniciem concinnata: quibus in judicio recitatis, ubi non lex, non religio, non æquitas veritatem â mendaciis dirimebat, indefensi bonis ablatis, nullo contacti delicto, promiscuè juvenes aliique membris omnibus

5 *Ms.* Fortunatione. 6 *Ms.* infimitate. 7 *Ms.* velut ebriosa.

scio quis reus ejus criminis visus esset, freno in os injecto ad supplicium ducebatur. Tunc tota civitas ad Hippodromum cucurrit, & opifices è tabernis eduxit: ac simul universus populus ad regiam progressus, damnatum hominem nullâ dignum veniâ, Imp. furori subtraxit, &c. Quin hic Chrysostomi locus de Theodori motu intelligendus sit, dubitari non potest: nam & tempus ipsum aptè convenit, & quòd eam conjurationem Antiochiæ ait esse detectam. Quo posito sequitur, hunc primatem qui populi precibus liberatus est, esse Hieroclem Antiochenum; quem Marcellinus noster casu quodam prospero revocatum esse ait cùm duceretur ad mortem. Ceterùm in verbis Chrysostomi notanda sunt hæc, *στομίον ἐπὶ τοῦ στόματος ἔχων*: quæ sic vertimus, *freno in os injecto*. Sic Pacatus in Panegyrico de quibusdam Christianis Antistitibus ait: *Cùm lictorum arma, cùm damnatorum frena tractassent, pollutas pœnali manus sanguine ad sacra referebant.* Et hunc morem antiquissimum esse docet Herodotus in lib. 3. de AEgyptiis loquens, quos Cambyses ad supplicium duci jussit: & in lib. 4. de vatibus Scythicis. Denique Aristophanes in Nubibus:

Φιμώσετε τοῦτον τῷ ξύλῳ τὸν αὐχένα.

Ex illo autem freno habena seu funis aptabatur: quo carnifex damnatos ad supplicium trahebat. Itaque *σπαρτίον*, quod est funem, pro freno dixit Chrysostomus in eo loco, & in Homilia 15. ad populum Antiochenum, & in Orat. 1. de Machabæis. *Vales.*

x *Coagulum ærumnarum*] Sic Varro vocavit *vinum coagulum conviviorum*, apud Non. Marcell. * Aimoinus lib. 5. cap. 17. pag. 301. *Coagulo benivolentiæ firmato.* * Lindenbr.

y *Signatis domibus*] Id est obsignatis. Obsignabantur autem ædes appositis fiscalibus titulis. Sic in lege 3. Cod. Theod. de aquæ ductu, fundus fiscalis tituli proscriptione signatus dicitur. * Et in Martyrologio Notkeri IV. Kal. Septemb. *Romæ Sabinæ Mart. quæ passa est Hadriano imperante sub Præfecto Urbis Elpidio, omnesque ejus facultates Dominicis vel publicis titulis insignantur.* Item VII. Kal. Julii: *Tunc Gallicanus in paucissimis casis, quas ad ministerium pauperum reservatas habebat, ita Christum defensorem invenire merebatur, ut quicumque eas malitiose vel ad ponendos titulos fisci intrare præsumeret, statim diabolo repleretur.* * Hi tituli nil aliud erant quam tabulæ inscriptæ cum velis seu cortinis purpureis, ut declarat Agathias in lib. 5. *αἱ γραπταὶ σανίδες ἐπῆσαν καὶ τὰ ῥάκη τὰ ὑποπόρφυρα ἐς τόδε αὐτῷ ἀπετελεύτησεν, ἃ δὴ πολλὰ τοῖς τῶν εὐδαιμόνων οἴκοις θαμὰ ἐπέβαλε.* Græci *ἀποσημαίνεσθαι* dicunt, ut Xenophon in lib. 2. rerum Græcarum: & *ἀποσφραγίζεσθαι*. Sic enim Teles apud Stobæum in cap. 237. *καὶ ὃν τρόπον ὅταν ὁ βασιλεὺς ἢ δυνάστης τὰ ὑπάρχοντα ἀποσφραγίσηται, οὐκ ἔξεστιν ἅψασθαι.* * Athanasius in Apologia de fuga: *ὑπεσφραγίσθησαν οἰκίαι*: & in Epistola ad Solitarios: *πόσων ἐπεσφραγίσθησαν οἶκοι.* * Ceterùm hi tituli ædibus reorum appositi, non statim eas fisco vindicatas esse significabant. Plerumque enim ante sententiam latam, statim ac comprehensus fuerat reus, ædes ejus obsignabantur, quò chartæ omnes in judicio proferri possent, ex quibus documentum judici suppeteret. Quòd si reus sententiâ judicis erat absolutus, refixis titulis rem suam recuperabat: sin erat condemnatus, ædes fisco applicabantur. Chrysostomus in Orat. 13. ad populum Antiochenum: *τὰς οὐσίας ἐδήμευον καὶ σημαντῆρα ἐν ταῖς θύραις ἁπάντων ἦν ἰδεῖν. Bona publicabant, & in singulorum vestibulis titulos fiscales cernere erat.* Idem in Orat. in Juventinum & Maximum. Valesius. Hanc posteriorem mantissam credo esse Valesianam, & quidem quantivis pretii: sed qui priori parti similem periodum primus appendebat, est Jacobus Gothofredus ad cod. Theodosian. tit. IX. lib. X. pag. 425, unde mirum nisi ad hanc concipiendam ὁ πάνυ formatus fuit. *Gron.*

z *Pœnis addicti.*] Regius codex * & Tolos. * [ac Colb.] cum Editione Aug. habet *patris addicti*, id est patrisfamilias. *Valesius.* Supplevisse apparet ex libro XXII. cap. 3. *Eusebium alte spirantem & dirum addixere*

capti, ad [8] supplicia sellis gestatoriis ducebantur. Inde factum est per Orientales provincias, ut omnes metu similium exurerent [a] libraria omnia: [b] tantus universos invaserat terror. Namque ut [9] pressiùs loquar, omnes ea tempestate velut in Cimmeriis tenebris reptabamus, [c] paria convivis Siculi Dionysii pavitantes: qui cùm epulis omni tristioribus fame saginarentur, ex summis domorum laqueariis in quibus discumbebant, setis nexos equinis & occipitiis incumbentes gladios perhorrebant. Tunc & [d] Bassianus procerum genere natus, Notarius militans inter primos, quasi prænoscere altiora conatus, licèt ipse de qualitate partûs uxoris consuluisse firmaret, ambitioso necessitudinum studio quibus tegebatur, morte ereptus, patrimonio opimo exutus est. Inter fragores tot ruinarum Heliodorus tartareus ille malorum omnium cum Palladio fabricator, mathematicus ut memorat vulgus, colloquiis ex aula regia præpigneratus abstrusis, jam funebres aculeos exertabat, omni humanitatis invitamento ad prodenda quæ sciret vel fingeret lacessitus. Nam & sollicitiùs cibo mundissimo fovebatur. & ad largiendum pellicibus merebat æs collaticium grave, & [e] incedebat passim [1] ac latè os circumferens vultuosum, omnibúsque formidatus: ea fiduciâ sublatior, quòd ad lupanar, quo sicut ipse voluit [f] liberiùs servabatur, Cubiculariis officiis præpositus, assiduè propalam ventitabat, [g] elogia parentis publici præferens futura pluribus luctuosa. [h] Pérque eum ut forensium causarum patronum, quid in primis orationis partibus

8 *Al.* supplicium. 9 *Ms.* pressius. 1 *Ms.* ac latè.

pœna letali. Sic alibi *addicere supplicio*, & paullo infra *exsilio & pecuniariis addicti dispendiis.* Id Valesio in mente hæsit. Ac tamen maritos paulo ante appellavit; quo respectu eum nunc patremfamilias dicet? Crediderim igitur veteres libros indicare *paris*, hoc est, modo mariti. *Gron.*

a *Libraria omnia*] *Librarium*, βιβλιοθήκη, ut *Lignarium*, ξυλοθήκη. Glossar. * Gell. lib. 5. cap. 4. librariam dixit. * *Lindenbr.*

b *Tantus universos invaserat terror.*] Atrocitatem eorum temporum satis declarat Sozomenus in lib. 6. cap, 35. ubi Valentem refert præcipiti iracundia adversus omnes Philosophos ferri primùm cœpisse, deinde verò comprehensos esse multos, qui Philosophi quidem non erant, pallio tamen philosophici simili erant amicti: adeo ut omnes eo tempore præ metu pallia abjicerent. Cædes porrò damnatorum tanta fuit, ut eam mactationi pecudum in epulis ac visceratationibus comparet Eunapius in Maximi vita, & Marcellinus noster suprà in hoc libro. *Vales.*

c *Paria convivis Siculi Dionysii*] Damoclis historiam intelligit, de qua fusè Plato lib. III. de Repub. Tull. 2. de Finibus, & Tuscul. lib. v. Sidonius Apollin lib. 2. Epist. 13. Johan. Salisberiens. lib. 8. cap. 23. *Lindenbr.*

* d *Bassianus procerum genere natus.*] Hic videtur esse Bassianus filius Thalassii Præfecti Prætorio, gener autem Elpidii Præfecti etiam Præt. cognatus ac discipulus Libanii, adolescens optimus: ut testatur Libanius in libri 4. Epistola 269. ad Rufinum. * *Vales.*

e *Incedebat passim elate.*] In Editione Augustana legitur: *Et incedebat passim ac latè os circumferens vultuosum.* Cui Editioni subscribit Regius codex, * & Tolos. * *Idem.*

f *Liberius servabatur.*] Fortè *versabatur.* Idem.

g *Elogia parentis publici.*] Id est sententias & edicta Imperatoris, qui parens publicus dicitur à Symmacho in Epistolis & alibi sæpe. Elogium autem quid sit, notavi ad librum XIV. Glossæ veteres, *Elogium*, διάταγμα. Idem.

h *Perque eum ut forensium causarum patronum.*] Ex his necessariò colligitur, Heliodorum Advocatum fuisse: ut fortasse is ipse sit Heliodorus, de quo Libanius loquitur in Orat. adversus doctrinæ suæ obtrectatores, pag. 602. qui ex vilissimo gari mercatore celebris causidicus evasit. Nam cùm Corinthum venisset gari vendendi causâ, & hospes apud quem divertebat, morbo laboraret, nec se in judicio die dicta sistere posset: ipse ejus loco se exhibuit: auditisque causidicis in spem venit se quoque si causis agendis operam daret, non postremum causidicum futurum. Quare cùm tempus dispensasset partim mercibus vendendis, partim causis audiendis, brevi celebris Advocatus exstitit: erat enim admodum impudens, & ob mercaturam gari subinde ridebatur: sed ipse ridentibus potior, magnas ex causidicina opes sibi

collocaret, ut proficere possit faciliùs [2] Valens, quibúsve figurarum commentis [i] splendida loca adtentare debeat, præmonebatur. Et quoniam longum est quæ [k] cruciarius ille conflavit; hoc unum edisseram, [l] quàm præcipiti confidentia Patriciatûs columina ipsa pulsavit. Qui ex clandestinis, ut dictum est, Regiorum confabulationibus immaniter arrogans, & ipsa vilitate ad facinus omne venalis, egregium illud par consulum Eusebium & Hypatium germanos fratres, Constantii Principis quondam adfines ad cupidinem altioris fortunæ erectos, & consuluisse & agitasse quædam super Imperio detulit: addens itineri ad mendacium fictè constructo quòd Eusebio etiam principalia indumenta parata sint. Quibus haustis aventer, fremebundus & minax, [m] cui nihil licere debuerat, quia omnia sibi licere etiam injusta existimabat, inremissè ab [3] extremis regionum intervallis exhibitis omnibus, quos solutus legibus accusator perduci debere profunda securitate mandarat, suscipi quæstionem criminosè præcepit. Cùmque nodosis coartationibus æquitate diu jactata, & [4] nexibili adseveratione perditi nebulonis durante, nullam confessionem exprimere tormenta gravia potuissent, ablegatósque ab omni hujusmodi conscientia res ipsa viros ostenderet claros: calumniator quidem ita ut antea honorabiliter colebatur: illi verò exsilio & pecuniariis adflicti dispendiis, paullo postea redditâ sibi multâ sunt revocati; dignitatibus integris & splendore. Nec tamen post hæc tam pænitenda repressiùs actum est vel pudenter: non reputante alta nimiùm potestate, quòd rectè institutis ne cum inimicorum quidem incommodis in delicta convenit ruere voluntaria: [n] nihílque sit tam deforme, quàm ad ardua Imperii supercilia etiam acerbitatem naturæ adjungi. Sed Heliodoro incertum morbo an [5] quadam excogitata vi mortuo, (nolim dicere, utinam nec ipsa res loqueretur!) funus ejus per

2 *Ms.* & valere. 3 *Ms.* externis. 4 *Al.* nixis adf. 5 *Vulg.* aliqua.

---

comparavit: ejus enim patrocinio omnes certatim se committebant. Peracto tandem advocationis tempore, fisci Advocatus fuit, & postea magistratum gessit. *Vales.*

i *Splendida loca.*] Intelligit quos locos communes vulgo Rhetores vocant. * Valentem certè studiosum inprimis fuisse eloquentiæ, testatur Themistius in Oratione quinquennali. * *Idem.*

k *Quæ cruciarius ille.*] Cruciarius est cruce dignus, apud Apuleium in lib. x. initio, & Senecam in controversia 21. [& in crucem sublatus apud Petronium.] Vide Isidorum in lib. x. Originum. *Idem.*

l *Quamquam præcipiti.*] Scribendum sine dùbio est: *Hoc unum edisseram, quàm præcipiti confidentia Patriciatus columina ipsa pulsavit.* Idem.

* m *Cui nihil licere debuerat, quia omnia sibi licere existimabat.*] Sumtum est ex Seneca in libri 3. de Ira capite 12. *Nihil tibi liceat dum irasceris. Quare? Quia vis omnia licere.* Vel certè ex Consolatione ad Polybium capite 26. *Cæsari quoque ipsi, cui omnia licent, propter hoc ipsum multa non licent.* Adde caput ejus octavum de Clementia. * *Idem.*

n *Nihilque sit tam iniquum, quam ad, &c.*] Hæc Marcellinus sumpsit ex eleganti illa Ciceronis Epistola ad Quintum fratrem. Sic enim ait Cicero de iracundia: *Quod vitium cùm in hac privata quotidianáque vita levis esse animi atque infirmi videtur: tum verò nihil est tam deforme, quàm ad summum imperium etiam acerbitatem naturæ adjungere.* Unde pæne adducor ut credam sic à Marcellino relictum esse: *Nihilque sit tam deforme, quam, &c.* Accursius quidem ita ediderat, *nihilque sit tam dirum, quàm, &c.* At Gelenius sic edere maluit, *nihilque sit tam iniquum. &c.* uterque ex conjectura, ut equidem non dubito. Nam in Regio codice adjectivus deest. Sic enim in eo exaratum est: *Nihilque sit tamquam ad ardua, &c.* [& ita in Colbert.] *Idem.*

vespil-

vespillones elatum [o] pullati præcedere Honorati complures, inter quos & fratres jussi sunt Consulares. Ibi tunc rectoris Imperii caries tota stoliditatis apertiùs est profanata: qui cùm abstinere inconsolabili malo rogaretur, obnixe inflexibilis mansit: ut videretur aures occlusisse ceris, quasi scopulos Sirenios transgressurus. Superatus tamen precibus destinatis tandem, [p] nudatis capitibus infaustam bustuarii libitinam adusque sepulcrum [q] incedentes & pedibus, [r] quosdam etiam complicatis articulis, præire mandavit. [s] Horret nunc reminisci, [6] [t] quo justitio [7] humilitati tot rerum apices visebantur, & præci-

6 *Steph.* qua justitia. 7 *Al.* humilitati.

---

o *Pullati præcedere honorati compl.*] Mos erat apud veteres, ut cùm funus efferebatur, propinqui & amici cum clientibus ac servulis honoris causâ præcederent. Hieronymus ad Paulam de obitu Blæsillæ. *Ex more*, inquit, *parantur exsequiæ: & nobilium ordine præeunte aureum feretro velamen obtenditur.* Idem in Epistola ad Riparium adversus Vigilantium: *Ergo Martyrum immundæ sunt reliquiæ? & quid passi sunt Apostoli, ut immundum Stephani corpus tanta funeris ambitione præcederent?* Auctor Historiæ Miscellæ in lib. 12. de Athanarico Constantinopoli defuncto loquens. *Cujus exsequias*, ait, *Imperator ipse præcedens, digna eum tradidit sepulturæ.* Idem ait Jordanes in Geticis. Omitto lotum Sulpicii in fine libri 2. de vita Sancti Martini, Hegesippum in lib. 5. cap. 2. Petrum Chrysologum Serm. 121. Hinc Græci προπέμπειν dicunt, ut Jamblichus de vita Pythagoræ, Chrysostomus in Homilia de morte, & acta Synodi contra Chrysostomum habitæ. *Vales.*

p *Nudatis capitibus.*] Honoris scilicet causâ. Sic Julianus capite nudo, & posito diademate, funus Constantii deduxit, teste Gregorio Nazianz. in Invectiva 2. Ceterùm ex hoc loco colligi videtur, Romanos ac præcipuè nobiles ea ætate minimè solitos esse capite nudo incedere, maximè extra civitatem. Ibi enim cadavera humabantur, ut notavi suprà. *Idem.*

q *Incedentes pedibus.*] Scribendum videtur: *Nudatis capitibus adusque sepulcrum incedentes & pedibus.* Sic Suetonius in Augusto scribit, reliquias ejus collectas à primoribus Equestris ordinis tunicatis discinctisque & pedibus nudis, ac in mausoleum conditas esse. Confirmatur autem hæc emendatio sequentibus verbis. Sequitur enim, *quosdam etiam complicatis articulis præire mandavit.* Ubi exaggerationem gradatim factam agnoscas: primò enim nudare capita jussi sunt quod leve est: dein nudare pedes, quod gravius: postremò digitos complicare. Quòd si vulgatam scripturam retineas, languet oratio. *Idem.*

r *Quosdam etiam complicatis articulis.*] Veteres in mærore ac luctu manus complicabant: quem habitum eleganter describit Apuleius lib. 3. *Complicitis denique pedibus, at palmulis in alternas digitorum vicissitudines super genua connexis, sic grabatum coxim insidens, ubertim flebam.* * Et Gregorius Nyssenus in Oratione contra feneratores: κάθηται τὼ χεῖρε συνδήσας, στένει συνεχῶς. Nilus in libro de cæde Monachorum in Monte Sina pag. 115. eumdem habitum lugentis describit: ἐκάθησα τὰς χεῖρας περιπλέξας τοῖς γόνασι, καὶ τὸ πρόσωπον ἐπὶ τούτων κατακλίνας, τοὺς κόλπους ἐπλήρουν δακρύων. Hanc porrò hominum stultitiam graviter arguit Dio Orat. 16. de ægritudine, qui non contenti præsenti molestiæ animum submittere, alia etiam extrinsecus adjumenta luctûs excogitarunt, ut pullas vestes, manuum complicationes, & humiles sellas: τὸ δὲ μὴ μόνον εἴκειν τῇ φθορᾷ τῆς διανοίας, ἀλλὰ καὶ προσμηχανᾶσθαί τινας ἔξωθεν, οἷον μέλαιναν ἐσθῆτα, καὶ συμπλοκὰς χειρῶν, καὶ ταπεινὰς καθέδρας, οὐχὶ σφόδρα εὔηθες. Quintus Smyrnæus lib. 14. de Captivis mulieribus Trojanis, quæ in Græciam abducebantur:

Αἱ δ' ἄρα παπταίνεσκον ἐς Ἴλιον ἀχνύμεναι κῆρ
Λιγὺ ὠδῖνες· καὶ πολλὰ κινυρόμεναι γοάασκον.
Καί ῥ' αἱ μὲν περὶ γούνατ' ἔχον χέρας.

Hippocrates * in Symbolico sive de Signis apud Eustathium Iliados III. pag. 642. * ἀσπαζόμενοι, ὑπισχνέμενοι, κελεύοντες, εὐφημέοντες, εὐχόμενοι, ὀλολύζοντες, εὐαγγελιζόμενοι, ἐς πᾶσαν ἰῆσιν ἀγαθοί. αἰάζοντες δὲ ἢ κλαίοντες, ἢ συμπεπλεχότες τὰς χεῖρας ἢ περιγονυσμένοι καὶ ἑξῆς ἐς πᾶσαν ἰατρείην κακοί. Idem.

* s *Horret animus reminisci.*] Sic primus emendavit Accursius. Nam in Editione Gelenii legitur: *Horret nunc reminisci*, prout in codice Regio, [Colb.] & Tolos. scriptum reperi. *Horret* igitur impersonaliter positum est ex more loquendi sæculi illius. Sic Hilarius in libro contra Constantium Aug. pag. 295. *Sed tibi statim quod utraque Fide continebatur, exhorret*: & Rufinus in lib. 8. Hist. Eccles. capite 6. *Cumque jam illis ipsis spectatoribus nimietas crudelitatis horresceret.* In Actis quoque Præsidialibus Tarachi, Probi & Andronici, capite 7. *Vultus tuus mihi horret.* Cyprianus item in Epistola ad Jubajanum, Ambrosius in Epist. Pauli ad Corinthios capite 12. seu quis alius Auctor istorum Commentariorum; Augustinus in Epistola 70. * *Idem.*

[t *Quo justitio humiliati tot rerum apices visebantur.*] In codice Colbertino lego *humilitati*: quo modo Marcellinum scripsisse puto. Ab *humilis* enim fit *humilitare* sæpius quàm *humiliare*, ut à *nobilis nobilitare*, à *debilis debilitare*, à *facilis facilitare*, ab *habilis habilitare*. à *stabilis stabilitare* apud Ennium pro *stabilire*.] Had. Valesius. Prima verba citationis hujus illustravit Juretus ad Symmachum lib. VII. epist. 103. *Gronov.*

pue Consulares, [v] post scipiones & trabeas & fastorum monumenta mundana. Inter quos omnes adolescentiâ & virtutum pulcritudine commendabilis noster Hypatius præminebat, vir quieti placidique consilii, honestatem lenium morum velut ad perpendiculum librans: qui & majorum claritudini gloriæ fuit, & ipse posteritatem mirandis [x] actibus Præfecturæ geminæ decoravit. Accesserat hoc quoque eodem tempore ad Valentis ceteras laudes: quòd cùm in aliis ita sæviret infestè, [y] ut pœnarum atrocitatem ægrè [8] ferret finiri cum morte; Pollentianum Tribunum malitiâ quemdam exsuperantem, iisdem diebus convictum confessúmque quod [z] exsecto vivæ mulieris ventre, atque intempestivo partu extracto, infernis manibus excitis de permutatione Imperii consulere ausus est: [a] familiaritatis contuitu, Ordine omni mussante, abire jussit inlæsum, salutem & invidendas opes & militiæ statum integrum retenturum. O præclara informatio doctrinarum, munere cælesti indulta felicibus, quæ vel vitiosas naturas sæpe excoluisti! quanta in illa caligine temporum correxisses, si Valenti scire per te licuisset, [b] nihil aliud esse Imperium, ut sapientes definiunt, nisi curam salu-

8 *Ms.* maturis...... ferret.

v *Post scipiones & trabeas.*] Inter Consulum insignia fuit scipio eburneus cui aquila insidebat, ut docet Juvenalis in *Sat.* x. Cassiodorus in Formulis, Isidorus, aliique Græci σκῆπτρον vocant. *Sic* Libanius in Oratione Consulari ad Julianum: καὶ τὴν ἐσθῆτα ταύτην ἐνδῦναι, καὶ τὸ σκῆπτρον ἐνεγκεῖν: & Themistius in Oratione xI. Juuenalis quoque & Claudianus sceptrum vocant. *Vales.*

x *Actibus Præfecturæ geminæ decoravit.*] Flavius Hypatius Præfectus Prætorio Italiæ fuit Antonio & *Sya*grio Coss. & sequenti anno qui Merobaudem II. & *Sa*turninum Coss. habuit: hoc est anno Natalis Dominici 382. & 383. ut ex multis Codicis Theod. legibus colligitur. Quæ non duplex Præfectura, sed una eadémque videtur fuisse. Fuit autem Hypatius eodem anno Præfectus Urbi, ut legitur in lege 26. Cod. Theodos. quorum appellationes. Geminam ergo Præfecturam rectè gessisse dicitur. Ceterùm cùm Hypatius Præf. Præt. Italiæ fuerit, apparet eum relicto Oriente post obitum Valentis, ad Occidentis Imperium migravisse. *Idem.*

y *Ut pœnarum moras.*] Hæc est conjectura Gelenii. Nam in Mss. Regio, * Tolos. * [ac Colbert.] & Flor. & in Editione Augustana sic legitur hic locus: *Ut pœnarum maturis...... ferret, &c.* unde sic arbitror commodius scribi potuisse: *Ut pœnarum atrocitatem ægrè ferret finiri cum morte.* Valesius. Quæso quid, si non hoc, est quidlibet ex quolibet? Et sane atrocitas, quæ dicitur respectu infligentis, cujus animus atrox facit atroces pœnas, pœnarum, in quibusdam criminibus non finitur cum morte, quum & mortuorum jam corpora lanientur, aut diritate alia illis insultetur, etsi judex, sub quo tale quid contingit, non ideo debeat dici sævire infestè. Sed & *pœnarum amaritudinem* potius conjecisset ad literas priscæ scripturæ. Requirebatur aliquid ἐμφατικώτερον, tale scilicet, cui finis solet dari in morte, quod nescio an tetigerim suspicando *pœnas humanas ægre ferret cum m. f.* Ex Ciceronis libri II. Offic. cap. 5. *Tantaque pœna officiamus, quantam æquitas humanitasque patitur.* Gron.

z *Exsecto vivæ mulieris ventre atque intempestivo partu extracto*] Artis magicæ facinus horrendum: sine quo tamen vix est ut abstrusiora secretioraque venefici peragere possint. Juvenalis Satyr. VI.

Pectora pullorum rimabitur, exta catelli,
Interdum & pueri.

Adhibitum itaque, ubi majus aliquid tentatum.* Vid. Clementis libb. Recognitionum, ubi de Simone mago agit. Vid. Spart. in Heliogabalo, Vierius de Præstigiis dæm. lib. I. cap. 7. Zonaras de Maxentio in Vita Constantini Magni. * De Maxentio Imp. Eusebius Pamph. Histor. Eccles. lib. VIII. cap. 14. pag. 98. ἡ δὲ τῶν κακῶν τοῦ τυράννου κορωνὶς, ἐπὶ γοητείαν ἤλαυνε μαγικαῖς ἐπινοίαις· τοτὲ μὲν γυναῖκας ἐγκύμονας ἀνασχίζοντος, τοτὲ δὲ νεογνῶν σπλάγχνα βρεφῶν διερευνωμένου, λέοντάς τε κατασφάττοντος, καί τινας ἀρρητοποιίας ἐπὶ δαιμόνων προκλήσεις καὶ ἀποτροπιασμὸν τοῦ πολέμου συνισταμένου. διὰ τούτων γὰρ αὐτῷ τὰ τῆς νίκης κατορθωθήσεσθαι, ἡ πᾶσα ἐτύγχανεν ἐλπίς. Sic post mortem Juliani Cæsaris in officina artium vetitarum inter instrumenta, quibus Imp. ad res magicas usus fuit, *viderunt mulierem à capillis appensam, extensas habentem manus, cujus uterum aperuerat, ut Persarum victoriam in jecore ejus inspiceret.* Cassiodorus in Histor. Tripart. lib. VI. cap. 48. Theodoretus lib. III. cap. 21. *Lindenbr.*

a *Familiaritatis ejus intuitu.*] In codice Regio * & Tolos. * [ac Colbert.] scriptum reperi, *familiaritate eis contuitu*: neque aliter Augustana præfert Editio: quare ita puto Marcellinum scripsisse, *familiaritatis contuitu.* Vales.

b *Nihil aliud esse Imperium nisi curam salutis aliena.*]

tis alienæ. boníque esse moderatoris, restringere potestatem, resistere cupiditati omnium rerum, & implacabilibus iracundiis: nosséque, ut Cæsar Dictator aiebat, [b] *miserum esse instrumentum senectuti recordationem crudelitatis:* ideóque [c] de vita & spiritu hominis, qui pars mundi est & animantium numerum complet, laturum sententiam diu multúmque cunctari oportere, nec præcipiti studio ubi inrevocabile factum est agitari: ut exemplum est illud antiquitati admodum notum. [d] [e] Apud Proconsulem Asiæ Dolobellam [Smyrnæa [f] materfamilias filium] proprium & maritum venenis necasse confessa, quòd filium [[g] ex priore viro ab eis occisum comperisset] & comperendinata, cùm consilium, ad [9] quod res ex more delata est, anceps quid

9 *Ms.* quod Rex ex more. *ἴσ.* quod res ex more.

Eamdem sententiam usurpavit in lib. XIV. cap. 11. & in lib. XXV. cap. 3. his verbis: *Reputánsque justi esse finem Imperii obedientium commodum & salutem.* Præclare. Hoc enim maximè inter Regem ac tyrannum interest, quòd tyrannus quidem omnia sui unius causâ facit, & ad utilitatem suam aut voluptatem cuncta refert: Rex verò subditorum commodis servire debet, & Agamemnonem imitari, quem Homerus & bonum Regem, & fortem appellat pugnatorem: Ἀμφότερον, βασιλεύς τ' ἀγαθὸς, κρατερός τ' αἰχμητής. Nam quemadmodum fortis bellator dicitur Agamemnon, non quòd peritè plagam hosti inferre, ac rursus sibi cavere novit, sed quia exercitum ducere, aciem instruere ad referendam de hoste victoriam egregiè callet: sic idem egregius Rex dicitur, non quòd in summa rerum omnium felicitate vitam transigit, sed quòd eorum quibus præest, commodis utilitatíque prospicit, ut ait Socrates apud Xenophontem in 3. Commentar. In quam sententiam Cicero in Epist. 1. ad Quintum fratrem: *Ac mihi quidem videntur huc omnia esse referenda ab iis qui aliis præsunt, ut ii qui erunt in eorum imperio, sint quàm beatissimi. Est enim non modò ejus qui sociis & civibus, sed etiam ejus qui servis, qui mutis pecudibus præsit, eorum quibus præsit, commodis utilitatique servire.* Et in libro 1. de Officiis: *Omnino*, ait, *qui Reip. præfuturi sunt, duo Platonis præcepta teneant: unum ut utilitatem civium sic tueantur, ut quidquid agunt, ad eam referant obliti commodorum suorum. Ut enim tutela, sic procuratio Reip. ad utilitatem eorum qui commissi sunt, non ad eorum quibus commissa est, gerenda est.* Quam sententiam Plato hausit ex Archyta Tarentino, qui in lib. de Lege & Justitia idem dixerat: ἄριστος δ' κ' εἴη ἄρχων ὁ ἀρχοντικωτάτῳ νόμῳ. οὗτος δ' κ' εἴη ὁ μηδὲν αὐτῷ ἕνεκα ποιέων, ἀλλὰ τῶν ὑπ' αὐτόν. ἐπειδήπερ οὐδὲ ὁ νόμος αὐτῷ ἕνεκα, ἀλλὰ τῶν ὑπ' αὐτόν. *Optimus autem is Princeps erit, qui ex maximè principali lege imperabit. Is verò erit, qui nihil sui ipsius sed subditorum causâ faciet; quemadmodum lex non sui ipsius, sed subditorum causâ manet.* Adde Platonem in Politico, Aristotelem in v. Eth. cap. x. *Vales.*

b *Miserum esse instrumentum senectuti.*] Ad verbum Gracè, κακὸν τῷ γήρως ἐφόδιον εἶναι τὴν ὠμότητος ἀνάμνησιν. Instrumentum enim apud Marcellinum nostrum idem est quod ἐφόδιον, hîc & suprà in lib. 28. & alibi. Sic apud Stobæum in cap. de senectute, Socrates rogatus, τί ἂν εἴη γήρως ἐφόδιον ἄριστον, quod esset optimum instrumentum senectuti, Idem, inquit, quod juventuti. Et apud Asterium in Homilia 2. σοὶ μὲν γὰρ ἀκολουθήσει πικρὸν ἐφόδιον ἡ ἁμαρτία τὴν ἀναγκαίαν πορευομένῳ πορείαν. * Græci quoque dicunt eleganter, ἐκ ἀγαθὴ γηροτρόφος ἡ ὠμότης: ut apud Themistium initio Orationis 17. Eodem ferè sensu dixit Plutarchus in vita Catonis Censorii: κάλλιστον αὐτὸς ἐγγήραμα τὴν πολιτείαν ποιησάμενος. * Idem.

c *De vita & spiritu hominis laturum sententiam diu multumque cunctari oport.*] Cassiodorus lib. VII. Var. 1. *Cunctator esse debet qui judicat de salute; alia sententia potest corrigi, de vita transactum non patitur immutari.* Juvenalis Satyr. VI.

Nulla umquam de morte hominis cunctatio tarda est.

* Plato in Apologet. Socrates pag. 37. a. Νόμος ἄλλοις ἀνθρώπους περὶ θανάτου μὴ μίαν μόνον ἡμέραν κρίνειν, ἀλλὰ πολλάς. * Lindenbr.

d *Apud Proconsulem Asiæ Dolabellam Smyrnæa.*] Valer. Max. lib. VIII. cap. 1. A. Gell. lib. XII. cap. 7. *Idem.*

e *Apud Proconsf. Asiæ Dolabellam*] In Regio codice *Dolobellam* scriptum inveni. Neque aliter hoc nomen scribitur in Appiani, Plutarchi, Dionisque codicibus, & in vetustis Editionibus aut Mss. exemplaribus Latinorum Auctorum. Ceterùm hic videtur esse Dolabella, qui Consul fuit cum Antonio, & provinciam Asiam post mortem C. Cæsaris sibi decrevit. *Vales.*

f *Materf. filium proprium.*] Sic Gelenius edidit: Accursius verò *sobolem propriam.* At in codice Regio tria hæc deerant verba, & lacuna erat relicta. In lib. 8. Valerii Maximi, & Agellii 12. legitur tantùm virum & filium ab ea muliere occisum. Itaque filium non de propria mulieris sobole, sed privignum intelligendum puto. In Ms. Vaticano legitur, *Smyrna .... propriam, &c.* Idem. Itaque miror cur τὸ *Smyrnæa* ut dubium virgulis Hadrianus incluserit, quod non debebat, ut vere genuinum. Sed tamen ita reliqui. *Gron.*

g *Ex priore viro ab eis occisum comperisset.*] Sic Gelenius ex conjectura supplevit. Nam in Regio codice legitur tantùm *eaermonio* [In Colb. *eavermonio.*] Accursius verò ita emendaverat, *ex alio marito ab eis comperit necatum.* Valef.

inter ultionem & ſcelus ſtatui debeat hæſitaret, [h] ad Areopagitas miſſa eſt, Athenienſes judices triſtiores: quorum æquitas Deorum quoque jurgia dicitur diſtinxiſſe. Hi causâ cognitâ, centeſimo pòſt anno cum accuſatore mulierem adeſſe juſſerunt: ne aut [i] abſolverent veneficam, aut ultrix neceſſitudinum puniretur. Ita numquam tardum exiſtimatur, quod eſt omnium ultimum. Poſt commiſſa iniquitatibus variis antedicta, & impreſſas fœdè corporibus liberis quæ ſupervixerant notas, inconnivens Juſtitiæ oculus, arbiter & vindex perpetuus rerum, vigilavit attentè. [k] Namque cæſorum [1] ultimæ diræ, perpetuum numen ratione querelarum juſtiſſima [2] commoventes, Bellonæ accenderant faces: ut fides oraculi firmaretur, quod nihil impune prædixerat perpetrari. Dum hæc quæ ſuprà digeſta ſunt, Antiochiæ Parthico fragore ceſſante per inteſtinas dilatantur ærumnas: cœtus furiarum horrificus poſt inconvolutos multiplices caſus ab eadem urbe digreſſus, cervicibus Aſiæ totius inſedit hoc modo. [3] [l] Feſtus quidam Tridentinus ultimi ſanguinis & ignoti,

1 *Mſ.* ultimæ. 2 *Mſ* commoventes. 3 *Mſ.* Feſtus.

h *Ad Areopagitas miſſa eſt, Athenienſes judices triſtiores; quor. æquitas Deor.*] Nota eſt fabula. Cùm filiæ injurias gladio Mars ultus eſſet, idcircoque à Neptuno (ejus enim filium Halirrhothium interfecerat) accuſaretur, apud Areopagum cauſa dicta fuit. * Vid. Auguſtinus de Civitate Dei lib. XVIII. cap. 10. Stephan. de Urbibus in Areopag. Ariſtid. Orat. Panathen. p. 6. a. in fine. * Iſidorus Peluſiota lib. 2. Epiſt. 92. Ἐπὶ τοῦ Ἀρείου πάγου ὑπὸ τοῦ Ποσειδῶνος αἰτιαθεὶς καὶ ἁλοὺς, αὐτὸς μὲν δίκην δέδωκε, τῷ δὲ τόπῳ πρὸς τὸ στηλιτεῦσαι τὴν αἰσχύνην τοὔνομα καταλέλοιπε. Idem Epiſt. 90. OEcumenius in Acta Apoſt. cap. 17. Apollodorus Biblioth. lib. III. Photius in Biblioth. pag. 374. * Vel etiam de Neptuni & Minervæ diſſidio intelligendum. Et videtur Ammian. ad Varronis locum reſpexiſſe, cujus etiam auctoritate utitur Auguſt. de Civitat. Dei lib. XVIII. cap. X. * *Lindenbr.*

i *Abſolverent veneficam.*] Codex Regius *veneficium*: quam ſcripturam confirmat Agellius in lib. 12. *Valeſ.*

[k *Namque cæſorum ultrices diræ, perpetium numeratione querelarum juſtiſſ. commovente.*] Sic in libro XXVIII. *Sed accelerarunt ultrices diræ cæſorum.* Sic vulgatæ Editiones utrubique præferunt. At codex Colbertinus utroque loco *ultimæ*. Et quidem in libro 28. *ſed accelerarunt ultimæ diræ cæſorum.* In libro autem 29. *Namque cæſorum ultimæ diræ, perpetuum numen ratione querelarum juſtiſſima commoventes, &c.* Quæ certiſſima & optima eſt ſcriptura. *Cæſorum ultimæ diræ* dicuntur Ammiano injuſtè damnatorum ultimæ preces, imprecationeſque, & iniquorum judicum exſecrationes. Diras *impia vota* & *querelas* vocat Virgilius in Diris. *Accelerare* autem *ultimas diras cæſorum* dixit Ammianus, ſive ultimas morientium preces & exſecrationes: ſicuti apud veterem Poëtam *preces ire* dicuntur.

Et fama eſt junctas fortiùs ire preces.

Qui in utroque loco Ammiani *ultrices diræ* poſuere, in mente habuere Furias ſeu Eumenidas, quæ alio nomine *Diræ* a Latinis ſunt appellatæ, *Ultriceſque* nonnunquam cognominatæ. A. Victoris Epitome de Baſſiano: *Hic fratrem ſuum Getam peremit. Ob quam cauſam furore pœnas dedit Dirarum inſectatione, quæ non immeritò ultrices vocantur.* Sed à melioris notæ codicibus MSſ. ſine cauſa recedere non licet, quum optimè nobis ſenſus ratio conſtat.] *Hadr. Valeſius.* Ultrices diras ſuppleverunt ex Virgilio lib. IV. AEn. 473. *Ultriceſque ſedent in limine diræ.* Sed Ammianus etiam nunc, ut ſæpe, videtur imitatus Florum, cujus verba ſunt lib. II. cap. 6. *Quaſi has inferias ſibi Saguntinorum ultimæ diræ in illo publico parricidio incendioque mandaſſent.* Gron.

l *Feſtus quidam.*] De quo Zoſimus in lib. 4. hæc dicit: τῶν δ' ἀτοπημάτων ἦν κολοφὼν Φῆστος, ὃν εἰς πᾶσαν εἰδὼς ὠμότητα πρόχειρον ὄντα, τῆς Ἀσίας ἀνθύπατον ὁ βασιλεὺς ἔστειλε. *Porrò omnium calamitatum cumulus fuit Feſtus quidam, quem Valens ad omne genus crudelitatis promptiſſimum eſſe probè ſciens, Aſiæ Proconſulem deſtinavit.* Ejuſdem elogium exſtat apud Suidam in Φῆστος ex Eunapii Sardiani Hiſtoriis, & apud eumdem Eunapium in Vita Maximi Philoſophi. Hic eſt, ut opinor, Rufus Feſtus V. Cl. qui Breviarium ſcripſit ad Valentem Aug. non autem ad Valentinianum, ut habent vulgatæ Editiones, & ſcripti codices. Annon enim hæc libri ejus clauſula Valentem reſpicit? *Ut ad hanc ingentem de Gothis, etiam Babylonicæ tibi palma pacis accedat.* Accedit quòd in duobus MSſ. antiquiſſimis *Feſti Dictatoris Breviarium* exaratum eſt, ut in Notis ad Victoris Epitomen teſtatus eſt Andr. Schottus. Eſt autem Dictator, qui ad memoriam dictat, qui & ἀντιγραφεὺς Græcè dicitur, ut notatum eſt à Cl. Salmaſio ad Vopiſcum in Caro. Cum igitur Marcellinus Feſtum Magiſtrum fuiſſe memoriæ prodat, & reliqua egregiè conveniant: nihil vetat quominus hunc Feſtum eumdem cum Hiſtorico eſſe credamus. *Valeſ.*

in nexum germanitatis à Maximino dilectus ut sodalis [m] & contogatus, decernentibus fatis ad Orientem transgressus est : ibique [n] administratâ Syria, Magisterióque memoriæ peracto, bona lenitudinis & reverentia reliquit exempla: unde [o] regere Asiam Proconsulari potestate exorsus, velificatione tranquilla (ut aiunt) ferebatur ad gloriam. Audiens autem Maximinum optimo cuique exitialem, obtrectabat subinde actibus ejus ut perniciosis & fœdis. Sed cùm impiè peremptorum exsequiis suffragantibus ad Præfecturam venisse hominem comperisset immeritum, exarsit ad [4] agenda sperandáque similia; & histrionis ritu mutatâ repentè personâ, studio nocendi concepto, incedebat oculis intentis ac rigidis, Præfecturam autumans adfore propediem, si ipse quoque se contaminasset insontium pœnis. Et quamquam sint multa & varia, quæ ut leviùs interpretemur egit asperrimè : pauca tamen dici sufficiet, quæ sunt nota ac pervulgata, ad æmulationem eorum commissa quæ facta sunt Romæ. Ratio enim eadem est [5] ubique rectè secúsve gestorum, etiamsi magnitudo desit dissimilis rerum. [p] Philosophum quemdam Cœranium, haud exilis meriti virum, eâ causâ tormentorum immanitate inultum occidit, quòd ad conjugem suam familiariter scribens, id sermone addiderat Græco: [6] [q] σὺ δὲ [r] νόει, καὶ στέφε τὴν πύλην : quod dici proverbialiter solet, ut audiens altiùs aliquid agendum agnoscat. Anum quamdam simplicem, intervallatis febribus mederi leni carmine consuetam, occidit ut noxiam, postquam filiam suam ipso conscio curavit accita. In chartis cujusdam municipis clari scrutari ex negotio jussis, genitura Valentis cujusdam inventa est : repellensque calumnias is cujus intererat, [f] cùm objectaretur ei quamobrem constellationem Principis col-

4 *Ms.* agenda . . . . . . sperandoque. 5 *Al.* ibi rectè.
6 *Ms.* COIΛ3NOБIKAIOTE ΦETHNTTΛHN.

m *Et contogatus.*] Id est togatus, seu Advocatus in eodem foro. *Vales.*

n *Administrata Syria.*] Festus Consularis Syriæ fuit Valente II. & Valentiniano II Coss. ut colligo ex lege XI. Cod. Th. de cohortalibus. Certe Libanius in vita sua Festum Consularem fuisse Syriæ dicit antequam Valens Antiochiam venisset. Idem Festum ait hominem fuisse furiosum, & linguæ Græcæ prorsus ignarum. *Idem.*

o *Regere Asiam proconsulari potestate exorsus.*] Proconsul Asiæ vir Spectabilis erat, sub cujus administratione erat Asia propriè dicta, Hellespontus, & insulæ. Nullatenus autem erat obnoxius Præfecturæ Prætorianæ eo quidem adhuc tempore. Nam postea imperante Arcadio, cùm omnia perturbata essent, Proconsularis etiam potestas imminuta est, ut scribit Eunapius in Vita Maximi. De Proconsulatu Festi scribit Eunapius, & Zosimus; & Libanius in vita sua, cùm dicit : *Σπεύδων ἀνῆκτο εἰς Ἰωνίαν ἐπὶ τὴν ἀρχὴν.* Idem.

p *Philosophum q. Cœranium.*] AEgypto oriundum. Eunapius de Festo : ἀλλ' ἐπὶ τοσοῦτο παραφορᾶς ἦλθεν καὶ φόνου, ὥστε καὶ Μάξιμον ξίφει διέφθειρε, Κοίρανον αἰγύπτιον ἐπισφάξας αὐτῷ. *Sed eo furoris processit & crudelitatis, ut etiam Maximum gladio occideret, & Cœranum AEgyptium quasi succidaneam ei victimam mactaret.* Fuit etiam alter Cœranus Ægyptius temporibus Severi, ut refert Dio : & alius Græci generis sub Nerone, de quo Tacitus in fine XIV. *Idem.*

q ΣΥ ΔΕ ΝΟΕΙ.] De hoc adagio nihil legi. *Idem.*

r Νόει, καὶ στέφε τὴν πύλην :] Casaubonus suo codici adscripserat, Στρέφε τὴν πύλην : vel στέφε τὴν πόλιν. Utrumque ex conjectura. De more januas coronandi Juvenalis, & alii. * *Lindenbr.*

f *Cùm objectaretur illi quamobrem constellationem Principis collegisset.*] Majestatis crimen contrahit, quisquis super Principis genesi vel fato scrutatur, ut de Lepida ait C. Tacitus Annal. lib. III. cui inter alia crimina hoc quoque objectum fuit, quòd per Chaldæos in domum Cæsaris quæsivisset. * Rationem Tertullianus reddit Apologet. cap. 35. *Cur opus est perscrutari super Cæsaris salute, nisi à quo aliquid adversus illam cogitatur vel optatur, aut post illam speratur & sustinetur?* * Unde Paulus J. C. Sent. lib. V. Tit. 21. *Qui de salute Principis vel.*

legiſſet, fratrem ſuum fuiſſe Valentem, dudúmque obiſſe documentorum plena fide monſtrare pollicitus, inexſpectato veritatis indicio laniatus, lacer trucidatus eſt. Viſus adoleſcens in balneis admovere marmori manûs utriuſque digitos alternatim & pectori, ſeptémque vocales litteras numeraſſe, ad ſtomachi remedium prodeſſe id arbitratus: in judicium tractus, [7] percuſſus eſt gladio poſt tormenta.

CAP. III. His & mihi vertenti ſtilum in Gallias confunditur ordo ſeriéſque geſtorum, inter multa & ſæva Maximinum reperiens jam Præfectum: [t] qui poteſtate latè diffuſa [8] ſcævum Imperatori acceſſerat incentivum, majeſtati fortunæ miſcenti licentiam gravem. Quiſquis igitur dicta conſiderat, perpendat etiam cetera quæ tacentur: veniam daturus ut prudens, ſi non cuncta complectimur, quæ conſiliorum pravitas crimina in majus exaggerando commiſit. Adoleſcente enim acerbitate, rationum inimica rectarum, trux ſuopte ingenio Valentinianus, poſt ejuſdem [9] Maximini adventum, nec meliora monente ullo nec retentante, per aſperos actus velut æſtu quodam fluctuum ferebatur & procellarum: adeo ut iraſcentis ſæpe vox & vultus & inceſſus mutaretur & color. Quam rem indicia varia teſtantur & certa, è quibus pauca ſufficiet poni. Adultus quidam ex his quos Pædagogianos appellant, ad obſervandam venaticiam prædam Spartanum canem retinere diſpoſitus, ante prædictum tempus abſolvit, adſultu ejus evadere conantis appetitus & morſu: ideóque necatus ad exitium fuſtibus, eadem humatus eſt die. Præpoſitum Fabricæ oblato thorace polito faberrimè, præmiúmque ideo exſpectantem, ea re præcepit [1] occidi, quòd pondus paullo minus habuit ſpecies ferrea, quam ille [2] formarat. [v] Epiroten aliquem ritus Chriſtiani Presbyterum .... tam Octavianum ex Proconſule .... offenſarum auctore licèt tardiùs ad ſua redire per-

7 *Mſ.* perculſus. 8 *Al.* ſævum. 9 *Mſ.* Maximiani. 1 *Mſ.* occidi ad p'i, quod. 2. *Hic locus in mſ. tranſpoſitus eſt.*

ſumma Reipublicæ mathematicos, hariolos, haruſpices, vaticinatores conſulit, cum eo qui reſponderit, capite punitur. Apud Wiſigothos mitior hic pœna decreta: ſic enim in eorum LL. habetur, lib. VI. Tit. II. §. 1. *De Salute Principis vel cujuſcumque hominis Hariolos conſulentes, ingenui flagellis cæſi cum rebus omnibus Fiſco ſervituri aut Regi aſſocientur: ſervi in tranſmarinas inſulas deportentur & veneant.* Bene itaque mundani motus ſcrutatorem Jul. Firmicus ſic monet lib. 2. cap. 33. *Cave ne quando de ſtatu Reipub. vel de vita Romani Imperatoris aliquid interroganti reſpondeas: non enim oportet, nec licet, ut de ſtatu Reipub. aliquid nefaria curioſitate dicamus; ſed & ſceleratus atque omni animadverſione dignus eſt, ſi quis interrogatus de fato dixerit Imperatoris: quia nec dicere poteris de eo aliquid, nec invenire.* Lindenbr.

t *Qui poteſtate latè diffuſa ſcævum Imp. acceſſerat incentivum*] Sic Mſ. Flor. ut *Scævum crimen*, L. 19. de Hæreticis. *Scævæ interpretationes*, Novel. unic. Theod. & Valent. de libertis. *Scæva tempora*, leg 9. C. Theod. de infirmand. his quæ ſub tyran. *Idem.*

v *Epiroten aliquem ritus Chriſtiani Presbyterum.*] Rectè quidem & ordine fecit Gelenius, qui quaterniones tranſpoſitos primus reſtituit. Sed nos hoc ampliùs præſtitimus, quòd hæc & ſequentia verba in Gelenii Editione ob lacunas, ut opinari datur, omiſſa Auctori ſuo reddidimus: nec reddidimus ſolùm, ſed etiam ſenſum eorum perſpeximus. Inter exempla enim crudelitatis Principis Valentiniani hoc vel præcipuum Marcellinus refert, quòd Epiroten quemdam Presbyterum gladio occidi juſſerit, idcirco quòd Octavianum ex Proconſule Africæ, (cujus mentio fit in lib. 23.) alicujus criminis reum, apud ſe latentem prodere noluiſſet. Eamdem hiſtoriam refert Hieronymus in Chronico Anno Domini 372. *Presbyter Syrmii nequiſſimè decollatur: quòd Octavianum ex Proconſule apud ſe latitantem prodere noluiſſet.* Valeſ.

misso. Constantianus Strator paucos militares equos ex his ausus mutare, [x] ad quos probandos missus est in Sardiniam, eodem jubente lapidum ictibus oppetit crebris. Athanasius favorabilis tunc auriga, suspectus ei vulgari levitate, ut vivus incendi juberetur, si quid tentasset hujusmodi: [y] [quem] non multo postea [z] veneficiis usum ferebatur, nullâ delatâ voluptatum artifici veniâ, ignibus aboleri præceptus est. Africanus causarum in Urbe defensor assiduus, [a] post administratam provinciam ad regendam aliam adspiravit: [b] cujus suffragatori Magistro equitum Theodosio id petenti, subagresti verbo responderat: *Abi*, inquit, *Comes: & muta ei caput, qui sibi mutari provinciam cupit.* & hoc elogio periit homo disertus, ad potiora festinans ut multi. Claudium & Sallustium ex Jovianorum numero, adusque Tribunatus dignitates progressos, accusabat quidam vilitate ipsa despectus, quòd cum imperium Procopius affectasset, aliqua pro eo locuti sunt bona. Cúmque nihil quæstiones reperirent assiduæ; mandare Magistris equitum auditoribus Princeps, ut agerent Claudium in exsilium, & Sallustium pronuntiarent capitis reum, pollicitus quòd eum revocabit ad supplicium raptum: hócque ita ut statutum est [3] observato, nec Sallustius morte exemptus est, nec Claudius nisi post ejusdem Valentiniani [4] obitum deportationis mæstitia [5] liberatus. * * * longé. . . . cusaverit, cùm illi sæpissime torquerentur. Replicatis igitur quæstionibus densè, & quibusdam vi nimia tormentorum absumptis, ne vestigia quidem ulla delatorum reperta sunt criminum. In hoc negotio Protectores ad exhibendas missi personas, fustibus præter solitum [6] cæsi. Horrescit animus omnia recensere, simúlque reformidat, ne [c] ex professo quæsisse videamur

3 *Ms.* obvernatione. 4 *Ms.* vitium. 5 *Ms.* liberatus * (*hic lacuna quatuor linearum*) * longè . . . . cusaverit, cùm illi. 6 *Ms.* cæsi.

---

* x *Ad quos probandos missus erat in Sard.*] Stratorum munus id erat, ut equos eos maximè, qui Imperatorum usui erant destinati, diligenter probarent: ut apparet ex Codice Theodos. de Stratoribus. Themistius in Oratione quinquennali ad Valentem A. pag. 462. ϰ̀ ἵπποις μὲν ἴσως ἐκ ἂν ἐχρήσαντο μὴ λίαν ἐξητασμένοις. Machinæ quoque & tela bellica probabantur, ex Themistio pag. 239. * *Vales.*

y *Cujus non multo postea beneficiis.*] Prima illa vox ad sensum explendum à Gelenio adjecta est: sed cùm in Ms. Regio, & in Editione Aug. similiter desit, locus ita commodiùs concipi posse videtur: *Quem non multo postea veneficiis usum ferebatur, &c.* vel sanè: *Quoniam non multo postea, &c.* Idem.

z *Beneficiis usum*] ἴσ. *veneficiis usum.* Lindenbr.

a *Post administratam provinciam.*] Advocati peracto Advocationis tempore ad regendam provinciam mitti solebant, ut ex Codice, & vetustis Inscriptionibus notum est. Unde Libanius in Orat. adversus doctrinæ suæ obtrectatores, Heliodorum illum Advocatum post Advocationem fisci ait provinciam administrasse, ut mos erat: ὁ δὲ ϰ̀ ἦρχεν ὡς δὴ τὰ τῶν ῥητόρων πεπονηκώς. Valef.

b *Cujus suffragatori.*] Suffragatores dicuntur viri primates in Comitatu, qui cùm gratiâ apud Principem multùm valeant, clientibus suis & humilioris fortunæ hominibus ad aliquid à Principe impetrandum suffragationem suam commodant. Hi à Græcis προστάται & συνήγοροι dicuntur, ut docet Suidas. Themistius in Orat. 4. καὶ ταῦτα ὅτε λιπαρήσαντα, ὅτε θωπεύσαντα, ὅτε ἑτέρῳ προστάτῃ χρησάμενον ϰ̀ συνηγόρῳ. Itaque suffragator pæne idem est quod patronus: * & optimè in Glossis veteribus explicatur, διὰ προστασιῶν, per suffragia. Seneca in libro de brevitate vitæ: *Candidati* (inquit) *laborare desinimus; suffragatores incipimus.* Ambrosius in caput 1. Epistolæ Pauli A. ad Romanos: *Nam ideo ad Regem per Tribunos aut Comites itur, quia homo utique est Rex, & nescit quibus debeat Rempublicam credere. Ad Deum autem, quem utique nihil latet, promerendum suffragatore non opus est.* * Idem.

c *Ex professo quæsisse videatur.*] Mallem *videamur*, ut in Regio codice superscriptum est: & paullo pòst scribe ex eodem libro * & Tolos. * [ac Colb.] *alia com-*

in vitia Principis, alia commodiſſimi. Illud tamen nec præteriri eſt æquum nec ſileri: quòd [d] cum duas haberet urſas ſævas hominum ambeſtrices; Micam auream & Innocentiam: [e] cultu ita curabat enixo, ut earum caveas prope cubiculum ſuum locaret, cuſtodéſque adderet fidos, viſuros ſollicitè [7] ne quo caſu ferarum [f] deleretur luctificus calor. [g] Innocentiam denique, poſt multas quas ejus laniatu cadaverum viderat ſepulturas, ut benemeritam in ſilvas abire [h] dimiſit [8] innoxiam. Exop..... ſimile ſedit..... * *

CAP. IV. Et hæc quidem morum ejus & propoſiti cruenti ſunt documenta veriſſima: ſollertiæ verò circa Rempublicam nuſquam [9] digredientis, neque eum vel obtrectator pervicax incuſabit: illud contemplans quòd majus pretium operæ forſitan regendis veriùs milite barbaris quàm pellendis. Et cùm dediſſet * * * * è ſpeculis, ſi quis hoſtium ſe commoviſſet, deſuper viſus [1] obruebatur. Agitabatur autem inter multiplices curas id omnium primum & potiſſimum, ut Macrianum Regem auctum

7 *Al.* ne quo ea ſuperarum debetur luctific. 8 *Mſ.* innoxiam. Exop....... ſimile ſedit..... Et hæc quidem. 9 *Mſ.* digredientis, nec quo eum velom reciator pervicax incuſabit. illud contemplatio, quod majus pretium operæ fortican regendus verius milite barbaris quo pellendis. Et cum dediſſet * (*hic lacuna quinque linearum*) * .: peculis ſi quis hoſt. 1 *Mſ.* obruebatur.... agitabatur.

modiſſimi. Valeſ.

[d *Cum duas haberet urſas ſævas hominum ambeſtrices, earum caveas prope cubiculum ſuum locaret.*] Valentinianus, natus in Pannonia Provincia Illyrici, prope cubiculi ſui fores velut fidas corporis cuſtodes habuit urſas duas caveis incluſas, in laniandis ipſo ſpectante cadaveribus comedendiſque hominibus exercitatas. In quo imitatus videtur Galerium Maximianum, ortum ex Dacia Illyrici quoque provincia, qui homines vivos urſis abſorbendos objicere conſueverat, eóque privato ſpectaculo paſcebat oculos, ac maximè delectabatur. Sic enim ſcribit Lactantius in libri de mortibus Perſecutorum capite XXI. quem librum nuper Vir doctiſſimus Baluſius publicavit. *Habebat urſos ferociæ ac magnitudinis ſuæ ſimillimos*, (Galerius) *quos toto imperii ſui tempore elegerat. Quoties delectari libuerat, horum aliquem afferri nominatim jubebat. His homines non planè comedendi, ſed abſorbendi objectabantur; quorum artus cùm diſſiparentur, ridebat ſuaviſſime, nec umquam ſine humano cruore cenabat.* Ceterùm à patre Valentiniano non degeneravit Valentinianus junior Auguſtus, qui urſorum & leonum venationibus maximé delectabatur, ut Philoſtorgius in libro XI. His. ſcribit.] *Had. Valeſ.*

e *Cura agebat enixa.*] Hæc eſt conjectura Gelenii: à qua longè diſcrepat exemplaris Regii, * Toloſ. * [& Colbert.] ſcriptura, *cultant acerabat enixo*: in Auguſtana autem Editione ſic legitur, *cultans accelerabat enixè.* Unde conjicere eſt ſic à Marcellino ſcriptum fuiſſe, *cultu ita curabat enixo.* Valeſ.

f *Rumperetur.*] In Mſſ. Flor. & Regio: * Tol. * [& Colb.] & in Aug. Editione legitur *debetur.* Fortè ſcribendum eſt *deleretur.* Valeſius. Niſi id quidem nimium eſt, & Imperator non utique vetuerit deleri, ſed ne minima quidem parte imminui, & Ammianus ediderit *delibetur.* Gron.

[g *Innocentiam, poſt multas quas ejus laniatu cadaverum viderat ſepulturas, ut benemeritam in ſilvas abire dimiſit innoxiam.*] Veteres non domeſticas modò beſtias, ſed etiam feras, quibus aliqua in re uſi erant, velut de ſe bene meritas libertate remunerari conſueverant, & in agros ſilvaſque dimittere; ita ut incuſtoditæ vagarentur, & tamquam ſacræ à nemine violarentur. Eum morem ſecutus Statius fingit Liberum Patrem duas tigres manſuefactas & domitas, quas in bello Indico ad currum junctas habuerat, cùm victor Thebas rediiſſet ex India, ceu optimè meritas, aut ſi mavis emeritas conſecraſſe, & in agrum Thebanum dimiſiſſe: quæ & è manu paſcerentur, & nunc per campos errarent, nunc etiam urbem Thebas intrarent innoxiæ. Statii in libro VII. Thebaïdos verſus tales ſunt:

Errabant geminæ Dircææ ad flumina tigres,
Mite jugum, belli quondam vaſtator Eoi
Currus: Erythræis quas nuper victor ab oris
Liber in Aonios meritas dimiſerat agros, &c.

Ab Statio ſua verba accepiſſe Ammianum putes: *Liber tigres ſuas in Aonios agros meritas dimiſit*: Valentinianus urſam ſuam *ut bene meritam in ſilvas dimiſit innoxiam.* Ea dimiſſione homines feris gratiam referre ſe exiſtimabant. Julius Cæſar equorum greges (quibus nimirum in bello Gallico uſus erat) *in trajiciendo Rubicone flumine conſecravit, ac vagos & ſine cuſtode dimiſit*: ſicuti tradit Suetonius Tranquillus in Caio Julio Cæſare capite LXXXI. Hic mos à nemine obſervatus, illuſtrari merebatur.] *Valeſ.*

h *Dimiſit innoxiam.*] Poſt hæc verba in Mſſ. Flor. * Toloſ. * [& Colbert.] & Regio, & in Editione Aug.

inter

inter mutationes crebras [2] ſententiarum, jámque in noſtros adultis viribus exſurgentem, vi ſuperſtitem raperet vel inſidiis, ut multo antè Vadomarium Julianus: [i] & proviſis quæ negotium poſcebat & tempus, cognitóque tranſfugarum indiciis, ubi comprehendi nihil opperiens poterit antedictus, tacitè quantum conceſſit facultas, ne qui conſerendo officeret ponti, junxit navibus Rhenum. Et antegreſſus [k] contra Mattiacas aquas primus Severus, qui pedeſtrem curabat exercitum, perpenſa militum paucitate territus ſtetit, timens ne reſiſtere nequiens, irruentium opprimeretur hoſtilium agminum mole. Et quia ſuſpicabatur venalia ducentes mancipia ſcurras, caſu illic repertos, id quod viderant excurſu celeri nuntiare, cunctos mercibus direptis occidit. Adventu itaque plurium copiarum animati judices, caſtríſque ad tempus breviſſimum fixis, quia nec ſarcinale jumentum quiſquam nec tabernaculum habuit præter Principem, cui [3] tapetes ſuffecerant pro tentorio: parumper ob tenebras morati nocturnas, exſiliente procinctu pergebant ulteriùs, itinerum [4] gnaris ducentibus, equitatu cum Theodoſio rectore præire diſpoſito equirat erat...... * * tempore jaceat extento ſtrepitu ſuorum eſt impeditus: quibus aſſiduè mandans, ut incendiis & rapinis abſtinerent, impetrare non potuit. Ignium enim crepitu diſſoníſque clamoribus ſatellites exciti, idque quod acciderat [5] ſuſpecti, carpento veloci impoſitum Regem anguſto aditu circumfractis collibus abdiderunt. Hac Valentinianus gloria defraudatus, nec ſuâ culpâ, nec Ducum, ſed intemperantiâ militis, quæ diſpendiis gravibus ſæpe rem Romanam afflixit, adusque [6] quinquagenteſimum lapidem terris hoſtilibus inflammatis, rediit Treveros mæſtus. Ubi tamquam leo ob cervum amiſſum vel capream morſus vacuos concrepans, dum hoſtium disjecta frangeret timor, in Macriani locum Bucinobantibus, quæ contra Mogontiacum gens eſt [7] Alamanna, Regem Fraomarium ordinavit: quem paullo poſtea, quoniam recens excurſus eumdem penitus vaſtaverat pagum, in [8] Britannos tranſlatum poteſtate Tribuni Alamannorum præfecerat numero, multitudine viribúſque ea tempeſtate florenti: Bitheridum verò & Hortarium

2 *Mſ.* ſententiarum. 3 *Mſ.* tapetes ...... ſuffec. 4 *Mſ.* gnari diſcentibus fre ..... equitatu cum Theodoſio rectore præ ...... diſpoſito equirat erat * (*hic lacuna trium linearum.*) * tempore jaceat. 5 *Mſ.* ſuſpecti. 6 *Mſ.* quingenteſimum. 7 *Mſ.* Alemannia. 8 *Mſ.* Britannos latum.

ſic legitur: *Exop ...... ſimile ſedit ...... Et hæc quidem, &c.* Ex quibus veſtigiis hanc ferè ſcripturam colligas, *quæ exinde ſimiles edidit ſtrages.* Valeſ.

i *Et prævisum negotium.*] Sic Gelenius edidit. In Editione verò Auguſtana legitur *prævium*. Ego verò cum in codice Regio [& Colb.] ita ſcriptum deprehendiſſem, *& prævi ...... negotium, &c.* veram hujus loci emendationem ſtatim odoratus ſum: quis enim neget ita ab Marcellino ſcriptum fuiſſe? *Et proviſis quæ negotium poſcebat, & tempus, &c.* ſic enim alibi loquitur. Idem.

k *Contra Mattiacas aquas*] Plinius lib. XXXI. cap. 2. *Sunt & Mattiaci in Germania fontes calidi trans Rhenum, quorum hauſtus triduo fervet.* Ita autem hæ aquæ dictæ à Mattio oppido, uti id Tacitus vocat Annal. lib. I. *Cæſar incenſo Mattio (id genti caput) aperta populatus, vertit ad Rhenum.* Ptolemæus *Mattiacum* appellat, in Notitia civitatum Septemtrionalium: Βέδαρις, Ματτιακὸν, Ἀρταυνον. Lindenbr.

nationis ejusdem Primates item regere milites jussit: è quibus Hortarius, [l] proditus relatione Florentii [9] Germaniæ Ducis, contra Remp. quædam ad Macrianum scripsisse barbarósque Optimates, veritate tormentis expressa, conflagravit flamma pœnali.

CAP. V. Abhinc [1] inter * * * * * proximo, hæc narratione differi continua placuit, ne, dum negotiis longè discretis & locis alia subseruntur, cognitio multiplex necessariò confundatur. Nubel velut Regulus per nationes Mauricas potentissimus vità digrediens, & legitimos & natos è concubinis reliquit filios: è quibus Zamma Comiti nomine Romano acceptus, latenter à fratre Firmo peremptus, discordias excitavit & bella. Ejus enim necem ulcisci impensiore studio properans Comes, ad insidiatoris perniciem multa ciebat & formidanda. Utque rumores distulerunt assidui, navabatur opera diligens in palatio, Romani quidem relationes, multa & aspera congerentes in Firmum, libenter suscipi recitaríque Principi, in earum favorem concinentibus multis: ea verò quæ contrà Firmus salutis tuendæ gratià docebat crebrò per suos, accepta diutiùs occultari: Remigio tunc Officiorum Magistro, adfine amicóque Romani, inter potiores Imperatoris necessitates hæc velut minima & superflua nonnisi opportunè legi posse adseverante. Quæ cùm ad obruendam defensionem suam agitari [2] animadverteret Maurus, ultimorum metu jam trepidans, ne amandatis quæ prætendebat, ut perniciosus & [3] contumeliosus condemnatus occideretur, [m] ab imperii ditione descivit, & adjumenta * * tium ad [4] vastandum. [n] [Quare ne] hostis inplacabilis incrementis virium [5] adolesceret, ad abolendum cum comitatensis auxilio militis pauci [o] Theodosius Magister equitum mitti-

9 *Ms.* Germaniaca. 1 *Hic in Ms. lacuna trium linearum.* 2 *Al.* adverterer. 3 *Ms.* contumeliosus. 4 *Ms.* vastandum . . . . hostis. 5 *Ms.* adolescerent.

l *Proditus opera Florentii Mogontiaci Ducis.*] In codice Regio, * Tolos. * [& Colbert.] scribitur hoc modo, *proditus peratione Florentii Germaniaca Ducis:* neque aliter Accursius ex codice suo edidit, nisi quòd, *desperatione Florentii;* jussit excudi. Ego verò non dubito, quin Marcellinus ita scriptum reliquerit, *proditus relatione Florentii Germaniæ Ducis.* Valesius. Quæ vox mentem viri doctissimi pepulisse videtur ex eo, quod sequitur, *Romani quidem relationes.* Quæ tamen videntur differre ab hoc genere, quod verbo *proditus* adjungi meruit. Ex quo crederem ab Ammiano scriptum *delatione,* quum & prima litera per inversionem hoc videatur monstrare. *Gron.*

m *Ab imperii ditione descivit.*] Et diademate assumpto Regem se ipse constituit, ut scribit Victoris Epitome, & Orosius in lib. 7. Quare non assentior Goltzio, qui in Thesauro suo hunc Firmum Augustum fuisse censet, nummúmque ejus hunc profert: D N. FIRMUS. P. F. AUG. Sed non dubito, quin de altero Firmo nummus iste intelligendus sit, cùm Firmus, de quo hîc sermo est, numquam Augusti, sed Regis dumtaxat nomen adsciverit. * Zosimus Βασιλέα dicit. Augustinus in libro I. contra Epistolam Parmeniani capite 10. *Quæ à Donatistis Rogatus ille Maurus per Regem barbarum Firmum, quàm sæva & quàm acerba perpessus sit.* Et paullo pòst: *Non enim tam sæva sunt, quæ adversus Maximianistas per judices egerunt, quàm quæ etiam ad persequendum Rogatum Maurum, ab eis per Firmum barbarum gesta sunt: etsi illum licet hostem immanissimum Romanorum in legitimis numerent.* Ubi vides Firmum pro legitimo Imperatore habitum esse à Donatistis: & nomen Βασιλέως apud Zosimum suprà ambiguum est, quippe quo & Rex & Imperator ex æquo significatur. * *Vales.*

n *Hostis implacabilis.*] Ante has voces lacuna erat exigua in Mss. Flor. & Regio, & in Editione Augustana: quæ sic videtur non incommodè posse suppleri: *Quocirca ne hostis, &c.* Idem.

o *Theodosius Magister equitum mittitur, cujus virtutes*

tur, cujus virtutes ut impetrabilis ea tempeſtate [o] præ ceteris nitebant: [p] [q] Domitii Corbulonis [r] & [6] Luſii veterum ſimillimi: quorum prior ſub Nerone, alter Trajano rem regente Romanam, pluribus inclaruêre fortibus factis. Proinde ab Arelate ſecundis egreſſus auſpiciis, emeatóque mari cum claſſe quam ductabat, nullo de ſe rumore prægreſſo, defertur ad Sitifenſis [ſ] Mauritaniæ litus, quod appellant accolæ [t] Igilgitanum. Ibíque inventum caſu Romanum leniter adlocutus, miſit ad vigilias ordinandas & prætenturas, parum ſuper his quæ verebatur increpitum. Quo ad Cæſarienſem digreſſo, [v] Gildonem Firmi fratrem & Maximum miſit correpturos Vincentium: qui curans Romani vicem, incivilitatis ejus erat particeps & furtorum. Recepto itaque tardiùs milite, quem amplitudo morabatur maris, Sitifim properans, Romanum cum domeſticis [x] cuſtodiendum Protectoribus committi mandavit: agénſque in oppido ſollicitudine diducebatur ancipiti, multa cum animo verſans, quâ viâ quibúſve commentis per exuſtas caloribus terras pruinis adſuetum duceret militem: vel hoſtem caperet diſcurſatorem & repentinum, inſidiíſque potiùs clandeſtinis, quàm prœliorum ſtabilitate confiſum. Quòd ubi Firmo levi rumore, dein apertis eſt indiciis cognitum, ſpectatiſſimi Ducis adventu præſtrictus, [y] veniam confeſſionis præteritorum miſſis oratoribus poſcebat & ſcriptis, docentibus eum non ſponte ſua ad id erupiſſe quod norat ſceleſtum, ſed iniquitate graſſante licentiùs, ut monſtrare pollicebatur. Quibus lectis pacéque obſidi-

6 *Steph.* Duſii.

ut impetrabiles ea tempeſtate præ cæteris nitebant] Lego heic & aliis ſimilibus in locis *impenetrabiles.* Oiſelius: Ibi Lindenbrogius ſubdit, ſibi non placere conjecturam, quod *impetrabilis* nomen eſt Ammiano frequens. Certè & codd. Mſſ. inprimis Colbertinus, Loiſelli conjecturæ adverſantur. *Had. Valeſ.*

o *Præ ceteris nitebant.*] Apparet ſcribendum eſſe *enitebant*, ut modulatior ſit clauſulâ. *Valeſ.*

p *Domitii Corbulonis*] Multa de hoc Tacitus, Dio, & alii ejus ſæculi Scriptores. *Lindenbr.*

q *Domitii Corbulonis, & Luſii.*] Utriuſque elogium exſtat in Fragmentis Dionis quæ ante biennium publicavi. Corbulo quidem à Dione Κουρβούλων ſemper dicitur, & ab Evagrio in lib. 3. cap. 41. Luſius verò Quintus Κυῶτος Λούσιος ab eodem Dione nominatur, ortus è Mauritaniâ. Uterque tandem gladio occiſus eſt, cùm ob egregia mèrita invidiam in ſe & aulicorum & Principum concitaſſent. Ac fortaſſe conſultò Theodoſium iis comparat Marcellinus, qui & ipſe ſimilem exitum ſortitus eſt, ut notabimus infrâ. *Valeſ.*

r *Et Luſii*] Luſius Quietus vocatur à Spartiano. Vide Xiphilin. & Hiſtoriam Augg. *Lindenbr.*

ſ *Mauritaniæ littus, quod appellant accolæ Igilgitanum.*] Mſ. *Gilgitanum.* Et Plinii ſcripta exemplaria *Gilgili*, non *Igilgili*, habent. Quòd ſi Ptolemæum & Antoninum Aug. ſequimur, *Igilgilitanum*, apud Ammian. legendum erit. *Idem.*

t *Igilgitanum.*] Etiam in codice Regio *Gilgitanum* ſcriptum inveni, * ut & in Toloſ. * [& Colbert.] neque ſecus in Editione Mariangeli: ſed *Igilgitanum* ut Gelenius edidit, amplector. Nam & in Notitia Africæ quam Jacobus Sirmundus ante aliquot annos edidit, inter Epiſcopos Mauritaniæ Sitifenſis quartus numeratur *Domitianus Igilgitanus.* In Collatione Carthagin. Eguilguilitenſis Epiſcopus dicitur. *Henr. Valeſius.* Veteres *Igilgilitanum* dixere ab urbe *Igilgili*, quæ Plinio *Gilgili opidum*, & vulgò *Gigeri* dicitur.] *Hadr. Valeſ.* Quod poſterius jam ante quoque elegerat Holſtenius in notulis ad Patriarchatum Romanum pag. 90. *Gron.*

v *Gildonem Firmi fratrem.*] Is ipſe eſt, qui mortuo Theodoſio Auguſto, cùm eſſet Comes Africæ, ab Honorio deſcivit, ut teſtatur Claudianus de bello Gildonico: apud quem Theodoſius Senior hæc ait:

---auſus Latio contendere Gildo:
Germani nec fata timet. &c.

id eſt Firmi. *Valeſ.*

x *Cuſtodiendum protectoribus*] Quorum inter alia id munus fuiſſe docet Juretus ad Symmachum lib. x. epiſt. 49. ubi etiam ipſe venditat reſtitutionem hujus loci, quum legeretur *protutoribus.* Mox edidi *multa cum animo verſ.* ex prioribus, quum nugari opinarer Hadrianum & Pariſienſes, qui in poſtrema mutarunt *multa enim an.* Gron.

y *Veniam confeſſionis præteritorum.*] Emendo, *veniam cum conceſſione præteritorum*, ut loquitur Marcellinus in lib. XVII. & in lib. XXX. & in fine hujus libri. *Valeſ.*

bus acceptis promissa, Dux ad recensendas [z] legiones quæ Africam tuebantur, ire pergebat ad Panchariananı stationem, quò convenire præceptæ sunt. Ibi magnificis verbis atque prudentibus spe cunctorum erecta, reversus Sitifim, concitato indigena milite cum eo quem ipse perduxerat, ægrè perpetiens moras ad procinctus ire ociùs festinabat. Inter residua autem multa & clara, id amorem ejus auxerat in immensum, quòd à provincialibus commeatum exercitui prohibuit dari, [a] messes & condita hostium virtutis nostrorum horrea esse, fiduciâ memorans speciosâ. His ita cum lætitia possessorum dispositis, 7 [b] [c] Tubusuptum progressus oppidum [d] Ferrato contiguum monti, legationem secundam Firmi repudiavit, quæ obsides, ut antè statutum est, non duxerat secum. Unde omnibus pro loco & tempore cautiùs exploratis concito gradu Tyndensium gentem & Massissensium petit, levibus armis instructas, quas [e] Mascizel & Dius fratres Firmi 8 ductabant. Cum essent hostes jam in contuitu membris omnibus celeres, post missilia hinc inde crebriùs jacta, committitur certamen asperrimum: intérque gemitus mortis & vulnerum audiebantur barbarorum ululabiles fletus captorum & cæsorum: pugnáque diremptâ plures agri populati sunt & incensi. Inter quos [f] clades eminuere fundi Petrensis, excisi radicitus: quem Salmaces dominus, Firmi frater in modum urbis exstruxit. Hoc successu victor elatus, mira velocitate 9 [g] Lamfoctense oppidum occupavit, inter gentes positum antedictas, ubi

7 *Ms.* Tubusoptum. 8 *Ms.* optabant. 9 *Ms.* jam Phocense.

---

z *Legiones qui Africam tuebantur.*] Recens hæc menda, itaque legendum ut in Ms. *Legiones quæ Afric.* Lindenbr.

a *Messes & condita hostium virtutis nostrorum horrea*] Quæ hic *condita*, eadem libro XXXI. vocat *conditoria*, id est, apothecas sive horrea. Panegyr. Constant. Aug. *Tu fructus meritorum tuorum statim nos metere & in conditis referre jussisti.* L. 2. C. Theod. de his quæ ex pub. coll. *Quod refertur in conditis, vel in arca continetur.* L. 4. C. de erogat. mil. ann. *In veteranis castris constituti milites duas alimoniarum partes de conditis sumant.* * B. Eucherius in Homil. pag. 380. *Ut utiles procuratores facere videmus, qui à patronis suis præsidia ac patrimonia longinqua & peregrina suscipiunt, quidquid colligunt, quidquid adquirunt, ad dominos suos dirigunt. Numquid ibi reponetur, ubi laboratur? Sed magis illic sunt condita, ubi perpetua deputantur habitacula.* * Vide Spartian. in Hadriano, Capitolin. in Gordianis. *Lindenbr.*

b *Tubusuptum*] Ms. *Tubusoptum.* Antoninus Aug. *A Sitifi Saldas, Lesbi Tubusuptus,* Ptolemæus: Αὔζια, Τουβούσουπτος, Ῥόβονδα. Idem.

c *Tubusuptum opidum Ferrato contiguum monti.*] In Itinerario Peutingerorum Mons Ferratus dicitur à Rusucuro Colonia Saldas usque pertingens: in quo itinere Tubusuptum fuisse docet Itinerarium Antonini, juxta Saldas. Fuit autem Tubusuptus Sitifensis Mauritaniæ opidum, unde in Notitia Africæ inter Episcopos Mauritaniæ Sitifensis recensetur Maximus Tubusubditanus. In Collatione Carthaginensi Florentinus nominatur Episcopus à Tubusuptu. *Vales.*

d *Ferrato contiguum monti*] Vide AEthici Cosmogr. *Lindenbr.*

e *Mascizel.*] Hic est frater Gildonis, qui ab Honorio Augusto cum exercitu missus in Africam, Gildonem vicit, & peremit, ut Claudianus & Orosius scribit. Idem postea jussu Stiliconis in fluvium è ponte præcipitatus interiit, teste Zosimo in lib. 4. *Vales.*

f *Clades eminuere fundi Petrensis*] Sic inf. laudatur *fundus Mazicanus.* Et apud Gregor. PP. lib. 1. Epist. 9. *Fundus Saloniacus, fundus Gerdomiæ collimitans.* Vett. Inscription.

LOCA	LOCA
....	SEPULTURAE
CULTORUM	CULTORUM
HERCULIS	HERCULIS
BEATIN. IN FUNDO.	IN FUNDO
QUADRIGANO	DOMITIANO.

Lindenbr.

g *Lamfoctense oppidum.*] In Mauritania Sitifensi, ut existimo. Nam in Notitia Africæ, inter Mauritaniæ Sitifensis Episcopos recensetur Vindemius Lemphactensis. [*Jamphotense opidum* in Ms. Colbert scribitur.] *Vales.*

abunde rei cibariæ copiam [1] condi effecit: ut ſi pergens interiùs alimentorum offendiſſet pænuriam, juberet è propinquo convectari. Quæ dum ita procedunt, Maſcizel reparatis viribus nationum confinium adminicula ductans, conſerta manu cum noſtris, fuſis è parte ſuorum pluribus, ipſe equi pernicitate ægrè diſcrimine mortis exemptus eſt. Feſſus ærumnis gemini prœlii Firmus, imóque æſtuans corde, ne quid ultimæ rationis omitteret, Chriſtiani ritus Antiſtites oraturos pacem cum obſidibus miſit. Qui quoniam ſuſcepti leniùs, pollicitíque victui congrua militibus, ut præceptum eſt, læta retulere reſponſa: præmiſſis muneribus Maurus ipſe fidentiùs ad Romanum perrexerat Ducem, equo inſidens apto ad ancipites caſus: cúmque propè veniſſet, fulgore ſignorum & terribili vultu Theodoſii præſtrictus, jumento deſiluit: curvatáque cervice humi pæne adfixus, temeritatem ſuam flebiliter incuſabat, pacem obſecrando cum venia. Suſceptúſque cum oſculo, quoniam id Reipublicæ conducebat, bonæ ſpei jam plenus, ſufficientia præbuit alimenta: & quibuſdam propinquis ſuis ad obſidum vicem relictis abſceſſit, captivos ut ſpoponderat redditurus, quos primis turbarum exordiis rapuit: biduóque poſt [h] Icoſium oppidum, cujus ſuprà docuimus conditores, militaria ſigna & [i k] coronam Sacerdotalem cum ceteris quæ interceperat, nihil cunctatus reſtituit ut præceptum eſt. Exinde cùm diſcurſis itineribus magnis [2] Tipoſam noſter Dux introïret, [l] legatis Mazicum qui ſe conſociaverant Firmo, ſuppliciter obſecrantibus veniam, animo elato reſpondit, ſe in eos ut perfidos arma protinus commoturum. Quibus [3] imminentis periculi metu defixis, revertíque juſſis ad ſua, [m] Cæſaream ire tendebat, urbem opulentam quon-

1 *Mſ.* candi *Al.* cundi. 2 *Mſ.* Tipoſam. 3 *Mſ.* minanti.

h *Icoſium oppid. cujus ſuprà docuimus conditores*] Quos etiam Solinus indicat. cap. 28. *Lindenbr.*

i *Coronam Sacerdotalem*] Quæ aurea erat. Vide quæ notat M. Velſerus Rerum Auguſtanarum lib. v. pag. 74. & in adnotationibus ad Paſſionem S. Afræ pag. 24. Tertullianus de Spectaculis cap. 23. *Sacerdos coronatus, velut coloratus leno.* Idem de Corona Militis cap. 10. de Idolol. cap. 18. *Coronæ aureæ Sacerdotum provincialium.* Idem.

k *Et coronam Sacerdotalem.*] Sacerdotes provinciarum, de quibus ad ſuperiorem librum notavi, coronas aureas capite geſtabant, ut teſtatur Tertullianus in lib. de Idololatria, cùm dicit; *Quo more nunc prætextæ, vel trabeæ, vel palmatæ, vel coronæ aureæ Sacerdotum provincialium*: & in libro de Corona. * Hinc explicandus eſt canon 55. Concilii Eliberitani: *Sacerdotes qui tantùm coronam portant nec ſacrificant, nec de ſuis ſumtibus aliquid ad idola præſtant: placuit poſt biennium accipere communionem.* De coronis Sacerdotum loquitur Feſtus in voce *Stropus.* *. Hi Sacerdotes provinciarum Græcè ἀρχιερεῖς dicebantur, ut notavi ad lib. 28. Sic Euſebius in lib. 8. Hiſt. cap. 27. ἱερέας τε εἰδώλων κατὰ πάντα τόπον καὶ πόλιν, καὶ ἐπὶ τούτων ἑκάστης ἐπαρχίας ἀρχιερέα, τῶν ἐν πολιτείαις ἕνα γέ τινα τὸν μάλιστα ἐμφανῶς διὰ πάσης ἐμπρέψαντα λειτουργίας. *Flamines omnium locorum & urbium, & præterea cujuſque provinciæ Sacerdotem, qui inter Decuriones munera publica magnificentiſſime obierit.* Ita & in lib. IX. cap. 3. *Valeſ.*

l *Legatis Mazicum.*] Mazices populi ſunt qui ad Orientem Cæſarienſis Mauritaniæ incolunt, ut ſcribit Ptolemæus in lib. 4. Eorumdem meminit Vegetius in lib. 3. cap. 22. & Expoſitio totius mundi, nuper à Jac. Gothofredo viro doctiſſimo in lucem edita. Euſtathius in Scholiis ad Dionyſium de ſitu orbis. τοῦ δὲ νομάδων καὶ μαζίκων βασιλέως Ἰάρβαντος: qui Gætulus Jarbas à Virgilio dicitur in 4. Æneidos. Poſtremò in Excerptis Chronologicis à Scaligero ad Euſebii calcem editis, Mazici dicuntur, *Mauri, Vatuati, Gætuli, Afri, Mazici.* Idem.

m *Cæſaream tendebat.*] Quam Firmus ſub initia tyrannidis occupatam ac direptam incenderat, ut ſcribit Oroſius in lib. 7. *Interea in Africæ partibus Firmus ſeſe excitatis Maurorum gentibus Regem conſtituens, Africam Mauritaniámque vaſtavit: Cæſaream urbem nobiliſſimam Mauritaniæ dolo captam, deinde cædibus incendiiſque com-*

dam & nobilem, cujus itidem originem in Africæ ſitu digeſſimus plenè: eámque ingreſſus, cùm omnem pæne incendiis latè diſperſis vidiſſet exuſtam, horridáſque canitie ſilices, Primam & Secundam legionem ad tempus ibi locari diſpoſuit, ut favillarum egerentes acervos, agitarent ibi præſidium, ne repetito barbarorum impetu vaſtaretur. Quæ cum rumores veri [4] diſtuliſſent, provinciæ rectores Tribunúſque Vincentius è latibulis [5] quibus ſeſe commiſerant egreſſi, tandem intrepidi ad Ducem ocius pervenerunt. Quibus ille gratanter viſis atque ſuſceptis, agens etiam apud Cæſaream, fide rerum diligentiùs explorata, comperit Firmum per ſpeciem faventis & ſupplicis tectiore conſilio id moliri, ut nihil hoſtile metuentem exercitum in modum tempeſtatis ſubitæ conturbaret. Quamobrem converſus hinc venit ad [n] municipium [o] Sugabarritanum Tranſcellenſi monti [6] adcline: ubi inventos equites quartæ Sagittariorum cohortis, quæ ad rebellem defecerat, ut contentum ſe ſupplicio leniori monſtraret, omnes contruſit ad infimum militiæ gradum: eóſque & Conſtantianorum peditum partem [p] [q] Tigavias venire juſſerat cum Tribunis: è quibus unus torquem pro diademate capiti impoſuit Firmi. Dúmque hæc aguntùr, reverterunt Gildo & Maximus, Bellenen è Principibus Mazicum & [r] Fericium gentis Præfectum ducentes, qui factionem juverant quietis publicæ [7] turbatoris * * * * producerent vinctos. Quo ita ut ſtatutum eſt facto, lucis primo exortu ipſe egreſſus, cùm inveniſſet eos in exercitu circumſæptos: *Quid de iſtis nefariis*, inquit, *proditoribus fieri oportere contubernales devoti cenſetis?* Secutúſque adclamationem rogantium ſanguine vindicari, eos qui inter Conſtantianos

4 *Mſ.* ſuſtuliſſent & curii provinciæ. 5 τὸ ſe *deeſt al.* 6 *Al.* adclive. 7 *In mſ. hic lacuna quatuor linearum.*

---

pletam, barbaris in prædam dedit. Valeſ.

n *Sugabarritanum municipium.*] Opidum Cæſarienſis Mauritaniæ, Zuchabbari à Ptolemæo dicitur. In Africæ Notitia inter Epiſcopos Cæſarienſis Mauritaniæ nominatur Stephanus *Zucabiaritanus* * pro *Zucabarritanus.* * Sed in Collatione prima Carthaginenſi Zugabbaritenſis Epiſcopus exaratur rectiùs, ut videtur. *Idem.*

o *Sugabarritanum*] Ptolemæus in Deſcriptione Mauritaniæ Cæſarienſis, Ζυχάββαρι nominat. *Lindenbr.*

p *Tigavias venire*] Plinius *Tigavas* vocat, Antoninus *Tigava caſtra*, Ptolemæus Τιγαῦα. Idem.

q *Tigavias.*] Et hoc Cæſarienſis Mauritaniæ opidum fuit. In Notitia Africæ inter Cæſarienſis Mauritaniæ Epiſcopos Creſcens Tigabitanus ponitur. Et in Codice Canonum Eccleſiæ Africanæ, titulo 97. civitas Tagavenſis dicitur. *Valeſ.*

* r *Fericium gentis Præfectum.*] Cùm *Bellenem* unum è *Principibus Mazicum* Marcellinus fuiſſe dicat, *Fericium* vero *Præfectum gentis*: quæri poteſt, quænam ſit differentia inter *Præfectum* & *Principem.* Equidem ſic opinor, *Principes* quidem fuiſſe Optimates & Regulos. Sic in veteri ſaxo fit mentio Arreti *Chanartæ Principis gentium Baquatium. Præfectos* verò fuiſſe reor Duces, qui à Rom. Imperatoribus erant conſtituti, ut barbaris gentibus præeſſent. De quibus exſtat locus illuſtris in Epiſtola 79. *S.* Auguſtini ad Heſychium: *Sunt apud nos barbaræ innumerabiles gentes. Pauci tamen anni ſunt, ex quo quidam eorum qui pacati Romanis finibus adhærent, ita ut non habeant Reges ſuos, ſed ſuper eos Præfecti à Romano conſtituantur Imperio: & illi, & ipſi eorum Præfecti Chriſtiani eſſe cœperunt. Interiores verò, qui ſub nulla ſunt poteſtate Romana, &c.* Jordanes quoque in libro de Succeſſione Regnorum, Præfectos gentium Mauricarum commemorat. *Mauris*, inquit, *partis adverſæ per pacificos Mauros ſuperatis, una die* XVII. *Præfectos exſtinxit.* Quod ſcribit Spartianus in Hadriano A. Præfecturam Mauritaniæ datam eſſe Martio Turboni, quam Luſius Quietus antea geſſerat: eodem referendum videtur. Marcellinus noſter in ipſo libro 29. *Theodoſius regionum maxima parte vaſtata, gentibus* Mauricis, *per quas tranſibat, appoſuit fidei compertæ Præfectos,* * Idem.

merebant, [s] prisco more militibus dedit occidendos: Sagittariorum verò primoribus manus incidit; residuos supplicio capitali multavit: [t] [v] ad æmulationem Curionis acerrimi illius ducis, qui Dardanorum ferociam in modum Lernææ serpentis aliquotiens renascentem hoc genere pœnarum exstinxit. Sed obtrectatores malivoli vetus factum laudantes, hoc ut dirum vituperant & asperrimum: Dardanos hostes memorantes internecivos, & justè quæ sustinuere perpessos: hos verò subsignanos milites debuisse leniùs corrigi, ad unum prolapsos errorem. Quos scientes forsitan admonemus, hanc cohortem & facto & exemplo adversam. Antedictos Bellenen & Fericium, quos duxerat Gildo, Tribunùmque Sagittariorum Curandium ea re jussit occidi, quòd nec ipse umquam cum hostibus congredi voluit, nec suos ut pugnarent hortari. Agebat autem hæc [x] Tullianum illud advertens, quòd *salutaris* [8] *vigor vincit inanem speciem* [9] *clementiæ*. Exin profectus, fundum nomine Gallonatis, muro circumdatum valido, receptaculum Maurorum tutissimum arietibus admotis evertit: & cæsis omnibus incolis mœnibúsque complanatis, ad Tingitanum castellum progressus, per [1] Ancorarium montem, [2] Mazicas in unum collectos invasit, jam tela reciprocantes volitantia grandinis ritu. Et cùm esset utrimque discursum, agmina viris armísque incitata nostrorum non perferentes [y] Mazices, licèt bellicosum genus & durum, diversis stragibus implicati fœdo diffluxere terrore: ruentésque in fugam cæsi sunt, absque iis qui repertâ copiâ discedendi, supplici prece veniam quam dari tempus flagitaverat, impetrarunt. Suggen eorum [3] ductorem * * * Romano successerat, in Sitifensem Mauritaniam ire disposito ad agitanda præsidia, ne provincia pervaderetur, ipse præteritis elatior casibus gentem petit Musonem: quam conscientia rapinarum & cædum actibus congregaverat Firmi, ut sperabatur majora mox adepturi. Progressúsque aliquantum juxta Addense municipium comperit, dissonas cultu & sermonum varietate nationes

8 Al. *vigor*. 9 Ms. *dementiæ*. 1 *Ms.* Ancorariam. 2 *Al.* Mazices. 3 *In ms. hic lacuna quatuor linearum.*

s *Prisco more militiæ dedit occidendos*] Is mos talis erat. Accepto fuste Tribunus vix tantùm adtingebat damnatum: quod ubi factum, omnes qui in castris erant, cædendo feriendoque gladiis lapidibusque eumdem porro conficiebant; uti ex Polybio constat. Tacitus Annal. 1. *Stabant legiones pro concione districtis gladiis, reus in suggestu per Tribunum ostendebatur: si nocentem adclamaverant, præceps datus trucidabatur.* Lampridius in Commodo: *Hostis appellatus, lacerandusque militibus est deductus.* Et in nostra quoque militia similis pœna observatur: castrensique vocabulo Teotiscè dicunt, *durch die Spiesse lauffen.* Vel etiam ad palum ligabantur rei, sagittisque conficiebantur. Rufus in L L. militaribus: Κελεύομεν τοὺς στρατιώτας ἐκείνου τοῦ τάγματος πρώτου φυγόντος καὶ ὑπαναχωροῦντος ἐκ τῆς τάξεως ἀποδεκατεῦσθαι, καὶ ὑπὸ τῶν λοιπῶν ταγμάτων κατατοξευθῆναι. Quomodo S. Sebastianus, utpote militaris vir, & qui principatum primæ cohortis gerebat, jussus est sub titulo Christianitatis à Diocletiano Imperatore ligari in medio campo, atque à militibus sagittari. Usuardus & Beda in Martyrol XIII. Kal. Januar. *Lindenbr.*

t *Ad æmulationem Curionis*] Epitome Livii lib. 95. *Cajus Curio Procos. Dardanos in Thracia domuit.* Florus lib. III. cap. 4. *Idem.*

v *Ad æmulationem Curionis.*] De quo consulendus est Frontinus in lib. 4. Strateg. initio. *Vales.*

x *Tullianum illud advertens.*] Quod legitur in Epistola 2. M. Tullii ad Brutum. *Idem.*

y *Mazices licèt bellicosum genus*] Ptolemæus in Mauritania Cæsariensi: Μαχούσιοι ὑφ᾽ οὓς τὸ Ζάλακον ὄρος, καὶ μετὰ τοῦτο Μάζικες. Lindenbr.

plurimas unum ſpirantibus animis, immanium exordia concitare bellorum, adigente hortantéque maxima ſpe præmiorum ſorore Firmi nomine Cyria: quæ abundans divitiis & deſtinatione feminea, niſibus magnis inſtituit juvare germanum. Quocirca Theodoſius veritus ne Marti ſeſe committeret impari, congreſſúſque multitudini immenſæ cum paucis (tria enim armatorum milia ductabat atque quingentos) amitteret univerſos, inter pudorem cedendi pugnandique ardorem gradiens retro paullatim, trudente pondere plebis abſceſſit. Hócque eventu barbari nimium [4] quantum [elati] ſequentéſque pertinaciter * * * certare neceſſitate compulſus, ſemetipſum & ad internecionem perdiderat cunctos, ni gentium turbulenta concuſſio, procul Mazicum viſis auxiliis, quos anteibant quidam Romani, arbitrata in ſe impetum agminum ferri complurium, verſa in pedes aperuiſſet noſtris exitus antehac interſæptos. Exinde cum militem ducens incolumem Theodoſius ad fundum veniſſet nomine Mazucanum, exuſtis deſertoribus paucis, aliiſque ad Sagittariorum exemplum quibus manus ademptæ ſunt, contruncatis, Tipatam menſe Februario venit. Ubi diutius agens, [z] ut antiquus ille Cunctator pro negotio conſultabat, commentis potiùs & prudentiâ, quàm periculoſis congreſſibus, hoſtem pugnacem & [5] impetrabilem jactu telorum, ſi fors copiam dederit, oppreſſurus. Mittebat tamen aſſiduè ſuadendi quoſdam peritos ad gentes circumſitas, Bajuras, [6] Cantaurianos, Avaſtomates, Caſaves, Davaréſque, & finitimos alios, nunc timore, nunc nummis eos ad ſocietatem alliciens, veniamque petulantiæ interdum [7] promittendo, cum * * tultorius per ambages & moras hoſtem frangentem ſuos impetus oppreſſurus, ut quondam Pompeius Mithridatem. Quâ causâ declinans perniciem proximam Firmus, licèt præſidiorum magnitudine communitus, relicta plebe quam coëgerat magna mercede, quoniam latendi copiam nocturna quies dedit, Caprarienſes montes longè remotos penetravit, & diruptis rupibus inacceſſos. Cujus abitu clandeſtino multitudo diſperſa, ſine rectore particulatim diffluens, invadendi ejus caſtra noſtris copiam dedit. Hiſque direptis, & interfectis qui reſiſtebant vel in deditionem acceptis, regionum maxima parte vaſtata, gentibus per quas tranſibat Dux conſultiſſimus adpoſuit fidei compertæ Præfectos. Hac inopinâ ſequendi confidentiâ territus perduellis, ſervis comitantibus paucis, digreſſu celeri conſulturus ſaluti, ne quo præpediretur obſtaculo, abjecit pretioſarum ſarcinas ſpecierum quas [8] avexerat ſecum. Uxorem namque feſſam labore continuo & [9] perancipitis *** Theodoſius,

4 *Mſ.* quantum..... equenteſque pertinaciter * (*hic lacuna unius lineæ*) * certare... neceſſitate ...: ſuſſem & ipſum. 5 *Al.* impenetrabilem. 6 *Al.* Cautorianos. 7 *Mſ.* promittendo cùm (*hic lacuna trium linearum.*) tultorius per. 8 *Al.* auxerat. 9 *Mſ.* perancipitis... (*hic lacuna trium linearum*).... Theodoſius nullique ad eum .... tium parcens.

z *Ut antiquus ille Cunctator*] Q. Fab. Maximus, de quo Ennius apud Cicer. de Seneſt. * & Servium AE-

dosius, [a] nullíque adeuntium parcens mundiore victu stipendióque milite recreato, Caprariensibus [b] Abannísque eorum vicinis prœlio levi sublatis, [c] ad municipium properavit.......ense: verísque nuntiis doctus barbaros occupasse jam tumulos, per amfracta undique spatia in sublime porrectos, nullique pervios nisi indigenis locorum perquàm gnaris, repedando dedit hostibus facultatem per indutias licét breves Æthiopum juxtà agentium adminiculis augeri vel maximis. Qui concatervatis copiis fremitúque minaci sine sui respectu ruentes in pugnam, averterunt eum inæstimabilium turmarum specie dira perterrefactum: statímque redintegratis animis commeatus vehens abunde revertit, & conglobatis suis scutáque in formidabilem moventibus gestum, controversas iisdem opposuit manus. Quamquam igitur immite quiddam barbaricis concrepantibus armis manipuli furentium imminebant, ipsi quoque parmas genibus illidentes: tamen ut pugnator ille cautus & prudens, militis paucitate diffisus, audacter agmine quadrato incedens, ad civitatem nomine Contensem [d] flexit iter intrepidus, [ubi captivos] nostros Firmus ut in munimento abstruso locarat & celso: cunctísque receptis, in proditores satellitésque memorati animadvertit acriter, ut solebat. Hoc ei [e] magni numinis adjumento gerenti prosperrimè, verus indicat explorator, confugisse ad Isaflensium populum Firmum: ad quem reposcendum unà cum fratre Mazuca ceterísque necessitudinibus illuc ingressus, cùm adipisci non posset, genti bellum indixit. Et prælio atroci commisso, ferocientibus barbaris ultra modum aciem in [2] rotundo habitu figuratam opponit; adeóque Isaflenses pondere caterva-

1 *Al.* catervatis. 2 *Ms.* rotundo habitus.] *Al* rotunda habitu.

neid. 6. *Unus homo nobis cunctando restituit rem.* Seneca de Ira cap. 11. *Quo alio Fabius affectas imperii vires recreavit, quàm quod cunctari & trahere & morari scivit? quæ omnia irati nesciunt.* Lindenbr.

a *Nullique parcens.*] In Regio codice legitur, *nullique adeuntium parcens*: atque ita ferè in Ms. Florentino, & Aug. Editione. [In Colb. Ms. *nullique ad eum...tium parcens.*] Nec dubito, quin Marcellinus ita scriptum reliquerit: *Nullique cadentium parcens.* Sic enim loquitur in lib. XIV. sub init. & alibi. *Vales.*

b *Abannisque eorum vicinis.*] Abennæ dicuntur à Julio Honorio Oratore, qui Cosmographiam scripsit: cujus etiam meminit Cassiodorus de divinis Lectionibus cap. 25. Is igitur inter gentes Oceani Meridiani recenset Quinquegentianos, Mazicas, Bacuatas, Massylios, Abennas. At hæc gentium nomina desunt in Cosmographia Ethici, quæ tota ex Julio Oratore transscripta cùm sit, non AEthici, sive Ethici, sed Julii Honorii Oratoris Cosmographia dici debet. *Idem.*

c *Ad municipium properavit...... ense*] Certum est nomen castelli hîc desiderari, cujus infrà iterum mentio. Sed *Audiense* an *Duodiense* vocetur, haud ita in facili est dijudicare: utroque enim modo scribitur. Tamen non duo munimenta, sed unum fuisse verba Ammiani innuere videntur. *Lindenbr.*

d *Flexit iter intrepidum; ubi timens nostros Firmus.*] Sic Gelenius edidit ex conjectura, ut restitutis ordini suo quaternionibus sensus aliquis exsisteret. Secundus enim quaternio qui malè præpositus fuerat, sic finiebatur, *flexit iter intrepi.....* post quæ verba recurrendum erat ad tertium quaternionem, qui sic incipiebat *nostros Firmus*, & cetera jam suo ordine: soli enim duo quaterniones erant transpositi. Idque tum ex Regio codice, [& Colb.] tum ex Augustana Editione liquidò apparet. Proinde non dubito, quin hic locus ita sit corrigendus: *Ad civit. Contensem flexit iter intrepidus, ubi captivos nostros Firmus, ut in munimento abstruso locarat & celso*: quam emendationem sequentia confirmant. *Vales.*

e *Magni nominis adjumento.*] In Regio codice superscriptum erat *numinis*: quam scripturam etiam in codice Fauchetii exstare monuerat Gruterus. Idem error in Panegyrico Sidonii ad Majorianum Aug.

--- *Vindex tibi nomine Divûm*
Majorianus erit:

cùm scribendum sit *numine*. Idem.

rum urgentium inclinati sunt, ut plurimi caderent, & ipse Firmus ferox, & sæpe in suam [3] perniciem præceps, equo auferretur in fugam, per saxa & rupes discurrere [4] citiùs adsueto: Mazuca verò frater ejus caperetur letaliter saucius. Qui Cæsaream mitti dispositus, ubi sæva inusserat monumenta facinorum pessimorum, dilatato vulneris hiatu discessit. Caput tamen ejus avulsum residuo corpore, cum magno visentium gaudio urbi illatum est antedictæ. Post hæc Isaflensium gentem, quæ obstitit, superatam Dux nobilis incommodis multis, ut æquitas poscebat, adflixit. Ibi Evasium potentem municipem, Florúmque ejus filium, & quosdam alios, per secretiora consilia temeratorem quietis juvisse confutatos apertè, flammis absumpsit. Exindéque pergens interiùs, nationem Jubalenam spiritu adgressus ingenti, ubi natum Nubelem patrem didicerat Firmi, repulsus altitudine montium & flexuosis angustiis stetit. Et quamlibet facto in hostem impetu, pluribúsque peremptis aperuerit viam: formidans tamen sublimia collium ad insidiandum aptissima, ducens suos incolumes revertit ad Audiense castellum: ubi Jesalensium gens fera semet dedit, voluntaria auxilia præstare spondens & commeatus. His & ejusmodi gloriosis actibus exsultans amplissimus ductor, ipsum otii turbatorem petebat valido virium nisu: ideóque prope [f] munimentum nomine Medianum diu consistens, per multas prudentésque sententiarum vias eumdem sibi prodi posse sperabat. Hæcque cogitationibus anxiis altioréque prospiciens cura, rursus ad Isaflenses hostem comperit revertisse: quos nihil moratus, ut antea, agminibus adoritur incitatis. Cui Rex Imazen nomine, spectatus per eos tractus opibúsque insignis, progressus obviàm confidenter: *Cujus loci es tu?* (inquit) *vel quid acturus huc venisti? responde.* Quem Theodosius fundata mente intuens torvum: *Comes*, ait, *Valentiniani sum, orbis terrarum domini, ad opprimendum latronem funereum missus: quem nisi statim reddideris, ut invictus statuit Imperator, peribis funditus cum gente quam regis.* Quo audito Igmazen, post convicia multa quæ congessit in Ducem, irâ doloréque perculsus abscessit. Et secutæ principio lucis, utrimque occursuræ sibi ad confligendum processerunt acies minacissimæ: & barbarorum viginti pæne millia in ipsis locata sunt frontibus, occultatis pone terga subsidialibus globis, ut adsurgentes paullatim nostros multitudine clauderent insperata: hisque Jesaleni auxiliares accessere quamplures, quos adjumenta & commeatus nostris docuimus promisisse. Contrà Romani quamvis admodum pauci, tamen fortibus animis victoriisque antegressis elati, densatis lateribus, scutisque in testudinis formam cohærenter aptatis restiterunt gradibus fixis: & à Sole orto usque ad diei extimum pugnâ protentâ paullo ante vesperam vi-

3 *Ms.* pernicionem. 4 *Al.* citiùs.

f *Munimentum Medianum.*] Castellum Medianum in

ſus eſt Firmus equo celſiori inſidens, ſago puniceo porrectiùs panſo milites [g] clamoribus magnis hortari, ut dedant Theodoſium opportunè, truculentum eum appellans & dirum, & ſuppliciorum ſævium repertorem, ſi diſcriminibus eximi vellent quæ perferebant. Hæ inſperatæ voces ad dimicandum quoſdam acriùs incitarunt; alios deſerere prœlium illexerunt. Proinde ubi noctis advenit quies prima, partibus tenebrarum obvolutis horrore, Dux reverſus ad [h] Duodienſe caſtellum, militéſque recognoſcens, eos quos à pugnandi propoſito pavor & verba detorſerant Firmi, diverſo genere pœnarum exſtinxit: alios ademptis dexteris, quoſdam vivos combuſtos. Excubiáſque agens cura pervigili, barbarorum aliquos auſos cùm apparere non poſſent, poſt occaſum Lunæ caſtra ſua tentare, fudit, vel irruentes audentiùs cepit. Digreſſus exinde paſſibus citis, [5] Jeſalenſes ut ambiguæ fidei per tramites adortus obliquos, unde parum ſperari potuit, ad pænuriam vaſtavit extremam: pérque Cæſarienſis Mauritaniæ oppida reverſus Sitifim, Caſtorem & Martinianum rapinarum flagitiorúmque Romani participes, ad interitum tortos incendit. Redintegratur poſt hæc cum Iſaflenſibus bellum: primóque conflictu barbarorum pluribus pulſis & interfectis, Rex eorum Igmazen vincere antehac aſſuetus, terrore fluctuans mali præſentis, nihílque commerciis vetitis ad vitam ſpei ſibi reſtare ſi obſtinatiùs egerit arbitratus, quantum cautè fieri potuit & occultè, prorupit ex acie ſolus: viſúmque Theodoſium ſuppliciter petiit, ut [6] Maſillam Mazicum Optimatem ad ſe venire juberet. Per quem ut rogaverat miſſum, clandeſtinis colloquiis monuit Ducem ſuopte ingenio pertinacem, ut ad præbendam ſibi copiam agendi quæ vellet, popularibus ſuis acriter immineret, eóſque aſſiduitate pugnandi mutaret in metum, promptos quidem ad perduellis favorem, ſed jacturis multiplicibus feſſos. Paruit Theodoſius dictis: & crebritate certaminum Iſaflenſes ita protrivit, ut iiſdem labentibus more pecudum, Firmus latenter evaderet, & aviis & diuturnis latebris amandandus, inibi dum de fuga conſultat, tentus ab Igmazene cuſtodiretur. Et quoniam obſcuriùs geſta didicerat per Maſillam, in extremis rebus unum remedium ſupereſſe contemplans, calcare vivendi cupiditatem voluntaria ſtatuit morte: [i] vinoque conſultò diſtentus, [k] & crapulentus, ſilenti nocte oppreſſis altiore

5 *Mſ.* Veſſalienſes. 6 *Mſ.* Miſiliam.

Cæſarienſi Mauritania ponitur in Notitia Africæ. *Valeſ.*

g *Clamoribus magis hortari*] Credidi ignaro præſide ſic nuper edidiſſe Pariſienſes, reſtituique quod erat in Auguſtana & Henrici editione. In eadem Auguſtana videbam paulo ante haberi *deſectis lateribus*, quod plane dirigi ad *denſetis*, ut dixerunt. *Gron.*

h *Ad Duodienſe caſtellum.*] Codices Mſſ. ſcriptum habent, *ad Vodienſe caſtellum.* Editio autem Auguſtana, *ad Audienſe.* Pæne omiſeram ſuperiori linea ſcribendum eſſe, *partibus tenebrarum obvolutis horrore*: ſic enim loqui ſolet Marcellinus, ut notavi ad librum 28. *Valeſ.*

i *Vinoque conſulto diſtentus.*] Qui mortem ſibi conſciſcere volunt, ut omnem ſenſum ſibi doloris adimant, ſolent vino & epulis largiùs indulgere: ſic enim homines ad quidvis ſuſcipiendum audaciores efficiuntur. Atque hoc feciſſe dicitur Brennus, non ille qui Romam cepit, ſed alter paullo recentior, qui Gallos in Græciam duxit. Nam cùm profligatas res ſuas cerneret, tædio ac deſperatione victus cùm ſe mero ingurgitaſſet, manus ſibi

ſomno cuſtodibus, pervigil ipſe impendentis ærumnæ terrore, inſonis greſſibus relicto cubili, manibus repens & pedibus longiùs ſeſe diſcrevit: repertúmque funiculum quem finiendæ vitæ paravere caſus, de clavo parieti adfixo ſuſpendit: ubi collo inſerto 7 animam abſque moris cruciabilibus exhalavit. Quod dolenter ferens Igmazen, 8 ereptámque ſibi gloriam gemens, quia non contigerat ad caſtra Romana l vivum ducere perduellem, interpoſita fide publica per Maſillam, ipſe camelo necati cadaver impoſitum ferens, cùm tentoria exercitûs adventaret m ad Subicarenſe caſtellum locata, in jumentum tranſtulit ſarcinale, & Theodoſio obtulit exſultanti. Qui convocatis armatis ſimul atque plebeiis, interrogatíſque an 9 agnoſcerent vultum, cùm ejuſdem eſſe ſine ulla didiciſſet ambage, ibi pauliſper moratus n Sitifim triumphanti ſimilis rediit ætatum ordinúmque omnium celebrabili favore ſuſceptus.

7 *Al.* animam non aſque miris cruciabilibus. 8 *Mſ.* erepertamque. 9 *Al.* cognoſcerent.

attulit, ut ſcribit Diodorus in lib 22. & Pauſanias in Phocicis. Eadem audacia XXVII. Senatorum Campanorum refertur à Livio in lib. 26. qui epulati, & quantum facere potuerant alienatis mentibus vino ab imminentis ſenſu mali, venenum omnes ſumpſerunt. Idem de Cæcilio Agricola ſcribit Dio in lib. 76. & de Themiſtocle Plutarchus: [de Cleopatra AEgypti Regina idem in Antonio; de Scapula quodam auctor libri de bello Hiſpanienſi; de Judacilio Picentium duce Oroſius in libro V. de Juba Rege Mauritaniæ & Petreio Florus in libri IV. capite II.] *Valeſ.*

[k *Et crapulis.*] In codice Colb. ſcriptum reperio, *& crapulentus*: & ſuperpoſitum *is*, id eſt *crapulentis*, aut certè *crapulis*. *Crapulas* in plurali numero illorum temporum Latinitas uſurpavit, & ab ebrietate diſtinxit. Nam Petrus Chryſologus in Sermone XII. *Ille cibum noſtrum deducit in crapulam; potum noſtrum in ebrietatem diffundit.* Et in Sermone XIII. *Per crapulam, per ebrietatem, &c.* Legendum tamen puto ex Mſ. Colb. *Vinoque conſultò diſtentus & crapulentus*, magis quàm, *vinoque conſ. diſtentus & crapulis*, vel *crapulentis.*] Hadr. Valeſ.

l *Vinctum ducere perduellem.*] In codice Regio, & Auguſtana Editione ſcriptum reperi, *vivum ducere perduellem*; [in cod. Colb. *vilium* malè] *Henr. Valeſ.*

m *Ad Subicarenſe caſtellum.*] Suſpicor hîc ſcribendum eſſe *Ruſubbicarenſe caſtellum*, quod eſt in Mauritania Cæſarienſi, ut docet Antonini Itinerarium: *Icoſium m. p. m. 22. Rungoniæ Colonia m. p. m. 15. Ruſubbicari m. p. m. 24.* Ptolemæus in lib. 4. inter Mauritaniæ Cæſarienſis oppida ponit ἰκόσιον. ῥυσόνιον. ῥυσίβικαρ: ſed ſcribendum eſt ῥυγόνιον. ῥυσιβίκαρ. In Itineraria Tabula Peutingerorum, *Ruſibicari Matidiæ* dicitur. Et in Collatione I. Carthaginenſi Conſtantinus memoratur Epiſcopus Ruſubiccarienſis. Denique in Notitia Africæ, inter Mauritaniæ Cæſ. Epiſcopos recenſentur *Bonifatius Ruſgunienſis*, & *Paulinus Rubicarienſis.* corruptè pro *Ruſubicarienſis.* Valeſius. An credibile eſt τὸν πάνυ conſuluiſſe iſto loco itinerarium Antonini, non vidiſſe ab eruditiſſimo Surita conjecturam hanc in Ammiano illic ante multos annos publicatam cum ipſa illa Ptolemæi citatione? Certe honoris ejus cauſa mallem, ut veneratus fuiſſet memoriam ejus, per quem profecerat, certe profeciſſe credo. *Gron.*

n *Sitifim triumphanti ſimilis rediit.*] Gratiano III. & AEquitio Coſſ. ut videtur: qui erat annus Natalis Dominici 374. Fruſtra autem à Marcellino noſtro exſpectes, quid poſtea Theodoſio factum ſit, & utrum is ad Comitatum Valentiniani reverterit. Cædem quinetiam ipſius reticuit, quod equidem valde miror. Quod utrum memoriæ vitio imprudens admiſerit, an reverentiâ Theodoſii illius filii, qui tunc temporis cùm hæc Marcellinus ſcriberet, imperium obtinebat, an denique vitium paſſi ſint codices noſtri, nequeo dicere. Ceterùm quod à Marcellino, ſeu antiquario prætermiſſum eſt, id nos quoad ejus fieri poteſt, ſupplere debemus. Theodoſius igitur exſtincto Firmo Mauro cùm Africæ ſtatum reſtituiſſet, ſtimulante quorumdam aulicorum invidia juſſus interfici apud Carthaginem baptizari petiit: ac poſtquam ſacramentum Chriſti quod quæſierat, aſſecutus eſt, poſt glorioſam ſæculi vitam & jam de æternitate ſecurus, percuſſori jugulum ultro præbuit, ut loquitur Oroſius in lib. 7. cap. 33. Cujus rei meminit Ambroſius in Sermone de exceſſu Theodoſii his verbis: *Portavit jugum grave Theodoſius à juventute, quando inſidiabantur ejus ſaluti, qui patrem ejus triumphatorem occiderant. Portavit jugum grave, quando ſubiit pietatis exſilium, quando infuſis Rom. Imperio barbaris ſuſcepit Imperium.* Porro hæc Theodoſii Magiſtri militum cædes contigit anno Dom. 377. ut ſcribit Hieronymus in Chronico: *Theodoſius*, ait, *Theodoſii poſtea Imperatoris pater, & plurimi nobilium occiſi.* Occiſo patre Theodoſius junior ex Duce Mœſiæ, ſponte in Hiſpaniam ſeceſſit, ut præter Ambroſium docet Theodoretus in lib. 5. Hiſt. cap. 5. unde poſtea evocatus à Gratiano Magiſter militum, ac mox Auguſtus creatus eſt, Gratiano cædem patris, quam malo conſilio ductus admiſerat, honore

CAP. VI. Dum hoc pulvere per Mauritaniam Dux antedictus anhelat & Africam, Quadorum natio [o] motu est [1] excita repentino, parum nunc formidanda, sed immensum quantum antehac bellatrix & potens, [p] ut indicant perpetrata, quoniam raptim proclivia, [2] obsessaque ab iisdem ac Marcomannis Aquileia, Opitergiúmque excisum, & cruenta complura [q] perceleri acta procinctu: vix resistente perruptis Alpibus Juliis Principe [r] serio, quem antè docuimus, Marco. Et erat ut barbaris ratio justa querelarum. Valentinianus enim studio muniendorum limitum glorioso quidem sed nimio ab ipso Principatûs initio flagrans, trans flumen Histrum in ipsis Quadorum terris, quasi Romano juri jam vindicatis, ædificari præsidiaria castra mandavit: quod accolæ ferentes indignè, suique cautiores, legatione tenus interim & susurris arcebant. Sed Maximinus in omne avidus nefas, & genuinos mitigare nequiens flatus, quibus Præfecturæ accesserat tumor, increpabat AEquitium per Illyricum eo tempore Magistrum armorum ut pervicacem & desidem, necdum opere quod maturari dispositum est consummato: addebátque ut consulens in commune, quòd [s] si parvo suo Marcelliano deferretur potestas per Valeriam Ducis, munimentum absque ulla causatione consurgeret. Utrumque mox est impetratum. Qui promotus profectúsque cùm venisset ad loca, intempestivè turgens ut filius, nullis adfatibus delenitis iis, quos numquam tentatæ cupiditatis figmenta regionum suarum faciebant extorres, opus paullo antè inchoatum adgreditur, admissâ copiâ rogandi suspensum. Denique Gabinium Regem ne quid novaretur modestè poscentem, ut adsensurus, humanitate simulata cum aliis ad convivium conrogavit: quem digredientem post epulas, hospitalis of-

1 *Ms.* inexcita. 2 *Ms.* quoniam proclivia obsessaque ab.

filii compensare cupiente. *Vales.*

o *Mota est insultu repentino.*] In Ms. Flor. Regio [& Colb.] sic legitur, *mota est in excita repentino.* Quare amplector præ illa Gelenii conjectura hanc Editionis Aug. scripturam, *motu est excita repentino.* Idem.

p *Ut indicant properata.*] In Aug. Editione, & in codice Regio, & Vat. hic locus ita perscriptus est: *Ut indicat properata quoniam raptim proclivia obsessaque ab iisdem, &c.* Unde fortasse quispiam sic scribendum esse conjiciat: *Ut indicant properata quondam raptu proclivi, obsessaque, &c.* Sanè hæc omnia uno ductu ac tenore continuanda esse non dubito. *Idem.*

q *Per celeres acta procinctus.*] In codice Regio scriptum inveni, *perceleri acta procinctu.* In Vaticano & Colbert. *perceleris acta procinctu.* in Tolos. *perceleri facta procinctu.* * Idem.

r *Primicerio quem ante docuimus Marico.*] Quis sit hic Maricus, aut quo tempore vixerit, obscurum est. Videtur tamen temporibus Diocletiani vixisse: eo enim imperante victi sunt Marcomanni & Quadi, ut docent Panegyrici veteres, & Idatius in Fastis. Sanè vox hæc Primicerius, haud multò antiquiorem hunc Maricum fuisse demonstrat: recens enim ejus dignitatis appellatio est. Significatur autem, ut puto, Primicerius Protectorum. * Suspicor tamen altius heic mendum subesse, quod fortasse sic emendari possit: *Vix resistente perruptis Alpibus Juliis Principe serio, quem antè docuimus, Marco.* Quadorum enim & Marcomannorum motus contigit Principatu Divi Marci, quem *serium Principem* Marcellinus vocat perinde ac Valentinianum in lib. XXVI. Mamertinus in Gratiarum actione *serios Principes* opponit *communibus.* * Idem.

s * *Si parvo suo Marcelliano deferretur potestas per Valeriam Ducis*] *Parvo suo*, id est filio suo. Statius Silvarum libro I.

Vnâ vescitur omnis ordo mensâ:
Parvi, femina, plebs, eques, Senatus,

Vincentius Lirinensis libro 2. Commonitorii: *Faciunt, quod hi solent, qui parvulis austera quædam temperant pocula.* Virgilius in Ciri de Cupidine:

Idem tum superis acuebat parvulus iras.

Solinus in capite XIII. *Galactites scrupulus ater, feminis nutrientibus illigatus fecundat ubera: subnexus parvulis, largiusculos haustus facit salivarum.* Ammianus ipse in li-

ficii ſanctitate nefariè violata, trucidari ſecurum effecit. Cujus rei tam atrocis diſſeminatus rumor ilico per diverſa, & Quados & gentes circumſitas efferavit: Regíſque flentes interitum, in unum coactæ miſere vaſtatorias manus: quæ Danubium tranſgreſſæ cùm nihil exſpectaretur hoſtile, occupatam circa meſſem agreſtem adortæ ſunt plebem: majoréque parte truncata, quidquid ſuperfuit, domum cum multitudine varii pecoris abduxerunt. Eveniſſet profectò tunc inexpiabile ſcelus, numerandum inter probroſas rei Romanæ jacturas, (paullo enim abfuit quin filia caperetur Conſtantii, [3] cibum ſumens in publica villa quam appellant Piſtrenſem, cùm duceretur Gratiano nuptura) ni favore propitii numinis præſens Meſſalla provinciæ rector, eam [t] judiciali carpento impoſitam ad Sirmium viceſimo ſexto lapide diſparatum curſu reduxiſſet effuſo. Hoc caſu proſpero regia virgine periculo miſerandæ ſervitutis exempta, cujus niſi potuiſſet impetrari redemptio captæ, magnas inuſſiſſet Reipublicæ clades. Latiùs ſe cum Sarmatis Quadi pandentes, ad raptus & latrocinia gentes aptiſſimæ, prædas hominum [4] virile & muliebre ſecus agebant & pecorum, villarum cineribus exuſtarum cæſorúmque incolentium exſultantes ærumnis, quos nec-opinantes ſine ulla parcimonia deleverunt. Per omnia itaque propinqua malorum ſimilium diſperſa formidine, Præfectus Prætorio agens tunc apud Sirmium Probus, nullis bellorum terroribus aſſuetus, rerum novarum lugubri viſu præſtrictus, oculóſque vix attollens, hærebat diu quid capeſſeret ambigens: & cùm paratis velocibus equis noctem proximam deſtinaſſet in fugam, monitus tutiore conſilio manſit immobilis. Didicerat enim omnes ſecuturos confeſtim qui mœnibus claudebantur, tegendos latebris opportunis: quod ſi contigiſſet, impropugnata civitas veniſſet in manus hoſtiles. Proinde parumper lenito pavore, ad arripienda quæ urgebant acri animo adſurgens, retersit obrutas ruderibus foſſas, murorúmque maximam partem pacis diuturnitate contemptam, [v] & ſubverſam adusque celſarum turrium minas expediit, ſtudio ædificandi coalitus: hac ratione opere velociter abſoluto, quòd [x] im-

3 *In Steph. hæc verba deſunt.* 4 *Al.* virilis & muliebris ſexus.

---

bro 31. *Implicatos alios matribus parvulos*, id eſt filiolos. * *Lindenbr.*

t *Judiciali carpento*] Honoratiore puta, & quali Præſides Provinciarum, Præfecti Urbis, aliique in magiſtratu poſiti tantùm utebantur. Exſtatque etiam nunc Lex Grat. Valent. & Theod. Imperat. de Honoratorum vehiculis. Sic Fl. Vopiſcus Syracuſius à Junio Tiberiano P.V. in conſeſſum ſe vehiculi judicialis ſuſceptum ſcribit, in Aureliano Imp. *Vehiculo ſuo me & judiciali carpento Præfectus Urbis Vir Illuſtris, ac præfatâ reverentiâ nominandus, Junius Tiberianus accepit.* Contrà verò carpento privato, velut viliori, Gallus Cæſ. in contemptum imponitur. Ammianus lib. XIV. Quæ autem ratio in carpentis, eadem quoque in luſoriis; quarum aliæ judiciariæ fuerunt & elegantiùs fabrefactæ, aliæ agrarienſes & minùs ornatæ. L. 1. C. Theod. de luſor. Danubii. *Idem.*

v *Et ſubverſas.*] Scribendum videtur, *& ſubverſam* ſupple *murorum partem*. [In codice quidem Colbertino & in aliis legitur *ſubverſas.*] Valeſ.

x *Impenſas ædificandi cauſa.*] Non ignoro impenſas ſimpliciter accipi poſſe pro ſumptibus & pecunia. Sed tamen facere non poſſum quin ſuſpicionem meam hîc lectoris proponam judicio ac cenſuræ. Suſpicor enim impenſas hîc ſumi pro cæmentis ſeu materia ex arena & calce qua parietes ſatiari ſolent. Palladius Æmilianus in lib. 1. de re ruſtica: *Impenſâ pumiceâ farciri muros*, id eſt

pensas ædificandi causâ theatri dudum congestas, sufficientes ad id quod efficere maturabat, invenit. Atque huic spectato consilio salutare addidit aliud: & Sagittariorum cohortem è statione proxima, adfuturam obsidio si venisset, accivit. His velut obicibus barbari ab oppugnanda urbe depulsi, parum ad has calliditates dimicandi sollertes, sarcinísque impediti prædarum, ad AEquitii vertuntur indaginem. Et cúm ad Valeriæ spatia longè remota secessisse captorum didicissent indiciis, illuc properato petierant gradu frendentes, hácque ex causa jugulo ejus intenti, quòd per ipsum circumventum Regem existimabant insontem. Quibus concito cursu ruentibus infestiùs, obviàm legiones motæ sunt duæ, Pannonica & Mœsiaca, valida prœliis manus: quæ si conspirasset, abierat proculdubio victrix. Sed dum discretim grassatores adoriri festinant, ortis inter se discordiis impediti de honore certabant & dignitate. Quo intellecto Sarmatæ sagacissimi, non exspectato certandi signo sollemni, Mœsiacam primam incessunt: dúmque milites arma tardiùs per tumultum expediunt, interfectis plurimis aucti fiduciâ aciem perrupere Pannonicam: disjectáque agminis mole, geminatis ictibus omnem pæne delessent, ni periculo mortis aliquos citum extraxisset effugium. Inter hæc fortunæ dispendia tristioris y Dux Mœsiæ Theodosius junior, prima etiamtum lanugine juvenis, Princeps postea perspectissimus, Sarmatas Liberos ad discretionem servorum rebellium appellatos, conlimitia nostra ex alio latere invadentes, aliquotiens expulit & adflixit, congressibus densis adtritos: adeóque obsistentes

cæmento ex pumice. Rectè ergo in Glossis veteribus, in titulo de habitationibus, legitur *impensa, φύραμα.* φύραμα eo sensu sumitur à Plutarcho in præceptis quo modo sit gerenda Resp. * Sed & generaliter impensæ dici possunt species omnes fabricis ædium utiles, ut lapides, ligna, ferrum, & similia. Sic Marcellinus noster sumere videtur in libro XXVII. pag. 337. & vetus auctor Quæstionum veteris ac novi Testamenti, quæstione 106. Locum heic adscribo: *Arbitramur*, inquit, *quia Moyses, ut omnem errorem inferioris creaturæ auferret & impensarum mundi, in principio substantias ipsas ex quibus mundus constat, factas esse significavit: ut qui hujus rei testimonium recipit, ambigere non possit factum esse mundum: quando substantias quæ ad impensas mundi profecerunt, initio subjectas fatetur.* Et infrà: *Substantiæ enim, quas primùm factas esse diximus, impensæ sunt mundo.* Addenda est vetus Inscriptio Romæ, quæ talis est:

Constantina Deum venerans Christóque dicata,
Omnibus impensis devota mente paratis,
Numine divino multum Christoque juvante,
Sacravit templum victricis Virginis Hagnes.

Victricis, id est Martyris, quæ tormenta & supplicia persecutorum superavit. Hieronymus de locis Hebraïcis, agens de Hierusalem: *David eam Judææ metropolim fabricatus est; eo quòd ibi locum Templi emerit, & impensas structuræ Salomoni filio dereliquerit.* Idem auctor in Commentariis in Epistolam I. ad Corinthios, qui vulgò tribuuntur Ambrosio, capite 15. *Cùm ex eadem massa omnis caro sit; unde & quomodo in his tanta diversitas sit, ut unâ impensâ faceret genera diversa.* Ambrosius in libro de fide Resurrectionis. Augustinus in libro de vera Religione: *Quid enim præclarum novit eâ impensâ quæ calce & arenâ confit, tenaciùs lapides cohærere quàm luto?* Juvenalis in Sat. III. *impensas* vocat columnas marmoreas, signa nuda, signa vestita, forulos cum libris, & modio argenti. Marcellus Empiricus aliter eo nomine utitur. Nam in Carmine de Medicina, species ex quibus fiunt medicamenta, *impensas* appellat. * *Vales.* Ubi hæc verba libro primo Palladii legantur, equidem non memini. Sed cap. 40. scribit *ita impensam testaceam subter inducis.* Et cap. 13. *dehinc primo impensa pumic a inducemus*, quo loco utitur pater in Diatribes Statianæ capite XX. Inscriptionem habet Gruterus pag. MCLXI: quam & in codice vetustissimo Prudentii, qui est Cantabrigiæ, legi. *Gron.*

y. *Dux Mœsiæ Theodosius junior.*] Hanc ejus victoriam commemorat Zosimus in lib. 4. Μυσία δὲ οὐδενὸς ἐπειράθη κακοῦ, Θεοδοσίου τοῦ τὴν στρατιωτικὴν ἀρχὴν ἔχοντος, ἀνδρείως στάντος καὶ τοὺς ἐπιόντας ἀποδιώξαντος. ὅθεν ἐκ ταύτης τῆς νίκης δόξαν ἐπισπασάμενος ἔτυχε μετὰ ταῦτα τῆς βασιλείας. *Mœsia verò nullam incursionem perpessa est, eo quòd Theodosius Dux fortiter restitit, & irruptionem tentantes barbaros fugavit: ex qua victoria laudem adeptus, postea ad Imperium pervenit.*

fortissimè turbas confluentes oppressit, [z] ut cæsorum plurium alites justè sanguine satiaret & feras. Unde residui tumore jam deflagrante metuentes, ne idem Dux virtutis ut apparuit expeditæ, in primo finium aditu incursantes cuneos sterneret aut fugaret, vel insidias per silvarum locaret occulta, post multos perrumpendi conatus subinde tentatos incassum, abjectâ pugnandi fiduciâ concessionem petivere præteritorum & veniam: victíque ad tempus indultæ fœderibus pacis nihil egere contrarium, eo maximè timore perculsi, quòd ad tutelam Illyrici Gallicani militis validum accesserat robur. Dum hæc tot ac talia per turbines agitantur assiduos, [a] Claudio regente Urbem æternam, [b] Tiberis qui media intersecans mœnia, cloacis & fluviis abundantibus multis Tyrrheno mari miscetur, effusione imbrium exuberans nimia, & supra amnis speciem pansus, omnia pæne contexit. Et stagnantibus civitatis residuis membris quæ tenduntur in planitiem molliorem, montes soli & quidquid insularum celsiùs eminebat, à præsenti metu defendebatur: & ne multi inediâ contabescerent, undarum magnitudine nusquam progredi permittente, lembis & scaphis copia suggerebatur abunde ciborum. At verò ubi tempestas mollivit, & flumen reticulis ruptis rediit ad solitum cursum, absterso metu nihil postea molestum exspectabatur. Hic ipse Præfectus egit admodum quietè, nullam seditionem super querela justa perpessus: & instauravit vetera plurima. Inter quæ [c] porticum excitavit ingentem, lavacro Agrippæ contiguam, [d] Eventus Boni cognominatam, ea re quòd hujus nominis propè visitur templum.

Idem scribit de hac Theodosii victoria Themistius in Oratione 18. pag. 470. *Vales.*

z *Ut cæsorum plurimum.*] Rectiùs in Editione Aug. legitur, *ut cæsorum plurium alites justè sanguine satiaret & feras.* Ac fortasse etiam emendandum est, *alites juxtà sanguine satiaret & feras.* Feræ enim & alites plerumque junguntur à Scriptoribus, cùm insepulta cadavera volunt dicere, ut apud Catullum ait Ariadne:

Pro quo dilaceranda feris dabor alitibúsque:

& passim apud Poetas post Principem suum Homerum in principio Iliados. *Idem.*

a *Claudio regente Urbem æternam.*] Claudius Præfectus Urbi fuit, Gratiano III. & Equitio Coss. ut docet lex 22. in Codice Th. quorum appellationes. Idem antea Proconsul Africæ fuerat Valentiniano Nob. Puero & Victore Coss. & sequenti anno quo Valentinianus III. & Valens III. Coss. fuerunt leg. 19. eodem Tit. & lege 7. de lustrali collatione. *Idem.*

b *Tiberis qui media intersecans mœnia - - - effusione imbrium exuberans*] Inundationes Tiberis crebræ; raroque contingentes, ut non insignis aliqua clades, vel gravior casus subsecutus sit. Qua de re Plinius lib. III. *Nullique fluviorum minus licet inclusis utrimque lateribus, nec tamen ipse pugnat: quamquam creber ab subitis incrementis, & nusquam magis aquis, quàm in Urbe stagnantibus. Quinimmo vates intelligitur potiùs, ac monitor, auctu semper religiosus veriùs, quàm sævus.* Vide amplissimi viri Pet. Fabri Semestr. libri 3. cap. 4. *Lindenbr.*

c *Porticum excitavit ingentem lavacro Agrippæ contig. Eventus Boni cognom.*] Pub. Victor in reg. IX. *Thermæ Agrippæ, Templum Boni Eventus.* Inscript. vett.

Mogontiaci.	*Astigi.*
PRO SALUTE DD. NN.	BONO EVENTUI A-
SANCTISSIMORUM	PONIA. C. F. MON-
IMPP. BONO EVENTUI	TANA SACERDOS DI-
MIL. EXERCITUS GS.	VAR. AUGUSTAR. COL.
MATERNUS PERLETUS	AUG. FIR. EDITIS OB
MIL. LEG. VII. PR.	HONOREM SACERD.
P. F. STRATOR.	CIRCENSIBUS.

Idem.

d *Boni Eventus cognominatam.*] Bonum Eventum præcipue colebant agricolæ teste Varrone in libri I. de re rustica initio, ut is fruges ac frumenta & vineta bene evenire faceret. Cato de re rustica: *Uti tu fruges, frumenta, vineta, virgultaque grandire benéque evenire sinas.* Et Festus Pompeius de verborum significationibus: *Panibus*, ait, *redimibant caput equi immolati Idibus Octob. quia sacrificium fiebat ob frugum eventum.* Hinc Boni Eventus simulacrum Romæ erat, dextrâ pateram, sinistrâ spicam & papaver tenentis, ut scribit Plinius in lib. 34. cap. 8. Manilius in lib. I. Astronom.

Eventus frugum varios & tempora dicunt. * Et Zeno Veronensis de Præcepto. *Attende tibi. Agricola es. Attende tibi, ut diligenter circumfodias infructuosam ficum, & adhibeas stercoris qualos, & totum facias quidquid ad fructuosum spectat eventum.* * Ceterùm Boni hujus Eventûs templum erat in IX. regione Urbis juxta thermas Agrippæ seu Agrippianas, quæ apud Charisium in lib. I. malè Agrippinianæ dicuntur. *Vales.*

Explicit Liber XXIX.

AMMIANI MARCELLINI RERUM GESTARUM

LIBER XXX

Incipit feliciter.

Hæc libro Ammiani Marc. XXX continentur.

CAPUT I. INTER has turbarum difficultates, [a] quas perfidia Ducis Rege Quadorum excitavit occiso per scelus; dirum in Oriente committitur facinus, Para Armeniorum Rege clandestinis insidiis obtruncato: cujus materiæ impio conceptæ consilio hanc primordialem fuisse novimus causam. Consarcinabant in hunc etiamtum adultum crimina quædam apud Valentem exaggerantes malè sollertes homines, dispendiis sæpe communibus pasti. Inter quos erat [b] Terentius Dux demisse ambulans, sempérque submæstus, sed quoad vixerat, acer dissensionum instinctor. Qui adscitis in societatem gentilibus paucis, ob flagitia sua suspensis in metum, scribendo ad Comitatum assiduè Cylacis necem replicabat & [1] Artabannis: addens eumdem juvenem ad superbos actus elatum, nimis esse in subjectos immanem. Unde quasi futurus particeps suscipiendi tunc pro instantium rerum ratione tractatûs, idem Para regaliter vocatus, & apud Tarsum Ciliciæ obsequiorum specie custoditus, cùm neque ad Imperatoris castra accipi, [2] nec urgentis adventûs causam scire cunctis reticentibus posset: tandem secretiore indicio comperit, per litteras Romano rectori suadere Terentium, mittere propediem alterum Armeniæ Regem: ne odio Paræ spéque quòd [3] revertetur, natio nobis opportuna deficeret ad jura Persarum, eam rapere vi vel metu vel adulatione flagrantium. Quæ reputans ille, impendere sibi præsagiebat exitium grave. Et doli jam prudens, neque aliam nisi cito discessu salutis reperiens viam, suadentibus his quibus fidebat, conglobatis trecentis comitibus secutis eum è patria, cum equis velocissimis, ut in magnis solet dubiisque terroribus audacter magis quàm consideratè, pleraque diei parte emensa egressus cuneatim properabat intrepidus. Cúmque eum [c] provinciæ [4] moderator, Apparitoris qui portam tuebatur [5] imperatus, festinato studio reperisset in suburbanis, ut remaneret enixiùs obsecrabat: & parum hoc impetrato, mortis aversus est metu. Nec minùs paullo posteà legionem secutam jámque adventantem, ipse cum promptissimis retrorsus excurrens, fundénſ-

1 *Mſ.* Artabannis......dens. 2 *Al.* nec urgentis accessus. *Mſ.* ne surgentes advenus. 3 *Mſ.* revertitur. 4 *Mſ.* moderator Apparitoris. 5 *Mſ* impercitus.

a *Quas Percha Dux.*] Atidem Marcellianus dictus est suprà in fine libri 29. Zosimus in lib. 4. Cælestium videtur vocare. Ab eo enim per insidias occisum esse Regem Quadorum in convivio scribit. Sed codex Regius & Vat. * Tol. * [& Colb.] scriptum habet, *quas percha Ducis.* Editio autem Augustana *quas per caducis*: unde sic locum hunc emendandum puto: *Inter has turbarum difficultates, quas perfidia Ducis Rege Quadorum excitavit occiso, &c.* Ita fere in principio libri 28. loquitur Marcellinus: *Dum apud Persas, ut suprà narravimus, perfidia Regis motus agitat insperatos, &c.* Vales.

b *Terentius Dux.*] Vir pius & admodum Catholicus, cujus insigne dictum factùmque refert Theodoritus in lib. 4. Hist. Eccles. cap. 28. Erat autem Dux Armeniæ, Idem postea Comes rei militaris fuit, ut docet Basilius in Ep. 175. & 250. *Idem.*

c *Provinciæ moderatoris Apparitor.*] Haud dubiè emendandum est, *provinciæ moderator, Apparitoris qui portam tuebatur percitus, festinato studio reperisset in suburbanis*, prout in Mss. Flor. & Regio, & in Aug. Editione legitur. Ridiculum enim esset dicere Apparitorem, qui portam tuebatur, percitum festinato studio reperisse Param in suburbanis. *Henr. Valeſ.* [In Mſ. Colbert. legi, *prov. moderator Apparitoris, qui portam tuebatur imperatus, festi. st. supperisset in sub.* optimè.] *Hadr. Valeſ.*

que in modum ſcintillarum ſagittas, ſed [d] voluntate errans, ita in fugam compulit, ut cum Tribuno milites univerſi perterrefacti, vividiùs quam venerant remearent ad muros. Exin ſolutus omni formidine, biduo & binoctio exanclatis itinerum laboribus magnis, cùm ad flumen veniſſet Euphraten, & inopiâ navium voraginoſum amnem vado tranſire non poſſet, nandi imprudentiâ paventibus multis, ipſe omnium maximè cunctabatur: & remanſiſſet, ni cunctis verſantibus varia id reperire potuiſſet effugium in neceſſitatis abrupto tutiſſimum. Lectulos in villis repertos [e] binis utribus ſuffulſerunt, quorum erat abundans prope in agris vinariis copia: quibus ſingulis Proceres inſidentes & Regulus ipſe, jumenta trahentes, præruptos undarum occurſantium fluctus obliquatis meatibus declinabant: hócque commento tandem ad ulteriorem ripam poſt extrema diſcrimina pervenerunt. Reſidui omnes equis invecti natantibus, & circumluente flumine ſæpe demerſi jactatíque, infirmati periculoſo madore expelluntur ad contrarias margines: ubi paulliſper refecti, expeditiùs quàm diebus præteritis incedebant. Hoc nuntiato Princeps antedicti fugâ perculſus, [f] quem elaqueatum fidem rupturum exiſtimabat, cum ſagittariis mille ſuccinctis & levibus Danielum mittit & Barzimerem revocaturos eum, Comitem unum, alterum Scutariorum Tribunum. Hi locorum gnaritate confiſi, quòd ille properans, ut peregrinus & inſuetus mæandros faciebat & gyros, compendioſis vallibus ejus itinera prævenerunt: & diviſis inter ſe copiis, clauſere vias proximas duas trium millium intervallo diſtinctas, ut tranſiturus per utramvis caperetur improvidus: ſed evanuit cogitatum hoc caſu. Viator quidam ad citeriora feſtinans, cùm bivium armato milite vidiſſet oppletum, [g] per poſterulam [h] tramitem medium ſqualentem frutectis & ſentibus vitabundus excedens, in Armenios incidit feſſos: & ductus ad Regem, arcano ſermone ſolum quæ viderat docet, ac retinetur intactus. Móxque metu diſſimulato eques mittitur clandeſtinus ad dextrum itineris latus, diverſoria paraturus & cibum: quo paullum progreſſo, in lævum tractum item alius

d *Voluntate errans in fugam compulit.*] In Editione Auguſt. ſcriptum reperi, *errans hanc in fugam compulit.* At in Regio [& Colbert.] codice ſic legitur, *ha in fugam compulit*: quare ſcribendum exiſtimo, *ita in fugam compulit ut, &c.* Valeſ.

e *Binis utribus.*] Utres vinarios intelligit, de quibus Apuleius in lib. 7. & Juriſconſultus in lege 4. D. de tritico, vino & oleo legato, & Scriptores Græci Latinique paſſim. *Idem.*

f *Quem elaqueatum fidem rupturum exiſtimabat*] *Elaqueatum*, id eſt vinculis & laqueis liberatum; ut Aurel. Prudent. contra Symmach. lib. 2.

Elaqueanda animi conſtantia, ne retinaclis
Mollibus ac lentis nexa & captiva prematur. Lindenbr.

g *Per poſterulam.*] Hanc vocem Caſſianus in lib. 5. cap. 11. ſumit pro * poſtica vel poſtico, *une porte de derriere*, vel certè pro falſa porta. * Sic enim ait: *Quantalibet urbs ſublimitate murorum & clauſarum portarum firmitate muniatur, poſterulæ unius quamvis parviſſimæ proditione vaſtabitur.* * Eadem vox legitur in Paſſione S. Agathæ, ubi de Quintiano Judice: *ipſe ad poſterulam ſecretarii fugiens, populum in januis dereliquit.* Nec aliter Anaſtaſius Bibl. in Geſtis Hormiſdæ Papæ. * At in hoc Marcellini loco poſterula eo ſenſu ſumi non poteſt: niſi forte pro aditu, & quaſi oſtio tramitis ſumatur. *Valeſ.*

h *Tramitem medium vitabundus excedens.*] Imitatur Salluſtium qui in Jugurthino ſic loquitur de Jugurtha: *Ipſe quaſi vitabundus per ſaltuoſa loca & tramites exercitum ductare.* Ait igitur Marcellinus viatorem illum cùm bivium armatis oppletum vidiſſet, obliquo aditu tramitem quemdam medium inter duas vias petiiſſe, ac ſic eva-

talia facturus ire jubetur ocissimè, alterum aliorsum nesciens missum. Quibus ita utiliter ordinatis, Rex ipse cum suis dumeta per quæ viator venerat relegens, [6] eo rursus monstrante, per hispidam & jumento onusto exiguam callem post terga relictis militibus evolavit, qui captis ejus ministris, missis ad mentes observantium præstringendas, quasi venaticiam prædam modò non porrectis [7] brachiis exspectabant. Dúmque hi venturum opperiuntur, ille regno incolumis restitutus, & cum gaudio popularium summo susceptus, [i] in [8] fide mansit immobilis, injuriis quas pertulerat omnibus demussatis. Danielus post hæc & Barzimeres cùm lusi jamjam revertissent; probrosis lacerati conviciis, acsi inertes & desides, ut hebetatæ primo appetitu venenatæ serpentes, ora exacuere letalia, cùm primùm potuissent, elapso pro virium copia nocituri. Et leniendi causâ flagitii sui, vel fraudis quam meliore consilio pertulerunt, apud Imperatoris aures rumorum omnium tenacissimas incessebant falsis criminibus Param, [k] incentiones Circeas in vertendis debilitandísque corporibus miris modis eum callere fingentes: addentésque quòd hujusmodi artibus offusâ sibi caligine mutatus, vasorúmque forma transgressus, tristes sollicitudines, si huic irrisioni superfuerit, excitabit. Hinc in illum [l] inexplicabile auctum Principis odium, & doli struebantur in dies, ut per vim ei vel clam vita adimeretur: agentíque tunc in Armenia Trajano, & rem militarem curanti, id secretis committitur scriptis. Qui inlecebrosis Regem insidiis ambiens, & modò serenæ mentis Valentis indices litteras tradens, modò ipse sese ejus conviviis ingerens, ad ultimum composita fraude ad prandium verecundiùs invitavit: qui nihil adversum metuens venit, concessóque honoratiore discubuit loco. Cúmque apponerentur [m] exquisitæ cuppediæ, & [9] ædes amplæ nervorum & articulato flatilíque sonitu resultarent, jam vino incalescente, ipso convivii domino per simulationem naturalis cujusdam urgentis egresso, gladium destrictum intentans, torvo lumine ferociens, quidam immittitur barbarus asper ex his quos Supras appellant, confossurus juvenem, ne exsilire posset etiam-

6 *Al.* eo ipso. 7 *Ms.* brachiis. 8 *Ms.* fiderandi nemansueti ... mobilis. 9 *Ms.* adessasple nervorum.

---

isse. *Vales.*

i *In eadem fidei certitudine mansit immobilis.*] Non dubito quin hanc scripturam Gelenius ex conjectura procuderit. Nam in Mss. Flor. & Regio [ac Colb.] & in Editione Aug. ita scriptum reperi, *fiderandi ne mansueti mobilis.* Unde proclivius erat sic emendare, *in fide pristina mansit immobilis.* Valesius. Atqui non hanc regulam emendandi in præclaris restitutionibus ὁ πάνυ posuit, ut ex literis *randine* efficere conaretur *pristina.* Quæ species in his, quæ fides? Putavi igitur scripsisse *in fide candide mansit immobilis.* Gron.

k *Incentiones Circeas in vertendis debilitandisque*] Homerus Odyss. κ. Talis autem Meroe quoque fuit anus, quam in castorem, vel hircum, vel ranam homines mutare solitam, Madaurensis Philosophus ait Miles. 1. *Lindenbr.*

l *Inexplicabile auctum Principis odium.*] Meliùs scriberetur *inexpiabile*, Idem error in lib. xv. cap. 3. insedit ubi legitur, *& ob hoc homo tamquam inexplicabili obnoxius culpæ, gravi mole criminis pulsabatur.* Scribendum enim illic quoque *inexpiabili.* Vales.

m *Exquisitæ cupediæ.*] In exemplari Regio [& Colb.] *cuppediæ* scribitur hîc & in lib. xxvi. cap. 7. neque aliter, apud Nonium Marcellum aliosque. *Idem.*

tum [1] præpeditum. Quo viso Regulus fortè prominens ultra torum, [n] expedito [2] dolone adsurgens, ut vitam omni ratione defenderet, perforato pectore deformis procubuit victima, ictibus multiplicatis fœdè concisa. Hócque figmento nefariè decepta credulitate, inter epulas quæ reverendæ sunt vel in Euxino Ponto, [o] hospitali numine contuente, peregrinus cruor [p] in ambitiosa lintea conspersus spumante sanie satietati superfuit convivarum, horrore maximo dispersorum. [q] Ingemiscat, si quis vitâ digressis est dolor, hujus adrogantiam facti [r] Fabricius ille Luscinus: sciens qua animi magnitudine [s] Democharen, vel ut quidam scribunt Niciam, ministrum repulerit regium, colloquio occultiore pollicitum, quòd Pyrrhum Italiam tunc bellis sævissimis exurentem, veneno poculis necabit infectis: [3] scripserítque ad Regem, [t] ut ab interiore caveret obsequio. Tantum reverentiæ locum apud priscam illam Ju-

1 *Ms.* impræpeditum. 2 *Al.* dolo. 3 *Ms.* scriberetque.

n *Expedito dolone adsurgens*] Sic rectè in Ms. & interpretatur vocem Plutarchus in Tiberio: ξιφίδιον λῃστρικὸν, ὃ δόλωνα καλοῦσι. Phædrus lib. III. fab. 45. *Vide ne dolone collum compungam tibi.* Alfenus JC. in L. 52. §. 1. ff. ad L. Aquil. Hesychius in Δόλωνες. * Artemidor. de Somniis lib. 2. cap. 14. Sil. Ital. lib. 3.

Nec tereti dextras in pugnam armata dolone. * Lindenbr.

o *Hospitali numine contuente*] Cicero pro Dejot. *Si veneno*, (interemisset) *Jovis illius quidem hospitalis numen numquam celare potuisset.* Idem.

p *In ambitiosa toralia sparsus.*] Hæc quidem Gelenii conjectura est. At in Regio codice ita legitur, *in ambitiosalam & conspersus spumantes ante societati*, &c. [In Colbertino, *in ambisitio salam & conspersus spumantes ante societati*, &c.] in August. autem Editione legitur hoc modo, *in ambitiosa jam & conspersus spumantes ante societati*, &c. Ac fortasse ita scripserat Marcellinus: *Peregrinus cruor in ambitioso lecto conspersus, spumante sanie satietati superfuit convivarum.* Henr. Vales. [Vel potiùs ita: *Peregrinus cruor in ambitiosa lintea conspersus, spumante sanie satietati superfuit convivarum*: ex vestigiis scripturæ codicis Colbertini. Lintea autem illa, sunt lintea toralia, quorum præter ceteros meminit Ammianus ipse in libro XVI. de quodam lauto & mundo apud Aquitanos convivio loquens hisce verbis: *Cùm vidisset linteorum toralium par, duos clavos ita latiss.* &c.] Hadr. Valesius. Vix est, ut posterior locus possit nostro exemplum esse ad corrigendum, ubi explanate dicit *lintea toralia*, quale adjectivum hîc nullum potest supponi. Et utique ex *lam &* exsculpere vel *lecto* vel *lintea* dubito, an conveniat talibus ac tantis ingeniis, præsertim in illo, qui viderat codicem Colbertinum, qui plane dictat literam *s* in his esse errantem, nec loco suo positam. Itaque nec diu hærens, ubi adverti, censui dedisse auctorem *peregrinus cruor in ambitiosas lances conspersus.* Non dissimilia sunt Liviana ex persona Calavii ad filium lib. XXIV. cap. 9. *ut eam ipsam mensam cruentares hospitis sanguine.* Gron.

q *Ingemiscat, si quis vita digressis est dolor, Hujus arrog.*] Eâdem figura dixit T. Livius in lib. 21. *Quantum ingemiscant*, inquit, *patres nostri circa mœnia Carthaginis pugnare soliti, si videant nos progeniem suam*, &c. quæ figura magnam habet ἔμφασιν & gravitatem: estque valde familiaris Græcis Auctoribus Nam & Demosthenes in Orat. contra Aristocratem sic dicit: καίτοι πηλίκον ποτ' ἂν στενάξειαν οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι, &c. & in fine Orat. contra Aphobum: μέγα δ' ἂν οἶμαι στενάξαι τὸν πατέρα ὑμῶν, εἰ αἴσθοιτο, &c. & Dio in lib. 50. pag. 433. Denique Herodotus in lib. 7. ubi Lacedæmonii Geloni Siculorum Regi sic aiunt: ἦ κε μέγ' οἰμώξειεν ὁ Πελοπίδης Ἀγαμέμνων πυθόμενος Σπαρτιήτας τὴν ἡγεμονίην ἀπαραιρῆσθαι ὑπὸ Γέλωνος: quæ Herodoti verba translata sunt ex Homerico versu in Iliad 8. ni fallor. *Vales.*

r *Fabricius ille Luscinus*] Livius lib. XL. *Patres Pyrrho Regi hosti armato exercitum in Italia habenti, ut à veneno caveret, prædixerunt.* Plutarch. in Pyrrho & in Apophthegmat. * Gellius lib. 3. cap. 8. Cicero 3. Offic. AElian. lib. 12. cap. 33. * *Lindenbr.*

s *Democharem, vel ut quidam scribunt Niciam.*] Timocharem habet Editio Mariangeli, quemadmodum is dicitur à Valerio Maximo in lib. 6. cap. 5. & apud Agellium in lib. 3. cap. 8. At eumdem Niciam vocat Claudius Quadrigarius apud Agellium in dicto loco, & Zonaras in tomo 1. Annalium: qui id etiam adjicit, Pyrrhum cùm ex Italia in Epirum tamquam reversurus solveret, Milonem cum præsidio Tarenti reliquisse, sellámque ei tradidisse pelle Niciæ vinctam & constratam. AElianus autem in lib. 12. cap. 33. Variæ Historiæ. Cineam hunc Pyrrhi medicum nominat, corruptè ut censeo. *Vales.*

[t *Ut ab interiore caveret obsequio.*] In codice Colbertino ita scriptum lego: *Scriberetque ad Regem, ut ab exteriore caveret obsequio. Exterius* Medici *obsequium* vocare potuit Marcellinus, ut in libro XXV. *citeriorem vitam* vel exteriorem appellat his verbis: *Ut ne suspicione quidem tenus libidinis ullius vel citerioris vitæ ministris incusaretur. Exterius obsequium* vocat, quod alii interius & domesticum dicerent: *citeriorem vitam*, quam alii interio-

stitiam, vel hostilis mensæ genialitas obtinebat. Verùm excusabatur recens inusitatum facinus & pudendum [v] necis exemplo Sertorianæ: adulatoribus forsitan ignorantibus, quòd [x] [y] ut Demosthenes perpetuum Græciæ decus adfirmat, numquam similitudine aut impunitate alterius criminis diluitur id, quod contra ac liceat arguitur factum.

Cap. II. Hæc per Armeniam notabiliter gesta sunt. Sapor verò post suorum pristinam cladem comperto interitu Paræ, quem sociare sibi impendio conabatur, mærore gravi perculsus, augentéque nostri exercitûs alacritate formidinem, majora sibi præseminans, [z] Arrace legato ad Principem misso, perpetuam ærumnarum causam deleri penitus suadebat Armeniam: si id displicuisset, aliud poscens, ut Hiberiæ divisione cessante, remotísque inde partis Romanæ præsidiis, Aspacures solus regnare permitteretur, quem ipse præfecerat genti. Ad quæ Valens in hanc respondit sententiam, nihil derogare se posse placitis ex consensu firmatis, sed ea studio curatiore defendere. Glorioso proposito contrariæ Regis litteræ hieme jam extrema perlatæ sunt, vana causantis & tumida. Adseverabat enim non posse semina radicitus amputari discordiarum, nisi intervenissent conscii pacis fœderatæ cum Joviano, quorum aliquos vitâ didicerat abscessisse. Ingravescente post hæc altiùs cura, Imperator eligere consilia quàm invenire sufficiens, id conducere rebus existimans, Victorem Magistrum equitum & Urbicium Mesopotamiæ Ducem ire properè jussit in Persas, responsum absolutum & uniusmodi perferentes: quòd Rex justus & suo contentus, ut jactitabat, scelestè concupiscat Armeniam, ad arbitrium suum vivere cultoribus ejus permissis: sed ni Sauromaci præsidia militum impertita principio sequentis anni ut dispositum est inpræpedita reverterint, invitus ea complebit, quæ sponte sua facere supersedit. Quæ legatio

rem nuncupavere, ipse Marcellinus in libro isto XXX. *secretiorem vitam.*] Vales.

v *Necis exemplo Sertorianæ*] A M. Perperna domestica fraude inter cenam Oscæ perpetratæ. Patercul. lib. 2. Plutarch. in Sertorio. *Lindenbr.*

x * *Ut Demosthenes perpetuum Græciæ decus affirmat, numquam, &c.*] Videtur locus esse, quem in re simili laudat Taurus Philosophus apud Agellium in libri X. capite 19. Videndus est etiam Cicero IV. in Verrem. * *Idem.*

y *Ut Demosthenes affirmat.*] In Oratione contra Androtionem initio: οὐ γὰρ εἴ τι πώποτε μὴ κατὰ τοὺς νόμους ἐπράχθη, σὺ δὲ τοῦτο ἐμιμήσω, διὰ τοῦτο ἀποφεύγοις ἂν δικαίως, ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον ἁλίσκοιο· ὥσπερ γὰρ εἴ τις ἑάλω, σὺ ταῦτα οὐκ ἂν ἔγραψας, οὕτως ἂν σὺ νῦν ἁλῷς, ἄλλος οὐ γράψει. Quæ sic vertit Quintilianus: *Non enim si quid umquam contra leges factum est, idque tu es imitatus, idcirco te convenit pœnâ liberari: quin è contrario damnari multo magis. Nam ut si quis eorum damnatus esset, tu hæc non scripsisses: ita si tu damnatus fueris, non scribet alius.* Eadem verba repetit Demosthenes in Orat. adversus Aristocratem. Quæ quidem Cicero in actione 3. contra Verrem eleganter est imitatus: ut memini notatum esse ab Antonio Mureto in lib. XIII. Variarum Lect. cap. X. * Demosthenis verba imitatus est suo more Isidorus Pelusiota in Epistola 151. libri 5. * Sed & Isocrates eamdem ferè sententiam posuit in Busiridis Laudatione sub finem: ubi Sophistam quemdam reprehendit, qui cùm Busiridem laudare constituisset, non illum culpâ vacare ostenderat, sed alios eadem fecisse docuerat: quæ ut ait Isocrates, facillima delinquentium defensio est. Cùm enim difficile scelus ullum reperiatur quod nondum ab aliquo patratum sit; si sceleris convictos nihil grave admisisse putabimus, dummodo alios eadem fecisse constet: nonne omnibus reis expedita defensio suppetet, & malitiosis hominibus licentia atque impunitas proponetur? *Vales.*

z *Arsace legato.*] In Editione August. & codice Regio [& Colbertino] scriptum inveni *Arrace.* Idem.

recta quidem & libera, ni deviasset in eo, quòd absque mandatis oblatas sibi regiones in eadem Armenia suscepit exiguas. Quâ regressâ, advenit Surena potestatis secundæ post Regem, has easdem Imperatori offerens partes, quas audacter nostri sumpsere legati. Quo suscepto liberaliter & magnificè, sed parum impetrato quod poscebat remisso, parabantur magna instrumenta bellorum, ut mollita hieme Imperatore trinis agminibus perrupturo Persidem, ideóque Scytharum auxilia festina celeritate mercante. Proinde parum adeptus ea quæ spe vana conceperat Sapor, ultráque solitum asperatus, quòd ad expeditionem accingi rectorem [4] compererat nostrum: [a] iram ejus conculcans Surenæ dedit negotium, ut ea quæ Victor Comes susceperat & Urbicius, armis repeteret si quisquam repugnaret, & milites Sauromacis præsidio destinati malis affligerentur extremis. Hæcque ut statuerat maturata confestim; nec emendari potuerunt nec vindicari, quia rem Romanam alius circumsteterat metus totius Gothiæ, Thracias licentiùs perrumpentis: quæ funera tunc explicari poterunt carptim, si ad ea quoque venerimus. Hæc per Eoos agitata sunt tractus. Quorum inter seriem Africanas clades, & legatorum Tripoleos manes inultos etiamtum & errantes sempiternus vindicavit Justitiæ vigor, aliquoties serus, sed scrupulosus quæsitor gestorum rectè vel secius, hoc modo. Remigius, quem populanti provincias retulimus Comiti favisse Romano, postquàm Leo in ejus locum Magister esse cœpit Officiorum, à muneribus Reipublicæ jam quiescens, negotiis se ruralibus dedit prope Mogontiacum in genitalibus locis. Quem ibi morantem securiùs, [5] Præfectus Prætorio Maximinus reversum ad otium spernens, ut solebat diræ luis ritu grassari per omnia, lædere modis quibus poterat affectabat: útque rimaretur plura quæ latebant, Cæsarium antehac ejus Domesticum, postea Notarium Principis, raptum quæ Remigius egerit, vel quantum acceperit ut Romani juvaret actus infandos, per quæstionem cruentam interrogabat. Quibus ille cognitis, cùm esset ut dictum est in secessu, conscientia malorum urgente, vel [6] rationem formidine superante calumniarum, innodato gutture laquei nexibus interiit.

CAP. III. Secuto post hæc anno, Gratiano adscito in trabeæ societatem AEquitio Consule, Valentiniano post vastatos aliquos Alamanniæ pagos

4 *Al.* conceperat. 5 *Al.* præfecit prætorio. 6 *Ms.* ratione formidinem.

[a *Iram ejus occultans, &c.*] Iratus erat Sapor, quòd ipsi res in Armenia & Hiberia non bene succederet: sollicitus erat & Valens Aug. de utriusque Provinciæ statu. Sed cur Sapor iram Valentis hostis sui occultaret, ac non potiùs suam indignationem dissimularet ac tegeret? In codice Colbertino lego, *iram ejus conculcans*, optimo sensu. *Iram Valentis conculcans* Sapor, id est spernens, negligens, parvi ducens, augens etiam ac provocans, & ipsi insultans. Editio Basiliensis Frobenii anni 1546. & Parisiensis Roberti Stephani Gelenianam secuta, Editio etiam Lugdunensis Gryphii codici Colbertino suffragantur.] *Hadr. Valesius.* Est merus typorum lapsus in editione Henrici. Nam nec Augustana, nec Lindenbrogiana aliter habent, quam ut nunc ex libro Colbertino adfertur. *Gron.*

[b] munimentum ædificanti prope Basiliam, quod appellant accolæ Robur, offertur Præfecti relatio Probi, docentis Illyrici clades. Quibus ille, ut cunctatorem decuerat Ducem, examinatiùs lectis, attonitus cogitationibus anxiis, Paterniano Notario misso negotium scrupulosa quæsivit indagine: móxque veris per eum nuntiis gestorum acceptis, evolare protinus [7] festinabat, ausos temerare limitem barbaros primo fragore ut mente conceperat oppressurus armorum. Quia igitur abeunte autumno multa impediebant & aspera, adnitebantur omnes per regiam Optimates, ut adusque principium [8] veris [c] oratum eum pertinerent & exoratum: primum durata pruinis itinera, ubi nec adultæ in pastum herbæ reperirentur, nec cetera usui congrua, penetrari non posse firmantes: dein vicinorum Galliis Regum immanitatem, maximéque omnium Macriani ut formidati tunc prætendentes, quem constabat impacatum relictum, etiam ipsa urbium mœnia tentaturum. Hæc memorantes addentésque utilia, reduxere eum in meliorem sententiam: statímque ut conducebat rei communi, prope Mogontiacum blandiùs Rex antedictus accitur, proclivis ipse quoque ad excipiendum fœdus, ut apparebat. Et venit immane quo quantóque flatu distentus, ut futurus arbiter superior pacis: diéque prædicto colloquii ad ipsam marginem Rheni caput altiùs erigens stetit, hincinde sonitu scutorum intonante gentilium. Contrà Augustus adscensis amnicis lembis, sæptus ipse quoque multitudine castrensium ordinum, tutiùs prope ripas accessit, signorum fulgentium nitore conspicuus: & immodestis gestibus murmuréque barbarico tandem sedato, post dicta & audita ultro citróque versùs, amicitia media sacramenti fide firmatur. Hísque perfectis discessit turbarum Rex artifex delenitus, futurus nobis deinceps socius: & dedit postea adusque vitæ tempus extremum, constantis in concordiam animi [d] facinorum documentum pulchrorum. Periit autem in Francia postea: quam dum internecivè vastando perrumpit avidiùs, oppetiit Mellobaudis bellicosi Regis insidiis circumventus. Post fœdus tamen sollemni ritu impletum, Treveros Valentinianus ad hiberna discessit.

7 *Ms.* festinaret. 8 *Ms.* principum oratum eum perciperent & exoratum.

b *Munimentum ædificanti prope Basileam, quod appellant accolæ Robur*] Absque Ammiano si esset, castelli hujus situs ignoraretur: adeo nunc ferè unà cum pulvisculo indicia cuncta periere, & mentio ejus apud antiquos perrara. Quam tamen fieri video in L. 33. C. Theod. de curs. publ. in Constitutione Imppp. Valentiniani, Valentis, & Gratiani A A A. data Idib. Jul. Robore, Gratiano III. & Equitio V. C. Conss. qui ille ipse annus erat, quo munimentum hoc à Valentiniano Imp. exstruebatur. *Lindenbr.*

c *Oratum eum pertinerent & exoratum*] *Pertinerent* activè dictum, pro retinerent omni vi atque ratione. Sic initio libri XXVII. *Ipse denique Charietto, dum cedentes objectu corporis & vocis jurgatorio sonu audentiùs pertinet, &c.* uti codex Colbert. præfert: cùm vulgò legatur, *sono aud. retinet.* Nescio quid causæ fuit Gelenio, ut elegantem hanc scripturam interpolaret. Sic enim loquitur Terentius in Andria:

Simo gnatam ut det oro, vixque id exoro:

& Symmachus in Ep. 16. libri I. & Paulinus in Ep. 27. Claudianus denique in Eutropium lib. I. [In Ms. Colbert. legitur, *perciperent*, pro *pertinerent*, deestque vox *veris.*] Vales.

d *Facinorum documentum pulchrorum.*] Scribendum videtur, *facinorum documenta pulchrorum*, ut clausula aptius sonet. *Idem.*

CAP. IV.

CAP. IV. Hæc per Gallias & latus agebantur Arctoum. At in Eois partibus alto externorum silentio intestina pernicies augebatur per Valentis amicos & proximos, apud quos honestate utilitas erat antiquior. Navabatur enim opera diligens, ut homo rigidus audire cupiens lites, à studio judicandi revocaretur, metu ne ita ut Juliani temporibus defensione innocentia respirante, frangeretur potentium tumor adsumptâ licentiâ latiùs solitus evagari. Ob hæc & similia concordi cònsensu dehortantibus multis, maximéque [e] Modesto Præfecto Prætorio regiorum arbitrio spadonum exposito, & subagreste ingenium [9] nullis vetustatis lectionibus expolitum coacto vultu fallente, & asserente quòd infra imperiale columen causarum essent minutiæ privatarum: ille [f] ad humiliandam celsitudinem potestatis negotiorum examina spectanda instituta esse arbitratus, ut monebat, abstinuit penitus, laxavítque rapinarum fores: quæ roborantur in dies judicum advocatorúmque pravitate sentientium paria: qui tenuiorum negotia militaris rei rectoribus, vel intra palatium validis venditantes, aut opes, aut honores quæsivere præclaros. Hanc [g] professionem Oratorum forensium, [1] jure πολιτικῆς μορίου εἴδωλον, id est [h] civilitatis particulæ umbram, vel adulationis partem quartam esse definit amplitudo Platonis:

9 *Ms.* nullius. 1 τὸ jure *deest al.*

e *Modesto Præfecto Præt.*] Domitius Modestus is dicebatur. Fuerat autem primò Comes Orientis temporibus Constantii Augusti, ut docet Marcellinus noster in lib. XIX. ad finem. Postea mortuo Constantio accusatus est apud Julianum, quòd Constantii partes studiosiùs quàm par erat adversus ipsum ac diutiùs fovisset. Sed Julianus cùm in Orientem venisset, non modo eum absolvit, sed etiam Præfectum Urbis Constantinop. creavit: ut docet Libanius in Epist. 688. ad Maximum, & 689. ad Hyperechium. Idem sub Juliano se Deorum cultui deditum esse simulavit, ut ex Epist. 704. Libanii didici. Nec dubito quin ea simulatione Julianum sibi conciliaverit Modestus, & ex offenso amicum reddiderit, ut de Thalassio suprà notavi ad lib. 22. Quod etiam non omisit Gregorius Nazianzenus in Philippica 2. adversus Julianum: τί δ' ἂν εἰ λέγοιμι δικῶν μεταθέσεις καὶ μεταχλίσεις πολλάκις διὰ μέσης νυκτός. Et paullo suprà: μία ψῆφος ἦν εἰς ἀρχὴν ἡ παράβασις. *Unicum erat suffragium ad Magistratus impetrandos desertio Christiani cultus.* Hic idem Modestus iterum Præfectus urbi Constant. fuit Valentiniano Nob. puero & Victore Coss. ut scribit Idatius in Fastis. *His Coss. opus magnificum cisternæ Constantinopolit. completum est à Domitio Modesto V. C. iterum Præf. Urbis, quod in prima inchoaverat Præfectura.* Hæc cisterna ex conditoris nomine Modestiaca dicta est, eratque in regione XI. Urbis, ut est in Descriptione urbis Constant. De ejusdem Præfectura Prætoriana & Consulatu suprà notavi. Filium autem habuit Infantium teste Libanio in Epist. 880. qui postea Comes fuit Orientis, ut in Cod. Th. legitur. *Vales.*

f *Ad humiliandam.*] In Ms. Regio legitur *humilitandam*: nec aliter in libro 29. scriptum habet codex Reg. & Florentinus. [ac Colb] Vide de eo verbo suprà lib. 29. cap. 2. *Idem.*

g *Professionem oratorum forensium jure πολιτικῆς μορίου εἴδωλον, id est civilitatis particulæ*] Locus Platonis, quem laudat Marcellinus, in Gorgia exstat: φημὶ ἐγὼ τῆς κολακείας μόριον εἶναι τὴν ῥητορικήν. Et paullo pòst: Ἔστι γὰρ ἡ ῥητορικὴ κατὰ τὸν ἐμὸν λόγον πολιτικῆς μορίου εἴδωλον. Utitur eodem Apuleius lib. de Philosophia, sed cujus verba sic restituenda videntur: *Hanc δύναμιν τοῦ τὰ ψευδῆ πιθανὰ δοκεῖν definivit Plato: quam civilis particulæ umbram, id est imaginem nominavit.* Perperam enim *civilis articuli umb.* vulgo editur * Rhetor. 1. Quod & Quintilian. notat Instit. Orator, lib. 2. cap. 15. *Rhetoricen quidam eamdem civilitatem esse judicaverunt.* Cicero *civilis scientiæ partem* vocat. Civilis autem scientia, idem quod sapientia est. * *Lindenbr.*

h *Civilitatis particulæ umbram vel adulationis partem quartam esse definit Plato*] Platonis locus est in Gorgia, ubi Socrates hanc sententiam sic explicat. Ut corporis, sic etiam animi quædam est εὐεξία, quam bonam habitudinem possumus dicere. Eam autem corpori quidem præstat medicina & exercitatrix seu γυμναστική, quæ sub corporis curatione quasi partes continentur. Animo verò eam habitudinem præstat politica seu civilis ars, cujus duæ sunt partes: justitia quæ medicinæ ex adverso respondet; & legalis, quæ exercitatrici. Et hæ quidem quatuor omnino sunt artes quæ partim animum, partim corpus rectè curant atque excolunt. Sed harum loco frequenter irrepit adulatrix, quadrifariam & ipsa divisa, quæ non id quod optimum est, sed solam voluptatem

[i] Epicurus autem κακοτεχνίαν nominans, inter artes numerat malas. [2 k l] Tisias suasionis opificem esse memorat, adsentiente Leontino Gorgia. Quam à veteribus ita determinatam, Orientalium quorumdam versutia adusque bonorum extulit odium: unde etiam [m] retinaculis temporis præstituti frenatur. Ergo absolutis super ejus indignitate paucis, quam in illis partibus agens expertus sum, ad cœptorum cursum regrediar institutum. Florebant elegantiæ priscæ patrociniis Tribunalia: cùm oratores concitæ facundiæ, attenti studiis doctrinarum, ingenio, fide, copiis ornamentísque dicendi pluribus eminebant: ut [n] Demosthenes, quo dicturo concursus audiendi causâ ex tota Græcia fieri solitos, monumentis Atticis continetur: & [o p] Callistratus, quem [q] nobilem

2 *Mſ.* KIHCIAC.

---

consectatur. Pro medicina enim subit coquinaria: pro exercitatrice mangonum ars, qui colorem fuco & verum robur inani sagina mentiuntur. Similiter legalem seu νομοθετικὴν imitatur sophistice; judiciariam autem rhetorice. Et hæc fuit sententia Socratis, qui Rhetoricam inter turpes artes disertè collocat, quidquid contrà Quintilianus dicat in lib. 2. cap. 15. Ad eum Platonis locum alludit Themistius in Orat. xv. Post Platonem omnes Academici Rhetorum artem perinde damnarunt. E quorum numero Critolaus & Charmidas multis in eam invecti sunt, quæ congessit Sextus in lib. 2. adversus Mathematicos: & Dio Academicæ sectæ Philosophus, in Euboïca Oratione sub finem, pauperibus suis eam artem interdicit perinde ac plumariam atque præconium & reliquas hujusmodi. Maximus item Tyrius in Orat. 12. Rhetores mangonibus comparat, qui cùm tenera mancipia acceperint sub Sole & cælo libero educata, eadem in umbra alentes ac levigantes, naturalem pulcritudinem corrumpunt. Nec absurdè Platonicis adjungetur Philo, qui in libr. de Agricultura initio, de Rhetorica hæc dicit: καὶ ῥητορικῆς τὸ συνηγορικὸν καὶ ἔμμισθον εἶδος, οὐ περὶ τὴν εὕρεσιν τοῦ δικαίου πραγματευόμενον, ἀλλὰ περὶ τὴν δι' ἀπάτης πειθὼ τῶν ἀκουόντων. Valeſ.

i *Epicurus Kakotexnian nominans.*] Id eſt fallendi artem: quæ fuit etiam Athenæi ſententia, ut refert Quintilianus in lib. 2. Ceterùm Epicurus Rhetoricam artem eſſe negabat. Sic enim ſcribit in lib. de Rhetorica: φύσις γάρ ἐστιν ἡ κατορθοῦσα λόγους, τέχνη δὲ οὐδεμία; ut videre eſt in Scholiis ad Hermogenem, pag. 377. id eſt: *Sola natura eſt, quæ orationem perficit, ars autem nulla.* Idem.

k *Cteſias*] Mſ. KIHCIAC: ἴσ. *Lyſias.* Lindenbr.

l *Cteſias ſuaſionis opificem.*] In Mſ. Regio ſcriptum inveni κτησίας, [in Colbert. Κικίας.] Nec dubito quin Ammianus ſcriptum reliquerit *Tiſias*: fuit enim Tiſias cum Corace Siculo antiquiſſimus artis Rhetoricæ ſcriptor, ut prodit Dionyſius Halic. & Plutarchus in Iſocratis Vita, Quintilianus in lib. 3. Cicero, & alii plures. Hujus auditor fuiſſe dicitur Leontinus Gorgias, ut narrant interpretes Hermogenis initio. Hi Rhetoricam definiebant πειθοῦς δημιουργόν, id eſt ſuaſionis artificem, ut videre eſt apud Platonem in Gorgia. *Valeſ.*

m *Retinaculis temporis præſt. frenatur.*] Cùm enim certus eſſet numerus patronorum, ubi ordine matriculæ ad primum locum & Advocationem fiſci pervenerant, poſt biennium abſcedebant, ut patet ex Codice. *Idem.*

n *Demoſthenes quo dicturo concurſus, &c.*] Imitatur Ciceronem, qui ſic loquitur in Bruto: *Ne illud quidem intelligunt non modò ita memoriæ proditum eſſe, ſed ita neceſſe fuiſſe; cùm Demoſthenes dicturus eſſet, ut concurſus ex tota Græcia audiendi causâ fierent.* Idem.

o *Calliſtratus, quem nobilem illam ſuper Oropo cauſam*] Oropius ager inter Atticam & Tanagræos medius: de cujus poſſeſſione ingens lis olim inter Athenienſes & Thebanos fuit, quòque tum demum Athenienſes beneficio Philippi Regis potiti ſunt, cum ille Thebanos expugnaſſet. Pauſan. lib. 1. In eam igitur rem, ut videtur, hæc à Calliſtrato oratio habita fuit. *Lindenbr.*

p *Et Calliſtratus.*] Calliſtratus Aphidnæus, celeberrimus Athenis Orator, in Rep. gerenda verſatus eſt paullo ante Leuctricam pugnam, ut tradit Xenophon in lib. 6. Hiſt. Diodorus Siculus in lib. xv. Eum Oratorum omnium qui umquam Athenis fuiſſent, principem ponit AEſchines in Orat. de ementita legatione, & Cornelius Nepos in Epaminonda. Hic poſtea ab Athenienſibus relegatus, Datum opidum in Thracia condidit, ut memorat Iſocrates in Oratione Sociali, Scylax Caryandenus in Thraciæ deſcriptione, & Zenobius in adagio Θάσος ἀγαθῶν. Cúmque Apollinis Delphici oraculum conſuluiſſet de reditu in patriam, eique reſpondiſſet Apollo, ſi in patriam rediſſet, eum jus recuperaturum: Athenas reverſus, capitali ſupplicio damnatus eſt, ut refert Lycurgus in Orat. contra Leocratem. Erat autem Callicratis filius, teſte Theopompo in lib. x. Philipp. apud Athenæum in 4. Quare fallitur Plutarchus in x. Rhetorum Vitis, qui Calliſtratum hunc Empædi filium facit: Καλλιστράτου τοῦ Εμπαίδου Αφιδναίου, ῥήτορος δοκίμου καὶ ἱππαρχήσαντος. Fuit quidem Calliſtratus Empædi filius, Præfectus equitum in Sicilia Peloponneſiaci belli temporibus, de quo Pauſanias in Achaïcis: de quo agimus, recentior Callicratis filius fuit: cujus meminit Demoſthenes contra Timotheum, & Ariſtoteles in Rhetorica. *Valeſ.*

q *Nobilem illam ſuper Oropo cauſam.*] * Oropii ſe &

illam super Oropo causam ([r] qui locus in Eubœa est) perorantem, idem Demosthenes Academiâ cum Platone relictâ sectatus est: ut Hyperides, & AEschines, & Andocides, & Dinarchus, & [s t] Antiphon ille Rhamnusius, quem ob defensum negotium omnium primum antiquitas prodidit accepisse mercedem. Nec minus apud Romanos Rutilii, & Galbæ, & Scauri, vitâ, moribus, frugalitatéque spectati, & postea per varias ævi sequentis ætates Censorii, & Consulares multi, & triumphales, Crassi & Antonii, & cum Philippis Scævolæ aliíque numerosi, post exercitus prosperrimè ductos, post victorias & tropæa, civilibus stipendiorum officiis floruerunt: laureásque fori speciosis certaminibus occupantes, summis gloriæ honoribus fruebantur. Post quos excellentissimus omnrum Cicero, orationis imperiosæ fluminibus sæpe depressos aliquos judiciorum eripiens flammis: *Non defendi homines sine vituperatione fortasse posse; negligenter defendi sine scelere non posse* firmabat. At nunc videre est [v] per Eoos omnes tractus violenta & rapacissima genera hominum per fora omnia volitantium, & subsidentium divites domus, ut [x] Spartanos canes aut Cretas, vestigia sagaciùs colligendo, ad ipsa cubilia pervenire causarum. In his primus est cœtus eorum, qui seminando diversa jurgia per vadimonia mille jactantur, viduarum postes & orborum limina deterentes, [y] & aut inter discordantes amicos aut propinquantes vel affines, si simultatum

agrum suum dediderant Atheniensibus, teste Isocrate in Plataico. Aliquanto post Themison Eretriensis & Theodorus collecta exsulum manu Oropum pulso Atheniensium præsidio occuparunt Olymp. 103. anno 3. Quod opidum ut recuperarent Athenienses, ilico omnes copias eduxerunt: contra Thebani auxilium Themisoni tulere. Itaque Athenienses jure potiùs quàm armis decernendum rati, opidum Thebanorum fidei commendaverunt, donec res in publico Græcorum concilio esset judicata. Sed Thebani id opidum restituere postea recusarunt, ut scribit Xenophon in lib. 7. Diodorus in 15. Ulpianus ad Demosthenem pro Corona. Ceterùm Athenienses judicium capitis constituerunt adversum eos quorum negligentiâ id opidum captum fuerat · & Chabrias Imperator eo nomine accusatus causam dixit, ut refert Demosthenes contra Midiam: φιλόστρατον ἅπαντες ἴσμεν Χαβρίου κατηγορήσαντα ὅτ' ἐκρίνετο τὴν περὶ Ὠρωποῦ κρίσιν θανάτου, καὶ πάντων τῶν κατηγόρων πικρότατον γιγνόμενον. *Philostratum omnes novimus, hunc qui Chabriam accusavit, cùm ille de Oropo causam capitis diceret, omnium accusatorum acerbissimum.* Inter accusatores Chabriæ præter Philostratum fuisse videtur & Callistratus noster, ad id publicè constitutus ex more institutoque Atheniensium, de quo Plutarchus in Demosthenis Vita: μέλλοντος δὲ τοῦ Καλλιστράτου ἀγωνίζεσθαι τὴν περὶ Ὠρωποῦ κρίσιν. Valef.

r *Qui locus in Eubœa est.*] Immo in confinio Atticæ & Bœotiæ, teste Thucydide, Pausania, Ulpiano, aliisque. *Valesius.* An lippis hoc ignotum? Et mirari se jam tanto ante enunciavit Hier. Surita ad Antonini itinerarium. Notavit quoque Ortelius hunc locum, sed judicii discrimen addens nullum. *Gron.*

s *Antiphon ille Rhamnusius*] Vid. Suid. in Ἀντιφῶν. Lindenbr.

t *Antiphon quem ob defensum neg.*] Vide Plutarch. in Antiphontis Vita. *Valef.*

v *Per eos omnes tractus.*] Scribendum omninò est, *per Eoos*, ut præcedentia demonstrant: atque ita in codice Valentino exaratum fuisse notarat Ant. Loisellus. *Idem.*

x *Spartanos canes aut Cretas.*] De canibus Spartanis Plin. lib. x. cap. 63. Virgilius Georg. 3.

Nec tibi cura canum fuerit postrema. sed unà
Veloces Spartæ catulos, acremque molossum
Pasce sero pingui.

De Cretensibus canibus AElianus de Animalib. lib 3. cap. 2. Lucanus de Bello civili lib. 4.

Venator tenet ora levis clamosa molossi,
Spartanos, Cretasque ligat, nec creditur ulli
Silva cani, nisi qui presso vestigia rostro
Colligit, & prædâ nescit latrare repertâ. * Lindenbr.

y *Es avidi inter discordantes.*] In Regio exemplari [& Colb.] * ac Tolos. * scriptum inveni: *Et avi inter discord. &c.* Quare amplector scripturam Editionis Augustanæ quæ est ejusmodi: *Et aut inter discordantes amicos aut propinquos, &c.* Valef.

[3] [z] levia fenſerint receptacula, odia ſtruentes infeſta: in quibus ætatis progreſſu non ut aliorum vitia intepeſcunt, ſed magis magiſque roborantur: inter rapinas inſatiabiles inopes, ad capiendam verſutis orationibus judicum fidem, quorum nomen ex Juſtitia natum eſt, ſicam ingenii deſtringentes. Horum obſtinatione libertatem temeritas, conſtantiam audacia præceps, eloquentiam inanis quædam imitatur fluentia loquendi: quarum artium [4] ſcævitate, ut Tullius adſeverat, [a] nefas eſt religionem decipi judicantis. Ait enim: *Cúmque nihil tam incorruptum eſſe debeat in Republica quàm ſuffragium, quàm ſententia; non intelligo cur qui ea pecuniâ corruperit, pœnâ dignus ſit: qui eloquentiâ, laudem etiam ferat. Mihi quidem hoc plus mali facere videtur, qui oratione, quàm qui pretio judicem corrumpit: quòd pecuniâ corrumpere prudentem nemo poteſt; dicendo poteſt.* Secundum eſt genus eorum, qui juris profeſſi ſcientiam, quam repugnantium ſibi legum abolevere diſcidia, velut vinculis ori impoſitis reticentes, jugi ſilentio umbrarum ſunt ſimiles propriarum. Hi velut fata natalicia præmonſtrantes, aut Sibyllæ oraculorum interpretes, vultus gravitate ad habitum compoſita triſtiorem, ipſum quoque venditant quod oſcitantur. Hi ut altiùs videantur jura callere, Trebatium loquuntur, & [b] Caſcellium, & Alfenum, & [c] Auruncorum [d] Sicanorúmque jamdiu leges ignotas, cum Evandri matre abhinc ſæculis obrutas multis. Et ſi voluntate matrem tuam finxeris occidiſſe, multas tibi ſuffragari abſolutionem lectiones reconditas pollicentur, ſi te ſenſerint [5] eſſe nummatum. Tertius eorum eſt ordo, qui ut in profeſſione turbulenta clareſcant, ad expugnandam

3 *Mſ.* levia ſinſerinin. 4 *Al.* ſævitate. 5 τὸ eſſe *deeſt al.*

---

z *Ob levia ſcrinii receptacula.*] Hæc quoque ſcriptura ex conjectura Gelenii profecta eſt. In codice quidem Regio [& Colb.] ita legitur hic locus: *Simultatum levias in ſerinin receptacula, &c.* quemadmodum in Mſ. Florent. ſcriptum fuiſſe monuit Lindenbrogius. Neque diverſam in exemplari Mariangeli ſcripturam fuiſſe ſatis conſtat: ſic enim edidit: *Simultatum levia inſeri in receptacula, &c.* [Unde adducor, ut credam ſic à Marcellino ſcriptum fuiſſe: *Si ſimultatum levia ſenſerint receptacula, &c.* ſenſu jam plano ac manifeſto.] Valeſ.

a *Nefas eſt religionem decipi judicantis*] Elegans hæc locutio, & ab optimis Scriptoribus frequentata, Juriſconſultis præſertim uſitatiſſima. Calliſtratus L. 33. ff. de re judicata· *Conſpiratione adverſariorum teſtibus pecuniæ corruptis religionem judicis circumventam eſſe.* L. 4. C. Si ex falſ. inſtr. *Falſis inſtrumentis circumventam eſſe religionem judicantis.* L. 13. de non num. pecun. L. 3. C. Arbitrium tutelæ. L. 1. C. Si tutor vel cur. Sic *inſtruere religionem Prætoris*, Ulpian. L. 5. §. 11. de reb. eor. qui ſub tut. L. 6. §.4. ff. Si quis omiſſ. cauſ. teſt. *Religioſus judex*, Quintil. lib. IV. cap. I. *Lindenbr.*

b *Et Cæſellium.*] Quanto meliùs in codice Regio [& Colb.] *Caſcellium.* Cui ſuffragatur Editionis Auguſt. ſcriptura, *Caſtellium.* Aulus Caſcellius juris civilis ſcientiâ celebris fuit, idémque ſumma libertate & conſtantiâ præditus. Numquam enim adduci potuit, ut de aliqua earum rerum quam Triumviri dederant, formulam componeret. Idem cùm adverſus Cæſaris tempora liberiùs loqueretur, moneréntque amici ut ab eo deſiſteret, duas ſibi res magnam licentiam parere reſpondit, ſenectutem & orbitatem, ut legitur in lib. 6. Valerii Maximi. Ejuſdem meminit Horatius, Macrobius, & Pomponius in lege 2. D. de origine juris. *Valeſ.*

c *Auruncorum Sicanorumque*] Favorinus Phil. contra adoleſcentem vetuſtè nimis & priſcè loquentem, apud A. Gellium lib. I. cap. 10. *Horatii illi trigemini plane & dilucide cum ſuis fabulati ſunt, neque Auruncorum, aut Sicanorum, aut Pelaſgorum, qui primi incoluiſſe Italiam dicuntur, ſed ætatis ſuæ verbis locuti ſunt. Tu autem perinde quaſi cum matre Evandri nunc loquare, ſermone abhinc multis annis jam deſito uteris, quòd ſcire atque intelligere neminem vis quæ dicas.* Lindenbr.

d *Sicanorumque.*] Sic etiam Agellius in lib. I. cap. X. quem Marcellinus noſter imitatur. Non diſplicet tamen ſcriptura, quam in Regio codice reperi, *Siculorumque.* Siculi enim, non Sicani olim Italiam incoluere. iique à Pelaſgis expulſi, in Trinacriam inſulam quam tunc Si-

veritatem ora mercenaria procudentes, per proſtitutas frontes viléſque latratus quò velint aditus ſibi patefaciunt crebros: qui inter ſollicitudines judicum per multa diſtentas inreſolubili nexu vincientes negotia, laborant ut omnis quies litibus implicetur, & nodoſis quæſtionibus de induſtria judicia circumſcribunt: quæ cùm rectè procedunt, delubra ſunt æquitatis: cùm depravantur, foveæ fallaces & cæcæ: in quas ſi captus ceciderit quiſquam, non niſi per multa exſiliet luſtra, aduſque ipſas medullas exſuctus. Quartum atque poſtremum eſt genus [e] impudens, pervicax, & indoctum, eorum qui cùm immaturè è litterariis eruperint ludis, per angulos civitatum diſcurrunt, [f] [g] mimiambos non cauſarum remediis congrua commentantes, fores divitum deterendo, cenarum ciborúmque aucupantes delicias exquiſitas. Qui cùm ſemel umbraticis lucris, & inhiandæ undique pecuniæ ſeſe dediderint, litigare fruſtra quoſlibet innocentes hortantur: & ad defendendam cauſam admiſſi, quod rarò contingit, [h] ſuſcepti nomen & vim negotii ſub ore diſceptatoris inter ipſos conflictuum articulos inſtruuntur, circumlocutionibus indigeſtis ita ſcatentes, ut conluvionis tæterrimæ audire exiſtimes ululabili clamore Therſiten. Cùm autem ad inopiam muniendarum venerint allegationum, ad effrenatam deflectunt conviciandi licentiam: quo nomine, ob aſſidua in perſonas honorabiles probra, [6] diebus dictis aliquoties ſunt damnati: è quibus ita ſunt rudes nonnulli, ut numquam ſe codices habuiſſe meminerint. Et ſi in circulo doctorum auctoris veteris inciderit nomen, piſcis aut edulii peregrinum eſſe vocabulum arbitrantur: ſi verò advena quiſquam inuſitatum ſibi antea [i] [k] Marcianum verbo tenus quæſierit oratorem, omnes confeſtim Marcianos appellari ſe fingunt. Nec

6 *Mſ.* diebus dioctis.

cani tenebant, trajecere; ut tradit Dionyſius Halic. in lib. 1. Hellanicus in lib. 2. de Sacerdotibus Junonis Argivæ, & Menippus, ac Thucydides initio lib. 6. Conſtantinus in lib. 2. περὶ θεμάτων. *Valeſ.*

e *Impudens, pervicax.*] In exemplari Regio & Editione Mariangeli legitur, *impune pervicax*; [in cod. Colb. *impunes pervicax.*] Idem.

f *Mimiambos*] Quales inter Græcos Sophron Syracuſus χωλογάδην, & Herodes quidam priſcus Auctor, apud Romanos verò Cn. Matius compoſuerunt. Sophronem laudant Suidas & Tzetzes in Lycophr. Herodis verſus adducit Stobæus. De Matio Terentianus Maur. lib. de Metris, cap. de Jambico Hipponacteo claudicante. *Lindenbr.*

g *Mimiambos.*] Mimos jambis ſcriptos intelligit. Antiquiſſimus autem Mimiamborum ſcriptor traditur Cercidas Megalopolitanus, de quo Stephanus in Μεγάλη πόλις, ἀφ' ἧς Κερκίδας ἄριστος νομοθέτης καὶ μιμιάμβων ποιητής. Ejus Mimiambi citantur à Stobæo verſibus quos ſcazontas: ſeu χωλιάμβους Græci nominant, conſcripti. Eodem metri genere Cn. Matius mimiambos ſuos ſcripſerat, ut docet Terentianus & Agellius in libro 20. cap. 8. *Valeſ.*

h *Suſcepti nomen*] Id eſt clientis. Suſceptos enim illa ætate vocabant, quos antiqui clientes, ut notum eſt ex Symmacho aliiſque. * Ita vetus Auctor in Quæſtionibus ex utroque miſtis capite 102. in fine. Hinc Advocati ſuſcipere dicebantur, quoties cauſam alicujus defendendam receperant, ut docet vetus Inſcriptio apud Gruterum pag. 462. *Ita ut nemo de ejus induſtria, niſi ille, contra quem ſuſceperat, formidaret.* Et vetus Auctor ſuprà citatus in quæſtione 114. *Qui fidem noſtram accuſant*, inquit, *non magis contra nos quàm contra Auctorem noſtrum ſuſcipiunt.* * Idem.

i *Marcianum verbo tenus quæſierit oratorem*] Incertum quem Marcianum velit: plures enim ejus nominis fuere. AEl. Marcianus paſſim laudatur in Pandecte Juris, quem tamen hîc intelligi non puto; ſed Marcianum potiùs Rhetorem, cujus Fab. Victorinus meminit in Commentario ad Ciceron. de Invent. lib. 1. *Lindenbr.*

k *Marcianum verbo tenus.*] Fruſtra Lindenbrogius ambigit, quis ſit hic Marcianus. Nam Marcellinus noſter nomen certum pro incerto poſuit: idem enim eſt ac ſi dixiſſet, *Marcianum verbi gratiá.* Gloſſæ Iſidori.

jam fas ullum præ oculis habent: sed tamquam avaritiæ venumdati & usucapti, nihil præter interminatam petendi licentiam norunt. Et si quem semel intra retia ceperint, cassibus mille impedicant, per morborum simulationem vicissim consultò cessantes: útque pervulgati juris proferatur lectio vana, septem vendibiles introitus præparant, dilationum examina longissima contexentes. Et cùm nudatis litigatoribus dies cesserint, & menses, & anni, tandem obtrita vetustate controversiâ [l] intromissâ, ipsa capita splendoris ingressa alia secum Advocatorum simulacra inducunt. Cúmque [m] intra cancellorum venerint sæpta, & agi cœperint alicujus fortunæ vel salus, atque laborari debeat ut ab insonte gladius, vel calamitosa detrimenta pellantur, corrugatis hincinde frontibus, brachiisque histrionico gestu formatis, ut [n] concionaria Gracchi fistula post occipitium desit, consistitur altrinsecus diu: tandémque ex præmeditato conludio, per eum qui est in verba fidentior, suave quoddam principium dicendi [7] exeritur, [o] Cluentianæ vel pro Ctesiphonte orationum æmula ornamenta promittens: & in eam conclusionem cunctis finem cupientibus desinit, ut nondum se patroni post speciem litis triennium editam causentur instructos: spatióque prorogati temporis impetrato, quasi cum Antæo vetere colluctati, perseveranter flagitant pulveris periculosi mercedes. Verumtamen hæc cùm ita sint, non desunt advocatis incommoda plurima, parum sustinenda rectè victuro. Namque [p] sellulariis quæstibus inescati, inter se hostiliter diffident, & ruptâ maledicendi ferociâ, ut dictum est, multos offendunt: quam tunc effutiunt, cùm commissarum sibi [q] causarum infirmitatem [r] rationibus validis [8] convallare non possunt. Et judices patiuntur interdum [s] doctos [t] ex Phili-

7 *Ms* & aritur cluenda ne vel pro. 8 *Ms.* convalere.

---

verbo tenus, *verbi gratiâ*. Vales.

l *Intromissa ipsa capita*] Hunc locum sic interpungi mallem: *Tandem obtrita vetustate controversia intromissa, ipsa capita splendoris ingressa*, *&c.* ut controversia intromissa dicatur eodem modo quo apud Græcos Oratores, *δίκην εἰσάγεσθαι*. Idem.

m *Intra cancellorum venerint sæpta.*] Cancellos forenses intelligit, de quibus Cicero in Sextiana: *Tantus est in omnibus spectaculis usque à Capitolio, tantus in fori cancellis plausus excitatus*: & in Actione 3. in Verrem, & in lib. 1. de Oratore. Græci similiter *κιγκλίδας* vocabant portas judicialis Prætorii, ut docet Pollux in lib. 8. Harpocration, & Hesychius. Officiales porrò qui hos cancellos custodiebant, Cancellarii dicebantur, de quorum officio vide Cassiodorum in lib. XI. *Idem.*

n *Concionaria Gracchi fistula*] Cicero de Orator. lib. 3. Plutarchus in Vita Gracc. Valer. Max. lib. VIII. cap. 10. Quintilianus lib. 1. cap. 10. Gell. lib. 1. cap. XI. *Lindenbr.*

o *Pro Cluentio.*] Sic Gelenio placuit: sed cùm in MSS. Flor. Regio [& Colb.] horum loco legatur, *cluenda ne*: haud difficile fuit veram scripturam elicere. Scripsit enim Marcellinus procul dubio, *Cluentianæ, vel pro Ctesiphonte orationum*, *&c.* atque ita disertè scriptum est in Editione Mariangeli. Neque aliter eam Ciceronis orationem appellat Victorinus in lib. 1. Rhet. & Servius. Sic Sextianam, Milonianam ferè dicebant, ut patet ex eodem Servio. *Vales.*

p *Sellularii quæstibus*] Ita vocat despicabilem quæstum, ut Apul. Florid. 2. *sellularias artes*, id est viles; & *sellularios*, imæ sortis homines, Arnob. lib. III. *Lindenbr.*

q * *Causarum infirmitatem rationibus validis convelare non possunt*] Gellius lib. 7. cap. 3. *Multisque aliis argumentis convelat.* Faber Semestrium lib. 3. cap. 23. pag. 364. Pro *rationibus* legit *orationibus* malè. * *Idem.*

r *Rationibus validis convelare non possunt.*] Eodem modo loquitur Agellius in lib. 7. cap. 3. sed tamen magis placet *convallare*. quam scripturam in codice Fauchetii extare monuit Gruterus. [In Colb. Ms. *convalere* legitur pro *convelare*.] Vales.

s *Doctos ex Philistionis aut AEsopi cavillationibus*] De Philistionis mimo Cassiodorus lib. IV. Variar. LI. * Si-

ſtionis aut [v] AEſopi [x] cavillationibus, quàm ex Ariſtidis illius juſti vel Catonis diſciplina productos: qui [y] ære gravi mercati publicas poteſtates, ut creditores moleſti opes cujuſquemodi fortunæ rimantes, alienis gremiis excutiunt prædas. Ad ultimum id habet cauſidicina cum ceteris metuendum & grave, quòd hoc ingenitum eſt pæne litigantibus cunctis, ut cùm jurgia mille caſibus cadant, accidentia ſecus in poteſtate eſſe exiſtiment patronorum: & omnem certaminum exitum iiſdem ſoleant adſignare, & non vitiis rerum, aut iniquitati aliquoties diſceptantium, ſed [z] ſolis defenſantibus iraſcantur. Verùm unde huc declinavimus revertamur.

don. Apoll. lib. 2. Epiſt. 2. * Suidas in φιλιστίων. Ad eumdem Africanus quoque alluſit in Epiſtola ad Origen. de hiſtor. Suſan. Πῶς αὐτὰς ἀπελέγχει, ὡς οὐδὲ Φιλιστίων ὁ μῖμος. De AEſopo verò ludicræ artis peritiſſimo viro vide Val. Max. lib. VIII. cap. 10. Symmach. lib. x. Epiſt. 2. * Macrob. Saturn. lib. 3. cap. 14. * Donat. in Proleg. Terent. * Hieron. in Epiſt. ad Pammach. in Defenſ. 2. contra Rufin. *Quaſi mimum Philiſtionis, vel Lentuli ac Marulli ſtropham eleganti ſermone confictam.* * Lindenbr.

t *Ex Philiſtionis, aut AEſopi cavillationibus.*] Philiſtion Mimographus Magneſianus ſub Tiberio floruiſſe dicitur ab Euſebio in Chronico. Eum tamen alii Pruſenſem; Philo Sardianum vocat: ſed in veteri Epigrammate quod refertur in lib. 3. Anthol. cap. 6. Nicenſis dicitur. Eumdem Suidas Comicum Poëtam appellat, & comoedias βιολογικὰς ſcriptitaſſe dicit. Sunt autem κωμῳδίαι βιολογικαὶ idem quod Mimi. Mimi enim propriè βιολόγοι dicuntur, quòd vitam hominum quotidianam exprimere ſolent, ut docet Marcellinus noſter in lib. 23. *Cùm Antiochiæ ſcenicis ludis Mimus cum uxore immiſſus, è medio ſumpta quædam imitaretur.* Et Gloſſæ veteres: *Atellani*, σκηνικοὶ, ἀρχαιολόγοι, βιολόγοι. Eamdem ob cauſam ἠθολόγοι etiam dicebantur Mimi, quòd mores hominum effingerent. Sic enim Mimos appellat Diodorus Siculus in lib. xx pag. 797 de Agathocle, ὑπάρχων δὲ φύσει καὶ γελωτοποιὸς καὶ μῖμος. Et paullo pòſt: ὥστε τὸ πλῆθος πολλάκις εἰς γέλωτα ἐκτρέπεσθαι, καθάπερ τινὰ τῶν ἠθολόγων ἢ θαυματοποιῶν θεωροῦντας. Heſychius & Suidas ἠθολόγον ajunt eſſe θεατριστήν. Et hoc quidem Mimus habuit commune cum Comœdia, quòd in utroque vita hominum exprimebatur. In quo Menander Comicus veterum judicio palmam tulit. Itaque Ariſtophanes Byzantius de eo rectè & venuſtè hoc dixerat.

--- ὦ Μένανδρε καὶ βίε,
Πότερος ἄρ' ὑμῶν πότερον ἐμιμήσατο,
--- O *Menander & Vita*,
Uter imitatus alterum fuit veſtrûm?

Ut referunt Hermogenis Interpretes pag. 38. Sed hoc inter Comœdiam ac Mimum interfuit, quòd Mimus ferè turpia imitabatur, nec niſi riſum captabat. At Comœdia gravior & honeſtior fuit. Vide Agellium in lib. 2. cap. 23. Tandem verò Comœdia in Mimum degeneravit. ut ex M. Antonino notavi ad lib. 23. Unde Philiſtion tam Comicus quàm Mimographus promiſcuè eſt vocatus. Antoninus certè in lib. 6. de Vita ſua cum inter Mimographos recenſet: ὅσοι κατεῖναι τοῦτο μέχρι φιλιστίων καὶ φοίβου καὶ Ὀριγανίωνος. Valeſ.

v *Et AEſopi cavillationibus.*] AEſopum hîc intelligo non illum tragicum hiſtrionem, ut putavit Lindenbrogius, ſed illum notiſſimum fabularum ſcriptorem. Nam tragicus hiſtrio AEſopus ipſe nihil ſcripſit, ſed tragœdias tantùm actitavit. *Idem.*

x *Cavillationibus.*] Cavillationes propriè dicuntur de Mimis, ut patet ex lib. XXVI. ubi ait: *Per Mimicam cavillationem ſubitò putares emerſum.* Sic Solinus in cap. 11. de Sicilia: *Hîc primùm inventa comœdia eſt: hîc & cavillatio Mimica in ſcena ſtetit.* Omitto Arnobium in fine libri 4. & Prudentium in Martyrio Laurentii. Cavillatio autem dicta eſt à calvendo, quod fruſtrari ſignificat & fallere, ut ſcribit Priſcianus in lib. 8. Ipſum verò calvendi verbum Nonius Marcellus ait tractum eſſe à calvis Mimicis, quòd ſint omnibus fruſtratui. *Idem.*

y *Mercati publicas poteſtates, ut creditores.*] Sic Cicero lib. 2. in Verrem: *Fecerunt idem, quod in noſtra Rep. ſolent ii, qui per largitionem magiſtratus adepti ſunt: dederunt operam, ut ita poteſtatem gererent, ut illam lacunam rei familiaris explerent.* Contra hanc iniquitatem acriter invehitur Salvianus in lib. 4. de Gubernat. Dei. *Ad hoc*, inquit, *honor à paucis emitur, ut cunctorum vaſtatione ſolvatur. Quo quid eſſe indignius, quid iniquius poteſt? Reddunt miſeri dignitatum pretia, quas non emunt. Commercium neſciunt, & ſolutionem ſciunt.* Addi etiam potuit: *Ipſi venduntur, & ſolvunt.* * Adde Zoſimum in libro 4. pag. 755. Syneſium in Oratione de Regno ſub finem. * Ceterùm hæ magiſtratuum rapinæ non aliter prohiberi poſſunt, quàm providendo ne Magiſtratus venales ſint. Quid enim aliud ab eo qui Magiſtratum pretio emit, exſpectes, quàm ut vendat quod emit? Etenim ut ait eleganter Seneca in lib. 1. de Beneficiis: *Quæ emeris vendere, gentium jus eſt.* Idcirco Alexander Severus honores juris gladii numquam vendi paſſus eſt, dicens: *Neceſſe eſt ut qui emit, & vendat. Erubeſco punire hominem, qui emit, & vendidit.* Adde Novellam 8. Juſtiniani. *Idem.*

z *Solis defenſantibus iraſcantur.*] AEquiùs Symmachus, qui in Epiſt. 17. libri 8. *Fortunam*, inquit, *judicii non defenſoris inſcitiæ, ſed voto judicis imputavi.* Meritò id quidem. Nam ut ait Seneca in lib. 7. de Beneficiis: *Etiam damnato reo, oratori conſtat eloquentiæ officium, ſi omni arte uſus eſt.* Magna laus Theodori cauſidici apud Libanium in Epiſt. 329. ad Anatolium: χάριες δὲ αὐτῷ καὶ σοφία

CAP. V. Pubescente jam vere Valentinianus à Treveris motus, per nota itinera gradu celeri contendebat: eíque regiones adventanti quas petebat, legatio Sarmatarum offertur: pedibúsque ejus prostrata, orabat pacifica prece, ut propitius veniret & lenis, nullius diri facinoris participes populares suos inventurus aut conscios. Quibus sæpe eadem iterantibus, hactenus perpensa deliberatione respondit, hæc in locis ubi dicuntur admissa, quærenda verissimis documentis & vindicanda. Cúmque exinde [a] Carnuntum Illyriorum oppidum introisset, desertum quidem nunc & squalens, sed ductori exercitûs perquam opportunum, ubi fors copiam dedisset aut ratio, è statione proxima reprimebat barbaricos adpetitus. Et quamquam terrori cunctis erat, dum sperabatur ut acer & vehemens mox Judices damnari jussurus, quorum perfidiâ vel secessione Pannoniarum nudatum est latus: cùm illuc venisset, ita intepuit, ut neque in Gabinii Regis inquireret necem, neque inusta Reipublicæ vulnera [9] quo sinente vel agente segniùs evenissent, [1] accuratiùs vestigaret: eo videlicet more, quo erat severus in gregariis corrigendis, remissior erga majores fortunas vel verbis asperioribus incessendas. Solum tamen incitato petebat odio Probum, numquam ex quo eum viderat, minari desinens vel mitescens: cujus rei causæ nec obscuræ fuerunt, nec leves. Hic Præfecturam Prætorio tunc primitus nactus, eámque multis atque utinam probabilibus modis in longum proferre gestiens, non ut prosapiæ suæ claritudo monebat, plus adulationi quàm verecundiæ dedit. Contemplatus enim propositum Principis, quærendæ undique pecuniæ vias absque justorum injustorúmque discretione scrutantis, errantem non reducebat ad æquitatis tramitem, ut sæpe moderatores fecere tranquilli: sed ipse quoque flexibilem sequebatur atque transversum. Unde graves obedientium casus, exitialia provisorum nomina titulorum, juxtà opulentas & tenues enervatas succidêre fortunas, argumentis aliis pòst validioribus aliis, usu lædendi reperiente longævo. [b] Denique tributorum onera vectigaliúmque augmenta multiplicata, Optimatum quosdam

9 *Al.* quo canente. 1 *Ms.* curatiùs.

τῶν ἡττημένων. *Etiam victi ei gratiam habent.* Vales.

a *Carnuntum Illyriorum oppidum.*] Livius in principio lib. 43. Carnuntem vocat urbem Illyriorum munitam. ut appareat in Polybio, unde omnia ferè transtulit Livius, dictam fuisse καρνοῦντα, sicuti etiam Ptolemæus vocat. Hodie *Haimberg* dicitur, estque in ripa Danubii, teste Cluverio libri 3. capite 30. Ingressus autem hoc oppidum est Valentinianus post Consulatum Gratiani III. & AEquitii, ut Marcellinus docet. Quare corrigenda est subscriptio legis 12. Cod. Th. de accusationibus, quæ data dicitur Carnunti, Gratiano III. & Equitio Coss. lege *P. C. Gratiani III. & Equitii V. C.* Idem.

b *Denique tributorum onera vectigaliumque -- mutare compulerunt sedes*] Heu miseram conditionem ubi sic vivitur! Salvianus de Gubernat. lib. 5. *Romanorum omnium votum est, ne umquam eos necesse sit in jus transire Romanorum. Una & consentiens illic Romanæ plebis oratio, ut liceat eis vitam quam agunt, agere cum barbaris. Et miramur si non vincantur à nostris partibus Gothi, cùm malint apud eos esse, quàm apud nos Romani. Itaque non solùm transfugere ab eis ad nos fratres nostri omnino nolunt. sed ut ad eos confugiant, nos relinquunt.* Et quæ porrò ille de hisce tributariarum functionum oneribus, & malis inde ortis adjungit, non magis illius sæculi statum tristem testantia, quàm ad hæc nostra quoque tempora accommodatissima. *Lindenbr.*

ulti-

ultimorum metu exagitatos [c] mutare [2] compulerunt sedes: [3] & flagitantium ministrorum amaritudine quidam expressi, cùm non suppeteret quod daretur, erant perpetui carcerum inquilini: è quibus aliquos cùm vitæ jam tæderet & lucis, suspendiorum exoptata remedia consumpserunt. Hæc ita illecebrosiùs atque inhumaniùs agi loquebatur quidem pertinax rumor: Valentinianus verò tamquam auri bus cerâ illitis ignorabat, indifferenter quidem lucrandi vel ex rebus minimis avidus, idque tantum cogitans quod offerebatur; parsurus tamen fortasse Pannoniis, si hæc antè ingemiscenda compendia comperisset, quæ nimiùm serò tali didicit casu. Ad provincialium residuorum exemplum etiam Epirotæ [d] acturos sibi gratias à Præfecto mittere compulsi legatos, Iphiclem quemdam Philosophum, spectatum robore pectoris hominem, adegere non sponte propria pergere ad id munus implendum. Qui cùm Imperatorem vidisset, agnitus adventúsque sui causam interrogatus, Græcè respondit: atque ut philosophus veritatis professor, quærente curatiùs Principe, si hi qui misere, ex animo bene sentiunt de Præfecto; gementes, inquit, & inviti. Quo ille verbo tamquam telo perculsus, actus ejus ut sagax bestia rimabatur, genuino percunctando sermone [f] quos noscitabat: ubinam ille esset verbi gratiâ honore [4] [g] ante suos excellens & nomine, vel ille dives, aut alius ordinis primus. Cúmque disceret perisse aliquem laqueo, abisse alium trans mare, conscivisse sibi alium mortem, aut plumbo vitâ ereptâ exstinctum: in immensum excanduit, urente irarum nutrimenta tunc Officiorum Magistro Leone, pro nefas! ipso quoque Præfecturam, [h] ut è celsiore scopulo caderet, ad-

2 *Ms.* compulit. 3 *Ms* efflagitantium. 4 *Ms.* ante suos.

---

c *Mutare compulerunt sedes.*] In codice Regio [& Colb.] & Editione Aug. scriptum inveni, *compulit sedes.* Ac fortasse ita scripserat Marcellinus more Græcorum, qui dicerent, τὰ τέλη λώδ'κασι. Valef.

d *Acturos sibi gratias a Præfecto compulsi mittere legatos.*] Moris erat, ut provinciales legationibus missis publicè in Senatu laudarent eos, qui suam provinciam rexerant: quæ consuetudo cœpit ex adulatione Græcorum; qui Magistratibus suis assentabantur. Sed Senatus olim quidem hujusmodi legationes aspernabatur, neque iis audiendis aut tempus aut locum dabat, ut docet Cicero in lib. 3. Epist. 8. Idem in lib. 2. contra Verrem ejus consuetudinis meminit. Neronis tandem tempore Senatusconsultum factum est, ne rectores provinciarum ad Concilium provinciæ suæ referrent, agendas sibi apud Senatum gratias, néve quis ea legatione fungeretur, ut scribit Tacitus in lib. xv. Sed nihilo minùs ea consuetudo postea revocata est, ut patet ex Plinio in Gratiarum actione versus finem: *Volo ego qui provinciam rexerit, non tantùm codicillos amicorum, sed decreta coloniarum, decreta civitatum alleget: efficacissimum pro candidato genus est rogandi, gratias agere.* Lampridius in Alexandro Severo: *Præsides*, ait, *provinciarum, quos vere, non factionibus laudari comperit, in itineribus secum semper habuit in vehiculo, &c.* * Meminit & Dio in libro 56. Cassiodorus in libri 7. Epist. 2. * *Idem.*

e *Iphiclem quemdam Philosophum.*] Sectæ Cynicæ, ut indicant sequentia, *spectatum robore mentis hominem*: & Julianus in Orat. contra imprudentes Cynicos pag. 370. Iphiclem quem sodalem suum vocat, ait horrida & squalenti coma, nudo pectore, vili indutum pallio per hiemem incessisse: quæ Cynicum Philosophum fuisse clarè demonstrant. *Valesius.* Jacobus Gothofredus ad codic. Theodos. lib. XII. tit. x. cujus legem huic loco plurimum respondere censebat, citat *Iphiclum*, & *quo noscitabat*, & *inter suos antecellens.* Gron.

f *Quod nonscitabat.*] In codice Regio, *nonscitabat*, ὄφιν scribitur, tertiâ litterâ punctis subnotatâ: in Editione verò Augustana distinctè legitur, *quod noscitabat*; rectè ut equidem judico. Emendari tamen præterea vellem, *quos noscitabat.* Valef.

g *Inter suos excellens.*] Non omittenda est MSS. Flor. & Regii Editionísque Aug. scriptura, verior fortasse, *ante suos cellens*- [In Colb. Ms. *ante suos excellens.*] Idem.

h *Si celsior e scopulo caderet.*] Quanto elegantior est Editionis Augustanæ scriptura: *Ut è celsiore scopulo caderet?* Cui subscribit codex Regius, in quo ita exaratum

fectante: quam si adeptus rexisset, præ his quæ erat ausurus, administratio Probi ferebatur in cælum. Agens itaque apud Carnuntum Imperator, per continuos tres menses æstivos arma parabat & alimenta, si qua fors secundasset, pervasurus opportunè Quados, tumultûs atrocis auctores: in quo opido Faustinus, filius sororis [i] Juventii Præfecti Prætorio, Notarius militans, Probo spectante negotium, carnificis manu peremptus est post tormenta: vocatus in crimen, quòd asinum occidisse dicebatur ad usum artium secretarum, ut adserebant quidam urgentes: [k] ut [autem aiebat ille, [l] ad imbecillitatem firmandam fluentium] capillorum. Alio quoque in eum perniciosè composito, quód petente per jocum quodam Nigrino ut eum Notarium faceret, exclamavit ille hominem ridens, *Fac me Imperatorem, si id volueris impetrare.* Hócque ludibrio iniquè interpretato, & Faustinus ipse, & Nigrinus, & alii sunt interfecti. Præmisso igitur Merobaude cum militari peditum manu quam regebat, ad vastandos cremandósque barbaricos pagos, Comite adjuncto [5] Sebastiano, Valentinianus [m] Acincum properè castra commovit: navigiisque ad repentinum casum conjunctis, & contabulato celeri studio ponte, per partem aliam transiit in Quados, speculantes quidem ex diruptis montibus ejus adventum, quò plerique ancipites incertíque accidentium cum suis caritatibus secesserunt: sed stupore defixos, cùm in regionibus suis, contra quàm opinabantur, augusta cernerent signa. Progressus ergo coacto gradu inquantum res tulit, jugulatáque ætate promiscua, quam etiamtum palantem subitus occupavit excursus, & tectis combustis, rediit cum incolumibus cunctis quos duxerat secum: itidémque apud Acincum moratus autumno præcipiti, per tractus conglaciari frigoribus adsuetos commoda quærebat hiberna: nulláque sedes idonea reperiri [n] præter Sabariam poterat, quamvis eo invalidam tempore assiduísque malis adflictam. Unde hoc etiamsi magni intererat paullisper

5 *Mss.* Senastigiano.

---

inveni: *Ut ex celsiore scopulo caderet.* Eamdem sententiam Claudianus expressit in lib. I. contra Rufinum:

---jam non ad culmina rerum
Injustos crevisse queror: tolluntur in altum,
Ut lapsu graviore ruant.

* Et ante eum Juvenalis in Sat. x. postremò Gregorius Nazianz. Oratione 16. pag 259. ὁ μὲν πλεῖον ἐπαιρόμενος, ἵνα καὶ πέσῃ χαλεπώτερον. * Vales.

i *Juventii Præf. Præt.*] Juventius (sic in Ms. Regio scribitur) Præfectus Præt. Galliarum fuerat, & Florentio successerat, ut patet ex Codice Theod. de censu sive adscriptione. Florentii quidem Præfecti Præt. per Gallias meminit Marcellinus in lib. XXVII. [In Ms. Colb. scriptum *Viventii.*] Idem

k *Ut autem ajebat ille ad imbecillitatem firmandam fluentium.*] Hæc verba absunt ab exemplari Regio & Vat. & Editione Augustana: sic enim in illa legitur, *urgentes, & cavillorum*; in Regio verò & Vaticano exemplari, *urguentes, ut capillorum*; [in Colb. *urgentes: ut capillorum*] Idem.

l *Ad imbecillitatem firmandam fluentium capillorum*] Medicorum dictio est: hi enim *capillos fluere* aiunt, cùm cadunt. Corn. Cels. lib. VI. cap. 1. *De capillis loquor, qui post morbum ferè fluunt.* Et *fluor capillorum*, Serenus Sammonicus; ut Græci, ἡ ῥύσις τῶν τριχῶν. Alex. Trall. lib. 1. cap. 2. Non de nihilo est autem, quòd asinum interfectum ait in remedium fluentium capillorum. Nam & Marcellinus Empir. cap. 6. observavit, capillos nasci, si lichenem asini quis terat, & pulverem illum ex oleo vetere imponat. *Lindenbr.*

m *Acincum*] De quo notat quædam Th. Reinesius lib. II. Var. Lect. cap. 15. *Grov.*

* n *Præter Sabariam.*] Hæc urbs hodie *Sarvar* appellatur, & sita est ad confluentem Guntii & Arrabo-

sequestrato, impigrè motus, peragratâ fluminis ripâ, castrísque præsidio competenti munitis atque castellis, Bregitionem pervenit: ibíque diu compositum ad quietem Principis fatum sortem denuntiabat ei supremam prodigiis ingerentibus multis. Namque diebus ante paucissimis ruinas fortunarum indicantia celsarum, arsere crinita sidera cometarum, quorum originem suprà docuimus. Antè apud Sirmium repentino fragore nubium fulmen excussum, palatii & curiæ partem incendit & fori: & apud Sabariam eodem adhuc constituto, bubo culminibus regii lavacri [6] insidens, occentánsque funebria, nulla jacientium sagittas & lapides contemplabili dextera cadere potuit, certatim licèt ardenti studio petebatur. Item cùm ab urbe prædicta tenderet ad procinctum, per portam voluit unde introivit exire, ut omen colligeret quòd cito remeabit ad Gallias. Cúmque locus adgestis ruderibus neglectus purgatur, [o] lapsam forem ferratam quæ exitum obseravit, multitudo removere non potuit viribus magnis enisa: & dum frustra tereret diem, coactus per aliam egressus est portam. Noctéque quam lux ereptura eum vitâ secuta est, ut per quietem solet, videbat conjugem suam absentem sedere, passis capillis, amictu squalenti contectam: quam [p] æstimari dabatur Fortunam ejus esse, cum tætro habitu jam discessuram. Progressus deinde matutinus contractiore vultu subtristis, cùm eum oblatus non susciperet equus, anteriores pedes [7] præter Stratorem erigens in sublime: innata feritate concitus, ut erat immanis, dexteram [q] Stratoris militis [r] jussit abscidi, quæ eum insilientem jumento pulserat consueto: perissétque cruciabiliter innocens juvenis, ni Tribunus stabuli Cerealis dirum nefas cum sui periculo distulisset.

CAP. VI. Post hæc Quadorum venêre legati, pacem cum præteritorum obliteratione suppliciter obsecrantes: quam ut adipisci sine obstaculo possent,

6 *Al.* concidens. 7 *Ms.* præter ar . . . torem.

---

nis, ut censet Cluverius in Descriptione Norici. Ea Pannoniæ civitas Martinum Turonicum Episcopum tulit. * *Vales.*

o *Lapsam forem ferratam.*] Cataractam intelligit, de qua dixi ad lib. XXI. Livius in lib. XXVII. *Porta cataractâ dejectâ clausa erat, &c.* Eustathius in ult. Iliad. *καταῤῥάκτην* ait esse *πύλην ἐνδόμυχον, συντελοῦσαν εἰς πολιορκίαν.* Idem.

p *AEstimari dabatur fortunam ejus esse*] Ut Genium, sic & Fortunam unicuique suam veteres tribuebant: unde Alex. Magnus dicere sólitus, *se nihil præter Fortunam suam metuere.* * Curt. lib. 3. pag. 20. Et de Fabio Seneca lib. de Ira cap. XI. *Habuit in consilio Fortunam publicam.* Nam urbibus Genium Fortunamque suam attribuebant, ut supr. lib. XX. notatum cap. V. quam & Darium in consilio habuisse conqueritur, cùm morbo correptus superbas ejus litteras accepisset. Curtius lib. 3. pag. 13. Bene Euctemon apud eumdem lib. 5. *Suam quisque Fortunam in consilio habet, cùm de aliena deliberat.* * Velut icunculam boni ominis causâ secum Impp. in cubiculo habebant, eamque cùm fatalem horam instare sentirent, ad successorem transmittebant. Spartianus in Severo, Capitolinus in Antonino. Hanc ergo sub imagine conjugis tristem & habitu lugubri velut discedentem cum vidisset, abitum è vita denotari existimatum fuit: neque secius evenit. *Lindenbr.*

q *Stratoris militis.*] Stratores erant milites qui Imperatorem in equum allevabant erántque sub dispositione Tribuni Stabuli, ut ex hoc loco apparet. Hi equos à provincialibus oblatos inspiciebant, ac probabant, quemadmodum docet Marcellinus in lib. 29. & lex unica in Cod. Th. de Stratoribus. *Henr. Vales.* [Ibid. in Ms. Colb. scriptum, *præter artorem erigens*: ubi legendum puto, *præter Stratorem*, id est ante Stratorem. *Hadr. Vales.*

r *Jussit abscidi.*] Positum pro *abscindi.* Sed cùm in omnibus codicibus ita scriptum reperissem, mutare religio fuit: præsertim cùm apud Arnobium in fine lib. 6. & Paulinum in Epist. 5. & 6. eodem modo scriptum sit id verbum. *Vales.*

& tirocinium & quædam utilia rei Romanæ pollicebantur. Quos quoniam suscipi placuit, & redire indutiis quæ poscebantur indultis, (quippe eos vexari diutiùs nec ciborum inopia, nec alienum tempus anni patiebantur) in Consistorium [8] [f] AEquitio vadente sunt intromissi. Cúmque membris incurvatis starent metu debiles & præstricti, docere jussi quæ ferebant, usitatas illas causationum species jurandi fidem addendo firmabant: nihil ex communi mente Procerum gentis delictum adseverantes in nostros, sed per extimos quosdam latrones amníque confines evenisse quæ inciviliter gesta sunt: etiam id quoque addendo ut sufficiens ad facta purganda firmantes, quòd munimentum exstrui cœptum nec justè nec opportunè, ad ferociam animos agrestes accendit. Ad hæc Imperator ira vehementi perculsus, & inter exordia respondendi tumidior, increpabat objurgatorio sonu nationem omnem, ut beneficiorum immemorem & ingratam. Paullatímque lenitus [& ad molliora] propensior, [t] tamquam [9] ictus è cælo, vitalique via vocéque simul obstricta, suffectus igneo lumine cernebatur: [1] [v] erumpente subitò sanguine, letali sudore perfusus, [x] ne laberetur spectantibus [2] & vilibus, concursu ministrorum vitæ secretioris ad conclave ductus est intimum. Ubi locatus in lecto, exiguas spiritûs reliquias trahens, nondum intelligendi minuto vigore, cunctos agnoscebat adstantes, quos Cubicularii, ne quis eum necatum suspicaretur, celeritate maxima conrogarant. Et quoniam viscerum flagrante compage laxanda erat necessariò vena, nullus inveniri potuit medicus hanc ob causam, quòd

8 *Ms.* Equitio in consistorio vadente sunt. 9 *Al.* ictus telo vitalia voceque. 1 *Ms.* egre pene cubito. 2 *Al.* & vilibus.

f *Equitio introducente.*] Sic Gelenius excudi jussit, contra scriptorum codicum auctoritatem. Nam in Regio quidem [& Colb.] exemplari legitur *Equitio vadente*: in Ms. autem Flor. * & Tolos. * perindeatque in Aug. Editione inverso verborum ordine, *Equitio in Consistorium vadente sunt intromissi.* Proinde non dubito quin, aut, *Equitio vadente*, scribendum sit, ut in Mss. aut sanè, *Equitio suadente*. Vales.

t *Tamquam ictus è cælo, vitalique via voceque*] Ita Ms. & rectè, præ illo quod vulgo legitur, *ictus telo vitalia voceque.* De morte autem ejus sic Hieronymus Epist. ad Heliodor. *Valentinianus vastato genitali solo, & inultam patriam derelinquens, vomitu sanguinis exstinctus est.* Lindenbr.

v *Et repente cohibito sanguine.*] In Mss. Flor. Vat. & Regio legitur, *ecrepene cubito sanguine*: [in Colbert. *egre pene cubito sanguine.*] At Mariang. Accursius sic edidit, *erumpente subitò sanguine*, quod non displicet. Nam ut ait Hieronymus in Epist. ad Præsidium Diaconum: *Nuper Valentinianus Imp. cùm adversus Sarmatas quinque propter Illyrici vastationem in Consistorio sævus infremeret, & totius gentis excidium rigidus minaretur, sanguine erumpente discrepuit.* Et in Epist. ad Heliodorum idem Hieronymus Valentinianum vomitu sanguinis interisse dicit. Cui subscribit Socrates in lib. 4. cap. 26. & ex eo Sozomenus in lib. 6. cap. 36. At Victor in Epitome impetu sanguinis voce interclusa, sensu integrum exspirasse tradit: cui assentitur Zosimus in lib. 4. & vetus Auctor apud Suidam in λείας. Valesius. Agnosco varietatem narrationum de morte hujus Imperatoris, quas quidem nihil moror Ammiano intentus, a quo patet undiquaque negari emissionem sanguinis foras contigisse vel ob nullam pavimenti partem cruore infectam, ut reor, Ammiano additurо si contigisset; vel ob sudorem talem, vel ob venas in vacuum resectas. Quæ ipsa debuerant deterrere correctores, ne hîc erumpentem sanguinem fingerent contra tot συμπλάματα eum refellentia; immo magis etiam sanctitas scripturæ antiquæ. Porro si totam juncturam narrationis relegas, non posse copulativam abesse patet luce clarius, ut vel istud *erumpente* donari Accursio sine damno nostro queat. Ut igitur commodissime instaurem, accipio quod veteres literæ mihi propinant *ægreque ceu coalito sanguine.* Gronov.

[x *Ne laberetur spectantibus exsulibus, conc. &c.*] Qui sint isti exsules, nemo facilè dixerit. At in codice Colbert. lego, *spectantibus & vilibus*: quomodo & in Lugdunensi Editione Gryphii scriptum reperitur. Op-

eos per varia sparserat, curaturos militem pestilentiæ morbo tentatum. Unus tamen repertus, venam ejus iterum sæpiúsque pungendo, ne guttam quidem cruoris elicere potuit, internis nimietate calorum ambustis: vel ut quidam existimabant, arefactis ideo membris, quòd [y] meatus aliqui, [z] quos hæmorrhoïdas nunc appellamus, obserati sunt gelidis frigoribus concrustati. Sensit immensa vi quadam urgente morborum, ultimæ necessitatis adesse præscripta: diceréque conatus aliqua vel mandare, ut singultus ilia crebriùs pulsans, stridórque dentium & brachiorum motus velut cæstibus dimicantium indicabat, jam superatus liventibúsque maculis interfusus, animam diu colluctatam efflavit, [a] ætatis quinquagesimo anno & quinto; [b] imperii, minùs centum dies, secundo & decimo.

CAP. VII. Replicare nunc est opportunum, ut aliquoties fecimus, & ab ortu primigenio patris hujusce Principis adusque ipsius obitum actus ejus discurrere per epilogos breves, nec vitiorum prætermisso discrimine vel bonorum, quæ potestatis amplitudo monstravit, nudare solita semper animorum interna. Natus apud Cibalas Pannoniæ oppidum Gratianus major ignobili stirpe, cognominatus est [c] à pueritia prima Funarius, ea re quòd nondum adultus venalem circumferens funem, quinque militibus eum rapere studio magno conatis nequaquam cessit: æmulatus Crotoniatem Milonem, cui [d] mala sæpe cohærenter læva manu retinenti vel dextra, nulla umquam virium fortitudo abstraxit. Ob ergo validi corporis robur, & [e] peritiam mili-

timè: ut intelligatur ad spectandum Imperatorem cujusvis conditionis homines, & humiles etiam vilesque personas concurrisse: quales tum à Principe removere Cubiculariis ac ministris vitæ secretioris minimè vacabat.] *Hadr. Vales.*

y *Meatus aliqui, quos hæmorrhoidas nunc appellamus*] Vid. Galenus in Def. Medic. Celsus lib. 2. cap. 1. Pollux lib. IV. cap. 25. *Lindenbr.*

z *Quos hæmorrhoidas.*] Quos hîc meatus intelligat Marcellinus, difficile est dicere: hæmorrhoïdes autem quid sint hoc in loco, adhuc difficilius. Medici enim hæmorrhoïdas vocant ora venarum quæ in sede sunt, & sanguinis ex iis effusionem. At id prorsus alienum est ab hoc loco quem præ manibus habemus. Itaque superest, ut dicamus, aut Scriptorem nostrum ea dixisse quæ non satis intelligeret, aut hæmorrhoïdas communiter dici ora venarum omnium, ut apud Sophoclem φλὲψ αἱμοῤῥοίς. Idque firmat Aristoteles in lib. 3. de Natura animalium, & in lib. 3. de Partibus animalium, ubi hæmorrhoïdas, id est sanguinis effluxum, non ex sede tantùm, sed è naribus etiam & gingivis cieri docet. Ceterùm hic locus in Regio & Vatic. codice, [& Colbert.] * ac Tolos. * sic legebatur: *Meatus aliqui quas heroïdas nunc appellamus, obseratæ sunt gelidis frigoribus concrustatæ*: & ita quoque in Editione Aug. excusus est; nisi quòd *hæmorroïdas* in illa legitur. * Intelligere autem videtur Marcellinus τὴν τοῦ αἵματος σύμπηξιν, quæ ex nimio frigore accidere solet, ut ait Xenophon in libro v. de Expeditione Cyri, pag. 368. * *Vales.*

a *AEtatis quinquagesimo anno & quinto.*] Consentit quidem Victoris Epitome: sed Zonaras annos ei tribuit LXXXIV. menses XI. Socrates verò cum Sozomeno LIV. & ita Zonaræ codices emendandos puto. *Idem.*

b *Imperii, minùs centum dies, secundo & decimo.*] Exacta computatio est. Valentinianus enim Augustus erat nuncupatus anno Natalis Dominici 364. die v. Cal. Martias. Idem anno Dom. 375. diem functus est xv. Cal. Decembres in castello Bregetione, ut rectè scribit Idatius in Fastis. [Bregetio nunc *Graan* vulgò dicitur.] *Idem.*

c *A pueritia prima Funarius.*] * Aurel. Victor. * P. Diacon. lib. XI. *Lindenbr.*

d *Mala cohærenter læva manu retinenti*] Plinius lib. VII. cap. 20. *Crotoniatem Milonem athletam, cùm constitisset, nemo vestigio educebat, malum tenenti nemo digitum corrigebat.* Ab amasia tamen superatum AElianus scribit, Variar. lib. 2. cap. 24. Μίλωνος τοῦ τὴν ῥοιὰν, ἣν ἐν τῇ χειρὶ κατεῖχεν, οὐδεὶς τῶν ἀντιπάλων ἑλεῖν ἐδύνατο. ἡ δὲ ἐρωμένη αὐτοῦ ῥᾷστα αὐτὴν ἐξῄρει, φιλονεικοῦσα πρὸς αὐτὸν πολλάκις. * De morte Milonis vide Gell. lib. 15. cap. 16. * Vide etiam Philostratum de Vita Apoll. lib. IV. cap. 9. *Idem.*

e *Peritiam militum more luctandi.*] Luctatio militaris

tum more luctandi notior multis, post dignitatem Protectoris atque Tribuni, Comes præfuit rei castrensi per Africam: unde furtorum suspicione contactus, digressúsque, multo postea pari potestate [f] Britannum rexit exercitum, tandémque honestè sacramento solutus, revertit ad larem: & agens procul à strepitu, multatione bonorum adflictus est à Constantio hoc nomine, quòd civili flagrante discordia, hospitio dicebatur suscepisse Magnentium, per agrum suum ad proposita festinantem. Cujus meritis Valentinianus ab ineunte adulescentia commendabilis, contextu suarum quoque suffragante virtutum, indutibus Imperatoriæ majestatis apud Nicæam ornatus, in Augustum collegium fratrem Valentem adscivit, [g] ut [3] germanitate ita concordiâ sibi junctissimum, inter probra medium & præcipua, quæ loco docebimus competenti. Igitur Valentinianus post periculorum molestias plures dum esset privatus emensas, imperitare [4] exorsus, arces prope flumina sitas & urbes, & Gallias petiit Alamannicis patentes excursibus, reviviscentibus erectiùs cognito Principis Juliani interitu, quem post Constantem solum omnium formidabant. Ideo autem etiam Valentinianus meritò timebatur, quòd auxit [h] & exercitus valido supplemento, & utrobique Rhenum celsioribus castris munivit atque castellis, ne latere usquam hostis [i] ad nostra se proripiens possit. Utque multa prætereamus quæ egit moderatoris auctoritate fundati, quæque per se vel Duces correxit industrios: post Gratianum filium in societatem suæ potestatis adsumptum, Vithigabium Regem Alamannorum Vadomario genitum, adulescentem in flore primo genarum nationes ad tumultus cientem & bella, clam, quia non potuit aperté, confodit: & Alamannis congressus prope Solicinium locum, ubi insidiis pæne perierat circumventus, ad exitium ultimum delere potuit universos, ni paucos velox effugium tenebris amandasset. Inter hæc tamen cautè gesta, jam conversos ad metuendam rabiem Saxonas, semper quolibet inexploratò ruentes, delatósque tunc ad terrestres tractus, quorum spoliis pæne redierant locupletes, malefido quidem sed utili commento peremit, prædâ raptoribus vi fractis excussâ. Itidémque Britan-

3 *Ms.* germanitate ita concordia. 4 *Ms.* exorsus ut arces.

---

minùs accurata quidem, & minùs erudita fuit quam palæstrica: simplicior tamen & fortior. De qua vide Capitolinum in Maximino, & Jordanem in Geticis. *Vales.*

f *Britannum rexit exercitum.*] Victor in Epitome Gratianum seniorem ad Præfecturæ Prætor. culmen pervenisse commemorat: cui tamen minimè credo: neque enim id Marcellinus hoc in loco præteriisset. Adde quòd Præfectura Præt hominibus militaribus deferri eo tempore vix solebat. *Idem.*

g *Germanitate concordi*] Cùm in MSS. Flor. & Regio, ac Tolos. * & in Editione Aug legatur, *germanitate ita concordia*; conjicere facile est, sic à Marcellino scriptum fuisse, *germanitate & concordia sibi junctissimum.* *Henr. Vales.* [Disertè scriptum legi in codice Colbert. *ut germanitate, ita concordia sibi junctissimum*: quæ vera est lectio & indubitabilis.] *Hadr. Vales.*

h *Exercitus auxit valido supplemento.*] Præcipuè juventutis Gallicanæ & Germanorum tirociniis, ut Zosimus tradit in lib. 4 p. 742. *Vales.*

i *Ad nostra se proripiens.*] In exemplari Regio [& Colbert.] * ac Tolos. * & Aug. Editione legitur, *ad nostra sæpe proripiens.* non malè, *Proripiens* autem pro

nos, catervas ſuperfuſorum hoſtium non ferentes, ſpe meliorum adſumpta, in libertatem & quietem reſtituit placidam, nullo pæne redire permiſſo graſſatorum ad ſua. Efficacia pari Valentinum quoque Pannonium exſulem, per has provincias molientem otium turbare commune, antequam negotium effervesceret, oppreſſit. Africam deinde malo repentino perturbatam diſcriminibus magnis exemit: cùm voraces militarium faſtus ferre nequiens Firmus, [k] ad omnes diſſenſionum motus perflabiles gentes Mauricas concitaſſet. Similíque fortitudine clades ingemiſcendas Illyrici vindicaſſet, ni morte præventus reliquiſſet rem ſeriam imperfectam. Ac licèt operâ præſtabilium Ducum hæc quæ retulimus conſummata ſunt: tamen ipſum quoque ſatis conſtat, ut erat expeditæ mentis uſúque caſtrenſis negotii diuturno firmatus, egiſſe complura: inter quæ illud elucere clariùs potuit, ſi Macrianum Regem ea tempeſtate terribilem, vivum capere potuiſſet, ut induſtriâ magnâ tentarat, poſtquam eum evaſiſſe [5] Burgundios, quos ipſe admoverat Alamannis, mærens didiciſſet & triſtis.

CAP. VIII. Hæc ſuper actibus Principis brevi ſunt textu percurſa: nunc confiſi, quòd nec metu nec adulandi fœditate conſtricta poſteritas, incorrupta præteritorum ſolet eſſe ſpectatrix, ſummatim ejus numerabimus vitia, pòſt & [6] [l] præcipua narraturi. Adſimulavit nonnumquam clementiæ ſpeciem, cùm eſſet in acerbitatem naturæ calore propenſior: oblitus profectò quòd regenti imperium omnia nimia velut proceri ſcopuli ſunt devitanda. Nec enim uſquam reperitur miti coërcitione contentus, ſed aliquoties quæſtiones multiplicari juſſiſſe cruentas, poſt interrogationes funeſtas nonnullis aduſque diſcri-

5 *Al.* Burgundos. 6 *Mſ.* præte merita narraturi. ......ad ....bit nonnumquam.

---

prorepens ponitur, per κατάχρησιν ſive abuſum & corruptionem ſermonis illius ſæculi. *Valeſ.*

k *Ad omnes diſſenſionum motus perflabiles gent. Mauricas.*] Vanitatem & perfidiam genti Maurorum inſitam longè antea notaverat Salluſtius in Hiſtoriis. Tertullianus enim in lib. de Anima ſcribit: *Salluſtius vanos Mauros, & feroces Dalmatas pulſat.* Vani enim propriè ſunt homines leves, infidi, inconſtantes, quos Græci κένους vocant, ut docet Agellius in lib. 18. Jordanes quoque in Geticis infidelitatem Maurorum ſuggillat, * & Prudentius in Apotheoſi adverſus Judæos. Per *gentes* autem *Mauricas* intelligit Marcellinus non provinciales Mauros, ſed barbaros, qui trans limitem habitabant in varias nationes diviſi; de quibus vide librum XXIX. Spartianus in Hadriano *gentes Mauras* vocat, ut & Mamertinus in Genethliaco. Incertus auctor Panegyrici Maximiano & Conſtantino dicti, *ferociſſimos Mauritaniæ populos, inacceſſis montium jugis & naturali munitione fidentes* appellat. Sic *Mauri* ſumuntur à noſtro Marcellino ſæpe, ut in libro XXII. & à veteribus non rarò. Itaque erravit Pacatus in Panegyrico, quum de Theodoſii patris victoriis loquens ſic ait, *Compulſus in ſolitudines avias omnis Alamannus, & uterque Maurus occurrent.* Confundit enim barbaros Mauros, qui à Theodoſio Magiſtro Militiæ victi ſunt, cum provincialibus Mauris. Juvenalis in Satira XIV. quum ait, *Dirue Maurorum attegias*, & alibi quum ſcribit, *Et Mauri celeres, & Mauro obſcurior Indus*; de his Mauris barbaris loqui voluit. * *Idem.*

l *Bene merita narraturi.*] Sic Gelenius edidit ex conjectura. Verùmtamen cùm in codice Regio, * Tol. * [& Colbert.] & in Editione Auguſtana legatur, *præterita narraturi*; videndum eſt ne fortè ita ſcriptum reliquerit Marcellinus, *præcipua narraturi.* Henr. Valeſ. Id quod Hadrianus tanti putavit, ut ipſi contextui insereret, quum Henricus verecundior retinuiſſet Gelenianum. Mutationem vero hanc ſumpſit, ut opinor ex his præcedentis capitis verbis, *inter probra medium & præcipua*: quibus ſimilia uſurpat auctor lib. XXI. cap. 16. poſt Conſtantii mortem. *Bonorum igitur vitiorumque ejus differentia vere ſervata, præcipua prima conveniet expediri.* Ubi videmus poſtquam junctim præmiſit utraque, ex iis tunc bona (& dicit quoque *bona & vitia* in lau-

mina vitæ vexatis: & ita erat effusior ad nocendum, ut nullum aliquando damnatorum capitis eriperet morte subscriptionis elogio leni, cùm id etiam Principes [m] interdum fecere sævissimi. Atqui potuit exempla multa contueri majorum, & imitari peregrina atque interna humanitatis & pietatis, quas sapientes consanguineas [7] virtutum esse definiunt bonas: è quibus hæc sufficiet poni. [n] Artaxerxes Persarum ille Rex potentissimus, quem Macrochira membri unius longitudo commemoravit, suppliciorum varietates quas natio semper exercuit cruda, lenitate genuina castigans, tiaras ad vicem capitum quibusdam noxiis amputabat: & ne secaret aures more regio pro delictis, ex galeris fila pendentia præcidebat: quæ temperantia morum ita tolerabilem eum fecit & verecundum, ut adnitentibus cunctis multos & mirabiles actus impleret Græcis scriptoribus celebratos. Prænestino Prætore, qui bello quodam Samnitico properare jussus ad præsidium venerat segniùs, ad crimen diluendum exhibito, [o] Papirius Cursor ea tempestate Dictator securem per lictorem expediri, hominéque abjectâ purgandi se fiduciâ stupefacto, visum propè fruticem jussit abscidi: hócque joci genere castigatum eum absolvit, non ideo [8] contemptus, [p] ut qui bella diuturna per se superavit & gravia, solus [q] ad resistendum aptus Alexandro Magno, si calcasset Italiam, æstimatus. Hæc forsitan

7 *Ms.* virtutum. 8 *Ms.* contemtus vis bella diuturna parum ...... lius ad resist.

---

datione Joviani lib. XXV. cap. 10. & Valentis XXXI. 14.) appellari *præcipua*. Id hoc loco quidem non fit. Quæ quidem quum in Constantio judicet prima convenire expediri, nunc velut discedens ab judicio suo præcipua postponet. Jam quæ similitudo inter *præterita* & *præcipua*? nisi in capite & calce, quum plurima etiam in medio sarta teneat Gelenius, quem simul & Msstos ut adjuvem, censeo scripsisse *& pia & recta narraturi*. Cicero lib. I. de Orat. c. 25. *Adest enim fere nemo, quin acutius atque acrius vitia in dicente, quam recta videat.* Gron.

m *Interdum fecerint sævissimi.*] In Mss. Regio, * & Tolos. * [ac Colbert.] & in Editione Aug. scriptum inveni, *fecere sævissimi*: quam scripturam veriorem esse vel ipse clausulæ numerus ac modus evincit. At Gelenius hanc loquendi formam vitiosam putavit & barbaram· cur ita? Nam Terentius, bonus inprimis Latinitatis Auctor sic, locutus est in Hecyra:

Nam ut hic laturus hoc est, si ipsam rem ut siet receiverit,
Non ædepol clam me est: cùm hoc quod levius est,
tam animo iracundo tulit.

Et Marcellinus quoque noster alibi sic locutus est, ut in principio lib. XXI. Sed interdum Castellus ac Gelenius eam scripturam interpolaverunt. *Vales.*

n *Artaxerxes Persarum ille Rex*] Plutarchus in Apophtheg. Ἀρταξέρξης ὁ Ξέρξου, ὁ Μακρόχειρ προσαγορευθεὶς, διὰ τὸ τὴν ἑτέραν χεῖρα μακροτέραν ἔχειν, πρῶτος τοῖς ἁμαρτάνουσι τῶν ἡγεμονικῶν τιμωρίαν ἔταξεν, ἀντὶ τοῦ τὸ σῶμα μαστιγοῦν, μαστιγοῦσθαι μὲν ἀποδυσαμένων τὰ ἱμάτια, καὶ ἀντὶ τοῦ τὴν κεφαλὴν ἀποτίλλεσθαι τὴν τιάραν ἀποτέμνων. Simile quiddam de Gallieno narrant· *Cùm quidam gemmas vitreas pro veris vendidisset ejus uxori, atque ille re prodita vindicari vellet, surrigi quasi ad leonem venditorem jussit; deinde è cavea caponem emitti. mirantibusque cunctis rem ridiculam, per curionem dici jussit,* IMPOSTURAM FECIT ET PASSUS EST. Trebellius Poll. in Gall. *Lindenbr.*

o *Papirius Cursor*] Aurel. Victor de Viris illustr. *Cùm Prænestinum Prætorem gravissimè increpuisset, Expedi, inquit, lictor secures. Et cùm eum metu mortis attonitum vidisset, incommodam ambulantibus radicem exscindi jussit.* Vide Liv. lib. IX. Plin. lib. XVII. cap. XI. *Idem.*

p *Ut qui bella diuturna per se superavit & gravia.*] Totam hanc περικοπὴν auctori suo restituimus, ex auctoritate Regii * Tolosanique * codicis, & Editionis Augustanæ. Sic enim in iis legitur, *non ideo contemptus vis bella diuturna parum superavit, & gra .... solus, &c.* Hoc tantùm licentiæ nobis sumpsimus, ut ex conjectura emendaremus, *per se superavit*: quemadmodum loquitur Marcellinus noster in lib. XVI. *Henr. Vales.* [In codice Colbert. legitur, *non ideo contemptus jus bella diuturna parum superavit & gra .... lius, &c*] Hadr. Vales. Hæc egregia concordia librorum veterum in verbis *contemptus vis* vel *jus bella* satis plane indicant, si pro eis reponatur *contemptus ut qui bella*, non restitutionem aut emendationem vocari oportere, sed quodlibet aliud licentiæ genus. Lege. *absolvit: non ideo contemptus suis bella diuturna patrum superavit &c.* Hoc miror non assecutum alterutrum ex doctissimis fratribus, quum pla-

Valen-

Valentinianus ignorans, miniméque reputans adflicti solatia status semper esse lenitudinem Principum, pœnas per ignes augebat & gladios: quod ultimum in adversis rebus remedium pietas reperit majorum, ut [r] Isocratis memorat pulchritudo: cujus vox est perpetua docentis, ignosci debere interdum armis superato rectori, quàm justum quid sit ignoranti. Unde motum existimo Tullium præclarè pronuntiasse, cum defenderet Oppium: *Etenim multum posse ad salutem alterius,* [s] *honori multis; parum potuisse ad exitium, probro nemini umquam fuit.* Aviditas plus habendi sine honesti pravíque differentia, & indagandi quæstus varios per alienæ vitæ naufragia, exundavit in hoc Principe flagrantiùs adulescens. [t] Quam quidam prætendentes [v] Imperatorem Aurelianum, purgare tentabant, id adfirmando, quòd ut ille post Gallienum & lamentabiles Reip. casus exinanito ærario, torrentis ritu ferebatur in divites: ita hic quoque post procinctûs Parthici clades magnitudine indigens impensarum, ut militi supplementa suppeterent & impendium, crudelitati cupiditatem opes nimias congerendi miscebat: dissimulans scire, quòd sunt aliqua quæ fieri non oportet, etiamsi licet; [x] Themistoclis illius veteris [9] dissimilis: qui cùm post pugnam agmináque deleta Persarum licenter obambulans, armillas aureas vidisset humi projectas & torquem: *Tolle,* inquit, *hæc,* ad comitum quemdam propè adstantem, [y] *verè quia Themistocles non es:* quodlibet spernens in duce magnanimo [1] lucrum. Hujus exempla continentiæ similia plurima in Romanis exuberant ducibus: quibus omissis, quoniam non sunt perfectæ virtutis indi-

9 *Ms.* verisimilis. 1 *Ms.* lucrum...... Hujus.

ne idem restituerint lib. XXVIII. cap. 5. in fine. *Gron.*

q *Ad resistendum aptus Alexandro Magno, si calcasset Italiam*] Exstat hac de re elegans & gravis tractatio T. Livii lib. IX. contra quam contrariis argumentis accuratè disputat V. Cl. Paulus Paruta Nob. Venetus Discurs. Politicor. lib. I. tit. 2. Utrorumque rationes acutæ sunt, & dignæ quæ perpendantur. *Lindenbr.*

r *Isocratis memorat pulchritudo.*] Locus Isocratis est in Oratione Panathenaïca, ubi de pugnis Lacedæmoniorum injustis differit: *θαυμάζω δ' εἴ τινες τὰς μάχας καὶ τὰς νίκας τὰς παρὰ τὸ δίκαιον γενομένας, μὴ νομίζουσιν αἰσχίους εἶναι καὶ πλειόνων ὀνειδῶν μεστὰς, ἢ τὰς ἥττας τὰς ἄνευ κακίας συμβαινούσας. Miror autem si qui sunt, qui prælia ac victorias præter jus & æquum partas non turpiores esse, & pluribus probris scatere censeant, quàm clades sine ignavia acceptas.* Vales.

s *Honore multis*] Rectiùs, *honori multis.* Lindenbr.

t *Quam quidam prætendentes Imp. Aurelianum.*] Sic planè Hieronymus in Chronico: *Valentinianus*, ait, *egregius Imp. & Aureliano moribus similis, nisi quòd severitatem ejus nimiam & parcitatem, quidam crudelitatem & avaritiam interpretabantur.* Quæ Hieronymi verba mutuatus est Jordanes in lib. de Successione Regnorum. Sed & Græci ferè omnes Valentinianum hunc laudibus extollunt, ut videre est in Excerptis Johannis Antiocheni quæ nuper edidimus, & in Historiis Zonaræ atque Cedreni. Sed Valentiniani ingenium quod fuerit, patet ex hoc Ausonii loco in Gratiarum actione ad Gratianum ejus filium: *Non palatium, quod tu cùm terribile acceperis, amabile præstitisti; non forum & basilica, olim negotiis plena, nunc votis; non Curia honorificis modò læta decretis; olim sollicitis mæsta querimoniis.* Ubi querimoniæ intelliguntur eæ quas habes in lib. XXVIII. Denique Symmachus in lib. X. Epist. 27. ad Valentinianum ejusdem filium, eum diligentissimum ac serium Imp. nominat. * Idem tamen Ausonius in eadem Gratiarum actione sub finem eam Valentiniani severitatem necessitati temporum tribuit. Sic enim ait: *Tu Valentiniano genitus, cujus alta bonitas, præsens comitas, temperata severitas fuit. Parto & condito optime Reip. statu, intelligis posse te esse lenissimum sine dispendio disciplinæ.* * Vales.

v *Imperatorem Aurelianum purgare tentabant*] Jordanes quoque cum Aureliano Valentinianum comparat: *Egregius, & Aureliano similis moribus, nisi quòd severitatem nimiam & parcitatem, quidam crudelitatem & avaritiam causabantur.* Lindenbr.

x *Themistoclis illius dissimilis*] Plutarchus de Civil. instit. *Idem.*

[y *Tolle hæc tu, qui Themistocles non es.*] Ita vulgatæ Editiones omnes aut saltem pleræque exhibent. At in codice Colb. ita scriptum reperio: *Tolle, inquit, hæc ad*

cia, (nec enim aliena non rapere laudis est) unum ex multis constans innocentiæ vulgi veteris specimen ponam. [z] Cùm proscriptorum locupletes domus diripiendas Romanæ plebi Marius dedisset & Cinna, vulgi rudes animi, sed humana soliti respectare, alienis laboribus pepercerunt: ut nullus egens repe-riretur aut infimus, qui de civili luctu fructum contrectare pateretur sibi concessum. [a] Invidiâ præter hæc antedictus medullitus urebatur: & sciens [b] pleraque vitiorum imitari solere virtutes; memorabat assiduè, [2 c] severitatem rectæ potestatis esse individuam sociam. [d] Utque sunt dignitatum apices maxi-

2 *Ms.* livorem severitatem.

comitum quemdam propè adstantem, verè quia Themistocles non es. Id est, quia verè Themist. non es & generosus auri contemptor. Hæc haud dubiè vera scriptura est, quam ideo vulgatæ substitui.] *Hadr. Vales.*

z *Cum proscriptorum locupletes domus.*] Valerius Maximus in lib.4.cap.3. idem sic narrat: *In illa quoque procella quam C. Marius & L. Cinna Reip. inflixerunt, abstinentia populi Rom. mirifica conspecta est. Nam cùm à se proscriptorum penates vulgi manibus diripiendos objecissent: inveniri potuit nemo, qui è civili luctu prædam peteret, quæ quidem tam misericors plebis continentia tacitum crudelium victorum convicium fuit.* At non eadem moderatione gessit se populus Rom. in proscriptione Syllana. Plures enim tum reperti sunt, qui sectionem proscriptorum emerent, ut refert in Sylla Plutarchus & in Crasso, * ac Velleius. * Triumvirali autem proscriptione pauci fuere, qui ad sectionem accederent, teste Appiano in lib. 4. Affine huic exemplum Italorum refert Tacitus in 3. Hist. qui captâ Cremonâ, cùm cives à militibus venderentur, talium mancipiorum emptionem aspernati sunt. *Henr. Vales.*

a *Invidia præter hæc.*] Zosimus pag. 742. de Valentiniano: τοῖς τε ἐκ τοῦ ζῆν ἀμέμπτως ἔχουσι δόξαν ἐφθόνει. Idem.

b *Pleraque vitiorum imitari virtutes*] * Senec. Epist. 45. *Vitia nobis sub virtutum nomine obrepunt. Temeritas sub titulo fortitudinis latet. Moderatio vocatur ignavia: pro cauto timidus accipitur.* Idem Epist. 120. *Virtutibus vitia confinia; & perditis quoque ac turpibus recti similitudo est. Sic mentitur prodigus liberalem: cùm plurimum intersit, utrum quis dare sciat, an servare nesciat.* * Quintil. lib.8. cap. 3. *Vicina virtutibus vitia, etiam qui vitiis utuntur, virtutis tamen his nomen imponunt.* Juvenalis Satyr. 14.

Fallit enim vitium specie virtutis & umbra.

Gregor. Pap. lib. 1. Epist.25. *Sæpe namque vitia virtutes se esse mentiuntur.* D. Hieron. ad Demetriad. * Cl. Marius Victor Orator Massil. de corruptis suæ ætatis moribus:

Nil sanctum est nobis, nisi quæstus; & illud honestum est,
Utile quod fuerit: Vitiisque vocabula recti
Indimus, & parci cognomen sumit avarus.

Theodulfus Episc. Aurelianens. in Parænesi ad Judices pag. 17.

Sæpe latet vitii virtutis imagine pestis,
Et magis inde nocet, quo minùs illa patet. * Lindenbr.

c *Livorem virtutum rectæ pot. invidiam esse sociam.*] Sic Gelenius edidit absque sensu. Sed cùm in Mss. Flor. & Regio, [Colb.] * & Tolos. * sic legi animadvertissem, *livorem severitatem rectæ potestatis esse invidiam sociam:* non dubitavi quin emendandum esset hoc modo, *memorabat assiduè severitatem rectæ potestatis esse individuam sociam.* Accursius quidem ediderat, *livorem severitatis, &c.* Sed procul dubio expungenda vox illa est, quam nescio quis addiderat, ut cum præcedenti periodo hæc cohæreret. Verùm quis nescit Marcellinum hæc Impp. elogia nullo plerumque ordine contexere? Porro hoc Valentiniani dictum refert etiam Zonaras: οὗτος καὶ τὴν ἰσχὺν γενναιότατος καὶ τὴν γνώμην ἦν δικαιότατος. διὸ καὶ τὰς ἀρχὰς τότε μετιόντων πολλοὺς ὡς ἀδικοῦντας ἐτιμωρήσατο, τὸν κρατοῦντα λέγων ἀπαιτεῖσθαι πρὸ τῶν ἄλλων δικαιοσύνην. *Hic fortissimus idemque justissimus fuit. Itaque multos qui Magistratus gerebant, tamquam injustè agentes supplicio affecit, cùm diceret ab Imperatore justitiam præ omnibus requiri.* Valesius. Ita quidem statuere facilis & levissima res est; sed approbare aliis & in eadem sententia confirmare lectorem satis erit operosum. Ubi autem in superioribus occurrit tale exemplum, ut omnes similiter Mssti consentiant in aliquam vocem, quæ nihil nisi hanc pronunciationem meruit *Proculdubio expungenda vox illa est, quam nescio quis addiderat?* Quomodo autem ideo cum præcedenti periodo cohæret, si habeatur *livorem severitatem*, quum ita sensus omnis turbetur, & prorsus nihili sit? Idcirco adjuvandos opinans codices veteres & ab vitio leni, quod inolevit, liberandos, reponebam *memorabat assidue, rigorem, severitatem rectæ potestatis esse individuam sociam.* Gron.

[d *Utque sunt dignitatum apices maximi licere sibi cuncta existimantes, & ad suggillandum contrarios exturbandosque meliores pronius inclinati.*] Itane Principes eos qui ipsis contradicere audent, aut adulari nolunt, pulsare & suggillare solent? Imperatoribus & Regibus indecorum atque adeo insolitum est non inimicos modò, sed etiam hostes ipsos cædere, cùm manus à famulis quoque suis continere consueverint. Sic tamen Editiones Ammiani omnes præferunt. At in codice Colbertino reperio disertè scriptum, *& ad supplicandum contrarias exturbandosque meliores proniùs inclinati.* Quæ indubitata est scriptura, mutatâ litterâ *a* in *o*, & corrigendo *contrarios. Supplicare* heic sumit Ammianus pro supplices

mi licere sibi cuncta existimantes, & ad [3] supplicandum contrarios exturbandósque meliores pronius inclinati, bene vestitos oderat, & eruditos, & opulentos, & nobiles: & fortibus detrahebat, ut solus videretur bonis artibus eminere: [e] quo vitio exarsisse Principem legimus Hadrianum. Arguebat hic idem Princeps timidos sæpius, [f] maculosos tales appellans & sordidos, & intra sortem humilem amandandos: ad pavores irritos aliquoties abjectiùs pallens, & quod nusquam erat [4] [g] ima mente formidans. Quo intellecto Magister Officiorum Remigius, cùm eum ex incidentibus ira fervere sentiret, [h] fieri motùs quosdam barbaricos inter alia subserebat: hócque ille audito, quia timore mox frangebatur, ut Antoninus Pius erat serenus & clemens. Judices numquam consultò malignos elegit: sed si semel promotos agere didicit immaniter, Lycurgos invenisse se prædicabat & Cassios, columina Justitiæ prisca: scribénsque hortabatur assiduè, ut noxas vel leves acerbiùs vindicarent. Nec afflictis, si fors ingruisset inferior, erat ullum in Principis benignitate perfugium: quod semper ut agitato mari jactatis, portus patuit exoptatus. Finis enim justi imperii, ut sapientes docent, utilitas obedientium æstimatur & salus.

CAP. IX. Consentaneum est venire post hæc ad ejus actus sequendos rectè sentientibus & probandos: cum quibus si reliqua temperasset, vixerat ut Trajanus & Marcus. In provinciales admodum parcus, tributorum ubique molliens sarcinas: oppidorum & limitum conditor tempestivus: militaris disciplinæ censor eximius, in hoc tantùm deerrans, quòd cùm gregariorum etiam levia puniret errata, [i] potiorum ducum flagitia progredi sinebat in majus, ad querelas in eos motas aliquoties obsurdescens: unde Britannici strepitus, & Africanæ clades, & vastitas emersit Illyrici. Omni pudicitiæ cultu domi castus & foris, nullo contagio conscientiæ violatus obscenæ, nihil incestum: háncque ob causam tamquam retinaculis petulantiam frenarat aulæ regalis: quod custodire facilè potuit, necessitudinibus suis nihil indulgens, quas aut in otio reprimebat, aut mediocriter honoravit, absque fratre: quem tempo-

3 *Ms.* supplicandum. 4 *Ms.* imamenta. *lo.* ima mente.

reddere, humiliores infirmioresque redigere, sibi subjicere atque summittere adversantes.] *Had Vales.*

e *Quo vitio exarsisse Principem legimus Hadrianum*] Spartianus in Hadriano: *Quamvis esset oratione & versu promptissimus, & in omnibus artibus peritissimus; tamen professores omnium artium semper ut doctior risit, contempsit, obtrivit, &c.* Lindenbr.

f *Maculosos tales appellans & sordidos.*] Eâdem metaphorâ Ambrosius in Epist. 6. dixit maculosum pro ignavo: *Quæramus nobis viam inaccessam sermonibus insolentium, inviam sermonibus imperitorum, quam nullus maculosus deterat, maculosus scilicet ignaviæ suæ sordibus.* Vales.

g *Inattente formidans.*] In codice Regio [& Colb.] scriptum reperi, *imamenta formidans*, perinde ac in Ms. Flor. exstare monuit Lindenbrogius. In Editione Aug. legitur, *imaginimenta formidans*, ex imaginatione, sic enim loqui liceat, Accursii. Sed arridet omnino conjectura Lindenbrogii, *ima mente formidans. Idem.*

h *Fieri motus quosdam..*] Legendum esse arbitror, *cieri motus, &c.* sic superiore linea pro, *cùm eum ex incidentibus, &c.* in Mss. legebatur, *fumium ex incid.* eodem errore. *Idem.*

i *Potiorum ducum flagitia progredi sinebat.*] Vide ~~suprà ad~~ cap. 5. hujus lib. xxx. sed & Zosimus id confirmat: καὶ ὅτι τοὺς ἄρχοντας ἤθελεν ἐξετάζειν. Idem.

ris compulſus anguſtiis, in amplitudinis ſuæ ſocietatem adſumpſit. Scrupuloſus in deferendis poteſtatibus celſis: [k] nec imperante eo provinciam nummularius rexit, aut adminiſtratio venumdata, niſi inter [initia] ut ſolent occupationis ſpe vel impunè quædam ſceleſta committi. Ad inferenda propulſandáque bella ſollertiſſimus, cautus; æſtu Martii pulveris induratus; boni pravíque ſuaſor & diſſuaſor admodum prudens, militaris rei ordinum ſcrutantiſſimus: ſcribens decorè venuſtéque pingens & fingens, & novorum inventor armorum: memoria ſermonéque incitato quidem, ſed raro, facundiæ proximo vigens; amator munditiarum, lætúſque non profuſis epulis ſed excultis. Poſtremò hoc moderamine Principatûs inclaruit, quòd [l] [m] inter religionum diverſitates medius ſtetit, nec quemquam inquietavit, neque ut hoc coleretur imperavit aut illud: nec interdictis minacibus ſubjectorum cervicem ad id quod ipſe [5] coluit inclinabat, ſed intemeratas reliquit has partes, ut reperit. Corpus ejus lacertoſum & validum, capilli fulgor coloríſque nitor, [n] cum oculis cæſiis [o] ſemper obliquum intuentis & torvum, atque pulchritudo ſtaturæ, lineamentorúmque recta compago, majeſtatis regiæ decus implebat.

CAP. X. Poſt conclamata Imperatoris ſuprema, corpúſque [6] curatum ad ſepulturam, [p] ut miſſum Conſtantinopolim inter divorum reliquias humaretur: ſuſpenſo inſtante procinctu, anceps rei timebatur eventus cohortibus Gal-

5 *Mſ.* voluit. 6 *Al.* conditum.

---

k *Nec imperante eo provinciam nummularius rexit*] Suetonius in Domitiano capite VIII. *Nummarios judices cum ſuo quemque conſilio notavit.* Seneca in Luſu: *Deſignatus Conſul nummulariolus.* Idem de Beneficiis libri I. capite 9. *Nummarium tribunal.* * Lindenbr.

l *Inter religionum diverſitates medius ſtetit, nec quemquam inquietavit, &c.*] De hac ἐθελοθρησκείᾳ ſive religionis libertate plures inter initia imperii à ſe promulgatas fuiſſe leges, ipſus Imp. Valentinianus, in Conſtitutione de Haruſpicibus non moleſtandis, ait. *Teſtes ſunt leges à me in exordio imperii mei datæ, quibus unicuique quod animo imbibiſſet, colendi libera facultas tributa eſt.* L. 9. C. Theod. de malef. & mathem. * Vide Socratem Hiſtor. Eccleſ. lib. 4. cap. 1. Etiam ante Valentinianum Julianus & Iovianus Impp. & poſt eos Valens libertatem religionis conceſſerunt. Socrates lib. 3. cap. 21. lib. 4. cap. 27 Themiſt. orat. Conſulari ad Iovianum pag. 144. & ad Valentem Imp. quam Latinè tantùm ab Andr. Duditio V. Cl. habemus. * *Idem.*

m *Inter religionum diverſitates medius ſtetit.*] Valentinianus in exordiis principatus cùm maleficorum artes abolere vellet, lege lata prohibuerat ne ſacra nocturna celebrarentur: quæ lex relata eſt in Codice Th. in tit. de maleficiis cap. 7. Sed cùm Prætextatus Proconſul Achaïæ Valentinianum liberè monuiſſet, ea lege vitam propemodum Græcis omnibus, id eſt Paganis adimi, ſi myſteriorum caſtiſſimi ritus funditus tollerentur; Valentinianus ſacra more majorum à Græcis celebrari permiſit, ut ſcribit Zoſimus in lib. 4. principio. Quæ lex hodie quidem non exſtat: ſed ejus mentio fit in lege 9. Cod. Th. de maleficis. Sic enim Imp. Valentinianus ſcribit ad Senatum: *Haruſpicinam ego nullum cum maleficiorum cauſis habere conſortium judico: neque ipſam, aut aliam præterea conceſſam à majoribus religionem genus eſſe arbitror criminis. Teſtes ſunt leges à me in exordio imperii mei datæ, quibus unicuique quod animo imbibiſſet colendi libera facultas tributa eſt, &c.* De Valentiniano idem teſtatur Symmachus in Epiſt. 54. lib. X. & S. Ambroſius in Orat. de obitu Valentiniani, & in Epiſt. 30. ad Valentinianum de ara Victoriæ. * ac Socrates in libro IV. Hiſt. Eccleſ. capite 24. * *Valeſ.*

n *Cum oculis cæſiis.*] Cedrenus Valentinianum ſic depingit: ἦν δὲ τῷ σώματι εὐμεγέθης, τὴν χροιὰν ἐρυθρός, τὴν τρίχα τῆς κεφαλῆς ἐπίξανθον ἔχων, τοὺς ὀφθαλμοὺς ὡραίους μικρὸν ἐπιγλαυκίζοντας. *Corpore erat procero, colore ruber, flavo capillo, oculis venuſtis & mediocriter glaucis.* Idem.

o *Semper obliquum intuentes*] ἴσ. *ſemper obliquum intuentibus.* Lindenbr.

p *Ut miſſum Conſtantinopolim.*] Valentiniani Magni cadaver Conſtantinop. introivit anno ſequenti, qui Valentem V. & Valentinianum Juniorem Conſules habuit, V. Cal. Januarias, ut refert Idatius in Faſtis: ſed in ſarcophago depoſitum eſt ab Imp. Theodoſio ſexennio pòſt, Antonio & Syagrio Coſſ. teſte eodem Idatio & Marcellino Comite in Chronico. *Valeſ.*

licanis, quæ non semper dicatæ legitimorum Principum fidei, [q] velut imperiorum arbitræ, ausuræ novum quiddam in tempore sperabantur: [7] hoc tentandæ novitati res adjuvante, quòd gestorum ignarus etiamtum Gratianus agebat tum apud Treveros, ubi profecturus eum morari disposuerat pater. Cùm negotium in his esset angustiis, & [r] tamquam in eadem navi futuri periculorum si accidissent participes, omnes eadem formidarent: sedit Summatum consilio, avulso ponte, quem compaginarat antè necessitas invadens terras hostiles, ut superstitis Valentiniani mandato [s] Merobaudes protinus acciretur. Hócque ille, ut erat sollertis ingenii, quod evenerat ratus, aut fortè doctus ab eo per quem vocabatur, rupturum concordiæ jura Gallicanum militem suspicatus, missam ad se tesseram finxit redeundi cum eo ad observandas Rheni ripas, quasi furore barbarico crudescente: utque erat secretè mandatum, Sebastianum Principis adhuc ignorantem excessum, longiùs amandavit, quietum quidem virum & placidum, sed militari favore sublatum, ideo maximè tunc cavendum. Reverso itaque Merobaude, altiore cura prospectum, expedito consilio [t] Valentinianus puer defuncti filius tum quadrimus, vocaretur in Imperium cooptandus, centesimo lapide disparatus, degénsque cum

7 *Ms.* hoc tentandæ novitati res.

q *Velut imperiorum arbitræ.*] In codice Regio * ac Tolos. * legitur, *arbitrariæ*: quod non probo. [In Ms. Colbert. *arbitraræ.*] Ceterùm non tunc primum Gallicanæ legiones se principatûs arbitras ferebant. Semper enim Galli aliis parere dedignati sunt, & aut ipsi Principes facere, aut ceteris gentibus imperare voluerunt. Quod & Vopiscus scribit in Saturnino: *Saturninus oriundus fuit Galliis, ex gente hominum inquietissima, & avida semper vel faciendi Principes, vel imperii.* Adde Trebellium Pollionem in Postumo. *Vales.*

r *Tamquam in eadem navi.*] Proverbiale loquendi genus est, quo utitur Cicero in lib 2. Epist. 5. *Tibi etsi ubicumque es, in eadem es navi, tamen quòd abes gratulor.* Idem.

s *Merobaudes protinus acciretur.*] Quem ob rei militaris scientiam Valentinianus adversus Quados expeditionem parans, Magistrum utriusque militiæ constituerat, ut scribit Zosimus in lib. 4. Idem postea Consul iterum fuit, tandémque jussu Maximi tyranni mortem sibi conscivit, ut refert Pacatus in Panegyrico. *Idem.*

t *Valentinianus puer, tum quadrimus.*] Atqui Valentinianus Junior natus erat Gratiano Nob. & Dagalaifo Coss. anno Natalis Dominici 366. die 15. Cal. Febr. ut scribit Idatius in Fastis, & auctor Alexandrini Chronici iisdem planè verbis quibus Idatius. Quibus suffragatur Themistius in Orat. XI. ad Valentinianum Juniorem, pag. 254. ubi natalem ipsius vice oraculorum & vaticiniorum prædixisse ait tyranni Procopii exitum. Constat autem Procopium eo anno quem dixi, à Valente victum & necatum fuisse. Accedit præterea Socrates in lib. 4. Sozomenus in 6. qui Valentinianum Juniorem eo anno in lucem editum esse testantur. Quod si ita est, quo modo idem quadrimus ad Imperium venisse dicatur non video. Creatus enim est Augustus post Consulatum Gratiani III. & AEquitii, anno Domini 375. Huic difficultati, quam ego primus & jamdudum deprehenderam, aliisque solvendam proposueram, ita occurrendum puto, ut Valentinianum qui anno 366. natus est, diversum esse dicamus ab hoc qui postea Augustus fuit: quod quidem his argumentis evincam. Primò enim Valentinianus, qui mortuo patre Augustus est renuntiatus, quadrimus tunc erat, ut scribit præter Marcellinum nostrum Victor in Epitome, & Zonaras: Zosimus certè vix quinquennem fuisse dicit. Deinde viginti annos natus obisse dicitur à Nicephoro in lib. XII. cap. 38. Interfectus porrò est, ut inter omnes constat, anno Domini 392. Hieronymus in Epist. de Exitu Nepotiani, eumdem Valentinianum adolescentem adhuc & pæne puerum esse occisum memorat. Quæ certè omnia non procederent, si anno 366. natus fuisset. Denique Valentinianus Junior, is qui anno 366. in lucem est editus, Consulatum gessit cum Victore anno Domini 369. ut testatur apertè Themistius in Orat. XI. quam ei Consulatum Constantinop. auspicanti Cal. Jan. dixit. Quòd si hic idem esset cum eo, qui post mortem Valentiniani Augustus est nuncupatus, cùm is paullo postquam Imp. est factus, Consulatum inierit cum Valente, Consul iterum necessariò dici debuisset. At in Fastis omnibus annus ille 376. sic notatur, *Valente Aug. V. & Valentiniano Juniore Aug.* Quæ cùm ita sint, apparet duos ejusdem nominis Valentinianos, alterum Valentiniani magni, alterum Valentis filium, distingui debere.

v Justina matre in villa quam Murocinctam appellant. Hócque concinenti omnium sententia confirmato, Cerealis avunculus ejus ociùs missus, eumdem puerum lecticâ impositum duxit in castra: sextóque die post parentis obitum Imperator legitimè declaratus, Augustus nuncupatur more sollemni. Et licèt cùm hæc agerentur, Gratianum indignè laturum existimantes, absque sui permissu Principem alium institutum: x postea y 8 metûs sollicitudine discussa vixêre securiùs, quòd ille, ut erat benivolus z & peritus, consanguineum pietate nimia dilexit & educavit.

8 *Ms.* mens.

* Vide Adnotationum mearum in Socratem. pag. 50.* *Vales.*

v *Justina matre.*] Quæ Magnentio tyranno priùs nupserat, ut scribit Zosimus. Quo maximè refellitur fabula illa, quam refert Socrates in lib. 4. cap. 36. de digamia Valentiniani Majoris, qui duas uno tempore uxores habuerit. Ait enim Socrates, Severam Aug. cùm Justinam virginem præstanti forma secum lavantem vidisset, pulchritudinem puellæ Valentiniano laudavisse: qui statim ejus amore captus, eam uxorem adsciverit non repudiatâ Severâ. Virginem igitur fuisse dicit, quæ uxor fuerat Magnentii. *Idem.*

x *Postea metu sollicitudine discussa*] Ms. *mens sollicitudine.* Corrige, *postea metus sollicitudine discussa.* Idque omnino verum putamus. *Lindenbr.*

y *Metu sollicitudine.*] Assentior Lindenbrogio sic emendanti, *metûs sollicitudine*, * ut in Ms. Tol. scriptum reperi. * Ita vetus Auctor post Imperii Notitiam editus in descriptione Thoracomachi, *timoris sollicitudinem* dixit. * In Ms. Tol. [ac Colb.] scriptum est, *mens sollicitudine.* * Valesius. Sed non majori intervallo hinc distat *mentis sollicitudine*, ut Cicero pro Cluentio cap. 10. *Qua sollicitudine animi! quo timore?* Nihilominus quum considero acrius lectionem scriptam, dubitare incipio, an non potius inde sit demendum, non addendum. Imo videtur certe auctor dedisse, *Post tamen sollicitudine.* Gron.

z *Et peritus.*] In Ms. Vaticano & Regio, * Tolos. * [ac Colbert.] legitur, *benivolus & pertus.* * De pietate Gratiani in fratrem Ausonius in Panegyrico: *Pissimo. Hujus verò locupletissimum testimonium est pater divinis honoribus consecratus; ad instar filii ad Imperium frater adscitus. Eâdem benevolentia & Theodosium paullo post participem assumsit Imperii, cùm parvulum haberet & fratrem: avidior fide societatis, quàm nimiæ potestatis*: ut ait Augustinus in lib. v. de Civitate Dei. * *Henr. Valesius.* [Ceterùm aut apud Ammianum pro *pertus* legendum est *apertus*: ut Cæsar in libro de Bello Africo *Gallos homines apertos minimeque insidiosos* appellavit: aut si legamus *peritus*, eo nomine designari putandum est, numeris omnibus absolutum, vitiorum expertem, aut omni virtute adornatum atque perfectum. qualem Gratianum Aug. describit Ammianus ipse, quem in lib. xxxi. *moderatum* & *clementem*, & lectorum Principum æmulum fuisse tradit. Certè Ammianus in libro xvi. de Eutherio spadone loquens, peritum ita sumit: *Ex omni latere autem ita peritum*, (ut Eutherium) *neque legisse neque audisse confiteor.*] Hadr. Valesius.

Explicit Liber XXX.

AMMIANI MARCELLINI RERUM GESTARUM

LIBER XXXI

Incipit feliciter.

Hæc libro Ammiani Marc. XXXI continentur.

CAPUT I. INTEREA & Fortunæ volucris rota, adversa prosperis semper alternans, Bellonam [a] furiis in societatem adscitis armabat, mæstósque transtulit ad Orientem eventus, quos adventare præsagiorum fides clara monebat & portentorum. Post multa enim quæ vates augurésque prædixêre veridicè, resultabant canes ululantibus lupis, & querulum quiddam nocturnæ volucres tinniebant & flebile, & squalidi Solis exortus hebetabant matutinos diei candores: & Antiochiæ per rixas tumultúsque vulgares id in consuetudinem venerat, ut quisque vim se pati existimaret, *Vivus ardeat Valens*, licentiùs clamitaret: vocésque præconum audiebantur assiduè, mandantium congeri ligna ad [b] Valentini lavacri succensionem, studio ipsius Principis conditi. Quæ hunc illi impendere exitum vitæ modo non apertè loquendo monstrabant. Super his larvale simulacrum Armeniæ Regis, & miserabiles umbræ paullo antè in negotio Theodori cæsorum, per quietem stridendo [c] carmina quædam nimiùm horrenda, multos diris terroribus agitabant. [1] [d] Vagula gurgulione confecto exanimis visa est jacens: cujus mors publico-

1 *Ms.* Vagulæ.

a *Furiis in ætatem adscitis.*] Apparet emendandum esse, *furiis in societatem adscitis*, ut loqui solet Marcellinus noster. *Vales.*

b *Valentini lavacri.*] Hoc Valentis lavacrum erat Antiochiæ, cujus meminit Evagrius in lib. 1. cap. 20. quod cùm incendio magna ex parte corruptum esset, Theodosius Senior eidem reficiendo ducentas auri libras largitus est. *Idem.*

c *Carmina quidam nimium horrenda*] Ita recte ediderunt nuper Parisini, quum in prioribus exstaret *nimirum*, quod etiam sic restitui debere adscripserat exemplari suo pater. Sed quum postea intelligeret in Vaticano codice legi *nimiarum*, supponebat *carmina quædam neniarum horrenda.* Consulantur antiqui codices. *Gron.*

d *Tragula gurgulione confecto.*] Sic primus edidit Ma-

rum

rum funerum ærumnas indicabat amplas & pervulgatas. Denique [e][f] cùm Chalcedonos ſubverterentur veteres muri, [g] ut apud Conſtantinopolim ædificaretur lavacrum, ordine reſoluto ſaxorum, in quadrato lapide qui ſtructura latebat in media, hi Græci verſus inciſi reperti ſunt, futura plenè pandentes:

2 Ἀλλ' ὁπόταν νύμφαι δροσερῇ κατὰ ἄστυ χορείῃ
h Τερπόμεναι στρέψωνται ἐΰστεφέας κατ' ἀγυιὰς,
Καὶ τεῖχος λουτροῖο πολύστονον ἔσσεται ἄλκαρ.
i Δὴ τότε μυρία φῦλα πολυσπερέων ἀνθρώπων

2 *Mſ.* ΑΛΛΟΠΟΤΑΝ ΝΥΝΦΑΙΔΡΟCΕΡΕ ΚΑΤΑ ΓΑΑC ΤΥΧΟΡΗΙΤΕΡΠΟΜΕΝΕS ΤΡΟΦΟΝΦΕS ΕΥCΤΕΦΕΑ ΚΑΤΑ ΓΥΙΑCΚΑΙ ΤΙΧΟCΑ ΟΙΤ ΡΟΙΟΠω ΑΥCΤΟ ΝΟΝ ΕCCΙ ΚΑΡΑΗΠΟΤΕΔΝΙΑ ΦΥΑΛΑ ΠΟΛΥCΠΕΡΜΟΝΑΝ ΟΡω ΠωΠΙCΤΟΡΟΥ ΚΛΑΥΡΟΟΙΟ ΠΟΡΟΝΤΑCΥΝ ΕΧΜΗ ΚΑΙ CΚΥ ΕΙΚΗΝΛΕ ΤΙΧΟΡΗΝ ΚΑΙ ΜΥC ΔΑΓΑΙΝΙΠΑΙ ΟΝΗC ΔΕΤ ΗΒΑΤΑCΥΝ ΕΛΤΙCΙΜ ΑΙΝΟΜΕΝΗC ΤΑΥΤΟΥ ΚΑΙ ΒΙΟΤΟΙΟΤΕΛΟC ΚΑΙ ΔΗΡΕΙΝ ΕΦΕΖΕΙ.

---

riangelus Accurſius, mendosè ut apparet. In Mſſ. autem Regio, Flor. & Valentino [ac Colb.]* & Toloſ.* legitur *Vagula*: fortaſſe pro *Aquila*. Præterea in codice Regio [& Colbert.] ſcriptum inveni, *gurgulione confecto*. Valeſ.

e *Cum Chalcedonos ſubverterentur veteres muri*] Rem eamdem ſimul & verſuum * (aliquibus tamen in locis variantium) * inſcriptionem, apud Socratem habemus, Hiſtor. Eccleſ. lib. 4. cap. 8. Zonar. & Cedren. * Hoſce verſus aliter ex Socrate, & ex Zonara tomo 3. legit Leopardus Variarum Emendationum libri 4. capite 15.* *Lindenbr.*

f *Cum Chalcedonos ſubverterentur vet. muri.*] Ob probra & convicia quæ Chalcedonenſes in Valentem jecerant Procopiani belli temporibus, ut refert Socrates in lib. 4. cap. 8. *Valeſ.*

g *Ut apud Conſtantinop. ædificaretur lavacrum.*] Conſtantianæ ſcilicet thermæ teſte ibidem Socrate. Zonaras tamen ac Cedrenus è lapidibus murorum Chalcedonenſium aquæductum Conſtantinop. ædificatum eſſe ſcribunt à Valente, ejuſque appellatum nomine: * opus ſanè memorabile, cujus meminit Themiſtius in Oratione decennali ad Valentem A. & Gregorius Nazianzenus in Orat. xxv. qui hunc Valentis aquæductum ſubterraneum & aërium fluvium eleganter appellat. Ita etiam Themiſtius in Amatorio ſeu de Regia pulcritudine ad Gratianum A. αἱ δὲ ὑποδεχομοῦσαι ἠλιβάτους πρῶνας ἔγγειοι καὶ ἐναέριοι, σαφυλῇ τὰ νῶτα ἀπηκασμένοι, πλέον ἢ σαδίους χιλίους ἄναντα καὶ κάταντα, ὅτε ἄνλην ὅλη κοιλάνλην διαδραμοῦσαι, καὶ ὅτε ὑποχυθεῖσαι, ὅτε ἐγχυθεῖσαι συνεφοίτησαν ὑπονόμιοι. καὶ ἤκουσιν ἤδη περὶ τῶν πυλῶν.* Zonaras & Cedrenus tradunt, Nymphæum quoque à Præfecto urbis exſtructum eſſe, in cujus dedicatione populus choreis & epulis vacavit. Quod etiam relatum eſt à Socrate in dicto loco. Ceterùm in Socrate libentiùs Καρωσιαναὶ legerem quàm Κωνσταντιαναί. Caroſianæ enim thermæ à Valente abſolutæ & dedicatæ ſunt poſt Conſulatum Gratiani III. & AEquitii, agente Præfecto urbis Conſtantinop. Vindalonio Magno, ut ſcribit Idatius in Faſtis & auctor Chronici Alexandrini: & à Caroſia Valentis filia nomen traxere teſte Sozomeno in lib. 6. *Idem.*

h ΤΕΡΠΟΜΕΝΑΙ ΣΤΡΟΦΩΝΤΕΣ.] Ita primus excudi fecit Accurſius. At in Mſ. Florentino legitur, στροφόωντες teſte Lindenbrogio. Ego verò ſuſpicor ſcribendum eſſe τερπόμεναι στρέψωνται: quamquam apud Socratem in lib. 4. cap. 8. legitur, στήσονται: cui ſubſcribunt Zonaras, Cedrenus, Nicephoruſque Calliſtus. Sed cùm in primo verſu δροσερῇ χορείῃ ex Mſſ. ediderimus, στήσονται hîc convenire non poteſt. *Valeſ.* Primo ſic edidi, quum mihi diſpliceret Hadrianus interpolans in ſua editione manum fratris ſui edenſque στροφόωντες quum vere reddiderit Henricus, ut nunc exhibeo, niſi typis ea mutatio attribui debet: etſi Henricum miror, cur ei voci accentum appoſuerit, qui nullus eſt apud Lindenbrogium. Magis vero miror, cur ad talem mutationem auſus fuerit diſcedere, quam nullo genero Codices veteres approbant. Quin tu ex illis hoc habe veriſſimum, τερπόμεναι στρόφον ἔσσαν. Ut enim apud Heſychium ἔσσας ἐκάθισας: ἔσσαν ἐνέδυσαν, εἷσαν, ἐκάθισαν, ſic horum verſuum auctor ἔσσαν dixit, & στρόφον ductum canalium per partes varias urbis. Gron.

i ΔΗ ΤΟΤΕ ΟΥΝΙΑ ΦΥΛΑ.] In Mſ. Flor. [ac Colb.] & Editione Aug. legitur, ὄνια φῦλα: unde quiſpiam non abſurdè conjecerit ſcribendum potiùs eſſe, Δὴ τότε δῆια φῦλα: ſed in Socrate & Zonara aliiſque ſuprà citatis legitur Δὴ τότε μυρία φῦλα: & huic verſui ſubjicitur ab iiſdem Auctoribus hic alter, qui in noſtris codicibus deerat.

Ἄγρια, μαρμαίροντα, (al. μαργαίνοντα) κακὴν ὀπηδὰ ἀλκήν.

* Certè ὄνια φῦλα ferri non poteſt: cùm heic de Gothis ſermo ſit, non de Hunnis * *Valeſ.* Crediderim ex hoc loco ſervaviſſe Heſychium Δάϊα, ὅμοια, quam vocem vides ad lectionem, quam in Mſſ. eſſe teſtantur Lindebrogius æque ac Valeſius & præſes editionis Auguſtanæ. Ut prædicantur omnigena gentium ſeptentrionalium genera atrocitate & feris animis & vaſtandi cupiditate congruentia collectum iri. *Gron.*

Ἴστρου καλλιρόοιο [k] πόρον περόωντα σὺν αἰχμῇ,
Καὶ σκυθικὴν ὀλέσει χώρην καὶ μυσίδα γαῖαν.
Παιονίης δ' ἐπιβάντα σὺν ἐλπίσι μαινομένῃσιν
Αὐτοῦ δὲ βιότοιο τέλος [l] καὶ δῆρις ἐφέξει.

CAP. II. Totius autem sementem exitii & cladum originem diversarum, quas Martius furor incendio solito miscendo cuncta concivit, hanc comperimus causam. [m] Hunnorum gens, monumentis veteribus leviter nota, [n] ultra paludes Mæoticas glacialem Oceanum accolens, omnem modum feritatis excedit. Ubi quoniam ab ipsis nascendi primitiis [o] infantum ferro sulcantur altiùs genæ, ut pilorum vigor tempestivus emergens corrugatis cicatricibus hebetetur, senescunt imberbes absque ulla venustate, spadonibus similes: compactis omnes firmísque membris, & opimis cervicibus: [3] prodigiosæ formæ & pandi, ut bipedes existimes bestias, vel quales [p] in commarginandis pontibus effigiati stipites dolantur incomptè. [q] In hominum autem figura [4] licèt

3 *Ms.* prodigiose formæ. 4 *Ms.* licet.

k ΠΟΡΟΝ ΠΕΡΑΟΝΤΑ.] In Ms. Flor. [& Colb.] & & Editione Aug. περάντα legitur duobus simul confusis dictionibus. Nec dubito, quin (ut apud Socratem legitur ac ceteros) scribendum sit, πόρον διαβάντα. Vales. Cujus notam sic purgavi ex priore editione, quum mendose nuper Parisiis ederent βάνθα πόρον διαβάντα, quod futile. Ceterum illud σὺν αἰχμῇ in sequente versu comperior extare tantum in editione Augustana, ubi exhibetur ΟΛΕΤΙ, quum Lindebrogius tantum ΛΕΤΙ, quod vide an non fuerit λήσει. Gron.

l ΚΑΙ ΔΗΡΙΣ ΕΦΕΞΕΙ.] In codicibus quidem nostris scriptum erat δήρεις ἰαίζει: unde conjectura ductus emendavi δῆρις ἐφέξει. At in Socrate & citatis Auctoribus legitur καὶ πότμον ἐπίσπῃ, minus rectè: dicendum enim erat ἐφέψει, si tamen in usu est. Ceterùm hos Græcos versus post Langium & Christophorsonum Latinè sic vertimus:

Tempore quo liquidas agitabunt urbe choreas,
Lætáque subsilient hilares per compita Nymphæ,
Ac funesta dabit murus munimina thermis:
Tunc fortes populi variis è gentibus orti
Trajicient armis Histri speciosa fluenta,
Vastabúntque agros Mæsos atque arva Scytharum.
Ast ubi Pannoniam attigerint, majora parantes,
Hos illic fatum & Martis violentia sistet. Idem.

m *Hunnorum gens monumentis veteribus leviter nota*] De Hunnis eorumque sedibus ac moribus vide Zosim. lib. IV. Sozomen. lib. VI. cap. 37. Agath. lib. V. Jordan. de reb. Getic. Histor. Miscel. lib. XII. * Reginon. Prumiens. lib. 2. pag. 44. b. * *Lindenbr.*

n *Ultra paludes Mæoticas glacialem Oceanum accolens.*] De Hunnorum situ idem tradit Hieronymus in Epitaphio Fabiolæ: & ex professo Procopius tum in lib. 1. Persicorum, tum in 4. Gotthicorum. *Vales.*

o *Infantium ferro sulcantur altius genæ.*] Idem prodit Jordanes in Geticis, cujus verba ex Marcellini nostri Historiis translata esse non dubito. Sic enim ait de Hunnis: *Nam maribus ferro genas secant, &c. Hinc imberbes senescunt, & sine venustate ephebi sunt, quia facies ferro sulcata tempestivam pilorum gratiam per cicatrices absumit.* Porrò hanc causam esse cur imberbes sint Hunni, libenter & Ammiano nostro & Jordani concesserim. Sed tamen aliam quoque ejus rei causam mihi videor deprehendisse. Observavi enim Hunnos in luctu genas cultris convulnerare solitos esse. Sic enim de Cutriguris, quæ Hunnorum gens est, narrat Agathias in lib. 5. οἰμωγή τε ἠκούετο μακρὰ βαρβαρική. τοῖς γὰρ ξιφιδίοις τὰς παρειὰς καταξάροντες ὠλοφύροντο κατὰ τὸ πάτριον νόμον. *Et gemitus barbarorum ingens exaudiebatur. Genas enim pugionibus concidentes, more patrio lugebant.* Et apud Menandrum Protectorem in lib. 8. Hist. Turxathus Dilzibuli * vel Dizabuli * filius, Turcorum Princeps, cùm patri nuper mortuo exsequias celebraret, Romanorum legatos genas sibi unà cum reliquis Turcorum laniare jubet: δέον ὑμᾶς, ὦ Ρωμαῖοι, καταχαράττειν τὰ πρόσωπα ταῖς μαχαίραις, &c. Ex quibus intelligendi sunt Sidonii versus in Panegyrico ad Avitum, quos nemo adhuc interpretatus est:

Vulnere vel si quis plangit, cui flesse ferisse est,
Ac ferro perarasse genas, vultúque minaci
Rubra cicatricum vestigia defodisse. Idem.

p *In commarginandis pontibus*] Ita Sidon. Apoll. lib. IV. Epist. 20. *Viridantia saga limbis marginata puniceis.* Lindenbr.

q *In hominum figuras. Sic & in sua vita.*] Quis hujus scripturæ auctor fuerit, incompertum habeo. Nam Accursius quidem sic ediderat: *In hominum autem figura sic & in sua vita visi sunt asperi, &c.* In Regio autem exemplari, * Tolosano, * [& Colbert.] ita scriptum inveni: *In hominum autem figura licet in sua vita nisi sunt asperi, &c.* quemadmodum in duobus Vaticanis codicibus legitur. Proinde ita à Marcellino scriptum esse conjicimus: *In hominum autem figura sic & insuaves sunt &c.*

inſuavi ita viſi ſunt aſperi, ut neque igni, neque ſaporatis indigeant cibis, ſed radicibus herbarum agreſtium & ſemicruda cujuſvis pecoris carne veſcantur, quam inter femora ſua & equorum terga ſubſertam, fotu calefaciunt brevi. AEdificiis nullis unquam tecti: ſed hæc velut ab uſu communi diſcreta ſepulcra declinant. Nec enim apud eos vel arundine faſtigatum reperiri tugurium poteſt. Sed vagi montes peragrantes & ſilvas, pruinas, famem, ſitímque perferre ab incunabulis aſſueſcunt. Peregrè tecta niſi adigente maxima neceſſitate non ſubeunt: nec enim apud eos ſecuros exiſtimant eſſe ſub tectis. Indumentis operiuntur linteis, vel [r] ex [ſ] pellibus ſilveſtrium murium conſarcinatis: nec alia illis domeſtica veſtis eſt, alia forenſis. Sed ſemel obſoleti coloris tunica collo inſerta non antè deponitur aut mutatur, quàm diuturna carie [t] in pannulos defluxerit defruſtata. [v] Galeris incurvis capita tegunt; hirſuta crura coriis munientes hædinis: eorúmque calcei formulis nullis aptati, [x] vetant incedere greſſibus liberis. Quâ cauſâ ad pedeſtres parum accommodati

aſperi. aut certè: *In hominum autem figura licèt inſuavi, ita viſi ſunt aſperi, &c.* Sanè ejuſmodi ferè ſcripturam hujus loci fuiſſe docet Jordanes in Geticis, qui hæc Marcellini noſtri verba ſic imitatus eſt. *Hi verò ſub hominum figura vivunt belluinâ ſævitiâ.* Henr. Valeſ. [Hi porrò in codice Colb. vocantur modò *Hunni*, modò *Huni*; necnon *Chini* ac *Chuni.*] Hadr. Valeſ. Quum poſterior viri doctiſſimi conjectura accedat proprius ad veterem lectionem; tum quod in omnibus MSſ. libris occurrit *niſi*, non *viſi*, ejus certe debuit ratio ſanctior haberi, & illud, non hoc attendi. Tum quæſo cur viſos fuiſſe dicat, quam potius ſimpliciter & vere tales fuiſſe? Unde niſi fallor patebit veram Marcellini manum fuiſſe *In hominum autem figura licet inſuavi, tam hi ſunt aſperi.* Gron.

r *Ex pellibus ſilveſtrium murium.*] Hæ pelliculæ odoratæ erant, ut præter Helmodum in lib. 1. Chronici Sclavorum, docet D. Hieronymus in lib. 2. contra Jovinianum his verbis: *Odoris autem ſuffitus & diverſa thymiamata, amomum, cyphi, œnanthe, muſcus & peregrini muris pellicula.* Idem in Epitaphio Marcellæ viduæ ſub initium, *fragrare muſco, mure, &c.* [Jordanes in Geticis ſcribit, pelles murinas ab Hunnuguris, quæ gens Hunnica eſt, in orbem Romanum importari. Priſcus ait Hunnorum Reges pellibus ferarum ad ornatum uti.] *Valeſ.*

ſ *Pellibus ſilveſtrium murium*] Jordan. in Hiſtor. Goth. *Hunuguri hinc ſunt noti, quia ab ipſis pellium murinarum venit commercium.* De Scythis Juſtinus ex Trogo lib. 2. *Lanæ iis uſus ac veſtium ignotus: & quamquam continuis frigoribus urantur, pellibus tamen ferinis ac murinis utuntur.* * Seneca Epiſt. 90. *Magna Scytharum pars tergis vulpium induitur ac murium, quæ tactu mollia & impenetrabilia ventis ſunt.* Ivo Carnot. Epiſt. 49. *Complices quos ſibi pelliculis peregrinorum murium atque aliis hujuſmodi vanitatum aucupiis ineſcaverat.* * Illæ ipſæ autem pelles ſunt, quas poſterior ætas *marturinas* vocat. Helmoldus Chron. Slavor. lib. 1. cap. 1. *Pellibus abundant peregrinis, quarum odor letiferum noſtro orbi ſuperbiæ venenum propinavit. Et illi quidem ut ſtercora hæc habent, ad noſtram, credo, damnationem, qui ad marturinam veſtem anhelamus, quaſi ad ſummam beatitudinem. Itaque pro laneis indumentis, quas nos appellamus faldones, illi offerunt tam pretioſos martures.* Vide AElianum de Animal. lib. XVII. cap. 17. *Lindenbr.*

t *In pannulos defluxerit defruſtata*] Meliorum codd. hæc lectio eſt. Gloſſar. *Conciſus, fruſtatus.* Ammian. lib. XX. *Defruſtandæ Meſopotamiæ opitulari.* Sidonius Apoll. lib. IX. Epiſt. 9. *Maxima ex magnis capita defruſtans.* Reſtituimus jam olim eodem modo locum L. Flori lib. 2. pag. 37. *Punicæ prædæ omnibus promontoriis inſuliſque fruſtarentur & fluitarent.* Perperam enim hactenus, antequam Gallicana Editio prodiit, *fruſtrarentur* lectum eſt. *Lindenbr.*

v *Galeris incurvis capita tegunt.*] Hieronymus in Epitaphio Nepotiani tiaras vocat. Poſtquàm enim Romanos ab Hunnis vinci & fugari memoravit, ſubjicit: *Nec amputamus cauſas morbi, ut morbus pariter auferatur: ſtatimque cernamus ſagittas pilis, tiaras galeis, caballos equis cedere.* Valeſ.

x *Vetant incedere greſſibus liberis.*] Hinc ἄποδες & ἀκροσφαλεῖς Hunni dicuntur ab antiquo Scriptore apud Suidam: ὁ δὲ ἐκέλευσε χωρεῖν ἐπὶ τοὺς ἄποδας καὶ ἀκροσφαλεῖς Οὔννους. ἄνευ γὰρ ἵππων οὐ ῥᾳδίως ἂν Οὖννος τὴν γῆν πατήσειε. *Ille verò juſſit ut contra truncos & in inceſſu titubantes Hunnos procederent. Neque enim Hunnus abſque jumento facilè ambulaverit.* [Itaque meritò indignatur Hieronymus in Epitaphio Nepotiani: *Proh pudor! fugit Rom. exercitus, victor orbis & dominus. Ab his vincitur, hos pavet, horum terretur adſpectu, qui ingredi non valent, qui ſi terram tetigerint, ſe mortuos arbitrantur.* Adde Zoſimum pag. 747. Quod ſuprà Hieronymus ait, *Romanum exercitum Hunnos pavere, & horum terreri adſpectu*; idem Jordanes de rebus Geticis affirmat: *Quos bello forſitan minimè ſuperabant, vultus ſui terrore nimium pavorem ingerentes*

sunt pugnas: verùm [y] [z] equis propè affixi duris quidem, sed deformibus, & muliebriter iisdem nonnumquam insidentes, funguntur muneribus consuetis. [a] Ex ipsis quivis in hac natione pernox & perdius emit & vendit, cibúmque sumit & potum, & inclinatus cervici angustæ jumenti, in altum soporem adusque varietatem effunditur somniorum. Et deliberatione super rebus proposita seriis, hoc habitu omnes in commune consultant. Aguntur autem nulla severitate regali, sed tumultuario Optimatum ductu contenti, perrumpunt quidquid inciderit. Et pugnant nonnumquam lacessiti, sed ineuntes prœlia cuneatim variis vocibus sonantibus torvum. Utque ad pernicitatem sunt leves & repentini; ita [b] subitò [c] de industria dispersi [5] vigescunt, & [d] incomposita acie cum cæde vasta discurrunt: nec invadentes vallum, nec castra inimica pilantes præ nimia [e] [f] rapiditate cernuntur. Eóque omnium acerrimos facilè dixeris bellatores, quod [g] procul [h] missilibus telis, acutis ossibus pro spicu-

5 *Ms.* jugescunt.

fugabant. Addit fuisse eos deformes, nigros, staturâ breves, parvis oculis & torvis, simis naribus, & ob sectas ferro genas imberbes. Unde ab Ammiano bestiis comparantur bipedibus, & *pandi* omnes ac *prodigiosæ & insuavis* formæ fuisse dicuntur. Calcei sine formulis rectè convenienterque fieri non possunt. At Hunnorum calcei informes erant, ac ipsorum pedibus minimè conveniebant, utpote formulis nullis aptati, quas sutores vel Cordubanarii nostri vulgò *formas* hodieque vocitant *des formes*. Quare Hunni malè calciati, liberè & facilè ingredi non valebant: atque si terram tetigissent, actum de se arbitrabantur: quippe qui pedibus hostem insequentem effugere, ac mortem evadere se non posse intelligerent.] *Vales.*

y *Equis propè affixi duris quidem, sed deformibus & muliebriter iisdem nonnumquam insidentes*] Verissima hæc sunt: atque eo modo Gubazen Lazorum Regem equo insedisse, cùm à Johanne Byzantio pugione * vulneratus ad terram prosterneretur, * Agathias lib. III scribit. ἐτύγχανε γὰρ (inquit) ἐναλλὰγδην ἔχων τὼ πόδε ὑπὲρ τὸ αὐχένα τοῦ ἵππου. Quem gestum etiamnunc in rusticis persæpe videmus. Ergo *muliebriter equo insidere*, est κατὰ πλευρὰν τὼ πόδε ἔχειν, ἢ ἐναλλὰγδην: cui contrarium περιβάδην. Achill. Tatius de amorib. Clitophontis & Leucip. lib. I. ἡ παρθένος μέσοις ἐπικάθητο τοῖς νώτοις τοῦ βοὸς, οὐ περιβάδην, ἀλλὰ κατὰ πλευρὰν, ἄμφω συμβᾶσα τὼ πόδε, τῇ λαιᾷ τοῦ κέρως ἐχομένη, ὥσπερ ἡνίοχος χαλινοῦ. Quod & ipsum in nummis antiquis apud Anton. Augustinum Episc. Ilerd. apparet lib. III. pag. 85. *Lindenbr.*

z *Equis prope adfixi.*] Sic Claudianus in libro primo in Rufinum de Hunnis:

Nec plus nubigenas duplex natura biformes
Cognatis aptavit equis. Vales.

a *In ipsis quivis.*] In codice Regio, [& Colbert.] * ac Tolos. * & Augustana Editione legitur: *Et ipsi quivis, &c.* Unde adducor ut credam sic à Marcellino scriptum fuisse. *Ex ipsis* (supple *equis*) *quivis in hac natione pernox & perdius emit & vendit, &c.* Idem.

b *Subito de industria dispersi vigescunt.*] Hic prælandi mos erat Hunnorum, ut Claudianus quoque canit lib. 2. in Rufinum:

--- *acerrima nullo*
Ordine mobilitas, insperatique recursus:

& Agathias in lib. I. de Narsete, qui à Francorum copiis premebatur: βαρβαρικήν τινα στρατηγίαν καὶ μᾶλλον τοῖς Οὔννοις μεμελετημένην ἐμηχανᾶτο. ἐκέλευε γὰρ τοὺς ἀμφ' αὐτὸν στρέψαντας τὰ νῶτα ἐς τὰ ὀπίσω ἀναχωρεῖν, &c. *Narses barbarum quoddam & Hunnis magis usitatum strategema excogitavit. Suos enim terga vertere jussit, &c.* Idem in fine libri V. Hunnos cùm fugiunt, infestiores magísque timendos esse scribit, quippe qui aversi sequentem hostem sagittis incessant. Et his artibus Hunni Gothis superiores evasere. Partim enim circumequitando, partim excurrendo & opportunè retrocedendo, jaculantes ex equis maximam Gothorum cædem fecere, teste Zosimo, pag. 747. Ceterùm hîc emendavi *vigescunt* ex codice Regio & Valentino, [ac Colbert.] *Idem.*

c *De industria dispersi lugescunt*] Ms. *dispersi jugescunt.* neutrum placet. * Loisell. legit *vigescunt*, id est, vigorem & animos capiunt. * *Lindenbr.*

d *Et imposita acie*] Scribendum puto, *& incomposita acie.* Vales.

e *Parte decernuntur*] *Io. parte cernuntur.* Lindenbr.

f *Parte decernuntur.*] In codice Regio [& Colbert.] * Tolos. & Vatic. * legitur, *parit decernuntur.* Unde sic corrigendum arbitror: *Nec invadentes vallum, nec castra inimica pilantes præ nimia rapiditate cernuntur.* Vales.

g *Procul missilibus telis.*] Procopius in principio libri 2 Gotth. ait Hunnos esse ἱπποτοξότας ἀρίστους, id est optimos ex equo sagittarios, & inter equitandum peritissimè jaculari. Gothos contrà pedites jaculari scribit in lib. I. Gotth. Equites enim Gothorum hastâ dumtaxat & gladio utuntur: quo fit ut ab Hunnis longè superentur. *Vales.*

h * *Missilibus telis acutis ossibus arte mira coagmentatis*] Id usitatum omnibus Germanis fuit, ut ait Tacitus de

lorum acumine arte mira coagmentatis, [i] sed distinctis: comminus ferro [k] sine sui respectu confligunt, [l] hostesque dum mucronum noxias observant, [m] contortis laciniis illigant, ut laqueatis resistentium membris [n] equitandi vel gravandi adimant facultatem. Nemo apud eos arat, nec stivam aliquando contingit. Omnes enim sine sedibus fixis, absque lare vel lege aut ritu stabili dispalantur, semper fugientium similes, [o] cum carpentis in quibus habitant: ubi conjuges [6] [p] tætra illis vestimenta contexunt, & coëunt cum maritis, & pariunt, & adusque pubertatem nutriunt pueros. Nullúsque apud eos interrogatus, respondere unde oritur potest, alibi conceptus, natúsque procul, & longiùs educatus. Per indutias infidi, inconstantes, [q] ad omnem auram incidentis spei novæ perquàm mobiles, totum furori incitatissimo tribuentes. Inconsultorum animalium ritu, quid honestum inhonestúmve sit penitus ignorantes: flexiloqui & obscuri, nullius religionis vel superstitionis reverentiâ aliquando districti: auri cupidine immensa flagrantes: adeo permutabiles, & irasci faciles, ut eodem aliquoties die à sociis nullo irritante sæpe descíscant, itidémque propitientur nemine leniente. Hoc expeditum indomitúmque hominum genus, externa prædandi aviditate flagrans immani, per rapinas finiti-

6 *Al.* conjuges ex villis vest.

Moribus German. *Sola in sagittis spes, quas inopiâ ferri ossibus asperant.* * Lindenbr.

i *Sed distinctis.*] Ita Mariangelus Accursius edidit: sed in exemplari [Colbert.] * & Tolos. * ac Regio scriptum inveni, *sed distint......* Vales.

k *Sine vi respectu con......*] Apparet scribendum esse, *sine sui respectu confligunt:* quemadmodum loqui solet Marcellinus cùm alibi, tum in lib. XXIX. Idem.

l *Hostesque dum mucronum noxias observant, contortis laciniis illigant.*] Ars hæc bellandi Scythiæ populis usitata, ut ex Herodoto, Pausania, aliisque Scriptoribus constat. * Val. Flaccus Argon. lib. 6. pag. 144.

Doctus & Anchates patulo vaga vincula gyro
Spargere, & extremas laqueis adducere turmas.

Lips. notat in Analect. ad milit. pag. 284. 4 De Alanis Egesippus lib. V. cap. 50. *Laqueos jacere atque hostem innectere, ars Alanis bellandique mos est.* Vide Joseph. Belli Jud. lib. 7. *Lindenbr.*

m *Contortis laciniis illigant.*] Hunnis id familiare fuisse docet Sozomenus in lib. VII. cap. 25. ubi de Theotimo Tomorum in Scythia Episcopo loquitur: quem Hunnus quidam opulentum ratus, cùm illaqueare vellet, manum quâ laqueum conjecerat, arescere sensit. Sed & Scytharum reliquæ gentes eo astu in prœliis utebantur. De Jaxamatis quidem id refert Mela in fine lib. I. de Auchatis Valerius Flaccus in 6.

Doctus & Auchates patulo vaga vincula gyro
Spargere, & extremas laqueis abducere turmas.

De Parthis etiam, qui à Scythis originem ducunt, vetus Auctor apud Suidam in σειραῖς. Omitto Alanos, de quibus idem tradit Josephus & Hegesippus. [Sed & Pausanias in Atticis scribit, Sarmatas idem factitâsse: & Jaxamatarum ostio Tanaïs proximorum feminas ex equis pugnare scribit Mela libri I. capite ult. & *quos laqueis interceperunt hostes, trahendo conficere.*] Vales.

n *Equitandi vel gravandi.*] Sic edidit primus Hadrianus; qui quum in præfatione se defendat idque auctoritate codicis Colbertini, hactenus sequor, quum alioquin & τὸ *gradiendi* satis locum suum tueatur, sed vincat veritas antiqui calami. *Gron.*

o * *Cum carpentis in quibus habitant.*] Tertullianus adversus Marcionem libri I. capite I. *Gentes* (inquit) *ferocissimæ inhabitant* (*Pontum*) *si tamen habitatur in plaustro. Sedes incerta, vita cruda, libido promiscua, & plurimum nuda. Etiam quum abscondunt, suspensis de jugo pharetris indicibus, ne temere quis intercedat.* * Lindenbr.

p *Tætra villis vestimenta.*] Claudianus in Rufinum lib. I. de Hunnis:

--- *tristes habitus, obscenaque visu Corpora.*

Atri scilicet coloris vestibus Hunni erant amicti. Unde & Marcellinus in superiore pagina obsoleti coloris tunicam eisdem tribuit. Pæne monere omiseram in Regio codice legi, *tetra illis vestimenta*, quod magis placet: * & in Tolos. ac Vatic. codicibus legitur: [in Colb. *terra.*] Vales.

q *Ad omnem auram incidentes.*] Scribendum omnino est, *ad omnem auram incidentis spei novæ perquàm mobiles:* quod quidem Marcellinus noster imitatus videtur ex Livio, qui in lib. XXIX. dicit, *mercede parari auxilia ex Afris, gente ad omnem auram spei mobili atque infida.* Idem.

morum grassatum & cædes, adusque [7] [r] Alanos pervenit, [s] [t] veteres Massagetas: qui unde sint, vel quas incolant terras, (quoniam huc res prolapsa est) consentaneum est demonstrare, geographica perplexitate monstrata, [v] quæ diu multa luda .... & varia, tandem reperit veritatis interna...*..* ...ad.. [x] Hister advenarum magnitudine fluenti Sauromatas prætermeat adusque amnem Tanaïm pertinentes, qui Asiam terminat ab Europa. [y] Hoc transito, in immensum extentas Scythiæ solitudines [z] Alani inhabitant, ex montium appellatione cognominati, paullatimque nationes conterminas crebritate victoriarum attritas ad gentilitatem sui vocabuli traxerunt ut Persæ. Inter hos Neuri mediterranea incolunt loca, vicini verticibus celsis, quos præruptos gelúque torquentes aquilones adstringunt. [a] Post quos [b] Budini sunt, &

7 *Ms.* Adalam.

r *Adusque Achaiam pervenit.*] Longè aliter in Mss. codicibus Regio, Flor. ac Valentino, * Tolos. Vatic. * [& Colbert.] legitur, *adusque Adalam*: quod cùm Accursius minimè intelligeret, audacter emendavit *adusque Achaïam*, contra Historiæ fidem. Neque enim Hunni iis quidem temporibus adusque Achaïam penetrasse dicuntur. Sed procul dubio emendandum est, *adusque Alaniam pervenit*: quod confirmatur ex cap 3. ubi Marcellinus noster institutam Historiæ seriem repetens, sic ait: *Igitur Hunni pervasis Alanorum regionibus, &c.* Adde, quòd nisi ita legatur, sequentia cum antecedentibus minimè cohærebunt. Sequitur enim digressio & παρέκβασις de Alanis; ut satis appareat sermonem de illis priùs habitum fuisse. Postremò Jordanes in Geticis ait, ab Hunnis superatos esse Alanos: quod ex Marcellino, ut pleraque de Hunnis ibi relata, mutuatus est. Annon enim ex hoc Marcellini nostri loco illa Jordanis exscripta sunt? *Quod genus expeditissimum, & multarum gentium grassatorem Getæ, ut viderunt, expavescunt.* Vales.

s *Restant Massagetæ.*] Vide Strabon. lib. XI. Dionys. Alex. pag. 98. *Lindenbr.*

t *Restant Massagetæ.*] Sic Mariangelus Accursius edidit. Ego verò cùm in codice Regio, * Tolos. * [& Colb.] scriptum invenerim, *Res Massagetæ*, in suspicionem hanc adductus sum, ut truncatum ac mutilum hunc esse locum existimarem, atque hoc ferè modo esse supplendum, *adusque Alanos pervenit, veteres Massagetas: qui unde sint, &c.* Quæ conjectura non mediocriter confirmatur ex lib. XXIII. ubi dicit Marcellinus, *& Massagetas quos Alanos nunc appellamus, &c.* Vales.

v *Quæ diu multa luda ... & varia.*] Siquidem ita est clare in libris antiquis, sive per confusionem trium linearum III. exstitit in editionibus *lu*, quum deberet inde colligi τὸ *in*; certe alterutrorum aberrationem existimans, non ambigo quin scripserit Ammianus, *quæ diu multa indago & varia.* Gron.

x *Hister advenarum.*] Hic locus sic commodè suppleri potest: *Hister advenarum auctus magnitudine fluentorum, &c.* quemadmodum loquitur Marcellinus in lib. XV. de Rhodano, & in fine libri XVIII. ut notavi ad hunc locum suprà. *Valesius.* Potest certe. Sed unde colligetur illa manus Ammiani? quum τὸ *auctus* sine ullo veteris libri indicio immittatur, ubi nullus est in Mss. hiatus. Lenius certe erit in antecessum, dum clariora producantur, adjuvare ita. *Fluminum adauctus* vel *adolescens Hister advenarum magnitudine fluenti.* Vides nihil a me mutari. Literæ *ad* ostentant prorsus vocem *adauctus*, vel *adolescens*. Genitivus *advenarum* cogit credere præcessisse substantivum vel *fluminum* vel *fluviorum* vel *amnium*, vel *aquarum*, ut lib. XXIII. *Per supercilia riparum fluvialium, aquis adolescentibus undique convenis.* Gron.

y *Hoc transito.*] Supple *Histro.* Alani enim supra Histrum incolebant, Europææ Sarmatiæ populi. ut præter Dionysium Characenum tradit Plinius in lib. 4. Orosius in 1. & Tzetzes in Lycophronem. Sed Procopius in lib. 4. Gotth. Alanos regionem illam quæ à Caucaso ad Caspias partas extenditur, incolere scribit. Ptolemæus verò Alanos Asiaticos ab Europæis Alanis distinguit, contra quàm Marcellinus. Nam Europæos Alaunos vocat à montibus Alanis ita dictos: Asiaticos verò Alaunos Scythas ab Alanis montibus cognominatos in Scythia cis Imaum montem collocat. *Vales.*

z *Alani inhabitant, ex montium appellatione cognominati.*] Eustathius in Dionys. Ὅτι Ἀλανὸς ὄρος Σαρματίας, ἀφ' οὗ τὸ ἔθνος οἱ Ἀλανοὶ ἔοικεν ὀνομάζεσθαι. * Ineptit Isidorus, dum à Lano fluvio Alanos dictos putat, Origin. libro 9. capite 2. * *Lindenbr.*

a *Post quos Vidini sunt.*] Herodotus *Budinos* vocat: item Pompon. Mela lib. I. cap. 20. Plinius lib. IV. cap. 12. *Idem.*

[b *Post quos Vidini sunt, & Geloni.*] In Ms. Colbert. legitur *Nidini*, quod nomen cùm non intelligerent Critici, in *Vidini* mutavere. *Vidini* autem seu *Bidini* positum pro *Budini*: quam gentem Geographi in eo tractu collocaverunt. *Budinos* Gelonis proximos facit Pomponius Mela in libri I. capite ultimo, de quibus & Plinius. *Neuros* idem Pomponius in Scythia Europæa collocat: qui in Ammiani codice Colbertino *Nervi* vocantur: qua

[c] Geloni perquam feri, qui detractis peremptorum hostium cutibus indumenta sibi, equisque tegmina conficiunt, [d] bellatrix gens. Gelonis [e] Agathyrsi conlimitant, interstincti colore cæruleo corpora simul & crines: & humiles quidem minutis atque raris, nobiles verò latis, fucatis & densioribus notis. Post hos [f] [g] Melanchlænas & Anthropophagos palari accepimus per diversa, humanis corporibus victitantes: quibus ob hæc alimenta nefanda desertis, finitimi omnes longa petiere terrarum. Ideóque plaga omnis Orienti æstivo objecta, usquedum venitur ad Seras, inhabitabilis [8] mansit. Parte alia prope Amazonum sedes Alani sunt Orienti adclines, diffusi [h] per populosas gentes & amplas, Asiaticos vergentes in tractus, quas dilatari adusque Gangen accepi fluvium, intersecantem terras Indorum, maréque inundantem australe. Ibi partiti per utramque mundi plagam Alani (quorum gentes varias nunc recensere non refert) licèt dirempti spatiis longis, per pagos, ut Nomades, vagantur immensos: ævi tamen progressu ad unum concessere vocabulum, & summatim omnes Alani cognominantur * [i] mores & media & efferatam vivendi, sed jam immaturam. * Nec enim ulla sunt illisce tuguria, aut versandi vomeris cura: sed carne & copia victitant lactis, plaustris supersidentes, quæ operimentis curvatis corticum per solitudines conferunt sine fine

8 *Ms.* transit.

---

ratione hoc nomen in ceteris nostri Historici codicibus scriptum esse non dubito. Certè *Nidini* & *Nervi* in codice Valentino legi etiam testatur P. Pithœus ad oram Ammiani sui.] *Hadrianus Valesius.* Utique etiam editio Augustana habet *Nervi.* Gron.

c *Geloni perquàm feri, qui detractis peremptor.*] Pomp. Mela lib. 2. cap. 1. *Geloni hostium cutibus equos seque velant: illos, reliqui corporis; se, capitum.* Lindenbr.

d *Bellatrix gens.*] Hæc verba desunt in codice Regio, * & Tolos. * In Vaticano autem codice [& Colbert.] locus sic legitur, *equisque tegmina conficiunt bellatur gen. Gelonis, &c.* ut fortassis ita scribendum sit, *equisque tegmina conficiunt bellatoriis*: quemadmodum in lib. 23. sub initium jumenta bellatoria dixit Marcellinus. Solinus verò in cap. xx. ex quo hæc transscripta sunt, sic habet: *Geloni ad hos proximant: de hostium cutibus & sibi indumenta faciunt, & equis suis tegmina.* Valesius. Quæ sodes illa citationis species? An jumenta bellatoria jubeor quærere in principio libri XXIII. quæ in hoc ipso capite infra sequuntur? Ut hinc pateat adjectivum istud obvenisse animo Valesii ex vicinia & progressu lectionis, non quod solida meditatio illud subjecerit. Et memini similia jam superius observata. Quin tu juste considerans lectionem veterum codicum (nam & Vaticanus *bellaturgè*) lege, *equisque tegmina conficiunt bellaturis. Eis Gelonis.* Tum enim significat potissimum ista tegmina sumi, quum in bellum sunt exituri, non semper. *Gron.*

e *Agathyrsi collimitant interstincti colore purpureo corp.*] Plin. lib. IV. cap. 12. *Cæruleo capillo Agathyrsi.* Pomp. Mela lib. 2. cap. 1. *Agathyrsi ora artusque pingunt: ut quique majoribus præstant, ita magis vel minus: ceterum iisdem omnes notis, & sic ut ablui nequeant.* Festus Avienus in Orbis terræ descript.

Dira Melanchlæni gens circumfusa vagatur,
Proxima Neurorum regio est, celeresque Geloni,
Præcinctique sagus semper pictis Agathyrsi. Lindenbr.

f *Melanchlænas*] Pomp. Mela lib. 2. *Melanchlænis atra vestis, & ex eo nomen.* Dio Chrysost. in Borysthen. pag. 439. χρῶνται δὲ τῇ ἄλλῃ ἐσθῆτι μελαίνῃ ὡς τὸ πολὺ, ἀπὸ γένους τινὸς Σκυθῶν τῶν Μελαγχλαίνων, ὡς ἐμοὶ δοκοῦσι, κατὰ τοῦτο ὀνομασθέντων ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Idem.

g *Melanchlænas*] Is. Vossius ad Melam pag. 113. ait veterem lectionem esse *Melanchinas*, unde censet Ammianum videri appellasse *Melanchitonas*, vel *Melanchimos.* Sed & in præcedentibus legebat Salmasius ad Solinum p. 189. *latius fucatis*, quod utique meretur cognosci & considerari. *Gron.*

h *Per populos ac gentes amplas.*] Hoc in loco facilè mihi assensuros lectores existimo. Nam cùm in Editione Augustana & in codice Regio, * Tolos. * [& Colbert.] scriptum esse vidissem, *per populos. Has gentes & amplas, &c.* emendavi absque ulla mutatione, *diffusi per populosas gentes & amplas.* Vales.

i *Mores & media & efferatam.*] Non absurdè fortasse hic locus sic supplebitur, *ob mores eosdem & feritatem vivendi similem & armaturam.* Ita ferè in lib. XVII. dixerat Marcellinus, *Sarmatas & Quados, vicinitate & similitudine morum armaturæque concordes.* Quod Græci eleganter dicerent, ὁμοεργί τι καὶ ὁμοιότροποι καὶ ὁμόσκευοι. Sic enim Thucydides in fine lib. 2. de Getis loquitur, & in

diſtentes. Cúmque ad graminea venerint, in orbiculatam figuram [k][l] locatis [9] ſarracis ferino ritu veſcuntur: abſumptíſque pabulis, velut carpentis civitates impoſitas vehunt, maréſque ſuprà cum feminis coëunt, & naſcuntur in his & [1] educantur infantes: & habitacula ſunt hæc illis perpetua; & quocumque ierint, illic genuinum exiſtimant larem. Armenta præ ſe agentes cum gregibus paſcunt: maximéque equini pecoris eſt eis ſollicitior cura. Ibi campi ſemper herbeſcunt, interſitis pomiferis locis: atque ideo tranſeuntes quolibet, nec alimentis nec pabulis indigent: quod efficit humectum ſolum & crebri fluminum prætermeantium curſus. Omnis igitur ætas & ſexus imbellis circa vehicula ipſa verſatur, muniíſque diſtringitur mollibus: juventus verò equitandi uſu à prima pueritia coaleſcens, incedere pedibus exiſtimat vile: & omnes [2] multiplici diſciplina prudentes ſunt bellatores. Unde etiam [m] Perſæ, qui ſunt [n] originitus Scythæ, pugnandi ſunt peritiſſimi. Proceri autem Alani pæne ſunt omnes & pulchri, crinibus mediocriter flavis, oculorum temperata torvitate terribiles, & armorum levitate veloces, [o] Hunníſque per omnia ſuppares, verùm victu mitiores & cultu: [p][q][3] latrocinando & venando aduſque Mæotica ſtagna & Cimmerium Boſporon, itidémque Armenios diſcurrentes & Mediam. Utque hominibus quietis & placidis otium eſt voluptabile; ita illos pericula juvant & bella. [r] Judicatur ibi beatus, qui in prœlio profuderit

9 *Mſ.* ſarraclis. 1 *Mſ.* educantur. 2 *Mſ.* multipliciplena. 3 *Al.* la . . . ando.

---

lib. 3. itémque Dio in fine lib. 54. *Valeſius.* Sed Iſ. Voſſius ad Melam, quum hæc verba in veteribus libris ſic concepta legeret, *& efferatam vivendis etiam immatarum*, legebat *mores e Media; at efferata vivendi ſecta immutarunt*, ut prodidit ad Melam pag. 238. & ibidem explicat. *Gron.*

k *Locatis ſarracis*] Gloſſar. *Sarraca ἅμαξα.* Siſenna apud Nonium: *Impedimenta collocant omnia, conſtruunt carros, & ſarraca crebra diſponunt.* Quintil lib. VIII. cap. 3. Curius Fortunat. lib. 3. Sidon. Apoll. lib. IV. Epiſt. 18. *Lindenbr.*

l *Locatis ſarracis.*] In Editione Auguſtana legitur *ſarriculis*: in Mſſ. [Colbert.] * & Toloſ. Vatic. * & Flor. *ſarraclis*: in Valentino autem codice *ſarraculis*, teſte Ant. Loiſello. Poſtremò in exemplari Regio ſcriptum inveni *carrucis*: quam ſcripturam omnium deterrimam eſſe exiſtimo. *Valeſ.*

m *Perſæ, qui ſunt originitus Scythæ.*] Perſas poſuit pro Parthis. Nam de Parthis quidem id Scriptores antiqui docent, eos originem ex Scythis ducere. Sic Trogus Pompeius in lib. 2. & 41. & ex illo Jordanes in Geticis. Sic Q. Curtius in lib. 6. & Stephanus Byzantius, & Arrianus in Parthicis, qui imperante apud AEgyptios Seſoſtri, apud Scythas autem Iandyſo, Scythas in eam regionem quæ Parthia dicitur, migraſſe memorat. Arriani verba referuntur in Bibliotheca Photii. Auctor quoque Chronici Alexandrini Scytharum juventutem ait à Seſoſtri in Parthiam eſſe tranſlatam. Ex quibus liquidò apparet, Marcellinum Perſas pro Parthis perperam dixiſſe. Eâdem licentiâ Tertullianus in libro de Pallio dixit: *Scythæ exuberant Perſas.* Idem tamen caſtigatiùs loquitur in libro de Anima: *Dum aborigines occupant terras, ut Scythæ Particas.* Valeſ.

n *Originitus*] Sic *nativitus* apud Tertull. de Anim. cap. 12. *Lindenbr.*

o *Hunnis per omnia ſuppares.*] Et hunc locum Jordanes imitatus eſt in Geticis, cùm ait: *Alanos quoque pugnâ ſibi pares, ſed humanitatis victu formâque diſſimiles, frequenti certamine fatigantes ſubjugavere.* Valeſ.

p *La . . . . cinando & venando*] Suppleri percommodè poteſt hoc modo, *latrocinando & venando.* Lindenbr.

q *Latrocinando & venando*] Ut quidem ſupplendum eſſe vidit primus ac monuit Bongarſius ad Juſtini librum ſecundum, quum in prioribus editis eſſet hiatus. Cæterum non intelligo, qua auctoritate modo Pariſini ediderint *Boſporum*, quum & Henrici Valeſii, & Lindebrogii, & Auguſtana editiones habeant *Boſphoron*, quod rite correctum revocavi. Sed & paulo ante video in Auguſtana legi, *ſic crinibus mediocriter flavis.* Modo igitur conſtet ratio viris doctis, qui voculam primam ejecerunt; quod ipſe non paterer, ſi legeretur in Mſſ. *Gron.*

r *Judicatur ibi beatus*] Eadem opinio Maſſagetis. Strabo lib. XI. Θάνατον νομίζεσθαι παρ' αὐτοῖς ἄριστον, ὅταν

animam:

animam: senescentes enim & fortuitis mortibus mundo digressos, ut degeneres & ignavos conviciis atrocibus insectantur: nec quidquam est quod elatiùs jactent, quàm homine quolibet occiso: próque exuviis gloriosis, interfectorum avulsis capitibus detractas pelles pro phaleris jumentis accommodant bellatoriis. Nec templum apud eos visitur, aut delubrum, [f] ne tugurium quidem culmo tectum cerni usquam potest: sed [t] [v] gladius barbarico ritu humi figitur nudus, eúmque ut Martem, regionum [x] quas [4] circumcircant præsulem verecundiùs colunt. [y] Futura miro præsagiunt modo: nam rectiores virgas

4 *Mſ.* circumcircunt.

γηράσαντες καταχοπῶσι μετὰ τῶν προβατείων κρεῶν, καὶ ἀναμὶξ βρωθῶσι: τοὺς δὲ νόσῳ θανόντας ῥίπτουσιν, ὡς ἀσεβεῖς καὶ ἀξίους ὑπὸ θηρίων βεβρῶσθαι. * Tertull. adverſ. Marc. lib. 1. cap. 1. de Ponti circumcolis: *Parentum cadavera cum pecudibus cæſa, convivio convorant.* * Lindenbr.

f *Ne tugurium quidem*] Ita reſtitui ex editione Henrici, Lindebrogii, Auguſtanæ, quum temere, ut opinor, nuper dederint Pariſini *nec tug.* Gron.

t *Gladius barbarico ritu humi figitur nudus, eumque ut Martem*] Ab origine rerum veteres pro Diis immortalibus haſtas coluere, inquit Juſtin. lib. XLIII. Hinc non Alanis tantùm, ſed Scythis in univerſum uſu receptum fuit; enſes loco numinis venerari. Pomp. Mela lib. 2. capite. 1. *Mars omnium Deus, ei pro ſimulacris enſes & tentoria dedicant; homineſque victimis feriunt.* Solinus cap. 20. *Populis iſtis Deus Mars eſt, pro ſimulacris enſes colunt.* De hoc enſe notanda quæ Priſcus Sophiſta in Eclog. legation. refert pag. 50. Ἐστάθη δὲ οὖν εἰς μακρὰν τῆς παρούσης αὐτῷ δυνάμεως αὔξησιν συμβαίνειν, καὶ τοῦτο τὸν θεὸν τὸ τοῦ Ἄρεος ἀναφλήναντος ξίφους. ὅπερ ὂν ἱερὸν καὶ παρὰ τῶν Σκυθικῶν βασιλέων τετιμημένον, οἷα δὴ τῷ ἐφόρῳ τῶν πολέμων ἀνακείμενον, ἐν τοῖς πάλαι ἀφανισθῆναι χρόνοις, εἶτα διὰ βοὸς εὑρεθῆναι. Quem locum Priſci etiam Jordanes laudat in Hiſtoria Gothica: --*Gladius Martis inventus ſacer apud Scytharum Reges ſemper habitus: quem Priſcus Hiſtoricus tali refert occaſione detectum: Quum paſtor, inquiens, quidam gregis unam buculam conſpiceret claudicantem, nec cauſam tanti vulneris inveniret, ſollicitus veſtigia cruoris inſequitur, tandemque venit ad gladium, quem depaſcens herbas bucula incaute calcaverat, effoſſumque protinus ad Attilam defert.* Ceterùm de Scythico hoc Deo vide Herodot. lib. IV. Arnob. adverſ. Gent. lib. VI. & quæ ad Ammian. notata lib. XVII. *Lindenbr.*

[v *Gladius b. r. humi figitur nudus: eumque ut Martem regionum ſuarum præſulem verecundius colunt.*] Quod Ammianus heic de Alanis dicit, idem Jordanes in Geticis Scythis omnibus, atque Hunnis tribuit, *quibus per omnia ſuppares* fuiſſe Alanos Ammianus deſertè teſtatur. De gladio Martis humi defixo, qui ſacer apud Scytharum Reges habebatur, à paſtore reperto, & ad Attilam Hunnorum Regem delato, verba Jordanis Priſcum Hiſtoricum ſecuti talia ſunt: *Addebat ei tamen confidentiam gladius Martis inventus, ſacer apud Scytharum Reges ſemper habitus: quem Priſcus Hiſtoricus tali refert occaſione detectum. Cùm paſtor quidam gregis unam buculam conſpiceret claudicantem, nec cauſam tanti vulneris inveniret, ſollicitus veſtigia cruoris inſequitur, tandemque venit ad gladium, quem depaſcens herbas bucula incautè calcaverat, effoſſumque protinus ad Attilam defert. Quo ille munere gratulatus, ut erat magnanimus, arbitratur ſe totius mundi Principem conſtitutum, & per Martis gladium poteſtatem ſibi conceſſam eſſe bellorum.* Hæc à Priſco Sophiſtâ, Theodoſii Junioris Aug. æquali, Byzantinæ Hiſtoriæ Scriptore diligentiſſimo, Jordanes accepit: ex quo judicari facilè poteſt quanti facienda ſint, maximè cùm Ammiani noſtri auctoritate confirmentur.] *Valeſ.*

x *Quas circumcircant.*] De hac lectione loquitur Hadrianus Valeſius in præfatione. Sed debuit ſcire & fateri diu ante Colbertinum ipſi inſpectum ſic legendum juſſiſſe ex Vaticano codice If. Voſſium in notis ad Melam pag. 114. quum jam & ex Florentino produxiſſet veſtigia ejus Lindebrogius. Quod autem mox editur *quid portendatur*, noſſe oportet ab Henrico editum *portenditur*, ab Lindenbrogio *portendetur*, in Auguſtana *portetur*, idque eſſe & in Vaticano libro diſco ex manu paterna, quæ & ex Barthio lib. 11. Adverſar. cap. 12. annotavit idem probante & teſtante de codice Opſopæi, & opinor veruni. *Gron.*

y *Futura miro præſagiunt modo: nam rectiores virgas*] * Scholiaſt. Nicandri in Theriacis pag. 40. ad illum verſum: Καὶ μυρίκης λάζοιο νέον. μάγοι καὶ Σκύθαι μυρικίνῳ μαντεύονται ξύλῳ· καὶ γὰρ ἐν πολλοῖς τόποις ῥάβδοις μαντεύονται. Cyrill. Alex. in Oſeam cap. 44. pag. 142. ῥαβδομαντεία· δύο γὰρ ἱστάντες. * Scytharum hanc divinationem ita deſcribit Herodotus lib. IV. pag. 177. Μάντιες δὲ Σκυθέων εἰσὶ πολλοί· οἳ μαντεύονται ῥάβδοισι ἰτεΐνῃσι πολλῇσι ὧδε· ἐπεὰν φακέλους ῥάβδων μεγάλους ἐνείκωνται, θέντες χαμαὶ, διεξελίσσουσι αὐτοὺς, καὶ ἐπὶ μίαν ἑκάστην ῥάβδον τιθέντες, θεσπίζουσι· ἅμα τε λέγοντες ταῦτα, συνειλέουσι τὰς ῥάβδους ὀπίσω, καὶ αὖτις κατὰ μίαν συντιθεῖσι. αὕτη μέν τοι ἡ μαντικὴ πατρωΐη σφι ἐστί. Qualis ferè etiam Germanorum fuit, ut * M. Adamus ſcribit, Hiſtor. Eccleſ. cap VI. *Auſpicia & ſortes quàm maximè obſervabant. Sortium conſuetudo ſimplex erat: virgam frugiferæ arbori deciſam in ſurculos amputabant, eoſque notis quibuſdam diſcretos ſuper candidam veſtem temere ac fortuito ſpargebant. Mox ſi publica fuit conſultatio, Sacerdos populi; ſi privata, ipſe paterfamilias precatur Deos, cælumque ſuſpiciens ter ſingulos tollit, ſublatos ſecundùm impreſſam ante notam interpretatus eſt.* Vide Cæſar. de Bell. Gall. lib. 1. & Tacit. de Morib. * *Lindenbr.*

vimineas colligentes, eásque cum incantamentis quibusdam secretis præstituto tempore discernentes, apertè quid portendatur norunt. Servitus quid sit ignorabant, omnes generoso semine procreati: Judicésque etiam nunc eligunt, diuturno bellandi usu spectatos. Sed ad reliqua textus propositi revertamur.

CAP. III. Igitur Hunni pervasis Alanorum regionibus, quos Greuthungis confines Tanaïtas consuetudo nominavit, interfectísque multis & spoliatis, reliquos sibi concordandi fide pacta junxerunt: eísque adjunctis, confidentiùs [z] Ermenrichi latè patentes & uberes pagos repentino impetu perruperunt, bellicosissimi Regis, & per multa variáque fortiter facta vicinis nationibus formidati. Qui vi subitæ procellæ perculsus, [a] quamvis manere fundatus & stabilis diu conatus est, impendentium tamen diritatem augente vulgatiùs fama, magnorum discriminum metum voluntaria morte sedavit. Cujus post obitum Rex Vithimiris creatus restituit aliquantisper Alanis, Hunnis aliis fretus, quos mercede sociaverat partibus suis. Verùm post multas quas pertulit clades, animam effudit in prœlio vi superatus armorum. Cujus parvi filii Viderichi nomine curam susceptam Alatheus tuebatur & Saphrax, duces exerciti & firmitate pectorum noti: qui cùm tempore arto præventi abjecissent fiduciam repugnandi, cautiùs discedentes [b] [c] ad amnem Danastum pervenerunt, inter Histrum & Borysthenem per camporum ampla spatia diffluentem. Hæc ita præter spem accidisse doctus Athanaricus [d] Thervingorum Judex, (in quem, ut antè relatum est, ob auxilia missa Procopio dudum Valens commoverat signa) stare gradu fixo tentabat, surrecturus in vires, si ipse quoque lacesseretur ut ceteri. [e] Castris denique prope Danasti margines [f] ac Greuthungorum vallem longiùs opportunè metatis, Munderichum Ducem postea

z *Ermenrichi.*] Is est, qui Ermanaricus Jordane a dicitur in Historia Gothorum, quem vide. *Vales.*

a *Fundatus & habilis diu cunctatus est.*] Cùm in exemplari Regio, * Tol. Vatic. * [& Colbert.] scriptum invenissem, *fundatus est habilis diu conatus est*: non dubitavi, quin locus emendandus esset hoc modo, *quamvis manere fundatus & stabilis diu conatus est.* Sic enim loqui solet Marcellinus. *Idem.*

b *Ad amnem Danastum*] Inf. *prope Danasti margines.* Jordanes de reb. Goth. *A Danasto extenduntur usque ad Danubium, quæ flumina multis mansionibus ab invicem absunt.* Lindenbr.

c *Ad amnem Danastum.*] *Danastium* codex Regius præfert, * & Vatic. Tolos. [& Colb.] fortè pro *Danastrum.* * Jordanes *Danastrum* vocat, & Constantinus Porphyrog. in cap 8. de administrando Imperio. [Nunc dicitur *Dnester*, seu *Dniester*, ac *Niester.* Eumdem esse ac Tyram tradit Cluverius in cap. 43. lib. 3. Germ. & capite 42.] *Vales.*

d *Thervingorum*] Eutrop. lib. VII. *Provincia trans Danubium facta in his agris, quos nunc Thaiphali tenent, & Victophali & Thervingi habent. Ea provincia decies centena millia passuum in circuitu tenuit.* Lindenbr.

e *Castris denique prope Danasti, &c.*] Nil variant libri scripti: forsan tamen sic legendum erit: *Castris denique prope Danasti marginis aggerem in Ungorii valle longiùs opportune metatis.* Idem.

f *Aggere ut Ungorii vallem.*] Inter locos qui in hoc Auctore à nobis restituti sunt, hic meritò palmam ferat. Quid enim corruptius vulgatâ scripturâ? quid contrà apertius & certius hac emendatione? *Castris denique prope Danasti margines ac Greutungorum vallem longiùs opportune metatis, &c.* Hunni quippe trajecto Tanai primos invaserant Alanos, qui Tanaïtæ dicebantur, idcirco quòd ad flexum Tanais fluv. sedes habebant, ut docet Ptolemæus in Descriptione Europææ Sarmatiæ: deinde Greuthungos aggressi sunt, qui Tanaïtis confines erant, ut suprà docuit Marcellinus. Eosdem *Greuthungos* (sic enim ibi codex Regius, * Tolos. * [& Colbert.]) memoravit in lib. XXVII. ubi longè trans Danubium habitasse dicuntur. Quamquam Basiliensis Editio *Greutungos* sine adspiratione ibidem præferebat. Idatius in Fastis & in Chronico *Greothingos* nominat: Zosimus verò in lib. 4. Γρεοθίγγους. Sic enim scribendum est. At

limitis per Arabiam, cum Lagarimano & Optimatibus aliis adusque vicesimum lapidem misit, hostium speculaturos adventum, ipse aciem nullo turbante interim struens. Verùm longè aliter quàm rebatur evênit. Hunni enim (ut sunt in conjectura sagaces) multitudinem esse longiùs aliquam suspicati, prætermissis quos viderant, in quietem tamquam nullo obstante compositis, g rumpente noctis tenebras Luna vado fluminis penetrato, id quod erat potissimum elegerunt: & veriti ne præcursorius index procul agentes absterreat, Athanaricum ipsum ictu petivere veloci. Eúmque stupentem ad impetum primum, 5 amissis quibusdam suorum coëgerunt ad effugia properare montium præruptorum. Qua rei novitate majoréque venturi pavore constrictus, à superciliis 6 h Gerasi fluminis adusque Danubium Taifalorum terras præstringens, muros altiùs erigebat: hac lorica diligentia celeri consummata, in tuto locandam securitatem suam existimans & salutem. Dúmque efficax opera suscitatur, Hunni passibus eum citis urgebant: & jam oppresserant adventantes, ni gravati prædarum onere destitissent. Fama tamen latè serpente per Gothorum reliquas gentes, quòd inusitatum antehac hominum genus 7 i modò ruens ut turbo montibus celsis, ex abdito sinu coortum 8 apposita quæque convellit & corrumpit: populi pars major, quæ Athanaricum attenuata necessariorum pænuria deseruerat, quæritabat domicilium remotum ab omni notitia Barbarorum: diúque deliberans quas eligeret sedes, cogitavit Thraciæ receptaculum gemina ratione sibi convenientius, quod & 9 cæspitis est feracissimi, & amplitudine fluentorum Histri distinguitur 1 k à Barbaris, patentibus jam peregrini fulminibus Martis: hoc quoque idem residui velut mente cogitavere communi.

CAP. IV. Itaque duce Alavivo ripas occupavere Danubii: missísque oratoribus ad Valentem, suscipi se humili prece poscebant, & quietè victuros se pollicentes, & daturos si res flagitasset auxilia. Dum aguntur hæc in externis, novos majoresque solitis casus versare gentes Arctoas, rumores terribiles diffu-

5 *Al.* amicis. 6 *Ms.* Gerasi. 7 *Ms.* modo nierum. 8 *Ms.* adposita. 9 ceptis. 1 *Ms.* à barbaris petentibus.

Claudianus de IV. Consulatu Honorii, & in Eutropium lib. 2. Grutungos vocat, [ut & Pollio in Claudio.] *Vales.*

g *Rumpente noctis tenebris Luna.*] Aut scribendum est *tenebras*, aut sanè *erumpente noctis tenebris Luna.* Idem.

h *Gerasi fluminis.*] Quod ad Orientem erat antiquæ Daciæ. Eumdem enim esse Gerasum existimo cum eo quem Ptolemæus *ἱέρασον* vocat in Descriptione Daciæ, & sola pronuntiatione differre * hæc nomina. Accolis nunc dicitur *Prut*, teste Cluverio in lib. 3. cap. 41. * *Idem.*

i *Modo ruens.*] Sic Accursius edidit, ex conjectura, ut opinor. Certè in Mss. Flor. & Regio * & Tol. * [ac Colb.] * & Vat. * legitur, *modo nierum.* Idem. Unde videtur corrigendum, *quod inusitatum antehac hominum genus, modo, nivium ut turbo montibus celsis, ex abdito sint coortum*, eis. Nam *modo coortum* debet jungi. *Gron.*

k *Ab arvis patentibus jam peregrini fulm. Martis.*] Magis placet exemplaris Regii * & Tolos. * [ac Colb.] scriptura, *distinguitur à Barbaris patentibus jam peregrini fulminibus Martis.* Sensus autem hic est, ideo Gothos Thraciæ sedes elegisse, quòd Histro flumine Thracia dirimeretur à barbaris gentibus, quæ bellicis cladibus, & Marti jam peregrino expositæ erant. Mars enim in Thracia natus dicitur, ut docet Arnobius in lib. 4. contra Gentes: *Quis Spartanum fuisse Martem? nonne Epicharmus auctor est? quis in Thraciæ finibus procreatum? non Sophocles Atticus cunctis consentientibus theatris?* Hinc Manilius in lib. 4. Astron.

---& Threce Martem sortita colonum. Valef.

derunt: per omne quidquid ad Pontum à Marcomannis prætenditur & Quadis, multitudinem barbaram abditarum nationum vi ſubita ſedibus pulſam, circa flumen Hiſtrum vagari cum caritatibus ſuis diſſeminantes. Quæ res aſpernanter à noſtris inter initia ipſa accepta eſt, hanc ob cauſam quòd illis tractibus non niſi peracta aut ſopita audiri procul agentibus conſueverant bella. Verùm pubeſcente jam fide geſtorum, cui [2] robur adventus gentilium addiderat legatorum, precibus & obteſtatione petentium citra flumen ſuſcipi plebem extorrem: negotium lætitiæ fuit potiùs quàm timori, eruditis adulatoribus in majus fortunam Principis extollentibus: quòd ex ultimis terris tot tirocinia [l] trahens ei necopinanti offerret, ut collatis in unum ſuis & alienigenis viribus invictum haberet exercitum, & pro militari ſupplemento quod provinciatim annuum pendebatur, theſauris accederet auri cumulus magnus. [m] Hácque ſpe mittuntur diverſi, qui cum vehiculis plebem transferant truculentam. Et navabatur opera diligens, ne qui Romanam rem [n] everſurus derelinqueretur vel quaſſatus morbo letali. Proinde permiſſu Imperatoris tranſeundi Danubium copiam colendíque adepti Thraciæ partes, transfretabantur in dies & noctes, navibus ratibúſque & cavatis arborum alveis agminatim impoſiti: atque per amnem longè omnium difficillimum, imbriúmque crebritate tunc auctum, ob denſitatem nimiam contra ictus aquarum nitentes quidam & natare conati, hauſti ſunt plures. Ita turbido inſtantium ſtudio orbis Romani pernicies ducebatur. Illud ſanè neque obſcurum eſt neque incertum, infauſtos tranſvehendi barbaram plebem miniſtros, numerum ejus comprehendere calculo ſæpe tentantes, conquieviſſe fruſtratos: quem qui ſcire velit (ut eminentiſſimus memorat vates) Libyci velit æquoris idem diſcere quàm multæ zephyro [3] truduntur harenæ. [o] Reviviſcant tandem memoriæ veteres, Medicas acies ductantes ad Græciam: quæ ductum

dictum

2 *Al.* rumor. 3 *Mſ.* trudentur.

* l *Thracenſes necopinanti offerrent.*] Sic primus edidit Mariangelus Accurſius, corruptè ut apparet. Nam Gothi qui è Scythia in Thraciam transferebantur, ob id Thracenſes vocari non poterant. In Mſſ. codicibus Vatic. & Regio [ac Colb.] ſcriptum eſt, *tharens ei nec opinanti offerret*, pro *trahens*. Sed veram lectionem nullius litteræ tranſpoſitione corruptam exhibet codex Toloſanus, in quo totus hic locus ita ſcribitur: *Eruditis adulatoribus in majus Principis fortunam extollentibus, quòd ex ultimis terris tot tirocinia trahens, ei nec opinanti offerret, &c.* * Valeſ.

m *Hacque perſuaſione.*] Sic edidit Accurſius ex conjectura ut arbitror. Nam in codice Regio, * Toloſ. & Vat. * ſcriptum inveni, *hacques permittuntur, &c.* [in Colb. *hacque permitt.* Ex quo apparet ita potiùs emendandum fuiſſe. *Hacque ſpe mittuntur diverſi, &c.* Idem.

n *Everſurus derelinqueretur*] Ego ſic edidi ſecutus Henricum Valeſium, Lindenbrogium, editionem Auguſtanam. Reddant nuperi Pariſienſes cauſam, cur poſuerint *relinqueretur.* Gron.

o *Reſipiſcant tandem memoriæ veteres.*] Omnino ſcripſiſſe Marcellinum exiſtimo: *Reviviſcant tandem, &c.* Sic enim poſtulat totius loci ſententia. Sed ſequentia mirum in modum corrupta ſunt, quæ abſque librorum ſubſidio nemo, ut opinor, emendaverit. *Henr. Valeſ.* An credibile eſt Henricum poſtquam hæc in prima editione temere effudit, non deinceps unquam hoc egiſſe, ut dignaretur Iſaaci Voſſii obſervationes in Melam perlegere? Sed neque tota vita ſua Hadrianum eaſdem inſpexiſſe; hoc eſt, utrumque ſibi nixum, & de aliis arroganter judicantem tamdiu & in tanta deſperatione & vana ſequentium notarum hæſitatione (ubi illud *quæſitæ in unum* rurſus nonniſi ex ſequentibus verſibus menti ſuæ illudere Henricus paſſus eſt) ineptire? Certe laurea dignam ſemper judicavi hanc Voſſianam reſtitutionem: *quæ ductum Helleſponti occupantes, & diſcidio quodam fabrili ma-*

Hellesponti occupantes, & discidio quodam fabrili, mare sub imo Athonis pede [p] quæsitum exponunt, & turmatim apud Doriscum [q] exercitus recensitos, concordante omni posteritate ut fabulosæ sunt lectæ. Nam postquam innumeræ gentium multitudines per provincias circumfusæ, pandentésque se in spatia ampla camporum, regiones omnes & cuncta opplevere montium juga, fides quoque vetustatis recenti documento firmata est. Et primus cum Alavivo suscipitur Fritigernus, quibus & alimenta pro tempore & subigendos agros tribui statuerat Imperator. Per id tempus nostri limitis reseratis obicibus, atque ut AEtnæas favillas armatorum agmina diffundente barbaria; [r] cùm difficiles necessitatum articuli correctores rei militaris poscerent aliquos claritudine gestarum rerum notissimos: quasi lævo quodam numine deligente, in unum quæsiti potestatibus præfuere castrensibus homines maculosi: quibus Lupicinus antistabat & Maximus, alter per Thracias Comes, Dux alter exitiosus, ambo [4] æmulæ temeritatis: [s] Quorum insidiatrix aviditas materia malorum omnium fuit. Nam (ut alia omittamus, quæ memorati, vel certè sinentibus iisdem alii perditis rationibus in commeantes peregrinos adhuc innoxios deliquerunt) illud dicetur (quod nec [t] apud sui periculi judices absolvere

4 *Al.* æmuli.

---

[o] *re sub imo Athonis pede quæsitum exponunt, & turmatim apud Doriscum exercitus recensitos, concordante &c.* Quam quidem tanti judicavi, ut deberet locum suum occupare, quò saltem uno illic posito asterisco nova hæc editio purgata exeat, quem ita vulgo collocabant; *quæ dudum Hellespontum occupantes, & discidio quodam fabrili maris, ubi montonis * quæsitum expovunt.* Unum modo in his considera, an non ex antiqua lectione pateat auctorem scripsisse *ductum Hellespontium*; dein *exercitus recensetos*, de quo alibi. *Gron.*

p *Quæsitum exponuntur.*] Fortassis ita scripserat Marcellinus, *quæsitæ in unum exponuntur.* supple *acies.* quo modo loqui solet. Sed in exemplari Regio [& Colbert.] scriptum inveni, *quæsitum exponunt*, supple *memoriæ veteres.* Vales.

q *Exercitus recensetur.*] Mallem equidem sic scribi, *& turmatim apud Doriscum exercitus recensentur.* Eâdem enim figurâ in lib. XVIII. Marcellinus dixit: *Quousque nobis Doriscum & agminatim intra consæpta exercitus recensitos Græcia fabulosa narrabis?* Tanta quippe támque infinita diversarum gentium multitudo convenerat, ut singuli populi justorum exercituum speciem referrent. Ceterùm bis in eo itinere Xerxes copias recensuit: primò Abydi, deinde in opido Thraciæ Dorisco, ut docet Herodotus in VII. Quocirca conjicere quispiam possit hîc scribendum esse, *ubi . . . . . . Abydi quæsiti in unum exponuntur, &c.* Idem.

r *Cum difficilibus necess. articulis.*] Hunc locum præclare mihi videor restituisse. Cùm enim in codice Regio, * Tolos. Vat. * [& Colb.] scriptum sic reperissem, *cùm difficiles, &c* non dubitavi quin Marcellinus noster ita scriptum reliquisset: *Cùm difficiles necessitatum articuli correctores rei militaris poscerent aliquos, &c.* Quinetiam eadem in periodo paullo suprà emendavi, *nostri limitis reseratis obicibus*, cùm antea vitiosè legeretur *limites.* Sed emendatio nostra etiam Regii codicis auctoritate fulcitur, in quo lectionem hanc nostram superscriptam inveni. *Idem.*

s *Quorum insidiatrix aviditas.*] Idem scribit Hieronymus in Chronico: *Anno Dom.* 378. *gens Hunnorum Gothos vastat: qui à Rom. sine depositione armorum suscepti, per avaritiam Maximi Ducis ad rebellionem fame coacti sunt.* Hieronymum sequitur, ut solet, Orosius in lib. VII. cap. 33. Notetur interim Valentis imprudentia, qui tot numero barbaros minimè depositis priùs armis in Romanum solum recepit. Quamquam ejus rei culpa fortasse non ipsi Valenti, sed ejus Ducibus tribuenda est. Valens enim, ut scribit Eunapius & Zosimus, jusserat ut Gothi nonnisi traditis armis trajicerentur. Sed Duces quibus trajectionis cura mandata fuerat, lucro dumtaxat ac compendio proprio inhiantes, id tantùm curaverunt, ut præstantes formâ mulieres, & formosos pueros, servosque & colonos sibi robustos seligerent. Quidam etiam muneribus corrupti, cùm linea accepissent texta, & stragula utrimque villosa; barbaros cum armis trajecerunt. Alterum item Valentis consilium laudandum est, quod refertur ab Eunapio in Excerptis legationum. Jusserat enim Valens, ut ante omnia imbellis ætas utriusque sexus transveheretur, utque ii per diversas orbis Rom. provincias distribuerentur, quò fidei reliquorum atque obsequii quidam quasi obsides essent. Hæc porrò Gothorum trajectio contigit Valente Aug. V. & Valen-

ulla poterat venia) triste & inauditum. Cùm traducti Barbari victûs inopiâ vexarentur, turpe commercium Duces invisissimi cogitarunt: & quantos undique insatiabilitas colligere potuit canes, pro singulis dederunt mancipiis, [v] inter quæ [& filii] ducti sunt Optimatum. Per hos dies interea etiam Vithericus Greuthungorum Rex cum Alatheo & [5] Saphrace quorum arbitrio regebatur; itémque [6] Farnobio, propinquans Histri marginibus, ut simili susciperetur humanitate obsecravit Imperatorem legatis properè missis. Quibus ut communi rei conducere videbatur repudiatis, & quid capesserent anxiis: Athanaricus paria pertimescens abscessit, memor Valentem dudum cùm fœderaretur concordia despexisse, affirmantem se religione devinctum, ne calcaret solum aliquando Romanum, hácque [7] causatione Principem firmare pacem in medio flumine coëgisse: quam simultatem veritus ut adhuc durantem, ad Caucalandensem locum altitudine silvarum inaccessum & montium, cum suis omnibus declinavit, Sarmatis inde extrusis.

CAP. V. At verò Thervingi jam dudum transire permissi, prope ripas etiamtum vagabantur, duplici impedimento adstricti, quòd Ducum dissimulatione perniciosa [8] nec victui congruis sunt adjuti, & tenebantur consultò, [x] nefandis nudandi commerciis. Quo intellecto, ad perfidiam instantium malorum subsidium [9] vertendi mussabant: & Lupicinus ne jam deficerent pertimescens, eos admotis militibus adigebat ociùs proficisci. Id tempus opportunum nacti Greuthungi, cùm alibi militibus occupatis, navigia ultro citróque discurrere solita transgressum eorum prohibentia quiescere prospexissent, ratibus transiere malè contextis, castráque à Fritigerno locavere longissimè. At ille genuinâ prævidendi sollertiâ venturos muniens casus, ut & imperiis obediret & Regibus validis jungeretur, incedens segniùs, Marcianopolim tardè pervenit itineribus lentis. Ubi aliud accessit atrocius, quod arsuras in com-

5 *Al.* Aphrace. 6 *Ms.* Farnubio. 7 *Ms.* acusatione. ἴσ. causatione. 8 *Al.* ne *Ms.* ne hoc. 9 *Ms.* vertendi mussabant.

---

tiniano Jun. Coss. anno Dom. 376. ut rectè ponit in Fastis Idatius, non autem 378. ut Hieronymus. *Vales.*

t *Apud sui periculi judices.*] Sui periculi judices sunt ipsi qui facinus admiserunt. Hi igitur, ait Marcellinus, si in sua causa ac proprio periculo judices constituerentur, ne ipsi quidem hoc facinus impunitum dimittterent. Hanc autem loquendi formam sumpsisse videtur ex Cicerone, qui in Orat. pro Dejotaro initio sic dicit: *Nemo enim fere est, qui sui periculi judex, non sibi se æquiorem quàm reo præbeat.* * Quod breviùs & eleganter dixit Seneca in lib. 2. de Beneficiis, cap. 26. *Nemo non benignus est sui judex.* * Et Ovidius in lib. 3. de Ponto, Epist. 6.

Huic ego qui patior, nil possem demere pœnæ,
Si judex meriti cogerer esse mei.

* Id Græci eleganter dicunt *αὐτῷ δικάζειν*, ut loquitur Chrysostomus Homiliâ 37. in Matthæum: *πῶς οὖν τὰ ἐναντία ψηφίζεσθε νῦν, ὅτι οὐχ ἑτέροις ἀλλ' ὑμῖν αὐτοῖς δικάζετε· τοσοῦτον ἡ φιλαυτία γίνεται κώλυμα εἰς τὸ συνορᾶν τὸ δίκαιον. διὰ τοῦτο ὅταν μὲν ἑτέροις κρίνομεν, μετὰ ἀκριβείας ἐξετάζωμεν· ὅταν δὲ ἡμῖν αὐτοῖς δικάζωμεν, ἐσκοτώμεθα*, &c. * Nec ignoro virum doctissimum in Notis ad Historiam Augustam hunc Marcellini nostri locum aliter explicuisse, de Præfectis nempe Præt. à quibus appellare non licet. Sed hæc interpretatio nec verbis nec sententiæ Auctoris nostri respondet. *Idem.*

v *Inter quæ ducti sunt Optimatum.*] Hunc locum sic legendum ac supplendum esse existimo: *Pro singulis dederant mancipiis: inter quæ & filii ducti sunt Optimatum.* In codice quidem Regio [& Colb.] & in Editione Aug. legitur, *dederant mancipiis.* Idem.

x *Nefandis nudandi commerciis.*] Causam hujus quoque lectionis edit Hadrianus in præfatione, cui pro tempore obsequor. *Gronov.*

mune exitium faces furiales accendit. Alavivo & Fritigerno ad convivium corrogatis, Lupicinus ab oppidi mœnibus barbaram plebem opposito milite procul arcebat, introire ad comparanda victui necessaria, ut ditioni nostræ obnoxiam & concordem, per preces assiduè postulantem: ortísque majoribus jurgiis inter habitatores & vetitos, ad usque necessitatem pugnandi est ventum. Efferatíque acrius barbari, cùm necessitudines hostiliter rapi sentirent, spoliarunt interfectam militum manum. Quod [1] accidens idem Lupicinus latenti nuntio doctus, dum [y] in nepotali mensa ludicris concrepantibus diu discumbens vino marcebat & somno: futuri conjiciens exitum, [z] satellites omnes qui pro Prætorio honoris & tutelæ causâ Duces præstolabantur, occidit. Hócque populus qui muros obsidebat dolenter accepto, ad vindictam detentorum Regum ut opinabatur paullatim augescens, multa minabatur & sæva. Utque erat Fritigernus expediti consilii, veritus ne teneretur obsidis vice cum ceteris, exclamavit graviore pugnandum exitio, ni ipse ad leniendum vulgus sineretur exire cum sociis: quod arbitratum humanitatis specie ductores suos occisos, in tumultum exarsit. Hócque impetrato egressi omnes, exceptíque cum plausu & gaudiis, [a] adscensis equis evolarunt, moturi incitamenta diversa bellorum. Hæc ubi fama rumorum nutrix maligna dispersit, urebatur dimicandi studio Thervingorum natio omnis: & inter metuenda multa periculorúmque prævia maximorum, vexillis de more sublatis, auditísque triste sonantibus classicis, jam turmæ prædatoriæ concursabant, [b] pilando villas & incendendo, vastísque cladibus quidquid inveniri poterat permiscentes. Adversus quos Lupicinus, properatione tumultuaria coactis militibus, temere magis quàm consultè progressus, in nono ab urbe miliario stetit paratus ad decernendum. Barbaríque hoc contemplato, globos irrupere nostrorum incautos, & parmas suppositis corporibus illidendo, obvios hastis perforabant & gladiis: furoréque urgente cruento, & Tribuni & pleraque pars armatorum periere signis ereptis: præter Ducem infaustum, qui ad id solum inventus, ut confligentibus aliis proriperet ipse semet in fugam, urbem cursu concito petiit. Post quæ hostes armis induti Romanis, nullo vetante per varia grassabantur. Et quoniam ad has partes post multiplices ventum est actus, id lecturos (si qui erunt um-

1 *Ms* accidens.

y *In nepotali mensa*] * Sueton. in Caligul cap. 37. *Nepotinis sumtibus.* * Festus. *Nepos luxuriosus à Tuscis dicitur: nam nepotes sunt luxuriosi homines appellati.* * Tertull. Apolog. cap. 46. *Aristippus in purpura sub magna gravitatis superficie nepotatur.* * Vide Isidor. Origin. lib. x. *Lindenbr.*

*z *Satellites omnes, qui pro Prætorio honoris & tutelæ causa duces præstolabantur.*] Lege Procopium in libro 2. Vandalicorum pag. 161 & Hieronymum in Micheam pag. 341. * *Vales.*

a *Adscensis equis volarunt.*] Scribendum puto, *evolarunt.* Ceterùm Jordanes in Geticis non hoc astu scribit evasisse Fritigernum, sed districto gladio viam sibi ad suos aperuisse. *Idem.*

b *Pilando villas & incendendo*] Neque enim opinor debuisse me adhærere nuperæ Parisiensi, quæ delicias hic sibi & nobis fecit mutans *prædando*: quasi non jam capite secundo hujus libri occurrisset *castra inimica pilantes.* Et utique notavit ipse Henricus ad libri XIV caput secundum. *Gron.*

quam) obteſtamur, ne quis à nobis ſcrupuloſè geſta vel numerum exigat peremptorum, qui comprehendi nullo genere potuit. Sufficiet enim, veritate nullo velata mendacio, ipſas rerum digerere ſummitates: cùm explicandæ rerum memoriæ ubique debeatur integritas fida. Negant antiquitatum ignari tantis malorum [c] tenebris offuſam aliquando fuiſſe Remp. ſed falluntur malorum recentium ſtupore confixi. Namque ſi ſuperiores vel recèns præteritæ evolvantur ætates, tales támque triſtes rerum motus ſæpe contigiſſe monſtrabunt. [d] Inundarunt Italiam ex abditis Oceani partibus Teutones repentè cum Cimbris: ſed poſt inflictas rei Romanæ clades immenſas, ultimis prœliis per duces ampliſſimos ſuperati, quid poteſtas Martia [2] de habitu prudentiæ valeat, radicitus exſtirpati diſcriminibus didicere ſupremis. [e] Marco itidem moderante Imperium, unum ſpirando veſania gentium diſſonarum, poſt bellorum fragores immenſos, [f] poſt * eri urbium captarum & direptarum & peſſum * concitas proratoris * interitus, partes eorum exiguas reliquiſſet intactas. Verùm mox poſt calamitoſa diſpendia res in integrum ſunt reſtitutæ: hac gratiâ, quòd [g] nondum ſolutioris vitæ mollitie ſobria vetuſtas infecta, nec ambitioſis menſis, nec flagitioſis quæſtibus inhiabat: ſed unanimanti ardore ſummi & infimi inter ſe congruentes, ad ſpecioſam pro Republica mortem, tamquam ad portum aliquem tranquillum properabant & placidum. [h] [i] Duobus

2 *Steph.* τὸ de *non habet.*

c *Tenebris obfuſam aliquando fuiſſe Remp.*] Eleganter & Latinè. Sic *oculos ſuffuſos* dixit Plin. lib. VIII. cap. 50. * Virgil. *Lacrymis oculos ſuffuſa nitentes.* * Et Ulpian. L. 5. §. 3. ff. ad L. Aquil. *Forma calcei cervicem percuſſit, ut oculus puero perfunderetur.* Lindenbr.

d *Inundarunt Italiam ex abditis*] Vide Flor. lib. III. cap. 3. *Idem.*

e *Marco itidem moderante Imperium, &c.*] Locus fœdiſſimè in omnibus, quæ vidi exemplaribus, corruptus. Et qui corrigere eum hactenus conati ſunt, feliciúſne an audaciùs id tentaverint, ipſi viderint: mihi religio eſt temere quid ſine auctoritate veteris ſcripturæ moliri. Res ipſa autem ex Dione, Euſebio, Eutrop. lib. VIII. Oróſ. lib. VI. cap. 15. & Hiſtor. Augg. Scriptoribus nota eſt. *Idem.*

f *Poſt urbium captarum*, &c.] Hic locus mirificè corruptus eſt, quem tamen emendare conati ſunt viri doctiſſimi Caſaubonus atque Salmaſius, uterque in Notis ad Hiſtoriam Auguſtam. Et Caſauboni quidem conjectura hæc eſt: *Poſt urbium captarum & direptarum & peſſumdatarum cunctarum provinciarum interitus, cùm partes eorum exiguas reliquiſſet intactas .... Verùm, &c.* At Salmaſius ſic emendat: *Poſt urb. capt. & dirept. caſum, poſt peſſumdatos pop. Rom. exercitus, partes eorum exiguas reliquit intactas.* Sed quis credat Marcellinum noſtrum ita ſcripſiſſe? Priori quidem conjecturâ nihil excogitari potuit infelicius, & à Marcellini genio magis alienum. Ac profectò ut deſperatis ægris adhiberi remedia vetat Hippocrates, ita etiam à deſperatis Auctorum locis abſtinendum eſſe exiſtimo. Illud itaque dumtaxat monebo, locum eſſe quemdam in lib. XX. cap. 5. qui cum hoc collatus auxilio eſſe poſſit. ſic enim habet: *Cùm diſperſâ gentium confidentiâ, poſt civitatum excidia peremptàque innumera hominum millia, pauca quæ ſemiintegra ſunt relicta, cladis immenſitas perſultaret.* Valeſ. Nemo miretur ab Henrico ſic pronuntiari de conjectura Caſauboni, quum ipſe eam vitiarit citando *eorum*, quum Caſaubonus ediderit *earum.* Salmaſius autem non ſuſtinuit *poſt peſſum datos*, ſed ut legitur in Mſſ. editis *& peſſum datos*, agnoſcens locum deſperatum: interim uterque conſentit ad *in unum ſpirando*, ut eſt in Auguſtana etiam editione, Lindebrogii & Henrici, neſcio cur nupera Pariſienſi omittente particulam. Prior pars videtur ita ſuppleri velle *poſt pericula urbium captarum & direptarum*: poſterior forſan ita commodior procedit *& poſt multos militum ac protectoris interitus.* Ut protectorem innuat M. Vindicem, quem ἔπαρχον iſto tempore oppreſſum refert nominatim Dio pag. 803. *Gron.*

g *Nondum ſolutiore mollitie.*] In Mſſ. Regio * & Toloſ. * & Editione Aug. ſic legitur, *nondum ſolutio reſtitutæ mollitie.* Quare non dubito quin Marcellinus ita ſcripſerit: *Nondum ſolutioris vitæ mollitie, &c.* Valeſ.

h *Duobus navium millibus perrupto Boſphoro*] Hiſtoriæ illuſtrandæ locum ex Trebellio Poll. adſcribam in Claudio. Sub illo enim geſta ſunt, quæ hîc narrantur. *Scytharum diverſi populi, Peucini, Trutungi, Auſtrogo-*

navium

navium millibus perrupto Bosporo & litoribus Propontidis Scythicarum gentium catervæ transgressæ, ediderunt quidem acerbas terrâ marique strages: sed amissa suorum parte maxima reverterunt. [k] Ceciderunt dimicando cum Barbaris Imperatores Decii, pater & filius. [l] Obsessæ Pamphyliæ civitates; [m] insulæ populatæ complures; inflammata Macedonia: omnis diu multitudo [n] Thessalonicam circumsedit, itidémque Cyzicum. [o] Anchialos capta, & tempore eodem [p] Nicopolis, quam indicium victoriæ contra Dacos Trajanus condidit Imperator. Post clades acceptas illatásque multas & sævas, [qr] excisa est Philippopolis, centum hominum millibus (nisi fingunt annales) intra mœnia jugulatis. Vagati per Epirum Thessaliámque & omnem Græciam licentiùs hostes externi: sed assumpto in imperium [s] Claudio glorioso ductore, & eodem honesta morte prærepto, per [t] Aurelianum acrem virum & severissimum noxarum ultorem pulsi, per longa sæcula siluerunt immobiles: nisi

thi, Virtingui, Gipedes, Celtæ etiam & Heruli prædæ cupiditate in Romanum solum & Rempub. venerunt, atque illic pleraque vastarunt, dum aliis occupatus est Claudius, dumque se ad bellum quod confecit, imperatoriè instruit, ut videantur fata Romana boni Principis occupatione tentata: sed credo, ut Claudii gloria accresceret, ejusque fieret gloriosior toto penitus orbe victoria. Armatarum denique gentium trecenta viginti millia tum fuere. Habuerunt præterea duo millia navium, duplicem scilicet numerum, quàm illum, quo tota pariter Græcia omnisque Thessalia, urbes etiam Asiæ quondam expugnare conata est. Lindenbr.

i *Duobus navium millibus perrupto Bosporo.*] Consentit quidem Pollio in Claudii gestis: sed Zosimus in lib. 1. sex millia navium habuisse barbaros scribit. Suidas verò in v. σκύθαι, ubi illum Zosimi locum adducit, habet πλοῖα ἑξακόσια corruptè, ut apparet. Ceterùm etiam antea Scythæ in Asiam irruperant Valeriani Aug. temporibus, ut idem Zosimus, & Iordanes in Geticis scribit: ut dubium esse possit, utram hîc Scytharum trajectionem intellexerit Marcellinus. *Vales.*

k *Ceciderunt dimicando cum barbaris Imperatores Decii*] Aurel. Victor: *Deciorum mortem plerique illustrem ferunt. Namque filium audaciùs congredientem cecidisse in acie: patrem autem, cùm perculsi milites ad solandum Imperatorem multa præfarentur, strenuè dixisse, detrimentum unius militis parum videri sibi. Ita refecto bello cùm impigrè decertaret, interiisse pari modo.* Lindenbr.

l *Obsessæ Pamphyliæ civitates, insulæ populatæ &c.*] Trebellius Poll. in Gallienis: *Inter hæc Scythæ per Euxinum navigantes Istrum ingressi, multa gravia in solo Romano fecerunt. Quibus compertis Gallienus Cleodamum & Athenæum Byzantios instaurandis urbibus muniendisque præfecit. Pugnatum est circa Pontum, & à Byzantiis ducibus victi sunt barbari. Veneriano item duce navali bello Gothi superati sunt; tum ipse Venerianus militari periit morte. Atque inde Cyzicum & Asiam, deinceps Achaiam omnem vastaverunt.* Idem.

m *Insulæ populatæ.*] Creta scilicet, Cyprus, & Rhodus, imperante Claudio à Scythis vastatæ sunt; ut scribit Pollio & Zosimus. *Vales.*

n *Thessalonicam circumsedit.*] Scythæ imperante Valeriano Thessalonicam diuturna obsidione presserunt; ut refert Zosimus, Jordanes, & Georgius Syncellus in Chronico. Sed & postea regnante Claudio eamdem civitatem aggressi sunt, itidémque Anchialum & Cyzicum, teste Zosimo. *Idem.*

o *Anchialos capta, & tempore eodem Nicopolis*] Trebell. Poll. in Claud. *Sub hoc barbari qui superfuerant, Anchialo vastata conati sunt Nicopolim etiam obtinere. Sed illi provincialium virtute obtriti sunt.* Lindenbr.

p *Nicopolis quam indicium victoriæ contra Dacos Trajanus condidit*] Imitatus Pompeium, qui ob victoriam de Mithridate in minore Armenia Nicopolim quoque exstruxit. Pausanias lib. x. De Trajani bellis contra Dacos & Decebalum Dio lib. 68. P. Patricius in Eclog. legat. *Idem.*

q *Excisa est Philippopolis*] Excidium hoc in Decii tempora incidit. Vide Zosim. lib. 1. *Idem.*

r *Excisa & Philippopolis.*] Regnante Decio, ut ex Dexippo scribit Georgius Syncellus in Chronico, cujus verba profert Scaliger in Eusebiano Chronico pag. 71. Ex quibus apparet nullum hîc ordinem temporum à Marcellino nostro servatum fuisse. *Vales.*

s *Claudio glorioso ductore, & eodem honesta morte perempto*] Mortis genus Aurel. Victor. indicat: *Claudius cùm ex fatalibus libris quos inspici præceperat, cognovisset, sententiæ in Senatu dicendæ primi morte remedium desiderari, Pomponio Basso, qui tunc erat, se offerente, ipse vitam suam, haud passus responsa frustrari, dono Reipublicæ dedit.* Alii tamen morbo eum periisse aiunt. *Lindenbr.*

t *Aurelianum acrem virum*] Rufus Festus: *Trajanus Dacos sub Rege Decebalo vicit, & Daciam trans Danubium in solo barbarico provinciam fecit, quæ in circuitu habuit decies centena millia passuum. Sed sub Gallieno Imp. amissa est, & per Aurelianum, translatis exinde Romanis, duæ Daciæ in regionibus Mœsiæ & Dardaniæ factæ*

quòd poſtea latrocinales globi vicina cum ſui exitio [3] rariùs incurſabant. Verùm ea perſequar unde diverti.

CAP. VI. Hoc geſtorum textu circumlato nuntiis denſis, Sueridus & Colias, Gothorum Optimates, cum populis ſuis longè antè ſuſcepti, & curare apud Hadrianopolim hiberna diſpoſiti, ſalutem ſuam ducentes antiquiſſimam omnium, otioſis animis accidentia cuncta contuebantur. Verùm Imperatoris literis repentè perlatis, quibus tranſire juſſi ſunt in Helleſpontum, viaticum, cibum, biduúmque dilationem tribui ſibi ſine tumore poſcebant. Quod [ſ] civitatis Magiſtratus ferens indignè, (ſuccenſebat enim iiſdem ob rem ſuam in ſuburbanis [4] vaſtatam) imam plebem omnem [t] cum Fabricenſibus, quorum illic ampla eſt multitudo, productam in eorum armavit exitium: juſſiſque bellicum canere bucinis, ni abirent ocius ut ſtatutum eſt, pericula omnibus minabatur extrema. Quo malo præter ſpem Gothi perculſi, & concito quàm conſiderato civium aſſultu perterriti, ſteterunt immobiles: laceratíque ad ultimum deteſtatione atque conviciis, & tentati miſſilium jactibus raris, ad defectionem erupere confeſſam: & cæſis plurimis quos impetus deceperat petulantior, [5] averſiſque reſiduis & telorum varietate confixis, habitu jam Romano cadaveribus ſpoliatis armati, viſo propiùs Fritigerno junxerunt [6] ſemet ut morigeri ſocii, urbémque clauſam obſidionalibus ærumnis urgebant. In qua difficultate diutiùs poſiti, paſſim & promiſcuè ruebant: eminénſque aliquorum audacia peribat inulta, multíque ſagittis & rotatis per fundas lapidibus interibant. Tunc Fritigernus fruſtra cum tot cladibus conluctari homines

3 *Mſ.* rarius. 4 *Mſ. & Steph.* vaſtatam inam plebem *Ir.* vaſt. imam plebem. 5 *Al.* adverſiſque. 6 *Mſ.* ſemet ...ut

ſunt. Lindenbr.

ſ *Civitatis Magiſtratus.*] Id eſt Duumvir. Sic Magiſtratus pro Duumviro ſumitur in toto Titulo Codicis Th. de Decurionibus. Et apud Optatum in lib. I. itémque in Geſtis purgationis Cæciliani, Cæcilianus *Magiſtratus & Duumvir* promiſcuè appellatur. Eodem ſenſu Magiſtratus ſumuntur in lib. x. Apuleii, & à Tertulliano in lib. de Corona, cùm ait: *Coronant & publicos ordines laureis publicæ cauſæ; Magiſtratus verò inſuper aureis.* * Sic in Concilio Eliberitano capite 56, * Hi à Græcis στρατηγοὶ dicebantur, ut docent Gloſſæ vett. in quibus legitur, στρατηγὸς, *Magiſtratus.* στρατηγία, *Magiſtratus.* Corinthi certè ſummus Magiſtratus dicebatur στρατηγὸς, ut indicat Arrianus in lib. 3. Diſſertat. Epicteti, cap. I. & Libanius in Orat. pro Ariſtophane Corinthio. Apud Rhodios quoque & Tarſenſes ſummum Magiſtratum ita vocatum eſſe docet Dio in Rhodiaca & in Tarſica I. Idem apud Epheſios nomen fuiſſe docet Lucianus in Toxari. apud Philippenſes Lucas in Actis Apoſtolorum cap. 16. Athenis quoque στρατηγοὶ oppreſſo Archontum nomine prima invaſere. Nam & apud Ciceronem in lib. v Epiſt II. ad Atticum, & in decreto Athenienſium in honorem Herodis quod Joſephus refert, στρατηγὸς primo loco nominatur ante ἄρχοντα. Denique in omnibus Græciæ civitatibus tandem obtinuit, ut ſummi Magiſtratus dicerentur Strategi, ut ex veteribus nummis & marmoribus conſtat, in quibus ἐπὶ στρατηγοῦ τοῦ δεῖνος toties occurrit. Et ſic ea vox interpretanda eſt in lib. 4. Artemidori cap. 51. & ult. & in lib. v. cap. 37. Itémque apud Euſebium in lib. 8. Hiſt. Eccl. cap. 19. τοὺς ἐν ἑκάσταις πόλεσι λογιστὰς ἅμα στρατηγοῖς καὶ ταβουλαρίοις: id eſt *Curatores ſingularum civitatum cum Magiſtratibus & Tabulariis*: qui locus etiam confirmat ea, quæ de Tabulariis civitatum notavimus ſuprà. Sic etiam in cap 23. ejuſdem libri, & in cap. I. libri IX. λογιστὰς & στρατηγοὺς conjungit Euſebius, perinde ac in Collatione I. Carthaginenſi p. 5. *Univerſos etiam cunctarum provinciarum Curatores, Magiſtratus, & ordinis viros, &c.* * & in lege 2. Cod. Theod. de Canone frument. Poſtremò Origenes in libro ult. contra Celſum in fine, στρατηγεῖν dixit pro magiſtratu fungi: εἰ δὲ βούλεται ἡμᾶς ὁ Κέλσος καὶ στρατηγεῖν τῆς πατρίδος, &c. * Valeſ.

t *Cum Fabricenſibus.*] Hadrianopoli Fabrica erat ſcutaria atque armorum ſub diſpoſitione Magiſtri Officiorum, ut docet Notitia Orientalis Imperii. Hadrianopolitanæ Fabricæ mentio fit ab D. Athanaſio in Epiſt. ad

ignaros obsidendi contemplans, relicta ibi manu sufficiente, abire negotio imperfecto suasit, *Pacem sibi esse cum parietibus* memorans, suadénsque ut populandas opimas regiones & uberes absque discrimine ullo, vacuas præsidiis etiamtum adorirentur. Laudato Regis consilio, quem cogitatorum norant fore socium efficacem, per Thraciarum latus omne dispersi cautè gradiebantur, dedititiis vel captivis vicos uberes ostendentibus, eos præcipuè ubi alimentorum reperiri satias dicebatur: eo maximè adjumento præter genuinam erecti fiduciam, quòd confluebat ad eos in dies ex eadem gente multitudo, dudum à mercatoribus venumdati, adjectis plurimis quos primo transgressu necati inediâ, vino exili vel panis frustis mutavere vilissimis. Quibus accessere [v] sequendarum auri venarum periti non pauci, vectigalium [7] perferre posse non sufficientes sarcinas graves: susceptíque libenti consensione cunctorum, magno usui iisdem fuere ignota paragrantibus loca, [x] conditoria frugum occulta & latebras hominum & receptacula secretiora monstrando. Nec quidquam nisi inaccessum & devium, præeuntibus iisdem mansit intactum. Sine distantia enim ætatis vel sexus, cædibus incendiorúmque magnitudine cuncta flagrabant: abstractísque ab ipso uberum suctu parvulis & necatis, raptæ sunt matres, & viduatæ maritis conjuges ante oculos cæsis, & puberes adultíque pueri per parentum cadavera tracti sunt. Senes denique multi, ad satietatem vixisse clamantes, post amissas opes cum speciosis feminis, manibus post terga contortis, defletísque gentilium favillis ædium, ducebantur extorres.

CAP. VII. Hæc ex Thraciis magno mærore accepta Valentem Principem in sollicitudines varias distraxerunt. Et confestim Victore Magistro equitum misso ad Persas, ut super Armeniæ statu pro captu rerum componeret impendentium: [y] ipse Antiochiâ protinus egressurus, ut Constantinopolim interim peteret, Profuturum præmisit [z] & Trajanum, ambo Rectores, an-

7 *Ms. & Steph.* perferre non posse non sufficientes.

Solitarios sub initium: ubi dicit Arianos Episcopos antequam Concilium Serdicæ inchoaretur, Hadrianopolim aufugisse: qua in urbe cùm efficere non potuissent ut Clerici secum communicarent, re ad Constantium relata, impetrarunt ut x. Laïcis in loco qui Fabrica dicitur, capita amputarentur: καὶ πεποιήκασιν ἀπὸ τῆς ἐκεῖ καλουμένης φάβρικος δέκα λαϊκῶν ἀποτμηθῆναι τὰς κεφαλάς, &c. Vales.

v *Sequendarum auri venarum periti.*] Sic loquuntur Imperatores in lege 7. Cod. Th. de Metallis; & Firmicus * in libro 8. * *Metallorum*, ait, *inventores erunt, qui latentes auri & argenti venas ac ceterarum specierum sollertibus inquisitionibus persequentur.* Hinc Claudianus in Consulatu Theodori *venas sequaces* dixit. Ceterùm auri metalla in Thracia fuisse ad Datum opidum docet Strabo in lib. 7. & Zenobius in Adagiis. Bessi quoque Thraciæ populi auri metalla exercebant, ut patet tum ex Pacati Panegyrico, tum ex Claudiano de Consulatu Theodori. Metallarii Thraces memorantur in lege 7. Cod. Th. de Metallis. *Idem.*

x *Conditoria frugum*] *Conditorium* est ἀποθήκη, ut lib. XVIII. *Conditorium muralium tormentorum* Plinius lib. VII. cap. 16. *Corpora ejus miraculi gratiâ in conditorio Sallustianorum adservabatur hortorum.* * Retinuit Solinus eamdem rem narrans pag. 17. *Reliquiæ adhuc in conditorio Sallustianorum videntur.* Petron. Arb. pag. 65. *Descendit in conditorium.* Et pag. 66. *Præclusis conditorii foribus.* Pag. 67. *Fatale conditorium familiari ac viro.* * Tertullianus de Resurr. cap. 44. *divini thesauri conditorium* vocat hominem. *Lindenbr.*

y *Antiochia protinus egressurus.*] Valens Antiochiâ egressus est, Gratiano IV. & Merobaude Coss. ut patet ex Codice Th. in tit. de erogatione mil. ann. & in tit. de militari veste. *Vales.*

z *Et Trajanum ambo Rectores.*] Trajanus Magister

helantes quidem altiùs, ſed imbelles. Qui cùm ad loca veniſſent, ubi particulatim pérque furta magis & latrocinia multitudo minui deberet hoſtilis, ad id quod erat pernicioſum intempeſtivè converſi, legiones ab Armenia ductas oppoſuere veſanum adhuc ſpirantibus Barbaris, opere quidem Martio ſæpe rectè compertas, ſed impares plebi immenſæ, quæ celſorum juga montium occuparat & campos. Hi numeri nondum experti, quid cum deſperatione rabies valeret indomita, truſo hoſte ultra AEmi montis abſciſos ſcopulos faucibus inſedere prærupţis, uti Barbaros locis [8] incluſos, [a] nuſquam reperientes exitum diuturna conſumeret fames, & opperirentur ipſi Frigeridum Ducem, cum Pannonicis & Tranſalpinis auxiliis adventantem, quem petitu Valentis Gratianus ire diſpoſuit in procinctum, laturum ſuppetias iis qui ad ultimum vexabantur exitium. Poſt quem [b] Richomeres Domeſticorum tunc Comes, imperatu ejuſdem Gratiani motus è Galliis, properavit ad Thracias ductans cohortes aliquas nomine tenus: quarum pars pleraque deſeruerat (ut jactavere quidam) Merobaudis ſuaſu, veriti ne deſtitutæ adminiculis Galliæ vaſtarentur licenter Rheno perrupto. Verùm articulorum dolore Frigerido præpedito, vel certè ut obtrectatores finxere malivoli, morbum cauſante ne ferventibus prœliis intereſſet: univerſos regens ex communi ſententia Richomeres Profuturo ſociatur & Trajano, tendentibus [c] prope oppidum Salices: unde haud longo ſpatio ſeparatum vulgus inæſtimabile Barbarorum, ad orbis rotundi figuram multitudine digeſta plauſtrorum, tamquam [d] intramuranis cohibitum ſpatiis, otio fruebatur & ubertate prædarum. Prævia igitur ſpe meliorum Romani Duces, ſi fors copiam attuliſſet auſuri aliquid glorioſum, Gothos

8 *Mſ.* & inſulis.

---

militum memoratur à Theodorito in lib. 4. cap. 29. Hiſt. Eccleſ. ubi & dictum ejus refertur. Cùm enim Valens Conſtantinopolim ingreſſus Trajanum adverſus Gothos cum exercitu præmiſiſſet, & ille victus rediiſſet, conviciis à Valente laceratus eſt: qui cùm animi mollitiem & ignaviam ei exprobraret, Trajanus liberè reſpondit, non ſe à barbaris victum, ſed ipſum Imp. victoriam hoſtibus prodidiſſe, quippe qui Deo bellum indixiſſet, ac veros Dei cultores acerbiſſimè vexaret: atque ita Deum ſibi quidem infenſum, barbaris autem amicum ac propitium redderet. Eſt ad eumdem Trajanum Epiſtola D. Baſilii 376. & 377. Denique Palladius in Lauſiaco Τραϊανὸν στρατηλάτην vocat, ejuſque filiam Candidam à ſanctitate vitæ commendat. *Valeſ.*

a *Numquam reperiens exitum.*] Scribendum omnino eſt, *nuſquam reperientes exitum*: vel ſanè, *nullumque reperientes exitum*, ut loquitur Marcellinus infrà p. 633. *Idem.*

b *Richomeres Domeſticorum tunc Comes.*] Poſtea Magiſter militum * factus à Gratiano, & pòſt ab eodem datus eſt Theodoſio, tunc cùm Gratianus Theodoſium collegam adſcivit Imperii, & cum eo Palatium, ac Comites rei militaris partitus eſt. Richomeres ergo in Oriente * Conſul à Theodoſio factus eſt cum Clearcho, anno Dom. 384. Libanius de Vita ſua in fine, eum Antiochiam veniſſe teſtatur, eique Conſuli ac Magiſtro equitum panegyricum abs ſe dictum eſſe: ῥυχομήρης ἔρχεται στρατηγὸς ἱεροῖς τε καὶ θεοῖς προσκείμενος ἄνθρωπος: *Richomeres Magiſter militum advenit, vir ſacris Deorum immortalium addictus.* Eumdem poſtea Theodoſius adverſus Eugenium tyrannum profecturus, Magiſtrum utriuſque militiæ conſtituerat, Tatiano & Symmacho Coſſ. ut patet ex lege 13. Cod. Th. de re militari: ſed Richomeres ante expeditionem morbo deceſſit, teſte Zoſimo in lib. 4. Sunt ad eumdem Epiſtolæ Symmachi in lib. 3. & Libanii. *Idem.*

c *Opidum Salices,*] Opidum Scythiæ, quod ob frequentiam ſalictorum, ut videtur, dicebatur Ad Salices. Situm erat inter Tomos & Salmuridem, ut patet ex Itinerario Antonini. *Idem.*

d *Intramuranis cohibita ſpatiis.*] Lex Grammaticæ poſtulat, ut ſcribatur *cohibitum*, ſupple *vulgus.* *Idem.*

quidquid molirentur sagaciter observabant: id scilicet præstruentes, ut si
9 aliorsum castra movissent, quod fecere creberrimè, terga ultimorum adorti plures perfoderent confisi, magnámque spoliorum averterent partem. Hoc intellecto hostes, vel transfugarum indiciis docti, per quos nihil latebat incognitum, in eodem loco diu manserunt: sed oppositi exercitûs metu præstricti, aliorúmque militum quos affluere jam sperabant: tessera data gentili, per diversa propè diffusas accivere vastatorias manus, [1] [e] quæ [jussis] Optimatum acceptis, statim ut [f] incensi malleoli, [g] ad carraginem (quam ita ipsi appellant) aliti velocitate regressæ, incentivum audendi majora popularibus addiderunt. Nihil post hæc inter partes præter indutias laxatum est breves. Reversis enim his quos necessitas evocarat, plebs omnis intra sæptorum ambitum etiamtum contrusa, immaniter fremens, animísque concita truculentis, experiri prostrema discrimina, nec principibus gentis qui aderant renuentibus, cruditate festinabat. Et quoniam hæc Sole agebantur extremo, nóxque adventans ad quietem [2] invitos retinebat & mæstos, capto per otium cibo somni manserunt expertes. Contrà Romani his cognitis, ipsi quoque exsomnes verebantur hostes, & malè sanos eorum ductores ut rabidas feras: eventum licèt ancipitem, ut numero satis inferiores, prosperum tamen ob justiorem sui causam mentibus exspectantes impavidis. [h] Candente itaque protinus die, signo ad arma capienda ex utraque parte per lituos dato, Barbari postquam inter eos ex more

9 *Ita ms. & Steph. vulg.* aliò. 1 *Ms.* quæ. 2 *Ms. & Steph.* invisos.

---

e *Cuique Optimatum acceptas.*] In codice Regio, * Tolos. * [Colbert.] & Flor. & in Editione Aug. legitur, *quæ Optim. acceptis.* proinde sic locum emendari debere existimo: *Accivere vastatorias manus: quæ mandatis Optimatum acceptis, statim ut.* Optimates porrò Gothi vocabant Duces suos, eo quòd nobilitate ceteris antecellerent. Sic suprà Sueridus & Colias Gothorum Optimates dicuntur, & Anaolfum Gothorum Optimatem vocat Idatius in Chronico. Aurelianus quoque apud Vopiscum in Bonoso Optimates Gothicas similiter dixit. Olympiodorus Historicus in Bibliotheca Photii: τῆ Ῥαδαγαίσου Γότθων οἱ κεφαλαιῶται ὀπτίματοι ἐκαλοῦντο. Henr. Vales. Itane frater sequi fratrem recusat; & quum major interponat *mandatis*, minor recalcitrans reponit *jussis*? idque quum utriusque nulla queat dari fides. Utique multo lenior medicina erit; *Quæ optimatium assensu, statim &c.* Gron.

f *Incensis malleolis.*] Veram hujus loci scripturam ex Regio codice * & Tol. * & Editione Aug. restitui. Sic Marcellinus in lib. XXI. de Juliano dixit: *Sed ille, ut fax vel incensus malleolus volucriter ad destinata festinans, &c.* Vales.

g *Ad carraginem quam ita ipsi appellant, aliti velocitate regressæ*] Quod Ammianus, Flav. Vopiscus, Trebellius Poll. & si qui alii, *carraginem*, id Græci Tactici καῤῥαγὸν appellant. Leo Imp. Καῤῥαγὸς λέγεται, ὁ διὰ τῶν ἁμαξῶν καὶ τριβόλων, καὶ τῶν ἄλλων μηχανῶν γινόμενος περιορισμὸς εἰς ἀσφάλειαν τοῦ στρατοῦ. Carraginem optimè describit Cl. Claudian. in Rufin. lib. 2.

Tum duplici fossa non exsuperabile vallum
Asperat alternis sudibus, murique locata
In speciem, cæsis obtendit plaustra juvencis.

Exactiùs adhuc Agathias lib. 2. Καὶ τοὺς τῶν ἁμαξῶν τροχοὺς ἃς δὴ ὡς πλείστας ἐπήγετο, στοιχηδὸν ἐς ἀλλήλους ἁρμόσας, ἐνέπηξε τὰ ὀπίσω τῷ ἐδάφει, ἄχρι καὶ ἐς τὰς πλήμνας περιχώσας, ὡς μόνα τὰ ἡμικύκλια ὑπερανέχειν καὶ προβεβλῆσθαι. Theophylactus Simocat. lib. VII. τὰς ἁμάξας συνθέντες περιεβάλοντο χάρακα. Hanc eamdem intellexit Plutarchus: cùm de Cæsare scribit: περὶ ταῖς ἁμάξαις καὶ τῷ χάρακι τὸν πλεῖστον ἔσχεν πόνον. Sic nempe Helvetii sese præstruxerant, quo modo barbari omnes castra munire solebant. Vegetius lib. 3. cap. 10. *Omnes barbari carris suis in orbem connexis, ad similitudinem castrorum securas à supervenientibus exigunt noctes.* Jordanes de reb. Goth. *Se suosque ilico intra septa castrorum, quæ plaustris vallata habebat, reclusisset.* P. Diacon. lib. XV. *Intra plaustrorum munimenta se continens, erumpere non auderet.* Lindenbr.

h *Cadente itaque protinus die.*] Rectiùs in Fauchetii

juratum eſt, tumuloſos locos appetere tentaverunt: quò exinde per proclive rotarum modo obvios impetu convolverent acriore. Hócque viſo ad ſuos quiſque manipulos properans miles, ſtabili gradu conſiſtens nec vagabatur, nec relictis ordinibus procurſabat. Ergo ubi utrimque acies cautiùs incedentes greſſu ſteterunt immobili, torvitate mutua bellatores luminibus ſe contuebantur obliquis. Et Romani quidem voce undique Martia concinentes, à minore ſolita ad majorem protolli, quam gentilitate appellant barritum, vires validas erigebant. Barbari verò majorum laudes clamoribus ſtridebant inconditis: interque varios ſermonis diſſoni ſtrepitus leviora prœlia tentabantur. Jámque verutis & ſimilibus aliis utrimque ſemet eminus laceſſentes, ad conferendas coïere minaciter manus: & ſcutis in teſtudinum formam coagmentatis, pes cum pede collatus eſt. Barbaríque ut reparabiles ſemper & celeres, ingentes [i] clavas in noſtros conjicientes ambuſtas, mucronéſque acriùs reſiſtentium pectoribus illidentes, ſiniſtrum cornu perrumpunt: quod inclinatum ſubſidialis robuſtiſſimus globus, è propinquo latere fortiter excitus, hærente jam [3] morte cervicibus ſuſtentavit. Fervente igitur denſis cædibus prælio, in confertos quiſque promptior ruens, ritu grandinis undique volitantibus telis oppetebat & gladiis: & ſequebantur equites hinc inde fugientibus occipitia lacertis ingentibus præcidentes & terga: itidémque altrinſecus pedites lapſorum, timore impeditorum, [4] [k] ſecando ſuffragines. Et cùm omnia cæſorum corporibus opplerentur, jacebant inter eos quidam ſemiamines, ſpem vitæ inaniter uſurpando; alii glande fundis excuſſa, vel harundinibus armatis ferro confixi: quorumdam capita per medium frontis & verticis mucrone diſtincta, in utrumque humerum magno cum horrore pendebant. Et pertinaci concertatione nondum laſſatæ, æquo Marte partes ſemet altrinſecus afflictabant: nec de rigore genuino quiſquam remittebat, dum vires animorum alacritas excitaret. Diremit tamen interneciva certamina [l] cedens veſpero dies: & cunctis quà quiſque potuit incompoſitè diſcedentibus, reſidui omnes repetunt tentoria triſtiores. Humatis denique pro locorum & temporis ratione Honoratis quibuſdam inter defunctos, reliqua peremptorum corpora diræ volucres conſumpſerunt, aſſuetæ illo tempore cadaveribus paſci, ut indicant nunc uſque [m] albentes oſſibus

3 *Mſ.* morte 4 *Mſ.* ſecandos.

codice legitur *Candente*: quemadmodum loquitur Marcellinus in lib. XXI. *ubi lux excanduit tertia.* Valeſ.

i *Clavas in noſtros conjicientes ambuſtas*] Fuere hæc arma barbaris potiſſimùm & rudi ſæculo uſitata. Virgil. VII. Æneid.

--- *Non jam certamine agreſti*
Stipitibus duris agitur ſudibúſve præuſtis,
Sed ferro ancipiti decernunt. Lindenbr.

k *Secantes ſuffragines.*] Cùm in Mſſ. Flor. * Toloſ. * [Colb.] & Regio ſcriptum ſit, *ſecandos ſuffr.* non dubito quin Marcellinus ſcriptum reliquerit, *ſecando ſuffragines.* Nam & id modulatiùs ſonat, & Marcellini ſtilo magis reſpondet. *Valeſ.*

l *Cedens veſpero dies*] Apuleius Mileſ. 8. *Sol nocti tandem deceſſit.* Sidonius Apollinaris lib. 2. Epiſt. 2. *Ver decedit æſtati.* * Lindenbr.

m *Albentes oſſibus campi*] Virgil. Æneid. XII.

--- *recalent noſtro Tiberina fluenta*
Sanguine adhuc, campique ingentes oſſibus albent.

Et alibi

campi. Constat tamen in numero longè minore Romanos, [n] cum ea copiosa multitudine colluctatos, funerea multa perpessos: non tamen sine deflendis ærumnis exagitasse barbaram plebem.

CAP. VIII. His casibus prœliorum ita luctuosè finitis, nostri proximos Marcianopoleos petivere secessus. Gothi intra vehiculorum anfractus sponte sua contrusi, numquam exinde per dies septem egredi vel videri sunt ausi: ideóque opportunitatem milites nacti, immensas alias Barbarorum catervas inter AEmimontanas angustias clauserunt aggerum objectu celsorum: hac spe nimirum: ut inter Histrum & solitudines perniciosa hostium multitudo compacta, nullósque reperiens exitus periret inediâ, cunctis utilibus ad vivendum in civitates validas comportatis: quarum nullam etiamtum circumsedere conati sunt, hæc & similia machinari penitus ignorantes. Post quæ repetivit Gallias Richomeres, ob majorem prœliorum fremitum qui [5] exspectabatur, inde adminicula perducturus. Hæc Gratiano quater & Merobaude Consulibus agebantur, anno in autumnum vergente. Inter quæ Valens audito lugubri bellorum direptionúmque eventu, Saturninum, equestris exercitûs ad tempus curâ commissâ suppetias Trajano ferentem misit & Profuturo. Fortéque iisdem diebus per Scythiæ regiones & Mœsiæ omnibus quæ poterant mandi consumptis, feritate urgente pariter & inopia, [o] Barbari [erumpere] molibus magnis ardebant. Hócque sæpe tentato cùm obruerentur vigore nostrorum per asperitates scruposas validè resistentium: adacti necessitate postrema, [p] Chunorum & Alanorum aliquos ad societatem spe prædarum ingentium adsciverunt. Quo cognito Saturninus (jam enim aderat & prætenturas stationésque disponebat agrarias) paullatim colligens suos, digredi parabat consilio non absurdo: ne subita multitudo, [q] uti amnis impulsu undarum obicibus ruptis emissus, convelleret levi negotio cunctos: suspecta loca diutiùs observantes. Deinde post reseratas angustias abitúmque militis tempestivum, incompositè qua quisque

5 *Ms.* spectabatur.

--- *campos multorum ossibus albos.*
Tacit. *Medio campi albentia ossa, ut fugerant, ut restiterant, disjecta aut aggerata.* Lindenbr.

n *Cum ea copiosa multitudine.*] Regius codex [& Colb.] scriptum habet, *cum eo copiosa m.* quod positum videtur esse pro, *adeo copiosa.* Vales.

o *Barbarique molibus m.*] Scribendum omnino est, *barbari erumpere molibus magnis ardebant*: sic enim sensus postulat. *Idem.* Ut Numantinis apud Florum 2, 18, circumdatis, ubi non impetrabant prælium, dicitur placuisse eruptio. Si modo id verbum ita notum potuit excidere. Unde vidi, qui adscripserat Margini legendum *barbari exire.* Quod certe verbum potuit coiisse probabiliter in copulam *que.* Nisi alia literarum similitudo fraudem huic loco intulerit, & auctor dederit *barbarique evagari mol.* Gron.

p *Chunorum*] Nihil variant veteres libb. Et *Chunos* vocat (uti & Ptolem. in Descriptione Sarmatiæ, Sidon. Apoll. carmin. VII, * & Gregor. Turonens. lib. 2. cap. 6. 7. & alibi *) quos alii *Hunnos*, vel *Thynos*; ut Priscianus Perieget.

Hinc Thynus sequitur, pòst fortis Caspia proles.

Neque de fide ejus lectionis dubitandum est, quam ita variè efferri etiam Eustath. in Dionys. notat: Οὖννοι ἢ Θοῦννοι μετὰ τοῦ θ. στοιχείου, Κάσπιον ἔθνος εἰσὶ Σκυθικόν. Dionysius tamen dixit:

Οὖννοι δ' ἑξείης, ἐπὶ δ' αὐτοῖς Κάσπιοι ἄνδρες. Lindenbr.

q *Ut immanis pulsus undarum.*] Non is equidem sum, qui omnia pro arbitrio corrigere velim: sed tamen facere non possum quin conjecturam meam hîc proponam. Suspicor enim scribendum esse, *uti amnis impulsu undarum obicibus ruptis emissus.* Valesius. Supra lib. XV.

clauſorum potuit, nullo vetante turbandis incubuit rebus: & vaſtabundi omnes per latitudines Thraciæ pandebantur impunè, ab ipſis tractibus quos prætermeat Hiſter exorſi, aduſque Rhodopen & [r] fretum quod immenſa diſterminat maria, rapinis & cædibus, ſanguinéque & incendiis, & liberorum corporum corruptelis omnia fœdiſſimè permiſcentes. Tunc erat ſpectare cum gemitu facta dictu viſúque prædira, attonitas metu feminas flagris concrepantibus agitari, fetibus gravidas adhuc immaturis, antequam prodirent in lucem impia tolerantibus multa: implicatos alios matribus parvulos, & puberum audire lamenta puellarúmque nobilium, quarum ſtringebat fera captivitas manus. Poſt quæ adulta virginitas, caſtitáſque nuptarum [ſ] ore adſecto flens ultima ducebatur, mox profanandum pudorem optans morte licèt cruciabili prævenire. Inter quæ cùm belluæ ritu traheretur ingenuus paullo antè dives [& liber,] de Fortuna ut inclementi querebatur & cæca, quæ eum [t] puncto temporis brevi opibus exutum & dulcedine caritatum domóque extorrem, quam [6] concidiſſe vidit in cinerem & ruinas, aut lacerandum membratim, aut ſerviturum ſub verberibus & tormentis [v] duro devoviſti victori. Barbari tamen, velut diffractis caveis beſtiæ, per ſpatiorum amplitudines fuſiùs incitati, [x] oppidum petivere nomine Dibaltum, ubi Tribunum Scutariorum Barzimerem inventum cum ſuis, Cornutíſque & aliis peditum numeris, caſtra ponentem adſiliunt, eruditum pulvere militari rectorem. Qui confeſtim (ut adigebat neceſſitas inſtantis exitii) juſſâ canere bellicum tubâ, lateribus firmatis, prærupit cum promptis adcinctis ad prœlium: fortitérque reſiſtendo pari pugnandi ſorte diſceſſiſſet, ni eum equitum adcurſus [7] complurium anhelum circumve-

6 *Al.* conceſſiſſe. 7 *Al.* quamplurimum.

cap. 4. *Inter montium celſorum anfractus impulſu immani exoriens Rhenus.* Gron.

r *Tractum qui immenſa diſterminat maria.*] In codice Regio [& Colb.] * ac Toloſ. * & Editione Auguſt. hanc ſcripturam inveni, *fractum quod immenſa diſt. m.* Sed in Regio exemplari ſuperſcriptum erat *fretum*, optimè ut equidem judico. Sic enim Marcellinus noſter in lib. XXI. *aduſque fretum & Propontidem.* Et in lib. XXVII. Thraciarum provincias à Septentrione quidem ait Danubio terminari: à Meridie autem ſcopulis montis Rhodopes attolli: ab Oriente verò finiri in fretum, quod ab Euxino Ponto in AEgæum reciprocis fluctibus fertur. Vide & paginam ultimam libri XXXI. & ultimi. *Valeſ.*

ſ *Ore affecto.*] Cùm in Regio codice * & Tol * [ac Colb.] ſcriptum invenerim, *ore adſecto*: prope eſt ut exiſtimem ſic à Marcellino relictum fuiſſe, *adulta virginitas caſtitáſque nuptarum ore abjecto flens ultima ducebatur.* [Annon tamen Mſſ. codicum ſequenda nobis eſt potiùs auctoritas? *Ore* enim *adſecto* nihil aliud eſt quàm facie unguibus ſecta: quod facere in luctu & in ſummo dolore mulieres ſolent.] *Idem.*

t *Puncto temporis brevioris extortum.*] Sic quidem in exemplari Regio ſuperſcriptum eſt, ex conjectura antiquarii: ſed in textu ipſo ſcriptum eſt hoc modo, *brevioribus extotum*, * ut & in Tol. * [& Colb.] Unde abſque ulla propemodum litterarum mutatione ſic emendandum putavi: *Quæ eum puncto temporis brevi* (ita loquitur Marcellinus in l. XIX.) *opibus exutum, &c.* Idem.

v *Duro devoviſti victori*] Nihil moveo, ſiquidem conſtitit Hadriano ratio ut ſic ederet, quum frater ejus aliique priores exhibuerint *crudo*, quod ſi eſt in mſſtis, longe equidem prætulerim. Manifeſte enim alludit ad verba Taciti lib. I. Annal. cap. 8. *Quique a parentibus acceperant diem illum crudi adhuc ſervitii.* Sed nec quod paulo ante immutatum eſt, tacitum ferre nuperus editor debet, quum ulteriores habeant *de te, Fortuna ut inclementi*: quæ apoſtrophe ſane non incommoda. *Gron.*

x *Oppidum nomine Dibaltum.*] *Debeltum* opidum Thraciæ dicitur in Itinerario Antonini. Ptolemæus Δεϐελτον coloniam nominat, perinde ac Plinius in lib. 4. qui ſua ætate *Deultum* dictum eſſe teſtatur. Eique ſcripturæ ſuffragantur veteres nummi. Hierocles in συνεκδήμῳ, in-

niſſet

nisset & fessum. Et ita cecidit interfectis barbarorum non paucis, quorum clades copiarum magnitudo celabat.

CAP. IX. Re in hunc modum peracta; Gothi quid postea molirentur incerti, quæritabant Frigeridum, tamquam obicem validum ubi reperirent excisuri: & cultiore victu somnóque parumper assumpto, eum sequebantur ut feræ: docti quòd Gratiani monitu reversus in Thracias, & [y] prope Berœam vallo metato, eventus rerum speculabatur ancipites. Et hi quidem ad patrandum propositum discursione rapida maturabant. Ille verò regendi conservandíque militis non ignarus, id quod cogitatum est suspicatus, vel exploratorum relatione quos miserat apertè instructus, per montium celsa silvarúmque densitates ad Illyricum redit, erectus prosperitate nimia, quam ei fors obtulit insperata. Repedando enim, congregatósque in cuneos sensim progrediens, Gothorum Optimatem Farnobium cum vastatoriis globis vagantem licentiùs occupavit, ducentémque Taifalos nuper in societatem adhibitos: qui si dignum est dici, nostris ignotarum gentium terrore dispersis, transiere flumen direpturi vacua defensoribus loca. Eorum catervis subitò visis, certare comminus Dux cautissimus parans, [8] [z] adortúsque nationis utriusque grassatores minantes etiamtum acerba; trucidasset omnes ad unum, ut ne nuntius quidem cladis pòst appareret, ni cum aliis multis perempto Farnobio, metuendo antehac incensore turbarum, obtestatus prece impensa superstitibus pepercisset: vivósque omnes circa Mutinam, Regiúmque & Parmam Italica oppida, rura culturos exterminavit. Hanc Taifalorum gentem turpem ac obscenæ vitæ flagitiis ita accepimus mersam, ut apud eos nefandi concubitus fœdere copulentur maribus puberes; ætatis viriditatem in eorum pollutis usibus consumpturi. Porro si qui jam adultus aprum exceperit solus, vel interemerit ursum immanem, colluvione liberatur incesti.

CAP. X. Hæc autumno vergente in hiemem funesti per Thracias turbines [9] converrebant: quæ temporum rabies, velut cuncta cientibus Furiis, ad regiones quoque longinquas progrediens latè serpebat. Et jam Lentiensis Alamannicus populus, tractibus Rætiarum confinis, per fallaces discursus violato fœdere dudum concepto, collimitia nostra tentabat, quæ clades hinc exitiale primordium sumpsit. Ex hac natione quidam inter Principis Armigeros militans,

8 *Mf. & Steph.* ut priusquam. 9 *Mf.* converrebant: & quæ.

ter AEmimonti urbes memorat Debeltum. Sic enim ait: Επαρχία Αιμιμόντου ὑπὸ ἡγεμόνα πόλεις ἕξ. Αδριανέπολις, Αγχίαλος, Δεβελτός, Πλωτινόπολις. Vales.

y *Prope Berœam.*] Thraciæ civitatem, ut dixit Marcellinus in lib. XXVII. quæ à Græcis ferè βιρόη appellatur: sic enim Theophylactus Simocatta in lib. 2. Hist. cap. 15. Hierocles. ἐπαρχία Θρᾴκης ὑπὸ Κονσουλαρίου πόλεις ε. Φιλιππούπολις. Βιρόη. Beroa quoque dicitur in Itinerario Antonini. *Idem.*

z *Adortusque nationes oppressit.*] Hunc locum egregie mihi videor restituisse. Cùm enim in codice Regio [& Colb.] * ac Tolos. * scriptum esse vidissem, *nationes ut priusque*, quemadmodum ferè in Mf. Flor. & Editione August legitur, emendavi, *adortusque nationis utriusque grassatores*, Gothos scilicet & Taifalos: statimque

poſcente negotio reverſus in larem, ut erat in loquendo effuſior, interrogantes multos quid ageretur in palatio, docet arceſſitu Valentis patrui Gratianum Orientem verſus mox ſigna moturum: ut duplicatis viribus repellantur plagarum terminalium accolæ, ad Romanorum verum excidium conjurati. Quibus avidè Lentienſes acceptis, ipſi quoque hæc quaſi vicini cernentes, ut ſunt veloces & rapidi, conferti in prædatorios globos, Rhenum [a] gelu pervium pruinis Februario menſe .... tendentes prope cum Petulantibus Celtæ, non ſine ſui jactura afflictos graviter adultis viribus averterunt. Verùm retrocedere coacti Germani, atque noſcentes exercitus pleramque partem in Illyricum ut Imperatore mox affuturo prægreſſam, exarſere flagrantiùs: majoráque conceptantes, pagorum omnium incolis in unum collectis, cum quadraginta armatorum millibus, vel ſeptuaginta, ut quidam laudes extollendo Principis jactitarunt, ſublati in ſuperbiam noſtra confidentiùs irruperunt. Quibus Gratianus cum formidine magna compertis, revocatis cohortibus quas præmiſerat in Pannonias, convocatíſque aliis quas in Galliis retinuerat diſpoſitio prudens, Nannieno negotium dedit virtutis ſobriæ Duci: eíque Mallobaudem junxit pari poteſtate collegam, Domeſticorum Comitem, Regémque Francorum, virum bellicoſum & fortem. [b] Nannieno igitur penſante fortunarum verſabiles caſus, ideóque cunctandum eſſe cenſente; Mallobaudes alta pugnandi cupiditate raptatus, ut conſueverat, ire in hoſtem differendi impatiens angebatur. Proinde horrifico adversùm fragore [1] terrente, primùm [c] apud Argentariam ſigno per cornicines dato concurri eſt cœptum: ſagittarum verutorúmque miſſilium pulſibus crebriores hincinde ſternebantur. Sed in ipſo prœliorum ardore infinita hoſtium multitudine milites viſa, vitantéſque aperta diſcrimina, per calles conſitas arboribus & anguſtas, ut quiſque potuit diſperſi, paullo poſtea ſtetere fidentiùs: & ſplendore conſimili, proculque nitore fulgentes armorum, Imperatorii adventûs injecêre Barbaris metum. Qui repentè verſi in terga, reſiſtentéſque interdum, ne quid ultimæ rationis omitterent: ita ſunt cæſi, ut ex prædicto numero non pluſquam quinque millia ut æſtimabatur evaderent denſitate nemo-

1 *Al.* torrente.

ſcribendum, *trucidaſſet omnes, &c.* Valeſ.

a *Gelu pervium pruinis, &c.*] Hujus loci, ut apparet, mutili ſententia his ferè verbis ſuppleri poteſt: *Rhenum gelu pervium ac pruinis Februario menſe tranſire tentarunt: quos tendentes prope cum Petulantib. Celtæ, &c.* Et paullo pòſt ſic ſcribendum videtur: *Verùm retrocedere coacti Germani, noſcenteſque, &c.* Idem.

b *Nannieno igitur.*] Hic Nannenus Comes ſuprà nominatus eſt in libri XXVIII. cap. 5. *Idem.*

c *Apud Argentariam.*] Hieronymus in Chronico anno Dom. 378. *Alamannorum*, ait, XXX. *circiter millia apud Argentuariam opidum Galliarum ab exercitu Gratiani ſtrata.* Meliùs in Chronico Caſſiodori id refertur Gratiano IV. & Merobaude Coſſ. qui erat annus Natalis Dominici 377. Hujus victoriæ meminit etiam Victor in Epitome. Eſt autem Argentaria ſeu Argentuaria Germaniæ opidum in Triboccis ſitum teſte Ptolemæo: cujus mentio fit in Itinerario Antonini & Tabula Peutingerorum. * Hodie *Colmar* dicitur, urbs clara Elſatiæ, ut cenſet Cluverius in lib. 2. Germ. cap. 12. vel potiùs *Arburg*, cujus parietinæ viſuntur. * Ceterùm hic locus haud paullo meliùs ſic legeretur: *Ubi primùm apud Argentariam ſ.p.c.d. pugnari eſt cœptum, ſagittarum, &c.* Idem.

rum tecta, inter complures alios audaces & fortes [d] Rege quoque Priario interfecto, exitialium concitore pugnarum. Hac læti successus fiduciâ Gratianus erectus, jámque ad partes tendens Eoas, lævorsus flexo itinere latenter Rheno transito, spe incitatior bona, universam (si id tentanti fors affuisset) delere statuit malefidam & turbarum avidam gentem. Hócque urgentibus aliis super alios nuntiis cognito, Lentienses ærumnis populi sui ad internecionem pæne deleti, & repentino Principis adventu defixi, quid capesserent ambigentes, cùm neque repugnandi neque agendi aliquid aut moliendi laxamentum possent invenire vel breve, impetu celeri obsessos petiverunt inviis cautibus colles: abruptísque per ambitum rupibus insistentes, rebus caritatibúsque suis quas secum duxerant, omni virium robore propugnabant. Quâ difficultate perpensa, velut murorum obicibus opponendi per legiones singulas [2] quingenteni leguntur armati, usu prudenter bellandi comperti. Qui ea re animorum auctâ fiduciâ, quòd versari inter antesignanos visebatur acriter Princeps, montes scandere nitebantur, [e] tamquam [3] venaticias prædas, si calcassent editiora, confestim sine certamine ullo rapturi: exorsúmque prœlium vergente in meridiem die, tenebræ quoque occupavere nocturnæ. Quippe magno utriusque partis pugnabatur exitio: cædebant cadebántque nostrorum non pauci: simul arma Imperatorii comitatûs auro colorúmque micantia claritudine, jaculatione ponderum densa confringebantur. [4] [f] Etenim diu reputante Gratiano cum Optimatibus, perniciosum apparebat & irritum contra asperitates aggerum prominentium intempestivâ contendere pertinaciâ: multis (ut in tali negotio) variatis sententiis, otioso milite circumvallari placuit Barbaros inediâ fatigatos, quia locorum iniquitate defendebantur. Verùm cùm obstinatione simili renitentes Germani peritíque regionum petissent alios montes, his quos antè insederant altiores: conversus illuc cum exercitu Imperator, eadem qua antea fortitudine semitas ducentes ad ardua quæritabat. Quem Lentienses intentum jugulis suis omni perseverandi studio contemplantes, post deditionem, quam im-

2 *Al.* quingentini milites leguntur. 3 *Al.* venaticas. 4 *Ms.* Etm. *Al.* Et inde.

d *Rege quoque Priario interfecto*] Amplector emendationem Clariss. amicissimique Marci Velseri, Duumviri August. legentis, *Rege quoque Priamo interfecto.* Indubiè enim sic Ammian scripsit. Atque is est Priamus sive pater, sive filius, de quo in Chronicis Prosper Tiro: IV. *Gratiani anno Priamus quidam regnat in Francia, quantum altiùs colligere potuimus.* Neque aliter id nomen in Sigeberto Gemblacensi * Abbate Urspergensi pag. 94. aliisque ejus sæculi Scriptoribus * exstat: & tempus haud abludit, aut insolens est Francorum aliquos pro Gratiano stetisse, alios in ipsum pugnasse. *Lindenbr.*

e *Tamquam venaticias prædas.*] Meliùs meo quidem judicio scribitur in Regio exemplari *venaticas*: sic in veteri Lexico *Venaticus* θηρευτικός explicatur. Sed parvi interest utro modo scribatur. Nam in principio lib. XXX. *venaticiam prædam* agnoscunt nostri codices. *Vales.*

f *Etenim diu reputante.*] In Ms. Flor. legi Lindenbrogius monuit: *Et m diu reputante, &c.* in codice Regio scriptum inveni: *Et tamen.* In Editione Augustana * & Tol. codice: * *Et inde.* Quæ variæ scripturæ ex compendiariæ illius notæ, quam primo loco posui, prava interpretatione natæ sunt. Mihi verò dubium non est quin legendum sit: *Et quoniam diu reputante Gratiano, &c.* sensus enim ita necessariò postulat. *Idem.*

petravere supplici prece, oblatâ (ut præceptum est) juventute valida nostris tirociniis permiscenda, ad genitales terras innoxii ire permissi sunt. Hanc victoriam opportunam & fructuosam, quæ gentes hebetavit Occiduas, sempiterni numinis nutu Gratianus, incredibile dictu est [g] quanto cum vigore exerta celeritate aliorsum properans expedivit: [h] præclaræ indolis adulescens, facundus, & moderatus, & bellicosus, & clemens: ad æmulationem lectorum progrediens Principum, dum etiamtum lanugo genis inserperet speciosa, ni vergens in ludibriosos actus natura, laxantibus proximis semet ad vana studia Cæsaris Commodi convertisset, licèt hic incruentus. Ut enim ille quia [i] perimere jaculis plurimas feras spectante consueuerat populo, & centum leones in amphitheatrali circulo simul emissos telorum vario genere, nullo geminato vulnere contruncavit, ultra hominem exsultavit: ita hic quoque [k] intra sæpta quæ appellant vivaria, [l] sagittarum pulsibus crebris dentatas conficiens bestias, incidentia multa parvi ducebat & seria: eo tempore quo [m] etiamsi Imperium Marcus regeret Antoninus, ægrè sine collegis similibus & magna sobrietate consiliorum lenire luctuosos Reipub. poterat casus. Dispositis igitur quæ pro temporum captu per Gallias [n] res rationésque poscebant, & punito Scutario proditore, qui festinare Principem ad Illyricum Barbaris indicarat: Gratianus exinde digressus [o] per castra, quibus Felicis-Arboris nomen est, [5] [p] [q] per Lauria-

5 *Ms.* per inaureacum opitulanda opp.

g *Quanto cum vigore.*] In Regio codice, * Tol. * [& Colb.] & in Editione Augusst. legitur, *quantoque cum vigore*: unde quispiam non ineptè conjecerit sic scribendum esse, *quo quantoque cum vigore*: Valesс.

h *Præclaræ indolis adulescens.*] Gratiani Aug. elogium exstat apud D. Ambrosium in Orat. de obitu Valentiniani, sub finem. *Augustæ*, inquit, *memoriæ Gratianus fuit fidelis in Domino, pius atque mansuetus; puro corde: fuit etiam castus corpore, qui præter conjugium nescierit feminæ alterius consuetudinem.* Quibus adde Victoris Epitomen. Sed has omnes Gratiani dotes decolorabat tenuis ac propè nulla Reip. cura: à cujus administratione non modò naturâ erat aversus, sed studiis etiam atque instituta vitæ ratione penitus abhorrebat. Dum nihil aliud diu noctúque ageret quàm spiculis meditari, summæque voluptatis divinæque artis crederet ferire destinata, ut scribit Victor in Epitome. *Idem.*

i *Perimere jaculis plures feras*] Lampridius in Commod. *Ferarum diversarum manu sua occidit multa millia, ita ut elephantos occideret: & hæc fecit sæpe spectante populo Romano.* Herodianus de eodem hæc porro addit, lib. 1. Λεόντων δέ ποτε ἐξ ὑπογαίων ἑκατὸν ἀναῤῥιφθέντων, ἰσαρίθμοις ἀκοντίοις πάντας ἀπέκτεινεν. Lindenbr.

k *Intra sæpta quæ appellant vivaria*] Gellius lib. 2. cap. 19. *Vivaria quæ nunc dicuntur, sæpta quædam loca, in quibus feræ vivæ pascuntur.* Et postea: *Vivaria autem quæ nunc vulgus dicit, sunt quos Græci παραδείσους vocant.* Procopius Gothicor. lib. 1. Ἀμφὶ πύλην πίνεστε εἶναι ἐπὶ μοῖραν τοῦ περιβόλου, ἣν Ῥωμαῖοι βιβάριον καλοῦσι. Et post pauca: βιβάριον --- οὕτω Ῥωμαῖοι καλοῦσι τὸ χῶρον, οὗ ἂν τῶν ζώων τὰ μὴ χειροήθη τρέφεσθαι εἰώθει. Paulus J C. L. 3. §. 14: ff. de adquir. possess. *Feras bestias, quas vivariis incluserimus.* Idem.

[l *Sagittarum pulsibus crebris dentatas conficiens bestias.*] In Ms. Colbertino scribitur, *dendata conficiens bestias.* Dentatæ quidem sunt & dici possunt bestiæ omnes quæ dentes habent, tam parvæ quàm magnæ. Sed heic Ammianus Marcellinus *dentatas κατ' ἐξοχὴν bestias* appellat feras Amphitheatrales, firmitate maxillarum & dentium numero ac magnitudine præ ceteris metuendas: quales sunt leones, ursi, & similes.] *Had. Vales.*

m *Etiamsi imperium Marcus regeret Antoninus*] Respicit, ad id, quod Capitolinus de hoc Marco scribit: *Semper sane cum Optimatibus non solum bellicas res, sed etiam civiles, priusquam faceret aliquid, contulit. Denique sententia illius præcipua semper hæc fuit. Æquius est ut ego tot & talium amicorum consilium sequar, quàm ut tot & tales amici meam unius voluntatem sequantur.* Lindenbr.

n *Res nationesque poscebant.*] Crediderim potiùs sic à Marcellino scriptum fuisse: *Dispositis igitur quæ pro temporum captu per Gallias res rationésque poscebant, &c.* sic enim loquitur ferè in lib. XIV. *Vales.*

o *Per castra quibus Felicis-Arboris nomen est*] Antonin. Imp. in Itinerar. *De Pannoniis in Gallias per mediterranea loca, id est, à Sirmio per Sopianas Treveros us-*

cum ad opitulandum oppreſſæ parti porrectis itineribus ire tendebat. Iiſdémque diebus Frigerido multa atque utilia pro ſecuritate communi ſollertiſſimè cogitanti, muniréque properanti Succorum anguſtias, ne diſcurſatores hoſtes & leves, [r] tamquam [6] exæſtuantes vi torrentes per Septemtrionales provincias fuſiùs vagarentur; ſucceſſor Maurus nomine mittitur Comes, venalis ferociæ ſpecie, & ad [7] cuncta mobilis & incertus: idem quem præteritorum textu retulimus, ambigenti ſuper corona capiti imponenda Juliano Cæſari, [ſ] dum inter ejus Armigeros militaret [8] [t] ac regiam cuſtodiret, torquem obtuliſſe collo abſtractam. Remotúſque in ipſa vertigine pereuntium rerum Dux cautus & diligens: cùm etiamſi dudum diſceſſiſſet in otium, ad procinctum reduci negotiorum magnitudine poſcente deberet.

CAP. XI. His forte diebus Valens tandem excitus Antiochiâ, longitudine viarum emenſa [v] venit Conſtantinopolim: ubi moratus pauciſſimos dies ſeditionéque popularium levi pulſatus, [x] Sebaſtiano paullo antè ab Italia ut petierat miſſo, vigilantiæ notæ ductori pedeſtris exercitus curâ commiſſâ, quem rege-

6 *Mſ.* exæſtuares ut in torr. 7 *Mſ. Steph.* cunctam obviaſſet. 8 *Mſ.* adrogantia.

---

que -- Brigantiam, Arborem-Felicem, Ad fines. --- Lindenbr.

p *Per Lauriacum*] Peſſimè vulg. *per inaureatum.* Mſ. Flor. *inaureacum.* Sed *Lauriacum* rectum eſt. *Eugipp. cap. 18. *ex oppido Lauriaco.* * Antoninus Imp. in Itinerar. *De Pannoniis in Gallias -- Lacum felicis, Lauriacum. -- A Taurino Lauriacum.* In fine L. I. C. Theod. de tabulariis.-- *Dat. VIII. Kal. Jul. Lauriaco, Marcellino & Probo Coſſ.* Atque inde *Lauriacenſis ſcutaria*, in Notit. Imp. ſub diſpoſitione viri illuſtris Magiſtri Officiorum. *Idem.*

q *Per Lauriacum.*] In Regio codice, * Toloſ * [ac Colbert.] ſcriptum inveni perinde ut in Florentino, *per inaurea cum*: nihilominus ſcribendum eſſe exiſtimo: *per caſtra quibus Felicis Arboris nomen eſt, & per Laureacum, &c.* Et caſtrum quidem illud quod vulgo dicebatur Arbore felici, ſitum erat in Rætiis, ut docet Notitia Imperii Romani. Lauriacum verò ſeu Laureacum (utroque enim modo ſcribi poteſt) erat in Norico Ripenſi: cujus crebra fit mentio ab Eugippio in vita Severini: hodie *Lork.* Hinc milites Auxiliares Laureacenſes dicti in Inſcript. Gruteri p. 164. *Valeſ.*

r *Tamquam exæſtuantes vi torrentes.*] In Mſſ. Flor. & Regio * & Toloſ. * [ac Colb.] & in Editione Auguſtana ſic legitur hic locus, *tamquam exæſtuares ut in torrentes.* Valeſius. Patet igitur id quod vulgo in editis legitur, non eſſe Ammiani, cujus videtur manus ita reſtitui *exæſtuantes nivi torrentes*, atque etiam dixit forſan *exæſtuaces.* cujus formæ multa ſimilia collegit Nic. Heinſius ad Ovidii librum II. Amorum eleg. 6. Gron.

ſ *Dum inter ejus Armigeros militaret, ac regiam cuſtodiret*] Socrat. lib. III. cap. I. εἰς τῶν δορυφόρων. quem locum lib. XX. notavi. *Lindenbr.*

t *Ac regiam cuſtodiret.*] Hanc ſcripturam equidem probare non poſſum. Maurus enim tunc temporis cùm Cæſar eſſet Julianus, Regiam non cuſtodiebat. Nam Regia nonniſi de Imperatore dici poteſt. Atqui Julianus tunc tantùm Cæſar erat. Deinde Maurus Petulantium tunc erat Haſtatus ſeu Draconarius, ut dixit Marcellinus in lib. XX. Ad legionarios autem milites Palatii cuſtodia non pertinebat, ſed ad Scholares. Turbat me tamen, quòd Maurus à Marcellino hîc dicitur inter Juliani Armigeros militaſſe. Eſt autem Armiger propriè Scholaris, qui pro palatio excubat. Unde Marcellinus *Scutarium* vocat in hac pag. quem *Armigerum* vocarat initio capitis hujus. Itaque an hæc emendatio hujus loci recta ſit, viderit lector. In Mſſ. quidem Flor. & Regio & * Toloſ. * [ac Colb.] & in Editione Aug. legitur, *arrogantia cuſtodiret.* Equidem ſic potiùs ſcriptum mallem: *Dum inter ejus Armigeros militaret, arroganti confidentia* [vel, *audaciâ*] *torquem obtuliſſe, &c.* quæ ſcriptura confirmatur ex lib. XX. cap. 4. *Valeſ.*

v *Valens venit Conſtantinopolim.*] Valens Auguſtus Conſtantinopolim ingreſſus eſt 3. Cal. Jun. ipſo VI. & Valentiniano II. Coſſ. ibi duodecim dumtaxat moratus dies, profectus eſt ex urbe ad foſſatum die III. Idus Junias, ut ſcribit Idatius in Faſtis, & Socrates in lib. 4. cap. 31. Hiſtoriæ Eccl. qui de ſeditione illa popularium urbis Conſtantinop conſulendus eſt. *Idem.*

x *Sebaſtiano paullo ante ab Italia miſſo.*] At Zoſimus in lib. 4. hunc Sebaſtianum non ab Valentiniano Juniore ex Italia miſſum ait ad Valentem, ſed affectum tædio, quòd Occidentis Imperatores adhuc imbecilla ætate à Cubiculariis eunuchis pro arbitrio regerentur, Conſtantinop. veniſſe, ſtatimque Magiſtrum militiæ ab Valente eſſe factum. Ejuſdem Sebaſtiani elogium exſtat apud Suidam in σεβαστιανὸς, ex Hiſtoriis Eunapii Sardiani. Periit autem bello Gothico, ut Marcellinus memorat. De eo-

bat antea Trajanus: ipſe [y] ad Melanthiada villam Cæſarianam profectus, militem ſtipendio fovebat, & alimentis, & blanda crebritate ſermonum. Unde cùm itinere edicto per teſſeram [9] [z] Nicen veniſſet, quæ ſtatio ita cognominatur, relatione ſpeculatorum didicit, refertos opimâ Barbaros prædâ à Rhodopeis tractibus [1] prope Hadrianopolim revertiſſe: qui motu Imperatoris cum abundanti milite cognito, popularibus jungere feſtinant, circa Berœam & Nicopolim [a] ingentibus præſidiis fixis: atque ilico ut oblatæ occaſionis maturitas poſtulabat, cum trecentenis militibus per ſingulos numeros lectis, Sebaſtianus properare diſpoſitus eſt, conducens rebus publicis aliquid (ut promittebat) acturus. Qui itineribus celeratis conſpectus prope Hadrianopolim, obſeratis vi portis juxtà adire prohibebatur: veritis defenſoribus, ne captus ab hoſte veniret & ſubornatus, atque contingeret aliquid in civitatis perniciem, quale [2] [b] per Actum acciderat Comitem: quo per fraudem Magnentiacis militibus capto, clauſtra patefacta ſunt Alpium Juliarum. Agnitus tamen licèt ſerò Sebaſtianus, & urbem introire permiſſus, cibo & quiete curatis pro copia quos ductabat, ſecuta luce impetu clandeſtino erupit: [c] veſperáque [3] intendente, Gothorum vaſtatorios cuneos prope flumen Hebrum ſubitò viſos, paulliſper opertus aggeribus & frutectis, obſcura nocte ſuſpenſis paſſibus incompoſitos aggreſſus eſt: [d] adeoque [4] proſtravit, ut præter paucos quos morte velocitas exemerat pedum, interirent reliqui omnes: prædámque retraxit innumeram, quam nec civitas cepit, nec planities lata camporum. Quâ causâ percitus Fritigernus, & extimeſcens ne Dux, ut ſæpe audierat, impetrabilis diſperſos licen-

9 *Mſ.* Niceam. 1 *Mſ.* præp...... Hadrian. 2 *Mſ.* peractum. 3 *Mſ.* incendente. 4 *Mſ.* proſtravit. *Steph.* præſtavit.

---

dem multa adnotavi in Notis ad librum XXIII. *Valeſ.*

y *Ad Melanthiada villam Cæſarianam.*] Agathias in lib. V. Hiſt. & ex eo Suidas μελαντιάδα κώμῃ nominat, & centum ac quadraginta (Suidas centum ac duo dicit) ſtadiis ab Urbe Regia diſtare ſcribunt. Auctor Chronici quod vulgo Alexandrinum vocant, μελανθιάδα nuncupat, perinde ac Marcellinus noſter. Villa autem Cæſariana dicitur eo quòd ad Impp. pertinebat. *Idem.*

z *Nicen veniſſet.*] Nice opidum Thraciæ memoratur à Socrate in lib. 2. Hiſt. cap. 36. & in libro 4. cap. 11. Ejuſdem mentio fit in Itinerario Burdigalenſi: *Manſio Nice m. IX. Mutatio Tarpodizo m. X. Mut. Uriſio m. VII. Manſ. Bergulis m. VII.* Memoratur etiam à Procopio in lib. 4. de ædificiis Nice caſtrum AEmimonti, quod eſt hoc ipſum, cujus meminit Marcellinus: ut patet ex libro XXXI. infrà. *Idem.*

a *Gentibus præſidiis fixis.*] Scribendum videtur, *ingentibus præſidiis fixis.* Idem.

b *Per alium acciderat Comitem.*] In Mſſ. Regio & Vaticano, * Toloſ. * [& Colbertino] legitur: *Quale per actum acciderat comitem, &c.* rectiùs ni fallor. Actus enim nomen proprium eſt Comitis illius, qui cùm à Magnentianis captus & ſubornatus fuiſſet, ad milites Conſtantianos qui in Alpibus Juliis præſidium agebant reverſus, ſuſceptuſque ab iiſdem rei totius ignaris, clauſtra Alpium Juliarum Magnentio tyranno prodidit, ut ex hoc Marcellini loco colligitur Lego igitur: *Quo per fraudem à Magnentiacis militibus capto, &c.* ſicut in Regio codice ſuperſcriptum eſt. *Idem.*

c *Veſperaque intendente.*] In Flor. & Regio [ac Colb.] codice legitur, *incendente* pro *intendente.* In Mſ. Toloſano, *veſperaque incedente.* Valeſius. Mirum profecto in modum mutata fuit poſterioris editionis hæc commentatio & quod non memini in ulla harum annotationum parte occurriſſe, detruncata. Quod ſive Henricus fecerit, ſive qua de cauſa, ut non facile dixerim; ita juvabit eam in altera editione cognoſcere, & cum ea conferas quæſo id quod ſcripſit pater ad Livii librum 1. cap. 57. *Gron.*

d *Id quoque præſtans.*] In Mſſ. Flor. & Regio, * Toloſ. * [& Colb.] ſcriptum inveni: *Id quoque proſtravit.* Accurſius quidem ſic edidit: *Id quoque præſtavit*, nimis barbarè. At quid facilius erat ac expeditius, quàm ita corrigere? *Adeoque proſtravit ut, &c.* quemadmodum ferè in lib. XXVIII. cap. 5. *Valeſ.*

ter ſuorum globos raptuíque intentos conſumeret, improviſos adoriens: revocatis omnibus prope Cabylen oppidum citò diſceſſit, ut agentes in regionibus patulis nec inediâ, nec occultis vexarentur inſidiis. Dum hæc aguntur in Thraciis, Gratianus docto litteris patruo, quâ induſtriâ ſuperaverit Alamannos, pedeſtri itinere præmiſſis impedimentis & ſarcinis, ipſe cum expeditiore militum manu permeato Danubio, delatus [d] Bononiam, Sirmium introiit: & quatriduum ibi moratus, per idem flumen [e] ad Martis Caſtra deſcendit, febribus intervallatis afflictus; in quo tractu Alanorum impetu repentino tentatus, amiſit ſequentium paucos.

CAP. XII. Iiſdemque diebus exagitatus ratione gemina Valens, quòd Lentienſes compererat ſuperatos, quódque Sebaſtianus ſubinde ſcribens facta dictis exaggerabat: è Melanthiade ſigna commovit, æquiparare facinore quodam egregio adoleſcentem properans filium fratris, [f] cujus virtutibus urebatur: ducebátque multiplices copias nec contemnendas, nec ſegnes: quippe etiam veteranos iiſdem junxerat plurimos: inter quos & honoratiores alii, & [g] Trajanus procinctus eſt, paullo antè Magiſter armorum. Et quoniam exploratione ſollicita cognitum eſt, cogitare hoſtes fortibus præſidiis itinera claudere, per quæ commeatus neceſſarii portabantur: occurſum eſt huic conatui competenter, ad retinendas opportunitates anguſtiarum quæ propè erant, peditibus ſagittariis & equitum turmâ citiùs miſsâ. Triduoque proximo cum Barbari gradu incederent leni, & metuentes eruptionem per devia, quindecim millibus paſſuum à civitate diſcreti ſtationem peterent Nicen: incertum quo errore procurſatoribus omnem illam multitudinis partem quam viderant, in numero decem millium eſſe firmantibus: Imperator procaci quodam calore perculſus iiſdem occurrere feſtinabat. Proinde agmine quadrato incedens prope ſuburbanum Hadrianopoleos venit: ubi vallo ſudibus foſſáque firmato, Gratianum impatienter op-

d *Bononiam*] De hac Pannoniæ Bononia Ptolem. in deſcriptione παννονίας τῆς ἄνω. Antoninus Aug. in Itinerario. *Lindenbr.*

e *Ad Martis Caſtra deſcendit.*] Opidum erat in Dacia Ripenſi ſitum, cujus meminit Hierocles in συνεκδήμῳ ſeu peregrinationis comite: Ἐπαρχία Δακίας τῆς παραποταμίας ὑπὸ Κονσουλαρίῳ πόλεις πέντε. Ῥατιαρία μητρόπολις, Βονώνια, Ἀκινες, Κάστρα Μάρτις, Ἰσκός. *Provincia Daciæ Ripenſis ſub Conſulari urbes quinque: Ratiaria metropolis, Bononia, Acines, Caſtra Martis, OEſcus.* Exſtat hic Auctor Mſ. apud Jacobum Sirmundum, ex cujus codice hunc locum deſcripſi & emendavi. In indice quoque Catholicorum Epiſcoporum, qui Sardicenſi Synodo ſubſcripſere, Calvus memoratur quidam à Dacia Ripenſi *de Caſtra Martis*, ut videre eſt in Fragmentis Hilarii de Synodis.*Sozomenus in libri 9. cap. 5. opidum Mœſiæ facit. * *Valeſ.*

f *Cujus virtutibus urebatur.*] Erant & peculiares quædam cauſæ ſimultatis & invidiæ, quòd cùm Valentinianus Junior inſcio patruo ſimul ac fratre nuncupatus eſſet Auguſtus, Gratianus paulo pòſt ſuffragiis militaribus non modò aſſenſum præbuerat, ſed etiam Imperium cum fratre partitus fuerat, non conſulto Valente patruo, ut ſcribit Eunapius in Hiſtoriis: qui etiam hanc præcipuam ait fuiſſe cauſam cur Valens Gothos ſuſceperit: Καὶ γὰρ ὑπ' ἀντιζηλοτυπίας αὐτῷ πρὸς τοὺς συμβασιλεύοντας, οἳ παῖδες μὲν ἦσαν ἀδελφοῦ, τὴν βασιλείαν δὲ διῃρῆσθαι κατὰ σφᾶς ἐδόκουν, τὴν διανομὴν οὐκ ἐνεγκόντες ἐπὶ τὸν θεῖον. Accedebat & alia haud minoris fortaſſe obtrectationis cauſa, quòd cùm Valens Arianos omni ſtudio foveret; Gratianus contrà Princeps erat Chriſtianiſſimus, ut ait locuples teſtis Ambroſius. *Idem.*

g *Trajanus præcinctus eſt.*] In Mſ. Regio, * Toloſ.* [& Colb.] & Editione Auguſtana legitur, *procinctus.* Sed ſi mei arbitrii res eſſet, mallem equidem ſcribi, *recinctus eſt*, ut in lib. XXVI. cap. 5. Trajanus enim Magiſter militum paullo antea dimiſſus fuerat cum conviciis à Valente, eo quòd infeliciter pugnaſſet cum barbaris, ut refert Theodoritus in lib. IV. cap. 29. eique Sebaſtianus ſucceſſerat, ut dixit Marcellinus initio capitis XI. *Idem.*

periens, Richomerem Comitem Domesticorum suscepit ab eodem Imperatore præmissum cum litteris, ipsum quoque venturum mox indicantibus. Quarum textu oratus ut præstolaretur paullisper periculorum participem, néve abruptis discriminibus temere semet committeret solum: adhibitis in consilium potestatibus variis, quid facto opus esset deliberabat. Et cùm Sebastiano auctore quidam protinus eundum ad certamen urgerent: Victor nomine Magister equitum, [h] Sarmata, sed cunctator & cautus, eadem sentientibus multis, Imperii socium exspectari censebat: ut incrementis exercitûs Gallicani adscitis, opprimeretur leviùs tumor barbaricus flammans. Vicit tamen funesta Principis destinatio, & adulabilis quorumdam sententia regiorum: qui ne pæne jam partæ victoriæ (ut opinabantur) consors fieret Gratianus, properari cursu celeri suadebant. Et dum necessaria parabantur ad decernendum, Christiani ritus Presbyter (ut ipsi appellant) missus à Fritigerno legatus cum aliis humilibus venit ad Principis castra: susceptúsque leniter, ejusdémque ductoris obtulit scripta, petentis propalam ut sibi suisque, quos extorres patriis laribus rapidi ferarum gentium exegere discursus, habitanda Thracia sola cum pecore omni concederetur & frugibus: hoc impetrato, spondentis perpetuam pacem. Præter hæc idem Christianus ut conscius arcanorum & fidus, secretas alias ejusdem Regis obtulit litteras, qui astu & ludificandi varietate nimiùm sollers, docebat Valentem quasi mox amicus futurus & socius, aliter se popularium sævitiam mollire non posse, vel ad condiciones rei Romanæ profuturas allicere, nisi subinde armatum iisdem juxtà monstraret exercitum, & timore Imperatorii nominis intentato, eos à pernicioso pugnandi revocaret ardore. Et legati quidem [5] ut ambigui frustra habiti discesserunt. Exoriente verò aurora diei, quem quintum Iduum Augustarum numerus ostendit annalis, signa præproperè commoventur, impedimentis & sarcinis prope Hadrianopoleos muros cum legionum tutela congrua conlocatis. Thesauri enim & Principalis fortunæ insignia cetera, cum Præfecto & Consistorianis ambitu mœnium tenebantur. Decursis itaque

5 τὸ ut *deest al.*

h *Victor Magister equitum armatus.*] In ultima voce videtur mendum subesse. In Regio quidem exemplari scriptum inveni: *Magister equitum armata, &c.* [ut & in Colbertino; pro quo *Sarmata* haud dubiè reponendum est. Sic in libro xxv. idem codex Colbertinus *Armatis* pro *Sarmatis* præfert hisce verbis: *Ut mixti cum Arctois Armatis Galli, &c.* Contrà in eodem libro xxv. codex Colb. *Sarmatas* pro *armatos* ponit: *Adlocutusque tumentes Sarmatas, &c.* Victor ergo Magister equitum natione erat Sarmata, & Valenti militabat: sicut principatu Constantii Francorum multitudinem in Palatio Augusti floruisse disertè scribit Ammianus, de Silvano loquens: & Latinum Domesticorum Comitem, Agilonem Tribunum Stabuli, ac Scudilonem Scutariorum Tribunum, aliosque genere Alamannos plurimum apud Constantium potuisse in lib. xiv. tradit. Gothi quoque non pauci tum Imperatoribus Romanis militabant, inter quos Nevitta eminuit: ne quis miretur Victorem, hominem Sarmatam, in exercitu Valentis Magisterium equitum gessisse. Vulgata quidem Ammiani lectio ferri non potest, ac sensu omni caret: *Victor Magister equitum armatus, sed cunctator & cautus.* Quasi qui *Magistrum equitum* aliquem vocat, necesse habeat *armatum* adjicere: aut quasi homo militaris vel numquam vel raró sit cunctator & cautus. Barbari autem quales erant Sarmatæ, naturâ audaces ac sibi præfidentes erant, temerariique, plusque in viribus quàm in consilio reponebant. Quare non sine causa notavit Ammianus, Victorem licèt Sarmata esset, more Romano prudentem & cautum, nec temerario ardore præcipitem aut pu-

viarum

viarum ſpatiis confragoſis, cùm in medium torridus procederet dies, [i] octavo tandem hoſtium carpenta cernuntur, [6] quæ ad ſpeciem rotunditatis detornata digeſtáque exploratorum relatione affirmabantur. Atque ut mos eſt ululante barbara plebe ferum & triſte, Romani Duces aciem ſtruxêre: & antepoſito dextro cornu [7] equitum primo, peditatûs pars maxima ſubſidebat. Cornu autem equitum lævum disjectis [8] adhuc per itinera plurimis, ſumma difficultate conductum properabat paſſibus citis. Dúmque idem cornu nullo [9] etiamtum interturbante extenditur, horrendo fragore [k] ſibilantibus armis, pulſúque minaci ſcutorum territi Barbari, quoniam pars eorum cum Alatheo & [1] Safrace procul agens, & [2] accita [l] nondum venerat, [3] oraturos pacem miſêre legatos. Eorum dum vilitatem deſpicit Imperator, ut firma fierent paciſcenda, Optimates poſcens idoneos mitti: illi de induſtria cunctabantur, ut inter fallaces indutias equites ſui redirent, quos adfore jam ſperabant: & miles fervore calefactus æſtivo, ſiccis faucibus commarceret relucente amplitudine camporum [4] incendiis, quos lignis nutrimentíſque aridis ſubditis ut hoc fieret, iidem hoſtes urebant. Cui malo aliud quoque accedebat exitiale, quòd homines & jumenta cruciabat inedia gravis. Inter quæ Fritigernus callidus futuri conjector, Martémque pertimeſcens ancipitem, velut caduceatorem unum è plebe ſuo miſit arbitrio, impetens nobiles quoſdam & electos ad ſe propediem obſides mitti, impavidus ipſe vim militarem laturus & neceſſaria. Laudato probatóque formidati Ducis propoſito, Tribunus AEquitius cui tunc erat cura Palatii credita, Valentis propinquus, aſſentientibus cunctis ire pignoris loco maturè diſponitur. Quo renitente, quia ſemel captus ab hoſtibus, lapſúſque à Dibalto, verebatur eorum irrationabiles motus, Richomeres [m] ſe ſponte obtulit propria : iréque promiſerat libens, pulchrum hoc quoque facinus & viro convenire exiſtimans forti: jámque pergebat indicia dignitatis & [5] natalium [daturus.] Eo ad vallum hoſtile tendente, Sagittarii & Scutarii, [n] quos Bacurius Hibe-

6 τὸ quæ *mſ. & Steph. deeſt.* 7 *Al.* equitum itinera primo. 8 *Al.* adhuc perplurimis. 9 *Mſ.* etiamdum. *Al.* etiamnum. 1 *Al.* Safrage. 2 *Mſ.* accito. 3 *Mſ.* fœderato raturas. 4 *Mſ.* inpondiis quos ignaret 5 *Mſ.* natalium ..... Eo ad.

gnandi cupidum fuiſſe.] *Valeſ.*

i *Octavo tandem hoſtium carp. cernuntur.*] Id eſt octavo lapide ſeu milliario ab Hadrianopoli : quamquam Idatius in Faſtis milliario XII. ab Hadrianopoli pugnatum eſſe dicit. *Idem.*

k *Simulantibus armis.*] Lege meo periculo, *ſibilantibus armis.* Sic enim loquitur Marcellinus in lib. XXV. cap. II. *Armorumque lugubre ſibilantium fragore, &c.* Idem.

l *Nondum fœderaturos pacem.*] Hunc locum, qui omni ſenſu carebat, levi negotio ſic emendavi. Cùm enim in Mſſ. Regio * & Toloſ. * ſcriptum inveniſſem, *fœderato raturos*, quemadmodum ferè in Flor. legi teſtatus eſt Lindenbrogius; exiſtimavi ſic a Marcellino ſcriptum fuiſſe, *Quoniam pars eorum cum Alatheo & Safrace procul agens & accita, nondum venerat, oraturos pacem miſêre legatos.* Idem.

m *Se ſponte obtulit propria ire qui promiſerat libens.*] Hæc locutio prorſus barbara, & Marcellini noſtri elegantiâ eſt indigna : proinde nulla ferè mutatione locum ſic reſtituendum eſſe duxi : *Se ſponte obtulit propria : ireque promiſerat libens, &c.* Idem.

n *Quos Bacurius Hiberus.*] Sic in exemplari Regio [& Colb.] dicitur, non *Baturius*, ut in vulgatis hactenus Editionibus. Hic eſt, ni fallor, Bacurius, cujus egregiâ operâ Theodoſius uſus eſt in bello adverſus Eugenium tyrannum; ut ſcribit Zoſimus. Et hic quidem oriundum ait fuiſſe ex Armenia, quæ Hiberiæ confinis fuit: & virum omnis malitiæ ac doli expertem, bellica autem

rus quidam tunc regebat & Cassio, avidiùs impetu calenti progressi, jámque adversis connexi, ut immaturè proruperant, ita inerti discessu primordia belli fœdarunt. Hócque impedimento conatûs intempestivi & Richomeris alacritas fracta est nusquam ire permissi, & equitatus Gothorum cum Alatheo reversus & [6] Safrace, Alanorum manu permista, ut fulmen prope montes celsos excussus, quoscumque accursu veloci invenire comminus potuit, incitata cæde turbavit.

CAP. XIII. Cúmque arma ex latere omni concuterentur & tela, lituósque Bellona luctuosos inflaret, in clades Romanas solito immaniùs furens: cedentes nostri multis interclamantibus restiterunt: & [o] prœlium flammarum ritu crescens, [7] terrebat militum animos, confixis quibusdam rotatis ictibus jaculorum & sagittarum. Deinde collisæ in modum rostrorum navium acies, trudentésque se vicissim, undarum specie motibus sunt [8] reciprocis jactitatæ. Et quia sinistrum cornu adusque plaustra ipsa accessit, ultra (si qui tulissent suppetias) processurum: à reliquo equitatu desertum, multitudine hostili urgente, sicut ruinâ aggeris magni oppressum atque dejectum est: [p] steterunt improtecti pedites, ita concatervatis manipulis, ut vix mucronem exerere, aut manus reducere quisquam posset. Nec jam objectu pulveris cælum patere potuit ad prospectum, clamoribus resultans horrificis. Quâ causâ tela undique mortem vibrantia, destinata cadebant & noxia, quod nec prævideri poterant nec caveri. Verùm ubi effusi immensis agminibus barbari jumenta conterebant & viros, & neque ad receptum confertis ordinibus laxari usquam poterat locus, & evadendi copiam constipatio densior adimebat: nostri quoque ultimo cadendi contemptu occursantes receptis gladiis obtruncabant, & mutuis securium ictibus galeæ perfringebantur atque loricæ. Videréque licebat celsum ferocia Barbarum, genis stridore constrictis, succiso poplite aut abscisâ ferro dexterâ, vel confosso latere, inter ipsa quoque mortis confinia minaciter circumferentem oculos truces: rui-

6 *Al.* Safrage Alemannorum. 7 *Ms.* satis terrebat. 8 *Ms.* hactainlatae.

---

laude præstantem fuisse memorat. Sed Rufinus in lib. I Hist. cap. x. Bacurium Regulum Hiberorum ait fuisse, virum fidelissimum, cui summa erat cura religionis & veritatis. Eumdem Palæstini limitis Ducem, ac deinde Domesticorum Comitem fuisse testatur, & Theodosio Imp. in bello adversus tyrannos fortem ac fidelem operam exhibuisse. Sunt etiam ad eumdem Libanii Epistolæ 936. & 952. *Vales.*

o *Prælium flammarum ritu crescens.*] Ex Homero sumptum videtur, qui in Iliad. ρ'. sub finem ait:

--- ἐπί τε πτόλεμος τέτατό σφιν
Ἄγριος ἠΰτε πῦρ. ---

& in libro ultimo Iliados:

Ὣς οἱ μὲν μάρναντο δέμας πυρὸς αἰθομένοιο.

Et Eustathius in scholiis pag. 1110. prœlium flammæ comparari ideo notat, quòd instar flammæ celeriter perdat & consumat omnia. Non igitur sine causa Polybius in lib. XI. bellum igni & incendio confert. Ut enim semel accensus ignis, & materiâ ipsâ & vi ventorum augeri solet, ac sæpe ipsum auctorem incendii consumit; sic bellum concitatum plerumque eos labefactat primos à quibus excitatum est. Interdum etiam ulteriùs serpit, & vicinorum dementiâ populorum dum fovetur atque alitur, apposita quæque pervastat. [Ceterùm pro *crescens* in Ms. Colbert. lego, *acre satus.*] Idem.

p *Steterunt improtecti pedites.*] Quæ causa cladis illius & internecionis Romanorum fuit, ut testatur etiam Orosius in lib. VII. *Primo*, inquit, *statim impetu Gothorum perturbatæ Rom. equitum turmæ nuda peditum deseruere præsidia. Mox legiones peditum undique equitatu hostium cinctæ, ac primùm nubibus sagittarum obrutæ, deinde cùm*

náque confligentium mutua [q] ac humo corporibus ſtratis, campi peremptis impleti ſunt: & morientium gemitus profundíſque vulneribus transfixorum cum timore audiebantur ingenti. In hoc tanto támque confuſæ rei tumultu exhauſti labore & periculis pedites, cùm deinceps neque vires illis, neque mentes ſuppeterent ad conſilium, diffractis haſtarum pleriſque colliſione aſſidua, gladiis contenti deſtrictis in confertas hoſtium turmas mergebant ſe, ſalutis immemores, circumſpectantes ademptum eſſe omne evadendi ſuffragium. Et quia humus rivis operta ſanguineis greſſus labiles evertebat, conabantur modis omnibus vitam impendere non inultam: adeo magno animorum robore [r] oppoſiti incumbentibus, ut etiam telis quidam propriis interirent. Atra denique cruoris facie omnia conturbante, & quocumque ſe inflexerant oculi acervis cæſorum aggeſtis, exanimata cadavera ſine parcimonia calcabantur. Sólque ſublimior decurſo Leone ad domicilium cæleſtis Virginis tranſiens, Romanos magis attenuatos inediâ ſitíque confectos, etiam armorum gravantibus ſarcinis exurebat. Ad ultimum incumbente Barbarorum pondere acies inclinatæ noſtrorum, quod ſolum poſtremis malis habuere ſubſidium, inconditè (quà quiſque poterat) vertuntur in pedes. Dúmque omnes diſperſi per ignotos tramites cedunt, Imperator diris pavoribus circumſæptus, paullatimque inſiliens funerum moles, ad Lancearios confugit & [9] Mattiarios: qui dum multitudo tolerabatur hoſtilis, fixis corporibus ſteterant inconcuſſi. Eóque viſo Trajanus exclamat, ſpem omnem abſumptam, ni deſertus ab Armigeris Princeps ſaltem adventicio tegeretur auxilio. Hócque audito Victor nomine Comes Batavos in ſubſidiis locatos haud procul ad Imperatoris præſidium raptim cogere properans, cùm invenire neminem poſſet, gradiens retro diſceſſit: paríque modo Richomeres periculo ſemet exemit, [ſ] & Saturninus. Sequebantur itaque furore ex oculis lucente Barbari noſtros, jam linquente venarum calore torpentes: quorum aliqui percuſſoribus cadebant incertis, nonnulli ponderibus ſolis urgentium obruti, ictúque ſuorum aliqui trucidati: nec enim ſæpe renitentibus cedebatur, [t] aut parce-

9 *Mſ.* Matſiarios

---

amentes metu ſparſim per devia cogerentur, funditus cæſæ gladiis inſequentium contiſque perierunt. Valeſ.

q *Ad humum corporibus ſtratis.*] In Regio codice legitur, *dhumo corporis ſtratis.* [In Colb. *at humo corporis ſtratis.*] Nec dubito, quin Marcellinus ſcriptum reliquerit. *ac humo corporibus ſtratis.* Idem.

r *Oppoſiti incumbentibus.*] In Regio codice, * Toloſ. * [& Colbert.] & in Editione Auguſt. *oppoſitis* ſcriptum habetur *Idem*

ſ *Et Saturninus.*] Saturninus Comes memoratur à D. Baſilio in Ep. 315. ad Abramium Epiſcopum Batnarum: νυῶ ἢ μαθὼν ἐν Αντιοχεία διάγειν ἐν τῇ οἰκία τȣ αἰδεσιμωτάτου Σατορνίνου τȣ Κόμητ☉. Idem paullo antè Magiſter equitum à Valente factus fuerat. Conſulatum denique geſſit unà cum Merobaude iterum Conſule anno Dom. 383. Vixit autem uſque ad tempora Arcadii Auguſti: à quo neceſſitate temporum compulſo deditus eſt Gaïnæ unà cum Aureliano Conſule, anno Dom. 400. ut narrat Zoſimus in lib. v. Sunt ad eumdem Saturninum Epiſtolæ Libanii 753. & 793. *Huic ut opinor Saturnino ſtatua Romæ poſita eſt cùm hac Inſcriptione, quæ legitur apud Jac. Sirmundum: FLAVIO. PEREGRINO. SATURNINO. V. CL. ET. INLUSTRI, &c. *Idem.*

t *Aut parcebat cedentibus quiſquam.*] Magis placet codicis Regii [& Colbertini] ſcriptura. *aut parcebat cedentibus quiſquam*: nam cedentes renitentibus hîc opponuntur: & Marcellinus noſter ſic loqui ſolet, ut exempli gratiâ in lib. XIV. cap. 2. Idem. Poſt paulo

cebat cedentibus quisquam. Super his obstruebant itinera jacentes multi semineces, cruciatus vulnerum [1] non ferentes: cum quibus aggeres quoque equorum constrati cadaveribus campos implerunt. Diremit hæc numquam pensabilia damna (quæ magno rebus stetere Romanis) nullo splendore Lunari nox fulgens. Primáque caligine tenebrarum inter gregarios Imperator, ut opinari dabatur, (neque enim vidisse se quisquam vel præsto fuisse adseveravit) [f] sagittâ perniciosè saucius ruit: spiritúque mox consumpto decessit, nec postea repertus est usquam. Hostium enim paucis, spoliandi gratiâ mortuos per ea loca diu versatis, nullus fugatorum vel accolarum illuc adire est ausus. [t] Simili clade Cæsarem accepimus Decium, dimicantem cum Barbaris acriter, equi lapsu prostratum, quem ferventem retinere non valuit, abjectúmque in paludem, nec emergere potuisse nec inveniri. Alii dicunt [v] Valentem animam non exhalasse confestim, sed cum Candidatis & spadonibus paucis propè [x] ad agrestem casam relatum secunda contignatione fabrè munitam, dum fovetur manibus imperitis, circumsessum ab [2] hostibus qui esset ignorantibus, dedecore captivitatis exemptum. Cùm enim oppessulatas januas perrumpere conati, qui secuti sunt, [y] à parte pensili domus sagittis incesserentur, ne per moras inexpedibiles populandi amitterent copiam, congestis stipulæ fascibus & lignorum, flammáque suppositâ, ædificium cum hominibus torruerunt. Unde [z] quidam de Candidatis per

1 *Ms. & Steph.* in conferentes. 2 *Ms.* hostilibus.

quum una sola nupera Parisiensis editio reposuerit *impleverunt*, contra priores ipsius Henrici, Lindenbrogii, Augustanam, quæ habent *implerunt*, judicavi has præponendas, quum & cap. 15. in principio scribat auctor *implesset*. Gronov.

f *Sagitta perniciose saucius ruit.*] Huic sententiæ suffragatur Libanius in Orat. ad Theodosium de cæde Juliani Apostatæ vindicanda: ubi Valentem ait Imperatorem, in media militum turba pugnantem occubuisse, tametsi & equorum regalium copia ei præstò esset, quorum velocitatem nemo ignorat. & Duces fugam suaderent, atque orarent ut equo avectus salvum se & incolumem Reip. reservaret. Sed ille indignum esse ducens, tantæ cladi superesse, cæsorum secum militum molem vice tumuli habuit. Hæc Libanius in ea Orat. Ms. At ceteri ferè omnes Valentem ad vile tugurium delatum, ibi à barbaris ignorantibus crematum esse consentiunt. Sic præter Historiæ Eccl. Scriptores Orosius in lib VII. & Chrysostomus in Homilia XV. in Philippenses: τῶν δὲ μετὰ ταῦτα ὁ μὲν κατεκάη ὥσπερ τις ἄθλιος καὶ ταλαίπωρος μεθ' ἵππων καὶ θηλέων καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων, καὶ τὸ γυναῖον ἐν χηρείᾳ. *Ex principibus autem qui illum insecuti sunt, hic quidem instar miseri cujuspiam crematus est una cum equis & jumentis & ceteris omnibus: & uxor ejus vidua relicta est.* Et multo clariùs idem Chrysostomus in Epistola ad viduam adolescentem. *Vales.*

t *Simili clade Cæsarem accepimus Decium, &c.*] Aurelius Victor in Decio: *In solo barbarico inter confusas turbas gurgite paludis submersus est, ita ut nec cadaver ejus potuerit inveniri.* Vide Zosim. lib. I. Lindenbr.

v *Valentem animam non exhalasse confestim*] Jordanes in Histor. Goth. *Valens Imperator mox armato exercitu in Thraciarum partes digreditur, ubi lacrymabili bello commisso vincentibus Gothis, in quodam prædio juxta Hadrianopolim saucius ipse refugiens, ignorantibus quoque quòd Imperator in tam vili casula delitesceret Gothis, igneque ut adsolet sæviente ab inimico subposito, cum regali pompa crematus est.* De eodem hoc Valente Eunapius in Maximo: Ὅτε γὰρ βασιλεὺς ἐν μεγάλῃ τῶν Σκυθῶν μάχῃ ξένον τινὰ ἠφανίσθη τρόπον, ὥστε οὐδὲ ὀστέον εἰς ἀναίρεσιν εὑρέθη Vide Zosim. lib. IV. Socrat. Histor. Eccles. lib. IV. cap. ult. Theodoret. lib. IV. cap 31. Sozomen. lib. VI. cap. 40. Hieronym. Epist. ad Heliodor. *Idem.*

x *Ad agrestem casam relatum.*] Chrysostomus in Ep. ad viduam: ὅπουγε καὶ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς εἰς κώμην τινὰ ἀπολειφθεὶς μετ' ὀλίγων στρατιωτῶν, &c. *Quando & Imp. ipse in quadam villa relictus cum paucis militibus, ipse quidem egredi minime est ausus. Igne vero ab hostibus admoto cum omnibus ibidem inclusis, non viris modò sed etiam equis conflagravit.* Cui consentit Orosius in lib. 7. cap. 33. *Ipse Imp. cùm sagittâ saucius versusque in fugam, ægre in cujusdam villulæ casam deportatus lateret, ab insequentibus hostibus deprehensus, subjecto igne consumptus est.* Vales.

y *Aperte pensilis domus.*] Scribendum videtur, *à parte pensili domus, &c.* Idem.

z *Quidam de Candidatis per fenestram lapsus, captus-*

fenestram lapsus, captúsque à Barbaris prodidit factum, & eos mærore afflixit, magnâ gloriâ defraudatos, quòd Romanæ rei rectorem non cepere superstitem. Is ipse juvenis occultè postea reversus ad nostros, hæc ita accidisse narravit. [a] Pari clade recuperatis Hispaniis, Scipionum alterum cremata turri in quam confugerat, absumptum incendio hostili comperimus. Illud tamen certum est, nec Scipioni, nec Valenti [b] sepulturam, qui supremitatis honor est, contigisse. In hac multiplici virorum illustrium clade Trajani mors eminuit, & Sebastiani: cum quibus xxxv. oppetivere Tribuni Vacantes, & numerorum Rectores, & Valerianus, atque [c] Equitius: quorum alter Stabulum, alter curabat Palatium. Inter hos etiam Promotorum Tribunus Potentius cecidit in primævo ætatis flore, bono cuique [3] spectatus, meritis Ursicini patris Magistri quondam armorum suisque commendabilis. Constátque vix tertiam evasisse exercitûs partem. Nec ulla annalibus præter Cannensem pugnam, ita ad internecionem res legitur gesta, quamquam Romani aliquoties reflante Fortuna fallaciis lusi bellorum iniquitati cesserunt ad tempus: & certamina multa fabulosæ neniæ flevêre [d] Græcorum.

CAP. XIV. Periit autem hoc exitu Valens, quinquagesimo anno contiguus, [e] cùm per annos quatuor imperasset & decem parvo minùs. Cujus bona multis cognita dicemus, & vitia. Amicus fidelis & firmus, ultor acer am-

3 *Al.* spectatis.

que à barbaris prodidit factum] Zosimus ita narrat: Τῶν δὲ πραγμάτων ἐπὶ λεπτοτάτης ἑστώτων ἐλπίδος, Βίκτωρ, ὁ τῆς Ῥωμαίων ἡγούμενος ἵππικῆς, τὸν κίνδυνον ἅμα τισὶν ἱππεῦσι διαφυγὼν ἐπὶ Μακεδονίαν τε καὶ Θεσσαλίαν ἐλάσας, κἀκεῖθεν ἐπὶ Μυσοὺς καὶ Παίονας ἀναδραμὼν, αὐτόθι διατρίβοντι τῷ Γρατιανῷ τὸ συμβὰν ἀπαγγέλλει, καὶ τὴν τοῦ στρατοπέδου καὶ τοῦ βασιλέως ἀπώλειαν. Lindenbr.

a *Pari clade recuperatis Hispaniis Scipionum alterum cremata turri*] Livius lib. xxv. *Cn. Scipionem alii in tumulo primo impetu hostium cæsum tradunt, alii cum paucis, in propinquam castris turrim perfugisse, hanc igni circumdatam, atque ita exustis foribus, quas nulla moliri poterant vi, captam, omnesque intus cum ipso Imperatore occisos.* Vide Appian. de Bell. Hispan. *Idem.*

b *Sepulturam, qui supremitatis honor est.*] Imitatur Solinum ut solet, qui in cap. 47. perinde loquitur: *Agrigentina etiam regio frequens est equorum sepulcris, quod supremitatis munus meritis datum creditur.* Rectè autem & propriè Marcellinus supremitatis honorem dixit. Sic enim sepulturæ honos dicitur à Valerio Maximo in lib. IV. cap. 4. & a Valentiniano in Titulo v. Novellarum, de sepulcris. Virgilius in VI.

Cernit ibi mæstos, & mortis honore carentes.

Et in lib. XI.

---inhumatáque corpora terræ
Mandamus, qui solus honos Acheronte sub imo est.

Et ante omnes princeps non poëtarum modò, sed omnis facundiæ Homerus in Iliad. π'.

Τύμβῳ τε, στήλῃ τε, τὸ γὰρ γέρας ἐστὶ θανόντων. Valesius. Adde Salmasium ad Trebellii Pollionis tyrannos pag. 305. *Gron.*

c *Equitius.*] Tribunus & Cura Palatii, Valentis Augusti propinquus, ut dixit Marcellinus suprà. Erat autem, ut equidem suspicor, filius Equitii Pannonii, Magistri militum per Illyricum, de quo ad libros superiores dixi. Quo porrò modo hoc nomen scribi debeat, incertum est. Alii enim cum diphthongo scribunt, ut notavi: alii sine diphthongo. Quibus suffragatur vetus Inscriptio à Grutero relata p 164. ORDINANTE. VIRO. CLARISSIMO. EQUITE. COMITE. ET. MAGISTRO. UTRIUSQUE. MILITIAE. Neque enim dubium est, quin scribendum sit in hac Inscriptione, EQUITIO. COMITE. * Atque ita citat Cuspinianus in Fastis * *Vales.*

d *Græcorum, commendabilis constatque.*] Duas postremas voces tametsi in MSS. legebantur, audacter expunxi. Sunt enim perperam hoc in loco repetitæ ex linea 12. hujus paginæ quod fatebitur, ut spero, quisquis animum intendere voluerit. *Idem.*

e *Cum per annos* IV. *imperasset & x. parvo minus.*] Immo aliquanto plus imperavit Valens. Quippe à fratre Augustus nuncupatus est anno Dom 364. mense Martio. Periit autem anno Dom. 378 die IX. mensis Augusti: quod intervallum est annorum XIV. mensium IV. & aliquot præterea dierum. Proinde fallitur Victor, qui in Epitome scribit Valentem regnasse annos XIII. menses V. & Socrates, itémque Sozomenus, qui in fine lib. VI. ait Valentem anno ætatis circiter quinquagesimo, imperii sexto & decimo decessisse. *Idem.*

bitionum, ſeverus militaris & civilis diſciplinæ corrector. pervigil ſemper & anxius, ne propinquitatem ejus prætendens [f] altiùs ſemet ferret: erga deferendas poteſtates vel adimendas nimiùm tardus: provinciarum æquiſſimus tutor; quarum ſingulas ut domum propriam cuſtodiebat indemnes: tributorum onera ſtudio quodam molliens ſingulari, nulla vectigalium admittens augmenta, [g] [h] in [4] adærandis reliquorum debitis non moleſtus; furibus & in peculatu deprehenſis judicibus inimicus aſper & vehemens. Nec ſub alio Principe in hujuſmodi negotiis meliùs ſecum actum eſſe meminit Oriens. Super his omnibus liberalis erat cum moderatione: cujus rei licèt abundent exempla, unum tamen ſufficiet poni. Ut ſunt in palatiis nonnulli alienarum rerum avidi, ſi qui caducum vel aliud petiſſet ex uſu, [i] cum magnâ juſtorum injuſtorúmque diſtinctione [5] [k] contradictori copiâ ſervatâ, donabat ei qui petierat, tres vel quatuor alios abſentes aliquoties impetratorum participes jungens: ut caſtigatiùs agerent inquieti, lucra quibus inhiabant, hoc minui commento cernentes. Super ædificiis autem, quæ per diverſas urbes & oppida vel inſtauravit, vel à primis inſtruxit auſpiciis, (ne ſim longior) taceo, [l] rebus ipſis id a-

4 *Al.* requirendis. 5 *Mſ.* contradictoris.

---

f *Altiùs ſemet ferret.*] Marcellinum ſcripſiſſe exiſtimo, *ſemet efferret.* Valeſ.

g *In adærandis reliquorum debitis*] Sic Mſ. Flor. Vulg. *in requirendis reliq.* quam lectionem illi excogitarunt, qui quid *adærare* ſit, non intellexerunt. Gloſſ. ita interpretatur, *Adærat*, ἐξαργυρίζεται, ἀποχαλκίζει. L. unic. C. ne rei mil. com. L L. 13. 15. 19. C. de erogat. milit. ann. L. 4. C. de milit. veſt. Inſcriptio Tit. 28. lib. 10. C. de collat. donator. vel relevator. aut tranſlator. ſeu adæratorum. *Adæratæ annonæ*, L. 3. C. Theod. de erog. mil. ann. *Adæratione adhibita*, L L. Wiſigoth. lib. 4. Tit. 5. l. 3. *Lindenbr.*

h *In adærandis reliquorum debitis.*] Reliqua functionis tributariæ quæ à provincialibus debebantur, aut indulgere ſubditis conſueverant Principes Rom. aut certè mediocri pretio taxare, putà pro equis militaribus tot ſolidos, pro militari veſte tot, & ſimiliter: ne ſuſceptores & compulſores infinita pretia à collatoribus exigerent. Reliquorum igitur debita ſunt idem hoc loco, ac reliqua debitorum. Ac fortaſſe ſic ſcripſerat Marcellinus, *in adærandis d bitorum reliquis non moleſtus.* * Præclarè in veteribus Gloſſis ea vox explicatur: *Adærat*, ἐξαργυρίζεται: quam vocem uſurpat Joh. Chryſoſtomus in caput 21. Matthæi Homiliâ 67. ubi eleemoſynam comparans tributariæ functioni, ſic ait: οὐκ ἔστιν ἐνταῦθα δοῦναι μισθὸν τῆς μετακομιδῆς τῶν εἰσφερομένων. οὐκ ἔστιν ἐνταῦθα κάμνειν ἐξαργυρίζοντας. Id eſt: *Minime heic opus eſt pretium ſolvere pro tranſlatione ſpecierum ſeu militaris annonæ: nulla moleſtia ſuſcipienda eſt in adærandis ſpeciebus.* Paullo pòſt ſic ait Chryſoſtomus: οὐκ ἔστιν ἐνταῦθα παραπομπὸν εὑρεῖν τῶν καταβληθέντων. Quæ ſic vertenda ſunt: *Non heic neceſſe eſt proſecutorem invenire, qui ſpecies illatas ad horrea proſequatur.* De his Proſecutoribus paſſim mentio fit in Codice Theodoſiano. * Ceterùm idem ferè Valentis elogium legitur in Victoris Epitome. *Valeſius.* Abſit tamen, ut hîc aliquid mutandum cenſeamus. Etſi enim fortaſſe Valeſius & alii loquerentur *debitorum reliqua*, non *reliquorum debita*, ut ſcripſiſſe Ammianum teſtantur codices tot tam vetuſti; certe manus ideo vertenda non eſſet, & idem plane foret, æque ac quum Cicero pro Plancio dixit c. 36. *triumphos gloriæ laude ſuperare*, tamen lib. 2. epiſtol. 4. ſcripſit *quarum laudum gloriam adamaris*; quod novimus imitantem Trogum vel Juſtinum ſcribere lib. VII. cap. 2. *gloria bellicæ laudis finitimos terrebant*, ut lib. XVIII. fin. *bellicæ gloriæ laudes creverunt.* Et quum Cicero ſcribat in Bruto cap. 42. *obtrectatio invidiæ*, Juſtinus is ipſe in præfatione maluit *obtrectationis invidia.* Tales converſiones ſunt plures. *Gron.*

i *Cum magna juſtorum diſtinctione.*] Cum in Regio [& Colbert.] * ac Toloſ. * codice ſcriptum invenerim, *juſtorúmque diſtinctione*, non ſine cauſa locum ſic corrigendum eſſe cenſui, *cum magna juſtorum injuſtorúmque diſt.* Ita enim loqui ſolet Marcellinus ut notavi ad lib. 28. cap. 4. *Valeſ.*

k *Contradictori copia ſervata.*] Id eſt ſervata domino vel ei cujus intereſt, facultate contradicendi petitori, & rem ſuam per ſe vel per procuratorem idoneum defendendi: quo pacto petitor accepti à Principe beneficii exſecutionem ſuſpendere jubebatur: & ille cujus bona impetrata ſunt, intra anni ſpatium ad Comitis rerum Privatarum examen querelas ſuas deferre poterat, ut dicitur in lege 27. Cod. Theod. de petitionibus. *Idem.*

l *Potioribus ipſis.*] Longè melior, meo quidem judicio, codicis Regii * & Toloſ. * ſcriptura eſt, *rebus ipſis id apertiùs monſtrare concedens*: id eſt ipſis ædificiis & operibus. Simile eſt, quod Græci dicunt, αὐτὸ δείξει τὸ ἔρ-

pertiùs monstrare concedens. Hæc bonis omnibus æmulanda sunt, ut existimo: nunc ejus vitia percurramus. [m] Magnarum opum intemperans appetitor, laborum impatiens, duritiámque magis affectans immanem, [n] in crudelitatem proclivior, subagrestis ingenii, nec bellicis, nec liberalibus studiis eruditus: alienis gemitibus libenter emolumenta fructúsque conquirens, túncque magis intolerabilis, cùm incidentia crimina ad contemptam vel læsam Principis amplitudinem trahens, in sanguinem sæviebat & dispendia locupletum. Illud quoque ferri non poterat, quòd cùm legibus lites omnes [o] quæstionésque committere videri se vellet, destinatisque velut lectis judicibus negotia spectanda mandabat, nihil agi contra libidinem suam patiebatur: [p] injuriosus aliàs & iracundus, & criminantibus sine differentia veri vel falsi facillimè patens: quæ vitiorum labes etiam in his privatis quotidianísque rationibus impendiò est formidanda. Cessator & piger: [q] nigri coloris, pupulâ oculi unius obstructâ, sed ita ut non eminus appareret: figurâ bene compactâ membrorum, staturæ nec proceræ, nec humilis, incurvis cruribus, exstantéque mediocriter ventre. Hæc super Valente dixisse sufficiet, quæ vera esse æqualis nobis memoria plenè testatur. [r] Illud autem præteriri non convenit, quòd cùm oraculo tripodis, quem movisse Patricium docuimus & Hilarium, tres versus illos fatidicos comperisset, quorum ultimus est, [6] Ἐν πεδίοισι Μίμαντος

6 *Ms.* ENΠαIdIOICI MIMaNTOC aIaλIλaIOMENOIOaP. *Steph.* ἐν πεδίοισι μίμαντος AIAΔIAAIOMENOIO AP.

γον. de quo Adagio dixi ad finem libri XXII. In vulgata autem lectione vox *ipsis* superflua est & otiosa. [In Colb. Ms. lego, *ribus ipsis id ap. monstr. conc.*] Vales.

m *Magnarum opum intemperans appetitor.*] Valentis avaritiam plurimis in locis notavit Marcellinus. Cui subscribit Nazianzenus Gregorius in Oratione funebri de laudibus D. Basilii. Sic enim ait de Valente: Βασιλεὺς ὁ φιλοχρυσώτατος καὶ μισοχριστότατος, καὶ δύο μέγιστα ταῦτα νοσῶν, ἀπληστίαν καὶ βλασφημίαν. *Imperator ille amore lucri in immensum flagrans, & odio Christi, ac duplici morbo laborans, impietatis simul atque avaritiæ.* Idem.

n *In crudelitatem propensior.*] Cedrenus in Valentis elogio eadem habet: ἦν δὲ Οὐάλης τὴν ἡλικίαν διμοιρίαν ἔχων, αὐθάδης τὸν τρόπον καὶ ὑπερήφανος καὶ πρὸς αἱμάτων χύσεις ἑτοιμότατος, ἔχων τὰς φρένας ἀσυμπαθεῖς, καὶ πάσης παιδείας ἀμέτοχος. *Valens statura quidem fuit mediocri, moribus autem superbus & insolens, ad fundendum sanguinem promptissimus, omnis miserationis expers, nullisque disciplinis excultus.* Idem.

o *Quæstiones committere veteres vellet.*] Cùm in Ms. Regio [& Colb.] scriptum sit *veteris e vellet*, viderit lector eruditus, an cum ratione emendatum sit à nobis hoc modo, *cùm legibus lites omnes quæstionésque committere videri se vellet, &c.* Idem.

p *Injuriosus alias.*] In codice Regio legitur, *injuriosus alia*, rectiùs ut jam monui. [In Colb. *injuriosos aliàs*, pro *injuriosus aliàs.*] Idem.

q *Nigri coloris.*] In Mss. codicibus & vulgatis Editionibus hic locus absque ulla distinctione legebatur: *Nigri coloris pupula oculi unius obstructa, &c.* Sed nos additâ virgulâ locum distinguendum putavimus. In exemplari porrò Regio scriptum erat, *inigni coloris*, eademque superscriptum manu, *ignei*: [in Colbert. *inigni col.*] * in Tol. *piger, inigni caloris. pupula, &c.* * Idem. Itaque aliud hîc agendum restabat præter interpositam distinctionem, & id quidem longe majoris ad historiam & Valentis faciem momenti; quod sane non intelligo, quî non doctissimus Valesius aut subodoratus sit, aut non intenderit se ad subodorandum. Quid enim dubito sub ista corruptela celari *hysgini coloris*? Agitur enim non de crinibus, aut oculis, sed ipsius cutis colore, quem ad ruboris istam speciem vult accessisse. Color autem hysginus jam ab viris eruditis consideratus affatim est, & olim a Plinio lib. IX. cap. 42, ubi quid affert Harduinus, quod non rapax ille accipiter suffuratus est ex Salmasio in Plinianis Exercitationibus pag 272? *Gron.*

r *Illud autem præteriri non convenit, quòd cùm oraculo tripodis, &c.*] Aliter Cedrenus & Zonaras: nec sortis hujus meminerunt, sed noctu per quietem versus quosdam Valenti insusurratos dicunt, monentes ad Mimanta ut pergeret, fatum ibi inventurus. Cedrenus: Πρὸ δὲ τῆς αὐτοῦ τελευτῆς, ἐθεάσατο κατ᾽ ὄναρ ἄνδρα τινὰ λέγοντα αὐτῷ.

Τάχος βάδιζε πρὸς Μίμαντα τὸν μέγαν,
Ἔνθα μόρος σε δεινὸς ἁρπάσει τάλαν. Lindenbr.

[s] *αιλα καιομένοις κάρ*; hoc ut erat inconsummatus & rudis, inter initia [7] contemnebat: processu verò luctuum maximorum abjectè etiam timidus, ejusdem sortis recordatione Asiæ nomen horrebat: ubi [8] [t] [v] Erythræo oppido [9] superpositum montem Mimanta, & Homerum scripsisse & Tullium doctis referentibus audiebat. Denique post interitum ejus discessúmque hostilem, prope locum in quo cecidisse existimatus est, [x] inventus dicitur saxeus monumenti suggestus, cui lapis affixus incisis litteris Græcis, sepultum ibi nobilem quemdam Mimanta veterem indicabat.

CAP. XV. Post exitialem pugnam, cùm jam tenebris nox terras implesset, hi qui superfuêre, dextra pars, alii læva vel quò metus traxerat ferebantur, quisque proximos quærens: cùm præter se [y] nihil singuli cernere poterant, occipitiis propriis ferrum arbitrantes hærere. Audiebantur tamen licèt longiùs ejulatus miserabiles relictorum, singultúsque morientium, & vulneratorum cruciabiles fletus. Luce verò cœptante victores, ut bestiæ sanguinis irritamento atrociùs efferatæ, spei inanis illecebris agitati, Hadrianopolim [z] agminibus petivere densatis, eam vel cum discriminibus excisuri postremis: docti per proditores & transfugas potestatum culmina maximarum, & fortu-

7 *Ms* condemnabat. 8 *Steph.* Erichtheo· 9 *Ms.* superpositum.

s ΑΙΛΑ ΚΑΙΟΜΕΝΟΙΣ ΚΑΡ.] In Ms. Regio hoc ἀκροτελεύτιον sic legitur. αἴαλι λαιομένο κάρ. Postrema quidem restitui posse mihi videntur hoc modo, καιομένη πῦρ supple τισιφόνη. Hoc enim acroteleution Homeri egregiè huic loco convenit. Oraculum autem ipsum exstat integrius in lib. XXIX. [In Colbertino legitur: αἴαλι λαιομένοιο αρ. Vales

t *Erythræo oppido superpositum montem Mimanta & Homerum scripsisse*] * Homeri locus, cujus etiam meminit Cicero ad Atticum Epist. 13. lib. 16. exstat * Odyss. γ. -- παρ᾽ ἠνεμόεντα Μίμαντα. Eumque in hac historia laudant Cedren * & Zonaras in Valente: διυπνισθεὶς οὖν (Οὐάλης) ἐπυνθάνετο, τίς ἂν εἴη ὁ μίμας, καὶ τις τῶν λόγοις ἐσχολακότων ἔφη αὐτῷ, ὄρος εἶναι τῆς Ἀσίας τὸν Μίμαντα πρὸς τῇ θαλάσσῃ κείμενον. τούτου δὲ καὶ τὸν Ὅμηρον ἐν Ὀδυσσείᾳ μεμνῆσθαι, λέγοντα, παρ᾽ ἠνεμόεντα μίμαντα. *Experrectus e somno* (Valens) *percontatur quis sit Mimas. Ibi quidam homo doctus respondet, esse montem Asiæ ad mare situm, cujus & Homerus in Odyssea meminerit, ac ventosum appellet.* * Eustathius autem sic explicat. Μίμας δὲ ὄρος φασὶ κατέναντι Χίου, μεταξὺ Ἐρυθρῶν καὶ τοῦ ὑποκρήμνου, ἀπὸ Μίμαντος γίγαντος ἐν αὐτῷ κειμένου. Lindenbr.

v *Erythræo oppido superpositum montem Mimanta.*] Hic memoriæ vitio lapsus esse videtur Marcellinus Neque enim Erythris, sed Chio superpositum montem Mimanta Homerus cecinit in Odyss. 3.

Ἢ ὑπένερθε Χίοιο παρ᾽ ἠνεμόεντα Μίμαντα,

Quamquam non nego Erythras etiam monti Mimanti suppositas fuisse: id enim apertè significat Homerus in Hymnò ad Neptunum, quem refert Herodotus in Homeri vita. Est & alter Mimas mons in Thracia, de quo loquitur Aristophanes in Nubibus, ut notat Scholiastes Comici & Suidas. *Vales.*

x *Inventus dicitur saxeus monumenti suggestus*] Eadem Cedrenus, * & Zonaras in Valente. Cedreni verba hæc sunt: * Ὕστερον δὲ μετὰ τὴν τῶν πολεμίων ἀναχώρησιν ἀναζητούντων τινῶν τὸ σῶμα τοῦ βασιλέως εὑρέθη ἐν ᾧ ἐκρύπτετο οἰκήματι τάφος ἀρχαίου τινὸς ἐπιγεγραμμένος οὕτως· ΕΝΤΑΥΘΑ ΚΕΙΤΑΙ ΜΙΜΑϹ ΜΑΚΕΔΩΝ ΣΤΡΑΤΗΓΕΤΗϹ. Lindenbr.

y *Nihil singuli licere poterant.*] Sic Accursius edidit: at in codice Regio [& Colbert.] * ac Tolos. * scriptum inveni, *singuli cere poterant*: & superscriptum eadem manu *ferre*: quod tamen minimè placet. Mallémque sic emendare, *cùm præter se nihil singuli cernere poterant*. ut loquitur Marcellinus in lib. XXIX. cap. 1. *Valesius.* Vide an non certius ad veterem scripturam fit, *nihil singuli scire.* Gron.

z *Agminibus petivere densatis.*] In exemplari Regio legitur *densetis.* Neque hîc solùm, sed præterea lib. XIV. c. 2. lib. XXII. cap. 8. lib. XXV. cap. 2. & lib. XXIX. cap. 5. fere in fine eamdem scripturam inveni: quæ cur Editoribus tantopere displicuerit, causam non video. Sic enim Virgilius loquitur in X. AEn.

Postremò addensent acies.

& in XII. ejusdem operis, & in lib. 1. Georg. Sed & Sallustius in lib. 3. Hist. eodem modo dixit: *Ille subsidiis principes augere & densere frontem*, citante Eutyche Grammatico. [In Colbertino tamen Ms. legitur, *densatis*] Vales.

næ principalis insignia thesaurósque Valentis, illic ut arduo in munimento conditos. Et ne intervallatis ardor intepesceret moris, horâ diei quartâ ambitu cincto murorum, infestissimè certabatur: oppugnatoribus genuina ferocia ad præceps exitium festinantibus, contráque defensorum vigore validis viribus incitato. Et quia militum calonúmque numerus magnus civitatem cum jumentis introire prohibitus, affixus parietibus mœnium ædibúsque continuis, pro loci humilitate fortiter decernebat, superarâtque rabies imminentium adusque horam diei nonam: subitò pedites nostri trecenti, ex his qui prope ipsas stetêre loricas, conferti in cuneum desciverunt ad Barbaros: eósque illi avidè raptos, confestim (incertum quo consilio) trucidârunt: & ex eo deinceps observatum est, neminem hujusmodi aliquid vel in desperatione rerum ultima cogitasse. Fervente itaque tot malorum congerie, repentè cum fragore cælesti imbres nubibus atris effusi dispersere circumfrementium globos: reversique ad vallum dimensum tereti figura plaustrorum, immanes spiritus latiùs porrigentes, jubebant nostris per minaces litteras, & legatum * [a] ætatem, fide retinendæ salutis accepta. Verùm introire non auso qui missus est, per Christianum quemdam portatis scriptis & recitatis, utque decebat contemptatis, parandis operibus [reliquum] diei & nox omnis [1] absumpta. Nam intrinsecus silicibus magnis obstrusæ sunt portæ, & mœnium intuta firmata: & ad emittenda undique tela vel saxa, tormenta per locos aptata sunt habiles, aggestáque prope sufficiens aqua. Pridie enim dimicantium quidam siti [b] adusque ipsa vitæ [2] detrimenta vexati sunt. Contrà Gothi reputantes difficiles Martis eventus, anxiique cùm sterni & sauciari cernerent fortiores, & particulatim vires suas convelli, astutum iniere consilium, quod ipsa indicante Justitia publicatum est. Partis enim nostræ Candidatos aliquos, qui die præterito ad eos defecerant, pellexere ut simulata fuga velut ad propria remeantes, intra muros suscipi se curarent, ingressique latenter quamdam incenderent partem: ut tamquam signo erecto occultiùs, dum circa exstinguendum incendium distringitur multitudo clausorum, civitas [3] perrumperetur impropugnata. Perrexere ut statutum est Candidati: cúmque prope fossas venissent, manus tendentes orantésque, ut Romanos semet admitti poscebant. Et recepti, (quia nulla erat suspicio quæ vetaret) interrogatíque super consiliis hostium variarunt: unde factum est, ut cruenta quæstione vexati, cervicibus perirent abscisis, quid acturi venerant apertè confessi. Omni itaque bellandi apparatu præstructo, adventante vigilia tertia, Barbari abolito præteritorum

1 *Al.* assumta. 2 *Ms.* defrumenta. 3 *Ms.* prorumperetur.

a *AEtatem.*] Scribendum videtur, *jubebant nostris per min. litteras & legatum, ut se dederent statim fide retinendæ salutis accepta.* Vales.

b *Adusque ipsa vitæ discrimina.*] In Regio codice scriptum inveni perinde ut in Flor. *defrumenta*, eadémque manu superscriptum *detrimenta.* [In Colb. *defrumenta.*] *Idem.*

vulnerum metu, in urbis obseratos aditus multiplicatis ordinibus inundarunt, & [4] obstinatione Magnatium majore. At cum armatis provinciales & Palatini ad obruendos eos excitatiùs exsurgebant: & [c] cujusque modi tela, in multitudine tanta vel temere missa, cadere sine noxa non poterant. [d] Animadversum est à nostris, iisdem telis Barbaros uti quibus petebantur. Ideóque mandatum est, ut nervis ferrum lignúmque connectentibus ante jactum incisis, emitterentur arcu sagittæ: quæ volitantes vires integras inservabant: infixæ verò corporibus, nihil vigoris perdebant, aut certè si cecidissent in vanum ilico frangebantur. Dedit autem rebus ita flagrantibus grave momentum casus admodum inopinus. Scorpio genus tormenti, quem Onagrum sermo vulgaris appellat, è regione contra hostium aciem densam locatus, lapidem contorsit ingentem: qui licèt humo frustra illisus est, visus tamen ita eos metu exanimavit, ut stupore spectaculi novi cedentes è medio, abire tentarent. Sed bucinis Optimatum monitu occinentibus, instauratum est prœlium: & pari modo res Romana superior stetit, nullo ferme alio telo [e] vel [5] funditoris amento incassum excusso. Agmina enim præeuntium Ductorum, quos [f] rapiendi Valentis malis lucubrationibus quæsiti cupiditas incendebat, secuti ceteri præ se ferebant æquiperasse discrimina potiorum: námque femineces aliqui, aut magnis obtriti ponderibus, vel confixi jaculis pectora volvebantur: nonnulli scalas vehendo, [6] adscensúmque in muros ex latere omni parantes, sub oneribus ipsis obruebantur, contrusis per pronum saxis, & columnarum fragmentis, & cylindris. Nec [7] quemquam furentium cruoris horrenda species ad serum usque diem ab alacritate faciendi fortiter avertebat: hoc incitante, quòd etiam defensorum plurimos cadere diversis ictibus videntes eminus lætabantur. Ita sine requie ulla vel modo pro mœnibus & contra mœnia ingentibus animis pugnabatur. Et quia nullo ordine jam, sed per procursus pugnabatur & globos, quod desperationis erat signum extremæ, flexo in vesperam die digressi omnes rediere ad tentoria tristes, inconsideratæ dementiæ alter alterum arguentes,

4 *Ms.* obstinationem magnantium mato ea te. 5 *Ms.* fundoris. 6 *Ms.* adscensumque. 7 *Ms.* quicquam.

c *Et hujuscemodi tela.*] Lege *& cujuscemodi tela*, vel *cujusque modi.* Vales.

d *Animadversum est à nostris iisdem telis barbaros uti, quibus petebantur; ideoque mandatum*] Marii hoc inventum jam olim est, cùm contra Teutones pugnaret. Plutarch. in Mario, Porphyrius in Horat. lib. 2. Satyrâ 1. *Lindenbr.*

e *Vel fundæ amento.*] In codice Regio perinde ac in Florentino [& Colbert.] scriptum reperi, *nullo ferme ali telo vel fundoris amento*: ut fortasse ita scripserit Marcellinus, *vel funditoris amento incassum excusso.* Fundas porrò etiam de onagris seu scorpionibus, tormentis bellicis, dixit Marcellinus in lib. XIX. *Vales.* Utinam quale funditoris amentum conciperetur ab viro doctissimo aut intelligeretur, verbo uno esset annotatum, quum in universa antiquitate id genus funditori attributum vel semel ignorem. Ego autem ex Mssta lectione solitus sum hæc ita pro Ammianeis habere, *nullo ferme alite telo vel funda seu amento incassum excusso.* Gron.

f *Rapiendi Valentis malis lucubrationibus quæsiti.*] Pæne assentior Jano Grutero; qui scribendum esse conjiciebat *quæsita*, id est opes quæsitas. Sed fortasse nihil mutandum est, cùm idem ex vulgata lectione sensus elici possit. Quòd si quid mutare licitum esset, equidem mallem corrigere, *Valenti malis lucubrationibus quæsiti*, ut vitetur ambiguitas. Eadem significatione Hegesippus in lib. v. quærendi cupidinem dixit. [In cod. Colb. legi,

quod non ut ſuaſerat antea Fritigernus, obſidionales ærumnas ubique declinarunt.

CAP. XVI. Converſi poſt hæc per omne tempus noctis (ut æſtivæ non longum) ad vulnerum curas artéſque medendi gentiles, reddita luce in varias conſiliorum vias diducebantur, quorſum tenderent ambigentes: multíſque dictatis & controverſis, occupare ſtatuunt Perinthum; exinde quæque divitiarum [8] referta: docentibus omnia perfugis, etiam domorum nedum urbium interna noſcentes. Hanc ſecuti ſententiam quam utilem exiſtimarunt, itineribus lentis, miſcentes cuncta populationibus & incendiis, nullo renitente pergebant. Obſeſſi verò apud Hadrianopolim, poſt eorum [9] abitum, cùm vacare hoſte loca proxima compertæ fidei nuntiaſſent exploratores: egreſſi media nocte, vitatis aggeribus publicis, per nemoroſa & devia pars Philippopolim, [g] exindéque Serdicam, alii ad [1] Macedoniam, cum intemeratis opibus quas habebant, omni ſtudio ad properandum excogitato currebant, velut in regionibus illis reperiendo Valente: quem inter medios certaminum turbines oppetiiſſe, vel certè ad tugurium confugiſſe (ubi exiſtimatus eſt vi periiſſe flammarum) penitus ignorabant. At Gothi Hunnis Alaníſque permiſti nimiùm bellicoſis & fortibus, rerúmque aſperarum difficultatibus induratis, quos miris præmiorum illecebris ſibi ſociarat ſollertia Fritigerni: fixis juxta Perinthum caſtris, ipſam quidem urbem cladium memores priſtinarum nec adire, nec tentare ſunt auſi: agros verò fertiles latè diſtentos & longè, ad [2] extremam vaſtavere pænuriam, cultoribus cæſis aut captis. Unde Conſtantinopolim, copiarum cumulis inhiantes ampliſſimis, formas quadratorum agminum inſidiarum metu ſervantes, ire ociùs feſtinabant, multa in exitium urbis inclitæ moliturі. Quos inferentes ſeſe immodicè, obicéſque portarum pæne pulſantes, hoc caſu cæleſte repulit numen. [h] Saracenorum cuneus (ſuper quorum origine moribúſque diverſis in locis retulimus plura) [i] ad ſortem magis expeditionalium rerum quàm ad concurſatorias habilis pugnas, recens illuc accerſitus, congreſſurus Barbarorum globo repentè conſpecto, à civitate fidenter

8 *Mſ.* refertas. 9 *Mſ. & Steph.* abitum perdito cum. 1 *Mſ.* Macedoniam, cum. 2 *Mſ.* penuriam, *&* extremam vaſtavere penuriam.

---

rap. Valentis m. luc. quæſti, &c.] Valeſ.

g *Exindeque Serdicam aliam Macedoniæ urbem.*] At Serdica Daciæ Mediterraneæ civitas eſt, non autem Macedoniæ. Quare cùm in codice Regio optimo ac fideliſſimo [& in Colbert.] ſic inveniſſem, *pras Philippopolim, exindeque Serdicam, alia Macedoniam, &c.* non dubitavi quin à Marcellino ita ſcriptum fuiſſet, *pars Philippolim, exindeque Serdicam, alii ad Macedoniam omni ſtudio adprop. excogitato currebant.* Et ita unius litteræ adjectione locum ab Accurſio corruptum egregiè reſtituimus. Quippe ab Hadrianopoli quæ erat AEmimonti civitas, dextrâ quidem iter erat in Daciam, ſiniſtrâ autem in Macedoniam, ut patet ex Tabulis Geographicis. *Idem.*

h *Saracenorum cuneus.*] Miſſus à Mavia Saracenorum Regina, ut ſcribit Socrates in cap. 1. libri v. & Sozomenus. *Idem.*

i *Ad ſortem magis expeditionalium rerum. quam ad concurſatorias hab. pugnas.*] Saraceni enim magis ad furta & latrocinia quàm ad pugnam ſeu ſtabilem ſeu ex concurſatione apti ſunt, ut notat etiam Procopius in lib. 2, Perſ. Σαρακηνοὶ μὲν γὰρ τειχομαχεῖν μὲν εἰσιν ἀδύνατοι φύσει ἐς

erupit: diúque extento certamine pertinaci, æquis partes discessere momentis. Sed Orientalis turma novo neque antè viso superavit eventu. Ex ea enim [k] crinitus quidam, nudus omnia præter pubem, subraucum & lugubre strepens, educto pugione agmini se medio Gothorum inseruit, & interfecti [l] hostis jugulo labra admovit, [m] effusúmque cruorem exsuxit. Quo monstroso miraculo Barbari territi, postea non ferocientes ex more, cùm agendum appeterent aliquid, sed ambiguis gressibus incedebant. Processu dein [3] [n] audaciâ fractâ, cùm murorum ambitum [o] insularumque spatiis immensis oblongum, & inaccessas pulcritudines urbis, & incolentium plebem considerarent immensam, juxtáque fretum quod Pontum disterminat & AEgæum: disjectis bellorum officinis quas parabant, post accepta majora funera quàm illata, exinde digressi sunt effusoriè per Arctoas provincias: quas peragravere licenter adusque radices. Alpium Juliarum, quas Venetas appellabat antiquitas. [p] His diebus efficacia Julii Magistri militiæ trans Taurum enituit salutaris

3 *Ms* audaciam fracto. *ʼC.* processu dein audaciæ infracto.

ἐ τὸ λῃΐζεσθαι πάντων μάλιστα δεινοί. & in lib. 2. de AEdificiis. Hujusmodi autem homines in expeditionibus quidem maximo usui sunt, dum aut pabulatores hostium, aut impedimenta intercipiunt: in obsidionibus autem prorsus inutiles sunt, in quibus aut stabili pugna aut ex concursatione pugnandum est, ut docet Marcellinus lib. XVI. cap. 2. & XXI, 13. Concursatorias pugnas vocare solet Marcellinus, quas Græci τὰς ἐκ διαδρομῆς μάχας; quibus opponuntur αἱ στάδιοι. Itaque emendandus Hesychius in σταδίη. Sic Livius in principio lib. XXVIII. concursationi stabilem pugnam * & statarium militem concursatori * opponit. Porrò non dissimulanda est codicis Regii scriptura, in quo legitur, *ad fortem magis, &c.* ut fortasse ita scribendum sit, *ad furta magis expedit. &c.* Sic furta bellorum dixit Frontinus in lib. 2. Strat. cap. 5. & alii multi. *Vales.*

k *Crinitus quidam.*] Talis erat habitus Saracenorum, ut docet Hieronymus in Vita Malchi: *Ecce subitò equorum camelorumque sessores Ismaëlitæ irruunt, crinitis vittatisque capitibus, ac seminudo corpore pallia & latas caligas trahentes*: & Theodorus Mopsuestenus in caput X. Hieremiæ, Saracenos ait comam à fronte quidem detondere, retro autem intonsam demittere. Denique Plinius in VI. *Arabes*, ait, *mitrati degunt, aut intonso crine*: cui subscribit Claudianus in lib. I. de laudibus Stilichonis:

Hinc mitrâ redimitus Arabs.

Unde etiam in veteribus nummis Agbarus Arabum in Edessa Regulus, mitratus cernitur. *Idem.*

[l *Quidam ex turma Saracenorum interfecti hostis jugulo labra admovit, effusumque cruorem exsuxit. Quo monstroso miraculo territi Barbari, &c.*] Hic mos Saracenorum erat. Certè Lambertus Schafnaburgensis, in Chronico usque ad annum 1077. deducto, de Episcopis Mogontiacensi, Babembergensi, Ratisponensi & Trajectensi, Hierosolymam petentibus, & à Saracenis in villa quadam circumsessis anno 1065. loquens scribit: *Dux Arabum ait, se omnibus quæ haberent sublatis, carnes eorum comesturum, & sanguinem bibiturum.* Marianus Scotus de isto Duce Arabum, & de Gunthario vel Gunthero Babembergensi Episcopo sic loquitur in Chronico, anno 1065. *Episcopus verò per interpretem ait: Quid mihi facies? Et ille* (Dux Arabum) *dixit: Istum pulchrum sanguinem gutturis tui sugam, & suspendam te sicut canem ante castellum, &c.* Plinius Secundus in libri XXVIII. capite I. à comitiali morbo laborantibus idem Romæ fieri in arena indignatur his verbis: *Sanguinem namque gladiatorum bibunt, ut bibentibus populis procul sint comitiales morbi: quod spectare facientes eadem arenâ feras quoque horror est. At hercule illi ex homine ipso sorberi efficacissimum putant calidum spirantemque, & unà ipsam animam ex osculo vulnerum: cùm è plagis hunc ne ferarum quidem admoveri ori fas sit humano.*] Idem.

m *Effusumque cruorem exsuxit*] Pomp. Mela de Scythis Europæis lib 2. cap. I. *Interiùs habitantium ritus asperior. & incultior regio est: bella cædesque amant. Mosque est bellantibus cruorem ejus, quem primum interemerunt, ipsis è vulneribus ebibere.* Lindenbr.

n *Audaciæ fracto.*] In MSS. Flor & Regio legitur *audaciam fracto.* Sed in Regio codice superscriptum inveni, *audaciâ fractâ*: quo modo scripsisse Marcellinum existimo. *Vales.*

o *Insularum spatiis.*] Haud dubie emendandum est, prout in Regio codice legitur; *cùm murorum ambitum insularumque, spatiis immensis oblongum, &c.* ubi insulæ sunt domus, quæ proprio parietum ambitu à vicinis ædibus disjunctæ sunt. *Idem.*

p *His diebus efficacia Julii Magistri militiæ.*] Hoc Julii Magistri militum per Orientem strategema multis narrat Zosimus in lib. IV. Sed non hoc anno, verùm insequenti sub initia Imperii Theodosii actum id esse te-

& velox. Comperta enim fatorum ſorte per Thracias, Gothos antea ſuſceptos, diſperſóſque per varias civitates & caſtra, datis tectioribus litteris ad eorum Rectores Romanos omnes, quod his temporibus rarò contingit, univerſos tamquam vexillo erecto uno eodémque die mandavit occidi, exſpectatione promiſſi ſtipendii ſecuros ad ſuburbana productos. Quo conſilio prudenti ſine ſtrepitu vel mora completo, Orientales provinciæ diſcriminibus ereptæ ſunt magnis. Hæc ut miles quondam & Græcus, à principatu Cæſaris Nervæ exorſus aduſque Valentis interitum pro virium explicavi menſura: opus veritatem profeſſum numquam (ut arbitror) ſciens ſilentio auſus corrumpere vel mendacio. Scribant reliqua [q] potiores, ætate doctriniſque florentes. Quos id (ſi libuerit) aggreſſuros, procudere linguas ad majores moneo ſtilos.

4 *Mſ.* occidi .... expectatione.

ſtatur. Hic porrò Julius, Comes rei militaris antea fuerat per Thracias, ut retulit Marcellinus in bello Procopiano. Ἰούλιος dicitur à Libanio tum in Epiſtolis, tum in Orat. *Valeſ.*

q *Potiores ætate.*] Mallem equidem hunc locum ita ſcribi & interpungi: *Scribant reliqua potiores, ætate doctriniſque florentes.* Idem.

Explicit Liber XXXI. feliciter.

DE
CONSTANTIO CHLORO, CONSTANTINO MAGNO,
& aliis Imperatoribus
EXCERPTA AUCTORIS IGNOTI.

DIOCLETIANUS cum Herculio Maximiano imperavit ann. xx. Constantius Divi Claudii optimi Principis nepos ex fratre, Protector primùm, exin Tribunus, postea [a] Præses Dalmatiarum fuit. Iste cum Galerio à Diocletiano Cæsar factus est. Relicta ením Helena priore uxore filiam Maximiani Theodoram duxit uxorem: [b] ex qua postea sex liberos Constantini fratres habuit. Sed de priore uxore Helena filium jam Constantinum habuit, qui postea Princeps potentissimus fuit. Hic igitur Constantinus natus Helena matre vilissima in oppido Naiso atque eductus, quod oppidum postea magnificè ornavit, litteris minùs instructus, obses apud Diocletianum & Galerium, sub iisdem fortiter in Asia militavit: quem post depositum imperium Diocletiani & Herculii, Constantius à Galerio repetiit: sed hunc [c] Galerius objecit antè pluribus periculis. Nam & in Sarmatas juvenis equestris militans, ferocem barbarum capillis tentis raptum, ante pedes supplicem Galerii Imperatoris adduxerat. Deinde Galerio mittente per paludem equo ingressus suo, viam ceteris fecit ad Sarmatas, ex quibus plurimis stratis, Galerio victoriam reportavit. Tunc eum Galerius patri remisit. Qui ut Severum per Italiam transiens vitaret, summa festinatione veredis post se truncatis Alpes transgressus, ad

a *Præses Dalmatiarum.*] Constantius Chlorus Præsidatum Dalmatiæ administravit imperante Caro: eumque Carus in locum Carini filii Cæsarem subrogare constituerat, ut docet Vopiscus in Carini gestis. *Vales.*

b *Ex qua postea sex liberos.*] Hæc verba transscripta sunt Eutropii lib. ix. quæ in Hieronymi Chronico etiam leguntur. *Idem.*

c *Galerius objecit ante pluribus periculis.*] Inter cetera enim jussus est à Galerio Constantinus immanem leonem subsistere: quem quidem Constantinus occurrentem audacter excepit ac confecit: ut scribit Praxagoras in libris de vita Constantini testante Photio in Bibliotheca,

patrem Conſtantium venit apud Bononiam, quam Galli priùs Geſoriacum vocabant. Poſt victoriam autem Pictorum Conſtantius pater Eboraci mortuus eſt, & Conſtantinus omnium militum conſenſu Cæſar creatus. Interea Cæſares duo facti, Severus, & Maximinus: Maximino datum eſt Orientis Imperium: Galerius ſibi Illyricum, Thracias & Bithyniam tenuit: Severus ſuſcepit Italiam, & quidquid Herculius obtinebat. Poſtquam verò Conſtantius [d] in Brittania mortuus eſt, & Conſtantinus filius ſucceſſit, ſubitò in urbe Roma Prætoriani milites Maxentium filium Herculii Imperatorem crearunt. Sed adverſum Maxentium juſſu Galerii Severus duxit exercitum. Qui repentè ab omnibus ſuis deſertus eſt, & Ravennam fugit: de hinc Galerius cum ingentibus copiis Romam venit, minatus civitatis interitum, & caſtra Interamnæ ad Tiberim poſuit. Tunc legatos ad Urbem miſit Licinium & Probum, per conloquium petens [e] ut gener apud ſocerum, id eſt Maxentius apud Galerium precibus magis quàm armis optata mercaretur. Qui contemptus, agnovit promiſſis virorum Maxentii [f] partes ſuas deſeruiſſe: quibus perturbatus retro verſus eſt, & ut militi ſuo prædam quamcumque conferret, [g] * flamminia juſſit auferri. Ille ad Conſtantinum refugit. Tunc Galerius [h] in Illyri-

& Zonaras in Conſtantii Chlori Vita, pag. 246. Adde Nicephorum in lib VII. cap. 29. *Valeſ.*

d *In Brittania.*] Sic in membranis Jac. Sirmundi exaratum eſt, ne quis fortè mendum typographorum hîc ſubeſſe exiſtimet. Sed & in Rufi Feſti Breviario *Brittaniam* ubique ſcriptum habet vetus codex Bibliothecæ Regiæ, Græcorum more qui Βριττανοὺς dicunt. *Idem.*

e *Ut gener apud ſocerum.*] Maxentium Galerii Maximiani generum fuiſſe, præter hunc locum teſtatur veteris nummi inſcriptio ab Eminentiſſ. Cardinale Baronio in Annalibus producta. Victor quoque in Epitome: *Is Maxentius carus nulli umquam fuit, ne patri, aut ſocero quidem Galerio.* Quamquam in vulgatis Victoris Editionibus legitur, *Is Maximianus, &c.* corruptè. Nam ex Hiſtoriæ Miſcellæ lib. XI. ubi hic Victoris locus adducitur, apparet ita ſcribendum eſſe ut priore loco poſui. *Idem.* Itaque mirabar, quid vellet Baluſius, quum ad caput XXVI. Lactantii de mortibus perſecutorum in emendatione hujus ipſius loci ſic agit, quaſi hæc numquam ab Valeſio eſſent prodita, etſi ibidem oſtendat tunc maxime hæc verba ab eo inſpecta fuiſſe. *Gron.*

f *Partes ſuas deſeruiſſe.*] In Panegyrico, qui dictus eſt Conſtantino Maximo, id refertur his verbis: *Duxerat magnum Severus exercitum, & hoſtem ſuum perfidiâ diſertus armaverat. Majores poſtea copias Maximianus admoverat, & ipſe transfugis circumciſus videbatur proſperè refugiſſe.* Vide Aurelium Victorem. *Valeſ.*

g *Flamminia juſſit auferri.*] Gravius hîc eſt ulcus, quàm ut conjecturâ ſanari poſſit. Deeſſe enim videntur nonnulla, quæ ad Maximianum Herculium pertinebant. Nam quæ proximè ſequuntur, *Ille ad Conſtantinum refugit*, proculdubio ad Herculium ſpectant. *Idem.* Aliter Baluſius ad caput XXVII. Lactantii; quippe quum putaret hæc verba pertinere ad ea cum quibus conjunguntur, ideoque flammis tradi ea juſſiſſe, quæ auferri non poſſent, ut ſi quis inſequi voluiſſet, utenſilia, id eſt, res ad victum neceſſarias, non haberet, ut ibi dicit Lactantius, ſcribendum cenſet *flammis omnia.* At certe non eo uſque tendit hæc narratio, ut omnia corrumpi velle ſignificet, ſed in prædam militibus concedi tantum. Neque iſta conjectura habet aliam auſam, niſi primas literas, quum ſententia certe ſit ei contraria: & vix dubito, quin ea ſæpe in mentem Valeſio venerit, ſed ut non ſufficiens ab eo repudiata ſit. Mihi videtur illud *fla* ortum eſſe ex ratione ſcribendi nota oĩa, ubi tandem litera ocum ſuperſcripto flexu coaluit; & auctorem ſcripſiſſe colligo, *omnia in via juſſit auferri.* Gron.

h *In Illyrico Licinium Cæſarem fecit.*] Maximiano Herculio X. & Galerio VII. Conſſ. qui annus erat Natalis Dominici 308. Licinius à Galerio Cæſar factus eſt Carnunto, quæ urbs Pannoniæ eſt ſub Illyrico comprehenſa, ut ſcribit Idatius in Faſtis, & Auctor Chronici, quod vulgo Alexandrinum vocant. Nec aſſentiri poſſum doctiſſimo viro, qui Licinium à Galerio Cæſarem factum ponit anno Dom. 307. Etenim tum ex horum Excerptorum Auctore, tum ex libro 2. Zoſimi conſtat, Licinium tunc Cæſarem eſſe nuncupatum, cùm Galerius ex Italia in Illyricum, ab expeditione adverſus Maxentium rediiſſet. Profectus autem eſt contra Maxentium Galerius anno Domini 307. quo etiam tempore Severus Cæſar à Maxentio interfectus eſt; ut ait Auctor Excerptorum. Proinde ex Italia in Illyricum cum exercitu reverti non potuit niſi anno ſequente. Ceterùm Licinius ex Cæſare Auguſtus poſtea factus eſt, anno ut

co Licinium Cæsarem fecit. Deinde illo in Pannonia relicto, ipse ad Serdicam regressus, morbo ingenti occupatus sic distabuit, ut aperto & putrescente viscere moreretur, in supplicium persecutionis iniquissimæ ad auctorem scelerati præcepti justissimâ pœna redeunte. [i] Imperavit ann. XVIIII. Severus Cæsar ignobilis & moribus & natalibus, ebriosus, & hoc Galerio amicus. Hunc ergo & Maximinum Galerius Cæsares fecit, Constantino nihil tale noscente. Huic Severo Pannoniæ & Italiæ urbes & Africæ contigerunt. Quo Cæsar Maxentius factus est Imperator. Nam desertus Severus à suis, fugit Ravennam. Pro Maxentio filio evocatus illuc venit Herculius, qui per perjurium Severum deceptum, custodiæ tradidit, & captivi habitu in Urbem perduxit, & [k] in villa publica Appiæ viæ tricesimo miliario custodiri fecit. Postea cùm Galerius Italiam peteret, ille jugulatus est, & deinde relatus ad octavum miliarium conditúsque in Gallieni monumento. Igitur [l] Galerius sic ebriosus fuit, ut juberet temulentus ea quæ facienda non essent, à Præfecto admonitus constituerit, ne jussa ejus aliquis post prandium faceret. Interea [m] Constantinus apud Veronam victis Ducibus Tyranni, Romam petiit. Cùm autem ad Urbem Constantinus venisset, egressus ex Urbe Maxentius campum supra Tiberim, in quo dimicaret, elegit. Ubi victus fugatis omnibus suis, inter angustias arcentis populi periit, equo præcipitatus in fluvium. Postera die corpus ipsius levatum flumine, & caput ejus incisum, in Urbem perlatum est. De cujus origine mater ejus cùm quæsitum esset, [n] Syro quodam genitum esse confessa respondit. [o] Impera-

suspicor 311. paullo ante mortem Galerii: quod indicat Auctor Alexandrini Chronici his verbis: *Γαλέριος βασιλεύσας ἔτη ιϛ΄. τελευτῶν ἐποίησε βασιλέα Λικίννιον.* Movet me præterea, quòd Galerius Maximianus in edicto suo quod anno 311. emisit, nullam Imp. Licinii mentionem facit; cùm tamen Constantinum Imp. nominatim appellet: ut credibile sit paullo post hoc Edictum Licinium à Galerio Augustum creatum esse. Certe Licinius in Fastis Cassiodori & Cuspiniani hoc anno Consul ponitur cum Galerio Maximiano VIII. Consule. Qui si jam ab anno 308. Augustus fuisset, jampridem Consulatum sine dubio gessisset. Namque Imperatores eo tempore simul atque Imperium adepti fuerant, Consulatum inibant. *Vales.*

i *Imperavit ann.* XIX.] Annos quidem XIX. integros ac plenos imperavit Galerius, sed præterea annos duos semiplenos seu cavos. *Idem.*

k *Et in villa publica Appiæ viæ.*] Ad Tres Tabernas, ut scribit Victor in Epitome, & Zosimus in lib. 2. Erant autem Tres-Tabernæ in via Appia, ut patet ex D. Luca in Actis Apostolorum, tricesimo ab urbe milliario, ut scribit auctor Excerptorum: quod confirmat Itineraria Peutingerorum Tabula sic: *Ab urbe Appia via Bovillas m.* X. *Aricia m.* 3. *Tribus Tabernis m.* 17. Ex his patet falli Eutropium & Aurelium Victorem, qui Severum Ravennæ occisum esse scribunt. *Idem.*

l *Galerius sic ebriosus fuit.*] At id de Maximino tradit Victoris Epitome. *Idem*

m *Constantinus apud Veronam victis ducibus tyranni.*] Constantinus V. Imperii sui anno cum 40. millibus armatorum adversus Maxentium profectus, Segusiensium opidum primo impetu cepit: pòst in Taurinatibus campis occurrentes Maxentii copias atque in his cataphractos equites profligavit. Hinc Mediolanum progressus, paullo pòst Veronam obsidere instituit, & Maxentii exercitum qui ad liberandam obsidione Veronam missus fuerat, fudit ac fugavit; ipsum Ducem Pompeianum occidit, ut tradit Auctor Panegyrici dicti Constantino. Cladis illius Veronensis meminit etiam Aurelius Victor. *Idem.*

n *Syro quodam genitum esse.*] Victor in Epitome idem dicit: *Sed Maxentium suppositum ferunt arte mulieris, tenere mariti animum laborantis auspicio gratissimi partûs, cœpti à puero.* Cui subscribit Auctor Panegyrici Constantino dicti: *Ille erat Maximiani suppositus, tu Constantii Pii filius.* Idem.

o *Imperavit ann*........] Scribendum est *ann.* VI. ex veteribus Panegyricis Constantino dictis, & ex Auctore Ale-

vit

vit ann. .. Licinius itaque ex nova Dacia vilioris originis, à Galerio factus Imperator, velut adversum Maxentium pugnaturus. Sed oppresso Maxentio cùm recepisset Italiam Constantinus, hoc Licinium fœdere sibi fecit adjungi, ut Licinius Constantiam sororem Constantini apud Mediolanum duxisset uxorem. [p] Nuptiis celebratis, Gallias repetit Constantinus, Licinio ad Illyricum reverso. Post aliquantum deinde temporis Constantium Constantinus ad Licinium misit, persuadens ut Bassianus Cæsar fieret; qui habebat alteram Constantini sororem Anastasiam: ut exemplo Diocletiani & Maximiani inter Constantinum & Licinium Bassianus Italiam medius obtineret. Et Licinio talia frustrante, per Senicionem Bassiani fratrem qui Licinio fidus erat, in Constantinum Bassianus armatur. Qui tamen in conatu deprehensus, Constantino jubente convictus & stratus est. Cùm Sinicius auctor insidiarum posceretur ad pœnam, negante Licinio, fracta concordia est: additis etiam causis, quòd apud AEmonam Constantini imagines statuásque dejecerat. Bellum deinde apertum convenit ambobus: utriusque ad Cibalensem campum ductus exercitus. Licinio XXXV. M. peditum & equitum fuere. Constantinus XX. M. peditum equitum duxit. Cæsis post dubium certamen Licinianis viginti peditum millibus & equitum ferratorum. Item Licinius cum magna parte equitatûs noctis auxilio pervolavit ad Sirmium. Sublata inde uxore ac filio & thesauris, tetendit ad Daciam: Valentem Ducem limitis Cæsarem fecit. Inde apud Hadrianopolim Thraciæ civitatem per Valentem collectâ ingenti multitudine, legatos ad Constantinum de pace misit apud Philippos constitutum: quibus frustra remissis, iterum reparato bello, in campo Mardiense ab utroque concurritur, & post dubium ac diuturnum prœlium, Licinii partibus inclinatis profuit noctis auxilium. Licinius & Valens credentes Constantinum, quod & verum erat, ad persequendum longiùs à Byzantio processurum, flexi in partem Berœam concesserunt. Ita Constantinus vehementer in ulteriora festinans, deprehendit Licinium remansisse post tergum: fatigatis bello & itinere militibus. Missus deinde [q] Mestrianus legatus pacem petiit, Licinio postulante & pollicente se imperata facturum. Denuo sicut antè mandatum est, Valens privatus fieret: quo facto pax ab ambobus firmata est, ut Licinius Orientem, Asiam, Thraciam, Mœsiam, [r] minorem Scythiam possideret. Deinde reversus Serdicam Constantinus hoc cum Licinio absente constituit, ut filii Constantini Crispus & Constantinus, filius etiam Licinii Licinius Cæsares fierent, & sic ab utroque concorditer regnaretur. Itaque Con-

xandrini Chronici, qui Maxentii initium rectè collocat anno Dom. 306. *Vales.*

p *Nuptiis celebratis Gallias repetit.*] Idem legitur pæne verbis iisdem apud Zosimum in lib. 2. *Idem.*

q *Mestrianus legatus.*] Hujus legationis cujus princeps erat Mestrianus, meminit Petrus Patricius in Excerptis legationum. *Idem.*

r *Minorem Scythiam.*] Sic dicta est pars Mœsiæ, ad distinctionem majoris Scythiæ illius, quam Scytharum innumeræ gentes olim incolebant, ut scribit Jordanes in Geticis, ubi de Tomyri Regina: *In partem*, inquit, *Mœsiæ* (*quæ nunc ex magna Scythia nomen mutuata, minor Scythia est appellata*) *transiens*, &c. Et multo pòst: *Hernac quoque, junior Attilæ filius, cum suis in extremo*

ſtantinus; & Licinius ſimul Conſules facti. In Orientis partibus [s] Licinio, Conſtantino,, [t] repentina rabie ſuſcitatus Licinius omnes Chriſtianos à palatio juſſit expelli. Mox bellum inter ipſum Licinium & Conſtantinum efferbuit. Item cùm Conſtantinus Theſſalonicâ eſſet, [v] Gothi per neglectos limites eruperunt, & vaſtatâ Thraciâ & Mœſiâ prædas agere cœperunt. Tunc Conſtantini terrore & impetu repreſſi, captivos illi impetrata pace reddiderunt. Sed hoc Licinius contra fidem factum queſtus eſt, quòd partes ſuæ ab alio fuerint vindicatæ. Deinde cùm variaſſet inter ſupplicantia & ſuperba mandata, iram Conſtantini meritò excitavit. Per tempora quibus nondum gerebatur bellum civile, [x] ſed item parabatur, Licinius ſcelere, avaritiâ, crudelitate, libidine ſæviebat: occiſis ob divitias pluribus, uxoribus eorum corruptis. Rupta jam pace utriuſque exercitus, Conſtantinus Cæſarem Criſpum cum grandi claſſe ad occupandam Aſiam miſerat: cui de parte Licinii ſimiliter cum navalibus copiis [y] Amandus obſtabat. Licinius verò [z] circa Hadrianopolim maximo exercitu latera ardui montis impleverat. Illuc toto agmine Conſtantinus inflexit. Cùm bellum terrâ maríque traheretur, quamvis per arduum ſuis nitentibus, attamen diſciplina militari & felicitate Conſtantinus Licinii confuſum & ſine ordine agentem vicit exercitum, leviter femore ſauciatus. Dehinc fugiens Licinius Byzantium petit: quò dum multitudo diſſipata contenderet, clauſo Byzantio Licinius obſidionem terrenam maris ſecurus agitabat: ſed Conſtantinus claſſem collegit ex Thracia. Dehinc ſolita vanitate Licinius Martinianum ſibi Cæſarem [fecit.] Criſpus verò cum claſſe Conſtantini Callipolim pervenit, ubi bello maritimo ſic Amandum vicit, ut vix per eos qui in litore remanſerant, vivus Amandus effugeret. Claſſis verò Licinii vel oppreſſa vel capta eſt. Licinius deſperata maris ſpe per quod ſe uiderat obſidendum, Chalcedonam cum theſauris refugit. Byzantium Conſtantinus invaſit, victoriam maritimam Criſpo conveniente cognoſcens. Deinde apud Chryſopolim Licinius [pugnavit] maximè auxiliantibus Gothis quos Aliquaca Regalis deduxerat: cùm Conſtantini pars vincens XXV. M. armatorum fudit partis adverſæ, ceteris fugientibus. Poſtea cùm legiones Conſtantini per Liburnam venire vidiſſent, projectis armis ſe dediderunt. Sequenti autem die Conſtantia ſoror Conſtantini, uxor Licinii, venit ad caſtra fratris, & marito vitam popoſcit, & impetravit. Ita Licinius privatus factus eſt, & convivio Conſtantini adhibitus: & Martiniano vita conceſſa eſt.

minoris Scythiæ ſedes elegit. Valeſ.

ſ *Licinio, Conſtantino.*] Supple *Conſulibus.* Is erat annus Dom. 319. quo Conſtantinus Auguſtus V. & Licinius Cæſar Conſules fuerunt. *Idem.*

t *Repentina rabie ſuſcitatus Licinius.*] Hæc periodus tranſſcripta eſt ex lib. 7. Oroſii cap. 28. *Idem.*

v *Gothi.*] Immo Sarmatæ duce Rauſimodo, ut narrat Zoſimus in libro ſecundo. *Idem.*

x *Item parabatur.*] Fortè ſcribendum eſt, *interim parabatur.* Valeſius. Poſſis cogitare *ſed jam parabatur* aut *ſed comparabatur* Gron.

y *Amandus.*] Zoſimus Ἄβαντον vocat: Sigonius in libris de imperio Occidentali, Abantâ nominat corruptè. *Valeſ.*

z *Circa Hadrianopolim.*] Hæc inſignis Conſtantini

Sed [a] Herculii Maximiani soceri sui motus exemplo, ne iterum depositam purpuram in perniciem Reipublicæ sumeret, tumultu militari exigentibus in Thessalonica jussit occidi; Martinianum in Cappadocia: qui regnavit ann. XVIIII. filio & uxore superstite: quamvis omnibus jam ministris nefariæ persecutionis exstinctis, hunc quoque [b] in quantum exercere [potuit,] persecutorem digna punitio flagitaret. Constantinus autem ex Byzantio Constantinopolim nuncupavit ob insigne victoriæ:quam velut patriam cultu decoravit ingenti, & Romæ desideravit æquari:deinde [c] quæsitis ei undique civibus divitias multas largitus est, ut propè in ea omnes thesauros, regias facultates exhauriret. Ibi etiam Senatum constituit secundi ordinis, Claros vocavit. Deinde adversum Gothos bellum suscepit, & implorantibus Sarmatis auxilium tulit. Ita per Constantinum Cæsarem centum propè millia fame & frigore exstincta sunt. Tunc & obsides accepit, inter quos & [d] Ariarici Regis filium. Sic cum his pace firmata, in Sarmatas versus est, qui dubiæ fidei probantur. Sed servi Sarmatarum adversum omnes dominos rebellarunt: quos pulsos Constantinus libenter accepit, & ampliùs trecenta millia hominum mistæ ætatis & sexûs per Thraciam, Scythiam, Macedoniam, Italiámque divisit. Item Constantinus Imperator [e] primus Christianus, excepto Philippo qui Christianus admodum ad hoc tantùm constitutus fuisse mihi visus est, ut millesimus Romæ annus Christo potiùs quàm idolis dicaretur. A Constantino autem omnes semper Christiani Imperatores usque hodiernum diem creati sunt, excepto Juliano, quem impia ut aiunt machinantem exitialis vita deseruit. Item Constantinus justo ordine & pio vicem vertit. Edicto siquidem statuit, citra ullam cædem hominum Paganorum templa claudi. Gothorum fortissimas & copiosissimas gentes in ipso barbarico solo, hoc est in Sarmatarum regione delevit. Calocærum quemdam in Cypro adspirantem novis rebus oppressit. Dalmatium, filium fratris sui Dalmatii,

victoria contigit anno Dom. 324. Crispo III. Constantino III. Coss. ut scribit Idatius in Fastis: *His Conss. bellum Hadrianopolitannm die* V. *Nonas Julias, & bellum Chalcedonense* XIV. *Cal. Octobr.* Quæ iisdem verbis Græcè referuntur in Chronico Alexandrino, nisi quòd Consulatu Paulini & Juliani, & v. Cal. Julias, non autem v. Nonas ea contigisse dicuntur. Sed verior Idatii narratio est: eamque confirmat Constantinus ipse in lege 1. Cod. Th. de veteranis: *Veterani*, ait, *qui ex die* v. *Non. Juliarum, cùm prima per Thraciam victoria universo orbi inluxit, & qui postea apud Nicomediam missionem meruerunt, &c.* Quæ lex lata est Paulino & Juliano Coss. sic enim emendanda subscriptio. In Calendario denique quod primus edidit Herwartius, hæc Constantini victoria sic notatur: v. *Non. Julias fugato Licinio, Circenses missus* XXIV. Vales.

a *Herculii Maximiani soceri sui.*] Tota hæc periodus ex Orosii lib. 7. translata est. *Idem.*

b *In quantum exercere potuit.*] Ultimam vocem sine qua sensus vacillabat, supplevi ex cap. 28. Orosii, qui vicissim ex hoc Auctoris nostri loco emendandus est. *Idem.*

c *Quæsitis ei undique civibus.*] Adeo ut Hieronymus in Chronico non veritus sit dicere, Constantinopolim à Constantino dedicatam fuisse pæne reliquarum urbium nuditate: quo magis Eunapio fides haberi potest, qui in AEdesii vita hæc de Constantinop. populo dicit, τὸν μεθύοντα δῆμον, ὃν Κωνσταντῖνος τὰς ἄλλας χειρώσας (lege χηρώσας) πόλεις ἀνθρώπων εἰς τὸ Βυζάντιον μετέστησε. *insanam populi multitudinem quam Constantinus exhaustis prope ceteris urbibus, Byzantium transtulit.* Idem.

d *Ariarici Regis.*] Ariaricus Rex erat Gothorum, ut refert Jordanes in Geticis. *Idem.*

e *Primus Christianus excepto Philippo.*] Hæc & sequentia ex lib. 7. cap. 28. Orosii exscripta sunt, qui ut nobis ad hunc locum emendandum auxilio fuit, sic vicissim ex Auctore nostro corrigendus est. *Idem.*

Ejus fratrem Annibalianum datâ ei Constantinâ filiâ suâ, Regem Regum & Ponticarum gentium constituit. Ita ut Gallias Constantinus minor regebat, Orientem Constantius, Africam, Illyricum & Italiam Constans, Ripam Gothicam Dalmatius tuebatur. Item Constantinus cùm bellum pararet in Persas, in suburbano Constantinopolitano villâ publicâ juxta Nicomediam, dispositam bene Rempublicam filiis tradens [obiit.] Regnavit ann. XXXI. Sepultus est Constantinopoli.

Item ex libris Chronicorum inter cetera.

Igitur imperante Zenone Augusto Constantinopoli, superveniens Nepos Patricius ad Portum urbis Romæ, deposuit de imperio Glycerium, & factus est Episcopus, & Nepos factus Imperator Romæ. Mox veniens Ravennam: quem persequens Orestes Patricius cum exercitu, metuens Nepos adventum Orestis, adscendens navim fugam petit ad Salonam, & ibi mansit per annos quinque: postea verò à suis occiditur. Mox eo egresso, factus Imperator Augustulus.

[f] Augustulus qui ante regnum Romulus à parentibus vocabatur, à patre Oreste Patricio factus est Imperator. Superveniente Odoacre cum gente Scyrorum, occidit Orestem Patricium in Placentia, & fratrem ejus Paulum ad Pineta foris Classem Ravennæ. Ingrediens autem Ravennam, deposuit Augustulum de regno, cujus infantiæ misertus, concessit ei sanguinem: & quia pulcher erat, tamen donavit ei reditum sex millia solidos, & misit eum intra Campaniam cum parentibus suis liberè vivere. Etenim pater ejus [g] Orestes Pannotos, qui eo tempore quando Attila ad Italiam venit, se illi junxit, & ejus Notarius factus fuerat. Unde profecit & usque ad Patriciatus dignitatem pervenit. Ergo postquam factus est Imperator Zeno à filio suo Leone, qui natus fuerat de filia Leonis Ariadne nomine, regnat cum filio suo anno uno: & merito Leonis regnum remansit apud Zenonem. Zeno verò cum filio jam regnans anno uno, imperavit annos XVI. Isauriæ nobilissimus, qui dignus esset filiam Imperatoris accipere, exercitus in arma. Perhibent de eo, quia patellas in genucula non habuisset, sed mobiles fuissent ut etiam cursu velocissimo ultra modum hominum haberetur. In Republica omnino providentissimus, favens genti suæ. Huic insidiabatur Basiliscus, ipse primus Senator: quo cognito Zeno

f *Augustulus, qui ante regnum Romulum.*] Romulus Augustus vero nomine dicebatur: sed ob puerilem ætatem vulgo Augustulus ὑποκοριστικῶς vocabatur, ut scribit Procopius in lib. 1. Goth. initio. Cui accedit Evagrius in lib. 2. cap. 16. Cedrenus pag. 188. Ῥωμύλος ἐπίκλην Αὐγουστύλος. Malchus certè in lib. 1. Hist. Byzantinæ Augustum vocat Oresti filium, non Augustulum. & in veteribus Nummis dicitur IMP. C. ROMULUS AUGUSTUS. P. F. AUG. quamquam nonnulli Momylum vocant gravi errore. *Vales.*

g *Orestes Pannotos.*] Scribendum videtur *Pannonius* ex Prisco Rhetore pag. 24. à quo etiam Orestes sæpe No-

aliquantis divitiis petiit Isauriam. At ubi ille egressus est, mox Basiliscus qui ei ut dictum est insidiabatur, arripuit Imperium. Basiliscus imperavit annos II. Zeno confortans Isauros intra provinciam, deinde misit ad civitatem Novam, in qua erat Theodericus dux Gothorum, filius Walameris, & eum invitavit in solatium sibi adversus Basiliscum, objectans militem, post biennium veniens, obsidens civitatem Constantinopolim. Sed quia Senatus & populus Zenonem metuentes; ne quid mali pateretur civitas, relicto Basilisco, se illi omnes dederunt aperta civitate. Basiliscus fugiens ad Ecclesiam, intra Baptisterium cum uxore & filiis ingreditur. Cui Zeno dato sacramento securum esse de sanguine, exiens, inclausus cum uxore & filiis intra cisterna sicca, ibidem frigore defecerunt. Zeno recordatus est amore Senatus & populi, munificus omnibus se ostendit, ita ut omnes ei gratias agerent. Senatu Romano & populo tuitus est, ut etiam ei imagines per diversa loca in urbe Roma levarentur. Cujus tempora pacifica fuerunt. Odoacer verò cujus suprà fecimus mentionem, mox deposito Augustulo de Imperio, factus est Rex: mansitque in regno annos XIII. Cujus pater [h] AEdico dictus, de quo ita invenitur in libris Vitæ beati Severini Monachi intra Pannoniam, qui eum admonuit, & prædixit regnum ejus futurum. Ita reperis ad locum. Quidam Barbari cùm ad Italiam pergerent, promerendæ benedictionis ad eum intuitu diverterunt, inter quos & Odoacar, qui postea regnavit Italiæ, vilissimo habitu juvenis staturâ procerus advenerat: qui dum humillimum tectum cellulæ ejus suo vertice contingeret, inclinans se, à viro Dei gloriosum se fore cognovit. Cui etiam vale dicenti, Vade, inquit, ad Italiam, vade vilissimis nunc pellibus coopertus, sed multis citò plurima largiturus. Interim ut Dei famulus ei prædixerat, mox in Italia ingressus est, regnum accepit. Eodem tempore Odoachar Rex memor factus, quod à viro sancto prædictum audierat, statim familiariter litteras ad eum dirigens, si qua speranda duceret, dabat suppliciter optionem. Ergo vir Dei tantis itaque ejus alloquiis per litteras invitatus, Ambrosium quemdam exsulantem rogat absolvi: cujus Odoachar gratulabundus paruit imperatis. Igitur Odoachar Rex bellum gessit adversus Rugos, quos in secundo vicit, & funditus delevit. Nam dum ipse esset bonæ voluntatis, & Arianæ sectæ favorem præberet, quodam tempore dum memoratum Regem multi nobiles coram sancto viro humana ut fieri solet adulatione laudarent; interrogat quem Regem tantis præconiis prætulissent. Respondentibus Odoacrem, inquit, qui dixit eis, Inter tredecim & quatuordecim: annos videlicet integri ejus regni significans. Zeno itaque recompensans beneficiis Theodericum quem fecit Patricium & Consulem, donans ei multum, & mittens eum ad Italiam. Cui Theoderi-

tarius Attilæ dicitur. *Vales.*

h *AEdico dictus.*] Is esse videtur Edeco Legatus Attilæ, cujus meminit non semel Priscus in Excerptis legationum, & Jordanes in Geticis. *Idem.*

cus pactuatus est, ut si victus fuisset Odoachar, pro merito laborum suorum loco ejus, dum adveniret, tantùm præregnaret. Ergo superveniente Theoderico Patricio de civitate Nova cum gente Gothica, missus ab Imperatore Zenone de partibus Orientis ad defendendam sibi Italiam. Cui occurrit venienti Odoachar ad fluvium Sontium, & ibi pugnans cum eodem, victus fugit. At verò Odoacer abiit in Veronam, & fixit fossatum in campo minore Veronense v. Kalendas Octobris. Ibique persecutus est eum Theodericus, & pugnâ factâ, ceciderunt populi ab utraque parte: tamen superatus Odoachar fugit Ravennam pridie Kalendas Octobris. Et perambulavit Theodericus Patricius Mediolanum, & tradiderunt se illi maxima pars exercitûs Odoacris, necnon & [i] Tufa Magister militum, quem ordinaverat Odoachar cum Optimatibus suis Kal. Aprilis. Eo anno missus est Tufa Magister militum à Theoderico contra Odoacrem Ravennam. Veniens Faventiâ Tufa, obsedit Odoacrem cum exercitu cum quo directus fuerat; & exiit Odoachar de Ravenna, & venit Faventiam, & Tufa tradidit Odoacri Comites Patricii Theoderici, & missi sunt in ferro, & adducti Ravennam. FAUSTO ET LONGINO. His Consulibus Odoachar Rex exiit de Cremona, & ambulavit Mediolanum. Tunc venerunt Wisigothæ in adjutorium Theoderici, & facta est pugna super fluvium Adduam, & ceciderunt populi ab utraque parte: & occisus est [k] Pierius Comes Domesticorum III. Idus Augustas, & fugit Odoachar Ravennam, & mox subsecutus est eum Patricius Theodericus veniens in Pineta, & fixit fossatum, obsidens Odoacrem clausum per triennium Ravennâ, & factum est usque ad sex solidos modius tritici. Et mittens legationem Theodericus Festum caput Senati ad Zenonem Imperatorem, & ab eodem sperans vestem se induere regiam. OLYBRIO V. C. Cos. Hoc Consule exiit Odoachar Rex de Ravenna nocte cum Herulis ingressus in Pineta, in fossato Patricii Theoderici, & ceciderunt ab utraque parte exercitus, & fugiens [l] Levila Magister militum Odoacris, occisus est in fluvio Veiente: & victus Odoacer fugit Ravenna Idibus Juliis. Igitur coactus Odoachar dedit filium suum Thelane obsidem Theoderico, accepta fide securum se esse de sanguine. Sic ingressus est Theodericus: & post aliquot dies dum ei Odoachar insidiaretur, detectus cautè ab eo præventus in Palatio, manu sua Theodericus eum in Lauretum præveniente gladio interemit. Cujus exercitus in eadem die jussu Theoderici omnes interfecti sunt, quis ubi potuit reperire cum omni stirpe sua: & moritur Constantinopoli Zeno Imperator, & factus est Imperator Anastasius.

i *Tufa Magister militum.*] Hujus meminit Ennodius in Vita S. Epiphanii, & Historia Miscella in lib. XVI. quem primus edidit Gruterus ex membranis Bibliothecæ Palatinæ. *Vales.*

k *Pierius Comes Domesticorum.*] Hic Comes Pierius memoratur ab Eugippio in Vita Severini. *Idem.*

l *Levila Magister militum.*] Libella dicitur anonymo Fastorum Auctore, quem primus edidit Cuspinianus: sed hic eam pugnam refert Consulatu Fausti & Longini, perperam: cùm præter horum Excerptorum Auctorem,

THEODERICUS enim qui in legationem direxerat Faustum Nigrum ad Zenonem. At ubi cognita morte ejus antequam legatio reverteretur, ut ingressus est Ravenna, & occidit Odoacrem, Gothi sibi confirmaverunt Theodericum Regem, non exspectantes jussionem novi Principis. Vir enim bellicosissimus, fortis, cujus pater Walamir dictus Rex Gothorum, naturalis tamen ejus fuit: [m] mater Ereriliva dicta Gothica, Catholica quidem erat, quæ in baptismo Eusebia dicta. Ergo præclarus, & [n] bonæ voluntatis in omnibus, qui regnavit annos XXXIII. cujus temporibus felicitas est secuta Italiam per annos XXX. ita ut etiam pax pergentibus esset. Nihil enim perpere gessit. [o] Sic gubernavit duas gentes in uno Romanorum & Gothorum, dum ipse quidem Arianæ sectæ esset, tamen militia Romanis sicut sub Principes esse præcepit. Dona & annonas largitus: quamquam ærarium publicum ex toto feneum invenisset, suo labore recuperavit & opulentum fecit: nihil contra religionem Catholicam tentans: exhibens ludos Circensium, & Amphitheatrum, ut etiam à Romanis Trajanus vel Valentinianus, quorum tempora sectatus est, appellaretur, & à Gothis secundum Edictum suum quem eis constituit, Rex fortissimus in omnibus judicaretur. Hic dum inliteratus esset, tantæ sapientiæ fuit, ut aliqua quæ locutus est, in vulgo usque nunc pro sententia habeantur, unde nos non piget aliqua de multis ejus in commemoratione posuisse. Dixit: Aurum aut dæmonem qui habet, non eum potest abscondere. Item: Romanus miser imitatur Gothum; & [p] utilis Gothus imitatur Romanum. Quidam defunctus est, & reliquit uxorem, & parvulum filium nescientem matrem. Ab aliquo sublatus est filius ejus parvulus, & ductus in aliam provinciam, & educatus: factus juvenis quoquomodo revertitur ad matrem, mater enim jam sponderat virum. Cùm vidisset mater, amplectitur filium, benedicens Deum se filium revidisse, & fecit cum eo dies XXX. & ecce veniens sponsus matris, videns juvenem, interro-

Cassiodorus etiam in Fastis eam ponat Consulatu Olybrii junioris, qui fuit annus Natalis Dominici 491. *Vales.*

m *Mater Ererileva.*] Erelieva Theoderici mater dicitur à Jordane in Historia Gothorum; in libro XV. Historiæ Miscellæ Trilewa,* pro Erilewa *; Lilia ab Aimoino in lib. I. Historiæ Francorum, capite X. *Idem.*

n *Bonæ voluntatis.*] Sic pag. 717. Odoacer bonæ voluntatis fuisse dicitur: quæ locutio non est ita barbara, ut prima fronte videri potest. Nam & Velleius Paterculus in fine lib. 2. eam usurpat, cùm ait: *Ex quo apparet Varum sanè gravem & bonæ voluntatis virum*: & ante Velleium Plancus in Epist. ad Ciceronem 8. lib. X. Hos Græci eleganti vocabulo εὐπροαιρέτους vocant. Sic enim Artemidorus in lib. 2. de Hercule. * Apud Senecam in libro I. de Clementia capite 13. *bonæ ac fidæ voluntatis ministri* dicuntur pro benevolis: & in libri de Vita Beata capite 8. Adde his Sallustium in Oratione ad Cæsarem de Rep. ordinanda. * *Idem.*

o *Sic gubernavit gentes in uno Rom. & Gothorum.*] Romanorum enim religionem fidemque integram & intactam servavit: nec quisquam è Rom. ad Arianam sectam transire vi tormentisque compulsus est. Quinimmo Gothis ad Romanam transire fidem tutò licuit. Nemo præterea qui ad Christiani cultûs Ecclesias confugisset, à Gothis per vim abstractus est. Magistratus publici penes Romanos mansere, nec ullus Gothus eos gessit. Adhæc permissum semper est Romanis, ut ab Orientis Imperatore quotannis Consulatûs honorem acciperent. Unde & Eutharicus ipse à Justino Augusto Consularem trabeam accepit, teste Cassiodoro in lib 8. Epist. I. Hæc Procopius in lib. 2. Goth. pag. 220. à Theoderico & successoribus ejus religiosè servata esse dicit, nullámque ab iis legem esse latam. *Idem.*

p *Et utilis Gothus.*] Id est, dives Gothus imitatur luxum locupletium Romanorum. Sic *utilis* à Gregorio Turon. passim pro locuplete sumitur, ut v. c. in libri 4.

gavit quis esset : quæ respondit esse suum filium. At ubi comperit esse filium ejus, cœpit repetere arras & dicere: Aut nega filium tuum esse, aut verè abscedo hinc. Mulier compellitur ab sponso, & cœpit negare filium quem ipsa antè confessa est, & dicere: Vade juvenis de domo mea, quia peregrinum te suscepi. Ille enim dicebat regressum se ad matrem in domum patris sui. Quid multa? Dum hæc aguntur, filius rogavit Regem adversus matrem, quam Rex jussit in conspectu suo sisti. Cui & dixit: Mulier, filius tuus adversus te rogat, quid dicis? est filius tuus? an non? Quæ dixit: Non est meus filius; sed peregrinum suscepi. Et dum per ordinem omnia filius mulieris intimasset in auribus Regis; dicit mulieri denuo: Est filius tuus? annon? quæ dixit: Non est filius meus. Dicit ei Rex: Et quæ est facultas tua, mulier? quæ respondit: Usque ad mille solidos. Et [q] tum aliud se Rex non esse facturum sub jusjurandum pollicitus est, nisi ipsum alium non acciperet maritum. Tunc confusa est mulier, & confessa est suum esse filium. Sunt ejus & multa alia. Postea verò accepit uxorem de Francis nomine Augofladam. Nam uxorem habuit ante regnum, de qua susceperat filias: [r] unam dedit nomine Arevagni Alarico Regi Wisigotharum in Gallia; & aliam filiam suam Theodegotham Sigismundo filio Gundebai Regis. [s] Facta pace cum Anastasio Imperatore per Festum de præsumptione regni, & omnia ornamenta Palatii, quæ Odoachar Constantinopolim transmiserat, remittit. Eodem tempore intentio orta est in urbe Roma inter Symmachum & Laurentium. Consecrati enim fuerant ambo. Ordinante Deo qui eo dignus fuit, superavit Symmachus. Pòst facta pace in Urbe Ecclesiæ, ambulavit Rex Theodericus Romam, & occurrit B. Petro devotissimus ac si Catholicus. Cui Papa Symmachus, & cunctus Senatus, vel populus Rom. cum omni gaudio extra Urbem occurrentes. Deinde veniens ingressus Urbem, venit ad Senatum, & [t] ad Palmam populo adlocutus, se omnia Deo juvante quod retro Principes Romani ordinaverunt, inviolabiliter servaturum promittit. [v] Per tricennalem triumphans populo ingressus Palatium, exhibens

cap. 3.] *Vales.*

q *Et dum aliud sese non esse facturum.*] Lege, *& tum aliud, &c.* Simile judicium Claudii Augusti refert Suetonius in Claudio, cap. 15. *Idem.*

r *Unam nomine Arevagni.*] Procopius in lib. I Goth. θυγατέρα vocat. Jordanes & Auctor Historiæ Miscellæ in fine lib. XVI. Theodericum duas habuisse naturales filias scribunt, Theudigotham, & Ostrogotham: quarum alteram Alarico, alteram Sigismundo Gundobadi Burgundionum Regis filio copulavit. Sigismundum quidem Theoderici filiam duxisse, testis est Ennodius in Vita Epiphanii, in Oratione Epiphanii ad Gundobadum. *Idem.*

s *Facta pace cum Anastasio.*] Vide Cassiodorum in lib. I. Ep. I. *Idem.*

t *Ad Palmam populum adlocutus.*] Hunc Theoderici ingressum in Urbem, & adlocutionem ad populum commemorat vetus Auctor in Vita S. Fulgentii cap. 13. *Contigit, ut B. Fulgentius in loco qui Palma aurea dicitur, memorato Theoderico Rege concionem faciente, Rom. Curiæ nobilitatem, decus, ordinémque distinctis decorum gradibus adspectaret, & favores liberi populi castis auribus audiens, qualis esset hujus sæculi gloriosa pompa cognosceret.* Ceterùm hic locus *Palma aurea* dictus, videtur fuisse prope Curiam & forum. Ac fortasse eadem est domus Palmata, cujus meminit Cassiodorus in lib. 4. Ep. 30. * Erat & prope Ravennam locus dictus Ad Palmam, in quo Christiani Martyres necabantur, ut est in Martyrologio Notkeri IV. Kal. Maii. * *Idem.*

v *Per tricennalem triumphans.*] An fortè legendum est, *per decennalem*, ut hæc Theoderici pompa ad decennalia ejus referatur. Ingressus autem est Romam Patricio & Hypatio Coss. anno Domini 500. regni autem sui anno octavo. Itaque si decennalia tunc celebravit Theoderi-

Romanis

Romanis ludos Circensium. [x] Donavitque populo Rom. & pauperibus annonas singulis annis, centum viginti millia modios, & ad restaurationem palatii, [y] seu ad recuperationem mœniæ civitatis singulis annis libras ducentas de arca vinaria dari præcepit. Item Amalafrigda germana sua in matrimonium tradens [z] Regi Wandalorum Transimundo. Liberium Præfectum Prætorii quem fecerat in initio regni sui, fecit Patricium, & dedit ei successorem in administratione Præfecturæ. Itaque Theodorus filius Basilii, Odoin Comes ejus insidiabatur ei. Dum hæc cognovisset, in palatio quod appellatur Sessorium, caput ejus amputari præcepit. Verba enim promissionis ejus quæ populo fuerat adlocutus, rogante populo in tabula ænea jussit scribi, & in publico poni. Deinde sexto mense revertens Ravennam, [a] alia germana sua Amalabirga tradens in matrimonio Herminifrido Regi Toringorum: & sic sibi per circuitum placuit omnibus gentibus. Erat enim amator fabricarum, & restaurator civitatum. Hic aquæductum Ravennæ restauravit, quem Princeps Trajanus fecerat, & post multa tempora aquam introduxit: Palatium usque ad perfectum fecit, quem non dedicavit: Portica circa Palatium perfecit. Item Veronæ thermas, & palatium fecit: & à porta usque ad palatium porticum reddidit: Aquæductum quod multa tempora destructum fuerat, renovavit, & aquam intromisit: Muros alios novos circuit civitatem. Item Ticenum Palatium, Thermas, Amphitheatrum, & alios muros civitatis fecit. Sed & per alias civitates multa beneficia præstitit. Sic enim oblectavit vicinas gentes, ut se illi sub fœdus darent, sibi eum Regem sperantes. Negotiantes verò de diversis provinciis ad ipsum concurrebant. Tantæ enim disciplinæ fuit, ut si quis voluit in agro suo argentum vel aurum dimittere, ac si intra muros civitatis esset, ita existimaretur. Et hoc per totam Italiam augurium habebat, ut nulli civitati portas faceret: nec in civitate portæ claudebantur: quis quod opus habebat faciebat, quâ horâ vellet ac si in die. Sexaginta modios tritici in solidum ipsius tempore fuerunt, & vinumtriginta amphoras in solidum.

Eodem itaque tempore habebat Anastasius Imp. tres nepotes, id est Pompeium, Probum, & Hypatium: cogitans quem de ipsis faceret post se Imperatorem, quadam die jussit eos secum prandere, & intra palatium post prandium meridiari, & singula lecta eis sterni. Et in uno lecto jussit ad capite regnum poni, & quis de ipsis in eodem lecto elegisset dormire in hoc se debere cog-

cus, toto biennio anticipavit, quod non insolens fuisse eruditi sciunt. *Vales.*

x *Donavitque pop. Rom. & pauperibus annonas.*] Idem refert Cassiodorus in Fastis, Patricio & Hypatio Coss. & Procopius in Historia Arcana, pag. 117. & Aimoinus in principio libri 2. *Idem.*

y *Seu ad recuperationem.*] Id est, *reparationem mœnium.* [*Recuperare* enim tum dicebant pro *reparare.*] Idem.

z *Regi Vandalorum Transimundo.*] Vide Cassiodorum in lib. v. Epist. 43. *Idem.*

a *Alia germana sua.*] Fortè scribendum est, *filiam germanæ suæ.* Idque ex Cassiodoro lib. 4. Epist. 1. & Historia Miscella in lib. 16. & ex Procopio in lib. 1. Goth. qui Amelobergam hanc vocat, Amalafridæ filiam. *Idem.*

noscere cui regnum postea traderet. Unus quidem in uno lecto se jactavit, duo enim in alio amore fraterno se conlocaverunt. Et ita contigit, ut in illo lecto ubi regnum positum erat, nullus eorum dormiret. Dum hæc vidisset, cœpit cogitare intra se & dicere, eò quòd nullus eorum regnaret: cœpit orare Deum, ut illi revelatio fieret, ut scire possit dum adviveret, qui post occasum ejus regnum susciperet. Hæc eodem cogitante & orante cum jejunio, quadam noctu vidit hominem, qui ita eum admonuit: Crastino qui tibi primus intra cubiculum nuntiatus fuerit, ipse accipiet post te regnum tuum. Ita factum est, ut Justinus, qui Comes erat Excubitorum, dum advenisset ubi directus fuerat ab Imperatore, renuntiaret: ipse ei nuntiatus est primus per Præpositum Cubiculi. Cúmque hæc cognovisset, cœpit gratias Deo referre, qui ei dignatus est revelare successorem. Cúmque hæc apud se tacitè habuisset, quodam die procedens Imperator, dum festinus vellet à latere Imperatoris transire, obsequium ordinare vellens, calcavit chlamydem Imperatoris: cui Imperator hoc tantùm dixit: Quid festinas? Nam ultima vita regni sui temptans eum Diabolus, volens sectam Eunomianam sequi: quem populus fidelis repressit, ita ut ei in Ecclesia clamaretur: In Trinitate lanceola non mittis. Non post multum temporis in lecto suo intra urbem Constantinopolim morbo tentus extremam clausit diem.

Igitur Rex Theodericus inliteratus erat, & [b] sic obruto sensu, ut in decem annos regni sui quatuor litteras subscriptionis edicti sui discere nullatenus potuisset. De qua re laminam auream jussit interrasilem fieri, quatuor litteras Regis habentem, Theod. ut si subscribere voluisset, positâ laminâ super chartam, per eam penna duceret, & subscriptio ejus tantùm videretur. Ergo Theodericus dato Consulatu Eutharico Romæ & Ravennæ triumphavit, qui Eutharicus nimis asper fuit, & contra fidem Catholicam inimicus. Post hæc Theoderico Veronæ consistente propter metum gentium, facta est lis inter Christianos & Judæos Ravennæ: quare Judæi baptizatos nolentes dum livident, frequenter oblatam in aqua fluminis jactaverunt. Dehinc accensus est populus non reservantes neque Regi, neque Eutharico, aut Petro qui tunc Episcopus erat, [c] consurgentes ad Synagogas, mox eas incenderunt: quod & in cena eadem similiter contigit. Mox Judæi currentes Veronam ubi Rex erat, agente [d] Triwane Præposito Cubiculi: & ipse hæreticus favens Judæis, insi-

b *Sic obruto sensu.*] Legendum videtur, *bruto sensu.* Theodericum sanè ἀγράμματον fuisse Procopius docet in lib. 1. Goth. ὡς ἄρα οἱ Θευδέριχος τελευτήσειε καὶ περὶ γραμμάτων οὐδὲ ὅσον ἀκοὴν ἔχων. Nihilo literarior iisdem temporibus in Oriente regnabat Justinus, qui ne nomen quidem suum scribere noverat. Itaque ut sanctionibus subscriberet hoc excogitatum est. Tabellæ ligneæ formæ quatuor literarum J U S T. incisæ sunt, per quas calamum encausto tinctum Justinus ministro manum regente ducebat, ut ait Procopius in Anecdotis. *Vales.*

c *Consurgentes ad Synagogas.*] Idem Romæ contigisse docet Cassiodorus in Ep. 43. lib. 4. *Idem.*

d *Triwane Præposito Cubiculi.*] Hic est, ni fallor, quem Boëthius in libro primo de Consolatione, Triguillam vocat, regiæ Præpositum domûs. *Idem.*

nuans Regi factum adversus Christianos: qui mox jussit propter præsumptionem incendii, ut omnis populus Romanus Ravennates Synagogas, quas incendio concremaverunt, datâ pecunia restaurarent: qui verò non habuisset unde dare, frustati per publicum sub voce præconis ducerentur. Data præcepta ad Euthericum Cilligam, & Petrum Episcopum secundum hoc tenore præcepit: & ita adimpletum est. Ex eo enim invenit Diabolus locum, quemadmodum hominem, bene Rempublicam sine querela gubernantem subreperet. Nam mox jussit ad fonticlos in proastio civitatis Veronensis oratorium S. Stephani, [f] idem situm altarium subverti. Item ut nullus Romanus arma usque ad cultellum uteretur vetuit. Item mulier pauper de gente Gothica, jacens sub porticu non longè à palatio Ravennæ, quatuor generavit dracones: duo de Occidente in Orientem ferri in nubibus à populo visi sunt, & in mari præcipitari; duo portati sunt unum caput habentes. Stella cum facula apparuit, quæ dicitur cometes, splendens per dies xv. & terræ motus frequenter fuerunt. Post hæc cœpit adversus Romanos Rex subinde fremere inventa occasione. [g] Cyprianus qui tunc Referendarius erat, postea Comes Sacrarum & Magister, actus cupiditate, insinuans de Albino Patricio, eo quòd litteras adversus regnum ejus Imperatori Justino misisset: quod factum dum revocitus negaret, tunc Boëthius Patricius qui Magister Officiorum erat, in conspectu Regis dixit: Falsa est insinuatio Cypriani: sed si Albinus fecit, & ego, & cunctus Senatus uno consilio fecimus: falsum est, Domine Rex. Tunc Cyprianus hæsitans, non solùm adversus Albinum, sed & adversus Boëthium ejus defensorem, [h] deducit falsos testes adversus Albinum. Sed [i] Rex dolum Romanis tendebat, & quærebat quemadmodum eos interficeret: plus credidit falsis testibus quàm Senatoribus. Tunc Albinus & Boëthius ducti in custodia ad Baptisterium Ecclesiæ. Rex verò vocavit Eusebium Præfectum urbis Ticini, & inaudito Boëthio, protulit in eum sententiam. Qui mox in agro Calventiano ubi in custodia habebatur, misit Rex, & fecit occidi: qui acceptâ chordâ in fronte diutissimè tortus, ita ut oculi ejus creparent, sic sub tormenta ad ultimum, [k] cum fuste

e *Frustati.*] Scribendum puto *fustati*, id est *fustibus verberati.* Vales.

f *Idem*] Legendum videtur *ibidem.* Idem.

g. *Cyprianus, qui tunc Referendarius.*] De quo vide Epistolam 40. libri v. Cassiodori, ubi Referendarii officium sic describitur: *Interpellantium siquidem confusas querelas distincta relatione narrabas: & qui proprios dolores exprimere non poterant, tuis commendati allegationibus obtinebant, &c.* De eodem Cypriano Boëthius in lib. 1. de Consolat. loquitur his verbis: *Ne Albinum Consularem virum præjudicatæ accusationis pœna corriperet, odiis me Cypriani delatoris opposui.* Idem.

h *Deducit falsos testes.*] Basilium scilicet, Opilionem, & Gaudentium, ut ibidem Boëthius scribit. *Idem.*

i *Rex dolum Rom. tendebat*] Boëthius sic narrat: *Meministi inquam Veronæ, cùm Rex avidus communis exitii, majestatis crimen in Albinum delatum ad cunctum Senatus ordinem transferre conaretur, universi innocentiam Senatus quanta mei periculi securitate defenderim.* Idem.

k *Cum fuste occiditur.*] Justino Augusto II. & Opilione Coss. occisus est Boëthius in territorio Mediolanense, ut scribit Marius in Chronico; sequenti verò anno quo Philoxenus & Probus Consules fuerunt, occisus est Symmachus Patricius Boëthii socer Ravennæ, teste eodem Mario. *Idem.*

occiditur. Rediens igitur Rex Ravennam, tractans non ut Dei amicus, sed legi ejus inimicus, immemor factus omnis ejus beneficii & gratiæ quam ei dederat, confidens in brachio suo, item credens quòd eum pertimesceret Justinus Imp. mittens & evocans Ravennam Johannem Sedis Apostolicæ Præsulem, & dicit ad eum: Ambula Constantinopolim ad Justinum Imp. & dic ei inter alia, ut reconciliatos hæreticos in Catholica restituat religione. Cui Papa Johannes ita respondit: Quod facturus es, Rex, facito citiùs. Ecce in conspectu tuo adsto. Hoc tibi ego non promitto me facturum, nec illi dicturus sum. Nam in aliis causis quibus mihi injunxeris, obtinere ab eodem annuente Deo potero. Jubet ergo Rex iratus navem præparari, & superimpositum eum cum aliis Episcopis, id est Ecclesium Ravennatem & Eusebium Fanestrem, Sabinum Campanum, & alios duos simul, & Senatores Theodoro, Importuno, Agapito, & alio Agapito. Sed Deus qui fideles cultores suos non deserit, cum prosperitate perduxit. Cui Justinus Imp. venienti ita occurrit, ac si B. Petro: cui data legatione, omnia repromisit facturum, præter reconciliatos qui se fidei Catholicæ dederunt, Arianis restitui nullatenus posse. Sed dum hæc aguntur, Symmachus caput Senati, cujus Boëthius filiam habuit uxorem, deducitur de Roma Ravennam. Metuens verò Rex ne dolore generi aliquid adversus regnum ejus tractaret, objecto crimine jussit interfici. Revertens igitur Johannes Papa à Justino, quem Theodericus cum dolo suscepit, & in offensa sua eum esse jubet: qui post paucos dies defunctus est. Ergo euntes populi ante corpusculum ejus, subitò unus de turba abreptus dæmonio cecidit, & dum pervenisset cum lectulo ubi lectus erat usque ad hominem, subitò sanus surrexit, & præcedebat in exsequias. Quod videntes populi & Senatores, cœperunt reliquias de veste ejus tollere. Sic cum summo gaudio populi deductus est corpus ejus foris civitatem. Igitur Symmachus Scholasticus Judæus jubente non Rege, sed tyranno, dictavit præcepta die quarta feria, septimo Kalend. Septemb. Indictione IV. Olybrio Consule, ut die Dominico adveniente Ariani basilicas Catholicas invaderent. Sed qui non patitur fideles cultores suos ab alienigenis opprimi, mox intulit in eum sententiam Arii, auctoris religionis ejus: fluxum ventris incurrit, & dum intra triduo evacuatus fuisset, eodem die quo se gaudebat Ecclesias invadere, simul regnum & animam amisit. Ergo antequam exhalaret, nepotem suum Athalaricum in regnum constituit. Se autem vivo fecit sibi monumentum ex lapide quadrato, miræ magnitudinis opus, & saxum ingentem quem superponeret, inquisivit.

Hæc quæ sequuntur, notis suo loco debent inseri.

Pag. 25. columm. 1. vers. 21. *Leges fundamenta libertatis.*] Respexit ad Cicer. locum in Oratione pro A. Cluentio: *Tu mihi concedas necesse est, multo esse indignius in ea civitate, quæ legibus teneatur, discedi a legibus. Hoc enim vinculum est hujus dignitatis, qua fruimur in Rep. hoc fundamentum libertatis. -- Legum denique idcirco omnes servi sumus, ut liberi esse possimus.* Plane ut versus antiquus &c.

Pag. 24. columm. 2. vers. 7. & imag. Itaque cum Berenice Christo salvatori statuam ponere vellet, ab Herode veniam prius impetravit, ut id scriptum reliquit Johannes Antiochenus, ex cujus Chronographia hæc verba adducit Johan. Damascenus orat. 3 pro imaginib. Βυλομβύη (Berenice) ὡς ἰαθεῖσα ὑπὸ τȣ̃ Ἰησȣ̃ στήλην αὐτῷ ἀναστῆσαι, καὶ μὴ τολμῶσα δίχα βασιλικῆς κελεύσεως τȣ̃το ποιῆσαι, δέησιν δέδωκε τῷ βασιλεῖ Ἡρώδῃ αἰτȣ̃σα στήλην χρυσῆν τῷ σωτῆρι χειστῷ ἐν τῇ αὐτῆς πόλει στῆσαι. Sic Titinnius Capito &c.

Pag. 588. *Promissa disceptatio plena dilata est, eo more quo solent inter potiorum occupationes ludi potestates excelsæ.*] Legendum *potestatis excelsæ*, ut legitur in Editione Paris. Roberti Stephani, & in Editione Lugdunensi Gryphii. Intelligit Ammianus ludos Circenses a Cos. exhiberi solitos, qui ob ferias occupationes facile differri poterant. Oiselius. At in codicibus MSS. præsertim in Colbertino, legitur *potestates excelsæ*. Neque heic de ludis agitur. Ut autem ego censeo, indicat ipsosmet Principes, quos *fortunas celsas* in libro XXX vocat, ab officiis Palatinis & Aulicis odio, aut gratia, aut pecunia impulsis decipi consuevisse, cum relationibus falsis, tum suppressione veritatis, ac defensionis reorum, & querimoniarum Provincialium. Ejus rei illustre exemplum habemus in libro XXIX cap. V in Firmo, qui Zammam fratrem suum Romano Comiti acceptum clam interemerat. Verba Ammiani sunt: *Ejus* (Zammæ) *enim necem ulcisci impensiore studio properans Comes* (Romanus) *ad insidiatoris perniciem multa ciebat & formidanda. Utque rumores distulerunt adsidui, navabatur opera diligens in Palatio, Romani quidem relationes, multa & aspera congerentes in Firmum libenter suscipi, recitarique Principi, in earum favorem concinentibus multis: ea vero quæ contra Firmus salutis tuendæ gratia ducebat crebro per suos, accepta diutius occultari: Remigio tunc Officiorum Magistro, affine amicoque Romani, inter potiores Imperatoris necessitates hæc velut minima & superflua nonnisi opportune legi posse asseverante. Quæ cum ad obruendam defensionem suam agitari animadverteret Maurus* &c. Nonne luditur potestas Diis æqua & suprema, seu Imperator Valentinianus, cui recitantur a pluribus in unum conspirantibus accusationes Firmi, occultabantur per Magistrum Officiorum & alios ejus defensiones, earum delatoribus, specie majorum Imperatoris negotiorum, longa delatione frustratis, derisis? Vide in Cari Vita dictum Diocletiani de Imperatoribus. De eodem queritur ipsemet Valentinianus Aug. in Novella VII de indulgentiis reliquorum. Had. Vales.

INDEX
RERUM MEMORABILIUM,

Quæ Ammiani libris, Notiſque continentur.

A.

B.

H.

N.

O.

Q.

R.

S.

T.

V.

INDEX EORUM,

Quæ in notis Gronovii occurrunt.

Corrigenda in contextu.

Pag. 87. verſ. 6. ſuumque *l.* ſuamque.
128. 4. relegari; decr. *l.* relegari decr.
159. 12. incompoſiti *l.* incompoſiti.
182. 7. procellarum, & *l.* procellarum, cujus impetu pulſorum auditus eſt montium gemitus, &c.
191. 1. Aguntur R. artemius Vicariam. *l.* ag. R. Art. Vic.
256. ult. ſcrutarores *l.* ſcrutatores.
294. 20. præſtructus *l.* præſtructis.
295. 5. Imperatorum *l.* Imperatorem.
360. 9. inimicornm *l.* inimicorum.
388. 17. minutiſſimæ *l.* munitiſſimæ.
427. 2. oppidanus *l.* oppidanos.
449. 18. ur junctura *l.* ut juncturæ.
464. ult. recrearat *l.* recrearet.
501. 23. jumores *l.* juniores.
543. 3. miliebre *l.* muliebre.
573. 3. emiſiſſet *l.* amiſiſſet.
582. 4. cupitornm *l.* cupitorum.
592. 25. legi *l.* lege.
605. 6. pœnabilibus *l.* pœnalibus.
627. 27. diuturnus *l.* diuturnis.
632. 17. reticulis *l.* retinaculis.
664. ult. conſecto *l.* confecto.
672. 1. diſtantes *l.* diſtentas.
676. 27. dudum *l.* ductum.

In notis.

Pag. 48. column. 2. verſ. 9. ejeci *l.* ejice.
73. 2. 32. pag. 38. *l.* cap. 5.
79. 2. 29. fine lib. *l.* fine capitis 7. lib.
102. 2. 35. poterit. Adde *Idem.*
148. 2. 2. pag. 5. *l.* cap. 2.
164. 2. 13. rienſes *l.* [illegible]iſienſes.
170. 1. 20. Frun- *l.* Fran-
184. 2. 35. Mourſius. dele.
236. 1. 7. Gele: deleatur.
283. 2. 8. ante *l.* poſt.
334. 2. 4. delubra *l.* delubro.
398. 1. [illegible]. pag. 295. *l.* lib. xxv. cap. 4.
414. 1. 14. tu eſt *l.* tum eſt.
15. doctæ *l.* docte.
16. dolebo *l.* docebo.
446. 2. 4. pag. 100. *l.* cap. 10.
10. novis viatibus *l.* novis viantibus.
471. 2. 10. pag. 502. *l.* cap. 12.
503. 2. 13. oportæ *l.* opertæ.
14. vonæ *l.* vanæ.
562. 1. 2. conſiderarem. *l.* conſiderans.
578. 2. 16. *Idem.* *l.* Gronov.
659. 2. 12. ad lib. xxx. *l.* cap. 5. hujus libri.
680. 2. 14. conſenſit ap. *l.* conſenſit ad.
683. 1. 5. Hadranopolim. *l.* Hadrian.

In præfatione.

a tergo literæ a verſ. 8. hac bonum *l.* ac bonum.
lit. a 2. verſ. 20. invile *l.* inutile.
a 4. 3. nota- *l.* notat.
a tergo literæ b 2. verſ. 12. *De fuſtibus p. ſ. cæſi.* At codex Colbertinus. hæc delenda.

FINIS.

AD BIBLIOPEGUM,

Designatio paginarum, quibus applicari debent tabulæ.

Lisa & Leonard Baskin

A. MARCELLINUS
Cum Notis
VALESIORUM
et FR. LINDENBROGII
JAC. GRONOVII

1693